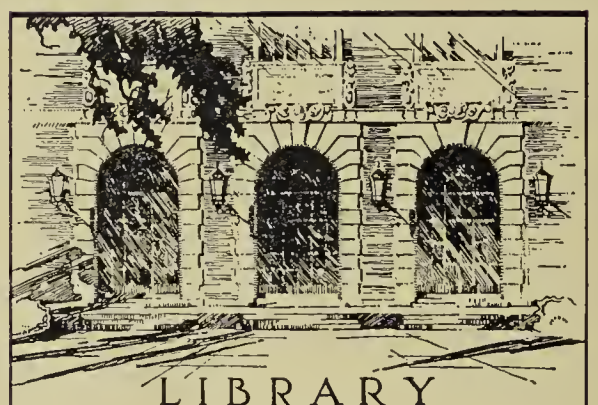

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

528.4391
H891on
1901
no.7-8

Berzeviczy Albert
VII–VIII. egyh.

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. VII.

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

*

7

HETEDIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1902

328.4391
H891on
1901
no.7-8

TARTALOM

Lap

112. országos ülés. 1902. évi május hó 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Gorove László választása ellen beadott kérvény visszautasitása tárgyában. — Gorove László végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Elnök részvétnyilatkozata Franczia-ország egy gyarmata fővárosának elpusztulása alkalmából. — A Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Vardiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A közösügyi kiadások hozzájárulási arányának ujból való megállapitására kiküldött orsz. bizottságban hiányzó egy, valamint a Magyarország és Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött bizottságban hiányzó két tagnak a megválasztása. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása 3

113. országos ülés. 1902. évi május hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Lendl Adolf összeférhetlenségi helyzetének megszüntetése tárgyában. — Feliratok bemutatása. — A harmadik biráló-bizottság jelentésének benyujtása Egry Dezső képviselői megbizó-levele tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása Sziklay Ede megbizó-levele tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének tárgyalása az Egry Dezső választásának megsemmisitésére vonatkozó curiai itélet tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentéseinek tárgyalása a ház 1902. évi költségvetése; uj könyvtári tiszti állások rendszeresitése és Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása tárgyában. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása 24

114. országos ülés. 1902. évi május hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — A földmivelésügyi miniszter törvényjavaslatának benyujtása a gazdasági munkás-cseléd-segélypénztárról szóló törvény kiegészitéséről. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása 52

115. országos ülés. 1902. évi május hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok bemutatása. — A földmivelésügyi miniszter javaslatának benyujtása a Béga-csatornának a Temes-Béga-völgy ármentesitése érdekében szükséges rendezéséről. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben elfogadtatik 78

116. országos ülés. 1902. évi május hó 16-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a gróf Forgách Antal választása ellen beadott kérvény visszautasitásáról. A nevezett képviselő végleg igazoltnak jelentetik ki. — Feliratok bemutatása. — Sürgős interpellácziók bejelentése. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat végleges megszava-

Lap

zása. — Rátkay László és Barta Ödön interpellácziói s a miniszterelnök válasza. — A névszerinti szavazás a legközelebbi ülésre halasztatik. — Kubik Béla mentelmi jogán történt sérelmet jelent be 110

117. országos ülés. 1902. évi május hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Rosenberg Gyula választása ellen beadott kérvény, továbbá Enyedi Lukács választásának megsemmisitése tárgyában. — B. Dániel Tibor megbizó-levelének bemutatása. — Interpellácziók bejelentése. — A Rátkay László s Barta Ödön interpelláczióira a mult ülésen adott válasz egyszerü szavazással tudomásul vétetik. — Kovács Pál interpellácziója az esküténi hidról a kereskedelemügyi miniszterhez, a székesfőváros határozatainak késedelmes elintézése miatt a miniszterelnökhöz. — Széll Kálmán miniszterelnök válasza az utóbbi interpellácziára. — Nessi Pál interpellácziója a kolozsvári 51. számu gyalogezred zászlószentelése ügyében. — Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter válasza Kovács Pál interpellácziójára 137

118. országos ülés. 1902. évi junius hó 4-én.

Elnöki előterjesztések; ezek során a Bécsben székelő franczia nagykövet levelének bemutatása, melyben a martinique-i katasztrófa alkalmából kifejezett részvétért a franczia köztársaság elnökének és kormányának köszönetét közli. — A kir. Curia átiratainak bemutatása Enyedy Lukács és Baross János képviselővé választásának megsemmisitése tárgyában. — Ráth Endre, Hámory László, Lázár Menyhért és Luby Béla képviselők végleges igazolása. — Örley Kálmán lemondásának bejelentése a margittai kerület megbizó-leveléről. — Udvary Ferencz Veszprém megye zirczi, gr. Thorotzkay Miklós Hunyad megye dévai és Láng Lajos Trencsén megye csaczai kerületében megválasztott képviselők megbizó-leveleinek bemutatása. — Az összeférhetlenségi állandó bizottság elnökének gr. Hadik-Barkóczy Endre és Koller Tivadar orsz. képviselők összeférhetlenségi ügyeiben tett jelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság elnöke levelének bemutatása, melyben a Kubik Béla és Rátkay László képviselők mentelmi ügyében hozandó határozatra haladékot kér. — A függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A quóta megállapitására vonatkozó törvényjavaslat benyujtása. — Egyéb törvényjavaslatok és miniszteri jelentések benyujtása. — Az igazoló-bizottság jelentésének benyujtása b. Dániel Tibor megbizó-levele tárgyában. — Napirend előtti felszólalás. — A miniszterelnök válasza Pavlovics Ljubomir interpellácziójára a szerb egyházi kongresszus összehivása tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapitása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 143

119. országos ülés. 1902. évi junius hó 10-én.

Elnöki előterjesztések; ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása a Darányi Ferencz országos képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvény elutasitása tárgyában. — Miniszteri és bizottsági előterjesztések. — A számvizsgáló-bizottság jelentésének tárgyalása a képviselőház pénztárának az 1901. év második felére vonatkozó számadásairól. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Horváth Gyula mentelmi ügyében. — Az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat, továbbá a Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentességre vonatkozó pénzügyminiszteri jelentés tárgyalása 151

120. országos ülés. 1902. évi junius hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A királyi Curia átiratának bemutatása a Miksa Imre választása ellen beadott kérvény visszavonása tárgyában. — Feliratok bemutatása. — Bizottsági jelentések benyujtása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügyében. — A miniszterelnök válaszai Rakovszky István képviselőnek a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások, Rákosi Viktor képviselőnek a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése, Szederkényi Nándor képviselőnek az olasz kereskedelmi szerződés állitólagos meghosszabbitása, Lengyel Zoltán képviselőnek a budapesti Kossuth-szobor, Nessi Pál képviselőnek a Budapesten felállitandó szabadság-

Lap

harcz-szobor, Pap Zoltán képviselőnek az uj országház képviselőházi üléstermének ujraépitése, Pap Zoltán képviselőnek a fővárosi tanács által a városi munkálatoknak szabálytalanul való kiadása, Malatinszky György képviselőnek a budavári Szent György-tér rendezése alkalmából tervbe vett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése, Pozsgay Miklós képviselőnek a felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése és Nessi Pál képviselőnek a kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés tárgyában előterjesztett interpellációjára. — Benedek János interpellációja a belügyminiszterhez Nyisztor Alajos margitai főszolgabiró hirdetménye tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter felelete 159

121. országos ülés. 1902. évi junius hó 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Fogarassy Zsigmond választása ellen beadott kérvény visszavonása tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a ház 1903. évi költségvetése tárgyában. — A pénzügyminiszter válasza Csávolszky Lajos képviselőnek a brüsszeli czukor-konferenczia, Nessi Pál képviselőnek az általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok s Barabás Béla képviselőnek az aradi kincstári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése iránt előterjesztett interpellációjára. — A földmivelésügyi miniszter válasza Kovács Gyula képviselőnek az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő-társulat ártérfejlesztési ügye tárgyában előterjesztett interpellációjára. — A kereskedelemügyi miniszter válasza Bedőházi János képviselőnek az 1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése, Reich Aladár képviselőnek a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése, Szalay László képviselőnek a kassai vasuti utátjáró átalakitása, Okolicsányi László képviselőnek a kassa-oderbergi vasutak magyarországi főigazgatósága által egy pályázat alkalmával a magyar iparvállalatoknak mellőzése, Rátkay László képviselőnek a villamos vasutak által okozott balesetek s végül Kovács Pál képviselőnek a budapesti kerületi betegsegélyző pénztárnál panaszolt visszaélések tárgyában előterjesztett interpellációjára. — Az állami számvevőszék jelentésének benyujtása a folyó év pótnegyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról 191

122. országos ülés. 1902. évi junius hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház 1903. évi költségelőirányzata tárgyában. — Az elnök jelentésének tárgyalása az uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezése tárgyában. — A királyi József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A gazdasági és munkás-cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitésére vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása. — A miniszterelnök válasza Visontai Soma képviselőnek a német birodalmi kanczellár utazása és a hármasszövetség iránti interpellációja tárgyában 212

123. országos ülés. 1902. évi junius hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Sziklay Ede képviselő végleges igazolása. — Feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Napirend előtti felszólalás. — A József-műegyetem állandó elhelyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A gazdasági munkás- és cselédpénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. módositására vonatkozó törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — Az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Pichler Győző interpellációja a honvédelmi miniszterhez a honvéd-fegyenczek konfekczió-munkája tárgyában. — A honvédelmi miniszter válasza. — Benedek János interpellációja a pénzügyminiszterhez az állami tisztviselők fizetésére vonatkozó törvény beterjesztése tárgyában. — A pénzügyminiszter válasza 239

124. országos ülés. 1902. évi junius hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása, mely szerint báró Dániel Tibor képviselővé választása ellen kérvény nem adatott be; ez alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalás. — A gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz.

Lap

kiegészitésére vonatkozó törvényjavaslat; továbbá az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A pápa-bánhidai, továbbá a sziszek-caprag-vrginmosti h. é. vasutak engedélyezésének megtörténtére vonatkozó jelentések; a hódmezővásárhely-makó-nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről, a budapest-esztergom-füzitői h. é. vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a h. é. vasuton szükséges beruházások fedezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyalása. — A Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitéséről szóló jelentés tárgyalása. — Kossuth Ferencz interpellácziója a miniszterelnökhöz, az 1903. év végével lejáró kereskedelmi szerződések tárgyában. — A miniszterelnök válasza. — Barta Ödön interpellácziója a miniszterelnökhöz mint belügyminiszterhez a kivándorlási mozgalomra vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában. — A belügyminiszter válasza 264

125. országos ülés. 1902. évi junius hó 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A miniszterelnök átiratának bemutatása, mely szerint a franczia kamarák a képviselőház részéről a martinique-i katasztrófa alkalmából kifejezett részvétért köszönetüket nyilvánitják. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A hódmezővásárhely-makó-nagyszentmiklósi, továbbá a budapest-esztergom-füzitői h. é. vasutakra vonatkozólag a mult ülésben elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LX. és 1893 : XXX. t.-czikkek módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A népfelkelés teljes felfegyverzésére szükséges ismétlő-fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása ... 292

126. országos ülés. 1902. évi junius hó 19-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatának benyujtása az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről. — Az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-czikkek módositásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő-fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A Béga-csatornának a Temes-Bégavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Molnár Józsiás interpellácziója a székelyföldi arányositás ügyében az igazságügyi miniszterhez. — Az igazságügyi miniszter válasza 315

127. országos ülés. 1902. évi junius hó 20-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása a b. Solymossy Ödön választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában. — B. Solymossy Ödön végleges igazolása. — Egry Béla megbizó-levelének bemutatása. — A kérvényi bizottság jelentésének benyujtása a kérvények III. sorjegyzéke tárgyában. — A IV. biráló-bizottság jelentésének benyujtása Darányi Ferencz megbizó-levele tárgyában, s nevezett képviselő végleges igazolása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása és tárgyalása Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása és tárgyalása a tápéi és csongrádi választókerület képviselőválasztói jogának felfüggesztése iránt felmerült kérdés tárgyában; s az ezen választókerületekbe kiküldendő vizsgálóbizottságok három tagjának megválasztása. — Buzáth Ferencz interpellácziója a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez, a zsidók bevándorlása tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter, felelete. — A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő-fegyverek beszerzéséről, továbbá a Béga-csatornának a Temes-Bégavölgyi vizszabályozó ármentesitő társulat érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A választások eredményének kihirdetése és a megválasztott vizsgálóbiztosok eskütétele. Az ülésszak berekesztésére és az országgyülés elnapolására vonatkozó királyi leiratok felolvasása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 338

AZ 1901—1906 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLOJA

VII KÖTET

112. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 12-én, hétfőn,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Gorove László választása ellen beadott kérvény visszautasitása tárgyában. — Gorove László végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Elnök részvétnyilatkozata Francziaország egy gyarmata fővárosának elpusztulása alkalmából. — A Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Vardiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A közösügyi kiadások hozzájárulási arányának ujból való megállapitására kiküldött orsz. bizottságban hiányzó egy, valamint a Magyarország és Horvát-Szlavon országokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött bizottságban hiányzó két tagnak a megválasztása. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Egyuttal a t. háznak elnézését kérem, hogy hivatalos elfoglaltság miatt az ülés megnyitásával elkéstem.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. évi május hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a Gorove László képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényt a kir. Curia elutasitotta.

Tudomásul vétetik, és minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Bodoky Zoltán képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy a reá nézve fenforgott összeférhetlenségi esetet megszüntette, a mennyiben Békés vármegyében viselt főjegyzői állásáról lemondott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Budapest székes-főváros közönségének feliratát a kóbor czigányok letelepitése tárgyában;

Szatmár vármegye közönségének feliratát a közadók kezeléséről szóló 1883:LIV. t.-cz. módositása iránt;

a várgede-kishonti róm. kath. tanitó-egyesületnek Farkas Ábrahám képviselő által beadott kérvényét, a melyben az országos tanitói nyugdijtörvénynek méltányos módositását kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. képviselőház! E napokban annak a mélyen megrenditő gyászesetnek hire járta be az egész sajtót, hogy Francziaország egyik legvirágzóbb gyarmatának fővárosa egy tüzokádó hegy kitörése folytán teljesen elpusztult *(Halljuk! Halljuk!)* és megszámlálhatlan, de mindenesetre sok ezerre menő emberélet esett ennek a katasztrófának áldozatul. Összeszorul az egész emberiség szive *(Ugy van! Ugy van!)* ennek a borzasztó szerencsétlenségnek tudatában *(Ugy van! Ugy van!)* és a müvelt népek közti szolidaritás és testvériség érzelme folytán az összes nemzetek résztvesznek abban a mély és megrenditő gyászban, *(Ugy van! Ugy van!)* a mely a franczia nemzetet érte. Azt hiszem, t. ház, hogy ezen érzelmektől áthatva, mint a magyar nemzet képviselői adjunk kifejezést annak a mély részvétnek, *(Általános helyeslés.)* a melyet a franczia nemzet borzasztó gyásza iránt érzünk. *(Általános helyeslés.)*

Hogyha ehhez és ezen érzelmek kifejezéséhez, a mint látom, a t. képviselőház egyértelmüleg hozzájárul, *(Általános helyeslés.)* mivel a franczia kamarák most nincsenek együtt, fölkérem a m. kir. kormányt, hogy a magyar képviselőháznak a magyar nemzet képviseletében tett ezen érzelemnyilvánitását kellő módon és kellő formában hozza a franczia állam fejének és a majdan egybegyülendő franczia kamaráknak tudomására. *(Általános helyeslés.)*

T. képviselőház! Ezután következik a napirend, t. i. az Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határáig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Vardiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 25, 126, 127) harmadszor való olvasása.

Szöts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Elfogadja a ház az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja.

Most következik napirend szerint a közösügyi kiadások hozzájárulási arányának ujból való megállapitására kiküldött orsz. bizottságban hiányzó egy, valamint a Magyarország és Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött bizottságban hiányzó két tagnak a megválasztása. Ezen utóbbi választásnál a dolog természete szerint a horvát-szlavonországi képviselők nem szavaznak, az elsőnél igen.

A. névsort olvasni fogja gr. Esterházy Kálmán jegyző ur, a távollevőket pedig Dedovics György képviselő ur jegyzi.

Szederkényi Nándor: Egyszerre lesz a szavazás?

Elnök: Igen! *(Zaj.)* Csendet kérek!

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a képviselők névjegyzékét).*

Elnök: A szavazás befejeztetvén, a szavazatokat a jegyző urak össze fogják számitani és annak idején be fogom jelenteni a háznak a szavazás eredményét.

Következik az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 143, 145) tárgyalása.

Az első szó az előadó urat illeti.

Neményi Ambrus előadó: A költségvetési javaslatot a pénzügyi bizottság, a t. ház által kijelölt hivatásánál fogva, első sorban abból a szempontból vizsgálja, vajjon megfelel-e a t. ház elvi jelentőségü és számszerü határozatainak? Ezuttal is ily szempontból vizsgáltuk a t. ház asztalán levő javaslatot és megállapitottuk, hogy az minden tekintetben pontosan megfelel a ház határozatainak, valamint hogy megfelel mindazoknak a kellékeknek, melyeket az állami számvitelről szóló 1897 : XX. t.-cz. előir.

Magától értetik, t. ház, hogy ezzel még nincs kimeritve az appropriaczionális javaslatnak a jelentősége. Mert hiszen a költségvetési törvény egyuttal a legpregnánsabbul tükrözi vissza az uralkodó politikának irányát és czélját. De, ugy hiszem, természetesnek fogja itélni a t. ház, ha ezen helyen feladatomul nem tekintem, hogy a költségvetés politikai tartalmát biráljam. Felmentve érezhetném magam különben ettől a feladattól már annálfogva is, mert az imént lefolyt, most már öt hónapra terjedő költségvetési vita nagyrészt a politikai kritikának volt szentelve. Ez okból is, de kiváltképen arra való tekintettel, hogy, mint már bátor voltam megjegyezni, a törvényjavaslat ugy számszerü, mint intézkedő részeiben hiven és pontosan megfelel a t. ház összes határozatainak, kérem, hogy a javaslatot általánosságban és részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Illyés Bálint jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Az appropriáczió megszavazása bizalmi kérdés. A függetlenségi és 48-as párt, melynek nevében felszólalok, a kormány iránt politikai bizalommal nem viseltetvén, az appropriácziót nem szavazza meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Pártom bizalmatlanságának indoka kettős: az egyik általános okokból ered, olyan okokból, a milyenek nemcsak a jelen kormányt, de minden 67-es alapon álló kormányt érintenek; a másik ok a jelen kormányra vonatkozik, az ő cselekedetei és állásfoglalásai miatt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az általános okokat csak röviden fogom felsorolni, csak a legfontosabbakra szoritkozva, mert a mi elvi álláspontunk ugyis ismeretes, szükségtelen tehát, hogy ezt bővebben itt a jelen alkalommal kifejtsem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A 67-es alap szerintünk feladta a magyar államiság legfőbb attributumait. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi azért küzdünk, hogy ezeket az attributumokat visszaszerezzük az ország számára; és ámbár küzdelmünk eddig sikertelennek látszott és meglehet, hogy tényleges eredménye eddig nincs is, azért mégis kitartunk hiven és lelkesen ebben a küzdelemben, mert a mi meggyőződésünk az, hogy kell, hogy legyen oly párt a hazában, a mely visszakövetelje a magyar államiság minden egyes feltételeit, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely hiven kitartson azon ideál mellett, a melynek megvalósulásától függ magyar hazánknak jövője. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak ez az ok az, a mely minket általánosságban bizalmatlanságra indit, hanem az is, hogy ugy a jelen kormány, mint minden, a 67-es alapon állott megelőző kormány azt az irányt követi, mely nem alkalmas arra, hogy a 67-es alapon a magyar államiság kiépitése irányában haladjon az ország még olyan arányokban sem, a milyen arányokat a 67-es alap megenged, hanem ellenkezőleg, mindig meghátráljon,

lefelé csuszszék azon a sikamlós lejtőn, a melyre rálépett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Rövid egynehány példával fogom illusztrálni ezt a mi felfogásunkat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1867 : XII. t.-cz. 11. szakasza a magyar hadseregről intézkedik. Törvény nem létező valamiről nem intézkedhetik. Ha tehát intézkedik az emlitett 11. szakasz a magyar hadseregről, az azt jelzi, hogy a 67-es törvény megalkotói felfogása szerint fel volt állitható a magyar hadsereg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E felfogást nem tette soha magáévá semmi kormány, s a magyar hadsereg ma sem létezik. Ugyanezen 11. szakasz a magyar hadsereget az összes hadsereg kiegészitő részévé tette, de a magyar haderő nem kiegészitő részévé lett a közös hadseregnek, hanem beolvasztott részévé vált, beleolvasztatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A 67-es törvény a hadsereg vezérletét és vezényletét az uralkodóra bizta, és ez természetes dolog is, mert minden monarchiában ez a jog uralkodói jog szokott lenni. De az ország zászlaja és az ország hivatalos nyelve nem képezhet a hadseregnél vezérleti és vezényleti ügyet *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mégis a vezérlet és vezénylet a magyar zászlót és a magyar nyelvet kiküszöbölte a magyar haderőből. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az 1867 : XII. t.-cz. 58. §-a világosan megadja az országnak azt a jogot, hogy a közgazdasági önállóságát létrehozza. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ezzel a joggal az ország sohasem élt. A 67-es törvények a vámterület közösségét a vámszövetség létrehozásától tették függővé és ez természetes is, mert hogyha létrejön a vámterület közössége és ennek folytán közgazdasági politikájában az ország lemond önálló intézkedési jogáról, akkor szükséges az, hogy a közös vámterület kezelésének feltételei egy biztos alapon fekvő szövetség által legyenek megállapitva és ne lógjanak a levegőben ugy, mint abban az esetben lógnának, ha semmi szövetség nem létezne a két állam közt. Mindennek daczára a közös vámterület most is megvan, vámszövetség pedig nincs.

A harminczöt év óta üzött téves közgazdasági politikának következése pedig az, hogy a magyar földmivelés csaknem tönkrement, a magyar ipart lehetetlen volt megteremteni, és az ország közgazdaságilag a pusztulás szélére jutott, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* továbbá a közterhek folytonosan növekedtek, a közvagyonnak tőkéjét támadták már meg, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és az adózási képességet növelni nem is lehet, mert elméleti és gyakorlati igazság az, hogy védvámpolitikával ugyanazon vámterület keretén belül egy mezőgazda-államnak és egy iparos államnak érdekeit egyenlően megvédeni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A 67-es törvényekben hiába keresnénk akármilyen vonatkozást a bankegységnek elrendelésére, azért még sem állittatott fel soha az önálló magyar nemzeti bank és Magyarország legfőbb hitelügyének kutforrása egy idegen részvényesekből álló, magánérdeket szolgáló magánrészvénytársaság, az Osztrák és Magyar Bank maradt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sok más általános okot is felhozhatnék még bizalmatlanságunk igazolására, de megelégszem az elsoroltakkal, mert nem akarok hosszasan szólani; rátérek tehát specziális bizalmatlanságunk okaira a jelen kormány iránt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn Széll Kálmán igen t. miniszterelnök ur átvette a miniszterelnöki széket, akkor Magyarországnak szabad keze volt a közgazdasági téren; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a vámszövetség Ausztriával pár év előtt lejárt, a közös vámterület rövid provizóriumokkal volt fentartva; az osztrákok az ottani helyzet következtében teljesen képtelenek voltak akármilyen ellenállásra, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* teljesen képtelenek voltak akármilyen véleménynyilvánitásra és a magyar kormány minden ellenállás nélkül érvényesithette volna Magyarország törvényen nyugvó jogait a közgazdasági függetlenség érdekében. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Jól tudjuk azt, hogy a legfelsőbb körökben, Magyarország törvényeinek ezen jogos következménye nem talált volna, akkor sem — mint a hogy, fájdalom, nem találna most sem — készséges támogatásra, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de épen abban különbözik a jelen uralkodó elődeitől, hogy tiszteletben tartja az általa szentesitett törvényeket. Sértés lenne tehát a jelen uralkodóval szemben az a feltevés, hogy ő épen olyan törvényeknek következményeit ne fogadta volna el, a mely törvényeket ő maga nemcsak hogy szentesitett, de e törvényekre támaszkodva magát meg is koronáztatta, ugy, hogy ezen törvényekhez őt az ő uralkodói esküje is köti. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy lévén a dolog, fel nem tehető az, hogy a magyar király ne engedte volna meg, hogy Magyarországnak törvényadta világos joga érvényesüljön. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De a helyett, hogy ezt érvényesiteni megkisérlette volna az igen t. miniszterelnök ur, ő helyesebbnek vélte egy ügyes formulával . . .

Polczner Jenö: Mindig csak a formula!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ismeretes volt!

Kossuth Ferencz: Igenis egy ismeretes formulával, a melyet mi nem helyeseltünk . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Az önöké is csak formula!

Kossuth Ferencz: A mienk elv és nem formula.

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd meg fogom mondani!

Kossuth Ferencz: . . . ismétlem: a mely formulát mi nem helyeseltünk, bár az akkori pártközi egyezménynek része volt annyiból, hogy

belenyugodtunk abba, hogy azt meg ne obstruáljuk. — — Ezen ügyes formulával igyekezett az igen t. miniszterelnök ur összhangzásba hozni a magyar törvénynek világos rendelkezését egy természetellenes állapottal, a mely állapotot ő hozott létre, és valóban egyedül áll a maga nemében, s a mely szerint az önálló vámterület jogi állapotában fentartjuk a közös vámterületnek tényleges állapotát. Elhiszem, hogy az igen t. miniszterelnök ur ezt azért tette, mert az ő meggyőződése szerint Magyarországra nézve üdvösebb ez idő szerint a közös vámterület, mint az önálló vámterület.

Polczner Jenő: Bécsben tartják ezt igy!

Kossuth Ferencz: Nem is ebből a szempontból vizsgálom most e kérdést, bár az én meggyőződésem szerint a t. miniszterelnök urnak ez a hite téves. Az én meggyőződésem az, hogy Magyarország nagyon is meg fogja sinyleni azt, hogy Széll Kálmán nem hozta létre a közgazdasági függetlenséget akkor, midőn minden rázkódtatás nélkül megtehette volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azonban, ismétlem, hogy mégsem ebből a szempontból akarom a kérdést birálni, hanem abból, hogy jogosult volt-e az, hogy a t. miniszter ur Magyarország kezét egyoldalulag lekösse, még pedig törvénynyel, az 1899:XXX. t.-czikkel kösse le akkor, a midőn Ausztriának kezei törvénynyel nem voltak leköthetők. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Most sincsenek!)*

Az igen t. miniszter sok alkalommal kinyilatkoztatta ebben a házban, hogy az ő meggyőződése szerint csak ép olyan állandó a mostani közgazdasági állapot Ausztriában, mint nálunk, bár eddig törvénynyel nincs ott megerősitve. Akárhányszor kijelentette azt is, hogy akár jöjjön létre a vámszövetség Ausztriával, akár nem, a mostani állapot azért mégis 1907-ig fenn lesz tartva, még pedig a császárparagrafus erejével. Már ez a kijelentés is hiba volt és veszélyt hordott méhében, mert megmutatta az osztrákoknak, hogy magyar kivánságra tartják fenn erőszakoskodással Ausztriában a mai állapotot, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a minek folytán az osztrákok, a nélkül, hogy a kérdésbe belemélyednének és megfontolnák, hogy előnyös-e a mostani állapot reájuk nézve, vagy nem, csupán abból a tényből, hogy erőszakoskodással van ott fentartva a helyzet, a magyar kormánynak elhatározása és kivánsága folytán, csupán ebből a tényből azt a következtetést vonják le, hogy a mostani állapot ő rájuk nézve káros, Magyarországra nézve pedig előnyös, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s ez maga is gyűlölet forrását képezi Magyarország és Ausztria között. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Előrelátható volt tehát, hogy az osztrákok, mihelyt lélekzethez jutnak, mihelyt munkaképessé válik a Reichsrath, azonnal oda fognak törekedni, hogy a mostani állapotot a maguk előnyére megváltoztassák. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez előrelátható volt, nem kellett ehhez nagy jóstehetség és a ház erről az oldaláról, erre figyelmeztetve is lett a miniszterelnök. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ő annyira meg volt győződve arról, hogy a mai állapot fenn lesz tartva, akár vámszövetség megkötésével, akár másként, 1907-ig, hogy azt az egyetlen előnyös kötést, a mely a mai állapotban van, t. i. a fogyasztási adók igazságos átutalását, kész volt megfizettetni az országgal drága pénzen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Megfizettette igenis drága pénzen, még pedig egy nagy és állandó teher elvállalásával és igy visszavásárolta az ország azt, a mi tulajdonképen az övé volt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és csak becsapással szereztek meg maguknak az osztrákok.

Polczner Jenő: Elraboltak!

Kossuth Ferencz: . . . Mikor igy visszavásároltatta a miniszterelnök ur azt, a mi tulajdonképen a mienk volt, elégséges lett volna Magyarország részéről egyszerüen kijelenteni, hogy a zsebelésnek ezt a nemét az osztrákok részéről többé tűrni nem fogjuk, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a minthogy nem is lettünk volna kötelesek tovább tűrni, mert az a szövetség, melyből kifolyólag e fosztogatási jog megilleti Ausztriát, már hosszabb idő óta lejárt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most mit látunk, t. ház? Azt, hogy az a 3%-os quótaemelés máris óriási terheket ró az országra. Látjuk azt, hogy hegyi ágyukért 38 millió koronát kérnek.

Barta Ödön: És majd többet fognak kiadni.

Kossuth Ferencz: Látjuk azt, hogy a jövő évre fenyegetőznek azzal, hogy bronz-ágyukért, mikor az egész világ aczélágyukat használ, 40 milliót fognak kérni; továbbá a hadi hajókra 14 milliót kérnek, hadi beszerzésekre és hadi épitkezésekre 14 milliót, s igy tovább. Ez az óriási nagy közös költségtöbblet a 3%-os quótaemelés mellett oly nagy terhet és tehernövekedést idéz elő, a melyet az ország nagyon nehezen fog elbirni; annál nehezebben, mert az ország költségvetése ugyis már automaticze emelkedik, az ország vagyoni állapota pedig ugyszólván automaticze romlik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most, midőn a nemzet drága pénzen ilyen quótaemeléssel megvásárolta azt, a mi ugyis az övé volt, s a minek visszaszerzése az egész állapot egyetlen számottevő előnye, akkor előáll Körber miniszterelnök ur a követelések egész sorozatával, és mit látunk? Azt, hogy Ausztriában az egymással ellenségeskedő pártok közt az ellenségeskedés mintegy varázsütésre megszünik *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mindnyájan támogatják egyhangulag Körbert abban a hadjáratban, a melyet nem akarok itt a valódi nevén megnevezni . . .

Barta Ödön: Mondjuk csak, hogy rabló hadjárat! Tessék a nevén nevezni, Ausztriá-

ban sem válogatják a kifejezéseket, egy cseppet sem!

Pichler Győző: Még Széll Kálmán ellen sem, az a borzasztó! *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Már rólam is gondoskodni akar Pichler, nemcsak Magyarországról! Köszönöm! *(Derültség.)*

Kossuth Ferencz: Az a hir van elterjedve, t. miniszter ur — és ezzel nem derültséget, hanem szomoruságot lehet előidézni, — hogy a korona az osztrák követelések felé hajlik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem áll!

Polczner Jenő: A trónbeszédben is megmondta már a korona!

Kossuth Ferencz: Megvallom, hogy a magam részéről a korona ezt a hajlamát természetesnek találom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az nem bir alappal!

Kossuth Ferencz: Ha nem birna alappal, örülnék neki, de félek, hogy a miniszterelnök téved, és megmondom, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)*

Krasznay Ferencz: Szép egyensuly a korona és a nemzet közt!

Kossuth Ferencz: Az uralkodó nemcsak magyar király, hanem osztrák császár is, neki nemcsak Magyarországgal, hanem Ausztriával szemben is vannak kötelességei. Ha tehát az elterjedt hir igaz . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igaz!

Kossuth Ferencz: . . . és ha az uralkodó az osztrák követelések támogatása felé hajlik...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igaz! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallgassuk meg!)*

Kossuth Ferencz: ...a mit én a miniszterelnökkel szemben is állitani mernék, mert a helyzet természetes következménye *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon)*, az t. i., hogy a korona az osztrák követeléseket támogatja; *(Ugy van! Ugy van! és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindig azokat támogatta.)* ez csak azt mutatja, mennyire igazsága van a függetlenségi pártnak akkor, midőn a korona érdekében is a perszonál-uniót sürgeti; mert e nélkül, ha ugyanazon személy viseli a magyar királyi és az osztrák császári koronát, kénytelen az uralkodó, személyes ténykedésével, vagy az egyik vagy a másik ország érdekeit érzékenyen sérteni. *(Mozgás jobbfelől. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez uj dolog!

Kossuth Ferencz: Igenis, miniszterelnök ur, természetes az, hogy az osztrák császár az osztrák követeléseknek kedvez, mert elsőrangu ausztriai érdek az, hogy Ausztriában a közbéke a pártközi békével helyreálljon. Az osztrák császár látja és belátja azt, hogy a legbiztosabb mód Ausztriában szüneteltetni a pártvillongást, az, hogy Ausztria Magyarországgal szemben követelőleg lépjen fel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az tehát természetes dolog az osztrák császár részéről, hogy ő előtte minden kedves legyen, a mi ezt a nagy eredményt előidézheti; és hogy e következtetés helyes, mutatja az, hogy máris megszünt Ausztriában a pártviszály és minden egyes osztrák párt máris összefogott azért, hogy részt vegyen abban a hadjáratban, a melyet Magyarország ellen inditott az osztrák kormány; ezt bizonyosan észrevette maga a császár is, és jogosan reménykedik abban, hogy ez a közös akczió, a melyben minden egyes osztrák párt egyesült, le fogja csillapitani Ausztriában az elkeseredett kedélyeket és el fogja tompitani az ellentétek élét. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én nem tudom, hogy ez igy van-e? *(Igen is ugy van! a szelsőbaloldalon.)* De állitom, hogy ez, ha igy van, a helyzetnek logikus következménye.

Nem tudhatom, milyen követelményekkel lép fel az osztrák miniszterelnök, mert erre nézve sok a hiresztelés. Meg fogok azonban emliteni nehányat abban a reményben, hogy a t. miniszterelnök ur abban a helyzetben lesz, hogy esetleg egyik, vagy másik hiresztelést megczáfolja. Hirlik az, hogy az osztrák miniszterelnök azt követeli, hogy az átutalási eljáráson fontos változtatások eszközöltessenek, tehát épen azon az egyetlen vivmányon, a melyért Magyarország a háromszázalékos quótaemelést a mi pártunk ellenkezése daczára megszavazta. Hirlik, hogy a magyar ipar pártolásának arányaiba is bele akar avatkozni; hirlik, hogy a vámszövetséget hosszu időtartamra akarja kiterjeszteni: husz, huszonöt évről beszélnek, ugy, hogy az ischli klauzula, a melyet mi eltemetettnek hittünk, ebben az alakban ismét feltámad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hirlik, hogy az iparvámoknak általános felemelését követeli; pedig, minthogy az iparvámok már eddig is alkalmasak voltak arra, hogy az osztrák iparnak biztositsák az egész közös vámterületet, tehát az iparvámoknak felemelése más czéllal nem történhetik, mint azzal, hogy a magyar fogyasztóközönséget közvetlen adóval még erősebben megadóztassák. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Végre hirlik az is, hogy az osztrák miniszterelnök nem akarja konczedálni bizonyos nyerstermények vámjának felemelését, még pedig azon nyerstermények vámjának, a melyek az osztrák ipar által feldolgoztatnak: például a bőr és a gyapju.

Ismétlem, hogy nincs módomban megtudhatni, mi igaz e hiresztelésekből? de azt hiszem, mindenki egyet fog velem érteni abban, hogy e hiresztelések nagyon is megfelelnek a mai helyzet képének és nagyon is természetesen fejlődnek ki a mai viszonyokból.

A két miniszterelnök küzdelmében nem tudom melyik lesz a győztes? a magyar-e, vagy az osztrák? Elismerem, hogy a magyar miniszterelnök helyt áll a magyar érdekekért az 1899: XXX. t.-cz. keretében; hiszen látjuk a tárgya-

lások hosszuságából is, hogy ő nem enged. Azt is feltételezem, hogy a magyar miniszterelnök inkább ott hagyná a helyét, sem hogy elfogadna oly feltételeket, a melyek károsabbá tennék a jelen állapotot a mostaninál, és Magyarország kárára változtatná meg az emlitett törvény által teremtett állapotot; ép ezért *(Halljuk! Halljuk!)* szükségesnek tartom, hogy egész komolysággal, egész higgadtsággal és egész ünnepélyességgel egy kijelentést tegyek a függetlenségi párt nevében. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a kijelentés az, hogy bárki legyen, a ki az osztrák követelésekkel szemben olyan engedményeket tenne, a melyek a mai helyzetet még rosszabbá változtatnák, az szemben fogná magát találni az egész függetlenségi párttal, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* szemben fogná magát találni egy uj parlamenti lázadással. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kijelentem tehát a függetlenségi párt nevében, hogy az, a ki esetleg túl akarná liczitálni az engedékenységben a miniszterelnök urat: az a függetlenségi párt legerősebb, legelhatározottabb ellenállásával fogna találkozni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A ház padlójára fogjuk szegezni az ilyen túlliczitálót, ugy, hogy meg se tudjon innen mozdulni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)* Ezt a kijelentést a függetlenségi párt nevében meg akartam tenni azért, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy hallják meg mindenütt *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és értse meg előre is az az ismeretlen valaki, a ki esetleg a túlliczitálásra vállalkoznék Ausztriával szemben. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És hallja meg, ha meghallhatja, maga a korona is, mert a korona érdeke, hogy Magyarországon béke legyen, minthogy a korona hatalmát és tekintélyét ásná alá az, ha mindkét országot elboritaná a legelkeseredettebb politikai küzdelem lángja, a helyett, hogy ezután is békés viszonyok lennének a korona legbiztosabb alapját képező Magyarországon. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az appropriácziót nem fogadom el. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Kristóffy József.

Pichler Győző: Kezdődik a liczitáczió! *(Derültség.)*

Kristóffy József: T. képviselőház! Ez a törvényjavaslat, a mely előttünk fekszik és a mely a képviselőház által már megszavazott állami költségvetés végrehajtására hatalmazza fel a kormányt, nemcsak arra nyujt alkalmat, hogy a pártok a maguk elvi álláspontja szerint bizalmukat vagy bizalmatlanságukat fejezzék ki a végrehajtó hatalom képviselői iránt, hanem egyszersmind arra is, hogy levonjuk a tanulságokat a lefolyt vita eredményeiből, *(Halljuk! Halljuk!)* megállapitván egyuttal azt is, vajjon mennyiben szolgálhatnak az ország hasznára azok a vezéreszmék és gondolatok, a melyek különböző pártok részéről ezen hosszura nyult diskusszió alatt szellőztetve lettek. És én azt gondolom, t. képviselőház, hogy ennek megállapitása ezuttal annyival inkább érdekes feladatot képez, mert az alkotmányos élet küzdelmein ujból átesett pártok a lezajlott harczok után először jelentek meg a parlament porondján, a mely körülmény nemcsak hogy felkelti az érdeklődést, hanem szinte kihivja a kritikát arra nézve, hogy a pártok mit hagytak odakünn a régiből és mit hoztak magukkal az ujabb eszmékből, azokból a soha el nem muló vágyakból és törekvésekből, a melyek a sorsát fontolgató nép lelkét odakünn forrongásban tartják és a melyek rendszerint a törvényhozás komoly munkáját, sok esetben a parlamenti küzdelmeket is irányitani szokták. És ha én azokat a felszólalásokat, a melyek a költségvetési vita medrében és annak rendjén az igen t. függetlenségi párt részéről elhangzottak, ebből a szempontból vizsgálom, ha keresem azt, hogy az alkotmányos élet tiszta forrásai mennyiben hatottak üditőleg és felfrissitőleg ezen párt felfogására és gondolkodására, hogy a népek vágyaiból és törekvéseiből mit hozott ez a t. párt magával: hát akkor konstatálnom kell, t. ház, hogy az igen t. függetlenségi párt *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a küzdelem nehéz napjaiban bizony nem sokat felejtett, de uj dolgokat, uj eszméket sem hozott; a programm a régi . . .

Kossuth Ferencz: Hiszen ez a mi büszkeségünk! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Mi nem változtatunk rajta; nem forditjuk a köpönyeget! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Mondom, a programm a régi, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* és a mint azt Kossuth Ferencz igen t. képviselőtársam iménti felszólalásából is megértettük, a fegyverek is többékevésbbé ép olyan régiek, mint a milyen meddő a harcz, s mint a milyen meddő a küzdelem a kiegyezés ellen, a melyről pedig már a tények bizonyitják, hogy az ország konszolidáczijának alapjául szolgál. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Oly pártok, t. ház, a melyek akár a közjogi helyzetben, akár a modern állami felfogásgásban keresik az összes bajok forrását, általánosságban nem alkalmasak a kritikára, mert hiszen az ő kifogásuk egyszersmindenkorra ugyanaz; többé-kevésbbé mindent annak az alapnak rovására irnak, a melyet elvileg hibáztatnak. És ebben a helyzetben van az igen t. függetlenségi párt is, a melynek közjogi merevsége már szinte konzervativ jelleget kölcsönöz a párt politikai működésének, ugyannyira, hogy nem veszi észre feje felett az idők változó járását; nem látja az igények, szükségletek és vágyak átalakulását; azokat a nagy szocziális társadalmi és gazdasági problemákat, a melyek odakünn a nép lelkében forrnak... *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Uraságod talán idegen? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kristóffy József: . . . és a melyek épen azért

a radikális párt kezében valóságos kincseket képezhetnének. És ha az igen t. függetlenségi párt most azon panaszkodik, a mint azt a költségvetési vita folyamán a gyomai választással kapcsolatban hallottam, hogy a jó magyar nép elfordul a függetlenségi politikától, *(Élénk ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* és a szocialisták karjaiba veti magát . . . *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Önök csinálják a szocziálizmust!

Rakovszky István: A választásoknál a szocziálizmust istápolják! *(Zaj.)*

Polczner Jenő: Önök csinálják a szegénységet, a szocziálizmust és az elégedetlenséget!

Kossuth Ferencz: Gyomán a kormánypárt a szocialista jelöltre szavazott. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek, t. képviselőház!

Kristóffy József: Ha, mondom, a függetlenségi párt azon panaszkodik, hogy a jó magyar nép elfordul a függetlenségi politikától. . . . *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Dehogy fordul!

Krasznay Ferencz: Azért duplázódott meg a függetlenségi párt? *(Zaj.)*

Thaly Kálmán: Minket nem a tótok választanak!

Polczner Jenő: Nem ám, hanem az alföldi magyarok! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólásaikkal zavarni a szónokot; majd elmondhatják nézeteiket a vita során! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Kristóffy József: . . . akkor az igen t. függetlenségi párt ne a kormányt okolja, hanem egyes-egyedül önmagát, mert hiszen ezekben a kerületekben évtizedek óta ő hirdeti a megváltó igét. . . . *(Nyugtalanság és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Hát a magyar Alföld kié? *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Kristóffy József: És ha ennek daczára a magyar nép mégis elfordul a régi zászlótól . . . *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy fordul! Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Krasznay Ferencz: Hát Pest vármegye kié? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Onnan panaszkodtak, a függetlenségi párt részéről; csak erre akarok hivatkozni. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak nyugodtan meghallgatni a szónokot; a vita során válaszolhatnak a szónok beszédére. Közbeszólásokkal folytonosan zavarni a szónokot, a házszabályok értelmében nem szabad. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Összevásárolt oláh kerületekből küldenek ide képviselőket! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Több választóm van, mint tiz kormánypárti képviselőnek odaát. 5000 magyar választóm van! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Krisztóffy József: A magyar nép megunta a meddő közjogi harczokat, a magyar nép boldogulni akar és mások hiányában azok után indul, a kik sorsának javitásáról festenek káprázatos képeket elébe.

Nem egészen igy állunk az országgyülési néppárttal szemben, a melyről el kell ismerni, hogy a választások lezajlása óta a felekezeti irányzatból, ha nem is sokat, de bizonyos mértékben mégis engedett, akár azért, hogy más téreken annál nagyobb befolyásra, vagy más párt részéről annál hathatósabb segitségre tehessen szert, akár azért, mert talán igy apránkint akar megszabadulni azon politikai holtsulytól, mely egy kormányképes konzervativ párttá alakulásával szemben kiegyenlithetlen terhet képezne, már csak azért is, s ezt a t. néppárton is nagyon jól tudják, hogy ebben az országban mindenféle politikára lehet prozelitákat szerezni, de annak a szentesitett törvénynek eltörlésére a polgárok többségét megnyerni nem lehet. *(Zajos ellenmondások a néppárton. Felkiáltások: Hát törvényt nem lehet megváltoztatni?)*

Rakovszky István: Hiszen azért ülünk itt, hiszen az imkompatibilitást is meg lehetett változtatni! Ez igazán uj államfilozófia! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Tessék várni a czáfolattal, mig a vita során reájuk kerül a sor. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kristóffy József: Azonban akár ezért, akár amazért történt is ez a nevezetes dolog, annyi tény, hogy az igen t. néppárt felekezeti álláspontjának merevsége egy kissé felolvadt a választási harczok tüzében. De csalódik az, a ki ebből azt következteti, hogy a t. néppárt lojálisabb a parlamenti vitákban, sőt ellenkezőleg . . .

Rakovszky István: Hisz Nagy-Szombatban a pánszlávokkal szavaztak ellenünk! Hát ne beszéljen lojalitásról!

Kristóffy József: . . . mintha pótolni akarta volna azt, a mit odakint hagyott, annál nagyobb kedvét lelte a meddő izgalmak rendezésében, a mérges gyanusitások és invektivák szellőztetésében, nem törődve azzal, hogy nehéz idők komoly tünetei intik az országot gyümölcsöző munkára, a melyet pedig csakis békességben és lojális együttmüködésben lehet eredménynyel végezni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nincsen nekünk szükségünk arra, hogy az ellenzék elnéző vagy könyörületes legyen, azt sem veszszük zokon, ha egész szilajságával támad meg bennünket; de azokat a parlamenti tilalomfákat, a melyek az eszmék mérkőzésének egyenes és lojális országutján állanak, egykönnyen feldöntetni nem engedjük, valamint azt sem engedjük, hogy a többségnek egyik-másik részét használja az ellenzék

czéltábla gyanánt, a minthogy a t. néppárti ellenzék hol a volt nemzeti párt, hol a régi szabadelvü párt tagjaira öntötte ki politikai epéjét. Mert mi, a kik itt a szabadelvü párt oldalán ülünk, összesen és egyenkint szolidárisnak érezzük magunkat a kormány programmjának támogatása és megvalósitása körül *(Helyeslés a jobboldalon.)* és valamint együtt osztozunk a munkában, a felelőségben, sőt a dicsőségben is, mely ezen pártot érheti: ép ugy osztozunk a megtámadtatásokban is és a párt bármely tagjának méltatlan megbántását az egész szabadelvü párt megbántásának tartjuk. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zajos ellenmondás a szélsőbalon.)*

Rakovszky István: Az éljenzés elmaradt!

Buzáth Ferencz: Millió ember itt hagyta már ezt az országot! Ez a szabadelvü politika eredménye! *(Ugy van! a néppárton.)*

Kristóffy József: Ily körülmények között nem lehet csodálni, ha a költségvetési vita medrében ellenzéki részről majdnem az a párt szántotta a legmélyebb barázdát, a mely, bár a legkisebb számban és a legcsekélyebb rokonszenv mellett vonult a törvényhozás csarnokaiba, de mert egy mélyreható kérdésben, a nemzetiségi kérdésben és annak összes vonatkozásaiban ezuttal először lépett nyilt sisakkal a küzdő porondra; másrészt pedig, mert azok részéről is hallottunk nyilatkozatokat és azoknak álláspontját ismertük meg, a kiket e kérdés nemcsak politikai, hanem az érzelmek belső világa, a kedély szempontjából is legközelebbről érdekel: önként következik, t. ház, hogy a kérdés nagy fontossága mellett ezen körülmények közrehatása teljesen elegendő volt arra nézve, hogy a nemzetiségi kérdés tárgyalása a lefolyt költségvetési vitának egyik legkiemelkedőbb mozzanata legyen. És midőn én arra vállalkozom, t. képviselőház, hogy a költségvetési vita idevágó tárgyalásainak eredményeit szintén kihámozzam, első sorban is azt az igazságot kivánom konstatálni, hogy azok az aggodalmak, a melyek némely részről a nemzetiségi képviselők bejöveteléhez füződtek, a következmények által igazolva épenséggel nem lettek; sőt ellenkezőleg, azon körülménynél fogva, hogy a tiszta és szabad választások folytán az ország tanácsában ők is helyet foglaltak, s ezáltal az eszmék kicserélésére és az ellentétek közelebb hozására alkalmat nyujtottak, nézetem szerint, velünk együtt kétségtelenül közreműködtek azon egyedül helyes czél elérésére, hogy ez a kényes kérdés a maga egészében ott tárgyaltassék, a hova az egyedül tartozik, a parlamentben, melynek leghevesebb vitái bizonyára közelebb hoznak egymáshoz bennünket, mint a hallgatás, a mely nemcsak hogy a kölcsönös bizalmatlanságot növeli, hanem még a lehetőségét is kizárja annak, hogy az egymást megértés utjait előkésziteni és kijelölni lehessen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Hiszen ellene volt! Hát ne beszélj ilyeneket!

Elnök: Ilyen aposztrofálása egy képviselőnek nem való a parlamentbe!

Kristóffy József: Elismerem én azt, hogy minden olyan kérdés tárgyalásánál, és ilyen a nemzetiségi kérdés is, a mely a polgárok kedélyére mély hatást képes gyakorolni, óvatossággal kell eljárnunk. De ez a tekintet még nem ment fel bennünket ezen kérdések tárgyalásától; sőt ellenkezőleg, ha van valami veszély, a mi a nemzetiségi kérdésből hazánkra háramolhatik, ez nem a vitában rejlik, mely felette támad, hanem azon mély ellentétekben, a melyek e kérdésre nézve a polgárok érzéseiben és meggyőződésében léteznek; és ezeket az ellentéteket nem fogjuk kiirthatni azáltal, ha a diskussziót kikerülve, az ellentéteket ugy magunk, mint mások előtt eltakarjuk.

Nem osztom tehát azt a nézetet, a mely a nemzetiségi kérdésben mindenütt és mindenben csak veszélyt lát olyannyira, hogy komoly politikusok ezen kérdésnek még diskussziójától is tartózkodnak; viszont némelyek, a mint azt a lefolyt vitában is tapasztaltuk, a tárgyalás hevében oly ingerült állapotba jutnak, a mely mindenre alkalmas, csak arra nem, hogy a diskusszió a kedélyek kölcsönös megnyugtatására és a létező ellentétek kivánatos kiegyenlitésére vezessen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: De ez a beszéd sem alkalmas rá, a mely igy támadja a pártokat! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Én tehát olyan veszélyt, hogy egyik végletből a másikba essünk, ebben a kérdésben nem látok; sőt ugy vagyok meggyőződve, hogy a mint nagy hiba volna bárkinek érzékenységét sérteni és ezáltal a fenforgó surlódásokat engesztelhetetlen gyűlöletté fokozni, ép oly nagy hiba volna, talán még nagyobb, kitérni a kimeritő diskusszió elől, a melynek férfias őszintesége, komolysága és higgadt tárgyilagossága, nézetem szerint, egyetlen óvszere annak, hogy az egyenetlenségnek ezen kérdésben kétségtelenül elhintett magja mélyebb gyökereket ne verjen. Jól tudom én azt, hogy a ki a nemzetiségi kérdésről beszél, könnyen félreértésnek teszi ki magát; mert hiszen a legkisebb melegség vagy rokonszenv, a melyet a nemzetiségek iránt elárul, képes azon gyanut kelteni, hogy itt az ország legbecsesebb javainak eljátszásáról van szó, különösen azok előtt, kik a hazafiságot jól kamatozó politikai tőkének tekintik. De mindezek a nehézségek csak az egyes embert érhetik; a közügy csak nyerni fog az által, ha oly nehéz kérdéssel is, mint a nemzetiségi kérdés, bátran szembe szállunk, s komoly diskussziók által tapossuk ki azon utakat, melyek ezen kérdésnek végleges és megnyugtató elintézéséhez vezetnek. Én, t. ház, a nemzetiségi kérdésben a magam meggyőződését a történelem tanuságaira alapitom és azt tartom, hogy valamint egy ezredéves történelmi fejlődés eredményeként áll az a megmásithatatlan tény előttünk, hogy az egységes

magyar állam a nemzetiségek jogainak, szabad kulturális és anyagi fejlődésének teljes respektálása mellett épült fel: ez az egységes magyar állam egyebekben a jövőre is csak a nemzetiségek törvényes jogainak, erkölcsi, kulturális és anyagi fejlődésük szabad érvényesülésének megengedése és biztositása mellett tartható fenn. Mert, t. képviselőház, a mint a mult nehéz küzdelmeiben erőinknek forrását az az egyetértés képezte, a melylyel ennek az országnak minden lakója a közös veszélylyel szembeszállni sietett, mert az ország fennmaradása az ország minden lakójának egyaránt érdekében feküdt: ép ugy a jövő küzdelmeiben, a melyre Európa nagy nemzetei itt a Duna völgyében készülnek, csak ugy állhatjuk meg helyünket, ha e nehéz napok az ország minden lakóját abban az egyetértésben, kölcsönös ragaszkodásban és érdekközösségben találják, a mely a multban is fennmaradásunk egyik legerősebb biztositékául szolgált.

A fejledező jövő e sulyos kilátásai érlelték meg bennem, t. ház, azt a meggyőződést, hogy a nemzetiségek kérdése nem egy vagy más külön nemzetiségnek, hanem az egész magyar nemzetnek közös ügye, a melyet épen ezért nem gyűlölséggel és haraggal, hanem inkább rokonszenvvel és hazafias belátással kell kezelnünk, és az egész kérdés és összes vonatkozásainak megitélésénél az ország közös érdekeit kell szem előtt tartanunk. De ebben a közös érdekben olvad fel aztán az a másik, elutasithatatlan gondolat is, hogy mentől általánosabb a nemzetiségek lelkesedése, mentől elevenebb az érdeklődés, a melylyel az egyesek nemzetiségük fejlődése iránt viseltetnek: annál nagyobb szükség van aztán arra, hogy a kötelékek, a melyek a haza minden polgárát egy nagy egészszé füzik össze, fel ne bontassanak, és az a meggyőződés ébren maradjon valamennyiben, hogy a nemzetiségének biztonsága is csak az egész ország, és az egységes és oszthatatlan politikai magyar nemzet fennállásától függ, s hogy a haza népeire, valamint a multban, ugy a jövőben is csak egy sors vár, s hogy szabadságunk ép ugy, mint elnyomatásunk csak közös dicsőségünk, vagy közös veszedelmünk lehet.

És mert a lefolyt költségvetési vitában a nemzetiségi felszólalók részéről egyetlen oly nyilatkozatot sem hallottam, mely az ezredéves államkötelékek felbontására következtetést vonni engedne, sőt ellenkezőleg, valamennyi felszóláló az egységes és oszthatatlan politikai magyar nemzet hivének vallotta magát: nézetem szerint ez a körülmény egymagában is elegendő arra, hogy a nemzetiségi képviselők részéről felvetett kérdések abban a komoly figyelemben és méltatásban részesüljenek, a melyet e kérdések egyrészt országos érdeküségüknél, másrészt az állampolgárokkal fennálló vonatkozásaiknál fogva tényleg megérdemelnek. És nekem, t. képviselőház, lelki gyönyörüségemre szolgál, hogy e nehéz és kényes kérdésben a diskusszió alapvető momentumát és kiindulási pontját igaz államférfiui belátással ismét csak a t. miniszterelnök ur jelölte meg, azon kijelentése által, melyet a nemzetiségiek se kifogásolhatnak és nem is kifogásoltak, hogy ő ebben az országban megoldandó nemzetiségi kérdést nem ismer, a mint hogy ez a kérdés az 1868 : XLIV. t.-cz. által tényleg meg is oldatott, és ma csak arról lehet szó, miként gondolkozik egyik-másik erről a törvényről, miként ment az át a gyakorlatba, az életbe, mik azok a bajok, panaszok és sérelmek, a melyek ezen törvény végrehajtása körül nem magyar ajku polgártársaink részéről felmerültek.

Nézetem szerint a t. miniszterelnök ur ezen markáns megjelölése, továbbá az, hogy a nemzetiségi képviselők maguk sem beszéltek a nemzetiségi kérdés ujból való megoldásáról, hanem nyiltan és határozottan elfogadták az 1868-as alapot, oly nagy mértékben járult az ellentétek kiegyenlitéséhez, oly világot árasztott a kérdés szövevényeibe, hogy e nyomon tovább haladva, nagyobb reménynyel kereshetjük azon utakat, a melyek a kölcsönös megértés és a hajdani együttérzés czéljához fognak vezetni. *(Mozgás a szélső-baloldalon.)*

A dolog ezen megállapodott stádiumában azt gondolom, hogy a vita most már csakis azon hullámzások körül foroghat, melyek egyrészt a nemzetiségi törvény fentartása és végrehajtása, másrészt ezen törvény revideálása és eltörlése tekintetében felmerültek és a mely kérdéseket, ha ekképen szembeállitom, nyiltan és határozottan jelentem ki, hogy én ezen törvény őszinte fentartása és a magyar állam politikai méltóságával összeférő végrehajtása mellett foglalok állást, először azért, mert ez a felfogás felel meg a magyar állam ezredéves történelmi fejlődésének és politikájának, másodszor és főként azért, mert mentül többet gondolkozom nemzetem jövendő sorsa felett, annál inkább be kell látnom azt, hogy állami életünk maradandó biztosságát a haza összes népeinek egyetértésében és érdekközösségében kell keresnünk. Ezt a kivánatos egyetértést és érdekközösséget pedig csak ugy érhetjük el, ha meghagyjuk a nemzetiségeket a maguk erkölcseiben, szokásaiban, nyelvükben és kulturájukban, továbbá törvényes jogaikban, melyekhez ők szivósan ragaszkodnak, de a melyek hazánk egységét eddig sem veszélyeztették, valamint nem fogja veszélyeztetni még az sem, ha müvelődésük akadályait elháritani segitünk, mert hiszen a müveltség terjedése csak az általános jólétnek, s igy az egész ország közérdekének is előmozditására szolgál. Én nem tehetek róla, t. ház, de nem tudok szabadulni azon gondolattól, mely hazánk bölcsét is lekötötte, midőn e kérdést hosszu időre megoldották, nem tudok szabadulni attól, hogy valamint 1868-ban a nemzetiségi kérdés megoldására a szabadság mutatkozott a legalkalmasabb eszköznek, nézetem szerint épugy most is az egyedüli ut, mely a még fenforgó surlódások eloszlatásához vezet,

az egyéni és kulturális szabadság teljes biztositásában keresendő, annyival is inkább, mert azáltal, hogy a nemzetiségek törvényes alapra helyezkednek és a régi vezetők állambontó eszméitől és kifelé gravitáló törekvéseitől elfordultak, a mit ma már nemcsak a tót, de az ifju román párt szervezkedésénél is tapasztalunk, ezzel a legitim eljárással a nemzetiségek polgárjogot nyertek arra, hogy az ország többi lakosaival egyenlő elbánásban részesüljenek, panaszaik meghallgattassanak . . .

Barta Ödön: Hát eddig nem hallgatták meg őket? Csak most nyernek erre jogot? Hogy lehet igy beszélni! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: . . . Sőt még azoktól az apróbb-cseprőbb vexaturáktól is, melyeket itt-ott egyesek túlbuzgósága okozott, a jövőben megkiméltessenek. Ily körülmények közt, midőn az első lépés épen a nemzetiségek részéről történik, nagy hibának, sőt veszélyesnek tartanám oly erőszakos eszközökhöz nyulni, melyek némely részről a költségvetési vita folyamán proponálva lettek, s a mennyiben ezen kérdésben az eszmék harcza tovább fog folyni, a mint gondolom, hogy tovább fog folyni, az én lelkiismeretem utját máris megszabja egyrészt a magyar állam ezredéves történelmi fejlődése, másrészt az 1868-iki törvény egyenes és világos akarata, továbbá az, hogy most már a nemzetiségek is ezen a törvényes alapon állnak, a mely törvényes alap intencióját és szellemét az igen t. miniszterelnök ur fejezte ki legjobban és legszebben, midőn azt mondta, hogy nem elnyomással, nem terrorizmussal, hanem a magyar állam imponáló felléptével, működésével, szabadságszeretetével, a magyar állam ápoló kezével, fejlődésével és nagy czéljaival akarom őket a magyar államhoz kötni. És hallottunk, t. ház, baljóslatu sejtelmeket, melyek szájról-szájra adva, a szabadelvü párt sorsának megpecsételését arra is alapitották, hogy a tiszta választások folytán nagy számmal bejövő nemzetiségek erélyes akcióját ez a párt elviselni nem birja. De ez a jóakaratu jövendölés ép oly messze esett a valóságtól, mint az a másik Falb-szerü jóslat, mely a szabadelvü párt legkritikusabb napjait a hozzátartozó agráriusok és merkantilisták összeakasztásának csomópontjaira állapitotta meg, de a mely csomópontok a költségvetési vita objektiv és lojális tárgyalásai folytán ép ugy minden baj nélkül oldódtak fel, mint a hogy a nemzetiségi kérdés megvitatása is inkább az eszmék tisztulására, mint ujabb ellentétek keletkezésére vezetett. És én konstatálom, hogy, ha az igen t. miniszterelnök urnak az ország egyetemes érdekéből fakadó és közérdekből mindent kiegyenlitő és összeegyeztető politikája valahol csodákat müvelt, hát az a különböző gazdasági faktorok kombattáns képviselőinek parlamenti csatájában történt meg, melyet még az edzettebb idegzetü politikusok is a szabadelvü párt egységének tüzpróbája gyanánt tekintettek, de a mely lojális küzdelemben örvendetesen kitudódott, hogy ugy az agráriusok, mint a merkantilisták tulajdonképen egy gyékényen árulnak, az ország egyetemes gazdasági érdekének közös gyékényén, és az a házi csetepaté, mely odakünn a sajtóban, s a közvéleményben nemrég oly hullámokat vert, végső akkordjaiban itt benn a parlamentben csaknem házi békévé változott. *(Zaj- és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert méltóztassanak megengedni, hogy akkor, midőn egyrészről és pedig az agráriusok részéről az konstatáltatik, hogy a közgazdasági ágak közti egyenetlenség és bizalmatlanság a helyzetet még sulyosabbá tette és a kibontakozást nehezitette, s hogy ez a teljesen téves, és veszedelmes felfogás ujabb időben nagy mértékben tisztult, viszont a másik részről az állittatik, hogy a kereskedelem hü bajtársa akar lenni a mezőgazdasági érdekeknek és ezzel karöltve kivánja az ország anyagi boldogulását előmozditani: hát akkor nekem, a ki ezeket a diskussziókat figyelemmel kisértem, jogom van azt következtetni, hogy a két tábor harczosainak közvetlen érintkezése, az érvek és ellenérvek nyilvános mérlegelése, szóval a parlament tisztitó tüze ebben a mélyreható kérdésben is a fennálló differenciák és félreértések jó részének eloszlatásához vezetett. És én vétenék a történelmi igazság ellen . . .

Barta Ödön: Eddig is vétett!

Kristóffy József: . . . ha nem sietnék elismerni azt is, hogy a költségvetési vitának ezen hasznos és értékes eredményét annak is köszönhetjük, hogy ugy az agrárizmus mint a merkantilizmus egészen más fegyverzetben lépett itt fel előttük, mint a hogy azt odakünn eddig ismertük; és valamint a keleti hivő leveri saruiról a port, midőn szentélyébe lép, épugy a két tábor képviselői semmit sem hoztak ide magukkal azokból az agitaczionális jelszavakból és eszközökből, melyek ezt a küzdelmet odakint az ország társadalmi egysége, s a nemzeti gazdaság egyetemes érdekei szempontjából, valljuk meg őszintén, ellenszenvessé és aggályossá tették.

Barta Ödön: Levetették elveiket? *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Kérem, ezt tisztázzuk! Levetették elveiket, mielőtt ide bejöttek? *(Egy hang: Ne zavarják, meg van irva!)* Akár meg van irva, akár nem, erre tessék felelni; tudomásul veszszük az elv-feladást.

Kristóffy József: Nem azt mondtam!

Barta Ödön: Azt mondta, hogy odakünn mást beszélnek és idebent mást. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Rakovszky István: A Curiánál is mást beszélnek, mint a mi igaz!

Kristóffy József: Mert, t. ház, mi, kik az országvezető és kormányzó gondolatának a szabadelvüségét tartjuk és valljuk, a mint hogy elfordulunk minden olyan agrár politikától, mely a felekezeti békétlenség és osztályharcz felidézésének eszközeivel dolgozik . . . *(Zaj a bal- és a szélsőbal-*

oldalon. Felkiáltások: Ez is agrárpolitika? Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Elnök: Csendet kérek!

Kristóffy József:... épugy elfordulunk attól a merkantil politikától is, mely bizonyos visszaéléseket a szabadelvüség köpenyegével eltakarni igyekszik, és Istentől adott erőnkkel és képességünkkel, hazafiságunkkal és becsületes munkánkkal csak oly gazdasági törekvéseket és mozgalmakat támogatunk, melyek az ország, a nemzet egyetemes érdekeiből fakadnak, s melyek az ország minden polgárának, osztály- s felekezeti különbség nélkül, erkölcsi és anyagi boldogulására szolgálnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Barta Ödön: Ez is frázis!

Kristóffy József: És midőn én hazafias örömmel konstatálom azt, hogy a két gazdasági tábor harczosainak vitatkozásai azon a magasabb szinvonalon mozogtak, a melyen egyaránt esik latba az ország mindegyik gazdasági ágazatának érdeke, midőn konstatálom azt is, hogy a két tábor képviselői távolról sem vállaltak szolidaritást azokkal az eszközökkel és jelszavakkal, a melyekkel a közélet levegője odakint tényleg szaturálva van, mindezekből bátran levonhatom azt az örvendetes következtetést, hogy a mi agrár és merkantil barátaink diskussziói végeredményükben a kölcsönös megértéshez, végczéljaikban pedig az ország gazdasági érdekeinek kivánatos előmozditásához fognak vezetni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Egészen másképen állunk azonban azzal az ujfajta mozgalommal, a mely magát polgári demokrácziának nevezvén, első szárnycsapásaival ebben a t. házban is élénk légáramlatot idézett elő. De, mert első fellépésének ennél tényleg nagyobb eredménye nem is volt, sajnos, emiatt tulajdonképeni czélját és programmját nem ismerhettük meg és igy legfeljebb csak rapszodikus nyilatkozataiból sejthetjük, hogy az osztályállam ledöntése végett állitja csatasorba azokat, a kiket eddig a fővárosi társadalom legbékésebb polgárai gyanánt ismertünk.

Azt gondolom, hogy ezen mozgalom politikai értékelése czéljából nem is szükséges mélyebben behatolnunk a demokráczia tulajdonképeni lényegébe, mert hiszen maga az elnevezés, a melylyel ez a párt önmagát megkeresztelte, a legkiáltóbb ellentétben áll a demokráczia alaptételével, az egyenlőséggel, ellentétben áll a demokráczia czéljával: az osztályok ledöntésével, melynek fokozatai közé ez a mozgalom egy uj társadalmi osztályt akar beékelni, a polgári demokraták osztályát és ez által diszkreditálja a demokráczia nagy elvét, mely, a mint nem ismeri a munkásdemokratát, a nemes-demokratát, és az arisztokrata demokratát: épugy nem ismeri a polgári demokratát se, hanem csak egyet ismer: a lelkében, érzéseiben, felfogásában és cselekvésében megnyilvánuló és mindenben az egyenlőségre törekvő tiszta demokrata embert. Én ugy látom, hogy ez a mozgalom a maga látszólagos democrácziájával, a helyett, hogy az osztályok elkülönitő falait lebontani segitené, az utolsó követ rakja le az osztályállam épületének és az által, hogy a már társadalmilag szervezett és elhelyezkedett osztályok mellé odaállitja a kisemberek szervezett osztályát, tulajdonképen egy hajóban evez azokkal, a kik az osztályállam rendszerét mai merevségében nemcsak fentartani, hanem még fejleszteni kivánják. Nem valami nagy jártasság kell tehát annak felismeréséhez, hogy ezt az ujfajta polgári demokrata mozgalmat, a mely teljesen akczeptálja alapul a mai rendet, s az összes szocziális előitéleteket, voltaképen nem a demokráczia kiegyenlitő szelleme, hanem a legközönségesebb animozitás vezeti a többi osztályok ellen, mert, a mint láttuk, nem az osztályok princzipiuma ellen küzd, hanem a maga osztálya érdekében száll sikra a többi ellen. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Már pedig, nézetem szerint, semmi különbség nincs a között, ha akár a kisember sajátitja ki politikai értelemben a nagyembert, akár a nagyember szedi el a kisebbiknek politikai és társadalmi jogait.

Visontai Soma: Ez fáj neki, nem az osztrákok?

Barta Ödön: Kiváncsi vagyok, hogy hozza le ebből a bizalmat! *(Derültség a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Kristóffy József: Majd meglátják. Én meleg rokonszenvvel kisérek minden demokratikus törekvést, különösen azt, a mely a demokrácziát nem mint önczélt szolgálja, hanem azt a politikai és társadalmi életben akkép akarja megvalósitani, hogy a kötelességekben és a jogokban egyaránt osztozzunk, *(Helyeslés jobbfelől.)* akármik voltunk is születésünkre és multunkra nézve. Mondom, ezt a demokratikus törekvést meleg rokonszenvvel kisérem, sőt lelkesedéssel karolom fel. De már ezt az ujfajta polgári demokrata mozgalmat, melynek pozitiv tartalmában csak a kisember nagyravágyását ismerem fel, melyet ő ugy akar érvényesiteni, hogy deposszedálja a másik társadalmi osztályt, azért, hogy a maga osztályát ültesse helyébe: ezt a mozgalmat, t. képviselőház, nemcsak nem támogatom, hanem határozottan elitélem, főképen azért, mert a saját osztályérdekeinek a többi fölé helyezése által . . .

Barta Ödön: Csakhogy ez nem igaz!

Kristóffy József: . . . a demokráczia nagy elvét kompromittálja.

Barta Ödön: Ebből egy szó sem igaz!

Kristóffy József: De igaz!

Barta Ödön: Állitani könnyü, de bizonyitani kell ám!

Kristóffy József: Most jön a bizonyitás!

A magyar demokráczia történelmi fejlődése nem ezeket a nyomokat mutatja. A magyar demokráczia nem szüntette meg, hanem kiterjesztette a jogokat és mig Franczia országban a polgári rend . . .

Visontai Soma: Az a kérdés, hogy Körber demokrata-e vagy nem?

Kristóffy József: . . . rettenetes forradalomban összetörte a kiváltságokat, addig Magyarországon a nemesi rend, a melyből a demokráczia kifejlődött, felemelte magához az ország összes lakosait, azt tartván, — ezt tessék megczáfolni, — a mit ezen háznak mélyen t. elnöke a pozsonyi diszlakomán a magyar demokrácziáról oly szépen elmondott, hogy ebben az országban minden állásra, minden dicsőségre pályázhatik mindenki, az ország bármilyen ajku polgára, ha magába felveszi a nemzeti czélok egységes kultuszát és annak elérésére irányitja tevékenységét. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Az a demokrata mozgalom tehát, a melyről most ujabban szó van, és a mely a többi osztályok deposszedálása utján kiván a maga osztályérdekeinek hatalmat szerezni, nem a magyar demokráczia evolucziójából fakadt, és merem állitani, hogy még csak nem is demokrata, már csak azért sem, mert saját osztályának szinvonalához akar nivellálni mindent, a mi fölötte van, azt mondván, a gróf is legyen polgár, a katonatiszt is legyen polgár, a becsület is legyen polgári, de a mi alatta van, arról tudni sem akar, az már proletár és szoczialista, szóval, ez a demokrata mozgalom még csak nem is demokrata, hanem csak konkurrencziát csinál az osztályérdekek szolgálatában a többinek. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Barta Ödön: Erre a frázisra hat hónapig kellett készülni? (*Zaj.*)

Kristóffy József: Kérem Barta Ödön t. képviselőtársamat, én őt mindig türelemmel, higgadtsággal meg szoktam hallgatni, sőt honorálni is szoktam beszédeit, joggal megkövetelem és megkivánhatom tehát, hogy engem is meghallgasson. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Barta Ödön: Csak olyat mondjon, a mit meg lehet hallgatni!

Elnök: Minden képviselő joggal megkövetelheti, hogy beszélhessen és ezt a jogot mindenkire nézve meg kell őrizni.

Barta Ödön: Én szivesen veszem, ha nekem közbeszólanak!

Elnök: Megszünik minden diskussziónak lehetősége, ha egymásnak nézeteit nem hallgatjuk meg komolyan, higgadtan és nem a czáfoló felszólalásra bizzuk az elintézést. (*Élénk helyeslés.*)

Kristóffy József: Hát állitom, t. képviselőház, hogy ez a demokrata mozgalom még csak nem is demokrata, hanem csak konkurrencziát akar csinálni az osztályérdekek szolgálatában a többinek, és hiába szólt első csatakiáltása az osztályállam rendszere ellen, annak a szellemes irónak van igaza, a ki nem régiben azt jegyezte meg a polgári demokratákról, hogy abban a pillanatban, a melyben a terézvárosi demokrata párt magához ragadja a kormányhatalmat, Magyarországon az osztály-állam nemcsak tényleg, hanem jogilag és politikailag is szervezve volna.

Visontai Soma: Azért egyelőre mégis Körberrel fogunk foglalkozni!

Kristóffy József: Hát tessék Körberrel elvégezni a maga dolgát, de tessék engem hagyni nyugodtan beszélni!

Visontai Soma: Mégis Körberrel fogunk végezni, nem Vázsonyival!

Kristóffy József: Ezzel az ál-demokrata iránynyal szemben, mondhatom, homlokegyenest ellenkező szélrózsában evez egy másik politikai ellenmozgalom, a melyre némely alluziók a költségvetési vitában is történtek és a mely magát magyar imperializmusnak nevezvén, világuralomról beszél az ország népének, négy tenger partjáig akarja ismét kiterjeszteni Szent István birodalmának határait és a rég letünő századoknak fényes emlékeit varázsolja a jövendő czél gyanánt a magyar nemzet elé.

Elismerem én azt, t. képviselőház, hogy Magyarországon szabad és kell is a nagy nemzeti feladatokról gondolkodni. Szabad még a távol jövő eshetőségeire is olykor egy-egy pillantást vetni, de nem szabad a jelen kornak pozitiv teljesedés alatt álló feladatait oly eszmékkel veszélyeztetni, a melyek a jelen kornak minden munkáját elrontanák, vagy meddővé tehetnék.

És én, őszintén szólva, ily veszélyes eszmének tartom ezt a magyar imperializmust, mely a mellett, hogy egymást kizárja, mert hiszen a »magyar« és a »császári« fogalom sohasem fértek össze egymással, a nemzeti uralom messzemenő kiterjesztését proklamálja más nemzetek felett a nélkül, hogy számolna azokkal a politikai és gazdasági erőkkel, a melyek rendelkezésünkre állanak, mert hiszen még a délibáboknak e szép országában sem fogja senki sem elhinni azt, hogy egy ilyen világuralmat nagy haderő, nagy tőke, és nagy gyarmatok nélkül meg lehet csinálni. És én nem is beszélek arról, t. ház, hogy nekünk századokra szóló elég dolgunk és feladatunk van itthon, hogy mielőtt az ország határain túl villogtatnók meg a hóditás fegyvereit, előbb itt a négy folyó partjai között kell bekövetkeznie politikailag és gazdaságilag a második honfoglalásnak. Erről nem is beszélek ezzel az imperialisztikus politikával szemben, az én bizalmatlanságom fölkeltésére teljesen elegendő az a körülmény, hogy annak a hirdetői a nemzeti és állami fejlődés hűséges és megbizható támaszaiként csakis azon osztályokat tekintik, a kik a rendi alkotmány évezredes korszakában egymaguk alkották a politikai nemzetet, a miből aztán az is következik, hogy azért van hát szükség erre az imperialisztikus politikára, mert ha itthon elégitjük ki a nemzeti aspiráczióinkat, nagyon meg találna majd erősödni a szabadelvüség és a demokráczia, holott ha egy világhatalmi politika kalandjaiba tévedünk, az ezzel járó zavarok és megrázkódtatások könnyen a lesben álló reakczionak hasznára válhatnak.

Én látom a kezet, a mely ezt az imperialisztikus politikát vezeti, a melynek éle elsősorban a hármasszövetség ellen irányul, s az által ki akar bennünket szakitani a középeurópai békeligából és bele akar minket csábitani a latin fajok szövetségébe, s végeredményében a visszaeső politika hálójába. Ezáltal ez a magyar imperializmus annak a nemzetközi áramlatnak lett a fegyverhordozójává, a mely a reakczió szárnyain terjeszkedve, a népek vérrel és polgári munkával kivivott jogait és szabadságát megsemmisiteni törekszik. És én nem tudom, t. képviselőház, nem is állitom, de nekem ugy rémlik, mint hogyha ez a magyar imperializmus ugyanazon forrásból fakadna, a melyekből azok az ujabb nemzeti ideálok áradnak szerteszét, a melyeknek kábitó gőzei nemcsak a kifogástalan és jó hazafiak némelyikét, hanem már a közvélemény jelentékeny részét is elszéditették, ugyannyira, hogy sokan nem is kutatják, vajjon nem ingoványba vezet-e ez a kijelölt irány, csak mennek a lidérczfény után, a délibáb után, melynek szines képei a rideg valóságnál mindig jobban tetszettek a magyarnak.

Nem állitom én, t. képviselőház, hogy boldog a magyar; azt sem állitom, hogy ideálok nélkül induljunk az uj ezredév küzdelmei elé. De azt már vallom és állitom, hogy ezek az ideálok olyanok legyenek, a melyek a mellett, hogy a nemzet hagyományos történeti törekvéseit szolgálják, a maguk egyetemes hatásában minden polgár szivét megdobbantani és minden polgár elméjét megtermékenyiteni tudják. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert az olyan ideál, a melynek evangéliumában a szabadelvüség, mely ezt a nemzetet fentartotta, egyetlen helyen sem fordul elő lealázó kifejezések nélkül, a mely a hazaszeretet őszinteségét a nemzet egy töredéke számára vindikálja s a tiszta nemzeti érzés táborából kirekeszti azokat, a kik a rendi időkben nem lehettek tagjai a politikai nemzetnek, ez az ideál, t. képviselőház, lehet egy osztályé, vagy felekezeté, meg is dobbanthatja egyik vagy másik osztály szivét, megtermékenyitheti egy-egy felekezet elméjét, de azért nem ez az igazi nemzeti ideál, melyet arról ismerünk meg, hogy a maga nagy hajtóerejével ugyanazon hévvel ragad a nagy nemzeti czélok felé szegényt és gazdagot egyaránt. Egy nemzet függetlensége, az lehet ideál, faji egysége, az is ideál, sőt még az ország anyagi felvirágoztatása is lehet ideál, de nem lehet nemzeti ideál egy olyan politikai irányzat, a mely megosztja a nemzeti erőket akkor, a mikor össze kell gyüjteni azoknak minden atomját, a mely osztályokra és felekezetekre szaggatja a nemzet társadalmát, a mikor arra van legnagyobb szükség, hogy a nemzeti czélok elérésének törekvéseihez kell megnyerni az ország minden polgárát. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

E czél pedig nem lehet más, mint nemzetünk és államunk végleges megszilárdulásának biztositása, a mely legelső sorban a magyar társadalom egységes kibontakozása által érhető el, a mely kibontakozáshoz pedig nem az erőket megosztó konzervativ politika, hanem csak a liberálizmus adhat széles és szabad keretet, mert csakis a liberálizmus tarthatja szabadon azt a nagy versenyteret, a hol az ország különböző lakosainak, különböző elemeinek a békés küzdelme okvetlenül az egységes magyar nemzeti állam javára fog eldőlni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Épen azért a szabadelvüség nem puszta hagyomány, frázis vagy iskolai jelszó a magyar politikában. *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Ismétlem, nem puszta frázis és iskolai jelszó ez a magyar politikában, hanem életszükséglete ennek a nemzetnek és én nemcsak hiszem és vallom, hanem meg is vagyok győződve arról, hogy mihelyt Magyarországon a szabadelvüség bukása bekövetkeznék, az a nagy társadalmi, politikai és állami fermentáczió, a melyből az egységes magyar nemzetnek és nemzeti államnak kiforrania kell és a mely most teljes folyamatban van, nyomban fennakadna és terméketlen zátonyra jutna.

De valamint hasztalan volt a multban, azonképen hasztalan lesz a jövőben is minden ellenséges kisérlet. A 48-iki nagy hajtóerő immár lelkületévé lett a magyar nemzetnek és mindaddig, a mig az 1848-iki átalakulás végső következményei érvényesülni nem fognak, ez a liberális hajtóerő feltartózhatatlanul fogja nemzetünket és államunkat előbbrevinni.

Soha meg nem állani tehát egy ponton, előretörni fáradhatatlanul, a kiküzdött vivmányokból ujabb haladásra meriteni ösztönzést, a felekezeti és osztálykülönbség romladékától megtisztitani a nemzeti munka műhelyét, előbbrevinni a demokratikus fejlődést, fokozatosan kiterjeszteni a népjogot és biztositani a közszabadságot: ez a liberális politika feladata .... *(Nagy zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Lukáts Gyula: És zsidót nem választani meg! Ott van a dr. Dózsa dolga, az a liberális politika! Messze van Makó Jeruzsálemtől!

Krasznay Ferencz: Ott Justh Gyula csinált liberális politikát, nem az urak!

Kristóffy József: És én nem tagadom, hogy ezt a progressziv vonást én a magam részéről erősebben szeretném kidomboritva látni a szabadelvü pártban, értsük meg egymást, t. képviselőház, nem a kormányban, hanem a szabadelvü pártban, mert hiszen a miniszterelnök ur kormányzati programmjában elegendő munkaanyagot talál a legbuzgóbb progressziv törekvés is, sőt én merem állitani, hogy a liberális politika gyökeréig senki sem szállott le oly mélyen, mint a miniszterelnök ur, *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* midőn njévi beszédében a szabadelvüségnek társadalmi alapot adott és ekképen a liberálizmus és a társadalmi

akczió összeforrasztása által a magyar politikának is uj irányt szabott.

Azt mondja egy történetiró: »az ideálok világitó tornyok a történelem tengerén és ha feléjük tartva, nem mindig ér is biztos révbe a társadalom hajója, bizonyos, hogy a nagy felfedezéseknek, az emberiség haladásának és müvelődésének mindig az a remény és küzdelem volt a főrugója, a melylyel a hajót a világitó torony felé kormányozta«. Én ugy látom, hogy árral, apálylyal küzdve mi biztosan haladunk a világitó torony felé, *(Tetszés jobbfelől.)* ugy látom, hogy a mi hajónk kormánya jó kezekben van, *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* és épen azért az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadom és megszavazom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: A miniszterelnök ur elszédült a sok tömjénfüsttől!

Illyés Bálint jegyző: Molnár János! *(Felkiáltások: Szünetet kérünk!)*

Molnár János: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mielőtt a napirendre kitüzött tárgyra áttérnék, legyen szabad nehány szóval reflektálnom az előttem szólott igen tisztelt képviselő ur szavaira. *(Halljuk!)*

Erről az oldalról már többször felhangzott az a nézet, hogy a t. túloldal körében igen sok a czentrifugál elem. A t. képviselő urnak beszéde minket, vagy legalább engem erről nagyon meggyőzött, vagy legalább is nézetemben megerősitett, mert, ime, nehány héttel ezelőtt ugyanazon oldalról a mimikri-teoriát, a mimikri-politikát hallottuk hangoztatni, ma pedig a t. képviselő ur valóságos petrifikáló elveket hangoztat. Azt mondja ugyanis, hogy »szentesitett törvények megváltoztatására Magyarországon nem lehet többséget szerezni«. *(Derültség a néppárton.)* Bámulom a t. képviselő urnak ezen elveit, a melyek ezt a hazát valóban a diluviális, a czölöpkorszakba relegálnák vissza és nagyon ajánlom neki, hogy sziveskedjék ezt az ő pártjabeli igen tisztelt miniszter uraknak megsugni. . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen nem is ugy volt értve! Módositunk sokat!

Molnár János: Lám! Épen azt akartam mondani! Hiszen csak nehány napja helyezte kilátásba az igen tisztelt igazságügyminiszter ur a büntetörvény revizióját, a másik miniszter ur meg az ipari és a kereskedelmi törvény revizióját, és, ugy vélem, remélik és hiszik, hogy fognak ezekre többséget találni Magyarországon.

Széll Kálmán miniszterelnök: Itt van egy csomag jegyzék arról, a mit a napokban bejelentettek! De nem ugy volt értve!

Molnár János: Azután, t. ház, legyen szabad védekeznem a t. képviselő urnak egy kijelentése, vagy inkább vádja ellen; mert mi vádnak tekintjük e kijelentését a néppártra nézve és irigyeljük a t. Kossuth-pártot; mert mig arról azt méltóztatott mondani a t. képviselő urnak, hogy annak elvei változatlanok, a módszere is, a taktikai fegyverei is ugyanazok, minket azzal vádolt, hogy programmunkból mi »engedtünk«, és a mi »merevségünk megolvadt«.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez csak dicséretes!

Molnár János: Igen kérem a t. képviselő urat, legyen szives — nem épen most és nem épen itt, — de legyen szives velem bármikor, akár négyszemközt közölni azt, hogy melyek azok a pontok, a melyekben mi programmunkból engedtünk, vagy a melyekben a mi merevségünk megolvadt. Legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy semmi körülmények között sem fogjuk elismerni azt, hogy a legkisebb mértékben is elveinkből, programmunkból engedtünk volna; mert ha ezt észrevennők, mindenesetre megjavitanók az állapotot a lehető leghamarabb.

Azután azt mondja a t. képviselő ur, hogy a néppárt . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Hát Kristóffy hogy engedett a merevségéből a fuzió alkalmával! Hogy engedett!

Elnök: Kérem Pichler képviselő urat, ne méltóztassék a szónokot közbeszólásokkal zavarni. *(Zaj.)*

Molnár János: A t. képviselő ur továbbá azt mondja, hogy a néppárt »meddő izgalmakat« keltett a parlamentben és hogy »politikai epéjét öntötte ki« a t. túloldalra.

Hát, t. képviselőház, ha igazságosak akarunk lenni, csak emlékezzünk vissza arra, hogy midőn ez a parlament megkezdődött, mindjárt az első napokban a nagyon erős, nagyon heves támadások innen a túloldalra, vagy pedig onnan ide intéztettek-e? Hát nem t. Bornemisza, Győrffy és Iványka képviselő urak voltak-e azok, a kik a néppártot oly hevesen és erősen megtámadták? Hogy erre mi visszavágtunk, azon ne méltóztassanak csodálkozni. Sőt, ha való volna is az, hogy mi »politikai epénket« — a mi pedig nincs — löveltük a túloldalra; ha való volna is az, hogy »meddő izgalmakat« keltettünk itt, akkor erre is azt mondhatnók, hogy hiszen önöktől tanultuk. Emlékezzék csak vissza a t. képviselő ur, a ki ott ült és ott volt a mi leghevesebb ellenfeleink között a mult cziklusban, hogy melyik oldalról hangzott el itt a házban és melyik oldalnak sajtója hirdette nagy hangon azt, hogy a politikai pyrotechnika minden eszközét szabad és kell a néppárttal szemben használni?! Csoda-e, ha önöktől kissé eltanulva ezt a harczmodort, itt önöket hevesebben támadjuk? *(Helyeslés a balközépen.)*

Én megbámultam előbb a t. képviselő urnak mimikri-teoriáját a politikában és bámulom most az ő mimikri-politikáját az ő érzelmeiben. Hiszen most ép oly hevesen és erősen küzd a t. miniszterelnök ur mellett, mint a hogy küzdött elődje mellett; bámulom még az ő mimikri-politikáját nézeteiben is, mert hiszen épen a t.

túloldal dolgozott kézzel-lábbal, tüzzel-vassal azon, hogy a nemzetiségek be ne léphessenek a házba és most a t. képviselő ur valóságos védbeszédet mond a nemzetiségek mellett, kijelentvén, hogy semmit sem változtatott a dolgon az, hogy ők ide belekerültek.

Pichler Győző: Ezt ő a nagylaki lutheránus pánszláv pap miatt tette! Az volt a főkortese!

Molnár János: Nem akarok tovább a t. képviselő ur beszédével foglalkozni, hanem áttérek a napirendre. Az 1902. évre szóló, egészében és részleteiben letárgyalt, a t. többség által elfogadott országos költségvetésnek a t. kormány számára való meg- vagy meg nem ajánlásáról kell ma vitatkoznunk, tárgyalnunk és határoznunk. *(Halljuk! Halljuk!)* De hát, t. ház, a mióta csak a költségvetést tárgyaljuk, nem tettünk egyebet, mint tulajdonképen appropriaczionális vitát folytattunk, mert hiszen a t. miniszterelnök ur is beismerte, hogy a magyar parlament évtizedek óta mindig a kormány iránti bizalom- vagy bizalmatlanság szempontjából tárgyalja a költségvetést, a minek nem épen irigylendő következménye az. hogy az egész költségvetés tárgyalása alatt elejétől végig, a szoros, beható tárgyilagos kritika helyett akárhányszor, vagy legtöbbször csak gravámenekkel, politikai invektivákkal állunk elő mi is és a t. túloldal is, azzal a különbséggel, hogy mi nem fogadjuk el a költségvetést, még annak egyébként elfogadható tételeit sem, a t. kormány iránt való bizalmatlanságból, a t. túloldalon ülő képviselő urak pedig elfogadják még sokszor azokat a tételeket is, a melyeket megtámadtak, tisztán a kormány iránt való bizalomból. Hát ez a mai vita és egyáltalában az appropriaczionális vita feleslegesnek látszik a magyar parlamentben és inkább csak forma kérdése. De ha már felvettetett, legyen szabad nekem is röviden hozzászólanom, annyival is inkább, mert hiszen a kormány iránti bizalmatlanságunknak már eléggé megadtuk indokát, és igy nagyon röviden fogom megindokolhatni azt, hogy sem az én csekélységem, sem az a párt, a melyhez tartozom, a jelenleg tárgyalás alatt levő költségvetési javaslatot el nem fogadja. *(Helyeslés a néppárton.)*

Indokaink erre a következők. *(Halljuk!)* A legaktuálisabb, de egyuttal a legvitálisabb kérdés ezen idő szerint: a mi Ausztriával való gazdasági kiegyezésünk kérdése, a mely nemcsak a két t. miniszterelnök urat, hanem a közvéleményt is nagyban és erősen foglalkoztatja. Nem akarok tüzetesebben hozzászólani ezen kérdéshez, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De halljuk! Halljuk! a néppárt álláspontját!)* mert hiszen nem ismerjük még egészen a kérdés részleteit, csak annyit emlitek meg, hogy a mennyire látjuk, — pedig elég világosan látjuk — főleg az agrár és az ipari érdekeknek kölcsönös és méltányos kiegyenlitése teszi ezt a kérdést a legvitásabbá. Nekünk, mint nem kizárólagosan, de javarészt agrár államelieknek, természetesen az az érdekünk, hogy a mi agrár dolgaink ne szenvedjenek károkat, mig az osztrákok leginkább az ipari érdekeket tolják előtérbe. A parlament, a társulatok, szövetkezetek és a sajtó, szóval mindazok, a kiknek csak szájuk és tolluk van odaát, zsarolási szándékkal vádolnak bennünket; huzavonát vetnek — és talán nem is egészen ok nélkül — a t. magyar miniszterelnök ur szemére . . .

Pichler Győző: Ok nélkül!

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit? zsarolást vetnek a szememre?! *(Felkiáltások balfelől: Huzavonát!)* Az más; azt hittem, hogy már zsarolással is vádolnak! *(Derültség.)*

Molnár János: . . . külön vámterülettel is fenyegetőznek, mintha mi attól megijednénk, sőt a Heródesek és Pilátusok, vagyis a csehek és a németek, a kik ezelőtt pedig majdnem szétszedték Körber miniszterelnök urat, még meg is békülnek és szorosan köréje csoportosulnak, követelvén, hogy mi engedjünk.

T. ház! Hogy a két miniszterelnök ur közül melyik fog letörni, avagy engedni, azt nem tudjuk.

Széll Kálmán miniszterelnök: Melyiknek örülne jobban? *(Élénk derültség.)*

Molnár János: De mi attól félünk, . . . *(Zaj. Az elnök csenget.)*

Pichler Győző: Én azt hiszem, hogy holtverseny lesz ennek a vége; nem lehet tipelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár János: . . . mi attól tartunk, t. ház, hogy az, a melyik engedni fog, nem az osztrák miniszterelnök ur, sem az osztrák kormány leend. *(Felkiáltások jobbfelől: Hát kicsoda?)* Magától értetődik, hogy ha kettő között lehet csak választani, csak a magyar lehet az a kicsoda. Épen azért kijelentjük, t. képviselőház, hogy ott leszünk a küzdő porondon, — már t. i. mi néppártiak, — *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* és a legnagyobb erélylyel fogunk küzdeni minden olyan kisérlet ellen, a mely a mi meggyőződésünk szerint az ország gazdasági vagy más egyéb érdekeit sértené. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Siralmas világot vet, t. ház, közgazdasági viszonyainkra, *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* és egyuttal nagyban veszélyezteti azokat a kivándorlások roppant nagy száma, a mely Magyarországon évről-évre, sőt hónapról-hónapra egyre fokozódik, *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* mert hiszen itt van a kezemben a legutóbbi, a márczius havi statisztika, a mely mutatja, hogy a magyar korona országaiból csak utlevéllel, egyetlenegy hónap alatt 22,900 ember távozott. Mennyi távozhatott még utlevél nélkül! *(Ugy van! a néppárton.)*

T. ház! Hányszor jajdult már fel az ellenzék ezen siralmas népvándorlás láttára, s a t. kormány csaknem semmit sem tesz ennek megátlására, de annál többet előmozditására.

Buzáth Ferencz: Örül, ha az elégedetlen elem távozik!

Molnár János: Mert, t. ház, a t. kormány folytonosan emeli a népnek már amugy is alig elviselhető terheit. Ime, a t. kormány nem akarja, a mint azt kijelentette, leszállitani a földadót, a mit mi itt az ellenzéken annyira sürgetünk; késlelteti az adóreformot, mely alatt nemcsak az adóalap reformját, hanem az adókivetés és beszedés és az adóreklamácziónak reformját is értem; továbbá a felemelt quóta mellett ujra, egyenlenegy tagnak, egy néppárti képviselőnek kivételével, ugyancsak ismét állást foglalt a bizottság; és mint a delegaczionális tárgyalásokból értesülünk, a közös hadügyminiszter hallani sem akar azon óhajról, a mely itt, sőt a túloldalról is felhangzott, hogy t. i. a katonai szolgálati időt leszállitsák, hanem ellenkezőleg, fel akarják emeltetni a hadi létszámot és vagy 100 milliót óhajt megszavaztatni ágyukra, hadihajókra és lőszerekre — pedig eddig folytonosan tagadták, hogy mindez kilátásba volna helyezve — vagyis mindig többet és többet akar elvonni a szegény nép munkáserejéből és veritékkel megszerzett filléreiből. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Hova fog ez vezetni, mikor az a szegény nép, a mely a hazának gerinczét képezi, ugyis a tönk szélére jutott már. Az olyan kormány iránt, mely mindezt eszközli vagy megtűri, mi néppártiak bizalommal nem lehetünk. *(Helyeslés a néppérton.)*

Azután a t. miniszterelnök ur, midőn a kormányra lépett, nem egyszer hangsulyozva emlegette, hogy különösen a választások terén semmiféle törvénytelenséget nem fog eltűrni *(Egy hang a jobboldalon: Ugy is van!)* Ugy is van? Majd mindjárt bebizonyitom. Mi vagy három héttel ezelőtt, épen szavában és igéretében bizva, felkerestük őt és könyörögtünk, hogy nyujtson orvoslást, mert pl. a hires vagy inkább már hirhedt Nyitra megyében, mely kezd tipussá válni Magyarországon, minta-megyévé, egyetlenegy választókerületben, a zsámbokrétiben 1800 választó közül vagy 400 egynéhány választót kihagytak, nagyon természetesen, bizonyára törvénytelen okokból. Mert hogyan képzelhető az, hogy 1800 választóból 400 és egynéhány, tehát körülbelül $^1/_4$ része egy év alatt törvényes indokokból veszitette legyen el választóképességét? Meg is mondom, hogy miért. Akárhányat kitöröltek azért, mert nem honos, jóllehet már 1850-ben telepedett le Magyarországon. És ma, május 12-én, tehát midőn már csak három nap választ el bennünket a reklamaczionális időnek lejártától, még mindig nem kaptunk a miniszterelnök urtól nemcsak orvoslást, de még választ sem.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem kérdeztek azóta! Én menjek utána? Majd megadom most nyilvánosan a választ!

Molnár János: Azóta már kérdeztük, sürgettük is!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tetszett kérdezni! Nem vagyok én postamester, postás-legény vagy levélkihordó! Tessék megkérdezni, majd akkor megmondom!

Molnár János: Tehát félek, hogy ugy járunk alatta is, mint elődje alatt, hogy egyes kerületekben nemcsak hogy megtizedelik, hanem végképen is ki fogják irtani választóinkat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát én irom össze őket? *(Egy hang balfelől: Ez a rendszer!)*

Molnár János: Azt mondhatja a t. képviselőház, hogy reklamáljanak az illetők. Nagyon jól méltóztatik tudni, hogy akárhány intelligens ember sem érti ugy, a mint kellene a reklamaczionális módokat, hanem ügyvédre bizza ezen dolgot; hogyan követelnők tehát ezen szegény tanulatlan emberektől, hogy reklamáljanak, pláne olyan dologban, mint a honosság megállapitása, midőn az — mint a Gágern esete is mutatja, a mely pedig sokkal evidensebb volt — még a Curiának is fejtörést okoz.

Továbbá a mi a közmorált illeti, erről többször volt már szó ezen az oldalon, és azért e tekintetben csak egyetlenegy dolgot emlitek. Csak néhány nap előtt, alig két hete, a sajtónak még azon organumai is, a melyek pedig máskor nem igen szoktak törődni a közmorállal, felszisszentek és feljajdultak, látva és hallva olyan arczpiritó, trágár, piszkos darabokat a magyar szinpadokon, a melyeket még a ledér Páris is boykottált. *(Ugy van! Ugy van! balról.)* És a t. belügyminiszter ur ölbe tett kezekkel nézi, látja mindezt. Ne kivánja tehát, hogy mi bizalommal viseltessünk iránta.

De mi a kormánynak tanügyi vagy inkább nevelési politikájával sem vagyunk megelégedve. Mi keresztény erkölcsi alapon álló kulturát követelünk Magyarországon; a t. kultuszminiszter ur pedig azt mondja, hogy ő »nemzeti alapon« akarja felépiteni a kulturának épületét hazánkban, mert hogy a jelen kultura amugy is »a keresztény czivilizácziótól van áthatva«.

Hát van-e egyetlenegy képviselő itt e házban, avagy polgár az egész országban, a ki ne kivánná azt, hogy hazánkban a kultura magyar és nemzeti legyen a csontvelőkig? *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* De bocsásson meg a t. kultuszminiszter ur, a nemzeti jelleg lehet egy kultura virágának sattirungja és szinezete, de oly talaja, a melyből az életnedvet meritsen, nem lehet; mert mindenütt széles e világon a kulturának csakis a vallás és az ahhoz szabott erkölcs volt és lesz az alapja. Ugyebár, t. ház, midőn valaki azt mondja, hogy török kultura, vagy khinai műveltség, mindenki önkénytelenül a Koránra és Confucse tanaira gondol, mert az a két kultura ama két alapon nyugszik, t. i. a török kultura a Koránból, a khinai műveltség pedig a Confucse tanainak alapján nyugvó elvekből fejlődött ki. Mi tehát azon vészes iránynyal szemben, mely épen nem a keresztény czivilizácziót áthatott, hanem azzal homlokegyenest ellenkező és a mely a tanszékeken, a sajtóban, a művészetekben és minden egyéb intézmények-

ben, melyek a kultura körébe tartoznak, mindjobban és jobban, napról-napra kidomborul, mi — mondom — ezen veszélyes iránynyal szemben azt kívánjuk, hogy a magyar nemzeti kultura keresztény erkölcsi alapon maradjon, ugy, mint a hogy az eddig, kilencz századon át, rajta nyugodott, fejlődött és virágzott fel. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Ez a mi kívánságunk a t. kultuszminiszter urnak nem tetszik, sőt megvádol bennünket azzal, hogy midőn mi keresztény erkölcsi alapon nyugvó kulturát követeliink, akkor exkluziv álláspontra helyezkedünk; mert — ugymond — ha katholikus ember keresztény erkölcsi alapról beszél, alatta mást, mint katholikus elveken nyugvó erkölcsöt nem érthet.

Én nem tagadom a t. kultuszminiszter urnak ezt a tételét, de tagadom, hogy mi ezért exkluzivek volnánk, mert, hála Istennek, van még a katholikus egyháznak számtalan oly elve és tana, sőt intézménye is, a melyet egyetlenegy pozitiv alapon álló keresztény felekezet sem oppugnál, a melyben tehát mindnyájan megegyezünk. Akkor volnánk mi exkluzivek, ha mi mindazokat, a kik nem hozzánk tartoznak, arra akarnók kényszeriteni, hogy fogadják el a katholikus egyház tanait, elveit, intézményeit és kötelmeit. De mi, noha forrón óhajtjuk, hogy vajha mindnyájan egy hiten lennénk, ezt soha senkire reáoktrojálni nem akartuk és nem akarjuk, s ha mégis keresztény erkölcsi alapról beszélünk, ugy értelmezzük ezt a kultura terén, mint a hogy Held, a hires német ekonomus, és Carlyle, valamint egyéb szociologusok is értették a szociális téren.

Held ugyanis azt mondja, hogy »meg kell engedni, hogy a kereszténység morális erőinek közbenjötte nélkül lehetetlen a szociális kérdést megoldani.« Carlyle ugyanabban a véleményben van, hogy a keresztény elvek képezik a társadalmi rend alapját. Egy másik neves szociologus ezt körülirva, hozzáteszi: »Meggyőződésem szerint csak az a társadalom lehet békében, csak az boldogulhat és élhet emberi életet, a melyet a kereszténységnek szelleme hatott át. Nem következik ebből — és itt van a punctum saliens — hogy minden jó társadalmi elemnek mindenütt okvetlenül valamely keresztény felekezethez kell tartoznia, de kell, hogy ugy gondolkozzék, mint a tiszta keresztény érzületü ember. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Arról tehát a magyar állam, léte veszélyeztetése nélkül nem mondhat le semmiféle türelmességi elv megvalósitása kedveért, hogy a fentebbi értelemben keresztény állam maradjon.« Azon kormány iránt, a mely nem ezeket az elveket vallja, mint a hogy — a kultuszminiszter ur kijelentése szerint — nem ezeket vallja a jelenlegi, mi bizalommal nem viseltetünk. *(Helyeslés a néppárton.)*

És végül van még egy indok arra, hogy miért nem viseltetünk bizalommal a t. kormány iránt és ez az indok a következő:

Van, t. ház, az emberiségnek egy oly ősi, erős, feneketlen, kiaknázhatatlan és kimeritheteten ösztöne, hogy annak majd élénkebb, majd halványabb, de bizonyos megnyilatkozásával mindig és mindenütt találkozhatunk, az őserdők lakosai közt épugy, mint azon népek körében, a melyek a dóriai, jóniai, korinthusi oszlopcsarnokok vagy a román és góthikus dómok égbenyuló ivei alatt sereglettek és sereglenek össze. És ezen hatalmas, kiirthatatlan ösztöne az emberiségnek: a vallási ösztön. Sokszor találkozott már ezen ösztönnek mindig üde ősforrása hatalmas, óriási ellenáramlatokkal, de azok azt sem elterelni, sem elnyelni nem birták, mert ez a forrás épugy, mint a Golf-áram az Oczeánban, utat talált, utat tört magának minden hullámtorlaszon keresztül, sőt mint a világtengernek az a melegitő ere, ugy ez is tavaszt és enyhülést hozott és hoz szakadatlanul a szegény vergődő emberi szivnek partvidékeire. *(Tetszés a néppárton.)*

Mert az ember — természetesen — fejlődésének, művelődésének arányában, majd tapogatózva, majd nyilt szemekkel, kezdve az obeliszkek, a pyramisok, sőt a bábeli toronynak épitésétől, egészen az Eiffel-torony épitéséig; vagy Buddhától kezdve, vagy még előbbről Kantig, Darwinig, Nietzscheig, mindig kiváncsi volt és foglalkozott is azokkal a kérdésekkel, hogy honnan van a világ, honnan van ő, túléli-e a halált, van-e legfelsőbb Lény, tartozik-e az iránt kötelmekkel s melyek azok? stb. És az a sajátságos, hogy ezekre a kérdésekre sohsem fordult az emberiség válaszért a bölcsészekhez, hanem inkább ragaszkodott a mithoszhoz, az ősi kinyilatkoztatás ezen foszlányaihoz, semmint a filozófusok sokszor önként felajánlott válaszaihoz. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Miért? Azért, mert az emberiség mélyen érezte és érzi, hogy ad altiora natus, hogy minden emberinél magasabbra van hivatva, és mert évezredeken keresztül látta és látja, hogy az az előkelő modor, a melylyel az egykor bünbe esett ember az ő rongyait felölti, mutatja, hogy ez a lény egykor koronát viselt és azt vissza is szerezheti.

T. ház! A vallási ösztönnek megnyilatkozása, kialakulása a hit, — bármilyen legyen is az, — a pozitiv, a tételes hitvallás, melynek hivei azután egy-egy felekezetté csoportosulnak. Hogy ezen felekezetek is milyen szivóssággal ragaszkodnak aztán vallási tételeikhez, mutatják a különféle vallási villongások, üldözések és vallásháboruk, de mutatja maga ezen t. ház is, mert valahányszor itt olyan kérdések merültek vagy merülnek fel, melyek, bár legkisebb mértékben, egyik vagy másik hitvallást érintik, az izgatottságnak bizonyos nemével tárgyalja és tárgyalta azon kérdéseket a parlament.

Az emberiség ezen erős ösztönére, valamint a hitvalláshoz való ragaszkodásra az állambölcselők, sőt az államok vezetői is mindig igen nagy sulyt helyeztek, sőt, hogy maguknak annál

jobban biztositsák e tekintetben a befolyást, azt látjuk, hogy a multban a Czézár és a pontifexnek, a jelenben pedig pl. a czárnak és az ugynevezett szent szinodus elnökének tisztje egy és ugyanazon személyben összpontosul.

Ha nem is egészben, de részben nálunk is jelentkezik ezen velleitás, mert hiszen az egyházpolitikai törvények igen élénken érintik a vallásos meggyőződéseknek ne nyulj-hozzám virágát; mig másrészről a felekezeten kivül való állásnak legalizálása tárt kaput nyit arra, hogy e haza polgárai minden pozitiv hit nélkül élhessenek, gyermekeiket is igy nevelhessék s igy ellentétbe jöjjenek az emberi szivnek leghatalmasabb ösztönével, a vallásival.

Mivel a t. kormány nem egyszer és nyomatékkal hangsulyozta, hogy ezen a téren orvoslást, melyet pedig mi folyton sürgetünk, nyujtani nem fog, mert nem akar, nagyon természetes, hogy mi iránta bizalommal nem viseltetünk, és igy nincs más hátra, mint hogy ujra kijelentsem, hogy a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot el nem fogadjuk. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom.

Illyés Bálint jegyző: Lovászy Márton!

Lovászy Márton: T. képviselőház! Ha kezünkbe veszszük ezt a szőnyegen fekvő törvényjavaslatot és különösen, ha annak második szakaszát tekintjük, a mely a kiadásokat foglalja magában, azt találjuk, — és ezt nem tagadhatjuk el, — hogy sok jó van benne. Megtaláljuk a nyomait annak a törekvésnek, hogy a magyar állam költségvetése az legyen, a minek lennie kell, t. i. egy kulturállam nagy feladatokat betöltő költségvetése. Mert eltekintve azoktól a tételektől, a melyek nagyon fontosak, de a melyekről most bővebben beszélni nem akarok, eltekintve, mondom, azoktól a tételektől, a melyek folytonos és állandó vérveszteséget okoznak ebben a költségvetésben, mert az abban foglalt kiadásokat külföldre, Ausztriába vezetik el, látjuk azt, hogy a magyar állam egy sokoldalu gazdasági és kulturális tevékenységet folytat. Látjuk azt, hogy az állam épitkezik, iskolákat állit fel, hóna alá nyul egyes termelési ágaknak imittamott, egy szóval: igyekszik megfelelni annak, hogy az legyen az a költségvetés, a minek egy rendezett, modern állam költségvetésének lennie kell. Mert az állami háztartásnak azt a szerepet kell vinnie a nemzet organizmusában, mint a vérkeringésnek az emberi organizmusban, hogy t. i. a felesleges vért elvonja az egyes szervektől és oda vezesse, a hol bizonyos hiányokat lát, a hol fokozott tevékenységre van szükség, egy szóval, a hol pótolni, lenditeni való van.

Ha egy ekkora, egy ezer százmilliós költségvetés ezt a feladatot jól betölti, akkor kétségtelen, hogy annak pár év alatt, vagy mondjuk, pár évtized alatt át kellene alakitania ennek az egész országnak közgazdaságát, virulásra és virágzásra kellene hoznia mindent, — és azt látjuk, hogy ennek mindenütt épen az ellenkezője következik be. Immár tagadhatatlan tényként állapitható meg az, hogy az ország az elszegényedésig jutott el, és hogy annak gazdasági élete bomlásban, pusztulásban, a legnagyobb foku hanyatlásban van. *(Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ez az eltagadhatatlan és bebizonyitott tény a legékesebben szóló, de egyszersmind a legszomorubb czáfolata is annak a politikai rendszernek, a melyet a túloldalon érvényesitenek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ennek a politikai rendszernek mi lehet az alapeszméje? Próbáljunk meg beilleszkedni a 67-es felfogásba. Más alapeszméje az én felfogásom szerint nem lehet, mint az, — a mint ma Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is jelezte — hogy: lemondani az állami élet nagy attributumairól. De miért? Azért, hogy a nemzet ne legyen kénytelen ezeknek védelmére és ezeknek visszavivására forditani erejét, hanem az ekként megtakaritott erőt forditsa az ő belső konszolidációjára, az ő gazdasági, társadalmi és kulturális megerősödésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nos, t. képviselőház, bekövetkezett-e ez a konszolidáczió? Nem következett be, hanem bekövetkezett az, hogy a mostani gazdasági helyzet egész tömegét vetette fel azoknak a szocziális és gazdasági vészteljes problémáknak, a melyekre Kristóffy t. képviselőtársam az imént olyan büszkén hivatkozott és a melyekre nézve én neki csak azt mondom, hogy azokért a veszedelmes problémákért a felelősség csakis őket terheli, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és e felelősséget nem lehet elháritani még azzal sem, ha valaki oda áll a legelső sorba annak az uj rendnek védelmezői közé, a mely rend ellen körömszakadtáig harczolt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kétségtelen tény tehát, hogy az ország a gazdasági válság és elpusztulás szélére jutott. Ennek mentségére fel szokták hozni — kivált az igen t. pénzügyminiszter ur szokta ezt mondani, hogy a valódi okot elrejtse — hogy hiszen ez a válság európai jellegü és ez egy nagy európai áramlat, a melynek hatása alól mi sem vonhattuk ki magunkat.

Itt azonban, t. képviselőház, a pénzügyminiszter ur elfeledkezett valamiről, arról a nagy különbségről, a mely mi köztünk és azon nagy nyugati államok közt van, a melyek szintén tagadhatatlanul a válság alatt szenvednek. Az történt ugyanis az utolsó három évtized alatt, hogy Magyarország fölemésztette és kimeritette azt az utolsó tartalékerejét, a mely állománya és lakosságának érintetlen szüz hitelében rejlett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A külföldön ennek a proczesszusnak épen az ellenkezőjét látjuk. Ott a gazdasági virágzás éveiben nagy

tőkét gyüjtöttek, eladósodott államok papirjai összevásároltattak és igy a mostani válság alatt ezek a nagy államok és nagy nemzetek abban a helyzetben vannak, hogy folytonos erőszaporulatot nyernek a külföldről és ezt az erőszaporulatot könnyen felhasználhatják válságban szenvedő gazdasági életük reorganizációjára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Holott mi tőlünk ez az eszköz teljesen el van véve és miránk nézve ez a válság végzetes lehet és állami dezorganizációnkra vezethet, a minek különben szemmelláthatő és kézzelfogható megtestesülését láthatjuk a kivándorlásokban. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen arra is szoktak hivatkozni, hogy van kivándorlás máshol is, más nemzeteknél is. Csakhogy kivándorlás és kivándorlás között nagy különbség van, t. ház. Mert ott, a hol egy nemzet tetterőtől duzzad és, hogy ugy fejezzem ki magamat, a bőrébe nem fér és erőfeleslegét önti ki, az ilyen kivándorlás, a mely Angliának világhatalmát teremtette meg, az ilyen kivándorlás a nemzet nagysága, a nemzet jövője és világuralmának a biztositéka. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mig ellenben ott, a hol a kétségbeesés és a teljes keresetnélküliség kényszeriti az embereket arra, hogy hazájuk rögjét otthagyják, ott az a kivándorlás annak a bizonyitéka, hogy az állami és gazdasági erők elfogytak, vagy legalább is a végső folyamatban vannak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mondom, t. képviselőház, ezek az állapotok a leghatalmasabb czáfolata annak a politikának és annak az alapeszmének, a melyen a kiegyezés és az arra alapitott politikai rendszer nyugszik. Mert ebből az tünik ki, hogy hiába hoztuk meg az áldozatokat, hiába dobtuk oda a nemzeti lét nagy posztulátumait, nem maradt erő arra sem, hogy belső konszolidációnkat és gazdasági megerősödésünket befejezzük. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebből, t. képviselőház, erős logikával következik az, hogy most már Magyarország politikájának egy fordulóponthoz kellene érnie, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egy fordulóponthoz, a mely szakit az eddig követett politikával, a mely uj alapon uj berendezésekre használja fel azokat az alkalmakat, a melyek mutatkoznak és megnyilatkoznak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És egy ilyen fordulópontot maga az eseményeknek ereje vet fel és szinte rákényszerit a nemzetre és ez a fordulópont a kiegyezés kérdésének a válsága. Mert, t. képviselőház, a kiegyezés, tudjuk, hat esztendő óta válságban van; de többet ma semmit sem tudunk. És épen itt találom én ennek a kérdésnek legnagyobb hibáját, e kérdés kezelésének leggyengébb oldalát, hogy a nemzet e kérdés mai állásában a jövő kilátásairól semmiképen tájékoztatva nincsen egyrészt, és másrészt ennek folyományaként a nemzeti közvélemény nincsen a kérdés mellett a harczsorba állitva, és nincsen odahíva, a hol a dolog szerencsés kimenetele érdekében sorompóba kell lépni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Mert, t. képviselőház, ne ámitsuk mi magunkat azzal, hogy Ausztriával alkudozást folytatunk, olyan alkudozást, a milyent két állam, a mely gazdasági viszonyba akar lépni egymással, folytatni akar. Ez harcz, ez háboru, ez két államnak olyan összeütközése, a melyben az egyik a másikat gazdaságilag le akarja igázni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ennek a harcznak a mibenlétéről, a mint mondom, semmit sem tudunk. Azt sem tudjuk, hogy az osztrák követelmények mennyire terjednek, azt sem tudjuk, hogy tulajdonképen mit akarnak. Annyit, a mint Kossuth Ferencz t. képviselő ur mondotta, hirből tudunk, hogy Ausztria el akarja fojtani nemzeti iparunkat, nem akar beleegyezni abba, hogy nyerstermelésünk bizonyos védelemben részesittessék. És annyit tudunk, hogy ő túlsulyban lévő iparával Magyarországon domináló állást akar elfoglalni. És e mellett ott látjuk Ausztria szétzilált közvéleményét a legteljesebb egységben és a legteljesebb elszántságban és harczkészségben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ez háboru, akkor a háboru szabályai és törvényei szerint kell eljárni. A nagy Napoleon Marengónál győzött, Austerlitznél győzött, Jénánál győzött, azonban vereséget szenvedett Lipcsénél és Waterloonál. Miért? Talán azért, mert az ő hadvezéri tehetségei megfogytak? Nem, hanem mert Marengónál, Jénánál és Austerlitznél az ő katonái voltak elszántak és mindenre készek, és Waterloonál Blücher katonái voltak elszántak és lelkesek.

T. képviselőház! Lehetségesek lettek volna-e ezek a győzelmek, ha akár Napoleon, akár Blücher az ő katonáit folyton mérsékletre, óvatosságra, és az ellenfél kiméletére utasitotta volna? De talán erre a hasonlatra azt mondhatnák, hogy ide nem illik, mert hisz ez a valóságos hadi stratégia köréből van meritve. Nos, szolgálhatok hozzánk sokkal közelebb fekvő példával, és ez a quóta-kérdés, a hol a mi vereségünket csakis a támadásnak hevessége és elszántsága és a védelemnek lanyhasága idézte elő. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt volnának azok az elemek, a melyekre a kormány támaszkodhatnék ebben a harczban. Itt van a nagy szabadelvü párt, a mely, ha ismerné a dolgok állását, talán találna magának alkalmat arra, hogy meghatározzon egy határozott pontot, a melynél tovább alkudozásokba sem maga bele nem bocsátkozik, sem kormányát nem ereszti. Itt van a függetlenségi párt, a mely itt fontos szerepre van hivatva és kötelezve; és e pillanatban megragadom az alkalmat arra, hogy forrón üdvözöljem a függetlenségi párt elnökét, Kossuth Ferencz urat azokért a szavakért, a melyeket iménti beszéde végén elmondott, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Kossuth Ferencz!)* és a melyekben határozottan

kijelentette az ország előtt, hogy a mostaninál rosszabb álláspontot képviselő kiegyezés ellen a leghevesebben megy harczba. De ott van végre — és ez a leghatalmasabb faktor — magának a nemzetnek nagy közvéleménye, a mely, a mint látjuk, Ausztriában hatalmas előnyomulásra készti a kormányt, a mely azonban nálunk tétován és teljesen tájékozatlanul áll.

Polczner Jenő: Mert a kormány nem tájékozza.

Lovászy Márton: Ha a miniszterelnök ur győzni akar ebben a kérdésben, ugy ne izolálja magát, hanem hivja harczba a nemzet nagy közvéleményét ehhez a nagy küzdelemhez, mert máskülönben csak vereség és Magyarország érdekeinek letörése lehet e küzdelem eredménye. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi tehát ezzel a nagy hátránynyal megyünk bele olyan harczba, a melynek lényege felől teljesen tájékozatlanok vagyunk, a melyről csak annyit tudunk, hogy a mostani formák, a mostani állapotok között ezt a kiegyezést nem lehet dülőre vinni, de annak ellenkezőjét: a gazdasági elválást, szintén nem lehet megvalósitani. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Dehogy nem!)* A mostani állapotok mellett nem.

Azon az alapon, a melyen az osztrák kormány van, nem lehet megkötni a kiegyezést, mert hir szerint arra a magyar kormány nem lép rá; azon az alapon, a melyen a magyar kormány áll, nem lehet megkötni a kiegyezést azért, mert az osztrák kormány azt állitja, hogy az ő parlamentjében azt keresztül nem viheti. Akként megvalósitani a kiegyezést szintén nem lehet, hogy Magyarország egyoldalulag stipulálja a feltételeket és azokat aztán a 14. §. alapján léptessék életbe Ausztriában. Nem azért, mert ott van az 1867:XII. t.-cz.-nek, ha jól emlékszem, talán 61. §-a, a mely imperative előirja, hogy a megegyezésnek mindkét fél alkotmányos hozzájárulásával kell megtörténnie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gazdasági különválást szintén nem lehet létesiteni és megvalósitani. Hogy miért, azt nem tudjuk. Törvényes akadály nincsen, a nemzet közvéleményében akadály nincsen, az ország érdekeinek teljesen megfelel, azokat fedi . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy fedi!

Lovászy Márton: . . . s az irányadó körök erről mégis ugy beszélnek, mint egy tiszta eshetőségről, a mely eshetőséget egész eljárásuk tanuságaként messze elkerülnek, a melytől szinte félnek s melylyel megbarátkozni semmiképen sem akarnak. Pedig én másféle gazdasági viszonyt két ország között, mint vagy vámszövetséget, vagy külön vámterületet nem tudok elképzelni. A külön vámterület, a gazdasági külön való élés lehet szerződéses viszony, lehet szerződéstelen viszony, lehet vámháboru is, de ez mind mellékes, mert ezek mind csupán egyes formái a külön vámterületnek. E kettőn kivül harmadik eset nem lehetséges; és most olyan helyzet előtt állunk, midőn ezen két eshetőség mindegyikére azt mondják, hogy az lehetetlen. Akkor hát mi lehetséges? Kifundáltak egy harmadikat, t. i. az önálló vámterület jogi állapotát tényleges vámközösséggel. De, t. ház, ez nem lehet más, mint provizórikus intézkedés, még pedig igen rövid időre, mert ennek bizonytalanságait a gazdasági élet nem türheti el sokáig, ez ellen vagy fel kell lázadnia, vagy pedig bele kell pusztulnia.

Igy hát tulajdonképen ott állunk, t. ház, a teljes programmtalanság előtt, mert hiszen a kormányzat nem számolhat csak a pillanatnyi jelen követelményeivel; annak a jövőbeli alternativákkal is számolnia kell és mindegyikre nézve meg kell lennie a maga határozott véleményének és szándékának. És mindezekből, t. ház, ma semmit sem látunk! Azonban attól tartok, hogy e lehetetlen megoldások közül egyik mégis csak lehetséges lesz, és ez az, hogy végre is Magyarország fog engedni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Mint mindig!)* Engedni fog pedig azért, mert bármilyen tisztelettel viseltessem is a miniszterelnök ur azon szilárd elhatározása iránt, hogy ő nem enged ezekben az alkudozásokban, mégis ugy találom, hogy az ő pozicziója nem erős. Nem erős nemcsak azért, mivel, a mint az előbb mondottam: izolálta magát s nem támaszkodik a nemzet nagy közvéleményére, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy izoláltam magam!

Lovászy Márton: . . . hanem azért is, mert az ő pozicziója hátulról nincs megerősitve. Ki kezeskedik nekünk arról, t. miniszterelnök ur, hogy ha a miniszterelnök ur szilárdan megmarad emez elhatározása mellett, nem akad-e egy u. n. államférfiu, a ki fölajánlja majd Ausztriának a mostaninál kedvezőtlenebb kiegyezést, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és akkor elnyeri érte Magyarországon a hatalmat? Ki kezeskedik nekünk arról, hogy ez eshetőség be nem fog következni?

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem vezet engem félre!

Lovászy Márton: És mit fog akkor a miniszterelnök ur csinálni? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* El van-e határozva, van-e bátorsága arra, hogy ebben az esetben ellenzéket csináljon?

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd akkor megmondom! *(Derültség. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: De már akkor késő lesz!

Lovászy Márton: De, t. miniszterelnök ur, ezt nem fogadhatjuk el. Arra, hogy a vége mégis csak Magyarország hátrálása lesz, ennek a kiegyezési válságnak egész folyama enged következtetni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1867:XII. t.-cz. egy szilárd pontot teremtett, a melynek logikus konzequencziái voltak, és mi láttuk azt, hogy Magyarország ezen 5—6 év alatt lépésről-lépésre, nyomról-nyomra hátrált; láttuk azt, hogy a legelső alkalommal engedtünk az u. n. respirium fejében négy hónapot, azután

egy esztendőt, azután három esztendőt, végül most már két esztendőt; azután végre megállottunk egy ujabb fix pontnál, a melyet az 1899 : XXX. t.-czikk rakott le, és a melynek legfontosabb és leggarancziálisabb intézkedése épen az, hogy addig nem bocsátkozunk a külfölddel semmiféle kereskedelmi tárgyalásba, a mig az uj autonom vámtarifa nem kész.

És csak az imént, nemrégiben merült fel egy igen alárendelt jelentőségü követelmény: a Mexikóval való forgalomnak rendezése, a hol a szükség igazán csekély nyomást gyakorol csupán, és mégis azt látjuk magának azon törvénynek szavai szerint is, hogy a kormány már is eltért attól a fix ponttól, a mely Magyarország garancziája. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindig azt látjuk, hogy az 1867 : XII. t.-czikk követelményeit végre nem hajtják; valóságos félelem, valóságos ijedtség, valóságos horror legis az, a melylyel a kormányzat ezen törvény iránt, a mely működésének alapja, viseltetik; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* holott meg vagyok győződve arról, hogy épen az önök szempontjából, ha a kormány a sarkára áll, s ha komoly akaratot és elszántságot tanusit arra nézve, hogy a gazdasági elválást komolyan megvalósitsák: akkor az önök által óhajtott vámszövetség — még pedig sokkal kedvezőbb feltételek mellett — már régen életbelépett volna. Azt következtetni, hogy Magyarország fog engedni, kényszerit bennünket az is, hogy az ország ellenállási ereje mostani szervezésében gyenge. Hiszen jog, törvény és igazság addig uralkodik Magyarországon, a mig a kormánynak is ugy tetszik, és ha jön egy lelkiismeretlen kormány, akkor a jog helyébe jogtalanság, a törvény helyébe a törvénytelenség és az igazság helyébe az erőszak lép. *(Halljuk! Halljuk!)* És nincsen sehol sem garancziánk, sem semmiféle institucziónk arra, hogy a jog, a törvény és az igazságnak kényszerét alkalmazzuk a kormánynyal szemben. Mert hiszen — a mint sokszor elmondották itt — az a szervezet, a mely a nemzeti akaratot ma produkálni hivatva van, telitve van függő elemekkel, az gyenge arra az ellentállásra, a melyet ily nagy nyomás ellen ennek az országnak ki kellene fejtenie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Idáig juttatta el ezen rendszer ezt az országot, mely 1867-ben nagy gazdasági tartalékkal, és azzal a hittel és bizalommal indult neki az uj utnak, hogy azon az alapon, melyet akkor elnyert, tovább fogja fejleszthetni állami institucziói és gazdasági konszolidáczióját meg fogja valósitani. Az önök rendszere ép az ellenkezőjét bizonyitotta be ennek; ennek a rendszernek folytatására mi Magyarország közjövedelmeit fel nem ajánlhatjuk, és ezért én ezen törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladt és még többen vannak szólásra feljegyezve; a vitát tehát itt félbeszakitjuk. Most, mielőtt a holnapi ülés napirendjére nézve előterjesztést tennék, bejelentem a mai ülés elején megejtett szavazások eredményét. A közösügyi kiadások hozzájárulási arányának ujból való megállapitására kiküldött országos bizottságnak egy tagjára beadatott 110 szavazat. Ebből Neményi Ambrus nyert 106 szavazatot, tehát ezen bizottság tagjául megválasztatott. A Magyarország és Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött bizottságban hiányzó két tagra beadatott 103 szavazat. Hodossy Imre 103 és Hegedüs Sándor 101 szavazatot kaptak. E szerint ezek ezen bizottság tagjaiul megválasztattak.

A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjének első tárgya, a ház szombati megállapodása szerint, az igazolási állandó bizottság jelentésének tárgyalása, a pécsváradi választókerület képviselőküldési jogának esetleges felfüggesztése iránt. Azután kérném a t. házat, hogy méltóztassék kitüzni a gazdasági bizottságnak háromrendbeli jelentését, melyeknek elintézése a ház ügyeinek zavartalan menete szempontjából fontos, t. i. a képviselőháznak 1902. évi költségvetéséről, a képviselőház könyvtáránál két uj hivatali állás szervezéséről és Dessewffy Arisztid háznagyi titkár fizetésének rendezéséről szóló jelentéseket. Ezután következnék a mai napirendnek, t. i. a költségvetési törvény tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Tehát e szerint állapitom meg a holnapi ülés napirendjét.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

113. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 13-án, kedden,

gróf Apponyi Albert, utóbb Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Lendl Adolf összeférhetlenségi helyzetének megszüntetése tárgyában. — Feliratok bemutatása. — A harmadik biráló-bizottság jelentésének benyujtása Egry Dezső képviselői megbizó-levele tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása Sziklay Ede megbizó-levele tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének tárgyalása az Egry Dezső választásának megsemmisitésére vonatkozó curiai itélet tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentéseinek tárgyalása a ház 1902. évi költségvetése; uj könyvtári tiszti állások rendszeresitése és Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása tárgyában. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalni kivánókat Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassék mindenekelőtt az utolsó ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. május hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom gróf Andrássy Tivadar orsz. képviselőnek, mint az összeférhetlenségi állandó bizottság elnökének jelentését, melyben a házszabályok 185. §-a alapján bejelenti, hogy dr. Lendl Adolf orsz. képviselő megszüntette összeférhetlenségi helyzetét, a mennyiben a földmivelésügyi és vallás-közoktatásügyi miniszteriumokkal, a reá vonatkozó összeférhetlenségi bejelentés alapját képező összeköttetést megszüntette.

Méltóztassék a házszabályok 159. szakasza értelmében az állandó összeférhetlenségi bizottság idevonatkozó határozatát indokaival együtt meghallgatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a bizottság határozatát).*

Elnök: A bizottság vonatkozó határozata a házszabályok 185., illetőleg 159. §-ai értelmében fölolvastatván, tudomásul szolgál.

Bemutatom Gömör-Kishont vármegye közönségének kétrendbeli föliratát, és pedig:

a közadók kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-czikk 50., valamint ezen törvényczikk 54., 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Dedovics György jegyző: Angyal József, a harmadik biráló-bizottság elnöke!

Angyal József előadó: T. képviselőház! Egry Dezsőnek, a pécsváradi választókerületben megválasztott képviselőnek mandátumát a Curia folyó évi április hó 24-én érvénytelennek nyilvánitotta ki, minélfogva a képviselőház harmadik számu biráló-bizottsága, melyhez a mandátum alaki hiányok okából utaltatott, folyó évi május hó 10-én tartott ülésében határozatilag kimondta, hogy ezen mandátum iránt a házszabályok 111. szakasza értelmében minden további eljárást megszüntet. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet bemutatni.

Elnök: A harmadik biráló-bizottságnak ezen jelentése tudomásul szolgál.

Dedovics György jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója: T. képviselőház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Abauj-Torna vármegye szepsii kerületében megválasztott Sziklay Ede országgyülési képviselőnek megbizó-levelét megvizsgálta, s mi-

után ugy találta, hogy az a törvény minden szabályainak megfelelően van kiállitva, nevezett képviselőt a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőnek jelentette ki. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: E szerint Sziklay Ede, Abauj-Torna vármegye szepsii választókerületében megválasztott képviselő, a kérvényezésre megszabott 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőnek jelentetik ki és egyszersmind, minthogy az 5., 7. és 8. osztályban van legkevesebb tag, az 5. osztályba osztatik be.

Most következik napirend szerint az igazoló állandó bizottság jelentése (Irom. 146) a Baranya vármegye pécsváradi választókerületében 1901. évi október hó 2-án megejtett képviselőválasztás ügyében hozott curiai itélet tárgyában.

Belitska Béni előadó: T. képviselőház! A Baranya vármegye pécsváradi választókerületében a mult évi általános választások alkalmával megtartott képviselőválasztást a kir. Curia itélettel semmisitette meg; és minthogy a kir. Curia által a képviselőházhoz átküldött itéletből kitetszett, hogy a megsemmisités vesztegetés indokából lett kimondva, a képviselőház a házszabályok 111., illetőleg 115. §-a értelmében kiadta az itéletet az igazoló állandó bizottságnak oly utasitással, hogy a bizottság tegyen jelentést az iránt, vajjon az 1899 : XV. t.-cz. 136. §-a értelmében elrendelendő-e a vizsgálat a nevezett választókerületben annak megállapitása végett, hogy a választás alkalmával ott nagyobb mérvü vesztegetés történt, melynek folyományakép azután azon kérdés állana elő, hogy az illető választókerületnek képviselőküldési joga felfüggesztessék-e vagy sem?

Tárgyalás alatt levő bizottsági jelentésében az igazoló állandó bizottság nem tartja szükségesnek a vizsgálat elrendelését, sőt ettől eltekint, miután nagyobb mérvü vesztegetés jelenségei a kir. Curia itéletéből ki nem tünnek.

Rátkay László: Hát kisebb mérvü vesztegetés?

Belitska Béni előadó: Az mindenesetre volt, miután arra alapitja megsemmisitő itéletét a kir. Curia.

Mindezeknél fogva az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel kérem a házat, méltóztassék az igazoló állandó bizottság jelentésének elfogadása mellett Baranya vármegye pécsváradi választókerületében az uj választás megtartását elrendelni.

Elnök: Kiván valaki ehhez hozzászólani? Ha senki felszólalni nem kiván, akkor, gondolom, kijelenthetem, hogy a ház hozzájárul az igazoló állandó bizottság javaslatához, mely szerint a pécsváradi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt az eljárás, illetőleg a megelőző vizsgálat meg nem inditandó, és a háznak ezen határozata folytán kérek további felhatalmazást a háztól arra, hogy a pécsváradi választókerületben az uj választás iránt intézkedhessem. *(Helyeslés.)* A fölhatalmazás megadatik.

Következik napirend szerint a gazdasági bizottság háromrendbeli jelentésének tárgyalása.

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: T. ház! A ház, állandóan követett gyakorlatához képest, külön határozatképen szokta megadni a felhatalmazást arra, hogy a költségvetésben megállapitott kiadások keretén belül a ház elnöke, illetőleg a gazdasági bizottság, a szükséges kiadásokat utalványozza.

Ennek alapján van szerencsém a gazdasági bizottság nevében javaslatba hozni, méltóztassék a háznak felhatalmazni a ház mélyen t. elnökét, illetve a gazdasági bizottságot, hogy a képviselőház 1902. évi kiadásaira megkivántató, a költségvetésben már megállapitott kiadások keretén belül az év folyamán szükségessé váló kiadások utalványozását teljesithesse. Kérem, méltóztassék a javaslatot (Irom. 139) elfogadni. *(Helyeslés.)*

Kubik Béla jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Ugy fogtam fel, hogy a gazdasági bizottság a képviselőház költségvetését az 1902. évre terjeszti elő, tehát az egész évre. Már pedig régebb idő óta szó lévén arról, hogy a képviselőház őszszel átköltözködik az uj parlamenti épületbe, kérdem: vajjon az 1902. évre megszavazott költségvetés keretébe be van-e foglalva az uj házba való bevonulásnak, és az ottani berendezkedésnek költsége; általában, a gazdasági bizottság a költségvetést már az egész évre tárgyalván, komolyan számitásba vette-e az átköltözködést, vagy pedig marad-e a képviselőház ebben az évben még a régi helyén?

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! A gazdasági bizottságnak a t. ház tagjai között szétosztott jelentésében benne van, hogy »ezen összegben nem foglaltatnak az uj országházba előreláthatólag már az ez év folyamán történendő átköltözéssel járó kiadások«; ebben tehát benne van a válasz a t. képviselő ur kérdésére. Másrészről, nem lévén a felmerülendő költségek már most megállapithatók, a gazdasági bizottság jelenti, hogy annak idején e czélra póthitelt fog kérni a háztól. Hogy vajjon át fog-e költözködni a ház már az idén az uj épületbe vagy sem, az a t. ház belátásától függ, és erre nézve a gazdasági bizottság annak idején majd előterjesztést fog tenni.

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Félreértett szavaim értelmének helyreigazitása czimén kérek szót. *(Halljuk!)* A t. előadó ur maga is érintette az átöltözködés czéljaira esetleg igénybe veendő póthitel kérdését; és mivel ebből is csakugyan azt látom, hogy a gazdasági bizottság a maga kebelében tárgyalta a kérdést, mégis csak tudnunk kell, hogy mi hát a megállapodás: meg lesz-e az uj házba való beköltözködés már az idén vagy nem? Sok érdeket érint az, hogy ezen

dolog iránt már előzetesen tisztában legyünk. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Lakáskérdés!)* Ezek részletezésébe bocsátkozni nem akarok, hanem azt a kérelmet terjesztem elő, hogy vegye ezt a gazdasági bizottság tudomásul, illetőleg nyujtson erre nézve felvilágositást; vagy pedig kénytelen leszek határozati javaslatot beadni, hogy utasittassék a gazdasági bizottság, hogy az áthelyezés kérdéséről a háznak rövid idő alatt tegyen jelentést. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Ez a dolog nagy részben az én hatáskörömbe is tartozván, méltóztassék megengedni, hogy Szederkényi Nándor igen tisztelt képviselő urnak a kérdéseire a következőkben válaszolhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Én feltétlenül szükségesnek tartom, a magam részéről feltétlenül ragaszkodom ahhoz, hogy a képviselőház a jövő őszi ülésszakra már az uj országházba költözködjék, *(Helyeslés.)* már abból a szempontból is, mert különben télire, ha a telet ebben a házban kellene töltenünk, itt oly tatarozásokra volna szükség, a melyeket oly házban, a melyet elhagyni készülünk, nem tartanék megengedhetőnek. *(Általános helyeslés.)* Nincs is semmi kétségem az iránt, hogy az átköltözködés az őszi ülésszakra lehető lesz és meg fog történni. Minden utasitás nélkül kötelessége a gazdasági bizottságnak, illetőleg az elnökségnek, mely egyszersmind a gazdasági bizottságnak elnöksége is, hogy az átköltözködéssel járó költségeket, a mennyiben azok előre megállapithatók, — mert hiszen a dolog természete szerint fel fognak merülni olyan költségek is, a melyeket a legnagyobb gondosság mellett sem lehet előrelátni, — kellő időben összeállitsa és a ház határozathozatalának tárgyává tegye. Gondolom, méltóztatnak ebben megnyugodni. *(Általános helyeslés.)* Méltóztatnak tehát elfogadni a gazdasági bizottságnak a képviselőház 1902. évi költségvetése tárgyában beadott jelentését és azzal kapcsolatban azt a javaslatot, hogy az elnökség, illetve a gazdasági bizottság az egyes tételek között az átruházási jogot gyakorolja. *(Helyeslés.)*

Következik a második jelentés (Irom. 140).

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! A könyvtári bizottság előterjesztést intézett a gazdasági bizottsághoz, a mely szerint különösen az uj országházba való átköltözködés folytán okvetetlenül szükségessé válik a könyvtár rendezése, annak tüzetes átvizsgálása és rendszeres beosztása végett, hogy még két szakszerü állás és pedig a X. fizetési osztály harmadik fokozatába sorozandó segédkönyvtárnoki és a XI. fizetési osztály második fokozatába sorozandó könyvtári segédtiszti állás szerveztessék. A gazdasági bizottság nem zárkózott el az érvek sulya elől és javaslatba hozza, hogy ezen állások rendszeresitésére méltóztassék a felhatalmazást megadni, hogy t. i. a ház igen t. elnöke ezen két állásra kiirhassa a pályázatot. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, kimondom, hogy a ház a gazdasági bizottság jelentéséhez hozzájárul és a pályázatok kihirdetésére a meghatalmazást megadja.

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! A gazdasági bizottság Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása iránt tesz javaslatot (Irom. 141) a háznak. Mindnyájan ismerjük Dessewffy Arisztidot, *(Általános helyeslés.)* s igy azt hiszem, egyértelmü helyesléssel fog a bizottság ezen javaslata találkozni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a gazdasági bizottságnak ezen javaslatához hozzájárul.

Következik az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 143, 145) folytatólagos tárgyalása.

Illyés Bálint jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha végigtekintünk az appropriaczionális vita szónokainak listáján, azt látjuk, hogy az ellenzék meglehetősen kivette abból a maga részét, a túloldal pedig csak egyetlenegy szónokkal volt eddig képviselve. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Abban sem volt köszönet!)* A parlamenti jó szokások szerint feltehető lett volna, hogy a túloldalnak ez az egyetlenegy szónoka arra a — valljuk meg — igen nehéz szerepre vállalkozzék, hogy a kormány iránti bizalmát megindokolja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A túloldalnak ezen egyetlen t. szónoka azonban arra vállalkozott, hogy az ellenzék iránt, és pedig kivétel nélkül, — — még az egy tagból álló demokrata ellenzéket is belevéve — bizalmatlanságát fejezze ki. Én tegnap ennél a felszólalásnál a dolgot nagyon komolyan vettem, mert ugy gondoltam, hogy, ha a kormánypárt, a túloldal egyetlenegy szónokot állit, az bizonyára inkorporálja magában a túloldal felfogását; azt gondoltam, hogy az az éles, tegyük hozzá: igazságtalan kritika, melyben az ellenzék valamennyi pártja részesült, talán a túloldal közvéleménye. De, t. ház, garancziákat nyertem arra nézve, hogy a túloldal imént emlitett t. szónoka meglehetősen egyedül áll a véleményével. Ez az oka, hogy most már nem veszem olyan tragikusan ezt a dolgot *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és a felszólalással nem sulyánál fogva, hanem csak azért foglalkozom, mert benne egyes oly tények foglaltatnak, a melyek — egész egyszerüen és szárazon — nem felelnek meg a valóságnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Ferditések!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Nagylak érdemes képviselőjének első kifogása a függetlenségi és 48-as párt ellen az, hogy a programm a régi és a fegyverek is a régiek. Engedjék meg, hogy én arra az argumentumra és kifogásra, hogy a programm a régi, egy czitátummal fe-

leljek, egy czitátummal, magából, Nagylak érdemes képviselőjének a beszédéből. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A beszédnek ez a része sikerült, épen azért, mert czitátum, sőt talán ez az egyedül sikerült része.

Kubik Béla: Ugy van! Ugy van!

Krasznay Ferencz: Az mondatik a történetiróra való hivatkozással *(olvassa)*: »Az ideálok világitó tornyok a történelem tengerén és ha feléjük tartva, nem mindig ér is biztos révbe a társadalom hajója, bizonyos, hogy a nagy felfedezéseknek, az emberiség haladásának és müvelődésének mindig az a remény és küzdelem volt a főrugója, a melylyel a hajót a világitó torony felé kormányozta«. Nos, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* a saját czitátumát idézem Nagylak érdemes képviselőjének a fejére, a mikor azt mondom, hogy ha tudni kivánja, hogy mi a függetlenségi és 48-as párt programmja, hát az a világitó torony az. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* A világitó torony: azok a nagy eszmék, azok a nagy ideák, a melyekből önök is táplálkoztak évtizedeken keresztül: *(Ugy van! a szélsőbaloldalon! Ő is!)* a közszabadságnak, a lelkiismereti szabadságnak azok a nagy ideái, a melyeket önök aprópénzre váltottak fel, és a melyeken négy évtized óta tengődnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Justh Gyula: Egész másképen beszélt a választói előtt!

Krasznay Ferencz: T. képviselőtársam, a függetlenségi és 48-as pártnak ezen nagy ideái régiek, de elegendők lesznek még önöknek és ennek a hazának egypár száz esztendőre, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mig a negyvennyolczas nagy időknek nagy eszméit, a valódi egyenlőséget, az igazi szabadságot és a nem kendőzött testvériséget csakugyan meg fogják ebben az országban valósitani. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ne méltóztassék tehát a patinának a régiségét ennek a pártnak szemére hányni; jó lesz az még ennek az országnak sokáig; bár többet vennénk ki abból a régi programmból; bár szorgosabbak és szorgalmasabbak lennénk a programm egyes pontjainak megvalósitásában. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Sok kisajátitani való van még!

Krasznay Ferencz: De, t. ház, kérdem: nincs-e a régi programmban egy nagyon uj, egy nagyon aktuális, egy nagyon égető kérdés: a gazdasági önállóságnak, a gazdasági reneszánsznak kérdése? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon ezt az uj programmpontot elhagytuk-e mi aludni; vajjon nem ez a párt tartotta ébren *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a gazdasági önállóságnak, mint a nemzeti erő egyedüli és biztos forrásának tudatát a nemzetben? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A képviselő ur, nem tudom, talán beszédének készitésével volt elfoglalva, a mióta ezt az országgyülést megnyitották, hogy nem látta és nem hallotta, mily agitácziót fejtett ki ez a párt; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* vagy nem olvasott t. képviselőtársam és nem látta, mily munkásságot fejt ki ezért a napisajtóban? És nem látta-e, hogy e párt a legitim agitáczió minden becsületes eszközét felhasználja?

T. ház! Azt hiszem, hogy ezzel megfeleltem a második kifogásra is, hogy t. i. a függetlenségi és 48-as párt fegyverei a régiek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A fegyverek igenis a régiek; nem is akarnak ujak lenni, ha régi az a fegyver, a melylyel ennek a pártnak nagymestere, Kossuth Lajos győzött, a melylyel ezt az egész országot, ezt a nyers, középkori ideákkal szaturált országot annak idejében egy év alatt a maga pártja alá tudta sorakoztatni. Az igazság meggyőző erejétől sugárzó diskusszió, a szünetet nem ismerő propagáczió, ez lesz a mi fegyverünk, t. képviselőház. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A becsületes, tárgyilagos diskusszió idebenn, és a törhetetlen, szivós agitáczió odakünn. *(Helyeslés.)* Avagy talán azt akarja t. képviselőtársam, hogy egy másik fegyverhez nyuljunk, ahhoz, a melynek használatával megvádolta a néppártot? Hiszen a néppártot épen azért vádolta, hogy állitólag személyes támadásokat csinál, és inszinuál. Én a fegyvertárban mást nem ismerek, mint becsületes, tárgyilagos kritikát, vagy személyes támadásokat. Az nem tetszik a t. képviselőtársamnak, — ha ugyan igaz volna, a mit állitott, — emez pedig szintén nem. Igazán nem tudom, hogy mit óhajt.

Méltán sorakozik a t. képviselő urnak harmadik állitása az előző kettőhöz. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a t. képviselő ur, hogy: a milyen meddő volt a mi harczunk eddig, a milyen meddő a küzdelem a kiegyezésben, a melyről pedig a tények is bizonyitják, hogy az ország konszolidáczióján alapjául szolgál . . .

Barta Ödön: Látszik!

Polczner Jenő: A pusztulás alapjául szolgál!

Krasznay Ferencz: A kiegyezésnek diadaláról beszélni ma, egyszerüen frivolitás. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Akkor, a mikor a kiegyezés és a közösség csőd előtt áll, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azt dicsőiteni, és azt mondani, hogy az állam alapjának konszolidáczióját képezi: igazán nagy vakmerőség! Én azt hiszem, hogy a t. képviselő ur joggal lenne hasonlitható az ismeretes operette-alakhoz, Ripp van Winkléhez, a ki 20 évig aludt, és nem látta, hogy például a külföldön egész politikai irodalom támadt erről a tárgyról, pl. hogy csak a franczia és német sajtóra és politikai irodalomra mutassak, hol kimutatták azt, hogy ez az átmeneti valami, a mit kiegyezésnek neveznek, már annyira a csőd szélén áll, hogy nemcsak ez a szerencsétlen politikai alkotás, hanem vele együtt az egész osztrák-magyar monarchia eszméje a felbomlás utjára lépett. Igen okos és bölcs államférfiak irtak legutóbb erről, könyvtárra menő könyveket. Ugy látszik, a t. törvényhozó ur nem olvas könyveket.

Erős vád az, a mit ellenünk a képviselő ur akkor hoz fel, midőn azt mondja, hogy mi, a függetlenségi párt, nem látjuk az igényeket és szükségleteket, a vágyak átalakulását, azokat a nagy szocziális, társadalmi és gazdasági problémákat, a melyek odakünn a nép lelkében forronganak. Én szives figyelmébe ajánlom Nagylak érdemes képviselőjének mindenekelőtt a függetlenségi és 48-as párt válaszfeliratát. Tessék azt elolvasni, s ha elolvasta, kérdem tőle: Képzelhető-e ma, a XX. században, egy reálisabb, a megvalósitás és a megvalósulhatás stádiumához közelebb álló szocziál-politikai programm, mint az, a mely ebben a válaszfeliratban van? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kérdezem: nem a függetlenségi és 48-as párt volt-e az, a mely a nép gyengéit, azokét, a kiket önök kicsinylőleg kisembereknek szoktak nevezni, erősiteni akarja; nem a függetlenségi és 48-as párt állitotta-e oda, nem mint utópiát, hanem mint olyant, a mely nagyon megegyezik, és nagyon megegyeztethető a mai államháztartással, az egyenes-adók egyes fajainak leszállitását *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és egyes fogyasztási adóknak mérséklését; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem a függetlenségi és 48 as párt reklamálta-e a progressziv adórendszert, melyet az igazi kulturállámok, Franciaországgal élükön, megállapitottak; nem a függetlenségi és 48-as párt sürgette-e a kivándorlás ügyének szabályozását, nem ugy, mint a t. miniszterelnök ur kilátásba helyezte, rendészeti törvényekkel, nem zsandárokkal, hanem gazdasági reformokkal? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És kérdezem: nem a 48-as és függetlenségi párt egy tagja állitott-e fel egy tüzetes programmot arra, hogy a kisember attól a 3 és egynéhány millió 8 – 10%-os tehertől megszabaduljon? Barta Ödön t. képviselőtársam penditette meg a kisbirtok földtehermentesitését. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* És kérdezem: hogy a homestead, a létminimum kérdése nem-e ebben a pártban nyerte szülőanyját és nem-e itt diskutiáltatott? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És azt kérdem végül, t. képviselőház: vajjon akkor, a mikor mi a gazdasági önállóságot sürgetjük, a mikor egy erőteljes iparos osztályt akarunk megteremteni ennek az országnak, nem-e a munkás proletariátusnak legerősebb ellenszerét akarjuk megvalósitani? Hát, t. képviselőház, én azt hiszem, megint csak ott vagyunk a Rip van Winklénél. A képviselő ur nem olvasta sem a mi válaszfeliratunkat, sem az országgyülési naplót, vagy pedig nem vesz részt a tanácskozásokban. Én másnak ezt a tudatos nem tudást igazán nem tudom minősiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Van, t. képviselőház, még egy másik vád, a melyet ugyan czitátumként fordit felénk a t. képviselő ur...

Barta Ödön: Csak annyi bajunk legyen!

Krasznay Ferencz: ... a gyomai választás alkalmából, de magáévá teszi ezt a czitátumot. Azt mondja, hogy a magyar nép kezd elfordulni a függetlenségi és a 48-as párttól. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: És ettől az ő feje fáj!

Kristóffy József: Nem általánosságban mondtam!

Krasznay Ferencz: Ezt már Rip van Winkle sem mondta. Kérem, megnéztem a beszédet; először idézni méltóztatik a gyomai választás alkalmából itt elmondottakat és azután az van mondva, hogy kezd elfordulni a magyar nép a régi zászlótól. Hát nem fordul el. Ez arithmetika dolga. Kétszer négy az nyolcz: negyvenen voltunk és ma nyolczvanan vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát kérdem: elfordul-e tőlünk a magyar nép? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék egy mappát elővenni és méltóztassék azon kiszinezni pirossal, mint a hogy az szokás, azokat a kerületeket, a melyeket a függetlenségi és 48-as párt vall a magáénak: méltóztatik majd látni, hogy az a magyar Alföld, a mely ezt a hazát magyarrá teszi. az a magyar Alföld a mienk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogyha az arithmetikának a másik oldalát nézzük, ha szemügyre méltóztatik venni a számokat: akkor azt méltóztatik látni, hogy az a jó magyar Alföld ugy meg lett röviditve a választókerületek beosztásánál, hogy én pl. az én választókerületemből tiz kormánypárti képviselőt ki tudnék fizetni, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mert 5000 választóm van. Azt hiszem, az arithmetikával kár ilyen hadilábon állani. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Egyenesen veszélyes, t. képviselőház, az az álláspont, a melyet a képviselő ur a nemzetiségi kérdésben itt elfoglalt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Ugy van! Ez a fő!

Krasznay Ferencz: Nem itt van annak a helye, t. képviselőház, hogy a függetlenségi és 48-as pártnak a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontját én itt kifejtsem. Volt alkalmam rövid idővel ezelőtt egy kis, talán rapszodikus, felszólalásban elmondani azt az alapgondolatot, hogy a magyar haza csak akkor lesz a magyaroké, és a magyar állam kiépitése akkor szünik meg frázis lenni, ha mindenki megszivleli azt a gondolatot, a melyet meg kellett szivlelniök más nemzetiségeknek is, más kulturállamokban: hogyha ennek az államnak a jótéteményeit, jogrendjét elfogadták, jó lesz lassankint a kulturáját is elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Jó lesz nem hivatkozni kifelé a saját külön kulturájukra, és jó lesz egyéb tekintetekben is összeforrni velünk *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nemcsak akkor, a mikor a javakat érzik, hanem osztozzanak majd bánatunkban is, és ne várják be esetleg azt az állapotot, a mig akad egy magyar Bismarck, a

ki Bismarck-módra fog velük elbánni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Beöthy Ákos: Mit szól hozzá a pártja?

Krasznay Ferencz: Épen erről akarok beszélni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Egyszerüen meg akarom állapitani azt, hogy az a párt, a melyhez a t. képviselő ur tartozik, ugy látszik, nincs egy véleményen a képviselő urral, hála Istennek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert Hodossy Imre t. képviselő urnak azt a felszólalását, a melyben a liberális kormánypártnak álláspontját a nemzetiségi kérdésben kifejtette, osztatlan tetszéssel fogadták, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* holott a t. képviselő ur felszólalása nem találkozott osztatlan tetszéssel, mert egyet nem lehet megosztani. A tetszés ugyanis csak az ő oldaláról volt meg. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Hodossy t. képviselő ur jeles beszédében — itt a beszéd — homlokegyenest ellenkezőjét mondta annak, a mit a t. képviselő ur mondott. Megállapitotta jogászi szellemének szabatosságával és biztonságával, hogy azok a követelések, a melyeket itt a nemzetiségi képviselők hangoztattak, »nemcsak hogy nem alapulnak a nemzetiségi törvényen, hanem azzal homlokegyenest ellenkeznek«. Ipsissima verba. A t. képviselő urnak tehát nincs joga azon örülni, hogy a nemzetiségi képviselők ide bejöttek.

Kristóffy József: Nem mondtam, hogy örülök!

Krasznay Ferencz: Beszédében van: örvendetes tény, hogy bejöttek és hogy velünk itt a parlamentben együtt működnek!

Nincs joga örülni, mert a nemzetiségi képviselő urak megállapitottan törvényellenes dolgot követeltek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Idézett beszédében kimutatta Hodossy Imre t. képviselő ur, hogy nyilvánvaló, »miszerint a képviselő uraknak — t. i. a nemzetiségi képviselő uraknak — követelései a nemzetiségi törvényben semmi legkisebb alappal nem birnak.« Ezzel szemben azt állitani, hogy a nemzetiségi képviselők nem reklamálnak egyebet, csak az 1868-diki törvény végrehajtását, ellenkezik a valósággal. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Azt mondja képviselő ur, hogy a nemzetiségi kérdés bolygatására nincsen szükség. Megint Hodossy Imre képviselő urra hivatkozom, a ki mindjárt beszédének elején azt mondja, hogy »a nemzetiségi kérdés a magyar állam egyik életbevágó, legfontosabb kérdését képezi, a mely ugy e törvényhozásnak, valamint a kormánynak is állandó és éber figyelmét kell, hogy igénybe vegye.« Nem tudom, hogy a t. képviselő urnak mily különös oka lehetett arra, hogy épen most akarja elaltatni a nemzetiségi kérdést és épen most akar szőrmentén bánni a nemzetiségi kérdéssel, a mikor a kormánypárt egy igen tekintélyes tagja, a mint épen most idézetekkel kimutattam, sürgetően kivánja a nemzetiségi kérdés megoldását.

Kubinyi György: Jó is volna!

Krasznay Ferencz: Az a t. képviselő ur épen a nemzet és a törvényhozás éber figyelmét hivta fel erre.

(Az elnöki széket Daniel Gábor alelnök foglalja el.)

Azt hiszem, hogy azzal a felfogással, a melyet a t. képviselő ur vall, ugyancsak veszedelmes volna, ha őt valamely poziczióba, közfunkczióra hivnák meg, mondjuk: megtennék főispánná. *(Élénk derültség és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csanád megyébe!)*

Kristóffy József: Nem is aspirálok rá!

Kubik Béla: Veszedelmes ember, az bizonyos!

Krasznay Ferencz: Mert, t. képviselőház, a mi azt illeti, hogy a nemzetiségi képviselők igenis kivántak itt sokkal többet és egyebet, mint az 1868-diki törvény végrehajtását, arra nézve elég hivatkoznom két szónokukra. Veszelovszky Ferencz képviselő ur a minap az igazságügyi tárcza tárgyalásakor nyiltan reklamálta, hogy a birságok tótul törvénykezzenek, és épen csekélységem volt, a ki kimutatta ennek a kivánságnak a törvénytelen voltát. Egy másik szónok, Pavlovics Ljubomir, egyenesen azt mondta az 1868: LIV. t.-czikkről, hogy »rólunk nélkülünk« hozták meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Megfeleltem!

Krasznay Ferencz: Nem elég-e ez? Kérdezem a t. képviselő urtól: ne háborodjék-e fel erre minden hazafi és ne támadjon-e fel bennük ily körülmények között a nemzeti öntudat?

Széll Kálmán miniszterelnök: Megkapta a visszautasitást innét!

Krasznay Ferencz: Épen azért, t. miniszterelnök ur, mert megkapta, nem tudom megegyeztetni a képviselő ur beszédét a liberális párt egységes felfogásával, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Helyeslések a jobboldalon.)* és nem tudom megegyeztetni a sokat hangoztatott egységgel.

Barta Ödön: Majd meghalljuk, hogy Kristóffy is megkapja-e a visszautasitást!

Krasznay Ferencz: Akkor, a mikor egy nemzeti állam fontos kérdésében kijegeczesedett, szabatos felfogása van a pártnak, az a felfogás, a mit a t. miniszterelnök ur tolmácsolt, akkor feláll a pártnak egyetlen szónoka az appropriaczionális vitában és homlokegyenest ellenkező nézeteket vall.

Kubik Béla: Majd visszaszivja! *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Nem szivja vissza!

Kubik Béla: Bánffyt is támogatta és támogatni fogja még az ördögöt is, ha oda kerül! *(Derültség.)*

Krasznay Ferencz: Ugy állitott oda bennünket a képviselő ur, mint valami türelmetlen, rakonczátlan tömeget, a kik a nemzetiségi képviselőknek általa czitált jogosult kivánalmait visszautasitják.

Kristóffy József: Egy szóval sem mondtam!

Krasznay Ferencz: Azt méltóztatott mondani, hogy a szólásszabadságát támadjuk meg a

képviselő uraknak. T. ház! Mi nem támadtuk meg a szólásszabadságot. Megtörtént, hiszen emberi dolog, — nihil humanum nobis alienum, — emberek vagyunk, hogy oly követelésekkel szemben, melyeket a nemzetiségi képviselők itt támasztottak, nem lehetett máskép, mint a felháborodás hangján beszélni és bármennyire tiszteljem én a szólásszabadságot, meg a parlamenti illem szabályait, azt hiszem, hogy én inkább ember akarok mindig maradni és magyar akarok maradni, mintsem hogy a diszcziplina annyira uralkodjék rajtam, hogy az ilyeneket is bevegyem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azután nézzünk végig, t. képviselőtársam, vajjon az emberiség nagy evoluczióinál a higgadt diszcziplina döntött-e, vajjon ezeket nem nemes hevületek vezették-e és nem a nemes hevület szólalt-e meg e pártból, midőn a nemzetiségi követeléseket erélyesen repudiálta? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. képviselő ur beszédét a liberálizmus dicsőitésével végzi. Hát, t. ház, a liberálizmus kérdése és jelszava annyira elnyűtt, hogy a jó izlés tiltja ugyszólván azt, hogy az ember a liberálizmust ugy, a mint azt itt alkalmazni szokták, még csak emlegesse is. Meggyőződésem az, t. ház, hogy a liberálizmus ma már minden embernek a szellemi gúnyája, az a prima kvalifikáczió, a melylyel minden művelt ember rendelkezik, azzal tehát külön dicsekedni felesleges.

Vészi József: De az ellenkezőjével se!

Babó Mihály: Hol találja az ellenkezőt?

Olay Lajos: Itt csak nem találja?

Krasznay Ferencz: T. ház! A liberálizmus az emberiségnek egyik legnemesebb evolucziója volt, mikor a középkor szükkeblüségével, türelmetlenségével szakitva, azon nagy humanisztikus ideákat, melyeken a mai művelt emberiség áll, bevitte az államéletbe is. A liberálizmus sok mindent jelent. Jelenti többek közt a türelmességet is, azt a türelmességet, a melyet önök megtagadtak, az a párt, melyhez önök röviddel ezelőtt is tartoztak, mely kiirtott ebben a házában minden más politikai véleményt, a mely lehetetlenné tette, hogy Magyarországon egészséges közvélemény támadjon, mert a ki ahhoz az önök pártnak nevezett csoportjához nem tartozott, az lehetett jellem, lehetett tehetség, az nem számitott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. képviselőtársam, a liberálizmust én is szeretem, mert magamat is, ezt a pártot is liberálisnak tartom és mert a liberálizmust oly szentnek tartom, szeretném, ha a magyar liberálizmus történetéből ki tudnám törölni azt a momentumot, mikor a liberálizmussal éveken keresztül ez a csoport — a melyhez a képviselő ur is tartozott — visszaélt, és szeretném kitörölni a liberálizmus történetéből azokat a foltokat, melyekkel a liberális lepedő ott ékeskedik. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Engedjék meg, hogy ezek után csak röviden végezzek Nagylak érdemes képviselőjének felszólalásával. Én azt hiszem, hogy a t. miniszter ur elmondhatja erre a beszédre, hogy: uram, csak az ilyen barátaimtól szabadits meg, ellenségeimmel szemben majd csak boldogulok magam is. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztassék megengedni, hogy ezután teljes rövidséggel áttérjek a vita tulajdonképeni tárgyára, az appropriáczió kérdésére. *(Halljuk!)* Tisztelettel kijelentem, hogy a kormánynak a felhatalmazást arra, hogy az állam szükségleteit a költségvetés bevételeiből fedezze, nem adom meg és nem adhatom meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezen szavazatom indokolására nem akarok egyszerüen arra hivatkozni, hogy ahhoz a párthoz tartozom, a mely a kormányéval diametrálisan ellenkező közjogi és gazdasági politikát követel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem kivánok egyszerüen a pártállás köpenyegébe burkolózni, hanem azon leszek, hogy az államélet egy terén legalább kimutassam, hogy bizalmatlanságomnak érdemleges okai vannak és hogy az államéletnek azt a hajóját, a melyet közgazdaságinak nevezünk, a kormány oly veszélyes sziklák közé juttatta, melyek közül a menekülés csak gazdasági jövőnk feladásával lehetséges. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én azt hiszem, hogy ha a magyar közgazdaságot tekintjük, ugy az, a miben mindnyájan megegyezhetünk, az csak szomoru beismerés lehet. Magyarország gazdag ország volt addig, a mig a gazdasági exigenciák a legközvetlenebb testi szükségletek kielégitéséből állottak. Ma azonban szegény és hátramaradott ország a nevünk.

Ma odaát a kormánypárton is századok mulasztásairól beszélnek. Mi volna ennek következetes folyománya? Az, hogy rendkivüli eszközökkel, nagy, hatalmas alkotásokkal igyekezzünk elérni azt a czélt, a mely abban áll, hogy odasorakozzunk a nyugati kulturállamok sorába, azok közé a kulturállamok közé, a melyek Amerikával élükön sietnek, melyeket annál gyorsabb léptekkel kell követnünk, mert a távolság köztünk napról-napra nagyobbodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, hogy minden hazafi, a ki a nyugati kulturállamok boldogulását nézi, a ki látja azt a soha meg nem szünő haladást, a mely az ottani népek közjólétét előidézi, az lelkének dimenziói szerint keresztül megy azon a nagy lelki evolucziön, melyen egyszer a nagy Széchenyi ment keresztül: töpreng és keresve keresi a hátramaradottság okait. És látnia kell a tünődőnek, hogy mióta a technikai és kereskedelmi czivilizáczió a művelt világrészekbe beköszöntött, ez a nemzet, a magyar haza, természeti kincseinek felhasználásában és ipari erőkre való alkalmazásában annyit mulasztott, mint a mennyivel még egy nemzetet eltartani lehetne. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A magyar nemzetet gazdasági önállóságra, gazdasági ideák iránti fogékonyságra nem nevelték. Eddigi gazdasági vergődéseinket ezuttal

nem kivánom jellemezni, csak meg akarom állapitani azt a tényt, hogy az Ausztriától való gazdasági függőség kérdésében akkor, mikor az u. n. Széll-kabinet kormányra lépett, a legnagyobb bizonytalanság, és ennek folytán erős gazdasági visszaesés jellemezte a helyzetet. Két provizóriumot adtunk volt Ausztriának: az egyiket az 1898 : I., a másodikat az 1899 : IV. t.-cz.-ben, de a normális törvényhozási állapotok Ausztriában semmiképen sem akartak helyreállni. Belátta mindenki, hogy attól, mikép alakulnak a parlamenti viszonyok Ausztriában, többé a mi gazdasági létünket függővé tenni nem lehet. Ennek a kinos gazdasági bizonytalanságnak volt hivatva véget vetni a sokat emlegetett Széll-formula, az 1899 ik évi XXX. t.-cz. Unalmas lennék, ha rá akarnék mutatni, micsoda garancziákat foglalt magában ez a törvényczikk, mert hiszen Kossuth Ferencz t. képviselőtársam tegnap érdekesen kifejtette ennek a törvénynek ugy a genezisét, mint a jellemzését. Csak megállapitani óhajtom azt, hogy ez a törvény joggal keltett némi megnyugvást a lelkekben, még az önálló vámterület hiveiben is. Ebben a törvényben egy perspektivát. egy lehetőséget láttunk az iránt, hogy végre-valahára vége lesz elzárkózottságunknak, hogy beléphetünk a nagy nyugati nemzeteknek konczertjébe, lesz hitelünk, lesznek barátaink, elhihettük, hogy ha máskor nem, 1907-ben megvalósithatjuk a régi álmot, az önálló vámterületet, hogy teremthetünk majdan ipart, hogy vége lesz a kivándorlásnak, hogy terjedni fog a jólét és vele együtt a kultura, vége lesz annak az áldatlan gazdasági rendszernek, a mely a gazdaság és boldogulás forrását egyedül a földben találja, a földben, a mely nagyon is fogyó, a mely túlterhelt és eladósodott, vége lesz ennek a rendszernek, és végre nekünk is meg fog nyilni az ipari termelésnek kifogyhatatlan forrása. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ilyen jövőt, ilyen perspektivát nyujtott nekünk a Széll-féle közgazdasági törvény. De kénytelen vagyok rámutatni arra, — és ez beszédemnek most már az egyedüli czélja — *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a t. kormány mindazokat a garancziákat, a melyek ebben az 1899 : XXX. t.-czikkben foglaltatnak, lassankint és egytőlegyig feladta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Egyetlenegyet sem!

Krasznay Ferencz: Feladta először az alaki garancziákat!

Széll Kálmán miniszterelnök: Egyetlenegyet sem!

Krasznay Ferencz: Meg méltóztatik engedni, egy negyed óra mulva a t. miniszterelnök ur talán más meggyőződésben lesz, ámbár akkor sem fogja bevallani.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt már nem hiszem! Ez már nagy állitás, infallibilitás követelése!

Krasznay Ferencz: A t. miniszterelnök ur mindenekelőtt rábizonyitani próbálta azt, hogy ha mi a külállamokkal a ma fennálló szerződéseket meghosszabbitjuk, ez nem ütközik ennek a törvénynek 4. §-ába. Azt akarta bebizonyitani, hogy a prolongáczió nem szerződéskötés.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is az! Sehol a világon nem volt az!

Krasznay Ferencz: Megengedi a t. miniszterelnök ur, hogy mint jogász, hivatkozzam először a ház jogásztagjaira, a kik igazat fognak nekem adni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy kicsit jurista én is vagyok ám!

Krasznay Ferencz: Azt vitatta a miniszterelnök ur, hogy a prolongáczió nem szerződéskötés. Kérdem a ház t. juristáit: vajjon egy szerződés meghosszabbitásában nincsen-e meg a szerződéskötésnek minden jogi eleme? nem ép oly akaratnyilvánitás-e az, mint egy uj szerződéskötés? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hisz nem arról van szó!

Barta Ödön: Az elsőéves jogászt megbuktatják, ha nem tudja!

Széll Kálmán miniszterelnök: Előbb tettem róla vizsgát, mint t. barátom! *(Derültség.)*

Krasznay Ferencz: A miniszterelnök ur t. i. . . .

Barta Ödön: Tudja a miniszterelnök ur!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha ő dr. Barta, én dr. Széll vagyok!

Krasznay Ferencz: . . . azt állitotta, hogy végleges szerződéseket nem lehet kötni a 4-ik §. alapján, ideigleneseket azonban lehet. . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azt mondtam!

Krasznay Ferencz: . . . a mit szives lesz megmagyarázni a t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: De nem ezt mondtam!

Krasznay Ferencz: Igen, ezt méltóztatott mondani!

Széll Kálmán miniszterelnök: De nem mondtam, hogy ideigleneset lehet kötni; ez pedig jogászilag nagy különbség!

Krasznay Ferencz: A véglegesnek ellentétje az ideiglenes. De az áll, hogy a miniszterelnök ur ugy formulázta magát, hogy a prolongáczió, a szerződések meghosszabbitása nem ütközik az 1899 : XXX. t.-czikkbe. Először is ezt a rést nyitotta a saját alkotásán a t. miniszterelnök ur. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azután nyitott egy másik rést. Annak a bizonyos mexikói nemzetközi szerződésnek tárgyalásakor azt állitotta, hogy lehet Mexikóval szerződni azelőtt is, mielőtt az a feltétel, a melyet a törvény 4. §-a minden szerződéskötésnél, mint előfeltételt állit fel, bekövetkeznék.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha külön törvény a kivételt megadja!

Krasznay Ferencz: Nem tudom, t. minisz-

terelnök ur, hogy kivételt lehet-e statuálni? Azt hiszem, nem. Megmondom, miért. A törvény 4. §-a mást mond, mint a mit a miniszterelnök ur állitott, a mennyiben azt mondja, hogy: »A külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő.« E szerint még csak tárgyalni sem lehet.

Széll Kálmán miniszterelnök: Törvény nélkül nem is tárgyaltunk!

Krasznay Ferencz: És most, t. miniszterelnök ur, talán azt méltóztatik hinni, hogy én a betükbe akarok kapaszkodni? Nem. Én az interpretácziónak legerősebb fajtáját akarom kimeriteni, a logikai interpretácziót. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor ezt a törvényt meghozták, mint emlitém, a legnagyobb gazdasági bizonytalanságban voltunk, nemzetközi szerződéseink lejáróban, a külföldi államok pedig fegyverkezőben, készen ellenünk a gazdasági elkülönzésre, fegyverkezőben mezőgazdasági kivitelünk ellen, pl. Németország és fegyverkezőben saját iparuk megvédésére. Mi volt ennek logikus folyománya? Az, hogy nekünk a régi vámtarifát, a mely evidenter rossz és hasznavehetetlenné vált a változott körülmények között, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ujjal cseréljük ki. A törvényhozás világos akarata tehát az volt, hogy egy tapodtat se menjünk tovább, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy abszolute semmit ne cselekedjünk nemzetközi kereskedelmi vonatkozásban addig, mig egy uj önálló vámtarifát meg nem állapitottunk, ha lehet Ausztriával, ha nem lehet, az önálló vámterület alapján. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A miniszterelnök ur azonban mindazokat az alapgarancziákat lassankint feladta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem áll!

Krasznay Ferencz: . . . Ugy tett, mint Saturnus, a ki megette a saját gyermekét, azzal a különbséggel, hogy miután ez egy kicsit kemény gyerek lett volna, hát részletekben és apránkint emésztette meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak az alaki garancziákat adta fel a miniszterelnök ur, hanem a materiálisokat is. A törvény t. i. imperative elrendeli, hogy Ausztriával az önálló vámtarifát minél előbb, t. i. a tárgyalások megkezdése előtt készittesse el; utasitja továbbá a kormányt arra is, — és ez is egy nagyon fontos materiális rendelkezés, — hogy a vámszövetség dolgában a tárgyalásokat még 1901-ben kezdje meg. Azóta két év telt el. Nézzük tehát, hogy a törvénynek ezt a két utasitását mennyiben teljesitette a kormány? *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi mindenekelőtt a vámszövetséget illeti, sötétségben és bizonytalanságban leledzünk. Azt halljuk, hogy odaát bennünket szidnak, gyaláznak; azt halljuk, hogy erre a szegény, eladósodott országra ráfogják, hogy mi akarjuk őket kizsákmányolni, de azt nem halljuk, hogy a vámszövetség egyes detailkérdései tulajdonképen hogyan állanak? A megalázást érezzük annyira, hogy nagyon sajnálom, hogy nincsen itt a magyar city tiszteletreméltó képviselője, Sándor Pál, a ki mindenesetre jól ismeri a kereskedelmi ethikát, a melyről én nagyon sokat tartok, hogy megmondaná, hogy két tisztességes kereskedő, a mikor annyira lebecsülték egymást, mint a hogy lebecsültük mi Ausztriával egymást, köthet-e még egymással szerződést és léphet-e még egymással valamelyes kompromisszumra?

Barta Ödön: De köthet-e szerződést olyan két ország egymással, a melyek közül az egyik ugy megcsalta a másikat, mint a hogy minket megcsalt Ausztria, az a kérdés?!

Krasznay Ferencz: Mi csak annyit tudunk, hogy Ausztriában válságos a helyzet, a mint a lapok irják.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt a lapok irják!

Krasznay Ferencz: De hogy mi a betegség, arról bulletineket elfelejtenek kiadni, arról mi semmit sem tudunk.

Épigy vagyunk a vámtarifa tárgyalásának kérdésével. Itt is a legmélyebb sötétség van mindenütt, daczára annak, hogy azt halljuk, hogy már a harmadik olvasás előtt állunk.

Őszintén megmondva, én nem is tudom, hogy mit jelent ez a frázis, hogy harmadszori olvasás. De ha annyit jelent, mint a mit itt nálunk a házban jelent a harmadszori olvasás, hogy immár »minden rendben van,« a mikor már senki sem hallgatja a tárgyat, és senki sem szól hozzá, akkor ugyan nem sokat jelent. De én azt hiszem, hogy nem igy áll a vámtarifa kérdése, és a harmadszori olvasásnak ott nem ez a kritériuma. Sőt az az egyetlen adat, a mely rendelkezésemre áll és a melyet a miniszterelnök ur szájából hallottunk, szintén ellenemond ennek. Ez az egyetlenegy adat pedig, a melyet röviddel ezelőtt a t. miniszterelnök ur egy pénzügyi bizottsági tárgyaláson elmondott, az, hogy a vámtarifának körülbelül 1400 tételei közül a legnagyobb halmaz, t. i. annak háromnegyed része már tisztázva van, és csak egynegyed rész az, a mi még nyitva áll. Hát, t. ház, olyan nagy már a mi indolenczián Magyarországon, hogy megnyugszunk egy ilyen felvilágositásban és nem bánt bennünket a kétely, hogy talán épen az az egynegyed rész a mi legmegsebezhetőbb oldalunk? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Az az!)* Nem tudjuk, hogy miképen támadnak, nem tudjuk, hogy honnan támadnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd megmondjuk!

Krasznay Ferencz: És a szégyenpir futja el arczunkat, ha meggondoljuk, hogy Németországban a vámtarifa legprimitivebb javaslatát, a mely oly nagy reszenzust keltett, kivitték a közvélemény piaczára és ott megtárgyalták; többet mondok, azután vitték a vámbizottságba, a hol módositásokat tettek rajta, de a közkritikát, a szabad közvélemény kifolyását megengedték, mert

egy vámtarifa kérdésének tárgyalását semmiféle alkotmányos országban sem zárják el a nyilvánosság elől.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát kivel alkudtak ott? Olyat vittek a piaczra, a mi felett alkudtak?

Krasznay Ferencz: Alku-tarifa volt az is!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem volt alku tárgya senkivel!

Krasznay Ferencz: De abban a vámtarifában is vámtételek foglaltattak, hiszen épen az agrárvámtételeket szállitották le.

Széll Kálmán miniszterelnök: De nem alkudoztak idegen állammal.

Krasznay Ferencz: Ausztriában is a vámtarifának az osztrák ipart védő tételeit határozott tudomásom szerint egyenesen az osztrák nagyiparosok vágyának és exisztenciájának megfelelőleg módositják. Nálunk pedig meg kell elégedniök az iparosoknak és mezőgazdáknak azzal, hogy majd az állam a tárgyalások során gondoskodni fog róluk valahogy. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez nem alkotmányos állapot. Ha valahol, ugy az iparosokat és gazdákat ily közel érdeklő gazdasági kérdéseknél, mint a minő a vámtételek kérdése, kell őket meghallgatni és csakis az egyes érdekcsoportok meghallgatásával és azok érdekeinek figyelembevételével lehet helyesen eljárni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Bajos volna valamennyit megkérdezni! Sokan nem is tudják, hogy miről van szó.

Krasznay Ferencz: De hogyan áll nálunk a dolog? Ugy, hogy a kormány kezébe van letéve a pleinpouvoir és hogy mi lesz, hogy áll a vámtarifa, arról jómagamnak is, mint magyar törvényhozónak a »Neue Freie Presse«-ből kellett tudomást szereznem, onnan tudom meg, hogy a vámtarifa kérdései miként állanak? . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy hogyan nem állanak. *(Derültség jobbfelől.)*

Krasznay Ferencz: Nem tudom, mert jobb forrásom nincsen. Tessék tehát a miniszterelnök urnak nyilatkozni, mert én épen ez ellen a makacs hallgatás ellen akarok felszólalni. Egész határozottsággal felkérem a t. miniszterelnök urat, tájékoztassa a házat, és tájékoztassa az országot és minket ebben az életbevágó kérdésben.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mihelyt kész lesz, előbb nem lehet!

Krasznay Ferencz: Mi nagyon fogjuk tudni appreciálni azt, hogy a tárgyalás során mit lehet és mit nem lehet elmondani, tájékoztasson bennünket arról, micsoda álláspontot foglal el a nyersterményeknek vámjának kérdésében, hogy arra az esetre, ha már önálló magyar iparunk nem lesz, és nem fogjuk magunk tudni feldolgozhatni nyersterményeinket, nem teszszük lehetővé ebben a vámtarifában a nyersterményeknek olyan idegen inváziójának, a mely ellen nem fogunk tudni védekezni? Akarjuk tudni, hogy az a tétel, a melyet a miniszterelnök ur abban a nagy beszédében, abban a bizonyos apologiában, a melyet a közös vámterület mellett elmondott, hogy az a tétel, mely szerint Magyarországon vámközösség mellett is lehetne ipart teremteni, hogy ez a nagyon merész tétel állani fog-e akkor, ha az ausztriai vámtarifában olyan ipari vámokat fognak fixirozni, mint a minőt az osztrák nagyiparosok erősen reklamálnak? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezekre feleletet joggal várhatunk és várunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A legközelebbi napokban hallott nyilatkozatok meggyőzhettek mindenkit arról, hogy az az álláspont, a melyet itt a t. kormány kifejtett, nem őszinte. — Nem őszinte az a viselkedés, a mely gazdasági okokból akarta igazolni a vámközösséget, a mely gazdasági érveket hozott fel mellette. Az őszinte álláspont az, a melyet Baernreither és Goluchowski kifejtettek, s a melyet ugy fejeztek ki, hogy »a monarchia nagyhatalmi állásának tartozunk azzal, hogy a vámközösséget fentartsuk.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha igy van a dolog, a mint hogy igy van, akkor kár volt a kormánynak felolvasásokat tartatni a vámközösség érdekében, kár volt a sajtóban és mindenütt lanszirozni a vámközösség kérdéseit és kár volt itt szép beszédeket tartani gazdasági falzumok felállitásáról *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a gazdasági közösség elvének a megvédésére, mert sokkal egyenesebb, sokkal becsületesebb eljárás azé a két másik uré, a kik nyiltan kimondják: dobjuk ezt is oda áldozatul annak a nagy molochnak, annak a fantómnak, a melynek áldozatai vagyunk máris négy évtizeden keresztül. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mai kormány, t. ház, épenséggel nem törődik azzal, hogy mi most gazdasági életünkben soha vissza nem térően jelentőségteljes históriai momentumot élünk. Nem törődik azzal, hogy róla a történelem egyszer azt fogja irni, hogy 1902-ben módja és alkalma nyilott a magyar nemzetnek arra, hogy gazdasági függetlenségét kivivja, de volt egy ügyeskedő kormány, a mely a helyett, hogy felvilágositotta volna azokat odafönn, a kik sohasem tanultak és sohasem okultak a történelmen, *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* akadt egy kormány, a mely az ő vélt érdekeinek sáfárjává szegődött és ezáltal hazáját hosszu, hosszu időre megint gazdasági szolgaságba, nyomorba és szegénységbe döntötte. *(Hosszantartó, élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Kristóffy József képviselő ur személyes kérdésben kér szót. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Kristóffy József: Személyes kérdésben *(Halljuk! Halljuk!)* és félremagyarázott szavaim helyreigazitása szempontjából kérem a t. ház b. figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Krasznay Ferencz t. képviselőtársam iménti felszólalásában hosszasabban, talán érdemtelenül is . . . *(Felkiáltások*

a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van! Élénk derültség.)

Olay Lajos: Ebben igazad van! Szivd vissza, azután jó lesz minden!

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak.

Kristóffy József: Ezzel a kifejezéssel csak a magam szerénységét akartam dokumentálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mondom, hosszasabban foglalkozott az én tegnapi beszédemmel és annak különösen két részét kifogásolva, ugy állitott engem oda, mintha én egyrészt az igen tisztelt függetlenségi pártnak politikai álláspontját egészen más világitásban akartam volna feltüntetni, mint a milyen a tényeknek megfelel; másrészt, a nemzetiségi kérdésben ugy állitott engem oda, hogy én ebben a kérdésben tegnap elmondott beszédem által az ország és a nemzet legbecsesebb javaival igen könnyelmü játékot üztem volna. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy is van!)*

Az első kérdésre nézve őszintén sajnálom, hogy az a kifogás, az a megjegyzés, az az észrevétel, a melyet én a gyomai választással kapcsolatban a függetlenségi párt közjogi merevségére nézve tettem, arra a félreértésre vezetett, a melynek Krasznay Ferencz t. képviselőtársam kifejezést adott. Én sem a párt álláspontját más világitásban feltüntetni nem akartam, mint a milyen a tényeknek megfelel, sem a párt intencióját meggyanusitani nem akartam.

Barta Ödön: Nem is ajánlható! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kristóffy József: T. képviselőtársam tudja azt, hogy évek hosszu sora óta állunk egymással szemben. Részt vettem vitákban, részt vettem hevesebb összeütközésekben, a melyek a függetlenségi és a többségben levő párt közt történtek; de soha annak a köteles tiszteletnek a mértékét, a melylyel a pártok egymás nézeteinek, egymás politikájának, egymás felfogásának és meggyőződésének tartoznak, túl nem léptem, soha az ellen nem vétettem, tegnapi felszólalásomban sem akartam ez ellen véteni, ez az intenczió tehát tőlem a legnagyobb mértékben távol állott.

Kubik Béla: Akkor helyes! Akkor megvan a visszaszivás! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, méltóztassék a képviselő uraknak egymást nyugodtan meghallgatni!

Kristóffy József: A dolog érdemére nézve méltóztassanak már most megengedni, hogy kifejtsem, hogy a félreértés honnan keletkezett? *(Halljuk! Halljuk!)*

A földmivelésügyi költségvetés tárgyalása alkalmával a függetlenségi párton, ha jól tudom, Kecskeméthy Ferencz, birálva a földmivelésügyi miniszter ur politikáját, azt vetette szemére, hogy ime, a földmivelésügyi miniszter ur politikája szocziális tartalom nélkül való; ennek egyik bizonyitékául hozta fel azt, hogy a gyomai kerületben, a mely eddig mindig kitartott a függetlenségi eszmék mellett, a választóknak nagy része épen azért, mert a kormány gazdasági és társadalmi politikájának nincsen szocziális tartalma, elfordul régi elveitől és a szocziálistákkal lép összeköttetésbe. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezzel kapcsoltam én össze azt a gondolatot, hogy mi ebben a kerületben soha sem hirdettük a magunk politikáját, hogy a gyomai kerületben soha sem volt kormánypárti vagy liberalis politika, *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* megengedem, hogy próbálkoztunk ott is, de tényleg a függetlenségi párt kerülete volt az mindig *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mert többségben volt!)* és ebből vontam le azt a következtetést, hogy ha mégis ott a választók egy része a szocziálisták karjaiba veti magát, ez nem a szabadelvü pártnak hibája, hanem azoké, a kik ott a maguk politikáját, a maguk eszméit évtizedek óta hirdetik. Távolról sem akartam ezzel bizonyos foku tiszteletlenséget kifejezni abban a tekintetben, — a mit Krasznay Ferencz t. képviselőtársam igyekezett velem szemben kidomboritani — mintha én a függetlenségi pártnak azt az álláspontját, hogy ragaszkodik mereven a saját meggyőződéséhez, a függetlenségi elvekhez, nem becsülném; ellenkezőleg, én nemcsak most, hanem máskor is kifejezést adtam annak, hogy a függetlenségi pártnak ezt a tradiczionális, hagyományos ragaszkodását a maga elveihez a magam részéről is mindig tiszteletben tartom. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az ország érdekében! Ez már helyes! Most már ez rendben van!)*

Vészi József: Ezzel az inczidens le van zárva!

Kristóffy József: Azt hiszem, t. képviselőház, hogy a kérdésnek ezen első részére nézve megadtam azt a kellő felvilágositást, a melyet nemcsak meggyőződésemnél fogva kellett megadnom, hanem a melylyel ebben a kérdésben az igen t. függetlenségi pártnak is tartoztam. *(Általános helyeslés.)*

Most méltóztassanak megengedni, hogy a nemzetiségi kérdés tekintetében nyilatkozzam, a mely kérdést olyan irányban élezte ki velem szemben Krasznay Ferencz igen t. képviselőtársam, hogy azt saját lelkiismeretem, saját egyéni reputáczióm és hazafias érzéseimnél fogva szó és helyreigazitás nélkül nem hagyhatom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: De tiszta bort kérünk a pohárba!

Kristóffy József: Tisztán és világosan fogok e kérdésben nyilatkozni. Én a nemzetiségi kérdésben tegnap — és itt előadásomnak csak lényeges tartalmára hivatkozom *(Halljuk! Halljuk!)* — azt mondottam, hogy én a nemzetiségi kérdésben a magam meggyőződését a történelem tanulságaira alapitom, és valamint ez az egységes állam a nemzetiségek jogainak, kulturális és anyagi fejlődésének respektálása mellett épült fel, ugy azt tartom helyesnek és jónak, hogy ez az egységes állam a jövőben is ezen történelmi

tradicziók és hagyományok alapján fejlesztessék és kormányoztassék tovább. Ebből logikusan következik az, hogy én nem akarom a nemzetiségi törvényt megbolygatni, sőt a mennyiben annak egyes részei a magyar állam politikai egységével összeférhetően hajthatók végre, azok végrehajtását kivánom is. Én azt mondottam, hogy ellentétben és szemben azokkal az ingerült kitörésekkel és animozitással, — megengedem, hogy tiszta hazafias meggyőződésből fakad, — a nemzetiségi kérdést nem gyűlölséggel, nem haraggal akarom kezelni, hanem inkább rokonszenvvel, hazafias belátással, mint olyan ügyet, a mely nemcsak a nemzetiségeknek, hanem egyszersmind a magyar nemzetnek is igen fontos politikai ügyét képezi.

Kubik Béla: Nem kérünk abból a rokonszenvből!

Kristóffy József: Mert a nemzetiségek ugy, a mint vannak, legalább én szerintem kétféle birálat alá esnek. Az egyik részen és oldalon állanak az izgatók, kik ennek az országnak törvényes rendjét támadják. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* És itt én nagyon sajnálom, hogy a minap a sajtó egyik organumában azt olvastam, hogy a nemzetiségi izgatással szemben oly elnézést tanusitottam, a melyet egy magyar képviselőnek nem volna szabad tanusitania. Sajnálom ezt, mert hiszen egy hanggal, egy szóval sem emlékeztem meg a nemzetiségi izgatókról, mert ha azokról beszéltem volna, ugy tegnap is azt mondottam volna, a mit most mondok, hogy a nemzetiségi izgatásokkal és a nemzetiségi izgatókkal, s mindazokkal szemben, a kik az ország közjogi rendjét megtagadják, s kifelé gravitálnak, a magam részéről mindig és minden alkalommal kiméletlenül, a törvény teljes szigorát kivánom alkalmazni. *(Általános helyeslés.)* De engedelmet kérek, a nemzetiségek ugy, a mint kint a vidéken feküsznek, nemcsak izgatókból állanak, —. sőt az izgatók kevés számmal vannak, — hanem állanak azokból a százezrekből, milliókból, kik hiven és becsületesen tartottak ki hosszu időn keresztül velünk, a kik elismerik ennek az országnak a közjogi rendjét, a kik együtt akarnak velünk élni, boldogulni és semmi egyebet nem kivánnak, mint csak azt, hogy a maguk erkölcseiben, szokásaiban, nyelvükben és kulturájukban békén maradhassanak.

Pichler Győző: Ez nem politika, ez versirás.

Kubik Béla: Lovat ad a nemzetiségek alá, nem veszi ezt észre? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház.

Kristóffy József: Méltóztassanak megengedni, . . .

Olay Lajos: Veszelovszkyról és Pavlovicsról volt szó! Veszelovszkyt, Pavlovicsot támadták, meg Korodi Lutzot! *(Zaj.)*

Kristóffy József: Pavlovics és Korodi képviselő urak nyilatkozatairól nekem tudomásom nem volt, mert akkor nem voltam a házban, de e nyilatkozatokat azok után, a mikről Krasznay Ferencz t. képviselőtársam részéről értesültem, — a leghatározottabban elitélem és visszautasitom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Olay Lajos: Azt tudni kellett volna! Mi azokat támadtuk! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kristóffy József: Az én beszédem azoknak a százezreknek és százezreknek szól, a kik az ország közjogi rendjében megnyugosznak; a kik ennek az államnak a keretében, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* mint becsületes, jó magyar állampolgárok élni akarnak, és a kik nem tartanak közösséget azokkal a nemzeti izgatókkal; a kik nem hajtják meg fejüket azoknak terrorizmusa előtt, hanem ennek az országnak közjogi keretében, ennek az országnak alkotmányos rendjében mint magyar állampolgárok velünk együtt a haza javára működni, dolgozni akarnak. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás, zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azokat nem bántja senki!)* Ezeknek érdekében akartam én itt egy nyugodtabb hangot megütni; az én intenczióm nem volt egyéb, mint bizonyos megnyugvást idézni elő *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* azokban a nemzetiségi körökben és rétegekben, a melyek a magyar nemzetnek, a magyar államnak polgárai, a magyar államnak hű fiai akarnak lenni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Babó Mihály: Ki bántotta azokat? *(Mozgás és zaj. Elnök ismételten csenget.)*

Pichler Győző: Daczára ennek a beszédnek, Ferencz Ferdinánd nem fog szeretni! *(Derültség.)*

Kristóffy József: Megengedem. Én azt gondolom, hogy ez a felfogás, ez a hang, a melynek én itt tegnap kifejezést adtam — nagyon sajnálom, hogy egyesek részéről félreértetett — nem is uj ebben a képviselőházban. Hivatkozom arra, hogy e házban a nemzetiségek azon részeit, a melyek ennek az országnak közjogi rendjével ki vannak békülve, nem egyszer, hanem akárhány alkalommal megvédelmezték erről az oldalról igen neves és igen nagy nyomatékkal biró politikusok. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* De többet mondok, hogy nem állok egyedül ezen felfogásommal, bizonyitja a mi törvénykönyvünk és bizonyitja az, hogy olyan nagy elmék, olyan nagy szellemek, mint Deák Ferencz és báró Eötvös József ugyanezt a felfogást osztották. *(Élénk mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elajándékozták az ország egy részét!)*

Barta Ödön: A horvát fehér lap tetszik tehát! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Rákosi Viktor: Elajándékozták volna csupa nagylelküségből az egész országot! *(Nagy zaj.)*

Kristóffy József: Ismétlem, hogy én az államellenes nemzetiségi izgatással szemben a magam részéről is a legkiméletlenebb eszközöket volnék kész használni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* A törvény teljes szigorával üldözném a magam

részéről is azokat, a kik ezen állam közjogi rendjét megbolygatni, felforgatni akarják. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* De viszont a magyar állam hatalmának ápoló kezével óhajtanám vezetni azokat a nemzetiségieket, a kik az ország hű fiai akarnak lenni és maradni. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Bakonyi Samu. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Bakonyi Samu: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek itt a jobboldalon! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! A szomszéd padokról a t. néppártnak tegnapi vezérszónoka beszéde elején azt a gondolatot penditette meg, hogy a hosszu költségvetési tárgyalás után, a mely nem volt egyéb, mint az appropriációnak bizalmi szempontból való tárgyalása, talán felesleges is most mélyebben behatolni a politikai bizalom vitatásába. Azonban épen annálfogva, hogy a költségvetési tárgyalás szerintem is talán hosszabbra nyult: az annak során felvetettt képek nagyobb mértékben szóródtak szét, semhogy szükséges ne volna azoknak rövid összefoglalása annak a részéről, a kit mindaz, a mit a t. túloldal a maga politikájának védelmére ezen hosszu költségvetési tárgyalás során elmondott, annak a politikának a helyességéről meggyőzni képes nem volt. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha ezeket a hosszu vita során szétszóródott képeket összefoglalom röviden, akkor ezeknek összefoglalását — mindazok után, a miket ma ismételten hallani szerencsénk volt, a túloldal egyetlen t. szónokától eddigelé — másnak, mint a bizalmatlanság kimeritő megokolására alkalmas fegyvernek nem tekintem. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igénytelen felszólalásom során kötelességem tehát megfesteni ezt az összefoglalt képet ugy, a mint én azt ma látom, a mint szerintem az az ország helyzetét a leghivebben tünteti fel, azt a helyzetet, a melyben napról-napra alig tapasztalunk egyebet, *(Halljuk! Halljuk!)* mint hogy folytonosan tátongó mélységek felé hanyatlunk azon politikában, a melyet a t. túloldal követ. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hiszen a vita felesleges voltának szemrehányását az ellenzék csakugyan nem igen vehetné magára, mikor hallottuk tegnap és ismételten ma is épen a t. túloldalnak egy kiváló sulylyal biró tagjától, hogy ő mennyire nem tartja feleslegesnek a vitát ma sem. Egy dolog azonban kétségtelenül feleslegessé vált reám nézve, egyfelől Krasznay Ferencz t. barátomnak azon teljesen megfelelő kritikája folytán, a melyben a t. túloldal tegnapi szónokának ellenünk való kirohanását részesitette, másfelől nem kisebb mértékben azon vezeklés folytán, melyet ezen lesujtó kritika hatása alatt igen t. képviselőtársunk az imént tanusitott. Én sokkal fiatalabb és igénytelenebb tagja vagyok ennek a törvényhozásnak, semhogy ildomosnak tartanám a magam részéről azon megható vezeklés után, a melynek az imént szemtanui voltunk, azt a megérdemelt visszatorlást, melyben őt Krasznay Ferencz t. barátom részesitette, még továbbra is folytatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azonban megengedi nekem igen t. képviselőtársam, hogy mai nyilatkozata után is még egy kritikát mondjak róla, nem a magam szavaival, hanem Shakespeare-t olvasom rá, a ki igy kiált fel: »Jaj annak, a kit késő bánat ér!« És hogyha összevetem Kristóffy József képviselőtársamnak tegnap ellenünk intézett támadását mai nyilatkozatával, ezt a bánatot bizonyos mértékben későnek kell találnom és pedig azért, mert egy dolgot semmiféle mosakodással a t. képviselőtársam jóvá többé nem tesz, s ez különösen abban áll, hogy támadásának időpontját a lehető legszerencsétlenebbül választotta meg. A minap a bosnyák vasutakról szóló törvényjavaslat felett folytatott vitában az igen t. miniszterelnök ur azt kérdezte tőlünk, hogy azokat a kérdéseket miért épen most feszegetjük. Hát, azt hiszem, sokkal több joggal kérdezhetem én Kristóffy igen t. képviselőtársamtól, hogy azt a támadást, a melyet épen rosszul megválasztott időpontja miatt nem tehet jóvá semmi körülmények között, miért épen most látta jónak ellenünk intézni? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Megmondom négyszem között! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Delegátus!)*

Bakonyi Samu: Ha tisztánlátó pillantást tud vetni az osztrák pártok helyzetére és meg tudja mérni t. képviselőtársam, hogy milyen kirivó ellentétben áll az ő magatartása az egymással folyton marakodó osztrák pártoknak mostani magatartásával: akkor, ha elfogulatlanul képes saját magatartását megitélni, igazat fog nekem adni abban, hogy mai bánata késő, és ennélfogva elkövette azt a bünt a magyar érdekek ellen tegnapi támadásával t. képviselőtársam, a melyre méltán mondhatom, hogy a bünhődést megérdemelte. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hiszen azt a bünhődést ő már meg is kapta, igyekezett is levezekelni, ennélfogva a lovagiasságnak legminimálisabb követelményei arra inditanak engem, hogy tőle bucsut vegyek ez alkalommal, mert hiszen egészen bucsut vehetek támadásainak részünkről történt visszautasitása után tőle, a ki egyet: hogy magyar képviselő létére a magyar törvényhozásban az osztrákokkal szemben a magyarok szolidaritását tegnap megbontotta, meggyőződésem szerint jóvá nem tehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Ezt nem fogadom el!

Bakonyi Samu: Menjen hát t. képviselőtársam, bolyongjon tovább azon a tengeren, a melynek viharát tegnap fel akarta korbácsolni, keresse a maga világító tornyát, utravalóul pedig talán vigye magával pártja tisztelt közlönyeinek vele foglalkozó czikkeit; mi valahogy ki fogjuk

heverni a támadást, azt a vihart is, a melyet fel akart kelteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem akarom őt megsérteni, de azzal intézem hozzá a bucsuzó szót ezen helyről, hogy »alios jam vidi ventos!« *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De ha ez a bucsu nem nagyon fáj is nekünk és ha azt egészen nyugodtan vehettük is t. képviselőtársamtól, mégis azt hiszem, hogy alig férhet kétség az elmondandók nyomán és azok után, a miket pártom t. vezére, Kossuth Ferencz, és t. barátom, Krasznay Ferencz — előbbi tegnap, az utóbbi az imént — itten elmondottak, ahhoz, hogy megnyugvásra nekünk, az ellenzéknek, és különösen ezeken a padokon, nem lehet semmi okunk. Nem lehet pedig azért, mert a megnyugvásnak a bizalom érzetéből kell fakadnia, bizalommal pedig mi a t. kormány, s a t. többség politikája iránt nem lehetünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem indithat erre a bizalomra az ország általános helyzete. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem indithat erre a bizalomra az sem, hogy a magyar állam dicső szabadságharczok küzdelmeiben biztositott, száz meg ezer vértanu nemes életével és példát adó halálával megpecsételt függetlenségnek elhomályositását tapasztaljuk minduntalan, minden lépésében ennek a kormánynak.

Ha mi közjogi sérelmeinkkel előhozakodunk, azt a szemrehányást teszik nekünk minduntalan, a melyet hallunk a tárgyalások alatt folytonosan: hogy a mi politikánk marad, a mi volt, ennek a pártnak fennállása óta mindig, és hogyan lehet az ország általános helyzetének a t. túloldal szerint is olykor mégis beismert romlását összefüggésbe hozni azzal a közjogi politikával, a melyből — sokszor ellenmondásban önmagával — az országnak a t. többség szerint fennálló, gyakran fitogtatott, elébünk állitott jólétét deriválják a kormány és a többség tagjai. Mi az összefüggést a közjogi helyzeten és a közjogi alapon is folytonosan elkövetett sérelmek és az ország válságos helyzete közt soha pillanatra sem tévesztettük szem elől. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igyekezem igen röviden rámutatni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy miben látjuk mi az összefüggést. Mielőtt tenném, igéretem szerint, lássuk tehát annak a képnek a körvonalait, a melyet én jelen felszólalásom során meg akarok rajzolni.

Nem fogok e kép festésében túlságokba menni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* sőt igyekszem megmaradni a legalsó fokozatokon, a melyeket egy állam mindennapi életében legelső sorban kell szem előtt tartani a kormány embereinek és a hatalom intézőinek. Nézzük csak, hogyan állunk anyagi tekintetben, hogyan áll nemzetünk a fizikai és szellemi erők dolgában e magasztalt kormányzat uralma alatt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur egyik beszédében, a mint arra más alkalommal is volt szerencsém rámutatni, nagy hivalkodással emlegeti, hogy az ő politikája arra törekszik, hogy a magyar államiság jellegét, a magyar állam erejét a közélet minden ágazatában kidomboritsa. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Lássuk, t. képviselőház, miben domborodik ki az ő uralma alatt, és általában a t. többség kormányrendszerének és politikai rendszerének uralma alatt, a magyar államnak anyagi ereje. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Abban a nagyszabásu beszédében, a melyre Krasznay Ferencz t. barátom már czélzott, a melyet a t. miniszterelnök ur a gazdasági közösség apologiájául szánt, elmondotta, hogy mennyire nem lehetetlen a magyar ipar kifejlődése a közös vámterület mellett, és hogy bizonyitják a statisztikai számok. Ezekkel azt akarta igazolni, hogy a magyar gyáripar mily erős fejlődésnek, virágzásnak indult.

Megigértem volt, t. képviselőház, hogy ezuttal csak a legalsó fokozatokon akarok maradni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és a nélkül, hogy most a statisztika szempontjából a gyáriparra vonatkozólag mondottakat akarnám birálat alá venni, ebben a tekintetben megelégszem egyszerüen azzal, hogy az én meggyőződésem szerint a statisztikának lelkét kell nézni, és ha a statisztika lelkét nézzük, akkor bruttoszámokkal eredményre való jogos kilátással dolgozni nem lehet. Ha a t. miniszterelnök ur azt mondja, ennyi és ennyi gyáriparvállalat keletkezett Magyarországon az utóbbi időben, miért nem tartja kötelességének, hogy e gyárak kvalitását is megvizsgálja? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szódaviz-gyárak!)* Nem tette abban a beszédében; elvárom, remélem, hogy meg fogja tenni az igen t. miniszterelnök ur a mi megnyugtatásunkra abból a czélból, hogy neki azt az állitását, melyet e számmal bizonyitani akar, el is higyjük. En azonban nem a gyáriparról akarok beszélni ezuttal, hanem ajánlom az igen t. miniszterelnök ur figyelmébe azt a kétségtelen erővel bizonyitó tényt, hogy az 1900. évben kiadatott az elsőfoku iparhatóságok által mind össze 39.815 iparigazolvány és engedély. Emlekedésre hivatkozik az igen t. miniszterelnök ur. Hát igenis, volt emelkedés, mert csakugyan 36-al több iparigazolvány és engedély adatott ki 1900-ban, mint az előző évben. De ha emelkedést emleget nekünk a t. miniszterelnök ur, akkor mérjük össze ezt a szaporodást a megelőző évi szaporodással, s akkor azt fogja tapasztalni, hogy a hanyatlás oly rohamos, hogy kétségbevonhatlanul tárja elénk a mi ipari fejlődésünknek a gazdasági közösség mellett való lehetetlenségét. Mig 1898/99-ben 2000 körül volt az iparengedélyek és igazolványok számának a többlete, addig 1900-ban ez a szaporodás egyszerre 36-ra szállt le, kétségtelen bizonyitékául annak, hogy ez a rohamos hanyatlás okszerüen állt be épen abban az időben, mikor meg kellett győződnie a közönségnek arról, hogy a provizóriumokra

való utazás folytán meddő minden küzdelem a mi gazdasági önállóságunk kivivásáért *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy talán más foglalkozások felé volna jobb térni a mi iparüző polgárainknak, mintsem hogy ebben a meddő küzdelemben tovább is elfecséreljék még megmaradt erejüket. De ugyan miféle más foglalkozásra térhet?

A gazdasági közösségnek fentartása mellett az igen t. túloldal nagy része mindig azt hangoztatja, hogy ez a mezőgazdaság érdekében tartandó fenn. Lássuk, hogy állunk ezzel. *(Halljuk! Halljuk!)* A gazdasági boldogulás hű képét igénytelen meggyőződésem szerint — megint a legalsó fokozaton kivánok maradni — legbiztosabban tárja fel előttünk a terheknek az az exorbitáns növekedése, mely első sorban épen azon foglalkozást üzőket nyomja, melyeknek érdekében tartja a t. túloldal a gazdasági közösség fentartását szükségesnek. Nézzük csak, hogy vagyunk a bekebelezett terhekkel és azoknak szaporodásával. Egy esztendőről beszélek megint, az 1900-ik esztendőről. A bekebelezett terhek száma az 1900-ik év folyamán 678,400.000 korona volt. Ezzel szemben természetesen azt lehet vetni, hogy ezen terhek közül igen sok töröltetett. Hát töröltetett t. ház, 344,200.000 koronányi teher, de egyetlen esztendő alatt a szaporodása a terheknek kitett 329,200.000 koronát.

Ezek a számok csalhatatlanok; maga a t. kormány bocsátotta rendelkezésünkre. Ha ez igy áll, akkor miféle megnyugvással térjen az iparos ahhoz a mezőgazdasági foglalkozáshoz, melynek védelmére legelső sorban tartja szükségesnek a t. túloldal a közösséget? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogyan nyugodjék meg ebben a politikában akár az iparos, akár a mezőgazdasági osztály, mikor azon tárgyalások során, melyekre vonatkozólag helyesen mondotta Krasznay t. barátom, teljes bizonytalanságban és sötétségben hagy bennünket a miniszterelnök ur, csak azt halljuk onnan túlról, hogy még semmi választ nem kapott az osztrák kormány azon követeléseire, melyeket különösen két egymással korrespondeáló tételben állitott fel, t. i. az ipari vámok felemelésében és a mezőgazdasági vámok leszállitásában. Vajjon a mi gyenge iparososztályunk nyugodt lehet-e akkor, mikor a t. kormány az ipari vámok emelése tekintetében formált követelésekre nem válaszol, és sajnos, tudomásunk szerint épugy hallgat a mezőgazdasági vámok leszállitása tekintetében irányában felállitott követelésekkel szemben. Igy áll a nemzet anyagi erejének képe.

Már most nézzük, mennyiben lehetséges ezen politika mellett az eredmények tanusága szerint kifejteni a kormánynak azt a gondoskodást, a melyet ki kell fejtenie a népesség, s a magyar nemzet fizikai gyarapodása és jóléte tekintetében. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Megint az 1900. évi tanuságot véve figyelembe azt tapasztaljuk, és örvendetes tapasztalat lehet az első szám tekintetében, hogy nem áll az, mint hogyha a magyar faj szaporodása nem volna kielégitő, mert ha a születések számát veszszük tekintetbe, az eléggé megnyugtató; 768.673 volt a születések száma 1900-ban, ezzel szemben azonban a halálozás 515.234. Mi ebben az utóbbi számban a legszomorubb? Az, hogy ezen halálozásoknak túlnyomó nagy száma több, mint a fele, 259.728, vagyis 50·4%-a 7 éven aluli gyermekekre esik. *(Igaz! Ugy van! Borzasztó a szélsőbaloldalon.)* Mit bizonyit ez? Azt, hogy bár látjuk a t. miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek kétségtelenül dicséretes törekvését, a mely ujabb időben a gyermekvédelem nagyobb foku felkarolására irányul, mindazonáltal az a politika, melyhez a t. kormány és a többség ragaszkodik, négy hosszu évtized alatt odáig juttatta ezt a nemzetet, hogy a legégetőbb szükségen, a legégetőbb bajon nem tudott mindeddig segiteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy állunk a nemzet fizikai erejének egy másik tényezőjével, általában véve a közegészségügy kérdésével? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt látjuk a kormány jelentéséből, s az én tudomásom szerint a helyzet nem sokat javult, hogy még ma is 1950 azon községek száma, hol orvos egyáltalában nincs, hol tehát a magyar föld népe, hol a magyar nemzet erejének legbecsesebb tényezője van teljesen kiszolgáltatva azoknak a mostoha viszonyoknak, a melyeken segiteni ez a kormányzat a multak tapasztalatai szerint nem tudott és fájdalmas meggyőződésemhez képest a jövőben sem fog tudni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha már most ezzel szemben azt kérdik, hogy hol itt az összefüggés a közjogi helyzet és ezen szomoru tapasztalatok közt, azt felelhetem, hogy még ha a t. kormányban meg volna a legelszántabb akarat ezen bajok orvoslására, az teljesen lehetetlen volna azon követelések folytán, a melyeket épen ez a közjogi helyzet parancsol reánk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nem volna teljes ez a sötét kép, ha nem mutatnék rá a nemzet szellemi erejének sajnálatos állapotára. *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Az alsó fokozaton akarok maradni és a népnél, a melylyel mi közvetlen érintkezésben állunk; veszem, t. képviselőház, a népnevelés kérdését. Egyike a legfontosabb kérdéseknek, már csak a gyermekvédelem ügyével való közvetlen kapcsolatánál fogva is, a kisdedóvók kérdése. Micsoda erőt tudott kifejteni ezen politika mellett a t. kormány, megmutatja nekünk saját jelentése. Az 1900-ik évben az állami kisdedóvók száma 277-ről 310-re, az állandó menedékházak száma 19-ről 22-re emelkedett! Igazán »megható naivsággal« akként dicsekszik el ezzel a gyönyörü gyarapodással a t. kormány jelentése, hogy ez a »szép eredmény« — ipsissima

verba — csak akként volt elérhető, hogy csak ott szerveztettek ezek az intézetek, a hol a polgári község vagy az érdekeltség az intézet dologi szükségleteinek fedezését magára vállalta. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék megnézni, ott van ez a dokumentum a jelentésnek 297-ik lapján.

Áttérve az elemi iskolákra, az 1900-ik esztendőben volt 2,936.750 tanköteles gyermek; ebből nem járt iskolába 555.877, tehát csaknem $^1/_5$ része a tankötelesek számának! Kérdem ennek a politikának intézőitől, miképen tudnak ezen rendszer mellett megfelelni azon követelményeknek, a melyeket a nemzet fizikai és szellemi erejének gyarapodása szempontjából hozzájuk füz? A feleletet megadták ezek a számok, a képet helyettem megfestették ezek a részletek. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Nessi Pál: Kulturára nincs pénzünk, csak ágyura!

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindkettőre kell a pénz!

Kubik Béla: Azt Bécsből parancsolják, azért kell!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azért kell, mert belátjuk, hogy kell.

Polczner Jenő: Igazán lelketlenség 500.000 gyermeket iskola nélkül hagyni! *(Zaj.)*

Bakonyi Samu: Azt mondottam, t. képviselőház, hogy ez a politika elhomályositja a magyar állam közjogi függetlenségét *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök urnak könnyü lesz erre a felelete. Hiszen ő mindig azt vitatja, hogy ő folyton arról gondoskodik, az ő törvényhozási alkotásai azt bizonyitják, hogy épen ennek az elhomályositásnak lehetőségét sikerült neki megakadályoznia. Lássuk tehát, miképen sikerült. Az ő eszköze ezen közjogi igazságok elhomályositásának megakadályozására a jogfentartás. Hát, t. képviselőház. van a t. miniszterelnök ur közjogi politikájának egy igen illusztris bajnoka, a ki ez idő szerint a ház diszes elnöki székét foglalja el, a ki erről a következőket mondotta. Persze azt fogja rá az igen t. miniszterelnök ur mondani, a mit Barta Ödön t. barátomnak mondott Szilágyi Dezsőre vonatkozólag, hogy az akkor oppozicióban volt. Azonban a közjogi felfogás tekintetében gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak és pártjának a t. miniszterelnök ur pártjába való beolvadása után, azt hiszem, különbség közöttük nem tehető semmi szin alatt. A t. nemzeti párt ezen ujabb fuzió alkalmával azt hangoztatta, hogy ő elveit fel nem adta, következésképen bevitte magával a t. többségbe. a hova ugyan ép a t. miniszterelnök ur egyik-másik nyilatkozata szerint nem is kellett volna talán azokat bevinni, hiszen ott azon elvek szerint uralkodtak, azon elvek szerint kormányoztak.

No már most mit mondott gr. Apponyi Albert házelnök ur és t. képviselőtársunk egy fényes közjogi vitában, a melyre nézve megjegyzem, hogy a véletlen különös találkozása az. hogy ép Szilágyi Dezsővel szemben kellett azt folytatnia?

Azt mondotta gr. Apponyi Albert, hogy »egy nemzet csak ugy fejlődhetik önálló egyéniséggé, csak ugy gyarapodhatik és biztosithatja magát, hogy ha állami intézményeinek önállóságát és függetlenségét a lehetőség határáig fentartja, nem pedig az által, hogy ha azok gyakorlása helyébe a jogfentartás egy egész kötetét helyezi el az országos levéltárba.« *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* No hát, t. miniszterelnök ur, ismerjük az ön jogfentartó formuláit, a mely jogfentartó formulákba ez a nemzet nem vethette szilárd bizalmát sohasem, mert nekünk — ugy a mint gr. Apponyi Albert mondotta, — nem a jogok fentartása, hanem életrehivása, valóságos gyakorlása kell. *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És hogy is vagyunk tehát ezzel a jogfentartással a miniszterelnök urnak nyilatkozatai szerint?

Barta Ödön: Csehül!

Bakonyi Samu: Igenis csehül, fájdalom, érintenem kell majd később ezt is. Én, t. képviselőház, olyan szerencsés voltam nem régen, hogy egy igazságügyi bizottsági ülésen Beksics Gusztáv igen t. képviselőtársammal együtt résztvehettem, a hol az ő szájából hallottam, — a mit különben az ő irodalmi működéséből ismertem, s tőle is, mástól is volt alkalmam hallani és megtanulni, — hogy a közjogban minden a legszorosabban magyarázandó. Ott a tágitó magyarázat helyet nem foglalhat. Ha ez a tétel, a melynek helyességét, azt hiszem, a t. miniszterelnök ur sem vonja kétségbe, mert nyilván, bármilyen erősen érezze is magát székében, közjogi tételek vitatásánál, azt hiszem, nem volna szerencsés dolog Beksics Gusztáv t. képviselőtársammal ellentétbe helyezkednie, — mondom, ha ez a tétel áll, akkor ez ama további következményre int bennünket, hogy közjogi vitákban kifejezéseinkre és nyelvünkre a legszorosabban kell vigyázni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha az imént állitásom igazsága szempontjából Beksics Gusztáv t. képviselőtársamra volt alkalmam hivatkozni, most ugyanezen igazságom érdekében hivatkozom az igen t. miniszterelnök urnak egy, a minap a bosnyák vasutak vitájában elhangzott elszólására. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* Felteszem a t. miniszterelnök urról, meg is vagyok róla győződve, hogy ha elébe teszem ezt az elszólást, azt fogja reá mondani, a mit ugyanazon felszólalásában mondott egy másikra, hogy az »lapsus linguae«.

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy közjogi definicióra vonatkozólag? Nem. Az egy kimutatásra vonatkozott.

Bakonyi Samu: A t. miniszterelnök ur opulens ékesszólása során mindig a legnagyobb figyelmet volt szerencsém tapasztalni a magunk irányában, annyi bizonyos. Én a magam részéről igyekezem ezt honorálni, bár elismerem, hogy a két figyelemnek az értéke egymással a legtávo-

labbról sem mérhető össze, de én kötelességet teljesitek, és a kötelességek teljesitésének felfogásában különbséget nem szabad tennünk. *(Általános helyeslés.)*

Azt mondta a t. miniszterelnök ur, mikor erről az oldalról Dalmáczia visszacsatolásának nem konkrét javaslat alakjában való idehozatalát, hanem annak előkészitését sürgettük, hogy annál kevésbbé aktuális ez, mert egy olyan állapottal állunk szemben, a melyet ő »egy százéves elbirtoklásnak« nevezett. Elbirtoklásnak mondta az igen t. miniszterelnök ur.

Lengyel Zoltán: Nem tudja még a jogi definicziókat!

Bakonyi Samu: Bocsánatot kérek, a közjogban én elbirtoklást nem ismerek *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De nem ismer Beksics Gusztáv képviselőtársam sem. Ő ezt megirta.

Nessi Pál: Jól beszél és ir, de rosszul szavaz. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Igen t. miniszterelnök ur, ha azt méltóztatik vitatni, hogy a közjogi igazságok elhomályositását jogfentartó nyilatkozatokkal méltóztatik megakadályozni, akkor én nagyon kérem a t. miniszterelnök urat, épen az elhomályositás megakadályozása érdekében, hogy ezekre a nyilatkozatokra jobban méltóztassék vigyázni, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és méltóztassék elkerülni azokat az alkalmakat, a melyek minduntalan felmerülnek, és a melyek mellett szemrehányásainkra nekünk az igen t. miniszterelnök ur épen a közjogi viták terén egyáltalában helyt nem foglalható könnyedséggel azt mondja, és azzal menti magát, hogy ez »lapsus linguae.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem egy közjogi dologra mondottam, hanem egy kimutatásra!

Bakonyi Samu: Ha a magyar korona területének visszacsatolásáról van szó, az talán csak közjogi dolog; *(Ellenmondás jobbfelől.)* és ha ez csakugyan közjogi dolog, akkor méltóztassék ezt a nyilatkozatát helyreigazitani, még pedig azzal a mentséggel, a mint mással nem is lehet és a a mit el is várok tőle, hogy ez csakugyan nem más, mint lapsus linguae.

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd ezentúl Bakonyi képviselő urtól fogom tanulni a közjogot!

Bakonyi Samu: A közjogi felfogások követelményének ilyen tág magyarázata mellett nem lehet csodálkozni egyáltalában azon, hogy ha az igen t. miniszterelnök ur háta mögött álló vagy ülő többség az általunk beterjesztett határozati javaslatoknak olyan pontjait is leszavazza a t. miniszterelnök urtól eltanult könnyedséggel, a melyek közjogi kérdések rendezésére vonatkoznak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azzal nem vádolt engem még senki, hogy könnyed vagyok közjogi dolgokban!

Bakonyi Samu: De igy áll a dolog, t. képviselőház, bebizonyitottam az igen t. miniszterelnök urnak saját nyilatkozataival.

László Mihály: Ő volt eddig legszigorubb a közjogi dolgokban!

Bakonyi Samu: Nem lehet csodálkozni, mondom, hogy ha ez a könnyedség átmegy az igen t. többségre, és mikor Dalmáczia visszacsatolásának előkészitéséről, s az arra vonatkozólag előterjesztett határozati javaslatról van szó, akkor a többség leszavazza ezt a határozati javaslatot és azon közjogi szoros magyarázat ellenére, a melyre lesz szerencsém még rámutatni, leszavazza a királyi esküt, leszavazza a királyi hitlevelet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Az nem közjogi kérdés!

Nessi Pál: Megbocsátunk nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezek ám az üres frázisok!

Bakonyi Samu: Ha az állam területének a kérdése nem közjogi kérdés, akkor igazán nem tudom, hogy miféle kategoriába sorozza azt Ballagi Géza t. képviselőtársam.

Ballagi Géza: Politikai kérdés!

Komjáthy Béla: Ezt a tanitványai jobban tudják!

Barta Ödön: Közjogi kérdés ez! Tessék megtudni, hogy ilyesmit nem lehet a politikával elalkudni!

Ballagi Géza: Hogy ma visszacsatoljuk-e vagy sem, ez politikai kérdés!

Olay Lajos: Beksicstől kérdezze meg, az megtanitja rá. Beksics legalább tudja, de roszszul szavaz.

Bakonyi Samu: Nagyon sajnálom, hogy a miniszter urat az imént az ő lapsusának az elébetárásával kénytelen voltam felizgatni. Hiába igyekszik mosolyogni . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem izgatott föl, eszemben sem volt. Csak nevettem rajta!

Bakonyi Samu: . . . de erre azt mondhatja, hogy hiszen ezek szavak, hiszen tévedhetünk, megbotlik a nyelvünk, hanc veniam damus, petimusque vicissim. Jól van, tehát a szavakkal végzek, és a tényekről beszélek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt állitom, hogy a t. miniszterelnök urnak eddigelé ismert kiegyezési politikája nem a fentartott jogok érvényesitését foglalja magában, hanem igenis, a mint már erre czéloztam is, a provizóriumokkal való fortwurstlizást, a mint azt odaát Ausztriában a legmegfelelőbb szóval jelezték. Pedig az igen t. miniszterelnök urnak van egy hatalmas mestere, a kire nekünk épen az általa folytatott politika miatt, noha azzal a politikával a mienk diametrális ellentétben áll, mégis folyton hivatkoznunk kell: Deák Ferencz, a ki épen a kiegyezési törvényről a 67-es bizottság által formulázott javaslat tárgyalása alkalmával mondotta, hogy vigyázni kell az országra, mert nem tudhatjuk azt, hogy az a katasztrófa, a mely egy olyan konzisztenczián államot, mint a milyenek az osztrák örö-

kös tartományok, folyton fenyeget, mikor fog bekövetkezni, vigyázni kell arra, hogy ez a katasztrófa minket, Magyarországot, készületlenül ne találjon. Szóról-szóra azt mondja Deák Ferencz a kiegyezési tárgyalás alkalmával és ha a kiszámithatatlan események ezen katasztrófát egykor csakugyan előidéznék, mi volna jobb reánk nézve? Az-e, hogy ezen katasztrófa Magyarországot államilag — de ép ugy áll ez gazdasági téren is — rendezett állapotban találja? Vagy az, hogy erejében megfogyva, a folytonos provizóriumok zavarának közepette kelljen szembeállanunk a végzetszerü eseményekkel? Az igen t. miniszterelnök ur valamelyik beszédében azt mondja, hogy hiszen arról, hogy odaát Ausztriában mivé fejlődik a helyzet, jót nem állhat. Igaz, de ezt tőle nem is követeljük. Azt azonban teljes joggal megkövetelhetjük, épen a jogfentartásra alapitott és annak nyomán tett, szakadatlanul ismételt nyilatkozatai következtében, hogy ha az a katasztrófa csakugyan bekövetkezik — és az odaát való állapotok ezen katasztrófának nem eltávolodását mutatják nekünk, t. miniszterelnök ur, hanem azt, hogy az fenyeget bennünket, ugy, a mint azt már Deák Ferencz is előrelátta ezen beszédében — akkor, t. miniszterelnök ur, ha Deák Ferencznek csakugyan tanitványa, a mint azzal minduntalan dicsekszik, méltóztassék nekem konczedálni, hogy a provizóriumokkal való gazdálkodása és operálása legalább Deák Ferencznek az imént szóról-szóra felolvasott nyilatkozatával kiegyezhetetlen ellentétben áll. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Régen megtagadták már Deák elveit!

Bakonyi Samu: Pedig, igen tisztelt képviselőház, felfogásunk igazolásában visszamehetünk mi a magyar publiczisztika jelesebbnél jelesebb munkásainak egész sorára, egész gróf Dessewffy Józsefig, gróf Széchenyi Istvánig. Széchenyi István már 1848. márczius 14-én, a felirati vitában azt mondotta, hogy »nemzetünk feladata, hogy az alkotmányos kifejlésnek bázisa a dinasztiának támasza legyen és hogy most az ideje — vagyis már 1848. márcziusban — hogy Magyarország szünjék meg provinczia lenni, mert lehet anyaország«.

Nos, én azt hiszem, 1848. márczius 14-e most a mi napjainkban, legalább ezen vonatkozásokban, a gazdasági harcz tekintetében ismétlődik; mert hiszen a kiegyezési törvénynek az alapfeltétele, t. i. Ausztriának a szilárd alkotmányossága megszünt, mikor a statusquo odaát uralkodói intézkedés, a császárparagrafus alapján tartható csak fenn. Igenis, most az ideje tehát egy önérzetes és a nemzet érdekeitől teljesen áthatott kormánynak megvalósitani azt, a mit Széchenyi István már 1848. márczius 14-én mondott. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen még előbb gróf Dessewffy József, a ki pedig bizonyos mértékben és irányban Széchenyi Istvánnak is oppozíciójává lett, szintén azt állitja és tanitja, hogy »elcink kötések mellett csatolták magukat a szomszédos fejedelem alá, csupán a köz- és viszonos védelem tekintetében, nem pedig, hogy akár szorgalmuk (mai szóval: iparuk), akár kereskedésük, akármi más jussaik, akárki más, ha ugyanazon fejedelem alatt levő más ország javának is alá legyenek vetve«. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, azon hallgatás, azon némaság, azon sötétség közepett, a melyet tanusit az igen tisztelt kormány és a melyet neki méltán vethetünk szemére ezekről a padokról, vajjon mi garancziája van ennek a nemzetnek arra, hogy ez az alávetés a köz- és viszonos védelem tekintetén nem fog-e túlmenni megint azokra a területekre is, a melyekre nézve már gróf Dessewffy József »Taglalat«-ában kimutatta és bizonyitotta, hogy a szomszéd országok fejedelmével létesitett kötéseink azokra semmiesetre ki nem terjednek? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, ezen a közjogi alapon hasonló méltánylásban, hasonló elismerésben és védelemben részesült a magyar állam függetlensége nemcsak befelé, nemcsak gazdasági téren, hanem kifelé is, az ország határain túl. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. miniszterelnök ur és tisztelt képviselőház! Egy u. n. kényes kérdéshez értem, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely azonban az én igénytelen meggyőződésem szerint, ha elfogulatlan birálat alá akarja venni a ház az igen tisztelt miniszterelnök urnak ebben a kérdésben tett nyilatkozatait, első sorban magára az igen tisztelt miniszterelnök urra és politikájára nézve kell, hogy elég kényes legyen. Én azonban respektálom a kérdés kényes voltát, mert hiszen látom, — arra tanit a történelem, — hogy ez a nemzet abban a kapcsolatban, a mely minduntalan felvet ilyen kérdéseket, Lear király leányai között körülbelül a Cordélia sorsára van szánva, a ki igy sóhajt fel: »Boldogtalan én, a ki számhoz nem birom emelni szivemet«.

Az igen t. miniszterelnök ur ékesszólásában nekünk igen gyakran van alkalmunk gyönyörködni. Nem tudom, hiszen annak tanui nem lehetünk és igy sem pro, sem contra nem bizonyithatjuk, hogy illetékes helyen micsoda erővel nyilatkozik meg ez a mindnyájunk által elismert nagy ékesszólás. Ha azonban az eredményekből kell itélni, akkor azt kell konstatálnunk, hogy Cordélia keservét az igen t. miniszterelnök ur is érzi ott fenn, mert hiszen szájához nem birja emelni szivét. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy miért eshettek meg olyan dolgok, a melyek, ugy látszik, meg fognak esni a közel jövőben, arra az igen t. miniszterelnök ur egy erről az oldalról hozzá intézett kérdésre azt a feleletet adta, hogy, ha igy is volna, hogy t. i. egy nagyfontosságu nemzetközi érintkezésben és egy nagyjelentőségü közjogi aktusnál a magyar

államnak a fensége és önállósága akként lesz képviselve, a mint az terveztetik, abból Magyarországra, a magyar nemzet és a magyar állam önállóságára semmiféle sérelem nem háramolhatik, mert hiszen a fődolog, hogy abban a kiséretben, a mely hivatva van egyformán kitüntetni a két állam szuverénitását, magyar ember is legyen. Ez pedig az igen t. miniszterelnök ur szerint és köztudomás szerint is meglesz. Csak arra kell vigyázni — ugymond — vajjon micsoda beosztás alá esik az a magyar ember, vajjon beosztják-e azt a másik három közé, hogy ő ott a negyedik legyen, vagy pedig ő különválva fog menni, a másik három pedig együtt. Hát én azt hiszem, hogy odakint és talán még Angolországban sem ismerik azt a nagyon is szubtilis megkülönböztetést, a melyet a t. miniszterelnök ur a mi megnyugtatásunkra itt elmondott. Mert nem az elhelyezkedés, nem a csoportositás kérdése a döntő ebben az ügyben, hanem döntő az én meggyőződésem szerint az, hogy mikor Ausztriának és Magyarországnak a fejedelmi házból való és az uralkodó által kiküldött képviselőjének a két államból vett kisérete jelenik meg egy idegen államnak ama nagyfontosságu közjogi aktusánál, akkor ennek a ténynek minden külső megnyilatkozásában egyformán nyilatkozik-e meg, egyformán jut-e kifejezésre a magyar állam fensége és méltósága és az osztrák állam fensége és méltósága? Elvégre is azt fogja mondhatni erre a t. miniszter ur, hogy ez etikett kérdése.

Ha már benne vagyunk a Lear király czitálásában, ugy az igen t. miniszterelnök ur nagy irodalmi műveltsége bizonyára kellően appreciálja azt, a mit Lear király szomoru sorsáról megtudunk, hogy t. i. épen azért hasonlott meg egyik leányával, mert kisebb kiséretet akart volna neki engedni, mint a másik és ahhoz csatlakozott, a ki e tekintetben az ő királyi méltóságát jobban elismerte. Azt mondja Gonerillhez: »Veled megyek, mert a te ötvened kétszerte 25; vonzalmamban is kétannyi vagy, mint ő,« t. i. Regan, a másik. Nos, t. ház, a kérdés kényessége épen annak elbirálásában rejlik, hogy ki kétszerte több. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az előttünk megnyilvánuló tényekből ugy látjuk, hogy háromszorta több az osztrák állam, mint a magyar állam. És, t. ház, a t. miniszterelnök urnak ezért a dologért való felelőssége szempontjából, a melyért egyedül teszem tulajdonképen ezt az u. n. kényes esetet itt szóvá, előttem fontossággal az bir, a mit az igen t. miniszterelnök ur mintegy meglepetésében — pedig igazán nagyon kell csodálkoznunk azon, hogy egy olyan erejü államférfi, mint az igen t. miniszterelnök ur, az ilyen kérdésben még meglepetésnek is lehet kitéve — itt kinyilatkoztatott, hogy hiszen ő erről az egész dologról csak akkor délelőtt nyert tudomást.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem a dologról!

Bakonyi Samu: Az igen t. miniszterelnök ur jogfentartó politikája ime milyen nagy erővel érvényesiti azt az állitólagos hatalmat, a melyet egész politikájában nem látok és nem birok felfedezni, hanem a melynek minduntalan ellenkezőjét tapasztalom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne térjen ki tehát az igen t. miniszterelnök ur most a kérdés elől és kegyeskedjék nyiltan és őszintén felelni arra a kérdésre: van-e neki befolyása az ilyen természetü dolgok intézésére, vagy pedig minduntalan attól kell-e tartanunk, hogy Magyarország megszégyenitéséről csak utólag nyer értesülést, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mikor már azon segiteni nem képes *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minden hivalkodása, minden »jogfentartása« daczára? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben látom én ennek a kényes esetnek, ennek a kényes kérdésnek a lényegét és elvárom az igen t. miniszterelnök urtól, hogyha lehet, ha módjában áll, adjon nekünk erre nézve megnyugtató felvilágositást. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rigó Ferencz: Nem bizzák azt ő rá!

Bakonyi Samu: T. ház! Hogy mennyire szükségünk volna arra, hogy minden ilyen alkalommal teljes mértékben kifejezést nyerjen a magyar állam önállósága, azt módomban áll egy igen érdekes adattal bizonyitani az igen t. ház előtt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon jól tudjuk, hogy a kiegyezés létrejöttét megelőzőleg, 1867 előtt Ausztriának a nagyhatalmak konczertjében való pozicziója ugyancsak meg volt ám gyengitve, és hogy épen nagyhatalma és a világhelyzet szempontjából maga Ausztria milyen sulyt tulajdonitott akkor a kiegyezés létrejöttének, azt mutatja az, hogy a külföldön mindenütt felhasználta a sajtót arra, hogy Ausztria nemzetközi értékének a kiegyezés létrejöttével való gyarapitását bizonyitsa. Igy többek között épen Angliában, a hol ez az eset majd le fog játszódni, megirattak egy a kiegyezést ismertető röpiratot és abban homlokegyenest ellentétben a magyar államjog fejlődésével, azt állittatja a hatalom, hogy Magyarország nem azért nyerte vissza a maga alkotmányát, mert azt visszaküzdötte, hanem mert az uralkodó azt neki nagylelküen visszaajándékozta. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Azt mondja, t. ház, ez a külföld és különösen Anglia felvilágositására szánt és bizonyára — minden szavából kitünik — Bécsből sugalmazott munka, hogy ujjá alakittatott a monarchia kormányzata és alkotmánya, uj alapokra, a dualizmus alapjára helyeztetett. És mindjárt meg is határozza, hogy mit ért ő dualizmus alatt. Azt nevezetesen, hogy a császárság, t. i. az osztrák császárság politikailag két részre osztatott: — cislajthániai és translajthániai provinciára, és hogy semmi egyéb nem választja el ezen kettéosztott császári birodalmat, mint épen csak a Lajtha. Az a nemsokára bekövetkezendő eset, hogy mennyire al-

kalmas ezen röpirat által nyujtott képet . . . *(Egy hang balfelől: Ki irta?)* Valami Weinmann; iratták vele.

Hogy mennyire alkalmas ezen ott festett képet a t. miniszterelnök ur politikája helyesbiteni, azt minden elfogulatlan ember megitélésére bizhatom egész nyugodtan. Hogy is kivánhatnók azt a külföldtől, hogy respektálja a mi országunk önállóságát, mikor az a közjogi alap, a melyet önök olyan kitartóan védelmeznek és a mely ellen való küzdelmet önök meddőnek mondják, mert azt változtathatatlannak jelentik és hirdetik minduntalan a mi támadásainkkal szemben, mikor ez a közjogi alap akkora mélységeket tár fel előttünk, a melyekbe, ha itt kitartóan nem védelmeznők a nemzet jogait és ha mi is engednők azokat a jogokat csakugyan elhomályositani, mindenestől belehullanánk t. miniszterelnök ur, még az ön kormányhatalma is. Mit tapasztaltunk csak a legutóbb is annak az intézménynek a működésében, a mely az önök által értelmezett dualizmusnak önök szerint a legbecsesebb, mert annak fentartását lehetővé tevő intézménye, a delegáczió tárgyalásánál? Nem azt mondja-e az 1867 : XII. t.-cz. 27. §-a, hogy *(olvassa)*: »E miniszterium — t. i. a közös kormánynak a tagjai, — a közösügyek mellett se egyik, se másik résznek külön kormányzata ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat«.

Mit mond a 37. §., a mely körülirja a delegációnak a hatáskörét? *(Olvassa)*: »Ezeken túl a bizottságok intézkedéseikben nem terjeszkedhetnek s a magyar országgyülés és magyar kormányzat részére fentartott ügyekbe nem avatkozhatnak.« Mit mond továbbá a 39. §? Azt mondja, hogy a közös miniszterium a maga előterjesztéseit mindenik bizottságnak külön adja elő. Ez a közjogi alapnak az a romlása, a melyet az a jogfentartó elem, melyet a t. miniszterelnök ur hirdet és gyakorol, lehetővé tett s a mely szemeink előtt mutatja meg, hogy miféle mélységek tátonganak előttünk. Goluchowski Agenor közös külügyminiszter ur, a ki annak a császári háznak és az imént ismertetett megosztott, de a valóságban és az ő nyilatkozata szerint is mégis konczentrált Ausztriának a minisztere, bátorságot vesz magának arra, hogy az osztrák delegácziő külügyi albizottságának ülésén szóvá tegye és pedig ott természetesen németül, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Nálunk is!)* szóvá merészeljen tenni olyan ügyet, a melyhez neki, nem a mi nézetünk szerint, hanem a t. miniszterelnök ur és a t. túloldal által védelmezett 1867 : XII. t.-cz. világos parancsai szerint is abszolute semmi köze nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Mert hiszen hivatkoztam az imént gr. Dessewffy József »Taglalatára«, mely már 1830-ban kimutatta azt, hogy a szomszéd tartományok fejedelmével való kötés semmiféle más tekintetben nem létesitett köztünk kapcsolatot, mint a kölcsönös védelem tekintetében. Ha, t. miniszterelnök ur, az 1867 : XII. t.-cz. maga megmondja, hogy a delegáczió mit tárgyalhat és mit nem tárgyalhat, akkor kérdezem én az igen t. miniszterelnök urtól, hogy miféle jog körébe foglalható bele a közös külügyminiszter urnak az az eljárása, hogy ő ott valamennyi közreműködésre hivatott tényező komoly akaratát invokálja arra, hogy a hazafias konczentrácziónak ezen műve, t. i a kiegyezés, mihamarabb létre jöjjön? *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Miféle hazafias konczentráczió? Hát mi annak a közös külügyminiszter urnak a hazafiassága?

Barta Ödön: Dualisztikus!

Bakonyi Samu: A császári háznak a konczentrált érdeke, Ausztriának a mienkkel ellentétben álló érdeke. Mindkettő lehet, de, azt hiszem, hogy egész politikájából meg lehetünk győződve arról, hogy legkevésbbé hazafiassága neki a magyar állam specziális, hazafias és gazdasági érdekeinek védelme. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Nessi Pál: Vissza kell utasitani.

Bakonyi Samu: És ezért, hogy ez az eljárás az osztrák delegácziőban nem talált visszautasitásra . . .

Lengyel Zoltán: Még a magyarban sem talált volna!

Bakonyi Samu: . . . azon nem csodálkozhatunk mi egy cseppet sem, hisz az osztrák delegáczió t. tagjai ugyanazon pártokból kerülnek ki, a mely pártok akkor, a mikor a mi országunk érdekeinek megröviditéséről van szó, elfelejtenek minden viszályt egymás között és készséggel sorakoznak a Körber ur háta mögé, tehát ezen politika érvényesülését sürgető közös külügyminiszter ur háta mögé is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* De hogy ez nem talált visszautasitásra a magyar delegáczió albizottságában sem, ez már méltó megüközéssel tölthet el bennünket; *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* az ottlevő ellenzék hangoztatta ugyan; de hogy mennyit ér abban az intézményben annak az ellenzéknek a működése, azt bizonyitja épen ez az elbánás, a melyben ezt a megütközést a t. miniszterelnök ur és a t. túloldalnak ottlévő tagjai részesitették.

Nem az ellenzék részéről vártam volna én azt a visszautasitást, hanem az igen t. miniszterelnök ur részéről elsősorban, *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* a ki minduntalan azzal veri mellét, hogy ő a magyar állam jogait megvédi.

Pichler Győző: Csak gr. Zichy Jenőnek volt becsülete! *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Hallgatott a miniszterelnök ur; nem volt egyetlenegy visszautasitó, egyetlenegy megtorló szava sem ezen túlkapással szemben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Megsértette tehát nemcsak gróf Goluchowski

odaát az osztrák delegáczió külügyi albizottságában a kiegyezési törvényt, a melynek ezen intézkedése azonos a mienkben és az osztrák kiegyezési törvényben, megsértette nemcsak az osztrák delegáczió albizottsága, mikor ezt szó nélkül hallgatta, — nem mondom, hogy eltürte, mert bizonyára jólesett neki, de a mi nekünk fáj, a mi reánk nézve sérelmes, a mi ellen óvást emelünk minden erőnkből, megsértette ezen törvényhozásnak ott működő bizottsága is, mikor ehhez neki nem volt szava és — a mi a legfőbb, a legfájdalmasabb az, hogy a miniszterelnök ur, a kinek a működése és kormányzata alatt a nemzet legvitálisabb érdekei várnak kielégitésre, ehhez az a miniszterelnök ur is hallgatott! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És, t. képviselőház, tetézte ezen törvényellenes magatartását, mert nemcsak hallgatott a közös külügyminiszter urnak eljárásához a miniszterelnök ur . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Az osztrák delegácziőban?

Bakonyi Samu: . . . a magyar delegáczió külügyi albizottságában!

Bocsánatot kérek, ne méltóztassék csodálkozni ezen, meg van az összefüggés nagyon is az imént felállitott tétel és az abból most mindjárt levonandó következtetés között, a között a következtetés között t. i., hogy ezen a közjogi alapon a magyar állam önállóságának jogait még az 1867 : XII. t.-czikk által meghagyott mértékben sem lehet megvédelmezni és a között a tétel között, a melyet a miniszterelnök ur magatartása állit elénkbe. Nevezetesen az imént emlitett 1867 : XII. t.-czikknek 39. §-a világosan rendelkezik, expressis verbis, ezt nem lehet semmikép elmagyarázni, sőt lapsus linguaet sem lehet elkövetni, igen t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hagyjuk csak a gunyolódásokat!

Bakonyi Samu: Azt mondja az a törvényczikk, t. ház, hogy a közös miniszter urak előterjesztéseit mindegyik bizottságban külön kell előadni. Ezzel szemben micsoda lebecsülését, micsoda kicsinylését és semmibe vevését látjuk ennek a t. közös külügyminiszter ur részéről, a mikor ő elmondja expozéját az osztrák delegáczió külügyi albizottságában és a magyar delegáczió külügyi albizottságát arra sem méltatja, hogy ott is kifejtse politikáját. *(Ugy van! Ugy van! Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Nem is érdemli!

Bakonyi Samu: Ezt az eljárást megtámadta az ott ülő ellenzék.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is ezt támadták! Tessék jobban megtanulni, hogy mit támadott!

Bakonyi Samu: A miniszterelnök pedig nem tiltakozik, de még védelmezi is.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is védtem! Semmiről sincs jól informálva!

Bakonyi Samu: Még védelmezi, hivatkozva a delegáczió egy határozatára, a melyet épen az ő előadott nézeteiből volt alkalmunk ujabban megismerni, hogy t. i. a delegáczió, a mely az 1868 : XII. t.-cz. alapján fentartott jogoknak ama rendszere alapján, a melyhez ragaszkodik a t. miniszterelnök ur, van hivatva gondoskodni . . .

Rakovszky István: Helyes, hogy erről szól!

Bakonyi Samu: . . . ugyanaz a delegáczió a t. miniszterelnök ur védelmező nyilatkozata szerint azt határozta el, hogy nem is szükséges, hogy ide is leereszkedjék a t. közös külügyminiszter ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy van!

Bakonyi Samu: És a mikor a t. miniszterelnök ur kollégája a magánjogi perrendtartásban a teljes szóbeliséget akarja behozni, a közjogi rigorózitás azon csodálatos példáját látjuk, hogy a t. miniszterelnök ur politikája a rég lejárt irásbeliséggel akarja megvédelmezni jogainkat a delegácziőban, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor a delegáczió határozatának azt az intézkedését mentségül fogadja el a közös külügyminiszter ezen eljárására, hogy elegendő, ha irásban megadja expozéját, hogy igy is lehet tárgyalni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Határozhatott a delegáczió akármit, mi ezt az eljárást mindig a magyar állam fenségjogának, szuverénitásának kicsinybe vevése gyanánt fogjuk tekinteni. *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Törvényellenes!

Nessi Pál: Ugy van! Ugy van! Ezt nem lehet eltürni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Egyszerüen nevetséges!

Nessi Pál: A milyen a gazda, olyan a cselédje!

Bakonyi Samu: Ezek után azt a további kérdést intézem a t. miniszterelnök urhoz, miként védelmezi meg a delegáczió működésében a magyar állam fenségének egy másik követelményét, azt ugyanis, hogy a magyar törvényhozás bármely faktorának működésében más nyelv használható ne legyen, mint a magyar állam nyelve. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És elébe tárom a t. miniszterelnök urnak azt a dicsekvését, a melyre beszédem egy korábbi részében már czéloztam, hogy politikája a magyar állam nemzeti jellegének kidomboritása az állami élet minden körében. Az is kidomboritása-e, ha megtüri a t. miniszterelnök és a t. túloldal, hogy nem a magyar állam nyelvén tárgyalják a magyar állam legvitálisabb érdekeit? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Pedig Goluchowski utóda, Aehrenthal se tud magyarul!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez sincs ugy!

Nessi Pál: Hiányos müveltség van ezekben az urakban!

Bakonyi Samu: Nos hát, t. miniszterelnök ur és t. képviselőház, azt hiszem elég képet soroztam egymás mellé.

Széll Kálmán miniszterelnök: De mind hamis!

Bakonyi Samu: Elég képet soroltam fel annak bizonyitására, a minek bizonyitását igértem. Ha megczáfol a miniszterelnök ur, jó lesz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Fogom is! Bátorkodom majd!

Bakonyi Samu: De ugy tudom, t. miniszterelnök ur, hogy a delegáczióban ülő ellenzék ebben az irányban is tett nyilatkozatokat. Holló Lajos t. képviselőtársam követelte valamely alkalommal épen a mostani delegacziónális ülésszak idejében, hogy csak magyarul lehessen ott beszélni. Erre czáfolatot még nem kaptunk, pedig ez napokkal ezelőtt történt, s én nem elégedhetem meg az igen t. miniszterelnök urnak egy közbeszólásával; tessék bebizonyitani ennek a valótlanságát s azt köszönettel veszem.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen fogom is!

Nessi Pál: Hát tud Goluchowski magyarul?

Zboray Miklós: Falk is németül beszélt! *(Nagy zaj balról.)*

Bakonyi Samu: Én azt követelem, hogy a magyar törvényhozás minden tényezője magyarul beszéljen, *(Hosszas, zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ne hallgassunk ott meg más nyelvet, csak a magyar állam nyelvét és kötelessége a miniszterelnök urnak azt, a ki másként beszél, elnémitani és a szót torkára forrasztani. *(Hosszas, élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen ezért, t. miniszterelnök ur, nem fogadhatom el azt a mentséget sem, melyet talán felhoz ezzel szemben, hogy mit tehet ő egy másik miniszternek működéséért. Bocsánatot kérek, mi itt azt az urat felelősségre nem vonhatjuk, de felelősségre vonhatjuk érte a t. miniszterelnök urat és nagyon sajnálnám, ha ennek a felelősségnek értékét bármiféle ékesszólással megpróbálná lejebbszállitani. Nem is szállithatja lejebb, mert a tények, fájdalom, világosan mit mutatnak? Nemcsak az beszél ott más nyelven, a ki nem tud magyarul, *(Igaz! Ugy van! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Falk is németül beszélt! Nagy zaj.)* beszél az is németül, a kiről pedig mindnyájunknak hálával kell elismernünk, hogy épen a magyar nemzet jogainak érvényesülése érdekében igen sok szolgálatot tett, a ki a megdicsőült királynét tanitotta a magyar nyelvre, a mi, azt hiszem, ennek a felséges fejedelemasszonynak a szivét mindenesetre csak közelebb hozhatta a magyar nemzethez; ő is annyira megy a közös intézmények iránti hódolatában, annyira megy a hazafias koncentrácziót sürgető közös külügyminiszter előtti meghajlásban, hogy az ő kedvéért a magyar törvényhozás egyik bizottságában a német nyelvet is használja. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen!)*

Kubik Béla: Az önök nevében beszélt ott németül! *(Folytonos, nagy zaj balról.)*

Pap Zoltán: Osztrák beamterek! *(Szakadatlan nagy zaj.)*

Nessi Pál: Hová jutottunk!

Bakonyi Samu: Ezen az alapon immár odáig jutottunk, hogy a királyné magyar nyelvtanitója a magyar nemzet jogainak érvényesitéséről német nyelven beszél a magyar törvényhozásnak egy bizottságában. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Az elnök csenget.)*

Polczner Jenő: Hazaárulás!

Kubik Béla: Majd neki is nemzeti adományt adnak nemsokára! *(Folytonos, nagy zaj balról.)*

Bakonyi Samu: T. miniszterelnök ur, kegyeskedjék meghallgatni, a mit erre vonatkozólag még mondani akarok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök ur, a tisztelt túloldal szerint, nagyszabásu államférfiu. En nagyszabásu államférfiut, a történelem tanulságainak megértése és alkalmazása nélkül, elképzelni nem tudok. A történelem tanulságai a fejlődést mutatják. A mi fejlődésünket az a kép mutatja, melyet az imént megrajzoltam. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A fejlődésnek ezt a tanulságát megbecsüli-e, alkalmazza-e a t. miniszterelnök ur? Nem; tehát a történelemmel nem számol, és bocsánatot kérek, a ki a történelemmel nem számol, az nagyszabásu államférfiu nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az országnak ezen helyzetében, a mely a mi anyagi, a mi fizikai, a mi szellemi erőinknek depraváczióját vezetett, a mint azt igénytelen beszédem első részében — fájdalom — ki kellett mutatnom, a magyar állam közjogi helyzetének ily sülyedésével szemben, a melyet elég szerencsétlenek vagyunk ezen politika eredményeként tapasztalni, nem tehetek róla, de az enyészetnek és a pusztulásnak az ijedelme fogja el az én szivemet. Nem engedem magamat oda ennek a félelemnek. De mert az enyészetnek jelenségei mutatkoznak, mert ez a politika odáig vezetett, hogy a nemzetnek ellenálló ereje immár a minimumra törpült össze és azzal fenyeget, hogy ha ezt a politikát nyugodtan engedjük tovább pusztitani, ez az ellenálló erő semmivé válik, az enyészetnek ezen jelenségei közepette egy koporsóra irányul az én figyelmem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az önök nagy mesterének, Deák Ferencznek koporsójára, a mely koporsóra egy másik koporsó lakosa, kit csak a koporsóban nyerhetett vissza a nemzet, egy cziprusz-ágat küldött azon szavakkal: »Deák Ferencz azon hitben halt meg, hogy hazánknak jövendőt biztositott«. Mire alapitotta Deák Ferencz ezt a hitét? Arra az alapra, a melyen önök állanak, a mely alapon önök azt az eredményt érték el, a melyre az imént rámutattam. Ha Deák Ferencz ma élne, neki abban a hitében, a melylyel Kossuth szavai szerint meghalt, csalódnia kel-

lene. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De én és mi, a kik e padokon ülünk, kik minden ezzel ellenkező állitással és támadással szemben joggal állithatjuk, hogy kezünket a nemzetnek az önállóság aspirációitól eltelt szivén tartjuk, mi más hitet vallunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi azt a hitet valljuk, hogy Magyarország függetlensége, teljes államisága abból a másik koporsóból ki fog törni. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* És mert ugy látom, hogy ezt a hitet az önök politikája lépésről-lépésre gyengiteni akarja, nem bizom önökben s nem szavazom meg a törvényjavaslatot. *(Hosszantartó, zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Számosan üdvözlik a szónokot.)*

Dedovics György jegyző: Hodossy Imre! *(Hosszantartó zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon és a néppárton: Halljuk Falkot!)*

Elnök: Hodossy képviselő ur akar nyilatkozatot tenni . . . *(Felkiáltások balról: Halljuk Falkot!)* Tessék Hodossy képviselő urat meghallgatni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Hodossy Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság külügyi albizottsága tartott tegnap ülést, — az albizottság, — bizalmas körben megbeszélvén azokat, a melyek majd a bizottság plénumában, teljes nyilvánosság előtt kerülnek tárgyalásra. Mint ennek az albizottságnak egyik tagja, én is ott voltam az ülés kezdetétől annak végéig, öt órától egészen nyolcz óráig és minthogy itt az imént az állittatott, hogy ezen albizottság tanácskozásai német nyelven folytak, akár részben, akár egészben . . .

Gr. Zichy Jenő: Egy szó se igaz!

Hodossy Imre: . . . erre nézve kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ez tévedésen alapul. *(Mozgás a szélsőbalon. Helyeslés jobbról.)* Ott senki másféle nyelven, mint magyarul, nyilatkozatot nem tett. *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Goluchowski se?)*

Babó Mihály: Az nem beszélt!

Hodossy Imre: A bizottság tagjai közül senki más nyelven nyilatkozatot nem tett, mint magyar nyelven. Közös lévén a kormány . . .

Rákosi Viktor: Vagyis német!

Hodossy Imre: . . . nincs sehol se megmondva, hogy nem lehet más, mint magyar honpolgár közös külügyminiszter. Volt magyar külügyminiszter . . .

Komjáthy Béla: Az tudott németül! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hodossy Imre: Azt mi nem követelhetjük, hogy az az osztrák honpolgár tudjon magyarul. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy nem! De követeljük! Zaj.)*

Kubik Béla: Tőlünk megkövetelik a hadseregnél, hogy németül tudjunk, mi is megköveteljük a minisztertől, hogy magyarul tudjon! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: Igenis tudjon!

Pap Zoltán: Már Hodossy is igy beszél!

Rákosi Viktor: A magyarok tudnak németül! *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Komjáthy Béla: Ez tisztesség kérdése!

Elnök *(csenget)*: Kérem, tessék kihallgatni másokat is, ne csak az urak beszéljenek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lengyel Zoltán: Ha mi magunk nem követeljük, ki fogja a magyar nyelvet érvényesiteni?

Hodossy Imre: Lehetetlen az ilyeneket egyszerre ugy átalakitani, a mint mi óhajtjuk. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: 35 esztendő alatt!)* 35 esztendő alatt sem lehet!

Leszkay Gyula: Jaj, nemzeti párt, hová lettél!? *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon.)*

Zboray Miklós: Csak akarni kell és lehet! *(Folytonos zaj balról.)*

Rákosi Viktor: A quóta arányában tanuljanak meg magyarul!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Hodossy Imre: Tény az, hogy a mostani külügyminiszter nem tud magyarul. *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: El kell csapni!)* Azért vannak neki ott helyettesei, a kik mindenre nézve, a mi szükséges, magyar nyelven adják meg a választ.

Rákosi Viktor: Például Mérey, a ki szintén nem tud magyarul!

Polczner Jenő: A külügyminiszter miért nem tud magyarul? Minek neveznek ki olyan embert, a ki a magyar állam nyelvét nem ismeri? *(Folytonos. nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Hogy hogy folynak ott a tárgyalások, arra nézve most kapják meg az urak a felvilágositást. Méltóztassék meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla: Hallottuk és kritizáljuk!

Hodossy Imre: Lényeges az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az egész tárgyalás magyar nyelven folyt. A ki kivánta a felvilágositást magyar nyelven, megkapta magyar nyelven.

Rákosi Viktor: E szerint Goluchowski csak kibiczelt! Nem értett semmit!

Hodossy Imre: Voltak azonban egyes kérdések *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)*, melyekre nézve ugy a kormánypárt részéről, valamint az ellenzék részéről is előfordult . . .

Komjáthy Béla: Az nem menti!

Hodossy Imre: . . . hogy közvetlenül kértek feleletet és nyilatkozatot a külügyminisztertől. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Akkor aztán németül beszéltek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az albizottságban!

Hodossy Imre: Kérdést intéztek a külügyminiszterhez ebben a bizalmas albizottságban, a melyben gyorsiró sincs s a nyilvánosság ki van zárva . . .

Rátkay László: Mégis csak Magyarország vesz benne részt!

Hodossy Imre: . . . és a külügyminiszter ur rövid pár szóval német nyelven adta meg a választ. (*Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.*)

Polczner Jenő: Ez botrány! Menjünk akkor a Reichsrathba! (*Folytonosan tartó, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.*)

Hodossy Imre: Én remélem, hogy el fogjuk egyszer érni... (*Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon*: *Soha!*)

Kubik Béla: Ez legyen az utolsó!

Hodossy Imre: Én — mondom — remélem, hogy el fogjuk egyszer azt érni, hogy az összes kormánytagok, a kik a közös kormányt képezik, fogják teljesen ugy birni a magyar nyelvet, miként a németet. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Polczner Jenő: Miért nem követelik?

Hodossy Imre: Ezen átmeneti időben pedig alkalmazkodnunk kell a tényleges viszonyokhoz. (*Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.*) Kérem, igy nem tudok beszélni. Ha pedig engem letorkolni akarnak, akkor azt elérhetik. (*Halljuk! Halljuk!*) Azt akarom mondani, hogy addig, mig ez az átmeneti állapot tart és a mig az az állapot, a mely kivánatos, a melyet óhajtunk és a mely a maga idején kell, hogy bekövetkezzék, be nem áll: kénytelenek vagyunk a viszonyokkal megalkudni. (*Zaj és ellentmondások a szélsőbaloldalon.*)

Polczner Jenő: Az a baj, hogy mindig alkuszunk. (*Zaj.*)

Hodossy Imre: És ha valaki nem elégszik meg azzal, hogy a külügyminiszter egyik közegétől kap magyar választ, (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) hanem közvetlenül a minisztertől vár felvilágositást, akkor kénytelen ehhez alkalmazkodni. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Azon állitás azonban, mintha azon tárgyalások más nyelven folytak volna, mint magyar nyelven, tévedésen alapul.

Magát a tárgyat, azt hiszem, nem szükséges érintenem. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(*Szünet után.*)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Illyés Bálint jegyző: Abaffy Ödön!

Abaffy Ödön: T. ház! Ez a kormány, illetve a miniszterelnök ur, valósággal fuldokolt abban a bizalomözönben, a mely hivatalbalépését minden oldalról kisérte. (*Halljuk! Halljuk!*)

A bizalomteljes várakozás az ellenzéki oldalon nem hiányzott, sőt sok tekintetben intenzivebb, de mindenesetre őszintébb volt sok kormánypárti politikus hangosan hirdetett bizalomnyilvánitásánál, hiszen jól tudjuk, hogy egy egész tekintélyes frakczió volt — és mintha volna ma is — a mely nem minden elfojtott szenvedelem nélkül nézte a helyzet változását. (*Halljuk! Halljuk!*)

Ismétlem azonban, a bizalom, a melyet ellenzéki oldalon előlegeztek a miniszterelnök urnak, őszinte és hátsógondolatoktól teljesen ment volt, nemcsak a miatt, mert a miniszterelnök ur kormányra jutásában saját fellépésének diadalát látta, hanem azért is, mert maga a miniszterelnök ur volt az, a ki az előző állapotokat viselkedésével teljesen elitélte, a miből joggal véltük levonhatni azt a következtetést, hogy a miniszterelnök által inaugurálandó politika ugyancsak negácziója lesz mindannak, a mit az ellenzék negyedszázadon át hiába ostorozott az előző kormányzatokban.

Igaz ugyan, hogy a miniszterelnök ur kezdettől fogva tagja, egyszer pláne minisztere is volt annak a pártnak, a mely párt a parlamentek történetében páratlanul hosszu uralma alatt épen abban látta törekvéseinek netovábbját, hogy a hatalom megtartásának tudományát és taktikáját valóságos müvészetté emelje; az is igaz, hogy az erősen kiábrándulófélben levő közvélemény ezt a körülményt mind élesebben és élesebben kezdi kidomboritani. Ugy vélem mégis, hogy nem okozati, hanem inkább esetleges a dolgoknak ez az egymásután következése. Abból a tényből ugyanis, hogy a miniszterelnök ur oly hosszu időt töltött ama padokon, nem következett, nem folyt, legalább nem az okszerüség szigoru elvei szerint, hogy a megtisztitó munkára, a purifikáló folyamat kibuggyantására képtelen volna.

Hiszen a romlott korszakok önmaguk szokták szülni és nevelni apostolaikat és igy vélem, nem rosszul fogom fel az emberi őstermészet összealkotását és pszichológiáját, ha azt mondom, hogy az apostoli küldetés egyik fontos és semmiképen sem utolsó kritériuma, hogy a régi rosszat, azt, a mi romlott, az illető alaposan megismerte és közvetlen szemlélet alapján megtalálta légyen.

Ez a megismerés és megutálás azután alkalmas lehet arra, hogy a jobb érzést szenvedélyesen felkorbácsolja és a bünös rendszernek halálos ellenségévé tegye ma azt, a ki ugyanannak orgiáiban dobzódott még tegnap. Joggal lélegzett tehát fel az ország és joggal mondotta: ime tehát, mégis csak győzött a jobb, a korrektebb irányzat a teljes korrupczió felett, debuisset pridem!

Midőn tehát jelenleg az appropriácziót, e tisztán bizalmi kérdést tárgyaljuk, akkor vizsgálnunk kell, mennyiben váltotta be a miniszterelnök azokat a várakozásokat, a melyeket programmja, fellépése és — a mi fontos — kormányra jutásának előzményeiből joggal várt és várhatott is a nemzet, mert a többi kormányokénál nagyobb volt a befektethető erkölcsi tőkéje és hasonlithatlanul nagyobb volt a jóakarat

az egész vonalon, melylyel működését kisérte a nemzet.

Mennyiben és miben változtatta a miniszterelnök ur pozitiv és gyakorlati javakká, élő és lüktető erkölcsi tényezővé azt a sok talentumot, a melynek 3 évvel ezelőtt sáfárjává tette a nemzet és a korona bizalma?

Hát semmiben!

Szavak, szavak és ismét csak szavak és negativumok a legjobb esetben is, mint ezt beszédem további folyamán kimutatni bátor leszek. A mig azonban a miniszterelnök ur az alkotások terén semmit sem produkált, addig egész uj iskoláját alapitotta meg a miniszterelnöki tulérzékenykedésnek. Példa erre a sok közt a Beőthy Ákos képviselőtársammal volt eset.

A miniszterelnök ur ugyanis valóságos kétségbeeséssel védekezett az ellen, nehogy Beőthy Ákos t. képviselőtársamnak sikerüljön őt karrikaturába gyömöszölni. És ezt annál inkább csodálom, mert maga a miniszterelnök volt az, a ki még a költségvetési vita folyamán tartott beszédében a következőket mondja Beőthy Ákos igen tisztelt képviselőtársamról:

»A képviselő ur, mióta ismerem, kritizált mindenkit és mindent, nem volt megelégedve semmivel és senkivel, csak azzal, a mit saját maga mondott, vagy gondolt, vagy tett. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* És a képviselő ur, ellenzék lesz örökre, mindenkié, még ha lehetne, a saját magáé is lenne. A mikor rajzol, túloz és túlozva torzit és olyan képet ad, a mely karrikatura, pedig a képviselő urat is lehetne ám karrikaturázni.«

Vagyis maga állitja oda lucziferi világitásba és mégis rossz néven veszi, ha Beőthy Ákos merészel a miniszterelnök rózsaszinü légkörébe kajánul mosolygó, borostás ábrázattal toppanni be, merészli lucziferi szemhunyorgatásokkal zavarni a miniszterelnöki csendéletet, merészel gunykaczajt vegyiteni a hivő szerafok kórusába, a helyett, hogy arczulatát simára borotválva, szempilláit szemérmesen lesütve, denevér-hártyák helyett angyal-szárnyakat öltve, mennyei elragadtatással vetné magát a magasban trónoló miniszterelnök lábai elé.

Beőthy Ákos t. képviselőtársam azonban elég boldogtalan volt igy nem cselekedni és a költségvetés általános vitája alatt X columnát is meghaladó kilométeres mennykövekkel letaszittatott a felhők közül a kárhozat világába, a külső sötétségbe és ott mint bukott angyal teljes elszigeteltségben hallgathatja ezután — nem ugyan a tenger mormolását, — hanem a mennyei boldogok világából itt-ott hozzá is leszürődő égi hozsannák akkordjait.

De térjünk ismét a napvilágra Hades sötétségéből és kisértsük meg a miniszterelnöki firmamentumra tekinteni véges szemeinkkel, ha ugyan azok nem túlságosan gyöngék elviselni azt, a mi ott pompázik. Ott ragyog pedig, — mint ennek tudása már a kisdedóvodákban is kötelezőleg előiratott, — a jog, törvény és igazság hármas naprendszere. Sajnos, még mindig csak ragyog és kápráztat, de nem melegit, nem éltet, nem termékenyit meg semmit abból az éktelen távolságból. Vajjon mikor tetszik ezeknek a szeszélyes égi vándoroknak kissé közelebb ereszkedni hozzánk és a való élet szférájához, mikor tetszik nekik igazi tenyészetet kelteni szerte mindenütt e hazában, annak a megmondhatója én nem vagyok, megmondhatói talán a miniszterelnök ur augurjai, ha ugyan ezeknek is nem az a legfőbb tudományuk a mi minden augurré, hogy t. i. egymásra mosolyognak.

Rakovszky István: Hisz itt van közöttünk Vészi! Itt az augur!

Abaffy Ödön: . . . Vagyis — vulgo. *(Élénk derültség a néppárton. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Mese és hipokrizis a való élet, a mindennapi közigazgatás konkrét jelenségei szempontjából mindaz a nagy hangon hirdetett változás — pláne ugynevezett gyökeres rendszerváltozás és tisztitó evolucció, a melyek hangoztatásával a miniszterelnök Bánffy tetemén keresztül magának a miniszterelnöki székbe utat tört — ha ugyan kissé talán praetorianus módon is. *(Ugy van! a néppárton.)* Hiszen Bánffy nem halt meg, de — sajnos — még csak nem is alszik, hanem él és lüktet mindenütt, kivévén talán egy igen csekély territoriumát az országnak: azt a pár négyszögölet, a melyen a miniszterelnöki palota áll, az a miniszterelnöki palota, melynek archivumában a miniszterelnök ur ismert jó szándékai vannak reponálva és elraktározva — ugy látszik azonban minden scontro nélkül. A belügyminiszteri palotát szándékosan nem emlitettem, mert ez csak igen minimális részben exempt terület Bánffy tényleges uralma alól, már ide — ugy látszik — igen csekély hatással van a miniszterelnöki vatikán. *(Tetszés a néppárton.)*

Egynéhány stichpróbát ugyanis megreszkirozott a belügyminiszter ur — mint ilyen — az ország egyik-másik törvényhatóságában, de csak annyira, a mennyire Kaffka keze elért és sajnos — főleg — csak egy kategóriájában az ügyvitelnek, a pénzkezelés körül. Ám egyetlen csákánynyal még egy tárnát sem lehet behajtani, egy aknát sem lehet megnyitni, annál kevésbbé lehet feltárni egy egész bányát, egy egész réteget a föld mélyében.

Egy csákány — legyen az még oly elsőrendü aczélból — legfeljebb csak arra lehet jó, hogy vele a geológus experimentumokat és kutatásokat végezhessen az illető territórium földtani mibenlétének nagyjában való meghatározására, ezt is csak a felszinen.

Egynéhány Kaffka-féle exkurzió még semmit sem jelent. A miniszterelnök urnak a csákányok ezreit, furógépeket, emelőket, szivattyukat, puskaport, dinamitot és mindenféle robbanóanyagokat mozgósitani kellett volna, ha azt akarja vala, hogy a közigazgatásnak divatból

rég kiment, el is feledett, de mindenekfelett ezernyi korrupczió iszapos rétegétől, az önérdek és közöny kemény kőzeteitől befedett önzetlensége, egyáltalán ennek tiszta princzipiumai a magyar nemzet javára a mélységből föltárassanak és ujból szaturálni kezdjék a magyar közéletet. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Hát azt hiszi a miniszterelnök ur, hogy valami nagy dolgot müvelt azzal, hogy az ország fájó, beteg testét 2—3 helyen megkopogtatta a Kaffka utján és azt hiszi-e, hogy a beteg a kopogtatással már szanálva van?

Ezt az országot gyökeres kurával lehet csak kihozni a 30 éves kórból, a visszaélések vérmérgezései ennek az országnak egész szervezetét elernyesztették, itt a szórványos helyi kezelés mit sem használ, itt — a közigazgatás terén — nem elég csak felfakasztani emitt-amott egy sebet, mert e seb szimptómája csupán az általános nyavalyának, itt a fejszét a bajok gyökerére kell tenni, nem nyesegetni csupán emitt-amott a gallyakat.

A miniszterelnök nyilatkozatai után azt hitte volna az ember, hogy egy egészséges áram fog keresztülfutni az ország testén, a mely a korrupcziót, a betegség okát egyszerre és mindenütt kihajtja, legyen az bár még oly fájdalmas egyes pontokon azoknak, a kik talajukat vesztik a visszaélések kérlelhetetlen kiirtásával.

Tisztelet a jó intencziónak, a melyeket még mindig nem kétlünk a miniszterelnök urnál, ámde ez a szerves munka három teljes esztendő leforgása után, még mindig csak in idea van meg, a nélkül, hogy a nyomoruságos közigazgatás mindennapi visszaélései által sujtott polgárok csak egy atomnyi változást is látnának odakünn. Vagy talán megyei pénzek állami kezelésbe történt átvétele az, a mitől a polgár üdvözül? És azt hiszi talán valaki, hogy a közigazgatás már is feladata magaslatán áll, ha a közpénzeket derüre-borura el nem sikkasztják?

Ez nagyon is avatatlan, sőt brutális felfogása volna a közdolgoknak,

Ez még nem teszi kötelességtudóvá a kötelességét mulasztó tisztviselőt, nem pótolja a hiányzó igazságot, egyáltalán nem pótol semmit a mindennapi közigazgatás menetében, legfeljebb a kir. ügyészség és a büntetőbiróságok munkáját kevesbiti pár aktával és csökkenti valamivel a fegyházélelmezők jövedelmét.

Szinte hallom, mert hallottam is már elégszer, annak a hangoztatását, hogy, ime a választások menete egész más volt, mint a megelőzőké, a hatóság atroczitásokat nem követett el a végből, hogy a népakarat megnyilvánulása lehetetlenné tétessék.

A választásra szabadjon megjegyeznem, hogy ez egyáltalán nem közigazgatási aktus és szabadjon talán azt is hangoztatnom, hogy a mindennapi közigazgatás javulását abszolute nem jelenti, ha a közigazgatási orgánumok oly kegyesek, hogy egy közjogi aktusnál — a választást értem — atroczitásoktól tartózkodnak.

Ez is negativum, mint ilyen egy kategóriába esik a nem lopással, nem sikkasztással stb., elég szégyen és szemérmetlenség volt az, a mi e téren idáig történt. A »nem tevés« pozitiv eredményeket nem szülhet, a pozitiv javulásról nem lehet elmondani azt, a mit a szorgalomról, servitusról, hogy tudniillik »in faciendo consistere neguit«, hanem ellenkezőleg, a passziv viselkedés az, a miből nem származhatik tényleges javulás.

Pedig sürgős volna már az — állitólagos — rendszerváltozás keresztülvitele, tényleges foganatositása és végrehajtása, már csak azért is, mert nem csak hogy nem bizik ma már senki a közigazgatás külső szerveinek jóindulatában, kötelességtudásában és pártatlanságában, hanem ennél talán még sokkal nagyobb baj az, hogy nem is veszi már komolyan senki azokat az adminisztráczionális szerveket, a melyek erre minden jogukat tényleg el is játszották már, a melyeknél a felsőbbség akarata, sőt szeszélye — legyen az még oly törvényellenes — fontosabb és előbbre való dolog minden törvényes és méltányos közigazgatási komoly érdeknél. És mert igen gyakran a törvényesség és komolyság látszatába kell burkolni olyas valamit, a mi önmagában véve fogalmilag és tartalmilag kiáltóan abszurdum és nevetség, ennélfogva nem is lehet józerével kivánni, hogy maguk az illető funkczionáriusok komolyan vegyék az egész komédiát.

Ime egy kis példa, egy momentfelvétel Árva megye közigazgatási életéből, gyönyörködhetik benne mindenki, a kinek a komoly és tisztességes adminisztráczió a szivén fekszik.

Árva megye alispánja, — akkor még Csillaghy, — jelenlegi főispán 1900. julius hó 12-én kelt és 4275/1900. szám alatt iktatott végzésével, melynek egyik hiteles kiadványa itt a kezemben van, kör- illetve községi jegyzői szigorlatra bocsát egy egész sereg folyamodót, a nélkül, hogy a megkivántató előképzettség csak a legtávolabbról is meglett volna bármelyiknél, 4 polgári iskoláról, 3—4, legfeljebb 5 gimnáziumi osztályról tudtak csak számolni a jelöltek. A terminust 1900. aug. 1-ére tüzte ki az alispán, alighanem azért, mert ugyanazon év szeptember havában már életbeléptek a közigazgatási tanfolyamokról szóló törvényes szabályok, biztositania és feltétlenül lekötelezni kellett tehát a kérdésben forgó segédjegyzőket, adóhivatali tiszteket, különféle irnokokat, kik feltétlen hű és engedelmes szolgái leendenek az uralkodó megyei klikknek, de főleg az adminisztráczió vezetőjének, a mely őket saját legnagyobb ámulatukra, ime, kvalifikáczióhoz juttatja, azért hivta fel őket előzetesen, hogy kérvényeiket a vizsgára adják be.

Ugy is volt, folyamodtak, vizsgáztak és kettő kivételével mind meg is nyerték a kör- illetve községi jegyzői okleveleket. De nem sokáig örülhettek a megszerzett okleveleknek. A hibát ugyanis valahogy jóvá kellett tenni.

És ez a jóvátétel, ennek az u. n. jóvátételnek a geniálisan kieszelt és keresztülvitt módja az, a mi az embert kell, hogy kaczajra fakassza! *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* Történt pedig a következő módon: A következő iratot kapta minden okleveles kör- illetve községi jegyző: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Árva megye főispánja. Tekintetes X. Y. — mert nomina sunt onima — urnak. A főispán ur ő méltóságának rendeletéből felkérem, miszerint a folyó évi augusztus hó 2-án itt nyert körjegyzői oklevelét haladéktalanul czimemre elküldeni sziveskedjék. Tisztelettel Broszmann Róbert megyei várnagy, a főispán irodavezetője.«

Vagyis a főispáni bölcseség eme hermaphrodita szülöttjén, bárha csak pár rövid sorból áll, mindössze a következő igen érdekes momentumok észlelhetők:

1. Hivatalos szám nincs rajta, de még csak kelet sem, csak alluzió az augusztus 2-án nyert körjegyzői oklevélre;

2. ellenben rá van nyomtatva a homlokára a főispáni bélyegző: »Arva megye főispánja«; — hivatalos pecsét ellenben megint nincs rajta; —

3. a szövegben a főispán »rendeletére«, tehát hivatalos akarat kijelentésére történik hivatkozás, ellenben

4. aláirja Broszmann Róbert, a megye derék várnagya, de

5. nem mint várnagy, hanem mint »a főispán iroda vezetője«,

6. nagyon sürgősnek látszik a dolog, mert haladéktalanul kéri az okleveleket a várnagy ur, mint »a főispáni iroda vezetője« és ezt a szót »haladéktalanul«, kétszer is aláhuzza.

Hát a fenti levél, rendelet, intézvény, vagy miféle »irat«, szóval a fenti kelet, szám, pecsét stb. nélküli, tehát fületlen és farkatlan »irat« valóságos betörés azoknak a szegény embereknek a jóhiszemüségébe és függő helyzetébe, alattomos módon és álutón, sőt tovább megyek, valóságos megyeházi ravasz fondorlattal való kicsalása az okmánynak az érdekeltek zsebéből.

Rajta van ugyan a főispáni stampiglia, benne van ugyanannak a rendeletére való nyomatékos hivatkozás és a halasztást nem tűrő sürgősség, mindez azért, hogy azok a szegény ördögök megijedjenek és valahogy ellenszegülni ne merjenek olyan intézkedésnek, a mely ennyi »hivatalos« attributummal van ellátva.

De másrészt gondoskodva van arról is, hogy a hivatalos felelősséget itt senki ne viselje; hiszen ez az egész — ha ugy akarjuk — egy egyszerü »magán levele« a várnagynak, a melyen se hivatalos szám, se hivatalos pecsét nincs; hogy pedig »főispáni irodavezetői« állás egyáltalában nem is ekzisztál — az evidens! Szegény emberek egynek kivételével be is küldötték okleveleiket a kivánt helyre és azóta — bárha eltelt sok idő — se oklevelüket vissza nem kapták, sem arról nem kaptak értesitést, hogy miért és kinek intézkedéséből tartatnak azok vissza.

Most ismét két eset lehetséges. Vagy saját inicziativájából cselekedett a várnagy vagy nem; ha saját inicziativájából cselekedett és cselekedhetett igy, akkor, ugy látszik, sutban és várnagyi tutela alatt gubbaszkodik a főispáni tekintély; ha pedig tényleg főispáni utasitásra cselekedett, akkor világosan áll előttünk a főispáni cselszövény, annak engedelmes, vak eszközével együtt. De lett légyen bár igy, vagy ugy, mind a két esetben elkövetve látszik lenni a btk. 406. §-ába ütköző okirathamisitás vétsége, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert hiszen az emlitett törvényhely igy szól:

»406. §. Az okirathamisitás vétségét követi el és két évig terjedhető fogházzal, valamint 500 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: a ki azon czélból, hogy másnak kárt okozzon, olyan okiratot, mely vagy épen nem, vagy nem kizárólag sajátja, jogtalanul megsemmisit, megrongál vagy eltitkol.«

Dr. Edvi Illés Károly: »A magyar büntetőtörvények zsebkönyv«-ében e szakaszhoz a következő jegyzetet füzi: »A kár, a melyre a tettes czélzata irányul, nem csupán vagyoni kár, hanem mindennemü joghátrány lehet, a mely valakit pl. egy reá nézve értékes közokirat megsemmisitése által érhet«.

De tegyük fel, hogy maga a főispán egyenesen irt volna reá ezekre az emberekre; kérdem: vajjon nem-e a hivatalos hatalommal való visszaélés lett volna-e ez is in optima forma?

Azt még soha senkisem hallotta, hogy az egyszer megszerzett kvalifikaczionális okmányokat, — melyek legszentebb magántulajdont képeznek — csak igy brevi manu el lehessen harácsolni, minden előzetes proczedura nélkül.

Hát az egyiknek volt is annyi esze és nem küldötte be az oklevelét. Ez tehát diplomás kör- illetve községi jegyző ma is, ugy tudom, fungál nagy örömére a többieknek, a kik ebben nemcsak a jog, törvény és igazságot, de a nagy egyenlőséget is bámulják. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De mi fog történni, ha a denaturált körjegyzőknek eszükbe jut pert akasztani a vármegye nyakába?

Hiszen őket az illetékes hatóság vizsgára bocsátotta teljesen legitim formában; ők beutaztak a megye székhelyére, idejüket mulasztották, költekeztek utazásra, élelemre, bélyegre, vizsgadijra stb.

Ezeket a költségeket, de meg egyéb költségeket is joggal keresetbe tehetnek!

Ez a Paprika Jancsi-tempó azonban itt még mindig nem fejeződik be. *(Halljuk!)*

Igen, igen érezték a megyén, hogy itt bajos az állapot, hiszen a legközelebbi alispáni félévi jelentés tárgyalásakor ez a kis oklevélfosztás szóba jön, vagy legalább is szóba jöhet.

Az 1900. év október havában tartott közgyülésen az alispáni félévi jelentés nem tárgyal-

tatott, mert az alispán, Csillaghy, időközben főispán lett, és nem irta alá a jelentést; de nem irta alá a főjegyző sem. Át lett tehát tolva az első félévi alispáni jelentés tárgyalása az 1900. évi deczember 19 ikére egybehivott rendkivüli megyei közgyülésre, a mikor az utóbb főszolgabiróból alispánná lett Bulla irta alá, ismét nagyobb dicsőségére a közállapotok komolyságának, lévén az alispáni jelentés tárgya — a többek közt — épen az aláiró alispán saját volt főszolgabirói működése is.

A jelentést aláiró alispánt azonban felelősségre vonni nem lehet a jegyzői oklevelek tárgyában, hiszen ezek körül de facto nem ténykedett; ténye volt ez az időközben főispánná lett volt alispánnak, a kit azonban a megye most már mint elnöklő főispánt, ugyancsak nem vonhat felelősségre. Szóval, egyik illegitim módon átcsusztatja, a másik illegitim módon átszedi a felelősséget; mi természetesebb ilyen körülmények között. mint az, hogy ebben a diszes ide-odalejtésben ép a szegény felelősség elve az, a melyik megszünik, ugyancsak a miniszterelnök ur és az ő intenczióinak nagyobb dicsőségére, *(Tetszés balról.)* annál is inkább, mert hiszen ezek a jelentések feljönnek a belügyminisztériumba, a mely kormányhatóság megjegyzéseivel ellátva küldi vissza a megyéhez az alispáni jelentéseket.

Ez az alispáni jelentés a belügyminiszteriumból visszaérkezett és mi tudomásom sincs róla, hogy a felelősség elvével és intézményével üzött eme frivol játék miatt bárki is érezte volna a miniszterelnök illetve belügyminiszter ur sujtó kezét.

És itt a leghatározottabban fel kell az alternativát állitanom, ép a miniszterelnök ur s az ő intencziói iránt való tiszteletből; — kizártnak kellvén tartanom, hogy látta és tudta a helyzetet igaz valójában és mégsem érezte szükségét semmi intézkedésnek. Kettő lehetséges tehát csak: és pedig, vagy kikerülte a belügyminiszter-miniszterelnök ur figyelmét ez a kiáltóan visszás dolog, a mi a túlságos czentralizáczió s a miniszterelnök ur sokszoros elfoglaltsága mellett elvégre emberileg nagyon is érthető és akkor még mindig nem késő a dolgot konsziderácziótárgyává tenni s a vétlen mulasztást pótolni — vagy ugy áll a dolog, hogy a miniszterelnök urnak talán nem is volt módjában tisztán látni az esetet egyszerüen azért, mert a felelősségtől mindenképen fázó megyei urak elmulasztották a valót köteles őszinteséggel feltárni, a mi ha igy áll, plane kettős oka van a miniszterelnök urnak arra, hogy kérlelhetetlen vivisectiót végezzen egy teljesen korrupt megyei rendszeren, a mely ilyenformán felfelé is, lefelé is egyformán kompromittálja, kijátszsza a felelősség elvét és garázdálkodik — a jóhiszemü, de félrevezetett belügyminiszter ur kontójára — felelősség nélkül. *(Ugy van! balról.)*

A felelősség eszméjének eliminálása pedig megfosztja a közigazgatást az igazságtól, ez uton a bizalomtól, a minek vége az, hogy tekintélyről sem lehet többé szólani ott, a hol a közélet minden ethikai tartalma régen levásott. A mig, t. ház, ilyen állapotokat látunk, a mig a felelősségtelen és hazugságoktól telitett megyei despoczia orgiákat ülhet, addig a kormány eredményekre nem hivatkozhatik. *(Ugy van! balról.)*

Ezekből és sok minden másból pedig azt látom, hogy a miniszterelnök urban a szó hatalma van csak meg, nem pedig a kormányzati energia is. És szomoru sorsa a magyarnak, hogy mig a letünt, de sajnos, sőt félő, igen könnyen ujra feltünhető korrupt kormányzati rendszer annyi és oly sok erélyt tudott mozgósitani áldatlan müve megvalósitására, addig a jog, törvény és igazság bajnoka teljesen ellankadt és megpetyhüdt, mielőtt még elvei megvalósitásához hozzáláthatott volna. *(Tetszés balról.)* A miniszterelnök lényegileg miben sem vitte előbbre az ország dolgát és maradt — odakünn — minden a régiben. Már pedig három esztendő elégséges idő lett volna, hogy pozitiv rendszerváltozásnak, pozitiv alkotásoknak legyen tanuja.

Ujat csak a feltálalásban látunk, a minek azután csakugyan művésze a miniszterelnök ur. Tőle sok modern szakács tanulhatna tudást és rutint abban, hogy miképen kell a mult heti romlott husokat a fratis saucejával, az elegáns pózok garnirungjával ugy szervirozni, hogy mégis valaminek lássék — messziről legalább és a kirakat üvegén keresztül. *(Derültség a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Talán mégsem!

Abaffy Ödön: Miután azonban a nemzetnek nem erre, hanem megvalósitott intézményekre és regenerált organumokra van szüksége, hiányzik amaz alap, a melyre bizalmamat bazirozhatnám és mivel a kormány iránt bizalommal semmiképen viseltethetem, ennélfogva nem vagyok abban a helyzetben, hogy a javaslatot elfogadjam. *(Hosszas, élénk éljenzés a baloldalon.)*

Elnök: Az idő előre haladván, azt hiszem, itt a vitát félbeszakithatjuk. De mielőtt az ülést bezárnám, megteszem javaslatomat a napirendre vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy holnap d. e. 10 órakor tartson ülést, a melyben folytassa az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatnak tárgyalását. *(Helyeslés.)*

Ha a ház ezt a javaslatot elfogadja, ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

114. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 14-én, szerdán,

gróf Apponyi Albert, utóbb Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — A földmivelésügyi miniszter törvényjavaslatának benyujtása a gazdasági munkás-cseléd-segélypénztárról szóló törvény kiegészitéséről. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a május hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Szilágy és Vas vármegyék közönségének feliratát a kóbor czigányok letelepitése tárgyában;

Gömör-Kishont vármegyék közönségének feliratát, az 1891: XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt; végre

a tenkei ipartestületnek Barabás Béla képviselő által beadott kérvényét, az önálló vámterület tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Napirend előtt Nessi Pál képviselő ur óhajt felszólalni.

Nessi Pál: T. ház! A költségvetési vita, nem a mi hibánkból, de szokatlanul sokáig tartott az idén. És valószinüleg ez volt az oka annak, hogy a költségvetési vita tartama alatt minden egyéb kérdést a ház elhanyagolt: nevezetesen 21 interpelláczió vár már válaszra, a mi — azt hiszem — az interpellaczionális jognak olyan negligálása és olyan lax kezelése, hogy a miniszterelnök ur maga is kijelentette: ez nem fér össze sem a ház méltóságával, sem az interpellácziós jog lényegével.

De az egész nemzet lázban van, egy kérdés megoldását várja és ez Kossuth Lajos szobrának a kérdése. Heves vármegye egy átiratot intézett a házhoz és megküldötte az összes vármegyéknek, a melyek sorban küldik fel kérvényeiket. A kérvényi bizottság azonban tétlen, a kérvényeket nem intézi el, a háznak jelentést nem tesz. Én tehát azért, hogy e kérvények mielőbb tárgyaltassanak, azon kérést intézem a ház t. elnökéhez, kegyeskedjék a kérvényi bizottságot megsürgetni, hogy a Kossuth-szoborra vonatkozó kérvényeket a házban mielőbb tárgyalhassuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen sürgetést illetőleg, a mely kétrendbeli, t. i. először arra vonatkozó, hogy a miniszterek az interpellácziókra nem válaszolnak a 30 napon belül, a mely a házszabályokban elő van irva és másodszor, hogy a kérvényi bizottság nem tárgyalja elég gyorsan az ügyeket, van szerencsém pár megjegyzést tenni, a melyek talán a t. képviselő urat is megnyugtatják.

Az interpellácziókat illetőleg beismerem, hogy ez egyszer megtörtént, — ritkán szokott velem megtörténi — hogy a 30 nap eltelt a nélkül, hogy válaszoltam volna nemcsak ezen, a képviselő ur által emlitett, de több hozzám intézett interpelláczióra. Talán 10—12 ilyen interpelláczió van. Nem szándékosan tettem, s nem azért nem válaszoltam egyikre, hogy azután a

másikra se válaszoljak; világosabban: nem azért nem válaszoltam a többire, mert a Kossuth-szoborra nézve hozzám intézett interpellácziára nem akartam válaszolni. Fogok rá válaszolni.

Várady Károly: Kötelessége!

Széll Kálmán miniszterelnök: Várady ur kitanitása felesleges, a mikor magam is mondom. Ismerem kötelességemet. De hát kegyeskedjék szives figyelembe venni ezennel azon mentségemet, — ha Várady urnak igy tetszik, mert én igy sem restellem soha — hogy azért nem válaszoltam eddig ezen interpellácziókra, mert nem akartam félbeszakitani azokat a sürgős tárgyalásokat, a melyekkel a t. ház most el van foglalva. *(Helyeslés.)* Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a költségvetést tárgyaljuk az év eleje óta. Május van és még ma sincsen költségvetési törvény. Annyira elkéstünk, hogy belejutottunk most a parallel-ülésekbe, t. i. a delegácziók is üléseznek és a ház is: oly kulminácziója a teendőknek, a melynél nagyobb alig lehetséges. *(Igaz! Ugy van! jobboldalon.)* Egyébiránt én azt hiszem, a 30 nap nem számittatik akkor, mikor közben szünet van; *(Helyeslés jobbfelől.)* pedig most volt a husvéti szünet. Ezeknél fogva kérem, sziveskedjék a t. ház most elnézni, hogy eddig ezekre az interpellácziókra nem válaszoltam. Igérem, hogy mihelyt a ház a delegácziók ülésezése alatt szükségképen előálló szünet után ismét összeül, az első ülések egyikén minden interpellácziókra felelni fogok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)* Valamennyire, tehát erre is.

A mi pedig a kérvényi bizottságot illeti, semmi kifogásom sincsen az ellen, hogy az utasittassék arra, hogy mentül hamarább tárgyalja az összes kérvényeket, a melyek hozzá vannak utalva. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Miután Nessi Pál képviselő ur egyszersmind hozzám is fordult, mint a ház elnökéhez, hogy sürgessem meg a kérvényi bizottság működését, annak a szobornak a tárgyában, a melyet a képviselő ur szives volt megemliteni: erre nézve nekem csak az a megjegyzésem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy sürgetni abban az értelemben, hogy a bizottságnak mintegy utasitást adjak, hogy ilyen vagy amolyan idő alatt működését ebben vagy abban az irányban befejezze, nem tartozik az én jogkörömhöz; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* ilyen utasitást csak a ház adhat és a ház részéről határozathozatalnak egy ily napirend előtti felszólalás alkalmából nincs helye. De én azt hiszem, hogy a t. képviselő ur belenyugodhatik abba, hogyha én a kérvényi bizottság elnökét értesiteni fogom arról, hogy itt megnyilvánult az az óhajtás, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy ezen kérvények mielőbb tárgyalás alá vétessenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi kifogásom ellene!

Elnök: Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter kiván előterjesztést tenni!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot a gazdasági munkás-cseléd-segélypénztárról szóló 1900: XVI. számu t.-czikk kiegészitéséről (Irom. 147). Kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot és indokolását kinyomatni, kiosztatni és előzetes tárgyalás végett a földmivelésügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasitani méltóztassék. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter által beadott, a gazdasági munkás-cseléd-segélypénztárról szóló 1900: XVI. számu t.-cz. kiegészitésére vonatkozó törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a földmivelésügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasittatik.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy sem az inditvány-, sem az interpellácziós-könyvben nincs ujabb bejegyzés.

Elnök: Következik az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 143, 145) folytatólagos tárgyalása.

Illyés Bálint jegyző: Molnár Ákos!

Molnár Ákos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A költségvetésről szóló, előttünk fekvő törvényjavaslatot részint közjogi, részint közgazdasági okokból el nem fogadhatom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az előbbieket már a mult ülések egyikén kifejtette pártom nagynevü vezére, Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* és ezért nem tartom szükségesnek azokat ismételni, miután nekem is e párt kötelékéhez van szerencsém tartozni, és álláspontom nekem is ugyanaz, *(Halljuk! Halljuk!)* de azokat a közgazdasági okokat, a melyek engem arra késztetnek, *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy ezt a törvényjavaslatot el ne fogadjam, és bizalmamat a kormánynak ne ajándékozzam, igenis részletesen ki fogom fejteni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A költségvetés minden államban nem egyéb, mint az államháztartás képe, a mely a szerint tükrözteti vissza az állam közgazdasági helyzetét, a mint az tisztán és világosan kivehető a számok labirynthusai között. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én az 1902. évi költségvetést nem tartom olyan tükörnek, a melyből élesen meg lehetne különböztetni, hogy vajjon igaz és komoly alapon nyugszik-e az egyensuly, vagy pedig csak egy, a jövőt megillető tőke elköltésének következménye, bázisa. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen sok jelenség ez utóbbi mellett szól, s a midőn ilyen kijelentést kell, hogy tegyek, akkor ebből már is következtethetni szavazatomra. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy mit mutat ez a tükör, t. ház, azt leszek bátor a háznak most egy kissé részletesen elősorolni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Mindenekelőtt a kiadásoknak egy óriási

tömege az, a melyet olyan czélokra fordítunk, a mely igen kevés, mondhatnám, semmi produktiv eredményt nem mutat fel, vagy pedig egy, még alig 20 millió lakosságot számláló és ilyen elszegényedett országban, mint a mienk, az állami kiadásokhoz nem talál. *(Halljuk! Halljuk!)* De lássuk, mit mutat a tükör. Itt van először a nyugdij kérdése. A nyugdijak 20 és fél millió koronát emésztenek fel. Ez valóban aránytalan magas százalék, az egy miliárd és 86 milliós állami kiadásoknak magában két százalékát teszi, és ez azt jelenti, hogy nálunk az állam nem használja ki eléggé a munkaerőt, a tisztviselői karban túltengés van, nagyon sok a nyugdijas, a mit ez az állam meg nem bir, s ha a sok nyugdijast látom, lelkemben önként felmerül a kétely, hogy vajjon minálunk nem könnyen nyugdijaznak-e, s nem játszik-e szerepet ennél a személyes önkény? Ezzel a bajjal kapcsolatos a tisztviselők járandóságainak kérdése. Ugyanis hivatalnokoknak a magyar állam az 1902. évi költségvetés szerint 183 milliót ad ki. Ez már tűrhetetlen állapot, a magyar nemzet nem birja azt el, hogy kiadásainak $16^1/_2\%$-át a bürokratizmusnak áldozza. Ez, t. uraim, nem állami igazgatás, ez kormányzati képtelenség, mert a mely állam csak 183 millió koronányi tiszti fizetéssel képes ez országot elkormányozni, ez azt mutatja, ez annak a jele, hogy nálunk nincsen meg a helyes munkafelosztás, vagy pedig az állami teendők jogos feladatainak igaz teljesitése nem dívik, hanem az az intenczió, hogy minél több embernek adjunk hivatalos kenyeret. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nálunk tehát a rubrika-kormányzás az irányelv. De tetőzi még ezen kiadásoknak összegét az is, a mit még ebbe nem számitottam bele, t. i. a katonai fizetések óriási összege. Pedig az, mint minden államban, ugy nálunk is, a kiadásoknak óriási quótáját teszi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Engemet tehát nagy aggodalommal tölt el ez a kormányzati politika, és fájdalom, hogy semmi jelenség nem mutat arra, hogy megállanánk a bürokratizmus túltengésében, pedig egy cseppet sem állithatom azt, hogy tisztviselőink valami jól volnának dotálva, sőt ellenkezőleg elismerem azt, hogy a tisztviselőknek legalább 70%-a, és különösen az alsófoku tisztviselők helyzete már elviselhetlen, a tisztviselők 70%-a nyomorog. Ha már most mégis ilyen óriási összegre rúg az, a mit kiadunk tisztviselők fizetésére, és a tisztviselőink még nincsenek kellően dotálva, ez csak azt mutatja, hogy nálunk sokkal nagyobb a hivatalnoki sereg, mint a mennyit ezen állam szükséglete megbir. Pedig ez nemcsak egyszerüen budget-kérdés, mert ez mélyen érinti a társadalmi foglalkozások helyes elosztásának kérdését is. Ugyanis, a mely állam intelligenciája legnagyobb részben tisztviselőkből áll, az az állam nem tud kifejteni kellő önálló gazdasági tevékenységet, mert annak a tisztviselőnek nem áll módjában, hogy az állam közgazdasági terén növelje a nemzet vagyonát, már pedig ma már csak az az állam tarthatja fenn magát, a mely tőkét gyüjt, vagyont halmoz össze, és annak virágát, gyümölcseit maga is szedi le. Ha tehát a hivatalnoki létszám gyarapitása által arra szoktatjuk a nemzet fiatalabb generáczióit, a nemzet virágait, hogy abból éljenek, abból várják megélhetésüket, a mit minden hónap elsején valamely államkaszszából felvesznek, akkor ez az állami önállóságot, a gazdasági önálló tevékenység termő erejét sohasem lesz hivatva növelni; hanem ellenkezőleg a nemzet megmarad abban a gazdasági elszegényedésben és elposványosodásban, a melyet, ugy látszik, a t. kormány, jelenlegi költségvetési politikája szerint, nem igyekszik, nem is akar kiirtani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De lássuk, t. ház, mit mutat a tükör tovább. Egy ijesztő oldala költségvetésünknek az, a mit a hadügyi kormányzat tüntet fel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közösügyi katonai, továbbá a honvédelmi kiadások czimén 126 és fél millióval szerepel ez a tétel a költségvetésben. Tehát közösügyi és honvédelmi kiadási czélokra $11^1/_2\%$ esik összes kiadásainkból, a mi azután, kivéve a honvédséget, igazán improduktiv kiadás. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bátor leszek ezt azonnal be is bizonyitani. Én elismerem azt, hogy a többi európai nagyhatalmak költségvetéseiben talán a mi tételeinknél nagyobb tételek szerepelnek katonai kiadásokra felvéve; de nincs csak egy is az összes európai nagyhatalmak közt, a melynek hadügyi kormányzati czélzata a mienkkel összehasonlitható volna. Hiszen azt látjuk és tapasztaljuk, hogy a külföldi nagyhatalmak mind egy magasabb, a messze jövőbe szóló terjeszkedési, hóditó politikát követnek és ennek megfelelőleg lehet azután nekik nagy hadseregeket szervezniök és fentartaniok, de hogy ezzel szemben Magyarország és Ausztria mint nagyhatalom a többi nagyhatalmakkal összehasonlitva csak aránylag is valami hóditó politikát üzne, azt senki sem mondhatja az országban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nekünk e tekintetben nincsen egyéb czélunk és feladatunk, mint a mit ma is vallunk, az önvédelem és az önbiztositás politikája. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* No már, hogy ha mi e czélunknak megfelelőleg oly óriási összegeket veszünk fel költségvetésünkbe és szerepeltetünk a hadügyi politika kiadásaira, akkor ez csak óriási politikai kormányzati képtelenségre mutat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hogy ha mi csak önvédelmi és önbiztonsági politikát folytatunk, akkor nincs szükségünk arra az óriási nagy hadseregre, és az önvédelmi czéllal és feladattal nem áll arányban a tábornoki karnak óriási nagy mértékben való fejlesztése és az azokra forditott hadügyi kiadás. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar nemzet, bátran

merem állitani, a hadügyi kiadásokra fektetett költségeinek legalább is egyharmadát megtakarithatná, hogy ha leszerelhetné azt a nagy közös hadsereget, a melyet ma nálunk még mindig jobban fejleszteni akarnak. És ennek a leszerelésnek az az eredménye 40—42 milliót kitevő összeg volna, a mit más hasznosabb, produktivabb célokra tudnánk forditani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. ház, tehát nem helyes kormányzati politika a hadügyek terén. Mert hogy hadügyi feladatunkat ma mikép teljesitjük, ha néha az európai nagyhatalmak konczertjében részt kell vennünk, arra nézve leszek bátor csak a legközelebb elmult idők hadi eseményeiből felemliteni példát. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Itt van a Kréta szigetén történt beavatkozások kérdése.

A mi hadseregünk ebben az akczióban szintén részt vett és azt tapasztaltuk, hogy a kis Balkán, államok számba sem látszottak venni minket és az akczióképességünkbe vetett hitet ugyancsak nem növelte a krétai szereplés. Egyébre nem szolgált, mint arra, hogy ellövöldöztünk egy csomó puskaport és alkalmat adtunk a hadügyminiszternek, hogy hadi terheinknél dupla krétával irjon elő.

Épugy vagyunk a kinai beavatkozással. Igaz, hogy itt katonáink némi kis dicsőséget is szereztek, de a dicsőség nem áll arányban azzal az összeggel, a mely ezen alkalommal elfolyt a Sárga-tengerben.

De most már álljunk meg itt egy kicsit. Mert idáig még csak a hadügyi kormányzatnak helytelen politikájára kivántam rámutatni, de a mit most mondandó leszek, a hadügyi kormányzatnak valóságos büne, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ez az, hogy még azt a feladatot sem teljesiti a hadügyi kormányzat velünk magyarokkal szemben, azt az első alapvető nevelési feladatot, a melyet minden országban minden katonának teljesitenie kell, hogy az az akár magyar, akár másajku katona a magyar állam szuverénitását a hadsereg intézményéből lássa; hogy lássa, hogy a haza fegyveres ereje a magyar állam rendelkezésére áll, hogy e hadseregnek a magyar állam parancsol, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy az államnak minden ize Magyarország jellegét képviseli, s azt a hadseregnek is magán kell hordoznia. *(Igaz! Ugy van! Éljen! a szélsőbaloldalon.)* Fájdalom azonban, a közös hadsereg nyelve és vezénylete német és németek vezérlik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ily hadügyi feladat, mint a melyre az elébb rámutattam, ezen tisztán védelmi feladat, egy cseppet sem födi azt a 30—32 év óta folytonosan fokozódó hadügyi terhet és indokolatlanná teszi a most követett hadügyi kormányzatot.

Lássuk a tükröt tovább, t. ház. Itt van a pénzügyi kormányzat. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ezen a téren az államadósságok kérdésével kivánok első sorban foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az államadósságok 297 millió kamatkiadással szerepelnek a költségvetésben. Óriási teher ez, oly teher, a mely már egymagában képes volt a többi közgazdasági intézményre sorvasztólag hatni és képes volt azokat megölni, mert ennek sulya nemcsak abban van, hogy 27%-át köti le az összes állami bevételeknek, hanem ennek a 27%-nak 70%-a külföldre megy, nem a magyar közgazdasági érdekeket gyarapitja, hanem a külföldi tőkét istápolja. Ezzel szemben engem cseppet sem vigasztal, hogy az állami 7.625,000.000 korona adóssággal szemben nagy állami vagyon is áll rendelkezésre, mert a 4.627 stb. millió korona adósságot nem pótolhatja, nem helyettesitheti, mondom, az állami ingatlannak 3.667,000.000 korona értéke, mert ennek egy része mit sem jövedelmez. Sőt az államvasutaknak, mint egyik legnagyobb jövedelmi forrásnak 2.148,000.000 koronát képviselő tőkéje is alig hozza meg ma a $3^1/_2$ százalékot; pedig vannak ma olyan államadósságaink, a melyek ennél magasabb százalékkal kamatoznak. De különben is a legveszedelmesebb pénzügyi politikának tartom azt, mikor az államnak ugyanannyi az adóssága, mint a a mennyi a vagyona, főleg akkor, mikor az államadósság külföldre vándorol és nem gyarapitja, mint mondám, a belföldi tőkét és közgazdasági ágazatainkat.

Igy azután természetes, hogy nem telik közutaink javitására, hogy előáll az az állapot, a mely az egész világban, vagy legalább Nyugat- és Közép-Európában szinte hihetetlen dolog, hogy Magyarországon, mikor már a keleti expressz-vonat füstölög keresztül az országon, mikor gőzzel és villanynyal dolgozunk, mikor már a föld nem elegendő a tudomány vivmányainak, hanem már a légbe vágyunk röpülni, Magyarországon van több olyan hely, és itt utalok az általam ismert Bihar vármegyének oly pontjaira, hol a közlekedés még egyszerü szekérrel sem vihető keresztül az év igen sok szakában utaink rosszasága miatt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott vannak ipartelepeink; jelentéktelen iparunk mellett is igazán csak nehezen, csak csepegtetve tudunk a t. kereskedelmügyi kormánytól ipari intézmények, gyárak létesitésére egy-egy kisebb összeget kapni. Ép ezért nem tud a kultuszminiszter ur nagyobb összeget forditani a tanitók fizetésének emelésére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig ez elsőrangu állami feladat, és égető szükség ma már, s ezen kiadások volnának hivatva a magyar nemzet kulturájának fényét emelni, és a közjólétet hazánkban megteremteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az eddigiekből azt láthatjuk, hogy mintegy 640 milliót tesz ki azon kiadások összege, a melyeket improduktiveknek lehet nevezni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezzel szemben 446 milliót tesz ki az az összeg, mely

összes állami és produktiv czélokra forditott kiadásainkra fel van véve.

Miután a kiadások tételeinek felsorolásával bemutattam a tükörben az állami költségvetést, lássuk ezzel szemben a bevételi részt is. A t. pénzügyminiszter ur, hogyha csak arról volna szó, hogy minél gyorsabban, minél szigorubban behajtsa a közadókat és azokat az állampénztárban kellő zsugorisággal meg is őrizze, csakugyan az ország első szakminisztere lenne. De egy kormányférfiunak, egy előrelátó politikusnak számot kell vetnie azzal is, vajjon elbirják-e az adózó polgárok azokat a czélba vett adókivetéseket, vajjon fizetőképességük arányban áll-e a reájuk vetett közteherrel? Már pedig ebben a tekintetben azt látjuk, hogy az adók elosztása a legnagyobb aránytalanságot mutatja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azoknak az adóknak, a melyek az állami bevételek legnagyobb kontingensét képezik, aránytalanul nagy tömege a szegény népet, a kisebb embert sujtja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 213 millió bevételnek legalább a fele, az egyenes-adó, az alsóbb néposztályt sujtja, ez tehát óriási aránytalanság; de a fogyasztási adók, minthogy ezek igazán csak a tömeges fogyasztás által éretnek el, igy a szeszadónak 75 milliója, a söradónak 6 milliója, az ásványolajadónak 8 milliója, a söritaladó-pótlék és a szeszadó-pótlék 37 milliója nem a nagy és tömeges fogyasztási adóra baziroztatik-e? Már pedig az adófizetési képességgel arányban nem álló terhekkel sujtani ezt a népet, nem lehet helyes pénzügyi politika. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezzel lehet ideig-óráig eredményeket elérni, de erre fontos állami czélokat bazirozni nem lehet.

Még csak arra vagyok bátor appellálni, hogy ez a nép nem is birja tovább ezeket az adótételeket, mert már 1.721,000,000 koronát tesznek ki azok a betáblázott adósságok és ennek legalább kétszeresét a váltóadósságok. Ezen népre többet kivetni nem lehet, mert a megnyiratott juhnak is idő kell ahhoz, hogy a gyapjuja kinőjön. Ezt ajánlom a t. pénzügyminiszter ur figyelmébe, hogy eljön az idő, mikor a második növést már nem fogja tudni lenyirni, mert nem nő ujra. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ezt mutatja, t. képviselőház, a költségvetés tükre, a melynek van egy hátlapja is, a melyet ugyan a költségvetés nem mutathat, de azért a pénzügyi kormányzat tekintetében kötelességemnek tartom itt a t. képviselőház előtt felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a pénztári bevételek kérdése. A pénztári készletekkel a pénzügyi kormányzat nem jár el parlamentáris elvek szerint. A pénztári készlet époly állami vagyon, mint más vagyonrész és mégis azt tapasztaljuk, hogy ebben a t. pénzügyminiszter ur szabadon, majdnem önkényesen rendelkezik. Jól tudom én is, hogy vannak egyes törvényeink, a melyek a pénztári készletek kezelésére vonatkoznak, illetőleg ebben a tekintetben a pénzügyminiszter urat felhatalmazzák. A pénzügyminiszter ur talán az 1848-iki III. t.-cz.-re szeret gondolni, a melyet nagyon is túl igénybe vesz a személyes felelőség tekintetében. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ilyenkor jó a 48-as törvény!)* De más helyen nem látjuk, hogy ezeket a 48-iki törvényeket ennyire szivére venné a t. kormány. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A pénzügyminiszter ur tehát szokássá tette, hogy a pénztári készletekből nagyobb összegeket ad ki egyes bankoknak és más egyéb czélokra országgyülési felhatalmazás nélkül. Az 1900-ik zárszámadás mutatja ezeket a tételeket. Minthogy azok ott meg vannak irva, én csak egypár részlettel kivánok foglalkozni. Ott van pl. a hadihajókra adott 4 millió korona előleg. Ez a delegáczió hatáskörébe tartozik — szerintem ugyan helytelenül — de a delegáczió költségvetésébe fel nem vette, az országgyülés sem vette fel, kinek a meghatalmazására adta hát azt ki a pénzügyminiszter ur? A hadügyminiszter ur kivánságára. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A képviselőház az ezek iránti előleges kritikának jogát nem adhatja ki kezéből, *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* mert az utólagos kritikával már nem érünk el semmit. Parlamenti gyakorlatunkban ennek nincs is helye, mert hisz én ismerve a t. pénzügyminiszter urnak e tekintetben kifejtett gazdasági tevékenységét és azokat az irányzatokat, a melyek őt e tekintetben vezetik, meg vagyok róla győződve, hogy ő mindenesetre gyümölcsöztetni kivánja azokat a pénztári készleteket, én csak a rendszer ellen tiltakozom itt és ezt mint képviselő kötelességemnek tartom és, mert azt kivánom, hogy a magyar parlamentárizmus elvei betartassanak egy alkotmányos kormány által.

Mert, t. képviselőház, hogy egy másik tételt kiemeljek, pl. a királyi várpalota költségeire a t. pénzügyminiszter ur 12 és fél milliónyi előleget adott. Hát kinek adta ezt a t. pénzügyminiszter ur és milyen visszafizetési feltételek mellett? Épen e padsorokról pártunknak egyik érdemes tagja, Komjáthy Béla t. képviselőtársam *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* hozta ezt szóba a zárszámadási bizottságban és a t. miniszterelnök ur akkor válaszolt is rá, hogy milyen visszafizetési feltételek mellett kivánja majd megtérittetni a czivillistából az ezen királyi várpalota költségeire forditott kiadásokat. De nem tett volna-e sokkal nagyobb szolgálatot a pénzügyminiszter ur ugy az országnak, mint az uralkodóháznak akkor, ha idejött volna az országgyülés elé és költségvetésébe vette volna ezt fel? Én meg vagyok róla győződve, hogy az ország önmagát becsülte volna meg akkor, a mikor önként maga vállalkozott volna Budavárában egy méltó királyi várpalota felépitésére a magyar udvartartás számára.

Barta Ödön: De ugy, hogy itt is lakjék az udvar!

Molnár Ákos: Azt hiszem, t. képviselőház, hogy mikor ebben a tükörben bemutattam mindazokat, a mik a mai kormányzati rendszer átkos hatásaiként erre a nemzetre nehezednek, s a mikor egyszersmind tényekre hivatkozom, hogy ez az ország ennek a kormányzati politikának következtében már elszegényedett, gazdaságilag nem fejlődött annyira, mint a mennyi a reáforditott improduktiv kiadásoknak produktiv czélokra forditása által elérhető lett volna: akkor ebben a kritikámban a teljes igazságot követtem, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ezt mutatja és ezt igazolja az ország belállapota mindenütt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most, t. miniszterelnök ur, menjen fel ma Budavárába, az udvari bálra és mondja meg a királynak, hogy boldog a magyar és megelégedett, mert hiszen megvan az egyensuly költségvetésében és a t. túloldal talán egypár óra mulva — már előrelátom — meg is fogja szavazni a bizalmat ugy a miniszterelnöknek, mint kormányának; tehát kérje odafenn, hogy a király is adja meg azt a bizalmat fenn, a melyet lenn megkapott, de figyelmeztetem, hogy nagyon jól kapaszkodjék bele abba a felső bizalomba, mert nagyon sokan voltak már elődei közül itt olyanok, a kik szintén olyan bizalommal mentek fel a Felséghez, és mégis mikor a felső bizalmat már elvesztették, látták, hogy az a kierőszakolt bizalom idelent nem volt erős, mert a nemzet közvéleménye igen hamar napirendre tért felettük. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Én ebben a politikában, a mely nem egyéb a frázisok politikájánál, a mely vagy nem őszinte akkor, midőn kitüzött czéljait meg akarja valósitani, vagy ama bizonyos lelkipásztor szerint hiveit arra buzditja, hogy ne azt kövessék, a mit tesz, hanem az után induljanak, a mit mond, én az olyan mondásokra alapitott, az ilyen nagy szóigazságokon felépitett politikában soha sem bizom, én tetterős magyar nemzeti politikát követelek és az előttünk fekvő törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt eleget akarván tenni ama parlamenti szokásnak és gyakorlatnak, a mely ildomosnak tartja, hogy a felszólaló a közvetlenül előtte felszólalt szónoknak fejtegetéseire észrevételeket tegyen, röviden csak annyit válaszolok a t. képviselő urnak: hogy én mivel megyek fel Budavárába és mit mondok ott Magyarország koronás királyának, azt méltóztassék rám bizni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Higyje meg a t. képviselő ur, — a nélkül, hogy szólani akarnék arról, mit mondok vagy mit fogok mondani, avagy mit mondtam és miként mondtam — azt állithatom a t. képviselő ur tanácsai elébe, hogy mindig az igazat és csak az igazat mondom, *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* s mindig azt mondom, a mi meggyőződésem, és a mi meggyőződésem szerint és kötelességem szerint helyes és jó az ország érdekeinek szempontjából és azoknak megőrzésére. Ezt mondom. Igazat mondok és tőlem ott mást, mint igazat, nem követelnek és nem várnak. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon és a középen. Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megint frázis! Ez az első felvonás!)* A t. képviselő urak azt mondják erre, hogy frázis. Minden, a mi önöknek nem tetszik: az frázis. Tiltakozom az ellen, hogy a mikor én azt mondom, hogy én igazat beszélek, azt bármelyik képviselő frázisnak jelentse ki. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Igy azután ilyenformán és ilyen értékünek kell jellemeznem, a mint most a közbeszóló urak maguk is jellemezték, azt, midőn épen most önök közül valaki politikánkat frázisos politikának nevezte. Nos ez aztán már nem frázis? Ha önök ezt is frázisnak elismerik, vagy általában ilyen módon birálnak engem: akkor elviselem annak a vádnak a sulyát, hogy ennek a miniszteriumnak a politikája frázis. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Még csak azt jegyzem meg, hogy a képviselő ur, a mikor az államháztartás viteléről tart itt előadást, egy kissé összezavarja a magánháztartás rendszerét és exigencziáit az államháztartásával. Mert a midőn — többről nem is akarok szólani — felpanaszolja, hogy ime, az államvasutak olyan keveset jövedelmeznek, és hogy mi dolog ez, akkor ez igy egyoldaluan odaállitva csak azt bizonyitja, hogy a t. képviselő ur azt tartja talán, hogy az államvasutak tisztán csak financziális objektumot és nem egyuttal egy nagy gazdasági institucziót képviselnek. Ha ignorálnók a gazdasági szempontokat az államvasutak kezelésénél, akkor, igaz, több jövedelmet lehetne ebből kihozni, ez igen egyszerü volna. Hanem ez lenne ám azután igazán a fiskális, egyoldalu és szük látkörü politika, *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* a mely nomenklaturával és jellemzéssel a képviselő ur t. barátomnak, a pénzügyminiszternek politikáját illette.

Azt kérdi a képviselő ur, hogy hogyan is áll a pénzkészletek ügye? Azt mondja, hogy a pénzügyminiszter sokat hivatkozik az 1848: III. t.-czikkre, a mikor azoknak hovaforditásáról beszél, de annak keretében ugy gazdálkodik, a hogy neki tetszik, mert ad pl. előlegeket hadi hajókra is.

Először is tudtommal, valahányszor a pénzkészletek hovaforditásáról volt szó, a pénzügyminiszter ur soha sem hivatkozott az 1848: III. t.-cz.-re, hanem a törvényeknek arra a seregére, mely a pénzkészletek hovaforditásáról intézkedik. Mert valahányszor a t. képviselőház budgeten kivül a miniszter ur előterjesztésére hiteleket szavazott meg és a pénzkészletekre utalta azoknak fedezését, egyuttal azon pénzkészletekről is rendelkezett. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Megmondom a t. képviselő urnak, hogy mikor rendelkezik a képviselőház a pénzkészletekről.

Akkor és mindig, valahányszor a zárszámadásokat tárgyalja, mert a zárszámadások mutatják ki a pénzkészleteket; a zárszámadási bizottságban nagyon lelkiismeretesen és behatóan megvizsgáltatnak és a képviselőházban mindenkinek joga van hozzászólani és a pénzkészletek kérdésében a pénzügyminiszter urat feleletre vonni, s a felmentvényt megadni vagy megtagadni. *(Ugy van! Ugy van! jobbról. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez utólagos! Reparálni már nem lehet!)* Minden ki van mutatva az utolsó fillérig és nem utólagos, ott elszámolás történik. Igen, utólagosan a történt utalványozások alapján, a miket a törvényhozás tesz és ha az előirányzaton kivül utal valamit ki a miniszterium, hiszen évnegyedenkint előterjesztjük azokat a kimutatásokat, a melyeket a számszék ide bead *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* és a melyek a zárszámadási bizottsághoz utaltatnak és a t. képviselőháznak alkalma van azoknak az állagáról magának meggyőződést szerezni.

Hanem a t. képviselő ur speczifikál egyet: hogy hadihajókra adunk előlegeket. Ez nem áll. Legyen arról megnyugtatva a t. képviselőház, hogy egyetlenegy fillért nem utalványozott a miniszterium semmiféle néven nevezendő hadihajóra; annyi hadihajó épült, a mennyit a delegáczió egyenkint megszavazott és épült azon összegeken, a melyeket megszavazott, azon túl nem.

Hanem a t. képviselő urat konfundálja valami. Egyszer egy lap közölt valami kimutatást, hogy 40 és annyi millió korona adatott ki hadihajókra. Ebben egy vastag tévedés volt, mert nem annyi adatott ki hadihajókra, hanem azon összegek, a melyek a már épitkezés alatt álló hadihajóknak további épitkezési részleteit képezik majd a további években és a melyeket majd a további delegácziók lesznek hivatva megszavazni, azok tesznek ki akkora összeget, de abból még nincsen egy fillér sem kiadva.

A t. képviselő ur hivatkozott a zárszámadásoknak egy tételére. Ez tévedés; nem is veszem rossz néven a t. képviselő urtól, nem is szemrehányáskép mondom, hanem csak felvilágositásul. Mondom, ez egy tévedés, mert talán ennek a tételnek a szövege nem egészen világos. A zárszámadások átfutó kezelésében van egy tétel, a mely igy szól: A haditengerészet rendkivüli szükségleteinek fedezésére 4 millió korona. De ez nem előleg, a melyet a magyar kincstár adott a haditengerészetnek, hanem ezen a czimen volt követelése a magyar kincstárnak az osztrákokon, ők ide utalványozták, innen meg oda utalványoztatott; ez átfutó kezelést képez, a mely tökéletesen kiegyenliti magát a számadásokban és semmiféle terhet nem képvisel, vagy kiadott előleget nem képez.

Most már áttérek azon szónokokra, a kik a tegnapi és a tegnapelőtti ülésen ezen appropriaczionális vitához hozzászólottak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt azt jegyzem meg általánosságban, hogy — a mint már egyszer régebben kijelentettem a pénzügyi bizottságban — a nélkül, hogy szemrehányást akarnék tenni bárkinek is, én a költségvetés tárgyalásának azt a módját és rendszerét, a mely a képviselőházban a magyar országgyülésen ma dívik, a mely szerint álló négy hónapig a képviselőház szakadatlan ülésekben és meghosszabbitott ülésekben mindig csak költségvetést tárgyal, tarthatatlan helyzetnek tartom. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Sem a törvényhozási, sem az adminisztrativ munkáknak rendes menete e mellett nem lehetséges. Én azért nem akarom a költségvetési tárgyalásnak semmiféle czélját, tulajdonképeni, igazi czélját meghiusitani és azt szükebb keretek közé szoritani, magát a tárgyalásnak igazi érdemét. Nem akarom a szólásszabadságot korlátozni, nem akarom azt, hogy mindenki hozzá ne szólhasson a költségvetéshez. De feleslegesnek tartom azt, hogy országos ülésekben minden tárczánál hosszu, ujabb általános és részletes viták folyjanak és mindenki a maga részéről szükségesnek tartsa elmondani minden nézetét, de rebus omnibus et quibusdam aliis, minden tárczánál, hogy ugyanazon nézeteket a képviselőház meghallgassa ott is, itt is, igen csekély haszonnal. Ebből semmi haszna az országnak nincs. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Ebből a helyzetből az én erős nézetem szerint ki kell jönni.

Olay Lajos: A kormánypárt csinálta!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondtam, hogy önök csinálják!

A nélkül tehát, hogy azt akarnám már most fejtegetni, hogy miképen gondolom ezt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* jelzem, hogy szerencsés leszek az őszszel a t. képviselőház elé egy házszabálymódositással állni, de nem a szólásszabadság rovására, csak az eljárást illetőleg, a melynek czélja az lesz, hogy a költségvetési tárgyalás a maga érdeméből ne veszitsen és a mellett még se akaszsza meg a törvényhozás működését négy-öt hónapon keresztül. Én előttem az angol parlament tárgyalásai lebegnek és ahhoz hasonló dolgot, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* de nem ezt szándékozom a t. képviselőháznak proponálni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Most már áttérek Kossuth Ferencz t. képviselő urra, a ki elsőnek indokolta meg a maga bizalmatlanságát a költségvetéssel szemben. A t. képviselő ur a maga bizalmát, illetőleg bizalmatlanságát kétféleképen osztályozza. *(Halljuk! Halljuk!)* Van egy általános és van egy speciális bizalmatlansági indoka. Az általános bizalmatlansági indok, a mely abból áll, hogy a t. képviselő ur kijelenti, hogy minden 67-es alapon álló kormány ellen bizalmatlansággal viseltetik, — gondolom — egy olyan, a melyet én egészen jogosultnak tartok és a melynek czáfolatába bocsátkoznom nem szükséges. Csak egyet jegyzek meg erre nézve: *(Halljuk! Halljuk!)* azt, hogy én nem osztom t. képviselőtársamnak azt a bizonyitását, hogy az 1867 : XII. t.-czikk

az ország önállóságát feladta, mert énnekem az a nézetem, hogy az 1867 : XII. t.-cz. az ország törvényhozási, belkormányzati és közigazgatási függetlenségét föntartotta, és hogy fel nem adta, egyikről se mondott le, hanem közösen gyakorolja az ő állami szuverénitásának némely jogait és kötelességeit a másik féllel, a melyeket a pragmatika szankcióból folyóknak és onnét leszármazóknak tartott és mint közösen gyakorlandókat állapitott meg. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez a különbség közöttünk. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A t. képviselő urak egyike sem fogja nekem bebizonyithatni, hogy ennek az országnak nagy szuverén jogaiból egyik is hiányzik, nem mondom, hogy olyképen gyakorolja mindannyit, mint ha kapcsolat nélkül különállana, de csak az áll, hogy némely jogait, a közös védelemből folyókat együttesen és közösen gyakorolja a másikkal; ez következik a kapcsolatból és következik a kapcsolatból folyó jogok és kötelességek azon interpretációjából, a melyet megállapitott az 1867 : XII. t.-czikk. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Igy áll, nézetem szerint, a kérdés. De a t. képviselőtársam azt mondja, hogy nemcsak ebből az okból viseltetik általános bizalmatlansággal, hanem abból az okból is, mert a 67-es kormányok ezen is túlmentek és lejtőre vitték és feladták azon jogokat is, a melyek az 1867-iki törvényben le vannak téve.

Barta Ödön: Igaz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez vita tárgya köztünk.

Többek között felhozza, hogy az 1867 : XII. t.-czikk a magyar hadseregről emlékezik meg, holott azt eltüntették később és a magyar hadsereget nem állitották fel, pedig az 1867 : XII. t.-czikk ezt magában foglalta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt azt kell megjegyeznem — mert érdemes a kérdésről megemlékezni, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a nélkül, hogy e nagyhorderejü kérdés egészét most felölelhetném, mert arra rövid az idő, de annyit meg kell mondanom, hogy az 1867 : XII. t.-cz. nemcsak a magyar hadseregről emlékezik meg, mint a hadsereg kiegészitő részéről, de akkép emlékezik meg, hogy az az egész hadsereg kiegészitő része. Kérdezek én már most minden embert, . . .

Thaly Kálmán: Az egész véderő kiegészitő része!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . A törvény nem véderőről beszél! Az 1867 : XII. t.-cz. — és én szószerint czitálok — azt mondja, hogy az egész hadsereg kiegészitő részét képezi a magyar hadsereg. Hát én azt állitom, hogy a mikor a törvény azt mondja, hogy az egész hadsereg, akkor a másik kifejezésében, hogy ennek az egész hadseregnek a kiegészitő része a magyar hadsereg, nem érthetett egy külön önálló magyar hadsereget. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Andrássy ezt másként mondta! Nagy zaj.)*

Babó Mihály: Andrássy ezt másként értelmezte! *(Folytonos zaj és közbeszólások a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem értelmezte máskép. Rosszul méltóztatik tudni, hallgassák meg érvelésemet, majd rátérek. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Ez Deák Ferencznek a hagyatéka?

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha a t. képviselő urak azt akarják, hogy beszámoljak Deák Ferencz hagyatékáról, be fogok ezzel is számolni, de ha közbeszólásokkal zavarnak folytonosan . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: A közös aktivákról is igy beszélt! *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . akkor is alaposan és kétségtelen tények és források alapján érveltem, most is azt teszem. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Engedelmet kérek, t. ház, hogy a képviselő urakat figyelmeztessem, hogy a parlamenti vitatkozást lehetetlenné teszik, a mikor a vitatkozásban ellenkező nézettel szemben nem czáfolattal, hanem zajongással élnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Méltóztassék a szónokot meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A mikor én érvelni, csendesen és higgadtan tárgyalni készülök, és senkit sem bántok, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A nemzetet bántja!)* a nemzetet sem, és a mikor kifejteni akarom nézetemet és engemet folytonosan, de egészen más térről vett közbeszólásokkal zavarnak, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* akkor, engedelmet kérek, nem lehet higgadtan érvelni. önök csak azt hallgatják, a mi tetszik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő urak provokálnak, tehát belemegyek abba is, hogy beszámoljak arról, hogy mi volt Deák Ferencz nézete és mi hagyatéka e részben? *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* Ha azután nem akarnak meghallgatni, akkor ne mondják azt, hogy érv érvvel küzd, hanem akkor más küzd egymással szemben. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Higyjék el a képviselő urak, én e házban a szólásszabadságot mindig ugy értettem, hogy csak érv küzd érv ellen és indok indok ellen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* Én, ki az ellenkező *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* érveléseket nemcsak folytonosan meghallgatom, pedig gyakran nagyon hangzatosak, hanem még fáradságot is veszek magamnak nap-nap után itt ülni és egy csomó jegyzetet csinálni, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* annyi méltányosságot talán megkövetelhetek, hogy engem is meghallgassanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Sohasem hallgattak még miniszterelnököt ilyen csendben!

Széll Kálmán miniszterelnök: Pichler Győző képviselő ur hiába mondja, hogy csendesen meghallgat, mikor olyan közbeszólásokkal él, hogy a közös aktivákról beszéljek. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, mert kénytelen leszek névszerint megnevezni és meginteni a közbeszólókat.

Kubik Béla: A miniszterelnököt is tessék meginteni! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Hogy én kit és mikor intek meg, az az én hatáskörömbe tartozik, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és én Kubik Béla képviselő urat kérem, hogy először ne zavarja a szónokot közbeszólásokkal, azután pedig ne feleseljen az elnökséggel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát, t. képviselőház ez igy van és nem ugy, a mint önök állitják. Azok, a kik az 1867 : XII. t.-czikket megalkották, a többség és annak vezérei, Deák Ferencz és miniszterelnöke, Andrássy Gyula igy értelmezték azt, a mint én most teszem és tényleg igy alkalmazták is, mert az 1868-iki védrendszer megállapitásánál nem a külön, önálló magyar hadsereget, hanem a közös hadsereg intézményét hozták be, és ha a túloldalról mégis azt kérdezik, hogy ez Deák Ferencz hagyatéka, leszek szerencsés azoknak a kedvéért, a kik a kérdést teszik, de talán különben is a kérdés nagy fontosságánál fogva magam részéről felvilágositani, hogy igenis ez Deák Ferencz legsajátabb hagyatéka és hogy ugy állitottam oda, mint az ő meghamisithatatlan hagyatékát. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Deák Ferencz 1868. augusztus 3-án fejtegette a külön, önálló magyar hadsereg kérdését. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* És mikor ezt fejtegette, ő kezdte azon, — ő, Deák Ferencz, nem én, — hogy a különitett, önálló magyar hadsereg, ugy, a mint kivánta az akkori függetlenségi párt vezérszónoka, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A mostani is!)* a mostani is, de most 1868-ról beszélek, *(Derültség a jobb- és a baloldalon.)* tehát, a mint kivánta az akkori ellenzék, Magyarország törvénykönyveiben nem gyökerezik. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ennek a nagy közjogi kérdésnek a története ez. Deák beszédére ennek elmondása közben rátérek. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Először is állandó hadseregről az 1715-diki törvényczikk intézkedett, mely kimondta, hogy honosokból és idegenekből állandó hadsereget kell csinálni; elkülönitett hadseregről tehát nem intézkedett. Az 1790-diki t.-cz. sem tette ezt, a mely Magyarország függetlenségének és önállóságának egyik magna chartája. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Az 1790-diki t.-cz., mikor a hadügyről szól, azt mondja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a hadi tanácsnál két magyar hadi tanácsos is alkalmaztassék. Ez a sereg elkülönözését nem jelenti. És a mikor az ország rendjei ujonczokat ajánlottak, a mely ajánlási jogot éberen megőriztek és fentartottak alkotmány és közjog szerint, azt mondták többek között, hogy a magyar ezredek teljes számban leendő fentartására a fogadás nem lévén czélszerü mód, e helyett országos küldöttség küldessék ki azzal a misszióval, hogy javaslatot dolgozzon ki »de conservandis in actuali statu completo legionibus Hugaricis.« Azt mondja továbbá Deák Ferencz: Az 1802-diki I. t.-cz. beszél ugyan az exercitus Hugaricus-ról, de ott van egyszersmind a szónak magyarázata, mert megemlékezik arról, hogy ez az exercitus Hungaricus miként értetik, mondván, hogy az exercitus Hungaricus: »Duodecim legionum pedestrium, decem equestrium, in summa sexaginta quatuor millium exercitus Hungaricae numerum in praesens defixum.« stb. Tehát nem mint különálló hadsereg, de igenis 64.000 lovas és gyalog katonából állott, *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* a mely önálló és független hadsereget nem képezett, de ő Felsége seregének részét képezze. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ezek Deák Ferencz szavai.

Tanusitja ezt az 1795 : II. t.-cz. is, a mely szól a felajánlásról és az élelmezésről. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja, hogy 340.000-ből álló császári királyi hadsereg fentartására 2,040.000 mérő rozsot, ezenfelül zabot és ökröket ajánlanak, »pro intertentione 340 millium exercitus caesareo regii.« A törvény tehát nem beszél külön magyar hadseregről, hanem császári királyi hadseregről.

Szederkényi Nándor: Hát a deputációk munkálkodása!

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd azután méltóztassék felelni. Én most Deák Ferencz érveléséről beszélek és az ő beszédéből czitálok szószerint. Itt van szó szerint, utánanézhetnek, hogy hibásan czitálok-e? De ezt nem fogják találni. Tekintse bár végig akár ki a törvényeket, s országgyülési iratokat: látni fogja, hogy teljesen önálló, független, külön magyar hadsereg létezésének nyoma nincs azokban; sőt még az 1848-iki törvények is emlitik ugyan e szót: »magyar hadsereg«; de arról mint önálló, független, külön hadseregről sehol nem rendelkeznek.

Deák Ferencz beszédét ezzel végzi: »S hivatkozom a t. ház tagjaira, hogy ilyen önálló, független, külön magyar hadsereg 1848-ban is csak akkor jött tettleg létre, mikor seregeink nem a szankczió pragmatika értelmében ő Felsége seregeivel együtt, hanem ellenük küzdöttek. Ha pedig valaki okát vizsgálná annak, hogy az állandó katonaság megállapitása óta miért nem sürgettek egy teljesen önálló, független, külön hadsereget az ország rendei, valószinüleg azon eredményre jutna, hogy nem sürgették, mert azon meggyőződésben voltak, hogy két ilyen elkülönzött, önálló, független hadsereggel sem a hazát, sem ő Felsége trónját megvédeni nem lehetett volna.« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát t.

ház, hivatkoztak Deák Ferencz hagyatékára, és megvádoltak, hogy nem hiven őriztem meg, a mikor tételeimet a hadseregről felállitottam, és hogy Deák és Andrássy másként fogták fel. Most meg ez nem tetszik. Én előadtam, hogy mi Deák Ferencz hagyatéka, és most itéljen a ház, hogy hiven ezen hagyatékhoz interpretáltam-e az 1867-iki törvényt, vagy pedig eltértem attól. Én megtartottam azt a definicziót, törvényünk igazi értelmének azt az odaállitását, a mely Deák Ferenczet, az 1867-iki törvény megalkotóját és kezdeményezőjét ebben a házban vezette, ugy, a mint azt ő sokszor bőven kifejezte. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Gyávaság volt akkor is, ma is!

Széll Kálmán miniszterelnök: További indokolásában azt mondja Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, hogy speczialiter azért viseltetik bizalmatlansággal a kormány iránt, mert én átvettem a gazdasági állapotot és lekötöttem, pedig akkor szabad kézzel és rázkódtatás nélkül meg lehetett volna csinálni az önálló vámterületet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Hát hiszen jól van, önök ezt tarják, erre csak szabad megtennem az észrevételeimet?

Lengyel Zoltán: Hiszen helyeseltünk!

Széll Kálmán miniszterelnök: De ha az innenről való szónokot, mikor önökkel polemizál, mindig helyesléssel követnék, ha a mit czáfolni akar, idézi: akkor háromannyi időt venne igénybe a beszéd, mint kellene.

Én az ország szabad kezét nem kötöttem le, mert az én törvényem, a melyet az 1899: XXX. t.-cz. alatt értenek, az ország jogait fentartja, világlatba helyezi és kidomboritja; de igenis azt proponáltam a törvényhozásnak, hogy ezzel a joggal 1907-ig ne éljen, mert az ország gazdasági érdekei szempontjából czélszerübbnek tartottam, ha a mai állapotot fentartja. Igy áll a dolog. És ha t. képviselőtársam azt mondja, hogy mindig csak formulával dolgozik a miniszterium és a miniszterelnök, erre legyen szabad megjegyeznem, hogy az az állapot, a melyből az a formula akkor kivezetett, nem a formula után jött létre, hanem a formula azért keletkezett, hogy ebből az állapotból az országot kivezesse. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azt a ma nagyon is vilipendált és önök által nagyon is sokszor gúnyolt formulát én a ház szine előtt fejtettem ki és habár azt a túloldalon nem tartották helyesnek és elfogadhatónak, mégis beszüntették az előbbi harczmodort és elfogadták azon czélból, hogy az országot az akkori zavaros helyzetből kimentette. Mert a formulák miből állnak és mikor keletkeznek? Egyes odaszövegezett tételekből és rendelkezésekből állnak és létrejönnek, mikor bizonyos ok áll elő azoknak megcsinálására. Ha nem lett volna az az ok, ha Ausztriában minden rendben ment volna és vámszövetséget csinálhattunk volna ezelőtt hat esztendővel, nem lett volna szükség az én formulámra, de mert odaát az állapotok felborultak teljesen és itt is azzal fenyegettek, szükséges volt, hogy ilyen, a gazdasági és politikai chaosból kivezető expediens a dolgok nyugodt és minden rázkódtatás nélküli menetét megteremtse és pedig nem az én számomra, hanem az ország számára. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Gúnyolólag emlitik, hogy formula. Hát kérem: forma dat esse rei. Mi más az önök programmja is, mint egyes tételekből álló formula? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A lényeges tartalmat kell megvizsgálni; ha valaminél a lényeges tartalom nem jó és nem helyes, nem ér semmit, akárhogy nevezik is. Nem arról van szó, hogy az formula-e, vagy inditvány, vagy programm, hanem az a kérdés, mi van benne és a mi benne van, igaz-e, helyes-e, az ország érdekében lévő-e? Kossuth Ferencz képviselő ur kérdez engem, hogy mi lesz most már az egyezséggel, mert ezt is olvasta, amazt is olvasta, ilyen-amolyan követelésekről, ilyen-amolyan kérdésekről, és azt is hallotta, hogy abban, a mint magát kifejezte, a mi a két miniszterelnök közt folyik, a korona az osztrák miniszterelnök mellé állott.

Nessi Pál: Nagyon valószinü!

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy ez nemcsak hogy nem valószinü, hanem hogy ez nem áll. A korona nem állt sem az egyik, sem a másik fél oldalára, a korona hivatását átérzi, ott áll, a hol állania kell, azon a magaslaton, a honnét sem az egyik, sem a másik irány felé nem hajlik, és a kérdést sem az egyik, sem a másik érdek rovására eldönteni nem fogja. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon; zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elhiheti nekem t. képviselőtársam és talán bensejében igazat is ad nekem, hogy minél többet beszélnék ma ezekről a követelésekről, vagy azokról az eltérésekről, a melyek ma a két alkudozó kormány közt vannak, annál többet szenvedne az ország érdeke, és annál kevesebb haszon lenne belőle. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Hiszen tárgyalás alatt levő kérdésekről, mig azok kiegyenlitést nem találnak, az előkészitő stádiumban beszélni és azokat elemezni, fejtegetni, a pro- és kontrákat feltüntetni, nézetem szerint, sem nem czélszerü, sem nem szabad, és semmiképp sem tanácsos. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én az előbbi vitákban, méltóztatnak emlékezni rá, nem tértem ki, hanem a közgazdasági kérdést egész terjedelmében idehoztam a ház elé és beszéltem róla a legrészletesebben. Megismertettem nézeteimet, összes érveimet, álláspomtomat annak megitélésére, hogy miből indulok ki. Mindenki tisztában van az iránt, mit vallok helyesnek. Ne mondja nekem valaki, hogy ez apológia volt a közös vámterület mellett, az apológia volt az igazság mellett, mert az ország gazdasági és politikai érdekében levőnek tartom azt, ha tudunk megegyezni ugy, a

mint a törvény bennünket a vámszövetség előkészitésére utasit, az ország vitális érdekeinek feladása nélkül, azok megmentésével, és összes termelési ágainknak, ugy a földmivelési, mint az ipari termelési ágak érdekeinek megóvása mellett. Ezt mondtam, e mellett állok.

Rátkay László: De az ország közvéleménye ellenkezőleg nyilatkozik, tessék megkérdezni! *(Élénk ellenmondás a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez az én álláspontom! Ebből az álláspontból folytatom a tárgyalásokat és ezen tárgyalás eredményét a t. ház elé fogjuk terjeszteni, mert hiszen a mi felett tárgyalunk és végzünk, az csak előkészitése a kérdésnek, a törvényhozás fog felette határozni. Ezért én annak a kijelentésnek, a mely történt, sem hazafiui indokait, sem t. barátom álláspontjából való abszolut érinthetlenségét és korrektségét nem vitatom, sőt elismerem, de legyen arról meggyőződve a t. ház minden tagja, hogy engem nem fog vezetni sem jobbra, sem balra semmi, mert én igyekszem a magam csekély tudása, a magam ismeretei és a magam meggyőződése szerint, és igyekezni fog a kormány minden tagja is ebben a kérdésben állást foglalni és pedig nyugodtan, higgadtan, semmi irányban magunkat meg nem zavartatva. *(Ugy van! jobbfelől.)* Sem az az ujságharcz, a melyik most folyik, sem semmi egyéb engem meg nem fog zavarni. Mindez engem teljesen hidegen hagy. Méltóztatnak tehát ebből a magatartásból látni, hogy én a magam részéről nem sok ügyet vetek a kelletlen, semmiképp se helyeselhető, ideges és nagy részükben igazságtalan, helytelen hirlapháborura. Ezt a hirlapháborut feleslegesnek tartom és csak örülök, hogy innét nyugalommal viszonozzák, azzal se törődöm, hogy sajátságos éllel egyszerre engem tisztel meg alaptalan támadással. Én megyek azon az uton, a melyet a törvény elém ir és melyet az ország érdeke, nézetem szerint, parancsolólag követel. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azután be fogok számolni a t. képviselőháznak mindenről és akkor méltóztassék én felettem itéletet mondani, hogy engedtem-e, nem engedtem-e, miben engedtem, miben nem engedtem és a mit én ajánlani fogok, megfelel-e az ország érdekének? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A t. képviselő urak csak nem gondolják azt, hogy mert én előre meg nem mondom és nem fejtegetem, hogy ez azt jelenti, hogy én magam nem vagyok tisztában magammal. Én és a kormány tagjai nagyon tisztában vagyunk a dolog iránt, de csak akkor fogjuk idehozni, mikor az egyezség, a mely remélhetőleg mégis létre jön a másik állammal, létesül, a mit őszintén óhajtunk a mi érdekünkben is és a monarchia érdekében is, a mi aztán a másik államnak is nagy érdeke. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: És ha nem létesül?

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha nem létesül, — legyen a t. képviselő ur csak nyugodt, — akkor se fogok elbujni, hanem ide fogok állni és egészen őszintén és részletesen meg fogom indokolni, a mint az kötelességem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Áttérek most már arra, a mit Molnár János t. képviselő ur szives volt bizalmatlanságának megindokolására felhozni. Nem fogok mindenre kiterjeszkedni, a mit ő mondott, de többek között mégsem hallgathatom el, hogy Molnár János képviselő ur, a ki szintén a felett töprenkedik, hogy melyik miniszterelnök fog engedni, az osztrák-e, vagy a magyar miniszterelnök-e, csakhamar számot vet ezzel a töprenkedéssel, reám teriti a lepedőt és azt mondja, hogy ő tudja, ki nem fog engedni; tessék kitalálni ezt a nagyon is rejtélyes rébuszt, hogy ki fog engedni. *(Derültség.)*

Molnár János: Nem azt mondtam, hanem azt mondtam, hogy fél!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagyon nagy kék betükkel van itten! *(Derültség.)*

Molnár János: Tessék megnézni a beszédet!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha a t. képviselő ur ezt annyira tudja, rektifikálom. Tehát azt mondta, hogy a miniszterelnök ettől nagyon fél. Ne vegye tőlem rossz néven a t. képviselő ur, ha figyelmeztetem, hogy az a lap, a mely oly közel áll a t. képviselő urhoz, még tovább megy, mert egy olyan inszinuáczióval él, a melyet én a magam részéről ezennel kategoricze visszautasitok, *(Mozgás a néppárton.)* mert én arról ugyan semmi sejtelemmel ma sem birok, akkor se birtam, hogy a függetlenségi pártnak mi lesz az álláspontja és hogy Kossuth Ferencz t. képviselő urnak kijelentései és konkluziója mik lesznek. De hogy ha önök már meggyanusitottak előre, legyen az önök gusztusa szerint, hiszen oly sok meggyanusitásban részesültem már, ha egygyel több vagy kevesebb, már mindegy, majd csak igyekszem elviselni. *(Derültség jobbfelől.)*

A képviselő ur ezenkivül még egygyel motiválja az ő abszolut bizalmatlanságát és ez az, hogy a választási eljárás, a mint mondja, nagyon sok kifogás alá esik ma is, — nem mondja ugyan, hogy egészen olyan, mint volt — és nem orvosoltatott ugy, a mint a képviselő ur akarná. Higyje meg a képviselő ur, hogy igazságtalan velem szemben. Igen számos adattal tudnám bebizonyitani, hogy milyen módon kezeltem a választásokat és mennyire nem érhet engem a vád, hogy én, a mennyire emberileg lehető dolog, ebben az országban nem akartam becsületesen és őszintén a tiszta választásokat. *(Zaj és felkiáltások a néppárton: Nem arról volt szó!)* Ne féltsék Molnár urat, majd felel ő nekem. *(Derültség.)*

Már most átmegyek az összeirásokra. Hát én nem állitom, hogy ezen összeirásoknál nem történt itt-ott most is hiba, de t. képviselőtársam nekem fog igazat adni, hogy én az összeirási eljárás szabályozására egy olyan, mondhatom, inkább jogkiterjesztő és liberális rendeletet bocsátottam ki, hogy azzal a választóknak száma

szaporodott. Már most én annak a rendeletnek végrehajtása felett is őrködöm, de nem irok magam össze, sőt nem is az én organumaim irnak össze; a mint méltóztatnak tudni, autonom organumok irnak össze, nem kizárólag hivatalos személyek által történik az összeirás, hanem történik a törvényben előirt uton és megvan a reklamácziónak módja. És én ebben a kérdésben is minduntalan figyelmeztetőleg és felvilágositólag utasitom a törvényhatóságokat.

A mi a hozzám beérkezett panaszokat illeti, én azokat is elintézem, a mennyire emberileg lehetséges. A képviselő ur panaszkodik, hogy ime, Nyitra vármegyében egy választókerületben az összeirásnál kihagytak rémséges nagy számu választót, és mikor ez iránt hozzám panaszt tettek, akkor én nem tettem semmit, mert ime, már három hete, és az illetők nem lettek volna tudósitva. Hát most szeretném tudni, hogy kit értett az illetők alatt? Azt értette a képviselő ur, hogy én intézkedésemről azon t. képviselő uraknak — felkeresve őket — számot adjak? Már bocsánatot kérek, az én ajtóm mindenki előtt nyitva áll, engem meg lehet kapni mindig — talán igen sokszor is és túlságosan is — és én elfoglaltságom mellett magam elé eresztek minden embert, minden megkötés nélkül. De, hogy aztán annak a panasznak, a melyet rám biztak, elintézését meg is referáljam minden embernek, a ki hozzám panaszt hoz, a ki hozzám kérvényt hoz: engedelmet kérek, azt már mégsem lehet követelni. *(Ugy van! jobbfelől.)* A képviselő ur tehát igen helytelenül veti szememre; de miután nyilvánosan tette, itt válaszolok neki. Ha szólt volna privátim, megmondtam volna neki a választ, — mindig szivesen társalgok a képviselő urral közdolgokról — megmondtam volna neki, valaminthogy megmondtam egyikmásik esetben.

Ő figyelmeztetett engem arra, hogy Szatmár vármegyében nem értesitik azokat, a kiket a választók névjegyzékéből kihagytak, pedig a törvény elrendeli, hogy értesitendők az illetők. A képviselő urnak igaza van. Én rögtön intézkedtem és fegyelmi eljárás alá vettem azon organumokat, *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* a kik az illetőket nem értesitették. De hát a képviselő urak azt hiszik, vagy ugy értelmezik a felelőséget, hogy ezen ország 30—40.000 organumának minden ténykedéséről közvetlenül be kell a miniszternek számolni? És ha annyi száz- és százezer jól elintézett eset mellett van egypár ezer rosszul elintézett, — a jól elintézettek nem panaszkodnak, mert azok nem adnak életjelt magukról — akkor a jelentkező rosszul elintézett panaszok miatt azután elverik a port az egész állapotok felett és azt mondják, nem változott semmi. Ez pedig nem igazságos mértékkel való mérés.

A mi ezt a specziális nyitrai esetet illeti, hát beszámolok erről a t. képviselőház előtt, mert itt interpellált a képviselő ur engem. Azt mondta, hogy Nyitra-Zsámbokréten kitöröltek 400 választót, és egész Nyitra vármegyében rémitően, és megdeczimálólag leszállitották a választói névjegyzékbe felvettek számát. A mint én ezt a panaszt megkaptam, rögtön irtam a főispánnak, az alispánnak, — sajnálom, hogy nem hoztam el, — és felhozattam magamnak az összes választói jegyzékeket. Magam vizsgáltam át gondosan valamennyit, a referens felvilágositásai és kommentárjai alapján; és beismerem, hogy találtam én is ott olyan czimeit a kihagyásnak, a melyek nem helyesek. Figyelmeztettem is rögtön az illetőket, de hát a jogorvoslattal magának a kihagyottnak kell élni, hogy ez nem helyes eljárás és igy eljárni nem szabad. De hogy oly fekete volna a dolog, mint a hogy a képviselő ur mondja, azt tagadásba veszem, mert igy áll a kérdés. Én a főispánnak irtam április 19-én, május 6-án megjött a jelentés; rövidebb idő alatt meg sem jöhetett. Ebben azt mondja, hogy a kihagyásoknak okai leginkább arra redukálhatók, hogy igen sok helyütt felosztatott a negyedtelek apró parczellákra, a régi választási lajstromokba igen sok ember azon negyedtelek jogán jött be, habár az felosztatott öt-hat részre. Hát már ez helytelen dolog. Mert csak azt lehet bevenni, a ki egynegyed urbéri telekkel bir, és azokat, a kik a negyed urbéri telket most már csak részben birják, azokat azon a czimen, mert az apjuk, vagy elődjeik egynegyed urbéri telek alapján benne voltak a lajstromban, most felvenni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A másik a kivándorlás kérdése. Erre nézve kijelentettem, hogy ezt nem tartom jogczimnek, mert az illető nem vándorol ki örökre, hanem ismét visszajöhet és azon az alapon kihagyni nem lehet senkit.

De a számok sem mutatnak olyan nagy mértékü és rendkivüli apadást, mint a képviselő ur mondja. *(Halljuk! Halljuk!)* Nyitrán igy állt a választók jegyzéke: 1900-ban volt 21.928. 1901-ben 23.838; 1902-ben 23.963 és pro 1903 van 23.025. Tehát az egész vármegyében az apadás 938; ennyi az egész apadás a vármegyében: majd megmondom, hogy mennyi esik az egyes községekre is. A mi a zsámbokréti kerületet illeti, 1901-ben volt 1881 választó, pro 1903 van ugyanott 1649; tehát nem 400 és annyival, hanem csak 232-vel apadt a választók száma, és ez a 68 községre ugy oszlik meg, hogy egy községben átlag négy választóval apadt a számuk. a mi nem nagy dolog. Hogy itt nem történt valami szándékosság, azt mutatja az is, hogy 41 községben apadt a választók száma, 16-ban szaporodott, 11-ben pedig változatlan maradt. De nem beszél a t. képviselő ur a többi nyitrai választókerületről, pedig hát azok sem kormánypárti képviselővel vannak képviselve. Én megnéztem a nyitrait, megnéztem az érsek-ujvárit, megnéztem a galgóczit is, és ottan nincsen apadás, hanem szaporodás van. Ez tehát annak a bizonyitéka, hogy miután három másik kerü-

letben meg szaporodás van, hogy ott apasztás intenciója az illetőket nem vezette.

A legutolsó érvére a képviselő urnak csak röviden akarok válaszolni. Azt mondja, hogy azért nem viseltetik bizalommal a kormány iránt, mert az nem tűri a vallásosságot, vagy hogy a vallásosság iránt nem viseltetik azzal az érzéssel, a mivel kellene, szóval, kifogásolja a kormánynak a vallás irányában való álláspontját. Hát ez egyszerüen nem igaz és nem áll. Én kijelentem a t. képviselő urnak, hogy én vagyok az, a ki mindig hirdettem és hirdetem, hogy igenis minden államnak, minden társadalomnak talpköve a vallás és erkölcs *(Helyeslés a jobboldalon.)* és a nélkül társadalmi rend vagy állami rend nem képzelhető. Én ezt hirdetem és vallom, csakhogy a vallást nem cserélem össze a felekezetiességgel, és a felekezeti álláspontal, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert azt olyannak tartom, a mely nem talpköve az államnak és a társadalomnak, hanem a mely mint az a bizonyos belecsepegtetett vizcsepp — mert eleintén csak ilyennek jelentkezik — a legnagyobb siklát is szét tudja repeszteni: szét fogná bontani az állami és a társadalmi rendet is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Épiteni, alkotni vagy politikát csinálni Magyarországon felekezeti alapon nem lehet és nem szabad.

Buzáth Ferencz: Ki akar?

Széll Kálmán miniszterelnök: . . azt igenis az ország veszedelmének, a társadalom szétmorzsolásának és az ország érdekével homlokegyenest ellenkezésben állónak tartom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Krasznay Ferencz t. képviselő urral is kell egypár szót váltanom, mert egypár igen fontos és kényes kérdést emlitett fel. Azt mondja, hogy az 1899: XXX. t.-cz., az u. n. Széll-formula megnyugtatta az országot, mert garanciákat szerzett, de azt a formulát és azokat a garanciákat most a kormány, illetőleg a miniszterelnök önmaga semmisiti meg, s önmaga tör azokon rést. Hát ez igen sulyos vád és azzal szemben én határozottan kijelentem, hogy az nem áll. Be is fogom bizonyitani. Ha a t. képviselő ur megnyugodott akkor abban a formulában, ugy legyen nyugodt ezután is, mert azokat a garanciákat én semmiképen sem szüntettem meg és semmiképen sem csorbitottam. Kétfelé osztja a képviselő ur támadó érveit. Azt mondja, hogy először is formai szempontból, másodszor pedig materiális szempontból csökkentettem azokat a garanciákat. Formai szempontból azért, mert azt a theoriát fejtettem ki ebben a házban, hogy az 1899: XXX. t.-cz. 4. szakaszának azon rendelkezése ellenére, mely azt mondja, hogy nem szabad uj szerződéseket tárgyalni vámtarifa nélkül, szerintem esetleges prolongációk igenis történhetnek vámtarifa nélkül is. Hát engedelmet kérek, ezzel a formulán rés törve nincs. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De igen!)* Az felfogás dolga. Egy kicsit én is vagyok jurista és állitom, hogy ezen törvényczikk geneziséből és motivációjából világosan kiderül, — méltóztassanak megnézni az indokolást, a melyben ki van fejtve a törvény minden rendelkezése és szelleme, — hogy a törvénynek az volt a czélja, hogy ne kelljen addig, mig a két állam gazdasági érdekeinek meg nem felelő mostani tarifa helyett az uj tarifa létre nem jön, érdemleges tarifaszerződést kötni.

De szerződéseknek kötését az 1907-ig terjedő időig igenis megengedi a 4. §. első bekezdése. Azért is oly esetekben, mikor nincsen szó uj tarifáról, nincsen uj szerződésről, hanem csak a réginek esetleg automaticze rövid időre való meghosszabbitásáról: akkor igenis nem lehet erről szó, hogy előbb meg kell lenni az uj vámtarifának. Hiszen nem kell ez esetben ez a garanczia, a melynek csak ott van czélja és értéke, a hol ujonnan kell szerződni. A prolongációnak természete is szerződés, az bizonyos, de juridikai karaktere az, hogy a két fél akaratnyilvánitásának közössége alapján folytatólag szerződési viszonyt állapit meg ujabb cziklusra. De kétségtelenül a folytatásnak az a természete, hogy — és ebben áll a distinkczió — a létező alapon prolongálja az eddigi állapotot. Annál inkább áll, a mit mondok, mert ez a prolongáczió rendszerint ugy történik, hogy a felmondás egyszerüen elmarad, tehát ugyszólván automaticze; a hol tehát uj tárgyalás, uj alap, uj tarifa nem kell: nem lehet azt mondani, hogy ez azonos uj szerződés kötésével; ide nem kell garanczia, ezt sem közjogilag, sem a törvény hermeneutikája szerint meg nem engedhetem. Nem törtem tehát rést az által, hogy felállitottam azt a tételt, hogy az, ha egyik-másik szerződés automaticze, felmondás nélkül, esetleg minden törvényhozási funkczió nélkül, odábbmegy, nem ütközik a törvény 4. §-ába, mert annak czélját nem bántja, mert uj tarifa nem szükséges, hogy egy állapot kisebb időre automaticze tovább fentartassék. *(Ellenmondás. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez olyan világos dolog, hogy ahhoz szó sem férhet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A másik vád, hogy rést törtem volna ezen a törvényen a mexikói szerződéssel. Hiszen tárgyaltuk akkor a dolgot; én kifejtettem, hogy a mexikói szerződés tekintetében követett eljárás csak erősiti azt a törvényt, mint tételes szabályt. Azt mondottam, hogy ime egy hathavi felmondásra való szerződést sem lehet és szabad, az illető törvénytől való eltérésképen, uj törvényhozási rendelkezés nélkül megállapitani. Mit jelent ez? Azt, hogy ilyen 6 havi dolgot sem lehet csinálni a nélkül, hogy azt külön törvény ki ne mondja. Abban semmi résütés nincsen, ha a törvényhozás adott helyzetben azt mondja, hogy kivételesen máskép jár el, mint a hogy azt az általános szabály megállapitja.

De azt mondja a képviselő ur, és ez fontosabb, hogy materiális tartalmát illetőleg is az eddigi eljárással rést ütöttem azon a törvényen.

Én, engedelmet kérek, nem is voltam képes egészen megérteni, hogy a t. képviselő ur ez alatt mit értett. Annak a törvénynek materiális része három pontból áll: hogy ne lehessen hosszabb szerződést kötni, csak 1907-ig, ha nem lesz ujból vámszövetség; hogy autonom tarifa nélkül nem lehet szerződni, és hogy Magyarországnak fenn van tartva önálló felmondási joga azon szerződésekkel szemben is, a melyeknek nincsen lejárati klauzulájuk. Hát miben van ez megcsorbitva, vagy van-e ez bármi tekintetben csökkentve? Azt mondja a képviselő ur, — azért, mert ámbár ő hall valamit egy harmadik olvasásról, de azt nem érti, hogy micsoda. Minden ember tudja, hogy a harmadik olvasás akkor következik, hogy ha a második tárgyalást valaki elvégezte; hogyha a prókátor pl. egy periratot készit, és még egyszer és harmadszor is revideálni akarja, akkor az a harmadik revizio, akár olvasásnak hivják azt, akár nem.

Azt mondja a képviselő ur, mondom, hogy ő hallott ugyan valamit ilyenről, de hogy a tarifatárgyalások titokban történnek, és hogy én ezzel csökkentettem a törvény materiális tartalmát, holott azokat nem szabad titokban folytatni, mert ime Németország pl. közzétette a maga tarifáját. Hát ez azután már nem logikus, hanem egy kissé hasonlit a prókátoros argumentációhoz. *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Hát Németország idegen állammal tárgyal? Németország egy társállammal állapitotta meg előzetesen a vámtarifáját? Ott akkor terjesztették az autonom tarifát a törvényhozás elé, a midőn elkészült vele a kormány. Mi is ezt fogjuk tenni, de addig, a mig Ausztriával a vámtarifát illetőleg meg nem állapodunk, ezt nem tehetjük. Miért? Mert Németországnak nincs közös vámtarifája senkivel, de nekünk közös vámtarifánk van Ausztriával, ha a közösséget fenn akarjuk tartani. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt tehát a közös vámtarifa meg nem állapittatott, az nem létezik, egy nem létező dolgot pedig csak nem lehet előterjeszteni! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Majd ha megállapodtunk, akkor testet ölt, akkor létezővé válik, és akkor elő fogjuk azt terjeszteni. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy plein pouvoirt akarok magamnak azáltal biztositani, hogy előre nem közlöm a tarifát; itt meg kell hallgatni minden embert, a szakembereket stb. Hát figyelmeztetem a házat arra, hogy a mi tarifatervezetünk igen gondos tárgyaláson ment keresztül, mielőtt az osztrákokkal megkezdtük volna a tárgyalást. A ki betekintene dolgozó-szobámba, vagy egyik-másik szakminiszter szobájába, az meglátná, hogy egész könyvtárra rúgnak ennek a tarifának előmunkálatai, összes tervezetei és egyéb munkálatai. A szakkörök és érdekeltek mind meg lettek hallgatva. De hogy mi előre utasitást kérjünk a törvényhozástól? Hiszen az nem lehetséges; az a parlamentáris felfogásnak és eljárásnak alfájába ütközik; mi nem jöhetünk előre ide, hogy tessék most megmondani, mi legyen az, a minek alapján mi tárgyalunk. Ez a parlamentárizmus felforgatása volna; azt hiszem, hogy az egyszerü, természetes és logikus parlamentáris eljárás az, hogy a minisztérium előkészíti és idehozza döntés és elbirálás végett a dolgot, de csak akkor, ha készen van, mert mielőtt elkészülne, természetesen nem hozhatja ide. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondja Krasznay Ferencz képviselő ur, valamint a tegnap felszólalt Bakonyi Samu képviselő ur is, hogy nem ez az ok, nem a gazdasági érdekeket akarják itt megóvni, hanem az az ok, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a mit Baerenreither és Goluchowski urak mondtak, hogy itt csak a monarchiák hatalmi érdekeiről van szó. És megbirálják e képviselő urak a külügyminiszternek azt az eljárását, hogy ő expozéjában arról szólott, hogy ő a maga részéről ugy szeretné és óhajtaná, hogy a két állam egymással egyezzék ki, mielőtt a külföldi akczió megindul és mint kiegyezett közös és egységes vámterület álljon szemben a külfölddel. A külügyminiszternek ez az eljárása mint tűrhetetlen, illetékességi körén túlmenő állittatott oda. Először is a mi a dolgot magát illeti, hogy nagy érdeke és politikai érdeke a monarchiának, hogy a két állam, hacsak lehet, egymással megegyezzék: ebben a nézetben én is osztozom. Gr. Goluchowski miniszter urnak igaza van. A mi az ő eljárását illeti, legyenek szivesek a t. képviselő urak megfigyelni azt, hogy a külügyminiszter nem mondott egyebet, mint hogy ő a maga részéről igy óhajtja, igy tanácsolja. Itt nincs eljárásról szó. Ő nem járt el semmikép sem, itt eljárásról nem lehet beszélni. Ő csak óhajtást fejezett ki. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Az ő eljárása mindig tökéletesen az 1867 : XII. t.-czikk korlátai között mozgott ebben a kérdésben is. Én fel tudnék hozni eseteket, a melyek gr. Goluchowski lelkiismeretes és korrekt felfogásáról tanuskodnak, hogy ő egyik-másik külföldi államnak a kérdezősködéseire, hogy mi lesz a gazdasági kérdésekkel, a kereskedelmi szerződésekkel egyik, vagy másik állammal: azt a korrekt választ adta, hogy a maga részéről nincsen hivatva, nem kompetens ma még válaszolni, hogy a két kormány, a két törvényhozás még ezután fogja megállapitani a dolgokat, és ő aztán az 1867 : XII. t.-czikk értelmében, mint külügyminiszter, közvetiteni fogja a megállapodásokat és aztán mint külügyminiszter vezetni fogja a tárgyalást és köti a szerződést. Ezt közölte irásban is, szóval is és ismételten az illető államokkal.

Azt a külügyminisztert, a ki ilyen skrupulózusan jár el, igy megvádolni nem lehet, az nem helyes és teljességgel nem indokolt. Azt azonban, hogy ő mint külügyminiszter, a ki a monarchia külügyi vonatkozásainak képviselője,

a ki a monarchia hatalmi állásának, tekintélyének, prestige-nek képviselője és első sorban őre, óhajthatja azt, hogy ez a két állam egymással egyezzék ki, hogy ha csak lehet, mert akkor azt hiszi, hogy az a tárgyalás, — a melyet a két kormánynak és államnak egyező megállapodása, a közös vámtarifa, a két államnak egyetértése alapján, mint közvetitő organum, ő fog vezetni — hatályosabb lesz: ez, mondom, egészen természetes, és annak kifejezésre hozatala részéről egészen jogosult. Egyebet pedig, higyje meg a t. képviselő ur, gróf Goluchowski nem akart, a mint hogy midőn ez iránt interpelláltatott, ezen választ adta egészen megnyugtatóan és korrektül.

Bakonyi Samu t. képviselő ur különös kedvteléssel fordult ellenem.

Krasznay Ferencz: Hiszen fő czentrum! *(Zaj balfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen én örülök rajta. Már az is sértő, hogy ha azt mondom, hogy kedvteléssel foglalkozik velem?

Krasznay Ferencz: Dehogy! Nem vagyunk olyan érzékenyek!

Pichler Győző: Ez a legszebb passziója Bakonyinak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagyon örülök! És többek között azt mondja, hogy tévedés van abban a nagyszabásu gazdasági és vámpolitikai beszédben, melyet a miniszterelnök tartott s a melyben ki akartam fejteni azt, hogy a vámközösség, a melyre törekszem — az ország jogainak, gazdasági és ipari érdekeinek megóvása mellett — egyáltalában nem kompatibilis az ország iparának fejlődésével. Azt mondtam, hogy, habár elismerem, oly mértékben, mint a külön vámterület mellett, nem történhetik meg az iparfejlődés, elismerem, hogy ez hátránya a vámszövetségnek: de kompenzálva van más érdekekkel, melyek megint a külön vámterület hátrányai, hogy t. i. a mi nyersterményeink piaczát elveszitjük. Azt mondja Bakonyi Samu t. képviselő ur, hogy nem áll, a mit a t. miniszterelnök ur mondott ennek a tételnek bebizonyitására, hogy az általa felemlitett iparfejlődés figyelemreméltó lenne; mert azt mondja, hogy abban a 2364 gyárban, a mit a miniszterelnök, mint az utóbbi 30 esztendő alatt keletkezettet, oda állit, olyan apró-cseprő, semmit jelentő gyárak vannak és a minőség szerint kell ezt megvizsgálni, mert a minőség dönt. Hát én emlékeztetem a házat, hogy akkor én kifejtettem a ház előtt, hogy oly mértékben, mint kivánnám, nem is lehetséges az iparfejlődés a vámközösség keretén belül, de mégis a vámközösség ideje alatt történt a mi gyáriparunk fejlődése. Mert, a mig a keletkezett 2364 gyárból 1848-tól 1867-ig csak 702 jött létre, illetőleg a mig az 1848. évtől az 1867-ig terjedő időre az egész gyáripari fejlődésből csak 20% esik, addig az 1867-től mostanáig való fejlődésre 80% esik és állitottam, hogy az utolsó esztendőkben igenis még jelentékenyebb volt a szaporodás.

A mi pedig a minőséget illeti, — mert erre figyelmeztet a képviselő ur, — nem tartottam akkor szükségesnek ezt részletezni, de most a képviselő ur állitásainak megczáfolására hozom fel, hogy abban a 2364 gyárban nem szódagyárak vannak, nem olyan minőségileg alárendelt gyárak. Azok ugyanis a következők: Vas- és fém-ipar 230 gyár; gép- és közlekedési eszközök gyártása, hangszer és villamos-ipar 190 gyár; mész-, gipsz-, magnesit-, agyag-, üveg-gyár 403, fa-ipar 394, bor-, sör-ipar 64, fonó- és szövő-ipar 110, ruházati ipar 111, papiros-ipar 54, élelmezési és élvezeti czikkek 558 — a mi természetes, mert nyersterményeink motiválják, — vegyészeti ipar 175, sokszorositó ipar 70. Tehát minőségileg is . . .

Nessi Pál: Hol vannak ezek a gyárak?

Széll Kálmán miniszterelnök: Hol vannak? Magyarországon vannak. Hát Nessi Pál képviselő ur csak nem gondolja talán, hogy hamis adatokkal állok elő? Hiszen ha ezeket összeadni méltóztatik, méltóztatik látni, hogy szódagyár egy sincs köztük. Abból a 2364 gyárból létesült az utolsó három esztendőben, — nincs előttem a kimutatás, de talán fejből tudom, — az utolsó három esztendőben, vagyis 1899., 1900. és 1901. években létesült 73 gyár 70 millió korona tőkével és 18.000 munkással. Ne tessék tehát olyan egészen becsmérőleg és olyan lenézőleg erről a gyáriparról beszélni és érvelni. Azért nem állanak képviselő urnak azon állitásai, a miket egymás hegyébe rakott és tévedett, mikor azt hitte, hogy azáltal, hogy azon állitásait egymás hegyibe rakja, megerősitette érveit.

Azt mondta a t. képviselő ur, hogy nem fejlődhet a gyáripar különösen a provizóriumok miatt, a miket a kormány csinál és hogy ezek okai annak, hogy semmi sem fejlődhet. A képviselő urnak igaza van abban, hogy egy végleges definitivum, egy biztos alapokra fektetett állapot mellett sokkal jobban fejlődnék minden, de, hogy a provizórium meggátolta volna azt a fejlődést, a mi azelőtt volt, az nem áll, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* mert épen az 1899. 1900. és 1901. évekre, szóval az utolsó három esztendőre esett 73 gyárnak nagyobb kapitálissal való megállapitása, mint a mennyi azelőtt tiz esztendőn át alapittatott összesen. Ha a képviselő ur utánanéz ennek, bebizonyitva látja.

Lengyel Zoltán: Ezt még Hegedüs sem hiszi!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát a mit Hegedüs csinált, nem a kormány érdeke?

Lengyel Zoltán: Azt mondtam, Hegedüs sem hiszi!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ha a képviselő ur igy beszél, a képviselő urral komolyan vitázni nem lehet. Remélem, nem igy érti. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hiszen ha a t. képviselő ur hivatalos aktáknak, hivatalos, közkézen forgó statisztikai kimutatások összevonásával készitett és itt, e helyről felhozott adatoknak nem hisz, hogyan akarja a t. képviselő ur, hogy az ön által előadott dolgoknak higyjenek? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: A statisztikában megvan, a valóságban nincsen!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondja Bakonyi t. képviselő ur, a ki, mint mondtam, nagy előszeretettel méltóztatott velem foglalkozni, *(Derültség a jobboldalon.)* hogy a születések és a halálozások közti arány és a gyermekhalandóságnak mai állapota mutatja, hogy ebben az országban nem történik erről gondoskodás, nem fejlődött semmi, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* s ez is egyik indoka a kormány iránt tanusitott bizalmatlanságának. Emliti ugyan, hogy én törekszem valamire, de egészben elitélő kritikája, mert különben miért hozta volna fel? A t. képviselő ur, ugy látszik, az egyedüli, a ki ezen házban és talán mondhatnám, széles körökben, *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* nem vesz tudomást arról, hogy a halálozási arány az utolsó 30 esztendőben lényeges százalékkal leszállott, *(Zaj. Elnök csenget.)* és hogy e kormány és az előző kormányok egyaránt sokat tettek e téren. Épen ott ül egyik t. képviselőtársunk, *(Hieronymi Károlyra mutat.)* a kinek szintén nagy érdeme van a közegészségügy ápolása körül. Mondom, bár elismerem, hogy minden nem történt meg e téren, a mi szükséges, de én, mint belügyminiszter és az előző kormányok annyit tettünk mégis, hogy teljes 5 százalékkal szállott le a mortalitás.

Bakonyi Samu: A törekvést elismertem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyancsak kérdezem: Csupán csak törekvés az, a mit a gyermekhalandóság arányának javitása dolgában elértünk? Önök, a kik mindig arról beszélnek, hogy a kormány csak frázisokkal dolgozik és semmit sem csinál, önök, a kik azt mondják, hogy semmi sem történt, erről megfelejtkeznek. Hiszen 100 év óta nem történt annyi, mint a mennyi most történt a gyermekvédelem tekintetében.

Bakonyi Samu: Elismertem!

Széll Kálmán miniszterelnök: A mult esztendőben tisztán az elhagyatott és talált gyermekeknek ápolására és felnevelésére közel négy millió koronát költöttünk, sokkal többet, mint a mennyi meg lett szavazva. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Bakonyi Samu: Érdemül tudtam be! Elismertem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor köszönöm; most szives elismerni, de tegnap csak törekvésről szólt. Behoztam a törvényt, mely szerint az országban fel fog állittatni egy központi intézet és azonkivül lesz 14 menedékház, gyermekvédház, és ma már nevelünk és megtartunk az országnak évenkint 21.000 gyermeket, a ki azelőtt elkallódott volna. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Hogy ezek után a t. képviselő urnak kritikája hogyan állja meg helyét, annak megbirálását most már a t. házra, és a nagyközönségre bizom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nessi Pál: Bakonyi elismerte az érdemet!

Bakonyi Samu: Épen ezt elismerem; méltóztassék visszaemlékezni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondja a t. képviselő ur, a ki igy érvel, hogy vigyázzon magára a miniszterelnök, és közjogi dolgokban ne kövessen el lapsus linguae-t.

A mi a lapsus linguae-t illeti, végre is emberek vagyunk, megeshetik mindenkin. De talán szerénytelenség nélkül merem mondani, hogy épen közjogi fejtegetésekben, a melyekben anynyira bő részem volt három év óta és a melyek terén egyetlen kérdés fejtegetése elől ki nem tértem, elég óvatos vagyok. Mutattam ezt ma is, a mikor az önök előtt — programmjuk szerint, elismerem, helyesen és méltóan — legnagyobbnak tartott s önök szerint is legkényesebb kérdésben, a hadsereg kérdésében igenis belementem a fejtegetésekbe és beszéltem róla egy fél óráig. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Nagy merészség volt!)* Mondom, a mikor ezekre hivatkozhatom, szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a gondos és emberileg lehető vigyázatot és óvatosságot, a melyet közjogi kérdések fejtegetésénél meg kell tartani, meg is szoktam óvni. Még közjogi dolgokban felületességet senki se bizonyitott rám, nem is vádolt. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

És mivel bizonyitja t. képviselő ur a lapsus linguae-t? Azt mondja, hogy a multkor, a mikor Dalmácziáról beszéltünk, — mellékesen beszéltünk róla egy határozati javaslatra vonatkozólag — azt mondtam, hogy el van birtokolva, pedig tudhatnám, hogy közjogilag nem lehet elbirtokolni semmit. A t. képviselő ur ezt, nézetem szerint, nagyon méltánytalanul forditja ellenem. Én beszéltem birtoklásról. Nem érek rá beszédeimet óraszámra korrigálni és birtoklás helyett azt irták, hogy »elbirtoklás«. De ha ugy mondtam volna is, beszédemnek, egész összefüggése szerint, szószerint értelme az volt, hogy Magyarország közjoga, alkotmányjoga, Magyarország inaugurale diplomája, ő Felségének esküje dokumentálja Dalmácziának a magyar koronához való hozzátartozóságát és hogy annak a magyar korona területének kiegészitő részét képező közjogi karakterét biztositjuk és fentartjuk. Ezeket szószerint mondtam. De azt mondtam, százados birtoklással állunk szemben és oly viszonyokkal, a melyek iránt a rögtöni megoldást nem tartom sürgősnek, a mint hogy 35 esztendő óta nem is sürgette ezt senki, csak közjogi óvásokat tartottunk fenn. Tehát kifejeztem, hogy én aktuálisnak nem tartom; de hogy azt árultam volna el, hogy Magyarországtól jogilag elbirtokoltnak tartom: ilyen abszurdumot ne méltóztassék nekem tulajdoni-

tani és ilyen, két betüből álló sajtóhiba folytán méltánytalanul reám bizonyitani akarni.

Azt mondja t. képviselő ur, — még egyszer vissza kell térnem gróf Goluchowskira, — hogy micsoda szégyen és gyalázat az, hogy az expozét a magyar delegáczió külügyi albizottságában nem tartja érdemesnek gróf Goluchovski elmondani.

Nessi Pál: Igen! Igen!

Széll Kálmán miniszterelnök: Erre csak azt mondom azzal a szeretetreméltóságával Nessi Pál urnak, melylyel ő szokott társalogni velem, hogy nem, nem. *(Derültség.)* Igenis, nem. Felvilágositom őt, hogy gróf Goluchowski nem tagadta meg az expozénak elmondását, hanem megkérdezte a bizottságot, hogy miután eddig az volt a szokás, hogy Bécsben először a magyar delegációban mondja el az expozét . . .

Nessi Pál: Németül!

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd erre is rátérek . . . Budapesten pedig elmondja az osztrákban először, szükségesnek tartják-e, hogy ő ezt ismételje. Erre az albizottság azt mondta, hogy nem; de hogy irásban birják, tessék azt az expozét irásban, magyar nyelven kinyomatva, benyujtani, a mi meg is történt. Hogy ebben micsoda inferioritás van, azt nem értem, mert Bécsben meg a magyar delegációban mondja el először, és azután az osztrákban. Mi értelme és czélja van annak, hogy gyakorlatilag lehetetlenné tegyünk oly dolgokat, melyekben közjogi czélzat nincs. Ebben pedig nincs közjogi czélzat, mivel Bécsben a magyar delegáczió albizottságában mondja el először, itt pedig az osztrákban s minek mondja el mindkettőben ugyanazt? *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezek túlvitt és a szőrszálhasogatással kifont dolgok és kifogások, melyeket azonban sem theoretikus és elvi álláspontból, sem a gyakorlati felfogás alapján helyesnek tartani nem lehet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Épen igy vagyok azzal, — és ezzel zárom beszédemet, — a mit tegnap felhoztak, hogy a magyar külügyi albizottságban a tárgyalási nyelv a német. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Habár a delegációnak az albizottsága nem maga a delegáczió, hanem csak egy kiküldöttsége, a mely bizalmas körben, mint egy választmány, mint egy küldöttség, információkat szerez, tárgyal, előkésziti a dolgokat, véleményt ad, a mely kinyomatik és felette a delegáczió összessége van hivatva nyilvános diskusszióval határozni, mindamellett én kijelentem, hogy ha ugy állana a kérdés, hogy az albizottságnak az ügykezelése vagy a tárgyalási nyelv nem a magyar volna, ezt sem tartanám helyesnek, és ebben a t. képviselő uraknak igazságuk volna. Ámde azoknak a tárgyalási nyelve nem német, hanem magyar, ott hivatalosan sohasem beszélnek németül, az előadó magyarul teszi meg előadását és magyarul mondja el hivatalosan azt, a mit kell. A többi bizottsági tagok közül néha némelyik német kérdést tesz fel, a többi része itt magyarul beszél. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ha mégis akad egyik-másik, a ki megkérdezi közvetlenül a magyarul nem tudó külügyminisztert, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért nem tud?)* hogy közvetlenül megértse őt, minden nuancea nélkül a fordításnak, a miben mindig elvész a szubtilis kényes kérdéseknek egy része; *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* ha valakinek tetszik azt mondani: én akarom, hogy az illető meghalljon engem közvetlenül és ezért elmondja észrevételét vagy kérdését németül, ez annak a bizottsági tagnak szabadságában áll és azért még nem a német a tárgyalási vagy ügykezelési nyelve az albizottságnak. *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.*

Ezt a gyakorlatot folytatják 30 esztendő óta az cél eléréséért, hogy megröviditsék a tárgyalást. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Azt nem szabad türni, hogy ott bármely bizottsági tag, a ki magyarul beszél, meg ne kapja a kért felvilágositást magyar nyelven. Ha ezt megtagadná bármely közös miniszter, ezt nem lehetne türni. De ez nem történt soha, mert ott vannak képviselőik, a kik magyarul beszélnek, ép oly jól, mint mi, és magyar előadásokat tartanak. Azt csak nem lehet valami jelentős dolognak tartani, hogyha Falk előadó ur, ki magyarul kezdte meg előadását, azután egy kényes tárgyban német kérdést tesz a külügyminiszterhez. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem szabad!)* Az nincsen sehol megirva, hogy ott — nem az országos bizottságban, hanem az országos bizottságnak egy választmányában, a mely a nyilvánosság kizárásával tárgyal, készíti véleményeit és eszméket cserél — valaki ne tehesse fel németül a kérdést; *(Mozgás balfelől.)* legkevésbbé érdemelte pedig ezt a szemrehányást és azt a kommentárt, mely hozzá volt füzve, Falk t. képviselőtársunk, a ki épen a külügyi dolgok tárgyalásánál hosszu évek során át nehéz, fáradságos, hálát és elismerést érdemlő munkát végez, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* ki a magyar zsurnalisztikának és publicziszikának nesztora, ki fényt hozott a magyar publicziszikára, és ki ennek az országnak akkor, mikor őt nem is Falknak, hanem Fk-nak ismerte az ország, ennek az országnak megmérhetetlen szolgálatot tett, mert Magyarországnak közszellemét irányitotta, a nemzetnek alkotmányához való szivós és kitartó ragaszkodását hirdette és tanitotta, s talán nem egy az ifjabb generáczió közül, talán nem egynek az apja önök soraiból azon czikkek szelleméből meritette azt a lelkesedést és azt az erőt, mely erővel abban a szerencsétlen korszakban harczoltunk az alkotmány visszaállitása mellett. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)* Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Zajos helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Molnár János, Krasznay Ferencz, Lengyel Zoltán és Bakonyi Samu képviselő urak jelentkeztek, hogy félreértett szavaik értelmének

helyreállitása és személyes kérdés czimén felszólaljanak. Először Molnár János képviselő urat illeti a szó. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérem, szíveskedjenek a képviselő urat meghallgatni. Csendet kérek!

Molnár János: T. ház! A t. miniszterelnök ur félreértette tegnapelőtti beszédem egy-két passzusát, mert azt állitja, hogy egy és ugyanazon időben hideget és meleget fujtam ki a számból, a mikor azt mondtam, hogy nem tudom ugyan, hogy melyik fog a két miniszterelnök közül megbukni, de mégis tudom, hogy az, a ki megbukik, az nem az osztrák miniszterelnök lesz.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugy mondta: a ki engedni fog!

Molnár János: Szóról-szóra fogom czitálni szavaimat: »Hogy vajjon a két miniszterelnök ur közül melyik fog letörni, vagy engedni, azt nem tudjuk; de mi attól tartunk, hogy az, a melyik engedni fog, nem az osztrák miniszterelnök és nem az osztrák kormány leend.«

Ugyanakkor a t. miniszterelnök ur közbeszólt, hogy vajjon melyiknek örülnék jobban, ha t. i. ő, vagy Körber miniszterelnök ur törnék-e le? Ezt a közbeszólást akkor nem hallottam s csak a gyorsirók feljegyzésében olvastam. Legyen szabad arra tehát most válaszolnom, az által, hogy — ha a miniszterelnök ur minden áron szerelmi vallomást akar kiváltani belőlem, *(Derültség.)* — kielégitem kiváncsiságát, hogy én igenis annak örülnék jobban, ha nem ő, hanem Körber miniszterelnök ur törnék le, mert akkor tudnám, hogy a t. miniszterelnök sziklaszilárdan megáll Magyarország érdekei mellett, a mi nekem nagy örömöt szerezne. *(Helyeslés.)*

Más dologban is félreértett engem a t. miniszterelnök ur, a mikor azt mondta, hogy én a választásokról beszéltem, a mikor őt támadtam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Összeirásról! Megmondtam, mikor tovább mentem!

Molnár János: A mi a választások körüli eljárását illeti, arról én csak dicsérőleg emlékeztem meg egyik beszédemben. Azt pedig, hogy a t. miniszterelnök urat vádoltam, azt ő egyesegyedül a saját szeretetreméltóságának, előzékenységének és udvariasságának méltóztassék felróni, mert ő ezen, a miniszterelnökökben oly igen ritkán föltalálható tulajdonaival minket már valóságosan elkényeztetett. Eddig ugyanis, ha valamely ügyben hozzá fordultunk, — legalább csekélységem ezt tapasztalta, — ő a legkészségesebben elintézte azt az ügyet, és a hozzá intézett kérdésekre a lehető legnagyobb gyorsasággal adott feleletet, azt sem várva akárhányszor, hogy megkérdezzük, jött-e már válasz.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csupa vonzódásból! *(Derültség.)*

Molnár János: Nem kétkedem benne. Kölcsönös az közöttünk.

Förster Ottó: Megmondtam: Még megkéri a kezét. *(Derültség.)*

Molnár János: Mivel pedig ilyen volt a helyzet, és én, noha három-négy hétig huzódott a nyitrai összeirás kérdése, mégsem kaptam tőle feleletet, pedig időközben már egyszer meg is sürgettem nála ezen ügyet: joggal azt hihettem, hogy még semmi érdemleges elintézés sem történt.

Csak akarom még kérni a miniszterelnök urat, hogy ne tessék aggódni, hogy feketén látjuk a dolgokat, ellenkezőleg nagyon is tisztán látjuk azt, hogy alapos volt a gyanunk, hogy t. i. épen annyit hagynak majd ki a választólistából, a mennyi szükséges arra, hogy a kormánypárti képviselő a jövő választásnál többséget nyerjen.

Mivel arra, a mit a t. miniszterelnök ur az egyházpolitikára vonatkozólag mondott, nem reflektálhatok, befejezem felszólalásomat, és köszönöm a t. ház szives figyelmét. *(Helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: Két okból kell kérnem a t. ház szives türelmét. Egyrészt azért, mert személyes kérdésben óhajtok szólani, másrészt azért, hogy félremagyarázott szavaimat megmagyarázzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök ur egyike volt azoknak, a kik ebbe a parlamentbe behozták azt az üde friss levegőt, a melyet lojális parlamenti vitatkozásnak nevezünk. Ennélfogva várjuk és elvárhatjuk tőle, hogy a lojális parlamenti vitatkozásnak minden exigencziáit kövesse.

Széll Kálmán miniszterelnök: Követem is, meg is tartom!

Krasznay Ferencz: Én azt hiszem, t. ház, hogy a lojális vita egyik követelménye az, hogy mindig érvet és csakis érvet állitsunk egymással szemközt és az azokból az érvekből vonható következtetéseket bizzuk azokra, a kik a beszédeket figyelemmel kisérik. Hagyjuk mindenkinek a judiciumára azt, micsoda következtetést von a szónok érveiből, de tartózkodjunk attól, hogy rögtön az érvek elmondása után és a vita hevében szubjektiv jelzőket osztogassunk. Én azt hiszem, hogy ilyen szubjektiv érvek közé tartozik, a mikor valakinek érvelését, elmebeli munkáját, prókátoroskodásnak nevezzük. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A »prókátoroskodás« kicsinylést jelent és jelenti azt, hogy nem a jogtudásnak szabatos eszközeivel dolgozik az illető megvádolt férfiu, hanem azokkal a résekkel, hézagokkal, a melyek a törvénynek nyomtatott vagy irott betüi között, de mindig feltalálhatók, szóval nem faire play-t végez az érvelés terén.

Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy az én csekélységem akkor, midőn tegnapi beszédemben az 1899 : XXX. t.-czikknek logikai interpretácziját adtam, nem tévedt abba az utvesztőbe, a melyet prókátoroskodásnak lehet nevezni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én egy nagyon logikus eszközét a hermeneutikának, t. i. a logikai interpretácziót állitottam csatasorba és azért azt az érdemtelen vádat, hogy prókátoroskodom,

nem fogadhatom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mint hogy a miniszterelnök ur is joggal visszautasithatná, ha tovább mennék és nem pusztán az ő érveit mérlegelném, hanem azt mondanám, hogy az ő érvelését csavarintásnak tartom. Szóval, én azt hiszem, t. ház, hogy az ily jelzőktől tartózkodnunk kell, ha csakugyan lojális viták-ban akarunk mérkőzni.

A mi felszólalásom második jogczimét illeti, az a vámtarifa dolgában elfoglalt álláspontomnak félreismerése. A t. miniszterelnök ur, hivatkozva arra az én ellenvetésemre és arra az én legfőbb kifogásomra, — tényleg, beismerem, ez volt a leglényegesebb kifogásom a t. kormány viselkedésével szemben a vámtarifa ügyében, — mondom, azzal a kifogásommal szemben, hogy semmit sem tudunk a vámtarifa-tárgyalásokról, hogy abszolute tájékozatlanok vagyunk, és hogy a hazai közgazdaságnak ebben a fontos kérdésében a kormány ugyszólván visszaél azzal az indolenciával, a mely a magyar közéletet a közgazdasági kérdések tekintetében jellemzi, *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* ezzel az álláspontommal szemben oda veti a miniszterelnök ur, hogy hiszen utasitást csak nem kérhet az egyes érdekköröktől. Hát én nem is azt képzeltem, hogy méltóztassék megkérdezni az asztalosokat meg a vasiparosokat és nem tudom én más érdekköröket, hogy mikép gondolkoznak, és azoktól utasitást kérni, mint a hogy kaptak pl. a 48. előtti követek. Én ezt nem kivántam, t. képviselőház, hanem kivántam az alkotmányos eljárásnak azt a fokát, a mely minden terén a közhatalom gyakorlásának abban áll, hogy az illető érdekköröknek kivánságait, a mennyiben azok a közérdekkel nem ellenkeznek, a kormány igyekezzék kitudni és megvalósitani, *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és kivántam ezzel a publiczitásnak azt a fokát, a mely nélkül egészséges alkotmányos életet elképzelni nem tudunk, *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* mert elég az, hogy nálunk a külügyeket és a hadsereg ügyeit intézik el zárt ajtók mögött; *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* de hogy a közgazdaság is azok közé tartozzék, a melyek igy intézendők el, azt hiszem, azt a miniszterelnök ur a maga alkotmányos tapintatával nem fogja kivánni.

Én tehát nem reklamáltam egyebet, t. miniszterelnök ur, mint azt a nyilvánosságot, a mely megerősiti és felfrissiti minden igazán alkotmányos államnak a közügyeit és kell, hogy felfrissitse a mi tárgyalásainkat is, szüksége van a t. miniszterelnök urnak reája, épen akkor, a mikor olyan nehéz és válságos feladatot végez, mint a közös vámtarifa megállapitása. Mert ne tessék azt hinni a t. miniszterelnök urnak, hogy én nem ismerem a nehézségeket, tudom én a publikálás akadályait, mert jól értem, hogy nem vagyunk abban a helyzetben, mint pl. Németország.

Nekünk előbb a belső dolgunkat kell elvégezni Ausztriával.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen ezt mondottam én is!

Krasznay Ferencz: Ebben van a dolognak a punctum saliense. De épen azért, mert nekünk két ellenfelünk van és előbb Ausztriával kell végeznünk és csak azután a külfölddel, nekünk csak tudnunk kell, hogy miként állunk az első ellenféllel, nehogy azután, a mikor már paktumok és jogfeladások árán megállapitottuk a közös vámtarifát, csak akkor — tehát elkésetten — foglalhassunk állást a külfölddel szemben. Hát engedelmet kérek, ha nem akarunk plein pouvoirt adni a kormánynak annak megállapitására, hogy Ausztriával szemben milyen vámtarifát állapitson meg, akkor a tarifák főbb kategoriáira vonatkozó kormányálláspontokat s a főbb elveket ismernünk kell, hogy azután jelezhessük a külfölddel szemben való álláspontunkat is. Est modus in rebus. Én nem kivántam egyebet, mint azt a fokát a nyilvánosságnak, a mely szükséges arra, hogy mi a tarifakérdésekben is megnyilatkozhassunk s hogy legalább nagyjában tájékozva legyünk.

A t. miniszterelnök ur egy régi beszédemet is félreértette és félremagyarázta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én másra nem hivatkoztam, csak a legutóbbi beszédre!

Krasznay Ferencz: Azt a beszédemet, a melyre bizonyos kegyelettel gondolok vissza, mert az egyedüli mérkőzésem volt Horánszky Nándorral. Hát abban a beszédben én beszéltem a szódagyárakról. Azt méltóztatik mondani, hogy én Potenkin-gyárakat emlegetek, de el méltóztatott felejteni, hogy mit mondottam akkor és azért bátor leszek azt most ismételni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt mondottam, hogy Magyarország iparának nem az a kritériuma, hogy azok a gyártelepek, a melyeket a t. miniszter ur emleget, érnek-e valamit, vagy hogy ezen gyáraknak milyen nagy a száma, hanem azt mondottam, hogy az a kritériuma, hogy ezen gyárak felállitása által a mi importunk Ausztriából csökkent-e vagy sem, vagyis, hogy képesek voltak-e ezek a gyárak a mi szükségleteinket fedezni vagy nem és kimutattam a behozatali statisztikából...

Széll Kálmán miniszterelnök: A fogyasztás emelkedett!

Krasznay Ferencz: ... De emelkedett az import is. Kimutattam — mondom — a statisztikából, hogy pl. a szövetipar egyik legfontosabb ágánál, a gyapjuszöveteknél 123, 125 és 126 millió koronát mutat a behozatal a három utolsó esztendőben. Méltóztassék az erre vonatkozó statisztikát megnézni, vagyis, hogy nem voltak képesek azok az u. n. nagy magyar gyárak a mi szükségleteinket fedezni.

Hegedüs Sándor: Hát a mit azok produkálnak, az hová lesz?

Krasznay Ferencz: Csak egy kis részét fedezték a mi szükségleteinknek! Szóval én azt bizonyitottam be, t. képviselőtársam, hogy gyáriparunk emelkedésének nem az a kritériuma

hogy gyárakat épitettünk, vagy hogy a gyárak kéményei szaporodtak, de hogy szükségleteinket legkisebb mérvben sem tudták ezek jobban fedezni, mint azelőtt.

Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy a t. miniszterelnök ur a vámközösség és a vámkülönzés kérdésében sokszor bravurosan exczellált az ő dialektikai tudásával. De én meg vagyok győződve, hogy a legnagyobb tudással, a legnagyobb ügyeskedéssel és fondorkodással sem lehet egy jó ügyet eltakarni, még kevésbbé egy elveszett ügyet jóvá tenni. Én azt hiszem, t. ház, hogy azt az állitásomat, a melylyel tegnapi beszédemet mint konkluzióval befejeztem, hogy t. i. egykor a történelem szigoruan el fogja itélni gazdasági jövőnknek ezt az eliigyeskedését: ezt a konkluziómat a miniszterelnök ur felszólalása épen nem döntötte meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szives a t. képviselő ur visszaemlékezni, a mióta csak tagja ennek a háznak, de a ki a közéletnek minden emanáczióját oly figyelemmel kiséri és azzal a politikai készültséggel és műveltséggel jött be a házba, mint a milyennel a t. képviselő ur bejött, jogositva vagyok feltenni róla, hogy nem kerülte el a figyelmét, hogy miként kezeltem a vitát itt e házban, a mióta itt ülök és kezeltem azelőtt is bárminő minőségemben. Hogy én sohasem kerestem mást a vitatkozás módjában, mint a lojális, előzékeny modort, sőt mondhatnám, hogy mindig csak az argumentácziókra és bizonyitásokra és sohasem egyedül a letromfolásra, vagy egyedül a refutáczióra vagy pláne a személyeskedés terére a vitát nem tereltem.

Krasznay Ferencz: Épen azért vagyunk szenzibilisebbek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tettem ezt senkivel, nem tettem ezt a t. képviselő urral szemben sem, hanem vele szemben is mindig fentartottam ezt a modort.

És ha én ebben a vitában mondom, hogy ez prókátori kifogás, ne méltóztassék ezt annak tulajdonitani, mintha én vele szemben el akarnék térni ettől a modortól, mert vele szemben legkevésbbé akarnék ettől eltérni; hanem a háta mögött ülő képviselők egyike, — nem tudom kicsoda — mondta azt nekem érveléseim közben és pedig zajongva és méltatlansággal, hogy: prókátoroskodás. Mert ezt én mindig méltatlannak tartom. Nem vitatom én, hogy nincs joga közbeszólni, sőt inkább sokszor a vitának érdekességét emeli egyik vagy másik közbeszólás: de a beszéd közben való folytonos közbeszólás és zajongás, a mikor az illető nincs is érintve, még sincs helyén. Magam is megteszem, hogy néha közbeszólok, ha egy beszéd által érintve vagyok, ha nekem szól valaki. De én Várady Károly képviselő urral, ugy emlékszem, ma nem is vitatkoztam, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és ő mégis folytonosan közbeszólt beszédembe és folytonosan heterogén dolgokkal hozakodott elő. A mikor valaki egy kényes és nehéz témát fejteget és pedig kötelességszerüen fejteget, — mert én nem akkor szólok, a midőn feliratkozom, hanem akkor, a midőn kell szólanom — méltánytalan dolognak tartom őt folyton közbeszólásokkal zavarni. *(Élénk helyeslés jobbról.)* Hogy Várady képviselő ur volt-e vagy más, nem tudom, de a figyelmem épen az ő szemén akadt meg, a melyet folyton azzal a bizonyos élességgel tart reám szegezve; ő vagy más-e, nem tudom, azt kiáltotta közbe, hogy ez prókátoroskodás. Hát csak ennek tulajdonitsa Krasznay Ferencz t. képviselő ur a dolgot, mert különben vele szemben nem használtam volna, nem is fogok használni ily kifejezést. Most pedig a t. képviselő ur, nekem válaszolva, azzal a szóval illette érvelésemet, hogy én csavarintok.

Krasznay Ferencz: Nem, nem!

Nessi Pál: Akkor, ha ez prókátorkodás!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez olyan szép szólásmód, a mely meg van engedve és a melyet egymásnak kölcsönösen megengedünk. Hát jól van, ha igy lett volna is, akkor quittek vagyunk, *(Derültség.)* és ezután ilyen kifejezésekkel se éljünk egymással szemben. *(Tetszés.)* Én ilyen hanggal nem éltem és nem fogok élni ezután sem, mert ezuttal is csak a háta megett ülő képviselő ur vitt arra rá.

Pichler Győző: Megint paktum! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A mi a képviselő ur szavai értelmének helyreállitását illeti, — a mi inkább volt talán érvelés, — ha én azt mondtam volna, hogy jogosulatlannak tartom azt a kivánságot, hogy ne a nyilvánosság elől elzárkózva tárgyaljunk, vagy készitsük elő a dolgot, mielőtt a külföldi szerződések dolgában tárgyalunk, akkor a t. képviselő urnak igaza volna. De én nem azt mondtam. Hanem azt, hogy addig, a mig az az alap, a melyen a külfölddel tárgyalni fogunk, vagyis a közös vámtarifa, létre nem jön; addig a mig Ausztria és Magyarország meg nem egyezik az iránt, hogy mi legyen hát az a közös vámtarifa, a melynek alapján a külfölddel tárgyalunk: addig nem lehet előadni, nem lehet előterjeszteni azt, a mi nincs, mert az addig nincs. Addig van osztrák álláspont, van magyar álláspont, de addig nincs közös vámtarifa; közös vámtarifa akkor lesz, a midőn azt ide hozzuk a képviselőház elé . . .

Krasznay Ferencz: Az álláspontjukat szeretnők tudni!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . és az nem fog a nyilvánosság elől elzáratni. Németországban akkor hozta azt elő a kormány, a midőn tisztában volt vele, hogy mit akar a törvényhozás elé terjeszteni, és erre a példára hivatkozott t. barátom. Mi, mihelyt tisztában leszünk az iránt, hogy autonom vámtarifánk mi lesz, vagyis hogy mily alapon fogunk a külfölddel tárgyalni.

rögtön ide jövünk vele. Németországban a kormánynak csak maga-magával kellett tisztába jönnie; nekünk pedig az osztrák kormánynyal kell tisztába jönnünk, tehát itt se, ott se terjeszthető elő a tarifa addig, a mig a kettő egymással tisztába nem jött. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A szakköröket kell meghallgatni!)* A szakköröket mi meghallgattuk; Krasznay Ferencz képviselő ur nem volt szives idefigyelni, de én megmondottam, hogy egész könyvtárt képviselnek az előmunkálatok.

Krasznay Ferencz: De hogy mennyiben érvényesiti azt a kormány, az a kérdés!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt igenis megtettük. De kérdem a háztól most, tárgyalás közben, mikor nem lehet a végét tudni, — hiszen sohasem volt olyan tárgyalás a világon, hogy az első napon kimondanák az utolsó szót, — tehetem-e azt, hogy a tárgyalás alatt lévő vámtarifát és a kormány álláspontját előterjesszük? Igenis előterjesztjük azon a napon, a mikor elkészül. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Bakonyi Samu képviselő ur kiván szólani.

Bakonyi Samu: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy egész röviden pár megjegyzést tegyek azokra, a mikben tegnap mondott szavaim félreértését látom a t. miniszterelnök ur részéről, a ki mai felszólalásával rám nézve feleslegessé tette azt, hogy személyes kérdésben szóvá tegyem az igen t. miniszterelnök urnak azt a magatartását, a melyet tegnap igénytelen beszédemmel szemben követett, és a mely magatartása egyenes czáfolata annak a követelésnek, a melyet ma egészen jogosultan állitott fel a t. miniszterelnök ur önmaga irányában, hogy t. i. a vitatkozás parlamenti modorát teljes mértékben igyekezzünk megóvni. Ezekre a tegnapi közbeszólásaira tehát, a melyek, mondom, ellentétben állanak imént jellemzett és helyeselt követeléseivel, nekem nem kell most visszatérnem. De helyre kell igazitanom szavaim értelmét a tekintetben, hogy a miniszterelnök ur Goluchowski külügyminiszterre vonatkozó megjegyzéseimet ugy értelmezte, mintha azt azzal vádoltam volna meg, hogy a delegáczióban a gazdasági kiegyezés tekintetében pártállást foglalt volna el. Ezt én nem mondottam, hanem igenis azt, hogy jogosulatlannak és törvényellenesnek tartom a külügyminiszternek azt a magatartását, hogy az 1867 : XII. t.-czikk 27. §-a értelmében a delegácziókba nem tartozó és onnan egyenesen kizárt ügyekben, a kiegyezés kérdésében, egyáltalán állást foglal és nyilatkozatot tesz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez volt szavaimnak igazi értelme.

Más tekintetben is félreértett az igen t. miniszterelnök ur, a mikor t. i. azt veti a szememre, hogy a népesedési politika eredményeiről szólva megvádoltam őt azzal, hogy ő az oka a nagy halandóságnak és annak, hogy a magyar nép fizikai ereje nem fejlődhetik olyan mértékben, mint a hogy az kivánatos volna. Hát bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur nem hányhatja szememre, hogy szemet hunytam volna azon törekvések előtt, a melyeket mindenkinek el kell ismernie és ha figyelemre méltatta volna beszédemnek erre vonatkozó azt a részét, a mely egyenesen elismerte a t. miniszterelnök ur, mint belügyminiszter részéről ezeket a törekvéseket, akkor bizonyára nem tette volna ezt a szemrehányást. Azt mondottam ugyanis: »Bár látjuk a t. miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek kétségtelenül dicséretes törekvését, a mely ujabb időben a gyermekvédelem nagyobb felkarolására irányul.« Ha ennek ellenére mégis összefüggésbe hoztam a dekadenciát azzal a politikai rendszerrel, a melyet az igen t. miniszterelnök ur képvisel és azt mondottam, hogy e mellett a politika mellett a bajokon nem lehet segiteni, ugy azt csak annak illusztrálására tettem, hogy az a politika, a melyet önök, a melyet a t. többség követ, nem engedik meg azon bajok orvoslását, a melyek elsorvasztják a nemzet életerejét oly politikai czélok érdekében, melyeket az önök pártja követ. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Védelmébe veszi továbbá a t. miniszterelnök ur — ismét félremagyarázva szavaimat — Falk Miksa t. képviselő urnak eljárását a delegáczióban. Azt mondja, hogy megint nagyon méltánytalan dolog volt részemről az a támadás, melyet vele szemben intéztem, mert hiszen egész generácziók lelkesedhettek Falk Miksa urnak czikkein. A t. miniszterelnök ur megint félreértett, mert hiszen én ezt Falk Miksa ur irányában egyenesen felhoztam elismeréskép, hogy ő a magyar nemzet jogainak érvényesitése érdekében annak idején nagyon sok szolgálatot tett. Hogyha az igen t. miniszterelnök ur a vitatkozás modorában részünkről méltányosságot kiván, ezt a méltányosságot mi is megkivánhatjuk a tekintetben, hogy világosan tett kijelentéseinket a saját czéljai érdekében ne magyarázza félre. Ezt megint azon káros politika illusztrálására hoztam fel, mint azon betegség szimptomáját, hogy az a férfiu, a ki annak idején ezeket a szolgálatokat csakugyan megtette, ime, odáig hanyatlott, hogy a magyar delegácziókban németül beszél és ez ma elismert tény, ugy Hodossy Imre t. képviselő ur felvilágositása, mint a t. miniszterelnök ur beszéde után. Igénytelen nézetem szerint ennek a ténynek mentségül nem szolgálhat az sem, mit felhozni méltóztatott ma, hogy hiszen abban a választmányban bizalmasan folyik a tanácskozás, mert hiszen azt a faktort én nem tekinthetem kaszinónak, a hol bizalmas diskurálás folyhat, mert a ki ott helyet foglal, annak a mandátumnak alapján foglal helyet, a melyet ettől a képviselőháztól és törvényhozástól kapott, ott kikérünk mi magunknak mindenféle bizalmaskodást. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék

a törvényt ott is megtartani, a mint ennek megtartását itt is megköveteljük.

Egy másik méltánytalanságot is lát a t. miniszterelnök ur az én felszólalásomban, nevezetesen azt, és ezt vette leginkább zokon, hogy azt a bizonyos lapsus linguaet a szemére vetettem. Félreértett engem, mert én tegnap sem imputáltam neki azt, a minek az imputálása csakugyan sérelmes lett volna reá nézve, t. i. mint hogyha ő Dalmácziára vonatkozó elszólásában . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem elszólás! Nem szóltam el magamat!

Bakonyi Samu: . . . azt állitotta volna vagy annak a beismerése lett volna, hogy Ausztria jogilag elbirtokolta volna Dalmácziát.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mondom, hogy nem volt elszólás! Arról nem tehetek, hogy a lapok elbirtoklást irtak birtoklás helyett! *(Zaj balfelől.)*

Bakonyi Samu: Ki van zárva a téves közlés, mert hiszen beszédének abban a passzusában a miniszterelnök ur . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Mondom, hogy nem elszólás, hanem elirás!

Bakonyi Samu: Csodálom, hogy mennyire izgatottnak és ingerültnek méltóztatik lenni. *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy vagyok, eszemben sincs, csak megmagyarázom, mi a különbség az elbirtoklás és a birtoklás között.

Bakonyi Samu: Nem arról beszélek én, kérem most, hanem arról, hogy én állitsam helyre a magam szavainak az értelmét, méltóztassék ennek a lehetőségét nekem megengedni; ezt én nem tudom másnak nevezni, magyarul nem tudom másnak hivni, mint elszólásnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: De ha mondom, hogy nem történt elszólás!

Bakonyi Samu: Akkor rosszul méltóztatik emlékezni rá, mert én hivatkozhatnám tanukra, akkor rögtön utaltam a miniszterelnök urnak ezen kifejezésére és nagy betükkel irtam fel magamnak, hogy »elbirtoklás« szót használt, és emlitettem is, hogy ezt nem lehet szó nélkül hagyni. Itt van a hiteles gyorsirói feljegyzés, méltóztassék csak megnézni a május 10-én tartott ülésből kiadott naplófüzet 18. lapjának 2. hasábját, itt azt mondja, hogy: »egy majdnem százesztendős elbirtoklással állunk szemben«. Én épen azért emlitettem ezt fel, mert meggyőződésem szerint, még azon rigorozitás is, a melyre közjogi dolgokban az igen t. miniszterelnök ur, — most már nem vitatom, hogy joggal-e, vagy jog nélkül — de minduntalan hivatkozik, hogy ezen rigorozitás mellett is és azon a közjogi alapon, a mi közjogi helyzetünknek, jogainknak felfogásában odáig jutottunk, hogy egy olyan rigorozus közjogász is, mint a miniszterelnök ur, igy elszólhatja magát. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő ur, gondolom, már helyreigazitotta szavai értelmét. Nem lehet félreértett szavai helyreigazitása czimén érdemleges viszonválaszt adni. *(Helyeslés jobbról.)* Méltóztassék a képviselő urnak magát a házszabályokhoz tartani, a melyek azt mondják, hogy röviden helyreigazithatja szavai értelmét. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bakonyi Samu: A miniszterelnök ur annyiban értett engem félre, mert azt tulajdonitotta nekem, hogy mikor megróttam ezen kifejezést...

Elnök: Kérem, ezt már kifejtette a képviselő ur. *(Zaj a baloldalon.)*

Bakonyi Samu: . . . mintha azt állitottam volna, hogy ő a valóságos elbirtoklást értette. Ezt nem tettem. Méltóztassék tudomásul venni és a jövőben legyen szabad talán esedeznem az iránt, hogy a méltányosságot velünk szemben is szavaink helyes értelmének megitélése tekintetében méltóztassék megtartani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom. Méltóztassanak a t. képviselő urak helyüket elfoglalni.

Ki következik?

Illyés Bálint jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! Valóban kicsinyes és kietlen képet nyujtott a mai appropriaczionális vita, és hogyha ennek okát keresem, azt a t. miniszterelnök urnak tulajdonitom. A t. miniszterelnök ur a nagy Napoleon és Caesárt miniaturében akarja itt adni, a kikről a történelem azt irja, hogy képesek voltak egyszerre öt irnoknak diktálni és azonkivül az országnak legfontosabb ügyeit tudták elintézni. A t. miniszterelnök ur is itt a kormánypárti képviselők hódolatait, kéréseit kegyesen elintézi, ez alkalommal egyszersmind az ellenzéki szónoklatokból magának kiválogat virágszálakat, azokból oly csokrokat köt össze, a melyek az ő okoskodásának és czáfolásának a legalkalmasabbak, és ezzel nem azt éri el, hogy az ellenzéket czáfolja, hanem önmagát czáfolja, és azt is, a mit elérni nem akar, hogy a személyes kérdések és félremagyarázott szavak értelmének helyreállitása czimén a felszólalások végtelen özönét idézi fel. Ha azt a figyelmet szentelné az ellenzék képviselőinek, a mit joggal követelhetnek . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem szentelek elég figyelmet? *(Zaj a néppárton. Felkiáltások: Ismét közbeszól!)*

Visontai Soma: Most nem Várady Károly szól közbe, hanem Széll!

Rakovszky István: Ha azt a figyelmet szentelné az ellenzéki képviselőknek, a mit joggal követelhetnek, nagy megtakaritásokat lehetne elérni időtartamban és azt hiszem, a vitatkozás szinvonala sem szenvedne e miatt.

T. képviselőház! A mikor én az appro-

priáczióhoz szót emelek, azért teszem, mert azt látom, hogy közjogi tekintetekben ismét veszélyes lépést tettünk hátrafelé. Azt látom, hogy közjogi kételyeket mesterségesen vagy tudatlanul idéznek fel a túloldal részéről. Mit szóljak ahhoz, ha a Magyar Tudományos Akadémia egy fürge tagja tegnap oly közjogi tételt állit fel, a melyet mindjárt megemlitek.

Bakonyi Samu t. képviselőtársam ugyanis tegnapi beszédében Dalmácziáról szólva igy nyilatkozott: »Nem lehet csodálkozni, hogyha ez a könnyedség átmegy az igen t. többségre, és mikor Dalmáczia visszacsatolásának előkészitéséről és az arra vonatkozólag előterjesztett határozati javaslatról van szó, akkor a többség leszavazza ezt a határozati javaslatot és azon közjogi szoros magyarázat ellenére, a melyre lesz szerencsém rámutatni, leszavazza a királyi esküt, leszavazza a királyi hitlevelet.«

Ballagi Géza képviselő ur, a t. fürge akadémikus, erre akként árasztja el a t. házat a tudományos világossággal, hogy igy szólt közbe: »Az nem közjogi kérdés.«

A visszacsatolás tehát nem közjogi kérdés.

Erre Nessi Pál t. képviselőtársam azt mondja: »Megbocsátunk nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.« A t. miniszterelnök ur segitségére jön a fürge akadémikusnak s azt mondja: »Ezek ám az üres frázisok.« Bakonyi Samu: »Ha az állam területének kérdése nem közjogi kérdés, akkor igazán nem tudom, hogy miféle kategoriába sorozzam.« Erre Ballagi t. képviselőtársam megint határozottan kijelenti, hogy ő ezt politikai kérdésnek tartja. Akkor Barta Ödön t. képviselőtársam megmagyarázza a t. akadémikusnak jóindulattal, hogy: ez közjogi kérdés. Akkor rájön az akadémikus ur későn, hogy »ma visszacsatoljuk-e vagy sem, az politikai kérdés«. Ezek után nagyon értem, hogy az Akadémia szükségét látta annak, hogy más közjogi kapaczitások foglaljanak ott helyet, mint Ballagi t. akadémikus ur és Beőthy Ákos t. barátomat és a t. miniszterelnök urat is megválasztotta az Akadémia körébe, hogy ezáltal a közjogi baklövések ellen biztositsa ezt a diszes társulatot, mert hogy az ország territoriális integritásának kérdése feltétlenül közjogi elv, ezt minden kezdő jogász tudja.

De nemcsak ezen tekintetben látok én egy nagy visszafejlődést Magyarország közjogában, hanem az 1867: XII. t.-czikk kezelésében sem látom megvalósitva azokat az intenciókat, a melyek a törvény megalkotóinak szemei előtt lebegtek. Itt van a delegáczionális intézmény. *(Halljuk! Halljuk!)* Őszintén mondom, hogy hive vagyok a 67-es alapnak, őszintén hiszem, hogy az a mostani körülmények közt az egyedüli expediens, de ha ez a 67-iki alap ugy magyaráztatik és ugy kezeltetik, a mint az jelenleg történik a t. többség részéről, akkor én értem, hogy napról-napra növekszik az antagonizmus ellene, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* s nem messze látom azt az időt, midőn oly emberek, kik igazán akarják a meghamisithatlan 67-es alapot, ezen meghamisitott alaphoz hozzájárulni nem akarnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Már tegnapelőtt igen figyelemreméltó és az igazságnak megfelelő karakterizálása történt a delegáczió munkálkodásának. Én is, mint annak egy szerény tagja, saját tapasztalatomból fogok a t. háznak némi felvilágositással szolgálni, hogy lássák, miként kezelik ott a dolgokat, *(Halljuk! Halljuk!)* és lerójjam azt a kötelességet, melyet ezelőtt négy hónappal a t. függetlenségi párttal elvállaltam, mikor azt mondtam, hogy nagy kár, hogy a t. függetlenségi párt ott részt nem vesz, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mert ezáltal mi egészen a t. többség önkényének vagyunk kiszolgáltatva. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A mi ott történik, arról a nyilvánosságnak még sejtelme sincs. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott van legelőször is a delegácziónak összeállitása. A 67-iki törvény kimondja, hogy 60-nál több tag nem lehet, de nem tesz különbséget abban, mint nem is tehet és ezt alkalomadtán be fogom bizonyitani, hogy mily arányban legyen ott képviselve a többség és milyenben a kisebbség? Minden parlamenti szokás szerint jogos és méltányos, hogy a számarány megfeleljen annak, melyben a többség a kisebbséggel szemben áll, hogy az ugyanazon számarányban legyen képviselve a delegácziókban is. És mégis mi történik? Magyarország 453 képviselője közül 120 ellenzéki. Ez körülbelül a negyedrésze. Tehát 60-ból 15-nek kellene a delegácziókban lenni. Miután a főrendiházra esik 20, én még ebből is engedek. A főrendiházi ellenzék ki van zárva és egy sincs benne. Mi pedig nem a negyednek megfelelően tizen vagyunk, hanem a nyolczadnak megfelelően 5-en. És ha mi azt mondjuk, hogy ott van öt-hat albizottság, a mely fontos, a melyben részt kell vennünk, nagyon könnyen megeshetik, hogy egyik-másik betegség, közbejött akadályok folytán nem járhat fel, akkor a t. túloldalról azt felelik nekünk, hogy a ti számarányotoknak megfelelően benn vagytok. A t. többség tehát a függetlenségi pártot, a mely 80 tagból áll, hivatalosan is bekebelezi a saját pártjába *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és azt az arányt, a mely a függetlenségi pártra esik, a t. kormánypárti sasok számára foglalja le, a hol ők érdemeket szerezhetnek a törpe ellenzék kontójára.

Pichler Győző: Igy lett Kristóffy delegátus!

Kristóffy József: Nem igy lett!

Förster Ottó: Még rosszabbul!

Rakovszky István: Legszebb az, hogy ott tárgyaltunk tavalyig és nem is tudtuk, mi felett tárgyalunk.

Thaly Kálmán: Minek mennek olyan intézménybe? *(Derültség.)*

Okolicsányi László: Hogy megváltoztassuk!

Rakovszky István: Nagyon hálás lennék

Thaly Kálmán t. képviselő urnak, ha olyan nagy és jogos averziója van a delegáczió ellen, ha itten megbolygatná azokat a kérdéseket, a melyeket ott, mert be nem lép, nem bolygathat meg.

Thaly Kálmán: Meg is bolygattam!

Rakovszky István: Ezekről a dolgokról itt nem is lehet szó, mert az 1867 : XII. t.-cz. azt mondja, hogy ha egyszer a költségek meg vannak állapitva, az tovább itt diskusszió tárgyát nem képezheti. Diskusszió tárgyát csakis az képezheti, vajjon beillesztetik-e az a költségvetésbe, vagy nem? A mennyiséget tehát nem lehet diffikultálni.

Mint mondám, nem is tudtuk meg, miről tárgyalunk. Igy pl. a t. külügyminiszter urnak az a szokása volt, hogy ha az osztrák delegácziőban mondotta először az expozéját, eljött a bizottságba, de expozét nem mondott, hanem azt mondotta: az osztrák bizottságban elmondottam, tessék az ujságot elolvasni. *(Felkiáltások balfelől: Megvan a »Neue Freie Presse«-ben!)* Én pl. tavaly, mikor a külügyminiszter nekem azt mondotta, hogy nézzek utána az expozéban, azt feleltem, hogy mindent könnyebb konstatálni a világon, mint a külügyminiszter expozéjának hivatalos, hiteles kiadványát. Az én inditványomra aztán kimondatott, hogy az expozét ki fogják nyomtatni és szétosztják.

Széll Kálmán miniszterelnök: A magyarban mondta el!

Rakovszky István: Ez az idén ismét nem történt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Már szét is osztatott!

Rakovszky István: A miniszterelnök ur elmondotta az osztrák delegácziőban, és ismét hivatkozott az ujságokra és abban az ülésben, mikor hozzá kellett szólanunk, beterjesztette azt az igen terjedelmes okiratot, a melyet én ma, midőn már a tárgyalást be is végeztük, protekczió révén kaptam meg. Az ügyrendnek 16. §-a azt mondja, hogy a miniszteri előterjesztések mind kinyomatandók, a tagok közt kiosztandók. Ez mindeddig nem történt meg, csak tavaly tették meg az ellenzék fellépése következtében.

De még sokkal nagyobb sérelem az, hogy ott a nyilvánosságot kizárják. Ott vannak kormánypárti Protekzionskinderek, a fiatal sasok, ujságirók, bejönnek a delegácziőba és ott jegyeznek, és akár mily bölcsen, vagy nem bölcsen mondanak ott valamit a kormánypárti urak, azt mint legnagyobb vivmányt állitják oda saját lapjaikba cicero betükkel, az ellenzék felszólalásait pedig perszifálják, elhallgatják, elferditve adják, *(Zaj.)* ugy, hogy az ellenzék, mint egy nevetséges rossz van jellemezve. *(Nagy zaj.)* És az a nagyon különös, hogy azok a kormánypárti sasok, a kik a hirlapokban mint nagy államférfiak szerepelnek, ugy félnek a nyilvánosságtól. Mi az első ülésen azt követeltük, hogy legyen nyilvánosság, *(Helyeslés balfelől.)* jöjjenek be gyorsirók és azt — el kell ismernem tökéletes lojalitással, — a t. miniszterelnök ur nem diffikultálta, hanem a bizottság egy belső házi kérdésének tekintette, és a bizottság itéletére bizta. És mi történt akkor. A kormánypárti többség leszavazott minket és igy a nyilvánosság ki lett zárva. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Szeretik a sötétséget! *(Zaj.)*

Barta Ödön: Nincs is joguk hozzá! *(Ellenmondások jobbfelől.)*

Rakovszky István: A bizottsági ügyrend 41. §-a minden biztositékot megad először arra nézve, hogy nyilvánosan tárgyalhatunk, másodszor, ha oly dolgok jönnek elő, a melyek szorosan véve bizalmasak, olyan könnyen lehet zárt ülést kérni, mint egy testületben sem. Az ügyrendnek 41. §-a ugyanis következőleg szól: »A bizottság ülései rendszerint nyilvánosak. Azonban a miniszterek, a bizottsági elnök vagy nyolcz tag kivánatára zárt ülést is tarthat«. Tehát hacsak egy miniszter szükségesnek tartja, nyomban zárt ülést is tarthat. De ez azért van, hogy az ellenzéknek működése, még pedig fáradságos működése ellenőrzés nélkül legyen ott és az ellenzék mindig hátrányos helyzetben legyen és gyülöletes szinben tünjék elő. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ezért menjünk be? *(Zaj.)*

Münnich Aurél: Most csak az albizottság tárgyalt. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Az mindegy! Az is bizottság, az sem titkos komité! *(Nagy zaj.)*

Rakovszky István: Münnich Aurél t. képviselőtársam azon megjegyzésére, hogy az albizottság tárgyalt, csak azt jegyzem meg, hogy arra az albizottságra nincs szükség. Hisz nekünk jogunkban áll mindazt, a mit az albizottságban elmondottunk, a nyilvánosság előtt szóról-szóra ismételni.

Münnich Aurél: Helyes! Igaza van!

Rakovszky István: Jogunkban áll a szorosan vett bizalmas dolgokon kivül a nyilvánosság előtt mindent szóba hozni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha pedig ez jogunkban áll, akkor nincs ok albizottsági üléseket tartani, mikor a nyilvános plénum bármely miniszter kivánságára azonnal átváltozhatik zárt üléssé.

De a másik nagy gravámen az, hogy czélzatosság uralkodik a költségvetésre nézve is, hogy az ellenzékiek tiszta képet alkothassanak maguknak. Hivatkozhatom a t. képviselőház bármely tagjára, hogyha egy költségvetést tárgyalunk, mielőtt a tárgyalásra rákerül a sor, hónapokkal azelőtt a kezünkben van a költségvetés és igy képesek vagyunk azt megbirálni, pedig ezt a költségvetést mégis csak jobban ismerjük, a hol ismerjük a viszonyokat, a hol otthonosak vagyunk és ismerünk minden egyes tételt. A delegácziónál egészen másként van. A delegácziőra nézve 1500—1600 lapból álló füzetkéket osztanak szét a tárgyalás előtt és ez a 8 nap is csak a t. miniszter ur előzékenységének

köszönhető, de egyuttal engedje meg a t. miniszterelnök ur, hogy ebből egy kicsit levonjak egy kényszerhelyzetnek is, a mely abból állott elő, hogy akkor az osztrák delegáczió is tárgyalást tartván, a közös miniszterek nem jöhettek mihozzánk egyuttal tárgyalni. Nagyon különös egy munka ez a közös költségvetés, t. képviselőház, egy közönséges halandó nem képes eligazodni azon.

Nessi Pál: Azt akarják!

Rakovszky István: Vannak ebben rendes előirányzatok, rendkivüli előterjesztések, hitelek, póthitelek, rendes hitelek, rendkivüli hitelek *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és a legkülönbözőbb czimek és elnevezések alatt fordulnak elő a tételek. Ha az ember utánanéz a zárszámadásokban, a melyek három évre szólanak, azok egy egész studiumot igényelnek, csak nagynehezen, 8—10 napi utánaszámitás utján állithatja össze magának az ember az eredményt egyes tételekről. Szóval az ember tisztán látja, hogy ezek nem arra készülnek, hogy felvilágositsanak, hanem, hogy meguntassák a munkát és hogy szentnek vegyük azt, a mit Münnich Aurél, vagy Szerb György képviselő urak, mint előadók állitanak, ámbár ők sem tanulják meg azt, hanem előre készen kapják a miniszteriumoktól és ugy terjesztik elő. *(Derültség és mozgás a néppárton.)*

Münnich Aurél: Nagyon jól tudja!

Rakovszky István: A t. képviselőtársam, ugylátszik, ezt tagadásba akarja venni, hát én czitálok neki egy tanut, a ki előtt ő még most is, vagy legalább egy rövid idővel ezelőtt a legmélyebb tisztelettel hajolt meg és ez Hegedüs Sándor volt miniszter, a ki tegnap bevallotta, hogy ugyanazon tételre nézve, a melyre ugy az én csekélységem, mint a delegáczió több tagja is még a mai napig sem tud biztosat, nem tud rajta eligazodni, hanem csak sejti, hogy hol lappang az a tétel, t. i. a 38 millió ágyuhitelre vonatkozó tételre megkérdezte, hogy az hol van elszámolva, benn van-e a budgetben, mely tétel alatt van benn, benn van-e a rendes kiadások között, benn van-e a póthitelekben, kijelentette pedig ő, ki a pénzügyi bizottságoknak hosszu időn át referense volt, hogy nem tudja megállapitani, hogy hol van ez a 38 millió beállitva.

Beőthy Ákos: Akárhol van, majd megfizetjük. *(Derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy tétellel nem volt tisztában, tehát megkérdezte! Ez nem bizonyit semmit!

Rakovszky István: De, t. képviselőház, ha én egy előirányzatot, vagy egy budgetet a kezembe veszek, ez nem azért van a kezembe adva, hogy mint egy iskolás gyermeket, a minisztereket minduntalan kikérdezzem, hanem nekem ugy kell odajönnöm abba a bizottságba, hogy a mit tudok, azt képes is legyek bebizonyitani, csak ugy állhatok elő és csak ugy vonhatom felelősségre a minisztert, hogyha tudom, hogy képes is vagyok bizonyitani, e nélkül ezt nem tehetem.

Széll Kálmán miniszterelnök: Sehol annyi részletes kimutatás nincsen, mint ott!

Rakovszky István: Most a t. miniszterelnök ur multjából fogok idézni egy példát erre a közbeszólásra vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudom, hogy évek hosszu sorával ezelőtt, a midőn a hadsereg létszámáról volt szó, egyik delegátus azt a fáradságot vette magának, hogy hónapokon át számitott és kimutatta, hogy a budget referense által kimutatott létszám nem vág össze a tényleges állománynyal. Akkor ki lett küldve egy albizottság, a melyben spanyol falak között négyen tárgyaltak és a melyben ott volt a közös külügyminiszternek is egy képviselője, a ki azonban az ő szituációját egész hamisan fogta fel, azt hivén, hogy itt azon fordul a kérdés, hogy itt minél több és nem minél kevesebb katonát kell kimutatatni. Mikor aztán az a delegátus, a ki ezzel a kérdéssel foglalkozott, e tekintetben megkérdezte, akkor azt válaszolta: »Oh, wir haben ja bedeutend mehr.« Természetes, rájöttek azután erre a baklövésre s az illetőnek el kellett mennie. *(Élénk tetszés.)* Most jön aztán a legérdekesebb. *(Halljuk! Halljuk!)* Az ellenzéki képviselők kijelentették, hogy konstatálva van a szabálytalanság, hogy ők azt tudják. A t. miniszterelnök ur volt akkor annak a bizottságnak elnöke és mi történt? A bizottság nem tudott megállapodásra jutni. Nem mondotta ki, hogy az ellenzékieknek, a kiknek igazuk volt, igazság szolgáltattassék, hanem kimondotta, hogy az olyan bonyolult kérdés, hogy abban tisztán látni nem lehet és igy ment is az albizottsági jelentés a bizottsághoz. Ennek következtében az illető bizottsági tagok otthagyták a bizottságot és kijelentették...

Beőthy Ákos: Csak én magam tettem meg! *(Derültség jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Most már tudjuk. Kisült az apaság!

Pichler Győző: Minek menjünk hát be a delegáczióba? *(Zaj.)*

Rakovszky István: Azért jöjjenek be, mert több szem többet lát.

Pichler Győző: Nem lehet látni, szemfényvesztés az egész! *(Zaj.)*

Barta Ödön: El kell törölni a delegácziót! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A hol ilyen frivolitások uralkodnak, oda nem lehet bemenni, hanem azt el kell törölni! *(Nagy zaj.)*

Pichler Győző: Jöjjön ide a közös miniszter, majd elbánunk vele! Szemfényvesztés az egész!

Rakovszky István: Ilyen értékkel birnak azok az előterjesztések, ugy, hogy még az olyan kapaczitások, mint Hegedüs, sem ismerik ki azokban magukat. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Még nevezetesebb a másik eljárás. *(Halljuk! Halljuk!)* Hat fontos albizottság van: a hadügyi, a pénzügyi, a külügyi, a tengerészeti,

a zárszámadási és az, a melyben a bosnyák ügyeket tárgyalják. Erre összesen öt egész ellenzéki képviselő van. Már most ha megesik, hogy az egyik megbetegszik, akkor az urak tehetnek azt, a mit akarnak. De nem elég, hogy ilyen gyéren vagyunk ott, hanem hozzájárul még ehhez az a körülmény, hogy az ügyrend olyan nagyszerüen van megcsinálva, hogy a kisebbség teljesen ki van szolgáltatva a többség kényének. Botrányos volt az a hajszolása az ügyeknek tavaly a delegáczióban, olyannyira, hogy még boldogult Szilágyi Dezső is, bár gyöngéden, figyelmeztette erre a delegácziót. Az ügyviteli szabályok nem szólnak arról mikor kezdődik az ülés és meddig tart. Megtörtént és beigazolható a napló által, hogy mikor már folyton üléseztünk a nagy juniusi hőségben, tiz órára hivták össze a bizottságot, ekkor megkezdték a tárgyalást és tárgyaltak 3 óráig, a mikor nem rekesztették be az ülést, hanem felfüggesztették egy órára; *(Mozgás a jobboldalon.)* 4 órakor ujból összeültünk és 4 órától este félhétig folyton tárgyaltunk, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* a mikor ismét felfüggesztették az ülést, de ne higyjék, hogy talán azért, mert ki voltunk fáradva, hanem azért, mert akkor udvari ebéd volt. 8 óráig volt felfüggesztve az ülés; 8 órakor összeültünk és tartott egyfolytában éjfélig az ülés. Üléseztünk tehát majdnem 10 órán át; tárgyaltunk milliókról és milliókról és mert Zichy János t. barátom beteg volt, Holló Lajos t. barátom pedig nem lehetett jelen, csupán ketten voltunk ott az ellenzék részéről: Ugron Gábor barátom és én.

Széll Kálmán miniszterelnök: Annál nagyobb érdem! Az megtörténhetik, hogy sietni kell! *(Zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Mindennek meg van a maga mértéke! Ha az ember ott komolyan tárgyal, még ki is nevetik! *(Hosszantartó, nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Rakovszky István: Azok az urak, a kik itt nevetnek, a demokraták, rendjelekhez jutnak ezen a réven! *(Zaj.)* Ez a hajszolása a tárgyalásnak annyira kimeriti az embert, hogy végre is inkább abbanhagyja a dolgot; addig harczol, a mig tud, de tovább nem mélyed bele a dologba. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Szükségesnek tartottam ezeket itt előadni a t. függetlenségi párt felvilágositására. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Itéljenek, intézkedjenek, határozzanak ugy, a hogy akarnak. Ha álláspontjuknak megfelel az, hogy be nem mennek a delegáczióba, ám ne menjenek be; de módozatról kell gondoskodni, hogy az országot azon a czimen, hogy ott az ellenzék ilyen csekély számban van képviselve, folyton és folyton ujabb terhekkel ne nyomoritsák meg. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Ez a delegáczió nem azért van, a miért megalkották, hanem azért, hogy a nemzet vállaira elviselhetetlen terheket rakjanak. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ám méltóztassék provideálni, mi készek vagyunk arra, hogy ha oly inditványok tétetnek akármilyen irányban, hogy ezen visszásságok törvényileg szanáltassanak, hozzájáruljunk azokhoz. De ahogy ott mostan tárgyaltatnak a kérdések: ez csak az ország rovására történhetik. *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez árulás!)*

Nessi Pál: Még nevetnek is azon, hogy milliókat dobunk oda. *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindenből lehet torzképet csinálni! *(Ugy van! jobbfelől.)*

Rakovszky István: Ez az ország legnagyobb mérvü megkárositására vezet. *(Ugy van! a néppárton.)*

Nem akarok kiterjeszkedni arra, hogy azok az urak, a kik most is örvendeznek és mosolyognak azon, hogy ez az ellenzék hogyan panaszolja el sérelmeit, minő boldogok ott azért, hogy az ellenzék hátán olcsó babérokat és olcsó érdemeket lehet szerezni. Nagyon könnyen lehet ott azt mondani, hogy nincs és nem lesz ezután sem az áldozatkészségben hiány; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de elfelejtik, hogy az áldozatkészségnek is van ellensulya a belátásban. Ez a belátás hiányzik ott, mert nincs belátás a közös kormányban, a mennyiben folyton és folyton emeli ezeket az improduktiv kiadásokat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* Ez az egyik oka, t. ház, annak, hogy én az appropriácziót nem adhatom meg, mert látom, hogy két irányban és két jogczimen terhelik agyon ezt az országot. A delegáczióban azon a jogczim alatt, hogy a nagyhatalmi állás kivánja, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ábránd! Hóbort!)* hogy a monarchia biztonsága kivánja azt, hogy ezek a költségek folyton-folyvást emelkedjenek. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Itt pedig, az országgyülésen, folyton emelik a költségeket azzal a jelszóval, hogy hiszen a nemzetnek előhaladására és fejlődésére és a szabadelvüség diadalára szükségesek. Ez a két különböző jogczim. És az eredmény nem egyéb, mint az országnak és a népnek a gazdasági tönk szélére juttatása — a bukás. Miután épugy a delegáczióban, mint itt az országgyülésen ezt a tendenczját látom érvényesülni, ezt az appropriáczionális törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés balfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Lindner Gusztáv!

Lindner Gusztáv: Kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy holnap mondhassam el beszédemet. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház megengedi. Javaslom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt 10 órakor kezdődő ülésre tüzze ki az 1902-ik évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalását. *(Helyeslés.)* A ház elfogadja. Ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

115. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 15-én, csütörtökön,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok bemutatása. — A földmivelésügyi miniszter javaslatának benyujtása a Béga-csatornának a Temes-Béga-völgy ármentesitése érdekében szükséges rendezéséről. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben elfogadtatik.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, gr. Széchenyi Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Szőts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. május hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek a t. ház tagjai közül kifogása a jegyzőkönyv ellen? A mennyiben nincsen, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Szilágy vármegye közönségének kétrendbeli föliratát és pedig:

az 1891:XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az orsz. tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése és az 1867:V. és az 1715:XLIX. t.-cz.-nek törvény utján leendő törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848/49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szatmár és Szilágy vármegyék közönségének feliratait, az önálló vámterület felállitása iránt; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szilágy vármegye és Marosvásárhely szab. kir város közönségének feliratait, a közadók kezeléséről szóló 1883:XLIV. t.-cz. módositása ügyében;

Bereg vármegye közönségének feliratát, a fedezetlen gabonahatáridő-üzlet megszüntetése tárgyában és végre

Nagyvárad szab. kir. város közönségének feliratait, ugymint:

a kóbor czigányok letelepitése és a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkák idejére való szabadságolása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Dedovics György jegyző: Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Az 1897:XXI. t.-cz. 12. §-a utasitotta a kormányt, hogy a Béga-csatorna rendezéséről szóló törvényjavaslatot öt év alatt terjeszsze elő. Ennek folytán van szerencsém a Béga-csatornának a Temes-Bégavölgy ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatot (Irom. 148) indokolásával együtt benyujtani. Kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot és annak indokolását kinyomatni, szétosztatni és a vizügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasitani méltóztassék.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a vizügyi és pénzügyi bizottságokhoz fog utasittatni.

Következik a napirend. Napirend előtt azonban Werner Gyula képviselő ur kért szót személyes kérdésben.

Werner Gyula: T. képviselőház! A képviselőház tegnapi vitájában ellenzéki részről a következő kijelentés hangzott el: »Ott vannak kormánypárti Protectionskinderek, a fiatal sasok, ujságirók, bejönnek a delegáczióba és ott jegyeznek és akármilyen bölcsen vagy nem bölcsen mondanak ott valamit a kormánypárti urak,

azt, mint legnagyobb vivmányt állitják oda saját lapjaikba cziczeró-betükkel, az ellenzék felszólalásait pedig perszifláljak, elhallgatják, elferditve adják, ugy, hogy az ellenzék mint egy nevetséges rossz van jellemezve.«

A körülmények összetalálkozásánál fogva kénytelen vagyok ezt a kijelentést, mint személyemre vonatkozót tekinteni. Azzal szemben a tényállás a következő. Én a közös ügyek intézésére kiküldött országos bizottság albizottságának üléseiről a lapoknak tudósitást egyáltalában nem adok, hanem a »Magyar Nemzet« számára néhány vonással ezen üléseknek mintegy külső képét rajzolom meg. És én felszólitok bárkit, mutasson nekem egyetlenegy sort, a mely e rövid tudósitásban akár a tárgyilagosság ellen vétene, akár pedig azt bizonyitaná, hogy én az ellenzéki és kormánypárti delegátus urakkal és azok beszédeivel nem egyformán bánok el. Az albizottság vitáiról szóló tudósitásokat — ugy tudom — a félhivatalos kőnyomatosok látják el, és ugyanazon beszédszövegeket bocsátják valamennyi lap rendelkezésére. A lapszerkesztők egyéni felfogása, a lap beosztása teszik azután, hogy az egyik szerkesztő a beszédekből többet, a másik kevesebbet ad ki. De abban, hogy kevesebbet vagy többet adnak, nincs semmi czélzatosság. A külügyi albizottságnak május 13-iki üléséről szóló tudósitásban például az ellenzéki delegátus urak beszédei kormánypárti és ellenzéki lapokban eléggé bő kivonatban jelentek meg, holott a gróf Tisza István beszédéből még a mi lapunkban és valamennyi kormánypárti lapban is csak egyetlenegy sor jelent meg. Bizonyára azért, mert ő nem látta szükségét, hogy beszéde tartalmát a tudósitóval közölje. Azt gondolom, nem az elfogultságnak bizonyitéka, sem azé, hogy a kormánypárti lapok az ellenzéki delegátusok nyilatkozatait elferditik, jelentőségét kicsinyitik, vagy épen kigúnyolják. Továbbá pl. a tegnapi külügyi albizottság ülésében az ellenzéki delegátusok által elmondott beszédek csaknem szószerinti szövegben, egész terjedelmükben vannak meg abban az ujságban, a melylyel én benső összeköttetésben állok, mig a »Budapesti Hirlap« ugyanazon beszédeknek csak egyharmadrészét látta jónak közreadni.

Végül a mi azt illeti, hogy én protekczió révén jutottam be a delegáczióba, azt gondolom, hogy az, hogy egyik vagy másik pártvezetés és párt a pártnak egyik vagy másik tagját milyen bizottságba jelöli, minden pártnak belső ügye, és a politikai bizalom kérdése, a melybe más oldalról beleszólása senkinek sem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Engem különben is szavazattöbbséggel első pótdelegátusnak választottak meg, és a törvény értelmében akkor hivtak be engem a delegáczióba, a midőn a rendes delegátusok sorában egy tagsági hely megürült. Ha tehát az, hogy a képviselőház szavazatainak oly nagy többsége reám esett, protekcziót jelent, akkor én a protekcziónak erre a formájára, és erre a nemére büszke vagyok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a napirend szerint az 1902. állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 143, 145) folytatólagos tárgyalása.

Illyés Bálint jegyző: Lindner Gusztáv!

Lindner Gusztáv: T. ház! Mikor az általános költségvetési vita alkalmával a t. kormány költségelőirányzatát pártonkivüli elvtársaim nevében elfogadtam a részletes vita alapjául, bátor voltam egyuttal kijelenteni, hogy ezáltal az appropriáczió kérdését érinteni nem akarjuk.

A t. miniszterelnök ur, és a t. igazságügyminiszter ur részéről a költségvetési vita folyamán közviszonyainkra vonatkozólag tett nyilatkozatok után mi pártonkivüliek nem vagyunk azon kellemes helyzetben, hogy a t. kormányt ez alkalommal bizalmunkban részesitsük, s ennélfogva kénytelenek vagyunk a napirenden levő törvényjavaslat ellen szavazni a következő indokokból:

Nem hagyhatjuk válasz nélkül a t. miniszterelnök ur részéről hozzánk intézett, a telhetetlenség sulyos vádját tartalmazó azon két kérdést:

»Hát önöknek még az 1868:XLIV. törvényczikk sem elég?«

»Hát önök beváltatlannak tartják ezeket az igéreteket?«

A telhetetlenség vádját, t. ház, épen mi egészen nyugodt lélekkel tűrhetjük; mert ki nem tudja s ki tagadhatja csak némi jogosultsággal is, hogy a szent István koronája területén lakó összes nemzetiségek közül a mienk legtöbbet veszitett jogaiból és szabadságaiból és annak daczára legkevesebbet kér az államtól, a mi népprogrammunknak a többi nemzetiségek programmjainak összehasonlitásából kétségbevonhatlanul kiderül.

Mit kérünk, t. ház? Nem kérünk egyebet, mint a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában hozott törvény végrehajtását, mely törvény a hazánkban élő nemzetiségek kulturális létminimumának biztositéka s mely méltányos kivánságok teljesitésére meglevő hajlandóság esetén, összhangzásban a többi országos törvényeinkkel, még manap is nehézség nélkül végrehajtható.

A mit nemzetiségi kérdésnek nevezünk, az a hazánkban élő nemzetiségeknek a szabadság és jogegyenlőség elveinek létesitésére irányuló törekvése.

A nemzetiségi kérdésnek sikeres elintézése számos nagyjelentőségű állami feladat kielégitő megoldásának szükségképi előfeltétele és alkalmas kulcsa.

Két erősen kidomborodó tény most már többé nem tagadható: Az egyik az, hogy a nemzetiségi kérdést elnyomni nem lehet, s hogy az állam érdekei annak észszerü megoldását sürgetik.

A másik époly kétségtelen tény elég drágán megvásárolt azon tapasztalás, hogy a nemzetiségi

törvény határozmányainak meg nem tartása czélra nem vezethet.

Készségesen elismerem Kristóffy t. képviselőtársam azon állitásának igazságát ...

Barta Ödön: Na Kristóffy, ne neked!

Lindner Gusztáv: ... és teljes jogosultságát, hogy: »valamint egy ezredéves történelmi fejlődés eredményeként áll az a megmásithatlan tény előttünk, hogy az egységes magyar állam a nemzetiségek jogainak, szabad kulturális és anyagi fejlődésének teljes respektálása mellett épült fel: ez az egységes magyar állam egyebekben a jövőre is csak a nemzetiségek törvényes jogainak, erkölcsi, kulturális és anyagi fejlődésük szabad érvényesülésének megengedése és biztositása mellett tartható fenn.«

Csakhogy a t. képviselőtársam nézetei és kivánságai ez idő szerint az államkormány nézeteivel s a hatóságok és bíróságok eljárásával határozott ellentétben állanak....

Barta Ödön: Na Kristóffy!?

Lindner Gusztáv: ... tehát közel jövőben, ha a látszat nem csal, megvalósulásra igényt nem igen tarthatnak.

Igazán meglepő jelenséggel állunk szemben.

Mig báró Bánffy miniszterelnöksége alatt, ki épen e napokban a jogállam csalképének elméletileg is elszántan hátat forditva, az abszolut hatalmu nemzeti állam létesitését ez idő szerint mint az észszerü kormánypolitikának egyedüli czélját elég melegen ajánlotta, a volt Királyföldön működő kir. bíróságok, összhangzásban a nemzetiségi törvény határozmányaival hivataloskodtak, addig 1900 óta, tehát legelőször a jelenlegi kormány alatt, melynek t. elnöke programmbeszédében a jog, igazság és törvény tartalomdús jelszavait, mint kormányzati politikájának vezérelveit proklamálta, az előbb emlitett bíróságok a nemzetiségi törvény 7., 20. és 22-ik §-ait tiszteletben nem tartják, sőt még a keresked. törvénykönyv 180-ik §-a ellen is cselekednek s ezáltal nemcsak egyeseknek, testületeknek és hatóságoknak oknélküli munkát és költséget okoznak, hanem elkeseritik az ezen helytelen eljárás által sujtott állampolgárokat és megrenditik azonfelül azoknak jogérzületét is.

Miért? Talán azért, mert az állam méltósága, vagy a jogrend fentartása, vagy a jó, olcsó és gyors igazságszolgáltatás érdekei, avagy végre az állampolgárok jóléte és szükségletei azt kivánatossá teszik?

Oh nem! Ha nem csalódom, főleg azért, hogy a bíróságok kényelmesebben hivataloskodhassanak.

Legbensőbb, megrendithetlen meggyőződésem az, hogy a volt Királyföldön működő kir. bíróságok a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában hozott törvény meg nem tartása és a magyar nyelvnek peres és perenkivüli ügyekben való föltétlen és kizárólagos használására irányuló törekvésük és követeléseik által tulajdonképi hivatásuk kötelességeit félreismerik, illetve azoknak — megengedem, hogy bona fide történik — nem tesznek eleget.

Mert a bíróságoknak magasztos hivatása korunknak összes alkotmányos államaiban a jogrend fentartásában és az egyesek jogállapotának védelmezésében áll.

A nyelv, mint az állam hivatalos nyelve is, állami funkcziók teljesitésénél, tehát az igazságszolgáltatásnál is, csak gondolatok, parancsolatok, tilalmak stb. kifejezésére szolgáló eszköz, nem pedig önczél. Eszköz épugy, mint a birák függetlensége arra, hogy a bíróságok, menten minden felülről vagy alulról jöhető helytelen befolyástól és mindennemü melléktekintetektől, a törvénynek és a törvény uralmának minden körülmények közt teljes érvényt szerezhessenek. Mert: Ubi discessum est a jure, omnia fiunt incerta!

Ha az a kérdés: mily nyelven történjék a perlekedés és tegyük hozzá: a hivataloskodás, a bíróságok, illetve közigazgatási hatóságok megitéléséhez tartoznék, akkor törvényeinknek az államnyelv és más, az országban divatozó nyelvek használására vonatkozó határozmányai merőben fölöslegesek volnának.

Abból, hogy a kir. bíróságok hivatalos nyelve a magyar, helyes értelmezés mellett logikailag csak az következik, hogy ők végzéseiket és itéleteiket, szóval összes hivatalos kiadványaikat magyar nyelven tartoznak kibocsátani.

Rabár Endre: És tárgyalni is!

Lurtz Károly: A szóbeli tárgyalásnál nem tud magyarul!

Lindner Gusztáv: De abból még korántsem következik az, hogy hozzájuk más, mint magyarnyelvü beadványt vagy beadványmellékletet beterjeszteni nem szabad. *(Ellenmondás a bal- és a jobboldalon.)*

Korodi Lajos: Mindent a törvényt szerint, az a fődolog.

Lindner Gusztáv: Annak a kérdésnek az eldöntése: mily nyelven történjék a perlekedés, nem birói funkczió, hanem inkább a birói funkczió teljesitését megelőző törvényhozási vagy közigazgatási rendelkezés. Mert a birói funkczió abban áll, hogy a biró a törvényt egyes esetekre vagy életviszonyokra alkalmazza s ezáltal a törvény uralmát az állami élet terén biztositani igyekszik.

Ha kétségbe nem vonható igazságot tartalmaz a t. igazságügyminiszter urnak azon állitása: »A nemzetiségi törvényt ma nem lehet ugy értelmezni, hogy a törvényszékek más, mint magyarnyelvű beadványokat elfogadjanak« — hiszen nemcsak törvényszékekről és beadványokról, hanem járásbíróságokról és beadványmellékletekről van szó —: akkor miért volt ellenkező és a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában hozott törvénynek megfelelő a volt Királyföldön működő kir. bíróságok eljárása működésök kezdete óta egészen 1900-ig? *(Igaz! Ugy van! a középen.)*

Rabár Endre: Nem csatolnak most is?

Korodi Lajos: Az volt az eljárás eddig! Eddig elfogadták. *(Felkiáltások a bal- és a jobboldalon: Most is!)* Most már nem fogadják el.

Lindner Gusztáv: Nem tartom összeegyeztethetőnek a bíróság előtti egyenlőség elvével azt, hogy p. o. a volt Királyföldön működő kir. bíróságok még oly magyarnyelvű beadványokat is visszautasitanak, melyekhez csak egyetlenegy másnyelvű melléklet csatoltatott, mig a székesfővárosban működő kir. bíróságok ilynemü beadványokat minden nehézség és kifogás nélkül elfogadnak. *(Igaz! Ugy van! a középen. Felkiáltások: Ez a jogegyenlőség!)*

S ha az örökösi eljárást szabályozó 1894: XVI. t.-cz. csakugyan mindenkitől, mindenben és minden kivétel nélkül követelné a magyar nyelv kizárólagos használását, akkor miért szereztek a többször emlitett bíróságok a törvény ezen rendelkezésének csak 1900 óta érvényt? A legfeltünőbb ebben az ügyben, a mi nem lehet a körülményeknek véletlen összetalálkozása, szerintem az, hogy a volt Királyföldön működő összes kir. törvényszékek és járásbíróságok 1900 óta oly teljes egyformasággal járnak el az előbb érintett ügyek elintézésénél, mintha kölcsönös megállapodás alapján cselekednének, a nélkül, hogy 1900-ban, vagy előbb vagy utóbb a nemzetiségi egyenjoguságról szóló törvényt hatályon kivül helyező vagy módositó törvény hozatott volna.

Nem bocsátkozom, t. ház, részletek fejtegetésébe a kezemben levő és bárki által betekinthető hivatalos akták nyomán.

De arról biztosithatom az igen t. házat és a t. kormányt, hogy itt nincs szó államellenes tüntetésről vagy izgatásról. *(Ugy van! a közép felső padjain.)*

Mi csupán csak néhány bíróság és hatóság az utolsó időben lábra kapott, szerintünk káros és törvénybe ütköző működésének helyreigazitását kérjük. *(Ugy van! a közép felső padjain.)*

Távol áll tőlünk az »államnyelv háttérbe szoritására« irányuló sikertelen törekvés... *(Ugy van! a szászok padjain.)*

Thaly Kálmán: Koroditól is távol áll? *(Zaj a közép felsö padjain.)*

Lindner Gusztáv: Igen, mindnyájunktól. Különben erre ő felel, én nem felelek, még kevésbbé akarunk mi föderativ államot vagy épen államot államban létesiteni.

Mi a szász néppprogramm alapján és értelmében az egységes, alkotmányos magyar állam álláspontján vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a szászok padjain.)*

Fölhoztuk egész röviden és teljes lojalitással a t. házban jogosult sérelmeinket bizalmatlansági szavazatunk indokolása végett, annak megnyugtató tudatában, hogy választóinkkal teljes egyetértésben vagyunk, *(Ugy van! a közép felső padjain.)* s azon erős meggyőződésben, hogy e baj orvoslása nem csak helyi, hanem országos érdek.

Miután a volt Királyföld lakossága törvénybiztositotta jogainak megsértését a rendes közigazgatási uton megszüntetnünk nem sikerült és ezen esetek, habár természetöknél fogva a közig. bíróság elé tartoznának, az 1896: XXVI. t.-cz. értelmében oda nem vihetők, politikai álláspontunk jelzésére a fenforgó körülmények közt a költségvetési törvényjavaslat elleni szavazás eszközéhez kellett fordulnunk. *(Élénk helyeslés és éljenzés a közép felső padjain.)*

Elnök: Hegedüs Sándor képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

Hegedüs Sándor: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István t. képviselő ur tegnap egy olyan állitást mondott, mely a tényállásnak nem egészen felel meg, és igy kötelességem azt rektifikálni. Igaz, hogy különös helyzetben vagyok, a mennyiben észrevétele oly szavaimra vonatkozik, a melyeket nem e teremben mondottam; de miután a félreértés vagy félremagyarázás itt nyert kifejezést, talán megengedi a t. ház, hogy azt itt rektifikáljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István képviselő ur t. i. szó szerint ezeket mondta *(olvassa)*: »Hegedüs Sándor volt miniszter, a ki tegnap bevallotta, hogy ugyanazon tételre nézve, a melyre ugy az én csekélységem, mint a delegáczió több tagja is még a mai napig sem tud biztosat, nem tud rajta eligazodni, hanem csak sejti, hogy hol lappang az a tétel, t. i. a 38 millió ágyuhitelre vonatkozó tételre megkérdezte, hogy az hol van elszámolva, benn van-e a budgetben, mely tétel alatt van benn, benn van-e a rendes kiadások között, benn van-e a póthitelekben, kijelentette pedig ő, ki a pénzügyi bizottságoknak hosszu időn át referense volt, hogy nem tudja megállapitani, hogy hol van ez a 38 millió beállitva.«

Ez egyáltalán nem igy volt, t. ház. Hogy hol van a 38 millió, azt nem kerestem, mert az egy külön füzetben indokolással együtt előttem feküdt, többet mondok: Rakovszky bizottsági tag előtt is feküdt. Mert mikor én megtettem észrevételemet, mely, ugy látszik, félrevezette a képviselő urat, t. i. hogy a 38 milliós hitel első tételét, a 29,800.000 koronát, igen pausálisnak, igen nagynak találtam és elemezni, részleteire felbontani kivántam, akkor maga Rakovszky képviselő ur, a füzetet kezében tartva, preczizirozta ezen számot, miután én csak általánosságban azt mondtam, hogy 29 millió, ő pedig hozzátette: 29,800.000. Tehát ő is tudta, én is tudtam, hogy hol van a 38,000.000. A kérdés és az elemezés, a mit kivántam, a részletekre vonatkozik, a melyekre tüzetes felvilágositást kértem, részben nyertem is és annak idején a delegáczió elé lesz terjesztve.

Ezt kivántam előadni a t. háznak, mert ugy látszik, a t. képviselő ur ezt tökéletesen félreértette, és igy csakis az áll, a mit a t. mi-

niszterelnök ur közbevetőleg megjegyzett, hogy t. i. egy tételre vonatkozólag kértem felvilágositást, és ez a tétel benne van a 38 millióban, a melyet nem kerestem, mert tudtam, hogy hol van, és olvastam az indokolást is. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Illyés Bálint jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. ház! A parlamenti illemnek megfelelően, tartozom reflektálni Lindner Gusztáv t. képviselőtársam beszédére, de igen röviden végezhetek vele, mert meggyőződésem szerint az unio, mely Magyarország és Erdély közt létesült, nem ismer külön állampolgárságot, csak egy állampolgárságot, a magyar állampolgárságot. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet megengedni, hogy itt egy képviselő magát más nyelvért, mint a magyar nyelvért exponálja és a ki egy idegen nyelvért magát exponálja, azzal nem is tartom szükségesnek tovább foglalkozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elvárom azonban a miniszterelnök urtól, hogy azon erős bázison, a magyar nyelv bázisán megállva, ilyen alattomos támadást a magyar nyelv ellen erélyesen vissza fog utasitani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szabó Kálmán: Menjenek vissza Flandriába!

Lurtz Károly: Mi itt maradunk! Innen nem megyünk! Nincs senkinek joga minket kiküldeni! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Tegnap Rakovszky István t. képviselőtársam kinos meglepetést okozott a t. házban, midőn feltárta előttünk azt a tárgyalási módot, mely jelenleg a delegációban dívik. Mint tudni méltóztatik, az a párt, melyhez szerencsém van tartozni, a delegáczió intézményét az első percztől kezdve elitélte, azt államiságunkkal ellentétben állónak, feleslegesnek, haszontalan intézménynek nyilvánitotta és ime, 35 év szomoru tapasztalata igazolja, hogy a mi pártunk álláspontja volt egyedül helyes és igaz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Annak a delegációnak semmiféle értelme és jogosultsága nincsen, azon ügyeket, melyeket ott tárgyalnak, egészen jól el lehetne itt végezni a házban; a kormány csináljon költségvetéseket és javaslatokat, ezeket itt letárgyaljuk és a két ház határozatai egyeztessenek össze addig is, mig a közös intézményt megdönteni lehet. Hogy mi nem megyünk a delegációba, azon ne csodálkozzék a ház, mert a mi küzdelmünk ott teljesen meddő volna, hisz a többség nem azért megy a delegációba, hogy ott komolyan tanácskozzék, hanem azért, hogy egyszerüen lemorzsolja a javaslatokat. Két óra alatt letárgyaltak 100 milliós budgetet a nélkül, hogy megvizsgálták volna azon tételeket, megismerték volna és tudnák, hogy tulajdonképen miről is van szó.

De hiszen, t. ház, ott van a meg nem oldott quótakérdés. A delegáczió ma azt sem tudja, hogy abból az általa megszavazott összegből mennyi fogja az országot terhelni, mert a quóta nincs meghatározva. Ezzel azonban nem törődnek a t. urak. A fődolog az, hogy elvégezzék gyorsan a rájuk bizott munkát, hogy aztán Bécsből megkapják a várt köszönetet. Mindaddig, mig a delegációban ilyen münnichizmus uralkodik, a kiknek minden helyes, minden jó, mindaddig még csak a gondolatát is elutasitjuk annak, hogy valaha abban a delegációban részt vegyünk. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

A t. urak működése kimerül abban, hogy köszönettel, hálálkodással fogadják a miniszterek kijelentéseit, felvilágositásait, mintha bizony olyan nagy kegy volna az, hogy azok felvilágositással szolgálnak, hiszen az a miniszteréknek kötelessége. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nálunk a kötelességteljesités is nagy érdemszámba megy már és a t. urak hajlonganak, bókolnak a közös miniszteréknek, a kik aztán visszamennek Bécsbe azzal a tudattal, hogy ismét lefőztek bennünket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem hagyhatom szó nélkül a delegációban szokásos bizalmas ülések intézményét sem. Nem értem, miért van önöknek szükségük a homályra, sötétségre? Mi világosságot követelünk. Hogy mennyire megy ezeknek a bizalmas üléseknek túltengése, mutatja a bosnyák muzulmán-kivándorlásnak kérdése. Kállay elismerte az egyik albizottságban, hogy ez a kivándorlás oly nagymérvü, mint a milyennek Barta Ödön t. barátom állitotta és bizonyitotta. Elmondta a kivándorlásnak okait is, de ezeknek az okoknak felderitését bizalmasaknak nyiványitotta ki, hogy azt mi ne tudhassuk meg. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: De tudja Stádler!

Nessi Pál: Engedelmet kérek, hogy a mi pénzünkön fentartott, támogatott országnak népe vándorol ki, hogy miért lenne az bizalmas kérdés, azt igazán nem tudom felfogni. Teljes világosságot követelünk és elitéljük a delegációnak ezen bizalmaskodását és ezen világosságot kerülő tárgyalási modorát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tegnap a t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy nincs sehol se megirva, hogy ne tehesse fel valaki németül a kérdést. Téved a t. miniszterelnök ur, mert ez igenis meg van irva. Azt mondja továbbá a t. miniszterelnök ur, hogy az előadó magyarul teszi meg előadását, de mindjárt utána azt mondja, hogy Falk előadó azonban németül kérdezett. Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy a többi bizottsági tagok közül néha némelyik németül teszi fel a kérdést, mert a bizottsági tagnak szabadságában áll németül kérdezni. En ezzel szemben már tegnap állitottam és ma bizonyitani fogom, hogy igenis nem áll senkinek sem szabadságában németül kérdezni.

A delegáczió a törvényhozásnak egyik bizott-

sága és annak az albizottsága ismét egy bizottság, annak tagjai ott is mint képviselők vesznek részt. Áll tehát rájuk az 1844 : II. t.-cz. 3. §-a, a mely azt mondja, hogy »az országgyülés nyelve ezentúl kirekesztőleg magyar leszen«. Ez a szó: »kirekesztőleg«, áll az országgyülés minden egyes bizottságára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem privát emberek gyülekezete ez, hanem a képviselőknek fontos, országos ügyekben való tanácskozása, a hol nincs joga senkinek sem németül kérdezni vagy válaszolni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De továbbá azt mondja a törvény: »az országgyüléshez bocsátandó minden kegyelmes királyi leiratok, előadások, válaszok és intézvények ezentúl egyedül magyar nyelven adassanak ki«. Világosan megmondja tehát, hogy minden előadás, a mely az országgyüléshez vagy ennek bizottságához intéztetik, csakis és kizárólag magyar nyelven intézhető.

Nincsen tehát jogositva senkisem ott németül beszélni és ha Goluchowski mégis németül beszél, ezzel egyenesen megsérti a törvényt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én Hodossy Imre t. képviselőtársammal szemben határozottan követelem, hogy a közös miniszter tudjon magyarul beszélni. Legjobban szeretném, ha nem volna közös miniszter és közös ügy, de ha van, ugy legalább azt követeljük meg, hogy az önök által hirdetett és bibliaként megállapitott paritás alapján nemcsak a közös miniszter, hanem minden közös hivatalnok tudjon magyarul is beszélni.

Buzáth Ferencz: Legalább a quóta arányában!

Nessi Pál: Magyarország és Ausztria — nem mondom, monarchia, mert az nem felel meg közjogi viszonyunknak — két külön államot alkot, a mely két külön államnak, külön birodalomnak, külön monarchiának vannak közös ügyei, vannak közös tisztviselői. Ez a két külön állam megkövetelheti, hogy ezek a közös tisztviselők birják és beszéljék a két külön állam nyelvét. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én minden közös tisztviselő kvalifikációja első feltételéül tüzöm ki azt, hogy birja a magyar nyelvet. Magyarország és Ausztria két koordinált állam; az a viszony pedig, melyben ma állunk, nem koordináczió, hanem szubordináczió, a mit pedig a törvény alapján tűrni nem fogunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy mennyire elhomályosulnak ezek a tiszta fogalmak, azt mutatja, hogy Hodossy igen t. képviselőtársam, a magyar jogászságnak, a magyar parlamentnek egyik büszkesége, bárcsak egy perczre is, de mégis elfogult volt és azt mondotta, hogy ezen átmeneti időben pedig alkalmazkodni kell a tényleges viszonyokhoz. 35 esztendő egy nemzet életében is olyan idő, a mely egyáltalában nem tekinthető átmeneti időnek. És nem azután kell az illetőnek a magyar nyelvet megtanulni, mikor már miniszter, hanem előzőleg, még mielőtt miniszterré lesz.

Barta Ödön: Ne aspiráljon addig miniszterségre, mig nem tudja az állam nyelvét!

Nessi Pál: Neki birnia kell azon két állam nyelvét, a melyet szolgál. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Boszniában nem neveznek ki még egy irnokot se, ha nem birja a szláv nyelvet!

Nessi Pál: Az, t. ház, a mit Goluchowski és Krieghammer most tesznek, valóságos botrány. Megtagadnak minden nemzeti aspirácziót, nagyuri gőggel visszautasitanak minden jogos követelést.

Barta Ödön: De a pénzünkre aspirálnak!

Nessi Pál: Bármilyen hálás volna kimutatni az ellentétet a t. miniszter ur és a külügyminiszter álláspontja között a trónökös angliai utazásának kérdését illetőleg, én nem akarok erről beszélni, mert nem akarom még jobban elmérgesiteni a dolgot. Nem beszélek arról, mert hiszen nekünk nem hivatásunk, hogy ellentéteket keressünk és azokat kiélesitsük, hanem érdekünk, hogy végre közelebb hozzuk magunkhoz azt a dinasztiát, a mely vagy lesz magyar nemzeti, vagy el fog bukni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja Goluchowski külügyminiszter ur, hogy neki eszébe sem jutott, hogy bármi befolyást gyakoroljon Magyarország ügyeire, vagy hogy beavatkozzék olyan kérdésekbe, a melyek hatáskörébe nem tartoznak. A miniszterelnök ur pedig azt mondotta, hogy Goluchowski nekünk csak tanácsokat akart adni, csak véleményt akart nyilvánitani. Hát a törvény szerint a dolog ugy áll, hogy nem mi vagyunk hivatva kiváncsiak lenni Goluchowski ur véleményére, hanem megforditva, ő tartozik kiváncsi lenni a mi véleményünkre, mert ő tartozik azután azt végrehajtani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Valósággal felháboritó azonban az a válasz, a melyet Holló Lajos és Pap Géza t. képviselőtársaimnak adott a külügyminiszter akkor, mikor azt követelték, hogy a külügyi képviseletben domborittassék ki a magyar állam egyénisége és jusson kifejezésre a magyar állam jellege. Azt mondja a külügyminiszter ur: « hogyha azok a zászlók és czimerek, a melyeket a külföldi képviseletek használnak, közjogi viszonyunknak nem felelnek meg, ugy ez olyan kérdés, mely szabályozandó és melyre vonatkozólag a külügyminiszter . . .

Barta Ödön: A czimerkérdést még ezután kell rendezni Magyarországon!

Nessi Pál: . . . mindaddig semmi rendelkezést nem tehet, a mig ilyen megegyezés létre nem jön és további intézkedésig ő Felsége czimerét és zászlóját használhatják« Hát ez teljesen valótlan, mert nem ő Felsége zászlója és czimere van használatban, hanem az osztrák zászló és czimer, melyet mi a mienknek sohasem fogunk elismerni. Az a külföldi képviselet két külön, önálló államot képvisel ott, *(Ugy van!*

Ugy van! a szélsőbaloldalon.) tehát tessék neki a két külön, önálló állam czimerét és zászlóját alkalmazni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezt megállapitani ma már nem szükséges, régen meg van az állapitva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azzal pedig, hogy a külügyminiszter ur mindig ő Felsége mögé bujik, legalább is illojalitást követ el, és az a parlamentben meg nem engedhető, mert hiszen a Felséget a parlament tárgyalásain mindig kivül kell hagyni. A paritás alapján tehát teljes joggal követelhetjük — és azt hiszem, hogy e képviselőházban nincs senki, a ki ezt kétségbe merné vonni — hogy külföldi képviseleteinknél a magyar állam czimere és zászlója egyenlő joggal és mértékben alkalmaztassék az osztrák zászlóval és czimerrel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Géza t. képviselőtársam kifogásolta a delegáczióban a konzuli akadémia jelenlegi szervezetét, és különösen a magyar nyelv kevésbbé hatékony tanitását. Erre nagy kegyesen, főuri grandezzával megengedni volt kegyes a külügyminiszter ur, hogy ezután ne három esztendőn át, hanem mind az öt esztendőn át tanitsák a magyar nyelvet, de mindjárt utána megjegyezte, hogy *(olvassa)*: »Azoktól az uraktól azonban, a kik más államoknál teljesitenek szolgálatot és a konzuli vizsgát leteszik, nem lehet egyszerre a magyar nyelv ismeretét kivánni . . .« *(Mozgás.)* T. ház! 35 esztendővel azután, hogy mai csonka alkotmányunkat megkaptuk, még igy mer beszélni egy közös miniszter egy magyar parlamenti küldöttség előtt! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 35 esztendő nem volt elegendő arra, hogy kiképezzenek egy olyan generácziót, a mely a magyar nyelvet tökéletesen birná. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hodossy Imre igen t. képviselőtársamnak azt felelte a miniszter ur, hogy az ő fejtegetéseire nem kiván kiterjeszkedni, mert ez nagyon messzire vezetne, azt hiszi azonban, hogy a bizottsági tagok által emlitett kérdések nem tekinthetők teljesen analogoknak. Hát én nagyon értem, hogy Goluchowski közös külügyminiszter ur nem terjeszkedett ki ezen fejtegetésekre, és nem adott érdemben választ azon egyszerü okból, mert arra választ adni nem tud *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és meg vagyok róla győződve, hogy Goluchowski közös külügyminiszter ur sokkal kevésbbé ismeri történetünket, sokkal kevésbbé ismeri alkotmányunkat, semhogy arra érdemleges választ adhatott volna.

Érdekesen fejezi be a közös külügyminiszter ur beszédét, a midőn azt mondja, hogy ő nem fogja megengedni, hogy monarchiánk a hármas-szövetségben más, mint teljesen paritásos szerepet játszszék. Ő, a kibicz, »nem fogja megengedni, hogy a monarchia más szerepet játszszék.« *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Mintha a kibiczet megkérdeznék akkor, a midőn játszanak. A 13. §. szabályozza a kibicz hivatását, és Goluchowski miniszter ur nagy gyakorlata folytán igen jól ismervén azt, teljesiti annak rendelkezéseit.

Nem akarok tovább foglalkozni a t. külügyminiszter ur viselt dolgaival, csak egy körülményt akarok még szóba hozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos t. képviselőtársam azt követelte, hogy miután 60.000 koronát követelnek a családi, udvari és állami levéltárak rendezésére, ugy, ha már ilyen nagy költséget megszavaz a delegáczió, akkor egyuttal használjuk fel ezen kinálkozó alkalmat arra, hogy a magyar vonatkozásu okmányok szeparáltassanak, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* illetőleg nekünk visszaadassanak. Erre szintén azzal az ismert nagyuri hányavetiséggel azt felelte a miniszter ur, hogy az ott őrzött okmányok felosztása más szempontból sem ajánlatos, eltekintve attól, hogy ott sok privát okmánya van az uralkodó családnak. Hát én szeretném tudni, hogy mik azok a »más szempontok,« mert a nélkül, hogy azokat tudnók, a kritikát nem gyakorolhatjuk. Én roppant sérelmesnek tartom azt, hogy ezek az okmányok még mindig Bécsben vannak, hogy 35 esztendő alatt még nem tudott akadni magyar államférfiu, a kinek lett volna bátorsága megkövetelni, hogy ezen kizárólag csak minket érdeklő, kizárólag a mi tulajdonunkat képező okmányok már egyszer a magyar nemzetnek visszaadassanak.

Sajnálom, hogy a t. honvédelmi miniszter ur nincsen itt, mert ezzel kapcsolatban egy másik kérdést akartam felhozni. Értésemre esett ugyanis, hogy a honvédelmi miniszteriumnak egész okmánytára, minden fontos okmánya Bécsben van. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én ezt nem akarom elhinni, mert nem merem feltételezni egy magyar államférfiuról, hogy egy ilyen bünös összejátszásnál közreműködjék. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindent fel lehet tételezni róla! Egy hang a néppárton: Beismerte!)* Ha igy áll a dolog, akkor a miniszter ur nem érdemel egyebet, mint hogy vád alá helyeztessék. Mert kiszolgáltatni hadügyünkre vonatkozó minden fontos okmányt, hogy nehéz perczekben minden okmány és minden támasz nélkül álljunk itt, ez olyan bünös könnyelmüség, a mely nem érdemel egyebet, mint hogy érette a minisztert vád alá helyezzük. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És hogy vagyunk a t. hadügyminiszter urral? Ő a magyar delegátusok minden követelményét megtagadja. Megtagadta a szolgálati idő leszállitását, t. ház, pedig a ki katona volt, az tudja legjobban, hogy teljesen felesleges és teljesen czéltalan a három esztendő. A hadügyminiszter azzal védekezik, hogy a tüzérségnél és a lovasságnál meg kell tartani a háromesztendei szolgálati időt. Hát én a tüzérségnél szolgáltam, és igen jól ismerem a viszonyokat, és igy bizonyságot tehetek arról, hogy a harmadik esztendő

teljesen felesleges, mert két esztendő multán ugy a legénysége, valamint az altisztek is teljesen ki vannak képezve, és a harmadik esztendőt csak ugy töltik el, hogy épen csak ott vannak. De különben is tessék intenzivebben kitanitani a katonaságot, akkor nem lesz szükség ilyen hosszu szolgálati időre. Ne csináljanak annyi parádét, ne menjenek annyit defilirozni, és akkor lesz idejük arra, hogy harczászatilag jobban kiképezhessék magukat.

Még egy dologra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)* A delegaczionális iratokból látom, hogy ismét egy uj tüzérségi hadapród-iskolát akarnak felállitani Ausztriában. Én ugy tudom, hogy a delegácziónak van egy megállapodása arra vonatkozólag, hogyha egy katonai akadémiát állitanak fel, akkor azt Magyarországon kell feállitani. Ezt a határozatot már több mint nyolcz-tiz esztendeje mindig kijátszszák. A t. nemzeti párt volt az, a mely a delegácziókban követelte és ki is vivta ezt a megállapodást, de ma már nincsen annyi ereje, hogy ennek a határozatnak érvényt is szereztessen. Hát hogyha már nem állitanak fel akadémiát, hanem csak valamely kisebb intézetet, vagy hadapród iskolát, akkor tessék azt ennek a nyomorult országnak juttatni, a melynek ugysem adnak semmit, hanem mindig csak kiszipolyozzák.

Szentiványi Árpád t. képviselőtársam azon siránkozott, hogy mi az oka annak, hogy a magyar tisztek oly kis arányban vannak képviselve a közös hadseregben? A t. honvédelmi miniszter kapott ezen a kérdésen és abban a reményben, hogy ismét lehet pénzt kiszivattyuzni az országtól, azt ajánlja, hogy szaporitsuk meg az állami alapitványi helyeket. Hát én azt ajánlom, hogy ne tegyük ezt, ne szaporitsuk az államalapitványi helyeket, mert ezáltal nem segitünk e bajon, minthogy e baj orvoslásának csak egy módja van: tessék más szellemet belevinni a hadseregbe, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* tessék a hadsereg magyar részét magyarrá tenni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s akkor el fognak oda menni a mi ifjaink is, mert a mig ez a közös hadsereg tiszta német, ne kivánják, hogy abból olyan részt vegyünk ki magunknak, mint a milyent kellene, hogy abból kivegyünk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nekem nincs lelkem ahhoz, hogy magyar ifjainkat arra biztassam, hogy ebbe a hadseregbe lépjenek, mert ifjainkat ott csak elnémetesitik és elosztrákositják. *(Igen! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Jellemző a hadügyminiszter urnak az az eljárása is, hogy daczára annak, hogy Holló Lajos inditványára még tavaly határozatba ment, miszerint ezen kimutatást tartozik az idén beterjeszteni, a hadügyminiszter ur csak tegnap délután, a részletes tárgyalás alkalmával, adta be ezt a kimutatást, nehogy idejük legyen a magyar delegátusoknak azt tanulmány tárgyává tenni. Ez az eljárás nagyon is jellemző a hadügyi kormányra nézve.

A t. miniszterelnök ur a »Budapesti Napló« által annyira dicsőitett beszédében tulajdonképen semmit sem mondott. *(Derültség jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmit sem mondtam? Hát Deák Ferencz sem mondott akkor semmit!

Nessi Pál: Nagyon szivesen feleltem volna a miniszterelnök ur beszédének azon részére, de igazán nem volt annyi időm, hogy felkutattam volna azon okmányokat, hogy épen Deák Ferencz beszédéből leczáfoljam azokat, a miket erre vonatkozólag a miniszterelnök ur tegnap elmondott. De kijelentem, hogy nem tartom sem tapintatosnak, sem hazafiasnak, hogy akkor, a mikor Ausztria annyira nyom bennünket és minden követ megmozgat ellenünk, akkor mi adjunk neki eszközöket magunk ellen.

Széll Kálmán miniszterelnök: Micsoda eszközöket!

Nessi Pál: Különben Deák Ferencz az önök profétája, az én profétám soha sem volt és nem is lesz. Akármilyen nagy tekintélye is van a t. többség előtt Deák Ferencznek, az én profétám Kossuth Lajos és én Kossuth Lajos elveihez és tanitásához ragaszkodom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Az én meggyőződésem szerint igazán nagy szolgálatot tett volna az országnak a t. miniszterelnök ur akkor, hogyha a közgazdasági kérdésben bárcsak egy rövid szóval is nyilatkozott volna, hogyha megmondotta volna, hogy állja-e azt, hogy a mostani állapotokból egy jottányit sem enged, hogy nem engedi meg, hogy ezen állapotok rosszabbra forduljanak. Hiszen mi ott vagyunk már, hogy nem is merjük remélni, hogy állapotaink megjavulnak, megelégszünk azzal, hogy ha kijelentik, hogy nem engedik meg, hogy rosszabbodjék helyzetünk. Hogyha a t. miniszterelnök ur ezen az állásponton áll, semmisem akadályozta őt annak kinyilatkoztatásában, mert jól tudja, hogy senkinek nincsen oly könnyü helyzete, oly könnyü feladata egész Európában, mint épen a magyar kormánynak, mert akármilyen nemzeti ügynek, nemzeti érdek követelésének az élére állana, az egész nemzet pártkülönbség nélkül támogatná őt hazafias működésében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Emlékezni fog a t. miniszterelnök ur, hisz nem olyan régen volt, a Bánffy-kormány alatt, midőn a quótakérdés volt napirenden. Bánffy mindent elkövetett, hogy elnyomja a nemzeti közvélemény feltámadását. Igy azután akkor, a mikor egész Ausztria háborgott, minden ipartestület gyülésezett, minden tartomány megmozdult a quóta felemelése végett, mi itt mélységes csendben hallgattunk, aludtünk, az eredmény pedig az volt, hogy fölemelték a quótát a mi hátrányunkra. Én azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur álláspontját csak megerősitené az, hogyha egy erőteljes magyar közvéleménynek utját nem zárná be,

hanem, akkor, a mikor elmegy oda Bécsbe tárgyalni, egy erőteljes magyar közvélemény megnyilatkozására hivatkozhatnék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én azt tartom, hogy ebben az országban mást, mint nemzeti politikát nem lehet, nem szabad csinálni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De nézzük csak azt, hogy kik támogatnak bennünket ebben a magyar nemzeti politika csinálásában? A dinasztia minden, csak nem magyar nemzeti. Itt van most az udvar, nem tudom, mennyi idő óta, hol vannak a főherczegek? hol maradtak a tegnapi bálról? hol van a trónörökös? miért nincsen itt? Nagyon csodálkozom, hogy akkor, a midőn a magyar nemzet törvényhozása annyira exponálta magát házassága alkalmából, azzal hálálja meg a nagy szeretetet, ragaszkodást és támogatást, hogy nem tartotta érdemesnek, hogy eljött volna ide Budapestre. Hiszen látjuk, hogy minden alkalmat felhasználnak arra, hogy nemzeti érzékenységünket sértsék, nem tanulnak meg magyarul akkor, a mikor arra vannak hivatva a törvény szerint, hogy a nemzet felett uralkodjanak. Nézzék meg a szomszéd nagy Németország bölcs uralkodóját, annak a fiai egészen jól tudnak magyarul. A német császárnak második és harmadik szülöttje egészen jól beszéli a magyar nyelvet. Ez mindenesetre nem czélzatosság nélkül történik, hanem nagy politikai bölcseségre mutat és legyen ez egy óvó, intő jel, hogy a nemzetek érzékenységével, a nemzeti követelményekkel számolni kell mindenkor. Hiszen nálunk minden téren, mindenütt, a merre csak nézünk, a legnagyobb szolgalelkűség uralkodik. Napok óta olvassuk az ujságokban, hogy a lóversenytéren, egy privát részvénytársaság területén, felhuzzák a fekete-sárga lobogót és boszantják vele a mi szivünket, lelkünket. Meg vagyok győződve arról, hogy senkisem követelte ezektől az uraktól ezt, csak a hyperlojalitás, a szolgalelkűség viszi erre őket. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon örvendek, hogy az ő Felsége személye körüli miniszter urhoz szerencsém van, mert egy kérést akarok hozzá intézni. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen a napokban értesültem arról, hogy egy magyar tanitót a magyar kultura körül kifejtett érdemdús tevékenységeért egy szolgarendjellel, az ezüst érdemkereszttel, tüntettek ki. Szomoru dolog, hogy egy magyar tanitót 40 évi szolgálati idő után az udvari bábákkal egy rangsorba helyeznek; de most nem ezt, hanem azt akarom ez eset alkalmából kifejteni, illetőleg arra kivánok utalni, hogy egy magyar tanitótól, a ki a magyar kultura körüli érdemeiért kapta ezt a kitüntetést, azt követelték, hogy a rendjel átvételéről egy német reverzálist állitson ki. Ez mégis abszurdum. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S bár tudjuk azt, hogy minden rendjel statutumai mind sült németek, mégis megbotránkoztató egy magyar tanitótól azt követelni, hogy akkor, a mikor a magyar kultura körül kifejtett érdemeiért jutalmazásképen kitüntetést kap, német reverzálist irjon alá, német nyelven állitsa ki erről az elismerést, ez, azt hiszem, nem felel meg a magyar nemzeti méltóságnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Csodálatos, hogy vissza nem utasitotta!

Nessi Pál: És most rátérek a mi fájó sebünkre, arra az átkozott Gotterhaltéra. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Én nem tudom azt a politikai raisont felfogni, a mely arra inditja a t. kormányt, hogy egyszer sem lép közbe, hogy ezt a bennünket mélyen elkeseritő és lehangoló osztrák himnuszt ne játszszák és hogy azt kiküszöböljék az országból. Milyen politikai raison követeli azt, hogy a nemzet nagy többségét, a magyarságot, folytonosan boszantsák, folytonosan bántsák minden ok nélkül egy igazán — nem akarok erős kifejezést használni — átkozott nótával. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. honvédelmi miniszter ur azt gyönyörü melódiának nevezte el. Bakonyi Samu t. képviselőtársam azonban már rámutatott arra, hogy nem a melódia az, a mi bennünket bánt, hanem sértenek minket azon szomoru, gyászos emlékek, a melyek e nótához fűződnek, mert e nóta gyászos emlékek hurjait rezegteti meg lelkünkben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szivem szerint és őszintén beszélek tehát, midőn kijelentem, hogy nem vagyok képes ezt a nótát meghallgatni. És szomoru, hogy bárhová menjünk, mindenütt ezt az átkozott nótát halljuk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bocsássanak fel egy léghajót, mindjárt a Gotterhaltét játszszák; nyissanak meg egy kertészeti kiállitást, játszszák ismét a Gotterhaltét *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és most egy Carusselt fognak rendezni, tudom előre, hogy ott is a Gotterhaltét fogják játszani és igy lehetetlen lesz igaz, jó magyar embernek oda menni. Kiváncsi vagyok, hogy fog majd beleilleni azon nagyon dicsért stilszerüségbe, hogy a Corvin Mátyás korából származó jelmezekkel rendezett felvonulás a Gotterhalte hangjai mellett fog történni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

De ha ezek a privát urak rendeznek ilyent, legyen az az ő izlésük és meggyőződésük szerint. Hanem a szegedi lapokban olvastam tegnap egy esetet, a melyet tovább tűrni nem lehet, a mely olyan botrány, hogy azon segiteni mielőbb szükséges. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A »Szegedi Napló« tegnapi számában az van, hogy a szegedi Rókus-városrészben a Rókus-templomban a szegedi fiatalságot olyan szent misére vezetik rendszeresen, a melyre a báró Fejérváry ezredének katonasága is eljár és ott minden vasárnap a Gotterhaltét játszsza. Engedelmet kérek, hát már meg akarják mételyezni az ifjuságot serdülő korában, le akarják tépni az ifjuság virágának szirmait? Ez nem járja. És épen Szegeden, a legmagyarabb városok egyikében akarják ezt megtenni. Ez csak arra indit engem, hogy egész szivvel csatlakozzam Rátkay László t. barátom multkori felszólalásához és felhivom az ifjuságot, hogy tüntessen minden

alkalommal ezen átkozott nóta ellen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Legyünk tisztában egygyel, t. i. azzal, hogy Magyarország, a magyar nemzet Ausztriával és a dinasztiával szemben még soha másként, mint erőszakkal, vagy botránynyal kivivni soha semmit se tudott.

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy azt a kifejezését, hogy Magyarországon a dinasztiával szemben csak erőszakkal lehet valamit elérni, nem tűrhető el a magyar parlamentben. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások: Ez nem járja!)*

Rátkay László: Tessék a dinasztiát is rendreutasitani! *(Zaj.)*

Nessi Pál: Nincs jogom az elnök urral polemizálni, de hivatkozom a magyar nemzet történelmére, a magyar nemzet viszontagságos utolsó négy századára, a mely nekem ad igazat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Mindig odafenn szegték meg a törvényeket!

Nessi Pál: Ha mi a magyar nemzet aspirációit csak erőszakkal vagy botránynyal tudjuk elérni és önök nem nyujtanak kezet ahhoz, hogy ennek szükségét elháritsuk, igenis állok elébe, ha ugy kivánják, legyen botrány és biztositathatok mindenkit, hogy lesz is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Lesz! Lesz!)*

Kubik Béla: Aztán maguknak tulajdonitsák!

Lengyel Zoltán: Ki kell fütyülni azt a nótát!

Nessi Pál: Ha állami életünk egész vonalán végigtekintünk, mindig azt látjuk, hogy a mit a t. többség 35 év óta cselekszik, nemcsak nem nemzeti, nemcsak szerencsétlen politika, de nem is gavallér politika, mert hogy csak egy példával éljek, azt tartom, hogy elfogadni az udvartartás költségeit és annak intenczióinak meg nem akarni felelni, nem gavallér eljárás.

Akkor, a mikor a dinasztia mindent nekünk köszönhet, mikor nekünk köszönheti létét, uralkodását, trónját, akkor semmibe se venni a magyar nemzeti követelményeket, legalább is nem okos politika. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miután pedig a t. kormány törekvése oda irányul, hogy nemzetünk aspirácziói meg ne valósuljanak, minden politikája oda irányul, hogy ezt a nemzetet még jobban megalázza; minthogy látom, hogy e nyomorult, szegény nemzetet még jobban meg akarja nyomoritani és reménynyem sincs arra, hogy ez az állapot a t. többség támogatásával, a kormány vezetésével javulni fog, a tárgyalás alatt levő javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az előttünk fekvő törvényjavaslat meg vagy meg nem szavazása bizalmi kérdés lévén, minthogy én a javaslatot megszavazni nem akarom, engedje meg a t. ház, hogy adandó szavazatomat megindokoljam és bizalmatlanságom okait kifejtsem.

A mostani politikai iránynyal szemben való bizalmatlanságunk okai igen régi keletüek, és a mostani kormány az okokat egyáltalán nemcsak hogy megszüntetni nem tudta, de az ország közgazdasági viszonyait előbbrevinni, rendezni sem volt képes, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és politikai, közjogait megvédelmezni nem tudta, sőt nemzetünk önérzetét, faji öntudatát, jövőjében vetett hitét is igen sokszor megingatta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E három szempontból kiindulva akarom bizalmatlanságom okait kifejteni, egyuttal foglalkozni óhajtok a t. miniszterelnök ur tegnapi beszédének egyes pontjaival, annál is inkább, mivel abban reám vonatkozó rész is van.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem rész, csak egy közbeszólásra feleltem!

Lengyel Zoltán: Közgazdasági tekintetben nem szükséges az ország szomoru helyzetét vázolni, mert a legautentikusabb ember volt maga a pénzügyminiszter ur, a ki a boradó leszállitása alkalmával maga is beismerte, hogy az ország igen szegény. Ily körülmények közt állunk mi a gazdasági dolgokra vonatkozólag harczban Ausztriával, függőben van a kiegyezés és mikor mi kijelentettük, hogy ezeket a dolgokat orvosolni csak egyetlenegy alapon, az önálló vámterület alapján lehetséges, akkor a t. miniszterelnök ur Bakonyi t. képviselőtársamnak válaszolva előállt azzal, hogy igenis a gyáripart a közös vámterület mellett is lehetséges fejleszteni és igy nem áll meg az az indok, hogy a közös vámterület mellett a magyar ipar tönkremegy, elsatnyul és az ország elszegényedik.

A miniszterelnök ur erre vonatkozólag statisztikát hozott fel, melyben azt mondja, hogy az utolsó három esztendőben 73 gyár létesült 70 millió korona tőkével és 18 ezer munkással. Azután elmondja, hogy 2364 gyár keletkezett 30 esztendő alatt, ebből pedig 1848-tól 1867-ig 702 gyár jött létre, 1867-től pedig összesen a többi, ugy, hogy 67-től fogva gyáriparunk 80%-a fejlődött ki. T. ház! Mikor ezeket az adatokat a miniszterelnök ur elsorolta és ipari viszonyainkat ilyen fényes szinben tüntette fel, én akkor bátorkodtam megjegyezni, hogy az iparnak ezt az óriási fellendülését még maga a volt miniszter ur, Hegedüs sem hiszi. Az igen t. miniszterelnök ur kétségbe vonta ezen állitásaim komolyságát, tehát bátor leszek megindokolni. Az az állitás, hogy az utóbbi három esztendő alatt 73 gyár jött volna létre 70 millió koronával és 18 ezer munkással, igen téves és látszik, hogy a miniszterelnök ur csak fejből idézte, mert hiszen a kereskedelemügyi miniszteriumban ezen osztály vezetője, Szterényi József, felolvasásában azt mondja, hogy 71 uj gyár létesitése biztositatott, melyek 3—5 év mulva teljes üzem esetén foglalkoztat-

hatnak 18 ezer munkást. Hát, t. ház, ezen gyárak legnagyobb része nem jött létre s a mi létrejött belőle, öt év mulva lesz teljes üzemben, egy része pedig létrejött ugyan, de meg is bukott. Hogy milyenek ezek a legutóbb létrejött gyárak és hogy az én állitásaim nem légből kapottak, ha a miniszterelnök ur nagyon érdeklődik Hegedüs miniszter ur iparfejlesztési akciója iránt, bár én a volt miniszter ur jóakaratát nem akarom kétségbe vonni, csak egypár adatra fogok hivatkozni. A herendi porczellángyár, mely, ugy tudom, ma is kapja az állami szubvencziót, mióta nem működik? Továbbá ezen 70 gyár közt fel van sorolva az ujpesti Rademaker-féle csokoládé-gyár, a hol a miniszter urat igen ünnepélyesen fogadták s a mely egy félév mulva csődött mondott és még a berendezést sem tudta kifizetni.

Hegedüs Sándor: Egy krajczár szubvencziót sem kapott. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Itt van a Bécsi-utczában levő Fischer-féle czég, melynek a Hungária-körúton volna valami kemenczéje. Az is, mikor megnézik a szubvenczió szempontjából, minden üzemben van, máskor azonban nem, és bécsi-utczai üzletében époly cseh porczellánt árul, mint a többi czég, de azért adómentességben részesül azon nyereségre is, melyet a cseh áru után elér.

Van a Felvidéken egy gyár, a melyik mint hazai gyár nagy katonai szállitásokat élvez. Ennek nincs annyi orsója, hogy képes lenne feldolgozni olyan mennyiséget, a mennyit az államnak szállit.

Tudok egy másik esetet, mikor egy hazai gyáros fényes kiállitást rendezett egy alkalommal a maga gyártmányaiból. Megkérdezték tőle: hogyan voltál képes ezeket előállitani, mikor a gyárad még nincs üzemben? Azt felelte erre: nem is azt mutatom én be, a mit én csináltam, hanem azt, hogy milyet fogok ezután gyártani. Még ha ezek a statisztikai adatok igazak is, van az éremnek egy másik oldala. A miniszterelnök ur nem hivatkozott arra, hogy az alatt az idő alatt hány gyár szünt, hány bukott meg, csak azzal állt elő, hogy hány alakult. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az már le van vonva, hogy ha 2364-et mondtam!

Lengyel Zoltán: Azután talán nem tudja, hogy a gyáros elnevezés ebben a statisztikában azon alapul, hogy van egy miniszteri rendelet, mely megmondja, hogy az az iparos, ki legalább 20 munkást foglalkoztat, a gyáros nevet veheti fel. Ezen a czimen igen sok budapesti nagykereskedő, hogy csak kiirhassa, hogy ő gyáros, tart magának egy ipartelepet, hol az előljárósági vizsgálat alkalmával mindig megvan a szükséges 20 ember. Ez az ipartörvény reviziója alkalmával valószinüleg meg is fog változni, a mennyiben tudomásom van róla, hogy ez ellen az iparosok felszólaltak, s Abonyi miniszteri tanácsos ur, ki az ipartörvény revizióját végzi, egyenesen fel is vette azt, hogy a gyárak ne egyedül a munkások száma után kapják a gyár elnevezést, hanem a berendezés, a forgalom és az üzleti tőke szerint.

Mindnyájan tudjuk, hogy ebben az országban a közgazdasági pangás évről-évre nagyobb, ipari termelésünk fokozatosan kisebb és az osztrák behozatal nagyobb. A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy 1848-tól 1867-ig 702 gyár jött létre, azóta pedig a többi keletkezett, tehát a közös vámterület mellett igen sok gyárat lehetett felállitani. Ha azonban az iparral és kereskedelemmel összeköttetésben levő egy másik pontra irányozta volna figyelmét a t. miniszterelnök ur, t. i. a vasutakra, akkor kapott volna egy még kedvezőbb statisztikát, mert 1846—1866-ig 2160 km. vasut épittetett ki, 1866-tól pedig 16,201 vágányu és 827 km. kettős vágányu vonal, a mi azt mutatja, hogy forgalmi viszonyaink sokkal nagyobb mértékben mentek előre, mint ipari viszonyaink, a mi pedig egyenesen azért történt, hogy az abszolut korszak alatt kifejlődött osztrák ipar eljuthasson Magyarország bármely piaczára. Mikor azután később az iparpolitikát megkezdtük, kézműiparosaink már tönkre mentek, nagyiparunk nem fejlődött és azzal konkurrálni nem képes. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nekünk és titokban a túloldalról is soknak az a meggyőződésünk, hogy az ország közgazdasági helyzetét máskép, mint az önálló vámterület alapján előrevinni nem lehet. Minket tehát ilyen mondvacsinált statisztikák megtéveszteni nem fognak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hanem azt konstatálom, hogy ha a mai helyzetben, mikor a miniszterelnök ur nem tudhatja, hogy az osztrákokkal való alkudozásokban nem Magyarországnak a közgazdasága és nem az ő állása és személye lesz-e a vesztes, ilyen statisztikával áll elő, akkor lovat ad az osztrák követelések alá, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert az osztrákok ezek után azt mondhatják, hogy hiszen ti nem veszitetek semmit a közös vámterület mellett, sőt engedményeket is tehettek, mert az nemcsak a mezőgazdaságot védi — a mint magatok is beismeritek — hanem még iparotok is kifejlődhetik a mellett. Én, bár csak egy közbeszólás alakjában, hivatkoztam erre és igy nem érhetett a miniszterelnök urnak az a vádja, hogy ebben a tekintetben tévedtem. Sokkal nagyobb mértékben tévedhetett ő, bár lehetséges, hogy jóhiszemüen.

A t. miniszterelnök ur beszédének jó nagy részében felhasználta az alkalmat, hogy leczáfolja azt, mintha az önálló magyar hadseregre vonatkozó kivánalmaink törvényben gyökereznének. Kijelentette, hogy bár az 1867 : XII. t.-cz. magyar hadseregről emlékezik meg, ezt az önálló magyar hadsereget sem Deák, sem az utána következők felállitani nem akarták. Mi azonban a magunk részéről Deák Ferenczet orákulumnak époly kevéssé fogadjuk el, mint a hogy nagyon

lehetséges, hogy a miniszterelnök ur kijelentéseit sem fogják orákulumszerüleg venni a jövőben. Mindazonáltal beszédének ezt a részét sem opportunusnak, sem a mai helyzetben megfelelőnek nem tartom. Nem kell itt a hadsereg kérdéséről ujat mondani. Ez a legszégyenletesebb folt Magyarországon, a magyar nemzetnek valóságos saját elhatározásából való rabszolgasága, a milyenre nincs példa a világtörténelemben. A miniszterelnök ur pedig feláll és apológiát tart a közös hadsereg mellett. Tagadja a magyar önálló hadsereghez való jogunkat és bizonyitja, hogy hol nincs a törvényben benne és a hol benne van, ott sem kellene benne lenni. Kérdem a t. miniszterelnök urat, miért találja opportunusnak ezt az időt a hadsereg kérdésének elővételére? vajjon a mi meggyőződésünkre beszélt-e, hogy ne követeljük a nemzetnek ezt az évezredes és vele született jogát — mert azt csak nem lehet tagadni, hogy minden nemzetnek joga van önmagát önerejével megvédelmezni békében és háboruban — vagy a delegátusokat biztatta-e, hogy a magyar parlamentben feladták már teljesen a magyar hadsereghez való jogot, minélfogva annyi terhet róhatnak az országra, a mennyi nekik csak tetszik, az intéző köröket biztatta-e ezzel a beszéddel, hogy sérelmeinken ne segitsenek, mert hisz arra semmi szükség nincs, vagy pedig azt az érzelmi közösséget akarta-e bizonyitani a miniszterelnök ur, a mely Fejérváry miniszter és ő közte van?

Hát, t. miniszterelnök ur, ha Deák Ferenczczel jött elő ez alkalommal, én azt hiszem, sokkal különb dolgokat is talált volna abban a hagyatékban. Igaz, azt mondták eddig a túloldalon, hogy az 1867 : XII. t.-cz.-ben kifejezett, de meg nem valósitott követelmények jogfentartást képeznek csak. Erre a jogfentartásra vonatkozólag Deák Ferencz az 1866. február 21-én tartott nagy beszédében azt mondja, hogy »a jog, mely nem érvényesithető, aligha ér többet az üres szónál, és nem hiszem, hogy sok ember találkozzék, a ki beérje azzal, hogy valamely tényleges jogát elismerték, de tettleg azzal élni nem engedték; a kit elzártak, nem sokat nyer vele, ha a szabadsághoz való jogát elismerik, de szabadon nem eresztik; a kit vagyonától megfosztottak, aligha meg fog nyugodni, ha jogát azon vagyonához elismerik, de tulajdonát vissza nem adják«.

Hát igenis az 1867 : XII. t.-cz.-ben, a mely Deák Ferencz alkotása, benne van a magyar hadsereg követelménye, és ő ezt a jogfentartást nem ugy értelmezte, hogy ez irott malaszt legyen, mert hisz ő azt mondja. hogy a jog, mely nem érvényesithető, alig ér többet az üres szónál. És ha ő 1866-ban igy gondolkozott, akkor az 1867 : XII. t.-cz. megalkotásánál sem tehetett másképen.

Ez a két felfogás, a kormánynak eddig tanusitott egész politikája ugyanaz az opportunitási rendszer, a mely eddig az egész politikában érvényesült. Mi ezzel szemben szilárdan megállunk azon követeléseink alapján, a melyeket programmunk elénk kijelölt. Ezt az opportunitást elitéljük, annak megadni magunkat nem fogjuk, és itt épen Deák Ferenczre hivatkozom, a ki az előbb emlitett beszédben már akkor azt mondta, hogy az opportunitás, a mely 17 év óta tart, a melynél még ezután is tanácsolják nekünk, hogy kitartsunk és fogadjuk meg továbbra is, az ily opportunitás czélszerü nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az opportunitás azonban 1867 óta is tovább tart és oda vezetett, hogy az ország jogai egymásután adattak fel; a t. kormány, a t. miniszterelnök ur pedig, bár igen szép igéretekkel foglalta el azt a bársonyszéket, ezen az uton folytonosan tovább halad. Hogy többet ne emlitsek, ott van a quóta kérdése; ezt is a miniszterelnök ur csinálta meg. Ott van a mult napokban követett magatartása a t. túloldalnak Dalmáczia visszacsatolása kérdésében; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ott van a bosnyák vasutak kérdése, ott van az a folytonos provizórium, a melyben sem Horvátországgal, sem az osztrák tartományokkal ügyeinket elintézni nem tudjuk. Ez az opportunitási politika mindig megtalálja a maga indokolását a t. túloldalon vagy abban, hogy ajándékot nem fogadunk el, vagy abban, hogy a monarchia nagyhatalmi állása megkivánja azt, hogy mi ezért áldozatokat hozzunk. Hát, t. képviselőház, felesleges dolog és hiába való a mostani viszonyok között a monarchia nagyhatalmi állását emlegetni, a mely nem létezik, és ezt azáltal, ha emlegetjük, feltámasztani nem fogjuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy monarchiának és egy államnak a hatalma a saját erejében fekszik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az ereje a monarchiának megingott épen a miatt az opportunitási politika miatt, a melyet Magyarország vezető férfiai folyton követnek. 1867-ben egy kis eltérés volt ettől a politikától és a menynyiben eltért az a politika, azt ma ismét vissza akarják vezetni a régi rendszerbe. Azért a nagyhatalmi állásért a két ország népeit, Ausztriát és Magyarországot folyton szorosabb és szorosabb kapcsolatba igyekeznek hozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A hadsereget óriási mértékben növelik és nevelik német szellemben és annak fejlesztésére a nemzet erejét túlhaladó követelésekkel lépnek fel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez ezt a két országot nagyhatalommá tenni nem fogja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annak csak egyetlenegy utja van, a nemzeti irány és ennek a két országnak a külön választása mindazokban a kérdésekben, a melyek folytonos tápot adnak a veszekedésre és e két ország népeit egymás ellen uszitják. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanabban a már emlitett beszédben Deák Ferencz a nagyhatalmi állásról azt mondja, hogy *(olvassa)*: »A népek ragaszkodása az, a mi

azt tettleg megszilárditja, és ha az egybeolvasztási törekvés helyett az egyetértés fog előtérbe lépni, ha az állam gondos, takarékos gazdálkodás által könnyit a polgárok terhein, ha tért nyit a polgárok szorgalmának, hogy azok erejüket a maguk számára fejleszszék, akkor az erőből nagyobb erő, a nagyhatalomból még nagyobb hatalom lesz, akár szólunk róla, akár nem.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi azt óhajtjuk, t. képviselőház, hogy az ő Felsége alatt levő népek és országok teljes egyetértésben legyenek; pedig ezt a mostani rendszer és állapot mellett elérni nem sikerült. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Két ut volt a t. miniszterelnök ur előtt, a mikor azt a széket elfoglalta. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, a mely abban az irányban megy, a melyet itt Deák Ferencz lefektetett, a másik az opportunitás politikája, a melyet a miniszter ur követ. Azt az irányt, a melyet Deák Ferencz abban a beszédében kijelölt, a népek hálája és szeretete követte volna és a miniszterelnök ur állását az az irány csak megerősitette volna. A másik irány, a melyet most követ, csak gyengiti állását és neheziti czéljai elérését. És itt hivatkozom arra, hogy az az ut, a melyiken a miniszterelnök ur a bársonyszékhez jutott, t. i. az opportunitási politika, hagyományokkal eléggé teljes, sok elődjének az emléke elevenedik ott fel, s ezek mind arra tanitanak, hogy azok az elődök nem álltak a nemzeti ügy mellé, hanem szolgálták a hatalmat és a dinasztiát, a mig erősek voltak, és elbuktak a nemzeti akarattal szemben. Fejfájukra az van felirva: Érdemeik ismeretlenek. Isten nyugosztalja szegény bünös lelküket. Nem fogadom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. ház! Tényleg nem volt szándékom felszólalni és a vitát tovább nyujtani, azonban a t. miniszterelnök ur tegnap rossz néven vette tőlem . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: A folytonos közbeszólást!

Várady Károly: . . . hogy beszéde alatt egypár közbeszólást tettem. Igaz, hogy ha parlamentünk szokásait akartam volna követni, ugy személyes kérdésben utasithattam volna vissza a t. miniszterelnök ur ezen megjegyzéseit, de nem tettem ezt, mert kissé bővebben akarom megmagyarázni a t. miniszterelnök urnak, mi indit engem a közbeszólásokra. Ismerem a parlamenti illem minden kötelező szabályát és közbeszólás utján nem akarok soha azon kötelesség alól kibujni, hogy beszédben adjam elő felfogásomat. Azt hiszem, az iránt sincsenek kétségben a t. miniszter urak, hogy én az ő egyéniségüket, mint magánemberek egyéniségét, teljesen tisztelem és még képzeletben sem kifogásolom. Különben ez a vitába nem is szokott belevonatni. A politikában azonban teljesen kárhoztatom egyéniségüket és ez az oka annak, hogy akkor, midőn akár a miniszterelnök ur, akár más olyas valamit mond, a mi az én meggyőződésemmel ellenkezik, közbeszólással adok néha kifejezést ellentétes álláspontomnak. Nem volt-e nekem jogom tegnap néhányszor közbeszólani, a mikor a miniszterelnök ur Kossuth Ferencz t. képviselőtársamnak válaszolt és igyekezett Deák Ferencz hagyatékából kimutatni, hogy Deák Ferencz nem volt hive a magyar önálló hadseregnek? Nem volt időm ahhoz, hogy minden ellenkező bizonyitékot összeszedjek, de mégis azt tartom, hogy a t. miniszterelnök ur nem teljesen leltározta azt a hagyatékot, a melyet Deák Ferencz hagyatékának neveznek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen e politikusnak minden beszéde, minden felirati javaslata, minden okmány, a melyet ő mint politikus szerkesztett, ahhoz a hagyatékhoz tartozik, és ha valaki arra a hagyatékra hivatkozik és abból czitál, abból bizonyit: akkor kötelessége az egész hagyatékot figyelembe venni. — Itt van Deák Ferencznek 1861-iki felirati javaslata. Ez is hagyaték, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hiába int nem-et a t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem arra intek!

Várady Károly: Méltóztassék elolvasni; nem akarom a t. ház idejét ezzel is igénybe venni, de benne van többször is, hogy a hadügynek, a katonaállitásnak minden kérdése ide tartozik, és el nem vonható Magyarország parlamentjétől.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs is elvonva!

Várady Károly: Dehogy nincs elvonva!

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy van elvonva!

Várady Károly: Meg is van csufitva, nemcsak elvonva! És el van vonva már azzal is, hogy a magyar vezénynyelvet sem a katonaság adminisztrációjába, sem vezetésébe nem viszszük be. Itt van, mondom, Deák Ferencz felirati javaslata, a mely világosan, minden kételyt kizáró módon többször is előadja, hogy megengedhetetlen, hogy a hadügynek, a katonaállitásnak — mert álló hadseregünk van — bármely kérdése egész terjedelmében el legyen vonva az országos határozathozatal és Magyarország hatásköre alól. Nekem tehát az a véleményem, hogy a t. miniszterelnök ur tegnap nem ölelte fel teljesen Deák Ferencz hagyatékát, és abból azt, hogy magyar önálló hadsereg nincs, hogy azt le kell tagadni, és hogy arra mi nem hivatkozhatnánk, nem helyesen fejtette ki, és ezért jogosult volt áz, hogy én közbeszóltam.

De, t. ház, ha a magyar hadseregről beszél Magyarország miniszterelnöke, a ki mégis első prófétánk kellene, hogy legyen, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* akkor, azt hiszem, hogy nem helyes kiszakitania valakinek a politikai életéből egy momentumot, egy fragmentumot, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azzal érvelni. Lett volna kegyes a miniszterelnök ur Magyarország egész

hadrendszerét elővenni; azon végignézni, és abból levezetni nekünk, hogy mindig rabszolgák, mindig tartomány és provinczia voltunk Ausztriával szemben a hadsereg kérdésében. Hiszen a ki csak egy kissé foglalkozik ezen kérdésekkel, és ismeri azokat, az tudja, hogy Magyarországon megelőzőleg az ősi hadrendszer állott fenn, a mely bizonyára önálló magyar hadsereget tartalmazott, bármilyen keretekkel övezte is körül; utána jött a banderiális rendszer; ez sem volt más, mint magyar hadsereg; később a telekkatonaság következett, majd az önvédelmi hadrendszer; mind magyar hadsereg volt. Hiszen ezt nem is szükséges fejtegetni, mert hiszen Magyarország önallóságából és függetlenségéből következik, hogy ha jogait meg akarja óvni, ha önálló állam akar lenni, akkor igenis kötelessége a hadrendszert minden tekintetben önállónak alkotni meg. Én a magam részéről teljesen elitélem a közös hadsereg intézményét és természetes dolog, hogy mindenkor felháborodom, hogyha arról csak beszélni is hallok, annál inkább tehát akkor, a midőn azt védelmezni hallom. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Itt ebben a házban!)*

De a t. miniszterelnök ur tegnap a parlamenti diskusszió szabadsága ellen is némi támadást intézett!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én?!

Várady Károly: Igen, a mikor elő méltóztatott adni azt, hogy igyekezni fog valami módust találni arra, hogy a költségvetés tárgyalása stb. rövidebben menjen. Hát kérem, nekünk még morogni se legyen szabad; *(Derültség jobbfelől.)* még panaszkodni sem? Még azt se csinálnálhassuk? Ebben is igyekszik megröviditeni? Én a magam részéről teljesen helytelennek tartom, hogy a parlamenti szólásszabadság megszoritásának bármilyen angolos, vagy nem angolos módszerét igyekezzenek ide behozni, és helytelennek tartom, hogyha még itt is a miniszterek arra törekszenek, hogy Magyarország közvéleménye a képviselők ajkáról meg ne nyilatkozzék ugy, a mint azt mi lelkiismeretünk szerint jónak találjuk.

De hát a miniszterelnök ur tegnap megint belefogódzott a közös vámterület hóbortjába, mert a közös vámterület semmi egyéb, mint hóbort. *(Mozgás.)* Itt van a kezemben Körbernek február 24-iki beszéde, ez megmondja világosan, hogy a nagyhatalmi állás miatt csináljuk a közös vámterületet; a miniszterelnök ur persze nem adja itt ezt elő, el nem ismeri, bár sokat elismer.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az a szentirás? Nekem nem szentirás!

Várady Károly: Már pedig a nagyhatalmi állás hóbort; ha pedig maga a czél hóbort, akkor az eszköz is az. Én a német nyelvet utálom minden izében, de azért kegyeskedjék megengedni, hogy a hűség kedvéért feolvassam Körber szavait németül, hogy ne lehessen azt mondani, hogy rosszul forditottam. Azt mondja Körber február 24-ikén *(olvassa)*: »Die Absicht der Gesetze aus dem Jahre 1867 geht dahin, die aus zwei verbündeten Staaten bestehende Österreich-Ungarische Monarchie für alle Zeiten stark zu erhalten, stark in ihrer Machtstellung, weswegen die gemeinsame Vertretung nach aussen und die einheitliche Armee geschaffen wurde.«

Tehát a »Machtstellung« végett van a közös vámterület, nem Magyarország és Ausztria népeinek millióiért, hanem a nagyhatalmi hóbortért. *(Olvassa)*: »Aber zur sicheren Erhaltung dieser Machtstellung auch einig in ihren wirthschaftlichen Existenzbedingungen, die hauptsächlich in dem Zoll- und Handelsbündnisse zur Anerkennung gelangen.« Természetes, hogy én felháborodtam a magam egyenessége következtében a miatt, midőn a miniszterelnök ur tegnap a közös vámterület hóbortját ujból védelme alá vette, mert az tünik ki az osztrák miniszterelnök hivatalos felfogásából, hogy ez tisztán csak a Machtstellungért történt és azért vagyunk mi koldusok és azért szipolyoznak ki bennünket évtizedeken keresztül.

Miután Deák Ferenczről volt tegnap szó és ma is többször, én beszédének csak egy passzusát olvasom fel, hogy lássák, miképen gondolkozott ő Magyarország anyagi érdekeiről. Azt mondja *(olvassa)*: »Különösen anyagi érdekeink azok, a melyekre nézve a sok viszontagságos idő miatt aggasztólag elmaradtunk. Nehéz munka leend leküzdeni ezen elmaradás nyomasztó következményeit, de mi nem fogunk visszarettenni e nagy munkától, mert életkérdés nemzetünkre nézve.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne! Ez már szentirás!

Várady Károly: Igen, de nem ugy, mint az urak csinálják, 1878-ban és 1882-ben különösen. *(Olvassa)*: »Politikai helyzetünk javulása elő fogja segiteni anyagi érdekeinket is, nagyon elősegiteni, valamint anyagi helyzetünk emelkedése lényeges támasza leend politikai állásunknak.« Ebben világosan benne van, hogy olyan könnyedén, mint tett a Tisza- és a Bánffy-kormány, nem helyes elárulni az ország anyagi érdekeit, mert csakugyan az a kormányrendszer, a mely Magyarországon 1867 óta folyton fennáll, ezen intenczióknak és Deák Ferencz hagyatékának meg nem felel.

De hát engem leginkább az inditott fel, a mit nem tudok máskép jellemezni, mint ugy, hogy egy hatalmi fetrengést tapasztalunk a közös miniszterekénél. Ezek az urak nem látják, nem értik, hogy mi az ő hatalmuk határa. Hiszen Nessi t. barátom is kijelentette és kifejtette, hogy a ki valamire vállalkozik, annak alapfeltételét tudnia, ismernie és elfogadnia kell. Én a közös miniszterekénél elengedhetlen alapfeltételnek tartom, hogy magyarul tudjanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha nem tud magyarul, akkor nem tartom helyesnek a fejedelem

részéről sem, ha kinevezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a hatalmi fetrengés abban áll, hogy annak, a kinek jó a mi pénzünk fizetésre, a ki dicsfényben sugárzik, a ki közös miniszterséget elfogad, nincs annyi tapintata, annyi lelkiismeretessége, annyi kötelességérzete, hogy Magyarország államnyelvét elsajátitsa. Én nem kivánom azt, hogy Vörösmarty nyelvén beszéljen. Beszéljen tört magyarsággal. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogy magyarul egyáltalában ne beszéljen, sőt még himet is varrjon magának a német diskussziókból, ez annyira visszataszitó, hogy nem hiszem, hogy lenne állam, a mely ezt eltűrné, ilyen nyomorult eljárást megengedne és mindenütt, a hol önérzetes nemzet van, az ilyen pretenziót, lenézést, lealázást már az első alkalommal vissza ne utasitanák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt azért hozom fel, hogy jobb volna, ha a miniszterelnök ur a nemzetet meggyalázó ilyen állapotokat egy kissé jegyzékbe venné, nem futna deputációk fogadására és minden apró-cseprő dolgok elintézésére, hanem ilyen nemzeti kérdésben emelné fel szavát, hogy Magyarország függetlensége és nemzeti tekintélye megóvassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És kijelentem, hogy, ha ezen német vagy közös miniszterek ezentúl sem fognak meghajolni Magyarország nemzeti nyelve előtt és ha ezek ezután is azt a gyakorlatot követik, a mit eddig követtek, ez ellen én minden esztendőben a legerélyesebben fel fogok szólalni és követelni fogom, hogy ezen urak több illendőséget tanusitsanak nemzetünk tekintélye, nyelve és állami önállósága iránt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én már többször hivatkoztam arra, hogy az a pazarlás, a mi Magyarországon végbemegy — és ebben a magunk miniszteriuma is benne van — teljesen elitélendő. Abszolute nem tekintenek a t. miniszter urak és a kormány arra, hogy milyen keservesen kell mindenkinek megszereznie mindennapi kenyerét, milyen keservesen kell dolgoznia mindenkinek jövedelmeért. Hanem dobálják a pénzt, mint tették most is, a mikor 2500 hivatalnoki állásnál többet kreáltak egy esztendőben; a költségeket pedig folytonosan emelik. Ez ellen beszélek és szólalok fel, t. miniszterelnök ur; a költőnek szavát meg kellene szivlelnie, de erre — ugy látszik — tapintat nincsen: Pedig a kik a föld kemény rögét megművelik, azt véres verejtékük könyével öntözik. Nem helyes dolog tehát folytonosan dobálódzni a milliókkal és emelni a költségeket. Nekem az a felfogásom, hogy legalább is 5 esztendeig meg kellene állani Magyarország minden költségvetésének és engedni, hogy az ország magát kipihenje, nem pedig folytonosan emelni a kiadásokat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát, t. képviselőház, felháborodásra és legnagyobb foku bizalmatlanságra teljes ok az is, ha a t. közös miniszterek mindent, de mindent elalkusznak, a mi magyar. Nemzeti büszkeségünk, czimerünk, zászlónk, nyelvünk előttük mind semmi. Az ezekre vonatkozó követelményeinket nem tudják teljesiteni, hanem kibujnak minden követelmény alól. Azért is hóbort, — mert Magyarországon maholnap minden hóbort lesz, — hogy ily hatalmi fetrengésben vannak ezek a közös miniszterek és sokszor a mi miniszterein sem tudják, hol a határa hatalmuknak, meddig kell és lehet elmenni Magyarország ügyeért és jogainak érdekében.

És nem felháboritó volt-e, a mikor a konverziót tárgyaltuk, és a mikor a konverziószerződést a miniszterium elsikkasztotta, nem adta a parlament elé?! Annyi figyelmet Magyarország ellenzéke nem érdemel, hogy ne titkolózzanak és oly szerződést ne kössenek, a melyre nézve gène-be juthatnak, hogy szavukat megtartsák, vagy bemutassák a szerződést? Ez mind hatalmi túltengés, és igazolja, hogy bizalmunk az urak irányában semmi tekintetben meg nem születhetik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mint mondám, nem kivánok hosszasabban beszélni és minthogy Deák Ferencz szellemét idézték fel, az ő 1861-iki feliratából vett idézettel zárom be felszólalásomat, a mely feliratban azt olvastam, hogy »az uralkodásnak végczélja nem lehet a hatalom nagysága; a hatalom csak eszköz, a végczél a népek boldogitása«. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én azt a politikát, a melyet a kormány folytat, helyesnek nem találom, azért visszautasitom a költségvetést. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A folytatólagos ülést megnyitom. Méltóztassanak a képviselő urak helyöket elfoglalni.

Kubik Béla jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én sajnálnám, ha a t. miniszterelnök urhoz nem lenne szerencsénk, mert épen az ő tegnapi beszédének egy része, a melyben Deák Ferencz 1868-iki beszédéből idéz, késztet engem felszólalásra. Azon idézet nagyon csábitana ugyan egy terjedelmes és kimeritő megvitatásra, azonban nemcsak az idő előrehaladottsága és a vitának mintegy utolsó perczei, de hurutos egészségi állapotom sem engedi meg, hogy e tárgygyal most bővebben foglalkozzam. Kijelentem azonban, hogy a t. miniszterelnök ur tegnapi idézése következtében, a melyet Deák Ferencz 68-iki beszédéből a magyar hadsereg ellen hozott fel, fentartom ezt magamnak más alkalomra, nevezetesen következni fog valószinüleg a véderőnek beható vitája s igy fentartom akkorra, hogy e kérdést alapjában, lényegében a legkörülményesebben megvitassuk, és akkor, ha kell, Deák Ferencz 68-iki beszédét is elővegyük. Most csak bizonyos fentartásokra kell szoritkoz-

nom és bizonyos észrevételeket kell megtennem, a melyeket elhallgatni nem volnék képes.

Én sajnálom, hogy a t. miniszterelnök ur, nem tudni, mi okból mi idézte elő, hogy egyszerre előhozakodott Deák Ferencz 1868-iki beszédével. Megengedem, hogy Deák Ferencz azokat ugy mondotta, a mint a t. miniszterelnök ur idézi. Én nem is kutatom. Én Deák Ferenczet e pillanatban félreteszem és tisztán a miniszterelnököt veszem elő, mert gondolom, azon szándékkal idézett, hogy az idézetben mondottakat magáénak vallja. Magáénak vallja tehát a következő három pontot. Csak erre fogok szoritkozni, de fentartom magamnak a részletes és kimeritő vitáját e kérdésnek majd a véderő-törvényjavaslat leendő tárgyalá-ánál, a melyhez, hiszem, még ez esztendőben lesz szerencsém.

Az első pont az, hogy a magyar törvénykönyvben a magyar hadseregnek nyoma sem található.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy mondtam!

Szederkényi Nándor: Nem a t. miniszterelnök ur mondta; idézte!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igy ezzel a szóval nem!

Szederkényi Nándor: Tehát, a különitett önálló magyar hadsereg — ugy a mint kivánta az akkori függetlenségi párt vezérszónoka és a hogy kivánjuk mi is, mert egy magyar hadsereget csak egyféleképen lehet kivánni *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* — Magyarország törvénykönyveiben nem gyökerezik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugy van. Azt is elfogadom, hogy nyoma sincs!

Szederkényi Nándor: Ez az első nagy mondása!

Széll Kálmán miniszterelnök: Czitáltam!

Szederkényi Nándor: Ez ellenkezik a magyar historia tényeivel, ellenkezik az országgyülés tanácskozásaival. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A második, a melyre észrevételt fogok tenni, hogy még az 1848-iki törvényhozásban sincs meg a magyar hadsereg; meg van ugyan érintve, de az nem létezik.

A harmadik, és ez a legsulyosabb, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az állandó katonaság megállapitása óta, tehát 1715 óta az ország rendei egy teljesen önálló, független, külön hadsereget soha nem sürgettek. *(Mozgás a szélsőbaloldalon)*

Nem tudom, mennyire haladt a miniszterelnök ur az 1715-iki törvényhozás aktáinak olvasásában. Az 1715. évi törvénynek előzményei is voltak, még pedig nagy előzményei. A Rákóczy-mozgalom idejében már 1707-ben Lipót után József királylyá lévén, az akkori trónöröklési rend szerint a trónt elfoglalván, Pozsonyba 1707-ben összehivta a rendeket. Természetes, hogy a rendek legnagyobb része nem ment el, mert azok már akkor Rákóczyhoz csatlakoztak, azonban főleg a dunántúli rendek, de imitt-amott még azok is, a kik a Habsburg-dinasztia iránt nagy hódolattal viseltettek, elmentek Pozsonyba is.

Pap Zoltán: Akkor is voltak kormánypártiak!

Szederkényi Nándor: Ezen, — hogy ugy fejezzem ki magamat — conventiculum — országgyülés azért nem volt, mert nem volt teljes, ámbár Rákóczy Ferencz a megyékhez intézett felhivást ezen országgyülésre azzal adta vissza a megyéknek, a melyek neki ezt bejelentették, hogy tárgyalják a megyék és a mennyiben önszivük azt sugallaná, hogy ők inkább hajlanak oda, ő teljes menlevelet állit ki részükre és menjenek el Pozsonyba — tehát, mondom, Pozsonyban ezen conventiculum tartatván, az ottan összegyült rendek az ország sérelmeit fogalmazták és előterjesztették Józsefnek. Ez a pozsonyi országgyülés tartott egészen a Rákóczy-mozgalom befejezéséig, nagybecsü választ és viszonválaszt váltottak ott, a melynek sorozata, — gondolom — megvan talán a könyvtárban. Hiszen azért sürgettem mindig, hogy ezeket publikálni kell, mert a nagyközönség nem ismeri ezeket, csak az érdeklődők ismerik. Ez egy becses kincs és jelenség arra, hogy még ezen pozsonyi rendek is a magyar közjog és a magyar katonai ügygyel szemben határozottabb és nemzetibb álláspontot foglaltak el, mint az 1867-iki országgyülés. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azért kell erre rámutatnom, mert ez volt az 1715-iki országgyülésnek a kezdete. Az akkor ott összegyült rendek üzeneteket és válaszokat váltottak Józseffel. A sok üzenet- és válaszváltásból, a melyek nagyon érdekesek a katonai ügyre nézve, csak a konkluzumot olvasom fel, mert különben nagyon messzire kellene kiterjeszkednem, órákig tartana annak ismertetése, miként fogták fel ezt az ügyet a rendek. A konkluzum a következő *(olvassa)*: »Egy magyar nemzetiségü haditanács lesz kinevezendő, mely áll egy elnök, két tanácsnok, egy titkár, egy regisztrátor és négy irnokból, mely tanács a király szolgálatára és a haza javára kezeli a katonai ügyeket és ugy a külföldi, mint a nemzeti katonák kihágási ügyeiben döntő fórum leend.« Ime ezek a Pecsovics-rendek Pozsonyban a hadügy tekintetében ekkép vélekedtek. Mit jelent ez? Nem azt jelentise, hogy teljesen önálló és független hadi intézményt kivántak és követeltek továbbra is? A Rákóczy-mozgalom időközben megszünt. József meghalt, III. Károly trónra lépett, ugyanazok a pozsonyi rendek folytatták a tanácskozást: 1715-ben végre összehivták az országgyülést és akkor ismét a rendek feliratokat és válaszokat váltottak az uralkodóval és azokban a katonai ügyekről is kimeritően tanácskoztak és ugyanazt az álláspontot tartották fenn, a melyet a pozsonyi rendek most felolvasott előadásában ismertettem. Ennek alapján megengedhetőnek tartottak annyit, hogy mintán a régi felkelési szisztéma mellett az ország

biztonsága és az ország katonai ereje nem fejthető ki kellőképen, tehát álló hadseregre van szükség s meghozatott az 1715: VIII. t.-czikk. Hogy ha Deák Ferencz azt, a mi ebben van, ugy idézte, mint a hogy mondatott, akkor Deák Ferencz azt rosszul idézte. Itt van a törvénykönyv a kezemben, méltóztassék megtekinteni bárkinek.

A törvény azt mondja *(olvassa)*: »Mivel pedig csupán ezáltal« — t. i. a nemesi felkelés által — »az ország elegendőképen meg nem védelmezhető« — magyarul idézem, ha tetszik itt van latinul — »annálfogva a benszülöttek és külföldiekből álló erősebb és rendezettebb katonaság *lenne* minden eshetőségre tartandó; s mert ezt zsold nélkül fentartani, ezt pedig adó nélkül megszerezni nem *lehetne*«, tessék az általam hangsulyozott szavamat jól figyelemmel hallgatni — »kétségtelenné válik, hogy a segélyezés és a szükséges adózás tárgya országgyülésileg lesz a rendekkel *elhatározandó*.« Ez tehát jövőre való intézkedést helyez kilátása. És mi történt? Az 1715: LIX. törv.-czikkel kiküldetett egy regnikoláris deputáczó, a mely ugy politikai, mint katonai és közgazdasági ügyekben az ország belszervezetére nézve javaslatokat volt teendő. Ez a deputáczió el is készitette munkálatát és azt 1723-iki törvényhozás elé terjesztette. Tehát azon törvényhozás elé, a mely a pragmatika szankcziót, nevezzük igy, az örökösödési törvényt, beczikkelyezte. És azon deputáczió, a mely ezen rendszeres munkálatot készitette, mit mond a katonai ügyekre nézve? *(Halljuk! Halljuk!)* Mert az a fontos, hogy mit mondanak azok a férfiak, a kik az 1723-iki törvényt megalkották? Mert azok a férfiak irányadók arra, hogy vajjon az 1723-iki örökösödési törvénynek következménye-e a közös hadsereg, a mint azt az ujabb időben becsempészték, vagy pedig nem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kik illetékesebbek ennek a bizonyitására, mint azok, a kik ezt a törvényt hozták, hogy az a törvényhozás miképen értelmezte azt és itten kitünik, hogy azok teljesen az önálló, független magyar hadsereg mellett foglaltak állást, és ezen deputaczionális munkálatban ki is fejtették ezen nézetüket.

Ennek a munkálatnak, a melyet bárki megtekinthet, a kit érdekel, befejezésében — mert a deputaczionális munkálat 15 pontban »de systemate militari« czimen tárgyalja e kérdéseket és felöleli az egész védrendszert — igen érdekesen vitává van téve, vajjon beillesztessék-e az önálló magyar haditanács a közigazgatási kormánytanácsba, vagy pedig függetlenné tétessék. A deputáczió e felett nem mond véleményt, hanem kijelenti, hogy ezt az országgyülés döntse majd el. A deputáczió elnöke Pálffy Miklós volt, a ki a következőt jegyezte a deputaczionális munkálat végére, mely munkálatot azután az 1723-ik évi törvényhozás elé bocsátották: *(Halljuk! Halljuk!)* »Az állandóság biztositására a magyar kormánytanács mulhatatlanul szervezendő, a mely csak ő Felségétől függjön és a hadi biztosság teljesen függetlenül az udvari és hadi tanácstól, ez alá rendeltessék; a személyzet érdemes birtokosokból, itt lakó magyarokból neveztessék ki.«

Mit jelentenek ezek a szavak, t. miniszterelnök ur? Azt-e, hogy arra a konkluzióra jöhessünk, a melyre tegnapi beszédében jutott a t. miniszterelnök ur, hogy t. i. a rendek 1715 óta nem követelték és nem sürgették az önálló magyar hadsereget? Akkor, midőn ily történeti előzmények vannak, lehet-e ilyet következtetni? Nem több-e ez a blaszfémiánál a magyar história ellen és azok ellen a férfiak ellen, a kikre annyi követ dobtak, mert a túllojalitás eltengődött alakjai voltak, de azért a magyar közjognak ezen alaptételeit megőrizték és megóvták a részünkre. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És ha azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy a hadsereg nem gyökerezik a magyar törvényeken, akkor kérem, mutasson fel a törvénykönyvből olyan törvényt, a melyen a közös törvény gyökerezik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Felmutattam! Az 1795-iki törvényt! Felolvastam!

Szederkényi Nándor: Átugrom a Mária Terézia korszakát, bár csábitó volna lefesteni, hogy az akkori Rendek miképen gondolkoztak a katona-szisztémáról. Az a munkálat, a melyre hivatkoztam és a mely az 1723-ik évi országgyülés előtt feküdt, nem mehetett határozatba, az akkori viszonyoknál fogva. Akkor ugyanis Pozsonyba jöttek össze a Rendek és miután a nagy örökösödési törvényczikket letárgyalták, hazaküldték őket. Következtek azután a Mária Terézia-féle idők. A kik ismerjük a históriát, tudjuk, hogy akkor csak megszavaztatták a Rendekkel a hadi költségeket és rögtön hazaküldték őket. A deputaczionális munkálatok tehát csak nagyon becses anyagul maradtak fel és bizonyitékául annak, hogy a Rendek a magyar közjog iránt hűtelenül nem viselkedtek még a legszomorubb viszonyok között sem.

Széll Kálmán miniszterelnök: De hiszen azok nem törvények!

Szederkényi Nándor: Igaz, nem törvények.

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor nem is bizonyitanak!

Szederkényi Nándor: Nem törvények, mert mikor arra került a sor, hogy már most vegyük elő a deputaczionális munkálatokat, rögtön megjelent a kézirat, a mely az országgyülés hazabocsátását rendelte el.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én a törvényről beszéltem!

Szederkényi Nándor: A midőn az 1790—91-iki törvény, a mely, azt lehet mondani, — a mint a t. miniszterelnök ur is mondotta — hogy Magyarországnak magna charta-ját alkotta meg, azt mondja, hogy: Magyarország más országok módja szerint nem kormányozható, már ebben a kifejezésben benne rejlik, hogy Magyarország

semmi körülmények között és semmi téren, tehát sem dikaszteriális téren, sem in politicis, sem a hadi dolgokban más országok példájára nem kormányozható. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt ismét az akkori emberek bölcs gondoskodására kell rámutatnom, mert méltóztatik tudni, hogy az 1790—91. országgyülést egy antecoronationalis diploma szerkesztése előzte meg, a melyet a Rendek egyhangulag fogadtak el. Mi van ezen antecoronationalis diplomában, a mi az akkori rendeknek igazi magyar felfogását mutatja? Mi van abban hadseregünkről? Ezt be kell itt mutatnom. A czime: *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* »A magyar hadsereg legfőbb vezetésének szervezete«. *(Olvassa)*: »Miután az országok belső és külső biztonsága a haza javára élni-halni kész katona erejében van, és igy az országok fenmaradása épen ugy, mint az uralkodó java a katonaság erejétől és hűségétől függ: a Karok és Rendek joguknál fogva a haza és nép üdvére a magyar katonaság rendezésére a következőket határozzák. A magyar nemzet tisztessége és az alkotmány biztonsága s a többi német tartományoktól való függetlensége kivánja, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy Budán, a fővárosban egy önálló haditanács állittassék, az udvari haditanácstól teljesen függetlenül, szükség esetében« — és a mit most olvasni fogok, az mutatja, hogy már akkor tekintetbe vették az 1723. évi örökösödési törvényeket is — »szükség esetében ugy az ország, mint a többi örökös tartományok kölcsönös védelme érdekében kölcsönös érintkezést tartva fenn.« Ime, az 1790—91-iki Rendek igy gondolkoztak az önálló magyar hadseregről, ez megvolt az ő törekvésükben, az ő kivánságukban. Én tehát azon állitást, hogy a Rendek nem törekedtek a magyar hadsereg létrehozatalára, a mint a t. miniszterelnök ur ezt tegnap mondotta, el nem fogadhatom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt nem mondtam a Rendekről. Én ugyan ugy tartom! Én arról beszéltem, a mi a törvényekben van, és nem a deputaczionális munkálatokról!

Szederkényi Nándor: Ezt mondta: »Ha pedig valaki okát vizsgálná annak, hogy az állandó katonaság megállapitása óta miért nem sürgettek egy teljesen önálló külön hadsereget az ország Rendei, valószinüleg azért van, hogy nem sürgették azt« . . . *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Haditanácsot sürgettek!

Szederkényi Nándor: Ha pedig azután azt a konzequenciát fejezem ki, hogy mikor a perfidia folytán a nemzet kényszerülve volt jogait fegyverrel megvédeni és kivivni, akkor meg ismét az ellen fordultak, mint az itt mondatik, hogy akkor volt csak önálló magyar hadsereg, a mikor már a pragmatika szankczió ellenére a magyar hadsereg 1848-ban az osztrák hadsereggel szemben állott és szemben vivtak. Engedje meg a t. miniszterelnök ur, de nincs neki szüksége erre, van a miniszterelnök urnak annyi esze, hogy ha ő azt összeszedi, nagyon sok dologra képes megfelelni, ne méltóztassék tehát ilyen igazán, a nemzetre nézve lealázó, nemcsak lealázó . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen Deák Ferencz mondta, nem én!

Szederkényi Nándor: . . . a törvényre és a régi emberekre nézve ilyen lealázó, azt lehet mondani, hamis dolgokat reámondani.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen Deák mondta, nem én!

Lovászy Márton: A miniszterelnök ur azonositja magát vele!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, de akkor ne mondja, hogy én mondtam!

Szederkényi Nándor: Ha én Deák Ferenczcznek olyan tisztelője vagyok, mint a t. miniszterelnök ur, lehetnek Deák Ferenczcznek gyengébb beszédei, a melyek nem felelnek meg az igazságnak, de akkor én azokról hallgatok *(Helyeslés balfelől.)* és nem fogom itt idézni, hogy akkor azután azzal mi ellenünk forduljanak. Én megengedem, bevallom őszintén, nekem kinosan esik mindig, ha Deák Ferencz emlékét . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Emlékét! Ez volt az ő nézete!

Szederkényi Nándor: . . . szembe kell állitani a történeti valósággal és igazsággal!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen ezzel védelmezte magát önök ellen! Ez az ő nézete volt!

Szederkényi Nándor: Nem megyek tovább. Azon pontra, a melyet nehézményeltem, megfeleltem, de egészségi állapotom sem engedi meg, hogy tovább folytassam. De láthatja a miniszterelnök ur, hogy képesek leszünk a harczot e kérdésben megvivni, mert nem ennyi, hanem tizszer ennyi elmondani való van még az akkori viszonyok jellemzésére, most befejezem beszédemet azzal, hogy a t. miniszterelnök ur — a mint már innen kifejezték némelyek — nem tesz jó szolgálatot a magyar ügynek, midőn ép e pillanatban oly emlékeket idéz elő, vagy oly idézeteket hoz elő, a melyekre nincsen szükség, a melyek nem is igazak és nem is felelnek meg a valóságnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igazak?

Szederkényi Nándor: Nem! Hiszen épen most mutattam ki azokat, a melyek nem igazak! Majd elközeledik az ideje annak, hogy a t. túloldal, valamint a miniszterinm körében, de magasabb körökben is megfontolják azt a helyzetet, hogy a magyar hadseregnek ignorálása, a magyar szónak kiirtása a hadsereg köréből *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* valóban nem fog-e végzetes következménynyel járni, a melyet sem önök, sem odafenn a magasabb körök nem óhajtanak. Mi ma a közös hadsereg? Semmi egyéb, mint Németországnak, a nagy germán fajnak az expoziturája Magyarországban. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A merre a közös katona megy Magyarországon, ott nincs egyéb,

mint germán fészek, ott a német kultura, a német szó, német emlékek, német szellem és a német dicsőség vonul el, hogy maga előtt letaposson mindent. Mi lesz a következménye? *(Halljuk! Halljuk!)* Az lesz a következménye, hogy két német uralkodót Európa földje nem tür, nem is képes elviselni, egyiknek vagy a másiknak buknia kell, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy melyik fog bukni, majd a jövő meg fogja mutatni.

Én hiszem, hogy rá fognak jönni arra előbbutóbb, hogy itt meg kell szüntetni a közös hadseregnek azon veszedelmes intézményét, a mely ma fennáll, és a mig ezt meg nem szüntetik, annak megszüntetését sürgetni mi sohasem fogunk megszünni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mert mi azon felfogásban vagyunk, hogy ezt nemcsak a mi hazánk üdve, hanem az uralkodóház jövő érdeke is kivánja, mi azon elhatározásban vagyunk, hogy, a mig ez kiküzdve nem lesz, ugy a magunk, mint a dinasztia javára sürgetni fogjuk mindvégig. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kérdem a t. ház tagjait, kiván-e valaki szólani? *(Nem!)* A mennyiben senki szólani nem kiván, a vitát bezárom.

A miniszterelnök ur kiván szólni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azok a fejtegetések, a melyeket én tegnap a hadsereg kérdéséről ebben a házban tettem, *(Halljuk! Halljuk!)* t. képviselőtársaim részéről a túloldalon nem fogadtattak — nézetem szerint — azzal a tárgyilagossággal, a melylyel én azokat a fejtegetéseket itten megtettem. Megerősit ebben engem az az egypár felszólalás, a mely visszamenőleg és válaszolólag az én tegnapi beszédemre ebben a házban ma itt elhangzott. Nessi Pál t. képviselő ur, a kitől pedig valóban nem vártam ezt az aposztrofát, azt mondja, hogy nem tudja, kinek a számára történtek azok a fejtegetések, és odáig megy, hogy azt mondja, nem is tartja hazafiasnak, hogy én erről a kérdésről igy nyilatkoztam. Egy másik képviselő pláne azt kérdi: mi inditott engem arra, hogy egyszerre előállottam ezzel a kérdéssel?

A mi mindenekelőtt a hazafias intenczió felemlitését illeti, kérem Nessi Pál képviselőtársamat, legyen annyi méltánylással, a mennyivel egymásnak tartozunk. Én tőlem nem hallotta a képviselő ur soha, és nem is fogja hallani, hogy én a képviselő urak bármelyikének — bármilyen éles nyilatkozatokat halljak — hazafiságát kétségbe vontam volna. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Nem adunk rá okot soha! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem, ez szubjektiv felfogás dolga. Én meg azt állitom, hogy nem találhatnak rá okot és alapot a képviselő urak, akkor, a mikor én egy közjogi kérdést egészen objektive és tárgyilagossággal vitatok és a mellett érvelek. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt mondják, miért tettem ezt? És azon képviselő urak, a kik az imént Szederkényi Nándor t. képviselőtársam előtt beszéltek, Várady Károly és Lengyel Zoltán képviselő urak, azt a kérdést intézték hozzám, hogy mi adott erre okot, hogy ne mosakodjék a miniszterelnök ur, nincs is arra szükség.

Én tartozom felelni arra, a mivel önök előállanak. Ha Kossuth Ferencz t. barátom — őt kérdezzék, ő hozta fel — nem hozza ezt fel érvül ellenem és érvül a mellett, hogy bizalmatlansági votumát megokolja, akkor nem beszélek a magyar önálló hadsereg kérdéséről. Kossuth Ferencz t. képviselő ur azt mondta, hogy az 1867 : XII. törvény-czikk lejtőre állott, de mi még tovább megyünk, és mi, kormány és többség, feladtuk azt, a mi 1867-ben biztositttatott. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Ugy van!)* Hiszen ez még nem érv. Azt mondja: feladtuk azt, a mi 1867-ben biztositttatott, mert az 1867-ik évi XII. t.-cz. az önálló magyar független hadsereget tartalmazza. Ez volt állitva s erre én azt mondottam, hogy ebben a nézetben nem osztozom, mert én azt tartom, hogy az 1867 : XII. t.-cz. beszél magyar hadseregről, a magyar hadsereg eszméjét fel nem adja, azt felvette, de felvette ugy, mint a hogy közjogunk, törvényeink és a gyakorlat értette, *(Mozgás a szélsőbaloldalon)* felvette mint a hadseregnek kiegészitő részét, még pedig mint az egész hadseregnek kiegészitő részét, tehát ugy nem érthette, mint a hogyan önök értik, hogy külön, önálló magyar hadsereg legyen az alatt értendő. *(Helyeslés jobbról. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Megmondottam, — ez érvelés — hogy a mikor ugyanazok a törvényhozók az 1867 : XII. t.-czikket megalkották, egy évre rá az ő intenciójuk teljes ismeretében, — mert csak nem feledkeztek meg egy év mulva arról, a mit egy évvel előzőleg akartak — mondom, a mikor egy évre rá megalkották a véderőtörvényt, akkor hivatkozva az 1867 : XII. t.-czikkben a közös védelemre nézve felállitott tételre, a közös hadsereget állapitották meg a véderőtörvényben. Ezt mondtam, sem többet, sem kevesebbet. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

És itt el akartam hallgatni. És Szederkényi Nándor t. képviselő ur szememre veti, hogy miért hozakodom elő Deák Ferenczczel, egy másik ur meg azt mondja, hogy Deák Ferencz hagyatékából kikeresem azokat a beszédeket, a melyek nekem tetszenek, miért keresem ki a gyengéket és nem másokat.

Én Deák Ferencz beszédeit igy nem osztályozom és nem kategorizálom; Deák Ferencz beszédei, valahányszor közjogi kérdésről szólt, mindenkor egy-egy momentumot alkottak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet ezek közt különbséget tenni. Ha a t. képviselő urak

azt, a mit 1866-ban vitatott, azt, a mit 1867-ben állitott, nem a maguk egészében tekintik, hanem egyes szavakat kiszakitva állitanak szembe, akkor talán tudnak valami eltérést, ellentétet akkor sem tudnak kimagyarázni. Én nem ezt tettem. De egy aposztrofára, a mit a közbeszóló urak hozzám intéztek, hogy: »ez a Deák Ferencz hagyatéka?«, »igy beszélt-e Deák Ferencz?«, mondom, a mikor engem igy provokálni méltóztattak, szóltam erről is. Ha önöknek szabad, — mert szabad — azt mondaniok nekem, a mikor beszélek, hogy Deák Ferenczet meghamisitom, akkor nekem ne legyen szabad a magam védelmében Deák Ferenczet czitálnom? *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.)*

Ez sem a diskussziónak, sem az érvelésnek, de még a magántársalgásnak sem formája, sem nem annak a kvalitása, a mit a törvény nyugodt, higgadt tárgyalásánál követelhetünk. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mert miben áll a szólásszabadság? Van itt két nézet. Az egyik az, a mely mellett önök érvelnek, a másik mellett érvelek én. Most valaki közbekiált és azt állitja, hogy meghamisitom azt, a kinek tanitványául vallom és büszkén vallom magamat. Akkor, akármint méltóztatnak gondolkozni, nincs-e nekem jogom azokat a beszédeket idézni? Idéztem Deák Ferencznek nem általánosságban tartott felirati beszédeit, a mikor előkészitette a kiegyezést, hanem azt a beszédet, a melyet ex asse in thesi akkor tartott, a mikor a külön, önálló magyar hadsereget követelték, és a mikor 1867-ben az ellenzék az önálló külön hadsereget az 1867 : XII. t.-czikknek »az egész hadseregnek kiegészitő része a magyar hadsereg« tételéből következtette, ép ugy mint önök ma következtetik, hogy ott külön, önálló és teljesen független magyar hadseregről van szó. Deák Ferencz akkor, 1868. augusztus 3-án tartott beszédet és én ebből czitáltam és annak szószerint való idézeteit állitottam a t. képviselő urak felszólalásai ellenében.

És most elém állnak azzal, hogy impatrioticus, illicitus dolgot követtem el, hogy mi czélból teszem ezt, stb. A mikor provokálnak és nekem egyéni és politikai reputáczióm szempontjából kellett védekeznem, és ezt a védelmet nem hallgatják meg. *(Ugy van! Ugy van! jobbról. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Pedig nem védem magam okoskodásokkal, nem is ujból felállitott fejtegetésekkel, hanem egyszerüen felolvastam azt a beszédet, a melyet tartott az, a ki az 1867 : XII. t.-czikket megalkotta, illetőleg megalkotni segitette és kezdeményezte, és a ki leghivatottabb interpretálója szavainak. Czitáltam azt a beszédet, melyben kimutatta, hogy az önálló magyar hadsereg, ugy a hogy követelik, a mi közjogunkban, törvényeinkben és állandó alkotmányos gyakorlatunkban nem gyökerezik, mert meg nem volt soha. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon. Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Akkor hát Deák Ferenczczel és irataival méltóztassék polemizálni, nem pedig azt mondani, hogy meghamisitom azokat, a miket ő hirdetett. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)*

Igy áll egyszerüen a kérdés és azért engem Szederkényi képviselő urnak különben nagyon alapos történelmi és közjogi fejtegetései nem tántoritottak el meggyőződésemtől. Mert Szederkényi képviselő ur csak a deputaczionális munkálatokból érvelt, nem pedig a törvényekből. Deák Ferencz pedig érvelt a törvényekből, midőn kimutatta, hogy az 1800 : II. t.-czikk hogyan érti az exercitus hungaricust, és érvelt az 1790/1 : II. t.-cz.-ből, a hol egyszerüen, a mint tegnap elolvastam, »pro intertentione 340 millium exercitus caesareo regii«-ről van szó. Ez csak nem önálló, külön magyar hadsereg? Tehát nem a deputációkban lefektetett törekvések, nem ezen munkálatokban a hadi tanácsról fejtegetett általános thesisek a mérvadók, mert ott sincs exercitusról ugy szó, hogy külön, önálló magyar hadsereg legyen, hanem mérvadók a mi törvényeink és a mi Corpus Jurisunk. Mert ha annak alapját elhagyjuk, akkor nagyon ingatag alapra helyezkedünk, *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* nemcsak ezen kérdésben, hanem minden más kérdésben, a mitől Isten óvjon bennünket. A Corpus Jurishoz való ragaszkodás vitte sikerre azon nagy alkotmányos küzdelmünket, mely 1867-ben lezárult. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés jobbról.)* Erről az alapról letérnünk nem szabad, különben bármily becses deputaczionális munkálatok sikamlós, elasztikus mezejére.

Rákosi Viktor: Ebből Krieghammer husz évig megél!

Molnár Jenő: A Reichsrathban kellett volna elmondani ezt a beszédet! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Akárhogy gunyolódnak, Deák Ferencz nem a Reichsrathban mondta el ezt a beszédet, és a t. képviselő urak, a kik blaszfemizálják Deák Ferencz emlékét, nekem, legalább velem szemben, ne hozakodjanak ezzel elő. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Nevetséges kimondani a magyar parlamentben, hogy nem lehet magyar hadsereg! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ki mondta ezt?

Pichler Győző: Ezt mondta ki a miniszterelnök ur!

Elnök: Pichler képviselő urat kérem, méltóztassék csendesen lenni. *(Nagy zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Tiltakozom ilyen inszinuáczió ellen, bármennyire haragszik is érte a t. képviselő ur, mert én ezt nem mondtam, hanem történelmileg kifejtettem, hogy az 1867 : XII. t.-cz.-ben felvett kifejezés és az azóta hozott törvényeink és az azóta megalkotott intézmények nincsenek ellentétben a magyar közjoggal, a mint azt Deák Ferencz kifejtette. Én erről beszéltem. Nem arról, hogy önök ne köve-

teljék; ez a programmuk dolga, mely lehet jogosult, lehet nem; de ne tessék azt mondani, hogy ez megvolt és 1867-ben kitörölték és hogy Deák Ferencz ezt máskép értelmezte. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés jobbról.)* Igen furcsán fogja fel az én kijelentésemet, de a törvényhozási általános feladatokról való felfogást is a t. képviselő ur, a ki közbeszólt, ha ilyent imputál nekem. Ki mondja, hogy bármily tételt vitatni ne lehessen? Nem erről volt szó, hanem arról a vádról, hogy mi az 1867 : XII. t.-czikket meghamisitottuk, mikor erre vonatkozólag nem fogadjuk el az önök programmját. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: 1848-ban volt nemzeti hadsereg, futott is tőle az osztrák!

Széll Kálmán miniszterelnök: Most még, t. ház, csak egy rövid kijelentést akarok tenni Nessi Pál képviselő ur felszólalására; ha nem mondanám el a dolgot helyesen, ámbár semmiféle kérdést Fejérváry t. barátomhoz, a honvédelmi miniszter urhoz nem intézhettem, de ő jelen van és rektifikálni fog engem. Nessi Pál ur azt mondta, hogy az hirlik, hogy a honvédelmi miniszterium minden aktája, az archivum Bécsben van. Én nem kérdeztem senkit, hanem egyenesen deklarálom, hogy az lehetetlenség, hogy erről szó sem lehet, akárhol jelent is meg ez a hir. Egyébiránt az ilyenféle hirnél csakugyan meg lehet szivlelni Fejérváry miniszter urnak azt az ajánlatát, hogy meg kell bizony fontolni, hogy ha ilyen hireket a lapok közölnek, hogy az képtelenség, s arról nem lehet szólani. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Nessi Pál képviselő ur azzal is motiválja a maga bizalmatlanságát, hogy én a most tárgyalás alatt lévő egyezkedésről, gazdasági érdekeinkről nem nyilatkoztam részletesebben, és nem mondtam meg, hogy vajjon engedek-e vagy nem? Láthatja ebből t. képviselőtársam, hogy nem térek ki, bármily kényes éllel állitja is fel a kérdést. Én tegnap kifejtettem, hogy tárgyalás közben, mely le sincs zárva, hol eltérések vannak a fölfogásokban, hol a kérdéseknek oly komplikált és tömeges masszájával állunk szemben, hol az egyezkedések hónapokig tartanak, elmondani azt, hogy mi volt a magyar, mi az osztrák felfogás az egyezkedés minden fázisában a vámtarifát illetőleg, annak 1400 és annyi pozicziójára, minden egyes részletére, s az eltéréseket analizálni, és egymással szembe állitani, ez annyit tenne, mint a kiegyezés további folyamát lehetetlenné tenni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez nincs az ország érdekében épen gazdasági érdekének megóvása szempontjából, mert erről a kérdésről praematurе nyilatkozni, mielőtt a tárgyalások le vannak zárva. . . .

Pichler Győző: Körber csak Ansichts-kártyán érintkezik a miniszterelnökkel!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . és ultimátumot felállitani a parlamentben egy oly egyezkedés folyamán, melyet a kormányok abból a czélból készitenek, hogy azután a parlament elé hozzák, teljes lehetetlenség.

A t. képviselő ur azt kérdezi: hogy enged-e a magyar kormány? *(Halljuk! Halljuk!)* Én igen világosan kijelentettem tegnap, hogy a magyar kormány azon az állásponton áll, a melyet ebben a házban nem egyszer kifejtett, nem egyszer részletesen és kimeritően is ismertetett, hogy csak oly egyezséget szándékozik kötni, ugy, a mint ezt a törvény betüje és szelleme mondja, mely mind a két fél gazdasági érdekeit kielégiti. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak a mi érdekeinkről beszéljen!)* Engedelmet, de ha az ember valamely transzakcziónál csak az egyik félről beszélhet, akkor nem beszélhetünk transzakczióról, akkor ne tessék engem az egyezségről kérdezni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Áll-e a Thun-féle kiegyezés? az a kérdés!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem értem a képviselő urat, majd ha megérteti magát, akkor felelek reá.

Egyezkedésről beszélni és e mellett mégis azt akarni, hogy az ember ne beszéljen a két fél álláspontjáról, az nézetem szerint érhetetlen kivánság. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hogyha az önálló vámterület tényleges megvalósitásának álláspontjára állnak a t. urak, akkor nem fognak egyezkedni? Igen, csakhogy nem vámszövetség alakjában. *(Ugy van! jobbfelől.)* Egyezkedni és szerződni fognak más féllel is, tehát Ausztriával is, mert csak nem akarnak kinai falakat felállitani az ország határain? *(Ugy van! jobbfelől.)* Hiszen önök érveltek velem szemben, hogy nem kell engedni, nem kell a vámszövetségbe belemenni, mert az önálló vámterület alapján is szerződhetünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Miért akarnak tehát engem azzal kelepczébe csalni, — a mibe természetesen nem megyek bele, — hogy ne beszéljek a másik félről? A ki egy egyezkedés vagy szerződés tárgyalásánál a másik félről nem beszél, az nem tudja, mi a szerződés vagy egyezkedés. *(Tetszés jobbfelől.)*

Kijelentem, hogy mi csak olyan egyezkedésbe megyünk bele, a mely, mint a törvény szelleme mondja, mindkét állam gazdasági érdekeinek lehető kiegyenlitésére és összeegyeztetésére törekszik, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* ezen egyezkedésben Magyarország egyik termelési ágának életfeltételeit sem szándékozunk feladni, sem a földmivelését, sem az iparét, semmi tekintetben sem. *(Élénk tetszés jobbról és a középen.)* És mikor azt tartom, hogy a ma fennálló egyezségek ezeknek a tekinteteknek megfelelnek, — hogy a t. képviselő urnak a kiváncsiságát kielégitsem — kijelentem azt, a mi különben magától értetik, hogy olyan módositását a ma fennálló egyezségnek, a mely az egyezség tartalmának lényeges, életbevágó és alapvető részeit illeti és ezen tekintetekkel ellentétben áll, semmi körülmények között sem engedjük meg. *(Élénk*

tetszés és helyeslés jobbról és a középen.) A részletekben ma még fennálló egyes eltéréseket ugy egyeztetjük össze, hogy mindegyik fél álláspontját becsülettel érvényre emelhesse, mert itt nem legyőzöttről és legyőzőről, nem vereségről, vagy diadalról, hanem arról van szó, hogy kölcsönös méltányossággal keressük a megoldás módját, a mely mindkét állam gazdasági érdekei egyetemének lehetőleg megfeleljen. *(Tetszés jobbfelől.)*

Már most csak azzal tartozom még, a mire provokált önkéntelenül is a ház mai ülésében az első szónok ur. *(Halljuk! Halljuk!)* Lindner t. képviselő ur, ugy látszik, *(Halljuk! Halljuk!)* azokat, a miket én az ő beszédére az általános költségvetési vita bezárása alkalmával mondott beszédemben neki megszivlelésül válaszoltam, a maga részéről figyelembe nem vette és abból a felfogásból, a melyet akkor itt a házban képviselt és a mely, a mint látta, ebben a házban eredménynyel nem képviselhető és a melyet abban az alakban, a ház összességének visszatetszésével, rajtam kezdve végig, lehet csak képviselni, a maga részéről nem tanult semmit, és nem illeszkedett bele abba a keretbe, a melyet a mi nagy alapvető törvényeink és a magyar állam egységének, a magyar állam eszméjének nagy célja és motivumai, a melyektől el nem állunk és a melyektől a magyar törvényhozás elállni soha sem fog, követelnek; *(Általános, élénk tetszés és helyeslés.)* nem illeszkedett be abba a keretbe, a melyet a nemzetiségi kérdésben én körülirtam, én, a ki ezekhez a nagy exigenciákhoz tántorithatatlanul, nagy és éber lelkiismeretességgel ragaszkodom. *(Élénk helyeslés.)* Mindig kijelentettem, hogy én azt akarom, hogy ennek az országnak minden fia, bármely nyelvet beszéljen, csak a hazához és a magyar állameszméhez ragaszkodjék, aztán anyagilag is más szükségletei és más igényei szempontjából egyenlő, méltányos és igazságos elbánásban részesüljön. *(Ugy van! jobbfelől.)* A t. képviselő ur azonban ezt a hangot, ugy látszik, nem szivlelte meg, mert most is azt mondja, mi mondjuk önöket telhetetleneknek — mondja ő — holott önök nem azok, de elfeledkezik arról, hogy mikor a képviselő ur sürgeti az 1868: XLIV. t.-czikknek nem mindig szelleme szerint, de talán betü szerint és egyoldalu végrehajtását, multkor azzal állt elő, hogy a magyar nemzet csak a horvát nemzettel szemben váltotta be azokat az igéreteket, a melyeket a 61-es és 65-ös feliratiban tett, de más nemzetiségekkel szemben ezeket nem váltotta be. Hát ön még az 1868: XLIV. t.-czikkel sem éri be, t. képviselő ur, mert ezt teszi az, és ha ön még csak ezután akar igéretek beváltására számitani, ez nem tesz egyebet, mint azt, hogy valóban nagyon messzemenő és — ha igy jellemeztetett, helyesen jellemeztetett — telhetetlen kivánságokkal szatnrált programm alapján áll. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj és mozgás a középen.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy ezután kell megoldani a nemzetiségi kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát általában nem vagyok tisztában azzal az állásponttal, — s azt hiszem, senki e házban nem lehet vele tisztában — a melyet ön elfoglal, mert egyik szavával, sőt ugyanazon lélekzettel azt mondani, hogy az 1868: XLIV. t.-czikket hajtsák végre, a másikban pedig azt állitani, hogy ezzel nem teljesült az, a mit ez az ország igért a nemzetiségeknek, a végén pedig azzal konkludálni, még pedig crescendo skálával, hogy a nemzetiségi kérdés megoldását még csak ezután várja: engedelmet kérek, ha nem is szándékos, de szándéktalan homályba burkolása az önök czéljainak és kivánságainak. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezekkel tehát számolni, azokat számba venni és azokra tekintettel lenni lehetetlenség. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a középen.)*

Pichler Győző: Hol van Kristóffy? *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur mindig számithat arra, hogy ez a törvényhozás és a magyar kormány első sorban, a mely az ország minden érdekét van hivatva gondozni, méltányos és előzékeny hangulatot és szellemet fog önökkel szemben tanusitani. Én azt tanusitom, a mióta csak itt vagyok és azt vitatom folyton, hogy a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban és minden egyéb, az ország anyagi, erkölcsi és szellemi jólétét előmozditó intézményeiben egyaránt akarjuk önöket részesiteni válogatás nélkül, minden megkülönböztetés nélkül a törvény előtt; hogy csatolni akarjuk önöket szeretettel ehhez a hazához; hogy azon az alapon tőlünk egy viszonzó és igen méltányos elbánást várhatnak. De ezzel a hanggal és ezzel a kivánsággal és ilyen tétova, ilyen homályba burkolt elasztikus követelésekkel, engedelmet kérek, szóba nem állhatunk. *(Tetszés a jobboldalon. Zaj a középen.)*

A t. képviselő ur elfelejtette, hogy nem elég ám az a magyar állam egységének karaktere szempontjából, hogy egységes legyen a törvényhozás és egységes legyen a kormányzat a maga legfőbb kicsúcsosodásában, mert minden állami intézményének a magyar állam karakterét kell viselnie, *(Ugy van! a jobboldalon.)* attól azokat megfosztani nem lehet. Pedig az önök kivánságai nem egy irányban talán — már ezen kijelentésből is kell következtetnem — erre is törnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azzal pl., a mit a törvénykezés terén felhozott és a birósógok kezelési nyelve szempontjából ideállitott, a t. képviselő ur nem bizonyitott a maga felfogásának jogosultsága mellett semmit. A t. képviselő ur hivatkozott az 1868: XLIV. t.-cz. 7. és 13. §-aira és azt állitja, hogy ezen szakaszok értelmében nem helyes ugy, a mint ma van, mert a kir. birósógoknak ügykezelési nyelve nem lehet a magyar.

Lindner Gusztáv: Nem mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az 1868:

XLIV. t.-czikknek 23. szakasza azt mondja, a melyről azt panaszolja, hogy végrehajtva nincsen, hogy a törvénykezés terén a nyelv használatát a jelen törvény 7-ik és 13-ik szakaszai szabályozzák. Ez a törvény tételes rendelkezése, a mely fennáll és a mely semmiképen, semmiféle utótörvénynyel érintve nincsen. A 7. szakasz pedig azt mondja *(olvassa)*: »Az ország minden lakosa azon esetekben, a melyekben ügyvéd közbejötte nélkül akár felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben személyesen vagy megbizott által veszi és veheti igénybe a törvény oltalmát és a biró segélyét *a)* a saját községi birósága előtt anyanyelvét, *b)* más községi bíróság előtt az illető község ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét, *c)* saját járásbirósága előtt saját községének ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét stb., használhatja.«

Kérdem én a t. képviselő urat, hogy ez a törvény nincsen végrehajtva? A községi biráskodásnál nem használja-e mindenki a maga anyanyelvét? Nincsen ez ellen semmi panasz. Én legalább nem hallottam helyt álló panaszt ez irányban, mert minden községi biráskodásban ennek a törvénynek a rendelkezése végre van hajtva. A 13. §. pedig azt mondja *(olvassa)*: »Az államkormány által kinevezett minden biróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar.«

Ez a két czikk szabályozza tehát a biróságok hivatalos nyelvét. Már most ennek a törvénynek a végrehajtása, a biróságok ügykezelési nyelvéről, legyen azoknak a dolga. Én nem látom át, hogy a t. képviselő ur ezen szakaszok alapján mily joggal követelheti a ma fennálló törvényes gyakorlatnak a megváltoztatását? *(Általános helyeslés.)*

Ámde ezek olyan kérdések, a melyekkel miért nem hozakodott elő a t. képviselő ur akkor, a mikor a költségvetésnek részletes vitája folyt. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Most az appropriaczionális vitánál ilyen részletes kérdések fejtegetésébe belemenni talán már egészen helytelen dolog lenne. *(Általános helyeslés.)* Ennek, ugy látszik, mégis csak az a tendencziája, hogy ennél a vitánál, a mely lezárni van hivatva egy négyhónapi kimeritő hosszu tárgyalást, a melyben minden ember elmondotta mindazt, a mi a szivén feküdt és a mi ezen a világon elmondható és talán még azon kivül is, a vita végén ezzel akarja megkoronázni a maga u. n. nemzetiségi programmjának és hitvallásának az egészét. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel a bizonyos odaszegezésével annak, hogy nincs megelégedve azzal az állapottal, a mely ebben az országban uralkodik, nincs megelégedve azért, mert nincsen végrehajtva a nemzetiségi törvény, mert nem váltotta be ez a nemzet, a mit a nemzetiségeknek igért, és mert ezután akar még a nemzetiségi kérdés megoldására törekedni, engem arra a lejtőre és abba az uttévesztőbe, a melyet a t. képviselő ur a maga fejtegetéseinek 3-ik pontjában kiszegezett, a magam részéről nem fog rávinni, mert én ebbe nem vagyok hajlandó belemenni, *(Helyeslés jobbfelől.)* ha a képviselő ur abba akart engem belevinni, hogy egy uj nemzetiségi kérdésnek, az ön felfogása szerint, a mely abban jellemezhető legjobban, hogy ez az ország nem teljesitette az igéreteit a nemzetiségek iránt, a fejtegetésébe bocsátkozzam bele, abba engem belevinni nem fog. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De nem fog belevinni abba senkit sem, a ki a magyar állam eszméjét tartja szem előtt. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És habár eltérők is utaink, és nagy eltérések támadhatnak egyes kérdésekre nézve köztem és a t. túloldal között, mégis azt hiszem, hogy abban az egyben ennek a háznak minden tagja egyetért, hogy ebben a kérdésben transzakczionak nincsen helye. *(Általános helyeslés.)*

Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Lindner képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Lindner Gusztáv: T. képviselőház! Azt hiszem, tartozom nemzetiségem és elvtársaim hazafias gondolkozásának azzal, hogy itten konstatáljam, hogy első felszólalásomban csakis a nemzetiségi törvény végrehajtását kértem. *(Zaj.)* Kijelentem, hogy én legalább eddig azt gondoltam és még ma is azon nézeten vagyok, hogy másajku ember, mint magyar, is lehet jó hazafi. *(Zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én is azt mondottam!

Lindner Gusztáv: Mi is annak tartjuk magunkat. Csak azt akarom még felemliteni, hogy én egész világosan jelentettem ki, hogy a volt Királyföldön működő királyi biróságok . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Ez itt Magyarország! Itt nincsen Királyföld! *(Zaj.)* Ismerjük ezeket a furfangokat. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Az is a magyar haza földje! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! Nem lehet semmit sem hallani! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Exprofesszor ur, beszéljen vármegyéről és nem Királyföldről! *(Felkiáltások a jobboldalon: Volt Királyföldet mondott! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek a jobb- és a baloldalon, mert lehetetlen a szónokot megérteni, és ha az elnök nem hallja azt, a mit mondanak, nem képes intézkedni. *(Halljuk! Halljuk!*

Lindner Gusztáv: Azt állitottam, hogy az ottani királyi biróságok. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rigó Ferencz: Melyik ottani? Hol van az?

Pichler Győző: Hogy hivják azt most? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Azt mondottam, hogy az 1868: XLIV. t.-cz. 7., 20. és 22. §-ai egy idő óta tiszteletben nem tartatnak, sőt még a ke-

reskedelmi törvénykönyv 180. §-a ellen is járnak el. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jól teszik!)* Állitom és bebizonyitom ezt a kezemben lévő hivatalos aktákkal. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lukáts Gyula: Nagyon okosan teszik! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lindner Gusztáv: Én csak azért szólaltam fel, hogy bebizonyitsam a t. képviselőház előtt is, hogy ezen felszólalás daczára én magamat és elvtársaimat nem tartom épen a legrosszabb hazafiaknak.

Lukáts Gyula: Sohasem mondják meg, hogy magyar hazafiaknak! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérdem a t. házat: elfogadja-e az 1902. évi állami költségvetésre vonatkozó törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Igen! Nem!)* Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a törvényjavaslatot általánosságban elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, melyet észrevétel nélkül fogadnak el. Olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház az 1. §-t? *(Felkiáltások a jobboldalon: Elfogadjuk! Zaj. Elnök csenget.)*

Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak helyükre menni; igy teljesen lehetetlen tárgyalni! *(Zaj. Helyre! kiáltások.)*

Csendet kérek, t. képviselő urak! — Pichler Győző képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pichler Győző: T. ház! Tekintettel arra, hogy már $^3/_4$ kettő van . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, de a ház órája szerint 5 percz mulva lesz csak $^3/_4$ kettő. *(Nagy zaj.)* Csendet kérek, méltóztassanak nyugodtan meghallgatni a szónokot!

Pichler Győző: Az elnök ur épen most intézett kérdést a házhoz, hogy elfogadja-e az 1. §-t, a melyet állitólag és látszólag, — a mit nem vonok kétségbe, — Dedovics György jegyző ur fel is olvasott. *(Mozgás a jobboldalon.)* De hogy itt az egész házban egyetlenegy ember tudott volna arról, hogy folytatják a tárgyalást, ezt én kétségbe merem vonni, mert az egész házban olyan zaj volt és ugy üdvözölték a miniszterelnököt *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)* azon alkalomból, hogy olyan erélyesen életbeléptette a helységnevekről szóló törvényjavaslatot, hogy nem hallottuk a jegyző szavát.

Elnök: Bocsánatot kérek, ez nem függ össze a házszabályokkal; *(Ugy van! jobbfelől.)* a házszabályokhoz méltóztassék szólani! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Én tehát tisztelettel kérem az elnök urat, hogy tekintettel a házszabályokra, kegyeskedjék a tárgyalást ugy folytatni, hogy mi értesüljünk arról, hogy miről is tárgyalunk, mert az imént oly zaj volt, hogy azt sem tudtuk, miről van szó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az eddigi szokáshoz képest a felszólalások és a tárgyalás nem a legnagyobb csendben szoktak történni; épen ugy történt ez alkalommal is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ujból kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e általánosságban az imént elfogadott törvényjavaslat 1. §-át, igen, vagy nem? *(Igen! Nem! Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem hallottuk!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik az 1. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház az 1. §-t elfogadja. Következik a 2. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a törvényjavaslatnak 2. §-át? *(Zaj.)*

Madarász József: Először azt kell kérdezni, hogy kiván-e valaki szólani? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs följegyezve.

Madarász József: De ezt előbb kellett volna kérdezni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Pichler Győző képviselő ur kiván a 2. §-hoz szólani! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Holnap! és jobbfelől: Ma!)*

Pichler Győző: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én számitok a ház türelmével; számitok az idő előrehaladt voltával és számitok a folyó költségvetési vitának hosszas tartamával, a midőn nem élek azon jogommal, hogy a t. házat arra kérjem, engedné meg, hogy holnap tartsam meg beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel a jogommal nem élek, mert csak röviden kivánok reflektálni azokra, a miket itt a miniszterelnök ur a kiegyezésre vonatkozólag jónak látott elmondani *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt ezt megtenném, röviden reflektálni akarok arra, a mit a miniszterelnök ur Lindner képviselőtársamnak volt szives mondani, a midőn szónoki ügyességgel ugy gruppirozta beszédének tartalmát, hogy beszéde végén az egész ház helyeslését nyerte el, a midőn a bizalom közvetlen megszavazásáról volt szó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez is gruppirozás?

Pichler Győző: Nagyon ügyes szónoki gruppirozás volt, ugy, hogy beszéde végén mindenkinek helyeselnie kellett! *(Zaj és ellenmondások jobbfelől. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Az »Alkolmány« ki fogja sütni, hogy megrendelte a Lindner beszédét!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hallatlan! Ez a loyalis vitatkozási mód? Az ilyen kijelentések is gruppirozva vannak? Nincs ám nagy viccz az ilyen állitásban!

Pichler Győző: Én nem is viczczképen mondtam, mert én ilyen viczczeket nem csinálok! *(Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: De igenis viccz az, a midőn ilyen kijelentéseket gruppirozásnak neveznek! *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Én nagy örömmel és lelkesedéssel hallottam a miniszterelnök ur szavait, a melyeket Lindner Gusztáv képviselőtársamnak mondott, azonban én mindebben csak szavakat látok. Ugy tudom, hogy három év óta Magyarország miniszterelnöke Széll Kálmán és ezen idő alatt létezik egy magyar törvény, a mely meghozatott, a mely szentesittetett, de a mely soha végre nem lett hajtva, életbe nem lépett. Ez a törvény a helységnevekről szóló törvény, a melyet mi letárgyaltunk, a főrendiház elfogadott, mely szentesitve van és a melyet kötelessége volna a miniszterelnöknek ugyis, mint belügyminiszternek életbe léptetni. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* Az a törvény, daczára annak, hogy három év óta meg van alkotva, életbe nem lépett, a mi annak a jele, hogy szász képviselőtársainknak elég hatalma és befolyása van arra, hogy megakadályozzák azt, hogy az a törvény életbe lépjen. *(Ellenmondások a szászok padjain.)* Én nem akarok most szász képviselőtársaimmal vitatkozni, nem akarok semmiféle dologra rámutatni, a mi az ő ügyükre vonatkozik; én egyszerüen csak azt kérdezem a miniszterelnök urtól, hogy mondjon záros határidőt, hogy mikor lépteti életbe a helységnevekről szóló törvényt, és annak foganatositására minden intézkedést mikor fog megtenni? Mi már vagy ötször, hatszor reklamáltuk, és a miniszterelnök ur mindig azt mondta, hogy ez nagy történeti munkálatokkal és nem tudom, mivel van összekötve. Most hagytunk neki elég időt, kérdem tehát a miniszterelnök urat, hogy mikor akarja életbeléptetni ezt a törvényt?

Olay Lajos: A gazdáik nem engedik! Bécs!

Pichler Győző: Én csak egy változásra hivom fel a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Eddig a miniszterelnök ur, ha nyilatkozott ebben a kérdésben — az idő rövidsége miatt nem birom a naplóból ráolvasni — mindig egy korrekt álláspontot foglalt el, mely korrekt volt az önök szempontjából is, t. i. mindig igy beszélt: legyenek meggyőződve, hogy a magyar érdekeket, a gazdasági és ipari és egyéb érdekeket nem fogom engedni megröviditeni . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyanezt mondtam ma is!

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, méltóztassék csak distingválni a miniszterelnök urnak, ma nem ugy beszélt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez egyszerüen nem igaz!

Pichler Győző: A t. miniszterelnök ur a következőket mondta, a mi hiányzik minden eddigi beszédéből — mondom, ha holnapra halasztottam volna beszédemet, ráolvastam volna — ez volt a kifejezése: mindkét fél érdeke, mindkét állam érdeke, folyton mindkét fél érdekéről beszélt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Itt a magyar parlamentben e tekintetben felállitom a tükör másik oldalát.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én a magyar érdekekről épugy beszéltem! Hiszen egyezkedésről van szó!

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur eddig mindig csak a magyar érdekeket hangoztatta, a mikor megkérdezték; ma volt az első eset, hogy mindkét félről és mindkét államról beszélt. Midőn elfoglalta miniszterelnöki székét, — majd a naplóból ki fogom keresni és ráolvasom — és később is, mikor kérdést intéztek hozzá miniszterelnökségének hatodik, nyolczadik hónapjában, midőn a Thun-kabinetben kitört a válság Bécsben, abban a nagyon válságos időben, mikor a miniszterelnök ur kétségtelenül a magyar érdekek mellett sikra szállva győzelmet aratott Thun felett, azokban a válságos napokban és azután is bármikor kérdést intéztek hozzá, mindig a leghatározottabban azt az álláspontot foglalta el, hogy a Badenivel kötött kiegyezésből, a melyben benn vannak az átutalások és a melylyel szemben van a quótaemelés, a melyhez az ő formulája is hozzájutott, egy betüt sem enged, azzal a kiegyezéssel vagy áll, vagy bukik. Ezek voltak a szavai.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem voltak ezek a szavaim!

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur ma azt mondja, hogy semmiféle olyan módositásba bele nem megy, a mely a mostani kiegyezést alapjában módositaná vagy érintené.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt sem mondtam!

Pichler Győző: De, hogy mi az alapja annak a kiegyezésnek, mi nem tudjuk. Azt már megint különbözőkép lehet magyarázni. Tehát a miniszterelnök ur mai szavaiból kitünik az, hogy valami eshetőség a módositásra fennállhat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi sem tünik ki!

Pichler Győző: No hát, igen t. miniszterelnök ur, én meg vagyok győződve, hogy a jövő meg fog czáfolni engem; hogy meg fog czáfolni engem a jövő a miniszterelnök ur személyére vonatkozólag, mert a miniszterelnök ur nem fog módositani, — nekem ez a meggyőződésem — első szavának fog állani, nem pedig a mainak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az ugyanaz!

Pichler Győző: Nem ugy van! Ezt én kétségbevonom. Olvasni-irni tanultam én is. Én is tudok valamit megérteni.

Én meg vagyok győződve arról, hogy a miniszterelnök ur nem fog módositani. De, t. ház, kérdem én, ha a miniszterelnök ur nem fog módositani, mivel van ezzel az országon, a hazán segitve? Engedje meg a t. ház, hogy e kérdésnél pár perczig pihenve, feltüntessem az uraknak csak egész röviden az osztrák viszonyokat ugy, a mint vannak; nem fogok visszaélni a ház türelmével és a kiszabott idővel. *(Halljuk! Hall-*

juk!) Méltóztassék csak megnézni a fennálló helyzetet. Hat hónap óta a sajtónak minden embere, a ki a kulissza-titkokba be van avatva, tudja, hogy az összes osztrák pártok hivatalos organumaikat utasitották arra, hogy Magyarország ellen a legvehemensebb támadásokat intézzék.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mi meg marakszunk! Gratulálok! *(Mozgás a baloldalon. Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Méltóztassék csak meghallgatni. A pártok egymás között egyezségre lépnek Körber ur jelenlétében, ismétlem, Körber ur jelenlétében lépnek pártközi megállapodásokra a pártvezérek, hogy Magyarországgal szemben minden követelését a legnagyobb egyetértésben támogatják és e tekintetben a parlament működését neki biztositják.

Széll Kálmán miniszterelnök: Önök is támogatnak!

Molnár Jenő: Tessék kijelenteni, hogy nem enged, akkor támogatjuk! *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Most mondtam épen!

Pichler Győző: Menjünk tovább. *(Halljuk! Halljuk!)* Körber ur három hét előtt világgá bocsátotta és lanszirozta, ugy, mint egy torpedót, hogy a magyar kormány hajóját keresztüllyukaszsza, azon állitásokat, hogy a miniszterelnök ur huzza, halasztja, a miniszterelnök ur akadályozza meg a kiegyezés megkötését.

Vészi József: Megfelelt rá!

Pichler Győző: Igen, miniszterelnök ur, a »Magyar Távirati Iroda« és »Budapesti Tudósitó« utján egy négy soros czáfolatban felelt neki: »hogy hiszen ez kérem nevetséges.« Ekkor nekiállott Körber miniszterelnök ur és a pártközi egyezmény folytán ő, továbbá az illető pártok hivatalos közlönyei Linzben, Brünnben, Prágában s egyáltalában mindenütt az ausztriai provinciákban, továbbá Bécsben az összes pártlapok a legnagyobb harmoniával és egyöntetüséggel nekiláttak és megkisérelték, hogy Magyarországon a pénzügyminiszter ur által most létesitett konverziót megbuktassák. *(Mozgás a jobboldalon.)* Erre szövetkeztek megint.

Vészi József: Soha konverziónak nagyobb sikere nem volt!

Pichler Győző: Tekintettel az odaadó hűségre, a melylyel Vészi József t. képviselő ur viseltetik a miniszterelnök ur iránt, biztosithatom róla, hogy e beszédemért nincs oka haragudni.

Vészi József: Nem is!

Pichler Győző: Beszédemmel ugyanis csak egészen fel akarom tüntetni a miniszterelnök ur helyzetét. A konkluziót a végén azonban fentartom magamnak. A t. miniszterelnök ur ellen az ő társa, a kivel hetek óta tárgyal, a legperfidebb módon, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* per mopsz-uton intézi a támadásokat.

Rákosi Viktor: Szóba sem kell állni ilyen emberrel!

Pichler Győző: Önök előtt nagyon furcsa lehet, hogy a függetlenségi párton feláll egy képviselő és ezeket igy elmondja. De mondom, a konkluziót fentartom magamnak, és azt hiszem, nemcsak hogy nem jövök összeütközésbe pártom állástpontjával, de igenis a legjobban és a leghelyesebben tüntetem fel ezzel a mai helyzetet.

Körber ur tovább ment. Az összes kiegyezési tárgyalások minden részletei, a melyekről a t. miniszterelnök ur itt hallgat, indiskréczió folytán, vagy másképen, mind oda vannak dobva az osztrák közvéleménynek és a legnagyobb izgatásra használtatik fel Magyarország ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Ferencz: Az osztrák pártok mindent tudnak!

Pichler Győző: És ezeket tudva, látva a helyzetet, vajjon nem igazán az 1867 : XII. t.-czikk szellemével is teljesen ellenkezik-e az, hogy ezeknek daczára, itt hitegetik az országot, hogy törvényes alapon és az 1867 : XII. t.-czikk alapján meg fog köttetni a kiegyezés? Én azt mindenkor kétségbevontam, de ma nyilvánvaló, hogy parlamentáris uton lehetetlen is lesz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De kérdem, a mikor az egész világ látja ezt, akkor a magyar nemzeti érzés védelmére hivatott magyar miniszterelnök egyetlen lépést sem tett arra, hogy ha esetleg mégsem tudják a közös vámterületet megalkotni, az önálló vámterület terére lépjünk, és az erre való intézkedéseket megtegyük! Nem teszünk egyetlenegy lépést, daczára annak, hogy jól tudjuk az osztrák viszonyokat, és a miniszterelnök ur ezeket jobban ismeri, mint én.

De, t. képviselőház, miért emlitettem fel ezeket a t. miniszterelnök urról? Csak azért, mert meg vagyok róla győződve, bizva abban, hogy a t. miniszterelnök ur szavát megtartja, hogy a t. miniszterelnök ur e kiegyezési kérdésbe bele fog bukni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Megmondtam!

Pichler Győző: Bele fog bukni ebbe Széll Kálmán miniszterelnök, tisztességesen bele fog bukni e kérdésbe. De micsoda garanczián van nekünk a jövőre? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mikor odaát velünk szemben a pártok mind egymáshoz csatlakoznak, itt végbemegy egy appropriaczionális vita, és ebben egyetlen kormánypárti képviselő szólal fel, és az is Kristóffy József, a ki a nemzetiségekkel akar paktálni! Mig odaát Ausztriában összefognak a pártok, minden erejüket ellenünk forditják, hol van a szabadelvü pártban az a megnyilatkozás, az a demonstráczió, a melyre szükség volna. Hol történik az a megerősitése a saját álláspontjuknak, hogy a végletekig kiállnak a jelenlegi kiegyezés mellett? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobb- és a baloldalon.)*

T. ház! Az alatt a rövid idő alatt, a me-

lyen politikai pályán vagyok, soha annyira nem csalatkoztam, mint most. Azt hittem, a szabadelvü párt látva a viszonyokat, a kiegyezés kérdésében össze fog állni, és az osztrák pártokkal szemben, mint egy ember, sikra fog szállni a magyar nemzeti jogok megőrzésére, mert ezáltal a nemzetnek tesz szolgálatot, és véletlenül a saját pártérdekeit is megerősiti. És önök, szabadelvüpárti képviselők, mint néma halak ültek ott, és felszólalt egy ember, Kristóffy József, a ki tintahal volt és bepiszkitotta a vizet. *(Derültség a szélsöbaloldalon.)*

Most, mikor e vitának végéhez jöttünk, kérdem, hol a szabadelvü pártnak az a megnyilatkozása kifelé, *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon. Felkiáltások: Hol a szabadelvü párt?)* hogy megáll ama jogok mellett, a melyeket szerzett és azoknál rosszabbat sohasem fog elfogadni? Nem szavazok meg semmit a miniszterelnök urnak. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: Rakovszky képviselő ur is még a szakaszhoz kiván szólani.

Kérdem, hogy a t. ház folytatni kivánja-e a vitát vagy nem? *(Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: T. ház! Már tegnap kijelentettem, hogy én az appropriaezionális törvényt el nem fogadom. Most a vita oly irányba terelődött, mely az én nézetem szerint feltétlen kötelességemmé teszi, hogy felszólaljak.

Én ritkán vagyok abban a helyzetben, hogy a t. függetlenségi párt nézeteit oszszam, hanem ma kivételesen egyetértek Piehler Győző t. képviselő urnak egy kérdésével, a melyet itt a ház előtt felvetett. Tagadhatatlan tény az, hogy Ausztriában Körber miniszterelnök tájékoztatja az osztrák közvéleményt, tájékoztatja az ő parlamentjét, midőn neki, mint pártvezérnek, pártja nines a háta mögött. Ügyességével elérte azt, hogy tömöriteni tudta a legheterogénebb elemeket azon czélból, hogy egy nagy demonstráeziót eszközöljenek Magyarországgal, illetőleg a t. miniszterelnök urral szemben. Ezt én Körber miniszterelnöknek, mint osztrák politikusnak szemére nem vetem, de igenis szemére vetem a t. miniszterelnök urnak azt, hogy ő Magyarországon hasonlókép el nem járt. *(Helyeslés balfelöl.)*

Az előttem szóló t. képviselő ur azt mondta, hogy hol van a szabadelvü pártnak egyöntetü megnyilatkozása a miniszterelnök ur mellett, hol van az a nagy demonstráezió a miniszterelnök ur álláspontja mellett? Én kijelentem, hogy nagyon értem még a szabadelvü pártot is, hogy nem demonstrál, mivel nem tudja, hogy mi mellett demonstráljon. De a fődolog nem az, hogy esak a szabadelvü párt demonstráljon, hanem az egész parlament, az ellenzéket beleértve, foglaljon pro vagy kontra a miniszterelnök ur álláspontja mellett állást akkor, ha ez helyes, e kérdésben és akkor oly nagy erővel rendelkeznék a t. miniszterelnök ur is, mint osztrák kollégája. Értem, hogy a t. miniszterelnök ur nem appellál és nem appellálhat erre, mert azon nagy harcznak gyümölcsei még maig sem értek meg, a melyekért mi a harczba mentünk, mert a t. miniszterelnök ur nemesak a saját pártjával bánt ugy el, mint azelőtt, hogy homályban tartja ilyen fontos kérdésben, hanem az országot sem tájékoztatja, mert az ellenzék azt, a mit remélt a t. miniszterelnök urtól, a közélet szanálását még beteljesedve három hosszu év után sem látja és mert a t. miniszterelnök ur oly terheket vesz a vállaira, melyeket egyedül meg nem bir, mert ezek egy emberi erőt felülmulnak. Nem lehet ily fontos időkben egyszerre kereskedelemügyi miniszternek lenni, belügyminiszternek lenni, miniszterelnöknek lenni, hadügyminiszternek lenni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsöbaloldalon.)*

T. ház! A mai napon egy ujabb indok jött hozzá, hogy az appropriácziót meg ne szavazzuk és ez az, hogy krizis hirek keringenek. Vajjon igazak-e vagy nem, nem tudom, de azt hiszem, hogy a kabinet válság előtt áll és én lelkiismeretlenségnek tartom megszavazni ezt az appropriáeziót mindaddig, mig tisztán nem tudjuk, hogyha esetleg ezen válság, a mint én is hiszem, a t. miniszterelnök urra ugy fog kiütni, hogy be kell adni a lemondását, ki fog ezen felhatalmazási törvénnyel élni, ki jön utánuk, nem-e éled fel a régi rendszer? Miután látom, hogy a t. miniszterelnök ur elhibázta az eljárási módját...

Széll Kálmán miniszterelnök: Miben?

Rakovszky István: A kiegyezési ügyekben, mert abban a helyzetben van, hogy manapság sem adhatja meg neküink azon fölvilágositást, melyet Béesben megadnak s mert nem tette meg a kellő lépéseket arra nézve, hogy ha nem sikerül a kiegyezés, Magyarország nemesak a papiron, de tényleg is az önálló vámterület alapjára léphessen. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsöbaloldalon.)* Egypár hónap mulva ez év leperdül és itt lesz az 1903. év és a t. miniszterelnök ur egy lépést sem tett s ez által biztatta Ausztriát, hogy Magyarországgal szemben követelőleg lépjen fel. Miután nem látom, hogy a miniszterelnök ur biztositotta volna a közélet oly alakulását az esetre, ha visszalépne, a melyért a nagy harczot vivtuk és a melynek keresztülvitelére vállalkozott, kettős bizalmatlansággal vagyok. Én felkérem a t. miniszterelnök urat, sziveskedjék nyilatkozni: van-e egy látens krizis, menynyiben állanak a kiegyezési dolgok, vajjon nem követel-e Körber oly kiegyezést, mely a Thun és Bánffy miniszterek által történt megállapodásoknál sokkal hátrányosabb az országra? Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy ebben a késő időben a t. ház türelmét igénybe kell vennem; de oly élesen állittattak fel a kérdések és oly aktualitással, hogy vétenék azon köteles figyelem ellen,

melylyel a t. kérdező képviselő uraknak tartozom, ha ezen nagyon sürgős és nagyon aktuális kérdésekre való válaszadással holnapig várakozunk. Ezért talán meg fogják nekem engedni, ha én ma szót kérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja Rakovszky képviselő ur — mert rajta kezdem — feleljek arra, van-e krizis? Erre egyszerüen azt felelhetem, hogy az én tudtommal Magyarországon kabinet-krizis nincs. Hogy van-e Ausztriában, arra talán a képviselő urak ott fognak felelni, hogyha megkeresi azon tájékoztató utakat, melyeken ilyen kérdésekkel oda lehet férkőzni, mert hiszen hivatalosan nem lehet oda kérdést intézni. Nincs is okom, hogy hivatalos kérdést intézzek az iránt Körber miniszter urhoz: van-e nála krizis?

Rakovszky István: Csak Magyarországról kérdeztem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Erre feleltem. Tudtommal nincs; hogy tudtomon kivül ki hireszteli a krizist, arra én is kiváncsi lennék. Talán azok, a kik a krizis minél előbbi beálltát óhajtják és sóvárognak utána. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy nem jól vitte a miniszterelnök ur a kiegyezési kérdést. Én azt hiszem, nincs igaza. Vártam, mivel lesz ez a vád igazolva. Azt mondja, mert nincs tájékozva a közvélemény, és nincs előkészitve szakitás esetére a vámterület elkülönitésére szolgáló intézkedések egész sorozata.

A mi az elsőt illeti, szeretném tudni, menynyivel lennénk tovább, ha én mindazokat az eltérési pontokat, a melyek ma tárgyalás alatt állanak és a melyekre nézve eltérés forog fenn a magyar és osztrák kormány közt, előre elmondtam volna és ide terjesztettem volna? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Egyáltalában egyezkedésnél, vagy mondjuk, tárgyalásnál, — mert hiszen tárgyalni csak köteles vagyok az osztrák kormánynyal, ezt csak nem kifogásolják az urak — lehet-e előre azoknak befejezése előtt részletes előterjesztéseket tenni? És tovább megyek: lehet-e állitani, hogy nem is sejtik, miről van szó és homályban vannak teljesen akkor, mikor a tárgyalási alapok meg vannak adva, mert hiszen a tárgyalás kiinduló pontját a ma fennálló egyezség, a ma fennálló vámtarifa képezi, az a tarifa, melyet ujjal kell kicserélni. Ebben vannak az ipari vámok és az agrár vámok, a melyekre vonatkozólag általános álláspontomat nem egyszer, de legalább huszszor kifejtettem a házban. Valahányszor ez a kérdés tárgyalás alatt volt, mondom tehát, lehet-e ily körülmények közt e részben még többet mondani, mint a mennyit ismételve mondtam ebben a házban, hogy t. i. az országnak sem ipari, sem gazdasági termelési érdekeit feladni nem fogjuk, hanem olyan vámtarifát fogunk akarni csinálni, a melyben mindkettő lehetőleg egyeztetve van. De egyeztetve a másik állam hasonló érdekeivel, a mint a törvény rendeli. Részletekbe belemenni a tárgyalás ideje alatt teljes lehetetlenség! Ezt soha semmiféle kormánytól nem követelték és egy képtelen és a helyzetet félreismerő kormánynak deklarálnám a magam részéről azt, a mely a parlament akármily részének követelésére bár, idő előtt, tárgyalás alatt lévő kérdésekben nyilatkoznék. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ez lett volna a legnagyobb ügyetlenség, mert abban a perczben az egyezkedés tökéletesen lehetetlenné tétetnék. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi azt az argumentumot illeti, hogy a szakitás esetére intézkedések nincsenek, ezen meglátszik, hogy ez ugyszólván hajánál fogva van odahuzva, főleg olyan valaki részéről, a ki eddig azt mondta, hogy a közös vámterület hive.

Rakovszky István: Igenis!

Förster Ottó: Igenis!

Széll Kálmán miniszterelnök: Förster képviselő urnak már többször mondtam, hogy nagyon szivesen meghallgatom, hogyha megmondja hangosan, a mit gondol, de nem valami kellemes, ha folyton közbeszólásokkal vitázik. A képviselő ur nem is közbeszól, hanem accompagniroz!

Rákosi Viktor: Hangosan gondolkozik!

Széll Kálmán miniszterelnök: A házban a nyugodt tárgyalások egyik első föltétele, hogy valaki tudjon magában is gondolkozni.

Azt mondja a t. képviselő ur, nincsen semmi előkészitve. Én erről a kérdésről egy érdemileg feltett kérdés alapján nyilatkoztam már a pénzügyi bizottságban és akkor kijelentettem, hogy semmi aggály az iránt, hogyha az ország jónak fogja látni és a törvényhozás törvény által el fogja határozni az önálló vámterületnek felállitását, — mert hiszen a nélkül nem lehet, — hogy akkor minden intézkedés arra az időre minden mulasztás nélkül megtörténhetik annak fogonatositására. A vámtarifa olyan módon van átgyurva, keresztülrágva és átöntve, hogy a t. képviselő urak nyugodtak lehetnek, hogy ezen átdolgozott tarifát négy-öt hét alatt egy önálló vámterület alapjára helyezett tarifára lehet átváltoztatni. *(Hosszantartó, élénk tetszés és helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Helyes volt mégis az a kérdés!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én csak köszönettel veszem ezt az elismerést, de megvallom igazán, mégis csodálkozom rajta, mert olyan egyszerünek, oly természetesnek, magától értetődőnek tekintem. . . . *(Nyugtalanság és közbekiáltások a néppárton.)* A t. képviselő urak már mondhatni kórusban válaszolnak onnan! Hát vitatkozás ez, kérdem a t. képviselő urakat? Hallatlan!

Zboray Miklós: A miniszterelnök ur is közbeszólt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Egészen más, ha engemet személyesen bántanak. Én nem bántom az urakat; én objektiv érvekkel válaszolok.

Zboray Miklós: Mi sem bántjuk a miniszterelnök urat!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem bántanak, hanem folyonos közbeszólásokkal zajongnak. Zboray képviselő ur egyike azoknak.

Azért csodálkozom rajta, mert ezt a nyilatkozatot, ha jól emlékszem, még ezelőtt öt-hat hónappal tettem — még a mult esztendőben, a mikor a pénzügyi bizottságban tárgyaltunk — Barta Ödön képviselő urnak egy hozzám intézett kérdésére. A lapok másnap a bizottsági tárgyalások resuméjében közölték is. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ebben tehát valami uj dolgot nem mondtam. De ha nem mondtam volna, még akkor is magától értetődnék.

Hanem a t. képviselő ur azt mondja, hogy olyan terheket vállalok magamra, a milyeneket egy ember el nem bir, és ebből áll a késedelem. Hát a t. képviselő ur talán nem hiszi, a kik engem közelebbről ismernek, elhiszik, hogy én — szerénytelenség nélkül legyen mondva — joggal mondom, hogy a kiegyezés és a kiegyezési tárgyalások azért, mert én nemcsak a miniszterelnöki tisztet és állást töltöm be, hanem a belügyi tárcza állását és tisztjét is betöltöm, egy percznyi késedelmet nem szenved. Ez az egyik. A t. képviselő ur azt mondja, hogy a kereskedelmi tárczát is viszem. Hát időleg kellett vinnem, de ha azon idő alatt, a midőn üres volt, a mi azonban csak harmadfél hétre terjed, az ügyeibe befolytam, ez késedelmet nem okozott, mert ez két-három heti dolog volt. A mi némi késedelmett okozott, az a bekövetkezet csapás, a volt kereskedelemügyi miniszter elhunyta. Hát nem történt volna az bármikor, lenne kiegyezés, nem lenne kiegyezés, belügyminiszter lennék vagy nem lennék, hogy mikor a sors csapása egy minisztertől megfoszt, és a másik miniszter rögtön, mint deus ex machina még sem jöhet elő, hogy abban a két-három hétben a miniszterelnöknek kell vállalkoznia erre, de ez késedelmet nem okoz.

De nem is ez bántja a képviselő urat, hanem a belügyminiszteri tárcza. No hát én kijelentem, akármily nézeten van a képviselő ur, én a belügyi tárcza kezelését és vitelét, bármily terhes is legyen reám nézve, ez idő szerint a kezemből ki nem adom, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* nem akarom pedig egyszerüen azért, — megmondom ebben a házban nyilvánosan — nem a hatalom kérdése vezet engem, hanem én arról a politikáról, a melyet inauguráltam, igenis, arról a rendszerről, a melyről már szóltam és — akárhogy akarják elferditeni — a melyet ebben a házban megismertetve, az országban keresztülvittem, a közigazgatásnak mingen izében tőlem telhetőleg igyekeztem bevinni, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a néppárton.)* — no hát hiszen csodát nem kivánhat senki senkitől sem — arról a szellemről és arról a rendszerről én felelősséget csak akkor vállalok, annak az egyensulynak és összhangnak fentartásáról, a melyet én az ország politikai és közigazgatási szellemének nevezek és a melyet bevittem az ország köztudatába, csak akkor felelek, ha azt a magam kezében tartom. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Azt mondja a képviselő ur, hol van a szabadelvü párt? Hát ne keressék a t. képviselő urak nagyitó üveggel, nincs rá semmi szükség . . .

Rákosi Viktor: De keressük lámpással!

Széll Kálmán miniszterelnök: Lámpással sem. A szabadelvü párt itt van és mert a szabadelvü párt ebben az appropriaczionális vitában hallgatott, helyesen cselekedett. Hiszen a mult héten azt vetették a szabadelvü párt szemére, hogy a szabadelvü párt huzta a vitát négy hónapon keresztül, most meg az a hiba, hogy még az appropriaczionális vitát nem huzza. *(Tetszés jobbfelől.)* Engedelmet kérek, az önök kedve szerint nem lehet elintézni a dolgokat, nem is igyekszünk, majd mi elintézzük ezeket a házi kérdéseket — mert ez az, nem az ország kérdése, ott számolnom kell az ellenzékkel, mindig számoltam is — már a magunk felfogása szerint és azt állitom, hogy igenis helyesen cselekedett a szabadelvü párt, hogy ebben a vitában széles keretben nem vett részt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: Bécs ellen jó lett volna!

Széll Kálmán miniszterelnök: Már most a mi a tömöritést illeti, és hogy Körber miniszterelnök kollegám tömöritette ellenem a pártokat, hát erre egyszerüen azt mondhatom, hogy én arról a tömöritésről nem tudok semmit. Hogy tömörülve vannak az osztrák körök az u. n. osztrák-magyar — a mint ők nevezik — vagy a magyar kiegyezés ellen, erről tudomásom van, de ez már régen igy van. És sajnos, sok ott az elfogult vélemény. És a belpolitikai kérdések is bejátszottak ebbe. Ott nem volt szüksége Körber ur különös nagy ügyeskedésének, hogy az osztrák pártokat arra nézve, hogy minél kevesebbet kell a magyaroknak az egyezségnél engedni és minél többet kell az osztrákoknak a maguk számára kiverni, tömöritse. Én ezt a tömöritést már öt vagy hat esztendő óta látom, *(Ugy van! a jobboldalon.)* és nem is csökkent, de nem is nagyobbodott az utóbbi időben. Vegyük a dolgot ugy, a mint van. Hát engedelmet kérek, én arról meg vagyok győződve ebben a házban, mert hiszen a t. ellenzék szónokainak beszédei győztek meg arról, hogy ők ugy gondolkodnak, hogy az ország érdekeit meg kell védeni nekik is. Ugyanazt tudom a szabadelvü pártról, mert hát közöttük élek, ők meg tudják rólam, mert én is azt vallom.

Hát mi szükség van itt bővebb tömöritésre? Azt én egy igazán szükségtelen, csak provokáló és demonstrativ, de tartalom nélküli manővernek tekinteném, *(Helyeslés a jobboldalon.)* melyre semmi szükség nincsen. Mert azután a tömöritgetésnek azt a metodusát, a melyet Pichler kép-

viselő ur tényleg csinált, a mikor azt prédikálja, hogy tömörüljünk, de engem megvádol minden lépten-nyomon a szavaimnak nem helyes oda-állításával, hogy majd szószegéssel vádol, majd meg azzal vádol, hogy ma mást mondok, mint mondottam azelőtt, hát engedelmet kérek, hogyha csak ilyen eredménye és sikere lett volna annak, hogyha önöket én magam mellé tömöritem, akkor én sokkal jobb szeretem, hogy önöket nem tömöritettem ide. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon).* A mi pedig azt a heves, igazságtalan és elfogult hirlapi harczot illeti ellenem, az nem Körber urtól származik, mert tőle nem származhatik. Én azt a harczot sajnálom, de nyugodtan fogadom. Az engem semmiben sem tántorit meg: nem is érint. Se keményebbé, se engedékenyebbé nem tesz, arról pedig mit se tudok, hogy Körber miniszterelnök ur a mi tárgyalásaink menetét a pártokkal közölné.

Azt mondja Pichler t. képviselőtársam és ez a fődolog, a mire válaszolnom kell, hogy én ma másként beszélek, mint a hogy azelőtt nyilatkoztam. Hát ez ellen egészen határozottan tiltakozom és kérek minden elfogulatlan embert, igen röviden fogom kifejteni, itéljen a felett, hogy nekem van-e igazam vagy neki. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen ma tovább mentem, mint eddigi nyilatkozataimban, mert ma Nessi Pál képviselő ur kérdésére, a ki nem elégedett meg azzal, a mit tegnap kijelentettem, hogy meg akarom óvni az ország összes érdekeit, minden irányban tőlem telhetőleg, hanem azt kérdezte, hogy engedni fogok-e? Tegnapi kijelentésemben nem nyugszik meg, hogy majd akkor fogjuk megmondani, a mikor az előterjesztéseket megtesszük, hogy melyik miniszterelnök, vagy melyik kormány engedett eredeti kiindulási pontjából, az-e, vagy mi.

Nessi Pál képviselő ur azt mondotta, hogy ez nem elég, hanem mondjam meg most általában, hogy engedek-e, s én erre továbbmenve eddigi nyilatkozataimon túl is, megmondottam, hogy azt az álláspontomat pedig, a mit eddig oda-állitottam volt, hogy csak olyan egyezséget csinálok, a melyben az ország gazdasági érdekei, azoknak mindegyike, a földmivelési, a termelési és ipari érdekei meg vannak telhetőleg óva; nem adom fel és fentartom, csak oly egyezségbe megyek bele, a melyben az ország gazdasági fejlődésének életfeltételei csorbulást nem szenvednek, és a melyben az, a mi ennek az országnak gazdasági életéhez feltétlenül szükséges, fenn van tartva. Különben arra igyekszünk, mert egyezségről van szó a másik féllel, hogy méltányos egyezkedés és kiegyenlités alapján végre-valahára kompromisszumra s egyezségre jussunk. Kijelentettem, hogy álláspontom ugyanaz marad és ma is az, azért azt mondani, hogy ma másként nyilatkoztam, nem lehet, mert tegnap is ezt mondtam.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy eddig én csak a magyar állam érdekeiről szóltam, és nem szóltam a másik állam érdekéről is. Eddig csak a magyar gazdasági érdekekről beszéltem, ma pedig beszéltem a két állam érdekeiről. És ebben ő eltérést lát.

Hát nézze t. képviselő ur, én nem akarok semmiféle éles ripossztal élni. Csak azt mondom, téved és egész lojálisan hivom fel, hogy abban ne lásson eltérést, mert abban eltérés nem szándékoltatott, de eltérés nincsen is. Az egész kiegyezésre nézve felállitottam tételemet legutóbb ebben a képviselőházban, abban a közmondásossá vált, a gazdasági kérdések és helyzet apologiájának nevezett harmadfélórai beszédemben és az akkor tetszett Pichler Győző t. képviselő urnak, — a mikor azt mondottam, hogy igyekezni fogok megvédeni és megőrizni Magyarország gazdasági érdekeit mindkét irányban. Tehát magyar érdekeket, a magyar gazdasági élet érdekeit. Csak azokat, ha akarja, mint a hogy az osztrák miniszterelnök első sorban az övéit védi. Hát ezt mondottam mindig és ezt mondom ma is. Már most tegnap is, ma is a két államról, a két államnak érdekeiről akkor beszéltem, a mikor az egyezkedésről volt szó és a mikor az ország érdekeiről az egyezkedéssel összefüggésben beszéltem. Mert ha önök azt kérdezik tőlem, hogy az egyezkedés meg lesz-e, és arra kell felelnem, akkor csak számba kell vennem a másik felet is. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És én az egyezkedésre való tekintettel és az arra való vonatkozásban beszéltem a két állam érdekeiről, hogy igenis mert egyezkedésről van szó, meg kell óvni a mi érdekeinket első sorban, de ha vámközösséget akarunk, igyekezni kell a másik féllel méltányos alapon egyetértésre jutni, különben egyezség nem jöhet létre, mert azoknak szintén vannak érdekeik. Egyszerüen a törvény rendeletét követtem. A törvény mit mond? A törvény, a melyről pedig, ha ellenem vélnek valamit belőle kiolvashatni — eddig nem sikerült — azt mondja: a külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő, a mely mindkét állam mezőgazdasági és ipari érdekeit egyaránt védi. Hogyan lehet hát állitani, hogy nem szabad a két állam érdekeiről beszélni? És hogyan lehet rám fogni, hogy mást mondottam, mint azelőtt, mikor a törvény is ugyanazt mondja, a melynek alapján állunk és a mely ellen kifogás nem emeltetett, sőt a melyet én joggal garancziának ismertem el. És azt talán nem lehet kifogásolni, hogy egyezséget csak mindkét fél érdekeinek kölcsönös kiegyenlitése és megvédése mellett köthetünk. De hát szolgáljon Pichler képviselő urnak megnyugtatására, hogy ezt a törvény nem ugy érti, hogy ezzel a magyar állam érdekei feladatnak, és én se értem igy: mert első sorban igenis az ország gazdasági és anyagi érdekeinek védelmét kell az egyezségben biztositani. De a mikor szerződés megkötéséről van szó és arról, hogy közösségben egyesitsük gazdasági életünket vámszövetség for-

májában, a dolog természeténél, a mi helyzetünknél fogva és saját érdekünkben sem szabad elzárkóznunk a másik fél érdekeinek méltányos figyelembevétele elől, mert olyan leoninus szerződést, a mely csak az egyik félre van tekintettel, soha sehol sem kötött egy állam sem. Mindig beszélnek Németországról, a mely nincs ránk tekintettel vámtarifájában. Neki is számba kell venni a mi érdekeinket is, ha szerződni akar. Hogyan egyezkedjünk Németországgal, ha azt a tételt állitják fel, hogy csak a magyar érdekeket biztositsuk és nem szabad a másik fél érdekeire tekintettel lenni?

Engedelmet kérek, ilyen képtelenséget a képviselő ur sem akarhat, senki sem akarhat és nekem sem lehet ilyet imputálni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Én ma sem mondok mást, mint a multban és e tekintetben semmiféle eltérést konstatálni nem engedek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A másik kérdést illetőleg a képviselő ur még fogárdosabb modorban állitja fel a dolgot és azzal sarokba akar szoritani. *(Halljuk!)* A képviselő ur azt mondja, hogy én ma azon hozzám intézett kérdésre, fentartom-e a mai állapotot, kijelentettem, hogy a mai állapotnak olyan módosulását, a mely Magyarország gazdasági érdekeinek sérelmével járna, el nem fogadom. És azt mondja, hogy ez eltérés attól, a mit eddig mondtam. Eddig ugyanis azt mondottam, hogy szó szerint és betü szerint ragaszkodom a mai állapothoz, abból egy betüt se engedek, azzal állok és azzal bukom.

Hát engedelmet kérek, tessék beszédeimben utána kutatni, és én prémiumot kötök ki a t. képviselő urnak, ha megtalálja azt a passzust, a hol azt mondom, hogy mindenben betü szerint az utolsó betüig ragaszkodom a mai állapothoz és csak ahhoz. Azt én soha sem mondottam, mert ilyen abszurdumot nem is mondhattam. Egyes apró módositások történhetnek, — talán a mi érdekünkben is — de a fő dolog az, hogy alapvető, lényeges esszenciális részeiben és tartalmában a mai állapot ne legyen érdekeink lényeges sérelmével megrontva.

És tovább megyek. A képviselő ur nem objektiv. És, bocsánatot kérek, ha azt mondom, ezzel a nem objektiv felfogásával erős tévedés is párosul. Vannak, kik e házban emlékeznek, — talán két évvel ezelőtt történt, mikor először volt az uj egyezségről szó — hogy én hosszasan nyilatkoztam, kifejtettem nézetemet in specie erről a kérdésről és azt mondottam, hogy igenis, kiindulási pontunk lényegében és főalkatrészében és igazi tartalmában a mai állapot, de megmondottam, — ezt tessék rám czitálni és nem azt, a mit számba ad, hogy az utolsó betüig egy jottát sem szabad változtatni — hogy annak, a mi a mai állapotnak végmérlege az ország érdekeire nézve, annak a mérlegnek nem szabad megromolni a maga lényegében. Hogy egyes kisebb jelentőségü módositások történhetnek, de part et d' autre — talán szóról-szóra nem ezt mondottam, de arról jót állok, hogy ezt a gondolatot tettem bele, — hogy apró javitmányok, uj dolgok belejöhetnek, mert hiszen olyan egyezségről van szó, a mely 1903-tól ujabb tiz évre terjedne, és az idő halad, fejlődik — az természetes; s azt mondtam, hogy mindazokat kölcsönösen szem előtt tartva, a mik az uj alkunak végeredményei lesznek, az uj alku lényegében, pénzügyi és gazdasági végmérlegében nem ronthatja meg a mai állapotnak pénzügyi és gazdasági mérlegét. Ezt mondtam akkor, ezt mondom ma is. Semmiféle uj alkunál, semmiféle uj egyezkedésnél sem lehet azt mondani: betüszerint azonosnak kell maradni. Magára a tarifára nézve hiszen a törvény maga azt mondja, hogy az kicserélendő ujjal, tehát nem lehet a mait fentartani.

Pichler Győző: Az más dolog!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is ezzel érveltem. Ezt csak hozzáteszem. Ennek az uj tarifának létesitése, a melynek kicserélését rendeli el a törvény, miután abban mi érdekeinket megóvni akarjuk, valamint az osztrákok is meg akarják óvni a magukét és összeegyeztetni igyekszünk a kettőt, bizonyos, és talán kölcsönös módositásokat vonhat esetleg maga után egyik vagy a másik kérdésben. A feladat az, hogy az ország anyagi érdekeire a maguk végösszegében abból az alkuból romlás és veszély ne kerüljenek ki. Én ezt felvilágositólag, megnyugtatólag mondtam, nem is debatteri éllel és szándékkal, hanem azzal az intenczióval, hogy a t. képviselőház lássa, hogy komolyan, nyiltan és becsületesen járok el az ország ügyeiben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Ha előre nem tálalok elő dolgokat, a melyek még nincsenek készen, az nem azért van, mint hogyha a t. képviselő urakat homályban akarnám talán hagyni, hanem azért, mert a dolog természete, az alku menete és mai stádiuma azt abszolute kizárja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e az imént felolvasott 2. §-t, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselőket, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A t. ház a 2. §-t elfogadta. — Most, miután a t. ház az ülésnek két órán tul való folytatását elhatározta, az a kérdés, kivánja-e a ház a tárgyalást folytatni? *(Felkiáltások jobbfelől: Folytassuk! Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)*

Miután a t. ház belenyugodott abba, hogy két órán túl is tárgyaljunk, nekem kötelességem feltenni a kérdést.

Széll Kálmán miniszterelnök: Bocsánatot kérek, még pár rövid szót kivánok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Legyünk egymással szemben méltányosak. Itt csak a napokban hallottam panaszt az iránt, — nem reflektáltam rá, mert nem tartottam lényegesnek — hogy volt egy eset, a midőn a delegácziónak, mert sietett, reg-

gel 10 órától d. u. 2-ig, 3-ig egyfolytában kellett tárgyalnia; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* azután rövid félbeszakitással megint pár órát tárgyalt. Ez rendkivüli dolog, de néha megesik, ha az idő rövid és a feladatok sürgősek. Én elmondhatnám, hogy azt, a mi itt mint iszonyu gravámen hozatott fel, és a mi csak egyszer történt meg, én körülbelül az évnek 365 napján át, annak a pár nyári hétnek a kivételével, naponta megcselekszem. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

De hát én a háztól nem is kivánom ugyanazon fizikai munka teljesitését, a melylyel engem a kötelesség megró. Nem is dicsekvésből avagy szemrehányásképen mondtam ezt. De van rendkivüli idő. Méltóztassék figyelembe venni, hogy a delegáczió is most ülésezik. Kijelentem, hogy nem szándékozom a t. házat arra kérni, hogy az appropriáczióról szóló törvényjavaslat tárgyalása után ez idő szerint mást is vegyen tárgyalás alá, hanem pár heti szünetet akarok proponálni. Ha ma nem fejezzük be a tárgyalást, akkor holnap kell befejeznünk, és holnapután is ülést kell tartanunk. Legyenek tehát méltányosak a t. képviselő urak, *(Helyeslés a jobb és a szélsőbaloldalon.)* hiszen annyit beszéltünk már pro és contra; fejezzük be ma a tárgyalást, hogy holnap aztán teljesen befejezhessük ezt a tárgyat. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: Belenyugszik a t. ház a miniszterelnök ur előterjesztésébe? *(Általános helyeslés.)* — Következik a 3. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 3. §-t? *(Igen!)* — Kérem a ház azon tagjait, a kik a 3. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 3. §-t elfogadja; következik a 4. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a ház a 4. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik a 4. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 4. §-t elfogadja; következik az 5. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház az 5. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik az 5. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház az 5. §-t elfogadja; következik a 6. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 6. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik a 6. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 6. §-t elfogadja; következik a 7. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 7. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik a 7. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a 7. §-t elfogadja; következik a 8. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 8. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik a 8. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 8. §-t elfogadja; következik a 9. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a t. ház a 9. §-t? *(Igen!)* Kérem a ház azon tagjait, a kik a 9. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 9. §-t elfogadja; következik a 10. §.

Dedovics György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja a t. ház a 10. §-t? *(Igen.)* Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a 10. §-t elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a 10. §-t elfogadja.

Ennek következtében a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, annak harmadszori olvasása a holnap d. e. 10 órakor kezdődő ülés napirendjére tüzetik ki. Elfogadja a ház a napirendet? *(Igen!)* Ezt mint határozatot mondom ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

116. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 16-án, pénteken,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a gr. Forgách Antal választása ellen beadott kérvény visszautasitásáról. A nevezett képviselő végleg igazoltnak jelentetik ki. — Feliratok bemutatása. — Sürgős interpellácziók bejelentése. — Az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. — Rátkay László, s Barta Ödön interpellácziói, s a miniszterelnök válasza. — A névszerinti szavazás a holnapi ülésre halasztatik. — Kubik Béla mentelmi jogán történt sérelmet jelent be.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, gr. Széchenyi Gyula, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Kubik Béla jegyző jegyzi.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. évi május hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel a jegyzőkönyv ellen, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a kir. Curia átiratát, a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a gr. Forgách Antal országos képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényt a kir. Curia elutasitotta.

Tudomásul vétetik és minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom Bereg vármegye közönségének feliratát, az 1891 : LXIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése — és Gömör-Kishont vármegye közönségének feliratát, a kóbor czigányok letelepitése tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bejelentem, hogy két sürgös interpellácziót jelentettek be, még pedig az egyik Rátkay László részéről a miniszterelnökhöz a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottságai tárgyalásainál a nyilvánosság korlátozása kérdésében és Barta Ödön részéről szintén a miniszterelnök urhoz a képviselők ellenőrzési jogának a delegácziókban történt korlátozása miatt. Ezek az interpellácziók a napirend után fognak megtétetni.

Következik napirend szerint az 1902-dik évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 143, 145) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta. Következnek az interpellácziók, első sorban Rátkay László képviselő ur interpellácziója a miniszterelnök urhoz a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottsági tárgyalásainál a nyilvánosság kizárása tárgyában.

Rátkay László: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A sérelem, mely tegnap történt, nem az egyénnek sérelme, hanem a magyar képviselőknek, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a magyar képviselőháznak és a magyar nemzetnek sérelme. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Mozgás jobbfelől.)* A tény, t. ház, röviden a következő. *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap délután Kubik Béla országos képviselőtársammal, miután azt hallottuk, hogy a magyar delegáczió albizottságaiban német nyel-

ven tárgyalnak, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen! gyalázat!*) meg akartunk győződni arról, vajjon ez tény-e? való-e? igy van-e? Elmentünk tehát a hadügyi albizottságnak tárgyalásához, de ott azt az értesülést nyertük, hogy a hadügyi albizottság tárgyalásain csakis a megválasztott delegátus tagok vehetnek részt. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás és ellenmondás balfelől.)* Mi tehát jelentkeztünk a delegáczió elnökénél, hivatkozva a képviselőház házszabályaira, hivatkozva egyébként is a magyar képviselőt minden körülmények közt és minden tárgyaláson megillető megjelenési jogra, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy bennünket, mint a magyar nemzetnek kiküldötteit a delegátusok tárgyalásaira beengedjenek. Erre a delegáczió elnöke, gróf Szapáry Gyula, azt felelte, hogy ő nincsen tisztában azzal a kérdéssel: *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Volt miniszterelnök! 35 év után!)* vajjon az albizottságok ülései nyilvánosak-e vagy sem, és megjelenhetnek-e ott a képviselőháznak a delegáczióba meg nem választott tagjai is, de megigérte, hogy ezt a kérdést felveti az albizottságban, e kérdésben határozatot hozat, és ezt a határozatot velünk közölni fogja.

Hogy mi történt az ajtókon belül — mert az ajtókat azonnal bezárták — azt nem tudom. Annál kevésbbé szólhatok róla, mert utánanézve a mai lapokban, azt látom, hogy meg sines emlitve ez a dolog és egyébként tudjuk, hogy az albizottságok tárgyalásairól szabályszerü jegyzőkönyveket nem vezetnek. Csak arról értesitettek minket, hogy a t. albizottság azt határozta, hogy mert ez a kérdés nem tartozik hozzá, határozni nem illetékes, majd a delegáeziók nyilvános ülése fog határozni arról, vajjon mi tegnap bemehettünk-e az albizottsági ülésre, vagy nem? *(Derültség és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Nevetni való dolog!

Rátkay László: Tudomásul vettük ezt, eltávoztunk azzal a szándékkal és elhatározással, hogy elégtételt és jogorvoslást ebben a kérdésben itt fogunk keresni. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Meg is adjuk!)*

Már most, t. ház, nézzük kissé ezt a dolgot, mert, a mint beszédem elején mondtam, ez nem egyéni jogsérelem, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem a magyar képviselőház sérelme, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a magyar alkotmány- és szabadság sérelme. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, t. képviselőház, a magyar parlamentnek, a magyar országgyülésnek mi az egyik lényeges feltétele, egyik legnagyobb biztositéka a mellett, hogy a képviselőházat a nemzet választja meg szabályszerü és törvényes módon? Mi e mellett a másik biztositék? A nyilvánosság! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nyilvánosság védőpajzsa alá van helyezve ugy az országgyülés, mint az országgyülés minden bizottsága.

Holló Lajos: Az a legfontosabb!

Rátkay László: A módozatokat, hogy az országgyülés minden bizottsága miként járjon el, mikép tartsa meg tárgyalásait, a házszabályok határozzák meg és biztositják. A házszabályokból is láthatjuk, t. ház, hogy minden bizottság tárgyalásainak nyilvánosaknak kell lenniök. Ez a biztositék, ez a feltétel, a mely az egész országgyülés tárgyalásaihoz szükséges, a bizottsági tárgyalásokhoz is meg kell, hogy legyen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha vannak is egyes kérdések, a melyekre nézve a házszabályok akként intézkedtek, hogy e tárgyalások ne legyenek nyilvánosak a nagyközönségre nézve, akkor is a házszabályok 143. §-a megmondja, hogy minden körülmények közt megjelenhetnek a képviselőház tagjai. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Nincs ott mit titkolózni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs is!

Rátkay László: Ez nem mellékes kérdés, t. ház. Hiszen a képviselőház tárgyalja azután, a mit a bizottságok határoznak és a mire nézve javaslatokat tesznek a háznak. Nemcsak joga, de kötelessége tehát minden képviselőnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* megjelenni a bizottsági üléseken, mert hisz szavazatát hiven, becsületesen a nemzeti megbizatáshoz képest esak akkor gyakorolhatja, ha meggyőződést és bizonyságot szerzett magának arról, hogy a tárgyalások ott miként történnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A képviselőházi bizottságoknál abban a tekintetben, hogy a ház tagjai megjelenhetnek-e azoknak tárgyalásain, idáig aggályok nem merültek fel, és nem fordult elő eset, hogy a nyilvánosság korlátozva lett volna. Csakis a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságnál, a delegáezionál van az, hogy évek hosszu sora óta a delegáczió tárgyalásait a nyilvánosság elől elzárják. Miért? Ezt akartam itt röviden felhozni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ebben fekszik a legnagyobb sérelem.

A közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság nem egyéb, mint a magyar országgyülés egy esetre választott bizottsága. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Semmi egyéb.

Holló Lajos: Évről-évre kell választani!

Rátkay László: És hová fejlesztették, mivé alkották önök, fájdalom, jogtalan irányban! mivé fejlesztették? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Centralparlament!)* Igenis központi, czentrálparlamentet esináltak belőle. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Szégyeljék magukat!

Rátkay László: Azok a t. delegátus urak, a kiket az országgyülés kiküld, talán egy fejjel nagyobbak lesznek, talán egy fejjel okosabbak lesznek, mert rájuk az országgyülés jogainak egy részét átruházta? És olyan jogokkal ruházta-e őket fel, hogy a magyar parlament fölé emelkedve, a magyar parlamentnek és a magyar alkotmánynak alapfeltételeit, házszabályait mintegy kijátszva, zárt ajtók mellett tanácskozzanak

az országot és a nemzetet érdeklő ügyekről? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mondhatom, hogy leverő, keservesen leverő érzések voltak azok, melyeket éreztem, mikor én ott megjelentem. Valóban, méltón van az a bizottság ott elhelyezve a mumiák, a mult századokból előásott kősirok közé, elzárva a nagy világtól, ugy, hogy valóságos titkosrendőri torturákon kell keresztülmenni, mig megtudja az ember, hogy melyik csigalépcsőn, melyik tekervényen át kell bemenni azon terembe, melyben a magyar nemzet vére és jogai felett határoznak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Félig nyitott ajtók mellett behallatszott, a mint idegen katonatisztek, nem ennek a nemzetnek tagjai és polgárai, szivarszó mellett, német nyelven, mosolyogva határoznak milliók és milliók felett, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* és midőn a magyar képviselő megbizatását, kötelességét teljesiteni akarja, nem eresztik be, neki nem szabad ott megjelenni, de az az idegen katonatiszt, az lehet jelen. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Én bementem volna!

Rátkay László: Hát, t. ház, mikor ez előtt az országos bizottság előtt az a közös külügyminiszter pökhendien, büszkén, gőggel, lenézve, oda veti nekik és a magyar nemzetnek, hogy magyar czimerről ne beszéljünk és mindaddig, mig önök e felett nem határoznak, kinn a külföldön a magyar czimert nem fogjuk ismerni, mikor a közös hadügyminiszter odaveti gőggel, pökhendien, lenézőn, gúnynyal, hogy nem törődik azzal, hogy a magyar hadseregbe, a magyar ezredekbe magyar katonatisztek és magyar honosok legyenek kinevezve, hogy nem veszi tudomásul a királyi kéziratot, annak ellene fog cselekedni, és mikor mindezt a gúnyt és megaláztatást a magyar nemzetnek el kell tűrnie: akkor előáll a magyar nemzet kiküldött bizottsága, a delegáczió és megcsókolja azt a kezet, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mely a nemzetnek arczába merészelt vágni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiába méltóztatik mosolyogni, mert igenis, ez megtörtént. Feláll a delegáczió elnöke és nagy többsége, s bizalmat és köszönetet szavaz a hadügyminiszternek és a külügyminiszternek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha elkövette ez a bizottság azt, a mi már szóvá is tétetett, hogy ott német nyelven tárgyalnak, — mert hiába áll fel Hodossy t. képviselőtársam és bizonyitja, hogy ott németül nem tárgyalnak és a bizottság tagjai magyarul beszélnek, hát nem ugy van.

Hodossy Imre: Ugyan!

Rátkay László: Kérem, apróra bebizonyinyitom. A magyar törvény azt mondja, hogy a magyar országgyülés nyelve a magyar, tárgyalásai kizárólag magyar nyelven folyjanak. Hát, t. képviselőtársam, a magyar delegáczióra más áll? Mi az a magyar delegáczió? A magyar parlamentnek egy küldöttsége. Tárgyalhat az máskép, mint magyarul? *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ugyebár, kizárólag csak magyarul? Már most ezzel szemben udvariassági tényeket egy országgyüléstől, vagy egy országgyülés kiküldött bizottságától nem lehet kivánni, s ezt nem lehet megengedni.

Ha áll ez a fenséges elv, és állania kell, hogy ezen országgyülésnek és ebből folyólag minden bizottságának tárgyalási nyelve a magyar, ebből következik, hogy ott senki, akárminő nagyhatalmasság legyen, soha máskép, mint magyarul nem beszélhet; *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és hogyha magyarul nem tud, tessék neki hallgatni, vagy tolmács utján beszélni, legyen az akár hadügyminiszter, akár külügyminiszter. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. bizottság tagjai megengedik, hogy a bizottság tárgyalásain a magyar nyelv meg legyen alázva, ezt engedjék meg egyénileg mint magánembernek, de mint ennek az országgyülésnek küldöttsége, ne engedjék meg és ne tűrjék el, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert azt nem tartoznak tűrni, és méltóztassék megjegyezni azt a t. miniszterelnök urnak is: nem tartozunk és nem fogjuk tűrni, hogy Magyarországon az állam nyelve igy meg legyen gyalázva. *(Hosszantartó zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ott leszünk!

Rátkay László: Ha ez a t. bizottság évek hosszu sora óta elkövette azokat a visszaéléseket, t. miniszterelnök ur, ezeket a dolgokat nem lehet mosolylyal elintézni, ezek nagyon keserü dolgok és igen nagy igazságok, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha ez a t. országos bizottság évek hosszu sora óta tűri ezeket a megalázásokat, ezeket a visszaéléseket, mi többé nem akarjuk megengedni, hogy ezt zárt ajtók mellett tegye, elzárva a világtól, hanem ha a bizottság annyira megy, hogy minden megalázásnak aláveti magát, tegye ezt nyiltan, hogy lássa a nemzet, s hadd undorodjék meg ettől az intézménytől. *(Hosszantartó zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én ezen kérdésnek alkotmányjogi és a házszabályokba ütköző részét nem akarom fejtegetni, ezt utánam következő t. képviselőtársam fogja megtenni. Én csak ezen kérdésnek érzelmi, s mondhatnám: a nemzet becsületét érdeklő részét fejtegettem; ennek következtében jelentem be interpellácziómat a t. miniszterelnök urhoz, kérdezve: fog-e orvoslást szerezni, még pedig akként, hogy ezt az orvoslást megkapjuk mentől elébb. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azonnal!)* Mert én biztositom a t. miniszerelnök urat, hogy ezzel az ügy a napirendről nem vétetik le. Mi azon delegaczionális elzárkózott bizottságnál ujra meg fogunk jelenni és követelni fogjuk, hogy minket engedjenek be; és ha beeresztenek, németül azon a bizottsági ülésen többé beszélni senki nem fog. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kérem interpellácziómat elfogadni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol az*

interpellácziót? Elsikkasztották! Elvitték a gyorsirók! Zaj.) Bocsánat, itt van. *(Olvassa):* Van-e tudomása a miniszterelnök urnak arról, hogy a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottsági üléseit a nyilvánosság teljes kizárásával tartják? Ha van tudomása róla, szándékozik-e haladéktalanul intézkedni, hogy ezen visszaélés azonnal orvosolva legyen és az albizottságok ülései is teljesen nyilvánosak legyenek? *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a miniszterelnök urnak.

Következik Barta Ödön képviselő ur interpellácziója a képviselők ellenőrzési jogának a delegácziókban történt korlátozása tárgyában.

Barta Ödön: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A Rátkay László t. barátom által részletesen ismertetett eset sokkal fontosabb, semhogy ne volna kötelességünk a t. kormánynak, a kormány fejének alkalmat nyujtani arra, hogy ezen ügyben teljes világosságot nyujthasson, megnyugtasson mindenkit, kit a felmerült eset méltó aggodalommal tölt el az iránt, hogy a nemzet jogainak állandó megnyirbálásában végre megállapodás lesz. Ezen párt, nem daczból, hanem tiszta, elvi öntudattal határozta el, hogy a delegáczió intézményébe bele nem megy. Ezen intézményt, a melyért ezen párt, valamint ezen pártnak nagynevü őse, a ki az önállóságnak és függetlenségnek nagy eszméiért azt a példátlan martiromságot elszenvedte, nem tekinthette és nem tekintheti ma sem egyébnek, mint a nemzet önállósága, függetlensége temetőjének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A parlamentáris világban ismeretlen, példátlanul álló intézmény ez, a mely jóformán illuzóriussá teszi a parlamentben a nemzet részéről megnyilatkozó szabad elhatározást, mert a nemzet erejének, verejtékének oroszlánrésze felett egy zártkörü bizottság határoz. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha még az volna, a mit az 1867 : XII. t.-cz. a maga enarraczionális, hogy ne mondjam, fecsegő stilusában megalkotott vagy rendszeresiteni akart, t. i. egy olyan intézmény, a mely szorosan körülzárt hatáskörben van hivatva működni, akkor csak hagyján, akkor védhetnék ezen intézményt és ezen intézmény működését. De mivé vált ezen intézmény ma már? Egy, a parlament fölé helyezkedett testületté, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely a nép önrendelkezési jogával, a nemzet adóviselési erejével és képességével nem vet számot, a mely nevet a felett, hogy négy hónapon belül e képviselőház a maga legjobb tudása szerint igyekszik az ország helyzetét feltárni, és a mely készen tartja azokat az ágyukat, azokat az intézményeket, terveket, a melyekkel az ország önállóságának rovására, az ország adója legnagyobb részét a maga javára konfiskálja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vagy nem nevetséges-e, t. ház, hogy ha a parlament a felett aggódik, vajjon lehet-e egyik-másik intézmény fejlesztésére egypár százezer frttal a költségvetési tételt felemelni, nem nevetséges-e, hogy e parlamentnek történetében esemény-számba menőleg sem lehetne találni egy esetet, ha nem épen a miniszterek kezdeményezésére történt, hogy egy tétel, akármilyen fontos czélra szolgáljon is, az előirányzottnál magasabb dotácziókban részesült volna? Ezzel szemben a delegáczió alapos tanulmány, alapos előkészülés és szigoru birálat nélkül, a dolgok alapos tanulmányra alapitott mérlegelése nélkül milliárdokat dobált el fennállása óta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Játszottak ott mindenkor a milliókkal, mint a czirkuszban a vas mintájára öntött gummilabdával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Megelőzőm a t. miniszterelnök urnak kérdését, hogy miért épen most csinálunk ebből olyan nagy graváment, miért épen most veszszük a delegáczió működését birálat alá? Kérdezte ezt tőlem a t. miniszterelnök ur a mult napok egyikén, mikor a bosnyák kérdés napirenden tartását helyeztük kilátásba. Ugyanazon okból, a mely arra inditott, hogy a bosnyák kérdés állandóan napirenden tartását bejelentsük, lehetetlen tovább hallgatással tűrnünk azt az állapotot, a mely a delegáczió kezelésében, tárgyalási modorának intézésében és hatáskörének minduntalan való kitágitásában az ország kárára érvényesül. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Betelt már a pohár, t. képviselőház, teljesen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a nemzet önrendelkezési joga arczulcsapásánál egyébnek nem tekinthetjük azt a tárgyalási modort, a melyet most legutóbb, mintha csak összebeszéltünk volna róla, egy osztrák képviselő ugy nevezett, hogy groteszk módon kezd tárgyalni a delegáczió. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát igaz, t. képviselőház, groteszk tárgyalási mód az, a melyet Dasinszki igy jellemzett, a mely jellemzést én teljesen magamévá teszek, hogy a parlament kebeléből kiküldött u. n. országos bizottság az ország anyagi helyzetének mérlegelése, az ország helyzetéből meritett indokolás nélkül uj és uj czimeken minduntalan nem is egy, nem is két, hanem 30 és 40 milliós tételeket szavaz meg olyan előadóknak informácziói alapján, a mely előadók munkálataiba kellő betekintést nem tehet, és a mely munkálatok után számitást tenni nincs is módja, de nincs is szándéka. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Tökéletesen ugy van! Az ember nem is tudja, mit csinál! *(Nagy zaj.)*

Barta Ödön: Most ezzel szemben mi történik? Az országgyülés képviselőházának nagy többségére nézve még azt is lehetetlenné akarják tenni, hogy saját hivatalos kötelességének eleget tehessen ugy, mint a hogy azt az országgyülési képviselőnek az alkotmányban gyökerező

joga és kötelessége feltétlenül megköveteli. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem első kötelessége-e, t. képviselőház, minden képviselőnek, hogy szavazatának beadása előtt gondosan mérlegelje, még pedig ne csak a hadügyminiszter ur vagy a külügyminiszter ur iránti udvariasságból mérlegelje, hanem az ország helyzetére való tekintetből mérlegelje, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* vajjon azt a követelt tételt az ország háztartásába be lehet-e illeszteni vagy nem? *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, t. képviselőház, a képviselőket nem azért küldötték a nagy alkotmányjogi garanciákkal körülbástyázott képviselőházba, hogy egymásnak szivességeket tegyenek, *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem azért küldötték, hogy itt az országnak érdekeit, a nemzetnek jogait első sorban juttassák érvényre. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Érvényre juttatni pedig egy nemzetnek jogait, a mely nemzet exisztenciális kérdései zárt ajtók mögött tárgyaltatnak, teljesen lehetetlen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur bizonyára azt fogja mondani, hogy a delegáczió autonom módon intézkedik; azt fogja mondani, hogy azokat az ott megállapitott költségeket a képviselőház birálat alá nem veheti. Ha ez igaz volna, annál roszszabb reá nézve. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Tiszta dolog!

Barta Ödön: De mert nem igy van, hanem mert az 1867 : XII. t.-cz. meghagyja a képviselőháznak azt a jogot, hogy azon költségek beillesztése kérdésében, a mennyiséget kivéve, mindent birálat alá vehessen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* birálat alá veheti azt is, hogy szükség van-e uj ágyukra, vagy nincs, szükség van-e uj hadi hajókra, vagy nincs, szükség van-e egy olyan kitartott tisztviselői karra, szükség van-e egy olyan képviseletre a magyar állam szempontjából, a melyik minden, csak nem magyar; *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* szükség van-e egy olyan tiszti karra, a mely a magyar állam eszméinek elhomályositására mindent megtesz, de a magyar érdek képviselete szempontjából terra incognitának tartja Magyarországot? *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Arra igenis joga van, hogy megbirálja, vajjon szükség van-e mindezekre? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nos, t. képviselőház, ha önök azt akarják, hogy ennek a pártnak birálata tárgyilagos lehessen, hogy a ház ezen oldalának birálata igazán szakszerü legyen és olyan, a mely érveit a tárgy anyagából s annak ismeretéből meriti, akkor mi jogon zárják el önök a tárgyalásokat a nyilvánosság elől, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mi jogon akarják lehetetlenné tenni a képviselőkre nézve, hogy az adatokat a maguk tájékoztatására azon a helyen szerezzék be, a hol egyedül történik, — hogy ugymondjam — komoly tárgyalás? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most elérkeztem, t. ház, ahhoz a distinkcióhoz, a mely az u. n. albizottsági és plenáris tárgyalás között fenforog. Azt mondtam, hogy csak az albizottságban történik komoly tárgyalás, — ha ugyan ezt annak lehet nevezni, — mert a plenáris tárgyalás csak komédia. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A plenáris tárgyalás a delegáczió produkcióiban a görög tüz, egyéb semmi, és a ki ezt kétségbe merné vonni, annak csak azt ajánlom, sziveskedjék megnézni, vajjon a delegációról szóló u. n. közös irományok közt talál-e egy inditványt, a melyet az albizottság terelt a plénum elé, hogy azt ott komoly megvitatás után leszavazták volna?

A delegáczió albizottságai épen olyan működési kört vontak magukhoz, mint a milyen magát a delegációt megillette volna. Megmarad csupán a formális szavazás, a mely rendesen egyhangu, kivéve azt az egy-két ellenzéki szavazatot, a mely ellene nyilatkozik. A többi mind csak formalitás, egy ünnepi összejövetel, a melylyel a munka befejezéseül a glóriát rakják fel az addigi tevékenységre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy az albizottságok olyan széles hatáskört gyakorolnak, mint a milyent tényleg gyakorolnak, arra nézve csak azt vagyok bátor felemliteni, hogy nem a delegáczió albizottsága-e az, a mely provokálja, hogy nyilatkozzék meg a delegáczió, hogy X vagy Y miniszter iránt, annak működése és politikája iránt bizalommal viseltetik? A delegáczió albizottsága az, a mely teljesen megszövegezve terjeszti a javaslatokat a plénum elé; a delegáczió albizottsága az, a mely állitólag részletesen előkészíti az anyagot, a melynek alapján a plénum majdan határoz. Hát ha ez igy van, akkor jogosan állithatjuk, hogy a közösügyi intézményekre vonatkozó dolgok sehol sem tárgyaltatnak olyan részletesen, mint az albizottságokban; az adatok, a felvilágositások, a kérdésekre adott feleletek egész tömege mind az albizottságban történik meg.

De nemcsak ez történik, történik sokkal fontosabb dolog is. Az albizottságokat oly fontos fórummá deklarálták és avatták már a közös miniszter urak, hogy pl. a közös külügyminiszter az expozéját is ott tartja meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az albizottság tehát nem egy egyszerü beszélgető társaság, a mely megbeszéli bizalmasan a dolgokat, hanem az egy fórum, a mely fórum az ő fórumi jellegét minden mozzanatában, minden tényében, minden megnyilatkozásában kidomboritja. Határozati javaslatokat készit, adatokat terjesztet maga elé, felvilágositásokat kér és a miniszterek azokat megadják, a mennyire egyáltalában érdemesnek találják.

Ha ez igy van, t. képviselőház, akkor nagyon természetes, hogy az albizottságokra más

jelzőt alkalmazni nem lehet, mint hogy az egy országos érdekü bizottság, mert a ki ott részt vesz, egyrészről a nemzettől nyert mandátum, másrészről a nemzet mandátumának letéteményesétől, az országgyülléstől nyert szubmandátum alapján gyakorolja ott a parlamenti jogokat. Felelősége körülirva nincsen, de a felelőséget talán a lelkiismeretben és az alkotmányban mégis megtalálja.

Már most azt kérdezem, hogy ki és mi czimen meri állitani, hogy ezek az albizottságok, — a melyeket rosszul neveztek el albizottságoknak, mert ha én nevezném el, akkor nem albizottságnak, hanem a delegáczió hadügyi, külügyi, tengerészeti bizottságának nevezném azokat, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* — ki meri mondani ezen albizottságokra vonatkozólag. akár törvényeinkből, akár a házszabályokból, akár a delegácziónak u. n. ügyrendjéből kifolyólag, hogy azokra nézve olyan képtelenség lenne statuálva, hogy oda képviselőnek, a maga ellenőrzési jogának gyakorlása végett, bemennie nem szabad? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez sehol, t. ház, megirva nincsen, a mint arra leszek bátor röviden rámutatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1867 : XII. t.-cz. 38. §-ában, mely szorosan körülirja a delegácziók hatáskörét, ilyen hatáskörkiterjesztésnek a nyomát sem lehet feltalálni. A nyilvánosság alapelve az összes parlamenti intézménynek. A nyilvánosság jogának korlátozása magának a háznak szuverén joga. Ha ezt a jogát át nem ruházta az u. n. delegáczióra, akkor a ház alkotmányos jogának sérelme nélkül a delegáczió ezt a nyilvánossági jogot, mint az alkotmány elsőrendü garancziáját, megnyirbálni jogositva nincsen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az 1867 : XII. t.-czikk 36. §-a szorosan körülvonalozza, körülhatárolja azon teendőket, a melyekre a delegáczió hatásköre kiterjed.

Ezek közt az a jog, hogy a parlament szuverén jogaiba belavatkozhatik, másra vonatkozólag, mint a mi a törvényben eléje utaltatott, nincsen benn. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Már pedig, t. ház, én azt tartom, hogy az alkotmányosság védbástyái között a nyivánosság oly szorosan értelmezendő joga a parlamentnek, a melynek megnyirbálását senki sem merészelheti, ha ettől a háztól arra jogot nem nyert. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Olyan fontos jog ez, a melynek bármi tekintetben való korlátozása szükségképen provokálja magának a képviselőháznak beavatkozását, mert az ő mandatáriusa a megbizónak hatáskörébe illetéktelenül, jogosulatlanul, jogának túllépésével avatkozik be. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A házszabályok, a melyek utóbbi keletüek, mint az 1867 : XII. t-cz. és különösen az ujabb házszabályok is intézkednek erről. A t. ház szives figyelmébe ajánlom az ujabban megalkotott házszabályoknak 126. szakaszát, a melynek utolsóelőtti bekezdésében az mondatik, hogy: »ezeken kivül a ház egyes ügyekre, vagy az ügyek egyes nemeire más bizottságokat is alakithat«. A delegácziót semmi egyébnek, mint ilyen más ügyekre kiküldött bizottságnak tekinteni nem lehet. Hogy a delegáczió mikénti összeállitására vonatkozólag külön törvény rendelkezik, az még nem jogositja fel Rakovszky István t. képviselőtársamat arra, hogy ezt tagadásba vegye. A törvényhozás egyik bizottsága az és nem parlament. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiába vindikál magának parlamenti jogokat, az nem egyéb, mint a törvényhozás egyik bizottsága, a mely az ügyek bizonyos nemeinek elintézése, vagy előkészitése végett küldetett ki. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Már pedig ki van mondva a házszabályokban, hogy a ház minden bizottságának és albizottságának ülése nyilvános. Sőt tovább megyek, magának a delegácziónak u. n. ügyrendjében, ha jól emlékszem, annak 41. szakaszában, világosan benne van, hogy a delegáczió ülései általában nyilvánosak.

Hodossy Imre: Rendszerint!

Barta Ödön: A kivételt megállapitják azután azon okokra való tekintetből, a melyek esetleg indokolttá tehetik bizonyos kérdésekre nézve, a melyek elől bármely pártállásu komoly politikus sohasem zárkózhatik el, hogy esetről-esetre a szükség indokolása mellett zárt üléssé alakuljon át. A szabály tehát, t. ház és t. miniszterelnök ur, az, hogy minden bizottsági ülés, — mert az 1867 : XII. t.-cz. albizottságokat nem is ismer — nyilvános. A tárgyalásoknak tehát nyilvánosan kell indulniok és csak ha olyan kényes természetü ügy jut tárgyalás alá, a melyre nézve indokolt a nyilvánosságnak kizárása, ennek a nagy alkotmányossági garancziának ideiglenes, óvatos mellőzése, kis időre való felfüggesztése, akkor kell az iránt inditványt előterjeszteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És most mi történt? A ház által kiküldött delegátus urak összeülnek és u. n. albizottságot alkotnak. Abban az u. n. albizottságban tárgyalják az ország legvitálisabb érdekeit érintő nagyfontosságu, nagyhorderejü ügyeket. Két képviselő, épen mert talán soha fontosabb a delegáczió működése nem volt, mint ez idő szerint, szükségét látja annak, hogy betekintsen abba a tárgyalási módba, a melyben a tárgyalások ott folynak, mód alatt értve azt is, hogy minő tárgyalási nyelvet használnak ott általában, mindenesetre képviselői joguknak gyakorlása végett jelentek meg a törvényhozókból, képviselőkből megalakult egyik testület tanácskozó helyiségében. De nem juthattak el, csak az előszobáig, mert az illető bizottság elnöke vagy alelnöke azt mondja, hogy nem érzi magát feljogositva e tekintetben intézkedni, hanem megkérdi az albizottságot. És az az albizottság, a hol magyar törvényhozók, képviselők ülnek, kiknek első feladatuk a magyar törvényhozás tagjainak, magyar képviselők alkotmányos jogainak respek-

tálása és csak másodsorban a dualisztikus kormány iránti kedveskedés, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azt mondja, hogy ők ebbe nem mehetnek bele, hanem majd a plénum elé terjesztik ezt a kérést. *(Élénk helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen!)*

Az a plénum elé terjesztés pedig annyit jelent, hogy majd mikor vége lesz a tárgyalásoknak, akkor majd fognak valamit határozni. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ezzel nemcsak hogy megfosztották joguktól a képviselőket, hanem még gúnyolódtak is fölöttük, mert gúnyolódásnál egyébnek nem lehet tekinteni azt, ha egy felmerülő sérelem rögtöni orvoslása iránti kérelemre azt mondják, hogy majd a jövő héten tartandó plénumon fogják azt tárgyalni. Olyanforma ez, mint az az egyszeri debreczeni határozat, a mely kimondotta, hogy nem lehet belátni azon idők eljövetelét, a melyekben alkalmasnak fog látszani a német nyelv behozatala fölötti tanácskozás. *(Derültség és tetszés.)* Ez a magyar parlamentárizmusnak gúnynyá, nevetségessé tétele és *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kijátszása a nemzet ellenőrzési jogának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy pedig ismét arra térjek vissza, hogy miért tartjuk épen most olyan aktuálisnak ezt a kérdést: megmondom, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A t. delegáczió albizottságai tárgyalnak egyebek között egy u. n. ágyukölcsönt vagy ágyuhitelt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ausztriában már a fedezetről is gondoskodnak; *(Ugy van! Ugy van! Élénk mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ausztriában már a felett tanakodnak, hogy a miniszter egy külön kölcsönt kontraháljon annak a 38 milliós ágyuhitelnek a fedezésére. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Ez is olyan szédelgés!

Barta Ödön: És mit tesznek hozzá? Az osztrák pénzügyminiszter azt mondja őszintén, hogy az, hogy mekkora lesz a szükséglet, nem lehet előre tudni, a delegáczió pedig már letárgyalta. Erre a tárgyalásra, a mely ott folyt, igazán nem lehet mást mondani, mint azt, hogy groteszk módon tárgyalták le. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon).* Az osztrák pénzügyminiszter azt mondja, hogy nem lehet előre tudni a szükséglet nagyságát, »weil bei dem gegenwärtigen Versuchsstadium« a költségek teljes mértéke ma még ismeretlen, és a t. delegátus urak — ha jelen vannak, tudják meg, mit cselekszenek önök — egy kisérleti stádiumban lévő ágyuzási intézményre ugyszólván vakon, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* birálat nélkül, a nemzetnek millióit dobják oda, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mikor a tanitók helyzetének, a mikor más ilyen kulturális intézményeknek javitására egypár százezerről van szó, akkor azt mondják önök, hogy a költségvetés egyenlegét, mérlegét nem szabad megzavarni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. pénzügyminiszter urnak hónapok, vagy talán esztendők óta főfájást okoz az a kérdés, hogy a tisztviselők fizetésrendezésére azt a kis adagot, a melyet most akar adni, honnan teremtse elő, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és önök minden aggodalom nélkül, minden főfájás nélkül, a legnyugodtabb báli hangulatban szavazzák meg a delegáczióban a milliókat. *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* És miért? Azért, mert önök föléje helyezkednek a népképviselet szuverénitásának; mert önök föléje helyezkednek a nép összes érdekeinek; mert föléje helyezkednek minden ellenőrzésnek *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* és mert felülhelyezkednek azon a szuverénitáson, a melynek csak egy részét ruházták meggondolatlanul önökre. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Érdemeket akarnak szerezni!

Lengyel Zoltán: És érdemrendeket!

Nessi Pál: Hol a lelkiismeret? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: T. képviselőház! Azt kérdezik önök, hogy miért áll pártunk azon az álláspontón, hogy minden vonatkozásában ki akarja mutatni ezen átkos intézmény káros voltát? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy miért áll azon az álláspontón, hogy kimutatja annak a lehetetlenségét, hogy a nemzet erejének zöme felett egy zárt testület határozhasson? Azért, t. ház, mert már elviselhetetlenek azok a terhek, a melyeket meggondolatlanul, utánszámitás és alapos meggyőződés szerzése nélkül, s nem olyanformán, a mint azt előirná a szigoru kötelességérzet, már eddig is reá róttak a nemzetre! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Valamikor volt idő, a midőn a ház jelenlegi t. elnöke a delegácziókról ugy nyilatkozott: »az a delegáczió, az az istenadta, jámbor delegáczió.«

Akkor talán megfelelt ez a jelzés, mert a delegáczió akkori működése talán csak jámborságot árult el. De most már nem jámbor, hanem túlmerész, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert kegyetlenül belenyul a nemzet legvitálisabb jogaiba. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a működésnek egyszer már végét fogjuk vetni, alája teszszük a feszitő vasat ennek az intézménynek és ki fogjuk emelni sarkaiból, *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* mert nem várhatjuk be, a mig ez az intézmény teszi továbbra is a feszitővasat a nemzet exisztencziája alá és a nemzetet emeli ki sarkaiból. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Sürgőseknek kellett ezen interpellácziókat tekinteni, t. ház, és én igen köszönöm a t. elnök urnak, hogy ezt méltányolta. Sürgőseknek kellett ezen interpellácziókat tekinteni azért, mert a delegáczió most ülésezik és tárgyal, *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* szükséges tehát, hogy még stante sessione orvosoltassanak az ellenőr-

zési jog ellen elkövetett sérelmek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És hogy a t. miniszterelnök ur tegye végrevalahára komoly megfontolás tárgyává azt, hogy a nemzet ezen sérelmét a nemzet életéből kiküszöbölje.

Interpelláczióm a következő: *(Halljuk! (Halljuk! Olvassa)*:

1. »Van-e tudomása a miniszterelnök urnak arról, hogy a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság működése a képviselők ellenőrzése alól önkényes intézkedések által elvonatik? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

2. Ha igen, szándékozik-e haladéktalanul gondoskodni arról, hogy ezen ellenőrzési jog gyakorlása még a bizottság jelen ülésszaka alatt érvényre jusson, s ennek folyományaképen a zárt ajtók mögött meghozott határozatok a nyilvánosság követelményének megfelelőleg ujabb tárgyalás alá vétessenek?« *(Hosszas élénk helyeslés, taps és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur válaszol azonnal. *(Halljuk! Halljuk! Mozgás.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselőház meg fogja engedni . . . *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, én az utóbbi napokban, valahányszor beszéltem, igen sok közbeszólással találkoztam, és nem is bánom a közbeszólásokat, mert a vita elevenségét mozditják elő; hanem hogy közbeszólásokkal találkozzam, mielőtt még a számat felnyitottam, engedelmet kérek, az már egy kissé szokatlan dolog, *(Derültség jobbról.)* — de hát az is szabad. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: Ne vicczeljünk ezeken a kérdéseken, ez nem vicczelni való! Sokkal komolyabb!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagyon komoly, kérem, és leginkább az komoly, hogy mennyi túlzást hallottam és láttam ugy a beszédben, mint a közbeszólásokban. Igyekszem a két, hozzám intézett interpelláczióra megadni, egészen hüvösen és tárgyilagosan, a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is azt kell kijelentenem, hogy tulajdonképen nem is értem, micsoda czimen intézik hozzám ezt a két interpellácziót? *(Egy hang balfelől: Ahá, már kibujik!)* Nem bujik ki, kérem, csak tessék várni, *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassék csak türelemmel meghallgatni. Ha kibujnám, hiszen akkor mindjárt le is ülnék és azt mondanám, hogy nem vagyok hivatva erre felelni. Igenis fogok rá felelni; csak rá akartam mutatni arra, hogy nézetem szerint helytelen, hogy hozzám intézik a kérdést, fel akartam egy szóval világositani a kérdés malplaszirozottságát, hogy milyen alapon intézkedjem én ebben az u. n. sérelemben és ebben a kérdésben? *(Halljuk! Halljuk!)*

Én mint miniszterelnök nem vagyok sem a képviselőház szabályainak, sem a delegáczió eljárásának az őre. A delegáczió egy bizottsága ennek az országgyülésnek, a két háznak országos bizottsága, olyan, mint más. A miniszterelnök ebben a bizottságban jogositva van megjelenni, jogositva van felvilágositásokat adni, szót kérni bármikor; de végül annak a bizottságnak az eljárását, és pedig a formalitások szempontjából — a nyilvánosság kérdése pedig az — a miniszterelnök intézni hivatva nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Hanem hát hozzám méltóztattak adresszálni, hogy véleményt mondjak ebben a kérdésben, mert erről lehet csak szó, *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* nekem véleményt kell nyilvánitanom és véleménynyel kell birnom minden kérdésről. Hát birok is véleménynyel erről *(Halljuk! Halljuk!)* és ezt a véleményt akarom csak elmondani.

Rakovszky István: A többség vezére!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen épen mondtam, hogy véleménynyel kell birnom mindenről és szót kell állnom mindenről. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* Arról nem is panaszkodhatnak a képviselő urak, hogy bármikor visszatartottam volna véleményemet. Mutatják ezt csak a tegnapi kérdések is, midőn valósággal kiesztergályozott fogárdossággal intézték hozzám minden oldalról a kérdéseknek egy seregét. Hát vajjon mondtam én, hogy máskor fogok rá felelni? Rögtön feleltem, pedig osztrák dolgokat is kérdeztek tőlem, nemcsak magyar dolgokat. *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés jobbról.)*

Először is tehát legyen szabad azt mondanom, — megint egészen nyugodtan — hogy Barta Ödön t. képviselő urnak azt a kritikáját, a melyet egy közjogi intézményre, a delegáczióra, mint a mi alkotmányunknak és közjogunknak bizonyos ügyekre vonatkozólag, bizonyos intézményére felhozott, abból az álláspontból és azzal a meggyőződéssel, a melylyel ő a közös ügyek tekintetében bir, én a magam részéről jogosultnak tartom. Csak egyet jegyzek meg. Azt, hogy túlzott a t. képviselő ur, a mire majd rá fogok térni és különösen a konkluzióját nem egészen elfogadható, mert a t. képviselő ur oda konkludált, hogy nem fogja tűrni a maga részéről, hogy ezen intézmény tovább működjék ebben vagy abban a modorban. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ez az intézmény működni fog addig, a mig a törvény azt fentartja. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha a törvény azt eltörli, ha megszünteti, vagy pedig akár hatáskörére nézve, akár egyéb dolgaira nézve módositás alá veszi: akkor módositva, vagy el lesz törölve; de a mig a törvény fentartja, addig, bármit méltóztatnak mondani, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* ezt a törvényt respektálni kell, ezt a törvényt el kell fogadni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hogy jó-e vagy sem ez az intézmény, azt nem ezen inczidens alkalmából kell talán megvitatni. Ez egy nagy közjogi kérdés, a mely a mi külön pártállásunknak és programmunknak a sarkpontját képezi. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én is azt mondom, hogy az szükséges, mert sehol a világon oly viszonyok nem létez-

nek, a melyek léteznek ezen monarchia két állama között, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez igy van! Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* de közjogilag és nem ugy, a mint a t. képviselő urak ezt értik. *(Ugy van! jobbfelől.)* Történetileg sem fejlődött ki olyan kapcsolat, olyan helyzet és olyan viszony nemcsak a mostan fenforgó egyes gazdasági, egyes labilis politikai viszonyokat értve. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Avagy mutassanak nekem Európában olyan két államot, a hol történelmi alapon hasonló viszonyok fejlődtek volna, mint minálunk? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ez, t. ház, a történeti fejlődésnek az eredménye, és ezt nem lehet visszacsinálni, mert ez a történeti fejlődés már Mohácsnál kezdődött. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azok, a kik levonták ezen történeti fejlődésnek következményét a mi közjogunk és alkotmányunk alaptörvénye: a pragmatika szankczió alapján, ezt a megoldási módot tartották a mi viszonyainknak legjobban megfelelőnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Már az nézet kérdése, hogy helyes-e ez, vagy nem; de az nem argumentum, hogy sehol sem fejlődött ki ily viszony, mint a milyen nálunk van, a mit önök is jól tudnak és a mit Thaly Kálmán t. képviselőtársam tud a legjobban. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ez az egyik, a mit előre akartam bocsátani. A másik az, hogy állitom, hogy, és a ki igazságos kritikát gyakorol az összes delegácziók felett, akár volt, akár nem volt benne ellenzék, — mert voltak idők, mikor volt benne és voltak idők, mikor nem volt benne ellenzék, hisz 1868-ban benn volt az akkori ellenzék: a balközép, Tisza Kálmán vezérlete alatt, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ő mondta azt átkosnak!)* 1868 végén belőle kilépett, 1869-től fogva hosszu sorozatán át az éveknek nem volt benne ellenzék, azután ismét volt ellenzék kisebb számban *(Zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* — ezen egész hosszu periodusa alatt a delegáczióknak, bár vitathatja valaki, hogy szükséges és helyes volt-e az, nem volt eset reá, hogy az a maga törvényes hatáskörét túllépte volna, vagy magát czentrál-parlamentként gerálta volna, a mint itt mondatott, minélfogva ez határozottan alaptalan és téves felfogás. *(Helyeslés jobbfelől.)* Higyjék meg a képviselő urak, mibennünk is van ám érzés és ragaszkodás Magyarország törvényeihez és alkotmányához. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igen, de elfojtják magukban!)*

Az első dolog és az első kérdés, a mit magának minden delegátus ott feltesz, a mit önmagához intéz, valahányszor a maga nyilatkozatait hallatja, az, hogy skrupulóze megtartja a törvényes határkört, a delegácziót, és én igen sok esetet tudnék elmondani az én praxisomból, a mikor ott voltam mint delegátus, a mikor pénzügyminiszter voltam és mai praxisomból is, hogy ha valaki csak legtávolabbról is felvetett egy kérdést, hogy ez vagy az a delegáczió kompetenczián túlmegy, a legszigorubban mérlegeltük és biráltuk a dolgot, és mihelyt olyasmit tapasztaltunk, a mi aggályos, rögtön kimondtuk, hogy abba nem megyünk bele. Ott czentrál-parlamentről nem lehet szó. A mi pedig Barta Ödön t. képviselő ur azt az állitását illeti, hogy a delegáczió a parlament fölé helyezkedik és milliókat szavaz meg, arra nézve megjegyzem, hogy hiszen a törvény rendeli, hogy a közös költségeket a maguk meggyőződésük és legjobb hitük szerint ők szavazzák meg.

Holló Lajos: Állapitják meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Állapitják meg, vagy megszavazzák, nem mindegy? Hát állapitják meg, ha Holló Lajos t. képviselő urnak jobban tetszik. De tovább megyek, nem is ugy van, hanem igenis megszavazzák, mert hiszen a költségvetésben ez a ház állapitja meg, ez a ház teszi be, ennek a háznak az elhatározásától függ, bele megy-e, vagy nem, ki lehet-e vetni, vagy nem lehet-e kivetni Magyarország lakosaira. Akkor aztán, és ebben igaza van Barta Ödön t. képviselő urnak, joga van a képviselőháznak gyakorolni a birálatot, szigoru kritikát gyakorolhat az eljárás felett, a kérdések érdemét is szóba hozhatják külügyi, hadügyi kérdésekben az egész vonalon. A törvény csak azt mondja, hogy számszerüleg nem vitatható és le nem szállitható az összeg. Miért? A törvény filozofiája követeli ezt.

Nem az önök nézete. De hát csak meg kell magyaráznom, hogy a törvény filozofiájában van ez, hogy a végén konkluzió is lehessen, mert a két delegáczió közt egyetértő szavazás képes csak elérni azt, hogy konkluzió legyen és végérvényesen legyen megállapitható, a mit a törvény a közös viszonyból folyó költségekre megállapitson. Vitatni lehet, birálni lehet, mindent ide lehet hozni és feleletre lehet vonni a delegácziót, a mely 34 év óta működik.

Emlékeztetem a t. házat, hogy nem hallottam még arra nézve panaszt, hogy a delegáczió túllépte volna hatáskörét, pedig erős ellenzékkel volt dolgunk. Hiszen ott volt a függetlenségi párt, a mostani párt elődjeiből álló igen tekintélyes, igen jelentékeny emberekből álló sereg, a balközép, Tisza Kálmán vezérlete alatt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* 60—80 emberből állott.

Kubik Béla: Hamar beadta a derekát!

Széll Kálmán miniszterelnök: A derék-beadás előttről beszélek. *(Derültség.)*

Kubik Béla: Ily alkalmakra hivatkozik! Szegre akasztotta elveit!

Széll Kálmán miniszterelnök: Históriát beszélek. Kubik Béla képviselő ur szerint felakasztotta elveit a szegre. Én azt máskép jellemeztem.

Holló Lajos: Pedig az az igaz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor elég erős ellenzéket gyakorolt itt, nagyon erőset. Emlékeztetem a t. képviselő urakat a 70-es évek

elejére, 1871-től 1875-ig micsoda erős ellenzéket gyakorolt! Azután itt volt az ellenzék gr. Apponyi Albert vezénylete alatt! Volt valaha panasz, hoztak-e fel valaha ebben a házban sérelmet, hogy a delegáczió az ő hatáskörén túlmegy és a törvényt megszegte? Soha! Pedig azok voltak oly hazafiak, mint mi mindannyian, és volt akkora tehetségük, mint nekünk.

Rakovszky István: Akkor nem voltak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha azt mondja Rakovszky t. képviselő ur, hogy nagyobbak voltak: akkor ez annál inkább bizonyit mellettem.

Rakovszky István: Félreértett!

Széll Kálmán miniszterelnök: Miért nem hozakodtak elő azzal, hogy a delegáczió czentrál-parlamentté nőtte ki magát, túlment hatáskörén? Azért, mert nem volt rá ok, és igazi sérelem épugy nem forgott fenn, mint a hogy nem forog fenn ma sem. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Barta Ödön: Megmutatom, hogy volt sérelem!

Kubik Béla: Nem fajult el annyira!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az eljárásban semmi különbség sincs, a mire majd rátérek. Épen abból az időből veszem a preczedenst, a mikor gr. Apponyi Albert ott ült. *(A baloldalra mutat.)*

Förster Ottó: Szép idők voltak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Már hogy t. képviselőtársaim ebben a kérdésben egy kicsit a kérdés érdemén túlmennek, a mit csak ugy jellemzek, hogy túlzásokba bocsátkoznak, azt csak kettővel legyen szabad illusztrálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik ilyen túlzás Rátkay képviselő ur beszédében volt, a másik Bartáéban. Rátkay képviselő ur, hogy a dolgot egy kicsit drámaiasabb szinbe öltöztesse, azon kezdte, hogy micsoda tekervényes lépcsőkön kell oda jutni a delegáczió üléstermébe és micsoda sötét helyeken kell keresztülmenni, hogy szinte borzong az ember háta. Hát, t. ház, a muzeumban kell, hogy ülésezzék a delegáczió. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Oda való!)* De hiszen onnan inkább elkerül, mert az uj országházba fog kerülni. Hogy a muzeumnak a lépcsőjét, mely felvezet, mikor a főkapu nincs nyitva, ugy épitették, erről a delegáczió intézménye nem tehet semmit. *(Derültség jobbfelől.)* Aztán azt mondja Barta képviselő ur, hogy ott milliárdokat szavaznak meg.

Barta Ödön: Szavaztak!

Széll Kálmán miniszterelnök: De hány esztendőn át?

Barta Ödön: A mióta fennáll!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez más! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Nézze Barta képviselő ur, én lojális vagyok. Én azt mondom, hogy ez lapsus linguae.

Barta Ödön: Nem lapsus, mert megmondtam, hogy a mióta működik. Tessék megnézni beszédemet!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha megmondta, akkor igaza van, de azt kell azután konstatálni, hogy hány esztendő óta, mert igen sok esztendő óta ott tényleg milliárdok jönnek ki. Hanem jó volt ezt konstatálni, nehogy valaki ugy értse. Barta ur nem ugy értette és ezzel elismerem, hogy nem volt túlzás, de hozzá kell tenni, hogy hány esztendőn keresztül, nehogy valaki azt higyje, a ki ezt nem hallotta, mert én sem hallottam, hogy ez egy esztendőn keresztül történt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Már most átmegyek a dolog lényegére. Mielőtt ezt tenném, egy megjegyzését Rátkay képviselő urnak mégis rektifikálnom kell. Sajnálom, igazán sajnálom, hogy a képviselő ur nem asszisztált annak a hadügyi albizottság tárgyalásának, már csak azért is, hogy alkalma lett volna a t. képviselőtársamnak meggyőződni, hogy a mit méltóztatott mondani, igazán nem áll. Azt méltóztatott mondani, hogy a külügyminiszter és a hadügyminiszter lenézéssel bánik a delegáczióval és idegen katonatisztek szivarszóval szavaznak meg milliókat. Hát kérem, azok az idegen katonák semmit sem szavaznak meg, de azok nem is idegen katonák, hanem a közös osztrák és magyar, a császári és a királyi hadseregnek tagjai és oda vannak rendelve. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Kubik Béla: Mint Fejérváry ide! *(Zaj.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Igen! *(Élénk derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy felvilágositásokat adjanak, mint referensek. a maguk szakkérdéseikben Én felhivok mindenkit, a ki a delegácziónak valamikor tagja volt, és felhivom az ellenzéki urakat, a kik azelőtt benn voltak a delegáczióban, és benn vannak most, s a kik bizonyosan nem fognak az én kedvemért valamit szépiteni, hogy áll-e az, hogy ott akár a közös miniszterek, akár a szakreferensek pökhendi módon, vagy lenézően bánnak a delegáczióval?

Rakovszky István: Ez nem áll!

Széll Kálmán miniszterelnök: Tudtam, hogy ezt fogják válaszolni!

Nessi Pál: Nem a modorban, hanem az érdemben bánnak igy a delegáczióval. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Sem az érdemben, sem a modorban! Ott minden kérdésben a felvilágositást és a választ azzal a tisztelettel adják meg, a melylyel tartoznak a törvényhozó testület kiküldötteinek, és higyjék meg nekem, azzal a devóczióval, azzal a törvénytisztelettel, azzal az ügyszeretettel és lelkesedéssel beszélnek ott a referensek, fáradságot nem kimélve, mikor a legnehezebb, a legkomplikáltabb kérdéseket intézik hozzájuk, hogy néha bámulni kell, hogy azon előadók egyike-másika mennyire tájékoztató, a dolgok mélyére hatoló, semmi részletet el nem hallgató, szakszerü fejtegetéseket tart.

(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Németül!) Ott van Rakovszky képviselő ur, tegnapelőtt is történt a hadügyi albizottságban, hogy kérdés intéztetett az iránt, hogy az u. n. tábori taraczk ágyuk miképen konstruáltattak, miből állanak, hogy van azoknak a dolga? Oda kommandiroztatott egy generális, a ki az egész ügyet vezeti, s annak élén áll, s a ki mindnyájunknak, a kik jelen voltunk, tetszésére oly szakszerü, oly kimeritő, oly hosszas fejtegetést tartott, hogy az beillett volna tudományos felolvasásnak.

Nessi Pál: Miért nem eresztenek be minket? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Magyarul tegyék!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez megint más lapra tartozik, de bocsánatot kérek, egyszerre nem lehet minden közbeszóló ur kivánságának eleget tenni, s egyszerre nem lehet két témát fejtegetni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Én tudom, hogy a t. képviselő ur nem is igy szándékolta, de nagyon kérem, hogy ebben a véleményben ne legyen, mert a közös miniszterek mindegyike teljes lojalitással, tisztelettel, köteles tekintettel és müvelt emberhez illő módon viselkedik, nyilatkozik és fejtegeti az ő dolgait. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Most még Barta Ödön urnak egy megjegyzésére kell reflektálnom, mielőtt a dologba belemennék. T. képviselőtársam azt mondja, — csakhogy diskreditálja az intézményt, és ezt az ő szempontjából egy ellenzéki akciónak elfogadom — hogy ott vaktában megszavaznak mindent, s ezt bizonyitja az is, hogy az osztrák pénzügyminiszter kijelentette, hogy nem szólhat még a hitelről, mert az ágyuk kérdése nincs még végleges stádiumban, mert még kisérleti stádiumban van, holott a delegáczió nekiment, s megszavaz erre a czélra 38 millió koronát. Egy vastag tévedés van a dologban. Örülök, hogy alkalmam nyilt a képviselő urat felvilágositani, a ki többé ezen állitását nem fogja fentartani, mert a kérdés nem igy áll. A Haubitzok vagyis taraczkok ügye tökéletesen ki van próbálva, az teljesen készen áll. A mint bebizonyittatott, ezek teljesen megfelelnek minden követelésnek, ki vannak próbálva és tökéletesen beválnak; de a tábori ágyuk vannak még kisérletezés alatt, tábori ágyukra pedig nem kérnek egy fillért sem, hanem csak taraczk-ágyukra és hegyi tüzérségre. Már most összekonfundálta ezt az az osztrák delegátus, az osztrák pénzügyminiszter pedig igy nem nyilatkozhatott, mert tudja a dolgot, ha pedig nyilatkozott, nem tette helyesen, ezért jót állok. Hiszen ezt a tárgyalások is be fogják bizonyitani, s ha nincsenek is jelen ott a képviselő urak mindannyian, ez megjelenik a lapokban, kontrolálhatják, öt ellenzéki képviselő van ott, a ki szintén kontrolálhatja, s ha az ezen oldalon ülő képviselők mind hazaárulók is, az az öt nem hazaáruló, *(Derültség a jobboldalon.)* s az konstatálni fogja, hogy a taraczkokra, a Haubitzokra sem szavaznak meg ott semmit, a mig be nem bizonyittatik, hogy azok ki vannak próbálva. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Kubik Béla: Lehetetlen, hogy öt ember kontrolálja azt az irtózatos nagy anyagot! *(Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Meg vannak oda hiva a delegátusok és szivesen fogják látni a képviselő urakat is, ha odamennek. Tessék csak elmenni és ott a helyszinén fogják megmutatni a képviselő uraknak, hogy ki vannak próbálva.

Nessi Pál: Elmehetek én is oda? *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én magam hivom majd meg a t. képviselő urat!

Ott demonstrálni fogják neki is, hogy készen vannak és a kisérletezések teljesen be vannak fejezve. Nem áll tehát, hogy vaktában szavaznak meg valamit. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A tábori ágyuk kérdése később jön. Erről szólt az, a mi az osztrákoknak mondatott. Ha a t. képviselő urak groteszknek tartják a delegáczió eljárását, hivatkozva valamely osztrák kijelentésre, ez, engedelmet kérek, nézetem szerint nem illik az osztrákokra sem, a mi különben is az ő dolguk; de a magyar delegaczióra mondani, hogy elhamarkodva és elsietve tárgyal, tessék elhinni, nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)* A delegáczió irományainak kiosztása után egy hét mulva tartott ülést a magyar hadügyi albizottság, ugy gondolom, kedden. Tartott ugyan eddig három ülést és mégis a legelején van a költségvetésnek, pedig három ülésen keresztül tárgyalta, a mi elég hosszasan tartott. Azt mondani tehát, hogy elhamarkodva tárgyal, nem lehet ma a nyilvánosságnak a levegőjében és korszakában, a mikor még arról is beszélnek, arról is tudnak és irnak az emberek, hogy mi nem történt. Nem lehet elhallgatni még csak a gondolatát sem az embernek, hisz ma már az sem lehetséges, hogy titokban maradjon az, a mit négyszemközt beszélünk. Ma tehát a nyilvánosságnak ilyen levegőjében nem lehet azt mondani, hogy ott titokban történik valami, mikor minden bizottságban és albizottságban benne vannak a kompetens ellenzéki férfiak. Az albizottságban sem történhetik semmi titokban, mert mindaz, a mi ottan történt, napvilágot lát és kontrolirozható. Tessék csak kontrolirozni. Én sohasem fogom az országgyülésnek azt a jogát tagadni, hogy a kiküldött országos bizottság eljárását a törvényesség és eljárás szempontjából ne vehesse birálat alá. *(Helyeslés jobbfelől.)* Most is veszi és veheti is, csak engedjék meg, hogy megvédjem, mert állitani nem egyértelmü a bizonyitással. Bizonyitani pedig nem bizonyitottak azok az argumentumok semmit, legalább nem bizonyitották azt, a mit állitottak. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Már most az érdeme az interpellácziónak... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Most jön a pecsenye!

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy, csak az, a mi tőlem kitelik, fog jönni.

Pichler Győző: Minden kitelik a miniszterelnöktől. Nagyobb ur a miniszterelnök, mint gróf Szapáry Gyula. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. A t. képviselő urak sem szoritkoznak csak magára a kérdésre, hanem még sok egyebet is tárgyaltak, tehát joga van a miniszterelnök urnak arra is válaszát kiterjeszteni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Elismerem Pichler képviselő urnak, sőt vindikálom is magamnak, nem mint Széll Kálmán, hanem mint magyar miniszterelnök, hogy nagyobb ur ebben az országban nincs. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Lám most meg nem tetszik. *(Derültség.)*

Kubik Béla: Támogatjuk szivesen, csak szerezzen neki érvényt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azonban akármekkora ur is a miniszterelnök, tartozik respektálni minden hatáskört, a melyet a törvény és a szabályok előirnak, az önökét is, másét is, a magamét is, mert a magamét is respektáltatni kívánom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Először is arról szólok, hogy Rátkay képviselő ur azt mondotta, hogy tegnap a hadügyi albizottságban német nyelven folyt a tárgyalás. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tessék distingválni: a delegáczióban német nyelven történt a tárgyalás. Először is a delegáczióban soha nem ejtetett ki német szó, nem szabad kiejtetni, mert annak, és pedig minden orgánum részéről, a közösek részéről is, nyelve kizárólag a magyar állam nyelve. De ez egy albizottságban történt és ott is nem a tárgyalás vezettetett németül, hanem az igaz, bár tegnap a diplomaták szerencséltetvén engem, hamarább, talán egynegyed 7 órakor mentem el, és igy nem tudom, hogy mi történt végig, de azon két és egynegyed óra alatt egyetlenegy delegátustól hallottam csak egyetlenegy német kérdést feltenni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki volt az?)*

Nessi Pál: Ki volt az? *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az sem volt a többséghez tartozó, ezt is megmondom Nessi képviselő urnak, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* és ezt nem szemrehányásképp mondom, mert nem tartom, hogy hibázott, mert nem tartom bajnak, hogy egy technikus kérdésben rövid szavakkal németül kérdezett, de előadását magyarul folytatta és magyarul tárgyalt, a mint hogy az albizottság csak magyarul tárgyal.

Már most a mi azt a sérelmet lényegben illeti, én, mikor felmentem a delegáczióba, találkoztam Rátkay és Kubik t. képviselőtársaimmal a folyosón. Nem tudom tehát, hogy mikép folyt le az a jelenet, mert nem voltam jelen. Hanem az a sérelem, hogy gr. Szapáry Gyula albizottsági elnök ur azt mondta volna, hogy nincsen joguk ott lenni, mert az albizottság tárgyalásai nem nyilvánosak. A t. képviselő urak pedig azt akarnák, — ugy látom ezen két interpellácziókból, — hogy én mondjam ki, vagy intézkedjem, — mert oda mehet csak ki a dolog, — hogy az albizottság ülései ezután nyilvánosak legyenek. A törvény azonban szabályozza e részben is a kérdést, a mennyiben 45. §-a azt mondja: »A bizottságok ülései rendesen nyilvánosak lesznek; a kivételi szabályok e részben az ügyrend által fognak megállapittatni, határozat azonban csak nyilt ülésben hozathatik«.

Ez tehát statuálja, hogy az országos bizottságnak ülései rendszerint nyilvánosak, de ha az országos bizottság ügyrendje ugy állapitja meg, az országos bizottság ülései is lehetnek nem nyilvánosak. Ez van a törvényben, mert azt mondja, hogy »rendesen nyilvánosak lesznek, a kivételi szabályok e részben az ügyrend által fognak megállapittatni«.

Nessi Pál: Tiszta a dolog!

Széll Kálmán miniszterelnök: Egész tiszta, de ez szól az országos bizottságra és nem szól az országos bizottság által kiküldött albizottságra. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Hohó, csak egy bizottság van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem, hiszen a hohó nincsen benne. *(Derültség a jobboldalon.)* Ez egyszerüen csak azt mondja, hogy az országos bizottság ülései rendesen nyilvánosak.

Már most kérem, legyen szives az én t. képviselőtársam a törvénynek szellemét, a mely ebben a három szóban le van téve, kegyesen figyelmére méltatni. Ha, az ügyrend értelmében, még az országos ülés is kizárhatja a nyilvánosságot, akkor egy, az előkészités, a véleménynyilvánitás czéljából kiküldött albizottság hogyne zárhatná ki a nyilvánosságot? *(Helyeslés a jobboldalon.)* Csakhogy nem szabad semmiféle határozatot hozni nyilvánosság nélkül. De kinek? Az országos bizottságnak. Az országos bizottságban nem szabad határozatot hozni a nyilvánosság kizárásával. Az albizottság határozatot nem hoz, határozatot nem hozhat és habár a felett határoz is, hogy mit fog véleményezni, de az albizottság csak véleményez, az albizottság csak előkészit, az albizottság csak feldolgoz és mindent a plénumba tartozik vinni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Már most a plénumban ezen a világon minden szóba hozható és szóba is hozatik, mert a plénumban tett nyilatkozatok az érvényesek, azok megörökittetnek a naplóban, a jegyzőkönyvekben. A mi a plénumban nem történik, az non avenu; mihelyt a plénum határozott, az albizottságok véleménye megszünik, eltünik épugy, mint a hogy hiába hivatkoznék valaki itt az igazságügyi, vagy a pénzügyi bizottság véleményére, hogyha a ház azt magáévá nem teszi, hanem a ház határoz. Ott is igy van.

Már most azt mondják a t. képviselő urak, hogy minő egy irtóztató sérelem ez és hogy hová fajult a delegáczió? Hát ez azt tenné, t.

ház, — mert különben az »elfajulást« nem érteném, — hogy csak most történt, most állt elő az az állapot, hogy ott a képviselők nem lehetnek jelen. De kérem, ez nem most állt elő, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem ez 34 esztendő óta igy volt és soha ez más irányban ebben a házban eldöntés alá nem került. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát Pázmándy esete!)* Nem döntött a Pázmándy esetében sem. Most akarom épen elmondani; ezt fejtegetem; még a könyv is a kezemben van. Hát mondom, eldöntés alá ez a kérdés nem került. Pázmándy Dénes urral történt ezelőtt 13 esztendővel, — sem azelőtt, sem azóta ez a kérdés a házban szóvá nem tétetett — hogy ő Bécsben, én is jelen voltam, egy külügyi albizottság ülésén jelen akart lenni; és akkor kimondatott, — a mi a most magukat sértve érző képviselő uraknak is mondatott, — hogy az albizottság ülése nem nyilvános, hogy ő abban részt nem vehet. Akkor ő ezt szóvá tette a házban, és a házban többek között hozzászólt a miniszterelnök, a kérdés a házban megvitattatott és akkor az volt a nézet, hogy a házszabályok nem alkalmazhatók a delegációra, a delegációnak szabályait annak a saját ügyrendje állapitja meg. Ebben az ügyrendben erről gondoskodás nincsen. Ott az albizottságok kiküldéséről szó nincs. Miért? Mert ez az ügyrend — nem is volna helyes másként — mindig fenhagyja a delegáczió elhatározásának, hogy akar-e csak egy bizottságot kiküldeni, mint a minőt kiküld az osztrák, vagy akar-e többet kiküldeni, mint mi kiküldöttünk 30 esztendő óta, vagy hogy egyáltalában nem akar-e kiküldeni albizottságot, mert az is lehetséges, hogy az országos bizottság in pleno tárgyalja az összes dolgokat. Már most az a praxis jött foganatba, hogy a delegáczió albizottságokat küldött ki. Ezen albizottságra nézve ugy interpretáltatott az ügyrend mindig, hogy annak tanácskozásai bizalmas jellegüek és ott nem lehet jelen más, mint a ki a delegációnak tagja. Az országos bizottság ülései nyilvánosak, de az albizottságokra nézve ugyanazon felfogás fogadtatott el, mint a képviselőház bizottságaira nézve, hogy valamint azokban csak a képviselőház tagjai vehetnek részt, ugy a delegációk albizottságára is ugy interpretáltatott a kérdés, hogy, miután az nem parlamenti bizottság, hanem a delegáczió egy bizottsága, ezen albizottságokban épugy, mint pl. a ház pénzügyi bizottságában csak a ház tagjai lehetnek jelen, csak a delegáczió tagjai jelenhetnek meg, de más, a ki a delegációnak nem tagja, azon jelen nem lehet.

Már most egy analogiát hozok fel a t. képviselő uraknak. Azt mondja Barta Ödön t. képviselő ur, hogy a házszabályok 126. §-a alapján áll és erről az alapról mondja, hogy a sérelem megtörtént. Hát kérem, a képviselőház szabályai a delegációra nézve nem mérvadók és nem is applikálhatók, először azért, mert a törvény mondja, hogy a delegáczió maga állapitja meg az ügyrendjét, másodszor, mert az nem egy képviselőházi bizottság, hanem az egy főrendekből és képviselőkből álló országos bizottság. Már pedig minden regnikoláris bizottságnál eddig az volt a praxis, — én azok mindegyikének, a horvátnak, a fiumeinek, a valuta-bizottságnak tagja voltam, — hogy az ilyen országos bizottságba képviselők soha sem jöttek be.

Nessi Pál: Mert nem akartak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha akartak volna is, nem jöhettek volna be, de volt rá eset, hogy akartak, és az illető országos bizottság elnöke azt mondotta, bocsánatot kérek, itten nincsen helye nem-tagnak, mert ez nem képviselőházi bizottság. A regnikoláris bizottságokban, a horvátban, a valutában, a millennárisban, és másban is a publiczitás igy nem értelmeztetett, és oda soha senki más, mint annak a bizottságnak tagja, be nem jöhetett. De furcsa is a házszabályokra való hivatkozás. Melyik házszabály legyen érvényes az ily bizottságban?

Bakonyi Samu: Mind a kettőé!

Széll Kálmán miniszterelnök: A képviselőházé-e, vagy a főrendiházé? Hát ha a kettő ellentétben van egymással? Pedig vannak ellentétek.

Bakonyi Samu: Ebben nincsen ellentét!

Széll Kálmán miniszterelnök: Különben megmondottam, hogy miért nem jöhetnek alkalmazásba. Azért nem, mert a törvény mondja, hogy a delegáczió maga állapitja meg saját szabályait. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Én azzal zárom előadásomat, méltóztassanak ezt a kérdést inditvány alakjában belehozatni bármikor magába a delegációba. Vannak ott ellenzéki tagok, hozzák ezt elő, és határozzon e felett a delegáczió plénuma, a mely a törvény értelmében hivatva van az ügyrendi szabályokat megállapitani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ha az én egyéni vélekedésemet kérdik, ugy én megvallom, hogy kérésüknek bizonyos jogosultságát elismerem és talán lehet is teljesitésére módot találni. Nem akképen, hogy minden bizottsági ülés nyilvános legyen, hanem hogy esetről-esetről mondják ki az illető bizottságok a nyilvánosságot. Mert ismétlem, a szabályok még a plénumra is megengedik, hogy zárt ülést tartsanak akkor, a mikor bizalmas kérdéseket tárgyalnak, olyanokat, a melyeket az egész világon nem tárgyalnak nyilt ajtók mellett.

Nessi Pál: Ezt mi nem nehézményezzük!

Széll Kálmán miniszterelnök: Mert nézze Nessi képviselő ur, ha ön oda bejön és ott fejtegetnek valami ágyuszerkezetet, mondjuk egy lafféta-szerkezet belső konstrukcióját, olyanét, a mely túlszárnyalja a többi államok ágyuját: akkor az a vezető miniszter, a ki felelős a dolgokért . . .

Nessi Pál: Szabad-e feltenni egy magyar képviselőről, hogy áruló?

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem teszek fel senkiről árulást, de a képviselő ur a fülét is bedugja, a szemét is behunyja, ha azt állitja, hogy megőrizhető valamely dolog bizalmas természete akkor, ha ott jönnek-mennek az emberek. Engedelmet kérek, a valóságot nem lehet eltagadni. Semmiféle szubszumpczió, érzékenység nem jöhet itt szóba, hanem egyedül a rideg valóság. Figyelmeztetem a t. képviselő urat a képviselőház zárt üléseire, a melyeknek az a czéljuk, hogy az illető dolog a nyilvánosság elé ne jöjjön. Hát volt-e 34 év alatt egyetlenegy zárt ülés, a melynek egész története a lapokban ne lett volna? *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Figyelmeztetem Pichler képviselő urat, hogy nem lehet ugy tárgyalni, ha folytonos közbeszólással zavarják a szónokot.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem hiszem, hogy Nessi képviselő ur ezáltal magát sértve érezze, mert hiszen csak olyan sallangos közbeszólás volt az. Azt hiszem, t. ház, az angol képviselőknél mi sem vagyunk különbek és megtörténik akárhányszor, hogy az angol parlament bizonyos ügyek intézését comityre bizza, a mely üléseit a nyilvánosság kizárásával tartja. Ilyen állami érdekek lehetnek. De ilyen egyes eseteket kivéve sem külügyi, sem hadügyi vonatkozásu olyan kérdés nincsen, a melyet teljesen ne engednék szubmittálni a nyilvánosságnak. Sőt örülnék, ha t. ellenzéki barátaim, kik itt sokszor túlzásokkal élére állitják a dolgokat, oda bejönnének és látnák, hogy eljárásunk a törvény alapján és az ország érdekében folyik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Még csak egyet. Nagyon szerettem volna, ha ott lett volna tegnap Barta Ödön képviselő ur, a ki azt mondotta, hogy ezeket a bizonyos taraczkokat csak ugy vaktában szavazzuk meg. Ha ott lett volna, látta volna, hogy ki lett fejtve nemcsak az, hogy a taraczkok teljesen ki vannak próbálva — s az be is jön a jelentésbe és a nyilvános ülésben is meg lesz diskutiálva — hanem az is, hogy a taraczkok azért szükségesek, — mert hisz ennek a monarchiának és ennek az országnak a védelméről és hadseregünk harczképességéről csak kell gondoskodni, — mivel ilyen taraczk-ágyukkal bir már a szerb, a román, a bolgár, a franczia, s a német hadsereg. A mikor igy áll a dolog, hogy már túlszárnyalnak bennünket a szerb, a bolgár, a román hadseregek is, akkor lehetetlen azt a felelőséget magunkra vállalnunk, hogy a mi hadseregünkről akkor, a midőn kivonul, azt mondják, hogy még annyira sincs felszerelve, mint a szerb, a román és a bolgár hadsereg. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezeket a dolgokat ott mind meg lehetne tanulni és akkor alaposan, s tárgyilagosan lehetne birálatot mondani.

Azért engedje meg nekem a t. képviselőház, hogy azt mondjam, hogy ez a hosszabb előadás, a melyben talán nem volt szükségtelen szó egy sem, arra szolgál, hogy világosságot vessünk igen sok félreértésre, és szolgál igen sok ellenzéki akczió szempontjából jogosultnak tartott, de élére állitott kijelentésnek illusztrálására. És azért azzal végzem, hogy azt hiszem: jó munkát cselekedtem a közös egyetértés érdekében; annak az érdekében, hogy ne higyjék rólunk azt, hogy mi az ország érdekeit elárulni készülünk; ne gondolják rólunk azt, hogy mi nekünk titkolózni valóink vannak, hanem igenis elmondtam mindezt azért, hogy higgadtan, tárgyilagosan birálhassanak az urak. A preczedensek ezek; az eljárás eddig az volt; de hogyha az országos bizottságban történik inditvány, — mert az kompetens egyedül reá, én nem vagyok kompetens, és azt hiszem, hogy senki sem más — akkor én a magam részéről segédkezet nyujtok arra, hogy módok találtassanak, hogy ott, a hol lehetséges, a nyilvánosság meglegyen. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)* Kérem válaszomat tudomásul venni.

Elnök: T. képviselőház! Az interpelláló képviselő urakat illetné most a szó, azonban Bakonyi Samu képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani és minthogy a házszabályok 215. §-a alapján szót kérhet bármikor az a képviselő, a ki a házszabályok helyes alkalmazására hivatkozni akar, kénytelen vagyok Bakonyi Samu képviselő urnak, a ki a házszabályokra hivatkozva szót kér, a szót megadni; de egyszersmind hivatkozom a házszabály azon rendelkezésére, hogy ez alkalommal magához a vita tárgyához szólni nem lehet.

Bakonyi Samu: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Helyre! Helyre! kiáltások.)* Én, t. ház, elállottam volna attól a szándékomtól, hogy a házszabályok értelmezése tárgyában felszólaljak, ha az igen t. miniszterelnök urnak válasza elején jelzett kiindulási pontja teljesen meg nem egyeznék az én felfogásommal, a mely az, hogy ennek a kérdésnek a sarkpontja a házszabályok alkalmazásának kérdése. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért méltóztassék tehát megengedni, hogy szorosan a házszabályok alkalmazásának szempontjából mondjam el igénytelen nézetemet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: A házszabályok értelmezéséről általánosságban vitatkozni ilyen czimen nem lehet; *(Helyeslés a jobboldalon.)* csak akkor, ha a házszabályoknak valamely konkrét esetben való alkalmazásáról van szó. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez az! Ez az! Ellenmondások jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem konkrét eset! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassék meghallgatni az elnökséget. A házszabályok értelmezésére vonatkozólag felszólalni csak akkor lehet, ha a házszabályoknak valamely konkrét esetben való alkalmazásáról van szó, a melyre nézve valaki kifogást tett. Ha ez a t. képviselő

ur szándéka *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a szándéka! Ez az!)* akkor tessék folytatni.

Bakonyi Samu: Az a szándékom, t. képviselőház, hogy arra a konkrét esetre vonatkozólag, a melyet ma a két előterjesztett interpellációból megismertünk, a házszabályok alkalmazása tekintetében mondjam el igénytelen nézeteimet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Annál is inkább, mert én... *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem, én ugy veszem ki, hogy a t. képviselő ur általánosságban a házszabályok jellemzésére, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* engedelmet kérek, méltóztassék mindenekelőtt az elnökséget meghallgatni; *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* ugy veszem észre, mondom, hogy a képviselő ur a házszabályok jelen esetben való alkalmaztatásáról akar általánosságban szólani. Ezt pedig ezen a czimen nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Csak akkor lehet ezen a czimen szólani, hogyha ő azt találja, hogy a mostani vita során, s a most történtekben a házszabályok ellen valami sérelem történt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hiszen ez az, erről van szó!)* — Ha ezt akarja a t. képviselő ur, tessék ezt kifejteni; ehhez joga van, többhöz nem.

Bakonyi Samu: De még hogyha ez az eset nem forogna is fenn, mely a felszólaláshoz megadja a jogot nekem, a tárgyat oly messzeható fontosságunak tekintem, hogy ebben az esetben a házszabályok 207. §-a alapján kérném a t. háznak engedélyét. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)* Ezt csak azért nem teszem, mert a házszabályok 143. §-a... *(Nagy zaj.)*

Elnök: Kérem, mindenekelőtt tudni kell, hogy a képviselő ur mit akar mondani. Legyenek szivesek ezt meghallgatni. Ha túlmegy a házszabályok által engedett határokon, nem fogom megengedni, hogy szóljon. Tessék ezt elmondani, képviselő ur. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Bakonyi Samu: A házszabályoknak 143. §-a imperative akkép rendelkezik, hogy a ház valamennyi bizottságának ülései, a mentelmi bizottságnak kivételével, a ház tagjainak... *(Zajos ellenmondások a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Elnök: T. képviselő ur, ez a fenforgó vitához való hozzászólás; ezt nem szabad ezen a czimen. Kérem a képviselő urat, sziveskedjék leülni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás balfelől.)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik az interpellációkat megtették, sziveskedjenek viszonválaszukat előadni.

Rakovszky István: A házszabályokhoz kérek szót!

T. képviselőház! A házszabályok 207. §-a értelmében, eltérve a napirendre kitüzött tárgytól, beszélni kivánok és felkérem a t. elnök urat, méltóztassék a házat megkérni, hogy megadja-e az engedélyt!

Szólni akarok a t. miniszterelnök ur által előadott dolgokra nézve, a mihez nekem különben jogom nem lenne, de oly fontosnak tartom ezen kérdést, hogy kérem a házat, méltóztassék engemet meghallgatni.

Elnök: Mindenekelőtt azoknak a képviselő uraknak kell nyilatkozniok, a kik az interpellációkat megtették, és a választ megnyerték, azután ha ez megtörtént, akkor megkérdezhetem a házat, vajjon Rakovszky István t. képviselő urnak megadja-e az engedélyt, hogy szóljon. Kérem Rátkay László t. képviselő urat, adja elő viszonválaszát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay László: Méltóztassék megengedni, t. képviselőház, hogy ebből a szerintem rendkivüli nagyhorderejü és kényes kérdésből bizonyos oda nem tartozó kérdéseket hamarosan kiküszöböljek. A t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy az én felszólalásomat ugy értette, hogy a hadügyminiszter és a külügyminiszternek viselkedése lealázó, sértő. Bocsánatot kérek, t. miniszterelnök ur, én ezt nem a viselkedésnek külső modorára, hanem érdembeli részére értettem, és ép azért nem engedem meg, hogy a t. miniszterelnök ur mintegy külső játszi részeit fogja meg ennek a nagy és nehéz kérdésnek és elterelje a figyelmet a dolog érdemétől.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én a külső részét? Hisz én a dolog mélyére hatoltam!

Rátkay László: Majd be fogom bizonyitani, hogy igenis igy van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Na hát nem igy van!

Rátkay László: A t. miniszterelnök ur először is felvetette azt a kérdést, hogy mi czimen intézzük az interpellációt ő hozzá? Én meg azon csodálkozom, hogy mikor az a kérdés a miniszterelnök urhoz intézve lett, még azután is azt a kérdést veti fel, hogy miért intéztük hozzá? Hát miért jelenhet meg a delegáczió ülésein a miniszterelnök ur? Először is a törvény és az alkotmány értelmében és — a delegációnak ügyrendjét méltóztassék elolvasni — azért jelenik meg ott, hogy a magyar nemzet alkotmányát, méltóságát képviselje a delegáczió előtt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Képviselem is!

Rátkay László: Hát, t. miniszterelnök ur, az alkotmányosság biztositékaihoz nem tartozik-e hozzá az, hogy a magyar nemzet képviselői, megválasztott képviselői megjelenhessenek a delegáczió ülésein?

Széll Kálmán miniszterelnök: Az ügyrend határoz!

Rátkay László: Az alkotmány méltóságához nem tartozik-e hozzá, hogy a magyar nemzet megtiporva, meggyalázva ne legyen? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és akkor még a t. miniszterelnök ur veti fel a kérdést, hogy mi czimen intézzük hozzá az interpellációt? Mi czimen hallgatott a t. miniszterelnök ur ott? Mi czimen tette azt, hogy nem kelt fel mindjárt

első alkalommal, s nem tiltakozott azok ellen a visszaélések ellen?

Széll Kálmán miniszterelnök: Mi czimen? Mert nincs visszaélés!

Vészi József: Micsoda visszaélés?

Kubik Béla: Dicsérni való dolog volt ott!

Rátkay László: Azt gondoltam, hogy a mikor ily nagy kérdésben interpellácziót intéz az ember, csak a miniszterelnökhöz kell intézni, de ugy látszik, a miniszterelnök urhoz és Vészi t. képviselő urhoz is kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: A palatinushoz. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: T. ház! Iparkodni fogok elég higgadtan hozzászólani ehhez a kérdéshez és nem engedem meg, hogy külső körülmények következtében a dolog érdeméről a figyelem eltereltessék.

A t. miniszterelnök felelt, de egész válaszában érdemleges feleletet nem találtam.

Széll Kálmán mniszterelnök: Abban sem volt érdemleges felelet?! *(Mozgás a jobb- és a baloldalon. Zaj.)* Czáfolja meg, de ne mondja, hogy nem volt érdemleges válasz!

Rátkay László: Érdemleges felelet-e az, a mikor Magyarország miniszterelnöke azt mondja, hogy keresni fogom az alkalmat, hogy valahogyan a delegáczió hozzon megfelelő határozatot, hogy a magyar nemzet képviselője az ülésben megjelenhessen!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha olyan az ügyrend!

Rátkay László: Ez nem érdemleges felelet, és épen azt akarom bemutatni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem abban állott az érdemleges válasz!

Rátkay László: Elég higgadtsággal és türelemmel tárgyalom ezt a nagy kérdést, szíveskedjék a t. miniszterelnök is türelemmel meghallgatni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen én csak csodálkozom! *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay László: T. miniszterelnök! Lássuk csak a delegáczió ügyrendjét, mert méltóztatott a kérdést oda terelni, hogy az ügyrend határoz. Mit mond a delegáczió ügyrendjének 41. §-a? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja: A bizottság ülései rendszerint nyilvánosak.

Széll Kálmán miniszterelnök: A bizottságéi! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez is bizottság!)* Nem, az albizottság! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: T. miniszterelnök ur! Ha a forintot felváltjuk rézkrajczárokra, akkor nem pénz?

Széll Kálmán miniszterelnök: Pénz, de nem forint.

Rátkay László: Kevesebb értékü, de mégis csak bizottság. Azt mondja az ügyrend: »a bizottság ülései rendszerint nyilvánosak.« Most menjünk tovább: »azonban a miniszterek, a bizottság elnöke, 8 tag kívánságára zárt ülés tartható. Ily üléseken mindenekelőtt azon kérdés felett kell dönteni, van-e elég ok zárt ülésre«. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatik látni, t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: De az a bizottságra áll!

Kubik Béla: Minden ülés nyilvános!

Rátkay László: Azt akarja mondani ez az ügyrend. Hiszen ez az ügyrend a magyar parlament házszabályaihoz van alkalmazva. Azt akarja mondani — és ez a szelleme, és nem is lehet egyéb — azt akarja mondani, hogy a delegáczió ülései nyilvánosak, és hogyha a delegáczió rendkivüli, kivételes esetekben, — mert elismerem, hogy államügyekben, külügyekben, hadügyekben lehetnek bizalmas kérdések — esetről-esetre zárt üléseket kell tartani, akkor is első sorban a felett a kérdés felett kell dönteni, vajjon van-e helye zárt ülésnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hisz lássuk csak, hogy a t. miniszterelnök urnak egyáltalában nincs igaza. Felteszem a kérdést, vajjon ezek a zárt ülések titkosak-e? Hisz a hirlapokban megjelennek róluk a tudósitások, a kőnyomatosban, és a többi hirlapban.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is zárt ülések, csak albizottsági ülések.

Rátkay László: A sérelem tehát épen itt van; itt a hazugság, a szemfényvesztés. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen abban van, hogy a bizottság zárt üléseket tart.

Ez a bizottság elzárkózik, nem ereszti be a magyar képviselőket és akkor hamis kivonatokkal, hamis tudósitásokkal látják el a közvéleményt. *(Zaj.)* Hát nem hamis tudósitás az, mikor a referádában azt olvasom, hogy a hadügyminiszter és a külügyminiszter ezt és ezt felelte, és ugy van feltüntetve, hogy magyarul felelte, pedig német nyelven mondta? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát én szeretnék ezen kérdésben világot látni, és azért azt a kérdést, miután a miniszterelnök ur nem ad rá talpraesett és igaz feleletet, ide adresszálom a t. ház elnökéhez. Ez a kérdés a ház kérdése, ebben az esetben a háznak a méltósága, egy képviselőnek a mentelmi joga is megsértetett, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ehhez tartozik, hogy a képviselő képviselői jogának szabad gyakorlatában megsértve ne legyen. De hiszen ez a bizottság a mi bizottságunk. Nem mi küldöttük ki? Nem a ház küldötte-e ki? Ha tehát ez a bizottság nem tartja meg ügyrendjét, az alkotmányos garancziákat, ezt a kérdést ezennel a t. ház elnökének tudomására hozom és felállitom a kérdést egyenesen és nyiltan: vajjon a bizottság tárgyalásainak nyilvánosságát olyan megszoritólag magyarázza-e gróf Apponyi Albert, a ház elnöke, mint magyarázta Széll Kálmán, a miniszterelnök!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azért mégsem bizottság!

Rátkay László! Majd elvárjuk a feleletet, hogy mit fog mondani a t. elnök ur.

A t. miniszterelnök ur azt mondta, hogy sajnálja, hogy ott nem voltunk. Hát kissé komikus az a sajnálkozás, hogy először be nem eresztenek és aztán sajnálják, hogy ott nem voltunk. *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem én voltam, a ki be nem eresztette!

Rátkay László: De ott volt a miniszterelnök ur is.

Széll Kálmán miniszterelnök: A folyosón találkoztunk!

Rátkay László: De meghallhatta!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen elmentem!

Rátkay László: Hát, t. miniszterelnök ur, én is sajnálom, hogy ott nem voltam, mert biztosithatom a t. miniszterelnök urat, hogy bár nem vagyok Magyarország miniszterelnöke, hanem csak egyszerü képviselő, én Magyarország nyelvének méltóságát megvédelmeztem volna, és én nem engedtem volna, hogy ott németül beszéljenek sem a hadügyminiszter, sem a külügyminiszter. Azt nem lehet tűrnünk, a mit önök csinálnak. Önök a magyar nyelvet nem nézik, mint egy édes anyjukat, a kit állandóan, hűen a sirig szeretni kell, önöknek szerető a magyar nyelv *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* . . .

Kubik Béla: Addig jó önöknek, mig a konyhára hoz valamit! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Nekem van észrevételem a t. képviselő urnak utolsó szavaira; én azokat a parlamenti tanácskozási szabályokkal meg nem egyeztethetőknek tartom. *(Nagy zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet ily váddal illetni a magyar parlamentnek egy tagját, vagy pártját. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Hát csak az eszmét fogom ismételni, a szót nem, ha ugy tetszik a t. elnök urnak. Midőn arról van szó, hogy vidéken banketteken pillanatnyi dicsőséget szerezzenek a t. miniszter urak, akkor beszélnek a magyar nyelvről; hanem mikor a delegációban meghallják a sarkantyupengést, s katonákat látnak, vége van a szeretetnek, vége van a tiszteletnek, vége van a bizalomnak; megtagadják háromszor az első sarkantyupengésre. *(Igaz! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ismétlem, hogy ez a kérdés nem az én kérdésem, ez a kérdés a nemzeti méltóság kérdése. Minek hoztuk ide? Azért hoztuk ide, mert nem akarjuk már tovább tűrni azokat a visszaéléseket, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy az alkotmányos szabadság örve alatt, — hogy azt a szót használjam, a melyet a honvédelmi miniszter ur használt, — benne legyünk a legnagyobb abszolutizmusban, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert nem akarjuk tovább tűrni, hogy a katonaság lábát ennek a nemzetnek szivére tegye, hogy a delegáczió tárgyalása ne legyen egyéb, mint pióczarakás a nemzet testére, hogy az addig szivja, mig egy csepp vér van benne. Ezért nem veszem tudomásul a választ. *(Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Barta Ödön képviselő urat illeti a szó.

Barta Ödön: T. ház! Midőn a t. miniszterelnök ur válaszára észrevételeimet megtenni óhajtom, a t. ház szives türelmét kérem, mert válaszom nem u. n. Rechthaberei alapján áll, — mint azt a delegációban mondanák — hanem áll a nemzet jogait védelmező kötelességem alapján, a melyet a t. elnök ur, a kivel vitatkozni nem szabad, — nem is szándékozom, — Bakonyi t. barátomnak nem engedett kifejteni, remélem, később meg fogja engedni, hogy az kifejtessék. Meg kell ezt vitatnunk, mert nemcsak az ország alkotmányos jogainak egyikén általánosságban, hanem szorosan véve a magyar országgyülés házszabályainak helyes alkalmazásán is sulyos sérelem esett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A ki innen a képviselőház megbizatása alapján megy valahová, országos ügyek intézésére, az magával viszi nemcsak azt a pánczélt, melybe a mentelmi jog alapján be lehet takarózni, hanem azt a kötelességet is, hogy a ház méltóságát a házszabályokban előirt korlátok közt mindenütt és mindenkivel szemben a legszigorubban megvédelmezze. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nincs itt sem egynek, sem többnek, sem száz, sem kétszáz képviselőnek joga arra, hogy összeüljön szkupcsinába, s a házszabályokban gyökerező alkotmányos jogok valamelyikét megsértse, vagy azok megsértésében segédkezzék. Bakonyi t. képviselőtársam a házszabályok alkalmazása czimén kért szót, s ettől a szólási jogtól egyelőre, valószinüleg félreértésből, megfosztatott, de valószinüleg meg fog adatni neki a jog, hogy nézetét kifejtse. Azt hiszem, ez a házszabályoknak oly túlszigoru alkalmazása, mely az igen t. elnök ur magas szárnyalásu székfoglaló programmjában kifejtett elvekkel ellentétbe jutott, de ezt most csak mellesleg emlitem fel, az interpellácziára adott válasz keretéből ki akarom kapcsolni, s most rátérek a t. miniszterelnök ur válaszára.

A t. miniszterelnök ur válaszában egy oly témát érintett, a melyet nem hagyhatok szó nélkül, habár a miniszterelnök ur jónak látta közbeszólás utján azt helyreigazitani. Nem lehet szó arról, hogy én felszólalásom bevezetésében arról beszéltem volna, hogy a delegáczió ez évben milliárdokat szavaz meg. Az imént tárgyaltuk le a költségvetést, harmadszori olvasásban most szavaztatott meg; az egész állam költségvetése ezer és egynéhány milliót tesz ki, tehát csak egy milliárdnál vagyunk az egész költségvetésben, a melyben pedig a közös költségvetésbeli összegek is benne vannak. Szó sem lehetett

tehát ilyen botlásról. Az egészet csak annak tulajdonitom, hogy a t. miniszterelnök ur annak a mondatnak egyik felét nem hallotta. *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Most is csak felét hallom!

Barta Ödön: Azt mondtam t. i.: ilyen módon tárgyalt az a bizottság, a mely a nemzet erejéből már eddig milliárdokat vont el. Én ezt az állitásomat ilyen alakban most is fentartom. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a miniszterelnök ur, — és ha egyéb okom nem volna rá, ez szolgálna viszonválaszomra okul — hogy a nyilvánosság csak formalitás. Az olyan nagytudásu közjogásztól, mint a miniszterelnök ur, ez nem lehet egyszerü elszólás. De ha ez neki nézete, akkor a mi egész interpellácziónk, a mi egész működésünk, egész bázisunk, a melyen működünk, meg van ingatva. Ha igaz az, hogy a nyilvánosság csak formalitás és a ház ezzel egyetért, akkor méltóztassék ezt kimondani és mi majd le fogjuk vonni abból a konzequencziákat. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A nyilvánosság a legfontosabb alkotmányjogi garancziája a nemzetnek, *(Zajos helyeslés a balés a szélsőbaloldalon.)* a melylyel a nemzet minden egyes tagja ingerencziát gyakorol a képviselőház és egyáltalában az ország ügyeit intéző minden tényezőnek minden működési aktusára.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is ugy van az! Nem azt mondtam! Nem formalitásnak mondtam; csak ellentétben a lényeggel! A tárgyalásnak nem az érdeme, hanem módja!

Barta Ödön: Örülnék, hogyha ebben a föltevésemben csalódtam volna; örülök, ha a t. miniszterelnök ur elismeri, hogy az nem lehet ugy, a hogyan a vita hevében mondotta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy mondtam! Ön sem hallott engem! Hiszen ha erről disputálunk, akkor a másikról is lehet! *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Engem nem zavar a közbeszólás. Csak azt nem akarom engedni, hogy a mit én a t. miniszterelnök ur beszédének figyelmes meghallgatásakor szószerint feljegyzek, annak megtörténte vita tárgyát képezhesse. Tehát örülök, hogy a t. miniszterelnök ur velünk egy nézetben van, hogy a nyilvánosság nem formalitás.

Széll Kálmán miniszterelnök: Már azt csak sohasem mondtam!

Barta Ödön: Ha nem formalitás, akkor a delegácziónak az az u. n. albizottsága lényeget sértett, még pedig alkotmányjogi lényeget. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nyilvánosság a lényege e ház tárgyalásának és ez a lényeg átvitetett a ház autonom szabályaiba, még pedig az egész vonalon. Ki van mondva a házszabályokban, hogy minden bizottságban és minden albizottságban minden képviselőnek joga van megjelenni. Hogy ez az országos u. n. bizottság a háznak a bizottsága is, hogy annak a bizottságnak a fiókja az az albizottság: ezáltal még mindig nem veszíti el azt a jellegét, hogy eredetére és igy megtartott jellegére nézve is az ennek a háznak bizottságával egyenlő tekintet alá essék. A ki ott működik, csak mint törvényhozási tag működik. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* Mint a törvényhozás tagja vesz részt az ország ügyeinek intézésében. Ott tehát minden képviselőnek joga van megjelenni.

A t. miniszterelnök ur egy igazán veszedelmes módjával a szillogizmusnak, vagy tán egy kis szofizma volt benne, — a világért sem akarom ezzel megsérteni a miniszterelnök urat —, ügyesen ki akar térni az elől a dolog elől. *(Egy hang balfelől: Ügyes!)* Azt mondta, hogy a ház a maga szabályaiban deklarálja, hogy a bizottsági üléseken a képviselő jelen lehet és igy egészen természetesnek tartja a miniszterelnök ur . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Világos!

Barta Ödön: . . . hogy a delegáczió pedig kimondja, hogy ott csak delegátus lehet jelen. T. miniszterelnök ur, itt hiányzik egy tétel. Delegátus a mi részünkről csak képviselő lehet.

Széll Kálmán miniszterelnök: Vagy főrend!

Barta Ödön: A főrendek dolgát tessék a főrendekre bizni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azért országos bizottság!

Barta Ödön: Én csak mirólunk, képviselőkről beszélek most. Igaz-e ez? Magasabb kvalifikáczió-e a delegátusság?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem, de országos bizottság!

Barta Ödön: Az országos bizottság fogalmát is tisztába hozom a miniszterelnök urral. Az országos bizottság elnevezés egyszerü abuzus. Minden bizottság, a melyet a törvényhozás kiküld, országos érdekü bizottság. Országos bizottságnak van nevezve a közös ügyek tárgyalására kiküldött delegáczió is, ez a drága, u. n. országos bizottság. De ez a minősége, hogy országos bizottság, a házszabályokban megnyilatkozó szuverén akaratát a háznak nem helyezte hatályon kivül. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* És ne tessék összetéveszteni t. miniszterelnök ur, vagy ne tessék lehetővé tenni, hogy mások összetéveszszék az u. n. regnikoláris bizottságokat az országos bizottsággal. *(Folytonos zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* Egy kicsit fárasztó a dolog, t. ház, nem is vagyok egészen diszponálva, de nehéz kötelességemet teljesitenem kell ily körülmények között is. Igen kérem a t. házat, méltóztassék nekem ezt a feladatomat lehetőleg könnyebbé tenni. Hamarább is bevégzem, tisztábban is kifejthetem álláspontomat, ha egy kicsit több figyelmet szentel nekem a ház. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az országos bizottság azon neme, a melyet a t. miniszterelnök ur emlitett, t. i. a regnikoláris bizottságok, a mint méltóztatnak tudni, nem rónak direkte terheket a nemzetre, azok igazán csak előkészitenek bizonyos dolgokat ugy,

a hogy; tény azonban, hogy azoknak a tárgyalásaiból közvetetlen határozat erejével a nemzetre terhek nem hárulnak. De a delegáczió határozatai olyanok, hogy az azokban kifejezett megterhelés mennyisége többé a házban megvitatás tárgyát nem képezheti. Ha tehát az egyikben igaza volna a t. miniszterelnök urnak, mint a hogy nincs igaza, mert az u. n. regnikoláris bizottságokra nézve sehol sincs kimondva, hogy azoknak ülései nem nyilvánosak, sokkal kevésbbé lehetne igazsága még akkor is a delegáczióra nézve, a mely a nemzet ilyen vitális jogainak a megvitatására van kiküldve. *(Folytonos zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Barta Ödön: Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy az albizottság nem hoz határozatot, az albizottság csak előkészit bizonyos dolgokat és én mulasztást követnék el, hogyha ennek a kérdésnek a tisztázására is néhány szót nem ejtenék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ki bizta a delegáczióra, hogy a maga munkáját másra bizza? *(Mozgás jobbfelől.)* A t. miniszterelnök ur csodálkozik rajta, hogy én ezt kérdezem. Ne méltóztassék csodálkozni, mert én tudom, hogy miért teszem. Az a bizottság már maga egy kis testület, egy egészen kis testület a két törvényhozó tényezőhöz képest. Nincsen megbizva azzal, hogy a maga munkáját másra átruházza, illetőleg megelégedjék azzal, a mit mások tanulnak. Neki a dolgokat tanulmányoznia kell és mindenkinek meg kell ezt tennie! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De itt ismét a bizalomnyilvánitás túltengésével találkozunk, a mely az ország érdekeinek elhanyagolására vezet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Engedelmet kérek, hogyha a t. albizottság nyolcztiz tagja tud is valamit, miből tudhat meg valamit és miből szerezhet magának meggyőződést az, a ki ott közvetlenül nincsen jelen, mert naplók nincsenek? Csak attól a 8—10 tagtól, a ki ott jelen van. Már pedig ezen az alapon ott annak a 60 tagnak jó lelkiismerettel megszavaznia semmit nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ez nem afféle tréfára venni való dolog, t. ház, a mit én mondok. A mi az albizottságban történik a jelenlegi állás szerint, az titkos; mondjuk azonban, hogy nem titkos, de elvész és csak azok számára marad meg, a kik ott jelen vannak.

Hát, igen t. miniszterelnök ur, az, a ki nem vett részt az albizottságban, pl. a hadügyi albizottságban és nem gyönyörködhetett annak a berendelt, odakommandirozott tábornoknak nagy, tudományos értékü előadásában, az vajjon miből szerzett magának megnyugvást arra nézve, hogy ez az előadás tényleg olyan meggyőző, hogy azt csakugyan el lehet fogadni? Semmiből, pusztán a hitből, a bizalomból, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melylyel egymás iránt viseltetnek és a melyet jogosultnak tartok a magánéletben, de nem tartok jogosultnak a parlament ellenőrzési kötelessége szempontjából, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ezen parlamentnek sem egyes tagjai, sem összessége nincsen arra feljogositva, hogy egy tábornok gyönyörü előadásának hatása alatt, minden bővebb tanulmány nélkül, milliókat megszavazzanak. *(Ugy van! Ugy van! szélsőbaloldalon.)*

És ha igaz az, a mit a miniszterelnök ur mond, a mit nem is vonok kétségbe, a mennyiben ez a judicium dolga: kérdezem a t. miniszterelnök urtól, hogy a delegáczió albizottságának minden tagját olyan nagy lumennek tartja-e, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* hogy annak a tábornoknak egy akadémiai értekezés sulyával és hatásával biró nagy előadását első hallásra megérthesse, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és összes vonatkozásaiban alkalmazni is tudja? Ha igen, akkor meghajlom azon albizottság tagjai előtt. De nem hiszem. Mert szakdolgokban, t. ház, igenis meg lehet tanulni a lényeget, de azokat tanulmányozni kell. Nekem is volt, másnak is lehetett alkalma olyan kérdéssel foglalkozni, a mely nem tartozik közvetlenül szakmájába. Ha az a kérdés előttünk fekszik, ha nyugalommal, odaadással, utánjárással tanulmányozzuk, megérthetjük a lényegét, de a t. »lumen« urak *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* ott annak az albizottságban ülő tábornoknak kápráztató hatásu előadása alapján, a mely csak káprázat .... *(Széll Kálmán miniszterelnök tagadólag int.)* Kérem, igenis káprázat; teljesen jó értelemben mondom; az a szeme fényét elveszi az embernek, ha ott mindenféle részletekbe menő olyan magyarázatokat adnak, a melyeket a miniszterelnök ur is akadémiai értekezés sulyával birónak nevez, abból vajmi kevés alapot nyerhettek az elhatározásra. Én magamról is itélve, azt hiszem, hogy azok a t. urak abból vajmi keveset értettek, de mert nagyon szép volt, elhitték és megszavazták a költségeket. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A tárgyalásnak ezen módjából most a végeredményeket vonom le. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Tegyük fel, hogy ezen urak meg vannak nyugodva. Tegyük fel, hogy meg is értették azt az előadást. Tegyük fel, hogy megnyugvásuk tudáson alapszik. De mi tőlünk milyen czimen fogja követelni a miniszterelnök ur, hogy azt a tételt beilleszszük a költségvetésbe? Előttünk sem akadémiai értekezés, sem magyarázat nem fog feküdni, sem tábornok nem fog ülni és magyarázni! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* csak egy tétel, a melynek részleteit tanulmányozták nyolczan; a melyet megszavaztak hatvanan, és majd ide hozzák elibénk, hogy mi 450-en ismét szavazzuk meg. Nem formális kérdés ez, hanem a t. albizottságok és illetőleg az albizottságokat vezénylő táborszernagy urak kényelmesebbnek találják azt, hogyha a hallgatóság nincs benn, mert akkor sok mindent lehet elmondani, . . .

Rakovszky István: Ugy van!

Barta Ödön: . . . és még sokkal több mindent lehet el nem mondani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mig ellenkezőleg, ha a nyilvánosság a delegátus urakat egy kissé feszélyezné ott, a hol az ország sorsát intézik, akkor ők is sokkal többet kiváncsiskodnának és sokkal több kérdésre követelnének választ. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, arra szólit fel a t. miniszterelnök ur, hogy mondjunk egy esetet, a midőn a delegáczió túllépte saját hatáskörét. Nem akarok részletesebben belebocsátkozni e kérdések tárgyalásába, de mert a t. miniszterelnök ur kiváncsian kérdezte ezt tőlünk és ezen kiváncsiságban ezúttal gúny is volt, mert ezzel azt mondja, hogy ilyen eset nem is fordult elő: ajánlom a t. miniszterelnök urnak, hogy kegyeskedjék a ház naplójának 1879. november 11—13-diki adatait elolvasni. Nagyon hosszas volna, ha azokból czitálnék, tehát csak rámutatok arra, hogy igenis történt panasz is, még pedig nagyon illetékeseknek elismert tényezők részéről, a kiknek közjogi korrekt tudását, közjogi sulyát a t. miniszterelnök ur ma is igen nagyra becsüli. Az egyik ott ül az elnöki széken. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Igenis megtörtént, hogy a delegáczió túllépte hatáskörét nem egyszer és ha tudni akarja a t. miniszterelnök ur, még az albizottsági urak is nagyon túllépik a hatáskörüket. Tehát ha igaz az, hogy a delegáczió hatásköre szoros magyarázatokkal van körülirva, azt kérdezem, hogy milyen alapon lépett életbe az az uzus, vagy mondjuk, abuzus, hogy az albizottságok meg lévén hatva az eléjük terjesztett előadásoktól, azoknak gyönyörü tartalmától, esetről-esetre bizalmat nyilvánitanak nemcsak az illető miniszter iránt, hanem egész működése iránt, a melyet különben egész részletesen nem is ismernek?

Én nem tudom, hogy a t. miniszterelnök ur miért nem kap innen minden egyes javaslat tárgyalásakor ilyen dekorácziót. Mert ezek az urak ott az albizottságban valóságos dekorácziókat osztogatnak. Hiszen mikor egy parlamentnek egy bizottsága, a mely egyedül hivatkozhatik arra, hogy ismeri az adatokat, előre bizalmat nyilvánit nemcsak az egyén, nemcsak annak formái, hanem egész politikai működése iránt, akkor már előre le van fegyverezve az a plénum, akkor az átruházza egész hatáskörét arra a kis albizottságra és az az albizottság föléje helyezkedik még a parlamentnek is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hova jutunk akkor mi, ha azt mondják, hogy a mi megbizásunk körében eljárt egyének a mi nevünkben bizalmat szavaztak annak a politikának, mi pedig itt elő fogjuk venni a tételeket és azt mondjuk, hogy ez is felesleges, az is felesleges, nem illesztjük bele a költségvetésbe, tehát elitéljük azon politikát, a melyre azok a mi megbizottaink rátették a dekorácziót.

Tehát igenis túlterjeszkedett a delegáczió a maga hatáskörében; *(Zaj.)* túlterjeszkedett akkor is, mikor Boszniát okkupálta. Mert — hogy még egy példát idézzek — nemcsak Ausztria és Magyarország okkupálta Boszniát, hanem ez a delegáczió annektálta is magának a nélkül, hogy ahhoz bármi néven nevezendő joga lett volna. Nem akartam a t. miniszterelnök urral a multkor erről vitázni; de mert kérdezte, hogy hol terjeszkedett túl, hát most megmondom, bár azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur ezt tudja, de kérdésével azt a hitét árulta el, hogy mi nem tudjuk. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Hát megmondom, mit kellett volna csinálni. Ha lett volna önöknek bátorságuk, akkor a változott viszonyokhoz képest az 1867 : XII. t.-cz. rendelkezéseit meg kellett volna változtatni.

Rakovszky István: Kibőviteni!

Barta Ödön: T. i. ki kellett volna azokat bőviteni a változott viszonyokhoz képest, mert örök törvényei csak a természetnek vannak. De ehhez nem volt bátorságuk, hát megkerülték. Behatolni nem mertek, de hogy megkerüljék, ahhoz volt bátorságuk. Azt mondták, mit csináljunk vele? És odaadták a delegácziónak. Csakhogy ezzel önök maguk forditották fel az 1867 : XII. t.-cz.-et, mert ebben szorosan megvan mondva, hogy semmi más ügy a delegáczió elé nem tartozhatik, mint az, a mit ebben a törvényben a két állam törvényhozása egyetértőleg oda utalt. Volt talán egy más ok is, t. i., hogy Magyarországon még talán ment volna, de Ausztriában minősitett többségre, kétharmad többségre van szükség az 1867 : XII. t.-cz. módositásához és azzal a konglomerátumával a pártoknak, mely ott azelőtt is exisztált, nagyon nehéz lett volna kétharmad többségre szert tenni oly kérdésben, a melyből semmi haszon sem származik sem egyik, sem másik ottani tartományra. Rést ütöttek tehát, de kiterjesztőleg a delegaczionális intézmény javára és csonkitólag a magyar parlament hatáskörére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És hogy végezzek ezzel a kérdéssel, még csak egy dologra kell reflexiót tennem. A t. miniszterelnök ur hivatkozott arra a preczedens esetre, mely Pázmándyval történt. Az eset az volt, a mikor Pázmándy a delegáczió egy albizottságának ülésében meg akart jelenni. Ennyiben hasonlit a tegnapi eset. De már most, a mit a t. miniszterelnök ur ebből konkluziókép le akar vonni, az már egy kissé kényesebb kérdés. A t. miniszterelnök ur arra hivatkozott, hogy az akkori miniszterelnök milyen álláspontot foglalt el. Először is azt hiszem, t. miniszterelnök ur, hogy saját jól felfogott érdekében nagyon kivánatos, hogy a közjogi magyarázatok terén ne kövesse akkori elődjét, mert tudjuk, hogy az akkori miniszterelnök a közjogi értelmezések terén egymástól igen különböző, sőt egymással homlokegyenest ellenkező álláspontokat igen ügyesen tudott védeni. Azonban a t. miniszter-

elnök ur sulyt helyez arra, hogy őt ugy közjogi, mint egyéb tekintetek érvényesitése körül is konzequensnek ismerjük el, azért ezen precedensre neki nem volna szabad épitenie. De nézzük már, hogy mit mondott az akkori miniszterelnök. Azt mondotta, hogy ép ugy, mint a képviselőház összes tagjai számára nyilvánosak a képviselőház bizottságai, de más számára nem, ép ugy a delegáczió albizottságának ülésében is, mint hallgatók részt vehetnek a delegáczió többi tagjai. Ebből vette a t. miniszterelnök ur azon argumentumot, hogy delegátusnak delegáczióban, képviselőházi tagnak képviselőházi bizottságban lehet megjelennie.

Ezt, t. miniszterelnök ur, komolyan megvédelmezni nem sikerülhet még a miniszterelnök ur ékesszólásának sem. Mert hogy egy képviselőnek kevesebb joga legyen, mint egy képviselőből lett delegátusnak, azt Magyarországon senkivel elhitetni nem lehet. Az én nézetem, de a t. miniszterelnök ur nézete is az, hogy a képviselő a nagyobb kategória, a delegátus a kisebb kategória. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem!

Barta Ödön: A delegátus nem kisebb kategória?

Krasznay Ferencz: Átruházott hatáskör!

Barta Ödön: A delegátus nem alfaj?

Gr. Zichy Aladár: Minket a nemzet nem ugy küldött ide!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem helyezem a delegácziót a ház fölé! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Ha meg méltóztatnak engedni, megmagyarázom álláspontomat. *(Halljuk! Halljuk!)* A delegácziónak minden joga első sorban a nemzettől származik, épen ugy, mint a hogy magának a koronának a joga is onnan származik.

Azt mondotta az igen t. miniszterelnök ur, hogy olyan viszony, mint az osztrák és magyar, kevés van. Hát ilyen alakulás egyáltalában nincs, de épen ezért olyan valódi hamisitatlan parlamentáris felfogásnak kell is uralkodni ebben az országban, a milyent 1000 év története szankczionál. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ebben az országban minden jog a nemzettől származik. A megbizottnak tehát soha sem lehet több joga, mint a megbizónak. A t. miniszterelnök ur is elismerte, hogy a delegátusi minőség kevesebb, mint a képviselői minőség. Az a jog tehát, a mely megilleti a képviselőt, nem illetheti meg fokozott mértékben a delegátust. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt mondotta a t. miniszterelnök ur, hogy felelőségre lehet vonni a delegátust. Ugyan kérdem, hogyan és miképen lehet azt kérdőre vonni? Hacsak az Uristen itélőszéke elé nem szólitja azt a delegátust és ott meg nem számoltatja a lelkiismeretét, mi itt nem csinálhatunk annak semmit. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Alkotmányilag tehát tényleg ugy van — és ez az én állitásomnak erőssége, — hogy a delegátus a maga megbizását a háztól nyervén, nem birhat több joggal, de még annyi joggal sem, mint a képviselő. Ha a t. pénzügyminiszter ur azt mondja erre, hogy nem, ugy azt válaszolom, hogy most a t. miniszterelnök urral van jogom vitatkozni, de alkalmilag szivesen folytatom ezt a vitát a pénzügyminiszter urral. Már most a ház minden bizottságában joga van minden képviselőnek megjelenni és ellenőrizni azt a képviselőház által kiküldött bizottságot. Mennyivel inkább van tehát joga ellenőrizni egy vegyes bizottságot! Hol szerez magának megnyugvást a milliók megszavazására, ha nem ott, a hol azt tárgyalják, a hol hallhatja és láthatja, milyen alapon dobálják a nemzet millióit. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Disztingválni pedig a tekintetben, hogy delegáczió, albizottság, nem lehet, mert maga a delegáczió is csak egy albizottsága a parlamentnek, a törvényhozásnak; előkészitő bizottsága olyan dologra vonatkozólag, a melyre a végső szót maga a parlament, a törvényhozás mondja azután ki. Van azután a delegácziónak átcsempészett hatásköre is, a melyet mi ezekről a padokról perhorreskálunk, a melynek alapján t. i. közvetve adóterheket is állapithat meg. Hát én nem vitatkozom a miniszterelnök urral a tekintetben, megállapitja-e, vagy megszavazza-e a delegáczió azokat a terheket; csak megjelölöm az álláspontomat, mely szerint a delegáczió megállapitja a terhet mennyiségileg és a törvényhozás szavazza azután meg arra a fedezetet, és ennek a háznak van igenis kétségtelen joga — nem vévén birálat alá a mennyiséget — az egész tételt is törölni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én elismertem ezt, sőt hirdetem.

Barta Ödön: Akkor ebben a beismerésben benne van annak az elismerése is, hogy miután az összes adatok ott terjesztetnek elő az albizottságban, sehol sincsen fontosabb jog megsértéséről szó, mint épen azáltal, hogy lehetetlenné teszik a képviselőre nézve, hogy ezt az albizottságot a maga működésében ellenőrizze. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur összetéveszti a bizottságban való működést a bizottság működésének ellenőrzésével. Arról ne beszéljünk, igazságunk van-e, vagy nincs igazságunk, helyesen járunk-e el, vagy nem járunk-e el helyesen; a felett a nemzet itél, hogy helyesen járunk-e el, ha nem megyünk be abba a testületbe tanácskozni. Azt a jogunkat csak tessék nekünk meghagyni; de mi nem engedjük csorbitani azt a jogunkat sem, hogy a hol az ország ügyeit intézik, ott megjelenhessünk és láthassuk, hogy végzik kötelességeiket. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Jogunk van azt is megtudni, hogy kell-e és minő alapon kell a nemzet nevében kivánt áldozatokat meghozni?

És mert a t. miniszterelnök ur ez elől a kérdés elől ugy tér ki, hogy azt mondja, hogy az nem az ő dolga, méltóztassék megengedni, hogy azt kérdezzem én a t. miniszterelnök urtól, hogy hol orvoslandók tehát a ház alkotmányos jogain ejtett akármilyen sérelmek, bárhol ejtetnek azok? Magában a testületben? Hát ha a hadsereg megsértené Magyarország alkotmányos jogainak valamelyik részét, vagy a hadsereg valamely tényezője megsértené a ház tagjainak immunitását, vagy beavatkozik a ház tanácskozásaiba, vagy önkényüleg befolyást gyakorol a ház tanácskozásaira, hol fogjuk azokat orvosolni?

Széll Kálmán miniszterelnök: Itt!

Barta Ödön: Hát akkor nagyon örülök, hogy egy uton járunk, de azt tartom, hogy a miniszterelnök ur két minőségben ül ott: nemcsak a király minisztere, hanem egy többségre támaszkodó alkotmányos tényezője ennek az országnak, még pedig legelső alkotmányos tényezője, a ki felelős azon miniszterekért, a kiket, mint felelős minisztereket, a maguk hatáskörében enged szabadon gazdálkodni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. miniszterelnök ur rossznéven veszi tőlünk, hogy hozzá intézzük a kérdést . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy! Nem vettem rossz néven!

Barta Ödön: . . . ne csodálkozzék azon, hogy az ilyen állásfoglalását a helyzetnek megfelelő felháborodással fogadjuk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert igy azt látjuk, még pedig mély sajnálattal, hogy nem tudjuk megtalálni a fórumot, a hol a nemzeten ejtett sérelmek orvoslást, kiengesztelést nyernének. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem véleményt kértünk mi a miniszterelnök urtól, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem orvoslást, azonnali orvoslást, a nemzet sérelmére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mert ez válaszában nincs benne, legnagyobb sajnálatomra nem vehetem azt tudomásul. *(Hosszantartó élénk éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én azzal a joggal, hogy a t. képviselő ur viszonválaszára most megadjam a választ, élni nem kivánok, vagy legalább csak igen csekély mérvben kivánok, mert csak rövid, apró megjegyzésekre szoritkozom, olyanokra, a miket el nem hallgathatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay képviselő urat kérem, figyelmeztetem, legyen szives különbséget tenni országos bizottság és az országos bizottság által kiküldött albizottság, vagy választmány, vagy küldöttség között, mert az a kettő sehogy sem keverhető össze. A mi áll az országos bizottságra az ügyrend szerint, nem állhat arra az albizottságra, a mit az országos bizottság kiküld. És ha Rátkay képviselő ur azt mondja, hogy ha a forintot felváltják rézpénzre, az mégis csak pénz, s igy hát az albizottság is, a mi a delegáczió felváltása, mégis csak bizottság; önönmagának felelt meg a hasonlattal, a melynél frappánsabbat én nem használhattam volna: igen, pénznek pénz, de nem forint többé, hanem felváltott rézpénz, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* a minek sem forgalmi, sem belértéke, sem formája már többé nem ugyanaz. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja Barta t. képviselőtársam, hogy a regnikoláris deputáczió: az egy abuzus, mert az is csak olyan, mint minden egyéb bizottság, a bizottságok mind országos ügyekkel foglalkoznak. Nem abban van a különbség; országos ügyekkel foglalkozik minden bizottság, de az országos bizottság a két ház által, az országgyülés által van kiküldve, egyéb bizottság pedig lehet képviselőházi, lehet főrendiházi bizottság. És ha ez abuzus, akkor méltóztassék perbe szállni a mi egész jogfejlődésünkkel a régi időben, a mely megállapitotta a regnikoláris deputációk fogalmát, és a honnét a regnikoláris bizottságok, az országos bizottságok, a maguk eredetét vették.

Azt mondja a t. képviselő ur, ki bizta meg az országos bizottságot azzal, hogy a maga részéről megbizza az albizottságot a dolgaival? Engedelmet kérek, ez már igazán csak szójáték. Hiszen az országos bizottság nem idegenre bizza a maga dolgait, nem is bizza rá a maga jogait, hanem kiküldi előkészités és véleményes jelentéstétel végett a saját kebeléből ezeket, meg ezeket a tagokat, hogy adjanak neki véleményt. Mert az egész világon ez a bevett szokás, egyletek terén, nagyobb egyesületeknél, mindenféle egyéb jogi személyek körében, a melyek több egyénből állanak, és igy a parlamentekben is az a szokás, hogy kérdéseknek előkészitését nem kezdik a plénumban, hanem kezdik kisebb bizottságokban, a melyekre ezt a funkcziót bizzák. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt mondja a t. képviselő barátom, hogy én összezavarom a megjelenést a tárgyalással, a részvételt a megjelenéssel. Én nem! Én nem zavartam össze, hanem t. barátom zavarta össze csak az imént, a mikor azt mondta, hogyha a delegáczió a képviselőházból és ez a nemzetből veszi jogait, igy a delegációnak nem lehet több joga, mint a képviselőháznak. Nincs is több joga, abszolut nincs, de engedelmet kérek, az a joga van a törvény alapján, hogy bizonyos agendák elvégzésére kiküld a maga kebeléből tagokat, és e funkcziójában, a meddig ennek körén belül marad, hatáskörének korlátai közt ehhez joga van.

Hogy mennyire téves és kissé mesterséges, és mennyire szőrszálhasogató t. képviselőtársam érvelése, az mindjárt ki fog tünni. Mert ön, t. képviselőtársam, téveszti össze a részvételt a megjelenéssel, a mikor azt mondja, hogy a mennyi joga van a képviselőházban, ugyanaz a joga van a bizottságban. Hiszen az igazságügyi bizottság-

ban megjelenhet minden képviselő, a pénzügyi bizottságban megjelenhet minden képviselő, de ugyanaz a joga van-e a képviselő urnak, mint Barta t. képviselő urnak a pénzügyi bizottságban? Nincs ugyanaz a joga, mert a bizottsági tagokat bizonyos kérdéseknek bizonyos hatáskörben való elintézésére, véleményezésre, nem határozathozatalra, delegálta maga a képviselőház. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezek közt a kérdések közt meg kell tartani a kellő határvonalat egyformán. Én leszek az utolsó, a ki a képviselő fölé helyezném a delegátust; eszem ágában sincs. Az összes alkotmányos jogok gyakorlata ide tartozik, azokból semmit sem lehet elvenni, csak, a mit a törvény bizonyos korlátolt hatáskörben, bizonyos feltevések alatt distinkte és pozitiv módon a delegációhoz relegált. Ez nem teszi azt, hogy a delegációt fölébe helyezi a képviselőháznak, hanem egyszerüen azt jelenti, hogy mandátumot adott neki, hogy hatáskörében a törvény korlátai közt járjon el. Ez a helyes distinkczió, csak ez a helyes, és egyéb nem.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy nincs igazam, mikor azt mondom, hogy a delegáczió sohasem lépte túl hatáskörét, mert tud esetet, 1879-ből; és ez Bosznia ügye, és ebben hivatkozik a ház t. elnökére. Én azt hiszem, hogy a delegáczió a maga hatáskörét a boszniai kérdésben sem lépte túl és nem lépi túl. És ha 1879-ben gróf Apponyi t. barátom ama padokról vitatott egy nézetet — én nem tudom, mit vitatott — azt tartom, az a nézet helyes, hogy nincs a hatáskör túllépve. Hanem azt hiszem, Apponyi t. barátom csak azon szempontból vitatta, nehogy túllépje hatáskörét, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Akkor ellenzéki volt!)* mert akkor az első esztendőben tárgyalták a kérdést. Azóta, mióta meggyőződött minden ember és meggyőződhetett, hogy ebben a kérdésben sem lépi túl hatáskörét, én nem hallottam sérelmet, pedig Apponyi t. barátom 1879-től egészen 1899-ig még mindig ellenzéki volt. Ugy látszik, hogy a praxis azután az ő akkori, 1879-ben, pro futuro elmondott aggályait megnyugtatta. De mi a praxis? Az, hogy a delegáczió foglalkozik a Boszniát illető költségvetésnek csak a katonai terhekre vonatkozó részével, most ezek relegáltattak a delegáczió hatáskörébe és a delegáczió nem szavaz meg egy fikarcznyit sem egyebet, mint az okkupált tartományokban elhelyezett katonaság költségeit. A mi pedig Bosznia adminisztrációját illeti, azt nem vonta hatáskörébe, hanem miután a katonai terheknek megszavazása ezzel bizonyos összeköttetésben van és a közös pénzügyminisztert a törvény ezen tartományok adminisztrációjával felruházta, a mely közös pénzügyminiszter a törvény értelmében a delegációknak felelős, tehát a delegáczió kérdéseket intéz hozzá, mert akarja tudni, hogy milyenek ott az állapotok, de hatáskörét e tekintetben nem terjesztette túl, hanem tisztán megmaradt a katonai hatáskörben, mely a törvény által részére ki van jelölve. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezek után kérem a t. házat, méltóztassék ezen hosszura nyult vitát bezárni és válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rátkay László: Elmehetünk a delegáczióba, vagy nem mehetünk? *(Zaj.)* Hát feleljen Magyarország miniszterelnöke!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én érdemileg feleltem!

Lengyel Zoltán: Hát akkor elmegyünk *(Egy hang jobbfelől: Tessék inditványt beadni!)* inditvány nélkül is, tessék kivezettetni bennünket! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Ha az interpelláló urak nem kivánnak többé nyilatkozni, akkor következik a szavazás a felett, vajjon a ház tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát, igen vagy nem?

Erre a kérdésre nézve 20 képviselő névszerinti szavazást kért és ugyancsak 20 képviselő a szavazásnak holnapra halasztását kivánja. *(Mozgás jobbfelől.)* E szerint a névszerinti szavazást a holnapi napon délelőtti 10 órakor tartandó ülésen fogjuk megejteni. *(Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Gratulálok!

Elnök: Mentelmi jog megsértésének esetét akarja bejelenteni Kubik Béla képviselő ur. Ezt a ház elé terjesztem, illetőleg neki e czélból a szót megadni kötelességem.

Kubik Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnapi nap folyamán Rátkay László barátommal azokon az épületes tapasztalatokon okulva, melyeket itt Rakovszky István képviselőtársunktól hallottunk és ezeken a méltó és szép példákon felbuzdulva, kötelességünknek tartottuk, hogy utánanézzünk annak, vajjon azon igen t. delegátus urak az országos bizottságban miként tárgyalják az ország dolgait, hogy azt mi is megnézzük és a közvetlenség révén tapasztalatokat szerezzünk. Tudomásunkra jutott az is, különösen abból, hogy igen sok tarka-barka tiszt ment itt el a muzeum felé, hogy valószinüleg most lesz ott az a tárgyalás. Azoknak a nyomán elmentünk a muzeumba, azokon a labirintusokon át, mert a főbejáró nem volt nyitva és csakugyan megtudtuk, hogy ott a delegáczió ülésezni fog. Ott látva gróf Szapáry Gyula urat, a ki nézetem szerint egy előkelő tagja a delegátus társaságnak, egyenesen hozzá fordultam, megkérvén őt, hogy ő ezen ülésben a résztvehetést eszközölje ki. Jóelőre tanulmányozván a kérdést, tudtam azt, hogy esetleg olyasmi megtörténhetik, hogy a delegátusok nem fogják a képviselőnek megengedni azt, hogy ezt az ülést végighallhassa. Tehát azért fordultam hozzá, nehogy kellemetlenségnek legyek kitéve. Ő udvarias formák között visszautasitani látszott; ennek folytán kénytelen voltam egész határozottan kérni azt, hogy erre a kérésemre határozott feleletet adjon. Ő, miután látta a kérdésnek ilyen élesen

való feltevését, azt mondta, hogy erre nem válaszolhat, mert ezt kénytelen a bizottság elé terjeszteni. Ezzel az ajtók becsukódván, b. Wodianer Albert, ugy gondolom, hogy ő a háznagya a delegációnak, kijött és tudatta velünk azt, hogy az albizottság azt határozta, hogy majd a plénum elé fogja terjeszteni a kérdést, vajjon mi bemehetünk-e abba az albizottságba.

Miután nekem az a nézetem, hogy ha a képviselőt politikai jogainak gyakorlatában bármi megakadályozza, az a mentelmi jogot sérti meg *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és ha én a háznak valamelyik bizottságába akarok menni és abban megakadályoztatom, akkor én képvisèlői működésemben látom magamat korlátozva; *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* miután azt hiszem, hogy a delegáczió a képviselőháznak egy bizottsága, méltán hihettem azt, hogy engem oda be fognak ereszteni, ha ezt különösen megkérem; miután engem oda be nem eresztettek, lefelé jövet a lépcsőn — ezt az inczidenst is el kell mondanom — találkoztam két társasággal. Az egyik társaság volt Rakovszky István és Szentiványi Arpád képviselő urak, kik mindketten, elmondván az esetet, felszólitottak, azt mondták, hogy: »gyertek vissza«, mi azonnal meg fogjuk tenni a lépéseket arra nézve, hogy a delegácziót végighallgathassátok. Ez szabadelvü felfogása egy kérdésnek, ez a jóakarat és ügybuzgóság az ügy érdekében. A másik társaság volt az igen t. miniszterelnök ur, kivel hasonlóképen közöltem a kérdést. Ő azonban ilyen szabadelvüen nem kivánt eljárni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen csak már odalent találkoztunk!

Kubik Béla: Ő azt ilyen szabadelvüen nem fogta fel, hogy jőjjenek az urak vissza, majd fogok e tekintetben valamelyes lépést tenni, a mire mi mindenesetre nagyobb sulyt fektettünk volna, mint Rakovszky István barátom és Szentiványi Árpád képviselőtársam visszahivására, mert azt hihettük volna, hogy a miniszterelnök ur közbevetve magát, valószinü, hogy e tekintetben a tárgyalást más eredménynyel fogják lezárni.

Pichler Győző: Münnich nem engedte meg!

Kubik Béla: Mindezek folytán, bár izgat az, hogy a miniszterelnök ur előbbi kijelentéseire megjegyzést tegyek, nem akarok erre kiterjeszkedni. Az most nem feladatom, csupán bejelenteni akarom Rátkay László barátom, és az én mentelmi jogom megsértését. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Miután mentelmi jog megsértése jelentetett be a háznak, a házszabályok 168. §-a értelmében ez a bejelentés minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasittatik. Kiván-e a ház záros határidőt kitüzni? *(Igen!)* Minthogy tudom, hogy az a szándék forog fenn, hogy a ház ülésezésében, a mai, illetőleg, ha a szavazás holnap történnék, a holnapi naptól kezdve bizonyos ideig szünetet tartson, talán azt lehetne mondani, hogy a mentelmi bizottság jelentését ezen elhatározandó szünet utáni első ülésén mutassa be. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak tehát ilyen értelemben határozni? *(Helyeslés.)*

Krasznay Ferencz: Az alatt a delegációknak vége lesz!

Elnök: Kérem, a ház már belenyugodott.

Rakovszky képviselő ur személyes kérdés czimén kért szót.

Rakovszky István: Személyes kérdésben kérek szót.

Azelőtt a házat akartam megkérni, hogy engedje meg, hogy hozzászóljak ehhez a tárgyhoz, de miután Kubik Béla t. képviselőtársam és barátom rám hivatkozott, személyes kérdésben kérek szót, mert meg akarom indokolni, hogy akkor, mikor én őt tegnap biztattam, hogy forduljon vissza, nem akartam semmit a törvény ellen, nem akartam semmit a delegáczionális ügyvitel ellen véteni.

T. képviselőház! Én igenis abban a nézetben vagyok, hogy a t. képviselőház minden tagjának joga van a tárgyalásokon mint hallgatónak részt venni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt a nyilvánosságot ebben az alakban kétszeresen kivánom akkor, a mikor mi ellenzékiek csak a többségnek kegye folytán ülünk ottan. Mert ha a többség mi ránk nem szavaz és ha azt határozza el, hogy az ellenzékieknek helyt nem ád, többé semmiféle ellenőrzés nincs. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugy veszem észre, hogy a ház igen t. elnöke azt véli, hogy ez nem tartozik a tárgyhoz. Kérem tehát az igen t elnök urat, kérdezze meg a házat, megengedi-e, hogy eltérjek a személyes kérdéstől és a tárgyra magára kiterjeszkedjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Megkérdezem tehát a háztól, vajjon megengedi-e, hogy Rakovszky képviselő ur, midőn személyes kérdés czimén kért felszólalást, ennek határán túlterjeszkedhessék és a kérdéshez magához hozzászólhasson? *(Megengedjük!)* A ház tehát belenyugszik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak röviden! *(Egy hang a néppárton: Ugy mint a t. miniszterelnök ur!)* Nekem jogczimem van, itt meg engedély folytán történik a szólás!

Rakovszky István: Engem azért késztet egy belső hang felszólalásra, mert a t. miniszterelnök urnak elmondott beszéde nem elégit ki. A t. miniszterelnök ur kilátásba helyezte azt, hogy intézkedni fog, hogy ezen ügy a delegáczió által megbeszéltessék és hogy a nyilvánosság a legtágabb értelemben érvényre jusson.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy mondtam!

Rakovszky István: Nem igy mondta a t. miniszterelnök ur?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem! Tessék elolvasni!

Rakovszky István: Kértem, de nem adták ide, mert még nem volt kész!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem fogom kikorrigálni!

Rakovszky István: Annál inkább indokolt az én felszólalásom! Abban a nézetben vagyok, hogy már most semmiféle további intézkedésre nincs szükség. A t. képviselőház minden tagja ott részt vehet, mert nem áll az, a mit a t. miniszterelnök ur mondott, a mikor hivatkozott az 1867. XII. t.-cz. 45. §-ára, a mely azt mondja, hogy a bizottság ülései rendesen nyilvánosak lesznek. Ez a generális szabály; *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* tehát minden ülés nyilvános. »A kivételi szabályok e részben az ügyrend által fognak megállapittatni.« Tehát ha egy kivétel van, annak külön az ügyrendben kell megállapitva lenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: A bizottságé!

Rakovszky István: Mi áll az ügyrendben? A kivételre nézve csak az, hogy a bizottság ülései . . .

Széll Kálmám miniszterelnök: Mindig csak a bizottságé!

Rakovszky István: . . . rendszerint nyilvánosak, azonban a miniszternek, a bizottság elnökének vagy nyolcz tagnak kivánatára zárt ülést is tarthat. Tehát csak a bizottságra szól az, hogy zárt ülést tarthat és ez is csak három esetben történhetik: ha valamely miniszter, az elnök vagy nyolcz tag kivánja. Máskor tehát zárt ülést vagy a nyilvánosság kizárásával ülést nem tarthat.

Széll Kálmán miniszterelnök: A bizottság!

Rakovszky István: De a miniszterelnök ur azt mondja, hogy ez csakis a bizottságra szól. De hol van az megmondva, hogy az albizottságra ez nem terjed ki? Ez sehol sincsen megirva. Miféle szabályok szerint tarthat tehát az albizottság ülést a nyilvánosság kizárásával? De ha a t. miniszterelnök ur igy állitja fel az okoskodást, akkor ugyanezzel az okoskodással az albizottságban is kérni kell a zárt ülést mindig külön-külön, a miniszternek, az elnöknek, vagy nyolcz tagnak, a mi azonban tudtommal nem történt.

A t. miniszterelnök ur hivatkozik arra, hogy 34 év óta ilyen és amolyan az uzus. Hát ha ilyen volt, az elég hiba. De a t. miniszterelnök ur elfelejti, hogy a delegációnak a hatásköre megszünt abban a perczben, a mikor az feloszlott, bármit is határozott a mult delegáczió a nyilvánosságra nézve, az a mostani delegációt nem kötelezi, a mostani delegációra csakis a törvény és az ügyrend az irányadó.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is határozott e tekintetben semmit!

Rakovszky István: Akkor hogyan lehet az, hogy gr. Szapáry Gyula nem engedte be a két képviselőt?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem hivatkozott a mult delegáczió határozatára!

Rakovszky István: Ennélfogva, t. ház, én azt hiszem, hogy nagyon is meg lett sértve a képviselők joga és én felhivom a t. képviselő urakat, méltóztassanak csak eljönni arra az albizottsági ülésre.

Széll Kálmán miniszterelnök: Heczczet csinálni!

Rakovszky István: A miniszterelnök ur mindent heczcznek tart, a hol az országnak a jogairól van szó. A nyilvánosságot azért akarják kizárni, hogy ott tehessenek, a mit akarnak. Hogy miként járnak el, arra nézve méltóztassék meghallgatni ezt a meghivót, mely itt a kezemben van. *(Halljuk! Halljuk! balról.)* Bár a törvény nem ismer mást, mint bizottságot, mégis a bizottság átvedlett albizottsággá, az albizottságból lett szükebb bizottság, abból egy még szükebb bizottság és végül egy legszükebb bizottság. *(Derültség balról.)* Itt tehát már egy harmadik kisebb méretü bizottság van, a melyet a t. országos bizottság 34 évi szokása által, heczczből azért csinálnak, hogy az országgyülési képviselők az ügyekbe betekintést ne nyerhessenek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hogy szól az a meghivó!) (Olvassa):* »A közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság hadügyi albizottsága által kiküldött szükebb bizottság *(Mozgás és derültség a szélsőbaloldalon.)* f. évi május hó 17-én d. u. 4 órakor a Bristol szálló 3. emelet 22. ajtó alatt ülést tart.« *(Élénk derültség és mozgás a szélsőbaloldalon).* Ez azután az igazi heczcz!

Krasznay Ferencz: A közügyeket a fórumon kell tárgyalni, nem pedig a hotelekben! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: A t. miniszterelnök ur, hogyha a többségnek a czirkulusait egy kicsit megzavarjuk, azt mindjárt heczcznek minősiti.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincsen itt szó czirkulusokról!

Rakovszky István: Erre igazán azt lehet rámondani, a mit az az osztrák képviselő mondott, hogy groteszk tárgyalási mód. De a magyar albizottságról nem ezt mondotta volna, mert hiszen ez már egész czirkuszi jelenet. A bizottság albizottsággá, az szükebb bizottsággá vedlik, s az aztán a Bristol szállodában tartja üléseit.

Pichler Győző: Fontos kérdés, van-e ott lift, hogy Münnich ur felmehessen. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Én tehát, daczára annak, hogy a miniszterelnök ur ezt heczcznek nevezte, felkérem az ellenzéki képviselő urakat a mi saját igazolásunkra, hogy jelenjenek ott meg és győződjenek meg róla, hogy minő nehéz szerepe van ott az ellenzéknek. Mi ezt ott is szóvá fogjuk tenni, hogy ilyen suttyomberki eljárásnak egyszersmindenkorra vége vettessék. *(Zaj a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincsen joga!

Pichler Győző: A házszabályokhoz kérek szót!

T. ház! Miután a vita tárgyát nem képezi semmiféle kérdés, ennélfogva én a házszabályok általános szelleme és magyarázata czimén akarok egész röviden felszólalni. Felszólalásom alapjául a magyar képviselőház nagyon tisztelt és nagyrabecsült elnökének beköszöntőjéből a következő szavakat bátorkodom czitálni: »czélom, hogy a népképviseleti kamarának méltósága megóvassék, tekintélye gyarapodjék, hatalma növekedjék«.

Ezek voltak gróf Apponyi Albert ur beszédének befejező szavai, midőn az elnöki széket e ház közmegelégedésére elfoglalta.

A házszabályokban szó van a bizottságokról. Mi, a kik kiküldünk bizottságokat, a kik nem vagyunk delegátusok, egyedül a házszabályok 128. szakaszát tartjuk irányadónak. Tudom, a miniszterelnök ur azt mondja, hogy a delegáczió országos bizottság. De én röviden csak azt akarom kérdezni az igen t. elnök urtól, hogy miképen találja összeegyeztethetőnek a képviselőháznak a házszabályokban biztositott jogával és tekintélyével és beköszöntő beszédében foglaltakkal azt, hogy a magyar képviselőház által választás utján kiküldött képviselők, a kik országos bizottságban vesznek részt, a Bristol szálloda harmadik emeletére hivassanak össze ülésre? *(Nagy zaj.)* Hogyan van ezzel megóva a népképviseleti kamara méltósága, hogyan gyarapodik ezzel tekintélye és növekedik hatalma? Kérdem az elnök urtól: miképen tartja azt a képviselői és magyar törvényhozói méltósággal megegyezhetőnek, hogy a Bristol szálloda III. emeletén ülésezzenek a képviselők? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: A Rákosmező nyilvánosságától a Bristolszálloda harmadik emeletére jutottunk! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Sziveskedjenek engem meghallgatni, mert többrendbeli, egyenesen hozzám intézett kérdésre óhajtok válaszolni, a mennyiben az hatáskörömhöz tartozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay t. képviselő ur viszonválaszának végén ugyanazt a kérdést, a melyet előbb a miniszterelnök urhoz intézett, hozzám is intézte.

Barta Ödön t. képviselő ur előrebocsátván, hogy az elnöki intézkedéssel vitatkozni, azt vita tárgyává tenni nem kivánja, de, — hogy egy szóval jellemezzem, — mégis túlkapást látott azon intézkedésemben a melylyel Bakonyi képviselő urtól elvontam a szót azon felfogásom alapján, hogy ő a 215. szakaszban foglalt engedély határait túllépte. Végül Pichler Győző képviselő ur a delegáczió egy albizottságában történtekre nézve intézett egyenesen hozzám kérdést, hogy én arról a ház méltóságának szempontjából miként vélekedem?

Barta Odön és Pichler Győző képviselő urak hozzám intézett kérdéseire együttesen a következőkben nyilatkozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nekem ezekről megvan a magam határozott, személyes vélekedésem, a melyet, hogyha mint egyszerü képviselő a ház padjain foglalnék helyet, ezen vagy más alkalommal, a mikor szükségét látnám, kifejtenék; azonban, azt hiszem, hogy csakugyan túllépnék hatáskörömön, hogyha ebből a székből, ebben az irányban bármely nyilatkozatot tennék, *(Helyeslés.)* olyan bizottságról lévén szó, a mely nemcsak a képviselőház, hanem a főrendiház tagjaiból is áll. Még akkor is, ha ezen házak elnökségeinek a delegácziónban történtekhez, a delegáczió ügyrendjébe tartozó dolgokhoz hozzászólása volna, a mit én most vitatni nem kivánok, csak a képviselőháznak és főrendiháznak elnökei együttesen és egyetértve tehetnék azt, és akkor is meg kellene fontolniok, vajjon a törvény szerint, a mely a házszabálynál magasabb jogszabályt képez, és a mely az ügyrend megállapitását a delegácziónak hatáskörébe bizza, van-e hozzászólási jogunk, igen vagy nem? *(Helyeslés.)* Jól méltóztassanak megérteni: én erre az előzetes kérdésre nézve sem nyilatkozom, sem ide, sem oda, mert ha ezen kérdésre való nyilatkozásról volna szó, akkor sem tartanám magamat illetékesnek arra, hogy a főrendiház elnökének hozzájárulása nélkül ilyen nyilatkozatot tegyek. *(Élénk helyeslés.)*

A mi már most Barta Ödön t. képviselő urnak az elnöki intézkedésre vonatkozó megjegyzéseit illeti, azokra teljes jogomban állana nem reflektálni, minthogy az elnöki intézkedést vita tárgyává tenni nem szabad, és ha mégis reflektálok reá, teszem ezt minden preczedensnek megalkotása nélkül csak azért, hogy a házszabályok értelmezése és a vitának vezetése tekintetében semmi félreértés köztünk ne legyen.

Én abban a nézetben voltam és vagyok, hogy a házszabályok 215. §-ában foglalt engedélyt semmiféle kerülő uton nem lehet arra használni, hogy a napirenden levő tárgyhoz *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* valaki a feliratkozás vagy a házszabályokban megállapitott egyéb jogosultságnak alapján és sorrendjén kivül hozzászóljon. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Ez, t. képviselőház, semmiképen sem tartalmaz kicsinylést az illető képviselő urra nézve, hiszen a jelen esetben ki is mondhatom, hogy Bakonyi Samu képviselő urnak magvas, tárgyilagos és magas szinvonalon álló nyilatkozatait már többször hallottuk és őt szivesen meghallgatjuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nekem azonban bárkivel szemben ragaszkodnom kell a házszabályoknak azon alkalmazásához, a mely legjobb meggyőződésemnek megfelel, mert ámbár, — a mint azon elnöki székfoglalómban, a melyre hivatkozni szivesek voltak, kimondottam, — a tanácskozási szabadságnak, a nyilatkozási szabadságnak megóvása az én első kötelességem, de másfelől a házszabályokban megszabott korlátoknak fentartása *(Élénk helyeslés.)* szintoly szigoru kötelességem, mert nem szabad megengedni és nem is fogom megengedni, hogy

az én vezetésem alatt ebben a házban tanácskozási anarchia üsse fel a fejét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Ezekben voltam bátor a hozzám intézett kérdésekre válaszolni. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: A tengerészeti bizottság Budán a Fiume-hotelben fog tartani üléseket Rosenberg elnöklete alatt! *(Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök: Egyébként, minthogy a mai ülés napirendje ki van meritve, és 20 képviselő az interpellációkra adott válasz feletti szavazásnak holnapra való halasztását kérte,... *(Felkiáltások a jobboldalon: Szavazzunk ma! A bal- és a szélsőbaloldalon: Nem lehet! Ki van mondva a határozat!)* minthogy a szavazás holnapra halasztását 20 képviselő kérte, azt a házszabályok szerint ma nem lehet megejteni. *(Felkiáltások jobbfelől: Vonják vissza! Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés egyedüli tárgyát a mai napról holnapra halasztott névszerinti szavazás megejtése és esetleges határozathozatal a háznak további teendőire nézve fogja képezni.

Thaly Kálmán: Holnap szombat lévén, esetleg ujabb interpellációk is tehetők.

Elnök: Igaza van a t. képviselő urnak, de ez magától értetődik és nem szükséges kimondani, mert a házszabályokban bentfoglaltatik, hogy szombati nap lévén, inditványok és interpellációk is tehetők.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.

117. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 május 17-én, szombaton,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratainak bemutatása a Rosenberg Gyula választása ellen beadott kérvény, továbbá Enyedi Lukács választásának megsemmisitése tárgyában. — B. Dániel Tibor megbizó-levelének bemutatása. — Interpellációk bejelentése. — A Rátkay László, s Barta Ödön interpellációira a tegnapi ülésen adott válasz egyszerü szavazással tudomásul vétetik. — Kovács Pál interpellációja az eskütéri hidról a kereskedelemügyi miniszterhez, a székesfőváros határozatainak késedelmes elintézése miatt a miniszterelnökhöz. — Széll Kálmán miniszterelnök válasza az utóbbi interpellációra. — Nessi Pál interpellációja a kolozsvári 51. számu gyalogezred zászlószentelése ügyében. — Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter válasza Kovács Pál interpellációjára.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Kubik Béla jegyző ur.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. május 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy Rosenberg Gyula orsz. képviselő választása ellen kérvény adatott be és annak másodpéldányát megküldi.

Tudomásul vétetik és mint kérvénnyel megtámadott fog nyilvántartatni.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó itélet rendelkező részével együtt, mely itéletben Enyedi Lukácsnak Csongrád megye tápéi kerületében képviselővé történt választása az 1899. évi XV. t.-cz. 3-ik szakaszának 10. és ezzel kapcsolatosan 3-ik pontja, valamint a 3-ik szakasz 13. és 27. pontjai alapján érvénytelennek kimondatott. Az átiratban a m. kir. Curia arról értesit, hogy az itélet indokolását pótlólag fogja a házzal közölni. *(Mozgás balfelől.)*

Az átirat tudomásul vétetik, és mivel a választás megsemmisitése az 1899. évi XV. t.-cz. 3-ik szakaszának 6. és 10-ik pontja alapján is történt, a melyek beszélnek vesztegetésről és etetésről-itatásról, az uj választás ezidőszerint el nem rendelhető, hanem — ez az én javaslatom — a ház az itélet indokolásának közlését várja be a házszabályok 111. és 115. §-ai alapján teendő intézkedések elrendelése végett. *(Helyeslés.)* Arra az esetre pedig, ha az itélet indokolása szünet közben közöltetnék a házzal, hatalmazza fel az elnökséget ezen intézkedések megtételére. *(Helyeslés.)*

Ezt a felhatalmazást azon czélból kérem, mert — gondolom — igen fontos közjogi elv, hogy egy választókerület képviselőküldési joga ne tartassék tovább függőben, mint a meddig ez okvetlenül szükséges *(Helyeslés.)* és valamint nem lehet az itélet indokolásának tüzetes ismerete nélkül — az én felfogásom szerint — akármilyen intézkedést tenni, ugy ezen indokoló résznek megérkezése után a megfelelő intézkedéseknek rögtön való megtétele szükséges. *(Helyeslés.)* Ezek a megfelelő intézkedések pedig csak abban állhatnak egyelőre, hogy az itélet az igazoló-bizottsághoz tétessék át a választókerület képviselőküldési jogának esetleges felfüggesztése iránt való jelentéstétel végett. Erre az előzetes intézkedésre kérem a t. ház felhatalmazását arra az esetre, hogyha az itélet indokoló része a szünet alatt érkeznék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Helyeslés.)* E szerint a határozatot ebben az értelemben mondom ki. *(Helyeslés.)*

Bemutatom b. Dániel Tibor, Szolnok-Doboka megye deési választókerületében 1902. május 16-án időközi választáson megválasztott országgyülési képviselőnek megbizó-levelét. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A megbizó-levél jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Komárom sz. kir. város közönségének kétrendbeli feliratait és pedig az 1687: V. és az 1714: XLIX. t.-czikknek törvény utján leendő törlése, továbbá a Kossuth Lajos és az 1848—49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása és az önálló vámterület felállitása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Napirend előtt Trauschenfels Emil képviselő ur kiván felszólalni.

Trauschenfels Emil: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek arra, hogy az utolsóelőtti ülésben lefolyt szavazás, vagyis a költségvetési törvény el vagy el nem fogadása körül lefolyt szavazás kapcsán egy, magában véve nem nagyfontosságu, de rám nézve tisztesség szempontjából fontos körülménynek tisztázására használjam fel az alkalmat. *(Halljuk! Halljuk!)* A ténykörülmény voltaképen, hogy röviden foglaljam össze a dolgot, az volt, hogy a t. miniszterelnök urnak közvetlenül a szavazás előtt elmondott beszédét, — mint rendesen, a mikor egy szónoklatot figyelemmel akarunk kisérni, — nem a magam helyéről, hanem a szónokhoz közelebb levő padról hallgattam. Mire azután a szavazás elrendeltetett, a rendes helyemről akarván leadni szavazatomat, megesett, hogy addig, a mig helyemhez kerültem, a szavazás már be volt fejezve. Csak ebből magyarázhatom, hogy egyes képviselők azt a kétestermészetü kérdést intézték hozzám, hogy voltaképen hová szavaztam, vagy pedig hogy ez alkalommal miért kerültem a szavazást? *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Mi közünk hozzá? Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* Ugy kérdeztek, mintha csak az lett volna a szándékom, hogy homályba burkolózzam szavazatommal. Mivel pedig magam is annak vagyok barátja, hogy tiszta bort tiszta kancsóból kell mérni, a t. ház engedelmével felhasználom az alkalmat annak kijelentésére, hogy én a jelzett alkalomból a t. ház elnöke részéről feltett kérdésre ezúttal a kisebbséghez kivántam csatlakozni szavazatommal. Métóztassanak e nyilatkozatomat tudomásul venni.

Elnök: Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. *(Halljuk! Halljuk!)*

Dedovics György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nem foglaltatik, az interpellácziós-könyvben ellenben be van jegyezve: *(Halljuk! Halljuk!)*

Május 14-éről Kovács Pál: Az esküténi hid veszedelme tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez;

Kovács Pál: A székes-főváros törvényhatóságának jóváhagyás végett felterjesztett határozatainak késedelmes elintézése tárgyában a miniszterelnökhöz;

Nessi Pál: A kolozsvári 51 sz. gyalogezred által rendezendő zászlószentelés tárgyában a miniszterelnök és a honvédelmi m. kir. miniszter urhoz.

Elnök: Az interpellácziók a szokott időben a napirend egyéb tárgyainak letárgyalása után fognak megtétetni.

Következik a Rátkay László és Barta Ödön képviselő urak interpellácziójára adott miniszterelnöki válasz felett a névszerinti szavazás.

Kossuth Ferencz képviselő ur kiván a napirendhez szólani.

Kossuth Ferencz: T. ház! Azok nevében, kik a névszerinti szavazást kérték és annak mára való halasztását kivánták, kijelentem, hogy mi visszavonjuk ezen inditványunkat. *(Helyeslés.)* Szükségünk volt pártpolitikai szempontból annak lehetőségét eszközölni, hogy ma ülés legyen; ezen szükség ma nem forogván fenn, visszavonjuk az inditványt.

Elnök: Miután a névszerinti szavazást kérők ebbeli kivánságukat visszavonták, az egyszerü szavazás rendelendő el. Kérdem a t. házat: tudomásul veszi-e a miniszterelnök urnak Rátkay László és Barta Ödön t. képviselő urak interpelláczióira adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség a választ tudomásul veszi.

Mielőtt a bejelentett interpellácziók meghallgatására áttérnénk, van szerencsém a háznak jelenteni, hogy Reich Aladár és Ráth Endre képviselő urak junius elsejétől a háztól 6 heti szabadságot kérnek. Azt hiszem, a ház a szabadságot megadja. *(Helyeslés.)*

Következik Kovács Pál képviselő ur interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az esküténi hid veszedelme tárgyában.

Kovács Pál: T. ház! A közelmult napokban állandó tárgya volt a napilapok kommentárjainak az esküténi hid állapota. Mondhatom, alig van tárgy, mely annyira érdekelné nemcsak a t. házat, mely első sorban van hivatva a nervus rerum gerendarum előteremtésére ily fontos közlekedési eszköz létesitéséhez, hanem az általános közvéleményt is annyira behatóan foglalkoztatná, mint ez az ügy. Okvetlenül szükséges a közvélemény megnyugtatására, hogy az erre hivatott kereskedelemügyi miniszter ur ajkairól halljuk a megnyugtató választ abban a tekintetben, hogy ezen közlemények túlzottak-e, vagy pedig megfelelnek-e tényleg a valóságnak?

A t. ház előtt ismeretes, hogy óriási hiba követtetett el akkor, midőn ezen hidat a másik két hidnak példájára, a melyen pedig okulhattak volna, egyenesen nekivezették a hegynek, a hegy tövében levő üdvös és áldásos gyógyforrások veszedelmére. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, lehetetlen a szónokot hallani. Még ide sem hallható.

Kovács Pál: Akkoriban még a laikusoknak is szemet szurt, hogyan lehet ily fontos művet ily oktalan módon létesiteni. Ott volt a természetes völgy a várhegy és a Szent Gellért-hegy közt, a melybe pompásan beleillett volna a hid s nem kellett volna azt sem megtenni, hogy az utvonalat kétszeresen törjék meg, a Kossuth Lajos-utcza sarkán és a budai hidfőnél. Elegendő lett volna ugyancsak egy törést adni a pesti hidfőnél, hogy a Kossuth Lajos-utcza, át a Dunáig, egyenesen meghosszabbittatott volna. Ez lett volna a legtermészetesebb. Azonban erről, azt hiszem, vitatkozni már nem szükséges, mert tisztán áll előttünk, hogy a belügyminiszterium fenhatósága alatt álló közmunkatanácsnak tulajdonithatjuk leginkább ezen óriási hiba elkövetését.

A napilapok hozták a közelmultban azon közleményt, hogy az eskütéri hidnak egész szerkezetét le kell bontani, mert különben lehetetlen azon a bajon segiteni, mely a budai hidfőnél létrejött. Megnyugtató konkluzióképen ott volt ugyan, hogy az anyag ugyis megmarad, igy hát ez a költség nem lesz valami túlságos, de ez engem és a közvéleményt nem nyugtathat meg, mert tudvalevőleg az a munkaerő, a mely ezáltal elpazaroltatott, hiába koczkáztattatott és sokkal nagyobb költséget involvál, mint az anyag maga.

Ennélfogva a következő interpellácziót intézem a t. kereskedelemügyi miniszter urhoz, hogy alkalma nyiljék neki a közvéleményt ebben a tekintetben megnyugtatni. *(Olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a t. miniszter urnak a napilapok közelmult számaiban foglalt azon közleményről, a mely szerint az eskütéri hid veszélyben forog?

2. Mennyiben felelnek meg a valóságnak ezen hirlapi közlemények?

3. Mily intézkedéseket szándékozik tenni a t. kereskedelemügyi miniszter ur ezen imminensnek mutatkozó veszély elháritására?

4. Szükséges lesz-e ebből kifolyólag az előirányzott költségen felül póthitelt igénybe venni? Ha igen, mennyit? Az erre vonatkozó törvényjavaslatot pedig mikor szándékozik a t. háznak benyujtani?« *(Helyeslés a néppárton.)*

T. ház! Még csak néhány megjegyzést óhajtok interpellácziómhoz füzni. Az egyik arra vonatkozik, hogy ez az ügy különösen azért sürgős, mert tudjuk, hogy az ilyen ügyek elintézése a kellő retortákon keresztül hosszas időt vesz igénybe, ennélfogva az intézkedések minél sürgősebben teendők meg, hogy tisztán lássunk, és a miniszter urnak alkalma legyen a törvényjavaslatot, a mely e tekintetben szükséges, a ház elé terjeszteni. Másrészt nem hallgathatom el azon aggodalmamat sem, a melyet szintén némely lap hangoztatott, hogy nemcsak a főváros tulajdonát képező Rudas-fürdő forrásai vannak veszélyeztetve, és nemcsak ennél kell megfelelő kárpótlásra gondolnunk, hanem az egy privát család tulajdonát képező Rácz-fürdő forrásai is annyira elapadtak, hogy az a család készül ugy a fővárost, mint az államkincstárt kártéritésért bepörölni, körülbelül 5—600 ezer korona erejéig, a mely szintén a hidépités terhét fogja képezni. Mindezeknél fogva az összes körülményeknek tisztába hozatala sürgős szükséget képez, mert csak igy tudjuk a közvéleményt megnyugtatni. *(Helyeslés a néppárton.)*

Engedje meg a t. ház, hogy áttérjek másik interpellácziómra. *(Halljuk!)*

A székes-főváros törvényhatóságát minduntalan meggyanusitják, hogy saját községi háztartását nem tudja rendben tartani, minduntalan azzal fenyegetőznek, hogy kormánybiztost kell kiküldeni, hogy az rendbe hozza a főváros háztartását.

Ha kutatjuk az okokat, a melyek a fővárost ilyen zilált állapotba sodorták, akkor első sorban szemünkbe tünik azon lanyhaság, azon nembánomság, a melylyel a t. belügyminiszterium a főváros ügyeit kezeli. A főváros vagyoni érdekü határozatai kormányhatósági jóváhagyást igényelnek és főleg ez az oka annak, hogy a főváros háztartása nem tud rendbe jönni. A belügyminiszteriumhoz jóváhagyás végett felterjesztett határozatok évek hosszu során át elhevernek, sőt az ember azt hinné, hogy azok valószinüleg irattárba helyeztettek, mert semmi életjel azokról a láthatáron nem tünik fel.

Utánajártam több dolognak, mint fővárosi bizottsági tag érdeklődtem ezen ügyek elintézése iránt és azt tapasztaltam, hogy ezek nincsenek irattárba helyezve, hanem az egyes referensek asztalfiókjaiban pihennek, mindenféle hosszadalmas eljárások kifogása alatt és ily módon ugy pihennek ott, mintha irattárba volnának helyezve. Különösen feltünt a »Pesti Hirlap« tegnapelőtti számában egy czikk, a mely jellemzően adja közre a belügyminiszterium ebbeli ténykedését. Azon felirattal jelent meg a czikk: »Hol van Kaffka!?« A belügyminiszteriumnak van egy igen érdemes tisztviselője, a kit Kaffka néven ismerünk, a ki a megyei rendszernek purgálására igen nagy hivatottsággal bir. Azonban a régi közmondás azt mondja, hogy előbb söpörj ajtód előtt, és akkor lásd meg a szomszéd háza előtt a szálkát. Ezt a t. miniszterelnök ur, mint a belügyminiszterium vezetője, ugy látszik, nem szivleli meg, mert ezen közleményre semmiféle dementáló közleménye nem volt a belügyminiszteriumnak, tehát igaznak veendő, sőt a tényállásból magam is azt a meggyőződést meritem, hogy igenis az egész czikk elejétől végig tiszta valóság, igazság.

Ezen közleményben a következők érdemelnek megszivlelést. Azt irja *(olvassa)*: »A főváros, mikor Széll Kálmán rendreutasitásait megunta, észhez kapott és rájött, hogy a botnak két vége van. El is határozta tehát, hogy a jog, törvény és igazság dicsőséges uralkodása alatt a bot

másik végét is megmutatja. Elvégre necsak azt lássa a közönség, hogy a város mit nem csinál, hanem azt is, hogy a belügyminisztériumban hogyan dolgoznak, helyesebben szólva, hogyan nem dolgoznak. Igy történt, hogy a főváros most kimutatást adott közre, melyből azt is megtudjuk, hogy Széll Kálmán miniszteriuma Budapestnek hány fölterjesztésére nem válaszolt és hány helyes és kivánt szabályrendelet életbelépését akadályozta meg. Megjegyezzük itt, hogy csak a lényegesebb felterjesztésekről van szó, a melyeknek száma a huszat meghaladja. Az el nem intézett ügyek között vannak olyanok, a melyek évek óta hevernek a belügyminiszteriumban; ezek közül olyan is akad, a melyben a főváros hétszer kérte a miniszter határozatát. Bajos volna mind felsorolni ezeket a dolgokat és igy megelégszünk azzal, hogy csak egyről emlékezünk meg. A községi tüzkárbiztositó intézet létesitése ügyében hozott közgyülési határozatot a város 1899 január havában terjesztette fel jóváhagyás végett. Miután pedig a miniszter nem is válaszolt, a főváros ugy 1900-ban, mint 1901-ben megsürgette, de persze eredménytelenül, mert a miniszterium ma, 1902-ben, sem szólt hozzá, a mint nem határozott más, husz-harmincz felterjesztés dolgában sem. Ily körülmények között akaratlanul is az a kérdés merül fel, hogy hol van Kaffka, a ki a megyékben és városokban a hivatalos lustaságot, a restancziákat vizsgálja, és a ki a kegyetlen vérbiró hirében áll? Hol van Kaffka, a kinek most a belügyminiszteriumban kellene szétütni, a miért ott a városok és megyék ügyeit hevertetik, nagy károkat okozva a városoknak és megyéknek? Igenis, hol van a rettenetes Kaffka, kivel Széll Kálmán annyi eredménynyel dolgozott? Nos hát, Kaffka László a belügyminiszteriumban van, és talán Petőfi ama versét olvassa, a melyben a hősről azt mondja, hogy: »Más szemében a szálkát is megleli, magáéban a gerendát feledi.«

Ez a közöny eléggé jellemzi a belügyminiszterium eljárását és nembánomságát, s azért a következő interpellácziót intézem a t. belügyminiszter urhoz *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a t. belügyminiszter urnak arról, hogy a vezetése alatt álló miniszterium a székes-főváros törvényhatósága által jóváhagyás végett felterjesztett határozatai tárgyában feltünően késedelmesen intézkedik, sőt számosnak elintézését évek hosszu sora óta halogatja?

2. Hajlandó-e intézkedni, hogy különösen az ország első törvényhatóságának ügyei, főleg az évek óta elintézetlenek, sürgősen elővétessenek és érdemileg elintéztessenek.« *(Helyeslés anéppárton.)*

Elnök: Az interpellácziók elseje ki fog adatni a kereskedelemügyi miniszter urnak, a második pedig a belügyminiszter urnak.

Széll Kálmán miniszterelnök, mint belügyminiszter: T. képviselőház! A hozzám intézett interpelláczióra azonnal válaszolni kivánok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy mi van abban a czikkben, melyet a t. képviselő ur hosszasan felolvasott és a minek minden szavára esküszik, annak a taglalása most nem tartozik ide. Csak annyit jelentek ki, hogy a fővárosnak igenis van némely felterjesztése és ügye felülvizsgálat végett nálam, a melyek elintézést nem nyertek, a mint hogy nem is lehet másként, mert sok olyan ügyről van szó, a melyek igen hosszadalmas és bonyolult tárgyalást igényelnek a többi miniszteriummal, vagy pedig olyan általános természetü kérdések, a melyek nem az aktuális adminisztrativ ügyek közé tartozván, más elbánás alá esnek, mint az ily aktuális ügyek. De olyan ügy, a melynek elintézésénél előálló késedelemből kár következnék be, vagy olyan, melynél, bár általános természetü, a késedelemből hátrány származhatnék — hiszen elvégre minden ügynek késedelmes elintézése hátrányos lehet, de nem intézhetők el, — a főváros részéről a miniszteriumban nincs, hacsak az ügy természete, bonyolultsága, vagy a miniszteriumokkal való tárgyalás nem állt utjában az elintézésnek. A t. képviselő ur ne a lapokat czitálja, hanem menjen el a fővároshoz és konstatálja, mi a sérelem, mi nem és azután interpelláljon meg engem. Én igy csak azt a választ adhatom, hogy a belügyminiszteriumban oly gyorsan intéztetnek el az ügyek, a mennyire csak lehetséges. De hogy minden ügy rögtön, azonnal, akár aktuális természetü, akár nem, erre való tekintet nélkül rögtön elintéztessék, azt már nem igérhetem senkinek, mert ez nem is tartozik a rendes, normális adminisztráczió föltételeihez. Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kovács Pál: T. ház! Én a magam részéről a t. miniszterelnök ur válaszát tudomásul nem vehetem, és pedig azért nem, mert mindenfelől hangoztatják, sőt a belügyminiszter ur programmjában is benfoglaltatik az, hogy a főváros ügyei sürgősen rendeztessenek, ezt hallottam a belügyminiszteri budget tárgyalása alkalmával is és hogyha ezt őszintén vallja a miniszterelnök ur, akkor az ilyen ügyek, a melyek vagyoni következményekkel birnak, t. i. a főváros háztartásának rendbehozatalához feltétlenül szükségesek, azt hiszem, csakugyan sürgős tárgyat képeznek és egy kis jóakarattal nem kell ahhoz $3^1/_2$ esztendő, hanem el lehet intézni fél esztendő alatt még akkor is, ha az összes miniszteriumokat meg kell az ügynek járnia.

Ennélfogva, t. ház, nem veszem tudomásul a belügyminiszter ur válaszát. De még csak arra a megyjegyzésére kivánok reflektálni, hogy én ne a hirlapokból válogassam ki interpelláczióm tárgyát. No hát, t. belügyminiszter ur, méltóztassék tudomásul venni, hogy én azt csak impulzusnak vettem interpelláczióm számára, hanem az adatokat nem a közelmultban, de évek hosszu során át a hivatalokban, nemcsak a főváros, hanem a belügyminiszterium hivatalaiban is járva, személyes tapasztalataimból szereztem. Azt a vá-

dat tehát, a melylyel engem illetett, igen helytelenül intézte hozzám. *(Helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: tudomásul veszi-e a belügyminiszter urnak Kovács Pál képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség a választ tudomásul veszi.

Következik Nessi Pál interpellációja a kolozsvári 51-dik számu gyalogezred zászlószentelése tárgyában a miniszterelnök és honvédelmi miniszter urakhoz.

Nessi Pál: T. ház! Nehogy azzal a váddal illessen a t. miniszterelnök ur, hogy ujságokból meritem értesülésemet, eleve kijelentem, hogy nem ujságokból beszélek, hanem Kolozsvárott járva személyesen győződtem meg arról az elkeseredésről, a mely Kolozsvár város lakosságát áthatja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Arról van szó, hogy a Kolozsvárott állomásozó 51. számu gyalogezred egy jubiláris zászlófelszentelés ürügye alatt ismét meg akarja alázni állami önállóságunkat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ismét arczul akarja ütni ennek a nemzetnek önérzetét. Arról van ugyanis szó, hogy a Kolozsvárott állomásozó 51. gyalogezred egy zászlót akar felszentelni, a melyre állitólag meghivta Majláth püspököt is, a ki a meghivást állitólag el is fogadta és olyan zászlót akar felszentelni, a melyen egy nagy kétfejü sas van és ebben a sasban, annak egyik sarkában a többi osztrák tartományokkal egyenrangunak feltüntetve Magyarország czimere. A mint tudni méltóztatik, az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, Magyarországnak elvitázhatatlan jogát és törvényen alapuló igényét az önálló magyar hadseregre fentartja, *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* addig is azonban, a mig ezt kivivnunk sikerül, nem hajlandó eltűrni, hogy ezen ország határain belül a magyar állam czimere e módon megbecstelenittessék, mert nem tűrhető, hogy Magyarország czimere minden egyes alkalommal az osztrák örökös tartományok czimerével egyenrangunak nyilvánittassék. Mi tehát követeljük azt, hogy önálló magyar hadseregünk legyen, de addig is, a mig ezt kivivhatjuk, követeljük, hogy az a paritás a két állam között minden alkalommal és minden téren kifejezésre hozassék. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Az önök álláspontja szerint, t. túloldal, szintén nem engedhető meg az ilyen merénylet a magyar állam czimere ellen; az önök álláspontja szerint is egyedül az lehet az eljárás, hogy ha az ilyen közös intézmény részére egy ilyen közös zászlót szentelnek fel, azon hozassék kifejezésre a magyar állam önállósága és függetlensége. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Meg vagyok győződve, hogy, ha a t. túloldalnak bármelyik tagja e felett gondolkodik, lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnia, hogy az, a mit Kolozsvárott elkövetni szándékoznak, olyan merénylet állami önállóságunk, nemzeti czimerünk becsülete ellen, a melyet tovább tűrni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Látom a t. háznak már is a kimerüléshez hasonló állapotát és tudván azt, hogy a t. ház tagjai már alig várják, hogy hazafias kötelességüknek eleget téve, ismét hazamehessenek pihenni azokon a babérokon, a melyeket az elmult idő alatt szereztek, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A túloldal!)* — csakis a t. túloldalról szólhatok e tekintetben — egész röviden, minden bővebb indokolás nélkül előterjesztem tehát interpellációmat, a mely szól a következőképen. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Interpellácziő a miniszterelnök urhoz és a honvédelmi m. kir. miniszter urhoz:

1. Van-e tudomása a t. miniszterelnök urnak, s a t. honvédelmi miniszter urnak arról, hogy a Kolozsvárott állomásozó 51. sz. gyalogezred a jövő hét valamelyik napján zászlószentelési ünnepélyt szándékozik tartani?

2. Van-e tudomása arról, hogy a felszentelendő zászlón a magyar állam czimere a kétfejü sas szárnyai alatt, az osztrák birodalom tartományai czimerével egyenrangunak van feltüntetve?

3. Szándékozik-e haladéktalanul intézkedni az iránt, hogy az állami önállóságunk ellen elkövetni szándékolt merénylet meghiusittassék, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és szándékozik-e intézkedni, hogy czimerünknek az azt megillető hely mindenütt és minden téren egyszer és mindenkorra biztositassék?« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpellácziő kiadatik a miniszterelnök urnak és ahonvédelmi miniszter urnak.

T. ház! A kereskedelemügyi miniszter ur kiván válaszolni Kovács Pál képviselő urnak hozzá intézett interpellációjára. Azt hiszem, a ház beleegyezik, hogy a válasz rögtön megadassék. (*Helyeslés.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a ház több napon át nem fog ülést tartani, azt hiszem, csak kötelességemnek teszek eleget, ha oly kérdésben, a mely széles köröket érdekel, már most adom meg a választ annyira, a mennyire lehetséges. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: Jó példa a többi kollégáknak legalább! *(Felkiáltások jobbról: A miniszterelnök is épen most válaszolt!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én is ép most válaszoltam!

Kossuth Ferencz: Jó példával jár elől és mindjárt követőre talál!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Méltóztassék megengedni, hogy elolvassam az interpellácziót. *(Olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a t. miniszter urnak a napilapok közelmult számaiban foglalt azon közleményekről, a melyek szerint az eskütéri hid veszélyben forog?

2. Mennyiben felelnek meg a valóságnak ezen közlemények?

3. Mily intézkedéseket szándékozik tenni a t. kereskedelemügyi miniszter ur ezen imminensnek mutatkozó veszély elháritására?

4. Szükséges lesz-e ebből kifolyólag az előirányzott költségeken felül póthitelt igénybe vennie, ha igen, mennyiben? az erre vonatkozó törvényjavaslatot pedig mikor szándékozik a t. háznak benyujtani?«

Méltóztassék megengedni, hogy a financziális kérdést a technikai kérdéstől különválaszszam és először csak a technikai dolgokra nézve nyilatkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a hidat illeti, hivatali elődöm e kérdésben meginterpelláltatván, már nyilatkozott az iránt, hogy miképen észleltetett mindjárt január 3-ika körül az a körülmény, hogy a budai hidfőnél egy vizszintes irányban való változás mutatkozik, illetőleg, hogy a budai hidfő a Duna felé közeledik. Ettől kezdve hivatalos megfigyelések történtek. Nemsokára azután hivatali elődöm ankétet hivott össze, a melynek tagjai, kevés kivétellel, mind a hivataltól független, távolálló közegek, a kiknek véleménye tehát, mint különben is tudományos tekintélyeké, azt hiszem, ebből a szempontból sem kifogásolható és teljes elismerést érdemel. Ezen ankétből kiindulólag még preczizebbekké lettek a megfigyelések, különösen Bodola tanár ur felügyelete alatt. Mindjárt az első napokban magam is megnéztem a megfigyelések eredményét és konstatálhatom.— a mi, azt hiszem, megnyugtatásul fog szolgálni — hogy változás most is csak a vizszintes irányban mutatkozik és csakis a budai hidfőnél. A pesti hidfőnél, a mint azt közvetlenül idejövetelem előtt a hivatali főnöktől megtudtam, semmiféle változás nem mutatkozik.

Thaly Kálmán: Megrepedt a fal!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Az a fal nem tartozik a hidhoz. Ismétlem, magánál a hidfőnél a pesti oldalon semmi változás nem mutatkozik. Ellenben, mint mondottam, igenis van változás a budai hidfőnél, de ott sem függőleges irányban — sülyedés tehát nincsen — hanem vizszintes irányban. Ez nagyon is lassu és egészben véve 33 millimétert tesz ki. A megfigyelések eredménye az is, hogy az utolsó időben a csuszamlás mindig kisebb, ugyannyira, hogy a mint azt ismét az utolsó pillanatban a hivatalfőnöktől megkérdeztem és megtudtam, tegnaptól mára ugy szólván észrevehető változás nem is mutatkozik.

Mindennek daczára természetes, hogy követve azt az utat, melyet hivatali elődöm a maga eljárásával kijelölt, legközelebb szándékozom összehivni az ankétet és pedig arra nézve, hogy az eddigi megfigyelések az ankétnek bemutattassanak, hogy az javaslatot tehessen az iránt, mily intézkedéseket tart a jövőre nézve szükségesnek? Azt hiszem, t. ház, senki sem kivánhatja, hogy ma ennél többet mondjak. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A mi már most a dolog financziális részét illeti, erre nézve válaszom a következő. *(Halljuk!)* Hogy pótmunkálatok szükségesek lesznek, az már mindenki előtt kétségtelen, sőt ez iránt a lépéseket már meg is tettem. Az összegre nézve azonban az ankét összehivása és tanácskozása előtt nyilatkoznom nem lehet. Mindenesetre kötelességemnek megfelelőleg meg fogom tenni a kellő lépéseket, mihelyt erre nézve tisztában leszünk. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ez az, a minek tudomásul vételét a t. háztól ez idő szerint kérem. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Kovács Pál: Tudomásul veszem a t. miniszter ur válaszát, egyelőre.

Elnök: Miután a képviselő ur tudomásul veszi a miniszter ur válaszát, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Következik a legközelebbi napirend iránti intézkedés, a mire nézve a miniszterelnök ur kiván javaslatot tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A mint már bátor voltam egyik előző ülésen bejelenteni, én ugy gondolom, nem volna helyes, ha a t. képviselőház üléseit most folytatná, miután, a mint méltóztatnak tudni, a közösügyi bizottság tárgyalásai a háznak negyven tagját majdnem egész napon át elfoglalják és igy kénytelenek lennének a ház üléseiből távol lenni. Arra kérem tehát a t. házat, méltóztassék határozatilag kimondani, hogy junius 4-ig érdemleges tárgyalások czéljából ülést nem tart; *(Helyeslés.)* junius 4-én azonban ülést tart, a melynek napirendje a ház munka- és legközelebbi napirendjének megállapitása lenne. *(Helyeslés.)* E mellett felhatalmazást kérnék arra, hogy a háznak igen t. elnöke semmi más czélból, mint bejelentések vagy előterjesztések átvehetése czéljából és érdemleges tárgyalásnak teljes kizárásával időközileg ülést hivhasson össze. *(Helyeslés.)* Ha ezen inditványomat helyeselni méltóztatik, akkor kérem, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Ha a miniszterelnök ur inditványához hozzájárulni méltóztatik, akkor a határozatot ebben az értelemben mondom ki. A t. háznak azonban emlékezetébe idézem, hogy a már tegnap hozott határozat szerint a szünet után tartandó ezen első ülésen a mentelmi bizottság, a ház utasitása folytán, jelentést fog tenni a Kubik Béla és Rátkay László képviselő urak által tegnap bejelentett mentelmi esetben. Ez tehát szintén annak az első ülésnek napirendjéhez tartozik. *(Helyeslés.)* Most kérem, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét nyomban hitelesiteni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyvre, azt hitelesitettnek jelentem ki és a képviselő uraknak boldog ünnepeket kivánva, az ülést bezárom. *(Élénk felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 20 perczkor.)

118. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 4-én, szerdán,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések; ezek során a Bécsben székelő franczia nagykövet levelének bemutatása, melyben a martinique-i katasztrófa alkalmából kifejezett részvétért a franczia köztársaság elnökének és kormányának köszönetét közli. — A kir. Curia átiratainak bemutatása Enyedy Lukács és Baross János képviselővé választásának megsemmisitése tárgyában. — Ráth Endre, Hámory László, Lázár Menyhért és Luby Béla képviselők végleges igazolása. — Örley Kálmán lemondásának bejelentése a margittai kerület megbizó-leveléről. — Udvary Ferencz Veszprém megye zirczi, gr. Thorotzkai Miklós Hunyad-megye dévai és Láng Lajos Trencsén megye csaczai kerületében megválasztott képviselők megbizóleveleinek bemutatása. — Az összeférhetlenségi állandó bizottság elnökének gr. Hadik-Barkóczy Endre és Koller Tivadar orsz. képviselők összeférhetlenségi ügyeiben tett jelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság elnöke levelének bemutatása, melyben a Kubik Béla és Rátkay László képviselők mentelmi ügyében hozandó határozatra haladékot kér. — A függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A quóta megállapitására vonatkozó törvényjavaslat benyujtása. — Egyéb törvényjavaslatok és miniszteri jelentések benyujtása. — Az igazoló-bizottság jelentésének benyujtása b. Dániel Tibor megbizó-levele tárgyában. — Napirend előtti felszólalás. — A miniszterelnök válasza Pavlovics Ljubomir interpellácziójára a szerb egyházi kongresszus összehivása tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapitása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Szőts Pál jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György jegyző ur, az azok ellen felszólalókat pedig jegyzi Illyés Bálint jegyző ur.

Következik az irományok előterjesztése.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyekben értesit, hogy:

»Az 1902. évi állami költségvetésről« és

»a Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Vardiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről« szóló törvényjavaslatokat a főrendiház, a képviselőház által megállapitott szerkezetben, módositás nélkül elfogadta.

A két ház egyetértésével hozott ezen határozatok legfelsőbb szentesités czéljából ő Felségéhez terjesztetnek fel.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyekben értesit, hogy:

»az állandó országház épitésének az 1900. és 1901. évben történt előhaladásáról«;

»a közös függő államadósság kezelési költségeinek 1902. évi előirányzatáról«;

»a magyar kir. központi statisztikai hivatal 1902. évi működéséről«;

»az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1901 : XIII. t.-cz. 3-dik §-a alapján kiadott rendeletről«;

»a tanitói nyugdij- és gyám-alap, továbbá az 1894 : XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1900. évi állapotáról«;

»az 1897. évi XXII. t.-cz. értelmében a magyar kir. honvédnevelő- és képző-intézetek 1901. évi állapotáról«;

»a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról«;

»a honvéd-menház 1900. évi zárszámadásá-

ról, valamint a honvéd-menház 1900. évi működéséről és állapotáról«;

végre »a hadmentességi dijalap 1900. évi álladékáról« szóló képviselői határozatokhoz a főrendiház hozzájárult.

A két ház egyetértésével hozott ezen határozatok országos határozatokul jelentetnek ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratait, melyekben értesit, hogy:

»a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 522.437 korona 77 fillér póthitelről«;

a csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlásnak jóváhagyásáról és az ezen vásárlásból felmerülő költségeknek állami birtokok eladása utján történő fedezéséről, és

»a dunántúli helyi érdekü vasutrészvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egyesitése és e vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról« szóló törvényjavaslatok ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittetvén, azok mint ez idei VII.—IX. t.-cz.-ek az »országos törvénytár« utján kihirdettettek.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát és ezzel kapcsolatban a Felséges királyunknál székelő franczia nagykövet május 16-án kelt levelét, melyekben értesitenek, hogy a martinique-i katasztrófa alkalmából a képviselőház által kifejezett részvétnyilatkozatokért ugy a franczia köztársaság elnöke, valamint a franczia kormány mélyen érzett köszönetét fejezte ki és rendkivül hálás érdeklődéssel vettek tudomást a képviselőházban elhangzott szavakért, továbbá, hogy maga a részvétnyilatkozat a franczia kamarák egybegyülése után azoknak azonnal tudomásukra fog hozatni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a magyar királyi Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy Ráth Endre országos képviselő ellen a kérvényezésre kiszabott harmincz napi határidőn belül kérvény a királyi Curiához nem adatott be.

Minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, a mely szerint a Hámory László orsz. képviselő választása ellen beadott kévényt a m. kir. Curia elutasitotta.

Minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, a mely szerint a Lázár Menyhért orsz. képviselő választása ellen az 1899 : XV. t.-cz. 11. §-a értelmében beadott kérvényt a Curia visszautasitotta.

Tudomásul vétetik és minthogy az idézett törvény 11. §-a értelmében ujabb kervényezésnek helye nincs, nevezett képviselő ellen pedig sem panasz, sem kifogás nem tétetett, Lázár Menyhért képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Hivatkozással a ház elnökségének folyó évi május hó 10-én tett azon bejelentésére, mely szerint a m. kir. Curia a Luby Béla orsz. képviselő választása ellen beadott kérvényt elutasitotta, egyszersmind azonban a kérvényezők által a házszabályok 71. §. c. és d. pontjai alapján felhozott érvénytelenségi okot az 1899 : XV. t.-cz. 62. §-a értelmében a tárgyalás köréből kizárta: jelentem a t. háznak, hogy a házszabályok 110. §-a értelmében az abban kitett 15 napi határidőn belül ezen érvénytelenségi okra nézve panasz nem adatott be.

Minthogy nevezett képviselő ellen kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Hivatkozással az elnökségnek folyó évi május hó 17-én tett azon bejelentésére, mely szerint a kir. Curia Enyedy Lukács, Csongrád vármegye tápéi kerületében történt megválasztatását az 1899 : XV. t.-cz. 3. §-ának 10. és ezzel kapcsolatosan 3. pontja, valamint a 3. §. 13. és 27. pontja alapján érvénytelennek mondotta ki és az erre vonatkozó itéletet indokai nélkül megküldötte: jelentem a t. háznak, hogy a kir. Curia nevezett képviselő ügyében hozott itéletét a maga teljes egészében pótlólag megküldötte.

Minthogy nevezett képviselő választásának érvénytelenitése az 1899 : évi XV. t.-cz. 3. §-ának 6. és 10. pontja alapján történt, az itélet a házszabályok 111. és 115. §-ai alapján kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, a melyben értesit, hogy Baross János képviselő választását a kir. Curia az 1899. évi XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján érvénytelennek mondotta ki.

Minthogy a Curia ezen ügyben hozott itéletét indokolása nélkül küldötte meg, melyet pótlólag fog a háznak megküldeni; tekintve, hogy ezen választás az 1899. évi XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján semmisittetett meg, az uj választás elrendelése függőben hagyatik, a Curiának ezen ügyben hozott itélete indokolásával együtt pedig beérkezte után a házszabályok 111. és 115. §-ai alapján az igazoló állandó bizottsághoz fog áttétetni.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint a kir. Curia a Rosenberg Gyula képviselő választása ellen beadott kérvényt alaki kellékek miatt az 1899. évi XV. t.-cz. 31. §-a alapján hivatalból visszautasitotta.

Tudomásul vétetik, nevezett képviselő azonban csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesülésből kitünik, hogy a végzés kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt vá-

lasztásának érvénytelenitése iránt az 1899: XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Bemutatom Örley Kálmán képviselő levelét, melyben a Bihar vármegye margittai választókerület képviseletéről lemond; ezzel kapcsolatban bemutatom a magy. kir. Curia itéletét, melyben az Örley Kálmán országos képviselő választása ellen beadott kérvényt elutasitotta a Curia.

Tudomásul vétetik; egyben felhatalmazza a ház az elnökséget, hogy az uj választás elrendelése iránt intézkedjék.

Bemutatom Udvary Ferencz, Veszprém vármegye zirczi,

gr. Thorotzkai Miklós, Hunyad vármegye dévai és

Láng Lajos, Trencsén vármegye csaczai választókerületekben időközi választáson megválasztott országgyülési képviselők megbizó-leveleit.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom gróf Hadik-Barkóczy Endre képviselő levelét, melyben egészségének helyreállitása czéljából négy heti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom gróf Andrássy Tivadar képviselőnek, mint az összeférhetlenségi állandó bizottság elnökének gróf Hadik-Barkóczy Endre és Koller Tivadar orsz. képviselők összeférhetlenségi ügyében tett jelentéseit.

A házszabályok 159. §-a értelmében az összeférhetlenségi állandó bizottság által hozott határozatok indokaikkal együtt fel fognak olvastatni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Tudomásul vétetik.

Bemutatom az orsz. gazdasági munkás- és cselédsegélypénztár központi igazgatóságának a munkáspénztár 1901. évi működéséről szóló jelentését.

A jelentés a ház irodájába tétetik le, a hol az érdeklődő képviselők azt mindenkor megtekinthetik.

Elnök: Következik a kérvények sorjegyzéke.

Kubik Béla jegyző *(olvassa):*

Bars, Bereg, Esztergom, Hajdu, Krassó-Szörény, Moson, Nyitra, Somogy, Temes és Vas vármegyék közönségének feliratai, a közadók kezeléséről szóló 1883. évi XLIV. t.-cz. 50., illetve ezen t.-cz. 54., 55. és 56. §-ai módositása tárgyában.

Arad, Esztergom, Krassó-Szörény, Moson, Somogy, Szabolcs, Torontál és Veszprém vármegyék közönségének feliratai, az 1891. évi XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt.

Csanád, Esztergom, Fejér, Pozsony, Somogy, Szabolcs, Zala vármegyék, továbbá Debreczen és Kecskemét városok közönségének feliratai, az 1687. évi V. és az 1715. évi XLIX. t.-cz.-nek törvény utján leendő törlése, továbbá a Kossuth Lajos és az 1848/49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Hont és Temes vármegyék közönségének felirata, a hadköteleseknek szolgálatuk 3. évében a mezőgazdasági munkákra való szabadságolása tárgyában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Arad és Temes vármegyék közönségének feliratai, a kóbor czigányok letelepitése ügyében.

Csanád és Somogy vármegyék, valamint Győr sz. kir. város közönségének feliratai, az önálló vámterület létesitése iránt.

Fejér vármegye és Szabadka szab. kir. város közönségének feliratai, a borfogyasztási adó leszállitása tárgyában.

Szabolcs vármegye közönségének felirata, a kivándorlás meggátlása tárgyában.

Bereg vármegye közönségének felirata, a vámos hidak vámmentesitése, illetőleg megváltása ügyében.

Végre Pozsony szab. kir. város közönségének felirata, melyben uj választási törvény megalkotását kéri.

Elnök: Mindezen feliratok tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom Perczel Dezső országos képviselőnek, mint a mentelmi bizottság elnökének jelentését, melyben értesit, hogy a háznak folyó évi május hó 16-án hozott határozata értelmében Kubik Béla és Rátkay László országos képviselők mentelmi jogának megsértése tárgyában tett bejelentést tárgyalás alá vevén, határozatát meg is hozta, de az erről felvett jegyzőkönyv nem terjeszthető a ház elé ez idő szerint, mert a szünetek folytán a bizottság tagjai távolléte miatt az hitelesithető nem lévén, ez ügynek a ház elé leendő terjesztésére haladékot kér.

A kért haladék azzal adatik meg, hogy a jelentés a legközelebbi ülésben terjesztendő be.

A házszabályok 239. §-a értelmében a függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékét kérem felolvasni.

Kubik Béla jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

Elnök: Tudomásul szolgál.

Dedovics György jegyző: Széll Kálmán miniszterelnök!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A közösügyi költségek hozzájárulási arányának megállapitása czéljából az 1867: XII. t.-czikk értelmében a képviselőház és a főrendiház, a mint a törvény előirja, országos küldöttséget választott, a mely országos küldöttség az osztrák birodalmi tanács hasonló küldöttségével ezen kérdést illetőleg tárgyalt. A tárgyalások befejeztettek és a mint a törvény előirja, a két országos küldöttség között létrejött megállapodás hozzám felterjesztetett azon czélból, hogy azt az országgyülés elé terjeszszem. Ezennel van szerencsém tehát a két országos bizottság közös megállapodását magában tartalmazó országos bizottsági jelentést összes mellékleteivel, a saját

előterjesztésemmel, azon törvényjavaslattal (Irom. 149) együtt, a mely ezen közösen létrejött megállapodásokat magában tartalmazza, a t. képviselőház asztalára letenni. Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék az összes előterjesztéseket kinyomatni, a mi már egyébiránt folyamatban is van s a ház tagjai között szétosztatni, azonkivül kérem, méltóztassék véleményadás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Dedovics György jegyző: B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Van szerencsém előterjeszteni a népfölkelés fölfegyverzésére szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslatot (Irom. 150). *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Arra épen szükség van!)* Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot ugy a véderő-, valamint a pénzügyi bizottsághoz előzetes tanulmányozás és jelentéstétel végett utasitani s annak kinyomatásáról és szétosztásáról intézkedni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem szükséges! Felesleges! Kenyeret kell szerezni a népnek!)*

Elnök: A beterjesztett törvény javaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a véderő- és pénzügyi bizottságokhoz utasittatni.

Dedovics György jegyző: Láng Lajos, kereskedelemügyi miniszter!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Van szerencsém bemutatni egy törvényjavaslatot (Irom. 151) a budapest-esztergom-füzitői helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a helyi érdekü vasuton szükséges beruházások fedezéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy ezen javaslat kinyomassék, szétosztassék s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Van szerencsém továbbá bemutatni egy törvényjavaslatot (Irom. 152) a hódmezővásárhely-makó-nagy-szentmiklósi helyi érdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezése tárgyában. Kérem a t. házat, sziveskedjék gondoskodni arról, hogy ez a törvényjavaslat kinyomassék, szétosztassék s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Továbbá van szerencsém bemutatni egy jelentést (Irom. 153) a sziszek-čapra-vrginmosti helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést a közlekedésügyi bizottsághoz utasitani.

Végül van szerencsém bemutatni egy jelentést (Irom. 154) a szeszipar és finomitás akadálytalan folyamatának biztositása czéljából mellőzhetetlen és halaszthatatlan munkálatoknak vasár napokon és Szent István-napján való végezhetése és a vasárnapokon tartott baromvásárokon a bognár-áruknak eladás czéljából való kirakhatása tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentésemet kinyomatni, szétosztatni és a közgazdasági bizottsághoz utasitani.

Elnök: Mindezek a törvényjavaslatok és jelentések ki fognak nyomatni és szét fognak osztatni. A budapest-esztergom-füzitői helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalnak épitésére és üzletére kiadott engedély-okiratok és engedély-okirati függelékek egyesitéséről, valamint a helyi érdekü vasuton szükséges beruházások fedezéséről szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalás és jelentés végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasittatik. — A hódmezővásárhely-makó-nagyszentmiklósi gőzmozdonyu helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz; a sziszek-čaprag-vrginmosti helyiérdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentés a közlekedési; a szeszipar és finomitás akadálytalan folyamatának biztositása czéljából mellőzhetetlen és halaszthatatlan munkálatoknak vasárnapokon és Szent István-napján való végezhetése és a vasárnapokon tartott baromvásárokon a bognár-áruknak eladás czéljából való kirakhatása tárgyában beadott törvényjavaslatról szóló jelentés pedig a közgazdasági bizottsághoz utasittatnak.

Dedovics György jegyző: Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszter!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Van szerencsém a budapesti királyi József-müegyetem állandó elhelyezésére szükséges épületek létesitéséről szóló törvényjavaslatot (Irom. 155) a t. képviselőház elé terjeszteni. *(Helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni és azt előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A törvényjavaslat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik, egyszersmind annak kinyomatása és a képviselőház tagjai között való szétosztása elrendeltetik.

Dedovics György jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. képviselőház! A deési választókerületben 1902. május hó 16-án megtartott időközi választás alkalmával képviselővé megválasztott báró Dániel Tibor megbizólevelét az igazoló állandó bizottság megvizsgálta, *(Egy hang a szélsőbaloldalon. Mennyibe került? Halljuk! Halljuk!)* és miután ugy találta, hogy az az összes megkivánt kellékekkel bir, a nevezett képviselőt a kérvényezésre fentartandó 30 napi határidő fentartása mellett igazolt képviselőnek jelentette ki. *(Egy hang a szélsőbalol-*

dalon. Nehéz mandátum! Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)

Elnök: B. Dániel Tibor, a deési választókerületben megválasztott országgyülési képviselő, a kérvényezésre fentartandó 30 napi határidő fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki, és az V. osztályba soroztatik.

Az elnökségnek egyéb jelenteni valója nincs. Napirend előtt Pavlovics Ljubomir képviselő urnak adtam szót.

Pavlovics Ljubomir: T. képviselőház! Bátorkodom az igen t. miniszterelnök ur válaszát a szerb egyházi kongresszus tárgyában hozzá intézett interpellácziómra megsürgetni. A midőn interpellácziómat előterjesztettem, világosan és érthetően kijelentettem, hogy nem az a főczélom, hogy a kongresszus összehivassék, mert erősen biztunk a miniszterelnök ur jogérzetében és igazságszeretetében, valamint a kormányában is, hanem, hogy az összehivott kongresszus szabad tényked ése elé nem fognak-e akadályok gördittetni? Az 1897-dik évi kongresszus elnapoltatott azért, mert nem akart lényeges jogáról lemondani, azon jogáról t. i., a melyet a szervezeti szabályzat biztosit neki, hogy saját ügyviteli rendjét maga állapithassa meg. A kongresszus ezen jogáról nem akart lemondani, és nem is volt szabad lemondania, és ha ezen kongresszustól ismét megkivántatnék az, hogy mondjon le ezen jogáról, ugy kijelentem, hogy erről nem fog lemondani. *(Élénk mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kinek a nevében beszél?)*

A szerb nép nevében. *(Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől. Ilyen nincs Magyarországon!)*

László Mihály: Csak a maga nevében beszélhet! Az ilyen izgató mindig egyedül van! *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pavlovics Ljubomir: Kérném az igen t. miniszterelnök urat, méltóztassék nyilatkozni a napirendről. *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem lesz akadály gördítve a kongresszus szabad, törvényes tényked ése elé? Nem lesz oktrojálva a napirend megállapitásának a joga?

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur interpellácziót intézett hozzám arra vonatkozólag, hogy szándékozom-e a szerb kongresszust abban az időben összehivni, a melyben a fennálló szabályzat szerint ülésezni szokott?

Én erre az interpellácziora eddig nem válaszoltam, de válaszolni szándékoztam reá, a mint akkor már kijelentettem, mielőtt a képviselőház erre a kétheti szünetre szétoszlott, hogy mihelyt a képviselőház ismét összejön, az első ülések egyikén az összes interpellácziókra, és azok sorában erre is a választ meg fogom adni. Már ez magában véve talán eléggé indokolná azt, hogy a képviselő ur türtőztesse magát, és ne sürgessen engem, a mikor olyan képviselő urak se sürgettek, a kiknek erre több okuk volna, mert interpelláczióiknak tárgya aktualitását el nem vesztette. Az ön interpellácziójának tárgya pedig, t. képviselő ur, elvesztette aktualitását, ha csak azt kérdi tőlem, a mit, gondolom, egyedül lehet legitime kérdeznie, hogy a kongresszus összehivását akarom-e akadályozni vagy nem? Erre megadtam már a választ nem szóval, hanem tettel, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* mert a koronának fölterjesztést tettem olyan értelemben, hogy a szerb egyházi kongresszus a maga törvényes feladatának teljesitése czéljából összehivassék, *(Helyeslés jobbfelől.)* a mint hogy össze is hivatott s a napokban össze is ül.

De a t. képviselő ur, a ki az összehivás megtörténtéből láthatná, hogy neki erre válaszolnom nem szükséges, talán más czélokból és más intencziókból sürgeti a választ. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ezen czélokat én most vitatni nem akarom, de nem tagadhatom meg magamtól, hogy ki ne jelentsem, hogy egy bizonyos gyanut keltett bennem az a felszólalása, melylyel már első izben jónak látta kisérni interpellácziját. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

A t. képviselő urnak csak annyit mondhatok, hogy miután a kongresszus ő Felsége által összehivatott és az a legközelebbi napokban össze is ül: nem tartom magamat jogositva és kötelezve a t. képviselő urnak itt bővebb és részletesebb kijelentéseket tenni. Lehetséges, hogy nem a képviselő urnak izlése, felfogása és tendenciája szerint fog ott az eljárás történni. *(Általános helyeslés.)* Ez lehetséges. *(Helyeslés.)* A képviselő ur okot adott reá, hogy én ezt mondjam, azon szereplése által, a melylyel magát a házon kivül és ebben a házban is már bemutatta. *(Általános helyeslés.)* Kijelentem, hogy igen is tisztelem azt a szerb egyházi szervezetet és azt a törvényt, mint minden törvényt, mely a szerb egyháznak ügyeit szabályozza. A szerb ajku magyar honfitársainknak egyházi és kulturális igazi érdekeit pedig igazán szivemen hordom; a legmelegebb érzésekkel viseltetem legitim érdekeik iránt és a jó szerb hazafiak iránt, de tartózkodással viseltetem azok iránt a tendenciák iránt, a melyeket sokan a képviselő uron kivül is talán követnek, és a szerb kongresszus működéséhez még mellékadalékul és mellékczélul hozzáadni szeretnének. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ismerem felelősségemet és kötelességeimet a szerb egyházi ügyekben, *(Helyeslés.)* ismerem kötelességeimet a szerb egyház és szerbül beszélő honfitársainknak egyházi és kulturális ügyei iránt, s azoknak kellő és minden irányban hathatós ápolása és előmozditása az én czélom, de egyéb czélt nem ismerek ezen ügyekben és ismerem kötelességeimet a magyar állam nagy czéljai és minden érdekei iránt a szerb kongresszus dolgában is.

El fogok járni ugy, a hogy a törvény előirja és megfeledkezni soha nem fogok azon nagy

állami érdekekről, a melyek előttem állanak és a melyeket soha semmiben sérteni nem engedhetek és nem engedek *(Élénk helyeslés)* és a melyeket össze kell egyeztetni a szerb egyház sajátlagos belső egyházi és kuturális érdekeivel, mert ezen egyeztetés nélkül azok a magyar állam keretében törvényesen helyet nem foglalhatnak. *(Élénk helyeslés.)*

És azt tartom, hogy a mi szerb honfitársainknak hazafisága, saját érdekük nyugodt, józan felfogása és átérzése lehetővé teendi azt a feladatot, a melyre törekszem, hogy ezen összhang sohase zavartassék meg, sőt minél szilárdabb alapokra helyeztessék.

Ez szolgáljon most már nem előzetes, hanem végleges válasz gyanánt. Előzetes választ akartam adni, de miután megsürgetett a t. képviselő ur, talán a ház is egyetért velem, midőn kérem, hogy méltóztassék ezt, mint érdemleges választ tekinteni, mert ehhez hozzátenni valóm, vagy ebből elvenni valóm nincsen. Kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék a válaszomat, ha napirendre térünk, tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Pavlovics Ljubomir: Én a választ nem vehetem tudomásul. Én csak törvényekre hivatkoztam. Az 1875. évi kongresszusi szervezet világosan kimondja, hogy a kongresszusnak joga van megállapitani saját ügyviteli rendjét, én erről a napirendről beszéltem és semmi másról. A választ nem veszem tudomásul.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az nem tartozik ide! Én ujból arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a válaszomat, ha napirendre térünk, tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Napirend előtt még Ballagi Géza képviselő ur kért szót.

Ballagi Géza: T. képviselőház! Családi gyászom miatt nem lehettem jelen azon a szünet előtti ülésen, melyen Rakovszky István képviselő ur jónak látta az ő ismert modorában és módszerével megleczkéztetni engem, a fürge akadémikust, a miatt, mert én azt találtam állitani, hogy az a kérdés, vajjon Dalmáczia visszacsatolása ma megtörténjék-e vagy sem, nem közjogi, hanem politikai kérdés. Rakovszky képviselő ur ezen rettenetesen megbotránkozott, és megbotránkozásának a következő szavakban adott kifejezést *(olvassa)*: »Ezek után nagyon értem, hogy az Akadémia szükségét látta annak, hogy más közjogi kapaczitások is foglaljanak ott helyet, mint Ballagi Géza akadémikus ur és Beőthy Ákos t. barátomat és a miniszterelnök urat is megválasztotta az Akadémia körébe, hogy ezáltal a közjogi baklövések ellen biztositsa ezt a diszes társulatot, mert hogy az ország territoriális integritásának kérdése feltétlenül közjogi elv, ezt minden kezdő jogász tudja.«

Hát, t. képviselőház, tökéletesen igaza van Rakovszky képviselő urnak abban, hogy az ország területi épségének elve közjogi elv, és hogy ezt nemcsak minden kezdő jogász tudja, hanem tudja az a népiskolai növendék is, a ki esetleg az én általam irt népiskolai alkotmánytanból tanulta meg a magyar közjog elemeit. De már attól a népiskolai növendéktől nem kivánhatjuk, hogy különbséget tudjon tenni valamely kérdésnek politikai és közjogi vonatkozásai között, mert, uti figura docet, erre még némely képviselő sem képes.

Az, t. ház, vita tárgyát képezheti, hogy a körülmények és viszonyok kedvezők-e a dalmácziai függő kérdés megoldására nézve.

Nessi Pál: A koronázási esküben benne van!

Ballagi Géza: Mondom, vita tárgyát képezheti!

Nessi Pál: A koronázási esküben benne van, nem kell vitatni! *(Mozgás. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ballagi Géza: Méltóztassanak meghallgatni. Az képezheti vita tárgyát, vajjon ma visszacsatoljuk-e Dalmácziát, vagy sem, illetőleg hogy a dalmácziai kérdést ma megoldhatjuk-e vagy sem. És én egész őszinteséggel kijelenthetem, hogy közgazdasági szempontból helyesnek, előnyösnek tartanám Magyarországra nézve ezen országrésznek az anyaországhoz való visszacsatolását, a mely országrésznek 562 kilométer hosszu tengerpartja van, és a mely 55 alkalmas kikötőhelylyel rendelkezik. Mondom, egész őszinteséggel kijelenthetem, hogy közgazdasági szempontból Magyarországra nézve előnyös volna ezen területnek visszacsatolása.

Nessi Pál: Azért nem engedik meg! *(Zaj jobbfelől.)*

Ballagi Géza: A felett is vitatkozhatunk, vajjon politikai, tehát eszélyességi és czélszerüségi szempontból helyes volna-e ujabb komplikácziókat idézni elő épen most, Dalmáczia visszacsatolásának kezdeményezésével. De egy dolog nem képezheti vita tárgyát sem itt a házban, sem az országban, nevezetesen az, hogy Dalmáczia Magyarországnak, a magyar koronának integráns része, hogy Magyarországnak elévülhetetlen joga van Dalmácziához, és hogy erről a jogáról a magyar korona soha nem mondott le. Ezek oly közjogi elvek, hogy csupán ezen és ehhez hasonló tiszta közjogi elveknek megóvása és megmentése végett bizony felesleges lett volna Beőthy Ákos t. képviselőtársamat, bármilyen nagy közjogi kapaczitás is, beválasztani a magyar tudományos Akadémiába. *(Mozgás balfelől.)* Azt hiszem, igazat mondtam. Adhatunk neki dolgot itt, ebben a házban is. Most mindjárt hozzáfoghat Rakovszky István t. képviselőtársam kioktatásához, *(Derültseg jobbfelől.)* hogy beavassa őt a közjog és politika határvonalainak ismeretébe. Ezeket kivántam elmondani. *(Tetszés jobbfelől.)*

Elnök: Határozat tárgyát ez a felszólalás nem képezvén, következik most a napirend szerint az interpellácziós- és inditványkönyvnek a felolvasása.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy sem az inditvány-könyv-

ben, sem az interpellácziós-könyvben bejelentés nincsen,

Elnök: Tudomásul szolgál.

Napirend során kérdem: tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnöknek Pavlovics Ljubomir képviselő interpellácziójára a napirend előtt adott válaszát? *(Helyeslés.)*

A képviselőház a választ tudomásul veszi.

Következik most a legközelebbi ülés idejének és napirendjének a megállapitása. A miniszterelnök ur kiván szólani. *(Halljuk! (Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A mikor a t. képviselőházat felkértem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a mai napra méltóztassék a szünet után első ülésének megtartását elrendelni, abban a feltevésben tettem ezt, hogy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság a maga tárgyalásait be fogja fejezni, és rögtön tárgyalhatjuk majd azokat a dolgokat, a melyeket még ez alatt az ülésszak alatt óhajtanék elvégezni. Minthogy azonban, a mint méltóztatnak tudni, a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság még folytatja tárgyalásait, nem vagyok abban a helyzetben, hogy arra kérjem a t. házat, hogy már holnap, vagy holnapután folytassa tárgyalásait, a mit kérni szándékoztam, hanem arra kell kérnem a t. képviselőházat, méltóztassék a legközelebbi ülést a jövő keddi napra kitüzni. *(Helyeslés.)* Időközben a bizottságok, — mert számos ügy küldetett hozzájuk, ma is történtek előterjesztések, és a kinyomatott napirend is részletesen mutatja, hogy a bizottságoknak még sok ügyre vonatkozólag kell munkálataikat elvégezniök, — a hozzájuk intézett munkálatokat elvégezhetik, és kedden megtehetik ezekre vonatkozó jelentésüket és előterjesztésüket. A keddi ülés napirendjére kérném kitüzni a következő kész ügyeket: *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselőház pénztárának az 1901. év második felére vonatkozó számadásait. A mentelmi bizottság jelentését Horváth Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának megsértése tárgyában. Az 1893. évi IV. t.-czikk 14. §-ának kiegészitéséről a pénzügyminiszter törvényjavaslatát. A Sopron szab. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-czikk 5. §.-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség tárgyában a pénzügymintszter jelentését. Végül az én jelentésemet a konzuli illetékek szabályozásáról.

A szerdai ülésben szándékozom válaszolni azokra az interpellácziókra, a melyek hozzám intéztettek, még pedig abban a sorrendben, — nem is olvasom fel, — a melyben ez a jegyzék az interpellácziókat felsorolja. *(Helyeslés.)* A mennyiben szerdán ezzel nem végeznénk, a következő ülésre mennénk át a válaszokkal. Az általam adott válaszok után a többi miniszter urak is megadják majd válaszaikat. *(Helyeslés.)* Igy aztán a háznak ez a restancziája el is lesz intézve. Akkor aztán lesz szerencsém nyilatkozni arról, meddig óhajtanám még, hogy a t. képviselőház üléseinek tartását folytassa. Kérem ezt szives tudomásul venni és ebben az értelemben határozni. *(Helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nekem a t. miniszter urnak most tett előterjesztése ellen nincs semmi észrevételem, de azt látom, hogy mivel teendő nincs, az üléseknek kihuzását mégis valami módon elő akarják segiteni. Az én tudomásom szerint a bizottságoknál, sem azokon kivül, valamely fontosabb, elintézésre váró tárgy most nincs. Azt vagyok bátor azért kérdezni a t. miniszterelnök urtól, miután már junius hónapban vagyunk, és a t. képviselő urak szeretnék tudni azt, hogy körülbelül mit fogunk még tárgyalni, most pedig három-négy napig szünetelünk, aztán van egy ülés, azután megint szünetelni, megint egy ülést tartani mégsem helyes, mondom, bátor vagyok kérdezni, vajjon igy akarjuk-e kihuzni junius hónapot? Nem volna-e czélszerübb azokat az apró dolgokat, a melyek még elintézésre várnak, egyszerre kitüzni, *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* egypár nap alatt elintézni *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és a t. házat, fontosabb teendő nem lévén, elnapolni a nyári szünidőre? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogy itt napról-napra igy huzzuk az időt, azt gondolom, a t. képviselőház tagjaira nézve nem valami kellemes dolog.

Ha itt nincs teendő, akkor bocsássák haza a képviselőket, otthon hasznosabb teendőt végezhetnek, mint hogy itt napról-napra való éléssel kihuzzák az időt. *(Helyeslés balfelől.)*

Arra kérem a t. miniszterelnök urat, tájékoztassa a házat, képviselőbarátaim is akarják tudni: a nyári szünetre körülbelül meddig kell várnunk és mik azok a teendők, a melyeket még juniusban el kell intéznünk? *(Helyeslés balfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Az a látszólagosan nagyon szelid hangon tartott kis kérdés meglehetősen erős vádat is tartalmaz magában, melyet burkolva intéz ellenem a t. képviselő ur, mert azt mondja, hogy, ugy látszik, huzni akarom az üléseket, hiszen teendő nincs. Én ezennel határozottan kijelentem, hogy a t. képviselő ur igen sulyosan tévedni méltóztatik és ezen vádja egészen alaptalan. Azt hittem, nem hiába osztják ki ezt a napirendet minden nap; azt gondoltam, a t. képviselő ur tudatában van annak, hogy egy sereg törvényjavaslat van előterjesztve, a mely mind teendőt képez. Legyen igazságos a képviselő ur; hogyan lehet ily körülmények közt azt mondani, hogy nincs teendő? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol van?)* A mentelmi bizottságnál van 21 ügy, *(Zaj.)* az összeférhetlenségi bizottságnál van három ügy, a pénzügyi bizottságnál van 4 törvényjavaslat: és pedig a tengeri és szabadhajózást üző magyar kereskedelmi hajóknak államsegélyben és kedvezményben való részesitéséről. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tárgyalásra készen?)*

Majd erre is felelek; méltóztassanak türtőztetni magukat. Hogy a képviselő urak azt tartották jogosnak és helyesnek, hogy a szünet alatt a bizottságok felfüggeszszék a maguk üléseit, — nem szemrehányásképmondom, csak konstatálom — arról én nem tehetek s ezért ne méltóztassék engem vádolni, hogy nincs teendő. Ott van továbbá a pénzügyi bizottságnál az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó törvényjavaslat; a gazdasági munkás- és cselédpénztárakról, továbbá a Béga-csatornáról szóló törvényjavaslat.

Talán nem olyan csekélyke dolgok, a melyekre azt lehet mondani, hogy semmik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A bizottságban vannak!)* Hiszen ha a bizottságok elvégezhették volna, akkor itt volnának a ház előtt, de ez nem a kormány hibája, a vád tehát nagyon méltánytalan. Azután a zárszámadási bizottság tárgyalja kötelességszerüleg a zárszámadásokat, de még nincs vele készen. Nem szemrehányásképen mondom, hanem a zárszámadási bizottság tagjai, mikor 4 hónapon keresztül 3 óráig tartó ülésekben tárgyaltatott a költségvetés, akkor a túlterhelésüknél fogva nem tárgyalhattak, később pedig ugy határoztak, hogy a lefolyt szünet alatt nem fognak tárgyalni, s ezért nem végezhették a zárszámadások tárgyalását. Ez a bizottság is elvégezheti most feladatát. Nem is beszélek a perrendtartásról, mely sokkal nagyobb dolog, mintsem befejezhető lett volna idáig. Ott van a közlekedési bizottságnál a pápa-bánhidai helyiérdekü vasutról szóló jelentés, a közigazgatási bizottságnál egy kisebb dolog, a földmivelési és vizügyi bizottságnál is egypár ügy. Most beadott a kultuszminiszter ur, a honvédelmi miniszter ur is nehányat. Tárgy tehát van, de nincsenek készen, mert a szünet alatt a bizottságok nem dolgoztak. Most ezeknek is kell időt adni, hogy dolgozzanak. *(Helyeslés.)*

A másik, a mit elfelejteni méltóztatott, az, hogy a delegáczió is folytatja üléseit. Engedelmet kérek, de a mikor a ház 40 tagja hivatalból távol van és a delegáczió 5—6 órás üléseket tart, nem lenne méltányos, — ezt 35 esztendő óta szoktuk tenni s ez igy van minden parlamentben a világon — hogy parallel üléseket tartsunk. *(Helyeslés.)* Ezért mondtam én, hogy ezeket az apró tárgyakat ne méltóztassék a holnapi és holnaputáni napokra kitüzni, hanem hagyjuk nyitva ezt a 3—4 napot a bizottságnak a dolgozásra. Addig a delegáczió is befejezi üléseit, annak is kell pár nap, s addig itt nem lehet ülést tartani.

Igy proponáltam a keddi napot és gondolom, kellőleg, józanul és megokoltan. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Szerdán megint nem ugy lesz, a mint a t. képviselő ur felteszi, hogy akkor összeülünk egy napra és semmi sem történik. Szerdán és csütörtökön — mondom — az interpellácziókra adandó válaszok lesznek napirendre kitüzve. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Nem ez a kérdés! Programmot kérünk. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen kérem, még nem fejeztem be beszédemet, egyszerre nem lehet két dologról beszélni. Azt a mesterséget még csak ezután fogom azon közbeszóló és türelmetlenkedő uraktól megtanulni. Eddig az egyikkel kellett végeznem. Most jön a másik.

A t. képviselőház — gondolom — a jövő héten az interpellácziókra adott válaszokat tudomásul veszi, vagy illetőleg tárgyalást tart azok felett és azokat elvégzi. Egypár kérdésen kivül, a melyeket akkor fogok megjelölni, a mikor a jelentések itt feküsznek a ház asztalán, sokat én a nyári ülésszaknak bezárása előtt nem fogok a t. képviselőháznak proponálni, hogy tárgyaljon. *(Helyeslés.)* Nagyon kevés dolog lesz az, hanem egypár fontos kérdés elvégzendő, de ezekre vonatkozólag majd a jövő héten nyilatkozom, a mikor, ismétlem, a jelentések itt feküsznek a ház asztalán.

Hát mindenki tájékozhatja magát az iránt, hogy most a bizottságok ülésezése végett, először az országos bizottság, a delegáczió, másodszor a ház bizottságainak tárgyalása végett egypár napra szükség van, hogy azok tárgyalhassanak, keddtől fogva pedig üléseket tartunk rendesen és én azon leszek, hogy a házat igen soká együtt ne tartsam. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a miniszterelnök javaslatát a napirendre vonatkozólag elfogadja és ehhez képest legközelebbi ülését junius hó 10-én, kedden d. e. 10 órakor tartja, melynek napirendjén lesznek a képviselőház pénztárának az 1901. év második felére vonatkozó számadásai, a mentelmi bizottság jelentése Horváth Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának megsértése tárgyában, az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről a pénzügyminiszter törvényjavaslata, Sopron szab. kir. város részére az 1896 : XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség tárgyában a pénzügyminiszter ur jelentése és a miniszterelnök jelentése a konzuli illetékek szabályozásáról szóló 1901 : XXVI. t.-cz. életbeléptetéséről.

Ha a t. ház ezt elfogadja, ezt határozatilag kimondom.

Mielőtt az ülést bezárnám, kérném a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, azt hitelesitem és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 20 perczkor.)

119. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 10-én, kedden,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések; ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása a Darányi Ferencz országos képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvény elutasitása tárgyában. — Miniszteri és bizottsági előterjesztések. — A számvizsgáló-bizottság jelentésének tárgyalása a képviselőház pénztárának az 1901. év második felére vonatkozó számadásairól. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Horváth Gyula mentelmi ügyében. — Az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat, továbbá a Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentességre vonatkozó pénzügyminiszteri jelentés tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Farkas József jegyző urak jegyzik.

A mult ülés jegyzőkönyve már hitelesitve lévén, következnek az elnöki előterjesztések.

Bemutatom a miniszterelnök kétrendbeli átiratát, melyekben értesit, hogy:

a »Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről« és

»a román királysággal Bukarestben 1901. junius hó 14/27. a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről« szóló törvényjavaslatok ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittetvén, azok mint ez idei X. és XI. törvényczikkek az országos törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel megküldi az 1902. évre érvényes névjegyzékbe felvett országgyülési képviselőválasztókról, valamint az 1901. és 1902. években összeirt választók közt mutatkozó különbségekről készitett sommás kimutatás egy példányát. A kimutatás letétetik a ház könyvtárába, hol azt az érdeklődő képviselők bármikor megtekinthetik.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a Darányi Ferencz országos képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényt a Curia elutasitotta. Minthogy Darányi Ferencz képviselő megbizó-levele az osztályok részéről kifogásoltatott és mint ilyen a negyedik biráló-bizottsághoz utasittatott, az itélet ezen bizottsággal közöltetni fog.

Jelentem, hogy Richtzeit Arthur kolozsvári lakos hirlapiró Sándor József képviselő ellen összeférhetlenségi esetet jelentett be. Minthogy azonban a bejelentő neve a beadványon hitelesitve nincs, azt a házszabályok 144. §-a alapján elutasitottam s a ház irattárába elhelyeztettem.

Tudomásul szolgál.

Jelentem a t. háznak, hogy Molnár Lajost a képviselőház háznagyának meghallgatása után terembiztossá neveztem ki; minthogy azonban 40. életévét meghaladta, kérem a t. házat, hogy a szolgálati szabályzat 13. §-a értelmében kivánt korengedélyt megadni méltóztassék.

A ház a korengedélyt megadja, s erről a belügyminiszter értesittetni fog.

Bemutatom: Krassó-Szörény és Nyitra vármegyék közönségének feliratait a közadók kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-cz. 50., illetve ezen törvényczikk 54., 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Nyitra és Vas vármegyék közönségének feliratait az 1687 : V. és az 1715. évi XLIX. t.-czikkeknek törvény utján leendő törlése, nemkülönben Kossuth Lajos és az 1848/49-iki hon-

védek érdemeinek törvénybe iktatása iránt *(Éljenzés a szelsöbaloldalon.)*;

Hajdu vármegye közönségének feliratát az 1891. évi XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt;

Nyitra vármegye közönségének feliratát, a kóbor czigányok letelepitése ügyében;

Liptó vármegye közönségének feliratát, a megyei tiszviselők és alkalmazottak fizetésének rendezése tárgyában;

végre az udvardi esp. kerület róm. kath. tanitó-egyesületének Feszty Béla képviselő által beadott kérvényét az országos tanitói nyugdijtörvénynek méltányos módositása iránt.

Mindezek tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Két jelentést van szerencsém a t. ház asztalára letenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik (Irom. 156) a szepes-megyei Mniszek és egy gácsországi község között levő határvitának elintézéséről szól. A törvény értelmében a törvényhozásnak ez bejelentendő, a mit ezennel megteszek. Kérem ezt kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és jelentéstétel végett a közigazgatási bizottságnak kiadni.

A másik jelentés, a mit tenni akarok, a következő: Már többször kifejezésre jött a t. képviselőház kebelében, — a legutóbbi időben Barta Ödön t. képvitelő ur részéről, — hogy a horvát regnikoláris deputáczió, a mely a mult országgyülés alatt működött, nem tette meg a maga jelentését, és igy azok az irományok és akták, a melyek ezen tárgyalásnak anyagát képezik, nem jönnek a közönségnek és első sorban a törvényhozásnak tudomására. Én akkor azon nézetet voltam szerencsés kifejteni, hogy az az országos bizottság nem tehet jelentést ennek az országgyülésnek, mert az a mult ülésszaknak országos bizottsága volt, és mielőtt munkálatát befejezte volna, az országgyülés fel lett oszlatva és egy uj országgyüléssel álltunk szemben. Hanem igenis nemcsak méltányosnak, de nagyon szükségesnek és czélszerünek tartom, hogy azok az irományok és az az egész anyag a törvényhozásnak rendelkezésére álljon, mert ime ez a törvényhozás is a kormány inditványára egy ujabb országos bizottságot küldött ki a Horvátországgal viendő és folytatandó pénzügyi tárgyalások czéljából, a mely tárgyalásoknál hasznos anyagul fog szolgálni a mult országos bizottságnak egész tárgyalási anyaga. Van szerencsém tehát a mult országos bizottság összes jegyzőkönyveit, irományait, izeneteit a t. ház asztalára letenni, — már a kinyomatás iránt is intézkedtem — azzal a kéréssel, méltóztassék azt szétosztatni a ház tagjai közt, hogy annak idején használható legyen. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök jelentése Zubrzyk ausztriai (gácsországi) és Mniszek magyarországi (Szepes vármegye) községhez tartozó Medzibrodzse telep közti határvita tárgyában ki fog nyomatni, szét fog osztatni és jelentéstétel végett a közigazgatási bizottsághoz utasittatik. A horvát regnikoláris küldöttségek eddigi működéséről szóló, azokat kideritő iratok pedig kinyomatván, a ház tagjai közt tudomásulvétel és használat végett ki fognak osztatni.

A pénzügyminiszter kiván szólani.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém beterjeszteni egy törvényjavaslatot (Irom. 158) indokolással együtt, az 1899. évi közösügyi zárszámadások alapján a végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről. Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék intézkedni, hogy ez a törvényjavaslat kinyomassék, szétosztassék, és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Szőts Pál jegyző: Szentiványi Árpád, az igazoló állandó bizottság elnöke.

Szentiványi Árpád előadó: T. képviselőház! A képviselőház a tápéi választókerületben történt választást, a melyben a Curia a választókerület által megválasztott képviselő mandátumát megsemmisitette, az állandó igazoló-bizottsághoz tette át. De talán azért, mert a képviselőház nem tartott üléseket, és igy a képviselők nem voltak itt teljes számban, az állandó igazoló-bizottság összejönni nem tudott. *(Mozgás a szélsöbaloldalon.)* Minthogy pedig a nyolcz nap épen letelt, kérem az igen t. képviselőházat, méltóztassék megengedni, hogy ujabb határidő tüzessék ki, hogy az állandó igazoló-bizottság összejöhessen *(Zaj a szélsöbaloldalon.)* és talán már holnap le is tárgyalhassa ezt az ügyet, hogy azután ugyancsak holnap már jelentést is tehessünk a t. háznak. Kérem az igen t. képviselőházat, méltóztassék erre az engedelmet megadni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég nem szép dolog! Kik annak a bizottságnak tagjai? Fel kell olvasni a névsort! Zaj.)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Itt egy olyan bejelentésről van szó, mely a képviselőházra nézve az ország előtt nem épen dicséretes és a kötelességtudásnak nem épen kiváló példája. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Az igen t. elnök ur bejelenti, hogy a bizottság nem jött össze és egy igen fontos ügyben, képviselőválasztási ügyben, a midőn arról van szó, hogy az országnak egy kerülete se legyen kép-

viseletlenül ebben az országban, a miatt nem lehet intézkedni, mert a t. képviselő urak, a kik ennek a bizottságnak tagjai, kötelességüket nem teljesitették. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igen t. képviselőház, itt valami módon intézkedni kellene arról, hogy ilyen kötelességmulasztás többé elő ne fordulhasson.

Én arra kérem a t. képviselőházat és a ház t. elnökét, méltóztassék tudomására hozni a képviselőháznak, ha lehet, rögtön, ha pedig nem lehet, a jövő ülésben, hogy kik azok a tagok, a kik ezen bizottságban részt vesznek és ezek nevei publikáltassanak egyelőre, a jövőre nézve pedig tétessék intézkedés az iránt, hogy az összehivott képviselők kötelességüket teljesitsék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szentiványi Árpád: T. képviselőház! Kénytelen vagyok még egyszer felszólalni, de hangsulyoznom kell, hogy a mult héten ülés alig volt, és igy, nyári idő lévén, nem csoda, hogy azok a képviselő urak hazamentek, s ha esetleg a meghivó ott volt is lakásukon, ők nem voltak abban a helyzetben, hogy az ülésen megjelenhettek volna. Méltóztassék azt mindenesetre figyelembevenni, hogy a mikor ülések nincsenek, a képviselők nagy része nem tartózkodik a fővárosban. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég helytelen dolog! Akkor ne legyenek képviselők!)* Engedelmet kérek, vannak köztük elegen olyanok, a kiknek otthon is akad dolguk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Münnich Aurél: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ebben a bizottságban is benne van?)* Én szerencsés vagyok szintén tagja lehetni ennek a bizottságnak, és miután olyan sulyos vádakkal illetnek bennünket, hogy nem teszünk eleget kötelességünknek, személyes támadásnak veszem ezt, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* mert engem senki sem vádolhat azzal, hogy kötelességemet valaha nem teljesitettem volna. De fel kell szólalnom azért is, mert azt hiszem, hogy itt egy nagy tévedés forog fenn. A mint épen most hallom a t. előadó urtól, a tápéi választásra vonatkozó iratokat csak f. hó 4-én nyujtották át neki. Ma tudtommal tizedike van, tehát még nem is mult el a nyolcz nap, a mely alatt a bizottság jelentést tenni tartozik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Akkor miért tették meg?)* Nem tudom, de nem hagyhatom magamon száradni a kötelességmulasztás vádját. Mi ma 10 órára voltunk összehiva ülésre. Össze is jöttünk, de a nyilvános ülés miatt felfüggesztettük az ülést s azt határoztuk, hogy később, a nyilvános ülés után fogjuk folytatni. A bizottság többsége mindig meg szokott jelenni az ülésekre; és ha a mélyen t. elnök ur ezt a bejelentést mégis megtette, csak túlóvatosságból tette, azért, nehogy most, a midőn az ülésszak végén vagyunk, ha a nyolc napi terminust nem lehetne egészen pontosan megtartani, ebből esetleg baj származzék. *(Helyeslés.)*

Én tehát nagyon szépen kérem, hogy ezen ügy felett napirendre térni méltóztassék. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* A ház teljes megnyugvással veheti azon kijelentésemet, hogy igenis ugy csekélységem, mint a bizottság többi tagjai mindig tudták és tudni fogják kötelességeiket. *(Tetszés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Láttuk!)*

Elnök: Engedelmet kérek, ebben az ügyben nekem is kell nyilatkoznom, annyival is inkább, mert Szederkényi Nándor képviselő ur egyenesen az elnökséghez intézett felhivást. *(Halljuk! Halljuk!)*

A dolog tökéletesen ugy áll, a mint Münnich Aurél képviselő ur előadta. A házszabályok 115. szakasza azt mondja, hogy az igazoló-bizottság véleményes jelentését nyolcz nap alatt terjeszti elő, de a házszabályokban kitett ezen terminusra nézve nem világos, hogy a ház határozatának napjától vagy a bizottság kezéhez történt kiadatástól számitandó-e ez a nyolcz nap. És épen azért, mert ez nem világos, *(Zaj.)* mindaddig, mig ez a házszabályoknak több pontjára nézve is szükségessé válandó magyarázat által teljesen evidencziába nem hozatott, az én egyenes felhivásomra történt az, hogy az igazoló-bizottság elnöke a háznak jelentést tett és halasztást kért arra az esetre, ha a ház akkép magyarázná ezt a szabályt és ezt a terminust, hogy a ház határozatától számitandó nyolcz napon belül adassék be a jelentés. Itt tehát egyáltalában nem állapitható meg kötelességmulasztás az igazoló-bizottság részéről, nem állapitható meg talán még az sem, hogy a halasztás megadásának szüksége tényleg fenforog-e, és valóban csak nagy skrupulozitásból tartottuk szükségesnek ugy én, mint az igazolási állandó bizottság elnöke, hogy a háztól halasztást kérjen, mikor még a legszigorubb magyarázat szerint is legfeljebb 24 órai késedelemről van szó. Azt hiszem tehát, e felett bátran napirendre térhetünk és a ház beleegyezhetik abba, hogy az igazoló-bizottság a holnapi, esetleg holnaputáni napon tegye meg ebbeli jelentését. *(Helyeslés.)*

Szőts Pál jegyző: Belitska Béni, az igazolási állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: Az igazolási állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Trencsén vármegye csaczai választókerületében 1902. május 28-án történt időközi választásnál megválasztott Láng Lajos, *(Éljenzés a jobboldalon.)* továbbá Hunyad megye dévai választókerületében 1902. május 30-án megválasztott gróf Thorotzkai Miklós, és Veszprém vármegye zirczi választókerületében ez év május 27-én megválasztott Udvary Ferencz képviselők megbizólevelét megvizsgálta, és miután a megbizólevelek közül Láng Lajos és gróf Thorotzkai Miklós képviselő urak megbizóleveleit rendben találta, e két képviselőt a kérvényezésre meghatározott 30 napi határidő fentartásával igazolt képviselőknek jelentette ki.

Udvary Ferencz képviselőnek megbizólevelére vonatkozólag pedig azt határozta, hogy a megbizólevelet a b) pont alá sorolja, mert a megbizólevélben az ajánlók neveinek egyike sincsen kitüntetve, továbbá a szavazatszedő küldöttségek által a zárórának kitüzését illetőleg tett intézkedések nincsenek a megbizólevélben feltüntetve. Ezen adatok hiánya miatt a bizottság a nevezett képviselő ur megbizólevelét a b) pont alá sorozta.

Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: T. képviselőház! Az igazoló-bizottság jelentése folytán Láng Lajos és gróf Thorotzkai Miklós képviselő urak a kérvényezésre megállapitott 30 nap fentartásával igazolt képviselőknek jelentetnek ki. Udvary Ferencz, a zirczi kerületben megválasztott képviselő ur mandátuma pedig a házszabályok értelmében az igazoló-bizottság által megállapitott alaki kellékhiány megbirálása végett a ház egyik biráló-bizottságához utasitandó sorshuzás utján. *(Megtörténik a sorsolás.)* Kiadatik a ház első biráló-bizottságának.

Azonban mind a három képviselő urnak az osztályokba való sorsolása van helyén. Minthogy a képviselőház 4, 5. és 7. osztályának csak 44—44 tagja van, e szerint ezen három osztály között történik a sorsolás, *(Megtörténik a sorsolás.)* A harmadikba soroltatik gróf Thorotzkai Miklós, az ötödikbe Láng Lajos és a hetedikbe Udvary Ferencz képviselő ur.

Szőts Pál jegyző: Novák József, a vizügyi bizottság előadója!

Novák József előadó: T. képviselőház! A vizügyi bizottság a földmivelésügyi miniszter ur által a Bega-szabályozásra vonatkozólag előterjesztett törvényjavaslatot (Irom. 148) tárgyalás alá vette; mivel azonban ezen javaslat egyidejüleg a pénzügyi bizottsághoz is utaltatott s a jelentés ma csupán a vizügyi bizottság részéről terjeszthető elő, annak végleges beterjesztése majd a pénzügyi bizottság részéről fog eszközöltetni.

Elnök: A jelentés e szerint áttétetik a pénzügyi bizottsághoz.

Szőts Pál jegyző: Molnár József, a zárszámadási bizottság előadója!

Molnár József előadó: T. ház! Van szerencsém a zárszámadási bizottság jelentését (Irom. 106) beterjeszteni az 1900. évi zárszámadás tárgyában. Kérem annak kinyomatását, s a ház tagjai között leendő szétosztását elrendelni és annak idején az osztályok mellőzésével leendő tárgyalása iránt intézkedni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre tüzetik.

Szőts Pál jegyző: Dobieczky Sándor, a közlekedésügyi bizottság előadója!

Dobieczky Sándor előadó: T. ház! A pápabánhidai helyiérdekü vasut engedélyezésének megmegtörténtéről (Irom. 128, 159), továbbá a szi-szek—caprag—vrginmosti helyiérdekü vasut engedélyezéséről (Irom. 153, 160) a kereskedelemügyi m. kir. miniszter által tett javaslatok tárgyában tisztelettel terjesztem be a közlekedésügyi bizottság jelentését. Egyuttal tisztelettel terjesztem elő a közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok jelentését a budapest—esztergom—füzitői helyiérdekü vasut-részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről (Irom. 151, 162), továbbá a hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi helyiérdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről (Irom. 152, 161).

Tisztelettel kérem, méltóztassék ezeket kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre kitüzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, a képviselők közt szét fognak osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fognak kitüzetni.

Szőts Pál jegyző: Kristóffy József, a közigazgatási bizottság előadója!

Kristóffy József előadó: T. képviselőház! Van szerencsém a közigazgatási bizottság jelentését (Irom. 107, 163) beterjeszteni Hidvég és Remeteszeg kis-községeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitéséről szóló belügyminiszteri jelentés tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék gondoskodni, hogy ezen jelentés kinyomattassék, szétosztassék, és intézkedni az iránt, hogy az osztályok mellőzésével tüzessék annak idején napirendre.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni és szét fog osztatni s annak idején az osztályok mellőzésével leendő napirendre tüzése iránt intézkedés fog történni.

Szőts Pál jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését a következő három törvényjavaslat tárgyában: 1. Törvényjavaslat arról az arányról, a melyben a magyar korona országai az 1867. évi XII. törvényczikkben közöseknek elismert állami ügyek terheihez hozzájárulnak (Irom. 149, 164). 2. Törvényjavaslat az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. t.-cz. és az 1893 : XXX. t.-cz. módositásáról (Irom. 144, 165). 3. Törvényjavaslat a királyi József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről (Irom. 155, 166).

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzni.

Elnök: T. képviselőház! Az imént felolvasott jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és azok közül a quóta-arányra és az állami számvevőszék szervezetének kiegészitésére vonat-

kozó törvényjavaslatoknak az osztályok mellőzésével való napirendre tüzése iránt a ház annak idején fog intézkedni. A mi azonban azt a törvényjavaslatot illeti, mely a királyi József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szól, javaslom, hogy az erre vonatkozó jelentés az ügy sürgősségére való tekintettel a pénteki ülés napirendjére tüzessék ki. Méltóztatnak ebbe beleegyezni? *(Helyeslés.)* Igy ez a pénteki ülés napirendjére tüzetik ki.

Szőts Pál jegyző: Justh Ferencz!

Justh Ferencz, a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém ezennel tiszteletteljesen beterjeszteni a földmivelésügyi, valamint a pénzügyi bizottságnak jelentését (Irom. 147, 167) a gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzni.

Elnök: T. képviselőház! A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, és tekintettel arra, hogy nagyon kivánatos ez ügynek törvényhozási rendezése, vagyok bátor javasolni, hogy ez is a ház pénteki ülésére tüzessék ki. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Akkor ez a törvényjavaslat a ház pénteki ülésének napirendjére tüzetik ki.

Szőts Pál jegyző: Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója!

Maróthy László előadó: T. ház! Kubik Béla és Rátkay László országgyülési képviselő urak mentelmi bejelentése a mentelmi bizottság által letárgyaltatván, van szerencsém az arra vonatkozó jelentést (Irom. 168) az összes vonatkozó iratokkal együtt azzal beterjeszteni, hogy a jelentés kinyomatása, szétosztása és napirendre tüzése iránt intézkedni méltóztassanak.

Elnök: T. ház! A házszabályok 191. §-a értelmében sürgősség esetében rögtön lehet tárgyalni a mentelmi bizottság jelentéseit. Miután azonban a mentelmi bizottságnak egyik tagja, Olay Lajos képviselő ur különvéleményt jelentett be, kilátásba helyezve annak a házban élő szóval való előadását, és miután a nevezett képviselő ur nincsen itten, méltóztatnak talán beleegyezni, hogy ezt a holnapi ülés napirendjére tüzzük ki. *(Helyeslés.)* Akkor ez a jelentés a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a számvizsgáló-bizottság jelentése (Irom. 112) a képviselőház pénztárának az 1901. év második felére vonatkozó számadásairól.

Böszörményi Sándor képviselő ur helyett Fassie Tódor képviselő ur vállalta el az előadói tisztet.

Fassie Tódor előadó: T. ház! A számvizsgáló-bizottság teljesitvén a képviselőház számadásainak megvizsgálását, miután a számadások ugy a bevételek, mint a kiadások tekintetében törvényeseknek bizonyultak és okmányokkal igazoltattak, vagyok bátor javasolni, hogy a számadást elfogadni és a pénztárnoknak, valamint az ellenőrnek a szokásos felmentvényt megadni méltóztassanak.

Elnök: Ha senki sem kiván ehhez hozzászólani, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház tudomásul veszi a számvizsgáló-bizottság jelentését az 1901. év junius hó 1-től 1901. deczember 30-ig vezetett számadásokról.

Következik a mentelmi bizottság jelentése Horváth Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának megsértése tárgyában (Irom. 117).

Az első szó az előadó urat illeti.

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Horváth Gyula országgyülési képviselő ur a képviselőháznak folyó évi márczius 7-én tartott ülésén azon bejelentést tette, hogy mentelmi jogát a Szolnokon f. évi márczius 5-én lefolyt képviselőválasztás alkalmával Gruber József választási elnök megsértette azáltal, hogy őt a szavazóhelyiségből karhatalommal eltávolittatta.

Ezen bejelentést a mentelmi bizottság f. évi márczius 11-én tartott ülésén tárgyalta, a mely ülésen Horváth Gyula országgyülési képviselő meghivás folytán személyesen megjelent és előadta, miszerint neki képviselőválasztói jogosultsága Szolnokon nincs és ennélfogva jogot nem formálhatott magának arra, hogy a szavazóhelyiségben jelen lehessen; mint országgyülési képviselő igazolványt sem kapott arra, hogy ott szabadon járhasson-kelhessen, azonban kapott igazolványt mint ujságiró, a mely igazolvány őt a katonai zárvonalakon át való szabad közlekedésre jogositotta fel. Előadja továbbá, hogy ő a szavazóhelyiségbe ment és ott akart maradni oly czélból, hogy a választási elnöknek eljárását ellenőrizze. A választási elnök felszólitására nem távozott el onnan s a midőn a választási elnök ezen felszólitását megismételte, kijelentette, hogy ő csakis a karhatalomnak fog engedni és csak akkor távozott a helyiségből, a midőn a csendőrség közbelépett. Ekkor is kijelentette, hogy csakis a karhatalomnak engedve távozik a helyiségből. Megjegyzi egyuttal, hogy ő a szavazóhelyiségben semminő rendellenes dolgot nem csinált, teljesen csendesen viselkedett és igy magaviseletével a helyiségből való eltávolitásra okot nem szolgáltatott.

Bár a mentelmi bizottság az előadott tényállásból, a mely a képviselőházban Horváth Gyula orsz. képviselő által tett szóbeli bejelentéssel majdnem szószerint egyezik, megalkothatta volna magának véleményét, mégis, hogy az ügy minden oldalról megvilágitva legyen, elhatározta, hogy Gruber József volt szolnoki választási elnököt kihallgatja és őt e czélból egy ujabb mentelmi bizottsági ülésre megidézi. A f. évi márczius hó 18-án tartott ülésen Gruber József megjelenvén, előadta, hogy a választás folyama alatt helyettesének elnökösködésekor Horváth Gyula országgyülési képviselő a szavazóhelyiségbe ment, de elnöki felhivásra onnan távozott; a midőn ő vette át az elnökösködést, Horváth

Gyula képviselő ismét megjelent a szavazóhelyiségben, a mely körülményre őt, hivatkozással az 1874: XXXIII. t-cz. 74. §-ára, az ellenpárti, vagyis a Kiss-párti bizalmi férfiak tették figyelmessé. Ő ismételten felszólitotta a nevezett képviselő urat, hogy a szavazóhelyiségből távozzék; előtte ezen most idézett szakaszt fel is olvasta, de az kijelentette, hogy ő onnan nem távozik; ő a választás vezetését ellenőrizni óhajtja és onnan csakis a karhatalomnak engedve fog távozni. Erre Gruber József elnök tényleg felhivta a csendőrséget, hogy Horváth Gyula országgyülési képviselőt a szavazóhelyiségből távolitsa el, felhivását azonban nem a közcsendőr, hanem a csendőrtiszt hajtotta végre, akkép, hogy a hivatalos egyéneken kivül a szavazóhelyiségben jelen volt Horváth Gyula országgyülési képviselő és Mezei nevü hirlapiró előtt az ajtót kinyitván, őket távozásra szólitotta fel. Ezt ezek meg is tették, Horváth Gyula országgyülési képviselő azon kijelentése mellett, hogy ő csakis a karhatalomnak engedve hagyja el a helyiséget. Egyebekben ő mint elnök ezen ügyben semmi intézkedést nem tett. A kiutasitással az eset ott véget ért.

Előadta továbbá Gruber József, hogy csak oly igazolványokat adott ki, a melyek a katonai zárvonalon belül való közlekedésre jogositottak, a szavazóhelyiségben való tartózkodásra senkinek engedélyt nem adott, az igazolványokról pedig rendes folyó számmal ellátott jegyzéket vezetett. A szavazóhelyiségben senki más, mint a szavazatszedő küldöttség tagjai, illetőleg a törvény vonatkozó szakaszában nevezett egyének, jelen nem volt, és az ott tartózkodás korábban sem lett senkinek megengedve. Ez a tényállás.

Hangsulyozza a mentelmi bizottság, hogy az 1874: XXXIII. t.-cz. 74. § a világos rendelkezéseket tartalmaz, melyekben fel vannak sorolva azon egyének, a kik a képviselőválasztások alkalmával a szavazóhelyiségben jelen lehetnek. Ezen szakaszban olyan rendelkezés nincsen, a mely az országgyülési képviselőt mint ilyent feljogositaná arra, hogy ott jelen legyen, tehát midőn Horváth Gyula országgyülési képviselő a szavazóhelyiségben tartózkodott, a törvénynek elleneszegült; ott tartózkodása közben az elnök oly cselekményt állapitott meg ellene, a mely a törvénybe ütközik és épen ezért tett ellene oly praeventiv rendőri intézkedést, a mely a törvénysértést megszüntette, a mely az 1874: XXXIII. t.-czikk 74. §-át hatályba helyezte.

A rendőri karhatalom alkalmazásában csak addig ment, mig a törvénysértés megszüntetve lett, személyes szabadságában csak oly mérvben lett korlátolva, a mint szükséges volt ahhoz, hogy nevezett képviselő a törvény szigoru betartására szorittassék és az ezzel ellenkező ténykedése véget érjen. Ekkép, bár a karhatalom alkalmazása a személyes szabadság bizonyos korlátozásával jár, ez Horváth Gyula országgyülési képviselőt, képviselői minőségéből folyó jogai és kötelességei teljesitésében és gyakorlásában a legkevésbbé sem akadályozta. Horváth Gyula országgyülési képviselő ur mentelmi jogára hivatkozva, tagadta meg a választási elnöknek az engedelmességet, holott ezen jog senkit a törvény fölé nem helyez. De igenis, védelmez oly esetekben, midőn a képviselő zaklatásoknak lenne kitéve, biztositja azon jogát, illetve a választóitól nyert megbizatásában rejlő azon kötelezettségeknek teljesithetését, hogy képviselői minőségében folytatott ténykedései, illetve nyilatkozataiért más által, mint a képviselőház által felelősségre nem vonható, és hogy képviselői hivatása teljesitésében eljárva, ellenében a rendőri vagy büntetőhatalom kényszere, a tettenérés esetét kivéve, a képviselőház engedelme nélkül alkalmazható ne legyen.

Horváth Gyula országgyülési képviselő urnak azon állitása, hogy a választási elnök, illetve az ott eljáró egyének ténykedését ohajtotta a szavazóhelyiségben ellenőrizni, még azon esetben sem biztosithatta a törvény határozott rendelkezése ellen a szavazóhelyiségben való tartózkodhatás jogát, ha tényleg hivatkozott volna Horváth Gyula országgyülési képviselő ur valamely ilyen visszaélésre vagy szabálytalanságra, mert ő tényleg ilyenre nem is hivatkozott, mert a választás ellenőrzésének joga, illetve kötelezettsége a szavazóhelyiségbe kirendelt bizalmi férfiaknak feladata a törvény értelmében, ilyen pedig Horváth Gyula országgyülési képviselő ur nem volt, sőt az 1899. évi XV. t.-cz. értelmében ilyen minősitéssel sem birt.

Tisztába lett tehát hozva az a körülmény, hogy a bejelentést tevő képviselő urnak fellépése nem oly téren történt, mely az országgyűlési képviselői állásából és törvényhozói jogköréből folyt, mert a jogköröknek összezavarása volna az, ha minden képviselői választásnál egy vagy több országgyülési képviselő vindikálhatná magának azt a jogot, hogy ott a választási elnök eljárásába beleavatkozzék; mert a választási elnök a választási rend fentartásáért a törvény értelmében felelős, eljárása miatt az illető törvényhatóság előtt felelni tartozik, az abból származó következményeket csakis az illetékes hatóság olvashatja fejére, nem pedig az országgyülési képviselő, a ki ily esetben tulajdonképen önbirásкodást gyakorolna. Megállapittatott végre, hogy a választási elnök intézkedésében nem lépte túl azt a határt, mely az 1874: XXXIII. t.-cz. 74. §-a szerint a jogrend helyreállitására a törvényben elő van irva.

Mindezeknél fogva a mentelmi bizottság tiszteletteljesen javasolja a képviselőháznak, méltóztassék kimondani, hogy Horváth Gyula képviselő ur mentelmi joga az általa bejelentett esetben megsértve nem lett. Végre tisztelettel jelentem, hogy erre nézve Pap Zoltán bizottsági tag ur különvéleményt adott be.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk a különvéleményt! Felkiáltások jobbról: Ki van nyomatva! Ki van osztva!)* Azt a beadásnál szokták felolvasni, nem a mikor tárgyalás alatt van. *(Helyeslés.)*

Kiván valaki szólani? Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a mentelmi bizottság jelentését, illetőleg javaslatát, mely szerint Horváth Gyula országgyülési képviselő mentelmi joga az általa bejelentett esetben megsértve nem lett? A kik elfogadják, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta.

Következik most a napirend szerint az 1893 : IV. t. cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása (Irom. 116, 120).

Az előadó ur kiván szólani.

Hegedüs Loránt előadó: T. ház! Ez a két szakaszból álló törvényjavaslat, mely az 1893: IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szól s melyet a pénzügyi bizottság elfogadott, voltaképen egy egyszerü kiterjesztő törvénymagyarázatot foglal magában. A dolog ugy áll, hogy az 1875 : XXIX. t.-cz. szerint az előléptetésben részesülő állami tisztviselő fizetése az előléptetés évében egészen kiszabadult az adó alul; az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-a s később az 1900 : VII. t.-cz. 1. §-a pedig kimondotta, hogy előléptetés avagy fizetésemelés esetén a tisztviselő javadalmazásának csak az a része adómentes, a melyet a szolgálati dij terhel, és kimondta egyuttal, hogy fizetésének azon része után, melyet már korábban is huzott, a kereseti adó fizetendő. E törvények azonban nem oldották meg teljesen a kérdést, mert kimaradt a törvény hatálya alól a tisztviselőknek egy része. Kimaradtak az államvasuti tisztviselők és a katonai, nevezetesen a közöshadseregnél vagy a honvédség szolgálatában álló katonai hivatalnokok. Hogy az államvasuti tisztviselők kimaradtak, ez azért történt, mert külön nyugdijintézetük van és igy rájuk a törvényt nem kellett vonatkoztatni. De ki kellett volna terjeszteni a katonai hivatalnokokra. Azonban ezt nem lehetett tenni, mert a pénzügyminiszter a hadügyminiszterrel és a honvédelmi miniszterrel folytatott tárgyalásokat még nem fejezte be. Most e tárgyalások befejeztettek, és pedig akként, hogy az ezután előlépő katonai tisztviselők is kötelesek lesznek régi fizetésük után IV. osztályu kereseti adót fizetni. Látni való tehát, hogy ez a törvénymagyarázat teljesen következetes és az eddigi gyakorlatot tovább fejleszti. Ez az egyik szempont.

A másik szempont az, hogy a méltányosságot is tekintetbe kell venni, a mennyiben a katonai tisztviselők azok, a kiknek fizetését két évvel ezelőtt felemeltük, a polgári tisztviselők pedig a régi fizetésüket kapják. A szóban forgó katonai tisztviselők a következők: hadbiztosok, számellenőrzési, pénztári és élelmezési, levéltári és gyógyszerészeti tisztviselők, a katonai földrajzi intézet hivatalnokai, állatorvosi tisztviselők, vivómesterek, valamint a tüzér és vonatszer, ugyszintén a műszaki és közigazgatási katonai bizottságok tisztviselői. Ezeknek fizetése két év előtt felemeltetvén, nemcsak egyenlő, de még kisebb kvalifikáczió mellett is jobb javadalmazásban részesülnek, mint a polgári tisztviselők. Igy tehát méltányos, hogy az adó tekintetében az ő kivételes helyzetük megszüntettessék, és hogy régi fizetésük tekintetében is negyedik osztályu kereseti adó alá vétessenek.

Végül, bár ez mellékes, megjegyzem, hogy a kincstárra nézve is némi előnynyel jár ez a javaslat. A katonai tisztviselők fizetése ugyanis 1,670.000 korona körül jár. Ha 10%-ot veszünk az előlépés arányának, 167.000 koronát tesz ki az előlépési összeg. Ehhez képest 133.000 koronát tesz ki az uj adóalap, a mely eddig adómentes volt.

Miután a törvényjavaslat, mint törvénymagyarázat következetes, tehát helyes, adópolitika szempontjából méltányos, a kincstár szempontjából pedig előnynyel jár, tisztelettel kérem a pénzügyi bizottság nevében, hogy a törvényjavaslat mindkét szakaszát elfogadni méltóztassék.

Elnök: Kiván valaki a törvényjavaslathoz szólani? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdezem a t. házat, elfogadja-e az 1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslatot elfogadja. Következik a részletes tárgyalás.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és egyes szakaszait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadtatván, harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a pénzügyi bizottság jelentése (Irom. 103, 119) a Sopron szab. kir. város részére az 1896 : XXIII. t.-czikk 5. §.-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentességre vonatkozó pénzügyminiszteri jelentés tárgyában.

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A pénzügyminiszter ur az 1896 : XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján Sopron városának rendkivüli házadómentességet engedélyezett, még pedig olyformán, hogy 3 évvel megtoldotta az épitendő házak adómentességének idejét. A pénzügyi bizottság a pénzügyminiszter ur rendeletét megvizsgálta, és azt találta, hogy az teljesen a törvényen alapszik, hogy a végbemenő nagyobbmérvü városrészépitkezések abba a kategoriába tartoznak, a melyek az adómentességet megérdemlik, továbbá, hogy a házak kijelölésénél és a városrészek megvizsgálásánál a kiküldött szakközegek kellő alapossággal jártak el. Ennek alapján azt ajánlja a bizottság, hogy a jelentést tudomásul venni méltóztassanak.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván-e valaki hozzászólani a jelentéshez? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Azt gondolom, kijelenthetem, hogy a t. ház a pénzügyi bizottság jelentését tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök jelentése a konzuli illetékek szabályozásáról szóló 1901: XXVI. t.-cz. életbeléptetéséről (Irom. 142).

Kiván-e valaki a jelentéshez szólani? *(Nem!)* Ha senki sem kiván szólani, kijelentem, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve; a holnap délelőtt tiz órakor tartandó ülés napirendjét képezi a mostani megállapodások szerint az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása után a ma általánosságban és részleteiben elfogadott törvényjavaslatok harmadszori felolvasása, azután a Kubik Béla mentelmi jogának megsértésére vonatkozó jelentés, végül a különböző interpellácziókra adandó miniszteri válaszok. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

E szerint a ház holnapi ülésének napirendjét ebben az értelemben állapitjuk meg és egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 25 perczkor.)

120. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 11-én, szerdán,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Miksa Imre választása ellen beadott kérvény visszavonása tárgyában. — Feliratok bemutatása. — Bizottsági jelentések benyujtása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1893. IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügyében. — A miniszterelnök válaszai Rakovszky István képviselőnek a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások, Rákosi Viktor képviselőnek a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése, Szederkényi Nándor képviselőnek az olasz kereskedelmi szerződés állitólagos meghosszabbitása, Lengyel Zoltán képviselőnek a budapesti Kossuth-szobor, Nessi Pál képviselőnek a Budapesten felállitandó szabadságharcz-szobor, Pap Zoltán képviselőnek az uj országház képviselőházi üléstermének ujraépitése, Pap Zoltán képviselőnek a fővárosi tanács által a városi munkálatoknak szabálytalanul való kiadása, Malatinszky György képviselőnek a budavári Szent György-tér rendezése alkalmából tervbe vett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése, Pozsgay Miklós képviselőnek a felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése és Nessi Pál képviselőnek a kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés tárgyában előterjesztett interpellációjára. — Benedek János interpellációja a belügyminiszterhez Nyisztor Alajos margitai főszolgabiró hirdetménye tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter felelete.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Farkas József jegyző ur.

Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. évi junius hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint a Miksa Imre orsz. képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényt a kérvényezők visszavonták és ez alapon a további eljárást megszüntette.

Tudomásul vétetik, nevezett képviselő azonban csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő ujabb értesitésből kitünik, hogy az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott 15 napi határidőn belül az 1899: XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Bemutatom Arad, Torda-Aranyos és Zemplén vármegyék közönségének feliratait, a közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-cz. 50., illetve 54., 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Torda-Aranyos vármegye közönségének feliratát a kóbor czigányok letelepitése ügyében és

Udvarhely vármegye közönségének feliratát az 1891. XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az orsz. tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt.

Mindezek tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Szőts Pál jegyző: Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója!

Hegedüs Loránt előadó: T. ház! Bátorkodom beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat (Irom. 158, 169) tárgyában.

Tisztelettel kérem a házat, hogy a jelentést nyomassa ki, osztassa szét és annak idején az osztályok mellőzésével tüzze napirendre.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetik.

Szőts Pál jegyző: Pap Géza, a pénzügyi bizottság előadója!

Pap Géza előadó: Van szerencsém a Bégacsatornának a temes-bégavölgyi vizszabályozótársulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatot a pénzügyi és vizügyi bizottság jelentései (Irom. 148, 170) kapcsán bemutatni.

Kérem ennek kinyomatását és annak idején napirendre tüzését.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetik.

Szőts Pál jegyző: Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Münnich Aurél előadó: T. ház! Van szerencsém a pénzügyi és a véderőbizottság együttes jelentését a népfölkelés teljes fölfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell! Kenyér kell a magyarnak! Kenyeret és munkát!)* beszerzéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 150, 171) tárgyában tisztelettel beterjeszteni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Kenyeret és munkát adjanak! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Münnich Aurél előadó: Kérem ezen jelentések kinyomatását, *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kenyeret a népnek és nem puskát!)* és szétosztását elrendelni, s azután annak napirendre tüzése iránt az osztályok mellőzésével intézkedni.

Elnök: A javaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tüzetni.

Nessi Pál képviselő ur napirend előtt kiván felszólalni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! A törvényhatóságoknak, valamint az egyeseknek kétségtelenül egyik legfontosabb alkotmányos joguk a kérvényezési jog. Ezelőtt három héttel voltam olyan szerencsés felszólalni e kérdésben és akkor kértem a t. ház utján a kérvényi bizottságot, hogy a kérvények azon sokaságát, a mely előtte fekszik, immár vegye tárgyalás alá és jelentését terjeszsze a ház elé. A miniszterelnök ur kijelentette akkor, hogy neki sincsen semmi kifogása az ellen, hogy a kérvényi bizottság teljesitse kötelességét és kötelességteljesitéséről jelentését a ház elé terjeszsze. Immár három hónapja, hogy ez a bizottság ülést egyáltalában nem tartott, daczára, hogy nap-nap után halljuk itt a mélyen t. elnök ur előterjesztéseit, a melyekben jelenti a háznak, hogy ugy a törvényhatóságok, valamint az egyesek a kérvények egész özönét küldik ide a házhoz, a melyekben követelik, hogy Rákóczy, Bercsényi és társai, valamint Kossuth Lajos emléke törvényben örökittessék meg. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Én azt hiszem, a kérvényi bizottság sulyos kötelességmulasztást követ el, a midőn három hónap óta nem tart ülést és nem tárgyalja ezeket a fontos ügyeket. Az egész nemzet várja a ház határozatát. Én tehát ismételten felszólalok és fel fogok szólalni mindaddig, mig a kérvényi bizottság kötelességét nem teljesiti és tárgyalás alá nem veszi ezeket a kérvényeket; minden héten fel fogok szólalni itt és követelni fogom, hogy vagy teljesitsék kötelességüket a bizottság tagjai, vagy pedig mondjanak le. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A mint a képviselő ur már emlitette, én az ő multkori felszólalása alkalmávalis kijelentettem, hogy nekem nincs kifogásom, és természetesen, nem is lehet, nem is szabad, hogy kifogásom legyen az ellen, de nem is akarok semmikép abba a gyanuba jutni, hogy kifogást támasztanék ellene, hogy a kérvényi bizottság a hozzá utasitott kérvényeket tárgyalja.

Akkor azonban már azt is megmondottam, hogy a kérvényi bizottság nem tartott üléseket azért, mert, a mint méltóztatik tudni, a költségvetési tárgyalások mindennap három óráig tartottak és közvetlenül a szünetig folytak, aztán beállott egy bizonyos szünet, most azonban semmi sem akadályozza a kérvényi bizottságot abban, hogy a legközelebbi napokban ülést tartson. Én kérem a t. elnök urat, méltóztassék talán ezen felszólalás folytán is a kérvényi bizottság elnökét felszólitani, hogy a bizottság mindjárt holnap vagy holnapután tartson ülést; én magam is fel fogom kérni, hogy a bizottságot péntekre ülésre hivja össze, s akkor az az előtte fekvő kérvényeket vegye tárgyalás alá. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Határozathozatalnak napirend előtti felszólalás folytán nem lévén helye, rátérhetünk a napirendre.

Olay Lajos: Bocsánatot kérek, t. ház, ne méltóztassék az elnök urnak rossz néven venni, de én azt hiszem, hogy a házszabályok értelmében a ház t. elnökének nemcsak joga, hanem kötelessége is intézkedni, ha ilyen felszólalás történik, hogy ilyen fontos ügyekben a bizottság mihamarabb összejőjjön. Én tehát bátor vagyok megtoldani Nessi Pál t. barátom kérését azzal, hogy az elnök ur ezt a jogát, ezt a kötelességét legyen kegyes gyakorolni és legyen kegyes hathatósan intézkedni, hogy a kérvényi bizottság olyan időben jőjjön össze, hogy mielőtt még a házat elnapolnák, vagy pláne királyi leirattal feloszlatnák, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* ezen kérvények iránt az intézkedés megtörténjék és még az elnapolás és feloszlatás előtt már itt a házban azok tárgyalás anyagát képezzék. Ez az én kérésem az elnök urhoz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Mondjon le a bizottság!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Talán elég, ha a t. ház belenyugszik, hogy azonnal fogok intézkedni, hogy a kérvényi bizottság elnöke a pénteki napra — mert hiszen ma szerda van — hivja össze azt a bizottságot, a mint azt előbb mondottam és igy a határozatra szükség nincs. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Én nem ismerem a házszabályoknak oly intézkedését, a mely az elnöknek jogot adna, hogy egy bizottságot ülésezésre reászoritson. Az elnök e tekintetben figyelmeztethet. Ezt igen szivesen megteszem, a mint általában azt, a mi kötelességembe vág, minden figyelmeztetés nélkül meg szoktam tenni. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* Nem az elnökségnek, hanem a háznak van joga ahhoz, hogy a bizottságot utasitsa; de én azt hiszem, hogy a miniszterelnöknek ez a nyilatkozata általános helyesléssel találkozván, a kérvényi bizottság bizonyára ennek megfelelően fog eljárni. Ismétlem, hogy az elnökségnek a házszabályok ilyen jogot nem adnak és ilyen kötelességet az ő hatáskörébe nem utasitanak.

Most következik a napirend, még pedig első sorban az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: T. ház! Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellácziós-könyvbe két interpelláczió jegyeztetett be mai kelettel: Benedek János, a margitai főszolgabiró által kibocsátott törvénytelen hirdetmény tárgyában a belügyminiszterhez és Pichler Győző, a konfekcziós munkák ügyében a honvédelmi miniszter urhoz.

Elnök: Az interpellácziók a szokott időben, az ülés végén fognak megtétetni.

Következik most napirend szerint az 1893: IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről szóló törvényjavaslat harmadszor való felolvasása.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot)*.

Elnök: Kimondhatom, hogy a ház az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja és erről a főrendiházat hozzájárulás végett értesiti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 168) Kubik Béla és Rátkay László képviselők mentelmi jogának megsértése tárgyában. Az első szó illeti az előadó urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Kubik Béla képviselő ur a képviselőháznak május 16-án tartott ülésén azt a bejelentést tette, hogy az ő és Rátkay képviselő urnak mentelmi joga megsértetett május 15-én azáltal, hogy ők a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság albizottságának ülésére bebocsátva nem lettek.

Ezen ügy a mentelmi bizottsághoz utasittatván, ennek tárgyalására május 24-e tüzetett ki, miről az illető képviselő urak értesitve lettek; ők azonban meg nem jelenvén, Rátkay László képviselő ur irásbelileg jelentette ki, hogy a tényállás akképen áll, a mint azt szerencsés voltam előadhatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1867: XII. t.-cz. 45. §-a értelmében a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságnak ülései rendesen nyilvánosak, azonban az az ülés, a melyre a nevezett képviselő urak bemenni óhajtottak, mint hallgatók, nem ezen bizottságnak magának ülése volt, hanem igenis ezen országos bizottság egyik albizottságának ülése.

Nessi Pál: Hol van az megirva, hogy az nem nyilvános!

Maróthy László előadó: Ennek nyilvánosságára nézve 1867 óta, tehát 34 év óta az a gyakorlat állapodott meg, *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Közjogokban nincs elévülés! Csakhogy nem ment be senki!)* hogy oda, mint hallgató csakis az országgyülésnek oly tagja mehet be, a ki egyuttal ezen országos bizottságnak is tagja . . .

Molnár Jenő: Bár senki se menne be!

Maróthy László előadó: . . . . hasonlóan a képviselőháznál folytatott gyakorlathoz, a melynek bizottságai szintén csak képviselők részére nyilvánosak. Minthogy azonban sem Kubik Béla, sem Rátkay László országgyülési képviselő urak ezen orsz. bizottságnak nem tagjai, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hála Istennek!)* következésképen az eddigi gyakorlat szerint a hadügyi albizottság ülésén jelen nem lehettek volna. Ezen gyakorlatot szentesitették is egy korábbi eset alkalmából, a mikor megállapitották, hogy a delegáczió albizottságai nem jöhetnek egyenlő elbánás alá a képviselőház bizottságaival, a mennyiben a delegáczió mindkét ház kiküldötteiből állván, annak albizottságaira a kiküldő házak házszabályainak egyike sem alkalmazható, hanem azok ügyrendjét és eljárási módját a delegáczióban hozott határozatok állapitják meg. Minthogy pedig a bejelentett eset megtörténtéig az eddigi 34 éves gyakorlattól eltérő határozatot a delegáczió nem hozott, a bejelentő képviselő urak mentelmi jogának megsértése nem következhetett be azért, mert a illető albizottságnak elnöke csak az eddigi gyakorlatot hajtotta végre. Ha ez a mentelmi jognak csakugyan megsértése volna, ugy még inkább ilyennek volna minősithető az, ha pl. a képviselőház elnöke akkor, mikor a házszabályokat végrehajtja, egyik vagy másik képviselőtől a szót megvonja. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* De feltéve, hogy ellenőrzés, vagy bármi szempontból óhajtottak a nevezett képviselő urak a delegáczió albizottságában megjelenni, akkor sem a mentelmi jognak megsértése miatt, hanem a nyilvánosság korlátozása miatt, illetőleg ennek az albizottságban leendő megszüntetése végett lett volna jogosult a felszólalás.

Hogy a bejelentett esetben a mentelmi jog megsértve nem lett, mutatja végül azon körülmény, hogy az ügyrendet megállapitó magyar delegácziónak teljes ülésében hozott határozatra volt szükség ahhoz, hogy a kik a delegácziónak

nem tagjai, az albizottságokban akadály nélkül, mint hallgatók megjelenhetnek.

Mindezeknél fogva a mentelmi bizottság azon tiszteletteljes javaslattal áll elő, miszerint méltóztassék kimondani, hogy a bejelentett esetben Kubik Béla és Rátkay László képviselő urak mentelmi joga megsértve nem lett. Ajánlom a határozati javaslatnak elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. képviselőház! A bizottság jelentésében az foglaltatik, hogy Olay Lajos bizottsági tag különvéleményét szóval fogja a házban előadni. E szerint Olay Lajos képviselő urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: T. képviselőház! A mentelmi bizottság többségének véleményével szemben ugy, a mint azt a mentelmi bizottságban kijelentettem és a mint azt az elnök ur szives volt felemliteni, a magam részéről szintén határozati javaslatot kivánok benyujtani.

Mi történt, t. képviselőház? A 48-as és függetlenségi párt azon értesülést nyerte, hogy a magyar országgyülés küldöttségének, a magyar delegácziónak albizottságaiban nemcsak a közös külügy- és hadügyminiszter, azok megbizottai és közegei, hanem hihetetlen, de azt állitják, hogy udvariasságból a magyar képviselők is, mint a delegácziónak tagjai, németül beszélnek. Pedig törvényeink világos rendelkezése szerint a magyar országgyülés és bizottságainak tanácskozása egyedül csakis magyar nyelven folyhat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon!)*

A függetlenségi párt tagjai tehát személyesen meggyőződést akartak maguknak szerezni arról, hogy csakugyan lehetséges-e, hogy még a magyar delegáczió tagjai is ilyen törvényellenes visszaélést kövessenek el, és ezért elmentek a képviselőház küldöttségének: a delegácziónak hadügyi albizottsági ülésére, hogy teljes meggyőződést szerezhessenek maguknak arról, hogy vajjon ott a tárgyalások, a közös kormány, de még a magyar delegáczió tagjainak részéről is igen sok esetben valóban német nyelven folynak-e? Ha ilyen világos törvénysértés jut bármely képviselőnek tudomására, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor nemcsak joga, hanem kötelessége is annak valóságáról magának meggyőződést szerezni; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kötelessége mindent elkövetni arra, hogy ezen visszaélés, ezen törvénytelenség megakadályoztassék, megszüntettessék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Rátkay László és Kubik Béla t. képviselőtársaim és barátaim tehát nemcsak jogukat gyakorolták, de kötelességet is teljesitettek akkor, a midőn a hadügyi albizottság ülésére elmenvén, maguknak közvetlen meggyőződést akartak szerezni az ügyek mikénti folyásáról. A bizottságok tagjai a képviselőház által választatnak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a bizottság a képviselőháznak kifolyása, tehát ebből az következik, hogy minden képviselőnek jogában áll az ő általa kiküldött bizottság működését ellenőrizni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annak ülésein jelen lenni. Csak egyetlenegy eset van olyan, a midőn a képviselő a bizottság ülésén meg nem jelenhetik, s ez akkor áll be, ha a bizottság a törvényes formák között zárt ülést rendel el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: De ekkor nem határozhat!

Olay Lajos: Tény az, hogy a jelen esetben, a midőn Kubik Béla és Rátkay László t. képviselőtársaim az albizottság ülésén meg akartak jelenni, zárt ülés nem volt, tehát nem forgott fenn az az egyetlen törvényes eset, a melyben a képviselő az ülésről kizárathatnék. És mégis mi történt? A midőn nevezett képviselőtársaim az albizottsági ülésen meg akartak jelenni, gróf Szapáry Gyula, az albizottság elnöke ezt nem engedte meg, tehát kétségtelen, hogy Rátkay és Kubik t. képviselőtársaim gróf Szapáry Gyula elnök, és báró Wodianer Albert háznagy által képviselői joguk és kötelességük teljesitésében megakadályoztattak *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ez minden józan ember felfogása szerint a mentelmi jognak feltétlen és teljes megsértését képezi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A többség véleménye elég helytelenül azt mondja, hogy azért nincs a mentelmi jog megsértve, mert a delegaczionális bizottságok ülései eddig sem voltak nyilvánosak, azokon csakis a delegácziőba megválasztott képviselők jelenhettek meg. Ez lehetséges, t. ház; én nem is állitom, hogy nem ez volt a gyakorlat, de azért a képviselőnek azon bizottságok ülésein, a mely bizottságokat ő maga küldött ki, feltétlen joga van megjelenni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát, miután a törvény szerint, miután a házszabályok szerint, de miután maguk a delegácziónális bizottságoknak szabályai szerint sincs tiltva, és nem is lehet tiltva a képviselőknek e bizottsági üléseken való megjelenése, mert a törvény ezt megengedi és a képviselőnek törvényes joga ott megjelenni; és miután ennek daczára mégis megtiltották a megjelenést: ebből nem az következik, hogy az eddigi gyakorlat alapján ehhez joguk volt, hanem az, hogy az eddigi gyakorlat erőszakos volt, önkényes volt, törvénytelen és jogtalan volt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A képviselők bármelyikének, a jelen esetben képviselőtársainknak is, feltétlen joguk volt ezen bizottsági ülésen megjelenni. Annyival is inkább feltétlen joguk volt megjelenni, mert ugy a parlament működésének, mint a parlament bizottsága működésének is alkotmányjogi szempontból legfőbb garancziája a nyilvánosság. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nyilvánosságot tehát kizárni, parlamentáris szempontból, valóságos bün. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Még nagyobb képtelenség a t. többségnek azon véleménye, hogy hiszen ha ez igaz volna, hogy a jelen esetben a mentelmi jog megsértetett, akkor még inkább meg volna sértve azon képviselőnek mentelmi joga, a kitől a házszabályok

értelmében a ház elnöke a szót megvonja. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Ilyet állitani nemcsak jogi képtelenség, hanem igazán abszurd dolog. Hogy áll itt a dolog? A házszabályok értelmében a képviselőház elnökének nemcsak joga, de kötelessége is egyes esetekben megvonni a szót egyes képviselőktől. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A ház elnöke tehát, midőn ezen jogát gyakorolja, a házszabályok értelmében jár el, ezen jog gyakorlata törvényen alapszik. Az albizottság eljárása pedig jogtalan, törvénytelen, erőszakos volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezekből tehát kétségtelenül következik, hogy az én t. barátaim és képviselőtársaim mentelmi jogát feltétlenül megsértették. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezért vagyok bátor a következő határozati javaslatot benyujtani. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)* »Mondja ki a képviselőház, hogy Rátkay László és Kubik Béla képviselők mentelmi joga a delegaczionális albizottság elnöke és háznagya által megsértetett.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a kérdés már egyszer szőnyegen forgott itt a képviselőházban és én akkor elég részletesen kifejtettem a nézeteimet. Azok a nézetek akkor abban konkludáltak, hogy a panaszt tevő képviselő uraknak, szerintem, nem volt joguk jelen lenni és sérelem az akkor kifejtett nézetem szerint is a mentelmi jogon nem történt. Én akkor kifejtettem ezt és azért most részletesen nem is fogom ismételni, hogy a képviselő urak felfogása ebben téves. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: Nem a mienk téves!

Széll Kálmán miniszterelnök: Talán csak szabad azt mondani, hogy téves az önök felfogása? Önök meg azt mondják, hogy az én felfogásom téves. Ebben nincsen semmi. Minden vitatkozás abból áll, hogy az egymással szemben álló felek közül mindenki a maga nézetét tartván helyesnek, a másikét tévesnek mondja. Ellenkező esetben vitatkozás nincsen a világon, de párbeszéd sincsen, hanem akkor némáknak kellene lennünk még a társadalmi téren is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Abban van tehát, nézetem szerint, a tévedés, hogy a képviselő urak azt hiszik, vagy ugy állitják oda a dolgot, hogy a delegáczió a képviselőháznak egyik bizottsága, pedig a delegáczió nem a képviselőháznak egyik bizottsága, hanem egy országos bizottság, a melyet a két ház, vagyis az országgyülés küld ki egy külön törvény alapján, nem pedig ugy, mint mikor a képviselőház elhatározza, hogy erre vagy arra az ügyre egy bizottságot küld ki. Ezen országos bizottságnak hatásköre, jogköre, funkczionálása egészen más természetü, mint a többi bizottságoké, értve nemcsak képviselőházi, de országos bizottságokat is, *(Ugy van! jobbfelöl.)* mert azon ügyekben, a melyeket a törvény hozzá utasit, végérvényesen határoz a maga jogkörében és egészen más természettel bir, mint a többi bizottságok. Már most ebből az következik, de a törvény is világosan megmondja, hogy sem a képviselőháznak, sem a főrendiháznak házszabályai reá nem alkalmazhatók, hanem, a mint a törvény mondja, a delegáczió ügyrendjét maga állapitja meg. *(Ugy van! jobbfelöl.)* Már most a delegáczió, mint olyan, nem tárgyalhat titokban, annak nyilvánosan kell tárgyalni, sőt akkor is, mikor saját ügyrendje érdekében zárt ülést tart, mert tarthat, határozatokat abban nem hozhat, hanem a határozatokat nyilvános ülésben kell hozni. Ez a törvény. Egyuttal azonban azt is mondja a törvény, hogy saját ügyrendjét maga állapitja meg. Már most a sérelmes eset hol történt? A delegácziónál? Nem itt történt, hanem a delegácziónak kiküldött egyik választmányában, albizottságában. Az az albizottság pedig az ügyrend értelmében nem volt olyan kategóriáju, mint az országos bizottság, a hol a mandánsok, a képviselők és a főrendek megjelenhettek volna, mint a hogy megjelenhetnek az országos bizottság üléseiben, a melyek egészen nyilvánosak. Ebben van a tévedés. Azért a törvény, mely felette áll a házszabályoknak, kimondja, hogy az ügyrendet a delegáczió maga állapitja meg, az eddigi joggyakorlat, mely e részben 34 év óta konzekventer azt a felfogást szankczionálta, hogy, mikor az albizottságok üléseznek, azok nem zavarhatók össze a delegáczió nyilvános üléseivel, mert azok az albizottságok nem nyilvános természetüek, ott határozatot nem hoznak, ott semmit meg nem szavaznak, ott csak előkészitenek, preparálnak, ugy, a mint preparáltatik minden ügy a képviselőház bizottságaiban. Ezen alválasztmány tehát nem is zavarható össze a delegáczióval, mert azok egészen bizalmas jellegü tanácskozások. Ezért nem történt sérelem a t. képviselő urakon és azért nem lehet szó nézetem szerint a mentelmi jog megsértéséről. De általában nem értem, hogy miképpen lehet a mentelmi jog sérelméről beszélni. Ha nem is ugy volna, a mint én mondom, hanem ugy volna, mint a képviselő urak mondják, hogy abban az alválasztmányban, abban az albizottságban de jure eddig is megjelenhettek a képviselők és főrendek és ebben a megjelenésükben megakadályoztattak volna, akkor is csak szabálysértésről lehetne szó, de mentelmi jogsértésről, a mely sokkal fontosabb, sokkal tartalmasabb és lényegileg egészen más, nem lehet szó. Mert mi az a mentelmi jog? A mentelmi jog az a salvus conductus, mely a mi régi közjogi tételeinken alapul és abban áll, hogy senkit, a ki az országgyülés tagja, nem lehet a maga működésében megakadályozni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez az!)* Ez nem az, mert a törvény a delegácziónak adja meg a jogot, hogy ügyrendjét maga magának csinálja meg; a törvény a delegáczió, nem pedig a delegáczió valamely küldöttségének, vagy albizott-

ságának a nyilvánosságáról beszél. Igy áll a kérdés. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hiszen mutatja az is, hogy a dolog igy áll, hogy most a delegáczió ügyrendjét czélszerünek tartotta megváltoztatni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak megmagyarázni!)* Megváltoztatni és nem megmagyarázni.

Egy szakaszt vett fel ügyrendjébe, a mely kimondja, hogy a képviselők és a főrendek, vagyis az országgyülésnek tagjai, az albizottságokban is részt vehetnek mint hallgatók, hacsak nem alakul át a megállapitott módozatok mellett, a miniszterelnöknek, vagy két bizottsági tagnak kivánatára, zárt üléssé, bizalmas természetü tanácskozássá. Én magam is a mellett voltam már akkor, a mikor e Házban először jött szóba ez a kérdés és ezt kijelentettem, hogy elő fogom mozditani azt, hogy az ügyrendben ez a módositás, ez a változtatás megtörténjék. Miért? Azért, mert azt akartam, hogy lássa mindenki, hogy a delegáczió albizottságaiban nincsen semmi titkolni való, hogy azokat nem lehet meggyanusitani semmivel sem, hogy azokat nem lehet ilyen kritika tárgyává tenni, mint itt a házban történt és hogy nem lehet azt mondani, hogy ott az ország vagyonával, vérével, Isten tudja miféle módon intézkednek, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy a delegácziók intézményét a magam részéről erősitsem, mert nekem ez a politikám, az önöké más. Ismétlem, tettem ezt azért, hogy a delegácziók intézményét erősitsem, hogy a delegáczió minden meggyanusitástól és megrágalmazástól, bár nem akarok semmiféle szubjektiv értelmet adni ennek, megmentessék és hogy ugy állittassék oda, hogy ott az ország érdekeiről lelkiismeretesen tanácskoznak. Azért voltam én a mellett, hogy az ügyrend ez irányban módosittassék, hogy az ellenőrzés megtörténhessék. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Engedelmet, de mi is tudjuk, hogy ez miként történnék a legjobban. Méltóztassanak bemenni a delegáczióba, akkor mint az ellenzék tagjai is ellenőrizhetik az albizottságban az ott történőket. *(Mozgás és derültség a szélsőbaloldalon.)* Nem féltem én a delegácziót attól, hogy az ellenzék bemegy oda. *(Halljuk! Halljuk!)* De hát az önök politikája mást tart jónak. Helyes, legyen igazuk. De akkor ne méltóztassanak azt mondani, hogy az ellenőrzés szempontjából nem helyes, *(Zaj. Elnök csenget.)* a mit az eddigi ügyrend megállapitott és a gyakorlat szankczionált. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kifejtettem már előbbi alkalommal, hogy a nyilvánosság elől nem akartak elzárni semmit. Nem is lehet manapság. Hiszen a mig a képviselők közül még hallgató gyanánt sem mehetett be senki az albizottságokba, addig sem maradt titokban semmi, a mi ott történt. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Nincs is ott eltakarni, eltitkolni való semmi. *(Igaz! Ugy van! a jobbés a baloldalon.)*

Ezek után kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni és Olay Lajos t. képviselő ur határozati javaslatát mellőzni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Farkas József jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A mikor e kérdésben felszólalok, egyszerüen konstatálni akarom törvényeink alapján, hogy itt képviselőtársaink mentelmi jogát megsértették. A delegácziő bizottság, országos bizottság, a mely, a mint azt a t. miniszterelnök ur kifejtette, külön törvény alapján, külön jogkört tart fenn magának és külön állapitja meg az ügykezelést. Ez kétségtelen törvény alapján igy van. De, t. ház, a delegáczió nem koordinált testület a magyar képviselőházzal, illetve a törvényhozással szemben.

Nessi Pál: De annak tartja magát.

Pichler Győző: Csak két szuverén van a törvényhozásban, egyik a korona, a másik az országgyülés két része, a főrendiház és a képviselőház. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Két szuverént ismerünk tehát el a törvényhozásban mint faktorokat, a koronát és a törvényhozó-testületeket. A delegácziő semmi esetre és semmi körülmények közt nem koordinált testület, hanem egyszerüen a törvényhozási testületekkel szemben alárendelt testület. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Határozottan szubordinált testület, a mely a törvényhozással szemben semmiféle önálló jelleggel nem birhat.

Már most, t. ház, ha itt szubordinált testületről van szó, lehet-e ott érvényben egy olyan ügykezelés, a mely a felettes törvényhozó-testület házszabályaival és megállapodásaival ellenkezik? Ez teljességgel lehetetlen, a mint nem állhat meg a t. miniszterelnök urnak az az állitása, hogy a salvus conductus, a mentelmi jog, nem sértetett meg, mert a mentelmi jog a törvényhozói működés akadálytalan folytatását jelenti. Semmi körülmények közt sem lehet egy alárendelt bizottságnak oly ügykezelési szabályzata, mely ellenkezik azzal a nagy, magasztos, százados elvvel, hogy pillanatig sem szabad korlátozni a törvényhozókat az ő jogaik szabad gyakorlásában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi a t. miniszterelnök urnak azt az állitását illeti, hogy egészen bizalmas jellegü bizottságról van szó, erre nézve engedjék megjegyeznem, hogy ez egyáltalán nem állhat meg. Annak a bizottságnak rendes ujságirói tudósitásai vannak, és igy eo ipso nem bizalmas jellegű. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Továbbá abban a bizottságban nemcsak a bizottság tagjai vannak, hanem be van oda rendelve egy egész csomó közösügyi hivatalnok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Examináltatnak ott!

Pichler Győző: Ne méltóztassék ezt összetéveszteni azzal, a mi itt a törvényhozásban is meg szokott történni, hogy valamely specziális szakkérdésben az illető törvényjavaslat tárgya-

lásánál a miniszter bejelenti, hogy N. N. tisztviselő a szükséges szakszerü felvilágositást megadja. Ez lehet egy tisztviselő; de hogy ha egy albizottságban 30—40 berendelt ember lehet, ki azokon a tanácskozásokon állandóan jelen van hivatalnoki minőségben, ha az összes tárgyalásokat elejétől végig az első naptól az utolsóig végighallgathatja, akkor magától értetődik, hogy azokat a képviselő eo ipso végighallgathatja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én nagyon csodálkozom azon, hogy a t. miniszterelnök ur azt az álláspontot foglalja el, hogy ő a megállapitott ügyrendet megváltoztatta. Előzékenységével tagadhatatlanul hozzájárult, hogy az albizottság ülései nyilvánosak legyenek, de ez nem volt ügyrend-változtatás, hanem beismerése annak, hogy 35 év óta helytelenül és rosszul cselekedtek, mikor a képviselőket az albizottságokba be nem engedték. Benne van a delegáczió ügyrendjében, hogy minden ügyrend-változtatás csak a következő ülésezési idényben lép életbe. A jelen esetben a delegáczió megmagyarázta, hogy az albizottság is nyilvános, és rögtön megnyitották azok ajtóit. Tehát, ha ugy volna, mint a t. miniszterelnök ur fel akarja állitani a tételt, hogy az ügyrend lett megváltoztatva, akkor nem léphetett volna életbe ez az intézkedés most, hanem csak a jövő évben a Bécsben tartandó delegáczionális üléseken. Az igen t. miniszterelnök ur téved, mert nem az ügyrend lett megváltoztatva, hanem a hamis magyarázat, a túlkapásokhoz vezető módszer egyszerüen rektifikáltatott. Hogy ezt rektifikálták, ez épen a legnagyobb bizonyitéka annak, hogy ott képviselők mentelmi joga megsértetett, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ha a delegáczió hozhat is határozatot és az a végösszeg beállittatik a budgetbe, mégis nevetséges az a felfogás, hogy a törvényhozó, mikor az összeg megszavazása reá van bizva, annak keletkezését, annak indokát ne hallhassa, saját maga ne győződhessék meg annak lényeges voltáról. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen forditva van a dolog, mint a hogy azt az indokolás mondja, mert abból, hogy ezt a magyarázatot azonnal életbeléptették, beismerték, hogy itt nem ügyrendváltoztatásról van szó, s hogy akkor, midőn a két képviselőt oda be nem eresztették, az egyenesen a mentelmi jog sérelmét képezi. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Csak egy megjegyzést teszek, ez pedig abból áll, hogy előttem szólott t. képviselő urnak egész érvelése összedől, mert egy téves nézetből indul ki. Abból akarja ugyanis kimagyarázni azt a jogot, melyet pretendál, hogy a delegációnak kisebb jogköre van, hogy szubordinált testület, a nagyobb jog az országgyülésé. Nem erről van a szó. A delegációnak megvan a maga speciális, törvényben meghatározott jogköre, feladata és hatásköre. Ezen hatáskör mikénti gyakorlásának módját az ügyrend állapitja meg; ennek megállapitására pedig a törvény a delegációt hatalmazza fel. A házszabályok, melyekre a t. képviselő ur hivatkozik, ebben a dologban nem döntők. Azt a kérdést vethetnék fel, melyik házszabály érvényes ott: a képviselőházé, vagy a főrendiházé? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Mindkettő! Egyikkel sem ellenkezik!)* Hisz egyik a másikat megszünteti, mert a főrendiház szabályai szerint a főrendek a főrendiház bizottságaiban nem vehetnek részt. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja azután a t. képviselő ur, hogy az módositás volt, nem magyarázat és hogy ezért, mert módositás, csak a jövő ülésszakban léphet életbe. A képviselő urnak nincs igaza, mert az az ügyrendi szabály, a mely arról beszél, hogy ügyrendet változtatni csak a jövőre való hatálylyal lehet, azt mondja: kivéve, ha hézagokat akarnak pótolni. Itt pedig épen hézagot akartak pótolni.

Lengyel Zoltán: Hézagot nem lehet változtatni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az nem változtatás, csak egy hézagpótló elhatározást vagy megállapitást vettek fel az ügyrendbe.

Azzal zárom szavaimat, hogy a t. képviselő urak oly szenzibilisek néha, hogy mikor én előbb azt mertem mondani, hogy tévedésben leledzenek, bizonyos visszatetszéssel találkoztam. Tessék egyenlő mértékkel mérni. A t. képviselő ur azt mondta, hogy nevetséges az én egyik állitásom. Ez már csak valamivel erősebb kifejezés, mint hogy ha azt mondom, hogy tévednek. De én még sem reagáltam rá; csupán jövő magatartásom szempontjából emlitem fel, hogy nem vagyok olyan szenzibilis, mint a t. képviselő urak. *(Tetszés jobbfelől.)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Én ehhez a kérdéshez nem akartam felszólalni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Derültség jobbfelől.)* csak az inditott felszólalásra, hogy a t. miniszterelnök ur most másodizben nyilvánitott olyan nézetet, a mely meggyőződésem szerint nem felel meg a tényeknek, nevezetesen a főrendiház házszabályaira hivatkozott a t. miniszterelnök ur annak a felfogásának igazolására, hogy a delegáczió nem esik ugyanazon szempont alá, mint az egyik vagy másik háznak bizottsága, azért, mert az mindkét ház által alakitott országos bizottság és igy kérdés tárgya lehet, hogy melyik háznak a házszabályai veendők irányadóul az egyes albizottságok nyilvánosságára nézve. Mi ezen felfogással szemben azt mondottuk, hogy mindkettőé. A t. miniszterelnök ur azonban most már másodizben nyilvánitotta azt a felfogását, hogy nem lehet mindkét ház szabályait irányadókul tekinteni, mert az egyik a másikat megszünteti és igy ellentét van az ő felfogása szerint a képviselőház és a főrendiház házszabályai között.

Nagyon csodálkozom a t. miniszterelnök ur-

nak ezen felfogásán, mert hogyha a főrendiháznak a házszabályait méltóztatnak megtekinteni, arra a meggyőződésre méltóztatnak jutni, hogy ez a felfogás meg nem állhat, mert a főrendiháznak házszabályai kifejezetten, teljesen, csaknem szóról-szóra megegyező intézkedéseket tartalmaznak a nyilvánosság tekintetében a képviselőház házszabályaival. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak abban az irányban, hogy a főrendiház bizottságaiban a főrendiház tagjai épugy részt vehetnek, mint a képviselőház bizottságaiban a képviselőház tagjai, hanem még abban a tekintetben is, hogy a kik nem tagjai az egyes bizottságoknak, azok azért ott javaslatokat terjeszthetnek elő, elmehetnek az illető bizottságokba és javaslataikat élő szóval is megindokolhatják és támogathatják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én csak a t. miniszterelnök ur ebbeli felfogásának téves voltát akartam megvilágitani. Mindenkit felhivok rá, tekintsen be a főrendiház házszabályaiba és itélje meg, kinek van igaza, nekem-e vagy pedig a t. miniszterelnök urnak? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Nem akarok erről most bővebben vitatkozni, de ki tudnám mutatni, hogy a képviselőház szabályai és a főrendiház szabályai közt igen sok eltérés van. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* De ez nem tartozik ide, ezt csak mellékesen emlitettem fel, Pichler képviselő urral szemben, a ki a házszabályokra hivatkozott. Nem ez volt a főargumentum. A főargumentum az, hogy a törvény értelmében a delegácziónak joga van saját ügyrendjét megállapitani. Nem is szabad ott sem a képviselőháznak, sem a főrendiháznak akármilyen egyező szabályaira hivatkozni; az egyszerüen nem érvényes, *(Ugy van! a jobboldalon.)* mert minden szabály felett áll a törvény, a törvény pedig azt mondja, a mit én mondottam, hogy ügyrendjét a delegáczió maga állapitja meg. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Farkas József jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. képviselőház! Azt elhiszem, hogy 1867 óta, tehát több mint 30 éve, alkotmányos gyakorlatnak mondhatják azt, a mi a nyilvánosságot is kizárja. Én azonban, a ki a régi, az igazi alkotmányos életnek vagyok tanitványa és követője, azt tapasztaltam, hogy az alkotmányos életben mindenütt, és igy nemcsak a képviselőházban, nemcsak az u. n. felsővagy most főrendiházban, hanem annak bizottságaiban, albizottságaiban, vagy mondjuk, zárkózottságaiban, akárhol, a hol az alkotmányosság ki van zárva, ott meg van tagadva az igazi alkotmányosság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én tehát, a ki 1867 óta tudtam, hogy az akkor meghozott törvények és azoknak következményei hazám ősi, eredeti, igazi alkotmányos életének megtörői és nem biztositékai, akkor is mondottam, azóta is mindig azt mondom: a 67 és annak minden következménye ellen, igy a közösügyes bizottságok ellen is nincs más orvosság, mint hogy azok eltörlendők. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Természetes, hogy magam részéről is Kubik és Rátkay képviselőtársaim mentelmi jogának megsértését kell megállapitanom, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ezért csatlakozom Olay képviselőtársam előadásához. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen többé feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur nem kiván nyilatkozni. Szólhat még Olay képviselő ur, mint az ellenindítvány beadója. Ő sem kiván nyilatkozni. Következik tehát a szavazás. A kérdés az: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottságnak azon javaslatát, mely szerint a fenforgó esetben Kubik Béla és Rátkay László képviselők mentelmi joga megsértve nem lett? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* Ezzel szemben áll Olay Lajosnak inditványa, a mely ennek ellenkezőjét kivánja kimondani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát a mentelmi bizottság javaslata elfogadtatnék, Olay Lajosnak elleninditványa természetesen elesik.

Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* A többség elfogadja.

Következnek most a miniszterelnök urnak válaszai többrendbeli interpellácziókra.

Mielőtt azonban azokra áttérnénk, be kell jelentenem, hogy a pénzügyminiszter és a földmivelésügyi miniszter ur is a holnapi napon kivánnak különböző interpellácziókra válaszolni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Bocsánatot kérek, van szerencsém bejelenteni, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur is válaszolni kiván holnap. Különben már a multkor jelentettem az összkormány nevében, hogy minden interpellácziót szándékozunk válaszolni, tehát akkor, a mikor a miniszter urak válaszaira a holnapi napot kértem, ez minden miniszterre szól. De most külön is bejelentem, hogy a kereskedelemügyi miniszter is válaszol holnap.

Elnök: Tehát a kereskedelemügyi miniszter ur is fog válaszolni a hozzá intézett és még függőben levő interpellácziókra. A pénzügyminiszter ur pedig bejelentette, hogy válaszolni kiván holnap Csávolszky Lajos képviselő urnak a brüsszeli czukorkonferenczia tárgyában, Nessi Pál képviselő urnak az általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok tárgyában és Barabás Béla képviselő urnak az aradi kincstári hidnak veszélyes állapota és az uj hidak épitése iránt hozzá intézett interpelláczióira. A földmivelésügyi miniszter ur pedig válaszolni kiván Kovács Gyula képviselő urnak az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitési társulat ártérfejlesztése ügyében hozzá intézett interpellácziójára. Azt gondoloni, ez tudomásul szolgál.

Következik a miniszterelnök urnak válasza Rakovszky István képviselő urnak a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások tárgyában hozzá intézett interpellációjára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Erre az interpellációra, a mely nagyon régen intéztetett hozzám, és a mely talán, a mint az interpelláló képviselő ur is be fogja ismerni, inkább akkor birt aktualitással, mint ma, én válaszolni kivántam már egyszer a t. képviselő urnak, azonban akkor a saját maga kérésére, mert nem lehetett jelen, a válasz elmaradt és igy most erre a nagyon terjedelmes aktacsomóban jelentkező interpelláczió-anyagra, a mely itt a kezeimnél van, nem kivánok oly hosszasan válaszolni, mint talán akkor tettem volna, amikor ez a kérdés még aktuális volt. De mégis, mert tisztviselőknek igen komoly megvádolásáról van szó, egypár dolgot elmondok, a mi nem egyszerüen csak bizonyos kijelentésekből, hanem a tárgyi tényálladéknak előadásából is fog állani. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur panaszkodik, hogy Nyitra vármegyében üldözik az ő párthiveit, vagy a megyének egyes lakosait. Két esetet hoz fel. Az egyik eset abból áll, hogy Beller zsámbokréti szolgabiró bizonyos embereket beidézett alaptalanul, — minden szükségtelen detailt elhagyok — őket szabályszerüen ki nem hallgatta, itéletet nem is hozott és igy törvénytelen üldözés esete forog fenn. Történt pedig a dolog következőképen. Bélaudvarnok község előljárósága a nevezett szolgabirónak 1901. október 30-ikán jelentést tett arról, hogy az ott megtartott néppárti értekezletet követő éjjelen igen nagy lárma és garázdálkodás történt a faluban, kértek zsandár-asszisztenciát is, és kérték azonkivül a dolog megvizsgálását. Ez megtörtént és konstatáltatott, hogy ott csakugyan egész éjszaka tomboltak, lármáztak, a mi ilyen pártértekezletet követő napon igen sokszor megtörténik mindenütt. Hogy akkor egyesek magukat kihágásokra ragadtatják, bizony az sem olyan lehetetlen dolog ám, sem Nyitra-Zsámbokréten, sem másutt. Történt azután az is, hogy panaszt tettek, hogy egész éjjel kocsikat ránczigáltak az udvaron, jöttekmentek, lármáztak és ablakokat vertek be. Ennek következtében az illetők be lettek idézve, az is meg lett idézve, a kinek háza előtt a dolog történt, és az illető, valami Benyó nevezetü, azt vallotta, hogy ő nem tudja hogyan történt, hogyan nem, de mikor haza jött, az udvaron találta Rakovszky István és Major Ferencz képviselő urakat, a kik egy néppárti értekezletet tartottak és beszédeket mondottak. Ez a pártértekezlet előre bejelentve nem volt, mert ott ugy magyarázták azt a szabályt, mely szerint mindenféle népgyülést be kell jelenteni, hogy ha az udvaron tartanak ilyen valami értekezletet vagy gyülést, az nem népgyülés. Pedig nézetem szerint és a közigazgatósági hatóságok szerint is az a karaktere a népgyülésnek, ha mindenki bemehet oda, akár udvaron, akár pedig künn a piaczon tartják. *(Zaj és ellenmondás a néppárton.)* Mihelyt oda mindenki bemehet, mihelyt oda nem meghivót küldenek, hanem nyitott kapu van és mindenki bemehet, az, azt hiszem, kétségtelenül népgyülés. *(Ellenmondás a néppárton.)* De hisz nem ez a dolog lényege, hanem az, hogy történtek bizonyos kihágások, bizonyos nagy zavargások, zsivaj volt és bizonyára nagy lárma és egyesek exczedáltak. És hogy az exczesszusok ott napirenden voltak abban az időben, az itt fekvő aktacsomó arra nézve meglehetős számu eseteket hoz fel, mert pl. elmondja, hogy a sztácsányi birót házának szétrongálásával boszulták meg; persze ez nem volt néppárti; az uton az embereket megfogták, zaklatták stb., a sztácsányi temetőben lévő sirboltot megrongálták, bepiszkolták. *(Ellenmondás a néppárton.)* Én a jelentésből beszélek. *(Élénk ellenmondások és zaj a néppárton. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Elnök: Csendet kérek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Többeket kőzáporral fogadtak. *(Nagy zaj és ellenmondás a néppárton. Az elnök csenget.)* Hogy ilyen kődobálások történtek másutt is, hisz az köztudomásu dolog és hogy ilyen nyugtalanságok és ilyen zajongások voltak, azt a képviselő ur sem fogja tagadhatni. *(Zaj a néppárton.)*

Ennek folytán ott ilyen panaszos eseteket, a melyekről szóltam, meg kellett vizsgálni és az illetőket be kellett idézni, — mert ez az első kifogás, hogy az illetők beidéztetvén, ott kihallgattattak, itélet azonban akkor nem mondatott.

A jelentés azt mondja, hogy azért nem mondatott itélet, mert az illetők, azok, a kik be nem ismerték a dolgokat, — mert voltak olyanok is — hivatkoztak tanukra és ezen tanukihallgatások ujabb eljárást tettek szükségessé. A kihallgatás a főszolgabiró részéről történt, azonban a tanuvallomás felvételét nem ő teljesitette, hanem csak megrendelte, — nem tudom, másfelé volt elfoglalva — és az ő utasitása értelmében a felek jelenlétében a kihallgatásokat nem a főszolgabiró, hanem Beller szolgabiró mondta jegyzőkönyvbe. Ez a tényállás. Itt a zaklatásnak esete nem látszik fenforogni ezekből a jelentésekből, hanem igenis az szabálytalanul történt, hogy a főszolgabiró hallgatta ki az illetőket, de nem ő mondotta be a tanuvallomásokat, hanem a protokollumot Beller szolgabiró vette föl. Ezért ő feddésben és megdorgálásban részesült, mert ez szabálytalan eljárás.

A mi a másik esetet illeti, az az, hogy Zocher szolgabiró, Vitenczen október 30-án bizonyos garázdálkodások történvén, többeket és pedig egy 14 éves kocsist, egy 15 éves bérest, egy 16 éves másik ilyen fiatal sihedert, cselédeket, a kik rakonczátlankodtak, nagy birsággal sujtotta. Hogy politikai zaklatás forogjon fenn akkor, a mikor ilyen szegény cselédekről van szó, az mégis alig

tehető fel, de ott rakonczátlankodások történtek és hogy ő nagyobb pénzbirságra itélte őket és egyes esetekben exorbitánsra, 60—60 koronára, azt azért tette — a mint a jelentésben van — hogy fogságra változtattatván át az a birság, *(Nagy zaj a néppárton.)* ők érzékenyebben és ugy legyenek megbüntetve, hogy a kihágások ne ismétlődjenek. *(Zaj a néppárton.)* Én elmondom a dolgot, csak hallgassák végig a konkluziót. Ok pedig erre azért forgott fenn, mert a jelentésekben konstatálva van, hogy pl. ott helyben Vasicsek Ferencz nisnai tanitót inzultálták, ő panaszolta, hogy nem tud kimenni a házából, s mikor az éjszakai őrt hivta segitségül, az terrorizálva lett, az nem segitett rajta. Énekeltek neki mindenféle inzultáló dolgokat, huzták neki az ugynevezett liberálmarsot, *(Derültség jobbról.)* a mi nem tudom micsoda, hanem ott, ugy látszik, divatban van. Egyszóval, éjszakáját nem kiméltek nagyon és őt nagyon háborgatták, a mit talán még sem szabad tenni, és ott ezek a bizonyos fiatal béres- és kocsislegények nagy garázdálkodást folytattak.

Az mondatik a jelentésben, hogy ott valóban a közbátorságot és a közbiztonságot, a személy- és vagyonbiztonságot igen-igen veszélyeztető állapotok voltak bizonyos napokon; hogy ott feljelentetett 32 vagy 34 eset, a hol közbe kellett a bíróságnak lépni, szóval, hogy olyan állapotok voltak, a melyek megmotiválták azt, hogy ott az a bizonyos szolgabiró ezen legénykékkel szemben szigoruan járt el. Hanem valamely politikai sérelem — mert hiszen nem szavazókkal történt ez — nem esett.

Épen ezen és e fajta tapasztalásokból kiindulva, a mint azt a költségvetés tárgyalása alkalmával magam jelentettem be a háznak, körrendeletet bocsátottam ki, mea sponte, az összes törvényhatóságokhoz, a melyben figyelmeztettem őket, hogy a közigazgatási jurisdikciónak a joga igen nevezetes jog és nagy felelőséggel jár *(Halljuk!)* és nagyon lelkiismeretesen teljesitendő; hogy ne csak tartózkodjanak mindentől, a mi a legtávolabbról is, a legkisebb mértékben is az üldözés vagy zaklatás szinével birna, de a büntetések kimérésénél is humánusak és a viszonyoknak és a beszámitható körülményeknek teljes mérlegelésével igazságosak és minden tekintetben méltányosak legyenek. Ezt a rendeletet nem akarom felolvasni, mert hiszen akkor minden oldalról elismeréssel találkozott, hogy kibocsátottam e rendeleteket.

Molnár János: Részünkről is, csak megtartanák!

Széll Kálmán miniszterelnök . . . és igérem is, hogy, a hol ezen rendelet ellen vétséget fogok tapasztalni, ott a magam részéről el fogok járni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem akarom tehát védeni azokat, a kik túloznak, a kik inkorrekte járnak el; ellenkezőleg, minden alkalommal a legsulyosabb vizsgálat és fenyiték alá fogom őket vonni; hanem hát másfelől azt kérem szintén, hogy ne állittassék minden, a mi a közvagyonnak és a közbiztonságnak a megóvására szükséges, olyan szinben oda, mint zaklatás, mert hiszen a végén kihágásokat tűrni nem lehet és oly zajos időben és oly izzó levegőben, mint a minő választások alkalmával kifejlődik, bizony sokszor itt is, ott is túlzott és eltorzitott dolgok jelentkeznek, a midőn bizony nem kell a panaszokat olyan roppant tűhegyre venni és nem kell oly aranymérlegre vetni mindent, mint a hogy a panaszló képviselők teszik néha; másfelől a tisztviselők is ott ily viszonyok között bölcsen, higgadtan, nyugodtan kötelesek eljárni, a mire őket általában utasitottam és minden egyes esetben utasitani fogom.

Ez a válaszom, kérem, méltóztassanak tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! A t. miniszterelnök ur feleletét nem vehetem tudomásul, *(Helyeslés a néppárton.)* azon egyszerü okból, mivel aktákból adta elő a dolgokat, melyek ugy keletkeznek, hogy az egyik felettes hatóság megvizsgálja, megitéli annak az alantas hatóságnak a ténykedését, a melyet talán ő maga instruál arra, hogy ekként járjon el. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

T. képviselőház! Köztudomásu, hogy nincs Magyarországon megye, a mely oly korrupt volt, mint Nyitra megye. *(Ugy van! a néppárton.)* Magam is sokat jártam el ilyen ügyekben. A mióta csak emlékszem, a legbotrányosabb dolgok Nyitra megyében történtek a közigazgatásban. Nem javult ez mai napig sem. A hivatalnoki kar ezen felhozott esetekben oly szokatlan szigorral járt el, hogy lehetetlen volt ezt az igazság rovására irni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Intézkedtem is!

Rakovszky István: Nem lehetett ezt másra, csak az üldözés rovására irni. Nagyon sajnálom, a t. miniszterelnök ur nagyon humánusan beszélt, hanem a humanizmusnak a praktikumát nem mutatta be a t. képviselőháznak, t. i. azt vagy elfelejtette a t. miniszterelnök ur megmondani, vagy nem történt meg, a mit kértem, hogy azok a büntetések, a melyek olyan szigoruan lettek kiróva, leszállittassanak. Azok a büntetések, a melyek a 14—15 éves gyermekekre lettek kiszabva, nem is a gyermekeket, hanem a szülőket sujtják. Erre nézve a t. miniszterelnök ur választ nem adott.

Nem fogadom el a t. miniszterelnök ur válaszát azon egy oknál fogva sem, mert nem tartom elegendőnek, különösen nem Nyitra megyében, hogy akkor, a mikor ilyen egyes kihágások miatt ily szigoruan büntetnek gyermekeket és a mikor a t. miniszterelnök ur arról meggyőződik, hogy az a szolgabiró nem járt ugy el, a mint kellett volna, hogy az törvénybe ütközőt követett el, az illető csupán feddésre itéltessék. Kissé több szigort lehetett volna itt igen jól alkalmazni. S legyen nyugodt a t. miniszterelnök ur, hogy az országnak és önönmagának is igen

nagy szolgálatot tenne, ha az ilyen urat egyszerüen elcsapná, a mint az azt megérdemli. Ez által a többiek el lennének riasztva és mi se jönnénk folyton ide és nem alkalmatlankodnánk interpellácziókkal. A választ nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a balközépen.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Csak azért szólalok fel, hogy pótoljam előbbi mulasztásomat, mert csakugyan nem beszéltem arról, leszállittattak-e a büntetések. Már annak a rendeletnek a kibocsátása is mutatja, hogy én ezen esetekben túlszigoruaknak és magasaknak tartottam a büntetéseket és ha azok appelláta utján ide kerültek volna, akkor azok valószinüleg leszállittattak volna. Azok egy hónapig függőben voltak, és csak egy hónap mulva lettek végrehajtva. Már mikor az interpellácziő megtörtént, akkor az itéletek végre voltak hajtva. *(Zaj a néppárton.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Nagyon jó, hogy a t. miniszterelnök ur ezt felhozta. Itt is visszaélés történt. Az a visszaélés, hogy mikor az illetők appellálni akartak, a főbiró azt mondotta: ezen itélet ellen pedig appelláta nincsen. És nem fogadta el az appellátát az ottani, a nyitramegyei uzus szerint. *(Nagy zaj a néppárton.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Azt hiszem, a t. képviselő ur is belátja, hogy magam nem mehetek ki, vagy e végett nem küldhetek ki miniszteri tanácsost. *(Zaj a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Pedig érdemes volna, mert ez ott rendszer.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az aktákból kell nyilatkoznom és az aktákban nem igy áll. Az aktákban az van, hogy egynek kivételével mindannyian beismerték és nem appelláltak és az itéletben megnyugodtak.

Rakovszky István: Igen, az igy van az aktában! A nyitramegyei akták hazudnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindegyiknek kézbesitve lett az itélet és nem appelláltak.

Elnök: Kérdem a t. házat . . . *(Zaj a balközépen.)*

Rakovszky István: Az ott banda Nyitrában!

Elnök: . . . tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök ur válasza Rákosi Viktor képviselő urnak a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése tárgyában hozzá intézett interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: Rákosi Viktor képviselő ur azt kérdi tőlem, van-e tudomásom arról, hogy a fővárosban rendőri engedélylyel mennyire felburjánoztak a német énekes kávéházak és az e fajta előadások; szándékozom-e a főkapitánynak utasitást adni, hogy jövőre általában ne adjanak ilyen engedélyeket; szándékozom-e általában intézkedni, hogy azok végleg elpusztuljanak?

Én teljesen méltánylom azokat a motivumokat, melyekből t. képviselőtársam kiindult és a magam részéről egészen őszintén bevallom, hogy nem vagyok barátja az e fajta mulatóhelyeknek és az e fajta előadásoknak és én is óhajtom, hogy azok minél szükebb térre szorittassanak és lassankint a kihalás állapotába jussanak. *(Helyeslés jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen a magasabb müvészi és erkölcsi szempontoknak ezek bizony semmi tekintetben sem felelnek meg *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)* és a magyar szellemet sem fejlesztik. Én tehát ezeknek barátja nem vagyok. Azonban egy nagy városban, egy világvárosban, mint a minő ma — és hála Istennek, hogy az — Budapest, lehetetlen azzal a mértékkel mérni, a melylyel az ember in thesi ilyen kérdésekben mérni és érezni szokott. Ilyen mulatóhelyek bizony minden nagy városban vannak, sőt a többi nagy és világvárosokban még kiterjedtebb mértékben és talán még helytelenebbül kezelve tenyésznek, mint minálunk, a mint arra mindjárt ki fogok térni. Egészen elenyésztetni, végkép kiirtani azokat sohasem is lesz lehetséges. Hogy azonban sokkal kevesebb ilyen természetü mulatóhely van ma, mint azelőtt, azt a jelentés és a jelentésben foglalt következő adatok bizonyitják: Mulató, a melyben a daljátékon és énekes előadáson kivül mutatványok és látványosságok is szinre kerülnek, ilyen orfeum van jelenleg három. Olyan dalcsarnok, — azok a kávéházak, a melyekben kisebb bohózatokat adnak elő, énekelnek, szavalnak és táncolnak, van jelenleg négy.

Pichler Győző: Én többet tudok. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Egyéb énekes kávéház, a melyben zenekiséret mellett szintén énekelnek, ma van hét. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Több van!)* Én a rendőrkapitány hivatalos jelentése alapján beszélek, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Télen több volt! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* abban csak nem lehet kételkedni és én szóról-szóra abból veszem az adatokat. A főkapitány vélekedése szerint, — és azt hiszem, hogy ebben igaza van — azok a daltársulatok jobb helyen vannak ezekben a kávéházakban, ha már egyáltalában vannak, mint hogyha sörházakban és korcsmákban lennének, mint a hogy ez külföldön és különösen Párisban történik, mert ketségtelen, hogy abban a formában az még inkább csábit; alacsonyabb nivóra szállitja magát az ilyen előadást és károsabban is hat a publikumra. A mai állapot szerint tehát sokkal kevesebb ezeknek száma, mint volt a multban. 1900-ban négy orfeum volt, ma pedig három van; akkor 14 dalcsarnok volt Budapesten, ma van 4; 12 énekes-kávéházzal szemben ma 7 van;

akkor összesen 30 ilyen helyiség volt, ma csak 14 van, tehát 16-tal apadt a számuk.

Csak azt kivánom konstatálni, hogy ugy az én törekvésem, mint organumomé, a főkapitányé is az, hogy ezek a helyiségek ne burjánozzanak fel és ne szaporodjanak, hanem, hogy számuk ellenkezőleg apadjon. Ez pedig, a felsorolt számadatok szerint, kétségtelenül meg is történt, hiszen azokból kiderül, hogy ma tizenhattal van kevesebb ilyen hely, mint 1900-ban volt. Egészen kiirtani nem lehet azokat. Csak egypár ugynevezett zengeráj van, hol németül is énekelnek.

Rákosi Viktor: Magyarrá kell tenni őket!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mindenütt énekelnek németül; az előadási nyelv a három orfeumban felerészben magyar, felerészben nemzetközi; a műsor legnagyobb részét azonban a látványosságok képezik, és igy maga az ének, vagy szavalat nagyon kevés. A két dalcsarnok közül kettőben vegyes, kettőben pedig tiszta magyar az előadási nyelv és az énekeskávéházakban teljesen magyar nyelven folyik az előadás; azok másra nem is kapnak konczessziót. Itt tehát csak ezen egynéhány dalcsarnokról van szó, mert olyan énekes kávéház, a hol csupán német nyelvü előadás lenne, nincs is. Azt mondja a főkapitány, — és e nézetének van némi jogosultsága — hogy ezen dalcsarnokokban — én magam személyesen nem tudom, mert soha sem láttam ilyeneket — amolyan magyar származásu, budapesti születésü, elöregedett énekesek énekelnek, ugy, hogy már csak ezeknek a keresetére való tekintettel is azon helyiségeket egyszerre, rögtön és véglegesen kiirtani alig lehet. Azonban a tendenczia az, a melyet a képviselő ur akar és erre nézve meg is van az eredmény, mert az apadás jelentékeny, mint ezek a számok bizonyitják. Azért kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezen válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Rákosi Viktor: T. képviselőház! Megnyugvással veszem tudomásul a belügyminiszter ur feleletét interpellácziómra, mert látom, hogy a Budapest közerkölcsei felett őrködő hatósági közegeknek tendencziája ugyanaz, mint az én interpellácziómé. Csak a statisztikára kivánok némi megjegyzéseket tenni. Azt hiszem, hogy interpellácziómat körülbelül januárban terjesztettem elő, tehát télen; most pedig juniusban vagyunk, tehát nyár van; és én azt hiszem, hogy a főkapitány ur nyári statisztikával állott elő, *(Derültség.)* pedig tudvalevőleg a téli és a nyári statisztika között igen nagy különbség van. Mert pl. a főkapitány ur juliusban igen szépen kiállithatná a statisztikát arról, hogy Budapesten egyetlen egy szinház sincsen, mert akkor bezárják az összes szinházakat. Attól félek, mihelyt a hüvös őszi szelek fujdogálni kezdenek és a hó leesik, a statisztika jelentékeny emelkedést fog mutatni.

Ugyancsak benn volt interpellácziómban az is, hogy nem kérem ugyan, hogy egyszerre karhatalommal csukattassanak be ezek a zengerájok — mert eszébe jut az embernek, hogy ezek az emberek is családosak, van feleségük, gyermekük — hanem tegyék ezt successive. Azt mondja a belügyminiszter ur, hogy mindenütt a világon vannak ilyen mulatóhelyek; csakhogy Párisban franczia, Londonban angol, Rómában olasz, ellenben Budapesten német. A delegáczió csak minden második esztendőben ülésezik Budapesten; az ő kedvükért igazán nem érdemes ezeket fentartani. *(Derültség.)* A statisztika szerint évenkint a külföldről maximum 30.000 ember fordul meg Budapesten, a kiknek legnagyobb része német, a kik nem azért jönnek, hogy német zengerájokat lássanak, hanem hogy magyar specziálitásokat találjanak, magyar dalt, zenét, tánczot. Ha Konstantinápolyba megyek, nem megyek a franczia szinházba, hanem a török szinházba és az üvöltő derviseket nézni. *(Egy hang: Meg háremben! Derültség.)* Ezek az idegenek különben nem azért jönnek ide, hogy pénzt költsenek, hanem hogy a mi rovásunkra üzleteket kössenek.

Egy dologra azonban nem felelt az igen t. belügyminiszter ur; hogy vajjon megengedhető-e az, hogy azokat a fiatal embereket, a kik behatoltak a kávéházba, hogy az előadásokat meggátolják, felfogadott műbirkozók tettleg bántalmazzák? Hogy ezeknek a fiatal embereknek volt igazuk, mutatja az is, hogy a tárgyaláson a kávés bocsánatot kért tőlük, félvén a büntetéstől, és megigérte azt, hogy többé kávéházában német előadások nem lesznek. Ha más városban történik ilyesmi, egy igazán nemzeti fővárosban, hogy a nemzeti ügyért tüntető fiatalságot megverik, minden városban azt a kávéházat a nép lerombolja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fájdalom, ez nem következett be Budapesten. Hanem kérem a belügyminiszter urat, hogy rombolja le az olyan alakokat, a kik megverik a nemzeti ügyért tüntető ifjuságot. Különben az interpellácziómra adott választ tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Csak egy rövid észrevétel tételére kérek engedelmet. Csak örömmel fogadom, hogy a t. képviselő ur — és ez igazságérzete mellett tanuskodik, — sziveskedik az én válaszomat tudomásul venni, mert hiszen láthatta, hogy én ebben a kérdésben ugyanazon az elvi alapon állok, mint ő, és ugyanazt érzem és ugyanugy itélem meg a dolgot. Látta azt is, hogy successive megszünnek ezek az u. n. zengerájok. De a képviselő ur azt mondja, hogy miért nem feleltem arra az egy bizonyos körülményre? Azért, mert az interpellácziójában nem volt benne; ha benne lett volna, bizonyosan feleltem volna arra is. Én csak ugy értesültem erről a beszédében. Hát bizonyos, hogy nem lett volna szabad azoknak az ifjaknak erőszakot gyakorolni, de az is igaz, hogy helytelen volt a retorziónak az a módja is.

De nem azért szólaltam fel. Én, a ki min-

dig élvezettel hallgatom a t. képviselőtársamnak mindig egészséges és talpraesett élczeit, ebben az esetben — és talán nem fogja rossz néven venni a t. képviselőtársam — azt az élczét, a mely lehet nagyon mulatságos, hogy t. i. ez nyári jelentés, a téli jelentés pedig más számokat mutat, lerontani vagyok kénytelen. Mert az nem nyári jelentés; csak a válasz nyári, a jelentés téli. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Mikorról?)* Nem mondanám, hogyha ura nem tudnék lenni szavamnak. A jelentés január 27-én tétetett, tehát még a farsang idejéből való; tehát azok a statisztikai számok nem nyári vedlésen mentek át, hanem még a legtélibb szőrben vannak. *(Derültség.)*

Elnök: T. ház! Az interpelláló képviselő ur is tudomásul vévén a választ, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a miniszterelnök ur válaszát a ház tudomásul veszi. Következik a miniszterelnök urnak válasza a Szederkényi Nándor képviselő urnak az olasz kereskedelmi szerződés állitólagos meghosszabbitására vonatkozó interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Szederkényi Nándor képviselő ur engem az iránt interpellál, hogy mi fog történni a borvám-klauzulával a majdan megujuló nemzetközi szerződések alkalmával, mert — a mint ő mondja — az olasz borvám-klauzula fentartása a magyar bortermelésre és a magyar gazdákra halálos veszedelem volna, mert annak a nagy csapásnak állandósitása, a melyet a borvám-klauzula a magyar bortermelésre mért, végpusztulását vonná maga után a magyar bortermelésnek. Én a t. képviselő urral teljesen egy nézeten vagyok és igazat adok neki, hogy a borvám-klauzulának hatása sokkal nagyobb volt, mint a hogy gyanithatták akkor, a mikor megcsinálták; oly funestus, oly végzetes lett ez a magyar bortermelésre és a magyar szőlőgazdászatra, hogy ennek a borvám-klauzulának fentartását, mint azt én már egypár küldöttségnek kijelentettem, lehetetlen dolognak tartom, *(Általános élénk helyeslés.)* és a magyar gazdaság és bortermelés érdekei szempontjából a kormány el van határozva a nemzetközi szerződésnek tárgyalása alkalmával ezen borvám-klauzulát megszüntetni. *(Általános élénk helyeslés.)* Mert az tény, — nem is kellenek egyéb számok — hogy a bor-klauzula behozatala óta azok a mennyiségek, a melyek Olaszországból behozattak, mintegy ugrásszerüen rögtön annyira felszöktek, hogy ez kétségtelenül lehetetlenné teszi a versenyt és a termelést a magyar gazda részéről. Addig, mig 1878-tól 1891-ig átlag 6000 hektoliter jött be, a legnagyobb beviteli esztendőben 7000 hektoliter és voltak esztendők, a hol az ezeren alól volt a behozatal, mi pedig Olaszországba annál többet vittünk ki borban, addig 1892-ben rögtön felrugott a behozatal 475.000 mmázsára, 1893-ban 1,188.000 métermázsára, 1894-ben 885.000 mmázsára, 1895-ben 776.000 mmázsára, 1896-ban 847.000 mmázsára, 1897-ben 1,400.000 métermázsára, 1898-ban 1,500.000 métermázsára. Ezek oly mennyiségek, a melyekkel nem lehet megbirkózni. Ezt az állapotot fentartani tökéletesen lehetetlenség, mert ez esetben a magyar bortermelés teljes végpusztulása állana be. *(Ugy van! Ugy van!)* Azokkal a nagy áldozatokkal szemben, a melyeket a bortermelők hoztak, a melyeket az ország hozott a rekonstrukczió ügyében, hogy kiheverjük azokat a pusztitásokat, a melyeket a filloxera okozott, a mellett a végtelen erőfeszités mellett, a melylyel dolgozik a magyar szőlőtermelő, lehetetlen a mai állapotot fentartani és lehetetlen kitenni az ország gazdasági szervezetének e jelentékeny és nagyfontosságu ágát annak, hogy ezzel az állapottal küzködjön, mert ezzel megküzdenie egyszerüen nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Kétségtelen, hogy a behozatal az utóbbi években lejebb szállt. A kulminácziójáť 1898-ban érte el. Már 1899-ben 1,391.000 mm. volt, 1900-ban egy millió és 1901-ben 627.000 mm. Nem azért hozom fel ezt a csökkenést, hogy a mellett argumentáljak, hogy reánk nézve nem olyan fontos a bor-klauzula megszüntetése, hanem azért, hogy Olaszországgal szemben talán könnyebb lesz álláspontunk, ha ott látják, hogy Olaszországnak sincs már erre nézve akkora érdeke, mint volt néhány év előtt. És ha más irányban, más szerződési viszonyainknak helyesebb, a kölcsönös méltányosság alapjára fektetett pontjaiban ki tudjuk elégiteni érdekeit, akkor nem fog a maga részéről sem vonakodni annak beismerésétől, hogy ennek az állapotnak a fentartását nem követelheti. Annál kevésbbé követelheti, mert az nem lenne a maga érdekében sem, mert ha mereven ragaszkodnék hozzá, nem volnánk abban a helyzetben, hogy oly vámkérdésekben, oly tarifa-kérdésekben, a melyek pedig Olaszországot nagyon közelről érintik, sőt a kereskedelmi szerződés egyéb részeiben is, a melyek az olasz közgazdaságra nézve nagyon fontosak: mondom, nem volnánk abban a helyzetben, hogy ezekre nézve konczessziókat tegyünk. Azt hiszem tehát, hogy az olasz államférfiak maguk is átlátják ezt, annál is inkább, mert politikailag jó viszonyban, benső szövetségi viszonyban állunk, a mi nem azt teszi, hogy a gazdasági érdekeket félre lehet lökni és meg lehet semmisiteni, de igenis alkalmassá teszi a hangulatot és a talajt arra, hogy a gazdasági kérdésekben a szövetkező államok egymást jobban megértsék. Mondom, azt hiszem, hogy az olasz államférfiak maguk is be fogják látni és át fogják érezni, hogy ezen a ponton Magyarországnak és Ausztriának, a közös vámterületnek lehetetlen fentartania azt, a mit a kérdés horderejének mérlegelése nélkül, a következmények tudása nélkül annak idején megcsináltak. Azt hiszem, hogy a tárgyalásoknál ez a kérdés nem lesz könnyü, de mégis, gondolom, nem lesznek legyőzhetetlen nehézségek arra nézve, hogy Ma-

gyarország gazdasági érdekeinek megóvása mellett ez a kérdés szerencsés megoldásban részesüljön. *(Élénk helyeslés.)*

Mondom ezt annál is inkább, mert a kérdésnek másik, igen figyelemreméltó oldala is van, igen kényes és igen nevezetes része, tudniillik az, hogy a mennyiben a borvám-klauzula fentartatnék és az uj kereskedelmi szerződésbe bekerül, akkor 1904-től kezdve Francziaország hasonló elbánást követelhet a maga számára. Ha pedig Franczia országnak is megadjuk ezt, a mint meg kell adni, mert vámháboruba nem akarunk belekeveredni, ideözönlik a franczia bor is, a melynek termelése pedig már 63—65 millió hektoliter mennyiségre emelkedett, ugy, hogy az ugynevezett petit vin hektoliterje 2—3 frankba kerül. Ha pedig ez a bor is beözönlik, egy lehetetlen állapot következnék be, ilyet semmiféle barátságos viszonyban levő állam nem követelhet egy másik államtól.

Annyival is inkább emlitettem fel ezt, mert, ha ez igy bekövetkezik, Olaszországnak sem lenne többé itt valami különös érdeke, mert Olaszország sem tudna konkurrálni az irtózatos mennyiségü franczia bor beözönlésével. Tehát nincs érdekében Prinettinek sem, Olaszországnak sem fentartani a borvámklauzulát, melyet az uj szerződésbe semmi körülmények közt át nem vihetünk. Hogy azonban mikép fognak ezek a tárgyalások folyni, melyik időpontban fog ez megszünni, meghosszabbitás lesz-e, uj szerződés lesz-e, engedje meg nekem a t. képviselő ur és a t. képviselőház, hogy ezen kérdések fejtegetésébe ne menjek bele. *(Helyeslés.)* Internaczionális kérdéseknél, mikor azok még tárgyalás alatt állanak, én ezt a szabályt tartom meg szigoruan és megtartom minden viszonyban, minden kérdésben és mindenkivel szemben. *(Helyeslés.)* Én előzetes nyilatkozatokat, olyanokat, melyek inkább a tárgyalások megnehezitésére alkalmasak, tenni vonakodom, nem is fogok tenni ezentúl sem és erre engem nem csábit semmi, sem tetszésnek és a tapsnak keresése, sem pedig viszonzási viszketeg, sem bármiféle ilyen czélzat. *(Általános élénk éljenzés és taps. Mozgás.)*

Kérem tehát a képviselő urakat, sziveskedjenek az Olaszországgal való szerződés és ezen nemzetközi szerződések tekintetében a további nyilatkozatoktól engem felmenteni. Én, azt hiszem, hogy érdemileg eleget mondtam, sőt egészen határozott álláspontot foglaltam el és pedig oly módon, hogy az Olaszországgal való szerződés dolgában igyekeztem argumentálni az olaszok számára is és igyekeztem kimutatni, hogy nekik sincs érdekükben bennünket egy lehetetlen állapotba hozni. Kérem, méltóztassék a választ tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Az interpelláló képviselő ur nincs jelen. Kérdem, tudomásul veszi-e a ház a választ Szederkényi képviselő ur interpellácziójára, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a válasz Lengyel Zoltán képviselő urnak a budapesti Kossuth-szobor tárgyában beadott interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház!

Nessi Pál: Most tapsolunk-e, az a kérdés!

Széll Kálmán miniszterelnök: A Kossuth-szobor dolgában interpellácziót intézett hozzám Lengyel Zoltán képviselő ur. Én a Kossuth-szobor kérdésében már tavaly nyilatkoztam és előadtam a hisztorikumát ezen ügynek, előadtam, hogy micsoda fázisokon ment keresztül, és milyen stádiumban van ma, illetve volt tavaly. Gondolom, épen tavaly, az országgyülés eloszlása előtt voltam szerencsés egy hozzám ez ügyben intézett interpelláczióra válaszolni. Most azokat hosszasan nem ismétlem tehát, de tartozom mégis rekapitulálni sommázatában legalább azt, a mit mondtam, hogy a tényállást ideállitsam.

A Kossuth-szoborra, Kossuth Lajos emlékének megörökitésére megalakult egy országos bizottság néhány évvel ezelőtt, 1894-ben. Három évig működött e bizottság és gyüjtéseit befejezvén, azoknak az eredményét átadta a fővárosnak azzal, hogy a főváros kezelje a begyült pénzeket és létesitse azt, a mire az országos bizottság a gyüjtést rendezte: Kossuth emlékének megörökitésére mauzoleumot és emlékszobrot. A felhivás, melylyel a közönséget adakozásra, gyüjtésre felszólitották, igy szól a végén: »együtt a szoborral kell a hamvakat őrző mauzoleumnak is emelkedni, a hazafiui áldozatok részben erre forditandók.« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: A legujabb junktim!

Zboray Miklós: A főváros közgyülésén szó volt róla!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én most nem jelentésekből beszélek, melyeket a t. képviselő urak megvádolnak, hogy nem autentikusak, hanem itt van mellékelve egy aláirási iv, ebből van lemásolva, a mit mondok. Tessék nyugodtan meghallgatni; a vélekedése lehet a t. képviselő urnak más. Ez volt a felhivásban: mauzoleumra és szoborra. Három évi működés után — most nem a fővárosról beszélek, hanem a közrebocsátott aláirási ivekről — 1891. évi május hóban a szoborbizottság azt határozta, hogy a főváros vegye át az ügyet és azzal a felhivással fordult hozzá, hogy a siremléket mielőbb, a szobrot akkor állitsa fel, mikor a szükséges pénzösszeg rendelkezésre fog állani. A főváros törvényhatósága ezen kérést teljesitette, ugy, a mint az a felhivásban hozzá intéztetett. Átvette az összegeket, a begyült pénzt gyümölcsözőleg elhelyezte, kezelte, a közgyülés már 1897-ben kijelölte a mauzoleum helyét, megállapitotta a térrajzot, a verseny feltételeit, kiirta a versenyt, 1901. február hóban közzétette a pályázatot,

a mely 1902. márczius elsején lejárván, most van tárgyalás alatt a mauzoleum felépitésének kérdése. A begyült összeg ma 1,000.000 koronát tesz ki numero rotundo, talán pár koronával kevesebb. Az mondatott akkor már ki, — e részben a fővárost a magam védelme alá kell, hogy vegyem, illetőleg igazoljam a mondottakkal szemben, — hogy a mauzoleumra több mint 300.000 korona nem fordítható, tehát a szoborra marad a tőke állaga szerint mintegy 700.000 korona. A pályázat eredménye felett most fognak határozni. A mint a mauzoleumnak a kérdése eldőlt, akár ezzel parallel — a főváros határozata az, hogy parallel történjék — utasitva van a tanács, hogy a szobor felállitása iránt is intézkedjék és erre nézve javaslatokat tegyen. Ez meg fog történni legközelebb. Nem lehet tehát azt állitani, hogy a főváros a rábizott alapot rendeltetésétől eltérő módon, vagy czélzattal kezelte, hogy helytelenül, jogtalanul járt volna el. Nem is lehetett neki másképen eljárni, mert ezzel a megbizatással vette át a pénzt. A főváros intézkedett a mauzoleum épitése iránt, ez mentől hamarább a tettlegesités stádiumába lép, azután következik a szobor. Addig nem is lehetett megállapitani, mig tudva nem volt, hogy a mauzoleum mennyibe fog kerülni és mennyi marad a szoborra. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Most tudjuk, hogy oly összeg marad rendelkezésre, melyből Kossuth Lajos emlékének megfelelő diszes, ahhoz méltó szobrot lehet emelni.

Én a magam részéről az ügyet oly stádiumban látom, hogy a t. képviselő urnak, ki engem interpellált — tudom, hogy nagyon szivén viseli, hogy mielőbb állittassék fel Kossuth Lajos szobra — óhaja kellő időben meg fog valósulni, s ez elé semmiféle akadály gördittetni nem fog.

Nessi Pál: Még csak az kellene!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen ebből állott a vádaknak egy része. A mint ezek a dolgok az előkészités stádiumán keresztül jutnak, majd a tettlegesités stádiumába jönnek, kellő befejezést nyernek és pedig oly módon, hogy méltóan fogják megörökiteni Kossuth Lajos emlékét. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon, zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: T. ház! Az interpelláczióm tárgyát képező Kossuth-szobor ügyét nem jól nevezte a miniszterelnök ur az én ügyemnek; nem is jól mondta, hogy az én óhajom teljesülni fog, ennek a szobornak ügye a magyar nemzetnek ügye, a szobor megvalósitása a nemzet becsületbeli kötelessége. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Én, t. képviselőház, nem a magam nevében, hanem azok nevében beszéltem, a kik a nemzeti óhajoktól egy lépést sem fognak sohasem tágitani. Kötelességteljesitést kivántam és arra hivtam fel a fővárost, a kormányt, sőt a magyar királyt is. A mint a válaszból látom, a t. miniszterelnök ur nagyon jól ismeri a dolog történetét, de cselekvést nem látok.

Széll Kálmán miniszterelnök: Most mondtam! Már folyik.

Lengyel Zoltán: Én ezt a kérdést nagyon nagyfontosságunak tartom, mert ezen sarkallik a nemzet és a király közti egyetértés, a mint azonban látom, nincs, a ki a korona előtt tolmácsolja ezt a nemzeti óhajt és a korona nem érti meg a mi szózatunkat. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A főváros cselekvés helyett egy ünnepélyes határozatot hozott, a miniszterelnök ur pedig azt jelenti ki, hogy nem fogja a szoborügyet megakadályozni, holott az ország azt várta volna, hogy a főváros kezdeményezze ezt az ügyet, a miniszterelnök ur pedig alkotmányos kötelezettségénél fogva ellenőrizze és csinálja meg. Nincs szüksége Kossuth Lajos emlékének, hogy szobrot állitsunk neki; nekünk kell meghajolnunk az ő emléke előtt, a kik benne a nemzeti ujjászületés legnagyobb hősét tiszteljük, nekünk, a magyar nemzetnek, mely őt apjának és megváltójának nevezi. *(Tetszés a szelsőbaloldalon.)*

Szüksége van ennek az elcsüggedt nemzetnek arra, hogy lássa, hogy nagyjai az őket megillető tiszteletben részesülnek, hogy ez a szobor erőt öntsön a csüggedő nemzetbe. Kossuth Lajos emléke megtanit, hogy kell szeretni a hazát, hogy kell azért élni, szenvedni és meghalni. Az ő emlékében a nemzeti önérzet és a magyar nemzet minden dicsősége megtestesül. Az ő emlékének oltárt emelt a nemzeti kegyelet, a melyhez imádkozni járunk. De a t. kormány, a melynek az ő törvényei adtak életet, nem akarja megtisztelni az ő emlékét: nem akarja dülőre vinni ezt a kérdést. Igenis állitom, hogy ez a kor, ennek szereplői, nem méltók, hogy csak megtisztelni is tudják azok emlékét, a kik meghalni tudnak a hazáért. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. miniszterelnök ur, én ehhez a dologhoz, ehhez a játékhoz a magam szavával nem járulok. *(Mozgás és ellenmondás jobbfelől.)* Ha szobra nem lesz is, nem féltem az ő emlékét a pusztulástól, mert emléke élni fog, a mig magyar ember lesz a földön! *(Zaj jobbfelől.)*

Rátkay László: Legalább ne nevessék ki ezt a kérdést, ha meg nem szavazzák! *(Felkiáltások jobbfelől: Nem a kérdést! A felelet nem quadrál!)*

Rátkay László: Szégyen a magyar képviselőházra!

Lengyel Zoltán: Az ő eszméinek győzedelme kell, hogy az ő legszebb emléke legyen. *(Zaj jobbfelől.)*

Olay Lajos: Nevetni nem lehet ilyen dolgon magyar embernek! *(Zaj.)* Az szégyen, ilyenen röhögni: *(Nagy zaj.)*

Elnök: T. képviselő urak! Ilyen magánbeszélgetésektől sziveskedjenek tartózkodni. *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek!

Olay Lajos: Elég baj, hogy gazdátok nem engedi meg, de nevetni ezen szégyen! *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Ne vigyék oda a dolgot, hogy név szerint kelljen megneveznem a képviselő urakat! *(Zaj.)*

Lengyel Zoltán: Én a miniszterelnök ur válaszából nem látom a komoly akaratot a szobor megvalósitására, s azért azt tudomásul nem veszem, hanem kérem annak napirendre tüzését. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Engedjen meg nekem a t. képviselőház csak egy rövid megjegyzést.

Én a t. képviselő urnak ezt a válaszát, a melyben többek közt azt is mondja, hogy Kossuth Lajos emlékére pedig szobor nem lesz, érteném, ha én válaszomban kerülgetve a kérdést, implicite körülbelül azt jelentem ki, hogy nem lesz Kossuth Lajosnak szobra. Ámde én az ellenkezőt mondtam. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Nemcsak azt jelentettem ki, hogy semmiféle akadály nem lesz, hanem egyenesen kimondtam, hogy igenis a dolog folyamatban van, s ez megzavarva semmiképen nem lesz, hogy tehát Kossuth Lajosnak meglesz a szobra. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Az a válasz, a melyet a t. képviselő ur adott, erre az én kijelentésemre nézetem szerint nem talál, hanem csak az ellenkezőre találna. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát, igen vagy nem? *(Felkiáltások jobbfelől: Igen! Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

Pozsgay Miklós: Látjuk a Pecsovicsokat! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch!)*

Elnök: A többség tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök válasza Nessi Pál képviselő interpellációjára a Budapesten felállitandó szabadság-szobor tárgyában.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nessi Pál t. képviselő ur a szabadság-szobor ügyében intézett hozzám kérdést. Azt kérdezte, miben áll a szobor ügye és szándékozom-e intézkedni, hogy annak felállitására megtörténjenek mindazon lépések, a melyek szükségesek?

A kérdés genezise az, — és ebből aztán, gondolom, igen egyszerüen fogom a konkluziót is deriválni — hogy Budapest székesfőváros törvényhatósága elhatározta 1882-ben, hogy a szabadságharcz nemzeti adakozásból szobormű által legyen megörökitve. Erre a czélra 250 ezer koronát meg is szavazott és egyuttal egy ötven tagu bizottságot küldött ki, hogy a szobor költségeinek beszerzéséről gondoskodjék, illetőleg a gyüjtéseket eszközölje. A gyüjtés megindult, folyt 1897. év végeig és ez idő alatt 460.000 korona gyült egybe. Ez az időközi kamatokkal 580.000 koronára emelkedett. A mű terveire már 1889-ben kiiratott a pályázat, azonban kedvező eredménye nem volt, a mennyiben a zsüri kijelentette, hogy egyik mű sem alkalmas a kivitelre és arra, hogy megörökitse azt az eszmét, a melyet megörökiteni hivatva lenne. 1897-ben a szoborbizottság ujra megalakult és megkezdte, illetőleg folytatta a gyüjtést, ez azonban eddig nagyobb eredményt nem mutatott.

Én mindennek konstatálása mellett a polgármester urat felhivtam, hogy tegyen körülményes jelentést erről az ügyről, a mit a polgármester ur meg is tett és egyuttal abban állapodtunk meg, a mit ő ki is jelentett, hogy a gyüjtést ujból fogja kezdeni, illetőleg folytatni, hogy a szoborműhöz szükséges pénz minél hamarabb összegyüljön. Ez a gyüjtés most legközelebb meg fog indulni és remélem, olyan eredménynyel fog végződni, hogy ez a szobor minél előbb fel lesz állitható oda, a hová felállitása szándékoltatik.

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! Csak azt akarom konstatálni igen röviden, hogy a miniszterelnök ur előadásában megerősitette mindazon adatokat, a melyeket előadni bátor voltam. Konstatálta nevezetesen azt, hogy 1882-ben megindult a mozgalom ezen szobor felállitása iránt és konstatálta azt is, hogy 1902-ben, tehát 20 évvel a mozgalom megindulása után, a szobor még sem áll. 1890 óta, beismerte a miniszter ur, hogy nem történt semmi. Én mikor felszólaltam, nagy sulyt helyeztem arra, hogy megbélyegezzem azt a bizottságot, mert egyszer már itt van az ideje annak, hogy mindazokat, a kik kötelességeiket nem teljesitik, az ország szine előtt megbélyegezzük. Mégis hallatlan dolog, hogy férfiak, a mikor ilyen fontos missziót vállalnak magukra, 10 évig nem tesznek semmit. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: 20 esztendeig!)* Azt, hogy ujabb gyüjtést inditanak, tudomásul veszem, hanem arra kérem az igen t. miniszterelnök urat, hogy már most az ügyet a legéberebb figyelemmel méltóztassék kisérni, valamiképen mi is ellenőrizni fogjuk ennek a bizottságnak a működését és arra is kérem a t. miniszterelnök urat, hogy a gyüjtést olyan módon méltóztassék megindittatni és olyan gyors időben, hogy a gyüjtő-ivek kiadása és beküldése bizonyos határidőhöz köttessék, hogy a nemzetnek ezen régi óhajtása végre-valahára megvalósulhasson. A miniszterelnök ur válaszát egyébként tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpellációra adott választ az interpelláló képviselő ur is tudomásul vévén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök ur válasza Pap Zoltán képviselő urnak az uj országház képviselőházi üléstermének ujraépitése tárgyában.

Széll Kálmán miniszterelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Pap Zoltán t. képviselő ur az országház épitése, illetve állapota ügyében hozzám hosszabb beszéd kiséretében egy interpellációt

intézett az után, miután már, gondolom, ezen kérdésre vonatkozólag egynémelyik dologra válaszoltam. De a t. képviselő ur kihegyezve a kérdéseket, megint rendre veszi azokat és különösen a következő sérelmes pontokat egyesiti. Először is azt mondja, hogy az országház egy kontármunka, akarom-e azt megvizsgáltatni, szándékozom-e kinyomozni, hogy kit terhel a hiba és felelőség, megvizsgáltam-e a ház elnökével egyetértőleg az épitkezést és szándékozom-e haladék nélkül intézkedni, hogy a munkák megszüntettessenek és hogy uj terem épittessék? stb.

A mi először azt illeti, hogy az országház kontármunka volna, ezt kénytelen vagyok a magam részéről a leghatározottabban visszautasitani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Vissza kell utasitanom ezt a kifejezést, mert akármilyen kifogásai legyenek valakinek azon palota ellen, akármilyen szigoru kritikát gyakoroljon is a felett — és megengedem, hogy itt-ott, mint minden ilyen nagy épitkezésnél, különösen az ilyen specziális czélokra szolgáló épületeknél lehet kifogásokat találni — azt semmi körülmények között igazságosan és méltányosan mondani nem lehet, hogy az kontármunka volna. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ennek az épületnek lehetnek hiányai, ez lehet túldrága, lehet túltengő a mi viszonyainkat véve, a mint azt el is ismertem, lehet, hogy olyan stilusban van épitve, hogy fentartási és kezelési szempontból talán túlköltséges, lehet itt-ott kényelmetlen, lehet, hogy a terrénumok beépitése és felhasználása talán pazarlással járt, mondom, mindez lehetséges; de hogy ezt az épitészeti szempontból igazi remekmüvet, ezt az ország-világ előtt és a külföld előtt architekturai szempontból nagy alkotást valaki kontármunka czimmel illesse, ezt, nézetem szerint, igazságosan és méltányosan tenni nem lehet *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és nézetem szerint nem is szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én ilyen erős itéletet arról sehol sem olvastam és mondhatom, hogy az, már t. i. ez az itélet, igen alaptalan és igen gyenge motivumokon nyugszik. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

A mi az egyéb kifogásokat illeti, azokról már részben szó volt a képviselőházban, részben pedig a képviselő ur hozta fel azokat. Ezek között a kifogások között vannak olyanok, a melyek kétségtelenül birnak bizonyos alappal. Én magam is sajnálom, hogy a terem nem nagyobb és tény az, hogy mikor mi egy országházat ilyen rettenetes nagy költséggel épitünk, annak tulajdonképeni czélja, a tanácskozóhelyiség czélszerüségi szempontokból nem felel meg minden igénynek; ezt én sajnálom, ez kétségtelen. Hanem azért a felett is olyan erős kritikát gyakorolni, a milyen gyakoroltatott, talán még sem lehet. Mert a mi ennek a kis, vagy szük voltát illeti, ki van mutatva, hogy az nem kisebb, mint ez a terem. Ez a terem 420 négyszögméter és az ülőhelyek száma 445; az uj képviselőházi ülésterem terjedelme 500 négyszögméter, a folyosón kivül pedig 390 négyszögméter és az ülőhelyek száma benne 433 s azok nem is olyan szükek, mert nem 40 és 60 czentiméter szélességüek, hanem 54 és 55 czentiméter szélesek. Szélesebbek lehetnének, nagyobb lehetne a terem, jobb helye lehetne a hallgatóságnak és a zsurnalisztáknak: ez tökéletesen igaz és ebben a tekintetben bizonyos kifogások alaposan tehetők. De méltóztassék fölvenni, hogy akkor, a mikor a tervek megállapittattak, a fősuly az akusztikára forditтatott és azt nem lehet tagadni, hogy a kipróbálások után, a melyek történtek, az a terem sikerültnek mondható. Az épitkezés ebben a tekintetben teljesen megfelel a czélnak, mert az akusztika abban a teremben igen jónak mutatkozik és azt hiszem, ez a legtökéletesebb, a mit ezen a téren el lehet érni. Már pedig ez a fődolog. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha már most a fütés és a ventilláczió dolgai is beválnak, — mert ez a kérdés, — akkor talán az a körülmény, hogy a terem valamivel kisebb, mint kellene, nem esik olyan nagyon latba, a mint különben esett volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi aztán már most a többi dolgokat illeti, hogy ott bizonyos apró szobrocskák vannak és azok horribilis rosszak, nem szépek: hát ez sem áll igy. Ezeket az ifju szobrászgárda alkotta és köztük igen csinos és jó szobrok vannak: talán meg lehetett volna bronzozni valamennyit; piczi szobrok, nem is volt más czéljuk. Hogy egyik-másik festmény valakinek nem tetszik, az is meglehet, de az a szigoru kritika, a melyet hallottam, nézetem szerint nem állja meg a helyét. Hogy a delegácziók üléstermében iskolapadok volnának, bizony az sem igy van. De hisz a delegáczió, ma is hallottuk, nem törvényhozó-testület, ott egy 60 tagból álló bizottság ülésezik és bizonyos számu hallgatóság van jelen, a kiknek valami nagy terem nem kell.

Pichler Győző: Iskolapadok.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem iskolapadok! Vagy akkor ezek is azok. De ha olyan nagyon aggódik az én t. képviselőtársam a jövő delegáczióért és a delegátusok kényelméért, nagyon örülök, kivált ha a saját érdekében beszél. *(Derültség.)* Talán lesz szerencsénk a delegáczióban . . .

Pichler Győző: Abból nagy baj lenne!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem félek tőle sehogy sem, csak tessék bejönni, csak tessék a delegáczióban részt venni. Ha a függetlenségi párt részt venne ott, már mint a delegáczió megválasztott része, ugy, a mint a függetlenségi párt egy része cselekszi, én csak örömmel fogadnám, mert ott ellenzék volna.

De hát nem olyan nagy dolog ez akkor sem, ha azok csakugyan olyan iskolapadformájuak is. Azon lehet változtatni. De hogy valami más ter-

mészetü padok is lennének, azt sem találom. Hiszen ezek is itt ebben a teremben csak olyan iskolapadok, s azok pedig épen nem olyanok, hogy arra a konkluzióra jogositanának, a melyre a t. képviselő ur jött, hogy a t. i. ujra kell épiteni az üléstermet, a mi, mint ő mondja, csak pár százezer forintnak a kérdése.

Hát én erre csak azt mondhatom, a mit a német ember szokott mondani, hogy: ungescheidt. A nélkül, hogy foglalkozhattam volna közelebbről az épitkezéssel, ámbár igen sokat épitettem az életben, de mindig csak magamnak, elmondhatom, hogy nincsen az az épitkezés a világon, a mely felett ne lehetne kritikát gyakorolni. Másrészt, ki kell, hogy jelentsem, hogy az ülésteremnek oly kivánalmak szempontjából való átalakitása, hogy az nagyobb legyen, szélesebb legyen, egy pár százezer forintért lehetetlen, mert lehetetlen ez az átalakitás a nélkül, hogy az egész országházat a maga épitészeti szervezetében és szerkezetében meg ne bontanók. Átépiteni a termet, a nélkül, hogy ujra át ne épitenők annak egész környezetét, a mi igen nagy mértékü és milliókba kerülő átalakitásokkal járna, nem lehet. Erről szó sem lehet, és különben nincs rá szükség. A ház igen tisztelt elnöke az én jelenlétemben és az illető tervező és exekváló müvészeknek, hozzáértő szakértőknek jelenlétében megvizsgálta az épületet. Találtunk itt-ott kifogásokat, de igyekeztünk azokon, a mennyire az adott viszonyok engedték, segiteni, és a ház igen t. elnökénél ez a kérdés nagy buzgalom és lelkiismeretes gondozás tárgyát képezi. Megtesz mindent, hogy az itt-ott felbukkanó apró hiányokon segitve legyen, s én a magam részéről is támogatom őt. Például egyetértőleg abban állapodtunk meg, hogy a zsurnaliszták helye máshová tétessék át, mert csakugyan, igen magas galéria volt, a hol a közvetlenség elvész, a hol lehetetlen, hogy a hirlapirók azt a sulyos és terhes kötelességet teljesitsék, a melyet a nyilvánosság érdekében teljesiteniök kell. Az előbbit nem lehetett megtartani, s igy segitve lesz azon, talán nem a terem diszére, de ez a czél szempontjából feltétlenül szükséges intézkedés. A ventilláczió, az elhelyezés kérdése is gyökeres revizió alá vétetik és mindezen dolgokban az, a mi lehetséges és a mi szükséges arra, hogy a terem megfeleljen a czélnak, őszig, a mikor a képviselőház oda átmegy, mindenesetre meg fog történni, azonban semmiféle uj átépitését a teremnek nem tartom lehetségesnek. Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő nincsen jelen. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a miniszterelnök válaszát, igen, vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök válasza Pap Zoltán képviselőnek a fővárosi tanács által a városi munkálatoknak szabálytalanul való kiadása tárgyában előterjesztett interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Miután Pap Zoltán képviselő ur nincsen jelen, nagyon rövid leszek. Első kérdésénél kiterjeszkedtem egypár lényegesebb dolog fejtegetésére, mert közérdekünek tartottam a dolgot és olyannak, a mely a közönséget nyugtalanitja. Ez is közérdekü ugyan, de már szükebb körben mozog. Kérdi ugyanis a képviselő ur, hogy a fővárosnál micsoda eljárás dívik, különösen az utóbbi időben, a midőn árlejtés utján adják ugyan ki a munkálatokat, de mégis sokat mellőznek, van-e erről tudomásom, és ha nincsen, szerezzek tudomást egy konkrét esetről, intézkedjem és rendeljem el, hogy ne egy fővállalkozónak adassanak ki a munkák, hanem apró részletekben egyes vállalkozóknak, szóval, hogy ne az eddigi eljárás követtessék.

Erre vonatkozólag van szerencsém azt válaszolni, hogy a főváros rendesen és szabály szerint, a mely csak kevés, megengedett kivételt enged, árlejtés utján adja ki a munkákat és ha megbizható az illető, a ki mint legolcsóbb jelentkezett, akkor az kapja meg a munkát. Ugy látszik, egy konkrét eset adott a képviselő urnak alkalmat arra, hogy ebben kételkedjék. A fővárosnak ugyanis a Lipót-körúton telkei vannak, a melyeket a főváros, hogy az adómentességi periodust el ne mulaszsza, bérpalotákkal beépitett. Az ezen bérházak épitése körüli munkák kiadásánál történt, hogy a mázolómunkákat olyanoknak adták ki, — két özvegyasszonynak: Stoffán Jakabnénak és Pozarovszky Henriknénak — a kik 190 koronával drágább ajánlatot adtak be. Erre a fővárosi mázolóipartestület kérvényt adott be a főváros polgármesteréhez, felpanaszolva, hogy ez nem helyes eljárás, mert hát vannak olcsóbb ajánlattevők is. A polgármester ekkor felfüggesztette a kérdéses határozatot, nem adta ki a munkát és elrendelte, hogy a gazdasági és pénzügyi bizottságok ujból előterjesztést tegyenek a tanácsnak. Ezen előterjesztés megtörténvén, egy Engländer nevü kapta meg, mint legolcsóbb ajánlattevő, 3378 koronáért ezt a munkát. Igy állván a dolog, azt hiszem, konstatálhatom, hogy a fővárosi hatóságok eljárása ezen esetben is egészen szabályszerü és a közérdeknek megfelelő volt.

Pichler Győző: Ez a legritkább eset!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én részemről nem tartom ezt a t. képviselő ur által már általánosságban hangoztatott vádaskodást az egyes konkrét esetekben fentarthatónak.

Pichler Győző: Pl. a vizvezeték ügyében!

Széll Kálmán miniszterelnök: Méltóztassék konkrét eseteket előadni és én mindig kötelességemnek fogom tartani azokat megvizsgálni és azokra vonatkozólag válaszolni. *(Helyeslés.)* A mint látni méltóztatik, ezuttal is megvizsgáltam a legkisebb részleteket . . . *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Helyes! Helyes!

Széll Kálmán miniszterelnök: ... és jelentést teszek az esetről. De az általános vádaskodás nincs helyén. Hiszen én magam voltam az, a ki a háztartási és pénzügyi dolgokban igen szigoru, s nagyon erélyes eljárásra utasitottam a fővárost, de másfelől tartozom az igazságnak azzal, hogy az ilyen, általánosan odavetett gyanusitásokkal szemben a főváros közönségét, intézőköreit, törvényhatóságát és annak közegeit a magam részéről megvédelmezzem és kijelentsem, hogy ezek a vádak nem alaposak, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* ezeket a gyanusitásokat és vádakat igy, konkrét esetek felhozatala nélkül, ebben a házban hangoztatni a fővárossal szemben nem szabad. *(Helyeslés.)*

Hogy folytassam az elejtett fonalat: ezen esetből méltóztatik látni, hogy ezuttal is helyesen történt a dolog. Azt pedig nem tartom lehetségesnek, — mert a törvényhatóság autonomiájába ütközik — hogy én utasitsam a törvényhatóságot arra, hogy ne adjon ki fővállalkozónak munkálatokat. Erre őt nem utasithatom, mert erre joggal mondhatnák, hogy saját jogkörömet átlépve, a főváros autonom jogkörének terére lépek, a melyet pedig én respektálni kivánok. A fővárosnak saját szabályai szerint és a törvény értelmében kell eljárnia; nem is lehet szabályban kimondani azt, hogy sohase adjanak ki fővállalkozónak munkát, mert sokszor az ügynek és a köznek ez áll érdekében, a mint viszont néha meglehet, hogy az áll a köznek érdekében, hogy a munkát részletekben adják ki. *(Helyeslés.)* Azt gondolom tehát, hogy itt nem lehet általános szabályt felállitani, hanem minden egyes munkálatra, vállalatra nézve a konkrét eset szerint kell határozni.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur imént adott válaszát, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök válasza Malatinszky György képviselőnek a budavári Szent György-tér rendezése alkalmával tervbe vett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése tárgyában.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Malatinszky képviselő ur azt kérdi tőlem, igaz-e az, hogy a honvédelmi miniszteri palota át fog adatni a hadtestparancsnokságnak, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* és hogy szándékozom-e ezen kérdésben intézkedni, mert nézete szerint ez nem volna megfelelő elhelyezés és sértené a t. képviselő ur felfogása szerint a közérzületet, hogy ott, azon a téren a hadtestparancsnokságnak épülete álljon. Ezen nézetét nem osztom. A hadtestparancsnokság épülete bátran ott állhatna, az semmit sem sértene, mert utóvégre is a közös hadseregnek egy intézménye a hadtestparancsnokság, a mely hadsereg pedig a miénk is és annak az épülete ott, a törvény korlátain belül a törvény keretében járván el, mint törvényes intézményü hatóság, hogy miféle kifogás alá eshetnék, azt én a magam részéről abszolute nem tudom belátni, mert a közös hadsereg is csak oly intézmény, mint bármely más intézmény. Itt arról van szó, hogy czélszerüségi szempontokból, a melyek általában ezen kérdés megoldásánál uralkodnak, azon megoldás előtt állunk, hogy a Szent György-téren megdicsőült és felejthetetlen emlékü királynénknak, Erzsébetnek szobra fog felállittatni. Már most ez a szobor csak ugy állitható fel a szoborműhöz méltó módon és helyen, hogyha a tér szabályoztatik, rendeztetik, és első sorban onnan a miniszterelnöki palota elmegy, a mely különben is rossz állapotban van ma már és azonkivül ott leásatván a tér két méterre, lehetetlen, hogy megálljon. Már régen tervbe volt véve a miniszterelnöki palotának átépitése. Én két okból, először azért, mert a hely kérdését preczipitando megoldani nem tartottam helyesnek és másodszor talán takarékossági szempontból leginkább, mert hiszen, elvileg meg volt oldva a kérdés már akkor, mikor miniszterelnök lettem, hogy az államkincstárnak megtakaritsuk az épitkezés kamatait, addig huztam az épitkezést, a meddig csak lehetséges, mert minél több időt nyerünk, annak az összegnek annál nagyobb kamatait takaritjuk meg. Én tehát takarékossági szempontból is halasztottam a kérdés tényleges megoldását. Most harmadik esztendeje, hogy foglalkozom a kérdéssel, most már soká halasztani ezt az ügyet nem lehet, az uj pályázat az Erzsébet-szoborra ki van irva és letelik nemsokára, 3—4 esztendő mulva állani fog a szobor és akkor a miniszterelnöki palotának el kell menni és ezért helyiségekről kell gondoskodni, azokat pedig előbb meg kell épiteni. A terv az, hogy a hadtestparancsnokság számára én egy másik telket fogok asszignálni. A számára kijelölt telkek valószinüleg visszakerülnek ő császári és királyi fensége, József főherczegnek a birtokába, a ki azt a részt parkiroztatni szándékozik. Ennek folytán a honvédelmi miniszterium a maga palotájában megmarad, sőt — mert ez adta a lökést, ez a bizonyos kombinácziő — azon helyiségek számára, a melyeket ma bérben tart, mert az épület neki nem elég, a leendő miniszterelnöki palotának mellékhelyiségeként a mostani hadtestparancsnokság helyén szándékozom épitkezni és pedig ugy, hogy a miniszterelnökségnek a palotájában bent lesz egy bizonyos számu helyiség azon czélból, hogy azokat a honvédelmi miniszteriumnak átadhassam. Ez a vázlata azon tervnek, a mely előttem fekszik; ha tehát a hadtestparancsnokság valahová máshovámegy, a miniszterelnökség megy a hadtestparancsnokság helyére; a honvédelmi miniszterium marad ott, a hol

van és azok az üres telkek József főherczeg ő fenségének az épülete mellett valószinüleg parkiroztatni fognak, a mi által az a tér igen szép konfigurácziót kap, egy gyönyörü telke lesz Budapestnek és méltó hely lesz arra, hogy Erzsébet királyné szobra ott legyen elhelyezve. A t. képviselő urnak az aggálya felesleges, nem is lett volna szükséges ennyit elmondani azok eloszlatására, de azt hittem, hogy érdekli a t. képviselőházat, hogy ezen egész tervnek a berendezését ismerje. *(Helyeslés.)* Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Malatinszky György: T. ház! Nem osztom a miniszterelnök urnak azt a nézetét, hogy nem sértené senkinek érzelmeit az, ha a hadtestparancsnokság az ő kétfejü sasával és a kaiserlich és königlich felirásával a magyar király palotájával szemközt helyet foglalna, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és épen, mert, mint emliteni méltóztatott, feledhetetlen emlékezetü Erzsébet királynénk emléke szándékoltatik ott elhelyeztetni, azért is szükségesnek tartom, hogy ne legyen ott semmiféle olyan, a mi bárkinek érzelmeit sértené és azt a kegyeletet, a melylyel iránta és emléke iránt viseltetünk, zavarná. Egyébiránt interpellácziómnak egyéb czélja nem volt, mint az, hogy a t. miniszterelnök ur figyelmét felhivjam erre a tervre és miután a t. miniszterelnök ur előadásában erre nézve engem megnyugtatott, tehát a válaszát tudomásul veszem.

Elnök: A miniszterelnök ur válaszát az interpelláló képviselő ur is tudomásul vévén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök válasza Pozsgay Miklós képviselőnek a felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése tárgyában előterjesztett interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Pozsgay Miklós képviselő ur egy pestmegyei község ügyében intézett hozzám interpellácziót és kérdi, hogy van-e tudomásom róla, hogy Bogyiszló pestmegyei községben az adóügyi jegyző már több mint fél éve fel van hivatalától függesztve és ügye még mindig nem nyert befejezést? Ezen nagy lassuság a községre iszonyu károsodással jár, mert a helyettes és a felfüggesztett jegyzőt is kell fizetnie; továbbá van-e tudomásom arról, hogy a jegyző hanyagsága és a vármegye laza ellenőrzése következtében előállott az a lehetetlen helyzet, hogy az évekkel azelőtt volt községi pénztárnok számadásai csak most vizsgáltattak meg a pénztárnok fenyegetésére, a kinek javára a számadásokban 4046 korona többletet találtak, a mely összeget annak idején a pénztárnok a jegyző biztatására adott kölcsön, hogy majd megtériti a község.

Hát ezen ügy most már elintéztetett. Igaz, hogy lassu volt az elintézés, hanem bizonyos akadályok is voltak az eddigi jegyző rendetlensége miatt. Pest vármegye alispánja tavaly, 1901-ben rendelte el a vizsgálatot és fel is függesztette a jegyzőt, a jegyző azonban folyamodványt adott be, a minek folytán az ügy ujabb vizsgálaton ment keresztül, a mi csak az idén, február 7-én lett befejezve. Most az alispán április 17-én meghozta határozatát, s az ügy a közigazgatási bizottság felülvizsgálata alatt van.

A mi pedig a Bogyiszló községben volt községi pénztárnok ügyét illeti, erre vonatkozólag Pest vármegye törvényhatósága azért nem járhatott el gyorsabban, mert az ő kasszájában több lévén — a mi mindenesetre méltánylandó eset azon községek pénztárához képest, a hol kevesebb volt — 3000 koronával, ő ezt az összeget kölcsön adta a községnek, a mi nem volt helyes eljárás; szigoru vizsgálat tárgyává tétetett ez a vármegye törvényhatósága részéről. Nem történt azonban semmi esetre sem mulasztás, mert ebben a bonyolult személyes ügyben, a mibe én nem megyek bele, rágalmazási pör is volt és ezen rágalmazási pörcsomónál voltak a dokumentumok, azért nem járhatott el ez ügyben Pest vármegye törvényhatósága előbb. Most azonban a dokumentumokat a vármegye visszakapván, az ügy végleges eldöntése meg fog történni. *(Helyeslés.)* A mi pedig a számadásokat illeti, a község által időközben megadott felvilágositások folytán és ezzel kapcsolatban a volt községi pénztárnok, Németh Tamás részéről a község ellen támasztott követelés a folyó évi juniusi közgyülésen fog elintéztetni. Megnyugtathatom tehát a képviselő urat, hogy az ügyet kellőképen megsürgettem, jelentést tétettem magamnak és most végbefejezést is fog nyerni az ügy. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől).*

Pozsgay Miklós: T. ház! Hogy mennyire félrevezették a t. belügyminiszter urat az ő alkalmazottai, mutatja ezt ez az eset is. A vármegye közönsége huzta-halasztotta a dolgot, bár nekem igért füt-fát, mindamellett még ez ideig nem tett semmit. Csak mikor meginterpelláltam a dolgot, előkapta azt a szegény másodjegyzőt, a ki tulajdonképen nem is volt hibás ez ügyben, és egyszerüen elcsapta, pedig itt a baj az első jegyzőben rejlett, a ki hét esztendeig nem látott hozzá, hogy ezek a dolgok elvégeztessenek. Mikor összehalmozódott az első jegyző feje fölött a munka, kétfelé választották a jegyzői tennivalókat és ugy osztották meg azokat, hogy az első jegyző választotta a könnyebb munkát, és a sok restancziát az ujonnan megválasztott fiatal, tapasztalatlan jegyző nyakába sózták. Ez a fiatal, tapasztalatlan jegyző nem győzte a munkát. Ott volt a sok restanczia, a folytonos munkaszaporulat, és végre is felfüggesztették, mert nem volt képes a sok dolgot elvégezni. Az első jegyzőnek pedig, a ki protezsé a megyénél, nem lett semmi baja.

Az első jegyző működése alatt történt az is, hogy Németh Tamás nevü községi pénztáros a

jegyző ajánlatára kölcsönöket adott a községnek. Ennek az ügyét megvizsgálta a megye, a főszolgabiró, mindent rendben találtak, nem tartozott semmivel. Mikor én megpiszkáltam az ügyet, a megye szives volt utánanézni, hogy hol a baj, kiküldött egy számvevőt és az azt találta, hogy körülbelül 4000 koronáról van szó. És ennek is csak az lett a következménye, hogy a második jegyzőt függesztették fel, azt csapják el, de az első jegyzőnek és a főbirónak nincs bántódása. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Tegnapelőtt kaptam levelet Németh Tamás bogyiszlói lakostól arra nézve, hogy az ő ügye mily stádiumban van. Ha megengedi a t. ház, fel fogom olvasni, hogy lássák, hogyan informálják a t. miniszterelnök urat. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Nagyméltóságu Miniszterelnök Ur! Kegyelmes Uram! Mult hónapban fordultam panaszommal Nagyméltóságodhoz, a melyben elmondtam, miszerint én Bogyiszló község volt pénztárnoka Bacsó János jegyző hanyagsága folytán több ezer forintig megkárosodtam, a melyben elmondtam, hogy hét esztendeig tartó folytonos utánjárásomnak végre annyi eredménye lett, hogy a járási főszámvevő 4045 koronát deritett ki az én javamra.«

Hét esztendeig kellett utánajárnia, hogy meginduljon az ügy,

»Kitünik már ezen körülményből is követelésem igazságos volta. Én azonban sokkal többel károsodtam. Ki is mutatnám ezt, ha az eredeti naplókat megkaphatnám. Ám azok elvesztek a vármegyénél.«

Hogy veszhetnek el eredeti naplók a vármegyénél?

»Senki sem akar tudni róluk. Ezért fordultam panaszommal Nagyméltóságod szine elé, kérvén egy pártatlan vizsgálóbizottság kiküldetését. Nagy volt tehát csodálkozásom és megütközésem, mikor e hó 24-én a járási főszolgabiró ur, épen az, ki ellen panaszom első feljelentésemben szintén szólott, községünkben megjelent, hogy ügyemet felülvizsgálja. Nem sok jót várva jelentem meg a főszolgabiró ur előtt, s hogy ezen érzéseim nem csaltak, mutatta rögtön az eredmény. A főszolgabiró ur haragosan támadt reám, hogy mertem őtet a dologba belekeverni, követelte, mondjam meg rögtön, ki volt az, ki nékem a kérvényt megirni segitett. Látszott, hogy meg akart félemliteni.

Miután ez nem sikerült, egyezséget ajánlott. Hogy rögtön kifizeti, ugymond, a 4045 koronát és ennek négy százalék kamatait, összesen 5160 koronát, csak álljak el további keresetemtől. Sőt csodák csodája, a főszolgabiró ur még simogatott is, ugy akart rávenni arra, adjak egy nyilatkozatot arról, hogy ő velem nem volt goromba.

Molnár Jenő: Ilyenkor simogatnak!

Pozsgay Miklós: »Azt feleltem erre, hogy a felajánlott pénzt elfogadom, de hátralékos követelésem iránti jogomról le nem mondok, hanem ezuttal ujra kérem, adják elő az eredeti naplókat. Erről azonban a főszolgabiró ur hallani sem akart. Azt mondta, ha el nem fogadom most az ő ajánlatát, elmehetek pénzemet keresni az égbe. A kiküldött számvevő szintén azzal biztatott, hogy ha nem lépek egyezségre, ügyem még 3—4 évig is elhuzódhatik, akkor is kétséges, kapok-e valamit.« Igy beszél a főszolgabiró és a számvevő egy szegény emberrel, a ki már 7 éve keresi a pénzét. »Én pedig igazságomba és a gondviselésbe vetett bizalomban megmaradok előbbi álláspontomon, a panaszomban, és bár az előadott okokból az anyagi tönk szélén állok és nagy szükségem van a pénzre, százakról és ezrekről, melyekhez jogom van, le nem mondok. Mivel pedig a fentiekből látható, hogy én a vármegye kiküldöttétől igazságot nem várhatok, mert itt mindent eltusolnak, azon alázatos kéréssel járulok Nagyméltóságod elé, miszerint méltóztassék a megyei urak helyett egy igazságos, főkép pártatlan, független, érdektelen vizsgáló-bizottság kiküldését elrendelni, hogy meg tudják végre mindazok, a kiket illet, hogy a mai korban, ha ideig-óráig utját is lehet állni az igazságnak, de azt végkép elnyomni Nagyméltóságod igazságos kormányzása alatt lehetetlen. Legalázatosabb szolgája: Németh Tamás bogyiszlói lakos.« Ez az a fél, a ki már 7 esztendeje keresi az igazságot és ott van vele ma is, hogy a főszámvevő és a főbiró azzal biztatják, hogy ha nem veszi fel ezt a kis pénzt, elhuzzák az ügyét. Hát, t. miniszterelnök ur, nagyon szép, hogy ilyen tüzetesen utánanézett ennek a dolognak, de igen kérem, hogy ne csak azt a szegény adóügyi jegyzőt vegye elő a vármegye, a kit elcsapott, hanem vegye elő mindazokat, a kik ebben a pénzkérdésben részesek voltak és tessék ott igazán szigoru és pártatlan vizsgálatot meginditani.

Még egy dolgot kell azonban az igazság kedvéért kijelentenem. Interpellációmban ugyanis azt mondtam a községi előljáróság jelentése folytán, hogy ott a jegyzők nem dolgoznak. A községi elöljáróság ezt nekem hivatalosan rektifikálta, hogy igenis, ha a többi nem dolgozik is, de a helyettesitő jegyző, a ki most mint helyettes működik a községben, szorgalmasan dolgozik. Ezennel rektifikálom tehát azt, hogy ez a fiatalember igenis szorgalmasan dolgozik. A választ egyébként tudomásul nem vehetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én csak örülök annak, hogy a t. képviselő ur — és ez az ő igazságérzete mellett szól, a mit legnagyobb elismeréssel fogadok — most egy dicsérő bizonyitványt állit ki valaki mellett, a kit megtámadott. Hát én nagyon szeretném, ha abba a helyzetbe jöhetnék, hogy ezt az ügyet ugy végezném él végérvényesen, hogy a t. képviselő ur ugyanazon nyilatkozatot tehesse Pest vármegye közönsége érdekében, a melyet

most itt tett. Mert az nem áll, a mit a t. képviselő ur mond, az már kicsit — engedelmet kérek, a t. képviselő ur nem fogja rossz néven venni, — ellenzéki flosculus, hogy ime a miniszterelnök ur alantasai hogy járnak el, miként vezetik őt félre. Ezt a frázist talán kissé a szomszédból tanulta a t. képviselő ur. Itt Pest vármegye közönségéről, — és az tett nekem jelentést — nem pedig oly eljárásról van szó, a mely egy körjegyzőnek vagy szolgabirónak eldugott bürójában történik, hanem Pest vármegye tágas gyüléstermében, melynek tagja a képviselő ur is.

Pozsgay Miklós: Igen, de épen itt van meg az, hol a jegyző meg a főbiró sógorok, hol a jegyző fia szolgabiró.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát én megmondom a képviselő uraknak az orvosságot, hagyják magukat kitanitani. Én már három esztendeje viszem az adminisztrácziót, kompetens vagyok rá. Menjenek a képviselő urak a közgyülésbe s ott, mikor felvétetik ez az ügy, panaszolják meg az alispánt, a főszolgabirót és mindazokat, kiknek eljárásával nincsenek megelégedve, nem pedig itt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Még a nótának nincs vége! Ott adják elő szépen, hogy jártak el a viczispán, a főszolgabiró. *(Egy hang balfelől: Szóhoz sem jutnak!)* No már Pestmegye közgyülésén szóhoz jut minden ember, ezt nem lehet mondani. Nem is Pozsgay képviselő ur mondja, hanem egy képviselő ur, a ki rosszul van informálva. Akkor ott számot adnak, vagy nem, megfelelnek eljárásukról, vagy nem. Ha meg nem tudnak felelni, ha a képviselő ur hite szerint nem jártak el igazságosan, méltóztassék appellálni én hozzám, én akkor majd megvizsgálom a dolgot és igazságot fogok szolgáltatni.

Pozsgay Miklós: Azért fordultam ide, mert a megyénél már szóltam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Most ez inczidentaliter történt, most van az ügy a végházározat előtt. Ha nem járok el igazságosan, akkor a t. képviselő ur engem feleletre vonhat. Kérem, méltóztassék a válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát Pozsgay Miklós képviselő ur interpellácziójára, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök ur válasza Visontai Soma képviselő urnak a hármasszövetség tárgyában előterjesztett interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Visontai Soma képviselő ur hozzám a hármasszövetség tárgyában intézett kérdést. Visontai képviselő ur azonban ma levelet irt nekem, melyben arra kért, hogy nem lehetvén jelen az ülésen, ne válaszoljak interpellácziójára. Ezt igen szivesen megteszem, csak konstatálni kivántam, hogy én ma ugy, mint a többi interpelláczióra, erre is meg akartam adni a választ. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a miniszterelnök ur válasza Nessi Pál képviselő urnak a kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés tárgyában előterjesztett interpellácziójára.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nessi Pál képviselő ur a kolozsvári zászlószentelés ügyében intéz hozzám kérdést és tudakolja tőlem, van-e tudomásom arról, hogy ott a jövő hét valamelyik napján zászlószentelési ünnepély szándékoltatik tartatni és hogy a felszentelendő zászlón a magyar állam czimere a kétfejü sas szárnyában, az osztrák birodalom tartományainak czimerével egyenrangunak van feltüntetve, s mit szándékozom tenni? Van tudomásom erről a történt jelentésből, hogy ott zászlószentelési ünnepély lesz, s egyuttal egy kétszázados évfordulója annak az ezrednek, a mely Kolozsvárt állomásozik, s melynek fiai mind erdélyrészi fiuk, mert onnan vannak ujonczozva. Ez a magyar ezred egyike azon ezredeknek, melyek a haditörténetben igen fényes és dicső szerepet vittek, s melyek ezen században és a másik századnak nagy csatáiban becsületet és elévülhetlen dicsőséget hoztak a hadseregre és a magyar névre is. *(Tetszés jobbfelől.)* Ez az ezred ezt a kétszázados évfordulót ünnepli meg ez alkalommal, s a régi zászlót most ujjal cseréli fel, ez a kétszázados jubileum napján lesz felszentelve. Ez egy kegyeletes szép ünnepély, s én csak örülnék, ha azon a polgári hatóságok és a közönség is részt venne minél nagyobb számmal, jeléül annak, hogy a katonai erényeket és a katonai dicsőséget a magyar ember a maga részéről elismeréssel tudja és akarja méltatni.

A mi a zászlót illeti, azon az a czimer van, a melyet a képviselő ur leirt, s mely az interpelláczióba is van foglalva.

Én kijelentem, hogy ez a czimer a mai közjogi helyzetnek, a magyar állam jogi állásának a dualizmusban és a monarchiában és a dualizmusnak nem felel meg. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elismerem és kijelentem, hogy ezen czimernek használata a mai alkotmányos közjogi és törvényes helyzettel nem egyezik meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mikor ezt kijelentem és látják a t. képviselő urak, hogy a legpreczizebb közjogi korrektségre törekszem, akkor egyszersmind arra kérem a t. képviselő urakat, hogy ezt a kérdést és általában az e fajta kérdéseket ne abból a szempontból fogják fel, a mint azt gyakran teszik, hogy a mi állapotainknak ez, vagy az a formalisztikus részlete egészen megfelel-e annak, a mi a közjogi helyzetből, törvényeinkből szorosan folyik. Vannak ilyen inkább formai kérdések, a miknek egyike, vagy másika a multból származva, nem lett még beillesztve kellőképpen a mai közjogi helyzetbe, mert azt a különböző nehézségeknél

fogva nem lehetett olyan könnyen megcsinálni. Nem czéllal és nem azon szándékkal van igy, hogy a magyar államon valamely jogsérelem essék; nem az a szándék és nem volt soha az, hogy ezekkel akármilyen nemzeti érzés érintessék, vagy provokáltassék. Ennél se történt ilyesmi. Távolról se. Az az ezredes, a ki meghivta Kolozsvár városát, a törvényhatóságot és a megye közönségét, hogy jöjjön el arra az ünnepélyre, nem azzal a czéllal hivta meg, hogy ott valakinek a nemzeti érzését sértse; — az ki van zárva. Egy bizonyos visszatetszés, reczenzus keletkezett, némelyeknél azért, mert a zászlón az eddig használt czimer alakja van. Ezen visszatetszésnek következése a t. képviselő ur interpellácziója is. De ne méltóztassék ebből hangulatot kelteni és ezt a hangulatot éleszteni, mert ez nem vezet jóra és nem is helyes és nincs az az ország érdekében. Ez csak olyan hangulatokat teremt aztán, a melyek csak félreértésekre és pedig szükségtelen, veszedelmes és káros félreértésekre vezetnek. Nem szándékozik senki sem az ilyen kérdésben a magyar nemzet ellen bármit is tenni, vagy bármit engedni tenni, a mi a magyar nemzetet, a magyar államot sértené. Ebben a kérdésben is van a multnak egy maradványa. Én tudnék az 1848-iki törvényből magából, az 1867-iki törvénynek a szentesitést bevezető részéből, de az 1848-ikiból is, inkorrektséget felolvasni, a melyben Magyarország ő felsége nagy czimében beékelve van, Gácsország, Lodoméria és Csehország közé. Ez sem helyes, ez nem felel meg Magyarország közjogi állásának. Ezek a multnak maradványai, a mely mult, a mint méltóztatnak tudni, nem volt a csendes és nyugodt fejlődés multja, nem volt békés és verőfényes mindig, hanem és többször mint nem, viharos és ugrásszerüen szomoru eseményekkel volt telve, a melyek sajnosak is voltak és igen sokszor disszenzust keltettek a korona és nemzet között, szerencsétlen konfliktusra is vezettek, a melyek zavarokat idéztek elő és a két államot egymás ellen állitották. Ebből a multból maradtak itt-ott ezek a dolgok. De senkiben sincs a legkisebb czélzat és szándék ilyeneket most találni fel, a magyar nemzetet és a magyar államot, vagy az 1867 : XII. törvényczikk keretében a magyar állam önállóságát sérteni, vagy devalválni. *(Nagy zaj. Rátkay László többszörösen közbeszól.)*

Mikor én, mint Magyarország miniszterelnöke igy beszélek, akkor nem illet meg engem Rátkay képviselő ur részéről, hogy engem félbeszakitson. Én, mint Magyarország miniszterelnöke mondom, hogy az a czimer azon a zászlón nem felel meg a mai közjogi helyzetnek és kijelentem, hogy én annak megváltoztatásán leszek, a mit senki sem akadályoz meg, sőt ellenkezőleg egyenes utasitásom van arra, hogy ezt a kérdést tárgyaljam, ezt a kérdést megfontolás alá vegyem, beszéljünk róla és keressünk megoldást, hogy az eddigi czimer helyett, egy a közjogi helyzetnek megfelelő másik czimer jöjjön. *(Általános helyeslés.)* Egy olyan czimernek kell ennek helyébe jönni, a mely egyfelől kifejezi a kapcsolatot és a pragmatikus közösséget azon intézményeknél, a melyek pragmaticze közösek, mint a hadsereg és a külügy, a mely másfelől a magyar állam államiságát, a paritást és a dualizmust is kifejezésre hozza, mert a pragmatikus és törvényes közösségnek is kifejezésre kell jutni, de abban a magyar államnak paritásosan kell megjelennie, hogy arra homály ne jöhessen. *(Élénk tetszés és helyeslés.)* Ez a feladat. Ezt a feladatot eddig 34 esztendőn keresztül megoldani nem sikerült. Azért van még alkalmazásban az a régi czimer. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azon leszek, hogy ez a kérdés megoldassék, de a mig ez a megoldás bekövetkezik, addig az eddigit kell használni, azután, ha meg lesz állapitva az uj, azt fogjuk használni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék ezen érzelmektől áthatva, ezt a választ tudomásul venni, nem pedig tisztán oppoziczionális viszketegből hangulatokat támasztani a házon kivül, a mi nincs az ország nyugalmának és a magyar állam szilárd fejlődésének érdekében és ne igyekezzenek az ország hangulatát ily irányban befolyásolni. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! A túloldal nagy helyesléséből azt lehetne következtetni, hogy a miniszterelnök ur valami óriási vivmányról tett a t. háznak jelentést és hogy azt mondotta, hogy a magyar állam államiságának különállása vagy a mi magyar czimerünknek jogosultsága el lesz ezentul ismerve.

Azonban a miniszterelnök ur nem ezt mondotta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt is mondottam!

Nessi Pál: Hanem azt mondotta, hogy ne mindig azt bizgassuk, megfelel-e valami alkotmányunknak, igen vagy nem?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azt mondottam! Kis dolgoknak maradványa, a melyen változtatni akarunk, ez más dolog! Legyen igazságos!

Nessi Pál: Konstatálom, hogy a miniszterelnök ur beismerte azt, hogy a mi czimerünk helye azon a kolozsvári zászlón nem fejezi ki a mi állami különállásunkat, konstatálom, hogy a miniszterelnök ur beismerte, hogy a mi czimerünk azon a zászlón nem azt a helyet foglalja el, a mely egyedül méltó arra, hogy ott helyet foglalhasson.

A miniszterelnök ur igen veszélyes térre viszi a dolgot. Ugyanis azt mondotta — a mit tudomásul veszek, — hogy utasitást nyert arra, hogy a czimerkérdést megoldja. Én azonban nagyon félek, hogy gyönge kezekben ez a czimerkérdés rosszul lesz megoldva, mert a leghatáro-

zottabban tiltakozom azon theoria ellen, a melyet a t. miniszterelnök ur a multkor a delegáczióban Hodossy Imre t. képviselőtársam fejtegetéseire és beszédére válaszképen hangoztatott, a midőn azt mondotta, hogy egy közös czimer lenne konstruálandó.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azt mondtam! Együttes czimer!

Molnár Jenő: Elfogadjuk, hát nem közös, hanem együttes!

Nessi Pál: Én ugy olvastam a delegáczió üléséről megjelent tudósitásban, hogy egy közös czimer konstruálásáról lenne szó.

Széll Kálmán miniszterelnök: Sohasem mondottam!

Nessi Pál: A t. miniszterelnök ur bizonyára élénken fog emlékezni rá, micsoda óriási küzdelmekbe került, a mig ki tudtuk vivni azt, hogy papirpénzünkön a magyar állam czimere a méltó helyet foglalja el. Az osztrákok sokáig küzdöttek ez ellen, nem akarták megengedni azt, hogy az egyik oldalon tisztán és külön a magyar czimer legyen kifejezve.

Én tudomásul veszem azt, hogy ma a miniszterelnök ur ezen czimer-kérdést végre meg akarja oldani, de tartozom válaszszal arra, midőn azt mondotta, hogy a 48-iki törvényekben is vannak inkorrektségek. Azt hiszem, a t. miniszterelnök ur tudni fogja, hogy a 48-iki törvények néhány hónap alatt jöttek létre és százados mulasztásokat kellett velük pótolni. Most pedig már 35 esztendő óta vagyunk u. n. alkotmányos állapotban, és 35 év óta nem volt az uraknak idejük arra, hogy a magyar czimer kérdését megoldják.

De Hodossy t. képviselőtársam bőven kifejtette a multkor a delegáczióban, hogy ezt a kérdést megoldani már nem kell, ez a kérdés meg van már oldva, nekünk megvan a czimerünk, megvan a mi zászlónk, tehát minden olyan tényezőnél, a melyet a törvény közösnek nevez, igenis, ki kell tüntetni a magyar czimert és a magyar zászlót, és mellette az osztrák czimert és az osztrák zászlót külön-külön, hogy ezek külön elhelyezésben mutassák a két államnak önállóságát, szuverénitását és paritását.

Miután tehát itt a kérdés már nem szorul megoldásra, hanem meg van fejtve a törvényekben, arra kérem a t. miniszterelnök urat, legyen kegyes most már az én kérdésemre válaszolni, hogy t. i. ez a zászlószentelés megtörténik-e és tényleg egy ilyen, a mi államiságunkat megszégyenitő, megbélyegző, a mi államiságunkhoz nem méltó zászló fog-e felszenteltetni még most is Kolozsvárott, igen, vagy nem? A miniszterelnök ur e kérdésemet megkerülte. Erre vagyok kiváncsi és azt óhajtanám tudni, hogy ilyen zászló fel lesz-e szentelve vagy sem, és hogy van-e a miniszterelnök urnak hatalma, hogy itt, Magyarország területén a magyar czimer méltó helyét foglalja el? Erre kérem a válaszát, erre kérem most, mert mindaddig, a mig erre feleletet nem kapok, a miniszterelnök ur válaszát tudomásul nem vehetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Ha a t. képviselő ur figyelemmel hallgatta volna azt, a mit mondtam, akkor nem reklamálná most azt, hogy válaszoljak az ő kérdésére, a melyet, az ő nézete szerint, megkerültem. Én nem kerültem meg, én tisztán válaszoltam. Azt mondottam, hogy az a czimer helytelen, hogy nem felel meg a mai közjogi állásnak és gondoskodni kell arról, hogy mással cseréltessék fel. Addig, a meddig ez meg nem történik, valaminek kell ott lenni, addig marad a régi. Ebben van az, hogy a kolozsvári zászló is addig, a mig a czimer nem lesz megváltoztatva, a régi marad. És én kérem a t. képviselő urakat, ne tekintsenek ebben semmi sérelmet, vagy attentátumot, mert, a mint mondottam és ismétlem most is, nincsen is benne sérelem, mert nincs benne szándék, hanem az olyan, a mi megmaradt a régi időkből és melyet meg akarunk változtatni. De nem is lehet benne ilyen szándék, a mikor én egész ünnepélyesen és komolysággal kijelentem ebben a teremben, hogy ezt a kérdést tárgyaljuk, kézbe vettük, megoldásra akarjuk juttatni. Itt nem lehet semmi olyan tendenciát vagy szándékot imputálni, mintha az a magyar államot sértené, mert nem most csináltuk, nem most csináljuk, hanem a régi időből vettük azt át, megvan legalább egy század óta. Ez az egyik.

A mi a másikat illeti, — és ez már inkább kérés, mint válasz — ez az, hogy én a delegáczióban nem beszéltem közös czimerről, hanem arról beszéltem, hogy egy együttes jelvénynek, egy czimernek kell lenni, mert a mostani nem helyes, ép ugy, a mint nem helyes a közös hadseregnél, nem helyes a külügyi orgánumoknál sem. Mert mindkettőnek egy az alapja, mindkét institucziő, a közös hadsereg ép ugy, mint a külügyi képviseletnek orgánumai közösek, pragmaticze közösek. Tehát az nem megoldás nézetem szerint — és ez a különbség köztem és Hodossy Imre t. képviselőtársam felszólalása közt — hogy egymás mellé tegyük a két czimert; osztrák czimert nem is ismerek, ők maguk sem ismernek, czimerük nincs is. Az egymás mellé tétel tehát már csak ezért sem lehetséges. De különben is azért sem lehetséges, mert a hadsereg is, a külügyi képviselet is pragmaticze közös, tehát ezen közösségnek valami jelvényben kifejezés kell hogy adassék. De azért ez a czimer nem kell hogy közös czimer legyen, az lehet egy együttes czimer, de egy olyan czimer, hogy a közösség is, a magyar államiság is, a dualizmus, a paritás is kifejezésre jusson. Mert a hadsereg közös is, de egyuttal a magyar államnak és a magyar paritásnak nem szabad elveszni ezen jelvényben, de a közösségnek sem. Ez volt az, a mit mondottam a delegáczióban és ez az, a mit ez alkalommal is mondok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A bank kérdése egészen más. A bankjegyeken egészen más a czimer és egészen más a nyelv, mert a bankügy nem közös ügy, az még nem is közös természetü, még nem is közösen érdeklő, az szerződésileg van egy bizonyos határidőre közössé téve, az nem pragmaticze közös Ausztriával, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* hanem az egyszerüen konvenczionaliter közössé van téve 1910-ig. Ha pedig 1910-ig meg nem ujittatik a szerződés, akkor nem lesz közös. Ez tehát egészen más természetü és ennek következtében a bankjegyen a czimer megjelenése más jelentőséggel bir. *(Helyeslés. Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezeket tartottam szükségesnek felvilágositásul elmondani. Azt az intencziót és azt a kijelentést azonban méltóztassék honorálni ugy ezen házban, mint a házon kivül, és akkor lehetetlen, hogy a t. képviselő ur álláspontja olyan hideg és repudeáló legyen válaszommal szemben, mint a minő most volt. Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Védjük meg a magyar czimert, a mikor Lurtz Károly a magyar nyelvet lábbal tiporja és szemtelenkedik a magyar nyelvvel! *(Zaj.)*

Elnök: Pichler képviselő urnak nincsen szólásjoga. Nessi képviselő ur kiván szólni.

Nessi Pál: T. képviselőház! Egészen röviden csak két megjegyzést kivánok tenni a t. miniszterelnök ur előadására. Az egyik az, hogy én nem állitottam azt, hogy a bankügy közös ügy volna. Legyen meggyőződve a t. miniszterelnök ur, hogy én vagyok egyike azoknak, akik legkevésbbé óhajtunk közös ügyeket, nemhogy még kiterjesztenők a közösséget olyan ügyekre, a melyek nem közösek. Csak arra mutattam rá, hogy milyen óriási nehézségbe került államiságunk kifejezése még egy nem közös ügynél is...

Széll Kálmán miniszterelnök: Hisz én csináltam 1878-ban a bankjegynek azt a formáját!

Nessi Pál: Én elismerem a miniszterelnök ur érdemét abban, hogy ebben államiságunk kifejezést nyert.

Másik megjegyzésem pedig az, hogy még egyszer leghatározottabban tiltakozom minden közös czimer ellen, tiltakozom az ellen, hogy a kapcsolat és a közösség a czimerben is kifejezésre jusson. Nekünk meg van a magunk államisága, mi külön szuverén állam vagyunk, *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* nekünk megvan a czimerünk és zászlónk, ha Ausztriának nincsen meg, kérjen a császárjától czimert és zászlót. Én a magam részéről, de ugy tudom, ez a párt is, a melynek tagja vagyok, soha semmiféle ilyen együttes, közös czimerbe belemenni nem fog, azt soha megszavazni és magáénak elismerni nem fogja.

Egyetlenegy megoldása van a kérdésnek, az, hogy ez a két különálló szuverén állam, mint ilyen, jelentkezzék ugy a diplomácziában, mint a hadseregben.

A mi pedig a kolozsvári zászlót illeti, konstatálom, hogy a magyar miniszterelnöknek nincsen hatalma arra, hogy megakadályozza a mi önálló államiságunknak ily arczulcsapását az Urnak 1902-dik esztendejében.

Akkor, mikor egy nagy elvi kérdés megoldásáról van szó, a konkrét ügyeket függőben szoktuk tartani. Itt is egy nagy elvi kérdésről van szó és a zászlószentelést addig el kell halasztani, a mig ez a kérdés megoldva nem lesz, mert ha azt a zászlót felszentelik, az esetleg századokon át fog ott hordoztatni fiaink előtt és fogja mutatni korcs korszakunk jelképét, hogy nem volt hatalmunkban megakadályozni, hogy czimerünk különb helyet foglaljon el, mint a cseh, vagy a morva. Én a választ tudomásul nem veszem. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Tudomásul veszi a ház a miniszterelnök válaszát? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tudomásul veszi.

T. képviselőház! Ezzel a miniszterelnök ur által adandó válaszok ki vannak meritve és átmehetünk a mai napra bejegyzett interpellácziókra. Előbb azonban legyen szabad a háznak bejelentenem, hogy a holnapi napon a földmivelés- és pénzügyi miniszter urak válaszán kivül a kereskedelemügyi miniszter ur is kiván válaszolni Bedőházy János, Reich Aladár, Szalay László, Okolicsányi László, Rátkay László és Kovács Pál képviselő uraknak hozzá intézett interpelláczióira.

Most pedig kérem Benedek János képviselő urat, sziveskedjék előadni interpelláczióját a belügyminiszter urhoz Nyisztor Alajos margitai főszolgabiró hirdetménye tárgyában.

Benedek János: T. képviselőház! A miniszterelnök ur épen egy mai válaszában önérzettel hivatkozott arra a rendeletére, a melyet a választások alkalmával adott ki és a melyben a közigazgatás alantas közegeinek meghagyta, hogy minden zaklatástól, erőszakoskodástól vagy ilyennek feltünő dologtól lehetőleg tartózkodjanak és hogy a büntetések kiszabásánál is bizonyos méltányossági tekinteteket tartsanak szem előtt. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Összefüggésben áll a miniszterelnök ur ezen rendelete az ő hármas jelszavával: a jog, törvény és igazsággal, a melyeket vezérigéül választott. Én nem akarom azon gyanusitással illetni, hogy ő olyan pap volna, a ki vizet prédikál, de maga bort iszik, azonban a hiveit, t. i. az alantas közigazgatási tisztviselőit, már igen bátran merem azzal a váddal illetni, hogy — tiszteletreméltó kivételek mellett — nagyon kevesen követik az ő szent igéit és hogy nem olyan serények a jog, törvény és igazság gyakorlásában, mint a milyen serény az ő főnökük annak hangoztatásában.

Különösen a választások idejében nyilik bőséges alkalma a közigazgatási tisztviselőknek a visszaélésekre. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem is lehet rossz néven venni tőlük, mert hiszen bizonyos megrögzött szokásokat nem lehet ugy hirtelen levetkőzni, és a közigazgatás, továbbá a kormányhatalom között olyan erős kapcsok állanak fenn még mai napig is, hogy a közigazgatási tisztviselők minden ilyen kibocsátott méltányossági rendeletek daczára, különösen választások idejében, még mindig abban a tévhitben vannak, hogy akkor tesznek kedves szolgálatot a kormánynak és akkor töltik be igazán hivatásukat, ha a kormány érdekében korteskednek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* intézkedéseiket pedig lehetőleg ugy teszik, hogy a kormánypárti jelölt érdekében czélravezetők legyenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minekünk ellenzékieknek ezzel a szemponttal le kell számolnunk. Ezt mindig figyelembe kell vennünk, akárminő rendeletet bocsátott is ki az igen tisztelt miniszterelnök ur mint belügyminiszter; ezt a jelenséget nekünk mindenkor mint oly dolgot kell figyelmünkre méltatni, a melylyel meg kell küzdenünk a választások alkalmával; mert ha mi is a hármas jelszóra hallgatnánk, meg a miniszterelnök ur rendeleteit vennők csak figyelembe, akkor bizonyosan nem jutottunk volna ilyen szép számmal be ide a házba, mint a mult választások alkalmával. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én pl. a világért sem panaszolom ma már fel, mert hiszen figyelembe vettem ezt én is a választásnál, hogy a hajduböszörményi rendőrkapitány annak idején ad audiendum verbum czitálta maga elé az összes italmérőket és megfenyegette őket ugy, hogy ezek közül a szerencsétlen italmérők közül jóformán egy sem mert az ellenzékkel tartani. Mondom, ezt mint egyik fontos dolgot figyelemmel kellett tartanunk annak idején, de felpanaszolni nincs okunk, mert, mondom, e felett mi már régen napirendre tértünk.

Miképen várhatnók mi különben azt, hogy ez másképen legyen épen Biharországban, a hol annak idején a közigazgatási hatóságoknak erőszakoskodása oly nagy mérveket öltött. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez ma nincsen még másképen, semmi sem bizonyitja jobban, mint az a rendelet, a melyet nem régen bocsátott ki a margittai főszolgabiró, épen a küszöbön levő uj margittai képviselőválasztás alkalmából. *(Halljuk!)* Minden kommentár nélkül felolvasom a kibocsátott rendeletet, a melyet a margittai főszolgabiró plakátokon tett közzé; Margitta utczáin, utczasarkain mint falragaszok jelentek meg ezek a hirdetmények. *(Olvassa)*: »2414/1902. szám. Margittai járás főszolgabirája, mint rendőrhatóság. Hirdetmény. Az elmult éjjel a személy- és vagyonbiztonság veszélyére ki nem puhatolható tettesek által elkövetett kihágások után a következő rendőri intézkedések tétetnek« . . . megjegyzendő, közbe legyen mondva, egypár ablakot betörtek, talán kettőt, de hogy mi okból, véletlenségből vagy szándékosan, meg hogy kik csinálták, ezt senki sem tudja. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A szolgabiró cselédjei!)* ». . . következő rendőri intézkedések tétetnek: 1. Korcsmák, vendéglők s minden oly üzletek, melyekben szeszes italok méretnek, esteli 8 órától reggeli 5 óráig zárva tartandók. 2. Esti 9 órától reggeli 4 óráig, betegség esetét kivéve, a járási főszolgabirótól előzetesen kikérendő irásbeli engedély nélkül járni senkinek sem szabad.« *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ohó! Hát Tatárországban vagyunk? Micsoda dolog ez!)*

Lukáts Gyula: És ez az ember Magyarországon még szolgabiró lehet egy perczig? Ma már nem interpellálni kellene erről! Régen ki kellett volna kergetni!

Benedek János: »3. Magánházaknál a közönséges vendéglátás keretén túlmenő nagyobb csoportosulás, gyülekezés tilos.« *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan!)* »4. Mai naptól kezdve a küszöbön levő országgyülési választást követő második nap este 9 órájáig a község területén semmiféle tánczmulatság nem tartható. Ezen rendőrhatósági intézkedéseknek bárki által, valamint az éjjeli őrök által való áthágása elzárással, illetőleg elzárásra átváltoztatandó pénzbüntetéssel fog a legszigorubban büntettetni. Végül megjegyzem, hogy ha ezen szükségessé vált különös rendőri intézkedések nem vezetnének czélhoz, nagyobb katonai karhatalom beszállásolása iránt leszek kénytelen intézkedni.« *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincs még a bolondok házában?)*

Bakonyi Samu: Ezek a periferiák!

Benedek János: »Ezen hirdetményt rongálók a kihágási törvény értelmében büntettetnek. Kelt Margittán, 1902. május 25-én. Nyisztor Alajos főszolgabiró.« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lukáts Gyula: Ez Jankutól meg Axentyétől tanulhatta a regulát!

Benedek János: T. ház! A mint mondám, ez a hirdetmény nem Muszkaországban, hanem Magyarországon és pedig Bihar vármegye margittai járásában tétetett közzé falragaszok utján. Kibocsátása okát az képezi, hogy állitólag egypár ablakot törtek be éjjel ismeretlen tettesek. Ez azonban nem ok, hanem ürügy lehet, mert hiszen ez a választás akkor még nem is állott küszöbön. Hiszen május 25-én adatott ki ez a rendelet; arra nézve pedig, hogy az uj választás mikor fog kiiratni, határozott tájékozottsága nem lehetett akkor sem a főbiró urnak, sem magának a kerületnek. Tehát nem is volt még választási mozgalom.

Pichler Győző: Az egésznek Örley az oka! Miért mondott le!

Benedek János: Kéz alatt tudomásuk lehetett ezeknek arról, hogy választás van készülőben, tehát jó lesz az embereket már előre terrorizálni, ijeszteni. Mikor azután ez a hallatlan hirdetmény megjelent, a főbirónak néhány jóakaró barátja bizonyára figyelmeztette őt a hirdetmény tarthatatlan, abszurd voltára és igy,

gondolom, más napra a kibocsátás után, vagy talán a miniszteriumtól jövő intimátumra a rendelet visszavonatott, de nem falragaszok utján, hanem egyszerüen dobszóval való kihirdetés által. A kik a falragaszokat olvasták, magukba szivták a mérget azokból a hirdetményekből, magukkal vitték azt az utasitást, hogy nekik a választás befejezését követő nap este 9-től reggel 5-ig nem szabad közlekedniök. És hogy mennyire hatályban volt ez a rendelet, annak igazolására legyen szabad egy engedélyt is felmutatnom. *(Olvassa)*: Hatósági engedély: Besser Hugó római katholikus lelkész és családja részére kivételesen engedély adatott, hogy a képviselőválasztás alatt Margitta község területén délután 9 órán túl is közlekedhessen. Kelt Margittán 1902. május 25. Nyisztor Alajos s. k. főszolgabirói aláirás és pecsét.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mikor adatott az ki? Mi a dátuma?

Benedek János: Én ezt az engedélyt a ház asztalára leteszem . . .

Molnár Ákos: *(Leteszi a ház asztalára a nyomtatványt.)* Igy csinálnak Biharban választást!

Benedek János: . . . hogy ime, Magyarországon, a hol nincsen utlevél-kényszer, egy római katholikus lelkésznek, általában bármely embernek csak akkor szabad éjszaka közlekedni, ha a rendőri hatóságtól előzetesen engedélyt kap. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Mondom, ez a hirdetmény falragaszok utján tétetett közzé és a mikor megjött felülről az utasitás, akkor a visszavonó intézkedés csak Margitta egypár utczáján vagy egy utczáján történt dobszó mellett. Azok tehát, a kik véletlenül hallották, megtudhatták és el is mondhatták másoknak, de a falragaszok által való hirdetést mindenki olvasta, olvasták az akkori heti vásáron ott lévő összes vidéki lakosok és haza vitték azt a hirt, a melyről, a mint értesültem, még mindig azt hiszik, hogy érvényben áll, ugy hogy nem mernek ki se mozdulni a házból, mert félnek a letartóztatástól. Hogy mennyire félnek, arra eklatáns példa van több. A rendelet ugyanis foganatba vétetett és aznap éjjel, mikor a plakát megjelent, számos egészen ártatlan embert tartóztattak le Margitta piaczán. Igy ifju Murinyi József, illetőleg az apja nekem személyesen panaszolta, hogy fia menyasszonyához ment éjjel, megbeszélni vele, mikor lesz a lakodalom és akkor a rendőrök elfogták és reggelig a kóterben tartották. Tehát tény, t. ház, hogy ez a rendelet igenis érvényben volt és ennek alapján olyan törvénytelen intézkedések foganatositattak, a melyek nemcsak fegyelmi esetet, hanem határozott büncselekményt képeznek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a személyes szabadságnak olyan megsértéseit követték el, a melyek határozottan a büntetőtörvénykönyvbe ütköznek és a melyek hivatali hatalommal való visszaélést képeznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Ákos: És még azt mondják, hogy mi izgatunk és lázitunk a választás alatt!

Benedek János: T. ház! Hogy mennyire összefüggésben van ez a rendelet a képviselőválasztással, és mennyire azt célozta, hogy a környék lakossága megfélemlittessék és befolyásoltassék, arra nézve még csak két példát legyen szabad felhoznom, a melyek épen ezen küszöbön álló választás alkalmából e járásban felmerültek. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az egyik az, hogy a főszolgabiró hatásköre alatt, s bizonyára tetszése szerint működő bizonyos Géczi nevü jegyző Genyéte községben rendeletben — a melyet ez szóval tovább adott, — kiadta, hogy a ki a függetlenségi képviselőjelölt programmbeszédének meghallgatására el mer menni, az magának tulajdonitsa a következményeket, és arra nézve Isten tudja minő hátrányok fognak származni. Vagy ott van Kiss Géza margittai adóvégrehajtó példája, a ki szintén azzal a fenyegetéssel hatott az emberekre, — bizonyosan az ő szükebb mikrokozmoszából jött utasitás szerint — hogy az adót sokkal szigorubb feltételek mellett fogja behajtani azokon, a kik az ellenzéki jelölt mellé csoportosulnak, vagy csak el is mernek menni a programmbeszédének meghallgatására; viszont azokkal szemben, a kik ezt nem cselekszik, halasztást fog engedni, és enyhébben fog eljárni. Ezen megfélemlitéssel járta ő be az oláh községeket. De hogy miképen viseli magát Bihar vármegye törvényhatósága ezen küszöbön álló választás alkalmából, annak jellemzésére legyen szabad csak azt felhoznom, hogy a központi választmány a választást épen a legutolsó napra, junius 25-ére tüzte ki, a mikor Érmihályfalván országos vásár lesz, a midőn tehát a szomszédos Margittának iparos lakossága és a környéknek iparos és földmives népe a választáson való részvételben akadályozva lesz, mert máskülönben saját létfentartását nehezitené meg.

Hogy ezen jelenségek egymással összefüggnek, és azt bizonyitják, hogy itt a közigazgatási hatóságok jogkörüket a választás eredményének befolyásolása érdekében túllépik, az azt hiszem, kétségtelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások ugyanott: Türhetetlen állapotok! Hallatlan!)*

Arany János szavaival élek, a midőn egy választott közigazgatási tisztviselő visszaéléseiről szólva, jelen felszólalásommal a mai közigazgatás tarthatatlanságát akarom jellemezni: »Engen esz a lug, ha fejed mosom.« Nekem a municzipális önkormányzat barátjának, fáj legjobban, hogy épen egy választott tisztviselő üzelmeiről kell ily módon lerántanom a leplet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De kötelességem a miniszterelnök ur figyelmét erre a körülményre felhivni, mert ő saját hatáskörében megteheti a megtorló intézkedéseket és elejét veheti annak, hogy ezen visszaélések további káros gyümölcsei az egész ország közvéleményét még jobban megbotránkoztassák. Alkalmat kivánok

nyujtani a miniszterelnök urnak arra, hogy igazolja be azt, hogy hármas jelszava mellett helyt is tud állani, és hogy nem hajlandó türni azt, hogy mig itt a házban és az ő sajtójában csattognak ezen jelszavak: addig lent a vidéki közigazgati hatóságok területén egyre-másra csattognak azon arczulütések, a melyeket az ő alantas közegei a jog, törvény és igazság eszméjére mérnek. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Interpellácziót a következő *(olvassa)*:

1. »Van-e tudomása a t. kormányelnök mint belügyminiszter urnak arról, hogy Nyisztor Alajos margittai főszolgabiró Margittán, 1902. május 25-én, 2414. szám alatt hirdetményt tett közzé és pedig falragaszok kifüggesztése utján, melyben minden törvényes indok és alap nélkül az egyéni szabadságot s a magánlak szentségét lábbal tipró, s nyilvánvalólag az ujabb képviselőválasztás befolyásolására szánt, a választó közönség megfélemlitésére czélzó törvénytelen rendelkezések foglaltatnak?«

2. »Van-e tudomása a t. kormányelnök, mint belügyminiszter urnak arról, hogy e törvénytelen rendelet visszavonása ugyanazon módon, a mint közhirré tétetett, t. i. falragaszok utján, még mind ez ideig meg nem történt?«

3. »Miután a jelzett főszolgabirói hirdetmény — bár rövid ideig — de tényleg hatályban volt s ennek következtében a személyes szabadság megsértésével többrendbeli hivatalos hatalommal való visszaélés követtetett el; miután nyilvánvaló, hogy ez a rendelet a küszöbön álló ujabb képviselőválasztás illetéktelen és törvénytelen befolyásolását czélozta: kérdem a t. belügyminiszter urat, szándékozik-e ennek a törvénytelen hirdetménynek a közzététel módja szerint — vagyis szintén falragaszok utján — leendő visszavonása iránt sürgősen rendelkezni; valamint a törvénytipró rendeletet kibocsátó s hivatalos hatalmával ekképen visszaélt főszolgabiró ellen a fegyelmi vizsgálatot elrendelni?«

4. »Miután a nevezett főszolgabiró tanusitott magatartásával bebizonyitotta, hogy a képviselőválasztás tartama alatt a közigazgatás feladatainak pártatlan teljesitése tőle nem remélhető; sőt ily körülmények között az egyéni szabadság s a személybiztonság, valamint a választók szabad elhatározásának tiszteletben tartása és megóvása a legnagyobb és legközvetlenebb veszedelemben forog: kérdem, szándékozik-e a t. kormányelnök, mint belügyminiszter ur a nevezett főszolgabirónak hivatala gyakorlatától való azonnali felfüggesztése iránt haladéktalanul intézkedni?«

Végül nem mint interpellácziót intézem a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez, hanem, mint kérést, hogy kegyeskedjék a saját hatáskörében intézkedni, hogy a kitüzött választási határnap az érmihályfalvi országos vásár napjától avagy megforditva, más alkalomra halasztassék el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Az nem lehet!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Leszek szerencsés a kérdésre azonnal válaszolni. Gondolom, a t. képviselő ur által felvetett ügy érdekében is van, de meg a képviselő urnak is intencziója, hogy ne a választás után válaszoljak, hanem most. Először is, a mi azt illeti, a mi igen nagy tapsokra ragadta t. képviselőtársaimat és nagy tetszést aratott, hogy ne csak a hirlapokban és a házban csattogjanak az én jelszavaim, hanem másutt is, nyugodt lehet. A t. képviselő urak jőjjenek fel hozzám a belügyminiszteriumba, tartok én a képviselő urakkal, a kik meg akarnak győződni erről, olyan skontrót, hogy meglátják, hogy mennyire jogosulatlan az a panasz, hogy én nem alkalmazom azokat a jelszavakat, vagyis nem jelszavak azok, hanem czélok, nézetek, elvek, melyek engem vezérelnek és a melyek alapján a közigazgatást viszem. Hogy mint alkalmazom ez elveket, jőjjenek oda és nézzék meg. Már restellem majdnem magam előtt, hogy mennyi a száma a felfüggesztett és elitélt tisztviselőknek!

Azért még sem olyan sok, mert még sem olyan szomoruak az állapotaink, mint sokan mondják, de mégis több, mint szeretném. Ám nézzék meg, hogy részrehajlást gyakorlok-e? van-e eset, midőn engemet bármely tekintet, pártállás, ismeretség, barátság, tekintélyes képviselőnek vagy tekintélyes ottani birtokosoknak gusztusa attól visszatartott volna, hogy eljárjak. Egész vármegyék szimpátiáját tettem koczkára, nagy vármegyékét, a kik mind kormánypárti képviselőket küldtek ide és ellenzékit egyet sem, de megtettem, hogy a legdrasztikusabban és a legszigorubban jártam el.

Molnár Jenő: Kötelessége!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, ugy van, de akkor ne tagadják az urak, hogy megteszem. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hiszen nem tagadjuk!)* Egyfelől azt hallani, hogy »ez kötelesség,« — különben nem tanulok a képviselő urtól kötelességet, mert ismerem és tudom a magamét, másfelől meg azt mondani és azt hirdetni, hogy nem teszem meg kötelességemet: ez nem járja!

Bakonyi Samu: Nem mondta senki!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondta most ön, hanem mondta Benedek képviselő ur; mert ha nem állitotta volna fel ezt az aposztrofát ugy, akkor nem szólnék; de ugy állitotta fel, és ez impliczite azt jelenti, hogy nem jártam el ugy, mint hirdetem. Mert ha valaki azt mondja: ne csak a lapokban irj róla, hanem tedd is: ez azt jelenti, hogy egyáltalában nem tesz ugy. Hát ha a t. képviselő urak igy beszélnek, ez nem járja, mert egyfelől azt mondani, hogy nem érdem, ha történt, másfelől azt mondani, hogy nem tesz semmit: ez nincs rendén. Én ugyan ettől nem hagyom megzavartatni ma-

gam, hanem sem balra, sem jobbra nem nézve, részrehajlatlanul járok el, és teszem azt választási és nem választási, politikai és nem politikai, közigazgatási és árvaügyben és mindenben, a mi előadja magát.

A mi a szóban forgó kérdést illeti, a t. képviselő ur azon kezdte, a mit eltanult azoktól, a kik abba a frázisba beleszerettek és minduntalanul ismételgették bővebb és alapos bizonyitékok nélkül: hogy a miniszter ur rendelkezik, de nem fogadnak neki szót. Hát tagadom, és tudnám az ellenkezőjét bizonyitani és olyan esetet is mondani, hogy az én szómnak megsiratója olyan is volt, a kit azok védelmeznek, a kik itt vádolnak, hogy nem járok el erélyesen. De hát igy van ez az országban és talán minden országban. Azért én nem boszankodom oly nagyon, engem ez hidegen hagy. Itt minden ember azt prédikálja, hogy legyen a miniszterelnök erélyes — de mással legyen erélyes. *(Élénk derültség.)* Legyen erélyes mindenkivel szemben, de ő vele, vagy az ő kegyeltjével, akár emberével, akár érdekkörével, akár eszméjével szemben ne; akkor vegye elő a keztyüs kezét, akkor ne legyen erélyes, hanem a szomszéd urakkal igen! Hát engem ez sem zavar, hanem megyek a magam utján és nyugodt a lelkiismeretem.

És nyugodt a lelkiismeretem ebben a kérdésben is. A t. képviselő ur, a ki, hogy ne legyen kénytelen valami elismerő szót is mondani, azt mondja: nem tudja, hogy történt, talán a jóbarátai figyelmeztették az illető szolgabirót, hanem tény az, hogy az a hirdetményt visszavonta. Na, hát én megmondom a képviselő urnak. Visszavonta azért, mert én parancsoltam. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tudjuk!)* De nem mondta! Ez már égette volna a száját! Pedig nincs abban valami nagy dolog.

Nessi Pál: Elegen dicsérik odaát!

Széll Kálmán miniszterelnök: Itt nem arról van szó! Nem veszem tragikusan, legyen nyugodt Nessi Pál képviselő ur. Hát a dolog igy áll. Feljött hozzám egyik napon az ellenzéki képviselőjelölt és megmutatta nekem azt a hirdetményt és azzal mutatta meg, hogy kér engem, hogy ebben a dologban intézkedjem, mert nem tartja rendén valónak és nem helyes, hogy a szolgabiró túlment a hatáskörén és rendelkezik oly módon, ahogyan Tatárországban sem szokás. Én elolvastam ezt a hirdetményt. Veres papiron van. És azt mondtam az illető képviselőjelöltnek, a ki pedig nem nagy barátom nekem, már t. i. a tolla nem az; csak konstatálom, hogy azért igazságosan bántam el vele, — azt mondtam neki: »Önnek igaza van, mert ez nem járja, ezt nem szabad tenni.« És intézkedtem azonnal. Ez a delegáczióban történt. Nem is késlekedtem, vagy nem is tettem azt, a mit lehetett volna tennem, hogy azt mondtam volna, majd délután felmegyek a hivatalba, vagy holnap reggel majd intézkedem. Hanem azt mondtam, menjen fel azonnal a belügyminiszteriumba, küldje le nekem ide ezt meg ezt a tisztviselőt, a ki által majd rögtön rendelkezni fogok. Le is küldték hozzám ide, a muzeum épületébe azt a tisztviselőt, rögtön rendelkeztem és az alispánnak azt a parancsot adtam ki, hogy ezt az intézkedést vissza kell vonni és a hirdetésnek csak két pontja tartható fenn, a mely a rend fentartása érdekében szükséges, *(Élénk helyeslés.)* és a mely olyan, hogy azt az ő hatáskörében elrendelheti, mert oly helyen, a hol izgalmak bekövetkezése várható, a korcsmákat egész éjjel tárva-nyitva nem lehet hagyni, hanem gondoskodni kell a rendről. Nincs az önök érdekében sem az, ha nem tesznek semmit a rend fentartására. Hiszen nincsen megmondva abban a rendeletben, hogy a kormánypártnak szabad, az ellenzéknek nem. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kevés ott a kormánypárti!)* Nem részrehajlás ez, hanem túlszigor, a dolognak korlát nélkül való túlvitele, a mely nem járja. De nem részrehajlásról van szó, nem politikai sérelemről, nem az egyes individuumok politikai hitvallása szerint való eljárásról, hanem ez egy egyszerü, általános plakátum, a melyben a rendelkezések túlmennek a kellő határon, ez nem járja, és épen azért visszavonattam.

Abban igazat adok a t. képviselő urnak, — és az államtitkár urat azonnal meg is kértem, hogy délután erre nézve majd intézkedjünk, — mondom, abban igazat adok, hogy feleletre kell vonni az illetőket arra nézve, illetve jelentést tétetek magamnak, hogy miért nem vonták vissza azt a tilalmat azon a módon, a mint kihirdetése történt. *(Helyeslés.)* Rögtön fogom orvosolni, ha sérelem történt. De hát hiszen tudvalevő, hogy hogyan szokott a dolog történni az ilyen plakátokkal. Kiragasztják őket, aztán elkallódnak. Szükségesnek tartották, és helyes is volt, hogy dobszóval is kihirdették a rendeletet. De hát plakátumot is kellett volna ragasztatni, hogy hát a régi rendeletet visszavonták. Azonnal fogok intézkedni, és igen szigoruan, pártteki ntetek nélkül fogok eljárni.

Általában ne méltóztassanak a t. képviselő urak velem szemben ily panaszokkal előállani, hogy a választások szabadságát bármi tekintetben elő nem mozditom. Kérem, én sem vagyok Uristen, a t. képviselő ur sem mindenttudó, mindentlátó; én is csak akkor intézkedhetem, ha megtudok valamit. És az emberek tudják, hogy intézkedem. A t. képviselő urak a saját maguk körében is tapasztalhatták ezt, mert higyjék el, ha nem járnék el igy, nem ülnének itt annyian. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Elismertük!)* Ne vonják tehát ezt kétségbe, mert a ki az ellenkezőjét mondja, az igazságot üti arczul.

Molnár Jenő: Nem mondjuk!

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor hát ne halljak olyan diszkussziót, mint az előbb. Nem igazságosak, nem objektivek a t. képviselő urak, ha engem azzal a váddal illetnek, hogy nem teszek meg minden emberileg lehetségest,

hogy a választások tisztaságát a törvény korlátai közt fentartsuk.

Molnár Jenő: Mi lesz a főszolgabiróval!

Széll Kálmán miniszterelnök: A főszolgabiró? Molnár Jenő képviselő urnak, a ki olyan türelmetlen, öt helytelenül eljáró főszolgabiróval szemben 980-at állithatok, a kik mindig törvényesen járnak el. Persze, az ötről hangzik a panasz, a többiről pedig nincsen szó. Kiment már az ország perifériájába és szellemébe, hogy részrehajló eljárás a legfelsőbb instánczában, a miniszteriumban nincs.

Molnár Jenő: Ott nincs!

Széll Kálmán miniszterelnök: Részrehajlatlan eljárás van ott, és ez meg is hozza a gyümölcsét, de azt, hogy előmozditsak minden oly dolgot, a mi már nem szabad, de szabados mozgalom, azt, hogy előmozditsam most már mindenfelé a legizgatottabb hangulatban keletkezett és talán a kicsapongásig menő agitácziókat és kihágásokat, azt már nem teszem meg semmi körülmények közt.

Azt hiszik a t. képviselő urak, hogy Margittán olyan nyugodt hangulat van, mint itten? Ott igen izgatott hangulat van, az egész kerület izgatott hangulatban van. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs semmi!)*

Bakonyi Samu: A legméltóságteljesebb magatartást tanusitotta a nép! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ne beszéljenek nekem a képviselő urak, a ki nem vagyok mai nyul, hanem 14 választást csináltam magam keresztül, arról, hogy ott minden községben a választást megelőzőleg méltóságteljes hangulat van. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon fogok örülni, ha méltóságos hangulat van azokban a vezetőkben, a kik a választás faktorai, hanem, hogy ott annál a lakosságnál, a mely ellen az a rendelet van intézve — mert hiszen nem az intelligenczia ellen van intézve, a mely a főszolgabirónak ezen túlvitt, helytelen intézkedése mellett is kapott volna engedélyt — hogy ott azon körökben oly méltóságteljes hangulat legyen, azt nekem ne mondják, mert akkor nem azon kezdődött volna a dolog, hogy nemcsak az ablakokat beverték, de még az ablakfákat is eltörték. Lehet azt elnézni, hogy az ily dolgok kezdetüket vegyék? Én a rendet máskép fogom fel. És ne gondolják a t. képviselő urak, hogyha én azt hirdetem, hogy higgadtan, tárgyilagosan, igazságosan járok el mindig és azt tartom, hogy jó szerével kell előbb megpróbálni, mintsem az ember az utolsó argumentummal jőjjön: ne higyjék az urak, hogy akkor én ne tudjak és ne akarjak igen erős és komoly rendszabályokhoz is nyulni, ha szükségesek. Meg is fogom tenni. Nem hagyhatom kezdődni azon dolgokat kicsinyen, hogy a végén urrá váljanak az egész választókerületben. Ez egészen természetes is, mert ott az ellenzéki és a kormánypárti jelölt közt erős összeütközés volt. A kormánypárti jelöltnek kasszálták a választását.

Pichler Győző: Lemondott!

Széll Kálmán miniszterelnök: Jól van, meglehet, hogy azért mondott le, mert attól félt, hogy kasszálják a választását. Hogy ott ne legyen meg a talaj nagyon izgatott hangulatra, azt senki sem fogja állitani. Ez a czédula nem bizonyit semmit, mert ez akkor keletkezett, a mikor a hirdetmény, május 25-én. Azért mondtam, hogy tessék ideadni nekem, majd megnézem a dátumot. Akkor adták ki, de hozzám csak május 27-én jött a képviselő uré, én csak 28-ikán intézkedtem. Nem akarok az én terminusaimról jótállni, de bizonyos, hogy a hirdetmény után és aznap adták ki e czédulát, mikor a hirdetmény keletkezett. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, ezzel kellő értékére redukáltam az egész nagy históriát. A t. képviselő urak, miután a malmukra hajtja a vizet, egyszerre azzal a tanácscsal állnak elő, hogy ide-oda függeszszem fel, csapjam el a főszolgabirót. Ily rögtön nem intézkedem, mert az nem erély ám, hanem erőszak, esetleg törvénysértés, és esetleg az autonomia megsértése, a mit én nem teszek, hanem felelősségre vonom azt, a ki hibázott, a törvény rendje-módja szerint. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a választási határidőt illeti, hogy a margittai, vagy nem tudom, milyen vásár folytán a választás oly napra van kitüzve, melyből az az intenczió látszik, hogy a választók egy részét visszatartsák, erre szintén felelek.

Hogy e tekintetben nekem mi a nézetem, erről elmondok egy .históriát, hogyan jártam el ezelőtt 24 vagy 27 évvel, vagy az 1875-iki vagy az 1878-iki választásoknál, mikor ezen a helyen ültem. *(A pénzügyminiszteri székre mutat.)* Akkor hozzám fordult egy ellenzéki képviselőjelölt azzal a panaszszal, hogy egy helytelen intézkedés történt a pénzügyigazgató, akkor adófelügyelő részéről. Tömeges ekzekucziókat rendelt el a választás napjára, a portékák elvitelével füszerezte ezt az intézkedést, egy távol eső helyre vitette az ingókat, hogy a választók be ne mehessenek a kerület központjába, a választási székhelyre. Én sürgősen intézkedtem, hogy ezt a rendeletet hatályon kivül kell helyezni. Ekkor a másik képviselőjelölt, a kormánypárti, jött hozzám Rátótra, pedig egy messze levő vármegyéből való volt.

Ebből látom, hogy 78-ban volt, mert akkor julius 6-ika és 16-ika közt voltak a választások és én akkor kezdtem meg szabadságomat és Rátóton időztem. Azzal jött hozzám, hogy az lehetetlen, hogy én azt megtegyem, mert ő akkor megbukik és hogy rá is birta már az adófelügyelőt, hogy az én rendeletemet, a mely felfüggeszti azt a sérelmes rendeletet, ne teljesitse. Akkor azt a képviselő urat én elküldöttem sétálni, nem engedtem a remonstrácziónak és azt az adófelügyelőt, ki a képviselő kivánságára

az én rendeletem végrehajtását felfüggesztette, menten elcsaptam. En ilyen dologban igy szoktam eljárni, a hol törvényes hatáskörömben ilyen szekáns, ilyen malveillens, ilyen mala fidest tanusitó eljárás megtorlását meggyőződésem szerint helyesnek és szükségesnek tartom. Igy járnék el most is, ha a képviselő ur nem olyan dolgot mondott volna, a miben nekem beavatkozásom nincsen. Én nem csaphatok el ezért senkit, sem a választási terminust nem változtathatom meg, mert ezt nekem, mint belügyminiszternek a törvény értelmében tennem nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez lehetetlen dolog, én az önkormányzatot respektálom, én az önkormányzatot reformálni kivánom, a képviselő urak azt mondják, megcsufitom és most a képviselő urak akarnak engem buzditani arra, hogy belenyuljak mélyen az önkormányzat törvényes jogaiba. Ezt nem tehetem, ezzel nem szolgálhatok, a másik részét a dolognak orvosolni fogom. Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Benedek János: T. ház! Nem veszem tudomásul a miniszterelnök ur válaszát, mert az egyáltalában nem volt válasz a hozzá intézett kérdésre, hanem egyszerüen mellé felelt a miniszterelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én egyenes kérdést intéztem, egyenes feleletet vártam. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én a miniszterelnök urnak, sem mint miniszterelnöknek, sem mint belügyminiszternek, sem mint magánembernek, sem személyét, sem tekintélyét egyáltalában nem bántottam, s nem volt szüksége arra az elkeseredésre, arra az izgatott hangulatra, a melylyel kérdésemre felelt és oly dolgokkal vádolt, melyekre én okot igazán nem szolgáltattam. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én kijelentettem, hogy nem akarom a miniszterelnök urat gyanusitani, hogy olyan pap, a ki vizet prédikál, mellé pedig bort iszik, mert én egyenes és igaz embernek szeretem tartani a belügyminiszter urat; azonban ez a paphoz való hasonlat még sem egészen sikerült, mert a belügyminiszter ur azt mondta, hogy kötelességet vagy erélyt nem tanul tőlem, vagy mástól; már pedig a jó pap holtig tanul. Egy kis erélyt nem ártana tanulni a miniszterelnök urnak, mert ebben a kérdésben nem járt el erélyesen.

Épen azokra a kérdésekre nem felelt meg, hogy vajjon gondolja-e, hogy a közigazgatás feladatait részrehajlatlanul fogja a választások idejében teljesiteni ez a szolgabiró, a ki már most, a választások küszöbén, ilyen hallatlan, még a Bach-korszakot is fölülmuló dolgokat csinál? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Összeilleszthető-e az a magánlak szentségével, ha korlátokat állit fel a hatóság, hogy lakásába hány vendéget hivhat meg valaki? Igazságos közigazgatás-e az, hogy ha a magánlak szentségét megsérti a hatóság azáltal, hogy oda garázda zsandár módjára behatol? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja a t. belügyminiszter ur, hogy nincs kimondva abban a rendeletben, hogy a közlekedés kormánypártnak szabad, ellenzékinek nem szabad, mert ott az van kimondva, hogy egyáltalában senkinek sem szabad. Felmutattam azt a hatósági engedélyt, melylyel a róm. kath. lelkésznek megengedte, hogy családjával együtt mehet mindenüvé. Családjához tartozik a cselédje, a kocsisa stb. mind. S épen ez a sérelmes, hogy csak azok közlekedhettek, a kiknek a szolgabiró ur megengedte és a kikről tudja, hogy az ő vizeit nem fogják zavarni!

Akárki informálta a t. miniszterelnök urat arról, hogy abban a kerületben izgatott hangulat van, nem mondott igazat, mert a hangulat abban a kerületben a legkevésbbé sem izgatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Csak a jegyzők izgatottak.

Benedek János: Ott voltunk egy páran. Oly nyugodtan beszéltek azok az emberek — a mint itt közbeszólás alakjában képviselőtársaim is kifejezték — oly méltóságteljesen viselte magát a nép, hogy én szeretném, hogy ha annak a népnek méltóságos magatartásával a miniszterelnök ur tanusitott magatartása megfelelő arányban volna, és hogy válaszában ő is annyira megőrizte volna méltóságát.

Elismerem, hogy igen erélyes és hatalmas ember a miniszterelnök ur. Erélyes és hatalmas ember a király is. Azonban mikor Margittára vagy valamelyik faluba bevonult egyszer a király ő Felsége és Kóbi nagyon előre talált tolakodni, és figyelmeztették, hogy ne tolakodjék annyira, előre, mert a király jön, Kóbi azt felelte: »Mit a király, hisz az nem a szolgabiró!« *(Tetszés.)* Nagy ur a miniszterelnök ur, de nagyobb ur a főszolgabiró, mert, ugy látszik, a miniszterelnök ur nem akarja megrendszabályozni és nem felel az én kérdésemre és igy mint belügyminiszter nem teljesiti kötelességét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igaz, hogy az autonomia körét nem sértheti meg a miniszterelnök ur azzal, hogy a központi választmány által már kitüzött határnapot megváltoztassa. Elismerem, hogy ez a kérelmem tévedésen alapul. De én csak azt mondtam, hogy azon a napon, a melyre a választás ki van tüzve, Érmihályfalván vásár lesz. Igy tehát az ottani nép vagy alkotmányos jogát gyakorolja, vagy létfentartásában lesz kényelen kárt szenvedni. Ha tehát nincsen is módjában a miniszterelnök urnak a választás napját megváltoztatni, hatalmában áll a vásár napját megváltoztatni.

Csak azt akarom még megemliteni, hogy nekem egyáltalában nem volt szándékom a miniszterelnök urat bántani. Az azonban, hogy a kérdéseimre ilyen haragosan felel, azt bizonyitja, hogy nincsen igaza. Mindezek után a miniszterelnök ur válaszát ily formában tudomásul nem vehetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Annak bizonyitékául, hogy én nem haragosan feleltem, szolgáljon az, hogyha általában meg lehetne engem a politikai diskusszió terén haragitani, most megharagudhattam volna méltán, mert olyanokat mondott a t. képviselő ur, a melyekért igazán meg lehet haragudni. Én még sem haragszom most sem, azelőtt még kevésbbé haragudtam.

Hisz most már csaknem a sértéssel határos módon azt mondta, hogy az a hangulat, a mely ott van, olyan méltóságos, hogy bár az én válaszom lenne olyan méltóságos, mint az ottani választók hangulata. És lássa, én még ezért sem haragszom. Hanem hát temperamentumosan feleltem és fogok felelni mindannyiszor, a mikor nem tartom helyénlévőnek a dolgot.

Lukáts Gyula: A szolgabirónak feleljen temperamentumosan!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát most sem haragszom, megmondom igenis hangosan és temperamentumosan, mert reagálni szokott én bennem minden, a mi érzéseimet felkelti és bántja olyankor, mikor igazságtalanul látom magamat megtámadva.

Pedig most is igazságtalan volt a képviselő ur, mert azt mondja a képviselő ur ebben a perczben, hogy a miniszterelnök nem válaszolt és kötelességét nem akarja teljesiteni.

Pichler Győző: Ugy van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát Pichler ur szerint ugy van, pedig nem ugy van és ha valakinek általában oka lenne megharagudni, erre csakugyan megharagudhatnám. De én sem Pichler ur közbeszólásáért, sem ezért nem haragszom.

Hát én kötelességemet teljesitettem. Választ adtam minden pontra. Kötelességemet teljesitettem, teljesiteni fogom, hiszen már előbb intézkedtem, mintsem a képviselő ur megkérdezett. Hát lehet-e akkor engem megvádolni azzal, hogy én kötelességemet nem teljesitem? A képviselő ur csak azt mondta, hogy csak nem azon a módon vonták vissza a rendeletet, de ő sem akart egyebet, mint hogy visszavonják. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Mást is kérdezett!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát azt mondtam, hogy azon a módon is visszavonatom. Tehát nem mellékesen válaszoltam, hanem érdemileg.

Egyben nem teljesitem a képviselő ur kivánságát: hogy azonnal függeszszem fel a szolgabirót. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez kell!)*

Nessi Pál: Majd a Lipótmezőre küldjük! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Engedelmet kérek, vigyázzon Nessi Pál ur, mert ha künn a folyósón megkérdezem, igazam van-e, azt fogja mondani, hogy igazam van. *(Derültség a jobboldalon.)*

Nessi Pál: Soha!

Széll Kálmán miniszterelnök: Vigyázzon és biztositom, mert igaz ember, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* itt is megmondaná, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* — sohase védjék őt, nincs szüksége rá, mert én nem bántom őt, — itt is megmondaná, csak azért nem mondja meg, mert nincs joga szólni, hanem ott künn igenis van joga szólni, ha megkérdezem.

T. i. ha igy van a dolog, akkor ne azt mondják a képviselő urak, hogy nem válaszolok, hogy kitérőleg válaszolok, hanem mondják, hogy azt, a mit önök akarnak, vagy önök tartanak helyesnek, azt én nem tartom helyesnek és nem teszem. Ebből azonban nem az következik, hogy nem válaszolok és kötelességemet nem teljesitem, csakhogy én ugy fogom fel a dolgot, hogy már intézkedtem; ujból is fogok intézkedni, hogy az a rendelet ujabb módon vonassék vissza, mert helytelen. Feleletre vonom azt a szolgabirót, de hogy én rögtön lefejezzem, mint a hogy az urak kivánják *(Élénk tetszés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*, azt nem tehetem. Hiszen nem bántott azért még senkit sem jogaiban, hanem képtelen dolog, a mi történt és azért kétségtelenül meg fogja a magáét kapni, de hogy rögtön fel kellene őt moraliter akasztani, vagy lefejezni, az más kérdés, az statáriális eljárás volna, a mit a képviselő urak nekem tanácsolnak; mondják, hogy nem helyes a válaszom, de ne mondják, hogy nem válaszolok kérdésükre.

A mi a vásárt illeti, nem azt kérte tőlem, hogy a vásárt tegyük át más napra, hanem azt kérte, hogy a választási napot módositsam, a mit nem tehetek. Tessék kérelmet intéztetni az illetők részéről — máskép nem is lehet — rögtön, sürgönyileg a kereskedelemügyi miniszterhez és én pártolni fogom a kereskedelemügyi miniszternél, hogy a vásár elhelyeztessék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Benedek János: T. ház! A kérdésem utolsó részére vonatkozó válaszát a miniszterelnök urnak tudomásul veszem, az első részre vonatkozó választ azonban nem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

T. képviselőház! Pichler Győző képviselő ur a mai napra bejelentett interpellációját a szombati ülésben kivánja előterjeszteni.

A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésnek napirendjét fogják képezni a földmivelésügyi, kereskedelemügyi és pénzügyminiszter urak által adandó, ma bejelentett válaszok.

Méltóztatik ehhez hozzájárulni? *(Általános helyeslés.)* Akkor a napirendet ilyen módon állapitom meg és a mai ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 25 perczkor.)

121. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 12-én, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása a Fogarassy Zsigmond választása ellen beadott kérvény visszavonása tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a ház 1903. évi költségvetése tárgyában. — A pénzügyminiszter válasza Csávolszky Lajos képviselőnek a brüsszeli czukorkonferenczia, Nessi Pál képviselőnek az általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok s Barabás Béla képviselőnek az aradi kincstári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése iránt előterjesztett interpellácziójára. — A földmivelésügyi miniszter válasza Kovács Gyula képviselőnek az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő-társulat ártérfejlesztési ügye tárgyában előterjesztett interpellácziójára. — A kereskedelemügyi miniszter válasza Bedőházy János képviselőnek az 1895. évi VII. t.-cz végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése, Reich Aladár képviselőnek a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése, Szalay László képviselőnek a kassai vasuti utátjáró átalakitása, Okolicsányi László képviselőnek a kassa-oderbergi vasutak magyarországi főigazgatósága által egy pályázat alkalmával a magyar iparvállalatoknak mellőzése, Rátkay László képviselőnek a villamos vasutak által okozott balesetek s végül Kovács Pál képviselőnek a budapesti ker. betegsegélyző pénztárnál panaszolt visszaélések tárgyában előterjesztett interpellácziójára. — Az állami számvevőszék jelentésének benyujtása a folyó év pótnegyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Lázár Árpád jegyző vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat Szőts Pál, az azok ellen felszólalókat pedig Farkas József jegyzők jegyzik.

Méltóztassanak a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa az 1902. junius 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a kir. Curia átiratát, a vonatkozó végzéssel együtt, mely szerint a Fogarassy Zsigmond orsz. képviselő választása ellen beadott kérvény alapján folyamatba tett eljárást, a kérvénynek visszavonása folytán, a Curia megszüntette.

Tudomásul szolgál, nevezett képviselő azonban csak akkor fog végleg igazoltatni, ha a Curiától veendő értesitésből kitünik, hogy ezen választás érvényessége ellen az 1899. XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be a kir. Curiához.

Egyéb előterjesztése az elnöknek nincs.

Szőts Pál jegyző: Baross Jusztin, a gazdasági bizottság előadója!

Baross Jusztin: T. ház! A gazdasági bizottság a háznak 1903. évi költségvetését a tegnapi ülésben tárgyalván, azt megállapitotta s az erre vonatkozó jelentését (Irom. 172) a t. háznak beterjeszteni rendelte. Van szerencsém ennek következtében a gazdasági bizottságnak erre vonatkozó jelentését a jövő évi költségvetéssel együtt a t. ház elé terjeszteni. Kérem annak kinyomatását, szétosztását és napirendre való tüzését.

Elnök: Méltóztatnak elrendelni ennek a jelentésnek és a ház hozzá mellékelt költségvetésének kinyomatását és szétosztását.

Minthogy kivánatos, hogy a ház a szünet előtt saját költségvetését okvetlenül megállapitsa s az a ház által már megállapitva illesztessék be az állami költségvetésbe és minthogy a költségvetés egészen a régi alapokon nyugszik, azt talán a holnapi ülés folyamán tárgyalni is lehetne. *(Helyeslés.)* A holnapi ülés folyamán ugyis lesz egy elnöki előterjesztésem az uj ország-

házba való költözködésre nézve. *(Helyeslés).* Tehát beleegyezik a t. ház abba, hogy a ház költségvetése és ezzel kapcsolatosan az elnöki előterjesztés az uj országházba költözködés módozataira nézve a holnapi ülés elején tárgyaltassék. *(Helyeslés.)*

Most következik a napirend. És pedig először válaszolni fog a pénzügyminiszter ur Csávolszky Lajos képviselőnek a brüsszeli czukorkonferenczia tárgyában hozzá intézett interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Csávolszky Lajos képviselő ur egy interpellácziót intézett hozzám a czukorbehozatali vám leszállitása tárgyában. Midőn ez az interpelláczió hozzám intéztetett, *(Halljuk!)* akkor a brüsszeli konferenczia tárgyalásai javában folytak, és igy azt hiszem, természetesnek találja a t. képviselőház, hogy akkor nem siettem a válasz megadásával, mert egy ily nagyfontosságu ügyben, a melynek esélyei napról-napra, sőt mondhatni, óráról-órára változnak, nem kellő időben kormánynyilatkozatokat tenni nemcsak szokásellenes, de egyenesen czélszerütlen, sőt káros lehetett volna. Most, t. képviselőház, a brüsszeli konferenczia bevégezte működését és annak eredményei a nyilvánosság előtt állanak, ugy, hogy ma már nem forog fenn akadály a tekintetben, hogy erre az interpelláczióra válaszoljak. Azonban, a mint a t. képviselőház válaszomból méltóztatik majd látni, ma sem vagyok abban a helyzetben, hogy minden kérdésre kimerítő és részletes választ adhassak. *(Halljuk!)*

Az első kérdés, a melyet a t. képviselő ur hozzám intéz, az, hogy a brüsszeli czukorkonferenczián Anglia által felvetett követelésekkel szemben a czukorbeviteli vám leszállitását illetőleg milyen állást foglal el a pénzügyminiszter.

Hát, t. képviselőház, hogy minő álláspontot foglalok és foglaltam el a multban minden oly intézkedéssel szemben, a mely a czukortermelést mesterségesen fejlesztette és a mely ennek következtében szükségképen túltermelésre kellett, hogy vezessen, és ennek a nagyfontosságu iparágnak válságát kellett, hogy maga után vonja, hogy ezzel szemben minő álláspontot foglaltam el, az kiderül azokból a nyilatkozatokból, a melyeket szerencsém volt itt a képviselőházban egynéhány év előtt tenni, a midőn, a mint méltóztatnak talán visszaemlékezni, egy nagy és heves czukorprémium-vita folyt le ebben a házban. Már akkor jeleztem abbeli felfogásomat, hogy minden olyan intézkedés, a mely mesterségesen fokozza a czukortermelést, és ezáltal természetellenes túltermelésre vezet, kriziseket rejt magában, veszélyes és ennélfogva addig, a mig el nem törölhető az ilyen intézkedés, az nem egyéb, mint egy szükséges rossz. Hogy akkor ezen felfogásom daczára nem voltam abban a helyzetben, hogy a prémiumok eltörlése iránt tehettem volna javaslatot, ez tisztán csak arra a körülményre volt visszavezethető, a mint azt számtalanszor hangsulyoztam, hogy egy ilyen kérdésben, a mely nemzetközi természetü, egyoldalulag eljárni veszedelmes lett volna, a menynyiben, ha mi egymagunk töröljük el abban az időben a prémiumokat, czukor-iparunkat rögtönösen a legnagyobb válságnak tettük volna ki. Már akkor jeleztem, hogy egy ilyen kérdéshez hozzányulni csak akkor lehet, midőn az összes érdekelt czukortermelő államok szintén hajlandók az ilyen kedvezményeket eltörölni. Most, t. képviselőház, ennek az ideje elérkezett és a brüsszeli czukorkonferenciának épen az volt a czélja és feladata, hogy tanácskozzék azon intézkedések felett, a melyek szükségesek arra nézve, hogy a czukor-iparnak a mesterséges prémiumok, még pedig termelési és kiviteli prémiumok által előidézett túltermelése és az abból származott krizise milyen módon volna enyhithető és illetőleg ennek káros következései mily módon volnának elhárithatók. Mivel tehát a tárgyalás ezen tárgy körül forgott, első sorban a prémiumok teljes megszüntetése körül, szükségképen fel kellett merülnie a czukorbehozatali vám leszállitása kérdésének is, tehát ugyanannak a kérdésnek, a melyre t. képviselőtársam interpellácziója vonatkozik. A czukorbehozatali vám leszállitásával pedig annál inkább kellett a konferenciának foglalkoznia, mert a nélkül, a prémiumok egyszerü megszüntetésével, nem lehetett volna elérni azt a czélt, a melyet a konferenczia maga elé tüzött.

A mi már most a képviselő ur által felvetett kérdést illeti, hogy minő álláspontot foglalok el vagy foglal el a magyar kormány ezzel a kérdéssel szemben, erre csak azt jelezhetem, hogy nem foglalhatunk el más álláspontot a behozatali vám leszállitása tárgyában, mint a melyet a többi érdekelt európai államok is elfoglaltak, mert ha más álláspontra helyezkedünk és nem járulunk hozzá a brüsszeli konferenczia többségének határozatához, akkor izolált helyzetbe jutottunk volna, alkalmazták volna ellenünk a büntető vámokat és egyszerre elvesztettük volna kiviteli piaczainkat; már pedig, ha elveszitjük azokat a piaczokat, a melyekre eddig sikerült czukrot kiszállitanunk, nemcsak nem valószinü, de egyenesen lehetetlen, hogy azok helyett hamarosan más kiviteli piaczokat szerezhettünk volna czukortermelvényeink feleslegei számára. Ez válaszom az első kérdésre.

A második kérdés ez volt *(olvassa)*: »A behozatali vám leszállitása, valamint a czukorkiviteli prémium teljes megszüntetése tárgyában Ausztria és Magyarország kormánya a német birodalom kormányával egyértelmüleg jár-e el a czukorkonferenczián vagy pedig tekintet nélkül a német birodalom által szándékba vett lépésekre?«

Erre a kérdésre nézve, t. képviselőház, azt jelenthetem, hogy a mi kormányunk kiküldöttei minden kérdésben teljes egyetértésben jártak el a német birodalom kormányának kiküldöttei-

vel és egymást támogatták. És felhasználom az alkalmat annak a kijelentésére, hogy azok a hiresztelések, a melyek egyes külföldi lapokban megjelentek és a melyekben az foglaltatik, hogy mi panaszkodtunk volna a miatt, hogy a német birodalom kiküldöttei nem kellő loyalitással támogatták volna a mi kiküldötteinket, mondom, ezek a hiresztelések minden alapot nélkülöznek, mert részünkről ilyen panaszra ok nem forgott fenn. A német birodalom kiküldöttei teljes loyalitással támogattak bennünket és viszont mi velük minden kérdésben egyöntetüen jártunk el.

Nem vonom kétségbe, t. képviselőház, miszerint kivánatos lett volna, hogy a czukorbehozatali vámok leszállitása ne rögtönösen történjék, hanem fokozatosan, lassubb tempóban, hogy ezáltal könnyebb legyen a czukoriparnak a változó viszonyokhoz alkalmazkodnia. Ebben a javaslatunkban, a melyet a mi kormányunk küldöttei tettek, a német birodalom küldöttei szintén támogattak minket, azonban a többi államok ellenzése miatt ezen kivánságunk nem ment teljesedésbe; ellenben sikerült elérnünk azt, hogy az a surtaxe, vagyis az a behozatali vám, a melyet az angol kormány eredetileg öt frankban kivánt megállapittatni, hat frankra emeltetett fel.

A harmadik kérdés, a mely az interpelláczióban foglaltatik, ez *(olvassa)*: »Mit szándékozik a pénzügyminiszter ur a sulyos válsággal fenyegetett czukoripar megmentésére tenni, ha Anglia a kilátásba helyezett rendszabályokat életbelépteti?«

Ez az a kérdés, t. ház, a melyre nem vagyok abban a helyzetben, hogy ma kimeritő nyilatkozatot tehessek. A brüsszeli konferenczia által teremtett helyzet még nincs véglegesen tisztázva és annak eredményei még nincsenek véglegesen kialakulva, hogy ugy fejezzem ki magamat: kijegeczesedve. Habár valószinü, hogy az összes résztvett államok ratifikálni fogják az ott létrejött megállapodásokat, ez tényleg még ma nem következett be, és igy ez a kérdés még nyitva van. Miután pedig nekünk feladatunk az, hogy a tényleg fennálló, illetőleg a végleg megalakuló állapotokhoz alkalmazzuk azokat az intézkedéseket, a melyeket a czukoripar válságos helyzetének szanálása érdekében tenni kötelességünk, addig, a mig a helyzetet egészen tisztázottan és végleg megalakultan magunk előtt nem látjuk, természetesen ezen rendszabályok iránt sem nyilatkozhatunk. Miután azonban a brüsszeli czukorkonferenczián létrejött egyezmény ratifikálása a törvényhozásnak van fentartva és ez törvényjavaslat alakjában fog a t. képviselőház elé kerülni: azt hiszem, majd akkor lesz ideje és helye annak, hogy megtegye a kormány javaslatait azon intézkedésekre nézve, a melyeket szükségeseknek tart arra, hogy a czukoriparnak válságos helyzetén, a mennyire csak állami eszközökkel lehet, segitsünk.

Ezek azok, a miket az interpellácziora válaszolni kötelességemnek tartottam és kérem a t. képviselőházat, hogy méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, kérdem a t. házat, hogy tudomásul veszi-e a pénzügyminiszter urnak Csávolszky Lajos képviselő ur interpellácziójára adott válaszát, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a pénzügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a pénzügyminiszter ur válasza Nessi Pál képviselőnek az általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok tárgyában hozzá intézett interpellácziójára.

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Nessi Pál képviselő ur a következő interpellácziót intézte hozzám *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy azon esetekben, ha valamely zálogleélkölcsönök adásával foglalkozó intézet a kölcsönnel terhelt ingatlant megvásárolni kénytelen, és a kölcsönt nem törölteti a telekjegyzőkönyvben, a pénzügyigazgatóságok annak daczára, hogy az összes törvényes kellékek megvannak, ilyen esetben a kamatokat az általános jövedelmi pótadóba nem számitják be, és illetve e tekintetben különböző az eljárás az országban.

2. Szándékozik-e intézkedni rendeleti uton, hogy az összes pénzügyigazgatóságok, valamint a budapesti kir. adófelügyelő is, ezen kamatok 10%-át az általános jövedelmi pótadóba beszámitsák?«

T. ház! Azon kérdésekkel, a melyek ezen interpelláczióban foglaltatnak, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* én teljesen tisztában vagyok és megvan azokkal szemben határozott nézetem, és ha mégis azt kérem a t. interpelláló képviselő urtól és a t. képviselőháztól, hogy méltóztassanak eltekinteni attól, hogy ez alkalommal erre az interpellácziora érdemleges választ adjak, annak magyarázata abban rejlik, hogy ez a kérdés ez idő szerint a legfőbb kompetens fórum, t. i. a közigazgatási birósag előtt áll eldöntés végett, s a dolog ilyen stádiumában sem időszerü, sem czélszerü nem volna egy kormánynyilatkozattal praejudikálni a kérdésnek, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* vagy legalább azt a szinezetet adni a dolognak, mintha a kormány praejudikálni akarna. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)* Épen azért azt a kérést intézem a t. képviselő urhoz és a t. képviselőházhoz, méltóztassék megengedni, hogy erre a kérdésre érdemlegesen ez alkalommal ne válaszoljak, és méltóztassanak ezen válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! Én teljesen méltánylom azon indokokat, a melyek az igen t. pénzügyminiszter urat arra inditják, hogy interpellácziómra most érdemleges választ ne adjon. Én ezt, mint előzetes választ tudomásul

is vagyok hajlandó venni, fentartván magamnak, hogy akkor, a midőn ez a kérdés már elbirálás tárgyát képezte azon fórumoknál, a melyekre a t. pénzügyminiszter ur hivatkozott, interpellácziómat ujból előterjeszthessem, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Uj választ kérjen!)* vagyis uj választ kérjek. A választ most tudomásul veszem.

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház a pénzügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Következik a pénzügyminiszter válasza Barabás Béla képviselőnek az aradi kincstári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése iránt hozzá intézett interpellácziójára.

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Barabás Béla képviselő ur egy interpellácziót intézett hozzám az aradi hidak állapota tárgyában, és ebben az interpellácziójában azt kérdezi, van-e tudomásom arról, hogy az Arad városa és az aradi vár között lévő Maros-hid és az azzal kapcsolatos ártéri hidak, a melyek a magyar kincstár tulajdonát képezik, a lehető legrosszabb állapotban vannak, olyannyira, hogy a bekövetkezhető veszedelemért a kezelő állami hivatalok a felelősséget nem vállalják s a rendőri hatóság a közlekedést maholnap kénytelen lesz beszüntetni? Azután azt kérdi a t. képviselő ur: tudja-e a pénzügyminiszter, hogy ezen hidak vámjövedelmeit, valamint az ezzel kapcsolatos révjog évi bevételeit együttvéve, ezen hid folytonos javitása és jó karban tartásának kiadásai és költségei messze túlhaladják és ebből kifolyólag a kincstárra évenkint mintegy 10—15.000 korona közvetlen kár háramlik. És végül azt kérdi a t. képviselő ur, hajlandó-e a kormány intézkedni, hogy ezek a hidak sürgősen megépittessenek, vagy ha erre nem volna hajlandó, hajlandó-e Arad városával oly megállapodásra jönni, hogy a révjog, illetőleg a vámszedési jog átengedése mellett Arad városa vállalja el ezen hidak felépitésének kötelezettségét?

Erre az interpellácziára azt válaszolhatom, hogy arról igenis van tudomásom, hogy az aradi hidak, a melyek itt emlitve vannak, nincsenek jó karban, de hogy oly közvetlen és imminens veszély forogna fenn, a mit a képviselő ur jelez, arról nincs tudomásom, arra vonatkozólag semmiféle hivatalos értesitést nem nyertem, már pedig az ott lévő állami hivatalok, ugy a pénzügyi igazgatóság, valamint az államépitészeti hivatal kötelességüknek tartották volna, ha az állapot ilyen veszélyes, e tekintetben hivatalos jelentést tenni. Hogy a hidak nincsenek jó karban, azt igen tudom, mert hiszen évről-évre tényleg tatarozni, javitani kell, de épen ezen tatarozások és javitások oly karba hozzák a hidakat, hogy azokon közvetlen veszélytől tartani nem lehet.

Az aradi hidak ujjáépitésének kérdése már régi kérdés, a mely a kormány és az érdekelt törvényhatóságok és Arad városa között hosszu tárgyalásnak anyagát képezte. És ha eddig nem tudtunk végleges eredményre jutni e tekintetben, azt egyrészről az okozta, hogy nem sikerült az érdekelt felekkel megállapodásra jutni, másrészről pedig a kormánynak, illetőleg az államkincstárnak más jelentékeny és még rosszabb karban levő hidaknak felépitésével kellett foglalkoznia, a melyek igen jelentékeny kiadásokat okoztak, és itt megemlithetem, hogy a tokajrakamazi, a petrinjai, a soborsini és a károlyvárosi hidakat kellett időközben felépiteni, a melyek a kincstárnak igen tetemes pénzáldozatába kerültek.

A mi azt illeti, hogy ezek a folytonos tatarozások és javitások oly sokba kerülnek, hogy ezek a hidvámnak és a révjognak bevételeit felülhaladják, erre nézve csak annyit mondhatok, hogy ha hosszabb évek sorozatának átlagát veszszük számitásba, akkor ez az állitás nem felel meg a tényeknek, mert az, a mint az átlagos számitás mutatja, mintegy 22.000 korona évi tiszta jövedelmet mutatott eddig és igy nem haladják felül a tatarozási költségek a bevételeket.

A mi azt illeti, hogy szándékozik-e a kormány intézkedni a hidak felépitése iránt, erre nézve ma még határozott nyilatkozatot nem tehetek. Tény az, hogy, ismerve a hidak kedvezőtlen helyzetét, egy hónappal az interpelláczió megtétele előtt, vagyis április hó elején ujból megindittattam a tárgyalást ezen hidak dolgában, a mi igazolja azt, hogy a kormány figyelme kiterjed ezen kérdésre és hogy a hidak állapota a kormány figyelmét nem kerülte ki. A tárgyalás tehát folyamatban van és ezen tárgyalásnak eredményétől fog függeni annak a kérdésnek eldöntése, hogy vajjon czélszerübb-e, hogy az állam épitse fel a hidahat, vagy czélszerübb a másik módozatot választani. Annyit már most is jelezhetek, hogy a vámszedési és révjog az államnak hasznot hajtó joga lévén, én részemről nem vagyok jogositva azokat ellenszolgáltatás nélkül bárkinek, és igy a városnak sem, átengedni. Ellenszolgáltatás mellett igenis létrejöhet egy megállapodás, és már itt is jelezhetem azt, hogy ennek az ellenszolgáltatásnak nem kell szükségképen abban állania, hogy készpénz ellenében vásárolja meg a város ezen jogokat. Ezen ellenszolgáltatás abban is állhat, — és ez esetben nincs kizárva, hogy a megállapodás létre fog jönni — hogy a város elvállalja a hidak felépitését és az állam ennek ellenében hasznot hajtó jogait a városnak átengedi.

De hogy miképen fog eldöntetni ez a kérdés, az a most folyamatba tett tárgyalástól függ. Mindenesetre kijelenthetem, hogy a kormány figyelemmel kiséri ezt a kérdést, és óhajtása az, hogy az mielőbb a város és a vidék érdekében megoldást nyerjen. Ez az, a mit az interpelláczióra válaszolni kötelességemnek tartottam. Kérem a t. házat, méltóztassék ezt tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, kérdezem a t. háztól, tudomásul

veszi-e a választ? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a Kovács Gyula képviselő urnak a földmivelésügyi miniszterhez intézett interpellácziójára adandó válasz az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő-társulat ártérfejlesztése ügyében.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Kovács Gyula képviselő ur a következő interpellácziót intézte hozzám *(olvassa)*: »Minthogy az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő-társulat ártérfejlesztési munkálata, arra tekintettel, hogy az ártérfejlesztés alapjául szolgáló lejtmérésnek tökéletlen volta az ártérfejlesztési tárgyalások folyamán beigazoltatott, s arra is tekintettel, hogy a megnevezett társulat a műszaki ártérfejlesztés alapjául vett különböző vizszin alá eső területek egymás közötti hozzájárulása arányát megállapitó 41.055/1898. számu földmivelésügyi miniszteri határozat jogerőre emelkedését, vagyis a közigazgatási biróság ide vonatkozó itéletét be sem várva, a 11-es osztályozási bizottságot e nélkül alakitotta meg, s ez eljárását meg is kezdette, igy a társulat közgyülése az osztályozást és kivetési kulcsot egy oly bizottság munkálata alapulvételével állapitotta meg, mely bizottság megalakitása törvényes alappal sem birt; végre tekintettel arra, hogy az ily alapon létrejött társulati közgyülési határozatot a másodfokban eljárt hajduvármegyei alispán egész terjedelmében megsemmisitette, s igy a megnevezett társulat ártérfejlesztési eljárása nem sorozható az oly társulatok ártérfejlesztései közé, melyeknek eljárása minden tekintetben törvényes uton folyt le: kérdezem az igen t. földmivelésügyi miniszter urtól, hajlandó-e a mult évi 94 348/V. szám alatt kibocsátott azon rendeletét, melyben az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő-társulatnak engedélyt adott arra, hogy a kiterjesztett ártérre a kivetéseket már a folyó 1902-ik évtől kezdve teljesithesse, hatályon kivül helyezni, ezáltal a megsértett jogrendet helyreállitani s több száz kisbirtokos jogos érdekeit a megnevezett társulat túlkapásaival szemben védelembe venni, végre a törvényesség mellőzésével létrejött ezen ártérfejlesztési munkálatokat legfőbb felügyeleti jogánál fogva egész terjedelemben megsemmisiteni.«

Előre bocsátom, t. ház, hogy annak idején a törvényhozás nem könnyen határozta el magát arra, hogy az u. n. fensiki területeket az ártérbe és a teherviselésbe bevonja. Van és szólt bizonyos méltányosság a mellett, hogy a mely területek annyi éven át nem járultak a vizszabályozáshoz és annak terheihez, azok ezentúl se járuljanak hozzá. Azonban tekintettel arra, hogy a Tisza vizszine és az árviz boritásai lényegesen emelkedtek, a törvényhozás kényszerhelyzet előtt állott; mert hogy ha nem vonja be ama területeket, a melyek az árviz veszélyének szintén ki vannak téve, akkor a törvényhozás abba a helyzetbe jut, hogy kénytelen segélyt nyujtani, mert az ősi árterületek nem birják azon terheket, a melyek általa lettek volna viselendők. Ezt általánosságban előre bocsátom.

A mi már magát a fenforgó kérdést illeti, itt arról van szó, mint az interpelláló képviselő ur is jelezte, hogy az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő társulat, mely annak idején egyezményes alapon alakult, árterületét műszakilag fejlesztette. Ehhez a társulatnak kétségtelenül joga volt. A számokból az látszik, hogy az ősi egyezményes árterület volt 247.710 kat. hold, a műszaki árfejlesztés után a terület, a mint a t. képviselő ur is jelezte, 354.577 kat. hold lett, és e szerint 106.867 kat. hold az az uj terület, a mely bevonatott az ártérbe. Meg kell azonban jegyeznem, hogy ebbe az uj területbe fensiki ártér czimén aránylag kis rész vonatott be, t. i. fensiki ártér czimén csak 18.299 kat. holdat vontak be, a többi pedig, az 1830-iki vizszin alá eső terület, vagyis olyan terület. a mely annak idején lett volna tulajdonképen bevonandó, és igy csak az 1830-iki árterület pontos kimutatása folytán jött be az ártérbe.

A mi azt a kérdést illeti, hogy az ártérfejlesztés mily stádiumban van, arra nézve mondhatom, hogy az ártérfejlesztés teljesen jogerőre emelkedett még 1899-ben, azon az ártérfejlesztésen változtatni nincs jogom. Mellékesen jegyzem meg, hogy akkor, a mikor a műszaki ártérfejlesztés ügyében határoztam, intézkedtem, hogy 25.034 kat. hold, a melyeket be akartak vonni, ne vonassék be. Többek közt azon a vidéken is, a mely iránt a t. képviselő ur érdeklődik, nevezetes területek hagyattak ki az ártér keretéből, és pedig ebből a 25.034 kat. holdból Hajdu-Böszörmény és a közel eső vidéken kihagyatott: Hajduszoboszlón 3398 kat. hold, Angyalházán 222 kat. hold, Hajdu-Nánáson 2087 kat. hold, Hajdu-Böszörmény határán 994 kat. hold, Balmaz-Ujváros on 1909 kat. hold.

Tovább menve, kötelességem, t. ház, előadni, hogy az ártérfejlesztés megállapitásánál a vizszinek egymásközti aránya is meg lett állapitva, és miután a vizszinek egymásközti arányának megállapitása ellen a közigazgatási birósághoz folyamodtak, a közigazgatási biróság mint független biróság azt a határozatot, a melyet én hoztam ebben a tárgyban, változatlanul fentartotta. Az osztályozás következvén, ennek folyamán történt, hogy a társulat közgyülésének határozata ellen közbevetett felebbezés folytán Hajdu megye alispánja a munkálatokat megsemmisitette, és pedig két okból.

Az egyik ok az volt, hogy nem tartatott meg a helyes sorrend, mert ugyanabban az ülésben, a melyben az árvizszinek egymásközti aránya iránt hozatott határozat, választatott meg a 11 tagu osztályozási bizottság. Ez az egyik. A másik indok az volt, hogy az osztályozás a kataszterre lett alapitva, pedig a kataszteri tiszta jövedelem ily alapul nem szolgálhat.

Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy a mi

az elsőt illeti, hogy ugyanis a sorrendet nem tartották be, erről lehetne szólni talán akkor, ha a vizszinek egymásközti aránya nem azokban a számokban lett volna általam és a közigazgatási bíróság által megállapitva és elfogadva, a melyekkel azt a társulat javaslatba hozta. Igy azonban a dolgon magán semmit sem változtatott az a körülmény, hogy a tizenegy tagu bizottságot akkor alakitották, a mikor a vizszinek arányára nézve tettek javaslatot. Ez az egyik.

A másik indok, a kataszterre való utalás, azért nem állhatott meg, mert a kataszteri tiszta jövedelmet alapul venni egy ármentesitő társulatnál sem volna ugyan helyes, *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* itt azonban nem csupán a kataszteri jövedelem vétetett alapul, hanem alapul vétettek a vizboritások és egyéb körülmények is, a melyek az ügy megitélésére szolgálnak. Ennélfogva az alispán határozatát feloldanom és megfelelő eljárásra a delegált jász-nagy-kun-szolnokmegyei alispánt utasitanom kellett.

Ha már most azt kérdezi a t. képviselő ur, hogy mi lesz a további eljárás, a törvény értelmében érdemileg határozni az illetékes fórum van hivatva, én csak annak idején, ha felfolyamodás adatik be, alaki szempontból, a törvény meg nem tartása vagy helytelen alkalmazása miatt, leszek hivatva hozzászólni. Ha az alispán, a mit remélek, a törvényt helyesen fogja alkalmazni és be fogja tartani, kénytelen leszek az alispáni határozatot fentartani; ha pedig a törvény meg nem tartatik, vagy helytelenül alkalmaztatik, akkor a törvény által biztositott jogommal fogok az osztályozás tekintetében élni. Megjegyzem, hogy a ki nincs megelégedve akár az ártérfejlesztési, akár az osztályozási határozattal, annak a törvény rendes utja még mindig fenn van tartva.

Felvetette a t. képviselő ur az ideiglenes kivetések kérdését is. A t. képviselő ur interpellációjában maga elismerte, hogy a törvény igenis ad felhatalmazást bizonyos ideiglenes kivetésekre, csak ő nem találta azt helyesnek, hogy jelen esetben az ideiglenes kivetés alkalmaztatott és ezt mintegy magában álló esetet tünteti fel. Ebben a t. képviselő ur téved, mert hasonló esetekben egyformán jártak el mindig. Épen a t. képviselő ur közelében, a középtiszai társulatnál, a heves-szolnok-jászvidéki társulatnál mindig ilyen kivetés történt. De ebben a dologban én nem határoztam a nélkül, hogy a tiszai társulatok összessége autonom közegének, a tiszavölgyi társulatnak véleményét meg ne hallgattam volna. Ez javaslatba hozta, hogy kivételkép 1902-től az ideiglenes kivetés alkalmaztassék. Nem tettem ezt a nélkül, hogy mikor az ideiglenes kivetésekre engedélyt adtam, ki ne mondtam volna, hogy itt leszámolásnak lesz helye az osztályozási és a kivetési kulcs jogerős megállapitása után, tehát senkin sérelem nem történhetik. Az ugyanis nem méltányos, hogy évekig azok fizessék a terhet maguk, a kik a régi egyezményes alapon voltak bevonva, azok pedig semmit se fizessenek, a kik ujabban vonattak be. De talán az illetők érdekében sem helyes, hogy évekig függőben maradjon a kivetés és egyszerre nagyobb összeg vettessék ki rájuk.

Igy áll a dolog. Hogy a megterheltetés különben nem olyan sulyos, mint azt a t. képviselő ur hinni látszik, méltóztassék megengedni, hogy néhány adatot felsoroljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egész Tiszavölgyén 42 társulat van. Ezek között legkedvezőbb viszonyban van azon társulat, a melyről a t. képviselő ur szól. Szolgálhatok a t. képviselő urnak részletes kimutatásokkal, hogy mennyit fizetnek más társulatok tagjai átlagban egy kat. hold után. 4 K 11 fillért fizetnek a felső-szabolcsi, 4 K 60 fillért a nyirvizszabályozó, 3 K 20 fillért a heves-szolnok-jászvidéki-társulatnál; az alsó-szabolcsinál pedig átlag holdankint 47 fillért. A ki ismeri az alsószabolcsi társulatnál lévő viszonyokat, mondhatom, az csak irigyelni fogja azon helyzetet, mely ott a t. képviselő ur szülőföldjén uralkodik.

Még csak engedtessék meg nekem, hogy speczialiter arról a területről, a melyre a t. képviselő ur gondol, külön is szóljak, t. i. az angyalházi közbirtokosság területéről. Az angyalházi közbirtokosság fizetett előbb 5902 hold után 733 koronát, most fog fizetni 6300 hold után 863 koronát, átlag 14 fillért. Mondhatná a képviselő ur, és teljes joggal, hogy necsak a közbirtokosságról szóljak, hanem az angyalházi egyes birtokosokról is. Én semmit eltitkolni nem kivánok, ezért az egyes birtokosokról is közlöm az adatokat. Itt 2850 katasztrális hold szántóföld vonatott be, legnagyobb részt mint fensiki terület s erre a 2850 holdra 741 korona esik.

Molnár Jenő: De ha ott nincs viz!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Azt méltóztatik mondani, hogy ott nincs viz; méltóztassék megvárni, mig egy áradás lesz, hogy akkor lesz-e viz.

Molnár Jenő: Angyalházán sohasem lesz!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Abból, hogy addig, mig a Tisza folyó szabadon csatangolt, nem volt viz, semmi sem következik. Tehát ezen szántóföldre, mely ujonnan vonatott be, sem esik több, mint 26 fillér katasztrális holdankint.

Ezekből méltóztatnak látni, hogy iparkodtam ezen ügyben igazságosan és méltányosan eljárni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Méltóztatnak azt is látni, hogy a terheltetés oly minimális, melyet az adott viszonyok közt az érdekeltség igenis viselhet.

Még egyet kell megjegyeznem. A t. képviselő ur ugy tüntette fel a dolgot, mintha ott a kisbirtoknak harcza volna a nagybirtokkal. Én igyekeztem informáltatni magamat, de ily küzdelemnek, ily harcznak az ottani vidéken jelenségeit nem találtam. Különben, hogy mennyire szivemen van a kisbirtokosok érdeke, közlöm a

t. képviselő urral, hogy csak nemrég adtam ki egy rendelctet, mely szerint ártérfejlesztési és osztályozási ügyekben többé falragaszok utján, dobolással és hasonló módokon hirdetni semmit sem lehet, hanem minden egyes kisbirtokosnak, ha csak száz quadrát öle van is, egyenkint irásban kell kézbesiteni azt, a mit ártérfejlesztési vagy osztályozási tekintetben vele vagy földjével csinálni akarnak, s az esetre, ha ez meg nem tartatik, kimondtam, hogy ez semmiségi okot fog képezni. *(Helyeslés és tetszés.)* Ezt mint jelenséget hoztam fel arra, hogy gondom van arra, hogy a birtokosság és egyáltalában mindenki a maga magánjogi érdekeit a törvények keretében megvédhesse.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Kovács Gyula: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a miniszter ur válaszára pár szóval feleljek. A t. miniszter ur azzal vezette be válaszát, hogy a törvényhozás annak idején, mikor az 1884. évi XIV. t.-cz.-et megalkotta, némileg kényszerhelyzetben volt, és méltányossági szempontok vezették olyan tekintetben, hogy ne csak közvetlenül a meder mentén fekvő birtokosok viseljék az ártéri költségeket, hanem a fensikon lévő birtokosok is járuljanak hozzá. Az igy megalkotott törvénynek következménye azután az, hogy a társulatok annyira igénybe veszik ezt a, megengedem, törvény által adott felhatalmazást, hogy oly területet vonnak be a maguk árterébe, mely terület sohasem látott és nem fog látni árvizet.

Azt mondja a t. miniszter ur, hogy az alsószabolcsi tiszai ármentesitő-társulatra vonatkozólag ez a kényszerhelyzet megszünt, és a mint a miniszter ur magát kifejezte, ez a társulat a legkedvezőbb helyzetben van az azon vidéken levő társulatok közt. Ha tehát oly kedvező helyzetben van, mi szüksége van ezen társulatnak arra, hogy ezer, kétezer, háromezer hold olyan területet vonjon be árterébe, mely árvizet a multban sohasem látott, s remélhetőleg a szabályozás következtében a jövőben sem fog látni. Én ily körülmények közt azt vártam volna és azt óhajtanám, hogy a földmivelésügyi miniszter ur azt a választ adta volna nekem, hogy intézkedni fog, hogy ez a 18 évvel ezelőtt alkotott s az ország nagy része által rossznak és szerencsétlennek jelzett törvény valahára meg fog változtattatni, s azok a birtokosok, kik érdekelve s a viz által fenyegetve soha sincsenek, legalább ettől a tehertől megszabaduljanak.

Méltóztatott mondani azt is, hogy az alsótiszai társulat ezelőtt egyezményes ártér alapján állapitotta meg a hozzájárulási összeget, most azonban áttért az ártérfejlesztés utján a kivetési alapra. Ez tényleg igy van. És pedig egy olyan tökéletlen műszaki munkálat alapján tért át, a melynek adatai egyetlenegy, nem is teljes szakértő erőnek vizsgálata folytán megdöntcttek. Ennek következménye lett az, hogy a miniszter ur egynéhány hold területet kivett a szoboszlói és az angyalházi földekből. Nehéz viselni a méltánytalan terhet, de még nehezebb akkor, mikor azt is tudja az a birtokos, hogy rossz, megbizhatatlan munkálat alapján és egy szerencsétlen törvény következtében kénytelen azt viselni. A törvény akként rendelkezik, hogy az osztályozási bizottság a maga eljárását értékemelkedés alapján intézi és ennek szem előtt tartásával állapitja meg a hozzájárulási összeget. De értékemelkedésről csak ott lehet szó, a hol egy földterület árviztől szabadult meg, de olyan területnél, a melyen árviz sohasem járt, értékemelkedésről szó sem lehet. Hogy találhat tehát ilyen értékemelkedést az osztályozási bizottság az ilyen területnél, a melynél csak értékcsökkenés következik be azáltal, hogy a szabályozási költségekkel megterheltetik?

Hosszasabban beszélhetnék e kérdésről, mert bizony nagy érdekeltség az, a melynek nevében ezt a dolgot itt a ház szine előtt szóvá tettem, és megvallom, hogy több eredményt vártam interpellácziómtól, mert a megdönthetetlen igazság feltétlenül azon a részen van, a melynek nevében én itt beszéltem. Azonban a miniszter ur nem igy találta a dolgot és talán a törvény miatt sem intézkedhetett. Ezek miatt én a választ tudomásul nem vehetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát? A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a választ tudomásul veszi.

Következik a kereskedelemügyi miniszter ur válasza Bedőházy János képviselőnek az 1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése ügyében előterjesztett interpellácziójára.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bedőházy János képviselő ur 1901. évi deczember hó 11-én kérdést intézett a kereskedelemügyi és a pénzügyminiszterhez a székely vasutak teljes kiépitése tárgyában. Van szerencsém erre ugy a magam, mint a pénzügyminiszter ur nevében a következőket válaszolni:

A székely vasutak épitését elrendelő 1895: VII. törvényczikk a következő vonalakat állapitotta meg: Szepsi-Szent-Györgytől Csik-Szeredáig, Csik-Szeredától a gimesi szorosig, Mádé-Falvától Szászrégenig és Székely-Udvarhelytől Marosvásárhelyig. Ezekből a vonalakból eddig már elkészült a szepsi-szent-györgy—csik-szeredai, továbbá a csik-szereda—gimesi vonal. Legközelebbi czélzata a kereskedelemügyi kormányzatnak, egyetértőleg a pénzügyminiszter urral, munkálatba venni azt a nagy összekötő vonalat, a mely Szászrégentől Mádéfalváig menne és erre nézve tényleg legközelebb szándékunk a munkálatokat megkezdeni, nevezetesen Szászrégentől Dédáig. Megjegyzem, hogy ennek a vasutnak kiépitését eddig csak az odázta el, hogy itt nemcsak

magáról a vasutak kiépitéséről van szó, hanem, minthogy ezek a vasutak nem ágaznak bele közvetlenül a fővonalakba, ezeknek a vasutaknak kellő kihasználása feltételezi azt, hogy a fővonalak és ezen vasut között fekvő vonalak időközben átalakittassanak, a mi tetemes költségekkel jár. Igy például hiába épitjük meg Szászrégentől egészen Mádéfalváig az összeköttetést, ha Szászrégentől Marosvásárhelyig és Marosvásárhelytől Kocsárdig át nem alakitjuk a meglevő vasutakat, a melyek nagyon kezdetleges állapotban vannak.

Minthogy tehát a székely vasutak kiépitésével a hát-pályáknak kiépitése is összefügg és ez a jelzett esetben magában véve 14—15 millió koronára rugó költséget fog okozni, ez az oka annak, hogy eddig késlekedtünk vele, de a kormány szándéka legközelebb megkezdeni a vasutnak kiépitését Szászrégentől Dédáig.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

Következik a kereskedelemügyi miniszter válasza Reich Aladár képviselő urnak interpellációjára a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Reich Aladár képviselő ur interpellácziót intézett a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterhez az iránt, vajjon: 1. A baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése felvétetett-e azon közmunkák közé, a melyeknek legközelebb leendő végrehajtását a kormány elhatározta, és mikor lesz a kereskedelemügyi miniszter azon helyzetben, hogy a vonatkozó törvényjavaslatot a képviselőház elé terjeszthesse? 2. Ha ezen áthidalás nem vétetett fel a legközelebb végrehajtandó közmunkák közé, mely indokok birták rá az igen t. kereskedelemügyi miniszter urat arra, hogy ezen, már évek hosszu sora óta sürgetett és országos fontosságunak elismert közmunka létesitését ismét elhalaszthatónak tekinthesse?«

Igen röviden kivánok ebben a kérdésben ugy a magam, mint a pénzügyminiszter ur nevében nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én nagy rokonszenvvel kisérem azt a törekvést, hogy Baja városa hidat óhajt a Dunán. Hiszen nagyon természetes, hogy egy fejlődő város a maga további virágzásának egyik előfeltételét abban látja, hogy a Duna a város mellett áthidaltassék. Ezt a kivánságot teljesen értem, azonban, ha mindannak daczára nem vette fel azt a kormány legközelebbi programmjába, annak oka igen egyszerü és ez az, hogy ennek a hidnak épitése által a vasuti összeköttetés még nincs megteremtve. Mert nem elég az, ha Bajától Báttaszékig a vasutat meg is épitjük, mivel ugyanazon eset forog itt is fenn, melyet már szerencsém volt épen előbb a székely vasutaknál emliteni. Itt is hát-pályáknak kiépitéséről volna szó, a mely tetemes költségekbe kerülne.

Ha méltóztatnak egy tekintetet vetni gondolatban a térképre, arról méltóztatnak meggyőződni, hogy először Szabadkától Bajáig kellene a vasutat elsőrendüvé tenni; ekkor azonban csak Báttaszékig jutunk ugyebár. Ott ismét összeköttetéseket kellene keresni egyrészt délre Fiume és másrészt Budapest felé. Ennek következtében ismét Báttaszéktől Dombovárig át kellene alakitani a vonalat és Dombovártól és viszont Báttaszéktől Budapestig át kellene alakitani ezeket a fehérmegyei vasuti vonalakat. Mindez igen tetemes költségeket okoz és még akkor is azt mondani, hogy azáltal valami nagy országos előnyt értünk el, bajos dolog, mert ha ismét a mappára méltóztatnak tekinteni, azt hiszem, mindenki be fogja ismerni, hogy épen csak a Bajától közvetetlenül délre és a Bajához igen közel fekvő helyek nyernének ez által az országos összeköttetés által.

Pozsgay Miklós: Az egész Alföld nyer általa! *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Az országnak az érdeke ez, nemcsak Bajáé!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Méltóztassék megengedni, hogy ezzel igen behatóan és lelkiismeretesen foglalkoztam, nincsen semmi ok, hogy a kereskedelmi kormányzat körében egyik városnak előnyt adjanak a másik felett.

Pozsgay Miklós: Ezt nemcsak a város kivánja, hanem az egész Alföld!

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne méltóztassék a kereskedelemügyi miniszter beszédét folytonos közbeszólásokkal megszakitani. *(Helyeslés.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Mindez egészben véve nagy távolságokban egy 50 kilométernyi utmegröviditést okoz, nagyobb nem állana elő, ez pedig nagy távolságoknál tudvalevőleg igen fontos és ezzel szemben ezek a költségek, a melyeket felhoztam, kétszeresen esnek a latba. Más szóval, nagy országos érdekkel ezt az áthidalást megindokolni igen bajos, lehet helyi érdekekből, a melyek teljesen méltányosak és jogosultak, de épen azért, mert inkább helyi érdek szempontjából kell megitélni ennek az összeköttetésnek fontosságát, nagyon természetes, hogy egyéb fontosabb dolgok miatt ma még a legközelebbi esztendőkben a programmunkba azt nem lehetett felvenni. Én azonban biztositom a házat, hogy rokonszenvezek e javaslattal.

Pozsgay Miklós: Az a baj, hogy mindig csak rokonszenvezünk, de nem teljesitjük az óhajokat!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Nagyon természetes, hogy a Dunának egészen

Péterváradig áthidalatlanul való hagyása egyáltalában hosszu időn át nem lesz fentartható, ugy, hogy azt hiszem, hogyha nem is a legközelebbi időben, de mindenesetre rá fog kerülni arra is a sor, hogy ezen kivánság kielégittessék. Kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház tudomásul veszi a választ.

Következik a kereskedelemügyi miniszter ur válasza Szalay László képviselőnek interpellációjára a kassai vasuti utátjáró átalakitása iránt.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Szalay László képviselő a következő interpellácziót intézte a kereskedelemügyi miniszterhez. *(Olvassa):* Minthogy a m. kir. államvasutak Miskolcz-Kassa vonalán a kassai vasuti állomás déli végén levő vasuti átjáró, a sürü vonatközlekedés, — főként pedig a nyilt pályán eszközölt tolatás és vonatrendezés miatt egyrészt a kocsiközlekedés folytonosságát akadályozza, másrészt pedig a folyton ismétlődő kocsitorlódás által a közönség vagyonbiztonságát, testi épségét és életbiztonságát is veszélyezteti:

Szándékozik-e a miniszter ur ezen veszélyes helyzet megszüntetése iránt intézkedni s a jelzett vasuti átjárónak hatóságilag megállapitott épitési terv szerinti átalakitását sürgősen elrendelni?«

A helyzet az, hogy a kassai vasuti állomásnak a déli részén a kocsiátjárást gyakran szüneteltetni kell, a különféle vonatoknak találkozása következtében, a mint azt mindenki tudja, a ki azon a vidéken jár. Ezzel szemben tervbe vétetett, hogy a bajon ugy segittessék, hogy a pályatest alatt legyen egy kocsiátjáró és én azt hiszem, hogy még ennek az évnek a folyamán ennek az átjárónak a megépitése be is fog következni, vagy legalább is a munkálatok megkezdhetők lesznek. Kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő nem lévén jelen, kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a választ; igen vagy nem? *(Igen!)* Azt gondolom, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Következik a kereskedelemügyi miniszter válasza Okolicsányi László képviselő ur interpellácziójára.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Okolicsányi képviselő ur folyó évi április 5-én interpellácziót intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melynek lényege, azt hiszem, az volt, hogy a kassa-oderbergi vasut egy olajszállitásánál külföldi czég kapta a szállitást és természetesen ehhez füzi azután a képviselő ur további következtetéseit. Nagyon röviden legyen szabad erre azt válaszolnom, hogy az én hivatalos értesülésem az, hogy nem egy külföldi czég, nem ez a boroszlói czég, hanem egy budapesti czég kapta a szállitást. Azt hiszem, ezzel a képviselő ur meg van elégedve és ezzel a további következtetések, a melyeket méltóztatott értesülésére felépiteni, megszünnek. *(Helyeslés.)*

Okolicsányi László: T. ház! Interpellácziót megtételére annak idején az a körülmény inditott, hogy épen előtte való napon a kereskedelemügyi miniszter ur a magyar ipar fejlesztéséről és támogatásáról itt az egész ház által kivétel nélkül helyeselt kijelentéseket tett és ezen iránynyal, a mely a kereskedelemügyi miniszter ur beszédéből kitünt, az az értesülés, a melyet én ezen pályázat sorsáról kaptam, ellentétben állónak látszott. Hogy mi történt ennél a pályázatnál, azt egészen világosan most már magam sem tudom, mert csakugyan egészen megbizható forrásból, a kassa-oderbergi vasut irodájából kaptam azt az értesitést, hogy egy boroszlói czég kapta a szállitást.

Néhány nappal az interpellácziót megtétele után pedig kaptam azt az értesülést, hogy egy Budapesten gyárral biró osztrák részvénytársaság, a bécsi olajipar-részvénytársaság kapta ezt a szállitást.

T. képviselőház! Természetesen egy interpellácziót elintézésének a körébe nem tartozik annak a kérdésnek a feszegetése, hogy magyar ipar alatt mi tulajdonképen mit értünk, értjük-e azt is, hogy a vállalkozó külföldön lakik, közgyüléseit ott tartja, az osztalékot oda viszi ki és Magyarországon néhány telepet is tart fenn? Addig természetesen, a mig iparunk igen fejletlen és kezdetleges volt, mi rá voltunk szorulva arra, hogy külföldiek által Magyarországban felállitott ipartelepeket is támogassunk, főkép azért, mert az ily válságok az itteni fogyasztást előmozditani, másrészt pedig az itteni munkásoknak megélhetést adni voltak alkalmasak. Ha azonban mi magyar ipart akarunk teremteni, mindenesetre törekednünk kell, hogy oly vállalatokat támogassunk, a melyek necsak épen a magyar munkások közreműködésével és véres verejtékével dolgozzanak, hanem a mely vállalatok tulajdonosai, az azok élén álló férfiak is honpolgárok legyenek.

Én most az esetből nagy dolgot csinálni nem akarok, hisz a kérdés lényege az volt, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur a jövőben, a mennyiben neki módjában áll, törekedjék befolyását oly irányban érvényesiteni, hogy ilyen tisztára magyar vállalatok külföldi vállalatokkal szemben egyforma föltételek mellett föltétlenül, esetleg még talán kedvezőtlenebb föltételek mellett is egy bizonyos határig előnyben részesittessenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez kell, hogy a törekvés legyen egyáltalában, ha egy ipart fejleszteni és megerősiteni akarunk. Interpellácziót szövegét azóta el nem olvastam ugyan, de ugy

emlékszem, hogy annak utolsó pontja erre vonatkozik. Erre most is felkérem a miniszter urat, és ezt a jövőre nézve ismét figyelmébe ajánlom, különben pedig a miniszter ur válaszát ezuttal tudomásul veszem.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Mindenekelőtt igen köszönöm a t. képviselő urnak, hogy válaszomat tudomásul méltóztatott venni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Hogy egészen világosan álljanak szavaim, csak azt jegyzem meg, hogy hivatalos jelentésem szövege ez: »A boroszlói czégnek az összes pályázók felett legolcsóbb ajánlata visszautasittatott, és a szállitás a Budapesten és Rákos-Palotán teleppel biró olajipar-társaságnak adatott ki.« — Kérem, méltóztassanak válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur a választ tudomásul vevén, azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház is tudomásul veszi a kereskedelemügyi miniszter válaszát. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem veszszük tudomásul! Nincs tájékozva a miniszter!)*

Kérem tehát azokat, a kik a választ tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség a választ tudomásul veszi. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Következik a kereskedelemügyi miniszter válasza Rátkay László képviselőnek interpellácziójára a villamos vasutak által okozott balesetek tárgyában.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bocsánatot kérek, ha ennél a tárgynál talán egy kissé tovább fogok időzni, *(Halljuk! Halljuk!)* de azt hiszem, hogy itt oly kérdésről van szó, a mely nagyon érdekel mindenkit, a ki Budapesten él, sőt érdekelheti azokat is, a kik Budapesten csak átutaznak.

Rátkay László képviselő ur a következő interpellácziót intézte a kereskedelemügyi miniszterhez *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy a villamos-vasutaknak kocsivezetői nincsenek kellően begyakorolva, a kocsik utasokkal túl vannak zsúfolva, sokszor meg nem engedett gyorsasággal járnak és ez okból gyakoriak az elgázolások?

2. Hajlandó-e intézkedni a belügyminiszterrel egyetértőleg az iránt, hogy a villamoskocsik csakis mentőkészülékekkel ellátva közlekedhessenek?

3. Hajlandó-e az igazságügyminiszterrel egyetértőleg törvényjavaslatot nyujtani be a törvényhozás elé, mely törvényjavaslat a villamosvasutak által okozott baleseteknél a kártérítési kötelezettségről intézkedik?«

Ha méltóztatik megengedni, pontonkint fogok az interpelláczióra válaszolni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Az első kérdés arra vonatkozik, hogy a villamos-vasutak vezetői nincsenek kellően begyakorolva. Erre vonatkozólag azt a hivatalos értesitést nyertem, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy ezen vezetők rendszerint egy hónapi kiképeztetésben részesülnek és csak azután veszik át a vezetést.

Nessi Pál: Agyon vannak csigázva!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: E mellett pedig különösen pályamegnyitáskor a vasuti és gőzhajózási pályafelügyelőség révén meg is vizsgáltatnak, sőt időközben is gyakorolják velük szemben ezt a jogot. De megengedem, hogy ezen a téren tovább lehet menni és talán behatóbb vizsgálat alá lehet venni ezen kocsivezetőket, habár itt nem annyira bizonyos ismeretek elsajátitása a fődolog, hanem inkább a lélekjelenlét, a bátorság az, a mely válságos körülmények között igazán irányadó lesz. De nem zárkózom el az elől, t. ház, hogy ezt a kérdést is behatóbb figyelembe vegyem és esetleg közelebbről is foglalkozzam vele.

A második kérdés a kocsiknak túlzsufolását illeti. Én megengedem, hogy ez nálunk nagy kalamitást képez, de nagyon bajos ezen pusztán hatósági intézkedésekkel segiteni. Nálunk talán a közönségnek is kell e tekintetben tennie valamit. *(Felkiáltások: Több kocsira van szükség!)* Azt méltóztatnak mondani, hogy több kocsira volna szükség. De a társaságokkal szemben is igazságosnak kell lenni. Utóvégre a társaságok sem alakulnak pusztán a közérdekből, mert erre nem adja senki oda a pénzét, hanem annak a társaságnak mindenesetre a számadását mellette meg kell találnia, különben nem lehet kivánni, hogy valaki a pénzét vállalatba fektesse. Már most azt a kivánságot, hogy annyi kocsi legyen, a mennyi a legnagyobb forgalom idején kivételesen szükséges, talán igazságosan nem lehet támasztani, mert akkor nemcsak rendkivül nagy kocsiparkot kellene tartani a társaságnak, de annyival több begyakorolt embert is és ha olyankor kisegitő embereket vesznek fel, a mikor a legnagyobb torlódás van, akkor következnék be a legnagyobb szerencsétlenség. Azt hiszem, hogy ezt a dolgot nemcsak egy oldalról, nemcsak a közönség lehető legnagyobb kényelmének szempontjából, de a gyakorlati lehetőség és méltányosság szempontjából is meg kell vizsgálni. Az állóhelyek a legtöbb külföldi vasutnál meg vannak szüntetve, ez tény. Magam is foglalkoztam a kérdéssel, a kérdés azonban az, hogy a mi közönségünknél keresztülvihető-e ez? A mint tudjuk, valahányszor szerencsétlenség volt, akár a zugligeti, akár pedig a siklónál való szerencsétlenség, mindig az volt főoka a bajnak, hogy a közönség erőszakoskodott a közegekkel szemben. Már most nem mondom, hogy ez keresztülvihetetlen, de mindenesetre nagy gyakorlati nehézségekbe ütközik, sőt financziális nehézségekbe is. A budapesti közuti-vasutnál körülbelül 18 százaléka, a városi villamos-vasutnál 16 százaléka a helyeknek a kocsi belsejében

levő állóhelyekre esik. Ezeknek kiküszöbölése jelentékeny jövedelem-elmaradás volna a társaságra nézve. Nem 16—18 százalékot kell ebből az összegből számitani, hiszen csak nagy torlódások idején szoktak ezek igénybevétetni, tehát kisebb része volna ez a tulajdonképeni jövedelemnek, de csak figyelmeztetem itt a t. házat arra, hogy ez sem olyan kérdés, a melyet teljesen egyoldalulag lehetne megoldani. Egy dolog ugy is el lett határozva már eddig is a szaktanácskozások utján, a melyekben a különféle érdekelt közegek részt vettek a zugligeti szerencsétlenség következtében, nevezetesen az, hogy azon a perronon, a hol a kocsivezető áll, nagyon korlátolt számban eresztik fel az embereket, és minthogy a szerencsétlenség az utolsó alkalommal is azért következett be, mert épen ott nem volt kocsivezető és a kocsivezető működésére és szabad mozgására nagy szükség van, ebben a tekintetben, ugy látszik, a mi közönségünk is alkalmazkodik és tényleg a kocsiknak előrésze ritkábban van elfoglalva. Nem mondom azt, hogy nem lehet megcsinálni a dolgot, csak arra figyelmeztetem a t. házat, hogy ez a kérdés nem olyan, a melyet egészen könnyedén meg lehet oldani.

Következik a harmadik kérdés, a mely a sokszor emlegetett meg nem engedett gyorsaságra vonatkozik. Megvallom, magam is nem egyszer gondolkoztam azon, hogy a mi villamosvasutaink nagyobb sebességgel járnak, mint a hogy azt egy nagy városnak belső forgalma megengedné. Azóta gyüjtöttem az adatokat és összeállitottam magamnak. Nálunk minden egyes szakaszra meg van szabva, hogy milyen gyorsasággal lehet rajta járni. Ez a nagyon sürü közlekedési helyeken, átjáratoknál stb. 6 km., de azután továbbmenőleg 12—15—18 km., arról nem is beszélve, a hol 20 km.-en is túl van, de csak ott, a hol azonban külön pályatesten megy, mint pl. a korzón, a hol egészen szabadon járhat, mert ott nem kell tekintettel lenni a közlekedésre. Az kétségtelen, hogy ez reám azt a benyomást teszi, hogy ezek a gyorsaságok talán mérsékletet igényelnek, szemben azokkal a gyorsaságokkal, a melyeket a külföldi városokban találunk. Erre nézve igenis gondoskodni akarok arról, hogy az a szaktanácskozmány, mely eddig is foglalkozott ezzel a kérdéssel, ujabban alapos tanulmányozás tárgyává tegye e kérdéseket. Egyébiránt ezzel kapcsolatban valamit akarok még szólni a balesetek számáról is. A balesetek száma az utóbbi időben inkább kisebbedik, mint nagyobbodik.

Nevezetesen a mi a halálos sérüléseket illeti, 1898-ban 41, 1899-ben 21, 1900-ban, midőn az a nagy szerencsétlenség történt, 24 és 1901-ben 11 volt a halálesetek száma, a mi kétségtelenül inkább csökkenő irányzatot mutat. Ha ezt összehasonlitjuk azzal, a mi a közönséges teherkocsiknál előfordul, akkor azt fogjuk találni, hogy aránylag a haláleset nem is olyan nagyon sok, mert a teherkocsiknál 1898-ban 20 és 1899-ben 19 haláleset fordult elő szerencsétlenségek következtében.

Mindezek után még csak azt akarom megjegyezni, hogy azon szerencsétlenség, a mely közvetlenül inditó oka volt a t. képviselő ur interpellációjának, hála Istennek, nem végződött oly sulyosan, mint akkor látszott. Az a kis leány vagy gyermek, a ki a Muzeum-kertből kiszaladt és a kit a kocsi elütött, nem halt meg, hanem rövid idő mulva sebeiből teljesen kiépült.

Ezeket bátorkodtam a t. képviselő ur interpellációjának első részére elmondani, a miknek kiegészitéseül kötelességemnek tartom még azt is előadni, hogy azokra a különféle körülményekre való tekintettel, a melyeket felhoztam, magam is kivánok ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozni és az érdekelt hatóságokkal — mert ez nem tisztán a kereskedelemügyi minisztertől függ, hanem más hatóságoknak is van abba beleszólásuk, a belügyminiszternek és a városnak, stb. — egyetértőleg fogom a kérdést ujabb megfontolás alá venni.

A mi az interpellációnak többi részét, nevezetesen a mentőkészüléket illeti, bátorkodom megjegyezni azt, hogy azt a mentőkészüléket, a mely itt alkalmazásban van, az a kis deszka, vagy háló, mindezideig a szaktekintélyek a legjobbnak tartják. Erre nézve elég hivatkoznom arra, hogy Wittek osztrák kereskedelemügyi miniszter Bécsben és Rheinhaben porosz miniszter hasonlóképen nyilatkoztak nemrégiben Bécsben és Berlinben a képviselőházban. Sőt, a mi még ennél is fontosabb, a Verein deutscher Strassenbahnen is hasonló állást foglalt el ezen a téren. Megjegyzem azonban, hogy épen azon közegemtől, a ki ezekkel a dolgokkal megbizatásomból az utóbbi időben behatóan foglalkozott, azt hallottam, hogy ujabban Münchenben egy tökéletesebb mentőkészüléket alkalmaznak és én el is fogom rendelni azt, hogy ez a mentőkészülék nálunk is beható tanulmányozás tárgyává tétessék.

Ezekben, azt hiszem, megfeleltem az interpelláczió második pontjára is. A mi már most az interpellációnak 3. pontját illeti, hogy hajlandó vagyok-e az igazságügyminiszterrel egyetértőleg törvényjavaslatot nyujtani be, erre, azt hiszem, igen kielégitő módon felelhetek a t. képviselő urnak azzal, ha azt mondom, hogy az 1874: XVIII. t.-cz., a mely a vaspályák által okozott halálesetek vagy testi sértések iránti felelősségről szól, ujabban bíróságaink felfogása szerint teljesen alkalmaztatik a villamos-vasutakra is, ugy, hogy ebben a tekintetben az igazságügyminiszter, mint illetékes fórum ezen a téren, abban a meggyőződésben van, hogy nálunk semmiféle ujabb törvényes intézkedésre szükség nincs, mert ebben az irányban határozott már a pozsonyi itélőtábla 1899-ben, a Curia 1899-ben, továbbá 1902-ben.

Régi időben lehetett abban kétség, hogy alkalmazható-e, a mikor ugyanis lóvasut közle-

kedett; erre nem is alkalmazták az 1874: XVIII. törvényczikket. Ausztriában most hoztak ez iránt törvényt, mert az osztrák törvény csakugyan nem volt alkalmazható közvetlenül a villamosra, mert a törvény világosan a gőzerővel hajtott vasutakra vonatkozik. Nálunk azonban egyszerüen a vasut fogalmában és abban, hogy mechanikai erővel hajtatik a szerkezet, mondom, ezekben az ismérvekben fekszik az 1874: XVIII. t.-cz. alkalmazhatósága.

Ezekben lévén szerencsém válaszomat ugy a magam, mint a t. igazságügyminiszter nevében megadni, kérem a t. házat, kegyeskedjék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Rátkay László: T. képviselőház! Biztositom a t. házat, hogy figyelemmel leszek a nyári hangulatára, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* vagyis türelmetlenségére, de egy-két szóval felelnem kell a t. miniszter ur válaszára. Egész őszintén megvallom, hogy első pillanatra, ha nem néztem volna a t. miniszter ur helyére és csak hallgattam volna, az lett volna benyomásom, hogy a két villamos társulat igazgatója ül itt, és az adja meg a választ kérdésemre.

Azt mondta a t. miniszter ur, hogy a mi a kocsik zsufoltságára és gyorsaságára vonatkozik, elismeri, hogy az alkalmazottak nincsenek kellően begyakorolva, de szerinte a fődolog a lelki jelenlét, hogy hát az alkalmazottakban abban a pillanatban, a mikor segiteni kell, meglegyen a kellő bátorság, a kellő lelki jelenlét és tiszta elme. Azután azt mondja, hogy elismeri, hogy sehol a világon nincsenek a kocsik annyira túlzsufolva, mint nálunk.

Idáig nagyon tetszett a válasz, de miért méltóztatott azután elmondani arról a székről, a hol az ország és közönség jogait kell védelmezni, hogy figyelemmel kell lenni a társulat anyagi érdekeire is? Ezt csak végezzék el a társulatok, az igazgatók, de azon a helyen, a mikor közérdeket kell védelmezni, a pénzügyi érdekek irányadók nem lehetnek, legkivált a t. miniszter ur előtt, a ki azért ül ott, hogy a közönség érdekeit, a közönség életbiztonságát védelmezze. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ugy lehessen szolgálni a közérdeket, a mint azt a villamos társulatok teszik, az csak Magyarországon történhetik meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszter urnak is ismernie kell a magyar nép lomhaságát, igen sok dologban birkatürelmét, ugy, hogy az ember valósággal nem tudja, sajnálja-e, vagy megvesse, vagy mit csináljon ezzel szemben. A magyar nép ilyen a politikájában és ilyen minden dolgában; a t. miniszter urnak nem szabad ezt felejteni és nem szabad ugy beszélni, hogy a társulatnak pénzügyi érdekeire való tekintettel ime nézzük meg, hogy hiszen az állóhelyeknek engedélyezett száma majdnem annyi, mint az ülőhelyeké, tehát ezen nem lehet segiteni. Hát igenis, lehet rajta segiteni, méltóztassék csak elrendelni, de szigorusággal és nem ezzel a hanggal, a melylyel a t. miniszter ur ma élt, hanem azzal a tudattal, a mely tudatnak és erőnek jelentkeznie kell ott a miniszteri széken, méltóztassék elrendelni, hogy nem fogja megengedni; méltóztassék a rendőrséggel és a belügyminiszteriummal együttesen az állóhelyeket korlátozni s akkor nem lesz baj. A mig azonban itt a magyar képviselőházban is legyezzük azt a felfogást, hogy nemcsak a közönség érdeke, hanem a pénzügyi szempontok is irányadók, addig az állóhelyek mindig túlzsúfolva lesznek. Elismerem, hogy a magyar közönség is hibás, de a magyar közönséget mindenre rá lehet szoktatni, a kényszerzubbonyt is rá lehet adni a magyar közönségre ezen kérdésekben épugy, a mint ráadta a t. többség a politikai kérdésekben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

A mentő-készülékre vonatkozólag azt mondja a miniszter ur — és nagyon félek, mivel német szakértőkre és német miniszterek intézkedésére hivatkozott, hogy ez roppant irányadó és kedves lesz a miniszter ur előtt — hogy az ausztriai és németországi miniszterek azt mondták volna, hogy ez a mentő-készülék a legjobb, mert ennél jobb nincs. Hát, t. miniszter ur, ez a mentő-készülék nem ér magyarán mondva egy pipadohányt s ezt a tapasztalat mutatja, nem kell szakértőnek lenni. Méltóztassék csak egyszer a kocsi elé állni és megnézni, ez nem mentő-készülék. *(Nagy derültség).*

Nessi Pál: A mentő-készülék nyomta agyon a gyereket!

Rátkay László: Az emberi elme és szeretet keresi a megoldásokat. Fel kell éleszteni azt a gondolatot és tudatot, hogy keresünk mentőkészüléket. Méltóztassék a miniszter urnak kényszeriteni a társulatot arra, hogy tüzzön ki bizonyos összegü pályázati dijakat, és biztositom, hogy lesz mentő-készülék. Hiszen nekem, a ki csak egyszerü magyarországi képviselő vagyok, az interpelláczióm után két mentő-készüléket mutatott be egy magyarországi fiatal iparos, és ebből azt látom, hogy bizonyos javitással, segitséggel ezeket a mentő-készülékeket tökéletesiteni lehet, mert feltétlenül jobbak, mint az, a mely most van. Ha bármily keveset segitettünk is, ha az emberi élet megmentésében csak egy lépést tettünk előre, máris megközelitettük azt a czélt, a melyre törekednünk kell. A miniszter ur előhozta, hogy pár év előtt csak 45 halott volt, azután csak 36, azután csak 34. Engedelmet kérek, az emberi életről igy beszélni nem szabad, nem szabad azt mondani, hogy csak ennyi volt, mert semminek sem szabad lenni, legalább erre kellene törekednünk, tekintve az emberszeretetet, de tekintve főleg azt, hogy magyarok vagyunk, s nekünk minden magyar vérre vigyáznunk kell. Ismétlem, nem osztom a t. miniszter ur azon nézetét, melyet interpelláczióm harmadik részére vonatkozólag előadott, hogy törvényhozási intéz-

kedésre nincs szükség Azt hiszem, a t. igazságügyminiszter ur is tévedett, mert a Curia gyakorlata ezekben a kérdésekben még mindig ingadozik, még mindig találunk ellentétes itéleteket. Menynyiből áll az, ha a t. miniszter ur, egyetértve az igazságügyminiszter urral, egy háromsoros törvényjavaslatot nyujt be, a mely azt mondja, hogy az 1874-dik t.-cz. szakaszai a villamosvasutakra is állanak! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nincs ennek a háznak ideje az emberszeretet gyakorlatában rövid törvényeket hozni? Hiszen egy év óta nem csináltunk semmit sem! Adjanak nekünk munkát, igen szivesen dolgozunk, kivált olyan törvények alkotásán, melyek a magyar nép javára szolgálnak.

Elismerem, hogy a t. miniszter ur bizonyos jóakarattal fordult a kérdés felé, elismerem, hogy némi remény csillámlik ki szavaiból; azt az erélyt, azt a határozottságot azonban, a melyet én keresek ebben a kérdésben a t. miniszter urnál, nem találtam meg, félek, hogy nem is fogom megtalálni, mert azok a villamos társaságok sokkal erősebbek és sokkal hatalmasabbak, hogysem a t. miniszter urak birnának velük. Ezért nem veszem tudomásul a választ. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy igen röviden válaszoljak. Azt hiszem, a t. képviselő ur elismerte azt, hogy én ügyszeretettel foglalkozom a kérdéssel. Hogy én nem tettem erélyes igéreteket, bocsánatot kérek, ez az én természetem. Azt soha sem fogja nálam találni a képviselő ur, hogy erélyes akarok lenni igéretekben. Én komolysággal és ügyszeretettel kivánok a kérdéssel foglalkozni és ha minden oldalról rámutattam a nehézségekre, azt hiszem, a t. képviselő ur nem volt egészen igazságos velem szemben, hogyha azt mondja, hogy én a financziális szempontot oly nagyon kiemeltem. Én azt is megemlitettem, de nem toltam előtérbe és nem erre fektettem a fősulyt. Sem kicsinyléssel nem beszéltem a halálesetekről, hanem akkor, midőn vádak vannak egy közlekedési institutumra, mely alatt nem a részvénytársaságokat értem, hanem magát a villamos-vasutat, mint olyat: akkor nem szabad szemet hunyni az elől, hogy a közönséges fuvarozásnál is milyen sulyos szerencsétlenségek fordulnak elő.

És még egyet. Mi igen sokszor hallunk arról, hogy magyar ipart kell teremteni s hogy a külföldi tőkét kell ideédesgetni a vállalatokba. Méltóztassanak megengedni, de a már befektetett tőkével szemben bizonyos fokig érzéket tanusitani, ez, azt hiszem, egy kereskedelemügyi miniszternek egyenes kötelessége. Ezt bátorkodtam kiemelni; kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rátkay László: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy még egy-két szót feleljek. Azt a tüzesebb hangot, melylyel én ebben a kérdésben szóltam, menti az a közérdek, a melynek én szószólója akarok lenni. Mert mondhatom a t. miniszter urnak, hogy az a kimutatás, melyet ő a rendőrségtől kapott, hogy hány baleset van évenkint, nem helyes. Forduljon a t. miniszter ur a mentő-egyesülethez és győződjék meg róla, hogy ezek a balesetek sokkal sürübben fordulnak elő, mint a hogy az a jelentésben foglaltatik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha nem elégitett ki engem a t. miniszter ur felelete és azzal védekezett, hogy ez az ő felfogása s ő a dolog érdemét keresi: t. miniszter ur, minden Demoszthenesnél szebben beszél a tett; méltóztassék ezt a kérdést elintézni jól, helyesen és igazságosan, s én leszek az első, a ki fel fogok kelni és bocsánatot fogok kérni tőle e hangért.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Kisebbség! Ellenpróbát kérünk!)* Kérem azokat, a kik nem veszik tudomásul, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a bal- és a szélsőbalaldalon: Többség! Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Most jönnek be! Nagy jött be, Manaszy jött be!

Förster Ottó: Nem szabad becsengetni őket! *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Le van szavazva!)*

Elnök: Én nem veszem ki a többséget. Kénytelen vagyok megolvastatni a szavazókat. Kérem a jegyző urakat, számolják össze szakaszonkint a szavazatokat. Szíveskedjenek felállani előbb azok, a kik tudomásul veszik a választ. *(Megtörténik. Folytonosan tartó zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Szőts Pál és Farkas József jegyzők *(szakaszonkint összeszámlálják a szavazatokat).*

Elnök: Most szíveskedjenek felállni szakaszonkint azok, kik nem veszik tudomásul a választ. *(Megtörténik.)*

Szőts Pál és Farkas József jegyzők *(szakaszonkint összeszámlálják a szavazatokat).*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A jegyzők összeolvasván a szavazatokat, kitünt, hogy a választ tudomásul veszi 69, nem veszi tudomásul 45 képviselő. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: A házszabályokhoz kérek szót! *(Nagy zaj.)*

Pozsgay Miklós: 24-en jöttek be. *(Zaj.)*

Elnök: Pichler képviselő ur kért a házszabályokhoz szót.

Pichler Győző: T. ház! A szavazás alatt nem lévén joga bármely képviselőnek tiltakozni a szavazás alatt történtek ellen, bevártam azt az időt, mig a házszabályok alapján jogom van felszólalni. Hivatkozva a házszabályokra, kérném a t. házat, szíveskedjék végtére határozni vagy állást foglalni azon eljárással szemben, melyet itt nem egy, de több izben tapasztaltunk, midőn szavazásra kerül a sor.

Ha egy napokon át folyó vitáról van szó, a mely vita tárgya meg van állapitva, akkor esetleg a szavazás elrendelésénél még érthető, — de akkor sem megengedhető, — hogy a kik a szavazás elrendelése alkalmával a törvényhozói teendőkben részt nem vettek, egyszerüen automata munkára bejönnek szavazni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Ezzel szemben most mi történt? Ezzel szemben most az történt, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur rövid tiz percznyi beszédben felelt Rátkay László t. képviselőtársam egyik interpellációjára, mire ő aztán viszont igénybevéve a ház figyelmét, szintén alig tiz perczig felelt. Csakis azok, a kik jelen voltak, tudták, hogy miről van szó, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mi felett alkotják meg véleményüket, mi felett szavaznak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És én bizva képviselőtársaim személyében, egyéni tisztességében és igazmondásában, meg vagyok róla győződve, hogy a kik itt bejöttek — és többen voltak, mint huszan, 20—30 között volt azoknak a száma a kormánypárt részéről — még most sem tudják, mire szavaztak. *(Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

T. ház! Mi történt itt? Az elnök ur elrendelte a szavazást, a jelenlevők felállottak és nem szemmértékkel, de józan észszel, megolvasottan, csak rátekintve a csoportokra, konstatálható volt, hogy mi itt az ellenzéken, a kik nem akarjuk tudomásul venni a miniszter ur válaszát akkor, mikor a nagy tömeg épségéről van szó, többségben vagyunk a túloldallal szemben. És midőn mi kijelentjük, hogy a többség nem veszi tudomásul a választ, — igaz, hogy ehhez jogunk nincs — felhasználják azt a spácziumot az elnöki kijelentés és a szavazás közt . . . *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Becsempésznek szavazókat! *(Zaj.)*

Pichler Győző: . . . becsempésznek embereket és szavaztatják őket, mint automatákat. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök ur nem egyszer hivatkozik arra, hogy a parlament komoly tárgyalását és komoly munkásságát megóvni az ellenzéknek épugy kötelessége, mint a kormányzatnak, és nem egyszer nagy szenvedélyeket és nagy viharokat, ezen jelszóval mintegy önmagunknak féket adva, a parlament komolyságáért feláldoztunk, és szenvedélyeinket türtőztettük. Kérdem most már az igen t. többségtől, mikép áll arányban a komolysággal az a tény, hogy ide egyszerüen bejönnek, a nélkül, hogy tudnák, miről van szó? Mert itt nem nagy politikai elvekről és nem nagy közjogi kérdésekről van szó, hanem a villamos részvénytársaságról van szó! S ezek az urak odaáldozzák magukat egyszerüen, mint automaták. Pedig itt sem bizalomkérdésről, sem semmi ilyesről szó nincsen, hanem egyszerüen arról, hogy utasittassék-e ez a részvénytársaság egy mentőkészülék elkészitésére, igen vagy nem? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez oly nevetséges, t. ház, hogy ez ellen teljes joggal tiltakozhatunk. A szavazás eredménye előtt meg kell hajolnunk, ellene nem tehetünk semmit. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Még nincsen elnöki enunciáczió! Még nincsen határozat! A határozat még nincs kimondva!)*

Bocsánatot kérek, akkor tévedtem, mert én azt hittem, hogy az elnöki enunciáczió már megtörtént és hogy a ház már határozott; ebben az esetben arra kérem a ház t. elnökét, hogy a szavazás eredményét oly módon méltóztassék enunciálni, a mint az a pozitiv tényeknek megfelel. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Rakovszky István képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani.

Rakovszky István: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy egy rendes parlamenti tárgyalásnak az első feltétele az... *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Förster Ottó: Kérjük a részvényeseket egy kis csendre! *(Derültség a baloldalon.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Rakovszky István: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy a parlamentáris tárgyalásoknak egyik alapfeltétele az, hogy a házszabályok ne csak szó szerint, de értelmük szerint is komoly figyelembe vétessenek és minden oldalról tiszteletben tartassanak. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ez az eset, a mely most előadta magát, a házszabályoknak legflagránsabb megsértése és pedig első sorban a bürónak egy tagja, egy jegyző sértette meg azokat, a ki becsengette ide a képviselőket, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Mondjon le!)* a bürónak egy tagja, a ki egy párt szolgálatába és nem a képviselőház szolgálatába szegődött. Én megkövetelem és jogom is van megkövetelni azt, hogy a mint én tisztelem az elnöki széket, és tisztelem a bürót, épugy tiszteljék a büró tagjai a házszabályokat. Ez a jegyző Szőts Pál volt, a ki becsengette ide a kint lévő képviselőket. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

A másik, a mire a t. elnök ur figyelmét felkérem, az, hogy ezen összeszámlálás a házszabályok 228. §-ába ütközik. A házszabályok 228. §-a a következőket mondja szószerint *(olvassa):* »A ház a feltett kérdés felett rendszerint egyszerü szavazással dönt. Az egyszerü szavazás felállás és ülve maradás által történik. Ha az eredmény kétséges, ellenpróba tétetik.« Ez megtörtént, és eddig rendben ment minden, de most következik a hiba. A házszabályok továbbá azt mondják *(olvassa):* »Ha az elnök szükségesnek találja, vagy tiz tag kivánja, a jegyzők a szavazókat fejenkint összeszámlálják.« *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Tehát azokat nem, a kik az előbb a szavazásban részt nem vettek! Folytonos zaj.)* A jegyzők tehát csak a szavazókat számlálhatják

össze, de nem azokat az urakat, a kiknek joguk lett volna ugyan szavazni, de az első szavazásban részt nem vettek, nem azokat az urakat, a kiknek joguk van, mint képviselőknek a terembe bármikor belépni, de miután nem szavaztak, nincsen joguk ahhoz, hogy az ő szavazatukat is számba vegyék. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Az én igénytelen nézetem szerint a t. elnök urnak gondoskodnia kellett volna a felett, hogy a mikor a megolvasást elrendelte, ellenőrizze az ajtókat. *(Ellenmondás jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Zboray Miklós: Ez konstatálása az eredménynek.

Rakovszky István: Mert a szavazók megszámlálása már csak az eredménynek konstatálása, az eredmény pedig már megvolt, és én elvárom a többség azon tagjaitól, a kik nem szavaztak, a kik 19-en voltak szám szerint és később jöttek be, hogy jelentkezzenek és ezeknek a szavazatai leszámitandók. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Lázár Árpád képviselő ur kiván szólani.

Lázár Árpád: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Rakovszky István t. képviselőtársam többek közt azt is mondotta, hogy a jegyzői karból Szőts Pál képviselőtársam csöngetett. Én sohasem akarván, hogy mást érjen vád azért, a mit én cselekedtem, tisztelettel bejelentem, hogy én csengettem. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ohó!)* Tettem ezt régi szokás és kötelesség alapján, őszintén és tiszta lelkiismerettel, *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* a mennyiben tudtam azt, *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)* hogy ez a csengetyü nemcsak a kormánypárti képviselőknek szól, hanem szól a képviselőház minden tagjának pártkülönbség nélkül. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Abban én jogsérelmet nem látok, hogy a midőn az egyes képviselő urak figyelme elterelődik, a jegyző figyelmezteti őket arra, hogy benn a teremben fontos szavazások vannak, és hogy ott megjelenjenek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezt akartam Rakovszky István képviselő ur szavaira megjegyezni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Rakovszky István képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Rakovszky István: Azok után, a miket Lázár Árpád képviselő ur mondott, mindent visszavonok, a mit Szőts Pál képviselő urra, mint jegyzőre mondottam. Azt hittem, hogy ő volt s ezennel jóvá teszem.

Förster Ottó: Én láttam! Ugy-e csengettél? *(Élénk derültség.)*

Elnök: *(Zaj.)* Engedelmet kérek, én óhajtok szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt meg kivánom állapitani, hogy én a háznak tudomására hoztam a számarányt, a melyet a jegyző urak által történt megolvasás kideritett, azonban a határozatot nem mondtam ki, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és pedig azért nem, mert tudomásom lévén arról, hogy többen a házszabályokhoz kivánnak szólani, és pedig épen a szavazás módjára nézve, nem akartam praejudikálni annak, hogy a ház meghallgathassa azokat az észrevételeket, melyeket egyes képviselők a szavazásra nézve tenni kivánnak, mielőtt még olyan helyzet állott volna elő, a melyen egyáltalában nem lehet változtatni, *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mely t. i. akkor áll elő, mikor az elnök az eredményt már kihirdette. Ezt tehát mint tényt állapitom meg.

De ezek után, t. képviselőház, kénytelen vagyok azt a nézetemet és azt a határozott meggyőződésemet nyilvánitani, hogy a házszabályok mai állapotában és mai tartalma szerint az eljárás másként, mint a hogy történt, nem történhetett *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* és pedig egyszerüen azért nem, mert az első stádium az volt, hogy én nem vehettem ki, hogy a többség melyik oldalon van, és a t. képviselő urak hiába mondják akár jobbról, akár balról, hogy a többség itt van, vagy ott van, ha én nem vagyok képes kétségtelenül megállapitani, hogy a többség hol van, akkor lelkiismeretbeli kötelességemnek tartom a 228. szakasz alapján a megszámlálást elrendelni. *(Élénk helyeslés.)* De, hogy alaposan kételkedhettem a szavazás eredményében, azt maguk a felolvasott számarányok is mutatják. Ez az első.

A második pedig az: ha a képviselőház elhatározza házszabályainknak olyan értelemben való módositását, hogy, a mikor a szavazás felállás által már megejtetett és annak eredménye kétesnek mutatkozik, és az összeolvasás megtörténik, többé senkinek a szavazásban nem szabad részt venni, *(Ugy van! jobbfelől. Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* akkor természetesen e szerint fogok eljárni; de mindaddig, a mig a házszabályok ilyen értelemben nem határoznak, akármi legyen az én személyes meggyőződésem arról, hogy mi volna helyes, ahhoz kell magamat tartanom, a mit a házszabályok rendelnek, *(Ugy van! Élénk helyeslés jobbfelől.)* és senkit sem szabad megfosztanom a szavazata beadásától, a kit a házszabályok a szavazásból világosan és félreérthetetlenül ki nem zárnak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Méltóztassanak meggondolni, t. ház, hova jutnánk, ha az elnök a maga szubjektiv hite és meggyőződése szerint, mert a házszabályoknak ilyen vagy amolyan értelmezését helyesnek tartaná, olyanokat kizárna a szavazásból, a kiket a házszabályok kétségtelenül nem zárnak ki abból! *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Erre helyezem a sulyt, hogy »kétségtelenül«; mert arra, hogy valakit a szavazattól megfoszszunk, nem elég az, hogy lehessen a házszabályoknak olyan magyarázatot is adni, a melynek alapján az illető nem szavazhat, hanem ahhoz az szükséges, hogy min-

den kétségen kivül, minden más értelmezés lehetőségének kizárásával határozzanak a házszabályok. *(Ugy van ! jobbfelől.)* Ehhez az elvhez kell magamat tartanom, t. képviselőház, és az én hivatalviselésem ideje alatt mindig ehhez az elvhez fogom magamat tartani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha másként járnék el, az volna a hitem, hogy az én szubjektiv meggyőződésemet és hajlamomat föléje helyezem annak az objektiv jogszabálynak, a melynek az elnökség részéről való megtartása a ház tanácskozásai és egész működése rendes menetének egyetlen garanczia. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A házszabályok jelenlegi állapotában tehát én másképen nem járhattam el.

Ha még kiván valaki a házszabályokhoz szólani, a szót neki megadom, de az én nézetemet és azt a czinozurát, a mely szerint én eljárni fogok, a házzal közöltem. *(Helyeslés.)*

Barta Ödön: T. ház! Én azért kértem szót, t. ház, hogy a felmerült kontroverziában, a strictum jus alapján, a leghatározottabban kijelentsem abbeli meggyőződésemet, hogy az elnöki intézkedés végrehajtása nem felel meg a házszabályok rendelkezéseinek, hogy a jegyzők által tett jelentés nem tartalmazza azt, a mit a házszabályok 228. §-ának utolsó bekezdése rendel. *(Zaj.)* Méltóztassanak csak egy kis csenddel megajándékozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Hangom állapota nem engedi, hogy erőltessem.

Miről van szó? A t. elnök urnak a pártatlanságát innen, erről az oldalról, azt hiszem, nem látta a t. elnök ur sohasem kétségbe vonva. Mi nem vonjuk kétségbe, sőt ellenkezőleg, nagy tisztelettel vagyunk az ő pártatlansága iránt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ő az elnöki székbe olyan tradicziókat vitt be a parlamentárizmus életéből, a melyek iránt még idegen parlamenti embereknek is tisztelettel kell viseltetniök. *(Igaz! Ugy van!)* Az igen tisztelt elnök ur is azon nézetnek hódol — mint a parlamentnek tagja ezt nem egyszer kifejezte — hogy a házszabályoknak szigoru megtartása és szigoru alkalmazása az ellenzéknek, ha nem egyetlen, de igen jelentékeny fegyvere. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Maga az igen tisztelt elnök ur akárhányszor intett minket ezen az oldalon, hogy a házszabályok tágitását ne alkalmazzuk, mert ez az ellenzéknek volna ártalmára.

Hát én ezt az igazságot állitom a t. ház elé: a rabulisztikus értelmezésnek helye nincs, a mikor az igazság megállapitásáról van szó. És én kérdem: nem tiszta rabulisztika-e az, a mit itt a szóval üznek, mikor azok helyett, a kikre vonatkozólag a kétség felmerül a tekintetben, vajjon egyik vagy a másik van-e többségben, nem azokat számlálják meg, a kik ezt a kétes eredményt előidézték, hanem azokat, a kik a számlálás közben betódultak. Mit kellett eldöntenie a számlálásnak a házszabályok világos rendelkezése szerint? Azt, hogy abban a pillanatban fixirozott időpontban, a mikor az elnöki tisztségből kifolyólag az elnöknek ki kellene mondani, hogy melyik oldalon volt az igazság, — mert itt a szavazás képezi az igazságot, nem az érdemi igazságot, de formait, a mely azután eldönti az érdemit is — abban a pillanatban olyan egyének számláltatnak itt meg, a kik a maguk szavazatjogát akkor nem gyakorolták, hanem csak később jöttek szavazni. *(Felkiáltások: Nem szavazni jöttek!)* Szavazni jöttek, de már nem szavazhattak. Épen ugy jártak, mintha egy zárórán túl jöttek volna bármely fontos alkotmányos jogot gyakorolni. Elkéstek, a mire azt mondjuk: volenti non fit iniuria. Hát én a legnagyobb tisztelet mellett sem nevezhetem ezt másnak, mint rabulisztikának. Különben hát a jegyző urak igen tisztességes, gavallér emberek és bizonyára megmondják, hogy igenis megszámláltak olyanokat, a kik ép akkor jöttek be, a kik a szavazás idején nem voltak itt, ergo nem szavazhattak. *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Még csak egy momentumot vagyok bátor kiemelni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek a határozathozatalnak a tárgya nem kardinális kérdés, nem kormánybuktató, nem bizalmatlansági kérdés és mégis ennyire erőlködnek a fölött, hogy a már létezett számarány megváltoztatása, mondjuk, a való adatoknak valótlanokkal való helyettesitése utján olyan eredményt állitsanak elő, a mely mellett nem az fog nyilvánulni, a mi a ház akarata szerint már nyilvánosságra jutott. Mit tennének önök akkor, ha igazi, elvi alapon álló nehéz kérdésnek az eldöntéséről volna szó? Mikor tudna önökkel szemben diadalra jutni az ellenzék, még többség alapján is, ha ilyen alárendelt kérdésben is igy járnak el? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a miniszter urnak állása szempontjából tökéletesen mindegy, akár tudomásul veszik, akár nem. Ha nem veszik tudomásul, ugy tárgyalásra tüzik ki és akkor az dől el, a mit a többség akar, ha jelen van. Hát én a t. elnök urnak az igazságszeretetére és a később jött képviselők gavallériájára hivatkozom, mikor azt kérem, méltóztassanak csak a valódi szavazókat megszámlálni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szentiványi Árpád: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj. Elnök csenget.)* Legyen szabad azoktól az uraktól, a kik azt az álláspontot fogadják el, hogy a kik később bejöttek, nem szavazhatnak, kérdenem, hogy miért lehet szavazni a névszerinti szavazásnál másodszor is? *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj. Felkiáltások a baloldalon: Az más!)* Azért, hogy azok, a kik első alkalommal nincsenek jelen, a második szavazásnál szavazhassanak. *(Nagy zaj a baloldalon.)* Én meghallgattam önöket, hallgassanak meg önök is engem.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Szentiványi Árpád: Méltóztassanak megengedni, hogy erről a jelen szavazásról szóljak.

Azt méltóztattak közbekiáltani, hogy a tulsó oldalról 24-en jöttek be. Hát hiszen ismerjük azt a mesét arról, hogy kinek fütyül a fülemile. Nemcsak azoknak csengettek, hanem önöknek is. Önök is bejöttek. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Mi nem szavaztunk!)* Nem számláltam meg őket. De már most méltóztassék figyelembe venni a következő körülményt. Azt mondták, hogy a csöngetésre bejöttek 24-en. A jegyző urak által megállapitott eredmény az volt, hogy összeszámoltatván a szavazatok, igennel szavazott 69, nemmel pedig 41. Ez összesen 110. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha már most ezek közül 24 képviselő utólag jött be: vonjuk le a 110-ből a 24-et, és akkor arra az eredményre jutunk, hogy a ház nem volt határozatképes. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És mi következik ebből? *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szentiványi Árpád: . . . Az, hogy az elnök felfüggeszti az ülést; 10—15 percz mulva pedig ismét bejövünk és ujonnan szavazunk. Hát akkor se szavazhattak volna azok, a kik ekkor utólag bejöttek? *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, ez már nem egészen komoly eljárás, és nem hiszem, hogy a t. képviselő urak közül csak egy is ne volna ezen a nézeten. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang ugyanott: Az ellenzékről állandóan üres padok előtt kell beszélni!)* Mindebből az következik, hogy az eredmény meg lévén állapitva, térjünk felette egyszerüen napirendre. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Már előbb megmondottam azt az elvet, a melyet eljárásomnál követni legjobb meggyőződésem szerint kötelességemnek tartok, és még csak azt az egyet teszem hozzá a házszabályok magyarázata tekintetében, hogy az a kérdés, a mely ma felmerült, már több izben felvettetett és az eredmény mindig az volt és a döntés mindannyiszor abban az irányban történt, hogy tekintetbe vétetett mindazoknak szavazata, a kik a szavazások összeolvasásánál jelen voltak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég rossz! Nagyon helytelen volt!)* Én ezt most nem vitatom, hanem azon elv alkalmazásánál, hogy az elnökségnek senkit sem szabad megfosztania szavazatától, a kit a házszabályok attól világosan meg nem fosztanak, ez a gyakorlat sulyosan latba esik. Ennélfogva konstatálom, hogy a jegyzők összeolvasása szerint 69 képviselő szavazott igennel a válasz tudomásul vétele mellett, 45 képviselő pedig ellene szavazott, és igy kimondhatom, hogy a ház a miniszter válaszát tudomásul vette. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Majd fognak névszerint szavazni rogyásig! Minden kérdésre névszerinti szavazást fogunk kérni, a mig ezért elégtételt nem kapunk!

Madarász József: T. ház! A házszabályokhoz kivánok szólani! *(Zaj jobbfelől. Felkiáltások: Nem lehet!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház. Madarász képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani; azokhoz mindig lehet szót kérni. Majd meghalljuk, mit akar a képviselő ur.

Madarász József: T. ház! Megvártam, mig a t. elnök ur a képviselő urak elhangzott felszólalásai után a határozatot kimondotta. Most azért kérek szót a házszabályokhoz, mert az eddigi szavazások alkalmával tényleg mindig az volt a gyakorlat, hogy a szavazók közé számláltattak azok is, a kik a tanácskozás alatt és a szavazás alkalmával nem voltak a házban jelen. Ez, a t. elnök ur kijelentése szerint is, eddig, sajnos, mindig igy történt. Hogy tehát ez az eddig helytelenül gyakorolt szokás ezentúl ne gyakoroltassék, felkérem a t. képviselőházat *(Halljuk! Halljuk!)* — hiszen azt, a mi az igazsággal megegyező, azonnal el lehet fogadni, — hogy miután a házszabályok 228. §-ában világosan az van mondva, hogy a szavazók számittassanak össze, jelentse ki a képviselőház egyhangulag, hogy felkéri a t. elnökséget arra, hogy a házszabályokat ezentúl ne akként gyakorolja és gyakoroltassa, mint a hogy az eddig történt, hanem akként, *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget. Egy hang jobbfelől: Hogy bezárja az ajtót. Mozgás.)* a mint az a házszabályok értelme szerint és szavai szerint is gyakorlandó. Én nem hiszem, hogy a t. képviselőháznak valamelyik tagja helyesnek tartsa azt, hogy a ki nincsen itt, a mikor valamely tárgy tanácskozás alatt van, vagy ha akkor itt is van, de nincsen jelen, mikor a szavazás megtörténik, igazság szerint követelhesse magának azt, hogy megszámlálják őt is mint szavazót, mikor ő nem volt szavazó. Elvetheti a t. képviselőház, a mit kérek, hanem akkor az alkotmányos parlamenti élet és házszabályunk 228. §-ának világos értelme ellenére ezentúl is igazságtalanul fognak szavazni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! A t. képviselő urnak felszólalása tulajdonképen nem mozgott abban a keretben, a melyben a házszabályokhoz való hozzászólás czimén felszólalni lehet, mert már nem a jelenleg szóban forgó esetnek a házszabályok szempontjából való taglalására, hanem a házszabályoknak módositására . . .

Madarász József: Nem mondtam!

Elnök: . . . vagy a mi ezzel egyértelmü, a fennálló gyakorlatnak . . .

Madarász József: Visszaélésnek!

Elnök: . . . megváltoztatására terjed ki. Ilyen természetü felszólalásnak és inditványnak a házszabályokhoz való felszólalás czimén nincsen helye. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Erre vonatkozó szándékát a t. képviselő ur, vagy bárki más, önálló inditvány beterjesztése

alakjában érvényesitheti és akkor a ház azt tárgyalni fogja és határozni fog felette.

Következik a miniszter ur válasza Kovács Pál interpellációjára.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Kovács Pál képviselő ur interpellácziót intézett a kereskedelemügyi miniszterhez a betegsegélyző pénztárak ügyében, a mely interpelláczióban kérdezi, hogy *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a miniszter urnak több budapesti napilapnak f. hó 15-iki számában »Züllik a betegsegélyezés« czim alatt megjelent közlemény tartalmáról s az abban foglalt sulyos vádakról?

2. Ha van róla tudomása, hajlandó-e törvényes felügyeleti joga és kötelességéből kifolyólag sürgősen erélyes és szakértő kormánybiztost kiküldeni, a ki a felsorolt konkrét eseteket és az egész intézmény ügymenetét minden ágazatában szigoruan megvizsgálja és a fenforgó visszaélések megtorlását azonnal kezdeményezze, vagy teljhatalmulag elintézze?

3. Hajlandó-e a miniszter ur az 1891: XIV. törvényczikket az eddig szerzett gyakorlati tapasztalatok és szükséges hathatósabb állami felügyelet figyelembevételével sürgősen revideálni és ehhez képest a szükséges törvényjavaslatot mielőbb benyujtani?« *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni.... *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Kérem, én tekintettel vagyok a ház kifáradt türelmére, de kötelességet teljesitek, a midőn nyilatkozatot kivánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A vizsgálat ugy, a mint azt az interpelláló képviselő ur kivánta, el lett rendelve a legszélesebb körben és ennek a vizsgálatnak egészben véve az eredménye az, hogy, ámbár a betegsegélyzőpénztárak ügye kedvezőtlen helyzetben van, de ennek, hála Isten, nem az az oka, hogy ott valami helytelen kezelés történt volna, hanem főoka az, hogy a betegsegélyezés, vagyis annak igénybevétele rendkivüli mértékben szaporodott. Eleinte a munkások, a mig az institucziót nem ismerték annyira, kevésbbé vették azt igénybe; majd mind nagyobb mértékben fordultak hozzá, ugy, hogy például mig 1892-ben még csak 10 korona jutott átlag egy-egy munkásra az igénybevételt illetőleg, addig 1901-ben már 19 korona esett. Annak tehát, hogy a betegsegélyzőpénztár nincsen kedvező helyzetben, legfőbb oka az, hogy nagyobb mértékben veszik igénybe, mint a menynyire az anyagi eszközök egyáltalában rendelkezésre állanak. Igy történt az, hogy a tartaléktőke 1896-ban felében vagy nagy részében igénybe lett véve, mert akkor influenzabetegség uralkodott. De ez a korábbi vezetőség alatt történt. Mostanában ismét nagyobb mérvben vétetett igénybe a tartalék-alap; de ez is azért, mert a betegsegélyző pénztár saját házat vett magának. Mindenesetre szükséges lesz gondoskodni a betegsegélyző pénztáraknak ujjászervezéséről; ebben teljesen igazat adok a t. képviselő urnak és magam is alaposan akarok ezzel foglalkozni. A mostani vezetőséget azonban a közegeim részéről megejtett vizsgálat semmi tekintetben nem találja hibásnak, épen azon okoknál fogva, a miket már emlitettem. Sőt, a mi különösen az elnököt, Neuschloss Ödönt illeti, nemcsak hogy kötelességmulasztásról nem lehet vele szemben szó, hanem róla, a ki ingyenes hivatalt végez, el kell ismerni, hogy minden tekintetben teljes kötelességtudással és humanitással végzi hivatalát, egészen eltekintve attól, hogy nagyobbmérvü adományozással is járult erre a czélra; ugyanis egy alkalommal 20.000 koronát adott erre a czélra. Szóval, azt hiszem, kötelességet teljesitek akkor, midőn itt a t. házban elismerésemet akarom kifejezni Neuschloss Ödön iránt, *(Helyeslés.)* mert ha az ilyen elemeket, a kiket semmiféle önzés és más ily tekintet nem vezet, a kik ingyen dolgoznak, fáradoznak, sőt áldoznak, elriasztjuk az intézettől, akkor előbbutóbb oda fogjuk juttatni a dolgot, hogy ilyen feladatokra senki sem vállalkozik.

Hasonlólag örömmel tudatom azt is, hogy a vizsgálat magára az igazgatóra nézve is kideritette, hogy minden tekintetben megfelelt feladatának. Vádolják őt, hogy nincsen kvalifikácziója. Hogy nincsen formai kvalifikácziója, az tény. De mielőtt megválasztották volna, már hosszabb ideig működött a betegsegélyző-pénztáraknál, nevezetesen Nagyváradon, és ott mint elsőrendü tekintély volt ismeretes e téren.

A mi az egyes kisebb közegek ellen folytatott vizsgálatot illeti, az még folyamatban van. Azt hiszem, megnyugodhatik a t. ház abban, hogy a mi a vezetőséget és az igazgatóságot illeti, annak eddigi ténykedéséről a vizsgálat csak kedvezőt deritett ki. Mindezeknél fogva kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kovács Pál: T. ház! A legnagyobb sajnálatomra nem vehetem tudomásul a t. miniszter urnak a válaszát, mert az egészen általánosságban van tartva és különösen ki vannak abban emelve azok a ténykörülmények, a melyek kedvező világitásba helyezik ennek az intézetnek a helyzetét. Különösen tündöklött a t. miniszter ur válaszának eleje annak a kijelentésével, hogy Neuschloss Ödön elnököt mindenképen megilleti az az elismerés, a melyet a miniszter ur hangoztatott. Én a magam részéről azokat a tényeket, a miket a miniszter ur Neuschloss urról elmondott, nem akarom vizsgálat tárgyává tenni, azoknak nagy részét elismerem, mert ő ingyenes munkát végez ott; azonban nagyon sajnálom, hogy a saját személyével födi alantasainak azon eljárásait, a miket én interpellácziót alkalmával helyteleneknek emeltem ki. Elismerem, hogy

ő a legnagyobb jóhiszemüséggel áll azon intézetnek az élén, és a legnagyobb jóhiszemüséggel viseltetik minden alantas közege iránt, jó indulattal van különösen az intézmény iránt is; azonban, a kik ő alatta működnek az intézet vezetésében, azon egyeseknek a ténykedései szorulnak a legerősebb kritikára, a miket én óhajtottam volna, hogy a vizsgálat során teljes mértékben kiderittessenek.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Előbb mondtam, hogy azokra a vizsgálat még folyik!

Kovács Pál: A vizsgálat a miniszter ur válasza szerint azokra nézve még folyik; azokra nézve tehát a miniszter ur nem nyilatkozhatik és ezért interpellácziómra érdemleges választ a mai napra nem nyertem, a minél fogva igen sajnálom, hogy a t. miniszter ur elébe vágott a vizsgálatnak, *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* és igy a maga kijelentésével quasi fedezte mindazokat a visszaéléseket, melyek ott az intézetnél történtek. Meg vagyok róla győződve, hogy a vizsgálat során oly ténykörülmények fognak kiderülni, *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* a melyek a t. miniszter urnak alkalmat fognak adni arra, hogy mai kijelentéseit megmásitsa, és tulajdonképeni érdemleges válasza egészen másképp fog hangzani.

A mennyiben a t. ház ezek daczára a választ tudomásul venné, kénytelen lennék ujabb interpelláczióval elébe járulni, és ez azután azt hozná magával, hogy egy ügyből két ügy lesz, a mire pedig nincs szükség, mert jobb egy ügyet egyszerre alaposan elintézni, mint kétszer firtatni.

T. ház! Tudomással birok arról, hogy ebből az ügyből kifolyólag sajtóperek is vannak folyamatban, a melyek valószinüleg egészen más eredményt fognak kideriteni, mint az a vizsgálat, a mely a miniszterium kebeléből folyik, — talán már ki is deritett ilyen eredményeket. Ott ugyanis szabad bizonyitás folyik független biró előtt és nincs dolgunk oly egyénekkel, a kik teljes jóhiszemüséggel elhiszik, ha valamit előttük állitanak, ugy, a mint például Neuschloss Ödön elnök és talán a miniszteri biztos ur is, sok mindenféle körülményből kifolyólag befolyásoltatja magát, és ennek következtében valószinüleg nem alkot meg magának oly helyes véleményt, a minő a sajtóperek révén indokolt lesz. Minthogy remélem, hogy a sajtóperek alkalmával az ügyállást tökéletesen és tisztán fogjuk látni, kérem a t. házat, hogy a t. miniszter urnak ezt az előzetes válaszát méltóztassék tudomásul venni, de méltóztassék egyuttal a t. miniszter urat felkérni arra, hogy a vizsgálat befejezése után teljes érdemleges választ adjon, a melyre azután a ház ujabban határozhasson. *(Helyeslés a néppárton.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: A t. képviselő urnak joga van annyiszor interpellálni, a hányszor óhajt. Ez iránt semmi kétség. De mivel ennek az intézménynek az élén egy köztiszteletben álló férfiu áll, nyilatkoznom kellett. *(Felkiáltások a néppárton: Nem arról van szó!)*

Zboray Miklós: A nagymestert fedezzük!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Szakközegeim a vizsgálat után kimondták, hogy a pénztári kezelés teljesen rendben van, és azt hittem, hogy kötelességemnek teszek eleget, midőn erről a házat értesitem. Megmondtam azt, hogy az egyes kisebb közegek ellen most is folyik a vizsgálat. Hogyha be lesz fejezve, még egyszer nyilatkozhatom róla. Kérem tehát, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Kovács Pál: T. ház! Ezek után szükségtelennek tartanám a bővebb magyarázatot, de előbbi felszólalásomban nem reflektáltam egy különös ténykörülményre, a melyet a t. miniszter ur az ő válaszában felhozott, a mikor azt mondta, hogy minden rendben van.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: A pénztárnál!

Kovács Pál: Hogy mennyire van minden rendben, az abból is látszik, hogy a kiadások mily rémségesen emelkedtek, ugy, hogy fejenkinti tiz koronáról tizenkilencz koronára szálltak fel. Magam részéről kérem a t. miniszter urat, forditsa különös figyelmét erre a körülményre a vizsgálat során, mert épen ebből a körülményből kifolyólag fognak kiviláglani a rettenetes visszaélések, melyek folytán ez az óriási emelkedés beállott. Ezt óhajtanám még a t. miniszter ur figyelmébe ajánlani, különösen annak a rendszernek az alapján, a mely az u. n. átalányrendszert képezi, hogy t. i. orvosok átalányfizetés mellett vannak alkalmazva és nincs jogositva az a betegsegélyző-pénztári tag más orvoshoz fordulni, mint ahhoz, a kinek talán a nagy elfoglaltsága folytán ideje sincs. Igy pl. van ott három főorvosi állás, mindegyik 8000 koronával dotálva, és ezeknek tulajdonkép közvetlen érintkezése nincs a publikummal, hanem délelőtt félóra és délután félóra hivatalos elfoglaltságuk van. Ezt a körülményt kérem külön is vizsgálat tárgyává tenni, mert az az influenza-járvány, melyet emlitenek, oly csekély mértékben befolyásolhatja a betegsegélyző-pénztár kiadásainak emelkedését, hogy ez el nem fogadható érv arra, hogy ily kellemetlen helyzetbe került a pénztár. Mikor pár év előtt a mostani igazgató, Sarkadi, átvette a vezetést, akkor 200.000 korona tartalék-alapja volt az intézetnek, ma pedig 140.000 korona adóssága van, a mely fedezetlen. Lehetetlen tehát elhallgatni, hogy ez az intézet már is ily válságos helyzetben van, és ha tovább hagyjuk, tökéletes züllésnek fog elébe nézni. Kérem az igen t. miniszter ur válaszát mint ideiglenest tudomásul venni.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház tudomásul veszi.

Széll Kálmán miniszterelnök: Van szerencsém a t. ház asztalára letenni az állami számvevőszék jelentését (Irom. 174) az 1901-iki pótnegyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról. Kérem, méltóztassék ezt kinyomatni és tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz utasitani.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz utasittatik.

A holnapi ülés napirendjét a ház már megállapitotta, most csak rekapitulálni óhajtom, azonkivül a szombati ülésre nézve is javaslatot fogok tenni. *(Halljuk!)*

A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendje a ma már történt megállapodás szerint először a ház gazdasági bizottságának a ház 1903. évi költségvetésére vonatkozó jelentése és ezzel kapcsolatosan az elnökség jelentése az uj országházban való átköltözködés tárgyában; aztán a polytechnikum épitésére vonatkozó törvényjavaslata a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak, azután a földmivelésügyi miniszter urnak törvényjavaslata a gazdasági munkások segélypénztári ügyének reformja tárgyában.

A ház szombati ülésében fel fog olvastatni az inditvány- és az interpellácziós-könyv, egyszersmind emlékezetébe hivom vissza a háznak, hogy Pichler Győző képviselő ur szerdán bejelentett interpellácziját szombaton fogja előadni. Azonkivül kérem a t. házat, hogy a szombati ülés napirendjére tüzze ki a pénzügyminiszter urnak törvényjavaslatát az 1899. évi közösügyi zárszámadáson alapuló végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897. 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak azt akarom bejelenteni, t. ház, hogy én, mint méltóztatnak emlékezni, tegnap minden interpelláczióra feleltem, a mely hozzám lett intézve, csak egyre nem válaszoltam, mert az illető interpelláló képviselő ur arra kért, hogy ne válaszoljak azon az ülésen, mert akkor nem lehetett jelen; ez Visontai Soma képviselő ur interpellácziója. Miután a képviselő ur most értesitett arról, hogy holnap jelen lesz, az ülés végén lesz szerencsém ezen interpelláczióra válaszolni.

Elnök: Akkor a holnapi napirend még azzal egészittetik ki, hogy a miniszterelnök ur válaszolni fog Visontai Soma képviselő ur interpelláczijára. A szombati napirend tekintetében méltóztatnak hozzájárulni az elnöki előterjesztéshez? *(Helyeslés).* Akkor ily értelemben határozunk. Ezzel a mai ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 órakor.)

122. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 13-án, pénteken,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Feliratok bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház 1903. évi költségelőirányzata tárgyában. — Az elnök jelentésének tárgyalása az uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezése tárgyában. — A kir. József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A gazdasági és munkás-cseléd segélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitésére vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása. — A miniszterelnök válasza Visontai Soma képviselőnek a német birodalmi kancellár utazása és a hármasszövetség iránti interpellációja tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Arpád, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Farkas József jegyző.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a képviselőház 1902. évi junius hó 12-én tartott ülésének jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Torontál vármegye közönségének feliratát, az önálló vámterület felállitása tárgyában és

Hódmezővásárhely város közönségének feliratát a közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-cz. 50 §-ának módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend, és pedig először a gazdasági bizottságnak jelentése (Irom. 172) a képviselőház 1903. évi költségvetési előirányzatára vonatkozólag.

Baross Jusztin: T. képviselőház! Van szerencsém a háznak 1903. évre vonatkozó költségvetési előirányzatát bemutatni. Ezen előirányzat az előző évek előirányzataihoz képest a rendes keretben mozog, csak kevés eltérés fordul elő benne, s az 1903. évi költségvetési előirányzat szükségleteinek főösszege csak 804 koronával haladja felül a folyó évre megállapitott költségvetés főösszegét. A legfőbb eltérések vannak, még pedig többletként, a hivatalnokok és szolgák illetményeinél 3840 koronával, a segélyek és jutalmaknál 2000 koronával, továbbá az 1861. év előtti országgyülési iratok gyüjtésénél 6000 koronával és a rendkivüli átmeneti kiadásoknál ismét 2000 koronával.

Kevesebbet kellett azonban előirányozni a nyomdai költségeknél 10.000 koronával és a nyugdijaknál 2256 koronával. Megjegyzem, t. ház, hogy a költségvetésben az uj házba való átköltözés folytán okvetlenül felmerülendő többköltség jelenleg felvehető nem volt, miután az természetszerüleg előre nem tudható és igy meg sem volt állapitható.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen költségelőirányzatot ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadni és elrendelni, hogy ezen költségelőirányzat a ház elnöke utján a belügy- és a pénzügyminiszter urakkal közöltessék, hogy az országos költségvetésbe beilleszthető legyen. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólani? Ugy látom, t. képviselőház, hogy senki sem kiván szólani; igy a vitát bezárom. Ezzel kapcsolatosan azonban egy megjegyzést óhajtok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A gazdasági bizottság jelentésében, a mint az előadó ur élő szóval is rekapitulálta, bennefoglaltatik az a tétel is, hogy ez a költségvetés a mostani alapokon készült és abban

nincsenek felvéve az uj országházba való költözésnek költségei, sem pedig azok a költségtöbbletek, a melyek esetleg a szervezeti módositások folytán elő fognak állani az uj országházban. Mégis, hogy teljesen evidenciában tartassék lehetőleg minden, a mi az én hatáskörömbe esik, a költözködés költségeire nézve vagyok bátor a t. háznak tudomására hozni, hogy azoknak a költözködéseknek eszközlésére kerek összegben 10.000 K feletti rendelkezésre kérek felhatalmazást. *(Általános helyeslés.)* Hiszen a dologi kiadásokra előlegezett össszegekben és a pénztári maradványokban erre a fedezet megvan, hanem a háznak tájékoztatásául kivántam ezt tudomására hozni. Lehet, hogy nem fog ennyibe kerülni, remélem is, de ez az a maximum, a melynek korlátain belül intézkedni fogok. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, kimondhatom, hogy a képviselőház az 1903. évi költségvetési előirányzatot elfogadja és az elnökséget felhatalmazza, hogy az 1903. évre készitendő állami költségvetésbe való beillesztés czéljából azt a belügyi és pénzügyi miniszterekkel közölje.

Ezzel kapcsolatban, a mint már tegnap jeleztem, jelentést (Irom. 173) vagyok bátor a ház elé terjeszteni az uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezetére nézve. Méltóztassék azt meghallgatni. *(Zaj.)* Kérek egy kis figyelmet.

Farkas József jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Holló Lajos képviselő ur kiván ehhez hozzászólani.

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem annyira a jelentéshez akarok hozzászólani, a melyet a magam részéről elfogadandónak találok, henem még egy hiányra vagy kérdésre óhajtanám az elnök ur figyelmét felhivni, t. i. hogy ott, a parlament főbejáratánál, az állam czimere szerintem helytelenül van alkalmazva. Valamelyik műszaki közeg ott a mi állami czimerünket szétszedte darabokra és az összes czimereket egyenlő nagyságban helyezte a főbejárat kapuzata fölé. E szerint Magyarország czimere ép olyan kicsiny terjedelemben van ott, mint pl. Fiumé-é stb. Azt hiszem, ez a legnagyobb mértékben helytelen. Ha valahol, legalább a magyar parlament épületén alkalmazzuk Magyarország czimerét abban az alakjában, a mint az törvényes. *(Helyeslés balfelől.)* Mert az heraldikai lehetetlenség, hogy Magyarországot lesülyeszszük egyszerü tartománynyá, mint a milyenek talán a többi országrészek, a melyeknek czimere a magyar állam czimerében benne van.

Igaz, hogy a helyes közös czimer is ott van valahol fenn a tornyozaton alkalmazva, de az oly magasságban van és olyan eltünő, hogy nem érvényesül.

Bátor vagyok az elnök figyelmét felhivni erre a körülményre, hogy mielőtt oda beköltözködnénk, Magyarország állami czimere olyan alakban legyen ott elhelyezve, hogy az ugy nagyságára, mint elhelyezése módjára nézve a a törvénynek megfelelő legyen. *(Élénk helyeslés.)*

Madarász József *(szólni akar).*

Elnök: Talán engedje meg Madarász képviselő ur, hogy mindjárt megtehessem észrevételeimet Holló Lajos képviselő ur felszólalására, a melynek tartalmát én a magam részéről teljesen indokoltnak tartom és helyeslem. Igen természetesen, minden szándékosság nélkül, csak az illető művészek heraldikai tájékozatlansága folytán történt ez; hasonló hiba fordult elő a képviselőház tanácskozási termében is, az elnöki emelvény felett és ott már gondoskodtunk annak helyreigazitásáról és más, megfelelő ornamentikával való pótlásáról. *(Helyeslés.)* Azt is megmondhatom, hogy egy tanácskozmányon, a melyen résztvett minden párt, a függetlenségi pártból Kossuth Ferencz és Thaly Kálmán orsz. képviselők, abban állapodtunk meg, hogy az illető fülkékbe, a melyekben a magyar koronához tartozó egyes tartományoknak czimerei a magyar czimerrel egyenlő nagyságban, helytelenül voltak alkalmazva, ezek helyett azoknak az uralkodóházaknak a czimereit teszszük, a melyek hosszabb időn át uralkodtak Magyarországon, *(Helyeslés.)* És én azt hiszem, csak elkerülte figyelmünket, hogy ugyanaz a hiba a közös feljárónál, a nagy lépcsőnél is előfordul, és természetesen a főrendiház elnökével egyetértőleg gondoskodni fogok arról, hogy ez a közjogi hiba is ott kiigazittassék. *(Helyeslés.)*

Holló Lajos: Oda nem az uralkodóház czimerei jönnének, hanem a magyar czimer!

Elnök: Ugyanaz, csakhogy kijavitva.

Madarász József: T. képviselőház! Lehet, hogy csak egyedül fogok e téren állani, de én nem hallgathatom el, hogy a midőn egy meglevő képviselőháznak egy másik képviselőházba vagy országházba való bemenetele forog szóban, bármilyen tisztelettel viseltessem is, vagy viseltessék is más az elnök és a felsőház elnöke irányában, azt a jelentést, a mint itt beadatik, mindjárt akkor lehetetlen, hogy elbirálhassam. Lehetetlen, hogy megbirálhassam, nincsen-e abban valami, a mi, legalább az én meggyőződésem szerint, nincs helyén.

Én tehát arra kérem a t. házat — habár tudom, hogy olyan időpontban vagyunk, a midőn már mindennap hazakivánkoznak a képviselők, magamat is odaszámitom hozzájuk és nyáron nem is czélszerü igen soká együtt tartani az országgyülést, hogy a tárgy fontosságára való tekintettel ez az elnöki jelentés nyomassék ki, és *(Felkiáltások jobbfelől: Ki van nyomtatva!)* azt még ma ki is lehet osztatni. *(Zaj jobbfelől. Elnök csenget.)* Hiszen jól tudom, hogy önök leszavaznak, de én elmondom a magam véleményét és a magam kérelmét, *(Derültség jobbfelől. Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a melynek tekintetében nem is tartom meg egészen az alkotmányos alakokat, mert minden ilyen jelentést ki kellene nyomatni, és hacsak valamely rend-

kivüli szükség a tárgyalást sürgősen nem kivánja, legkevesebb három nap mulva kell tárgyalni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De én ezt nem kivánom, hanem kérem a magam részéről, hogy a ház a jelentést nyomassa ki, és holnap vegye tárgyalás alá. Lehet, hogy magamnak sem lesz ellene semmi kifogásom, de ezt nem tudom. *(Csávosy Béla háznagy átadja Madarász József képviselőnek az elnöki jelentés egy példányát.)* Bocsánatot kérek, ezt én ilyen hamar nem nézhetem át; kérésemet előadtam, s méltóztassék most a háznak határozni ugy, a mint azt leghelyesebbnek tartja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

(Az elnöki széket Daniel Gábor foglalja el.)

Szőts Pál jegyző: Gr. Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután a tárgy engem közelről érdekel, méltóztassék megengedni, hogy ahhoz erről a helyről szólhassak hozzá. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi mindenekelőtt Madarász József t. képviselő ur felszólalását illeti, az nem egyéb, mint inditvány a napirendre tüzött tárgynak a napirendről való levételére. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* E tekintetben a ház határozhat, de tegnap, a midőn a háznak az elnöki székből inditványt tettem arra nézve, hogy ez a jelentés már ma tárgyaltassék, egy oldalról sem tétetett az ellen kifogás. *(Ugy van! jobb- és balfelől. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem ismertük!)* Ha pedig nehány szóval még egyszer rekapitulálhatom annak a jelentésnek tartalmát, a t. ház tagjai meg fognak győződni arról, hogy a midőn ezen jelentést tudomásul veszik, nem hoznak olyan határozatot, a mely a jövőnek bármely irányban prejudikálna vagy elvi jelentőséggel birna. Méltóztassék tehát néhány szót részemről meghallgatni és azután dönteni először a felett a kérdés felett, hogy kivánják-e a napirendről levenni, s a holnapi ülés napirendjére tüzni a jelentést? Nekem ez ellen semmi kifogásom a magam szempontjából, de ez talán feleslegesnek fog bizonyulni.

Mert miről van itt szó? Arról, hogy egy olyan épületbe menjünk át, a mely komplikált szerkezeténél fogva a mostani épületnél érvényesült műszaki kezelésnél gondosabb, szakértőbb és komplikáltabb műszaki kezelést igényel; olyat, a melyet szervezni ma, tapasztalások szerzése előtt, teljes lehetetlenség. *(Igaz! Ugy van!)* Meghatározni ma, hogy milyen műszaki közeg állitandó annak élére, milyen technikailag képzett munkaerők adandók melléje, bevezetni oda olyan egyéneket, a kik bármilyen szakképzettek legyenek is, azt az épületet és annak technikai részleteit nem ismerik: olyan felelőséggel járó dolog volna, a melyre, gondolom, az én helyzetemben és a főrendiház elnökének helyzetében senki sem vállalkozhatnék.

Ebből folyólag ma csak azt kérem, hogy ideglenesen egy évre, — vagy egy ülésszakra, a mint magunkat kifejeztük — hagyjuk az uj országház műszaki vezetését a most tényleg működő királyi ellenőrségnek kezében, *(Általános helyeslés.)* annál is inkább, mert ezen királyi ellenőrségnek még huzamosabb ideig lesz ott dolga, mindaddig t. i., a mig az összes munkálatok kollaudálásával a szerződésileg munkákat teljesitett vállalkozók teljesen elszámoltak. *(Helyeslés.)* Mi tehát ma nem szervezünk semmit, csupán azt mondjuk ki, hogy ideiglenesen a királyi műszaki ellenőrség teljesitse ott továbbra is a műszaki szolgálatokat. Csak bizonyos kautelákat alkalmazunk először abban az irányban, hogy ezen minőségében ez a műszaki ellenőrség ideiglenes hatáskörében is teljesen a ház két elnökségének legyen alárendelve, másodszor, hogy ugy az egész szervezeti konczepcziót, mint annak költségeit külön kimutatva, a két ház elnökségének bemutassa; szóval, hogy azon egész tapasztalati anyagot a kezünkbe adja, a melynek segitségével majdan abban a helyzetben leszünk, hogy a két háznak állandó műszaki szervezése iránt előterjesztést tegyünk. Ebben minket, előre mondom, a lehető legnagyobb takarékossági szempontok fognak vezetni, hogy sem többet, sem kevesebbet ez irányban ne tegyünk, mint a mennyi a megfelelő műszaki vezetés szempontjából szükséges. *(Helyeslés.)* Még azt is előrebocsáthatom, hogy a tél óta tanulmányozom ezen kérdést, hogy az összes idegen parlamentek épületkezelésének szabályzatait bekértem, és az azokban rejlő tapasztalati anyagot iparkodtam értékesiteni, azonban olyant egyáltalában nem találtam, a mely a mi viszonyainkra és ennek az épületnek a dimenzióira és viszonyaira alkalmazható volna.

Csak két oly parlament van, melynél mindkét ház egy épületben van, a hol tehát a két ház paritásának alapján egy kettős kezelés szükséges. Az egyik az angol, a másik a bécsi parlament. Az angol parlamenti épület a király épülete, és a király az ő saját palotájában, a Westminsteri palotában vendégül látja a parlamentet, az osztrák parlament hivatali szervezete pedig a belügyminiszter alá van rendelve, és én azt hiszem, hogy a magyar fogalmaknak, az országgyülés szuverénitásának nem felelne meg az ilyen idegen vezetés és a parlament szempontjából helytelen volna. *(Általános helyeslés.)* Tehát teljesen járatlan utakon kellett járnunk. Annál is inkább szükséges, hogy most tulajdonképen ne is intézkedjünk, hanem a státusquót, a jelenleg működő műszaki közegek munkáját tartsuk továbbra is fenn. *(Élénk helyeslés.)* Lehet, hogy ezen felvilágositások után a t. ház nem fogja szükségesnek tartani ezen tárgynak a napirendre tüzését. Különben e tekintetben méltóztassék határozni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Pichler Győző: T. ház! Mindent konczedálok, a mit a ház igen t. elnöke volt szives elő-

adni, mégis engedje meg a t. ház, hogy bizonyos aggodalmaimnak adjak kifejezést, a melyeket mindenesetre módjában lesz a ház igen t. elnökének, a ki ebben a dologban körültekintően és gondosan intézkedett, — esetleg megczáfolni. Kétségtelen dolog és ez a köztudatban él, hogy az uj országház épitésénél, ugy magánál az épitkezésnél, mint az egész rendszerben nem követték azt a gondos takarékosságot, a mely egy középület és különösen ilyen nagyfontosságu épületnél, — a mely ugyis a mi viszonyainkkal és igényeinkkel ellentétesen jött létre, — követendő lett volna. A köztudatban el van terjedve, hogy a parlament épitésénél nagymérvü pazarlások történtek, s ámbár elismerik az ott működő épitészek és műszaki közegek egyéni tisztességét és becsületességét: kétségtelen, hogy minden szakkörben, minden szakembertől egyebet nem hallani, mint hogy olyan drágán és oly nagymérvü pazarlással lettek az épitkezések keresztülvive, különösen a föld- és egyéb munkálatoknál is, a melyeknél százezrekre menő megtakaritásokat lehetett volna elérni.

Ezek megtörtént és mind oly dolgok, a melyek a multéi. Ezeknek megvizsgálása óriási technikai nehézségekbe ütközik és az ekként felépült épületnél, ha a vizsgálat el is rendeltetnék, a mit én nem szándékozom javaslatba hozni, kézzelfoghatólag beigazolni mindezen mulasztásokat nagyon nehéz lenne. Én tehát előrebocsátom, midőn e tárgyról beszélek, hogy pl. ott felemelték a talajt, elvitették a homokot, viszont azután az alapozáshoz visszahozták azt, ugy, hogy a homoknak ide-oda vitele is százezrekre rúgó különbséget okozott. Igy történt ez az alapozási munkálatoknál is. Egész szakirodalom keletkezett már arról, hogy milyen óriási, hogy százezrekre rúgó túlkiadások eszközöltettek ott, a melyeket meg lehetett volna takaritani. Ez az egyik tény, t. ház, a mi a köztudatban van és a mit én csak felemlitek. A másik tény pedig az, hogy az épületnek jókarban és fentartása évenkint óriási terheket fog róni az államra. Ha már most ez a dolog igy van és ha hozzáveszem azt a vitát, a mely ebben a házban lefolyt és a melyben a t. miniszterelnök urnak nyilatkozatai is nagyrészt quadráltak az ellenzék nyilatkozataival: bármily lelkiismeretes és körültekintő is gróf Apponyi Albert házelnöknek intézkedése, melyet a főrendiház elnökével egyetértőleg tett, bármikép meg vagyok is róla győződve, hogy véghetetlen lelkiismeretességgel jártak el, nem átallok kifejezést adni annak, hogy én bizonyos aggodalommal fogadom azt, hogy ugyanazok a műszaki közegek, a kik résztvettek e palota épitésénél és a kik ellen annyi kifogás és jogos aggodalom mutatkozott e házban és e házon kivül is a műszaki és szakértő körökben és ugyanazon rendszer maradjanak és alkalmaztassanak a ház fentartásánál is, mint a melyek voltak az épitésnél. Még egyszer hangsulyozom, hogy százezrekre fog rúgni az uj országház fentartásának költsége. Hiszen még benne sem vagyunk és az aranyozásnak és egyéb diszitménynek javitása már most belekerült egy fertály millióba; még használatba sem vettük tehát az épületet és máris bele kellett ölni egy fertály milliót. *(Mozgás.)* Ez tehát nem olyan kérdés, a melyen könnyen át lehetne siklani. Egy közönséges háznak fentartása egypár száz forintba kerül évenkint, de ennek az uj épületnek fentartása százezrekbe fog kerülni. Ezért roppant előrelátással és gondossággal kell eljárnunk ennél a kérdésnél, miután a multból tudjuk, hogy az épitkezés többe került négy és egynehány millióval, mint a hogy tervezve volt. Már abból is kitetszik, t. ház, az, hogy az épitészek rosszul csinálták meg a tervet, mert többe került az épitkezés, mint a mennyi arra előirányozva volt, a nélkül, hogy az alaptervezetet megváltoztatták volna. Az épités körül óriási gondatlanság uralkodott. Ezt tapasztaltuk a magyar ipar tekintetében is és csakis a miniszterelnök intézkedése által lett megóva a magyar ipar érdeke egy millió erejéig.

Zboray Miklós: A fauteuillek!

Pichler Győző: Az egész kezelésben mutatkozott bizonyos felületesség és azért a nélkül, hogy ellenezni akarnám azt, a mit gróf Apponyi Albert t. házelnök ur előadott, egyszerüen kifejezést óhajtottam adni aggodalmamnak. A mint a t. elnök ur szavaiból kivettem, ez ideiglenes intézkedés, de mégis kérem a t. házelnök urat, hogy az intézkedések megtételénél ezeket is, a mennyiben a maga tapasztalataival majd megegyeznek, sziveskedjék figyelembe venni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván-e még valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Felteszem a kérdést első sorban a gazdasági bizottság jelentésére és inditványára vonatkozólag.

A gazdasági bizottság inditványozza, hogy a képviselőháznak 1903. évre megállapitott költségelőirányzatát fogadja el, és bizza meg a ház elnökét, hogy az 1903. évre készitendő állami költségvetésbe való beillesztése czéljából a belügy-, illetve a pénzügyminiszterrel közölje.

Azt hiszem, határozatilag kimondhatom, hogy a t. ház az inditványt elfogadja. *(Helyeslés.)*

Kérdem továbbá a t. házat, tudomásul veszi-e az elnök jelentését és megadja-e a felhatalmazást arra, hogy az épület kezelésére vonatkozó tenni valók iránt intézkedjék?

Azt hiszem, erre nézve is kijelenthetem, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi és a felhatalmazást megadja.

Következik a kir. József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről a vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 155, 166).

(Az elnöki széket ujra gr. Apponyi Albert foglalja el.)

Kammerer Ernő előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar művelődési történet legtanulságosabb és legdicsőségesebb lapja talán az, a mely megmutatja, hogy a legrégibb időkben is főiskolai oktatásunk kiképzése ebben az országban sohasem szünetelt. *(Halljuk! Halljuk!)* Alig van középkorunknak nagy királya, nagy alakja, a ki főiskola, vagy egyetem alapitásáról, vagy gazdagitásáról nem volna nevezetes. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor pedig a középkor viharai elseperték régi egyetemeinket, ezeket a tisztes tradicziókkal biró régi intézeteket, a mikor a központi hatalmat az ország védelmének gondjai tartották teljesen lekötve : akkor a felekezetek vették át ezt az ügyet és daczára a sanyaru viszonyoknak és a szegénységnek, mely az országban uralkodott, mégis egymásután állitották fel a főiskolákat, állitottak egyetemet is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megváltozván a viszonyok és megszünvén a haza védelmének nagy gondjai, ismét a központi hatalom osztozott nagy mértékben ezekben a gondokban, és Mária Terézia óta alig van ismét uralkodónk, a kinek sokat nem köszönhetnénk felső oktatásunk fejlődése körül. Pedig ezek a gondok az idők változása következtében igen nagyon megnövekedtek. Mert a mióta Verulámi Baco a természetre irányitotta a kutató emberi elmét és a természettel való foglalkozás kezdte gazdagitani tudásunkat, sok uj tudományág, sok uj tudomány keletkezett, a mely a felső oktatáshoz bebocsátást kivánt. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Itt sincs okunk szégyenkezni, mert a selmeczi akadémia, a mely 1735-ig vezeti vissza alapitását, egyike a legrégibb alkotásoknak és a József-műegyetem az azt megelőzött József-ipariskolával és geodeziai tanfolyammal a legrégibb ilynemü intézetek közé tartozik Európában.

Hogy 1867 óta mennyi történt, azt nem ecsetelem. Tudjuk ezt mindnyájan. Hiszen majdnem páratlan ez a kultur-nemzetek történetében.

Felső oktatásunk kiépitésének ezen munkája, hogy a legutóbbi évekre utaljak, erős lendületet vett akkor, mikor a törvényhozás az 1897 : XXV. t.-czikkel 5,200.000 koronát bocsátott e czélból a közoktatásügyi kormányzat rendelkezésére. Ebből az összegből épült ki a központi egyetemnek nagy épülete, ebből az összegből nyert megoldást a kolozsvári egyetem szempontjából annyira fontos Karolina-kórház ügye és épitése, ebből az összegből nyerte meg a József-műegyetem azt, a mit a legégetőbben igényelt, ezt a nagy előadási termet itt a képviselőház mögött, és végre ebből az összegből sikerült a közoktatásügyi miniszter urnak keresztülvinni azt, a mit az 1897 : XXV. t.-cz. kötelességévé tett, hogy a József-műegyetem állandó elhelyezésére szükséges telkekről gondoskodhatott. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ezen telekkérdés nehézségeit nem szabad kicsinyelni, mert a főiskolát messze elvinni a város központjától alig lett volna tanácsos, mert olyan telket kellett szerezni, mely a fejlődést minden időkre biztositja és mert végre a financziális nehézségekre is figyelni kellett. És midőn a miniszter ur figyelmét a Ferencz József-hid budai oldalára irányitotta, a hol sikerült neki egy óriási nagy, 20 kat. holdnál nagyobb területet megszerezni, azt hiszem, hogy igen szerencsés volt és ezzel mindnyájunkat nagy hálára kötelezett, *(Ugy van! jobbfelől.)* mert ezen telek a város központjához aránylag elég közel van, olyan dimenzióju, hogy a jövő bárminemü fejlődésével szemben az igényeket kielégitheti, és financzialiter is az 1897 : XXV., illetve az 1900 : V. t.-cz. keretein belül lebonyolitható volt.

A telek kérdésével párhuzamosan haladott a tervezésnek szintén nagy és nehéz problémája. Nem lehet feladatom itt ismertetni mindazon vajudásokat, melyeken ez a kérdés keresztülment, mert majd a műegyetem, majd mindkét egyetem közös elhelyezése volt tervbe véve már több mint egy évtized előtt és a Füvészkert környékén, az Ujvásártéren, a Műegyetem mai kibővitett területén, a Vérmezőn és a Ferencz József-hid többféle vidékén terveztetett az elhelyezés. Végre a telek kérdése megoldatván, ma már az épitkezés is napirendre került és én csak azon tervekre utalok, melyek előttünk fekszenek. A tervek tekintetében biztositékot nyujt nekünk az, hogy azok a Műegyetem köréből kerültek ki, hogy a Műegyetem összes szakerőinek és szaktanácskozmányainak eredményei. Egy lyen gyorsan fejlődő intézmény pedig, minő a Műegyetem, mely évről-évre ujabb igényeket támaszt, máshonnan, mint az intézet kebeléből alig látható el jó tervekkel, hiszen ugy egy iskola igényeit és jövendő szükségleteit senki sem ismerheti, mint az ottani tanári kar. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A tervezés részleteire nézve bátor vagyok a pénzügyi bizottságnak itt fekvő jelentésére utalni és itt röviden csak azt rekapitulálom, hogy a nagy czentrális épület mellett egy nagy kémiai pavillon épül, továbbá egy nagy gépmühely, és az összes üzemek üzemben tartására egy gépház. Az összes beépitett terület 22.000 □ méter, az épület köbtartalma pedig 418.000 köbméter. Az épitési költségek 10 millió koronával vannak előirányozva. Tekintve azt, hogy ezen tiz millióban nemcsak a szorosan vett épitési költségek foglaltatnak, hanem mindazon költségek, melyek egy nagy épitéssel kapcsolatosak, továbbá a főiskola felszerelésének költségei is, azt hiszem, hogy a számitás teljesen reális és olyan, melylyel az épitést minden körülmények közt végrehajtani lehet. Esik egy köbméterre csak épitési költség, valamivel több mint 20 korona, egy négyzet méterre pedig 450 korona. Talán nem érdektelen, ha felemlitem, hogy a drezdai műegyetem köbmétere 23 márkába,

négyszögmétere 458 márkába került, oly összegek, melyek a miénkkel majdnem azonosak. Összehasonlitható műegyetemi épitkezésünk terjedelmére nézve a berlin-charlottenburgi műegyetemmel. Ennek épitési költségei 8,150.000 márkát tettek ki, a mi épitési és felszerelési költségeinkhez szintén arányló összeget.

Miután tehát a tervek megfelelő és czélszerü voltára garanczíát nyujt azon mód, melyen ezek a tervek előállittattak, miután a költségvetés realitását nemcsak a tervező, hanem egyéb számtalan gyakorlati adat és számvetés is igazolja, a pénzügyi bizottság megbizásából van szerencsém ezen javaslatot a t. ház elfogadására ajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Midőn ezt teszem, nem tehetem, hogy ne utaljak arra, milyen fontos határkő ez jövő kulturánk és fejlődésünk mezején és ne üdvözöljem a miniszter urat, hogy azon nagy nehézségeket, melyekkel ezen rég vajudó kérdés megoldása járt, végre is legyőzni sikerült. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A megvalósitás ugy van kontemplálva, hogy azonnal foganatba vétetik a kémiai pavillon épitése; a többi épitkezés pedig olyan gyorsasággal fog foganatba vétetni, a mennyire a pénzügyi helyzet megengedi, hogy t. i. az épitési költségek a költségvetésbe felvétessenek. A törvényben mégis, mintegy végleges terminusul, a harmadik szakaszban az 1911-ik év foglaltatik. Itt kénytelen vagyok zárjelben megjegyezni, hogy a javaslatba egy sajtóhiba csuszott be, mert annak 3-ik §-ában 1911 helyett 1908. év foglaltatik. Kötelességemmé tette egyébiránt a pénzügyi bizottság azon óhajnak közlését, hogy az épitési idő az 1911. évről lehetőleg mentől rövidebb időre vonassék össze, mert kétségtelen dolog az, hogy a jövő küzdelmei a gazdasági küzdelmek jegyében állanak és kétségtelen dolog az, hogy intenziv gazdasági, ipari és kereskedelmi tevékenység igazán alaposan képzett technikai személyzet nélkül nem is képzelhető. *(Igaz! Ugy van!)* Németország azt a páratlan felvirágzását, melyet ipari és kereskedelmi téren felmutat, műegyetemi szakoktatásának berendezésével készitette elő és ha látjuk, milyen óriási erőt fejt ki e tekintetben Japán, hogy a nyugati államokhoz érkezhessék, pedig messze keleti, szeparált fekvése olyan sietésre nem ösztönzi, be fogjuk látni, hogy reánk a műegyetemi oktatás mentől intenzivebbé és alaposabbá tétele mennyire életbevágó, szükséges és fontos. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Gazdaságilag sem látszik czélszerűnek a határidő túlságos eltolása, mert bérek czimén 95.000 koronát fizet évenkint a műegyetem; e határidő eltolásával a bérfizetés is hosszabb időre meghosszabbittatnék. De az oktatás is alig engedi, hogy ez a deczentralizált elhelyezés itt és ott nagyon soká fentartassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Meg kell jegyeznem még azt is, hogy bár természetes és az állami számviteli törvény kifolyása az, hogy a műegyetem mostani épülete, ha a műegyetem ezen uj otthonába költözik, a pénzügyminiszter rendelkezése alá kerül, mégis a pénzügyi bizottság kizártnak kivánja tekinteni, hogy ezen épületek más, mint tanügyi és kulturális czélokra szolgálhassanak, mert épitésük, egész berendezésük ilyen czélokból történt, s mert ugyanazon a telken a tudomány-egyetemnek számos tanügyi és muzeális intézetei vannak elhelyezve, ugy, hogy oda bármely más adminisztraczionális ágat szolgáló intézetnek beékelése majdnem lehetetlen. Egyébként is annyi igényünk van tanügyi és kulturális szempontból, hogy, azt hiszem, nagyon fontos és szükséges költségeket tudunk megkimélni azzal, hogy ezen épületek oly czélokra lesznek a jövőben felhasználhatók. Mindezek után bátor vagyok ismételve kérni a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Farkas József jegyző: Zboray Miklós!

Zboray Miklós: T. ház! Teljesen osztom azt, a mit az előadó ur mondott abból a szempontból, hogy a József-műegyetem felépitése feltétlenül szükséges, mert feltétlenül szükséges, hogy egyszer műépitészeink és technikusaink hajlékot találjanak. Nem is igyekszem a törvényjavaslat ellen beszélni, azonban lehetetlen, hogy rá ne mutassak bizonyos dolgokra, a melyeket elkerülendőknek tartottam volna, különösen abból a szempontból, a melyeket már a mult alkalommal is itt a házban szóvá tettem, t. i., hogy ennek az épületnek felépitése nem pályázat utján történt, hanem kézalatt adatott ki. Egy generális, általános elvnek megsértését látom én ebben; egy olyan elvét, a mely mellett szót emelt az egész magyar épitész- és mérnök-egylet egyhangu határozatával, a mely épen most járja végig az egyes miniszteriumokat, hogy kérje azt, a mit követelnie minden művelt, szabadelvü államban joga volna és melyet a világon mindenütt meghonositottak. *(Helyeslés a néppárton.)*

Tudom, hogy az előadó ur azt fogja felelni erre, hogy a multak hibája az, a mi történt, hogy t. i. kézalatt adatott ki a tervezés; azonban tekintettel arra, hogy ezelőtt másfél évvel más tervek feküdtek készen, és tekintettel arra, hogy most sincsenek az összes tervek teljesen felszerelve, elkészitve, még mindig orvosolhatónak találom a hibát és kérem is annak orvoslását, különösen azért, mert megtekintve a ház előtt fekvő terveket és érdeklődve a dolog iránt, meggyőződtem, hogy azok a tervek nem lettek a nyilvánosságnak bemutatva, ugy, a mint az egy 10 milliós kiadást és épitkezést igénylő tervezésnél szükséges lett volna. Az érdeklődő szakemberek nem szólhattak hozzá, mert nem ismerték, nem látták a terveket. Ma, az utolsó órában, mikor siettetik az épités megkezdését, akkor is egyetlenegy épület van csak megtervezve teljesen és siettetik azzal, hogy elodázni a dolgot nem lehet, holott a miniszteriumnak bő alkalma lett volna ezeket a terveket közzététetni, a műegyetemi tanárokat, mérnököket,

mérnökegyleteket megkérdezni és véleményüket meghallgatni.

A pénzügyi bizottság jelentésében is benne van és a t. előadó ur is felhozta, hogy a tervek hosszas tárgyalások és tanulmányok eredményei. Ha ugy méltóztatik ezt érteni, hogy a tervező tanár ur foglalkozott évek hosszu sora óta vele, akczeptálom; de én a tervezést és tanulmányozást egy középület emelésénél nem abban látom, hogy a megbizott egyén azzal foglalkozik, — mert hiszen az kötelessége — hanem ugy értem, hogy a szakkörök érdeklődjenek a dolog iránt, foglalkozzanak a dologgal. Azt méltóztatott az előadó urnak mondani és a jelentés is azt állitja, hogy a leginkább tájékozott műegyetemi tanárok közreműködése mellett készültek el a tervek; azok kérdeztettek meg és érdeklődtek a dolog iránt. De melyik műegyetemi tanár adta be véleményét? Senki se tudja. Senki sem tud megnyugtatni az iránt, hogy a tanár urak megkérdeztettek, jelentést tettek, hogy mi a véleményük, hogy ez hogyan, mi módon történt? Tehát azt hiszem, itt kötelességet teljesitek, hogy akkor, mikor egy ilyen nagymérvü kiadásról van szó, mint képviselő felállok, hogy ne legyen megint az az eset, a mi a parlament épitésénél fordult elő, hogy a túloldalról szemrehányást tettek nekünk, hogy hát az ellenzékről miért nem szólaltak fel az urak, és miért nem ellenőrizték a dolgot? *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Méltóztatott mondani az előadó urnak és ez benne van a pénzügyi bizottság jelentésében is, hogy időről-időre — mert hiszen négy épületről van szó — jelentés fog tétetni a háznak. Nagyon helyes, szép és megkövetelhető dolog. De hivatkozott az előadó ur az 1897: XXV. t.-czikkre, a mely a telek megvásárlásáról szól és az 1900: I. t.-czikkre. Abban a törvényczikkben is ki van mondva, hogy 1,200.000 korona a József-műegyetem szaporitására és telekvásárlásra adatik. De még mindig nem tudjuk, hogy mennyi adatott a József-műegyetem helyiségeinek szaporitására és mennyi magára a lágymányosi telek megvételére. Az 1900: V. törvényczikkel póthitelt is adtak ehhez: 1,001.032 koronát. Arról sem tudjuk, hogy ez a helyiségek szaporitására vagy telekvásárlásra fordittatott-e és hogy mily arányban fordittatott az egyikre, mily arányban a másikra? Azért kivánom, hogy ne csak igéret legyen az egyes jelentéstétel, hanem akkor, a mikor a megvalósulás stádiumába lép az épitkezés, mikor arról van szó, hogy megkezdjük azt, legalább akkor mondja meg valaki a házban, hogy mennyibe kerül hát az a telek? Mert jól emlékszem arra is, hogy mikor a Lágymányos megvételéről volt szó, az egyes telektulajdonosok oly magas árakat követeltek, hogy a kisajátitási eljárást kellett meginditani és busásan megfizetni a telkeket, a melyeket, ha esetleg ki nem szivárog, hogy oda épittetik a műegyetem, talán sokkal olcsóbban lehetett volna megszerezni.

Azt mondja a bizottság és a t. előadó ur is, hogy átlag 20 korona költségbe kerül egy köbméter beépitése. Felhozatott, hogy ez nagyon olcsó, nagyon reális. Magam is annak tartom, és itt kénytelen vagyok a ház szine előtt bevallani, hogy túlolcsó. Érzi ezt a t. pénzügyi bizottság is, mely azt mondja: »oly ár tehát, a melylyel ily irányu épitkezések még nehezebb viszonyok között is keresztülvihetők.« De nem értem a jelentésben azt, hogy mig a kémiai pavillonnál, a melynek épitését most fogják megkezdeni, 23 koronára teszi egy köbméter beépitésének költségét, a főépületnél 18 koronára, a fizikai pavillonnál 17 koronára, a gépműhelynél 17 koronára, a gépháznál pedig 16 koronára teszi. Miért van az, hogy a most épitkezés alá kerülő épületnél egy köbméter 23 koronába, a főépületnél pedig, a mely tehát legdiszesebb, legszebb kell, hogy legyen, csak 18 koronába kerül? Azért, t. ház, — és itt egész nyiltan meg is mondom a nézetemet — mert ezt most kezdik megépiteni, itt tehát nem volna indokolt póthitelt kérni a többletkiadásra, azt későbbre hagyjuk, itt 23 koronára veszszük fel a költségeket, a többinél pedig olcsóbban, ha a t. ház ugy gondolja, hogy ilyen olcsón lehet azt megépiteni.

Ezért nem akczeptálhatom azt, a mit a t. előadó ur mondott, hogy a jelentés és a tervezés reális. Elő fog igenis állani itt a póthitel, de hogy a t. képviselőház már most elhatározza és vita nélkül belemenjen a dologba, azért tétetik ide, hogy 20 korona az átlag, pedig a valóságban az első épület, a melynek épitését most fogják megkezdeni, 23 koronával van felszámitva. Ezt épenséggel nem látom indokolva. Az egyik épület, a főépület ép olyan épület, mint a kémiai intézet. Hogy miért van itt ez az öt koronányi különbség, arról fogalmam sincs.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: A kémiai pavillon drágább.

Zboray Miklós: Drágább? Hát vegyük egy budapesti bérháznak épitését; ez köbméterenkint körülbelül 16 koronába kerül; az Operáé, a hol egy nagy üres tömb volt, 18 koronába, a New-York épülete 30 koronába került; akkor egy ilyen intézet, a mely az épitészetnek, a tanuló-ifjuságnak hajléka kell, hogy legyen és a mely stiljével, alkotásával, akármilyen egyszerü is, kell, hogy az ifjuságban az érdeklődést és a nemesebb iránti szeretetet felkeltse és megtartsa, nem lehet 23 koronával megállapitva.

Kifogásolom, t. ház, a terveket is általános, laikus szempontból. Méltóztassék megtekinteni: a főépületnek terve egy 200 méter hosszu és 20 méter magas épület. Ez a Duna partjára lesz épitve és megint csak a Dunáról szemlélhetjük, mint az uj parlament épületét, de mig az uj parlament épülete tornyaival, magasságával kivehető és mutat, ez a 200 méter hosszu épület, a melynek lépcsőbejárata a földszinttől csak 2 méter, oly alacsony lesz, oly benyomást fog

tenni, mint egy raktár, mint egy pajta. *(Ugy van! a néppárton).* Hogy mégis mutasson, a közepére felcsaptak egy kupot. Méltóztassék megtekinteni, egy kupnak épitészeti szempontból ki kell fejezni, hogy alatta egy terem, egy helyiség van. Itt a kup a lépcsőház tetejéről van tervezve, tisztán csak azért, hogy a Dunáról néző mégis lásson valami magasabbat.

Nem látom a költségvetésben a vizszivattyuzás kiadásait fölvéve. Két és fél méter mélységü pinczénél, a föld kiemelésénél, hihetetlennek tartom, hogy vizre ne akadjanak és igy csodálkozom, hogy a szivattyuzásról eléggé nem gondoskodtak. Ne járjunk ugy, mint az eskü-téri hidnál, hogy megtakaritásokat eszközöltünk, s azután később még egyszer annyi kiadás merüljön fel. Vagy olyan ez, mint pl. a pénzügyminiszterium palotájának az épitése, a hol egységárak mellett adták ki a földmunkát és a kőmives-munkát és azután mégis egynek adták ki, a ki átalányösszegekkel pályázott és ezt azzal indokolták, hogy üregek találtattak a várban, pedig mindenki jól tudja, hogy minden épitkezésnél a várban alagutak és pinczék találtatnak. Épen igy lesz ez a Lágymányoson is, a hol két és fél méternyire a föld szine alatt a legnagyobb valószinüség szerint vizre fognak találni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Összegezve tehát az egészet, t. ház, én nem akarom elodázni a kérdést és ha már ugy van, hogy a kémiai pavillont fel kell épiteni, hogy ez a kérdés el ne odáztassék, hát épitsük azt meg, azonban a többi épületre nézve, a melyek csak idő multával lesznek kiépitendők, méltóztassék kiirni a tervpályázatot, vagy ha ezt nem fogadná el a t. miniszter ur és kész terveknek venné a készen levő skizzeket, akkor is méltóztassék ezeket a nyilvánosságra hozni, méltóztassék gondoskodni arról, hogy a szakemberek és érdeklődők azokhoz hozzászólhassanak, *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* és hogy a műegyetem nézete és véleménye az ország előtt is ismeretes legyen és hogy ez megnyugtatásul szolgáljon, nehogy később az ellenzék ujra azzal a váddal illettessék, hogy mert hallgatott, az az oka annak, hogy bajok állottak elő. A törvényjavaslatot különben elfogadom. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Kammerer Ernő előadó: T. képviselőház! Legyen szabad nagyon röviden és tárgyilagosan azokra a dolgokra válaszolnom, a melyeket a t. előttem szóló felhozni kegyes volt. *(Halljuk! Halljuk!))* Teljes joggal és alaposan intéz a t. képviselő ur kérdést az iránt, hogy az 1897 : XXV. és az 1900 : V. t.-czikkekkel a miniszter ur rendelkezésére bocsátott hitelek hogyan és mi czimeken adattak ki. Nekem, mint előadónak, első sorban volt kötelességem erről meggyőződést szerezni, és meg is győződtem róla, hogy a Karolina-kórház épitkezései ez idő szerint még befejezve nincsenek, jobban mondva a leszámolások még meg nem történtek, és a telekvásárlás körül is vannak még függőben kérdések és talán még per is van folyamatban. Minthogy azonban a törvény teszi kötelességévé a miniszternek, hogy jelentést terjeszszen a parlament elé, én meg vagyok róla győződve, hogy ő ezt meg fogja tenni és azért nem vághatok elébe annak azzal, hogy ezen adatokat itt közöljem. De ezek az adatok legrészletesebben a t. ház birálata alá fognak bocsáttatni.

Másodsorban kérdést intéz a t. képviselő ur az iránt, hogy miért drágább a kémiai pavillon épitkezése, mint a többi épületé? Hogy a műegyetemi oktatás keretében a kémiai oktatás milyen óriási fontossággal bir, azt mindenki tudja, a ki a gyakorlati életet, a mindenféle üzemeket, a gyári, kereskedelmi igényeket stb. figyelemmel kiséri. Tudjuk azt is, hogy ebben a tekintetben a mi műegyetemünk mennyire hiányos felszerelésü volt, mert helyszüke miatt nem fejlődhetett e tekintetben és az ez irányban támasztott igényeknek és követelményeknek megfelelni képes nem volt. Most azonban kap egy olyan kémiai intézetet, a mely mintául és például fog szolgálni. És épen mivel annyi a pótlandó és annyira fogyatékos a mostani berendezés, ez okozza azt, hogy ezen épitkezésnél több költség merül fel.

A t. előttem szóló képviselő ur birálata tárgyává teszi a főépület arányait, annak túlságos hosszu és túlságos nyomott voltát. Erről nagyon nehéz beszélni, még a tervek előtt is nehéz. Én csak arra vagyok bátor figyelmeztetni a t. képviselőházat, hogy egy épület arányai nem föltétlenül annak magasságától függnek, hanem attól, hogy az illető épület hogyan van tagozva, mert ha az épületnek elég előugró részei vannak, ha eléggé tagozott és elég árnyékot vet önmagának, akkor az az épület rossz és nyomott benyomást soha sem fog tenni. A fődolog azonban, a mit a t. előttem szóló képviselő ur érintett, és a mire kiterjeszkedni akarok, az, hogy ezek a tervek miképen szereztettek be. Én feltétlenül osztozom abban a nézetben, hogy a nyilvános épületek tervei rendszerint pályázatok utján szereztessenek be, mert hisz a pályázat az erők mérkőzését idézi fel és ez az ügynek csak előnyére válhatik. És ha mégis a műegyetem épitésénél e tekintetben kivételt teszek, ezzel a kivétellel, azt hiszem, a szabályt erősitem. *(Ellenmondás a néppárton.)* A műegyetem oly élő szervezet, a mely a gyakorlati tudományok bámulatos fejlődése folytán gyorsan változik, ugy, hogy nagyon rövid idő alatt megváltoztatja az arczulatát és egészen uj igényekkel lép fel. A műegyetemi szervezet alkalmazkodik a helyi viszonyokhoz. Méltóztassék a külföldi e nemű szervezeteket figyelembe venni és azt fogják látni, hogy — a mint a viszonyok kivánják, — az egyik helyen a bányászati tudományokra fektetik a fősulyt, *(Ellenmondás a néppárton.)* igen, mert máshol a műegyetem keretén belül tárgyalják ezeket a tudományokat. *(Egy hang a néppár-*

ton: Nem erről van szó!) Bocsánatot kérek, másutt az erdészeti tudományok vannak a műegyetem keretében; van, a hol a gépész-mérnöki, a hol a hajóépitési szakra fektetik a fősulyt, van, a hol a kémiára vagy elektrotechnikára fektetnek különös sulyt. Minden műegyetem egy ily külön, önálló individuum. Ezért az ottani viszonyok teljes ismerete nélkül és minden tanszék igényeinek legrészletesebb, legaprólékosabb ismerete nélkül ily tervezést végrehajtani alig lehet. Hiszen utalhatok a külföldi példákra. A zürichi egyetemet megbizásból Semper, az ottani hires tanár épitette...

Zboray Miklós: De az nem csinált rajztermeket nyugotra nézőleg!

Kammerer Ernő előadó: A münchenit épitette Neureither műegyetemi tanár, a berlin-charlottenburgit Lucae tanár, az aachenit Crémmer tanár, a lembergit Zacharievicz ottani tanár épitette; a danczigi műegyetem épületét szintén egy ottani műegyetemi tanár, épiti megbizásból.

Zboray Miklós: Az pályázik is, ha kell!

Kammerer Ernő előadó: Egy műegyetem nem támaszt olyan általános igényeket, mint pl. egy szinház, egy muzeum, egy kórház. *(Élénk ellenmondás a néppárton és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* hanem annak a helyi viszonyok figyelembevétele mellett és azokhoz legszigorubban alkalmazkodva kell készülnie, ugy, hogy az a műegyetem körén kivül meg nem található. Ez nem művészi feladat első sorban, hanem igenis a mi pénzügyi helyzetünk mellett is gyakorlati feladat, a hol a czélszerüségi szempontoknak kell érvényesülniök objektive.

Zboray Miklós: Czélszerüség! Északkelet helyett nyugatra néző rajztermekkel!

Kammerer Ernő előadó: Nem helyes tehát ily esetben, illetve nem lehet czélravezető a pályázati eljárás, mert egy pályázat esélyeiért sok ember ennyi specziális tanulmányba, költségbe nem mehet. És a mi specziális esetünkben sem lenne czélravezető, mert bátor leszek előadni, hogy a műegyetem ezeket a dolgokat hogyan tárgyalta. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Először a műegyetemi tanács megállapitotta a műegyetem épitésének a programmját. A műegyetemi tanács hivatottságát ki vonhatná kétségbe, hisz összes szakerőinket a műegyetemi tanárok képezik. A leghivatottabbakból a tanács egy épitő-bizottságot rendelt ki. Már most a megállapitott összprogramm alapján kidolgoztattak ezek a tervek és ezek azután az illető szaktanárokkal a legrészletesebben megtárgyaltattak. És pl. csak ezt emlitem: Méltóztatik tudni, hogy mikor valaki kap valamit, az igényei sokszor mennyire túláradnak. Egy műegyetem keretén kivül álló épitész hogyan szállhat perbe azzal a szaktanárral pl. és hogyan szállithatja le igényeit arra a mértékre, a melyet mégis az összkeretek megkivánnak? Ez csakis a műegyetem keretén belül mehet. Ha igy a szaktanárokkal a tervek meg vannak állapitva, akkor kerül az ismét az épitő-bizottsághoz, és innen a műegyetemi tanácshoz és ha igy meg vannak végleg állapitva, csak akkor kerülnek kivitelre.

Egyébként meg vagyok győződve, hogy a miniszter ur igenis gondoskodni fog arról, hogy minden terv publikálva legyen, hogy a kellő nyilvánosság e téren se hiányozzék.

Zboray Miklós: Mielőtt késő!

Kammerer Ernő előadó: És én nem szeretek szubjektiv momentumokra áttérni és attól tartózkodni is kivánok, de azt hiszem mégis, hogy ha van egy szakemberünk, a ki több, mint egy évtized óta foglalkozik ezekkel a problémákkal, a ki a legnagyobb áldozatkészséggel, a legnagyobb szorgalommal és utánjárással tesz hosszu évek óta tanulmányokat, ha valaki olyan verzátus ezekben a kérdésekben, mint senki más, akkor bizony csak az ügynek elodázását jelentené az, *(Mozgás és zaj balfelől.)* hogy ha más utra akarnánk térni. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Az Isten éltesse az emberi kor legvégső határáig! Mindig pohárköszöntőket mondanak! Tegnap Neuschlossra, ma másra! Nem vonta kétségbe senki, hogy tisztességes ember! De soha sem pályázott. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kammerer Ernő előadó: Kérem a t. házat, hogy ezen felvilágositásokat szives tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tudom, hogy van-e még valaki felirva szólásra, vagy nincs, de mégis azt gondolom, hogy helyesebb, ha bizonyos kérdésekre már most válaszolok, mert igy legalább azok a kérdések a vita folyamában ujra napirendre nem hozatnak.

T. képviselőház! Ennek a törvényjavaslatnak szükségességét az indokolás, s az előadó urnak igen szakavatott beszéde kellőképen kimutatták, ugy, hogy a javaslat szükségessége mellett nem is kell szót emelnem, annál kevésbbé, mert hiszen azok is, a kik kifogásokat tettek, magának a törvényjavaslatnak szükségességét elismerik és óhajtják, hogy minél előbb vége vettessék azon tanügyi mizériáknak, a melyekkel a politechnikum mai elhelyezésénél fogva küzdenünk kell. Én, t. ház, egyre vagyok bátor figyelmeztetni, arra, hogy a törvényjavaslat czélját és horderejét túl méltóztatnak most a parlamenti ellenőrzés szempontjából becsülni, mert ennek a törvényjavaslatnak tulajdonképeni és főczélja az, hogy a 10 millió koronát törvényileg lekösse erre a czélra, de a parlamenti ellenőrzés nem ma, uno actu történik, hanem ma csupán csakis az ugynevezett vegyészeti pavillonra kérjük az összeget; a többire nézve évenkint be kell majd állitani a budgetbe a költségeket és igen természetes dolog, hogy minden egyes ilyen alkalommal, a midőn a költségvetést beterjesztjük, *(Mozgás és zaj balfelől.)* ismét jogában áll a t.

képviselőháznak az ellenőrzést gyakorolni. A részletes tervek akkor is be fognak mutattatni és magukat a terveket is megvizsgálhatják, mert én ugy képzelem és ugy gondolom, hogy, a mint a kémiai pavillonra vonatkozó terveket most a ház asztalára letettem és igy teljesen nyilvánosságra hoztam azokat, épen ugy akkor, a midőn a főépületre, a midőn a fizikai és elektrotechnikai épületre, a midőn a gépműhelyi épületre kerül a sor és a midőn ezekre kérjük a budgetben a költségeket: mindezen tervek megint teljes részletességükben a ház előtt lesznek, és a háznak jogában lesz ezeket ellenőrizni és minden tekintetben a kritikát gyakorolni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ennek a törvényjavaslatnak az volt a czélja, hogy én végre-valahára biztositsam azt, hogy a műegyetem tizmillió korona engedélyezésével létesithető legyen. *(Helyeslés jobbfelől.)* A törvénynyel megszavazott összeget már a budgetbe bele is kell venni, mert a törvényhozás e tekintetben már intézkedett. És ebben van e törvénynek garanciája. Mondom tehát, ennek ez a nagy hordereje van, de a parlamenti ellenőrzés semmi körülmények között sem ma történik, uno actu, és nem ma fejeztetik az be, hanem minden egyes költségvetés tárgyalása alkalmával lehet a parlamenti ellenőrzést a tervekre nézve is gyakorolni. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Azt fogják mondani, a mit most, hogy már meg kell kezdeni az épitkezést. *(Zaj balfelől.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Válaszolni fogok mindazon kérdésekre, a melyeket Zboray t. képviselő ur felhozott. Először azt méltóztatott mondani, hogy itt a tervek kézalatt adattak ki. Megjegyzem, hogy én ezt a »kézalatt« kifejezést egy kissé sajátszerünek, mondhatnám homályosnak tartom; tudom, hogy nem ugy érti a képviselő ur, de nagyon rossz hangzása van ennek a »kézalatt« kifejezésnek. Ezen tervek nyilvánosan adattak ki, mert akkor, a midőn gróf Csáky Albin és akkor, a midőn báró Eötvös Loránd a megbizást adták, tele voltak a lapok és akkor, a midőn én biztam meg, ismét tele voltak a lapok azzal, hogy Cziglerre bizattak ezek a tervek. A midőn a t. képviselő ur a budget-tárgyalás alkalmával felhozta ezen kérdéseket és a tervpályázat eszméjét ajánlotta az összkormánynak figyelmébe, akkor én ezt válaszoltam *(olvassa)*: »Helyeslem, hogy minden nagyobb épitkezés tervezése tekintetében is pályázat hirdettessék, bár nem merem mondani, hogy ez mindig keresztül is lesz vihető. Magára a műegyetem épitésére nézve már megállapodtam a pénzügyminiszter urral és azt hiszem, a költségvetés letárgyalása után magát a törvényjavaslatot is előterjeszthetem. Előre jelzem, hogy itt a tervezés nem lesz pályázat utján kiadva, mert még hivatali elődöm bizta meg Czigler Győző tanár urat, a kiben — remélem — a háznak teljes bizalma lehet, mert olyan szaktudós, a kihez fogható alig van. Az ő általa készitett tervek alapján fogom a törvényjavaslatot beterjeszteni és igy semmiféle körülmények között sem lehet már e tekintetben uj pályázatokat hirdetni, mert ezzel messze elodáznók a kérdést.« . . . *(Zaj a néppárton.)* — Csak felolvasom, hogy ezt beszéltem akkor. — »Bő alkalma lesz akkor a háznak e terveket megtekinteni stb.« Én már akkor mondtam, hogy a tervezéssel Czigler Győző tanár ur lett megbizva és tessék elhinni, hogy Magyarországon alig találnék műépitészt, a ki még annyi anyagi áldozatokat is hozna, mint ő, mert maga előlegezi a költségeket ...

Zboray Miklós: De 400.000 koronát kap érte!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: . . . hiszen őt már megbizták egyszer, hogy a füvészkertben próbáljon egy tervet készitени, majd megbizták a két egyetemnek a Vérmezőre való helyezésének tervével, azután tervezték a műegyetemet Budán, a Fehérvári-uton, majd itt a régi helyen és a Főherczeg Sándor-utczában, tervezték a József-fiárvaház telkén, azután kezdtük csak az ugynevezett lágymányosi tervet. A mikor már valaki ennyire angazsirozva van ezzel a munkával, ennyire beleéli magát és nemes becsvágyat helyez e munkába . . .

Zboray Miklós: Azok csak skizzek!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Kérem, majd lesz más argumentumom is. Mondom, mikor már valaki annyira angazsirozva van egy ilyen munkával, hogy akkor uj tervpályázatot hirdessünk, azt nem tartanám helyesnek, főleg azért nem, mert meg vagyok győződve, hogy az ezen épületnél megkivánt speciális szakértelemmel és odaadással, mint ő ezen ügyet veszi, alig találnánk mást...

Zboray Miklós: A ki elnyeri az első dijat a tervpályázatnál!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Mert hiszen ő nemcsak maga dolgozott ebben a tervben, hanem a műegyetemi tanárság is közreműködött. Elmondta az előadó ur, hogy egy külön épitészeti bizottság volt kiküldve, hiszen itt tudományos institucziók, laboratóriumok kellenek, itt speciális épületekről van szó. Lehet, hogy külsőleg valaki művésziesebbet tudna csinálni, de a belső, czélszerü berendezés tekintetében alig lehet . . .

Zboray Miklós: Hát miért néztek nyugatra a rajzterem ablakai?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: . . . alkalmasabbat találni, mint ő, a ki speczialiter már csaknem egy emberöltő óta e kérdésekkel foglalkozott és a ki az iskola szükségleteit ismeri és többi tanártársainak szakszerü utasitásait is figyelemmel kisérte . . .

Zboray Miklós: Azért néztek nyugatra a

rajzterem ablakai! Mert nem tudták, hogy oda nem tüz a nap!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Engedelmet kérek, tessék ezt megkérdezni Czigler tanár urtól, ő bizonyára meg fog felelni; sem én, sem a t. képviselő ur nem vagyunk szakemberek.

Zboray Miklós: Hiszen megfelelt már! Azt mondta, hogy ő nem ugy akarta, hanem mások kivánták ugy!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: A t. képviselő urnak pedig, a ki azt kivánja, hogy vagy uj pályázatot hirdessünk, vagy ha azt nem teszem, hogy akkor a tervek nyilvánosságra hozassanak, kijelentem, hogy ezek a tervek igenis nyilvánosságra hozattak és Czigler Győző tanár ur ezeket sem rejtette véka alá, mert hiszen itt van a Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet közlönye 1900. évfolyamának 23. füzete, melyben a terveket közzétették.

Zboray Miklós: A mostani terv egészen más!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Megmondtam, hogy nem rejtette véka alá, közzétette, sőt, gondolom, a párisi kiállitáson is megjelent ezzel a tervvel. Már most azután, mikor ujra fontolóra vettük pénzügyi szempontból az épitkezést, szükségesnek mutatkozott, hogy a költségeket lehetőleg redukáljuk és az eredeti pavillonrendszer helyett a block és pavillon középrendszerére tértem át és akkor át kellett dolgozni ezen terveket és ezen átdolgozott terveket szintén közzé fogja tenni a tanár ur és a kritikának alkalma lesz nyilatkozni. Ennek következtében semmiféle elrejtés a nyilvánosság elől e tekintetben nincsen. Ezt akartam a t. képviselő urnak erre vonatkozólag megjegyezni, hogy igenis hajlandó vagyok ugy, a mint a tanár ur ugyis becsvágyát helyezi ebbe, gondoskodni, hogy a terveket publikálja. A régi tervet is közzétette a tanár ur, közzé fogja tenni a módositott terveket is.

A t. képviselő ur felhozta, hogy részletes jelentést nem adtam be, holott az 1897:XXV. t.-czikk a telekvásárlásokra vonatkozólag részletes jelentések tételére is kötelez. Az 1897: XXV. t.-czikk több irányban intézkedik. Intézkedik először is a központi egyetemről, annak az épitkezéséről, a sebészeti klinika telkéről, a kolozsvári Karolina-kórházról és a szomszédban levő műegyetemről, továbbá az uj műegyetemi telkekről. Én ezen törvényre vonatkozólag beadtam később egy póthiteli törvényjavaslatot, az 1900: V. törvényczikket, a melyben kifejtettem azokat az okokat, a melyek miatt további póthitelre van szükségem. És abban teljesen igazat adok a t. képviselő urnak, hogy bizony, mikor az állam vesz, akkor azok a t. magánurak mértéktelenül felverik az árakat. Az pedig nem lehet, hogy titokban vásároljunk, mert ezt kizárja a parlamenti ellenőrzés lehetőségének biztositása, tehát kiszivárog, hogy hol és mikor akar az állam épitkezni. Továbbá rengeteg költségbe kerültek a kisajátitási eljárás folytán is a telkek, mert ha erről a helyről nem is lehet kritikát gyakorolni, a mit nem is akarok, de mégis ki kell jelentenem, hogy bizony meglehetősen magas árakat szokott a biróság is megszabni a kisajátitási eljárás során. Ezek szerint tehát jelentést már tettem az 1897: XXV. törvényczikkben előirt parancs folytán. De korántsem állitom azt, hogy ez a részletes jelentés. Teljesen részletes jelentést ezután fogok tenni. És megmondom, hogy miért nem adhattam eddig is részletes jelentést. Azért nem adhattam, mert a pénzügyi bizottság egyenesen arra utasitott, sőt egyenesen azt mondja a törvény is, hogy ezen ügyek befejezése után tegyem meg a jelentést. Már pedig a kolozsvári egyetem épitésének felülvizsgálata még folyik, még befejezve nincsen. Továbbá a telekátiratás is késlelteti a dolgot, tulajdonképen még nem is történt meg és ennek következtében, ha mindazok a feltételek, a melyeket maga a törvény szupponál, fenforognak, én a legrészletesebb jelentéseket fogom a ház elé terjeszteni. Most is megmondhatom már a t. háznak, hogy a telekvásárlás körülbelül 1,600.000 koronába került.

A t. képviselő ur még azt is méltóztatott mondani, hogy a bemutatott tervekben drágábban vettük fel a kémiai pavillont és olcsóbban vettük fel azután a többit. Hát, t. képviselő ur, engedelmet kérek, én a költségvetésnek a realitása tekintetében teljes bizalommal viseltetem Czigler tanár ur iránt és ha szabad a tapasztalatokra utalnom, ő, nem mondom, hogy az egyedüli, de azon kevesek közé tartozik, a kik túlkiadásokkal sohasem dolgoznak.

Zboray Miklós: Csak ugy legyen itt is!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Adja az Isten, hogy ugy legyen. Ez lesz Czigler legszebb érdeme. Ő mindenesetre arra fog törekedni, hanem természetesen, ha a terveket közzéteszik és egyik-másik ezt a módositást, meg azt a módositást javasolja és azok esetleg minden komoly ok nélkül elfogadtatnának, ez esetleg a költségeket megint csak fokozná, akkor azután a felelőséget elvállalni nem lehet, hogy túlkiadások nem lesznek. Nekem teljes bizalmam van a tanár ur iránt és mert a multból keserü tapasztalataim vannak már a túlkiadások e tekintetében, különös bizalommal vagyok az olyan férfiu iránt, a kiről eddig azt tudom, hogy épitkezéseinél túlkiadás alig fordult elő, hogy a megállapitott költségek mindig az előirányzat keretében maradtak. És erre nézve, hogy túlkiadás előfordul-e vagy nem, az egyénben van a garanczia. Az egyénben való ezen garancziám pedig meglévén, én nyugodt lelkiismerettel bizom reá a munkát, és midőn megjegyzem, hogy valamint eddig minden a legnagyobb nyilvánossággal történt, ugy ezután is minden további terv a nyilvánosság előtt közzé fog tétetni. Azt hiszem, a t. ház nyugodtan szavazhatja meg a törvényjavaslatot, annál is inkább, mert hozzátehetem azt, hogy további

jelentéstételre is vagyok kötelezve és minden egyes költségvetés tárgyalása alkalmával is ellenőrzést gyakorolhat a parlament. Annál is inkább kérem a t. házat, hogy fogadja el a javaslatot, mert kétségtelenül ezzel nagy horderejü lépést tehetünk, ott ugyszólván uj egyetemi városrész keletkezhetik és minden tekintetben megfelelő és a helyzet követelményeit kielégitő műegyetemen lelhetik ifjaink az oktatást. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Farkas József jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. ház! Ha egy-két szóval felszólalok a törvényjavaslatnál, ezt csak azért teszem, hogy jelezzem, hogy az a párt, a melyhez tartozom, figyelemmel kisér minden lépést, a mely a közmüvelődés és a magyar müveltség előbbvitelére szolgál és, a mit oly ritkán van alkalmunk tehetni — mert folytonosan csak birálgatnunk kell, még pedig keservesen birálgatnunk — most ezen törvényjavaslat benyujtásáért a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat üdvözlöm; üdvözlöm pedig azzal a biztatással, hogy ilyen kérdésekkel, a melyek a magyar közmüvelődést előreviszik, mentül többször jöjjön ide. *(Élénk helyeslés.)* Valamely aggályaim ha mégis vannak, ezek az aggályok csakis arra a hosszu időre vonatkoznak, a mely szerint az épitkezés 1911-ig tartana.

T. miniszter ur. Én azt hiszem, a t. ház is tudatában van annak, hogy a műegyetem ma már nem felel meg czéljának; látjuk, hogy a műegyetemnek igen sok része melléképületekben, bérelt lakásokban van elhelyezve, még pedig nagyon rosszul. A műegyetem hallgatóinak száma folytonosan szaporodik, a mi csak igen üdvös és jó jele annak, hogy a nemzet megtalálja a helyes utat, a melyet a jövő világharczokban és a közmüvelődés terén keresnie kell.

Ha nem csalódom, a hosszu épitkezés csak azért van, mert állitólag nincs elég pénzünk. A miniszter ur is azt mondja, hogy számolnunk kell a pénzügyi helyzettel. Engedje meg a t. ház, hogy itt rámutassak arra a szomoru helyzetre, a melyben a magyar képviselőház, a magyar nemzet van, hogy a mikor közmüvelődési fontos kérdésekről van szó, akkor nincs pénzünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mint azonban eszébe jut akár a hadügyminiszternek, akár a honvédelmi miniszternek, hogy pénz kell ismétlő-fegyverekre, a népfelkelőknek fegyverekkel való ellátására, akkor mindjárt rendelkezésre állanak a kellő összegek, akkor itt vannak a pénztári készletek, és az a kérdés, hogy a kiadás hosszabb időre legyen felosztva, szóba sem kerül, mert itt van a mindenható hatalom, a mely azt mondja: igy akarom, igy parancsolom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt kivánom és inditványozom ugy a t. miniszter urnak, mint a t. háznak, hogy azt a mindenható parancsot, a mely mindig felülről jön, most sugalja a magyar közmüvelődés, és mondja ki, hogy ez az épitkezés ne tartson 1911-ig, hanem azonnal foganatosittassék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A törvényjavaslatot pártom nevében is elfogadom. *(Helyeslés.)*

Farkas József jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. képviselőház! Nagyon sajnálom, de Rátkay László t. képviselőtársammal nem vagyok egy véleményen, és még abban az esetben is, ha e javaslat visszautasitásánál magam maradok is, felszólalok és kijelentem, hogy nem szavazom meg. Mindenekelőtt kifogásolom a benyujtási módozatot és a rendkivül gyors tárgyalást, a melyet a t. kormány ennél a javaslatnál követ. A javaslat dátumából látjuk, hogy junius 4-dikén nyujtatott be, néhány nap mulva tárgyalta a pénzügyi bizottság, és ma, junius 13-dikán, itt van már a plénumban, kritizálnunk kell és véleményt kell mondanunk felette. Pedig itt nincs szó csekélységről, hanem 10 millió koronáról. Azt tartom, hogy Magyarországon a legtöbb ember már a bőréből készül kiugrani, a mikor milliókról hall beszélni. Mert hol a delegáczió szavaz meg 38 milliót, — jövő évre, mondják, 40 milliót fogunk kidobni — hol meg a pénzügyminiszter jön 9 millió hátralékával, most meg a kultuszminiszter ur áll elő 10 millióval akkor, a mikor olyan nyomorultan szegény nép vagyunk, a melynek takarékoskodnia kellene.

Nessi Pál: Ez az intézet legalább a miénk lesz!

Várady Károly: De kifogásolom a t. miniszter urral szemben azt is, hogy oly apró, mondhatnám, nyomoruságos indokolást csatolt a javaslathoz. Ha összehasonlitom a másik törvényjavaslattal, a melyet a t. földmivelésügyi miniszter ur adott be, a hol nem 10 millióról van szó, hanem csak 150.000 koronáról, látom, hogy a földmivelésügyi miniszter ur teljesen kidolgozza a javaslatát, 19 oldalas indokolást csatol hozzá, szóval mutatja a legnagyobb lelkiismeretességet, melyet a miniszter ur a parlamenttel szemben tanusitani tartozik, a miniszter ur pedig két oldalas indokolással áll elő. Igaz, hogy az indokolás mennyisége nem irányadó, mert hiszen az értéke és a minősége az irányadó; de én annyira szűknek tartom ezt az indokolást, hogy részemről lelkiismeretesen nem tudtam megbirálni ezt a javaslatot, mert igen sok hiányt fedeztem fel, melyre választ nem kaptam sem az indokolásban, sem a bizottsági jelentésben. Igy pl. szükségesnek tartottam volna, hogy a miniszter ur világosan tárja a törvényhozás elé, hogy a mai épület mibe került, milyen nagyságu, milyenek benne a tanügyi viszonyok, miért nem elégséges? Elmondta a miniszter, hogy 600 tanulóra van hely, de elmondta azt is, hogy felvett már uj helyiségeket. Hallottuk, hogy ez a fényes épület, melyet 1882-ben használatba vettek, a kincstár kezelésébe kerül, de hogy mi történik vele, azt nem tudjuk. Hiszen ez is milliókba került és meginditjuk a tanácskozást más épület felől a

nélkül, hogy a miniszter ur gondoskodott volna róla, hogy ez az épület mire fordittatik.

Hozzátartozik a helyes szervezéshez, hogyha tervezünk egy uj épületet, gondoskodjunk arról is, hogy mi történjék a másikkal. Nem látunk a javaslatban semmi szót arról, hogy a telek mibe kerül, a törvényhozás előtt nem áll tiszta képe annak, hogy az egész épület mibe kerül, mert csak az épitkezés költségeit adták elő. Mi október óta, mióta az országgyülés megnyilt, folytonosan kivánjuk, esedezünk, hogy szivesked-jenek a terveket, a költségvetéseket elénkbe adni, hiszen lehetetlen, hogy alapos kritikát gyakorolhasson a törvényhozás, ha minden a maga teljes egészében nincs előttünk. Igaz, hogy én nem értek ahhoz, hogy szakszerüen megbiráljak egy épitkezést, de mindnyájunknak vannak ismerősei, a kik felvilágositanak majd arról, hogy ez az előterjesztés helyes-e vagy nem. Ebből kifolyólag megujitom ezen felszólalásom alkalmával is azon kérésemet, hogyha a kormány bármely tagja épitkezést foganatosit, legyen szives ne csak a javaslatot, hanem a terveket és a költségvetést is elénk adni, hogy azt nyugalmasan megbirálhassuk.

De nekem elvi álláspontomból kellett ezen javaslat ellen szavaznom, t. i. azért, mert én nem vagyok hajlandó semmiféle kulturális czélra addig egy garast megszavazni, mig a tanitóknak fizetése rendezve nincs. Én ugy látom, hogy a t. kormány a házat a tetején kezdi épiteni, nem pedig az alján. Ezen egyetemnél 32 rendes, 2 rendkivüli, 20 magántanárról és 1500 fiatalemberről van szó, mig az elemi iskoláknál 3 millió tanulóról, 17 ezer iskoláról és 27 ezer tanitóról van szó. Ezekről a kormány, bár igéri, nem gondoskodik; és miután én a kulturális czélt elsőnek tartom, a magam részéről semmiféle ilyen épitkezést és kiadást meg nem szavazok, mig a tanitók állapota, kik 3—400 frttal nyomorognak, rendezve nincs.

Másrészt a hátam borsódzik, mikor a magyar kormány organikus betegségét, a pazarlást látom. Mi nem tudunk semmibe se fogni, hogy az milliókba ne kerüljön. Én nem tudom felfogni, hogy a kormánynak honnan támad az az ideája, hogy ez a nyomoruságos szegény ország, melyben igazán mindnyájan küzdünk a léttel, honnan vegye, hogyan dobálja és áldozza a milliókat az egyetemre? Bizonyára vannak műegyetemek a külföldön, melyek nem kerültek tiz millióba, és mégis kell, hogy megfeleljenek a czélnak. Azt is hiányul tudom be a miniszteri indokolásnak, hogy nem sorolja fel, hogy a külföldi műegyetemek milyen összegből kerültek ki, nem tudjuk az összehasonlitást megtenni, arányos-e, vagy sem? Én a magam részéről ugy, a mint azt a pénzügyi bizottság előadta, hogy a főépület 5,407.000 koronába, a kemiai pavillon 1,272.000 koronába, és igy tovább kerül, ezt rendkivül drágának és pazarlónak tekintem a nép szegénysége mellett.

Ez a másik főok, mely miatt ezt a javaslatot meg nem szavazom.

Ebből folyólag bátor vagyok beterjeszteni két határozati javaslatot. *(Halljuk!)* Teljesen mindegy, mi lesz a sorsuk, én kötelességemet lelkiismeretesen szoktam teljesiteni. De mielőtt ezt tenném, még egy inczidentális kérdést akarok felvetni, s ez az, hogy a javaslatban, ha azt elfogadni méltóztatnak, talán valami rendelkezésnek kell lennie a tanulók hidpénze dolgában, hogyha Pestről átjárnak, ez nekik elengedtessék.

Első javaslatom az, hogy *(olvassa)*: »a ház a tárgyalás alatt lévő javaslatot a napirendről leveszi, utasitja a közoktatásügyi minisztert arra, hogy az elemi iskolai tanitók fizetésének javitásáról mielőbb javaslatot terjeszszen elő; a jelen javaslatot pedig a tanitói fizetések rendezéséről szóló törvény megalkotása után tárgyalja.« Ha ezen javaslatom el nem fogadtatnék, erre az esetre azt javaslom, hogy: »a ház a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot a napirendről leveszi, s arra utasitja a közoktatásügyi minisztert, hogy az ország sanyaru anyagi helyzetére való tekintettel a József-műegyetem épületére vonatkozólag uj, lényegesen olcsóbb, egyszerübb, a takarékosság elvét követő és érvényre juttató terveket és költségvetést készittessen és ezek mellékléséével uj javaslatot terjeszszen a törvényhozás elé.« Nem fogadom el a javaslatot.

Lázár Árpád jegyző: Hieronymi Károly.

Hieronymi Károly: T. ház! Miután csak az előttem szóló képviselő ur nem fogadja el a törvényjavaslatot, a többiek, kik hozzászóltak, elfogadták, ennélfogva én a törvényjavaslat sorsát biztositottnak látom, s ebből a szempontból nem szólaltam volna fel. Felszólalásom oka az, hogy azt a kritikát, melyet egyes ellenzéki szónokok a közoktatásügyi miniszterrel szemben ezen törvényjavaslat körül kifejtett tevékenységénél gyakoroltak, sem igazságosnak, sem a közügy érdekében állónak nem tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hogy először foglalkozzam azokkal, miket az előttem szóló képviselő ur szives volt felhozni a törvényjavaslat ellen, azt hiszem, legnyomósabb ellenvetése az volt, hogy az pazarlás, hogy mi a műegyetem épitésére 10 millió koronát akarunk megszavazni. Én épen ellenkező vélekedésben vagyok.

Molnár Jenő: Ezt képzelhettük!

Hieronymi Károly: Nemcsak képzelhette a képviselő ur, hanem, ha szives lesz meghallgatni, meg fog győződni róla, hogy erre nyomós indokaim is vannak. Manapság azt látjuk, hogy a népek nagy versenyében azoknak gazdasági fejlődése határoz. Ma azok a nemzetek járnak elől, s azoknak népei boldogulnak, kik a gazdasági fejlődés tekintetében előljárnak. El van ismerve, hogy Németország azt a nagy gazdasági fellendülését, a melynek mindnyájan tanui vagyunk, előkészitette technikai tanitásának igen alapos, s igen széleskörü ápolása által. Ma ezt az an-

golok is, kiknek a németek igen éles versenyt csinálnak, elismerik. Elismerik, hogy a technikai tanitás terén hátra maradtak. Igyekeznek ezt a hátramaradásukat pótolni. Németországban 11 műegyetem van, és tervbe van véve még három műegyetemnek felállitása. Mi ez ahhoz képest, hogy mi egyetlen egy műegyetemet akarunk épiteni tiz millió korona költséggel?

Ezelőtt pár évvel egy kitünő magyar ifju kitünt a maga szaktudományában. A magyar József-műegyetemnek tanári kara igyekezett őt megnyerni, hogy itt Budapesten működjék mint tanár. *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgyalások azonban soká tartottak. Időközben a zürichi műegyetem neki ajánlatot tett, hogy jöjjön a zürichi műegyetemre, és miután ő feltételül tüzte ki azt, hogy neki egy laboratóriumot épitsenek, a zürichi műegyetem, illetőleg Svájcz két és fél millió frankért tisztán csak ezt a laboratóriumot megépitette. Midőn aztán a műegyetem tanári kara meg akarta őt nyerni, azt a választ nyerte tőle, hogy ő moraliter már le van kötelezve Svájcznak, a mely az ő feltételeit elfogadta.

Ha mi azt akarjuk, hogy el ne maradjunk abban a nagy versenyben — pedig tessék elhinni, t. képviselő urak, nagyon hátra vagyunk — nekünk nemcsak ezt a műegyetemet, hanem hova-tovább egy második műegyetemet és technikai iskolákat kell felállitanunk. Fel kell állitani olyan iskolákat, a melyek megtanitják a növendéket azokra a kézmű-mesterségekre, a melyek neki keresetül tudnak szolgálni. Én tehát azt, hogy a t. közoktatásügyi miniszter ur 10 millió koronát javasolt a műegyetem megépitésére, nemcsak pazarlásnak nem tekintem, sőt ellenkezőleg azt hiszem, hogy ennél hasznosabb dolgot, ennél helyesebbet a t. miniszter ur nem is tehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nessi Pál: Legalább az országban marad tiz millió!

Hieronymi Károly: Itt vannak azután a többi kifogások, hogy pl. azt mondja a t. előttem szóló képviselő ur, hogy gyors a tárgyalás.

Hát, t. képviselőház, hogy ebben a parlamentben, a hol a budgetet, a mely budget nem is deficzittel végződik, hanem felesleggel, a mely minden tekintetben magán hordja egy normális budgetnek képét, talán öt vagy hat hónapig tárgyaltuk, hogy itt az ilyen tárgyalás gyorsnak látszik, azon én nem csodálkozom. De tessék elhinni, én nem látom át, mit nyert volna ezen kérdés tárgyalásának alaposság azáltal, ha ez a tárgyalás hosszabb ideig huzódott volna, ha a pénzügyi bizottság, vagy az előkészitő bizottságok tárgyalása közt és a képviselőházban való tárgyalás közt hosszu idő folyt volna le. Mert, hogy a parlament hivatva volna ezeknek a műegyetemi épitkezéseknek minden részletét, a detail-kérdéseket ellenőrizni, ezt a hivatását a parlamentnek tagadom; *(Mozgás balfelől.)* de különösen tagadom az afféle tárgyalást, mint a t. képviselő ur mondta, hogy ő ugyan nem ért hozzá, de vannak neki ismerősei, azoknak megmutatja, azoknak véleményét fogja azután előadni. *(Zaj balfelől.)*

Szederkényi Nándor: Az nem áll! Mindent van joga ellenőrizni!

Hieronymi Károly: T. képviselőház! A parlament ilyen tisztán szakszerü, ilyen tisztán a részletekre vonatkozó kérdéseknek megitélésére, tessék elhinni, nem illetékes. *(Ellenmondások a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Fizetni illetékes! *(Zaj.)*

Zboray Miklós: Joga van! *(Halljuk! Halljuk a jobboldalon.)*

Simonyi-Semadam Sándor: Ilyen czimen bármit el lehet vonni a parlament elől, hogyha rámondjuk, hogy az szakdolog. *(Zaj. (Halljuk! Halljuk!)*

Hieronymi Károly: Én nagyon jól tudom, hogy a parlament hozzászólhat ilyen kérdésekhez mindig; de az a kérdés, hogy hasznára válik-e ezeknek a dolgoknak, hogyha a parlament ezekkel a kérdésekkel foglalkozik? Van abból valami haszon, hogy Zboray t. képviselőtársam elkezdi a kritikát és miután kimutatja az előadó ur, hogy mennyibe kerül ezeknek az egyes épületeknek egy köbmétere, azt mondja rá, hogy ezért nem lehet megépiteni.

Zboray Miklós: Mert póthitel lesz belőle! Ennek több haszna van, mint azt mondani, hogy katonai költségekre elég áldozatkész az ország! *(Igaz! Ugy van! a néppárton. Zaj és mozgás jobbról és a középen. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget):* Tessék a szónokot meghallgatni!

Hieronymi Károly: Az egyiknek is, a másiknak is megvan a haszna!

Zboray Miklós: Az egyikből a miniszterjelölt urnak, a másikból az országnak. *(Zaj.)*

Hieronymi Károly: Ismétlem még egyszer, az a kérdés, hogy van-e haszna abból pl., ha a t. képviselő ur felhozza, hogy a rajztermek észak-nyugatra vannak? *(Ugy van! a középen.)*

Zboray Miklós: Van!

Hieronymi Károly: Lehet-e ebből valami következtetést vonni?

Zboray Miklós: Lehet, mert nem tudnak dolgozni ott! *(Ugy van! a néppárton. Ellenmondások jobbfelől.)*

Hieronymi Károly: Ne tessék ilyeneket állitani!

Zboray Miklós: Majd meg fogják látni! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Ismételve kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak itt beszélgetést folytatni!

Zboray Miklós: Ő kérdezi, hogy van-e valami haszna!

Elnök: Beszélgetéssé nem alakulhat át a parlamenti tárgyalás.

Hieronymi Károly: Azt mondja az előttem szóló igen t. képviselő ur, mint további kifogást, hogy rövid az indokolás. Kérem, a ki in-

formálni akarja magát arra nézve, hogy micsoda alapon történik ez az épitkezés, tessék elhinni, annak elég bő alkalma volt ezen indokolás előtt is tökéletesen tájékozni magát. Hivatkozik maga a t. miniszter ur is arra, hogy a szaklapok részletesen hozták az egész épitkezést.

Várady Károly: Az nem tartozik ránk!

Hieronymi Károly: De ha én informálni akarom magamat, csak helyesebb, hogyha szaklapokból informálom magamat, mint hogyha ugy teszek, mint a t. képviselő ur, a ki ismerőseitől informáltatja magát.

Azt is felhozza a képviselő ur, hogy a miniszter ur nem indokolja, miért nem elég a mostani helyiség. Méltóztassanak elhinni, hogyha a miniszter ur indokolásába ezeket a kérdéseket is felvette volna, akkor csakugyan felesleges munkát teljesitene, mert a ki csak a politechnikum ügyeivel komolyan foglalkozik, nagyon jól tudja, hogy nemcsak a politechnikum mostani helyisége nem elég, hanem hogy egyes tantermek bérházakban vannak elhelyezve, és van olyan eset is, hogy a második és harmadik emeleten rajztermek vannak, mig a földszinten kávéház van, a mi, azt hiszem, a tanitás czéljainak abszolute nem megfelelő. Ezek a viszonyok oly köztudomásuak, hogy igazán helyesen tette a miniszter ur, hogy ezeket olyan részletesen elő nem terjesztette. *(Helyeslés jobbról és a középen.)*

Azt is kifogásolja a t. képviselő ur, hogy a miniszter ur nem mondja el, hogy mi történik az épületekkel. Hiszen a miniszter urnak előterjesztései szerint az épitkezések egészen 1911-ig tartanak. Addig, mig az épitkezések befejezve nincsenek, az épületeket ugy se adhatja át. Az épületek a dolog természete szerint fokozatosan fognak kiürülni, a mire nem kell semmiféle miniszteri felvilágositás; mert ezek a kiüritések a dolog természete szerint akkép fognak történni, hogy először a bérbevett épületeket üritik ki. Hogy a főépületet, a mely t. i. az állam tulajdonát képezi, ilyen hosszu épitkezési terminus mellett legközelebb ki nem ürithetik, az, azt hiszem, csak világos. Tehát abszolute nem méltányos a kormánytól és a közoktatáügyi miniszter urtól azt kivánni, hogy már ma határozottan jelölje meg, mi czélra fognak azok az épületek szolgálni. A pénzügyminiszter ur kijelentette, hogy azokat az épületeket mindenesetre közművelődési és lehetőleg tanitási czélokra fogja használni. De hogy részletesen megmondja, mire, az, azt hiszem, ma még lehetetlen. *(Ugy van! a középen.)*

Csak néhány szót akarok még szólani arról, a mire ugyan a miniszter ur már megfelelt, hogy t. i. Zboray t. képviselő ur kifogásolja azt, hogy ezek a tervek nem pályázat utján szereztettek be. Először is kijelentem, hogy a tervek megszerzése pályázat utján helyes. Teljesen hozzájárulok ahhoz, hogy rendszerint pályázat utján szereztessenek be a tervek; de hogy ez alól kell kivételeknek lenni, az a dolog természetében fekszik. És ha van indokolt kivétel, akkor ez az. Leszek bátor megmondani, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is itt egy olyan intézetről van szó, a mely intézetnek kebelében vannak olyan épitészek, a kik erre az épitési munkára tökéletesen képesek, és ha a miniszter ur ezen épitészek közül egyet bizott meg, annak kettős haszna és czélja van. Először az épitész, a ki maga is tanitással foglalkozik, a dolog természete szerint jobban ismeri a tanitás czéljára szükséges helyiségek természetét. De van még egy más, nagy indok is. Az ilyen épitkezésnél minden tanár a maga saját szakmáját tolja előtérbe és mindegyik a maga szakmája részére áll elő nagy követelésekkel, és tessék elhinni, hogy ezeknek a követeléseknek kielégitése a leggazdagabb kutforrása a túllépéseknek. Már most egy magánépitész sokkal kevésbbé képes ezeket a kellő határok közé utasitani, mint az az épitész, a ki azoknak a tanároknak a kollegája, a ki azokat a többi tanszékeket a mindennapi érintkezés, a mindennapi találkozás utján ismeri; és sokkal könnyebben intéztetnek el ezek a kérdések, hogyha az épitkezéssel magával egy tanár van megbizva, nem pedig egy idegen épitész. Én tökéletesen értem, hogy a mai viszonyok között, a mikor az épitészek legnagyobb része abszolute munkával nem rendelkezik, a mikor az épitészek legnagyobb része foglalkozást keres: hogyha egy ilyen 10 milliós épület kerül a szőnyegre, mindegyik igyekszik, különösen az, a ki jogosult tehetséggel bir arra, lehetőleg érvényesiteni a maga tehetségét ennél a ritka hollónál. De ismétlem, hogyha van jogosult kivétel, akkor az az, hogy a polytechnikum épitését a miniszter ur egy polytechnikai tanárra bizza. Azért mondottam beszédem elején, hogy nem tartom méltányosnak azt a kritikát, a melyet t. képviselőtársaim a közoktatásügyi miniszter eljárása felett gyakoroltak.

Most még csak egy dologról van szó, és ez az, hogy teljesen egyetértek Rátkay László t. képviselőtársammal, hogy nem helyes, hogy erre az épitkezésre ilyen hosszu terminus van kitűzve, nem helyes, hogy az épitkezés egész 1911-ig elhuzódik. Magam is kivánatosnak tartanám, hogy az épités ideje lehetőleg megrövidittessék, és hogy ennélfogva az az átmeneti időszak, a midőn a polytechnikum egy része a pesti oldalon, másik része pedig a budai oldalon lesz, hogy az az átmeneti időszak a tanitás és tanulók érdekében lehetőleg megrövidittessék. És ezért hogyha a t. miniszter ur erre nézve tudna orvoslást találni, ahhoz a legkészségesebben hozzájárulnék, és mindent elkövetnék arra, hogy ez az eredmény, t. i. az épitkezésnek minél rövidebb időre való kitüzése, eléressék.

Egyébiránt, t. képviselőház, mindazokra nézve, a mik itt elmondattak, hogy t. i. a képviselőháznak idejében tudomása legyen minden-

ről, hogy ezek a tervek közhirré tétessenek, hogy ezekhez a tervekhez mindenki hozzászólhasson: mindezeknek a követeléseknek tökéletesen megfelel a t. miniszter urnak az a kijelentése, hogy ő ugyis évről-évre kénytelen a budgetben kérni az egyes évekre szükséges fedezetet azon alkalommal azoknak az épitkezéseknek, a mely épületekre akkor a fedezetet kéri, részletes terveit mindenkor be fogja mutatni. A törvényjavaslatot különben elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Farkas József jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! Azok után a tapasztalatok után, a melyeket szereztünk a legutóbbi állami épitkezéseknél, teljesen jogosult az, hogy a midőn uj tervvel állanak az országgyülés elé, az ellenzék azt éles kritika tárgyává tegye. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Eltekintve attól, hogy az állam pénzügyi ereje ma nem birja meg ezeket a kiadásokat, ez az épitkezés még a technikai követelményeknek sem felel meg. Tehát nem áll arányban az állam pénzügyi erejével egyfelől, másfelől pedig a miniszter ur nem tudta semmivel sem megokolni azt, hogy e régi épületek elégtelenek és a mai kor kivánalmainak meg nem felelnek. Ha kimutatta volna a miniszter ur azt, hogy a mai épületek nem felelnek meg már a mi viszonyainknak, akkor lehetne uj épitkezésről szó, de a mikor a mai épületek még megfelelnek és elég technikust tudunk produkálni, ugy hogy csak uj proletariátust szereznénk, ha még több alkalmat nyujtanánk technikusok kiképzésére, akkor én nem tartom helyesnek és időszerünek, hogy most egy tizmillió koronás épitkezéssel álljunk elő.

De, ha már előállott vele a t. miniszter ur, figyelembe kellene venni azt, amit épen az előadó ur mondott, hogy a mai technikai tudomány minden lépten-nyomon változik. Ha ma elkezdünk egy épületet, a mely 10 év mulva fejeztetik be, ez alatt az idő alatt keletkezhetnek olyan találmányok, a melyeket az épitkezésnél érvényesiteni akarunk. Ha tehát épitünk, épitsük azt meg egyszerre és ne 10 év alatt. És ne legyen kifogás az se, hogy nem tudunk pénzt szerezni. Mert ha tudtunk pénzt szerezni az ismétlő fegyverekre, a melyeket egyszerre szerzünk be és a terheket tudtuk 10 esztendőre elosztani, megépithetnők ezt az épületet is egyszerre és eloszthatnók annak terheit 10 esztendőre.

A mi pedig az épitkezés műszaki oldalát illeti, azt én, az igaz, megbirálni nem tudom; de ez azért nem akadálya annak, hogy az országgyülésen ilyen kérdésekhez hozzá szólani ne lehessen. Egyáltalában nem áll az, a mit Hieronymi Károly t. képviselő ur mond, hogy nincsen a dolognak előnyére, ha a ház műszaki kérdésekkel foglalkozik, mert nem ért hozzá. Hiszen a ház katonai kérdésekkel is foglalkozik, ámbár nem ért hozzá; de különben is vannak itt szakemberek, és ha a miniszter ur rendelkezésünkre bocsátotta volna a szükséges adatokat, hozzászólhattunk volna azokhoz annyira, a mennyire ilyen javaslatnál szükséges.

Figyelmébe akarom még ajánlani a t. miniszter urnak Tisza István két év előtti beszédét. Ő élesen kifogásolta az állami épitkezéseknél követett azt a rendszert, hogy nagy luxussal állitjuk épületeinket. Figyelmébe ajánlom a t. miniszter urnak, hogy ennél az épületnél a külső díszre ne nézzen, hanem csak arra, hogy ez czélszerü, alkalmas legyen és megfeleljen annak, a mire hivatva van. Nagyon könnyü az épitész uraknak 10 millió koronás épületeket tervezni, de azt a pénzt elő is kell teremteni! Igen sok szükséglete van ma az országnak, takarékoskodni kell tehát mindenütt, nem elég lerajzolni azt az épületet gyönyörü szép façade-dal a nélkül, hogy meg lenne határozva, mennyibe fog kerülni, és csak mikor a tervek elkészültek, akkor állapitják meg a költségeket! Forditva kell csinálni; a költségekhez kell a terveket idomitani. Ha a miniszter ur megszabta volna, hogy ennyi meg ennyi áll rendelkezésre, a szerint kellett volna aztán a tervet csinálni.

Épen azért, ha már a miniszter ur megépitteti ezt az épületet, legyen tekintettel először is arra, — ha még módjában van a terveken változtatni, — hogy az épület ne legyen fölösleges luxussal kiállitva, azután pedig arra, hogy minél előbb épittessék fel és harmadsorban — a mi talán a legfontosabb — biztositsa a házat, hogy erre vonatkozólag nem lesz túlköltekezés.

Mert maga a jelentés is azt mondja, hogy abban az esetben, ha helyes a vezetés, ez a költség elégnek mutatkozik. Ez nem olyan határozott kifejezés, a milyent kivánnunk kell akkor, a mikor egy törvényjavaslatot törvényerőre akarunk emelni. Ép ugy mint az összeget, fixszirozni kellene azokat a kifejezéseket is, a melyek biztositanak bennünket arról, hogy nem kell majd több pénz. De én azt hiszem, hogy a t. miniszter ur e tekintetben nagyon óvatos, mert nem akarja utódját bizonyos dolgokra kötelezni, és nem tudja biztositani a házat arról, hogy az épület nem fog tiz milliónál többe kerülni.

Azután meg igen sok pénzt lehetne megtakaritani akkor, ha az épitkezés nem tartana 11 esztendeig. Hiszen az adminisztrácziő, a művezetés maga 450.000 koronával van felvéve. Az ellenőrzés átlag évenkint 40.000 koronába kerül, a mit szintén meg lehetne takaritani, ha az épitkezést egyszerre effektuálnók. A berendezések is 762.000 koronával vannak felvéve, a mit szintén nem lehet fix összegben megállapitani, mert hiszen ezek is módosulnak 11 esztendő alatt. Ha kémiai vagy más műszaki intézetnél ujabb találmányt fedeznek fel, akkor annak alapján ujabb átalakitások szükségesek.

Azért az én véleményem az, hogy ha már megépitjük azt a műegyetemet, ha már meghozza

az ország azt az áldozatot, ugy épitsük meg azt egyszerre, hogy az az épület tökéletes legyen és hogy most megbirálhassuk, megfelel-e a czélnak, igen vagy nem. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Miután azonban a t. miniszter ur nem igy kontemplálja ezt az épitkezést, én a magam részéről nem fogadom el a törvényjavaslatot és csatlakozom Várady Károly határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azok után, a miket volt szerencsém előadni és a miket e padokról Hieronymi Károly t. barátom előadott, csak igen röviden akarok néhány észrevételt tenni, leginkább azért, hogy a benyujtott határozati javaslatokkal szemben álláspontomat körvonalozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt e határozati javaslatokról szólanék, Várady képviselő urnak tartozom egy válaszszal. Azt méltóztatott ugyanis mondani, hogy most, az ülésszak végén, gyorsan terjesztjük be ezt a törvényjavaslatot. Hát a mig a költségvetést tárgyaltuk, addig nem állhattam elő ezzel a javaslattal. Azonban a legelső napon, a mikor a költségvetés szentesitése után a ház ülést hirdetett, benyujtottam rögtön a törvényjavaslatot. Tiz napja van már a ház előtt a törvényjavaslat, a melynek indokolásában hivatkoztam arra is, hogy a terveket minden képviselőnek rendelkezésére bocsátom. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Tiz nap állott rendelkezésemre, hogy a terveket megtekinthessék. Intézkedtem arról is, hogy a tervek itt a házban ki legyenek állitva és a kiállitott tervek indokolják meg indokolásomnak ugynevezett rövidségét. Határozottan tiltakoznom kell az ellen, mintha az indokolásnak ebben a rövidségében a parlament iránti tiszteletlenség nyilvánulna. Azért nem indokoltam meg bővebben, mert a bemutatott tervek képezik a tulajdonképeni, a főindokolást. A terveket letettem a ház asztalára, azokban találhatják meg az indokolás kiegészitését. *(Helyeslés jobbfelől.)* De sőt az indokolás tartalmát a pénzügyi bizottságban én magam egészitettem ki, a mint méltóztatnak látni a pénzügyi bizottság jelentéséből, a melyben egyes részletes összegek is fel vannak tüntetve és a melyek, azt hiszem, elég tájékozást nyujtanak arra nézve, hogy az egész összeg miként oszlik meg az egyes főépületek között. De, ha rövid is az indokolás, a mint látom, a t. képviselő ur még sem méltóztatott azt figyelemmel elolvasni, *(Derültség jobbfelől.)* mert szememre hányja, hogy nem nyilatkozom arról, mi történjék a mai épületekkel. Hát én nyilatkoztam erre vonatkozólag az indokolásban. Egészen világosan hivatkoztam az 1891 : XX. t.-cz. 35. §-ára, a mely szerint, ha valamely épületnek különös rendeltetése, t. i. eredeti czélja megszünt, akkor az a pénzügyminiszteri tárcza kezelésébe vétetik, de hozzátettem még, hogy *(olvassa)*: »ez azonban épen nem zárja ki azt, hogy ezen épületek a pénzügyminiszter urral folytatandó tárgyalások alapján az államkincstárnak esetleges uj épitkezések költségeitől való megkimélése czéljából egészen, vagy részben más tanügyi szükségletek kielégitésére legyenek igénybe vehetők«. Sőt a pénzügyi bizottság abban a jelentésében azt mondja *(olvassa)*: »Megjegyzi a bizottság még azt is, hogy, bár természetes és az 1891 : XX. t.-cz. 35. §-ának folyománya, hogy az eddigi műegyetemi épületek, ha azokat a főiskola elhagyta, a pénzügyi tárcza kezelése alá jutnak, mégis eleve kizártnak kivánja tekinteni, hogy azok más, mint kulturális czélokra szolgálhassanak«. És itt azután meg is mondja az indokokat, a melyek alapján kéri, hogy azon épületek jövőre is tudományos és tanügyi czélokra fordittassanak, a mint nekem is határozott meggyőződésem, hogy ez csak igy van helyén, mert hiszen a mostani technikai épület mellett most is egyéb egyetemi czélra szolgáló épületek vannak elhelyezve és nem is képzelhető, hogy az a régi technikai épület másra, mint tanügyi, vagy egyéb kulturális czélra fordittassék. Hogy ma részletezett adatokkal álljak elő arra nézve: mit kivánok oda helyezni, azt talán nem kivánja a t. képviselő ur. Az az épület vagy muzeális, vagy pedig egyetemi czélokra, esetleg a filozófiai kar czéljaira és más hasonló czélra fog szolgálni; e tárgyban már számtalanszor nyilatkoztam, de pozitiv programmot ma korán volna adni.

A mi azt a kérdést illeti, hogy miért nem mutattam ki a mai elhelyezés hiányait, — és ezt Molnár Jenő t. képviselőtársam is emlitette — hát azért nem beszéltem erről részletesebben, mert hivatkozhatam a t. képviselőházra a tekintetben, hogy a költségvetések tárgyalása alkalmával épen ellenzéki oldalról — ezt kimutathatom a naplókból — minden évben egyenesen szememre vetették, hogy minő tarthatatlan helyzet az, a mely a politechnikumon a rossz elhelyezés miatt uralkodik; azután magam fejtettem ki azt számtalanszor, hogy minő elégtelen épületekben van a politechnikum, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és akkor még arra is méltóztattak utalni, mennyire tarthatatlan helyzet az, hogy ott, a bérelt épületek közvetlen közelében kávéházak vannak, stb. Mondom, erre is emlékszem; talán az idei költségvetés tárgyalása alkalmával is méltóztattak felhozni, de erre kiterjeszkedni teljesen fölöslegesnek tartottam. Ennek következtében azt a vádat, mintha az indokolás rövidségével valami hibát követtem volna el, el nem fogadhatom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Készséggel elismerem, hogy lehetett volna a külföldi egyetemekre is hivatkozni, csakhogy én olyan pompózus indokolással nem akartam előállani, mert nem irodalmi

essay-re törekedtem. A dolog részletesebb, magyarázó és összehasonlitó oldalát pedig kétségtelenül a tárgyalásra kellett fenhagynom, azt gondolva, hogy majd akkor adom meg a kellő felvilágositásokat. A mint látni méltóztatik, nincsen is ez ügyben olyan kérdés, a melyre nézve a kivánt tájékozást meg nem adtam volna, vagy meg ne adnám. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Áttérek már most a határozati javaslatokra. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur két határozati javaslatot nyujtott be. Az egyikben utasitani kéri a közoktatásügyi minisztert, hogy az elemi iskolai tanitók fizetésének javitásáról törvényjavaslatot terjeszszen elő, a jelen javaslatot pedig a javitott tanitói fizetések behozataláról szóló törvény megalkotása után kivánja tárgyalni. Én kérem a t. képviselőházat, hogy ezen határozati javaslatot mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy mi ezeken a padokon épen ugy óhajtjuk a tanitók fizetésének rendezését és nem vonjuk kétségbe, hogy szivén hordozza ezt a t. függetlenségi párt is, és mégis megszavazzuk ezen törvényjavaslatot, és pedig nézetem szerint helyesebb és dicséretreméltóbb érzékkel, mint az igen t. képviselő ur, mert mi, a kik megszavazzuk ezen törvényjavaslatot, a kultura egyetemes érdekeire vagyunk tekintettel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Mi felelőségünk érzetében nem szakithatjuk ki a kulturának egy ágát, mig a többit elsorvasztjuk. *(Tetszés.)* Nekünk az a kötelességünk, hogy a kulturának egyetemes érdekeit a rendelkezésünkre álló eszközökkel támogassuk. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A másik határozati javaslat arra utasitja a közoktatásügyi minisztert, hogy olcsóbb, egyszerübb és a takarékosság elvét komolyan érvényesitő tervekről szóló költségvetést készitsen, a melynek indokolásával uj törvényjavaslatot terjeszszen a törvényhozás elé. Ezt szintén mellőzni kérem, mert ugy vagyok meggyőződve, hogy az a komoly terv, a mely itt a t. ház előtt fekszik, és a melyben átlag 20 koronánál valamivel többe kerül egy-egy köbméter, a takarékosság követelményének is megfelel, de viszont nem vállalkozhatom arra sem, hogy a takarékosság elvét érvényesitő oly tervezettel álljak elő, a mely a tudományos igényeket ki nem elégiti, mert azt akarom, hogy az uj politechnikum minden tekintetben a kor szinvonalán álljon. *(Helyeslés.)* És itt igenis bátor vagyok hivatkozni arra, — mert igen gyakran méltóztatnak itt hol alaposan, hol alaptalanul a középitkezések ügyét megtámadni — hogy méltóztassék megtekinteni a miniszterségem alatt épitett klinikákat, a melyek ugy belső berendezésük, mint külsejük tekintetében is mintaszerüek, *(Igaz! Ugy van! jobb- és balfelől.)* a melyekről mondhatom, hogy azokat a külföldi tudósok legnagyobb része is tanulmányozza. A nagy takarékosság néha a legnagyobb luxus. Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve, következik a szavazás. A szavazás előtt méltóztassék meghallgatni Várady Károly képviselő urnak határozati javaslatát.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa)*: Az első határozati javaslat igy szól: »A ház a tárgyalás alatt lévő javaslatot a napirendről leveszi és a közoktatásügyi minisztert arra utasitja, hogy az elemi iskolai tanitók fizetésének javitásáról mielőbb törvényjavaslatot terjeszszen elő. A jelen javaslatot pedig a tanitói fizetések rendezéséről szóló törvény megalkotása után fogja tárgyalni.«

Második határozati javaslat: »A ház a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot a napirendről leveszi és arra utasitja közoktatásügyi minisztert, hogy az ország sanyaru gazdasági viszonyaira való tekintettel a József-műegyetem épületére uj, lényegesen olcsóbb, egyszerübb, a takarékosság elvét komolyan érvényre juttató terveket és költségvetést készittessen és ennek mellékelésével uj javaslatot terjeszszen a törvényhozás elé.«

Elnök: T. ház! Mindkét határozati javaslat halasztó természetü és ennek folytán a törvényjavaslat feletti szavazás előtt kell ezen javaslatok felett döntenünk. Kérdem tehát azon képviselő urakat, kik az imént Várady Károly képviselő ur által benyujtott határozati javaslatok elsejét elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. Sziveskedjenek most felállani azok, a kik a Várady Károly képviselő ur által benyujtott második határozati javaslatot elfogadják. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. Kérdem, elfogadja-e a ház a kir. József-műegyetem elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom. Mielőtt a napirendet folytatnók, bejelentem a t. háznak, hogy gróf Zichy János a Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezményt előkészitő országos bizottság tagságáról lemondott. Tudomásul vétetik és annak idején fog a ház az uj választásról intézkedni.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, 1—2. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 3. §-t)*.

Kammerer Ernő előadó: Bátor vagyok felhivni a t. ház figyelmét azon körülményre, hogy egy sajtóhiba csuszott be a 3. §. szövegezésébe és azért kérem az eredeti szöveg visszaállitását 1908 helyett 1911-el.

Elnök: Ezen sajtóhiba helyreigazitásával a szakasz elfogadtatik.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a 4. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik).*

Elnök: A törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, annak harmadszori felolvasása a holnapi ülésre tüzetik ki.

Következik a gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900: XVI. t.-cz. kiegészitéséről a földmivelésügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 147, 167). Jelentem a t. háznak, hogy a földmivelésügyi miniszter ur a netán szükséges részletes felvilágositások megadásával dr. Bartóky József osztálytanácsost bizta meg. Az első szó az előadót illeti.

Justh Ferencz előadó: T. ház! A gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900: XVI. t.-cz. megalkotásánál az azt benyujtott földmivelésügyi miniszter urat, ugy, mint az azt megszavazott törvényhozást, humanitárius, szocziális és közgazdasági szempontok vezérelték; azt hiszem, az ily nemes törekvéseknek megvalósitását czélzó törvényjavaslatnak mentül nagyobb alapra való fektetését és szélesebb alapon való terjesztését a törvényhozás pártkülönbség nélkül óhajtja. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Minekutána azonban a kezdeményezés érdeme e tekintetben a magyar törvényhozást illeti meg, s miután e tekintetben önként érthetőleg semmiféle példák után nem indulhatott, semmiféle tapasztalatok nem állottak rendelkezésére, inkább szükebb keretben kivánt megindulni, s igy szükségessé vált ezen törvénynek némely módositása, hogy annak nagyobb hatály és tágabb működési tér biztosittassék. A törvény hézagossága folytán előállott hiányokon van hivatva segiteni a tárgyalás alatt álló törvényjavaslat, mely ezt a tagok jogainak bővitése, a pusztán időszakilag foglalkoztatott munkások kötelező biztositása és a temetkezési és kiházasitási egyletek ügykezelésének átvétele által kivánja elérni és az általam már emlitett közgazdasági, szocziális és humanitárius szempontoknak fokozottabb mértékben szolgálni.

Az előadás kerekebb és érthetőbb formája érdekében bátor leszek a t. háznak az 1900: XVI. t.-cz.-nek módosulást, illetőleg bővitést nyerő részeit röviden előadni, mert csak az ekképen előállott tágabb működési térnek az eddigi szükebb kerettel való szembeállitása által vagyok képes ezen törvényjavaslatnak nagy fontosságát és messzemenő horderejét kellőképen méltatni és feltüntetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1900: XVI. t.-cz. ugyanis a tagoknak csak két csoportját ismeri, a kik tagsági dijaikat élethossziglan fizetik, a mely dijak azonban semmi körülmények közt vissza nem fizethetők, sem a biztositott munkásnak, sem jogutódainak, kiknek megengedi a törvény két tagsági könyvnek váltását olyan czélból, hogy nagyobb tőkéket gyüjthessenek. Kizárólag a gazdasági cselédekre kimondja a törvény azt, hogy visszahatólag biztositani nem lehet, a mi alatt az értendő, hogy a 35. életesztendejét el nem ért munkásnak joga van több évre visszamenőleg a dijakat megfizetni, s ekképen magának oly jogokat szerezni, mint hogyha annyi esztendő óta biztositva lett volna. A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat ezen a helyzeten lényegesen segit, s a törvényt szélesebb alapra fekteti, a mennyiben két uj tagcsoportot létesit. Ezek egyike áll azon tagokból, kik halál esetére biztositanak hozzátartozóiknak valamely összeget, másik része pedig olyanokból állana, a kik bizonyos életkor elérésére biztositanának akár maguknak, akár hozzátartozóiknak bizonyos összeget. Megváltoztatja továbbá a törvényjavaslat a törvénynek azon nem egészen méltányos intézkedését, hogy a tagsági dijak élethossziglan fizettessenek és legmesszebbmenő határképen a 25 esztendőt állapitja meg a tagsági dijak fizetésére. Kiterjeszti továbbá a gazdasági cselédekről az összes gazdálkodókra a visszaható biztositás lehetőségét és lehetővé teszi minden gazdának tiz tagsági könyv váltását, miáltal lehetővé válik azután a kisebb gazdáknak és a gazdatiszti osztály egy részének az, hogy magát a baleset ellen biztosithassa, mert ezáltal mégis már olyan magasságu tőkét képes az illető biztositani magának, a mely a társadalom ezen rétegénél is már tekintélyes összegszámba megy. Tagadhatatlan, hogy az 1900-ik évi XVI. t.-czikk megalkotói a munkaadóknak áldozatkészségére számitottak, mint olyan tényezőre, a mely hivatva van és hivatva lesz a törvénynek életbeléptetését megkönnyiteni és jótékony hatását a törvénynek életbeléptetésénél érvényesiteni. Erre látszik mutatni a törvénynek már azon intézkedése is, hogy azon munkaadónak, a ki kötelezte magát, hogy gazdasági cselédei helyett az évi hozzájárulást, az évi tagsági dijat részben, vagy felerészben megfizeti, a kötelező 120 filléres hozzájárulás a törvény értelmében elengedtetik.

Hogy mindezek daczára nagyon kevés munkaadó találkozott, a ki munkása vagy cselédje helyett a járulékokat megfizette volna, az magyarázatát abban leli, hogy a munkaadó semmiféle biztositékkal nem birt arra nézve, hogy a szolgálatából eltávozott cseléd tovább fogja-e a dijakat fizetni, vagy vállalkozik-e a dijak megfizetésére a cselédek uj munkaadója, mely esetben a dijak minden körülmények között veszendőbe mennek és hiába való volt a munkaadónak áldozatkészsége. Igen mélyreható és fontos reformot tartalmaz a törvénynek azon paragrafusa, a mely kimondja az időszakilag foglalkoztatott gazdasági munkásoknak: a cséplő munkásoknak és a szecskavágónál foglalkoztatottaknak a kötelező biztositását. Ezekre nézve az 1900. évi XVI. t.-cz. semmiféle intézkedést nem hozott, épen azért fontos, hogy ezen nagy veszedelemnek kitett cselédek és munkásokra nézve a törvényjavaslatba valamely intézkedés vétessék be. *(Helyeslés.)*

Igen fontos szocziálpolitikai és közerkölcsiségi szempontból az az intézkedése a törvényjavaslatnak, a mely lehetővé teszi a gazdasági cselédpénztárnak azt, hogy egyes feloszlásban lévő kiházasitási egyletet felszámoltasson, annak ügykezelését átvehesse és ekképen megakadályozhasson sokféle, akár tudatlanságból, akár rosszakaratból származó visszaélést. Az állami hozzájárulás 50-%-kal emeltetik ezen törvényjavaslat értelmében és ezt — bár csekély a hozzájárulás — mindenesetre üdvözölni kell, mert üdvözölni kell minden lépést, a mely ezen humanitárius intézményt előbbreviszi. *(Ugy van! jobbfelől.)*

T. képviselőház! Az 1900: XVI. t.-cz. tárgyalása alkalmat nyujtott a t. képviselőháznak arra, hogy a törvényjavaslatot akkor benyujtó földmivelésügyi miniszter urat a benyujtásért és a törvényjavaslat előkészitéséért pártkülönbség nélkül üdvözölje. Ép azért azt hiszem, hogy teljesen felesleges munkát végeznék, ha az akkor pártkülönbség nélkül oly nagy elismerésben részesült, most már törvényerőre emelkedett törvényjavaslat fejlesztését képező ezen törvényjavaslatot bővebben megindokolnám. Épen azért eltekintek ennek bővebb ajánlásától. Hiszen ajánlólevele ennek a törvényjavaslatnak annak a sok szegény embernek hálafohásza, a ki általa a balesetbiztositás jótéteményeiben részesül ezután *(Ugy van!)* és a kiben ezáltal erősebbé fog válni a hazaszeretet érzése, e hazához való hozzátartozandóságának érzése azon tudata révén, hogy a magyar társadalomnak minden erre hivatott tényezője a gazdasági munkásnak és cselédnek sorsát állandó figyelemmel és méltánylással kiséri. *(Tetszés.)*

Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Általános élénk helyeslés.)*

Farkas József jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! Szocziálpolitikai törvényhozásunknak egyik legjobb és legsikerültebb alkotását látom a tárgyalás alatt levő javaslatban, nemkülönben abban a törvényben, a mely 1900-ban alkottatott és a melynek az előttünk fekvő javaslat kiegészitését és — miként a miniszter ur mondja — fejlesztését képezi. A magyar törvényhozás csak annak a feladatnak egyik részét rótta le az akkor alkotott és a most alkotandó törvénynyel, a melylyel azon társadalmi osztály iránt tartozik, a mely arcza verejtékével keresi kenyerét és a mely addig csak saját szorgalmára és legfölebb kenyéradó urának kegyességére volt utalva.

Hogy a t. miniszter urnak az 1900. évi törvényhez kötött reményei és kilátásai alaposak voltak és hogy számitásai beváltak, azt látjuk az elénkbe terjesztett javaslatnak indokolásából és látjuk abból, hogy alig másfél éve, hogy a törvény életbelépett és máris szükségessé vált annak fejlesztése.

Én tehát, t. ház, az igen t. földmivelésügyi miniszter urnak ezen alkotásához csak gratulálok és meg vagyok róla győződve, hogyha ez irányban a jövőben is fejleszteni fogja ezt az intézményt ugy, a mint azt az indokolásban megigérte, ugy ez a javaslat hivatva lesz egy nagy szocziális bajt orvosolni, hivatva lesz gyógyirként hatni azokra a sebekre, a melyektől népünknek legnagyobb része sajog, enyhiteni fogja annak bajait, sok részben pedig meg fogja akadályozni a mindnyájunknak igen sok fejtörést okozó kivándorlást is.

De midőn ezt teszem, t. ház, nem hallgathatom el, hogy ezen javaslat fejlesztését nemcsak abban az irányban szerettem volna látni, hogy a t. miniszter ur most több kategoriát állit fel a segélyezendők között, hogy biztositsa nekik a lehetőségét annak, hogy több tagsági könyvecskét válthatnak, és ennek következtében idők folytán nagyobb segélyre tarthatnak igényt, hanem szerettem volna, hogyha azt társadalmunknak egy eddig teljesen elhanyagolt és a törvényhozás által is kevéssé tekintetbe vett osztályára is kiterjesztette volna és ennek jótéteményeiben az u. n. házi cselédek osztályát is részesitette volna. Mert, t. ház, ez a javaslat, a mint már a czime is mutatja, csak a gazdasági, mezei munkával foglalkozó cselédek segitségére alkottatott. Vannak törvényes intézkedéseink, igaz, hogy még nem egészen tökéletesek, a melyek legalább részben gondoskodnak a gyári munkásokról. Vannak törvényes intézkedéseink az iparos osztályra és annak tagjaira vonatkozólag, de a házi cselédekre nézve azon az egy törvényen kivül, a mely a házi gazda és a cselédek közötti viszonyt szabályozza, semmiféle törvényes intézkedésünk nincsen. Már pedig, t. ház, napról-napra jobban szünik az a patriarchális viszony, a mely régente a házigazda és a cselédje között fennállott. Szünnek azok a jó őserkölcsök, és mulófélben van a gazdának az a nagylelküsége, hogy vén napjaira, a mennyire tőle tellett, cselédjeiről is gondoskodott. És ha ma, — az okokat nem kutatom, — meg méltóztatik nézni különösen a nagyobb városokban lévő szegényeknek a származását, ezeknek a legnagyobb része épen az egykori házi cselédekből kerül ki. Ezek a cselédek aránylag meglehetősen vannak fizetve, de másrészt a városokban hozzászokván a fényüzéshez, igen hamar elköltik a pénzüket és öreg napjaikra semmijük sem marad, ugy, hogy már most is a fennálló jótékony egyletekhez, a különféle segélypénztárakhoz, de a városokhoz is, a községi törvény értelmében, jogosan folyamodók számában leginkább az olyan rokkant és munkaképtelen elszegényedett cselédek vannak képviselve, a kik valamikor aránylag meglehetős jólétben éltek és most közsegélyezésre szorulnak. Már pedig, t. ház, igen sokan vannak köztük, a kik ha meg volna nekik adva a lehetőség, igen szivesen megfizetnék azt a néhány fillért, a melyet ez a segélypénztár az ő tagjaitól követel, abban a reményben, hogy valamikor ők is segélyben

fognak részesülni. De igen sokan vannak a gazdák között is, a kik szivesen hajlandók lennének ilyen módon az ő hű cselédjeikért évenkint azt az 1 korona 20 fillért vagy még nagyobb összeget is megfizetni, ha tudják, hogy azoknak a hű cselédeknek öreg napjaikra mégis valamikép meg lesz könnyebbitve a helyzete. De nagy mértékben fokozná ez a cselédeknek gazdájuk iránti hűségét és ragaszkodását is, sőt előmozditaná azt is, hogy megmaradnának cselédeknek, a mi annál fontosabb, mert, a mint méltóztatnak tudni, manap már sokszor igen nehéz jó cselédet kapni, különösen pedig a városokban.

Nagyon jól tudom, hogy a földmivelésügyi miniszter urat mi vezérelte abban, hogy ennek a segélypénztárnak, hogy ugy fejezzem ki magam, kizárólag munkás és földmivelésügyi jelleget adjon: azt akarta, hogy ezek a falusi munkásnépek ne torlódjanak a városba, hogy lássák jövőjüket a falusi, a mezei munka mellett is biztositva, ne keressék fel oly nagy számban a gyárakat és különféle ipartelepeket, hanem maradjanak meg a földmivelésnél, a melyhez kiskoruktól fogva hozzászoktak. De én azt gondolom, hogy nem is olyan nagy azoknak a cselédeknek a száma, a kikről ezeknek a segélypénztáraknak kellene gondoskodniok és ha fognak is szaporodni ezen intézmény teendői, ha meg is kellene talán szaporitani azt az apparátust, a mely ezt az intézményt vezeti, másrészt kiszámithatatatlan nagy volna a haszon, a mely a társadalom ezen eddig majdnem teljesen elhanyagolt osztályára háramlanék abból, hogy tudnák, hogy aggkorukra, rokkantságuk és munkaképtelenségük esetére legalább is oly segélyre számithatnának, a milyenre számithatnak a többiek. De, t. ház, épen ebből a javaslatból látom, hogy bizonyos tekintetben meg is van már szegve az az elv, a mely a t. miniszter urat eddig vezérelte. Megengedi ugyanis a t. miniszter ur, hogy a különféle temetkezési egyesületek, ha igénybe akarják venni ezt a pénztárt, feloszolhatnak és tagjai lehetnek; megengedi, hogy a kiházasitási egyletek vagy más jótékony egyesületek, ha felszámolnak, és a miniszter ur erre az engedélyt megadja, tagjai lehetnek a segélypénztárnak. Már pedig ezen egyesületek révén a segélypénztár oly nagyszámu tagot fog kapni amugy is, a kik nem foglalkoztak a földmiveléssel, a kik a társadalom szegényebb és alsóbb néposztályából toborozvák, hogy ezáltal a munkássegélypénztár elveszti kizárólagos jellegét és ki fog terjedni olyan munkásokra is, a kik eddig ezen feloszlandó egyesületek tagjai voltak.

Én ennélfogva a t. miniszter urnak figyelmébe ajánlom a dolgot, hogy ha most már nem lehetne a kész javaslatban oly intézkedéseket tenni, hogy a házi cselédek is felvétessenek, mert ez talán zavarná a nagy gonddal készitett számitást, legalább a jövőben, a midőn, miként kilátásba helyezi, ismét fejleszteni fogja ezt az intézményt, terjeszsze azt ki a házi cselédekre is és a házi cselédek ezrei áldólag fogják ezért a jótéteményért emliteni valamikor a nevét.

T. ház! Mindezek után ugy a magam, mint pártom nevében kijelentem, hogy a tárgyalás alatt lévő javaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)* Megjegyzem azonban, nem a mostani, hanem az 1900: XVI. t.-czikkre vonatkozólag, ha netalán elkerülte volna a t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét, hogy számtalan panasz merült fel az orvosi gyógykezelésre és vizsgálatokra vonatkozólag. Az 1900: XVI. t.-cz. akként intézkedik, hogy a pénztár orvosi teendőjét a községi, illetőleg a járási orvosok végzik, de ha a szükség ugy követelné, a központi igazgatóság fel van hatalmazva, másképen is intézkedni.

Hát igen sokszor megesik, — és sokszor olvastuk a lapokban a panaszokat, — hogy ezek a községi és járási orvosok túl lévén terhelve teendőkkel, nem mennek el a munkáspénztár betegeihez, vagy pedig csak későn mennek el és ezáltal az a segély, a melyben a betegsegélyző pénztár részéről a tagoknak részesülniök kellene, rájuk nézve értéktelenné válik. Vagy általában nem jön az orvos, vagy későn érkezik. Miután a törvény amugy is megadja a lehetőséget arra, hogy szükség esetében a központi bizottság másképen is intézkedhessék és elkerülhesse a járási, illetőleg a községi orvos szolgálatát, talán lehetne olyan módozatot találni, hogy ezen pénztáraknak betegeit ott, a hol a szükség azt megkivánja, más orvosok is kezelhessék.

Ezen észrevételek után kijelentem, hogy a javaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Az idő előre lévén haladva, mivel a miniszterelnök a mai napra jelentette be válaszát Visontai Soma képviselőnek a német birodalmi kanczellár utazása és a hármasszövetség tárgyában hozzá intézett interpellációjára, a törvényjavaslat tárgyalását most félbeszakitjuk és kérem a t. házat, sziveskedjék most a miniszterelnök válaszát meghallgatni. *(Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Visontai Soma képviselő ur április hó 19-én a hármas-szövetség megujitása tárgyában intézett hozzám interpellációt. Én, ha jól emlékszem, azon ülésnek ezen fázisáról is, rögtön akartam a t. képviselő urnak ebben a kérdésben megadni a választ, azonban az ülésre meghatározott időből meglehetősen kifogytunk és igy, miután hosszasabb volt az interpelláczió és talán még kimeritőbb és részletesebb a beszéd, a melylyel azt a t. képviselő ur kisérte és igy hosszasabban kellett volna felelnem, akkor nem válaszoltam. Azóta a válaszra a ház szünetelése miatt nem került a sor. Akartam ugyan válaszolni, de a képviselő ur felkérésére abbanhagytam. Most már abban a helyzetben vagyok, hogy rövidebben nyilatkozhatom azokról a kérdésekről, a melyeket a t. képviselő ur felvetett, általában a hármas-szövetség megují-

tásának kérdéséről, mert hiszen azóta folyt le a delegaczionális ülésezés, a melynek folyamán a külügyek minisztere és törvényes vezetője is megtette a maga előterjesztéseit a külügyekre vonatkozólag. A képviselő ur által felvetett kérdésről is nyilatkozott. E kérdés felett azután igen kimeritő vita folyt a delegáczió kebelében, a mely vita a nyilvánosság előtt történvén, azok a beszédek közkézen forognak. A külügyi költségvetés tárgyalása alkalmával magam is hosszabb beszédben nyilatkoztam épen a hármas-szövetségről és kifejtettem az ellenzék felszólalásai és állitásai ellenében, hogy a hármasszövetség a mi külpolitikánk sarkköve ma is, annak fentartása a monarchia és Magyarország érdekében áll, hogy annak fentartását és megszilárditását én a magam részéről óhajtom és azt vallom, hogy a béke fentartását lehetőleg biztositja, a mi biztossági érzetünket és állásunkat erősiti, még pedig mindhárom hatalomnak egymást fedő érdekeinek kölcsönössége alapján. Mindezt hosszasan megmotiváltam, de most nem bocsátkozom ezen motivumok ismétlésébe, hanem egyszerüen válaszolok a hozzám intézett kérdésekre. A képviselő ur először is azt kérdi, hogy van-e tudomásom arról, hogy egyrészt Ausztria-Magyarország és a Németbirodalom, másrészt Olaszország között fennálló szövetség 1903. május 6-án lejár és hogy a szövetség megujitása tárgyában az érdekelt kormányok között már most — t. i. az interpelláczió előterjesztésekor — tárgyalások folytak.

Erre azt válaszolhatom, hogy igenis van róla tudomásom, sőt még ennél többet is válaszolhatok, egy kissé reflektálva a képviselő urnak kommentáló beszédére, azt t. i., hogy abból, hogy tárgyalások folynak és egy évvel előbb folytak már ezen szövetség megujitására vonatkozólag, korántsem az következik, a mit a t. képviselő urnak mint bizonyitékot méltóztatott felállitani, hivatkozva azon körülményre, mintha ez azt mutatná, hogy annak a szövetségnek megujitása nagy nehézségekbe kerül, és hogy nem ugy áll a dolog, mint a hogy itt ebben a házban én hirdettem, mint a hogy hirdették általában, hirdette a külügyi kormányzat és hirdették a hirlapirodalomban, hogy az a szerződés olyan erős alapokon nyugszik, mint nyugodott előbb; a képviselő ur szerint igen gyenge alapokon áll az, és az a körülmény, hogy most ujittatik meg a szerződés, az ő nézete szerint mellette szól. Hát én megforditom a tételt és azt mondom, hogy abból, hogy a tárgyalások már megindultak — nem ma, hanem már hónapokkal ezelőtt indultak meg, — nem lehet azt következtetni, a mit a képviselő ur következtet, hogy ellenkezőleg épen az folyik belőle, hogy az érdekelt kormányok és államok, ugy Németország, mint Ausztria-Magyarország és Olaszország be sem várták ezen szerződés lejártának idejét, hanem idejekorán kicserélték már abbeli nyilatkozataikat, hogy tárgyalni készek a felett, hogy a szövetség megujittassék. Ha valakivel szerződési viszonyban vagyok és jó korán, még a szerződés lejárta előtt gondoskodom kölcsönös egyetértéssel arról, hogy ezen szerződési viszonyunk tovább tartson, daczára annak, hogy nem vagyok kénytelen még beszélni a dologról, mert hiszen a szerződéses viszony még tart, és a lejárati idő még nem következett be: akkor én csak annak a nézetemnek és meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy óhajtandó, hogy létre jöjjön a szerződés, nem pedig annak, a mit a t. képviselő ur ebbe, nézetem szerint igen tévesen, belemagyarázott, hogy t. i. ez annak a jele, hogy nem óhajtják. Igenis, az a készség, a melylyel mind a három államnak kormánya belement azon kérdés tárgyalásába, hogy ez a nagy politikai szövetség megujittassék, a mellett szól, hogy az a szövetség az érdekeknek azonosságán alapszik és mind a három kormány mérvadó tényezői akaratának és óhajtásának a jele és bizonyitéka. Ennyit az egyik dologra vonatkozólag.

A második pontban felvilágositást kér a t. képviselő ur az iránt, hogy az eddigi szövetségi szerződés Olaszországot illető pontozataiban módosittatott-e és a harmadikban azt kérdezi, hogy annak védelmi jellege — mert ez a punctum saliense a két pontnak — fentartatott-e, vagy kibővittetett? Erre vonatkozólag annyit mondhatok a képviselő urnak, hogy a szövetség ma még okmányok aláirásával véglegesen megujitva nincsen és igy azoknak előkészitése vagy tárgyalása végleg befejezve nincsen, de mind a három hatalomnak képviselői Olaszország, Németország és Ausztria-Magyarország képviselői egyaránt kijelentették abbeli készségüket, hogy a szövetséget megujitani hajlandók; kötelező nyilatkozatokat cseréltek hivatalos uton arra nézve, hogy ez a szövetség meg fog ujittatni és idejekorán fognak a megujitást tartalmazó okmányok aláiratni. Ha tehát formaszerüleg nem történt is meg, a szövetség megujitása iránt semmi kétség fenn nem forog. A mi pedig a szövetség tartalmát illeti, annyit mondhatok, hogy mind a három hatalom részéről nyilatkozatok történtek azon irányban, hogy ennek a szövetségnek tartalma teljesen egyenértékü lesz a lejárt szövetség tartalmával, s a maga lényegében a maga nagy czéljában és feladataiban és a maga nagy motivumaiban azonos lesz a régi szövetséggel. Hogy már most ennek a szövetségi dokumentumnak, a melyre vonatkozólag talán már eleget mondottam, a midőn azt ugy állitottam oda, hogy azonos lesz, hogy teljesen egyenértékü lesz a másikkal, minden egyes részlete mit fog tartalmazni, azt, gondolom, természetesnek fogja találni a t. ház, ha a magam részéről nem fejtegetem és a kérdésnek ezen részére magam részéről

választ adni nem akarok és nem fogok, mert nem is szokás és nincsen is bevéve gyakorlatba, s az eddigi hármasszövetségi szerződés sincsen közzétéve. Közzététetett annak idején a mi köztünk és Németország között kötött szerződés. A szerződések és szövetségek szövege és tartalma, főleg akkor, mikor a megujitás állapotában vannak -- hiszen mikor 1888—89-ben közzététetett a köztünk és Németország között kötött szövetség is, ez a szövetség megkötése után nyolcz évvel történt — mondom, akkor, a midőn azok megujitás alatt állanak, nem szoktak közzététetni, de gondolom, hogy elég, ha azok lényeges, igazi, valódi tartalma iránt ilyen kijelentések történnek, mint a minők történtek a mi szövetségünkről. Ilyen kijelentést tett gróf Bülow, a nagy Németország nagy államférfia, ilyent tett Prinetti, Olaszország államférfia, ilyenforma kijelentést tett a mi külügyminiszterünk, az osztrák-magyar-monarchia külügyminisztere és ilyen kijelentést tettem én is már nem egyszer és tettem ime most is.

A mi a kérdések negyedikét illeti, hogy miért mondatott már most fel, azt felelhetem, hogy nem mondatott fel, hanem a tárgyalások megindittása mutatkozott czélszerünek és kivánatosnak, még pedig az előbb mondott indokok alapján, egy évvel a lejárat előtt. A mint a tárgyalások megindultak, kötelező nyilatkozatok cseréltettek és a szövetség létrejötte iránt kétség nincsen. Azonkivül kérdezi a t. képviselő ur az 5. pontban, hogy tudok-e arról nyilatkozatot tenni, hogy Bülow Velenczében Prinettivel mit végzett és mi volt annak a beszélgetésnek a tartalma? Nem szokás privát beszélgetések tartalmát közzétenni és diskusszió tárgyává tenni. Ha azt kérdezné t. képviselőtársam, hogy én mit beszélgettem egyik-másik alkalommal, hát a magam részéről azt sem tenném közzé. Azt pedig épen nem tehetem közzé, vagy arról nem nyilatkozhatom, a mit Bülow és Prinetti urak beszélgettek egymással, *(Derültség.)* de talán nem is tartozik a dologhoz. Folytatólag a t. képviselő ur a Bülow és a köztem lefolyt beszélgetésről tudakozódik. Én azt gondolom, hogy ez sem tartozik ide, ezt sem lehet vita tárgyává tenni. Csak annyit jelenthetek ki, — és ebből is láthatja a t. képviselő ur, hogy semmi okom sincsen a tartózkodásra — hogy azok a beszélgetések egészen fedték magukat azokkal a nagy czélokkal és azzal a tartalommal, a melylyel a hármasszövetség eddig birt és ezután is birni fog és azon meleg érzelmekkel, a melyekkel én ezen szövetség iránt viseltetem. A mi most már a szövetségnek gazdasági vonatkozásokkal való összekötését illeti, a mit a t. képviselő ur szives volt igen hosszasan kifejteni, s a mire nézve különösen azon állitásban konkludált, hogy ime, a mi szövetséges-társainkkal van a legtöbb gazdasági bajunk és a gazdasági szerződések megkötésének nehézségei előtérbe lépnek, és egy igen kellemetlen adalékát képezik ennek a viszonynak, a mik aztán azt bizonyitják, hogy az a viszony nem egészséges: én a t. képviselő urral nem értek egyet a konkluzióban. A premisszákban van némi igaz. Abban, sajnos, van valami és azt nem lehet tagadni, hogy a mi gazdasági összeköttetéseink Németországgal nem egészen olyan természetüek, mint a hogy én kivánnám, az előzékenységet nélkülözzük, a mire jogunk van a mai szerződés alapján. Az állatkivitelt illetőleg és az állategészségügyi egyezmény alkalmazását illetőleg sok a kivánni való, sok a baj. Nem ugy áll e tekintetben viszonyunk, mint a hogy én óhajtanám és a mire törekedni kell a benső és szoros politikai viszonynál fogva is. Továbbá a vámtarifa, melyet Németország felállitott, hasonlólag, bizony nem lehet tagadni, igen nagy részében egyenesen a mi érdekeink ellen van irányozva és a mi érdekeink teljes figyelmen kivül hagyásával van felállitva. Hát ez igaz. De hát ez az autonóm tarifa és nem a szerződés. És én még sem osztom azt, a mit mondott, hogy biztos, hogy nem jön létre szerződés köztünk és Németország között. Mert, bár sok nehézségeink lesznek, én mégis azt hiszem, hogy mindkét hatalom, ugy Németország, mint mi, a saját érdekében arra fog törekedni, hogy a szerződést megcsináljuk. Nem is adom fel a reményt, hogy daczára annak, hogy a német vámtarifának sok oly része van, a mi nagy akadály lesz és annak sok része olyan, a mely alig legyőzhető nehézségeket okoz, mondom, még sem adom fel a reményt, hogy a szerződés megkötése annak idején mégis sikerülni fog. Manapság azt, hogy egy állam politikai okokból gazdasági érdekeit, *(Halljuk! Halljuk!)* gazdasági politikáját egészen feladja, és teljesen elejtse az egész vonalon, nem lehet követelni. Nem lehet ezt követelni Németországtól sem, Olaszországtól sem és tőlünk sem vicissim, és nem is vagyunk hajlandók — megnyugtathatom a t. képviselő urat — a politikai barátságért magáért, gazdasági érdekeinket ignorálni, feláldozni és azokat lényegükben megsérteni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Azt hiszem és azt tartom, hogy szerződésen kivüli állapotba nem helyezkedhetünk mi sem Németországgal, sem Olaszországgal szemben, nemcsak a politikai szövetség miatt, a mi már maga elég arra, hogy szerződjünk, de saját érdekeink, valamint a Németország és Olaszország saját gazdasági és politikai érdekei miatt sem. Ama korreláczió, a mely az ő érdekeik és a mi érdekeink közt van, nem engedi a szakitást. Az ily szerződésen kivüli állapotot, azt hiszem, kerülnünk kell mindnyájunknak. De, ha be is állana, a mit nem hiszek, akkor is gondolom, annak bajait — vagy pedig, ha elő nem áll, a mint remélem, hogy nem áll elő és arra fogunk törekedni, hogy elő ne álljon — a szerződés kötésének a nehézségeit — jobban le fogjuk győzni, ha politikai szövetségben vagyunk

az illető államokkal, mintha nem vagyunk politikai szövetségben. A politikai benső viszony arra nem mindig elég erős, hogy átmeneti gazdasági kellemetlenségeket már csirájában elfojtson, de állandó gazdasági háborut nem tűr el. A politikai szövetség nagy czéljainak és nagy érdekeinek elég erőseknek kell lenni, hogy a szövetség elbirjon eltéréseket a gazdasági kérdésekben is.

És nem megy azok miatt veszendőbe, de viszont elég erővel kell birnia és legyen az a hatása meg, hogy azokat a gazdasági eltéréseket kiegyenliteni és az ellentéteket elsimitani, enyhiteni segitsen.

Higyje meg, t. barátom, ha ő, a ki nem barátja a hármasszövetségnek politikailag sem és talán azért szinezi erősebben a gazdasági vonásokat, azt mondja, hogy a hármasszövetséget ott kell hagyni és a kettősszövetséghez kell csatlakozni, higyje meg, ha ezt megtennők, Franczia ország egyetlen magyar ürüvel sem bocsátana többet át az ő határain, mint most. A mi hármasszövetségünknek kizárólag védelmi, defenziv és béke-czélzatai vannak és hogy menynyire olyanok a czélzatai, mutatja az, hogy a kettősszövetséget nem tekintjük ellenünk irányzottnak, hanem kiegészitőnek tekintjük, a mely szintén békeczélokat követvén, parallel halad velünk és hála Istennek, biztositani fogja ebben a tekintetben Európának azt a békeperiodust, a melyet nagy gazdasági, nagy szocziális kérdései közepette nem nélkülözhet és a melyre nemcsak nekünk van szükségünk, de szüksége van egész Európának.

A mi most már az Olaszországgal való szövetségi viszonyt és a borklauzulát illeti, azt a gyanut fejezi ki t. képviselőtársam, hogy azt esetleg elalkudták Velenczében a mi kárunkra Bülow és Prinetti, vagy pedig mi tettünk már erre nézve igéreteket. Ebben a tekintetben megnyugtathatom azzal, hogy gróf Goluchowski ismeri jogait, hatáskörét és kötelességeit, gazdasági kérdésekben át nem lépi és ha utalok arra a beszédemre, a melyet erről a tárgyról tegnapelőtt tartottam, *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* a mikor az olasz borvám-kérdésről világosan megmondtam, hogy nincs elalkudva semmiféle érdekünk a borklauzula tekintetében és nem is fogunk elalkudni semmit, mert azt a klauzulát a majdan megkötendő uj szerződésbe bevenni nem fogjuk.

Ezekkel feleltem talán mindazokra, a miket t. képviselőtársam tőlem kérdezett és azokra a fejtegetésekre, a melyekkel beszédét kisérte. Igy aztán röviden konkludálhatok arra is, a mit a hatodik kérdésének lényegére óhajtottam válaszolni. Törvényes jogomat és befolyásomat gyakoroltam e politikai megállapodásokra. És azokra nézve, a miket t. képviselőtársam mondott, az a nyugalom, de másfelől az a biztonság, a melylyel e külügyi kérdésekről, a hármasszövetségről, mindezekről a vonatkozásokról, a gazdasági kérdésekről, a kereskedelmi szerződésekről, a borklauzuláról, az áruk kiviteléről Németországba, az a határozottság, a melylyel mindezekről beszélek, talán ékesebben, mint minden egyéb bizonyitja a képviselő urnak azt, hogy azon törvényes jogokat és befolyást, melyet nekem kötelességem gyakorolni, igen is gyakoroltam. Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: T. ház! Mikor interpellácziómat előterjesztettem, még akkor a delegácziók nem üléseztek; az én felszólalásom akkor nem is volt parafrázisa a külügyminiszteri expozénak, nem is lehetett az, hanem az akkori nemzetközi politikai és gazdasági helyzetünkből meritett megfigyelések alapján tettem meg interpellácziómat. Én nagyon szivesen vettem volna, ha a t. miniszterelnök ur ugy saját méltósága, mint a magyar parlament méltósága iránt lett volna annyi érzékkel, hogy válaszolt volna interpellácziómra, mielőtt még a delegácziókban megtörténtek a nyilatkozatok, mert nem egészen áll az a mi alkotmányunk szempontjából, hogy a külügyminiszter egyedüli és kizárólagos törvényes vezetője a külügyeknek. A mi szempontunkból egyik vezetője a magyar kormány feje is, mert hiszen a magyar parlament az ellenőrzést a miniszterelnök utján gyakorolja a külügyekre nézve, a mire annál inkább rá van utalva az 1867-iki kiegyezési törvény értelmében, mert a kiegyezési törvény értelmében csak azokra nézve vezető a külügyminiszter . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Kijelentettem, hogy igy van.

Visontai Soma . . . mely külügyek mindkét államra nézve közöseknek tekinthetők; tehát lehetnek Magyarországnak sajátlagos külügyei, melyekre nézve maga a miniszterelnök ur gyakorolja a külügyminiszteri tisztet és hivatást.

De ha már megtörtént, a min segiteni nem lehet, természetes, hogy nekem, mikor ma válaszolnom kell, számolnom kell a helyzettel, hogy t. i. a delegáczióban ugy az ellenzék részéről történt kimeritő felszólalások, valamint a külügyi kormány és a mi kormányunk részéről is történt kimeritő nyilatkozatok után a hármasszövetségre nézve, én állásfoglalásom indokolását rövidebbre foghatom.

Tartozom azonban magamnak azzal, hogy némi rövid megjegyzést hozzáfüzzek a miniszterelnök ur előadásához. Mikor interpellácziómat előterjesztettem és azzal a kommentárral kisértem, hogy a hármasszövetség megujitása körül bizonyos mozgolódás észlelhető, nem mondtam én, hogy megingott a hármasszövetség egész épülete, vagy, a mint a miniszterelnök ur jónak látta az én felszólalásomat magyarázni, mintha a hármasszövetség akkor már kimulóban lett volna, hanem azt mondtam, a mi az akkori helyzetnek megfelelt, hogy t. i. oly nagy antagonizmus látszik keletkezni egyrészt gazdasági irányban a három

hatalom közt, másrészt politikai irányban a két hatalom és Olaszország közt, hogy akkor a helyzetet olyan biztosnak nem itélhettem meg, a mint azt a t. miniszterelnök ur ma teheti, a mikor azt mondja, hogy az alkudozások tárgyalása után kötelező nyilatkozatok tétettek. Akkor, mikor interpellácziómat előterjesztettem, legerősebben folytak a meglehetős ellentéteket feltüntető tárgyalások a németországi vámtarifa dolgában. Akkor történt az, hogy némi nyugtalanságot keltő közeledés történt Olaszország és Franczia-ország közt, akkor volt felvetve a tripoliszi kérdés, az albán-kérdés, ennélfogva én parlamenti kötelességemet teljesitettem, ha mindezeket a mozzanatokat kérdéseimbe belevontam. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azonban sajnálattal látom, hogy a t. miniszterelnök ur ezekre az épen kidomborodó momentumokra nem szándékozik reflektálni, sőt ugy állitja oda, mintha államférfiui kötelessége volna, hogy tárgyalások alatt lévő ügyekről behatóbban ne nyilatkozzék. Ha azonban a t. miniszterelnök ur azon az álláspontón van, hogy habár nem irták még alá a hármasszövetséget . . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Eleget mondtam a lényeges tartalomra.

Visontai Soma: Arra fogok reflektálni, hogy mit nem méltóztatott mondani. Ha tekintetbe veszszük az én kérdésemnek kidomborodó momentumait és azt is, hogy a miniszterelnök ur szerint kötelező nyilatkozatok már tétettek, tehát ugy látszik, a szövetségnek stipulácziói már megváltozhatlanul megvannak, akkor igen sajnálom, hogy a t. miniszter ur nem felel azon kérdésemre, melyre a delegácziók tárgyalásai során sem nyertünk felvilágositást, hogy a Balkán félszigettel szemben Olaszországgal való helyzetünk ezen szerződésben változást vagy módosulást szenvedett-e: igen vagy nem?

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha elv nem tartana vissza, megmondanám, miért nem nyilatkozhatom.

Visontai Soma: Nem felelt a t. miniszterelnök ur arra a kérdésemre sem, vajjon akkor, mikor Bécsben a tárgyalások a német kanczellár és a mi külügyi kormányunk közt, és pedig épen a miniszterelnök urnak közbenjöttével folytak, ott miféle olyan szerződési pontozatok jöttek létre, melyek a monarchiát és különösen Magyarországot gazdasági szempontból érdeklik? Azért tartom szükségesnek, hogy erre nagy sulyt fektessek, mert ha áll is az, hogy a külügyminiszternek hatásköre a kereskedelmi szerződések tekintetében nincsen, de épen mivel a magyar kormányelnöknek közbenjöttével folytak a tárgyalások, azt hiszem, hogy ezen kérdésem is teljesen jogosult.

A mi azt illeti, hogy elvi szempontból nem felel ezen kérdésekre, ugy sajnálom, hogy a t. miniszterelnök ur a magyar parlament iránt ily szükkeblüséggel viseltetik és meg akar elégedni azzal, hogy mi az ilyen egyszerü homályban burkolt kijelentésekkel is megelégedjünk. Hiszen igaz, hogy eléggé megszoktuk már a helyzetünket, hogy ezen egészen capitis diminutióban levő parlamentben, melynek más parlamenthez hasonló szuverénitása nincs, még csak annyi sem, mint a balkán nemzetekének, mivel itt sem a külügyi, sem a hadügyi dolgokban önállóan nem intézkedhetünk, mi a tárgyalásokban a legeminensebb kérdések tekintetében sem folyunk be. Mi, nagyon természetesen, megszoktuk már ezt a gyengeségi állapotot és nagyon természetes, hogy ugy, mint ezt a fiziologiai életben látjuk, hogy azok az idegek és izmok, melyeket nem használ az élő lény, elpetyhüdnek és kihalnak, ugy ebben a házban is kiveszett, és a mi nagy kérdéseink és vitális állami érdekeink ellenőrzési idegzete és az ezek feletti vitatkozás bele lett szoritva két heti delegáczionális tárgyalásba, melynek a magyar parlament csak szemlélője és mi ott csak mintegy az aratásnál a kalászból kiesett szemek utólagos böngészői vagyunk. A t. miniszterelnök ur minket most is csak egy-két ilyen buzaszemmel akart traktálni a nélkül, hogy méltatott volna arra, hogy kimeritő nyilatkozatot tegyen. De egy dologba mégsem szoktunk bele, t. i. annyira nem vagyunk bedrillezve, hogy azon homályos kijelentéseket mi minden körülmények között az állambölcsesség, vagy az államférfiui képesség kifejezőjének tartsuk. Hiszen egyéb államokban és egyéb kormányférfiak körül ilyen rövid válaszokkal és ugyszólván homályba burkolt kifejezésekkel a parlamentnek, az államéletnek felelőséggel tartozó képviselőit, a nemzeti képviselet tagjait, egyszerüen kielégiteni, vagy, a mint a német mondja, abspeizolni nem lehetséges. Ha a többi államférfiak kijelentéseit nézzük, akkor azt látjuk, hogy habár csak folyamatban vannak a tárgyalások, mégis erősebb tájékoztatást nyujtanak a parlament tagjainak. Ez az, a mit a t. miniszterelnök urtól is elvártam volna.

Itt van pl. Prinettinek az olasz kamarában tett legutolsó nyilatkozata, a mely nagyon érdekes. Ha foglalkozik vele az ember, látja, hogy sokkal világosabb, mint a t. miniszterelnök ur kijelentése ma a gazdasági szövetség tekintetében. Mig a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy a magyar kormány megvédve látja a mi gazdasági érdekeinket minden tekintetben a hármasszövetség keretén belül is: azt látjuk, hogy az olasz külügyminiszter azt mondja, hogy »be fog bizonyulni, hogy az általam — vagyis ő általa — követett politikának. Olaszországra nézve a legközelebbi kereskedelmi szerződési tárgyalásoknál előnyös eredményei lesznek«. Azt mondja, hogy »a három kormány eddig csak kölcsönös elvi biztositásokat tehetett, de az olasz kormány méltányolja a kérdésben forgó érdekek teljes fontosságát«. Továbbá: »az a nézetem, hogy egy külügyi politikát, bármily sikereket mutatna is fel, nem lehetne ügyesnek vagy sikeresnek

tekinteni, ha az országnak nem biztosit kielégitő viszonyokat a jövőre nézve.«

Ennélfogva ugy az olasz külügyi kormánynál, valamint a német kanczellár működésénél is, a ki egyenesen kezdeményezte a hármasszövetség megujitását Olaszországban és Bécsben is, mindenütt azt látjuk, hogy nem nyilatkoznak ugy mint a miniszterelnök ur, hogy igen nagy nehézségek vannak a gazdasági kiegyezés terén, de azért mégis köttessék meg először a politikai szövetség és majd akkor remélni lehet utólagosan, hogy miután már a nagy áldozatokat igénylő szövetség megköttetett a három állammal és belehelyezkedtünk már a másik két állam érdekszférájába minden tekintetben: akkor talán a mi gazdasági érdekeink is méltánylásra fognak találni. Ez azt jelenti, hogy megköttetvén a hármasszövetség, a nép vállaira ránehezittetett a szövetség minden sulya és csak a tárgyalások esélyétől és a viszonyok beálltától függ, hogy nem leszünk-e egyrészt politikai szövetségesek, másrészt gazdasági vazallusok akár Olaszországgal, akár Németországgal szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur, valahányszor szerencsém volt tőle választ nyerni ilyen külpolitikai kérdésekben, mindig azzal aposztrofált, hogy ő ugy tudja, hogy én nem vagyok a hármasszövetség hive.

Széll Kálmán miniszterelnök: A beszédéből látom!

Visontai Soma: A beszédből csak azt láthatja a t. miniszterelnök ur, hogy én konkretizálva a kérdést, akár ezen hármasszövetségről, akár más szövetségről van szó, oly szövetségnek, a mely nem szolgálja teljesen az állam érdekét, nem vagyok hive, de hive volnék ennek a szövetségnek is minden körülmények közt, ha azt látnám, hogy ez a szövetség olyan, a mely politikailag és gazdaságilag is az országnak előmenetelét biztositja, és a mely terheinkkel szemben kellő politikai és gazdasági ellenszolgáltatást nyujt.

Ez az én álláspontom, és minthogy erre nézve a t. miniszterelnök ur kellőleg meg nem nyugtatott, habár elismerem, hogy a t. miniszterelnök ur nyilatkozott abban a tekintetben, hogy ő gazdaságilag azt a befolyást, a melyet neki a törvény biztosit, mindenkor érvényesiteni fogja, — de minthogy elég világossággal nekem a jelzett pontokra kijelentéseket nem tett, legnagyobb sajnálatomra válaszát nem vehetem tudomásul. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hát hiszen az megitélés tárgya, és a felett én nem akarok a t. képviselő urral diskurálni, hogy abban, hogy én nem feleltem sem oly kimeritőleg, sem oly világosan, a mennyire általában ilyen kérdésekről, a melyek tárgyalás alatt állanak, felelni lehet, több van-e az igazságból, vagy több van-e abból, hogy a képviselő ur nem nagyon szerette volna, hogy ha neki válaszomat tudomásul kellett volna vennie. Én a felett nem disputálok. De kérem, legyen a képviselő ur igazságos és mindenki, a ki az én válaszomat hallotta: lehet-e erre a válaszra azt mondani, hogy az a felvetett kérdéseket kikerülte és a felvetett kérdésekre nem mondott semmit sem? Engedelmet kérek, mikor én azt mondtam, hogy a hármas-szövetség meg lesz kötve, kötelező nyilatkozatot cseréltünk, már ennél pozitivebb válasz nem lehet. *(Helyeslés jobbról.)* Mikor azt mondtam, hogy az teljes értékü lesz az eddigivel és hogy ugyanazon nagy czéljai, nagy feladatai lesznek és ugyanazon tartalma lesz, hogy a maga lényegében defenziv békeszövetség: engedelmet kérek, akkor azt mondani, hogy én a képviselő urat nem tájékoztattam az iránt, hogy ebben a kötendő szövetségben mi van, igazságosan nem lehet. *(Ugy van! a jobboldalon.)* És ne mondja nekem a t. képviselő ur, mert ez ellen már protestálok, az igazság érdekében, — ez igazán ellenzéki floskulus volna, — hogy a miniszterelnök azért nem beszél, mert capitis diminutioban szenved ez a parlament, és itten külügyekről beszélni nem lehet, a miről pedig beszélhetnek akár a Balkán-tartományok parlamentjei is.

Hát, engedelmet kérek, ez nem áll, mert itt is lehet külügyekről beszélni és beszéltünk is mindig — mutatja a mostani eset — és én soha nem tértem ki külügyi kérdés elől. Nemcsak interpellácziókra felelek mindig és pedig sokszor rögtön felelek, a mi csak azt mutatja, hogy tájékozott vagyok, hanem a vita közben, valahány külügyi vonatkozásu kérdés előáll, én mindig itt vagyok és a vitát felveszem. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Tehát a magyar parlamentben lehet külügyekről beszélni. Miért? Azért, mert a mi alkotmányunk szerint — a mint helyesen mondta a képviselő ur, de nem akadt még ember, a ki ezt tagadja, ezekben a székekben épen nem akadt ember és én legkevésbbé — a magyar parlamentnek van hozzá joga. Habár közös a külügyek vezetése, a külügynek az a része, a mely a védelemből folyik, és habár azon vezetés ellenőrzése és a külügyi vezetés költségeinek és eszközeinek megajánlása közös az osztrák tartományokkal abban az instituczióban, a melyet e czélból kreált a 67-iki törvényhozás: azért itt mégis lehet külügyekről beszélni és van joga hozzá, nagy joga a magyar országgyülésnek. Miért? Mert a mi alkotmányunk szerint a magyar miniszterelnök, illetőleg a két miniszterelnök egyetértésével vezetendő az a politika; én tehát felelős vagyok mindenért, a mi azon politikában történik. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezt a felelőséget vállalom is és talán épen velem szemben nem lehet ezt a szemrehányást felállitani, mert ezt én a képviselőház-

ban sohasem tagadtam, a képviselőházban a vitába mindig belementem és ezt a maga egész teljességében az én felelőségemnek és jogkörömnek vállaltam el. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Sőt a delegácziőban, a hol pedig első sorban nincs is nekem szavam, — méltóztatnak emlékezni — csak az imént a külügyek kérdésében egy hosszu és kimeritő beszédet tartottam. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gáll Sándor: Az a delegácziőban volt, az nem a képviselőház!

Széll Kálmán miniszterelnök: De azt mondtam, hogy itt is tettem, meg ott is tettem; hát engedelmet kérek, ne mondják, hogy más.

Azért én a t. képviselő urnak azt a tézisét, hogy Belgrádban, Bukarestben, Szófiában csak a parlament foglalkozik a külügyekkel és azoknak nincs delegácziójuk: sehogysem tartom olyan példának, vagy ideálnak, a mely felé törekednünk kell. Hát én jobb szeretem ezt a mi, a külügyekre és a hadseregre nézve közös állapotunkat Ausztriával, mint azt a magában állását a Balkán-tartományoknak, mert azokkal én Magyarországot parifikálni nem engedem, a mely Magyarország törvényes és közjogilag körülirt és a maga belügyi és törvényhatósági önállását biztositó kapcsolatban van Ausztriával.

Hát nem azért mondtam, hogy nem felelek kimeritőbben, mert a képviselőháznak kompetenczióját, vagy jogkörét akartam volna szükebbre vonni, — és ebben igazságtalan, vagy mondjuk, helytelenül alkalmazott az érvelése a képviselő urnak; helytelen, ha szándékos, ha pedig nem szándékos, téves, — mondom, nem azért nem szóltam annak a szerződésnek tartalmáról részletesebben, mert nem idevaló, hanem azt mondottam, hogy a világnak egy parlamentjében sem lehet tárgyalás alatt levő kérdésekről többet mondani, mint a mennyit én mondottam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És én emlékeztetem a t. képviselő urat, hogy a hármas-szövetségről részletesebben, mint a hogy én nyilatkoztam, nem volt szó sehol, akár Rómában, akár Berlinben. És Rómában Prinettinek az egész költségvetését két napi vita alatt végezte el a parlament; egész költségvetését és az egész külügyi vitáját; pedig nemcsak a szövetségről volt szó, de sok egyébről is. Hát kérem, nem mondott többet Prinetti sem. Felirtam, a mit a t. képviselő ur erről mondott és szóról-szóra fogom czitálni. Ő azt mondja, hogy Prinetti, a midőn nyilatkozott, többet mondott, mint a magyar miniszterelnök. Azt mondta tudniillik, hogy gazdasági tekintetben is Olaszországnak előnyei és érdekei meg lesznek védve. Hát én nem azt mondtam, hogy a mi érdekeink meg lesznek óva? Azt mondta Prinetti, hogy a külügyi politika is olyan, hogy abban a gazdasági érdekek nagyfontosságuak és azokat is meg kell őrizni. Hát én nem arról beszélek folytonosan heteken át, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* hogy milyen fontosaknak tartom a mi gazdasági érdekeinket és hogy azokat meg fogjuk őrizni? *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* És azt mondta Prinetti, — és ezzel akar a t. képviselő ur reám czáfolni, hogy az többet mondott, mint én — hogy a külügyi politikának csak olyannak szabad lenni, a mely a gazdasági téren is az érdekeket tönkre nem teszi. Mondok én egyebet? Hát ugyanezt mondottam én, nem egyebet, sőt én többet mondottam. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* Prinetti csak azt mondotta, hogy reméli, hogy olyan szerződést fog kötni, hogy Olaszország gazdasági érdekei meg lesznek óva. Én majd bebizonyitom a t. képviselő urnak, hogy én többet mondottam. Én ugyanis a t. képviselő ur tudakolására és Szederkényi Nándor tudakolására, a mikor a borvám-klauzuláról volt szó, — a miért egész gazdasági viszonyunk Olaszországgal itt szóba jön és a mely egyáltalán reánk nézve eminens fontossággal bir — mondom, én többet mondtam, mint Prinetti, mert azt mondottam, hogy én azt a kijelentést teszem a magyar kormány nevében, hogy az uj szerződésbe a borvám-klauzulát nem fogjuk bevenni és azt a klauzulát nem fogjuk megujitani. *(Általános élénk helyeslés.)* Ez nem sokkal több, t. képviselőház? *(Tetszés a jobboldalon.)* Nem sokkal több ez, mint a mit bármely miniszter bármely parlamentben gazdasági dolgokról mondott? Én azt mondottam akkor és kifejtettem azon nézetemet, a melyben ma is vagyok, hogy Olaszországgal azért még nem kell vámháboruba keveredni; a szerződést megköthetjük vele, mert Olaszországnak egyéb nagy érdekei is vannak, a melyeket csak szerződésileg óvhat meg. És ha arról van szó, hogy vagy oly szerződést kössünk, mely a klauzulát nem tartalmazza, de Olaszország egyéb érdekeit igenis védi, vagy pedig ne kössünk semmi szerződést: akkor, azt hiszem, mindkét állam oda fog konkludálni, hogy igenis kössük meg a szerződést ez alapon! Én azt vitattam, hogy Olaszország nem kivánhatja tőlünk az uj szerződésben a borvám-klauzulának bevételét, nem követelheti már a saját érdeke szempontjából sem, mert nem tudná a franczia bor beözönlésével szemben a harczot fölvenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon,)*

Hát én semmit sem mondtam ezek szerint, t. képviselőház?! *(Tetszés jobbfelől.)* Semmivel sem tájékoztattam a t. képviselő urat a szerződés tartalmára vonatkozólag?! Én azt hiszem, hogy, ha a t. képviselő ur magamagát megkérdezi, akkor be fogja látni, hogy én többet mondtam, mint a mennyit tőlem vártak! *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És én biztosithatom a t. képviselő urakat, hogy olyan részletesen ezekről a kérdésekről egyetlen egy európai államférfiu, tudomásom szerint semmiféle parlamentben a világon nem nyilatkozott, mint a hogy tettem ezt én. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezeket kivántam én a t. képviselő ur

figyelmébe ajánlani. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelöl.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Beszédemben egyenesen kiemeltem azt, hogy a t. miniszterelnök ur a gazdasági kérdések tekintetében megnyugtató kijelentéseket tett; csakhogy megjelöltem, hogy mivel interpellációmnak két kidomborodó pontjára felvilágositást nem adott, ő szerinte ugyan elvi szempontból, de én szerintem helytelen, hogy nem adott, ez az ok, a melyért tudomásul nem vettem a választ. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem engedhetem, hogy a t. képviselő ur belemagyarázza abba az én közbeszólásomba, hogy »elvi szempontból«, azt az értelmet.

Visontai Soma: Tudom, mit értett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mintha azt akartam volna mondani, hogy ezt nem tartom a parlament jogkörébe valónak. Ez ellen protestálok.

Visontai Soma: Nem, nem, nem!

Széll Kálmán miniszterelnök: De beszédének egy része némileg ezt látszik feltüntetni.

Visontai Soma: Nem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát konstatálom, hogy nem. Tudom, hogy a képviselő ur velem bona fide vitatkozik. Azt értettem az alatt, hogy tárgyalás alatt levő kérdésről nem lehet többet mondani.

Visontai Soma: Tudom, tudom!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én közbeszóltam, hogy elvi szempontokból nem fejtegetem, de különben meg tudnám nyugtatni a képviselő urat e tekintetben is. Bocsánatot kérek, ez oly kijelentés, a melynél részletesebbet és többet, gondolom, kivánni nem lehet! *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: Tudomásul veszi a ház a miniszterelnök ur válaszát? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tudomásul veszi.

T. ház! A holnapi ülés napirendjére nézve óhajtok javaslatot tenni. Javaslom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzze ki az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása után mindenekelőtt a ma elfogadott, a királyi József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasását, azután a gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szóló törvény kiegészitéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalását, és azután, a mennyiben ezt befejeznők, az 1899-diki közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslatot. Ha méltóztatnak hozzájárulni, ezek lesznek a holnapi ülés tárgyai.

Széll Kálmán miniszterelnök: Miután ugy érzem, hogy ilyen előrehaladott nyári időben minden képviselő óhajtja tudni azt, hogy a legközelebbi napokban, vagy időkben mit tárgyalunk és főleg a hét vége felé kivánatos tudni, hogy mi lesz a munkabeosztás, bátorkodom a t. képviselőházat arra kérni, hogy a holnapi napirend elvégzése után a t. képviselőház hétfőn ülést ne tartson, azonban kedden tartson ülést és azon ülés napirendjére tüzze ki a pápa—bánhidai helyi érdekü vasut, a sziszek—caprag—vrginmosti, a hódmezővásárhely — nagyszentmiklósi, a budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasutakról szóló törvényjavaslatokat, illetőleg jelentéseket. Ezek mind olyan dolgok, a melyeket feltétlenül el kell végezni, azon munkálatok érdekében, a melyek ezen vasutak kiépitéséhez csatlakoznak. Azonkivül kérem elvégezni kedden a Hidvég- és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetéséről szóló jelentést, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt elvégezzük!)* valamint az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó törvényjavaslatot. Ezek után jönne a népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlőfegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt nem végezzük el!)* Kérem, hiszen sem önök nem végzik el, sem én nem végzem el itt a pódiumon, hanem a képviselőház, a mint a törvény előirja. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát kedden tárgyaljuk . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Megkezdjük!)* Hát itt semmit sem kezdünk a pódiumon. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Én azt proponálom jog és törvény szerint és önöknek jog és törvény szerint tárgyalniok kell, hogy mi lesz aztán a vége, azt majd elhatározza a ház a maga jogkörében. Azután a Béga-csatornáról szóló javaslatot szeretném kérni a t. képviselőháztól, hogy tüzze a napirendre, a melyről azonban kedden intézkedhetünk.

Ezeket voltam bátor szives figyelmükbe ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A napirend meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 05 perczkor.)

123. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 14-én, szombaton,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Sziklay Ede képviselő végleges igazolása. — Feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Napirendelőtti felszólalás. — A József-műegyetem állandó elhelyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A gazdasági munkás- és cseléd-pénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. módositására vonatkozó törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. — Az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Pichler Győző interpellácziója a honvédelmi miniszterhez a honvéd-fegyenczek konfekczió-munkája tárgyában. — A honvédelmi miniszter válasza. — Benedek János interpellácziója a pénzügyminiszterhez az állami tisztviselők fizetésére vonatkozó törvény beterjesztése tárgyában. — A pénzügyminisztervválasza.

A kormány részéről jelen vannak: Lukács László, b. Fejérváry Géza, Láng Lajos, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lázár Árpád, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat jegyzi Farkas József.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Lázár Árpád jegyző *(olvassa a képviselőház 1902. évi junius hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen nincs észrevétel, az hitelesittetik.

Jelentem a t. háznak, hogy Sziklay Ede orsz. képviselő választása óta a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő eltelt és ezen idő alatt választása ellen kérvény nem adatott be. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Abczug!)* Kérem, ilyen kifejezéseket ne használjunk a magyar parlamentben. *(Élénk helyeslés.)*

Minthogy e választás ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, Sziklay Ede orsz. képviselő végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom Csongrád, Fejér és Trencsén vármegye közönségének föliratait, a közadók kezeléséről szóló 1883:XLIV. t.-cz. 50., illetve ezen törvényczikk 54., 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Fejér vármegye közönségének föliratát, a kóbor czigányok letelepitése iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. Következik az inditvány- és az interpellácziós-könyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: Jelentem a t. képviselőháznak, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincs; az interpellácziós-könyvben ellenben a következő három ujabb bejegyzés van: Benedek János, az állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztése tárgyában a pénzügyminiszterhez. Kossuth Ferencz a miniszterelnökhöz az iránt: Értesitette-e már a magyar kormány az osztrák kormányt arról, hogy a kereskedelmi szerződésekben kikötött felmondási jogot szándékozik-e igénybe venni és ha nem, megteszi-e junius 30-dikáig, vagyis a törvény által kiszabott határidőig? Végül Barta Ödön a kivándorlási mozgalomra vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában a miniszterelnökhöz, ugyis mint belügyminiszterhez.

Elnök: Az interpellácziók a szokásos időben, az ülés végén tétetnek meg. Napirend előtt szót adtam Rátkay képviselő urnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay László: T. képviselőház! Az ügy, a melyet a t. képviselőház szine elé hozok és elbirálás alá bocsátok, ma még képviselőtársunk,

Pavlovics Ljubomir török-becsei képviselőnek az ügye. Azt hiszem, a t. képviselőház tagjai ismerik a tényállást; szükségesnek tartom azonban mégis röviden előadni. *(Halljuk! Halljuk!)* A »Budapesti Napló« tegnapi számában egy közlemény jelent meg, a mely szerint a szegedi internátusban, melyben délvidéki vasuti tisztviselők gyermekei neveltetnek, ragályos betegség ütött ki, miért is a gyermekeket ideiglenesen hazaeresztették. A gyermekek a vasuton dalolva mentek haza és igy többek közt Nagy-Kikindán egy része az ifjuságnak kiszállott és ott a Szózatot és Himnuszt énekelte. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Éljenek a fiuk!

Rátkay László: A Szózatot és a Himnuszt éneklő fiukat megtámadta Pavlovics Ljubomir képviselő és állitólag azt mondotta nekik: »Ti mint született szerb fiuk, hogy tudtok ilyen gyalázatos, a szerbeket megbecstelenitő énekeket dalolni?« *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* És a gyermekeket bántalmazta és meg is verte. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez gyalázat! Ez türhetetlen!)*

Pichler Győző: Talán a kormánypárt is megbotránkoznék! *(Felkiáltások jobbfelől! Meg is botránkozunk! Egy hang: Vigyáznia kell Magyarországra!)*

Rátkay László: T. képviselőház! Nézzünk a történtek mélyére! Mit csináltak a gyermekek akkor, a midőn a Himnuszt és a Szózatot énekelték? A magyar hazaszeretetnek és a magyar állameszméhez való hüséges ragaszkodásnak adták ifjui lelküknek igen becses megnyilatkozását! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már most, ha a magyar hazaszeretetnek e megnyilatkozását Pavlovics Ljubomir képviselőtársunk *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nekünk bizony nem társunk!)* megbecstelenitőnek találta, akkor ebből csak az következhetik, hogy Pavlovics Ljubomir képviselőtársunk *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem társunk!)* nem tudja azt, hogy mi az a magyar hazaszeretet, nem tudja azt, hogy mi a magyar állam fensége, nem tudja azt, hogy mi az egységes magyar nemzeti gondolat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Buzáth Ferencz *(a jobboldalra mutatva):* Az önök büne, hogy ilyen képviselőt tűrnek! *(Felkiáltások jobbfelől: Semmi közünk hozzá!)*

Vészi József: Hiszen kormánypárti embert buktatott meg, Buzáth képviselő ur!

Rátkay László: Ha áll az, hogy a tisztának ellentéte a tisztátalanság, ha áll az, hogy az erénynek ellentéte a bün, hogy a becsületnek ellentéte a becstelenség, akkor a hazaszeretetnek ellentéte a hazaárulás! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha igaz az, a mi történt, akkor Pavlovics Ljubomir képviselőnek többé ebben a házban helye nincs. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ki vele!)*

Vészi József: Németországból kipofoznák az ilyet!

Rátkay László: Mert, t. képviselőház, ebbe a házba, a magyar képviselőházba minden gondolatunkat, minden politikai meggyőződésért való küzdelmet be lehet hozni, egyet azonban, a magyar állami eszme megtagadását, a hazaszeretet megtámadását és lábbal tiprását, ezt a politikai becstelenséget idehozni eddig sem volt szabad, ezután sem lesz szabad. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)* Én azt hiszem, hogy a t. képviselőház pártkülönbség nélkül *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* és maga a magyar kormány is, a kinek habár nem irott, de a lélekbe és a szivbe, a magyar államférfiak agyába beirott örök, kitörölhetetlen törvénye az, hogy a magyar állam nagyságára mindnyájunknak egyetértve vigyáznunk kell, ismétlem, a t. kormány is egyet fog érteni velem abban, hogy Pavlovics Ljubomir képviselővel meg kell értetni, hogy siessen mentül előbb, a lehető leggyorsabban, a madárrepülés gyorsaságával jönni és e házban nyilatkozni, hogy vajjon igaz-e, a mit róla állitanak, *(Helyeslés.)* mert ha nem igaz ... *(Halljuk! Halljuk!)*

Bakonyi Samu: Ez az erkölcsi inkompatibilitás!

Rátkay László: ... és ha ez nem áll, adja Isten, hogy ugy legyen, akkor Pavlovics Ljubomir fel van mentve, de ha igaz, a mi történt, akkor, ha nincsen is törvény reá, Pavlovics Ljubomir többé e házban nem maradhat *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kipofozzuk!)* és ha a t. ház és t. kormány ebben a házban erről nem gondoskodnak, a mit nem hiszek, akkor kénytelen vagyok kijelenteni a t. háznak, hogy ez a párt, a függetlenségi párt, a melyik már eddig is visszafojtott, nehéz türelemmel nézi azokat a nemzeti izgatásokat, melyek az országban folynak, *(Felkiáltások a jobboldalon: Mi is!)* nehéz türelemmel nézi, hogy mit csinálnak egyes nemzetiségi képviselők, a kik azt hiszik, hogy a nemzetiségi törvénynek azon szavaiból, hogy minden magyar polgár az osztatlan és egységes magyar nemzetnek tagja, hogy e fenséges elvből csak a rájuk kedvező jogokat kell levonni, azonban a kötelezettségeket nem; hogy vannak egyesek, a kik túlmenve a határon és visszaélve a magyar nemzetnek szelidségével, elnézésével, még azokra a politikai becstelenségekre is vetemednek, hogy a magyar nemzet ellen odakünn ellenségeinknél áskálódnak, a magyar nemzetet gyalázzák, megtiporják, eláruljják ...

Pichler Győző: Mint Lurtz Károly ur!

Rátkay László: Ismétlem, ha a háznak osztatlan ereje nem adna elégtételt, ez a párt, a függetlenségi párt, nem fog várni többé türelemmel és épugy mint a tüzhányóhegy, földet rengető erővel fog kitörni és a salakot e házból ki fogja szórni! *(Általános helyeslés. Hosszantartó éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Napirend előtti felszólalás-

nál határozathozatalnak helye nincs. Magam is ki kell, hogy fejezzem azon véleményemet, hogy meg vagyok arról győződve, hogy Pavlovics Ljubomir képviselő ur meg fog jelenni itt a ház szine előtt és elmondja az esetet az igazsághoz hiven. *(Általános helyeslés.)*

Most áttérünk a napirendre. Következik a József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 155, 166) harmadszor való olvasása.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a most felolvasott törvényjaslatot harmadszori felolvasásában, igen vagy nem? *(Elfogadjuk.)* Ennélfogva kijelenthetem, hogy a képviselőház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is elfogadja és azt a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás végett átküldi.

Következik a napirend szerint a gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. kiegészitéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 147, 167) folytatólagos tárgyalása. Szólásra ki következik?

Lázár Árpád jegyző: Bornemisza Lajos!

Bornemisza Lajos: T. ház! Ha a szőnyegen lévő törvényjavaslathoz rövid időre bátorkodom a t. ház figyelmét kikérni, teszem azt két okból. Először azért, hogy rövid kijelentést tegyek a törvényjavaslatnak általánosságban való megitélésére; másodszor azért, hogy miután ezen törvényjavaslat tárgyalásánál csak egy izben kivánom a t. ház szives türelmét igénybe venni, a részletek egynémelyikénél egy kéréssel járuljak a t. miniszter urhoz.

Nem szándékom, t. ház, azon párt nevében, a melynek tagja vagyok, kijelentéseket tenni, mert meg vagyok győződve, hogy minden olyan törvényjavaslat és törvényalkotás, a melynek legfőbb czélja, hogy a szocziális kérdést a maga helyes utjára terelje és igyekezzék a munkaadó és munkás, illetve cseléd között a jó viszonyt fentartani, ebben a házban nem pártkérdés, mert annak elérése a képviselőház minden tagjának imminens kivánsága. *(Ugy van!)* De szándékom kitüntetni különösen a szőnyegen lévő törvényjavaslatnak azon kiváló tulajdonságát, hogy teljes mértékben pótolja azokat a hiányokat, a melyeket az 1900 : XVI. t.-cz. magában foglal. Ugyanis a Felvidéken, a hol oly nagy a kivándorlás, el nem képzelhető, hogy a gazda, a munkaadó képes legyen magának állandó cselédet, vagy munkást biztositani. A közelben lévő Galicziából áramlanak be a munkások és cselédek, hogy évi szerződés mellett szolgáljanak; de igy is ritka eset, hogy egy munkás az egész évet, vagy csak a fél évet is kiszolgálja, és igy, annak daczára, hogy a Felvidék gazdaközönsége nagy áldozatkészséggel és szivesen járul hozzá azon áldozatokhoz, a melyekkel megteremtik az alapot, mégis az 1900. évi XVI. t.-cz. jótéteményét nem vehetik igénybe. Először azért, mert a cselédek gyakori változása miatt nem volt teljesithető a biztositás; másodszor az öregebb, a 35 éven felüli cselédek egyáltalában nem voltak biztosithatók. Midőn ezt konstatálni kivánom, csak örömömnek és elismerésemnek adhatok kifejezést, hogy az igen t. földmivelésügyi miniszter ur az alaptörvénynek végrehajtását figyelemmel kisérte, azt fejleszti és meg vagyok róla győződve, hogy az ő jóakaratánál és lelkiismeretességénél fogva ezen törvényt a szükséghez képest tovább is fejleszteni fogja.

Általánosságban ezeket voltam bátor előadni. Most legyen szabad egyszeri felszólalásomban röviden a 25. és 26. §§-okról nyilatkoznom. *(Halljuk!)*

A cséplő- és szecskavágó-gépeknél alkalmazott munkásokra nézve is kimondja a javaslat a kötelező biztositás elvét, sőt a 26. §. határozottan kifejti, hogy abban az esetben, ha a munkaadó vagy a géptulajdonos nem is oka a balesetnek, kártérítéssel tartozik.

Már most, t. képviselőház, mi, a kik gazdasággal foglalkozunk, különösen oly vidéken, a hol cseléd- és munkáshiány van, igen jól tudjuk, hogy az emlitett gépeknél állandó munkások nincsenek. Vannak nagy birtokok, a hol rendesen szerződött munkások látják el ezeket a gépeket, de egészben véve a géptulajdonos, a ki üzlet gyanánt faluról-falura utazik, minden faluban uj munkásokkal szerződik. Vannak községek, a hol a kisgazdák udvaronkint csépeltetik a termésüket, ugy, hogy a cséplésben jóformán az egész község munkaereje vesz részt. Már most, ha a géptulajdonos minden balesetért felelős és nincs módja, nincs alkalma arra, hogy az összes munkásokat a maguk egészében biztositsa, ez oly visszaélésekre, oly perlekedésekre ad alkalmat, hogy ebben a tekintetben mindenesetre tisztelettel kérem a t. földmivelésügyi miniszter urat, lenne szives a t. házat felvilágositani arról, hogy oly esetekben, a mikor nincsenek állandó munkások a gépeknél alkalmazva, sőt a munkások nemcsak hetenkint, de néha naponkint is változnak, mondom, oly esetekben lehetséges-e a géptulajdonos részéről oly biztositási eljárás a munkásokra nézve, a mely a személyekre való különbség nélkül foganatositja a biztositást?

Mert, t. ház, ha az a munkás tudja a törvény rendelkezését, hogy ő minden baleset alkalmával kártérités követelhet az illető géptulajdonostól, ha biztositva nincs, vagy biztositva nem lehetett, elmegy a birósághoz és perrel támadja meg a gazdát vagy a géptulajdonost. És igy az a szocziális czél, hogy a munkás és a gazda közt az egyetértés, a szocziális együttérzés fennálljon, nem valósitható meg. Ugy sejtem, sőt meg vagyok róla győződve, hogy ide vonatkozik ennek a törvényjavaslatnak 27. §-a, a melyben felhatalmazza a törvényhozás, illetve a miniszter az igazgatóságot, hogy a gazdasági gépeknél a biztositásra nézve külön szerződéseket külön

feltételek mellett köthet. Mert természetesen átalány-szerződéseket nem lehet kötni, minthogy igen nagy a különbség a közt, hogy a gőzcséplőgép egy hónapig dolgozik-e magának a gazdának, vagy üzletként faluról-falura utaznak-e vele és igy dolgozik fél évig, és nagy a különbség a közt, ha a szecskavágó egy hónapig működik, vagy mint a Felvidéken igen gyakran történik, 7—8 hónapig, ha szigoru a tél. Mondom, átalány-biztositás nem lehetséges, és igy igen természetes, hogy csak szerződéses alapon történhetik az eljárás.

De erre nézve volna egy kérelmem. Minthogy annyira átérzem e törvényjavaslat kiváló voltát és szocziális fontosságát, hogy semmiféle módositással vagy határozati javaslattal a törvényjavaslatban foglalt összhangot megbolygatni nem kivánom, nagyon meg fogok elégedni és hálával veszem a t. miniszter urtól azt a kijelentést, hogy ily szerződések kötésénél az igazgatóság azt a módot fogadja el, hogy eltekintve az illető munkás személyétől, a biztositás ne személyre szóljon, de a munkások bizonyos mennyiségére, a kik ezen gépeknél alkalmazva vannak. Ha az igen t. miniszter ur megigéri, hogy a végrehajtási utasitásban erre nézve bennünket megnyugtat és kilátásba helyezi ezen kérelmünk teljesitését, akkor nemcsak én, de az egész gazdaközönség nagy hálával fog tartozni.

Egyebekben ezen törvényjavaslatot, kijelentve, hogy az egész gazdaközönség nagy hálával veszi az igen t. kormányzatnak azt a gondoskodását, lelkesedését, melyet a munkások és a cselédek javára szocziális érdekekből tanusit, elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Farkas József jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! Mikor Darányi miniszter ur valamiféle javaslatot itt a háznak benyujt, akkor ugy látszik mindenki előtt, mintha a kormány szocziális tevékenységének a láthatárán valami rózsás derengés szürődnék át. Mindenki megelégedetten nézi a helyzetet és az a tudat kezd érvényre jutni, mintha ime a magyar kormány most már a szocziális tevékenységnek fonalát felvette volna és mintha mindannak a mulasztásnak, melynek a szocziális reformok terén tanui vagyunk, most már az ilyen javaslattal egyszerre vége lenne. Pedig ugy áll a dolog, hogy bármilyen megelégedettséggel fogadjuk is a földmivelésügyi miniszter urnak egyik-másik javaslatát, kétségtelen, hogy ilyen javaslat azt a nagy ürt, mely keletkezett a társadalmi ellentétes érdekek közt, nem képes betölteni és a mulasztásoknak azt a nagy sorozatát, mely a szocziális tevékenység tekintetében a kormányzat körül előáll, ezzel helyrepótolni nem lehet. Sőt azt látjuk, t. ház, hogy az ilyen javaslatnak a benyujtása még élénkebb érzetet kelt bennünk arra nézve, hogy ha történik is az egyik irányban valami, milyen sok az, a mi a másik irányban a kormányzat terén nem történt.

Hiszen méltóztatnak emlékezni, mikor a munkanélküliek egy peticzióval léptek a magyar parlament elé, és nemcsak az ugynevezett általános munkanélküliség eszközeit sorolták fel, hanem az ugynevezett akut munkanélküliség eszközeit is, akkor a kormányzat részéről erős igéretek történtek, hogy mi minden fog bekövetkezni, hogy szabályozni fogják a munkaidőt, a női munkát, az éjjeli munkát, a gyermekek munkáját, a tanonczok munkáját, hogy azután más tekintetben az akut munkanélküliségen is segiteni fognak közmunkák által. Mindebből semmi sem történt, sőt a pénzügyminiszter ur csak most jelentette ki, hogy majd fog történni valamikor, pedig semmi sem történt, még igéret sem tétetett a kormány részéről. E helyett mit látunk? Atyáskodó szellemet, ha kell, az egyik irányban, atyátlankodást és elnyomást a másik irányban. Ugyanazok a munkások, a kiket ilyen törvényjavaslatokkal a t. miniszter ur magához édesget és patriarkális szellemben kiván megtartani az anyaföld számára, ha az ő emberi és állampolgári jogaiknál fogva élni akarnak az alkotmányos szabadságokkal, a másik miniszter kormányzatának keretén belül el vannak nyomva, vagy, ha meg akarják beszélni saját bajaikat, szétkergetik őket, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egyesületeiket nem szentesitik, egyesülési, gyülekezési joguk, az állampolgárok legkezdetlegesebb alkotmányjogai, korlátozva vannak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az atyuska-rendszer, ha csak egy irányban nyilatkozik meg, mindig csak muszka-rendszer. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szabad államokat épen az különbözteti meg az abszolut kormányzattal és az elnyomatás eszközeivel dolgozó államoktól, hogy a szabad államokban nemcsak kenyeret, nemcsak szép temetést, nemcsak balesetek számára segélyt ad az állam, hanem akkor is, midőn egészségesek, mikor az életnek, a törekvésnek, az önsegélynek, a szabad állam által nevelt társadalmi tevékenységnek szelleme áthatja őket, megtalálják az anyagi eszközök mellett, melyeket az abszolut államok is nyujtanak, melyeket a Bach-rendszer, a Schmerling-rendszer is adott, az erkölcsi felszabadulás, a szabadság eszközeit, az erkölcsi megélhetésnek, a társadalmi tevékenységnek és az alkotmányos szabadságnak minden eszközét is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Meghalni segitik őket, de megélni nem!

Ivánka Oszkár: Nem csinálunk belőlük szélsőbali szavazókat és szocziálistákat!

Visontai Soma: A szélsőbali szavazók s a szocziálisták is magukban véve még nem jelentik sem a társadalom veszedelmét, sem az állam tönkretételét; de a szolgalelkűek, a szervilisek, a rabszolgalelkűek, azok mindig veszedelmet jelentettek az államra. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ivánka Oszkár: Ez a javaslat szolgalelkűeket teremt?

Visontai Soma: Magyarország mostani társadalmi szabadságát, mostani alkotmányos rendszerét nem a szervilisek, nem a szolgalelkűek, nem a viszonyokhoz alkalmazkodók adták, hanem egy olyan korszak teremtette meg, mikor talpra tudott állani a magyarság, szabad szellemben, önállóságban, alkotmányos jogainak teljes tudatában. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elismeréssel vagyok eltelve azon tevékenység iránt, melyet a földmivelésügyi kormány Magyarországon a munkásság tekintetében kezdeményez; mert ha semmit sem érünk is el vele, de egyet el kell ismerni: hogy a földmivelésügyi miniszter urnak az érdeme, hogy azt a tudatot, hogy a munkásokról való gondoskodás az államnak egy czélja, a társadalomnak egy feladata, melyet a czivilizált államok már fel is karoltak, ő kezdi ébreszteni Magyarországon, s törvényjavaslataival, melyekben annyi jóakarat van, fenn is tartja ezt a tudatot. Ennyi elismeréssel van az ember. De ugyanakkor kétségtelen, a mint megjegyezni bátor voltam, hogy a tevékenységnek más területén ugyannyi csüggetegség és fájdalom tölti el az ember lelkét. De mindez, a mit felhoztam, hogy az alkotmányos szabadságok terén a munkásság kellőleg istápolva és ápolva nincs, nincs szoros összefüggésben ezzel a mai javaslattal, de a parlamenti embernek figyelmét az ilyen javaslatok előterjesztésénél mégis ráirányitja az államélet ezen irányára és azon reményt kelti fel, hogy talán épen a munkásságnak, mint külön állami individualitásnak ilyen javaslatokban való érvényesülése folytán, talán lassan ébredezni fog a kormányzat másik terén is az a kötelességérzet, hogy hasonló gondoskodást kell az alkotmányos szabadságok biztositása és minden területen való érvényesülése tekintetében is érvényre juttatni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi most már ezt a javaslatot illeti, nemcsak én, hanem maga a miniszter ur is indokolásával, sőt az 1900-ik XVI. t.-czikknél is kifejtette, hogy sem a régi, sem ez a javaslat az ideálját annak, a mit a munkások érdekében a balesetbiztositás, a betegség, az aggkor esetére való biztositás tekintetében nyujtani lehet, nem éri el; látszik, hogy maga a miniszter ur is foglalkozott elvileg és elméletileg a kötelező biztositás eszméjével, mert magában ezen módositó javaslatban is egyik-másik helyen a kötelező biztositás csiráját tényleg le is fektette, és nem lehet tagadni, hogy az a czél, a melyet el kellene érnünk, és a mely mindnyájunkat kielégitene, csak a kötelező biztositás rendszere lenne, a mely a munkásság sok kérdését megoldhatná, és sok méltányosságot és igazságosságot rejt magában. Azonban egyrészt a t. miniszter ur hivatkozik a mi sajátlagos szokásainkra és viszonyainkra, másrészt a miniszter ur az ő első javaslatával még a munkásságnak bizonyos gyanakvását és elégedetlenségét sem volt képes kielégiteni.

Ha tehát ezeket látjuk, azt hiszem, hogy a helyzettel számolva, most mint kezdet és mint ezen elveknek a közéletbe való átvitele, talán helyesebb az, a mit a javaslatban látunk, hogy a t. miniszter ur nem kényszeriti sem a gazdákat, sem a munkásságot, hogy kötelező módon lépjen be ezen intézménybe, igy a szabad belépés szellemében önmagát próbálja ki az életben ez az intézmény.

De természetes, hogy a mint hiányzik ebből a kötelező biztositás eszméje, ugy — nagyon helyesen jegyezték meg azon t. képviselőtársaim, a kik a pénzügyi bizottságban helyet foglalnak — a betegsegélyzés felvétele sincs meg, sem ebben a törvényjavaslatban, sem a régi törvényben. Valamint gondoskodás tárgyát kellene, hogy képezze a munkáslakások épitése. Mindez azonban a jövő feladatát fogja képezni. De azért azt, hogy ez a törvényjavaslat tárgyilagosan megbeszéltessék, mindezen hiányok nem akadályozzák meg.

S én azt látom, t. képviselőház, midőn ezen javaslatot most már objektive birálni akarom, hogy a helyzet és a megalkotott eddigi munkástörvények a t. miniszter urat közelebb hozták a munkásosztályhoz és az ő lelke bizonyos erősebb összeforradásba került a munkástevékenységgel Magyarországon, és ugy látom már ebből a törvényjavaslatból is, a melyet a t. miniszter ur benyujtott a régi törvénynek módositására, hogy ez az összeforradás, ez a tájékozottság, ez a tapogatás a munkásbajok körül ő benne is talán sok érzelmet, a mely még benne ébren volt a munkáskérdések iránt, bizonyos tekintetben talán melegebb irányban átalakitott, és én meg vagyok arról győződve, hogy sokan, a kik hasonlólag a munkásosztálylyal összeköttetésbe jönnek, talán Ivánka Oszkár t. képviselőtársam is, ha ilyen helyzetbe jutna, nem azzal a ridegséggel, nem azzal a visszautasitással volna általánosságban a munkássággal szemben, a mint van, hanem képes volna a munkásoknak egészséges, jogosult törekvéseit ugy az anyagiak, mint az erkölcsiek iránt megkülönböztetni azon beteges vagy kóros jelenségektől, a melyek ott is, de más társadalmi tevékenység terén is mindenütt az országban, a hol köztevékenységek vannak, tapasztalhatók minden osztálynál, minden rendnél és minden társadalmi tényezőnél és körnél.

Ezt abból látom, hogy a miniszter ur egy másfél év előtt megalkotott törvényt ime most már módosit. Igaz, hogy nagyon erősen hangsulyozza a t. miniszter ur az ő indokolásában, hogy ez nem módositás, hanem csak kiegészités. Én a magam részéről, egészen őszintén megvallom, t. képviselőház, ugy veszem, a mint látom, hogy igenis, ez a törvénynek módositása, mert azt kardinális intézkedéseiben megváltoztatja. Csakhogy bocsánatot

kérek, ne uszszék az árral a t. miniszter ur e tekintetben, ne higyje, hogy helyes az az irányzat, a mely nálunk honol, hogy törvényeink, a melyek meghozattak és a melyeknél a hiányokat már rövidre rá felfedezzük, csak azon álszeméremből nem módosittatnak, mert azt hiszik Magyarországon, hogy organikus törvényeket csak évtizedek mulva ismét nagy organikus törvényekkel szabad változtatni; ne fogadja el ezt az általános tudatot. Én becsülöm a t. miniszter urat épen azért, mert másfél évi tapasztalat, tehát ilyen rövid idő után is, a mint meggyőződött azon hiányokról, a melyek a régi törvényben észlelhetők voltak és a melyek, ugy látszik, a törvénynek czéljait, előnyeit némileg hátráltatták, birt annyi bátorsággal és annyi öntudattal, hogy ezen törvény javitása végett a házhoz folyamodott. Én csak azt kivánom, bár más miniszterek, különösen azon miniszter ur, a ki az igazságügyet kormányozza, hasonló módon járna el sok törvénynyel, mint a t. földmivelésügyi miniszter ur. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én tehát most ezen revizionális törekvést a magam részéről helyeslem. Miért? Azért, mert azt látjuk, hogy a mit ő javit, az mind a munkásságnak javára szól. Igy pl. meggyőződött a miniszter ur arról, hogy ha ugy marad, mint a régi törvényben, hogy a munkások mindaddig tartoznak fizetni, a mig az esedékesség bekövetkezik és az hosszu időre nyúlik, akkor a nyert előny aránytalanul kedvezőtlenül tünik fel a munkás által adott ellenszolgáltatással szemben; ebbe a törvénybe tehát felvette, hogy csak 25 évig kell fizetni. Ugyancsak van itt egy dispoziczió, hogy ha az illető munkás rövidebb idő előtt lesz munkaképtelenné, mint a mennyi idő után a munkaképtelenség bekövetkezett volna, vagy meghal, akkor, mig a régi törvény szerint ezen járulékok elvesztek volna, most a t. miniszter ur, ugy látszik, a szerzett adatok alapján ugy disponál az uj törvényjavaslatban, hogy a méltányosságot szem előtt tartva, különben ugy, a mint azt a magánbiztositó intézeteknél is látjuk, a befizetett összegek a munkások hozzátartozóinak és örököseinek visszafizettetnek. Ez szintén igen helyes javitás.

De még tovább megy ez a javaslat. Mig a régi törvényben nem volt lehetséges, hogy valaki pl. mint idősebb ember beléphessen a szervezetbe olyképen, hogy neki már az előző évek is betudhatók legyenek, még ha utólagosan be is fizeti az évi járulékokat, addig most a t. miniszter ur ismét csak a munkások érdekét istápolja, hogy beleegyezik az állam az uj javaslat szerint, hogy ha utólagosan fizeti be az illető munkás ezeket az évi járulékokat, ezek az évek neki beszámittatnak. Egy nagyon humánus intézkedés van továbbá felvéve a javaslatba, és ez az, hogy az arató munkásoknak, tehát azoknak a szegény munkásoknak, a kiknek az egyetlen kereseti forrásuk az, a mit aratás idején keresnek, ha az aratás idejében megbetegszenek, a segélypénztár rendkivüli segélyt is adhasson. Igaz, hogy ez sok tekintetben problematikussá válik azáltal, hogy nem kötelezőleg mondja ki a törvény, de hogy már elvben ez az intézkedés fel lett véve és hogy a segélyezés lehetséges, ez már magában véve is nagyon helyes dolog. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Megjegyzem még azt is, t. képviselőház, hogy kardinális változást eszközöl ez az uj javaslat a régin azzal, hogy bizonyos tekintetben, a mint már beszédem elején is jeleztem, a kötelező biztositás eszméjét beleplántálja ebbe a javaslatba, a mikor a 25-dik és 26-dik szakaszban azt mondja, hogy a szecskavágóknál és a cséplőgépeknél alkalmazott munkásokat a munkaadó biztositani köteles. Sőt annyira megy, hogy a mennyiben ez a biztositás be nem következnek, akkor az illető munkaadó a netán bekövetkező bajokért anyagilag felelős. Remélem azonban, hogy azért, mert ezen dispozicziók a javaslatba felvétettek, senki sem fogja azt gondolni, hogy az az általános felelősség, a mely erkölcsi és anyagi jog szempontjából a munkaadókat a munkásokkal szemben kötelezi, ezáltal megszünik, és hogy azért, mert ebben a javaslatban a t. miniszter ur a cséplőgépeknél és a szecskavágóknál alkalmazott munkásokra nézve ezt az intézkedést felvette és indokolásában azt is felhozza, hogy egyik oka ennek az, mert oly nagy mértékben következnek be az országban a szerencsétlenségek és balesetek a szecskavágóknál és cséplőgépeknél, mondom, remélem, hogy ezzel ez a felelősség még nem fog kiegyenlittetni és nem hiszi senki, hogy most már ez a felelősség lemegy a kormány és a munkaadók vállairól, a mely őket épen ezen nehéz munka és veszedelem miatt terheli.

Mert a ki figyelemmel kiséri, t. képviselőház, azokat a szerencsétlenségeket, a melyek éveken át ilyen nagy számban bekövetkeznek, annak meg kell győződnie arról, hogy a t. belügyi kormány és mindazok a közegek, a kik e tekintetben felelősek, azt a kötelezettséget, a mely őket a törvény és különösen az ez irányban kiadott miniszteri rendelet szempontjából terheli, nem teljesitik. Nálunk Magyarországon a szecskavágókhoz és cséplőgépekhez teljesen serdületlen korban lévő, sőt kis leányokat és kis fiukat alkalmaznak, olyan ruházatban pl., hogy a leányok szoknyában vannak, a mi már maga is a legnagyobb veszedelmet rejti magában. *(Derültség a jobboldalon.)* Hiszen majd megmondom Biró Lajos t. képviselőtársamnak, hogy van egy régóta kiadott miniszteri rendelet, a mely kor- és nemkülönbség nélkül elrendeli, hogy ezen munkához alkalmas ruházat kell. Az országban senki kellő módon ezt a rendeletet meg nem tartja és a kiket Magyarországon a szecskavágókhoz és különösen a cséplőgépek etetőjénél alkalmaznak, az mind valósággal Canonenfutter, ugy megy oda, hogy nem bizonyos

benne, nem éri-e még ugyanaz nap szerencsétlenség e munkálatoknál? Évről-évre látjuk a kimutatásokból, hogy számos emberélet vesz oda e gépeknél. Ha egy képviselőtársunk pl., a ki szakértő benne, csak azt tüzné ki czéljául, hogy az ilyen gazdasági működéseknél évenkint bekövetkező szerencsétlenségeket parlamenti kötelességénél fogva nyilvántartsa, Magyarországon, a hol annyi ezerre megy ezen elszerencsétlenültek száma . . .

Biró Lajos: Hány ezerre megy?

Visontai Soma: . . . engedelmet, de most statisztikával nem rendelkezem, azonban azt hiszem, t. képviselőtársam meggyőződhetik a kimutatásokból, hogy sokkal többre megy ez a szám, mint a mennyire szabad volna mennie, — mert rendszerint nem is volna szabad előfordulnia — époly érdemet szerezne magának, mint az az angol képviselő, a ki egész életét azzal töltötte, hogy mindig ébren őrködött a felett, hogy mikor hoznak már törvényt vagy rendeletet arra, hogy a korhadt hajókkal bekövetkező szerencsétlenségek oly gyakoriak ne legyenek.

Ezt csak mellékesen jegyzem meg, mert a törvény sem mondja, hogyha ilyen felelősséget vállal a munkaadó, ezzel egyéb felelőssége megszünik, vagy hogy le akarja venni a felelősséget a kormányzat vállairól a szecskavágók és a cséplőgépek körül honositandó óvatosság körül. Sőt, maholnap bekövetkezvén az aratás, fel is hivom a t. kormány szives figyelmét, hogy e szerencsétlenségeket kellő gondossággal és szigorral lehetőleg megelőzze.

Ez a szakasz azért imponál nekem, mert itt most már a kötelező biztositásnak bizonyos formáját látom. Csak azt óhajtom, a minek különben Bornemisza t. képviselőtársunk kifejezést is adott, hogy a 25. §-nál bevétessék, hogy a biztositott egyének azonosságára való tekintet nélkül a biztositás kiterjedjen, a létszámnak a változása mellett is, mindazokra, a kiket a szerencsétlenség vagy a baleset a munkában találhat.

Ezek részletekben való javitások ebben a törvényjavaslatban. A mi a régi törvénynek organikus kiegészitését illeti a temetkezési és kiházasitási biztositással, nagyon helyeslem a t. miniszter ur indokolásában kifefezésre jutó azt az irányzatot, hogy az államnak a nép erkölcseiben lábra kapott bizonyos kóros szellemet tulajdonképen támogatnia, istápolnia nem volna szabad. Helyesen mondja a t. miniszter ur azt, hogy azért nem nevezi ezt a biztositást temetkezési biztositásnak, mert a kormányzatnak nem lehet czélja, hogy ez ilyen, hogy ugy mondjam, visszásságot, a mely a nép közt elterjedt, ő a maga részéről is még erősebben terjeszszen, hogy sokszor bizony az egész kis örökséget vagy megtakaritott pénzt a nép semmi egyébre, mint a minél pompásabb vagy fényesebb temetésre nem forditotta.

De akármennyire kifejezi is ezt a t. miniszter ur, egyet nem lehet tagadni, hogy t. i. a legmagasabb összeg, a mit a t. kormányzat a segélyzőpénztár utján nyujt, nem több, mint 270 K.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: 400 K.!

Visontai Soma: Vagyis, ha valaki igénybe veszi ezt a külön halálesetre szóló biztositást, akkor 400 koronánál többet nem kaphat. Azt hiszem, hogy ezt külön biztositásnak, olyannak, a mely alkalmas arra, hogy az inségben maradó örökösök nagyobb segélyhez jussanak, nem lehet tekinteni és azért a t. miniszter ur a maga részéről is inkább a temetkezési segély kategoriájába helyezi ezt, mondván, hogy ezzel ellensulyozni kivánja mindazon visszaéléseket, a melyek a temetkezési egyletek szervezése érdekében az egész országban vannak. Én a magam részéről a t. kormánynak azt a törekvését, hogy igy elkülönitve az egyes csoportoktól, halálesetre való biztositás felvétessék, helyesnek tartom és kivánom, vajha bekövetkeznék mielőbb az az idő, hogy az állam hathatósabb segélyével ez a halálesetre való biztositás minél nagyobb előnyöket nyujthasson a biztositottaknak és kedvezményezetteknek. Másrészt azonban nem titkolhatom el azt az aggályomat, hogy a t. kormány ezzel az intézkedésével Magyarországon a temetkezési egyleteket is államositani akarja. Statisztikai kimutatások szerint Magyarországon körülbelül 6000 temetkezési egyesület van. Igaz az, a mit a t. miniszter ur a törvényjavaslat indokolásában mond, hogy e tekintetben roppant sok visszaélés történik, de nagy kérdés, helyes-e az, hogy a t. kormány a helyett, hogy felügyeleti jogánál fogva egyszerüen feloszlatná, vagy nullifikálná azokat az egyesületeket, a melyek csalárd módon becsalják a tagokat, a helyett, hogy azokat megsemmisitené, azokat államositsa. Hiszen, t. ház, ma már ugy vagyunk, mint a hogy a czigány mondotta, a mikor bekisérték és azt mondották neki: »Hallod-e, more, miért bántod ezt a holmit? Hát nem tudod, hogy az a másé?« Erre azt válaszolta: »Tudom, tudom kérem alásan, hogy a másé, de mikor már minden a másé!«

Igy leszünk ma már az állammal. Tudjuk, hogy ez ugy van, de hát hol fogjuk meg a társadalmi öntevékenységnek a gyeplőjét, hol mélyedjen bele a magyarság abba, hogy tanuljon saját lábán is állani, és hol ébredjen benne a társadalmi öntudatnak erénye, a mikor Magyarországon már mindent államositanak, még a temetkezési egyleteket is. Ezzel kapcsolatban holnap már a koporsó-üzleteket is államositják, lesz entreprise des pompes funébres étoils hongrois és akkor a magyar embernek, a kinek nincs megélni valója Magyarországon, egyrészről a törvényjavaslat is biztositja, hogy ha nem is tud megélni, de legalább az állam tisztességesen el fogja temettetni. Én ezen mindenáron való államositási törekvésnek a magam részéről ba-

rátja nem vagyok, és ennélfogva nagyon örültem annak, a mit a t. miniszter ur is pedzett, mert indokolásában maga utal reá, hogy érzi, hogy nem lehet az államnak hivatása azon törekvés, a mely a társadalmi öntevékenységet egészen megbénitja, de a mely azért is veszedelmes, mert az egyesületi jogba nyul bele.

Nagy kérdés, hogy mikor a t. miniszter ur itt elmondja az ő hajlandóságát, hogy az egyesületeknek egy bizonyos körét államositani akarja, hogy akkor ez nem fogja-e csorbitani a kormányzatnak egy másik ágát, a melyben különben sincsen meg az az erős, belső öntudat és erős lelkiismereti forrás abban a tekintetben, hogy az egyesületi jogot respektálja. Nem szólok csak a mostani kormányról, hanem gondolok, a mint az államéletben gondolni kell, más kormányzatokra is, hogy azután annál könnyebben nyuljon az egyesületi élethez és annál könnyebben konfiskálja a polgárokat megillető egyesületi jogot. Ez az én aggodalmam annál is inkább helyénlévő, mert ez a törvényjavaslatban ugy van kontemplálva, hogy egyszerü szótöbbséggel ki lehet mondani, hogy az egyesület feloszlik, és hogy a vagyon egyszerüen átmegy az államnak a kezébe. *(Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter tagadólag int.)* Bocsánatot kérek, az benne van, hogyha kimondják a feloszlatást, már pedig a feloszlatás kimondása a törvény értelmében, az alapszabályokban a legtöbb egyesületnél ugy van keresztülvive, hogy a többség egyszerüen kimondhatja a feloszlatást, a különbség csak az, hogy azon egyesületi alapszabályokban az is benne van és igy bizonyosan a temetkezési egyletek alapszabályaiban is, mert másképen a belügyi kormány nem szentesitette volna, hogy melyek azon okok, a melyeknél fogva az egyesületet fel lehet oszlatni és benne van az is, hogy a feloszlatás esetén a vagyon hová forditandó.

Szóval csak azt akarom kifejezni, mert nem akarok többet mondani, mint a mennyi helyén van, hogy nincsen kizárva, hogy valamint a t. miniszter ur is azt mondja, hogy nem helyesli, hogy ügynökök utján csinálnak ilyen temetkezési egyesületeket, nagy kérdés, hogy agitáczió utján nem fogunk-e oda jutni, hogy talán azon egyesületeknél is, a melyek a társadalmi öntevékenységen alapulnak és a melyek, legyünk őszinték, az ilyen egyesületnek nemcsak anyagi, hanem erkölcsi jogosultsága is van, mert azon ember az ő mindennapi tevékenységi körében, a mely tisztán önczél, elvonja közczélra bizonyos órákban és napokon és a nép gyermeke az a polgár, a ki akar egy ilyen egyesületben, temetkezési vagy másféle egyesületben, mint pl. a katholikus vidékeken a szent egyletekben működni, abban a pillanatban érzi, hogy nemcsak magának él, hanem a köznek is, ezt az érzést megfojtani, ezt az öntevékenységi szellemet tönkre tenni nem szabad. Nagy kérdés az, hogy nem fog-e felmerülni az a törekvés, hogy agitáczió utján ezen egyesületek fel fognak oszlattatni azért, hogy a boldogitó állami gondoskodás révébe ők is bejussanak. Én ezt csak aggodalomkép hozom fel, mert már a t. miniszter ur javaslatának indokolása is meggyőzött engemet arról, hogy a t. miniszter ur is gondol erre és hogy ő is tudja azt, hogy midőn az uj törvényében az államositási irányzatot kimondja, akkor hasonló tépelődéssel kell néznie, hogy más irányban nem fojtja-e meg a társadalmi öntevékenységet és nem sérti-e meg az alkotmányos egyesületi szabadságot. Remélem, t. ház, hogy a végrehajtási rendeletekben, a melyeket a t. miniszter ur most az uj törvény alkalmából ismét ki fog bocsátani, minden irányban megnyugtató intézkedéseket fog tenni és engem nagyon le fog kötelezni a t. miniszter ur, hogyha szives lesz engem és a t. házat erre nézve megnyugtatni.

Mindezeket előrebocsátva, a magam részéről álláspontomat azzal jelzem, hogy, a mint ez beszédem folyamából is kitünik, ha még nem képezi is ez a törvényjavaslat mindazon ideális czélok összegét, a melyeket a magyar államnak el kell érnie a szocziális reformok terén, de mégis a t. miniszter ur ennél a javaslatnál is jóakaratát és kormányzási odaadását mutatja, mint a ki a munkásokról való gondoskodás elveit legalább átviszi a közéletbe, a köztudatba, én ezen törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)* Ennek kapcsán csak egy határozati javaslatot nyujtok be, a mely szoros összefüggésben ugyan a javaslattal nincsen, és a mely arra vonatkozik, hogy a t. miniszterelnök ur mikor legutóbb az inséges munkások és munkanélküliek segélyért idefordultak és én itt a házban proponáltam, hogy a munkásügyi kérdéseknek a házban beható és szakszerü megvitathatása szempontjából, és hogy a munkásjavaslatok kellőleg előkészittessenek, a többi szakbizottságok mintájára egy állandó munkás vagy társadalom-ügyi szakbizottság alakittassék, ehhez elvben hozzájárult és azt mondta, hogy a legközelebbi ilyen törvényjavaslat benyujtása alkalmával javaslatot tesz a háznak és kezdeményezni fogja egy ilyen bizottság alakitását. A miniszterelnök ur azonban ezt most nem tette, a mi inkább feledékenység, mint szándékosság. Azonban, miután az ilyen bizottság alakitását szükségesnek tartom, mert ez minden modern parlamentben megvan, hogy az ilyen javaslatok ehhez a szakbizottsághoz utasittassanak, a melyek nem szorosan földmivelésügyi és nem igazságügyi, hanem társadalmi irányzatu javaslatok, bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyujtani *(olvassa)*: »A képviselőház kimondja, hogy a többi állandó szakbizottságok módjára egy társadalomügyi bizottság alakitását is szükségesnek tartja. Tekintettel pedig arra, hogy a miniszterelnök ur már hónapokkal ezelőtt ehhez elvileg hozzájárulását kijelentette, sőt a ház előtt oly kijelentést tett, hogy, a mint

egy munkásügyi vagy más szocziálisügyi törvényjavaslat a ház elé kerül, azonnal a társadalomügyi bizottság megalakitását ő maga kezdeményezni fogja, ez a mostani javaslat alkalmából még sem történt meg, a ház e bizottság sürgős megalakitására hivja fel ugy a miniszterelnök urat, mint a ház elnökét.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ez az egyik, a mit irásban adok be. A másik, a mit szóval vagyok bátor előadni, az, hogy legyen szives a t. miniszter ur ezen javaslat és a még benyujtandó további javaslatok tartalmát is, tekintettel a népre, oly népies szövegezésben kiadni, a mely felvilágosit mindenkit, a ki az ügy iránt érdeklődik; továbbá legyen gondoskodása arra is, hogy az a sok panasz, mely a törvény végrehajtása tekintetében arra nézve felmerült, hogy a főszolgabirák a munkások érdekét sokszor nem veszik kellőleg tekintetbe és a törvény végrehajtására helyettest küldenek ki, ebben az irányban is legyen szives gondoskodással lenni a végrehajtás tekintetében. Végül ismétlem, hogy ugy a magam, mint pártom nevében a törvényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)*

Szőts Pál jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Röviden és leginkább abból az inczidensből kifolyólag akarok felszólalni, hogy az uttóbbi időben azt tapasztaltam, hogy valahányszor a kormány ily természetü javaslatokkal járul a ház elé, a mint pl. az őszszel is történt, valahányszor a munkások sorsának javitása iránt, inségmunkák elrendelése iránt tesz javaslatot és jelentést a háznak, minden ily alkalmat felhasználnak a t. túloldal egyes képviselői bizonyos támadásokra. Épen azok teszik ezt, a kik különben a munkásokkal igen élénk kontaktusban vannak, a kiket a munkások mint őszinte barátokat gondolnak ismerhetni és köztük tán leginkább Visontai Soma t. képviselő ur, a kit én is ilyennek tartok.

Visontai Soma: Nem röstellem, hogy a szegény ember baját átérzem. *(Zaj.)*

Biró Lajos: Nincs erre előjoga. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ivánka Oszkár: Mondom, minden ilyen alkalmat felhasználnak támadásokra, a melyek reám azt a benyomást teszik, hogy máshová lőnek és talán máshová czéloznak. Ez tán a legkellemesebb kritika, a melyet mondhatok, mert az még rosszabb és más is lehetne. Utóvégre is Visontai Soma t. képviselőtársam eszes, képzett ember és ha akarja, ugy irányitja beszédét, a mint épen kivánja. De miért irányitja az ily javaslatnál, — a mely a legszegényebb néposztály sorsának valóban enyhitését czélozza, a melynek az a czélja, hogy addig is, a mig a szegény ember hasznát fogja látni, reményt és megnyugvást ad neki, — miért irányitja épen ennél a javaslatnál a beszédét ugy, hogy azzal szenzácziót csináljon, felháborodást, izgalmat keltsen? *(Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Tessék csak elolvasni a beszédet!

Visontai Soma: Tárgyilagosabb már nem is lehettem! A miniszter ur is beismeri ezt.

Nessi Pál: Egészen csendben vagyunk.

Ivánka Oszkár: Az a munkásember, a ki ezt a beszédet meghallgatta, vagy elolvassa, sokkal inkább érez majd felháborodást, semhogy megnyugvást találna a javaslatban. Talán megnyugtatja az utolsó passzus, mert azt gondolhatja, hogy ha Visontai képviselő ur elfogadja a javaslatot, mégis csak lehet benne valami jó. Egyébként azonban a beszéd tenorja inkább alkalmas felháborodás és nyugtalanság okozására, mint remények ébresztésére.

Nemcsak ennél az alkalomnál látjuk ezt, hanem minden alkalomnál. Nem mondom ezt épen Visontai képviselő urra, mert máskor meg mások tesznek igy. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen volt eset itt a képviselőházban, a mikor a kormány oly dolgokról referált és oly propozicziókat tett, a melyeket a karzaton a munkások nagy tömege hallgatott, mert tudták, hogy napirenden lesz az ügy. Hiszen nem lehet rögtön, mindenkinek annyit adni, hogy abból megélhessen, hogy sorsát javitsa, jövőjét biztositsa. A törvényhozásnak csak az lehet a törekvése, hogy oly törvényeket alkosson és állapotokat idézzen elő fokozatosan, a melyek mellett, ha az öntevékenység és munka hozzájárul, bekövetkezhetik az a helyzet, a melyet minden jóravaló ember és mindenki, a ki más sorsa iránt érző szivvel viseltetik, óhajt. De a mikor ily dolgok kerülnek a házban szóba és a mikor az, a mit adunk, reményt és megnyugvást kelthet, — a mi nem csekély dolog, mert, ha már kenyeret nem adhatunk, akkor a remény sokkal több a semminél, — felkelnek a képviselő urak és oly beszédeket tartanak, a melyek a szegény embertől a reményt és megnyugvást elveszik és azt tönkreteszik.

Pozsgay Miklós: Más beszédeket hallottunk, a mikor Ivánka Oszkár az ellenzéki padokon ült. *(Mozgás jobbfelől.)*

Ivánka Oszkár: Olyan irányban, a milyent most támadok, nem hallottak, mert beszédeimben inkonzequencziákat felfedezni nem fognak, arra nézve példát, hogy a néppel szemben ellenséges álláspontot foglaltam el, nem találnak sem beszédeimben, sem cselekedeteimben.

Pozsgay Miklós: Ránk sem olvashat ilyeneket, hiába erőlködik!

Ivánka Oszkár: Hiszen épen erről beszélek!

Pozsgay Miklós: Miért oktatja Visontait?

Ivánka Oszkár: Felháborodom azon, hogy szélsőbali képviselő lázitó beszédeket tartott. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Nem szokásunk!

Biró Lajos: Az urak is elitélték!

Molnár Jenő: Bárcsak tudnók felizgatni!

Ivánka Oszkár: Nyilvánvalóan mások a felfogásaink.

Mikor felháborodtam azon a beszéden, mely arra volt czélozva, hogy felzuditsa, reménységeitől megfoszsza a munkásokat és én közbeszóltam, ezt ugy elmagyarázták, elcsavarták az illető lapokban, hogy a rendőrségnek kellett lakásomat őriznie, az én lakásomat, kit nem az bántott, hogy a munkások sorsán javitó törvényeket hozunk, mert ellenkezőleg mindig a legmelegebben támogattam minden ilyen dolgot, de az bántott, hogy van egy képviselő, ki ez alkalmat felhasználja arra, hogy tőlük a bizalmat és a reményt elvegye.

Visontai Soma: Értelmes munkások azok, tanultak, ismerik a dolgot!

Iványka Oszkár: Visontai képviselő ur mondott egy hosszu beszédet, nem tudom, háromnegyed óráig, vagy tovább is tartott. Azon kezdte, hogy megdicsérte a földmivelésügyi miniszter urat, ki ugy látszik, jó irányt inaugurál szocziális javaslataival.

Visontai Soma: Ez a nézetem!

Iványka Oszkár: De nekiment az összkormánynak! *(Ugy van! jobbfelől.)*

Visontai Soma: Neki fogok még többször menni! A t. képviselő ur is nekiment, mikor ellenzéki volt! *(Nagy zaj.)*

Iványka Oszkár: Csak helyesek legyenek az argumentumok, akkor igazat adok neki. Nekiment az összkormánynak és megszidalmazta . . .

Visontai Soma: Megszidalmaztam?

Iványka Oszkár: . . . igen, azzal, hogy az öntevékenységet mindenfelé ki akarja pusztitani!

Visontai Soma: Ez a nézetem, csak szájkosarat nem fog nekem a képviselő ur adni. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Iványka Oszkár: Ezzel a nézetével kivánok foglalkozni. Mit csinál a kormány? Jön egy javaslattal . . . *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: A tárgyhoz szóljon! *(Mozgás jobbfelől.)*

Iványka Oszkár: A képviselő ur nem parancsol nekem!

Pozsgay Miklós: Parancsoljon az elnök! Mi tőlünk el tudják vonni a szót, ha nem beszélünk a tárgyhoz. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, ne tessék zavarni a szónokot!

Pozsgay Miklós: Ne tartson leczkét, a tárgyhoz szóljon! *(Mozgás jobbfelől.)*

Elnök: A képviselő ur polemizál Visontai képviselő urral, innen is akárhányan megteszik, hisz ez természetes, kérem ezt nyugodtan meghallgatni!

Iványka Oszkár: Teljesen joga van a képviselő urnak támadni a kormány javaslatait, nekem pedig az a jogom, hogy megvédjem azokat.

Pozsgay Miklós: Nem védi, hanem minket támad!

Iványka Oszkár: Ha együttjár a kettő, ha nem lehet elkülöniteni egymástól, arról én nem tehetek.

Pozsgay Miklós: Ne adjon nekünk leczkéket! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Iványka Oszkár: Én Visontai képviselő urral foglalkozom, nem a szomszédjával.

Egyik kifogása Visontai képviselő urnak a javaslat ellen, hogy nincs benne a kötelező biztositás, ő igy óhajtaná. Eltekintve attól, hogy nálunk a viszonyok nem elég érettek arra, hogy a kötelező biztositást behozzuk és egyéb nehézségek is állanak ennek utjában, de ha valaki a társadalmi öntevékenységnek olyan tág terét óhajtja megvalósitani, a milyent a képviselő ur beszédének különböző részeiben elmondott, s ha ezt a kötelező biztositás eszméjével szembeállitjuk, akkor a miniszter nem tudja, mit csináljon, és Visontai ur melyik kivánságának tegyen eleget, hogy a kötelező biztositást behozza-e, vagy pedig a társadalmi szabad tevékenységet nagyobb téren engedje működni?

Ugyanigy van az, a mit a temetkezési egyletekre vonatkozólag mondott. A t. miniszter ur javaslata nem akarja a temetkezési egyleteket megsemmisiteni, hanem egy egészséges versenyt támaszt nekik ez a javaslat, ha törvénynyé válik, mert kedvezőbb feltételek mellett teszi lehetővé ugyanazoknak a jótéteményeknek elérését és nagyobb ellenőrzés mellett; — különben meg vagyok róla győződve, hogy a miniszter ur ezekre a tételekre reflektálni fog — mert a mostani temetkezési egyletekben az öntevékenység nagyon sokszor visszaélésekben csúcsosodott ki, a mire nagyon sok eset van. Ezen nem egészen helyes iránynak kiván a javaslat egészséges versenyt csinálni. A 25. §-ban részben gondoskodva van erről, de nincs világosan kifejezve, mikor majd rátérünk a részletes tárgyalásra, meg lehet ezt vitatni, hogy a gépmunkások, a cséplőgépnél alkalmazott munkások biztositására az intézet igazgatósága külön szerződéseket köthessen. Ez t. i., mint Bornemisza képviselő ur is mondta, ugy áll, hogy egy gépnél néha napszámban, néha általányban különböző falubeli munkások dolgoznak különböző ideig és felváltják egymást, pl. az az adogató rendesen az asszonyokból kerül ki és nem az a két asszony teljesiti az egész idő alatt, hanem felváltják egymást, az egyik früstökig, a másik délig, a harmadik estélig, és mivel hetenkint változnak, gondoskodni kell egy olyan módozatról, hogy biztositva legyen, akárhogyan hivják és akárhonnan jön oda. Szóval itt dologi biztositásnak kell történni a személyi biztositás helyett. Én különben nem akarok ezen dologgal hosszasabban foglalkozni, hanem a törvényjavaslatot, mint igen közérdeküt, mint épen annak az osztálynak javára szolgálót, a melynek érdekét én is szivemen viselem, és a melynek sorsa javitásához én is hozzájárulni igyekszem, elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Bármilyen elismeréssel és becsüléssel vagyok is a t. képviselőtársam egyénisége iránt, engedelmet kérek, bár én vele polémiát szivesen folytatok, de a

mit ma tett t. képviselőtársam és már többször megkisérlett, a kitanitást és kioktatást az én parlamenti kötelességem iránt, ezt én nem fogadom el és visszautasitom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Visszautasitom azt a kisérletet, a melyet a t. képviselő ur részéről ma is és máskor is tapasztaltam, hogy t. i. az én munkásságomat, azt az irányzatot, melyet én a parlamentben képviselek, helytelen és ferde világitásba iparkodik mindenkoron helyezni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én, t. képviselőtársam, azt, a mit cselekszem és az én kötelességeim forrását megtalálom mindig a saját lelkiismeretemben és azt hiszem, hogy mindenki a feladatai körét maga határozza meg. Az egyik táplál törekvéseket a jövőre nézve és a szerint jelöli meg a saját pártállásának, parlamenti állásfoglalásának és működésének czélöpjeit. Én, t. képviselőtársam, azt hiszem, nem vétek a kötelesség ellen, sőt azt hiszem, hogy az is a kötelességteljesitéshez tartozik, hogy évek hosszu sora óta azzal foglalkozom, hogy a nép fájdalmában, a nép törekvéseiben iparkodjam a megoldandó feladatokat keresni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Figyelmeztetem a t. képviselő urat arra, hogy mielőtt a szabadságharcz bekövetkezett, a melynek itt ezt a parlamentet, a mi szabadságainkat, alkotmányunkat és a mi modern, demokratikus társadalmi rendünket köszönhetjük, előzőleg egy fél századon át — minden hisztorikus kitanithatja erre a t. képviselő urat és minden történelemben megtalálja — és különösen előzőleg 25 éven át, mikor erősebben folyt ez a munka, a közélet terén, a törvényhozásban és a nemzetgyülésben mindig voltak egyesek, a kik ébren tartották a nemzetben az érzéket nemcsak a multak emlékei és hagyományai iránt, hanem azon jövő kötelességei iránt is, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* melyek a nemzet fentartása szempontjából az országot a társadalommal és az állammal szemben kötelezik. Ilyen szempontokat tartok, t. képviselő ur, szem előtt és méltóztassék meggyőződve lenni arról, hogy semmiféle megfélemlitési és kitanitási törekvések által ettől a szent hivatástól magamat eltántoritani nem hagyom. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Iványka Oszkár: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. Nagyon nehéz a válaszom Visontai képviselő urnak, mert ő megint mondott nagyon szép frázisokat, de az értelmüket, hogy miért mondotta, nagyrészt fel nem foghatom. Az egyik az volt, hogy én őt beszédemben ferde világitásban akartam feltüntetni. Ha igy volna, igaza volna, ha nekem támad. De ez a czélom egyáltalában nem volt. Ha igy értette, bocsánatot kérek tőle. Különben is minden beszéd el van mondva, elolvasható. Minden józanul itélő ember levonhatja kritikáját.

A másik az, hogy ő nekem támadt boszusan és azt mondja, hogy én őt tanitani igyekezem. Én kijelentem, hogy ezt nem akarom és elismerem, hogy ő többet tud nálamnál. *(Derültség.)* Remélem, most nem fog nekem támadást és megfélemlitést imputálni. *(Derültség.)* A mi pedig a szégyenkezést illeti, erre okom eddig sem volt, ezentúl sem lesz. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Visontai Soma: Én a részletekre csak azért nem reflektáltam, mert én azt hiszem, hogy az az elismerés, a melyet egy erős kritika keretében én nyujtottam a t. miniszter urnak, rám nézve mindenesetre értéksebb lesz, mint egy olyan elismerés, a mely a pártállásból vagy egyáltalában a parlamenti szituáczióból önként következik. Ezért a részletekre nézve nem kivánok nyilatkozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Farkas József jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! Hogyha Iványka t. képviselő ur nem azt mondta volna Visontai Soma t. képviselőtársam szavaira, hogy nem értette meg azokat, akkor én elálltam volna a szótól, de mivel ő kijelentette, hogy nem értette meg, engedje meg Iványka képviselő ur, hogy én bővebb magyarázatot füzzek Visontai t. képviselőtársam kijelentéséhez, a ki csak a maga nevében utasitotta vissza azon kioktatási rendszert, a melynek egyik és ugyszólván szóló képviselőjévé avatja magát t. képviselőtársam. Azzal a tiszteletteljes fogalommal és olyan hidegséggel, mint ő szokott felszólalni, azt mondom Iványka t. képviselőtársamnak, hogy ez a párt egyáltalában semmiféle figyelmeztetést, utasitást, tanácsot nem fogad el a t. képviselő urtól. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Biró Lajos: De kölcsönös legyen!

Pichler Győző: Biztositom Biró képviselő urat, hogy Iványka Oszkár ur oly erős ember, hogy támogatás nélkül is megállja a helyét. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Iványka Oszkár ur önálló ember és nem a sziámi ikrek egyike és a képviselő ur nem a másika. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Biró Lajos: Ne tessék reám ily hasonlatokat csinálni!

Pichler Győző: A t. képviselő ur véleményét azzal a tisztelettel fogadjuk, mint minden férfiét, a ki meggyőződését nyilvánitja. Ezt a meggyőződést, bár a magunk részéről ferdének, veszélyesnek találjuk, némely kérdésben tisztelettel fogjuk honorálni, meg fogjuk hallgatni, de soha ez életben ezen kérdésekben abban osztozni nem fogunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De igen t. képviselőtársamtól kérhetjük és megkövetelhetjük, hogy a mi modorunkat és azt, hogy mi mit beszélünk, bizza ránk, a mi mandátumunkra, a melyre csak egyéni kötelezettség kötelez bennünket. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Mi beszámolunk a nyilvánosság előtt szavainkkal, sokkal gyakrabban mint talán épen a képviselő ur, hiszem, hogy pártállása folytán és mi felelünk ezért azok előtt, a kik bennünket ide küldtek. De mi ő tőle semmiféle utasitást nem fogadunk el. A mi pedig azt a kijelentését illeti, hogy lázitás van abban a beszédben — és itt

egy távol levő képviselő ur beszédére egyenesen utal — megengedi a t. képviselőház, hogy. t. képviselőtársamnak csak egyet ajánljak figyelmébe. *(Halljuk!)*

Egész Európában és az egész modern világban bizonyos áramlatok nyilvánulnak meg. Ez áramlatok a Nyugat legmodernebb államaiban parlamenti joggal, parlamenti képességgel birnak, sőt Francziaország kormányában ez az áramlat egyenesen képviselve van, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Volt!)* vagy volt. Ebben a kérdésben az mindegy, mert a Waldeck-Rousseau kormány nem bizalmatlanság miatt bukott, hanem feladatának teljesitése után köszönt le.

Százmillió emberről van szó és midőn betegség esetén róluk, halálozás esetén pedig családtagjaikról gondoskodunk, nekünk kötelességünk azoknak megélhetéséről is gondoskodni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mikor mi ráutalunk arra, hogy az egyik miniszter atyáskodólag akar eljárni velük szemben, a másik miniszterium kebelében pedig, különösen a multban, de a közvetlen jelenben is gyakran szükkeblüség- és bizonyos indokolatlan félelemből eredő erőszakoskodás mutatkozik: akkor nekünk, igenis, erélyes hangon kell felszólalnunk, hogy a munkások azt az Isten adta emberi jogot, a melylyel egész teljességben nem birnak, iparkodjanak érvényesiteni. És mivel ő velük a klassziczizmus hangján nem lehet beszélni, mert nevelésük az iskolai rendszerünk folytán, sajnos, nem áll oly magas fokon, mi ugy beszélünk velük, innen is és künn is, a hogy megértjük egymást, hogy velünk együttérezve ujabb és nagyobb jogot szerezzenek önmaguknak. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben bennünket senki nem gátolhat, ezt senki lázitásnak nem nevezheti. A világegyetemben élő nagy eszmék megvalósitása amugy is közeledik és nem akarjuk, hogy országunkban és hazánkban olyan állapotok legyenek, hogy a fejlődésnek egyáltalában még a csirája se legyen meg. Csak ezt akartam megjegyezni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ivánka Oszkár: T. képviselőház! Személyes kérdésben csak azt akarom megjegyezni, hogy Pichler képviselő ur is olyanért támadott engem, a mit nem tettem. Felhozza azt, hogy nekik szükségük van arra a nagy hangra ilyen kérdéseknél. Engedjük át nekik a nagy hangot és mi tartsuk meg az erélyes cselekvést magunknak. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: Helyes, csak cselekedjenek. Ha mi nem cselekszünk, majd mások cselekszenek helyettünk!

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólani.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy mindenekelőtt azon részletes megjegyzésekkel foglalkozzam, a melyek a ház különböző oldalairól a törvényjavaslatra nézve tétettek. *(Halljuk! Halljuk!)* Igy Csernoch János t. képviselő ur figyelmembe ajánlotta a házi cselédek biztositásának kérdését. Erre nézve megjegyzem, hogy az 1900: XVI. t.-czikk értelmében a házi cselédek közül azok, a kik a gazdaság valamely ágával is foglalkoznak, felvehetők a tagok közé. Általában az az irányom, hogy inkább ki kell terjeszteni, mint megszoritani a segélypénztár keretét. *(Helyeslés a baloldalon.)* Gondolkozom majd azon, mennyiben, mily részben lehetne ide a házi cselédeket bevenni. A mennyiben az eddigi törvényes felhatalmazások alapján ez lehetséges nem volna, tárgyalásokat fogok folytatni a belügyminiszter urral, hogy ezt a kérdést is lehetőleg megoldásra vezessük. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Azon tendenciát, hogy iparkodni kell arra, hogy ne akarjon mindenki a városok felé gravitálni és hogy iparkodni kell arra, hogy a gazdasági munkás ne akarjon mind bakter vagy hivatalszolga lenni, igen helyesen fogta fel a t. képviselő ur és én megvallom őszintén, — s ezt eléggé nem hangsulyozhatom — hogy én betegségnek tartom azt, hogy kisgazdáink és mezei munkásaink erővel a városokba akarnak tolulni.

Foglalkozott Csernoch János t. képviselő ur az orvosi gyógykezeltetés és vizsgálatok kérdésével is és figyelmembe ajánlotta, hogy ne szoritkozzunk csupán községi orvosokra, mert azok nem tudják ellátni ezen teendőket. Hát a mennyiben vizsgálatokról van szó, kénytelenek vagyunk a hatósági orvosoknál maradni; a hol azonban gyógykezeltetésről van szó és a községi orvos nagyon igénybe van véve, ott módot adunk a magánorvosoknak is arra, hogy ezt a funkcziót teljesitsék. E részben eddig is intézkedtem már és a jövőben is szándékozom hasonló irányban intézkedni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Bornemisza Lajos t. képviselő ur, nemkülönben Ivánka Oszkár és Visontai Soma képviselő urak is behatóan foglalkoztak a cséplőgépeknél és szecskavágóknál alkalmazott munkások kötelező biztositásával és különösen felvetették azt az eszmét, nem lehetne-e a névszerinti biztositás helyett, a nevek megjelölése nélkül, mintegy dologi biztositást létesiteni. Erre nézve kijelenthetem, hogy ez a kérdés már a földmivelésügyi bizottságban is beható tanácskozás tárgyát képezte és ott gróf Károlyi Sándor igen t. képviselő ur vetette fel azt az eszmét, hogy iparkodni kellene a dolog biztositását is lehetővé tenni. A bizottság inditványomra fel is vett egy uj szakaszt, a huszonötödik szakaszt, a mely e részben megadja a kellő felhatalmazást. Ezen felhatalmazás felhasználá-

sával a végrehajtási rendeletben ugy szándékozom intézkedni, hogy ezen cséplőgépeknél és szecskavágóknál lehessen nemcsak névszerint, hanem a nevekre való tekintet nélkül egyszer mindenkorra részben, vagy egészben a munkások biztositásáról gondoskodni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy ezzel a törvény czélját még hamarább és még könnyebben fogjuk elérni. Itt megjegyzem, hogy a hol a cséplő- és szecskavágógépeknél alkalmazott munkások biztositásáról s a gyermekmunkások alkalmazásáról volt szó, azt hiszem, hogy Visontai Soma t. képviselőtársam előadása nem volt ment bizonyos túlzástól. A kik ismerik a gyakorlati életet, azok tudni fogják, hogy a gazdaságban leginkább szántógyerekeknek, vagy gyomirtásra használják a gyermekmunkásokat, de már cséplőgépeknél gyermekeket, etetésnél alkalmazni nem láttam.

Most áttérek Visontai Soma t. képviselőtársam hosszabb beszédére. Előrebocsátom itt azt, miszerint az alkotmányos felelős kormány az egységes kormányzatot jelenti, itt tehát egyik minisztert a másikkal szembeállitani teljesen lehetetlen, mert a felelősség mindnyájunkat egyformán terhel, ha valamely javaslatot beadunk, és hogy ha jó vagy rossz javaslat, abban mindnyájunknak egyformán részünk van. De különben is nem volna méltányos, ha t. kollégáimat ugy állitják oda, mint a munkások ellenségeit. Én számtalan intézkedésre hivatkozhatnám az egyes tárczák keretében, a melyek a munkások érdekében tétettek. Igy például legyen szabad hivatkoznom a miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek, a hét éven aluli és felüli szegény gyermekek ellátásáról szóló törvényjavaslatára, a menedékhelyekről szóló és a tüdőbetegekkel való foglalkozásról szóló intézkedésekre. A ki ismeri a viszonyokat, az tudja, hogy mindezek és egyéb általa kontemplált humánus törvényjavaslatok mind elsősorban a munkások javára szolgálnak, mivel azok képezik a legszegényebb néposztályok rétegeit. Azt mondja a t. képviselő ur, utalva a temetkezési és kiházasitási egyesületek dolgaira, hogy az állam minden funkcziót magához kiván vonni és minden társadalmi mozgalmat elnyom. Nagyon fogok örvendeni, ha ilyent mutat, de én legalább igazoltam akárhány alkalommal, hogy én a társadalom tevékenységét és működését ébresztem és előmozditom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy én és t. kollégáim az állami működés mindazon terén azonnal fel kivánunk hagyni azzal a funkczióval, a mely társadalmi feladat, ha azt a társadalom tényleg teljesiti is, de valakinek a funkcziót épen a nép nagy rétegei érdekében el kell végezni *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* és addig, mig a mi társadalmunk — nem szemrehányásképen mondom, mert a mi társadalmunk nagy rázkódtatásokon és nagy változásokon ment át az utolsó évtizedekben, — de mig a társadalom meg nem erősödik és ekkép bizonyos funkcziót, és különösen a szegényebb nép érdekében teljesiteni nem bir, addig igenis a kormány kötelessége kisegitőkép, arra az időre, mig a társadalom kézbe nem veheti ezen dolgokat, előljárni és dolgozni. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a munkások még mindig a szocziális törvényhozást és a kormány működését bizonyos gyanakvással nézik. Az állapot e részben tagadhatatlanul javult, de azt elismerjük, még sok kivánni való van hátra. Mi azonban nem a munkásokkal állunk szemben, hanem a szocziálista izgatókkal, a kik nem jó szemmel nézik ezen törvényjavaslatokat, a melyeket a t. ház egyhangu helyesléssel fogadott, azért, mert a rosszhiszemü szocziálista izgatók hetenkint beszedték azokat a bizonyos 10 krajczárokat a maguk és a pártkasszájuk részére...

Rigó Ferencz: Ma is beszedik!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: ... vagy még ma is sok helyen beszedik. Ha a nép felvilágosodik, az a becsületes magyar munkásnép, a melyet nem lehet eléggé kiemelni és dicsérni, mert az, ha akar, az többet tud dolgozni, mint bármely népnek és államnak munkása; ha, mondom, az a becsületes munkásnép azt fogja látni, hogy ha ő azokat a heti tiz krajczárokat nem abba a bizonyos szocziálista izgató pártkasszába adja, hanem a segélypénztárba fizeti be, és akkor nemcsak magáról, hanem családjáról is gondoskodva lesz, bizony akkor a szocziálisták a terüket el fogják veszteni és igy el fogják veszteni kereseti forrásukat is. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van!)* Mi a szocziálista izgatókkal nemes versenyre lépünk, felvilágositással és meggyőzéssel, hogy a nép lássa be, hogy a kormány, a törvényhozás s a társadalom a nép igaz barátjai, nem pedig azok, a kik annak állitják magukat és csak izgatnak. *(Ugy van! Helyeslés.)*

A mi már most azt illeti, hogy a törvényjavaslattal oly hamar jöttem a ház elé az 1900. évi XVI. t.-cz. után, erre nézve utalhatok az európai többi államokra, a hol a munkástörvényhozásban megállapodás nincsen; a hol bármily jó uj eszme fölmerül, iparkodnak azt az uj eszmét megvalósitani, vagy legalább azzal kisérletet tenni. Ha semmi egyebet nem érünk el, ha ez a törvényjavaslat a gyakorlati életben kétes értékü lenne is, — a mit határozottan kétségbevonok és ezt senki nem is állitotta — még akkor is, hogy a törvényhozás még a legutolsó napokban is a munkások ügyével foglalkozott, már ez is bizonyos jó erkölcsi hatással lesz, a melyet, azt hiszem, kisebbiteni nem szabad. *(Ugy van! Ugy van!)*

De ez a törvényjavaslat, mint ez több oldalról kiemeltetett, minden irányban csak előnyt és kedvezményt ad a munkásnak és azt semmi ujabb teherrel nem sujtja. Ennélfogva azzal csak egy hónapig is várni lehetetlen lett volna. De arról is méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy

ha megtörténnék is az, hogy én egy törvényhozási intézkedéssel hibát követnék el, akkor is lenne annyi lelki erőm, a mi kötelessége minden jóravaló politikusnak, hogy hibámat el is ismerném. (*Élénk helyeslés és tetszés.*)

Felhozta Visontai képviselő ur, hogy a temetkezési segitség mindössze legfeljebb 400 koronára rug. Ha tekintjük az Alföldön felmerült nagy mérgezési pereket, akkor, azt hiszem, most még idő előtt volna ezen egy irányban tovább menni. Ha majd azt látjuk, hogy nagyobb bajok nélkül feljebb lehet menni, bizony akkor, bármit beszélnek is némelyek, ujra ide fogok jönni ilyen novelláris törvényjavaslattal. (*Általános, élénk helyeslés és tetszés.*) És akkor kérni fogom a t. házat, hogy most már menjünk fel nagyobb összegre.

Azt is mondta a t. képviselő ur, hogy maholnap oda jutunk, hogy az állam még a temetkezési egyleteket is államositani fogja. Erre megfelelt már Ivánka képviselő ur, hogy mi nem monopóliumot teremtünk. Nem arról van szó, hogy eltöröljük a temetkezési egyleteket, hanem csak arról, hogy velük versenyre keljünk. Azt pedig — mert ez a kérdés számtalanszor előfordult — a t. ház mindenkor osztatlanul helyeselte, hogy a temetkezési egyleteket a vidéken, különösen az Alföldön segiteni, támogatni kell. Nem százak, hanem ezrek vesztették el ott a pénzüket és százak és ezrek vesztesége által lettek diszkreditálva a temetkezési társulatok. Már pedig azt méltóztatnak belátni, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ugy a kiházasitási, mint a halálozási intézmény utján sorsáról gondoskodhassék és hogy ha az állam ilyen biztos alapon lehetővé teszi azt, azt hiszem, ezzel helyes munkát művel.

A t. képviselő ur felhozta azt is, hogy czélszerü volna most már ezen kétirányu intézményt egy törvénybe összefoglalni. Ugy gondolom azonban, hogy a képviselő ur azt nem kivánja, hogy ujra ily egyesitett törvényjavaslatokkal jöjjünk a ház elé, de kivánja azt, hogy népszerü alakban dolgozzuk fel ezt és egységesen juttassuk a nép kezébe.

Eddig is megtettük ezt. Egész literatura van, a melyben ezeket a dolgokat ismertetjük. (*Helyeslés.*) Elég annyit mondanom, hogy minden naptárban ismertetjük a munkáspénztárt. Mindenképen iparkodunk, hogy ez az ügy fejlődjék. Kissé konzervativ a magyar publikum, de mégis halad a dolog, mert ebben az esztendőben már 10.000 uj tagja jelentkezett a munkáspénztárnak. Nem csekélység ez. Nem annyi, a mennyit várunk és remélünk, de 10.000 családfő belépése jóformán az utolsó öt hónap alatt, mégis jelent valamit.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy kivánatosnak tartja, hogy a főszolgabirák a népet felvilágositsák (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) és kioktassák. Erre más képviselő urak sulyt is helyeztek. Én ebben a részben már intézkedtem, szándékozom is ujból megfelelően intézkedni és remélem, hogy a nép felvilágositásában nemcsak a hivatalos közegek, de a birtokos-osztály, nemkülönben maguk a képviselő urak is támogatásomra, segitségemre lesznek. (*Általános helyeslés.*)

Visontai Soma t. képviselő ur határozati javaslatot adott be egy szocziális-bizottság létesitése tárgyában.

Visontai Soma: A miniszterelnök ur helyeselte!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Kérem a t. házat, hogy a határozati javaslathoz már a szerkezete miatt se méltóztassék hozzájárulni. De, minthogy a miniszterelnök ur álláspontját és nézetét ismerem, kötelezettséget vállalok abban a tekintetben az ő nevében is, hogy akkor, a mikor az uj ülésszakot megnyitjuk és a bizottságok alakitása aktuális lesz, a többivel együtt ezt a bizottságot is meg fogjuk alakitani. (*Általános, élénk helyeslés.*) Gondolom, ez ugy a t. képviselő urnak, mint a t. háznak megnyugtatására szolgál.

Befejezhetném most már előadásomat, de azt hiszem, talán helyén lesz, ha a t. házat, bár röviden, tájékoztatom azokról, a mik a munkáskérdés érdekében történtek és a legközelebbi jövőben történni fognak. (*Halljuk! Halljuk!*) Eddig az én tárczám keretében 6 törvény alkottatott. Az a javaslat, a melyet most tárgyalunk, a hetedik. Szerveztetett a munkásközvetités. Megjegyzem, hogy a mult évben csak a központban mintegy 25.000 munkásnak közvetitettünk munkát. Egyes közvetitő helyek igen szépen működtek. Csaba pl. egymaga 3310 munkást közvetitett, Szentes 1580 munkásnak szerzett munkaalkalmat. Ezenkivül minden községben külön munkássegély-alapok létesittettek; e segélyalapoknak az a czélja, hogy a jóravaló munkás akkor kapjon segitséget, ha nincs keresete. De méltóztatik látni a törvényjavaslat 5-ik §-ából, hogy intézkedés történik arra nézve, hogy a munkáspénztár tagjait is betegség vagy akadályoztatás esetén is segélyben részesitsék. Ezek a munkássegély-alapok az országban igen szépen fejlődnek és a kormány részéről 500.000 korona támogatásban részesültek.

Foglalkozom a munkásházak épitésének ügyével és azokat a törvényhatóságokat, a melyek ily czélszerü munkásházakat létesitenek, az állam segélyezni fogja. Foglalkozom a cselédlakások ügyével is. (*Élénk helyeslés.*) De el kell ismernem, hogy ez nehéz és kényes kérdés. Tekintetbe kell venni minden szempontot, nemcsak a munkások, de a gazdák érdekeit és a gazdasági viszonyokat is. (*Élénk helyeslés.*) De azt hiszem, e kérdés elől sem szabad teljesen elzárkóznunk és ezt a kérdést is tanulmányozom. (*Élénk helyeslés.*)

Létesitettünk az országban 1068 népkönyvtárt. A kimutatások szerint 501 népkönyvtárban 146.182 egyén olvasott. Ebből az látszik, hogy népünknek emelkedik a fogékonysága az

önképzés iránt. A cselédek és jó munkások jutalmazása mindig nagyobb arányokat vesz s hogy mennyire tartják ezt a munkások s a cselédek, arra csak azt a kis példát vagyok bátor felhozni, hogy megtörtént velem az az eset, hogy egy öreg munkás azt a kérést intézte hozzám, nem lehet-e a részére adott elismerő oklevelet több példányban kiállitani, mert minden fiának akar abból egyet testálni. Ezenkivül pártoljuk a jóirányu munkásszövetkezeteket. Megalakitottuk a gazdasági munkás-tanácsot, hogy a zöld asztalnál a munkások velünk együtt üljenek és ügyeik ott megbeszéltessenek. Csak azt vagyok bátor hozzátenni, hogy ezentúl, ha olyan törvényjavaslatok jönnek, melyek a munkások ügyét érdeklik, akkor ezt a gazdasági munkás-tanácsot is esetenkint meghallgatni szándékozom. *(Helyeslés.)*

T. ház! Az idő előrehaladására való tekintettel becses figyelmüket továbbra igénybevenni nem szándékozom. Örömmel konstatálom, hogy a t. ház minden oldalán élénk érdeklődés és rokonszenv mutatkozik a munkások valódi érdekei iránt.

Rátkay László: Önálló vámterület!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Majd erről is fogunk beszélni. Az 1848-diki törvényhozás lebontotta azokat a válaszfalakat, melyek osztály és osztály, ember és ember közt fel voltak állitva; de őszintén be kell ismerni, hogy a társadalom csak lassan alkalmazkodik amaz emlékezetes törvényhozás nagy szelleméhez. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Őszintén be kell ismerni, hogy társadalmilag még osztály és osztály közt vannak válaszfalak, vannak gátak, melyeket lassankint kell egyengetni, lassankint kell elsimitani. *(Helyeslés.)* Én azt hiszem, hogy a mint amaz emlékezetes törvényhozás fölállitotta a jogegyenlőségnek nagy elvét és azt törvénybe iktatta, azonképen a társadalomnak egy másik nagy törvényt kell a jogegyenlőség törvénye mellé keresztülvinnie: az emberszeretet törvényét. *(Általános helyeslés.)* Ugy itteni alkotásainkban, valamint a házon kivüli eljárásainkban mindenütt kell, hogy e humánus, emberszerető vonás szemünk előtt lebegjen, *(Általános helyeslés.)* mert e réven füzhetjük a munkást legszorosabban a magyar államhoz és társadalomhoz. *(Élénk helyeslés.)*

Miután engem ezen törvényjavaslat előterjesztésénél ilyen szempontok, ilyen gondolkodás, ilyen érzés vezetett, kérem azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Farkas József jegyző: Pozsgay Miklós!

Pozsgay Miklós: T. ház! Bocsánatot kérek, ha pár perczre igénybe veszem a t. ház türelmét. Felszólalásom előbb volt jelezve mint a miniszter uré, azonban közbejött akadályok miatt csak utólag fejezhetem ki azt az őszinte tiszteletet és ragaszkodást, a melyet iránta érzek azért, hogy a munkások bajait annyira szivén hordja s azoknak helyzetét javitani akarja. *(Élénk helyeslés.)* De, t. miniszter ur, ahhoz a babérkoszoruhoz, melyet önnek itten minden párt részéről felajánlanak, egy levélkét én is akarok letenni, a mely levélke annál ragyogóbb lesz, ha nemcsak ugy akarja a munkások helyzetét javitani, mint a hogy a törvényjavaslata akarja, hanem tettekkel is. Mert nem elég csak arról gondoskodni, hogy az a munkás halála után el legyen temetve, hanem most legyen betevő falatja, hogy abból fizethesse is a pénztárnak az ő terhét. Mert, t. miniszter ur, ezek a munkások mit óhajtanak ma? Nem azt, hogy haláluk után legyenek ellátva, hanem azt óhajtják és kiabálják: kenyeret a népnek! Ezt pedig csak ugy adhatunk, ha nem tőlük vonjuk el azt a pár krajczárnyi hozzájárulást ehhez a javaslathoz, hanem ha munkát adtunk nekik, akkor ők maguktól fogják áldozni a haza oltárára ezt a csekély összeget. Munkát kell tehát nekik adni, és ezt ugy éri el a miniszter ur, ha minisztertársaival vállvetve segitik őket abban, hogy munkát kapjanak. Most a napokban történt meg velem, hogy választókerületemnek egyik községe, Fajsz, melynek határában a vallásalap bir egy körülbelül 270 holdas birtokot, a községi előljáróság a hitelszövetkezettel vállvetve benyujtott egy ajánlatot a t. vallásügyi miniszter urhoz, hogy nekik csekély a határuk, nagy szükségük van arra, hogy a népet foglalkoztassák, ők parczellázni szeretnék ezt a földet, ki akarnák venni bérbe. Mi lett az eredmény? Daczára az én utánjárásomnak és a hitelszövetkezet utánjárásának, kiadták egy magánembernek, a ki nem ilyen jótékony czélra akarta azt kivenni, hanem saját hasznát akarta előmozditani. Arra akarom figyelmeztetni a t. miniszter urat, hogy oly esetekben, midőn a község és a hitelszövetkezet veszi kezébe ezen áldásos munkát, hogy a szegény munkásnak otthont akar teremteni, segiteni akarja azáltal, hogy kis parczellákban neki földet ad, akkor ne engedje meg, hogy más, talán nagyobb befolyással biró egyének elüssék a községeket attól, hogy lakosságuknak segitséget nyujthassanak. Különben ezen javaslatot elfogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: Határozati javaslatomra nézve kivánok nyilatkozni. Határozati javaslatomat visszavonom, mivel a t. miniszter ur kijelentette, hogy a jövő ülésszakra, mikor a többi bizottságokat meg fogjuk alakitani, a szocziálpolitikai bizottságot is megalakitják. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot a képviselőház általánosságban elfogadja. *(Helyeslés.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—29. §-ait; észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: Ezzel a javaslat részleteiben is le

lévén tárgyalva, annak harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről a pénzügyminiszter ur törvényjavaslata (Irom. 158, 169).

Első szó illeti az előadót.

Hegedüs Lóránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A pénzügyminiszter ugy, mint minden évben, ez idén is előterjesztette törvényjavas[at alakjában a közösügyi kiadásoknak Magyarországot illető leszámolását, a mely ez alkalommal az 1899. évi közösügyi zárómérlegre vonatkozik. A pénzügyi bizottság, a melyhez ezt a javaslatot a t. ház utasitotta, megvizsgálta azt. Ennél a megvizsgálásnál az a szempont volt irányadó, vajjon azok a tételek, a melyek ezen javaslat első és második szakaszában felsorolvák, csakugyan megegyeznek-e azokkal a kiadási és hiteltúllépési összegekkel, a melyek közösügyi kiadásainkra vonatkozólag törvényesen és érvényesen megállapitva vannak. A bizottság, miután nem arról volt szó, vajjon ezek a tételek miként osztassanak fel, sőt arról sem, hogy a zárszámadás felülvizsgáltassék, miután mindezeknek már törvényeink szerint elég tétetett, egyszerüen arra gondolt, hogy a felosztásnak azon módja, a melyet a pénzügyminiszter a törvényjavaslatban javasol, helyes-e és megfelel-e törvényeinknek.

Miután a bizottság, összehasonlitván a tételeket, azokat megegyezőknek találta, és miután arra a meggyőződésre jutott, hogy törvényes és helyes azon felosztási mód, a mely ezen javaslatban foglaltatik, azt elfogadta és a t. háznak most elfogadásra ajánlja.

Ezzel be is fejezhetném előadói jelentésemet. Azonban engedje meg a t. ház, hogy esetleges félreértések elkerülése végett néhány megjegyzést fűzzek hozzá. *(Halljuk!)*

Ez a javaslat kétféle költségről szól. Egyrészt az 1899. évi közösügyi zárszámadások leszámolásáról, másrészt az 1901. évi delegációnak három külön határozata folytán előállt kisebb póthitelekről. A mi az 1899. évi közösügyi zárszámadásokat illeti, itt a kimutatott túlfizetés 6,936.458 K. Ez azonban csak látszólagos, a mennyiben a tényleges túlfizetés összesen 275.427 K., a mi onnan származik, hogy azok az összegek, a melyek 1898-ra közösügyi kiadásokra megszavaztattak, nem költtettek el egészen 1898-ban s ennélfogva az az összeg, a mely 1898-ra és azon célokra, a melyekre 1898-ra kontemplálva volt, 1899. év folyamán adatott ki. Ez összesen 6,662.030 korona 64 fillért tesz. Ez az átutalás egy magánember háztartásában nem volna észrevehető azért, mert ha valaki egy házat épit 10.000 forintért és az épitészt nem deczember 31-én, hanem január 2-án fizeti ki, azért nem fogja azt mondani, hogy deczemberben volt neki 10.000 forint bevétele, januárban pedig 10.000 forint deficzitje. Miután azonban az államháztartás akként van berendezve, hogy deczember 31-én az egész folyamat kettészakittatik és január elsejével mintegy ujra kell kezdeni az egész állami működést és mérleget, ennélfogva ez a kiadás egyrészről ugy szerepel, mintha azt 1898-ban a közös pénzügyminiszterium nekünk fizette volna és mi azt 1899 elején visszafizettük volna.

Ismétlem, ez tisztán számitási művelet abból a czélból, hogy a törvényhozás pontosabban ellenőrizhesse a költségeket. Azonban a tiszta túllépés csak 275 ezer korona, tehát kisebb, mint az előző éveké, mert az 1900 : XVIII. t.-cz. szerint 1897-re 427.169 forint, 1898-ra pedig az 1901. évi XIX. t.-cz. szerint 899.182 korona volt az ily túlfizetés.

Ez, t. ház, az egyik része a javaslatnak. A másik azon három kisebb póthitelre vonatkozik, a mely az 1902-iki delegácziónak III., IV. és V. számu határozatai következtében előállott és a melyek kellőleg indokolvák. Itt csak azt jegyzem meg, hogy az a látszólag feltünő eset, hogy 1897-re számoltatik el a tokiói, pekingi és csettinjei paloták költsége, azért van, mert a főkiadás 1897-ben történt, és igy az összes kiadás kellő áttekintése szempontjából sokkal helyesebb, hogy ha ugyszólván ezek az uj számlák is a régiekhez tétetnek át, a mire nézve megjegyzem, hogy ezen paloták épitésével maga a képviselőház is már a jelen miniszterium első idejében foglalkozott, egy miniszterelnöki előterjesztés alapján.

Miután ezek a kérdések igy állanak és miután — ismétlem — a pénzügyminiszter ur törvényjavaslata teljesen megfelel a zárszámadásokban kimutatott összegeknek, azt a pénzügyi bizottság nevében tisztelettel ajánlom elfogadásra. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra nincs senki feljegyezve. Kiván valaki szólani?

Rátkay László: T. képviselőház! A t. előadó ur olyan lelkesedéssel referálta ezt a törvényjavaslatot, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mintha a nemzetet érdeklő valami nagyon hasznos beruházásról volna szó, pedig, a mint majd egész röviden — ezt mintegy biztatásul mondom a t. képviselőháznak — ki fogom mutatni, ez egyáltalában nem hasznos beruházás.

Hát csakugyan boldog ország vagyunk mi, t. képviselőház. Más országokban egy országgyülés egy költségvetésben elvégzi az ő dolgait, egy állami számvevőszéke és zárószámadása van, a melyben kellő ellenőrzést gyakorolhat. Nekünk, hála Istennek, van kettő. Két költségvetést készitünk, egyet itt, egyet a delegáczióban, van közös állami zárszámvevőségünk, vannak közös zárószámadásaink is, a melyek hogy minő pontossággal lesznek bemutatva a t. képviselőházban, az épen a most előttünk fekvő törvényjavaslatból látszik, hogy ime az 1897. és 1898. évi

hiányok, a mely évekre mi, a magyar képviselőház és a magyar parlament már lezártuk zárószámadásainkat, most jönnek elő mint túlfizetett és pótlandó hiányok, és maga a t. pénzügyminiszter ur beismeri, hogy mivel már ezen évben a zárószámadások le vannak zárva, ő azt csak az 1901. évbe illesztheti be és arra kér engedélyt a t. háztól, hogy ezt ott számolhassa el.

T. képviselőház! Az 1867 : XII., vagyis a kiegyezésről szóló törvény egészen határozottan intézkedik arról, hogy a delegáczió által hozott határozatok, ha királyi szentesitést nyertek, az országgyüléssel közlendők. A gyakorlatban hogyan történik? A delegáczió által hozott határozatok nyernek ugyan királyi jóváhagyást, szentesitést, azonban a képviselőházzal ugy, a mint azt a kiegyezési törvény szelleme követelte volna, közölve nem lesznek. A miniszterium a nyomtatványokat egyszerüen kiosztatja a képviselők között magánuton és csak a költségvetési számadásoknál, illetőleg a költségvetés összeállitásánál bukkanik elő az a milliókra és milliókra menő kiadás, melyet a delegáczió jónak látott megállapitani. De nemcsak ezek a hiányok vannak. Ellenőrzési tekintetben nemcsak nevetséges, hanem, mondhatnám, botrányos az, a mi a delegációknál történt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ime, itt van a pénzügyi bizottság jelentése. Azért hozom fel ezt, mert mint a magyar parlament tagjának ezen az alapon van csak jogom hozzászólani a delegáczió által meghatározott tételekhez, mivel a szerencsétlen kiegyezési törvény alapján általában még hozzászólási jogom sincsen. Mit mond a pénzügyi bizottság? Elfogadásra ajánlja ezt a törvényjavaslatot, mert kitünt, hogy csakugyan ennyi és ennyi hiány van. Hát én egész tisztelettel kérdem a t. pénzügyi bizottságot, honnan győződött meg erről, mily hivatalos okmányok, adatok alapján tudta meg, hogy csakugyan ennyi hiány van a zárószámadásoknál?

Rákosi Viktor: Szuggerálták neki!

Rátkay László: Nem egész véletlenül teszem fel ezt a kérdést. Én utánajártam a dolognak, tudakozódtam mindenütt, még olyan befolyásos férfiaknál is, mint Münnich Aurél t. képviselőtársam, a ki a delegácziókban mindenható hatalom és arra a kérdésre, hogy a delegáczió irományai, jegyzőkönyvei, hitelesitett okmányai hol vannak elhelyezve, senki sem tudott nekem feleletet adni. Hát országgyülés-e ez? Van-e itt oly ellenőrzés, melyet önálló szuverén nemzet és nemzetgyülés magának joggal megkiván? Én gyanitom, hol vannak a delegácziónak a jegyzőkönyvei. Ott vannak nem az állami számvevőszéknél, hanem a közös pénzügyminiszteriumnál. Ismételten kérdem tehát, honnan tudta meg a pénzügyi bizottság, hogy csakugyan ennyi hiány van és milyen alapon kéri most annak utólagos beillesztését a költségvetésbe. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* A mint igértem, nem akarom hosszasabban igénybe venni a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* de megjegyzem, hogy a mig ilyen rendezetlen viszonyaink vannak, költségek, kiadások és zárószámadások tekintetében, mint most, addig ne vegye rossz néven a pénzügyminiszter ur, a ki minden év végével idejön, és kimutat 40—80 ezer koronányi többletet, és beszedi mindig a többségtől a tapsokat, ne vegye rossz néven, ha azt mondom neki, hogy a költségvetés realitás tekintetében csak szemfényvesztés. Hiszen az 1891-iki költségvetésnél a t. pénzügyminiszter ur, ha jól emlékszem, 40.000 korona többletet mutatott ki, és most utólagosan arra kér felhatalmazást, hogy hat millió és néhány ezer koronányi túlfizetést utólagosan elszámoljon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nincs itt az ideje annak, hogy a delegáczió ellen tovább is beszéljek; csak kijelentem, hogy ez a párt mindent el fog követni arra, hogy ez a nemzet jogait kijátszó, nemzeti létünket megszégyenitő, czéljaiban a 67. évi XII. t.-cznek szellemétől egészen eltérő intézmény, a mely egyedül arra alkalmas, hogy a magyar nemzet jogait mindenütt elenyésztesse, hogy megengedje, hogy titokban, zárt ajtók mögött a magyar nemzet jogai eladassanak, minél előbb meg legyen semmisitve, ha lehet, törvényes és azon az alapon, a melyet már bejelentettünk a t. háznak, hogy a delegáczióba bele nem megyünk, de kivülről fogjuk annak működését ellenőrizni, és ha lehet, azt igy szétrobbantani. A törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! Egész képviselői működésem alatt elleneztem az 1867. XII. t.-czikket, a melyet következéseivel hazánkra, annak alkotmányára, önállóságára, sőt magára a magyar nemzeti állam egységére nézve is veszedelmesnek és átkosnak tartottam, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ime, itt vannak következései. Természetes tehát, hogy én nemcsak az ilyen közös bizottsági és zárszámadási dolgot, de semmit, a mi az 1867-nek a következtében történik, nemzetem és népem rovására meg nem szavazok, és azért a törvényjavaslatot elutasitom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, kiván még valaki szólani?

Várady Károly: T. képviselőház! Én nem is tudtam, hogy ez a javaslat ma tárgyalás alá kerül, de azért egypár szóval mégis nyilatkozom és tiltakozom ezen javaslat ellen. Én, t. képviselőház, mindig állást foglaltam az olyan kormányzattal szemben, a mely rendetlen, a mely nem lelkiismeretesen állitja össze és terjeszti a törvényhozás elé kellő időben azokat a számadásokat, a melyeket pedig kötelessége előterjeszteni, mert csak igy fordulhatnak elő olyan helytelenségek, hogy egyes tételek évek mulva, 4—5 esztendő mulva kerülnek ide, és akkor lép elő a pénzügyminiszter és kér a törvényhozástól felhatalmazást az ilyen javaslatokhoz. Én azt gon-

dolom, hogy a kormánynak ilyen eljárását csak helyteleniteni lehet és azért azt a magam részéről teljes felháborodással utasitom vissza és kijelentem, hogy ezt a javaslatot meg nem szavazom.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Részemről kérem a t. képviselőházat, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadni méltóztassék. Mert a mi ebben foglaltatik, megfelel törvényeinknek és az az összeg, a mely itten kéretik, teljesen, alaposan, részletesen és számszerüen indokolva van és én meg vagyok róla győződve, hogy ha az a képviselő ur, a ki az imént itt rendetlenségről, helytelenségekről és más ehhez hasonló dologról beszélt, egy kissé bővebben foglalkozott volna a kérdéssel, nem nyilatkozott volna igy és meggyőződött volna arról, hogy itt sem rendetlenségről, sem helytelenségről, sem késedelemről szó nincsen. Ha az ember valamit meg akar itélni, mindenesetre szükséges, hogy előbb meggyőződjék arról, hogy miről van szó. Itt, t. képviselőház, semmi egyébről nincs szó, mint arról, hogy az 1867 : XII. t.-czikken alapuló delegáczió határozatai végrehajtassanak, illetőleg, hogy az azok által kért hitelek a törvényhozás által megszavaztassanak. Hogy a t. képviselő urak az 1867 : XII. törvényczikkel szemben ellenzéki álláspontra helyezkednek, az egészen ismeretes és ebből kifolyólag nem is találom egyáltalában inkonzekvensnek, hogy a t. képviselő urak annak folyományaként a felmerülő kiadások megszavazásához sem járulnak hozzá. Az azonban, a mit bármilyen szigoru kritika mellett is kivánni lehet, mindenesetre legalább is annyi, hogy a t. képviselő urak győződjenek meg először arról, hogy van-e itt valami törvényellenesség, van-e itt valamely rendetlenség s csak azután mondják ki itéletüket. A dolog ugy áll, a mint azt az előadó ur elég részletesen és világosan kifejtette és épen azért részemről itt a dolog meritumának bővebb fejtegetésébe bocsátkozni nem akarok. Ha azt mondja az egyik t. képviselő ur, hogy itt nem hasznos beruházásokra fordittatik a pénz, hát ez nézet dolga, mert a ki az állam védelmét nem tartja hasznos beruházásnak, annak az lehet egyéni nézete, de ezt általánosságban és szó nélkül elfogadni, azt hiszem, nem lehet. Azok az összegek pedig, a melyekről itt szó van, az állam védelmi czéljaira adatnak ki. Nem fogadhatom el tehát az első állitást, hogy itt nem hasznos czélokra fordittatik ez az összeg. A mi pedig azt a vádat illeti, hogy későn terjesztetett elő ez a törvényjavaslat és hogy későn kéretik a hitel, ennek a magyarázata abban a mechanizmusban rejlik, a mely, elismerem, hogy komplikált és nehézkes, de ott, a hol ilyen viszony van, mint a milyen köztünk és Ausztria között fennáll, alig lehetséges máskép. A magyar kormány nem jöhet korábban ide a képviselőház elé ilyen hiteljavaslatokkal, mielőtt azok a delegáczió által meg nem szavaztattak. Tehát be kell várnunk először a közös zárszámadások elkészültét, annak a delegációban való letárgyalását és a delegáczionális határozatnak ő Felsége által helybenhagyását és csak ezen az alapon készül el a leszámolás Ausztria és Magyarország között és ezen leszámolás alapján terjesztheti elő a magyar kormány a maga pótköveteléseit, ha ilyenek előfordulnak. Igy történt ez ez alkalommal is. Az a póthitel, a melyről most szó van, t. i. az 1901. évi, tehát a mult évi delegációnak a határozatain alapul és igy teljes lehetetlenség volt korábban lépni elő vele, mert hiszen nem volt módunkban előre tudni, hogy forognak-e ilyen póthitelek fenn, és ha igen, milyen mérvben. Ha méltóztatik a t. képviselő urnak a delegáczionális irományokat megtekinteni . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincsenek!)* Már hogyne volnának, hiszen minden képviselőnek kiosztattak.

Rátkay László: A hiteles okmányok hol vannak? Csak a nyomtatványok vannak itt.

Lukács László pénzügyminiszter: A hiteles okmányok ott vannak, a hol azoknak lenni kell, minden miniszteriumnál. Ez nagyon természetes. Itt vannak azok a delegáczionális nyomtatványok, a melyekről nem hiszem, hogy a t. képviselő ur feltételezné, hogy azok falzifikátumok.

Barta Ödön: Már volt eset rá, hogy nem volt a valóságnak megfelelő.

Lukács László pénzügyminiszter: Itt van a külügyminiszterium előterjesztése az egyik füzetben, a melyben a szóban levő összegeket tárgyalja egész részletes megindokolással. Alapszik pedig ezen előterjesztés a közös zárszámadáson és ez a közös zárszámadás szintén itt van a delegáczió nyomtatványai között, melyet a delegáczió zárszámadási bizottsága megvizsgált és elfogadott és a melyet a delegáczió tárgyalt. Tehát az képezi az alapját ennek a leszámolásnak. És ha azt kérdezik a t. képviselő urak, hogy minő okmányokon alapulnak ezek a követelések és hogy miként győződött meg az előadó ur azoknak helyességéről, akkor utalhatok arra, hogy meggyőződött a közös zárszámadásokból, a melyeknek 6-ik oldalán, ha méltóztatik utánanézni, a legapróbb részletességgel feltalálhatók mindezek a tételek és másodszor merithette meggyőződését az 1901-dik évi magyar zárszámadásból is, a melynek 20-dik oldalán szintén feltalálhatók mindezek a tételek. Azt pedig csak nem méltóztatik kétségbe vonni, hogy a magyar állami számvevőszék, a mely ezen zárszámadásokat összeállitja, hiteles számadatokkal dolgozik. De tulajdonképen, a mint az előadó ur nagyon helyesen jegyezte meg, ebből az egész összegből egy igen csekély rész az, a mi valóságos túlkiadás, mert legnagyobb része, vagyis hat

millió korona, nem egyéb, mint áttolása ennek az összegnek egyik évről a másikra. 1898-ra volt megszavazva ez az összeg, még pedig a hadügyi rendkivüli kiadások között különböző hadászati szerek, fegyverek és lőszerek beszerzésére stb., a mi ott előfordul és ott részletezve is van. Ebből a rendkivüli hadi szükségletből azonban, mely 1898-ra meg volt szavazva, a közös hadügyminiszter több mint 11 millió forintot nem használt fel abban az évben és miután a közös zárszámadás szabályai szerint bizonyos tételek, melyek az illető tárgynál abban az évben fel nem használtatnak, átvihetők a következő évre, bejelentette ezt a delegációnak, hogy ennyit és ennyit megtakaritott, kimutatta a zárszámadásban és átvitte a következő évre. Ezen megtakaritás következtében az 1900-dik évi magyar zárszámadásokban e megtakaritásnak ránk quóta szerint eső része a rendkivüli bevételekben el is van számolva. Ez tehát tényleg nem lett felhasználva, megtakarittatott és a mi zárszámadásunkban, mint váratlan, rendkivüli megtakaritás szerepel. Azonban ez a megtakaritás csak ideiglenes; mert azokat a hadiszereket, a melyekre meg volt szavazva, be kellett szerezni és tényleg be is szereztettek a következő évben. Igy nem uj kiadásokról, hanem csak az egyik évben ki nem adott összegnek a másik évben való felhasználásáról van szó. A mi ezen kivül fenmaradt, az a csekély összeg, az az 1897-ben megszavazott bizonyos épitkezésnek a pótköltségeit képezi. Mint a delegáczionális tárgyalásokból ismeretes, 1897. évre megszavaztatott a delegácció által a pekingi, a tokiói és a csettinjei követségi paloták épitésére 300.000 forint. Tulajdonképen ezen három palotának a felépitése 450.000 forintra volt előirányozva.

Pozsgay Miklós: Inkább népiskolákra költötték volna.

Lukács László pénzügyminiszter: Azokra is szükség van. Hogy a külügyminiszter mégis csak 300.000 forintot preliminált ezen épitkezésekre, ennek az képezi a magyarázatát, hogy abban a reményben volt, hogy a washingtoni és a szentpétervári palotákra megszavazott összegekből 150.000 forintot meg tud takaritani és ezen három épület költségeihez fogja csatolni, ugy, hogy ily módon kijön azzal az összeggel. Miután azonban a megtakaritás nem tesz ki 150.000 forintot, hanem kevesebbet kért a delegációtól póthitelt, hogy a szükségletet fedezze és miután az alaphitel, a mely mint emliteni bátor voltam, 300.000 forinttal 1897-re volt megszavazva, nagyon természetes, hogy az ennek kiegészitéseül kért póthitel is ennek az évnek a zárszámadásaiba volt beállitva. Ez tehát egészen korrekt, helyes eljárás és igy semmi késedelemről vagy rendetlenségről szó nem lehet. Igy állván a dolog, miután a t. háznak a joga a delegácció által elfogadott tételeknek a megszavazása, kérem a t. házat, méltóztassék ezt a törvényjavaslatot ugy, a mint van, általánosságban és részleteiben is elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A vita be lévén zárva, kérem a t. házat, elfogadja-e a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem?

A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a javaslatot elfogadja. Következik a részletes tárgyalás.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—3. §-át, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak)*.

Elnök: A javaslat részleteiben is elfogadtatván, annak harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

T. ház! Mielőtt az interpellácziókra áttérnénk, konstatálni kivánom, hogy a t. ház tegnap elhatározta, hogy hétfőn nem tart ülést és megállapitotta a keddi ülés napirendjét. Természetesen első sorban a ma részleteiben elfogadott két törvényjavaslat harmadszori olvasása lesz a napirenden. Azután következik: a pápabánhidai helyiérdekü vasut engedélyezésének megtörténtéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése; a sziszek-caprag-vrginmosti helyiérdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése; a hódmezővásárhely-makó-nagyszent-miklósi helyiérdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata; a budapest-esztergom-füzitői helyiérdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a helyiérdekü vasuton szükséges beruházások fedezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata; Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitéséről a belügyminiszter jelentése; az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880. évi LXVI. és 1893. évi XXX. t.-cz. módositásáról a miniszterelnök törvényjavaslata; végül a népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről a honvédelmi miniszter törvényjavaslata.

Ezek a javaslatok képezik tehát a keddi napirend tárgyait. Ez különben már határozatilag ki is mondatott.

Következnek az interpellácziók. Még pedig első sorban Pichler Győzőnek a konfekczió-munkák ügyében a honvédelmi miniszterhez intézendő interpellácziója.

Pichler Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A börtönmunkákról óhajtok interpellácziómat keretében néhány dolgot a t. ház szives figyelmébe ajánlani, és azért intézem interpellácziómat a t. honvédelmi miniszter urhoz, mert egy aktuális kérdésben a börtönmunka ismét

ellentétbe került a polgári munka érdekével. Nálunk ugyanis egy lehetetlen rendszer honosodott meg a börtönlakók, a fegyenczek munkája tekintetében. A fegyenczek rendesen oly munkákat végeznek, a melyek elvégzésével egyenesen konkurrenciát csinálnak a tisztes polgári foglalkozásnak. Mig egy oldalról az állam gépekkel látja el a kisipart és támogatásokat helyez kilátásba, adóelengedéseket ad stb., más oldalt azokkal, a kiket a szabadságtól azért foszt meg, mert a társadalomra nézve veszélyesek, azokkal a társadalmi rendnek tisztes munkásait, a kisiparosokat, a legnagyobb mértékben sujtja. Nincs a külföldön egyetlen egy ország sem, a hol ezzel a ténynyel már le nem számoltak volna. Németországban a fegyházak lakóit inkább földmivelési és bányamunkára szoritják és nem ipari czélokra használják fel azt a munkaerőt, melyet épen a tisztes elem védelme érdekében fosztottak meg szabadságától. Amerikában az összes fegyenczek közül egyetlen egy sem üz olyan foglalkozást a börtönben, a mely a tisztes polgári foglalkozást bármiképen csorbitaná, hanem bányáknál, hajóknál, a ki- és berakodásnál, állami műhelyeknél használják őket, nem pedig a kisiparoknak vagy a munkásoknak csinálnak konkurrenciát. És ma az igazságérzet is arra szoritja az emberi felfogást, hogy a kiket veszélyesnek tart és a kiket azért, mert a társadalmi rend ellen vétenek, a szabadságuktól megfosztanak, azokat ne használják fel arra, hogy tisztességes családokat és munkás kezeket munkájuktól megfoszszanak. Hogy mennyire megy ez, engedjék meg, hogy bár annak idején az egyes resszort-miniszteréknél memorandum utján az érdekelt munkások el fognak járni, néhány példát mondjak rá. Az osztrák ipar teljes tönkretevéssel fenyegeti a mi kisiparunkat. Nem is fenyegeti, hanem jóformán végvonaglásban van. És méltóztassék megnézni, Regenhardt bécsi czég a közös hadsereg számára szükséges katonai ruhákat a pozsonyi, váczi, balassa-gyarmati, illavai és budapesti gyüjtőfogházakban készitteti el. Egy külföldi czég tehát a mi fegyenczeinket használja fel és ez az a quóta szerinti részesedés, hogy magyar munkáskéz is hozzájárul a közös hadsereg ruhaszükségleteinek fedezéséhez. Azt hiszem, hogy ez csakugyan nevetséges dolog. Mikor a kereskedelemügyi miniszter azt irja, hogy az ipar tekintetében a quóta szerint érdekelve van Magyarország is, akkor a Regenhardt bécsi czég bejelenti a maga hozzájárulását quóta szerint, mert ő a magyar fegyenczekkel 8—10 kr napidij mellett készittet ruhát. Ugyanez áll a Bausek budapesti czégre, a mely szintén katonai ruhákat készittet a pozsonyi, váczi, balassa-gyarmati, illavai és budapesti gyüjtőfogházakban.

Menjünk egy lépéssel tovább. Állami szubvenczióban részesül a zsolnai posztógyár azért, mert posztó- és takaró-gyártásra vállalkozott és ezen ipar meghonositására kapta a szubvencziót. Ugyanezen gyár ma már a közönséges és nagy tömegben szükségelt női ruhákat, az u. n. konfekczió-munkákat is végzi és mert arra kötelezte magát, hogy egyes kisebb városokban a hol az ipar pang, ad a kisiparosoknak munkát, néhány városban, mint például Nagy-Bittsén, Liptó-Szent-Miklóson stb., az ottani kisiparosokkal dolgoztat, de ez alig 8%, mig a többit a magyarországi fegyházakban készitteti.

Mikor én ezt bevezetésképp odaállitottam és azt az akcziót akarom itt a házban szentesitve látni, ha nem is kifejezve, de legalább a mutatkozó együttérzés által, a mi kétségtelenül fenforoghat, hogy a börtönmunkások és fegyenczek más téren való felhasználása a kisipar és a magyar munkások érdekében honosittassék meg.

De most áttérek interpellácziómra tulajdonképeni tárgyára. A kisiparosok közt van kétféle kisiparos. Olyan, a ki január 1-től deczember 31-ig, vagyis az év egész folyamán át el van foglalva, de vannak az u. n. idényiparosok, a kik hónapokon át nincsenek munkával ellátva s csak nehány hónapig van kenyérkeresetük. Ilyenek az u. n. konfekcziós munkások, a kik sokszor az év legnagyobb részében munka nélkül kell, hogy lézengjenek s csak tavasz beköszöntésével, május, junius, julius, augusztus és szeptember hónapokban, mikor az ujabb divatok, az ujabb szinek a tömegárukban megállapittatnak, kapnak munkát az u. n. téli idényre és az őszi hüvös idényre. 140 ilyen női konfekcziós kisiparos van Budapesten. *(Mozgás a középen.)*

Molecz Dani: Csak 140?

Pichler Győző: Üzletes kisiparos! Kevés. Nagyon helyes a közbeszólása t. képviselőtársamnak, Pozsony város érdemes képviselőjének, mert ő is nagyon jól tudja, hogy 1875-ben Pozsonyban ilyen kisiparosok voltak óriási számban és ott a magyarság hatalmas erejét képezték. Azóta Bécs befolyása azokat teljesen kipusztitotta s ez a jó nemzetfentartó és a magyar érzelmet fentartó elem rég kivándorolt Amerikába. Épugy volt ez itt Budapesten is. 20—25 évvel ezelőtt nem 140, hanem 900—980 ilyen kisiparos volt, de otthagyták iparukat s most, hála Istennek, mint villanyos konduktorok és utczaseprők keresik meg mindennapi kenyerüket.

Pozsgay Miklós: Szégyen, gyalázat!

Pichler Győző: Most van 140 ilyen kisiparos az ipartestület kimutatása szerint és 2500 segéd és munkás. És mi történt néhány héttel ezelőtt? — a dátumot nem tudom pontosan. Az első budapesti honvédkerületi fogházzal szerződést kötött egy Wassermann Mór és Schwarz Fekete Jakab, illetve Ede. Az egyik közülök nem is tartozik ehhez a szakmához. A másik üzletes és kisiparos sohasem volt. Tehát szerződést kaptak az első kerületi honvéd-fogháztól — hogy honnan kapták és kitől, azt nem tudom — arra, hogy három héten át nekik ren-

delkezésükre bocsátanak, azt hiszem, először husz foglyot, kiket az általuk odarendelt tanitók begyakorolnak, a következő három hét alatt kétszer annyit, s lassankint az összes ottani foglyokat kitanitják a női konfekciómunkára és azt a czég ott csináltatja. Már most mi történik? Miután ott csak néhány krajczárt kell naponkint fizetni a munkáért, nem szorul a munkásokra és az iparosokra. Felkeresi a nagykereskedőket és az üzleteseket, kiket látni a Kerepesi-uton és mindenfelé, s fölajánlja nekik, hogy azt az alsószoknyát, mely eddig pl. egy forintba került, szállitja 62 krajczárért, mert ő annyi munkabért takarit meg. Igy az összes 140 kisiparos elveszti ezen czégek megrendeléseit és Wassermann meg Schwarz urak alsószoknyákban a honvédelmi miniszter jóvoltából ezrekkel kárositják meg a magyar ipart.

Ez a rövid tényállás. Én arra kérem a miniszter urat, hogyha eddig meglehetett az ő foglyaival a nélkül, hogy velük a magyar iparnak konkurrenciát csináljon és 140 tisztességes kisiparosnak és 2500 igazán nagyon szegény munkásembernek az exisztencziáját veszélyeztesse, legyen meg ezután is. Nagyon szivesen bemutatom a miniszter urnak az összegyüjtött adatokat, hogy tavaly ilyenkor el volt szerződtetve a munkások $^3/_4$ része, ma pedig alig egy ötödrésze kapott munkát, pedig itt van a főidény. Oly kevés, oly elenyésző haszna van ebből az államnak, hogy ez egy magánháztartásban sem jönne figyelembe, nem pedig a honvédelmi miniszterium költségvetése keretében. Két raffinált vállalkozónak ügyessége által teremtett helyzettel állunk szemben, és én kérem a miniszter urat — eltekintve a sulyos gazdasági és szocziális okoktól — hogy, ha némi áldozatokkal járna is, bontsa fel ezt a szerződést és ne engedje, hogy az ő égisze alatt, az ő segitségével Wassermann Mór és Schwarz Fekete Jakab Ede kivegyék ezeknek a szegény munkásembereknek szájából a mindennapi kenyeret. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mindezek alapján a következő kérdést intézem a honvédelmi m. kir. miniszterhez:

1. Van-e tudomása a honvédelmi miniszternek arról, hogy a budapesti honvédkerületi fogház szerződést kötött 2 vállalkozóval, hogy a fegyenczeket kitanithassa konfekczió-munkák készitésére és azokkal kitanitás után rendszeresen konfekczió-munkákat készittessen.

2. Ha van tudomása erről a honvédelmi miniszter urnak, akar-e haladéktalanul intézkedni, hogy az államnak hasznot nem hozó, de a kisipart végtelen kárositó szerződés azonnal felbontassék. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Kérem a miniszter urat, tegyen eleget ennek a méltányos kivánságnak, mert hiába hozunk mi munkás-törvényeket és hiába tartunk — a mint egy képviselőtársam mondotta — lázitó beszédeket, az ilyen tények oly elkeseredést szülnek, a melyeket semmiféle államférfiui bölcsességgel orvosolni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszter ur válaszolni kiván az interpelláczióra.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tessék megengedni, hogy az elmondott interpelláczióra azonnal megadjam a választ. A kérdés az, hogy

1. »Van-e tudomása a honvédelmi miniszternek arról, hogy a budapesti honvédkerületi fogház szerződést kötött 2 vállalkozóval, hogy a fegyenczeket kitanithassa konfekczió-munkák készitésére és azokkal kitanitás után rendszeresen konfekczió-munkákat készittessen?

2. Ha van tudomása erről a honvédelmi miniszter urnak, akar-e haladéktalanul intézkedni, hogy az államnak hasznot nem hozó, de a kisipart végtelenül kárositó szerződés azonnal felbontassék?«

Hát, t. képviselőház, nekem van tudomásom arról, a mi történt. Először is bátor vagyok felemliteni, hogy az, hogy t. képviselőtársam nagyon érzékenyen és nagyon rokonszenvesen nyilatkozott a munkásokról, nagyon helyes, teljes mértékben osztom a nézetét. A magam részéről is ott, a hol lehet, — példaképen hivatkozom most a fegyverekre, a melyeket proponálok a törvényhozásnak — *(Élénk derültség. Zaj a szélsöbaloldalon.)* iparkodom a munkások foglalkoztatásáról gondoskodni. *(Élénk tetszés és derültség a jobboldalon.)*

Felhozta a t. képviselő ur itt először, hogy Wassermann Mórral és valami Schwarz-Feketével szerződés köttetett. Hát én nem tudom, honnan vette a t. képviselő ur ezeket az adatokat, mert ezek tévesek annyiban, a mennyiben tavaly igenis volt szerződése ennek a katonai fogháznak valami Türk nevezetüvel . . .

Pichler Győző: Bécsi czég!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem bécsi, hanem budapesti. Ez a Türk azonban 5 hónap mulva otthagyta a szerződést és megszökött. *(Derültség.)* Annyira jövedelmező volt ez az üzlet. *(Derültség jobbfelöl.)*

Ez volt tavaly. Most májusban igenis egy Letenye nevezetü emberrel kötött ujra szerződést a kerületi parancsnokság meghagyásából a fogház, még pedig ugy, hogy a következő munkákra rendelkezésre bocsátja a rendelkezésre álló foglyokat, mert ezek még nem fegyenczek, csak foglyok: gyufadobozok nagyban leendő előállitására, seprők és seprőnyelek készitésére, papirmunkák hajtogatására, levélboriték készitésére, könyvkötészeti munkákra, varrási munkákra, munkás- és egyéb olcsó minőségü polgári öltönyök készitésére, művirágok, művirág-levél készitésére. Ezek voltak azon iparágak, a melyekre nézve a szerződő fél felhatalmazást nyert, hogy az arravaló foglyokat kioktassa. Előrebocsátom, hogy ezen kerületi fogdákban csak azon elitélt legénység van elhelyezve, a mely egy évnél nem hosszabb időre

itéltetett el; a többiek, a kik hosszabb időre vannak elitélve, a polgári börtönben és fogdákban vannak. Itt Budapesten 1902. májusban összesen 61 fogoly volt. A helyiségek tisztántartására, a főzésre és egyéb munkákra körülbelül 20 emberre van szükség, tehát 20 fogoly már ezekkel a dolgokkal van elfoglalva, ugy, hogy marad 41. Ez a Letenye nevezetü vállalkozó női konfekczióra akarta volt betanitani azokat a legényeket. A szabómesterséget értő legények száma, a kik ott a fogdákban vannak, nagyon csekély, a fogdákban levők otthon többnyire földmiveléssel foglalkoznak, ezeket pedig tudvalevőleg szabómunkákra nem igen lehet használni. Tényleg a vállalkozó 27 embert foglalkoztatott és pedig női konfekcziós munkával, azaz kiszabott felöltők összevarrásával, öt napon át hét embert, három napon át nyolcz embert, a miből az összes keresmény 11 korona 50 fillér volt. Az összes foglyok, a kik Letenye által foglalkoztatva voltak, kerestek május hóban 69 korona és 70 fillért.

Pozsgay Miklós: De mennyit vesztettek a külső iparosok!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ugyanannyit! De nem is annyit. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Mondjuk azonban, hogy körülbelül ugyanannyit, akkor is meg kell jegyeznem, t. képviselőház, hogy ha a kisipar olyan lábon állana nálunk, hogy 11, illetőleg 69 korona reá nézve különbséget tesz, az nagyon szomoru volna. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Pozsgay Miklós: A kisiparosokra nézve ötször 60 korona igenis különbséget tett!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Már most, hogy semmit el ne titkoljak, bátor vagyok elárulni, hogy az átlagos keresmény az összes honvédségi fogdákban elhelyezett foglyoknál mind a hét kerületben, Horvátországot is beleszámitva, összesen kitett 2176 korona 49 fillért. (*Derültség a jobboldalon.*) Foglalkoztatni a legénységet kell, valami munkát nekik adni kell. Hát, hogy ha egész Magyarországon 2176 koronát keresnek, azt hiszem, ez már csakugyan szót sem érdemel és itt az ipar megröviditéséről abszolute szó sem lehet. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*)

Pozsgay Miklós: A katonaköpenyegek gombjait kell velük fényesittetni, hogy fényesebbek legyenek!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Azt minden katona maga teszi meg. Bajos is volna a laktanyából a fogdákba bevinni a köpenyegeket, ott megtisztittatni és ismét visszavinni. *(Derültség a jobboldalon.)* Hát én azt hiszem, hogy ámbár a t. képviselő ur nagyon is hangsulyozta azt a kárt, a melyet a foglyok a női alsó szoknyákban tettek, *(Nagy derültség.)* ez a kár valami jelentékeny nem lehet. *(Élénk derültség.)* Ennélfogva azt hiszem, hogy itt külön intézkedésre szükség nincsen és azért kérem a t. házat, hogy méltóztassék válaszomat tudomásul venni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Pichler Győző: T. ház! Én nem veszem tudomásul a miniszter ur válaszát. Nem mintha bármely szavát kétségbe vonnám, de kijelentem, hogy a miniszter ur oly magas katonai méltóságot visel, alantas közegei őt annyira respektálják, hogy az igaz tényálladékot nem tüntetik fel neki. Én láttam és tudom ezt a dolgot a következőképen: A női konfekciómunkások egyik vezetője, nem internaczionális szoczialista, hogy senki meg ne ijedjen, hanem jó magyar ember, eljött hozzám ezzel a dologgal és megmondta, hogy gyülésük lesz, és kért, hogy ezen az ülésen jelenjek meg és vegyem a védelmembe ezt az ő jó ügyüket. Az én tanácsomra elcsukatta magát oda a honvédfogházba, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mert bement oda tanitani és tanitotta a szabómunkát. *(Derültség a jobboldalon.)* Bocsánatot kérek, ha én, mint szegény szélsőbaloldali ember, ilyen dolgokkal állok elő itt a honvédelmi miniszter urral szemben, mindig le leszek fujva az ő hivatalos adatai által és azért magam győzettem meg magamat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás.)* Ő ott volt, tanitott és a Wassermann urnak ez a szerződése ugy szól, hogy három hét alatt ennyit és fokozatosan mindig több és több foglyot kell foglalkoztatni. Hogyha 61 foglyot mutat ki a miniszter ur egész Budapesten, akkor egy számadatkülönbség keletkezett köztem és a miniszter ur között, a melyet egyszerü tudomásvétellel nem lehet elintézni. Én most nem mondhatom, hogy ez nem igy áll, mert magamnak is meg kell győződnöm arról, hogyan szól Wassermannak az a kötelező szerződése, a melyet irásban annak idején a miniszter urnak rendelkezésére fogok bocsátani. Azt hiszem, a legközelebbi véderőjavaslatnál a t. ház engedelmével módom lesz erre és ama körülményre is kitérni, hogyan mutatja ki a miniszter ur a magyar ipar iránti szeretetét az 5 millió fegyverrendeléssel.

Ebben az esetben bizonyos az, hogy itt egy generális bérlő van arra, hogy apró munkákra használják fel a foglyokat. Ez a generális bérlő nem reszkiroz semmit, nem fektet bele semmi tőkét, hanem csak megszerzi magának a honvédelmi minisztertől ezt a szerződést és minden egyes iparágra nézve azután külön albérlőket vesz magának és igy részletekben más alvállalkozóknak adja ki az ő generális szerződését. Ettől a főbérlőtől veszi albérletbe a szerződést Wassermann. Az a főbérlő ur, a bankár, csak megszerzi az opcziót és azután csak fruktifikálja azt Wassermann és más fiókbérlők utján.

Hát ilyen üzérkedéshez minek adja oda magát a honvédelmi miniszter ur, minek adja oda magát a katonai hatóság? *(Helyeslés balfelől.)* Ez igy, a mint a miniszter ur elmondotta, csekélységnek tünik fel, de a szegény embernek ez a csekély összeg is fáj. És ha a miniszteriumban kétezer és néhány száz forintot keresnek csak a foglyok, ez a polgári életben hatszor, nyolcz-

szor annyit jelent. Mennyi munka van azután az igazságügynél és egyéb helyütt, a fegyházakban és fogházakban?

A magyar kisiparosokat 30 év alatt szerencsésen tönkretették; nem szabad most megtagadni tőlük azt az éterinjekcziót, a mely életüket egy-egy órával meghosszabbitja. Azért én nem veszem tudomásul a miniszter ur válaszát; annál kevésbbé, mert csak hatvan és néhány koronáról van szó. Dobja ki a miniszter ur a miniszteriumból azokat a spekuláns vállalkozókat és használja fel foglyait más czélokra, nem pedig arra, hogy a polgári foglalkozásoknak konkurrencziát csináljanak.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a kérdés nem először merül most föl. Annak idején a kereskedelemügyi miniszter ur elődje az iparosok érdekében szives volt egy hasonértelmü átiratot intézni hozzám. Én akkor kimutattam ezeket a hivatalos adatokat, a melyek azután teljes megnyugvást szültek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mikor?)* Lehet annak két vagy harmadfél esztendeje. Hogy másik szerződés volna, azt én határozottan tagadom. Ha t. képviselő ur kivánja, megmutatom az itt levő Türk és Letenyeféle szerződést.

Pichler Győző: Letenye adja ki albérletbe!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Letenye mindössze 11 korona 50 fillért fizetett a szoknyák elkészitéseért és igy lehetetlen, hogy albérlője is legyen. Mi marad akkor neki? *(Derültség. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Lehet, hogy azok az urak másutt szerződtek, a miről nekem tudomásom nincs. Itt azonban csak arról volt szó, mi történik a honvédfogdákban. Erre voltam bátor a válaszomat megadni. Azt hiszem, az egész dolog alig érdemel szót, mert csupán csak az a papiros, a mi előttem van, majdnem többet ér 11 koronánál. *(Derültség jobbfelől.)* Kérem, méltóztassanak ezt a választ tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a választ, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, szives-kedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A képviselőház a választ tudomásul veszi.

Következik Benedek János interpellácziója az állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztéséről a pénzügyminiszterhez.

Benedek János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar állami tisztviselők jelenlegi helyzete a magyar állami és társadalmi életnek oly égető sebe, melynek gyökeres orvoslását tovább el nem odázható politikai szükségnek ismerték fel az összes politikai tényezők, fenn és lenn egyaránt. Hogy ez igy történt, legyen szabad hivatkoznom magára a trónbeszédre, melyben ő Felsége a következőket mondotta *(olvassa)*: »Gondoskodásunk tárgyát fogja még képezni az állami tisztviselők helyzetének javitása. Kormányunk erre nézve már közelebb törvényjavaslatot fog előterjeszteni, a mely alkalmas lesz arra, hogy a jogos igények kielégitésével az állam pénzügyi erejéhez képest a legkisebb fizetéssel ellátott hivatalnokok osztályán kezdve a fizetés-megjavitás fokozatos keresztülvitelét biztositsuk.« A képviselőház által felterjesztett válaszfeliratban pedig ugyanerre a kérdésre vonatkozólag ekkép nyilatkozott a képviselőház *(olvassa)*: »Égető szükségnek ismerjük mi is az állami tisztviselők ugy anyagi, mint erkölcsi helyzetének javitását. Elismerjük, hogy az, tekintettel a nagy pénzügyi áldozatokra, rögtön és egyszerre nem létesithető, de nagy megnyugvásunkra szolgál, hogy a felelős kormány ezen erkölcsi kötelesség teljesitését ma már a legközelebbi időben meg akarja kezdeni, egyszersmind pedig világos és szabatos szolgálati szabályzatot léptet életbe, a mely egyfelől az egyéni felelősséget kidomboritja, másfelől a tisztviselőt is minden önkény és meg nem érdemelt hátratétel ellen megvédi.«

Hogy ez nemcsak a többségnek volt a vélekedése, mely a válaszfeliratot elfogadta, hanem, hogy az erre vonatkozó intézkedés benne volt épen a függetlenségi párt által ajánlott feliratban is, legyen szabad emlékezetébe idéznem a háznak a mi feliratunknak idevonatkozó részét, a mely igy szól *(olvassa)*: »A tisztviselők helyzetének javitása a mi akaratunk is. Azoknak, a kik egész tudásukat és erejüket a közszolgálatnak szentelik, anyagi gondok nélkül való megélhetését biztositani elsőrangu állami feladatnak tartjuk.« A függetlenségi és 48-as pártnak ezen kérdésben elfoglalt magatartása tanusitja legjobban azt, hogy ezen kérdést nem tekintettük pártkérdésnek, ennél a kérdésnél nem vezetett bennünket semmiféle pártszempont azokkal a tisztviselőkkel szemben, a kiknek legnagyobb része még a mi pártunk keretein kivül kénytelen maradni, hanem ezen kérdést mi csakis magasabb állami, nemzeti és szocziális szempontokból tekintettük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És annak tekintjük ma is. Bár tudjuk nagyon jól, hogy a nép nagyon meg van terhelve és ujabb megterheltetéstől vonakodunk, azonban, miután kilátást nyertünk, hogy ez az adózó nép ujabb megterheltetésével különben sem fog járni, mi nem riadunk vissza az áldozattól ilyen dologban, a mely határozottan nemzeti és állami kérdés. Azon sok milliót, melyet a militárizmus szörnyetege nyel el és a melyet folyton kell hordanunk a Danaidák hordójába, ezen sok milliót szivesen forditanók közművelődési és egyéb ilyen állami czélokra, szivesen adnók nyomorban sinylődő tanitóinknak és a szük viszonyok között élő állami tisztviselőknek. De mig ebben a kérdésben az összes pártok között, mondhatjuk, teljes összhang van és várjuk ezen kérdésnek mielőbbi megoldását, méltán tölthet el bennünket némi aggodalommal az, hogy immár több mint fél év telt el és a

pénzügyminiszter ur ebben a kérdésben még mindig késlekedik a törvény előterjesztésével.

Midőn a tisztviselők tavaly helyzetük javitására czélzó mozgalmukat meginditották és egy küldöttség tisztelgett a pénzügyminiszter urnál, ennek a küldöttségnek oly feleletet adott, valamint itt a házban 1901. november 23-dikán tartott expozéjában olyan kijelentéseket tett a pénzügyminiszter ur, a melyek teljesen megnyugtattak bennünket az iránt, hogy ezt a kérdést a pénzügyminiszter ur csakugyan a szivére vette, és hogy a tisztviselők helyzetének javitását, szolgálati viszonyaiknak szabályozását oly dolognak tekinti, a melyet törvényjavaslat alakjában csakugyan komolyan és határozottan meg akar valósitani.

Személyi összeköttetéseim következtében abban a helyzetben vagyok, hogy ismerem e tekintetben a tisztviselők mozgalmát, a vezető körök hangulatát és felfogását, és biztositathatom e részről is a t. pénzügyminiszter urat, hogy, a mint tudom, ők is a legnagyobb, legteljesebb bizalommal viseltetnek a pénzügyminiszter ur és az ő ebbeli szándékai iránt. Sőt többet mondok, nekem magamnak sincsen okom a bizalmatlanságra. Azonban, a mint előbb is kifejeztem, aggodalommal tölt el az a körülmény, hogy még mindig nem kaptunk semmiféle kijelentést, sem törvényjavaslatot be nem terjesztett a miniszter ur, sem arra nézve semmiféle nyilatkozatot nem tett — és különösen aggaszt az a körülmény, hogy a küszöbön kopogtat a nyári szünet és igy a nyári szünet előtt nem is foglalkozhatunk ezzel a kérdéssel, — hogy majd az őszi ülésszakban, mikor a gazdasági kiegyezés, továbbá a perrendtartás, a költségvetés és más fontos kérdések már jóformán lefoglalják a parlament idejét, vajjon lesz-e időnk és alkalmunk ezzel a kérdéssel még foglalkozni. Pedig kell vele foglalkozni, már azért is, mert hiszen ebben a költségvetésben három millió korona van erre nézve előirányozva. Ezer meg ezer tisztviselő-családnak nyári pihenőjét tenné igazán felüditővé a pénzügyminiszter ur, hogyha e részben felvilágositást szolgáltatna, hogyha már azok a szegény tisztviselők nem juthatnak azokhoz a milliókhoz és tantalusi érzéssel várják, hogy mikor fognak azok a milliók számukra csakugyan folyósittatni, ha legalább reménynyel táplálná őket a tekintetben, hogy jogos törekvésük nemsokára meg fog valósittatni. Ennek a kinyilatkoztatására akartam alkalmat szolgáltatni a pénzügyminiszter urnak és azért intézem hozzá a következő interpellácziót:

Mikor szándékozik a pénzügyminiszter ur az állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvényjavaslatot benyujtani? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Azt hiszem, ugy a t. képviselő ur, valamint a t. képviselőház is helyeselni fogja, ha a felvetett kérdésre, a mely egészen egyszerü, rögtön megadom a választ. *(Helyeslés.)*

Teljesen igaza van t. képviselőtársamnak abban, hogy a tisztviselői fizetés-rendezés kérdése nemcsak személyi kérdés, hanem nagyfontosságu politikai kérdés és az adminisztráczió jóságának és megfelelő voltának is kérdése. És épen ezért, mert a kormány is mindig ebben a felfogásban volt, nem zárkózott el azon időponttól kezdve, a melyben ez a kérdés napirendre került és a melyben az állam fináncziális viszonyai is lehetővé tették, hogy ahhoz közelebb lépjünk; nem zárkózott el ezen kérdésnek tárgyalása, beható megfontolása elől, sőt, hogy a kormány e tekintetben már bizonyos kötelezettséget is vállalt, erre nézve teljesen igaza van t. képviselőtársamnak, midőn utal arra, hogy a kormány nemcsak azt kérte, hogy a trónbeszédben kifejezés adassék ebbeli állásfoglalásának, hanem nekem is szerencsém volt az expozéban határozott nyilatkozatot tenni, sőt a költségvetésbe is vettem fel három millió koronát, mint olyan összeget, a melylyel ez az akczió a folyó évben megindítandó lesz.

Ezek a tények már magukban véve, azt hiszem, elég garancziát képeznek arra nézve, hogy a kormány nemcsak komolyan foglalkozik ezzel a kérdéssel, de hogy annak megoldását még a folyó évben tervezi is. *(Helyeslés.)* Hogy eddig nem voltam abban a helyzetben, hogy ezt a törvényjavaslatot előterjeszthessem, azt méltóztassék egyszerüen annak a körülménynek tulajdonitani, hogy rendkivül nehéz, sok megfontolást igénylő kérdéssel állunk szemben, a mely a legheterogenebb viszonyok közt levő állami tisztviselők helyzetének javitására vonatkozván, az összes miniszteriumok együttműködését, a különböző nézetek kiegyeztetését teszi szükségessé. Ezek a tárgyalások már régibb idő óta folyamatban vannak. Részemről teljesen tisztában vagyok azokkal az alapelvekkel, a melyek szerint a fizetésrendezés megoldandó. Tisztában vagyok azzal is, hogy budgetáris szempontból mit tehetünk, mely határig mehetünk el ebben az irányban e kérdés megoldásánál, és most folynak a tárgyalások a különböző miniszteriumokkal, és abban az esetben, ha ezek a tárgyalások, a melyek nemcsak a fizetésrendezés alapelveire, hanem egyszersmind arra is vonatkoznak, hogy megadassék a költségvetési alap és lehetőség a tervezett rendezés keresztülvitelére, mondom, abban az esetben, ha e tárgyalások eredményre vezetnek, a mint hiszem, hogy eredményre vezetnek, nem fogok késni az őszi ülésszak elején — legalább ez a szándékom — az arra vonatkozó törvényjavaslatot benyujtani. *(Általános, élénk helyeslés.)* Méltóztassék tehát nyilatkozatomat oly irányban elfogadni, hogy én rendben vagyok a dologgal és most már a különböző nézetek

kiegyeztetése van szőnyegen, mi, remélem, eredményesen meg fog történni, ugy, hogy abban a helyzetben leszek, hogy az őszi ülésszakban oly időben terjeszthetem be a törvényjavaslatot, hogy az még ennek az évnek a folyamán letárgyaltassék és a tisztviselők a részükre költségvetésileg kilátásba helyezett fizetésjavitásban már a jelen év folyamán is részesüljenek. *(Élénk helyeslés.)* Ezek azok, a miket a t. képviselő urnak válaszolni kötelességemnek tartottam. Kérem, méltóztassanak válaszomat tudomásul venni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Benedek János: T. ház! A t. pénzügyminiszter ur megnyugtató válaszát tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a pénzügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik Kossuth Ferencz interpellációja a miniszterelnökhöz.

Kossuth Ferencz: T. ház! A tárgy, melyben interpellálni szándékozom, oly fontos, hogy tanácsos az, hogy erre a miniszterelnök ur válaszát azonnal megadhassa, ha jónak látja. Kérem tehát, hogy interpellációmat kedden terjeszthessem elő. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház beleegyezik abba, hogy Kossuth Ferencz képviselő ur interpellációját kedden tarthassa meg.

Következik Barta Ödön interpellációja. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Barta Ödön: T. ház! Ha a t. ház az én interpellációmat meg akarja hallgatni, ne méltóztassék elvonulni. Különben pedig, ha becses hozzájárulásukat megkapom, minthogy én is sürgős választ kérek, a mennyiben egy törvényjavaslat beterjesztését sürgetném a miniszterelnök urnál, a ki nincs jelen, én is azt kérem, méltóztassanak megengedni, hogy interpellációmat a jövő kedden mondjam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: A t. ház beleegyezik abba, hogy Barta Ödön képviselő ur szintén kedden tegye meg interpellációját.

A jövő ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

124. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 17-én, kedden,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A kir. Curia átiratának bemutatása, mely szerint b. Dániel Tibor képviselővé választása ellen kérvény nem adatott be; ez alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalás. — A gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitésére vonatkozó törvényjavaslat; továbbá az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről és az 1897., 1900 és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A pápa-bánhidai, továbbá a sziszek-caprag-vrginmosti h. é. vasutak engedélyezésének megtörténtére vonatkozó jelentések; a hódmezővásérhely-makó-nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről, a budapest-esztergom-füzitői h. é. vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a h. é. vasuton szükséges beruházások fedezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyalása. — A Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitéséről szóló jelentés tárgyalása. — Kossuth Ferencz interpellácziója a miniszterelnökhöz, az 1903-ik év végével lejáró kereskedelmi szerződések tárgyában. — A miniszterelnök válasza. — Barta Ödön interpellácziója a miniszterelnökhöz mint belügyminiszterhez a kivándorlási mozgalomra vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában. — A belügyminiszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László, a javaslatok mellett szólani kivánók jegyzékét Farkas József, a javaslatok ellen jelentkezőket Illyés Bálint jegyző urak vezetik.

Méltóztassék meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. junius hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? Ha nincs, ugy azt hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy b. Dániel Tibor, Szolnok-Doboka vármegye deési választókerületében időközi választáson megválasztott országgyülési képviselő ellen a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidőn belül kérvény a kir. Curiához nem adatott be.

Minthogy nevezett képviselő választása ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

T. ház! Hivatkozással az elnökségnek folyó évi junius hó 4-én tett azon bejelentésére, mely szerint a kir. Curia Baross János, Csongrád város választókerületében történt megválasztását az 1899 : XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján érvénytelennek mondotta ki, és az erre vonatkozó itéletet indokai nélkül megküldötte, jelentem a t. háznak, hogy a kir. Curia nevezett képviselő ügyében hozott itéletét a maga teljes egészében pótlólag megküldötte.

Minthogy nevezett képviselő választásának érvénytelenitése az 1899 : XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján történt, az itélet a házszabályok 11. és 115. §-ai alapján kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Békés és Zemplén vármegyék közönségének feliratait a közadók kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-cz. 50., illetve ezen törvényczikk 54, 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Békés vármegye közönségének feliratait az 1867 : V. és az 1715 : XLIX. t.-cz.-nek törvény utján leendő törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848—49-diki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt;

Zemplén vármegye közönségének feliratát, az 1891 : XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságuak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs. T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Napirend előtt Pavlovics Ljubomir képviselő urnak adtam szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérem őt nyugodtan meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pavlovics Ljubomir: T. képviselőház! Kijelentem röviden és őszintén, hogy azok a czikkek, a melyek a budapesti hirlapokban megjelentek és az én személyemet érintették, teljesen alaptalanok, s az igazságnak meg nem felelnek. *(Mozgás.)* Azt irták rólam a »Budapesti Hirlap«-ban, hogy én átutazóban Nagy-Kikindán diákokat inzultáltam volna azért, mert ők a hazafias Himnuszt és Szózatot dalolták. Kijelentem itt ünnepélyesen és becsületszavamra, hogy egész életemben sohasem protestáltam a magyar Himnusz és a Szózat ellen; ehhez nekem nincs jogom; azokat mindig tiszteletben tartottam; sértőleg sohasem nyilatkoztam azokról, és dalolás miatt soha senkit sem szóval, sem tettel nem inzultáltam.

T. ház! Nagyon meg voltam döbbenve, a midőn láttam, hogy ez az affér minden előzetes törvényes nyomozás nélkül behozatott ide a házba és én, a nélkül, hogy törvényes uton bárminő tényt bizonyitottak volna ellenem, inzultusoknak voltam itt kitéve. Megdöbbentem azért, t. ház, mert az a hiresztelés, ha jól elolvassa az ember, nélkülöz minden valószinüséget. Kérem, azt irták, hogy szegény, védtelen gyermekek átutazván Nagy-Kikindán . . .

Vészi József: Ugy történt! *(Mozgás. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon).*

Pavlovics Ljubomir: . . . a midőn ezen tápintézeti növendékek ott a pályaudvaron hazafias dalokat énekeltek, én ezen felbőszülvén, inzultáltam volna őket nemcsak szóval, hanem tettel is; még messzebbre mentem és fel is pofoztam volna azokat a szegény, védtelen gyermekeket és olyan sulyos testi sérüléseket okoztam volna, a melyeknek nyomai még napok, sőt hetek mulva is meglátszottak volna arczaikon. És, t. ház, azok a növendékek igazgatójukkal együtt utaztak! Azt kérdem én az igen t. háztól, van-e abban valószinüség, hogy egy igazgató, a ki látja, hogy bántom a növendékeit, hogy arczul ütöm, hogy sértem őket, nem tett volna ellenem bünfenyitő feljelentést? Hanem hetek mulva kezdenek el nyomozni ellenem! *(Egy hang jobbfelől: Igen! Mozgás balfelől.)* Engedjék meg, t. uraim, hogy ügyemre vonatkozólag még egypár szót emlitsek fel itt. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: A tényállást! Halljuk! Halljuk! Mozgás és zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, ne tessék zavarni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Pavlovics Ljubomir: T. képviselőház! Először azzal vádoltak, hogy a haza szétdarabolására törtem; a magas Curia elé vitték ügyemet, a mely látván a vád alaptalanságát, engem ártatlannak nyilvánitott és fölmentett. Majd arról volt szó, hogy szerb izgató beszédeket tartva, bejártam a kerületet. Tény az, hogy egy 5 éves fiucska egy majálison fennmaradt kis zászlót, a mely nem is annyira zászló, mint inkább egy kis napraforgó volt, viselte. Ez semminemü európai heraldika szerint valamely nemzet zászlajának tekinthető nem volt. Ez a bűnöm.

A mi pedig azokkal a gyerekekkel való esetet illeti, az audiatur et altera pars elvénél fogva kérem az urakat, hogy függeszszék fel a mentelmi jogomat. A vizsgálat ellenem meg van inditva, az teljesen meg fogja világitani a tényállást. Én bizom a magyar törvények igazságszeretetében és előre is kimondom, hogy ártatlan vagyok és ebből egy szó sem igaz. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát hogy történt?)* Én soha életemben és igy Kikindán sem nyilatkoztam sértőleg hazafias dalok miatt és senkit sem bántottam. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ne erről beszéljen! Halljuk a tényállást!)* Kérem, én semmit sem tudok. *(Nagy zaj.)* A birói vizsgálat majd ki fogja deriteni a tényállást. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ennyit akartam felhozni mentségemül, tessék felfüggeszteni mentelmi jogomat és a folyamatban lévő birói eljárás majd ki fogja deriteni, hogy menynyiben vagyok hibás. *(Folyton tartó nagy zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hogy történt a dolog?)* Kérem, nem tudom határozottan. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát részeg volt?)* Sokszor jártam ott, nem emlékszem az esetre, csak arra kérem a t. házat, hogy függeszsze fel a mentelmi jogomat. *(Nagy zaj és nyugtalanság balfelől.)*

Vészi József: T. ház! Előrelátván azt, hogy Pavlovics Ljubomir képviselő ur a si fecisti nega kényelmes álláspontjára fog ebben az ügyben helyezkedni, én, mint annak a lapnak szerkesztője, mely ezen kinos és fájdalmas esetet először hozta a nyilvánosság elé, Szegedre utaztam Nagy Mihály t. képviselőtársammal, a ki az ezen ügyre vonatkozó adatokat velem közölte, hogy ott a valódi tényállás felől meggyőződjem. A tegnapi napot Szegeden töltöttük és a t. ház szives engedelmével már csak azért is be kivánok számolni eljárásom eredményéről . . .

Buzáth Ferencz: Hiszen nem bizta meg senki!

Vészi József: Mi az, kérem?

Buzáth Ferencz: Azt mondom, hogy nem bizta meg senki a vizsgálattal!

Vészi József: T. Buzáth Ferencz képviselő ur-

nak a feleletem az, hogy ő nem bizott meg, de megbizott hazafias lelkiismeretem, és engedje meg nekem, hogy instrukcziót politikai kötelességeim teljesitése tekintetében ne Buzáth Ferencz képviselő urtól, hanem a lelkiismeretemtől kérjek. *(Általános helyeslés.)* Nehogy a detail-okban valami eltérés mutatkozzék, Nagy Mihály képviselőtársammal együtt papirra vetettem magánterészetü vizsgálódásainknak az eredményét, a melyet szives engedelmükkel leszek bátor felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Szegeden jártunkban először is betértünk az internátusba. Ott König igazgató ur megerősitette nekünk, hogy a Pavlovics Ljubomirról állitott dolgok csakugyan megtörténtek. Kérésünkre előhivta a szóban forgó két gyereket: Schön Jánost és Pósa Mátyást. A két fiu tiszta magyar kiejtéssel, habozás nélkül, határozottan és világosan adta elő a tényállást, mely a következő:

Vagy 15-en voltunk fiuk egy III-ad osztályu szakaszban. Szegedtől Kikindáig utközben egyre dalolgattunk magyar nótákat, a mikre itt az intézetben tanitottak minket. Kikindán jó soká állt a vonat. Ott is azt daloltuk, hogy Isten áldd meg a magyart. Aztán ránk jött a szomjuság négyünkre, leszálltunk a kocsiról vizet inni. Akkor hozzánk lépett egy kövér ur, és ránk kiabált, hogy mi a nevem. Mikor ezt megmondtam, azt kérdezte: Ha német fiu vagy, mért nem énekelsz németül? Én azt mondtam, hogy magyarul jobban tudok. Ekkor az az ur nagyon megharagudott, elveresedett, kiabált is szerb nyelven valamit, és megfogta a fülünket, az enyémet meg a Matyiét. Aztán nagyon megczibálta, jó sokáig ránczigálta. Nekem nagyon fájt és kiabált fájdalmában a Matyi is. A mig Temesvárig értünk, folyton sajgott és égett a fülem.«

Megnéztük a gyerekek füleit. A Pósa Mátyásén már nem látszott semmi. De a Schön Jancsi fél füle még mindig duzzadt és a czimpa táján szederjes.

T. képviselőház! Nem értük be ezzel, hanem utánajártunk a dolognak továbbra is. Beszéltünk az illető vonat kisérő személyzetével, beszéltünk az illetékes hivatalos tényezőkkel, a kiknek kezén mennek keresztül a vizsgálat szálai, és teljesen autentikus formában kaptuk meg a vizsgálat során eddig kideritett adatokat, a melyeket szintén összefoglalva van szerencsém előterjeszteni *(olvassa):*

»Aprilis 26-án az intézetben kitört kanyarójárvány miatt haza kellett a növendékeket bocsátani. Nagykikinda felé tizennégyen mentek, köztük Schön János és Pósa Mátyás is.«

Most következik a felelet Pavlovics Ljubomir amaz állitására, hogy mily valószinütlen az egész dolog, mert hiszen az igazgató ott volt és nem tűrte volna a bántalmazást.

A hivatalos adatok szerint *(olvassa):* »az a hir, hogy König igazgató kisérte volna a gyermekeket, nem felel meg a valóságnak. A növendékek kiséret nélkül utaztak, csupán az ilyen esetben szokásos irattal voltak ellátva, mely a vonatkisérő személyzetnek és az állomásfőnököknek figyelmébe ajánlja őket.«

Méltóztatik látni, teljesen védtelen gyermekekről van szó. *(Olvassa):* »A vonatkisérő személyzet a 712. számu vonaton Valkay Keresztély és Gömöri József kalauzokból állott. Ugyanazon a vonaton utazott egy Frankovszky nevezetü, Temesvárott lakó magyar államvasuti alkalmazott is.

Ezek előadása szerint a fiuk utközben illedelmesen viselkedtek. Énekelgették a Szózatot, a Himnuszt és egyéb hazafias dalokat. Ugyanezt cselekedték Nagy-Kikindán is ama 20 percz alatt, mig a vonat ott állott. Vagy öt perczczel a vonat elindulása előtt, több fiu leszállt a vonatról, hogy vizet igyék. Ekkor egy Nagy-Kikindáról Temesvár felé utazó ur, a ki a perronon az indulási jelt várta, s a kiben később Gömöri kalauz felismerte Pavlovics Ljubomir orsz. képviselőt, odalépett a fiukhoz és rájuk szól: »Hát németül ti nem tudtok énekelni? A fiuk azt felelték, hogy »nem«.

»De előbb tudtatok, ugy-e?« Mire Schön János azt felelte: »Igen, de elfeledtem.« Pavlovics erre belekapaszkodott a Pósa fülébe és indulatosan megczibálta őket. A Schön fülét ugy megráncsolta, hogy a vér kiserkedt belőle.«

Pavlovics Ljubomir: Nem igaz, szó sem igaz!

Vészi József *(tovább olvassa):* »A fiuk, mihelyt eleresztette őket, bemenekültek a kocsijukba. E jelenet tanui a következők voltak: Horvát Mór vasuti vendéglős és neje, Goldberger Jenő pinczér, és egy nagykikindai szerb nemzetiségü rendőr. Az utóbbi kivételével, a ki nem akar semmire emlékezni, a többi valamennyi látta a jelenet lefolyását. Az állomásfőnök és a szolgálattevő forgalmi hivatalnok nem látott semmit. Az előbbi az irodában volt elfoglalva, az utóbbi a vonat összeállitására ügyelt fel. A vonat elindulása után Valkay kalauznak a gyermekek elpanaszolták a dolgot. Már megelőzően, ép a vonat elindulásakor a vendéglősné odaszólt Valkaynak: nem látta-e, egy ur mit csinált a fiukkal? Ettől figyelmessé téve, ment Valkay a növendékek szakaszába, ott a fiuk azonnal megmutatták neki a két bántalmazott gyereket. Mind a kettőnek izzó piros volt a fél füle, a Schön Jánosé ezenfelül véres is. Valkay elmondta az esetet Gömörinek s emez mindjárt ráismert az illető utasban Pavlovics Ljubomirra, a mit később a zsombolyai állomásfőnök is megerősitett.

Valkay és Gömöri megbeszélték a dolgot Frankovszkyval, a ki azt mondta nekik, hogy Temesvárról ő majd jelentést tesz a felettes hatóságnak.«

T. képviselőház! Ma reggel Temesvárról Frankovszky Dezső urtól a következő levelet kaptam *(olvassa):*

»F. évi április hó 26-án Budapestről Temes-

várra utaztam. Szegedre érve, láttam, a mint a kis vasuti internátusbeli növendékek csoportosan beszálltak a kocsikba. Hallottam azt, hogy a gyermekek Nagy-Kikinda állomáson — a vonat tartózkodása alatt — a Szózatot és a Himnuszt énekelték, láttam azt is, hogy a gyermekek közül néhányan, vizet és pereczet veendő, a kocsikból kiszállottak. A vonatnak Nagy-Kikindán való tartózkodása alatt kocsimból nem szálltam ki. Mikor a vonat Nagy-Kikindáról elindult, bejött hozzám Gömöri kalauz és látván szabadjegyemet, hogy vasuti alkalmazott vagyok, megbotránkozással emlitette, hogy egy ur két internátusbeli növendéket bántalmazott azért . . .

Pavlovics Ljubomir: Nem áll!

Vészi József: Itt, ugy látszik, mindenki hazudik, a ki látta a dolgot, csak a képviselő ur mond igazat. *(Zaj.)*

Pavlovics Ljubomir: Majd lesz alkalma a biróságnak kideriteni. *(Nagy zaj.)*

Vészi József: T. ház! Én nem törődöm Pavlovics Ljubomir közbeszólásaival, melyeket a ház a maguk teljes értéktelenségében appreciál amugy is, hanem engedjék meg, hogy folytassam *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Kérdezvén tőle a bántalmazás módját, azt mondotta, hogy a gyermekek fülét czibálta meg. Magam is felháborodván a kalauz közlésén, az utas kiléte iránt érdeklődtem és Spányi Ernő zsombolyai állomásfőnök segélyével megállapitottam, hogy az illető Pavlovics Ljubomir képviselő.«

Ivánka Oszkár: Hát itt mindent le lehet tagadni? *(Nagy zaj.)*

Vészi József: »Ekkor én az eset szereplőinek neveit azon czélból irtam fel, hogy a megbotránkoztató esetet a lapokban közzétegyem. Miután azonban feljegyzésem elkallódott — a nevek egy ujságpapiron voltak feljegyezve — a közzétételt nem hajthattam végre. Megjegyzem, hogy felsőbbségemnek feljelentést azért nem tettem, mert a kérdéses alkalommal magánügyben engedélyezett szabadság folytán és nem hivatalosan utaztam. Kiváló tisztelettel Frankovszky Dezső máv. hivatalnok, Temesvár, Józsefváros.«

T. képviselőház! Ezekben volt szerencsém előadni a valódi tényállást, melyet Pavlovics ur tagad. Pavlovics ur a mentelmi jog örve alatt két mentelmi jogot sértett meg, a védtelen gyermekek mentelmi jogát, mely az emberiesség oltalma alatt áll, és a hazafiui áhitat mentelmi jogát, mely a hazaszeretet oltalma alatt áll. *(Igaz! Ugy van!)* Én a magam részéről mindaddig, mig a birói eljárás az igazságot ki nem deriti, utálattal fordulok el az ilyen eljárástól. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások a szélsőbalaldalon: Ki vele! Hosszantartó nagy zaj.)*

Elnök: Buzáth képviselő urnak személyes kérdésben adtam szót, tessék őt meghallgatni. *(Zaj.)*

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek pár szót! Vészi József képviselő ur azt mondta, hogy a szóban levő ügy megvizsgálása czéljából Szegedre leutazott . . .

Vészi József: Földeritésére!

Buzáth Ferencz: . . . és erről akar ő most beszámolni. Erre tettem én azon közbeszólásomat, hogy ki bizta meg a t. képviselő urat; mert ugy tudom, hogy a képviselőház a vizsgálat megejtésére neki megbizást nem adott. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: A hazaszeretet!)* Erre értettem a közbeszólást és semmi másra!

Vészi József: Isten éltesse a képviselő urat!

Nagy Mihály: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt kijelentem, hogy a Vészi József képviselőtársam által felolvasott adatok mindenben a tökéletes igazságnak felelnek meg. *(Helyeslés.)* Élve a gyanúperrel, hogy esetleg bekövetkezik az, a mi tényleg bekövetkezett, hogy Pavlovics Ljubomir képviselő ur netán el fogja tagadni az esetet és annak körülményeit, igenis, én inditványoztam, hogy menjünk le, *(Helyeslés.)* és személyesen kutassunk utána, és vajjon tény-e az, a mit a kalauzok állitottak? *(Helyeslés.)* Nem is hoztuk ezt mindaddig szóba, mig teljesen be nem bizonyodott, hogy tényleg Pavlovics Ljubomir képviselő ur volt az, a ki inzultálta a védtelen gyermekeket. Nem is tettem volna szóvá ujságban sem ezt a kérdést, ha nem egész megbotránkozással emlitette volna nekem Gömöri és Valkay kalauz, hogy: »hát nincs senki az országban, a ki Pavlovics Ljubomirt, a szerbek koronázatlan királyát« megrendszabályozza azokért az inzultusokért, a melyeket elkövet a magyar nemzeti állam és a magyar alkotmány ellen? Ha becsületes, jóravaló, tisztességes, kötelességtudó kalauzok ekként panaszkodnak egy magyar képviselőnek, azt hiszem, lelkiismretbeli és becsületbeli kötelessége nyilvánosságra hozni ezt a kérdést. Nem fűzök felszólalásomhoz más kommentárt, csak azt kérdem: minő jogon van Pavlovics Ljubomir a magyar képviselőházban, ha arczulcsapja minden egyes tényével a magyar nemzeti államot és azt az ideált, a melyre a kormány és minden becsületes magyar ember folytonosan törekszik? *(Általános tetszés és helyeslés.)*

Elnök: Rátkay képviselő ur kért szót.

Rátkay László: Én voltam az, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki a kérdést a ház szine elé hozta. Már akkori felszólalásomban jeleztem azt, hogy óhajtom, hogy az eset ne legyen való, és követeltem, hogy bár tételes törvényünk nincs rá, Pavlovics Ljubomir képviselő jelenjék meg a ház szine előtt és igazolja magát. Ez meg is történt. Meg is hallgattuk őt, azonban, ha ellenbizonyitékok nem volnának, én az ő nyilatkozata után a felmentést megadnám.

Madarász József: Én nem!

Rátkay László: De hasonló körülmények közt ez a felmentés meg nem adható és én azt hiszem, hogy ennek az ülésnek nem is szabad addig bezáródnia, mig ez a kérdés itt a ház

szine előtt nem tisztázódik. Egy sajnálatos jelenségnek vagyunk tanui. A magyar nemzet becsületéről beszélünk olyan értelemben, hogy az egy magyar képviselő által megsértetett; és ime a magyar kormány hallgat, a mint hallgatott a mult ülésen is. Pedig a t. magyar kormánynak nemcsak az a hivatása, hogy a piros bársonyszékeken üljön, hanem az is, hogy ha a magyar nemzetet megtámadják ebben a házban, első sorban álljon fel és keressen elégtételt és igazságot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Mindig gyenge volt a nemzetiségekkel szemben!

Rátkay László: Tudjuk a lapokból, hogy a kormány utánanézett és bizonyitékokat szerzett be. Tessék ezeket a hivatalos uton szerzett adatokat itt a ház szine előtt nyilvánosságra hozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Abból fogjuk meglátni, hogy Pavlovics képviselőnek állitása igaz-e vagy nem? Ha nem igaz, ha hivatalos adatok czáfolják meg, akkor ez a párt és az egész ház tudni fogja, mit kell csinálni. Én kérem tehát a kormányt, hogy a kezében levő bizonyitékokkal álljon elő. *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én megvallom, kicsit sajátságosnak tartom, és csakis egy bizonyos hazafias felindulásnak, — a melynek igen sokat megbocsátok, — tudom be, hogy Rátkay László t. képviselő ur a kormányt vádolja ebben a kérdésben hallgatással. Engedelmet kérek, hogy lehet ezt tenni? Hiszen a képviselő ur még hozzám kérdést nem intézett! Csak most provokál engem nyilatkozatra. De ne vádoljon meg előre, mielőtt e nyilatkozatra a választ meg nem hallgatta. Ezt csak méltányosen megkivánhatom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Valóban nem értem a t. képviselő ur szemrehányását,

A tényállás az, hogy az utolsó ülésben felhozatott ez a kérdés. Én akkor nem lehettem jelen, különben azonnal felszólaltam volna Rátkay képviselő ur felszólalása folytán. Ez a szemrehányás tehát nem méltányos a t. képviselő urtól.

Arról a tényről, a melyről itt szó van, egy hirlapi közlemény következtében értesültem, s az velem magánuton is közöltetett. Az illető képviselő, ki állitólag ezt a sulyos, nemcsak kihágást, hanem nagy sértését a nemzeti érzületnek elkövette, felkelt és azt mondja, hogy nem ugy történt. Mások felkelnek és azt mondják, hogy a képviselő ur mentegetőzésének nincs jogosultsága, mert ugy történt, mint a hogy a hirlapok közölték. Már most mi vádja van Rátkay képviselő urnak ellenem? Hogy a kormány hallgat? Azt hiszi a képviselő ur, hogy a kormány az ily dolgok iránt érzéketlen? Ezt imputálja nekem? No ha ezt imputálná, ezt egész határozottan és egész erélylyel visszautasitanám. De nekem addig nem szabad véleményt formálnom, mig valamely dolog konstatálva nincs. *(Helyeslés.)* Én eddig csak a hirlapokban olvastam. A t. képviselő ur is csak a hirlapokban olvasta. Most két szavahihető tagja a háznak bizonyitja a történt dolgok valódiságát. Amde, bár tisztelem ezen kijelentéseket, és szavahihetőségüket akczeptálom, ez mégsem alkalmas arra, hogy erre egy hivatalos vagy birói proczedura történjék. Én kijelentettem a képviselő urnak, hogy én nem hallgattam, hanem a magam kötelessége szerint azonnal jelentéstételre szólitottam fel az illetőket, konstatáltatom a tényállást, és ha a konstatált tényállásból az derül ki, hogy itt birói beavatkozásnak van helye, az meg fog történni, az ügyész el fog járni a maga kötelessége szerint, s kérni fogja a t. háztól a mentelmi jog felfüggesztését, s el fog járni az illető képviselő ellen, kiről ez a vád állittatik. *(Helyeslés.)* Ez egy oly egyszerü és magától értetődő dolog, hogy a t. képviselő ur feltehette volna rólam, hogy ez meg fog történni, de ha fel nem tette, méltóztatott volna először megkérdezni engem, s csak azután vádolni. Én most nyilatkoztam; gondolom, ez az egész nyilatkozat egészen korrekt és helyes. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: T. ház! Meghallgattam az igen t. miniszterelnök ur válaszát; s igazán mondom, én mást vártam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit? Statariális eljárást tartsak?

Olay Lajos: Majd megmondom. Emlékeztetem a miniszterelnök urat az ezelőtt néhány év előtt történtekre. Miletics Szvetozár lapjában hazaárulást követett el. Szünidők voltak. És akkor a kormány — Csemegi volt igazságügyi államtitkár tanácsára — Miletics mentelmi jogának fennállása daczára és daczára annak, hogy a törvények szerint Mileticset letartóztatni nem lehetett, őt letartóztatta. S akkor bejött a házba az a nagy jogász és azt mondta: »T. ház! Törvénytelen dolgot követtünk el. A törvény azt rendeli, hogy képviselőt, ha csak in flagranti meg nem fogják, s főbenjáró büntettet el nem követ, nem szabad letartóztatni. Én mégis letartóztattam, minisztertanácsi jóváhagyással. Az ügyész által inditványoztattam, a bíróság helyt adott ennek, mert minden törvény felett áll Magyarország államisága, Magyarország érdeke!« S az egész ház tapssal fogadta Csemegi kijelentését, s egyhangulag vette tudomásul a törvénytelen eljárást.

Én bizonyos tekintetben konczedálom azt, a mit a miniszterelnök ur mondott, hogy birói formák, a vizsgálat szoros megtartása nélkül valakinek fejét elvenni, valakit megölni, valakit elitélni nem lehet. De, t. ház, itt napirenden vannak a nemzetiségi képviselőknek Magyarország elleni gyalázatos ténykedései. Nem magában áll Pavlovics Ljubomir esete, a melyről nem tudom, igy van-e vagy nem. Ott van Lurtz Károly esete is, a ki egy magyar czimzésü levelet kapott és ezen való dühében a hazát, a

magyar országgyülési képviselői állást megbecstelenitő, meggyalázó módon támadta meg a levél feladóját. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Ilyen Lurtz Károlyokat, ilyen Pavlovicsokat, ha e tények igazak, — itt nem lehet megtűrnünk! Nem szabad megengedni, hogy a magyar törvényhozás termében megjelenjenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tehát mi az én felfogásom? Megmondom, t. miniszterelnök ur! Jelentse ki Pavlovics Ljubomir, jelentse ki Lurtz Károly, hogy vizsgálatot kérnek maguk ellen, és ha ezek a dolgok, a melyekkel ők vádolva vannak, vagyis a nemzeti érzület leggyalázatosabb megsértése, a hazaárulás, valónak bizonyulnak, lemondanak képviselői állásukról. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Én ebben megnyugszom, mert a miniszterelnök urnak odáig igaza van, hogy bármilyen szavahihető ember is Vészi József és Nagy Mihály, szavaik bármilyen hitelt érdemelnek is, a vizsgálat forma szerint ezeket a dolgokat még nem bizonyitotta be.

Tehát én megelégszem azzal, hogy Pavlovics Ljubomir és Lurtz Károly jelentsék ki, hogy ha e vádak bebizonyulnak, lemondanak mandátumukról. Addig pedig, mig a vizsgálat tart, meg ne jelenjenek itt, mert ha megjelennek, kell képviselőknek akadniok, a kik tesznek róla! Szivesen vállalkozom én is arra, hogy — a mint megtettem Lepsényivel szemben — kivezessem őket a házból, illetőleg a ház folyosójáról. Mert nem fogom tűrni, hogy a házban gaz hazaárulók megjelenhessenek. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én azt hiszem, minél kényesebb kérdésekről van szó, annál inkább tanácsos hidegvérrel és nyugalommal intézkedni.

Gáll Sándor: Ilyen kérdésben nincs hidegvér!

Széll Kálmán miniszterelnök: Minden kérdésben meg kell lennie a hidegvérnek itt a törvényhozás tanácskozó termében. Akármilyen mértékben háborog valakinek belseje, akármilyen tiszteletreméltó és nagy impulzusok és érzések hozzák indulatba, semmiféle kérdésben, de ilyen kényes kérdésben legkevésbbé szabad a hidegvért és a meggondoltságot elvetni magunktól, hanem komolyan és nyugalommal kell abban eljárni.

Nem várta tőlem — azt mondja Olay Lajos képviselő ur — azt a nyilatkozatot, hanem annál messzebbmenőt várt. Azt várta, hogy én egy hivatkozott preczedensnek értelmében fogok eljárni, még pedig rögtön és a mentelmi jognak respektálása nélkül. Először is figyelmeztetem t. képviselőtársamat . . .

Olay Lajos: Nincs mentelmi jog ilyen gazemberekkel szemben! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Figyelmeztetem, hogy a mentelmi jog oly jog, a melyet soha semmiféle preczedenssel megsérteni nem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez az egyik.

A másik az, hogy itt most az országgyülés együttlétében van egy kérdésről szó, akkor pedig az országgyülés nem volt együtt.

A harmadik meg az, hogy ha olyan esetről lenne szó, a minőre hivatkozik a képviselő ur, mikor az illető maga vagy a felelősége alatt kiadott lapban követ el hazaárulást: meglássa a t. képviselő ur vagy meglátná, — adja Isten, hogy meg ne történjék — hogy nálamnál nagyobb szigort ő sem fogna alkalmazni. De itt nem arról van szó; nincs itt szó egy tényről, a melyet valaki nem tagadhat le, mert ott van az aláirása, hanem arról van szó, hogy követtetett el egy dolog, a melyről az illető képviselő ur állitja, hogy nem igaz; most másik két képviselő állitja, hogy igaz. De az a két t. képviselőtársam nem volt szemtanu, azok csak az ő közleményüknek valódisága, megbizhatósága és kétségenkivülisége szempontjából tették azt a nyomozást, és azt állitják, hogy ugy történt, a hogy mondták, de nem voltak jelen. Itt nincs in flagranti való sérelemről szó, vagy nincs olyanról szó, a melyet ne kellene először hivatalosan, birói uton konstatálni. Hát ez az eset egészen más, és azért t. képviselőtársam meg fogja engedni, ha arra kérem, méltóztassék átgondolni a két eset közötti különbséget. Méltóztassék meggondolni, hogy itt micsoda kényes és nagy dologról van szó, és akkor igazat fog nekem adni, hogy igenis előbb konstatáltatni fogom a dolgot, hogy hogyan történt, és biróilag fogunk eljárni. Ennél többet, azt gondolom, tenni nem lehet. Kérem ezt tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Pavlovics Ljubomir képviselő ur kiván nyilatkozni. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon. Szégyelje magát! Gyalázat! Ne beszéljen! Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Pavlovics Ljubomir: T. képviselőház! Becsület szavamra kijelentem, hogyha bebizonyul az, hogy én gyaláztam volna a hazafias dalokat, a Himnuszt és a Szózatot, vagy hogy a miatt valakit bántalmaztam volna, kötelességemnek ismerem, hogy a mandátumomról lemondjak. *(Helyeslés.)* Ezt akartam kijelenteni.

Elnök: Azt hiszem, t. ház, hogy miután a képviselő ur ezt a kijelentést tette, áttérhetünk a napirendre. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Krasznay Ferencz jelentkezett szólásra!)* A képviselő urnak joga van még szólani, én csak ajánlottam, hogy a t. ház ezen kijelentés után térjen napirendre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Megakarom fogadni a t. miniszterelnök ur tanácsát... *(Folytonos zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek itt a baloldalon, t. ház!

Krasznay Ferencz: . . . és teljes higgadtsággal kivánok a kérdéshez hozzászólani. Megjelölöm egy rövid mondatban azt, hogy mi választja el ezt a pártot, a melynek nevében nem vagyok ugyan jogosult felszólalni, de a párt felháboro-

dásából látom, hogyan gondolkozik e kérdésről — mondom, megjelölöm egy mondattal, hogy mi választ el bennünket önöktől felfogás dolgában. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszter ur azt tartja, hogy a kérdést majd elintézi az ügyész, vagyis hogy a kérdést elvezeti abba a mederbe, a melybe rendszerint, annak legális rendje és módja szerint vezettetnie kell. Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy a miniszterelnök urnak teljesen igaza lenne, ha egy közönséges büncselekményről lenne szó. Én azonban azt tartom, t. ház, hogy mindnyájan tudatában vagyunk annak, hogy minket, a törvényhozás tagjait, itt nem pusztán a büntető törvénykönyv szankcziója, de egy más ethikai kötelem is köt, a mely a hazaszeretetben, és minden, a hazával kapcsolatban álló fogalomnak tiszteletében áll. Pavlovics Ljubomir nem egyszerü deliktumot követett el mint egyszerü ember, hanem mint törvényhozó a haza ellen cselekedett akkor, a mikor a Himnusz elénekléseért gyermekeket megfenyitett. Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy mi nem várhatjuk be azt, a mig az ügyész intézkedik, nekünk a ház fegyelmi szuverénitása szempontjából állást kell foglalnunk addig is, a mig a törvény rendes utja a maga büntetőjogi medrébe tereli ezt az ügyet.

Tudom, hogy napirend előtti felszólalásról lévén szó, inditványt tennem nem lehet, azonban gondoskodni fogok arról, hogy mielőbb oly inditvány jusson a t. ház elé, a mely alkalmas arra, hogy a ház fegyelmi hatóságának hasonló esetekben érvényt szerezzen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ezt az inditványt a képviselő ur a rendes uton beadhatja; természetesen e felett most nem határozhatunk.

Krasznay Ferencz: Igen, az inditványkönyvbe fogom bejegyezni.

Elnök: Ezzel áttérünk a napirendre, még pedig a gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-czikk kiegészitéséről szóló törvénysavaslatnak (Irom. 147, 167) harmadszor való olvasására.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a javaslatot harmadszori olvasásban, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a javaslatot harmadszori olvasásban elfogadja, és az tárgyalás és hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetik.

Következik az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslat (Irom. 158, 169) harmadszor való olvasása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a javaslatot harmadszori olvasásban elfogadja és az tárgyalás és hozzájárulás végett áttétetik a főrendiházhoz.

Következik a pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezésének megtörténtéről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés (Irom. 128, 159) tárgyalása.

Dobieczky Sándor, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! *(Nagy zaj. Elnök csenget)* A kereskedelemügyi miniszter az 1902 : IV. t.-cz. második szakaszában foglalt utasitásnak megfelelvén, az engedély-okiratot Mandel Gyula, Hoffmann Sándor és Quittner Vilmos részére kiállitotta. A közlekedésügyi bizottság nevében tisztelettel javaslom, méltóztassék a kereskedelemügyi miniszter urnak erre vonatkozó jelentését tudomásul venni és hasonló czélból a főrendiháznak is átküldeni.

Elnök: T. ház! Senki sem kiván a jelentéshez hozzászólani. A vitát bezárom. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a kereskedelmügyi miniszternek a pápa-bánhidai helyiérdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentését tudomásul veszi és azt a főrendiházzal közli. Következik a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 153, 160) a sziszek-caprag-vrginmosti helyi érdekü vasut engedélyezéséről.

Dobieczky Sándor, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! Az 1870 : XXXVIII. t.-cz. értelmében a sziszek-károlyvárosi vonalat az alföld-fiumei vasut épitésével kapcsolatban kellett volna megépiteni. Ezt a határozatot azonban az 1877 : XXVI. t.-cz. hatályon kivül helyezte. Az 1880 : XLIII. t.-czikk ujból arra utasitja a minisztert, hogy a terveket elkészittesse, hogy ez a vonal annak idején a bródi vonallal kapcsolatban épittessék ki. Végül az 1887 : XLVI. t.-cz. hatályon kivül helyezi ezt a rendelkezést is és megengedi, hogy a sziszek-károlyvárosi összeköttetést a helyi érdekü vasuti törvény alapján lehessen megépiteni. Hatályban tartotta azonban ez a törvény azt a határozatot, hogy a határőrvidéki alap hozzájárulhasson ehhez a vasutépitéshez. Ez az a jogalap, a melyre támaszkodva a kereskedelemügyi miniszter, az 1880: XXXI. és 1881 : IV. t.-czikkek alapján a sziszek-caprag-vrginmosti helyi érdekü vasut megépitését engedélyezte.

A forgalmi politika szempontjából való elbirálás czéljából kötelességem felhivni a ház figyelmét arra, hogy ezt a vasutat annak idején a déli vasutnak sziszek-zágrábi vonalával szemben, mint versenypályát kellett volna megépiteni. Minthogy azonban időközben, 1888. és 1889-ben megépitették a bródi vonallal kapcsolatban a dugoszeló-novszkai vonalat, annak következtében ez a czél teljesen alárendeltté vált. Ellenben a határőrvidéknek azok a részei, a melyekre ezt a vasutat tervezzük, tényleg szükségelték e vasut

megépitését, különösen azért, hogy az ott lévő szénbányák vasuti összeköttetést nyerjenek, valamint hogy a kerület székhelye vasuti összeköttetést nyerjen.

A jövő fejlődés tekintetéből birálva a javaslatot, határozottan helyeselni kell a követett irányt, mert a végállomásból, Vrginmostiból könnyen lehetne akár Károlyvárosra, akár Ogulinra vasutat vezetni. Ez utóbbi esetben összeköttetést nyerne a boszniai forgalom Bródon át Fiuméval, a mit az utóbbi időben e házban sokan méltóztattak kivánni. Azonban az átmenő forgalomra való tekintetből csak sajnálnom kell azt a körülményt, hogy anyagi eszközök hiányában nem volt módjában a kormánynak, hogy ezt a vasutat is mint elsőrendü vasutat épitse meg. A jelen vasut épitési szempontból igen nehéz viszonyok között épül. 12·5-es emelkedések és óriási bevágások vannak. Ezek következtében a költségek pályakilométerenkint 92·780 koronában lettek megállapitva. A tényleges épitési költségek 5,974.000 koronát tesznek ki. Ebből 2.090.000 korona törzsrészvényekkel, 3,884.000 korona pedig elsőbbségi részvényekkel fog megszereztetni. Hozzájárulás a horvát határőrvidéki beruházási alapból 900.000 korona, Glina várostól: 20.000 korona; Perinja községtől: 100.000 korona; magánosoktól: 20.000 korona; kincstári erdők érdekeltsége czimén a földmivelésügyi tárczától: 60.000 korona; az állami utalapból a tervezett helyi érdekü vasuttal részben párhuzamosan vonuló károly-város—sziszeki állami közut fentartási költségeinél elérhető megtakaritás czimén 10 éven át fizetendő 15.541 koronányi évi járadék tőkeértéke: 120.000 korona, összesen 1,220.000 korona. A postaszállitás czimén 300.000 korona, rendkivüli segélyezésképen pedig 570.000 korona hozzájárulás adatik. Tekintettel arra, hogy a tervezett vasut engedélyezésével a kereskedelemügyi miniszter a korábbi törvényekkel is biztositott, valóban jogosaknak látszó igényeket elégiti ki; hogy továbbá a vonal megépitése közgazdasági szempontból is indokolva van, és hogy sem a postaszállitás, sem pedig a külön állami segélyezés mértéke a törvényben megállapitott határokat túl nem lépi, a közlekedésügyi és a pénzügyi bizottságok tisztelettel javasolják: méltóztassék a jelentést tudomásul venni és azt hasonló czélból a főrendiházhoz is áttenni.

Illyés Bálint jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A sziszek-caprag-vrginmosti helyiérdekü vasutról szóló törvényjavaslatot azon párt nevében, a melynez szerencsém van tartozni, visszautasitom. Nem fogadjuk el azért, mert ez a vasut ugyanolyan rendszer szerint készül, és ugyanolyan módon finanszirozta tik, mint számos, előzőleg épült viczinális vasut, a melyek épitése alkalmával az ország már megalkotta véleményét arra nézve, hogy e vasutak létesitésekor a financziális csoportok a helyi érdekeket szem előtt nem tartva, maguknak jogtalan hasznot biztositanak.

T. ház! Ezzel a vasuttal megint a prioritási rendszer érvényesül, és a törzsrészvények teljesen értéktelen papirosokként fognak a jövőben is szerepelni. Csak röviden kivánok e törvényjavaslat alkalmából felszólalni, mert a napirend szerint következő törvényjavaslatnál, a mely a hódmező-vásárhely—makói vasutról szól, részletesebben ki fogom fejteni mindazokat az aggályaimat is, a melyek erre a vasutra vonatkoznak. De vissza kell utasitanom e vasuti törvényjavaslatot, mert mig a hódmező-vásárhely—makói vasut 47 és egynéhány kilométer hosszu, és épitése 3,400.000 koronát vesz igénybe, addig ez a vasut, a melynek egész hossza 60 kilométer, — tehát nem egészen 13 kilométerrel nagyobb, mert az előbbi 47·27 kilométer, — 6 millió koronába kerül. Méltóztassék majd figyelembe venni azokat, a miket a hódmező-vásárhely—makói helyi érdekü vasutra vonatkozólag előadandó vagyok. Ott paritásos értékü papirról van szó; és nem tekintve a hosszát ennek a vasutnak, megint ki fog tünni, hogy itt ismét csak egy spekulativ vasutról van szó, mert a hódmező-vásárhely—makói vasut kiépitésénél hidépitésről is van szó; ott ártéri területek is vannak, nem ugy, mint e vasut épitésénél. Kétségbe vonom Dobieczki t. előadó urnak jólértesültségét, mert nem forognak fenn olyan terep-akadályok, a melyek indokolttá tennék azt, hogy a tárgyalás alatt álló vasut egyike a legdrágább vasutaknak, a melyet eddig épitettünk, t. i. 6 millió koronába kerül a 60 kilométernyi hosszu pálya, mig a terep tekintetében olyan nehéz hódmező-vásárhelyi vasut, a mely 47 kilométer hosszu, tehát csak 13 kilométerrel rövidebb, csak 3 és egy negyed millió koronába kerül, tehát az előbbi vasut csakugyan kétszerte annyiba kerül, mint a hódmező-vásárhelyi. Nem vagyok azon helyzetben, hogy mint műszaki ember kellő szakértelemmel fölülvizsgálhassam ezen vasut épitésének módozatait, de egy bizonyos: az, hogy ezen vasut épitési költségeit nem vizsgálta át a kereskedelemügyi miniszterium annyi lelkiismeretességgel, mint a hogy azt máskor tette, és mint a hogy azt tenni kötelessége lett volna.

Ez a vasut olyan horribilis drága és a magánvállalatnak oly illetéktelen óriási hasznot hajt, hogy egyedül ezen illetéktelen és óriási haszon magyarázza meg ezen hat millió koronányi költséget. Röviden csak ezeket akartam ennél a törvényjavaslatnál kijelenteni, a következő vasuti törvényjavaslatnál leszek bátor párhuzamot vonni a három, előttünk fekvő javaslat között, és azt hiszem, hogy a ház kétségtelenül be fogja látni, hogy lehetetlen dolog, hogy a régi rendszer szisztémája szerint épitsünk tovább vasutakat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha mi a régi rendszer szisztémája alapján akarunk épiteni, akkor felesleges a viczinális uj törvényjavaslat. De ne méltóztassék az igen t.

kereskedelemügyi kormányzatnak azt hinni, hogy én azon az álláspontón vagyok, hogy a meddig az uj viczinális törvény nincsen meg, ne épitsünk viczinális vasutat, sőt ellenkezőleg, én két évvel ezelőtt itt, mint a közlekedési bizottság tagja, szembeszálltam Hegedüs Sándor volt kereskedelemügyi miniszter ur azon felfogásával, hogy a viczinális vasutak épitését elodázzuk az uj törvényig, és később helyeslőleg osztotta véleményemet Hegedüs Sándor akkori miniszter. De mikor egy tisztán prioritásokon, hozzájárulásokon alapuló vasutat akarunk épiteni, akkor nem olyan sürgős ez a dolog, hogy be ne várjuk az uj törvényjavaslatot; és mégis a régi rendszer szerint állapitották meg a számitásokat. Ezek alapján én csak röviden kijelentem, hogy az ezen vasutra vonatkozó törvényjavaslatot el nem fogadom, sőt az épitkezés folyamán módot fogok magamnak szerezni, hogy bizonyossá tegyem a ház előtt, hogy a vasut hat millió korona mellett aránytalan drága vasutnak készült.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Csak igen röviden kivánok nyilatkozni, tekintettel a figyelem kimerült voltára. Különösen azért tartom kötelességemnek felszólalni, mert olyan javaslatról van szó, a melyet még hivatalbeli elődeim készitettek, és egy ilyen javaslattal szemben a t. képviselő urnak azt a nyilatkozatát, hogy nem a kellő lelkiismeretességgel készült volna el, már elődeimre való tekintettel sem fogadhatom el. Ez az tulajdonképen, a miért felszólaltam. Egyébiránt még csak egy rövid megjegyzést teszek, és ez az, hogy ennek a vasutnak a kiépitésére törvényes kötelezettség áll fenn. Ha méltóztatnak a jelentésemet olvasni, méltóztatnak abból is látni, hogy az 1870., 1877., 1880. és 1887. évi törvényekben mindenütt előfordul ennek a sziszek—károlyvárosi vasut kiépitésének a kötelezettsége. Ezt a vasutat előbb-utóbb állami eszközökkel kellett volna kiépitenünk. Azt hiszem, ily körülmények között csak örömmel kellett venni, ha azt mint helyi érdekü vasutat épithetjük ki, és én kérem a t. házat, méltóztassék kegyesen tudomásul venni jelentésemet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Dobieczky Sándor előadó: T. ház! Csak néhány perczig akarom figyelmöket igénybe venni; meg kivánom nyugtatni Pichler Győző képviselőtársamat. Én mint előadó kötelességemnek tartottam magamat teljesen informáltatni és megnyugtathatom őt arra nézve, hogy ennek a vasutnak trasz-ja nagyon nehéz és épitési költségei annyira pontosan vannak megállapitva, hogy én egész nyugodtan, mint szakember is azt állithatom, hogy a költségek nem túlmagasak, mert 14—15 köbméter földmunka esik a pályának folyó méterére, több, mint 150 vizáteresztőt kell megépiteni, ezenkivül 17—25—50 méteres nyilásu hidak lesznek, több sziklabevágást, támasztó falak stb. Én helyesnek és alaposnak tartom a költségvetést, a melynek alaposságához különben sem férhet semmi kétség, mert a miniszteriumnak oly szakközegei készitették, a kik már évek óta végzik azt, s kiknek jóhiszemüségét és megbizhatóságát kétségbe vonni abszolute nem lehet. A másik rész, ez nem tartozik ide, hogy vajjon elvileg helyeseljük-e vagy nem a multban gyakorolt épitést; erről lesz alkalmunk a helyi érdekü vasutakról szóló törvényjavaslat benyujtása alkalmával tárgyalni; most azonban azt bátorkodom kiemelni, hogy ott, a hol 3,880.000 korona értékü elsőbbségi papirost mernek átvenni a vállalkozók, lehetetlen kétségbe vonni a vasut létjogosultságát és helyes tervezését.

Kérem a t. házat, méltóztassék javaslatomat elfogadni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Pichler Győző: T. ház! Félreértett szavaim értelmének helyreállitása czimén kérek szót, de megengedi a t. ház, hogy ráutaljak egy körülményre, a melyet a t. kereskedelemügyi kormány volt szives előadni, arra hivatkozva, hogy a vasutat előbb-utóbb az államnak kellett volna kiépitenie. Hiszen, kérem, ezt a vasutat most is csak az állam épiti ki, abból az egyszerü okból, mert a hozzájárulás, 20.000 korona kivételével, tisztára közpénzekből történik. Közpénznek tekintendő a horvát határőrvidéki beruházási alap, közpénz a kincstári érdekeltség czimén a földmivelésügyi tárczától való hozzájárulás, valamint az állami utadó-alap, Glina város és Perinja község hozzájárulása is csak közpénznek tekintendő; ily formán mindössze 20.000 korona az, a mit a magánérdekeltség fizet.

Már most a mi a t. előadó ur állitását illeti, nem vonom kétségbe az eljárt szakközegek jóhiszemüségét és a trasznak esetleges nehézségeit. De kétségbe vonom, hogy az elsőbbségi részvények átvétele a vasut okvetlen szükségét tüntetné fel. Mert a prioritásokkal különösen azok a bankcsoportok, a melyek az utóbbi 10 év folyamán az ilyen prioritások átvételével foglalkoznak, — közelebb nem kell őket megjelölni, hiszen mindenki ismeri őket, — a legnagyobb spekulácziókat és üzérkedéseket folytatják. A papirosok átvétele a prosperitásnak semmiféle bizonyitékát nem adja és még kevésbbé bizonyitja a vasut szükséges voltát. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy tudomásul veszi-e a jelentést, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* A képviselőház a jelentést tudomásul veszi és hasonló czélból a főrendiházhoz küldi át.

Következik a hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 152, 161).

Dobieczky Sándor, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! A temesvár—nagyszentmiklósi helyi érdekü vasut részvénytársaság annak idején tervezetet terjesztett a kereskedelemügyi miniszter elé a magyar államvasutak hódmezővásárhelyi állomásából kiinduló, Makón és Apátfalván át egészen Nagyszentmiklósig vezetendő helyi érdekü vasutra nézve. Ez a tervezet egészen megfelelt az igényeknek és azért 1897-ben a közigazgatási bejárást megtartották. Később azonban Csongrád és Csanád vármegyék törvényhatóságai, valamint Hódmezővásárhely egy végrehajtó-bizottságot alakitottak és szintén engedélyt kértek, de csak a Hódmezővásárhelytől Makóig terjedő h. é. vasut megépitésére.

Mikor pedig a kereskedelemügyi kormányzat ezt látta, ujra felvette a tárgyalást a nagyszentmiklósi vasuttal, de a temesvár—nagyszentmiklósi vasuttal szemben az érdekeltség annyira tartózkodó volt, hogy nem lehetett a tőkét előteremteni. Ennek következtében a miniszterium ismét Csongrád és Csanád vármegyék végrehajtóbizottságával lépett érintkezésbe, és a folyó évi január hóban tartott tárgyalás alapján együvé került a vasut épitésére szükséges tőke. Ezen az alapon terjeszti elő most a kereskedelemügyi miniszter a szőnyegen forgó törvényjavaslatot.

A vonal teljesen sik jellegü. Hossza 47 kilométer. Azonkivül 5·2 kilométerre nézve az arad—csanádi h. é. vasut vonalát fogják használni; erre a részre tehát peage-szerződést fognak kötni az arad—csanádi vasuttal.

Az épitést igen megnehezíti a Maros ártérének átszelése. Ennek áthidalása czéljából terveznek egy 190 méter hosszu hidat, azonkivül egy ötven méteres, egy 45 méteres és egy 8 méteres ártéri hidat. A hidak költségei tetemesen megnövelték a vasut költségeit, ugy, hogy most az kilométerenkint 79.000 koronában van megállapitva, vagyis végösszegében 3,688.300 koronában. A kereskedelemügyi miniszter indokolásában kifejti, hogy a szokatlanul nagy hozzájárulást és a rendkivüli segélyezést ez esetben különösen a hidépitések tették szükségessé, de ebből az összegből, mely 2,018.000 korona, 755.000 korona csak kölcsönképen van átadva, a mennyiben az állami gépgyárak hitelre szállitják ugy a mozdonyokat, mint a sineket. E hitelezésre nézve azonban ki van kötve, hogy a vasut összes jövedelmei leköttetnek ennek törlesztésére és mindaddig osztalék nem fizettetik, mig ezt a kölcsönt egészében nem törlesztik.

A mi már most a vasut épitési tőkéjét illeti, ha a 755.000 koronát levonjuk, marad 2,933.300 korona. Ez a pénz egynemü részvények utján lesz megszerezve, tehát eltérőleg a régi rendszertől, nem lesznek törzsrészvények és elsőbbségi részvények, hanem csak egyenlő kamatozásu részvények, melyekből az állam mindenféle hozzájárulás czimén megkapja a tőkéjét.

E részvényekből fog kapni az érdekeltség 1,670.000 koronát, a magyar királyi államvasutak a csatlakozási állomások kibővitéséért és átalakitásáért 158.300 koronát, a kereskedelmi tárcza a postahozzájárulás tőkeértéke ellenében 240.000 koronát, külön állami segély czimén adandó hozzájárulás tőkeértéke ellenében 365.000 koronát, végül a pénzügyi tárcza rendkivüli állami hozzájárulás czimén 500.000 korona értékü részvényt. Minthogy azonban a pénz megszerzésének e módozata mellett tetemes államsegély adatott, a miniszter jónak látta megszoritani a kezelést annyiban, hogy kötelezte a részvénytársaságot, hogy három hónap alatt megalakuljon, továbbá a kisajátitási összeget, mely 340.000 korona, nem bocsátja azonnal rendelkezésére a vállalatnak, hanem csak részben, a teljesitett kisajátitás arányában térittetnek meg a tényleges kiadások, továbbá a befolyt összegek egy pénzintézetnél helyezendők el és az egész pénzkezelés az államnál szokásos módon hajtandó végre. A helyi érdekü vasutat annak idején az államvasutak fogják kezelésbe átvenni és ennek következtében bizonyos tarifális intézkedések is vannak tervbe véve, melyek azonban nem lévén eltérők az eddig szokásos intézkedésektől, felsorolásukkal nem fogom a házat untatni. Megjegyezni kivánom, hogy mindezek alapján a közlekedési bizottság a tervezett helyi érdekü vasutat, mint közforgalmu szempontból is helyeset, pártolja és a pénzügyi bizottsággal együtt elfogadásra ajánlja. A pénzügyi bizottság jelentésében azonban még benfoglaltatik az, hogy a Maros hidját 6·1 méter magasságban óhajtaná elhelyeztetni a Maros ártere felett. Erre nézve bátorkodom megemliteni, hogy van egy megállapodás a földmivelés- és kereskedelemügyi miniszteriumok között, mely megállapitja, hogy milyen magasan helyezendők el a hidak az egyes folyókon. A Dunán, a Tiszán, a Dráván és a Száván 6·5, de a Marosnál csak 5·6 méter állapittatott meg. Eltérve azonban ettől, ugy a kereskedelem-, mint a földmivelésügyi miniszter ur abban állapodott meg, hogy a hid annak idején 4·2 méter magassággal épittessék és ennek helyreállitására kötelezték a részvénytársaságot is, a mit a részvénytársaság el is fogadott.

Ennek alapján ugy a pénzügyi, mint a közlekedésügyi bizottság nevében ajánlom a javaslat elfogadását. *(Helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Mielőtt a hódmezővásárhely—makó—nagy-szentmiklósi helyi érdekü vasutra vonatkozó törvényjavaslatról beszélnék, engedje meg a t. ház, hogy kapcsolatosan ezzel a kérdéssel kitérjek a kereskedelemügyi miniszter urnak néhány nap előtt itt a házban a baja-báttaszéki hidra vonatkozó nyilatkozatára. Bocsánatot kérek a t. háztól, ha figyelmét néhány pillanatra e tárgyban igénybe veszem, de mikor forgalmi szempontokról van szó, melyeknél ezek a területek is érdekelve vannak, meg fogják nekem engedni, hogy e nagyfontosságu kérdésben nyilatkozzam, mert ez mostanában az

egyedüli alkalmam, hogy a kereskedelemügyi miniszter urnak az interpellácziára adott válaszára néhány szóval reflektáljak. *(Halljuk!)*

Engedje meg a t. miniszter ur, hogy kijelentsem, hogy végtelen csodálkozással hallottam Reich képviselőtársam interpellácziójára adott válaszát. Magyarország számos vármegyéjében a legnagyobb megdöbbenést keltette a kereskedelemügyi miniszter ur kijelentése, melylyel a baja—báttaszéki hid kiépitése ismeretlen távol időkre lesz elodázva. A baja—báttaszéki hid dolga 30 éves. 30 év óta van ez a törekvés, mely felöleli az egész Alföldet, Erdélyt, Dunántúlt és a dunamenti országok közgazdasági érdekeit. Mikor a miniszter ur egy interpellácziára jóformán egész felületesen ezt a kérdést elejti és elodázza, én ezt csak arra magyarázhatom, hogy rövid ideig állván a kereskedelmi kormányzat élén, e kérdésben nagyon, de nagyon tévesen méltóztatik informálva lenni. Nem hivatásom mai fölszólalásom keretében erre kiterjeszkedni, de nemcsak a fiumei iparkamara, hanem Baranya, Tolna és Bács vármegye számos feliratában és memorandumaiban oly hatalmas anyagot talál a t. miniszter ur e hid érdekében, hogy a fölött nagyon könnyen elsiklani nem lehet. Mikor a miniszter ur 50 kilométernyi különbözetekről beszél az utakban, akkor számitásai nagyon helytelenek, mert a bajai hid által az egyenes utvonal 150—170 kilométerrel rövidül. Hogy egy tényleges állapotot hozzak fel, utalok egyszerüen a kőszénkérdésre. A kőszén-szállitás jelenleg 361 kilométernél 91 koronát vesz igénybe. Ha a baja—báttaszéki hid kiépül, Bács megyében 18 korona szállitási dijért lesz kapható a szén. Ez oly horribilis különbség, melyet okvetlenül figyelembe kell venni. Pl. Baranya vármegyében a szenükkel nem tudnak mit csinálni, Bács vármegyében pedig a fütési anyagban oly szükség van, hogy trágyát, s minden egyebet használnak fütési anyagul, a mi gazdaságilag a legnagyobb károkat involválja.

Ezeket akartam megjegyezni, s figyelmébe ajánlani a t. miniszter urnak, hogy az ebben a kérdésben meginduló mozgalom még a miniszter ur állásfoglalásával szemben is a legnagyobb erélylyel igyekezni fog a baja—báttaszéki hid létesitését érvényesiteni.

T. ház! A hódmezővásárhely–makó—nagyszentmiklósi helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot eme párt megbizásából, melyhez szerencsém van tartozni, elfogadom és megszavazom.

Elfogadjuk és megszavazzuk először ethikai szempontokból. Az ethikai szempont az, hogy ez az első vasut Magyarországon, a mely, nem mint eddig, prioritásokból és törzsrészvényekből, hanem egyenlő paritásu papirosokból épül fel, a melynél tehát a befektetett tőke kamatozása, ha haszonnal jár a vasut, teljesen egyforma lesz, ugy, hogy az érdekeltség pénzét nem dobta kutba, mint az az utóbbi évtizedekben történt. Ha a törzsrészvények t. i. értéket képviselnének, a magyar államvasutak gépgyárának vagyona körülbelül 100 millió koronával többet érne. Az ethikai szempont az, hogy végre egy törvényjavaslat fekszik előttünk, a mely, a régi viczinális vasutak épitésével szakitva, uj rendszert honosit meg, ugy, hogy a vasut esetleges hasznát azok élvezik, a kik hozzájárultak, nem pedig csak a bankok látnak hasznot belőle. Ebből az ethikai szempontból fogadjuk el első sorban ezt a törvényjavaslatot.

De elfogadására más is indit bennünket. Főleg az, hogy a törvényjavaslatnak tervezésénél és traszirozásánál, a költségek megállapitásánál — nem ugy, mint az előbbi vasutaknál — teljes gondossággal és előrelátással jártak el. Mikor pályázatot hirdettek a munkálatokra, de azután is, az illetékes közegek — azt hiszem, Horánszky Nándor néhai miniszter utasitására — még egyszer átvizsgálták az épitési költségeket és ujolag megerősitették azokat, a melyek előzőleg a vasut első traszirozási munkájánál mint költségek feltüntettettek.

De elfogadjuk ezt a vasutat annak daczára, hogy az állam a viczinális törvényben meg nem állapitott nagyobb hozzájárulást, t. i. 500.000 korona rendkivüli hozzájárulást ad azért, mert azokon a vidékeken, a melyeken ez a vasut keresztülmegy, oly nagy gazdasági fellendülést fog az okozni, a mely arányban van azzal az áldozattal, a melyet az állam hoz. De elfogadjuk azért is, mert a mit az állam kölcsönképen ad, sinekben, waggonokban, annak visszafizetése biztositva van, ugy, hogy ez az első vasut, a hol nem egyszerüen tőkeveszteséget szenved, hanem a hol tőke-befektetést eszközöl az állam. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezen rövid kijelentésem után, a nélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznám, csak egyetlen egy kérdésre akarok még általánosságban kiterjeszkedni. Osztom azon kiváló szakférfiak nézetét, a kik szerint Magyarországnak közgazdasági viszonyai ugy alakultak, hogy a folyószabályozás kérdése a jövőben parancsolólag lép fel velünk szemben. E folyó-szabályozásokat ellenzők — bocsánatot kérek, ha talán nem elég érdekesen beszélek, de szakkérdésről van szó *(Halljuk! Halljuk!)* — ellenzői előtt egy főindok is lebeg, és ez az, hogy a mi vasuti hidjaink általában az országban nincsenek ugy épitve, hogy azok a hajóközlekedésre alkalmasak lennének, t. i. a hajónyilás nincs oly magasra emelve a hidaknál, hogy esetleg hajózhatóvá tett folyóknál magas vizállás mellett hajók ott keresztülmehessenek.

Ebben a tényben, a melyet ma épen a túloldali szakértők előhoznak, egy óriási vád van a kormányrendszer ellen: hogy évekkel ezelőtt nem lebegett előtte az, hogy a vasuti hidakat oly magasságban épitsék, hogy azok egy leendő folyószabályozásra is alkalmasak legyenek. A folyószabályozás ellenzői azt mondják, hogy e hidak

felemelése oly óriási költséggel járna, a melyeket az ország el nem bir. Tehát igenis, a kereskedelmi kormányzatnak a jövőben, még pedig minden egyes vasut épitésénél, gondosan, előrelátóan csak olyan magasságu hidak épitését kell engedélyeznie, a mely hidak magassága esetleges folyószabályozás esetén megfelelne a hajózási követelményeknek is.

De, t. ház, ebben épugy vagyunk, — bocsánat ezért a rövid kitérésért — mint a hogy a külföldön vagyunk, a hol a magyar kormányzatnak annyi hatalma sincs, hogy pl. a régi regensburgi hidnak nyilását nem tudja oly magasra felemeltetni, hogy a mi kereskedelmi hajóink az Elbén felmehessenek, a mi nagy kára a magyar kereskedelemnek. Ezt csak felemlitem, — hisz a Vaskapu kérdésénél bővebben foglalkoztam ezzel a kérdéssel — hogy kimutassam, hogy ugyanazt a gyengeséget, a melyet kifelé tanusitott a magyar kormány, tanusitotta a multban befelé is.

De ennél a hidnál hogyan áll a kérdés? Dobieczki t. képviselőtársam, az előadó ur, előadta, hogy megállapitott magasságok vannak. Igenis, a folyó- és tengerhajózási felügyelőség megállapitotta — két részre osztva a folyókat, azt hiszem, nagy és kisebb folyókra — a 6·4 m. magasságot a Tiszánál és Dunánál, a többi folyóknál ellenben 5·4 magasságot állapitott meg. Ez a jelenlegi megállapitás. De ennek a vasutnak létesitésénél a hozzájárulás az érdekelt városok részéről azért tartott olyan soká és ezek azért nem vállalkoztak rá, mert túlnagy követelményekkel léptek fel velük szemben. És ime, most mit látunk? Az utolsó, a 12-ik órában megint olyan pénzügyi követelményekkel akarnak fellépni, a melyek egyáltalában nem szükségesek, mert a Maros folyón, a mint én a rajzokból meggyőződtem, három hid van, ettől az épitendő hidtól balra és lefelé egy, jobbra pedig — természetesen ugy számitva, a hogy én állok — két hid, ugy, hogy ez az uj hid két és egy régi hid közé kerül. Ezek a régi hidak, köztük a csanádi vasutak hidja, 1. 8 m., tehát lehetetlen csekély magasságuak. Tehát; mikor itt egy olyan hidról van szó, a melynek magassága 4·2 m. van megállapitva, tehát oly magasságban, a mely teljesen megfelel minden hajózási igényeknek a Maroson, — természetesen a Dunán nem felelne meg, de a Maroson, miután ott csak bizonyos mélyjáratu hajók járhatnak, még hogyha szabályozzák is, és a hajók mélyjárata szerint a magasságok is megállapithatók, tehát — nem akarok bővebb technikai részletekbe belemenni — kétségtelen, hogy ez a magasság megfelel a Maroson a hajózási követelményeknek és igy bizonyos gondosságot látunk a kereskedelmi kormányzat részéről, a mikor kötelezte az illető épitőket arra, hogy ugy készitsék el a hidat, hogy garanczia legyen arra nézve, hogy a jövő szabályozásnál ezt elérjük. Mi itt egy bizonyos gondosságot látunk, a mely elhagyatott évtizedeken át. Most azonban nem lehet egyszerre annyira felbuzdulnunk, hogy még túlmenjünk ezen a gondoskodáson, és hogy egy makói hidcsodát állitsunk oda 8·2 magasságban. Mi nem makói hidcsodát akarunk teremteni, hanem tisztességes vasuti hidat akarunk épiteni és azért én a magam részéről foglalkoztam a kérdéssel és szem előtt tartva azt, hogy a pénzügyi bizottságban is kiváló szakemberek szóltak ehhez a kérdéshez, magam terjesztettem elő részletesen a dolgot a pártunkban lévő szakembereknek, élükön Kossuth Ferencz t. elnökünknek. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* És arra a megállapodásra jutottunk, hogy ezt a hidat és vasutépitést változatlan előterjesztésében fogadjuk el és igy nem tehetünk eleget a pénzügyi bizottság óhajának, hanem egyszerüen oly magasságban és ugy, amint az tervezve van, fogadjuk el a hidat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Justh Gyula: Klauzuláknak nem vagyunk barátjai!

Pichler Győző: T. ház! Ezzel a hidnak kérdésével végeztem volna. Engedje meg azonban a t. ház, hogy becses figyelmét még néhány pillanatra igénybe vegyem, még pedig azért, mert a miniszter ur, nem tudom, a három törvényjavaslatnak egyszerre való napirendre tüzésével nem akarta-e mintegy jelképezni az ő miniszteri működését? Mert, t. ház, a sorrend szerint van egy vasut, a mely még a régi rendszer szerint készül és azután következik egy, a középső, az uj rendszer szerint, és azután ismét egy, a hol a régi rendszer áskálódik. Ha, t. ház, a t. miniszter ur ezzel azt akarta jelezni, hogy milyen volt a mult, milyen lehetne a jelen és a jövő megint csak olyan lesz, mint a mult, akkor programmjának megállapitásánál nagyon rosszul méltóztatott cselekedni a t. kereskedelemügyi miniszter urnak. De nemcsak ezért, de azért, mert a három törvényjavaslatot egymással összehasonlitva, — a nélkül, hogy ebben a kérdésben, a melyet mindenki ismer, különösen a kormánypárton, a hol annyi érdeklődő és a viczinális vasutak iránt melegedő egyén van, a kik ezeket a törvényjavaslatokat teljesen ismerik — a nélkül, mondom, hogy részletekbe bocsátkoznám, bátor vagyok reátalni arra, hogy ime meglátszik, hogy az ellenzék, a mikor helyes és méltányos dologról van szó, a legnagyobb készséggel, még a saját munkaerejét is latba vetve, segitségére iparkodik menni az ilyen kérdésekben a kormánynak, itt ez esetben, különösen a kereskedelmi kormányzatnak. De a mikor erre reátalok, lehetetlen, hogy ki ne emeljem azt, hogy annyival inkább perhorreskáljuk a régi rendszerü viczinális vasutakat.

És mit látunk, t. képviselőház? A volt kereskedelemügyi miniszter ur és elődje, Dániel Ernő, nagy kijelentéseket tett, hogy az uj viczinális vasutakról szóló törvényjavaslatot be fogja nyujtani a háznak. Hegedüs Sándor miniszterségé-

nek legelső napján utalt a viczinális törvényjavaslat okvetetlen szükséges voltára, de háromévi minisztersége alatt nem volt módjában ezt benyujtani. Most ismét egy uj miniszterrel állunk szemben, a ki a viczinális törvényjavaslat benyujtását szintén kilátásba helyezi. De mi ezen, már évek óta huzódó kérdéssel szemben bizalmatlansággal fogadunk ilyen kijelentéseket. De mert az ország iparára és kereskedelmére nézve óriási jelentőségü, hogy a vasuti hálózat mentől jobban tökéletesedjék és mentül jobban szaporodjék, miután ez a vérkeringése a kereskedelemnek, iparnak és földmivelésnek, én a következő határozati javaslatot vagyok bátor benyujtani *(olvassa)*: »Utasittatik a m. kir. kereskedelemügyi miniszter ur, hogy a viczinális vasutakról szóló uj törvényjavaslatot még ez év folyamán — a kalendáriumi évet értem — nyujtsa be.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom.

Illyés Bálint jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon rövid ideig szándékozom a t. ház szives figyelmét igénybe venni, de ez az első alkalom, a midőn az igen t. szakminiszter ur viczinális vasuti törvényjavaslatokkal lépett a t. ház elé és igy kötelességemnek tartom arra vonatkozólag egynémely megjegyzést tenni. *(Halljuk!)*

A most tárgyalás alatt lévő hódmezővásárhely-makó-nagyszentmiklósi vonalra vonatkozólag valami különös megjegyezni valóm nincs, a mennyiben látom, hogy ezen vasut szükségességét és létjogosultságát nem annyira azon községek érintésében, mint inkább a végpontok összekötésében találja, és ez indokolja létesitését. De ezen alkalommal ki akarok térni a viczinális vasuti törvény revíziójára. Mióta csak mi e padokon helyet foglalunk, mindenkor sürgettük a revíziót és erősen megbiráltuk a most létező viczinális vasuti törvényt és annak applikáczióját és mikénti keresztülvitelét, mely az e téreni szédelgéseknek utját állni nem tudta. De nemcsak mi, hanem Hegedüs Sándor volt kereskedelemügyi miniszter ur is székfoglalójában ugyanolyan kemény szavakkal majdnem szóról-szóra ugyanugy, mint mi, mondott birálatot a multban elkövetett hibák és visszaélések felett, melyek a viczinális vasuti épitkezések körül elkövettettek és egyuttal kijelentette, hogy ő is elérkezettnek látja az időt, hogy a viczinális vasuti törvény sürgősen revizió alá vétessék. Nagyon jól emlékszem rá, midőn először tárgyalt velünk a közlekedési bizottságban, mikor ott egypár viczinális vasuti törvényt tárgyalás alá vettünk, akkor már kijelentette, hogy ő ezeket a javaslatokat örökségbe vette át és beterjeszti azokat, azonban azon lesz, hogy még azon év őszén a viczinális vasutakról szóló törvény revizió-javaslata a ház elé terjesztessék és hogy igy a jövő épitkezések mind az uj törvény szerint történjenek, sőt, hogy a már akkor folyamatban lévő épitési engedélyeknél is azon irányelvek érvényesüljenek, a melyek a törvényjavaslatban tervbe vannak véve. Több mint három év telt el azóta és a viczinális törvényjavaslat még mindig nem látott napvilágot és igy azt hiszem, hogy indokoltnak látja a t. ház, hogy ezen padokról is kifejezésre juttassuk ezen törvényjavaslat fontosságát és sürgös voltát és azon kivánságot, hogy a jelenlegi t. miniszter ur, a ki csak most foglalta el a kereskedelemügyi tárczát, minden igyekvését oda forditsa, hogy ezen törvény revíziója mielőbb beterjesztessék, mert annak késleltetése a közlekedési politikának helyes mederbe való terelését és tovább fejlesztését csak gátolja. Sem én, sem az a párt, melyhez tartozom, nem óhajtja, hogy ez irányban stagnálás álljon elő, hanem azt óhajtja, hogy minden tekintetben a közlekedési politika helyes mérlegelésével történjék a jövőben minden vasuti épitkezés, a melytől távol kell tartani minden egyéni és szükkörü egyéb parcziális érdekeket, hogy minden tekintetben a közlekedési és közgazdasági érdekek dominájanak. *(Helyeslés.)* Ez vezérelt bennünket is és ezért látjuk szükségét annak, hogy ismételve hangsulyozzuk és kérjük a t. szakminiszter urat, hogy ezen régen megigért törvényjavaslatot lehetőleg rövid idő alatt terjeszsze be. Jól tudom, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter ur terminust nem adhat, de kérjük, hogy ezen, közlekedési politikánk továbbfejlesztésére oly nagyfontosságu és nélkülözhetetlen törvényjavaslatot mielőbb terjeszsze a ház elé. Ezt óhajtottam ezen kérdésnél melegen hangoztatni. *(Helyeslés balfelől.)*

Illyés Bálint jegyző: Endrey Gyula!

Endrey Gyula: T. ház! Csak igen röviden akarok a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslathoz hozzászólani és leginkább azért, mert ez a törvényjavaslat egy oly vidéken épitendő vasutra terjesztetik be, a melynek egyik képviselője vagyok. Mindjárt azt igyekszem kijelenteni, t. ház, hogy ebben a törvényjavaslatban semmiféle különös kedvezmény arra az érdekelt vidékre nézve nem foglaltatik. Nem foglaltatik pedig azért, mert, a mint ennek a vasutnak kiépitését az érdekelt Csongrád és Csanád vármegyék és Hódmezővásárhely városa kontemplálták, ők maguk képesek lettek volna a vasutat a helyi érdekü vasutakról szóló törvényben minden viczinális vasut részére biztositott kedvezmények mellett ugy kiépiteni, hogy e vasutnál elsőbbségi kötvények ki nem adattak volna. Ez az érdekeltség 1897 végén már oly viszonyok közt volt, hogy a mennyiben a kormány részéről némi jóakarat mutatkozott volna, már 5 évvel ezelőtt is kiépithette volna a Hódmezővásárhely és Makó közötti vonalat. Az történt azonban, hogy midőn az érdekeltség a

legnagyobb áldozatkészség megfeszitésével a kormányhoz folyamodott az iránt, hogy a vasut kiépitésére engedélyt adjon, a kormány állami érdekeket vetett a vasut létesitése ellen, és az érdekeltségre szinte ráoktrojálta, hogy ne csak a hódmezővásárhely—makói vonalrészt épitse, hanem épitsen Makótól Nagyszentmiklósig. Azt is kötelességemnek tartom az érdekelt vidék eljárásának korrektségére nézve felhozni, hogy midőn felsőbb helyről oly hangok hallatszottak, hogy magának Makónak és Hódmezővásárhely érdekeltségének hozzájárulása mellett, a mely oly tekintélyes összeget képezett, elsőbbségek kibocsátásával a vasut egészen Nagyszentmiklósig kiépitendő, az az érdekeltség szilárdan megállott azon az alapon, hogy egy krajczárt sem áldoz e vasutra, mihelyt elsőbbségnek kibocsáttatnak.

Sajnos, a viczinális tapasztalások a mi környékünkön is nagyon eklatánsan nyilatkoztak. Ott van a szomszéd Békés megye, a mely a sárréti és ugynevezett békés-csanádi vasutak törzsrészvényeire — a községi hozzájárulást nem számitva — 1,600.000 K.-nát áldozott, és ezzel ugyancsak megjárta. Azt is elkövette, hogy az 1,600.000 korona értékü törzsrészvénynek két vasszekrényt vett, hogy a papirok biztos helyen legyenek, pedig a törzsrészvényeket nem is kellett oly biztos oltalomba helyezni, mert egy batkát sem érnek.

A mi érdekeltségünk nem akart oly vasut épitésébe belemenni, a hol az érdekelt vidék is csak hiábavaló áldozatokat hoz, ellenben olyanok, a kiknek semmi érdeküк sincs a vasut kiépitésében, azok harácsolják össze ott a százezreket.

Azért, t. ház, mikor sok évi küzdelmek után a kormány végre belátta, hogy e vasut soha máskép ki nem épül, csak ha az állam teljesiti kötelességét, végre most jelen alakjában üdvözölhetjük a törvényjavaslatot talán mint egy jobb viczinális korszak első fecskéjét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a javaslat teljesen reális, nemcsak ama vidék érdekének, de az állam érdekeinek is mindenkép megfelel, ezt a javaslatot bátran ajánlhatja a kormány a t. háznak elfogadásra.

Egyet tartozom még megjegyezni ennek a javaslatnak megalkotására nézve, és ez az, hogy a javaslat előkészitésének tekintetében a volt kereskedelemügyi minisztert, Hegedüs Sándort illeti az elismerés, a mit magam részéről itt a ház szine előtt készséggel meg is adok neki. Hosszu tárgyalások után ő jött ebben a tekintetben az érdekelt vidékkel megállapodásra; megilleti őt ezért az elismerés és magam részéről örömmel hozzájárulok ehhez a javaslathoz. Csak azt fejezem még ki, hogy mindenben elfogadom a Pichler Győző és Major Ferencz t. képviselőtársaim által a viczinális vasutakra vonatkozólag általánosságban előadottakat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs följegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy két dologra nézve röviden nyilatkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Magára a törvényjavaslatra nézve nincs nézeteltérés a ház különböző szónokai közt két dologról azonban, a mi egyenesen hozzám van intézve, kötelességem röviden nyilatkozni.

Hogy sorrendben menjünk, először is a bajai hidra vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem, hogy engemet azon vidékhez, Tolna vármegyéhez igen meleg kegyelet füz. Hiszen már 25 évvel ezelőtt, midőn először választattam meg, tolnamegyei képviselő voltam, a mi elég ok arra, hogy az odavaló érdekek iránt különösen meleg érdeklődést tanusitsak. De különben is teljesen félreértettek, ha szavaimból azt magyarázzák, hogy én nem kivánom annak a hidnak a létesitését. Ellenkezőleg, midőn ugy állitom fel a kérdést, hogy ne vegyük körül azt a hidat egy nagy, országos érdekkel, abban a hitben vagyok, hogy igy hamarább jutunk hozzá. Mert, ha nagy országos érdekkel veszszük körül, először óriási lesz a költség, mert akkor ez azt teszi, hogy a körülötte levő viczinális vasutakat mind elsőrangu vasutakká kell tennünk; azt teszi, hogy az eddigi forgalmi politikával ellentétbe kell jönnünk; hogy abból versenyvonal lesz, szemben a meglevőkkel; egy szóval: hamarább megkapjuk, ha nem adunk neki ilyen országos hátteret. Hogy maga ez az irány rokonszenves előttem, azt már mult alkalommal bátor voltam megjegyezni.

A második, a mire nézve bátor vagyok felszólalni, Pichler képviselőtársunk határozati javaslata az iránt, hogy a miniszter kötelezteссék záros határidő alatt a viczinális vasutakra vonatkozólag uj törvényjavaslat előterjesztésére. Én teljesen át vagyok hatva ezen ügy fontosságától, de határidőt erre vonatkozólag a legjobb akarattal sem vagyok képes elfogadni. A kérdés évek óta huzódik. Nagy örömmel hallottam az elismerést, melylyel az imént is egyik előmnek méltóztatott adózni, de épen az, hogy ez a kérdés eddig nincs megoldva, nem annak a jele, hogy elődeim nem akartak, vagy nem tudtak vele foglalkozni, hanem, hogy ennek annyi ágaboga, annyi nehézsége van, hogy ezt rövid időhöz kötni egyáltalában nem lehet, és nem fognám fel a kellő komolysággal feladatomat, ha itt részemről időhöz kötött igéretet tennék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassék kegyesen tudomásul venni, hogy ez szerintem is egyike az első kérdéseknek, melyekkel a ház elé kell lépnem, és méltóztassék hozzájárulni, hogy eme határozati javaslat, melyet Pichler Győző képviselőtársam nyujtott be, mellőztessék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A vita be lévén fejezve, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslatot

a ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Szavaznunk kell azon határozati javaslat felett, melyet Pichler Győző nyujtott be. Kérem azokat, a kik Pichler Győző határozati javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A képviselőház a határozati javaslatot elveti.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, 1—4. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ennélfogva a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, harmadszori olvasása a holnapi ülés első tárgyául tüzetik ki.

Következik a budapest—esztergom—füzitői h. é. vasuttársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a h. é. vasuton szükséges beruházások fedezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 151, 162) tárgyalása.

Dobieczky Sándor, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! A budapest—esztergomi, valamint az esztergom — füzitői helyi érdekü vasutak egyesültek. Ezuttal a kereskedelemügyi miniszter ur azt kéri, hogy az engedélyokiratokat is egyesithesse, azok igy beczikkelyeztessenek. Az előterjesztett okirat határozmányai lényegükben azonosak az egyes okiratok határozmányaival; ezuttal csak az történt, hogy mathematikai számitások alapján ugy az engedélyidőtartam, valamint az adókedvezmény határideje ujból megállapittatott. Ennek következtében lényegileg ebben az előterjesztésben semmi megtámadható nincsen.

Van azonban az előterjesztésnek egy másik pontja, s ez a beruházások kérdése. Azáltal, hogy ezek a h. é. vasutak egyesitve lettek, egységes vonal alakul meg Budapest- és Füzitő közt, s ez szükségessé tette azt, hogy a forgalom az éjjeli órákra is kiterjesztessék. Minthogy pedig a h. é. vasutak csak nappali forgalomra vannak berendezve, az éjjeli forgalom berendezése különböző állomások nagyobbitását, s egyéb létesitéseket tette szükségessé. Ennek következtében szükséges a pilisi, vörösvári és még néhány állomás megfelelő kibővitése. Ez egészben véve 465.000 korona beruházást igényel.

Egyéb apróbb beruházásokkal együtt az összes beruházások értéke 900.000 koronára van téve, minthogy azonban szükséges, hogy a tartalékalap is megnöveltessék, ez összesen 113.000 koronában állapittatott meg. Miután pedig az elsőbbségek jelenleg $4—4^1/_2\%$ ot kamatoznak, a miniszterium 80% árfolyam mellett engedi meg ezen prioritások kibocsátását. E szerint a vasutnak tőkéje 21,313.600 koronáról 22,438.600 koronára felemeltetik.

Tekintettel arra, hogy e vasutak egyesitésével a gazdaságos kezelés lett előmozditva, továbbá a közforgalom szempontjából is kivánatos az egyesités, tisztelettel javaslom, hogy a közlekedési, valamint a pénzügyi bizottság nevében méltóztassék a t. ház az egységes engedélyokirat beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadni. *(Helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslathoz annyiban kivánok röviden hozzászólani, a mennyiben Esztergom városának és környékének érdekeit érinti, a melynek magam is lakója vagyok. Esztergom anyagi erejét messze túlhaladó áldozattal járult hozzá egykor ennek a vasutnak létesitéséhez azon reményben, hogy ez a vasut hathatósan fogja érdekeit előmozditani. A több mint száz $\%$-os pótadóval küzdő város 60.000 koronát fektetett be törzsrészvényekbe. A megye 200.000 koronát forditott törzsrészvényekre, ugyanezt tették a községek is, ugy, hogy egyik-másik község, mint pl. Tokod, majdnem a tönk szélére jutott, mert fizetésképtelenné vált, a mennyiben 60.000 korona értékü részvényt vásárolt meg.

Esztergom városa maga egy nagy vidék központja, szép történeti multtal biró város, előkelő egyházi és világi hatóságok székhelye és mint ilyen megérdemelné, hogy több gondot forditsanak rá, és ha ilyen vasutról van szó, legalább menetrendjét ugy állapitsák meg, hogy a vasuti hálózat a városnak érdekeit hathatósan képes legyen előmozditani. Többször hangsulyozták magában a házban és azon kivül is, hogy kiváló gondot kellene forditani a vidéki városok fejlesztésére is, mert azok szintén góczpontjai az illető vidék müveltségének, a honnan sokkal nagyobb és erősebb hatást képes gyakorolni a nemzeti kultura, mint magából a fővárosból, a mely ugy nézeteit, erkölcseit és kulturáját tekintve, sokban elüt a vidék felfogásától. Több mint 30 esztendő óta kiváló sulyt fektettünk a főváros fejlesztésére, a mi, nem mondom, hogy rosszul történik, de ne felejtsük el másik kötelességünket, hogy t. i. forditsunk gondot a vidéki városokra is. Esztergom városától elvették a törvényszékét, semmiféle utánjárás mellett sem adtak neki pénzügyigazgatóságot, most ketté akarják osztani a telekkönyvet, sőt a közjegyzőséget is, s mindezekért a város semmiféle kárpótlást nem nyer. Sőt legujabban oly intézkedést tettek a Duna másik oldalán menő budapest—marcheggi vonalon, hogy a két bécsi gyorsvonattól is megfosztották ezt a meglehetős nagy vidéki várost, ugy, hogy pl. ha valaki Esztergomból akar menni Pozsonyba, csak költség és időpazarlással, átszállással mehet, ha pedig valaki Pozsonyból akar jönni Esztergomba, szintén át kell szállnia és ujra költségeskednie. Mi ennek az oka?

Mikor Bécs és Budapest között az u. n. luxus- és expressz-vonatok járnak, akkor, senki sem képes megmagyarázni magának ezeket a

dolgokat mással, hacsak nem azzal, hogy Budapest és Bécs közt még gyorsabb és rövidebb legyen az összeköttetés, hogy kormányférfiaink, midőn a kiegyezési tárgyalásokra felutaznak Bécsbe, sietős lévén a dolguk, valamiképen le ne késsenek az ottani kormány által kitüzött határidőről.

Hogy a budapest-esztergom-füzitői vonalon Esztergom városa maga mily szerepet játszik, kitünik a legujabban rendelkezésünkre álló statisztikai adatokból is, a melyek szerint 1900-ban Esztergomban 110.703 utas szállott fel a vasutra, a kikről bátran lehet állitani, hogy ezek legnagyobb része esztergomi ember volt és ezalatt a másik oldalán, a Duna balpartján fekvő párkány-nánai állomáson 138.318 utas szállott fel, a kiknek jó nagy része bizonyosan szintén Esztergom és vidékéről való. Már most — és itt a t. ház engedelmével egy kicsit kitérek, ha nem is függ szorosan össze tárgyammal — Érsekujvárott ugyanabban az esztendőben 106.401 utas szállott fel, és mégis nem Párkány-Nánán, hanem Érsekujvárott állitják meg azt a két gyorsvonatot, a mely eddig Esztergomban is megállott! Abból senkinek semmiféle kára és hátránya nem volt, Esztergom városának pedig annyiban szolgált előnyére, hogy ha itt-ott valami külföldi, német, vagy angol turista ide tévedt az országba és meg akarta nézni Esztergom nevezetességeit, ezeket a gyorsvonatokat arra használta fel, hogy ott kiszállott, megnézte a várost és esetleg egy kis pénzt is költött a városban.

De visszatérve, t. ház, a budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasut engedélyezési okmányára, sajnálattal kell mindenekelőtt konstatálnom, hogy a t. kormánynak nem volt gondja arra, hogy kötelezte volna az esztergom—dorogi vasuttársaságot, vagy most az egyesités után az uj társaságot, hogy az Esztergom és Dorog közti szárnyvonalat elsőrangu vonalra épitse át, mert most az a kellemetlenség van, hogy egy kis gőzmozdonynyal indul el a vasut, Dorogon mindig egy nagyobb mozdonyt cserélnek és csak hosszu várakozás után lehet Budapestre érkezni. Ez a berendezés és a czélba vett további berendezések azt mutatják, hogy ennek a vasutnak voltaképeni központja nem is Esztergom városa, hanem Dorog, mert ez a vasut-társaság most is tőkéjének kiegészitéséhez 900.000 koronát akar szerezni, ismét elsőbbségi részvények kibocsátása utján, és ennek az összegnek jókora részét be akarja fektetni uj épitkezésekbe. És mig ebből az összegből Esztergom városára 40.500 korona jut, Dorog városa 81.500 koronát fog kapni. Tovább megyek. A Dorog és Budapest közti vonalat, — azt mondja az indokolás, — be akarják rendezni éjjeli szolgálatra is, a mi természetesen ismét ártalmára lesz Esztergom városának és fejleszteni fogja a vonalat Esztergom kárára. Azonkivül ez a vasut oly vonatokat is járat, a mi semmivel sincs indokolva, a melyek csak Budapest és Dorog, illetve Dorog és Budapest közt közlekednek és Esztergomot teljesen kihagyják a forgalomból.

Mindez, t. ház, azon nagy áldozatok mellett, a melyeket Esztergom városa erre a vasutra hozott és azon remények mellett, a melyeket ezen vasuthoz kötött, nagyon megszomoritó Esztergom városára nézve.

Mindezek után, t. ház, ezt a javaslatot voltaképen nem kellene elfogadnom; ez azonban a dolgon amugy sem segitene, mert hiszen nem uj vasutak épitéséről van szó, hanem arról, hogy ezek az apró vasutak egyesittessenek. És miután ezen egyesités következtében meg lehet az uj vonalon állapitani az egységes dijszabást, miután továbbá remélni lehet, hogy az egységes központi igazgatás költségei, lévén a jövőre csak egy igazgatóság, olcsóbbak lesznek, mint eddig voltak és talán mégis lehet valamiképen reménnyük azoknak, a kik törzsrészvényeket vásároltak, hogy talán mégis fog a vasut valamiképen jövedelmezni, ezen indokokból a javaslatot elfogadom.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Minthogy a képviselő ur magát a javaslatot, illetőleg a két vasut fuzionálását és egyesitését el méltóztatott fogadni, tulajdonképen magához a tárgyhoz nem volna szavam, hogyha a menetrendre nézve nem méltóztatott volna egyes észrevételeket tenni, a melyek közül, ugy látom, hogy különösen a nánai változásra méltóztatik sulyt fektetni. Én nem vagyok most abban a helyzetben, hogy e felől egészen alaposan nyilatkozhatnám, de biztositathatom a t. képviselő urat, hogy meg fogom a dolgot vizsgálni és a mennyire lehetséges lesz, talán ezen a dolgon segiteni is fogok.

Csernoch János: Eddig is meg volt, ezentúl is lehet!

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Pozitiv igéretet azonban természetesen most nem tehetek, de a kérdést mindenesetre figyelemmel fogom kisérni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, hogy a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a képviselőház elfogadja. Következik a javaslat részletes tárgyalása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, 1—2. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: A törvényjavaslat ehhez képest részleteiben is letárgyaltatván, a holnapi ülés napirendjén fog harmadszori olvasásra kerülni.

Következik a napirend szerint a közigazgatási bizottság jelentése a belügyminiszterium vezetésével megbizott miniszterelnök urnak »Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásár-

hely sz. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitése iránt« a képviselőháznak tett jelentése (Irom. 107, 163) tárgyában.

Kristóffy József, a közigazgatási bizottság előadója: T. képviselőház! A Maros-Torda vármegye területén fekvő Hidvég és Remeteszeg kisközségek Maros-Vásárhely törvényhatósági joggal felruházott várossal teljesen összeépülve lévén, ezen két község az iránt folyamodott a belügyminiszter urhoz, hogy Maros-Torda vármegyéből kikebeleztetvén, a két község Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe kebeleztessék át. Miután pedig ezen átkebelezéshez már ugy Maros-Torda vármegye közönsége, mint Maros-Vásárhely szab. kir. város közönsége is hozzájárult, miután továbbá az átcsatolás ugy közigazgatási, mint közrendészeti szempontból indokolva van, végül pedig, miután az eddigi körjegyzőség, a melybe a két község tartozott, az átcsatolás folytán veszélyeztetve nincsen fönnállásában: a belügyminiszter ur az 1886: XXVI. t.-cz. 162. és 163. §-aiban gyökerező jogánál fogva az átcsatolást elrendelte és most ezt a képviselőháznak bejelenti a végből, hogy azt tudomásul venni méltóztassék. A közigazgatási bizottság, tárgyalván a belügyminiszterium vezetésével megbizott miniszterelnök ur ebbeli jelentését, azt szintén tudomásulvételre ajánlja. Kérem, méltóztassék ilyen értelemben a közigazgatási bizottság jelentéséhez hozzájárulni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a közigazgatási bizottság jelentését tudomásul veszi.

T. ház! Most már, az idő előrehaladása miatt, azt hiszem, áttérhetünk az interpellációkra. Mielőtt ezt tennők, állapitsuk meg talán a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjét. Javaslom a t. háznak, hogy a holnapi ülés napirendjére tüzze ki első sorban a ma megszavazott két törvényjavaslat harmadszori olvasását, azután a ma elmaradt törvényjavaslatokat, végül pedig a Bega-csatornának a Temes-Begavölgyi vizszabályozó-társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását. *(Helyeslés.)* Ha ezt a javaslatot a t. képviselőház elfogadja, akkor ezt határozatilag kimondom és most áttérünk az interpellációkra és pedig első sorban Kossuth Ferencz interpellációjára a miniszterelnökhöz, a mely igy szól *(olvassa)*:

»A legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903-ik év végén lejárnak, és e szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve; s az 1899: XXX. és az 1878: XX. t.-cz.-ek szerint Ausztria hat hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik.

Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország e jogát Ausztriával szemben? és Ausztria tudomásul vette-e ennek megtörténtét? Vagy ha nem, szándékozik-e junius 30-ig eleget tenni a törvény rendelkezésének?«

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Interpellációmat röviden fogom előadni, mert jól tudom azt, hogy kényes kérdésről van szó; sőt a magam részéről szerencsétlen helyzetnek találom azt, hogy az ország törvény által van kötelezve arra, hogy hat hónappal előbb fecsegje ki azt, hogy mit szándékozik csinálni, mint a hogy a kereskedelmi szerződésekben a nyilatkozásra az időpont ki van jelölve. De, t. ház, az ország helyzete olyan, az a szerencsétlen viszony, a melyben Ausztriával vagyunk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* olyan, hogy ennek a helyzetnek, s ennek a viszonynak a következése az, hogy ebben a kérdésben is ugy kell cselekednünk, a miként a mi érdekeinknek megfelelőleg szabad akarattal nem cselekednénk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A jelen kérdésben kénytelenek vagyunk, akármilyen vigyázattal és körültekintéssel fog is a miniszterelnök ur válaszolni, a mi álláspontunkat előre is jelezni a velünk szerződött külállamokkal szemben, a midőn ők még nem kötelesek az ő álláspontjukat velünk megismertetni, ez pedig természetesen hátrány reánk, és előny ő rájuk nézve.

Ezt előrebocsátva, megállapitom, hogy az 1899-ik évi XXX. t.-cz. 4. §-a azt mondja *(olvassa)*: »Mindkét államnak jogában áll a lejárattal biró kereskedelmi szerződések felbontását azon módon követelni, a mint ezt az 1878. évi t.-cz. 3. §-a rendeli.« Az 1878. évi XX. t.-cz. 3. §-a pedig azt mondja, hogy, »ha ily szerződés lejártával az egyik fél az abban kikötött felmondási jogot igénybe vétetni akarja, e szándékáról a másik fél legkésőbb hat hónappal a felmondási határidő előtt értesitendő.« Tudnivaló dolog, t. ház, hogy a legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903. év végén járnak le, és hogy ezen szerződések legtöbbikében az van kikötve, hogy ha ezeket nem akarjuk ugy, a hogy vannak, fentartani, egy évvel lejáratuk előtt fel kell mondanunk. Ebből az következik, hogy az 1878. évi XX. t.-cz. 3. §-a szerint az ország junius 30-a előtt köteles Ausztriával tudatni azt, hogy élni szándékozik felmondási jogával.

Ismétlem, hogy természetesnek találom azt, hogy az igen t. miniszterelnök ur bizonyos tartózkodással fog válaszolni kérdésemre, de másrészt a t. ház be fogja látni, hogy szoros kötelessége a képviselőháznak ellenőrizni azt, hogy ilyen életbevágó kérdésben a kormány nem mulasztotta-e el fentartani az ország minden jogát, mert köztudomásu dolog az, hogy az országnak végtelenül fontos érdeke, hogy bizonyos kereskedelmi szerződések ugy, a hogy most vannak, ne tartassanak fenn. *(Helyeslés balfelől.)* Azért minden további indokolás nélkül bátor vagyok

interpellácziómat a miniszterelnök urhoz a következőkben előadni *(olvassa)*:

Interpellácziő a miniszterelnök urhoz:

A legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903-ik év végén lejárnak, és e szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve; s az 1899 : XXX. és az 1878 : XX. t.-cz.-ek szerint Ausztria hat hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik.

Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország e jogát Ausztriával szemben? És Ausztria tudomásul vette-e ennek megtörténtét? Vagy ha nem, szándékozik-e junius 30-ig eleget tenni a törvény rendelkezésének?«

Még csak azt adom hozzá, t. ház, hogy részemről meg leszek elégedve, ha a t. miniszterelnök ur egyszerüen kijelenti, hogy a törvény rendelkezéseinek eleget tett. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur fog válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kossuth Ferencz t. képviselőtársam maga is kijelentette — és ezt én méltánylással fogadom — hogy a kérdés kényes természeténél és fontosságánál fogva elismeri azt, hogy bizonyos tartózkodással és óvakodással vagyok kénytelen élni. És ez igy is áll; mert külföldi szerződések kérdéséről, fennálló szerződések esetleges felmondásáról, megujitásáról, uj szerződések létesitéséről van szó és igy minden időelőtti nyilatkozat ilyen, a külállamokkal vonatkozásban álló kérdésekről az ország érdekeire nézve káros lehet. Hiszen a jogok gyakorlatának a mikéntje, a jogok gyakorlatának a módozata és ideje nagyon befolyásolja azon jogoknak értékét és döntő befolyással bir arra, hogy bizonyos jogok gyakorlása módozatának és idejének megállapitása azon jogoknak használt-e és mennyiben használt, vagy ártott-e? És igy én, gondolom, a t. képviselő ur kérdése lényegének és igazi tartalmának megvilágitásával és talán az ő megnyugtatására is, — habár óvatosan, — de nem habozom azonnal válaszolni a kérdésre. *(Halljuk! Halljuk!)*

A külfölddel fennálló nemzetközi szerződéseinknek és azok megszünésének, vagy megujulásának kérdése nagyon komplikált kérdés. Direktivát az e kérdésben való eligazodásra egyfelől a törvény, másfelől az ország jól felfogott érdeke ad. A magyar kormány mind a kettőt szándékozik mérlegelni és megfontolni akkor, a mikor ezen kérdésnek mikénti kezelésére magát elhatározza. A külfölddel fennálló kereskedelmi szerződések a lejárat szempontjából kétféle természetüek. Vannak olyanok, a melyeknek lejárati ideje előre meg van határozva és ezeknek legnagyobb része 1903. évi deczember hó 31-én esedékes. Ilyen a német, az olasz szerződés, ilyen a Szerbiával való szerződés, ilyen az Oroszországgal fennálló szerződés, ilyen a franczia is, és még egy-kettő. Csak a legfontosabbakat hoztam fel. Azonkivül van a szerződéseknek egy másik kategóriája. Vannak szerződések, a melyeknek lejárati ideje nincs a szerződésekben kikötve, hanem azok mindenkor felmondhatók kölcsönösen. Most már azokban a szerződésekben, a melyeknek lejárati ideje 1903. deczember 31-én van megállapitva, az áll, hogy, ha azok fel nem mondatnak kölcsönösen 1903. deczember 31-én, akkor azok hallgatólag egy évre, de csak egy évre, tovább tartanak. Az 1899: XXX. t.-czikk a maga vezéreszméjeként azt tartván szem előtt, hogy a külfölddel fennálló szerződéseknek esedéke és határideje összeessék a köztünk és Ausztria között fenforgó gazdasági viszony szabályozásával: ezen szerződéseknek idejére, arra, hogy milyen hosszu időre köthetők azok, határozott megállapitásokat hozott létre, a melyek ezt a czélt biztositják. Azonkivül a lejárattal biró szerződésekre meg lévén állapitva a felmondás gyakorlásának módozata az 1878: XVI. t.-czikkben, a lejáratnélküliekre is azt a módozatot állapitotta meg, a mely a lejárattal birókra van megállapitva, hogy t. i. nemcsak mindkét államnak, hanem egyik-egyik államnak saját elhatározása alapján is felmondhatók. Igy áll a kérdés. Most már a mi külföldi szerződéseink is — a vámszövetség 1898-ban mint ilyen megszünvén és mi átmenvén a vámszövetségi állapotok fentartására Ausztriával a reciprocitás alapján — addig tartanak és nem is lehet őket meghosszabbitani, a mig ezen reciprocitás alapján nyugvó közösség, illetve az állapotoknak közössége törvényben meg van állapitva. Ebből is méltóztatnak látni, — és a törvény egyéb stipuláczióiból is — hogy az Ausztriával való egyezkedés kérdése a külföldi szerződések kérdésével szoros összefüggésben van. Ma még azok a tárgyalások, a melyek a gazdasági kérdések tisztázását czélozzák köztünk és Ausztria között, befejezést nem nyertek, és a mint a dolgok állanak, alig is hiszem, hogy azok a legközelebbi hetekben befejezést nyernének.

Jogosultnak tartom tehát a képviselő ur kérdését, miután az 1878 : XVI. törvényczikk értelmében, a mely törvényczikknek módja fenn van tartva az 1899 : XXX. törvényczikkben is a lejáratnélküli szerződésekre is, a mint jól mondotta a t. képviselő ur: mondom, annak a törvénynek értelmében és a fennálló jogállapot szerint egyik vagy másik államnak joga van nyilatkozni, hogy a szerződéseket fel kivánja-e mondani, vagy sem. Itt csak a külföldről van szó. A külföldön, és köztünk, itthon is általában (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) az a felfogás mérvadó és az a törekvés áll fenn, — mert hiszen a mindenütt folyó előkészületek arra vallanak — hogy uj szerződéseknek létesitését, a létezőknek másokkal

való kicserélését kivánják a külállamok, kivánjuk mi is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én csak nemrég voltam bátor kijelenteni, — örülök a t. képviselő ur helyeslésének — *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* épen egyik fontos szerződési viszonyunkra nézve, az Olaszországgal való szerződési viszonyunkra nézve, hogy különösen egy részének: annak a bizonyos borvám-klauzulának egy uj szerződésbe való változatlan átvételét, és uj szerződéseknek ezen az alapon való megkötését nem tartom lehetségesnek és az ország érdekében levőnek. Igy tehát az az óhajtás és az a törekvés megvan. De, hogy mikor és milyen határidőben szünjenek meg a mai szerződések; mikor váltsák fel azokat mások és igy a felmondási jog mikor gyakoroltassék de part et d'autre: a külföld részéről is, a mi részünkről is, azt, hogy 1903. deczember 31-én mi történjék a külfölddel szemben, ezt, bocsánatot kérek, időelőtti volna ma vitatni és a t. képviselőház természetesnek fogja találni, hogy ennek a kérdésnek a feszegetésébe nem mehetek bele; nem is akarok belemenni, mert nem volna az ország érdekében erről ma beszélni. *(Derültség és ellenmondás a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.)*

Fáy István: Nem igy van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne volna igy; hiszen Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is azt mondta, hogy igy van; hanem azon t. urak, a kik megbotránkoznak, ugy látszik, őt sem értették meg. Igy van igenis, hogy én annak a vitatásába ma az ország érdekében nem megyek és nem is mehetek bele, hogy mi történjék a német szerződéssel és mi történjék az olasz szerződéssel. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Arról van szó. Sajnálom, de ha ez nem tetszik, akkor a t. képviselő ur nem érti, mert nem várja be, a mit mondok, majd csak azután tessék megbotránkozásának kifejezést adni, ha bevárta és megértette! Azt mondom, hogy nem volna helyes a külföldre való vonatkozásunk kérdésében, a mikor a felmondási jog csak deczember 31-én telik le, ma prejudikáló álláspontot foglalni el. Nem is ezt kérdezte Kossuth Ferencz t. képviselő ur, hanem azt, — és pedig helyesen, és ő helyesen fogja fel a dolgot, — mi történik azon joggal, a mely az 1899: XXX. törvényczikkben foglaltatik. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A t. képviselő ur tehát, ugy látszik, már előbb elkészült arra, hogy majd helyteleniti, a mit mondok és azért tette a közbeszólást.

Fáy István: Nem szoktam azt előre elhatározni! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor ne méltóztassék, mielőtt konkluziómat befejeztem, közbeszólásával kritikát mondani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kubik Béla: A miniszterelnök urtól tanulta! *(Derültség. Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Fáy István: Ne tessék nekem prelekcziót tartani!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem prelekczió, de nekem jogom van kérdezni, mit értsek a közbeszólás alatt, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hogyne!)* és kellő tisztelettel a közbeszólásra a felvilágositást megadni. És alkudjunk meg, t. képviselő ur, hogyha Kubik Béla t. képviselő ur azt mondja, hogy tőlem tanulta azt a képviselő ur, hát a mennyit én teszek e tekintetben, azt én bátran megengedem, hogy közbeszólás formájában mások is tegyék és akkor nagyon szépen ki fogunk jönni egymással. Én azzal csak azt akartam mondani, hogy ne méltóztassék preokkupálólag itélni.

Azonban nyilatkoznom kell arra, a mit Kossuth Ferencz képviselő ur kérdez, és én igenis kijelentem, hogy ezen kérdés tisztázásában, a melyet az 1899: XXX. t.-cz. előir, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és az ezen alapon teendő és az osztrák kormánynyal kicserélendő kijelentésekben igenis az ország szabad elhatározását minden tekintetben fenn fogjuk tartani és azt semmi sem fogja sérteni.

Ez az, a mit én a dolog érdemére nézve, és, gondolom, megnyugtatásra kijelenteni szerencsés vagyok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Fáy István: Most sem mondott semmit!

Széll Kálmán miniszterelnök: De mondott! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Interpelláczióm megokolásában már kifejtettem, hogy nézetem szerint is szerencsétlenség az, hogy Magyarország törvény által van kötelezve arra, hogy hat hónappal előbb fecsegje ki, hogy mit szándékozik csinálni, mint a kereskedelmi szerződésekben kijelölt nyilatkozási időpont megállapitja, a melyen a külállamoknak is nyilatkozniok kell. Ez mindenesetre káros az országra nézve, mert előnyben van az az állam, a mely hat hónappal előbb már tudja, mit szándékozik csinálni a vele szerződő másik állam, ő pedig nem köteles a maga álláspontja felől nyilatkozni. Én, a ki magamat jó hazafinak tartom, semmi esetre sem iparkodom a t. miniszterelnök urat oda szoritani, hogy ő egy olyan nyilatkozatot tegyen, a mely esetleg az országnak kárára van. *(Általános helyeslés.)* De másrészt arról nem tehetek, hogy Magyarországnak egy olyan törvénye van, mint az 1878: XX., a melynek 3-ik §-a szerintem nagyon helytelenül azt rendeli, hogy hat hónappal azelőtt, mielőtt egy szerződés felmondatnék, e felmondási szándékról Ausztriát értesiteni kell. A törvény e rendelkezése daczára nem azt kérdem az igen t. miniszterelnök urtól, hogy mit szándékozik a kormány a nemzetközi szerződésekkel csinálni hat hónap mulva, mert ha ezt kérdezném, ártanék az ország ügyének, mert

megtudnák a külállamok a magyar állam szándékait, de igenis azt kérdezhetem, s e kérdéssel nemcsak nem ártok, hanem használok a nemzet ügyének, hogy vajjon oly helyzetbe hozta-e az országot a t. miniszterelnök ur, hogy jogával élhessen, ha e joggal élni akar? *(Felkiáltások a jobboldalon: Megmondta!)* Ezt kérdeztem a t. miniszterelnök urtól; abból a tényből, hogy az ország jogával élhet, nem következik szükségszerüleg az, hogy élni is fog ezen jogával, hanem az 1878: XX. t.-czikk szerint azért, hogy élhessen a felmondási joggal, e szándékot be kell jelenteni Ausztriának junius 30-ika előtt, másképen Ausztria meggátolhatja az országot abban, hogy az év végén felmondási jogát gyakorolja. Ez lévén a jogi állapot, a t. miniszterelnök ur az ország ügyének nem árt, ha kinyilatkoztatja, hogy igenis, a bejelentést megtette, vagy meg fogja tenni junius 30-ika előtt és ha elővigyázatból e nyilatkozathoz hozzáteszi, hogy ebből még nem következik szükségszerüleg, hogy minden szerződés tényleg fel lesz mondva, hanem csak egy jogot tart fenn az ország számára, a melyet nem gyakorolhatna, ha a törvényes bejelentést Ausztriának junius 30-ig meg nem tette volna, ha ezt, mondom, hozzáfüzi nyilatkozatához, akkor kikerüli azt, hogy az ország szándékairól a külállamok jóelőre tudomást nyerjenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Méltóztassék kegyesen a kérdést egész tisztán és nyugodtan maguk elé állitani, a mint én állitottam és akkor azt fogják mondani, a mit én mondtam, és remélem, hogy megnyugosznak. Én azt mondtam, hogy olyan nyilatkozatot tenni nem szándékozom és pedig az ország érdekében a külállamokkal fennálló szerződésekre vonatkozólag, a mely ezen kérdésben bennünket egy gyengébb helyzetbe, vagy gyengébb poziczióba hoz. Én olyannak tartom azt is, a melylyel Kossuth Ferencz t. képviselő ur most a kérdést kihegyezte, hogy bejelentettem-e vagy be fogom-e jelenteni az osztrák kormánynak elhatározásomat? Ez a kérdésnek a punctum saliense. És erre azt válaszolhatom, hogy akként járok el, hogy az országnak ez a törvényes joga minden tekintetben épségben maradjon és a mi szabad elhatározásunk a felmondásra nézve a külfölddel szemben 1902. deczember 31-dikén meg legyen. *(Élénk helyeslés.)*

Ez, kérem, mit tesz? Azt teszi, hogy annak a feltételnek teljesülnie kell, különben az ország szabad elhatározása meg nem lenne. Azt gondolom, hogy kimeritőleg és határozottan feleltem a kérdésre, *(Ugy van! jobbfelől.)* minden hátsó gondolat nélkül és teljesen világosan, mert azt mondtam, hogy akként járok el, hogy az ország szabad elhatározása a felmondást illetőleg meg legyen óva és hogy teljességgel meglegyen az erre való szabadsága. *(Általános élénk helyeslés.)*

Kossuth Ferencz: A választ tudomásul veszem. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur a választ tudomásul vevén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Fáy István: T. képviselőház! Személyes megtámadtatás czimén kérek szót, mert a t. miniszterelnök ur Kossuth Ferencz t. képviselőtársam és pártelnökömnek adott válaszában engem megtámadott ok nélkül és quasi, mondhatnám, rendre utasitott.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem, azt nem tettem!

Fáy István: Az a tisztelet, a melylyel a t. miniszterelnök ur igen t. személye iránt viseltetem, meggátol abban, hogy e méltatlan támadást, a melyre okot nem adtam, visszautasitsam, de konstatálni akarom itt, hogy arra a támadásra a t. miniszterelnök urnak oka és ezzel kapcsolatosan joga nem volt.

Én a t. miniszterelnök ur válaszának közepén, vagy tán a két harmadrészén túl, a mikor a választ befejezettnek tekintettem, azt szóltam közbe, hogy »nem mondott semmit«, értve alatta azt, hogy Kossuth Ferencz t. képviselőtársam kérdésére érdemlegesen nem felelt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Addig!

Fáy István: Addig. És most konstatálom, hogy azután sem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobb- és a baloldalon.)* Sőt még most sem! *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások: Kossuth is tudomásul vette!)*

Kimagyarázta magát második válaszában, de tagadom, hogy az elsőben megfelelt volna. Csak ezt akartam mondani, tovább nem bocsátkozom az ügybe. *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nem felelnék a t. képviselő urnak, mert igazán a feleselés szinével birna, — ha nem mondta volna most, hogy válaszomnak az ő közbeszólását követő részében sem mondtam érdemlegest, hanem csak a második felszólalásomban tettem ezt. Ezzel szemben konstatálom, hogy ez nem áll. T. képviselőtársamat ezennel meghivom, hogy nézzük meg együtt a gyorsirói jegyzeteket, nem fogok korrigálni semmit, hogy első válaszom második részében nem mondtam-e szóról-szóra ugyanazt, a mit második felszólalásomban mondtam. *(Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért mondta kétszer?)* Nem jól értettek meg első izben, de határozottan mondom, hogy első válaszomban is azt mondtam, hogy az ország szabad elhatározási jogát fentartom és ugy fogok eljárni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ugyanezekkel a szavakkal éltem. Legyünk tehát igazságosak egymás iránt. Ezt konstatálni kötelességem.

A mi a személyes megjegyzést illeti, köszönöm t. képviselőtársam ama kijelentését, hogy a visszautasitástól tartózkodik. Köszönöm, mert ezzel csak az én intenczióimat honorálja, mert a közbeszólására való kis közbevető replikám csak abból támadt, hogy tudtam, hogy azt felelem és

ugy válaszolok, hogy mindenkinek ebben a házban meg kell értenie és helyeselnie kell, a mit mondok, mert nem válaszolhatok máskép, és hogy a kérdésnek teljességében fogom a választ megadni akként, a mint megadtam: hogy ugyanis csorbitatlanul fentartom az ország szabad elhatározási jogát. Ennek tudatában aztán zokon esett, a mikor előre hallottam azt a kritikát, hogy semmit sem mondott.

Szolgáljon ez t. képviselőtársamnak magyarázatul. Különben szivesen nem tettem volna és szivesen tartózkodom máskor is az apró replikától.

Kérem ezt a választ szivesen tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Következik Barta Ödön interpellációja a kivándorlás meggátlására vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez.

Bakonyi Samu: Kezdődik a kivándorlás!

Barta Ödön: T. képviselőház! Az a kérdés, a melylyel kapcsolatban a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez két kérdést óhajtok intézni, sem nem uj, sem nem ingerlő, mert nincs benne személyi vonatkozásu skandalum, de én mégis kérem a házat, hogy méltóztassék ezen kérdést azzal az érdeklődéssel megajándékozni, melyet egy országos kérdésnek dióhéjban való tárgyalása igényel.

Elszomoritó látvány az, a mely az országban lejátszódik. Az országnak legvagyonosabbnak hitt osztályaiban, a magyar parasztságban tömegek kerekednek fel és kivándorolnak. A dél-magyarországi svábság, melyről azt hittük, hogy tejben és vajban fürdik, és a melyről azt hittük, hogy otthonát világért el nem hagyná, egész karavánokban kerekedik utra. Az én interpellációm megokolása keretében nem szándékozom azt az egész képet megfesteni, melyről már kötetek jelentek meg és a melynek sötét képeitől elrémül minden igaz magyar hazafinak a lelke, de rá kell mutatnom arra, hogy a t. kormány nem viseltetik ezen nagy kérdés iránt azzal a szorgos gondossággal, melyet ily kérdésekkel szemben minden ország kormányától különbség nélkül megkövetel. Nem akarom felölelni ezen interpellációm indokolásának keretében azon intézkedéseket és azon nagy kérdéseket, melyek szükségesek volnának a kivándorlás okainak elenyésztetésére, csak mellesleg érintem meg, hogy egy oly országban, melynek közönsége nagyrészt egész esztendei exisztenciája tekintetében egypár heti keresményére van utalva, a kivándorlást ugyszólván természetes jelenségnek kell tekinteni. És ha szemben állunk itt egy kormánynyal, mely egy kormányzati elv alapján uralkodik, a mely kormányzati elv 34 esztendő alatt abban kulminálódott, hogy ezt az országot egy idegen ország gyarmatává kell tenni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor én nagyjában rámutattam arra a főokra, a mely miatt nálunk a kivándorlást alapjában megszüntetni lehetetlen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindaddig, mig az ország nem fog abba a helyzetbe jutlıatni, hogy egész erejét saját polgárainak ápolására, keresettel való ellátására fordithassa, addig keresetnélküli tömegek mindig lesznek. De mikor a baj okaival nem foglalkozunk is, azt látjuk, hogy már azokon sem segitünk, a kik a baj okai elől elvonulnak, a kik tömegekben felkerekednek, és idegen hajlékot keresnek. Mikor azt látjuk, hogy ezt a tömeget sem látja el a kormány azzal a segitséggel, a melyre igényt tarthatnának, akkor azt hiszem, nemcsak jogot, de kötelességet teljesitek, ha ezen interpelláczió keretében a kormánynak ezen mulasztását szóvá teszem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, elég, ha csak érintem, hogy azok a tünetek, melyek itt látszanak, kint folytatódnak. A Pavlovicsok és ehhez fogható hazafiak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kint idegen hatalmasság pénzével ellátva kész hálóval várják a kivándorlókat és nincs gondozó kéz, mely ezekkel a magyar állam jótékony és meleg érzését éreztetné, nincs ott kint oly közeg, nincs oly intézményünk, melynek tiszta magyarságát a kivándorlók bármely vonatkozásban felismerhetnék. Volt alkalmam a földmivelésügyi tárcza költségvetése tárgyalása alkalmával rámutatni azon veszélyekre, melyek e kivándorlókat már itteni hajlékukban felkeresik és ha itt felkerekedtek, utjukban kikisérik amerikai otthonukba és ott is rajt tartják azt a kezet, mely nem hazájuk felé, hanem hazájuktól el, idegen érzések szférájába tereli őket. A szkizma, az orosz rubel, az orosz fenhatóságnak minden pompájával, az orosz diplomáczia egész sulyával egyrészről és egy másik diplomáczia, melyet nem akarok bizonyos barátságos viszony megbolygatásának veszélye miatt érinteni másrészről, más alakban rajtuk tartják kezüket. A mi u. n. diplomácziánk pedig tudvalévőleg, — ehhez csak igazán nem fér kétség, — minden a világon, csak nem magyar. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Látunk kint százezreket a rég multból; évenkint kivándorol 60, 80, 100 ezer magyar állampolgár, kik uj hazájukban megjelenve csak a keserü emlékeket vitték magukkal az utból, melyen a magyar államot, mint az utolsó határállomáson megvillanó magyar csendőrszuronyt ismerik fel, s ennek emlékét viszik magukkal. Azt hiszem, Magyarországnak nemcsak érdeke, de méltósága is követeli, hogy a magyar állam területéről kivándorló és idegen területre bevonuló magyar állampolgárok utközben is, otthlétük alatt is a magyar állam jótékony segitő kezét érezzék, visszakivánkozzanak abba az államba, melyből csak a szükség vezette ki őket. Nem engedhető meg az, hogy a hamburg—amerikai Lloyd, a Bréma észak-német Lloyd ügynökei üzérkedjenek a magyar vérrel, *(Élénk helyeslés*

a szélsőbaloldalon.) és megvalósitva mutassák be Európának azt az igazságot, melyet egy hires nemzetgazdász ugy fejezett ki, hogy az oly országok, melyek hosszu időn keresztül nyers terményeket szállitanak a külföldre, utoljára emberanyagot is szállitanak, a mint ez nálunk sajnos módon beteljesült. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen idegen társulatok ügynökei gombamódra lepik el az országot, hajójegyek árusitása utján hazájuk elhagyására csábitanak olyanokat, kik hazájukhoz hiven itt maradnának. Ezt a visszaélést momentán megszüntetni nem lehet. De ennek korlátokat szabni, ezen mindenesetre káros és az országra veszedelmes mozgalomnak állami irányban való irányitását kezébe venni a kormánynak elsőrendü elodázhatlan kötelessége. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nap-nap mellett olvassuk, tudjuk, hogy ezen ügynökök által kicsábittatnak olyanok, kik azután, mikor a hajóra kellene szállni, nincsenek abban a helyzetben, hogy beszállhassanak. De ebből nincs baj; az ügynök megkapta provizióját, a hajótársulat megkapta a telek árából vásárolt hajójegy árát, s ha nincs az illetőnek akkora összege, a mennyi kell, hogy megélhetését biztositsa, a hannoverai gazdák, kik élelmes agráriusok, ezt a munkaerőt lefoglalják a maguk számára és kis pénzért saját gazdasági érdekeik előmozditására üdvösen értékesitik azt a munkaerőt, mely tőlünk azért ment ki, mert keresete nem volt. Ezek oly tünetek, melyeknek hatása elől elzárkózni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Addig is, mig a kivándorlás okai megszünnek, mig sikerül kivivni olyan állapotot, mely mellett ebben az országban mindenki megkeresheti becsületes munkával a kenyerét és nem szükséges idegenben keresni a boldogulását, addig a magyar állam oly intézkedéseket tegyen, melyek a kivándorlók tömegében rejlő erőt a maguk javára használják, értem a kivándorlás irányitását. Ha már meg kell lenni a kivándorlásnak, vonuljanak magyar területen, magyar vasuttársaságok, az államvasutak vonalain, a magyar tengerpartra, magyar lobogó alatt, magyar hatóságok támogatása mellett magyar hatóságok karjaiba; azok öleljék ott szivükre őket, mint a hogy az idegenek ölelik a mi honosainkat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak ez az anyagi érdek füződik ehhez, mely ebből önként következik. Nem anyagi érdek az, hogy a vasuti és hajózási társaságoknál előállhasson nagy bevétel, s az utazó közönség élelmezésénél felhasználtassanak a gazdasági termények czikkei, melyek évenkint, mint az eddigi adatokból ismeretes, a kivándorlásnál 8—10 millió márka körül forgolódnak egy évben, — mondom mindezeken a nagy gazdasági anyagi érdekeken kivül, a melyek az országnak gazdasági érdekét hozzáfüzik ehhez az akcióhoz, ott van az a tudat, hogy ebből az akcióból fog kifejlődni a kivándorlónak az az érzése, a mely talán az utolsó, a mely őt a haza határairól elkiséri és esetleg vissza is tereli. A mig ez nem lesz meg, addig le kell mondanunk arról az óhajról, hogy kivándorlóink valaha önnön elhatározásukból haza kivánkozzanak. Nem látok semmi nehézséget benne, hogy a t. kormány beváltsa azt az igéretét, a mely abban nyilvánul, hogy ennek a kivándorlásnak irányitása és szabályozása szempontjából kormányzati és törvényhozási intézkedésekre van szükség. Kérem a t. kormányelnök urat, mutasson nekem ennek az évnek tevékenységében, a mióta az országgyülés összeült egy fontosabb vagy fontosságra nézve csak vele összemérhető intézkedést, mint a milyent elmulasztott, mikor a törvényhozás előtt a kivándorlás irányitása és a kivándorlók érdekében teendő állami intézkedések szempontjából törvényjavaslatot be nem terjesztett. Országos, nagy jelentőségü dolgok a költségvetésen kivül, a mely u. n. Staatsnotwendigkeit, a mely nélkül a tisztviselőket fizetni nem lehet, nem alkottatott, pedig ennél sürgősebb törvényt még nem terjesztettek be, mert szükség van arra, hogy a magyar állam a nép millióival éreztesse a maga erejét ott is, a hol jótékonyságra és támogatásra van szükség, nemcsak akkor, a mikor az adót kell behajtani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ilyesmi szaporitja az olyan ellenségeket, a milyennel ma reggel is volt szerencsénk találkozni. Ezek legjobb eszközei a nemzetiségi izgatóknak, kik azt mondják, hogy ime a magyar állam a te jóvoltoddal, boldogulásoddal nem törődik, ha kimégy még kevésbbé. Ilyen esetekben tehát hangulatot csinálni egy interpellácziónak nem szükséges. A hangulat készen van és ha interpellácziómat beterjesztem, ezt voltaképen azért teszem, mert az ország különböző vidékein ugyszólván egymásután tartanak kongresszusokat, a melyek a kivándorlás kérdésével foglalkoznak. A nyári szünet előttünk van és folytonosan a kivándorlás kérdésével foglalkozó kongresszusokat látom összejönni, már pedig az ország nagy külpolitikai közvéleményének igen nagy tényezői gyülnek össze a nélkül, hogy ismernék a kormány intencziját, a melyet a kivándorlás szabályozása kérdésében elfoglalni óhajt. Ebben a kérdésben pedig sürgősen tenni kell, hogyha azt látjuk, hogy 1899-ben 109.710, 1900-ban 121.030, 1901-ben pedig már 132.257 utlevél adatott ki, vagyis annyi kivándorló ment ki. Tehát oly progresszióval állunk szemközt, a mely ha igy halad tovább, Magyarország egész vidékének elnéptelenedése fog előállni. Kell tehát a kivándorlás kérdésével foglalkozni, de a legkevesebb, a mit elvárhatunk, a mi a nemzet, az állam fontos kérdése, ismernünk kell a kormány álláspontját, intézkedéseinek eredetét, vagy ha azok nincsenek készen, az intézkedések utjában lévő akadályok elháritását. Elérkeztem ezzel indokolásom azon pontjához, a melyet nem akartam szó nélkül hagyni, az intézkedés esetleges akadályaihoz. Szóvá kell ezt tennem, mert lehetetlenségek nálunk nem léteznek abból a szempontból,

hogy mi mindent képes Ausztria a magyar érdekek szempontjából kijátszani. Ausztria mindenre képes, hogy lehetetlenné tegye, meghiusitsa a mi érdekeinket. Ebben a tekintetben lehetetlenséget nem ismerünk. Már a legképtelenebb feltevést is elhiszem, hogy Ausztria a mi érdekeink rovására a maga érdekeit előre vigye. Tehát egyenesen rámutatok a kérdésre. Mig a magyar közvélemény azt kivánná, a mit vitatnom nem kell, hogy kivándorlásunk Fiume felé irányittassék a magyar államvasutak hálózatán, a 100 és 100 millió koronába kerülő Fiume tengerpartnak és kikötőnek fejlesztése, a magyar hatóságok felügyelete mellett stb., addig a másik oldalon ott áll Ausztria a maga Triesztjével, s Janny igazgató ur, a trieszti Lloyd vezérigazgatója, ha jól tudom, nem is átallja azzal dicsekedni, hogy neki erre kilátásai vannak, mert neki Körber kilátásba helyezte, hogy a kivándorlást Ausztria Trieszt felé fogja irányitani. Minthogy pedig, sajnos, igy áll a dolog, hogy külügyi dolgokban Ausztria a vezető, a külügyi képviselet Ausztria kezében van, ő dominál a külügyekben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha egyszer Ausztria, Körber, Janny és a többiek együtt véve Triesztet szemelik ki mint olyan helyet, a hová a kivándorlást irányitani kell, akkor biztosak lehetnek abban, hogy u. n. diplomácziánk, u. n. külügyi képviseletünk kész köteles szolgája lesz annak az iránynak, a mely ily módon is kiszolgáltatja a magyar érdekeket Ausztria érdekeinek és a fiumei kikötő érdekeit Trieszt érdekeinek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, hogy még egy indokot felhozzak, mely engem arra késztet, hogy ebben az irányban sürgetőleg fellépjek, rá kell mutatnom arra is, hogy a kivándorlás legnagyobb objektumát mégis csak azok a vidékek szolgáltatják, — bárhányszor ismétlem is, soha sem fogok elhallgatni vele, a mig szanálva nem lesz és a mig szóhoz jogom lesz, — azok a tömegek adják, a melyek arra a meggyőződésre jutottak, hogy földbirtokuk túlterheltsége és bajuk sulyos volta miatt reménytelenül állanak, nem tudnak magukon segiteni és nem tudnak itt még csak gondolatot sem kapni arra, hogy mily módon kellene sulyos terheiktől valaha megszabadulniok, és igy reménytelenül hátat forditanak itt hagyott birtokuknak, kivándorolnak, ott keresnek pénzt, iparkodnak uj birtokot szerezni elhagyott hajlékuk helyett, vagyis oka ennek, annak a kisbirtoknak elsülyedt volta, a melyet a t. kormány olyan könnyen és olyan mostohán kezel.

A t. miniszterelnök ur bizonyosan azt fogja mondani, hogy hiszen a jelzálog-intézetek igy és amugy csinálják a dolgot. Hát a t. miniszterelnök urnak szives figyelmébe ajánlom, hogy mig magyar érdek szempontjából direkte egyetlen egy intézet sincs, a mely azt tüzte volna ki feladatául, hogy az eladósodott, rossz viszonyok között élő tömegeknek birtokuk megmentésére a szükséges eszközöket rendelkezésére bocsássa, addig az Albina és megszámlálhatatlan társai mellett most már Zólyomban a tót liga is készit ilyen nemzetmentő bankokat, a melyeknek az a feladata, hogy a tönkrement és kivándorlásra kénytelen magyar hazafiak birtokai jó tót, pánszláv érzelmü benszülött atyafiaknak kiosztassanak. És, t. miniszterelnök ur, miután ugy szeretünk ebben a parlamentben Angliára hivatkozni, méltóztassék csak egy kicsit széjjelnézni, mi történik Egyiptomban? Az egyiptomi nemzeti bank, az is nemzeti bank, de nem olyan, mint a mienk és még ennek daczára is ott egy 50 milliós alapitással tisztán és kizárólag a sulyos kamatozásu terheknek konvertálása és beváltása czéljából egy külön intézet állittatik fel. Ott nem kicsinylik ezt a kérdést, nálunk azt mondják, mundus se expediet, eddig is meg voltunk valahogy, a kisbirtokosok ezután is meglesznek.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem, nem!

Barta Ödön: De igen, semmi sem történik, t. miniszterelnök ur. Hogy nekünk odaállitják a magyar földhitelintézetet és a kisbirtokosok földhitelintézetét, mint népmentő intézményt, azt én csak komédiának tekintem és semmi egyébnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert azok között a formák közt, azokkal a czopfos eljárásokkal, a melyekkel ezek az intézetek dolgoznak, egyetlenegy magyar birtokost sem lehet megmenteni és azzal a pupilláris biztositékkal, a melylyel ezek dolgoznak, mikor az embernek két karját és munkakereső képességét semmire sem értékelik, a kisbirtokost a végpusztulástól megmenteni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyobb szabásu, igazi állami magaslaton álló akczióra van szükség, t. miniszterelnök ur és akkor meg fog szünni a pauperizmusnak egy nagy része, meg fog szünni a kivándorlásnak egy nagy része is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezeknek előrebocsátása után kérdéseimet a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez a következőkben van szerencsém előterjeszteni. *(Olvassa)*:

»1. Hivatkozással a miniszterelnök urnak azon nyilatkozatára, hogy a kivándorlás irányitása és szabályozása tárgyában kormányzati és törvényhozási intézkedések teendők; kérdem:

Hol és miben rejlenek annak akadályai, hogy a megfelelő kormányzati intézkedések megtétessenek és a kilátásba helyezett törvényjavaslatok a törvényhozás elé terjesztessenek?

2. Tekintettel a napról-napra fokozódó ügynöki csábitások által mesterségesen táplált kivándorlásban nemzetünket fenyegető veszélyre; kérdem:

Szándékozik-e a kormány a kivándorlás irányitása és szabályozása szempontjából immár elodázhatatlan intézkedéseket megtenni, a szükséges törvényjavaslatokat még a kilátásban levő szünet előtt a parlamenthez benyujtani, s magyar honfitársaink kivándorló tömegét a magyar állam

védelme alá helyezni, illetve a magyar állam számára megtartani?« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Hogy én most erre az interpelláczióra azonnal válaszolok, teszem azért, mert rendkivül fontosnak tartom az ügyet és ugy vélekedem, hogy a t. képviselőház minden tagja a maga részéről is óhajtja tudni az ügy érdekénél fogva, hogy mi hát az én nézetem. *(Halljuk! Halljuk!)* És azért én t. képviselőtársammal nem látok okot polémikus vitát folytatni, egypár megjegyzésére sem, a mit közbevetett, a melyet talán folytathatnék, mert az egész tendenciával és intenczióival, a melyek őt vezérlik, a magam részéről egyetértek. Tehát nem látom okadatolva, hogy kitérjek olyan megjegyzésekre, a melyekre talán lehetne észrevételeket tenni máskor, ha több idő állana rendelkezésre. Exklaválom tehát mindazt, a mi t. képviselőtársamnál vonatkozás volt a mai gazdasági állapotra, gazdasági viszonyunkra Ausztriával, Trieszttel vagy Körber miniszterrel, mert nézetem szerint ez nem tartozik szorosan a dologhoz. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Megérdemli az ügy a maga nagy fontosságánál fogva, hogy a ház előtt, habár hosszasabban nem, de mégis egy kicsit körülményesebben kifejtsem, hogy mi hát az én felfogásom a kivándorlás ügyében és mit akarok tenni? *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt azt vagyok bátor előrebocsátani, hogy talán én vagyok az első, a ki a kivándorlás kérdésével komolyan foglalkozott. Még mielőtt akár a társadalom, akár a törvényhozás részéről felkarolták volna ez ügyet, — még t. képviselőtársamat sem veszem ki egészen, ámbár ő az első volt, ugy itt a házban, mint a pénzügyi bizottságban, a ki a kérdést minduntalan felvetette, és ez neki érdeme, de még azt megelőzőleg, talán — mióta csak miniszterelnök és belügyminiszter vagyok, foglalkoztam a kérdéssel. Mutathatnék rendeleteket, a melyeket kibocsátottam közvetlenül belügyminiszterségem első heteiben, vagy első hónapjaiban, a hol igyekeztem azt a lelketlen, azt a végtelenül káros garázdálkodást a lehető legszükebb korlátok közé szoritani, a melyeket az ugynevezett kivándorlási ügynökök elkövettek. És hogyha az én rendelkezésemre álló apparátusom künn ugy tudna fungálni, akár a községi, akár a határszéli közegeket veszem, tessék elhinni, másként állana a dolog.

Mert a határszélen levő apparátus nem tud a mai elfoglalt és túlterhelt helyzeténél fogva a a szolgálatnak ezen részével ugy foglalkozni, a mint kellene. Én ezen is segiteni akarok. Akarok bizonyos reformokat e téren is létesiteni, a mi azonban, megengedem, mellékes, mert a fő nem ebben van. Általában igyekezni kell egyéb intézkedésekkel, mélyremenő, meszsze kiterjedő intézkedésekkel azoknak a helyzetén segiteni, a kik kénytelenségből vándorolnak ki. En egyetértek azzal is t. barátommal, hogy a földhitelintézet és a kisbirtokosok földhitelintézetének működése a hitel terén nem elég, főleg, ha a multat tekintjük. De épen most van folyamatban egy törekvés arra nézve, hogy ez a két intézet, a mely nem részvénytársaság, hanem egylet, és nem nyerészkedési vállalat, valóban hazafias intenczióból és motivumokból indulva, önfeláldozással nagyobb impulzust adjon ezen ügynek. Most ezt szélesebb körökbe vinni át, ezt lehetőleg gyakorlatilag gyümölcsözővé tenni a tehertelenitésre, akár az államnak hatályosabb közreműködése mellett is, ezt én igenis helyeslem, és szükségesnek vallom, és mi azt, a mi az adott viszonyok között lehetséges, meg is fogjuk tenni. *(Helyeslés és tetszés.)* Ne méltóztassék ugy venni, hogy ha én t. képviselőtársam minden eszméjét alá nem irom is, az ő irányának, javaslatainak egy részét, vagy megpenditett eszméinek egy részét, magamtól repudiálnám. Nem! Én is azt tartom, hogy tenni kell ezen a téren. De a társadalomnak is kell ám tennie, és azok a példák, a melyeket Barta Ödön képviselő ur itt bemutatott, hogy a társadalom kebelében keletkeztek: ha vannak olyan intézetek, a melyek más czélokat követnek, — mennyiben követnek, mennyiben nem, azt most nem vitatom, — hát legyenek viszont a magyar társadalom kebeléből keletkezett egyensulyozó intézetek: mi azokat istápolni fogjuk, de hát legyenek és keletkezzenek, de a társadalom kebelében keletkezzenek; hát én erre csak rá akartam mutatni.

Már most igenis, ilyen messzemenő, a kérdéssel nem közvetlen összeköttetésben lévő intézkedésekkel is közre kell hatni, hogy a kivándorlást a lehető legszükebb korlátok közé szoritsuk. Hiszen még a trónbeszédbe is felvette a kormány ezt a kérdést, ez is mutatja, hogy komolyan foglalkozik vele és én jelentem, hogy azt az igéretet én igenis be fogom váltani. Ha t. képviselőtársam azt kérdi, hogy mi akadályok voltak arra nézve, hogy még be nem váltatott a trónbeszédnek az az igérete, hogy a kivándorlást törvényileg akarjuk szabályozni, a mit én egyébiránt itt a házban is nem egyszer mondtam: mondom, ha ezt kérdi, akkor egyszerüen csak azt legyen szives a t. képviselő ur nekem elhinni, hogy azok sem nem olyan akadályok, a melyeket igen könnyen le ne fognék győzhetni, sem nem olyan természetüek, a melyek a kérdésen kivül fekszenek, sem pedig nem olyan akadályok, a melyek nem tudom, valami titokzatos okból, vagy miből gátoltak engem, hanem az akadály egyszerüen az, — és itt fekszik előttem az anyag — hogy minden kérdés még kellőkép tisztázást nem nyert, a mely ennek a törvényjavaslatnak, a melynek a referensi tervezete már készen van, itt fekszik előttem kinyomatva, 45 szakaszból áll, a végleges elkészitését lehetővé tette volna.

Hát itt vannak az akták. Történt tehát, nemcsak az ugynevezett homokban elfutó, vagy elpárolgó tanulmány, hanem már olyan stádiumba juttattam a kérdést, hogy, ha ennek a háznak még több hete volna tanácskozásra való, hát abban a helyzetben is lennék, hogy elő is terjesztetném . . . (*Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Itt maradunk! Tanácskozunk!*)

Barta Ödön: Ezért a kérdésért itt maradunk egész nyáron át! (*Zaj. Elnök csenget.*)

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez igen szépen van mondva!

Olay Lajos: Addig nem ér semmit, mig a kötött birtokot a népnek részletekben bérbe nem adják! (*Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!*)

Széll Kálmán miniszterelnök: Minden eszméről nem vitatkozhatunk ám itt társalgási formában, mert az lehetetlenség, méltóztassék hát aztán itélni a felett, a mit elő akarok adni. (*Helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!*) Akkor, igenis, e törvényjavaslat is ide kerülne és ez a törvényjavaslat, a mint a ház összejön, a t. ház asztalán fog feküdni. (*Élénk helyeslés és tetszés.*)

Hanem hát történt azóta, a mióta ezen kijelentéseket tettem, kormányzati téren nem egy dolog, a mely azon céloknak elérésére, a melyeket kifejtettem és a melyeket Barta Ödön képviselő ur is kifejtett, ha nem is vezet, de mégis bizonyos mértékig megközelitő lépéseket képez. In specie, a mint t. képviselőtársam tudja, hallott róla, a ruténeknek, a kik Amerikában vannak, lelki szükségleteiről — a mi összeesik ám nagyon a nemzeti szemponttal és különösen ottan — igyekeztem gondoskodni az által, hogy hosszas tárgyalások eredményeként oda kiment, már ott is van, Hodobay Andor vizitátor, a ki ott rendre járja a papokat és rendre járja az ott levő községeket és a rutén magyar kivándorlott állampolgárokat, egy másik lelkész Aligeenbe megy, Korotnay János, az is igen derék, jóravaló ember, a kik a lelki funkcziót ott, azon a vidéken el fogják látni; és ezt folytatni szándékozom. Már azon vagyok, hogy papok képeztessenek különösen arra a czélra és választassanak ki, hogy kellő számban menjenek ki. Ezt ki szándékozom terjeszteni a többi kivándorlási helyekre és a többi kivándorlottakra is és azt hiszem, hogy bizonyos hatása ennek meglesz.

A mi már most azt a javaslatot illeti, a melyet én elő szándékozom terjeszteni, két szempontból akarom kezelni a kérdést és azt hiszem, ezek a nézetek összevágnak a t. képviselő ur nézetével. Mielőtt ezeknek illusztrálására áttérnék, csak egy megjegyzést bocsátok még előre. Ne gondolja senki, hogy mindenki, a ki Amerikába kimegy, mind tisztán csak azért megy ki, mert itthon keresetet nem kap; ezt az állitást a tények és a mindennapi tapasztalatok tökéletesen devalválják. Én magam tudom ezt nemcsak a hivatalos jelentésekből, hanem a gyakorlati életből is; nekem magamnak is olyan embereim mentek el a gazdaságomból, a kik igen jól voltak szituálva; ilyenek mentek el a falumból és a szomszéd falvakból, községekből is, a melyeket ismerek. Az emberek kimennek, mert viszi őket az az inger, a melyet azok a hirek, azok a levelek keltenek bennök, a melyeket onnan kapnak és az a tényleg nagy kereset, a melyet a kivándorlottaknak egy része, a ki szerencsés viszonyok közé jut, onnan hazaküld. Hiszen én teszem — hivatalos adatok alapján okoskodom — 100 millió koronára azt az összeget, a melyet a kivándorlottak évenkint visszaküldenek. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy a kivándorlottak igen nagy része a nagyobb kereset czéljából megy ki és czélját el is éri.

A kivándorlást megakasztani nem lehet. Nemcsak a miatt nem lehet, mert végre ez erőszakkal nem kivihető, de azért sem lehet, — és ez egy helyes szempont, — mert nem lehet megfosztani azt, a ki jobban akar boldogulni és több keresetre akar szert tenni, ennek lehetőségétől; nem lehet senkit a nagyobb keresettől elütni. De oda kell irányitani a dolgot, hogy a kivándorlás ne legyen expatriálás, hanem, hogy legyen egyszerü kereset után való menés, (*Ugy van!*) mint a hogy ezelőtt ötven esztendővel a harmadik vármegyébe is elment egyik-másik munkát keresni; ma elmegy Amerikába, változván a viszonyok és fejlődvén a közlekedési eszközök.

Az én vidékemen olyan ember is van, a ki háromszor is megfordult Amerikában; pedig az én vidékemen — Vasmegye azon részében — nincs keresetnélküli ember. Megfordult Amerikában, meghozott bizonyos összeget, megint elment, megint visszajött. Ez teszi tehát a kivándorolt emberek tetemes részét. A másik részét nyomorultul elcsábitják azok az ügynökök, azok a pióczák, a kik egyenesen bérbe veszik őket, a kik rajtuk élnek, a kik elviszik és ott azután szélnek eresztik.

Én tehát azt tartom, hogy a kivándorlást nem lehet elfojtani, de a könnyelmü kivándorlást lehetőleg szük korlátok közé kell szoritani, ez az első; másodszor a kivándorlást irányitani kell és kézben kell tartani és szabályozni és harmadszor azt kell szem előtt tartani, hogy a kivándorlott magyar ember maradjon odakint is, az országhoz, a nemzethez, a hazához való ragaszkodást, a nemzeti érzületet ébren kell bennök tartani; a kivándorlást azzá kell tenni, hogy a ki oda kiment, az időleges tartózkodásra ment legyen oda, munkát keresni és visszajőjjön, a mint a viszonyai megengedik vagy az ő java magával hozza. (*Helyeslés.*) E czélból, ezeket szem előtt tartva, én a következő elveket akarom a javaslatba lefektetni: (*Halljuk!*) A könnyelmü kivándorlást meg akarom gátolni, biztositani

akarom azt, hogy a kivándorlásnak munkakeresés legyen a jellege, a kivándorlók az első lépéstől fogva a kivándorlás tartama alatt, sőt letelepedésüknél is a magyar államnak védelmében és gyámolitásában részesüljenek, a kivándorlottakban a magyar államhoz való tartozandóságot és hazaszeretetet ébren tartani, a visszavándorlást lehetővé tenni: ezek az én czéljaim. (*Általános élénk helyeslés.*)

Ezeket a czélokat a következőkkel akarom elérni: (*Halljuk! Halljuk!*)

Először is a könnyelmü kivándorlás meggátlására intézkedéseket akarok fölvenni és törvényben kivánom megállapitani azt, hogy olyan helyekre, a melyek a kivándorlóknak nem nyujtanak tisztességes megélhetésre való keresetet és a hol az illetőket csak nyomorba döntik, a bányákba és nem tudom hová elviszik, ugy, hogy ott még nyomoruságosabb keresetük van, mint itthon, vagy olyan betegségek által fertőzött helyekre és országokba, a hol az állapotok általában nem olyanok, hogy ott tisztességesen meg lehessen élni, eltiltsam a kivándorlást. (*Élénk helyeslés.*) Másodszor tudakozódó és értesitő hivatalokat akarok felállitani és szervezni, a melyek kellő informáczióval lássanak el minden irányban. Harmadszor irányitani akarom a kivándorlást azzal, hogy az ügynökök működését nemcsak lehetőség szerint, de abszolute betiltva, magunk állitunk fel egy szervezett állami felügyelet és ellenőrzés alatt álló ügynöki hivatalt és ezen az alapon a kivándorlás arányát és irányát, az összes ottani állapotokat, a kivándorlóknak a zsarolásoktól való mentesitését, általában az egész ügyet lehetőleg kezünkben tartsuk. (*Élénk helyeslés.*)

Azonkivül az irányitás történik majd kizárólag Fiume felé. Fiumében nemcsak hajójáratokat szervezünk és azokkal viszonyba lépünk, hanem szervezünk olyan intézményt is, a mely azután kellő összeköttetésben az Amerikában lévővel, ezeket a szálakat kezében tartja, a pénzeket átveszi, azoknak minden egyéb haszon nélkül való beküldését közvetiti, az illetőket ellenőrzi, az illetőkre vigyáz, a mig arra szükségük van, azoknak támaszul szolgál, nekik felvilágositást, utmutatást, védelmet ad, ha arra rászorulnak. Azt akarom, — tárgyaltam is sokat és tárgyalok vállalatokkal — hogy azok a vállalatok, a melyek a kivándorlóktól ilyen nagy hasznot huznak, — mindig azon elvi alapon állok, hogy a kivándorlást nem akarom nagyobbitani — illetéktelen hasznot ne vegyenek; másodszor pedig, hogy az általuk beszedett járulékokból bizonyos jutalékot, bizonyos részt, egy általános pénztárba fizessenek be, a mely azután jótékonysági, közművelődési és egyéb ilyen szükségletekről fog gondoskodni, és ilyen kiadásokat teljesit. Másrészt a kivándorlottak számára Amerikában hasonló intézetet szándékozom felállitani. (*Helyeslés és tetszés.*)

Akkor aztán elérjük azt, hogy kezünkben lesz az irányitás, lehetőleg mérsékeljük a kivándorlást és megtartjuk az illetőket ott kint is annak, a minek megtartani szeretjük: magyar emberekül, állampolgárokul, a kik kimennek Amerikába, de onnan visszajönnek. Hogy ez valamennyire nem lehetséges, az természetes, magától értetődő. Fogyaték mindig lesz, de legyen a nagy tömeg igy kezelve és ebben a szellemben megtartva: akkor ez roppant haladás. (*Helyeslés.*)

A mint tehát a t. képviselő ur látja, azt akarom, a mit ő akar, s remélem, hogy semmi sem fog abban meggátolni, hogy ez a javaslat kellő időben, még pedig őszszel törvényerőre emelkedve, hatékonyan és a kérdés minden viszonyába belenyulva, rendezze és szabályozza ezt a dolgot. Addig is adminisztrativ uton szándékozom mindent megtenni arra is, hogy a kérdéseket előkészitsem, azoknak törvényhozási tárgyalását lehetővé tegyem, hogy annak idején a törvény már kész talajt találjon, mert én a kérdést el nem ejtem, el nem odázom, hanem annak nagy fontosságánál fogva igenis most a nyári hónapokban fogok azzal foglalkozni. (*Helyeslés jobbfelől.*) De méltóztassék a t. képviselő uraknak elhinni, hogy ennek a kérdésnek olyan sok ága-boga van, hogy már csak ahhoz, hogy azok a czélok, a melyeket megjelöltem, — mert ezek csak czélok — és azon diszpozicziók, a melyeket emlitettem, beüssenek és beváljanak, hogy mindezek alaposan megtehetők legyenek: ehhez bizonyos idő kell. Szentenciáknak, elveknek kimondása nem vezet czélra, hanem mindezen dolgokat szervezni kell és a kellő működés mellett azután azt a kivánt czélt el fogjuk érni. Erre kellett az idő; ezért nem kész a törvényjavaslat egészen, de mentül hamarabb el fog az készülni és akkor a t. képviselőház elé fogom azt terjeszteni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Barta Ödön: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A t. miniszterelnök urnak terjedelmes válasza mutatja azt az előzékenységet, a melyet ő az interpellácziókkal szemben általában és ezzel az interpelláczióval szemben kiválólag tanusit. De sokkal megnyugtatóbb lett volna a miniszterelnök ur válasza, ha a helyett, hogy a tervezetben levő és előtte fekvő javaslat anyagát ismertette volna, a melynek birálatába mi ugy sem bocsátkozhatunk most, — sem én, sem más e ház tagjai közül — (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) azt mondta volna, hogy ime, itt van a javaslat, leteszem a ház asztalára, kérem annak kinyomatását és szétosztását; tárgyalása iránt majd később határoz a ház. Ezzel elért volna a t. miniszterelnök ur egy czélt, mert a javaslatokat, azt hiszem, nem kell szentirásnak tekinteni, a melyeket azután módositani ne lehetne. Az u. n. egyezményes javaslatoknál, a melyek Ausztriával együttesen készülnek, tudjuk, hogy ez igy van. De ennél a javaslatnál igy idő lett volna engedve arra, (*Helyeslés*

a szélsőbaloldalon.) hogy a közvélemény megismerje a miniszterelnök ur intencziőit; hogy lássa a javaslatból és a tervezet indokolásából, hogy a kormánynak terveihez milyen várakozások füzhetők, és hogy a majdan összeülő kongresszusok vitassák meg azokat, és akkor azután lehetett volna reményünk arra, hogy szeptember elején vagy a nyári szünet utáni első ülések egyikén komolyan fogunk foglalkozhatni e javaslattal. Mig ellenben, ha most a t. miniszterelnök ur e javaslatot szépen visszateszi a fiókjába, s nyáron át fog fölötte elmélkedni, és a nyári szünet eltelte után összejövő ház elé fogja azt beterjeszteni: akkor, a midőn majd az ülésszak berekesztetik, egy ujonnan alakitandó bizottságot is kell megvárni; akkor a munkának egy jó nagy része a következő évbe nyulik át, és gyümölcsét egy esztendővel később fogják élvezni azok, a kiknek az most kellene, holott, a mint erre rámutattam, azon kérdések közé tartozik ez, a melyeknél minden napi késedelem veszélylyel jár. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur nyilatkozatában emlitett azon kormányzati intézkedéseket, a melyek az Amerikában lévő görög-katholikusok lelki élete szempontjából tétettek meg a vallásügyi miniszterium közbenjöttével, ismerem; elismerem azt is, hogy azon intézkedések a lelki, érzelmi, vallási dolgokon kivül a nemzetiségi kérdéssel is kapcsolatban vannak, és hogyha az az illető ur ott jól tölti be a helyét nemzetiségi szempontból is, akkor nagy jót cselekedhetik. De, hogy a kivándorlókra nézve nem ügynökök utján, nem idegen hajótársulatok segitségével, nem idegenben hozott áldozatok alapján tétessék lehetővé a kivándorlás: e tekintetben semmi sem akadályozza a miniszterelnök urat abban, hogy kormányzati uton megtegye intézkedéseit. Ha tisztán katonai érdekből válnék szükségessé valamely kivándorló tömeget valahol megrendszabályozni, vagy a kivándorlókkal szemben folytatott üzérkedést megrendszabályozni, akkor a miniszterelnök urnak lett volna ideje, a kormánynak lett volna módja és alkalma foglalkozni ezzel a kérdéssel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Hát méltóztassék tudomásul venni, t. ház, hogy ugy, a mint az már a földmivelésügyi tárcza tárgyalása alkalmával kifejtett adataim között is megtalálható, ezuttal is kijelentem, hogy a kivándorlók visszavándorlásának megakadályozása körül nagy szerepet játszik annak a 150—160 ezer hadkötelesnek künntartózkodása, a kik a legkisebb véderő-kihágás miatt sem mernek visszajönni, mert félnek a kurtavastól, s a többi bántalmaktól, a melyeket a miatt el kellene szenvedniök. E tekintetben kormányzati uton is lehetne intézkedni; igen nagy tömegről van szó, saját véreinkről, a kiket ha ide lehetne ismét hozni és itt megtartani a nemzet számára, az rendkivül áldásos dolog volna, és e tekintetben minden napi késedelem bün.

És minthogy arra a kérdésre nézve, hogy ezen ülésszakban foglalkozhatunk-e még ezzel a kérdéssel, választ még nem kaptam, élénk sajnálatomra nem vehetem tudomásul a választ. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! T. képviselőtársam nyilatkozatát én is sajnálom. Valóban nem látom át, hogy, ha látja bennem a törekvést, nem igy a szóval vitatott törekvést, hanem a komoly bizonyitékokkal odaállitott törekvést, hogy ezt a dolgot megcsinálom, a mikor dokumentálom és igazolom bizonyitékokkal, hogy a kérdés már majdnem készen van és csak az idő rövidsége tartóztatott vissza, hogy elő ne terjeszszem, de megmondtam, hogy azon leszek, hogy lehetőleg már az őszi ülésszak elején előterjeszthessem, és mikor még hozzáteszem, hogy t. képviselőtársammal az elvekre vonatkozólag nagy eltérést köztem és közte nem látok és azokat nem tartja diffikultálandóknak, a melyeket én előterjesztettem, hogy akkor mégis miért megelégedetlen velem, azt nem vagyok képes belátni. Mert helytelenül jártam volna el, ha most előterjesztettem volna a javaslatot, mikor az még bizonyos részében nem kész. Mert ez nem olyan dolog, hogy azt bizonyos intézményeknek, mint alapnak megalkotása nélkül csak egyszerüen paragrafusokkal meg lehessen csinálni. Arra pedig nemcsak az az idő kell, a mely a miniszternek a kodifikáczióra szükséges, mert annyi időt mégis találtam, hiszen látja; hanem ezen kivül fekvő egyéb momentumok. Pl. hogy én mindjárt azon vállalatot és azon intézményt szeretném megalkotni, a melylyel összeköttetésbe lépek a hajózásra és az irányitásra nézve, a kivándorlásnak a Fiumén át való konczentrálásra nézve, és azon másik intézményt is, a melylyel szeretném az illetőket künt ellátni s a mely az összes pénztári szolgálatot, de egyéb dolgokat és egyéb körülményeiket igazitólag, védőleg és ápolólag kezeli. Mert azt szeretném, hogy, a mint a törvényhozás a törvényt megszavazza, két hónappal azután életbeléptessem ezeket az intézményeket, tehát nem látom át, hogy a képviselő ur miért látja az időt elveszettnek, vagy miért lát itt olyan okot, hogy a válaszszal nincs megelégedve.

De legyen az ő nézete szerint, én igazolva látom magamat önmagam és az ország előtt, ha azt mondom és bebizonyitom, hogy nemcsak foglalkoztam a kérdéssel, de az már annyira kész, hogy csak ezen praktikus megoldási módozattal kell kiegésziteni és akkor fogok a ház elé jönni. Előbb nem volna helyes. Én megtenném szivesen, ha a t. képviselő urak ezen tárgyalásért 2—3 nappal tovább itt maradnának, de ezzel nem lenne segitve, mert még nincsen kompletirozva azon intézményekkel, a melyekkel a gyakorlati élet szempontjából kompletirozni akarom.

Hanem, hogy lássa a t. képviselő ur és a

t. ház, mennyire előszeretettel foglalkozom az ügygyel és mennyire komolyan veszem és menynyire az alkotás befejezése előtt vagyok, nemcsak e javaslattal készülök fellépni, hanem igenis azon leszek, hogy mielőtt a ház összejön, abban a helyzetben legyek, hogy ezen javaslatot végleg elkészitsem, közzétegyem, hogy az meg legyen vitatható, hogy hozzászólhassanak a már kész munkához, és az a kongressus, a mely Pozsonyban szeptemberben összeül, kész munka felett határozhasson, és mikor összejövünk, rögtön tárgyalni lehessen. Ennyire komolyan veszem én a dolgot és kérem a t. házat, méltóztassék a választ tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök urnak Barta Ödön képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a választ tudomásul veszi.

A holnapi ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

125. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 18-án, szerdán,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A miniszterelnök átiratának bemutatása, mely szerint a franczia kamarák a képviselőház részéről a martinique-i katasztrófa alkalmából kifejezett részvétért köszönetüket nyilvánitják. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi, továbbá a budapest—esztergom—füzitői h. é. vasutakra vonatkozólag a mult ülésben elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LX. és 1893 : XXX. t.-czikkek módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A népfelkelés teljes felfegyverzésére szükséges ismétlőfegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Farkas József, az azok ellen felszólalókat pedig Illyés Bálint jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassék mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a junius 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, ugy azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratát, melyben értesit, hogy a képviselőház részéről a martinique-i katasztrófa alkalmából kifejezett részvétért és őszinte rokonszenvért a franczia kamarák egyhangulag mély köszönetet szavaztak és elhatározták, hogy erről a t. képviselőházat közvetlenül fogják értesiteni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Nyitra vármegye közönségének feliratát, a végrehajtási eljárásról szóló 1881. LX. t.-cz. módositása tárgyában;

Trencsén vármegye közönségének feliratát, az 1891. XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt;

Torontál vármegye közönségének feliratát, a vasárnapi munkaszünetnek a hivatalnokokra leendő kiterjesztése érdekében; végre

az ökörmezői választókerület tanitóinak gr. Teleki Gyula képviselő által beadott kérvényét, melyben a tanitói fizetés méltányos rendezését kérik.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Napirend előtt Krasznay Ferencz képviselő ur kiván felszólalni. *(Zaj. Elnök csenget.)* Méltóztassanak meghallgatni a képviselő urat.

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap a Pavlovics Ljubomir ur ügyében történt felszólalások során jeleztem azt, hogy a t. ház elé egy inditványt fogok benyujtani egy parlamenti vizsgáló bizottság kiküldése dolgában, a mely bizottságnak hivatása leendett volna, addig is, mig a biróság — bizonyára csak hónapok mulva — itéletet hoz, a maga hatáskörében az ügyet vizsgálat tárgyává tenni és határozatot provokálni. Időközben arról kellett meggyőződnőm, t. ház, hogy nincs kilátás arra, miszerint ezt az inditványomat a t. túloldal elfogadja. Azt hozzák fel ugyanis, hogy nincs reá előeset, preczedensek alkotásához pedig ily kérdésben, ugy látszik, nincs meg ennek a mai háznak az alkotó energiája.

Bármennyire is sajnálom, hogy a háznak ez idő szerint nincs meg az az ereje, a mely szükséges előeseteknek statuálásához, mindazonáltal, miután meddő munkát végezni nem

akarok, de a Pavlovics-esetből és a hozzá hasonlókból a tanulságot levonni okvetlenül kivánom, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* annálfogva törvényhozói kötelességemnek egy másik uton és módon óhajtok eleget tenni, vagy azt legalább megkisérleni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Azt hiszem, hogy sem a magyar törvényhozásnak a nemzeti öntudata, sem az az erkölcsi szinvonal, a melylyel a magyar parlament magának a nemzetnek tartozik, meg nem engedi, hogy a magyar törvényhozásnak tagjai legyenek vagy maradhassanak azok, a kik a magyar nemzet kegyeletének tárgyait, a magyar nyelvet, a magyar tradicziókat becsmérlik, ócsárolják, vagy kicsinylik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De továbbmegyek, egyszerüen erkölcsi lehetetlenségnek tartom azt, hogy egy magyar képviselőnek hazája iránti kegyelete ott végződjék csak, a hol a büntetőtörvénykönyvnek az államellenes cselekedetekre vonatkozó fejezete kezdődik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, hogy a parlament szuverénitásából folyik az, hogy maga állapitsa meg az erkölcsi és hazafisági kvalifikácziónak azt a minimumát, a melyet tagjaitól megkövetel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És azt hiszem, hogy teljesen lehetetlen helyzet az, hogy egy képviselő egyszerü letagadással kivegye a parlament kezéből még csak a jogosultság látszatát is a tekintetben, hogy felette itélkezzék, egyszerü tagadással oda terelje azon birróság elé, a mely esetleg egy csekély kihágásban fogja őt elmarasztalni, és a mely esetleg nem fogja fenforgónak találni egyik-másik deliktum kriteriumát és őt szabadjára bocsátja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek az okok arra inditanak, hogy a megoldásnak egy másik módját keressük. Ugy találom, hogy a megoldás helyes módja az lenne, hogy az összeférhetlenségi törvénybe, az 1901:XIV. t.-cz.-be egy megfelelő rendelkezést vegyünk fel. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha a képviselő erkölcsi megbizhatósága dolgában annak esetleges nyereségvágyával szemben egy egész csomó paragrafust tudtunk felállitani az összeférhetlenségi törvényben, akkor kell, hogy elférjen ott még egy szakasz, a mely a hazához való őszinte és minden fentartás nélkül való ragaszkodásról biztosit, s az ellenkezőt lehetetlenné teszi. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Minthogy azonban a házszabályoknak 201. szakasza azt rendeli, hogy ha az inditvány törvényalkotást czéloz, akkor azt szövegezve és indokolással ellátva kell benyujtani és minthogy ezen munkálatot a kellő megfontolással és megfelelő indokolással óhajtom én és elvtársaim ellátni, méltóztassék ezen bejelentésemet tudomásul venni.

Rövid felszólalásomat legyen szabad abbeli reményemnek kifejezésével végeznem, hogy a t. túloldal ezzel az inditvánnyal szemben teljesen elfogulatlan lesz és nem fogja tekinteni, hogy az a függetlenségi párt oldaláról indult ki, hanem igyekezni fog velünk együtt azon, hogy a megbotránkoztatott nemzeti közérzületet az emlitett intézkedésnek mielőbb való törvénybe iktatásával kielégitse. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én részemről azon elismerésemnek és örömömnek akarok kifejezést adni, hogy Krasznay Ferencz t. képviselő ur nem tette meg a parlamentáris kommisszió kiküldésére vonatkozó inditványát, mert azt a magam részéről nem tudtam volna elfogadni igen sok komoly elvi okokból, mert ilyen kérdésekben nézetem szerint az ilyen preczedens megalkotása veszedelmes volna. Én azt hiszem, a háznak nincsen oka tegnapi határozatát nem helyesnek tartani, vagyis teljes oka van arra, hogy mindenki teljesen megnyugodhassék abban, a mibe az én felszólalásomra belenyugodni szives volt. Mert ha áll az, a mivel az illető képviselő megvádoltatott, legyenek arról meggyőződve a t. képviselő urak, mélyebben és komolyabban önök sem voltak megbotránkozva, mint a hogy én meg voltam botránkozva. *(Általános élénk helyeslés.)* Tegnap is kijelentettem, hogy a nemzeti érzésnek és az igazi hazafiui érzésnek, mindazoknak a nagy, meleg és emelő érzéseknek, a melyek minden magyar ember kebelében kell, hogy éljenek, ez a durva megsértése megtorlás nélkül nem maradhat. *(Általános élénk helyeslés.)* Hiszen kijelentettem tegnap, hogy a kormány kötelességének tartotta, a mint erről hirt vett, be nem várva a felszólalásokat, azonnal meginditani az eljárást, jelentést kért és elrendelte a valóságos tényállás kideritését. Igenis, meg fog toroltatni annak utján és rendjén. De hiszen nem is lehetett másképen eljárni akkor, mikor az illető képviselő itt feláll és tagadja azt, hogy történt, becsületszavára állitja és kijelenti, hogy, ha igaz az, a mivel vádoltatik, kész letenni mandátumát. Ily esetekben a tényállásnak kideritése, a vizsgálat teljesitése és a rendes birói eljárás folytatása az egyedüli, *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* a mi ebben az ügyben a megtorlást azon alapokra helyezi, a melyek nélkül nincsen megtorlás egy jogállamban. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbról.)*

Ha ugy történt volna, a mint állittatott és a képviselő ur azt megcselekedte volna és a Szózat és Himnusz éneklése miatt azt a merényletszámba menő tettet elkövette volna, önmagát jusztifikálta és jusztifikálta irreparábilis és visszavonhatlan módon, oly módon, a melyen azt már többé jóvátenni nem lehet. Azt hiszem, a kérdésnek ezen részére nézve én elfoglaltam azt az igazi, helyes, hazafiui, de a jogállam elvéből kifolyó álláspontot, a melyet el kell foglalni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbról.)* Másfelől meg kellett óvnom felszólalásomban ezen háznak, al-

kotmányunknak, közszabadságunknak nagy garancziáját: a mentelmi jogot és a salvus conductus jogát, *(Élénk helyeslés jobbról.)* a a melyet érinteni és a melyet preczedensekkel bármi tekintetben kérdésessé tenni soha semmi körülmények között nem szabad. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van!)* És ez közös érdeke ennek az országnak, érdeke minden pártnak, az ellenzéknek épugy, mint a majoritásnak, minden képviselőnek és, a mi a legnagyobb: érdeke legfőképen az alkotmányos közszabadságoknak, mert ez azoknak egyik legnagyobb garancziája. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van!)* Ezt ismertem én kötelességemnek és az eljárás abban az irányban, a mint tegnap kijelentettem, nemcsak meg fog indittatni, de már meg is indittatott. *(Helyeslés.)* A mi az inditványt illeti, erre vonatkozólag most minden nyilatkozat tételétől tartózkodom. A házszabályok előirják, hogy törvénymódositás vagy törvényalkotás czéljából tett inditványt miképen kell kezelni. Legyen meggyőződve az inditványt tevő képviselő ur, hogy én, mint mindig, ugy ebben az esetben is sohasem tekintem azt, hogy e házban ki mond valamit, hanem azt, hogy mit mond; soha nem tekintem azt, hogy ki inditványoz, hanem hogy mit inditványoz. És hogy ezt én soha nem tekintettem, arra igen sok példát tudhatnék felhozni, hogy ha valami az ellenzék részéről jön, hogy azt én e miatt soha nem utasitottam vissza. Én a dolgokat a maguk érdeme, a maguk motivumai, czéljai, a maguk belső értéke szerint mérlegelem, bármely részről jöjjön az, én azt — ha helyesnek találom — mindig szivesen elfogadom. Ilyen elfogulatlansággal és részrehajlatlansággal fogom azt az inditványt is megbirálni annak idején és a házszabályok által előirt módon annak tárgyalásába szivesen belemegyek és annak idején a ház fog azután felette határozni. Kérem a t. házat, méltóztassék ezeket szives tudomásul venni. *(Általános, élénk helyeslés és tetszés.)*

Elnök: T. ház! Határozathozatalnak nem lévén helye, áttérünk a napirendre, még pedig az inditvány- és az interpellácziós-könyv felolvasására.

Farkas József jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy sem az inditvány-, sem az interpellácziós-könyvben nincs semmi ujabb bejegyzés.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Következik most a napirend szerint a hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 152, 161) harmadszor való olvasása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem már most a t. házat, elfogadja-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház elfogadja.

Következik a budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a h. é. vasuton szükséges beruházások fedezéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 151, 162) harmadszor való olvasása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem már most a t. házat, elfogadja-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház elfogadja.

Következik most napirend szerint az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz.-kek módositásáról a miniszterelnök törvényjavaslata (Irom. 144, 165)

Az első szó az előadó urat illeti.

Jakabffy Imre előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat, miként annak indokolásából és a pénzügyi bizottság jelentéséből kitünik, az egyöntetüség követelményeinek kiván eleget tenni, a midőn az állami számvevőszéki állások rendszeresitésére és az ott alkalmazott titkárok kinevezésére nézve ugyanazon eljárási módot tervezi életbeléptetni, a mely a miniszteriumoknál tényleg alkalmazásban van. Az állami számvevőszék szervezetéről szóló törvény értelmében az ott rendszeresitett állások létszámát a számvizsgálókig bezárólag a törvény határozza meg. A törvény ezen rendelkezése mellett a tiszti létszámnak az időkint változó viszonyokhoz mért kiegészitése tehát csak a törvény módositásával eszközölhető. A törvényjavaslat 1. §-a ettől eltérőleg azt az eljárási módot hozza javaslatba, hogy az állami számvevőszéknél is, miként a miniszteriumoknál, a létszámon ezentúl eszközlendő bármi változás az állami költségvetésben döntessék el.

A pénzügyi bizottság, noha e törvényjavaslat tárgyalása során több oldalról szóba hozatott, hogy ugy elvi, mint gyakorlati szempontból kivánatos volna, ha a miniszteriumoknál is és különösen azoknál, a melyek üzemeket nem kezelnek, a melyeknél tehát a tiszti létszám állandóbb jelleggel bir: az állások létszáma az eddigi gyakorlattól eltérőleg szintén külön törvény által állapittassék meg, mindazonáltal, tekintettel arra, hogy a törvényjavaslat egyöntetü eljárást kiván meghonositani, a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlja.

Ugyancsak az egyöntetü eljárás követelményeinek tesz eleget a törvényjavaslat 2. §-a, a mely az állami számvevőszéki titkárok kinevezését a számvevőszék elnökének jogkörébe utalja. A számvevőszéki titkárok a miniszteriumoknál alkalmazott titkárokkal rangban és jellegben egyenlősitve vannak, a miniszteri titkárokat az illető miniszter nevezi ki, indokolt tehát, hogy a számvevőszéki titkárokat is a miniszterekkel ha-

sonló rangban levő állami számvevőszéki elnök nevezze ki.

Az előadottak alapján a pénzügyi bizottság megbizásából van szerencsém a törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A szóban forgó javaslatnak két rendelkezése van. Az egyikben módositása foglaltatik annak a törvénynek, a mely a számszék tisztviselőinek létszámát megállapitja, és kimondja, hogy ezen létszámot csak törvény által lehet változtatni. A régi törvényt, az 1880-ikit és 1893-ikit módositani kivánja a javaslat abban az irányban, hogy ne kelljen külön törvény által eszközölni a létszámváltoztatást, hanem a budgettárgyalás alkalmával, az állami háztartásról szóló költségvetés keretében, ugy, mint a miniszteriumoknál történik, határozzon a ház valamely létszámváltoztatásról, akár nagyobbodásról, akár kisebbedésről. Ez az egyik rendelkezés.

A másik rendelkezés az, hogy ugy, mint a miniszteriumoknál történik, történjék a kinevezés itt is. Tudniillik ő Felsége kinevezésének vannak fentartva az állami számszék tisztviselőinek összes kategóriái, egészen a titkárig, azon alul pedig a többi tisztviselőket, altiszteket és szolgákat az állami számvevőszék elnöke nevezze ki.

Én azért szólalok most fel, mert az első szakaszra vonatkozólag a pénzügyi bizottságban egy eszme merült fel, tudniillik az az óhajtás vettetett fel, hogy vegye fontolóra a kormány azt, nem lenne-e jó a többi hatóságoknál, ott, a hol lehet és a miniszteriumoknál is azt a ma az állami számszékre fennálló törvényes intézkedést felvenni, hogy a létszám törvényben állapittatik meg és a létszámváltoztatás csak törvény utján történhetik. Én kijelentettem, hogy ezen kérdést megfontolás alá fogom venni. Azért jelentettem ezt ki, mert a mint a t. ház tudja, a költségvetés tárgyalásakor annak idején, a mint készen leszek vele, ha lehet, bár ezt nem igérem biztosan, őszszel, ha akkor még nem lehetne, később, egy olyan javaslatot szándékozom a t. ház elé terjeszteni, mely a szólásszabadságnak minden korlátozása nélkül és a tárgyalások érdemének minden kára és sérelme nélkül a költségvetés tárgyalását lehetőleg szükebb korlátok közé szoritja, tulajdonképen nem is a tárgyalást, hanem a tárgyalási időt, s ez az ökonómia lehetővé tegye, hogy a magyar országgyülés is a költségvetést ne oly hosszasan tárgyalja, mint eddig tárgyalta, mert ily hosszu tárgyalás mellett sem a törvényhozási alkotás, sem az adminisztráczió terén meg nem felelhet azoknak a feladatoknak, a melyek kivánatosak, sem a kormány, sem a törvényhozás.

Egyik módozata ennek talán az is lesz, hogy a költségvetésben igyekezzünk bizonyos konszolidált tételeket megalkotni, melyek változás alá alig kerülnek évről-évre, vagy ritkán kerülnek, s igy nem igényelnek minden esztendőben megujuló, részletes birálatot. Ugy értem ezt, hogy akkor is minden képviselő azokhoz hozzászólhat, de, hogyha a költségvetésnek bizonyos része törvény által konszolidált tételekben van megállapitva, ebből folyik az, hogy ezen változás alá nem eshető tételek változtatását törvény nélkül a kormány sem proponálhatja, a miből folyik, hogy ezen tételek feletti vita természetszerüleg megrövidül. Hogy az ily konszolidált tételek melyek legyenek, az nagy és komoly megfontolás tárgya. De költségvetésünknek vannak ilyen részei, a melyeket konszolidált tételekké lehet átalakitani, természetesen törvény által. Ilyen például az államadósságok rovata, ilyen némely miniszterium vagy hatóság tisztviselőinek létszáma is. Ez már csak azért is kivánatos, mert én is azt vallom, hogy óhajtandó, hogy a létszámfelemelések lehetőleg a legnagyobb és legégetőbb szükség korlátai közé szorittassanak. *(Élénk helyeslés.)* Ez a czél mindenesetre inkább el lesz érve, ha bizonyos létszámok törvény által vannak megállapitva, mert akkor nem olyan könnyü és nem olyan csábító az alkalom azoknak a létszámoknak emelésére, mert külön törvény kell hozzá, mig a budgetnél ez sokkal egyszerübb és kényelmesebb.

Másfelől azt sem lehet tagadni, hogy ovatosan kell a kérdéssel bánni, mert az élet fejlődik, az élet fejlődését nem szabad számon kivül hagyni és nem szabad Procrustes-ágyba tenni az állami szükségleteknek egy igen nevezetes részét. Magukat a hivatali létszámokat sem lehet örök időkre megállapitani, hanem időről-időre talán igen.

És ezért, a mikor ezt az egész nagy ügyet megfontolás alá fogom venni, és ezt a részét is a kérdésnek megfontolom, valószinüleg bizonyos olyan miniszteriumoknál, a hol a fejlődés nem olyan természetes és folytonos, például olyan miniszteriumoknál, a melyek nem foglalkoznak üzemekkel, nem foglalkoznak olyan kezeléssel, a hol az életnek fejlődését egy napra, vagy egy évre sem lehet ugyszólván megállapitani, olyan miniszteriumoknál, a melyek nem ezen kategóriába tartoznak, a melyek tisztán adminisztráczióval foglalkoznak, lehetőnek tartom, ugy, a mint a bíróságoknál is van, a létszámnak törvény általi megállapitását bizonyos feltevésekkel és természetesen bizonyos feltételek között. *(Helyeslés.)*

Ilyen miniszterium több van. A kereskedelemügyi miniszteriumot, a pénzügyminiszteriumnak bizonyos részeit, a földmivelésügyi miniszteriumot nem lehet ilyen korlátok közé szoritani semmi körülmények között, mert ott a gazdasági életnek fejlődése ezt lehetetlenné teszi. A kultuszminiszteriumnak, vagy egyik-másik miniszteriumnak azon intézményeiben, akár a honvédelmi miniszteriumban, akár a belügyiben, a melyek folytonosan fejlődnek, szintén nem lehet

a létszámot igy állandóan megállapitani, mert hiszen az intézmények fejlődésével természetesen az apparátusnak és a tiszti létszámnak is fejlődnie kell. Vannak azonban az adminisztrációnak, a központi kezelésnek és az egyes hivatali ágazatoknak olyan tételei, melyeket konszolidálni lehet és azokra vonatkozólag törvényes megállapodásokat lehet tenni abban az értelemben, hogy ott csak törvény fogja megváltoztatni az egyszer törvény által megállapitott létszámot.

Ez az eszmemenet vezetvén engem, — a mit meg akartam ismertetni most a képviselőházzal — valóban magam is arra a gondolatra jöttem a pénzügyi bizottságban felvetett eszme alapján, hogy miután ilyen konszolidált tételeknek megállapitása czéljából annak idején bizonyos hatóságoknak, vagy bizonyos hivataloknak tiszti létszámát törvény által fogjuk megállapitani, ne változtassuk meg azt az egyetlenegy hatóságot, a hol a bíróságon kivül törvény által van megállapitva a létszám és csak törvény által lehet azon módositani. És ezért, miután a javaslatnak az első része és 1. §-a ezt czélozta volna, a mit én függőben kérek tartani a többi ilyen természetü kérdéseknek elintézéséig, nem azért, mert disparitást akarnék létesiteni az állami számszék és a miniszteriumok között, mert az állami számszék koordinálva van a miniszteriumokkal a törvény értelmében és ez helyes is, mert hiszen a miniszteriumoknak számvitelét és az egész államháztartást ő ellenőrzi és quasi a törvényhozásnak organuma, én mindezen okokból és nem azért, mert nem akarnám a koordinácziót megcsinálni, de más irányban szeretném megcsinálni bizonyos tételekre nézve, hogy a miniszteriumok egy részét azon szabályok szerint kezelném, mint a hogy a számszék ma van: ezen okokból én az 1. §. kihagyását kérném. Méltóztassék ezt a kérdést most függőben tartani az által, hogy kihagyjuk ezt a rendelkezést, azután majd komprehenzive minden hatóságra nézve ez a kérdés kormányelőterjesztések utján fog véglegesen szabályoztatni. *(Helyeslés.)*

Nem inditványt kivánok most a t. képviselőháznak tenni, hiszen ezt majd a részleteknél fogom megtenni irásban, szabály szerint, de most az általános vitánál csak jeleztem, nehogy e felett diskusszió támadjon, hogy a részletes vitánál az 1. §. kihagyását fogom javaslatba hozni, a másodiknak azonban megtartását kérem.

Kérem a t. képviselőházat, hogy ezen értelemben méltóztassék hozzászólani a javaslathoz. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó urat illeti meg a szó.

Ha az előadó ur nem kiván nyilatkozni, kérdem a t. házat, méltóztatik-e általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni a törvényjavaslatot? Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. *(Helyeslés.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: A czim ellen nincs észrevétel, tehát kijelentem, hogy elfogadtatik.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat első szakaszát).*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólani.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Ezen szakasznál azt az inditványt, illetve módositványt van szerencsém beadni, hogy ez a szakasz hagyassék ki.

Elnök: Ehhez a szakaszhoz a miniszterelnök ur a következő módositást adta be: »Inditványozom, hogy az 1. §. hagyassék ki.«

Kérdem a t. házat, hogy ezen módositással szemben fenn akarja-e tartani az 1. §-t? *(Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház az 1. §-t nem tartja fenn és igy a miniszterelnök ur módositása szerint annak kihagyását határozza el.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2. §-át).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a törvényjavaslat 2. §-át elfogadja azzal, hogy ez az előbbi határozat folytán mint 1. §. fog törvénybe iktattatni.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 3. §-át).*

Elnök: Elfogadtatik.

T. képviselőház! A törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, annak harmadszori felolvasása a holnapi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a népfölkelés teljes felfegyverzésére szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről a honvédelmi miniszter törvényjavaslata (Irom. 150, 171).

Első szó illeti az előadót.

Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója: T. képviselőház! A jelen törvényjavaslattal kért összeg nem vonatkozik uj dologra, hanem azon intézkedésnek folyománya, a mely a mult évben már törvény alakjában nyert kifejezést és arra vonatkozik, hogy a népfelkelők első osztálya teljesen felfegyvereztessék. Az 1901. évi XVI. t.-cz. felhatalmazta a honvédelmi minisztert, hogy a népfelkelés első osztálya részére 55.000 drb ismétlőfegyvert, 14.495 drb ismétlő karabélyt és 7,000.000 töltényt szerezzen be.

A jelen törvényjavaslat ezen beszerzésnek folytatását képezi, a mennyiben az ebben a törvényjavaslatban megszavazni kért 5,400.000 koronából beszerzendő 56.000 ismétlő fegyver 4,046.560 koronáért, 550 ismétlő karabély 36.850 koronáért, végül 9 millió töltény 1,199.758 koronáért, mig a hátralévő 116.832 koronából a szállitási és egyéb, ezen beszerzéssel járó költségek lesznek fedezendők. A véderőbizottság letárgyalta ezen javaslatot és a maga részéről azon álláspontra helyezkedett, hogy miután a népfel-

kelés szerveztetett, miután a népfelkelés első osztályához tartozó legénység ma már kivétel nélkül az uj ismétlő fegyverrel nyerte kiképeztetését, nem méltányos, sem nem igazságos és nem volna humánus, hogy a népfelkelési csapatok, melyek háboru esetén a közös hadsereg és honvédség kiegészitésére használhatók, oly fegyverrel legyenek felfegyverkezve, a mely kisebb értékü a rendes hadsereg fegyvereinél, annyival hátrányosabb volna ez, mert hiszen egyforma működésben van amazzal és a népfelkelő legénység határozottan bátortalanabbul és kedvetlenebbül menne a csatába, hogyha nem birna olyan kitünő fegyverrel, mint a fegyveres erőnek a többi része. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* A mult évben megszavazott törvényjavaslat hasonlóképen tekintettel volt épugy, mint a mostani törvényjavaslat, az országban általánosan uralkodó munkahiányra és ebből a szempontból akkor is hangsulyoztam e helyről, a mit most is ismétlek, hogy azon esetben, hogyha ezen összeg folyósittatik és a fegyverek meg fognak rendeltetni, a gyáripar mindenesetre támogatást nyer, a mennyiben mindezen fegyverek, karabélyok és töltények Magyarországon lesznek megrendelve.

A pénzügyi bizottság hasonlóképen letárgyalta ezt a jelentést és annak nevében is van szerencsém ezt a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlani. Megjegyzem végül, hogy ezen törvényjavaslat nagyon is komoly tárgyat ölel fel, mert hiszen arról van szó, hogy országunkat komoly eset és komoly idők beálltával megfelelően felfegyverzett hadsereggel megvédelmezhessük. Ha ezt elmulasztjuk, ennek könnyen olyan sulyos következményei lehetnek, a melyekért, azt hiszem, e házban ülő képviselők közül senki a felelősséget el nem vállalhatná. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Micsoda frázisok!)*

Ezeknek előrebocsátása után, megjegyezve még azt, hogy az ezen törvényjavaslattal kért uj fegyverek beszerzésével az első osztályu népfelkelés teljesen fel lesz szerelve megfelelő fegyverekkel és ennek folytán komoly idők beálltával feladatát teljesen betölteni képes lesz, ajánlom a t. képviselőháznak ezen törvényjavaslatnak általánosságban leendő elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem fogadjuk el.)*

Illyés Bálint jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! A népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslatra nézve azon párt megbizásából, a melyhez szerencsém van tartozni, kijelentem, hogy azt visszautasitjuk, azt meg nem szavazzuk, annak törvényre emelése ellen a leghatározottabban tiltakozunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tiltakozunk, mert léhának és könnyelmünek tartjuk az olyan kormányrendszert, a mely a mai viszonyok és a mai gazdasági helyzet mellett egy ilyen törvényjavaslattal egyáltalában a ház szine elé mer lépni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Léhának és könnyelmünek, mert figyelembe nem veszi az a kormányrendszer az ország helyzetét, polgárainak túlterheltségét, nem veszi figyelembe azt, hogy egy ország nem azért létezik, hogy hadserege legyen, hanem a hadsereg létezik azért, hogy az országot megvédje. Hogy ha egy hadsereg fentartása az országot annyira kiszipolyozza és meggyengiti, az ország gazdasági erejét annyira megcsökkenti, hogy annak belső élete elgyengülést szenved és teljesen elpusztul, akkor az a hadsereg nem védelme, hanem átka az országnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A dinasztia hatalma egy erős ország nélkül semmis. Hiába van neki hadserege. Az ország erejében, a polgárok erejében rejlik a koronának hatalma, biztonsága és fénye. Ha a dinasztikus politika tisztán arra irányul, hogy a hadsereg hatalmát növelje, ezáltal tartja fenn a korona fényét és dicsőségét, — a kik az olyan dinasztikus politikára odaadják magukat, azok nem csak hazájuknak nem tesznek szolgálatot, hanem a haza és a dinasztia ellen egyenlő módon vétkeznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Elérkeztünk oda, hogy a katonai szolgálatot olyan mértékre fejlesztettük, hogy nincsen polgára ennek az országnak, a ki az emberi kornak jóformán végső határáig ne álljon katonai kötelezettség alatt. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Elég baj!)* Ezt az állitásomat, a mint már a véderőbizottságban is tettem, mindenekelőtt egy statisztikai tétellel igazolom. A véderőtörvény szerint 19 éves korától egészen 45 éves koráig . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: 21 és 42! Nem 19!

Pichler Győző: Bocsánat, igen, a 21 éves kortól a 42 éves korig, és a védképességhez mérten, a mint a törvény kifejezi, 60 éves korig rónak katonai kötelezettségeket a polgárra.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A katonákra!

Pichler Győző: T. ház! A statisztikai kimutatások szerint tehát csakis az emberiség 25 százaléka éri meg azt a kort, a melyben biztosságban érezheti magát a családi tüzhelyénél, hogy háboru esetén katonai kötelezettséget nem kell teljesitenie, hogy őt családja köréből önkényesen kiragadni nem fogják.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Önkényesen?

Pichler Győző: A honvédelmi miniszter ur belefogózik az »önkényes« szóba, pedig egész katonai rendszerünk csupa önkényességeken alapul. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Az egész katonai rendszert nem a nemzet szabad akarata, a nemzet szeretete és rajongása teremtette meg, hanem nagyon is önkényes parancsok és kényszerhelyzetek hozták azt létre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a honvédelmi mi-

niszter ur olyan csapatokról akar tudni, a melyeket a nemzet önként, szabad akaratból adott, akkor kegyeskedjék a hadászati történetből az 1848/49-iki eseményeket tanulmányozni, azok során láthat olyan hadsereget, a melyet a nemzet önként adott és a mely saját lelkesedéséből, saját hazaszeretetéből lépett sikra és fegyverbe *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Azt látjuk tehát, hogy az embereknek csak 25 százaléka éri el azt a kort, a melyben tökéletesen mentes a katonai szolgálattól, 75 százaléka pedig meg sem éri azt az időt, a mikor magát a katonaságtól felszabadultnak tekintheti. No hát, igen t. ház, ehhez fogható sulyos törvények nincsenek sehol; csakis nekünk vannak olyan törvényeink, a melyek a család létét és biztonságát tagjainak aggkoráig befolyásolják.

De 1868-ban, a mikor a XLII. t.-cz. először intézkedett a népfelkelésről, mi inditotta a törvényhozást? Hogy mi volt akkor a törvényhozás intenciója, azt megmondja az 1868: XLII. t.-cz. 1. és 2. §-a, a melyekben — ez az első népfelkelési törvényünk — kimondja, hogy a népfelkelés olyan önkéntesekből alakittatik, a kik a sorhadhoz, a hadi tengerészethez és a honvédséghez nem tartoznak; tehát a különállás a leghatározottabban ki van fejezve. A 2. §. szerint a népfelkelés felhivása ő Felsége parancsára a honvédelmi miniszter utján akkor és azon mérvben történik, a mikor és a mennyiben az ország az ellenséges megrohanás veszélye által is közvetlenül fenyegetve van.

T. ház! Ebben a két szakaszban ki van mondva, hogy 1868-ban, a midőn az 1868: XLII. törvényczikket meghozta a törvényhozás bölcsesége, mi volt az intenciója, mi volt az ideálja, mi volt a szelleme a törvénynek. Az, hogy olyan haderő alakittassék, a mely csak végszükségben, a legnagyobb veszélyben, a mikor az ország ellenségektől már megrohanva van, akkor szálljon ki. Nagy és magasztos eszme lebeghetett akkor a törvényhozás előtt, pártkülönbség nélkül: hogy oly haderőt teremtsünk, a mely kizárólag a nemzet földjének, a nemzet területének megvédésére szolgál. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E törvényt Deák Ferencz aegise alatt hozták. Az 1867. évi törvényhozás intencziói telitették megalkotóit. Maga a kiegyezési törvény megalkotója, Deák Ferencz, élén állott az akkori kormánypártnak és e törvény első két szakaszában benne van, mi vezette Deák Ferenczet, a midőn biztositékot szerzett magának, olyan viszontbiztositékot, hogyha bármilyen külellenség megtámadja hazánkat, fegyverbe szólithassa saját népét, saját fiait közvetlenül a haza és területének megóvására. A végszükség, a végkényszerüség eszméje lebegett Deák Ferencz előtt, a midőn az 1868: XLII. t.-czikket megalkotta.

De, t. ház, Deák Ferencz hagyatékát állitólag három év óta átvette, hosszu pihenés után, Széll Kálmán miniszterelnök ur. Csak három év óta halljuk ezt; a hagyaték lebonyolitása és leltározása itt folyik a szemeink előtt. Az azelőtti korszakra nézve, ugy mondják, nem ez a felfogás forog fenn.

Hogy a katonai javaslatoknál Deák Ferencz szelleme mennyire hatotta át, mennyire vezette nyomról-nyomra a kormányzatot, ennek a legeklatánsabb jele az, hogy az 1868: XLVIII. t.-cz. szellemét kétségtelenül jelző 1. §. horribilis ellentétben áll azon népfelkelési javaslatokkal, a melyeket az 1886. évi törvény teremtett meg. Az 1886-iki törvényben már b. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter urnak a felfogása érvényesült, a mely felfogást nem is kölcsönzött ki, mert ha ideig-óráig kikölcsönözte volna, akkor időről-időre kibukkanna a saját érzülete és felfogása is, de a szó szoros értelmében elsajátitotta Ausztriából. Ott már a népfelkelésről nem ugy beszélnek, mint az 1868: XLII. törvényczikkben; ott már az 1. §-ban látszik az óriási dekadenczia a nemzeti érzésben, a nemzeti önérzetben; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* látszik a szervilizmus, a mely meghajlik a közös hadsereg előtt, a midőn az 1886. évi népfelkelési törvény kimondja, hogy »a népfelkelés a fegyveres erő« — hogy ez alatt mit értünk, azt mindenki tudja — »kiegészitő része és mint ilyen a nemzetközi jog oltalma alá helyeztetik.« Itt látni, t. ház, azt az óriási dekadencziát a nemzeti felfogásban, a hazafiui érzésben; a különbséget, a mely mutatkozik az 1868: XLII. t.-cz. 2. §-a és az 1886: XXVI. t.-cz. 1. §-a között. Itt már »kiegészitő rész« a nemzeti védelem; a nemzeti joggal, a melyet megvédeni, biztositani hivatott a népfelkelés, szemben áll a nemzetközi jog annak magyarázata gyanánt, hogy a kormányzat biztositott magának oly jogot is, hogy a népfelkelés első osztályát, mint fegyveres erőt, a törvényhozás hozzájárulásával esetleg nemcsak e hazában, de a haza határain kivül is felhasználhassa. Ezért kellett ez a nagyhangzásu kifejezés ide, mert a honvédelmi kormány előtt ott lebegett az az idea, hogy törvényhozásilag biztositani fogja magának azt a jogot, hogy az ez ország területének megvédésére teremtett fegyveres erőt az összmonarchia érdekében is igénybe vehesse, és ezért van itt az, hogy a nemzetközi jog oltalma alá helyeztetik a népfelkelés is, mert ha az csak ebben az országban küzdhetne, akkor erre a kijelentésre nem volna szükség.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen, hogy nagy utat tett meg a törvényhozás, mig az 1868: XLII. t.-cz. 2. §-ától az 1886: XXVI. t.-cz. 1. §-ához elérkezett, és ma már a véderőbizottságban egyszerüen kijelenti a honvédelmi miniszter ur, hogy téves az a felfogás, hogy egy esetleges háboru és mozgósitás esetén legutoljára jő a népfölkelés és hogy — magának a honvédelmi miniszter urnak a védelmi bizottságban mondott szavait czitálom: — »ha először

jönne a közös hadsereg,« ugymond, »azután jönne a honvédség és csak azután következnék a népfelkelés, akkor mindeniket külön-külön szépen megverhetnék; egyszerre kell tehát jönnie mind a háromnak.« *(Derültség és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Itt látszik tehát, t. ház, hogy azzal szemben, a mi a törvényben le volt fektetve, hogy t. i. a népfelkelés egy különálló dolog, a jövőre vonatkozó mozgósitási terveiben a vezérkar és annak egy kiváló alakja, — ha nem is tagja: — b. Fehérváry Géza már ugy tervezi a mozgósitást, hogy megszerzi a törvényhozás hozzájárulását — mert hiszen ott mindent keresztülviszünk katonáink számára — és viszszük a honvédséget, viszszük a népfölkelést a közös hadsereggel együtt a határon kivül is! Pedig ez sem a törvény intenciója nem volt, sem nem hivatása ennek az intézménynek. Hogy igy azután mely részei a csapatoknak lesznek a »töltelékek«; hogy nem a népfölkelők kerülnek-e a legelső sorba és a közös hadsereg cseh és osztrák ezredei a legutolsóba: — — ezt már taktikai okokból a honvédelmi miniszter ur sohasem fogja elárulni.

Áttérve magára a törvényjavaslatra, azt tapasztaljuk, hogy az 1887 : XI. t.-cz.-ben a népfelkelés számára megszavaztunk 14,920.000 koronát, 1901-ben 5,939.000 koronát, 1902-ben pedig most előlép a honvédelmi miniszter ur 5,400.000 koronával. És ez még mindig nem a vége; e tekintetben nem kapunk semmiféle garanciát, hogy majd a jövő és a következő években minő igényekkel áll elő. Ebben a törvényjavaslatban egyetlenegy kitétel sincsen, hogy ezzel most már a népfelkelés felfegyverzése komplet volna; egyszerüen csak meg van mondva, hogy ennyi kell, a többiről pedig nem diskurálunk egyelőre. Pedig nagyon érdemes volna diskurálni! Mert kerek összegben 1887-ben 15 milliót, 1901-ben 6 milliót adtunk ki, ez már 21 millió körül jár; ehhez hozzáadva az 1902-ben követelt 5,400.000 koronát, körülbelül 26,400.000 koronát tesz ki, a mit ez az ország tisztán a sajátjából a népfelkelésre költött. Hogy egy háboru esetén mennyire ki akarják használni a népfelkelést a közös hadsereg számára, arra nézve megemlitem, hogy benn áll a törvényben, hogy a hadi szükségleteket a hadi kincstárból fedezik a népfelkelés számára. Mi tehát ily módon indirekt adózunk, hogy a közös hadseregnek megteremtsük egy kiegészitő részét teljesen komplet felfegyverezve. Az itt kiadott összegeket mi a közös hadsereg számára adjuk, annak megerősitésére, fejlesztésére, esetleg biztonságára. Mert meg vagyok győződve róla, hogy háboru esetén, daczára annak, hogy titkolja a miniszter ur, hivatkozva a nemzet ősi hősiességére és lelkesedésére, akkor fogja talán először mondani a honvédelmi miniszter ur, ha ott lesz a harcztéren: most előre, magyar! Akkor a sensus hungaricus felül fog benne kerekedni és a magyarok kötelezve lesznek legelől járni, hogy a közös hadsereg példát vegyen, hogy hogyan kell meghalni.

Itt olyan összegekről van szó, a melyek az országot annyira megterhelik, hogy ezt tovább el nem birhatja ez az ország. Mikor már 15 miilió koronát áldoztunk, akkor ujabb 5 millió koronát követelni, a mai viszonyok között: ennek visszautasitását indokolni nem kell. A gazdasági viszonyokra, az ország közállapotaira rámutatnom nem kell; minden egyes ember pártkülönbség nélkül, tudatában van annak, vajjon ez az ország az öt millióra nem szorult-e reá, hogy abból a gyáriparra, iskolákra, a humanisztikus, szocziális munkáskérdések megoldására áldozzunk, nem pedig ujolag a katonai kincstárt és raktárakat telitsük meg fegyverekkel, a mely fegyverek abban a pillanatban, a mint az emberi elmének folytonos fejlődése folytán, vagy bármily véletlen folytán egy tökéletesebb fegyver találtatik fel, mind megint teljesen használhatetlenek! Már a Werndl-fegyverek közül is százezrek hevernek, a melyekből még golyót sem lőttek ki, hanem raktárakban a sutban vannak, mint ócska vas. Most megint egy ujabb fegyverrel, a Manlicherrel kezdenek. 8—10 év mulva ujabb és ujabb próbálgatása jön uj fegyvereknek! Ez tesz bennünket koldussá, ez teszi az országot nyomorulttá. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. honvédelmi miniszter ur indokolásában három szempontot vitt a harczba. Az egyik a katonai szempont, a másik a humanisztikus szempont, a harmadik az ipari szempont. Nagyon érezte a t. miniszter ur e törvényjavaslatnak sulyos voltát, hogy a humanisztikus szempontokat is figyelembe vette. Hát ha a t. miniszter ur a humanisztikus szempontokat is figyelembe vette, mondja meg nekem, mit csinál egy esetleges háboruban az oly emberanyaggal, mely testi erőben fogyatékos, gyenge és elcsenevészedett?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem veszszük be!

Pichler Győző: A katonai mértéket az erőre nézve ma oly minimálisra szabták, hogy itt jóformán a ki csak járni és menni tud, mind benn van már. Ilyen vigasztalást tehát ne méltóztassák előhozni, mert azt hiszem: valószinüleg már a vakok intézetének összes tagjai is benn vannak a népfelkelésben.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hát a képviselő ur volt katona?

Pichler Győző: Méltóztassék megnézni, most jelent meg egy könyv Balogh Pál kiadásában, a hol szó van pl. a népesedésről, a népesség táplálkozási módjáról, és ott látni fogják, hogy a táplálkozási mód az egész országban ugy sülyed, oly silánnyá változott, hogy ez igazán az individuális erőnek fogyatkozására és a mi több, a nemzeti szaporodás csökkenésére fog vezetni. Egész vidékeket látunk, hol a nehéz megélhetés miatt az egygyermek-rendszernek véghetetlen büne honosodott meg, mert lehetetlen, hogy

ama nagy terhek alatt le ne roskadjon minden családfő, ha egy vagy két gyermeknél többet kell neki felnevelnie. Mit csinál majd a miniszter ur az ily elgyengült, enervált csapatokkal? Ha a humanisztikus szempontok vezetnék a minisztert urat, akkor nem ily ujabb követelésekkel lépne elő. Mert az nem humanisztikus szempont, hogy háboru esetén a népfelkelés, ha egyenlő fegyverzettel nem bir, jobban ki van téve a veszélynek. Ez csak szemfényvesztés, ez nem igazi humanizmus és nem igazi emberszeretet! Az ilyenre csak a katonának taktikai felfogása vezeti a minisztert. Ha ezt a katonai szempontok közé iktatta volna, szót sem szólnék. De mikor igy járnak el az országban a hadsereg követelményei dolgában, akkor ebben az országban humanisztikus felfogásra az ő politikai tényében mindenki hivatkozhatik, de legkevésbbé a honvédelmi kormányzat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Alig egy évtized alatt 20 millió koronát követelnek tőlünk a népfelkelés számára, és a mikor arról van szó, hogy a honvédséget lássuk el tüzérséggel, hogy az teljes hadsereg legyen, akkor a miniszter ur azt mondja, hogy ezt a nemzet nem birja el. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt persze elbirja, ha a népfelkelés számára uj fegyvereket kell készittetni! Azt elbirja, ha közös hadsereg számára hajókat, uj ágyukat, még pedig bronz ágyukat kell készittetni; erre semmiféle költséget sem sokallnak. De azt nem fogadják el, a mikor nemzeti szempontból még áldozatkészségre is hajlandó volna a magyar, a mikor saját hadseregének tökéletesitéséről van szó. Mert hiszen abból a felfogásból sohasem engedhetünk, hogy a honvédség csirája az önálló hadseregnek; az erre való törekvést, akárhogy akarják elnyomni és elpusztitani, ama párt szent hivatásának tartom, a melynek én is tagja vagyok. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És még azt mondja a t. miniszter ur, hogy az ország ipari érdekeit is szem előtt tartotta, mert a fegyvergyárnak lesz munkája és igy néhány száz munkás keresethez jut. Igen t. miniszter ur! Méltóztassék nekem csakis intézkedés végett rendelkezésemre bocsátani az ön által követelt 5,400.000 koronát.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Azt nem teszem! *(Derültség a jobb- és a baloldalon.)*

Pichler Győző: Majd csinálnék én a miniszter urnak tervezetet arról, hogy mily ipari célokra használtassék fel az az 5,400.000 korona, és meg fog győződni a t. miniszter ur arról, hogy ugy lehet beosztani ezt az összeget, hogy nemcsak egy kis fegyvergyár néhány száz munkásának megélhetését biztositjuk ebből, de biztositjuk ezek megélhetését és még ezen kivül ezer meg ezer munkásnak adunk biztos kenyeret. És ha a magyar ipar fejlesztéséhez minden évben ily összeggel hozzájárulunk, majd meglátjuk, mily eredményt tudunk felmutatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Adja át a t. miniszter ur ezt az összeget felében a földmivelésügyi miniszternek, a kereskedelemügyi miniszternek azzal, hogy a munkások ügyének gyarapitására, a magyar ipar fejlesztésére a földmivelés és az ipar terén használják fel, akkor, ha ezek évenkint 2,700.000 koronát felhasználnak, majd meglátja, mily ideálisan elégittetnék ki a t. miniszter urnak az a vágya, hogy a magyar ipar támogatásban részesüljön. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Legyen meggyőződve a t. miniszter ur, hogy ilyformán lehet eredményt elérni ezzel a pénzzel. De akkor beszélni a magyar ipar támogatásáról, a mikor egy fegyvergyárról van szó, — a melynek létét és fentartását én is nagyjelentőségünek tartom ugyan ugy politikai, mint ipari szempontból — de akkor beszélni magyar ipar támogatásáról, a mikor a fegyvergyárat is indokul hozzák fel arra, hogy ez az 5,400.000 korona megszavaztassék, ez szemfényvesztés a politikában, porhintés az emberek szemébe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nem akarom a t. ház figyelmét hosszasabban igénybe venni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! Beszélj egypár napig!)* Igaz, a t. miniszter ur azt mondta, drága az idő; de én kijelentem, hogyha én végigbeszélnék husz országgyülést, ezen összes szereplésem nem kerülne az országnak annyiba, mintha a t. miniszter ur egy negyedórás törvényjavaslatot nyujt be. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem is ér az annyit! *(Derültség.)*

Pichler Győző: Végül e törvényjavaslat pénzügyi indokolásával akarok egész röviden foglalkozni. Hivatkozom a törvényjavaslat második szakaszára, a mely kimondja, hogy az első szakaszban emlitett beszerzések költségei a pénztári készletekből fedezendők és a honvédelmi tárcza átmeneti kiadásai közt számolandók el. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt tagadták!)* Mikor itt a házban a pénztári készletek kérdése felvettetett és elég nagy hullámokat vert a vita, az ellenzék részéről egy felfogás megdönthetetlen maradt, daczára annak, hogy azzal szembeszállt a miniszterelnök ur és a pénzügyminiszter ur. Ez a felfogás abban nyilvánult, hogy a pénztári készletek gyüjtése azért történik, mert ezzel a katonai igényeket akarják kielégiteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék figyelembe venni, hogy eddig mennyit szavaztak meg pénztári készletekből. Én, nem akarva a t. ház figyelmét igénybe venni, ez alkalommal nem részletezem azokat, de hogy a pénztári készletekből akarják fedezni ezeket a kiadásokat, az egy nonsens finánczpolitika.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mást is!

Pichler Győző: Ez egy sehol el nem fogadott módszer a fedezetre. Mi tiltakoztunk az ellen, hogy pénztári készletek gyüjtessenek, *(Igaz!*

Ugy van! a szélsőbaloldalon.) mert pénztári készletek gyüjtése milliókra menő összegekben semmi egyebet nem jelent, mint az ország vérkeringését képező pénznek kivonását a forgalomból és az államhatalom pénztárába való elhelyezését; semmi egyebet nem jelent minden egyes millió, mint hogy ez a közgazdaságból, az egyes individuumoktól elvonatik és összegyüjtetik, a mi által az amugy is sulyosan terhelt ország még jobban kiszipolyoztatik és még jobban kiszárad a torka — hogy igy fejezzem ki magamat. Én hivatkoztam már a véderő-bizottságban is erre. Mikor a mult évtizedben Angliában a pénztári készletek nagyobb összegekben gyültek össze, az angol ellenzék a leghevesebb támadást intézte a kormány ellen azon egyszerü okból, mert kijelentette az ellenzék vezére, hogy az ország erejéből ezt kivonni és pénztári készleteket gyüjteni a nemzet iránti halálos bün. Ha több a jövedelme egy államnak, mint a mennyit szükségletének fedezésére okvetlenül megkövetelhet, akkor tessék az adót leszállitani, de nem pénztári készleteket gyüjteni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Francziaország még tovább megy, adóit évek óta nem emeli, hanem folytonosan leszállitja és kölcsönökkel dolgozik. Ott egy napig sem lehetne a miniszteri székben olyan pénzügyminiszter, ki az ország közvagyonából, közerejéből milliókat kivonva pénztári készleteket gyüjt. A legjobb pénztári készlet maga a polgár. Ha az egyes individuum erősbödik, vagyonosodik, akkor, ha bekövetkeznek oly idők, mikor áldozathozatalra kénytelenek a nemzetek, egy erős, vagyonos, önálló családokból álló és vagyonilag független nemzet mindig hajlandó áldozatra. A pénztári készletek gyüjtése ellen tehát a leghatározottabban tiltakozott az ellenzék akkor és most is. De most egy törvényt hozunk arra, — mert a törvényben ez implicite benne van, — hogy a pénzügyminiszter törvényhozásilag utasittatik arra, hogy folytonosan gyüjtse a pénztári készleteket. Mert ha mi szükségletek fedezésére a pénztári készleteket jelöljük ki, akkor ilyen finánez-rendszer mellett a pénzügyminiszternek mindig számitásba kell venni, hogy a pénztári készlet azért is szükséges, mert jön egy katonai törvényjavaslat, a melynek költségeit majd ugy szavazzák meg, hogy azokat a pénztári készletből kell fedezni. Ez Aufruf zum Tanz, felhivás keringőre: hogy te pénzügyminiszter, csak jövőre is halmozd a milliókat a katonai törvényjavaslatok költségeinek fedezésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha mai gazdasági viszonyaink mellett léha és könnyelmü kormányzati rendszer az, a mely 5,400.000 koronát követel a nemzettől, akkor léhább és könnyelmübb financziális politikai eljárást nem lehet képzelni, mint azt, a mely pénztári készletekkel spekulál, a melyeket az ország vérkeringéséből kivon, a mikor oly nagy a szükség az országban, hogy a vidéki takarékpénztárak kénytelenek 12—14%-os uzsorát szedni azoktól, a kik kölcsönt vesznek fel, a munkás segélyző pénztáraknak pedig nem lehet összehozni elég tőkét, hogy minden igényt kielégithessenek. Ilyen országban, ilyen állapotok mellett a felhalmozott milliókat vissza kellene utalni az országba és az ország vérkeringését gyorsitani, lüktetővé tenni, nem pedig improduktiv kiadásokra utasitani politikailag és törvényhozásilag a minisztert. A pénztári készletek ilyen felhasználása semmiféle országban sincs helyén. De a honvédelmi miniszter ur erre azt feleli, hogy erre okvetlenül szükség van, mert jobb, hogy ha a pénztári készletekből veszszük azt az összeget, mint hogy ha kölcsönöket veszünk fel és az után még kamatot is fizetünk. Erre nézve csak azt jegyzem meg, hogy kétféle pénztári készlet van. Olyan, a mely az állami gépezet fentartására, hogy ugy mondjam olajozására okvetlenül szükséges: ezt fenn kell tartani. De van olyan pénztári készlet, a mely felesleget képez, a mely ezen okvetlenül szükséges pénztári készleteken túl milliókban halmozódik fel. Ha ezeket visszabocsátottuk volna a nemzet rendelkezésére, akkor nem lett volna ilyen gazdasági válság ebben az országban, akkor nem gyülemlettek volna éveken át milliókra ezek az összegek, hanem visszabocsátva azokat, kedvezően fruktifikálódtak volna, nem az államkasszában, hanem az egyes polgároknál. De most nem lehet előállni azzal, hogy kamatmegtakaritás miatt kell ezt a dolgot megcsinálni. Ez szemfényvesztés, a melyet én a magam részéről mint teljesen helytelent perhorreskálok és eo ipso már e miatt sem fogadom el ezt a törvényjavaslatot. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Midőn ezekben bátorkodtam kifejteni azt a határozott ellenzést, a melylyel találkozik ez a törvényjavaslat mindazoknál, a kik az ország érdekeit szivükön viselik, én magam is appellálok e ház minden egyes tagjára, s csak egyetlen egy kérdést állitok elébük. Mint törvényhozók, vegyék figyelembe, hogy az utóbbi négy-öt évben, de különösen az utolsó három évben micsoda óriási áldozatokat követelt a közös hadsereg, vagy mondjuk: a haderő Magyarországtól, mily óriásilag nehezedett rá a militárizmus az országra, mit nyert az ország azáltal, hogy kifelé, nem mint önálló ország szerepelve, nagyhatalmi állását önmaga nem is élvezi, csak egy nagyhatalom megerősitésére szolgál, a melynek neve külföldön Ausztria, mert Magyarország sehol sem tekintetik nagyhatalomnak. Tehát, hogy egy összbirodalomnak nagyhatalmi állása fentartassék, erre forditottunk milliókat és százmilliókat. Ebben szegényedett el, ebben ment tönkre az ország. Méltóztassék figyelembe venni a törvényhozó uraknak, hogy mit áldoztunk öt év óta a katonai haderőre; méltóztassék figyelembe venni azt a programmot, a melyet nap-nap után megczáfolatlanul közölnek a lapokban a katonaság követelményeiről és ha jön is egy félhivatalos czá-

folat erre, épugy mint a multban, bebizonyosodik, hogy ezek a hirek mind igazak, sőt fokozatosabban igazak; méltóztassék figyelembe venni a mult áldozatait, a jelen követeléseit és azt, hogy mily követeléseket helyeztek kilátásba a jövőre, és kérdem akkor a törvényhozókat, hogy tiszta lelkiismerettel és igazán ez ország térképét és ez ország anyagi és szellemi viszonyait szem előtt tartva, elképzelhetik-e, hogy ez a rendszer fenmaradjon, hogy ez továbbra is igy folyjon? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én ugy látom, ha ez igy megy tovább, bármiként is veti latba az egyén az erejét, bármiképen akar is az egyén saját erejéből, saját verejtékével teljes megélhetést biztositani magának, egy teljesen kiszipolyozott országban az egyéni erő megfelelő tér hiányában nem érvényesülhet, elpusztul és vele együtt az akaraterő. Ebben látom én okát annak, hogy az individualitás teljesen kivész az országban, kivész a ragaszkodás az anyaföldhöz, a kivándorlók száma pedig ezrével és százezrével növekszik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mikor az ember szembeszáll a kivándorlással, akkor a kivándorlók százezrei egyszerüen nem kérnek egyebet: megmaradunk, de adjatok száraz kenyeret, hogy megélhessünk. A kormányzat pedig nem adhat nekik száraz kenyeret, mert a mi kenyér van ebben az országban, annak legnagyobb részét bronz ágyukban és felfegyverzésben a közös hadsereg és a véderő veszi igénybe. És hiába ankétezik a miniszterelnök ur, hiába ankétezik ez ország bármelyik törvényhozója lelke egész melegével, nem birja elejét venni ez ország népe pusztulásának, mert a mely országot annyira kihasználnak erőben, annyira kihasználnak gazdaságilag, annyira nyomnak adórendszerével és egyéb terheivel: abban az országban a menekülés eszméje, nem pedig a megélhetés eszméje kap lábra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Farkas József jegyző: Báró Solymossy Ödön!

B. Solymossy Ödön: T. ház! Vessünk csak némi kis visszapillantást hazánk és nemzetünk egész történeti multjára, ugy bizonyos, hogy elszorult szivvel és visszafojtott lélekzettel kell konstatálni, hogy mennyi vérontásnak, mennyi dicsőségesen kivivott áldáz harcznak kellett megelőznie mai nemzeti lételünk és különböző alkotmányos jogaink szilárd alapkövének lerakását, annak fentartását és ezekből mindenesetre azon tényt kell beismerni, hogy ha jelenleg is királyunkat, hazánkat és nemzetünket és összes jogainkat meg akarjuk védeni, oltalmazni minden támadásokkal szemben, okvetlenül szükségünk van arra, hogy legyen egy jó, harczképes erőnk. Mert az, t. ház, tagadhatatlan, hogy a mely államnak megvan egy bizonyos fegyveres ereje, annak nagyságától, gyakorlati és szellemi kiképeztetésétől, szóval harczképességétől függ pozicziója, sulya kifelé a szomszéd államokkal szemben.

T. ház! Hogy hazánk ilyen szerencsétlen földrajzi elhelyezkedésnek örvend, hogy körös-körül vagyunk fogva és bármelyik oldalról könnyen ki vagyunk téve a megtámadhatás esélyeinek, az elég szomoru, sajnos és sok pénzbe kerülő, drága valóság. De hiába, t. ház, mig az európai összes államok czivilizácziója és erkölcsi érzete nem tud oda fejlődni, ugy elhatalmasodni, hogy mintegy diadalmaskodva kiküszöbölje a gyilkos fegyvert forgató és az isteni jogot bitorló kéz vérontásait, addig, sajnos, feljajdulhatnak a nemzetek sokaságai, nagyon nehéz lesz ezen segiteni. Legfeljebb könnyithetünk rajta. Könnyithetünk annyiban, hogy midőn nemzeti léterőnket akarjuk biztositani, lehetőleg elzárkózunk a hóditó hadjáratoktól és inkább védelemre szoritkozzunk és rajta legyünk, hogy mindenkor legyen olyan képzett fegyveres erőnk, a mely drága hazánkat bármely pillanatban meg tudja biztosan védelmezni.

Itt most előttünk fekszik egy törvényjavaslat, a mely mit kér? Kér a népfelkelés számára valami 55 ezer ismétlő fegyvert, a gyalogság számára 5 száz egynehány ismétlő karabélyt és azonkivül az ezek tartozékát képező lőszerfelszerelését és minderre 5.400,000 korona költséget. És, a mint az indokolás is mondja, ezzel előreláthatólag a népfelkelés felszerelése valószinüleg véglegesen be is lesz fejezve.

Mindnyájan tudjuk, t. ház, hogy a népfelkelés, ha egyszer szerveztetett és róla a törvény megalkottatott, arra való, hogy a harmadik vonalat képezze és az első és második vonalat támogassa arra az esetre, ha a duló ellenség golyózápora és gyilkos fegyvere réseket tör azokon és igy szintén életét áldozza és vérét ontja drága hazánkért.

Ezen kivül, t. ház, a népfelkelésnek még az a feladat is jut, hogy otthon helyőrségi és megszálló szolgálatot teljesit és egyéb más munkákra használtatik fel, hogy ezáltal is a jól fegyelmezett és jól kiképzett, az első és második vonalhoz tartozó haderőnek egy része felszabadulhasson és a haza védelmére használtathassék fel.

T. ház! A mai európai konstellácziók mellett azt tartom, hogy ha ma mozgósitás következnék be, a mai gyors közlekedési eszközök mellett, azonnal sor kerülne a népfelkelésre is, mert nézetem szerint bölcsen belátnák az államok, hogy ha már harczra került a sor, akár jobbra, akár balra dől el a koczka, annak gyorsan kell eldőlnie, mert annál kisebb a pusztulásnak káros következménye, a mely ilyenkor el nem kerülhető, és annál kisebb ugy a direkt, mint indirekt kár, az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság terén, mert e helyütt ilyenkor természetszerüleg beáll a pangás. Szükséges tehát gondoskodni arról, hogy a népfelkelés is olyan fegyverekkel legyen már előre ellátva, hogy komoly esetben szükség esetében ő is sikra tudjon szállani és bátran és biztosan harczolhasson hazájáért és az egész nemzetért.

T. ház! Elég szomoru, hogy a nemzetek egymással hadakoznak, de ha igy van elrendelve a földön, ezen nem segithetünk.

Barta Ödön: Hiszen béke van!

B. Solymossy Ödön: . . . ez nagyon szomoru, de ha nemzeti létünket biztositani akarjuk, mégis csak el kell követnünk mindent, hogy egy jó fegyveres haderővel álljunk készenlétben, a mely egy esetleges háboru minél gyorsabb lefolyását, annak minél gyorsabb ütemét is előmozditja. Az, hogy az állam mennyi költséget igényel, és hogy mi adózó polgárok mennyire görnyedünk e terhek alatt, azt mi mezőgazdák, tessék elhinni, legjobban érezzük. Épen azért szükséges is, hogy ugy az államkormány, mint a törvényhozás, de még a törvényhatóságok és a községi képviselőtestületek is, elkövessenek mindent, hogy lépten-nyomon, minden téren a legkisebb kiadásokat is, ha lehet, megtakaritsák, mert abban igaza van a túloldalról felszólalt t. képviselőtársamnak, hogy az államháztartás, ha egyszer kizökken a medréből, és mi adózó polgárok nem tudjuk tovább viselni a terheket és drága kenyér után jajgatunk, bizonyos, hogy a békében is eo ipso ugyanolyan elvesztett csata volna, a mely sokkal veszedelmesebb és szomorubb volna, mint egy igazi véres háboru, mert akkor a fegyveres erő is legföljebb arra szolgálhatna, hogy egy nagybeteg, félig tehetetlen országot, félig halott nemzetet védjen. Az anyagi alaperőnek mindenesetre erősnek, egészségesnek kell lennie, és ha mindent elkövetünk arra, hogy hazánk felvirágozhassék és jólétnek örvendjünk, akkor viszont kötelességünk is arról gondoskodni, hogy legyen olyan védelmi eszközünk, a mely minden alkalommal megvédheti drága hazánkat.

Barta Ödön: Az önállóságot kell megcsinálni, az védi meg!

B. Solymossy Ödön: Az anyagi alaperőnek és védelmi eszközeink erejének teljes harmóniában kell lenniök egymással. Legyenek meggyőződve, t. ház, hogy én, mint falusi ember, nagyon jól tudom, hogy a szegény nép mennyire rászorul, hogy minden fillérével takarékoskodjunk. Mégis, a mikor ilyen kérésről van szó, akkor indokolt, hogy elfogadjuk a javaslatot, annyival is inkább, mert először is biztos vagyok benne és az indokolás maga is világosan megmondja, hogy itt ujabb kölcsönfelvételekről nincsen szó, tehát azért nem kell drága kamatokat fizetni, nem kell a polgárokat külön és ujra megadóztatni, hanem ez a szükséglet meglevő készletből fog fedeztetni; azonkivül nem szabad elfelejteni azt, mit az előadó ur hangoztatott, hogy méltányosságból és humanizmusból is meg kell szavazni a javaslatot, mert ha egyszer megalkottatott a népfelkelőkről szóló törvény, s ha azoknak a népfelkelőknek komoly esetben sikra kell szállaniok, hogy vérüket ontsák és életüket áldozzák a hazáért, akkor gondoskodnunk kell arról is, hogy legyen jó fegyver a kezükben, mert akkor követnők el a legferdébb takarékossági politikát, ha ezek részére jó fegyverekről nem gondoskodnánk. Mert az első felszerelési tárgy a jó fegyver, és ha ez nincsen meg annak a népfelkelő seregnek, akkor majdnem szükségtelenné válik az egész intézmény. Ismétlem tehát, ez igen ferde takarékoskodási politika volna, ferde, szükkeblü, és helytelen ugy humanitási, mint taktikai szempontból. Hiszen, t. ház, a népfelkelők legnagyobb része meglett emberekből, családapákból áll és most, a mikor sok asszony és ezer és ezer gyermek szivrepesztő jajgatása és sirása kiséri a népfelkelőt a küzdőtérre, akkor ne adjunk annak fegyvert a kezébe? Nem kötelességünk ez, nem a humanitás követelményeinek teszünk eleget, hogy akkor, a mikor annak el kell mennie a vérét ontani, annak a szegény családfentartó és kenyérkereső embernek fegyvert is adjunk a kezébe?

Én ezt a törvényjavaslatot csak tisztelettel fogadom el az elmondottakból kifolyólag, és csak csodálkozásomnak adok kifejezést, hogy az igen t. honvédelmi miniszter ur, a ki különben a honvédségünket olyan magas nivóra emelte, hogy a külföldi hatalmak is bámulják a magyar kir. honvédségnek a működését és harczképességét és próbálkoznak is és szeretnének is olyan olcsó szisztéma szerint olyan jól szervezett és kiképezett sereget fentartani tudni, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* de nekik nem sikerült, hogy, mondom, a honvédelmi miniszter ur csak most jön e törvényjavaslattal, hogy annak a szegény népfelkelő seregnek jó fegyvert szerezzünk háboru esetére. Én, t. ház, nagyon is tudom méltányolni igen t. túloldali képviselőtársunknak azt a nagyon sokszor hangoztatott, igazi nemes elvét, hogy takarékoskodni tartozunk a nemzet drága filléreivel, de én azt hiszem, nemcsak a túloldali képviselőtársaimat, hanem mindnyájunkat ebben a házban ez a nemes elv vezérel. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalról: Nem igen látjuk! Nem tapasztaljuk! Hát a quótaemelés? Hát az uj ágyukra kidobott milliók? Zaj.)*

Kérem, most a népfelkelés felfegyverzéséről van szó, nem pedig a közös hadseregről. És t. ház, azt hiszem, mi népképviselők, kell is, hogy át legyünk hatva attól a nemes érzéstől, hogy ilyen nemes elvek vezéreljenek bennünket, hogy azok számára, a kik hivatva vannak, mint szegény családok fentartói, kenyérkeresői háboru esetén elmenni, otthon hagyni családjukat, és életüket és vérüket áldozni a hazájukért, gondoskodjunk, hogy legyen kezükben jó puska, ne pedig fakapa; épen ha erről nem gondoskodnánk, akkor volnánk inhumánusak, én tehát ezt a törvényjavaslatot, t. ház, már azon indokból is elfogadom, mert ezt parancsolja emberbaráti érzésem. *(Zaj balfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polczner Jenő: Hát az önálló hadsereggel mi lesz?

B. Solymossy Ödön: Arról, kérem, nem én

vagyok hivatva nyilatkozni. Én ezt a törvényjavaslatot igenis, nemcsak azon szempontból, mert okvetlenül szükségesnek tartom, hanem direkt humanitási szempontból is elfogadom, annyival is inkább, mert én meg vagyok győződve, sőt bizonyosan tudom is, hogy államkormányunk is iparkodni fog, hogy ilyen dologban, a felszerelési költségeket ugy teremtse elő, hogy uj megadóztatást ne szerezzen a nemzetnek. Én tehát, t. ház, a törvényjavaslatot igazi örömmel fogadom el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Buzáth Ferencz!

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatra mindenekelőtt azon észrevételt vagyok kénytelen megtenni, hogy egy ilyen fontos törvényjavaslattal, a mely tetemes kiadásokat igényel, az utolsó pillanatban, a képviselőháznak berekesztése küszöbén állott elő a honvédelmi miniszter, midőn a képviselők figyelme már más irányban van lekötve és igy a birálatra számot nem is tarthat. *(Egy hang balfelől: Dehogy nem!)* Igaz, t. képviselőház, hogy ezáltal a miniszter ur elérheti azt, hogy esetleg megszabadul egy hosszura nyuló vita kellemetlenségeitől... *(Felkiáltások balfelől: Dehogy szabadul meg töle!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem kellemetlenség! Csak tessék vitatkozni, a mennyit akar!

Buzáth Ferencz: ... de az országnak az áll érdekében, hogy minden oly fontos törvényjavaslat, a mely sulyos anyagi áldozatokat követel, alapos birálat tárgyává tétessék. *(Halljuk!)* De ettől eltekintve, nem tartom az időpontot szerencsésen megválasztottnak ezen törvényjavaslat tárgyalására, még azért sem, mert a delegáczió csak épen most szavazott meg 38 milliót a hadsereg felszerelésére; tehát milliókkal fog megterheltetni államháztartásunk, a mi az ország közgazdasági fejlődésének utját állja, mert az ahhoz szükséges anyagi erőt elvonja, a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat pedig még sulyosabbá teszi a pénzügyi helyzetet. Ily tetemes kiadások mellett azután valóban nem csodálkozhatunk azon, ha államháztartásunk egyensulya, a melynek helyreállitása érdekében olyan sulyos anyagi áldozatokat hoztunk, ismét koczkára van téve. Talán erre való tekintetből és ennek kikerülése czéljából van felvéve a törvényjavaslatba az az intézkedés, hogy az 56.000 fegyver beszerzési költsége, a mely 5,600.000 koronát vesz igénybe, ne a költségvetésből, hanem a pénztári készletekből nyerjen fedezetet.

A pénztári készletek dolgával igazán nem tudjuk, hányadán vagyunk. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Valahányszor innen az ellenzéki oldalról szóvá teszszük ezt a kérdést és azt mondjuk, hogy az ország közgazdasági, kulturális, nevelési és egyéb czéljaira is forditsunk ezekből bizonyos összeget, mert e czélokról a rendes költségvetés keretében megfelelő arányban nem gondoskodhatunk, mindannyiszor azzal áll elő a pénzügyi kormányzat, hogy e czélra a pénztári készleteket felhasználni nem engedheti.

Fölhozhatok erre vonatkozólag egy érdekes esetet: a Csorba-tó megvételének ügyét. A vételár fedezetére a törvényjavaslatban több kincstári birtok eladása volt kijelölve. Minthogy azonban ezen birtokok eladása hosszabb időt vett igénybe, a vételárt pedig ki kellett fizetni, ezért ideiglenesen pénz felvételéről kellett gondoskodni és e czélra a törvényjavaslat vagy a pénztári készleteket jelölte ki, vagy pedig felhatalmazást kért a kormányzat részére arra, hogy valamely fővárosi pénzintézettől szerezhesse be a szükséges pénzt. Ily körülmények között nagyon könnyen megtörténhetett volna az, hogy a pénzügyi kormányzat magas kamatláb mellett a saját pénzét veszi kölcsön, a melyet abba a pénzintézetbe kamattalanul, vagy csekély kamatláb mellett helyezett el. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A pénzügyi kormányzat tehát annyira mereven és szigoruan ragaszkodik ezen pénztári készletekhez, hogy még ilyen czélokra, még ilyen ideiglenesen való kisegitésre sem akarja azokat átengedni. Minthogy pedig mint mindennek, ugy e készleteknek is csak kell, hogy bizonyos rendeltetésük legyen, ha az általam emlitett czélokra azok fel nem használhatók: jogosnak kell tartanom azt az aggodalmat, hogy ezen pénztári készletek bizonyosan a hadsereg felszerelésére szánvák. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Be van igazolva ezen aggodalomnak alaposság, mert mig a pénzügyi kormányzat a pénztári készleteket minden más fontos czéltól megtagadja, addig szivesen bocsátja e készletek gazdag kincstárát a honvédelmi miniszter ur rendelkezésére és bizonyára nem fogja azt megtagadni a hadügyminiszter urtól sem. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Elbirálandó már most az a kérdés, hogy szükség van-e ezen fegyvereknek beszerzésére, vagy nincs. Én kénytelen vagyok azon meggyőződésemnek kifejezést adni, hogy ezen fegyverek beszerzésére ez idő szerint semmiféle szükség nincs, mert maga az indokolás szerint is ezekre csak háboru esetén van szükség, már pedig ugy a trónbeszédben, mint a Felségnek a delegációhoz intézett beszédében, valamint a külügyi expozéban is mindig azt hallottuk hangoztatni, hogy a külföldi államokkal békés viszonyban élünk; hogy a békét semmi sem zavarja meg; hogy a békének jövőre is való fentartása képezi a külügyi kormányzat minden törekvését. Ezt halljuk hangoztatni a szövetséges államok részéről, valamint azon államok részéről is, a melyek velünk szövetséges viszonyban nincsenek. Ha tehát ezt a felfogást akczeptáljuk, — már pedig kötelességünk elfogadni, mert ebben kételkednünk nem szabad, — akkor kérdem a honvédelmi miniszter urtól, honnan vett magának bátorságot olyan indokolás beterjesz-

tésére, a melyből az ellenkező felfogásra lehet következtetni, mert abból, hogy a t. honvédelmi miniszter ur a fegyverek beszerzését sürgős kötelességnek mondja, csak a háborunak, a veszélynek közelségére lehet következtetést vonni. Méltóztassék a honvédelmi miniszter urnak e körülménynyel nyiltan előállani, és akkor legyen meggyőződve róla, hogy sem ez a párt, sem senki ezen országházában nem lesz olyan, hogy ezen törvényjavaslathoz való hozzájárulását megtagadhatná. Ha pedig ez a veszély fenn nem forog, akkor mi szükség van ezeknek a fegyvereknek a beszerzésére, csak azért, hogy az ócskavasak számát szaporitsuk, hogy azután mikor igazán szükség lesz reájuk, akkor uj beszerzésekről kelljen gondoskodni. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ugy látom, hogy a t. honvédelmi miniszter urra valaki szörnyen ráijeszthetett. Hát én majd megnyugtatom a t. honvédelmi miniszter urat . . . *(Derültség.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Na, nyugtasson meg; jó lesz!

Buzáth Ferencz: . . . hogy most nem lehet ám 24 óra alatt háborut inditani, mert azt hosszas diplomácziai tárgyalások szokták megelőzni és igy mindig lesz elég időnk a népfelkelést szükséges fegyverzettel ellátni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Láttuk 1870-ben!

Buzáth Ferencz: Még akkor is van időnk, mert a népfelkelőkre nem első sorban, hanem másodsorban van szükség.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Harmadsorban!

Buzáth Ferencz: Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur jelentésében, és fel fogom olvasni ezen pár sort, mert érdekes bevilágitást nyujt a mi katonai szervezetünkbe, hogy ezen fegyvereknek kicserélése milyen nehézségekbe ütközik. A jelentés következőleg szól: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)* »A hadsereg és honvédség azonos felfegyverzését teszi szükségessé még azon körülmény is, hogy a nem egynemü fegyverek különböző tüzhatásából folyó hátrányok mellett az egymástól eltérő töltények külön kezelése és utánszállitása, valamint a döntő helyzetekben elkülönitve leendő pótlása, a legnagyobb nehézségekkel járna és igen gyakran leküzdhetetlen akadályokba ütköznék, sőt ilyen helyzeteknél végzetes tévedésekre és helyrehozhatlan zürzavarokra is vezethetne.« Most a t. honvédelmi miniszter ur intésével ezen indokolást még meg is erősitette. T. ház! Háboru esetén millió és millió fegyver hozatik forgalomba.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ha van! De ha nincs, akkor nem lehet!

Buzáth Ferencz: Itt ebben a törvényjavaslatban 56 ezer fegyver kicseréléséről van szó. Ha egy háboruban 56 ezer fegyver kicserélése ilyen bábeli zürzavart okoz, azt mondom én, t. honvédelmi miniszter ur, hogy csehül vagyunk és a mi hadseregünket megverték már akkor, mielőtt még a háboruba ment volna. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nagyszerü beszéd!

Buzáth Ferencz: Ha 56 ezer fegyver kicserélése ilyen óriási akadályokba ütközik, mi lesz akkor az élelmezéssel? Hiszen a katonaságot nem lehet az egész időre ellátni élelemmel, hanem a hiányokat folytonosan pótolni kell, ezen élelmiszereket messze vidékről kell beszerezni és nem 56 ezer ember között kiosztani, hanem száz és száz ezer ember között. Nekem ez annyira meggyőződésem, hogy nem lehet ugy, a mint a jelentésben van, mert hogy ha egy tisztjelöltnek a miniszter ur mint vizsgáló a vizsgán azt a kérdést adná fel, hogy egy adott helyzetben 56 ezer fegyver kiosztását hogyan eszközölné, és az olyan feleletet adna, mint a milyen e jelentésben van, meg vagyok győződve, hogy az soha a tiszti kardbojtot elnyerni nem volna képes. Ha pedig csakugyan igy van, a mint a jelentésben van, akkor sokkal sürgősebb feladat, hogy a katonai szervezeten eszköljünk változtatásokat, mintsem hogy ezen fegyverek beszerzéséről gondoskodjunk. Nem fogadhatom el a törvényjavaslatot még azért sem, mert a népfelkelésről megalkotott 1886 : XX. t.-cz.-ben sehol sem tudtam megtalálni, hogy a népfelkelőknek felfegyverzése a mi kötelességünk volna, sőt ellenkezőleg, ezen törvénynek 1. §-a világosan kiteszi, hogy felhivás esetén a népfelkelés költségeit a közös hadügyminiszter a saját tárczájából fedezi.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Felhivás esetén!

Buzáth Ferencz: Igaz ugyan, hogy a népfelkelésnek első sorban az a rendeltetése, hogy a nemzet védelméről gondoskodjék. Igen, de mint a hadseregnek kiegészitő része, ahhoz beosztható, az országgyülésnek engedelmével a határon kivül is operálhat, tehát közös védelmet is teljesithet. Ha tehát közös védelmet teljesit, akkor annak költségei is közösek és igy azokról a közös hadügyminiszternek a saját számlájára kell gondoskodni. A népfelkelés felszerelésére vonatkozó ezen véleményemet megerőtlenithetné talán a t. honvédelmi miniszter ur azzal a kijelentéssel, hogy nem jól jönne ki ezzel a felfogással, mert akkor a reciproczitás alapján az osztrák népfelkelés felszerelési költségeit a quóta arányában viszont nekünk is kellene viselnünk, a mi talán többet tenne ki, mint a mennyi a most kért összeg. Hát ebben igaza van a t. honvédelmi miniszter urnak, de abban már nincsen igaza, hogy ha majd arra fog kerülni a sor, hogy a lajtántúli népfelkelés költségeit részben mi is fogjuk fizetni, ezenfelül még a jelen törvényjavaslat költségeivel még meg is szaporitjuk. Azt is mondhatná a honvédelmi miniszter ur állitásomnak gyöngitésére, hogy az 1887 : XI. és az 1891 : XVI. t.-cz. már régen gondoskodott a

népfelkelők fegyverszükségleteinek ellátásáról, tehát a mostani törvényjavaslat tulajdonképen a még hiányzó fegyverek beszerzésére vonatkozik. Hát azért, hogy az előző törvényhozások helytelenül jártak el...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ne vádolja a korábbi törvényhozásokat!

Buzáth Ferencz: . . . . ezt a rossz példát most utánozzuk és ilyen indokolatlan költségekbe magunkat belevigyük. De feltéve, de meg nem engedve, hogy csakugyan a mi kötelességünket képezné az, hogy a népfelkelők fegyverszükségletéről gondoskodjunk, akkor is az időpontot nem tartom szerencsésen megválasztottnak, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* mert az ország sulyos gazdasági és pénzügyi válság közt van és ily kiadásokat egyáltalában nem tehet és nem is lehet megszavazni, ha csak az ország gazdasági fejlődését megakadályozni nem akarjuk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Azt mondja továbbá a t. honvédelmi miniszter ur jelentésében, hogy nem volna méltányos, ha azok az idősebb családapák nem láttatnának el modern fegyverekkel, azért arra szükség van. Először is a törvényjavaslat indokolásának ezt az állitását helyreigazitom. Itt az első osztályu népfelőkről van szó; az első osztályu népfelkeléshez pedig a 32—37 éves életkoru férfiak tartoznak. Sőt hogy ha a második korosztálybeli népfelkelőkről volna szó, ezek pedig 38—42 éves koruak, tehát ezek sem olyan idős családapák, t. honvédelmi miniszter ur, hanem a férfikor javában élő férfiak.

Ezt mellesleg emlitem meg, mert ugy látszik, hogy a t. miniszter ur, midőn az ezen korosztálybeli fiatal embereket idős családapáknak nevezte az indokolásban, a könyörületre alapitotta tervét, hogy mi azután ezen családapák kedvéért könnyebben meg fogjuk szavazni ezt a törvényjavaslatot. Jelentésének ugyanezen részében a t. miniszter ur humanisztikus szempontokat is emlit fel. Hát én, t. ház, soha jelentésben még ily csodabogarat nem olvastam, hogy öldöklő fegyverek beszerzését és alkalmazását humanitárius szempontokból lehessen megindokolni. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem mindenki lehet orvos!

Buzáth Ferencz: De ha már a t. honvédelmi miniszter ur lelkületét annyira áthatja a humanizmus, és ha ennyire a szivén viseli ezeknek az öreg családapáknak ügyét, akkor mindenekelőtt azt ajánlom figyelmébe, hogy legyen szives arról gondoskodni, hogy a hároméves katonai szolgálat két évre szállittassék le. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hogy a családapák ne legyenek kénytelenek hosszu időn át gyermekeiket nélkülözni, a mi rájuk nézve gazdasági vesztességgel jár. Tessék a második évet szolgáló katonákat aratásra szabadságolni, hogy a gazdaságban hasznukat lehessen venni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Még egyszerübb lenne egyáltalán be sem hivni őket és leszerelmi.

Buzáth Ferencz: Továbbá azt ajánlom a t. miniszter urnak, hogy a tartalékosokat, a pót-tartalékosokat ne tessék nyári, szorgos munkaidőben behivni, hanem akkor, ha otthon elvégezték a dolgukat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nagyon köszönöm.

Buzáth Ferencz: Továbbá azt ajánlom a t. miniszter urnak, hogy kánikulában az óriási hőségben ne tartsanak hadgyakorlatokat.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Háborut sem.

Buzáth Ferencz: Ne tartsanak hadgyakorlatokat, a melyekben száz meg száz ember életét veszti.

Továbbá ajánlom, hogy a katonai brutalitásoknak egyszersmindenkorra legyen vége, mert e brutalitások következtében nem egy családapa veszti el gyermekét. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ongyilkosságok!)* Ajánlom továbbá, hogy vessen véget az embertelen katonai büntetéseknek, különösen az inquizicziós jellegü kikötésnek, a melyre nézve az osztrák delegáczió üdvös határozatot hozott. Igyekezzék, hogy ennek a határozatnak mentül előbb érvény szereztessék.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Tovább!

Buzáth Ferencz: Továbbá tessék a t. honvédelmi miniszter urnak nem csak igérni, de végre be is terjeszteni a katonai büntetőtörvénykönyvet.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Tovább! Halljuk tovább!

Buzáth Ferencz: Kérem, ezek komoly dolgok!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nagyon!

Buzáth Ferencz: Továbbá ne tessék a túlhajtott militarizmus által a nép megélhetésének, anyagi, testi, szellemi és erkölcsi gyarapodásának gátat vetni. Mert ne gondolja t. miniszter ur, hogy a fegyverekben rejlik az erő. Nem! Ez csak eszköz azok kezében, a kik hivatva vannak annak forgatására.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Köszönöm a felvilágositást!

Buzáth Ferencz: Erőtlen ember kezében a legtökéletesebb, a legmodernebb fegyver sem ér semmit, de erős kézben a legkezdetlegesebb fegyver is veszélyessé válhatik az ellenségre. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A burok!)*

A véderő harczképességét tehát nem csupán a hadi felszerelésekben kell keresnünk, de legfőként a nemzeti erőnek gyarapitásában, erősbitésében, fejlesztésében. Az erre szükséges anyagi erőt pedig ne tessék elvenni oly szükségtelen kiadásokra, mint a minők ebben a törvényjavaslatban foglaltatnak, hanem tessék ezt meghagyni azokra a célokra, a melyek az általam

elmondott törekvéseket előmozditják. Mert, t. miniszter ur, mit ér a beraktározott fegyvereivel, ha a nép százezrei, a katonai kötelezettek itthagyják a hazát, elmennek idegenbe. A mikor a döntő pillanat elérkezik, a mikor helyt kell állni a haza védelmére, meglesznek a miniszter urnak a fegyverei, de nem lesz kinek kezébe adni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ne féljen, lesznek katonák!

Buzáth Ferencz: Ezeken kivül még nehány kérdést is óhajtok intézni a t. miniszter urhoz, és kérem, hogy legyen szives engem felvilágositani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Én önt? Bajos lesz.

Buzáth Ferencz: Legyen szives felvilágositani arról, hogy a lajtántúli népfelkelők fegyverszükségletét már beszerezték-e?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Igen!

Buzáth Ferencz: És mily törvénynyel?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Osztrák törvénynyel, nem magyarral!

Buzáth Ferencz: És legyen szives megmondani, hogy ezek a fegyverek, ha elkészülnek, hol lesznek beraktározva, mert 116 ezer korona van felvéve ezen fegyverek szállitására és nekem az a gyanum, hogy nagyon messzire találják vinni ezen fegyvereket az ország határán kivül. A t. honvédelmi miniszter urnak közjogi felfogása mellett ez nem is lehetetlen.

Megokolja még a t. miniszter ur ezt a törvényjavaslatot az ipar pártolásával is, nevezetesen, hogy a fegyvergyár ezáltal két évre való munkát kap, a munkanélküliek is munkához jutnak és igy a fegyvergyár üzemét tovább is fentartani lehet. Hát én szivemen viselem a magyar ipar fellendülését, hanem én azt mondom a t. miniszter urnak, hogy az iparpártolásnak ne ezt a nemét tessék választani, hanem tessék oly közgazdasági politikát folytatni, hogy a magyar iparnak fennállása, felvirágzása ne ilyen esélyes megrendelésektől függjön, hanem egyszersmindenkorra biztositva legyen, hogy az a magyar ipar ne a népadó filléreiből, hanem a nép gazdasági és pénzügyi erőforrásaiból táplálkozzék.

Mindezek után, miután a törvényjavaslatot sem czélszerüségi és szükségszerüségi, sem pedig humanitárius szempontokkal megindokolva nem látom és miután az ország sulyos közgazdasági és pénzügyi állapota ez idő szerint ily költségeknek megszavazását részünkről lehetetlenné teszi, ugy a magam, mint az országgyülési néppárt nevében, melynek megbizásából is szólok, ezt a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadom. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Illyés Bálint jegyző: Bakonyi Samu! *(Halljuk! Halljuk!)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! A parlamenti illendőségnek törvényeit akarom én is követni, a mikor felszólalásomat azzal kivánom kezdeni, hogy pár érvére a túloldalról a törvényjavaslat mellett felszólaló Solymossy t. képviselőtársamnak néhány megjegyzést teszek.

Ő ennek a törvényjavaslatnak szükségét különösen két szemponttal indokolta, követvén egyfelől a hasonló czélu törvényjavaslatoknak a multból ismeretes, másfelől pedig ennek a törvényjavaslatnak most elénk terjesztett indokolását. Az első vonatkozik hazánknak geografiai helyzetére és azt mondotta, hogy ez teszi szükségessé nálunk a katonai követelményeknek fokozott mérvü kielégitését. Ezzel az érvvel, azt hiszem, nem kell sokat foglalkoznom, hiszen untig ismerjük. Hanem hát ezzel szemben én csak azt állitom t. képviselőtársamnak, hogy hasonló érvet minden ország törvényhozásában fel lehet hozni, mert hiszen manapság — a nemzetközi helyzetet tekintve — egyetlenegy államot sem véd jobban geografiai helyzete, mint a mienket és egyet sem veszélyeztet jobban, mint a mienk.

A másik főérve az volt, hogy az emberszeretet nevében követelte ennek a törvényjavaslatnak megszavazását és mint végső szavaiban kifejezte magát, az emberszeretet nevében szavazza meg ő örömmel — igenis, örömmel, mondá még nagyobb nyomatékkel — ezt a javaslatot. Hát én nem akarom nagyon kihasználni ennek az érvelésnek paradox voltát, a mely az emberszeretet nevében az öldöklés eszközeit kivánja gyarapitani. Én azt hiszem, hogy Krisztusnak az emberszeretet tanaira vonatkozó apostoli működésében ezt az érvet igen t. képviselőtársam aligha megtalálná.

De azt mondja, mit akarunk mi, a kik ellenezzük ennek a törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedését? Azt akarjuk-e, hogy azokat a hadra felhivott családapákat kedveseik jajveszékelése kisérje a csatába? Hát mi azt nem akarjuk, t. képviselőtársam, hanem, azt hiszem, hogy e tekintetben, bármiféle uj szerkezetü puskákkal fogja felszerelni a népfelkelő családapákat a t. képviselő ur, a jajveszékelésben abszolute semmi különbséget a fegyverek különbsége nem fog tenni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Avagy talán ezekkel a fegyverekkel szeretteik örömujjongása fogja kisérni a népfelkelőket a háboruba? Én azt hiszem, hogy nem. Volt idő Magyarországon, a mikor nem ilyen fegyverekkel szálltak harczra a mi vitézeink és akkor csakugyan nem a jajszó, hanem az örömujjongás kisérte a mi hőseinket, *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* hiszen az a politika, a melyet t. képviselőtársam követ, nem tudom, hogy elő fogja-e idézni azt az állapotot, a mikor ez az örömujjongás megismétlődik, de én arról vagyok meggyőződve, hogy a t. képviselőtársam

részéről támogatott politika azt a jajveszékelést, a melyben, mondom, a fegyvereknek semmiféle különbsége nem okoz semmiféle fokozatot, igenis fel fogja idézni.

Több oldalról bizonyos csodálkozás kiséri a mi pártunknak ezen törvényjavaslattal szemben most tanusitott magatartását. Azt kérdik tőlünk, hogy hát miért támadjuk mi tulajdonképen ezt a javaslatot? Hiszen a t. előadó ur azon kezdte mostani felszólalását, hogy ebben nincsen semmi uj, ez csak természetes folyománya a már előbb előterjesztett két hasontárgyu törvényjavaslatnak, nevezetesen az 1887 : XI. t.-cz.-nek és az 1901 : XVI. t.-cz.-nek. Lássuk ezt a fejlődését a népfelkelés intézményének, mai jellege kidomborodásának. Pichler Győző t. barátom már igen helyesen utalt arra a dekadenciára, mely a népfelkelés tulajdonképeni rendeltetési szempontjából ujabb törvényeinket jellemzi. A népfelkelésnek katonai rendeltetése egész világosan meg van mondva az 1868. évi XLII. t.-cz. 3. §-ában és magában az 1868-iki védtörvényben, a mely rendeltetéstől egészen eltérő feladatokat hárit a népfelkelésre az igen t. honvédelmi miniszter ur mostani katonai politikája. Ma már a népfelkelés, ha azt katonai szempontból nézzük, nem egyéb, mint egy második póttartalék. Mig ezelőtt a katonai tudományok álláspontjának megfelelőleg a törvény a népfelkelést nem szánta egyébre, mint az ellenségnek nyugtalanitására, az ellenségnek a haza megtámadott területén operációiban való gátlására, addig ma különösen az első osztályu népfelkelésre nézve, azt hiszem, mindenki osztja azon nézetemet, hogy az nem egyéb, mint egy második póttartalék, a mely a mozgósitott seregnek az ellenség előtt beállott fogyatéka pótlására lesz hivatva. Katonai szempontból ide jutottunk a népfelkelés felfogásával.

De, hogy mennyire terjed a militáris mindenhatóságnak ez a túltengése, az nemcsak a népfelkelés fejlődéséből, hanem a póttartalék felhasználására vonatkozó törvényhozási intézkedéseknek fejlődéséből, helyesebben elfajulásából is megállapitható. Mig az 1868-diki véderő törvény 32. §-a szerint a póttartalék nem volt behivható, csak háboru esetén, már az 1882. évi XXXIX. t.-cz. 8. §-a értelmében a póttartalék 8 heti kiképzésre és időszaki fegyvergyakorlatokra is behivhatóvá lett. Az 1868. évi XVIII. t.-cz. és az ezzel egyező 1889 : VI. t.-cz. a póttartalékosoknak nemcsak fegyvergyakorlatra való behivását, hanem békeszolgálatra való visszatartását is megengedi. Kötelességünk tehát ezen párt részéről ezen törvényjavaslattal szemben azért is kellő oppozicziót kifejteni, mert abban a nemzeti erőnek katonai czélokra való olyan felhasználását látjuk, a melyet a katonai czélok maguk sem indokolnak eléggé meggyőződésem szerint. De indokolják ezt a terjeszkedést minden hasonló törvényjavaslat előterjesztése alkalmával azzal, hogy az a lázas tevékenység, mely a külföldön észlelhető a hadügyi reformok terén, minket ugyanilyenre kötelez. Azonban én azt látom, hogy az a lázas tevékenység a külföldön a t. honvédelmi kormányt nemcsak arra inditotta, hogy kövesse a külföldi hatalmakat a reformok terén, hanem arra is, hogy azokat megelőzze. Igy pl. különösen hangoztatják a túloldalon azt, hogy a Németországgal való szövetség teszi ezt szükségessé, és a velünk való szövetkezés értéke megköveteli ezt hadügyi szempontból. Én ugy tapasztalom, hogy a német védtörvényt, a népfelkelés felhasználása tekintetében, még meg is előztük.

Hiszen a német véderőtörvénynek, a mely 1875-ből való, 1888-ik évi reviziója megmutatja, hogy mennyivel messzebbre mentünk a nép erejének katonai szempontból való felhasználásával, mint maga az első katonai állam, Németország. Mert pl. a német véderőnovella, a mely 1888-ból való, tehát későbbi időből, mint a mi népfelkelési törvényünk, de egy évvel előbbi időből, mint a magyar véderőtörvény és három esztendővel előbbi időből, mint az 1891 : XXIII. t.-cz., mondom, a német véderőnovella 31. szakasza kimondja, hogy a népfelkelés, ha nincsen fölhiva, tehát békeidőben semmiféle katonai ellenőrzésnek alá nem vethető. Az 1891 : XXIII. t.-cz. pedig azt, hogy a népfelkelés csakugyan nem egyéb, mint egy második póttartalék, azzal is dokumentálja, hogy a népfelkelés első osztályához tartozó állampolgárokat rendszeres katonai jelentkezésre és ellenőrzésnek való alávetésre kötelezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ez nem egyéb, mint a legnagyobb katonai államnak a versengésben való túlszárnyalása. Én óhajtom, hogy, a mitől Isten mentsen, komoly esetben ez a túlszárnyalás ne a rubrikázásban és ne a jelentkezésre való kötelezettségben, ne az állampolgárok ilyetén zaklatásában nyilvánuljon.

De erélyesen vissza kell utasitanunk ezt a javaslatot abból a szempontból is, a melyet már az előttem szólott ellenzéki képviselőtársaim érintettek, nevezetesen a nemzet teherviselése túlcsigázásának a szempontjából és a nemzetnek ezen követelések elleni védekezése szempontjából. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Meggyőződésem szerint, t. ház, a népfelkelésről szóló organikus törvény, a mely ezt az intézményt megteremtette, nem értelmezhető máskép, mint ugy, hogy a népfelkelés csak mozgósitás esetére vehető igénybe, mozgósitáson kivül a népfelkelés, az természetes, nem aktiválható. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig ez igy van, akkor nem lehet elzárkózni azon argumentum elől, hogy viszont e népfelkelésnek csak háboru esetére való alkalmazásából felmerülő költségek a magyar nemzetet egyedül és kizárólag nem terhelhetik, mert hisz erre nézve a törvény kifejezetten akként rendelkezik, ugy az 1886 : XX.

t. cz. 11. §-a, mint a honvédségről szóló törvény is, hogy mozgósitás esetén a költségek a közös hadügyminiszter tárczáját terhelik. Azok a költségek tehát, a melyek a népfelkelés felszerelésére szükségesek, azon népfelkelés felszerelésére, a mely csak háboruban létezik, a mely csak mozgósitás esetére áll elő, a közös hadügyminiszter tárczájából a magyar honvédelmi miniszter tárczájára át nem hárithatók az én igénytelen meggyőződésem szerint. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nem lehet elzárkózni az elől sem, a mi ebből az alkalomból nekem eszembe jut, a mi kifejtetett ezen törvényhozás tárgyalásainak egyik legepochálisabb szakában, a nagy véderővita alatt; eszembe jut különösen a ház mostani mélyen t. elnökének ezen véderővitában tartott nagyszabásu beszéde, a melyben ő azt mondja, hogy »a véderő sokkal nagyobb tényező a nemzet életében, semhogy azt kizárólag és egyoldalulag katonai szempontból lehessen megbirálni.« Igenis, t. képviselőház, azt mondani, hogy a katonai szempontok követelik a felfegyverzésre való költségeknek ilyen exorbitáns mértékben való megszavazását, ezen egyoldalu katonai szempontból logikailag talán nem helytelen dolog; de ha azt tartjuk szem előtt, hogy a véderőnek, a nemzeti védelem erejének más, nem kisebb fontosságu tényezői is vannak, mint maga a fegyveres erő, akkor, t. képviselőház, az egyoldalusság vádja nélkül ezt a kizárólagos szempontot fenn nem tarthatjuk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogyan vagyunk a nemzeti védelem erejének ezen más tényezőivel? Nem akarom kihegyezni ezt a kérdést, nem akarok túlságosan immorálni mellette, csak egyre mutatok rá, a mi, azt hiszem, dicsőségünkre nem szolgál. Akkor, a mikor ennek az országnak ezer éves fennállását ünnepelte meg a nemzet, egyik ünneplő alkotásként dekretálta azt, hogy ezer népiskolát fog felállitani. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol vannak?)* Hol van az az ezer népiskola, t. képviselőház? Csak szukczesszive és csak részben tudtuk azokat nyomoruságosan felállitani, esztendőről-esztendőre; de erre már nem veszi igénybe a t. pénzügyminiszter ur azt a forrást, a melyet erre a katonai czélra igenis, igénybe vesz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy igazam van abban, mikép nem lehet a véderő kérdését egyoldalu katonai szempontokból felfogni, a tekintetben még egy klasszikus tanura hivatkozom bizonyitékul és ez maga az igen tisztelt honvédelmi miniszter ur, a ki a népfelkelési törvény tárgyalása alkalmával tett egy nyilatkozatot, a mely becsületére válik és humánus gondolkodását kétségtelenül jobban bizonyitja, mint ez az indokolás, a melyet most már másodszor van alkalma a t. képviselőháznak hallani, mert szóról-szóra megegyezik, minden lényeges részében a tavaly előterjesztett hasonló irányu törvényjavaslat indokolásával, a mint erről mindenki meggyőződhetik. Ez a nyilatkozat, a mely, mondom, a t. miniszter ur humánus érzelmeinek sokkal inkább dicsőségére és becsületére válik, ez az a kijelentés, az az őszinte vallomás volt, hogy a t. miniszter ur sokkal szivesebben kérne e nemzettől egypár milliót ekére való költségekre, mint egypár ezer fegyverre való költséget.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Most is fentartom!

Bakonyi Samu: Ez a »fentartom« nagyon platonikus humanizmus.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Muszáj! Ekével nem lehet az ellenséget megverni! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Muszáj! Parancsolják!)*

Bakonyi Samu: Nos, t. képviselőház, az a párt, a melyhez nekem tartoznı szerencsém van, azt a muszájt nem ismeri el olyannak, mint a miniszter ur. Egyébiránt én tudomásul veszem azt a közbeszólását a t. honvédelmi miniszter urnak, hogy »muszáj«. Tudom nagyon jól, hogy muszáj, és ezt tekintem az ő egyedüli mentségének; de ezt a muszájt nem ennek az országnak szüksége, nem ennek az országnak érdeke szabja meg . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: De igen!

Bakonyi Samu: . . . hanem megszabja az a kapcsolat, a melynek a kivánalmai, a melynek az érdekei, az igen tisztelt miniszter ur előtt, igenis, a legfőbb muszáj parancsával birnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: A nagyhatalmi állás, meg a dinasztia méltósága!

Bakonyi Samu: Azt mondja a t. előadó ur, hogy ez a törvényjavaslat csak folytatása a már hasonló czélból előterjesztett törvényjavaslatoknak. Tudomásul veszem és hangsulyozom, hogy »folytatása«, mert nem befejezése. Azt mondja a t. előadó ur, hogy ez a most kért költség szükséges az első osztályu népfelkelésnek a felszerelésére. Abból, hogy nem ugy fejezte ki magát, hogy befejezése, hanem ugy, hogy folytatása, én egyebet, a magam logikájával, nem tudok következtetni, mint azt, hogy még más folytatás is következik és a jó Isten tudja, hogy mikor jutunk a befejezéshez. De, t. képviselőház, a midőn a népfelkelési törvényt tárgyalta a törvényhozás, épen erről az oldalról emeltetett katonai szempontból az az ellenvetés, a mely most az indokolásban a törvényjavaslat mellett szóló érv gyanánt hozatik föl, nevezetesen azt kérdezte ez a párt a t. miniszter urtól, hogy a fölfegyverzéssel mi lesz; hiszen zavarok fognak beállani, ha másféle fegyverzete lesz a népfelkelésnek, mint az első harczvonalba állitott haderőnek. Erre a kérdésre a t. miniszter ur nem igy felelt ám akkor, 1886-ban, mint a hogy most felel.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Mert nem volt más fegyver!

Bakonyi Samu: Nevezetesen azt mondotta, hogy *(olvassa):* »mivel a népfelkelési csapatok,

mint olyanok, sohasem fognak a működő sereg kiegészitésére fordittatni« — ezt t. i. csak a II. osztályu népfölkelésre érthette az igen t. miniszter ur, mert hiszen, hogy az I. osztályu népfölkelés igenis felhasználható a kiegészitésre, az maga az akkor tárgyalt törvényjavaslat és a törvényerőre emelt előterjesztés intézkedéseiből egészen világos — »e részben, ugymond, kellőleg gondoskodva van a fegyverekről«, — a II. osztályu népfölkelőkre vonatkozólag, mert hiszen azok részére elég jóknak tartotta az akkor használaton kivül helyezett és kiselejtezett, gondolom, Wenzl-féle puskákat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi pedig az I. osztályu népfelkelésnek azt a részét illeti, a mely a törvény értelmében harczoló hadseregben beálló fogyatéknak pótlására felhasználható, erre nézve azt mondotta az igen t. miniszter ur, hogy *(olvassa)*: »a hadsereg kellő számban rendelkezik olyan fegyverekkel, a melyek a fogyatékoknak pótlására felhasznált népfelkelőknek ellátására és felszerelésére fordithatók« *(Mozgás jobbfelől.)* Hát ha ez igy van...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem igy van!

Bakonyi Samu: ... és a t. honvédelmi miniszter ur, ha utánanéz, bizonyára megadja nekem azt az elégtételt, hogy idézetem helyes, akkor nem értem, t. ház, hogy miben változott azóta a helyzet, ha most nem kéri a II. osztályu népfelkelésnek az ismétlő fegyverekkel való fölszerelését.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Az első osztályunak felszerelését, kérem!

Bakonyi Samu: Ha a második osztályura nem kéri, — ezt mondom, t. miniszter ur, — az első osztályu népfelkelés pedig most is csak ugyanarra a czélra használható, mint a melyre kontemplálva volt 1886-ban, akkor nem ugyanaz az argumentum áll-e ma az I. osztályu népfelkelőknek a fogyaték kiegészitésére való felhasználása és felfegyverzése tekintetében, mint állt 1886-ban? Csakhogy az érvelés tekintetében most megfordult a helyzet. Akkor mi hoztuk fel ezt, t. képviselőház, most pedig az igen t. miniszter ur, akkori álláspontjával épen ellenkezőleg ugy indokolja a törvényjavaslatot, a mint azt az előadó ur részéről hallottuk. Miért? Azért, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mert akkor Bécsben nem ugy fogták fel, hogy muszáj, ma pedig, ugy látszik, hogy ez is muszáj. Ennélfogva világos, hogy minden törvényhozási intézkedésünk ugy a véderő terén, mint politikánk más ágaiban és a nemzeti élet egyéb területein is mindig a bécsi muszáj szerint igazodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogy a nemzet teherviselési képessége mennyire nem alkalmas ez idő szerint arra, hogy ilyen exorbitáns katonai megterheltetést elszenvedhessen, annak bizonyitására én csak egy-két számadatra kérem szives figyelmüket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Itt van a kezem ügyében a közösügyi kiadások megállapitására kiküldött országos bizottság irományait magában foglaló füzet. Ez 1886-tól 1899-ig mutatja ki a terhek emelkedését, illetőleg az adóbevételeknek mindennemü emelkedését és fejlődését. Azt tapasztaljuk, hogy az átfutó természetü kiadások levonása után 1886-ban 123,277.269 frtot kitevő állambevételek ezen három év alatt 182,496.867 frtra, tehát 59 milliót meghaladó összeggel emelkedtek. Megczáfolhatja-e valaki, hogy ezen közel 60 millióval emelkedő adóterhek nagy része hadügyi, katonai czélokra fordittatott? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ez igy van, pedig költségvetéseink megczáfolhatlanul bizonyitják, akkor méltán kialthatja oda ez a párt a túloldalnak, hogy eddig, és ne tovább! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt tapasztaljuk, hogy tovább akarnak menni, czélzás történt már a szomszéd padokról arra, hogy a delegáczió csak az imént szavazott meg uj ágyuk beszerzésére 38 millió frtot, és felmerült a sajtóban annak hire, hogy ez csak a kezdet és a folytatása, a mint a t. előadó ur ennek az igazságában velem egyet fog érteni, majd következik és pedig akként, hogy évenkint 40—40 millió megszavaztatásával 160 millió fog igénybe vétetni. A t. miniszter urnak a sajtóról való felfogását ismerjük egy multkori közbeszólásából, azonban, bármennyire honorálom is én a t. honvédelmi miniszter ur kijelentéseit, ezt csak azért sem honorálhatom, mert hiszen minden eddigi előzmény a sajtóban felmerült hirek igazságát mutatja. A katonai megterheltetések terén nincsen megállás.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Haladás van mindenben!

Bakonyi Samu: Bizonyitja ezt az, hogy a delegácziőban, tehát meggyőződésem szerint egy, ezen kérdéssel való foglalkozásra egyáltalában nem illetékes testületben az igen t. miniszterelnök ur arra a kérdésre, hogy nem fogja-e az uj ágyuk beszerzése a békelétszám szaporitását maga után vonni, azt felelte, hogy nem kontemplálja a béke-létszámnak ilyen czimen való szaporitását. Erre nincsen is szüksége, mert hiszen a törvény megadja a módot erre olykép, hogy majd a törvényhozástól a póttartalékosoknak tettleges szolgálatra való behivását és visszatartását fogja kérni. Erre először az a megjegyzésem, a mint már jeleztem, hogy ezen kijelentésnek, melyet mi nem helyeselhetünk soha, eltekintve annak tárgyától és tartalmától, a delegácziőban abszolute helye nem volt, mert igaz ugyan, hogy nem intézkedést tartalmazott, de az 1867 : XII. t.-cz. 28., 37. és 44. §-ai annyira világosan meghatározzák, hogy a delegácziőban ilyen természetü előterjesztésekről nem lehet szó, hogy a delegácziótól még a kezdeményezést is kifejezetten megvonják, ebből pedig én nem következtethetek egyebet, mint hogy a delegácziónak a hatáskörét nem ugyan az intézkedések, de a tárgyalások, az ott tárgyalásra

kerülő ügyek megbeszélése szempontjából a miniszterelnök ur implicite kiterjeszti. Nekünk ezen a párton állást kell foglalnunk ezen bejelentett törvényjavaslat ellen, már csak azért is, hogy a legelső alkalmat megragadjuk annak a kijelentésére, hogy az állampolgároknak ilyen messzemenő túlterhelésével, katonai czélokra való igénybevételével szemben ez a párt a leghatározottabb ellenállást fogja annak idején kifejteni, ha a t. miniszterelnök ur a delegáczióban, tehát egy egészen illetéktelen helyen bejelentett ezen fenyegetését be akarná váltani és ilyen irányu törvényjavaslatot ezen ház elé fog hozni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen nekünk ez ellen a törvényjavaslat ellen a magatartásunkat megszabja pártunk programmja.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Még nincs is beadva!

Bakonyi Samu: Még nincsen beadva; de a delegáczióban már jelezte a miniszterelnök ur. Ez katonai kérdés és természetes, hogy midőn most szintén katonai javaslat tárgyalása közben a legelső alkalom van reá, már a priori is visszautasitjuk ezt a tervet, mint merényletet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pártunk programmja az önálló nemzeti hadsereget foglalja magában. A t. miniszter ur pedig most költséget és felhatalmazást kér oly czélra, a mely nem egyezik meg az önálló magyar hadsereg eszméjével; nem egyezik meg azért, mert a népfelkelés az organikus törvény intézkedései szerint első osztályában felhasználható a közös hadsereg soraiban beálló fogyaték pótlására; azokat a védköteles honpolgárokat, a kik már a közös hadseregben való szolgálat kötelezettsége alól kikerültek, ismét visszasorozza a közös hadsereg soraiba, idegen vezényszó és feketesárga zászló alá, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és szolgálatra kényszeriti ezen honpolgárokat ily módon abban a hadseregben, a mely hadseregnek tagjai nem tesznek a magyar alkotmányra esküt.

Azt fogja erre mondani a t. miniszter ur, hogy hiszen benne van az utasitásban is, hogy honvédségi esküt tesznek. Ugy van tökéletesen és a honvédségi eskü a szentesitett magyar törvények iránt való hűségre kötelezi azokat, a kik azt leteszik; de a közös hadsereg katonái — pedig azt mondják, hogy az a hadsereg magyar is — a magyar törvényekre, az alkotmányra esküt nem tesznek. Már most a közös hadseregbe visszakerülő népfölkelő ezen eskü szankcziója alatt harczol, a mely eskü szankcziója alatt harczol az egész közös hadsereg, holott egy másik esküt tett a magyar alkotmányra.

Azt méltóztatnak reá mondani, hogy kizártnak tekinthető az az eset, hogy a két eskü kollizióba jusson egymással. Értem, hogy a t. miniszter ur ezt kizártnak veszi; de akkor miért nem kezdeményezi, — és ez a t. miniszterelnök urnak is szól, — hogy ezen eskü átalakittassék és abba belefoglaltassék a magyar alkotmány iránti hűség? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogyha a t. miniszterelnök ur készségesnek nyilatkozott arra, hogy »együttes« hadi zászló konstruáltassék — a mit majd annak idején megbirálunk — akkor meg lehet tenni a kezdeményező lépéseket erre is, és vegye reá az ő kollégáját, hogy közösen kezdeményezzék azt is, hogy a hadseregben szolgáló magyar állampolgárok tegyék le a szentesitett magyar törvények iránt való hűségre kötelező esküt ugy, a mint ezt a honvédek leteszik.

Polczner Jenő: Ezt Bécsben nem engedik meg!

Bakonyi Samu: Ennél a kérdésnél engedje meg a t. miniszterelnök ur, hogy csak pár szóval reflektáljak arra, a mit a magyar hadsereg szempontjából, gondolom, a honvédelmi költségvetés tárgyalása alkalmával mondani méltóztatott, az 1867 : XII. t.-czikk 11. §-ára való hivatkozással. Azzal szemben t. i., hogy erről az oldalról az állittatott, miképen Deák Ferencz alkotása, az 1867 : XII. t.-czikk, igenis ismeri a magyar hadsereget, a t. miniszterelnök ur később feláll és mint Deák Ferencz hagyatékának illetékes végrehajtója, gondozója, Deák Ferencznek későbbi beszédéből bizonyitgatja . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyan mit okoskodnak mindig! Én sohasem mondtam magam annak!

Bakonyi Samu: ... azt, hogy Deák Ferencz magyar hadseregre nem is gondolt. Ezzel szemben felkérem a t. miniszterelnök urat, méltóztassék ezt a törvényt, a melyet bizonyára nagyon jól ismer , az 1867 : XII. t.-cz.-et még egyszer elolvasni és azt fogja tapasztalni, hogy nemcsak a 11., de a 14. §. is kifejezetten magyar hadseregről beszél. És hogy ez nemcsak façon de parler volt a törvényben, mint, fájdalom, az azóta alkotott törvényeink egész sokaságában a jogfentartást csak ily façon de parler-nek kell tekinteni: azt bebizonyitom egy másik férfiura való hivatkozással, a ki nem tudom, mennyiben illetékesebb a Deák Ferencz hagyományának, szellemének értelmezésére, mint a t. miniszter ur, de annyira bizonyára illetékes, mint ő. Nevezetesen Lónyay Menyhértre hivatkozom, a ki Deák Ferenczczel együtt vett részt azokban a tárgyalásokban, a melyek eredménye az 1867 : XII. t.-cz., a ki nagyon sok oly legszükebb körü tárgyalásban vett részt, a melybe Deák Ferencz delegálta őt, mint bizalmasát.

Lónyay Menyhért ezekről naplót vezetett, a mely ránk maradt. Azt mondja e kérdésről:

»A legnehezebb volt a hadsereg kérdése. Ők — t. i. Belcredi stb., a kikkel tárgyalt — ragaszkodtak az egységes hadsereg kifejezéséhez, mi pedig a magyar hadsereg szó benmaradásához: végre a szerkezet mindkét félt kielégitette.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen benne van, megmondtam!

Bakonyi Samu: Ha ez tehát ily hosszu, nehezen megküzdhető vita tárgyává tétetett, akkor

bizonyára megvolt ennek a maga értelme, oka, és az nem lehetett más, mint az, hogy Deák Ferencz igenis a magyar hadsereg intézményét nem ejtette el, mint a hogy a t. miniszter ur Deák Ferencz hagyatékának értelmezésével teszi.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én Deák Ferencz beszédét czitáltam! Az benne van!

Bakonyi Samu: A t. miniszterelnök ur nagyon szerencsés a formulák szövegezésében. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Megcsinálta azt a bizonyos közgazdasági formulát. Adja Isten, hogy a nemzet jogait csakugyan megvédhesse vele. Most azonban hadi formuláknak szövegezésére is ráadta magát, és ilyennek tekintem a delegáczióban tett bejelentését, a mely ellen épen az imént már előzetesen is tiltakoztam. Ennélfogva világos előttem, hogy mint ennek a pártnak tagja, sem programmunk szempontjából, az önálló magyar hadsereg szempontjából, sem a nép teherviselési képességének szempontjából, sem pedig politikai okokból, a melyeket, mondom, a miniszterelnök ur kijelentése folytán már előzetes állásfoglalás gyanánt jelzek, én a törvényjavaslatot el nem fogadhatom. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

De azt fogják mondani, hogy az, a mit én mondtam, a bizalmatlanság bizonyos mértékét foglalja magában. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* De nem azt a bizalmatlanságot értem csak, a mely nagyon természetes egy ellenzéki párt részéről a kormánynyal szemben, hanem más bizalmatlanságot értek itt.

Nevezetesen, a népfelkelési törvényben az van kimondva, hogy a népfelkelésnek felhivása, feloszlatása ő Felségének, a királynak joga. Akkor hivja fel tehát ő Felsége és akkor oszlatja fel, ha jónak látja. Addig tarthatja az első osztályu népfelkelést a mozgósitott hadsereg létszámában, kötelékében, a meddig jónak látja. Ha ezzel szemben azt látjuk és tudjuk, hogy a hadüzenet, szóval a béke és háboru joga, nem a parlament kezében van, és hogy a parlament erre való befolyása csak az ujonczok és a költségek megszavazása alakjában jelentkezik, akkor, t. ház, egy válsággal fenyegető idő előtt nagyon természetes dolog, hogy bizonyos tartózkodás és aggódás fog el bennünket, ha ezeket a szempontokat vizsgáljuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Hiszen mi alattvalói hódolattal hajlunk meg a felséges jelszó előtt, a mely azt mondja, hogy »bizalmam az ősi erényben«. Azonban ha ezzel szemben azt tapasztaljuk, hogy mégis a bizalmatlanságnak meg-megujuló jelenségeit kell elszenvednie ennek a nemzetnek, akkor kell, hogy eszünkbe jusson az is, hogy ezen mostani királyi bizalommal szemben, az ősi erényekkel szemben áll a történelem hosszu századainak tanulsága, ezen nemzet ősi erényei ellen elkövetett sulyos bünök egész sorozata. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Hogy ezek a bünök örökre véget értek-e, ki tudná azt megmondani? De a jövőre ez a nemzet csak a multnak tanuságaiból gyüjthet magának erőt. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* A multnak tanuságai pedig nagyon keserves leczkét foglalnak magukban ennek a nemzetnek az okulására. A Habsburg-uralom legkezdetén 1559-ben ez a nemzet — a Corpus Juris tanuskodik róla — már nem egy olyan törvényt volt kénytelen alkotni, a melyben világosan kifejezésre jut a nemzetnek ezen uralom alatt bekövetkezett állapota. Az 1559-dik évi XIX. dekrétum 10-dik és 11-dik artikulusában az országgyülés azt mondta I. Ferdinánd királynak, hogy nem képes már katonai czélokra többet áldozni, nem képes azért, — és jusson eszünkbe, hogy csak tegnap ugyanazt hallottuk Barta Ödön t. barátunktól és ezt a t. miniszterelnök ur is bizonyos mértékben appreciálta, hogy a nép annyira elszegényedik, hogy itt életét tovább fentartani nem tudja, mert kipusztitják a törökök, a rebellisek és a katonák. Hát, t. ház, ma nem a törökökkel kell szembeszállnunk, nem azok részéről fenyeget bennünket veszedelem. És hol vannak a rebellisek?

Rátkay László: A kormánypárton! *(Derültség.)*

Bakonyi Samu: A messze morajló Marmara-tenger partjain pihennek azok és később is vagy számüzetésben haltak el, vagy visszajöttek és részben ezen mai rendszernek támogatására szegődtek. Nincsenek tehát törökök, nincsenek rebellisek, de vannak katonák, megvan az a katonai szellem, mely ezt az országot előbb-utóbb arra az állapotra juttatja, melyben volt 1559-ben, a mely ennek a nemzetnek javát, erejének becses részét kiüzi ebből az országból, hogy mindennapi kenyerét másutt keresse meg; mert beállhat az a helyzet a t. kormánynak és az őt támogató többségnek politikája folytán, hogy részint a katonai túlterhelések, részint pedig a fentartani kivánt közösügyes gazdasági állapotok mellett oda jut, a hová jutott 1559-ben, mint a törvény magát kifejezi: »Glandibus vescuntur quod sane miserandum est.« Hogy ez az állapot ne ismétlődjék, azt csak ezen párt politikájának érvényesülésével tartom elérhetőnek; csak a teljes nemzeti önállóság, *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Magyarország függetlenségének teljes kivivása fogja ezen helyzetet meggátolni. Ezek az állapotok igazán megfoszthatnának bennünket hitünktől, minden reménységünktől.

De én erre a sötét képre, melyet az imént kellett megrajzolnom, mégis a bizalomnak, a reménynek és a hitnek egy sugarát kivánom vetni. A hit, remény és bizalom sugara az, hogy a veszély pillanatában, ha a válság csakugyan bekövetkezik, annak nem az lesz a folytatása, a mitől most tartanunk kell, és a mit a t. előadó ur jelzett, hanem reméljük mindnyájan a győzelmes befejezést is, hogy nem lesz közöttünk különbség, hanem érzületben és cselekvésben valóban egyek leszünk.

Végzem, t. ház, azzal, a mivel Lamartine

befejezte a Girondisták történetét a maga nemzetéről szólva: Igaz, ennek az országnak története tele van gyászszal, de megvan abban a hit, megvan abban a reménység is. Mi is a magunk gyászából hitet és reménységet meríthetünk, de nem ebből a törvényjavaslatból, mely azt csak gyengiti és csökkenti, mely annak kiirtására sokkal alkalmasabb, s épen azért, mert a remény él bennem, ezt a csüggedést tartalmazó törvényjavaslatot, ezt az elszomoritó kezdeményezést és folytatást, és még szomorubb befejezést czélzó törvényjavaslatot én el nem fogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. ház! Meghallgatva ellenzéki t. képviselőtársaim felszólalását és érezve a magam meggyőződését is, engem tényleg a felháborodás érzete fog el, midőn ezen javaslat ellen felszólalok, mert ezen javaslatot én sem igazságosnak, sem helyesnek, sem szükségesnek, sem méltányosnak nem tartom. Azok az indokolások, melyeket nagy szüken a miniszter ur és a véderőbizottsági előadó ur kifejtett, egyáltalában nem győztek meg arról, hogy ebben a javaslatban egy szemernyi igazság vagy szükségesség foglaltatnék. Igy tehát kénytelen vagyok a magam álláspontját röviden jelezni.

Nekem az a meggyőződésem, hogy alaptétele minden állam kormányzatának, hogy minden állami szükséglet egyformán látandó el, és nem lehet, nem szabad megtörténnie annak, hogy egyes szükségletek, egyes államhatalmi ágak nagyobb protekczióban részesüljenek, nagyobb összegekkel segittessenek elő, mintsem a többiek. Köztudomásu dolog, hogy 1867 óta a katonai kiadások 1600 millió forintnál többet emésztettek fel, tehát az ország jövedelmének egy harmad részét elvitték, mig ellenben a többi állami szükségletek épen ezen pazarló, helytelen álláspont miatt hátramaradtak; hogy tehát a kormány 1867 óta mindig kijátszotta a többi állami szükségleteket a katonai kiadások miatt. Miután ezen javaslat is annak a helytelen politikának egyik lánczszeme, melyet 34 év óta folytat ez a kormány, természetes dolog, hogy nem szavazhatjuk meg, hanem teljes erővel küzdünk ellene és fejtjük ki a magunk aggodalmait és ellenvéleményét. Én azért, mert túlteng a katonai kiadások mértéke, mert túlszárnyalja valamennyit, túlszárnyalta a multban, és a jövő perspektivájában is ezt a túlszárnyalást látjuk, helytelennek tekintem ezt a javaslatot, s annak semmi részét semmi körülmények közt el nem fogadom.

De ettől eltekintve, teljesen szükségtelennek tartom ezt a javaslatot, mert a t. miniszter ur nem tud nekem példát mutatni arra, hogy a népfelkelés intézményét valaha igénybe vették volna.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem kellett!

Várady Károly: Én épen a multak tapasztalataiból indulok ki, hogy még nem vették igénybe. A népfelkelés olyan, mint a hideg halnál a zöldség, a melyre egyáltalában nincs szükség, mert nem is étel. De mi különben is más helyzetben vagyunk, mint a többi államok, a melyeknek nincs honvédségük, mig nekünk Ausztriával együtt kettő is van. De ha háborura kerül a dolog, ott vannak a honvédségek, a melyek teljesen fel vannak fegyverezve, tehát a hadsereg pótlására rendelkezésre állanak. Ott van mindkét véderő-résznek póttartaléka is. Igy tehát a jövőben is teljesen kizártnak tekintem, hogy a népfelkelés felfegyverzésére valaha szükség lehessen. De hogy a törvényhozásnak nem is volt intencziója a népfelkelés felfegyverzése, azt mutatja az 1886 : XX. t.-cz. 7. §-a, a mely igaz, azt mondja, hogy a népfelkelés felfegyverzendő, de azt is mondja, hogy a mennyiben a nemzet nem birná, vagy nem akarná felfegyverezni, elég a polgári nemzetiszinü jelvény, a mely jelképezi a népfelkelést.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Attól az ellenség meg nem ijed!

Várady Károly: A törvényhozás tehát elégségesnek találta, hogy jelvénynyel jeleztessék, ne pedig a felfegyverzésre dobálja ki a nemzet a pénzét. De tudomásom szerint tavaly 55.000 ismétlő fegyvert szavazott meg a törvényhozás. Most ismét 55.000-ről van szó. A népfelkelők száma pedig felmegy 2,300.000-re, a melyből, hogy mennyi van kiképezve, arról a t. miniszter ur hallgat. Ennek a felfegyverzésnek folytatása azonban óriási áldozatokat róna az országra. A miniszter ur pl. előállhatna azzal, hogy az egész első osztályu népfelkelés, tehát 1,800.000 ember, fegyvereztessék fel. Nem értem azt sem, hogy miért épen 100.000 fegyvereztessék fel, az 1892-ben kiképzetteknek fele? Semmiféle rendszert sem látok ebben, nem látom a miniszter ur álláspontját, hogy mit akar, megáll-e, vagy tovább megy-e és további pazarlásra fogja a nemzetet invitálni? Erre nézve felvilágositást óhajtok. Valamint azt is óhajtanám tudni, hogy miért olyan drágák ezek a fegyverek?

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Az eddigi árak!

Várady Károly: Számitásom szerint egy darab puska 33 frt 50 krba kerül. Hát rendkivül pazarlónak tekintem ezt a megrendelést. De vajjon nem forog-e itt fenn az az ok is, hogy az a fegyvergyár, a melyet oly erősen tetszik segélyezni, nagy dividendákat oszszon? Hiszen ma 3—4%-ra dolgoznak a részvénytársaságok, ez a fegyvergyár pedig 8%-ot fizet, már majdnem uzsora-kamatot! Hát én azt tartom, hogy a t. miniszter ur ilyen nagyobb megrendelésnél, ha erősebben venné elő ezt a fegyvergyárat, talán olcsóbban birná megrendelni a fegyvereket, mint a hogy itt tervezve van, habár ugy hallottam egy ujságczikk viczczéből, hogy már meg vannak rendelve.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nincsenek!

Várady Károly: Végül még csak egy megjegyzésem van, s ez arra vonatkozik, hogy az 1901 : XVI. t.-cz.-ben hátramaradt az akkori megrendelésből 4,104.000 korona, a melyre nézve azt mondja a törvény, hogy ez tiz éven át fizetendő, sőt hozzáteszi még azt is, hogy $4^1/_2$%-os kamat is fizetendő a hátrálék után. Ha tekintem a költségvetést, annak a honvédelmi miniszteriumra vonatkozó részében a rendkivüli kiadásoknál látom, hogy csakugyan tiz esztendőre felosztva, be van állitva 662.562 korona. Most már nem értem — és örvendek, hogy a t. pénzügyminiszter ur itt van, — hogy ha tavaly nem volt négy millió erre az 55, vagy 56 ezer ismétlő fegyverre és ugy méltóztattak elhatározni, hogy ez tiz éven át fizettessék: miért történik most az, hogy a mostani törvényjavaslat szerint a szükséges összeg a pénztári készletekből egyszerre fedezendő? Én helyesnek találom ezt az utóbbi módot, ha már egyszer el kell fogadni és megszavazza a többség a törvényjavaslatot, de megfontolásra ajánlom a t. pénzügyminiszter urnak, hogy ha ez a négy millió korona megvan, a mely most már 662.000 koronával kevesebb, akkor talán helyesebb volna ezt kifizetni és az országot megmenteni attól a 88.000 forintot kitevő $4^1/_2$%-os kamattól, a mely a mult évi XVI. t.-cz.-ben e tekintetben meg van szavazva.

Tehát élénken kivánom és várom, hogy a t. miniszter urak erre nézve felvilágositást adjanak, mert ismétlem, nem találom konzequensnek és logikusnak, hogy ma fizessünk ki 5,400.000 koronát egyszerre, tavaly pedig nem birtunk négy milliót kifizetni, hanem azt tiz évre tolták el. Főképen a kamatozás végett hozom ezt fel, mert tényleg, ha a pénztári készletek olyan dúsak, a mint különben a mi nyomoruságunk miatt dúsak, akkor az államnak azt a 88.000-re rugó $4^1/_2$%-os kamatot, vagy egy rész kifizetése folytán már kevesebbet kitevő kamatot meg lehet takaritani, és nem kell kitenni az országot annak, hogy tiz éven keresztül, bár folytonosan csökkenő, de mégis tetemes kamatot fizessen.

Én ezen okok alapján, a melyeket bátor voltam kifejteni, teljes meggyőződésemmel szintén azokhoz csatlakozom, a kik ezen törvényjavaslat ellen felszólaltak és a javaslatot, miután — ismétlem — azt sem szükségesnek, sem helyesnek nem tartom, nem fogadom el, és arra kérem a t. honvédelmi miniszter urat, hogy . . .

Madarász József: Vonja vissza!

Várady Károly: . . . ha visszavonná, annak még jobban örvendenék, de arra kérem, hogy ön az, a ki az összes miniszterek között legnagyobb lajtorja volt ezen hadügyi kiadások megszavazásánál, leginkább előmozditotta ezeknek kidobását, a nemzetnek megterhelését. Én nem tudom, hogy önnek a gondviselés mennyi időt hagyott hátra, hogy meddig fogja vezetni itt az ügyeket, de én azt tartom, hogy ideje volna . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hogy elmenjek!

Várady Károly: . . . én nem bánom, ha nem is megy el, de legalább, hogy törekednék arra, hogy ezek a katonai kiadások, a melyek annyira rontják a nemzetet, annyira szükségtelenek és olyan nagy terhet képeznek évenkint, apadjanak. Köztudomásu, hogy minő kedvelt ember az udvarnál a t. miniszter ur, tehát módjában lehetne arra, hogy szavát latba vesse, hogy legalább azt a sok hibát, a melyet miniszterségével életében elkövetett, élete alkonyán jóvá tegye, hogy legalább azután, hogyha a gondviselés elszólitja innen — hiszen ez mindnyájunkkal megtörténhetik — egy kis méltánylással emlékezhessünk vissza önre, hogyha körünkből távozik. A javaslatot különben nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Illyés Bálint jegyző: Bakó József!

Bakó József: T. képviselőház! Tekintettel az idő előrehaladott voltára, kegyeskedjék a t. ház megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Háromnegyed kettő lévén, a t. képviselő ur kivánsága teljesithető. A holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjét fogja képezni: a ma általánosságban és részleteikben elfogadott törvényjavaslatoknak harmadszori felolvasása. Azután a népfelkelés teljes felfegyverezésére szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslatoknak folytatólagos tárgyalása, és esetleg a Béga-csatornának a temesbégavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatnak tárgyalása. Ezzel a mai ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

126. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 19-én, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatának benyujtása az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről. — Az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-czikkek módositásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A Béga-csatornának a Temes-Bégavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Molnár Józsiás interpellácziója a székelyföldi arányositás ügyében az igazságügyi miniszterhez. — Az igazságügyi miniszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Farkas József, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Illyés Bálint jegyző ur jegyzi.

Méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Nyegre László jegyző *(olvassa a junius 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratát, mely szerint az 1902. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittetvén, az, mint ez idei XII. t.-cz., az Országos Törvénytár utján kihirdettetett.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Békés, Csongrád és Liptó vármegye közönségének feliratait, a közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-czikk 50., illetve 54.—55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Békés és Csongrád vármegye közönségének feliratait, valamint a debreczeni ipartestületnek Bakonyi Samu képviselő által beadott kérvényét, az önálló vámterület felállitása ügyében;

Liptó vármegye közönségének feliratát, a hadköteleseknek szolgálatuk 3-ik évében a mezőgazdasági munkák idejére leendő szabadságolása tárgyában;

Abauj-Torna vármegye közönségének feliratát, az 1687: V. és az 1715. XLIX. t.-czikkek törvény utján leendő törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848/49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt;

Békés vármegye közönségének feliratát, az 1891. XLII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése tárgyában;

Liptó vármegye közönségének feliratát, a fedezetlen gabona-határidő-üzlet betiltása ügyében, végre

Kolozsvár sz. kir. város közönségének feliratát, a felállitandó gazdasági főiskolának Kolozsvárra leendő helyezése iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólani.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot (Irom. 175), az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről. *(Helyeslés.)*

Kérem, méltóztassék e törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni,

szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Molnár Józsiás képviselő ur sürgős interpellácziót jelentett be a székelyföldi arányositás ügyében.

Az interpelláczió a mai, esetleg a holnapi ülés végén a szokott időben fog megtétetni.

Az elnökségnek több jelentése nincs.

Következik a napirend.

Első sorban az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880:LXVI. és 1893:XXX. t.-czikkek módositásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 144, 165) harmadszori olvasása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Elfogadja a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban? *(Igen!)* A ház a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja és erről a főrendiház alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett értesittetni fog.

Következik a népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 150, 171) tárgyalásának folytatása.

Illyés Bálint jegyző: Bakó József!

Bakó József: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk!)* Ennek a hónapnak 4-dike óta ismét nagy az elkeseredés Magyarországon és minden igazi magyar ember kebele tele van panaszos feljajdulásokkal, mert a honvédelmi miniszter ur legutóbb beterjesztett törvényjavaslata megint csak a nagy terhek alatt roskadozó szegény magyar nép véres verejtékkel szerzett s agyonterhelt vagyonának pusztitására irányul. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Még nem elég a honvédelmi miniszter urnak, hogy minden esztendőben 45.000 közös hadseregbeli katona és 12.000 honvéd van bevéve tényleges szolgálatba, teljes fegyverzetbe; még nem elég a honvédelmi miniszter urnak, hogy ezen évenkinti 57.000 katonán kivül ez év folyamán az ujonczjutalékot is megszavaztatta a házzal s igy körülbelül még a katonaság túlságos nagy létszámán felül 10.000 magyar ifju el lesz vonva a nemzeti gazdaságtól; hanem fenforgó benyujtott törvényjavaslata szerint, mint egy éhes holló azt kivánja ettől a már agyonzsarolt nemzettől, hogy a népfölkelők számára 56.000 darab ismétlő fegyvert és 550 darab ismétlő karabélyt csináltasson a nemzetnek pénztárából, a mely fegyverekre ötmillió négyszázezer korona kiadása leszen az országnak.

Valóban elszorul a magyar nemzet szive egy ilyen méltatlan kivánság felett, mely országunkat ismét sok lépéssel viszi közelebb a sirhoz; hideg verejték gyöngyözik a magyar nemzet homlokán, melyen régente csak a dicsőség és a magasztosság trónolt és mély a nemzetnek gyötrelme, miként a tenger, óriási szivének kinja, mint egy égbe nyuló piramid, midőn arra gondol, hogy Magyarország honvédelmi minisztere, a kinek a magyar néppel együttérző miniszternek kellene lennie, folyton csak a nemzet kárára dolgozik.

Mit vétett a honvédelmi miniszter urnak ez az ország? mit vétett neki ez a sokat szenvedett nemzet, hogy mindig csak rosszakarattal van iránta? Hol van a honvédelmi miniszter ur szivéből a jóakarat, hogy ily kegyetlen ehhez a nemzethez? . . . hol van szivéből a szeretet, hogy ennyi gyülölséggel viseltetik a nemzet irányában? Vagy talán a határszélen van már az ellenség, azért van szükség az uj fegyverekre? Ez nem lehetséges, mert hiszen a nagy Agenor a delegáczióban csak ugy áradozott a békenyilatkozatoktól, de meg a hármasszövetség is békeszövetség, Oroszország és Francziaország szövetsége is békés jellegü s ha hazánk felett őrködő szemeinkkel körültekintünk, nem láthatunk semmi olyan vészes felhőt a láthatáron, a mely magában suhogó vihart rejtene, és igy semmi szükség nincsen a népfölkelők külön felfegyverzésére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magyar népünk adója már annyira megnőtt, hogy az adózó polgár ma már csak ugyszólván bérben birja a saját birtokát, melyből megélni is alig képes. Kénytelen az ő birtokát megterhelni s a nagy adó miatt adósságát kifizetni nem tudván, a végrehajtó eladja mindenét és az eltünt jólét és boldogság után nem marad a szegény magyar embernek más földje, mint az a hat lábnyi a temető-kertben, a hol majd — nagy lelki fájdalmai által agyongyötörtetve — megássa a gödröt neki a sirásó. És ilyen sulyos adózási viszonyok között most megint ötmillió négyszázezer koronával akarja a honvédelmi miniszter ur a nemzet pénztárát terhelni, midőn az uj fegyverek elkészitését kivánja s ezzel ismét egy fájdalmas tőrt döfött bele a nemzetnek szivébe, mely iránt semmi jó indulattal nem viseltetik.

Bizonyos számadások hiteles kimutatásában olvastam, hogy az 1900. év deczember 31-én 670 millió korona heverő pénze volt a magyar államnak. Hiteles adatok igazolják, hogy ez az összeg évről-évre emelkedik és ma már ez a pénztári készlet háromnegyed milliárd koronára emelkedett, sőt talán már azon is túl van. Minden ember félt attól, hogy ezt a pénzt a hadseregnek gyüjti a mi kormányunk, habár ezt a kormány mindenkor tagadta és még maig is tagadja. Az én szememet azonban bekötni nem lehet; a valódi tényeket nem tagadhatja el a kormány sem. S a ki eddig nem hitte, hogy az a halomra gyüjtött kincs, a mely a szegény magyar nép véres verejtékéből emelkedett oly nagy összeggé, nem egyéb, mint a hadsereg részére a néptől kipréselt összeg, az olvassa el a honvédelmi miniszter javaslatát és azonnal átlát a szitán. Mikor uj hadi felszerelés, mikor uj fegyverek kellenek, akkor egyszerre megnyilnak az állam pénzszekrényei és van pénz, a

mennyi szükséges, ha mindjárt rengeteg millió korona kell is hozzá. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ennek ellenében mit tapasztalunk? Azt, hogy bármiféle közérdekü kérdés merül fel, melyhez állami segély volna szükséges, azt megvalósitani nem lehet; akkor folytonosan csak azt hangoztatja a kormány, hogy nincs pénz. Mindnyájan emlékezhetünk a tisztviselők jogos és méltányos kérelmére. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az egész országból egyértelmüleg és egyakarattal fizetésjavitásért könyörögtek az ő alázatos kérvényökben s bár mindössze néhány millió koronáról lett volna szó, ezen ügyök még most sincs eldöntve és fizetésjavitásnak se hire, se hamva mindezideig. Ez reájok nézve csak kegyelem-morzsa lett volna, de könyörgő kiáltásukra a kormánytól csak azt hallják válaszul: nincs pénz. S milyen különös, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőket küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket! *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Midőn az ország protestáns népei és ezekkel együttérezve a 48-as függetlenségi párt követelték az 1848. évi XX. t.-cz. végrehajtását: népet boldogitó törekvésünkkel semmi eredményt el nem értünk. Feljajdult a protestantizmus, hogy a már elviselhetetlenné vált óriási nagy polgári adózás mellett még az ólomsulylyal reánehezedő egyházi adózás is görnyeszti vállait, kérte azt, hogy a rajta segitő 1848. évi XX. t.-cz. ne csak papiroson maradjon, hanem lépjen az életbe és mintegy ragadtassék ki ez a törvény a felekezeti torzsalkodások köréből és állittassék oda a magyar közjog legmagasztosabb alkotásai közé: de a kormánynak meg nem magyarázható ellenállása folytán ez a dicső törvény, — melyet halhatatlan elmékezetü hőseink alkotának, csak mint jámbor óhajtás szerepel ezután is. A kormány a protestánsoknak is azt adta válaszul, hogy nincs pénz. S milyen különös, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőket küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket! *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

(Az elnöki széket Daniel Gábor foglalja el.)

Az ország tanitói szerény anyagi javadalmazásuk felett kétségbeesve, fizetésjavitást kérnek. Tekintettel az ő terhes szolgálatukra, ezt méltán meg is érdemelnék. Néhány lelkes képviselőtársammal fel is karoltuk ügyöket és ajánlottuk az igen tisztelt háznak, hogy a tanitók fizetése emeltessék, nyugdijügyük jobban és czélszerübben rendeztessék, a nyugdijigényre való szolgálati idejök 40 évről 30 évre leszállittassék, a nyári két hónapi szünidő alatt minden tanitónak az országban való utazásra ingyen vasuti jegy adassék és mit válaszolt mindezekre a kormány? Azt, hogy nincs pénz. S milyen különös, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőket küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket! *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ezen esztendőnek január 1-én a kormány parancsolata folytán mintegy 1800 dijnok lett a hivatalokból elbocsátva. Azok a szegény dijnokok többnyire feleséges, családos emberek voltak, a kik még addigi fizetésökből is nehezen tudtak megélni, most pedig koldulni kénytelenek, vagy gyermekeikkel együtt éhen halnak. Valahol kéregetnek talán a jószivü emberek ajtaján s örülnek, ha a dúsgazdagok asztaláról lehullott morzsalékkal enyhithetik némiképen éhségöket. Az ő elbocsátásukkal több órai munkálkodással megnehezedtek a kötelességteljesitések a bíróságoknak s egyéb hivatalnokoknak vállain s a kormány ezen munkanehezbitést és a földönfutó szegény dijnokok számüzetését azzal indokolja, hogy nincs pénz. S milyen különös dolog, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőt küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket! *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon. Derültség.)*

A közegészségügy országszerte a legnyomorultabb s a legkétségbeejtőbb helyzetben van. *(Halljuk! Halljuk!)* Szivet rázó és hajmeresztő a magyar nép halálozási százaléka a müvelt külföldi államokéhoz viszonyitva. A tüdőbaj százezernél is több áldozatot szed évenkint országunkban. Erre nézve sem tesz a kormány semmit és elnézi, hogy minden csak maradjon a régi, mert persze az erre való intézkedés is pénzbe kerülne. S midőn a kormány ezért kérdőre vonatik, azt feleli, hogy nincs pénz. S milyen különös, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőt küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon. Derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Az ország népe mindenfelé pusztul, szegényedik a nagy adó miatt. Adóleszállitás még sincs, mert kell a pénz a népfölkelői uj fegyverekre, az ujonczjutalékra, a rengeteg katonaságra, meg a balatoni halászati részvénytársaságnak soha vissza nem fizethető kölcsönképen. E miatt aztán a magyar nemzet romlásnak indult erkölcsileg és anyagilag. A sok katonai kiadás és költség olyan teher már is a magyar nemzet vállain, hogy ezt tovább viselni nem lehet. Az emberek, midőn már kénytelenek a koldusbotot kezökbe venni, kivándorolnak, mindenki siet egy szabadabb hazába, hogy legalább ne csak adófizetési kötelezettsége legyen, hanem mindennapi kenyere is *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Ez a kivándorlás pedig ret-

tentő káros ránk és hazánkra nézve, mert az eltávozók ezzel átengedik a teret a velünk szemben ellenséges nemzetiségeknek. Ez ellen tegyen a kormány valamit. A kivándorolni akarókat ne csak elfogassa és visszakisértesse, mint eddig tette, hanem adjon nekik munkát, megélhetést és kenyeret. De a kormány erre is azt feleli, hogy nincs pénz. S milyen különös, hogy uj fegyverekre meg van.

Szegény magyar népem, a kik kormánypárti képviselőt küldötök fel az országházába, de be is tudják kötni a szemeteket! *(Zajos tetszés a szélsőbaloldalon. Derültség.)*

Valóban teljesen érthetetlen, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mire kell az az ötvenhatezer ismétlő fegyver és az 550 ismétlő karabély. Hát nem lehet megelégedni azzal az óriási összeggel, melyet a delegáczió megszavazott fegyverekre? A népfölkelőknek szánt ezen fegyverek csak ujabb nagymérvü, ötmillió négyszázezer korona kiadást igényelnek megint az ország kárára. Én semmi szükségét nem látom annak, hogy miért kell nekünk most megint hatodfél milliót a népfölkelés fegyverzésére forditanunk? Sokkal jobban tenné a honvédelmi miniszter ur, ha már egyszer olyan törvényjavaslattal állna elő, hogy a katonaság létszáma felényire apasztassék és a katonai szolgálati idő 3 évről 2-re szállittassék le. Ezt a törvényjavaslatot adja be már egyszer a honvédelmi miniszter ur, bizonyosan tudom, hogy ezt pártkülönbség nélkül megszavazná a ház és a honvédelmi miniszter ur örök időkre biztositaná vele a saját részére a magyar nemzet háláját és szeretetét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De mig folyton csak ilyen javaslatokkal áll elő, mint volt ez évben már az ujonczjutalék, mely legalább is tizenöt millió korona kiadást igényel, továbbá mint a milyen most a népfölkelés felfegyverzésére szóló javaslata, mely ötmillió négyszázezer koronát igényel, mondom, addig, mig ilyen javaslatokkal áll elő: nem lehet iránta bizalommal, tisztelettel és szeretettel a magyar nemzet, már annyival inkább sem, mert most ezen magyar milliókat egyedül csak Magyarország fizetné Ausztria nélkül a hadsereg czéljaira, mert az én felfogásom szerint a népfölkelés is a hadsereghez tartozik, kivált mikor ötmillió négyszázezer korona értékü fegyverzettel rendelkezik a nemzet bugyellárisának kárára és minden igaz magyar ember nagy bánatára. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen nagy baj az, hogy a honvédelmi miniszter ur még a nem szükséges dolgokra is rettenetes összegeket adat ki az országgal és igen sok esetben arra nincsen semmi gondja sem, a mi tulajdonképen a népet boldogitaná, Tudvalevő dolog az, hogy az állami méntelep az egyes járások főbb községeibe minden év tavaszán néhány jobb faju ménlovat szállittat s a községi lakosságnak kötelességévé tétetik, hogy nem szabad lovait szaporitás végett semmiféle polgárember által felnevelt ménlóhoz vezetni, hanem csakis és kizárólag az állami ménekhez. Ez magában véve még nem volna hátrányos a mezei gazdálkodásra nézve, hanem az a nagy baj, hogy az az egyszerü polgárember bármilyen nagy gondviseléssel igyekezzék csikót nevelni, nem tudja azt ugy értékesiteni, a mint megérdemelné. Meg kell vallani s el kell ismerni azt, hogy az állami ménektől származott csikók gyönyörü szépek. A polgárság nagy gondot fordit reájok s inkább maga nem eszik sokszor semmit, csak a csikajának kerüljön abrakra. Éjt-napot egygyé tesz azért, hogy hibanélküli, értékes csikót nevelhessen.

Az ország különböző helyein évenkint szokott lenni lóvásárlás a katonaság számára. Azon helyre olyankor kiküldetik rendesen egy alezredes, vagy egy ezredes a katonai főállatorvossal, a kiknek, mint tudom, kötelességükké van téve, hogy tekintet nélkül arra, hogy ki az eladó lovak gazdája, az alkalmas, hibanélküli lovakat illendő árért vegyék meg.

És mi történik mégis? . . . Enyingen pl. ez év április 12-én volt egy ilyen katonai lóvásár. A járás polgárai bemutattak e vásáron 176 szebbnél-szebb, nemes faju állami méntől származott 3 éves csikót, mint ez kivánva volt és a polgároknak ezen 176 gyönyörü csikajából egyetlenegy sem találtatott alkalmasnak és egy sem lett a katonai bizottság által megvéve, megvásárolva. El lettek a polgárok már messziről utasitva s bármilyen értékes csikót vezetett is valaki, ha polgárember volt, még a bizottságtól 20—25 méter távolságra volt a csikajával, mikor már hallotta e reá nézve rettenetes szót, hogy: mehet! Ellenben a bérlőknek, birtokosoknak csikai mind jó áron keltek el. Nem törődött a katonai bizottság azzal, hogy az uradalmak csikai vannak-e oly szép, egészséges állatok, mint a polgároké, a bérlők és birtokosok csikaira azonnal kimondta, hogy meg van véve. És ez nagyon természetes, mert hiszen az a katonai bizottság a polgárnéppel soha nem érintkezik, sőt lenézi azt, ellenben az uradalmak bérlőinél lukullusi lakomákat élvez s nehány pezsgős üveg durranása mellett az uradalmi csikók megvétele már előre el van határozva. A polgárnép pedig sír és kesereg ezen eljárás felett, mert 3 év alatt 700 koronát megetetett a csikajával s a katonai bizottság még a megtekintésre sem érdemesitette. Sőt olyan esetet is tudok, a mi ezelőtt pár évvel történt, hogy az enyingi katonai lóvásárra egy messzebb vidéki lókereskedő is vezetett nehány lovat s a polgárok lovainak mellőzésével ezét a kereskedőét mind megvették. Enyingről Siófokra ment a bizottság, a lókereskedő Enyingen maradt, hamarosan megvett ott a polgárság alkalmatlannak talált csikói közül nehányat s mivel a lóvásárló bizottság tagjaival jóismerős volt, utánok hajtatott Siófokra és a bizottság az Enyingen alkalmatlannak talált

csikókat a kereskedőtől Siófokon kétolyan áron megvette, mint a mennyibe a kereskedőnek került.

És a szegény polgárnép mindezeket tűrni kénytelen. Elmegy a kedve a csikóneveléstől, sőt még a mezei gazdálkodástól is, mert a gabona rettenetes olcsó árából elég neki az adóját kifizetni, a megélhetésre szükséges bevételt az állattenyésztésből reménylette. De e reménye meghiusult, mert csak a bérlők és birtokosok csikóit veszik a katonasághoz, akármilyen idomtalan, csámpás állatok legyenek is azok. Ezen segitsen a honvédelmi miniszter. Figyeljen az ő kiküldött közegeire, hogy azok kiküldetésökben igazságosan járjanak el.

Mig a honvédelmi miniszter ur azon gondolkodik, hogy mennyi uj fegyvert csináltasson a népfelkelőknek és igy hány millióig fütsön be ismét e szegény országnak, addig sokkal jobban tenné, ha arra volna gondja, a mi az ország népét boldogitaná, hogy a szegény polgárember nagy gonddal felnevelt csikajával lenézve ne lenne. Mert hiszen igy semmi értelme nincsen, hogy állami méneket szállitsunk a községekbe. Arra legyen gondja a honvédelmi miniszter urnak, hogy a gazdag emberek fiai, midőn 3 évre beválnak katonának, a reá jövő őszszel ne mint 2 hónapos póttartalékosok rukkoljanak be, mint ezt számtalan eset bizonyitja, mely esetek a szegényebb osztályt méltán elkeseritheti. Ilyen esetekre kellene gondnak lenni az uj fegyverek helyett, ezek nem kerülnének pénzébe az országnak s mégis emelnék a magyar nemzet felvirágzását és előmozditanák a boldogtalan magyar nép boldogságát. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az általam eddig mondottakból világosan kitünik, hogy a kormány a nem szükséges dolgokra bőven költekezik, ellenben a szükségesekre, melyek a nép jólétét előmozditanák, saját kijelentése szerint nincsen pénze. Én tehát egyetlenegy puskát, egyetlenegy karabélyt meg nem szavazok mindaddig, mig az ország gazdag pénztára mellett az adó le nem szállittatik, mig a tisztviselők jogos és méltányos kérelme nem teljesittetik, mig a protestáns egyházak egyházi és iskolai szükséglete az állam pénztárból nem fedeztetik, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mig az ország tanitóinak fizetésemelése nem rendeztetik, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mig az elbocsátott s kolduló 1800 dijnok állásába vissza nem helyeztetik, mig a közegészségügyre milliók és milliók nem áldoztatnak a kormány által, mig csak a kormány végképen meg nem tagadja a kölcsönadást a balatoni halászati részvénytársaságtól, mig csak a kormány végképen nem gondoskodik róla, hogy a kivándorolni akarók munkával és kenyérrel segélyeztessenek.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: A csikókat elfelejtette! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Bakó József: Ezek a dolgok, melyeket itt elsoroltam, hiába mosolyog a honvédelmi miniszter ur, sokkal fontosabbak a világ minden puskájánál és karabélyánál. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Van a katonaságnak elég fegyvere; nem kell annyi katonát tartani, nem kell 3 évet szolgáltatni s akkor jut fegyver a népfelkelőknek is. Én egyetlenegy puskát, egyetlenegy karabélyt meg nem szavazok és kérem a háznak szabadelvü párti tagjait is, hogy egy ilyen káros törvényjavaslattal szemben tekintsenek el ők is ama reájuk nézve kötelező rendszabálytól, hogy a miniszterek törvényjavaslatát okvetlen meg kell nekik szavazni és szavazzanak ellene a törvényjavaslatnak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vegye tekintetbe a tisztelt túloldal is, hogy e törvényjavaslat megszavazása egy veszedelmes, sőt halálos érvágás a magyar nemzet testén, a mely ha elmondott indokaim daczára is megtörténnék, akkor meg lesz huzva már is haldokló nemzetünk felett a lélekharang s nyitott koporsó várja befogadásra ezt a nemzetet, mert még a mindenható Isten is megveri az olyan országot, a melynek kormánya, hozzá még a képviselők többsége által támogatva, olyan könnyelmüen szórja a nép verejtékéből összegyüjtött milliókat.

A törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. képviselőház! »Meg vagyunk győződve, hogy Felséged kormánya azon áldozatkészséget, melyet Magyarország a monarchia védképességének érdekében mindenkor tanusitott, nem fogja a legszigorubb szükség mértékén túl igénybe venni. Tudjuk, hogy az állam biztonságának és állásának legnagyobb biztositéka saját erejében fekszik, de azt is tudjuk, hogy ezen erőnek egyik főtényezője a polgárok jóléte, mely a lehetőség határáig kiméletet igényel, mert csakis ez fogja lehetővé tenni, hogy veszélyes pillanatokban a hazaszeretet és a dinasztia iránti hűség mellett rendelkezésre álljanak azon anyagi eszközök is, melyek a nagy állami érdekek biztositására mulhatlanul szükségesek.«

T. ház! Ezeket a szavakat intézte Magyarország országgyülése, illetve annak többsége, a kormánypárt, néhány hónappal ezelőtt ő Felségéhez és igy a nemzethez is. Néhány hónappal később a delegáczióban megszavaz 38 milliót taraczkokra, ma pedig a népfölkelés felfegyverzésére 5.400,000 koronát. Néhány hónappal ezelőtt hangoztatta a t. többség, hogy igen jól tudja, hogy az állam erejének legfőbb tényezője a polgárok anyagi jóléte, néhány hónappal később pedig akként kiméli a polgárok anyagi jólétét, hogy a különben is már az elviselhetetlenségig felfokozott, és a polgári anyagi jólétet nemcsak megtámadó, de megsemmisitő katonai terheket felemeli és ezen a czimen 13 millió ko-

ronával terheli meg ujból a magyar polgárokat. Azt is mondja a kormánypárt, hogy meg van arról győződve, hogy a hadügyi kormányzat a legszigorubb szükség mértékén túl nem fogja igénybe venni az ország áldozatkészségét, tehát csakis a legszigorubb szükség mértékén belül tartja megengedhetőnek, hogy az állampolgárok megterheltessenek hadügyi czélra. Nem tudom, hogy ezzel a törvényjavaslattal szemben a t. kormánypárt ugyanazon meggyőződésben van-e, vagyis azt, hogy a népfölkelés Mannlicher-fegyverekkel teljesen felfegyvereztessék, a legszigorubb szükség mértékének tartja-e, de állitom azt, hogy ennek a törvényjavaslatnak és az ország anyagi érdekeinek és anyagi erejének kellő, lelkiismeretes mérlegelése mellett, ebben a meggyőződésben a t. többség nem lehet. Mert lehetetlenség, én előttem legalább, azt állitani, hogy ma, a mikor minden illetékes tényező részéről a békét hallottuk hirdettetni, a legszigorubb szükségnek minősittesse és tarthassa bárki is azt, hogy véderőnknek legszélesebb rétege, a népfölkelés, uj fegyverekkel láttassék el, illetve a polgárok egyre ujabb terhekkel adóztassanak meg. Ha ez a legszigorubb szükség ma, béke idején, akkor háboruban, a mikor csakugyan a valódi szükség beáll, vajjon a szuperlativusnak micsoda hatványával fogja a t. többség a valódi szükséget jelezni? Ezt azért hozom fel, hogy levonjam ebből egyénileg azt a konzequenciát, hogy a t. többség a legfrivolabb játékot üzi a nemzet előtt a szavakkal és a politikával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert azok a szavak, melyeket hangoztat, a legélesebb ellentétben állanak azokkal a tettekkel, melyeket véghezvisz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szavakkal hangoztatja a t. többség a király és nemzet előtt, hogy a polgárok anyagi érdekét a lehetőség határáig kimélni kell, és óva int a további megterheltetésektől, mert, a mint mondja, akkor válságos időben nem lesz meg az országnak az az anyagi ereje, mely a legmagasabb állami érdekek biztositására és védelmére szükséges leend. De tényekben kiméletet nem ismer, nem veszi tekintetbe a nemzet teherviselési képességét, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az adózó polgároknak összeroskadásig való megterhelését s nem veszi tekintetbe azt, hogy ez a megterheltetés már elérte azt a végső határt, melyen túl már nem mehetünk; ezt a végső határt ez az ujabb megterheltetés már átlépi, tehát a nemzetet létalapjában támadja meg. Ezt mind tudja a t. többség és érzi, hogy a legsürgősebb szükség nem követeli, nem igényli azt, hogy ujabb terhekkel szaporittassék az állampolgárok megterhelése s mégis megszavazza ezeket az ujabb katonai terheket.

De bizonyitanak ezek az ujabb katonai megterheltetések mást is; azt, hogy hazánkban a katonai kormányzat csakugyan állam az államban. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Követel és parancsol; kérlelhetlenül fölibe helyezi magát a katonai érdeken kivül álló minden más állami és nemzeti érdek felett, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem veszi figyelembe a nemzet anyagi erejét, teherviselési képességét; előtte csak egyetlenegy szempont a fő, a katonai, a nagyhatalmi állásnak fikcziója, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hóbort!)* a szövetséges államok előtt mentől nagyobb katonai erő feltüntetése. Ez előtt a szempont előtt meg kell hajolni Magyarországon minden más jogos, nemzeties állami érdeknek. Jogos és nemzeti állami érdekeinket kellőleg kielégiteni nem tudjuk. Hiszen méltóztassék egy pillantást vetni, hogy beligazgatási költségeinkre mily keveset költünk ahhoz képest, a mennyit egy kulturális fejlődő államnak költenie kell. S aránylag mily keveset költünk szemben a katonasággal. Állami bevételeink legnagyobb részét felemészti a katonaság és a legszükségesebbekre nem telik. Igaza van Bakó József képviselőtársamnak, mikor azt mondja, hogy léptennyomon azt halljuk, hogy erre és arra a fontos állami nemzeti érdekre nincs pénz. Én is egypár érdekes esetet hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztattak hallani, hogy a kultuszminiszter ur a napokban rendeletet bocsátott ki Magyarország minden tanfelügyelőjéhez s a kulturális intézetek főnökeihez a magyar nyelv sikeresebb, hatékonyabb tanittatása érdekében. Benne van a rendeletben, hogy ezt ő szigoruan megköveteli és szigoruan végre akarja hajtani ezt a rendeletet. Ebben a rendeletben Magyarország közoktatásügyi minisztere többek között azt mondja, hogy Magyarországon az állami nyelv, a magyar nyelv sikeres oktatásának utjában áll az, hogy Magyarország tanitóit itt tisztességesen kellene fizetni. Hát nem a legfontosabb érdeke Magyarországnak az, hogy kulturájában haladjon előre, hogy tanitói tisztességesen, jól legyenek fizetve? És feljajdul Magyarország közoktatásügyi minisztere, hogy nincs elég pénz. Miért? A katonaság miatt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vagy egy kisebb példát, a melynek tegnap voltam tanuja. Vármegyénkben, sajnos, az árvák és gondnokoltak ügyei kellőleg, a hogy a közérdek, a hogy az állami érdek követeli, nincsenek ellátva. Miért? Mert egy ember nem dolgozhatik többet, mint a mennyit az emberi erő megengedhet. Köztisztviselőink, habár kitünő tisztviselők, de annyira túl vannak halmozva teendőkkel, hogy nem képesek az árvák és gondnokoltak ügyeit felszaporodott ügyszámuk miatt elintézni. Vármegyénk felirt több izben a kormányhoz, hogy, kérem, ez egy nagy közérdek, nagy állami érdek, méltóztassék legalább egy ülnöki állást rendszeresiteni nálunk, a mire 1200 frt fizetés kell, mert ezt határozottan állami és közérdekben levőnek tartjuk, és tegnap olvasom a belügyminiszter leiratát: elismerem, igazatok van, de nincs pénzem rá. Arra azonban van pénzünk, hogy ugyanennyi fizetést vagy ugyanennyi pénzt Budapesten egy katona-

tisztnek istállóbérül fizessünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Vagy ott van egy másik példa, szintén állami érdek. Vármegyémben több szegény községben minden nyáron epidemia lép fel, mert a holt Tisza vizét iszszák az emberek. Minden esztendőben felhivjuk rá a belügyminiszter figyelmét, hogy uram, állami érdekből meg kell ezeket menteni, azok a községek szegények, a törvényhatóságok meg vannak terhelve, lehetetlen, hogy mi segitsünk rajtuk, adjál valami segélyt, hogy artézi kutat furathassunk ezeknek a községeknek. De erre a czélra, a községek közegészségügyének megmentésére nincs pénz. Elismerik, hogy igazunk van, de azt mondják, a kormány nem tehet semmit.

Vagy tovább menve, én határozottan közérdekben állónak tartom a csendőrség szaporitását. A személy- és vagyonbiztonság és állami érdek feltétlenül követeli, hogy a csendőrkerületek minél kisebbekre szorittassanak, a csendőralosztályok szaporittassanak. Kivánjuk, követeljük ezt. Azt mondja b. Fejérváry t. miniszter ur jelentésében minden esztendőben, hogy a csendőrség állományának, az alosztályoknak szaporitása csak lényegtelen . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Dehogy!

Tóth János . . . a mennyiben az államháztartásban fentartandó egyensuly minden téren a legmesszebbmenő takarékosságot követeli. Igy a csendőrségnek továbbfejlesztéséről le kell mondani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Fájdalom!

Tóth János: Fájdalom, én is azt mondom. Nem a közérdek követeli-e, hogy a csendőrség fejlesztéséről ne mondjunk le? És ha a csendőrség fejlesztéséről, a mely Magyarország állami érdeke, sajnos, le kell mondani, mert minden téren a legmesszebbmenő takarékosságot kell a kormánynak figyelembe vennie, hát méltóztassék ezt a legmesszebbmenő takarékosságot a katonai kiadásoknál és a katonai kormányzat terén is érvényesiteni. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Annyival inkább kötelessége volna az igen t. miniszter urnak a legmesszebbmenő takarékosságot speczialiter itt is követni, mert az igen t. miniszter ur 1886-ban, a mikor ezt a népfölkelést szerveztük, itt a nemzet és a törvényhozás előtt azt méltóztatott mondani, hogy a népfölkelésnek rendelkezésére állanak teljesen használható állapotban levő fegyverek.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Régi Werndl-féle fegyverek!

Tóth János: Ebből azt következtethette a nemzet, hogy a lőfegyverek szükséges számban, igaz, hogy régibb szerkezetüek, de teljes használható állapotban állanak rendelkezésre. Ebből csak egy következhetik, hogy a mikor szerveztük a népfölkelést, nem gondolhattunk arra, hogy ez a nemzetnek tetemes megterheltetésébe kerül. Annál kevésbbé gondolhattunk pedig erre, mert azt méltóztatott mondani, hogy a költségek pedig nem lesznek jelentékenyek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Minthogy abban a meggyőződésben vagyunk, t. ház, hogy állami legfőbb érdekeinket, beligazgatási szükségleteinket nem tudjuk kellőleg dotálni, fejleszteni, mert állami bevételeinknek legnagyobb részét elnyeli a katonaság, azért a katonai kormányzat részéről a nemzetnek további megterheltetését határozottan a nemzet elleni bünnek tartom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* És ez az egyik olyan indok, a miért én ezt a törvényjavaslatot nem fogadhatom el. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

De van ennek a kérdésnek és a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak, nézetem szerint, a pénzügyi részénél egy fontosabb része, a mely a nemzetet erősebben, érzékenyebben érinti. És ez a népfölkelésben megnyilatkozó véradó, a melylyel szemben a katonai kormányzatnak állásfoglalása, tendenciája, szelleme ebben a törvényjavaslatban impliczite megnyilatkozik. A népfölkelés a legerősebb, legsulyosabb megerőltetése a magyar nemzetnek; mert ezáltal az egész nemzet katonai kormányzat alá kerül. Az egész országot ezzel a törvénynyel valóságosan kaszárnyaállammá teszszük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Méltóztassanak csak megnézni, vagy utána gondolkodni, hogy a tényleges szolgálatban levő katonák, tartalék és póttartalék után 32 éves kortól a 60 éves korig . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: 42 éves koráig!

Tóth János: — kérem, 32 éves korától 60 éves koráig katona-kötelezettek. Tehát Magyarországon a nemzet férfitagjainak igen kevés %-át levonva, mondhatni, mindenki katona, 32 éves korától 60 éves koráig. Tehát több, mint két és fél millió állampolgár ma népfölkelő; tehát Magyarországon 3 millió embernél több a katonakötelezett!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem annyi!

Tóth János: Nem igy van, t. miniszter ur? Hiszen a t. miniszter ur jelentésében benne van, hogy a népfölkelésnek mai kötelezettsége 2,483.000 ember. Ebből az következik, hogy Magyarországon minden férfi, nagyon kevés %-ot kivéve, katona, a katonai kormányzat hatalma, akarata és befolyása alatt áll. Ő Felsége abban a pillanatban mozgosithatja, a mikor akarja. Ez, t. ház, nem következhetik és nem folyhatik az általános védkötelezettség elvéből.

Mert az általános védkötelezettség elvéből nem az következik, hogy egy államban mindenki katona legyen, a ki épkézláb ember! Az általános védkötelezettség elvéből csak egy következhetik, hogy mindenki tartozik szolgálni. *(Ugy van! balfelől.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Rendelkezésre álljon, ha kell!

Tóth János: De nem következik az, hogy minden épkézláb ember katona legyen, mert nézetem szerint ugy állami, mint nemzeti, faji, sőt katonai érdek követeli, hogy a katonai létszám legalább kontingentáltassék, meghatároztassék. Ez állami érdek. Magyarországon a katonaság létszáma semmi tekintetben sincs kontingentálva.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Ohó!

Tóth János: Tisztán csak az ujonczok megajánlásának joga adatott meg nekünk, máskülönben szabad keze van a katonai kormánynak.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hát a költségvetés?

Tóth János: Póttartalék, népfölkelés tekintetében mindenki katonai kötelezettség alatt áll.

T. képviselőház! A mikor a törvényhozás hazánkban szervezte a népfölkelést, a nemzet köztudatában nem volt nézeteltérés a tekintetben, hogy a népfölkelésnek mi a czélja, feladata. A kormánynyilatkozatok, a törvényhozásban elhangzott mindennemü nyilatkozatok, felfogások, mind megegyeztek abban, hogy a népfölkelés feladata és czélja az lesz, hogy a működő hadsereg háta mögött megszállással biztositsa a várakat, vasuti, hajózási közutakat, hidakat, városokat, erődítéseket. Ezt mondta a t. miniszter ur akkor, a mikor a népfölkelés szerveztetett itt a házban: azt mondta, hogy a népfölkelés feladata és czélja ez lesz. A nemzet csak erre a czélra ment bele a szerintem lehető legterhesebb védelmi kötelezettségnek, a népfölkelésnek statuálásába. Belement abban a tudatban, hogy az állampolgároknak igen nagy száma, a kik már a tényleges szolgálatot teljesitették, és kik tényleges katonai kötelezettség alatt már nincsenek, a kik a 32 esztendőt betöltötték, a legmunkásabb, legaktivabb polgárai az államnak, a kik családot alapitottak, nem lesznek kitéve annak, hogy a hadseregben beálló fogyatkozásoknak pótlására, illetve háboruban egyenesen a tüzbe, a csatasorba fognak állittatni. Ebben a tudatban ment bele a nemzet közvéleménye, mert a kormány is ezt a kijelentést tette, még pedig több izben. Erre a védelmi kötelezettségre benn az országban, vagy kinn az ország határán kivül is, — mert konczedálom, jobb, ha kinn verekszünk, mint benn, — ily másodrendü védelmi kötelezettségre és szolgálatteljesitésre, lehetetlenség, szerintem, azt állitani, hogy a régi Werndl fegyverek elegendők és jók ne lennének. Ilyet előttem állitani lehetetlen. De a katonai kormányzatnak egészen más a felfogása, más a czélja, tendenciája a népfölkeléssel, mint a hogy annak tervezésénél itt a kormány azt a nemzet előtt feltüntette. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A népfölkeléssel a katonai kormányzat egyenesen és kizárólag a katonai létszám nagyobbitását, felemelését akarja.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Béke idejében!

Tóth János: Mert, t. ház, előttünk az, hogy a katonailag kiképzett első osztályu népfölkelőket, 339.000 embert...

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Több van!

Tóth János: Tavaly ennyit méltóztatott mondani, lehet, hogy egy esztendő óta több van, annál sulyosabb. Hogy mondom, a 339.000 főnyi, katonailag kiképzett első osztályu népfölkelőket Mannlicher-fegyverrel méltóztatott felfegyverezni és abba már ez a felfegyverzés beállittatott, ez előttünk csak azt bizonyithatja, hogy az első osztályu teljesen felfegyverzett népfelkelőket, a mint a háboru ki fog ütni, a közös hadseregbe és a honvédségbe beállitják, és azzonal csatasorba állitják. A katonai kormányzat ezen tendenciája ellen határozottan tiltakoznunk kell, mert ez a nemzeti akaratnak egyenes meghamisitása, a törvénynek kijátszása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Határozottan kijátszása a törvénynek, mert a nemzet akarata és felhatalmazása nélkül ezzel a katonai kormányzat egyszerüen a tényleges szolgálatot önkényesen 5 esztendővel meghosszabbitotta. Mert arra a védköteles egyénre teljesen mindegy, pl. reám, hogy én a tényleges szolgálat kötelezettségének czimén, vagy pedig a népfölkelés kötelezettségének czimén hivatom-e be a háboruba, és teljesitem-e ott a csatasorban lévő hadseregben szolgálatomat és agyonlőnek engem a népfölkelés kötelezettségének czimén. A katonai kormányzat ezen tendenciájával teljesen önkényesen és abszolut módon az egész hadsereg tartalékát felemeli az első osztályu népfelkelésnek . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Törvény ez, nem önkény! *(Zaj.)*

Tóth János: Bocsánatot kérek, miniszter ur, a törvény azt mondja, az 5-ik §. — de erre is ki fogok térni beszédem folyamán — hogy rendkivüli szükség esetében, nevezetesen, ha a hadsereg törvényes hadi állományának fentartására a póttartalék nem elégséges, tehát csak ezen feltétel alatt lehet ezt csinálni. Szerintem önkényesen a tartalékot az első osztályu népfölkelésnek egy bizonytalan nagy mennyiségével megszaporitja a katonai kormányzat, mert azt senki meg nem tudja mondani, hogy az állampolgároknak mily hányada fog ezen a czimen behivatni. Ez által sok százezer, családot alapitott állampolgára Magyarországnak, a kik már a katonai szolgálatukat a hazával szemben lerótták, ugyanazon elbánás alá fognak vonatni, mint azok, a kik még benne vannak ebben a tényleges szolgálati kötelezettségben.

Hogy áttérjek arra, a mit az igen t. miniszter ur az imént mondott, hogy a törvény mondja ezt, azt hiszem, hogy ennek a kérdésnek talán a legerősebb sarkpontja ez. És itten az a 16 esztendő, mely a népfölkelés szervezése óta eltelt, határozottan igazat adott a függetlenségi és 48-as pártnak, a mikor teljes erejével ellene volt a népfölkelés intézményének és szervezésének. A népfölkelés szervezése alkalmával

a nemzet és a törvényhozás előtt egy nagy, katonai indokot hozott fel a t. kormány. Azt mondta, hogy azért kell Magyarországon a védelmi kötelezettséget kiterjeszteni és a népfölkelést szervezni, mert Magyarországnak nincs elegendő póttartaléka. Egy igen szép elaborátumot nyujtott be akkor a miniszter ur, mint a törvényjavaslat indokolását, a miben ezt részletesen kifejtette. Feltüntette, mennyire el vagyunk maradva a többi államoktól, . . .

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Most is még, fájdalom!

Tóth János: . . . a mennyiben akkor Németországnak 1,100.000 volt a póttartaléka, Oroszországnak 3,300.000, Francziaországnak 900.000, Olaszországnak 300.000, Magyarországnak csak 80.000, tehát háboruban a működő hadsereg pótlására a magyarországi póttartalék nem elegendő. A 16 esztendő, az azóta alkotott katonai igazgatás ügye teljesen leczáfolta és tönkretette azt az igazságot, a melylyel indokolta a miniszter ur a népfölkelés szervezését? Mert ma hogy vagyunk? Méltóztatnak jól tudni, hogy a 89-iki védtörvény előtt a monarchiának hadi létszáma 800.000 főben volt kontingentálva, a póttartalék pedig ennek 10%-a, tehát 80.000. A 89-iki véderő-törvény értelmében nem kontingentáltatott semmi, csak az ujonczjutalék. Ezáltal a katonaságnak nemcsak béke- és hadi állománya felemeltetett, de a kontingentálás elhagyása következtében a póttartalék a besorozott ujonczok száma szerint évről-évre óriási mértékben szaporodott. Azt mondta a t. miniszter ur, hogy ha ez a törvény kifejlődik, akkor a póttartalék 168.000 emberből fog állani. 172.000-ret emlitett akkor, hanem a természetes fogyatékot tekintetbe véve, 168.000, s ez 485.000 forint ujabb megterheltetéssel fog járni. Ez is benne van az indokolásban; különben ezt a pénzügyi bizottságban is méltóztatott kijelenteni. Egyik dolog sem vált be. Kifejlődött ez a törvény s pénzügyi részét tekintve, nem 485.000 forint többletet hozott Magyarországra, hanem tizszer akkora megterheltetést. A mi a dolog másik részét illeti, azt méltóztatott mondani, hogy 168.000 főnyi lesz a póttartalék. Szám szerint pontosan nem tudom megmondani, mennyi, hanem biztosan 5—600.000 emberből áll.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: 400.000!

Tóth János: Ennyi volt ezelőtt nehány évvel, azóta bizonyára szaporodott.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Annyira nem szaporodott!

Tóth János: 4—500.000 póttartalék nem elegendő a működő hadsereg fogyatékának pótlására? Mivel méltóztatott indokolni a népfölkelés szervezését? Méltóztassék megnézni a legutóbbi legnagyobb háborut, a porosz-franczia háborut. Ebben részt vett 887.876 ember. Ebből veszteség volt, elesettek, megsebesültek, elszöktek, eltüntek: 127.867.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hát a betegek?

Tóth János: A betegek is benne vannak. A működő seregnek 14%-a volt az összes veszteség, és nekünk a hadi-állományban levő összes hadseregnek utánpótlására van 50% tartalékunk. Az ujabbkori legnagyobb háboruban a veszteség 14% volt, és nekünk nem elegendő 50% annak pótlására? És daczára annak, hogy 50% tartalékunk van a hadsereg pótlására, szükséges a népfölkelés első osztályába 339.000 embert felfegyverezni, és azokat is csatasorba állitani.

Hát, t. képviselőház, a katonai kormányzatnak ez a tendenciája tökéletesen a nemzet akarata ellen van, és ez ellen nekünk, függetlenségi pártnak tiltakoznunk kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy én az ujabbi megterheltetéseket a nemzet elleni bünnek tartom, minthogy én azt látom, hogy itt, a népfelkelésben a katonai kormányzat tendenciája az, a mit kifejtettem, hogy a nemzet akarata ellenére az első osztályu népfölkelőket egyenlő elbánásban akarja részesiteni és csatasorba vinni oda, a hova a működő hadsereg fog menni, és minthogy én azon meggyőződésben vagyok, hogy a népfölkelés az elképzelhető legnemzetiebb védelem, a mely teljes erejében csakis egy önállóan működő nemzeti hadsereg mellett fejtheti ki erejét: én a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Illyés Bálint jegyző: Gabányi Miklós!

Gabányi Miklós: T. képviselőház! Fel sem szólaltam volna, ha az előbb a tárgyhoz szólott képviselőtársaim valamelyike rájött volna arra, a mire én rájöttem; de mert nem jött rá senki sem, kénytelen vagyok röviden felszólalni.

A t. honvédelmi miniszter ur azt mondja, hogy ez az 5,400.000 koronán bevásárlandó Mannlicher-fegyver a népfölkelők első osztályának felszerelésére fog szolgálni. Ez nem áll. A honvédelmi miniszter ur legjobban tudja azt, a mit mi is tudunk, hogy a népfölkelőkre a legnagyobb veszedelemben lesz szükség, a mint már sok képviselőtársam ki is fejezte, mert ha a tényleges szolgálatban levő katona, tartalékos, póttartalékos, honvédség behivatik, elég az untig az ország megvédelmezésére. De ha a népfölkelők első osztálya is behivatik nagy veszedelemben, az csak az ország védelmére az ország határszéléig vihető ki, a másik fele pedig az országban a hadi szolgálatra, az őrségek helyettesitésére használható. Megmondom én, hogy hova kerül ez a fegyver. *(Halljuk! Halljuk!)* A Mannlicher-fegyver, ismerem, mert én is szolgáltam, mind rossz.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Szerezzünk ujakat?

Gabányi Miklós: A mely Mannlicher-fegyverrel 100 lövést tettek, az már nem használható.

Most ezt az 56.000 fegyvert nem osztják ki a népfölkelőknek, hanem azok a raktárakba lesznek bevive, a kiselejtezett fegyvereket pótolják velük és a rosszakat adják majd a népfölkelőknek helyette. *(Élénk derültség.)* Az fog velök történni, a mi 1872-ben történt, a minek én szemtanuja voltam.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Még akkor nem volt Mannlicher!

Gabányi Miklós: Mikor a Wenzel-fegyvereket kiszuperálták, és a Werndl-fegyvert hozták be, a kaszárnya udvarán felhalmozták ezeket Bécsben, és egy frton kezdték elárverelni, de az árverező hiénák leszálltak 20 kr.-ig, és elkelt a Wenzel-fegyver egyre-másra 50 kr.-ért, pedig szuronya tizszer akkora volt, mint a mostani gyikleső. A kik megvették, azok eladták azután Szerbiának 14 frt 50 kr.-jával azt a fegyvert, a melyet Magyarországtól 50 krajczárjával vettek meg!

Most feltaláltak egy másik uj fegyvert, a gépfegyvert. Mi csak Poroszországért fegyverkezünk, ezt tudja az egész világ. Mi nagyhatalmi állam vagyunk ő miatta, azért kell fegyverkeznünk. Poroszország fél Francziaországtól a revanche-háboru miatt. Bölcsebb lesz, ha azt méltóztatik neki mondani, hogy adja vissza Elszászt Francziaországnak, a melyet ugy foglalt el, mint most Anglia a Búrföldet, ilyen joggal, és akkor a béke meglesz. Hiszen tudjuk, hogyan köszöni meg Poroszország nekünk azt, hogy mi fegyveres állam vagyunk miatta. Megköszönte ezt három évvel azzal, hogy kiszoritotta értékpapirjainkat az országából, és megköszönte a mult évben azzal, hogy a nyerstermények vámját felemelte annyira, hogy soha oda többet nyersterményeinket bevinni nem lehet. Egy év mulva Poroszország, meglehet, uj géppuskákkal fogja felszerelni hadseregét, akkor azután két év mulva nekünk is be kell szereznünk a gépfegyvereket és felszerelnünk vele hadseregünket; akkor azután eladjuk a Mannlicher-fegyvereket egy forintért. Tehát azt akarom ezzel mondani, erre lesz használva az a költség és nem a népfölkelésre, mert a népfölkelésre a háboruban sohasem kerül a sor. A törvényjavaslatot nem szavazom meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A honvédelmi miniszter ur kiván szólni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a hallottakra csak röviden tegyek néhány észrevételt. Kétséget nem szenved az, hogy a katonai költségek nagy teher az országra. Ezt senki sem tagadja. Ezt mi katonák épugy tudjuk, mint az urak és meg lehetnek arról győződve, hogy soha felesleges kiadásokkal és nem szükséges költségekkel nem hozakodunk elő. De utóvégre is bizonyos előkészületek szükségesek a békében. Régi közmondás, hogy: si vis pacem, para bellum. Itt ennél a törvényjavaslatnál most nem akarok kiterjeszkedni a népfölkelés szervezésére és a népfölkelési törvény keletkezésére. Arra sem akarok kiterjeszkedni, mint ezt Buzáth t. képviselő ur tette, vajjon a régi törvényhozások eljárása helytelen volt-e. Itt csak egyszerüen arra terjeszkedem ki, hogy indokoljam az 55.000 fegyver beszerzésének szükségét. Méltóztassanak körülnézni, Európában van-e állam, a mely, ha már egyszer elhatározta, hogy az uj fegyvert elfogadja a véderő számára, bevárta-e a 16 esztendőt, mig a felfegyverkezéssel készen lesz? Nincsen ilyen állam. *(Mozgás és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mi tetszik? Méltóztassanak hangosabban beszélni, mert én kissé süket vagyok. *(Folytonos zaj és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, én nyugodtan meghallgattam a t. képviselő urakat és ha egyik vagy másik közbeszól, azzal szivesen állok szóba. De ha egyszerre ötvenen szólnak, lehetetlen azt megértenem. Hát 1886-ban szerveztük a népfölkelést, azt a népfölkelést, mely Pichler képviselő ur szerint, 1868-ban nem helyeztetett az általános népjog védelme alá. Pichler képviselő ur csak az 1868: XL. törvényczikket nézte, de nem nézte a XLII. törvényczikket, a mely tulajdonképpen a népfölkelésről szól. Elfelejtette megnézni, mert az a külön határozat, a mely megvan az 1890: V. törvényczikkben, benne van az 1868: XLII. törvényczikkben is.

Tizenhat esztendeig tartott, mig lassan-lassan oda jutottam, épen arra való tekintettel, hogy az országot túlságosan ne terheljem, mondom, 16 esztendeig vártam, mig végre az utolsó fegyvereket kérem a népfölkelés számára. Ha az urak felszólaltak volna és azt mondták volna, hogy a honvédelmi miniszter mulasztást követett el azzal, hogy nem gondoskodott kellő időben a népfölkelés felfegyverzéséről, mert hiszen nem tudhatta annak idején, lesz-e háboru, vagy nem, akkor azt mondtam volna, hogy igazuk van az uraknak; de igy, bocsánatot kérek, ha 16 év mulva jövök csak ezzel a kérelemmel, ez inkább mulasztás. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Lesz-e háboru?)*

Méltóztassanak kegyesen megengedni, hogy a t. képviselő urak emlékezetébe visszaidézzem azokat a törvényeket, a melyek megszavaztattak, és pedig többnyire — mint pl. egyik nagy horderejü törvényjavaslat, az 1887-iki, a midőn a honvédcsapatok tartalék hadi készletére és a népfölkelő csapatok egy részének, t. i. az első osztálynak, felszerelésére 4,460.000 frtot kértem, — egyhangulag. Buzáth képviselő ur ezt az akkori törvényhozás hibájának tudhatja be, de én nem teszem, mert szerintem nagyon helyesen cselekedett a törvényhozás, a mikor egyhangulag, a t. függetlenségi pártot is beleértve, megszavazta.

Barabás Béla: Most nincs háboru! Akkor fenyegettek!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Igaz, hogy akkor kissé borult volt a láthatár, most nincs háboru, és igazok van az uraknak, békés viszonyok hangoztatnak ugy a trónbeszédben, mint a miniszterelnök részéről stb. Igaz, de ne méltóztassék szem elől téveszteni egy dolgot. Montecuccoli ismert mondása, hogy a háboruviselésre pénz, pénz és megint pénz kell, mai napság már nem áll. Pénz is kell, az igaz, de idő is. Honnét akarják a t. képviselő urak az utolsó perczben előállitani a szükséges fegyvereket, a szükséges ruházatokat?

Madarász József: Az ellenségtől kell elvenni!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem oly csekély számuak most már a hadseregek, mint voltak akkor, hanem manapság népek népek ellen mennek háboruba. Engedelmet kérek, a háboru sokkal költségesebb, mint azelőtt és az előkészületek annyival is inkább szükségesek, mert az utolsó perczben oly nagymennyiségü fegyverekről és ruházatról abszolute lehetetlen gondoskodni. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Nagyon bölcsen méltóztatnak tudni, hogy előkészületekre vagyunk kényszeritve. És helyes is béke idején az utolsó mozdulatig mindent előkésziteni, a mire szükség lesz a mozgósitás alkalmával, hogy az események ne találjanak készületlenül. Az előkészitéshez kell a fegyver is. Méltóztassék csak felvenni, hogy néhány százezer, vagy millió fegyverre van szükségünk és ha ezeket az utolsó perczben kérnők. Ezeket bizonyára akkor kapnók, a mikor már régen megkaptuk a verést. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Az pedig az országnak százszorta több pénzébe kerülne. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ugy is megvernek! Elnök csenget.)*

Az a körülményektől függ. A háboruban is van szerencse és szerencsétlenség. Én azt hiszem, hogy mivel tavaly is méltóztattak felszólalás nélkül elfogadni az akkoriban kért 56.000 fegyvert, a mi akkor helyes volt, az most sem lehet helytelen. De megmondom, miért van ez, azért, mert a nyári szünet előtt állunk és egy kis görögtüzre van szükség, mielőtt hazamennek. *(Derültség.)* Ez nem árt, ez táplál, nem is veszem rossz néven. *(Derültség jobbfelöl. Zaj a szélsöbaloldalon.)*

Egy kérdésre még válaszolni kivánok, mely több oldalról hangoztatott és ez az ipar pangása és az a szükség, hogy a munkásokon, a hogy lehet, segitsünk.

Rákosi Viktor: A kivándorlás! 90.000 ember egy hónapban!

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Szerintem erre az is egy mód, hogy a fegyvergyárat itt az ország határán belül mindnyájan kivánjuk. Méltóztassanak azok a képviselő urak, a kik itt voltak, mikor az a hires fegyvergyári vita volt, melyre nem szivesen emlékezem, visszaemlékezni, hogy mentek nekem azért, mert én ezen gyárból haszontalan, rossz állapotban szállitott fegyvereket el nem fogadtam. Én nem akarok többet mondani, de akkor nekem mentek, mintha Isten tudja, mit követtem volna el azért, mert a honvédséget nem akartam haszontalan fegyverekkel felfegyverezni. Igazuk volt annyiban, hogy utóvégre a háttérben az az óhaj volt, hogy fegyvergyár legyen és ez a fegyvergyár akkoriban, mint méltóztatnak tudni, bukott, mert a fegyvereket nem vettem át és lehetetlenség is lett volna átvenni. De most van fegyvergyárunk és ha ennek semmiféle foglalkozást nem adunk, akkor ez a fegyvergyár megbukik egy pár hónap alatt. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát csak ezért kell a puska?)*

A fegyvergyár kedveért fegyvereket egyáltalában nem rendelünk, de ha szükségünk van fegyverekre és a fegyvergyár megvan, akkor nyujtsunk lehetőséget ennek a fegyvergyárnak, hogy fennállhasson. Ezt, azt hiszem, a t. képviselő urak is természetesnek fogják találni.

Marjay Péter: A lakosság elpusztul, mi pedig a fegyvergyárat akarjuk biztositani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Hogy a munkásokról igenis gondoskodunk, erre nézve bátor vagyok csak felemliteni a pénzügyminiszter t. kollégámnak kijelentését, melyet tett 1901. november 23-ikán, midőn a beruházásokról, épitkezésekről és beszerzésekről beszélt, a melyek momentán segitségére szolgálnak a munkásoknak. Most junius 10-ikén pedig a pénzügyi bizottságban a pénzügyminiszter jelentette ki a a kormány nevében, hogy az őszi hónapokban nagyobb szabásu beruházások tervével fog a törvényhozás elé lépni, hogy a legfontosabb része a beruházásoknak a kereskedelemügyi miniszteriumra esik és mihelyt ennek programmjával elkészült, az iparosköröket tájékoztatni fogja az iránt, hogy mire készüljenek. Szóval nagyobb mérvü beruházások történtek tavaly és most is kilátásba vannak véve azért, hogy a munkásokat, a mennyire lehet, segitsük. *(Helyeslés jobbfelöl.)* Én mindazon aggályokat és szemrehányásokat, melyeket hallottam a t. párt részéről, miután már azokat sokszor hallottam és a hazaárulói czimhez régen hozzá vagyok szokva, redukálom a maguk értékére és kérem a t. házat, méltóztassék az előttünk fekvő törvényjavaslatot ugy egészében, mint részleteiben elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelöl.)*

Elnök: T. ház! A vita be lévén zárva, kérdem a t. házat, hogy elfogadja-e a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a javaslatot általánosságban elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Egy hang a szélsőbaloldalon: Kik a haza ellenségei? Zaj jobbfelöl.)*

Bakó József: Nép ellen fölkelők! *(Derültség.)*

Elnök: A képviselőház a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1.—3. szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: A törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, annak harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom.

Jelentem a t. háznak, hogy a földmivelésügyi miniszter ur Faragó Miklós osztálytanácsos urat jelentette be, mint a ki felvilágositások adására a ház ülésén jelen van.

Következik a napirend további tárgya: a Béga-csatornának a Temes-Bégavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 148, 170) tárgyalása.

Az előadó ur kiván szólani.

Novák József előadó: T. ház! A most tárgyalás alá kerülő törvényjavaslat benyujtásával a földmivelésügyi miniszter ur tulajdonképen az 1897. évi XXI. t.-cz.-ben adott utasitásnak kiván megfelelni. Az 1897 : XXI. t.-czikkel ugyanis a Béga-Temesvölgyi társulatnak pénzügyei véglegesen rendezve lettek. Azonban magának az ármentesitésnek technikai keresztülvitele és különösen a Béga-csatornának hajózhatóvá tétele még a jövő kérdései közé tartozván, a törvény utasitotta a földmivelésügyi minisztert, hogy öt éven belül terveket készittessen és a képviselőház elé törvényjavaslatot nyujtson be az iránt, hogy ezen müveletek keresztülvitele véglegesen befejezhető legyen. A földmivelésügyi miniszter ur a terveket el is készittette, még pedig beható tanulmányozás után több alternativ tervet készittetett, a melyek közül azt találta elfogadhatónak, mely a régi, másfél évszázados tervek nyomán haladva, a Béga fölös árvizeit, a melyek t. i. a Béga-csatornában magában lefolyást nem nyerhetnek, a Temes folyóba való átvezetéssel kapcsolatosan kivánja levezetni.

Ezen munkálatok költségei 9,600.000 koronára vannak előirányozva. A földmivelésügyi miniszter ur azért fogadta el ezt a tervet és ajánlja a t. háznak is elfogadásra annak keresztülvitelét, mert az állam tulajdonát képező Béga-csatornának külön való szabályozása és hajózhatóvá tétele az államnak sokkal nagyobb költségbe kerülne és mégis kevesebb haszonnal járna, mint a mostani tervek szerint való müvelet, a melylyel egyuttal a Temes völgyének végleges ármentesitése is eszközölhető lesz.

Ezuttal azonban az érdek az állam és a temesvölgyi érdekeltség közt közössé vált, és igy méltányos, helyes és jogos, hogy a költségek is a két érdekelt fél között megosztassanak. Ezen megosztásnál a földmivelésügyi miniszter urat az a szempont vezette, hogy egy részét ugyan az állam viseli mindazon terheknek és költségeknek, melyek reá, mint a Béga-csatorna tulajdonosára háramolnak, de másrészről a Temes-Bégavölgyi ármentesitési társulatnak az 1897-iki törvénynyel eszközölt pénzügyi rendezése ujabb megbontásnak ki ne legyen téve, illetőleg hogy a társulatra még nagyobb teher ne háruljon, mint a melyet elviselni képes és a melyet visel. E terv által ez a czél el lesz érve, mert a 9,600.000 koronára előirányzott költségekből az állam viselni fog 4,900.000 koronát, a Temes-Bégavölgyi társulat pedig 4,700.000 koronát és igy a költségeket felerészben mind a két érdekelt fél viseli. A társulat tudja majd viselni a költségeket, de csak tiz év mulva, a mikor azok az uj bevételi források számára megnyilnak, a melyek ezen most tervezett és kivitelre kerülő müvek utján állanak elő.

Nevezetesen fog kapni a társulat a Gyertyámos patak mentén 39.770 hold uj árteret, a mely ez idő szerint csak azért van felmentve a kirovási terhek alól alispáni határozattal, mert a vizművek még kiépitve nem lévén, annak végleges ármentesitése ezideig eszközölhető nem volt. Mihelyt azonban ez bekövetkezik, akkor a Gyertyámos patak árterének a közös teherviselésbe való bevonása törvényes és méltányos lesz. Azonkivül megnyeri a társulat a most épitendő vizművek után adandó adóvisszatérités és bevételeket nyer a kisajátitás utján számára megszerzendő földterületek hasznositásából és még egyéb jövedelmi forrásai is lesznek, ugy, hogy biztositottnak látszik az, hogy a társulati érdekeltségre nagyobb teher nem fog hárulni a 10 év eltelte után sem, mint a mennyivel azok ma terhelve vannak.

Hogy azonban a társulat ezen feladatának, t. i. a vizművek kiépitésének megfelelhessen, pénzügyi fedezetről is gondoskodni kell és e tekintetben a földmivelésügyi miniszter urnak a javaslata az, hogy miután a társulat részére az uj bevételi források csak a vizművek teljes befejezése után, vagyis 10 esztendő után állanak elő, azon időre a társulat mintegy 1,700.000 koronára rugó pénzkészletéből és megtakaritásából fedezze egy részét a vizművek költségeinek, 3 millió koronát pedig az államtól kamatmentes előleg gyanánt nyerjen 10 esztendőre, a mely előleg a 10 év elteltével az államnak készpénzben visszafizetendő lesz. Ezen az uton tehát biztositva lesz egyrészt az állam arról, hogy a befektetésre szükséges összegeket az állampénztárba ismét visszakapja, másrészről a társulat érdekeltsége — s mondhatni, ez igen nagy országrész, mert 400.000 kat. hold területről van szó, — a mezőgazdasági fejlődésnek biztos alapját nyeri meg. Ezt a törvényjavaslatot a vizügyi bizottság tárgyalván, azt helyesnek és minden részletében kivihetőnek találta. Azért is

azt ugy, a mint be lett terjesztve, a t. háznak elfogadásra ajánlja.

A pénzügyi bizottságban azonban az az óhaj merült fel, hogy ez alkalommal az a feladat is nyerjen megoldást, hogy a Béga-csatorna egész Temesvárig hajózhatóvá tétessék. A földmivelésügyi miniszter ur azonban nem volt abban a helyzetben, hogy már most eszközölhette volna ennek a munkálatnak a felvételét és azért pénzügyi szempontokból ezt más alkalomra halasztandónak találta. De az ellen nem merült fel észrevétel, hogy az államnak ezen kötelezettsége ujabb kifejezést nyerjen ezen törvényjavaslatban is azáltal, hogy az 1897:XXI. t.-czikknek erre vonatkozó intézkedése itt mintegy ujabb 8-dik §. a törvénybe felvétessék. Bátor leszek majd ezt a paragrafust a részletes tárgyalás alkalmával felvételre ajánlani.

T. ház! Miután a két bizottság a művekre forditandó költségekkel arányban állónak találta az elérendő hasznot, a javaslatot a t. háznak elfogadásra ajánlom. *(Élénk helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Nagyon röviden óhajtok ehhez a kérdéshez hozzászólani. Azt hiszem, hogy e házban igen sokan szivesen használnák fel ezt a kedvező alkalmat arra, hogy e kérdéssel kapcsolatban Magyarország hajózási, csatornázási, öntözési viszonyait megvitatás tárgyává tegyék, de épugy mint én, t. képviselőtársaim sem tartják alkalmasnak a mostani időszakot arra, hogy ezzel az igen érdekes és nagyfontosságu kérdéssel itt bővebben ez alkalommal foglalkozzanak. Ezért is csak röviden akarok a kérdéshez hozzászólani és fentartom ezen irányban való fejtegetéseimet arra az időre, a mikor majd az ősz folyamán hasonló irányu törvényjavaslatok kerülnek a ház elé. *(Helyeslés.)*

T. ház! Én ezt a törvényjavaslatot a magam részéről üdvözlöm. Üdvözlöm azért, mert egy hatalmas, nagy területnek a vizáradások által való folytonos veszélyeztetése és fenyegetése van ezáltal elháritva, és üdvözlöm másodszor azért is, mert ezen ármentesités megoldja egyszersmind a hajózási kérdést is és nem zárja ki, sőt alapját veti meg, hogy az a nagyobb mű, a mely majd ennek folytatását fogja képezni, nemcsak Nagybecskerekig, hanem Temesvárig a hajózást tényleg megoldja; mely művelet egyik lánczszemét fogja képezni annak a hatalmas csatornázási és hajózási hálózatnak, a melynek tervszerü és minél gyorsabb keresztülvitelét e házban mindenki óhajtja. *(Helyeslés balfelől.)*

Azért is üdvözlöm ezt a törvényjavaslatot, mert nálunk — és egy alkalommal a t. földmivelésügyi miniszter ur is igazat adott ezen felfogásomnak — határozottan az a közgazdasági irányzat kapott lábra évtizedek óta, hogy a vasuti hálózatba kell belefektetnünk minden erőnket, ugy, hogy ez a törekvés, ez az igyekezet vette igénybe minden anyagi erőinket ugy a városok, megyék, mint magának az országnak pénztáránál, sajnos, sokszor tisztán egyéni érdekekből. Ez a törekvés gátlólag hatott a tekintetben, hogy vizi utaink kellőleg felhasználtassanak és kiaknáztassanak. Pedig nagyon jól tudjuk azt, hogy Magyarországnak nagyon gazdag természeti kincsei vannak épen a vizeiben, a vizi erőben és mindenesetre egyik legszebb és leghatalmasabb problémája Magyarország törvényhozásának, hogy ezeknek kiaknázásáról a kellő törvények meghozatalával idejében gondoskodjék.

Üdvözlöm ezt a törvényjavaslatot azért is, mert a pénzügyi művelet olyképen van keresztülvive, hogy nem ró nagyobb terheket az ármentesités költségeit viselő birtokosságra. Ez nagyon fontos, mert sajnosan tapasztaljuk, hogy nagy mértékben sujtják az egyes vidékeket, községeket az ármentesitési költségek. Látjuk ezt pl. a Rába-szabályozás folytán előállott költségeknél. Ez esetben ez ki van kerülve, a mennyiben jogosan és haszonnal nagyobb ártér foglaltatik be a szabályozás körébe, miből a költségek fedezhetők. A befogadott terület csak nyer ezáltal, a mennyiben az árveszedelemtől menekül és a szabályozás a földeket sokkal értékesebbé teszi, a miért is az illető területek szivesen járulnak hozzá a praeliminált költségekhez.

Helyeslem a törvényjavaslatot egyrészt, mert látom, hogy a közbirtokosság meg van benne védve a nagyobb teher ellen, másrészt, mert látom, hogy az a hatalmas terv, a mely már törvényjavaslatokban is ki van fejezve, hogy t. i. a hajózhatóság Temesvárig keresztülvitessék, ezáltal csak elodázhatlanul biztositatik. És műszakilag is, bár nem vagyok szakember, de felfogásom szerint kell, hogy helyeseljem, miszerint az árvizveszedelem elháritása nem egyoldalulag, csakis tartályok épitésével lesz megoldva, hanem mellékcsatorna épitésével, ez esetben leghelyesebben. Tehát nem kizárólag tartályoknak alakitása, hanem lehetőleg a természetes elvezetés képezze a tervezet lényegét. Igy tehát ez esetben a szabályozásnál két oldalról van meg a biztositás, ugy a tartály által, mint a levezetés által. Miért is a technikai kivitelt is helyesnek tartom, és épen azért a törvényjavaslatot ugy a magam, mint a pártom nevében elfogadom. *(Helyeslés.)*

Farkas József jegyző: Hieronymi Károly!

Hieronymi Károly: T. ház! Az előttem szólott t. képviselőtársam azzal kezdte beszédét, hogy nagyon érdekes volna a hazai folyók és az azokon való hajózás ügyét ebből az alkalomból alaposan megvitatni, de ettől, a ház hangulatára való tekintettel, eláll. Az az általános helyeslés, a melylyel e kijelentés találkozott, nem nagyon biztató ugyan reám nézve, de mégis engedelmet kérek a t. háztól, hogy e törvényjavaslatra vonatkozó nézeteimet elmondjam, igérve, hogy nem fogok általánosságban a hajózásról beszélni, mert nem is tartozik szorosan a Béga-

csatorna kérdéséhez, és igérem, hogy lehetőleg rövidre fogom szabni felszólalásomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur egészben véve és általánosságban a törvényjavaslattal meg van elégedve és kiemeli különösen, hogy a törvényjavaslat előnyének tekinti azt, hogy a kérdéses szabályozás az árviznek mellékfolyókon és mellékcsatornákon való levezetésével történik, részben pedig vizfelfogó gátakkal.

Tökéletesen igaza van a t. képviselő urnak, hogy ez az egész vizszerkezet és az a megoldási mód, a melyet a t. miniszter ur javaslatba hoz — és nézetem szerint helyesen hoz javaslatba — csakugyan egészen sajátságos dolog, a mely minden egyéb más vizszerkezetnél előforduló vizszabályozási problémától messze eltér. De eltér más tekintetben is, és azt hiszem, hasznos lesz ezt kiemelni az ügy helyes megitélhetése végett, eltér abban, hogy mig általában törvényeink értelmében az ármentesités az érdekelt birtokosok feladata, a mederszabályozás ellenben az államra háramlik: a jelen esetben jogilag is köteles az állam bizonyos ármentesitési műveleteket végrehajtani, köteles pedig azért, mert az árvizveszélyt nemcsak a természetes folyó, hanem a Béga-csatorna is okozza, a melyet annak idején az állam épitett, és ennélfogva a Béga-csatorna okozta ármentesitést nézetem szerint az állam köteles teljesiteni.

Eddig is igy fogták fel a dolgot. Azt, a mit a t. képviselő ur mint különös előnyt emlitett, hogy t. i. csatornával vezettetnek le a fölösleges vizek, különös előnynek egyáltalán nem tekinthetem, hanem az események által a t. miniszter urra erőszakolt kényszerüségnek. Mert a természetes elv az, hogy minden folyó maga vezesse le a maga árvizét, tehát a Béga vizszerkezetének is a Bégán át kellene levezetnie árvizét, ha képes lenne erre, mig a Temes folyónak, a Temes vizszerkezetének vizét kellene csak levezetnie. De a már két évszázaddal ezelőtt létesitett épitkezések folytán és a szabályozásnak ebbe az irányba terelése után ezt a természetes állapotot helyreállitani csak rendkivüli költségekkel lehetne, a mint azt a t. miniszter ur a maga indokolásában egészen részletesen ki is mutatta.

Helyeslem tehát, hogy megmaradt a mostani vizszerkezet mellett a miniszter ur ugy, a mint az események azt fejlesztették, de hogy ez előnye volna a dolognak, azt nem mondhatom.

Major Ferencz: Ebben az esetben!

Hieronymi Károly: Ha egy folyó, a mely az indokolás kimutatása szerint 450 köbméter vizet áraszt másodperczenkint, ebből a saját medrében csak 80 köbmétert vezet le, a többit pedig idegen vizszerkezetbe, a Temesbe kell átnyomni, azt helyesnek annál kevésbbé lehet nevezni, mert kétségtelen hátrányai vannak.

Ki kellett ezt emelnem, mert hiszen, mint a t. képviselő ur beszédéből látszik, még mindig kisértenek a Hobahmféle kalandos tervek, hogy az árvizeket mellékcsatornákon lehet levezetni.

Ezt a szabályozást ugy, a mint a t. miniszter ur proponálja, elfogadom, mert belátom, hogy a természetes állapotnak visszaállitása rendkivüli nagy költségekbe kerül, és azt hiszem, hogy a kérdést meg lehet oldani igy is, de hogy előny volna, azt általában el nem fogadhatom.

Hasonlókép nem vagyok képes a t. képviselő ur ama nézetéhez hozzájárulni, hogy előnye a tervezetnek az is, hogy itt egy völgy-elzáró gát épittetik, a mely bizonyos ideig visszatartja az árvizeket. Én a völgy-elzáró gát épitése ellen, miután ez vizhasznositás szempontjából előnyökkel fog járni, észrevételt nem teszek; de konstatálni akarom, hogy ennek a völgy-elzáró gátnak magára a szabályozásra, különösen az ármentesitésre, vagy az árvizszinek leszállitására vajmi kevés, vagy épen semminemü hatása nem lesz. Teljesen egyetértek azonban a t. képviselő urral, a mikor ő felpanaszolja azt, hogy Magyarország a maga közlekedési eszközeinek fejlesztésében eddig bizonyos egyoldalusággal járt el, hogy minden törekvést és minden áldozatot a vasuti hálózat fejlesztésére irányitott, mig ellenben bizonyos fokig, — nem lehet mondani általában, — a hajóutak fejlesztését késleltette.

Vasuti hálózatunk nagyobb mérvü fejlesztése, a mely különösen a 60-as és 70-es években történt, meggyőződésem szerint akkor egészen helyén való volt, mert rögtön és áldozatok árán is segiteni kellett az országnak nagyon nagy vidékein, a melyeken hajózható utak és közutak sem voltak, a melyeken köztudomás szerint rossz időben aránylag rövid ut is sokszor hetekbe került, mondom, segiteni kellett ezeken a vidékeken, és rövid idő alatt fel kellett azokat tárni. Ezt pedig rövid idő alatt helyesen és többoldaluan megtenni, ugy t. i., hogy utasok és terhek szállitására egyaránt alkalmas közlekedési eszközökkel legyenek e vidékek ellátva, csak vasutak segitségével lehetett.

De teljesen egyetértek a t. képviselő urral, hogy most már elérkezett annak ideje és más viszonyok is kényszeritenek arra, hogy hajózási utaink fejlesztésére nagyobb gondot forditsunk. Épen azért kifogásom van az előterjesztett törvényjavaslat ellen. Nem azért, a mi benne van, hanem azért, a mi belőle hiányzik. Hiányzik ugyanis ama munkák elrendelése, a melyek a Béga-csatorna hajózhatóvá tételére szükségesek. Már egész sorozata a törvényjavaslatoknak foglalkozott a Temes-Béga-vizügyek rendezésével. Sajnos, e törvényjavaslattal sem záratik le ez a sorozat, mert hiányzik az, a mi az egész vizszerkezet kiegészitő részét kell, hogy képezze, t. i. a Béga-csatornának minden vizállás mellett való hajózhatóvá tételére szükséges munkák elrendelése.

A t. miniszter ur az indokolásban meg-

mondta, hogy e munkák tervezetét elkészitette. Megmondta azt is, hogy e munkák iránt a pénzügyminiszterrel külön tárgyalásokat kiván folytatni és e tárgyalások eredményétől teszi függővé, hogy a hajózás érdekében szükséges munkák iránt annak idején előterjesztést tegyen.

Én, t. ház, ugyanazt a kérést, a melyet már a pénzügyi bizottságban intéztem a t. kormányhoz, ismétlem most itt, hogy t. i. ne halogassa e kérdést. Ne akkor fogjon a hajózás érdekében szükséges munkákhoz, a midőn már az ármentesitési munkák be lesznek fejezve, hanem vegye foganatba egyidejüleg az ármentesitésre és a hajózásra szükséges munkákat is, annál inkább, mert ezek a hajózásra szükséges munkák épen a t. miniszter urnak a pénzügyi bizottságban történt közlése szerint nem valami nagy áldozatot igényelnek. Összesen $3^1/_2$ millió korona költségről van szó, melylyel 115 kilométer uj hajóutat kapunk, a mi annyit jelent, hogy egy uj hajóutnak létesitése kilométerenkint 32.000 kor. áldozatot igényel. Hát kérdem a t. házat, nem akárhány alárendelt jelentőségü viczinális vasutat méltóztatott-e megszavazni sokkal nagyobb szubvenczióval és ezen szubvenczión kivül még az érdekeltek is jelentékeny összeggel járultak hozzá, holott itt egy viziutat teremtünk 32.000 korona kilométerenkinti költséggel? Hogy pedig ez a viziut sokkal nagyobb közérdekü, mint egy csekély forgalmu viczinális vasut, azt ki fogom előadásom későbbi folyamában világosan mutatni.

Kénytelen vagyok pár szóval reflektálni azokra, a mik ugyszólván szálló igét képeznek a csatornák és hajóutak létesitése tekintetében. Ha akármikor hajóutak létesitéséről van szó, pl. a budapest—csongrádi csatornáról, az első ellenvetés, melyet hallunk, rendesen az, hogy ezek a csatornák a vasutak forgalmát fogják megbénitani és leszállitani. Régi dolog az, hogy minden tökéletesebb közlekedési eszköznek — és majd rá fogok térni, hogy miért tökéletesebb a hajóut — a korábbi közlekedési eszközök a legnagyobb ellenségei. Angliában, mely a vasutak hazája, nem volt a vasutnak nagyobb ellensége, mint a gyorsposta. Ma Magyarországon nincs nagyobb ellensége a hajózható utaknak, mint a vasutak. És csodálatos, az egész világon azok, a kik a vasutak mellett érdekelve vannak, ugyanazon argumentumokkal küzdenek a hajózható utak ellen, mint a milyen argumentumokat olvasunk a napilapokban, melyek épen világos bizonyságát szolgáltatják nekem annak, hogy a napilapok micsoda oldalról vannak sugalmazva.

Az idén márczius végén vagy áprilisban a franczia kormány a parlamentnek előterjesztett egy javaslatot, melynek értelmében 650 millió frank fordittatik a hajóutak további kiépitésére. Megjegyzem mellesleg, hogy ezen nagy összeget a franczia képviselőház egy ülésben megszavazta. Igen érdekes, több kötetre menő indokolás van ehhez a javaslathoz csatolva, és minthogy a franczia kormány előzőleg meghallgatta a vasutakat is, a vasutak ott is azt a kifogást tették, hogy az ő bevételeiket fogják a hajóutak csorbitani. Erre találunk ott egy felette érdekes gyakorlati tanulmányt, mely kimutatja, hogy Franciaországban azoknak a vasutaknak van a legnagyobb tiszta jövedelmük, melyek párhuzamosan futnak a csatornákkal, és hogy azok a vasutak, melyeknél vizi utak nincsenek — ez egy empirikus tanulmány, nem theoretikus — nagyobb költséggel és csekélyebb bevétellel dolgoznak. Nem is oly nehéz ennek magyarázatát megtalálni.

Ma a viszonyok kényszerüsége alatt hazánkban, a hol ugyszólván kizárólag az államvasuti rendszer van alkalmazásban, — és ez különösen a tekintetben nagyon veszedelmes, mert nincsenek privát érdekek, melyek a befektetett tőkéknek érdekeit védnék — nálunk látjuk, hogy egyes viszonylatokban a vasutak rendkivül olcsón szállitanak. Igy pl. a lisztet Budapestről Fiuméba rendkivül olcsón szállitják. Helyesen teszik, én nem a tényt hibáztatom, csak majd levonom belőle a következtetést. Épitési anyagokat is bizonyos viszonylatokban oly olcsón szállitanak a vasutak, hogy azon szállitási dij mellett veszteségeik vannak. Hogy alakul tehát ma az államvasutak tiszta bevétele? Ugy, hogy a szállitásoknak egy nagy része mellett van tiszta haszon, egy jelentékeny része mellett veszteség van, melyet le kell vonni a tiszta haszonból, és igy jön ki a végeredmény. Ha már most a magyar államvasutak ezen nagyon olcsó szállitmányokat átadhatnák a vizi utaknak, igaz, hogy bruttó jövedelmük kisebb volna, de a tiszta jövedelem nagyobb volna, mert a tiszta jövedelem azon szállitmányok után szenvedett üzleti veszteséggel, melyeket ma a vasut kénytelen önköltségein alul szállitani, nem csökkenne.

Sokan azt mondják, hogy egyszerüen el kell rendelni, hogy a magyar államvasutak azon viszonylatokban, melyekben csatornák terveztetnek, olcsón szállitsanak. Hiszen ha gazdasági kérdéseket rendeletekkel lehetne megoldani, ez nagyon szerencsés dolog lenne. A magyar államvasutak rendeletre igenis szállithatnak olcsón, de önköltségeiket rendelettel nem lehet leszállitani. Hogy megközelitőleg képét adjam a dolognak, megjegyzem, hogy tudományos diskusszió alapján, mely nyolcz ülésen keresztül folyt a mérnökegyletben, megállapittatott, hogy egy tonnának egy kilométer távolságra való szállitásának önköltsége a vasuton $2^1/_2$ fillér, vizi uton pedig $^3/_4$—1 fillér közt váltakozik; tehát a hajón való szállitás egy harmadrészébe kerül annak, a mibe a vasuton való szállitás kerül.

Ha már most tényleg a magyar államvasutak szállitanak sok irányban és sok czikket ugy, hogy nem vesznek be kilométerenkint és tonnánkint $2^1/_2$ fillért, hanem pl. csak $1^1/_2$ fillért, akkor ezen szállitásoknál tonnánkint és

kilométerenkint egy fillér veszteségük van. Ebből pedig az ország közgazdaságának nincs semmi haszna, mert az olcsó szállitással előmozditom ugyan a szállittatónak privát érdekét, de ha azt csak azon az uton tudom elérni, hogy egy közintézménynek, a magyar államvasutnak ezáltal kárt okozok, ez nem nemzetgazdasági haszon. Ha ellenben a hajózási utat fejlesztem és lehetővé teszem, hogy azon olcsón szállitsanak a nélkül, hogy veszteség legyen, ez közgazdasági haszon, mert az egyesek haszna nincs párosulva az egésznek, a köznek veszteségével.

Ezek azok az okok, a melyek miatt meggyőződésem szerint a hajózható utak fejlesztése czélszerü. Bátor leszek elmondani azokat az okokat is, melyek felfogásom szerint elodázhatatlanná teszik a dolgot és a melyek tulajdonképen arra inditottak, hogy ennél a javaslatnál is felszólalok és kardoskodom a mellett, hogy a hajózási érdekek megóvassanak.

T. ház! Magyarország nyerstermények produkáló állam, és bármily szerencsésen fejlődnek is ipari viszonyaink, a mi ez idő szerint bizony nem mondható, még nagyon soká lesz Magyarországnak nyerstermények kiviteli feleslege; mert csak igen hosszu idő mulva fogunk helyes közgazdasági politika mellett odajutni, hogy az iparos népesség képes legyen a mezőgazdasági termények feleslegét az országban megemészteni.

Azzal sem mondok semmi ujjat, ha megemlitem, hogy mezőgazdasági terményeink kivitelét a szomszéd államok agrár-vámokkal minden oldalon megnehezitik. Ennek egyedüli ellensulyozása a szállitási költségek leszállitása. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Önálló vámterület!)* Még ott is, hol magas agrárvámok vannak, ez agrárvámok alig érnek fel a szállitási költségekkel. Hogy csak egy relácziót vegyek, köztudomás szerint Magyarország buzájának és lisztjének túlnyomó részét Csehországba viszi. Vegyük az ország középpontját, ez körülbelül Gyoma. Gyomáról 1 frt 62 kr.-ba kerül ma egy mm. buzának szállitása Prágába. Nem ér-e fel ez az összeg akármiféle vámmal? Panaszkodunk az amerikai verseny ellen. Mi által vált lehetségessé az amerikai verseny? A szállitási költség olcsóvá tétele és semmi más által. Chicágóból egészen Prágáig következőkép megy a gabona: Chicágóba jön a tavakon, Chicágóból Newyorkba az Erie-csatornán, Newyorkból Hamburgba tengeren, Hamburgból az Elbén jön Prágába. És kevesebbet fizet ezen ezer kilométerekre menő uton, mint ma fizet Gyomáról Prágába vasuton. Nem felfordult világ ez? A 80-as években mi a szállitási eszközök tekintetében körülbelül túlszárnyaltuk szomszédainkat. Mi előbb tértünk át az államvasuti rendszerre, mint szomszédaink; nálunk nagyban ki volt épitve a vasuti hálózat, mikor Romániának, Szerbiának s a többi keleti tartományoknak vasutja nem volt. Akkor az orosz vasuti hálózat sem volt kiépitve, és még sokáig azután valóságos tarifális khaosz uralkodott Oroszországban. Ma egészen máskép állunk. Azóta a keleti tartományok is kiépitették vasuti hálózatukat, Oroszország rendezte a maga tarifáit, ugy, hogy az orosz vasuti gabonatarifák olcsóbbak, mint a magyar tarifa. Elmaradtunk.

T. ház! Sokkal okosabb ennek egyenesen a szemébe nézni, és megmondani, hogy el vagyunk maradva a közlekedési eszközök tekintetében, mint ezen tény előtt szemet hunyni. Tessék megnézni, micsoda erőfeszitéseket tesz Németország hajózási utjainak fejlesztéséért; micsoda rengeteg költséget fordit arra, hogy a folyókon kikötőket épitsen, s ezek által áruforgalmi központokat létesitsen? Ebből nálunk jóformán semmi sem történt.

De még egy más tekintetben is nagy tévedés és nagy csalódás van. Nagyon sokszor hallani: minek épitsük ki hajóutainkat, ugy sincs hajózásunk. Hányszor hallom, hogyha a Rajnán egyik hajó kergeti a másikat, a Dunán pedig alig látni hajót hébe-korba. Hiszen, hogy nálunk csekélyebb a forgalom a folyókon, mint Németországban, az kétségtelen, de azért tény az, hogy ma a folyókon a forgalom relativ sürüsége nagyobb, mint a vasutakon. Bátor leszek erre nézve hivatalos statisztikai adatokat felsorolni. A magyar vasutak hossza összesen 16.928 km., csaknem 17.000 km. Hajózható vizi-utaink hossza 2500 km. Vasutainkon 4135 millió tonna-kilométer szállittatik, vagyis ha redukálom ezt, mintha egy kilométeren szállittatnék egy tonna, — igy szoktuk kifejezni a szállitás mennyiségét — 4 millió tonna. Vizi utainkra, igaz, hogy 1.149 millió tonna-kilométer esik, de az a 4 millió tonna-kilométer 17.000 kilométer vasuton szállittatik, ezen 1 millió tonna-kilométer pedig 2500 km. hajóuton. Ha azt vizsgáljuk, hogy a vasutak minden kilométerén évenkint átlag mennyi teher szállittatik, és hogy áll ugyanez a hajóutra, azt tapasztaljuk, hogy a vasuton minden esztendőben minden kilométeren 244.000 tonna szállittatik, mig a hajóutakon 459.000 tonna, tehát kétszer annyi, mint a vasutakon. Ezért mondom, hogy nézetem szerint nem helyes gazdálkodás csekély forgalmu, alárendelt jelentőségü viczinális vasutakra nagy áldozatokat hozni, a hajózási utakat pedig, melyek ma az országnak tényleg sokkal nagyobb szolgálatokat tesznek, elhanyagolni.

A képviselőházban nagyon sok gazdaember van. Azt minden gazda tudja, hogy ha ő választhat a között, hogy hajón szállitsa-e a gabonát, vagy vasuton, soha eszébe nem fog jutni vasuton szállitani, hanem hajón, mert ez hasonlithatlanul olcsóbb. Pedig a vasuti tarifák nem is egyformák, hanem ott, hol a vasut hajó-utakkal versenyez, ott a vasuti tarifák a nélkül is olcsóbbak, mint ott, a hol nincs hajó-ut. Daczára ennek, roppant előny a hajón való szállitás a vasuti szállitáshoz képest.

T. ház! Nem akarok tovább e kérdéssel foglalkozni; azt hiszem, mégis némi indokokat hoztam fel annak igazolására, hogy én nem nyugodhatom abba bele, hogy a t. miniszter ur akkor, mikor ezen, már annyit abajgatott kérdés végleges megoldásáról van szó, a hajózás érdekében szükséges teendőket nem vette fel a törvényjavaslatba. Midőn a pénzügyi bizottságban tárgyaltuk ezt a kérdést, a t. miniszter ur szives volt hozzájárulni ahhoz, hogy mint uj szakaszt vegyük fel a törvényjavaslatba a 8. §-t, a mely hivatkozik az 1882 : XXVI. t.-cz.-re és a többi törvényekre. Miután a t. miniszter ur ezen §. felvételét azok megnyugtatása érdekében méltóztatott elfogadni, a kik sürgették a hajózási munkáknak egyuttal való végrehajtását, én is ennek akarom venni ezt a §-t, t. i. annak a kilátásba helyezésének, hogy rövid idő mulva előterjesztést fog tenni a t. miniszter ur, hogy lehetőleg ezen munkákkal egyidejüleg a hajózásra szükséges épitkezések is meg fognak tétetni. Magában a szakaszban, ugy, a mint az szerkesztve van, nem foglaltatik kötelező igéret, mert az 1882-diki törvény illető szakasza csak azt mondja, hogy elkészitendők a Béga-csatorna hajózhatóvá tételére vonatkozó tervek is. Ennek, a mint az indokolás mutatja, a t. miniszter ur amugy is megfelelt, csak nem vette fel a szükséges költségeket.

Én arra kérném ismételten a t. miniszter urat és teszem ezt abban a meggyőződésben, hogy ő nála nem fogok ellenszenves fogadtatásra találni, hogy tegye lehetővé azt, hogy a hajózás érdekében szükséges ezen munkák, t. i. hogy a Béga-csatorna egész Temesvárig hajózhatóvá tétessék, az ármentesitési munkákkal egyidejüleg vétessenek foganatba. Hiszen a költségek tekintetében sem lesz az olyan elviselhetetlen. Itt az összes költség 10 évi cziklusra van felosztva, egy esztendőt tehát aránylag csekély összeg terhel. Ha már most a t. miniszter ur felveszi még azokat a költségeket is, a melyek a hajózás érdekében teendő munkákra szükségesek, én azt hiszem, hogy 10 évre, esetleg talán még hosszabb terminusra, 12 évre osztva fel, a budgetnek évi megterhelése alig lesz nagyobb, mint ma. Nem látok tehát semmiféle nehézséget abban, hogy ezt a kérésemet a t. miniszter ur igazán a közjó érdekében — és ez nem privát érdek, mert itt holmi privát érdek nem játszik közre, — megtegye.

Én meg vagyok győződve róla, hogy a t. miniszter ur fog találni módot ennek elérésére. Ha mégis nem találna, én nem tehetnék mást, mint hogy ezt a kérdést ismételten és ismételten szóba hoznám, mellette ujabb és ujabb argumentumokat hoznék fel, mert nem lehet itt ebben a képviselőházban senki sem, a ki mélyebben meg volna győződve arról, hogy közlekedési eszközeinknek a mai kor igényeinek megfelelő kiépitése és kifejlesztése nélkül közgazdasági jobb állapotokat ebben az országban teremteni nem lehet.

Tehát abban a reményben, hogy a t. miniszter ur az őszszel, vagy legközelebb fog egy ujabb előterjesztést tenni, a mely előterjesztés a Béga-csatornának hajózási kérdéseit is megoldja, a törvényjavaslatot, a melynek — mint előbb emlitettem, — tartalmával, a mennyiben az az ármentesitésre vonatkozik, teljesen egyetértek, elfogadom. *(Általános, élénk tetszés, helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Major Ferencz képviselő ur szavai értelmének helyreigazitására kér szót.

Major Ferencz: T. képviselőház! Csak félreértett szavaim megmagyarázására szoritkozom egész röviden.

Az előttem szólott t. képviselőtársam csak megerősitette az én beszédemet és annak helyes voltát, a mennyiben ő is azt mondotta, hogy ezen esetben az árviz-veszély elháritása ezen oldalcsatorna által igenis helyesen van keresztülvive; csak helytelen következtetést vont az én beszédemből, a mennyiben ugy méltóztatott mondani, hogy én ezt általánosságban, mint egy követendő példát állitottam elő. Korántsem; ez nem is lehet, mert a viszonyokkal mindig számolni kell és épen technikai dolgokban nem lehet mindig sablonszerüen dolgozni. Teljesen osztom azt a nézetet, hogy igenis, a hol lehet, mindig az illető folyó medrének kiszélesitésével, mélyitésével kell megoldani az árviz levezetésének kérdését. Én csak ezen esetre vonatkoztattam és azért helyeseltem ezt ebben a kérdésben, a mint azt igen t. képviselőtársam is helyeselte.

A másik dologra vonatkozólag szintén ugyanazt mondtam, a mit a t. képviselőtársam, hogy a viztöbbletnek tartányokban való elhelyezését és az áradásnak ezáltal való megakadályozását nem tartom szerencsés megoldásnak. Ugyanezeket mondottam én is; csak hozzátettem, hogy helyes dolog, hogy ebben az esetben erre is gondoltak. Ebben az esetben is tehát csak megerősitette t. képviselőtársam az én beszédemet. De másrészt nagyon örülök, hogy találkozott az én véleményemmel az a kijelentése, a mit én már évekkel ezelőtt is mindig hangoztattam, hogy nem szabad nekünk a közlekedési eszközökben mindig teljesen a vasutakba belemerülnünk, a mi igen sokszor nem a közszükségletet fedezi, hanem igenis határozottan egyesek érdekeit mozditja elő. Ép azért nagyon örülök, hogy t. képviselőtársam ezt a véleményemet igy megerősitette, mert itt az ideje, hogy közlekedési eszközeinknél mindig a közérdeket és a közszükségletet tekintsük, ne pedig privát érdekeket támogassunk és mindent el kell követni, hogy a vizi utak fejlesztését, a mi legmodernebb, legolcsóbb és legalkalmasabb arra, hogy közgazdasági fejlődésünket elérjük, minél jobban biztositsuk.

Ezeket óhajtottam elmondani. *(Helyeslés balfelől.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Csak pár szóval

szándékozom kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot pártom nevében elfogadom.

Teljes mérvben osztom egyébiránt mindazt, a mit Hieronymi t. barátom az imént elmondott. A leghatározottabban szüksége van ennek az országnak arra, hogy minél előbb áttérjen a vizi utaknak fejlesztésére és annál előbb térjen át erre, minél bizonyosabb az, hogy még sokáig mezőgazda-állam fog maradni Magyarország, illetőleg olyan állam, a melynek terményei nagy mennyiséget képviselnek és a nagy mennyiséggel csekély belső érték van összecsatolva.

Hieronymi t. barátom már megjelölte azt a nagy különbséget, a mely a szállitási költségek között a vasutak és a vizi utaknál létezik, tehát erre nem kell több megjegyzést tennem, csak azt hozom fel, hogy midőn én is arra kérem a t. miniszter urat, hogy a Béga-csatornának hajózhatóvá tételével ne késsék, e kérésemhez hozzáfüzöm azt az elvi kijelentést, hogy szükséges lenne Magyarország vizi utait egy előre jól meggondolt és meghatározott egységes terv szerint fejleszteni, *(Helyeslés.)* nehogy bizonytalanság és kapkodás legyen ezen fejlesztésben, *(Általános helyeslés.)* hanem egy bizonyos egymásután létesüljön, a mely egymásután az általános költségeknek leszállitásával is járna és a fejlesztési idő alatt is a közhasznot legjobban előmozditaná. *(Helyeslés.)* Mert, t. ház, mindazok, kik a vizi kérdésekhez értenek, igazat fognak nekem adni abban, midőn azt állitom, hogy magában a folyóknak szabályozásában is eszközölhetők lettek volna nagymérvü megtakaritások, ha ezek a szabályozások oly meghatározott terv szerint jöttek volna létre, a mely összeköttetésben lett volna a folyóknak hajózhatóvá tételével.

E helyett mi történt? Az, hogy a folyóknak szabályozásával a folyók medrében bizonyos alakulások is idéztettek elő, igy például némely helyeken a folyóknak medre emelkedik, más helyeken pedig az ellenkező történik, ugy, hogy mikor rá fogunk térni arra, hogy folyónikat hajózhatókká tegyük, egy része azoknak a munkáknak, a melyeket eszközöltünk azért, hogy szabályozzuk a folyókat, haszontalanná fog válni. *(Általános helyeslés.)*

Még egy megjegyzést akarok tenni, azt, hogy az országnak azzal a szerencsétlenséggel kell számolnia, hogy folyói az ellenkező irányban folynak, mint a hogy ez az ország érdekében lenne, mert folyóink kelet felé folynak; az ország pedig már hosszabb idő óta kénytelen nyugat felé fejleszteni kereskedelmét, és ez természetes is, mert azon nyersterményeket, a melyekben Magyarország bővelkedik, csak a nyugaton birja értékesiteni, a keleten nem. Miért hozom fel ezt a kérdést? Azért, mert tudnivaló, hogy az állam Fiuméra folyvást költekezik, holott vannak a Fekete-tengeren kikötők, a hol rendes járatok vannak Angliába és a hol pl. a buzának és más nyersterményeknek szállitása rendszerint lenne eszközölhető nyugat felé, nagy szubvenciók nélkül. Tanácsos lenne tehát, ha megkezdetnék annak a rendszernek a keresztülvitele, hogy egy része a fiumei kikötő folytonos emelésére forditandó összegeknek, a kelet felé irányuló folyók hajózhatóvá tételére forditassék; mert olcsón csakis a Fekete-tengeren át fog Magyarország a világgal kereskedhetni, vagyis ugy, hogy folyóinak hajózhatóvá tételével, a vizi szállitás összes előnyeit kihasználhassa egy nem távoli jövőben, a mi Fiumén át örökös lehetetlenség lesz.

Nem akarom a t. ház türelmét továbbra igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak még egyszer hangsulyozom azt, hogy Hieronymi Károly t. barátommal egyetért a függetlenségi párt abban, hogy az ország vizi utai fokozatosan és rendszeresen fejlesztendők, és minthogy tudom azt, hogy a miniszter ur szivén viseli Magyarország közgazdasági érdekeit, ennélfogva remélem, hogy megjegyzéseimet figyelembe fogja venni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha tehát senki szólani nem kiván, a vitát bezárom. A miniszter ur kiván nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Mindenekelőtt köszönetet mondok azon rokonszenves fogadtatásért, a melyben a törvényhozás minden oldala ezt a törvényjavaslatot részesitette. Ez bátoritásul szolgál a kormánynak arra, hogy ezentúl is, vizügyekben, iparkodjék közhasznu javaslatokkal jönni a ház elé. Miután a törvényjavaslatot magát senki sem támadta meg, ennélfogva a törvényjavaslat védelmére felszólalnom nem is szükséges. Hieronymi Károly igen t. képviselőtársam nagyérdekü előadásában, a melyet én is élénk figyelemmel hallgattam, utalt arra, miszerint óhajtaná, hogy ezen törvényjavaslat kiegészitést nyerjen a Béga hajózhatóvá tételével, illetőleg a Béga hajózhatóvá tételére vonatkozó intézkedésekkel. Erre nézve jelenthetem a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezzel a kérdéssel már előzetesen foglalkoztam és pedig elkészittettem a terveket, Titeltől Becskerekig és később Becskerektől Temesvárig, sőt tovább mentem, azon szerény dotáczió keretében, a mely e részben rendelkezésemre áll, a Titeltől Becskerekig terjedő szakaszon a munkálatokat meg is kezdettem. *(Helyeslés.)* Ezen munkálatok tényleg folyamatban is vannak s egynéhány év alatt a titel-nagybecskereki szakasz már hajózható is lesz. *(Általános helyeslés.)* A becskerek—temesvári szakaszra nézve a tervek szintén készek, s igen helyesen jegyezte meg Hieronymi t. képviselőtársam, miszerint ennek költségei mintegy negyedfél millió koronára tehetők. Hogy a kormány nem zárkózhatik el a kérdés komoly figyelembe vétele elől, mutatja az is, hogy hozzájárultam ahhoz, hogy a 8. szakasz, a melyre az igen t. képviselő ur is utalt, magába a törvényjavaslatba is felvétessék. Ebben a percz-

ben nem vagyok abban a helyzetben, hogy tovább menjek és továbbmenő kötelezettségeket vállaljak, de méltóztassék meggyőződve lenni arról, hogy én magam is azt tartom, miszerint a Bégának Becskerekig leendő hajózhatóvá tétele elől állandóan nem térhetünk ki. *(Általános helyeslés.)* Csak az időpontra nézve nem lehet e perczben kötelezettséget vállalnom, annál kevésbbé, mert ez a kormány többi tagjaira is tartozik és azért sem, mert ez fedezet szempontjából is megbirálandó lesz.

A mi már most a hajózási utaknak általános kérdését illeti, a melyre ugy Hieronymi t. képviselőtársam, mint előzőleg Major Ferencz és végül Kossuth Ferencz t. képviselő urak kiterjeszkedni szivesek voltak, őszintén bevallom, hogy részemről helytelen dolognak tartanám, hogy ha mi a hajózási utak fontosságát szem elől tévesztenők, hogy ha egy nyerstermeléssel foglalkozó ország, a mely hajóutaira milliókat és milliókat költött, egy harmadfélezer kilométert kitevő hajózási utját figyelmen kivül hagyná. *(Helyeslés.)* Ezt én a lehetetlenségek sorába tartozónak vélem *(Helyeslés a jobboldalon.)* és a kormányt nem vezetné a köteles előrelátás, ha akkor, a mikor minden czivilizált állam foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, épen a magyar kormány és a magyar állam nem foglalkoznék velük.

Hanem épen azért, mert a kérdés nagyon fontos, sok szempontból birálandó meg és ezen szempontok közé tartozik a fedezet szempontja is: a kormánynak az a nézete és álláspontja, a mire nézve Kossuth Ferencz igen t. képviselő ur is kérdést tett, hogy ezeket az ügyeket, különösen a hajózási utak épitésének ügyét egységesen és egyöntetüen kivánja intézni, *(Általános helyeslés.)* és ebből folyik, hogy bizonyos rendszer szerint kiván a kormány eljárni és előre meghatározott terv szerint kivánja ezen ügyeket kezelni. Ez az, a mit a t. ház megnyugtatására ezuttal mondhatok. Kérem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A vita már be lévén zárva, azt hiszem kijelenthetem, hogy a t. ház a javaslatot általánosságban elfogadja. Kezdődik a javaslat részletes tárgyalása.

Farkas József jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—9. szakaszait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a javaslat részleteiben is le lévén tárgyalva, annak harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Javaslom a t. háznak, hogy állapitsuk meg a holnap d. e. 11 órakor tartandó ülés napirendjét. *(Helyeslés.)* Ennek napirendje volna a ma megszavazott javaslatok harmadszori olvasása, azután pedig Buzáth Ferencz képviselő ur jelentett be sürgős interpellácziót a holnapi napra, tehát annak megtétele. Ha a képviselőház ezt elfogadja, akkor határozatilag kimondom.

Azt hiszem, ma még meghallgathatjuk Molnár Józsiás képviselő ur interpellácziját.

Molnár Józsiás: T. képviselőház! A székelység veszélyben van. A székely érdekeket teljesen figyelmen kivül hagyó arányositási törvény téves intézkedései miatt a székely lakosok nagy tömegekben fosztatnak meg azon közös birtokaiktól, a melyek nekik évezreden keresztül a megélhetés lehetőségét biztositották és egyszerüen átadatnak olyan embereknek, a kik azért nekik semmi néven nevezendő ellenértéket nem szolgáltatnak, mert nem szolgáltathatnak. Ezen tényállásra még a mult év folyamán voltam bátor az igen t. igazságügyminiszter urat figyelmeztetni itt a ház szine előtt és jóakaratát a székelység érdekében felhivni. Utaltam akkor arra a fontos misszióra is, a melyet a székelység Erdély keleti határán betölt. Megemlékeztem arról, hogy, ha a székelység valamely utonmódon azon a helyen megsemmisülne, azon esetre minden kétségen kivül csak idő kérdése lenne az, hogy mikor fog elveszni maga Erdélyország is a magyar államra, a magyar nemzetre nézve. Elősoroltam akkor azt is, hogy daczára a székelység ezen fontos hivatásának, alkotmányos életünk helyreállitása óta egyik csapás a másik után sujtja a székelységet.

Alkotmányos életünk megkezdése alkalmával mindjárt áthelyezték a katonaságot a Székelyföldről. Később vámháborut folytattak Romániával, a mi által tönkre tétetett a Székelyföld ipara.

A vasuti politika, a kiépitett vasutak sem felelhettek meg a székelyek igényeinek, a menynyiben Erdély keleti kereskedelmének utja egyszerüen elvétetett a Székelyföldről. Az akkor elősorolt csapásokhoz most még hozzáadhatom azt is, hogy ugyancsak alkotmányos életünk helyreállitása után zudittatott a székelységre az uzsoraszabadság, a mely ott is, mint egyebütt, izzó lávaként pusztitva, olyan rétegeket hozott felszinre, a melyek a közélet ápolására nem mindig bizonyultak alkalmasaknak. Vagyok bátor egyszersmind megjegyezni azt is, hogy valahányszor egy régi intézményt modern keretekbe akarunk átgyurni, átilleszteni, erről a tényállásról soha egy perczig sem volna szabad megfeledkeznünk. Elmondottam akkor és példákkal igazoltam azt, hogy a székely közönség tulajdonát képező közös birtokok sohasem voltak és nem is lehettek a magánbirtokok járandóságai, mert ha a magánbirtokok járandóságai lettek volna, azon esetre mindazok, a kik székely birtokukat teljesen eladták, többé közös birtokukat nem használhatták volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pedig mindazon helyeken, a hol az arányositási törvény még tényleg végrehajtva nincs, mai napig is minden egyes székely épen ugy birja és használja a közös birtokot, mintha magánbirtokából mitsem adott volna el. Megemlékeztem azon alkalommal a szegény gyergyószéki székelyekről is, és elmondottam, hogy a

gyergyói székelyek a megelőző időkben a szántóföldet, a földbirtokot számba sem vették, exisztencziájukat az erdőre, a tutajozásra alapitották, és épen ezért a nehéz időkben, a midőn a székelység pénz dolgában megszorult, első sorban a rá nézve felesleges szántót értékesitette és pedig mondhatom, nagyon potom áron, mert egy hold szép szántóért alig kapott a székely akárhányszor tiz-husz forintnál többet. De a midőn e szántókat eladta, fogalma sem lehetett a székelynek arról, hogy azért a tiz-husz forintért az erdőhöz való jogát is eladta volna, a mely után élt, a mely után családját táplálta. Viszont az illető vásárló, *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a ki a székelyektől ilyenformán vásárolt birtokot, még csak nem is gondolt arra, hogy azon tiz-husz forintért, a melyet a szántóért a székelynek adott, egyszersmind a székelynek erdőbirtokát is megvásárolta. Mindezekhez most még kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy a székely közönség közbirtokai ősi foglalások voltak; a midőn őseik azokat elfoglalták, nagyon helyesen és tapintatosan akkép jártak el, hogy a rónákat, a mezőket, a mivelhető helyeket egymásközt felosztották, az erdőket ellenben, miután azok különben sem lettek volna helyesen felosztható és felosztva hasznosan kezelhetők, osztatlanul hagyták. Miután pedig marhatenyésztést is akartak a gazdaságokban folytatni, gondjuk volt arra is, hogy a lapályosabb helyeken is maradjanak fenn közlegelők. A székely ősöknek ezen bölcs intézkedése tette lehetővé azt, hogy a Székelyföldön három-négy hold magánbirtok után is meg tudtak az emberek élni. Ebben van a titka annak, hogy a székelység annyi csapás után sem pusztul ki a Székelyföldön. Ha érték is csapások a Székelyföldet, ha szegénység, inség következett is be, legfeljebb idegenbe ment a székely; ott szolgált, szerzett néhány forintot, azt hazaküldte valamelyik rokonának, ismerősének, a ki azon pénzen borjukat vásárolt s azokat részére a közös erdőn nevelte. Ha a borjuk felnőttek, hazajött és ujból hozzáfogott a gazdálkodáshoz. Ily módon a Székelyföld pedig hovatovább mindjobban gyarapodott és semmiféle vész el nem pusztitotta.

Hogy a jelenleg folyamatban levő arányositási törvény jogi szempontból is mennyire nem felel meg az ottani állapotoknak, arra nézve legyen szabad megemlitenem azt, hogy maguk az egyes törvényszékek, sőt maga a Curia is az egyes felmerülő esetek alkalmával különbözőképen kell, hogy itélkezzenek. Vannak p. o. ugyanegy jogviszony alapján álló községek, a melyek egy részére nézve a Curia itéletileg kimondta, hogy közvagyonuk közbirtokossági vagyont képez, másik részének közvagyonát pedig községi birtokoknak jelölte meg. Pl. Oroszfalu községben, a mely község lakóinak ma alig van több, mint 18 holdnyi földje, egyéb része az összes birtokoknak, mintegy hat—hétszáz hold a község területén kivül lakó magántulajdonosoké. Ezen község területén kivül lakó birtokosok mindent felhasználtak arra, egészen a Curiáig pereltek, hogy Oroszfalu község birtokait egymásközt felosztathassák. De, mert az oroszfalubelieknek volt támaszuk, a Curiánál, sikerült kinyerniök, hogy a közös közbirtokokat nem osztották fel. Hasonló sorsban részesültek az emberek Szászfalun. De már a szomszéd Szent-Katolna, a mely szintén ilyen alapon birja közös birtokait, már felosztotta a közlegelőit. Nagy-Borosnyó községben, mikor az arányositás végrehajtatott, ez akképen történt, hogy a közbirtok mind csakis a község területén belül lakó egyének közt osztatott ki. Nekem is volt egy kis birtokom Nagy-Borosnyó községben, de nem kaptam utána semmit; Futásfalva községben szintén a lakosság közt osztatott fel a közös erdő, ott is volt 130 hold erdőm, nem kaptam semmit, nem is kértem, de nem kaptak mások sem. Gelencze községben szintén van csekély szénarétem és bár itt nem kértem, azért mégis osztottak részemre a közös erdőből. És ez mind curiai itélet alapján történik.

Altorja község határán több kézdivásárhelyi tulajdonos bir terjedelmes külbirtokkal, a kik Altorja község közbirtokaiból szintén mindenáron szerettek volna részesülni, ezek egészen a Curiáig pereltek és mi lett a végeredmény? Az, hogy a kézdivásárhelyi birtokos polgárok Altorja község közbirtokaiból nem kaptak semmit. Zabola község lakosságának van mintegy 4000 hold közös birtokuk. Itt most az elsőfoku hatóság oly itéletet hozott, hogy minden külerdőbirtokosnak rész juttatott Zabola község közbirtokaiból. És ezen elsőfoku bíróság itélete alapján Zabola község birtokaiból egyes egyén számára jutott azon erdőből, a melyből ezelőtt családjaikat fentartották, 5 négyszögöl terület.

Ezekből a példákból, a melyeket röviden felsoroltam, eléggé belátható, hogy teljes lehetetlenség a székelység közös birtokaira jogilag igazságosan a közbirtokossági jogczimet ráolvasni. Hiszen tudvalevőleg 1871 előtt a Székelyföldön székely közbirtokosságról soha szó sem volt. Ezt a kifejezést ott nem ismerték, csak 1871 után, illetőleg azon törvény hozatala után találták ki minden kétségen kivül azért, hogy némelyek ezáltal maguknak előnyöket érhessenek el. Most a jobb megérthetés kedvéért bátor leszek a t. háznak azt is elmondani, hogy hiába volt valakinek a Székelyföldön valamely községben külbirtoka, mert hogyha az illető községi birtokos nem lakott a faluban, azon esetre az illető a községnek közbirtokát nem használhatta. Hiába voltak a kézdivásárhelyi lakosoknak Altorja község területén magánbirtokaik, azért a kézdivásárhelyi lakosok Altorja község legelőire és rétjeire marhát nem hajthattak, az erdőből fát nem vághattak.

Azt gondolom, hogy már az elmondottakból is egészen világosan és tisztán látható az, hogy a székely közös birtokok sohasem képezték,

nem is képezhették a magánbirtok járandóságát, hanem minden egyes székelynek fejenkinti tulajdonát képezték és képezik most is, a hol az arányositás nincs végrehajtva. Csak a virilis intézmény által az idők folyamán lassan-lassan a közbirtokra boritott fátyolt kell lefödni, és ráakadunk a pecsétre, mely világosan bizonyitja, hogy a székely közbirtok senki másé, mint egyenesen a Székelyföld szabad székely lakosságáé. De még tovább is bizonyithatok, és azt hiszem, e fontos kérdésnél nem veszi rossz néven a t. ház. ha még azt is felemlitem, hogy tudok konkrét esetet, — és nagyon lekötelez a t. igazságügyminiszter ur, ha ezt is meghallgatja, — a mikor egyes, a Székelyföldre letelepült birtokosoknak már nagykiterjedésü birtokaik voltak, de azért a közös erdőt, legelőt az illető birtok után nem használhatták, és a mikor az erdőt használni akarták, külön meg kellett azt vásárolniok. Ha valaki neveket kiván, fölsorolhatok neveket is. Ez tény és igaz.

E senki által el nem tagadható, meg nem czáfolható viszonyok közt, őszintén szólva, azt hittem, nem szükséges más, mint az, hogy a t. miniszter urat értesitsem a valódi tényállásról, és ő igazságszereteténél fogva, hazafiságánál fogva, minden kétségkivül rajta lesz, hogy a székelyek jogviszonyaival egyáltalán nem számoló arányositási törvény végrehajtása ott azonnal felfüggesztessék. Sajnálom, hogy ebben a tekintetben még nem jutottunk el ahhoz a ponthoz, hogy ezt a t. miniszter ur megtette volna. Pedig, hogyha ez a törvénytelen eljárás végrehajtatik, mondhatom, hogy rövid 10—20 év alatt a székelység közbirtokai idegenekéi lesznek, a székelység nagy része kipusztul a Székelyföldről és a t. miniszter ur oly csapást mér és enged meg, a milyen ezer éves fennállása óta a székelységet nem érte. Kiveszi lába alól a földet, a melyen magát fentartotta, kiveszi pedig igazságtalanul. Igazságtalanul, ezerszer mondom, mert azok a birtokok, a mint bebizonyitottam, a mint példákból látható, sohasem voltak a magánbirtok járandóságai.

Bizom a t. ház és a t. igazságügyi miniszter ur igazságszeretetében és ezért ismétlem interpellácziómat. Kérem, vegye ezt a dolgot azzal a komolysággal, a melyet ez a kérdés minden körülmények közt megérdemel. Mert ha megengedi a törvény végrehajtását, akkor megengedi Erdélynek elvesztését, mert akkor, ismétlem, csak rövid idő kérdése lenne, hogy Erdély többé nem tartoznék a magyar koronához. De ha végrehajtatik, ebből nemcsak az lesz a baj, hogy a székelyek onnan kipusztulnak, hogy nagy részük kivándorol, birtoktalanná válik, hanem az is következik, hogy a megmaradottaknak is majd hiába beszél valaki törvényről, igazságról, mert azok szemébe fognak nevetni bárkinek: beszélj bolondot másnak, mert ha igazság lett volna, minket jogainkból senki ki nem fosztott volna.

Ezek előrebocsátása után bátorkodom a következő interpellácziót intézni az igazságügyi miniszter urhoz *(olvassa)*:

»Interpellácziő az igazságügyi miniszter urhoz.

1. Van-e tudomása a t. igazságügyi miniszter urnak arról, hogy az arányositási törvény téves magyarázása által a székelység nagyrésze igazságtalanul megfosztatik azon közös birtokától, melyet soha el nem adott — mert el nem adhatott — és ily módon a székely ősi nemes birtokok jó nagyrészben oly egyének tulajdonába mennek át, kik azért soha semminemü ellenértéket nem adtak, mert nem is adhattak?

2. Tudja-e az igen t. igazságügyi miniszter ur, hogy ezen, a jogtörténelemben páratlanul álló igazságtalan művelet által a székelységre oly csapás méretik, mely végeredményében felülmulja mindama csapásokat, melyeket több mint ezer év leforgása alatt a székelység átszenvedett, a mennyiben ezen arányositási művelet végrehajtása által a székelység igen nagy része a megélhetés forrásától megfosztatik, a szó szoros értelmében kiirtatik hazánk keleti határáról?

3. Ha mindezeket az igen t. miniszter ur, mint van okom hinni, tudja, tisztelettel kérdem:

Mi okból nézi el, hogy a Székelyföldön az arányositási eljárással egy több, mint ezeréves használat által szentesitett tulajdonjog lábbal tiportassék oly módon, hogy az egyes szegényebb sorsu székely lakosoknak tulajdonuk védelménél még a jogvédelem lehetősége is ki legyen zárva akkor, midőn oly tulajdon-birtokról van szó, mely néki ugy, mint őseinek, a megélhetést, a családfentartást biztositotta?

Számbavette-e az igen t. igazságügyminiszter ur a következményeket, melyek a székelyföldi arányositásnak a megkezdett igazságtalan módon leendő végrehajtása után elő fognak állani?

Tudja-e, hogy ezen művelet végrehajtása után aránylag igen rövid idő, 10—20 év mulva már, számtani pontossággal megjövendölhetően a Székelyföld birtokainak túlnyomó nagy része idegen kezekbe megy át, és a székelység több, mint fele részének idegenbe kell kimenekülnie?

4. Ha mindezeket a t. igazságügyminiszter ur meggondolta és tudja, tisztelettel kérdem, hogy mint Magyarország igazságügyminisztere, mikép nézheti el tétlenül azt, hogy akár a törvény téves magyarázása által, akár a törvénynek hiányos volta miatt az államnak több százezer polgára tényleg birt vagyonától, minden ellenszolgáltatás, minden védelem nélkül igazságtalanul megfoszthatő legyen. Miért nem intézkedett már eddig is az iránt, hogy, ha másképen nem, törvényhozás utján is, ezen székely népet irtó arányositási törvény, a Székelyföldön mihamarabb hatályon kivül helyezhető lehessen?«

Elnök: Az interpellácziő kiadatik az igazságügyminiszternek. Ugy látom, hogy felelni óhajt az igazságügyminiszter ur.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Én teljesen méltánylom azokat, a miket az interpelláló képviselő ur felhozott. Legyen meggyőződve arról, hogy ugy én, mint az egész kormány a székelység érdekeit szintén szivünkön viseljük. A kérdés megoldása azonban nem oly egyszerü, mint azt a képviselő ur gondolja. Egy 31 év óta érvényben levő törvénynyel állunk szemben, melynek alapján jogok szereztettek és jogos várakozások keltettek fel. A bajokat ismerem és azok, azt hiszem, részben orvosolhatók is lesznek, sőt részben orvosolva is vannak már, ha tudniillik a Curia azt a döntést, melyet legutóbb hozott, állandóan követni fogja. Egy főbaj az, hogy az arányositás után az erdőrészek összevásároltatnak s akkor azután a törvénynek azon intézkedése, a mely szerint 100 holdnál többet tevő erdőrész a közösből kihasittatik, alkalmaztatik s igy ezen összevásárolt részek a közösből kihasittatnak.

A Curia kimondotta, hogy ez a kihasitás csak az arányositás alkalmával lehetséges. Ha egyszer az arányositás megtörtént, utólag a kihasitás többé nincs megengedve. Ez nagyrészben elejét veszi azon bajoknak, a melyeket a képviselő ur szives volt felsorolni, mert nem lesz többé lehetséges, hogy a közbirtokosság erdeje utólag magánbirtokba menjen át, mert azok is, a kik összevásárolják, kénytelenek közösségben maradni s magukat azon szigoru erdőrendészeti szabályoknak alávetni, melyek a közbirtokossági erdőkre fennállanak s igy nem is fogják ezeket a részeket összevásárolni, mert azt a czélt, melyet az összevásárlással el akarnak érni, nem fogják elérhetni.

A Curia ujabban más irányban is oly gyakorlatot folytat, mely a bajok egy részét orvosolja, nevezetesen az által, hogy a foglalás megitélésénél a bizonyitékok szabad mérlegelését alkalmazza s igy elejét veszi annak, hogy régi foglalások alapján a közbirtokossági erdőben részesedjenek olyanok, kiknek tulajdonképen részesedniök nem szabad, mert a törvény értelmében foglalások nem szolgálhatnak a közösségbeli részesedés kulcsául, sőt a 32 évnél nem régiebbek a közösségbe beadandók.

A kérdéssel különben foglalkozom, csak legutóbb is a földmivelésügyi miniszter urral és az ő megbizottjával értekeztem ebben a dologban, egyelőre azonban meg akarnám várni a székely kongresszus határozatait, mely székely kongresszus az idén őszszel fog foglalkozni a székelység bajainak orvoslásával. Erre az időre vagyok kénytelen felfüggeszteni végleges elhatározásomat arra nézve, hogy a törvényhozás elé lépjek-e és minő intézkedéseket javasoljak. Kérem ezen válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Molnár Józsiás: T. ház! Minden körülmények közt meg voltam győződve az igen t. igazságügyminiszter urnak kifogástalan és általam nagyrabecsült igazságszeretetéről és jóindulatáról. *(Helyeslés.)* Mégis a legnagyobb sajnálatomra megjegyzéseket kell tennem azokra, a miket mondott. Mert ily formailag egy ilyen nagy és fontos kérdést nem lehet oly pontosan megoldani, mint a milyen pontos megoldást maga ezen kérdés okvetlenül megkövetel. Az igen t. miniszter ur azt mondotta, hogy egy 31 éves törvényes gyakorlattal állunk szemben.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Törvénynyel!

Molnár Józsiás: Én nem vagyok jogász, de mégis azt hiszem magamról, hogy ha bizonyos dolgot elolvasok, képes is vagyok azt megérteni. Én az arányositási törvényt elolvastam szoros figyelemmel. de nem láttam sehol abban, hogy valamelyik szakasza vonatkoznék a székely közállapotokra. Csak akkor lehetne ezekről beszélni, ha az ottani érdekek és viszonyok figyelembevételével törvényt hoztunk volna. Előbbi beszédem folyamán bátor voltam megjegyezni s most ujból ajánlom a t. igazságügyi miniszter urnak figyelmébe, hogy csak a virilis intézmény által a közbirtokokra hosszas idő gyakorlata folytán észrevétlenül ráboritott leplet kell lehuzni erről az egész kérdésről és mindjárt világos lesz az igazságügyiminiszter ur előtt minden. Az igazságügyminiszter ur mindjárt be fogja látni, mint a hogy én beláttam, hogy a székely birtokok a magánbirtokok járandóságát nem képezték, azok ősi foglalások, nemesi, a székelységet fejenkint, személyenkint megillető vagyon voltak, tehát erről abban a törvényben intézkedést egyáltalában nem fog találni.

A mi pedig azt illeti, hogy akadályozni fogja az igen t. Curia talán, hogy ne lehessen azokat a közbirtokokat eladni? hát azok az emberek mit fognak csinálni, a kik már eladták minden magánbirtokukat, a kiknek ilyen eljárás következtében a közbirtokból semmi sem jut?! Hiszen azok az emberek, a kik el is adták minden magánbirtokukat, tényleg ma is birják azt a közös birtokot, azt nem adták el, tehát ezután is birniok kell. Én senkinek a kapuja, senkinek birtoka, semmiféle tulajdona felett az ő beleegyezése nélkül nem intézkedhetem. Mikép intézkedhetik tehát a Curia vagy akárki más azoknak vagyonáról, a kiket ki sem kérdezett, a kiről azt sem tudni, akarják-e felosztani a vagyont, vagy mit akarnak vele? Hisz a közös birtok olyan tulajdonjogi szentség, mint akármi más.

Megszerzett jogokra is hivatkozott az igen t. miniszter ur. Erre nézve bátor leszek egyszerüen megmondani azt, a mit a t. igazságügyminiszter ur, azt hiszem, már ki is talált. Ha az illetőknek, a kik székely birtokokat potom áron vásároltak, megszerzett joguk szent, hát nem volt szintén szent a székelyeknek már ezer év óta megszerzett és gyakorlott joga? Mikép merték azt a jogot, a melyet a székelység hazafiságával, vérével megszerzett, érinteni az ő tudta

és beleegyezése nélkül? Más oldala is van tehát igen t. igazságügyminiszter ur a kérdésnek!

A mi pedig a kongresszust illeti, arra nézve legyen szabad megkérdeznem az igen t. igazságügyminiszter urat, mert ismétlem és határozottan állitom, hogy teljesen bizom az ő jóindulatában, hazaszeretetében: hátha a kongresszus mást határozna, hátha azt határozná, hogy a székely birtokok, ugy a mint ma vannak, felosztandók? Ha az igen t. igazságügyminiszter ur tudná, hogy az helytelen, tudná, hogy jogtalan, hát megtenné, végrehajtaná? Nem gondolta meg az igen t. igazságügyminiszter ur, hogy ebbe a kongresszusba csak a vagyonosabb osztály megy, a melynek ebből a kérdésből csak haszna lehet? Azokkal szemben segitsen engem az igen t. miniszter ur ahhoz, hogy hivjunk össze mi egy más kongresszust, majd én fogom megnevezni az embereket, a kik oda eljöjjenek, a székely középbirtokosok ezreit, a szegényebb sorsu székelyeket, s azután majd meglátjuk, kimondja-e ez a kongresszus, a mely intézkedni fog ezen birtokkérdés felett, hogy nincsen igazam, hogy az arányositás végrehajtandó. Én azt hiszem, hogy ez a kérdés sokkal fontosabb, mintsem hogy azt egy kongresszusnak határozataira lehetne bizni. Itt a székelység sorsa, a melyhez tulajdonképen a magyar államiság sorsa is hozzá van csatolva, van kérdésben. Azonkivül kérdésben van sok ezer meg ezer családapának a sorsa. Az igen t. miniszter ur is családapa. Mit mondana az igen t. miniszter ur ahhoz, ha valaki a miniszter urat megfosztaná attól, hogy gyermekének ne tudjon kenyeret adni, hogy gyermekét ne tudja táplálni? Itt pedig nem történik egyéb, mint az, hogy az egyes székely családok megfosztatnak azon kenyérkereseti forrástól, a melylyel ők ép ugy, mint őseik egy ezredéven át, kenyerüket tisztességgel megkeresték s családjukat munkájukkal fentartották.

Ezt a kérdést akarja az igen t. miniszter ur egy kongresszus határozatára bizni? Én tisztelettel viseltetem a kongresszus iránt, tisztelettel viseltetem a kongresszus határozatképessége iránt, hanem azért mégis csak azt mondom, hogy az igen t. igazságügyminiszter ur a magas kormánynyal együtt a jog és igazság korszakában tegyék mindnyájan magukévá ezt a dolgot, és ne engedjék meg, hogy ez az égbekiáltó igazságtalanság Magyarországon a XX. század küszöbén elkövettessék. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Hogyha valakinek kifogása van ez ellen, álljon elém, vagy menjen el azokba a székely községekbe és mondja azután, hogy az általam elmondott tényekből van-e egyetlen egy szó, a mely nem igaz és a melyik az igazsággal ellenkeznék. Hogyha a t. miniszter ur erről meggyőződik és meg fogja látni, hogy a mit én mondtam, az mind tény és valóság, akkor az igazságügyminiszter urnak nem szabad egy perczig sem késlekednie annak a lépésnek a megtételével, hogy ezt a törvényt függeszsze fel mindaddig, a mig egy helyes, jól átgondolt törvényjavaslattal a székely közös birtokok sorsát el nem intézheti. Ezt akartam elmondani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e az igazságügyminiszter ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház az igazságügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Több tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

127. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 junius 20-án, pénteken,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása a b. Solymossy Ödön választása ellen beadott kérvény elutasitása tárgyában. — B. Solymossy Ödön végleges igazolása. — Egry Béla megbizó-levelének bemutatása. — A kérvényi bizottság jelentésének benyujtása a kérvények III. sorjegyzéke tárgyában. — A IV. biráló-bizottság jelentésének benyujtása Darányi Ferencz megbizó-levele tárgyában, s nevezett képviselő végleges igazolása. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása és tárgyalása Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása és tárgyalása a tápéi és csongrádi választókerület képviselőválasztói jogának felfüggesztése iránt felmerült kérdés tárgyában; az ezen választókerületekbe kiküldendő vizsgálóbizottságok három tagjának megválasztása. — Buzáth Ferencz interpellációja a miniszterelnökhöz mint belügyminiszterhez, a zsidók bevándorlása tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter felelete. — A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről, továbbá a Béga-csatornának a temes-bégavölgyi vizszabályozó ármentesitő társulat érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A választások eredményének kihirdetése és a megválasztott vizsgálóbiztosok eskütétele. — Az ülésszak berekesztésére és az országgyülés elnapolására vonatkozó királyi leiratok felolvasása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur.

Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Nyegre László jegyző *(olvassa a junius 19 én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Jelentést kivánok tenni a t. háznak egy gyászesetről, a mely mélyen érinti ugy a velünk szövetséges német birodalmat, mint ő Felségét, a mi szeretett uralkodó királyunkat. A szász királynak tegnap bekövetkezett elhunytáról kivánok kegyeletesen megemlékezni. Ugy békében, mint háboruban a kiváló uralkodónak és hadvezérnek mintaképe volt az elhunyt, a kit, mint már emlitém, a mi szeretett királyunkhoz évtizedeken át a legbensőbb személyes barátságnak kötelékei füztek. A magyar nemzet és képviselete az ő Felségét, királyunkat érintő minden, ugy örvendetes, mint gyászos eseményben szive mélyéből részt vesz, és azért azt hiszem, részt vesz abban a fájdalomban is, melyet ez a veszteség királyunknak okozott és ennek jegyzőkönyvileg kifejezést ad. *(Általános helyeslés.)*

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy a »Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Várdiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről« szóló törvényjavaslatot ő Felsége legkegyelmesebben szentesitvén, az, mint ez idei XIII. t.-cz., az »Országos Törvénytár« utján kihirdettetett.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, mely szerint:

»a királyi József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről«,

»a gazdasági és munkás cseléd-segélypénztárról szóló 1900. XVI. t.-cz. kiegészitéséről«,

»az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről« és

»az 1893. IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről« szóló törvényjavaslatokat a főrendiház a képviselőház által megállapitott szerkezetben módositás nélkül elfogadta.

A két ház egyetértésével hozott ezen törvényjavaslatok legfelsőbb szentesités czéljából ő Felségéhez fognak felterjesztetni.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, mely szerint:

»a Sopron sz. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség«-ről szóló képviselőházi határozathoz a főrendiház hozzájárult.

A két ház egyetértésével hozott ezen határozatok országos határozatoknak jelentetnek ki.

Bemutatom a kir. Curia átiratát, a vonatkozó itélettel együtt, mely szerint a b. Solymossy Lajos orsz. képviselő választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényt a kir. Curia elutasitotta.

Minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom Egry Béla, Baranya vármegye pécsváradi választókerületében *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* 1902. évi junius hó 15-én időközi választáson megválasztott orsz. képviselő megbizólevelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Trencsén vármegye közönségének kétrendbeli átiratát, és pedig: a közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-cz. 54., 55. és 56. §-ainak módositása és a kóbor czigányok letelepitése tárgyában;

a Magyarországi Katholikus Egyesületek Országos Szövetségének gr. Zichy János képviselő által beadott kérvényét, az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. XIII. t.-cz.-nek reviziója iránt;

a dunevecsei választókerület tanitóinak gr. Benyovszky Sándor képviselő által beadott kérvényét, melyben a tanitói fizetés méltányos rendezését kérik.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Szőts Pál jegyző: Daróczy Aladár, a kérvényi bizottság előadója!

Daróczy Aladár előadó: T. ház! A kérvényi bizottság tegnapi ülésében letárgyalt kérvényeknek harmadik sorjegyzékét (Irom. 176) azzal a tiszteletteljes kérelemmel van szerencsém az igen t. háznak bemutatni, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és tárgyalás végett napirendre kitüzni méltóztassék.

Elnök: A sorjegyzék ki fog nyomatni, szétosztatik és napirendre tüzése iránt a ház annak idején fog határozni.

Szőts Pál jegyző: Hodossy Imre, a IV. biráló-bizottság elnöke!

Hodossy Imre: T. ház! Darányi Ferencz képviselő urnak megbizó-levelét kifogásolták annak idején az osztályok. Ugyancsak Darányi Ferencz képviselő urnak megbizólevele ellen kérvény is nyujtatott be a kir. Curiához. Ez utóbbi kérvényt a kir. Curia érdemlegesen és végleg elutasitotta, miért is most a IV. biráló-bizottság tárgyalás alá vette azon alaki kifogásokat, melyek Darányi Ferencz képviselő urnak megbizólevele ellen az osztályok által a maga idején emeltettek.

A biráló-bizottság ezen kifogásokat nem találta alaposaknak és a képviselő ur megbizólevelét végleg igazolta. Kérem, méltóztassék ezt tudomásul venni és a képviselő urat a végleg igazolt képviselők névjegyzékébe beiktatni.

Elnök: A negyedik biráló-bizottság elnökének ezen jelentése, mely szerint a biráló-bizottság Darányi Ferencz képviselő urat végleg igazolta, tudomásul vétetik és nevezett képviselő ur a végleg igazolt képviselők névjegyzékébe iktattatik.

Szőts Pál jegyző: Szivák Imre, a mentelmi bizottság előadója! *(Halljuk! Halljuk!)*

Szivák Imre előadó: T. ház! A nagykikindai királyi törvényszék a szegedi kir. főügyészség utján *(Halljuk! Halljuk!)* megkereste a képviselőház elnökségét Pavlovics Ljubomir országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése iránt, azon okból, mert nevezett képviselő ellen a nagykikindai törvényszék vádtanácsa a büntetőtörvénykönyv 172. §-ába ütköző izgatás és a 301. §-ba ütköző testisértés miatt a bünvádi eljárás meginditását határozta el. A ház elnöke a mentelmi bizottsággal egyuttal közölvén a vizsgálati iratokat, ezeket a mentelmi bizottság szintén beható felülbirálás alá vette, mindenekelőtt azonban magát az illető képviselő urat, a ki maga is a bizottság előtt nyilatkozattétel végett megjelent, kivánta meghallgatni.

Pavlovics Ljubomir képviselő ur *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Volt képviselő! Más hang: Most is az! Zaj.)* a terhére rótt büncselekményt teljesen tagadásba vette; egyben azonban kijelentette a bizottság előtt, hogy a maga részéről is kivánja a dolognak történetét, tényálladékát birói uton megállapittatni s ezért nemcsak nincs ellene annak, hogy az ő mentelmi joga felfüggesztessék, de egyenesen kérte is a mentelmi bizottságot, hogy szintén hozza javaslatba a mentelmi jog felfüggesztését.

A mentelmi bizottság az előtte lévő iratokból, a kihallgatott tanuknak részint közvetlen, személyes tapasztalaton alapuló észleletéből, részint pedig közvetlenül az eset megtörténte után felvett közvetett vallomásokból meggyőződött arról, hogy először a megkereső hatóság, mely a mentelmi jog felfüggesztése iránt a megkeresést hozzánk intézte, erre jogunk és alkotmányunk

szerint teljesen illetékes; meggyőződött továbbá arról, hogy annyi gyanuok forog fenn arra nézve, hogy a többször nevezett képviselő ellen a bünvádi eljárás ezen két vétség miatt megindittassék, hogy itt a zaklatás esetét teljesen kizártnak látja. Ennélfogva nem forog fenn ok arra, hogy a bünvádi eljárás rendes menete a mentelmi jog által megakasztassék.

A mentelmi bizottság tehát Pavlovics Ljubomir képviselő mentelmi jogának felfüggesztését hozza javaslatba, nemcsak az ő kijelentése és kérelme, hanem azon adatok alapján is, melyekből a mentelmi bizottság maga meritette azon meggyőződését, hogy itt minden körülmények közt a mentelmi jog felfüggesztése indokolva van. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tekintettel pedig arra, hogy az eset rendkivüli, a mennyiben nemcsak a vád sulyos, de annak megtorlása, vagy legalább a tényálladék alapos és szabatos megállapitása mielőbbi és gyors eljárást kiván, a ház pedig azon helyzetben lesz, hogy szétoszolva talán ujból ezt a dolgot egy külön-napirenddel már nem tárgyalhatná, indokoltnak találta a mentelmi bizottság egyuttal azon javaslatnak előterjesztését is, hogy a házszabályok 191. §-ára való hivatkozással, tekintettel az eset rendkivüliségére, méltóztassék a mélyen t. képviselőház kimondani, hogy az eset sürgős és közvetlenül, a 140. §-ban előirt hosszas eljárás mellőzésével azonnal tárgyalja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az iratokat a mentelmi bizottság nevében ezen javaslattal s az erről felvett jegyzőkönyvünkkel együtt, van szerencsém a ház határozatának meghozatala végett tisztelettel bemutatni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Mindenekelőtt az a kérdés döntendő el, kivánja-e a ház a mentelmi bizottság inditványa szerint, a házszabályok 191. §-ában foglalt intézkedés értelmében, mely ezt megengedi, a jelen mentelmi esetet rögtön tárgyalni? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház az esetet rögtön kivánja tárgyalni. *(Helyeslés.)*

Áttérhetünk tehát az érdemleges tárgyalásra.

Az első szó az előadó urat illeti.

Szivák Imre előadó: Mélyen t. képviselőház! Bejelentésemben volt szerencsém már kiemelni azokat a szempontokat, melyeket ugy a mentelmi bizottság, mint a ház állandó gyakorlatában követ annak megitélésénél, hogy mikor találja indokoltnak egy képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, a jelen esetre alkalmazva a következő helyzet áll elő. *(Halljuk! Halljuk!)*

F. é. április 26-án három közvetlenül jelen volt, az esetet végignézett szemtanu állitása szerint a nagykikindai állomáson d. u. 3 órakor, a Szeged felől jövő személyvonat megérkezése alkalmával, a következő jelenet játszódott le: *(Halljuk! Halljuk!)* A szegedi állami internátusnak növendékei, kiket szülőikhez azért kellett visszaszállitani, mert az internátusban kanyaró tört ki, számszerint tizen, a személyvonattal Szegedről elindulva, az utazás alatt különböző dalokat énekeltek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Magyart?)* Kizárólag magyar dalokat. A nagykikindai állomásra érve énekelték, — mert ott a vonat husz perczig áll — először a Szózatot, a Himnuszt és énekeltek még egyéb hazafias dalokat is. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A Kossuth-nótát!)* A többek közt azt a dalt is, a mely igy kezdődik: Kossuth Lajos azt izente. Mikor ezt a gyermekek bent a vasuti kocsiban elénekelték, a fiuk közül ketten: Pósa és Hirsch tizéves gyermekek, leszálltak vizet inni. Ugyanakkor egy ur, a kiről szemtanuk, de a vonatvezető személyzet, valamint az állomásfőnök is mindannyian személyesen és közvetlenül megállapitották, hogy Pavlovics Ljubomir képviselő ur volt, odament és a fiuk egyikének sapkáját levette a fejéről azért, hogy meggyőződjék, hogy az illetőt hogy hivják, talán bele van irva a neve a sapkájába. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ilyen részletesen! Halljuk! Halljuk!)*

Az ügy történeti előadásában kénytelen vagyok magamat a vizsgálati iratokhoz tartani. *(Helyeslés.)* Megkérdezte aztán a képviselő ur, hogy milyen nemzetiségü, mikor a nevét hallotta. A fiu magyarnak mondotta magát. Kérdezte, tud-e németül? Azt mondta, tudtam, de már nem beszélek. — Szoktatok-e németül énekelni, vagy énekeltek-e most németül? Azt mondja: Nem! — Erre nekiment a fiunak és fülét erősen megczibálta, ugy, hogy a tanuk és a látlelet szerint is, miután ugyanezen jelenet a másik fiuval is ismétlődött, az egyik fiunak a füle vérzett, a másiknak állitólag vérzett, vagyis más tanu szerint már nem vérzett, mikor a látleletet felvették. Maga a tény, a mely egyértelmüleg konstatáltatott, az, hogy mindkét gyermeknek a füle ez által az ur által, a ki utólag Pavlovics Ljubomirnak ismertetett fel, meg lett czibálva, szóval a gyermekeken a könnyü testisértés vétsége lett elkövetve. A kifejezésekre nézve, a melyekkel a képviselő ezen eljárását elkövette, nem teljesen egyezők a vallomások. Ugy látszik azonban — miután a tanuk erre nézve mindannyian egyetértőleg vallanak — a képviselő rendkivül fel volt indulva, nagyon dühösnek látszott és igen mordul, dühösen adta meg a válaszokat később a vonatvezetőnek hozzá intézett kérdéseire is. Kétségtelen tehát, hogy nagyfoku felindulásban volt és oly kifejezéseket használt, a melyek alkalmasak arra, hogy a büntetőtörvénykönyv 172. §-ának 2. bekezdése szerint ennek az országnak különböző polgárai között nemzetiségi és hazafisági tekintetben gyülöködést szitsanak. Ez maga a tényállás.

Kettős irányban jelentkezik tehát egy megtorlandó büncselekmény tényálladéka. Az egyik az, a melyet a büntetőtörvénykönyv improprie

izgatásnak mond, mert sajátképen nemzetiségi gyülölködésnek terjesztése, s ugyszólván merénylet nemzeti egységünk ellen. A másik pedig a 301. §. szerint a könnyü testisértés vétsége. A nagykikindai királyi törvényszék vádtanácsa az elébe terjesztett adatok alapján elegendő gyanuokot látott arra nézve fenforogni, hogy nevezett képviselő ellen a bünvádi eljárás megindittassék. Tekintettel azonban annak mentelmi jogára, természetesen ez az eljárás sem tovább nem haladhatott, sem sajátképen folyamatba nem tétethetik mindaddig, mig a képviselőház Pavlovics Ljubomir urnak mentelmi jogát fel nem függeszti. Igaz, hogy a mentelmi bizottság előtt megjelent országgyülési képviselő ur a terhére rótt büncselekményeket határozottan tagadásba vette. Nyilatkozatai, a melyek előttünk egyébként tétettek, nem vonatkoztak magára a dolog lényegére. Némely mellékkörülményekre kivánt nyilatkozni, hogy ő t. i. akkor egy korai misét hallgatott, a mint az szerb nagyszombaton szokás, reggel 2 órakor. Ezzel mintegy rá kivánt mutatni rendkivüli lélekállapotára. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) Azonban a vizsgálati iratok szerint ez az elkövetett cselekménynyel nincs összefüggésben. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Rákosi Viktor: Sohasem hallottam, hogy a mise dühbe hozza az embert. (*Zaj. Halljuk!*)

Szivák Imre előadó: De ha összefüggésben volna is, akkor is azt hiszem, hogy sem a mentelmi bizottságra, sem a képviselőház határozatára nem maga az illető képviselő ur nyilatkozata lesz mérvadó, hanem mérvadók lesznek azon tárgyi támpontok, azon történeti tényállás, a melyekre alapitva, a nagykikindai kir. törvényszék vádtanácsa határozatát meghozta.

Arról van tehát szó, hogy az erre jogositva volt-e? Nincs ez iránt semmi kétség, mert maga az állitólagos büncselekmény, a melynek közelebbi minősitése természetesen nem reánk tartozik, de ugy, a mint a maga történeti tényálladékában megjelenik, Nagykikindán folyt le, kétségtelen tehát a nagykikindai kir. törvényszéknek illetékessége. Az iránt sem foroghat fenn semmi kétség, hogy ezen tanuvallomásokban, a melyek ugyan közigazgatási uton lettek felvéve, ugy, a mint azt a bünvédi eljárás természete az előnyomozatra nézve előirta, elegendő támpotot találunk az iránt, igenis komoly gyanuok forog fenn arra nézve, hogy Pavlovics Ljubomir képviselő ur a terhére rótt büncselekményeket elkövette. Minthogy pedig ezek a bűncselekmények a büntetőtörvénykönyv szerint sulyos természetüek, s a megfelelő eljárás után lesznek megtorlandók, hogy az a megtorlás bekövetkezhessék, javaslatba hoztuk nevezett képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését. (*Helyeslés.*)

További indokolástól tartózkodom. A menynyiben szükségesnek találná a mélyen t. ház bármely tagja közelebbi felvilágositások nyujtását, természetesen rendelkezésére fogok állani a vizsgálati iratok nyomán.

Hozzáteszszük még csak azt, a miben megállapodni szerencsénk volt, és a mit szintén inditványba hoztunk, és a minek alapján a jelen eljárás történik, és a határozathozatalt most kérjük, hogy az eset olyan rendkivüli, és annyira sulyos, miszerint indokoltnak látszik minden további haladék nélkül a mentelmi jognak felfüggesztése, és erről az illető megkereső birói hatóságnak azonnali értesitése. (*Élénk helyeslés.*)

Ajánlom tehát a mentelmi bizottságnak véleményét a mélyen t. képviselőháznak a dolog érdemében is leendő elfogadására. (*Általános, élénk helyeslés.*)

Elnök: Kiván valaki hozzászólani?

Illyés Bálint jegyző: Pap Zoltán! (*Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Senki! Pap Zoltán leül.*)

Elnök: T. képviselőház! Szólásra senki sem jelentkezett. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó már nem kiván nyilatkozni. Kérdem tehát a t. házat, elfogadja-e a mentelmi bizottságnak azon javaslatát, (*Igen!*) mely szerint Pavlovics Ljubomir képviselő urnak mentelmi joga az előadott esetekre vonatkozólag felfüggesztessék? (*Helyeslés.*) Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház elfogadta. (*Felkiáltások: Egyhangulag!*)

Szöts Pál jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. képviselőház! A kir. Curia a tápéi és a csongrádi választást itélettel érvénytelennek jelentette ki és miután az itélet indokolásából kitünt, hogy mind a két választásnál etetés-itatás és megvesztegetés indokából lett az érvénytelenség kijelentve, a ház kiadta az itéleteket az igazoló állandó bizottságnak a házszabályok 111. §-a értelmében, abból a czélból leendő véleményadás végett, hogy vajjon a két választókerületben a vizsgálat elrendelendő-e annak megállapitására, hogy a két választókerületben nagyobbmérvü etetés-itatás és vesztegetés történt-e? A igazoló állandó bizottság mind a két választókerületre vonatkozólag a vizsgálat elrendelését hozza a t. háznak javaslatba. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Van szerencsém az erre vonatkozó jelentéseket a t. háznak tisztelettel bemutatni, kérve, hogy azokat kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzni méltóztassék. (*Élénk helyeslés.*)

Rákosi Viktor: Mikor lesz a választás abban a két kerületben?

Elnök: Pap Zoltán képviselő ur kiván a kérdéshez szólani!

Pap Zoltán: T. képviselőház! A függetlenségi és 48-as pártnak egyik sarkalatos programmpontja a választások tisztasága. Azért a függetlenségi és 48-as párt nemhogy különvéleményt adna be a csongrádi és tápéi választókerületre vonatkozólag a vizsgálat elrendelése ellen, sőt ellenkezőleg a bizottság javaslatához

hozzájárul és kivánja a maga részéről is, hogy a vizsgálat elrendeltessék. Azonban azt az inditványt terjesztem elő tisztelettel, ne méltóztassék ezt elhalasztani, hanem azt mielőbb tárgyalásra kitüzni és a házszabályokban megkivánt 3 tagot még a mai ülésben megválasztani és pedig azon egyszerü oknál fogva, mert a függetlenségi és 48-as párt nem járulhat hozzá ahhoz, hogy a törvény esetleg kortes-czélokra felhasználtassék. A kerületből már is érkeznek jelentések a függetlenségi és 48-as párthoz, oly értelemben, hogy kormánypárti jelölt egyik kerületben sem mozog és pedig azért, mert előre elhiresztelik, hogy ebben az esztendőben a választás nem fog megejtetni sem a csongrádi, sem a tápéi kerületben. A házszabályok 116. §-a nevezetesen akként szól, hogy *(olvassa)*: »Ha a vizsgálat 30 nap alatt be nem befejeztetik, a vizsgáló-bizottság a fenforgó akadályokról havonkint jelentést tenni köteles.« Tehát annyiszor, a mennyiszer, 30 nap mulva. Már most, igen t. képviselőház, hogy ha ezt az előadó ur által bejelentett véleményt csak őszszel tárgyaljuk, nemcsak hogy közel fekszik, de teljesen bizonyosra vehető, hogy akkor ebben az esztendőben választás csakugyan nem lesz és épen azért tisztelettel kérem, hogy méltóztassék a jelentést azonnal napirendre tüzni, mert ennek törvényes akadályai nincsenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! A dolog ugy áll, a mint a t. képviselő ur mondja, hogy törvényes akadály arra nézve, hogy a jelentés nyomban tárgyaltassék, nem forog fenn. A házszabályok 149. §-a u. i. kivánja, hogy *(olvassa)*: »a bizottságok jelentései, illetőleg javaslatai a kisebbségi vagy különvéleményekkel együtt kinyomatván, rendkivüli eseteket kivéve, legalább 3 nap közbevetésével napirendre tüzessenek.« Hozzáfüzi azonban azt a klauzulát, hogy rendkivüli eseteket kivéve. Továbbá azon különesetre vonatkozólag, a mikor választókerületek képviselőküldési jogának felfüggesztéséről van szó, a 115. §. akként intézkedik *(olvassa)*: »A véleményes jelentés beérkezése után a vizsgálat elrendelése fölött a képviselőház, az előadó és ha kisebbségi vélemény nyujtatott be, ennek meghallgatása és legfeljebb négy szónok felszólalása után határoz.« E tekintetben már az első ilyen természetü esetben felmerült a házban annak a megvitatása, hogy vajjon a házszabályok nem követelik-e imperative, hogy az ilyen jelentés nyomban tárgyaltassék?

A ház abban állapodott meg, hogy a házszabályok ezt imperative nem kivánják és igy ilyenkor is a ház belátásától függ, vajjon a rendes napirendre tüzési utat akarja-e, vagy pedig a nyombani tárgyalást? Méltóztassanak tehát a felett határozni, hogy ezen jelentést kivánják-e kinyomatni, szétosztatni és néhány nap közbejöttével napirendre tüzni, vagy pedig azonnal tárgyalni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azonnal!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Már régebben kijelentettem a t. ház előtt, hogy a napirenden lévő tárgyak után más tárgygyal a nyári szünet beállta előtt a t. képviselőházat foglalkoztatni nem kivánom. Épen azért, miután azokat a tárgyakat, a melyek tárgyalásra készen állottak, a t. ház, kettőnek kivételével, a melyekről később fogok szólani, elvégezte, nem tartatnék több ülés, mint a mai napon. Ma lenne a ház utolsó ülése. Ennek folytán, ha a t. képviselőház ma határozatot nem hozna, ez az ügy oly hosszu időre huzódnék, hogy valóban nem tartanám igazolhatónak, hogy a Curia itélete folytán képviselet nélkül álló két kerület, miután a vizsgálat is sok időt fog igénybe venni, oly sokáig e házban képviselve ne legyen. Azért is kérem a t. házat, méltóztassék ezt nyomban tárgyalni, miután a házszabályokban sincsenek sürgős esetekben erre nézve akadályok. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Én azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a jelentéseket nyomban kivánja tárgyalni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Belitska Béni előadó: T. ház! Minden előadói beszéd helyett engedje meg a t. ház, hogy egyszerüen a jelentést olvassam fel. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Az igazoló állandó bizottság jelentése a kir Curia itéletével érvénytelennek kimondott tápéi választás alkalmából a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt felmerült kérdés tárgyában.

Az igazoló állandó bizottság, beható tárgyalás után, a következő, egyhangulag elfogadott jelentését, illetve javaslatát terjeszti elő:

Miután a kir. Curia a tápéi választást etetés-itatás indokából mondotta ki érvénytelennek, a mennyiben etetés és itatás miatt az Enyedy Lukács jelöltre esett szavazatokból 10 szavazatot, de egyuttal az ellenjelölt, dr. Kelemen Bélára beadott szavazatokból is 3 szavazatot megvesztegetési kisérlet miatt jelentett ki érvénytelennek, az igazoló állandó bizottság pedig a választás ellen beadott kérvényből és a választásvédők részéről beadott ellenkérvényből, valamint a kir. Curiától bekivánt iratokból azt a tapasztalatot szerezte, hogy a kir. Curia a választás elleni vizsgálat elrendelésénél csakis azokra az adatokra szoritkozott, a melyeket egyrészt a kérvényezők, valamint másrészt a választásvédők, a választás érvénytelen, illetve érvényes volta mellett a kir. Curia előtti tárgyalás során felhoztak, ellenben több, ugy a kérvényben, valamint az ellenkérvényben felsorolt körülményt illetőleg a vizsgálat a kir. Curia által elrendelve nem lett, részben azért, mert a panaszpontok némelyikét maguk az érdekelt felek a tárgyalás folyamán elejtették, másrészt abból az indokból, mert azokat a kir. Curia a választás érvényes vagy érvénytelen voltának megitélésére irányadóknak nem találta, miután pedig csakis ezeknek és egyéb, a kir. Curia által vizsgálat tárgyául nem

tett körülményeknek beható megvizsgálása által lehetne megállapitani azt, hogy a tápéi választókerületben fordult-e elő nagyobbmérvü etetésitatás és vesztegetés, a melyeknek jelenségei az eddigi vizsgálat szerint is mutatkoznak:

az igazoló állandó bizottság, egyhangulag hozott határozatával javasolja a t. háznak, miszerint a mutatkozó jelenségeknek megállapitása végett az 1899. évi XV. t.-czikk 137. §-a értelmében a vizsgálatot elrendelni, s annak megejtésére a házszabályok 116. §-ának rendelkezéséhez képest egy 3 tagu bizottságot kiküldeni méltóztassék.

Kelt az igazoló állandó bizottságnak 1902. évi junius 17-én tartott üléséből: Szentiványi Árpád s. k., biz. elnök. Belitska Béni s. k., biz. előadó.«

Visontai Soma: Kérjük a királyi Curia itéletének felolvasását.

Elnök: Az itélet fel fog olvastatni.

Belitska Béni előadó: T. ház! Legyen szabad a királyi Curia itéletének rendelkező részét felolvasnom. *(Halljuk! Halljuk!)* A királyi Curia ebben az ügyben a következőleg itélt *(olvassa)*: »Az 1901. évi október 2-án Tápén megtartott országgyülési képviselő-választás az 1899. évi XV. t.-cz. 3. §-ának 10. s ezzel kapcsolatos 6. pontja, valamint a 3. §. 13. és 27. pontjai alapján érvénytelennek kimondatik és a megválasztott képviselő, Enyedy Lukács, valamint az összes választásvédők egyetemlegesen arra kötelezteinek, hogy a kérvényezőknek a 731 K. 89 fillért kitevő eljárási költséggel együtt 3631 K. 89 fillér költséget 15 nap alatt végrehajtás terhével megfizessenek.

Eszes Mátyás kiskun-dorozsmai lakos cselekvő és szenvedő választóképessége 6 havi időtartamra felfüggesztetik.

Az összes iratok az 1899. évi XV. t.-cz. 126. §-a értelmében a m. kir. igazságügyminiszterhez áttétetnek.

Ellenben kérvényezők annak a megállapitására irányzott kérésükkel, hogy a fentemlitett országgyülési képviselő-választásnál az érvényes szavazatok általános többségét nem Enyedy Lukács, hanem dr. Kelemen Béla nyerte el, elutasittatnak.

Az itélet hiteles kiadványa a képviselőház elnökének átküldetik.«

Azt hiszem, t. ház, hogy az igazoló állandó bizottság jelentésében elegendőképen meg van indokolva az általa tett javaslat, azért a magam részéről ehhez a javaslathoz, a mely szerint az igazoló állandó bizottság a vizsgálat elrendelését tartja szükségesnek, több indokot felsorolni nem kivánok, hanem kérem a t. házat, hogy a javaslathoz képest a vizsgálatot elrendelni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki a tárgyhoz szólni? Molnár Jenő képviselő ur kiván szólni!

Molnár Jenő: T. ház! Miután a t. előadó ur csakis a curiai itélet rendelkező részét olvasta fel, illetve annak is csak a végpasszusát, azt vagyok bátor kérdezni tőle, hogy vajjon a vizsgálati iratok rendelkezésére állottak-e az igazoló állandó bizottságnak, igen vagy nem?

Mert a mennyiben nem állottak rendelkezésre a vizsgálati iratok, az itéletből magából nem derithetjük ki azon tényeket, vajjon azok alkalmasak-e arra, hogy a vizsgálatot a képviselőház a kerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt elrendelje. Ha a Curiának itéletében lefektett indokolás elég lenne erre, akkor a törvény ugy kontemplálta volna, hogy már a Curia mondja ki, hogy a vizsgálat elrendeltessék; de miután ez a képviselőházra bizatott, nekünk külön kell elbirálni azon körülményeket, vajjon a képviselőház szuverénitása tekintetében forognak-e fenn csakugyan olyan körülmények, melyek alkalmasak arra, hogy a képviselőház a vizsgálatot elrendelje? Miután erre vonatkozólag az előadó ur nem nyilatkozott, vagyok bátor megkérdezni, hogy rendelkezésére állottak-e a vizsgálati iratok is, és a mennyiben erre választ kapok, ettől fogom további eljárásomat függővé tenni.

Belitska Béni előadó: T. ház! Molnár Jenő képviselő urnak határozott kérdésére azt vagyok bátor kijelenteni, hogy az igazoló állandó bizottság, mielőtt e kérdés tárgyalásába belement, igenis bekivánta a vizsgálati iratokat is a tápéi kerületre vonatkozólag és azoknak áttekintése után jutott arra a megállapodásra, melynek kellő indokolás kiséretében kifejezést adott a képviselőház elé terjesztett jelentésében.

Molnár Jenő: Az előadó ur nyilatkozatából azt következtetem, hogy csakis a tápéi kerületre vonatkozólag állottak a bizottság rendelkezésére a vizsgálati iratok és a csongrádira vonatkozólag nem. *(Zaj.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, most csak a tápéi választókerületre vonatkozó jelentést tárgyaljuk.

Molnár Jenő: Ha ez igy van, akkor majd később fogok felszólalni, de nem volt oknélküli a felszólalásom, mert tényleg konstatáltatott, hogy a vizsgálati iratok rendelkezésre állottak a tápéi kerületre vonatkozólag.

Elnök: Kiván valaki még szólani? Ha senki szólani nem kiván, kérdem a t. házat, hozzájárul-e az állandó igazoló-bizottság azon inditványához, mely szerint a tápéi választókerült képviselőküldési jogának ideiglenes felfüggesztése iránt a házszabályok 115. és 116. §-ában körülirt vizsgálati eljárás megindittassék? *(Helyeslés.)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház hozzájárul az állandó igazoló-bizottság ezen jelentéséhez.

Kérem a csongrádi választókerületre nézve az igazoló-bizottság jelentését beterjeszteni.

Belitska Béni előadó: T. ház! A csongrádi választást illetőleg az igazoló állandó bizottság a következő javaslatot teszi. Az igazoló állandó bizottság beható tárgyalás után a következő, egyhangulag elfogadott jelentést terjeszti elő:

»Tekintve, hogy a kir. Curia a csongrádi választást etetés és itatás okából mondta ki érvénytelennek, és megfelelően az 1899 : XV. t.-cz. 126. §-ában foglalt rendelkezésnek az itéletben is felemlitette azt, hogy a választás alkalmával a csongrádi választókerületben oly jelenségek merültek fel, melyekből arra lehet következtetni, hogy az etetés és itatás nagyobb mérvben üzetett, a mennyiben az itélet indokolása szerint az e választókerületben összeirt 848 választó közül a kortesvacsorákon mintegy 300—360 Baross-párti választó vett részt, Hegyipárti választó pedig a választás napján több mint 200 lett etetve és itatva. Tekintve, hogy a királyi Curia által elrendelt és az illetékes bíróság által megejtett vizsgálat csak az érvénytelenitési okok megállapitására irányult, s nevezetesen a nagyobbmérvü etetés és itatás megállapitására ki nem terjeszkedett, mindezeknél fogva a nagyobbmérvü etetés és itatás jelenségei mutatkozván: az igazoló állandó bizottság javasolja a t. háznak, miszerint a mutatkozó jelenségek megállapitása végett az 1899-ik évi XV. t.-cz. 137. §-a értelmében a vizsgálatot elrendelni és annak megejtésére a házszabályok 116. §-ának rendelkezéseihez képest egy három tagu bizottságot kiküldeni méltóztassék.«

T. ház! Legyen szabad ezzel kapcsolatosan minden indokolás helyett a királyi Curia itéletéből és pedig annak ugy rendelkező részéből, mint indokolásából az ezen körülményekre vonatkozó passzusokat egyszerüen felolvasni. Az 1899. évi XV. t.-cz. 126. §-ának második bekezdése értelmében felemliti a kir. Curia, hogy az érvénytelenitett választás alkalmából a csongrádi választókerületben oly jelenségek merültek fel, melyekből arra lehet következtetni, hogy az etetés és itatás nagyobb mérvben üzetett. Az erre vonatkozó indokolás a királyi Curia itéletéből következőleg hangzik *(olvassa)*: »Tekintettel arra, hogy a csongrádi kerület választóinak összes száma az 1901. évre érvényes névjegyzék szerint 848; hogy a Fekete Lajos, Kaszaniczky Dénes és Szlávik János által rendezett Baross-párti kortesvacsorák mindegyikén legalább 100—120 választó vett részt; Hegyi-párti választó a választás napján több 200-nál lett etetve és itatva; az 1899. évi XV. t.-cz. 126. §-a értelmében az itéletben felemlitendő volt, hogy az érvénytelenitett választás alkalmából a csongrádi választókerületben oly jelenségek merültek fel, melyekből arra lehetett következtetni, hogy az etetés és itatás nagyobb mérvben üzetett.«

T. ház! A királyi Curia itéletében, valamint az indokolásban már ráirányitotta az igazoló állandó bizottság figyelmét erre a körülményre; én egyszerüen felhivom erre a t. ház figyelmét és kérem, hogy az igazoló állandó bizottság jelentésében foglalt inditványokat elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Molnár Jenő: T. ház! Az előadó ur nem válaszolt arra a kérdésemre, vajjon a vizsgálati iratok épugy, mint a tápéi választásnál, beszereztettek-e, igen vagy nem? Méltóztassék erre válaszolni.

Belitska Béni előadó: T. ház! Erre a hozzám egyenesen intézett kérdésre engedje meg a t. ház, hogy egyszerüen kijelentsem azt, hogy az általam előadott tényállásnál fogva az igazoló állandó bizottság nem tartotta szükségesnek továbbra is elodázni ezen ügy tárgyalását és a már a vizsgálóbiró kezében lévő vizsgálati iratokat bekövetelni. Tisztán látva a helyzetet, legjobb meggyőződése szerint terjesztette elő javaslatát.

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Visontai Soma: T. ház! Én kijelentem, hogy elfogadom az állandó igazoló-bizottság inditványát, mert a csongrádi választásra vonatkozó curiai itéletben a 126. §. rendelkezéséhez képest a királyi Curia kimondotta, hogy nagyobbmérvü etetés és itatás gyakoroltatott, s ennélfogva ezen jelenségeket épugy, mintha büntetendő cselekmény forogna fenn, külön felemlitendőknek találta. Megjegyzem Molnár Jenő képviselőtársam felszólalására, hogy én magam is azt a meggyőződést táplálom, hogy mikor arról van szó, hogy egy választókerületnek képviselőválasztási joga felfüggesztessék, vagy ha csak arról is van szó, hogy a vizsgálat rendeltessék el, tehát, hogy az alkotmányos képviselet a törvényeink szerint megállapitott rendes időnél hosszabb ideig vakancziában maradjon: akkor a parlamentnek a legnagyobb óvatossággal és lelkiismeretességgel és tépelődéssel kell eljárni és meggyőződést kell meritenie arra nézve, hogy az ily vizsgálat elrendelésének helye van-e?

Ennélfogva szükséges, hogy a bizottság, mely ily jelentést előterjeszt és a vizsgálat elrendelését inditványozza, ezt a meggyőződést először önmagában felkelthesse, és erre nézve a tárgyilagos adatokat a parlamentnek szolgáltathassa. Erre szükségesek a vizsgálati iratok, mert csak a vizsgálatból győződhetik meg a bizottság arról, vajjon valóságban olyan nagymérvü volt-e az etetés és itatás, hogy a curiai itéletben felhozott büntetéseket alkalmazni kellett, s azonkivül a képviselőválasztói jognak felfüggesztése által a választókerület is bünhődjék. Azonban, minthogy ebben az esetben a Curia az itéletben magában ilyen határozott kijelentést tett, hogy a 116. §. esete itt fenforog, a mi a tápéi kerületre vonatkozó itéletből hiányzott: én a magam részéről elfogadom az inditványt.

Elnök: Kiván még valaki hozzászólani? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdem a házat, hozzájárul-e az állandó igazoló-bizottság határozatához, a mely a tápéi választókerületben a házszabályok 116. §-ában körülirt vizsgálati eljárást tartja szükségesnek? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház hozzájárul az állandó igazoló-bizottság javaslatához.

T. képviselőház! Az az inditvány tétetett, hogy ne csupán az igazolási állandó bizottság jelentése tárgyaltassék nyomban, hanem annak következtében a házszabályok 116. §-a értelmében kiküldendő három tag is egyszersmind megválasztassék. *(Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek, különben kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni. *(Felkiáltások: Helyre! Halljuk az elnököt!)*

Méltóztassanak helyüket elfoglalni!

Hát én azt hiszem, hogy a meginditott eljárásnak következménye az, hogy eme három tagnak megválasztását is nyomban megejtsük, mert az az indok, a mely a képviselőházat ezen kivételes eljárás megindítására . . . *(Folytonos nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek, t. képviselőház! Az elnökség nem arra való, hogy túlkiabálja a lármát. *(Helyeslés.)* Az a rendkivüli eljárás, a melyre a ház magát elhatározta, abból a szempontból történt, hogy az emlitett két választókerületben legalább a vizsgálati eljárás olyan időben fejeztessék be, hogy azok képviselőküldési joga a feltétlenül szükséges időnél tovább függőben ne maradjon.

Ebből folyólag azt hiszem, hogy a t. ház beleegyezik abba, hogy ennek a háromtagu bizottságnak választása is most megtörténjék; még pedig két ilyen bizottságot kell választani, mert a házszabályok szellemével, gondolom, nem egyeznék meg, hogy egyetlen ilyen bizottságra bizassék két választókerület hasonló ügyének megvizsgálása. Különben is az illető vizsgálóbiztosokra ez túlságos terhet róna. Méltóztatnak tehát abba beleegyezni, hogy két ilyen bizottság választassék? *(Helyeslés.)* Akkor ezen választás előkészitése czéljából az ülést egy fél órára felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Mielőtt a szavazásra átmennénk, két jelentést teszek a háznak, mely az ülés megnyitása óta hozzám érkezett.

Először bemutatom a miniszterelnök egy átiratát, a mely szerint a franczia külügyminiszter, Delcassé ur, a közös külügyminiszter ur utján köszönetet mond a képviselőháznak a franczia gyarmatokat ért szerencsétlenség iránt tanusitott meleg részvéteért;

továbbá Wekerle Sándor urnak, a közigazgatási legfőbb biróság elnökének átiratát, melyben értesit, hogy a Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére a magyar országgyülés által kiküldött országos bizottság folyó 1902. évi junius hó 13-án tartott ülésében megalakulván, elnökévé Wekerle Sándort, előadójává pedig Falk Miksa országgyülési képviselő urat választotta meg.

Következik most a szavazás a két háromtagu vizsgáló-bizottságra. Méltóztassanak a t. képviselő urak szavazó-lapjaikat ebbe a két szekrénybe elhelyezni, melyek egyikében a tápéi, a másikban a csongrádi választó-kerületbe kiküldendő bizottságok tagjainak neveit tartalmazó czédulák foglalnak majd helyet.

A névsort olvasni fogja Szőts Pál jegyző ur, a távollevőket Illyés Bálint jegyző ur. Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a névsort, a képviselők beadják szavazó-lapjaikat.)*

Elnök: A jegyző urak össze fogják számlálni a szavazatokat és még a mai ülés folyamán jelentést tesznek a szavazás eredményéről. A megválasztott képviselő urak tartoznak azután a házszabályok 81. §-ában előirt esküt itt a ház szine előtt letenni.

Most kérem Buzáth képviselő urat, hogy a tegnapi napon bejelentett interpellácziójját sziveskedjék előadni.

Buzáth Ferencz: T. ház! Mindenekelőtt bocsánatot kell kérnem a t. háztól, hogy most, közvetlenül az ülésszak berekesztése előtt állok elő interpellácziómmal. Szolgáljon mentségül az a körülmény, hogy esetleg e tárgyban sürgős intézkedéseket kell tenni, a melyeknek elhalasztása az országra nézve káros lehet. Ezelőtt pár évvel egy interpelláczió kapcsán már szóvá tettem a zsidó-bevándorlás kérdését. Reámutattam ennek a káros következményeire és arra kértem a belügyminiszter urat, hogy intézkedésekkel a zsidóságnak ezen beözönlését megakadályozni sziveskednék. Akkor a miniszterelnök ur válaszában maga is elismerte annak káros voltát, saját szavaival élve, hogy ezek a proletárok, kétes exisztencziák az országba jönnek és egyuttal igéretet tett, hogy a bevándorlási törvényjavaslatot a törvényhozás elé terjeszti, addig is a határszélen a csendőrségnek létszámát meg fogja szaporitani, mint a hogy meg is szaporitotta, hogy a bevándorlás lehetőségének gátat vessen.

T. képviselőház! Tudomásom van arról is, hogy azon időtájban a t. miniszterelnök ur Sélley miniszteri tanácsost Bereg megyébe küldte a kérdés tanulmányozása czéljából. Fájdalom, azonban a miniszterelnök urnak minden igérete daczára ez a törvényjavaslat mind ez ideig a háznak beterjesztve nem lett, annak daczára, hogy a mostani trónbeszédben igéret is tétetett ezen törvénynek a megalkotására nézve.

T. képviselőház! Mióta az érdekeltek tudomást nyertek a miniszterelnök urnak nyilatkozatából, hogy a bevándorlás törvényes uton lesz szabályozva, azóta igen nagy tömegekben jönnek be az országba lehetőleg azért, hogy ennek a törvénynek az életbeléptetését megelőzzék. Mert hiszen ily módon az akadályokat is könnyebben leküzdhetik. És, t. képviselőház, konstatálni lehet, hogy azóta az utóbbi pár év alatt a zsidó-invázió oly nagy mérveket öltött, a melyeket azelőtt ilyen arányban tapasztalnunk egyáltalában nem lehetett. Ennek okát egyébként abban is kell keresni, hogy Románia és Oroszország nem valami barátságos elbánásban részesiti őket, sőt velük szemben határozottan ellenséges állás-

pontra helyezkedett és oly intézkedéseket léptetett életbe, a melyek mellett azoknak az ottani megélhetés egyszerüen lehetetlenné van téve. Ilyen körülmények között kénytelenek azok az országból kivándorolni, és bennünket, mint határszéli országot szerencséltetni, a hol, t. képviselőház, nemcsak biztonságban érezhetik magukat, hanem egyuttal szives fogadtatásban is részesülnek, a miről meggyőződhetünk, ha visszagondolunk arra, hogy a mikor pár évvel ezelőtt Romániából mintegy 800 zsidó jött be ide és utazott keresztül az országon és 8 napig a fővárosban vesztegeltek, akkor a zsidóság részükre még kétszázezer koronát is gyüjtött.

Visontai Soma: Nem lehet ez ellen szólani!

Buzáth Ferencz: Ne értsen engem félre Visontai képviselő ur, távol áll tőlem, hogy én a zsidóságnak ezen humánus eljárását rosszaljam, én csak egyszerüen mint tényt akartam ezt konstatálni.

Már most, t. képviselőház, ezek a bevándorlók meggyőződtek arról, hogy ha nagy tömegekbe jönnek be, akkor hatósági beavatkozást vonnak maguk után és igy czéljukat, hogy az országban letelepedhessenek, egyáltalában elérni nem képesek, ugy segitettek tehát magukon, hogy kisebb-nagyobb csoportokban jönnek be és itt az országban elszélednek. Különösen a határszéli vármegyékben észlelhető ez, mert a Székelyföldet már teljesen ellepték, ugyszintén az ország északi részein fekvő vármegyéket és a t. belügyminiszter ur meggyőződhetik arról, hogy magába a fővárosba részint hajón, részint vasuton nap-nap után száz-számra érkeznek meg a zsidó bevándorlók. Hogy tovább mennek-e vagy nem: azt nem tudhatom. De arról mindenki meggyőződést szerezhet magának, a ki erről érdeklődik.

Hogy minő veszedelem van ebben társadalmi, anyagi és erkölcsi szempontokból, azt bővebben indokolni nem akarom. Én csupán a mindennapi tapasztalatokra utalok reá, t. ház hogy ezek a bevándorlók, a kik az országba bejönnek, nem tudják magukat az itteni helyzetbe beletalálni, nem ismerik el az itteni viszonyokat és szokásokat és rabiátus fellépésük által nemcsak a vagyon-, hanem egyuttal a személybiztonságot is koczkáztatják, mindennap beleütköznek a törvényekbe. Azonkivül a társadalmi felfogással is teljesen ellentétben áll minden működésük; különösen pedig az konstatálható, hogy határozottan az ország közgazdaságának kárára vannak. Hogy ez nem az én egyéni felfogásom, annak igazolására ma már, hála Istennek, örömmel konstatálhatom, hogy a zsidóság egy része is ezt a felfogást vallja. Az a része, a mely maga is kikerülni óhajtja ezt a tarthatatlan, szégyenletes állapotot. Azért ezek is kezükbe vették ezt az ügyet s mindent elkövetnek, hogy ezen az állapoton változtatva legyen. Hogy ez ugy van, a mint mondám, annak bizonyitására szolgáljon a most nemrégiben Munkácson megejtett rabbi-választás, a mely ellen az ottani hitközségnek 86 tekintélyes polgára felebbezést nyujtott be a kultuszminiszter urhoz. Ebben a felebbezésben igy indokolják meg többek között a választás megsemmisitése iránti kérvényüket. *(Halljuk! Halljuk! (olvassa):*

»Kegyelmességedhez fordulunk, — folytatják a kérelmezők panaszkodásukat, — hogy mentse meg városunkat, megyénket a vallási vak sötétségtől. Az uj rabbi családját követve és tőle pártfogolva, özönlötte el megyénket a sok foglalkozás nélkül való lengyel zsidó. És ez nem ránk, egyesekre jelent veszélyt, hanem az országra is, mert ez elem a szószékről hirdeti, hogy az iskolába járás elkárhozással jár, vallás-erkölcsi alappal nem biró, visszataszitó szokásaikat ráerőszakolják a kevésbbé fanatikusokra is és igy megakasztják a magyarosodást és a haladást. Megszentségtelenitő előttük minden, a mi magyar, mi nem fanatizmus, hanem fölvilágosultság. E miatt lett jellegzetessé megyénkre, hogy hitsorsosaink nagy része semmitevésből él. És e foglalkozás nélkül valóságnak mi az eredménye? Az, hogy a vagyon, az élet, az erkölcs itt mindig veszélyben forog. Ezért itt a nagy szegénység, a rengeteg bünügy, a nagy romlottság és a korrupczió.«

Nohát, ezt nem én mondom, hanem maga a hitközség, maguk azoknak az embereknek a hitsorsosai. Ez maga is bizonyitja, mennyire kárára van a bevándorlás magának a zsidóságnak is, annak a zsidóságnak, a mely itt született, itt nevelkedett, a mely magába szivta ennek a hazának a földjéből a hazaszeretetet, és a mely közé most ezek az emberek magukat beékelik, a miáltal egyenesen megakasztják, lehetetlenné teszik ennek modern, hazafias fejlődését. De, t. ház, állitásom bizonyitására szolgáljon az »Egyenlőség«-nek mult számában megjelent egyik közlemény is. Ez zsidó társadalmi lap, a mely foglalkozik ezzel a kérdéssel, *(Halljuk! Halljuk! a néppárton.)* az e téren konstatálható nagy szaporodást nem a születéseknek, hanem a bevándorlásnak tudja be. Többek között a következőképen nyilatkozik *(olvassa)*: »Távolról sem pótolja a hiányt a nagy szaporodás, melyet ezzel szemben némely északkeleti határmegyében tapasztalunk. Ez a szaporodás nem nyereség és mint zsidók is szivesen láttuk volna, ha elmaradt volna. Nem örvendhetünk mi sem a galicziai, sem a román-bevándorlásnak, már pedig Máramaros, Bereg, több erdélyi megye, továbbá néhány más megyéhez tartozó város zsidó lakosságának hirtelen felszökkenése idegen beszivárgásnak a hatása. Ki örvendhet ilyen nyereségnek? Nem mondom, hogy a következő generácziók nem látják hasznát, de nekünk a bevándorlók csak kárt, bajt és szemrehányást hoznak. Egyelőre szaporitják a szegénységet, növesztik a műveletlenséget, erősitik a magyarrá válni még mindig nem tudó, idegen szellemet és, mi tagadás benne,

a morális érzést, az egyenes gondolkozást és becsületes felfogást sem javitják valami túlságos nagyon.« Azt mondja továbbá, hogy bizonyos vidékeken nagy erőre kap a galicziai szellem.

Ilyen körülmények között, azt hiszem, hogy senki sem fogja felszólalásomat a zsidóság ellen irányitott dolognak venni. Ez igen fontos kérdés és ugy az országnak, mint magának a zsidóságnak érdekében áll, hogy ezt a bevándorlást lehetőleg megakadályozzuk. A t. miniszterelnök urnak azon intézkedése, hogy a határszéleken a csendőrségi állomásokat megerősitette, nem ér semmit, mert Brassón, Predeálon keresztül éjszakánkint nagy tömegekben jönnek be, senki őket nem ellenőrzi. Interpellácziom megtételére még az inditott, mert tegnap a »Budapesti Hirlap«-ban egy kis közleményt olvastam arról, hogy Romániában az ipartörvény megalkotása folytán a zsidók megélni egyáltalában képtelenek és mintegy 100.000 zsidó fog onnan kivándorolni, sőt a kivándorlást már megkezdték. Ez a kis közlemény megvilágitja némileg ezt a kérdést és egyuttal esetleg belügyminiszteri beavatkozást is fog igényelni. *(Olvassa):* »Néhány nap óta Budapesten időzik a romániai zsidóknak egy küldöttsége, hogy érintkezzék az itteni zsidó hitközséggséggel és azzal a segitőbizottsággal, a mely két évvel ezelőtt kétszázezer forintot gyüjtött a Budapesten rekedt romániai kivándorlók számára. Az idén szeptember 1-én lép életbe Romániában az uj ipari törvény, a melynek intézkedései arra kényszeritik a zsidókat, hogy kivándoroljanak. Minden nagyobb városban helyi bizottság alakult, a mely a kivándorlást irányitja. Az őszszel legalább százezer zsidó fog kivándorolni Romániából, nagyrészt Budapesten keresztül. Czéljuk Argentinia. Erre a czélra a Londonban székelő zsidó gyarmatositó-társaság minden kivándorlónak nyolczvan frankot ad. Ez azonban kevés, mert az utiköltség személyenkint százötven frank. A romániai helyi bizottságok ezt a hiányt gyüjtésből akarják kipótolni. E czélból jön a fővárosba a zsidó küldöttség. A budapesti hitközség kijelentette, hogy nem adhat segitséget a kivándorlóknak. A deputáczió még itt marad, mert kéri annak az ötvenezer koronának a kiadását, a mely a két év előtti segitőbizottság gyüjtéséből még megvan az országos izraelita iroda kezelésében.«

Hát, t. ház, miután én e közleményből is látom, hogy Budapesten keresztül nagyszámu zsidóság fog Argentiniába menni és minthogy nap-nap után ezenkivül is valóságos zsidó-invázió foly az országba, miután beszédemben beigazoltam azt, hogy ez a zsidó-bevándorlás az országnak hatorozottan kárára és veszélyére van és miután nekünk kötelességünk mindent elkövetni, mely ezt a bajt elháritja, miután továbbá az eddigi intézkedés ezen czél elérésére nem elegendő, ezért bátorkodom az igen t. miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez a következő interpellácziót intézni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől. Olvassa):* Interpelláczió a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez! Miután a belügyminiszter urnak minden valószinüség szerint tudomása van arról, hogy Galiczia és Románia felől az országba oly nagymérvü zsidóbevándorlás vette kezdetét, hogy az hatásában minden eddigit jóval felülmul, kérdem: minő rendszabályokat tett vagy szándékozik haladéktalanul tenni, hogy ezen, hazánk közgazdasági érdekeit veszélyeztető bevándorlásnak mielőbb gát vettessék?

Szándékozik-e most már a trónbeszédben is megigért bevándorlási törvényt sürgősen a ház elé terjeszteni?

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Abban a helyzetben vagyok, hogy erre az interpelláczióra azonnal felelhetek, mert egy olyan ügyről szól, melyet csak nemrég is kézbe kellett vennem, t. i. arról, hogy a Romániából tömegesen kivándorolni szándékozó zsidók nagy tömegekben Magyarország felé veszik utjukat. Ezen kérdés figyelmemet a dolog természeténél fogva magára vonta. Annál is inkább szivesen válaszolok azonnal, mert a lapokból értesülvén, de tegnap a házban is be lévén jelentve, hogy a képviselő ur interpellálni kiván, egy kis gyanuperrel éltem, hogy a képviselő ur már a válasz bevárása nélkül elveri rajtam a port *(Derültség.)* és a nélkül, hogy megmondanám, mi történt, kijelenti, hogy pl. a romániai zsidók átutazása, vagy, a mint ő kifejezte magát, bevándorlása, vagy kivándorlás czéljából Magyarországon való keresztülutazása tekintetében semmi sem történt és a mi történt, az nem elégséges.

Ez a verdikt nem helyes, nem alapos, nem igazságos és megpróbálom a képviselő urat az ellenkezőről meggyőzni, hogy igenis történt és a mi történt, annak meg is volt a foganatja.

Zboray Miklós: Nem az a kérdés!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ez a kérdés?

Zboray Miklós: Az a kérdés, volt-e foganatja; mindenütt szaporodnak és ott maradnak!

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő urnak nincs igaza, nem mindenütt szaporodnak és nem mindenütt maradnak. Lesz szerencsém elmondani, tessék figyelni.

A mi a Romániából kivándorló zsidókat illeti, a mint észrevettem, hogy nagyobb tömegekben jönnek be, rendeletben utasitottam az illető organumokat, az összes adminisztrativ hatóságokat, hogy az 1900-ban kiadott rendelethez tartsák magukat, azt hivom ismét életbe, annak alapján járjanak el és ügyeljenek arra, hogy a határszélen senki be ne jöjjön, a ki meg nem felel azon feltételeknek, melyek ezen rendeletben le vannak fektetve.

Előre bocsátom ezen 1900-iki rendelet históriáját. Akkor történt, hogy Romániában az ipartörvény behozatala folytán tömeges megmozdulás történt az ottan ipart üző zsidóság körében és özönlöttek a legnagyobb tömegekben a

ország határszélére s különösen Orsova felől jöttek be. Miután utlevéllel ellátva nem voltak, nem igazolták, hova mennek s nem volt semmi utiköltség náluk, mi őket be nem eresztettük. Most történt az, hogy Romániából viszont szoritották őket, mert lakóhelyüket elhagyták, és igy egy tarthatatlan állapot állott elő. Igen hosszas tárgyalásokat folytattam a román kormánynyal a külügyminiszter utján, s végre — természetesen a követség utján — a román kormánynyal az a megállapodás történt, hogy ők azokat, a kik ide be nem eresztetnek, nem szoritják vissza a határszélre, hanem igyekeznek őket ismét letelepiteni és nem fognak semmi gátat vetni az ellen, hogy csináljanak, a mit akarnak. Mikor ez a megállapodás történt, akkor következőképen szabályoztam ezt az ügyet, minden illetékes tényezőnek, még a román kormánynak egyetértésével is. Hogy a határt átlépni nem szabad senkinek, a ki ki nem mutatja, hogy, a mennyiben tiz éven felüli, 400 korona, a mennyiben tiz éven aluli, 100 korona utiköltséggel bir, vagy pedig birtokában van azon vállalat szállitási jegyének, a mely vállalat rendeltetési helyökre szállitja őket, — mert legnagyobbrészt Amerikába mennek. Ezenkivül rendes utlevéllel kell birniok és ki kell mutatniok, hová mennek. Ezek most már átbocsáttatnak, de a legnagyobb felügyelet és ellenőrzés alatt állanak az egész uton. Uti jegyeik elvétetnek és a kalauzoknak adatnak át s csak a rendeltetési helyen kapják vissza, hogy utközben utirányukat ne változtathassák, hanem oda menjenek, a hová az utlevelük szól, vagy megváltották a szállitási jegyet. Annyira vagyunk, hogy őrizzük a vonatokat, a vaggonokat, hogy utközben elpotyadozva ki ne szálljanak s ne változtassák meg az utirányt, a melyet vettek. A legnagyobb szigorral és a legnagyobb éberséggel gondoskodunk tehát arról, hogy illetéktelen bevándorlás és beözönlés Magyarországba ne történjék. *(Felkiáltások balfelől: De nincs foganatja!)* Nincs igaza a t. képviselő urnak, hogy ennek nincs foganatja, mert bizony megvan a maga foganatja, bár lehet, hogy itt-ott egy-kettő elpotyadozik. De ezek kivételek, az ezekkel kellő módon való elbánásról a községeknek kell gondoskodniok. Meg van téve ennélfogva minden, a mi lehetséges. Ezzel azt hiszem, meg van óva minden szempont, a melyet szem előtt kell tartani. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én nem járok el velük szemben brutálisan, mert ezt nem szabad emberségi szempontból, de őrzöm az országot attól, hogy illetéktelen beözönlése ne történjék olyan elemeknek, a melyek nem kivánatosak. *(Helyeslés.)*

Ezt a romániai kivándorló zsidókra vonatkozólag. A mi általában a bevándorlást illeti, a t. képviselő ur előtt is tudva van . . .

Pichler Győző: Miért nem kényszeritik Romániát a berlini szerződés megtartására? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. Pichler képviselő urat pedig felkérem, ne szakitsa félbe a miniszterelnök urat. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pichler Győző: Tessék Romániának megtartani a berlini szerződést! *(Zaj.)*

Elnök: Pichler képviselő urat, miután az elnöki figyelmeztetés daczára is közbeszól, rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur előtt is tudva van, hogy én a bevándorlási ügyet is szabályozni szándékozom és a belügyi tárcza költségvetési tárgyalásánál ki is jelentettem, hogy a bevándorlásról szóló törvény készen van. Ez az illetékességnek és a községi honosságnak kérdésével van szoros kapcsolatban, mert azt a felfogást osztom és tartom jogosultnak, hogy nem helyes türni és összetett kezekkel nézni azoknak az elemeknek beözönlését, a melyeket még a mi zsidó honfitársaink sem kivánnak és nem tartanak a maguk érdekében lévőnek. Épen azért ne méltóztassanak ebből antiszemita-kérdést csinálni, mert ez egy egyszerü szocziális és politikai kérdés. *(Egy hang balfelől: Magyar kérdés!)* Én tehát szabadelvü felfogásom fentartásával védelmezem az országot a külföldről beözönlő illetéktelen elemek ellen. *(Helyeslés.)*

Rákosi Viktor: Tessék a zsidó felekezeti lapokat elolvasni. Mind ellene vannak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én tehát nem engedek ennek semmiféle antiszemita izt adni, mert azzal nem is szabad, nem is lehet, de nem is szükséges birnia, hisz nekünk teljes jogunk van megvédeni magunkat minden nem ide való elem ellen, akár zsidó az, akár nem zsidó. *(Általános helyeslés.)*

Már most én két irányban fogok eljárni. Először is a községi törvényt akarom módositani a letelepedés, az illetékesség és a honosság szempontjából. *(Általános helyeslés.)* Másodszor a rendőrséget akarom a határon államivá tenni. *(Helyeslés.)* Ne méltóztassék azonban ezt kicsinyelni, mert akármiféle princzipiális és in thesi helyes törvényeket fogunk is hozni, ha nem birjuk azokat végrehajtani, — pedig a mai apparátussal a határszélen erre nem vagyunk képesek, mert lehetetlen, a legjobb akarattal is, — akkor annak a törvénynek nem lesz foganatja, nem lesz sikere. Igen sok rendeletet tudnék most is e részben felmutatni és informáczióim szerint állithatom is, hogy nagyobbmérvü bevándorlás az ország északkeleti részében nem történt és általában kevesebb a bevándorlás, mint azelőtt, mert éberebb és gondosabb a felügyelet, ha talán történtek is talán itt-ott az utóbbi időben bevándorlások, a mint ezt Buzáth igen t. képviselő ur mondja. Azért, ha ez nem áll is, de ha azokat a rendeleteket végrehajtanák, ugy, a mint azok intendálva vannak és szólanak, már az is segitene a bajok nagy részén, de nincsenek erre organumok, nem mintha nem akarnák, de nem képesek végrehajtani a szolgabirók, mert lehetetlen a mai apparátussal a

felügyeletet és az ellenőrzést hatékonyan gyakorolni.

Én tehát igenis a román kormánynyal is a legteljesebb barátságban és a legteljesebb egyetértésben, a mint mutatja az a bizonyos korrespondenciánk, a mely pár évvel ezelőtt történt, hogy semmi erőszakos lépés ne történjék a határszélen túlfelől, a mely ezt a beözönlést előidézi, akarok eljárni és jártam el eddig is. A mi aztán magukat a kivándorlókat illeti, azokra nézve már ennél drakónikusabb szabályokat felállitani nem lehet, a minek meg is volt a foganatja, amint beszédem elején előadtam.

Kérem tehát a t. képviselőházat, miután ugy gondolom, hogy a képviselő ur is belenyugodhatik ebbe méltán, mert hisz azt mondtam, hogy azt a kivándorlási törvényjavaslatot legközelebb előterjesztem, addig pedig megtettem adminisztrativ uton mindent, a mi lehető volt, méltóztassék válaszomat megnyugvással tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! Az igen t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy én előre elvertem rajta a port, mielőtt a választ nekem megadta volna. Hát én a romániai bevándorlásra, a mely őszszel lesz, csak figyelmeztetem és azon intézkedésén vertem el a port, a melyet a multban megtett, vagyis a csendőrségnek a határszélen való szaporitásán, a melynek kellő foganatja eddig nem volt. Mert hogy nekem van e tekintetben igazságom, legyen szabad magának az »Egyenlőség«-nek pár sorát erre vonatkozólag felolvasnom. Ugyanis az »Egyenlőség« a következőket mondja czikkének jegyzete rovatában *(Olvassa)*: »A megyék között Mármarosban a legnagyobb a zsidók szaporodása, továbbá Erdélyben. Az aránytalan és épenséggel nem örvendeles szaporodás Románia közelségének, tehát beszivárgásának köszönhető; magában Brassó városában a zsidók száma nagyban szaporodott, épugy Csik-Szeredán is, a mi szintén a román zsidóüldözésnek és bevándorlásnak eredménye.«

Már ebből is látszik, hogy a miniszterelnök ur eddig tett intézkedéseinek elég foganatja nem volt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne volna!

Buzáth Ferencz: Egyébként a t. miniszterelnök ur válaszát, a melyben megigéri, hogy ezekben az ügyekben hatáskörében intézkedni fog és hogy a bevándorlási törvényt is a legrövidebb idő alatt be fogja terjeszteni, tudomásul veszem. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kérem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

T. ház! A szavazás eredményéről kell jelentést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* A csongrádi kerületre vonatkozólag beadatott 145 szavazat, üres volt egy; legtöbb szavazatot nyertek: Justh Gyula 135-öt, Nyegre László 133-at, Novák József 132-őt. A tápéira vonatkozólag beadatott szintén 145 szavazat, üres volt 1; legtöbb szavazatot nyert: Belitska Béni 138-at, Barabás Béla 139-et és Kubinyi Géza 90-et. A többi szavazat megoszlott.

Most felhivom a megválasztott képviselő urakat, hogy az eskü letétele végett jelentkezni sziveskedjenek, és pedig: Justh Gyula, Nyegre László, Novák József, *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Belitska Béni, Barabás Béla, Kubinyi Géza!

Pichler Győző: A házszabályokhoz kérek szót.

T. ház! Miután Novák József megválasztott vizsgálóbiztos nincs itt jelen és az esküt tőle kivenni nem lehet, ennélfogva csakis októberben, vagy a mikor ismét összejön a képviselőház, lehetne tőle az esküt kivenni. Én azt hiszem, nem czélja a háznak egyrészt egy kerületnek képviselőválasztási jogát bizonytalan időre felfüggeszteni, hanem czélja az, hogy a vizsgálat mentülelőbb megtörténjék. Ha tehát most valaki az esküt le nem teszi a vizsgálóbiztosok közül, akkor elodázzuk az egész vizsgálatot októberen túlra. Én azt hiszem, hogy ez nem volt czélja a háznak és azért kérem a t. elnök urat, méltóztassék ezt a körülményt figyelembe venni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nekem az ellen semmi észrevételem nincs és én nem is vártam be a t. képviselő ur felszólalását és ezt nem szemrehányásul mondom, hanem a magam igazolására, mert azt gondoltam, hogy a helyett a vizsgálóbiztos helyett, a ki nem jelent meg a mai ülésen, minden kétségen kivül uj biztost kell választanunk épen azon motivumok következtében, a melyek miatt ma rögtön tárgyaltuk az igazoló állandó bizottság javaslatát. Kérem azért a t. házat, hogy Novák József képviselő és megválasztott biztos helyett, a ki nincs jelen az ülésen, azonnal válaszszon egy másik biztost. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha egy kis türelemmel lettek volna a képviselő urak, az elnökség a maga kezdeményezéséből hivta volna fel a háznak figyelmét arra a körülményre, hogy a megválasztott képviselő urak közül egyik nincsen jelen a házban és felkértem volna a házat, hogy a megfelelő intézkedést megtegye. A miniszterelnök ur hozzászólván a dologhoz, az intézkedést abban az irányban ajánlotta, hogy a jelen nem levő megválasztott biztos helyett a ház egy másikat válaszszon. Azt hiszem, a t. ház ebbe belenyugszik, mert különben a mai napon követett egész eljárásunk czéljának nem feleltünk volna meg.

Most pedig méltóztassanak beleegyezni abba, hogy a már megválasztott és jelenlevő képviselők az esküt letegyék. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egyszerre tegyék le!)*

Azt hiszem, t. ház, hogy legczélszerübb, ha az illető jelenlevő képviselő urak most teszik le az esküt. *(Helyeslés.)*

Felkérem tehát a jelenlevő megválasztott képviselő urakat, méltóztassanak az eskü letevé-

sére jelentkezni; Illyés Bálint jegyző urat pedig felkérem, hogy az eskümintát felolvassa.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa az eskümintát és Nyegre László, Justh Gyula, Barabás Béla, Belitska Béni és Kubinyi Géza leteszik az esküt).*

Elnök: Most pedig nem marad egyéb hátra, mint Novák képviselő ur helyébe egy másik vizsgálóbiztost választani. Mielőtt azonban a szavazás erre megejtetnék, talán czélszerü lesz a napirenden levő többi tárgyakat elvégezni, t. i. a tegnap letárgyalt és elfogadott törvényjavaslatok harmadszori felolvasását. Igy legalább nem lesz szükséges az ülést felfüggeszteni. *(Helyeslés.)*

Következik a népfelkelés teljes felfegyverezéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 150, 171) harmadszori felolvasása.

Szöts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban: igen, vagy nem? A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a törvényjavaslatot elfogadta.

Következik a Béga-csatornának a temesbégavölgyi vizszabályozó ármentesitő társulat érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 148, 170) harmadszori olvasása.

Szöts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház ezt a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadja. Ezen törvényjavaslatnak elfogadásáról a főrendiház alkotmányos tárgyalás és hozzájárulás végett értesittetik.

Ezzel kapcsolatban bemutatom a főrendiház elnökének imént beérkezett átiratát, mely szerint a főrendiház a konzuli illetékek szabályozásáról szóló 1901 : XXVI. t.-czikk életbeléptetése tárgyában a miniszterelnök által az országgyülés elé terjesztett jelentésről hozott képviselőházi határozathoz hozzájárult.

A két ház egyetértésével hozott ezen határozatot országos határozatnak jelentem ki.

Következik a szavazás Novák József képviselő helyébe a csongrádi kerület képviselőküldési jogának felfüggesztésére vonatkozólag vizsgálat teljesitése czéljából kiküldendő vizsgálóbiztos megválasztása.

A névsort olvassa Illyés Bálint jegyző ur, a távollevőket jegyzi Szőts Pál.

Sziveskedjenek szavazataikat beadni.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: T. képviselőház! A szavazás be van fejezve és Illyés Bálint és Szőts Pál jegyző urak össze fogják olvasni a szavazatokat. Azalatt legyen szabad, tekintettel a közelgő szünetre, a t. háztól a szokásos felhatalmazásokat kérnem. És pedig kérem a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy ő Felsége születésnapja alkalmából a ház hódolatteljes szerencsekivánatait kifejezhesse; *(Helyeslés.)* a szünet tartama alatt a ház tagjainak sorában beálló üresedés esetében az uj választás iránt szükséges intézkedéseket megtehesse. *(Helyeslés.)*

Ezenkivül az épen most fenforgó eset alkalmából kérek egy meghatalmazást, a melyre eddig praecedens nem volt. T. i. a házszabályok 116. §-a nemcsak azt mondja, hogy azok a bizottságok, melyek egy választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt a vizsgálatot teljesiteni hivatvák, 8 nap alatt tartoznak meginditani a vizsgálatot, — a mire ezennel az ő figyelmüket felhivom, — hanem azt is, hogy ha a vizsgálat 30 nap alatt be nem fejeztetik, a vizsgáló-bizottság a fenforgó akadályokról havonkint jelentést tenni köteles. Kérem a t. háznak felhatalmazását, hogy a bizottságok által esetleg, ha 30 nap alatt be nem fejezhetnék eljárásukat, teendő jelentést átvehessem, *(Helyeslés)* esetleg azt tőlük kérhessem, részint, a menynyiben az hatáskörömbe esnék, intézkedjem. A házszabályok e szakasza ugyanis »fenforgó akadályokról« is beszél; lehet, hogy ezen akadályok olyan természetüek, hogy elnöki közbenjárás által is elhárithatók. Felhatalmazást kérek tehát ily természetü intézkedésre is. Amennyiben pedig ez akadályok elháritása hatáskörömbe nem esnék, azokról annak idején a háznak jelentést fogok tenni. Méltóztatnak tehát erre is az elnökséget felhatalmazni? *(Általános helyeslés).* Akkor ezt határozatkép kimondom.

A jegyző urak időközben összeszámlálván a beadott szavazatokat, megállapitották, hogy 120 szavazat adatott be és ebből Szeless József kapott 118-at, üres kettő volt. E szerint Szeless József képviselő ur Novák képviselő ur helyébe a vizsgáló-bizottság tagjául megválasztatott. Kérem őt, sziveskedjék az eskü letétele végett megjelenni, Illyés Bálint képviselő ur lesz szives az eskümintát felolvasni.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa az eskümintát, a mire Szeless József leteszi az esküt).*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A mult napokban jelentettem ki a képviselőháznak, és ma reggel egy inczidens alkalmával hivatkoztam is reá, hogy nem szándékozom a képviselőházat több kérdésnek vagy több törvényjavaslatnak tárgyalására kérni. Általában a szünet előtt nem óhajtom, hogy a t. képviselőház tovább ülésezzék és még azokat a tárgyakat, a melyek részben készen, részben bizottságok előtt vannak, ez idő szerint elvégezze. Tárgyalásra készen fontosabb javaslat tulajdonképen kettő lenne. Egy kicsi van ugyan még e kettőn kivül is: egy kis bácskai községnek közigazgatási hovatartozandóságáról szóló javaslat, de ez bátran elmaradhat az őszi ülésszakra. Fontos tárgy kettő van. Az állami zárszámadásokról szóló jelentés tárgyalása, illetőleg ezen

zárszámadás tárgyalása; ez hosszabb tárgyalást vett volna igénybe s azért eltekintettem attól, hogy a t. házat arra kérjem, hogy azt még ezen ülésszak alatt tárgyalja. Tárgyalhatja azt a t. ház, ha őszszel összejön.

A másik tárgy a közösügyi költségek hozzájárulási arányáról szóló törvényjavaslat, illetőleg bizottsági jelentés. Ezekre vonatkozólag a törvény azt mondja, hogy az egyezkedés arra az arányra nézve, a melyben Magyarország hozzájárul az Ausztriával való közös költségekhez, a közös ügyek költségeihez, akkép történik, hogy mindkét állam két országos bizottságot választ. Ezek egymással tárgyalnak és ha megegyeztek, megállapodásaikat a miniszterium utján előterjesztik a két országgyülésnek és akkor a két országgyülés azokat rendes tárgyalás alá veszi. Ez lett volna a törvény szelleme, a törvény világos rendelete szerint az eljárás, hogy tárgyaljuk rendesen ezt a javaslatot s tárgyalja az osztrák Reichsrath is. És én óhajtottam volna nagyon, hogy ez a kérdés, ez a függő ügy, a mely ugyan alkotmányosan és törvényesen, de nem a két parlament közti megállapodás alapján, — a melyet első sorban előir a törvény — intéztetett el eddigelé, ezuttal a két parlament közös megállapodása alapján, két egyenlő törvény által intéztessék el. Ez nem sikerült. Én nem tápláltam sok reményt az iránt, hogy ez ez idő szerint sikerül, de mégis várakozó álláspontot foglaltam el oly irányban, hogy abban a perczben, a mint hiszem és feltehetem, hogy az osztrák Reichsrath a quótakérdéssel foglalkozik, a magyar országgyülésnek is azt az inditványt fogom tenni, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzék. De ez a remény nem teljesült, ez a várakozás nem következett be. Hiszen nagyon alapos, vagy igen nagy remény erre nézve nem is volt, de a lehetőségével számolni kellett. Egyszer már tárgyaltuk mi a quóta-kérdést előzetesen a nélkül, hogy az osztrák Reichsrath annak tárgyalásába belement volna, de ez idő szerint ezt nem tartottam időszerünek és helyesnek és nem akartam ezt a képviselőháznak tanácsolni; be akartam várni most azt, a mig az ottani parlamentben is megtörténik a hasonló előterjesztés. Ez nem történt meg; az osztrák Reichsrath illető bizottsága a kérdés tárgyalásába sem ment bele, csak a referenst választotta meg, az osztrák Reichsrath pedig épen nem fogott hozzá a tárgyaláshoz. Ma be is zárják az osztrák Reichsrathot, sőt már be is van zárva, mert tulajdonképen csak formai bezárása van még hátra, — az urakháza van csak már együtt — az osztrák Reichsrath képviselőháza pedig már pár nappal ezelőtt beszüntette üléseit. Igy állván a dolog, nincs megadva a lehetőség arra, hogy a két országgyülés ebben a kérdésben egyezkedjék és igy annak semmi értelme sem lenne, semmi szükség arra nincs és nem is volna helyes, hogy mi most a quóta-kérdés tárgyalásával foglalkozzunk. Ezért ezen kérdésnek a napirendről való levétele ezen körülmények folytán önmagától értetik.

És igy a t. képviselőház elvégezvén mindazt, a mi nézetem szerint ez ideig végzendő volt, elérkezett az ideje annak, hogy én ő Felsége megbizásából és nevében két legkegyelmesebb leiratot adjak át a t. képviselőháznak, kérvén azoknak felolvasását és kihirdetését. Az egyik leirat ezen országgyülés első ülésszakának bezárásáról és a második ülésszak megnyitásáról, a második leirat pedig ezen képviselőháznak a nyári időre való elnapolásáról szól. Kérem ezen két leiratnak felolvasását. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Szőts Pál jegyző *(olvassa)*:

»Mi, I. Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Hű Magyarországunk és Társországai Zászlósainak, egyházi és világi Főrendeinek és Képviselőinek, kik az Általunk 1901. év október hó 24-dikére Budapest fő- és székvárosunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket!

Kedvelt hiveink! Midőn magyar miniszteriumunk előterjesztésére az Általunk 1901. évi október hó 28-dikán megnyitott országgyülés első ülésszakát ezennel berekesztjük, egyszersmind a második ülésszakot a folyó év október hó 6-dik napjára összehivottnak nyilvánitjuk. Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, 1902-dik évi junius hó 18-dikán. Ferencz József s. k. Széll Kálmán s. k.«

»Mi, Első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Hű Magyarországunk és Társországai Zászlósainak, egyházi és világi Főrendeinek és Képviselőinek, kik az Általunk 1901. évi október hó 24-ére Budapest fő- és székvárosunkban összehivott országgyülésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket!

Kedvelt hiveink! Magyar miniszteriumunk előterjesztésére a jelen országgyülés üléseit f. hó 20-ik napjától f. évi október hó 6-ik napjáig ezennel elnapoltnak nyilvánitjuk.

Kikhez egyébiránt kir. kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, 1902-ik évi junius hó 18-án. Ferencz József, s. k. Széll Kálmán, s. k.«

Elnök: A most felolvasott királyi leiratok hódoló tisztelettel tudomásul vétetnek.

Barabás Béla: T. ház! Meghallgatván a kir. leiratokat, azokhoz természetesen hozzászólni nem lehet. Ezzel kapcsolatban azonban, mert annak tudomásvételéről is van szó, minthogy továbbá az ülés folyamán még a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitéséről is lesz szó, azt hiszem, a t. ház engedelmével intézhetek egy kérdést a t. miniszterelnök urhoz. Teszem ezt a kér-

dést abból a kötelességből, a melylyel tartozunk az ország közvéleményének, a mikor ily eseménynyel, mert eseménynek nevezem a királyi leiratokat, állunk szemben. Az ülésszaknak berekesztéséről és az uj ülésszaknak megnyitásra vonatkozó terminusokról és határnapokról nem szólok, bár az is igen különös, hogy a mult évi októberben összehivott országgyülés első ülésszakát már alig négy-öt havi ülésezés után berekesztjük, s azután uj ülésszakot kezdünk meg; mondom, erről nem is szólok. Hanem szólok a másik királyi leiratra vonatkozólag. Mert teljesen szokatlannak találom azt, hogy minden indok és szükség nélkül, a helyett, hogy a ház önmaga napolná el üléseit, ez királyi leirattal történik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, nem állhatjuk meg ezt szó nélkül és én kötelességemnek tartom pártom nevében a t. miniszterelnök urhoz egy nyilt kérdést intézni, a melyre elvárom tőle, hogy szintén őszintén fog felelni. Tudvalevő dolog az, hogy az ország közvéleményét az a létkérdés és életkérdés foglalkoztatja, mely az Ausztriával való kiegyezési tárgyalásokban van; az egész ország arra néz, vajjon Ausztriával miként kötjük meg az egyezséget, miféle indokok fogják az országot vezetni a helyes álláspont elfoglalására. Már most, ha királyi leirattal napoltattak el a háznak ülései, akkor el van zárva a képviselőház a házszabályok által adott azon jogától, a mely a 252. §-ban van kimondva, hogy 20 képviselőnek irásbeli kérésére a ház elnöke köteles az ülést összehivni. Hiszen nagy időket élünk, most életkérdése van a nemzetnek napirenden. Jöhetnek oly idők, felmerülhetnek oly jelenségek, a melyeket a háznak 20 tagja nem nézhet el ugy, hogy azok felett egyszerüen napirendre térjen, hanem alkotmányos, parlamentáris tárgyalást követel. És nekünk most a királyi leirattal való elnapolás következtében erre alkalmunk nincs, e tekintetben ugyszólván jogainktól meg vagyunk fosztva és sok tekintetben ki is vagyunk játszva. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: Engedelmet kérek a képviselő urtól, de egy megjegyzésem van. Azt hiszem, hogy alkotmányos jogok kijátszásáról egy teljesen törvényes és alkotmányos cselekvénynyel szemben szólni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelöl. Felkiáltások a szélsöbaloldalon: A miniszterelnök eljárásáról van szó!)*

Barabás Béla: A királyi leirat érdemével nekem foglalkoznom nem lehet. Tudvalevő, hogy az csakis a kormányelnök tanácsára jött létre. A kormányelnök mindenesetre ellenjegyezte, és igy azon cselekményekért, a melyek abban megnyilatkoznak, maga a kormány felelős. Ennélfogva kétségtelen jogom van elmondani, a mit érzek és a mit a helyzet nekem parancsol. Mert ma sulyos a helyzet; a kiegyezés válságos perczeiben élünk. Mennyivel erőteljesebb volna magának a t. miniszterelnök urnak is az álláspontja Ausztriával szemben, ha tudná azt, hogy folytonosan fenyegeti a mi részünkről való azon kötelesség teljesitése, hogy itt a parlamentben vonjuk számon azon tényked éséért, melyet ő a kiegyezés folyamán tanusitani fog. De eltekintve ettől, minő szemmel fog Ausztria szembenállni Magyarország miniszterelnökével, ha Ausztria tudni fogja azt, hogy nincs mód és lehetőség arra, hogy a miniszterelnököt és illetve a magyar kormányt bármely alkalommal parlamenti felelősség alá vonhatjuk az ő tényked éseiért? *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ezért csak egyszerü kérdést intézek az igen t. miniszterelnök urhoz, hogy miféle fontos politikai vagy egyéb szempontok és okok birták rá őt és a kormányt arra, hogy ő Felségének azt tanácsolták, hogy a mostani ülésszak királyi leirattal napoltassék el? Erre nézve kérek a miniszterelnök urtól őszinte feleletet. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igen szivesen felelek a t. képviselő urnak hozzám intézett kérdésére, mert én is azt tartom, hogy a t. képviselőháznak egy tagja sem vonhatja vita alá a legkegyelmesebb királyi rendeletet, miután az 1848. évi IV. t.-cz.-nek világos, határozott, sarkalatos jogán alapszik, a mely világosan mondja, hogy a király az országgyülést bármikor prorogálhatja. *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Ezt nem vonjuk kétségbe!)* Senkinek sincs joga és a háznak egészében sincs, ezt vita alá vonni. De természetesnek tartom, hogy arról, vajjon az a rendelet törvényesen keletkezett-e, ennek a rendeletnek törvényes és alaki részeiről, vagy arról, hogy a miniszterelnök a maga felelőssége szempontjából mikép fedezi, jogosultnak tartom a vitát és azt a kérdést, a melyet Barabás képviselő ur hozzám intézett. Én erre igen szivesen felelek is, a mint sohasem térek ki semmiféle kérdés elől, nehezebb elől sem.

Leszkay Gyula: Dicsekvés!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem dicsekvés, csak kötelességszerü konstatálás. Higyje meg a képviselő ur, hogyha a képviselő urban csak annyi dicsekvési vágy van, mint bennem, nagyon meg lehet elégedve.

A mi először azt illeti, hogy miért ily hosszu időre történik az elnapolás, mikor csak 4—5 hónapja ül együtt az országgyülés, hát engedelmet kérek, a t. képviselő ur kalendáriuma nem egészen stimmel, mert az én kalendáriumom szerint mi nem 4—5 hónap óta ülünk együtt, hanem 7 nap hiányával 8 hónap óta. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)*

Én már most azt gondolom, hogy miután 3 hónapra napolja el magát a ház, 9 hónapi ülésezés, — mert az idén október végén azért kezdtük, mert választások voltak közben — az már egy törvényhozási normális funkczionálásnak teljes ideje. És ha ez az ország 9 hónapot tölt törvények alkotásával, akkor többet tesz,

mint a mit neki idő- és munkabeosztás szempontjából tenni kellene, mert hiszen adminisztrálni is kell, a törvényhozásnak munkát is kell adni, a mire idő is kell. Azt mégsem lehet követelni, mert fizikailag lehetetlen, hogy mikor a kormány és a miniszterek el vannak foglalva, még hozzá 3—4 hónapon keresztül, 3 óráig tartó ülésekben napról-napra, akkor az országgyülésnek organikus és nagyfontosságu törvényjavaslatok bőven rendelkezésére álljanak és a kormány tagjai a mellett még adminisztráljanak is. Végre a kormány tagjai sincsenek vasból, nekik is kell pihenés, a mit minden képviselő időről-időre vesz magának, de a kormány tagjai nem vehetnek, mert itt kell ülniök nap-nap után. Ez már csak tán nem dicsekvés! Mindezt tekintetbe véve, nem lehet azt mondani, hogy kilencz hónapi munkaidő nem elég a törvényhozásnak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért kellett a királyi leirat?)*

Horváth Gyula: Mert szeptember 19-kén lesz valami!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azonkivül még azt is figyelembe kell venni, hogy október 28-án jöttünk össze, de már szeptemberben együtt ültünk, mielőtt a ház feloszlattatott. Tehát nem lehet azt mondani, hogy az utolsó országgyülés óta rövid és gyors időhatárban lett az országgyülés ezen királyi leirattal feloszlatva, mert Isten szent segitségével junius 20-ika van. Mikor oszlassuk fel Magyarországon, hol 10 nap alatt az aratás megkezdődik?

Szeptemberre nem tartottam helyesen összehivhatónak az országgyülést, mert akkor nem marad a törvényhozási munka előkészitése számára más, mint julius és augusztus. Ez két hónap, s miután emberek a miniszterek, a minisztérium tagjai és a hivatalnokok is, lehetetlen, hogy oly produktivitással felhasználtassék ez az idő, hogy akkorra minden, a mi kivántatik, itt legyen a ház asztalán. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De miért királyi leirattal?)* Hiszen ezt is ki kell fejtenem, mert ezt is felhozták. Ha azt akarták a képviselő urak, hogy erről ne szóljak, akkor ne hozták volna szóba, de miután szóba hozták, nekem is kellett erről szólanom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A másik kérdés az, miért történt az elnapolás, a mint a képviselő ur mondja, ily szokatlan módon és micsoda nagy politikai okok vezettek engem erre. Kijelentem, hogy engem semmiféle nagy politikai okok ezen tanács adására nem késztettek és nem inditottak, hanem egyszerüen annak latbavetése, hogy mikor ily nagy munkát végzett a ház és a kormány, a milyen a hátunk mögött van és mikor egy nagy munkára készül, mert arra készül, — hiszen bejelentetett az organikus törvények egész sorozata s elő fogunk állani az államélet minden terén javaslatokkal, — akkor zavartalanul akartam megmenteni és biztositani a képviselőház tagjai és a kormány tagjai számára ezt a három hónapot. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Semmi más szándék, semmi titkos gondolat engem nem vezetett.

T. képviselőtársam felemliti, hogy az Ausztriával való kiegyezési tárgyalások esetleg indokoltá tették volna, hogy ne napoltassék el a ház királyi leirattal, hanem minden perczben összejöhessen. Ezt nem tartom olyan sulyosan latba eső körülménynek vagy oknak, hogy e végett inditva éreztem volna magamat ettől a tanácstól eltérni. Mert azok a tárgyalások abban a mederben fognak folyni, a melyben eddig folytak s addig a ház elé nem kerülhetnek, mig a végbefejezés stádiumába nem jutnak. Mikor odajutnak, akkor ide fognak jönni. Tessék nekem elhinni, akár együtt lesz a ház, akár nem, engem arra, a mit én czélszerünek s meggyőződésem szerint az ország érdekében levőnek s jogosnak és helyesnek tartok, ezen tárgyalások nem befolyásolnak sem jobbra, sem balra. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem is szabad, hogy befolyásoljanak. Hiszen ennek a nagy kérdésnek hatása és sulya alatt állok mindig, hogy a mit teszek és a mit a kormány tesz, az csak előkészités, mindaz idején a törvényhozás birálata alá és felelni tartozunk róla egészen és mindenünkkel. Ennek sulya nem szünik meg azáltal, hogy két-három hónapig nem lesz a ház együtt, semmivel sem lesz az könnyebb, semmivel sem kisebb. Legyen erről meggyőződve t. képviselőtársam, valamint arról is, hogy ennek Ausztriára sincs semmi hatása és nem is lehet. Azok is igy vannak; ott sincsenek együtt s azok is tudják igen jól, hogy én azt az álláspontot foglalom el, a melyet meggyőződésem szerint az ország érdekében elfoglalni kötelességem és melylyel ennek a t. képviselőháznak beszámolni tudok. Már most akár augusztus 25-én, akár szeptember 25-én, akár október 8-án számolok be, az, azt hiszem, tökéletesen mindegy, mert én érzem kötelességemet.

Most mellékesen még azt is megmondhatom a t. képviselő urnak, hogy én nem is hiszem, hogy olyan dolgok történnének ezen idő alatt, a melyek a t. képviselő uraknak akármelyikét arra indithatnák, hogy képviselőházi ülést kérjen.

Hiszem, hogy ezzel t. képviselőtársam aggályait sikerült eloszlatnom és őt e tekintetben megnyugtatnom. *(Helyeslés.)*

Még csak egyet, és ez az, hogy azt méltóztatott mondani, ez szokatlan eljárás. Nem szokatlan, mert én kiirattam magamnak, hogy hányszor napoltatott el királyi leirattal a ház. Egész sorozata fekszik előttünk ezeknek az eseteknek. Még az én időmben is, 1899-ben, miniszterelnökségem első évében, királyi leirattal napoltatott el julius 12-től szeptember 28-áig. Igy történt továbbá: 1872-ben és 1873-ban, mindig junius 11-től szeptember végéig, 1873. julius 3-ikától november 8-ig, 1875. szeptember 19-től november 4-ig, 1876. junius 20-tól szeptember 28-ig, 1877. julius 7-től szep-

tember 15-ig, 1888. junius 21-től október 15-ig, 1889. julius 17-től október 12-ig, 1890. junius 10-től 1890. október 1-ig, 1891. augusztus 17-től 1891. október 3-ig, 1892. julius 20-tól 1892. szeptember 26-ig, 1893. május 30-tól 1893. szeptember 25-ig, 1895. május 29-től 1895. szeptember 26-ig, 1898. junius 28-tól 1898. szeptember 5-ig, 1898. deczember 10-től 1898. deczember 17-ig, 1899. junius 12-től 1899. szeptember 28-ig, tehát 14 vagy 15 esetben királyi leirattal lett az országgyülés elnapolva.

Ezt tehát nem fogadhatom el szokatlan eljárásnak, mert mutatják az esetek, hogy hány esetben követtetett ez az eljárás. Oly nagy számban vannak az esetek, hogy ebben semmiféle szokatlanságot látni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)* Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék nyilatkozataimban megnyugodni. *(Élénk helyeslés.)*

Barabás Béla: T. képviselőház! Csak egy pár szóval kivánok reflektálni a miniszterelnök ur szavaira. Egyszerüen esak konstatálni akarom azt, hogy a miniszterelnök ur semmivel sem indokolta, hogy miért történik királyi leirattal az elnapolás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindaz, a mit előhozott, megtörténhetnék akkor is, ha a ház önmaga napolná el üléseit. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. képviselőház tagjai sohasem éltek vissza azzal a joggal, hogy husz tag kérésére ülés hivandó össze; de a kormánynak figyelemmel kellene lennie arra, hogy különösen ilyen válságos időkben a képviselőket ne zárja el az elől, hogy teljesithessék kötelességüket. Nem az a lényeg, hogy pihenjünk, hanem az ország érdeke az első; és ha lelkiismeretük ugy paranesolja, akkor eláll az a husz képviselő a munkátlanság és pihenés idejétől és teljesiti kötelességét. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Az a lényeg, hogy most el vagyunk ettől zárva. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az ülések kitüzésénél, azt hiszem, figyelemmel kellene lenni bizonyos napokra, a melyek a nemzet történetében nevezetes betükkel vannak beleirva. Egyáltalában nem gondolnak arra, hogy október 6-án nagy gyásznapja van a nemzetnek. Október 6-ra hivják össze az országgyülést, holott máskor október 6-án rendesen szünetet szoktunk tartani. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Még egy különös körülményre akarom felhivni az igen t. ház figyelmét és illusztrálni azt, a mit a t. miniszterelnök ur elhallgatott, mert hiszen ebben van a bökkenő. Itt van szeptember 19-ike: *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kossuth Lajos születésnapja. Már olvastuk, hogy a főváros az országgyülést is meg akarja hivni erre a nagyszabásu nemzeti ünnepélyre, és természetesen most alkalom van arra, hogy azon idő elmultával nem jelenhetünk meg, a képviselőház, az országgyülés semmiféle határozatot nem hozhat. Ezzel szolgálat van téve bizonyos felsőbb köröknek, de a nemzeti közérzületnek semmiesetre sem. Azt hiszem, helyesen mutatok rá arra, hogy szeptember 19-ike volt az oka annak, hogy királyi leirattal napoltatik el az országgyülés. *(Igaz! Ugy van! Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Az országgyülés első ülésszaka királyi leirattal el lévén napolva, az ezen ülésszakra vonatkozó szokásos elnöki zárjelentésemet (Irom. 177) van szerencsém a háznak bemutatni. Kérem ennek kinyomatását és a tagok közti szétosztását elrendelni. *(Helyeslés.)*

Most méltóztassanak a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni és hitelesiteni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Ha nines észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki. És ezzel kivánok a t. képviselő uraknak boldog nyaralást és üdülést *(Élénk felkiáltások: Hasonlóképen!)* és, október 6-ikára szólván az összehivó, ősi szokás szerint a tres dies comparationis megtartásával október hó 8-án, remélem, hogy megujult munkaerőben látjuk viszont egymást. *(Élénk felkiáltások: Éljen az elnök! Zajos felkiáltások jobbfelől: Éljen Széll Kálmán!)*

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 50 perczkor.)

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Apponyi Albert gr. **112—114, 116, 117, 119—122, 125—127.**
Daniel Gábor **113, 118, 122—124, 126.**
Tallián Béla **114, 115.**

Jegyzők:

Dedovics György **112—119.**
Farkas József **119—126.**
Illyés Bálint **112—115, 118, 124—127.**
Kubik Béla **116, 117.**
Lázár Árpád **119—123.**
Nyegre László **124—127.**
Szőts Pál **112—118, 120—123, 127.**

Előadók:

Angyal József
Egry Dezső megbizólevelének megsemmisitése **113.**

Baross Jusztin
Ház költségvetése 1903-ra **121.**

Belitska Béni
Sziklay Ede igazolása **113.**
Pécsváradi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése **113.**
Dániel Tibor b. igazolása **118.**
Láng Lajos igazolása **119.**
Thorotzkai Miklós gr. igazolása **119.**
Udvary Ferencz igazolása **119.**
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése **127.**
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése **127.**

Biró Lajos
Ház költségvetése 1902-re **113.**
Ház könyvtáránál 2 uj hivatali állás szervezése **113.**
Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása iránti kérvénye **113.**

Daróczy Aladár
Kérvények III. sorjegyzéke **127.**

Dobieczky Sándor
Budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut engedélyokiratainak egyesitése **119.**
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése **119.**
Pápa—bánhidai h. é. vasut engedélyezésének megtörténte **119.**
Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése **119.**

Fassie Tódor
Ház pénztárának számadásai 1901. év II. felére **119.**

Hegedüs Loránt
1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitése **119.**
Sopron szab. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadó mentesség **119.**
Közösügyi zárszámadások 1899-re **120.**

Hodossy Imre
Darányi Ferencz igazolása **127.**

Jakabffy Imre
Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositása **125.**

Justh Ferencz
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése **119.**

Kammerer Ernő
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése **122.**

Kristóffy József
Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése **119.**

Maróthy László
Kubik Béla és Rátkay László ment. ügye **119.**
Horváth Gyula ment. ügye **119.**

Molnár József
Zárszámadás 1900-ra **119.**

Münnich Aurél
Népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése **120.**

Némenyi Ambrus
Költségvetési tv. 1902-re **112.**
Quóta 1902. julius 1-től 1909 decz. 31-ig. **119.**
Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositása **119.**
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése **119.**

Novák József
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése **119.**

Pap Géza
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése **120.**

Szivák Imre
Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye **127.**

Szónokok:

Abaffy Ödön
Költségvetési tv. 1902-re 47.

Angyal József
Egry Dezső megbizólevelének megsemmisitése *(előadó)* 24.

Apponyi Albert gr., *mint elnök:* **112—114, 116, 117, 119—122, 125—127.**
Uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezete 213.

Bakó József
Népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 314, 316

Bakonyi Samu
Költségvetési tv. 1902-re 36, 72.
Delegáczió albizottsági üléseinek nyilvánossága 123.
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye 165.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 307.

Ballagi Géza
Napirend előtt; személyes ügy Rakovszky Istvánnal 148.

Barabás Béla
Ülések elnapolása királyi leirattal 351, 354.

Baross Jusztin
Ház költségvetése 1903-ra *(előadó)* 191, 211.

Barta Ödön
Képviselők ellenőrzési jogának a delegáczióban történt korlátozása, interp. 113, 126.
Szavazatok összeszámitása 206, 207.
Interpelláczió megtételének elhalasztása 263.
Kivándorlás meggátlására vonatkozó törvényhozási intézkedések, interp. 284, 289.

Belitska Béni
Sziklay Ede igazolása *(előadó)* 24.
Pécsváradi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(előadó)* 25.
Dániel Tibor b. igazolása *(előadó)* 146.
Láng Lajos igazolása *(előadó)* 153.
Thorotzkai Miklós gr. igazolása *(előadó)* 153.
Udvary Ferencz igazolása *(előadó)* 153.
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(előadó)* 341, 343, 344.
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(előadó)* 341, 342, 343.

Benedek János
Nyisztor Alajos margittai főszolgabiró hirdetménye, interp. 183, 189, 190.
Állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztése, interp. 261, 263.

Biró Lajos
Ház költségvetése 1902-re *(előadó)* 25.
Ház könyvtáránál 2 uj hivatali állás szervezése *(előadó)* 26.
Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása iránti kérvénye *(előadó)* 26.

Bornemisza Lajos
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 241.

Buzáth Ferencz
Pavlovics Ljubomir ügye 267.
Népfölkelés teljes felfegyvezéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 304.
Zsidó bevándorlás, interp. 345, 349.

Csernoch János
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 230.
Budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut engedélyokiratainak egyesitése 278.

Daniel Gábor, *mint elnök:* **113, 118, 122—124, 126.**

Darányi Ignácz
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 53, 250.
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése 78, 332.
Kovács Gyula interpellációjára: az alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő társulat ártérfejlesztési ügyében 195.

Daróczy Aladár
Kérvények III. sorjegyzéke *(előadó)* 339.

Dedovics György, *mint jegyző:* **112—119.**

Dobieczky Sándor
Budapest—esztergom-füzitői h. é. vasut engedélyokiratainak egyesitése *(előadó)* 154, 278.
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése *(előadó)* 154, 273.
Pápa—bánhidai h. é. vasut engedélyezésének megtörténte *(előadó)* 154, 270.
Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése *(előadó)* 154, 270, 272.

Endrey Gyula
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése 276.

Farkas József, *mint jegyző:* **119—126.**

Fassie Tódor
Ház pénztárának számadásai 1901. év II. felére *(előadó)* 155.

Fáy István
Személyes ügy Széll Kálmán miniszterelnökkel 283.

Fejérváry Géza b.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 146, 324.
Pichler Győző interpellációjára: a konfekczió munkák tárgyában 259, 261.

Gabányi Miklós
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 323.

Hegedüs Loránt
1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitése *(előadó)* 157.
Sopron sz. kir. város részére engedélyezett rendkivüli házadómentesség *(előadó)* 157.
Közösügyi zárszámadások 1899-re *(előadó)* 159, 254.

Hegedüs Sándor
Költségvetési tv. 1902-re 81.

Hieronymi Károly
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 223.
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése 327.

Hodossy Imre
Költségvetési tv. 1902-re 46.
Darányi Ferencz igazolása *(előadó)* 339.

Holló Lajos
Uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezete 212.

Illyés Bálint, *mint jegyző:* **112—115, 118, 121—127.**

Iványka Oszkár
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 247, 249, 250.

Jakabffy Imre
Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositása *(előadó)* 294.

Justh Ferencz
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése *(előadó)* 155, 229.

Kammerer Ernő
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése *(előadó)* 215, 218, 228.

Kossuth Ferencz
Költségvetési tv. 1902-re 4.
Névszerinti szavazás elmaradása 138.

Interpelláczió megtételének elhalasztása 263.
Legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903-ik év végén lejárnak, és e szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve; s az 1899 : XXX. és az 1878 : XX. t.-czikkek szerint Ausztria hat hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik. Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország jogát e Ausztriával szemben? és Ausztria tudomásul vette-e ennek megtörténtét? Vagy ha nem, szándékozik-e junius 30-ig eleget tenni a törvény rendelkezésének? Interp. 280, 282.
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése 331.

Kovács Gyula
Alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő társulat ártérfejlesztési ügye, interp. 197.

Kovács Pál
Eskütéri hid veszedelme, interp. 138, 142.
Székes-főváros törvényhatóságának jóváhagyás végett felterjesztett határozatainak késedelmes elintézése, interp. 138, 140.
Budapesti kerületi betegsegélyző pénztárnál panaszolt visszaélések, interp. 208, 209.

Krasznay Ferencz
Költségvetési tv. 1902-re 26, 69.
Pavlovics Ljubomir ügye 269, 292.

Kristóffy József
Költségvetési tv. 1902-re 8, 33.
Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése *(előadó)* 154, 280.

Kubik Béla, *mint jegyző:* **116, 117.**
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi sérelme 132.

Láng Lajos
Kovács Pál interpellácziójára az eskütéri hid veszedelme tárgyában 141.
Budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut engedélyokiratainak egyesitése 146, 279.
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése 146, 277.
Pápa—bánhidai h. é. vasut engedélyezésének megtörténte 146.
Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése 146, 272.
Bedőházy János interpellácziójára: az 1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése ügyében 197.
Reich Aladár interpellácziójára: a baja-báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése tárgyában 198.
Szalay László interpellácziójára a kassai vasuti utátjáró átalakitása iránt 199.
Okolicsányi László interpellácziójára: a kassa-oderbergi vasutak magyarországi főigazgatósága által egy pályázat alkalmával a magyar iparvállalatoknak mellőzése tárgyában 199, 200.
Rátkay László interpellácziójára: a villamos vasutak által okozta balesetek tárgyában 200, 203.
Kovács Pál interpellácziójára: a budapesti kerületi betegsegélyző pénztárnál panaszolt visszaélések tárgyában 208, 209.
Ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezése 315.

Lázár Árpád, *mint jegyző:* **119—123.**
Szavazatok összeszámitása 205.

Lengyel Zoltán
Költségvetési tv. 1902-re 87.
Budapesti Kossuth-szobor, interp. 173.

Lindner Gusztáv
Költségvetési tv. 1902-re 77, 79, 100.

Lovászy Márton
Költségvetési tv. 1902-re 20.

Lukács László
Közösügyi zárszámadások 1899-re 152, 256.
Csávolszky Lajos interpellácziójára: a brüsszeli czukor-konferenczia tárgyában 192.
Nessi Pál interpellácziójára: az általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok tárgyában 193.
Barabás Béla interpellácziójára: az aradi kinestári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése iránt 194.
Benedek János interpellácziójára: az állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztése tárgyában 262.

Madarász József
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye 166.
Szavazatok összeszámitása 207.
Uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezete 212.
Közösügyi zárszámadások 1899-re 255.

Major Ferencz
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése 276.
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése 327, 331.

Malatinszky György
Budavári Szent-György-tér rendezése alkalmából tervbevett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése, interp. 178.

Maróthy László
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye *(előadó)* 155, 161.
Horváth Gyula mentelmi ügye *(előadó)* 155.

Molnár Ákos
Költségvetési tv. 1902-re 53.

Molnár János
Költségvetési tv. 1902-re 16, 69.

Molnár Jenő
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 226.
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 343.
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 344.

Molnár József
Zárszámadás 1900-ra *(előadó)* 154.

Molnár Józsiás
Székelyföldi arányositás ügye, interp. 333, 336.

Münnich Aurél
Igazoló állandó bizottság működése 153.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése *(előadó)* 160, 296.

Nagy Mihály
Pavlovics Ljubomir ügye 267.

Neményi Ambrus
Költségvetési tv. 1902-re *(előadó)* 4.
Quóta 1902. julius 1-től 1909. deczember 31-ig *(előadó)* 154.
Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositása *(előadó)* 154.
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése *(előadó)* 154.

Nessi Pál
Interpellácziók elintézésének sürgetése 52.
Költségvetési tv. 1902-re 82.
Kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés, interp. 141, 181, 183.
Kérvényi bizottság működése 160.
Budapesten felállitandó szabadságharcz-szobor, interp. 174.
Általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok, interp. 193.

Novák József
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése *(előadó)* 154, 326.

Nyegre László, *mint jegyző:* 124—127.

Okolicsányi László
Kassa-oderbergi vasutak magyarországi főigazgatósága által egy pályázat alkalmával a magyar iparvállalatoknak mellőzése tárgyában 199.

Olay Lajos
Kérvényi bizottság működése 160.
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye 162.
Pavlovics Ljubomir ügye 268.

Pap Géza
Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezése *(előadó)* 160.

Pap Zoltán
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 341.
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 341.

Pavlovics Ljubomir
Szerb nemzeti egyház kongresszusának összehivása, interp. 147, 148.
Saját ügye 265, 269.

Pichler Győző
Költségvetési tv. 1902-re 101.
Delegáczió albizottsági üléseinek nyilvánossága 135.
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye 164.
Szavazatok összeszámitása 203.
Uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezete 214.
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 249.
Konfekczió munka, interp. 257, 260.
Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése 271, 272.
Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése 273.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 297.
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 349.
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 349.

Plósz Sándor
Molnár Józsiás interpellácziójára: a székelyföldi arányositás tárgyában 336.

Pozsgay Miklós
Felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése, interp. 178.
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900 : XVI. t.-cz. kiegészitése 253.

Rákosi Viktor
Budapesti német énekes kávéházak megszüntetése, interp. 170.

Rakovszky István
Költségvetési tv. 1902-re 72.
Delegáczió albizottsági üléseinek nyilvánossága 124, 133.
Nyitra megyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások, interp. 168, 169.
Szavazatok összeszámitása 204, 205.

Rátkay László
Közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottságai tárgyalásainál a nyilvánosság korlátozása, interp. 110, 124.
Villamos vasutak által okozta balesetek, interp. 202, 203.
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 222.
Pavlovics Ljubomir ügye 239, 267.
Közösügyi zárszámadások 1899-re 254.

Solymossy Ödön b.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 302.

Szederkényi Nándor
Ház költségvetése 1902-re 25.
Költségvetési tv. 1902-re 92.
Munkarend 1902. junius hóban 149.
Igazoló állandó bizottság müködése 152.

Széll Kálmán
Interpellácziók elintézésének sürgetése 52.
Költségvetési tv. 1902-re 57, 71, 96, 104.
Napirend 108, 142, 166.
Rátkay László interpellácziójára: a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottságai tárgyalásánál a nyilvánosság korlátozása kérdésében 117, 131.
Barta Ödön interpellácziójára: a képviselők ellenőrzési jogának a delegáczióban történt korlátozása miatt 117, 131.
Kovács Pál interpellácziójára: a székes főváros törvényhatóságának jóváhagyás végett felterjesztett határozatainak késedelmes elintézése tárgyában 140.
Quóta 1902. julius 1-től 1909. deczember 31-ig 146, 350.
Pavlovics Ljubomir interpellácziójára: a szerb nemzeti egyház kongresszusának összehivása tárgyában 147, 148.
Munkarend 1902. junius hóban 149, 238.
Zubrzyk ausztriai község és Mniszek magyarországi községhez tartozó Medzibrodzse-telep közti határvita 152.
Horvát regnikoláris deputáczió irományai 152.
Kérvényi bizottság működése 160, 161.
Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye 163, 165, 166.
Rakovszky István interpellácziójára: a nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások tárgyában 167, 169.
Rákosi Viktor interpellácziójára: a budapesti német énekes kávéházak megszüntetése tárgyában 169, 170.
Szederkényi Nándor interpellácziójára: az olasz kereskedelmi szerződés állitólagos meghosszabbitása tárgyában 171.
Lengyel Zoltán interpellácziójára: a budapesti Kossuth szobor tárgyában 172, 174.
Nessi Pál interpellácziójára: a Budapesten felállitandó szabadságharcz-szobor tárgyában 174.
Pap Zoltán interpellácziójára: az uj országház képviselőházi üléstermének ujraépitése tárgyában 174.
Pap Zoltán interpellácziójára: a fővárosi tanács által a városi munkálatoknak szabálytalanul való kiadása tárgyában 176.
Malatinszky György interpellácziójára: a budavári Szent György-tér rendezése alkalmából tervbevett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése tárgyában 177.
Pozsgay Miklós interpellácziójára: a felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése tárgyában 178, 179.
Visontai Soma interpellácziójára: a német birodalmi kanczellár utazásai és a hármas szövetség tárgyában 180, 210, 231, 236, 238.
Nessi Pál interpellácziójára: a kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés tárgyában 180, 182.
Benedek János interpellácziójára: Nyisztor Alajos margittai főszolgabiró hirdetménye tárgyában 186, 190.
Tulkiadások 1901. év pótnegyedében 210.
Pavlovics Ljubomir ügye 268, 269, 293.
Kossuth Ferencz interpellácziójára: a legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903. év végén lejárnak és a szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve; s az 1899 : XXX. és az 1878 : XX. t.-czikkek szerint Ausztria 6 hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik.
Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország ezen jogát Ausztriával szemben? És Ausztria tudomásul vette-e ennek megtörténtét? Vagy ha nem, szándékozik-e junius 30-ig eleget tenni a törvény rendelkezésének? 281, 283.
Személyes ügy Fáy Istvánnal 283.
Barta Ödön interpellácziójára: a kivándorlás meggátlására vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában 287, 290.
Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositása 295, 296.

Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 342, 349.
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 342, 349.
Buzáth Ferencz interpellácziójára: a zsidó bevándorlás ügyében 347.
Ülések elnapolása királyi leirattal 349.

Szentiványi Árpád
Igazoló állandó bizottság működése 152, 153.
Szavazatok összeszámitása 206.

Szivák Imre
Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye *(előadó)* 339, 340.

Szőts Pál, *mint jegyző:* **112—118, 120—123, 127.**

Tallián Béla, *mint elnök:* **114, 115.**

Tóth János
Népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 319.

Trauschenfels Emil
Napirend előtt; szavazatának igazolása 138.

Várady Károly
Költségvetési tv. 1902-re 90.
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 222.
Közösügyi zárszámadások 1899-re 255.
Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése 313.

Vészi József
Pavlovics Ljubomir ügye 265.

Visontai Soma
Német birodalmi kanczellár utazásai és a hármasszövetség, interp. 234, 238.
Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900: XVI. t.-cz. kiegészitése 242, 248, 249, 250, 253.
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 344.

Werner Gyula
Napirend előtt; delegáczió tárgyalásainak közzététele 78.

Wlassics Gyula
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 146, 219, 227.

Zboray Miklós
József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése 216.

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

III. Biráló bizottság jelentése:

Egry Dezső megbizó levelének megsemmisitése *(Előadó:* Angyal József) **113.**

IV. Biráló bizottság jelentése:

Darányi Ferenez igazolása *(Előadó:* Hodossy Imre) **127.**

Gazdasági bizottság jelentései:

A képviselőház 1902. évi költségvetése tárgyában *(Előadó:* Biró Lajos) **113.**

A képviselőház könyvtáránál 2 uj hivatali állás szervezése tárgyában *(Előadó:* Biró Lajos) **113.**

Dessewffy Aristid háznagyi titkárnak a VI-dik fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása iránti kérvénye tárgyában *(Előadó:* biró Lajos) **113.**

Ház költségvetése 1903-ra *(Előadó:* Baross Jusztin) **121.**

Igazoló állandó bizottság jelentései:

Csongrádi választó kerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(Előadó:* Belitska Béni) **127.**

Daniel Tibor b. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **118.**

Láng Lajos igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **119.**

Pécsváradi válaszókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(Előadó:* Belitska Béni) **113.**

Sziklay Ede igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **113.**

Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(Előadó:* Belitska Béni) **127.**

Thorotzkai Miklós gr. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **119.**

Udvary Ferenez igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **119.**

Földmivelésügyi bizottság jelentése:

Gazdasági munkás- és cselédsegély-pénztárról szóló 1900: XVI. t.-cz. kiegészitése *(Előadó:* Justh Ferencz) **119.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Kérvények III. sorjegyzéke *(Előadó:* Daróczy Aladár) **127.**

Közigazgatási bizottság jelentése:

Hidvég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitéséről a belügyminiszter jelentése *(Előadó:* Kristóffy József) **119.**

Közlekedésügyi bizottság jelentései:

A pápa—bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezésének megtörténtéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

A sziszek—caprag—vrginmosti helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

A hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi helyi érdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

A budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a helyi érdekü vasuton szükséges beruházások fedezéséről a kereskedelemügyi mi-

niszter törvényjavaslata *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Horváth Gyula ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **119.**

Kubik Béla és Rátkay László ment. ügye *(Előadó:* Maróthy László) **119.**

Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye *(Előadó:* Szivák Imre) **127.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

A hódmezővásárhely — makó — nagy-szentmiklósi helyi érdekü gőzmozdonyu vasut engedélyezéséről a kereskegelemügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

A budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint a helyi érdekü vasuton szükséges beruházások fedezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Dobieczky Sándor) **119.**

A magyar királyi miniszterium előterjesztése, a közösügyi kiadások hozzájárulási arányának ujból való megállapitására kiküldött magyar országos bizottság jelentése tárgyában, ezzel kapcsolatban a miniszterelnök törvényjavaslata arról az arányról, a melyben a magyar korona országai az 1867. évi XII. törvényczikkben közösöknek elismert állami ügyek terheihez hozzájárulnak *(Előadó:* Neményi Ambrus) **119.**

Az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880:LXVI. és 1893:XXX. törvényczikkek módositásáról a miniszterelnök törvényjavaslata *(Előadó:* Neményi Ambrus) **119.**

A kir. József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről a vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Neményi Ambrus) **119.**

Gazdasági munkás- és cselédsegély-pénztárról szóló 1900:XVI. t.-cz. kiegészitése *(Előadó:* Justh Ferencz) **119.**

1893 : IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitése *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **119.**

Sopron szab. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadó mentesség *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **119.**

Az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről a pénzügyminiszter törvényjavaslata *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **120.**

A Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről a földmivelésügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Pap Géza) **120.**

A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről a honvédelmi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Münnich Aurél) **120.**

Számvizsgáló bizottság jelentése:

Ház pénztárának számadásai 1901. év II. felére *(Előadó:* Fassie Tódor) **119.**

Véderő bizottság jelentése:

A népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzéséről a honvédelmi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Münnich Aurél) **120.**

Vizügyi bizottság jelentése:

A Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről a földmivelésügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Novák József) **119.**

Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentése:

Az 1900. évi zárszámadásról az állami számvevőszék jelentése *(Előadó:* Molnár József) **119.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Albert szász királyi halála **127.**

Államadósság — függő — kezelési költségeinek 1902. évi előirányzata (Irom. 4.) **118.**

Allami számvevőszék (l. Számvevőszék) **119.**

Állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztése (l. Interp. Benedek János) **123.**

Állandó országház (l. Országház) **118.**

Alsó-szabolcsi tiszai ármentesitő társulat ártérfejlesztési ügye (l. Interp. Kovács Gyula) **121.**

Általános jövedelmi pótadóba beszámitandó kamatok (l. Interp. Nessi Pál) **121.**

Aradi kincstári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése (l. Interp. Barabás Béla) **121.**

Arányositás (l. Székelyföldi) **126.**

Baja—báttaszéki vasuti összeköttetés létesitése (l. Interp. Reich Aladár) **121.**

Bánhidai h. é. vasut (l. Pápa) **118.**

Baross János megbizólevelének megsemmisitése **118, 124.**

Bega csatornának a temes-begavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése érdekében is

szükséges rendezése (Irom. 148.) **115, 119, 120, 126, 127.**

Hozzászóltak:

Darányi Ignácz 78, 332. Major Ferencz 327, 331.
Hieronymi Károly 327. Novák József *(előadó)* 154, 326.
Kossuth Ferencz 331.
Pap Géza *(előadó)* 160.

Betegsegélyző pénztárnál visszaélések (l. Budapesti) **121.**

Bevándorlási törvény (l. Zsidó bevándorlás) **127.**

Bizottsági jelentés azonnali tárgyalása a bejelentés alkalmával (l. Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye) **127.**

Bizottságok: Quóta bizottságba Neményi Ambrus beválasztása **112.** — Magyarország és Horvát-Szlavonországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött bizottságba beválasztják: Hegedüs Sándort és Hodossy Imrét **112.**

Bogyiszlói adóügyi jegyző ügye (l. Felfüggesztett) **120.**

Bosnyák vasutak: Szerajevótól a Lim völgyében az Uvac melletti Sandzak határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Vardiste melletti szerb határig, továbbá a Samactól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitése (Irom. 25, 126, 127.) **112, 118.**

Brüsszeli czukor-konferenczia (l. Interp. Csávolszky Lajos) **121.**

Budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasut részvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok és engedélyokirati függelékek egyesitése, valamint a helyi érdekü vasuton szükséges beruházások fedezése (Irom. 151, 162) **118, 119, 124, 125.**

Hozzászóltak:

Csernoch János 278. Dobieczky Sándor *(előadó)* 154, 278.
Láng Lajos 146, 279.

Budapesten felállitandó szabadságharcz-szobor (l. Interp. Nessi Pál) **120.**

Budapesti ker. betegsegélyző pénztárnál panaszolt visszaélések (l. Interp. Kovács Pál) **121.**

Budapesti Kossuth-szobor (l. Interp. Lengyel Zoltán) **120.**

Budapesti német énekes kávéházak megszüntetése (l. Interp. Rákosi Viktor) **120.**

Budavári Szent György-tér rendezése alkalmából tervbevett katonai épület, illetve helyiségek áthelyezése (l. Interp. Malatinszky György) **120.**

Capragi h. é. vasut (l. Sziszek) **118.**

Cselédsegélypénztár (l. Gazdasági) **114.**

Csongrádi választó kerület képviselőküldési jogának felfüggesztése; vizsgáló biztosok választása és eskütétele **127.**

Hozzászóltak:

Belitska Béni *(előadó)* 341, 343, 344. Pap Zoltán 341.
Molnár Jenő 344. Pichler Győző 349.
Széll Kálmán 342, 349.
Visontai Soma 344.

Czukor-konferenczia (l. Brüsszeli) **121.**

Delegáczió albizottsági üléseinek nyilvánossága (l. még Kubik Béla és Rátkay László mentelmi ügye) **116, 119, 120.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu 123. Rakovszky István 124, 133.
Barta Ödön 113, 126. Rátkay László 110, 124.
Pichler Győző 135. Széll Kálmán 117, 131.

Delegáczió tárgyalásainak közzététele (l. Napirend előtt) **115.**

Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak a VI. fizetési osztály első fokozatába leendő beosztása (Irom. 141) **113.**

Hozzászólt:

Biró Lajos *(előadó)* 26.

Egry Dezső megbizólevelének megsemmisitése **113.**

Hozzászólt:

Angyal József *(előadó)* 24.

Ellenőrzési jog korlátozása (l. Képviselők) **116.**

Elnöki jelentés a lefolyt első ülésszakról (Irom. 177) **127.**

Enyedy Lukács megbizólevelének megsemmisitése **117, 118.**

Eskütéri hid veszedelme (l. Interp. Kovács Pál) **117.**

Esztergomi h. é. vasut (l. Budapest) **118.**

1893: IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitése (Irom. 116, 120) **119, 127.**

Hozzászólt:

Hegedüs Loránt *(előadó)* 157.

1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitésének ügye (l. Interp. Bedőházy János) **121.**

1900: XVI. t.-cz. kiegészitése (l. Gazdasági) **114.**

Fáy István—Széll Kálmán-féle személyes ügy (Fáy István 283. — Széll Kálmán 283) **124.**

Felfüggesztett bogyiszlói adóügyi jegyző fegyelmi ügyének befejezése (l. Interp. Pozsgay Miklós) **120.**

Fővárosi tanács által a városi munkálatoknak szabálytalannl való kiadása (l. Interp. Pap Zoltán) **120.**

Függőben levő interpellácziók jegyzéke (l. Interpellácziók) **118.**

Füzitöi h. é. vasut (l. Budapest) **118.**

Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. kiegészitése (Irom. 147, 167) **114, 119, 122—124, 127.**

Hozzászóltak:

Bornemisza Lajos 241. Csernoch János 230. Darányi Ignácz 53, 250. Iványka Oszkár 247, 249, 250. Justh Ferencz *(előadó)* 155, 229. Pichler Győző 249. Pozsgay Miklós 253. Visontai Soma 242, 248, 249, 250, 253.

Gyalogezred zászlószentelési ünnepélye (l. Kolozsvári) **120.**

Hadmentességi dijalap álladéka 1900-ban (Irom. 34, 96) **118.**

Hármasszövetség ügye (l. Német birodalmi kanczellár) **122.**

Határcita (l. Zubrzyk) **119.**

Házadómentesség (l. Sopron) **119.**

Ház költségvetése 1902-re (Irom. 139) **113.**

Hozzászóltak:

Biró Lajos *(előadó)* 25. Szederkényi Nándor 25.

Ház költségvetése 1903-ra (Irom. 172) **121, 122.**

Hozzászólt:

Baross Jusztin *(előadó)* 191, 211.

Ház könyvtáránál két uj hivatali állás szervezése (Irom. 140) **113.**

Hozzászólt:

Biró Lajos *(előadó)* 26.

Ház pénztárának számadásai 1901. év II. felére (Irom. 112) **119.**

Hozzászólt:

Fassic Tódor *(előadó)* 155.

Hidrég és Remeteszeg kisközségeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Maros-Vásárhely szab. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitése (Irom. 107, 163) **119, 124.**

Hozzászólt:

Kristóffy József *(előadó)* 154, 280.

Hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése (Irom. 152, 161) **118, 119, 124, 125.**

Hozzászóltak:

Dobieczky Sándor *(előadó)* 154, 273. Endrey Gyula 276. Láng Lajos 146, 277. Major Ferencz 276. Pichler Győző 273.

Honvédmenház állapota 1900-ban (Irom. 35, 97) **118.**

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1901-ben (Irom. 32, 94) **118.**

Horvát regnikoláris deputáczió irományainak rendelkezésre bocsátása **119.**

Hozzászólt:

Széll Kálmán 152.

Igazoló állandó bizottság működése (Elnöki kijelentés) **119.**

Hozzászóltak:

Münnich Aurél 153. Szederkényi Nándor 152. Szentiványi Árpád 152, 153.

Igazolási ügyek:

Dániel Tibor b. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 146) **117, 118, 124.**

Darányi Ferencz igazolása *(Előadó:* Hodossy Imre 339) **127.**

Forgách Antal gr. igazolása **116.**

Gorove László igazolása **112.**

Hámory László igazolása **118.**

Láng Lajos igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 153) **118, 119.**

Lázár Menyhért igazolása **118.**

Luby Béla igazolása **118.**

Ráth Endre igazolása **118.**

Solymossy Lajos b. igazolása **127.**

Sziklay Ede igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 24) **113, 123.**

Thorotzkai Miklós gr. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 153) **118, 119.**

Udvary Ferencz igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 153) **118, 119.**

Inségmunka (l. Ország némely törvényhatóságaiban) **126.**

Interpelláczió megtételének elhalasztása (Barta Ödön 263; Kossuth Ferencz 263) **123.**

Interpellácziók elintézésének sürgetése **114.**

Hozzászóltak:

Nessi Pál 52. Széll Kálmán 52.

Interpellácziók — függőben levők — jegyzéke **118.**

Interpelláczióra válasz napirend előtt (l. Miniszterelnök válasza Pavlovics Ljubomir interpellácziójára 147) **118.**

Ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1901 : XIII. t.-cz. 3. §-a alapján kiadott rendelet (Irom. 20, 23, 79, 80) **118.**

Jövedelmi pótadó (l. Általános) **121.**

József-műegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése (Irom. 155, 166) **118, 119, 122, 123, 127.**

Hozzászóltak :

Hieronymi Károly 223.
Kammerer Ernő *(előadó)* 215, 218, 228.
Molnár Jenő 226.
Neményi Ambrus *(előadó)* 154.
Rátkay László 222.
Várady Károly 222.
Wlassics Gyula 146, 219, 227.
Zboray Miklós 216.

Kassa-oderbergi vasutak magyarországi főigazgatósága által egy pályázat alkalmával a magyar iparvállalatoknak mellőzése (l. Interp. Okolicsányi László) **121.**

Kassai vasuti utátjáró átalakitása (l. Interp. Szalay László) **121.**

Képviselőház (l. Ház).

Képviselők ellenőrzési jogának a delegációban történt korlátozása (l. Interp. Barta Ödön) **116.**

Képviselőválasztók névjegyzéke 1902. évre (Miniszterelnöki átirat) **119.**

Kereskedelmi szerződések lejárati ideje (l. Legfontosabb) **124.**

Kérvények III. sorjegyzéke (Irom. 176) **127.**

Hozzászólt :

Daróczy Aladár *(előadó)* 339.

Kérvények választások ellen ; Curia elnökének átiratai :

Baross János **118, 124.**
Darányi Ferencz **119.**
Enyedy Lukács **117, 118.**
Fogarassy Zsigmond **121.**
Forgách Antal gr. **115.**
Gorove László **112.**
Hámory László **118.**
Lázár Menyhért **118.**
Luby Béla **118.**
Miksa Imre **120.**
Őrley Kálmán **118.**
Ráth Endre **118.**
Rosenberg Gyula **117, 118.**
Solymossy Lajos b. **127.**

Kérvényi bizottság működése **120.**

Hozzászóltak :

Nessi Pál 160.
Olay Lajos 160.
Széll Kálmán 160, 161.

Király születésnapja **127.**

Királyi leirat, l. Ülésszak berekesztése **127.** Ülések elnapolása **127.**

Kivándorlás meggátlására vonatkozó törvényhozási intézkedések (l. Interp. Barta Odön) **124.**

Kolozsvári 51. számu gyalogezred által rendezendő zászlószentelés (l. Interp. Nessi Pál) **120.**

Költségvetés 1902-re **112—116, 118.**

C) Költségvetési törvény (Irom. 143, 145) **112—116, 118.**

Hozzászóltak :

Abaffy Ödön 47.
Bakonyi Samu 36, 72.
Hegedűs Sándor 81.
Hodossy Imre 46.
Kossuth Ferencz 4.
Krasznay Ferencz 26, 69.
Kristóffy József 8, 33.
Lengyel Zoltán 87.
Lindner Gusztáv 77, 79, 100.
Lovászy Márton 20.
Molnár Ákos 53.
Molnár János 16, 69.
Neményi Ambrus *(előadó)* 4.
Nessi Pál 82.
Pichler Győző 101.
Rakovszky István 72.
Szederkényi Nándor 92.
Széll Kálmán 57, 71, 96, 104.
Várady Károly 90.

Konfekczió munka (l. Interp. Pichler Győző) **123.**

Konzuli illetékek szabályozása (Irom. 142) **119, 127.**

Kossuth szobor (l. Budapesti) **120.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1901-ben (Irom. 33, 95) **118.**

Közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság albizottságai tárgyalásainál a nyilvánosság korlátozása (l. Interp. Rátkay László) **116.**

Közösügyi zárszámadások 1899-re ; az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezése, továbbá az 1897., 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegek (Irom. 158, 169) **119, 120, 123, 124, 127.**

Hozzászóltak :

Hegedűs Loránt *(előadó)* 159, 254.
Lukács László 152, 256.
Madarász József 255.
Rátkay László 254.
Várady Károly 255.

Központi statisztikai hivatal munkaterve (l. Statisztikai) **118.**

Legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903-ik év végén lejárnak, és e szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve ; s az 1899 : XXX. és az 1878 : XX. t.-cz.-ek szerint Ausztria hat hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik. Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország e jogát Ausztriával szemben?

és Ausztria tudomásul vette-e ennek megtörténtét? Vagy ha nem, szándékozik-e junius 30-ig eleget tenni a törvény rendelkezésének (l. Interp. Kossuth Ferencz) **124.**

Lemondás a képviselőségről:
Örley Kálmán **118.**

Magyar iparvállalatok mellőzése (l. Kassa-oderbergi) **121.**

Makói h. é. vasut (l. Hódmezővásárhely) **118.**

Martinique szigeti szerencsétlenség alkalmából részvét nyilvánitása **112.** — Franczia köztársaság elnökének és kormányának köszönete **118.** — Franczia kamarák köszönete **125, 127.**

Medzibrodzse telep (l. Zubrzyk) **119.**

Megbizólevél megsemmisitése, l. Baross János **118.** — Egry Dezső **113.** — Enyedy Lukács **117.**

Mentelmi esetek:
Horváth Gyula (Irom. 117) **119.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 155,

Kubik Béla (Irom. 168) **116, 119, 120.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu 165. Olay Lajos 162.
Kubik Béla 132. Pichler Győző 164.
Madarász József 166. Széll Kálmán 163, 165, 166.
Maróthy László *(előadó)* 155, 161.

Pavlovics Ljubomir **127.**

Hozzászólt:
Szivák Imre *(előadó)* 339, 340.

Rátkay László (Irom. 168) **116, 119, 120.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu 165. Olay Lajos 162.
Kubik Béla 132. Pichler Győző 164.
Madarász József 166. Széll Kálmán 163, 165, 166.
Maróthy László *(előadó)* 155, 161.

Mniszek község (l. Zubrzyk) **119.**

Molnár Lajos képviselőházi terembiztos korcengedélye **119.**

Műegyetem (l. József-műegyetem) **118.**

Munkarend 1902. év junius hóban **118, 122.**

Hozzászóltak:
Szederkényi Nándor 149. Széll Kálmán 149, 238.

Munkáspénztár 1901. évi működése (l. Országos) **118.**

Munkássegélypénztár (l. Gazdasági) **114.**

Nagyszentmiklósi h. é. vasut (l. Hódmezővásárhely) **118.**

Napirend **115, 117, 120.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 108, 142, 166.

Napirend előtt: Delegáczió tárgyalásainak közzététele (Werner Gyula 78) **115.** — Szavazat igazolása (Trauschenfels Emil 138) **117.** — Személyes ügy Rakovszky Istvánnal (Ballagi Géza 148) **118.**

Német birodalmi kanczellár utazásai és a hármasszövetség (l. Interp. Visontai Soma) **122.**

Német énekes kávéházak megszüntetése (l. Budapesti) **120.**

Németnyelv a delegáczió albizottságaiban (l. költségvetési tv. 1902-re; Bakonyi Samu 36. — Hodossy Imre 46) **113.**

Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése (Irom. 150, 171) **118, 125—127.**

Hozzászóltak:
Bakó József 314, 316. Münnich Aurél *(előadó)* 160, 296.
Bakonyi Samu 307. Pichler Győző 297.
Buzáth Ferencz 304. Solymossy Ödön b. 302.
Fejérváry Géza b. 146, 324. Tóth János 319.
Gabányi Miklós 323. Várady Károly 313.

Névszerinti szavazás kérése és elhalasztása másnapra (l. Delegáczió albizottsági ülésének nyilvánossága) **116, 117.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 138.

Nyilvánosság korlátozása (l. Közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság) **116.**

Nyisztor Alajos margittai főszolgabiró hirdetménye (l. Interp. Benedek János) **120.**

Nyitramegyei közigazgatási hatóságok által elkövetett üldözések és zaklatások (l. Interp. Rakovszky István) **120.**

Olasz kereskedelmi szerződés állitólagos meghosszabbitása (l. Interp. Szederkényi Nándor) **120.**

Országház — állandó — épitésének előhaladása az 1900. és 1901. évben (Irom. 74, 104) **118.**

Országház ülésterme (l. Uj) **120.**

Ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezése (Irom. 175) **126.**

Hozzászólt:
Láng Lajos 315.

Országos gazdasági munkás és cselédsegélypénztár központi igazgatóságának jelentése a munkáspénztár 1901. évi működéséről **118.**

Országos nyugdij- és gyámintézet állapota 1900-ban (Irom. 114) **118.**

Országos tanitói nyugdij- és gyámalap állapota 1900-ban (Irom. 114) **118.**

Összeférhetlenségi bejelentés; lemondás összeférhetlen állásokról:

Bodóky Zoltán **112.**
Hadik-Barkóczy Endre **118.**
Koller Tivadar **118.**
Lendl Adolf **113.**
Sándor József **119.**

Pápa—bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezésének megtörténte (Irom. 128, 159) **118, 119, 124.**

Hozzászóltak:

Dobieczky Sándor *(előadó)* 154, 270. Láng Lajos 146.

Pavlovics Ljubomir ügye (l. még mentelmi esetek cz. a.) **123—125.**

Hozzászóltak:

Buzáth Ferencz 267. Pavlovics Ljubomir 265, 269.
Krasznay Ferencz 269, 292. Rátkay László 239, 267.
Nagy Mihály 267. Széll Kálmán 268, 269, 293.
Olay Lajos 268. Vészi József 265.

Pécsváradi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése (Irom. 146) **113.**

Hozzászólt:

Belitska Béni *(előadó)* 25.

Quóta 1902. julius 1-től 1909. deczember 31-ig (Irom. 149, 164) **118, 119, 127.**

Hozzászóltak:

Neményi Ambrus *(előadó)* 154. Széll Kálmán 146, 350.

Remeteszeg kisközség megszüntetése (l. Hidvég) **119.**

Regnikoláris deputáczió irományai (l. Horvát) **119.**

Sopron szab. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkirüli házadómentesség (Irom. 103, 119) **119, 127.**

Hozzászólt:

Hegedüs Loránt *(előadó)* 157.

Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1902-re (Irom. 15, 78) **118.**

Szabadságharcz-szobor (l. Budapesti) **120.**

Szabadságolás:

Hadik-Barkóczy Endre **118.**
Ráth Endre **117.**
Reich Aladár **117.**

Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880: LXVI. és 1893: XXX. t.-cz. módositása (Irom. 144, 165) **119, 125, 126.**

Hozzászóltak:

Jakabffy Imre *(előadó)* 294. Neményi Ambrus *(előadó)* 154. Széll Kálmán 295, 296.

Szász király (l. Albert) **127.**

Szavazatok összeszámitása (l. Rátkay László interp. a villamos vasutak által okozta balesetek tárgyában) **121.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 206, 207. Pichler Győző 203.
Lázár Árpád 205. Rakovszky István 204, 205.
Madarász József 207. Szentiványi Árpád 206.

Székely vasutak kiépitése (l. 1895 : VII. t.-cz.) **121.**

Székelyföldi arányositás ügye (l. Interp. Molnár Józsiás) **126.**

Székes főváros törvényhatóságának jóváhagyás végett felterjesztett határozatainak késedelmes elintézése (l. Interp. Kovács Pál) **117.**

Széll Kálmán—Fáy István-féle személyes ügy (Fáy István 283. — Széll Kálmán 283) **124.**

Szent-György-tér rendezése (l. Budavári) **120.**

Szerb nemzeti egyház kongresszusának összehivása (l. Interp. Pavlovics Ljubomir) **118.**

Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése (Irom. 153, 160) **118, 119, 124.**

Hozzászóltak:

Dobieczky Sándor *(előadó)* 154, 270, 272. Láng Lajos 146, 272. Pichler Győző 271, 272.

Szociális bizottság szervezése (l. Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. kiegészitése) **123.**

Hozzászóltak:

Darányi Ignácz 250. Visontai Soma 242, 253.

Szó elvonása: Bakonyi Samutól (l. Delegáczió albizottsági üléseinek nyilvánossága) **116.**

Tanitói nyugdij- és gyámalap állapota 1900-ban (Irom. 114) **118.**

Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése; vizsgáló-biztosok választása és eskütétele **127.**

Hozzászoltak:

Belitska Béni *(előadó)* 341, 342, 343. Pap Zoltán 341.
Molnár Jenő 343. Pichler Győző 349.
Széll Kálmán 342, 349.

Temes—bégavölgyi vizszabályozó társulat ármentesitése (l. Bega csatorna) **115.**

Tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény (l. Állami) **123.**

Törvényczikkek; szentesitések bejelentése:

1902 : VII. t.-cz. Vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainak fedezésére szükséges 522.437 korona 77 fillér póthitelről;

1902 : VIII. t.-cz. Csorba-tói birtoknak az államkincstár részére történt megvásárlásnak jóváhagyásáról és az ezen vásárlásból felmerülő költségeknek állami birtokok eladása utján történő fedezéséről;

1902 : IX. t.-cz. Dunántuli h. é. vasutrészvénytársaság tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egyesitése és e vasutvonalak szállitási adómentességének a zalavölgyi h. é. vasut szállitási adómentességével egységes időtartamban való megállapitásáról **118.**

1902 : X. t.-cz. Kereskedelmi viszonyainknak Mexikóval való ideiglenes rendezéséről;

1902 : XI. t.-cz. Román királysággal Bukarestben 1901. junius hó 14/27. a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezéséről **119.**

1902 : XII. t.-cz. Költségvetési törvény 1902-re **126.**

1902 : XIII. t.-cz. Szerajevótól a Lim völgyében az Uvácz melletti Szandzsák határig és Visegrádtól elágazólag a Rzava völgyében a Várdiste melletti szerb határig, továbbá a Samácztól Dobojig és Bugojnótól Arzanóig vezetendő vasutvonalak épitéséről **127.**

Tulkiadások 1901. év pótnegyedében (Irom. 174) **121.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 210.

Uj országházi épület felügyeletének és kezelésének ideiglenes szervezete (Irom. 173) **122.**

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 213. Madarász József 212.
Holló Lajos 212. Pichler Győző 214.

Uj országház képviselőházi üléstermének ujraépitése (l. Interp. Pap Zoltán) **120.**

Ülések elnapolása királyi leirattal **127.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 351, 354. Széll Kálmán 352.

Ülésszak I. berekesztése, II. összehivása **127.**

Választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése, l. Pécsváradi **113.** — Csongrádi **127.** — Tápéi **127.**

Városi munkálatok (l. Fővárosi) **120.**

Vasutak:

Budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut **118.**

Hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi h. é. vasut **118.**

Pápa—bánhidai h. é. vasut **118.**

Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut **118.**

Villamos vasutak által okozta balesetek (l. Interp. Rátkay László) **121.**

Vrginmosti h. é. vasut (l. Sziszek) **118.**

Zárszámadás 1900-ra (Irom. 106) **119.**

Hozzászólt:
Molnár József *(előadó)* 154.

Zárszámadások (l. Közösügyi) **119.**

Zubrzyk ausztriai — gácsországi — község és Mniszek magyarországi — Szepes vármegyei — községhez tartozó Medzibrodzse telep közti határvita (Irom. 156) **119.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 152.

Zsidó bevándorlás (l. Interp. Buzáth Ferencz) **127.**

Interpellácziók:

Barabás Béla: Aradi kincstári hidak veszélyes állapota s az uj hidak épitése iránt, a pénzügyminiszterhez **121.**

Barta Ödön: Képviselők ellenőrzési jogának a delegáczióban történt korlátozása miatt, a miniszterelnökhöz **116.**

Barta Ödön: Kivándorlás meggátlására vonatkozó törvényhozási intézkedések tárgyában, a belügyminiszterhez **124.**

Bedőházy János: 1895. évi VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozólag a székely vasutak teljes kiépitése ügyében, a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterekhez **121.**

Benedek János: Állami tisztviselők fizetésének rendezésére vonatkozó törvény beterjesztése tárgyában, a pénzügyminiszterhez **123.**

Benedek János: Nyisztor Alajos margittai főszolgabiró hirdetménye tárgyában, a belügyminiszterhez **120.**

Buzáth Ferencz: Zsidó bevándorlás ügyében, a belügyminiszterhez **127.**

Csávolszky Lajos: Brüsszeli czukor-konferenczia tárgyában, a pénzügyminiszterhez **121.**

Kossuth Ferencz: Legfontosabb nemzetközi kereskedelmi szerződések 1903-ik év végén lejárnak, és e szerződésekben egy évi felmondási idő van kikötve; s az 1899 : XXX. és az 1878 : XX. t.-czikkek szerint Ausztria hat hónappal előbb értesitendő arról, hogy Magyarország az emlitett szerződéseket felmondani szándékozik.

Ezek előrebocsátása után kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy gyakorolta-e az ország

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. VIII.

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS
KÉPVISELŐHÁZÁNAK
NAPLÓJA

*

8

NYOLCZADIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1902

TARTALOM

Lap

128. országos ülés. 1902. évi október hó 8-án.

A ház üléseinek elnapolására, valamint az országgyülés első ülésszakának berekesztésére és a második ülésszak megnyitására vonatkozó királyi leiratok felolvasása. — Elnöki előterjesztések 3

129. országos ülés. 1902. évi október hó 9-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Napirend előtti felszólalás. — A két alelnök, a jegyzők és a háznagy megválasztása. — Elnöki előterjesztések. — Barta Ödön inditványt tesz 19

130. országos ülés. 1902. évi október hó 10-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Fogarassy Zsigmond, Miksa Imre, Rosenberg Gyula, Lendl Adolf és Dókus Ernő képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása Egry Béla, Szatmári Mór, Jakabffy István, gr. Sztáray Sándor és Greskovics Vilmos képviselők megbizó-levelei tárgyában; ennek alapján Egry Béla és Greskovics Vilmos képviselők végleges igazolása. — Az osztályok kisorsolása 31

131. országos ülés. 1902. évi október hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Az osztályok megalakulásának bejelentése. — Egyéb elnöki előterjesztések; ezek során Láng Lajos és gr. Karátsonyi Jenő képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Rátkay László inditványának indokolása a közösügyi költségekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — Bizottságok választása. — A miniszterelnök nyilatkozata a ház munkarendje tárgyában. — Nessi Pál interpellácziója, a kolozsvári Mátyás király-szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte« tárgyában a miniszterelnökhöz. — A miniszterelnök válasza 47

132. országos ülés. 1902. évi október hó 16-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Urmánczy Nándor képviselő megbizó-levelének bemutatása. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter benyujtja jelentését a Pozsonymegye területén levő Nagy-Bodok község határához tartozó ugynevezett Pálffy-erdőterületnek ezen vármegyéből a mosony-vármegyei Püspöki község határához való átkebelezése tárgyában; továbbá a számszék jelentését az 1902. számadási év I. és II. negyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról. — A honvédelmi miniszter benyujtja az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartására, továbbá az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlására és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és honvédség létszámának kiegészitése végett időlegesen leendő igénybevételére vonatkozó törvényjavaslatokat. — Az 1900. évi állami zárszámadásról szóló állami számvevőszéki jelentés tárgyalása 70

Lap

133. országos ülés. 1902. évi október hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Osztályok és bizottságok megalakulásának bejelentése. — Curiai átirat bemutatása. — Feliratok és kérvények bemutatása. A tápéi és csongrádi választó kerületek képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt javaslatot tenni hivatott külön biráló-bizottságok kisorsolása. — Gr. Sztáray Sándor képviselő megbizó-levelének sorshuzás utján az I. biráló-bizottsághoz utasitása. — Bónis István biráló-bizottsági, továbbá Angyal József, Heincz Hugó és Vertán Endre összeférhetetlenségi bizottsági tagok eskütétele 74

134. országos ülés. 1902. évi október hó 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A közigazgatási bizottság megalakulásának bejelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. Madarász Imre és Rakovszky István összeférhetetlenségi bizottsági tagok eskütétele. — Bemutatása azon 80 képviselő névjegyzékének, a kik közül az összeférhetetlenségi ügyekben itélő bizottság tagjai esetről-esetre kisorsolandók lesznek. — A pénzügyi bizottság jelentésének beterjesztése az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közmunkák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Rátkay László inditványának tárgyalása a közös ügyek költségéhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — Lengyel Zoltán interpellácziója a miniszterelnökhöz a Landwehr-miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar hivatalos lapban való közzétételéről. — A miniszterelnök válasza. — Hellebronth Géza interpellácziója a miniszterelnökhöz a kormány katholikus vallásu tagjainak a katholikus nagygyülésről való távolmaradása tárgyában. — A miniszterelnök válasza 78

135. országos ülés. 1902. évi október hó 20-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Gr. Andrássy Tivadar, Apáthy Péter és Ragályi Béla összeférhetetlenségi és Rabár Endre biráló-bizottsági tagok eskütétele. Rátkay László inditványának tárgyalása a közösügyi költségekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — A miniszterelnök javaslata a ház további munkarendje tárgyában. — Visontai Soma interpellácziója a miniszterelnökhöz a »Halastó«, illetve tengerszem körüli magyar határterület tárgyában. — A miniszterelnök válasza 104

136. országos ülés. 1902. évi október hó 22-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések bizottságok megalakulásáról, a főrendiház átiratairól és a beérkezett kérvényekről. — A mult ülésen történt névsorolvasás alkalmával távol volt képviselők névjegyzékének bemutatása. — A miniszterelnök bemutatja a mult évi állami zárszámadásokat és az állami számvevőszéknek ezekre vonatkozó jelentését, valamint az ország közállapotáról és a kormány működéséről szóló évi jelentést. — A kereskedelemügyi miniszter benyujtja a m. kir. központi statisztikai hivatal jelentését az 1903. évi munkaterv tárgyában. — Az állangó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása dr. Urmánczy Nándor megbizó-levele tárgyában. — B. Bánhidy Antal biráló, továbbá gr. Pejacsevics Tivadar és Szentiványi Arpád összeférhetlenségi bizottsági tagok eskütétele. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Szavazás a miniszterelnök részéről a mult ülésben Visontai Soma interpellácziójára adott válasz tudomásul vétele tárgyában. — A pénzügyminiszter előterjesztése az 1903. évi állami költségvetés tárgyában. — Lovászy Márton interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az uj vasuti egyezség közzététele tárgyában. — A miniszter válasza. — A pénzügyminiszter benyujtja az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot 147

137. országos ülés. 1902. évi október hó 28-án.

A jegyzőkönyv felolvasása. — Curiai átirat bemutatása s ennek kapcsán Kiss Ernő képviselő végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhek és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A legközelebbi ülés napirendjének megállapitása 170

Lap

138. országos ülés. 1902. évi november hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során az összeférhetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása Koller Tivadar összeférhetlenségi ügyében. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1903. év első négy hónagjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 174

139. országos ülés. 1902. évi november hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A VII. biráló-bizottság megalakulásának bejelentése. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Popovics Vazul István összeférhetlenségi ügye tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter, benyujtja a konzuli bíróságoknál a polgári peres ügyekben követendő eljárásra nézve kiadott rendeletét; továbbá a határrendőrségről, a külföldieknek a magyar korona területén való lakhatásáról, három uj csendőrségi kerület felállitásáról, az utlevélügyről és a kivándorlás szabályozásáról szóló törvényjavaslatokat. — A VI. biráló-bizottság jelentésének benyujtása Urmánczy Nándor képviselői megbizó-levele tárgyában. — A tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében kisorsolt biráló-bizottság jelentésének benyujtásá. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Zboray Miklós interpellácziója a belügyminiszterhez az államsorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi árusitása tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter válasza. — Szederkényi Nándor interpellácziója a miniszterelnökhöz az olasz borvám tárgyában 199

140. országos ülés. 1902. évi november hó 6-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az első biráló-bizottság jelentésének benyujtása Udvary Ferencz és gr. Sztáray Sándor képviselők megbizólevelei tárgyában s ennek alapján gr. Sztáray Sándor végleges igazolása. — A honvédelmi miniszter bejelenti az 1903. évi ujonczállitás és a póttartalékosoknak bizonyos számban való visszatarthatása tárgyában az október 16-diki ülésén benyujtott törvényjavaslat visszavonását s egyuttal benyujtja az 1899: VI. t.-ez. 11. §-ának módositásáról, illetőleg a közös hadsereg és honvédség ujonczlétszámának megállapitásáról, továbbá az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és haditengerészet békelétszámának kielégitése végett kivételesen leendő igénybevételéről szóló törvényjavaslatokat. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állam kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Nessi Pál interpellácziója a miniszterelnökhöz, ugyis mint belügyminiszterhez, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a csongrádi állapotok tárgyában. — A miniszterelnök válasza 226

141. országos ülés. 1902. évi november hó 7-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Nessi Pál mentelmi joga megsértésének bejelentése. — Az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása; végül Lovászy Márton mentelmi ügyének bejelentése 251

142. országos ülés. 1902. évi november hó 8-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnök bejelenti Kubinyi György képviselő elhunytát. — Curiai átirat bemutatása s ennek alapján Urmánczy Nándor képviselő végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság jelentésének előterjesztése. — László Mihály összeférhetlenségi bizottsági tag eskütétele. — Napirendelőtti felszólalások. — Az inditvány- és intetpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Posgay Miklós interpellácziója az erdélyi-részi adótárnokok kérvénye tárgyában a pénzügyminiszterhez. — A pénzügyminiszter válasza 273

143. országos ülés. 1902. évi november hó 10-én.

A jegyzőkönyv hitelesitései — A biráló-bizottság jelentésének bemutatása a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében. — Feliratok és kér-

Lap

vények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 298

144. országos ülés. 1902. évi november hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A kérvényi bizottság jelensésének benyujtása a kérvények IV. sorjegyzéke tárgyában. — Zárt ülés. — Az 1901. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 323

145. országos ülés. 1902. évi november 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. A honvédelmi miniszter benyujtja jelentéseit az 1901/2. évben tényleges szolgálatban állott önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről, továbbá a hadseregben az 1901/2. év folyamáy előfordult öngyilkosságokról, végül a közös hadseregből a honvédséghez áthelyezett tisztekről. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Krecsmarik János interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az Adria tengerhajózási-részvénytársaság fiume—magadori hajójáratának beszüntetése tárgyában. — Barta Ödön interpellácziója a belügy- és a földmivelésügyi miniszter a fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter válasza 342

146. országos ülés. 1902. évi november 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 370

147. országos ülés. 1902. évi november 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök benyujtja az udvartartás költsvgeinek ujból megállapitásáról szóló törvényjavaslatot. A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Nessi Pál mentelmi ügyében. A tápéi és a csongrádi kerületek képviselőküldési jogának ügyében kisorsolt külön biráló-bizottságok jelentései. — A Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyében itélni hivatott itélő-bizottság tagjainak kisorsolása és eskütétele 392

148. országos ülés. 1902. évi november 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során az összeférhetlenségi itélő-bizottság itéletének bemutatása Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyében. — A miniszterelnök benyujtja jelentését a Temes és Torontál vármegyék területén beállott területváltozás tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 406

149. országos ülés. 1902. évi november 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A könyvtári bizottság jelentésének beterjesztése. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Visontai Soma interpellácziója a leánykereskedés ügyében a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza 429

150. országos ülés. 1902. évi november 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1904. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 454

AZ 1901—1906 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLOJA

VIII KÖTET

128. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 8-án, szerdán,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A ház üléseinek elnapolására, valamint az országgyülés első ülésszakának berekesztésére és a második ülésszak megnyitására vonatkozó királyi leiratok felolvasása. — Elnöki előterjesztések.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző. *(Halljuk! Halljuk!)* A javaslatok mellett szólni kivánókat Nyegre László jegyző ur, a javaslatok ellen szólni kivánókat pedig Kubik Béla jegyző ur fogja feljegyezni.

A mai ülés első tárgya a ház ülésezéseinek elnapolására, valamint első ülésszakának berekesztésére és a második ülésszak megnyitására vonatkozó legkegyelmesebb királyi leiratoknak ujból való felolvasása.

Nyegre László jegyző *(olvassa a két királyi leiratot. Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Hatodikára! Ma nyolczadika van! Zaj.)*

Kubik Béla jegyző: Barabás Béla! *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)*

Barabás Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Midőn junius 20-dikán ugyanezeket a királyi leiratokat a képviselőházban felolvasták, akkor én felállottam s e pártnak megbizásából és nevében *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon)* a miniszterelnök urhoz kérdést intéztem az iránt, hogy miféle fontos politikai okok birták és kényszeritették reá a kormányt és a t. miniszterelnök urat arra, hogy az országgyülés első ülésszakának berekesztésén kivül a ház elnapolása királyi kézirattal történjék meg. Az igen t. miniszterelnök ur akkor szives volt kinyilatkoztatni azt, hogy semmiféle kiváló politikai indokok őt arra nem vezették, hanem kizárólag az, hogy ugy a kormánynak tevékenységére, valamint a képviselőknek pihenésre lévén szükségük, ez az egyetlen indoka a királyi kézirattal való elnapolásnak.

Sokáig kutattam, vajjon tényleg mik voltak azok a fontos okok, a melyek ily rendkivüli módon intézték azt, hogy a ház ülései királyi kézirattal napoltassanak el. A jóhiszemüek abban a véleményben is voltak, hogy a kormány alkamat akar keresni arra, *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* hogy a mikor ebbe a szép és diszes épületbe belépünk, akkor ezt maga a király nyissa meg; *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Ugy van! Ugy van! Hol van a király? Hol a király? Ez a kérdés! Nyugtalanság és zaj.)* hogy a király, a nemzetnek fölkent apostoli királya eljöjjön az országgyülésre, és mikor az ezredéves fennállás emlékére ily nagy, diszes épületet avatunk fel, akkor az első szó illesse meg az első magyar embert, a királyt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Azonban ez sem történt. Tehát még e feltevésünk is elesett. Tovább kell tehát, hogy menjünk kutatásainkban arra nézve, hogy mi is vezette hát a t. kormányt?

T. ház! Ha soha, de most beigazoltatott, hogy ennek a pártnak igaza volt, és ennek a pártnak általam tett felszólalása teljesen jogos volt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* mert semmiféle értelme nem volt a királyi kézirattal való elnapolásnak.

Három okot találunk, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* a mely egyenesen rámutat arra, és elnöki rendreutasitást is kaptam a multkor, a mikor felemlitettem, hogy a királyi kézirattal való elnapolás egyenesen a mi kijátszásunkra történt. *(Igaz! Ugy van! Nagy zaj a szélsöbaloldalon.)*

Elnök *(csenget):* A t. képviselő ur . . . *(Nagy zaj a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon. Az elnök ismételten csenget.)* Méltóztassék az elnököt meghallgatni.

(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza van!)

Minthogy a t. képviselő ur maga szives volt arra emlékeztetni *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* hogy ehhez hasonló kijelentését csak abból a szempontból kifogásoltam, a mennyiben egy kétségtelen alkotmányos jognak gyakorlásáról volt szó, a mely csak a politikai felelősség szempontjából birálható el; *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Visszaélés!)* minthogy maga volt szives arra emlékeztetni, hogy e kifejezését a minap kifogásoltam, igen természetesnek fogja tartani, hogy akkoriban e részben tett megjegyzésemet ma fentartom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Szólásszabadság!

Rákosi Viktor: Gyerünk tovább!

Barabás Béla: T. képviselőház! A három indok legelseje az volt, a mely kirí a királyi kézirat dátumából. A királyi kézirat aláírása után a szövegben azt olvassuk, hogy a ház elnapoltatott október 6-áig. Mi akkor felszólaltunk és megütközéssel vettük tudomásul, hogy sem királyunk, sem kormányunk nem tud október hatodikának nevezetességéről semmit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annyira ignorálják, annyira figyelmen kivül hagyják a nemzet nagy, gyászos, kegyeletes napját, hogy teljesen figyelmen kivül hagyva érzelmeinket, gondolkodásunkat, arra a napra, mintegy tüntetésszerüen, országgyülési képviselők ülését hivják össze. De a kormány, ugy látszik, észrevette a dolgot és igazat adott nekünk, mert egy u. n. császárvágással, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* akként magyarázta a dolgot, hogy az összehivásnak harmadik napján gyülekezzünk össze.

Igy is történt. A királyi leiratban kitüzött időponttal teljesen ellentétes napon gyültünk össze. Engedelmet kérek, sem az elnökségnek, sem a kormánynak nincs joga a házszabályokat a ház tudta és beleegyezése nélkül megváltoztatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A harmadik napon való összejövetelt a házszabályok első szakasza kizárólag és egyedül a ház alakulására, első ülésére nézve nevezi meg. Sőt annyira megnevezi, hogy azt mondja az 1. szakasz, hogy midőn a királyi meghivó alapján a harmadik napon a képviselők összegyülekeznek, akkor a korelnök foglalja el a helyét és az viszi a képviselőket az országgyülésnek megnyitására. Ezt a szakaszt tehát ebben az esetben alkalmazni egyáltalán nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ime, itt van a furcsa ellentét és felfogás. A kormány rájött tévedésére, hogy ezt a napot jelöltette meg a gyülés összehivására és maga foglalta el azt az álláspontot, hogy igenis október hatodika a nemzet fájdalmas és keserüségteljes visszaemlékezésének ideje és október hatodika a kegyeletnek egy szentelt ünnepe és mégis az a kir. leirat ugy maradt és maga a magyar kormány ellentétbe helyezkedett a királynak intézkedésével és maga a magyar kormány másképen hajtja végre azt, miként a királyi leiratban megnevezve van. Már most azt kérdem én, nem-e nyilt, tiszta sérelem az, hogy ilyképen játszszák ki azt a tévedést, mely a királyi leiratban fenforog, nem-e nyilt sérelem az, hogy október 6-áról sem a király, sem a kormány tudomással egyáltalában nem bir, és nem figyelik meg ezeket a napokat és nem számitanak a nemzetnek kegyeletteljes érzületével? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez volt az első szempont.

A másik szempont sokkal sulyosabb és a harmadik is az, mert hiszen mi azzal indokoltuk álláspontunkat és azért kérdeztük meg a miniszterelnök urat, mivel abban a feltevésben voltunk és a mult nekünk ebben igazat is adott, hogy a három és fél hónap alatt oly események történnek és oly nagy politikai cselekmények folynak le, melyeket mi tétlenül nem nézhettünk volna, és ha a ház önmagát napolta volna el, akkor meg lett volna husz képviselőnek az a joga, hogy a házat összehivassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ilyen volt első sorban, és én ismételve merem hangsulyozni, hogy a királyi kézirattal való elnapolás egyenesen azért történt, hogy az igen t. kormány a Kossuth-ünnepről megszökjék. *(Zajos felkiáltások: Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akárki bármiként magyarázza is azt a nagyszabásu ünnepet, melyet az egész nemzet ült, a tény az, hogy akkor egy nagy korszaknak ünnepét ülte a nemzet, azon korszakét, a melynek 54 év előtti emlékét és 38 napi tevékenységét törvénybe iktatták, és a mely nagy eseményeket maga a koronázott király szentesitett; azokat az eseményeket ünnepeltük, melyeknek köszöni a mai felelős kormány is, hogy itt ülhet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ünnepelte azt, hogy a népképviseleti rendszer mellett az egész nemzetnek egyenjoguságát hirdették. És ezen felelős magyar minisztérium, mely akkor törvénybe lett iktatva, ennek utódai, a nemzetnek mai felelős magyar miniszteriuma és kormánya kitért ezen ünnep elől és a nemzettel együtt, nem mondom, hogy nem érez, de a nemzettel együtt nem ünnepel, mert nem szabad neki ünnepelni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mikor ma látjuk, hogy a magyar nemzet kormánya, a mely azon időknek törvényei alapján ül itt és vezeti az ország ügyeit, elvonul a nemzetnek egy kegyeletteljes ünnepétől, akkor meg kellett volna ragadnunk az alkalmat és összehivatni az országgyülést, kérdőre vonatni a kormányt, hogy hogyan meri azt megtenni az egész nemzet közérzületével szemben, hogy félrevonul és érzéketlenül nézi, miként ünnepel az egész ország és nem törődik a nemzet kegyeletérzületével. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház, történtek mások is. Nézzük csak azokat az eseményeket, melyek arczába kergetik az embernek a vért, a melyeket a katonai hatalmasságok elkövetnek egyes polgárain

a nemzetnek; nézzük a tengerszemnek a kérdését, a mikor ugyszólván erőszakkal elrabolnak, kihasitanak egy darabot a nemzet testéből, és ez összejátszással és olyan intrikákkal megy keresztül, hogy a nemzet sirva nézhet azon törvényei után, melyekkel kötelességet vállalt az ország területét életével, vérével és becsületével megvédeni. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Hatszáz évig a mienk volt!

Barabás Béla: És a legfőbb, a mi minket arra kötelezett volna, hogy a képviselőházat összehivassuk, az az a meddő és haszontalan alkudozás, melyet a miniszterelnök ur Ausztriával szemben folytat. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Évek óta küzdünk már azért, hogy végre-valahára elérkezhessünk az önálló rendelkezés jogalapjához, és mikor elérkeztünk hozzá s midőn az ország legvitálisabb érdekeiről van szó, akkor a kormány folytatja azokat az alkudozásokat, melyek nem czéloznak egyebet, mint egyenesen Magyarország további kizsákmányolását és tönkretételét. *(Hosszantartó, zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Igaz!)* Folynak Bécsben, folynak Budapesten a tárgyalások, kizárólag és egyedül Magyarország hátrányára és rovására. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden hatalom, a legfelsőtől kezdve, ellenünk esküdött. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Igaz!)* És abban a törekvésben, hogy Magyarország tönkretétessék, anyagilag teljesen elpusztittassék, első sorban ott van a királynak az akarata. *(Hosszantartó, zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Igaz! Az elnök csenget. Mozgás és zaj jobbról. Taps és élénk tetszés a szélsőbaloldalon. Halljuk az elnököt! jobbról.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van! Ismételten csenget. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igazat mondott! Zajos felkiáltások jobbról: Halljuk az elnököt: Rendre! Rendre!)*

Rátkay László: Igenis a király akarata! *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Először is Rátkay László képviselő urat rendreutasitom! *(Folyton tartó, nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Mindenekelőtt kérem, hogy ha parlamenti tanácskozást akarunk folytatni, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem fogunk!)* az elnökséget hallgassák meg. *(Élénk helyeslés és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)*

Ha jól értettem a képviselő urat, akkor az utolsó szavakban, melyeket mondott, egyenesen a királyra való hivatkozás foglaltatott. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A császárra! Kritikát mondott!)* Ha nem értettem jól a képviselő urat, módjában áll szavait megmagyarázni vagy helyreigazitani. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell magyaráznia!)* Kérem tehát a képviselő urat, méltóztassék szavait megmagyarázni, hogy tudjam, mit mondott s a szerint elnöki kötelességemet teljesithessem. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kérem a képviselő urakat, hogy engem elnöki kötelességem teljesitésében zajongással ne méltóztassanak akadályozni. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Barabás Béla: T. képviselőház! Azt hiszem, alkotmányos államban lévén, ebben a teremben másról, mint királyról beszélni nem lehet. Arról én nem tehetek, hogy a király személye teljesen bele van olvadva a császárba. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Elhiszem, hogy a király szót elhibáztam, mert hiszen a császár akarata az. *(Hosszantartó, zajos felkiáltások: Ugy van! Ugy van! Taps és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő ur ezen nyilatkozatából látom, hogy tényleg ugy történt, hogy ő a vitába a király személyét belevonta. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A császárt!)* Ez nem csak a házszabályokkal, hanem alkotmányunkkal is ellenkezik és ezért őt rendreutasitom. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Folytonos, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: T. képviselőház! Ne méltóztassanak rossz néven venni, ha az ember szive mélyéből igazán kitör a keserüség! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Hiszen ki kell törnie, mert én Magyarországon akarom látni és le akarok borulni az én királyom előtt, de hol van, merre van hazája, nem látjuk sehol sem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen az előbb bizonyos fájdalmas érzülettel hoztam fel azt, hogy e diszes nagy palotának megnyitása alkalmával nem üdvözölhetjük őt itten körünkben. Tessék megnézni, mikor látjuk itt. Mikor a hadgyakorlatok vannak, akkor megjelenik itt kizárólag és egyedül az osztrák császár, a legfelsőbb hadur és senki más. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mikor a polgárok vagyonán végigmegy a katonaság és pusztitja azt, minden az ő nevében történik. És mikor látjuk itt? Tessék megnézni: mikor kitüntetésekről, méltóságok adományozásáról van szó, német szövegü levelekben a császár adományozásait látjuk csak, sohasem a magyar királyét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És tessék megnézni, mikor nyul ki a keze? Mikor a quótát kell emelni, és mikor terheket kell róni reánk. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van!)* Ne csodálkozzanak tehát azon, ha az emberből kitör a keserüség, a mikor látjuk azt, hogy Magyarország apostoli királya nem tartja érdemesnek Mátyás szobrához elmenni. Ilyeneket tapasztalva, valóban joggal tör ki mindenkiből a keserüség. *(Hosszantartó tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és mozgás jobbfelől.)*

Elnök: A szónok azt a hibát, a melyért őt már az előbb rendre utasitottam, ujból elkövette. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez csak igazmondás! Ez nem hiba!)* Igen enyhén

járok el, ha őt ezen hibájáért csak ujból rendre utasitom és előre kijelentem, hogy a mennyiben ezt a hibát még egyszer elkövetné, el fognám tőle vonni a szót. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Barabás Béla: T. képviselőház! A másik nagyhatalom, a mely az Ausztriával való kiegyezés kérdésében velünk szemben áll, az a császári háznak a miniszteriuma. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közös miniszteriumok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Mit keresnek azok ott?

Barabás Béla: Folytonosan azon működnek és azon ténykednek, illetéktelenül beavatkoznak, hogy a kiegyezés ujból Magyarország rovására jöjjön létre. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt természetesnek találom, hogy az osztrák miniszteriumok álláspontjukat a leghatározottabban védik, és hogy a sikernek kilátásával védik; de tény az, hogy ez is egyik nagyhatalom, a mely ebben a kérdésben a legerőteljesebben velünk szemben áll. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ki van mi mellettünk, t. képviselőház? Hol van a mi miniszteriumunk, hol van a mi kormányunk? Hol vannak azok a férfiak, a kik ezen tanácskozásukban lelkiismeretük szerint volnának hivatva a nemzetnek ezt a vitális életkérdését képviselni? *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Azok alkudoznak, jönnek-mennek és a helyett, hogy hátat fordítanának az alkudozásnak, elmentek a legutolsóig, a mikor már ők sem mehetnek bele a kiegyezésbe és mégis tovább alkudoznak és keresik az okot és a módot arra, hogy ezt a nemzetet továbbra is ebben a szerencsétlen igában hagyják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én pártom nevében és megbizásából jelentem ki ünnepélyesen itt ezen az első ülésen, hogy nekünk semmiféle néven nevezendő kiegyezés nem kell. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Nekünk a nemzet gazdasági önállósága kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ezzel a királyi leirattal kapcsolatban pártom nevében tisztelet-teljesen és komolyan felkérem a kormányt és a miniszterelnök urat arra, hogy hagyjanak fel minden további időpazarlással, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hagyjanak fel minden alkudozással, mert nincsen az a hatalom, a mely ezt a kiegyezést itt ebben a parlamentben keresztülvigye. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Halljuk! jobbfelől.)* Ezt, t. képviselőház, már most az első ülésen kötelességemnek tartottam kijelenteni azzal a hozzáadással, hogy oszlassák fel ezt a házat annyiszor, a mennyiszer tetszik: *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* mi a nemzet közvéleményének támogatásával megerősödve fogunk ide ujra visszatérni és itt fogunk ujra tiltakozni minden olyan kiegyezés ellen, a melyet a nemzet rovására akarnak megkötni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Én csodálkozom, t. képviselőház, azon, hogy a mikor az országgyülés előtt száz számra fekszenek azok a feliratok, a melyekben jajveszékelve kérik a nemzet gazdasági önállóságát; mikor látjuk, hogy az ország előkelő városai és községei egyforma lelkesedéssel tiltakoznak a további alkudozás ellen; a mikor látjuk, hogy az érdekkörök, az iparos, a kereskedő osztály és mindazok, a kiknek életérdekei érintve vannak, jajszóval kiáltanak fel ide a képviselőházhoz, hogy elég már, hogy meg kell már szüntetni ezt a további nyügöt, ezt a terhes összeköttetést; és a mikor a többség padjaiban is nagyon sokan ülnek, a kik ugy jutottak ide be ebbe a házba, hogy az önálló vámterület hiveinek hirdették magukat, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sőt tovább megyek *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és a leghatalmasabb fórumra, az önök becsületes lelkiismeretére appellálok, amely odabenn szól és él, de nem mer megnyilatkozni — akkor mereven foglalnak állást a nemzet közvéleményével szemben. *(Zajos tetszés a szélsőbaloldalon.)* A királyi leirattal kapcsolatban, tekintettel arra, hogy indokolt volt az a felszólalás, a melyet mi junius 20-ikán itt tettünk, kötelességemnek tartottam pártom elhatározása folytán tiltakozó szavamat felemelni azzal, hogy a végsőig fogunk menni, de Ausztriával kiegyezést nem kötünk. *(Hosszantartó, élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem lesz kiegyezés! Elnök csenget.)* Arra el voltam készülve . . .

Rigó Ferencz: Mért nem hozta ide a királyt? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Arra el voltam készülve, . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . hogy ebben a házban, a melyet, mint a nemzeti gyülésnek uj otthonát emelt az ország . . .

Endrey Gyula: Czifra nyomoruság! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . behozzuk ugyanazokat . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Ne méltóztassék minden parlamenti tanácskozást lehetetlenné tenni! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* Nekem kötelességem a tanácskozás rendje felett őrködnöm *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* és én ezt a kötelességet mindenkivel szemben teljesiteni fogom, azért jót állok. *(Hosszantartó, élénk tetszés a jobboldalon.)* Méltóztassék tehát a miniszterelnök urat kihallgatni, mert ebben a parlamentben kötelesség mindenkit meghallgatni. *(Tetszés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Arra el voltam készülve, hogy ebben a házban azokkal az ellentétes nézetekkel és meggyőződésekkel fogunk találkozni s ütközni, a melyek bennünket elválasztottak; hogy erős harczok fognak ezen

házban is lefolyni közöttünk, kérdésekről, a melyekben a harcz jogosult.

Polczner Jenő: Teljesen jogosult!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hisz az alkotmányos élet lényege a vélemények ütközéséből, a meggyőződések harczából áll. *(Ugy van! jobbfelöl.)*

És hogy én attól nem félek, — gondolom — hivatkozhatom arra, hogy... *(Zaj a szélsöbaloldalon. Felkiáltások: Lefelé nem!)* hogy nem kerültem egyetlenegy esetben sem a harczot. *(Derültség a szélsöbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Harczoltam nyugodtan és tárgyilagossággal, de hogy előttem szóló t. képviselőtársam mindjárt az első ülést alkalmasnak tartja arra, hogy a kérdéseknek egész tömegét felgyujtsa...

Krasznay Ferencz: Az ország el van keseredve!

Széll Kálmán miniszterelnök: ... és izzóvá tegye ennek a háznak a levegőjét akkor, a mikor azt az első ülés alkalmával szivjuk magunkba, arra megvallom, nem voltam elkészülve. *(Nagy zaj a szélsöbaloldalon.)*

De hát a t. képviselő urak igy akarták és igy is tettek és ezzel avatják fel ezt a házat. Legyen az ő akaratuk szerint. Jogom azonban nekem és törvényben gyökerező jogom és kötelességem szót állani ezekről a kérdésekről és felvenni a diskussziót, mert ebben a házban, ha a magyar nemzet azt az érintetlen kincsét. a mely a parlamentárizmusban gyökerezik, sértetlenül fenn akarja tartani, az objektiv, a tárgyilagos diskussziót el kell fogadni, mert csak ez vezet a nézetek tisztázására. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezen nem teheti túl magát senki, mert különben a parlamentárizmust életgyökerében támadja meg. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)*

Nyugodtan fogok tehát azokra a kérdésekre felelni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)*

T. előttem szóló képviselőtársam először is kifogásolja a képviselőháznak, illetőleg országgyülésnek királyi leirattal történt elnapolását abból az okból, mert, a mint mondani méltóztatik, ez rendkivüli dolog és semmi sem motiválta, mert kereste az indokokat, de nem talált olyat, a mely megállhatna. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)*

Mindenekelőtt előrebocsátani vagyok kénytelen, hogy ez épen nem rendkivüli dolog. Már a mult nyáron, három hónappal ezelőtt, mikor először szóba jött a kérdés, elmondtam a t. képviselő uraknak, hogy talán 15 vagy 16 praecedens eset van, a mikor, már a mult országgyülések alatt is, az utolsó alkotmányos 34 vagy 35 esztendő óta királyi leirattal történtek elnapolások. Meg is mondtam az okát. Engem — és állok érte— semmi egyéb sem vezetett, mint az, hogy erre a három hónapra egy bizonyos nyugalmi idő álljon be. *(Zaj a szélsöbaloldalon.)* Hiszen még abból a szempontból is, — pedig fel sem hoztam és ma sem hozom fel, mint mérvadó indokot — tanácsos volt nem kitenni a házat annak, hogy minduntalan összejőjjön, mert épen átköltözködött a régi helyiségből *(Derültség a szélsöbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* és nem is lett volna mód üléseket tartani. Ezt nem is hoztam fel, sőt most sem hozom ezt fel, mert bizonyos szubjektiv tendenciával talán azt lehetne mondani, hogy ez mentegetőzés. Nem, hát nem ezért. *(Zaj a szélsöbaloldalon.)* Mondom, hogy nem ezért, hanem azért, mert azt gondoltam, hogy akkor, a mikor, a mint méltóztatnak tudni, a kormányt a maga egész erejével és minden idejével elfoglalta egy kérdés megoldása, nem tartottam tanácsosnak azt a munkát, a mely folyik, kitenni az országgyülés összehivásával való megzavarásnak. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsöbaloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy azt hitte, hogy a király fogja megnyitni ezt az országgyülést.

Kérem, ezt joggal a képviselő ur azért nem hihette, . . . *(Nagy zaj a szélsöbaloldalon.)*

Elnök *(csenget):* T. képviselőház! Kérek csendet, mert támadni és a védelmet meg nem hallgatni, nemcsak a házszabályokkal, hanem a méltányosság legelemibb követelményeivel is ellenkezik. *(Élénk helyeslés és felkiáltások a jobboldalon: Illetlenség!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt állitom, hogy ez a feltevés, a mely mint ujdonság hallatszik onnan, arról az oldalról, a melyről eddig nem hallottam, nem áll meg. *(Zaj a szélsöbaloldalon.)* mert ez a mostani ülésszak nem egy országgyülésnek, hanem ezen folyó országgyülés második ülésszakának, tehát egy országgyülés folytatásának megnyitása. *(Ugy van! jobbfelöl.)*

Barabás Béla: Az uj országháznak megnyitása.

Széll Kálmán miniszterelnök: Arra pedig nem volt eset a magyar alkotmányos élet történetében, hogy az ülésszakot a király nyitotta volna meg. A király mindig az országgyülést nyitja meg és zárja be; *(Zaj a szélsöbaloldalon. Felkiáltások: Az uj országház megnyitásáról van szó! Hát a delegácziót miért nyitja meg?)* most pedig ülésszakot nyitunk meg és az ülésszak megnyitása sohasem történt a király intervenciójával. *(Ugy van! jobbfelöl.)* Azt mondja a képviselő ur második érvében, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* hogy szándékosan akartuk önöket kijátszani, mert október 6-ára tétetett az ülésszak megnyitásának napja. Hát legyen a t. képviselő ur méltányos. S most a képviselő urhoz fordulok, *(Halljuk! Halljuk!)* mint olyan férfihoz, a ki — tudom — jelleménél fogva egyenes, nyilt ember. Nem én voltam-e az, a ki azt mondottam a képviselő uraknak, mikor felolvastatott a királyi leirat, hogy ebben a 6-ában semmi szándékosság nincsen? Odamentem és megmondtam ezt önöknek s erre több tanut tudok önök közül felhivni.

Pichler Győző: Az a szomoru, hogy októ-

ber 6-áról beszél a leirat! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az a kérdés, megmondotta-e ezt Bécsben a királynak?)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az első ülés október 8-ára tétetett és nem a házszabályok kijátszásával, a mint azt a t. képviselő ur mondja. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De igen!)* Ez nem áll. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De bizony áll!)* Nem áll azért, mert az ülésszak megnyitásának határnapja azt jelenti, királyi jognál fogva, hogy addig ülést tartani nem lehet és hogy akkor ülést tartani már lehet. De nincsen megmondva semmiféle alkotmányos törvényünkben az, hogy aznap ülést kell tartani. Csak lehet. Nekünk tehát lehetett volna ülést tartanunk, de nem kellett, nem is tartottunk, hanem tartunk ma, 8-án. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* És magában abban a tényben, hogy tényleg nem 6-án nyitjuk meg ezt az ülésszakot, hanem 8-án, inkább az rejlik, hogy október 6-ának a jelentőségét respektáltuk és nem tartottuk azt kis jelentőségünek. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Megmondotta-e a királynak, mi az az október 6-a? *(Nagy zaj és mozgás.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A második indokot, a miért a képviselő ur diffikultálja ennek a királyi jognak a gyakorlását, — a miért a felelősséget teljes mértékben átveszem, *(Felkiáltások a szelsöbaloldalon: Kötelessége!)* még pedig azért, mert kötelességem, a mit azonban nem kell nekem mondani, mert magam állitom, — abban találja a t. képviselő ur, hogy a kormány nem akart a Kossuth-ünnepen résztvenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Hát kérem, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Hol volt akkor?)* a t. képviselő uraknak alkalmuk lesz szólani erről a kérdésről és alkalmuk lesz engem az önök szempontjából felelősségre vonni. *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Most beszéljünk róla!)* És én kötelességemnek fogom tartani, nyiltan és őszintén elmondani, hogy miért nem vettünk, hogy miért nem akartunk azon részt venni. *(Élénk mozgás és zaj a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)* El fogom ezt mondani, de nem akarom kétszer tenni ezt, hiszen önök elő fogják ezt a kérdést hozni, és akkor én ki fogom fejteni abból az állásból folyólag, a melyet lábaim alatt érzek: az én törvényes álásomból folyólag, hogy miért nem akartam részt venni és miért nem vettünk benne részt én és a kormány. *(Mozgás és zaj a szélsöbaloldalon. Elnök csenget. Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Nem akart részt venni? Micsoda beszéd ez? Mozgás jobbfelöl.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek, t. képviselő urak! Méltóztassanak nyugodtan meghallgatni a szónokot! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl. Zaj a szélsöbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A mi a t. képviselő urnak azt a megjegyzését illeti, hogy időközben a tengerszem kérdését »alkudtuk el,« *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsöbaloldalon.)* hát erre a gondolatra már csakugyan nem tévedtem; arra a gondolatra nem jöttem és nem jöhettem, hogy valaki azzal vádolhat meg engem, hogy én a tengerszem ügyét akár elalkudtam, akár eljátszottam. *(Mozgás és zaj a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)* Hiszen nekem is fáj.... *(Derültség a bal- és a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)* hogy ebben a kérdésben a mi felfogásunk nem tört magának utat, de engedelmet kérek, a t. képviselő urak tudják és nekik tudniok is kell, hogy a törvény alapján lett ez a kérdés egy választott bíróság elbirálására bizva, *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsöbaloldalon.)* és a választott bíróság azon törvény alapján járt el, *(Ugy van! jobbfelöl. Mozgás és felkiáltások a szélsöbaloldalon: Hiba volt!)* Ha hiba volt, az akkor történt *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*, a mikor a törvényt megcsinálták, de azt csak nem lehet mondani, hogy én most 1902-ben egy három vagy négy évvel ezelőtt hozott törvény végrehajtása miatt, napoltattam el az országgyülést; azért, mert négy évvel ezelőtt egy törvényt hoztak, a melynek végrehajtása esetleg ebben az időben következik be.

Azt méltóztatott mondani, hogy »elalkudták.« *(Zajos felkiáltások a szélsöbaloldalon: Igaz! Ugy van! Betömték a polyákok száját! Megvették az éhes lengyeleket! Nagy zaj. Elnök csenget.)* Hát kérem vádaskodni lehet; *(Zajos ellenmondások a szélsöbaloldalon. Elnök csenget.)* állitani is lehet, de bizonyitani nehéz. *(Hosszantartó, nagy zaj a szélsöbaloldalon.)*

Elnök *(a szélsöbaloldalra mutatva):* Csendet kérek, t. képviselőház, ezen az oldalon. Kénytelen leszek különben névszerint megnevezni a képviselő urakat. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő uraknak az alkotmányos jogok egyik legelsejét, a birói függetlenséget tisztelniök kell. *(Mozgás és zaj a szélsöbaloldalon. Rákosi Viktor többszörösen közbeszól.)*

Elnök: Rákosi Viktor képviselő urat ezennel rendreutasitom! *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és nyugtalanság a szélsöbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő uraknak a mi alkotmányos és alapvető törvényeink legelsejét respektálniok kell *(Halljuk! Halljuk!)* és ez a birói függetlenségnek a kérdése. *(Élénk helyeslés jobbfelöl.)* A birói függetlenség az egyéni szabadságnak és a közszabadságnak egyik garanciája; a birói függetlenséget tangálni tehát annyit jelent, mint az alkotmány egyik sarkkövét megbolygatni és az egyéni szabadságot érinteni. *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Nagy zaj a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni. *(Élénk felkiáltások a szélsöbaloldalon: Nagyon helyes! Hosszantartó*

mozgás jobbfelöl.) T. ház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)* A mikor én ezt a helyet elfoglaltam, megfogadtam, hogy a házszabályokhoz hiven részrehajlatlanul és pártatlanul fogok eljárni mindenkivel szemben. *(Élénk helyeslés jobbfelöl.)* Gondolom, eddig ezt a fogadalmamat megtartottam. *(Élénk helyeslés.)* Azt is megfogadtam, hogy a rám bizott hatalommal élni fogok, a mennyire csak lehet, hogy a tanácskozások rendjét fentartsam. Ezt a fogadalmamat is meg fogom tartani. *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. képviselő urak odáig viszik a dolgot, hogy erre az elnökségnek rendelkezésére álló hatalom nem elégséges, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés jobbfelöl.)* akkor a felelősség azért, hogy a magyar parlamentárizmus reputációján csorba esik, nem én rám fog hárulni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Minden képviselő ur kifejtheti a maga nézetét és a mennyiben a házszabályok és az alkotmányosság keretében mozog, mindenkinek számára biztositani fogom a kihallgatást. De arra fogom kérni a t. képviselő urakat, hogy engem ebben támogassanak és ily — megengedem, jogos, de heves támadás után legyenek annyi méltányossággal, hogy a védelmet is nyugodtan kihallgassák. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én véghetetlenül sajnálnám, hogyha az, a mit a ház elnöke most a miniszterelnök érdekében látszik mondani vagy tenni akarni, beteljesülne. Én nagyon sajnálnám, ha azon czélból, hogy a t. képviselő urak engemet nyugodtan kihallgassanak, ennek a háznak első ülésén, az uj ülésszak *(Zaj. Elnök csenget.)* kezdetekor kénytelen az elnök az ülést felfüggeszteni akkor, mikor a miniszterelnök a kormány nevében felel a támadásokra, nyugodtan, higgadtan, a nélkül, hogy bárkit sértene, a nélkül, hogy a parlamentáris illemet, a parlamentáris szabályokat a legtávolabbról is sértené. Hát engemet a t. képviselő urak nem fognak ezen köteles, magam által elém tüzött határokból kiszoritani, és én megmaradok a nyugodt érvelés terén és még azt sem mondom, hogy nem méltányos az az eljárás, a melyet velem szemben követnek, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert nem adtam rá okot és nem szolgáltam rá, hogy akkor, a mikor én nyugodtan előadom nézeteimet azokkal szemben, a miket hallottam és a mik engemet oly élesen támadtak, engemet kihallgatásra sem érdemesit az az ellenzék, a melynek én arra okot nem adtam, hogy engemet itt bántson és szólani a magam joga és törvényes joga szerint ne engedjen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* Én nyugodtan folytatom.

Az alkotmányos jogoknak és biztositékoknak egyik legelseje a birói függetlenség. *(Zaj balfelöl. Elnök csenget.)* És semmi sem történt más, mint hogy a birói függetlenségnek teljes respektálásával szabad folyás engedtetett a törvény rendelete szerint azon birói eljárásnak, a melyet a törvény előirt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem áll!)* Hát ha a t. képviselő urak azt mondják, hogy ez nem áll, bizonyitsanak, én azt mondom azon t. képviselő urral szemben, ki ezt mondja, hogy nincsen joga azt mondani. Becsületszavamra állitom, hogy soha köztem és Körber közt vagy gr. Goluchowski közt és senki közt ezen tengerszem ügyéről egy betü sem esett. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Az a baj!)* Ha azt akarják a t. képviselő urak, *(Nagy zaj.)* hogy én az önök szavainak hitelt adjak, a mire én kész és hajlandó vagyok, hát akkor adjanak hitelt az én szavaimnak, mert arra én nem szolgáltam rá, hogy Magyarországon akadjon egyetlen ember is, akár ebben a házban, akár ezen a házon kivül, a ki azt mondhassa, hogy én hazudtam, mert én azt sohasem tettem. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* És én kijelentem, hogy soha senkivel ebben a kérdésben nem is értekeztem, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Elég hiba!)* soha senkivel ebben a kérdésben egy szót nem váltottam. *(Mozgás a szelsőbaloldalon.)* Az én állásfoglalásom ki is volt a törvényben zárva. Nekem az anyagot kellett szolgáltatnom, a mit készen találtam és ezt az anyagot odaszolgáltattam. Hiszen a két magyar biró, a ki delegáltatott, oly skrupulozitással igyekezett a pártatlanságnak minden kellékét megtartani, hogy megegyeztek egy olyan elnökben, a kit a maga állásánál, a maga multjánál és a maga származásánál fogva még távolról sem lehet megvádolni azzal, hogy elfogultsággal jön ide; mert Svájcz egyik nagy törvényszékének, egyik nagy tudományos intézetének a tagja. Hát én kijelentem, hogy visszautasitok minden inszinuációt egyszer s mindenkorra. *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én nem folytam be ebbe az ügybe, én nem alkudtam el semmit, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a baj!)* hanem egyszerüen a biró döntött ugy, a hogy a törvény előirja. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik, a mit mondanak a képviselő urak, az, hogy azért kellett elnapolni az országgyülést, hogy a kormány haszontalan tárgyalásokat folytasson. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)* Hát, t. ház, én igenis kijelentettem a nyáron is és kijelentem most is, hogy ezen tárgyalások czéljából gondoltam ezt a módszerét az elnapolásnak helyesnek; de hogy ezek haszontalan, vagy olyan tárgyalások legyenek, a hogy azokat Barabás Béla képviselő ur beszédében és a közbeszóló képviselő urak az ő beszédét kisérő megjegyzéseikben jellemzik, azt határozottan tagadom és visszautasitom. Mert a törvény rendelte el azon tárgyalásokat, a miket nekem a törvény értelmében kellett folytatnom. Kötelességet mulasztanék, hogyha a törvénynek félretételével és félreismerésével ezeket az alkudozásokat mindaddig nem folytatnám, a mig azok vagy sikeresen be nem fejeztetnek, vagy pedig meg nem

hiusulnak. *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Ugy van! Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)* Azután azt mondják a t. képviselő urak, hogy e tárgyalásokba két hatalom folyt be, hogy egyik a király, a másik a külügyminiszter. Hát, t. ház, én egészen nyugodtan és határozottan mondom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a magyar alkotmányos tradicziónak, a magyar közéletnek, a magyar embernek egyik sarktétele és szivének egyik érzése — mert benne van nem csak a törvénykönyvben, benne van az minden magyar ember lelkében. — hogy a király személye szent és sérthetetlen, *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Ugy van! Ugy van!)* a király személyét sérteni nem szabad, a király személyét a vitába belevonni nem parlamentáris dolog, nem felel meg a mi alkotmányunknak, nem felel meg a mi alkotmányos nagy tradiczióinknak, a miket őseink reánk hagytak, a mik megőrizték az alkotmányt számunkra, megőrizték Magyarországot számunkra, de reánk hagyták a királyhoz való hüség és hódolat érzéseit is és felépitették a magyar államot számunkra. Nem szabad ezen tradicziókba ütközni, nem szabad egyik alapvető részét, azt a tételt, melyet ujabb alkotmányunk, az 1848. évi is sarkalatos tételként állit fel, hogy a király személye szent és sérthetetlen, megbolygatni, mert a ki ezt teszi, Magyarország alkotmányos szervezetét, közjogát érinti, alkotmányos életét rázza meg és bizonytalan, beláthatatlan zavarokba löki. *(Élénk helyeslés és tetszésnyilvánitások jobbfelöl. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)* Hochozzanak csak a t. képviselő urak, ha kedvük tartja. Ez engem nem zavar. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)* Én oly dolgot mondok, a mit, én tudom, a nemzet helyesel. *(Élénk helyeslés és tetszésnyilatkozatok jobbfelöl. Ugy van! Ugy van! Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem ugy van!)*

És most felveszem a konkrét esetet. Azt mondják a képviselő urak, hogy a király akarata dönt, hogy ez az a hatalom, a mely, a mint magát Barabás Béla t. képviselő ur kifejezte, nyomást gyakorol a kormányra és oda törekszik, hogy Magyarország anyagi érdekei háttérbe szorittassanak és az ország az anyagi sülyedés örvényébe jusson. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Ezeket a szavakat a legünnepélyesebben, *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* a leghatározottabban visszautasitom; *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon, zaj a szélsőbaloldalon.)* visszautasitom ő Felsége eljárásának alaptalan megrágalmazását, a melynek ellenkezőjét ő Felsége minden szavából, minden tényével bizonyithatom, a mely ráfogás abszolute igaztalan, alaptalan! Ezt kijelentem a t. képviselő urnak, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* és talán jogom van kijelenteni! Nem a felizgatott politikusokhoz szólok, hanem a nyugodt férfiakhoz, *(Mozgás.)* kijelentem ezt, és önöknek kötelessége elhinni nekem. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: El van keseredve az ország! Önállóság kell nekünk!)* Kérem, az önök programmjának helyességét sem lehet ám zajongással bizonyitani, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nemcsak a mi programmunk!)* itt csak alkotmányos vitával küzdhetünk egymással. Mondom, a t. képviselő urak állitása és feltevése sértő, a miért is visszautasitom, mint olyat, a mely nem áll és igaztalan. Állitom — és Krasznay t. képviselő urat egyenesen felhivom mint férfit, megkövetelem tőle, hogy higyjen nekem és szavamnak, ha állitom, hogy az egész alkudozásban, e nagyon kinos és nehéz hosszu tárgyalásokban nem volt egyetlen pillanat sem, a melyben a király ő Felsége én reám a legkisebb befolyást vagy presszió gyakorolta volna, *(Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon.)* nem nyult bele a dolgokba, nem presszionált, nem fogta egyik félnek sem pártját, minden tekintetben objektive és azzal a magas felfogással jár el, a mely az ország érdekeit szivén viseli és értök aggódik és nagy poziczijának magaslatáról alkotmányosan és részrehajlatlanul jár el nagy és nehéz kötelességének megfelelően. Ő Felsége mindenkor azt a tárgyilagosságot tanusitotta és tanusitja, a melynél fogva Magyarország alkotmányos és törvényes elhatározásaiba nemcsak bele nem nyul, hanem azoknak minden érintésétől is távol tartja magát, és a legkisebb mértékben sem gyakorol semmiféle irányban befolyást. *(Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások! Éljen a király! Éljenzés.)* ugy, a mint az fenkölt szelleméből és nehéz, felelősségterhes, nagy helyzetéből folyik. Ő a pragmatica sanctio alapján törvényes magyar király és osztrák császár is és az annyira nehéz és véghetetlenül sulyos feladatoknak és kötelességeknek teljesitését oly fenkölt szellemmel, objektivitással, oly pártatlansággal és oly lélekemelő gondossággal végzi, hogy, mondhatom, ezért nemcsak gáncs nem érheti, hanem a legnagyobb hála, elismerés és dicsőités. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobb- és baloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy kisebb hatalomról is van szó. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Engedjék meg, hallgassák meg, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* talán mégis csak érdekli a t. képviselő urakat tudni, hogy hogyan áll ez a kérdés. Ha azt akarják, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* válaszoljak, hiszen ugy csak nem kérdeznének, hogy választ ne várnának, arra is megadom az egészen határozott, nyilt választ.

Az a kisebb hatalom a külügyminiszter lenne, a kinek a befolyásolásáról a t. képviselő urak most itt egész nyiltsággal beszéltek. Hát én kijelentem, hogy gróf Goluchowski külügyminiszter, a mi most már, mondhatnám másfél év óta tartó tárgyalásainkba sohasem folyt be, egyetlenegy perczig nem vett még fizikailag sem részt azon hatáskörön túl, melyet neki a törvény előir. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Az a hatáskör pedig, a melyet a törvény előir, az, hogy neki

tudnia kell, hogy a két kormánynak a törvény értelmében mik a megállapodásai, az önálló, törvényhozásilag keresztülviendő megállapodásai, az internacziónális szerződések és a kereskedelmi politika tekintetében; mert ő fogja az alkudozásokat a külfölddel vezetni, soha egyetlenegy betüvel, egyetlenegy hanggal, egyetlenegy kérdést meg sem érint, nem azért, mert tudja, hogy én azt meg sem engedhetném és nem engedném, de mert esze ágában sincs, hát óvatosan kerüli . . . *(Zaj.)* Példát hozok rá.

Rákosi Viktor: Ez benne legyen majd a beszédben!

Széll Kálmán miniszterelnök: Benne marad, sőt többet is mondok, példát is hozok rá. A mostani utolsó tiz napi tárgyalásoknál, a hol az Olaszországgal szemben követendő eljárás a borklauzula dolgában volt vita tárgyává téve, egyetlen egyszer vett részt gróf Goluchowski az ő Felségénél folyt tanácskozásban, és egyetlen egyszer jelen volt a magyar miniszterium épületében lefolyt tanácskozásnál az én meghivásomra, mert akkor is a külföldi szerződésekről és az olasz borvám-klauzula kérdéséről tárgyaltunk. Meghallgatta, hogy mi a nézetünk a borvám-klauzula dolgában, és mikor ennek a kérdésnek a fejtegetését befejeztük és áttértünk más kérdésre, vette a kalapját és távozott. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Állitom, hogy gróf Goluchowski semmi részt nem vesz abban, a mit kiegyezésnek hivunk: a Magyarország és Ausztria közt fenforgó gazdasági kiegyezés kérdésében, a mint törvényesen nincs is hozzá köze, a mint azt maga vallja és hirdeti is. Egyszerüen az 1867: XII. t. cz. rendelete értelmében, ha majd meglesz a megállapodás, közvetiteni fogja az internaczionális alkudozásokat. Soha semmiféle részében a tanácskozásoknak nem vesz részt, a mi a kérdéseknek a meritumát, a köztünk fenforgó gazdasági kérdések bármelyikét érintené. Tisztán csak mint külügyminiszter szerepel, a ki megkapja tőlünk, a két kormánytól, a felhatalmazástés megállapodásokat annak idején, hogy az alkudozásokat vezesse a külfölddel ezek alapján, mint a hogyan a törvény előirja. Biztosithatom az urakat, hogy gr. Goluchowski hiába is akarna rám gyakorolni bármiféle pressziót, nem is akar, meg se kisérli, de hiába is tenné, mert én ismerem az én törvényes kötelességemet, de ő is ismeri a törvényt és meg is tartja. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha én nem vagyok kitéve, mint előbb megmondottam, a legmagasabb fórum presszió-jának, akkor higyjék el a képviselő urak, hogy gr. Goluchowski ur, akármennyire nagyrabecsülöm, tisztelem és vallom, hogy hiven és kitünően, önfeláldozóan viszi a monarchia külügyeit, hiába akarna rám pressziót gyakorolni, a mint hogy eszébe se jut az, hogy befolyást akarjon gyakorolni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most következik a végső néhány kijelentése Barabás képviselő urnak. Azt mondja, hiába tárgyalnak, mert semmi körülmények közt meg nem engedjük, hogy a kiegyezési tárgyalásoknak eredménye ide jövén, Ausztria és Magyarország közt kiegyezés létesüljön. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. ház, engedjék meg, hogy elmondjam nyugodtan nézeteimet erről is. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt tartom, hogy minden ellenzéknek, a legvehemesebbnek, még annak is, a kinek, Isten és ember előtt elmondom, több oka van egy kormány életére törni, mint önöknek, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* még annak is elsőrendü kötelessége megtartani a törvényt, mert a nép szuverénitásának kifejezője, megtestesitője a parlament, s ezen parlament egyetlenegy töredékének sincsen az a joga, hogy magát a törvényen túltegye. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Már pedig midőn a kormány engedelmeskedik a törvény rendeletének, mely azt mondja, hogy legkésőbb 1903-ig egy vámszövetség megkötésére az előkészületeket és a tárgyalásokat meginditsa, midőn ezt teszi — nem önszántából, nem azért, mert igy akarja, hanem mert a törvény rendeli, s ha aztán a tárgyalás eredményét, ha létesül, — eddig még nem létesült az egyezség — idehozza: akkor azt mondani, mi pedig azt, a mit a törvény rendel, a mit ezen országnak törvényes kormánya benyujt, melyet e háznak többsége támogat, mely alkotmányos fogalmak szerint határoz ebben a házban ma — holnap talán önök határoznak, ha önöknek lesz többségük — mi e kormánynak előterjesztését, ha olyan is lesz, a milyet a törvény rendel, akadályozni fogjuk: ez, uraim, a forradalmi térre vezet, *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* ez a kisebbség uralma, ez feje tetejére állitása az alkotmányos szabadságoknak, a parlamentnek; ezt én a magam részéről nem fogom megengedni semmi körülmények közt. *(Zajos helyeslés jobbról.)* Én ismerem kötelességemet; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi is!)* ismerem a törvényt, a törvény határain belül elismerem az önök jogait. Önöknek joguk van engem feleletre vonni: olyan-e ez a kiegyezés, a milyet a törvény kontemplál, olyan-e, a minőt én három esztendő óta kilátásba helyezek; joguk van programmjuk alapján azt mondani, ez rossz, ez káros, de ahhoz önöknek joguk nincs, és sohasem lesz, hogy a többség által támogatott törvényes kormányt erőszakkal meggátolják kötelességei teljesitésében. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Mi történnék, hogyha önök odáig vinnék a dolgot, hogy kénytelen lenne a korona — elmondom egész nyiltan, — a nemzetre appellálni? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Fenyeget!)* Ez nem fenyegetés; én csak az önök által felállitott eshetőséggel számolok, mert Barabás képviselő ur azt mondta, feloszlathatják az országgyülést akárhányszor. Ha én önöknek ez állitását nem veszem fenyegetésnek, akkor az én viszonállitásomat se vegyék fenyegetésnek, mert én hasonló joggal mondom, hogy ha a Barabás képviselő ur által felállitott eset, a mire, remélem, nem

kerül a sor, ellőállana, — nem az én esetem, hanem Barabás képviselő uré: akkor arról vagyok meggyőződve, hogy, ha a kormány a maga törvényes kötelességeit teljesiti, ha az ő legjobb belátása szerint önfeláldozó munkával — már ezt elmondhatom *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* — igyekszik az ország érdekét megóvni a törvény határán belül, ha a kormány az országnak jogát, a melylyel bir . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Széll Kálmán miniszterelnök . . . . az önálló vámterülethez, el nem alkudja — a mint hogy én rám csak nem lehet mondani, hogy elalkudtam, mert az az én törvényemben explicite benne van *(Ugy van! a jobboldalon.)* — de ha azt mondom a háznak és a törvényhozásnak, hogy az ország gazdasági érdekeinek latba vetésével és gondos, lelkiismeretes mérlegelésével, a melyért első sorban én vagyok felelős, azt találom, hogy az az egyezség, a melyet most hozok, a törvény értelmében, a törvény rendelete alapján hozok, megfelel az ország érdekeinek és a törvény rendeleteinek, nem adja fel az önálló vámterülethez való jogot, de azt mondom, hogy semmint ehhez a joghoz ez idő szerint nyuljunk, ezt az egyezséget, a mely megfelel az általam vallott nézeteknek, az itt kifejtett programmomnak, a melyet sohasem diffikultált senki, mint helytelent, csak a nézetünk volt eltérő, a mely megfelel a törvénynek, ha én ezt hoznám és önök azt erőszakkal meggátolnák és előállna a Barabás Béla-féle eset, *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* hát arról vagyok meggyőződve, hogy ha én a törvényes térről le nem térek — és nem kell, hogy fogadjam, önök tudják, hogy nincs hatalom, a mely a törvényes térről engem letérit, — *(Élénk tetszés és éljenzés a jobboldalon.)* ha én igy járok el és a Barabás-féle eset — ismétlem tizedszer — előáll, akkor a nemzet én mellettem fog állani. *(Hosszantartó, zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Mert a magyar alkotmányos szabadságnak alapjait ásnák alá, mert a parlamentárizmus... *(Folytonos, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj.)* Kénytelen leszek a képviselő urakat név szerint megnevezni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Pap Zoltán képviselő urat rendreutasitom! *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök . . . a parlamentárizmus végét látnám és a magyar alkotmányos szabadság lesülyedését és veszélyeztetését, *(Nagy zaj a szelsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* ha ebben a házban nem az érvek és a többségnek törvényes eljárása, hanem a kisebbségnek erőszakos eljárása döntene. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Önöknek érvei az önök szempontjából helyesek lehetnek. Én meg fogom állni az ütközetet az érveknek terén, de nem az erőszaknak a terén, mert az törvénytelen, mert azt alkotmányunk tiltja! *(Szünni nem akaró, zajos tetszés, helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Folytonos, nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: T. képviselőház! A királyi kézirathoz fogok szólani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Zaj és mozgás a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. *(Zaj.)* Méltóztassanak helyöket elfoglalni és a szónokot meghallgatni. *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Csendet kérek, t. képviselő urak!

Rátkay László: T. képviselőház! A t. miniszterelnök urnak beszéde mintegy kötelességévé teszi az ellenzéknek, hogy erről a beszédről nyilatkozzék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt a dolog érdemére térnék, figyelmeztetni akarom a t. miniszterelnök urat — lehet, hogy ez szóbeli tévedés, nyelvbotlás volt, azonban a párt irányában kérem, sőt követelem a miniszterelnök urtól, igazitsa helyre azt a kijelentését, hogy bármely pártnak is több oka van — ezt mondotta reánk — egy kormány ellen törni, mint nekünk, tehát ennek a pártnak — igy mondotta — egyáltalában nincs, vagy legalább is kevés oka van ön ellen törni. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azt mondtam! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt mondta!)*

Rátkay László: Kiegészitve ez a kijelentése a t. miniszterelnök urnak azzal a másik kijelentésével, a mely, ugy látszik, fenyegetés akart lenni, hogy hivatkozni fog a nemzet közvéleményére és fel fogja oszlatni a képviselőházat, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak tessék, oszlassa fel!)* ez a két kijelentése a t. miniszterelnök urnak egymás mellé téve, részünkről kötelességünkké teszi, hogy pártom nevében a t. miniszterelnök urat arra kérjem, hogy magyarázza meg, mit értett az alatt, hogy nekünk t. i. ennek a pártnak kevesebb okunk van a t. miniszterelnök ur ellen törni? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi pedig a ház feloszlatását illeti, ám tessék feloszlatni!

Már most, t. képviselőház, visszatérek oda, a mivel beszédemet kezdettem, hogy egy másik szempont is kötelességemmé tette azt, hogy a miniszterelnök ur beszédére feleljek. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. miniszterelnök ur, ugy látszik, elfelejtette azt, hogy három hónappal ezelőtt bizonyos tárgyalások voltak a kérvényi bizottságban a felett, hogy a Kossuth-kérvény, a melyet a főváros adott be az országgyüléshez, tárgyalva legyen a nyilt ülésben és erre nézve a t. miniszterelnök ur akkor igéretet is tett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem arra tettem igéretet, hanem, hogy a kérvényi bizottságban tárgyaltassék!

Rátkay László: Ez a párt akkor abban a tudatban volt, számitva a t. miniszterelnök ur

igéretére, hogy ezt a kérdést, vagyis a Kossuth-kérvény kérdését és ezen alkalommal a Kossuth-ünnepély kérdését is tárgyalva, módjában lesz a ház előtt azzal a kérdéssel is foglalkozni, és hahatározni a felett is, hogy a Kossuth-ünnepélyen a ház megjelenjék-e vagy nem. *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Ha a t. miniszterelnök ur talán azt hiszi, hogy három hónap eltelvén, mi mindezeket a dolgokat már elfelejtettük? Figyelmeztetem tehát a t. miniszterelnök urat arra, hogy habár három hó el is mult, ennek a kérdésnek az ő nagy igazsága, ereje és forrósága ma is ugy él és izzik bennünk, mint három hónappal ezelőtt! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A Kossuth-ünnepély megtartatott és azon nem volt jelen először a magyar kormány. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elbujt!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem bujt el!

Rákosi Viktor: Bánffynál ebédelt aznap a miniszterelnök ur?

Rátkay László: Nem volt jelen a magyar kormány és a magyar nemzetnek minden ellensége: ez a kettő találkozott ebben. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: A szoczialisták és a nemzetiségek!

Rátkay László: A miniszterelnök ur, egy-két szóval válaszolni akarván Barabás Béla képviselőtársam beszédére, azt mondotta, hogy majd később, majd jön rá alkalom, hogy ezt meg fogja magyarázni. Hát, t. miniszterelnök ur, ezt a kérdést meg kell magyarázni még ma, *(Ugy van! Ugy van! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De rögtön!)* Meg fogom okolni, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Az az érzelmi ellentét, — pedig az érzelmi világban a törvények kérlelhetetlenebbek, mint a valóságban, — az az érzelmi ellentét, a mely a t. kormány, a ház és a magyar nemzet között van, nem tűri meg egy napig sem, egy perczig sem, hogy ez a kérdés fel ne világosittassék. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Mi, és az egész nemzet Kossuth Lajosban a szabad szó és gondolat megteremtőjét, az egységes magyar nemzet megalkotóját ünnepeljük, ki független kormányt küzdött ki. Isten után neki köszönhetik önök, hogy mint magyar miniszterek itt ülhetnek.

Kossuthban ünnepeljük a hőst, a ki sereget teremtett, és megakadályozta, hogy a zsarnok parancsszavára ránk zúdult csorda nép fővárosunkat el nem taposta.

Ünnepeljük a nagy férfit, a ki világbujdosásban a nemzetek itélőszéke elé vitte vérző ügyünk igazságát! Ünnepeljük Kossuthot, a ki most már eszménye lett a magyar szabadságnak. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Kérdem most már a t. kormánytól, Kossuth Lajos erényei közül melyik nem tetszik önöknek, mondja meg a t. miniszterelnök ur? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Érzelmi dolgokban, e kérdésben, mely a magyar hazaszeretetnek és eszményeknek becsületbeli kérdése, nem lehet oly könnyedén átsiklani és azt mondani, hogy majd fogunk magyarázatot adni. Mi, t. miniszterelnök ur, magyarázatot kérünk és követelünk arra nézve, miért maradtak el önök a Kossuth-ünnepélyről, mert attól függ, hogy mit fogunk tovább csinálni. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen lealázó, képtelen az a helyzet, a melyben mi vagyunk. A kormány meggyalázza a nemzetet az ő ünnepélyében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kormány tárgyal; tárgyal nagy, égető, a nemzetnek élet-halál-vagyoni kérdéseiben; három hónapig elnapoltatja az országgyülést, és mikor ujra összeül a nemzet képviselőháza és a csüggedő, verejtékes nemzet lesi a magyarázatot, a megváltó szót, hogy mi oka annak, hogy a kormány érzelmileg ellentétben van a nemzettel, és mi lesz az ő jövendője: a nemzetnek egy állitólag fényes parlamentben együtt ülő képviselete nem tud meg semmit.

Kénytelen vagyok tehát kijelenteni, t. képviselőház — ez ugyan a magam kijelentése, de én azt hiszem, hogy ebben a kérdésben az én pártom is egyetért velem *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* — hogy mindaddig, a mig a kormány nem felel erre a kérdésre, a mig meg nem magyarázza, hogy miért maradt el a Kossuth-ünnepélyről, ki van zárva ebben a képviselőházban a nyugodt tárgyalás. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A gazdasági ügyekben pedig a miniszterelnök ur jónak látta minket megfenyegetni és uj választásra hivatkozni. Erre ezt felelem: Tisztelt miniszterelnök ur! Mi a törvényhez ragaszkodunk; a törvény alapján pedig önálló vámterületet kell kapnunk. *(Hosszantartó, zajos tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Gajáry Géza: Hiszen még nem is dolgoztunk semmit! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt Rátkay képviselő urnak hozzám intézett egyenes kérdésére, a melyben beszédemnek egy passzusát illetőleg magyarázatot követel tőlem, kell, hogy válaszoljak.

A képviselő ur valami sértést látott abban, hogy én azt mondtam: nem látom át, hogy egy törvényes kormánynyal szemben, a mely a törvényt lelkiismeretesen megtartja, a mely semmiféle törvénytelenséget el nem követett és elkövetni nem fog soha, semmi körülmények közt, hogy ilyen kormánynyal szemben bármily ellenzéknek is, még olyannak is, a melynek több oka lenne reá, joga lenne ahhoz, a mit abban a fenyegetésben vindikált magának, a melyet Barabás Béla ur mondott. Ezt mondtam én és nem többet. *(Ugy van! jobb-*

felöl. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem személyes kérdés! Ez nem a mi dolgunk!)

Krasznay Ferencz: Ez a nemzet dolga!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát hiszen a nemzet dolga, de nekem is jogom van elmondani, mi a nézetem a nemzet dolgáról. *(Tetszés jobbról.)* Ha Krasznay Ferencz képviselő urnak joga van ezt közbeszólás alakjában elmondani, nekem is jogom van ezt beszédemben tenni. Önöknek van legkevesebb okuk ezt támadni. Ez önökre semmi esetre sem lehet sértő. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De gyanusító!)* Sem a szóban, sem a szándékban sértés nincs, *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem kérünk semmi kiméletet! Zaj.)* mikor én általánosságban beszélek arról, hogy, ha még több oka volna is reá egy kormánynyal szemben, akkor sem látom át, hogy egy ellenzéknek joga legyen törvénytelen eszközökhez nyulni.

A másik, a mit t. képviselő ur szememre vet és a mit tisztázni kell, az, hogy a képviselő ur méltóztatott engem egy igéretemnek a megszegésével vádolni. Hát, t. képviselő ur, engem, gondolom, ismer annyira, hogy hallomásból, de talán közvetlen tapasztalásból is tudja, hogy én tudtommal soha semmiféle igéretet nem szegtem meg és ha valamely bona fide tett igéretet nem tudtam teljesiteni, az illetőtől magától kértem feloldást, vagy pedig teljesitettem azt, akármimbe került is. Példát hozhatok fel erre a mi alkotmányos életünknek s az önökkel való viszonyomnak történetéből. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

A mikor én megcsináltam önökkel a mult országgyülésen a paktumot . . . *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Már megint!)* nem megint, de el kell mondanom a históriát a t. képviselő ur kitanitására. *(Tetszés jobbról. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* . . . akkor én lelkiismeretesen tartottam meg azt, és igyekeztem azt minden pontjában teljesiteni. Most bekövetkezett egy helyzet, a mikor azt láttam, hogy azt a pártközi megállapodást, a melyet akkor önök közül senki sem helytelenitett, csak ugy tudom végrehajtani, ha egy pontját módositom, t. i. a határidőnek kitolását 1903-tól 1907-ig. Akkor én, a midőn egy olyan megoldási módozat villant meg az agyamban, hogy annak ellenében, ha 1903-tól 1907-ig tudnám a reciproczitásos állapotot kitolni, meg tudnám szerezni és biztositani tudnám Magyarország számára gazdasági téren explicite azokat a jogokat, a melyek a legnagyobb fontossággal birnak, hogy a terminusok összeessenek és a felmondási jog biztositassék, és hogy a tarifának előbb meg kell lenni, mintsem általában a külfölddel alkudozunk, és hogy a külföldi szerződéseket ne lehessen továbbra megkötni, mint a meddig tart a viszony Ausztriával: akkor is azt mondtam, hogy daczára annak, hogy ez a megállapodás jobb, mint a másik, én annyira kötve érzem magam, hogy ha csak egyetlen egy aláiró azt mondja nekem, hogy ő pedig el nem áll attól az eredeti megállapodástól, a mely ennél rosszabb, én leteszem a missziót és befejezem működésemet, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* akármibe kerül is. Igy cselekedtem én és tovább nem folytatom a dolgot. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a baloldalon. Egy hang balról: Ez igy volt!)* Tovább nem folytatom. Lejöttem és tárgyaltam minden egyes aláiróval; a helyzetet kifejtettem nyiltan, határozottan és őszintén, és a mikor odáig jutottunk, — most már megmondom, mert nagy kérdések voltak azok; összeszámitottam magamban: 52 órai tárgyalás után, a mely több napon át tartott, mert minden egyes aláiróval külön beszéltem és együttesen is tárgyaltunk, mert rögtön megmondták az aláirók valamennyien a maguk véleményét, vagy legalább meggondolási időt kértek, a midőn tehát 52 órai tárgyalás után senki sem ellenezte, hanem mindegyik azt mondta, hogy tedd meg ezt, mert mi ezt az igéret beváltásának és a másikkal egyenértékünek, sőt annál jobbnak találjuk, én csak akkor éreztem magamat feljogositva tovább menni. Ha egyetlenegy is azok közül, a kikkel a megállapodásokat létesitettem, azt mondta volna, hogy nem, én azon a napon — meg is mondtam mindenkinek, tehát kezükbe tettem le a sorsomat — azon a napon beadtam volna lemondásomat. Igy fogom fel én igéremet és kötelességemet, és legyen meggyőződve Rátkay László t. képviselő ur, hogy nem ugy van; hogy ő téved. Én a mult országgyülés végén azt mondottam, — most már nem tudom, melyik képviselőnek, de ha utána gondolok, talán a nevét is meg tudom mondani, — hogy én nem ellenzem a Kossuth-szoborra vonatkozó kérvénynek a bizottságban való tárgyalását, de hogy a házban is tárgyaltassék, azt nem mondtam. Sőt ellenkezőleg, ugyanaz a képviselő — majd eszembe jut a neve — azt mondta nekem: Azt már nem is erőltetjük, csak a kérvényi bizottságban legyen tárgyalva. Ez meg is történt.

Én tehát igéretemet nem szegtem meg, hanem, nehogy t. képviselőtársam azt mondja, a mit mondott, és a mi, bocsánatot kérek, megint tévedés az ő részéről, hogy én ki akarok siklani azon kérdés elől, hogy miért nem vett részt a kormány a Kossuth-ünnepen, felelek erre is, most rögtön, *(Halljuk! Halljuk!)* pedig nem siklottam ki, mert azt mondtam, hogy tudomásom szerint szóba fogják hozni ezt a kérdést, . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Már itt is van!)*, hiszen kérem, csak tessék egy kicsit türtőztetni magukat, én is itt vagyok és beszélek is, *(Halljuk! Halljuk!)* mert csak meg kell mondanom, hogy nincsen igazuk önöknek, ha azt mondják, hogy át akartam siklani ezeken a dolgokon, mert hiszen még a ház igen t. elnöke sem tette meg a maga kijelentését arról, hogy ő a Kossuth-ünnepélyen jelen volt a képviselők élén. Azt gondoltam

tehát és méltán, hogy ehhez füződik akár ma, akár holnap a vita és akkor meg fogom mondani, tehát nem akartam átsiklani és azt mondtam, hogy lesz alkalmam erről nyilatkozni. De hát a t. képviselő uraknak erősebb bizonyitékok kellenek. Bizonyitom, hogy nem akartam átsiklani ezeken azzal, hogy ime, helyt állok most, azonnal. *(Halljuk! Halljuk!)* Megmondom tehát azt olyan elfogulatlanul, olyan nyugodtan, mint a milyen elfogulatlanul és nyugodtan nyilatkoztam erről a kérdésről a kérvényi bizottságban és Rátkay László képviselő ur erre tanu.

Higyjék meg nekem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy én Kossuth Lajosnak nagy történelmi érdemeit, Kossuth Lajosnak működését, alkotásait, Kossuth Lajosnak fényes nagy alakját a magyar nemzet fejlődésében és alkotmányos történetében csakugy elismerem, mint önök és elismertem mindenha és mindenkor és erre nagy és személyes bizonyitékokat tudnék állitani és elismerem itt is, ezen a helyen, mert nekem nézeteim és érzéseim sem ebben, sem másban változáson nem mentek keresztül azért, mert ezen a helyen ülök. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Várjunk még! Most jön a »de«, várjuk meg a végét!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt tartottam mindig és azt tartottam nemcsak akkor, mikor a kérvényi bizottságban hivatalosan nyilatkoztam és nemcsak ma, de mindig azt tartottam, hogy ebben a kérdésben, a Kossuth egész nagy történelmi müködésének megitélésében, köztünk bizonyos nemcsak érzelmi, de történelmi és közjogi nagy eltérések vannak. Kossuth Lajosnak neve ennek a nemzetnek a történetében örök betükkel van bevésve. Az 1848-iki törvények megalkotása,... *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Rákosi Viktor: Ünnepi beszéd!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . még ez sem tetszik a képviselő uraknak, akkor már — de hisz különben ugy sem keresem — nagyon nehéz a gusztusukat eltalálni. A 48-iki törvények megalkotása, a mely törvények állami ujjáalakulásunk alapjai, a mely törvények a közszabadságnak kutforrásai és a magyar parlamentárizmusnak és alkotmánynak és a magyar nemzet önállóságának alapjait képezik, vagyis következéseit és kialakulásait az 1791-iki és még régibb történelmi közjogunknak, a népjogoknak, szólásszabadságnak, a föld szabadságának és mindezeknek a becses kincseknek a foglalatjai, ezen törvények megalkotásában Kossuth Lajosnak döntő nagy része van és azoknak megalkotása Kossuth Lajos nevéhez füződik. Megmondta ebben a kérdésben Deák Ferencz, hogy Kossuth Lajosnak ezen érdemeit elvitatni, kisebbiteni, vagy homályba boritani soha semmiféle magyar ember nem fogja, akár ül a kormány padján, akár pedig az ellenzék padjain. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)* És én a legutolsó vagyok, a ki ezt tenné. Hirdetem és vallom ezt egészen szabadon.

De ki kell jelentenem, *(Halljuk! Halljuk!)* és legyenek a t. képviselő urak objektivek, hogy nemcsak érzelmekről van a politikában szó, hanem egyéb nagy tekintetekről is, törvényes és országos tekintetekről. Ne tessék mást imputálni nekem.

Minden nemzet életében vannak oly korszakok, melyek nagy rázkódtatásokat idéznek elő és óriási ellentéteket teremtenek és hoznak mozgásba és ütközésbe. Ezek az ellentétek nagy eseményekben kulminálnak, felrázzák a viszonyokat, felforgatják a helyzetet és korszakot határolnak. Ezek a nagy ellentétek lassankint az időknek enyhitő, simitó és engesztelő erejével szünhetnek csak meg. Kossuth Lajos nemcsak a 48-iki törvények megalkotásának legnagyobb részese, — mert nem egyedül ő alkotta azokat, de megalkotásuk nagy részese volt és neve füződik azokhoz. De Kossuth Lajos tovább ment: felállitotta az összeférhetetlenség tanát a Habsburg-dinasztia és Magyarország közt. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: De mikor! A kremsiri alkotmány után! Az államesiny után! Elnök csönget. Élénk felkiáltások jobbról: Halljuk! Halljuk!)* Én nem történelmet irok most, ezt ma és ezen a helyen nem lehet, én választ adok arra, hogy miért nem vettem részt a Kossuth-ünnepélyen. Tudatosan nem vettem részt. Előre megmondtam mindenkinek, a ki kérdést tett ez iránt hozzám; előre kijelentettem, hogy nem fogok, nem akarok résztvenni. Én, saját meggyőződésemből, nem elbujva, hanem nyiltan, határozottan. Erről akarok számot adni, hát hallgassák meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Fölveszem a fonalat. *(Halljuk! Halljuk!)* Kossuth Lajos lelépett a törvényes térről, az erőszakhoz és fegyverhez nyult. Beállott az óriási összeütközés és jöttek a szerencsétlen események. Kossuth Lajos az összeférhetetlenség tanát fentartotta élete utolsó lehelletéig és ezt ő az ő törhetetlen konzekvenciájából kifolyónak tartotta, az ő meggyőződése volt és lelkében ez élt és ő talán az ő vasköveteségénél és multjánál fogva nem tehetett egyebet. De ezt a tant Magyarország a maga törvényes rendjének ellene szegezte és az ország ezt a tant a törvényes renddel ellentétesnek találta. Ezt a tant még azok is, a kik közelebb állanak hozzá, magukénak el nem fogadták és Magyarországon sohasem követte senki. *(Ugy van! Ugy van! jobbról. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Hiszen önök se fogadhatták el. Kossuth Lajos az ő összeférhetetlenségi tanával szembe szegezte magát Magyarország alaptörvényeivel és törvényes rendjével, a pragmatika szankcióval. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Kossuth Lajos a mi törvényes, 1723-ból való, kölcsönös és bilaterális szerződés alapján törvényes uralkodóházunkkal az ország boldogulását, jövőjét, exisztenciáját

összeférhetetlennek deklarálta. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Minthogy Kossuth ezt tette és ezt a tant az utolsó perczig fentartotta, sőt hirdetni és ennek érdekében izgatni meg nem szünt még 1867 után sem, azért az, a ki ezen a helyen áll, a kinek óvnia és őriznie kell, hogy a nemzetnek érzületébe bele ne menjenek olyan ellenmondások és ellentétek, a mik esetleg nagyon sulyos és komoly következéseket vonhatnak maguk után, *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés jobbfelől.)* az, bár a megérdemelt kegyeletet a 48-iki Kossuthtól meg nem tagadhatja, politikai meggyőződésének következéseként szükségkép határt kell, hogy vonjon ott és abban, a hol és a miben az országnak törvényes rendje ellen való szegezést és ellentállást lát, mint én látok az inkompatibilitás hirdetésében, melyet Kossuth 1867 után is fentartott, a mikor a multat eltemettük, a mikor a nagy kiengesztelődés ideje beállt és a nemzet és törvényes királya közt teljes kibékülés létrejött. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)*

Az, a ki a fölött van hivatva őrködni, hogy ez a két határvonal el ne mosódjék, a ki a maga felelősségével tartozik azért, hogy ne történjék semmi, a miből az érzületeknek és fogalmaknak összezavarása, összeütközése keletkezhetnék, az csak törvényes felfogásának és meggyőződésének az ország érdekében következéseit vonja le és tudatosan jár el akkor, a mikor — bár az 1848-iki törvények megalkotásáért Kossuthnak elévülhetetlen érdemeit elismeri — fentartja ezt mint határvonalat, a melyen túl a kegyelet már annak a tannak a glorifikácziját is önkénytelenül és szükségszerüleg tartalmazza, a mely magát az ország alkotmányos rendjével, örökösödési alaptörvényével szembe szegezte, a mely tant ebben az országban, hála Istennek, senki magáévá nem tesz, a melyet önök sem fogadhattak el, — és önök ép oly kevéssé, mint más — mert önök is a törvényes téren állanak. Mindenki — és ezt kimondom bátran — a ki fogékony ezen disztinkcziók iránt, a melyeket felállitottam és a mik az ország nagy érdekeinek legkényesebb szféráiba nyulnak, ha ezen érzületnek és meggyőződésnek egyensulyát akarja biztositani, az igazat fog nekem adni felfogásomban és eljárásomban. Ez válaszom. *(Hosszantartó, zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon. Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát az uralkodóház?)*

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur egyenesen személyemre hivatkozott és azt hiszem, a t. ház meg fogja engedni, hogy neki feleljek. Előre kijelentem, hogy nem veszem sokáig igénybe a t. ház figyelmét, de engedjék meg, hogy válaszoljak a t. miniszterelnök urnak egyenesen személyemhez intézett kérdésére.

Széll Kálmán miniszterelnök: Feleltem!

Rátkay László: Ezen a czimen szólalok fel! T. képviselőház! A t. kormányelnök ur egy veszedelmes tételt állitott fel az ő beszédében, mert azt mondotta, hogy a kormányt abban, hogy a Kossuth-ünnepélyen megjelenjék, az tartotta vissza, mert Kossuth Lajos felállitotta az imkompatibilitási elvet. T. kormányelnök ur, a történelmet vagy jól kell idézni vagy sehogysem. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ne méltóztassék elfeledni, hogy Kossuth Lajos mikor állitotta fel ezt a tételt. Akkor, a mikor a körülmények rákényszeritették. Milyen körülmények? A király, az alkotmányellenesen cselekvő király. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Nem felejtendő el ez. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A nemzet nyilatkozata volt, nem Kossuthé!)* Nem felejtendő el, hogy ahhoz a nyilatkozathoz, a melyet Kossuth Lajos felállitott, hűnek kellett lennie élete utolsó lehelletéig, és épen ez az ő nagysága. A t. kormányelnök ur téved ebben a tekintetben, ez nemcsak nem ok arra, hogy meg ne jelenjék, hanem ez is indok arra, hogy a kormány az ünnepen ott legyen! *(Zaj.)*

De a t. kormányelnök ur lehetetlen helyzetbe is hozza magát a házzal és a t. többséggel szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hisz azon az ünnepélyen az egész magyar képviselőház ott volt, azon az ünnepélyen a t. túloldal, a t. többség megjelent. Már most a t. többség kötelessége megmondani a kormánynak, hogy ebben a kérdésben hibázott.

Barta Ödön: Még valóságos belső titkos tanácsosok is ott voltak.

Rátkay László: Ez az önök kérdése a kormánynyal szemben, a mely kormányt önök adnak, mert hiszen a parlamentáris fogalmak szerint az önök többségéből alakult a kormány. Nekünk azonban a kormány e magyarázatát nem szabad elfogadnunk. A t. miniszterelnök ur ama nyilatkozata, hogy a nemzet érzületével szemben csak azért nem jelenhetett meg, mert Kossuth Lajos az összeférhetlenség elvét állitotta fel, azt mutatja, hogy a kormány azt a helyet, a melyet elfoglal, nem érdemli meg és arra méltatlan. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az előbb felolvasott királyi leiratról van szó.

Minthogy szólásra senki sincsen feljegyezve, gondolom, kimondhatom, hogy a ház a királyi leiratot hódoló tisztelettel tudomásul veszi. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Ellenmondások és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem hódolunk!)* Én ezeket a közbeszólásokat tudomásul nem veszem, mert ezek a mi alkotmányunkkal és közjogunkkal ellenkeznek. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szuverének vagyunk.)* Kimondom továbbá, hogy a legfelsőbb királyi kézirat kihirdetés czéljából a főrendiházzal közöltetik.

E királyi kézirat értelmében a második

ülésszakot ezennel megnyitottnak jelentem ki. Abból a czélból pedig, hogy a királyi kézirat a főrendiházhoz átküldhető legyen, kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját mindjárt meghallgatni és hitelesiteni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó részét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen része hitelesitve van. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt perczet kérünk!)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyöket elfoglalni.

Az eddigi gyakorlat, ha valamely ülésszak megnyilt, mindig az volt, hogy az első ülésben semmi egyéb nem történt, mint a legközelebbi ülés napirendjének meghatározása, és hogy még az elnöki jelentések is csak az alelnököknek, a jegyzőknek és a háznagynak megválasztása után tétetnek meg. Én ezt a gyakorlatot szándékozom most is folytatni. Ennek folytán kérem a t. házat, méltóztassanak abba belenyugodni, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésen válaszsza meg a ház két alelnökét, kilencz jegyzőjét és a háznagyot, még pedig akképen, hogy a két alelnökre együttesen, a jegyzőkre és a háznagyra szintén együttesen, tehát mindössze kétszer történjék a szavazás. Mikor ez megtörtént, akkor leszek bátor a t. háznak a szünet közben történtekről és a szünet alatt beérkezett irományokról jelentésemet előterjeszteni.

A jelentéseknek egy kategóriájára nézve azonban kénytelen vagyok kivételt tenni és ez vonatkozik a képviselők személyében beállott változásra. Sajnos, több elhalálozás történt, egyes képviselők lemondtak megbizatásukról, uj választások történtek, azokról tehát kell, hogy a háznak hivatalosan tudomása legyen, mielőtt az ezen változások által módositott névsor felolvastatik. *(Helyeslés.)*

Ezeket a bejelentéseket ennélfogva most fogom megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak azokat meghallgatni.

A nyári szünet alatt elhalálozott Körösképyi Elek, Ung vármegye szobránczi választókerületének képviselője, a ki bár uj tagja volt a háznak, mégis a közügyek iránti meleg érdeklődése és a rövid idő előtt elfoglalt uj hatáskörben kifejtett buzgósága által az általános rokonszenvet magának kivivta.

Ugyancsak elhalálozott Schwicker Henrik, Szeben vármegye kereszténysziget választókerületének képviselője, a ki ennek a háznak régi munkás és lelkiismeretes tagja volt.

Én azt hiszem, hogy a ház mindkettejük elhunyta feletti fájdalmának jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

Az uj választások iránti intézkedések a f. évi junius 20-án nyert felhatalmazás alapján megtörténtek.

Bemutatom báró Kemény Ákos képviselő levelét, melyben értesit, hogy Kis-Küküllő vármegye főispánjává történt kineveztetése folytán a szászrégeni választókerület képviseletéről lemond.

Tudomásul szolgál, egyben pedig jelentem, hogy a háztól f. évi junius 20-án nyert felhatalmazás alapján az elnökség a választókerületben leendő uj választás iránt intézkedett.

Bemutatom Jakabffy István képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy a Hont vármegye szalkai választókerület részéről az általános választások alkalmával nyert megbizatásáról lemond.

Tudomásul szolgál.

Ezzel kapcsolatban bemutatom a kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, mely szeriat a Jakabffy István képviselő ezen megválasztása ellen folyamatba tett eljárást a kir. Curia nevezett képviselő lemondása folytán megszüntette.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom gr. Sztáray Sándor, Ung vármegye szobránczi választókerületében f. évi junius 22-én és Gresskovitz Vilmos, Szeben vármegye kereszténysziget választókerületében f. évi augusztus 4-én az időközi választáson megválasztott orsz. képviselők megbizóleveleit.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Szatmári Mór, Bihar vármegye margittai választókerületében f. évi junius hó 25-én és Jakabffy István Hont vármegye szalkai választókerületében f. évi julius 28-án időközi választáson megválasztott orsz. képviselők megbizóleveleit.

Egyuttal bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy Jakabffy István országgyülési képviselő választásának érvényessége ellen kérvények adattak be és azok másodpéldányait ide megküldötte.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az igazoló állandó bizottságnak.

Végre a mai napnak, mint szerdának, állandó tárgyát képezi az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditvány- és interpellácziós-könyvekben ujabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Mint előbb mondám, t. képviselőház, több elnöki jelentést leszek bátor a holnapi ülés folyamán, az alelnökök, a jegyzők és a háznagy megválasztása után, megtenni. Egyszersmind előre kérném a t. háznak beleegyezését, hogy az alakulás és kiegészités czéljából holnapután, pénteken délelőtt 10 órakor tartsunk ülést és annak napirendjére az osztályok kisorsolása és a ház állandó bizottságainak a megválasztása tüzessék

ki. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát holnap nem lesz ülés?)*

A mint a t. háznak határozni méltóztatik, de nekem jeleznem kell, hogy az elnöki jelentéseknek igen nagy sora van, és hogy az is megtörténhetik, hogy egyikhez vagy másikhoz vita fog fűződni. Én azt hiszem, hogy a névsornak olvasása is el fog vezetni minket a 12 órához. A magam részéről szivesen belenyugszom abba is, ha a t. ház ugy határoz, hogy az osztályok kisorsolása és az összes bizottságok megválasztása is a holnapi napon történjék meg, *(Felkiáltások: Nem kívánjuk!)* ámde akkor méltóztassanak abba belenyugodni, hogy az összes elnöki jelentések holnap szintén elintéztessenek, bármeddig tartana is az ülés. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem lehet!)*

Ugy látom a t. ház hangulatából, hogy ahhoz a javaslatomhoz méltóztatik hozzájárulni, hogy a holnapi napon az alelnökök, a jegyzők és a háznagy megválasztása történjék meg, azután következzenek az elnöki jelentések, a holnaputáni ülésben pedig az osztályok sorsoltassanak ki és a ház állandó bizottságai választassanak meg. *(Általános helyeslés.)*

Minthogy előreláthatólag szombaton ülést nem tartunk, egy bejelentés kapcsán, a melyet előlegezek a t. háznak, hogy t. i. több képviselő ezen a napon Kolozsvárra óhajt utazni a Mátyás-szobor leleplezésére, arra is kérem a t. képviselőházat, hogy szombat helyett a pénteki napon olvastassanak fel az inditvány- és interpellációskönyvek, és hogy esetleg az interpellációk pénteken tétethessenek meg. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Igen.)* Akkor ily értelemben mondom ki a ház határozatát és egyéb tárgya a mai ülésnek nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 40 perczkor.)

129. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 9-én, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Napirend előtti felszólalás. — A két alelnök, a jegyzők és a háznagy megválasztása. — Elnöki előterjesztések. — Barta Ödön inditványt tesz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni, a jobboldalról felszólalókat Nyegre László jegyző ur, a baloldalról felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur jegyzi.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1902. október 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Egyszersmind kérem a t. háznak elnézését azért, hogy a költözködéssel járó, még teljesen le nem győzött nehézségek miatt a mai ülést csak ilyen későn nyithattam meg. Jövőre ragaszkodni fogok ahhoz a pontossághoz, a melynek megtartására annyiszor kértem a t. képviselő urakat. *(Helyeslés.)*

Napirend előtt Kossuth Ferencz képviselő ur kiván szólani.

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk!)* A tegnapi ülésen a miniszterelnök nyilatkozatába egy olyan állitás csúszott bele, a melyet a sajtónak egy része már is félremagyarázott és talán ezentúl is ezen nyilatkozat bővebb félremagyarázásokra adhatna alkalmat. A nyilatkozat, a melyről szólni akarok, a következő *(olvassa)*: »Nem látom át, hogy egy törvényes kormánynyal szemben, a mely a törvényt lelkiismeretesen megtartja, a mely semmiféle törvénytelenséget el nem követett és elkövetni nem fog soha semmi körülmények közt, hogy egy ilyen kormánynyal szemben bármily ellenzéknek is, még olyannak is, a melynek több oka lenne reá, joga lenne ahhoz, a mit abban a fenyegetésben vindikált magának, a melyet Barabás Béla ur mondott.« Tehát itt az van mondva, hogy még olyan ellenzéknek is, a melynek több oka lenne a támadásra, mint a függetlenségi pártnak.

Én a leghatározottabban kijelentem, hogy a függetlenségi pártnak semmi oka sincs a jelen kormányt jobban kimélni, mint bármely hatvanhetes kormányt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A függetlenségi pártnak soha sem volt szokása, sőt elvileg nem tette ezt soha és nem fogja tenni soha, hogy személyek ellen és személyekért küzdjön. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A függetlenségi párt mindig elvek ellen és elvekért küzd. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát a Széll-kormány a mi elveink ellen cselekszik, a legnagyobb erélylyel fogunk a Széll-kormány ellen küzdeni a jövőben is *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* épugy, mint bármely más közösügyes kormány ellen küzdöttünk a multban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen kérem a t. miniszterelnök urat, legyen szives bővebben megmagyarázni tegnapi nyilatkozatának az értelmét, nehogy azt tovább is félremagyarázhassák az országban, a mit ő annál inkább megtehet, mert ő legjobban tudhatja annak igazságát, a mit mondtam, hogy t. i. a függetlenségi pártnak semmi oka sincs arra, hogy szokásától és elveitől vele szemben a legkevésbbé is eltérjen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én igen szivesen teszek nyilatkozatot erre a kérdésre, azért, mert nincs okom — abszolute nincsen — abból, a mit mondtam, bármit visszavenni; csak kellő világitásba kivánom helyezni és megmagyarázni az értelmét annak, a mit

mondtam és ezt mindig igen szivesen teszem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már tegnap Rátkay László képviselő urnak kérdésére is azt válaszoltam, hogy senki nem találhat abban olyat, a mi bár a legkisebb mértékben erre a pártra sértésképen esnék. Megmondtam világosan és most megmondom még egyszer, hogy mit értettem alatta. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt, hogy mikép magyarázza a sajtónak egyik, vagy másik organuma ezt a mondást, vagy ezt a kijelentést, én most nem vitatom, ahhoz nincsen semmi közöm és ha ezt félremagyarázzák a sajtónak némely részéről, hát ez az ő dolguk, hisz minden dolognak igaz értelmét el lehet csavarni és félre lehet magyarázni, ha valaki azt intendálja. Ha akarják, ám tegyék.

Én itt állok szót és Kossuth Ferencz képviselőnek a következőkép válaszolok: *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor a tegnapi ülésen, az én benyomásom és az én igaz és jogosult impresszióm szerint, méltánytalan módon lettem megtámadva, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez nem áll! Megérdemelte! Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* de ez volt az én impresszióm és a mikor válaszoltam, válaszomat folyton oly erős zajjal és közbeszólásokkal kisérték, hogy én, bár hangosan beszéltem, még sem tudtam a nagy zajjal megküzdeni, azonban annak daczára is, hogy nyugodt, objektiv maradtam és igyekeztem azzal megküzdeni, *(Ugy van! jobbfelől.)* engem, ki soha sem zavarom a szónokot, állandóan, folytonosan egy órán keresztül zavartak. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ekkor mondottam, azzal a vehemencziával szemben, a mely ebben a zajban, a mely ezekben a közbeszólásokban és egy pár invektivaszámba menő megjegyzésében némely képviselő uraknak, nem a szónokének, nyilvánult — ekkor mondottam, hogy elképzelem magamnak, hogy az ellenzék a legvehemensebbül is támad, a legkiméletlenebbül is, — de nem azt, hogy önöknek okuk van engem kimélni, hanem azt, hogy bármilyen ellenzéknek is ahhoz az eszközhöz nyulni nem szabad, a minővel meg lettem fenyegetve, t. i., hogy bármilyen egyességet hozok ide, erőszakkal fogok találkozni. Ekkor mondottam, minden ellenzékről általában, in thesi, nem frakcziókról beszélve, hogy nem szabad az ellenzéknek ilyen eszközökhöz nyulni, és ily fenyegetéssel élni, egy oly kormánynyal szemben, a mely a törvényt tiszteli, a mely a törvény tiszteletbentartásának bizonyitékát adta, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* és a mely, a miként kijelentettem, a törvénytől eltérni nem fog és törvénysértést elkövetni semmi körülmények között sem fog. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Önök nem kaptak engem azon rajta, az velem szemben nemcsak bizonyitva nem lett, de még soha nem is állitotta senki, hogy törvénysértést követtem el és a mult ülésszak egész folyamán és mondhatnám, hogy azon majdnem négy évre terjedő idő alatt, a mely alatt itt ülök, olyan támadásban nem is részesültem, a mely engem törvénysértéssel vádolt volna. *(Ugy van! jobbfelől.)* Igy értettem és azt mondottam, hogy egy ellenzéknek bármilyen eltérők legyenek is nézetei az enyéimtől, elvi alapon bármilyen kiméletlen legyen az az ellenzék, a mire jogositva van, de az ellenzéknek, a mely egy törvényt tisztelő kormánynyal áll szemben, az ellenzéknek nincsen oka olyan módon támadni, mint a hogy az tegnap történt. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezt mondottam és nem többet; ez szavaimnak igaz értelme és én ezt absztrakte, in thesi, általánosságban mondottam és nem értettem ez alatt semmi olyat, hogy a köztünk lévő itteni, akár magán, akár politikai publikus viszonyból, akár bármi képzelhető más dologért, bármilyen okuk lenne arra, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy engem kiméljenek.

Ne kiméljenek, ne tegyék ezt, nem is mondottam ezt és most sem mondom. Csak azt mondom, hogy velem szemben, a ki a törvény terén állok és arról lelépni nem akarok, nem látok okot — nem arra, hogy kiméletesen bánjanak, vagy kiméletesen ne bánjanak velem, hanem arra, hogy ilyen elkeseredett módon támadjanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Erre nem látok én okot, ezt értettem és egyebet nem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kossuth Ferencz: Legyen szabad csak egy pár szóval reflektálnom az igen t. miniszterelnök ur felszólalására. Megjegyzem, hogy nemcsak semmi publikus viszony, de privát viszony sincs köztünk olyan, mely a pártot bármikép feszélyezhetné.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az sincs! Az pláne nincs! Soha se volt!

Kossuth Ferencz: . . . és a mely tehát feljogositotta volna a miniszterelnök urat arra, hogy miránk czélozzon. És a midőn ezt konstatálom, csak azt teszem még hozzá, hogy sajnos állapot, ha Magyarországon oda jutottunk, hogy egy miniszterelnök azt dicsekvés tárgyának tekintheti, hogy a törvényt megtartja. *(Élénk helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hisz ez kötelessége!)*

Elnök *(csenget)*: Következik a napirend, vagyis a ház két alelnökének megválasztása.

Kérem a t. képviselő urakat, már tekintettel a helyi viszonyokra is, hogy nagyon szigoruan ragaszkodjanak a házszabályoknak azon intézkedéséhez, a mely szerint ilyen, szavazólapokkal eszközölt szavazásoknál a terem közepén a szavazatszedő helyiség, asztal körül, senkinek tartózkodnia nem szabad, kivéve annak a képviselő urnak, a ki a szavazatát leadja. *(Helyeslés.)*

A névsort fogja olvasni gr. Esterházy Kálmán jegyző ur, a távollévőket pedig Illyés Bálint jegyző ur fogja jegyezni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a képviselők névsorát).*

Elnök: Fel fog olvastatni a távollévők névsora.

Illyés Bálint jegyző *(olvassa).*

Elnök: Az alelnökökre elrendelt szavazás be lévén fejezve, a házszabályok értelmében a szavazatok itt a ház szine előtt fognak összeolvastatni, s az eredmény megállapittatni. *(A szavazatok összeolvastatnak.)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A szavazatok összeadatván, a ház elnökei megválasztása tekintetében a következő eredmény konstatálható: *(Halljuk! Halljuk!)*

Beadatott összesen 205 szavazat. A legtöbb szavazatot nyerte Tallián Béla: 181 szavazatot; Daniel Gábor 162 szavazatot, Barabás Béla 43 szavazatot, Szentiványi Árpád 2 szavazatot és Rákosi Viktor 1 szavazatot kaptak. *(Éljenzés.)*

Ekképen Tallián Béla és Daniel Gábor képviselő urakat a háznak alelnökeiül megválasztottaknak jelentem ki. *(Éljenzés a jobboldalon.)*

Következik már most a szavazás a jegyzőkre és a háznagyra, de két külön szekrényben.

A névsort olvassa Nyegre László, a távollevőket jegyzi Dedovics György jegyző ur.

Ismét kérem a t. képviselő urakat, hogy a terem közepén csak azok legyenek, a kik épen szavazuak. *(Helyeslés.)*

Nyegre László jegyző *(olvassa a névsort; a képviselők beadják szavazólapjaikat).*

Elnök: Következik a távollevők neveinek felolvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a távollevők névsorát).*

(Szavazás után.)

Elnök: A szavazás be lévén fejezve, a szavazatok az előbbi módon a ház szine előtt fognak összeszámittatni. *(Megtörténik.)*

T. ház! A szavazatok összeszámittatván, a következő eredmény állapittatott meg:

A ház jegyzőire beadatott összesen 177 szavazat. Legtöbb szavazatot nyertek: Dedovics György 176, Endrey Gyula 175, gr. Esterházy Kálmán 176, Lázár Árpád 176, Major Ferencz 172, Nyegre László 175, Rátkay László 174, gr. Teleki Sándor 176 és Szőts Pál 159 szavazatot. Ezenkivül kapott még Makkay Zsigmond, Zboray Miklós és Hertelendy László egy-egy szavazatot.

A háznagyi állásra beadatott összesen 175 szavazat. Legtöbb szavazatot nyert Csávossy Béla, 150 szavazatot; ezenkivül Tóth Jánosra 24, Makkay Zsigmondra 1 szavazat esett.

Ehhez képest jegyzőkké Dedovics Györgyöt, Endrey Gyulát, gróf Esterházy Kálmánt, Lázár Árpádot, Major Ferenczet, Nyegre Lászlót, Rátkay Lászlót, gróf Teleki Sándort és Szőts Pált, háznagygyá pedig Csávossy Bélát választotta meg a ház. *(Élénk éljenzés.)*

T. képviselőház! Most következnek napirend szerint az elnöki bejelentések. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy ő cs. és apostoli királyi Felsége a képviselőház részéről legmagasabb születésnapja alkalmából kifejezett szerencsekivánatokért legmagasabb köszönetét méltóztatott nyilvánitani.

Jelentem továbbá, hogy a ház utólagos jóváhagyása reményében kifejeztem a képviselőház szerencsekivánatát a f. évi október hó 4-én volt névünnep alkalmából, *(Helyeslés.)* mely megemlékezést ő Felsége szintén legmagasabb köszönettel méltóztatott fogadni. *(Éljenzés.)*

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel másolatban megküldi ő Felségének azt a kéziratát, a mely szerint ő Felsége az 1867:XII. t.-cz. 21-ik §-a alapján akkép döntött, hogy a közösügyek költségeihez való hozzájárulási arány az 1902. évi julius elsejétől 1903. évi junius hó 30-áig terjedő idő tartamára Magyarország részére $33^{3}/_{49}\%$-ban, Ausztria részére pedig $66^{46}/_{49}\%$-ban állapittatott meg. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Igy gondolta ezt Deák Ferencz, hogy igy lesz? *(Zaj.)*

Elnök: Az eredeti kézirat az országos levéltárban helyeztetett el.

Tudomásul vétetik.

Jelentem a t. háznak, hogy a szünetek alatt a következő meghivók érkeztek a képviselőházhoz: *(Halljuk! Halljuk!)*

Budapest székesfőváros közönsége meghivta a ház tagjait a Kossuth Lajos születésének századik évfordulója alkalmából f. évi szeptember hó 19-én az ág. ev. templomban rendezett istentiszteletre és a kerepesi-uti temetőben épitendő Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélyére;

továbbá Czegléd város közönsége meghivta a házat a Czegléden felállitandó Kossuth-szobornak szeptember 18-án történt leleplezési ünnepélyére és ugyancsak Zilah városa az ottan felállitott Wesselényi-szobornak f. évi szeptember hó 18-án történt leleplezési ünnepélyére.

Ezen meghivásokra nézve, t. képviselőház, minthogy a ház határozatot nem hozhatott, saját felelőségemre, a ház jóváhagyásának reményében a következőleg intézkedtem: *(Halljuk! Halljuk!)*

A budapesti Kossuth-mauzoleum alapkőletételénél, valamint az azt megelőzőleg az ágostai evangélikus templomban rendezett istentiszteleten, mint a ház elnöke hivatalosan megjelentem, *(Élénk helyeslés, taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Apponyi! Éljen az elnök!)* a mit hogy megtenni szándékozom, erről a képviselő urakat körlevél utján előre értesitettem és a csatlakozni kivánók számára a gyülekezés helyét kijelöltem. A képviselő urak pedig nagy számban meg is jelentek és az elnök vezetése

alatt a nevezett ünnepségeken részt vettek. Ezenkivül a ház nevében koszorut helyeztem Kossuth Lajos sirjára. *(Élénk tetszés és éljenzés. Felkiáltások jobbról: Helyes! Helyes!)* Ekként eljárni az általános nemzeti kegyelet szempontjain kivül már azért is kötelességemnek tartottam — a mint azt a képviselő urakhoz intézett körlevelemben kifejtettem, — mert a képviselőház annak idején Kossuth Lajos temetésén testületileg részt vett és az emlékét megörökitő emlékműveknek társadalmi uton való létrehozására az ország közönségét felhivta. Nagyon természetes volt tehát, hogy midőn a képviselőház felhívása folytán a társadalmi uton létrejött ezen emlékműveket felavatták, a képviselőház a felavatási ünnepélyeken megjelenjen.

Krasznay Ferencz: Magyar embernek nem kell ehhez indokolás!

Elnök: Valahányszor valamely közeg szoros értelemben vett törvényes hatáskörén túllépve, rendkivüli körülmények befolyása alatt a saját felelőségére intézkedik, tehát a ház elnöke is, a ház nevében, a ház előzetes megkérdezése nélkül jár el, kötelessége ebbeli eljárását, midőn az utólagos jóváhagyást kéri, szorosan indokolni. *(Általános helyeslés.)*

A czeglédi Kossuth-ünnepélyre szóló meghivást szintén körlevél utján közöltem a képviselő urakkal.

A Zilahon felállitott Wesselényi szobor leleplezési ünnepélyére nézve hasonlóképen jártam el. Ezen ünnepélyen felkérésem folytán Daniel Gábor, a ház alelnöke képviselte a ház elnökségét, több képviselő csatlakozása mellett, és a ház nevében koszorut tett Wesselényi szobrának talapzatára. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy mindezen intézkedéseimben az utólagos jóváhagyást megadni sziveskedjék. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Endrey Gyula jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. képviselőház! Az imént elhangzott elnöki bejelentések között habár csoportosan, más hasonnemü ünnepélyekhez hozzáillesztve, tett is jelentést az igen t. elnök ur arról, a miről szólani akarok, van egy bejelentés, mely szoros összefüggésben áll nemcsak, mint az igen t. elnök ur mondta, az általánosan megnyilatkozott kegyelettel, hanem szoros összefüggésben áll Magyarország történetének legkimagaslóbb momentumaival. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, a ház igen t. elnöke nem fogja tőlünk rossz néven venni, ha a ház ezen oldaláról, a mely oldalról a történelem ezen részének szent tüzét nem pártoskodási szempontból, hanem soha el nem muló hazafiui, igaz benső lelkesedéstől vezéreltetve *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* soha meg nem szüntünk és nem is fogunk megszünni ápolni, mondom, hogyha a ház ezen oldaláról ezen kérdést olyan formában veszszük tárgyalás alá, melyet e kérdés tiszta öntudatunk és érzésünk szerint megérdemel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindenekelőtt sietek kijelenteni, hogy felszólalásom nem akar gáncs lenni az elnök eljárása ellen, és épen ezért mindjárt felszólalásom elején azon párt nevében és megbizásából, a melyhez tartozni szerencsém van, a következő határozati javaslatot bátorkodom előterjeszteni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

A képviselőház ez elnöki jelentést egyértelmü helyesléssel tudomásul veszi; *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* egyszersmind Apponyi Albert grófnak, mint a ház elnökének a nemzet közérzületével mindenben megegyező eljárásáért elismerését és köszönetét nyilvánitja. *(Hosszantartó, élénk éljenzés, taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Apponyi!)*

Barabás Béla: Odaát nem helyesel senki! *(Élénk ellenmondás, hosszantartó éljenzés és taps a jobboldalon.)* Hát diktálni kell? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Egy kis buzditás kell csak! *(Élénk éljenzés, taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Apponyi!)*

Barta Ödön: T. képviselőház! Senki se tekintse frázisnak, ha azt mondom, hogy most megdöbbenve állok e helyen, megdöbbenve annak láttára, hogy egy egész ország nevében az ország első dignitáriusa által tett ilyen hazafias és kötelességszerü eljárásért kifejezésre juttatni szándékolt elismerő nyilatkozat csak a ház egyik oldalán találkozik helyesléssel. *(Ellenmondások jobbfelől.)*

Kristóffy József: Nem áll! *(Élénk felkiáltások a jobboldalon: Nem áll! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Apponyi!)* Helyeseltünk! Nem fogunk addig tapsolni, mig önök akarják! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: A szabadelvü párt tapsoljon saját magának? *(Tetszés a jobboldalon.)*

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Barta Ödön: Az ügy fontossága, az a szeretet, a melylyel a tárgyat kezelem, lehetetlenné tenné rám, hogy a tárgy méltóságával össze nem férő vitatkozási fegyvert használjak és ezért nagyon sajnálnám, ha csak távolról is invektiva jellegével illettetnék az, a mit az imént mondtam. Őszinte és igaz megdöbbenés szavai voltak azok és én vagyok az, a ki leginkább fogok örülni, ha azt fogom tapasztalni, hogy ezen feltevésem csalódás volt és hogy tényleg, a mint hogy máskép nem is lehet, a ház igen t. elnökének ezen eljárása, a mely az egész nemzet közérzületével találkozott, és a mely annak kifejezése is, *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* azon elbánásban fog részesülni, a melyre egyedül méltó és a melynél egyébnek kitenni a ház elnökének magas személyét ilyen esetben nem is szabad, hogy t. i. a ház egyhangulag fogja a határozati javaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én magam intettem! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Barta Ödön: T. képviselőház! 1902. október 8-dika a magyar parlament történetében kettős jelentőséggel fog birni. *(Halljuk! Halljuk!)* 1902. október 8-dika egy millennáris emlékmű elfoglalásának napja és egyuttal megörökitője annak, hogy ebben az ujonnan elfoglalt otthonban a magyar képviselőház szem- és fültanuja volt egy olyan történelmi jelenetnek, a melynek megismétlését a jóságos Isten ettől a hazától tartsa távol.

Olvastam, hallottam megjegyzéseket, hogy szinte csodálatos varázserő nyilatkozott meg az igen t. miniszterelnök ur tegnapi szavaiban, mert szavaira elcsendesült a zaj a szélsőbaloldalon, a mely azelőtti felszólalásait olyan nagy zajongással fogadta.

A t. miniszterelnök ur a klasszikusokat ismeri. Ismeri azt a klasszikus mondást, a mit oly sokszor lehetne alkalmazni, mikor Magyarország közjogának alkalmazását látjuk hazánk történetében és fejlődésében, hogy egyes jeleneteket csak ugy lehetne illusztrálni, mint a hogy a latin iró mondja: »Conticuere omnes, intentique ora tenebant.« *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Az a csend, a mely ezen az oldalon a miniszterelnök ur tegnapi nagy salto mortaléja után elkövetkezett, a megdöbbenés csendje volt; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a megdöbbenésé a felett, hogy azon a lejtőn, a melyet a kiegyezés művében önök megteremtettek, odáig kell jutni, hogy a mit eddig minden miniszter, minden kormányelnök, a nyilvánosság minden férfia gondosan eltakart, hogy ha érdekszférája vagy szolgálati viszonyai ilyen magatartásra kötelezték, azt Magyarország miniszterelnöke nyiltan, igaz, hogy mondhatnám, nemcsak férfiassággal, de merészséggel *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vakmerőséggel! Az hazaárulás! Ellenmondások a jobboldalon. Elnök csenget.)* a magyar nemzetnek arczába vágja, azt mondván, hogy a ki Magyarország alkotmányos életében közfunkcziót végez, annak a Kossuth iránti tisztelet lerovásában választania kell a király iránti hüség és a nemzeti érzés nagy tényezői között. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat! Gyalázat! Mozgás és ellenmondások a jobboldalon.)*

Kristóffy t. képviselőtársamat azonban arra kérem, hogy mondja el majd nézetét.

Kristóffy József: Nem szóltam semmit!

Barta Ödön: T. képviselőház! A magyar nemzet egész történetén mintegy fonál, *(Halljuk! Halljuk!)* mint utmutató vonul keresztül minden józan és elfogulatlanul itélő biró számára a magyar nemzetnek két fő jellemvonása: az alkotmányos hazaszeretet és a király iránti hüség, melyeket ezen nemzet maga, saját elhatározásából, soha egymástól el nem választott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha ezt veres fonalnak nevezném, akkor mellé állithatnék egy fekete fonalat, a mely Magyarország történetén szintén végigvonul utmutatóul a multak tanulmányozója és a jövő kutatója számára, hogy Magyarországot alkotmánya védelmére mindannyiszor nem Magyarország forradalmi vágya vagy viszketegsége, nem Magyarországnak törvénytelenségre való hajlandósága, hanem a hatalomnak túlkapásai, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hatalomnak oly módon való kezelése ösztönözték, kényszeritették, mely a nemzet hazafiságával és alkotmánya tiszteletével épugy nem fért össze, mint a király iránti hűségével. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy a magyar nemzetnek ezen jellemvonása, a király iránti hüség, mennyire kiolthatatlanul van összeforrva magával a nemzettel, azt legjobban mutatják a történelem azon tanulságai, a melyek azt tanitják és mint egységes adatot mutatják, hogy minden ilyen kisérlettel szemben, a melyet a hatalom túlkapásai idéztek elő, minden olyan ténynyel szemben, és daczára, a mely a nemzetet sokszor fegyveres ellenállásra kényszeritette, a nemzet a maga harczai után, még azok győzelmes kivivása után is, visszatért a király iránti hűség terére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Senki sem mondhatja tehát, a t. miniszterelnök ur épugy nem, hogy a király iránti hűséggel nem fér össze a nemzet azon nagyjainak tisztelete, a nemzet azon nagyjai iránti kegyelet lerovása, a mely nagyjaink a helyzet által kényszeritve, maga által a trón által beleszorittatva *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* fegyverhez nyultak; soha egyébért, soha hatalmi vágyak megvalósitásáért, hanem mindig csak az alkotmány védelmére és megóvásáért. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy pedig maga az alkotmány képezi Magyarországon egyedül a trón alapját, mindannyiszor, valahányszor magyar nagyjaink fegyverhez nyultak alkotmányunk védelméért, akkor egyuttal a trón alapjának védelmében nyultak fegyverhez. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Hát az aranybulla?

Barta Ödön: Igy tanitja a történelem — helyesen mondja t. közbeszóló barátom — az aranybullától mindazon zajos és — sajnos — gyászos eseményeken keresztül, a melyek 1867-ig lefolytak. Most pedig, t. képviselőház, előáll a t. miniszterelnök ur és lojálisabb akar lenni magánál a királynál. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

1621-ben — hogy más példát ne idézzek — II. Ferdinándot letaszitották a trónról, bizony nem azért, mert személye ellen akár külsőleg, akár belsőleg csak formai kifogásai lettek volna a nemzetnek, hanem letaszitották oly merényletért, a melyért minden nemzetnek le kell taszitania a trónról azt, a ki a trónján ül, mert különben nem érdemli meg, hogy a nemzetek történelmében helyet foglaljon és helyébe ültették a fejedelmi székbe Bethlen Gábort, azt a Bethlen Gábort, a kinek a király ajándékából, igaz, hogy suttyomban, de mégis szobrot emeltek, oly helyen, a hol mindenkinek módjában

van konstatálni, hogy ennek a Bethlen Gábornak a király ajándékából emeltek szobrot Magyarországon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kossuthnak is szobrot kell emelni!)*

Pichler Győző: Ez azonban olyan piccolo ajándék volt.

Barta Ödön: T. képviselőház! Van tehát már jelenleg uralkodó felséges királyunk életében is egy mozzanat, a mely azt mutatja, hogy azokat, a kik Magyarország alkotmányáért, Magyarország alkotmányának visszavivásáért vagy megtartásáért folyt alkotmányos harczok közepette fegyverhez nyultak is, ha az lege artis történt, nem szabad rebelliseknek tekinteni, nem szabad a siron túl is üldözni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur tegnap szembe helyezkedett minden eddigi tradiczióval. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem is szólok arról, hogy kegyeletes dolgokban — Kossuth Lajos nem szorult rá arra, hogy rá alkalmazzuk — de, hogy kegyeletes dolgokban átalában alkalmazzuk azt, hogy de mortuis nil, nisi bene. A t. miniszterelnök ur érezte, hogy neki azt a távolmaradást, a mely a nemzet elleni tüntetéssel volt egyértelmü, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* indokolnia kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S mi sajnosan láttuk, alkotmányos érzületünk sajog annak láttára, hogy a magyar kormányelnök — nem tudom, hogy minisztertársai hozzájárulásával, előleges minisztertanácsi megállapodás folytán-e, vagy csak csendes, hallgatólagos hozzájárulásuk mellett, azt jelenti ki, hogy a magyar miniszterek szolgálatba lépésük napján elvesztik önálló magyar gondolkodási jogukat. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelöl.)*

Barabás Béla: Lakájok lesznek! *(Zaj. Egy hang jobbfelöl: Ilyen bolondot nem jelentett ki!)*

Barta Ödön: A t. miniszterelnök urnak saját szavait a túlsó oldalról ne méltóztassanak czáfolni! A t. miniszterelnök ur maga mondta, hogy ő a maga érzületében minden tekintetben megadja Kossuth Lajos emlékének azt a tiszteletet; hódol neki azzal a kegyelettel, a melyet Kossuth Lajos nagy alkotása, a népszabadság megvédése, az alkotmány helyreállitása, a népnek az alkotmányba való bevitele, a népből nemzet alakitása stb. megérdemel; mindezen erényei előtt meghajlik; azután jött a »de« és szembe állitotta Széll Kálmánt a magyar miniszterelnökkel, vagy mondjuk ugy, szembeállitotta a magyar miniszterelnököt, a magyar államhatalom kezelőjét, a király szolgálatában álló funkczionáriussal *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és azt a dedukcziót tárta elénk, hogy a magyar alkotmánynak ezen fontos tényezője, a ki csak a néptől nyert hatalom alapján gyakorolhatja ezen hatalmát, a magyar nép hatalmának ezen letéteményese, nem követheti a nép zömével, a nép millióival, a nemzet egészével saját érzelmeit, mert neki más érzelmekkel is kell számolni. T. miniszterelnök ur, ha ezt mi mondanók, akkor antidinasztikus, meg nem tudom, milyen velleitásokkal vádolnának meg. Nem mi tépjük le, mint egyik, Önhöz közel álló nagyunkhoz intézve mondották, nem mi tépjük le, hanem önök tépik le fejökről a babért. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi azt akartuk hinni, hogy, mert a királyi hatalom is a nemzettől származik, mert Magyarországon, a magyar alkotmány értelmében, a király is a magyar nemzet egyetemétől kapja hatalmát, ennélfogva a király megbizásából a királyi hatalom jogait gyakorló funkczionáriusok is csak két erős pilléren felépített bizalommal jöhetnek ide. Az egyik pillér a nemzet szeretete kell, hogy legyen. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Csak ha ezt birja, ha ezzel dicsekedhetik, ha erre méltónak bizonyul, veheti igénybe a király kiküldetését. Nos — t. miniszterelnök ur, — nem hiusági kérdés, a mit felvetek, nem érzi-e, hogy tegnapi nyilatkozatával elvesztette azt a jogot, hogy a magyar nép szeretetére hivatkozzék. S igy ledöntötte talajának egyik erős pillérét. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

László Mihály: Nem igaz!

Barta Ödön: Én nem fogok ott érettségit tenni; én a magyar történelmet másutt tanultam. *(Derültség.)*

A t. miniszterelnök ur tegnapi nyilatkozatában a legmegdöbbentőbb részlet az, a mikor a t. miniszterelnök ur a mentegetőzés teréről átmegy a vádolás terére. A t. miniszterelnök ur, elismerem, nagy államférfiu, jeles politikus. Nagy készültséget, nagy sokoldaluságot és már-már meseszerü, vagy mondjuk legalább is legendaszerü munkabirást hozott magával azon székbe, melyet igazán önfeláldozó munkássággal tölt be; de engedje meg a t. miniszterelnök ur, az emberi kor aligha fogja megadni a lehetőséget, hogy akkorát nőjjön, hogy Kossuth Lajos itélőbirájául ide állhasson. *(Ugy van! Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur itéletet mond nem elevenek és holtak felett; az elevent kiméli, hanem itélni akar a nemzet azon nagy halottja felett, a kinek mauzoleumi alapköve letételénél az egész magyar nemzet jelen volt. Itéletet mond pedig fölötte a következőleg: Kossuth Lajos nemcsak megalkotta azokat a hervadhatatlan érdemü és értékü magyar törvényeket, hanem tovább ment, felállitotta az inkompatibilitás tanát is. És itt a t. miniszterelnök ur annyiszor hangoztatott igazságos és tárgyilagos vitatkozási modorára egy kis megjegyzésem van. Mikor arról van szó, hogy Kossuth Lajosnak melyek azok a hervadhatatlan és letagadhatatlan érdemei, a melyek előtt a t. miniszterelnök ur is meghajlik, akkor azt mondja, hogy Kossuth Lajos az 1848-iki törvények alkotásában a legnagyobb részes. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk!*

Halljuk!) A midőn azonban arról van szó, hogy kondemnálni kell még emlékezetét is, és ezt örök időkre ki kell jelenteni, mert holta napjáig nem vonta vissza azt, a mit egyszer kimondott és a mi mellett a nemzetet fegyverbe állitotta és a miért mindenét feláldozta, ezért, — a mikor ezt kondemnálni kell, — ő felelős; ezt csak ő maga csinálta. Hát distingváljunk, t. miniszterelnök ur! Az 1848-diki törvények megalkotásának érdemét soha senki sem vindikálta egyedül Kossuth Lajosnak, mert akkor Kossuth Lajost mint autokratát kellett volna oda állitani, pedig Kossuth Lajos a legalkotmányosabb érzületü ember lévén, szó sem lehet arról, hogy valaki azon törvények megalkotásának érdemét egyedül neki tulajdonitsa. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Örökké emlékezetünkben élnek mindazon dicső tényezők, a melyek ezen örökbecsü törvényeink megalkotásához hozzájárultak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nos hát a megosztás igy áll: Viszont azonban, ha igazságos akar a t. miniszterelnök ur lenni, vagy akart volna lenni tegnap, azt kellett volna mondania, hogy az inkompatibilitás elvének felállitását, annak kimondását sem lehet Kossuth Lajosnak, illetve egyedül neki tulajdonitani.

Thaly Kálmán: Ezt egyhangulag határozták el Debreczenben!

Barta Ödön: Hiszen nem Kossuth Lajos mondta ki az inkompatibilitást, hanem egy a mostan itt együtt ülő országgyüléssel egészen egyenlő jogu vagy egyenlő hatáskörrel biró nemzetgyülés mondta ki azt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, t. miniszterelnök ur, hogy oda a másik czimre is eljuttassak valamit, akkor, a midőn a »vitam et sanguinem« Pozsonyban elhangzott, senki sem mérlegelte azt, hogy hányan voltak jelen; akkor elfogadták ezt a nyilatkozatot mint a nemzet akaratát, és ennek alapján el is fogyasztották azt az életet és vért, a mit ott feláldoztak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ellenben, a midőn a magyar nemzet 1849-ben a maga alkotmányának eltiprásával szemben a szerződésszegő egyik félnek azt kiáltotta vissza, hogy »hátrább«, akkor önök oda állitják Kossuth Lajost és haló porában akarják kondemnálni minden jövő nemzedék előtt azzal, hogy annak az embernek emlékezete előtt kegyeletet leróni ugyanannyi, mint kegyvesztettnek lenni a király előtt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez árulás! Mozgás és zaj.)* Ez igenis árulás, árulás a nemzet kegyelete és árulás a király ellen. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Lakájok! Szolgák! *(Mozgás jobbfelől.)*

Barta Ödön: T. ház! Még csak egy rövid megjegyzést kivánok tenni. A t. miniszterelnök ur vádbeszédében *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* nyomatékosan hangsulyozza, hogy Kossuth Lajos nemcsak 1849-ben hirdette az inkompatibilitást, hanem fenntartotta ezt élete fogytáig és hirdette is. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez egyszerüen nem igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur egyenesen rávezet bennünket arra a kérdésre, hogy kiknek privilégiuma az, hogy esküjüket meg ne tartsák? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kossuth Lajos nem érezhette magát feljogositva arra, hogy esküszegő legyen; ő a nemzet hatalmának letéteményese volt; a nemzet akaratából cselekedett; vele cselekedett, de soha ellene. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* T. miniszterelnök ur, hogy a királyok nem mindig tartják meg esküjüket, annak példáit Magyarország történetének ismerői előtt felesleges ebben az ünnepélyes órában felsorolni; nem is akarom a történelemnek azon sötét lapjait itt átlapozni, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem, hogy Kossuth Lajosnak életefogytáig nem volt szabad egyebet hirdetnie, arra nézve egy egészen pozitiv bizonyitékkal fogom a a t. miniszterelnök ur vádját visszautasitani és ez a pozitiv bizonyiték az, hogy Kossuth Lajos az inkompatibilitási nyilatkozat megtétele után ennek az országnak kormányzójává kiáltatott ki. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kormány 1849. április 17-ikén megkezdte működését, május 5-ikén esküt tett és akkor Kossuth Lajos kormányzó ilyen esküt tett a nemzetgyülés előtt. Nem zárt ajtók mellett, nem ismeretlen szövegü titkos esküt tett le Kossuth Lajos, hanem tett egy esküt, a mely igy hangzik: *(Olvassa. Halljuk! Halljuk!)* »Én Kossuth Lajos, a nemzetgyülés által választott kormányelnök esküszöm az élő Istenre, hogy a reám ruházott hivatallal járó kötelességeket saját személyes felelősségem mellett ugy fogom teljesiteni, hogy Magyarország függetlensége, szabadsága és területi épsége fentartassék és a nemzetgyülés által hozott törvényeknek és határozatoknak érvény szereztessék. Isten engem ugy segéljen.«

Kossuth Lajosnak nem volt születési privilegiuma arra, hogy a nemzet kezébe le tett ezen esküjét megszegje. *(Élénk helyeslés, tetszés és éljenzés a baloldalon.)* Javaslatomat elfogadásra ajánlom és ezzel végzem szavaimat. *(Hosszantartó éljenzés, taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Barta Ödön! Szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélsőbaloldalon: Halljuk a vádlottat!)* Azzal a komolysággal, a melylyel minden nyilatkozatomban ennek a háznak, de azzal az önérzettel is, a melylyel magamnak tartozom, daczára annak, hogy én ebben a kérdésben nem találkoztam — de ezt nem is vártam — az önök helyeslésével, kijelentem, hogy mindenki meg kell, hogy engedje, hogy tegnap nyiltan, férfiasan és becsületesen nyilatkoztam. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Czinikusan! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindannak

daczára, hogy a mit tegnap mondtam, az az én felfogásomat és eljárásom igazolását oly világosan, oly határozottan tartalmazta, hogy annak ismétlését nem tartom szükségesnek, mégis a t. képviselő urral szemben lehetetlen, hogy meg ne kisértsem megerőtleniteni azokat, a miket a tegnapi beszédemből nem tegnap és azonnal, de ma ellenem kovácsolt.

Barta Ödön: Nem volt jogom tegnap.

Széll Kálmán miniszterelnök: Jól van, hiszen nem szemrehányáskép mondom. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur egy határozati javaslatot nyujtott be, arra akarok előbb nyilatkozni, mielőtt megteszem észrevételeimet az ellenem intézett támadásokra. A t. képviselő ur megdöbbent attól, hogy mikor ezt a javaslatot megtette, a melyben helyeslését mondja ki és inditványozza a ház elismerésének kimondását azon eljárás felett, a melyet a ház igen t. elnöke is bejelentett, — hogy ez erről az oldalról nem fogadtatik ugy, a mint ő kivánja. Hát a t. képviselő ur megdöbbenése nem volt alapos, nem volt megokolva, vagy legalább is elsietett volt és csak egy optikai csalódásnak lehet tulajdonitani, mert hogy tudja a t. képviselő ur előre, mielőtt még ezekről a padokról alkalom nyilik nyilatkozni, hogy milyen lesz a magatartása ennek a pártnak, vagy a kormánynak ezzel a javaslattal szemben? *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur, mert talán azok, a kik tudták, hogy mit fog a képviselő ur inditványozni, nagyobb számmal tapsoltak, mint itt, abból máris azt következteti, hogy ezt a javaslatot mi nem fogadjuk el és ezt a javaslatot mi leszavazzuk. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Helyeslés. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Nem hiszem azt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ha nem hitte, akkor mitől döbbent meg a képviselő ur. A képviselő urnak nem volt oka megdöbbenni! Mert, t. képviselő ur, a történtekből, gróf Apponyi Albert házelnöknek itteni kijelentéséből, abból, hogy az ő vezetése alatt ebből a pártból *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* igen sokan, talán többen mint önök közül jelentek meg azon az ünnepen, *(Zajos helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* abból a hangulatból, a mivel az összes sajtó, mely a kormányt támogatja, ezt a tényt kisérte, minden nyilatkozatból, a mely ez iránt történt: nem lehet joggal és okkal azt következtetni, a mit a t. képviselő ur előre itt megjósolni látszott.

Barta Ödön: Nem jósoltam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Tehát nem jósolt; hát a mitől előre megdöbbent, hogy tudniillik inditványa erről az oldalról nem fog tetszéssel találkozni. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Hát én sietek az én t. képviselőtársamnak ezen megdöbbent hangulatát a magam részéről eloszlatni, még pedig azonnal, — mert hisz addig nem nyilatkozhattam, mig ő beszélt, de fejemmel intettem, hogy nincs ellene kifogásom — *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)* mondom, sietek kijelenteni, hogy én a magam részéről, mint a hogy gróf Apponyinak jelentését tudomásul vettem volna különben is, még pedig helyeslő tudomásul, ezt a határozati javaslatot is, a mely ezt expressis verbis teszi, elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és nyugtalanság a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbról: Most ők vannak megdöbbenve!)*

A mit a t. képviselő ur sziveskedett ellenem felhozni, az lényegében abból áll, hogy én, mikor tegnap kifejtettem az okokat, a melyek eljárásomat nem mentegetik, hanem megindokolják és igazolják, a mikor én megvontam Kossuth működésének méltatásában a határvonalat és felfogásomban distinkcziókat állitottam fel, reámutattam, hogy én ép ugy érzek azon férfiunak nagy érdemei iránt, miket az 1848-iki alkotások folytán örök időkre szerzett magának és elismerem korszakos történelmi jelentőségét és nevének fényét ép ugy, mint önök...

Pozsgay Miklós: Ezt tagadjuk! *(Nagy mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: ...de mert itt ülök ezen a helyen, a hol őrködnöm kell, hogy az ország érzületeibe, az ország felfogásába ne menjenek bele félreértések, a határvonal elmosásából származó oly összeütközései az érzéseknek és felfogásoknak, a melyek igen nagy és komoly következéssel birhatnának; és mert nekem kötelességem erről a helyről megóvni ettől az országot: ez okból meg kell tennem a distinkcziót a 48-as Kossuth és az inkompatibilitás tanának hirdetője és fentartója között. Hát azért, mert ezt igy vallottam, és igy vallom, még nem léptem arra a lejtőre, a melyről a t. képviselő ur szólt, a ki azt mondja, hogy én azt a tételt állitottam fel, a mely szerint az, a ki az önök nézetét vallja a maga egészében és nem azt, a mit én, kettéválasztva és a határvonalat megtartva, az vagy a nemzet érzületébe, vagy a király iránti hűség érzetébe ütközik bele. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)*

Ugy mondja t. képviselő ur, hogy én ezzel azt állitottam fel, hogy közfunkczionárius általában nem vehetett részt az ünnepélyben. Ez a tényeknek nem felel meg. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hát a főispánok!)* Sok közfunkczionárius ennek az országnak résztvett az ünnepélyben és az én tudtommal vett részt és hajaszála sem görbült meg miatta. *(Felkiáltások a jobboldalon: Akárhányan résztvettek!)* De én itt állok ezen a helyen egy sulyos felelőség terhe alatt. Felelős vagyok azért, hogy a határvonalnak meg nem tartása és a felfogások és érzelmek összezavarása meg ne bontsa az egyensulyt. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Nem kell határvonalat csinálni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én, a kinek tartozó kötelessége ennek az országnak érzelmi megnyilvánulásában is minden mozzanatot gondosan szemmeltartani, a kinek ügyelni kell, hogy a közfelfogásban össze ne zavarják azt, mi volt törvényes, mi nem volt törvényes . . .

Thaly Kálmán: Ez a történelem dolga!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . én, a ki köteles vagyok figyelemmel kisérni mindent, a mi az ország fennálló alkotmánya és az 1723. törvényczikk, a mi örökösödési alaptörvény, tehát közjogi rendünk alapvető, kardinális tételei ellen szegzi magát, én, ki köteles vagyok őrködni a felett, hogy e határvonal és ellentét, a melyet nem én, de Kossuth maga az inkompatibilitási tannak mindvégig fentartásával állitott fel, a felfogásokban és a distinkczió az érzületekben egymástól távol és épségben tartassék, én ezért és ebből az okból abban az ünnepben nem vettem részt és nem vehettem részt. Ezt mondtam, és ezt mondom ma is. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy megvádoltam Kossuth Lajost és itélőbirája lettem. Eszem ágában sem volt. Sőt ellenkezőleg áll a dolog. Akkor, a mikor Kossuthot dicsőitettem e helyről, azokért a nagy alkotásokért, a melyek neki köszönhetők legelső sorban, akkor, a mikor azt mondtam, hogy Kossuth az által, hogy a fennálló alkotmány és törvényes rend elleni inkompatibilitási tanát 1867 után is fentartotta, ellentétet és válaszfalat vont önmaga és az ország érvényben levő alkotmánya között, mégis elismertem, hogy Kossuth Lajos, 1849-ben viselt dolgai és multja folytán, az ő felfogása és meg nem ingatható meggyőződése folytán talán nem is tehetett egyebet, *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* mint azt, hogy vaskövetkezetességgel, élte utolsó lehelletéig megmaradt annál. Akkor, a mikor azt mondtam, erről a helyről, hogy Kossuth Lajos talán nem is változhatott meg, akkor én nem itélőbirájává teszem magam, nem lépek fel vádlójaképpen. Én akkor inkább az ellenkezőt cselekszem. Én akkor inkább vádlójaképpen nem lépek fel. *(Nem igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Megmondtam nézetemet egészen határozottan. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Az elismerés hangján szóltam és utaltam arra, hogy a történelem fog itélni ama nagy korszak felett és ő felette. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* ki annak nagy szerepvivője volt. Azt mondtam, hogy erről a helyről elismerem, hogy talán nem tehetett egyebet. A mikor pedig ezt nyiltan, férfiasan vallom, akkor nekem a szememre vetni, hogy a magam parányiságában itt az itélőbiró szerepére vállalkozom és a történelemnek akarok prejudikálni, igazságosan, objektive, méltányosan nem lehet. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy szembeállitom Széll Kálmánt a miniszterelnökkel. Nem. Én nem buvok ily játszi és komoly helyzethez nem illő frivol szavak mögé. *(Mozgás.)* Sőt ellenkezőleg. Itt a beszédem. Aláhuztam az illető részt kékkel.

Pichler Győző: Itt feketével van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát feketével. Nem fogom felolvasni. Csak hivatkozom rá. Ebben a beszédben egyenesen azt mondom, hogy én erre a helyre azokat a nézeteket hoztam, a melyekkel birtam azelőtt és nem változtattam nézeteimet e kérdésben sem. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ezt nem lehet érteni!)*

Hát megmagyarázom. Ha én ma nem itt ülök, hanem ott ülök, vagy akárhol, a hol ültem annyi esztendőn keresztül, akkor is az lett volna a nézetem, hogy az, a ki ezen a helyen ül, ha nem akarja azokat a körvonalakat és az ahhoz füződő és annak a nagy szférájába tartozó érdekeket összezavarni engedni, ez idő szerint nem mehet el oda. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ez volt a nézetem és ez ma is. Lehet ez önök szerint helytelen, én azt nem akarom vitatni, de akkor ne vádoljanak meg azzal, a mivel engem Barta Ödön képviselő ur lelkem mélyéig ható váddal megvádolni jónak látott. Azt mondta ő, hogy eljátszottam vele a nemzet szeretetét. *(Zaj.)* Hát legyen önöknek hite szerint, de én azt hiszem, hogy a miniszterelnök, a ki ebben a kérdésben azzal az őszinteséggel, nyiltsággal és férfiassággal beszélt, mint a mivel én beszéltem, az nem érdemli meg a szaltomortale gunyszavát, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* az nem érdemli meg, hogy azt mondják róla, hogy eljátszottad a népednek szeretetét, a kinek legjobb tudásod, legjobb tehetséged szerint — önmaga szives volt elismerni — szenteled egész erődet. Én ugy érzem, hogy meg fog engem érteni Magyarország népe, *(Élénk helyeslés jobbfelől, ellenmondás a szélső baloldalon.)* Én erről a helyről leróttam a kegyeletnek adóját teljes mértékben, három helyen azt mondtam, hogy Kossuth Lajos elévülhetetlen érdemeit, a melyekkel örök hálára kötelezte a nemzetet, nem lesz soha magyar ember, a ki elfelejtse, mondtam, hogy én ezt a kegyeletet teljes mértékében érzem és ezt mindenkor, mindenütt és minden időben vallottam és vallom. De aztán megmondtam, hogy azon nagy felelőségnél fogva, melylyel tartozom a politikának nagyon kicsiny, de következéseiben igen jelentékeny érzelmi momentumai iránt, megállok és azt mondom, hogy a ki a törvényes rendjét az országnak helytelennek, rossznak deklarálta, mert igy deklarálta . . .

Barta Ödön: Joga volna ma is megmondani!

Széll Kálmán miniszterelnök: Jól van, de

nem azt, a mit talán a képviselő ur gondol, hogy a kiegyezés rossz, hanem a ki kijelentette, hogy az inkompatibilitás tanához ragaszkodik és a pragmatika szankczió kétoldalu alapszerződésében lefektetett örökösödési rendjét az országnak kárhoztatja, a ki azt mindvégig rossznak tartotta és elvetette, azt ezért és csakis azért, erről a helyről odáig menő kegyeletnyilvánitásban nem részesithetem, mint a hogy a képviselő urak akarták.

Ez volt eljárásom indoka, gondolom, igazolása is. És én hivatkozom a háznak minden igazságszerető, objektiv tagjára és a nemzetnek objektiv, higgadtan gondolkozó részére és egészen nyugodtan várom a nemzet itéletét, vajjon engem szeretetétől megfoszt-e, vagy avval továbbra is megajándékoz-e. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps jobbfelől.)*

Bakonyi Samu: T. ház! Azzal fejezte be a t. miniszterelnök ur a maga védelmét, hogy nyugodtan várja a nemzet itéletét. Ezt az itéletet a t. miniszterelnök ur a magatartása felett már megkapta; ezt az itéletet lehetetlen volna félreismernie, ha kellő mértéke szerint tudná méltányolni azt az általános, osztatlan ünneplést, a melyben az egész nemzet, a miniszterelnök ur és a kormány kivételével, Kossuth Lajosnak emlékét részesitette.

Csodálatos, hogy a t. miniszterelnök ur, a ki annyi alkalommal büszkén hivatkozik arra, hogy az ő politikájának alapját a kiegyenlités képezi, ebben a kérdésben, a melyre nézve nincs a nemzetben semmi véleménykülönbség, nem a kiegyenlités, hanem a megosztás politikáját követi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezzel a magatartással szemben a t. miniszterelnök ur hiába mutat arra, hogy ő Kossuth Lajos iránti kegyeletét lerótta, mert ezen magatartásával elitéli a kegyeletnek azt a lerovását, a melyet a nemzet tanusitott Kossuth Lajossal szemben. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy ő nyugodt affelől, miszerint a nemzet meg fogja őt érteni ebben a kérdésben. Ez a nyugalma nem lehet meg neki, mert a nemzet nem képes megérteni, miképen darabolja szét Kossuth Lajos egész történelmi nagyságát Magyarország miniszterelnöke. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én ezt a kérdést csekély erőmhöz képest azzal a mérséklettel kivánom kezelni, a mely azt megilleti. Rajta leszek, hogy elfojtsam azt az elkeseredést, a mely az én lelkemet is elfogta tegnap, mikor a miniszterelnök ur ajkáról Kossuth Lajos történelmi nagyságának azt a megosztását, azt a birálatát hallottam. Azonban belekényszerit a t. miniszterelnök ur az ő okoskodásának czáfolatába. Okoskodása azon alapszik, — a mit nagyon illetékes ajkakról, Thaly Kálmán t. képviselőtársam ajkáról elhangzott közbeszólásra mondott — hogy ő azon a helyen nem ir történelmet. A t. miniszterelnök ur a maga felfogása szerint idomitotta át annak a kornak történelmét, a mely kornak eseményeit választotta az elhatárolásra alkalmasaknak Kossuth Lajos egyéniségének megitélésénél. Egy kötelességet azonban nem téveszthet szem elől: s ez az, hogy a történelem nagyjainak megitélésénél azoknak az egyéniségét nem szabad szétválasztani és ketté törni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mikor hamis világitásban kárhoztató itéletet mond Kossuth Lajos felől, akkor el kell várni mindenki részéről, ki azon a helyen ül, és a nemzet magatartásával ellentétes magatartás igazolására vállalkozik, hogy a történelem lapjait feliitvén, azokat egészen hiven idézi, s azokból nemcsak vádat kovácsol, hanem a vád tárgyává tett magatartás indokát sem hallgatja el. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy ő lerótta kegyeletét Kossuth Lajos egyénisége iránt. De hiszen felállitott egy határvonalat, a melyről azt mondotta, hogy azon túl már a kegyelet annak a tannak glorifikáczióját önkénytelenül és szükségszerüleg tartalmazza, mely magát az ország alkotmányos rendjével, az örökösödés alaptörvényével szembe szegezte stb. A t. miniszterelnök ur ugyanis azt mondja, hogy Kossuth a pragmatika szankczióval helyezkedett ellentétbe. Nagyon sajnálatos, hogy a t. miniszterelnök ur nincs jelen, mert ezt neki meg kell hallgatnia. *(Felkiáltások jobbról: Itt van!)* Ha ő azt mondja, hogy nem ir történelmet, akkor nem szabad magának azt a jogot arrogálni, mert az nem illethet meg senkit, hogy a történelmet hamisitsa. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig, t. ház, a történelemnek meghamisitásával egyértékü az az eljárás, hogy mikor a pragmatika szankczió megtörésével vádolja Kossuth Lajost, elfelejti vagy szándékosan elhallgatja itt a nemzet szine előtt, hogy a pragmatika szankczióban egyéb is van, mint a trónöröklésnek szabályozása. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Elfelejti, vagy a mi még rosszabb, elhallgatja azt, hogy a pragmatika szankczióban foglalt egyéb garancziális, alkotmányos sarktételeit ezen nemzet létének, más szegte meg és egyedül csak az szegte meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Elfelejti a t. miniszterelnök ur, hogy annak, a mi bekövetkezett 1849. márczius 4. és 6-ikán, már a trónváltozás alkalmával, 1848. deczember 2-án igenis megkaptuk a jelenségeit a trónt elfoglaló manifesztumában az akkor trónra lépett uralkodónak. Elfelejti és elhallgatja a t. miniszterelnök ur azt a tényt, hogy az 1849. márczius 4-iki olmützi manifesztumban azt mondja az, a kit épugy kötelezett a pragmatika szankczió, mint a nemzetet és Kossuth Lajost, hogy »Ausztria egységének nagy művét tekinti életfeladatául«. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Ma is ez a politika! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Nagyon veszedelmesen kongruál ezzel a 49-iki nyilatkozattal azon nyilat-

kozat, a melyet az uralkodónak a kiegyezés ügyében is szájába adtak a nélkül, hogy ezzel szemben egyetlenegy komoly és határozott czáfoló hangot hallottunk volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök urnak nem lett volna szabad elhallgatnia, ha történelmi magaslatra akart emelkedni, azt, hogy a törvények megszegése honnan indult ki. Nem lett volna szabad elhallgatnia azt, hogy ki darabolta szét abban az alkotmányiratban, a melyre feleletül szolgált a debreczeni határozat, a szent korona testét, az ország területének épségét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon!)* Nem lett volna szabad elhallgatnia azt, hogy ki szövetkezett az országra támadt fegyveres ellenséggel, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem lett volna szabad elhallgatnia azt, hogy ki hozta be idegen hatalomnak seregeit. Vajjon ez megegyezik a pragmatika szankczióval? kérdem én a t. miniszterelnök urtól.

Nessi Pál: Erre feleljen!

Bakonyi Samu: Erre csak egy felelete lehet: a hallgatás. És ha a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy ezen a határvonalon túl a kegyelet glorifikáczióját képezi az inkompatibilitás tanának, akkor ezzel a kijelentésével megsérti a nemzeti kegyelet azon felfogását, a mely osztatlanul nyilatkozott meg Kossuth Lajos megoszthatatlan történelmi nagyságának irányában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az inkompatibilitás tanáról beszélt és ezt hozta fel eljárásának mentségeül. Ugyanakkor azonban felállitott a t. miniszterelnök ur egy másik inkompatibilitási tant, a mikor állására hivatkozva, arra tanitotta meg a nemzetet, hogy Magyarország miniszterelnöki székébe nem ülhet az, a ki Kossuth Lajost 1848. deczember 31-én túl is nagynak tartja. Szavaival a 48 előtti Kossuthot ugyan most is magasztalja, szavai és cselekedetei azonban kiengesztelhetetlen ellentétben állanak egymással, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon!)* de nemcsak egymással állanak ellentétben, hanem ellentétben állanak a hivatalos Magyarországnak egy igen jelentékeny részének is a magatartásával.

Hivatkozott mostani felszólalásában arra, hogy ő ebben a kérdésben a laissez faire politikáját követte. Semmiféle akadályt nem gördített az elé, hogy bárki is, bármiféle hivatalos állásban legyen, megünnepelje Kossuth Lajost, az osztatlan, az egy nagy Kossuth Lajost. Azonban ezzel az utólagos kritikával, a miben a kegyeletnek ezt az impozáns lerovását részesiti, a t. miniszterelnök ur egy dilemma elé állitja azokat a derék férfiakat, a kik bármiféle hivatalos állásukban sem riadtak vissza attól, hogy Kossuth Lajost ünnepeljék. A főispánok egész sorozata vette kezébe a Kossuth-ünnepek rendezését. Vezető, tevékeny részt vettek azokban. Hát ha azt mondja t. miniszterelnök ur, hogy neki állásában kötelessége megóvni a nemzetet attól, hogy az érzelmeibe ellentétek vitessenek bele Kossuth Lajos ünneplésével, kérdem én a t. miniszterelnök urtól: miben látta ezt az ellentétet, a nemzetnek egyértelmüleg megnyilatkozott érzelmeiben? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez a párt, t. képviselőház, elejétől fogva azt a magatartást követte a Kossuth-ünnepély rendezése körül, hogy azt nem engedi pártkérdéssé tenni, nem engedi lefokozni és nem engedi azt kihasználni pártczélokra. Ezt a felfogását ez a párt becsülettel érvényesitette mindenütt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mi osztatlanul ünnepeltük Kossuthot, épugy, mint az egész nemzet. Hol volt tehát a veszedelem, a mitől a t. miniszterelnök ur meg akarta óvni a nemzetet, az által, hogy nem vett részt a Kossuth Lajos ünnepeltetésében? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Hol volt a veszedelem?

Bakonyi Samu: A t. miniszterelnök ur Kossuth Lajos történelmi egyéniségétől, a mint tegnapi beszédében mondja, 1848-ig nem tagadja meg a kegyeletet. Tehát 48-on túl megszünik az ő kegyelete Kossuth Lajos iránt, azzal a kijelentésével el akarja temetni 1848 végével Kossuth Lajos történelmi nagy alakját. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig a t. miniszterelnök ur megint saját történelmi tudása ellen követ el nagy bünt, mert hiszen nem lehet ám Kossuth Lajosnak történelmi egyéniségét és szereplését azzal eltemetni, még hogyha az 1849-diki eseményeket mellőzni akarja is a t. miniszterelnök ur. Mert vajjon tagadhatja-e a t. miniszterelnök ur azt, hogy az 1849. augusztus 13-dikán túl Kossuth Lajos tevékenységének óriási nagy része van abban, hogy legalább az 1867-diki alapot el lehetett foglalni? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon a nemzeti ellenállásnak a folytatása, a melynek Kossuth Lajos hive maradt legutolsó leheletéig, hiven esküjéhez, vajjon ezen ellenállás nélkül lehetséges lett volna-e az alkotmány azon csonka visszavivása is, a melynek alapján a t. miniszterelnök ur ma kormányoz? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Idéztem a márczius 4-diki alkotmányiratnak azt a kitételét, a melyre a debreczeni április 14-diki határozat szolgált feleletül. Kossuth a márczius 4-diki alkotmányi leiratot tudomásul véve, még a függetlenségi leiratnak inditványozása előtt elmondotta, márczius 25-dikén tartott beszédében Debreczenben, hogy »aztán egynek közbe kell jönni, hacsak a históriai gyalázat bélyegét nem akarjuk a nemzetre sütni és ez az, hogy az országgyülés az olmützi manifesztumra mondja ki akaratát.« Ezt az akaratot mondotta ki az április 14-diki debreczeni országgyülés. És ha igaz az mind, a mit a pragmatika szankczió és egyéb alkotmányunk sarkalatos tételeit magukba foglaló törvényeink megszegéséről és arról mondottam, a históriai igazsággal ajkamon, hogy nem Kossuth Lajos tört az ellen, akkor el kell fogadnunk azt az indo-

kolást, a mely magában az április 14-diki határozatban foglaltatik.

Azt mondja a függetlenségi nyilatkozat *(olvassa)*: »Több ok van, a mely Isten és világ előtt minden nemzetet feljogosit, hogy a felette uralkodó dinasztiát a trónról számüzze. Ilyenek, ha az ország ellenségeivel, rablókkal, pártütőkkel a nemzet elnyomására szövetkezik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* T. képviselőház, nem akarom a fájó sebeket feltépni, csak a ráczok, csak az oláhok gyilkos üzelmeire hivatkozom; ott van Nagyenyed példája, ez mind megelőzte április 14-ikét; nem áll tehát, a mit a függetlenségi nyilatkozat egyik indokul felhoz? Ki czimborált az ország ellenségeivel, rablókkal, párütőkkel, a nemzet elnyomására ki szövetkezett? Azt mondja tovább *(olvassa)*: »Ilyen indok, ha az esküvel szentesitett alkotmány, országos státusélet eltörlésére fegyveres erőszakkal támadja meg alattvalóit, a kik ellene fel nem lázadtanak.« Nem ez történt 1848. október 3-ikától kezdve egész végig a szabadságharczon keresztül? És igaz-e az, hogy erre a magyar nemzet okot nem adott; igaz-e, hogy a magyar nemzet törvényes dinasztiája ellen fel nem lázadt, fegyverhez nem nyult? *(Élénk tetszés a szélsöbaloldalon.)*

És nem igaz-e az a további indokolása a függetlenségi nyilatkozatnak, hogy joga van a nemzetnek annak megtételére *(olvassa)*: «ha erőszakkal feldarabolja, megcsonkitja az ország területi épségét, a melynek fentartására megesküdött». *(Tetszés a szélsöbaloldalon.)* Nem bekövetkezett-e ez is? Továbbá *(olvassa)*: «ha idegen fegyveres erőt használ saját alattvalóinak legyilkolására és törvényes szabadságuk elnyomására». *(Tetszés a szélsöbaloldalon.)* Az a történelem, a melyet nem akar ott irni a maga székén a miniszterelnök ur és a melyet a maga egyoldalusságával meghamisitott tegnap, mindezeknek az igazságát bizonyitja. *(Élénk tetszés a szélsöbaloldalon.)* És azért, t. képviselőház, mert mi a magyar nemzet történelmét a maga egészében tartjuk a mi megmásithatatlan, meghamisithatatlan bibliánknak, elfogadom a Barta Ödön t. képviselőtársam által benyujtott határozati javaslatot, különösen azoknak az indokoknak alapján, a melyeket én a miniszterelnök ur hamis történelmi felfogásával szemben magából a történelemből meritettem. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsöbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Endrey Gyula jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: Arra kérem a t. képviselőházat, hogy a házszabályok alapján legyen szives megengedni, hogy beszédemet holnap mondjam el.

Elnök: Még többen vannak ezen kérdéshez feliratkozva, és ha a t. ház hozzájárul, a további tárgyalást holnapra halasztjuk.

Miután a holnapi ülés napirendje meg van állapitva, méltóztassék megengedni, hogy azt csak ismételjem, nevezetesen, hogy az elnöki előterjesztések után következik az osztályok kisorsolása, az állandó bizottságok megválasztása, az interpellácziós- és inditvány-könyvek felolvasása és az interpellácziók megtétele.

Ezzel a napirend meg levén állapitva, a mai tárgyalás folytatását holnapra halasztjuk. Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

130. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 10-én, pénteken,

Tallián Béla, utóbb **gróf Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Fogarassy Zsigmond, Miksa Imre, Rosenberg Gyula, Lendl Adolf és Dókus Ernő képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása Egry Béla, Szatmári Mór, Jakabffy István, gr. Sztáray Sándor és Greskovics Vilmos képviselők megbizó-levelei tárgyában; ennek alapján Egry Béla és Greskovics Vilmos képviselők végleges igazolása. — Az osztályok kisorsolása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Illyés Bálint jegyző ur jegyzi.

Kérem első sorban a jegyzőkönyvet hitelesiteni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az október 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Endrey Gyula jegyző: Rátkay László!

Elnök: Rátkay László képviselő ur a jegyzőkönyvhöz kiván szólani.

Rátkay László: T. képviselőház! Egészen őszintén be kell vallanom, hogy a felolvasott jegyzőkönyv tartalmát nem hallottam; felszólalásomnál tehát irányadóul a tegnapi ülésről felvett naplót veszem. A napló tartalma szerint elnöki bejelentés tárgyát képezte volna tegnap azon kézirat, melyet ő Felsége küldött a miniszterelnök urhoz, mely szerint a quóta a jövő év június 30-dikáig legfelsőbb kézirattal megállapittatott volna. A napló szerint az elintézés akként történt, hogy az eredeti kézirat az országos levéltárba helyeztetik el. Egyebekben a ház nem határozott ezen királyi kéziratról, s ezért kérnem kell a t. házat, hogy a legutóbbi időknek gyakorlata szerint méltóztassék még azzal pótolni ezen elnöki határozatot, hogy a kézirat tárgyalásra tüzetik ki. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nekem sohasem volt ez ellen kifogásom, — a t. képviselő urak méltóztatnak emlékezni, a mult ülésszak alatt, sőt a mult országgyülés alatt is talán három vagy négy izben előfordult, hogy a törvény értelmében történt quótadöntésről való értesités napirendre tüzessék. Most sem lett volna ellene a legkisebb észrevételem sem. De akkor, t. képviselőház, talán kellett volna ezt inditványozni és kérni, és én akkor nem kifogásoltam volna semmit, abszolute nem, és szivesen hozzájárultam volna, hogy az a legközelebbi napokban tárgyalásra tüzessék ki. De ez iránt inditvány nem tétetett, szabályszerüen történt az elnöki bejelentés és az elnök kérdezte a házat, tudomásul veszi-e a bejelentést vagy sem?

Ez máskor is igy történt. Más alkalommal felkelt egy képviselő ur az ellenzékről és kérte a tárgyalást és én mindannyiszor azt mondtam: nem kifogásolom, hozzájárulok, és az értesités, az a miniszterelnöki levél tárgyalásra kitüzetett. Ez volt rendesen az eljárás. Ezuttal nem kéretett a tárgyalásra kitüzetés . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Mert nem hallottuk és nem is tudtuk, hogy ez elő fog terjesztetni!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . és ennek folytán a ház elnöke a határozatot kimondta.

Én csak arra figyelmeztetem a képviselő urakat, — a dolog ellen kifogásom semmi sem lenne, hiszen háromszor vagy négyszer már hozzájárultam a tárgyaláshoz és tárgyaltatott a házban a kérdés, ugyanaz a kérdés, tehát én ugyanazon kérdés tárgyalását illetőleg most is

ugyanazon nézetben lettem volna, mint máskor, — csak azt a kérdést vetem fel, hogy nem lenne-e veszedelmes praecedens, ha a t. képviselőház a jegyzőkönyv hitelesitésénél egy határozatát megmásitja. Ezt méltóztassék meggondolni. A dologra magára nézve nekem épen semmi kifogásom sincs, de ez a házszabálytól és a rendes eljárástól való eltérésnek kérdése, a mely nézetem szerint aggályos praecedens lehetne. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezt méltóztassék megfontolni. Akármit határoz a ház, én akármibe is szivesen belenyugszom.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház. Minthogy én voltam szerencsés az elnöki széket elfoglalni, midőn ez az ügy elintéztetett, azért ténybeli rektifikáczióval kell élnem azokkal szemben, a miket Rátkay László t. képviselő ur mondott. *(Halljuk.)*

Bármi álljon abban a nyomtatott tudósitásban, a mely kiosztatott és a mely még hivatalos jelleggel nem bir,*) az elintézés nem volt az, a mit a t. képviselő ur mondott, t. i. hogy a királyi kéziratnak eredetije az országos levéltárban helyeztetik el. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Bármi álljon ebben a nyomtatványban, a mely — ismétlem — hivatalos jelleggel nem bir és nem is birhat, mivel még nem ment keresztül a naplóbiráló-bizottságnak munkálatán, tehát csak privát informáczióra szolgál, a tényállás az, hogy az elintézés nem volt az, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy t. i. a királyi kéziratnak eredetije az országos levéltárban elhelyeztetik. Ez csak azon tények közé tartozott, melyeket az elnökség a ház tudomására hozott.

Az elintézés, a melyre nézve én a kérdést világosan feltettem, illetőleg melyet én a háznak ajánlottam, az volt, hogy a ház tudomásul veszi ugy a királyi eldöntést, mint a királyi kéziratnak a levéltárban való elhelyezését. Én ezt a kijelentést nem elsietve, hanem — őszintén szólva — abban a várakozásban, hogy talán valaki hozzászól még, meglehetősen vontatva tettem, *(Ugy van! jobbról.)* ha jól emlékszem, néhány közbeszólás is volt a háznak ezen oldaláról, *(A szélsőbaloldalra mutat.)* tehát senkinek figyelmét el nem kerülhette, legalább az én hibámból nem, *(Ugy van! a jobboldalon.)* és a ház — nemine contradicente — azt határozta el, hogy tudomásul veszi az elintézést.

Ennyit a tényállás helyreállitására kötelességemnek tartottam elmondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kossuth Ferencz: A t. ház elnézését kérem, ha én is hozzászólok a kérdéshez. *(Halljuk!)* Az a tény, hogy az Országgyülési Értesitő-ben nincs benne az igen t. elnök urnak az a kijelentése, a melyről most szó van, bizonyitja, hogy ezt a kijelentést maguk a gyorsirók sem hallották, mert az fel nem tételezhető, hogy ők, a kik a legnagyobb pontossággal teljesitik kötelességüket, e kijelentést akár vigyázatlanságból, akár készakarva kihagyták volna. Én egészen őszintén bevallom, hogy habár az egész idő alatt ezen a helyen ültem, egy szót sem hallottam az egész kijelentésből, *(Felkiáltások a szélsőbalról: Mi se!)* igenis egy szót sem, t. képviselőház, az pedig konstatálható mint egészen biztos tény, hogy szavazás erre a kérdésre vonatkozólag nem történt. *(Felkiáltások jobbról: Nem is kell!)* Az igen t. elnök urnak kijelentését tehát maguk a gyorsirók sem hallván, azért senki e padokról nem okolható, hogy e kijelentést szinte nem hallotta. Azt vagyok bátor az igen t. miniszterelnök ur figyelmébe ajánlani, hogy fontolja meg, hogy mi nagyobb baj, az-e, hogy ha konstatáljuk, hogy a rossz akusztika folytán meglepetésszerüen ment keresztül egy ilyen fontos ügy a házban, vagy pedig az-e, hogy a képviselőház ellenőrzési és vitatkozási joga csorbát szenvedjen egy formalitás tiszteletben tartása kedvéért? mert az elnöknek oly kijelentése, melyet sem a gyorsirók, sem a ház nagy része nem hallhatott, másnak mint formalitásnak a jelen esetben nem tekinthető.

Ezt vagyok bátor az igen t. miniszterelnök ur figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A t. képviselő ur szavaira vonatkozólag kénytelen vagyok kijelenteni azt, hogy gr. Apponyi Albert, a ház t. elnökének abbeli nyilatkozata, hogy ő tegnap tényleg kimondta a ház határozatát, mely szerint a bejelentés tudomásul vétetik, a jegyzőkönyvből tényleg konstatáltatott. Az, a mit a képviselő ur mond, hogy az »Országgyülési Ertesitő«-ben ez nem foglaltatik, minthogy az hivatalos bizonyitékot nem képez, nem lehet döntő. Tény, hogy a jegyzőkönyvben magában a határozat igy foglaltatik. Ezt konstatálni kötelességemnek tartottam. *(Helyeslés.)*

Endrey Gyula jegyző: Madarász József!

Madarász József: T. képviselőház! Tény az, hogy az elnök ur által a határozat tegnap kimondatott, de ugyanolyan valóságos tény az is, hogy tárgyalásra és szavazástételre a ház fel nem hivatott, pedig a házszabályok szerint a ház elnökének bármely tárgy után a kérdést szavazás alá kell bocsátani, a mi felállás és ülvemaradás által történik. Harmadszor világos tény az, hogy ha ezek nem volnának is, hogy senki nem hallotta a határozat kimondását. Tehát tökéletesen igaza van Kossuth Ferencz t. képviselő urnak, a midőn azt mondta, hogy ha meg is van a határozat hozva, miután a ház belátja, hogy az alkotmányos tárgyalás a végből nem történhetik meg, mert senki sem hallotta és nem vehetett róla tudomást, ez pedig sokkal fontosabb alkotmányos elv, hiszen maga a kormányelnök ur is azt mondta, hogy ő neki semmi kifogása nem lett volna a tárgyalás ellen, tehát mindezek igenis indokolják azt, hogy a ház Rátkay képviselő ur óhajtását teljesitse.

*) Az elnök itt az országgyülési értesitőt (autogrammot) érti.

Volt már eset rá, t. ház és t. elnök ur, de a fejem nem káptalan, hogy hivatkozhassam rá, hogy oly esetben, midőn mindenki meggyőződött arról, hogy bizonyos okok miatt, a melyek megtámadhatók, a melyek nem helyesek, valamely határozat hozatott, azt a ház kijavitotta. Ismételve kérem a t. házat, hogy az arány hányadának megállapitása *(Derültség.)* — igenis, Magyarország képviselőházában vagyunk, a törvény nem azt mondja, hogy quóta, hanem arány és annak hányada, — tehát: az arány hányadának megállapitásáról szóló döntést kötelessége már magának a ház tekintélyének helyreállitása végett is, tárgyalásra tüzni ki, hiszen bizonyos vagyok benne, hogy e tárgyalás lefolyik egy negyed óra alatt, de legalább az alkotmányosság megmentetik. *Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én kérem a t. házat, méltóztassék Rátkay László t. képviselőtársam óhajtásába beleegyezni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én a mióta csak itt ülök, mindig a szabad diskussziónak embere voltam és soha formalisztikus okokból, vagy bármi más okból, nem nyomtam el a többség szavazatával valamely méltányos kérését az ellenzéknek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Erre méltán hivatkozhatom és csak mellesleg jegyzem meg, hogy ezen eljárásom egyike azon dolgoknak, a melyekkel én ebben a házban az objektiv tárgyalást meghonositani igyekeztem és igyekeztem a ház diskusszióit magas szinvonalra emelni. Én az ellenzéket mint a parlament faktorát tekintettem mindig, minden diskussziónál s ez volt az, a mi elmémben megvillant volt akkor, a mikor azt mondottam, hogy az ellenzéknek ellenem nincs oka igy eljárni.

Kossuth Ferencz: Ezt a kérdést már elintéztük.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezen eljárás és ezen előzékeny szellem volt az, a melyre én hivatkoztam, mint a melyet én az ellenzékkel szemben mindig tanusitottam, a melyre hivatkozom most is és a melyből azt a meggyőződést meritettem, hogy az ellenzéknek nincsen oka velem szemben ilyen üldöző modorban fellépni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt hiszem, ezt a dolgot el lehet intézni a nélkül, hogy a házszabályokba ütköznénk és egy veszedelmes praecedenst alkotnánk, mert az egy veszedelmes preczedens volna, ha a ház elnöke által kimondott határozatot a ház nem hitelesitené, a mely határozatot hallania kellett mindenkinek.

Kossuth Ferencz: Én nem hallottam!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . Ámde ha nem is hallotta mindenki — hiszen minden ember nem is hallhat mindent — hogy mégis hallható volt, ezt mutatja az, hogy egy ellenzéki képviselő ur közbeszólással is élt épen ennél a kérdésnél.

A t. ellenzéknek joga és alkalma van ezt a kérdést inditvány alakjában a házba behozni és én nem fogom ellenezni azon inditvány tárgyalását, pedig ellenezhetném a házszabályok értelmében a megmotiválás után.

Méltóztassanak tehát ez iránt inditványt tenni, én nem fogom ellenezni annak tárgyalását és akkor meg van adva a módja annak, hogy a diskusszió e felett megtörténhetik, a mi elől én nem tértem ki soha. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Igy méltóztassék a kérdést elintézni, mert ekkor az önök álláspontja meg van óva és alkalmuk nyilik ezen kérdésben nyilatkozni. *(Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Noha a t. miniszterelnök urnak mostani inditványa egy kissé kerülő uton vezet a czélhoz, de viszont azon indokból, a melyre ő különös sulyt helyez és a melyre részemről is sulyt helyezek, hogy t. i. a háznak formalitásai megtartassanak és azokon csorba ne essék, én részemről szivesen belenyugszom a kérdésnek ilyen módon való elintézésébe. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De minthogy feliratkoztam, hogy ezen kérdéshez hozzászóljak, méltóztassanak megengedni, hogy a jövőben bizonyára előálló konfuziók elkerülése végett bátorkodjam a t. ház és különösen az igen t. elnök ur figyelmét felhivni arra, hogy tény az, hogy ennek az uj háznak számtalan fogyatékossága van az ő czifrasága mellett és hogy ezek közé tartozik az is, hogy a mi igen t. elnök urunkat, a ki méltó a magas polczra, olyan magas polczra helyezték, hogy alig, és mi, a kik ezen az oldalon ülünk, épen nem halljuk szavát; a gyorsirók meg sokszor vannak azon helyzetben, hogy a felettük lévő elnöki pulpitusról mit sem hallanak. *(Igaz! Ugy van!)* Számtalan ilyen eset fog még előállani annak következtében, ha nem segitünk e bajon. Különben is az akusztika gyarlóságán és egyéb bajokon is segiteni kell, mert még a t. miniszterelnök urnak, a kinek pedig szép és érczes hangja van, sem halljuk szavát, kiváltképen, a mikor pártjához fordul, épen nem hallunk semmit, csak ugy sejtenünk kell, a régi házban pedig nagyon jól lehetett hallani a miniszterelnök urat. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Több ilyen egyéb kalamitás is van, a mely konfuziókra fog jövőre vezetni. Alázatos kérésem tehát a ház elnökéhez, de magához a házhoz is az volna, hogy ezeknek elkerülése végett — most már kitapasztaltuk sok rendbeli hibáját ennek az uj háznak — méltóztatnék talán alkalmas időben, de nem nagyon soká, az elnök ur egy zárt ülést, vagy ha ugy tetszik, zárt értekezletet összehivni, a melyen előadhassa az ember a tapasztalt bajokat és hibákat, a melyek alkalmasak arra is, hogy a tárgyalásokat ilyen véletlen körülmények követ-

keztében zavarják. Méltóztassék ezt megtenni, különben attól kell tartani, hogy a terem épitésének fogyatékossága következtében az ilyen bajok ismétlődni fognak. Azt gondolom, ennek jó lesz elébevágni; ezt pedig meg lehet tenni azon az egyszerü módon, ha a t. elnök ur minket egyszer összehiv egy értekezletre, a melyen ki-ki tapasztalatait előadhatná és a melyen megbeszélhetnők a dolgot, hogy minél előbb intézkedés történjék necsak az elnöki pulpitusnak kissé lejebbszállitása, de sok egyéb mizéria megszüntetése tekintetében is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezt bátorkodtam elmondani ezen alkalomból, ezt ajánlom minden képviselőtársunknak és a kormánynak is figyelmébe. Ez a baj mindnyájunkra nézve közös, hisz a miniszter urakat magukat is, ha valamelyik nap a szél megered a Dunaparton, a légvonat könnyen elviszi helyökről. *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez akkor az önök kedve szerint fog történni! *(Derültség.)*

Thaly Kálmán: . . . Mennyivel inkább eshetik ez meg mivelünk? *(Derültség.)* Ezen a bajon is segiteni kellene, de van több ilyen, a melyen segiteni kell és ha segitünk, akkor nem lesznek konfuziók az akusztika hiányai miatt sem. Erre óhajtottam szerény felszólalásomban utalni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Én azt hiszem, t. ház, Rátkay képviselő ur belenyugszik abba, hogy mivel a mai ülés napirendjén van ugyis az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása, tehát ipso facto az ő inditványa is, ha azt az inditványkönyvbe beirta, ma még bizonyos mértékig tárgyalható lesz, talán előbbi inditványát visszavonja és az majd az inditványkönyvben foglalhat helyet. *(Helyeslés.)* A képviselő ur tehát és a ház is ebbe belenyugszik. *(Helyeslés.)*

A jegyzőkönyvet magát nem kifogásolta a t. szónok urak közül senki. Kérdem, méltóztatnak-e a jegyzőkönyv hitelesitésébe belenyugodni? *(Igen!)* E szerint a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Egyuttal tekintettel arra, hogy a miniszterelnök ur ugy egyes bizottságok tagjai számának szaporitására, valamint uj bizottságok megalakitására nézve javaslatot óhajt tenni, kérem, nyugodjék bele a ház abba, hogy a mai ülés tárgysorozatának negyedik pontja: »bizottságok választása« a mai napirendről levétessék és a legközelebbi szerdai ülés napirendjére tétessék át, hogy a miniszterelnök ur javaslatait megtévén, a ház ezekre nézve ma határozhasson. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ebbe belenyugszik, ezt határozatképen kimondom. *(Helyeslés.)*

Következik a tegnapi napirend folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Az a két beszéd, a melylyel a miniszterelnök ur Kossuth Lajos születése százados évfordulójának megünneplésétől történt távolmaradását megmagyarázta, vagy helyesebben mondva, mentegetni igyekezett, az a két beszéd, mondom, sajnálatos örvényt mutat a közhatalom kezelője és azok közt a milliók között, a kik a közhatalmat reá bizták. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ha az utolsó évtizedek alatt meg is szoktuk azt, hogy a közhatalom mandatáriusai távol állanak a nemzeti géniusztól, hogy azok önmaguknak tagadják meg hatalmuknak legerősebb és legbecsesebb forrását, a népakaratot, ha — mondom — meg is szoktuk ezt, mégis megdöbbenve állunk meg az előtt a magyarázat előtt, a mely egy kidomboritott álokoskodásban akarja a miniszterelnök ur felfogásának indokát adni. Megdöbbentő ez azért, mert hiszen épen Kossuth Lajos születése százados évfordulójának ünnepe hozta meg oda künn a renaissance-ot a magyar népnek akkor, a mikor a népnek milliói oly osztatlanul, oly rajongó imádattal mutatták be hálájuknak külső jeleit, oly megkülönböztetés nélkül és oly elementáris erővel, hogy még azok is meghajlottak Kossuth nagysága előtt, a kik eddigelé a magyar nép gyöngitésén dolgoztak; oda állottak az ünneplők sorába azok is, a kik eddig attól távol maradtak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De hát a miniszterelnök ur mindezt nem látta, ő a nemzet élő lelkiismeretének a megszólalását nem hallotta. Épen azért én oda hagyom az érzelmek világát, hiszen a nép érzelmeit Magyarországon mindig oly czinikusan fogták fel a hatalom birtokosai és áttérek arra a térre, a mely egyedül alkalmas arra, hogy azon ez a kényes kérdés objektiv elbirálásban részesüljön. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a tér, t. ház, a politikai okosságnak, a politikai raisonnak és az igazságnak a tere. És ha erről az oldaláról nézem a kérdést, akkor mindenekelőtt meg kell állapitanom azt, hogy a miniszterelnök ur álláspontja és a miniszterelnök ur eljárása nem volt legitim. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem legitim, mert van egy törvény, a mely felette áll minden törvénynek, egy törvény, a mely megtiltja a népuralom depozitáriusának azt, hogy a népakarat ellenére cselekedjék. Kulturnépeknél, demokratikus államban, a közhatalom kezelője nem helyezheti magát ellentétbe a nép akaratával, a nép szuverénitásával, mert a nép szuverénitása az egyedüli legitim gyökere az illető közmegbizott hatalmának. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* S ez ellen a népakarat ellen nincsen felebbezés és nincsen kifogás. Maga az államfő, a ki végre is a közjólét elérésének egyik eszköze, ebből a népakaratból meriti erejét, és ezzel a népakarattal kell, hogy harmoniában álljon. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, t. ház, nem kell rámutatnom arra, hogy szeptember 19-én a nép milliói micsoda érzelmektől voltak áthatva; csak azt kell megállapitanom, hogy a kormány elnöke nem járt

együtt nemzetével a nagy nemzeti bucsujárás ösvényén s ezzel megállapitottam azt, hogy az ő eljárása egy demokratikus államélet követelményeivel szemben a lehető legnagyobb mértékben illegitim. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ellenkezik az az eljárás a politikai raison, a politikai észszerüség kivánalmaival is. Hiszen a miniszterelnök ur voltaképen elszigetelte magát nemcsak a nemzettől, nemcsak a millióktól, hanem a saját pártjától is. Izolálta magát nagyon sok közfunkczionáriustól, mert hisz, hogy többet ne emlitsek, nagyon sok valóságos belső titkos tanácsos főispán van Magyarországon, — volt miniszterek is, — a kik együtt ünnepeltek a néppel, főispánok, a kik maguk hivták össze a közgyüléseket, sőt tudok főispánt, a ki vindikálta magának az ünnepélyek rendezésére az elsőbbséget és rossz néven vette a függetlenségi párttól azt, hogy a kezdeményezést nem neki engedte át. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Igy választotta el önmagát a miniszterelnök ur egy igen nagy támasztól, a saját pártjától, és igy izolálja magát azoktól, a kik válságos időben egyedül alkalmasak erkölcsi tartalmat adni az ő kormányzatának. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház — és ez a legsulyosabb vádam — a miniszterelnök ur igaztalanul bánt el Kossuth Lajossal. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Lajos, — az igaz, hogy nem egyedül, hanem a nemzettel együtt és a nemzet közfelfogásának és közérzületének tolmácsaként — kimondta 1849-ben az inkompatibilitást. De mikor mondta ki? Az akkori históriai fejlemények logikájában, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az okiság követelményeinél fogva, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annál az egyszerü törvénynél fogva, a mely a fizikai és az állami életet egyaránt uralja, hogy az akczió reakcziót szül. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az árulásra, t. ház, más feleletet adni nem lehetett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És igazán nem rajtunk múlik, hogy 350 esztendő óta épen azok a magyar nemzet bálványai; azokat őrzi a magyar nép a maga szive mélyén, a kik »nota«-ba, hűtlenségbe estek, a kiket proskribáltak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azt hiszem, hogy a mint Rákóczy nimbuszán nem esik csorba, épen ugy Kossuth Lajost sem lehet kisebbiteni azért, mert az okiság törvényei szerint járt el; mert a história logikája szerint cselekedett, a mely erősebb, mint a miniszterelnököké. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ezen valaki megütközik, ez türelmetlenségre és a történelem igazságai iránti sulyos érzéketlenségre mutat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, a miniszterelnök ur az 1849. utáni fejleményeket is elferditve tünteti fel. Azt állitja első beszédében, hogy Kossuth Lajos összeférhetetlenséget állitott fel a Habsburg-dinasztia és a magyar királyság közt. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. A miniszterelnök tagadólag int.)* A miniszterelnök ur igy állitotta; pedig ez az állitása nem felel meg a valóságnak. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Kossuth Lajos az osztrák császári koronát, az osztrák császári pozicziót összeférhetetlennek tartotta a magyar királyéval . . .

Polczner Jenő: A minthogy igaz is!

Krasznay Ferencz: Nem akarok példákat felhozni az elmult 40 esztendő történetéből; nem akarok azokra az érdekellentétekre rámutatni, a melyek az inkompatibilitás elvének ezt a részét nagyon sulyosan igazolják, de, t. ház, meg kell állapitanom az igazságot, és meg kell állapitanom azt, hogy ő az összeférhetetlenség elvét csakis a két állásból folyó érdekellentétek, nem pedig személyes gyűlölet, avagy személyes érzelmek okából állitotta fel. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* S meg kell állapitanom még egyet, — és itt sulyos vádat kell emelnem a miniszterelnök ur igazságszeretete ellen — meg kell állapitanom azt a második tényt, hogy Kossuth Lajos az inkompatibilitás dolgában nem izgatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ő pusztán magának s a maga személyének tartotta fenn ezt az elvet, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de népét szabadjára engedte; számtalanszor megmondta és megirta, hogy »haladjon a nemzet a maga utján,« és nem zárta el előle azt a lehetőséget, hogy a Habsburg-dinasztia kormányzata alatt is boldoguljon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Azt hiszem, feltehetem a t. ház tagjairól, hogy nem veszik rossz néven és nem fogja őket untatni az, ha azokat az örökbecsü sorokat, a melyeket Kossuth Lajos »Iratai«-nak V. kötetében fellelünk, szószerint idézem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Örökbecsüek, mondom, mert ezeket életének ugyszólván utolsó heteiben reszkető kézzel irta. A kéziraton is meglátszik, hogy egyike legutolsó munkáinak. *(Olvassa):* »Én, a ki megirtam a függetlenségi nyilatkozatban foglalt rettenetes, de rettenetesen igaz bünlajstromot; én, a ki nem tudom magamnak megparancsolni, hogy felejtsek; én, a ki, ha ma helyreállittatnék is törvény által Magyarország függetlensége, azt nem hihetném biztosnak, a mig oly hatalom uralkodik felette, a melynek a nemzet ellenőrzésén kivül fekvő idegen erőforrásainál fogva módjában van a törvény fölébe emelkedni, ha kedve tartja; én, a ki egy halandó embernek, a ki minél hatalmasabbnak érzi vagy véli magát, annál inkább alá van vetve az indulatok hullámzásának, személyiségét, még ha merő angyal volna is, biztositéknak a nemzeti jogokra nézve már csak azért sem tekinthetem, mert az angyalra ördög következhetik; hanem abban keresem a biztositékot, hogy ne legyen hatalmában, idegen erőforrásaiban elbizakodva, a jog és

törvény fölibe emelkedni; én saját személyemre nézve levontam az 1848-ki lojális igyekezet meghiusulásából a tanulságot: az összeférhetetlenséget; állok is mellette meghajthatlanul mind halálig.

Hanem a nemzet más helyzetben van. Nála, osztoznék bár politikai religiómban, — a mint egykoron osztozott is — az inkompatibilitás zászlajának kitüzése cselekvést jelentene, a melynek a neve: forradalom. Ez pedig a népek ultima ratiója, melytől, bárminők legyenek is a viszonyok, nem lehet visszariadni, ha mint egyedül lehetséges oltalom az élet-halálra megtámadott nemzetre reákényszerittetik; alkalmazásához folyamodni, a vele összekötött áldozatok és szenvedések miatt csak akkor szabad, csak akkor kell — de akkor kell, — ha a jog védelmére, a történelemben gyökerező kiirthatlan nemzeti aspirácziók megvalósitására a békés eszköz kimeritése sikertelennek bizonyult.

Magyarországon — miután Ferencz József fejedelemnek magyar királylyá megkoronázásával a nemzet a Habsburg-házzal a kiengesztelődés utjára tért, — ez az eset még nem forog fenn; az ellentétes érdekek kiegyeztetésére 1848-ban megkisérlett mód sikerülhetése felől az utolsó szó még nincsen kimondva . . .«

Kossuth Ferencz: Ezt próbáljuk mi! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: . . . »minthogy az akkor hozott törvények erőszakos hatalommal megtámadtatván, hatályosságukat ki nem fejthették.«

Kossuth Ferencz: Ugy van! Ugy van! Ezért ülünk mi itt!

Krasznay Ferencz *(tovább olvas)*: »Az én általam összeférhetetlennek tartott osztrák császári és magyar királyi kumuláczió ellentéteinek az 1848-ki alapon a nemzet megelégedésére kiegyeztethetése vagy ki nem egyeztethetése olyan kérdés, a mely még gyakorlatilag nincsen eldöntve.«

Kossuth Ferencz: Ugy van! Ugy van!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Hogy lehet ezek után azt mondani, hogy Kossuth Lajos élete utolsó perczéig hajthatatlan maradt a törvényes rend elleni izgatásában, hogy lehet azt mondani, hogy annak ellene szegezte magát és izgatott, vagyis hiveket igyekezett szerezni a maga személyes álláspontjának, a törvényes állapot felforgatására?! De nemcsak, hogy ezt nem tette Kossuth Lajos, de tartozunk mindannyian és tartozik ez a párt is az ő emlékének azzal, hogy kimutassuk, hogy Kossuthot a dinasztia ellen soha semmiféle személyes gyülölet nem vezette. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: Ugy van! Ugy van!

Krasznay Ferencz: Találok-e szebb szavakat ennek igazolására, mint a mi abban a levélben van, a melyet ő a szegedi nagy árviz után Magyarországra küldött. Ebben a levélben gyönyörü szavakkal ecseteli a jószivü király részvétét a nagy szarencsétlenségben, midőn azt mondja *(Olvassa)*: »A mi szivből jő, a szivre hat. Én, ki nem hódolok az önök királya hatalmának, s ki a biborfényt indifferens látványnak tartom, a tisztelet adójával hajlok meg ezen látvány előtt, midőn a király szemében az emberi részvét könnye ragyog.«.

T. ház, tovább megyek. Kossuth Lajos nemcsak nem izgatott a 48-iki és 49-iki álláspont mellett, hanem egyenesen kijelölte az inkompatibilitás elejtésének a módját, nem magára nézve, mert hiszen ő nagy és hajthatatlan maradt és ez az ő nagyságának egyik attribituma, hanem megjelölte azt a nemzet számára az ismeretes váczi levélben, a melyben azt mondja: »Allitsátok vissza a 48-iki törvényeket és állitsátok vissza a 48-iki alkotmányt, én nem tartom kizártnak, sőt egyedüli megoldási módnak találom, hogy a Habsburg-dinasztiának jogara alatt Magyarország viruljon és boldoguljon.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kérdezem már most, hogy ezek után mi joggal beszél a t. miniszterelnök ur választó vonalakról? mi joggal sánczolja el a nemzet érzületét a királytól? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi joggal konstituál külön hivatalos hazafiságot?! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy erre nemcsak politikai, de érzelmi »tekintetek« abszolute nincsenek, engedje meg a t. ház, hogy ugyancsak ezen V-ik kötetnek lapjairól még egynéhány sort felolvassak *(olvassa)*: »Engem sokan a Habsburg-ház ellenségének mondanak, pedig én, a ki törhetek, de nem hajlok, nyiltan is kijelentettem, hogy ha Magyarország mostani uralkodója az én életemben megszünnék, vagy megszüntettetnék osztrák császár lenni, és csak magyar király maradna, ugy hazamennék s elvállalnám s minden »reservata« nélkül teljesiteném a kötelességeket, a melyekkel egy becsületes polgár hazája uralkodójának tartozik!« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. ház, ez talán nem a modern lojalitás szavainak felel meg, de megfelel egy becsületes hazafi önérzetes felfogásának! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezekkel a kétségtelen igazságokkal szemben, én keresve keresem az okait annak, hogy a t. miniszterelnök ur hogyan tévelyedhetett be egy olyan okoskodásba, mint a minővel a nemzetet tegnapelőtt megdöbbentette. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ennek az okát, t. ház, abban látom, hogy a t. miniszterelnök ur is belejutott abba a csodádatos, nekünk idegen légkörbe, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* belejutott abba a bécsi ködbe, a mely nekünk, a mai generácziónak, a kik demokratikus népszabadsági eszméken nőttünk fel, annyira idegen és megérthetetlen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Belejutott abba a csodálatos világba, az osztrák hagyományos udvari politika légkörébe, a hol még a spanyol középkor régi eszméi élnek, a hol még vorschriftes történetet irnak a maguk

számára, belejutott abba a nekünk idegen felfogásba, a mely napról-napra jobban eltávolitja a nemzetet a dinasztiától. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a helyett, t. ház, hogy a t. miniszterelnök ur teljesitette volna azt a missziót, a melynek teljesitése már el nem odázható — azt a missziót értem, mely a dinasztiával a nemzet közérzelmeit végre-valahára megértetheti, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* teljesitette volna azt a missziót, a mely létfeltétele minden további boldogulásunknak, a mely monarchikus államformának talán az az egyedüli előnye, hogy t. i. a király a nemzeti aspirációk és törekvések dolgában a nemzettel szorosan egybeforr. Ha a monarchikus államformának ezt az előnyét a t. miniszterelnök ur kivívni nem tudja, akkor a miniszterelnök ur — mint Barta Ödön képviselőtársam mondta — nemcsak a nemzet szeretetét játszotta el, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem képtelennek bizonyult ennek a tovább nem halasztható, égető problémának a megoldására. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur tegnapelőtt az én csekélységemet névszerint aposztrofálta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak figyelem volt!

Krasznay Ferencz: Felhivott, hogy higyjem neki, hogy a király a kiegyezési tárgyalásokban a legnagyobb objektivitást tanusitotta. Nem feleltem rá, mert természetes, hogy a mit a miniszterelnök igy enunciál, azt feltétlenül elhiszem. De engedje meg t. miniszterelnök ur, hogy ép oly férfias nyiltsággal felkérjem és felhivjam arra, hogy azok után, a miket itt felolvastam, azok után, a miket itt elmondtam, lássa be, hogy Kossuth Lajos nem izgatott a törvényes rend ellen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* lássa be és jelentse ki, hogy álláspontja helytelen volt, és hogy épen ezért nincs semmi szükségünk arra, hogy oly határvonalakat állitsanak fel a korona és a nemzet érzelmei között, mint a minőket a t. miniszterelnök ur mesterségesen felállitott. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Endrey Gyula jegyző: Rákosi Viktor!

Rákosi Viktor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Megvallom, hogy kissé nehezemre esik önöket a rendes megszólitással illetni, mert a mikor a fényes palotát, illetve a fényes termet a maga arányával, czifraságával, oszlopaival, iveivel és arabeszkjeivel magam előtt látom, nehezemre esik, hogy ugy ne szólitsam a t. házat: Méltóságos főrendek! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Nehezemre esik elhinni, hogy a népképviselők házában vagyok, mert eszembe jut az, hogy a nemzet milliói mily szerény, alacsony, nádfödeles kunyhókban laknak és eszembe jut, vajjon el tudják-e ők mirólunk hinni, hogy az országhoz képest e nagyon is fényes házban meg nem feledkezünk az ő érdekeikről, szegénységükről és szenvedésükről? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon czifra épület ez nekünk, t. ház, mondhatnám: czifra kalitka a rab madarak számára. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert rab madarak vagyunk mi, t. ház. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Jó madarak! Derültség.)*

Thaly Kálmán: De nem kétfejü sasok!

Rákosi Viktor: Nem akarok, t. képviselőház, az elmaradt ünnepi beszédek helyett a házzal és annak berendezésével tovább foglalkozni. Hiszen mint épitészeti munka lehet müremek.

Thaly Kálmán: De nem az! Kevert! Kóficz!

Rákosi Viktor: Lehet müremek, a mely előtt meghajol mindenki. De mint politikai alkotás, mégis azt az eszmét fejezi ki: Fenn az ernyő, nincsen kas! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök urat mindenekelőtt egy dologra kérném: ha már a politikai érzéke másfelé hajtja őt, legalább hajoljon meg a müvészi érzék előtt és ne kövessen el stilszerütlenséget, gótstilü épületben ne csináljon bizanczi stilü politikát. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Az imént azt mondtam, hogy rab madaraknak érezzük magunkat a fényes kalitban. De még ennek sem mondhatom az országot. Mert az országot inkább lehet hasonlitani egy sárkányhoz. De nem hétfejü sárkányhoz, fájdalom, hanem egy papirsárkányhoz, mely fennlobog, fürdik a szabad levegőben, a szabad, aranyos napsugárban és a mikor azt álmodja magáról, hogy madár, megfogja a zsinegét a bécsi kéz, lehuzza a földre, a porba és megmagyarázza neki, hogy csak papirsárkány. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Az ülésszak menyitása óta két kérdés forgott itt szőnyegen, vagy helyesebben mondva, tört fel vulkánikus erővel a nép mélyéből. Az egyik a kiegyezés, a másik a Kossuth-kérdés. A kiegyezésről nincs szó, arról nem akarok beszélni, ellenben a Kossuth-kérdésről igen.

Mindenekelőtt elismerésemet fejezem ki a miniszterelnök ur iránt, hogy nem tett ugy, mint elődei, a kik egyszerüen elbujtak és hallgattak a Kossuth-kérdésről. Ő férfihoz illő nyiltsággal, hogy ne mondjam, merészséggel kiállt és elmondta nézetét, és én kivánom az országnak, hogy ugyanezen merészséget tanusitsa Bécsben, mikor az ország érdekeiről van szó. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De fájdalom, a mi tapasztalatunk az, hogy mikor a miniszterelnök urak Bécsbe utaznak, a kemény derekukat és kemény nyakukat leteszik a pozsonyi állomáson. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nekem csak egy nyakam van!

Rákosi Viktor: De az puha! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök ur a politikai sebészet terén igazán egy mestermunkát végzett azzal, hogy Kossuth Lajost egyszerüen kétfelé vágta. Az a Kossuth Lajos, az az ember, a kit a maga számára lefoglalt, terjed 1848. deczember 31-ig, a másikat ő megtagadja, el nem ismeri. Micsoda nevetséges eljárás ez? Mintha Kossuthot lehetne kétfelé vagdalni, mintha az eszmét lehetne feldarabolni! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ezzel még egy másik operácziót is végzett; az ünneplő nemzetet vágta utólag két darabba. Az egyik részét azok a százezrek képezik, a kik a sirnál defiliroztak, azok a milliók, a kik szeptember 19-én imádkoztak; a másiknak élén ott áll a miniszterelnök ur, néhány valóságos belső titkos tanácsos, de csak néhány, néhány udvari tanácsos és néhány kir. tanácsos, a kik egyben mind hasonlitanak egymáshoz; abban, hogy a király egyiktől sem kér tanácsot. *(Derültség.)*

T. ház! A Kossuth-ünnepen a miniszterium nem jelent meg és a kormány nem volt képviselve. De hát melyik az a nemzeti ünnep, a melyiken a kormánynak szabad megjelenni? Október 6-án gyászol-e velünk? Vagy május 21-én, Budavár bevétele napján, vagy márczius 15-én ünnepel-e? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Akkor sem!)* Egyetlen napon sem, hanem kitaláltak mesterségesen egy ünnepet, április 11-ét, azon megjelennek az udvari és egyéb tanácsosok.

Thaly Kálmán: Szegény Horánszky belehalt. Vigyázzanak a többiek is!

Rákosi Viktor: Már ez a látvány maga is ok arra, hogy a népben a keserüség anyagát összegyüjtse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De tovább megyek, t. ház. Én bizonyos pontban meg tudnám bocsátani és érteni tudnám esetleg a dinasztiának érzékenységét, ha azt látnám, hogy a dinasztia, mint Krasznay barátom előttem kifejtette, a mi nemzeti munkánkban és törekvéseinkben részt vesz. De mit kell látnunk, t. ház? Ez a nemzet késhegyig menő, élethalálharczot vív itt szakadatlanul az ő mindennapi munkájában. Nálunk nincsenek megoldva a közjogi kérdések; a nemzetiségi kérdések, a felekezeti kérdések, a közgazdasági kérdések egész tömege tódul elénk és akkor azt kell látnunk, hogy ebben az élethalál-harczban a nemzet magára van hagyatva és attól az erőtől, a melytől a legnagyobb támogatást kellene tapasztalnunk, hideg nézést tapasztalunk és nem támogatást és segitséget, attól az erőtől, melynek hatalmát és fényét ez a nemzet a legdrágábbal, fiainak vérével és a nép pénzével szolgálja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ily körülmények közt én nem akarom azt mentegetni, a mi előfordult, hanem azt hiszem, hogy nem fog csodálkozni a miniszterelnök ur azon, hogy a felgyülemlett keserüség ma valamivel zajosabban és szilajabban tör fel; az emberi kebleknek ez természetes folyamata; emberi mivoltunkat, magyar voltunkat kellene megtagadni, ha nem ugy volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor ne csodálkozzék azon, ha akkor, mikor Ausztria és Magyarország ellentétes érdekeiről van szó, a kiegyezés dolgában, azt hallja, hogy talán a király az, a ki félrebillenti a mérleget Ausztria javára.

Ott volt két nagyszerü alkalom: a ház megnyitása és a kolozsvári ünnep. Fájdalom, nem volt szerencsénk Szent István koronájának viselőjéhez ezen két szép ünnepen, a melyek közül az egyik elsőrendü dinasztikus és monarchikus ünnep. Ezt fájdalommal veszszük tudomásul. Mert én jó keresztény ember vagyok és lojális alattvaló; én imádom a láthatatlan Istent, de nem tudom imádni a láthatatlan királyt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mi az az illojalitás, melyet annyira szemünkre vetnek? Egy könycsepp, egy feketeszalagos koszoru és egy nóta; ez az egész. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De micsoda nóta? Nem a Wacht am Rhein, melyet a kedves, hű németek a Burg előtt énekeltek Badeni idejében; *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* nem is a »Heil Dir im Siegeskranz«, hanem egy nóta, mely egy holt ember emlékének van szentelve; ezt a nótát veszik tőlünk rossz néven.

Igazán azt kell mondanom, hogy tragikus, megható ennek a nemzetnek a sorsa, mert mikor erőt akar az ő küzdelmeiben, el kell fordulnia élő vezéreitől, és vissza kell zarándokolnia egy holt emberhez; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sőt mikor segitséget vár az ő küzdelmeiben, akkor sincs senkije, mert testvértelenül áll az egész világon, hanem a legendában keres vigasztalást, felnéz az égre, a hadak utjára, és azt hiszi, hogy majd Csaba királyfi holt vitézei fognak neki segitséget hozni. Mi nem mehetünk se a németekhez, sem az oroszokhoz, nem csinálhatunk sem nagy, sem kicsi irridentizmust; nekünk egy fix pontunk van, hová fordulhatunk, és ez a dinasztia. Ezért szükséges, hogy a miniszterelnök ur ezt odafenn megmondja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy mi volt nekünk Kossuth, azt én sokkal rövidebben és pregnánsabban megmondom a miniszterelnök urnak. A nemzet nagyon helyesen distingvál, s a nemzet elnevezései minden ember közérzéséből fakadnak. Széchenyit elnevezte a legnagyobb magyarnak, Deákot a haza bölcsének, Kossuthot Kossuth apánknak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon).* És mikor a miniszterelnök ur a mi »Kossuth apánkat« kétfelé akarja vágni, akkor a gyermeket az apja ellen akarja felláziteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

Befejezem szavaimat azzal, hogy imádják csak önök a maguk tetszése és gusztusa szerint a kétfejü sast, de a mi madarunk, a nemzet madara, az a kis pacsirta marad, mely hajnalhasadtakor az ég felé röpül és a szabadságról dalol. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; kiván a t. ház tagjai közül még valaki felszólalni? Apponyi Albert gr. képviselő ur kiván szólani.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! A t. képviselőház nagyon természetesnek fogja találni, hogy elhagytam az elnöki széket akkor, mikor a ház az én ténykedésemnek birálásával foglalkozik, s nagyon természetesnek fogja találni azt is, hogy én az én ténykedéseimről folyó ezen vitába érvelésekkel és a tárgy érdemére kiterjeszkedve, erről a helyről nem folyhatok be. Hanem valamit megjegyezni mégis szükségesnek tartok; állásomnak tartozó kötelességet teljesitek, midőn ezt a néhány rövid megjegyzést teszem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ház egyik oldaláról szivesek voltak határozati javaslatot beadni, mely az én eljárásomnak jóváhagyását foglalja magában. Nekem ahhoz, hogy a ház ezt a jóváhagyást milyen alakban fejezi ki, természetesen semmi hozzászólásom nincs. A mit én kértem a háztól, az csupán az, hogy azt az eljárásomat, a melylyel én saját felelősségemre a nemzeti kegyelet egy ünnepélyénél, a mennyire tehettem, magát a képviselőházat vittem ahhoz az ünnephez, *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* valamely alakban jóváhagyja. Ha a ház eljárásomtól a jóváhagyást megtagadná, — a minthogy a háznak ehhez joga volna — abból én természetesen levonnám a konzekvenciát.

De, t. képviselőház, én azt hiszem, ugy állásom komolyságának, mint talán saját szerény politikai egyéniségemnek tartozom azzal is, hogy annak a határozatnak, a melyet a ház hozni fog, értelme világos és minden homályt kizáró legyen, *(Tetszés a jobboldalon.)* mert ha a jóváhagyó határozat itt olyan értelemben hozatnék, mely az én meggyőződésemnek és az én lelkületemnek meg nem felel, ugy ennek a, habár formailag jóváhagyó határozatnak, reám nézve, az én állásomra nézve, ugyanazon politikai következményei volnának, a melyekkel a jóváhagyásnak megtagadása birt volna. És ezért, t. képviselőház, tisztázni kivánom az én helyzetemet a beadott határozati javaslattal szemben. *(Halljuk! Halljuk!)*

A vita folyamán a felszólalók mindnyájan, a miniszterelnököt kivéve, az én eljárásom jóváhagyását tartalmazó inditványukat összekapcsolták — nem inditványukban, hanem felszólalásukban — a kormányelnök eljárásának megtámadásával. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Az két dolog! *(Zaj a jobboldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: Mondom: inditvány alakjában nem kapcsolták össze a miniszterelnök eljárásának rosszalásával, de beszédeiknek tartalma kizárólag ezzel foglalkozott. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Én nem imputálom a t. képviselő uraknak azt a szándékot, de kifelé a hatás, a benyomás az egész közönségre az lehet és kell, hogy az legyen, hogy ennek az inditványnak elfogadása egyszersmind magában tartalmazná a miniszterelnök ur eljárásának rosszalását.

Ez az a félreértés, az urak szándéka ellenére előálló félreértés, a melyet tisztázni, mielőtt a ház határozna, ugy állásom, mint saját egyéniségem iránti kötelességemnek tartom. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Kötelességemnek tartom állásom iránt, mert egészen más a ház elnökének és egészen más a korona első tanácsosának közjogi állása, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* és ezen megkülönböztetésnek fentartása a parlament és különösen ezen népképviseleti kamara függetlenségének egyik biztositéka; tehát az állásomból folyó kötelesség tiltja, hogy ennek a különbségnek elhomályositását megengedjem, *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* — bár ismétlem — a képviselő urak szándékán és akaratán kivül állana elő.

A második pedig, a mivel önmagamnak tartozom, az az, hogy semmi kétértelmüséget arra az álláspontra, arra a meggyőződésre nézve ne engedjek, melyet most már nem mint elnök, hanem mint politikus és mint ennek a háznak egyik tagja elfoglalok és vallok. És ennek folytán egész röviden kijelentem, hogy én mint politikus, mint a képviselőháznak tagja, a miniszterelnök urnak eljárásával nemcsak ellentétbe nem helyezkedem, hanem azzal teljes politikai szolidaritást vállalok. *(Hosszantartó, élénk éljenzés és helyeslés a jobboldalon.)*

Ezekkel a kijelentésekkel tartoztam ugy az állásomra való tekintetnek, mint saját egyéni egyenességemnek. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Ezeknek meghallgatása után kérem a t. házat, méltóztassék határozni. *(Hosszantartó, zajos tetszés, éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván valaki, t. ház, még a kérdéshez hozzászólani? *(Nem!)* Ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal.

Mindenekelőtt felteszem a kérdést olyképen, hogy utólagosan jóváhagyja-e a ház gróf Apponyi Albert házelnöknek a Kossuth-mauzoleum alapkőletétele alkalmából követett eljárását, igen vagy nem? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jóváhagyjuk, de minden magyarázat nélkül! Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* Ne méltóztassanak az elnököt a kérdés feltevésében zavarni; folytatólag pedig kérem a t. képviselőházat, méltóztassék határozatot hozni a felett is, elfogadja-e Barta Ödön képviselő urnak abbeli inditványát, hogy »a képviselőház az elnöki jelentést egyértelmü helyesléssel tudomásul veszi, egyszersmind gróf Apponyi Albertnek, mint a ház elnökének a nemzet közérzületével mindenben megegyező eljárásáért elismerését és köszönetét nyilvánitja. Igen, vagy nem? *(Élénk helyeslés.)* E szerint a

ház a jóváhagyást megadja és Barta Ödön határozati javaslatát szintén elfogadja.

Jelentem a t. háznak, hogy a nyári szünet alatt a császári és kir. tengerészeti parancsnokság meghivta a ház tagjait a »Babenberg« nevü hadihajó vizrebocsátási ünnepélyére. A ház elnöke ezen meghivásról értesitette a ház tagjait.

Bemutatom Kolozsvár szabad kir. város közönségének feliratát, melyben Mátyás király szobrának folyó évi október hó 12-ikén leendő leleplezési ünnepélyére meghivja a házat. Azt hiszem, s talán ki is jelenthetem, hogy a ház a meghivást elfogadja és elhatározza, hogy a ház ezen ünnepélyen a már eddig jelentkezett és még a mai napon jelentkező képviselőházi tagokból összeállitandó küldöttséggel a ház elnökének vezetése alatt részt vesz, és felhatalmazza az elnököt arra, hogy a szoborra a ház nevében koszorut tegyen. *(Helyeslés.)* Ezzel kapcsolatosan jelentem a t. háznak, hogy a holnap a Kolozsvárra menő küldöttséget vivő vonat reggel 7 óra 50 perczkor fog indulni. *(Folytonos zaj és mozgás.)* Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni; oly zaj van, hogy a gyorsirók nem képesek jegyezni, s aztán holnap e miatt ismét kellemetlenségek lehetnek.

Bemutatom a vallás- és közoktatásügyi miniszter átiratát, melylyel meghivja a ház tagjait a siketnémák váczi kir. országos intézetének százéves fennállása alkalmából f. évi október hó 19-ikén rendezendő ünnepélyre, valamint I. Ferencz király és jólészi Cházár András, gömörvármegyei volt táblabirónak, mint a siketnémák oktatásügye megalapitói emlékszobrainak Váczon ez alkalommal leendő leleplezésére;

az Erdélyrészi Szépmüvészeti Társaság meghivóját a kolozsvári műkiállitásnak f. évi október hó 12-ikén leendő ünnepélyes megnyitására;

a kolozsvári egyetem rektorának és tanácsának meghivóját, a kolozsvári magyar kir. Ferencz József tudomány-egyetem uj központi épületének felavatása alkalmából f. évi október hó 13-ikán tartandó ünnepi közgyülésére;

végre Kiskunlaczháza község képviselőtestületének Hegedüs Károly képviselő által beadott meghivóját, melyben meghivja a ház tagjait a községükben f. évi október hó 26-ikán Kossuth Lajos emlékére emelt érczszobor leleplezésére.

Azon képviselő urak, a kik ezen ünnepélyeken részt venni óhajtanak, sziveskedjenek ezen szándékukat a háznagyi hivatalban bejelenteni.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratait, a melyekben értesit, hogy a Fogarassy Zsigmond, Miksa Imre és Rosenberg Gyula országgyülési képviselők választásának érvényessége ellen beadott kérvények alapján folyamatba tett eljárások megszüntetése után ezen nevezett képviselők ellen az 1899: XV. t.-czikk 11. §-a alapján ujabb kérvények nem adattak be.

Tudomásul szolgál, és minthogy az idézett törvény 11. §-a értelmében ujabb kérvényezésnek helye nincs, nevezett képviselőket, kik ellen sem panasz, sem kifogások nem tétettek, végleg igazolt képviselőknek jelentem ki.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy gróf Thoroczkay Miklós, országgyülési képviselő választásának érvényessége ellen kérvény adatott be, melynek másodpéldányát a háznak megküldi. Tudomásul szolgál, és nevezett képviselő, mint kérvénynyel megtámadott fog nyilvántartatni.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy Udvary Ferencz zirczi képviselő választásának érvényessége ellen kérvény adatott be és annak másodpéldányát a t. háznak megküldi. Közöltetik az I. birálóbizottsággal, mert nevezett képviselő megbizólevele alaki kellékek hiánya miatt ezen bizottsághoz utasittatott.

Bemutatom a kir. Curia kétrendbeli átiratát a vonatkozó itéletekkel együtt, melyek szerint a Lendl Adolf és Dókus Ernő országgyülési képviselők választásának érvénytelenitése iránt beadott kérvényeket a Curia elutasitotta.

Minthogy nevezett képviselők ellen sem panasz, sem kifogások nem tétettek, végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy:

a gazdasági munkás- és cselédsegély-pénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. kiegészitéséről;

az 1893. évi IV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitéséről;

az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről, továbbá az 1897. 1900. és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegekről;

a kir. József-müegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitéséről;

a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról szóló törvényjavaslatok ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittettek és azok mint ez idei XIV—XVIII. törvényczikkek az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, a melylyel megküldi a m. kir. állami számvevőszéknek a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-ki negyedik és az 1901-iki számadási év pótnegyedében előfordult túlkiadások és előirányzat nélküli kiadásokról szóló pótjelentését.

A jelentés kinyomattatott és szétosztatott, tárgyalás és jelentéstétel végett pedig kiadatik a zárszámadásvizsgáló bizottságnak.

Bemutatom Belitska Béni országgyülési képviselőnek, mint a tápéi és Szeless József országgyülési képviselőnek, mint a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése tárgyában kiküldött vizsgálóbizottságok elnökeinek jelentéseit, melyekben jelentik, hogy a bizottságok működéseiket a házszabályok 116. §-a értelmében 8 nap alatt megkezdették, a vizsgálatok folytatását azonban az aratási időszakra és az országgyülési szünidőre való tekintettel elhalasztották.

Tudomásul szolgál.

Ezek kapcsán bemutatom a kiküldött vizsgálóbizottságoknak a részükről vezetett vizsgálatok befejezéséről szóló jelentéseit a vonatkozó iratokkal együtt.

A bemutatott vizsgálati iratok a házszabályok 119. §-a értelmében tárgyalás és jelentéstétel végett a ház által annak idején kisorsolandó külön birálóbizottságnak adatnak ki.

Bemutatom a közös függő államadósságokat ellenőrző orsz. bizottság elnökének átiratát, a melylyel megküldi ezen bizottságnak az 1903. évi kezelési költségeinek előirányzatáról szóló jelentését.

A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Jelentem a t. háznak, hogy Fehér Miklós budapesti lakos Neumann Ármin képviselő ellen összeférhetlenségi esetet jelentett be; minthogy azonban a bejelentő neve a beadványon hitelesitve nincs, azt a házszabályok 144. §-a alapján a ház elnöke elutasitotta, s a ház irattárába helyeztette.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Sziklay Ede képviselő levelét, melyben családi ügyeinek rendezése czéljából egy havi szabadságot kér. Kérdem a t. házat, méltóztatnak-e a kért szabadságot megadni? *(Megadjuk!)* A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Veszprém vármegye feliratát, melyben az országgyülést üdvözli az uj házba való beköltözés alkalmából. *(Éljenzés.)* Tudomásul szolgál.

Bemutatom az időközben érkezett feliratokat és kérvényeket:

Endrey Gyula jegyző *(olvassa)*: Arad, Árva, Bács-Bodrog, Borsod, Csanád, Csik, Hont, Komárom, Nógrád, Pozsony, Sáros, Sopron, Szeben, Szolnok-Doboka, Turócz, Ung, Zólyom-vármegyék, továbbá Nagyvárad, Pécs, Selmecz-Bélabánya és Versecz városok közönségének feliratai, a közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-cz. 50., illetve ezen törvényczikk 54., 55. és 56. §-ainak módositása tárgyában;

Bács-Bodrog, Komárom, Maros-Torda és Nógrád vármegyék közönségének feliratai, a hadköteleseknek szolgálatuk harmadik évében a mezőgazdasági munkák idejére leendő szabadságolása iránt;

Alsófehér, Árva, Bereg, Komárom, Maros-Torda, Moson, Torda-Aranyos vármegyék és Baja város közönségének feliratai, valamint a gödöllői kerület polgárainak Wolfner Tivadar képviselő által beadott kérvénye, az önálló vámterület létesitése érdekében;

Esztergom, Szepes, Szolnok-Doboka és Ugocsa vármegyék, továbbá Hódmező-Vásárhely város közönségének feliratai, a vasárnapi munkaszünetről szóló 1891: XIII. t.-cz. kiegészitése tárgyában;

Arad, Árva, Bars, Bereg, Borsod, Gömör-Kishont, Háromszék, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Sáros, Torda-Aranyos, Turócz, Ugocsa, Ung és Zemplén vármegyék, továbbá Kassa, Marosvásárhely, Sopron, Szabadka és Szeged sz. kir. városok közönségének feliratai, az 1687. évi V. és az 1715. évi XLIX. törvényczikknek törvény utján leendő törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848/49. honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt; *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Árva, Bars, Hont, Máramaros, Nógrád, Szeben, Szolnok-Doboka, Veszprém vármegyék és Szabadka sz. kir. város közönségének feliratai, a kóbor czigányok letelepitése tárgyában;

Borsod, Csanád, Heves, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Szepes, Ung vármegyék és Hódmező-Vásárhely, Kecskemét, Komárom, Selmecz-Bélabánya és Szatmár-Németi városok közönségének feliratai uj választási törvény alkotása iránt;

Borsod, Somogy, Tolna vármegyék, továbbá Arad és Pozsony városok közönségének feliratai a közpénztárakban elhelyezett városi, alapitványi és gyámpénztári pénzeknek mikénti kezelésére vonatkozó 1877: XX. t.-cz. módositása ügyében;

Pancsova, Kecskemét, Selmecz-Bélabánya és Temesvár városok közönségének feliratai, melyekben a pancsovai országgyülési képviselő választó-kerületnek ketté választását kérik akként, hogy Pancsova város önmagában egy választókerületet képezzen;

Árva, Borsod, Csongrád, Hont, Kis-Küküllő, Komárom, Liptó, Máramaros, Sáros, Sopron, Szolnok-Doboka és Turócz vármegyék feliratai az 1891. évi XLIII. t.-cz. értelmében a tanköteles gyermekek után az országos tanitói nyugdij- és gyámalap javára szedett járulék megszüntetése iránt;

Borsod, Pozsony vármegyék, továbbá Arad, Baja és Hódmező-Vásárhely városok közönségének feliratai a nemzetiségek egyenjoguságáról szóló 1868: XLIV. t.-cz. módositása tárgyában;

Bars, Bács-Bodrog, Borsod, Csik és Szepes vármegyék közönségének feliratai a vármegyei tisztviselők fizetésének rendezése ügyében.

Bács-Bodrog vármegye közönségének három rendbeli felirata, még pedig: az állami

tisztviselők fizetésének felemelése, a katonai előfogatok kiszolgáltatásának szabályozása és a kis vagyonnal rendelkező magyar társadalmi osztályok védelme és létfentartásának biztositása tárgyában;

Baks vármegye közönségének felirata az iránt, hogy a termelő saját gyümölcstermését kis üstökben szeszszé adómentesen főzhesse.

Csik vármegye közönségének felirata a létesitendő állami gazdasági főiskolának Kolozsvárt leendő felállitása tárgyában;

Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye közönségének felirata az állategészségügy rendezéséről szóló 1888: VII. t.-cz. módositása iránt;

Tolna vármegye közönségének felirata a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződéseknek 1903. január hó 1-e, tehát a felmondási határidő letelte előtt eendő felmondása tárgyában;

Ugocsa vármegye közönségének felirata a harmadik tudomány-egyetemnek Kassán leendő felállitása iránt;

Eger város képviselőtestületének felirata az olasz bor vámjának módositása tárgyában;

Nagyvárad közönségének felirata a borfogyasztási adó leszállitása ügyében;

az aradi kereskedők körének Barabás Béla képviselő által beadott kérvénye a kereskedők és kereskedelmi alkalmazottak kötelező nyugdijbiztositásának törvény utján való rendezése iránt;

Heves vármegye közönségének felirata a nemzetiségi izgatások megszüntetése és az 1687: V. és az 1715: XLIX. t.-czikkek törlése tárgyában;

Szolnok-Doboka vármegye közönségének felirata az imént emlitett törvényczikkek törlése, valamint Kossuth Lajos és a 48-as honvédek emlékének törvénybe iktatása tárgyában. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Hajdu vármegye közönségének felirata uj választási törvény megalkotása tárgyában;

Heves és Sáros vármegyék közönségének felirata a városi közalapitványi és árva-pénzek mikénti kezelésére vonatkozó 1877: XX. t.-cz. módositása tárgyában;

Heves és Sáros vármegye közönségének felirata a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés kellő időben való felmondása iránt;

Heves és Bihar vármegyék közönségének felirata a vármegyei tisztviselők és alkalmazottak lakbérilletményeinek országosan rendezése tárgyában;

a berettyó-ujfalusi kerületi ipartestületnek Leszkay Gyula képviselő által beadott kérvénye az önálló vámterület tárgyában;

a kisbéri ipartestületnek Thaly Ferencz országgyülési képviselő által beadott kérvénye az önálló vámterület tárgyában;

a tokaj-hegyaljai borvidék szőlőtermelő közönségének Ballagi Géza képviselő által beadott kérvénye az olasz borvám kérdésében;

végül a hontvármegyei általános tanitóegyesületnek Holczer János képviselő által beadott kérvénye a tanitók fizetésének rendezése ügyében.

Elnök: Ezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket gróf Apponyi Albert elnök foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Következik napirend szerint az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditvány-könyvbe a mai napra a következő inditvány van bejegyezve: Rátkay László a közös-ügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat tárgyában a miniszterelnökhöz.

Elnök: T. ház! Azt hiszem, a házszabályok szerint a ház mindenekelőtt az inditvány fölvételére tüz ki egy napot. Inditványozom tehát, hogy erre a legközelebbi ülés napját, a szerdai napot tüzzük ki. *(Helyeslés.)* Hogy a szerdai ülés napirendjének hányadik tárgya legyen az inditvány előterjesztése, erre nézve akkor állapodjunk meg, a mikor az ülés végén a szerdai ülés napirendjéről fogok előterjesztést tenni. *(Helyeslés.)* Annyit már most megállapitunk, hogy Rátkay képviselő ur a szerdai ülésen fogja megokolni inditványát. Az inditvány természetesen ki fog nyomatni, s a ház tagjai közt szétosztatni.

Következik most napirend szerint az interpellácziós-könyv felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az interpellácziós-könyvben ujabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Tudomásul szolgál. Következik az állandó igazoló-bizottság előadójának jelentése.

Belitska Béla előadó: T. ház! Az állandó igazoló-bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Egry Béla, Baranya vármegye pécsváradi választókerületében 1902. junius 18-án; Szatmári Mór, Bihar vármegye margittai választókerületében 1902. junius 25-én; Jakabffy István, Hont vármegye szalkai választókerületében junius 19-én; gróf Sztáray Sándor Ung vármegye szobránczi választókerületében 1902. julius 22-én; és végre Greskovits Vilmos, Szeben vármegye keresztény-szigeti választókerületében 1902. augusztus 4-én megválasztott országos képviselők megbizó-leveleit megvizsgálta, s azokra nézve a következő javaslatot teszi: *(Halljuk! Halljuk!)*

Az állandó igazoló-bizottság, az általa megejtett tárgyalás alapján, Egry Béla és Greskovits Vilmos képviselőket, miután megbizólevelüket a törvényes kellékek szerint kiállitva találta és mert a választás óta a kérvényezésre kiszá-

bott harmincz napi határidőn belül elleniik sem kérvény, sem panasz nem adatott be, végleg igazolt képviselőknek jelenti ki. Szatmári Mór és Jakabffy István képviselők megbizólevelét, miután e képviselő urak választása ellen a kir. Curiához kérvény adatott be, a b) pont alá sorolja; gróf Sztáray Sándor megbizólevelét pedig, alaki kellékek hiánya miatt, minthogy a jegyzőkönyvben egy ajánlón kivül a többi név nincs feljegyezve, a c) pont alá sorolja.

Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet a megbizólevelekkel együtt tisztelettel bemutatni.

Elnök: E szerint, t. képviselőház, Egry Béla és Greskovits Vilmos képviselő urakat, miután megbizólevelük a törvényes kellékeknek megfelel, választásuk ellen pedig a kérvényezésre kiszabott határidőn belül sem kérvény, sem panasz nem adatott be, végleg igazolt képviselőknek jelentem ki.

Szatmári Mór és Jakabffy István megbizólevelei a kérvénynyel megtámadott megbizólevelek közé soroztatnak.

Gróf Sztáray Sándor megbizólevele alaki kellékek hiánya miatt a c) pont alá soroltatik. Ezt az utóbbi megbizólevelet tehát sorshuzás utján a majdan megválasztandó birálóbizottságok egyikéhez fogjuk utasitani.

Minthogy az összes most emlitett képviselő urak szavazati jogukat már mától fogva gyakorolhatják, az osztályba sorolás alkalmával ők is be fognak soroltatni.

Következik az osztályok kisorsolása. Előbb a szoros értelemben vett magyarországi képviselők soroltatnak ki, azután pótlólag a horvát-szlavonországi képviselők. Következik a sorsolás: *(Az elnök kihuzza a neveket.)*

I. osztály: Morzsányi Károly, gr. Andrássy Tivadar, Gränzenstein Béla, gr. Andrássy Sándor, Hintz Ernő, Gorove László, gr. Bethlen Balázs, Pintér Sándor, Piukovich József, b. Inkey József, Illyés Bálint, Kovács Pál, Greskovits Vilmos, Blaskovics Ferencz, gr. Esterházy Kálmán, Trubinyi János, Günther Antal, Pavlovics Ljubomir, Endrey Gyula, gr. Forgách Antal, Éhen Gyula, Baghy Béla, gr. Teleky Gyula, Klobusiczky János, Kovács Gyula, Chernel György, Bodoky Zoltán, gr. Andrássy Géza, Bujanovich Gyula, Drakulits Pál, Bruckner Vilmos, Balogh László, Molecz Dani, Pildner Ferencz, Szluha István, gr. Csáky Lajos, Sándor József, Veszter Imre, Csernoch János, Latinovits Géza, gr. Bethlen Sándor, Nagy Ferencz, Óváry Ferencz, Pap Elek, Hodossy Imre, Székely György.

II. osztály: Tormay Károly, Pap Géza, Berzeviczy Albert, Kossuth Ferencz, Sacelláry György, Hegedüs Loránt, Kiss Ernő, gr. Csekonics Gyula, Pozsgay Miklós, Szalay László, Szulyovszky Dezső, Győrffy Gyula, Miklós Ödön, Dörr Soma, Novák József, Veszelovszky Ferencz, gr. Thoroczkay Miklós, Kollár Márton, Bolgár Ferencz, Kubinyi György, gr. Erdődy Gyula, Leszkay Gyula, Neményi Ambrus, Dobieczky Sándor, Molnár Károly, Ballagi Géza, Nagy Mihály, Horánszky Lajos, Hegedüs Károly, Angyal József, Baross Károly, Hock János, Kiss Pál, Bogyay Máté, Ráth Endre, Radovanovics György, b. Szentkereszty György, Vészi József, Rákosi Viktor, Tóth János, Reich Aladár, Holló Lajos, Kapocsffy Jenő, gr. Karácsonyi Aladár, gr. Serényi Béla, Sturmán György.

III. osztály: Szentiványi Gyula, gr. Hadik János, Bay Lajos, Csávolszky Lajos, Beniczky Árpád, Szabó Ferencz, Eitner Zsigmond, gr. Bánffy Miklós, Jakabffy Imre, Papp József, Fülöp Béla, Janits Imre, Hilberth Károly, Barabás Béla, gr. Bethlen Bálint, Krcsmarik János, Rosenberg Gyula, Barcsay Domokos, Szabó István, Rohonyi Gyula, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Gromon Dezső, Jakabffy István, Sándor Pál, gr. Benyovszky Sándor, gr. Tisza István, Kammerer Ernő, Bakonyi Samu, Szivák Imre, Hentaller Lajos, Zboray Miklós, Hieronymi Károly, Sziklay Ede, Nessi Pál, Mohay Sándor, Bencs László, Révai Mór, Boncza Miklós, Chernel Gyula, Bakó József, Kende Péter, Steiner Ferencz, Kecskeméti Ferencz, Gabányi Miklós, Bedőházy János.

IV. osztály: Gajáry Géza, Konkoly-Thege Miklós, br. Nopcsa Elek, Apáthy Péter, Gál Sándor, Kiss Emil, Egry Béla, Buzáth Ferencz, Széll Kálmán, gr. Apponyi Gyula, Artim Mihály, Eggenhoffer József, Kállay Lipót, Domahidy Elemér, gr. Sztáray Sándor, Láng Lajos, Szederkényi Nándor, Darányi Ignácz, Kubina József, Molnár Ákos, Szombathy György, Nagy Sándor, Szőts Pál, Wlassics Gyula, Seemayer János, Lukáts Gyula, Hollaky Imre, Sebes Dénes, Zsámbokréthy Emil, Brezovay László, Holczer János, Luppa Péter, Schmidt Károly, Madarász Imre, Scitovszky János, Semsey Boldizsár, Hellebronth Géza, Kristóffy József, Ragályi Béla, Bernáth Lajos, Fabiny Theofil, Udvary Ferencz, Hadzsy János, Nosz Gyula, Plósz Sándor.

V. osztály: Zsilinszky Mihály, Oberth Károly, Visontai Soma, Kabos Ferencz, Olay Lajos, Horváth Dezső, Smialovszky Valér, Krasznay Ferencz, Mihályi Péter, gr. Zichy Jenő, Böszörményi Sándor, Osztroluczky Miklós, Ponory Sándor, Rátkay László, Hertelendy Ferencz, Veress József, b. Podmaniczky Frigyes, Rakovszky István, Bauer Antal, b. Révay Gyula, Korodi Lajos, Lengyel Zoltán, Károlyi Antal, Simonyi-Semadam Sándor, Kubinyi Géza, b. Dániel Tibor, Malatinszky György, gr. Zichy Aladár, Fáy István, gr. Zselénszky Róbert, Molnár János, Kubik Béla, Münnich Aurél, Simó Lajos, gr. Karátsonyi Jenő, Beck Marczell, Fassie Tódor, Mayer Károly, Várady Károly, Rónay Ernő, gr. Bethlen István, gr. Teleki Sándor, Salacz Gyula, Salamon Géza, Heincz Hugó.

VI. osztály: Awramescu Pachonius, Wolfner Tivadar, Samassa János, Bornemisza Lajos,

Stájevics János, Beksics Gusztáv, b. Solymossy Lajos, Borbély György, Szeless József, Fluger Károly, Dégen Gusztáv, Issekutz Győző, Serbán Miklós, Hegedüs Sándor, Brázay Kálmán, Manassy György, Szüllő Géza, Frey Ferencz, gr. Wilczek Frigyes, Komjáthy Béla, Bizony Akos, László Mihály, Telegdy József, Veres László, Nyegre László, Molnár Jenő, Dókus Ernő, Schmidt József, Vojnics Sándor, Babó Lajos, Kacskovits Géza, gr. Zichy János, Vuja Péter, Belitska Béni, Trauschenfels Emil, Botka Béla, b. Senynyey István, Luby Géza, Koller Tivadar, Madarász József, Bónis István, b. Solymossy Ödön, Ivánka Oszkár, Mikszáth Kálmán, Rigó Ferencz.

VII. osztály: Nedeczey János, Biró Lajos, Zákó István, Vitmann János, Eötvös Bálint, Soltész Nagy Kálmán, Bernáth Béla, Hámori László, gr Keglevich Gyula, Bedő Albert, Lurtz Károly, Baross Jusztin, Hertelendy László, Melczer Vilmos, Szemere Miklós, Lukács László, Miksa Imre, Lendl Adolf, Bánhidy Antal, Eitel Viktor Adolf, Vietoris Miklós, Beöthy Ákos, Vertán Endre, b. Dániel Ernő, Thaly Ferencz, Babó Mihály, Csörgheő Gyula, Csávossy Béla, Polczner Jenő, Werner Gyula, Darányi Ferencz, Fogarassy Zsigmond, Rétyi Mihály, Kobek István, Falk Miksa, Rabár Endre, Farkas Ábrahám, Szerb György, Vásárhelyi László, Thaly Kálmán, Farkas Balázs, Okolicsányi László, Szatmári Mór, gr. Andrássy Gyula, Eötvös Károly.

VIII. osztály: Szájbély Gyula, Sréter Alfréd, Zmeskál Zoltán, Vázsonyi Vilmos, Mandel Pál, Erdély Sándor, Pichler Győző, Lator Sándor, Förster Ottó, Mezőssy Béla, Török Bertalan, Neumann Armin, gr. Batthyány Lajos, Farkas József, Halász Zsigmond, Mukits Simon, Szabó Kálmán, Ugron Gábor, gr. Teleki Samu, Hammersberg László, Heltai Ferencz, Bartha Ferencz, Mihajlovics Kornél, Ernszt Sándor, Daróczy Aladár, gr. Batthyány Tivadar, Molnár Józsiás, Meszlényi Pál, Lindner Gusztáv, Eremits Pál, Barta Ödön, b. Harkányi János, Putnoky Mór, gr. Wass Béla, Gulner Gyula, Weisz Berthold, b. Petricsevich Horváth Artur, Barthal Aurél, Sághy Gyula, Tuba János, Haydin Imre, gr. Károlyi Sándor, Lázár Menyhért, Fischer Sándor, Leidenfrost László.

IX. osztály: b. Feilitzsch Arthur, Fehér Antal, Makkai Zsigmond, Major Ferencz, b. Fejérváry Géza, Fernbach Péter, Lovászy Márton, Pekár Gyula, Lónyay Géza, Feszty Béla, Ruffy Pál, Ruzsiák János, Perczel Dezső, b. Perényi Zsigmond, Hortoványi József, Szentiványi Árpád, Abaffy Ödön, Radvánszky György, Luby Béla, Rubinek Gyula, Neiszidler Károly, Erreth János, Boda Vilmos, Molnár József, Lázár György, Horváth Gyula, Lázár Arpád, Jékey Zsigmond, Justh Ferencz, Dessewffy Emil, Keczer Miklós, Maróthy László, Justh Gyula, Jankovich Béla, Semsey László, Bartha Miklós, Marjay Péter, Vancsó Gyula, Valasek János, Uray Imre, Pap Zoltán, Pattyánszky Elek, Ugron János, Rónay János, Benedek János.

Most a horvát-szlavonországi képviselő uraknak az egyes osztályokba való kisorsolása következik.

I. osztály: Pliverics József, Adámovics Iván, Barlovics István, Saj Nándor, gr. Pejacsevich Tivadar.

II. osztály: Masics Illés, Tomasics Miklós, Josipovich Géza, Milekics Czirill, Koszovácz Fridolin.

III. osztály: Gavranics Péter, Egersdorfer Sándor, Benák Károly, Kovácsevics István, Georgievics Tivadar.

IV. osztály: Popovics Vászin István, Sumanovics Szvetiszláv, Cziráki Ferencz, Krajcsovics Sándor, Popovics Vazul István.

V. osztály: Makszimovics Milán, Ferrich Ferencz, Ratkovics Iván, Martinecz Ignácz.

VI. osztály: Sorak Péter, Csincsek Flórián, Dedovics György, Maseg Lipót.

VII. osztály: Cseh Ervin, Stékovics János, Krajacz László, Gyurgyevics Vászó.

VIII. osztály: Nemcsics Ede, Nedelykovics Tivadar, Adamovics Béla, Kiss Oszkár.

IX. osztály: Josipovich Imre, Spevecz Ferencz, Josipovich Lajos, Francisci Henrik.

Elnök: Az osztályok kisorsolása e szerint befejeztetvén, a képviselők osztály szerinti névjegyzéke ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és lakásaikra fog elküldetni. E szerint az osztályok megalakulására a szerdai ülést megelőzőleg reggeli fél 10 órát tüzöm ki. A t. képviselő urak mindjárt belépésükkor tájékozást fognak nyerni, hogy mindenik osztály melyik helyiségben tartja alakuló ülését. *(Helyeslés.)*

A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A t. képviselőházat kérem arra, hogy szíveskedjék a bizottságokat, a melyek a mult ülésszakban működtek és a kormány által tett előterjesztéseket és javaslatokat tárgyalták, ezen ülésszak számára is megalakitani és megválasztani. *(Helyeslés.)*

Ezek a bizottságok lennének a következők: számvizsgáló-bizottság, könyvtári bizottság, gazdasági bizottság, közoktatásügyi bizottság, véderő-bizottság, mentelmi bizottság, zárszámadási bizottság, kérvényi bizottság, naplóbiráló-bizottság, közlekedési bizottság, közigazgatási bizottság, pénzügyi bizottság, igazságügyi bizottság, földmivelési bizottság, összeférhetlenségi bizottság, közgazdasági bizottság és vizügyi bizottság.

Ezeket a bizottságokat abban a számban kérném megállapitani, mint a mult ülésszakban megválasztattak, kivételével a következő bizottságoknak, a mely bizottságok tagjainak számát egygyel kérném felemelni. A pénzügyi bizottság tagjainak számát kérném egygyel felemelni, ezeknek száma volt eddig, gondolom 28, lenne most 29. Az igazságügyi bizottság tagjainak

száma volt eddig 28, lenne most 29. A közigazgatási bizottság tagjainak száma szintén egy taggal megszaporitva, lenne 19. A földmivelésügyi bizottság tagjainak száma volt 26, lenne 27. A közgazdasági bizottság tagjainak száma volt eddig 28, lenne ezentúl 29.

Ezenkivül arra kérem a t. házat, a mint a mult ülésszakban talán két izben is elismertem jogosultságát egy a házban elhangzott kivánságnak, illetőleg inditványnak, midőn kilátásba helyeztem, hogy ezen ülésszakban annak a ház részéről való teljesitését a magam részéről is kérni fogom. Ez az, hogy egy bizottsággal többet választana ezen ülésszakban a képviselőház és hogy az a bizottság a munkásügyre vonatkozó kérdésekkel foglalkoznék.

A mult ülésszakban már hozzájárultam ahhoz az eszméhez és most kész vagyok ezen igéretet beváltani, minélfogva arra kérem a t. házat, hogy miután eddig is éreztük bizonyos tekintetben egy ily bizottság hiányát, mert voltak a ház tárgyalásai alatt szocziálpolitikai törvényjavaslatok, a melyeknek egy része máris törvénynyé vált és mert ilyenek lesznek ezután is, a mennyiben a trónbeszéd megjelölte ezen a téren azokat a teendőket, a melyek a törvényhozásra a hátralevő négy ülésszakban várnak, a melyeket majd a legközelebbi napokban fogok megjelölni, midőn a munkaprogrammot előterjesztem, *(Helyeslés.)* méltóztassék egy 25 tagból álló munkás-bizottság megválasztását elhatározni. *(Helyeslés.)*

Illyés Bálint jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Én is örömmel fogadom, hogy a t. miniszterelnök ur, a mint annak idején inditványom megtétele alkalmával ki is jelentette, most valósággal proponálja ezen bizottságnak a megalkotását a t. ház előtt. Azonban ugy vélem, hogyha ezen bizottságnak hatáskörét a czimben egészen helyesen kifejezni óhajtjuk, akkor talán mégsem helyes, hogyha ezt a bizottságot munkásügyi bizottságnak nevezzük, hiszen ez még nem karolja fel teljesen a reformoknak azon nagy tömegét, a melyekkel a szocziális kérdések keretén belül foglalkoznunk kellend. Ennélfogva én ugy vélem, helyesebb volna, hogyha ennek a bizottságnak megfelelőbb nevet adnánk és szocziál-politikai bizottságnak neveznők. *(Ellenmondás a jobboldalon.)*

Molnár Jenő: Nem kell attól megijedni.

Visontai Soma: Minthogy ez nem magyar kifejezés, azt hiszem, hogy jobban megfelel, ha e bizottságot társadalomügyi bizottságnak nevezzük el. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Megmondom, hogy miért. Azért, mert ebben benfoglaltatik a munkáskérdés is, benne foglaltatik a feladatok azon nagy köre, a mely például már most is inicziáltatott a kormány részéről a gyermekvédelem terén, benne foglaltatik a női munka, a gyermekmunka kérdése, mig ha szorosan csak munkásügyi bizottságnak nevezzük, ide valósággal csak azok a törvényjavaslatok és kormányjelentések tehetők át, a melyek szorosan a munkás-kérdéssel függnek össze. *(Ellenmondások jobbfelől.)*

Tisztelettel kérem tehát a t. házat, méltóztassék e bizottságot olyképen kiküldeni, hogy e nagyobb hatáskör magában a czimben is kifejezést nyerjen.

Magam is érzem, sajnos, hogy egészen helyesen és megfelelően a szocziál-politikai szót a magyarban nem fejezhetjük ki teljesen, de utóbbi időben mégis annyira jutottunk, hogy a »társadalmi« szóval a szocziális fogalmat is kifejezzük, mert a tudományos irodalomban is mindenütt ezt a szót használják.

Tisztelettel kérem, méltóztassék tehát az uj bizottságnak ilyen czimet adni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Annak a bizottságnak a hatáskörét nem a czim fogja megadni, hanem ama javaslatok tárgyalása, a melyek a ház által oda fognak utasittatni. Azt előre is mondhatom, hogy nekem nem nézetem az, hogy pl. a gyermekvédelem és az erre vonatkozó javaslatok már eo ipso ide, vagy egy olyan tágabb nomenclaturával ellátott szocziálpolitikai bizottsághoz utasittassanak, mert az a maga intézkedéseiben tisztán belügyi és közigazgatási kérdés. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A t. háznak különben alkalma lesz minden egyes javaslat előterjesztése alkalmával, *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* a mikor a bizottsághoz utasitja azokat, mérlegelni, hova mit utasit. A »társadalomügyi« szó nem fejezi ki azt, a mit kifejezni akarunk. A »társadalompolitikai« czimet nem akarjuk, mert ez nem magyar kifejezés. Méltóztassék tehát megmaradni annál a névnél, a melyet javasoltam. *(Élénk helyeslés.)*

Ha később majd szükségét látjuk annak, hogy más legyen e bizottság elnevezése, majd teszünk erről. A lényeg azonban az, hogy ez a bizottság, a mely első sorban a munkásügygyel, a társadalmi kérdés-csoportok ezen legfontosabbjával foglalkozik, megjelölje már előre is a kormánynak és a törvényhozásnak azon felfogását, hogy e kérdést nem kicsinyli, hanem e kérdéssel gondosan akar foglalkozni. *(Élénk helyeslés.)*

Visontai Soma: T. ház! Belenyugszom a miniszterelnök ur magyarázatába.

Elnök: A t. ház tehát hozzájárul a miniszterelnök ur azon kétrendbeli inditványához, hogy először: uj munkásügyi bizottság alakittassék, másodszor: hogy a miniszterelnök ur által megjelölt bizottságok tagjainak száma egygyel szaporittassék. *(Helyeslés.)*

E szerint most már tüzetesen megjelölhetem a szerdai ülés napirendjét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ujabban is emlékeztetem a t. képviselő urakat, hogy az ülés előtt fél 10-kor az osztályokat hivtam fel megalakulásra.

A délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendje lenne — természetesen az interpellácziós-

könyvek felolvasása után — Rátkay László képviselő inditványának indokolása, a mit a ház már előzőleg a szerdai ülés napirendjére tüzött ki. *(Helyeslés.)*

A második tárgy lenne a következő bizottságok megválasztása, még pedig már a miniszterelnöki inditvány szerint kiegészitett létszámmal: a számvizsgáló bizottság 11 taggal, a könyvtári bizottság 11 taggal, a gazdasági bizottság 11 taggal, a közoktatásügyi bizottság 18 taggal, a véderőbizottság 18 taggal, a mentelmi bizottság 18 taggal, a zárszámadás-vizsgáló bizottság 18 taggal, a kérvényi bizottság 21 taggal, a naplóbiráló bizottság 26 taggal, a közlekedésügyi bizottság 26 taggal, a közgazdasági bizottság 29 taggal, a pénzügyi bizottság 29 taggal, az igazságügyi bizottság 29 taggal, a közigazgatási bizottság 29 taggal, földmivelésügyi 27 taggal, azután az összeférhetlenségi 11 taggal, a vizügyi 18 taggal. Azonkivül az első, harmadik és kilenczedik birálóbizottságokba egy-egy tag választandó. Mindezek a szavazások egyszerre ejtendők meg a háznak szerdai ülésén.

Emlékeztetem még a t. képviselő urakat arra, a mi már be volt jelentve, hogy azok számára, a kik a kolozsvári Mátyás király szobor-leleplezési ünnepélyére jelentkeznek, holnap reggel 7 óra 50 perczkor indul különvonat Kolozsvárra.

Ezek után a mai napirend ki lévén meritve, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

131. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 15-én, szerdán,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Az osztályok megalakulásának bejelentése. — Egyéb elnöki előterjesztések; ezek során Láng Lajos és gr. Karátsonyi Jenő képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Rátkay László inditványának indokolása a közösügyi költségekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — Bizottságok választása. — A miniszterelnök nyilatkozata a ház munkarendje tárgyában. — Nessi Pál interpellácziója, a kolozsvári Mátyás király-szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gott erhalte« tárgyában, a miniszterelnökhöz. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Nyegre László, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Endrey Gyula jegyző ur jegyzik.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a képviselőház 1902. évi október hó 10-én tartott ülésének jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs.)* Ha nincsen, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Van szerencsém a t. háznak bejelenteni, hogy az osztályok a következőképen alakultak meg: Az I. osztály elnökéül megválasztotta Klobusiczky Jánost, jegyzőjéül Bodoky Zoltánt; a II. osztály elnökéül megválasztotta Berzeviczy Albertet, jegyzőjéül Tóth Jánost; a III. osztály nem alakult meg; a IV. osztály megválasztotta elnökéül Fabiny Teofilt, jegyzőjéül Szőts Pált; az V. osztály elnökéül megválasztotta br. Podmaniczky Frigyest, jegyzőjéül Osztroluczky Miklóst; a VI. osztály elnökéül megválasztotta Hegedüs Sándort, jegyzőjéül Belitska Bénit; a VII. osztály elnökéül megválasztotta gr. Andrássy Gyulát, jegyzőjéül Hertelendy Lászlót; a VIII. osztály elnökéül megválasztotta Sághy Gyulát, jegyzőjéül pedig Leidenfrost Lászlót; a IX. osztály elnökéül megválasztotta Szentiványi Árpádot, jegyzőjéül Maróthy Lászlót.

Tudomásul vétetik, a III. osztály tagjait pedig felkérem, hogy mielőbb megalakulni és a megalakulást az elnökségnek mielőbb tudomására juttatni sziveskedjenek.

Jelentem a t. háznak, hogy Láng Lajos képviselő választása óta a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő eltelt és hogy a Curia elnökétől vett értesités szerint ellene kérvény nem adatott be.

Minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát a vonatkozó végzéssel együtt, melyben értesit, hogy a gróf Karátsonyi Jenő orsz. képviselő választásának érvényessége ellen beadott kérvényt a kérvényezők visszavonták, s ennek folytán a Curia a további eljárást megszüntette.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom ennek kapcsán a kir. Curia átiratát, melyben értesit, hogy a gróf Karátsonyi Jenő választásának érvényessége ellen folyamatba tett eljárás megszüntetése után a választás ellen az eljárást megszüntető végzés kifüggesztésétől számitott 15 nap alatt az 1899: XV. t.-cz. 11. §-a alapján ujabb kérvény nem adatott be.

Minthogy nevezett képviselő ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melyben értesit, hogy a főrendiház megalakult és igy az 1901—1906-iki országgyülés má-

sodik ülésszakára a főrendiház jegyzőjéül megválasztattak: gr. Almássy Imre, gr. Degenfeld Schomburg Pál, gr. Esterházy János, Gáll József, Latinovits János, b. Rudnyánszky József, gr. Széchenyi Bertalan és gr. Vigyázó Ferencz, háznagygyá pedig b. Nyáry Jenő, főrendiházi tagok.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Sáros vármegye közönségének feliratát a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868: XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Kisküküllő vármegye közönségének feliratát az 1687: V. és az 1715: XLIX. t.-cz. törlése, valamint Kossuth Lajos és az 1848—49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása tárgyában;

Liptó vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Baranya és Sáros vármegyék közönségeinek feliratait, a megyei tisztviselők lakbérilletményeinek rendezése tárgyában;

Szilágy és Liptó vármegyék közönségeinek feliratait, a vasárnapi munkaszünetnek a hivatalnokokra való kiterjesztése érdekében;

Bars vármegye közönségének feliratát, az aranyosmaróthi kir. törvényszéknek Lévára leendő áthelyezése ügyében;

Szilágy vármegye közönségének feliratát, Kolozsváron gazdasági főiskola létesitése iránt;

a miskolczi népgyülésnek Bizony Ákos képviselő által beadott kérvényét, az önálló vámterület ügyében;

a rév-fülöpi népgyülésnek Hertelendy Ferencz képviselő, továbbá Székelyhid, Enying, Bagamár, Hegyköz-Szent-Imre, Ér-Endréd, Bihar-Diószeg és Bonyhád községek képviselőtestületeinek Molnár Ákos képviselő által beadott kérvényeit, az olasz borvám ügyében.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincsen. Ellenben az interpellácziós-könyvbe be van jegyezve: 1902. október 14. Nessi Pál, a kolozsvári Mátyás király-szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte« tárgyában, a miniszterelnökhöz.

Elnök: Az interpellácziót az ülés végén, de legkésőbben fél két órakor fog megtétetni.

Következik Rátkay László képviselő ur inditványának indokolása, a közösügyi költségekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában.

Rátkay László: T. képviselőház! Azt hiszem, nagyon röviden elmondhatom inditványom előzményeit. *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Az országgyülésnek e hó 9-én tartott ülésében az elnök bejelentette a miniszterelnök ur azon átiratát, a melyben közli a házzal azt a királyi kéziratot, melyben a magyar király a közös hozzájárulási arány hányadát ez évi julius elsejétől jövő évi junius 30-áig terjedő időre ismét eldöntötte. Az elnöknek ezt a bejelentését a ház egyszerüen tudomásul vette. Ezen tudomásulvétel ellenében adtam én be inditványomat, a melynek czélja az, hogy kérjem a képviselőházat, hogy a miniszterelnöki átiratot és vele egyetemben a királyi kéziratot és a quótadöntést napirendre, tárgyalásra tüzze ki. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. elnök ur azt állitotta, hogy midőn ő ezt az előterjesztést a házban megtette, akkor az ellen nem szólalt fel senki és az tudomásul vétetett. Én, t. képviselőház, elfogadom, hogy a tények igy voltak. Hiszen ebben a házban, a hol minket az elnöktől egy világ választ el, — nem egészen az érzelmekre értem ezt, csak a távolságra, — megeshetett, hogy ilyen bejelentés hozzászólás nélkül fogadtatott el. Mert ez csodálatos egy ház! Hogyan is nevezzem, mit mondjak róla? Kővé vált hazugságnak mondjam-e, vagy talán márványnyá fagyott nagyuri gőgnek? Kővé vált hazugságnak, a mely óriási tömegben sötétlik az ég felé, de nincsen benne egyetlen porszem, a melyben magyar lélek és érzés lenne! *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Vagy nagyuri gőgnek nevezzem-e, a melyik mintha azt mondaná, hogy minek forditsuk a főfigyelmet az ülésteremre, a tárgyalásokra, hogy itt a szó és az eszmék hatalmával tisztázzák a nemzet kérdéseit? Minek az a magyar parlamentnek? A fő az, hogy legyenek folyosók, bársonyos fülkék, diszes miniszteri szobák, a hova az eladó érzés oda viheti magát; *(Mozgás jobbfelől.)* mintha azt mondották volna: minek ide a nyilvánosság, minek ide a nép, kérges tenyerével a paraszt, verejtékével a munkás, vagy hevülő szivével az ifjuság? Minek ide? És igazuk volt! Mert minek jönne ebbe a házba az ifjuság az ő hevülő lelkével, a mikor már az első ülésen azt láttuk, hogy ebben a házban keztyüs kezekkel tépik meg a nemzet eszményeit és leszednék Kossuth Lajos halhatatlan alakjáról a pálmát, ha leszedni tudnák: *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mikor tanui vagyunk, hogy a miniszteri székekről előáll a kormány és azt mondja, hogy ő nem a nemzet kormánya, nem a népé, hanem a király kormánya, a kit nem a nemzet akarata köt és vezet az ő lépteiben, intézkedéseiben, hanem bizonyos bársonyos függönyök mellett elsuttogott valóságos belső titkos tanácsosi eskü! *(Mozgás jobbfelől.)* Hát, t. képviselőház, hogy ebben a házban megtörténhetett, hogy az elnök a kijelentést megtette és a ház a kéziratot tudomásul vette, azt elismerem. Azonban, ha igy történt is, t. ház, hibázott az elnök ur, hibázott a t. miniszterelnök ur is. Az elnök ur hibázott bejelentésében, mert igaz, hogy a házszabályok 197. §-a azt mondja *(olvassa)*: »A jegyzőkönyv hitelesitése után az elnök a beérkezett előterjesztéseket és hivatalos beadványokat, tartalmuk

rövid megemlitésével bemutatja«; de bocsánatot kérek, egy ilyen kéziratot, a mely milliók felett dönt, a mely milliókat állapit meg királyi jogokkal, — a melyek pedig meg nem illetik a királyt, — ilyen bejelentést, t. képviselőház, nem lehet a 197. §-ban emlitett bejelentések közé sorolni. És ha már a t. elnök ur hibázott a bejelentéssel, neki fel kellett volna hivni a ház figyelmét arra, hogy szokás és gyakorlat szerint, — mert — fájdalom — szokásunk és gyakorlatunk van az önkényüleg eldöntött quótakérdésben — hogy hároméves gyakorlatunk szerint a ház a királyi kéziratot mindenkor kitüzte tárgyalásra. Ezt a t. elnök ur nem tette.

Az elnöki hibára kétszeresen ráhibázott a t. miniszterelnök ur. A t. miniszterelnök urnak fel kellett volna állania az elnöki bejelentés után és tudomására kellett volna hoznia a háznak, hogy t. képviselőház, egy királyi kéziratról van ám szó, egy királyi kéziratról, mely a quótát jövő évi junius 30-áig ismét megállapitotta felségjogokkal, holott felségjogok ebben a kérdésben őt nem illetik meg, mert hiszen csak választott biró. Fel kellett volna állania annál is inkább, mert az a királyi döntés alakilag is, lényegében is törvénytelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, ha itt törvényeket olvasok fel és talán hosszasabban veszem igénybe a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* de egy nagy alkotmányjogi és közjogi kérdésünkről és jogunkról van szó.

Az 1867: XII. t.-cz., a kiegyezési törvény, a biblia, t. miniszterelnök ur, mit mond ebben a kérdésben? *(Halljuk! Halljuk!)*

Rákosi Viktor: Apokrif biblia az! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Jeremiás siralma az a biblia! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Az emlitett törvény 19. §-a azt mondja *(olvassa)*: »Ezen alku s megállapitás oly módon történik, hogy egyrészről a magyar korona országainak országgyülése, másrészről ő Felsége többi országainak gyülése, mindenik a maga részéről, egy hasonló számu küldöttséget választ. E két küldöttség, az illető felelős miniszteriumok befolyásával, részletes adatokkal támogatott javaslatot fog kidolgozni az emlitett arányra nézve.«

A 20. §. igy szól *(olvassa)*: »E javaslatot mindenik miniszterium az illető országgyülés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó.« Tehát ez nem óhajtás, hanem parancsoló alakban van mondva: »tárgyalandó«. *(Tovább olvas)*: »Mindenik országgyülés az illető miniszteriumok utján közlendi határozatait a másik országgyüléssel, s a két félnek ilyen módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett ő Felsége elé fognak terjesztetni.«

21. §. igy szól *(olvassa)*: »Ha a két küldöttség a javaslatra nézve nem tudna egymással megegyezni: mindenik félnek véleménye mind a két országgyülésnek elébe terjesztetik. Ha pedig a két országgyülés sem tudna egymással kiegyezni: akkor a kérdést az előterjesztett adatok alapján ő Felsége fogja eldönteni.«

Hiszen annyiszor ismételtük már, t. képviselőház — fájdalom, volt már rá alkalmunk — mit értett a törvény; a törvény szavai is világosak, mert azt mondja a törvény, hogy »tárgyalandó«, és csak ha a két országgyülés nem tudna megegyezni, akkor terjesztetik mint választott biró elé, a király elé. De hiszen, ha nemcsak a szavait veszszük a törvénynek, hanem a lényegét, a lelkét, a mely a teljes alkotmányosságon épült: vajjon összeegyeztethető-e a teljes alkotmányosság fogalmával az, hogy egy bizottság kiküldetik, egy bizottság és annak a bizottságnak tényei, elhatározásai többé az országgyülés elé nem jönnek, az országgyülés nem tárgyal, hanem ő Felsége felségjog alapján dönti el ezt a kérdést?

Tehát, ismétlem, t. képviselőház, alakilag is törvénytelen ez a királyi leirat. De annál inkább törvénytelen lényegében.

Méltóztassék csak figyelemmel kisérni, mi történt a quóta kérdésében ebben az évben. Tény, hogy a magyar országgyülés kiküldötte a quóta-bizottságot; tény, hogy a quóta-bizottság ezt a kérdést tárgyalta is, és indokolt jelentését a t. képviselőház elé beterjesztette. A ház azután azt a törvényjavaslatot, a melyet a t. miniszter ur beterjesztett, indokolásával együtt kiadta a pénzügyi bizottságnak, s a pénzügyi bizottság is beadta a háznak jelentését. És, t. ház, méltóztassék csak megnézni: abban a törvényjavaslatban, a melyet a t. miniszterelnök ur a quótáról beterjesztett, a közösügyi kiadásokra kiküldött bizottság jelentésében, a pénzügyi bizottság jelentésében, mindenütt a legfőbb érv a következő *(olvassa)*: »A quótának nagysága jelen alakjában már jelentékenyen meghaladja ennek a nemzetnek teherviselő képességét«, — jelentékenyen meghaladja! Azonban mégis ajánlja ugy a kormány, mint a quótabizottság és a pénzügyi bizottság! — azt mondva: . . . ajánljuk elfogadását csupán egy okból: hogy ne legyen királyi döntés ebben a kérdésben; hogy az alkotmányosságra visszatérhessünk; hogy a két országgyülés állapithassa meg ezt a kérdést. Már most azt kérdem én a t. miniszterelnök urtól: minő alapon döntötte el ő Felsége ezt a kérdést; miért állapitott meg magasb quótát, a mikor a bizottságok szerint és a kormány indokolása szerint is ez a quóta már sokkal nagyobb, mint a minőt a nemzetnek teherviselési képessége elbir? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit mondott a t. miniszterelnök ur a királynak? Hiszen a legfőbb indok, a melynek alapján a pénzügyi bizottság és a quóta-bizottság is ajánlotta az elfogadást — hogy t. i. teljes alkotmányosság legyen, hogy ne királyi döntés elé kerüljön a kérdés — hiszen ez az indok akkor már elveszett.

T. képviselőház, még egy másik fontos alkotmányjogi kérdés is van itt. Engedje meg a t. ház, hogy csak röviden érintsem most ezt a kérdést; *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* lesz még alkalmunk érdemileg is belemenni a kérdés tárgyalásába. A király a quótát a jövő év junius 30-áig megállapitotta; azt azonban talán a t. miniszterelnök ur is beismeri velem szemben, hogy a quóta egy kissé összefügg a vámközösség kérdésével is. Azért használom ezt a szót, hogy »vámközösség«, mert az ujabbi időben virágnyelven ez pótolja a »vámszövetség« szavát. Mondom, talán egy kissé összefügg a vámközösség kérdésével, és ezen a réven a kiegyezés kérdésével is, és tekintve, hogy milliókról van szó, talán egy kissé összefügg ennek a nemzetnek sorsával is. — T. ház, ha valaki figyelemmel kisérte a nyári tárgyalásokat, a kiegyezés ügyét, folytonosan azt hallhatta, hogy a kiegyezésről folyik az alku; most a magyar miniszterelnök van felül; most Körber van alul; most »holt pontra« jutottak; akkor azután, mint Petőfinek »Az erdei lak« cimü versében történik, hogy a méhek beleesnek a vizbe, és hogy a szellő odasuhintja elébük a levélkét, jő Goluchowski, a császári ház minisztere; Goluchowski ur a »holt pont«-ról a két méhet, vagy mondjuk inkább, darazsat *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* elsegiti és ujra folynak a tárgyalások ő Felsége elnöklete alatt. — T. ház! A mikor a magyar ember ezeket olvassa, akkor kezébe veszi a törvénykönyvet, a szentesitett törvényeket és azt mondja: «Ugyan miféle beszédek lehetnek itt kiegyezésről?» Hiszen a kiegyezés Magyarország részéről egyoldalulag megvan; Magyarországnak szentesitett törvénye van; a magyar országgyülés a magyar kormánynak nem kiegyezésre adott utasitást, hanem arra adott utasitást, hogy kisérelje meg a vámszerződés megkötését; de kiegyezési kisérletekre, t. kormány, mi engedélyt nem adtunk. Kérdem én, hogy a kiegyezés kérdése, összefüggésben az 1899:XXX. t.-cz.-kel, nincs-e tisztázva? Hiszen az 1899:XXX. t.-cz világosan megmondotta, hogy ezen alku ideje alatt a lejáró kereskedelmi szerződések tekintetében a tárgyalások megkezdendők, de előbb az autonom vámtarifát kell megállapitani. Lehet-e azonban autonom vámtarifáról beszélni, ha nem tudjuk előbb, hogy vámszövetségi alapon, vagy önálló vámterületi alapon vagyunk-e? Ugyde a vámtarifa kérdését, 1902. deczember 31-ig tisztázni kell. Avagy nem mond igazat az 1899:XXX. t.-cz.? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ime itt van a magyar nemzetnek az országgyülése, és a mit meg szabad mondani és szabad tudni a miniszteréknek, az államtitkároknak, mind a két ország osztálytanácsosainak, irnokainak, azt a magyar országgyülésnek nem szabad tudnia. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez a szomoru!)* Itt van az idő, a mely folyik, mert október 15-ét irjuk, a melyet elformulázni, eltaktikázni nem lehet, mert az ő egyenes becsületességével megy, halad és idehozza ennek az évnek a végét. És mi itt állunk szégyenszemre és ha a nemzet kérdezi tőlünk, hogy mi lesz a nemzetnek sorsa gazdaságilag, akkor nem tudunk reá felelni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A látszat azt mutatja, hogy itt a királyi hatalom is működik közre és ha mi erről beszélünk, rögtön ránk zúg az elnöki csengetés és figyelmeztet, hogy alkotmányjogilag a király személyét a vitába vonni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát elismerem, hogy alkotmányjogilag és parlamentáris szempontból áll ez, de vajjon szabad-e a király személyét tényeiben belevinni a politikába?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem, de nincsen is!

Rátkay László: Vajjon szabad-e a király személyét odaállitani és midőn, mint a legutóbbi események és a Kossuth-ünnepély alkalmával is, várjuk, hogy a királyi kéz felénk nyulik és a remegő királyi kézben ott lesz a kiengesztelődés cziprus-ága, akkor önök korbácsot tesznek a királyi kézbe, a mely megveri ezen nemzetet eszményeiben is, anyagi javaiban is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen itt van a legutóbbi esemény, a Mátyás király szobor-leleplezése. Hol volt a király? Beszéljünk őszintén! Mi alkotmányos alapon állunk. Hiszen ha nekünk köztársaság kellene vagy köztársasági pártot akarnánk alakitani, a magyar parlament szólásszabadsága nyitva áll minden eszmének, jogunk volna tehát azt mondani, hogy köztársasági párt vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nem vagyunk, hanem ismételjük folyton és folyton, hogy alkotmányos alapon vagyunk és óhajtunk lenni, de várva-várjuk, hogy a király megértse a nemzetet és együtt mehessünk azon az uton, a melyet ezen ezer éves magyar nemzetnek története kijelöl. Meg kell szünni annak, t. ház, hogy a magyar miniszterek itt ebben a parlamentben az országgyülés előtt keztyüs kézzel letéphessék a mi eszményeinket csak azért, hogy odafenn Bécsben ezáltal erősebbek legyenek és erőt nyerve, ezt ne arra használják fel, hogy ez a nemzet felvirágozhassék, hanem hogy letiporhassák és megkorbácsolhassák a nemzetet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meg kell szünni annak a helyzetnek, hogy Kossuth Lajos eszménye és a királyság fogalma mindig ellentétben legyenek egymással. Hát nem lehet ezt odafent Bécsben megértetni? Im a példa rá! Két tornya van a Balaton felett merengő Tihanynak, a mint hogy két torony ennél a nemzetnél a Kossuth eszménye és a királyi hüség! de oltára csak egy van, a templomnak is, a nemzetnek is: a hazaszeretet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Se az egyiket, se a másikat lerontani a nemzet sérelme nélkül nem lehet.

T. ház! Nem veszem hosszasan igénybe a

t. ház figyelmét. Lesz még alkalmunk ebben a kérdésben érdemlegesen is felszólalni; de az a vád tétetett a közvilágban és a hirlapokban ellenünk, hogy a függetlenségi pártnak hibája, hogy ily nagy alkotmányjogi kérdés tárgyalás nélkül keresztülment. Ez nem áll. A függetlenségi pártnak, igaz, hogy kötelessége az alkotmányjogi kérdéseket első sorban figyelni és azokat őrizni, de kötelessége ez a t. kormánynak és kötelessége a t. többségnek is! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon!)* Azért ne méltóztassék azt hinni, hogy talán könyörgő szavakkal járulok a t. ház elé, hogy az inditványt fogadja el, hanem kérem azért, mert fontos közjogi kérdések biztositásáról van szó. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon!)* Azonban ha nem fogadja el a t. ház, ha visszadobja, ám dobja vissza, de akkor türjük, még pedig szótlanul, hogy a magyar szent korona nevében bennünket koldusokká tesznek! *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok értelmében ma Rátkay képviselő ur inditványának kifejtése van kitüzve. A házszabályok érdemleges vitát a kérdésnek ezen stádiumában nem engednek meg. Én tehát csak annyit jelentek ki előzetesen, a mit már a mult ülésben is kijelentettem, hogy nekem kifogásom az ellen, hogy ez az inditvány a házban tárgyalásra tüzessék ki, nincsen. *(Élénk helyeslés)* Ez az eljárás, melyet én eddig is követtem; pedig nem voltak erre vonatkozólag előttem preczedensek, mert ezelőtt más eljárás követtetett. És igy talán nem méltányos Rátkay képviselő ur részéről az, mikor engem megvádol azzal, hogy én hibáztam, alkotmányjogi érzést nem tanusitottam, sérelmet követtem el; a midőn pedig én minden esztendőben azon értesitésnek tárgyalását, mely a korona döntését a ház tudomására hozza, a magam részéről igen szivesen megengedtem — ugy értem e szót, hogy hozzájárultam magam is, napirendre tüzését javasoltam. Hát akkor már egy kissé nehéz megindokolni azt, hogy engem ebben hiba terhel. Hiszen a királyi döntés bejelentésekor a t. ház tagjai közül senki sem követelte a tárgyalást; az pedig már mégis egy kissé sajátságos volna, hogy akkor, mikor csak formális szempontból, a törvényesség szempontjából lehet vitatni e kérdést: én magam inditványozzam a tárgyalást, mikor azt senki sem kivánja a ház tagjai közül. Tehát első sorban, daczára annak, hogy majdnem házszabálysértésbe került ezen tárgyalásnak kitüzése, én magam ajánlottam a tárgyalásnak ezt a módját, hogy t. i. a tárgyalás külön inditvány alakjában kéressék; csak ezáltal volt a házszabálysértés elkerülhető. Magam kerestem a módot, magam ajánlottam a t. háznak, tehát engem méltán szemrehányás nem illethet.

De most nem szólhatok a kérdés érdemehez, mert a mi a házszabályokban a ház tagjaira nézve meg van irva, az én rám is áll, hacsak a törvény jogán nem akarok szólni, a mit bármikor szabad tennem. Ezuttal tehát csak azt kérem, méltóztassék a t. háznak beleegyezni abba, hogy ez inditvány most azonnal tüzessék ki nyomban való tárgyalásra. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem lehet!)* Lehet. Azért teszek kérdést. Lehet, mert a házszabályok nem mondják, hogy mikor kell tárgyalni; annyit mondanak, hogy a tárgyalás iránt a ház intézkedik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs kinyomatva!)* Ha tehát a háznak joga van intézkedni, hogy holnap tárgyaltassék, joga van arra is, hogy ma tárgyaltassék. A jog, bocsánatot kérek, nem lehet vitás; de azért kérem a t. házat és kérem a t. ellenzéket, méltóztassék beleegyezni, hogy azonnal tárgyaljuk az inditványt. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Nincs előkészitve.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha ellenzik a rögtöni tárgyalást, azt vagyok bátor inditványozni, hogy az inditvány tárgyalását méltóztassék a holnapi ülésre tüzni.

Beöthy Ákos: Nem lehet!

Széll Kálmán miniszterelnök: Lehetni lehet. A házszabályok ama paragrafusát szeretném látni, a mely szerint nem lehetne! A házszabály egyszerüen azt mondja, hogy intézkedik a ház a tárgyalás iránt. Azt nem mondja, hogy mikor.

Thaly Kálmán: Hétfőn!

Széll Kálmán miniszterelnök: A mikor egy kérdés kerül szóba, a mely a formális törvényesség szempontjából vitatható csak, érdemileg nem, a mikor egy kérdésről van szó, a mely négyszer vitattatott már e házban, — a mult országgyülésben háromszor, ennek az országgyülésnek első szakában egyszer — mondom, mikor egy ily kérdésre nézve a házszabály megengedi, hogy az már holnap tárgyaltassék, semmi okát sem látom, hogy a ház ehhez hozzá ne járuljon. Kérem a t. házat, méltóztassék az inditvány tárgyalását elhatározni és azt holnapra napirendre tüzni. Akkor majd érdemileg fogok hozzászólni és Rátkay László t. képviselő ur minden kifogására megteszem észrevételemet. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Beöthy Ákos: T. ház! A házszabályokban világosan benne van az, hogy az inditványok kinyomatnak, és ugy tüzetnek napirendre. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mindenesetre idő kell nekünk arra, hogy a kinyomatott inditványt olvassuk és gondolkozzunk felette. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert azt nem fogja tagadásba venni a miniszterelnök ur, hogy ez egyike a legfontosabb kérdéseknek. Fontos először közjogi szempontból, mert itt a koronának jogositványairól van szó. Tökéletesen igazat adok t. Rátkay László képviselőtársamnak abban, hogy nem szoros értelemben vett felségjogokról, de birói jogokról van

szó; mindenesetre rendkivül fontos közjogi jogosultságról. Igen nagy politikai kérdés ez, egyszerüen azért, mert a kormány politikája és magatartása, sőt merem állitani, az Ausztriához való egész viszony függ vele össze. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azonkivül nagyon fontos a kérdés financziális szempontból, mert az ország igen sulyos megterheltetéséről van szó, holott maga a pénzügyi bizottság világosan kijelentette, hogy az ország több megterheltetést nem bir meg.

A t. miniszterelnök ur most és más alkalommal is hivatkozott arra, hogy a diskussziónak tárt kaput akar nyitni. Ha ezt akarja, adja meg a módját, hogy a diskusszió komoly és tartalmas legyen, ne pedig felületesen, Hűbele Balázs módjára történjék. Rendesen, a mikor inditványok szoktak tárgyaltatni, legkevesebb három napi időt szoktak adni. Ennek következtében én a t. miniszterelnök ur inditványával szemben azt vagyok bátor javasolni, hogy az inditvány ne a holnapi, de a szombati ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Az előttem szólott Beőthy Ákos t. képviselő ur inditványát teljes lélekkel pártolom. Pártolom az általa kifejtett okoknál fogva is, de hivatkozva egyuttal a t. miniszterelnök ur részéről az ellenzékkel szemben annyiszor hangoztatott lojalitásra.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ma is megmutattam!

Thaly Kálmán: Az a mód, a mit ma méltóztatott ajánlani, nem lojális.

Beőthy Ákos: Kijátszás! *(Ellenmondás a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy kijátszás!

Thaly Kálmán: A kinyomatás, a szétosztás mellett lehetővé kell tenni a pártok konferenczáit, hogy azok a kérdéssel, a mely valósággal fontos, foglalkozzanak, szónokokat kijelöljenek. Mindez nem történhetik meg egy estén, hanem legalább az szükséges, a mit Beőthy Ákos t. barátom hangoztatott, hogy ugyanis szombatra tüzessék ki a tárgyalás. Még jobb volna, ha csak hétfőn kezdődnék a vita, a mennyiben a szombat egyéb dolgokkal lehet szokás szerint elfoglalva. Mindazonáltal, minthogy hangoztatva lett, hogy szombaton kezdődjék a tárgyalás: ha az ellenzékkel szemben lojális akar lenni a t. miniszterelnök ur, azt gondolom, hogy hozzájárulhatna ehhez. A tárgy fontosságát nem szükséges nekem is hangsulyoznom, kifejtette előttem szóló t. barátom. Méltóztassék a lojalitást az ellenzékkel szemben megvalósitani, időt engedni nekünk arra, hogy ezen végtelenül fontos vitára előkészületeket tegyünk, a mi holnapra lehetetlen volna, sok dolog mellett még azon okból is, mert az országnak egy nagy és nemes urnő temetésével gyásza van, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* melyen az ellenzéknek ez a része meg fog jelenni, és igy a kegyelet ezen szent kötelességével lévén elfoglalva, lehetetlen ma konferencziát tartanunk. Igen kérem a t. miniszterelnök urat, méltóztassék Beőthy Ákos inditványához hozzájárulni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én a magam részéről igazán vindikálom magamnak azt, hogy ilyen kérdésekben őszintén lojális eljárással és annak szellemében való inditványokkal álltam elő a mult ülésszak alatt mindig és négy esztendőn keresztül is. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* De ezen a czimen ne méltóztassék mindig messzebb menni, mert annak a jogosultságát, a mit épen egy közbeszóló urtól hallottam, hogy a mit javasoltam, kijátszása lenne az ellenzéknek, el nem fogadom.

Thaly Kálmán: Nem mondtuk!

Beőthy Ákos: Én mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha engem ez az intenczió vezetne, akkor formalisztikusan ragaszkodtam volna ahhoz, hogy ki van mondva a határozat, hitelesitenünk kell a jegyzőkönyvet, erről többé szó nem lehet. Én ezt nem tettem, hanem magam mutattam meg, hogy hogyan lehet házszabály sértése nélkül e kérdést ide behozni. *(Zaj.)*

Beőthy Ákos: A konzekvenciát nem vonta le!

Széll Kálmán miniszterelnök: A konzekvenciát is levontam. Mikor én az inditvány tárgyalását nem ellenzem, sőt mindannyiszor, valahányszor e kérdés szóba jött a házban, hozzájárultam ahhoz, hogy tárgyaltassék, akkor nekem ilyen szemrehányást tenni méltánytalan dolognak tartom.

Egy fontos tárgyról van szó, de ismert tárgyról, a melyre készülni nem kell, mert négyszer megvitattuk; melyet érdemileg ez a ház nem intéz el, hanem csak arról itél, hogy törvényes volt-e, az 1867 : XII. törvényczikk szellemének megfelelő volt-e a döntés. Hogy akkor napokig tartó studium kelljen hozzá . . .

Beőthy Ákos: A quóta-bizottság munkálatát el sem lehet olvasni egy nap alatt!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . azt én nem fogadom el, különösen akkor, mikor a quótadöntés négy hónap óta a közönség előtt áll.

Hanem hogy ilyen kérdésekben is megmutassam, hogy a legszélső határig megyek, hogy el nem akarok zárni senkit attól, hogy tanulmányozzon egy kérdést, melyet már négy év óta ismer, nem ellenzem, hogy az inditvány tárgyalása szombatra tüzessék ki. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Rátkay képviselő urnak inditványa tekintetében a házszabályok 199. §-a értelmében egyszerü szavazással döntendő el, vajjon a ház annak tárgyalásába belemegy-e, igen vagy nem? Első sorban azon kérdést teszem fel, kivánja-e a ház Rátkay inditványának tárgyalását, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Rátkay László inditványának tárgyalása elha-

tároztatik, és azon felszólalások után, melyeket imént hallottunk, azt hiszem, egyhangulag kimondhatom azon határozatot is, hogy ezen inditványt a szombat délelőtti ülésen kivánja a ház tárgyalni.

Ugron Gábor: Kérnem kell a t. házelnök urat, hogy a 197. §-nak tegyen eleget, mert kinyomatva és kiosztva az inditvány nem volt.

Elnök: Mindjárt kérem! Tehát a ház a szombat délelőtt kezdődő ülésen fogja ezen inditványt tárgyalni. Egyuttal a házszabályok 197. §-ának végső pontjában foglalt rendelkezés értelmében ezen inditvány kinyomatását és szétosztását is ezennel elrendeli.

Következik a bizottságok választása. Mielőtt a választás megkezdetnék, kötelességemnek ismerem a multkor hozott határozat értelmében a t. ház tagjait figyelmeztetni, hogy megválasztandó lesz a számvizsgáló bizottság 11 taggal, a könyvtári bizottság 11 taggal, a gazdasági bizottság 11 taggal, a közoktatásügyi bizottság 18 taggal, a véderő-bizottság 18 taggal, a mentelmi bizottság 18 taggal, a zárszámadást vizsgáló bizottság 18 taggal, a kérvényi bizottság 21 taggal, a naplóbiráló bizottság 26 taggal, a közlekedésügyi bizottság 26 taggal, a közgazdasági bizottság 29 taggal, a pénzügyi bizottság 29 taggal, az igazságügyi bizottság 29 taggal, a közigazgatási bizottság 29 taggal, a földmivelésügyi bizottság 27 taggal, az összeférhetlenségi bizottság 11 taggal, a vizügyi bizottság 18 taggal, a munkásügyi bizottság 21 taggal. Ezenkivül az első, harmadik és kilenczedik biráló-bizottságokba egy-egy tag választandó. Mindezek a szavazások egyszerre fognak megejtetni. A névsort olvasni fogja gr. Esterházy Kálmán jegyző ur, a távol levők neveit Dedovics György jegyző ur fogja jegyezni.

Kötelességem figyelmeztetni a t. ház tagjait, hogy a házszabályok értelmében szavazás közben a terem közepén tartózkodni nem szabad, s ezért kérem, méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Felkiáltások: Helyre! Helyre!)* Ujból kérem a t. ház tagjait, sziveskedjenek helyüket elfoglalni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: T. ház! A szavazás befejeztetvén, a jegyző urakat felkérem a szavazatok összeszámlálására és addig az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az állandó bizottságokra beadatott összesen 116 szavazat. A legtöbb, azaz 116 szavazatot nyert képviselő urak neveinek felemlitésénél a szavazat mennyiségét külön kitüntetni nem fogom, hanem ezt csak azon képviselő urak neveinek felemlitésénél teszem, a kik 116 szavazatnál kevesebbet nyertek.

Megválasztattak és pedig az I. biráló-bizottságba: Bonis István; a VII. biráló-bizottságba: b. Bánhidy Antal és a IX. biráló-bizottságba: Rabár Endre;

a gazdasági bizottságba: Baross Jusztin, Biró Lajos (115 szavazattal), Brázay Kálmán, Keczer Miklós, gr. Keglevich Gyula, Lázár Árpád, Leszkay Gyula, Molnár János, b. Nopcsa Elek, Ponory Sándor, Steiner Ferencz (115 szavazattal);

a kérvényi bizottságba: Abaffy Ödön (115 szavazattal), Babó Lajos, gr. Bánffy Miklós, Beck Marczell (115 szavazattal), Botka Béla, Daróczy Aladár, Erreth János, gr. Forgách Antal (78 szavazattal), Gorove László, b. Inkey József, Hegedüs Károly, Hollaky Imre, Horváth Gyula, Koller Tivadar, Mihajlovits Kornél, Mukics Simon, Nedeljkovich Tivadar, b. Perényi Zsigmond, Serbán Miklós, Szentiványi Árpád (115 szavazattal), gr. Teleki Gyula;

az igazságügyi bizottságba: Bakonyi Samu (115 szavazattal), Ballagi Géza (115 szavazattal), Barta Ödön (115 szavazattal), Bernáth Béla (114 szavazattal), Bizony Ákos, Erdély Sándor, Fabiny Teofil, Fluger Károly, Günther Antal (115 szavazattal), Győrffy Gyula, Heincz Hugó, Hódossy Imre (115 szavazattal), Holló Lajos, Issekutz Győző (114 szavazattal), Kapocsffy Jenő, Mandel Pál (115 szavazattal), Nagy Mihály, Neumann Ármin (115 szavazattal), Papp József, Rabár Endre, Rohonyi Gyula, Sághy Gyula, Simonyi Semadám Sándor (115 szavazattal), Szivák Imre, Tomasich Miklós, Vancsó Gyula, Veszter Imre, Visontai Soma (114 szavazattal), Zboray Miklós (114 szavazattal);

a könyvtári bizottságba: gr. Benyovszky Sándor, Blaskovics Ferencz (115 szavazattal), Ernszt Sándor (114 szavazattal), gr. Esterházy Kálmán, Hegedüs Loránt, Kammerer Ernő, Lendl Adolf, Mikszáth Kálmán, Pekár Gyula, Rákosi Viktor, Szabó Ferencz;

a közgazdasági bizottságba: gr. Andrássy Tivadar, Baross Károly (115 szavazattal), Barta Ferencz, gr. Batthyány Tivadar, Bedő Albert, Csávolszky Lajos, Dedovics György, Endrey Gyula, Eitner Zsigmond, gr. Hadik János, b. Harkányi János, Heltai Ferencz (115 szavazattal) Kabos Ferencz, gr. Károlyi Sándor (115 szavazattal), Krasznay Ferencz, Molnár Ákos, Nagy Ferencz, Neiszidler Károly, Neumann Ármin (115 szavazattal), Rakovszky István (115 szavazattal), Rosenberg Gyula (115 szavazattal), Rubinek Gyula (113 szavazattal), Sándor Pál (115 szavazattal), b. Solymossy Lajos, Szájbély Gyula, gr. Wass Béla, Weisz Berthold (115 szavazattal), gr. Zichy Jenő, gr. Zselénszky Róbert (114 szavazattal);

a közigazgatási bizottságba: Babó Mihály, gr. Batthyány Lajos, Benedek János, Boncza Miklós, Buzáth Ferencz (114 szavazattal), Éhen

Gyula, Fischer Sándor (115 szavazattal), Hammersberg László (114 szavazattal), Hellebronth Géza, Ivánka Oszkár (114 szavazattal), Janits Imre, Károlyi Antal, Kende Péter, Kristóffy József, Lator Sándor, Mezőssy Béla, Nyegre László (115 szavazattal), Pattyánszky Elek, Perczel Dezső, Salatz Gyula, Soltész Nagy Kálmán, Szalay László, br. Szentkereszthy György, Thaly Ferencz, gr. Tisza István, Török Bertalan (115 szavazattal), Ugron János (115 szavazattal), gr. Wilczek Frigyes (114 szavazattal), Zsámbokréthy Emil;

a közlekedésügyi bizottságba: gr. Andrássy Géza, Bauer Antal, gr. Bethlen Balázs, Dobieczky Sándor, Eggenhoffer József, br. Feilitzsch Arthur (115 szavazattal), Frey Ferencz, Halász Zsigmond, Kacskovics Géza, gr. Karátsonyi Aladár, Kállay Lipót, Konkoly Thege Miklós, Kovacsevics István, Kubinyi Géza (115 szavazattal), Kubinyi György (114 szavazattal), Latinovits Géza, Lukáts Gyula, Major Ferencz (115 szavazattal), Malatinszky György, Molnár Jenő (115 szavazattal), br. Révay Gyula (115 szavazattal), Smialovszky Valér, Szentiványi Gyula, Sréter Alfréd, Vásárhelyi László (115 szavazattal), Vörös László;

a közoktatásügyi bizottságba: Bedőházy János, Berzeviczy Albert, Csernoch János (114 szavazattal), Dégen Gusztáv, Feszty Béla, Hertelendy László, Hortoványi József (114 szavazattal), László Mihály (114 szavazattal), Óváry Ferencz, Pildner Ferencz, Rátkay László, Sághy Gyula, Samassa János (114 szavazattal), Sándor József (114 szavazattal), Szőts Pál, Tuba János, Veress József, Werner Gyula (114 szavazattal;

a mentelmi bizottságba: Angyal József, Awramesku Pachónius, Barcsay Domokos, Bogyay Máté (115 szavazattal), Kabós Ferencz, Klobusiczky János, Kubinyi Géza (115 szavazattal), Maróthy László, Olay Lajos, Perczel Dezső, Popovics Vazul István, Radovanovics György, Sebess Dénes, Szatmári Mór, Szemere Miklós, Szivák Imre, Tormay Károly, gr. Zichy Aladár (115 szavazattal);

a naplóbiráló-bizottságba: Artim Mihály (114 szavavazattal), Baghy Béla, b. Bánhidy Antal, Beniczky Kálmán, gr. Bethlen Bálint (114 szavazattal), gr. Bethlen István, Borbély György (114 szavazattal), Csincsek Flórián, Drakulics Pál (114 szavazattal), Eremics Pál, Fehér Antal, Fernbach Péter (115 szavazattal), Fogarassy Zsigmond, Gáll Sándor, Hadzsy János (115 szavazattal), Hámory László, Jékey Zsigmond, Lovászy Márton, Miksa Imre (115 szavazattal), Molecz Dániel, Molnár Józsiás, Molnár Károly, Pintér Sándor, Salamon Géza, Seemayer János, gr. Sztáray Sándor.

Az összeférhetlenségi állandó bizottságba: Elnök: gr. Andrássy Tivadar. Helyettes elnök: Apáthy Péter. Tagok: Angyal József, Heincz Hugó, Madarász Imre, László Mihály (114 szavazattal), gr. Pejachevich Tivadar, Ragályi Béla, Rakovszky István (114 szavazattal), Szentiványi Árpád (114 szavazattal), Vertán Endre.

A pénzügyi bizottságba: gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, Barabás Béla (115 szavazattal), Barta Ödön, Bedő Albert, Berzeviczy Albert, Csörgheő Gyula, b. Dániel Ernő, Falk Miksa, Hegedüs Loránt (115 szavazattal), Hieronymi Károly, Jakabffy Imre, Josipovich Géza, Justh Gyula, Kammerer Ernő, Komjáthy Béla, Kossuth Ferencz, Miklós Ödön (115 szavazattal), Neményi Ambrus, Pap Géza, Piukovich József, Rakovszky István (114 szavazattal), Rohonyi Gyula, Schmidt József, Scitovszky János (115 szavazattal), Szederkényi Nándor (115 szavazattal), Szerb György, gr. Teleki Sándor, gr. Zichy János (114 szavazattal).

A számvizsgáló bizottságba: Adamovich Béla, Böszörményi Sándor, Fassie Tódor, Luppa Péter, Oberth Károly, Pozsgay Miklós, Putnoky Mór, Semsey Boldizsár (115 szavazattal), Trubinyi János (115 szavazattal), Vuja Péter, Ugron János (115 szavazattal).

A véderő-bizottságba: Bakonyi Samu, Bolgár Ferencz (115 szavazattal), Brezovay László, Chernel György, Domahidy Elemér, Gajáry Géza, Győrffy Gyula, Josipovich Géza, Münnich Aurél, Pichler Győző (115 szavazattal), b. Podmaniczky Frigyes, Radvánszky György, b. Solymossy Ödön, Szeless József (115 szavazattal), Tóth János, Udvary Ferencz (115 szavazattal), Vészi József, Wolfner Tivadar.

A vizügyi bizottságba: Bartal Aurél, Bodoky Zoltán, gr. Csekonics Gyula, ifj. Jakabffy István, gr. Karátsonyi Jenő, Kiss Ernő, Kubik Béla (115 szavazattal), Kovacsevics István, Lázár György, Meszlényi Pál (114 szavazattal), Nessi Pál (115 szavazattal), Novák József, Reich Aladár, b. Solymossy Ödön, Stajevits János, Szulyovszky Dezső (114 szavazattal), gr. Teleki Gyula, Vietorisz Miklós.

A zárszámadásvizsgáló bizottságba: Bay Lajos, gr. Bethlen István, Boda Vilmos, Haydin Imre, Horánszky Lajos, Kobek István, Komjáthy Béla, Krcsmarik János, Mayer Károly, Mihályi Péter (115 szavazattal), Molnár József, Nagy Sándor, Nosz Gyula, Popovich Vazul István, Rónay János, Schmidt József, Székely György, Szüllő Géza.

A földmivelésügyi bizottságba: Horváth Dezső, Biró Lajos (114 szavazattal), Chernel Gyula, gr. Dessewffy Emil, Dókus Ernő, Farkas Ábrahám, Farkas József, Hertelendy Ferencz, Ivánka Oszkár (114 szavazattal), Justh Ferencz, gr. Károlyi Sándor (114 szavazattal), Leidenfrost László, Lónyay Géza, Manasszy György, Marjay Péter, Nedeczey János, Osztroluczky Miklós, Papp Elek, Ragályi Béla, Rigó Ferencz (115 szavazattal), Rónay Ernő, Semsey László, gr. Serényi Béla, Simó Lajos, Szluha István, Telegdy József, Wittmann János (115 szavazattal).

Végül a munkásügyi bizottságba: Ballagi Géza, Beksics Gusztáv, gr. Bethlen István, Biró Lajos (114 szavazattal), Blaskovics Ferencz (114 szavazattal), Bornemisza Lajos (114 szavazattal), Bujanovich Gyula (114 szavazattal), Ernszt Sándor (114 szavazattal), gr. Hadik János, b. Harkányi János, Hegedüs Sándor, Kecskeméthy Ferencz, b. Inkey József, Justh Gyula, Neményi Ambrus, Rigó Ferencz (115 szavazattal), Sacelláry György, gr. Serényi Béla, Seemayer János, gr. Tisza István, Visontai Soma.

A megválasztott bizottsági tagokat kérem, hogy lehetőleg mihamarább, legkésőbb azonban szombaton délelőtt 10 óráig megalakuljanak. Minden bizottság külön helyiségben alakul, még pedig: a számvizsgáló-bizottság a pénztárban földszint, a közoktatási bizottság az elnöki irodában I. emelet, a véderő-bizottság az elnöki tanácsos szobájában, a mentelmi bizottság a háznagyi fogadóban, I. emelet, a zárszámadási a II. számu teremben földszint. *(Felkiáltások balról: Hát bizottsági termek nincsenek?)*

Jönnek, kérem. Nagyon sok bizottság van még. Méltóztassanak a végét megvárni.

A kérvényi bizottság az olvasó teremben, I. emelet, a naplóbiráló-bizottság a naplószerkesztőségben földszint, a közlekedésügyi bizottság az alelnökök szobájában, I. emelet, a közigazgatási bizottság a nagy ülésteremben, a közgazdasági bizottság a III. bizottsági teremben földszint, a pénzügyi bizottság az I. számu teremben földszint, az igazságügyi a IV. oszt. teremben földszint, az összeférhetlenségi bizottság a jegyzői irodában az első emeleten, a földmivelésügyi bizottság a nagy étkező teremben, *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* és a vizügyi bizottság a kis étkező teremben, a munkásügyi az elnöki elfogadó teremben fog megalakulni.

T. ház! Mielőtt a bejelentett napirendre térnénk át, a miniszterelnök ur kiván a ház foglalkoztatásáról nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután a t. képviselőház a mai nappal, a melyen a bizottságokat megválasztani méltóztatott, összes alakulási munkálatait befejezte, következnék most már a munka ideje és a kormány kötelessége erre vonatkozólag nyilatkozatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt arra kérem a most megválasztott bizottságokat, hogy azokat a tárgyakat, a melyek a mult ülésszakról elintézetlenül maradtak fenn erre az ülésszakra és a melyek már az illető bizottságokhoz utasittattak, tárgyalás alá venni méltóztassék. *(Helyeslés.)* Igy a mentelmi bizottság előtt 21 mentelmi ügy, az összeférhetlenségi állandó bizottság előtt pedig 6 összeférhetlenségi ügy fekszik.

A pénzügyi bizottságnál két ügy van, ezek közül a tengeri szabad hajózást üző magyar kereskedelmi hajóknak államsegélyben és kedvezményben való részesitéséről szóló törvényjavaslatot, a melyet a kereskedelemügyi miniszter terjesztett elő és a mely a közgazdasági és közlekedésügyi bizottságok előtt is fekszik, ezennel a kormány nevében visszavonom, mert a kereskedelemügyi miniszter ur ugyanebben a kérdésben uj törvényjavaslatot fog átdolgozott szövegben és módositásokkal előterjeszteni. *(Mozgás. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Ugyanezen bizottság előtt fekszik az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat is. Ezt a törvényjavaslatot, a mely a mult ülésszakról jött át, ezennel fentartom és kérem a t. házat, hogy méltóztassék azt a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Az igazságügyi bizottság előtt van a magyar polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat. *(Élénk mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Előbb kellett volna! Helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Jenő: Azt is vegyék vissza! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez a törvényjavaslat már régebben nyujtatott be, de az igazságügyi bizottság annak nagy horderejénél, a törvényjavaslat nagy terjedelménél és az abban foglalt kérdéseknek tömegénél fogva a perrendtartásról szóló javaslat tárgyalását még nem kezdhette meg. Sürgősen kérem az igazságügyi bizottságot, hogy ezen javaslat tárgyalását mielőbb kezdje meg. *(Általános élénk helyeslés.)*

A zárszámadási bizottság elé két előterjesztés utasittatott és pedig: az állami számvevőszéknek a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év IV. negyedében előfordult tulkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról, továbbá az állami számvevőszéknek a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év pótnegyedében előfordult tulkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló jelentései. Kérném a zárszámadási bizottságot, hogy ezen javaslatokat tárgyalja. *(Helyeslés.)*

A közgazdasági bizottság előtt a kereskedelemügyi miniszternek a szeszipar és finomitás akadálytalan folyamatának biztositása czéljából mellőzhetetlen stb. stb. intézkedésekről szóló jelentése fekszik, a melyet szintén tárgyaltatni kérek.

A közigazgatási bizottság előtt van egy kis javaslatom, a mely a Zubrzyk, ausztriai község és Mniszek magyarországi községhez tartozó Medzibrodzse-telep közti határvita tárgyában tesz jelentést.

Mindezen javaslatokat, illetőleg jelentéseket és előterjesztéseket a bizottságok tárgyalása után annak idején napirendre kérem kitüzni. Most pedig kérem napirendre kitüzetni a zárszámadások elintézését, a minek a törvény értel-

mében mentül hamarább meg kell történnie. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

A zárszámadási bizottságnak jelentése a t. ház asztalán fekszik már régebb idő óta. A mult ülésszakon ez nem tárgyaltatott, egypár képviselőnek kifejezett óhajtása folytán, és elmaradt erre az ülésszakra. Kérem tehát most ezt a zárszámadási bizottsági jelentést tárgyalás alá venni, még pedig ennek tárgyalását, miután a t. ház előbbi határozata szerint a quótaügy tárgyalása szombatra halasztatott, — kérem a holnapi napon tartandó ülésre kitüzni. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

Van szerencsém azonkivül jelenteni, hogy a legközelebbi idők munkaprogrammjára vonatkozólag előterjesztéseket fogunk egyenkint a t. ház figyelmébe ajánlani, ma azonban, hogy hü képet adjak a t. háznak, csak azt jelzem, hogy mindenekelőtt feladata lesz a háznak: foglalkozni a budgettel, a mely a jövő hét első napjainak egyikén fog a szokásos expozé kiséretében a ház asztalára letétetni a pénzügyminiszter által.

Ezenkivül feladata lesz a háznak foglalkozni a horvát kiegyezés kérdésével. A horvát regnikoláris küldöttség már megtette első lépését és első üzenetét átküldötte; most tehát a magyar országos bizottságon van a sor ezen nagyhorderejü kérdést tárgyalás alá venni.

A kormány ezeken felül, a mik csak ugyszólván napi teendői a törvényhozásnak, egy kimeritő munkaprogrammal fogja a ház munkásságát igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a törvényjavaslatoknak egy hosszu sorát leszek szerencsés már most, a nélkül, hogy azoknak az anyagáról nyilatkoznám, felemliteni, annak megjegyzésével, hogy ezen javaslatok a jövő héttől, vagy talán már ezen héttől kezdve successive a t. ház asztalára fognak letétetni és a bizottsági tárgyalások után itt tárgyalás alá vétetni. Igy a belügyminiszterium részéről, vagyis az én részemről, mint belügyminiszter részéről, a legközelebbi napokban előterjesztés történik, illetőleg egy törvényjavaslat fog beadatni az utlevél-ügyről, a határrendőrségről, a külföldiek ellenőrzéséről, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a kivándorlásról, *(Helyeslés.)* és három uj csendőrkerületi parancsnokság felállitásáról.

Ezek mind olyan tárgyak és kérdések, a melyekre vonatkozólag jelentettem a háznak a mult ülésszak folyamán, hogy azokkal foglalkozom és azokról előterjesztést szándékozom tenni. Ime az idő elérkezett, hogy szavamat beváltsam és mindezen tárgyakra vonatkozólag a már kész és mondhatnám csak az utolsó simitáson keresztülvezetendő ezen javaslatokat a legközelebbi napokban a ház asztalára leteszszük. *(Helyeslés.)*

A kereskedelemügyi miniszter következő jelentésein kivül, a melyeket a törvény értelmében kell tennie, ugymint jelentés a felső-tarcsai helyiérdekü vasut engedélyezése tárgyában, jelentés a vasárnapi munkaszünetnek felfüggesztéséről a tengeren járó hajók kazánjain, gépein és egyéb alkatrészein végzendő halaszthatatlanul sürgős ipari munkáknál, a sör, az élő baromfi, romlékony természetü élelmiszerek szállitásánál, élő állatok vasuti szállitásánál szükséges munkáknál, továbbá a fényképészeti és ahhoz hasonló rokonfoglalkozásoknál, továbbá az iparszerüen üzött ablaktisztitási és szobabeeresztési munkáknál, — mondom — mindezen jelentéseken kivül, a legközelebbi időben több törvényjavaslatot szándékozik előterjeszteni. Ezek közé tartozik a törvényjavaslat a külkereskedelmi statisztikáról, a mértékekről és a mértékek ellenőrzéséről, a keszthely-tapolczai helyiérdekü vasut engedélyezéséről és ezzel kapcsolatban a balaton-szent-györgy-keszthelyi vasut engedélyezéséről. Mind e javaslatok a legközelebbi időben a ház asztalára fognak letétetni. *(Helyeslés.)*

A honvédelmi miniszter elő fogja terjeszteni, a mint mindig szokta és a mint ezt a törvény is előirja, törvényjavaslatát az ujonczlétszám megállapitásának egy évre való meghosszabbitásáról és másodszor az ujonczjutalék megállapitásáról, a melylyel kapcsolatosan ideiglenesen a póttartalékosoknak nagyobb számmal való visszatartását czélzó javaslatot. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Abból nem lesz semmi! Nem lehet! Nem engedjük!)* A pénzügyminiszter két nagyfontosságu javaslatot fog a t. háznak benyujtani. Egyik a legközelebbi időben teendő beruházásokról szóló javaslat, a másik az állami tisztviselők fizetésének felemeléséről és szabályozásáról szóló javaslat. *(Élénk helyeslés.)* Mindkét javaslat nagy horderejü, nagyfontosságu. Mindkét kérdésnek elintézése annak idejében kilátásba helyeztetett; most a legközelebbi időben abban a helyzetben leszünk, hogy erre vonatkozólag a konkrét javaslatokat is megtehetjük. *(Helyeslés.)* Az igazságügyminiszter ur a perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatot fogja legközelebb beadni. Azonkivül be fog adatni később több kisebb javaslat. Ilyen az igazságügyminiszter javaslata az áru-részletügyletről és a földmivelésügyi miniszteré a telepitésről és a földbirtok-földarabolásról. A kultuszminiszter ur is be fogja adni a jogi oktatás reformálásáról szóló javaslatot.

Ezek oly javaslatok, a melyek részint az államéletnek ugyszólván minden terén, az állami érdekek összes ágazatain keresztülvonulnak, részint oly kérdéseket illetnek, a miket a mindennapi elintézések körében szükséges rendezni, részint egyik vagy másik ügynek fejlesztését, egyik vagy másik téren való rendezetlen állapotnak megszüntetését, szabályozását, javitását czélozzák és az államéletnek majdnem minden részébe belenyulnak. Bő alkalma lesz a t. háznak tehát foglalkozni azon munkaprogrammal, a melyet annak idején, mikor ez országgyülés megnyittatott, ő Felsége elé terjesztettünk és a

mely annak helybenhagyását megnyerve, a háznak is tudomására juttatott.

Ezenkivül azonban még ezen ülésszakra egyéb fontos teendők is várnak, a miknek előkészitése folyamatban van, ugy, hogy ha nem is legközelebb, de még ezen ülésszak alatt, a tél folyamán azok iránt szintén konkrét előterjesztések lesznek tehetők. Ezek a következők: a kereskedelemügyi miniszter ur az ipari tulajdon nemzetközi védelméről szóló javaslatával majdnem készen van és azt annak idején be fogja terjeszteni, valamint be fogja terjeszteni a szabadalmi, védjegy- és mustra-oltalmi ügyekben Németországgal fennálló egyezmény módositásáról szóló javaslatát; be fogja terjeszteni a házalási törvényjavaslatot, az ipari- és gyári alkalmazottak betegség esetén való segélyezéséről szóló 1901. évi XIV. t.-cz. módositásáról szóló javaslatot és a viczinális vasutakról szóló javaslatot. A pénzügyminiszter a tél folyamán be fogja terjeszteni a bányatörvényről szóló javaslatot; az igazságügyminiszter be fogja terjeszteni a biztositási törvényjavaslatot, a tagositásról szóló javaslatot, továbbá az uzsoratörvény reviziójáról szóló javaslatot *(Élénk, zajos helyeslés.)* és, a mennyire lehet, a büntető-törvénynek novelláris módositására vonatkozó javaslatot. *(Élénk helyeslés.)* A földmivelésügyi miniszter ur azonkivül, a mit már bejelentettem, a parczellázásról és a földbirtok feldarabolásáról szóló javaslatokon kivül a mezőgazdaság egyes ágait érdeklő kisebb javaslatokkal szándékozik a ház elé állani; a kultuszminiszter ur elkésziti és a ház elé fogja terjeszteni a kincsleletekről, s a tanitók nyugdijáról szóló javaslatokat.

Azt hiszem, t. ház, hogy ez a munkaprogramm, a melyet a t. ház elé terjeszteni szerencsém volt, elég gazdag és oly fontos kérdéseket ölel fel, hogy csak szerencsét kivánhatok a t. háznak, ha ezen munkaprogramm tárgyalásával elkészül.

A kormány mindenesetre kötelességének tartja ezen dolgokat elkésziteni és a kellő sorrendben annak idején a ház elé terjeszteni, hogy azt az idő kellő felhasználásával el lehessen végezni.

Ezek azok, a miket már ma tartottam szükségesnek a kormány szándékainak tekintetében a t. háznak tudtára adni. Ezek a javaslatok egyenkint, ugy, a mint megjelöltem őket, annak idején a t. ház asztalára fognak letétetni. *(Mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Önálló vámterület!)*

Most pedig már in concreto ajánlom azt az inditványomat elfogadásra, hogy a zárszámadási bizottság jelentése holnapra tüzessék ki. A felsorolt javaslatok, a mikor elő fognak terjesztetni, és a mikor a bizottsági tárgyalásokon keresztülmentek, annak idején fognak a ház munkarendjébe felvétetni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Részemről a t. miniszterelnök urnak dús, tartalmas beszéde végén tett indítványát, hogy t. i. a mint előbb említtetett, a zárszámadási bizottság jelentése, a mely már egyszer napirendre volt tüzve, de erre az ülésszakra maradt, holnapra tüzessék ki, tudomásul veszem. De bár hódolok a t. miniszterelnök ur dús programmjának, és annak a nagyon sok, végtelenül fontos, elismerem, nagy figyelmet érdemlő tárgynak, a melyet felsorolt: még sem hagyhatom érintés nélkül, hogy nem említett egy igen nevezetes oly dolgot, a melyet vártunk és a melyre méltán és joggal vagyunk kiváncsiak, hogy mikor következik, mert már nagyon rövid az idő. Nevezetesen nem méltóztatott nyilatkozni a pénzügyi kiegyezés mikénti állásáról. Ebből azt következtetem, hogy nem is fog előterjesztetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen hiányzik a t. miniszterelnök ur dús programmjából.

Nagyon is idején volna a nyilatkozat arról, hogy miben állnak az önálló magyar vámtarifa előkészitési munkálatai, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és arról, hogy erre vonatkozólag mikor méltóztatnak majd törvényjavaslatot előterjeszteni, mert 1902. deczember 31-ig igen rövid az a határidő, a melyre a mostani törvény szól. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. ház! A t. miniszterelnök ur által előterjesztett munkarendhez hozzájárulok. Hozzájárulok pártom nevében és csekélységem részéről azért, mert nem akarjuk a parlament működését legkevésbbé sem hátráltatni, és elismerjük, hogy a kormány feladata a munkaprogrammot a ház elé terjeszteni. De feltünt a t. miniszterelnök ur beszédében, hogy igen részletesen tájékoztatta a házat a jövő idő tennivalói tekintetében, elhallgatott azonban egy körülményt, a melyre pedig az ország igen kiváncsi: t. i. elhallgatta azt, hogy mikép állunk a pénzügyi kiegyezéssel, lesz-e továbbra is kiegyezés, vagy pedig az önálló vámterületet fogjuk-e életbeléptetni?

Ezek oly vitális és közérdekü kérdések, hogy joggal várhattuk volna a t. miniszterelnök urtól, hogyha nem is részletekbe menő felvilágositásokat adna ma már, de mindenesetre tájékoztassa az országot arra nézve, mi az az álláspont, a melyet a t. kormány ebben a tekintetben elfoglal?

Annál indokoltabb ez a kiváncsiság, mert a mikor a t. miniszterelnök ur elmondotta részletesen az igen fontos törvényjavaslatokat, — talán olyan törvényjavaslatokat is felsorolt, a melyek nem birnak elsőrangu fontossággal, — elhallgatta a kiegyezésre vonatkozó törvényjavaslatnak beterjesztését, beszéde végén pedig ezt mondotta: oly nagy anyagot szolgáltat ő a felsoroltakban a háznak, hogy a ház szerencsének tarthatja, ha

mindezeket a dolgokat ebben a szesszióban elvégzi. Ezekből kiindulva tehát jogosult az a feltevés, hogy a t. miniszterelnök ur ebben az ülésszakban nem is gondol arra, hogy a kiegyezéssel elkészüljön. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobb- és a baloldalon.)* Szóról-szóra igy jegyeztem fel a t. miniszterelnök ur nyilatkozatát.

Kérném tehát a t. miniszterelnök urat, sziveskedjék felvilágositással szolgálni, vajjon vannak-e kilátások arra nézve, hogy a kiegyezés megköttetik, vagy ha nincs kilátás, megteszi-e a kellő lépéseket arra nézve, hogy 1903. január elsejétől kezdve az önálló vámterület életbe léptessék? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Én mindkét kérdést, a mely hozzám intéztetett, jogosultnak tartom a tekintetben, hogy a képviselő urak óhajtják tudni, miért nem tájékoztattam őket a kiegyezés kérdéséről.

Thaly képviselő ur is, Rakovszky képviselő ur is pénzügyi kiegyezésről beszélnek; gondolom, ez csak nyelvhiba, mert itt nem pénzügyi kiegyezésről van szó, hanem arról a nagy kérdésről, melyet gazdasági kiegyezésnek szoktunk nevezni, és azt is abban az értelemben, a menynyiben arról van szó — és igy kell a gazdasági kérdést is érteni — hogy létrejön-e Magyarország és Ausztria között a vám- és kereskedelmi szövetség és megkészül-e az a vámtarifa, melynek előkészitését a törvény elénk is irja, mielőtt a külföldi szerződések tárgyalásába mehetnénk? Ez annak a kiegyezésnek a tulajdonképeni anyaga, tartalma.

Mindenekelőtt azt kell megjegyeznem az előttem szóló t. képviselő urnak, hogy ő abból a kijelentésemből, hogy a kormány egy gazdag munkaprogrammal fog a t. képviselőháznak szolgálni és én csak gratulálni fogok a háznak és magunknak, ha ezt elvégezzük, azt magyarázta ki, hogy ezt én ugy értettem, a mint szerinte nem is lehet másképen érteni, hogy a kiegyezéssel nem fogunk foglalkozni. Épen megforditva áll. Én azért mondtam ezt, hogy gratulálni fogok, némileg magam is már kételyemet fejezve ki az iránt, hogy mindezen előterjesztendő javaslatokat mind elvégezzük, mert ezen szessziónak igen nagyfontosságu feladata lesz a gazdasági kérdések megoldása. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem szólt róla!)* Miért nem szóltam róla? Nem azért, mert nem lényeges, hanem, mert egészen természetesen követtem előadásomnak logikus fonalát és konstrukcióját; én t. i. azokkal a javaslatokkal álltam elő, melyek ma már készen vannak és a melyeket legközelebb elő fogunk terjeszteni. A gazdasági kiegyezés kérdésében a magyar kormány és az osztrák kormány közt még nem jött létre az egyetértés. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egyetértés?)*

Hát az egyezség, a megegyezés; ne méltóztassék a szavakba kapaszkodni. *(Zaj.)* Miután még nem jött létre, nem soroltam azok közé, a melyek a legközelebb mint kész dolgok fognak előterjesztetni. Én óhajtom, hogy létrejőjjön. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi nem!)* Jól van, de hát én óhajtom, hogy létrejőjjön és azon leszek, hogy azon álláspontnak és törvénynek minden sérelme nélkül, melyen állok és azon kijelentéseknek sérelme nélkül, melyeket erre vonatkozólag tettem, létre is jöjjön. És a mint létrejön vagy oly stádiumba jön a dolog, hogy én azt fogom látni, hogy elérkezett a pillanat, hogy a háznak, az ország nagy érdekei sérelme nélkül, számot adhatok arról, hogy miért nem jött létre: akkor ide fogok állni és vagy a létrejött egyezség tartalmát képező javaslatokat ugy, a mint a törvény előirja, elő fogom terjeszteni, vagy számot fogok adni arról, hogy miért nem jött létre. De mindaddig, mig a tárgyalások meg nem szakadtak, mig folyamatban vannak, nem teszem. Engedelmet kérek, ez nem a magyar parlamentnek, hanem a világ minden parlamentjének gyakorlata, melyet kontestálni nem is igen lehet, hogy addig, mig két államnak kormánya közti egyezkedés, mely a törvény egyenes rendeletéből folytattatik, be nem fejeztetett, addig a be nem fejezett tárgyalásokról jelentést tenni sem nem szokás, sem nem lehet, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* az ország anyagi nagy érdekeinek sérelme nélkül. Sem annak az érdeke meg nem engedi ezt, a mit mi akarunk csinálni, tudniillik, hogy ha lehet, megcsináljuk az egyezséget, sem annak az érdeke, a mit önök akarnak, hogy tudniillik csináljuk meg a külön vámterületet minden áron. Egyik érdek sem engedi meg, hogy addig, mig ez a kérdés pendens, mig annak minden része egyezség által végérvényesen elintézve nincs, a kérdés állása, a tárgyalások menete fejtegetés tárgyává tétessék, s annak érdemileg el nem intézett, félig kész tartalma a t. ház és a közönség rendelkezésére bocsáttassék. Ez lehetetlen dolog. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én sohasem voltam fukar abban, hogy jelentéseket tegyek, mikor lehetett, mikor konkrét eset állott elő és mikor nekem ezt tennem kellett elvi álláspontok megjelölésére. Most nem azt kérik. Kérdezzenek: mi az elvi álláspontom, igen szivesen helyt állok; de hogy azoknak a be nem fejezett, meg nem szakitott, folyamatban lévő tárgyalásoknak tartalmáról ma nyilatkozzam, az tökéletes lehetetlenség; azt sehol a világon az ellenzék sem szokta követelni a kormánytól, és mindenütt meg szokott elégedni a kormány azon nyilatkozatával, hogy a kérdés ma még elintézve nincs. Legyenek szivesek türelemmel lenni, én kellő időben helyt fogok állani, és azt hiszem, nem sok idő mulva. Legyenek szivesek türelemmel lenni nem én végettem, hanem azon nagy érdekek végett, melyek koczkázat alatt állanak, melyek veszedelembe kerülhetnek, ha idő előtt nyilatkoznám.

A mi már most az időt illeti, itt is egy

vastag tévedést kell rektifikálnom. Én nem tudom, hogy került az be a napi sajtóba, egyszer a képviselőházba is. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Formula!)* Nem formula, az önöké a formula, be fogom mindjárt bizonyitani. Bele került már egyszer a képviselőházba is, és akkor én kifejtettem a kérdést, s az a képviselő ur — most nincs jelen — ki velem szemben a kérdést igy állitotta fel, — a naplóból tudom bebizonyitani — Kossuth Ferencz, maga beismerte, hogy ebben a kérdésben ő nem osztja annak a röpiratnak vagy memorandumnak ott czitált tételét, a mely először hozta fel azt, a mit tévesnek deklaráltam: t. i. hogy ha nem jön létre a gazdasági kiegyezés 1902. deczember 31-ig, akkor már vége van mindennek, akkor már nem is lehet előterjeszteni, és előáll az önálló vámterület. Ez a legvastagabb tévedés; a törvény világos betüje egészen mást mond. A törvény azt mondja, hogy fentartatnak a jelen vámközösségi állapotok 1907-ig, hogyha a viszonosság megtartatik Ausztria részéről, és utasittatik a kormány, hogy legkésőbben 1901-ik évben inditson meg tárgyalásokat egy vám- és kereskedelmi szövetség létesitése iránt; tehát minden terminus nélkül arra nézve, mikor kell annak létesülni, utasitva van a kormány arra, hogy inditsa meg a tárgyalásokat.

Bartha Ferencz: 1902. deczember 31-ig! A 4. §-ban benne van.

Széll Kálmán miniszterelnök: A 4. §-t is elolvasom; aztán tessék utánam olvasni. Most azt mondja-e a törvény — és ez volt az a sokszor kicsufolt, az ország érdekeinek nagy szolgálatot tett formula — hogy a mennyiben 1903-ig az 1867 : XII. t.-czikk 61. §-a értelmében a vám- és kereskedelmi szövetség nem jön létre, akkor vége van mindennek, hogy akkor bekövetkezik az önálló vámterület? Nem, hanem azt mondja, hogy a nemzetközi kereskedelmi szerződések hosszabb időre, mint a törvény hatályának tartamára, vagyis 1907-en túl terjedő időtartamra nem köthetők. Ez van a törvényben és semmi egyéb.

Én megkötöttem akkor igenis magamat, megkötöttem a helyzetet, megkötöttem minden faktort arra nézve, hogy a szerződési határidőknek össze kell és nem szabad külön esniök. Ha tehát nem jön létre 1903-ig a vámszövetség, akkor mi lesz? Akkor nem szabad hosszabb szerződést kötni, mint 1907-ig. De ebben magában, hogy 1907-ig lehet kötni, — mert csak hosszabb időre nem lehet kötni — ebben magában benne van, hogy ha 1903. végéig nem jön létre a vámszövetség, létrejöhet később. Magyarul mit tesz az? Ha nem jön létre a vámszövetség 1903-ig, akkor ez a követelés a szerződésnek összeesésére nézve mit jelent? Hogy létrejöhet 1903. után is, de nem szabad más, hosszabb időre szóló, nemzetközi szerződést kötni.

Ennek a törvénynek más, világos magyar értelme nem lehet és vastag tévedés volt, mikor az OMGE emlékiratában — emlékszem — először állitották fel e tételt. A zsurnalisztika fel is kapta, hogy az ellenzék hegyezze ki ezt ellenem, és az ellenzék először ezzel jött elő a házban. Mikor ez a tévtan először hozatott elő, rögtön megczáfoltam és azt mondottam, hogy a ki magyarul tud olvasni, ebből a törvényből mást nem olvashat, mint azt, hogy 1903-tól fogva, ha létre nem jöhet a vámszövetség Ausztriával, nem lehet hosszabb szerződést kötni, hanem hogy a vámszövetség 1907-ig mindig létrejöhet.

Különben miért volna az 1907-es terminus, kérdem a t. urakat? Nem volna annak semmi értelme, ha addig nem tartathatnék fenn a jelen állapot, ha a viszonosság megtartatik. Hogy ez a bizonytalanság nem helyes, ezt százszor is elismertem; azért kell helyettesiteni állandóval, vagy vámszövetséggel, vagy a gazdasági rendezés más módjával. Ezt mindig mondtam. De hogy ez terminushoz volna kötve, az nincs benne a törvényben és nincs senki, a ki ezt ki tudná magyarázni a törvény világos, határozott és élő szavai szerint.

Hát igy áll a kérdés; nem vagyunk mi terminushoz kötve e részben. Mi előterjeszthetjük a vámszövetséget 1903-ban is, 1894-ben is és én nem óhajtom a bizonytalanságot; én azt óhajtom, hogy minél hamarább tisztáztassék ez a helyzet. És higyjék meg nekem, t. képviselő urak, — minden, de minden legkisebb szubjektiv vonatkozás nélkül mondom, de annyit szabad mondanom — a ki figyelemmel kisérte a mi tárgyalásainkat, az legalább azt a bizonyságot kiállithatja nekem és nekünk, a kormány tagjainak, hogy semmi időt, semmi fáradságot nem kiméltünk, semmi halasztás nem történt arra nézve, hanem az egész nyáron át, akkor, mikor a t. képviselő urak, jogosan és megérdemelten, szüneteltek és pihentek, mi ezen kérdéssel foglalkoztunk szüntelenül és nem halasztottunk, nem mulasztottunk semmit.

Ha tehát rajtunk kivül álló akadályoknál fogva — mert ugy a magyar, mint az osztrák kormány a maga hite, a maga meggyőződése, a maga legjobb akarata szerint az ország érdekeit kötelességszerüleg védeni akarja és védi — még nem jött létre egyetértés, nem történt az semmiféle mulasztás folytán, hanem ez épen ezen igen komoly és igen nehéz, mondhatom egymás érdekeinek kölcsönös egyeztetése iránti erőfeszitéses munkának folyománya volt. És azért, t. képviselőház, legyenek szivesek abba belenyugodni, mint egy res judicatá-ba, mint egy tisztázott kérdésbe, hogy itt nincs az 1902-iki terminusról szó, abban az értelemben, mint azt némelyek magyarázzák. A viszonyok, a melyek ránk nehezednek, igenis megkövetelik, hogy a mai bizonytalan állapotot egy törvényes, alkotmányszerüség szempontjából ideális, a két nemzet közötti egyezség utján létrejött állapottal cseréljük fel. Ezt igenis elismerem; mindent el is

követtünk, hogy ez létrejöjjön; de nem ismerhetem el azt, hogy az egyezség létrejöttének lehetősége el volna metszve 1902. végével. Nincs elmetszve és nem ismerem el azt sem, hogy addig, a mig az egyezkedési tárgyalások folynak, az ország érdekeinek sérelme nélkül nyilatkozhatnám.

Ezekben voltam szerencsés a felhozottakra válaszolni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Félremagyarázott szavaim értelmének helyreállitása czimén kérek szót. A t. miniszterelnök urnak szavaimat félre méltóztatott érteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem kivántam azt, hogy a t. miniszterelnök ur részletes kimutatást, részletes felvilágositást adjon minden egyes tarifatételre nézve, vagy arra vonatkozólag, hogy mily hosszadalmasan és fáradságosan tárgyaltak, mert elismerjük, hogy legjobb lelkiismeretük és legjobb indulatuk szerint jártak el. Az én kérdésem egyszerüen arra irányult, méltóztassék kinyilatkoztatni, hogy van-e kilátás általában arra, hogy ez a szerződés létrejöhessen? Mert én magam mondtam beszédemben, hogy tökéletesen értem azt, hogy a t. kormány az ügynek mai stádiumában nekünk részletes felvilágositásokkal nem szolgál. Tovább megyek; elismerem azt, hogy ilyen tárgyalások vezetésére egyedül az executiva van hivatva, sőt elismerem azt is, hogyha egyszer ilyen szerződés meg van kötve, igen nehéz a parlamentnek egyes tételeken változtatnia, és hogy akkor a parlament számára nem marad más hátra, mint vagy az egészet elfogadni, vagy az egészet elvetni. Mondom, én mindezt elismertem, s ebből nem lehetett arra a következtetésre jutni, mintha én részletes felvilágositást kivántam volna. De igenis kifejezést adtam annak, hogy Magyarország törvényhozása ne valamely bécsi ujságból tudja meg, *(Ugy van! balról.)* hogy van-e kilátás arra, hogy ez a szerződés megköttetik, hanem első sorban a t. miniszterelnök urtól kérhetjük és követelhetjük, hogy mondja meg, van-e kilátás arra nézve, hogy ezen nehézségek hosszabb vagy rövidebb idő alatt le lesznek győzve, és hogy általában lesz-e köthető kiegyezés? Tisztán csak erre volt irányitva a kérésem. *(Helyeslés a néppárton.)*

Endrey Gyula jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Meg nem állhatom, hogy röviden viszhangot ne adjak annak az interpretációnak, a melyet az előbb a t. miniszterelnök urtól az 1899: XXX. t.-cz. értelmét illetőleg hallottunk. Viszhangot akarok adni nemcsak e pártnak, hanem a magyar gazdasági önállóság összes barátainak a nevében. A csalódás viszhangját akarom adni, *(Ellenmondás a jobboldalon.)* a jogosult csalódás viszhangját és meg akarom állapitani azt, hogy, habár a miniszterelnök ur, elismerem, maga lévén e törvénynek a szerzője, mint ilyen quisquis suorum verborum optimus interpres: mindazáltal az 1899: XXX. t.-cz. meghozatalakor és benyujtásakor azok az urak, a kik ezt a mai szövegezésében elfogadták, alapos tévedésben voltak vagy pedig tévedésbe ejtettek.

A hivatkozott törvénynek a 4-ik szakasza elrendeli ugyan, hogy 1907-en túl kereskedelmi szerződéseket kötni nem lehet, azonban a következő bekezdés megmondja a korlátokat, a midőn igy szól *(olvassa)*: »Arra az esetre, ha a jelen törvény hatályának tartama alatt az első §-ban emlitett jelenlegi állapot, illetőleg viszonosság ő Felsége többi királyságaiban bármi oknál fogva változást szenvedne, utasittatik a kormány, hogy az ország pénzügyi és közgazdasági érdekeinek megóvására és érvényesitésére szükséges javaslatokat haladék nélkül az országgyülés elé terjeszsze«.

Mit jelent ez, t. képviselőház? Nem mást, mint azt, hogy miután a kereskedelmi szerződések felmondására és megujitására törvényileg is kötött szerződéses terminusok voltak, ezen határidők önmaguktól adódnak és a kereskedelmi szerződéseket lejáratukkor felmondani, ujra kötni, illetve meghosszabbitani kell. Minthogy pedig a vámtarifának kellő időben el nem készülte az 5. §. szerint a viszonosság megsértését jelenti, annálfogva mindazok, a kik felállitották az ismeretes interpretácziót, nem egy falsumot állitottak fel, hanem azt a tételt, hogy mi 1907-ig feltétlenül és mindenesetre egyedül csak a viszonosság föltétele mellett kötve nem lehetünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ismétlem, t. képviselőház, hogy a miniszterelnök ur e nyilatkozatába belenyugodnunk nem lehet, mert az most már 1907-ig eltemeti gazdasági önállóságunkat. Mindenki teljes joggal gondolt arra az esetre, hogy ha 1903 január 1-éig a közös autonom vámtarifa dolgában Ausztriával megegyezésre nem jutunk, az a viszonosság megsértésének egyik törvénybeli okául fog vétetni! Én azért mondom, ha el is kell fogadnunk a miniszterelnök ur interpretációját... *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell elfogadnunk! Törvényellenes interpretációt nem fogadunk el!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem törvényellenes!

Nessi Pál: De igen!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem! Az önöké törvénycsavarás.

Nessi Pál: Majd ráolvasok a miniszter urra saját szavaival! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Tessék!

Krasznay Ferencz: Az alatt, ha azt mondom, hogy elfogadom a miniszterelnök ur interpretációját, én nem értek egyebet, mint azt, hogy kénytelenek leszünk eltürni az erőszakos magyarázat következményeit, de nem azért, mintha a logikáját fogadnám el, vagy az előzményekből igazoltnak találnám az álláspontját, hanem azért, mert egyszerüen: övé a hatalom.

Tiltakozom azonban a magam és pártom nevében ez ellen az önkényes interpretáczió ellen

azért, mert, ismétlem, a törvény meghozatalakor mindenki csak arra gondolt és gondolhatott, hogy igenis, 1907 előtt is beállhat gazdasági önállóságunk, bekövetkezhetik ez a viszonosság megsértésének bármely esetében és igy akkor is, ha a közös autonom vámtarifa 1903 január elsejéig törvénybe nem iktattatnék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az, a mit a t. képviselő ur most az imént mondott, két tételnek teljes összekeverése. Azt mondja: »mert bekövetkezhetik előbb is«. Ebből semmi argumentum arra, hogy 1902. végén be kell következnie, nem vonható, mert akkor következhetik be, vagy előbb következhetik be, — a képviselő ur önmaga megmondta, — ha a viszonosság megtöretik. En is azt mondom, bekövetkezik, ha a viszonosság megtöretik, de nem 1902. deczember 31-én, hanem akár ma, akár azonnal. De egészen más az, hogy valami a viszonosság megtörése esetében akár ma következhetik be, mint ha ebből azt következtetem, hogy ennek 1902. végén be kell állania. *(Helyeslés jobbról.)*

A mit pedig a képviselő ur mond, hogy a viszonosság megtörésének vétetik, ha az autonóm vámtarifa el nem készül: tessék nekem felolvasni, hol van ez. A törvény azt mondja: »a 4. szakaszban megállapitott föltételek bármelyikének meg nem tartása ugyanazzal a joghatálylyal bir, mint a viszonosság meg nem tartása«. Mit tesz ez? Ha a 4. szakaszban irt feltételek meg nem tartatnak, vagyis ha az autonóm vámtarifa elkészülte előtt tárgyalunk a külfölddel, akkor a viszonosság megtöretik, de az autonóm vámtarifának elkészülte sem implicite, sem explicite nincsen az 1902. évhez kötve. *(Ugy van! jobbfelől.)* A törvény egész logikája, minden egyes betüje ezzel homlokegyenest ellenkezik. Hiszen mi értelme volna akkor a törvénynek, a mely azt mondja, hogy 1907-ig pedig, hogyha addig létre nem jön a vámszövetség, fentartatik az állapot? Mi értelme volna akkor a törvénynek, ha az urak szerint állana a dolog, hogyha nem jön létre az autonóm vámtarifa mostanáig, most kellene megszünnie? Ez a törvény világos szavaival annyira ellenkezik, hogy én nem is értem, hogyan lehet e mellett érvelni. Maga Kossuth Ferencz t. képviselő ur, a mikor felemlitette az OMGE-dolgot és én álláspontját megczáfolni, vagyis az ellenkezőt bebizonyitani igyekeztem, beismerte, hogy igazam van.

De a t. képviselő ur tovább megy. Én ide is követem, mert én, ha ugy volna, hogy a törvény megalkotásánál abban a hitben voltak azok, a kik hozzájárultak . . .

Rakovszky István: Nem voltak! Ebben igaza van!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . mint a képviselő ur hiszi, akkor azt mondanám, hogy magamat is a törvénynek világos intenczióját ellenében hibásnak tartom és elfogadnám érvelését. De nem voltak. Hiszen kérem, csak a napokban adtam elő, igaz, hogy más vonatkozásból, ennek a kérdésnek a históriáját. Most előadom ebben a vonatkozásban is, mert ezt a kérdést fel kell deriteni és pedig rögtön, hogy a kölcsönös bona fidest helyreállitsuk. Most tehát előadom ebben a vonatkozásban is. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor én a pártközi békét létesitettem és az akkori ellenzéknek vezérférfiai, a kikkel együtt tárgyaltam, megcsinálták velem az egyezséget, megcsináltuk ezt ugy, hogy most pedig kötünk egy, a régi szerződés anyagi tartalmát magában foglaló olyan egyezséget Ausztriával, hogy a viszonosság alapján 1903-ig fentartjuk az állapotokat azon formula szerint. *(Mozgás balfelől.)* Igenis igy volt. Akkor én elmentem és igyekeztem ezt keresztülvinni.

Krasznay Ferencz: Ez is a mellett szól!

Széll Kálmán miniszterelnök: Tessék figyelemmel hallgatni; lehetetlen, hogy kapaczitálva ne legyen.

Es a mikor igy láttam a helyzetet, hogy ezen az alapon nem lehet megkötni az akkori Thun-kormánynyal az egyezséget, akkor én lejöttem Budapestre és azt mondtam: nekem van egy eszmém, tudniillik az, hogy ne mondjuk a mai állapot fentartása véghatárának az 1903. évet, hanem toljuk ki ezt a véghatárt 1907-ig.

Én ennek ellenében ezeket a konczessziókat, sőt nem is pusztán konczessziókat, hanem részben világos jogokat, részben pedig konczessziókat, mert nekik bele kellett egyezni, a mennyiben a par d'autre stipulatió-ról van szó, ezeket a világos, mondhatnám uj vivmányokat, világosan kifejezett jogokat bele akartam venni a törvénybe, hogy ne lehessen a szerződéseket tovább kötni, hogy a vámtarifának előbb kelljen elkészülnie, mint a szerződés tárgyalása megkezdetik, és hogy a lejárat nélküli szerződéseket is felmondhassuk, ha akarjuk.

Azt mondtam akkor annak a 14 urnak: akarjátok-e ezeket a feltételeket, jónak tartjátok-e és e mellett akarjátok-e a határidőt kiterjeszteni 1903-tól — illetőleg 1904-től, mert eredetileg is igy volt, hogy meghosszabbitható egy évre — 1907-ig. akarjátok-e, hogy ha a vámszövetség nem jön létre, ezen állapotok fennállhassanak e reczíproczitás sérelme nélkül 1907-ig? És akkor azok az urak 14-en, mind azt mondták, hogy akarjuk és beleegyezünk abba, hogy ezen az alapon módosithatom az egyezséget. És én csak akkor éreztem magam erre feljogositva, a mikor mindannyi kinyilatkoztatta ezt, mert ha egy is nemet mond: kötelességemnek tartottam volna helyemet rögtön otthagyni. *(Élénk tetszés a jobboldalon és a középen.)* Megmondtam világosan.

Bejöttünk a házba, felállottam és elmondottam, hogy igy módositottuk az egyezséget, hogy ezen egyezség mellett fogunk állani és akkor felkelt minden párt részéről valaki és azt mondta, hogy a maga részéről a pártközi

békét megkötöttnek tartja minden sérelem nélkül, mert történt ugyan módositás a határidőn, hogy tudniillik az 1903-tól 1907-ig terjesztetett ki, de viszont a miniszterelnök a törvényben biztositott olyan jogokat, — s ez volt az én formulám — a melyeknek helyében mi a kitolást szivesen megengedjük. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)*

Hát ezen törvénynek a keletkezése, annak egész históriája, szelleme, intencziója a legskrupulózusabban meggondolva, az én interpretáczióm mellett szól. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)* De különben ez nem is interpretáczió, hanem egyszerü előadása a törvény szavainak. *(Ugy van! jobbfelöl.)* A törvényt ezen szellemben alkottuk meg. Senki sem gondolta és nem is gondolhatta, hogy ha az egyezség létre nem jön 1903-ban, az önálló vámterületnek eo ipso létesülnie kell. Ezt megcsinálhatja az ország 1907-ben, ha akarja, vagy bármely perczben 1907-ig is, ha az osztrákok a viszonosságot meg nem tartják. De ha a reciprocitás meg lesz tartva és a törvénynek elég lesz téve minden izében és részében, vagy ha a vámszövetség létesül 1907-ig, akkor, igenis, ez az ügy 1907-ig el van intézve. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ez a törvénynek világos betüje, de világos szelleme is, a melyet — erős nézetem — hogy nemcsak nem lehet megerőtleniteni, de meg sem lehet támadni, homályba sem lehet burkolni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* A t. képviselő urak sziveskedjenek belátni, hogy ez olyan dolog, a melyben komolyan lehet egymást kapaczitálni, mert érvekről beszélek és pedig döntő érvekről. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ajánlom mindezeknek szives tudomásul vételét. *(Hosszas, élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Pichler Győző: T. képviselőház! Én a miniszterelnök urnak minden magyarázatát kényszerülve vagyok meghallgatni. Bármikép is nyilatkozik ő ma a törvényről, nekem mérvadó a törvény szövege, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nekem is!

Pichler Győző: . . . a melyet én szószerint vagyok kényszerülve magyarázni álláspontomnál fogva.

Én a miniszterelnök urhoz egyszerüen azt a kérdést intézem: igaz-e, hogy egy év mulva lejárnak a német, olasz, s egyáltalában a többi külföldi szerződések?

Mit mond az 1899: XXX. t.-cz. 4-ik pontja? Azt mondja *(olvassa)*: »Jelen törvény hatályának tartamára, vagyis 1907-en túl terjedő időtartamra nem köthetők meg kereskedelmi szerződések.« Közvetlen utána a következőt mondja *(olvassa)*:« a külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő, a mely mindkét állam mezőgazdasági, ipari érdekeit egyaránt védi.

Széll Kálmán miniszterelnök: Helyes, ugy lesz!

Pichler Győző: Az 5. §. utolsó bekezdésében kimondja, . . .

Széll Kálmán: miniszterelnök: Most mondtam meg!

Pichler Győző: . . . hogy a 4. §-ban megállapitott bármelyik feltételnek meg nem tartása ugyanazzal a joghatálylyal bir, mint a viszonosság meg nem tartása.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez igy van!

Pichler Győző: Ennélfogva, miután igy felállitottam a tételeket, a törvényt idézve, az én álláspontom e kérdésben: hogy 1902. végén, hogyha az autonom vámtarifa nem létesittetett, semmiféle szerződés nem köthető a külfölddel, mert implicite igenis benne van a törvényben, hogy, ha ez igy deczember 31-éig az autonom vámtarifa nem jön létre, mi még tárgyalásokba sem bocsátkozhatunk a külfölddel.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugy van!

Pichler Győző: És a törvénynek olyan kijátszása nem lehetséges, hogy nehány hét mulva — a szituáczióból okoskodom — ha Németország további egy évre fenn akarja tartani a szerződést, ugy belebocsátkozzunk abba, hogy a meddig az önálló autonom vámtarifa nem létesittetett, azok a szerződések meghosszabbittassanak. *(Élénk helyeslés.)* Mert a meghosszabbitás azonos az uj szerződéssel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A törvény kimondja — mert meghosszabbitásról ebben a törvényben szó sincs — hogy 1907-ig köthető meg. A meghosszabbitás egy uj szerződés, egy uj kötés; és az uj szerződést és uj kötést csak akkor tehetjük meg, ha az év végéig megvan az autonom vámtarifa. Ez az én álláspontom a törvény értelmében. Minden egyéb magyarázat egyszerü kijátszás és szóferditás. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)*

Az autonom vámtarifa nélkül semmiféle uj szerződést meg nem köthetünk, meg nem hosszabbithatunk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a meghosszabbitás uj szerződéskötés és a törvény kijátszása és arra kérem a miniszterelnök urat, hogy feleljen . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Felelek!

Pichler Győző: Hogy megtartja-e a törvényt és nem fogja-e 1907-ig a szerződést folyton évről-évre meghosszabbitani és Magyarországnak az önálló vámterülethez való jogát ez uton kijátszani? *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Felelek erre, ha nem is hivnak fel rá, oly peremptorius hangon és oly hangon . . .

Pichler Győző: Azért, mert dühösek vagyunk!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát én nem vagyok dühös . . .

Pichler Győző: Én már Körberre is dühös volnék! *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . akármiféle invectivákkal illet a képviselő ur. Én akkor sem vagyok dühös, ha Pichler ur olyat állit,

hogy szócsavarintás vagy törvénysértés az, ha én azt mondom, hogy az uj szerződés nem annyi mint meghosszabbitás; már pedig bármely akár jogi, — közjogi vagy magánjogi, — akár pedig közönséges grammatikai nomenklatura szerint sohasem hallottam, hogy egy szerződésnek — létezőnek — prolongácziója, meghosszabbitása, automatikus meghosszabbitása uj szerződés volna. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De igen! Uj szerződés!)* Hát ezt én sohasem hallottam és ezt nekem bebizonyitani senki sem fogja.

Különben a t. képviselő urak igen sulyos tévedésben vannak. Először is, kérem, ez a törvény beszél szerződési tárgyalásokról. Most a prolongáczió hogy történt? *(Halljuk!)* Ugy történhetik, a mint az ilyetén szerződéseknek az anyagi tartalma előirja; az pedig ugy irja elő, nem ugy, mint a hogy a képviselő urak gondolják, hogy akkor egy szerződés köttetik arra, hogy prolongáltatik, hanem az ugy van megállapitva a szerződésekben, azon szerződésekben, a melyek a mi törvénytárunkban helyet foglalnak, a melyek be vannak czikkelyezve, hogyha egyik fél sem mondja fel 1903. végéig a szerződést, akkor az maga magától meghosszabbodik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hát kérem, a mikor törvényeinkben ez világosan benne van, mikor ez a törvénynek világos értelme, közjogilag, magánjogilag és grammatikailag egyaránt, hogy akkor valaki azt mondhassa, hogyha kölcsönösen fel nem mondatik, — mert a törvény nem mondja, hogy fel kell mondani, hanem azt mondja, hogy fel lehet mondani — hát akkor ennek a szerződésnek az az automatice, önnönmagától való meghosszabbulása egyenlő és egyenértékü egy uj szerződéssel: ezt, már bocsánatot kérek, csak nem fogja nekem bebizonyitani senki sem, akár haragszik, akár nem haragszik az illető. Nem törvénysértés, hanem igenis *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* egy élő törvény értelmének teljes kiforgatása lenne az, ha az önök interpretácziója volna helyes. Nem is kell ezt interpretálni, hanem egyszerüen a törvényt kell felolvasni; a vámtarifának kell előbb megkészülni, mielőtt uj szerződést köthetnénk.

Ez áll s ezt senki sem tagadja, de hogy az, ha két fél egymással szemben nem él a világosan körülirt felmondási jogával, és minden tárgyalás nélkül s a nélkül, hogy szóba erednének egymással, még nem is kommunikálják egymással azt, hogy fel nem mondanak, hanem csak egyszerüen fel nem mondtak: hogy ez egy uj szerződés lenne: ez egy olyan hallatlan, olyan kifejezhetetlen mérvü elferditése lenne a szó józan értelmének, a melyet én egy perczig sem hagyhattam szó nélkül. Igy áll a kérdés és, gondolom, világos volt a válaszom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Kötelességem a t. házat arra figyelmeztetni, hogy jelenleg szőnyegen a napirend kérdése van, a melyhez a házszabályok értelmében csak két szónok szólhat, a mely felszólalások után a ház a kérdés felett egyszerü szavazással dönt. Miután a felszólalt képviselő urak közül senki sem kifogásolta a miniszterelnök ur javaslatát, hogy a holnap, csütörtökön délelőtt 10 órakor kezdődő ülésen a zárszámadás-vizsgálóbizottságnak az 1901-ik számadási év IV. negyedében előfordult túlkiadásokról stb-ről szóló állami számvevőszéki jelentésre vonatkozó jelentése tárgyaltassék, gondolom, hogy ezt határozatképen kimondhatom, *(Helyeslés.)* s igy a jövő ülés napirendje meg lévén állapitva, áttérhetünk Nessi Pál képviselő urnak az ülés elején a háznak bejelentett interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kolozsvárott, a mint tudni méltóztatnak, f. hó 12-én lepleztük le legdicsőbb nemzeti királyunknak a nemzet filléreiből, közadakozásból emelt szobrát. Kolozsvár városa ez alkalomból vendégül hivta meg falai közé az egész nemzetet koronás királyával és a királyi családdal együtt. Az ünnepre meg is jelent az egész nemzet, annak minden mérvadó tényezője; csak egy hiányzott ott, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a kinek hiánya a legjobban fájt minden magyar embernek: a koronás magyar király. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem kutatom okát annak, hogy miért nem volt ott; nem kesergek, nem panaszkodom, de a legsulyosabb kötelességmulasztással vádolom a király tanácsosait, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert én hiszem és vallom, hogy a mi királyunk bölcs és jó király, de pulyák az ő tanácsosai, a kik eltitkolják előtte a nemzetnek sok dolgát *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nem akarják, vagy nem merik feltárni előtte a nemzet érzelmeit és vágyait. *(Ugy van! Nem merik! a szélsőbaloldalon.)*

Fájó érzés töltötte el kebleinket, tele voltunk keserüséggel, mert ismét elmulasztottunk egy alkalmat, a midőn a nemzet és a király közeledhetik egymáshoz; elmulasztottunk egy alkalmat arra, hogy áthidaljuk azt az ürt, a mely, ugy látszik, a nemzet és a király érzelmei között tátong; elmulasztottunk egy alkalmat arra, hogy azt a dermesztő hidegséget, a melyet minduntalan és lépten-nyomon tapasztalunk, a közeledés és érintkezés által okozott melegséggel felolvaszszuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Annál sulyosabb ezen mulasztás, mert hiszen az a kolozsvári ünnep tisztán monarchikus ünnep volt; hiszen egy király emlékét ünnepelni mentünk Kolozsvárra; egy király szobrát lepleztük le; egy magyar király emlékének áldoztunk ott. Sulyos politikai hiba volt tehát az, hogy nem volt ott a koronás király, a kinek minden magyar nemzeti ügy élére kellene állnia; a kinek minket vezetnie, lelkesitenie kellene, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a ki-

nek minden nemzeti ügyben vezérnek kellene lennie. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarom hinni, hogy azért nem volt ott, mint sokan mondják, mert Mátyás király csak király volt, *(Mozgás és ellenmondások jobbfelől.)* és nem egyuttal császár is, mert hiszen ez a királyi méltóságnak olyan kicsinylése, lenézése volna, a melyet fel sem szabadna tételezni arról, a ki ezen méltóságot viseli. Nem akarom hinni, hogy azért nem volt ott, a mint sokan mondják, mert a király állitólag neheztel a nemzetre. Mert erre a közel multból semmi okot nem tudok és mert igaza volt a t. miniszterelnök urnak, midőn azt mondta, hogy minden magyar emberben két érzelem honol, a hazaszeretet és a király iránti hűség. Ez a két érzelem már születésénél fogva minden magyar ember kebelében megvan, és ezen érzelmek egyikét csak a másiknak megsértésével lehet csökkenteni vagy kiirtani. De ezt a két érzelmet megköveteljük minden magyar emberben, még a legelső magyar emberben is. A ki pedig hazáját szereti, az arra nem neheztelhet. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak a király távollétét éreztük fájdalommal, hanem nem volt ott a királyi család sem. A Magyarország trónján uralkodni hivatott Habsburg-Lotharingiai háznak 30 egynehány férfi tagja van. Ezen 30 egynehány férfi tag közül csak egyetlenegy jelent meg és az is csak azért, mert a király parancsából őt képviselnie kellett.

A magyar ember szivében mindig lakozó hűséggel és hálával fogadtuk József Ágost magyar királyi herczeg megjelenését, nemcsak az ő rokonszenves egyénisége, nemcsak kifogástalan, korrekt kijelentései és hazafias magatartása következtében, hanem azért is, mert őt látva, mindig eszünkbe jut, hogy a nagy nádor unokája és a legmagyarabb királyi herczegnek méltó fia, és mert hinni akarjuk és reméljük, hogy azon tradicziót, mely az ő szükebb családi körében mindig megvolt, ő is megtartja és tovább fogja plántálni szivében a magyar nemzet iránti szeretetét. Bármennyire örvendeztünk azonban az ő megjelenésének, nem fojthattuk el keblünkben a feltoluló kérdést, hogy hol vannak a többiek?

A nemzet felett uralkodni hivatottak csak ugy lehetnek a nemzetnek jó fejedelmei, jó királyai, ha megismerik ezt a nemzetet, annak jellemét, szokásait, hagyományait, ha megismerik vágyait és aspiráczióit. Hiszen Mátyás király nagyságának egyik főtényezője az volt, hogy megismerte nemzetét. Ő maga mondotta magáról nem sokkal halála előtt: nemo Hungaros et eorum naturam magis unquam novi, quam nos. Ez tette őt nagygyá, mert nemzetét megismerte, megszerette. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát a mi királyi családunk tagjai nem akarják megismerni ezt a nemzetet, talán attól félnek, hogy megismerve ezen nemzet sok jó tulajdonságát, még meg is szeretnék ezt a becsületes, jó magyar népet? Hiszen Ausztriában, ha bármiféle kisebb ünnepély van, ott van a királyi család. Albrecht főherczeg szobrának leleplezésénél is ott volt a királyi család minden nagykoru tagja. Vagy talán nagyobb ember volt Albrecht Mátyás királynál? *(Derültség.)* Vagy remélem, talán csak nem azért voltak ott valamennyien, mert tudták azt, hogy Albrecht haláláig engesztelhetetlen ellensége volt e nemzetnek és hazának. De itt van a lainzi menedékház felavatása a mult héten. Ott volt a császár, négy főherczeg és több főherczegasszony. Csak a mi nemzeti ünnepeinket kerülik, ugy látszik, szándékosan és czélzatosan.

Bizony szomoru dolgok ezek és keserüséggel töltik el annak a keblét, a ki mint én is sulyt helyezek arra, hogy a nemzet és a király között eltünjék ez a disszonanczia, hogy végre valahára elérkezzék az a pillanat, midőn a nemzet érdekében és ügyéért együtt dolgozhatik a nemzet és király. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi már most a Kolozsvárott tapasztaltak egyéb részét illeti, ezekkel röviden végezhetek. Mindenekelőtt köszönetet kell mondanom a kereskedelemügyi miniszter urnak, a ki oly előrelátóan és bölcsen gondoskodott a törvényhozás tagjairól, hogy akkor, midőn a gyorsvonat 8 óra alatt megy Kolozsvárra, a törvényhozás tagjai kénytelenek voltak 10 óra hosszat ülni a vonaton, és oly időben inditotta meg a vonatot, hogy az egész napot kénytelenek voltunk elpocsékolni. Nem tudom, hogy a kereskedelemügyi miniszter urnak mennyire drága az ideje, de azt tudom, hogy nekünk, a kik a munka után élünk és meg tudjuk az időt becsülni, drága volt az a nap, melyet a vonaton vesztegelnünk kellett. De hát mindettől eltekintve, azt a brutális eljárást nem hagyhatom szó nélkül, hogy akkor, midőn Kolozsvárra megérkezik a kormány és a törvényhozás tagjait vivő vonat, azért, mert a miniszter ur elé valami küldöttség ment, és őt nem tudom, miféle nagy diszszónoklatokkal fogadta annak elnöke, nekünk egy fertály óráig kellett ott a vonaton vesztegelni és várakozni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én is vártam!

Nessi Pál: Már mégis saját becses személyének nagy túlbecsülése kell ahhoz, hogy akkor ugy rendezi be a vonatnak menetét, hogy ott kell várakozni a kormánynak és a törvényhozás tagjainak egy negyed óráig a vonaton, a mig a miniszter ur elvégzi a dolgát. Nem tudom, hogy a fogadó bizottság miféle beszéddel üdvözölte őt; de azt tudom, hogy ha a fogadó bizottsági elnök ur a miniszter urnak a haza és a nemzet körül eddig szerzett érdemeit mondta volna el, akkor ezt nagyon rövid idő alatt elvégezhette volna. *(Derültség. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy másik, a mi kellemetlenül érintett bennünket, az a rendezés fejetlensége volt Ko-

lozsvárott, a miről azonban most nem akarok szólni, azért, mert nem akarom kincses Kolozsvár városát rekriminációkkal megsérteni, a mely bennünket valóban szivesen látott vendégekül, és mert ilyen nagyobb szabásu ünnep alkalmával ez ugy is alig kerülhető el. De egy pontra mégis ki kell terjeszkednem, és ez a szentegyházban az istentisztelet alkalmával felmerült rendezésnek a hibássága. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert engedelmet kérek, miféle fogalma van annak az urnak a magyar törvényhozás tekintélyéről, miféle ideája van a katonaság állásáról ez országban, a ki a két első padsort a katonaság számára tartja fenn, a vendégül meghivott törvényhozás tagjait pedig oda akarja állitani a katonaság elé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tudom, hogy ki volt az, a ki rendezte, vagy jóváhagyta azt, de hogy fogalma nem volt a helyzetről, a törvényhozás tekintélyéről és méltóságáról, az bizonyos. Vagy odáig mentünk már, hogy katonai állam vagyunk egészen és a katonaság státus a státusban és őt illeti meg az első hely, a törvényhozás pedig álljon az ő fizetett tisztviselői előtt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tartozom azonban konstatálni, hogy az én erélyes fellépésem következtében megnyilt a két első padsor előttünk és mi azt elfoglaltuk, mert tartoztunk ezzel a magunk tekintélyének és a ház méltóságának, hogy azt a szégyenletes elhelyezést ne türjük meg. Hallottam, hogy a ház mélyen tisztelt és szeretett elnökének sem jutott az a hely a templomban, a mely őt állásánál fogva megilleti.

Széll Kálmán miniszterelnök: De igen!

Nessi Pál: De miután a háznak mélyen tisztelt és szeretett elnöke jelenleg nincs itt, nem akarom ezt diskusszió tárgyává tenni, csak arra mutatok reá, hogy ezután fokozott gondossággal kell megvizsgálni az ilyen rendezés terveit, és mindig meg kell követelni, hogy a képviselőház elnöke, mint a nemzet egyetemét képviselő testület feje, mindig a király után az első helyet kapja meg, mert ez a hely illeti meg őt a mi mai közjogi berendezésünk és a népképviseleti alkotmány értelmében. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A mi azonban a kolozsvári ünnepeket minden szépségük mellett minden magyar emberre nézve keserüvé tette, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon)* és a mi miatt keserü emléket hoztunk haza mindnyájan, kivétel nélkül, magát a miniszterelnök urat sem veszem ki . . . *(Mozgás.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Az az ön felfogása! Az ön képzelete!

Nessi Pál: . . . az, hogy megint felhangzott az a gyülöletes, átkozott nóta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobb- és a baloldalon.)* A mikor a magyar királyi herczeg, a magyar király képviselője a pályaudvaron megjelent, elfujták a mindnyájunk által gyülölt Gotterhaltét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobb- és a baloldalon.)* Kolozsvár város és az erdélyi részek lelkes ifjusága megadta erre a méltó választ, mert abban a perczben, a mikor az első taktus felhangzott, azonnal 1000 torok egész szivvel és teljes lélekből rázenditette a mi magyar nemzeti szent himnuszunkat.

Endrey Gyula: Éljen a kolozsvári ifjuság!

Nessi Pál: Köszönet az ifjuságnak, köszönet Kolozsvár minden polgárának, a ki részt vett az énekben, a kiknek részvételével a magyar nemzeti himnusz hangjaival elfojtottuk a Gotterhalte gyülölt hangjait.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem fojtották el! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Azt hiszem, ez ellen nem lehet kifogása ebben a házában senkinek, mert nem lehet eltiltani a nemzet ifjuságát és polgárságát attól, hogy saját nemzeti himnuszát bármikor is énekelje.

De ezzel kapcsolatosan néhány kérdést bátorkodom intézni a t. miniszterelnök urhoz. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Feleljen reájuk azzal az őszinte nyiltsággal, a melylyel annyiszor dicsekszik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem dicsekszem, csak konstatálom!

Nessi Pál: Mondja meg, mi szükség volt a Gotterhaltera? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Magyar honvédek voltak kivonulva!

Nessi Pál: Miért kellett e szép nemzeti ünnepet a Gotterhalte hangjaival elcsufitani? Miért kellett a magyar ember keblében lakó őszinte érzelmeket a Gotterhalte hangjaival fellázitani? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A királyi herczeg, a ki megjelent, mint mondám, magyar királyi herczeg, a magyar király képviselője volt. Miért nem fogadtuk a magyar nemzeti himnusz hangjaival? *(Zaj.)*

Kubik Béla: Az osztrák császár ugy is otthon maradt!

Nessi Pál: Miért akarják ujra és ujra feltépni az alig behegedt sebeket? Kinek van erre szüksége? Az ország érdekében van ez? Vagy dinasztikus érdek ez, miniszterelnök ur? Azt hiszem, hogy sem az országnak, sem a nemzetnek nincs érdekében mindenkor fellebbenteni azt a bizonyos fátyolt, mert ha igy folytatjuk és minduntalan fellebbentjük azt a fátyolt, az a fátyol rongyokká lesz és a rongyok mögött meglátjuk Magyarországnak, a magyar nemzetnek, vértől boritott és vértől csepegő sebeit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbról.)* Meglátjuk az ártatlanul meggyilkolt első magyar miniszterelnök sápadt tetemét, elő fog jönni a tizenhárom aradi vértanu, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és meg fog jelenni az a sok ezer meg ezer életet és vért áldozott névtelen hős, a kit egy királynak esküszegése vitt a csatatérre és a vérpadra. *(Igaz! Ugy*

van! a szélsőbaloldalon. Zaj jobbról.) A nemzet, t. ház, megbocsátott az uralkodóháznak, őszintén kibékült . . . .

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, a zajban nem értettem a szavait, királyi esküszegésről beszélt.

Nessi Pál: Egy király esküszegéséről. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ez a történelem!)*

Elnök: Azért kérdeztem, mert nem értettem, mit mondott.

Nessi Pál: Egy király esküszegése. *(Zaj. Egy hang a szélsőbaloldalon: Van több is!)*

A nemzet őszintén megbocsátott az uralkodóháznak. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kubik Béla: Ez történelem!

Elnök: Kubik képviselő urat kérem, méltóztassék csendben maradni!

Nessi Pál: A nemzet őszintén kibékült az uralkodóházzal, békejobbot nyujtott, de, ugy látszik, Bécsben nem tudnak feledni és tehetetlen dühükben egyebet tenni nem tudván, hát ezt a szegény nemzetet meg akarják alázni, midőn minduntalan arczulcsapják nemzeti önérzetét.

Pedig ez veszedelmes játék, t. miniszterelnök ur, mert ha még egyszer felhangzik a Recrudescunt antiqua vulnera gentis Hungariae, erre csak egy válasz lesz, csak egy válasz lehet, hogy Kossuth Lajos azt üzente! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezen rövid indokolás után bátor vagyok beterjeszteni interpellácziómat, a mely a következőképen hangzik *(olvassa)*:

»Interpelláczió a magyar kir. miniszterelnök urhoz:

1. Megmondhatja-e a miniszterelnök ur, hogy miért nem jött el a koronás király a kolozsvári Mátyás király-szobor leleplezésére?

2. Igazak-e az ennek okáról közszájon forgó hirek?

3. Miért nem tettek eleget a meghivásnak a királyi család tagjai? Mivel mentették ki távolmaradásukat?

4. Mit keresett Kolozsvárott a tisztán magyar nemzeti ünnepen a Gotterhalte?

5. Elvállalja-e a felelősséget azért, a mi még kifejlődhetik abból, hogy a Gotterhalte ellen ezentúl a magyar ifjuság és a polgárság rendszeresen tüntetni fog?

6. Szándékozik-e haladéktalanul előterjesztést tenni a koronás királynak, s vele a magyar nemzetben a Gotterhalte hallatára ébredő érzelmeket megismertetni? s mindent elkövetni az iránt, hogy ezen osztrák himnuszszal a magyar polgárságot többé ne lázitsák?« *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azokra, a miket Nessi Pál ur ezen interpellácziójának bevezetéséül mondott, csak igen rövid pár megjegyzésem van.

Panaszt emelt, hogy a rendezés helytelen volt, mert a vonat, melyen a kormány és a ház tagjai mentek, későn érkezett; hogy továbbá nem volt az istentiszteleten elég illő, alkalmas és kompetens hely a törvényhozás tagjai és a ház elnöke számára.

Ezekre csak igen röviden azt mondhatom, hogy én is azon a vonaton utaztam, megvallom, én is azt a benyomást nyertem, hogy gyorsabban is mehettünk volna, *(Derültség.)* de miután annak tisztán vasuti forgalmi, technikai oka volt, ebben én sem a magam sérelmét nem látom, sem a képviselőház tagjainak megsértését nem találom.

Nessi Pál: Nem is mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen tudom, hogy nem mondta, de konstatálom, hogy én is jó társaságban voltam, a képviselő urak is meg lehettek elégedve azzal a társasággal, de egyformán gyorsabban mehettünk volna.

A mi a helyet illeti, a mely a képviselőház tagjai számára dezignálva volt a templomban, erre nézve meg kell jegyeznem, hogy én felelős ezért nem vagyok, mert a rendezéshez nekem abszolute semmi közöm nem volt, annak semmi izéhez sem. Csak konstatálom, hogy a ház igen t. elnökének és alelnökének, ugy a főrendiház alelnökeinek is a helye olyan előkelő és állásukhoz méltó hely volt, hogy nem hiszem, hogy a házak elnökeinek e tekintetben valami kifogásuk lenne, mert hiszen a szanktuáriumban a legelső padban ültek egyfelől ők, másfelől a kormány tagjai. A ház igen t. elnöke volt középen, a főrendiház alelnöke mellette és a másik ház alelnöke is mellette a másik oldalon.

A mi a képviselőház tagjainak helyét illeti, őszintén megvallom, abban magam is nem szerencsés választást láttam, mert lehetett volna másként rendezni. A képviselőház tagjainak helye nem volt megfelelő, ezt magam is érzem, nem azért, mert bárki előtt ültek vagy álltak, hanem mert tulajdonképpen a törvényhozás tagjait megillető hely, igaz, nem volt részükre kijelölve és magam is csodálkoztam, mikor láttam, hogy a képviselők számára tulajdonképen üléses helyek ott, a hol nekik kellett volna helyt foglalni, nem voltak fentartva.

Ezek után áttérek azokra, a miket a t. képviselő ur kérdez tőlem.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy hiányzott ott a király ő Felsége és miért nem jött el és miért nem jöttek el az uralkodóház tagjai, hogy megmondhatom-e?

T. képviselőház! Én annyit mondhatok, hogy semmi legkisebb olyan érzés, vagy olyan gondolat, mi ő Felségét visszatartotta volna attól, hogy Kolozsvárt jelen legyen, a minőt a képviselő ur kérdésében látszik imputálni, ő Felsége legmagasabb elhatározásánál helyt nem foglalt. Ő Felsége tisztán kizárólag és egyedül személyes és nagy állásából folyó elfoglaltságánál fogva nem volt abban a helyzetben, — a mint ő maga kegyes volt nekem kijelenteni

— őszinte sajnálatára, hogy ezuttal Kolozsvárra eljöhessen. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* De azt méltóztatott kijelenteni, hogy igenis, jelen akar lenni az ünnepélyen és képviselteti magát József főherczeg ő fensége által. József főherczeg, legnagyobb sajnálatunkra, megbetegedvén...

Thaly Kálmán: A Hentzi-szobornál ott volt! Akkor nem volt beteg! *(Mozgás jobbról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Thaly képviselő ur talán elhiszi, ha mondom, hogy József főherczeg sulyosan beteg volt és orvosi rendeletre nem volt szabad ágyát elhagynia. Minden ilyenféle imputácziót méltóztassék félrelökni. Remélem, nem teszi és ha tenné, én a magam részéről ezt határozottan visszautasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Sokkal magasabban áll ő, hogysem hozzá bármi más gondolat férkőzhetnék. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Kubik Béla: Nem helyes biz' az!

Széll Kálmán miniszterelnök: A legnagyobb sajnálattal irta meg nekem és megirta másnak is, hogy nagyon sajnálja, hogy épen ebben a pillanatban érte a betegség és baj, mert szivvel-lélekkel szeretett volna ott lenni. Ezt ő fenségéről, a ki iránt mindnyájan oly mély tisztelettel és hódolattal viseltetünk, mondani nem engedhetem. Az ő fenkölt, magas szelleme, az ő egész nemes érzülete, az ő magyar érzése, az ő hazafias felfogása, tiltakozik az ellen, hogy József főherczeggel szemben bárki is a legtávolabbról ilyen imputáczióval élhessen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Ő csász. és kir. apost. Felsége elküldötte képviseletében József Ágost főherczeget, ő fensége tehát nem mint főherczeg, mint királyi herczeg, nem mint az uralkodóház tagja, nem mint boldogult nádorunk unokája, nem mint az a közkedveltségü, általánosan szeretett és tisztelt főherczeg, a ki méltó utóda atyjának és nagy őseinek, kit ugy is szivesen láttunk volna, volt ottan, hanem egyenesen mint ő Felsége képviselője. Nem lehet és nem szabad tehát azt mondani, hogy ő Felsége jelen nem volt. Ha ő Felsége az ő sajnálatára meg volt akadályozva abban, hogy személyesen jelen lehessen, jelen volt képviselője által. József Ágost főherczeg minden megjelenésében, minden beszédében, minden nyilatkozatában ő Felsége nevében beszélt, mert ő Felségét képviselte és azok a hazafias kijelentések, azok a meleg nyilatkozatok, melyeket József Ágost főherczeg tett, mint ő Felsége képviselőjének szájából tett kifejezések vehetők és örvendhet minden magyar ember és hálával és elismeréssel fogadhatja azokat. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Nessi Pál: Ezt elismertem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ő Felsége tehát ott volt és az történt Kolozsvárt, hogy ő Felsége a maga érzelmeiben, a maga kegyeletében és megnyilatkozásában egy nagy korszak ragyogó alakjának dicsőitésénél és emlékének megörökitésénél igenis összeforrt a kegyelet érzéseivel, a nemzettel. Ő Felsége ott volt, hogy velünk együtt ünnepelje, dicsőitse azt a nagy nemzeti királyt, talán a legnagyobbikat, a ki Magyarországra fényt és dicsőséget hozott, és méltóan hozta ezt kifejezésre azáltal, hogy azon az ünnepélyen képviselője által részt vett és azokat a nyilatkozatokat tétette.

A mi már most illeti a Gotterhaltét, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* én arra kérem a képviselő urat és a t. képviselő urakat, hogy ne abból a háttérből vagy ne abból a bizonyos koloritból . . .

Molnár Jenő: Előtérből! *(Mozgás jobbról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem zavar meg a képviselő ur ezen rossz élczével, mely most épen nem ide való.

Ne abból a háttérből, a melyet felállitanak, méltóztassék ezt a kérdést megitélni.

Egyszerüen az történt, hogy a katonai zenekar a maga kötelessége szerint és a bevett szabályzat értelmében . . . *(Hosszantartó, nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Szabály: szabály!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . midőn az uralkodóháznak egy tagja megjelent, mint ő Felsége képviselője, eljátszotta kötelességszerüleg, a mint elő van irva. *(Folytonos, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Már most, t. képviselőház, önök ebben a Haydn által . . . *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon. Az elnök csenget.)*

Azt mondta Nessi Pál ur, hogy értsük meg egymást. Hát nemcsak hogy meg nem kisértik ezt, hogy egymást megértsük, hanem még ki sem akarnak hallgatni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát hogyan tudjuk egymást megérteni, mikor nem akarják az ellenérveket, az ellenálláspont igazolását és védelmét meghallgatni? *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát tegyenek, a hogy akarják, de nézetem szerint nem helyesen cselekesznek, nem ugy áll a kérdés, mint a hogy önök felállitják! *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Önök azt mondják, hogy ebben sérelem van. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Nem volnánk magyarok, ha nyugodtan türnők! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Minden sérelemnek az alapfeltétele, hogy abban meg legyen az intenczió, a mely sérteni akar. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Ott, a hol ez az intenczió nincs meg, ott, a hol a sértésnek legtávolabbról sincs meg a szándéka, ott, a hol eszeágában sincs senkinek sérteni a magyar nemzetet, a magyar közérzületet, ott sérelemről beszélni nem lehet és nem szabad. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Itt egyszerüen az történik, a mi történt 35 esztendő óta.

Haydn szerzett egy himnuszt, már száz év elmult azóta, először 1797-ben énekelték Bécsben, abból lett az a himnusz és ez megmaradt.

Senki azelőtt jóformán észre sem vette, senki azt nem kifogásolta, 35 esztendőn keresztül folytonosan játszották és senki abban sérelmet nem látott. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Most egyszerre irtóztató sérelemmé lett, pedig nem az. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nessi Pál ur hivatkozott azokra a szavaimra, a melyeket Kolozsvárt mondottam. Köszönöm, ha hivatkozik rám. De hát engedjen meg, ennek az érzésnek, a mit én ezekben a szavakban kifejezésre hoztam, a mit szivem mélyéből érzek és a mit minden magyar embernek éreznie kell: a királyhoz való hűségnek és a haza szeretetének egy forrása van, ennek a két érzésnek válhatlanul összeforrtnak kell lenni. Ez egy egységes szent tétel, a mit én felállitottam. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* Mert áll az: a ki a hazát szereti, annak hűnek kell lenni királyához; *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* a ki a királyhoz hű, annak szeretnie kell hazáját, mert a ki hazáját nem szereti, nem lehet hű királyához, s a ki nem hű a királyhoz, nem szeretheti hazáját. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Ilyen elválaszthatatlan fogalmak és szent érzések ezek. *(Tetszés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Önök is ezt vallják és vallaniok kell. Hiszen a képviselő ur engem czitált és azt mondta, hogy egyetért velem. Hát ha vallják, legyenek szivesek megengedni azt, hogy ezekben a szent érzelmekben, a melyek minden magyar embernek szivében laknak, az összhangot nemcsak a nagy alkalmakban, nemcsak a nagy elvi kérdésekben kell megtartani, hanem az ilyen kisebb és egyes kérdésekben is. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Az érzelmek világa nagyon kényes világ, t. képviselőház, és abba distinkcziókat, eltéréseket, olyanokat, melyek később ellentétekké élesedhetnek, igen könnyen bele lehet vinni, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* ha nem nagyon tapintatos és nem olyan kézzel nyulunk hozzá, a mely gyengéd minden érintésében és ki tudja választani azt, a mi sérthet, a mi máskép magyarázható és ellentéteket idézhet elő, a szöveg átmaradt a régiből, nem is felel meg a közjogi helyzetnek, de a hol a szöveget éneklik, katonai intézetekben más szöveget — közjogilag teljesen korrektet — használnak: a magyar királyról szól a szöveg, nem császárról. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)*

Én tehát azt mondom: bármily dalt halljak, akár ezt, akár mást, egyformán szeretem hazámat és királyomat. És mert ebben sértés nem akar lenni, mert ebben semmi más nincs, mint a mi már régi gyakorlat és tisztelgés, hódolat, egy fohász kifejezése akar lenni, mert az a czélja: nem látok intencziót, czélzatot, Magyarországra nézve semmit, a mi sértene és a mi bántó lenne. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

És én állitom, t. képviselőház, hogy ebben sértés nincs, és nem lehet azért, mert senkinek esze ágába sem jut ő Felségétől, a koronás királytól kezdve ebben sértést látni vagy akarni és ő tiltakozik ellene legjobban. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Ha tehát igy áll a dolog, akkor minek viszünk mi bele erőszakkal *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)* olyat, a mi nincs benne, hogy érzelmekben összeütközés és disszonanczia állhasson elő, a mitől Isten mentsen és Isten tartsa távol az országot. *(Folytonos, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ez az én felfogásom e dologban, és mert ez a felfogásom, azért mondom, hogy a képviselő urnak nincsen igaza, a mikor arra konkludál, a mit mondott, és a mikor ezt a kérdést ugy kezeli, mint a hogy kezeli. Ebben a kérdésben hüvösen, objektive, nyugodtan kell beszélni, nyugodtan kell magunkat tartanunk és akkor talán megértjük egymást. De ezzel a hanggal, az ellentállásnak, az izgatásnak, nem tudom, miféle irányban való kijelentéseknek és izgatásoknak a hangján nem fognak . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Higyjék el a t. képviselő urak, *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Az elnök csenget.)* ez félreértésekre vezet, ez az érzelmeknek ok nélkül való felzavarására vezethet, ellentéteket kelthet és olyan állapotokat teremthet, a melyektől a t. képviselő urak is kell, hogy tartózkodjanak, ha a hazát, a mint tudom, szeretik. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Nincsen érdekében senkinek ebben az országban, bármilyen politikai hitvallása legyen, bármilyen ellenzéke legyen a kormánynak, mert a király ellen nincsen ellenzék, csak a kormánynak van ellenzéke — a parlamentarizmus hazájában, Angliában, a király ellenzéke — leglojálisabb ellenzéke — voltaképen — a kormány ellenzéke, mondom, bármiképen itéljenek meg bennünket, de az nincsen érdekében ebben az országban senkinek, hogy diszharmoniát vigyen bele ebbe a kérdésbe és akaratlanul érintse és megbolygassa azt az egyetértést, a mely a Felség, a koronás király és a nemzet közt van, mert ahhoz nyulni nem szabad semmivel, semmiképen sem, mert ez egy olyan nagy érdeke az országnak és jövőjének biztositéka ép ugy, mint a hogy a trónnak támasza és a koronának legnagyobb ékessége. Tudom, ezt nem akarják tenni, mert ahhoz nyulni bün lenne, azt nem szabad a legtávolabbról sem érinteni engedni, mert azzal az országnak pótolhatatlan nagy kincsét és erejét, a magyar állam jövőjének és késő nemzedékek boldogulásának zálogát bántjuk. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbról. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ez válaszom a t. képviselő urnak interpellácziójára. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Huzassák a Gotterhaltét odaát! Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! Igen sajnálom

hogy a miniszterelnök ur hosszu beszédjéből csak igen keveset voltam képes megérteni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha nem értette, magának tulajdonitsa, én elég hangosan beszéltem! *(Felkiáltások a jobboldalon: Minek lármáztak, akkor meghallhatta volna! Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Nessi Pál: De miután azt hiszem, hogy ugy sem nekünk, hanem Bécsnek beszélt, ott ugyis meg fogják ezt a beszédet hallani és ott meg is fogja kapni a neki kedves választ.

Tartozom azonban konstatálni, t. ház, azt, hogy a miniszterelnök ur kérdéseim egész sorozatára nekem választ nem adott. *(Felkiáltások a jobboldalon: Melyikre nem? Folytonos zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Hát a főherczegek hol voltak?)* A királyi család tagjairól nem nyilatkozott, hogy miért nem voltak ott, vagy mivel mentették ki elmaradásukat.

Ha már a Felség akadályozva volt a megjelenésben, akkor miért nem küldte el a trón váromanyosát maga helyett. Régi szokás Magyarországon, régi Árpádház-korabéli szokás, hogy a királyt akadályozása esetén a trón váromanyosa képviseli, de erre nem válaszolt a miniszterelnök ur. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház!

Nessi Pál: A miniszterelnök ur is zajong! Én néma hallgatással voltam, mikor a miniszterelnök ur beszélt, de ő, ugy látszik, nem akarja meghallgatni viszonválaszomat. *(Egy hang a jobboldalon: Hagyják már beszélni szegény Nessit!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Csak tessék! Nagyon jót mulatunk! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Nagyon szomoru, hogy egy magyar miniszter azt mondja arra, a miről beszélünk, hogy ez mulatságos dolog, ez igazán szégyen! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A generális beszél belőle! Folytonos zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, szíveskedjenek csendben lenni, igy nem lehet a tanácskozást folytatni. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Hogy lehessen itt nyugodtan maradni, mikor azt mondotta a honvédelmi miniszter ur, hogy ez mulatságos! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék a minisztert rendreutasitani!)* Vegye fel a miniszter ur uniformisát és menjen a miniszter ur oda, a hova való, de itten helye nincsen annak, a ki igy beszél, az nem magyar miniszter, de nem is magyar ember, a ki ezeken az igazán szomoru dolgokon mulatni tud. Szégyenlem magamat a miniszter ur helyett. *(Folytonos, nagy zaj és mozgás a jobboldalon.)* Ilyen czinikus közbeszólásra, t. ház, nem lehet másként felelni.

A miniszterelnök ur nem felelt azon kérdésemre sem, hogy elvállalja-e a felelősséget azért, a mi történhetik abból az esetből kifolyólag, hogy ha a nemzet és a polgárság minden egyes alkalommal s kérlelhetetlenül tüntetni fog a Gotterhalte ellen és saját magyar nemzeti himnuszával túl fogja harsogni ezt az utálatos osztrák éneket? Vállalja-e ezért a felelősséget a t. miniszterelnök ur? De a t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy ez a Gotterhalte nem olyan nagy dolog, hát vagy nagy dolog és akkor érdemes küzdeni az ellen, vagy kis dolog és akkor nem értem azt a makacsságot, azt a csökönyösséget, a melylyel ennek fentartásához ragaszkodnak, a mikor a nemzet önérzetét azzal minduntalan arczul ütik. A Kossuth-nóta a mi nótánk, tudjuk, hogy ez nem kedves Bécsben, de mi azzal nem megyünk Bécsbe, hát ne jöjjenek ide ők sem a Gotterhalteval! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy ne nézzük a hátteret, hanem nézzük az intencziót. Hát igenis, mi az intencziót nézzük és ez az, hogy minket minden alkalommal fellázitsanak. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: Nem áll! Határozottan nem áll! Nincsen igaza! Tisztelgés!

Nessi Pál: A t. miniszterelnök ur abból a felháborodásból, a mely szavaimat kiséri erről az oldalról, a mely a magyar nemzet igazi magyar zömét képviseli, láthatja, hogy nem egy-két ember az, a ki igy felbuzdul, hanem ez az egész magyar nemzet zömének az óhajtása és vágya. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)*

Kubik Béla: A kinek nincs kosár rátéve a szájára!

Nessi Pál: A ki azt mondja, hogy ne nézzük a dolog történelmi hátterét, annak azt felelem, t. miniszterelnök ur, hogy mindaddig, a mig a történelemből ezeket a lapokat ki nem tépik s mindaddig, mig a mi sziveinkből az érzelmeket ki nem tépik, mindaddig azt más szempontból nem fogjuk és nem is tudjuk nézni soha. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondások és zaj a jobboldalon.)* A miniszterelnök ur válaszát tudomásul nem veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök urnak Nessi Pál képviselő ur interpellácziójára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszi. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch! Hoch!)*

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

132. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 16-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések; ezek során Urmánczy Nándor képviselő megbizólevelének bemutatása. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter benyujtja jelentését a Pozsonymegye területén levő Nagy-Bodok község határához tartozó ugynevezett Pálffy-erdőterületnek ezen vármegyéből a mosonyvármegyei Püspöki község határához való átkebelezése tárgyában; továbbá a számszék jelentését az 1902. számadási év I. és II. negyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról. — A honvédelmi miniszter benyujtja az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartására, továbbá az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlására és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és honvédség létszámának kiegeszitése végett időlegesen leendő igénybevételére vonatkozó törvényjavaslatokat. — Az 1900. évi állami zárszámadásról szóló állami számvevőszéki jelentés tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György jegyző ur, a javaslatok ellen felszólalókat Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Méltóztassék meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Nyegre László jegyző *(olvassa a folyó hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Urmánczy Nándor, Maros-Torda vármegye szászrégeni választókerületében időközi választáson megválasztott orsz. képviselő megbizólevelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom Kecskemét város közönségének kétrendbeli feliratát, a nemzetiségi törvény és a büntetőtörvénykönyv módositása, továbbá a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása ügyében;

a debreczeni ev. ref. főiskolának Thaly Kálmán képviselő által beadott kérvényét, Kossuth Lajos érdemeinek törvénybe iktatása iránt; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Veszprém város, valamint Mád és Káptalantóti községek képviselőtestületeinek Horánszky Lajos képviselő által beadott kérvényeit, az olasz bor vámjának felemelése tárgyában;

Hreu József, zágrábi lakos, czimzetes erdőtanácsosnak, Eggersdorfer Sándor és Pliverics József képviselők által beadott kérvényét, nyugdijának felemelése iránt;

Srdics Manó, zágrábi lakos, pénzügyőri vigyázónak Say Ferdinánd képviselő által beadott kérvényét, nyugdija tárgyában.

Mindezek kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Ezeken felül, t. képviselőház, van még egy jelentésem, a melynek szives meghallgatását kérem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is *(Halljuk! Halljuk!)* visszatérve arra, a mit Nessi Pál képviselő ur tegnap, mikor nem volt szerencsém jelen lehetni, a kolozsvári ünnepségeknél előfordult némely olyan visszásságra nézve mondott, a mi az én hatáskörömbe esik, bátor vagyok azokhoz, a miket a miniszterelnök ur e tekintetben már elmondott, hozzátenni a következőket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen, hogy nem csupán a kolozsvári ünnepélynél, hanem majdnem minden hasonló alkalomnál előfordul az a visszásság, hogy a képviselőház küldöttségéről, annak elhelyezéséről nem oly módon gondoskodnak, mely Magyarország nemzeti képviselete méltóságának megfelel. *(Ugy van! Ugy van!)* Ez egy állandó baj, melyet annál kevésbbé lehet Kolozsvár városa

közönségének felróni, miután abból az általános tájékozatlanságból ered, a mely e tekintetben fennáll és ezen visszásságokra nézve az illetékes tényezők Kolozsvárott a helyszinen már kifejezték nekem sajnálkozásukat. Gondolom tehát, hogy ezen inczidensek semmiben sem fogják zavarni azt a magasztos emléket, melyet a kolozsvári nagy ünnep mindnyájunk kebelében hagyott, és azt a benyomást, melyet Kolozsvár város közönségének hazafias lelkesedése mindnyájunkban keltett, s mely az iránta való rokonszenvet csak fokozta. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Jövőre azonban, t. képviselőház, gondom lesz arra, hogy hasonló, a képviselőház méltóságával ellentétben álló jelenségek, habár csekélyebb jelentőségüek is, elő ne forduljanak. *(Általános tetszés.)* És igy minden alkalommal, valahányszor a képviselőház testületileg vagy küldöttsége által bármely ünnepélyen részt vesz, előzetesen fogok összeköttetésbe lépni a rendezőséggel, hogy minden ilyen visszásság elkerülése előre is biztositva legyen. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ezeket méltóztassanak tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Azonkivül bejelentem a t. képviselőháznak, hogy a csongrádi és a tápéi választókerületek képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt kiküldött bizottság beadta jelentését és most a házszabályok 119. §-a értelmében a háznak összes biráló-bizottsági tagjai közül a háznak ülésében tizenegy tag lesz kisorsolandó, a kik a ház elnökének elnöklete alatt külön biráló-bizottsággá alakulnak és jelentésüket a háznak megteszik.

Ezt a kisorsolást a holnapi ülés elején fogom a ház szine előtt eszközölni.

Továbbá gróf Sztáray Sándor képviselő urnak megbizólevele az igazoló-bizottság által alaki szempontból kifogásoltatván, sorsolás utján egyik biráló-bizottsághoz osztandó be. Ezt a kisorsolást is a holnapi ülés elején fogom eszközölni.

Ezenkivül esküt kell letenniök a biráló-bizottságba ujonnan választott képviselő uraknak, u. m. Bónis István, b. Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő uraknak és az állandó összeférhetlenségi bizottság tagjainak.

Felszólitom tehát az előbb nevezett képviselő urakat: Bónis István, b. Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő urakat és az összeférhetlenségi bizottság tagjait, hogy szintén a holnapi ülésnek elején az eskü letételére jelentkezni méltóztassanak.

Ezek azok a jelentések, melyeket a magam részéről meg kellett tennem.

A miniszterelnök ur kiván szólani.

Széll Kálmán miniszterelnök: Három rendbeli jelentést van szerencsém előterjeszteni. Egyet mint belügyminiszter arra nézve, hogy a Pozsony vármegye területén lévő Nagy-Bodok község határához tartozó ugynevezett Pálffy-erdőterület ezen vármegyéből a mosonyvármegyei Püspöki község határához kebeleztessék át. (Irom. 187). Erről teszek a törvény értelmében előterjesztést és jelentést, és kérem ezt a közigazgatási bizottsághoz utasitani.

Azonkivül van szerencsém, szintén a törvény értelmében, előterjeszteni a számszék jelentését (Irom. 185, 186) az 1902-iki számadási év első és második negyedében előfordult túlkiadásokról és előirányzaton kivüli kiadásokról.

Kérem mind ezt a két számvevőszéki jelentést a zárszámadási bizottsághoz utasitani, hogy azt tárgyalja és véleményes jelentéssel együtt a ház elé terjeszsze.

Elnök: A belügyminiszter jelentése a pozsonymegyei Nagy-Bodok község határához tartozó u. n. Pálffy-erdőterületnek a mosonyvármegyei Püspöki község határához való átcsatolása tárgyában ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előleges megvizsgálás végett a közigazgatási bizottsághoz utasittatik.

Az 1902-ik zárszámadási év első és második negyedében előfordult túlkiadásokról, előirányzaton kivüli kiadásokról és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni s előzetes tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz utasittatnak.

A honvédelmi miniszter ur kiván szólani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Van szerencsém törvényjavaslatot előterjeszteni az 1889: VI. t.-cz. 11., valamint az 1891: V. t.-cz. 3-ik §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartása tárgyában (Irom. 183); továbbá törvényjavaslatot az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról és póttartalékosoknak a közös hadsereg és honvédség létszámának kiegészitése végett időlegesen leendő igénybevételéről. (Irom. 184).

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen javaslatokat a véderő-bizottsághoz utasitani előzetes tanulmányozás és jelentéstétel végett és a kinyomatásról és szétosztásról intézkedni.

Elnök: A javaslatok ki fognak nyomatni, a ház tagjai között szét fognak osztatni és előzezetes tárgyalás és jelentéstétel végett a véderő-bizottsághoz utasittatni.

Következik a napirend: az 1900. évi állami zárszámadásról szóló állami számvevőszéki jelentés (Irom. 106) tárgyalása.

Van szerencsém a háznak jelenteni, hogy a pénzügyminiszter ur Pap Elek miniszteri osztálytanácsos urat jelölte ki ezen ügy tárgyalására, a ki a netán kivántató részletes felvilágositásokat meg fogja adni.

Molnár József előadó: T. ház! Mielőtt a zárszámadás-vizsgáló-bizottság javaslatát az 1900. évi állami zárszámadásra vonatkozólag elfoga-

dásra ajánlanám, engedje meg a t. ház, hogy az állami zárszámadás eredményeit nagy vonásokban és kerek számokban előterjeszthessem.

Az 1900: VI. t.-czikk, illetőleg költségvetés az összes kiadásokat 1060 millió, az összes jövedelmet és bevételt ugyancsak 1060 millió koronában állapitotta meg, a felesleget pedig 147.331 koronában.

Ehhez azonban jöttek külön törvények és felhatalmazások, melyeknek alapján jogot nyert a kormány kiadásokra 24 millió korona erejéig, bevételre pedig 86 millió korona erejéig, és igy összesen rendelkezésre állott kiadásokra 1084 millió korona, bevételekre pedig 1147 millió korona. Már most ezen előirányzattal szemben az előirás, vagyis utalványozás következőleg történt: az összes bevételi járandóság 1212 millió koronát, a kiadási utalványozás pedig 1082 millió koronát tett ki. Ha pedig a tényleges pénztári eredményt veszszük számitásba, akkor az összes bevételek 1197 millió koronát, az összes kiadások pedig 1083 millió koronát tettek ki, és igy a tényleges pénztári felesleg 113 millió koronára rugott. Minthogy azonban e bevételek között olyanok is fordulnak elő, a melyek részint kölcsönből, részint alapszerü kezelésből származnak — ugyanilyen természetü kiadások is fordulnak elő a kiadások között — ha ezen összegeket a fentebb emlitett összegből levonjuk, akkor a következő eredményre jutunk: az előirányzásnál a bevételek az ilyen levonások után 1074 millió koronát, a kiadások pedig 1038 millió koronát tesznek ki, és igy a felesleg az előirányzásnál 35.772,561 korona 26 fillér. Ha ugyanezen levonásokat a pénztári eredménynél is keresztülviszszük, akkor azt találjuk, hogy a bevétel 1059 millió koronát, a kiadás pedig 1040 millió koronát tett ki és igy is a tiszta felesleg 18.389,714 korona 37 fillér. Meg kell azonban jegyeznem, t. ház, hogy a kiadások között szerepelnek túlkiadások és előirányzat nélküli kiadások is, és pedig 39 millió korona erejéig, a melyek az egyes miniszteriumok által, részint évnegyedenkint, részint pedig zárszámadásilag indokoltatnak. Ugyancsak hangsulyoznom kell ezzel szemben azt is, hogy az egész államháztartási kezelésben megtakaritások is eszközöltettek és pedig 41.355,861 korona 84 fillér erejéig, a mi egy egész kezelési évben elég tetemes összeget jelent. Ha ezen számokat tekintjük, be kell látnunk, hogy a tényleges, a valóságos kezelés sokkal kedvezőbb, mint a milyen az előirányzat volt.

Az átfutó kezelés szintén egyik lényeges részét képezi államháztartásunknak és itt a kiadási többlet 125 millió koronát tesz ki, mert habár a »követelés« rovat 163 millióval gyarapodott, viszont ezzel szemben a »tartozás« is 38 millióval növekedett az átfutó kezelésben.

Áttérve az államháztartásnak ugyszólván leglényegesebb részére, az állami leltárra, csak nagy vonásokban bátor vagyok a t. ház figyelmét a következő adatokra felhivni. Ingatlan vagyonban a gyarapodás 64 millió korona volt, a fogyatkozás pedig 5 millió korona, az ingatlanok összértéke pedig az 1900. év végén 3667 millió koronát tett. Az ingatlan vagyonban való gyarapodásból 60 millió a pénztárból fedeztetett, 4 milliót pedig az alapokból és más forrásokból fedeztek.

A hasznos jogoknál a gyarapodás 135.595 korona, a mely összeg egészen a pénztárból fedeztetik. Az ingó vagyon gyarapodása 109 millió korona, a fogyatkozás 92 millió korona. A gyarapodásból fedeztetett a pénztárból 80 millió korona, más forrásokból pedig 28 millió korona, leiratott pedig az ingóságoknál mint értékcsökkenés 50 millió korona. A pénzmaradvány 1899-el szemben 11 millió koronával apadt. Az értékpapir-állomány 452 ezer koronával gyarapodott. Az értékpapirokban való követelés 1900-ban nem változott, a tartozás pedig 165 millió koronával fogyatkozott. Az államadósságok az 1900-ik évben gyarapodtak 103 millió koronával ugy, hogy az év végén az összes államadósságok összege 4627 millió koronát tett ki. Állami követelésekben a gyarapodás megint 1,000.000 korona, a cselekvő hátralékoknál pedig a gyarapodás 179,000.000 korona, a terhelő hátralékoknál pedig 37 millió koronát tesz ki. Már most ha szembeállitjuk ezen különböző vagyonrészeknél a gyarapodásokat és szaporodásokat, a tiszta vagyon-szaporulat 105,098.650 korona és 27 fillérben fog mutatkozni, a mely eredmény indokolttá teszi a zárszámadási bizottság azon birálatát, hogy a vagyonkezelés kedvezőnek mondható. A mérlegeknél a pénztári mérleg 11 millióval nagyobb kiadást mutat a bevételnél, a mi megfelel az 1899—1900-ik évi pénztármaradványban mutatkozó különbözetnek. A jövedelmi mérleg pedig 105 millió koronányi jövedelmet, illetőleg vagyonszaporulatot mutat ki.

A vagyonmérleg a magyar államra nézve a következőleg áll: cselekvő vagyon 6602 millió korona, teher pedig 5186 millió korona és igy a tényleges tiszta vagyon 1416 millió korona volt, a mi az 1899-iki állapottal szemben 105,098.650 korona vagyonszaporulatot jelent, a mely megfelel az előbb emlitett jövedelmi mérlegben kitüntetett vagyonszaporulatnak.

A bizottság azonkivül megvizsgálta a lekötött bevételeket is és 1899-ről 3 millió, 1900-ról pedig 8 millió koronát átvitetett az 1901-iki kezelési évre. Megvizsgálta azonkivül a bizottság az alapok és alapitványok, továbbá az állami főbb jövedelmi ágazatoknak kezelési eredményeit is, és e vizsgálatnak következményeképegész logikaszerü szükségesség volt, hogy a kormány iránt elismerés fejeztessék ki az állami kezelésben mutatkozott rendért és az egyensulyfentartásért, továbbá az állami számvevőszék iránt a lelkiismeretes és éber ellenőrzésért. Mindezek folytán a zárszámadási bizottság ne-

vében vagyok bátor a következő határozati javaslat elfogadását ajánlani *(olvassa):* »Az 1900-ik évi költségvetés és az azt kiegészitő törvények alapján a miniszterium részére engedélyezett hitelekkel szemben az 1900-ik évi számadási évben és annak pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és kevesebb bevételek jóváhagyatnak s ezekre, valamint az államháztartás 1900-ik évi kezelésének a zárszámadásban részletezett összes eredményeire vonatkozólag a kormánynak a törvényszerü felmentvény megadatik.« Kérem a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván-e valaki szólni?

Madarász József: Én kérek szót!

Elnök: Madarász képviselő ur kiván szólni.

Madarász József: T. ház! Régi szokás szerint ez uj képviselőház tanácskozó termében is, miként a régi tanácskozóteremben, a költségvetés megállapitásakor semmi olyanhoz, a mi nem a történelmi önálló magyar államra kiváltatik, nem járulok és meg nem szavazok. Természetes következése ennek részemről legalább az, hogy midőn a zárszámadási bizottság előterjeszti azon javaslatát, hogy a kormánynak a túlkiadásokra és az előirányzat nélküli kiadásokra is megadassék a felmentés, én ehhez a javaslathoz hozzá nem járulok, azt ellenzem, és azt el nem fogadom. *(Helyeslés a szélsőbalodalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur sem kiván szólni, következik a szavazás. Feltészem a kérdést: Elfogadja-e a ház a zárszámadási bizottság által benyujtott határozati javaslatot, igen, vagy nem? Előbb azonban ujra fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni az imént felolvasott határozati javaslatot, igen, vagy nem? A kik elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. Azt reméltem, hogy még a mai ülés folyamán jelentést fogok tehetni a háznak a bizottságok megalakulásáról; de ugy látszik, ez az alakulás még nem történt meg. Igy tehát erről a holnapi ülés elején, vagy annak folyamán fogok csak jelentést tenni. És most ujból felszólitom ugy a harmadik osztályt, a melynek megalakulásáról még nincsen jelentés, valamint az összes bizottságokat, hogy méltóztassanak a megalakulással annyira sietni, hogy annak megtörténtéről a holnapi ülésen, mely délelőtt tiz órakor fog kezdődni, a háznak jelentést tehessek. *(Helyeslés.)* Ezzel az ülést bezárom.

Bocsánatot kérek, hogy az ülést ujból kénytelen vagyok megnyitni, mert arra figyelmeztetnek, hogy a holnapi ülés napirendje nincsen megállapitva. Pedig igenis meg van állapitva, t. i. először azok az eskütételek, melyeket az ülés elején felemlitettem, jelentések bizottságok megalakulásáról, továbbá kisorsolása a csongrádi és tápéi kerületek képviselőválasztási jogának felfüggesztése iránt véleményes jelentéstételre hivatott bizottságnak. Ezt a t. háznak az ülés elején bejentettem, ezek képezik a holnapi ülés napirendjét. Erről tudomása volt a t. háznak.

Most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 10 perczkor.)

133. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 17-én, pénteken,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Osztályok és bizottságok megalakulásának bejelentése. — Curiai átirat bemutatása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A tápéi és csongrádi választókerületek képviselőküldési jogának felfüggesztése iránt javaslatot tenni hivatott külön biráló-bizottságok kisorsolása. — Gr. Sztáray Sándor képviselő megbizó-levelének sorshuzás utján az I. biráló-bizottsághoz utasitása. — Bónis István biráló-bizottsági, továbbá Angyal József, Heincz Hugó és Vertán Endre összeférhetetlenségi bizottsági tagok eskütétele.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Fel fog olvastatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa a folyó hó 16-ikán tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Jelentem a t. háznak, hogy a harmadik osztály is megalakult és elnökké gr. Benyovszky Sándort, jegyzővé pedig Janics Imrét választotta meg.

Ezzel az osztályok mind megalakultak. Tudomásul szolgál.

A bizottságok közül a következők alakultak meg: Számvizsgáló-bizottság: elnök Fassie Tódor, jegyző Böszörményi Sándor.

Közoktatásügyi bizottság: elnök Berzeviczy Albert, jegyző Szőts Pál.

Véderő-bizottság: elnök b. Podmaniczky Frigyes, jegyző Münnich Aurél.

Mentelmi bizottság: elnök Perczel Dezső, jegyző Maróthy László.

Zárszámadási bizottság: elnök Schmidt József, jegyző Molnár József.

Naplóbiráló-bizottság: elnök Pintér Sándor, jegyző Molecz Dani.

Közlekedésügyi bizottság: elnök Vörös László, jegyző Dobieczky Sándor.

Könyvtári bizottság: elnök a ház elnöke, jegyző Pekár Gyula.

Igazságügyi bizottság: elnök Hodossy Imre, jegyző Nagy Mihály.

Pénzügyi bizottság: elnök Falk Miksa, jegyző Neményi Ambrus.

Közgazdasági bizottság: elnök gr. Andrássy Tivadar, jegyző Rosenberg Gyula.

Földmivelésügyi bizottság: elnök gr. Károlyi Sándor, jegyző Hertelendy Ferencz.

Vizügyi bizottság: elnök gr. Karátsonyi Jenő, jegyző Lázár György.

Az összeférhetetlenségi állandó bizottság: elnöke a ház által megválasztott elnök, gr. Andrássy Tivadar, helyettes elnök Apáthy Péter. A kérvényi bizottság: elnöke Szentiványi Árpád, jegyzője Daróczy Aladár.

E szerint, t. ház, még nem alakult meg a gazdasági, a közigazgatási és a munkásügyi bizottság.

E bizottságok tagjait felkérem, hogy holnap délelőtt az ülés előtt fél 10 órakor méltóztassanak az erre kijelölt helyiségekben alakulás végett megjelenni.

Kubik Béla: Ma az ülés után! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A mennyiben az illető bizottságok tagjai itt vannak, nagyon szivesen veszem, ha ma az ülés után, vagy — a mint a képviselő urak maguk között megegyeztek — holnap az ülés előtt sziveskednek megalakulni és az alakulásról nekem jelentést tenni, hogy lehetőleg már a holnapi ülésben az összes bizottságok

megalakulásáról tehessek jelentést. *(Általános helyeslés.)*

Bemutatom a m. kir. Curia átiratát, a vonatkozó végzéssel együtt, a mely szerint a Nosz Gyula képviselő ur megválasztása ellen beadott kérvényt, valamint a választók részéről beadott ellenkérvényt az illető kérvényezők visszavonták. Ennek folytán a kir. Curia az eljárást beszüntette. Nevezett képviselő ur azonban csak akkor fog végleg igazoltatni, ha választása ellen az 1899 : XV. t.-cz. 14. §-ában megemlitett 15 nap alatt ujabb kérvény nem adatik be.

Bemutatom Szepes és Zemplén vármegyék közönségeinek feliratait a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868. évi XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Veszprém vármegye közönségének feliratát, valamint Fülöp-Szállás községnek Csávolszky Lajos képviselő ur által beadott kérvényét az olasz bor vámjának felemelése tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

a kun-szentmiklósi ipartestületnek Csávolszky Lajos képviselő ur által beadott kérvényét az önálló vámterület ügyében. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mindezek a kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom özv. Strichó Gyuláné, volt gyorsiró özvegyének, Günther Antal képviselő ur által beadott kérvényét, kegydij adományozása iránt.

Kiadatik a gazdasági bizottságnak.

Következik a házszabályok 119. §-ában elrendelt külön, vagyis azon két biráló-bizottság kisorsolása, a melyek a csongrádi és a tápéi választókerületek képviselő-küldési jogának felfüggesztése iránt lesznek hivatva a háznak javaslatot tenni.

A házszabályok értelmében ezen biráló-bizottságok a biráló-bizottságok tagjai közül a ház nyilt ülésében sorsoltatnak ki, és 11—11 tagból állnak. Ezt a kisorsolást akként vélem czélszerüen eszközölni, hogy itt a ház szine előtt az összes biráló-bizottságok tagjainak neveit a szekrénybe beleteszem és abból fogom e bizottságok tagjait kisorsolni. *(Helyeslés.)*

Barabás Béla: Engedelmet kérek, a házszabályok ezen szakaszához óhajtanék hozzászólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Tessék, kérem!

Barabás Béla: A házszabályok 119. §-a akkép intézkedik, — a mint azt méltóztatott emliteni — hogy a biráló-bizottságok tagjai közül sorsoltatik ki a 11 biráló-bizottsági tag. Ámde itt nehány oly kérdés merül fel, a melyre nézve a ház határozatára volna szükség. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én pl. a tápéi kerületbe voltam kiküldve harmadmagammal: Belitska Béni és Kubinyi Géza képviselőtársaimmal. Miután mindhárman benne voltunk a biráló-bizottságban, már magunk között is felvetettük azt a kérdést, vajjon, ha nevünk kisorsoltatnék, összeférhető-e kiküldetésünkkel a külön biráló-bizottságban való részvétel, igen, vagy nem? *(Felkiáltások jobbfelől: Miért ne?)* Ebben a kérdésben közöttünk is eltérő volt a vélemény. Az egyik képviselőtársam pl. azt mondotta, hogy ha nevét kihuzzák, feláll és bejelenti az összeférhetetlenséget azon a czimen, hogy a vizsgáló-bizottság tagja volt. Nekem mindegy tökéletesen, miképen állapodik meg a ház; a fő, hogy megállapodjék valamiben. Legyen azonban szabad elmondanom saját véleményemet. Először is tekintetbe veendő, hogy az a 11-es biráló-bizottság csak előkészit s mint a házszabályok mondják, megokolt inditványt tesz, az érdemleges határozat hozatalába azonban nem foly bele. Már most az a kérdés, hogy a biráló-bizottság azon tagjai, a kik a vizsgálattal voltak megbizva, helyet foglalhatnak-e ebben az előkészitő munkálkodásban? Ha igen, ugy ismét kérdés az, helyet foglalhatnak-e, illetőleg szavazattal birhatnak-e a ház azon plenáris ülésén, a melyen a fölött határoz a ház, hogy az illető kerülettől a képviselőküldési jog megvonassék! igen, vagy nem? Az én szerény véleményem szerint, tekintettel arra, hogy a házszabályok e tekintetben kifejezetten nem állapitanak meg összeférhetetlenséget, sőt a házszabályok szerint azon ügyekben, a melyekben a biráló-bizottság maga küld ki vizsgáló-biztost, ez a vizsgáló-biztos nemcsak a vizsgálatot teljesiti, hanem az érdemleges határozat hozatalába is belefolyik, méltóztassék a házszabályokat ugy magyarázni, miszerint a kiküldött vizsgáló-biztosok nem összeférhetetlenek ezen 11-es bizottsággal. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A második dolog, a mit javasolni vagyok bátor, az, hogy tekintettel arra, hogy két ügy forog fenn, mindkét ügyben külön sorsolás eszközöltessék. Vagyis, ha az első 11 tagot kihuzták, ugy ezen 11 tagnak a neve a második sorsolásba is beveendő. Azt hiszem, hogy csakis ez a házszabályoknak egészséges és helyes magyarázata. *(Helyeslés.)* A mennyiben más eltérő vélemény volna, ugy vitassa meg azt a ház, mert ismétlem, a fődolog, hogy e tekintetben megállapodás történjék, a mely a jövőben precedensül szolgálhasson.

Elnök: T. ház! Azt hiszem, hogy a Barabás képviselő ur által előadottak első részére nézve alig lehet véleménykülönbség, miután a házszabályok nem tartalmaznak semmi megszoritást és semmi kizárást arra nézve, hogy azok, kik a vizsgáló-bizottság tagjai voltak, ne lehessenek a külön biráló-bizottság tagjai. Ennélfogva senkinek sem állhat jogában ezen urakat megfosztani attól, hogy e bizottságban részt vegyenek, vagy attól, hogy a ház plenumában szavazatukat gyakorolhassák. *(Általános helyeslés.)*

Más szempont alá esik az a kérdés, a melyet a képviselő ur felvetett, midőn annak a nézetének adott kifejezést, hogy a két esetre

külön biráló-bizottság sorsolandó ki. Erre nézve sem tartalmaznak a házszabályok semmiféle külön intézkedést, de én magam is azt hiszem, hogy a dolog természetének jobban felel meg, ha mindegyik esetre más-más bizottság sorsoltatik ki. *(Helyeslés.)* Hogy ha pedig a ház most ekképen jár el, ezzel a jövőben is követendő preczedenst állapit meg. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Barabás Béla: Nem tudom, jól értettem-e az igen t. elnök urat? Azt hiszem, ugy magyarázza a házszabályokat, hogy ha 11 tag kihuzatik, ugy azok . . .

Elnök: Ismét sorsolás alá kerülnek.

Barabás Béla: Tehát két bizottság alakittatik.

Elnök: Felhivom azonban a t. ház figyelmét egy körülményre, arra t. i., hogy a biráló-bizottsági tagok között, a kik közül a sorsolás történik, három olyan van, a ki az esküt még le nem tette, illetőleg csak a mai ülés folyamán fogja letenni. Magától értetődik, hogy a mennyiben ezen biráló-bizottsági tagok neve kisorsoltatnék, ők ezen ügyekben is majd csak akkor fognak eljárhatni, ha az esküt már előzetesen letették, *(Helyeslés.)* mert biráló-bizottsági tag semminemü, ezzel a minőséggel összefüggő jogositványt nem gyakorolhat, mielőtt az esküt letette. *(Helyeslés.)*

E szerint fogjunk hozzá a kisorsoláshoz. — Endrey Gyula jegyző urat felkérem, hogy az I. biráló-bizottság névsorát felolvasni méltóztassék. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Melyik ügy lesz az első?)* Előbb az összes neveket beteszszük a szekrénybe, hogy a ház ellenőrizhesse, hogy valamennyi név tényleg betétetett, és erre nincs más mód, mint hogy az összes biráló-bizottságok névsorát felolvastatom.

Münnich Aurél: De melyik ügyre vonatkozólag?

Barabás Béla: Majd ha a sorsolás megtörténik, akkor mondják meg. *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Először beteszszük az összes biráló-bizottságok tagjainak neveit a szekrénybe, azután meg fogom mondani, hogy abban a sorrendben a melyben a jelentések beadattak, először a tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése ügyében fog kisorsoltatni 11 tag.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az összes biráló-bizottságok tagjainak névsorát. A nevek a szekrénybe tétetnek.)*

Elnök: A tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése ügyében itélni hivatott bizottságot fogjuk most kisorsolni. *(Kihuzza a szekrényből a következő neveket. Olvassa:)* Apáthy Péter, Lengyel Zoltán, Kubina József, Károlyi Antal, Haydin Imre, Halász Zsigmond, Kabós Ferencz, gróf Serényi Béla, Mayer Károly, Kecskeméthy Ferencz, Vietoris Miklós.

Konstatálom, hogy ezen kisorsolt bizottsági tagok mindannyian már letették az esküt, mint biráló-bizottsági tagok. Neveiket ujból beteszem a szekrénybe. *(Megtörténik.)* Következik a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának ügyében itélkezni hivatott bizottsági tagoknak kisorsolása. *(Kihuzza a neveket:)* Báró Bánhidy Antal, Boda Vilmos, Halász Zsigmond, Petrisevics Horváth Arthur, Drakulics Pál, Ugron János, Münnich Aurél, Szentiványi Árpád, Angyal József, Ivánka Oszkár, Abaffy Ödön.

Tisztelt képviselőház! A most kisorsolt tagok között báró Bánhidy Antal az egyedüli, a ki nem tette le az esküt; remélem, hogy a mai ülés folyamán le fogja tenni. Ezen bizottságoknak elnöke a ház elnöke, a bizottságok azonban a maguk kebeléből választanak jegyzőt, illetőleg előadót. Felkérem az imént kisorsolt mindkét bizottság tagjait, hogy alakulás és előadóválasztás czéljából sziveskedjenek az ülés befejezése után itt maradni és az elnöki fogadóteremben gyülekezni.

Következik gróf Sztáray Sándor képviselő megbizó-levelének, mely formai szempontból kifogásoltatott, sorshuzás utján egyik biráló-bizottsághoz való utasitása. *(Kihuzza a számot.)* Az első biráló-bizottságnak adatik ki.

Most következik napirend szerint a biráló-bizottságokban üresedésben volt tagsági helyekre ujonnan megválasztott bizottsági tagok, valamint az összeférhetetlenségi bizottság tagjainak eskütétele.

Bónis István, báró Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő urakat kérem, sziveskedjenek az esküt letenni.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az eskümintát. Bónis István leteszi az esküt.)*

Elnök: Báró Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő urakat felkérem, hogy lehetőleg a holnapi ülés elején jelentkezzenek az eskü letételére.

Következik most az összeférhetetlenségi bizottság tagjainak eskületétele. Kérem a jegyző urat, sziveskedjék a bizottsági tagok névsorát felolvasni.

Szöts Pál jegyző *(olvassa a bizottsági tagok névsorát, a kik közül Angyal József, Heincz Hugó és Vertán Endre vannak jelen.)*

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az eskümintát. Angyal József, Heincz Hugó és Vertán Endre leteszik az esküt.)*

Elnök: T. ház! Gr. Andrássy Tivadar, Apáthy Péter, Madarász Imre, László Mihály, Ragályi Béla, Rakovszky István, Szentiványi Árpád és gr. Pejacsevich Tivadar bizottsági tag urakat felhivom, hogy az eskü letételére a legközelebbi ülések egyikén, lehetőleg a holnapi ülés elején megjelenni méltóztassanak.

Jelentem a t. háznak, hogy az elnökségre ruházott kötelességemnek megfelelve, mely szerint minden ülésszak elején kijelöljek nyolczvan képviselőt, a kiknek sorából esetről-esetre az összeférhetetlenségi itélő-bizottságok kisorsolan-

dók lesznek: holnap fogom e névjegyzéket a háznak tudomására hozni.

Pótlólag jelentem még, hogy a munkásügyi bizottság is megalakult, elnökévé Hegedüs Sándort, jegyzővé pedig Biró Lajost választotta.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A holnapi, d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjét Rátkay László inditványának megvitatása képezi a közösügyi költségekhez való hozzájárulás arányára vonatkozó kir. kézirat tárgyában. Ezt megelőzőleg esetleg a biráló- és összeférhetetlenségi bizottságok tagjai fogják az esküt letenni.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 órakor.)

134. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 18-án, szombaton,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A közigazgatási bizottság megalakulásának bejelentése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Madarász Imre és Rakovszky István összeférhetetlenségi bizottsági tagok eskütétele. — Bemutatása azon 80 képviselő névjegyzékének, a kik közül az összeférhetetlenségi ügyekben itélő bizottság tagjai esetről-esetre kisorsolandók lesznek. — A pénzügyi bizottság jelentésének beterjesztése az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közmunkák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Rátkay László inditványának tárgyalása a közös ügyek költségéhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — Lengyel Zoltán interpellácziója a miniszterelnökhöz a Landwehr-miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar hivatalos lapban való közzétételéről. — A miniszterelnök válasza. — Hellebronth Géza interpellácziója a miniszterelnökhöz a kormány katholikus vallásu tagjainak a katholikus nagygyülésről való távolmaradása tárgyában. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Méltóztassék mindenekelőtt a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az október hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs.)* Ha nincs észrevétel, ugy azt hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a közigazgatási bizottság megalakult és elnökké Perczel Dezsőt, jegyzővé pedig Kristóffy Józsefet választotta meg.

Bemutatom Nógrád vármegye közönségének feliratát, a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868 : XLIV. törvényczik módositása;

Győr sz. kir. város közönségének feliratait a vasárnapi munkaszünetnek a hivatalnokokra való kiterjesztése, — Pancsova városnak külön képviselő-választókerületté való alakitása — és a közpénznek elhelyezésére vonatkozó 1877 : XX. és 1886 : XXII. t.-czikkek illető szakaszainak megváltoztatása;

Balaton-Kisszőllős, Vászoly, Nagy-Pécsely, Nemes-Pécsely, Tagyon, Tapolcza, Zánka, Ó-Budavár, Alsó-Dörgicse, Felső-Dörgicse, Kis-Dörgicse, Balaton-Kövesd, Csopak, Arács, Paloznak, Csicsó, Szent-Jakabfa és Szent-Antalfa községeknek Hertelendy Ferencz képviselő által beadott kérvényeit az olasz bor vámjának felemelése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. képviselőház! A tegnapi ülésen, ámbár erre fel voltak hiva, még nem tették le az esküt báró Bándidy Antal és Rabár Endre képviselő urak, mint biráló-bizottsági tagok, továbbá az összeférhetetlenségi bizottság több tagja.

Ha tehát báró Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő urak, vagy valamelyikök jelen volna, akkor kérem, méltóztassék az eskü letételére jelentkezni. *(Felkiáltások: Nincsenek itt!)* Ugy látszik, nincsenek jelen. Ennélfogva az esküt legközelebbi megjelenésük alkalmával fogják letenni.

Fel fogom olvasni az összeférhetetlenségi bizottság azon tagjainak neveit, a kik nem tettek még esküt. *(Halljuk! Halljuk!)* A kik ezek közül jelen vannak, sziveskedjenek az eskü letétele végett mindjárt a terem közepére lépni. *(Helyeslés. Olvassa):* gr. Andrássy Tivadar,

Apáthy Péter, Madarász Imre, László Mihály, gr. Pejacsevich Tivadar, Ragályi Béla, Rakovszky István, Szentiványi Arpád.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az eskümintát, Madarász Imre és Rakovszky István leteszik az esküt).*

Elnök: A két biráló- és az összeférhetetlenségi bizottság azon tagjait, a kik az esküt még nem tették le, ezennel felszólitom, hogy a legközelebbi ülések egyikén ez eskü letételére jelentkezzenek.

Egyszersmind jelentem a t. háznak, hogy a hetedik biráló-bizottság volt elnöke a képviselők sorából kilépett és a bizottság elnökét még nem választotta meg, valamint, hogy a gazdasági bizottság még nem alakult meg.

Felkérem ennélfogva ugy a hetedik birálóbizottságot, mint a gazdasági bizottság tagjait, hogy a jövő heti keddi ülést megelőzőleg, délelőtti fél 10 órakor jelenjenek meg az arra kijelölt helyiségben.

Továbbá nem alakulhattak meg, illetőleg előadóikat még nem választhatták meg a tagok kellő számban való meg nem jelenése miatt ugy a tápéi, mint a csongrádi kerületek képviselőküldési jogának fölfüggesztése tárgyában kisorsolt bizottságok.

Felkérem ezen két bizottság tagjait is, hogy a keddi ülést megelőzőleg, reggeli fél 10 órakor alakulásuk, illetőleg ezen első ténykedésük céljából az elnöki fogadóban gyülekezni szivesked-jenek. A mennyiben e tekintetben változás állana be, ha pl. a képviselőház nem tartana ülést kedden, akkor az illető bizottsági tag urakat külön meghivó utján fogom erről értesiteni és az alakulásra más terminust fogok kitüzni.

Bemutatom a képviselőháznak azon 80 képviselő névjegyzékét, a kik közül ezen ülésszak alatt az összeférhetetlenségi ügyekben itélő bizottság 12 rendes és 3 póttagja esetről-esetre ki fog sorsoltatni.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Gróf Andrássy Gyula, Barabás Béla, Barta Ödön, gróf Batthyány Lajos. Bauer Antal, Beőthy Ákos, Bernáth Béla, Berzeviczy Albert, gróf Bethlen István, Bizony Ákos, Bogyay Máté, Bornemisza Lajos, Csernoch János, Endrey Gyula, Erdély Sándor, gróf Erdődy Gyula, Erreth János, Fabiny Teofil, Farkas Balázs, Farkas József, Fáy István, Förster Ottó, Francisci Henrik, Günther Antal, gróf Hadik-Barkóczy János, Hodossy Imre, Horánszky Lajos, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Jakabffy Imre, Jékey Zsigmond, Josipovich Géza, Justh Gyula, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, Kapotsfy Jenő, Kállay Lipót, Károlyi Antal, gróf Károlyi Sándor, Keczer Miklós, Komjáthy Béla, Kossuth Ferencz, Kubik Béla, Leidenfrost László, Leszkay Gyula, Malatinszky György, Mandel Pál, Mezőssy Béla, Mihályi Péter, Nagy Ferencz, Neiszidler Károly, Olay Lajos, Osztroluczky Miklós, Patytyánszky Elek, Perczel Dezső, Pildner Ferencz, Piukovich József, báró Podmaniczky Frigyes, Rabár Endre, Rátkay László, Rohonyi Gyula, Sághy Gyula, Scitovszky János, Semsey Boldizsár, Semsey László, Szederkényi Nándor, Szluha István, Thaly Ferencz, Thaly Kálmán, gróf Tisza István, Tóth János, Trauschenfels Emil, Vásárhelyi László, Veres József, Visontai Soma, gróf Wass Béla, gróf Wilczek Frigyes, gróf Zichy Aladár, gróf Zichy János, gróf Zselénszky Róbert.

Elnök: Miután b. Kemény Ákos megszünt országgyülési képviselő lenni, helyette gr. Bethlen Istvánt óhajtom belejegyezni.

Ez a bizottság tudomásul vétetik.

A pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 175, 188) az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közmunkák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre kitüzni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével fog napirendre tüzetni.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: T. ház! Tisztelettel jelentem, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincsen, ellenben az interpellácziós-könyvbe 1902. október 17-iki kelettel be van jegyezve: dr. Lengyel Zoltán interpellácziója az osztrák Landwehr-miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar hivatalos lapban történt közzététele tárgyában a miniszterelnök urhoz; továbbá október 18-iki kelettel Hellebronth Géza interpellácziója a kormány róm. kath. tagjainak távolmaradása miatt az e héten lefolyt kath. nagyülésekről a kormányelnök urhoz; dr. Visontai Soma interpellácziója a »Halastó«, illetve a tengerszem körüli magyar határterület tárgyában a miniszterelnök urhoz és Lovászy Márton interpellácziója az uj vasuti egyezség közzététele tárgyában a kereskedelmügyi miniszter urhoz.

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén félkettőkor fognak megtétetni.

Következik Rátkay László képviselő ur inditványának (Irom. 181) tárgyalása a közös ügyek költségeihez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában.

Endrey Gyula jegyző: Beőthy Ákos!

Beőthy Ákos: T. ház! Az a majdnem negyed század, melyet az ellenzéki padokon eltöltöttem, megtanitott engem arra, hogy a t. túloldallal szemben a kapaczitácziónak nem sok eredménye van, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* legkevésbbé ennél a mai kérdésnél, a hol egy bevégzett ténynyel állunk

szemben. Mindannak daczára mégis kötelességemnek tartottam felszólalni, egyrészt az ellenzéki lobogónak becsületéért, mert ugy vélem, hogy mindnyájunknak közös kötelessége különösen e nehéz időkben azt az ellenzéki lobogót magasan lobogtatni, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* de azután azért is, hogy legalább részben a közvélemény elé állitsam azokat a szempontokat és mozzanatokat, a melyekből ezt a fontos kérdést el kell birálni. És ezen szempontoknak konkluziója abban jut kifejezésre, hogy a királyi kéziratot sem alaki, sem anyagi szempontokból nem fogadhatom el. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Neheztelem első sorban azt, hogy a quóta-döntés fejedelmi »Handbillet« alakjában tétetik le a ház asztalára. Konstatálni kivánom, hogy a mi Isten csapása az ujabb időben csak ért bennünket, mind ilyen fejedelmi »Handbillet« alakjában jelentkezik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Pl. valamennyi miniszternek kinevezése, *(Általános, élénk derültség. Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* s azután a quótadöntés. De, t. ház, azt tartom, hogy még ebben az esetben is törvényjavaslat alakjába kell azt a quótadöntést foglalni. En mindenkinek megitélésére bizom, micsoda visszás dolog az, hogy a mikor pl. a quóta arányáról van szó, ezt nem találjuk meg a Corpus Jurisban, hanem a hivatalos lapnak hasábjain kell azt keresnünk, a végrehajtások és csődnyitások közegében. Én készséggel elismerem azt, hogy ennek a törvénynek közjogilag és politikailag más a tartalma, mint a többi törvényeknek, mert hiszen a többi törvények a fejedelem és a nemzet kombinált akaratát fejezik ki, itt pedig csak a koronának egyoldalu intézkedéséről van szó. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De mindennek daczára törvénybe kell azt iktatni, hogy megóvjuk azt a nagy közjogi elvet, hogy erre az országra terhet csakis törvény alakjában lehet róni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engem ennél a kérdésnél ugyanaz a felfogás vezet, mint a minő vezetett akkor, a midőn a berlini békekötés beczikkelyezését követeltük és keresztülvittük. Ott is bevégzett ténynyel állottunk szemben, de követeltük a beczikkelyezést azért, mert ennek az országnak jogot szereznie, kötelezettséget vállalnia másképen, mint törvénynyel, nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)* Nem is tudom elképzelni magamnak, t. ház, hogy micsoda praejudicium származik abból, hogyha ezt törvénybe iktatjuk. Hiszen a koronának azt a problematikus jogát senki idáig kétségbe nem vonta; ellenben, ha ez be nem czikkelyeztetik, akkor homályban marad az ország közjoga épen a legfontosabb mozzanatoknál, egyrészt a királyi jogoknál, másrészt pedig az ausztriai viszonyt illetőleg.

De nem fogadhatom el a királyi kéziratot anyagi szempontokból sem. Maga ezen quótadöntésnek lefolyása bizonyitja azt, hogy a mit ugy lehet nevezni, hogy a 67-iki kiegyezésnek és a közös ügyeknek kormánypárti interpretácziója és praxisa, teljesen tökéletes csődöt mondott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Csődöt mondott pedig egyszerüen azért, mert a kiegyezésnek előfeltételei nem tartattak be. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én a magam részéről ugy fogtam fel a dolgot, hogy az 1867-ik évi kiegyezés sikere három feltételhez van kötve. Az egyik az, hogy az uralkodóház hagyjon fel hagyományos osztrák politikájával, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* melynek alkatelemeit a nagyhatalmi viszketeg, birodalmi egység és fejedelmi túlhatalom alkotják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A másik előfeltétele az volt, hogyha nekünk nem az osztrák bürokratákkal, Bachokkal, Schmerlingekkel és Rechbergekkel lesz dolgunk, hanem szabad nemzetnek szabad nemzettel, létre fog jönni a kölcsönösség, a viszonosság. A harmadik előfeltétele pedig az volt, hogy ha csinálunk demokracziát, parlamentáris rendszert, akkor abban a miniszteri székben olyan emberek fognak ülni, a kik az ország igazait és érdekeit meg fogják védeni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fájdalom, ezekből a feltételekből egy sem vált be.

Nem vált be első sorban az, hogy az uralkodóház szakitott volna a hagyományos osztrák politikával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A történetnek példái és tanuságai nyomtalanul tüntek el feje fölött. A mult alkalommal egyszer, ha nem csalódom, a t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy a mohácsi vész következtében ez a nemzet eljátszotta, vagy elvesztette az önálló hadseregre való jogát . . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt nem mondtam, hogy a jogát, hanem a faktumát, a tényleges állapotot.

Beöthy Ákos: Jól van, a hogy akarja a miniszterelnök ur!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az más, az nagy különbség!

Krasznay Ferencz: Szép biztatás a magyar nemzetre! Honnan meriti az erőt a nemzet, ha nem vezetőitől?

Thaly Kálmán: Rákóczy Ferencznek is volt nemzeti serege, meg is verte az önökét!

Széll Kálmán miniszterelnök: Jogról sohasem beszéltem!

Beöthy Ákos: Most nem bocsátkozom annak vitatásába, hogy az, a mit a mohácsi vész hivatalos interpretácziójának lehet nevezni, a történeti és politikai kritika előtt megáll-e; ezzel egy más helyen már leszámoltam; de figyelmeztetem a miniszterelnök urat, hogy az a hagyományos osztrák politika is szenvedett csatavesztéseket, Solferinót és Königgrätzet, és annak a tanuságait nem méltóztatnak levonni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem vonták le, mert hiszen a nagyhatalmi viszketeg uralkodik

most is, mert én pl. Bosznia okkupációját másnak nem tekinthetem, mint hogy az uralkodóház kárpótlást kapjon Lombardiáért és Velenczéért. Ott van továbbá a militarizmusnak túltengése, a melyet én politikailag veszélyesnek, katonai tekintetben pedig értéktelennek tartok. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Erős meggyőződésem, hogyha ennek a monarchiának hadserege, a melynek hősiességéről és áldozatkészségéről a legnagyobb tisztelettel kivánok szólni, csatákat vesztett folytonosan a multban és veszt minden valószinüség szerint a jövőben is: *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez tisztán és egyedül a militarizmusnak számlájára irandó. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon jellemző, t. ház, hogy ezen militarizmus túltengésével szemben ma, mondhatni, kevesebb biztositékunk van, mint a rendi országgyülések alatt, sőt az abszolut rendszer alatt is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy állott a dolog az abszolut rendszer alatt? Akkor volt egy egységes miniszterium. Ennek a miniszteriumnak a hadügyminiszter is tagja volt. Mikor pénz kellett, neki is fájt a feje és nem egyszer történt meg, hogy korlátozták őt. De most, t. ház, a hadügyminiszter a katonai költségek felett budget-diktaturát gyakorol; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azonban a költségek előállitására nem gondol. És a mi sokkal rosszabb, senki sem felelős. Nem felelős a közös kormány, mert annak nincsen politikai felelőssége. Nem felelős ez a t. kormány, mert ez nem az ő ténye. A delegációt magát felelősségre nem lehet vonni, utasitással el nem lehet látni. Az országgyülés pedig egy vis majorral áll szemben; neki meg kell szavazni. Igy aztán kézen-közön elkallódik a pénz és épugy, mint az esküténi hidnál, nincsen a dolognak gazdája. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: A 67-es kiegyezés az oka!

Beöthy Ákos: Engedjen meg t. képviselőtársam, ez nem volt a 67-es kiegyezés konczepcziója.

Thaly Kálmán: De következése!

Beöthy Ákos: Mert akkor azt képzeltük, hogy a törvényhozó-testületek és a kormányok kezet fognak fogni és mikor jön és okvetetlenkedik a hadügyminiszter, azt fogják neki mondani, hogy: nix dájcs! *(Derültség.)*

És hogy ez igy van, tessék megnézni az országos ügyeket, a hol sokkal rosszabbul vagyunk, mint a rendi országgyülések alatt. Hogy állott a dolog a rendi országgyülések alatt? Akkor a dikaszterium, a kanczellária, a kamara, a helytartótanács nem voltak az országgyüléssel összeköttetésben, és ez nem is állott nekik kötélnek; és megtörtént az a nagyon érdekes eset, hogy 1815-től 1848-ig, a mikor pedig ez a monarchia nagyhatalom volt, a katonai költségeket semmivel sem emelték. De megromlott a dolog, a hogy a parlamentarizmus jött és jött az urak krimináls praxisa. Mert a kormányképességnek az a feltétele, hogy a miniszter urak felfelé karsamadínerek legyenek, a t. parlamentáris többség pedig ugy fogja fel a parlamentáris hivatását, hogy ugy tánczol, mint a t. kormány fujja. *(Ugy van! Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Az abszolut rendszer csődjével szemben a monarchia népei az alkományosságban és a parlamentáris rendszerben keresték a biztositékot. De hogyha a parlamentáris rendszer is csődöt mond, hogy akkor miben lesz a biztositék, azt én azután nem tudom.

És épugy meghibázott a 67-es kiegyezésnek második konczepcziója, vagyis feltevése, hogyha t. i. mi Ausztriával, mint szabad nemzet szabad nemzettel szövetkezünk, létre fog jönni a kölcsönösség és viszonosság. A mult alkalommal egyszer, gondolom, az osztrák miniszterelnök szólt a monarchia két államának százados viszonyáról. Nem szerencsés sugallata volt az osztrák miniszterelnök urnak, mert ez a százados viszony ránk nézve a kizsákmányolásnak, a kiszivattyuzásnak korszaka volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Régi dal, régi nyomoruságról. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Szépen megmondotta ezt az 1848 előtti idők korszakának egyik legeszesebb, legérdemesebb embere, gróf Dessewffy József, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a ki Kazinczy Ferenczhez intézett hires leveleiben a következőket irja: »Hogyha meggondolja az ember, hogy mennyi metallum ásatott ki I. Lipót ideje óta a magyar föld gyomrából, és be kevés forog ebből a magyar ember markában, meg kell döbbennünk ugy szerencsétlenségünk, mint gyávaságunk felett.«

Az 1825-iki országgyülésnek volt egy hires felirata, a melyben a következő passzus foglaltatik: »Regnum Hungariae, quasi esset provincia Austriae, in statu dependentiae servatur, opes et vires regni in commodum populi austriaci convertuntur.« Ez annyit tesz, hogy a magyar álladalom, mintha Ausztria tartománya volna, függésben van és Magyarország ereje az osztrák népek javára fordittatik. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És mindezek daczára, t. képviselőház, Magyarország testvéri érzelmekkel viseltetett Ausztria iránt. Ennek bizonyitékát adta Kossuth Lajos, midőn 1848. márczius 3-iki beszédében követelte az osztrákok számára az alkotmányt. Akkor nem volt Ausztriában és Bécsben oly ünnepelt ember, mint ő. Olyannyira ura volt a helyzetnek, hogy Széchenyi Istvántól tudjuk, a ki pedig nem volt elfogult, hogy csakis Kossuth Lajostól függött, hogy a Burgot megostromolják.

Thaly Kálmán: Ő mentette meg!

Beöthy Ákos: És később, a mikor a fekete pontok kezdtek gyülekezni a láthatáron, ő volt az, a ki inditványozta, hogy az osztrák Reichsrathhoz küldjön a magyar országgyülés küldöttséget, hogy testvérileg intézzük el az ügyeket.

Ezt a reakczió megakadályozta. Kitört a polgárháboru, minket az orosz segélyével levertek, elfoglalták a mi alkotmányunkat, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* de elfoglalták az övékét is. Csakhogy a különbség az volt, hogy Magyarországnak politikai és gazdasági ereje ismét oda folyt, és ezt az országot ellepte az osztrák beamterek sáskahadja, a hol a csehek és németek testvérileg megosztozkodtak a prédán. Akkor egy szellemes magyar iró, Frankenburg Adolf virágbokrétát kötött a beamterek neveiből. Ha emlékezetem nem csal, az egyik csokorban következő nevek voltak: *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Erger, Berger, Pickberger, Gamperl, Pamperl, Pubedl, Huboda, Konopka, Prohaszka, Korcsek, Bikacsek, Zahradnicsek. *(Derültség.)*

Mint méltóztatik látni, teljes a paritás a germán és szláv faj között. És mindennek daczára, mikor jött a kiegyezés, akkor Magyarország testvéri érzelmeinek ismét bizonyitékát adta. A 67-es kiegyezésbe világosan beiktatta, hogy a kiegyezésnek feltétele, hogy Ausztriának alkotmánya legyen. Merem állitani, hogy az osztrák alkotmánynak ez az egyedüli garancziája. Azonkivül pedig elkövette azt a dőreséget, hogy a drága testvér le ne roskadjon a teher alatt, hogy elvállalta az osztrák adósság jelentékeny részét. És ezért mivel fizettek az osztrákok? Egyebet nem csináltak, mint folytonosan kizsákmányoltak bennünket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden egyes kiegyezés az osztrák kizsákmányolásnak egy mozzanatát foglalta magában. Tudvalevő dolog, hogy ezen kiegyezés következtében a magyar fogyasztási adó részben odafolyt az osztrák kincstárba. Mikor ez azután megszüntettetett, akkor követelték a quótának felemelését, és ráléptek az agitáczió terére, a legnagyobb lelkiismeretlenséggel izgatván ellenünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igaz, hogy az osztrákok azt mondják, hogy ők tulajdonképen be vannak csapva, mert ez a kiegyezés egy egészségtelen dolog, nincs meg az összhang a jogok és kötelezettségek közt. Ez oly fontosnak vétetik, hogy még a magyar quótabizottság jelentésébe is beveszi ezt a mozzanatot. Ez az egészségtelen viszony oly módon nyilatkozik, hogy mig mi a kiadásoknak 30%-át fizettük, követeltük és keresztülvittük a delegáczióban, a mely a közös költségek felett disponál, a paritást. Azonban, ha ez igy is van, odáig még az osztrák rabulisztika sem jutott, hogy beigazolta volna, hogy abból, hogy ez a paritás létezik, Ausztriának hátránya van, mert hiszen az csak abban az esetben történt volna, ha a magyar delegáczió annak kontójára, hogy az osztrákok többet fizetnek, többet is szavazott volna meg, de ez egy képtelen feltevés; különben is mindegyik delegáczió oly őrült versenyfutást gyakorol a megszavazásban, hogy párját az ember nem látja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, daczára annak, hogy ez beigazolva nem lett, én mégis magának ennek a kérdésnek érdemére is, nehány rövid szóban rá akarok térni, egyszerüen azért, mert nem emlékszem, hogy a magyar publicziszstika ezzel a kérdéssel kellőképen foglalkozott volna.

Mindenekelőtt konstatálom, hogy az osztrákok a monarchia iránti szolgáltatások mértékét nagyon egyoldaluan veszik, mikor tisztán csak a pénzbeli szolgáltatásokat tekintik, mert akármilyen nagy fontossággal bir az államra a pénzbeli szolgáltatás, ez maga az államot nem tartja fenn. Pénz-zsákokkal magukkal államokat nem lehet fentartani, ehhez politikai és katonai szolgáltatások is kellenek, melyek az emberi munkában jutnak kifejezésre, mert ezek tartják az államot. És épen azért, t. képviselőház, a politikai jogositványokat mindig embereknek adják, az emberi személyiségnek adják, adják az egész vonalon, még pedig, miután demokráczia van, az ember egyenlő Isten és törvény előtt, tisztán csak az emberek arányában. Igy van ez, t. képviselőház, a közjogi vonatkozásokban, a választásoknál; a képviselőválasztásoknál, látjuk mindenütt, kivéve Magyarországot, hogy általános szavazati jog van: egyik embernek annyi szavazata, annyi befolyása van, mint a másiknak, nincs a gazdagnak több, a szegénynek kevesebb.

Igy van ez, t. képviselőház, a szövetkezési vonatkozásoknál is, a hol államok vannak egymással szövetkezésben. Nagyon érdekes már a XVII. században a hollandiai, illetve a németalföldi egyesült államoknak példája, a hol hét állam volt szövetségben. Hollandia — t. barátom Thaly Kálmán meg tudja jobban mondani — akkor nagyhatalom volt. Ezeknél a quóta dolgában volt olyan állam, a mely 57%-ot fizetett, volt olyan, a mely csak egyet fizetett, de egyforma volt a szavazati arány. Igy van ez, t. képviselőház, a svájczi szövetségtanácsban, igy van ez az amerikai szenátusban, igy van ez a diplomácziai kongresszusokban; Romániának, Szerbiának épen annyi a szavazata, mint Németországnak, mint Oroszországnak. Ennek következtében, t. képviselőház, ha mi a közös ügyeknél, a hol mint állam állammal állunk szemben, követeljük a paritást, az nem valami magyar találmány, hanem az egész világon elfogadott közjogi és politikai elv. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, nemcsak ilyen alaki szempontokból kompetál nekünk a paritás, hanem igen egyszerüen azért, mert hogyha ennek a monarchiának hatalmi feltételeit tekintjük, akár katonai tekintetben, akár politikai tekintetben, Magyarország legalább annyival járul hozzá, mint Ausztria. Én meglehetősen ismerem az európai irodalmat, de mondhatom, kivétel nélkül majdnem minden történeti munkában azt olvastam, hogy e monarchia háboruinál leginkább Magyarország volt az a nagy reservoir, a honnan a monarchia katonai erejét merité. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én nem akarom azt mondani, hogy a magyar katona vitézebb vagy áldozatkészebb, mint az osztrák, de a magyar ember és a magyar nemzet belevisz a hadseregbe egy hatalmas dinasztikus momentumot, a magyar szent koronának konczepczióját, a melyhez foghatót sem az osztrák, sem Európa egyetlenegy állama sem produkál. *(Élénk tetszés és helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* És hogy ez miképen valósult meg, ott van Mária Teréziának példája, a kit elhagyott mindenki, elhagyott a dédelgetett osztrák és cseh főnemesség; Magyarország vágta ki, s a jutalom az volt, hogy osztrákká akartak bennünket tenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: A katonai iskolákban tanithatnák ezt a felfogást, de mit tanitanak ott?

Beöthy Ákos: És igy áll a dolog politikai tekintetben. Maradjunk a mostani helyzetnél. Hát hiszen ennél az általános züllésnél és szétmállásnál, a melyet Ausztriában tapasztalunk, tisztán Magyarországnak állami és nemzeti egysége tartja ezt a monarchiát. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És, hogy ez meddig terjed, arra csak egy mozzanatot fogok felemliteni, a mely bizonyitja az osztrák pökhendiségnek és fenhéjázásnak jogosulatlanságát és a magyarnak bárgyuságát.

Tudvalevő, t. képviselőház, hogy az 1867-es kiegyezésnek azt az intézkedését, hogy a gazdasági és katonai kiegyezés időről-időre köttetik meg, Ausztriában ugy tüntetik fel, mint felségsértést a pragmatika szankczió ellen. Találtak is egy formulát, azt hiszem, hogy magában a t. miniszterelnök ur is szokta mondogatni: »Monarchie auf Kündigung.« És ma, t. képviselőház, hogy áll a dolog? A gazdasági és katonai közösséget tisztán és egyedül Magyarország egyoldalu intézkedésekkel tartja fenn, mert az osztrákok, a mi az állami működésnek és exisztenczianak az első feltétele, sem akarni, sem cselekedni nem tudnak. Az osztrák Reichsrath teljesen és tökéletesen munkaképtelen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha már most, t. képviselőház, mindezeket összefoglaljuk, azt hiszem, jogosult azt mondani, hogy mi a viszonyt testvéri szellemben kezeltük, ők kezelték sivár üzleti, igazán Shylock-szellemben. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széchenyi István egy alkalommal azt mondotta, illetve nem egy alkalommal, sokszor, mert állandó thémája volt neki, hogy vegyes házasság van közöttünk. Igaza is volt. Teljes a cultus disparitas, mert a politikai tisztességet illetőleg, magyar embernek és az osztráknak nem egyforma a nézete. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És épen azért, t. képviselőház, hiába minden igyekezet, gazdaságilag mi nem maradhatunk együtt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Fel is ut, le is ut; gyöngyház, gombház, ha leszakad, lesz más, *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* ki-ki menjen Isten hirével, a merre tud, a merre lát, és boldoguljon, a hogy tud. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

És, t. képviselőház, fájdalom, nem vált be a kiegyezésnek harmadik feltétele sem: hogy ha van demokráczia és parlamentarizmus, hát akkor olyan miniszterek fognak ülni a bársonyszékben, a kik ennek az országnak igazait megoltalmazzák. T. képviselőház, gróf Andrássy Gyula óta nem volt miniszter, a ki a koronának igazán okos tanácsot tudott volna adni, vagy a ki rendelkezett volna azzal a tekintélylyel és befolyással, hogy érvényesitse akaratát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: És bátorsággal!)* Nem mondom én, t. képviselőház, hogy gróf Andrássy Gyulának minden intézkedését aláirom. Mert bizony keleti politikáját, Boszniát, ma sem helyeslem. De mégis egészen más kaliberü ember volt, mint a t. kormány tagjai, a mit bizonyit az a körülmény, hogy mikor ott volt az 1889-i védtörvénynek a 14. §-a, a védrendszer ischli klauzulája, ezt gróf Andrássy Gyula buktatta meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A védtörvény 14. szakasza az 1875-ki fuziós kormánynak és pártjának volt a ténye. És, t. képviselőház, valóban ezen kormány és rendszer az áldatlan intézkedések egész sorozatával nyomoritotta meg az országot. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Olyan rendszer volt ez, t. képviselőház, a mely a hova a lábát odatette, ott fü többé nem nőtt, *(Derültség.)* a mely alázatos volt a hatalmassal, önkénykedő a gyengével szemben, a mely a nemzet jogait beiktatta a törvénybe, de csak azért, hogy a valóságban meghamisitsa azokat, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mely ezt az országot káprázatokkal és szemfényvesztéssel tartotta. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát hiszen valójában ennek a bizonyitékait könnyü megtalálni. A mint Thaly Kálmán t. barátom mondja, itt van ez a fényes palota, a mely reánk mind, a hogy vagyunk, olyan rossz benyomást tett, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hogy az volt az első szavunk: »Menjünk vissza! Menjünk vissza!« *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Én nem is akarok a kisebb nyomoruságokról szólani, arról, hogy felülről jön a hideg, akár mint Szibériából, alólról jön a meleg, akár mint a Szaharából, *(Derültség.)* hogy, ha itt benn sokan vagyunk, ugy vagyunk, mint a heringek, ha pedig kimegyünk, akár a Minos király utvesztőjében, nem leljük honunkat a hazában. *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Erről nem akarok szólani. De már engedelmet kérek, az, nekem legalább, orczámba kergeti a vért, hogy mi magunknak épitjük ezt a fényes palotát, a mikor a mi kulturánk egy szegényes hajlékban tanyázik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit nem lehetett volna csinálni ezzel a pénzzel?! *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Továbbá, t. képviselőház, az is arczomba kergeti a vért, hogy ilyen palota

való egy hatalmas nemzetnek, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mely diktál a világnak, de nem nekünk, a kinek mindenki parancsol, a kit az ág is huz, mert, t. képviselőház, nem állam vagyunk, csak Ausztriának tartománya, *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* nem nemzet vagyunk, csak nemzetiség, az összbirodalomnak másodklasszisu polgárai. *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És, t. képviselőház, erről a mozzanatról azért is lehet itt a quótával összeköttetésben beszélni, mert, a mennyiben az osztrákoknál jóhiszemüség volt a quótakérdésben, az részben onnan származik, hogy azt mondták: az a nemzet, a melynek ilyen czifra palotát épitenek, bizonyára duskál a jólétben, fizessen tehát többet. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon,)*

És, t. képviselőház, ezen intézkedéseknek sorozatába tartozik — nem érdemére nézve, azt kijelentem, — az egyházpolitika is, a hogy az urak ezt keresztülvitték, mert beledobták ebbe az országba a felekezeti egyenetlenségnek az üszkét. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Erős meggyőződésem, hogy ha önök azt az egyházpolitikát nem ugy csinálják, soha az osztrákok nem mertek volna jönni a quótafelemeléssel.

És ebbe a kategóriába tartozik magának báró Bánffy Dezsőnek a kormányzata, az a csodálatos vegyüléke a bohózatjátéknak és a rémdrámának; a kiben önöknek annyi gyönyörüségük telt, sokkal több, mint a miniszterelnök ur formuláiban és a kinek az egész politikája abból állott, hogy az osztrák hasitson szijat ennek a nemzetnek a hátából; a ki az első volt, a kinek abból állott a politikája, hogy a quótát felemelje. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És ebbe a kategóriába tartozik a t. miniszterelnök ur kormányzása is. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. képviselőház, azok közé tartoztam, a kik melegen üdvözölték a miniszterelnök urat, mert tisztelettel viseltetem az ő tehetségei és intencziói iránt. Hanem a mit akar — a körnek négyszögitését — a Deák-párti politikát és az osztrák hagyományos rendszert nem lehet egymással összekötni. *(Hosszantartó, élénk éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ebbe mindig az ország érdeke fog belebukni. Hogy ez igy van, t. képviselőház, no hát azt épen a quóta-kérdésben való magatartása bizonyitja. Konstatálni kivánom, t. képviselőház, hogy valójában a quótakérdésben nagyon erős volt ennek az országnak az állása. Nagyon szépen kimutatta azt a publicziszstika, a sajtó, Földes Béla, Horánszky Nándor, Pap Dávid és kimutatta — gondolom — a 96-iki quóta-bizottság, melynek munkálata előtt, a melyet Falk Miksa képviselőtársunk készitett, meghajtom lobogómat.

És ezzel szemben, t. képviselőház, hogy állott az osztrák álláspont? Nem volt az semmi más, mint kipkedés és kapkodás. Először jöttek azzal a képtelen számitással, hogy a népesség arányában kell a dolognak történnie. Ezt azután feladták. Azután jöttek azzal, hogy venni kell a közvetett és az egyenes adóknak netto eredményeit, csakhogy — mint a t. képviselőtársam jelentése mondja — mindez minden rendszer nélkül történt; nemcsak hogy a kezelési és a bevételi költségeket, amint hát kell a nettonál, leszámitották, hanem tetszés szerint levonva és azt hagyva meg, a mi nekik tetszik. Ezt sem voltak képesek, t. képviselőház fentartani. Akkor aztán azt mondták, — az osztrákokról beszélek mindig — ők proponálnak 38-at, a magyarok proponálnak 32-őt, felezzük. Nem jött létre megegyezés, döntött a korona, még pedig döntött az előbbi quótaarány értelmében, a mi mindenesetre a mi javunkra preczedenst alkot. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azután, t. képviselőház, mi ránk nézve még az a kedvezmény is történt, hogy 1899-ben jött az uj elszámolás a közvetett adóknál, a sörmérésnél, a czukornál épen ugy, mint előbb a szesznél, a minek következtében az ország károsodása megszünt.

Ezzel szemben tehát, t. képviselőház, mi volt a teendőnk? Mi volt a magyar quótabizottságnak és a t. kormánynak álláspontja? Igen egyszerüen ragaszkodni az előbbi állásponthoz. Ezt azonban nem tette. Mihelyt 1899-ben az uj átutalási rendszer keresztül lett vive és az osztrákok elestek a jogtalan prédától, akkor megadták nekik a kompenzácziót a quótaemelésben, természetesen dupla krétával számitva.

Széll Kálmán miniszterelnök: Oh dehogy!

Beőthy Ákos: Ez két mozzanat által történt. Az egyik mozzanat az volt, a mit Horánszky és a képviselőház t. elnökének különvéleményében megolvashatunk, a hol a quótabizottság eljárását kifogásolják. Kifogásolják, miszerint a magyar bizottság a kihasitandó tételek közül magyar részről az első és második osztályu kereseti adót, továbbá az 1868 : XXII., az 1873 : IX., az 1875 : XVI. és XXV., az 1881 : XXVI. és XXVII., az 1886 : XXXVII., az 1884 : XLIV., XLV. és XLVII. és az 1894 : XXVI. törvényczikkek által létesitett adó- és jövedéki számitások eredményeit elejtette. Azzal természetesen, hogy elejtették, nagyobb lett Magyarországnak jövedelme és quóta-aránya. Viszont ellenben az osztrák szelvényadónak a bruttó-bevételek közé való beállitását nem követelték, a minek következtében, természetesen, kisebb lett volna az osztrákok jövedelme és quótaaránya. Továbbá nem vették figyelembe a szesztermelés kontingentálása által előállott azon körülményt, hogy a szeszadó emelésének eredménye, illetőleg ezen eredményeknek a brutto-bevételek között való tárgyalása a quóta arányait az erőviszonyoknak minden változása nélkül Ausztriára nézve egymagában is megváltoztatta.

Ez volt, t. képviselőház, az egyik operáczió. A másik operáczió pedig az volt, hogy vettek

két évi átlagot, a mely két évben nagyon dolgozott az adócsavar és ezt állitották az előbbi tiz évi átlaggal szembe. T. i., t. képviselőház, a quótaszámitás mindig tiz évi átlagos jövedelem alapján történik; történt pl. előbb az 1886—1895-iki jövedelmek alapján és ez a tiz évi átlag-jövedelem vitte a quóta-bizottságot és a kormányt arra, hogy nem lehet a quótát emelni. Azonban jöttek a két esztendővel és ezzel a két esztendővel törték le a helyes eredményt, holott pedig be kell látni mindenkinek, hogy átlag-számitásoknál két esztendőnek eredménye nem elégséges. *(Ugy van! balfelől.)* Minden körülmények között még a nyolcz esztendőt meg kellett volna várni; ez lett volna Magyarországnak a bénéje, még abban az esetben is, ha a quótát emelik. Ez, t. képviselőház, annál sulyosabb hiba volt, mert a mit a t. urak kompenzácziónak képzeltek, t. i. hogy az osztrákok el fogják fogadni a kiegyezést, azt az osztrákok nem fogadták el, a szolgálatot zsebrevágták, az ellenszolgáltatást pedig nem teljesitették. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem jött létre, t. képviselőház, a kiegyezés és a korona döntött; természetes, midőn időközben a magyar országgyülés elfogadta a quótaemelést, volenti non fit injuria, a quótaemelést a korona is szakczionálta, holott pedig, mondám, az előbbi határozata által kötve volt és megbizható mozzanatok nem jöttek létre. Igaz, azt lehetne mondani, hogy a döntés minden körülmények között a korona kezében volt s tehát dönthetett volna másként is. Engedelmet kérek, igen nagy különbség van a között, hogyha valamibe mi beleegyezünk, vagy pedig valamit ránk diktálnak. Épen erről szól Deák Ferenczne az a bölcs mondása, hogy azokat a jogokat, a melyeket tőlünk az erő és hatalom elvesz, azokat a jogokat visszaszerezhetjük; de a mikről magunk lemondunk, azokat vissza nem szerezhetjük soha. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Micsoda jogról mondtam én le?

Beöthy Ákos: Befejezem előadásomat, t. képviselőház. Ráolvastam a t. miniszterelnök urra, hogy Deák Ferencznek sarkalatos elveivel ellentétbe helyezkedett; és annak következtében én, a ki magamat Deák-párti embernek tartom és azt tartom, hogy a Deák Ferencz politikáját követem, teljes joggal nem fogadom el ezt a döntést. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Vertán Endre!

Vertán Endre: T. ház! Az a párt, a melyhez tartozni én is szerencsés vagyok és a mely magyar hazánknak teljes politikai és gazdasági függetlenségeért küzd, semminemü quótadöntést már elvi álláspontjánál fogva soha el nem fogadhat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* legyen az a quóta, a mely megállapittatott, akár nagy, akár kicsiny. Mi, a kik nemcsak hiszszük, de valljuk és merjük bátran hirdetni is, hogy nagy és dicső e haza csak akkor lehet, hogyha teljesen független és szabad lesz; mi, a kik a történelem tanuságait szem előtt tartjuk és e történelemből ki tudjuk olvasni azt, hogy Magyarország abban az állami kapcsolatban, a melyben Ausztriával ma van, nemcsak politikai függetlenségének és szabadságának egyik lényeges részét kellett, hogy áldozatul hozza, de meg van akadályozva abban is, hogy saját erőit kifejthesse és saját munkálkodásának gyümölcseit anyagi helyzetének, jólétének előmozditására és biztositására fordithassa; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mi, a kik Árpád nemzetének vissza akarjuk szerezni azt a függetlenséget és szabadságot, a mely egy nemzet boldogulásának lényeges eszköze; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mi, a kik azt akarjuk, hogy hazánk hajója megszabaduljon attól a tehertől, a melyet az Ausztriával való közösség reá ró, a mely nemcsak haladását gátolja, hanem visszavonja a zátonyra; mi, a kik a miniszterelnök ur szerint a Mohács óta szárnyaszegett turulnak szárnyait vissza akarjuk növeszteni, hogy büszkén szálljon fel a magasba és szárnyának csattogásával diadalmasan hirdesse a magyar nemzet dicsőségét; mi, a kik le akarjuk olvasztani azt a mázat, a melylyel daedalusi szárnyakat raktak erre a madárra, olyan szárnyakat, a melyek leolvadnak rögtön, mihelyt fel akar emelkedni, mert megolvasztja a csuszó hyperlojalitás és a nagyhatalmi ábránd hazug melege: — mi semmi olyas dologhoz beleegyezésünket nem adhatjuk, a mely czélt és eszközöket szolgáltat a Magyarország és Ausztria közötti közösség fentartására. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Amde sem ez az álláspont, sem az a körülmény, hogy ez a quótadöntés királyi kézirat alakjában terjesztetett elő, nem akadályozhat meg minket abban, hogy azt birálat tárgyává tegyük. Sőt ez az utóbbi körülmény határozottan kötelességünkké teszi azt. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kötelességünkké teszi azért, mert Magyarországnak legsarkalatosabb jogai vannak itt kijátszva. Igy az 1791 : XII. t.-czikkben is biztositott az a joga, mely szerint ezen ország sem pátensekkel, sem királyi rendeletekkel kormányoztatni nem fog. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én elhiszem, hogy az igen t. miniszterelnök urnak és a t. túloldalnak egészen kényelmes dolog volt e királyi kézirattal előállani és azt elfogadásra bemutatni. A királyi tekintély, a királyi palást nagyon jó arra, hogy elfedjen sok hibát, sok felelősséget. És kényelmes, mert az igen t. többség közül nagyon sokan feszélyeznék magukat megszavazni a felemelt quótát, mert ezáltal ellenkezésbe jönnének megelőző meggyőződésükkel, mert meg kellene szegniök azt az igéretüket, melyet választóiknak tettek akkor, mikor a házba küldték, hogy a nemzet és nem Ausztria érdekeit védjék meg.

(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.) Hála Isten, minket mindez nem feszélyezhet. Sőt ép ez késztet engem arra, hogy csekély tehetségemhez képest kimutassam azt, a mit Beőthy Ákos igen t. képviselőtársam is mondott, hogy a quótadöntés alakilag törvénytelen, tartalmilag pedig igazságtalan. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ha ezen kérdéseken csak ugy át akarnék futni és egy bon mot-val akarnám elütni az egész dolgot, akkor is nagyon könnyü lenne helyzetem. Nem kellene egyéb, mint hogy egyszerüen hivatkozzam arra, a mit Lukács László t. pénzügyminiszter ur az 1899. január 3-iki ülésen mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert fel kell tételeznem az igen t. többségről, mely annak idején ezeket helyeselte, s szankciójával ráütötte a beszédre az igazság jegyét, hogy ma is ugyanezen alapon áll, és ma sem akar ezen igazságtól tágitani. A t. pénzügyminiszter ur akkor, mikor arról volt szó a házban, vajjon a királyi döntés tárgyaltassék-e ugy, mint ma tárgyaltatik, s midőn e tárgyalást ez az oldal követelte, a követelés ellen a következő érveket használta *(olvassa:)* »Azt hiszem, egyetért velem a t. ház legnagyobb része abban, hogy az, a mi az imént felolvastatott, t. i. a királyi döntés, itt jelenleg tárgyalás tárgyát nem képezheti. Nem képezheti annál kevésbbé, mert ez a kézirat tartalmára, alakjára nézve a törvényes követelményeknek megfelel.« Mi van itt mondva? Az, hogy nem lehet tárgyalni azt a királyi döntést, a mely alakjára és tartalmára nézve a törvényeknek megfelel, és pedig azért nem, mert megfelel. De ha ez igaz, ugy a contrario vont következtetéssel áll annak az igazsága, hogy minden olyan királyi döntés, a mely alakjára és tartalmára nézve a törvényes követelményeknek meg nem felel, tárgyalandó. És áll az, hogy csakis az tárgyalandó, a mely meg nem felel e követelményeknek. A logika örök törvényei szerint én ebből csakis ezt tudom kimagyarázni.

Hát, t. ház, ma ezt a királyi döntést tárgyaljuk; tárgyaljuk azért, mert beleegyezett a miniszterelnök ur, s mert az ő utmutatása nyomán — a mi csak nagyon természetes, — beleegyezett a t. többség. De ha igaz az, a mit előbb mondtam; ha igaz az, a mit Lukács László pénzügyminiszter ur mondott: akkor kétségtelen, hogy az abba való beleegyezés, miszerint ez a királyi döntés itt tárgyaltassék, nem jelentett egyebet, mint azt, hogy maga a többség elismerte, hogy az ma már sem alakilag, sem tartalmilag nem törvényes, hanem igenis törvénytelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azonban nem akarom az igen t. többséget azzal gyanusitani, hogy a mit tegnap igaznak vallott, azt ma is annak vallja. *(Derültség és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Három és fél év előtt, nagyon régen történt ez; azóta egy jótékony »szél« formuláris viharával keresztülsepert a házon; azóta sok legelőről különböző báránykák egy közös akolba mentek, s e keresztezésből származott sok igazság teljes elvesztése, s uj igazságok teremtése.

Nem térek itt ki, t. ház, annak a bizonyitása elől sem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy alakilag is érvénytelen a királyi döntés. Midőn e tekintetben tételes törvényekre kell hivatkoznom, mindenekelőtt kénytelen vagyok az 1867: XII. t.-cz.-nek, a mely Ausztriával való viszonyunkat van hivatva rendezni, bevezető részéből egy passzust felolvasni *(olvassa)*: »a magyar korona országai s az ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok közt fenforgó közös érdekü viszonyok pontosan és határozottan kijelöltessenek, és hogy a két egymástól független alkotmányos képviselet közti érintkezés módja eme közös viszonyok elintézése körül szabatosan megállapittassék«. Ez az a czél tehát, a melyet már az 1867: XII. alapvető törvényczikk tüzött ki, hogy a viszonyok szabatosan megállapittassanak, és hogy pontosan kijelöltessenek. Ebből az következik, t. ház, hogy ezt a törvényt csak szó szerint szabad magyarázni; következik az, hogy ennek semminemü kiterjesztő magyarázata — hivatkozzék az szokásra, vagy analogiára, — nem lehetséges. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vagy megáll ez a törvény ugy, a hogy van, és megáll olyan viszonyok között, mint a minők között létrejött, vagy megdől, mert mihelyt a viszonyok változnak, ha egyéb nem változik is, az többé fenn nem tartható.

Ezekkel az irányelvekkel magyarázván a törvényt, bátor vagyok felolvasni annak 19., 20. és 21. §-ait. *(Olvassa):* »Ezen alku« — a quótaalku, — »s megállapitás oly módon történik, hogy egyrészről a magyar korona országainak országgyülése, másrészről ő Felsége többi országainak gyülése, mindenik a maga részéről, egy hasonló számu küldöttséget választ.« — Ez megtörtént. *(Olvassa):* »E két küldöttség az illető felelős miniszteriumok befolyásával részletes adatokkal támogatott javaslatot fog kidolgozni az emlitett arányra nézve.« — Ez is megtörtént. *(Olvassa):* »20. §. E javaslatot mindegyik miniszterium az illető országgyülés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó.« Nos hát, t. ház, megtörtént ezen intézkedéseknek az a része, a mely technikai munka; megtörtént az, hogy a bizottság jelentése ide beterjesztetett, de nem történt meg az a része, hogy ez itt tárgyaltassék is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Olvassa):* »Mindegyik országgyülés az illető miniszteriumok utján közlendi határozatait a másik országgyüléssel, és a két félnek ily módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett ő Felsége elé fognak terjesztetni.« A 21. §. igy szól *(olvassa):* »Ha a két küldöttség a javaslatra nézve nem tudna egymással megegyezni, mindegyik félnek véleménye mind a két országgyülésnek elébe terjesztetik, ha pedig a két országgyülés nem tudna egymással kiegyezni, akkor a kérdést az előterjesztett adatok alapján ő Felsége fogja eldönteni.«

T. ház! Az előttünk fekvő királyi kézirat alapfeltétele, hogy a quóta-bizottságok alkudozzanak, és megállapodjanak, vagy meg ne állapodjanak; hogy az országgyülések tárgyaljanak, és egymással meg ne állapodjanak. Ha megállapodnak, ez által a megállapodás által lesz megállapitva az arány; a mennyiben pedig nem tudnának megállapodni, annyiban és csak annyiban van helye a királyi döntésnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És midőn itt erről a kérdésről beszélek, engedje meg nekem előttem szólott igen t. képviselőtársam, hogy nagy élvezettel hallgatott és majdnem minden egyes pontjában lelkesedéssel fogadott beszédjének egy részére kitérjek, és bátor legyek ellenmondani. Nevezetesen annak, hogy ezt a királyi döntést itt törvény alakjában kellene tárgyalni. Nem. A királyi döntés fenn van tartva a jelen esetben és pedig csupán arra az esetre, hogyha a képviselőházak nem tudnának megegyezni, csak akkor jönne elő a királynak és császárnak, mint birónak a döntése, a mely kizárólag birói jog, és azt mi ép ezért sem el nem fogadhatjuk, sem nem tárgyalhatjuk még akkor sem, ha törvényes alapon jön létre. De nem tárgyalhatjuk azt különösen ma, midőn törvénytelen alapon jött létre, mivel ezt a törvénytelenséget a mi felelősségünkkel nem fedezhetjük s a törvényesség bélyegét reá nem üthetjük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A törvény egész határozottan kimondja, hogy a királyi döntés csak akkor következhetik be, ha tárgyalnak a képviselőházak. Erre nézve bátor vagyok az igen t. miniszterelnök urnak a programmjából egy részt felolvasni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mit is mond ő *(olvassa)*: »Mindenekelőtt azt a kijelentést vagyok bátor tenni. hogy nekem az volt mindig a felfogásom, az ma is — már t. i. a multban, mert nem máról van szó — hogy nemcsak kivánatos, de a mennyire csak lehet, minden tekintetben arra kell törekednünk, hogy ezen nagyon fontos anyagi és pénzügyi kérdés, mely a két állam között fenforog, ez a fontos ügy, hacsak lehet, mindig szabad egyezkedés utján, kapaczitáczió utján, ugy, a mint a törvény előirja, alkudozás utján nyerjen megoldást...

Széll Kálmán miniszterelnök: Hacsak lehet! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hibázik a formula!)* Hacsak lehet! ott van a formula: hacsak lehet! Ez magától értetődik. Minden csak ugy lehet, ha lehet. *(Tetszés jobbról.)*

Vertán Endre *(olvassa)*: »Ha a két országgyülés ebben a kérdésben közös megállapodással, közös egyetértéssel, a fenforgó ellentéteknek egyeztetésével tud megegyezni, ez nemcsak ennek a nagyfontosságu kérdésnek konkrét elintézésére nézve előnyös, hanem nagyértékü azért is, mert e kényes anyagi kérdésről, a két államnak a közös költségekhez való hozzájárulásáról lévén szó, a legfontosabb és mélyrehatóbb politikai indokok azt teszik kivánatossá, hogy a kedélyek megnyugtatásával a két félnek alkotmányos szabad megegyezésével teljes és minden irányban való egyetértéssel történjék a megoldás. Ez pedig csak ugy történhetik, ha a két országgyülés, a mint a törvény előirja, — a »hacsak lehet« most következik, — szabad egyezkedés utján jut megegyezésre és állapodik meg ebben a kérdésben. És csak a mennyiben ez nem sikerülne, és teljes lehetetlenné válnék, következik ő Felségének a döntése.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Most is ugy volt! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Megpróbáltuk!

Vertán Endre: Az igen t. miniszterelnök ur azt mondja, ha ezek megtörténtek és a két országgyülés nem tudott megegyezni. *(Halljuk! Halljuk!)* De ugyanezen az ülésen tovább folytatja a miniszterelnök ur és azt mondja *(olvassa)*: »Igenis, a miniszterium mulasztást követett volna el, ha a közbeneső stádiumot átugrotta volna, azt a stádiumot, melyről a törvény 21. §-a azt mondja, hogy ha a két küldöttség nem tudna egymással megegyezni, egyezkedik a két országgyülés. Ennek mindig be kell következni és erre a két országgyülésnek mindig alkalmat kell adni. »Nahát itt van az a »hacsak«. Alkalmat adott-e rá a miniszterelnök ur, ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne!

Vertán Endre: ... hogy a két országgyülés tárgyaljon és egyezkedjék? És ha nem adott alkalmat, ha azt hiszi a t. miniszterelnök ur, hogy nem is egyezkedhetett az a két országgyülés, kérdem, ugyan kinek van joga ezt megállapitani? A miniszterelnök urnak-e, vagy a királyi döntésnek, vagy pedig ennek a háznak? Azt hiszem, hogy mindig az országgyülés kell, hogy megállapitsa, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy megegyezésre tud-e jutni, vagy nem. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon)*. És ne mondja a t. miniszterelnök ur azt, hogy nem lehetett megegyezésre jutni. Magyar részről megegyezésre lehetett volna jutni; hiszen van többség, mely mindenre kapható; hiszen idő is volt reá: mert oly lázasan dolgoztunk, hogy négy hónapig nyugodtunk bele. Tehát idő volt a tárgyaláshoz. Hanem nem kellett volna junius 14-én beterjeszteni azt a javaslatot, a melynek már julius 1-én törvényerőre kellett volna emelkednie *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát a beterjesztés módjából is látszik, hogy nem is akartak tárgyalni. Ha pedig az a baj és azért nem lehetett megegyezésre jutni és azért nem lehetett tárgyalni a bizottságokban és az országgyüléseken, mert az osztrák parlament nem volt munkaképes, akkor el kell dobni ezt a törvényt. Mert Ausztriával mi csak mint alkotmányos országgal, mint alkotmányos birodalommal egyezkedhetünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert mihelyt Ausztriában az a gépezet megszünik, ha Ausztria alkotmányos uton meg nem nyilatkozhatik, akkor mi minden kötelezettségünk alól föl vagyunk oldva, akkor a 21. §. alkalmazást nem

találhat, akkor a magyar király nem dönthet; mert a magyar királynak mint osztrák császárnak védenie kell a másik fél érdekét is. A ki pedig mint fél az egyik fél érdekében lép fel, az abban a dologban igazságos biró nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ha igaz az, a mit most elmondtam *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* és ha az igaz, hogy a királyi döntés alakilag törvénytelen, akkor nekünk az érdembe belemenni sem szükséges. Hiszen akkor ezt a kéziratot nemcsak hogy el nem fogadhatjuk, nemcsak hogy tudomásul nem vehetjük, hanem ha alkotmányos és felelős miniszteriumunk van, ez felelőssége tudatában azt be sem terjeszthette volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindazonáltal nem térek ki az elől sem, hogy miután állitottam és azt mondtam, hogy tartalmilag igazságtalan ez a királyi döntés, e sulyos vád bizonyitására is felhozzam érveimet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ezt tehessem és történeti visszatekintést vethessek, engedje meg a t. ház, hogy még egy kis rövid időre türelmét igénybe vehessem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor ezelőtt 35 évvel a kiegyezést megkötötték, a quótának megállapitását 10 évről 10 évre határozták meg, kifejezvén és jelezvén ezáltal azt, hogy a quóta arányszámának mindig meg kell felelni, mindig fednie kell a két országnak anyagi erejét, teherviselési képességét. Mert nagyon jól tudták és nagyon jól kellett tudnia azoknak, a kik a 67-iki kiegyezést megalkották, hogy örök időkre való, állandó megállapitást létrehozni nem lehet; hiszen az idők viszontagságaiban és forgatagaiban hol az egyik ország, hol a másik ország haladhat, s az egyik jobban haladva túlszárnyalhatja a másikat és igy a másik fél visszamarad, a mi tehát ma igazságos volt, az már igazságtalanná válhatik holnap. Igen ám, de ha tiz évről tiz évre akarták az ily alkudozásokat megállapitani, akkor bizonyos kulcsot kellett volna meghatározni, hogy az ne csak megnyugvást nyujtson, hanem igazságos is legyen. Nohát ezt a kulcsot még ma sem tudtuk megtalálni, még pedig azért nem, mert a mit a magyar részről elfogadtak, azt nem fogadták el osztrák részről, és viszont.

Magyar részről három ily kulcs volt előterjesztve. Egyik az volt, a mely a direkt és indirekt adók bevételeiből számitja ki a teherviselési képességet, levonva természetesen az átfutó, és azokat az adónemeket, a melyek a másik országban nincsenek behozva. A másik kulcs szerint, a melyet Horánszky Nándor boldogult miniszter ur adott elő, a nemzetnek vagyonosodása alapján kellett volna kiszámitani az arányt. A harmadik kulcsnak, a melyet Láng Lajos, a szó szoros értelmében boldogult miniszter ur adott elő, az a kritikája, hogy maga a quótabizottság sem fogadta el, bár a legmesszebb határokig is készségesen elment volna.

E kulcsok közül, a mint mindnyájan elismerték és elismerik, egyetlenegy van, a mely az igazságnak megfelelt volna, ez az egy a Horánszky Nándoré. Sajnos azonban, maga a javaslattevő kijelentette, hogy ezt a kulcsot nem lehet elfogadni, ennek alapján nem lehet megállapitani a quótát, mert maga is abban a nézetben volt a bizottságban, hol azt az eszmét felvetette, hogy a rendelkezésre álló statisztikai adatok annyira hézagosak és nem egyenlők, hogy ezuttal nem meri javaslatba hozni, hogy a quótabizottság erre az álláspontra álljon, és kifejtette, hogy nézete szerint egyelőre, ezuttal még lehetséges az adófizetés alapján tenni meg a számitásokat.

Tudjuk tehát, hol az igazság, de az a quótabizottságnak elérhetetlen magasságban van. És a helyett, hogy ebből azt a konzekvenciát vonták volna le, hogy várjunk hát addig, a mig megszerezhetjük az adatokat, a melyek alapján ez az igazság kiderithető, vagy ha nem ott van a hiba, hogy mi nem látjuk az igazságot, hanem akaraterőnk, tehetségünk csekély, engedjük át tehát a helyet másoknak, a kik nemcsak keresik az igazságot, de fel is tudják találni, mondom, a helyett elfogadtuk azt a másik alapot, a melyről tudtuk, hogy nem igazságos, elfogadtuk az adózás alapját.

Erre vonatkozólag nincs egyetlen ember, nincs egyetlen gondolkozó fő, a ki nem tudná, hogy az adózás nem lehet biztos alap. Mert hisz először is Ausztriában és Magyarországon nem ugyanazok az adók vannak, nem ugyanazon kulcs szerint vannak az adók kivetve. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Másrészt Magyarország adófizetése a végtelenségig túl van fokozva, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ausztriában pedig ez nincs meg, és Ausztriában fejenkint ma is kevesebb adót fizetnek, mint Magyarországon, bár nekünk mint mezőgazdasági államnak kötött gazdálkodásunk van, Ausztriának pedig könnyen mozgó ipari gazdálkodása, és ott a tőkegyüjtés sokkal könnyebb és az egyéni gazdagodás nagyobb is lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt szépen kifejtette Földes, kifejtették mások is; kimutatta Matlekovits is, a ki, sajnos, a mikor utoljára tárgyaltatott az ügy, ellenkező véleményt nyilvánitott itt. Pedig tőle való az a találó hasonlat a lovakról, hogy ha az egyik ló nem huz semmit, a másikra pedig tiz métermázsa terhet raknak, ez nem jelenti azt, hogy az egyik tizszer annyit bir, mint a másik, hanem azt, hogy az egyiket szakadásig megterhelték, a másik pedig vigan futhat a maga utján. *(Tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És ha most a megterhelt lovat tovább akarjuk terhelni, bizony megszakad belé.

De, t. ház, daczára annak, hogy a quótabizottság körülbelül erre az álláspontra helyezkedett, még sem merte ezt az álláspontot megvédeni. Elvesztette a csatát, mielőtt megütközött volna, elvesztette azért, mert az osztrák quóta-

bizottság az adók mikénti számitása, a levonások eszközlése tekintetében nem fogadta el a kulcsot, és a mint Matlekovits, a bizottságnak egyik tagja, előadta, nem is merték beterjeszteni a kulcsot és ennek alapján alkudozni, mert tudták, hogy az osztrák ugy sem fogadja el. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Mikor egy bizottság ugy alkudozik, hogy előbb kifürkészi, hogy a másik mit akar, és a mit a másik nem akar, azt, ha igazság is van benne, mindjárt elejti, akkor ennek a bizottságnak a működésében és kötelességtudásában megbizni, véleményem szerint, alig lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az oka, t. ház, hogy a bizottságnak már 1902. évi jelentésében benne van, hogy a bizottság tagjai még most is meg vannak győződve arról, hogy a jelenleg érvényben álló quóta jelentékenyen túlhaladja a magyar korona országainak teherviselési képességét, de a fent emlitett okokból, azt a maga részéről, az elvi álláspont feláldozása nélkül, kompromisszumkép elfogadta. Ez ugy jött létre, hogy a számitások, melyek alapján kellett volna állnia a bizottságnak, 1899-ben 33·84 és 66·16 arányt eredményeztek. 1900-ban a kormány részéről ujabb adatok nem lévén előterjeszthetők, a bizottság sem volt azon helyzetben, hogy ujabb számitást tehessen. 1901-ben az 1898-iki adatok is a bizottság előtt feküdvén, ezeknek tekintetbevételével 33·73 és 66·27 volt az eredmény, a jelen évben pedig már az 1899-ik évi adatok is tekintetbevehetők lévén, a számitás eredménye 33·63 és 66·37 volt. Tehát minden évben ezen számok közt ingadozott az az arány, a melylyel Magyarország a terhekhez járul. Midőn ezt konstatálta a bizottság, azt mondja, hogy az évről-évre észlelhető változások e szerint nagyon csekélyek és igy a bizottság elfogadhatja a 34·4 és 65·6 arányt. Hát ha 33·66 az igazság, miért tartja elfogadhatónak a 34·6-ot? Akkor is le kellett volna ütnie belőle, a mit azonban nem tett, hanem ajándékozott mindjárt egy százalékot vagy többet is, a miből az következik, hogy az igen t. quóta-bizottság nem mert a maga álláspontján állni. Hogy mi az oka az ő eljárásának, annak megmondhatója a jó Isten, megmagyarázója ennek a bizottságnak az élhetetlensége.

Ebből látszik, t. ház, hogy a kulcs még ma sincs megtalálva. Ha valami, ugy ez jelenti az 1867-iki kiegyezésnek a csődjét. Mi lebeghetett azoknak az embereknek a szeme előtt, a kik ezt a kiegyezést megkötötték? Az, hogy Ausztria és Magyarország összekapcsoltassék egy oly viszonyban, melyben mindkét fél saját erőit kifejthesse, melyben egy uton haladva mehessen a boldogulás felé és csakis az együttes haladásban, ezen együttes működésben van annak az ellenértéke, hogy Magyarország feláldozta politikai függetlenségének egy részét. De mikor ugy kapcsoltak minket össze, hogy mindjárt a vagyoni kérdésekben tiz évről tiz évre, mint ellenségek kell, »a ki birja marja« elvével kell egymással szemben állnunk, mikor az egyiknek érdeke az, hogy a másikat minél jobban kizsákmányolja és minél jobban magához szoritsa, hogy aztán végleg meg is fojtsa, akkor elvetették azon elégedetlenség magvát, a mely mellett a közösség csak veszélyes lehet. Nekünk sem multunk, sem történetünk, sem aspiráczióink nem egyek az osztrákokéval s ha mégis összekapcsoltak, ennek kellett valami okának lenni és ez nem állhatott másban, mint a közös boldogulásban; de ha ennek az utja már eleve is el van vágva, akkor azt a 67-iki kiegyezést azok, a kik tudták ennek a következményeit, nem köthették meg máskép, mint vagy azzal a tudattal, mely hiszem, hogy fennállott, hogy ebből majd az összmonarchiát fogják megteremteni, vagy pedig azzal, hogy Magyarország már nem képes mint független önálló ország fennállani, és ily vesztett reménynyel dobták oda Ausztria karjai közé. Az egyik esetben nekünk tiltakozni kell ellene, a másikban pedig, ha igy van, csak az a baj, hogy Magyarország kormányát oly emberek vezethetik, kik ily vesztett reménynyel mennek a kiegyezési kérdésben a csatába. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem lévén biztos kulcs arra, hogy a quóta mikép állapittassék meg, természetes, hogy a gyengébben alkudozó félnek minden körülmények közt a kurtábbat kellett huznia. Én nem leszek annyira naiv, hogy ebben a házban azt a kérdést vessem fel: vajjon ki károsodik ezzel a quóta kérdésben folytatott alkudozással? Azt hiszem, nincs egyetlenegy ember sem közöttünk — a miniszterelnök urat sem veszem ki — ki el nem ismerné, hogy minden egyes alkalommal mi károsodunk, és az osztrákok visznek el tőlünk jogtalan előnyöket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ez is a czéljuk, melynek elérhetése végett semminemü eszköztől vissza nem rettennek. És a mult évi előadó urnak beszédéből idézhetek, mikor arra hivatkozom, hogy az osztrákok sohasem akarják a quótát önállóan tárgyalni, hanem mindig összezavarják valami egyébbel. Mert ha már a számok egyszeregyével nem tudnak minket megrabolni, tőlünk jogtalan hasznot elvonni, más czimen akarják ezt megtenni. 1867-ben azt mondták, vállaljuk el a bankadósságot, az államadósságot, a függő adósságokat, mert annál kevesebb lesz a quóta. Ezeket az adósságokat elvállalni a magyar nemzetnek nemcsak hogy nem lett volna szabad, de egyenesen szégyen és gyalázat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezeket az adósságokat azért vették fel 1867 előtt, hogy Magyarországot beolvaszszák és leigázzák; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy katona-bandákat állitsanak az aradi hegyhez s a Gotterhaltét fujják, mikor a bitóra huzzák a magyar vértanukat. Ezt az adósságot Magyarországnak nem volt szabad elfogadnia a nélkül, hogy meg ne alázkodjék. Mégis elfogadta az országgyülés ezek 30 százalékát csak azért, hogy kevesebb legyen a quótánk.

És mi történt a quótával? Az történt, hogy más alap nem lévén, mint az adó, bemutatta az abszolut kormány, hogy mikép sarczolta Magyarországot, s hogy beszedett Magyarországból 317½ millió adót évenkint, Ausztriából pedig 949½ milliót. Hogy azért szedett be ennyit Magyarországból, mert kimélte volna Magyarországot Ausztria kárára, azt nem hiszem, ennek ellenkezőjét nem is kell bizonyitani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De e szerint a quótaarány 25 és 75 lett volna. Az osztrákok megpróbálták magyarázni és felvinni 27- és 73-ra, és ennek daczára a quóta megállapittatott 30 százalékban. Mindig fölfelé haladtunk az engedményekben és mindig lefelé nemzetünk iránti kötelezettségünkben. *(Élénk fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van!)*

Pedig nagyon sok oka lett volna Magyarországnak arra, hogy kevesebb quótát fizessen. Hiszen elrabolták — bocsánat az imparlamentáris kifejezésért, de másként jelezni nem tudom — érczalapunkat. Rátették kezüket 1848 után a katonai birtokokra, a melyek pedig szintén nem voltak az övék. Szóval, a mit megfoghattak, mindent elvittek, hogy tönkre tegyenek bennünket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak az eddigiek szerint voltunk nagylelkűek, hanem akkor is, midőn a czivillista megállapitásáról volt szó, és a magyar országgyülés a quóta-arányt nem fogadta el, mert azt hitte, hogy Szent István koronájának viselője megérdemli azt a pénzt, hogy az ország önmaga lássa el saját királyát. Ezzel szemben körülbelül az kellett volna, hogy legyen a felelet, hogy no hát azt a pénzt, azt a czivillistát, a melyet ti fizettek, azt Szent István koronájának fényesitésére fogom forditani, *(Tetszés a ssélsőbaloldalon.)* atyai szeretetemnek, szivem szeretetének egy részét, épen hasonfelét itt fogom éreztetni, Magyarországnak fényét, Magyarországnak nagyságát fogom dicsőiteni, arra fogok dolgozni, mint ember csak felerészben, mert csak igy tehetem, de mint apa egészen. S mi azt látjuk, hogy az osztrák császári koronának fénye ékeskedik ezzel; látjuk azt, hogy ennek a fénynek ékesitésére bizony még a mit adtunk sem elég, mert épen most akarnak további két milliót kérni. No hát hiszem, hogy a mikor ezt a törvényjavaslatot is be fogják terjeszteni, majd meg fogja kérdezni a magyar országgyülés, hogy mire fizessük ezt a czivillistát, arra-e, hogy két lakáj őrizze Budavárát, vagy pedig arra, hogy a magyar király itt legyen Magyarországon? *(Ugy van! Ugy van! a szélsbbaloldalon.)*

Már 1870-ben, bár 1872-ben lett törvénybe iktatva, már 1870-ben a quótát változtatni kellett, nevezetesen a határőrvidék bekebelezése által. Itt van a praecipuum hires kérdése.

Bartha Ferencz: A második becsapás!

Vertán Endre: Igen, itt volt a második becsapás. Nevezetesen mindenki meg volt győződve és mindenki tudta azt, hogy ez által Magyarországnak csak 0·68%-nak megfelelő jövedelemtöbblete lesz, ennek daczára az osztrákok kizsaroltak tőlünk 2%-ot. Szóval, t. ház, nekünk van egy édes testvérünk, egy jó szomszédunk, a melylyel közösségben vagyunk, de a melytől, hogyha Szent István birodalmának egy részét vissza akarjuk venni, a mely nem volt az övé, hanem folyton-folyvást a mienk, ezt is pénzért kell megváltani. Megfizettette tehát velünk Ausztria azt, a mi nem volt az övé, megfizettette velünk azt, hogy visszaszerezhessük a magyar korona birodalmainak egy részét.

Hogy pedig Magyarország biztos tudatában volt annak már akkor, a midőn ezt a praecipuumot megszabta, hogy ezzel igazságtalan terhet ró az országra, de megint azok a bizonyos politikai okok, megint az a bizonyos opportunitás arra késztették a vezetőket, hogy tudva és szándékosan megkárositsák Magyarországot, erre nézve talán elég lesz felolvasni a pénzügyi bizottságnak jelentését, a mely azt mondja, hogy *(olvassa)*: »A bizottság az egyezményt pénzügyi tekintetben Magyarországra nézve előnyösnek nem tartja. A bizottság meg van győződve, hogy az a határőrvidék polgári kormányzat alá helyezése után nemcsak nem fogja fedezni a közös költségeknek azon hozzájárulási arányát, melynek elfogadása javasoltatik, de hosszabb ideig az állam részéről nevezetesebb áldozatot fog e részben igényelni. És ha a bizottság mindezek mellett az egyezmény elfogadását ajánlja, teszi azt politikai tekintetből, jelesen azon okból, mivel ezen egyezmény elfogadása által Magyarország részéről a Horvátországgal kötött egyezmény alkalmával tett igéret részben beváltatik és azonkivül mivel ez uton a közös kiadások hozzájárulási arányának époly jelentékeny, mint kényes természetü kérdése egyrészről a magyar korona országai és másrészről ő Felsége többi királyságai és országai közt szabad egyezkedés alapján végleges megoldásra talál és minden netán később felmerülő nehézségnek eleje vétetik.«

Szóval tehát, hogy később nehézség ne merülhessen fel, előre megfizettetik ennek a nehézség elkerülésének árát.

A további quótaalkudozásoknál Ausztria mindig a fogyasztási adók rendjét vetette ellen, mig végre ezzel is tisztában lehettünk. Rendeztük az ország részesedését az osztrák-magyar bank nyereségében és megkaptuk az átutalást. No hát, t. ház, ezt az átutalást megkaptuk, az igaz, az is igaz, hogy nem akkor kaptuk meg, a mikor alkudozni megkezdettünk, mert már megkaptuk az 1894: XIV. t.-cz.-ben, sőt megkaptuk sokkal korábban, megkaptuk abban a jogban, a mely azt mondja, hogy az, a mi Magyarországon fogyasztatik, Magyarországnak is kell, hogy jövedelmezzen, megkaptuk tehát azt, a mi a mienk volt, a mit megelőzőleg elraboltak, s ennek daczára meg kellett, hogy fizessük a felemelt quótával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbal-*

oldalon.) Hiszen akkor, a midőn a felemelt quótát megszavazták, már a túlsó oldalon mélyen elszomoritónak találták a dolgot. És mégis megszavazták a felemelt quótát akkor, a mikor végletekig fokoztuk fogyasztási adóinkat. Mikor pedig ebből egy kis eredményt kellene elérnünk, ezt az eredményt oda dobták zsákmányul Ausztriának. És hogy ha még egyformán dobtuk volna oda! De nem is egyformán történt ez, mert a quóta az arányszám megállapitása mellett is folyton emelkedik, ezek a fogyasztási adók pedig bizony csökkennek és ma sem érik el azt, a mit mi ma ezen a czimen fizetünk és fizettünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mint látjuk, t. képviselőház, a quóta 1867 óta meglehetősen változott. Változott királyi döntéssel a legutolsó időkben és hogyha már elmondtam azon politikai okokat, a melyek előidézték ezen alkudozásoknál, hogy azok mindig a mi hátrányunkat okozták, talán nem térhetek ki az elől sem, hogy egyszerüen rámutassak arra, hogy a quótának legujabb felemelése két évvel ezelőtt szintén azért történt, hogy Ausztriának egységét megteremtsük, történt azért, mert az osztrákoknak a száját be kellett tömni. És mivel tömhettük be mással, mint Magyarország zsebével és a magyar állam pénzével? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát feláldoztuk Magyarország érdekeit. Hogyha odaát veszekednek, hogyha a Wacht am Rheint énekelik, hogyha széjjelcsap kétágu farkával a cseh oroszlán, akkor Magyarországnak kell segitségül jönni, akkor Magyarországnak kell megfizetni a békességnek az árát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a végzete a mi magyar hazánknak, hogy mindig oda kell állani Ausztriát megmenteni és daczára annak, hogy Ausztriának mindig az volt a törekvése, hogy ezt az országot beolvaszsza, hogy mint államot megszüntesse, hogy azt kiszipolyozza és gyarmattá tegye, mindig Magyarországnak kell oda állni, mindig a mi nagylelküségünkre van szükség, hogy Ausztria továbbra is fenmaradhasson. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

1867-ben 30·70%-ban volt megállapitva a quóta. Már kijelentettem, t. ház, és igazolni is megkiséreltem, hogy ez a quóta akkor is túlmagas volt. Ujabban ismét emelkedett a quóta. Az a kérdés, hogy 1867 óta gyarapodott-e Magyarország és ha igen, — mert nemcsak az a kérdés, hogy mi mentünk előre olyan arányban — hanem az a kérdés, hogy gyarapodott-e oly mérvben, a mint gyarapodott Ausztria?

Erre nézve, t. képviselőház, különböző szemüvegeken nézzük a dolgokat. Én ezt elhiszem. Azt is elhiszem, hogy az államnak a fejlődését és gyarapodását a túloldal, a mely az 1867-iki alapon áll, és a miniszterelnök ur is, különösen azóta, mióta a quótát a régivel szemben felemelték, rózsásabb szinben látják. Hát hiszen ő kormányoz, és ki legyen megelégedve a haladással, ha még ő sincsen megelégedve? De nem ebből a szempontból kell ezt a kérdést elbirálni, hanem abból, hogy mi a tényleges haladás, mi a tényleges vagyonosodás.

Azt mondják, hogy haladtunk. Ez természetes. Egy nemzet, a mely meg nem áll, a mely dolgozik, annak haladnia kell, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egy nemzet meg nem állhat, vagy előre, vagy hátra kell mennie. Haladt tehát ez a nemzet is, mert dolgozott, mert tett és tevékenykedett. Mennyit haladhattunk volna azonban, hogyha a nemzetnek erői, karjai meg nem lettek volna kötve *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ha azt, a mit dolgozott és szerzett, a saját nagyságára és boldogulására fordithatta volna. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen ennek a nemzetnek az életképességét és életrevalóságát bizonyitja, hogy az 1867-iki alap daczára is tudott haladni és haladott is. Ez a haladás azonban nem volt olyan fényes, mint a hogy a t. miniszterelnök urék látják. Nem is haladhatott, mert hiszen Magyarország mezőgazdasági állam, a hol a föld jövedéke meg van kötve, ezt a végletekig fokozni nem lehet, de nem is tudjuk, nem is fokoztuk. Nagyon jól tudjuk, hogy az intenziv gazdálkodás Magyarországon még nagyon csekély és ismétlem, hogy az pangásban is van. Ha még az Isten jó terméssel áldotta volna meg minden egyes évben, ha ontotta volna az aczélos buzát az a föld, még akkor sem haladhattunk volna. Mert sajnos, a föld-jövedék megállapitásánál nemcsak a termés mennyisége, hanem az áralakulás is befolyással van, és hogy ma folyton 6—7 frtos buzaáraink vannak, és hogy az Amerika felől jövő verseny folytán ez az állapot is folyton-folyvást rosszabb lesz, ezt nem kell, hogy igazoljam.

Iparunk épen azért nem fejlődhetik, mert Ausztriával közösségben vagyunk, mert a vámközösség folytán a nagyipar nem tud meghonosulni és nem tud fejlődni, a kisipar pedig részben lejárta magát, részben pedig csak ott fejlődhetik, a hol a gyáriparnak megy segitségére, nem mint önálló termelő él meg, hanem mint a gyáripar segédeszköze. Ott, a hol nincsen gyáripar, a kisipar sem veheti fel a versenyt, mert Ausztriának beözönlő, gyárilag előállitott czikkei sokkal olcsóbbak, talán kinézésre is tetszetősebbek és ha volna is hazafiság a közönségben, hogy ne vásárolja meg, ezt ellensulyozza az, hogy az a portéka olcsóbb, hogy nincsen pénzünk, hogy jobbat és drágábbat venni nem tudunk és igy kénytelenek vagyunk ezt használni. Igy aztán természetes, hogy haladás ebben az irányban is lehetetlen! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

Én számszerü adatokkal tudnám bizonyitani, hogy miként alakultak az erőforrások és miként haladt Ausztria Magyarországgal szemben. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen elég volna Horánszky Nándor könyvéből az idevonatkozó adatokat felolvasni. De ezt megteheti mindenki és nem is tartozik ide, mert hiszen olyan igaz-

ságot akarok bizonyitani, a melyet talán bizonyitani sem kell.

Ezen az álláspontón állott a magyar quótabizottság is 1896-ban, a mig azután, a mint Horánszky Nándor mondotta, a magyar quótabizottság többbsége egyszerüen, proprio motu, minden inczidens nélkül leczáfolta magát, megváltoztatta nézetét és feladta álláspontját. Ez pedig anyagilag és erkölcsileg káros dolog. Azt hiszem, ennél jobban jellemezni ezt az álláspontváltoztatást alig lehetséges. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

A quóta-emelésnek látszat szerint lenne egy igazolható alapja. Magyarország haladott, mert ma már a budgetje fölösleget mutat.

Thaly Kálmán: Az is mesterséges!

Vertán Endre: Hát ez a budget! Adósságunk néhány ezer millióval lett több 1867 óta. A földbirtok terhe 1880—1890 ig megtizszereződött; hogy 1890-től 1900-ig ujra nem tizszereződött meg, annak az az oka, mert több terhet nem bir el, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hisz túl van terhelve. Ennek daczára a budgetben beállott az egyensuly, sőt feleslegünk van. Ennek a feleslegnek a másik oldalát is meg kell nézni. Egy elcsigázott szegény nép, a melynek a feje alól a vánkost, a szájából a kenyeret viszik el adóba, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egy ország, a mely saját szükségleteinek kielégitésénél a lehető legfukarabb, a mely még gondolni sem mer arra, hogy közoktatásügyét államositsa, mert nincsen pénze hozzá; egy ország, a mely néptanitóit, tisztviselőit nem tudja fizetni, és a mikor nagyhangon igérgetik már két esztendő óta a fizetésemelést, még sem tudják elérni azt a minimumot, a mely az osztrákoknak megvan, azt a minimumot, a melyre már 10 év előtt kimondották, hogy a nélkül a hivatalnok meg nem élhet; egy ország, a mely sem kulturailag, sem semmiképen teljesen berendezkedve nincs, mert minden tekintetben meg kell hogy vonja magától azt, a mi neki életkérdés, a melynek azért kell feleslegeket gyüjtenie, hogy azután rátehesse a kezét Ausztria a quóta alakjában. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ennek a 67-iki kiegyezésnek nem volna egyéb hibája, csak az, hogy nem tudunk magunknak tőkét gyüjteni, gazdálkodni, mert attól kell félnünk, hogy azt a darab kenyeret, a melyet szájunktól vonunk el, azt a krajczárt, a melyet zsebünkből veszünk ki, Ausztriának kell odaadnunk, hogy mi nem vagyonosodunk, mert a mi többletünk van, azt ugy is elviszi a másik ország: már ez is elégséges lenne ahhoz, hogy a 67-es alapot elvessük. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, hogy legalább részben sikerült beigazolnom állitásaim igazságát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most már csak az a kérdés, hogy midőn királyi döntésről van szó, megváltoztathatja-e ezt a döntést a ház és elfogadhatja-e, vagy visszautasithatja-e azt? E tekintetben a fuzió előtti Apponyi Albert grófra hivatkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő a miniszterelnök urnak előbb felolvasott és idézett kijelentésével szemben azt mondja *(olvassa)*: »Természetszerü, hogyha a quóta ügyében a királyi döntésnél minden törvényszerü előfeltétel megvan és a döntés megtörtént, akkor annak tartalmát megváltoztatni semmiféle törvényhozási intézkedéssel nem lehet. De még ebben az esetben is birálat tárgyává tehető az a miniszteri felelőség szempontjából, a mi nem a korona tényeinek felülbirálása, hanem a koronát felelőséggel fedező miniszter alkotmányszerü eljárásának birálata.«

Ha tehát birálat tárgyává tehető, akkor ennek csak az lehet a következménye, hogy elfogadható, vagy el nem fogadható, mert birálat tárgyává tenni a nélkül, hogy jogunk lenne ennek konzekvencziáját levonni, nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen ám, de a királyi döntés érzelmi dolog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a t. miniszterelnök ur a multkor is és minden egyes alkalommal azt hangoztatja — sőt künn az életben is mindenütt — hogy »az érzelmeket tisztelni kell, ne nyuljatok hozzá erőszakos kézzel, várjatok, egy elaggott uralkodót nem szabad megszomoritani.«

Tudok én egy mesét, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Volt egyszer egy ország; elrabolták szabadságát, visszavívta. Volt egyszer egy ország, uralkodója volt, kinek családja a nemzet szabad elhatározása alapján ül a trónon, hogy őt kormányozza, őt szeresse. Ez az uralkodó idegen népekkel szövetkezett, csakhogy saját nemzetét, saját országát leverhesse. És midőn idegen zsoldos hadak leverték, lábai elé teritették azt a nemzetet, azt az országot, a legerőszakosabb brutalitás, a legvérlázitóbb kegyetlenkedéssel állott boszut saját nemzetén. Az az idegen zsarnok, a ki kancsukával kezében nevelkedett, a ki vérben gázolt folyton-folyvást, a ki segitette leverni az országot, megsokalta ezt és kegyelemért esdekelt. És akkor az ország kormányzója, az ország királya ezt irta neki *(olvassa)*: »Ha pusztán szivem sugallatára hallgatnék, akkor láthatatlan leplet boritanék a multra és másra nem is gondolnék, mint azokra az eszközökre, a mikkel a boldogtalan Magyarországon egy bünös lázadás következtében ütött borzasztó sebeket gyógyitani lehessen. De nekem nem szabad felednem, hogy többi népeim iránt szent kötelességeim vannak és hogy birodalmam egyetemes javai iránt való kötelességemet szem elől nem téveszthetem.«

Egy levél, a melyre a történetiró azt mondja *(olvassa)*: »A levélből kiáradó kötelességérzet sorvasztó szele végigsepert Magyarország véráztatta terein, s az Ujépület csillagfalaiba s Arad várfokába ütődve, Golgothákat emelt a nemzet félisteneinek...« *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A politikában kötelességek vannak, e kötelességeket kell teljesiteni. Elég klasszikus példa reá nekünk ez a levél, a mely nemzetünknek jobbjait rabolta el, és bitófa alá állitotta félisteneinket. És ha a politikában nem érzékenykedni kell, hanem kötelességeket kell teljesiteni, akkor én azt hiszem, hogy a nemzetnek, a nemzet kormányának, a nemzet képviselőtestületének is vannak kötelességei: *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kötelességei a nemzet iránt, az iránt a nemzet iránt, a mely neki megbizást adott, az iránt a nemzet iránt, a melyet ő képvisel, a melynek igazait neki kell megvédenie. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ez a kötelességérzet, kell, hogy minket vezessen és nem az érzelem. Ez az erény a vénasszonyok erénye, az az erény pedig az állambölcsek, a politikusok erénye. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

És ennek a kötelességnek az érzetében semminemü érzelmi motivumra való hivatkozással nem tudnám elfogadni azt a királyi döntést, a mely törvénytelen, a mely magánál alakjánál fogva is, a mi jogaink egy részét rabolja el, nem tudnám elfogadni ezt a döntést, a mely a mi nemzetünk anyagi károsodását vonja maga után. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A királyi döntést pártom nevében sem veszem tudomásul. *(Hosszas élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Bartha Ferencz! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Ha ragaszkodnak hozzá, az öt percznyi szünetet meg fogom adni, de kérem a t. házat, — mert interpelláczók is vannak, — ne méltóztassanak ehhez ragaszkodni. Hiszen ha valakinek terhes az egyhuzamban való tárgyalás, nekem terhes az, a kinek folyton itt kell ülnöm. Kérem tehát, ne méltóztassanak ehhez ragaszkodni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Mindig csak egy oldalról beszélnek? Miért nem beszélnek a másik oldalról is? *(Zaj, felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Ha ragaszkodnak hozzá, az öt perczet megadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Endrey Gyula jegyző: Bartha Ferencz!

Bartha Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy királyi leirattal állunk szemben, a mely a legflagransabb törvénysértést foglalja magában.

A legutóbbi idők tapasztalatai, a leglojálisabban gondolkozó hazafi szivében is, akarva, nem akarva, megérlelik azon meggyőződést, hogy akkor, a mikor hazánk jogairól, önálló gazdasági berendezésünkről és igy gazdasági függetlenségünkről van szó, akkor a nemzet egy ellenállhatlan felsőbb hatalommal találja magát szemben, a mely hatalom a nemzet alkotmányos jogait csak akkor és addig tartja tiszteletben, a mikor és a meddig ő neki azt kényelmi szempontok megengedik. Rendkivüli sulyos állapot az, hogy akkor, a mikor a nemzet benső konszolidációjáról és főleg gazdasági önállóságáról van szó, bizonyos felsőbb régiók hideg áramlatai azt leszerelik, vagy legalább is meggátolni igyekeznek a nemzet jogainak érvényesülését és hatalmi pozicziójukat előtérbe tolva nem engedik érvényesülni a nemzet közérzületét. Vagy mit szóljunk ahhoz, ha azt látjuk, hogy évtizedeken keresztül kormányaink kisebb-nagyobb mértékben, kisebb-nagyobb lelkiismeretességgel, vagy talán lelkiismeretlenséggel akarták és akarják e nemzet gazdasági önállóságát helyreállitani és megteremteni, és akkor, mikor a nemzet jogai és jogos követelései az osztrák követeléseknek egész sorozatával szemben találkoznak és akkor, a mikor a nemzet jogainak legelemibb kivánalmait is az osztrák kapzsiság negligálja és visszautasitja, ugyanakkor ez a nemzet megalázza magát és egy törvénysértést hallgatagon akar eltürni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A nemzet mint önczélu fogalom feltétlenül megkivánja azt, hogy saját berendezkedésében és függetlenségében minden más külső hatalom befolyásától menten szabadon érvényesitse jogos felfogását és érzületét. És kérdezem, vajjon tekinthető-e a nemzet önczélunak akkor, a mikor a legelemibb kivánalmakat, a létfentartás és megélhetés legelemibb szabályait is az osztrákoktól kell kialkudnia? Kérdezem, vajjon az 1867-iki kiegyezésben nem lett-e feladva a nemzet joga és vajjon kormányaink 1867 óta folyton ezen átkos kapcsolatnak szétbontására és széttörésére törekednek-e? Vajjon volt-e a multban és van-e a jelenben oly nagy konczepcziju államférfiu, a ki a nemzet kebeléből a nemzet érzelmeit volna hivatva tolmácsolni ott, a hol a nemzet jogos kivánalmainak meghallgatása nemcsak a nemzetnek, de egyenesen a dinasztiának is érdekében áll? Hiszen a t. kormányelnök ur is, a kinek nemes intenczióiban én nem kételkedem, de a kinek a nemzeti bátorságát igenis kétségbe vonom, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* oly tanácsokkal szolgál a dinasztiának, a melyek egyenesen a nemzet felségjogaiba ütköznek! Azoknak a jogoknak, a melyek alkotmányszerüen alaptörvényeinkbe vannak lefektetve, ezen törvényes jogainknak flagrans megsértését involválja ez a királyi kézirat. Az 1867 : XII. t.-cz. 19. és 20. §-ai megállapitják azon felségjogoknak határát, melyek a quótadöntésre vonatkoznak. Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, mert a t. előttem szólott képviselő ur hivatkozott ezen törvényre, sőt a túloldalnak emlékeztetésül fel is olvasta azt.

Nem szükséges nekem azt sem vitatnom itt, hogy a törvényt mindnyájunknak tudni kell, nemcsak nekünk, hanem a miniszterelnök urnak,

és ő Felségének a királynak is. Sulyos alkotmánysértést képez az, hogy a nemzet törvényileg biztositott joga ezen esetben negligáltatott, s még sulyosabbá teszi ezt a törvénysértést az, hogy a nemzet evidens joga hatályon kivül helyeztetik. Nem akarok én itt a quóta tárgyalásának részleteibe bocsátkozni, mert azt hiszem, hogy ezen királyi leirattal szemben, mikor a multban már ezen bizottságok éveken keresztül tárgyaltak, azon párt részéről, a melyhez tartozni szerencsém van, t. vezérünk és elnökünk, Kossuth Ferencz, Komjáthy Béla, Justh Gyula, Tóth János és a többi t. képviselőtársaim is már eléggé behatólag és meggyőzőleg fejtegették azon érveket, a mely érveknek fontosságát és döntő erejét kétségbe vonni nem lehet. Én csak reá mutatok arra, hogy unos-untalan halljuk emlegetni a pragmatika szankcziót.

1867-ben, mikor a nemzet királyával megbékült, a pragmatika szankcziót tárták elénk és folyton ez lebegett a szemük előtt azoknak, a kik a kiegyezést megcsinálták; ezen pragmatika szankczió folyományaként jelentkező 67-iki kiegyezésben a nemzetnek had- és pénzmegajánlási joga mint megdönthetetlen és kérdés tárgyát sem képezhető jog van lefektetve. Ez tehát kétoldalu szerződés, és ha a király joggal követelheti a nemzettől ezen kétoldalu szerződés megtartását, akkor nekünk, mint a nemzet képviselőinek, aggódó figyelemmel kell őrködnünk azon, hogy a másik részről is megtartassék ezen kötelesség. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kérdem a t. házat, vajjon van-e joga a királynak a törvényhozás beleegyezése nélkül, önhatalmulag a nemzetre terheket róni? Vagy vajjon azon 34·4%-os megállapitás, mely most a királyi leiratban tárgyalás alatt van, nem foglalja-e magában a nemzet jogainak konfiskálását és elsikkasztását? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak nekünk, de mindannyiunknak teljes önérzettel és lelkünknek teljes erejével tiltakoznunk kell az ilyen túlkapás ellen; mert nem szabad a jövőre precedenseket szolgáltatni arra, hogy a nemzet jogait annak beleegyezése nélkül egy királyi leirat elkobozza. Ha nem bir az a kormány megbirkózni azokkal a züllött állapotokkal, a melyek Ausztriában évek óta a felszinen vannak, ugy mondjon le. Mert hiszen mi nem türhetjük azt, hogy Ausztriával szemben, a melylyel kapcsolatban állunk, ezen züllött állapotok és abszolutisztikus irányzatok a mi alkotmányunk sánczaiba is betörjenek, és visszautasitjuk azt, mert a nemzet jogainak sérelme nélkül el nem fogadhatjuk. Gazdasági lealázásunk jelen idejében és különösen akkor, mikor a nemzeti jogok érvényesitése tekintetében a jelen kormány alatt visszaesést látunk, sokkal inkább felhivjuk a hazafiak kötelességszerü figyelmét arra, hogy ezen alkotmánysértés ellen a legünnepélyesebben tiltakozzék, mert kétségtelen, hogy a nemzeti akarat érvényesülése tekintetében bizonyos láthatatlan kezek és egy legyőzhetetlen hatalom érvényesülését érezzük, a mely ellen hiába van a mi alkotmányosságunk, mert ezen hatalom ellen győzni nem tudunk!

Vagy van a nemzetnek akarata és akkor azon köteléknek, mely a nemzet lelkületének és meggyőződésének érvényesülését gátolja, ennek a zsibbasztó köteléknek szét kell hullania és a nemzet jogainak érvényesülnie kell; vagy nincs a nemzetnek akarata és akkor igenis várja be a nemzet néma türelemmel és megalázással végzetét. Ha van e nemzetnek akarata, ugy mindnyájunk kötelessége ezt az akaratot végrehajtani és követelni azt, hogy a nemzeti jogok törvényes biztositékai a király által is elismertessenek, a törvény pedig végrehajtást találjon; s ezen jogunkat követelhetjük ugy, a mint azt az 1867 : XII. törvény meghatározza. Azt hiszem, nemcsak pártomnak, hanem a ház minden tagjának kötelessége, hogy a nemzeti jogok megőrzése felett őrködjék, mert e nemzeti jogok, a melyek oly véres harczokkal vivattak vissza, és a melyek oly véres áldozatokat követeltek, nem a mieink, mert e jogokat és kötelességeket át kell ruháznunk az utódokra, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert becstelenség volna kitennünk utódainkat ujabb véráldozatoknak.

Beőthy Ákos t. képviselő ur beszéde elején egy inditvánnyal foglalkozott, a melyet nem terjesztett be ugyan a ház elé irásban, de a melyben az foglaltatik, hogy a királyi leiratot törvény alakjában kellene szankczionálnunk. Ez ellen a magam nevében tiltakozom, mert egy törvénytelen királyi leiratot a törvényhozás nem szankczionálhat sohasem. Ezzel csak preczedenst alkotnánk a jövőre, és a preczedens eset folyton folyvást ismétlődnék ugy, hogy a király megállapitaná időről-időre a quótát, és mi azt egyszerüen tudomásul vennők és fejet hajtva törvénybe iktatnók. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez ellen határozottan tiltakozom, mert törvénytelen állapotnak szankczionálása egy törvényhozási aktussal annak törvényességgel való felruházása volna, a mi egyenlő volna a jogfeladással.

Az Ausztriában fellépett züllött állapotok, a melyekbe a t. kormányelnök ur, mint az ország első dignitáriusa nemcsak jogosult, de kötelezve is van a nemzet szempontjából befolyást gyakorolni, mind szembetünőbbek. Azt láttuk az utóbbi időben, hogy az a bizonyos kiegyezés, a mely Bánffy és Badeni között jött létre és a mely kiegyezésnek változhatatlan fentartását oly nagy garral és önérzettel hirdette a t. miniszterelnök ur, ez a kiegyezés alku tárgyává tétetett. Azt hiszem, ott, a hol alkudoznak, a jogok nincsenek azon a törvényes rendithetetlen bázison, és ha alkudozás van, ki van téve a nemzet annak, hogy jogtalanság éri. A t. miniszterelnök ur arról az erős bázisról, a melyen állott, leléptett és Körber karjaiba dobta magát, és ta-

pasztaljuk, hogy azon állapotok, a melyek Ausztriát dulják, Magyarországon is éreztetik hatásukat. Ez ellen csakis a törvényeinkhez és alkotmányunkhoz való rendithetetlen ragaszkodás nyujt biztositékot, és ha a törvényeinkhez nemcsak mi, de a király is rendithetetlenül ragaszkodik, nem hiszem, hogy az osztrák áramlatok Magyarországot magukkal birnák sodorni! Épen azért e törvénysértést, a mely a királyi leiratban foglaltatik, a magam részéről el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra még többen vannak felirva. Az idő azonban előre lévén haladva, tekintettel arra, hogy négy interpelláczió is van bejegyezve, azt hiszem, hogy a t. ház belegyezik abba, hogy a vita folytatása a hétfőn d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)*

Áttérünk az interpellácziók meghallgatására. A bejegyzés sorrendjében következik: Lengyel Zoltán interpellácziója »a császárnak a Landwehr-miniszterhez intézett kéziratának a magyar hivatalos lapban való közzétételéről.«

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! A hivatalos lap október 14-iki számában egy kir. kézirat jelent meg gróf Welsersheimb táborszernagy nevü urhoz, a kiről azonban megmondva nincs, hogy egyébként micsoda hivatalt visel. Ez a kir. kézirat Bécsben kelt, Ferencz József aláirást visel, egyebet semmit. Ha a tartalmát nézem, azt mondja, hogy örvendetesen emlékszik meg arról a napról, melyen ez a bizonyos ur katonai szolgálati idejének 50-dik évét betöltötte, később azt mondja: »Különös megelégedéssel emlékszem meg az ön szokatlanul hosszu, 22 évet meghaladó honvédelmi miniszteri működéséről, valamint a Landwehrnek ezen időre eső kifejlődéséről.«

T. ház! Ez a nemzet hozzá van szokva már az inzultusokhoz, a gorombaságokhoz, azokat nem is kellene itt felsorolni, de az értelmetlenséget beadni még nem lehet neki. Az 1848:III. t.-cz. értelmében a király személye szent és sérthetetlen, ő a maga tényeiért felelőtlen, azonban minden cselekménye, rendelete, parancsolata, határozata, kinevezése csak ugy érvényes, ha a Budapesten székelő miniszterek egyike által aláiratik. Mi következik ebből? Az, hogy egy ilyen kir. kéziratnak alá kellene irva lenni egy Budapesten székelő miniszter által, ha ez a magyar királynak a ténye, ha ellenben nem a magyar királynak a ténye, akkor nem volna szabad annak a hivatalos lapban közzététetnie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az intézkedés, illetve a kir. kéziratnak egy másik része már rendjeladományozást is tartalmaz, illetve a Lipót-rend nagykeresztjéhez a gyémántokat adományozta. Ismét nem tudom, hogy egy magyar állampolgárnak vagy egy osztrák állampolgárnak adományoztatott-e; mert ha magyar állampolgárnak adományoztatott, akkor nem találom ott a miniszterelnök ellenjegyzését, ha pedig osztrák állampolgárnak adományoztatott, nem tudom, hogy mit keres a hivatalos lapban.

Ha ennek a rendeletnek a szövegét olvasom, nem tudom, hogy magyarul fogalmazták-e, vagy németből forditották le. Igen kiváncsi volnék tudni, vajjon közzététetett-e az osztrák hivatalos lapban is; mert ha igen, és mindkét lapban ugy jelent meg, mint eredeti kir. kézirat, akkor a miniszterelnök urnak be kell ismernie, hogy ez két eredeti példányban lett kiállitva. Ha csak német példányban lett aláirva, akkor meg kellene jegyezve lenni, hogy forditották és a forditásért ki felelős. Ha a magyar hivatalos lapban jelent meg, mint fontos dolog, akkor a »Wiener Zeitung«-ban kellene ott lenni, hogy a magyar hivatalos lapból vétetett át, ha pedig a »Wiener Zeitung«-ból vettük át, akkor ennek a magyar hivatalos lapban kellene megjegyezve lenni.

Én azonban kérdem mindezek után, hogy miért kellett ezt nekünk közzétennünk? Talán két honvédelmi miniszterünk van, vagy talán Fejérváry miniszter ur otthagyta a miniszteri széket, sőt ott sem volt már 22 éven keresztül, és ezt ma kellett tudomásul adni az országnak?

Ha pusztán a Landwehr-miniszter érdemeit ismeri el ez a királyi kézirat és mint miniszterhez van az hozzá intézve, akkor a miniszterelnök urnak igen nagy elokvencziájával és hatalmas meggyőző képességével sem lesz bebizonyitható az, hogy ennek a hivatalos lapban meg kellett jelennie. Hiszen ott van az analogia; mint a hogy az országgyülés épen október 6-ára lett összehiva, épen a másik nemzeti ünnepen, márczius 15-én jelent meg egy hasonló tartalmu igen kedves ugynevezett billet-doux egy másik honvédelmi miniszter urhoz, a kit Fejérvárynak hivnak. Ez a királyi kézirat nem annyira a müvelt közönségnek és a jó vagyoni állásu embereknek volt olvasásra szánva, hanem azon szerencsétleneknek, kiknek vagyonát árverelik és ezért szintén szerepelnek a hivatalos lapban. Ha nézem az ellentéteket, akkor azt látom, hogy az osztrák honvédelmi miniszter ur elől szerepel a vonal felett, a magyar honvédelmi miniszter a végén szerepel az árverési hirdetmények és a csődök közt, a vonal alatt. Ezt a királyi kéziratot ugy magyarázzák, hogy az privát levél lett volna.

De kérdem, az uralkodónak privát leveleit a hivatalos lap nem hivatalos részében és mindenesetre közzé szokás-e tenni? Ha ez a királyi kézirat, mely báró Fejérváryhoz lett intézve, a katonához szólott, akkor az október 14-iki kézirat tanulságai szerint kérdem, közzé lett-e az téve az osztrák hivatalos lapban is? Ha a miniszterhez szólott, akkor miért nem lett ellenjegyzéssel ellátva? Avagy talán a különbséget akarja feltüntetni ez a királyi kézirat a magyar állam és az osztrák állam, a magyar állam minisztere és az osztrák állam minisztere közt?

Vagy jelezni akarja azt az állapotot, a melybe a magyar állam felelős minisztere juttatta az országot ebben a korszakban, melyben nemzeti öntudatunk, alkotmányunk egyes részei és felelős minisztereink tekintélye oda jutottak a csődök és árverési hirdetmények közé, jelképezni azt a kort, melyben e nemzet sok anyagi és szellemi becses vagyonát és tulajdonságát elkótyavetyélték? Vagy talán a honvédelmi miniszter ur ugy gondolta helyesebbnek, hogyha az ő hozzá intézett királyi kézirat az árverési hirdetmények között jelenik meg, mert azoknak a fényes katonai uniformisoknak legnagyobb része azon szegény emberek nyomorult filléreiből került ki, kiknek vagyonát ott elárverezik?

Ezen két eseten kivül vagyok bátor egy másik, szintén ily kettős esetből álló analógiát idehozni. Az egyik az az eset, midőn a háznak igen tisztelt elnök ura, királyi titkos tanácsosi méltósággal tüntettetett ki. Nincs tudomásom róla, hogy ez a kinevezés az osztrák hivatalos lapban közzététetett volna. Ha igen, akkor nekünk ez ellen a leghatározottabban tiltakoznunk kell, hogy a magyar képviselőház elnökének kitüntetése az osztrák hivatalos lapban szerepeljen, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* s hogy ujabb közös ügyet teremtsenek.

De volt egy másik kinevezés is. A salzburgi herczeg-érseket is kinevezték titkos tanácsosnak. Nem tudom, tévedésből-e, vagy talán érdemeit és tekintélyét akarták kiemelni, az a magyar hivatalos lapban megjelent. Annak az urnak kinevezése mit keresett ott? Lehet, hogy talán a betüszedők tévedéséből került oda, vagy talán az is lehet, hogy a pénzügyminiszteriumból kikerülő árverési hirdetményekkel együtt került oda és szintén kinyomatták.

T. képviselőház! Az esetek minden mulatságos volta mellett is, nem fojthatjuk el ezek felett az esetek felett keserüségünknek kifejezését. Nekünk, a kik őrködni vagyunk hivatva itt, nemzeti jogaink csorbithatatlansága felett, a kik nem engedjük semmi tekintetben elhomályositani a magyar állam önállóságát, a kik minden egyes esetben résen állunk azért, hogy ujabb közös ügyek ne teremtessenek, nekünk kötelességünk, hogy tiltakozó szavunkat minden egyes esetben felemeljük, és azokat, a kiknek tényeiről van szó, vagy a kik a törvény értelmében felelősek, ezekért felelőségre vonjuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezekből kiindulva tartottam kötelességemnek felszólalni és a következő interpellácziót intézni a miniszterelnök urhoz *(olvassa.)*:

1. A miniszterelnök ur tudtával és beleegyezése mellett jelent-e meg a hivatalos lap október 14-ik számában az osztrák Landwehrminiszterhez intézett császári kézirat?

2. Hajlandó-e a miniszterelnök ur intézkedni, hogy a jövőben ilyen és ehhez hasonló alkotmánysértések többé elő ne forduljanak ugy, mint ez pl. a Fejérváry honvédelmi miniszter urhoz intézett f. évi márczius 15-én kelt kir. kézirat és a salzburgi herczeg-érsek titkos tanácsosi kinevezése esetében történt? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Leszek szerencsés a hozzám intézett kérdésre azonnal felelni és nem is fogok igyekezni, még ha tudnék is, valami fokára vagy nagyobb fokára az elokvenciának emelkedni abban a fejtegetésben, a melyben válaszomat most elő akarom adni.

Igen egyszerüen és rövid szavakkal előadom a tényt, a mint van és azokból a konkluziókat, a melyek nézetem szerint nem olyan természetüek, hogy ok lenne a t. képviselő ur azon való őrködésére, hogy a magyar állam függetlenségén csorba ne essék . . .

Kubik Béla: Ezt mi itéljük meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezt énnekem is jogom van megitélni, mert hozzám intézve lett mondva; aztán, hogy kinek van igazsága, az más kérdés, de mindenesetre nekem is van jogom ezt megitélni. Van jogom hozzá, mert ez legkisebb joga minden képviselőházi tagnak, pedig én a mellett, hogy miniszterelnök vagyok, képviselő is vagyok és ha szól valaki, mondhatom, hogy az én nézetem szerint nincsen oka erre, vagy arra.

Kubik Béla: Hogyne!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nohát ha ezt a jogot egymásnak meg nem adjuk, akkor a szabad diskussziót méltóztassék a házból kiküszöbölni.

Kubik Béla: Az őrködés viszont a mi kötelességünk!

Széll Kálmán miniszterelnök: Másfelől megint nekem jogom van azt tartani, hogy ebben az esetben elkeseredésre nincsen ok.

Pichler Győző: Akkor szamárság az egész!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az sem; nem emelkedhetem fel Pichler ur szárnyalásának magaslatára, ezekre a szavakra pedig nem akarok reflektálni, ki nem mondottaknak tekintem őket. Eddig egyszerüen az volt a gyakorlat, s ebben én semmit sem látok, a mi szót érdemelne, a miből valami kázust lehetne csinálni, hogy valahányszor a közös hadseregnek egy tagjáról, — mert az közös, — egy tábornagyáról volt szó és ahhoz érkezett itt nálunk királyi, vagy odaát császári kézirat, hát akkor igenis mindegyik . . .

Kubik Béla: Nem mindegyik!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . akkor igenis mindenkor, — meg fogom mondani, mert a hivatkozás rosszul történt, — ezek a kéziratok mindkét hivatalos lapban közöltettek.

Ép igy történt, teljesen paritásosan, a b. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter urhoz intézett hasontermészetü kir. kézirattal, a mikor báró Fejérváry Géza ötven éves jubileumát ülte. S igy történt, a mikor báró Welsersheimb ünnepelte ötven éves jubileumát. Báró Fejérváry

Géza ötven éves jubileuma alkalmával egy királyi kéziratot kapott, ez hozzá volt intézve, ki lett adva a magyar hivatalos lapban és a bécsi hivatalos lap átvette.

A mire a t. képviselő ur hivatkozott, a márczius 15-iki, nem királyi kézirat volt, hanem levél, nem is volt kontraszignálva senki által, de nem is jelent meg a hivatalos lapban, a mint mondották, a csődhirdetések és az árverések között, hanem a hivatalos lapnak nem hivatalos részében, a hol egyebeket is szoktak publikálni, például az országgyülési tudósitásokat. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Azok sem tartoznak a csődhirdetések vagy az árverések közé és igy nincs benne czélzatosság, a mint nem volt báró Fejérváry Gézára nézve sem, hogy ez a levél a hivatalos lapnak nem hivatalos részében közzététetett. Nem lett pedig azért a hivatalos részben közölve, mert ez nem képez uralkodói vagy kormányzati tényt, hanem egyszerüen értesitést, a melyet ő Felsége intézett báró Fejérváry Gézához. De, a mikor ő Felsége báró Fejérváry Gézát egy rendjellel diszitette fel és a mikor ez a királyi kézirat, a mely kontraszignáltatott és a melyet ő Felsége kegyes volt ő hozzá intézni a jubileum alkalmából, megjelent, az épugy megjelent a bécsi hivatalos lapban, a mint megjelent itt is.

Ebben semmi szándékosság nincs és igy jártunk el mindig. Az is megtörténhetnék, hogy ne igy járjunk el, *(Mozgás balfelől.)* de igy történt 30 esztendő óta és nem talált abban soha senki semmit, a minthogy nincsen is benne semmi, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalan.)* mert paritásosan történik a dolog, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* hogy a mikor ilyen kinevezésről van szó, az mind a két lapban közzététetik.

Kérem az interpelláczióra adott válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Tudtuk, hogy helyeselni fogják.)*

Kubik Béla: Ismerjük ezt a hangot, szép maszk! *(Derültség.)*

Pichler Győző: A miniszterelnök már nem is tartja érdemesnek, hogy érdemleges választ adjon!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez sem érdemleges válasz? Hát akkor mi?

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Az általam felhozott eseteknek csak az első felére válaszolt a t. miniszterelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Még arra sem válaszolt!)* Hát próbált válaszolni, a másik részre azonban teljességgel hallgatott.

Kubik Béla: Kibujt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igaz! *(Derültség a jobboldalon.)* Megmondtam, hogy miért történt, és hogy a gyakorlat ilyen.

Lengyel Zoltán: A mit a t. miniszterelnök ur a kérdés első részére válaszolt, azt teljességgel tudomásul nem vehetem. Sőt a mint ezen párt tagjainak a hangulatát tudom és látom, az ellen a legerélyesebben tiltakoznom kell. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur beismerte itt egy ujabb közösügynek a megteremtését.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt nem ismertem be...

Lengyel Zoltán: ...a melyről a 1867 : XII. t.-czikk nem tud semmit. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon; Gratulálunk! Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak! Nem szükséges, hogy a szónokot állandóan karének kisérje. *(Derültség.)*

Lengyel Zoltán: A t. miniszterelnök ur válaszából azt olvashatjuk ki, hogy valahányszor olyan ügyről van szó, a mely közössé tétetik, akkor a t. miniszterelnök urban és elődjeiben is mindig nagy a hajlandóság az ilyenfajta ügyeket megvédelmezni. De a mikor olyan ügyről van szó, a mely a nemzet csorbithatatlan jogát érinti, akkor a miniszterelnök ur és a t. túloldal tagjai hallgatnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur próbálja elmagyarázni annak a királyi levélnek a dolgát, a mely neki egyáltalában nem kellemes esemény.

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy nem!

Lengyel Zoltán: Azt mondja, hogy az nem volt kormányzati tény. Hát én engedelmet kérek, nem a miniszterelnök urtól vettem azt, hogy ez igenis kormányzati tény, hanem magának ő Felségének szavaiból. Mert ha egy miniszter felmentése iránti kérvény és az erre adott válasz nem kormányzati tény, akkor semmiféle kormányzati ténye ő Felségének nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a királyi kézirat azt mondja *(olvassa):* »Abbeli kérésére, miszerint engedélyt adjak arra, hogy jelenlegi állása alól való felmentése iránti kérelmét előterjeszthesse, bár teljes mérvben méltányolom ezen kérését, mindazonáltal számitva hazafias érzületére, határozott akaratom, hogy hasznos szolgálatát ugy nekem, mint az országnak továbbra is szentelje.«

Ez a kézirat igenis kormányzati tény, a király végrehajtó hatalmából következik, a midőn felelős minisztereit magának kiválasztja, azokat elbocsátja, azokat megmaradásra birja. Ha ez nem kormányzati tény, akkor igazán nem lehet erre egyebet mondani, mint a mit Pichler Győző t. képviselőtársam közbeszólólag mondott, hogy akkor ez nem tartozik a hivatalos lapba, sem a nyilvánosság elé, hanem ez ő Felségének és báró Fejérváry Gézának egymás közti kedveskedése, privát levelezése, a mihez nekünk semmi közünk sem volt és ezután sem lesz.

Ez az egyik. A másik az, t. miniszterelnök ur, hogy ön nem nevezi komoly kázusnak azt, a mikor a magyar hivatalos lapban ez jelenik meg báró Welsersheimb táborszernagyhoz czimezve: »Különös megelégedéssel emlékezem meg az ön szokatlanul hosszu, 12 évet meg-

haladó honvédelmi miniszteri működéséről.« Hát hiszen kérem, ilyenformán . . . *(Nagy zaj a balés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyanaz, mint Fejérváryról volt!

Kubik Béla: Az is rosszul volt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Fejérváryról ugyanaz volt!

Kubik Béla: Nem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Fejérváryról is az volt, tehát tessék hallgatni.

Elnök *(csenget)*: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak beszélgetésekkel elintézni ezt az ügyet. Az interpelláló képviselő ur nyilatkozik, a ház szavazni fog és ezzel el lesz intézve a dolog. Ily közbeszólások csak ezt az elintézést hátráltatják. *(Helyeslés.)*

Lengyel Zoltán: A t. miniszterelnök urnak ez sem nagy kázus? Hiszen akkor egy napon egy hasonló közlemény fog megjelenni, a melyben Körber doktor miniszterelnöki müködéséért és sikereiért fogja ő Felsége köszönetét nyilvánitani és az egész ország tapsolni fog neki!

T. miniszterelnök ur! Ezenkivül előadtam és ebben a részben egyáltalán nem kontrovertálható igazságom volt, mert a miniszterelnök ur nem is próbált rá válaszolni, azt a másik, igen súlyos esetet, a mikor két egészen egyforma kinevezésről volt szó és egészen ellenkezőleg jártak el; az osztrák állampolgár kinevezését a magyar lapban is közzétették, a magyar képviselőház elnökének kinevezését pedig az osztrák lapban nem. Különben nem is kivántuk. Ezeket óhajtottam megjegyezni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. Ház! Én azt hiszem, hogy érdemileg feleltem. Hanem ha a t. képviselő urak akarják, hogy megmagyarázzam, miben van az érdem, igen röviden meg is magyarázom. Az érdemleges válasz abban állt, hogy a képviselő ur kérdezett engem, miért jelent meg a magyar hivatalos lapban, mert hisz csak az osztrák honvédelmi miniszterre vonatkozik. Erre azt feleltem, nem azért, mert az Landwehr-miniszter, mert ha nem volna tábornok és nem volna a közös hadseregnek tagja báró Welsersheimb, akkor nem jelent volna meg; valamint megmentem t. képviselőtársamat attól a nagy aggálytól is, hogy ha Körber miniszterelnök urhoz valamely kézirat fog intéztetni, az nem fog megjelenni itt, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Azt tudom!)* mert ő nem közös orgánum, ő nem tábornok. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: Hát a salzburgi érsek? Az közös organum?

Széll Kálmán miniszterelnök: Ne tessék közbekiabálással zavarni. Arra is felelek. Kubik Béla urnak is eleget teszek, hisz szeretek neki eleget tenni, a mikor szépen kér. *(Derültség.)*

Hát kérem, ha nem lenne közös tábornok, a kézirat nem jelent volna meg. Azt mondtam, eddig az volt a gyakorlat, hogy, ha egy tábornokhoz, a ki a közös hadsereg tagja, valamely kézirat megjelenik, az átvétetik és épen azt mondottam, — a türelmetlenkedő képviselő ur talán beszélgetett akkor és nem hallotta, hogy a báró Fejérváryhoz, hasonló alkalommal — 50 éves jubileuma alkalmával kibocsátott kézirat hasonlóan a Wiener Zeitung-ban is benne volt. Akkor pedig magyar miniszterről volt szó és egy graváment képezhetett volna odaát.

Hát én nem teremtek közös intézményt, nincs igaza a képviselő urnak; én a gyakorlatra hivatkozom; ha teremtetett közös intézmény, azt a gyakorlat teremtette, nem én. Ez az egyik; a másik, a mire hivatkoztam, az, hogy azért, mert az 1867 : XII. törvényczikk szerint a hadsereg közös, annak egyik tagja a tábornok, a ki a közös hadseregnek tagja, kapta a kéziratot és az mint olyan jött be és nem mint a Landwehr-miniszterhez intézett. A mi a honvédelmi miniszter urhoz intézett levelet illeti, az nem volt kormányzati tény. Ezt mondottam, és fentartom most is. Akkor engem interpelláltak, még pedig hevesen; feleltem és kifejtettem, hogy én báró Fejérváry lemondásáról semmit sem tudok, mert az meg nem történt, mert ha megtörtént volna, akkor nélkülem és ellenjegyzésem nélkül nem történt volna az a királyi kézirat. Az egy levél volt, a melyet — értesülve ő Felsége, hogy lemondási szándéka van, jónak látott hozzá intézni.

Pichler Győző: Hát a salzburgi érsek?

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen két dologról nem beszélhetek egyszerre, hanem — ugy látszik — a képviselő urak ugy gondolják, hogy, mert megtaláltam arra a kellő választ . . .

Kubik Béla: Nem azt gondoljuk! Mást gondolunk!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát én már ebben a házban olyan hosszu ideig ülök, hogy én itt őszültem meg azon küzdelmekben, a melyek ezen házban 35 év óta lefolytak. Engem mindenféleképpen illethetnek, talán fognak is illetni, vádolni; birálnak, kritizálnak, erősen támadnak, mindenféle jeleneteket csinálhatnak, hanem azt az egyet megjósolom előre, hogy én sem nyugalmamat, sem kedélyemet el nem fogom veszíteni, a mig itten ülök *(Általános élénk helyeslés.)* és semmiféle konfundálási kalandok reám semmiféle hatással nincsenek. *(Általános helyeslés.)* Higyjék el nekem t. képviselő urak, ennek az állásnak igen sok tövises oldala van, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* igen sok tövises oldala van és a ki csak egyszer próbálná átélni azokat, a miket én átéltem, az tudná és érezné, hogy nem öröm és gyönyörüség itten ülni; legyenek arról meggyőződve. Engem ide kötelességérzet szólitott és kötelesség fog engem itt megtartani. Engem — önök jól tudják — más nem hozott ide, mint ez a kötelesség és én nem ragaszkodom ehhez a székhez azért, a mit ez a szék nyujt, hanem én itt ülök daczára annak, azért, mert kötelességem ma-

gával hozza és maradok. És ha nekem terhesek a napjaim és ha nekem tövisesek azok az utak, a melyeken járnom kell, hát higyjék meg nekem a t. képviselő urak, a legkevésbbé terhesek és a legkevésbbé tövisesek azok, a miket itten élek át. Mert ellenkezőleg azok alatt fellélegzem, mert a parlamenti küzdelemnek zaja engem nem bénit, az engem felemel és azért legyenek a t. képviselő urak meggyőződve arról, hogy itt engem abból a nyugodtságból, abból a higgadtságból, abból a tárgyilagosságból, a melyet nem akarok elvesziteni, soha semmiféle konfundálási kalandokkal kihozni nem lehet. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi van a salzburgi érsekkel?)*

Hát már most felelek az utolsóra is (*Halljuk! Halljuk!*)

A salzburgi érseknek a belső titkos tanácsosi méltósággal való felruházásáról van szó. Nos hát, a belső titkos tanácsosi méltóságot ő felsége adományozza és az a bevett szokás, hogy a midőn valaki ezzel a méltósággal felruháztatik, ha a kézirat nem is, de a tény maga közöltetni szokott. Hogy a ház igen t. elnökének ezzel a méltósággal való felruházása annak idején nem közöltetett volna a bécsi lapban, nem tudom, de hát valami nagy gravámen benne nincs; hogy pedig a salzburgi érseké közöltetett a mi hivatalos lapunkban, ebben sincs gravámen. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ha ebben akárki valami gravámént lát, én igen szivesen fogok a dolognak utána nézni, hogy miként történt 35 esztendő óta; de higyjék meg nekem, ezek oly kicsiny dolgok, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* hogy én a magam részéről észre sem vettem, hogy a belső titkos tanácsosok kinevezésének a dolgát a hivatalos lap közli-e vagy sem. Nekem sokkal komolyabb és nagyobb dolgaim vannak, a melyek elfoglalnak. De ha ebben valami gravámen van, ezután lehet, hogy talán sem itt, sem ott nem közlik és akkor ez a gravámen orvosolva lesz. De én a magam részéről ebben nem látok semmit, *(Helyeslés jobbfelől.)* erről, mondom, nem is tudtam semmit, mert ismétlem, az az elfoglaltság, a mely ugyszólván minden napomat igénybe veszi, sokkal komolyabb természetü, sokkal erősebb, semhogy arra ügyelhettem volna, hogy a hivatalos lap valamelyik rovata a salzburgi érseknek valóságos belső titkos tanácsossá történt kinevezését közli-e vagy sem.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszter ur válaszát? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, kérem, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch!)*

Kubik Béla: Éljen a salzburgi érsek!

Elnök: Következik Hellebronth Géza képviselő ur interpellácziója a kormányelnök urhoz, a kormány katholikus vallásu tagjainak a katholikus nagygyülésről való távolmaradása tárgyában.

Hellebronth Géza: T. ház! Azok között, a magasztos érzelmek között, a melyek kell, hogy egy nemesen érző emberi szivet eltöltsenek, mindenesetre a legelső helyen áll, a legfőbb lény, az Isten imádása, szeretete és tisztelete. Az emberrel veleszületett nemes érzület ez és annak kultusza visszanyulik a messze őskorba. Hiszen már több mint 1000 éve, hogy arra tanitott a görögök bölcse, Pythagoras, hogy imádd az Istent!

E nemes érzelemmel karöltve jár azonban, t. ház, e nemes érzelemnek a kultusza is. Az emberiség soha sem élhetett meg vallási kultusz nélkül; sohasem elégedhetett meg azzal, hogy legszentebb érzelmeit, istenének imádását, tiszteletét csak ugy a szivébe rejtse, még pedig keblének mélyébe eldugja, hanem mindenkor külső tényekhez, cselekményekhez füzte azt, melyekkel a nagy nyilvánosság előtt is dokumentálni iparkodik vallási kultuszát, nemes érzelmeit. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez a kultusz különböző volt az ó-korban; barbár szokásokkal volt ugyan vegyitve, de az emberi müveltség fejlődésével, különösen a krisztusi tan elterjedésével lehámlottak ezek a barbár szokások és az egyház bizonyos módszert és mintegy megnemesitett keretet adott e kultusznak, a mely megnemesitett keretben kiki feltalálhatta vallási érzelmeinek megnyilatkoztatását. Igy volt ez, t. ház, régente és igy van ma is; és én nagy örömmel olvastam és olvasom a sajtónak ama jelentéseit, a melyek a testvérvallás, a református egyház gyüléseiről és mozgalmairól számolnak be; örömmel olvasom, mert látom, hogy ott nemcsak az egyházi, hanem a politikai élet világi kimagasló tagjai, a református vallásuak, készséggel részt vesznek azokon, ott vezető szerepet visznek, *(Élénk helyeslés a balközépen.)* és szivvel, lélekkel, valóságos nemes vetélkedéssel iparkodnak egyházuk érdekeit előmozditani és iparkodnak egyházuk, vallásuk fényét, dicsőségét emelni azzal, hogy ott személyesen megjelennek, s vezető szerepet visznek. Magas állásukkal, személyiségük fényével, tekintélyével és sulyával annak az egyházi tevékenységnek is fényt és sulyt kölcsönöznek s a mellett fényes, nemes, követendő példát mutatnak a református ezernyi ezer hiveknek.

Rakovszky István: Hogy hisznek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát hitetlen vagyok?

Hellebronth Géza: Örömmel olvasom ezeket, mert látom, hogy a mai sivár, anyagiságot leső korban is vannak még jeles, kiváló férfiak, kik a legnemesebb, legszentebb ideál kultuszát nem gyermekjátéknak tekintik, hanem egyházuk, vallásuk iránti komoly kötelességnek. Hiszen a legközelebbi multban, hosszu évtizedeken keresztül a legfényesebb példát mutatta erre maga a volt kormányelnökünk, boldogult Tisza Kálmán, a

ki után következtek és következnek ma is azon lelkes református férfiak, kik ebben igenis büszkeséget látnak és kötelességük lerovását. De az öröm ezen érzete mellett a fájdalom érzete is feltámad szivemben, midőn azt kell látnom és tapasztalnom, hogy nálunk katholikusoknál ez nem igy van. Igaz, hogy református tesvéreinknek széleskörü és erős alapon nyugvó egyházi önkormányzatuk van, a mely önkormányzat korlátain belül ugy az egyházi, mint a világi buzgóság érvényesülhet, a mi — fájdalom — Magyarország 10 milliónyi katholikus hiveinek még ma sincsen.

Rakovszky István: Nem is lesz!

Hellebronth Géza: Nem keresem ez alkalommal az okot, hogy miért nincsen, csak konstatálom a tényt és levonom belőle azt a következtetést, hogy nekünk katholikusoknak ma nincs más alkalmasabb módunk egyházi érzületünk megnyilatkozására, mint az ujabb időben Budapesten tartatni szokott katholikus nagygyüléseken való részvétel.

Kubik Béla: Bár az sem volna!

Hellebronth Géza: Ilyen katholikus nagygyülésekben volt szerencsénk részesülni e héten Budapest fővárosában és én e helyről elismerésemet fejezem ki gróf Zichy János igen t. képviselőtársamnak nemcsak azért, hogy ezt a gyülést egybehivta, szervezte, kitünő tapintattal vezette és ezáltal módot és alkalmat nyujtott ezer és ezernyi buzgó katholikus hivőknek katholikus érzelmeiknek megnyilvánulására, hanem elismerésemet fejezem ki a minden katholikus szivében, lehetetlen hogy, visszhangot nem keltett örökbecsü elnöki megnyitó beszédeért. *(Élénk helyeslés a balközépen.)* Örömmel láttuk ott mi katholikusok egyházunk legjelesebb vezéreit, a csaknem teljes számban megjelent püspöki kart, élén az ország főpapjával, a biboros herczegprimással. Örültünk, hogy ott láttuk az elnöki emelvényen Budapest érdemes főpolgármesterét, örültünk, hogy az ország főurai oly nagy tömegekben vettek azokon részt és örültünk annak a tengernyi sokaságnak, annak az ezernyi népnek, mely az ország minden részéből egybesereglett, hogy dokumentálja katholikus érzelmeit. De fájdalommal kellett látni és tapasztalni azt a mélységes ignorálást, azt a teljes semmibe vevést, a melylyel katholikus nagygyülésünket az igen t. kormány katholikus tagjai részesiteni szerencsések voltak.

Zboray Miklós: A Zion-egyletnél ott voltak!

Rakovszky István: Karolának levelet irnak! *(Derültség balfelöl.)*

Thaly Kálmán: Ki az a Karola?

Rakovszky István: Egy orfeumi énekesnő. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hellebronth Géza: És fájdalommal kellett ott nélkülöznünk azt a férfiut, a kinek mély tudománya, széleskörü ismeretei, ragyogó szónoki tehetsége, lángoló hazaszeretete, és vallásos buzgósága — nemcsak politikai téren, de egyházunk terén is — előttünk mindig fényes fáklya volt; fájdalommal kellett ott nélkülöznünk e magas hivatásu férfiut: e ház tiszteletreméltó, érdemes elnökét: gr. Apponyi Albertet! *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelöl.)* Hát, t. miniszter urak, nincs önök között egyetlen katholikus sem? *(Felkiáltások balfelöl: Nincs!)* Hiszen én ugy tudom, hogy többen közülök annak születtek, azt pedig még nem olvastam, és nem hallottam, hogy valamelyikük apostatált volna. *(Mozgás balfelöl.)* Vagy talán nem csodálatos-e, hogy a mikor lojalitásukkal akarnak tüntetni, akkor diszmagyarba öltözve parádéznak templomainkban . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Mikor parádézunk?!

Kubik Béla: Névnapkor, születésnapkor. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Helebronth Géza: . . . ellenben a mikor katholikus érzületükről tehetnének tanuságot, akkor távollétükkel tündökölnek? *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás és ellenmondások jobbfelöl.)* Vagy talán azon katholikus nagygyülésen való megjelenés már illojális, az talán már forradalmi tény? *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)* A pápa Ő Szentségének üdvözlése, a koronás apostoli király üdvözlése talán már forradalmi dolog? *(Mozgás balfelöl.)* Vagy talán attól féltek a miniszter urak, hogy esetleg az ultramontánizmus, vagy klerikálizmus vádja alá kerülnek? *(Mozgás a jobboldalon.)* Vagy talán olyan magasan képzelik magukat, hogy ahhoz képest az a katholikus nagygyülés amolyan gyermekjáték, a melyet nem lehet összeegyeztetni magas állásukkal? *(Ugy van! Ugy van! balfelöl.)* Avagy talán olyan kicsinyeknek érzik magukat, . . .

Förster Ottó: Ez lesz az oka! *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hellebronth Géza: . . . hogy azt vélték, hogy az azon való meg nem jelenésüket senki sem veszi észre? *(Ugy van! balfelöl.)* Hát higyjék el, t. miniszter urak, — értem a katholikusokat — hogy ezzel a cselekményükkel sem a hazának, sem a dinasztiának, sem vallásuknak bizony hasznos szolgálatot nem tettek. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Vagy talán azt hitték a t. miniszter urak, hogy az impozáns megnyilatkozásu katholikus népgyülés néppárti agitációvá fog fejlődni? Akkor nagyon csalatkoztak, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert először nem az volt; a politika onnan ki volt zárva, de még ha igy lett volna is, épen azért kellett volna ott a kormány katholikus tagjainak megjelenniök, hogy állásuk, személyük fénye, tekintélye, s méltósága által ellensulyozzák, esetleg megczáfolják azon esetleg felmerülhető tévhitet, mint hogyha a magyar katholiczizmus érdekeinek megóvása talán egy politikai párt által monopolizálható volna. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelöl: Szó sincs róla! Nem is vindikáljuk!)* Nagyon

szép példát nyujt a t. miniszter uraknak épen kollegájuk, az igen t. földmivelésügyi miniszter ur. *(Eljenzés balfelől és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Nagyon szép, nagyon követendő fényes példát mutat ő, mert össze tudja egyeztetni magas politikai állását azzal a másik, szintén nagyon magas, nagyon tiszteletreméltó állásával, a melyet egyházában elfoglal: főgondnoki állásával. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ő rendkivüli politikai elfoglaltsága mellett is még mindig talál módot arra, hogy hasznos tagja legyen szeretett egyházának, *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)* és én azt hiszem, t. miniszter urak, hogy ezért csak elismeréssel tartozunk mindnyájan a t. földmivelésügyi miniszter ur iránt, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* sőt én azt hiszem, hogy ha azon bársonyszékek valamelyikében, — mondjuk, feltéve — egy izraelita vallásu polgártársunk ülne, — az a hosszu napot bizonyosan az imaházban töltené. *(Derültség és helyeslés a baloldalon.)* Tehát épen csak a katholikus miniszter urak nem tudják összeegyeztetni politikai állásukat egyházuk követelményeivel? *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Különben, t. ház, én még tisztán politikai szempontból sem tartom helyesnek, s nem tarthatom helyesnek a kath. vallásu miniszter uraknak különösen a f. hó 16-án tartott ünnepi diszgyülésről való távolmaradását, a melynek tudvalevőleg csak egyetlenegy pontja volt: XIII. Leó pápa Ő Szentségének az üdvözlése, jubileuma alkalmával. Eltekintve attól a világtörténelmi nagy pozicziótól, a melylyel a pápai trón egybe van kötve, elvitázhatlan tény, hogy Ő Szentsége az összes katholikus egyház feje, tehát feje a magyar katholikus egyháznak is. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ebből kifolyólag elvitázhatlanul igen sok nagyon kényes kérdésben van neki jogos, elvitázhatlan, sokszor döntő befolyása. Nagyon szükségesnek és nagyon hasznosnak találtam volna tehát, még politikai szempontból is, hogyha azon az üdvözlő közgyülésen a magyar kormánynak katholikus tagjai szintén részt vettek volna. Mindezeknél fogva bátor vagyok a kormányelnök urhoz a következő interpellácziót intézni *(olvassa)*:

Szándékos volt-e a kormány kath. vallásu tagjainak távolmaradása az e héten Budapesten tartott kath. nagygyülésről, különösen a folyó hó 16-án tartott nagygyülésről, melynek egyedüli tárgya XIII. Leó pápa ő szentségének üdvözlése volt, — s ha igen, mi annak az oka? *(Helyeslés a néppárton. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Mindenekelőtt engedje megjegyeznem a t. képviselő ur, mert bizonyos élt láttam a mondatnak azon szövegezésében, a melylyel aposztrofálta ennek a kormánynak katholikus tagjait, hogy — engedelmével legyen mondva — nemcsak katholikusnak születtem, de katolikusnak érzem is magamat, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* sőt az is fogok maradni, habár a képviselő ur kételkelkedik is abban a tekintetben, hogy titokban nem váltam-e, vagy nem vált-e a kormány valamelyik tagja apostatává. Ezt bizza a t. képviselőtársam az én lelkiismeretemre és magamra, bizza az én vallásos érzületemre, a melylyel Isten iránt tartozom, mert én vallásos érzületeimről sem az interpelláló, sem a közbeszóló képviselő urnak számolni nem tartozom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Förster Ottó: Ne hozzuk, kérem, ide a vallást! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem én hozom fel, hanem a t. képviselő urak ugy látszik a szólásszabadságot ugy értik, hogy onnét lehet mindenféle módon imputálni, de innét a védelem fegyvereivel élni nem szabad. *(Egy hang a néppárton: Abban nincsen semmi!)* Engedelmet, de akármikép bizonyitják is az urak, hogy nincs, mégis csak van abban valami imputáczió. Mikor azt mondja valaki, hogy ugy tudom katholikusnak születtek és nem hallottam, hogy apostatáltak volna. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ebben van imputáczió, a melyet jogom van visszautasitani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi a másikat illeti, a mit még előre akarok bocsátani, az az, hogy én nem érzem magamat — és gondolom, a minisztertársaim is igy gondolkoznak — semmiféleképp annyira felemelkedve, vagy, a mint ő kifejezte magát, olyan nagynak, hogy észre ne vettük volna a katholikus nagygyülést, de nem érzem magamat olyan kicsinek sem, a mint a t. képviselő ur mondotta gunyosan, hogy azért nem mentünk oda, nehogy ott észrevétlenül tünjünk el. *(Tetszés jobbfelől.)* Sem az egyik, sem a másik nem áll. Hogy minek érezzük magunkat, az a mi dolgunk; hogy minek itél meg más bennünket, az más embereknek a dolga; azonban nem kizárólagosan a képviselő ur dolga, hanem mindazoké, a kik hivatva vannak arra, hogy felettünk itéletet mondjanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt kérdi a t. képviselő ur, hogy miért nem jelentünk meg azon az ünnepen, szándékosan történt-e ez vagy pedig véletlenül? Én egyszerüen megmondom az okát, hogy miért nem jelentünk meg. *(Förster Ottó többször közbeszól.)* Ugyan kérem Förster Ottó urat, türtőztesse magát egy kissé. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ne most, hanem utánam beszéljen, mert ne higyje, hogy az ő orchesztrális kisérete mindig olyan hatásu, mint a hogy ő gondolja. *(Tetszés jobbfelől.)*

Förster Ottó: Igaz! *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Vegye a képviselő ur ezt ugy, a hogy akarja. Én egészen természetesnek találom a mi magunktartását és megmondom az okát. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur nem tiszteli jobban a pápát, mint én, ezt higyje meg nekem és ha a pápa iránt a képviselő ur a maga vallásos kötelességénél

és a maga benső egyéni nézeteinél fogva hódolattal viseltetik, hát én is azzal viseltetem és mint magánember igen szivesen odamentem volna hódolni a pápának, *(Élénk tetszés jobbfelől.)* a kit, mint egyházam fejét, a kit, mint nagy szellemet és kiváló embert, a kit, mint e századnak egyik legnagyobb gondolkozóját nagyrabecsülök és tisztelek; de mégis azt tartottam és azt tartották a miniszter-kollégáim is, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy, ha mi egy katholikus nagygyülésre elmegyünk, a mely az én egyházamnak még nem a szervezete, a mely csak egy nagy gyülés, a melynek nemcsak az volt a tárgya, hogy a pápának hódoljon, hanem a melynek egyéb tárgya is volt, *(Halljuk! Halljuk!)* azt tartottuk, — mondom, — hogy akkor abban a minden irányban teljesen neutrális állásban, melyet, azt hiszem, szükséges megtartanunk, *(Helyeslés jobbfelől.)* és a melyet el kell foglalnunk minden vallásfelekezettel, tehát a katholikussal szemben is, könnyen félreértésekre vezethetne a mi ottani megjelenésünk. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és felkiáltások a baloldal némely padjain: Hát Darányi elmehet a reformátusokhoz!)* Hitvallási dolgot ne méltóztassék előhozni. Nem is izléses ez és nincs is igazuk. *(Ugy van! jobbfelől.)* Hogy miben nincsen igazuk, ezt is megmondom. *(Halljuk! Halljuk!)* Én sohasem vettem részt semmiféle nagygyülésében semmiféle vallásfelekezetnek; hanem ha engem valamely ünnepélyre meghivtak, arra elmentem. Én ott voltam Budán a katholikus legényegylet ünnepélyén és ép ugy ott voltam a Lipót-városban is, mert azt tartottam, hogy nekem minden vallásfelekezet irányában egyenlő módon kell viselkednem. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy mozgás a baloldal némely padjain.)* Bármikor hivjanak is meg engem egy katholikus intézmény ünnepélyére, én arra el fogok menni, mint a hogy nemcsak egyszer, hanem többször is elmentem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ilyen közbeszólása a képviselő uraknak nem helyén való és nem bizonyit semmit. *(Ugy van! jobbfelől. Nagy mozgás a néppárt padjain.)*

Most pedig visszatérek az interpelláló képviselő ur állitásaira, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki azt mondja, hogy példát vehetünk Darányi miniszter urtól, a ki részt vesz egyházának minden ilyen manifesztációján. Engedelmet, a képviselő ur helytelenül disztingvál. Darányi miniszter tudtommal nem vett részt valamely református egyházi nagygyülésen, hanem ő részt vett azon egyház gyülésein, mint egyházának választott funkcionáriusa, a maga kötelességének keretében. *(Ugy van! jobbfelől.)* Legyen meggyőződve a képviselő ur, hogy ha a katholikus autonómia, a mint remélem és hiszem, szervezve lesz, még pedig okos és helyes alapokon, a melyek az országnak, a magyar államnak és az egyháznak érdekeivel megegyeznek és ha engem ekkor megválasztanak valamely funkcionáriusnak, akkor én ott leszek és nyilt homlokkal, buzgón *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a néppárton.)* részt fogok venni abban a testületben, még ha miniszterelnök leszek is, a mit ne adj' isten, *(Derültség.)* higyjék el nekem, hogy bármily gyorsan jön is létre, még az az idő is sok nekem. *(Mozgás a néppárt padjain.)*

Engedelmet, hát ez sem tetszik? *(Nagy zaj és mozgás a néppárton.)* Ha egyfelől gunyos czélzásokat hallok, hogy ezt, vagy azt azért nem teszszük, mert különben le kell köszönnünk, másfelől pedig, ha azt mondom, hogy ne adj' isten, hogy még sokáig itt legyek, ez nem tetszik, akkor egyszerüen válaszom az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a kormány eljárása nem akart semmiképen helytelenités, vagy állásfoglalás lenni azon igen szép manifesztáczió ellen, a melylyel a katholikus nagygyülés a pápa Ő Szentségét lélekemelő módon ünnepelte és iránta hódolatát fejezte ki. De miután a katholikus nagygyülés, bármily diszes lett légyen is, csak magánosok gyülekezése volt, a kik tehát abban résztvettek, mint magánemberek vettek részt, én és minisztertársaim pedig jelenleg nem vagyunk magánemberek, ennélfogva nekünk oda állásunknál fogva nem lehetett elmennünk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hellebronth Géza: T. ház! Nagyon sajnálom, *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* hogy a miniszterelnök ur válaszát részemről tudomásul nem vehetem. Azt örömmel veszem tudomásul, hogy jó katholikusnak mondja magát, és el is hiszem, hogy az. Lehet, a jó Isten tudja odafenn és a javára fogja irni, de mi katholikusok, fájdalom, nem érhetjük be kijelentésekkel. Tények és cselekvések kellenek. A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy sohasem vett részt semmiféle ünnepélyben.

Széll Kálmán miniszterelnök: Épen az ellenkezőt mondtam!

Hellebronth Géza: A kultuszminiszter ur meg volt hiva, miért nem jött el? Legalább egy miniszter képviselte volna a kormányt. Ha Darányi miniszter ur nem is volt ily gyülésen, de tudomásom szerint, Hegedüs Sándor mindig ott volt az ily gyüléseken. Hát csak azoknak a minisztereknek van ily joguk?

A t. miniszterelnök ur épen a napokban volt szives nekünk, különösen függetlenségieknek, igen szép disszertácziót tartani arról, hogy az embernek érzelmi világát háborgatni nem kell, mert az könnyen lobbanékony, és ha lángra gyul, áthidalhatatlan ellentéteket szül. Higyje meg a t. miniszterelnök ur, hogy nekünk katholikusoknak is van erős érzelmi világunk, még pedig kettő: egyik a hazaszeretet, mert lángoló szeretettel csüngünk a hazán, de a mellett megvan a másik érzelmi világunk, lángoló szeretetünk egyházunk iránt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon).*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem vitattam!

Hellebronth Géza: Ez az érzelmi világ is lobbanékony lehet, és ha lángra gyul, ez is támaszthat áthidalhatatlan ellentéteket.

Én a t. miniszterelnök ur válaszában nem nyugodhatom meg, mert mi katholikusok tetteket, nemcsak szavakat kivánunk, és csak azt válaszolom a t. miniszterelnök ur kijelentéseire, hogy: agere, non loqui. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak tudomásul venni a miniszterelnök ur válaszát? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Zaj a baloldalon.)* A ház a választ tudomásul veszi.

Következik Visontai Soma képviselő ur interpellációja. *(Felkiáltások: Hétfőn!)* Kérem, erre nézve a háznak határoznia kell.

Visontai Soma: Tisztelettel kérem az elhalasztást.

Elnök: Visontai Soma képviselő ur azt a kérést intézi a t. házhoz, hogy interpellációját, minthogy kettőre jár az idő, elhalaszthassa.

Azt hiszem, a t. ház beleegyezik ebbe, mert háromnegyed kettő már elmult és a képviselő urnak a házszabályok értelmében joga van e kérésre.

E szerint a képviselő ur hétfőn fogja interpellációját megtartani.

Még be van jegyezve Lovászy Márton képviselő ur interpellációja.

Lovászy Márton: Én is kérném, hogy az interpellációmat hétfőn tarthassam meg.

Elnök: Azt hiszem, a t. ház ebbe is beleegyezik. *(Helyeslés.)*

A hétfői ülés napirendjén lesz tehát a ma félbeszakitott vitának folytatása és a mai napról elmaradt két interpelláczió megtétele.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

135. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 20-án, hétfőn,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Gr. Andrássy Tivadar, Apáthy Péter és Ragályi Béla összeférhetlenségi és Rabár Endre biráló-bizottsági tagok eskütétele. — Rátkay László inditványának tárgyalása a közösügyi költségekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat tárgyában. — A miniszterelnök javaslata a ház további munkarendje tárgyában. — Visontai Soma interpellációja a miniszterelnökhöz a »Halastó«, illetve tengerszem körüli magyar határterület tárgyában. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gr. Esterházy Kálmán, a javaslatok ellen felszólalókat Major Ferencz jegyző ur.

Méltóztassanak mindenekelőtt az utolsó ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a képviselőház 1902. évi október hó 18-án tartott ülésének jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, ugy azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Lázár Árpád képviselő ur levelét, melyben megrongált egészségének helyreállitása végett hat heti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

T. képviselőház! A biráló-bizottságokba ujonnan beválasztott tagok közül báró Bánhidy Antal és Rabár Endre képviselő urak még nem tették le az esküt. A mennyiben jelen vannak, kérném őket, hogy az eskü letételére jelentkezzenek. *(Egy hang a jobboldalon: Nincsenek itt!)* Ha nincsenek jelen, kérem, a legközelebbi ülésen legyenek szivesek e czélból megjelenni.

Az összeférhetlenségi bizottság tagjai közül nem tették le az esküt: gróf Andrássy Tivadar, Apáthy Péter, László Mihály, gr. Pejacsevich Tivadar, Ragályi Béla és Szentiványi Arpád. A kik ezek közül jelen vannak, szivesked jenek az eskü letétele végett mindjárt a terem közepére lépni.

Kérem Nyegre László jegyző urat, szivesked jék az eskümintát felolvasni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az eskümintát; gróf Andrássy Tivadar, Apáthy Péter és Ragályi Béla leteszik az esküt).*

Elnök: T. ház! Megjelent időközben Rabár Endre képviselő ur, biráló-bizottsági tag, az eskü letételére.

Kérem Nyegre László jegyző urat, szivesked jék az eskümintát felolvasni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az eskümintát; Rabár Endre leteszi az esküt).*

Elnök: T. képviselőház! Bátor vagyok a képviselő urakat arra felkérni, hogy lakásukat, a mint ez az ülésszak elején szokásos, a ház irodájában bejelenteni szivesked jenek.

Következik a napirend: Rátkay László képviselő ur inditványának folytatólagos tárgyalása (Irom. 181).

Major Ferencz jegyző: Babó Mihály! *(Halljuk!)*

Babó Mihály: T. képviselőház! Az igen t. kormányelnök ur, akkor, midőn a miniszteri széket elfoglalta, azt a kijelentést tette, hogy ő a jog, a törvény és igazság szerint fogja kezelni és kezeltetni a közhatalmat. E kijelentéssel meggyujtotta azt a fáklyát, a mely bevilágitotta a közélet tereit. De a multra a legsulyosabb birálatot, a legigazságosabb itéletet mondta ki ezzel a t. miniszterelnök ur, mert ebben egyenesen az a kijelentés foglaltatik, hogy a multban sem a törvény, sem a jog, sem az igazság meg nem tartatott. *(Élénk helyeslés a szélsőbal-*

oldalon.) Ennél sulyosabb itéletet 1867-es alapon álló kormány működésére még magyar ember ki nem mondott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A jövőre nézve azonban e kijelentés bizonyos reményekre jogositotta a nemzetet. Kérdem, t. ház, teljesült-e a nemzet e reménysége? Megvalósittatott-e az, a mit a t. miniszterelnök ur igért?

Nem! Nem különösen, ha figyelembe veszszük, épen a szőnyegen forgó kérdéssel kapcsolatban azt, hogy Magyarországnak törvényben is biztositott jogai, de nemzeti érdekeinél fogva is feltétlenül jogosult igényei épen a külügy és hadügy terén teljesen mellőztettek és alárendeltettek az osztrák érdekeknek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig, ha valahol, épen e két kérdésben lett volna alkalma s egyszersmind kötelessége is a t. miniszterelnök urnak, hogy ünnepélyesen tett igéretét az utolsó betüig beváltsa.

A t. miniszterelnök ur sokszor hivatkozott arra, hogy ő teljesitette kötelességét minden irányban. Hát igenis, teljesitette felfelé, teljesitette Ausztriával szemben, de nem teljesitette a magyar nemzettel szemben. *(Ugy van! a szélsőbalodalon.)* Mi csak akkor adhatnánk hitelt a t. miniszterelnök ur kijelentésének e tekintetben, ha méltóztatnék letenni a ház elé mindazokat a levelezéseket, a melyek arra vonatkoznak, hogy a külügyekben kikérték a magyar kormány véleményét, hozzájárulását és ez azt meg is adta; mert különben nincs módunkban ellenőrizni azt a kijelentést, hogy a miniszterelnök ur valósággal érvényesitette törvényben biztositott kötelességeit és egyszersmind a nemzet jogait. S én aggódom, hogy, ha azokba a levelezésekbe betekintés adatik a nemzet törvényhozásának, ez igenis kénytelen lesz konstatálni azt, hogy a miniszterelnök ur a legfontosabb kérdésekben nem váltotta be a nemzetnek tett igéretét.

Széll Kálmán miniszterelnök: Például?

Csávolszky Lajos: Összes igéreteit. *(Derültség.)*

Kubik Béla: Majd bebizonyitja!

Babó Mihály: Hát, t. miniszterelnök ur, példára is hivatkozom, ha méltóztatik kivánni. 1899. márczius 8-án a t. miniszterelnök ur a házban azt mondotta, hogy gondoskodni fog a kormány arról, hogy a quótadöntésben a ház abba a helyzetbe hozassék, hogy az egyezkedés iránt a törvényhozás határozhasson, és kijelentette a miniszterelnök ur, hogy csak végszükség esetén fordul a korona döntéséhez.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez történt! *(Helyeslés jobbfelöl.)*

Babó Mihály: Nos, ha beállott a végszükség, akkor a t. miniszterelnök urnál is beállott a vég. Mert ha akár Magyarország, akár a másik állam nem képes törvényes feladatait teljesiteni, akkor a t. miniszterelnök urnak itt ebben a házban világos kijelentést kellene tennie, hogy elérkezett a vég s beállt a magyar nemzet önrendelkezési joga gyakorlati érvényesitésének szüksége, s ekkor ennek a törvényhozó-testületnek le kellene vonnia a konzekvenciát az összes 67-es alkotásokra, a melyeknek legkényesebb része épen a quóta kérdése. Gondolom, a példa eléggé felvilágositja a miniszterelnök ur eddigi eljárását.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem egészen!

Babó Mihály: Hát mondok másik példát! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szives megnyugtatni a t. miniszterelnök ur ezt a házat és a magyar nemzetet arra nézve, hogy a miniszterelnök ur lehetővé tette azt, hogy nemzet és király érzelmekben egymáshoz közelebb álljon most, mint állott 68-ban. Vajjon nem áll-e távolabb az uralkodóház a nemzettől ma, mint állott 1868-ban, 34—35 évvel ezelőtt? Ezek mind annak a politikának a következményei, a melyet önök folytattak s a melyet az a többség támogatott, a mely ott künn a választók előtt elég sürün és elég gyakran Magyarország jogaira hivatkozik. Gondolom a példából elég lesz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kecskeméthy Ferencz: A miniszterelnök ur sem kiván többet!

Babó Mihály: Magára a királyi döntésre vonatkozólag kettős szempontból kell nyilatkoznom. Az egyik a forma kérdése, a másik a lényegé. Hogy formailag a királyi döntés nem felel meg a törvény követelményeinek, az, — gondolom, — eléggé meg volt ebben a házban világitva. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen világosan mondja a törvény, hogy ő Felségének csak akkor van joga dönteni, — és ekkor ez feladatát képezi — ha az országgyülés nem tudott megegyezésre jutni az osztrák birodalmi tanácscsal. Hát nagyon jól tudja mindenki e házban, hogy a magyar országgyülésnek nem adatott mód és alkalom arra, hogy ebben a kérdésben valóságos akaratát kifejezésre juttassa. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És abból, hogy a királyi döntés nem felel meg formailag a törvény követelményeinek, az a veszedelem származik, hogy a nép millióinak lelkében megrendül a bizalom a törvények iránt. Már pedig, ha ott nem tartják meg a törvényeket, a hol azok megtartására ügyelni kell, akkor nagyon kérdéses, nem rendül-e meg a bizalom a másik oldalon is, nem hiszi-e a nép is, hogy neki sem kötelessége a törvényeknek engedelmeskedni. S ha ez a felfogás egyszer érvényre emelkedik és érvényesülni kiván, akkor olyan kárt tettünk az országnak és a nemzetnek, a melynek súlyos következményeit nem vagyunk képesek belátni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Felmerül az a kérdés, vajjon ezt a királyi döntést be kell-e czikkelyezni törvényeink közé? Hát én abban a véleményben vagyok, hogy nem kell. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* Megmondom ennek okát. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a törvény, hogy ő Felsége döntése alá akkor bocsáttatik a kérdés,

ha a két országgyülés nem tud megegyezésre jutni. Ebben ki van fejezve az, hogy mindenekelőtt a nemzet törvényhozásának kell kifejeznie a maga akaratát, óhajtását, kívánságát és csak ennek tudatában és ismeretében van joga dönteni ő Felségének. Már most, ha kimondta a törvényhozás a maga véleményét, a maga akaratát, a maga kívánságát: miután a döntést ő Felsége kezébe teszi le a törvény arra az esetre, ha megegyezés nem jön létre, szerintem a törvényhozásnak nem kell tovább e kérdéssel foglalkoznia, mert a priori kifejezte a maga akaratát; később ugy sincs módja változtatni azon, a mit a király eldöntött és igy nem helyes az ujabb tárgyalás. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi már most a királyi döntésnek magát a lényegét illeti, arra nézve nagyon röviden kivánok nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Pénzkérdésekben nem szabad, hogy rokonszenv, vagy ellenszenv irányitsa az alkudozó feleket. Pénzkérdésben mindenütt annak a két kérdésnek kell szemben állani, vajjon kötelezve van-e az egyik fél arra, a mi tőle követeltetik, és másodszor, hogy képes-e azon kötelesség és feladat teljesitésére, a melyre vállalkozik? T. ház, nem én mondom, hanem maga a quóta-bizottság ismételten kijelentette, hogy az az arány, a mely szerint Magyarország a közösügyi kiadásokhoz a királyi döntés értelmében hozzájárulni kénytelen, nem felel meg a nemzet teherviselési képességének. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem áll arányban azzal az erővel, a melylyel Magyarország anyagi téren rendelkezik. És akkor azt kérdem, t. ház, hogy vajjon, ha a magánéletben ez az igazolt meggyőződés megteremtetik valakiben: az megteheti és megteszi-e azt, hogy annak tudatában, hogy sem kötelezve nincs reá, sem nem birja el, mégis magára vállalja annak a tehernek viselését? Azt gondolom, t. ház, hogy a magánéletben ezt nem tennék meg, és ha ott nem teszik, akkor kétszeres kötelességünk a nép millióival szemben, hogy a közélet terén olyan terhek átvállalásától tartózkodjunk, a melyeket a közönség elviselni képtelen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* E tekintetben talán nem lesz érdektelen, t. ház, ha két nagyon tekintélyes képviselőtársunkra — közülök az egyik, fájdalom, már elhunyt — hivatkozom: Horánszky Nándor képviselő urra, későbbi miniszterre . . .

A miniszterelnök urnak, ugy látszik, nem tetszik a hivatkozás, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy nem! *(Mozgás jobbfelől.)*

Babó Mihály: . . . de Horánszky Nándor volt kereskedelemügyi miniszter világosan kijelentette, — és kifejtette indokait is, — hogy a quóta felemelése jogtalan, igazságtalan, törvénytelen és képtelen dolog. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Horánszky Nándor ezen kijelentése után lett miniszter, tehát az ő elvi álláspontja nagyon természetesen igazolást nyert, mert ha az nem lett volna igaz, akkor nem foglalhatta volna el a vörös bársonyszéket.

A másik férfiu, a kire hivatkozom, a most emlitett megboldogult miniszter utódja, Láng Lajos képviselő ur, a ki 1896-ban kiadott munkájában ekként nyilatkozik *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Mindenkinek egyet kell értenie Horánszky Nándorral a tekintetben, hogy az amugy is nagy bajt a korona esetleges döntése nem orvosolná, hanem csak állandósitaná, és hogy sem a monarchia két államának anyagi viszályban való élése, sem a koronának a viszályban való állandó biráskodása kivánatos nem lehet, mert ilyen állapot mellett sem belső politikát csinálni, sem kifelé a monarchia tekintélyét fentartani nem lehet, hanem ellenkezőleg félni kell attól, hogy ezen viszálynak kihatása lesz minden más ügyre, a mely a monarchia két állama között fennálló kapcsolattal összefügg, és épen azért előbb-utóbb szakadásra vezet.« *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Adja Isten!)*

Hát, t. ház, vajha mielőbb beteljesülne ez a jóslat, de nagyon természetes dolog, hogy akkor a miniszteri székbe jutott képviselő urnak is kötelessége volna azon dolgozni, mert ő maga is kijelentette, hogy a királyi döntésekkel való játék ennek az országnak tönkretételére fog vezetni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magára a dolog érdemére is tesz kijelentést Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter ur azon röpiratában, a mikor azt mondja *(olvassa)*: »Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a quótának mind magasabbra való emelése szükségképen zavart idézne elő Magyarország államháztartásában és Magyarország meggyengitése ellenkezik nemcsak a magyar államnak, de egyszersmind a monarchiának jól felfogott érdekével.« *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát miért nem foglal a t. miniszter ur állást azon eljárás ellen, a mely a quótaemelés alakjában igenis sietteti Magyarország anyagi bukását? De hát, ugy látszik, t. ház, hogy mihelyt a miniszteri székbe jut valaki, egészen más szemüvegen keresztül lát; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egészen más érzelmeket táplál, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint addig, a mig kivül állt, és csak reménykedik abban, hogy oda be fog jutni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én rám szól ez? *(Mozgás jobbfelől.)*

Babó Mihály: Nem tudom, t. ház, hogy bájital alakjában adják-e be Bécsben a miniszteréknek a bóditó szert, avagy magában a bécsi levegőben van-e benne, de egy bizonyos, hogy ki vannak cserélve a magyar államférfiak rögtön, mihelyt lábukat egyszer, mint tényleg működő vezérférfiak Bécsbe teszik, arra szomoru és méltán kétségbeejtő bizonyitékaink vannak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Midőn a quótabizottság javaslatba hozza az arányt,

világosan kijelenti jegyzőkönyveiben azt, hogy *(Olvassa):* »Ambár a magyar országos bizottság tagjai kivétel nélkül meg vannak győződve, hogy a jelenleg érvényben álló arányszám nem felel meg a magyar korona országai teherviselési képességének, hanem ezt jóval túlhaladja, ezen bizottság mégis igen nagy sulyt fektet arra, hogy a két állam közötti hozzájárulási arány ne a korona döntése által és csak egy évre, hanem az alkotmányosság fogalmának jobban megfelelő parlamenti uton és hosszabb időre megállapittassék.«

Azért kötötte meg a kompromisszumot az osztrák bizottsággal a magyar quótabizottság, hogy »mód és alkalom adassék a törvényhozásnak«, legalább ezt hirdette, hogy ezen kényes kérdés a maga törvényes utján és módján oldassék meg. Ha az a feltétel, a melyhez kötötte és az a reménység, a melyben bizva fogadta el a bizottság, sem teljesedik be, akkor ezen bizottságnak erkölcsi kötelessége tiltakozni az ellen ebben a házban, hogy a kompromisszum jogerőre, érvényre emeltessék és pedig egyoldalu királyi döntéssel a nélkül, hogy maga az országgyülés ebben a kérdésben határozhatott volna. Maga a pénzügyi bizottság is érezte, tudta, hogy egy olyan javaslattal áll szemben, a melyet az igazság szemüvegén keresztül nézve elfogadásra ajánlani nem lehet és ép azért azon sajátságos kifejezést és méltán megütközést keltő kifejezést használja jelentésében, a melyet eddig én legalább jelentéseinkben nem láttam. Ugyanis maga a pénzügyi bizottság is kijelenti, hogy a jelenleg érvényben álló arányszám már jelentékenyen túlhaladja a magyar korona országainak teherviselési képességét. Volt benne annyi önérzet abban a bizottságban, és nem is meri mondani, hogy ajánlja elfogadásra, hanem kivánja, hogy mód és alkalom adassék, miszerint a törvényhozás határozhasson ezen kérdésben és nem ellenzi a kompromisszum fentartását. Bocsánatot kérek, igy ez játéküzés a nemzet jogaival és érdekeivel *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.);* mert vagy van egy bizottságban annyi kötelességérzet, férfiasság és határozottság, hogy megmondja, hogy igenis helyeslem, még pedig a következő okokból, de akkor meg kell, hogy mondja azt nyiltan, férfiasan, felemelt fővel, vagy pedig nincsen annyi bátorsága, nincsen felfogásában annyi határozottság, akkor meg lehetetlen, hogy ez a bizottság egy ilyen kijelentéssel jöjjön a ház elé, hogy nem ellenzi. Ezek a bizottságok nem arra valók, hogy fedjék a mi esetleges tévedéseinket, hanem hogy felvilágositsák ezt a házat, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert mindenféle adatok, olyanok is állanak rendelkezésére és felvilágositására, a melyeket a ház plenumában megnyerni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek az érvek, a melyeket szem előtt tartva, azon meggyőződésben élek, hogy ezen országot jogtalanul, igazságtalanul és törvénytelenül terhelik meg a magasabb quótával. Igaz, hogy hivatkozás történt az osztrák részről arra, hogy Magyarország földmivelési, gazdasági állapota fejlődött, emelkedett. Hát én azt gondolom, hogy azok, a kik kint az életben megfordulnak és a kik nemcsak a választások ideje alatt állanak szóba a polgársággal, hanem azután is, azok nagyon jól tudják, hogy Magyarország mezőgazdasága soha szomorubb, válságosabb helyzetben nem volt, mint épen most. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az az emelkedés, a mely látszólag megvan... *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Látszat, mint ez a ház!)* Igaza van a t. képviselőtársamnak, hasonlit ehhez a házhoz. Nem olyan pompás, de bizonyos, hogy ép annyi kifogás alá esik, mint ez. Méltóztassék meggondolni azt, hogy a látszólagos emelkedés, előmenetel minek a következménye? Annak, hogy adósságokkal túlterheltük a birtokokat, mert egyébként eredményt produkálni képesek nem lettünk volna és ha meggondoljuk hozzá még azt, hogy nemcsak az egyéni eladósodások terére kellett a polgároknak reá lépniök, hanem közvetett uton még két külön módon is terheltetett, nevezetesen a vármegyei és községi adósságcsinálás alakjában, akkor be kell ismernünk azt, hogy az egyes polgárnak adósságot kellett csinálni azért, hogy magát és családját tisztességesen eltarthassa és hogy eleget tehessen annak a kötelességének is, hogy az osztrákok számára a milliókat beszolgáltassa az állampénztárnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. ház, én e felsorolt indokok alapján nem tehetem, hogy a magam részéről tudomásul vegyem azt a királyi leiratot, illetőleg döntést, a mely törvényellenes és igazságtalan. *(Helyeslés. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt beszédemet befejezném, *(Halljuk! Halluk! a szélsőbaloldalon.)* szükségesnek látom idézni egy előbbi quóta-bizottságnak jelentését, a mely 1896-ban kelt, és a mely Széll Kálmánnak, mint elnöknek aláirását viseli. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* E quóta-bizottsági jelentés ezt a kijelentést tartalmazza: »Midőn pedig az adatoknak oly hosszu sora, a milyent a magyar országos bizottságnak előterjeszteni szerencséje volt, azt mutatja, hogy milyen mértéket alkalmazzunk a monarchia két állama vagyonosodásának megitélésére, s az eredmény mindig ezen az arányon alól marad, a mely szerint a magyar korona országai eddig a közösügyi költségekhez hozzájárultak, a magyar országos bizottság nyugodt lelkiismerettel véli mondhatni, hogy ezen hozzájárulási arány felemelésére sem ok, sem szükség nincsen.« Ezt a jelentést terjesztette elő a miniszterelnök ur aláirásával, mint elnöke az akkori quótabizottságnak. Kérdem, t. ház, előnyösebben alakultak-e azóta Magyarországnak gazdasági viszonyai? Emelkedett-e azóta a magyar nép teherviselési képessége, s a költségeknek apadása apasztotta-e az egyesek terheit? Azt gondolom, mindenki

kénytelen elismerni, hogy nemcsak előre nem mentünk, hanem, fájdalom, visszaestünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek után, t. ház, a kormányelnök urnak azt a javaslatot terjeszteni elő, hogy azt a felemelt quótát, mely időközben királyi döntéssel lett magasabbá, elfogadtassa a magyar néppel és illetőleg arra reá parancsolja, egyáltalában nem felel meg a politikai következetességnek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és én kénytelen vagyok emlékezetébe juttatni a t. háznak az 1861-iki országgyülésnek felfelé elhangzott figyelmeztetését, a mely akként szól: »Az egyes országok sértett önérzete és a kényszerüségből származott keserüség szétválási, sőt talán végelszakadási vágyakat ébresztenek, de e miatt a birodalom akkor lesz majd a leggyöngébb, midőn összes erejére s a népességnek egész lelkesedésére a legtöbb szüksége volna.« Minél előbb következzék be ez az idő, hogy az a szétválás, a mely tisztán csak a perszonál-unióra fog vezetni, beálljon. De ha elkövetkezik, a mi bekövetkezett 1861 után, hogy ennek a monarchiának megpróbáltatásokon kell keresztülmennie . . .

Komjáthy Béla: Nem monarchia, hanem Ausztria és Magyarország!

Babó Mihály: . . . akkor be fog következni az, a mi bekövetkezett 1866-ban, a melynek következtében kaptuk 1867-ben azt a látszólagos alkotmányt, a melynek bizonytalansága, a gyakorlati élet szempontjából való helytelensége, életképtelensége 35 esztendő alatt kézzelfoghatólag bebizonyosodott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem veszem tudomásul a királyi döntést, és kérem a t. házat, hogy annak tudomásulvételét megtagadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Lengyel Zoltán! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Molnár Józsiás!

Molnár Józsiás: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Előttem szólott t. képviselőtársam nagyon sokat elmondott azokból, a miket én is el akartam mondani. Reám tehát nagyon kis feladat maradt. Tulajdonképen csak a t. miniszterelnök urhoz leszek bátor egy szerény kérdést intézni, mint a kiről tudom, hogy egészen megbizható és jeles pénzügyi tehetség. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A quótát Magyarországon tudvalevőleg azon indok alapján emelték, mert azt mondták, Magyarország az utóbbi időkben nagy haladást tett pénzügyi és közgazdasági téren. Kérdem ezzel szemben a t. miniszterelnök urat, vajjon mi az ő véleménye, fenn tudnók-e tartani készfizető képességünket a nélkül, hogy minduntalan ujabb és ujabb befektetések czimén kölcsönök ne jönnének be Magyarországba? Azt hiszem, t. ház, oly helyzetben levő országnál, mely készfizetéseit is csak olyformán tudja fentartani, hogy minduntalan ujabb és ujabb kölcsönöket kell felvennie, ily országnál vagyoni emelkedésről, anyagi előhaladásról szólani nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindnyájan tudjuk a költségvetésből, hiszen átnézzük, hogy Magyarországon maga az állam közel 6000 millió koronával tartozik s e tartozások kamatai fejében közel 300 millió koronát fizet. Azt is tudjuk mindnyájan, a kik közgazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkozunk, hogy Magyarországon nemcsak az állam vett fel nagy kölcsönöket, hanem magánosok is: az egyes vasuti vállalatok, viczinális vasutak, gőzhajózási társulatok, gyáripari vállalatok a maguk czéljai érdekében. A magánosok által igénybe vett e tartozások szintén megközelitik az állam tartozásainak nagyságát, ugyannyira, hogy Magyarországon az állam és a magánosok legalább 11,000 millió koronával tartoznak. Bármily kedvezően itéljük is meg ezt a tartozást, nem titkolható el, hogy annak jó nagy része külföldről vétetett igénybe, és ezen tartozások kamatai, a melyeket a külföldre fizetünk, évenkint, legkisebb számitás szerint is, 300 millió koronát tesznek ki. Ha e szomoru pénzügyi helyzettel szemben Magyarország külkereskedelmi forgalmát vizsgáljuk, azt találjuk, hogy legjobb esetben is külkereskedelmi forgalmunk feleslege alig éri el a 100 millió koronát. Ebből a tényállásból mi lehet világosabb, mint az, hogy Magyarország minden évben 200 millió korona deficzitben van, azaz 200 millió koronával ad ki Magyarország a külföldről felvett tőkék kamatai fejében többet, mint a mennyit a legjobb esetben nyersterményei révén a külföldről bevesz.

Ily viszonyok közt ismételten állitom, hogy Magyarország készfizetését sem volna képes fentartani, hogyha minduntalan nem vennének fel ujabb és ujabb kölcsönöket bizonyos beruházások tekintetében, melyek egyszersmind arra is jók, hogy fizetési mérlegünket egyensulyban tartsák.

Azt mondják, sokat haladt Magyarország. Hát ez haladás? Ez az ország, melynek minden egyes vidéke a végsőig el van adósodva? Első sorban is saját vidékemet szemléltem a legtüzetesebben, és ugy tapasztaltam, hogy Háromszék megye, melynek 67 előtt alig volt annyi adóssága, mint a mennyi ma két községnek van, ma nem kevesebbel, mint 35 millió koronával van megterhelve. Látjuk, hogy a nép minduntalan vándorol ki, megyen idegenbe, az iparosok kétségbeesett küzdelemnek vannak alávetve, s mégis alig tudnak élni. Ezt nevezik haladásnak? Ezért emeltük fel a mi quótánkat? Hisz ez nem haladás, ez a leghatározottabb visszaesés. Épen ezért, ha mindjárt látszólagosan valamely csekély külsőleges előrehaladás mutatkozik is, azt én reális haladásnak el nem fogadhatom. Hiszen, ha vizsgáljuk Bécs városát, az 67 óta akkorát haladott, hogy Pest város összes lakossága nem több, mint a mennyivel Bécs városának lakossága szaporodott. Ha mi, látszólag, gyara-

podtunk is, sokkal hatalmasabb mérvben gyarapodott velünk szemben Ausztria. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)*

Ezekből kifolyólag tehát nekünk nagyobb quótát, mint a mennyit a Bach-rendszer alatt az osztrák kormány Magyarországtól be tudott venni, soha sem lett volna szabad elfogadnunk. Helyesen mondotta tegnapelőtt Vertán Endre igen t. képviselőtársam, hogy az osztrákok annak idején bizonyára nem voltak hozzánk oly kegyesek, hogy nekünk kedveztek volna, hanem megtettek minden lehetőt arra nézve, hogy tőlünk a lehető legtöbb adót kicsikarják s még ezen alapon is a quótát csak 25 és 75 %-ban lehetett volna megállapitani.

Ezek elmondása után csak annyit vagyok bátor még megjegyezni, hogy, ha mindjárt ez a jelenlegi quóta-döntés a legtörvényesebb alapon jött volna is létre, — azért, mert igazságtalan, azért, mert nincs arányban Magyarország vagyoni állásával, részemről ahhoz hozzá nem járulhatok s azt el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Negyedszer folyik ebben a házban a vita a felett, hogy a királyi döntés, a melyről a t. házat kötelességszerüleg értesitettem, szabályszerüen, törvényeinknek megfelelően történt-e, s a ház tudomásul veszi-e vagy nem ezt az értesitést, illetőleg ennek tartalmát, a döntést. És, bár negyedszer folyik ezen vita a házban, talán még egyszer sem folyt oly hosszasan, mint most. Pedig nézetem szerint nem változott a helyzet a kérdés megitélésénél a tekintetben, hogy — a mint ebben a kérdésben többször kifejtettem — most is az a nézetem, hogy ennél a vitánál nem a quótakérdés a maga egészében, a maga nagy tartalmában és jelentőségében lehet birálat tárgya, hanem ebben a pillanatban arról van szó, megtartattak-e a törvénynek mindazon rendelkezései és mindazon feltételek, a melyekhez a quótának a király által való eldöntése a törvényesség szempontjából kötve van.

Ez a kérdés, erről tartozom én felelni. *(Helyeslés jobbfelől.)* És mert az ez iránti felelősséget a vita keretében sem akartam magamtól elháritani, mindannyiszor azt inditványoztam, hogy bár itt csak alakilag arról van szó, hogy egy a törvényeink értelmében végleg eldöntött kérdés tudomásul vétessék-e vagy nem, e felett a vitát a t. ház tüzze napirendre.

Mielőtt a kérdés érdemébe, már t. i. a vita érdemébe bemennék, pár megjegyzést kell tennem azokra, a miket épen most hallottam az előttem szólott képviselő uraktól, a kiknek mindegyike, különösen az első, szememre veti, hogy én az általam felállitott nagy és általa is igen szépnek, igen helyesnek elismert programmot vagy jelszavaimat: törvényt, jogot és igazságot ebben a kérdésben nem tartottam meg.

Visontai Soma: Bizony csak jelszavak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát szerintem nem. Be tudom ezt bizonyitani minden tényemmel, és önök is, ha a részletes esetek felsorolásával előállanék, nekem igazságot fognának szolgáltatni és ezt beismerni, a mint hogy az országban vagy a vita keretén kivül másutt — és csak köszönettel tartozom ezért — igen sokszor el is ismerik. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy nem tartottuk meg a törvényt. No hát én majd előadásom folyamán épen azt fogom bebizonyitani, hogy törvényesen jártunk el, a törvény, ugy mint a három előző preczedens-esetben, a legszigorubban meg volt tartva, és ha törvénysértésről nem lehet szó a jelen kérdésnél, akkor nézetem szerint nem alapos a vád, hogy én a jelen esetben jelszavamtól eltértem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő ur azt mondja, hogy nem gyakorlom befolyásomat a hadügyek és külügyek terén, és igy nem tartom meg felfelé a törvényt. Én azzal az öntudattal birok, hogy megtartom ezen kérdésekben is azt a törvényt, a mely engem kötelez. Én a költségvetések előkészitésénél, előterjesztésénél, katonai javaslatoknál a hadügyek terén mindazt a befolyást, a mit a törvény nekem ad, a legteljesebb mértékben érvényesiteni el nem mulasztom. A külügyek terén hasonlóan a törvény irja elő, hogy a külügyminiszter egyetértőleg tartozik eljárni a két miniszterelnökkel, és én mondhatom a képviselő urnak, habár levelezéseket nem fogok előterjeszteni — de hát tudnék, ha a t. képviselő ur épen akarná, s ha kiváncsi rá, nézze is meg — hogy nincs olyan fázisa, fontos esete a mi külügyi politikánknak, a melyben az én törvényes befolyásomat ne gyakorolnám és a hol — mint pl. a mult delegáczió ülésezései alkalmával is történt, ne tartanám kötelességemnek és ne tartanám jogomnak felszólalni és a magyar kormánynak álláspontját a külügyek terén is megvilágitani és megokolni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De hát azt mondtam közbeszólólag, hogy példát kérek rá. Erre a képviselő ur abból a czélból, hogy rám bizonyitson, azt mondja: ime itt a quóta. Hát engedelmet kérek, a logikát nem értem, hogy mi összefüggése van a quótának a külügyek kérdésével és az én magamtartásával a külügyekben. Ezt én a magam részéről csak ugy nem tudom megérteni, mint a hogy a mult ülések egyikén azt hallottam, hogy a quótának bizonyos összeköttetése, bizonyos szervi összeköttetése lenne következményeiben az egyházpolitikával; ezt sem értettem, azt sem értem. A képviselő ur példája nem szerencsés. Szerencsésebb a vád, a melylyel folytatja, de nem alapos. Tudniillik azt mondja, hogy a miniszterelnök nem tartja meg a maga jelszavait, mert ime, programmbeszédében azt mondja, pedig nem programmbeszédben szólottam erről, hanem, a mikor erről a kérdésről először volt szó, nyilat-

koztam róla és azt mondottam, hogy én ennek a kérdésnek alkotmányos, parlamentáris elintézését, de oly értelemben vett parlamentáris elintézését, hogy a két parlament között, mint szabad nemzetnek szabad nemzettel való egyezkedése utján történjék az elintézés, óhajtom, kivánatosnak tartom és arra törekszem. Vertán képviselő ur szintén ezt a vádat emelte ellenem, de kénytelen volt önmaga felolvasni, a mit mondottam, hogy igenis én erre törekedem, kivánatosnak tartom és mindent elkövetek, hogy ezt elérjük, és ezt meg is tettem. Azt azonban nem mondtam és nem is mondhattam, hogy ha ezt el nem érjük, akkor nem áll a törvénynek az a rendelkezése, a mely arra az esetre szól, ha a két egyezkedés nem sikerül a két fél között. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Igéret!)* Majd rá fogok térni. Ez nem igéret. Ez kijelentés, ez nézet. Most is azt mondom, azon leszek minden esetre, — hiszen a jövő esztendőben ujból ezen eset áll elő, — mindent el fogok követni, de hogyha nem történik, nem következhetik be, a mint hogy ennek a be nem következhetését már az 1867: XII. t. cz. előrelátta, mert provideált is róla: *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* akkor, engedelmet kérek, a miniszterelnök megtette a maga kötelességét. De helyzeteket és tényállásokat, ha eredménytelen a két állam és a két nemzet közt az egyezkedés, megváltoztatni semmiféle emberi erővel nem lehet. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Konstatálni kell legalább akkor, hogy nem sikerül!)* Majd megtalálja a választ erre is a t. képviselő ur! Hát igy ezt a kérdést el nem fogadhatom.

Már most átmegyek azokra, a mik a mult ülésben és pedig igen sok oldalról, igen hosszasan, részletesen és nagyon érdekes fejtegetésekkel, ebben a kérdésben felhozattak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt konstatálom, hogy a mai kérdésnek a lényegéről nézetem szerint még a legalaposabban érvelt Rátkay képviselő ur, a mikor kimutatni igyekezett, hogy nem állott be a törvény által feltett eset és a döntéshez kötött feltétel, mert a törvény azt mondja, hogy rendesen tárgyalni kell és csak ha a két fél megegyezni nem tud, áll elő a döntés esete.

Nem tartom azonban helytállónak ezt a vádat sem. Mert hogy áll a dolog, t. képviselőház? A törvény azt mondja: a közös ügyek költségei arányához a hozzájárulást a két parlament akkép állapitja meg vagy igyekszik megállapitani, hogy először kiküld két küldöttséget, a mely egymással a kormány közbejöttével egyezkedik. Ha a két küldöttség megegyezett, akkor az a tárgyalás, az az egyezségi tervezet átadatik a minisztériumnak, mely törvényjavaslat alakjában a házak elé hozza, hogy a házak döntsenek a kérdésben véglegesen. Ha a két országgyülés megegyezett, a mint történt két esetben: 1878-ban és 1887-ben, akkor a kérdés el van döntve, és ha két országgyülés megegyezni nem tud, akkor előáll a döntés esete.

Hát a döntésnek az esete, nézetem szerint, akkor áll elő, ha a két törvényhozásnak alkalom adatott és a két törvényhozás abba a helyzetbe jutott, hogy az előzetesen kiküldött quótadeputációk munkálata alapján egyezkedési tárgyalást folytasson és egyezkedhessék és hogyha ez az egyezség még sem áll be...

Kecskeméthy Ferencz: A törvény nem ezt mondja!

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi más esetben nem áll fenn a királyi döntés esetének törvényessége, de abban az esetben, ha a két parlament abban a helyzetben volt, hogy az az előfeltétel megtartatott, hogy a két quótadeputáczió tárgyalt egymással és a két parlament abban a helyzetben volt, abba a helyzetbe volt hozva a két alkotmányos miniszterium által, hogy egymással végezhessen és egyezkedhessék, de ha nem egyezett meg, ha nem tudott, vagy nem akart egyezni, akkor előáll a döntés esete.

Már most hogy áll a kérdés ebben az esetben?

A két quótadeputáczió egymással megegyezett. Ezt csak mellesleg jegyzem meg, egy tegnapelőtt hallott szónoklat egyik passzusára, a melyben azt is hallottam, hogy nem történt megegyezés. Mondom, megegyezett. Az egyezséget a két kormány előterjesztette a két parlamentnek szabályszerüen ugy, a mint a törvény előirja; az egyezség itt feküdt törvényjavaslat alakjában. Én a pénzügyi bizottsághoz kértem utasittatni, az osztrák miniszterelnök utasittatta az u. n. Ausgleichsausschushoz. A pénzügyi bizottság is tárgyalta és jelentés kiséretében előterjesztette, ott a kiegyezési bizottság nem is tárgyalta. Most már mit kellett volna önök szerint tenni? Azt, hogy mi tárgyaljuk azt az előterjesztést, vagy azt az egyezséget, a melyet az osztrákok nem tárgyaltak? Vagy pedig mi egyéb módon kellett volna az egyezkedés nem sikerültét konstatálni?

Egyszer én már tárgyaltattam ebben a házban és tárgyaltuk a quóta-bizottság jelentését, a mely ugyanerről a számról szól, tárgyaltuk talán négy hétig. Én kifejtettem a kérdés egész lenyegét, az ahhoz tartozó minden szempontot két hosszu beszédben. A végén, a mikor beállott az a helyzet, hogy láttuk, hogy odaát nem akarják tárgyalni a quótakérdést, én akkor hallottam, nem egy képviselőtársamtól, de soktól, hogy minek akarja a miniszterelnök megkötni Magyarország kezét és elfogadtatni ezt a törvényjavaslatot, mikor odaát nem is fogják, nem is tudják, nem is birják tárgyalni? *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Akkor én a közóhajtásnak tettem eleget, a mikor deczember 14-én vagy 15-én a tárgyalást félbeszakittattam itt, és semmi kifogást nem is hallottam

ellene. Most nem is tárgyaltuk, az igaz, de miért nem tárgyaltuk?

Mert az 1901-ben tárgyaló osztrák Ausgleichsausschus azt mondta akkor hasonló esetben, hogy ez idő szerint ennek a kérdésnek a tárgyalásába bele sem akar menni és azt a napirendről leveszi. Most pedig, az 1902-ben tárgyaló Ausgleichsausschus azt mondta, hogy ugy, mint az előzője, ezt a kérdést nem is tüzi napirendre, még a referensét sem választotta meg vagy talán azt megválasztotta, de a tárgyalásba bele sem kezdett.

Engedelmet kérek, ha igy jár el a másik fél, hogy kimutatja határozott akaratmegnyilvánulásával, hogy tárgyalni nem akarja azt az egyezséget, a melyre nézve az egyezkedésnek sikerülnie kell, akkor nem áll-e elő az az eset, — én szerintem igenis előáll — hogy a két fél megegyezni nem tud? Mert ha a két fél az egyezkedést nem kezdi meg, az egyik nem is akarja kezdeni és nem is akar tárgyalni, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* megszünteti a maga működését — és a t. képviselő urakat emlékeztetem, hogy a ház együtt ült, és a ház addig el nem napoltatott, a mig Ausztriában a Reichsrath együtt volt, hogy megadassék a mód, az idő arra, hogy, ha a Reichsrath akar velünk tárgyalni, a tárgyalás fonalát felvehessük, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és csak a mikor az egyik fél — igy irja elő a törvény — a maga világos akaratát akképen nyilatkoztatta ki, hogy ő még a bizottságában sem vette tárgyalás alá a miniszteri javaslatot és hivatkozott az előző bizottságra, a mely határozottan kimondotta, *(Élénk mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy ez idő szerint pedig a quótát tárgyalni nem akarja: akkor, nézetem szerint, minden higgadt, nyugodt felfogás szerint beállott az az eset, hogy ilyen két fél, a melyek egyike ily módon nyilvánitja meg akaratát, mint a hogy megnyilvánitotta az osztrák Reichsrath, egymással nem tud, nem képes tárgyalni és megegyezni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: El kell válni! Szakitani kell! Elnök csenget.)*

A két parlament tehát abban a helyzetben volt, hogy, ha akar megnyilatkozni, megnyilatkozhatik; a magyar parlament végig együtt volt és csak a mikor az osztrák parlament a maga akaratának határozott kijelentésével arra az álláspontra helyezkedett, hogy a quótakérdésben ez idő szerint a magyar parlamenttel sem nem tud, sem nem akar, egyezkedni: akkor természetesen a megegyezés nem jöhetvén létre, beállott a királyi döntésnek esete, a mint azt a törvény előirja, a maga összes feltételeivel. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)*

Ez a kérdésnek alaki oldala. De hát még egyebet is hallottam az alaki részen kivül. *(Halljuk! Halljuk!)* Az mondatott a multkor, hogy törvényjavaslat alakjában kellett volna ennek a döntésnek bekövetkezni, vagyis törvényjavaslattal kellett volna azt beczikkelyezni, mert az országra terhet és semmiféle terhes kötelezettséget róni nem lehet törvény nélkül; lám a berlini szerződés is beczikkelyeztetett, pedig annak csak némely vonatkozásaiban vannak terhes kötelezettségek letéve.

Ebben a nézetben nem osztozom. Nem osztozom azért, mert a quótakérdésnek a király által való eldöntése törvénynyel, az 1867:XII. t.-czikkel van megrendelve, a mely döntést a király nem ugy gyakorolja, mint a ki a törvényhozásnak egyik faktora, és a ki minden törvénynek szankciója által alkotó elemévé válik a törvényhozásnak, hanem gyakorolja mint arbiter és gyakorolja végérvényesen, mert a törvénynek 21. §-a egyenesen azt mondja, hogy »a kérdést eldönti«. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* Mit tesz ez magyarul, »eldönti«. Ez azt teszi, hogy a kérdés, a mely felett valaki törvény által, mint arbiter hivatva van itéletet mondani és a melyre a törvény azt mondja, hogy »eldönti«, az végérvényesen el van döntve, ahhoz sem törvénynyel, sem egyéb módon nem lehet többé szólani és azt vita tárgyává nem lehet tenni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi most már az anyagi részre vonatkozó érveléseket illeti, a mik, — nézetem szerint, ezuttal ehhez a vitához vagy annak legalább érdeméhez és stringenter vett érdeméhez nem tartoznak, de a miben én is felveszem a vitát igen szivesen és nem is teszek szemrehányást senkinek, hogy a kérdés érdemébe belement, — találkozom először is egy állitással, a melylyel, ha nem is hosszasan, de foglalkoznom kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az mondatott, hogy az az egész állapot, a mint ma van, azt bizonyitja, hogy az 1867 : XII. t.-cz. csődöt mondott. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Tény!)*

Az én nézetem nem az. Az én nézetem az, hogy mindaddig, mig az 1867 : XII. t.-cz.-ben előirt feltételeknek összesége meg van tartva és megtartható; hogy mindaddig, mig az 1867 : XII. t.-cz.-nek egyes határozmányai az azokba letett funkcziók, az azokba letett törvényhozási és nem törvényhozási, bizottsági alaki, formai és nem formai és érdemleges egyes határozmányok fungálhatnak; addig az 1867 : XII. t.-cz. csődöt nem mondott. Sőt ellenkezőleg, az a nézetem, hogy, ha ilyen erős, ilyen nehéz időkben, ilyen, az 1867 : XII. t.-cz. megalkotásakor előre nem láthatott eseményekkel szemben és azzal a bizonytalan parlamentáris helyzettel szemben, a mely évek során át Ausztriában tartott egészen a munkaképtelenség teljességének határáig, mégis eleget tudtunk tenni ezen törvényczikk minden feltételének, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* akkor ellenkezőleg, ennek a törvényczikknek csak az erején, hosszu és állandóbb — nem mondom, hogy örök, hanem állandóbb — időkre való bölcs, előrelátó intézkedését kell felismerni, *(Ugy van! Ugy van! Tetszés jobbról. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

és azt kell állitani, hogy, ha megállta a sarat, és megállta helyét az 1867 : XII. t.-czikk ily viszonyok között, akkor csak erejének, vitalitásának, bölcseségének és alapvető erős tartalmának adta jelét. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, a ki ezt a tételt felállitotta, hogy három feltétele volt . . . *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* Hiszen én nem akarom önökre az én nézetemet obtrudálni. Én az önök okfejtését, a mely homlokegyenest ellenkezik azzal, a mit most mondok, értem; *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* én végig hallgattam, és a magam részéről egyáltalában nem veszem rossz néven; nem is kisérem megjegyzésekkel, vagy közbeszólásokkal, ha csak személyemet illető dolgokról nincs szó. A mikor tehát általános, abstract fejtegetéssel élek, nem veheti senki rossz néven tőlem, hogy szembe szegezem azokkal az elvekkel, a melyek minket e kérdésben elválasztanak.

Kubik Béla: Maga se hiszi!

Széll Kálmán miniszterelnök: Én, a mit mondok, mindig elhiszem; csak a t. képviselő ur higyje el, a mit mond, mert akkor a t. képviselő ur örülhet rajta. *(Derültség jobbról.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy három feltételhez lett kötve az 1867-iki kiegyezés és mindhárom feltétel most már megszünt . . . .

Krasznay Ferencz: Materialiter és formaliter!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . . . azt mondja, hogy mind a három feltétel megszünt, a három feltétel egyike sem tartatott meg, ennélfogva az 1867 : XII. t.-czikknek a csődje konzummált dolog,

Hát én nem azokat a feltételeket ismerem a törvény alapeszméjének és alapfeltételének. A képviselő urnak helyesebben ugy kellett volna formulázni a maga tételét, hogy azon törvénynek, és az abban a törvényben megirt kapcsolatnak és a közös ügyek kezelési módjának és a közjogi viszonynak, a melyben Ausztriával állunk, következései azok, a miket ő mondott, de nem feltételei.

A képviselő ur feltételekként a következőket állitotta: Azt mondja, hogy az osztrák politika és csak az összbirodalmi politika, a monarchiának hatalmi politikája, érvényesült azóta, pedig nem ez volt a feltétel. A másik az, hogy a kölcsönösség kettőnk között nincsen megtartva. Ez volt a második feltevés, a mely szintén megszünt, a mely meg van sértve. A harmadik pedig az, hogy nem oly miniszterek ülnek székeken, a kik képesek volnának az ország jogait és javait megvédeni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalról: Az már igaz! Mind a három!)* Hát igaz lehet, de engedjék meg, hogy megmutassam erre vonatkozólag érvelésemet és az érem másik oldalát. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Az én tudomásom szerint, és a hogy én ismerem az 1867 : XII. t.-czikket, annak nem ezek voltak a feltevései; annak ezek következései lehettek; hanem annak tartalma és alapgondolata két alapeszméből lett megkonstruálva.

Az első alapeszme az volt, hogy, mivel az 1723-iki alapszerződés a dinasztia és Magyarország között az örökösödési rend megállapitásánál Magyarországnak a többi királyságokkal és országokkal való felbonthatatlan és együttes birtoklását mondta ki, ebből folyik a kölcsönös, közös és együttes védelem. Ez volt az első alapeszme.

Bartha Ferencz: A közös nem!

Széll Kálmán miniszterelnök: A másik alapeszme az volt, hogy Magyarországnak a pragmatika szankczióban letett alkotmánya, törvényhozási és kormányzati függetlensége és önállósága biztositva legyen és biztositva maradjon.

Ez az a két alapeszme, a melyen felépült az 1867 : XII. t.-cz. És én állitom, hogy mindkét alapeszme sértetlenül fennáll. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Most már ez feltételekhez lett kötve, de nem azokhoz, a miket a t. képviselő ur felhozott, hanem másokhoz. Ahhoz, hogy Magyarország alkotmánya sértetlenül és a maga teljességében, integritásában épségben maradjon és az osztrák tartományok alkotmányosan és alkotmányos regime alatt kormányoztassanak. Ez a másik feltétel.

Azt, hogy én osztrák vagy összbirodalmi politikát követek, én el nem fogadom. Arra erősebb bizonyitékok kellenek, mint a milyeneket hallottam a túlsó oldalról *(Zaj a szélsőbaldoldalon.)* és én szembe fogok szállni e váddal és meg fogom azt erőtleniteni. Hogy ennek a monarchiának, Ausztriának és Magyarországnak együttvéve a hatalmi s tovább megyek, a nagyhatalmi poziczióját igenis Magyarországra nézve fontosnak és a világrész ezen helyén a körötte zajló néptömegekben, Magyarország érdekei szempontjából is olyannak tartom, melyet fentartani, védeni, a melyre törekedni kell, ezt igenis aláirom, de hisz ezt az 1867 : XII. t.-cz. egész szelleme akarja, hiszen ez annak a törvénynek egész czélzata a maga nagy motivumaiban és czéljaiban, a melyeket maga elé tüzött. Én azt tartom, hogy nekünk Magyarországnak speczialiter, a magyar királyságnak, a magyar államnak egyik nagy érdeke, hogy a velünk örökös és felbonthatatlan kapcsolatban álló Ausztriával . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* . . . az európai államok koncertjében egy tekintélyes, elösmert és olyan állást foglaljunk el, a mely minden viszonyok közt birja magát érvényesiteni, mert ugyanakkor Magyarország érdekeit is meg birja óvni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Beöthy Ákos: Hiszen Deák Ferencz még a nagyhatalmi-állás kifejezés ellen is tiltakozott!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen abban a

feliratban annak akkori értelme ellen. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak a szónokot meghallgatni.

Széll Kálmán miniszterelnök: De Deák Ferencz soha sem vallotta azt, hogy a nagyhatalmi állás.... *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Félreérthetetlenül tiltakozott ellene!)* Tiltakozott ellene abban az értelemben, — a miben én is osztozom, hogy a nagyhatalmi állás mindent abszorbeáljon — hogy annak mindent szubjugálni kellene, még Magyarország önállóságát is; de az, hogy ennek a kapcsolatos két államnak az őket megillető állása, hatalmi pozicziója az európai konczertben minél erősebben, minél hatályosabban kifejezésre jusson, akkor is nézete volt nemcsak Deák Ferencznek, nemcsak Andrássynak, hanem minden magyar politikusnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Megmagyarázta ő azt eléggé! *(Zaj.)* Ördög legyen a ti vezéretek.

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur azt mondja, hogy én beszéltem egyszer arról, hogy Mohácsnál eljátszotta az ország a külön hadsereghez a maga jogát. Sohsem mondtam ezt, soha egy betüvel sem. Mikor én a külön hadseregről beszéltem, és pedig hosszasan és több alkalommal, akkor azt mondottam, hogy olyan különálló magyar hadsereggel, mint a minőt a t. túloldal követel, Magyarország nem birt azelőtt sem. Hosszasan dedukáltam és dedukáltam a pragmatika szankczióból, az együttes védelmi kötelezettségből, az együttes birtoklásból folyó együttes védelem kötelezettségéből a kölcsönös és közös védelmet és igy a közös hadsereget. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Mikor Mohácsról beszéltem, azt abban a vonatkozásban tettem, mikor valaki az abszolut különállásnak olyan deziderátumait, olyan követelményeit állitja fel, milyenek csak egy teljesen különálló és más országgal ugyanazon fejedelem által kapcsolatban nem lévő országnál létezhetnek, azokra vonatkozólag mondottam, hogy igenis, ilyen különállás, ilyen különállásból folyó deziderátumok egy negyedfélszázados fejlődés által, a mohácsi vész s a nemzetet akkor ért nagy tragédia által, mely az országra nézve oly irtóztató szerencsétlenség volt, hogy igenis azok akkor szárnyaszegetten abba a sirba szálltak le; azok a különválási deziderátumok és követelések, nem pedig ezek, a melyeket, elismerem, — a törvény keretében is lehet kivánni, a melyekre törekedni, a melyeket vitatni lehet, és a melyekre vonatkozó jogát Magyarországnak soha sem tartottam kétségesnek, abban az esetben sem, ma sem.

A t. képviselő ur még tovább megy, és azt mondja, hogy a rendi országgyülések voltak azok, a melyek boldog korszakot képeztek Magyarországra nézve; akkor minden jobban ment, mint most. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magam részéről feleslegesnek tartom ennek a témának fejtegetésébe bocsátkozni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A rendi országgyüléseknek Magyarország nagy hálával tartozik, mert Magyarországnak és a magyar államnak integritását, a magyar alkotmányt és a magyar alkotmányos szabadságot megőrizték. De hogy Magyarországot politikailag, gazdaságilag, kulturailag jobb helyzetbe hozta volna a rendi országgyülések gravaminális politikája, mint a minő a mai, ezt, bocsánatot kérek, a magam részéről sem elfogadni, sem komoly érvnek tekinteni nem tudom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De még kihegyezve is hallottam ezt az állitást; az mondatott, hogy a rendi országgyülések alatt 1815—1848-ig egyáltalában nem emelték a hadi terheket, és a katonai költségeket, és hogy a militárizmus akkor olyan nagy terheket nem okozott. Hát ez igaz, de hogyan lehet az 1848 előtti idillikus állapotokat Európának mai felfegyverzett állapotához hasonlitani? *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Holott akkor még álló, rendesen organizált hadseregek, abban az értelemben, mint ma, nem is voltak. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja a képviselő ur, hogy »ime a rendi országgyülések meg tudták óvni az országot a teheremeléstől!«

A mikor a helyzet változott; a mikor a világ nagyot fordult, és álló hadseregek álltak elő, a mikor más államok 4—5 milliónyi embert állitanak hadi létszámban csatasorba, — ott van Franciaországnak, Németországnak példája, — mi pedig annál kevesebbet, és budgetünk, összehasonlitva minden európai államnak budgetjével, a katonai kiadások szempontjából a legkisebb: *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* — igenis ezt be tudom bizonyitani: — akkor, bocsánatot kérek, ezt az állitást szögezni velünk szembe, és bennünket minden irányban dekapitálni azzal, hogy ime mi csak ugy »turkálunk« az adózó nép zsebeiben, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás és ellenmondások jobbfelől.)* és oda dobjuk a nép filléreit a Molochnak: ezt sem jogosnak, sem indokoltnak nem tartom. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Koldusországról van szó!

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur, a ki magát a Deák-párti tradicziók egyik szóvivőjének tartja, azt mondja, hogy akkor, a régi 1848. előtti időkben a hadügyminiszter tagja volt annak a kormánynak, akkor tehát vigyáztak reá, és nem lehetett csak ugy könnyedén pazarolva bánni a nép filléreivel, vagy turkálni abban, de ma lehet. Bocsánatot kérek, nem lehet; a hadügyminiszter nem tagja az egyik miniszteriumnak sem; ez igaz, de akkor csak egy pénzügyminiszter vigyázott reá, ma pedig kettő vigyáz. *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon. Zajos helyeslés jobbfelől. Egy hang balfelől: Nem jó argumentum!)*

A t. képviselő ur nézete szerint ez az argumentum nem jó; nos hát igenis jó argumentum ez, mert ha a t. képviselő ur, és azok az urak, a kik e fölött nevetnek, tudnák és látnák azt, hogy micsoda fáradságba, micsoda erőfeszitésbe, mennyi tárgyalásba és mennyi alkuba kerül minden esztendőben az, a mig azt a költségvetést megállapitjuk, akkor másképen beszélnének. *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* Ez történik ott, és ez történt a delegáczióban.

De azt mondja a képviselő ur, — hogy az ő közjogi infallibilitását is merjem, habár csak igy gyöngéden érinteni, — hogy nem felelős senki; a hadügyminiszter sem felelős, más sem felelős. Ez vastag tévedés; a hadügyminiszternek megvan a maga felelőssége, a melyet a törvény előir, azon testület irányában, a mely megszavazza a költségvetést.

Beöthy Ákos: Hol?

Széll Kálmán miniszterelnök: A két delegáczióban!

Beöthy Ákos: De politikai felelőssége nincs! *(Mozgás és zaj a bal- és a szelsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Kubik Béla: Törődik is az azzal! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azután megvan a két minisztériumnak felelőssége . . .

Beöthy Ákos: Hát a sok póthitel?

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . ugy a rendes költségvetés, mint a póthitelek tekintetében; megvan a maga felelőssége itt, és ezen felelősség erejével, és ennek czimén bennünket mindenkor kérdőre vonhatnak, a mint vonnak is, hiszen egyetlenegy fillért sem szabad az 1867. XII: t.-czikkének a rendelkezései szerint — és ez egyik bölcs és Magyarország és a magyar állam önállóságának attributumaként fennálló határozmány, — hogy nem szabad a delegácziók által megállapitott költségekből egy fillért sem az országra kivetni, beszedni, fizetni, mielőtt ezt a törvényhozás a költségvetésbe be nem illesztette, a póthiteleket ép ugy, mint a rendes költségeket. És mivel azok itt tárgyaltatnak és itt ülünk, és felelősséggel tartozunk és bennünket feleletre vonhatnak és vonnak is, tehát abszolute nem áll, a mit a t. képviselő ur mondott, a mi közjogunkkal homlokegyenest ellenkezik, hogy a hadügyminiszter, vagy a hadügyi kormányzat a költségvetés kezelése tekintetében felelősség alatt nem állana. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)*

A t. képviselő ur beszél azután arról, hogy a kölcsönösség nincsen megtartva. Ezt a képviselő ur ugy állitja oda, hogy történtek hivatalos okmányokban nyilatkozatok, nyilván voltak törekvések, abban az irányban t. i. rést ütni azon, a mi az én alapelvem is minden, Ausztriával való viszony kezelésénél és gazdasági kérdéseknél, a kölcsönösségen. Ebben igazat adok neki. A kölcsönösségnek meg kell lenni. Nyilvánultak nem a kormányok, hanem nyilvánultak az osztrák közvéleményben és sajtóban sőt a quótabizottságban is annak idején törekvések, a melyek ezen kölcsönösséget igenis érinteni, sérteni és deplacirozni akarták. De meg is feleltünk azokra mindig. És én is ott vagyok és ebben egyetértek a t. képviselő urral, a ki argumentácziójának ezen részében ezek ellen fordult. De ne ellenem méltóztassék fordulni — nem is tette — mert ezen kérdésben egy alapon állunk, hogy Magyarországot a maga állása, közjoga, alkotmánya, és az 1867: XII. t.-cz. betüinél fogva megilleti a teljes paritás, ez az ország nulli alteri regno vel populo adnexum, regnum liberum et independens, és ebből a szempontból indulunk ki minden tárgyalásnál és liberum és independens az 1867: XII. t.-cz. keretében és annak rendelkezései szerint követeljük is a kölcsönösséget. Hogy mennyire lesz ez meg, ez a kölcsönösség a kiegyezésnél, a melyre a t. képviselő ur alludált, bocsánatot kérek, majd annak idején igen szivesen, a legterjedelmesebb és legbehatóbb vizsgálat alá bocsátani kész vagyok, kötelességem is és helyt fogok állani és számot fogok adni, a mint erről a kérdésről már nem egyszer nyilatkoztam annak idején, de ugy elütni, mint a hogy a t. képviselő ur elüti a gazdasági kiegyezés kérdését, hogy tárgyalás történik siker nélkül sokáig, most hát fel is ut, le is ut, gyöngyház, gombház, és más ilyenféle, *(Derültség jobbról.)* engedelmet kérek, ennek az országnak nagy gazdasági és az ország életérdekébe belevágó pénzügyi és materiális érdekei folytán ezen ilyen könnyedén átesni és ilyenekkel elütni a kérdést nem lehet. *(Zaj. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mérlegelni kell a gazdasági kiegyezésben ennek az országnak minden érdekét; földmivelési és ipari és gazdasági érdekének egyeteme meg lesz óva, és pedig a kölcsönösség alapján, ha pedig nem lesz megóva, akkor a t. képviselő ur bizonyitsa be, és akkor ellenkezőleg konkludálhat; de ha meg lesz óva, akkor az én konkluzióm fog helytálló lenni. De olyan egyszerüen, könnyedén, oly felszinesen bánni a kérdéssel, igy elbánni, azt azon érdekek és azon érdekek fontossága, ereje és sulyánál fogva nem tartom egyáltalában megengedhetőnek. *(Helyeslés és tetszés jobbról.)*

Beöthy Ákos: Hát meddig kell annak a provizóriumnak tartani?

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd ha egy második beszédében szól a képviselő ur a provizóriumról, leszek szerencsés erre is felelni. Most még az elsőnél tartok.

A t. képviselő ur harmadik thézisére megyek most át, a melyben az van, hogy azért mondott a 67-iki XII. t.-cz. csődöt, mert ennek az volt a feltevése, hogy ide más emberek jőjjenek, mint a kik jöttek is. Csak egynek pardoniroz a t. képviselő ur, gróf Andrássy Gyulának, az első miniszterelnöknek 1867-ben. Gróf Andrássy Gyulának, t. ház, nagyobb tisztelője és bámulója talán nincs,

nem is volt sem ebben a házban, sem ezen a házon kivül és eszem ágába sem jut nekem magamat a legtávolabbról is ahhoz a nagy szellemhez, ahhoz a nagy államférfiuhoz hasonlitani akarni. Elmondom azonban azt, a mit egyszer elmondott Kazinczy Gábor Deák Ferenczről. Ő valakinek, a ki Deákot támadta, felelt egy beszédére, gondolom a 61-ki országgyülés felirati vitájában, és azt mondta, — »hogy még a saruit feloldani sem érdemes, ne beszéljen a képviselő ur«. Én is azt mondom magamról, ki méltatlan utódja vagyok annak a nagy férfiunak. De annak nemcsak az volt az érdeme, a mit a t. képviselő ur kiemel, hogy a 89-iki védtörvény-vitában tanácsot adott a koronának, nézetem szerint is helyesen és ha élne az a nagy férfiu, megmondhatná, hogy mikor ez a törvényjavaslat készült, a bizottságban én voltam az elsők egyike, a ki figyelmeztette azon aggályokra, a melyek bennem keletkeztek ezen törvényjavaslat iránt.

Ámde neki nemcsak ez volt az érdeme. 1867-től fogva minden állásában, minden felfogásában, minden szereplésében Magyarország iránt elévülhetetlen érdemeket szerzett magának a maga nagy konczepcziójú államférfiui tehetségével, zseniálitásával és ragyogó tisztánlátásával, a mi kevés embernek adatott meg. Én magam nem hasonlitom vele össze, hanem a t. képviselő ur, mikor rólunk, mint kis kaliberü emberekről beszél, úgy látszik nekem, hogy változtatja néha-néha szemüvegét, és reánk, akárki üljön is itt, — legalább ez az impresszióm, — kicsinyitő szemüvegen néz és azt tartja hivatásának, — és ez egész individuálitásának, egész gondolkozásmódjának megfelel, — hogy mindenkor, mindenben és mindenki iránt oppozicziót képezzen és hogy minket mindaddig, mig itt ülünk, el fog itélni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez a vigaszom. Ebbe én bele is nyugszom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát magamat e részben sem védeni, sem igazolni nem szándékozom. Azonban mégis keresem, mivel bizonyitott a t. képviselő ur ezuttal? *(Halljuk! Halljuk!)* Általánosságban elfogadom, hogy én kis kaliberü ember vagyok. Jó. De ha valaki már igy az ország szine előtt felállitja ezt a tételt, akkor mégis azt gondolom, hogy oly erős érveléssel és bizonyitással áll elő ennek a vádnak támogatására, a mely azután meggyőző erővel fog hatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur egyetlen-egyet hozott fel. Előttem a beszéde. És ez az, hogy ebben a quóta-kérdésben én akképen jártam el, a hogy az az ő várakozásának nem felelt meg és igy én az ő karakterisztikonját megérdemeltem. Ennélfogva tartozó kötelességem ebben a kérdésbe kissé bevilágitani, mert ez azt teszi, hogy én oly állást foglaltam ebben a kérdésben, a mely nem felel meg annak, a mit ezelőtt hirdettem és a mi tisztán, egyoldaluan és indokolatlanul az ország terheinek felemelését jelenti. A t. képviselő ur meghajtotta zászlaját az 1896-iki qvóta-bizottság előtt, de elfelejtette, különben nem tette volna, hogy én voltam az elnöke. *(Derültség jobbfelől.)*

Beöthy Ákos: Dehogy felejtettem! Ugy látszik, a miniszterelnök ur felejtette el!

Széll Kálmán miniszterelnök: Legyen szabad figyelmeztetnem, hogy az 1896-iki, az 1897-iki, az 1898-iki quóta-bizottság nem állott ám meg ott, a hol a t. képviselő ur gondolja, — ámbár nem gondolja, hiszen itt vannak az iratok, nézzen utána, hogyan állott a dolog — hogy hát a quótát soha semmi körülmények közt emelni nem lehet. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Az 1896-iki quótabizottság ugyanis, a melynek elnöke voltam és a melynek a védiratait ragyogó tollával Falk Miksa szerkesztette, a védelem álláspontján állott igen sokáig azokkal a képtelen, teljesen lehetetlen és indokolatlan túlkövetelésekkel szemben, a melyeket az osztrák quótabizottság támasztott. Védekezni kellett az ellen, a mit ennek az országnak imputáltak, hogy a népesség aránya szerint, a mely 42 és egy törtszám volt, számittassék a quóta. Természetes, hogy egy bizottság, a mely ily követelésekkel áll szemben, a védelem álláspontján marad mindaddig, a mig a másik nem enged az exorbitáns követelésekből. Természetes, hogy a bizottság a maga részéről is a szélső álláspontra helyezkedett. Egészen természetes és világos ez, sőt a maga kötelességeit ismerte volna félre a bizottság, ha a tárgyalások ilyen stádiumában, a mikor az osztrákok 42 százalékot követeltek, vissza nem utasitott volna minden engedményt és nem követeli a statusquo fentartását.

Beöthy Ákos: Hazugság volt az, hogy nem lehet felemelni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Már az 1896-iki irományokban, a nunczіumokban és jegyzőkönyvekben le vannak fektetve azok a szempontok és azok a feltétek, a melyek alapján, ha az osztrák bizottság más hangon beszél, és ha arra az alapra helyezkedik, a melyet, mint egyedül helyest, jobbnak hiányában, a magyar bizottság kijelölt: a közvetett és egyenes adók brutto bevételének sommázatát egyenlő alapokon számitva, kihagyva, a mi itt is egyoldalu, ott is egyoldalu, mondom, már akkor is le voltak fektetve azok az alapok, a melyek szerint a magyar bizottság készségét jelentette ki, hogy akkor hajlandó alku utján közeledni és számbavenni azt az eshetőséget, hogy nem kell-e rektifikálni a fennálló számot? *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt a quótairományokból mindenki elolvashatja. Én csak néhány szóval, hogy valaki idézéseimet hütlenséggel ne vádolja, idézem majd, a mi e mellett szól. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1896-iki quóta-bizottság első nunczіumában azt mondja, hogy a magyar országos bizottság teljes összhangban a magyar közvéleménynyel sohasem állitotta fel a priori és megdönthetetlen elv gyanánt azt, hogy Magyaror-

ságnak sohasem lehet a mostaninál nagyobb quótát fizetnie, hanem teljes tárgyilagossággal szándékozik megvizsgálni a dolgokat. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azután a végén azt mondja, hogy lényegében fentartandónak véli a mostani számitást, de kész bármikor rektifikácziókra, hogyha az osztrák bizottság erre az alapra átmegy és elhagyja az általa elfoglalt képtelen alapot.

Továbbá azt mondja az 1896-iki bizottság, hogy a két bizottság közti tárgyalások eddigi eredménye ebben foglalható össze, azonban hangsulyozza, hogy az eddigi eredmények, a fenforgó nézetek nem voltak kiegyenlithetők, mert oly távol állott a két bizottság egymástól. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ebben a czitátumban és abban, a mit tovább mond 1897-ben ugyanaz a bizottság, hogy sohasem tekintette és nem is tekinthette tehát a ma fennálló 31·4 százalékot változás alá nem eshetőnek, de fentartja azokkal a követelésekkel szemben és azzal szemben, hogy az osztrák bizottság nem akart a számitásnál a mi alapunkra helyezkedni, — azt mondja ugyanaz a bizottság, melynek szintén elnöke voltam 1898-ban — pedig akkor még mindig a védelem álláspontján volt a 42%-kal szemben: — hogy nem lehet tagadni, hogy időről-időre korrektura teendő ezen az alapon és tárgyalásokba hajlandók volnánk bocsátkozni, a mint bocsátkoztunk is, hogy az egyetértés létrehozására lehetőleg segédkezet nyujtsunk. Azt teszi ez, hogy változatlanul akar ragaszkodni, tüskön-bokron keresztül akkor is, ha az osztrákok elismerik a számitás helyességét? Nem azt teszi, hanem azt, hogy a méltányosság és a viszonosság tekintetbevételével, a méltányosan, jogosan és igazságosan felhozható ellenvetések figyelembe vételével fogja számitásait megtenni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Azután azt mondja: hogy nagyon sajnálja, de abban a reményben bocsátkozott a szóbeli tárgyalásokba, hogy talán mégis el lehet jutni oly módozathoz, mely által ezen fontos ügy kielégitő megoldást talál. Egy bizottság, mely ezt mondja, — mert többet lehetetlen volt mondania, mert a védelem álláspontján állott még mindig — az nem áll az intranzigens, soha alkudni nem akaró állásponton, pláne ha veszszük, hogy ezt a védelem elején mondta, mikor az osztrákok még nem jöttek lejjebb. Én már 1896—97-ben, mint a kvóta-bizottság elnöke, megmondottam mindenkinek, a ki hallani akarta, — természetesen osztrákoknak nem — hogy az 1887-iki számitás alapján, melyet megtagadni nem lehet, a kvótaemelés elkerülhetetlenné válik. Ugyanezen bizottság később — akkor én már tagja nem voltam — azon tradicziók alapján, melyek ezen okmányokba és iratokba le vannak fektetve és mikor azt látta, hogy az osztrák bizottság elhagyta az általa pretendált abszurd bázist és elfogadta, habár nem is expliczite, de tényleg a mi számitásunkat, mert csak a mi számitásunk alapján jöhetett létre közeledés, mikor látta, hogy az osztrákok szukczesszive lemennek 42-ről 39-re, azután 38-ra, azután 36-ra, azon az elvi alapon, melyet 1896—97-ben lefektetett, t. i. hogyha az osztrákok jönnek egy méltányos számitással és a mi bázisunkon kimutatják, hogy helytelenül számitottunk, készek vagyunk rektifikálni számitásunkat és a közeledés lehetősége megvan, akkor ez a bizottság mit csinált? Meg kellett, hogy emlékezzék arról, hogy 1887-ben az előző bizottság az osztrákokkal szemben számitást tett, a mely számitást az a bizottság 1887-ben minden izében alaposnak és helyesnek ismert el. Tudom, hogy Horánszky bizottsági tag és Apponyi Albert gróf bizottsági tag ur, a kikre hivatkoznak, ezen számitás helyességét nem ismerték el. Én ezen számitásokat igazoltaknak hirdettem, nem mint miniszterelnök, hanem 1887-ben, tehát tizenöt évvel ezelőtt, mikor a quótabizottság tagja voltam és akkor vitattam a quótabizottságban és irásban is az osztrák bizottsággal szemben és ezen számitás alapján hoztunk ki 31·4 százalékot. Most tiz év után a számitásnál ugyanazon alkatelemeket véve alapul, ugyanazokat a módozatokat alkalmazva, ugyanazon tételeket hagyva ki az osztrák egyenes és közvetett adók sommázatából és a magunkéból, nem 31·4 százalékot hoztunk ki, mint 1887-ben, hanem 33·84 százalékot. Mikor tehát az volt a helyzet, hogy az osztrákok elhagyták a maguk bázisát és átmentek arról a képtelen bázisról impliczite a mi bázisunkra, lehetetlen volt az 1899-iki bizottságnak azt nem mondani, hogy fentartja azt, a mit elődje tiz évvel ezelőtt az osztrákoknak proponált, a mit az osztrákok szintén visszautasitottak. Már most, az, hogy 1887-ben nem hoztak ki 33·4 százalékot, holott 1897-ben 33·4 százalékot hoztak ki, az, engedelmet kérek, annak a számitásnak sem elvi jogosultságát, sem alkatelemeinek helyességét nem érinti, *(Ugy van! a jobboldalon.)* az egyszerüen számtani rezultátum. Ekkor mondta a két quótabizottság: igy lévén a dolog, hogy mi ugyanazon számitás alapján, a melylyel számitottak háromszor a mi elődeink, 67-ben, 77-ben és 87-ben, ugyanazon alapon vagyunk hajlandók számitani, mert hiszen önmagunkat retrakcziókkal nem dekapitulálhatjuk, nem czáfolhatjuk meg, nem dezavuálhatjuk; az a bizottság azt mondta, hogy fentartja a régi számitási bázist és hajlandó 33·84 százalékot felajánlani.

Ekkor történt az, hogy az osztrákok lényegesen közeledtek, ugy, hogy a spáczium már nem volt nagy, és mikor a spáczium nem volt nagy, akkor a magyar bizottság azon nagy czélt tekintve, hogy a maga részéről is közrehasson arra, hogyha a két parlament nem is, legalább a két bizottság egyezzék meg egymással, a mi nagy dolog és a mi a királyi döntésnek egész fullánkját, egész élét elveszi, akkor

ezen czélból, hogy lehetővé tegye a két bizottságnak létrejöhető egyezsége által a parlamentek között is az egyezség létrejöttét, azt mondta, hogy mindent tekintetbe véve, ép ugy járok el, mint jártak el az én elődeim 1867-ben, a számitás akkor is valamivel kevesebbet hozott ki, mint az elfogadott quóta, mert 30 százalékot nem hoztak ki 1867-ben, hanem 28-at és egy fraktát és ezt valamivel kikerekitették. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Beöthy Ákos: 25-öt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem, kérem, nem ez volt az első kiindulási pont. Rosszul méltóztatik tudni. Akkor egyszerüen a beszolgáltatott összegeket vették fel, de már Ghyczy is elismerte, a ki pedig akkor ellenzéki volt, hogy a 25 százalék megtartható nem volt, hanem maga is 27-et és egy törtet proponált.

Akkor az 1897-iki bizottság, a mikor én már miniszterelnök voltam, ezen konsziderácziók által vezettetve, ép ugy, mint elődei, egy kikerekitést proponált és felvett 33·84 százalék helyett 34·4 százalékot, a mi kitesz körülbelül fél százaléknyi engedményt. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Hát ez a fél százalék engedmény, a mit politikai szempontból tettek, nézetem szerint nem képez olyan áldozatot, a mely nem lenne megmotiválható azon nagy czél szempontjából, hogy legalább a két bizottság megegyezett és az osztrák bizottság elhagyta egyszer s mindenkorra azt a képtelen alapot, a melyet évek során át nekünk felajánlott és a melyen követelte a számitások megtételét.

Ez olyan fontos momentum volt, hogy annak a fél százaléknak hozzáadását — mert csak erről van szó — nézetem szerint bőven motiválta.

És mily alapon történt a döntés? Egyik, vagy másik bizottságnak akarata ellenére, vagy számitása ellenére? Nem; és ebben volt annak az egyezségnek igen nagy előnye, hogy a királynak döntése, a melyet a törvény előir, a melyet a törvény, mikor meghozták, előre látott, hogy lehetnek esetek, a mikor be kell következnie, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* mert hiszen ha két fél nem tud megegyezni, valamiképen el kell dönteni a kérdést; *(Nagy zaj a szelsőbaloldalon.)* hát az a törvény bölcsen előre látta ezt az esetet, és most, mikor ez a döntés meg volt könnyitve az által, hogy a két fél megegyezett egymással . . . .

Babó Mihály: Dehogy egyezett meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nézetem szerint a két deputáczió megegyezett. Hát helyesen cselekedett a két deputáczió, mikor ebben a számban azokat az eltéréseket és az ellentéteket kiegyenlitette és a maga részéről legalább a két deputáczió az egyezséget létesitette.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy egy operácziót követtek el, hogy emelhessék a quótát azok a quóta-bizottságok. Az első, nézete szerint, ez volt, a minek jogosultságát most, nézetem szerint beigazoltam, mert beigazoltam azt, hogy ugyanazt tette ez a bizottság, a mit tettek az előzők, és lehetetlen volt a maga elődeinek számitását dezavuálni.

A másik operáczió — mondja a képviselő ur — az volt, hogy két évet vettek, hogy kihozhassák a nagyobb quótát. Hát én megfeszitettem az emlékezőtehetségemet, a hogy csak birtam, utána néztem, itt vannak előttem az összes irományok, de én annak nyomára, hogy mi két év alapján számitottunk volna akár 1896-ban, akár 1897-ben, akár 1898-ban, abszolute nem jöttem. Mert 1896-ban számitottunk 1886-tól 1894-ig, 1897-ben számitottunk 1895-ig, 1898-ban számitottunk 1896-ig és 1899-ben számitottunk 1888-tól 1897-ig. Itt vannak a számitások a kezemben, sőt az utolsó quóta-deputáczió meg is mondja, hogy ha a két utolsó esztendőt is hozzáveszszük, nem 33·84, hanem 33·64% volna a quóta. Mi tehát mindig 10 esztendő alapján számitottunk. Hogy honnan vette a t. képviselő ur az állitásának az adatait, azt a magam részéről nem tudom megtalálni, mert, ha átnézzük ezen okmányokat, ezen számitásokat és jelentéseket, annak nyomát, hogy két esztendőre történt volna a számitás, s nem tiz év alapján, azt megtalálni senki sem fogja. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondja továbbá a t. képviselő ur, hogy előállott az átutalási dolog és akkor dupla krétával számitottunk mi Magyarország terhére.

Pichler Győző: Ugy van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezek a szavak, a mint a közbeszóló képviselő ur megjegyzése is mutatja, igen könnyen hatnak és a hiszékenyek el is hiszik. De hogy dupla krétával számitottunk, annak a bizonyitásával a t. képviselő ur adós maradt és adós is fog maradni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én az ország érdekében nem állok elő ezeknek a számoknak a fejtegetésével, de annyit mondhatok a t. képviselő urnak, hogy az átutalási eljárással a mi sérelmünk orvoslása folytán előállott jövedelmi többlet nem annyi ám, mint a quóta és nem áll, a mint méltóztatott mondani, hogy dupla krétával számitottunk. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Semmi közünk hozzá!)*

Azt mondja egyik t. képviselőtársam, hogy nincsen semmi közünk ehhez, noha épen előbbeni fejtegetésem nyomán állitottam, hogy nem azért emeltük a quótát, hogy azt megkaptuk, hanem azért, mert a számitások, a melyeket a bizottságok tettek, a quótának emelését javasolták. E mellett azonban konsziderácziő tárgyát képezi ám az is, hogy ha én egy szomszédommal, vagy egy társammal, a kivel szerződéses viszonyban vagyok, egy bizonyos közös tehernek a viselésére alkuszom és megegyezünk egymással, a kik vitatkoztunk egymással eddig, megegyezünk arra nézve, hogy ezután bizonyos arrangement alapján az egyik nagyobb összeget

fizet, mint a másik a közösügyek költségeihez való hozzájárulásban, de nem azért, mert az a másik megtériti neki azt, a mit jogtalanul eddig visszatartott, hanem azért, mert az mutatkozik az összes számadatok egybevetése alapján jogosnak, ha már most az a másik még abba is hajlandó beleegyezni, hogy azt a sérelmet megorvosolja, a mely eddig velem történt és nekem azokat az összegeket kiadja, a melyeket eddig jogtalanul visszatartott, akkor nézetem szerint ez egy argumentum, a midőn az arrangement és az emelés nem azért történik, hanem, hogy ez megtörténik, az igazságos és helyes, hogyha ezzel szemben egy másik irányban egy sérelem is orvosoltatik, akkor ez a dolgok megitélésénél mindenesetre figyelembe veendő. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Hogyha valaki objektive tárgyalja ezt a kérdést, akkor igy kell azt tárgyalni és annak a kérdésnek minden oldalát meg kell nézni, nem pedig egyszerüen azt mondani, hogy zsebre rakták az előnyt, a quótát és minket igy hagytak a nélkül, hogy valami előnyt szereztünk volna. Ez nem igazságos, ez nem áll, mert nem raktak semmit sem zsebre, a quótát csak egy évre kapták meg és az átutalási eljárás pénzügyi eredménye pedig a viszonosság alapján a magyar kincstár pénztárába folyik be. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

És ha a t. képviselő ur azt mondja, hogy ez nem bizonyos, mert az megszünhetik, ha a Reichsrath elveti, hát ez sem bizonyos, mert ez csak egy évre van eldöntve, minélfogva módjában áll a törvényhozásnak más alapon számitani és meg vagyok róla győződve, habár a kettő között junktim nincsen, a minthogy nincsen és nem is szabad, hogy legyen, hogy az uj quóta-bizottság, hogyha ezen jogos sérelem orvoslását tartalmazó eljárás Ausztriában megdöntetnék, semmiesetre sem tenné azt az ajánlatot, a melyet eddig tett, mert ezzel megszünnék, daczára annak, hogy a két dolog között junktim nincsen, az a méltányos felfogás, a mely a quóta-bizottságokat eddig vezette.

A tisztelt képviselő ur megelégelte és többet a maga részéről nem hozott fel annak bizonyitására, hogy miért nem tart engem idevalónak. Én az ő verdiktje előtt meghajlok, joga van hozzá, cselekedje, a mint eddig is cselekedte, nekem egyénileg az ellen kifogásom nincsen, én nyugodtan teljesitem a magam kötelességét, bármikép vélekedjék is az én kaliber-kicsiségemről a t. képviselő ur és, bármikép gondolkodjék, az engem nem fog sem bántani, sem nyugtalanitani, sem pedig nem fog eltériteni attól a kötelességteljesitéstől, a melyet én itt végzek napról-napra. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És én mindig igyekezni fogok a magam kiskaliberüségével azokat a nagy kaliberü argumentációkat *(Élénk derültség a jobboldalon.)* ugy, a mint tőlem telik, jobban nem tudom, mert mindenki csak azt teljesiti, a mit bir, a mire képes, megczáfolni. Hanem hát azt a konkluziót aztán már megint nem fogadhatom el, *(Halljuk! Halljuk!)* a mivel a t. képviselő ur engem aposztrofált, mert engem aposztrofált. Hivatkozott ugyanis a képviselő ur Deák Ferenczre és Deák Ferencznek azt az arany mondását czitálta, hogy a mely ország jogait feladja, az az ország nem volt azokra a jogokra érdemes és azokat többé visszaszerezni nem tudja; a mit erőszakkal vesznek el tőle, igen, de azt a jogot, a melyet felad, többé visszaszerezni nem képes. Kérdem én a t. képviselőházat, miféle jogról van itt a quótaemelésnél szó? Itt csak a teherviselés kölcsönös mérlegeléséről és arról van szó, hogy ha Magyarország, mint egyik fél, számbavéve minden körülményt, minden mérvadó tényt, azt látja, hogy az igazság azt követeli, hacsak önnönmagát meg nem czáfolja, hacsak a saját bázisát, a melyet 1887-től fogva követett, el nem hagyja, hogy a quótát emelnie kell, emelje, egyezkedés utján ha lehet, ha nem, a törvény illető rendelkezése utján, a mely a döntést tartalmazza. Jogot, olyant, a melynek visszaszerzéséről lehetne szó, nem adunk fel; itt alkuról van szó, a mint a törvény előirja, erre pedig a Deák törvénye mondja, hogy alkudni kell, mert alku utján kell elintézni ezt a kérdést és megállapitani a hozzájárulási arányt. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha a képviselő ur azt mondja, hogy nem én vagyok Deák-párti, hanem ő, figyelmeztetem egyre és ez az, hogy a ki még a nomenklaturában is az erős rekriminácziónak azt a hangját hallatja és azoknak azon a hangján szól, a melyen a képviselő ur szólt; a ki ugy kifonja és kihegyezi a dolgokat, mint a hogy ő, a kinek utolsó beszéde is hemzseg az ilyen kifejezésektől; a ki, hogy erőt adjon a maga érveinek, még azt is szemére veti a 67-es törvényhozásnak, tehát Deák Ferenczek, a mit Deák Ferencz törvénybe iktatott, a mikor méltányossági szempontból, nem jogból, de hogy a másik államfél azon terhek alatt le ne roskadjon, Magyarország elvállalta az államadóssági járulékot; a ki 35 év után szemére veti az akkori Deák-pártnak még ezt is; a ki gunyolja az 1867: XII. t.-czikket, mert azt mondja, hogy a hadügyminiszter senkinek sem felelős a hadügyi költségek megállapitásánál, és hogy az ország jövedelmeiben ugy turkál, a hogy épen akar; a ki tagadja azt, hogy alku utján kell megállapitani a quótát; a ki tagadja, hogy ha a feltételek meg vannak, a királyi döntésnek esete beáll: az nem Deák-párti hagyományokat tart fenn, hanem egyszerüen az örök oppozicziónak hive, a miért is én annak verdiktjét nyugodtan fogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Kérem a tudomásulvételt. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Hát már most melyik a Deák-párti?

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve,

ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. A tanácskozás be lévén fejezve, következik a szavazás.

A kérdés föltételénél egy kis figyelmet kérek, mert az eset egészen sajátságos. Én már kimondottam a háznak azon határozatát, a mely szerint a királyi döntésről szóló királyi kéziratot tudomásul veszi; Rátkay László képviselő ur azon inditványa azonban, a mely szerint ez a királyi kézirat napirendre hozandó, tulajdonképen azt czélozza, hogy a ház által már hozott határozat hatályon kivül tétessék és a quóta-ügy, vagyis a királyi kézirat ujból vétessék tárgyalás alá.

Nekem tehát ugy kell feltennem a kérdést, hogy elfogadja-e a ház Rátkay László képviselő urnak azt az inditványát, hogy a királyi kézirat tárgyalásra kitüzessék? *(Helyeslés.)*

Ha a ház ezt az inditványt elfogadja, akkor előbbi határozatát, a mely szerint azt tudomásul vette, hatályon kivül helyezi és a királyi kéziratot napirendre tüzi. Ha a ház ezt az inditványt el nem fogadja, akkor érvényben marad a háznak azon, már előbb hozott határozata, a mely szerint a királyi kézirat tudomásul vétetett. *(Helyeslés.)*

Ha ebbe bele méltóztatik nyugodni, akkor felteszem a kérdést. *(Halljuk!)* *(Halljuk!)*

Kérdem a t. házat: elfogadja-e Rátkay László képviselő urnak azon indítványát, mely szerint a közös ügyekhez való hozzájárulási arányra vonatkozó királyi kézirat napirendre tüzessék? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A többség nem fogadja el, e szerint érvényben marad a háznak azon korábban hozott határozata, mely szerint a királyi kézirat tudomásul vétetik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Akkor hiába tárgyaltunk! Ellenmondások a jobboldalon.)*

Engedelmet kérek, t. képviselőház, én, mielőtt e kérdést feltettem, megmagyaráztam azt a t. háznak. A kinek arra észrevétele volt, észrevételét megtehette. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Most a háznak határozatát kimondottam, további észrevételnek helye nincs. *(Helyeslés.)*

Érvényben marad tehát a háznak azon előbbi határozata, mely szerint a kir. kéziratot tudomásul vette. *(Helyeslés.)*

Most, t. képviselőház, át fogunk térni az interpellácziók meghallgatására, melyek a háznak határozata folytán a mult szombatról a mai ülésre tétettek át: t. i. Visontai Soma és Lovászy Márton képviselő urak interpelláczióira.

Előbb azonban vagyok bátor bejelenteni a t. háznak, hogy az állandó összeférhetetlenségi bizottság jegyzőjévé Heincz Hugó bizottsági tagot választotta meg.

Mielőtt az interpellácziók meghallgatására áttérnénk, talán jó volna megállapitani a jövő ülés napirendjét. *(Helyeslés.)*

Erre nézve a miniszterelnök ur kiván a háznak javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselőháznak méltóztatik emlékezni arra, hogy én a mult hét egyik ülésén már megkértem a t. ház bizottságait, hogy a hozzájuk utasitott tárgyakat mind vegyék tárgyalás alá. Ilyen tárgyak vannak, fel is soroltam őket, számosan, ugy, hogy a háznak majdnem minden bizottsága kap munkát a legközelebbi napokon.

Ezenkivül a legközelebbi napokban elő fogja terjeszteni a pénzügyminiszter ur a költségvetést és arra nézve azt a kérést fogja a ház elé terjeszteni, hogy azt a pénzügyi bizottsághoz utasitsa a szokott tárgyalás végett.

Minthogy tehát mindezek a bizottságok most kell, hogy dolgozzanak, azt hiszem, hogy a t. ház minden tagja egyetért velem, ha azon kérést intézem a t. házhoz, sziveskednék kijelenteni, hogy a bizottságok a legközelebbi napokban a hozzájuk utasitott kérdések és javaslatok tárgyalásával lévén elfoglalva, a ház ezen a héten és a másik héten érdemleges tárgyalási üléseket nem tart. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nagyon hosszu szünet!)* Hát hiszen nem lesz hosszabb, mint a mit a bizottságok igényelnek, mert el sem végzik a bizottságok a hozzájuk utasitott dolgokat ez alatt az idő alatt. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Tessék csak végighallgatni; nem szünet ez, abszolute nem szünet, hanem egyszerüen nem lehet tartani érdemleges ülést, mig a bizottsági jelentések nem készek. Méltóztassék azonban kijelenteni a t. háznak, hogy a ház elnöke felhatalmaztatik ezen a héten, meg a másik héten, mindannyiszor, valahányszor szükségesnek mutatkozik, ülést összehivni, még pedig többször, talán minden másnap, hogy bizottsági jelentések átvétessenek *(Helyeslés jobbfelől.)* és a miniszterek — mert az általam már bejelentett törvényjavaslatok egy jelentékeny része már legközelebb elő fog terjesztetni — előterjeszthessék javaslataikat. Én magam például a legközelebbi napokban elő fogok terjeszteni öt törvényjavaslatot, a melyet a közigazgatási bizottság fog tárgyalni.

Ugy gondolnám tehát, hogy a t. képviselőház szerdára ülést tüz ki, a melyen a pénzügyminiszter expozéját fogja előterjeszteni. *(Helyeslés.)* és azután ülés lesz, valahányszor az elnök összehivja előterjesztések és bizottsági jelentések átvétele czéljából és azon ülések majd meg fogják a további napirendet állapitani. Hiszen én talán már a jövő hét végén fogok kérni érdemleges ülést. Csak azt akartam mondani, hogy a legközelebbi napokban a bizottságoknak hagyjunk időt a munka elvégzésére, hogy azután az érdemleges tárgyalásokat megszakitás nélkül végezhessük a házban.

Elnök: Lukáts Gyula képviselő ur akar szólani.

Lukáts Gyula: T. ház! A miniszterelnök ur kijelentette, hogy ő neki magának is van öt benyujtandó törvényjavaslata. Én a kereskedelmi kormányzathoz fordulok és egy törvényjavaslatot sürgetek, a melynek ebben a pillanatban való nem tárgyalása valóságos abszurditás.

A tengeri szabad hajózásokra vonatkozó törvényjavaslat beterjesztetett régi idő óta ebben a házban. Ezen uj javaslat értelmében a szabad hajózásokra adandó állami segély több, mint kétszeresre emeltetett fel. E törvényjavaslatot a mult napokban az igen tisztelt miniszterelnök ur visszavonta. Már most köztudomásu az, hogy a szabad hajózási hajóknak a szubvenczió ezen uj törvényjavaslat alapján adatott ki, vagyis hogy kétszerese a szubvenczió, az előbbi évekének; ez a szubvenczió ilyen alakban már ki is utaltatott, el is költetett. A törvényjavaslat még ma, ebben a pillanatban sincs a ház előtt. Azt vagyok tehát bátor kérdezni az igen t. kereskedelmi kormánytól, vajjon benyujtatik-e hamarosan ez a törvényjavaslat s le fog-e tárgyaltatni ezen esztendőben, mert, ha az le nem tárgyaltatik, akkor oly eset előtt állunk, hogy törvényjavaslat, illetőleg tételes törvény nélkül az előző, visszavont törvényjavaslatban előirányzott összeg már előre elköltetett.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Szolgálok válaszszal. A mint a mult napokban tett előterjesztésem alkalmával kijelentettem, a szabad hajózásról és a szabad hajózási segélyekről szóló törvényjavaslatot én csak azért vontam vissza, mert ujat akarunk beadni és épen a szabad hajózás kérdéseinek alapos és helyes megoldása kivánja, hogy ez a javaslat átdolgoztassék. Ez most munkában van és a legközelebbi napokban, ugy vagyok értesülve, elkészül, a kereskedelemügyi miniszter minél hamarább elő fogja terjeszteni, hogy ebben az esztendőben tárgyalható legyen és törvényerőre emeltethessék. Ez is azon javaslatok közül való, a melyeket a legközelebbi időben elő fogunk terjeszteni.

Thaly Kálmán: T. ház! Részemről csak mély sajnálatomat fejezem ki a fölött, hogy az igen t. kormány, nem tekintve azt a körülményt, hogy négy hónapig szüneteltette a házat, mindazáltal most megint ujra szüneteltetni akarja. Összehivtak bennünket, itt volnánk dolgozni, és nem adnak nekünk munkát, arra hivatkozva, hogy elő nem készitették még megfelelőleg a törvényjavaslatokat. Én azt gondolom, a valódi ok csakugyan az, hogy a t. miniszterelnöknek és egynehány minisztertársának szüksége van időre, alkudozásokra a folyamatban levő szerencsétlen gazdasági kiegyezési tárgyalások körül; ez a valódi ok: ezért kell nekünk megint szétmenni, vagy, ha szét nem megyünk, dolog nélkül itt lézengeni. Valójában, a képviselőháznak idejét, magyarán mondva: igy pocsékolni kár. Én ugy tudom, hogy vannak kérvények, a melyeket 25—30 municzipium tárgyalt már, csatlakozva hozzájuk. És még talán a régi kérvényi bizottság sem tárgyalta le a mult ülésszakban beérkezett összes kérvényeket. Erre nem emlékszem positive, de ha le is tárgyalta volna, ugy semmi akadály sem volna az uj kérvények sorozatát most tárgyalás alá venni. Más törvényjavaslatokat is lehetett volna előkésziteni, nemcsak azok dús halmazát, a melyeket a miniszterelnök ur bemutatott. Magam is teljes elismeréssel vagyok a bemutatott programm iránt, de mi hasznunk, ha az nincs ugy előkészitve, hogy azt fokozatosan tárgyaljuk, hanem daraboltatnak bennünket egyszer hosszu szünidővel, a mikor aztán beterjesztik a javaslatokat, akkor nincs elég idő, akkor hajtanak bennünket és délutáni üléseket és nem tudom mifélét kivánnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Különben azzal összefüggőleg, hogy ezen uj czifranyomoruságos palotába átköltöztünk, kértem már a t. ház elnökét arra, hogy miután számtalan mizéria és kalamitás van, méltóztassék egy értekezletet összehivni, hogy kiki előadhassa észrevételeit. Ugy tudom, hogy az ülés idejének megváltoztatása iránt is számos képviselőtársam akar inditványokat tenni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Érdemes volna tehát legalább meghallgatni az itteni elhelyezkedésre és az ülések idejének megváltoztatására vonatkozó képviselői óhajtásokat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Midőn tehát egyrészről sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy, a mint emlitém, a nagy és hosszu sorozatból egy törvényjavaslat sincsen készen a tárgyalásra, — és ezért kellene állitólag szünetelni, noha én más okot gyanitok — másrészről igen kérem, hogy a házra vonatkozó és az ülések idejének esetleges megváltoztatását tárgyazó inditványok meghallgatása végett méltóztassanak valamely ülést vagy legalább értekezletet minél előbb összehivni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Thaly Kálmán képviselő urnak vádja — mondhatom — méltán csodálkozásba ejt. Én ugy láttam, — és a tisztelt túloldal igazságérzetének volt csak kifejezésre hozatala — hogy önök maguk is, mikor előadtam azt az igazán gazdag és nagyon tömör, terjedelmes és igen számos nagy kérdést magában foglaló munkaprogrammot . . .

Krasznay Ferencz: Mind csak foltozgatás! Egy sem alapvető!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . maguk is csodálkoztak azon, hogy ennyi kész tárgygyal tudunk előállani a legközelebbi időben.

Thaly Kálmán: És mégis szétkergetnek bennünket! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Semmi sem kész!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem áll, hogy nincsen semmi. Hát nincs itt a polgári perrendtartás? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát tárgyalhatjuk?)* Hát a bizottsági tárgyalás

nem tárgyalás? Hát a bizottságoknak nem kell idő? Itt van a polgári perrendtartás, a budget, a mit legközelebb előterjesztenek, a katonai törvény, azok a javaslatok, a melyeket hétfőn fogok előterjeszteni; itt van minden egyes bizottságnál kisebb-nagyobb tárgy, melyet tárgyalnia kell. Hát, a mikor a bizottságok tárgyalására egypár napi idő engedtetik, már az lézengés? És ez mind csak azért, hogy azt mondhassák, hogy én nem foglalkoztatom a házat. Hiszen a bizottságok nem foglalkozhattak a dologgal, mielőtt a ház megnyilt. Most fognak foglalkozni egypár napig, benyujtják a jelentéseket és akkor tárgyalni fogjuk azokat a házban. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én protestálok az ellen, hogy a képviselő ur azt mondja, hogy lézengni hivtuk össze a házat. Egyszer az történik, hogy a mikor ide hozunk egy négyszer tárgyalt kérdést, a melynél csak tudomásulvételről van szó, a quóta kérdését, a melynek szorosan véve a tárgyalását sem lett volna szabad admittálni, azt mondják, hogy lehetetlen azt mindjárt tárgyalni, mert nincsen eléggé elkészitve; most pedig, mikor azt mondom, hogy ezen fontos javaslatokat hadd tárgyalják a bizottságok, azzal vádolnak meg, hogy lézeng a ház. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A pénzügyi bizottság, valahányszor az országgyülés összejött, ugy folytatta a budget tárgyalását, hogy a ház üléseket nem tartott. Tessék odamenni és megnézni, hogy annak a huszonnyolcz embernek micsoda munkája van! Maguk az ellenzéki bizottsági tag urak fognak mellettem tanuságot tenni, hogy valahányszor a ház üléseket tart, — pedig csak épen ezen a héten nem lesznek, azután folyton lesznek ülések — valahányszor, mondom, plenáris ülések tartatnak és egyidejüleg a bizottságban is a budgetet kell tárgyalni: mindig panaszkodnak, hogy ez lehetetlen!

Thaly Kálmán: . . . Ez igaz!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ha igaz, akkor az áll, a mit most mondottam. Igenis ugy áll a dolog, hogy a pénzügyi bizottság, az igazságügyi bizottság, a közigazgatási bizottság, a zárszámadási, közgazdasági s a többi bizottságok mind el lesznek foglalva és teendőik még szaporodni fognak azon javaslatokkal, a melyeket a legközelebbi napokban be fogunk adni. Ez az oka propozicziómnak s nem egyéb. Szükséges, hogy azoknak idő engedtessék; hisz a ház előtt addig kész anyag nem lehet, mig a bizottság el nem végezte a maga dolgát. Az országgyülés elnapolásának ideje alatt pedig a bizottságokat összehivni nem lehetett. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hogy tehát a ház munkálkodásának legelején a bizottsági tárgyalásokkal kell kezdeni a munkát, ez olyan egyszerü dolog, hogy ezt minden ember megérti; nincsen ennek semmi titkos oka s a t. képviselő ur meg fog róla győződni, hogy a legközelebbi napokban . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Megint Bécsbe megy! Zaj a szélsőbaloldalon.)* Nem fogok Bécsbe menni, igenis.

Thaly Kálmán: Ne is menjen soha!

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérni fogom a ház tisztelt elnökét, hogy pl. hétfőre szivesked jék egy bejelentő ülést összehivni; egy pár nappal azután megint egy másikat . . .

Thaly Kálmán: Hiszen ez a lézengés! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Élénk ellenmondások jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát, ha az lézengés, hogy tárgyalnak a bizottságok, akkor én többet nem szólok s a képviselő urral nem vitatkozom, mert, bocsánatot kérek, akkor nem értjük egymást, mert magyarul nem tudunk. Én azt nem tekinthetem lézengésnek, a midőn a háznak legalább is 300 tagja a bizottságokban van elfoglalva. A mikor pedig parallel üléseket tartunk, akkor az a panasz, hogy nem lehet parallel bizottsági és képviselőházi üléseket tartani! Ismétlem, ennek a pár napi szünetnek semmi más oka nincs. De, ha a t. képviselő ur olyan nagyon akarja, hát igenis a jövő héten, tehát már a legközelebbi napokban meg fogjuk kezdeni a tárgyalást; hétfőre a bejelentő ülés tartását kérem és a mely bizottsági jelentések akkorra bejönnek, — nem tudom, melyek készülnek el — azoknak tárgyalására a legközelebbi napok valamelyikére fogok ülést kérni. A t. képviselő ur látja tehát, hogy legfeljebb hat napról van szó, mert hogy eleget tegyek a t. képviselő ur kivánságának, ismétlem, hétfőre bejelentő ülés tartását kérem az elnök urtól, és akkor azután a hétfőn, vagy kedden beérkező bizottsági jelentések tárgyalását fogom kérni, hogy a t. képviselő urnak az a vádja teljesen elessék, hogy a ház nem végez semmit, daczára annak, hogy a bizottságok dolgoznak. Minden esztendőben igy volt ez; hivatkozom hosszu praxisomra és a képviselő ur praxisára is, hogy mindannyiszor, a midőn a budgetet előterjesztettük, a ház hetekre szétment; most azonban ezt nem akarom, ellenkezőleg, csak három-négy napról van szó! *(Felkiáltások a szélsőbalon: Négy havi szünet után!)* A mi a nyári szünidő hosszuságát illeti, akármilyen hosszu volt is az, a bizottságok az alatt nem dolgozhattak. A képviselő urnak tehát nincs igaza, hanem ugy áll a kérdés, a mint én mondtam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. képviselőház! Személyes kérdésben szavaim igazolására csak egy perczre kérem szives figyelmüket. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)* A bizottságok működésének szükséges voltát elismerem; az ellen nem is szóltam; a pénzügyi és igazságügyi bizottságok előtt kétségkivül oly javaslatok feküsznek, a melyek hosszu tárgyalást igényelnek; természetes, hogy azokkal nem készülhetnek el egy nap alatt. De vannak más fontos törvényjavaslatok oly bizottság előtt is, a melynek magam is 21 esztendő óta tagja

vagyok: a véderő-bizottság előtt, és én ismerem a tárgyalási módját. *(Felkiáltások jobbfelől: Holnap lesz ülése!)* Az például hamar végezhet két olyan fontos törvényjavaslattal, a melyek nem mehetnek keresztül a házban a nélkül, hogy hosszabb vitát ne idéznének elő, és én igazán nem tudom, miért ne lehetne az ilyen javaslatot előbb letárgyaltatni a bizottságban és a plénumban való tárgyalásra kitüzni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem mondom, hogy nem!

Thaly Kálmán: Azt hiszem, hogy a t. honvédelmi miniszter ur is egyetértene velem ebben. Azért mondom ezt, hogy időnket ne pocsékoljuk, holott ugy lehetne beosztani a dolgot, hogy érdemleges javaslatok is kerülhetnének a plénumba való tárgyalásra, addig is, a mig a bizottságok dolgoznak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Hiszen azt mondtam, hogy ha hétfőn, vagy akár szombaton is beadja a bizottság jelentését, akkor azonnal tárgyalni fogjuk a javaslatot, de előbb csak nem lehet kitüzni a javaslat tárgyalását, mig a bizottság nem tárgyalta azt, a bizottság pedig nem tárgyalhatott addig, a mig az ülésszak meg nem nyittatott. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát engedelmet kérek, ez szőrszálhasogatás, és semmi egyéb. Kijelentem, hogy protestálok az ellen az állitás ellen, hogy a ház lézeng, vagy hosszasan szünetel. Szerdán fog a ház ülést tartani egy igen fontos kérdésnek elintézésére: a budget-expozé fog akkor előadatni; csütörtökön, pénteken és szombaton esetleg nem lesz ülés és a jövő héttől kezdve állandóan lesznek ülések. Én csak azért nem mondtam bizonyosat, mert nem tudom, hogy a bizottságok munkájukkal készen lesznek-e, de, ha készen lesznek, akkor lesznek ülések. Igy tehát csak két-három napról, nem pedig hosszu szünetről van szó. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Miután látom, hogy örvendetes egyetértés állott helyre a ház tagjai között, *(Derültség.)* gondolom, hogy kimondhatom, hogy szerdán a ház délelőtt tiz órakor ülést tart a pénzügyi expozé meghallgatása czéljából; azonkivül e héten, hacsak a bejelentések meghallgatása és törvényjavaslatok átvétele végett formai ülést hirdetni nem lesz szükséges, ülést nem tartunk, hanem már előre megállapithatjuk, hogy a jövő hét hétfőjén a ház törvényjavaslatok benyujtása, esetleg bizottsági jelentések átvétele végett ülést fog tartani és akkor a további napirend iránt fog határozni. *(Helyeslés.)*

Most azonban Thaly Kálmán képviselő urnak tartozom válaszolni előadásának azon részére, a mely az elnökséghez volt intézve, hogy t. i. czélszerü volna, ha az elnökség értekezletre hivná össze a t. képviselő urakat, ugy az elhelyezkedésünkben mutatkozó némely nehézségek, valamint az ülések idejének ujabb meghatározása végett. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezt minél előbb szándékozom tenni; nemsokára zárt ülést fogok kérni ez ügyek megbeszélése végett a t. háztól. De talán mégis egy pár napig czélszerü lesz várni, mig mindazok a tervek, a melyek ma még, ugy tudom, kezdetleges stádiumban vannak, jobban megérlelődnek és az azokra vonatkozó inditványok iránt a képviselők nagyobb csoportjai egymás között tisztába jönnek. Én tehát a képviselő ur ezen felszólitásának okvetlenül rövid időn belül eleget teszek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Most pedig az ülést öt perczre felfüggesztem, azután az interpellácziókra térünk át.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Következik Visontai Soma képviselő ur interpellácziója a »Halastó«, illetve a tengerszem körüli magyar határterület tárgyában.

Visontai Soma: T. ház! Midőn én ma a t. ház elé kivánom terjeszteni azt az ügyet, a mely felett egy kiküldött választott-biróság itéletileg döntött, és a mely ügyet ugy ismerünk, hogy az az u. n. vitás tengerszemnek az ügye, előre kijelentem, hogy én nem kivánom mai felszólalásommal a politikai szenvedélyeket felkelteni. Az igazságnak az ereje önmagában olyan, hogy hóditó utra indulva nem követeli meg a gerjedelmeknek felidézését, mert ott, a hol megnyilatkozik, a maga elemi erejével hat.

A t. ház bizonyára tájékozva van az iránt, hogy mióta a tengerszem ügyében meghozták az itéletet, azóta Magyarország körülbelül ezer holddal kisebb. Ez az ezer hold önmagában nem sok; de mikor arról van szó, hogy egy nemzetnek testéből hasitják ki azt a területet, a melyet a multnak emlékei vérrel áztattak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyhez nagy küzdelmek emlékei tapadnak; mikor arról van szó, hogy egy oly nemzetnek testéből hasitják ki, a mely nemzet nem követ hóditó politikát, a mely nem az expanziv politikában keresi boldogulását: *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* akkor kétségtelen, hogy akármily rideg lelkülettel birjon is valaki, nem zárkózhatik el a melegebb és melankolikusabb érzelmek elől. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a mióta ezt az itéletet meghozták, hogy a Magas Tátrának egy igen regényes, szép pontját, a mely eddig Magyarországhoz tartozott, odaitélték Ausztriának, odaitélték Galicziának, azóta bekövetkezett mégis az, hogy az országnak egy, habár aránylag kis, de a többivel egyenlően drága és szivünkhöz nőtt területén be kellett göngyölni a nemzeti háromszinü lobogót, és a hol addig Magyarország gyakorolta fennhatóságát az ő szellemében, az ő történelmi hagyományai, az ő multja emlékének megrezdülése

mellett: *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azon a területen többé nem a háromszinü lobogó, hanem azok a szinek fognak ott ezentúl dominálni, a melyek Ausztria szinei, és melyek az ő szuverénitását jelentik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Akármily czinikus lelkülettel legyen is valaki felruházva és a modern életnek viszonyai és áramlatai akármilyen fásulttá teszik az ő lelkületét, egy kétségtelenül áll: hogy a ki ebbe az ügybe belehatol, belemélyed, a ki ennek az ügynek aktáit tanulmányozza, az nem menekülhet egy mély, fájdalmas érzéstől, a mely ennek az ügynek tanulmányozásánál kell, hogy őt elfogja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De azért azt is beismerem, hogy a mikor ennek az ügynek birálatához és a ház elé viteléhez fogok, ugyanazzal a tépelődéssel és gondossággal teszem ezt, a melylyel minden nemzetnek a fia tartozik, a mikor arról van szó, hogy egy nemzetközileg meghozott itéletet mélyebb birálat tárgyává tegyen.

T. képviselőház! Akármennyire szemeim előtt lebegnek ezek az érvek, azért két szempont mégis feljogosit engem a felszólalásra. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy ez a biráskodás egy ugynevezett felhatalmazási törvény alapján történt, tehát a t. kormány politikai felelősséggel tartozik, hogy ezt a felhatalmazást miként hajtotta végre. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a t. túloldalról sem fogja senki sem tagadásba venni, maga a t. miniszterelnök ur sem. A másik, a mi engem feljogosit a mai felszólalásra, az, hogy a mint nem létezik semmiféle olyan, magánjogi körben meghozott itélet, a melyet utólagosan megbirálni nem volna szabad, vagy a melyet utólagosan az eljárás és a kompetenczia szempontjából birálat tárgyává tenni ne volna szabad: ugy a nemzetközi jognak minden elfogadott elve értelmében nem létezik a nemzetközi jog területén hozott olyan itélet, melyet a nemzetközi jognak elismert határai és elvei területén belül birálat tárgyává tenni ne lehetne. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most, t. képviselőház, itt magam elé teszem ki azt a törvényt, a melyet a magyar országgyülés 1896-ban hozott. Én, egész nyiltan és őszintén megmondom, a mikor egy terület fölött való döntésről van szó, nem alkalmazhatok más szempontokat és más mértéket a nemzetgyüléssel szemben sem, mint a mely mértéket alkalmazunk a királylyal és a kormánynyal szemben. Az alkotmányos, a koronás fejedelem hitlevélben és esküben — a mint önök jól tudják — hüségét fejezi ki a terület iránt is és annak minden körülmények között való megvédését biztositja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszteri felelősségről szóló 1848. évi törvény a miniszteri felelősséget legjobban ott domboritja ki, a hol az ország területének integritásáról van szó. Már most kérdem, ha a kormány, ha a fejedelem, ilyen sulyos felelősségel van terhelve a terület integritása tekintetében, a melyre nézve különösen, a mi Magyarországot, a mi államunkat illeti, régi alkotmányjogi törvények disponálnak, kezdve Albert király 1439: XVII. t.-cz.-étől, a hol legelőször nemcsak az ország területe, a mi fontos, hanem különösen az ország határai lettek biztositva, egészen az 1827: XVI., 1836: XXXII., az 1840: XXXII—XXXV. t.-czikkig mindenütt, az egész vonalon törvények disponálnak nemcsak az ország területe, hanem határainak integritásáról: no hát ez alól a felelősség alól nem mentheti fel magát az országgyülés, de annak egyetlenegy tagja és a nemzet egyetlenegy fia sem; mert a magyar nemzetnek, a mely ma már nem követ hóditó, expanziv politikát, azt a területet, a melyet ősei, a régi hagyományok és a történelem reá hagytak, a jövő nemzedékek számára érintetlenül és csonkitatlanul meg kell óvnia, és ebben a tekintetben minden generáczió és minden egyes magyar ember felelősséggel tartozik a határok integritásáért. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Én ebből a szempontból itélem meg az 1896. évi II. törvényczikket is, különösen a mikor azt vitatom, hogy ez a törvény ugy hajtatott-e végre, a mint az intendálva volt, a mint azt annak indokolása és szelleme megköveteli?

1896-ban törvénynyel felhatalmaztuk a kormányt arra, hogy Magyarország és Ausztria között, Szepes vármegye és Gácsország szélén az ugynevezett Halastó körüli területre nézve az országos határvonal megállapitását választottbiróság döntése alá bocsáthassa és ezen választott-biróság alakitása és kiküldése iránt az osztrák kormánynyal egyetértőleg intézkedjék. Már most, a ki ezt a törvényt elolvassa, azonnal meggyőződik arról, hogy ez egy egyszerü felhatalmazási törvény. Minden egyéb, a mi azzal a törvénynyel összefügg, az indokolásban található meg. Igaz az, hogy az indokolás egyik integráns része a törvénynek; az is kétségtelen, hogy maga az indokolás dispozitiv hatással és azért kifelé, harmadik személyekkel szemben azzal a hatással nem birhat, mint maga a törvény. Már most mit látunk? Azt látjuk abból az indokolásból, hogy a magyar kormány kötelezte magát először arra, hogy egy független bíróságra fogja bizni a döntést, a mely a legfelsőbb bíróság tagjaiból alakul; másodszor, hogy ennek az lesz a feladata, hogy 651 hold kiterjedésü magyar területet, a mely eddig kifejezetten Magyarországhoz tartozott, döntése alá vegyen. Harmadszor azt mondja az indokolás, hogy ez a bíróság, mint már az 1883-iki küldöttség is, nem egyszerüen határigazitásra fog szoritkozni, hanem az lesz a feladata, hogy a terület hovatartozandósága kérdésében is döntsön. Maga a törvény azonban mindezt nem tartalmazza.

Már most a politikai felelősség szempontjából első sorban a következő fontos momentum

derül ki: Mondja meg nekem t. i. a t. miniszterelnök ur azt, hogy ha egy ily törvényt meghoz az ország, vajjon lehetséges-e az, mikor az ország legvitálisabb érdekeiről és választott-bíróság kiküldéséről van szó, hogy az a választott-bíróság a törvényen kivül ne rendelkezzék semmiféle kompromisszummal — a választott-birósági szerződés elfogadott kifejezése a kompromisszum — mely a vita tárgyát szabatosan meghatározná, a mely megmondaná, hogy ez a bíróság mi felett biráskodjék, a mely utmutatást adna arra nézve, hogy a bíróság milyen irányban döntsön. És hogy ennélfogva lehetséges-e, t. képviselőház, hogy a magyar kormány ne tegye meg azt, a mit a magánjogi életben megtesz akármilyen bankár, midőn magát a börzebiróságnak aláveti, de a nemzetközi viszonyok tekintetében is, a mint látjuk, száz meg száz esetben megtett minden nemzet, megtett minden állam és nép, hogy a felhatalmazási törvényein kivül egy szabatosan megalkotott és a vita tárgyát és itélkezés irányát meghatározó kompromisszumot nyujtson át a biróságnak, a mely az ő itéletében a legközelebbi utmutatásul szolgál. Egy kompromisszumot, mondom . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Kompromisszumot, előre?

Visontai Soma: Igy nevezik ezt a nemzetközi jogban . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt én is tudom, csak kérdeztem, hogy azt érti-e alatta?

Visontai Soma: Már most, t. képviselőház, hogyha közelebbről méltatjuk azt az itéletet, a melyet Gráczban meghoztak, és látjuk, hogyan kellett Magyarországnak ezt a vitás ügyét elveszteníe, és kutatjuk, hogy ez az itélet miért öltött ily alakulatot, hogy mi ennek az oka: azt látjuk, hogy a bíróság, nem tudván, hogy mi felett itéljen, mert a neki rendelkezésére bocsátott törvény erre nézve semmiféle utmutatást nem ad, nemcsak a vitás terület hovatartózandóságára nézve itélt, hanem jogot formált magának arra nézve, hogy önkényüleg Magyarország és Ausztria között egy egészen uj határt állapitson meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja, t. képviselőház, indokolásában ez az itélet, hogy *(olvassa)*: »Ezen törvények — t. i. az osztrák és magyar törvények — szó szerinti értelme szerint korlátolás csupán területi vonatkozásban, azaz oly irányban történt, hogy a választott-birósági döntés csupán arra a területre szoritkozhatik, mely a vitába bevonatott, e tekintetben tehát a mindkét részről támasztott kivánságok irányadók.« Azt mondja továbbá *(olvassa)*: »Ezen kivül ama törvények semminemü határozatot sem tartalmaznak a tekintetben, hogy a választott-bíróságnak a határmegállapitást mily módon kell teljesitenie.«

Érdekes a bíróságnak ez a siránkozása, hogy vajjon a körül forog-e a kérdés, hogy a már megállapitott határok kipuhatoltassanak, vagy a körül, hogy a választott-bíróság tulajdonképen — azt mondja az itélet — *(olvassa)*: »fel van-e hatalmazva arra, hogy a határt lelkiismeretes belátása szerint állapitsa meg?«

Sajátságos dolog, t. képviselőház, hogy mikor egy ország területéről és határáról van szó, a bíróság feljajdul itéletében, hogy nem tudja, mi felett itéljen. Erre vonatkozólag bárminemü korlátozás hiányában — méltóztassék jól ide figyelni — *(olvassa)*: »a választott-bíróság azon álláspontot foglalja el, hogy a kérdéses határ megállapitása a saját szabad, minden felhozott körülmény beható mérlegelésére alapitott belátására van bizva«.

A bíróság tehát azt a ferde felfogást mondja ki, hogy mivel ezen ügyben nincsen megmondva, mi felett itéljen, tehát kimondja, hogy a felett itél, hogy a terület hova tartozik, és minthogy erre nézve csak az indokolás tartalmaz némi utbaigazitást, tehát felhatalmazva érzem magamat arra, hogy a felett fog itélni, a mi a törvényből fix kiderül, t. i. a terület hozzátartozandóságáról, a mire az indokolás reáutal, s akkor felhatalmazva érzi magát arra, hogy határt is szabjon Ausztria és Magyarország között és túlmenjen a törvényhozás intencióján. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ez első sorban olyan, a mi igazán roppant kihivja minden igazságos ember kritikáját és kétségtelen, t. képviselőház, hogy azért, hogy itt egy egyszerü, rideg felhatalmazási törvénynyel kapcsolatban nem tette meg a magyar kormány azt, a mivel tartozott volna, ugyanugy, mint a hogy a bíróságnak kirendelésére nézve megállapodott az osztrák kormánynyal, azért, hogy ő a választott-bíróságnak hatáskörét is megállapithatta volna pontosan, ezért politikai felelősséggel tartozik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

De tartozik, t. képviselőház, még mással is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez egy nagyon érdekes eset, a melyre igazán felhivom t. barátaim figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* T. i. abban a törvényben és annak indokolásában áll *(olvassa)*: »Ezen javaslat« — t. i. a mi törvényjavaslatunk — »az osztrák kormány részéről elfogadtatván, a bíróság összeállitása tekintetében abban történt megállapodás« — tehát megtörtént — »hogy mindkét kormány a maga részéről az illető országok legfőbb bíróságának egy-egy tagját jelöli ki.«

Ez roppant érdekes dolog. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényben az van mondva, hogy mindkét ország legfőbb bíróságának egy-egy tagját jelöli ki. De, kérem, uraim, hogy van ez? *(Halljuk! Halljuk!)* Majd én megmagyarázom. Ez egy nagyon érdekes momentum. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényben világosan van, hogy legfőbb bíróság. Már most melyik az a legfőbb bíróság? Magyarország részéről a Curia; Ausztria részéről pedig az Oberste Gerichtshof, az osztrák legfelsőbb bíróság. Most mondja meg nekem a t. miniszterelnök ur, szeretném, ha megmondaná,

miért nem a Curiának egy tagját, miért nem a legfelsőbb bíróság egy tagját küldték ki? ! ! ! Miért Lehóczkyt, a tábla elnökét Pozsonyból, és a másik birónak a lembergi főtörvényszék elnökét? *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy miért történt ez igy: én megmondom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Igazán kiváncsi vagyok! *(Zajos ellenmondások és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Előbb kellett volna kiváncsinak lenni! Zaj. Elnök csenget.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Az eredeti magyar törvényben — jól tessék vigyázni az uraknak — Magyarország és Ausztria közti határterületi vitáról van szó és azt mondja az indokolás, hogy ezen tárgyalásra küld a legfelsőbb bíróság egy-egy tagot, hogy Magyarország közjogi állása is kifejezésre jusson. De az osztrák törvény már nem erről beszél. Az osztrák törvény már Galizien és Ungarnról beszél, Galicziával, a tartománynyal, egy szinvonalra sülyesztve le Magyarországot és az egész vita folyamán többé — a mint látjuk minden aktából, a melyet be fogok mutatni — nem Magyarország és Ausztriáról, hanem Magyarországról és Galicziáról van szó. *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Két korona-tartomány! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jól haladtunk! Elnök csenget.)*

Visontai Soma: Az osztrák Gesetz ezeket mondja *(olvassa)*: »Gesetz, betreffend die Feststellung der Grenze zwischen Galizien und Ungarn nächst dem sogenannten Meerauge im Tátragebirge.«

De Galicziában a legfelsőbb bíróság csak a főtörvényszék, mert Galicziában már nincs Oberster Gerichtshof, tehát hogy equiparálják Magyarországot Galicziával, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az egész vita folyamán Galizien és Ungarnról beszél és a pozsonyi tábla elnökét küldték ki. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Zboray Miklós: Tudták-e, vagy nem tudták ezt? Öntudatosan történt ez? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Méltóztassék elhinni, hogy én ezt csak az ügynek jellemzésére hozom fel.

Thaly Kálmán: Nagyon jellemző közjogunk elárulására. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: Hiszen kezembe kerültek az összes akták. Később már mindenütt csak Galicziáról és Magyarországról van szó.

Nem mondom azt, hogy egy táblai elnök a maga minőségében nem itélhet époly igazságosan, mint egy curiai biró; nem mondom, hogy a lembergi országos főtörvényszék elnöke nem itélhet olyan részrehajlatlanul. mint az Oberster Gerichtshof egy birája, de felhozom ezt egyik bizonyitékául annak, hogy ez a törvény nem ugy lett végrehajtva, a mint azt a törvényhozás akarta és azért a kormány politikai felelősséggel tartozik. Mert engedelmet kérek, ha akkor akárki felállott volna a kormány részéről e házban és azt mondta volna, hogy ezt a rideg, száraz, semmit mondó egyszerü felhatalmazási törvényt fogja odabocsátani a választott-bíróság elé, hogy az azután a maga szakállára minden irányitás és minden szempont mérlegelése nélkül határt állapitson meg, akkor — én ismerem a törvényhozás intenczióját — abba a magyar törvényhozás soha sem ment volna bele, ahhoz beleegyezését soha sem adta volna. E két irányu felelősség az, a melyre a t. kormány felvilágositást adni tartozik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most a mi magát az itéletet illeti, méltóztassék elhinni, hogy ez ennek az ügynek legszomorubb fejezete. Az t. i., hogyan történhetett meg, hogy Magyarország ennyi igazának a birtokában, felszerelve a donaczionális levelek egész halmazával, a régi archivumok összes bizonyitékaival és mint birtokban levő . . .

Molnár Jenő: Századok óta!

Visontai Soma: . . . ezt a pert mégis el kellett, hogy veszitse.

Thaly Kálmán: Goluchowski!

Visontai Soma: Joggal mondhatnák talán, hogy meghozatván az itélet, a meghozott itéletet materiális irányban nem illenék támadni. Hát bocsánatot kérek, én azt hiszem, hogy ha Körber miniszterelnök ur az osztrák parlamentben magának jogot formált arra, hogy egy birósági itéletet megköszönjön, — mert a ki érzékkel bir az iránt, mivel tartozunk egy független birói itéletnek, az tudja, hogy egy itéletnek a megköszönése, vagy egy itéletnek a támadása ebből a szempontból tökéletesen mindegy, . . . *(Ugy van! Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Goluchowski kapitálist csinált magának ebből! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: . . . ugy ezzel jogot adott és tért nyitott nekem arra, hogy én is mint ennek az országnak a fia, mint pervesztes fél hozzászóljak ahhoz az itélethez. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj.)* Én kijelentem, . . .

Thaly Kálmán: Münnich Aurél megköszöni!

Rákosi Viktor: Szepes megye elég szépen viselte magát. A helyett, hogy kaszával verte volna ki a polyákokat . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: Én a megengedett határok között fogok maradni.

Rákosi Viktor: Százados ur ott lehetett volna!

Münnich Aurél: Hogyne!

Rákosi Viktor: Százados ur, — pardon, őrnagy ur, — vezethette volna őket!

Münnich Aurél: Majd ott és akkor, a mikor jónak látom s nem a mikor a képviselő ur ad tanácsokat. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Megtagadja a vármegyéjét?

Münnich Aurél: Nekem megvan a magam meggyőződése; a t. képviselő urnak szintén meglehet a magáé. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: A kitüntetett véleménye!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mit szól majd hozzá a megye?)*

Münnich Aurél: Azt majd én fogom elvégezni a megyével és nem a képviselő urak.

Visontai Soma: Az egyik szempontom az, hogy politikailag biráljam a dolgot, a másik, hogy azon határok között biráljam az itéletet, a melyeket a nemzetközi jog megenged, a melyek szerint minden itéletet superarbitrálni, felülbirálni lehet. Az itélet jellemzésére azonban mégis tartozom egyet-mást elmondani.

Ha méltóztatnak átnézni a törvény indokolását, láthatják, hogy a biztos győzelem milyen érzésétől volt áthatva a kormány akkor, mikor ezt a törvényjavaslatot a ház elé bocsátotta.

Ha méltóztatnak átkutatni, t. ház, az irományoknak, okmányoknak és bizonyitékoknak azon tömegét, a melyet a belügyminiszterium a bíróság elé terjesztett, akkor majdnem csodálatosnak kell találniok, hogy ezt az ügyet hogy lehetett Magyarországnak elvesztenie, és hogy dőlhetett el egyáltalán igy ez az ügy. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Az indokolásban pl. azt mondja a miniszterium *(olvassa)*: »A magyar kormány eddig elfoglalt és a tényleges országos határ megvédésére irányuló álláspontot fel nem adhatja és ehhez képest igazsága érzetében semmiféle kompromisszum elfogadásába nem bocsátkozik«. Ez az egyik, a mit már az itéletben látunk; a másik dolog pedig, t. ház, a mely figyelmet érdemel, az, hogy a magyar kormány a bizonyitékoknak egész tömegét bocsátotta, mondom, a bíróság rendelkezésére. Mert miről van szó?

Arról, t. ház, hogy az országnak egy területét, tehát a szuverénitás látható tárgyainak egyik nagy részét *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* választott-birósági döntés alá bocsátották. Ne méltóztassék azt hinni, t. ház, hogy ez olyan egyszerü dolog; ne tessék ám hinni, hogy ha a király megesküszik az ország integritásának megőrzésére, és ha mi a kormányt felelősségre vonhatjuk az ország integritásának megsértése miatt, hogy azért a magyar parlamentnek minden körülmények között egy választott-bíróság döntése alá szabad bocsátania az ország határainak kérdését. A választott-bíróságok judikaturája is már a rómaiak óta nagyon meg lett szoritva, mert az u. n. nyilvános jogi kereseteket, vagy más nyilvános jogi dolgokat nem lehetett ám a választott-birósági döntések alá bocsátani. És Magyarországnak megvannak, t. ház, a maga alkotmányjogi törvényei; megvannak a maga alkotmányjogi biztositékai, a melyek Magyarországot kötelezik arra, hogy határait és területének integritását fenntartsa; tehát nagyon imminens veszélynek és nagyon veszedelmes állapotoknak kell előfordulniok ahhoz, hogy egy kormány egyszerre olyan propozicziót tegyen egy parlamentnek, hogy az ország területének kérdését választott-biróságra bizza. Mert Gedővárnak ura könnyen tehette koczkára azt, a mi rá nézve legkedvesebb volt, mert arról a költő megmagyarázza, hogy mik voltak a lélektani indokai, de hogy Gedővár ura módjára Magyarországban egyszerre arra ébredjünk, hogy területünk kérdését, a Magas Tátra legszebb pontjai birtokának kérdését egyszerüen per alá bocsátják, koczka által döntetik el, választott biróságra bizzák: erre igen fontos és imminens okoknak kellett volna fennforogniok.

Bartha Ferencz: Csakhogy nem voltak!

Visontai Soma: Ezt most fogom bebizonyitani. És, t. ház, a határok kérdésére nézve nekünk különösen nagy történeti hagyományaink és nagy közjogi multunk van. Mert nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy nemcsak az ország területére nézve, hanem, a mint már beszédem elején emlitettem, a határokra nézve is külön törvényünk van, hogy azokat meg kell óvni; és azt látjuk, hogy pl. évszázadokon át Magyarország saját magyar katonáival védte meg a véghelyeket *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és — ez már felelet volna a t. miniszterelnök ur előbbi beszédére — hogy a mikor azután idegen katonák helyeztettek el a véghelyekre, akkor Magyarország országgyülése által mindenkor felszólalt, hogy tessék a mi nemzeti magyar katonáinkat a véghelyekre helyezni. . . .

Thaly Kálmán: Ugy van! Ugy van!

Visontai Soma: . . . és tessék onnan az idegen zsoldosokat kivonni. És csodálatos dolog, t. ház, hogy — ha az ember a régi törvényeket előveszi, látja ezt — milyen nagy tépelődéssel és gonddal kellett Magyarországnak a határokra ügyelnie, a mely határokat, igaz, hogy sokszor véráldozatokkal és a nemzet legjobbjainak a csatamezőn való elhullásával kellett megvédeni a török és a német ellen. Hogy mily nagy gondossággal történt ez, azt bizonyitja az is, hogy egész hosszu évtizedeken, sőt mondhatni, évszázadokon át Magyarországon állandó, u. n. határbizottmányok voltak, — és ez egy törvényes instituczióvá nőtte ki magát — a melyeknek az volt a kötelességük, hogy az ilyen határvillongások ügyében közrejárjanak és szavukat felemeljék. Hogy ez mennyire átment még a legujabb korba is, bizonyitják az 1827 : XVI. t.-cz., az 1836 : XXXII. t.-cz. és az 1840 : XXXII—XXXV. t.-czikkek. Mindezek a törvények az ugynevezett határbizottmányi tagok helyett, a kik meghaltak, vagy pl. funkcziójukban gátolva voltak, még mindig uj tagokat neveztek ki, sőt az 1836 : XXXII. t.-cz. értelmében, azt hiszem, talán a t. miniszterelnök urnak egyik közeli rokona, Széll Imre . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagybátyám volt!

Visontai Soma: Vas megyében a határnak megvédésére . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az nem adta oda az országot!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én sem adtam oda! A ki ezt állitaná, az rágalmazna. *(Zaj.)*

Visontai Soma: Ennélfogva, ha egy ország eltért hagyományaitól, eltért alkotmányjogi szokásaitól, a törvény követelményétől, akkor valami nagy bajnak kellett lenni, hogy minket rábirtak arra, hogy ilyen törvényt hozzunk.

Nézzük már most, hogy mi történt a magyar és az osztrák kormány között. 1834-ben támadtak legelőször azon kis területre nézve határvillongások, mert megjegyzem, hogy soha sem állt — Ausztria és Magyarország között, a mi a galicziai határt illeti — a határvillongás abból, hogy az osztrák követelt volna tőlünk valamit — nem — hanem, miből állott? 1625-ben ide betörtek lengyel lovagok és elraboltak onnan abból az egészből egy egész nagy területet, a mely 47 négyszög-mértföldre terjedt, 130.000 lakost ölelt fel, 234 faluval rendelkezett és 3 mezőváros szintén abban a területben van és a mely egész a Beszkid hegységig felnyulik, a mely a mostani Galiczia egész határterületének jó részébe belenyulik. Mindig arról volt szó, hogy Magyarország ezt a részt a maga részére visszakövetelje és soha arról nem volt szó, hogy ők követeljenek mitőlünk valamit, csak 1834-ben emelték először ezt az igényt. Azután 1834-től egészen 1858-ig, a mikor t. i. az egyezkedés keletkezett a felek között, nyugalom volt. Most azt mondja a törvény indokolása, hogy 1881-től kezdve azonban olyanokká lettek a viszonyok, hogy ez Magyarországra nézve türhetetlen volt.

Már most kérem, mik voltak azok a viszonyok? Mert 1896-ban sem a törvény indokolása nem mondja meg, sem az akkori belügyminiszter, Perczel Dezső t. miniszter ur, a ki aláirta, nem mondja meg, sem báró Bánffy Dezső akkori t. miniszterelnök ur nem mondja meg, de a jelenlegi miniszterelnök ur sem, a ki végrehajtotta a törvényt, az sem mondta meg, mik voltak azok a rettenetes dolgok, a mikért nekünk koczkára kellett tenni határunkat? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Megmondja ez az irat, a mely a belügyminiszterium egyik irata, a melynek hitelességét, remélem, nem fogják kétségbe vonni, mert a m. kir. államnyomdában 1902-ben nyomatott ki és a mely, ugy tudom, bíróság elé bocsáttatott a miniszterium által. Ebben az előterjesztésben a következő feljajdulás van. *(Olvassa):* »A vegyes országos bizottsági tárgyalások ekkénti eredménytelensége után, vagyis az 1883-iki regnikoláris bizottsági tárgyalások után 1884-től 1889-ig ismét nyugalom állott be a kérdésben forgó területen, de 1889-ben, mely évben t. i. a gácsországi határszéli birtok gazdát cserélt — ez nagyon érdekes, t. uraim — *(Halljuk! Halljuk!)* és az uj tulajdonos gróf Zamojszky László lett, nemcsak a határvillongások és birtokháboritások ujultak fel ismét, de megkezdődtek a nevezett gróf által felbérelt — hiteles iratban van ez, kérem — »csőcselék részéről a legdurvább erőszakoskodások, ugymint a herczeg Hohenlohe által a Halastó körül épitett magyar csendőrlaktanya kétszeri felgyujtása, a herczeg Hohenlohe-féle vadászlak kétszeri lerombolása, a nevezett herczeg által gróf Zamojszky ellen inditott sommás visszahelyezési perben a magyar birróságok által a herczeg javára eldőlt perből kifolyólag a herczeg birtokának megjelölésére a vitásnak tartott területen felállitott határkövek« — tehát magyar határkövek — »szétrobbantása, a herczeg által a vitás területen a szarvas-állomány megvédésére emelt fakerités ledöntése és csak a magyar kormány mindenkori gyors közbenjárásának és erélyes felszólalásának lehet köszönni, hogy a kirendelt csendőrkülönitvény annak véget vetett.«

Tehát miről van szó? Miért kellett nemzetközi bíróság elé bocsátani egy kérdést? Nem egy valóságos nemzetközi viszály miatt, nem, mert ellenséges hadak behatoltak a magyar határba, hanem, a mint elpanaszolta a miniszterium, azért kellett magunkat alávetnünk egy nemzetközi birróságnak, mert gróf Zamojszky — mit csinált? — felgyujtja kétszer a csendőrlaktanyát, felrobbantja a magyar állam határköveit és akkor a magyar állam a helyett, hogy fenhatóságát éreztette volna, a melyre a legutolsó dunai állam is képes, a helyett, hogy büntető uton megtorlást keresett volna, a helyett, hogy állami fenhatóságának érvényt szerezne ugy, mint azt a szuverenitása megköveteli, ime azt látjuk, hogy tisztán egy magánjogi kérdést, magánjogi megtámadtatások miatt minekünk most választott-bíróság alá kellett bocsátani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Ez már magában véve elszomoritó jelenség. Elszomoritó jelenség azért, mert mit bizonyit? Azt bizonyitja, hogy a magyar kormány nem volt eléggé erős arra, nem birta súlyát éreztetni azzal, hogy egy tisztán büntetőjogi felelőség alá tartozó ügyben az ő auktoritását, az ő fenhatóságát éreztette volna. Ez a harmadik pont, a miért a t. kormány felelőséggel tartozik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miután azonban nem lehet tagadni, hogy bekövetkezett, hogy t. i. választott-bíróság küldetett ki; most tehát a nemzetközi jog szempontjából azt kell birálnunk, vajjon az itélet megáll-e vagy nem? Mert, bocsánatot kérek, én nagyon tudom méltányolni azt az érzékenységet, a mely ilyen nemzetközi itélet meghozatala után mindenkit elfog; de bármilyen érzékenyek vagyunk és bármennyire vigyázunk is a magunk, mint kulturállamnak a tekintélyére, nehogy ugy látszassunk, hogy egy meghozott nemzetközi itélet iránt semmi respektussal nem vagyunk, azért ugy mégsem cselekedhetünk,

mint az a delinkvens a franczia császárság idejében, a ki, midőn a nyaktiló elé vitték, nem akarta a nyakát a nyaktiló alá vetni, tehát nyakaskodott, — ezt a szót itt szószerint vehetjük — és duzzogott, s akkor azt mondta neki a hóhér: Lásd kedves barátom, te mindig hű fia voltál a császárnak, ne akadékoskodjál, ne csinálj kellemetlenséget, hanem viseld magad ugy, mint egy tisztességes alattvalóhoz illik; és erre az a delinkvens odament a nyaktilóhoz, nyakát oda tette a nyaktilóra. Azért bármily tisztelettel viseltessünk is a nemzetközi itélet iránt, de hogy lemondjunk a kritika jogáról, a melyre bennünket a nemzetközi jog felhatalmaz, azt senki sem követelheti tőlünk.

És ha mostani felszólalásom semmi egyéb sem volna is, mint gyászos, szomoru elparentálása az ország egy területének, a mely idetartozott és a melyre nézve a Szózat már megmondta, hogy a nemzet őseinek vére áztatta annak minden részét, minden maroknyi földjét, ha azért teszszük, hogy mégis megmutassuk, hogy e földhöz ragaszkodunk és könnyedén itélettel abból egy darabot elszakitani nem lehet, akkor is azt hiszem, teljesitettem missziómat, hivatásomat, kötelességemet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nekem azonban, t. képviselőház, erre a nemzetközi jog is ad felhatalmazást. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A ki azt az itéletet hozta, sok esetben maga is érezte helyzetének ferdeségét. Ez az itélet is a nemzetközi jogi irók némelyikéhez folyamodik. Ugy vélem, igazságos birája leszek az itéletnek, ha első sorban magam is azoknak a nemzetközi jogi iróknak munkáit veszem birálatom alapjául, a melyekre maga az itélet hivatkozik.

Első sorban is ezt az itéletet érvénytelennek és semmisnek tekintem. Megmondom miért. Azért, mert ez az itélet ugy hozatott, hogy a bíróság maga is konstatálta, hogy a két országbeli törvény neki kellő direktivát arra, hogy mily irányban itélkezzék, nem adott, és a vita tárgyát közelebbről nem jelölte meg. Már most azt hiszem, hogy ily illusztris testület előtt az ily elemi dolgokat nem kell bővebben ecsetelni. Nem kell elmondanom, hogy választott-bíróság nem mehet bele a munkájába, ha előtte a vita tárgyát szabatosan meghatározó kompromisszum nincs. Ha pedig nincs, és mégis azt látja, hogy előtte kétség forog fenn, akkor nem szabad neki oly nyakatekert jogi elvből kiindulnia, hogy mert nincs szabatosan meghatározva, hogy mit szabad tennie, tehát nem megy bele abba, a mit a törvény mégis meghatároz, hanem a legmeszszebb menő pouvoirt vitatja magának. Ezt nem teheti, hanem azt mondja a nemzetközi jog és az általános jogi elv, hogy akkor egy bíróságnak első sorban fel kellett volna hivnia az érdekelt államokat, azt mondván: mi nem tudunk a két egyszerü felhatalmazási törvény alapján elindulni ennek az ügynek elbirálásában, mondjátok meg, mi a vita tárgya, mi az itélkezés iránya.

Hogy ez igy van, azt legjobban látjuk ezekben a törvényekben. Hogy tényleg kell kompromisszumnak lennie, a mely meghatározza a vita tárgyát, azt számos munkából láthatjuk. Egy magyar munkát is vettem alapul, dr. Ferenczy Árpád kitünő munkáját, a melyhez mint igen jeles mühöz, az előszót igen tisztelt elnökünk, gróf Apponyi Albert irta meg. Ez a munka azt mondja: Fontosabb mindenesetre a kompromisszum. A kompromisszumban van megnevezve a biró, le van irva a vita tárgya pontosan, abban adják elő a felek a beleegyezésüket, abban szabják meg a biró eljárását, a döntés szabályait, helyét és esetleg az időhatárt, a melyben a bíróságnak itéletét meg kell hoznia.

Ugyanazt látjuk legujabban például a hágai konferenczia által meghozott szabályzatban, a mely mint legujabb alkotás mindenesetre mérvadó. Itt van a 32. §. francziául és magyarul, a mely azt mondja, hogy a választott-bíróságot igénybe vevő hatalmak külön okiratot — méltóztassék jól figyelni, — külön okiratot, kompromisszumot irnak alá, a melyben a vita tárgyát, valamint a választott birák jogkörének terjedelmét meghatározzák. Ez az okirat megállapitja a feleknek azt a kötelezettségét — tehát csak ha ily okirat van, csak akkor áll ez fenn, máskülönben nem — hogy magukat a választott-bíróság itéletének jóhiszemüleg alávetik.

Itt van, t. képviselőház, mindjárt Hefter és Geffken, a kikre hivatkoznak a t. Schiedsrichterek. Ezek müveiben világosan meg van irva épugy, mint Gareisében, a kire szintén hivatkoztak, hogy a nemzetközi bíróságnak alapját a kompromisszum képezi. Mit csináltak azonban a mi biráink? Minthogy nem látták megállapitva a határt, egyszerüen nem maradtak arbiterek, birák, hanem ugy tekintették magukat, mintha nem arbitriumra volnának hivatva, hanem hogy joguk van természetes határt megállapitani, mintha ők mediaterek volnának, a miről sem a törvényben, sem a kompromisszumban szó nem volt, és ők maguk határozták meg a hatáskörüket. A birák által felhivott jogi irók közül Hefter és Geffken ezt mondják az »Europäisches Völkerrecht der Gegenwart« czimü könyvük 1888-diki kiadásában, melyre ők hivatkoztak — és én is sulyt fektettem arra, hogy épen ezt szerezzem meg, — a 774. lapon *(olvassa)*: »Nie kann das Schiedsgericht seine eigene Competenz bestimmen, wie Calvo §. 1527 annimmt, eine Behörde kann nicht den Act authentisch interpretiren durch den sie selbst erst geschaffen ist, entstehen vor Abgabe des Schiedsspruches Zweifel darüber, so muss eine Verständigung der Parteien stattfinden. Das Genfer Tribunal war also gar nicht competent, über die indirect claims zu entscheiden, dass es dies doch that, war eine Überschreitung seiner Vollmacht, der Ausspruch hatte keine Rechtskraft und

konnte lediglich als Privatansicht der Mitglieder gelten.«

Ez azt jelenti magyarul, hogy a bíróság soha sem állapithatja meg a maga hatáskörét és nem magyarázhat egy olyan okmányt autentikusan, a melylyel ő maga is kreáltatott, hanem, ha neki kételyei vannak a hatáskör szempontjából, először fel kell hivnia a feleket, hogy mit óhajtanak elbirálás alá bocsátani? Én már felolvastam, hogy mit csinált ez a választott-bíróság, hogy maga elmondja, hogy nem tudta, mi felett biráskodjék, tehát a határt állapitotta meg. Ha pedig ez a választott-bíróság azt mondja, hogy mivel nem volt neki kompromisszuma és hatásköri szerződése, ennélfogva e tekintetben a mindkét részről támasztott igények és kivánságok az irányadók, erre nézve a t. igazságügyminiszter ur is talán igazat ad nekem abban, hogy a világ minden perrendjével ellentétben van, hogy egy bíróság, mikor nem látja a saját hatáskörét előzetesen megállapitva, a felek által a per megkezdése után a pervitába belevont tényeket tekintse saját hatáskörének megállapitójául.

Ezt általánosságban mondtam eddig. Hogy pedig ennek a bíróságnak különösen nem volt joga határt megállapitani, azt a következőkben fogom bebizonyitani. Először is nem volt joga neki határt megállapitani, mert a törvénynek az indokolása annyit mégis mond, hogy egy vitás terület felett való döntésre lettek ők felhiva. Ez kitünik a törvénynek a cziméből is, a mely igy szól: »Magyarország és Ausztria közt Szepes vármegye és Gácsország szélén az u. n. Halastó körüli területen az országos határvonalnak választott bíróság által leendő megállapitása tárgyában.«

Megmondja tehát, hogy a Halastó körüli területet vette alapul; a törvényben pedig egész világosan van megmondva, hogy ezen határvonal megállapitását választott birósági döntés alá bocsátja. Hogy döntést kiván és nem arbitrácziót, bizonyitja az is, hogy magának a törvénynek indokolásában és az osztrák törvény indokolásában is superarbiternek neveztetik az a harmadik ur, kit a két biró magának választ. De hogy nem voltak jogositva ilyen természetes határt megállapitani, az saját itéletük indokolásából kitünik, mert eltekintve attól, hogy azok az urak, kik ezt az itéletet meghozták és a természetes határnak elvén nyargaltak, szem elől tévesztették a nemzetközi jognak elveit, még más igen fontos okok is bizonyitják, hogy ők erre nem voltak hivatva. Ezt bizonyitják épen azok a nemzetközi irók, a kikre hivatkoznak. Pl. ők azt mondják, hogy oly esetben nekik a természetes határt kell megállapitani, ha nem tudnak eligazodni a vitás területen. De Hefter egészen mást mond, mert azt mondja a 150. lapon: »Ist die wahre Grenze nicht mehr zu ermitteln, so muss das zweifelhafte Gebiet entweder getheilt oder in gemeinschaftlichem Besitz behalten werden, oder man erklärt es für neutral bis zur ferneren Entscheidung.« Ez azt bizonyitja, hogy nem a természetes határt kell megállapitani, ha a vitás határ nem puhatolható ki, hanem vagy meg kell osztani a területet, vagy közös birtokba kell bocsátani, vagy semlegesnek deklarálni. De ugyancsak ez a Hefter a természetes határokkal való svindliséget nagyon kitünően jellemzi. Hogy a Zabje-hegységnél micsoda szélhámosság a természetes határ, azt tessék elolvasni az itéletben.

Azt mondja Hefter: »Was die Gebirge betrifft, so ist ihre Grenzqualität sehr relativ, die Pirenäen sind gewiss die natürliche Grenze Frankreich's und Spanien's, die Alpen sind so wenig natürliche Grenzen der Schweiz als einer Nationalität, die früheren Staaten Italien's haben sich nicht nach den Appeninen gebildet. Mit der Theorie der natürlichen Grenzen ist überhaupt grosser Missbrauch getrieben. Holland hat sicher keine solchen, ebenso wenig die Schweiz, und haben doch ihr Gebiet behauptet. Selbstverständlich sind auch wirklich natürliche Grenzen nicht unabänderlich. Meere und Wüsten können zurückgedrängt werden.«

E szerint a természetes határokkal a legnagyobb visszaélések követtetnek el; ugyanezt mondja a másik szerző is, a kire az itéletben hivatkozás történik. Gareis: »Institutionen des Völkerrechtes« czimü munkájában: »So zweckmässig die Anlehnung der künstlich gezogenen, vertragsmässigen und historischen Grenzen an natürliche Begrenzungslinien auch sein mag, eine darauf gebaute »Theorie der natürlichen Grenzen« ist doch unrichtig; es sind die verkehrhemmenden Berge und die den Verkehr nicht blos hemmenden, sondern — in anderer Weise — fördernden Gewässer ebensowenig mit Nothwendigkeit Staatsgrenzen, als sie Sprach- oder ethnologische Grenzen geworden sind. Auch diese letztern Grenzarten haben für das Völkerrecht keine irgendwie praktische Bedeutung.«

Meghökken az ember, hogy a mikor ez az itélet ezekre a szerzőkre hivatkozik, ezek a szerzők, ezek a nemzetközi irók — a kikre rá vagyunk szorulva, mert tételes szabványok a nemzetközi jogban nincsenek annyira kifejlődve — legjobban elitélik a természetes határokkal üzött visszaéléseket.

Hogy vagyunk ezzel a Zabje-hegységgel? Mikor szegény Magyarországtól elvették — hogy milyen igazságtalanul, azt majd később fogom bebizonyitani, — ezt a szép, kies és regényes területet azon a czimen, hogy természetes határokat kell szabni, mit látunk? Azt, hogy mikor ők a Zabje-hegységet szabják meg természetes határul, maguk is azt mondják, hogy ezt a Zabje-hegységet csak egy kis vonalon lehet természetes határnak tekinteni, mert azt mondja az itélet, hogy a mikor pedig egy kicsit végig haladunk a Zabje-hegységen, ott rövidesen rá egy behorpadás következik, azon túl pedig ajánlja a vá-

lasztott bíróság a t. kormánynak, hogy legyen szives oda határköveket és határpóznákat tenni, mert azok fogják megállapitani a határt. Tehát nem is természetes határ, mégis vindikálták maguknak azt a jogot, hogy ők ily természetes határt állapitsanak meg, a mi minden nemzetközi joggal ellenkezik.

Hogy ez az itélet semmis, figyelembe nem vehető, és hogy ez az itélet Magyarországra nézve nem képez semmiféle obligácziót arra, hogy respektálja, arra nézve mérvadóul hozom fel még a következőket. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is nem igaz az, hogy az ilyen nemzetközi itélet nem volna megtámadható. Már emlitettem, hogy milyen határon belül és milyen területen támadható meg. De azt látjuk, hogy a nemzetközi jognak judikaturája tényleg tartalmaz is eseteket, hogy a mikor egy ily bíróság, — a minő ez a bíróság, — önkényüleg nem a vitás területnek elbirálására szoritkozott, hanem határt szabott meg, az itélet a nemzetközi jogi tribunálok előtt semmisnek lett nyilvánitva.

Felhoztam az előbb már arra vonatkozólag, hogy ők nem kérdezték meg a feleket, hogy mi a kompromisszum, hanem önállólag állapitották meg a határt, a genfi biráskodást.

Most itt van egy eset, a mely egészen azonos a mi esetünkkel. T. i. 1827-ben az északamerikai Egyesült-Államok és Anglia között szintén határvillongás volt. Méltóztassék az esetet majd közelebbről megnézni, én csak röviden mondom el. Akkor Hollandia királyát kérték fel választott birónak, és pedig az 1827. szeptember 29-diki szerződés értelmében. »Seine Entscheidung wurde aber von beiden Theilen zurückgewiesen, — mondja Holzendorf — weil er die ihm vorgelegte Frage nicht entschieden hat, sondern eine willkürliche Gränze bestimmt hatte.« Tehát mind a két fél visszautasitotta a döntést, mert nem a felvetett kérdést birálta el, hanem önkényüleg határt állapitott meg.

Már most, hogy itt tényleg egy vitás határterületről volt szó és hogy ők nem érezhették magukat jogositva egy határ megállapitására, arra a legjobb tanuságot szolgáltatja nekem a t. miniszterelnök urnak egy aktája.

Itt két akta fekszik előttem; remélem, hogy egyiknek sem fogja hitelességét megtagadni a miniszterelnök ur, ha megmutatom neki. Megjegyzem, hogy ez az akta fényes tanujelét adja annak, a mit itt megnyugvással emlitek meg, hogy a magyar kormánynak, illetőleg a magyar államnak képviselője a maga részéről — a mi az irásbeli előterjesztéseket illeti — mindent elkövetett, hogy olyan bizonyitékokat, a melyek a magyar igazakat és a magyar jogokat bizonyitják, a bíróság elé bocsáthasson.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát mégis én adtam oda!

Visontai Soma: Ezt azért emlitem fel megnyugvással, mert a nyáron az összes németországi lapok — talán a t. miniszterelnök ur is olvasta — előre megjósolták, hogy Magyarország el fogja veszíteni ezt a pert. Hetekkel, hónapokkal ezelőtt a Frankfurter Zeitung, a Berliner Tagblatt, a Berliner Neueste Nachrichten mind arra hivatkoztak, hogy a magyar álláspontnak védelme gyönge. De én azt látom, hogy a magyar álláspont védelme igen erős volt és hogy az igazságnak ereje meg érzete volt, ugy látszik, egyik vagy másik oldalon gyenge, mert ebben minden, a mi a magyar álláspont védelmére szükséges, felhozva van és azt majd később én is elő fogom adni. De itt van egy petitum, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely annak idején és nem a mostani bíróság elé bocsáttatott. A midőn 1883-ban befejeztetett a regnikoláris küldöttségnek munkálata, ujra kezdett tárgyalni egy magyar és egy osztrák bizottság és akkor a magyar kormány képviselője ezt mondá, a petitum igy szólt — és ez természetesen a magyar álláspontot képviseli és megfelel a magyar kormány mostani álláspontjának *(olvassa)*: »Miért is a magyar királyi belügyminiszterium, támaszkodva a most kifejezett véleményét igazoló mindazon okmányi bizonyitékokra, hivatalos térképü, stb. adatokra: a vitás határvonalon is egy és ugyanazon vizfolyás, a Bialka által képezett tényleges országhatárt, a fölmerült határkérdés folytán az osztrák cs. kir. kormány részéről az érdekelt két ország valóságos jogi határának elismertetni kivánja, azzal a kikötéssel, hogy ehhez képest a császári királyi osztrák kormány a valóságos jogi országhatár és az osztrák részről eddig vitatott igényvonal közé eső és állami hovátartozás tekintetében vitásnak tartott és a mellékelt vázlaton s, a, b, c, d, és f, e, d betükkel megjelölt területnek Ausztriához (Gácsországhoz) tartozandóságára nézve támasztott igényeiről lemondva, az évek során át huzódó határvitát befejezettnek jelentse ki és a magyar birtoklási fenhatóság jogos voltát ismerje el.«

Világos tehát, hogy a tengerszem csucsától és a Halas-tón keresztül egészen fel a Podublaski-patakig, a hol a Podublaski-patak egyesül a Bialkával, a mely különben is határvonalat képez Ausztria és Magyarország közt, másrészt az a Zabje-határvonal, a melyet az osztrákok kijelöltek, hogy az e közé eső területet kellett volna Magyarországnak megitélni. Ebből is világos, t. ház, hogy ennek a bíróságnak határvonalat önkényüleg megszabnia joga abszolute nem volt, mert ha azt veszszük alapul, a mit ők mondanak, hogy alapul vették a feleknek a bíróság elé bocsátott kérelmét, akkor is azt látjuk, hogy itt a határvonalak megállapitása önkényüleg történt.

De, hogy ez a bíróság túllépte a hatáskörét, azt két fontos dologgal fogom bizonyitani. Az egyik az, hogy mind a két országos törvénynek indokolásából azt látjuk, hogy a vitás területet 650 holdra állapitották meg. Itt van a mi tör-

vényünk indokolása. Ez azt mondja, hogy a tényleges országhatár és a gácsországi igényvonal közé eső mintegy 651 hold kiterjedésü magyar területről van szó, az osztrák törvény indokolása pedig 650 Joch-ról beszél.

Már most mit látunk? Ha bővebben fogják mérlegelni az itéletet, azt fogják látni, hogy daczára annak, hogy önkényüleg határoztak és hogy arra nézve tartoznak felelettel a két perfélnek, hogy kié az a 650 hold: ők mégis 950 holdat, tehát még 300 holddal többet itéltek oda Ausztriának, mint a mi fölött itélni a törvény világos szavai szerint jogositva lettek volna.

Méltóztassék azonban most nekem megengedni, hogy egy fontos dolgot emlitsek fel arra nézve, hogy miért nem tartozik Magyarország ezt az itéletet respektálni?

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a legkiválóbb nemzetközi jogi irók véleménye szerint is az ilyen nemzetközi jogi itéleteket bizonyos határok között nem tartoznak az egyes államok respektálni, hanem azok semmiseknek tekintendők és megtámadhatók. Itt van a kezemben a legkitünőbb iróknak a véleménye, a mely azt mondja, hogy azért, mivel egy ország felett nincsen egy felsőbb fórum, a mely döntsön, azért, ha egy itéletet meg is hoznak, akármilyen respektussal vagyunk is a nemzetközi jogi itélkezések iránt, azért mi azt nem támadhatnók meg? Azért nekünk minden körülmények között ezt az itéletet el kell fogadnunk?

Tény az, hogy ez az egész dolog egy kényes kérdés és azért tépelődéssel is fogtam hozzá; tény az, hogy ezek az itéletek a nemzeteknek a becsületére vannak bizva. Igy pl. az Institut de droit international azt mondja, hogy *(olvassa)*: »L'execution des decisions est confiée à l'honneur et à la bonne foi des États en litige.« Tény tehát, hogy ezek az itéletek a nemzet becsületére vannak bizva és helyes, hogy azoknak a végrehajtása felett már más fórum nem dönt; de mégis mit mond erre nézve tovább az Institut de droit international 27. pontja; ez a pontja a következőket mondja *(olvassa)*: »La sentence arbitrale est nulle en cas de compromis nul, ou d'excés de pouvoir, ou de corruption prouée d'un des arbitres ou d'erreur essentielle.«

Vagyis azt, hogy az itélet mégis semmis, hogy ha túllépte a bíróság hatáskörét, vagy a szabályokban, a melyek hozattak, történtek eltérések vagy más ehhez hasonló esetek forognak fenn, eltekintve attól, hogy vannak nemzetközi jogi irók, a kik azt mondják, hogy nyilvánvaló, hogy igazságtalanság esetében megtámadhatók ezek az itéletek. Lehet, azok helytelensége felett vitatkozni többféle alapon is és hogy ha az itéletre nézve semmiségi ok forog fenn, akkor az meg nem hozottnak tekintendő és ha a feleknek tetszik, az előbbi kompromisszum megujitható, vagy egy ujabb itélet provokálható. Azt mondja itt egy másik jogi vélemény *(olvassa)*: »Főbb semmiségi okok:

1. Magának a kompromisszumnak vagy receptumnak semmisége.

2. A birói hatáskör túllépése, a mennyiben az a kompromisszumban pontosan ki van jelölve.

3. Akármelyik birónak megvesztegetése.

4. Lényeges tévedés fenforgása.

Megvesztegetés vagy lényeges tévedés forog fenn«.

Holzendorfben idézve vannak a legkiválóbb irók, a kik szintén azt mondják, hogy azért, mert egy állam felett más magasabb fórum nincsen, még jogunkban áll egy ilyen nemzetközi bíróság által hozott itéletet nem respektálni. Ez a vélemény igy szól *(olvassa.)*: »Mit Recht kann den S. Folgeleistung versagt werden, Wenn 1. Das Compromiss ungiltig war, oder 2. verletzt wurde, 3. bei absoluter Rechtswidrigkeit, denn dass man sich einem ungerechten Unterwerfen müsse, weil es in Völkerrecht um einen höheren Richtergebe ist keine genügende Beweisführung. 4. bei thatsächlicher Unrichtigkeit, oder wegen eines von den Parteien oder dem Schiedsrichter verschuldeten Irrtums. 5. wenn die Parteien nicht, oder nicht ausreichend gehört sind, — mint a jelen esetben történt — 6. wenn der Schiedsrichter parteiisch entschieden, oder wenn er 7. eine Partei arglistig behandelte, oder unredlich oder derselben 8. etwas Unziemliches auferlegte, z. B. etwas der Ehre, oder Unabhänglichkeit eines Staates widersprechendes, oder 9. wenn eine Partei den Schiedsrichter bestochen, oder wenn sie 10. dem Gegner arglistig gewesen.

Ez mind azt bizonyitja, t. képviselőház, hogy minden nemzetközi bíróság ellen van jogorvoslatnak helye és lehet semmiségi ok. A következő nemzetközi jogi irók, u. m. Martens, Twist, Heffter, Vattel, Pufendorf vallják ezt.

Ezeket szem előtt tartva, mindazokon kivül, a miket már felhoztam, van még egy egészen flagráns eset, a mely előtt mindenkinek meg kell hajolnia és a mely miatt ezt az itéletet nem hajthatjuk végre. Ha t. i. a mi törvényünket, annak indokolását tekintjük, akkor mit látunk? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt látjuk, hogy Magyarország első sorban arra törekedett, hogy a két szomszédos állam között végleges békét teremtsen a határvillongások terén. Annyira ment ez az akarat, hogy, habár nem volt is imminens a veszély, mégis kiküldtek egy nemzetközi bíróságot. Annyira ment ez az akarat, hogy, habár nem volt nemzetközi támadás a határ ellen, hanem csak magánjogi villongások forogtak fenn, a melyek némi kellemetlenséget okoztak a kormánynak, mégis kiküldték a nemzetközi bíróságot. Annyira ment a békés és végleges kiegyenlitésnek akarása, hogy, habár 1625-ben ennek az államnak egy egész tekintélyes területét rabolták el, a melyre nézve Magyarország mindenkor igényt támasztott,

— mert mi sohasem voltunk azok, a kiktől követeltek, hanem azok, a kik követeltek, — mégis kiküldtük a birróságot, csak azért, hogy véglegesen eldöntsük a kérdést.

És mi történt? *(Halljuk! Halljuk!)* Az, hogy az itélethozatal előtt a tárgyalások során, Ausztria ujabb óvást és igényt jelentett be az ő elévülhetetlen jogainál fogva egész a lengyel nyeregig, nem ugyan Budapestig, hiszen, ezt is megtehetné most, a mikor látja, hogy ezt megtehette egész a Dunajeczig elrabolt óriási területre. És mikor látta, hogy milyen kedvező fordulatot vesz reá nézve a biráskodás, akkor bejelentette, hogy ő fentartja igényét egész a lengyel nyeregig.

Ez most már döntő dolog. Mert hogy áll a kérdés? *(Halljuk! Halljuk!)* Én szerintem, mikor ez az igény bejelentetett az osztrákok részéről, a birróságnak az arbitriumot nyomban abba kellett volna hagynia. Abba kellett volna hagynia azért, mert ők arra illetékesek nem lévén, ha visszautasitják, subjective mégis fennmarad az az igény, — subjective — és mert azt, a miért ők ki lettek küldve, hogy t. i. véglegesen, mindenkorra döntsék el a határt, elérni nem lehetett. Hogy a birróság ezt mennyire érezte, hogy ő maga is elveket proklamál, hogy t. i. az ő itéletének hatályossága mennyire kétséges, ezt az itéletnek ugy rendelkező, mint itélő része bizonyitja. A rendelkező rész ezt mondja *(olvassa)*: »A császári és királyi osztrák kormány képviselőjének, megbizója javára, jegyzőkönyvbe vett ama fentartása, hogy később esetleg Magyarország ellen további területi igényt támaszt egészen az ugynevezett lengyel nyeregig, mint olyan, a mely a kölcsönös birróságí szerződés bizottsági megkötésének tartalmával és czéljával ellentétben áll, tehát megengedhetetlen, visszautasittatik.«

Az indokolásban pedig azt mondja: »A tárgyalás folyamán dr. Balczer tanár«, a ki a szóbeli tárgyalásokon erősen vitte a szót és kitünő plaidirozónak bizonyult, szemben a mi képviselőnkkel, a ki az irásbeli dolgokat jól készitette elő, de mint hivatalnok, jogvédelemre nem lévén begyakorolva, ott természetesen azzal szemben, mint gyengébb, a rövidebbet huzta, — mondom: »Dr. Balczer tanár, Ausztria és Galiczia tartomány képviselője, megbizója« tehát az osztrák kormány nevében, — »azzal a fentartással élt, hogy esetleg egy később beálló esetben Galicziának elévülhetetlen jogai egy kelet felé messzebbre tolt határig, egész a lengyel nyeregig érvényesittessenek és követeltessenek.« Ettől azonban eltekintve, a választott-birróság kénytelen az állását és döntésének jogérvényét sértő ezen fentartást annál is inkább visszautasitani, miután a választott birróságí szerződésben — a mi alatt a két törvény értendő — az áll, hogy az állami és tartományi határnak bizonyára nem csupán átvett és ideiglenes, hanem épen végleges megállapitása vétetett czélba mindkét kormány részéről és mert azon a területen a határvillongásnak végleges kirekesztése körül forog a kérdés, minden további fentartás kizárásával. A dr. Balczer tanár fentartása tehát a választott-birróságí szerződés tartalmával és czéljával ellentétben áll és igy megengedhetetlen.

T. képviselőház! Ők visszautasitották ezt az igényt, de Ausztria részéről az igény a mai napig sincs visszavonva és semmisnek deklarálva. Már pedig hogyan áll ez az ügy? Magyarország nem volt ellenséges hadakkal megtámadva az ő területe szempontjából, Magyarországnak nem kellett védekeznie nemzetközi betörések ellen, Magyarország tisztán ezen kényelmetlen és kellemetlen kétoldalu szubjektiv érzéseknek leküzdése czéljából vállalkozott arra, hogy nemzetközi birróságot hiv egybe. Ott a felek jóhiszeme abban nyilatkozott meg, hogy azt az itéletet, a melyre nézve magukat alávetik, fentartják ugy a jelenben, mint a jövőre nézve. Alávetette pedig magát ugy Magyarország, mint Ausztria arra nézve, hogy pro futuro mindenkorra legyen köztük békesség, alávetette magát e tekintetben a birróság végleges döntésének.

Már most mondja meg nekem a t. miniszterelnök ur, micsoda nyereségünk van abból, hogy ezt a gráczi itéletet törvényeink közé iktatjuk? Hol van itt elérve a választott-birróság czélja, ha Ausztria fentartotta egészen addig a perczig, a melyben most beszélek, — mert nem vonta vissza — az ő elévülhetetlen igényeit egészen a lengyel nyeregig? Mondja meg a t. ház, vajjon a nemzeti becsület szempontjából kötelezve vagyunk-e mi ezt a nemzetközi biráskodást, ezt az itéletet respektálni és törvénybe iktatni, ha a másik fél továbbra is a lengyel nyeregig tartja fenn igényeit? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert az nem elég, hogy a birróság ezt az igényt egyszerüen visszautasitsa, a mint hogy visszautasitotta, mert, a mint maga a birróság mondta, az igénytámasztás megtámadja a jog érvényét. És hogy arról az oldalról kellett volna az igénynek semmisnek deklaráltatni, azt bizonyitják a nemzetközi biráskodási jogi esetek. A t. miniszterelnök ur bizonyára ösmeri a hires Alabama esetet. A mikor az Egyesült Északamerikai Államok a polgárháboru idején észrevették, hogy Anglia Dél-Amerika segitségére megy, hogy hajókat ad annak segitségére, — többek között azt a hires Alabama-hajót, a mely megkezdte körutját a déli tartományok érdekében akkor később, mert ez 63-ban volt, a 70-es évek elején, az 1871. évi májusban kötött washingtoni szerződés értelmében választott-birróságot küldtek ki és pedig azért, hogy állapitsa meg az észak-amerikai államok kártérítési igényeit. Mikor ez a birróság összejött, — és ezért ma is támadják a nemzetközi jogi irók ezt a birróságot a szervezete szempontjából — maga Anglia és maga Észak-Amerika is küldött birákat, a mire a mi szempontunkból később fogok

rátérni, hogy t. i. mi is küldtünk egy osztrák és egy magyar birót, mikor — mondom — az a bíróság összeült, hogy a károkat megállapitsa, akkor az észak-amerikai államok egyszerre nemcsak a közvetlen, hanem a közvetett károkat is és pedig óriási, milliókra menő összegeket követeltek Angliától.

S akkor mi történt? A bíróság működését egyelőre felfüggesztette, mert azt mondotta, hogy olyan követelésekre nézve, a melyek a kompromisszum után támasztatnak, — de hát a mi esetünkben, sajnos, nincs kompromisszum, csak két itélet — »olyanokra nézve«, azt mondja, »én magamat kompetensnek nem ismerhetem el«, és csak később, sokféle módositás után ment bele a bíróság, miután az angol közvélemény és mindenki fel volt háborodva, abba, hogy a maga részéről ezt az igényt mégis elutasitotta, és igy döntötte el ezen ügyet, a melynek egyik legszomorúbb és legsajnálatosabb része az volt, — a mint ma a nemzetközi irók elismerik — hogy az egyik fél olyan igényeket támasztott, a melyek a kompromisszumba foglalva nem voltak.

Itt pedig világos, hogy ha Ausztria becsületesen és tisztességesen akart volna velünk szemben eljárni, azon nagy áldozatok után, a melyeket Magyarország azzal hozott, hogy ezen ügyet nemzetközi bíróság elé bocsátotta: akkor — és ezt jegyezze meg magának Körber ur, a ki az osztrák képviselőházban a választott-bíróságnak köszönetet szavazott — a tisztesség legelemibb parancsa megkövetelte volna, hogy nemcsak ezen igényt biróilag visszautasitsák, hanem hogy maga az osztrák kormány ezen igényt, mint nem létezőt és egyszer s mindenkorra figyelmen kivül hagyandót visszavonja. Ezt az igényt pedig, t. ház, Ausztria mindeddig a pillanatig, a midőn én ezen interpellácziómat intézem a t. kormányhoz, legalább köztudomás szerint, vissza nem vonta. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Nem bolond! *(Mozgás és zaj.)*

Visontai Soma: Már pedig, ha igy áll a dolog, akkor tessék megmondani, hogy a nemzeti becsület szempontjából kötelez-e bennünket ez a szomoru itélet, a mely különben anyagilag is a legsujtóbb Magyarországra nézve? Mert, t. ház, ha valaki ezt az egész anyagot át fogja vizsgálni, ha megnézi, hogy mik bizonyitják Magyarország igazait, és minő semmiségek azok, a mik Ausztria mellett szólanak: akkor csodálatosnak, különösnek fogja találni, — nem akarván a részrehajlás vádját emelni senki ellen — hogy ezt az ügyet igy döntötték el.

T. ház, arról volt szó, a mint mondottam, hogy a Magyarországon ma is fennálló magyar határ és az osztrákok által önkényüleg felállitott határ közötti terület ismertessék el magyar területnek. Hogy ez a terület tényleg magyar, az számtalan okmánynyal bebizonyittatott. Bebizonyitották azt királyi adománylevelek; igy pl., hogy csak egynéhányat emlitsek fel, — mert ennek az óriási anyagnak csak kis részét akarom felemliteni, a mely igazán elég fontos arra, hogy a t. ház felőle tájékozva legyen, — itt van pl. II. Ulászló királynak egy eredeti adománylevele 1290-ből Zápolya István részére; itt van Zápolya Jánosnak egy eredeti adománylevele 1528-ból Lasky Jeromos részére; I. Ferdinándnak egy eredeti adománylevele 1535-ből Lasky Jeromos részére. Mindezekben az adományosok a dunajeczi uradalmat királyi adományul nyerik; hogy pedig a dunajeczi uradalom tartozékai közé a Halas-tó és a Halas-tó körüli terület is tartozik, azt ismét világosan bizonyitják az okmányok. Hogy pedig más területet, mint magyar területet magyar király nem adományozhat, azt ezen t. ház előtt, azt hiszem, nem szükséges bizonyitani. Továbbá bebizonyitották azt is, t. ház, hogy ez a terület azon donácziós levelekben mindig bennfoglaltatott; bebizonyitotta először is a Palocsay-Salamon-féle lőcsei levéltárban levő eredeti diploma; továbbá Rudolf császár és király helybenhagyván 1594-ben egy eladást, az eredeti donaczionális okmány szintén ezt tanusitja.

Ugyanazt bizonyitja a szepesi káptalan hites helyének egyik eredeti statucziója, a mely 1595-ben palocsai Horváth Györgyöt tulajdonosként iktatta be. Bizonyitják ezt még számos más okmányok; és ennek, valamint későbbi fejleményeknek daczára ez a terület Ausztriának itéltetett oda. Oda itéltetett pedig, t. ház, két rendkivül feltünő és sértő okból. Az első az, hogy hogyan alkalmazta a bíróság a bizonyitás terhét.

Ezt tartozom elmondani; *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ezt az egyet szakitom ki az ügy lefolyásából. T. i. mindenki azt hihetné, minthogy ez a rész Magyarország birtokában volt, és ő volt tulajdonképen az, a ki a tényleges birtokot birta, hogy a bizonyitás terhe Ausztriát fogja illetni. Azonban nem ugy történt. Mit mondott a választott-bíróság: Én elismerem azt, a mit a magyar kormány mond, elismerem azt, hogy ugyancsak 1625-ben fel egészen Neumarkt-ig egy 45 négyszögmértföldnyi területet 130.000 lakossal elrabolt Lengyelország Magyarországtól! ezt elismerem; elismerem azt is, hogy későbben, midőn Magyarország ezt igényelte, akkor a lengyel fiskus egyik képviselője, a mint a latin szövegből is látszik, ezen Halastót jelölte meg, mint olyan határt, a mely Magyarország határát képezi; de mégis Magyarországra ruházta a bizonyitás terhét, a következő hihetetlen indokolással *(olvassa)*: »Mert nehezen tehető fel, — tessék ezt meghallgatni, hallgassa meg mindenki, a kiben egy kis jogérzék van, — hogy Komorovszky a kérdéses helységeknek birtokába csupán a Halastói-patakig vezettetett volna be és hogy csupán a Halastói-patak jobb partján fekvő, most vitás, az egészhez képest csekély terület hagya-

tott volna meg Magyarország birtokában.« Vagyis azt mondja a bíróság: Minthogy Komorovszky elrabolta az egész területet a Halastóig, nem hiszi, hogy azt a kis darabot még el ne rabolta volna, hogy a magyarok át ne adták volna azt a tolvajnak, visszatartották volna a a tolvajtól azt a területet! Tehát nekik kell bizonyitaniok! Azt mondja továbbá *(olvassa)*: »Az általános perrendtartási szabályok szerint a bizonyitás tehát e tekintetben Magyarországot és nem Ausztriát terhelné. Erre vonatkozó bizonyiték azonban nem állittatott elő.«

Vagyis 1625-ig mindent bebizonyitott Magyarország, de midőn egy darabot elraboltak tőle, azt nem bizonyitotta be, hogy az a rabló miért hagyta meg ezt a kis részt neki? Tehát őt terheli a bizonyitás.

Magyarország nem bizonyitott semmit, — azt mondja ez a bíróság — ennélfogva mi hidrografiai szempontokhoz fogunk nyulni, vagyis viztani szempontból fogjuk elbirálni, hogy mi legyen Ausztria és Magyarország között a határ. Megjegyzem, hogy ezen hidrografiai szempontok mérlegelésére egy szakértőt proponáltak. Sajnos, és ezt fájdalommal emlitem, — hallotta a t. ház, hogy igazságérzettel biráltam meg a magyar képviselő működését, de azt soha sem fogom neki megbocsátani, hogy mikor egyik részről proponálták a szakértőt, vagy talán maga a bíróság kivánta a szakértők kiküldését, hogy akkor magyar ellenőrző szakértő, vagy szakértő-társ kiküldése nem proponáltatott. Igaz, mentségül hozom fel a magyar kormány képviselője számára, hogy ő nem is képzelhette azt, hogy neki szükséges hidrografiai szempontok miatt szakértőt megnevezni. Majd meg fogom mondani, hogy mik ezek a hidrografiai szempontok. De még ezen hidrografiai szempontokból is a XIX. század minden hadügyi mappája, minden katonai kimutatása Magyarországnak adott igazat és a magyar álláspontot erősitette. Mert mi volt ez a hidrografiai szempont? Mikor igy Magyarországnak megmondották, hogy nem tudott bizonyitani és ennélfogva a birtoklás tényleges jogával járó perrendi előnyökben őt nem részesitették, akkor azt mondták, hogy most mi hidrografiai szempontokhoz fogunk nyulni. Minden magyar mappán és földrajzi könyvben benne van, hogy a Bialka képezi a határt Magyarország és Galiczia között, és tényleg most is, még ezen itélet után is a Bialkának egy része választja el Galicziát Magyarországtól. De azt mondja a nemzetközi bíróság, hogy mi az a Bialka? Az a baj! Ti azt mondjátok, hogy az a folyás, mely a Halastón és a tengerszemen keresztül a tengerszem csucsától fakad, az a Bialka. Nem az, az egészen más. Az egészen másszinü; mert a mi svájczi szakértőink megvizsgálták. Ha már az eredetét kutatjuk, ott van a Poduplavszki folyó, annak a vize is olyan szinü és oly habos és olyan hullámzásu, mint a hogy ti a Bialkát határozzátok meg. Tehát az nem a Bialka, hanem a Poduplavszki folyó; ti pedig, a kik a Bialkát tartottátok a határnak, tévedtetek.

És ez a dolog is hogy áll? Látjuk, hogy a hadügyi kormány, a melyről pedig nem lehet mondani, hogy valami óriási szimpatiával viseltetnék Magyarország iránt, mégis ebben az esetben a legmesszebb menő kutatások alapján bebizonyitotta, hogy a magyar álláspontnak van igaza, És azt mondja, és ez benne van az »Archiwalische Erhebungen des Kriegsministeriums« czimü munkában, hogy: »Der Wasserlauf, welcher die beiden Seen durchschneidet, wird stets als die Bialka betrachtet, wie dies auch noch bei den neuesten Aufnahmen der Fall ist, und der ganze Lauf dieses Baches vom Ursprunge bei der Meeraugen-Spitze an, als Grenzscheide angenommen.«

Tehát igy történt, hogy a bizonyitási tehernek ily sajátságos mederbe való terelésével és hidrografiai szempontokkal Magyarország, mely jól tudjuk, semmi hóditó hadjáratokra nem megy, ettől a területtől, melyet őseinktől örököltünk és utódainknak kötelességünk átadni, elüttetik és ily módon sértetik meg nemzeti fenhatósága integrans részében.

Már most mindezeket bebizonyitva, és bocsánatot kérve a t. háztól, hogy ennyi ideig vettem igénybe a t. ház türelmét, még egyet vagyok bátor megemliteni. Hát ha ezek a szempontok nem is volnának elég erősek talán arra, hogy a mi álláspontunkat erősitsék meg, még egy rövid dolgot kell itt felemlitenem; azt tudniillik, hogy a törvénynek indokolása is világosan azt mondja, hogy mi egy független bíróságra bizzuk az itélkezést. Sajnos, elhibáztuk a dolgot ott, mikor a független bíróságot ugy alkottuk meg, hogy Magyarország is, Ausztria is küld abba a bíróságba egy-egy birót. Mert nagyon jól tudjuk, hogy az a biró, a ki egy ország részéről küldetik ki valamely bíróságba, önkénytelenül is meg van fosztva a teljesen részrehajlatlan és pártatlan állástól. A mint emlitettem már beszédemben az előbb is, hogy az Alabama-ügyben a nemzetközi irók még azt is roppantul elhibázottnak tartották, hogy mikor Olaszország, Svájcz és Ausztrália egy-egy birót küldött abba a bíróságba, Anglia és az északamerikai államok is küldöttek egy-egy birót: ép ugy nálunk is elhibáztuk a dolgot azzal, hogy Magyarország is, és Ausztria is küldött egy-egy birót e választott bíróságba.

De, hogy nem lehet itt szó független bíróságról, hogy az 1897. évi II. törvényczikk nem hajtatott végre, azt nekem egy titkos statutum is mutatja, melyet a bíróság alkotott meg a saját eljárásának irányitására, s a mely statutum kezembe kerülvén, azt hiszem, azt mint törvényhozó — mert tisztességes uton jutott a kezembe — felhasználhatom. E statutum czime:

Statut für das auf Grund des k. k. österreichischen Reichsgesetzes vom 25. Jänner 1897.

R. G. B. Nr. 32. und des königlich ungarischen Gesetzartikels II. vom Jahre 1897. — magyar királyi törvényczikk — eingesetzte Schiedsgericht zur Entscheidung des Grenzstreites zwischen Österreich, beziehungsweise Galizien und Ungarn beim Meerauge (Fisch-see) in der Tátra.

Hogy ez a bíróság nem volt független bíróság és hogy mily konzekvencziákkal jár, hogy az egyes államok maguk is birót küldtek be, mutatja e szabályzatnak 8. szakasza. Nagyon világosan mutatja. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hogyan kezdődött az a szóbeli tárgyalás. A t. igazságügyminiszter urnak, mint a perrend egyik nagynevü alkotójának különösen szives figyelmébe ajánlom ezt a körülményt. A 8. §. ezt mondja: »Die mündliche Verhandlung beginnt mit dem Vortrag — nem a felek előadásával, nem »der beiden Parteien«, — hanem die mündliche Verhandlung beginnt mit dem Vortrage der beiden Schiedsrichter und entscheidet das Loos, welcher von den beiden Schiedsrichtern als der erste zum Worte gelangt. Beide Schiedsrichter haben den Sachverhalt genau nach dem Inhalte der ihnen durch die Regierungen mitgetheilten Akten die Forderungen beider Staaten und die geltend gemachten Beweise schliesslich die sich daraus ergebenden Streitpunkte darzulegen, ohne ihre persönliche Ansicht zu äussern.«

Tehát nem a felek, hanem a birák kezdik meg a szóbeli előadást; pedig az a biró már nem egy-egy állam birája, mégis a két államnak birája kezdi a szóbeli előadást, minden egyes biró előadván azt az anyagot, a melyet neki az ő állama átadott és a melyre nézve utasitást kapot. Már pedig egy ügynek csak egy előadója lehet, a ki a pártfelek fölött állván, magának megalkotván a véleményét, a bíróság elé bocsátja az ügyeket. Az ilyet azonban, a mi itt történt, semmiféle perrend, a mely modern jogelveket kiván deklarálni, nem ismer. Ezzel kezdődik a dolog.

De jő a folytatás. Hogy ez nem volt független bíróság, bizonyitja az is, hogy szent fogadalmat tettek arra, hogy ők a tanácskozásról sohasem fognak mondani semmit, a mi még nem volna nagy baj; de nagyobb baj is van, t. i. ki van mondva, hogy die Beratungen sind nicht zu protokollieren. Vagyis, hogy a tanácskozásról jegyzőkönyvet sem vesznek fel! Soha sem fogjuk tehát megtudni, a mire jogunk van, t. i. azt, hogyan jött létre az itélet. Már pedig átkutattam egy egész csomó nemzetközi jogi itéletet. Mindenütt, a hol szuperarbitrium volt, szótöbbséggel hozatott meg az itélet. Itt is meg van a szabályzatban: »Wo die zwei Schiedsrichter nicht überienstimmen, da dirimirt der Präsident«. Itt azonban nem lehet eldönteni, csakugyan dirimált-e az elnök?

Azt mondják, hogy a svájczi Winkler elnök mondta ki az itéletet. De ellenőrizni kell, hogy valósággal dirimálás volt-e az, vagy hogy szótöbbséggel történt-e? Mert felhozhatnék egy esetet, a hol nemzetközi jogi itélet hozatott Észak-Amerika rovására; Észak-Amerika azonban, bár megfizette a reá rótt óriási összeget, de tiltakozott az ellen, azt mondván, hogy igy meg ugy történt a szavazás. Itt pedig azt mondja a bizalmas statutum: »Die Mitglieder des Schiedsgerichtes verpflichten sich die bei den Berathungen geäusserten besonderen Meinungen und die Art der Abstimmung geheim zu halten. Im Falle, wenn die Meinungen der beiden Schiedsrichter über das zu fällende Urtheil nicht übereinstimmen, kann der Obmann verlangen, dass ihm jeder der beiden Schiedsrichter sein begründetes Votum schriftlich mittheile, der Obmann dirimirt dann schriftlich, unter Beifügung der eigenen Begründung.«

Minthogy ugy vélem, t. ház, hogy mindazt, a mi erre az ügyre vonatkozik, azzal a lelkiismeretességgel, a melyre kötelezve vagyok, mikor az ily fontos ügyet tárgyaljuk, a t. ház előtt feltártam, mindezek után a következő interpellácziót vagyok bátor a t. miniszterelnök urhoz intézni: *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Olvassa)*

Interpelláczió a magyar kir. miniszterelnök urhoz.

Hajlandó-e a t. miniszterelnök ur, illetve a t. kormány egy, az ő hozzájárulásával kiküldendő parlamenti vizsgáló-bizottság elé bocsátani az 1897: évi II. t.-cz. alapján a Magyarország és Ausztria közt Szepes vármegye és Gácsország szélén, az u. n. Halastó körüli határterület tárgyában megalakitott választott bíróság által Gráczban 1902. évi szeptember hó 13-án itélettel befejezett vita-ügynek összes anyagát abból a czélból, hogy ugy a politikai felelőség, valamint a nemzetközi jog elvei szempontjából beható vizsgálat tárgyává tétessék?

1. Hogy az 1897. évi II. t.-czikket melyik kormány hajtotta végre? A végrehajtás megfelelt-e a törvénynek, annak szellemének és intenczióinak és különösen a törvényhozás akaratának, mely a törvény indokolásában világosan kifejezésre jut? Hogyan felel érte a kormány, hogy bár a törvény, annak a parlament elé terjesztett indokolása és az igazságügyi bizottság jelentése szerint is arra kapott utasitást és arra kötelezte magát a kormány, sőt a törvény indokolása szerint ez irányban Ausztria és Magyarország kormányai között megállapodás is történt, hogy a bíróság összeállitásánál, ugy Ausztria, mint Magyarország legfőbb bíróságainak egy-egy tagját jelöli ki, mégis nem a magyar kir. Curia, sem az osztrák legfelsőbb bíróság egy tagja jelöltetett ki, hanem a pozsonyi kir. itélőtábla elnöke, és a lembergi tartományi főtörvényszék elnöke küldetett ki? E kérdés eldöntésénél figyelemre méltó jelenség, hogy mig a magyar törvény Magyarország közjogi állásának megfelelőleg Magyarország és Ausztria közt való határvita elintézésére nézve disponál, addig

az osztrák 1897. január 25-én kelt törvény Galiczia és Magyarország közt való vitáról intézkedvén, e törvény indokait csakis egy magasabb birói funkczionárius kirendeléséről szólnak.

2. Hogy a választott bíróság nem lépte-e túl hatáskörét, midőn az 1897. évi II. t.-czikknek szövegéből, indokolásából és különösen a m. kir. belügyminiszteriumnak a választott-bíróság elé bocsátott előterjesztésének záró kérelméből és petitumából kitünőleg a nemzetközi jog elveinek is megfelelőleg a vitás terület hovatartozandóságának birói eldöntésére és az e felett való arbitriumra hivatott fel a bíróság, és habár e bíróság megalakulásának minden körülménye arra utal, hogy nem közvetitésre, hanem tiszta arbitriumra alakittatott, hogy a birák, nem mint »mediatőrök«, nem mint »konczilialorok«, nem jó szolgálatok »bons officens« teljesitőiként szerepeltek: a bíróság mégis nem a fölvetett vitát döntötte el, nem a vitás terület felett itélkezett, hanem hatáskörét abban látta, hogy Magyarország és Ausztria, illetve Galiczia között saját maga jóvoltából u. n. természetes határt vonjon és állapitson meg.

3. Nem tekintendő-e világos hatásköri áthágásnak, hogy ámbár a hozott itélet maga a két országos törvény tartalmát nem tekinti olyannak, mely szabatosan meghatározná a vita tárgyát és a bíróság jogkörének terjedelmét és e tekintetben maga a bíróság itéletének indokolásában a legnagyobb hézagot konstatálja; a választott bíróság mégis nem a kompromisszum lényeges feltételeinek törvényhozási, vagy kormányegyezményi uton való pótlására hivta fel a két érdekelt országot, hanem egyrészt a minden perrenddel és a nemzetközi jog minden elvével ellenkező módon a felek által a pervitába bevont területet vette a döntés alapjául, másrészt a jogi döntés lehetetlenségének konstatálása után a természetes határ kérdésének vizsgálatába bocsátkozott és ez alapon egy uj, szerinte természetes határ megállapitását tartotta hatáskörébe vonhatónak?

4. Vajjon nem-e tullépése a birósági hatáskörnek, hogy abban az egy pontban is, a mely tekintetében a két ország törvényei, — illetve ezek indokolásai — világos instrukcziót adnak és szabatosan jelölik meg a vita tárgyát, hogy t. i. a Halas-tó körül való 651 holdnyi (az osztrák törvény szerint »ca 650 Joch«) vitás terület felett döntsön a bíróság: a választott bíróság mégis 959 holdnyi, eddig magyar fennhatóság alatt volt és Magyarországhoz tartozó területet itélt oda Ausztriának?

5. A nemzetközi jog elvei szerint nem semmis-e az itélet és nem mellőzendő-e annak Magyarország részéről való respektálása?

Tekintetbe véve azt, hogy habár a két ország törvényei, valamint az ezekben lefektetett elveknek a hozott itélet által való világos elfogadása által a most ani választott birósági döntésnek az lett volna a megállapitott czélja, hogy a két állam között minden további határvillongást véglegesen kirekeszszen; és Magyarország oly területét bizta egy választott bíróság döntése alá, melyet tényleges hatalmában tartott, melyre vonatkozólag állami főhatóságát a legteljesebb mértékben gyakorolta, melyet karhatalommal is megvédeni képes volt:

A szomszédos béke kedveért Magyarország alá vetette magát a választott biráskodásnak; megtörtént mégis az, hogy a meghozott itélet világos tartalma szerint »Ausztria és Galiczia tartomány képviselője, megbizója nevében azzal a fentartással élt, hogy esetleges későbbi időpontban Galicziának elévülhetetlen jogai, egy kelet felé messzebbre tolt határ iránt, egészen a lengyel nyeregig érvényesittessenek és követeltessenek«. *(Szószerinti idézet az itéletből.)*

6. Vizsgálja meg tehát a kiküldendő parlamenti bizottság, hogy midőn a Bialka balpartján fekvő, ma gácsországi területeknek 130 ezer lakost felölelő, 47 mértföldre terjedő, Neumark várossal három mezővárost és 234 falut felölelő, északon Lesnitzáig, nyugaton a Fehér-Dunajeczig, illetve a Beszkid-hegyig terjedő része, okmányilag igazoltan, szintén Magyarországhoz tartozott és csak 1625-ben erőszakos foglalás utján szakittatott el Magyarországtól, a mely rész birtoklásának jogosságát Galiczia egyetlenegy okmánynyal sem tudja igazolni, annál kevésbbé, hogy Lengyel (Gács)ország birtoklása a Bialkán innen, vagyis jobb oldalára terjedt volna ki, mégis a választott birósági eljárás során Ausztria, illetve Galiczia világosan megbizója nevében ujabb igényeket és területi követeléseket és fentartásokat proklamál és mondott jegyzőkönyvbe.

Vajjon a hozott itélet hatályosságára és érvényességére elegendő-e az, hogy a választott bíróság konstatálta ugyan az Ausztria, illetve Galiczia képviselője által az u. n. »lengyel nyereg« magyar területig terjedő, jegyzőkönyvbe vétetni kivánt igényeinek és fentartásának, a birósági döntés és itélkezés jogérvényét sértő voltát és azt vissza is utasitotta, de sem Ausztria képviselője, sem az ő megbizója ez igényt mind e napig elejtettnek nem jelentette ki és nem is vonta vissza. Vizsgálja meg a parlamenti bizottság, vajjon Ausztria e fentartásával nem-e sértette meg a két ország törvényeiben gyökerező azon kötelességet, hogy a mindenkori jövő időkre kihatólag végleges békesség miatt veti magát alá a birósági döntésnek és kötelezi-e Magyarországot a becsület, melyre a nemzetközi döntések épülvék: »L'execution des decisions confié á l' honneur et la bonne foi des Etats en litige.« Institut de droit international 11. pont: hogy az itéletet végrehajtsa?

7. A kiküldendő parlamenti bizottság vizsgálja meg, vajjon a nemzetközi választott birósági döntések judikaturájában arra vonatkozólag, a mint fent kifejtetett, hogy t. i. az 1897. évi II. t.-czikk értelmében megalakitott bíróság

nem a vitás terület felett döntött, hanem a természetes határ elvénél fogva, ő maga határt állapitott meg, nem-e felel meg az az analogia és nem-e lehet az eset irányadó, midőn 1827-ben az északamerikai Egyesült-Államok és Angolország között határvillongás támadt és Hollandia királya az 1827. évi szeptember 29-ki egyezmény értelmében a választott birói tiszttel felruháztatott, az ő itélete mindkét fél által azért utasittatott vissza, mert nem vitás kérdés felett döntött, hanem egy tetszése szerinti határt állapitott meg a két állam között?

8. Ausztria ama tényének, hogy a választott birósági eljárás folyamán ujabb fentartásokkal és igényekkel lépett fel, nem-e felel meg a nagyon is ismert »Alabama«-ügy egy mozzanata, mely az északamerikai polgári háboruban merült fel és az 1871. évi washingtoni szerződéssel kiküldött választott-bíróság által elintéztetett, midőn t. i. Amerika az eljárás folyamán egészen uj természetü kárkövetelésekkel lépett fel, olyanokkal, melyeket a kompromisszum megkötése után a bíróság tárgyalásai közben támasztott és az angol közvélemény annyira felzudult, hogy a választott birósági döntésnek majdani joghatályossága kétségessé vált?

9. Hajlandó-e a miniszterelnök ur, illetve a t. kormány a parlamenti vizsgálóbizottság kiküldését előmozditani és azt munkálkodásában támogatni és hajlandó-e a parlamentet megnyugtatni az iránt, hogy a mennyiben a jelen interpellácziő és az azt megokoló beszédben felhozottak nyomán a meghozott itéletnek a nemzetközi jog elvei szerint való megtámadhatósága és jogerejének hatálytalan volta megállapittatnék, a meghozott itéletnek törvényhozási uton való végrehajtását a maga részéről kezdeményezni nem fogja? *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap!)* Arra kérem a t. házat, hogy a mint én türelemmel és az ülés meghatározott idején túl hallgattam békén végig a t. képviselő ur összes okfejtését és az interpellácziót, a melyben azt megismételte irásban *(Derültség jobbfelől)* és a mely felolvastatott, méltóztassék engem is azzal a szives türelemmel meghallgatni, a melyet kérni jogom van, különösen azok után a közbeszólásokkal füszerezett bizonyos támadások után, a melyek oda irányultak, mintha bármiféle engedékenység, vagy helytelen eljárás, vagy alku . . .

Visontai Soma: Azt én nem mondottam!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . vagy épen a mint némelyek mondták, odaadás történt volna az én részemről arra vonatkozólag, hogy Magyarország területi integritása megcsorbittassék. Hát igenis, ezt nem hagyhatom magamon egy perczig sem, *(Helyeslés jobbfelől.)* és miután ezek a közbeszólások, különösen az interpellácziónak — elismerem nagy tanulmányra valló, igen részletes, igen bő és nagy jogász elmeéllel kifejtett — okoskodására támaszkodnak, joggal kérhetem a t. képviselőházat, hogy engem rövid időre türelemmel megajándékozni méltóztassanak. Hát én igyekezem felelni.

Én azt a tézist nem vallom, a mely a t. képviselő urnak egész okoskodásán keresztülvonult, hogy mindazért, a mi történt, annak az itéletnek az érdeméért, az itélet indokaiért és az eljárásért az a kormány felelős, a melyre a választott bíróság itélete bizva van. Az igazságnak feje tetejére állitása az, hogy ha egy törvényt hoz a törvényhozás, a melyben kimondja, hogy választott bíróságra bizza ezt vagy azt a jogot, akkor azon választott bíróság itéletéért az a kormány felelős, a mely azt a törvényt nem hozta. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hát Kossuth esetében akkor Kossuthot tette felelőssé, nem a törvényhozást! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólni. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ép ugy közbeszólunk, mint ő!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én azért vagyok felelős, a mit én cselekedtem: a törvény alkalmazásárt és nem az itéletnek meritumáért. A t. képviselő ur okoskodásának egy része, nem mondom, hogy explicite, de szintén ide irányult, az őt támogató és közbeszólásokkal támogató t. képviselő urak egy igen nagy része pedig egyenesen és direkte ilyenformán nyilatkozott. *(Mozgás balfelől.)*

Hogy a t. képviselő ur sajnálja és elkeseredetten nyilatkozik a felett, hogy Magyarország területéből egy rész oda itéltetett, azt én nemcsak méltánylom és természetesnek tartom, hanem ezen érzéseiben teljesen osztozom. *(Helyeslés.)* Én mélyen sajnálom, hogy az itélet igy ütött ki és azon nézetben voltam mindig és bevallom őszintén akkor is, a mikor a belügyminiszterium ezeket az okmányokat összeállitotta és az összes anyagot, a mely erre vonatkozott, egybeállitván, a bíróságnak rendelkezésére bocsátotta, hogy nekünk világos igazunk van. Ez volt az én erős nézetem és én meg is tettem mindent a törvény alapján és értelmében, hogy ezen nézet érvényesüljön, de belenyulni a birói eljárásba nem volt nekem szabad.

Thaly Kálmán: Egy legfőbb itélőszéki birót kellett volna kiküldeni a törvény értelmében!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát talán már előre profétikus biztossággal mondja Thaly képviselő ur, hogy akkor máskép történt volna?

Thaly Kálmán: Azt nem mondom, csakhogy a törvénynek meg kellett volna felelni!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor a t. képviselő ur a törvényt nem jól olvasta meg.

Thaly Kálmán: Most czitálta Visontai!

Széll Kálmán miniszterelnök: A törvényben nincsen benne!

Visontai Soma: Az indokolásban van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor ne disputáljanak ilyen dolgokról, a melyek preczize nincsenek benne a törvényben. Most nem Visontai képviselő urnak felelek, hanem Thaly képviselő urnak. A törvényben ez nincsen benne. A törvényben az foglaltatik, hogy felhatalmaztatik a kormány, hogy választott bíróság döntése elé bocsássa a kérdést. Itt arról, hogy legfőbb itélőszéki biró küldessék ki . . .

Thaly Kálmán: Az indokolásban van benne!

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd rájövök!

Thaly Kálmán: Nekünk is szabad csak közbeszólanunk! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, minden egyes közbeszólás természetesen nem tiltott dolog, de közbeszólásokkal a szónokot zavarni tiltott dolog és akárki és akármilyen tekintélyes tagja a háznak teszi ezt, én a házszabályok ezen pontjának érvényt fogok szerezni, *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* ha zavarja a szónokot akárki, akár miniszter, akár egyes képviselő! *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Tehát a törvényben nincsen benn, hanem benn van az indokolásban, majd rá fogok térni. Én azért igenis felelős vagyok, hogy miként hajtatott végre az a törvény, a melynek alkalmazása reám volt bizva, nem keletkezésekor, mert akkor nem voltam miniszterelnök, hanem azóta.

Hát a törvény azt mondja, hogy bíróságot kell alakitani, arra kell reá bizni, hogy a határvonalat megjelölje. Az indokolás ezen bíróság összeállitását közelebbről megjelöli, de maga a törvény nem. Az indokolás azt mondja, hogy a legfőbb bíróságokból kell megalakitani. Az előttem volt belügyminiszter és miniszterelnök abban a nézetben volt, hogy a legfőbb bíróságok elnevezése alá, mert igy van az indokolásban, a királyi táblák elnökei is méltán subsummálhatók és nem én, hanem az előttem fungált miniszterek kiküldték és megbizták Vértessyt, a budapesti kir. tábla elnökét. Vértessy, a királyi tábla elnöke sulyosan megbetegedvén, nem teljesithette e tisztet és ugy történt azután, hogy helyette a pozsonyi kir. tábla elnöke választatott. Már csak a paritás alapján is igy történt a választás, mert azt hitték, hogy talán helyesebb, ha olyan biró megy oda, mint magyar biró, a ki körülbelül paritásos azzal, a ki az osztrák részről megy. Ez valóságos belső titkos tanácsos és ilyen egyetlenegy sem volt a Curia elnökén kivül. Ilyen kis dolgok néha maguk is hatnak, nem mondom, hogy reám, de hatnak kifelé. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Bármiként nevessen is ezen valaki, igenis kifelé hatnak és épen ezen helyes szempontból is az volt a felfogás, s én ezt a felfogást jogosultnak tartom, hogy ne mondhassa valaki, ime, még a czime is kisebb a magyar birónak, mint az osztrákénak.

Thaly Kálmán: Csakhogy annak az esze volt több.

Széll Kálmán miniszterelnök: Összealkottatott tehát a bíróság, az a maga eljárási szabályzatát megcsinálta, ezen szabályzat ellen a kormányoknak kifogásuk nem volt, azon szabályzat szerint jártak el. És hogyha valaki, mint Visontai Soma képviselő ur, azt mondja, hogy azért választatott a galicziai felebbviteli bíróságnak az elnöke, hogy ez által Magyarország is tartománynyá degradáltassék . . .

Visontai Soma: Én megforditva mondtam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy szóval, mi alárendeltek legyünk, mert igenis, azt méltóztatott mondani . . .

Visontai Soma: Tartományt mondtam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Igenis tartományt, hisz én is azt mondom: hát én ebben sem vagyok a t. képviselő urnak a nézetén. Mert az osztrák törvényben Galiczia van és ezt ugy méltóztassék felvenni, hogy az osztrák alkotmány szerint és különösen területi szempontból tartományokra, helyi hatóságokra és egészen berendezett, rendszeresitetett, területi szervezetekre van Ausztria beosztva. Mikor most pl. Vas vármegye és Ausztria között egy határigazitási kérdésben perelünk és diskutiálunk, folyton arról beszélünk, hogy ez a stájer és magyar határszéli község hová tartozik. Igy volt ez itt is, de ez nem akart semmiféle szubordinálás, vagy Magyarországnak dekapitálása, vagy diminuciója lenni, hanem meg akarták jelölni, hogy Ausztria azon része, a mely galicziai tartomány — mert tényleg tartomány — bizonyos határvonaláról van szó. De már pl., hogy nem volt meg a kisebbitési czélzat, azt mutatja már a statutum is, a mely nem beszél többé Galicziáról, hanem beszél: »vom österreichischen und vom ungarischen Schiedsrichter«.

Ez is bizonyitja, hogy a czél nem volt az, mit a t. képviselő ur állit.

Már most hogy áll a kérdés arra nézve, a mit Visontai Soma t. képviselő ur igen nagy melegséggel és igen nagy elokvencziával kifejtett, hogy a koronás király és a nemzetgyülés a maga nagy kötelességeinél fogva, mint a nemzetnek és a népszuverénitásnak képviselői, első sorban tartoznak őrködni a terület integritása felett? Engedelmet kérek, akkor azt a szentencziát, a melyet aláirok, nem az eljárás eredménye és merituma ellen lehet forditani, hanem akkor az 1897-iki törvénynek a megalkotásakor kellett volna ezt az érvet felhozni és azt mondani, hogy nem mehet bele Magyarország, hogy területe integritásának kérdését egy ilyen választott bíróságra bizza. Akkor, az 1897-diki törvény megalkotásakor, ez az ellenvetés meg nem történt, vagy ha megtörtént, — nem tudok rá emlékezni — hanem kérdés tárgyát nem képezte. Ez az argumentáczió tehát nem

az eljárás eredménye és az én felelőségem ellen irányul, hanem irányul az 1897-diki törvény ellen, a melyet nem kelletett volna meghozni, hogyha annak megalkotásakor látható volt, hogy annak ilyen eredménye lesz.

De ime, meghozatott akkor az a törvény, teljesen határozatlan szöveggel. Az a törvény nem mondja azt, a mit Visontai Soma képviselő ur belemagyaráz, sőt a mit czitált is, nem helyesen czitálta, hogy vitás területnek ide-, vagy odaitéléséről van szó, hanem azt mondja, hogy felhatalmaztatik a kormány, hogy Magyarország és Ausztria között Szepes vármegye és Gácsország szélén az u. n. Halas-tó körüli területen az országos határvonal megállapitását választott bíróság itélete alá bocsássa. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Döntése alá!)* Dehát, ha a törvénynek a direktivája nem precziz, a mit elismerek és ez az eljárásba is belejátszott, akkor ennek a bajnak egyenesen a törvény szövege az oka, a mely ily általános, nem precziz felhatalmazást adott és nem irta körül a kérdést.

Azt mondja Visontai Soma képviselő ur és ez okoskodásának egyik legfőbb argumentuma, hogy nem lehet a döntést igy elfogadni, mert hiszen már a dolognak a hisztorikuma gyanus, nagy dolognak kellett történnie, hogy ezt a kérdést választott-bíróságra bizták, mert Zamojski gróf megvásárolt egy területet. Nem ebben volt a nagy dolog, hanem abban, hogy az azelőtti birtokosok e fölött a terület fölött nem veszekedtek, de a mikor egy uj birtokos lépett ott a birtok tulajdonába, hát az, különösen a vadászatok végett, hevesen vitatta a maga jogát, azt érvényesiteni akarta, és mindenféle rendellenességek és zavarok történtek, ugy, hogy az állapotok adminisztrativ tekintetben is türhetetlenné váltak. Nem arról volt szó, hogy melyik a nagyobb ur, Zamoyski, vagy Hohenlohe, hanem arról, hogy mindegyik magáénak vitatta és a magyar hatóságok a magyar határt, azt a területet, a melyet magyar határnak tartottak, maguknak vindikálván, természetes, hogy nem eresztettek oda senkit és semmiféle beavatkozást a másik oldalon nem türtek. Ebből olyan zavarodott állapot keletkezett, hogy ezt tovább nem lehetett fentartani. És ez volt az oka annak a választott birósági törvénynek.

Körber doktor, azt mondja a t. képviselő ur, igen helytelenül járt el, a mikor megdicsérte Winkler eljárását. És ez is mutatja, hogy itt bizonyos részrehajlások történtek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Köszönetet szavazott!)* Hát épen ezt tette: köszönetet szavazott; nem megdicsérte. Köszönet-szavazás és megdicsérés között nagy különbség van. Köszönet-szavazás *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* ez egyszerü udvariassági tény. Ez egyébiránt Körber miniszterelnök ur dolga, én helytelenséget abban nem látok, de azt már állithatom a t. képviselő urnak, a mit már a multkor is mondtam, hogy, miután az a törvény létre jött, többé nem vitattuk a jogi kérdést, csak az adminisztrativ rendetlenségek és az intézkedések körül folytak mindig levelezések, de ezen levelezéseken fölül, a melyek szintén nem foglalkoznak jogi kérdéssel, ezen majdnem négy esztendő alatt sem én az osztrák miniszterelnökkel, sem ő velem szemben soha beszéd tárgyává nem tettük ezt a kérdést, mi arról sohasem beszéltünk, soha egy szót sem váltottunk, arról tehát, hogy miként fog itélni a bíróság, egyikünk sem birt még csak sejtelemmel sem és egyikünk sem foglalt abban az ügyben állást. *(Helyeslés jobbfelől).* Tehát ünnepélyesen protestálok egyszer és mindenkorra az ellen, hogy ez akármiféle tranzakcziónak, vagy alkunak, vagy konvenczionak tárgya lett volna; ezt én határozottan állitom és a ki ebben kételkedik, velem gyülik meg a dolga. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem mondotta azt senki!)*

De mondatott és iratott, azért kell ellene védeni magamat. Még ma is hallottam, midőn mondták, hogy Széll Imre, az én nagybátyám, annak idejében nádori itélőmester, akkor hogyan itélkezett, hogy tudniillik az nem adta oda; tehát én odaadtam.

Visontai Soma: Én nem mondottam!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tudom ki mondotta. Elhiszem, hogy nem mondotta és felteszem róla, hogy hitelt ad szavaimnak.

A dolog szubjektiv részével végeztem. Átmegyek tehát a meritorius dolgokra. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő urnak az ellen van észrevétele ezen kivül, hogy nem volt joga annak a bíróságnak akképen itélni és azért az itélet megtámadható, mert — mint mondja — nem adatott előbb egy oly értelmü kompromisszum, a mely körülirta volna a kérdést. Hát én azt hiszem, hogy mi helyesen jártunk el — par d'autre, — a mikor a törvényhez tartottuk magunkat. Mert nekünk avval volt dolgunk és más az, ha nem törvény utján merül fel kérdés állam és állam között, magános és magános között és megy kompromisszumkép a bíróság elé. Itt a törvény alapján állottunk. Ez a törvény nem irt egyebet körül, mint a mit előbb felolvastam, hogy azt a kérdést, mi a határvonal, birói eldöntés alá kell bocsátani.

Hát helyesen jártunk el, midőn a kérdésnek formális tárgyalásába nem ereszkedtünk. Nem is lett volna szabad, mert ha azon az alapon ütött volna ki rosszul a dolog, akkor azért vontak volna bennünket, a magyar miniszterelnököt és az osztrák miniszterelnököt, felelőségre, mert a törvénytől eltérő módon fogalmaztuk meg azt a kompromisszum-iratot. Mi azt tettük, a mi — gondolom — helyes volt, hogy összeállitottuk egy kompendiózus iratban — de minden lényeges benne van, hiszen Visontai képviselő ur is elismerte — az egész aktacsomagból mindazt, a mi jogaink mellett szól és okmányokat

vive oda ládaszámra, azokat a bíróságnak tanulmányozás alá bocsátottuk. Ezen irat eléggé körülirja a kérdést és mindent tartalmaz, a mit fel lehetett hozni. Nem is ugy itéltek ők, hogy bizonyitékok nincsenek, hanem ugy itéltek, hogy a bizonyitékok elégtelenek. Hát hiszen a biró igy szokott nem egyszer, hanem sokszor itélni.

Azt mondja a képviselő ur, hogy nem is voltak kompetensek, a biró a kompetencziáját nem állapithatja meg, folyamodtak volna még egyszer ide.

Hát kérem, én jogász embernek tartom magamat — nem gyakorlatinak, abból régen kiestem — de azt még sohasem hallottam más jogásztól, hogy a birónak nincs joga in konkréto a maga kompetencziáját megállapitani. Hiszen akkor egy biró sem állapitaná meg a maga kompetencziáját.

Visontai Soma: Választott bíróról van szó!

Széll Kálmán miniszterelnök: A választottnak is joga van azon mandátum alapján, a melylyel ellátva van, a maga kompetencziáját megállapitani.

Azt mondja a képviselő ur, a határvonalnak a megállapitására nem, hanem csak egy terület ide- vagy odaitélésére lett volt felhatalmazva. Volt szerencsém felólvasni a törvényt. A törvény a határvonal megállapitásáról szól és igy ők a törvény keretén túl, nézetem szerint, nem léptek.

Azt mondja a képviselő ur fejtegetése további fonalán, hogy a bíróság a természetrajzi, a hidrografikus határvonalakat kereste és hogy Hefter is ezt mondotta, hogy ez nagy félreértéseket okoz, »es führt zu vielen Missverständnissen«, és hogy ez végeredményben választott bíróságokra vezet. Mondja-e ezt Hefter vagy nem, azt nem tudom, — a képviselő ur bizonyára jobban tudja — de abból, a mit a t. képviselő ur felhozott, nem láttam, hogy azt mondja, hogy a természetes határokhoz a választott bíróságoknak ne legyen szabad hozzányulniok. Ezt én Hefterben nem olvastam, arra nézve nála bizonyitékot nem találtam.

A képviselő ur szerint három dolog van, a mely miatt ez az itélet invalidus. Ez a három argumentum — mindháromnak a velejét szedem ki, első hallásból. de azért azt hiszem, hiven adom vissza — a következő: Először is azt mondja a t. képviselő ur, a bíróság többet itélt oda, mint a mennyi vitás volt. Hát előttem egy hivatalos akta fekszik, a melyben a következőket olvasom *(olvassa)*: »Bár az odaitélt terület pontos térfogata csak pontos müszaki felmérések után lesz megállapitható, annyit már most is lehet konstatálni, hogy a vitás területből mindenesetre 635 holdnál nem nagyobb, hanem kisebb területet itélt oda a bíróság Ausztriának.« Ez a válaszom az első kérdésre nézve.

Azt mondja másodszor a t. képviselő ur, hogy lehetnek semmiségi okok és hogy Hefter és más irók is felsorolnak ilyen semmiségi okokat. Ilyenek: fraudulózus intenczió, korrupczió, a tényállás teljes felforgatása stb. Hát igaz, a tudomány állit fel ilyen semmiségi eseteket, de hogy ezen semmiségi esetek egyike vagy másika fenforogjon ebben az esetben, azt a magam részéről nem tudom akczeptálni, mert a mit a t. képviselő ur felhozott . . .

Visontai Soma: Meg kell vizsgálni!

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . azt én olyannak tekintem, a mi ennek az itéletnek a validitását nem bénitja.

A harmadik, a mivel a t. képviselő ur az itélet erőtlenségét vitatja, — és ezt flagráns esetnek mondja, a mely feltétlenül invalidussá teszi az itéletet — az, hogy az osztrák védő — mert védő volt Magyarország részéről és Ausztria részéről — bejelentett egy továbbmenő igényt a lengyel nyeregre és azt vissza sem vonta.

Hát, engedelmet kérek, jogászi felfogással és jogászi megitéléssel lehet-e invalidáló momentumnak deklarálni, ha egy választott bíróságnál egyik fél valamely dologban, vagy ugyanabban a dologban még egy továbbmenő igényt is támaszt, a melyet a bíróság visszautasit? Hiszen akkor a priori, minden választott bíróság itéletét érvényteleniteni lehetne. Mert nem lesz érvényes választott bíróság soha, ha az egyik félnek oly ténye, hogy ujabb igényt jelent be, a melyet aztán a bíróság elutasit, elegendő arra, hogy a választott bíróság itélete erőtlenittessék.

Visontai Soma: Ott vagyunk akkor, a hol voltunk.

Széll Kálmán miniszterelnök: Olyan elv ez, a melyet nem lehet elfogadni. A t. képviselő ur azt mondja, hogy most sem vonták vissza azt az igényt. Hát a bíróság előtt támasztatott, a bíróság visszautasitotta és igy az az igény semmis és nem ér semmit. Hozzám és irányomban, mint Magyarország és az adminisztráczió ez idő szerinti képviselője elé nem támasztatott ez az igény. És ha támasztják: én ép ugy vissza fogom utasitani, mint a hogy visszautasitotta a bíróság. Ez megtörténhetik, de az kérdés, jogosan történik-e. Ebből mindent lehet következtetni, de az, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy mire képesek majd — nem hiszem, hogy történjék az osztrákok részéről ilyen igénynek a bejelentése — az osztrákok; nem hiszem, hogy bekövetkezzék; azt semmi esetre sem hiszem, hogy a tény miatt, mert a bíróság által visszautasitott továbbmenő igény bejelentetett, a bíróság itélete, a mely erre tekintettel nem volt, semmis, érvénytelen volna. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek alapján én a magam részéről a mellett maradok, hogy a birósági itélet, a mely a törvény alapján jött létre, sajnosan kedvezőtlen ugyan és mi pervesztesek lettünk, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* hanem hogy ujabb per-

rel, vagy pedig, mint a t. képviselő ur mondja, egy parlamenti bizottsággal azt az itéletet invalidáljuk, azt a magam részéről nem tartom lehetőnek.

Thaly Kálmán: Oda adja az országnak egy darabját. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Elvégre én se nem gyarapitom, se nem csonkitom az ország területét. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)* Ez a törvény meghozatott és ezen törvény alapján mi egyszerüen pervesztesek lettünk. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék! Milyen könnyelmüen odadobják az ország területének egy részét.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy nem volt független a bíróság. *(Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* De mivel indokolja? Hát én állitom, hogy független volt, senki arra befolyást nem gyakorolt; tagjai voltak: egy magyar biró és egy osztrák biró s ez a két biró megegyezett a svájczi szövetségi tanács bíróságának elnökében, tehát egy tökéletesen pártatlan és független urban. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Már most azt mondja a képviselő ur, hogy azért nem volt a bíróság független, csak lestem, hogy miért nem volt az, »mert — ugymond — a statutum 8. §-ában az van mondva, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* hogy az osztrák biró referálja az ügyet ugy, a hogy neki az osztrák kormány a materiálét a kezébe adta és utána a magyar biró referál vagy pedig sorshuzás utján a magyar biró kezdi meg és az osztrák folytatja a referálást, s a magyar biró referál ugy, a mint a magyar kormány bocsátotta a magyar birónak rendelkezésére az adatokat és igy szintén mint referens müködik, az a biró pedig már nem független, a ki maga referál, mert a miniszterium információja alapján történik a referálás«. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* De, bocsánatot kérek, az talán már csak nem szól ellenünk és nem szól a biró pártossága mellett Magyarország ellen, hogy a magyar biró azon akták alapján lett informálva, a melyeket a magyar kormány rendelkezésére bocsátott. De hát lehetne ez — megengedem — a statutumban másképpen is, ugy tudniillik, hogy nem ők, hanem mások referáltak volna. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Megengedem, hogy ez másképpen is lehetne, ugy, hogy az itélő biró ne referáljon, hanem referáljon más és az itélő biró szavazzon, de hogy a birónak függetlenségét bármi tekintetben alterálja az, — akár a magyar bíróét, akár az osztrákét, — hogy a magyar biró és az osztrák biró is referálja ezt az ügyet, kiki a maga információja alapján, azt nem tudom megérteni és nem fogadhatom el. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* A kérdés ugy áll, t. ház, — igen sajnos, — hogy az 1897: II. t.-cz. az ügyet a törvényhozás és a kormány kezéből kivette és egy választott bíróság eldöntésére bocsátotta. Ezzel a kérdés feletti itélethozatal annak a független birónak a lelkiismeretére, tudására, meggyőződésére és itélethozatalára lett bizva. Miután az a bíróság törvényesen alkottatott össze és miután arra befolyást senki sem gyakorolt, — mert hiszen azt a sértést csak nem követik el a svájczi szövetségi bíróság elnökén, hogy ő befolyásoltatni engedte magát, — itéletet mondott, akármilyen sajnos és akármilyen keserü az, de abban az itéletben meg kell nyugodni, mint res judicatában, mert a nemzetközi biráskodásnak nagy elvét, a mely az ököljognak, a háboruknak, a nemzetek közti összeütközéseknek akarja elejét venni, sértenők meg, ha a választott bíróság itéletét kontrovertálnók. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Én azért, akármilyen sajnos, nem vagyok abban a helyzetben, hogy elfogadjam a t. képviselő ur által itt elfogadott és védelmezett álláspontot és nem teljesithetem a magam részéről azon kérését, hogy ezen ügyet, a melyet a törvény értelmében res judicata-nak tartok, parlamenti bizottság elé bocsássam. Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Én interpellációmban nem is kivántam mást, nem kivánom ma már a háznak határozott döntését az itéletről, hanem azt kivánom, a mit a legkisebb, a legegyszerübb polgár is megtesz, hogy ha egy ügyben pervesztes lesz, hogy megkivánja: vizsgálják azt az itéletet, hogy vajjon az az itélet a törvényeknek megfelelőleg jogerejü-e vagy sem? Én nem kivántam egyebet, t. ház, csak azt, hogy tekintettel arra a nagy fontosságra, a melylyel ez az itélet bir, mielőtt még a t. kormány ezt az itéletet végrehajtja, hogy azt egy parlamenti bizottság a nemzetközi jog és az általános jogelvek szerint, valamint a politikai felelősség szempontjából megvizsgálja és azt mondtam, hogy azon bizottságnak döntése és határozata legyen azután mérvadó erre az ügyre. Hogy a t. miniszterelnök ur ezt nem fogadta el, azon nem csodálkozom, a midőn látom, hogy az ügynek és a dolgoknak lényegére nézve milyen tévedésben van. Én nem akarom most mindazokat a dolgokat ujra megerőtleniteni, a melyeket felhozott, én csak a legnyomatékosabbnak látszó ellenvetésére kivánok reflektálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a mi azt illeti, hogy nem vétettek a törvény ellen, mert hiszen ott a legfelsőbb bíróság van, itt pedig egy galicziai főtörvényszéki elnököt rendeltek ki és egy magyarországi táblai elnököt. Hát én nem azt mondtam, hogy azért rendelték igy ki a galicziai országos főtörvényszéki elnököt, mert Magyarországon táblai elnököt rendeltek ki, hanem azt mondtam: Minthogy a későbbi eljárás folyamán többé nem osztrák-magyar, hanem gácsországi és magyar határvita keletkezett: ennélfogva teljesen azonositották

Magyarországot Galicziával és ilyen szempontból azután mi is csak egy táblai elnököt rendelhetünk ki. A mit a t. miniszterelnök ur mond, hogy azért rendelték ki, hogy egy valóságos belső titkos tanácsos legyen, mert ott is egy valóságos belső titkos tanácsos volt, ez nem argumentum, *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalról: Ez nevetséges!)* mert én azt hiszem, hogy a birónál nem a czimek adnak tekintélyt, hanem ellenkezőleg, az ilyen udvari czimek mind a birói függetlenség rovására mennek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* valamint a birói függetlenség rovására megy az is, mikor itélethozatal előtt a király audienczián fogadja a bíróság elnökét épugy, mint a hogy a birói függetlenség rovására megy, mikor a t. kormány megvendégelte a bíróságot az itélethozatal előtt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindezek ugyan kis szempontoknak látszanak, de a független biráskodás magasabb szempontjából ezek mind figyelembe veendők. És hogy mi ezt most felemlitjük, ez mind nagyon is érthető, ha kis szempontnak látszik is ez, de ha az a magyar ember, az a magyar földesur, vagy az a magyar mezőgazda, a kinek mesgyéjéből egy vonalnyit elszántana, ősi jusához való ragaszkodásból a pöröknek egész tömegét teszi folyamatba, és nem engedi ezen jussát, ez minket legalább is arra kötelez, t. miniszterelnök ur, hogy egy bizottságot küldjön ki, a mely a legtárgyilagosabban vizsgálja meg ezen itéletet azon szempontból, hogy az a nemzetközi jog elveit figyelembe vette-e vagy nem. Ennyivel tartozunk az ország területi épségének és a nemzeti főhatóságnak. A t. miniszterelnök ur különben is, ugy látom, igen sok dologban teljes tévedésben van, mert azt mondja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy soha sem hallotta még azt, hogy egy bíróság ne állapitsa meg maga a saját hatáskörét, mert én azt mondtam . . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: In concreto!

Visontai Soma: Bocsánatot kérek, én azt mondtam, midőn felolvastam a nemzetközi jogból, hogy a választott-bíróság nem illetékes azon okmánynak elbirálására, a mely neki is létet adott, vagyis azt mondtam, hogy nincsen hivatva saját hatásköri vitáját eldönteni és hatáskörét megállapitani, mert egy állami bíróságnak, egy ország bármely bíróságának a hatáskörét állami törvények állapitják meg; ott tisztán áll az, hogy a törvény dönt. De egy ilyen választott bíróságnál, a mely ad hoc lesz kiküldve, ott nincs országos törvény, ott csak tisztán külön e czélra megalkotott okmány van; tehát vagy a törvény, vagy statutum határozhatja meg a hatáskörét. Ha pedig a miniszterelnök ur maga azt mondja, hogy az a törvény oly laza, hogy semmit sem állapit meg, akkor ezzel maga elismerte azt, hogy mulasztás történt és akkor a kormányt vád alá kell helyezni az ország területi integritásának megsértése miatt, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy nem látta helyénlevőnek, hogy egy szabatos törvényben határozták volna meg a hatáskört. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur nem fogadja el az én álláspontomat, hogy vegyük legalább a törvénynek indokolását segitségül. Ha a t. miniszterelnök ur beleburkolózik a nemlátásba és azt mondja, hogy mi a törvény indokolását nem veszszük mérvadónak, és a bíróság mindent tehet, akkor a miniszterelnök ur oly felelőséget vesz magára ezzel az álláspontjával, a mely felelőségért az 1848 : III. t.-czikkel szemben helyt állani nem tud.

Ép igy vagyunk a többi ellenvetéssel is. *(Halljuk!)* Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy abban nincs igazam, ha azt mondom, hogy ez az itélet hatálytalan, mert az osztrákok uj követelésekkel lépnek fel. Hát miről volt szó?

Arról volt szó, hogy Ausztria és Magyarország tisztán szubjektiv kellemetlenségek szempontjából örökre döntsön egy vitás terület felett. Erről volt szó. Már most azt mondja a miniszterelnök ur, hogy igenis az osztrákok ujabb igényeket támasztottak, ujabb követelésekkel léptek fel, de ez semmi sem, mert a bíróság visszautasitotta azokat. Hát ezzel mi visszaestünk ugyanabba az állapotba, a melyben voltunk. Hiszen igy elvették most már tőlünk a Zabje hegyéig is a területet. Kérdem a t. miniszterelnök urtól, hogy ő, a ki multkor becsületszavára hivatkozott . . .

Kubik Béla: Gyakran feszegeti ő ezt az utóbbi időben!

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak ebben!

Visontai Soma: Kérdem a miniszterelnök urtól, helyt áll-e a becsületével, hogy a lengyel nyeregig való igényeikkel nem fognak többé előállani az osztrákok? Tessék nekem erre felelni! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig nem tud és nem áll helyt, mert mint becsületes ember nem is állhat helyet és minthogy az volt a vita tárgya, hogy mi legalább a közel látható időkig, a közeljövőig, emberektől előre látható időkig az osztrákok részéről ujabb fenyegetésekkel nem támadtatunk meg, akkor mi ezt az itéletet törvényeink közé nem iktathatjuk. Én ezt sem követeltem. Én csak azt kértem, hogy egyezzék bele a kormány egy parlamenti vizsgáló-bizottság kiküldésébe. Hiszen ezt megteheti, hiszen a t. túloldal többségben van, a bizottságban is többsége lesz. Épen azért proponáltam ezt, mert én érzem álláspontomnak igazságát és tudom, hogy az én álláspontomat mindenkinek el kell ismernie. Ha pedig a miniszterelnök ur ezt ellenzi, azt kell hinnem, hogy meg van győződve arról, hogy a bizottság ő neki nem ad igazat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig mikor az ország területéről és az ország integritásáról van szó, akkor nem lehet a személyi tekinteteknek helye. Kérem tehát a t. házat, ne méltóztassék a választ tudomásul venni, hanem

méltóztassék az interpellácziò tárgyalását napirendre tüzni. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Három vád hangzott el ujabban, a mikre igen rövid megjegyzést teszek.

Egyik az, hogy a t. képviselő ur azt mondja, hogy szemet hunyok az indokolás felett és csak a törvényt veszem mérvadónak, a mikor arról beszélek, hogy a törvény nem tartalmaz semmit, hogy milyen biró legyen, hanem az indokolás beszél legfőbb biróról. Én az indokolást sem találom olyannak, hogy a törvény szellemének, értelmének magyarázásánál arra nem szabad tekintettel lenni. Nem tekintem olyannak, hanem igenis, az indokolást olyannak tekintem, a melyre figyelemmel kell lenni. De azt mondtam, hogy akkor, a mikor legfőbb biróságról beszél az indokolás, nem zárhatták ki, — mert hiszen Curiáról nem beszél, — nem zárhatták ki a királyi táblának oly állásu elnökét, a ki a curiai tanácselnökkel egy rangban van. Az aztán mellékes dolog volt, hogy azt mondtam, hogy az mint valóságos belső titkos tanácsos is egyenragu volt amazzal. A fődolog, a mit mondottam, az, hogy az oly kir. táblai elnököt, ki egy rangban van a curiai tanácselnökkel, legfőbb birónak lehet tekinteni.

Visontai Soma: Lehet! Lehet!

Széll Kálmán miniszterelnök: A másik, a mit a t. képviselő ur most megdupláz, az, hogy én mondjam meg becsületszavamra, hogy az osztrákok nem támasztanak-e majd ilyen követeléseket. Kubik Béla t. képviselő urat megnyugtatom, hogy ha előállok a becsületszóval, sohasem állok elő más kérdésben, mint ott, a hol egyéni és belső érzelmeknek terrénumán akarnak bántani és a hol bizonyitékokkal nem állhatok elő, mert bizonyitékokkal nem állhatok egyébbel elő, ha megvádolnak azzal, hogy elpaktálom az országnak egy területét, mint, ha, szavamra mondom, hogy soha egyetlen gondolattal, egyetlen szóval, egyetlen hanggal, erről köztem és az illető közt szó nem volt. Ily kérdésekben tehát, a hol sem érvekkel, sem bizonyitékokkal nem lehet előállani, mert nincs mód a bizonyitásra, egyebet nem tehettem. Erre mondtam és egyébre nem fogja tőlem hallani a t. képviselő ur. Argumentumokat ezzel pótolni sohasem szoktam, a hol argumentum rendelkezésre áll, de ha szubjektiv szempontról van szó, a mit nem bizonyithatok másképen, mert sem irás, sem érv, sem dokumentum nincs, természetesen el kell mondanom, hogy ne vádoljon engem ezzel senki, mert ezt, mint méltatlan, odiózus, rám nem illő, tökéletesen helytelen és engem megrágalmazó dolgot visszautasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én a törvényt hajtottam végre és semmi egyebet; törvényt, a mit nem én hoztam; nem én itéltem oda azt a területet Ausztriának, de a törvény alapján a választott biróság. Én azon az állásponton álltam és állok, hogy ily itéletet, res judicata-t, nem lehet szuperrevideálni, *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Becsületszóval!)* becsületszóval sem, mert a választott biróság a nemzeti becsület védelme alá van helyezve és nem lesz sohasem becsületbiróság, ha annak itélete annak van kitéve, hogy szuperrevideálják, mert ez az itélet végérvényes.

Visontai Soma: Mindenütt megteszik!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt sem becsületszóra, sem más szóra nem mondhatom, hogy fognak-e még követelőzni. Hogy vállalkozhatnám az ilyenre? Hát vállalhat-e valaki önök közül felelőséget azért, hogy a szomszédja mit követel? Azt mondtam, hogy követelésüket visszautasitotta a biróság és vissza fogom utasitani én is, akárhányszor állanak elő ilyennel.

Thaly Kálmán: Akkor is jöhetnek, ha más lesz a miniszterelnök!

Széll Kálmán miniszterelnök: A magam részéről nem tudhatom, hogy jönnek-e vagy sem. Igy áll tehát a dolog, nem másképen. Azért kérem méltóztassék válaszomat tudomásul venni. A törvény választott biróságot rendelt, a választott biróság fungált. Akkor kellett volna meggondolni, hogy pervesztesség esetén mily baj ér minket, mikor azt a törvényt hozták. Fájdalom, mi lettünk pervesztesek, én siratom legjobban, ahhoz én nem járultam hozzá semmiképen; de az itélet koczkája igy dőlt el, azért az itéletbe bele kell nyugodni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Engedelmet kérek, a házszabályok értelmében szólok.

Elnök: Joga van szólani a házszabályok alapján.

Visontai Soma: A házszabályok világosan megadják a jogot, hogyha a miniszter még egyszer felszólal, az interpelláló is beszélhet.

Egyáltalában nem értem a miniszterelnök ur állitását, mert nem felülvizsgálást akartam, csak meg akartam vizsgáltatni az itéletet, hogy oly itéletre nézve, a melynek sem anyagát, sem létrejövetelét nem ismerjük, egy parlamenti bizottság az anyagot nézze át és tegyen jelentést. Hiszen remélem, hogy önök csak nem hiszik, hogy ez az itélet életbeléphet a nélkül, hogy egy uj törvényt hoznánk annak végrehajtása szempontjából? Csak nem hiszi a t. miniszterelnök ur, hogy az a határ meg lesz másitva a nélkül, hogy a magyar törvényhozás ezt az itéletet törvénybe iktatná?

A legnagyobb megdöbbenéssel veszem észre, hogy a t. miniszterelnök ur egyáltalában nem is beszél arról, hogy egy uj törvénybe kell iktatni ezen határt. A magyar közjognak minden lapja bizonyitja, hogy minden határigazitást előbb be kellett iktatni, sőt itt ugyanezen kötet szerint, mely előttem fekszik, a Bukovina és Magyarország közti határkérdésben szintén ki volt küldve egy bizottság és mi ezt az itéletet törvénybe iktattuk. Abból indulok ki, hogy mindaddig, mig a határváltozás törvényileg beiktatva

nincsen, a t. miniszterelnök ur köteles a magyar fenhatóságot gyakorolni ugy a terület megvédése, valamint egyéb adminisztrativ jogok szempontjából, mert a mig a magyar parlament a határváltozást be nem iktatja, az az itélet szentesitve nincsen.

Arra kérem a miniszterelnök urat, a ki nagy előzékenységet mutatott, és nagy köszönettel veszem, hogy szives volt azonnal felelni, legyen szives három közjogászt és nemzetközi jogászt megkérdezni a maga körében és akkor meg fog győződni a t. miniszterelnök ur, hogy ugy sem ér az álláspontja semmit, mert mikor a határigazitó törvényt ide be kell nyujtani, a magyar parlamentnek módja nyilik, ha ma nem is akar parlamenti bizottságot kiküldeni, hogy az itélet érvényessége felett itéljen. Igy mondja ezt a történelem minden lapja, igy diszponál közjogunk, a ki pedig ez ellen akar véteni, egyenesen árulást követ el, a melylyel szemben mindenkor sikra kell szállanunk. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő ur, ugy látszik, belebeszéli magát egy olyan hangba és olyan kifejezésekbe, melyekre én sem okot, sem jogot nem adtam, hogy t. i. nekem hazaárulásról tartson prelekcziót. Hát higyje meg nekem a t. képviselő ur, én is tisztában vagyok az álláspontommal, ép ugy, mint ő, s a mit én neki nem imputálok, semmiféle tényében, ne sziveskedjék nekem sem semmiféle tényemben vagy gondolatomban sem imputálni. Ennyivel csak tartozunk egymásnak. Ha ebben a házban akármilyen felhevülő, vagy magát behevitő állapotba *(Derültség jobbfelől. Zaj a szelsőbaloldalon.)* valaki beledisputálja magát, — igen, a képviselő ur igen higgadtan tud beszélni, de beszédének a végén már nem volt higgadt — hogy más hazafiságát gyanusitsa, s ha hazafiatlanságra képesnek tartjuk egymást, akkor itt megszünik minden. *(Zaj.)*

Thaly Kálmán: Nem Széll Kálmánra mondta, hanem arra, a ki ezt tenné!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ha a t. képviselő ur engem erre képesnek tart, neki még ezt is elengedem. Jó! *(Derültség.)* De protestálok ellene, mert nem jogos. Nem jogos. Arról hogy ezt az itéletet be fogjuk-e czikkelyezni, vagy nem, nem szóltam; tehát ne premittáljon olyant, a mit nekem most tulajdonitott, hogy »ha a miniszterelnök ezt most megtagadja«. Én erről nem szóltam. Én csak azt mondtam, hogy a t. képviselő ur által proponált parlamenti bizottság kiküldését nem tartom helyesnek; mert egész más, ha majd erről a törvényjavaslat ide jövén, annak beczikkelyezését kérem és azt akkor a bizottság át fogja vizsgálni azon czélból, *(Derültség a szélsőbaloldalon)*, akár nevetnek, akár nem, nincs igazuk, mert ez egész más. Akkor is azt fogom kérni, hogy azt a javaslatot, melyet mint res judicatát nem lehet érvényteleniteni, elfogadni vagy el nem fogadni, hanem csak beczikkelyezni, igenis, utólag, mint a választott bíróság itéletét tessék beczikkelyezni; de azt nem fogom kérni, hogy tessék átvizsgálni, hogy érvényes-e, vagy nem érvényes-e olyforma módon, mint a hogy a parlamenti bizottság kiküldésével ezt a képviselő ur érti.

Előbb azt tetszett mondani, hogy azért ellenzem, mert tudom talán előre, hogy az hogyan fogna itélkezni. No hát, én nem tudom előre, hogyan fogna itélkezni, hanem ellenzem azért, mert elvi szempontból nem tartom helyesnek, hogy egy törvény által kiküldött választott bíróságnak törvényesen meghozott itéletét most egy parlamenti bizottság felülvizsgálja. Tetszett volna ezt a törvényhozásban — Visontai képviselő ur akkor benne volt, a naplóban majd megnézem, hogyan protestált a törvény ellen — akkor érvényesiteni, de akkor nem méltóztatott ezt tenni, most utólag ezzel nem fog használni a dolognak semmit.

Most már többet nem szólok. *(Derültség.)* Kérem a válasz tudomásul vételét. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A kérdés az, hogy a választ tudomásul veszi-e a ház . . .

Thaly Kálmán: Kérem megolvasni a jelenlevőket! Nem vagyunk határozatképesek!

Kecskeméthy Ferencz: Nem lehet a kérdést feltenni! Nem vagyunk határozatképes számban!

Elnök: A jelenlevők meg fognak olvastatni. *(Megtörténik.)* A jegyző urak jelentése szerint a ház nem határozatképes, ennek következtében a szavazás most nem ejthető meg s igy a következő ülés elején fog a ház határozni.

Thaly Kálmán: A házszabályok nem igy szólnak; a házszabályok ilyen esetben az ülés felfüggesztését kivánják.

Elnök: Méltóztatnak kivánni a katalógus olvasását? Azt hiszem, senki sem kivánja.

Thaly Kálmán: Félórára kérjük felfüggeszteni az ülést. A házszabályt tartsuk meg, ha beledöglünk is a koplalásba! Ha ők követelik az ülés kinyujtását, mi követeljük még továbbnyujtását. *(Zaj. Mozgás jobbfelől.)*

Kubik Béla: Tudjuk, hogy le fogják szavazni ugy is. Szepes vármegyét is odaadná, ha rá volna bizva; hála Istennek, nincs rábizva az őrnagy urra. *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő uraknak teljesen igazuk van, ha a házszabálynak betüszerinti megtartását követelik, s én természetesen ahhoz alkalmazkodni fogok. A 259. §. azt mondja: »Ha a ház tagjai kellő számban nem jelentek meg, s ezért ülés nem tartathatik, vagy határozat nem hozathatik, az elnök az ülést bizonyos időre, mely fél óránál hosszabb nem lehet, felfüggeszti és ha a ház tagjai ezután sem lennének jelen határozatképes számmal, a képviselők névsorát felolvastatja, s erről a távollévők jegyzékének bemutatása mellett a háznak a legközelebbi ülésben jelentést tesz.«

Ez tehát meg fog történni. *(Helyeslés.)* Mivel tehát az ülést egy bizonyos időre, mely egy fél óránál hosszabb nem lehet, kell felfüggeszteni, én egy negyed órára függesztem fel az ülést; ha a ház akkor sem lenne határozatképes, fel fog olvastatni a névsor; de a szavazást a legközelebbi ülésre kell halasztani. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom, s minthogy látom, hogy a ház most sem határozatképes, a házszabályok 259. §-a értelmében a névsor fog felolvastatni.

A névsort gróf Esterházy Kálmán jegyző ur fogja olvasni, a távollévők neveit pedig Szőts Pál jegyző ur jegyzi.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Jelen voltak: gr. Apponyi Albert, Bakonyi Samu, Bodóky Zoltán, Csávosy Béla, Daniel Gábor, Darányi Ignácz, Dégen Gusztáv, Dobiecki Sándor, Domahidy Elemér, Eggenhoffer József, gr. Esterházy Kálmán, Egersdorfer Sándor, Fassie Tódor, Fejér Antal, Günther Antal, Haydin Imre, Justh Gyula, Kállay Lipót, Kecskeméthy Ferencz, Krecsmarik János, Kubik Béla, Kovácsevics István, Láng Lajos, Lázár Árpád, Lázár Menyhért, Leszkay Gyula, Major Ferencz, Mayer Károly, Mihályi Péter, Mohay Sándor, Münnich Aurél, Nagy Sándor, Nyegre László, Pekár Gyula, Pichler Győző, Plósz Sándor, Ragályi Béla, Rohonyi Gyula, Rónay János, Sághy Gyula, Seemayer János, gr. Serényi Béla, Stajevics János, Szabó Kálmán, Szájbely Gyula, Szeless József, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szombathy György, Szőts Pál, Thaly Kálmán, Tormay Károly, Visontai Soma, Werner Gyula, Wlassics Gyula, Zsámbokréthy Emil.

Távol voltak: Abaffy Ödön, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, Angyal József, Apáthy Péter, gr. Apponyi Gyula, Artim Mihály, Avrameszku Pachoniusz, Adámovics Béla, Adámovics Iván, Babó Lajos, Babó Mihály, Baghy Béla, Bakó József, Ballagi Géza, Balogh László, Barabás Béla, Barcsay Domokos, Baross Jusztin, Baross Károly, Barta Ferencz, Bartha Miklós, Barta Ödön, Bartal Aurél, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bauer Antal, Bay Lajos, gr. Bánffy Miklós, br. Bánhidy Antal, Beck Marczell, Bedő Albert, Bedőházy János, Belitska Béni, Bencs László, Benedek János, Beniczky Árpád, gr. Benyovszky Sándor, Beőthy Akos, Bernáth Béla, Bernáth Lajos, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen István, Biró Lajos, Bizony Ákos, Blaskovics Ferencz, Boda Vilmos, Bogyay Máté, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Borbély György, Bornemisza Lajos, Botka Béla, Bónis István, Böszörményi Sándor, Brázay Kálmán, Brezovay László, Bruckner Vilmos, Bujanovics Gyula, Buzáth Ferencz, Barlovics István, Benák Károly, Chernel György, Chernel Gyula, gr. Csáky Lajos, gr. Csekonics Gyula, Csernoch János, Csörgheő Gyula, Cziráki Ferencz, Cseh Ervin, Csincsek Flórián, b. Dániel Ernő, b. Dániel Tibor, Darányi Ferencz, Daróczy Aladár, gr. Dessewffy Emil, Dókus Ernő, Dörr Soma, Drakulics Pál, Dedovics György, Egry Béla, Eitel Viktor Adolf, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, Erdély Sándor, gr. Erdődy Gyula, Eremits Pál, Ernszt Sándor, Erreth János, Éhen Gyula, Egersdorfer Sándor, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farkas Ábrahám, Farkas Balázs, Farkas József, Fáy István, b. Feilitzsch Arthur, br. Fejérváry Géza, Fernbach Péter, Feszty Béla, Fischer Sándor, Fluger Károly, Fogarassy Zsigmond, gr. Forgách Antal, Förster Ottó, Frey Ferencz, Fülöp Béla, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gabányi Miklós, Gajáry Géza, Gál Sándor, Gorove László, Gränzenstein Béla, Gresskovits Vilmos, Gromon Dezső, Gulner Gyula, Győrffy Gyula, Gavranics Péter, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vászó, gr. Hadik János, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hadzsy János, Halász Zsigmond, Hammersberg László, b. Harkányi János, Hámory László, Hegedüs Károly, Hegedüs Loránt, Hegedüs Sándor, Heincz Hugó, Hellebronth Géza, Heltai Ferencz, Hentaller Lajos, Hertelendy Ferencz, Hertelendy László, Hieronymi Károly, Hilbert Károly, Hintz Ernő, Hock János, Hodossy Imre, Holczer János, Hollaky Imre, Holló Lajos, Horánszky Lajos, Hortoványi József, Horváth Dezső, Horváth Gyula, Illyés Bálint, br. Inkey József, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Jakabffy Imre, Jakabffy István, Janits Imre, Jankovich Béla, Jékey Zsigmond, Justh Ferencz, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kabós Ferencz, Kacskovics Géza, Kammerer Ernő, Kapotsfy Jenő, gr. Karátsonyi Aladár, gr. Karátsonyi Jenő, Károlyi Antal, gr. Károlyi Sándor, Ketzer Miklós, gr. Keglevich Gyula, Kende Péter, Kiss Emil, Kiss Ernő, Kiss Pál, Klobusiczky János, Kobek István, Kollár Márton, Koller Tivadar, Komjáthy Béla, Konkoly Thege Miklós, Korodi Lajos, Kossuth Ferencz, Kovács Gyula, Kovács Pál, Krasznay Ferencz, Kristóffy József, Kubina József, Kubinyi Géza, Kubinyi György, Kiss Oszkár, Koszovacz Fridolin, Krajacz László, Krajcsovics Sándor, Latinovics Géza, Lator Sándor, László Mihály, Lázár György, Leidenfrost László, Lendl Adolf, Lengyel Zoltán, Lindner Gusztáv, Lovászy Márton, Lónyay Géza, Luby Béla, Luby Géza, Lukáts Gyula, Lukács László, Luppa Péter, Lurtz Károly, Madarász Imre, Madarász József, Makkai Zsigmond, Malatinszky György, Manaszy György, Mandel Pál, Marjay Péter, Maróthy László, Melzer Vilmos, Meszlény Pál, Mezőssy Béla, Mihajlovics Kornél, Miklós Ödön, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Molecz Dani, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár Jenő, Molnár József, Molnár Károly, Morzsányi Károly, Mukits Simon, Makszimovics Milán, Mar-

tinecz Ignácz, Maseg Lipót, Masics Illés, Milekics Czirill, Nagy Ferencz, Nagy Mihály, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Nessi Pál, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Novák József, Nedelykovics Tivadar, Nemcsics Ede, Oberth Károly, Okolicsányi László, Olay Lajos, Osztroluczky Miklós, Óváry Ferencz, Papp Elek, Pap Géza, Papp József, Pap Zoltán, Pattyánszky Elek, Pavlovics Ljubomir, Perczel Dezső, b. Perényi Zsigmond, br. Petricsevich-Horváth Arthur, Pildner Ferencz, Pintér Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Polczner Jenő, Ponory Sándor, Posgay Miklós, Putnoky Mór, gr. Pejacsevich Tivadar, Pliverics József, Popovics Váczki István, Popovics Vászin István, Rabár Endre, Radovanovics György, Radvánszky György, Rakovszky István, Rákosi Viktor, Ráth Endre, Rátkay László, Reich Aladár, Rétyi Mihály, br. Révay Gyula, Révai Mór, Rigó Ferencz, Rónay Ernő, Rosenberg Gyula, Rubinek Gyula, Ruffy Pál, Ruzsiák János, Ratkovics Iván, Sacelláry György, Salacz Gyula, Salamon Géza, Samassa János, Sándor József, Sándor Pál, Schmidt József, Schmidt Károly, Scitovszky János, Sebes Dénes, Semsey Boldizsár, Semsey László, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Simonyi Semadam Sándor, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Soltész-Nagy Kálmán, b. Solymossy Lajos, b. Solymossy Ödön, Sréter Alfréd, Steiner Ferencz, Sturmán György, Saj Nándor, Sorák Péter, Spevecz Ferencz, Stékovics János, Sumánovics Szvetiszlav, Szabó Ferencz, Szabó István, Szalay László, Szatmári Mór, Szederkényi Nándor, Szemere Miklós, Szentiványi Arpád, Szentiványi Gyula, br. Szentkereszthy György, Szerb György, Székely György, Szivák Imre, Szluha István, gr. Sztáray Sándor, Szulyovszky Dezső, Szüllő Géza, Tallián Béla, Telegdi József, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor, Thaly Ferencz, gr. Thorotzkay Miklós, gr. Tisza István, Török Bertalan, Trauschenfels Emil, Trubinyi János, Tuba János, Tomasics Miklós, Udvary Ferencz, Ugron Gábor, Ugron János, Uray Imre, Valasek János, Vancsó Gyula, Várady Károly, Vásárhelyi László, Vázsonyi Vilmos, Veres József, Vertán Endre, Veszelovszky Ferencz, Veszter Imre, Vészi József, Vietoris Miklós, Vojnics Sándor, Vörös László, Vuja Péter, gr. Wass Béla, Weisz Berthold, gróf Wilczek Frigyes, Wittmann János, Zákó István, Zboray Miklós, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, gr. Zselénszky Róbert, Zsilinszky Mihály.

Elnök: T. ház! Másodszori névsorolvasásnak ezuttal nem lévén helye, jelentem hogy nevük felolvasásánál jelen voltak és időközben megjelentek és nálam jelentkeztek: gróf Andrássy Gyula, Beksics Gusztáv, gróf Serényi Béla, Csávolszky Lajos, Molnár Józsiás, Tóth János és Wolfner Tivadar képviselő urak. Azokon kivül, a kiket emlitettem még, gr. Bethlen Sándor és Piukovich József képviselő urak is elnöki engedélylyel vannak távol. E szerint a legközelebbi ülésen be fog mutattatni azoknak a névsora, a kik ma távol voltak, és a ház fog határozni. Azonkivül a legközelebbi szerdai ülésen fogjuk megejteni azon szavazást, a mely határozatképesség hiányában ma megejthető nem volt. Továbbá Lovászy Márton, a ki tudtommal a mai ülésen jelen sem volt, legalább nem jelentkezett, a mai napról lemaradt interpellációját annál inkább fogja megtehetni szerdán, mert a szerdai nap ugyis interpellációs nap.

A szerdai napirend meg lévén állapitva és azokkal, a miket mondottam, kiegészitve, a mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 4 óra 15 perczkor.)

136. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 22-én, szerdán,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések bizottságok megalakulásáról, a főrendiház átiratairól és a beérkezett kérvényekről. — A mult ülésen történt névsorolvasás alkalmával távol volt képviselők névjegyzékének bemutatása. — A miniszterelnök bemutatja a mult évi állami zárszámadásokat és az állami számvevőszéknek ezekre vonatkozó jelentését, valamint az ország közállapotáról és a kormány működéséről szóló évi jelentést. — A kereskedelemügyi miniszter benyujtja a m. kir. központi tatisztikai hivatal jelentését az 1903. évi munkaterv tárgyában. — Az állandó igazoló-bizottság jelentésének benyujtása dr. Urmánczy Nándor megbizó-levele tárgyában. — B. Bánhidy Antal biráló-, továbbá gr. Pejacsevich Tivadar és Szentiványi Árpád összeférhetlenségi bizottsági tagok eskütétele. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Szavazás a miniszterelnök részéről a mult ülésben Visontai Soma interpellácziójára adott válasz tudomásul vétele tárgyában. — A pénzügyminiszter előterjesztése az 1903. évi állami költségvetés tárgyában. — Lovászy Márton interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az uj vasuti egyezség közzététele tárgyában. — A miniszter válasza. — A pénzügyminiszter benyujtja az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Szőts Pál jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor jegyző ur, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék mindenekelőtt meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. október 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a gazdasági bizottság megalakult; elnöke a ház elnöke; jegyzőjévé pedig Biró Lajos képviselő urat választotta. Továbbá jelentem, hogy a tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése ügyében kisorsolt birálóbizottság jegyzőjévé Haydin Imrét, a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése ügyében kisorsolt bizottság pedig jegyzőjévé Ugron Jánost választotta meg.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, a melyek szerint a népfölkelés felfegyverzésére szükséges ismétlő-fegyverek beszerzéséről;

az állami számvevőszék szervezetére vonatkozó 1880 : LXVI. és 1893 : XXX. t.-cz. módositásáról;

a hódmezővásárhely—makó—nagyszentmiklósi helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában;

a budapest—esztergom—füzitői helyi érdekü vasut tulajdonát képező vasutvonalak épitésére és üzletére kiadott engedély-okiratok és engedélyokirati függelékek egyesitéséről, valamint az e vasuton szükséges beruházások fedezéséről;

és végül a Béga-csatornának a Temes-bégavölgyi szabályozó társulat ármentesitése érdekében is szükséges rendezéséről szóló törvényjavaslatokat a főrendiház módositás nélkül elfogadta.

A felsorolt törvényjavaslatokra nézve az országgyülés két házának egyetértése létrejött s igy azok legfelsőbb szentesités czéljából ő Felségének a szokott módon felterjesztettek.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, a melyek szerint:

a sziszek—caprag—vrginmosti helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában;

a pápa—bánhidai helyi érdekü vasut engedélyezésének megtörténtéről;

Hidvég és Remeteszeg községeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Marosvásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitése tárgyában előterjesztett jelentésekre nézve hozott képviselőházi határozatokhoz a főrendiház hozzájárult.

Az országgyülés két házának e szerint megállapitott határozatai országos határozatoknak elentetnek ki.

Bemutatom Szerencs község képviselőtestületének Bernáth Béla, Kőszeg város képviselőtestületének Szájbely Gyula, a verseczi népt gyülésnek Szivák Imre képviselő által beadott kérvényét, az olasz bor vámjának felemelése iránt;

továbbá a Kolozsváron tartott népgyülésnek báró Feilitzsch Arthur képviselő által beadott kérvényét a Kossuth-szobor ügyében.

Mind e kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom az országos ügyvéd-gyülés állandó választmányának Szivák Imre képviselő által beadott kérvényét, a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Minthogy e törvényjavaslat az igazságügyi bizottságban tárgyalás alatt van, e kérvényt ugyanezen bizottsághoz utasitjuk. *(Helyeslés.)* E szerint e kérvény a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslattal való együttes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatik.

Bemutatom a házszabályok 259-ik §-a értelmében az október hó 20-ikán tartott ülésen történt névsorolvasás alkalmával távol volt képviselők jegyzékét, külön-külön kitüntetve azokat, a kik a háztól, vagy az elnöktől szabadságot nyertek, vagy időközben távolmaradásukat igazolták.

Ehhez a tárgyhoz azonban Szüllő Géza képviselő ur szólani kiván.

Szüllő Géza: T. képviselőház! Thaly Kálmán képviselő ur a következő szavakkal kivánta a névsor felolvasását *(olvassa)*: »Félórára kérjük felfüggeszteni az ülést. A házszabályt tartsuk meg, ha beledöglünk is a koplalásba! Ha ők követelik az ülés kinyujtását, mi követeljük még tovább nyujtását.« Megtörtént erre azután az, hogy az elnök a házszabályok 259. §-ára hivatkozva elrendelte a névsor felolvasását.

Ugy az ellenzék, valamint az egész képviselőháznak legfontosabb és legeminensebb jogai a házszabályokba vannak letéve; ahhoz ragaszkodni kell, annak az értelmétől eltérni senkinek nem áll érdekében. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Engem semmi más nem vezet jelen felszólalásomban, csak tisztán az, hogy jogainkat magunk védelmezzük meg mindennemü eshetőséggel szemben.

Én szerintem a képviselőháznak határozata, mikor a 259. §. alapján el lett rendelve délután négy órakor a névsor felolvasása, illegitim volt és pedig azért, mert a házszabályok 203. §-a azt mondja, hogy a képviselőház maga állapitja meg tanácskozásainak idejét. A képviselőház tanácskozásainak ideje pedig, mig a ház máskép nem határoz. tiz órától tart kettőig. Ettől eltérni két esetben lehet: vagy akkor, ha a ház a maga szuverén jogánál fogva ülésezéseinek idejét kitolja, mint pl. kitolták a budget tárgyalása alkalmával; vagy ha valaki felszólal az ülés vége felé, s miután a megkezdett beszédet az ülés folyama alatt be kell fejezni, mert azt a következő ülésben folytatni nem szabad, beszédét befejezi. Ezt rendelik a képviselőház szabályai. Ettől eltérésnek helye nincs.

Visontai képviselő ur beszélt, gondolom, három óráig. Akkor, szerintem, az ülést be kellett volna zárni, *(Ugy van! Ugy van! a balés a szélsőbaloldalon.)* és a miniszterelnök urnak nem lett volna joga akkor felállani, mert igaz, hogy az 1848-iki III. törvényczikk 28. §-a szerint a miniszterelnök és a miniszterek bármikor szólhatnak: de mindig odaértetik, hogy csak akkor és addig, a mig az ülés tart, mert ennek a »bármikor« szónak ily értelmet ad a házszabály. Hogy ily értelmet ad, azt mutatja, hogy a 215. §. azt mondja, hogy szót kérhetnek »bármikor« azok is, a kik netaláni személyes megtámadásra válaszolni, vagy szavaik félremagyarázását röviden helyreigazitani, vagy a házszabályokra akarnak hivatkozni. Mindenkor azonban itt is, ott is, ez a »bármikor« mindig csak a tiz órától kettőig tartandó ülés idejére értetik és értethetik. Ettől eltérésnek helye nincs. Miután pedig a tegnapelőtti ülés még két óra után is tartott, azt gondolom, hogy az házszabály-ellenes volt. Ennek következtében kérésem az, hogy mondja ezt ki a képviselőház a saját maga érdekében. Mert hiszen kifárasztják ezzel a methodussal az ellenzéket; mert ha valaki feláll és bőbeszédüen interpellál 2—6-ig, a miniszter pedig felel rá 6—12-ig: akkor az ellenzék nem képes figyelemmel helyt állani hivatásának. Ennélfogva azt kérem, mondja ki a képviselőház, hogy a tegnapelőtti ülésen a névsor felolvasása és az azokhoz füzött konzekvenciák érvénynyel nem birnak és hogy a névsor a jegyzőkönyvből töröltessék. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! A kérdéshez kivánok szólni. Az igen t. elnök ur majd fel fogja világositani, gondolom, a dolgot, én csak egy válaszszal tartozom a felszólaló képviselő urnak, a ki azt mondta, hogy a miniszterelnöknek nem volt joga háromnegyed három után szót kérni. A képviselő ur hivatkozik e tekintetben a 48-iki törvényre, hogy az 1848:III. t.-cz. 28. §-ának rendelkezése nem azt jelenti,

hogy a miniszternek joga van bármikor szólni, és az meghallgatandó még a meghatározott időn túl is, hanem csak azt jelenti, hogy a 9 órától, vagy 10 órától kettőig tartó ülés ideje alatt szabad szólnia. Kár volt a t. képviselő urnak erre a törvényre hivatkoznia, mert én nem ezen a jogon kértem szót, hanem a házhoz fordultam és a háztól kértem arra engedelmet. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*) Mikor egy hozzám interpellációt intézett képviselő ur másfél, vagy talán két óráig beszélt és e beszédébe igen sok nagyon éles, nagyon erős támadást vitt be ellenem: én engedelmet kértem a háztól, hogy erre a fontos kérdésre azonnal válaszolhassak. És a ház ezt megengedte. Hát én nem akartam az ellenzéket kifárasztani, eszem ágában sem volt; hiszen én csak válaszoltam a ház engedelmével egy két órás interpellációra. (*Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.*)

Thaly Kálmán: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót.

Elnök: Az elnökségnek is van e tárgyban mondanivalója; de miután Thaly Kálmán képviselő ur személyes kérdésben kért szót, kérem a t. házat, méltóztassék előbb Thaly Kálmán képviselő urat meghallgatni és azután az én elnöki előterjesztésemet.

Thaly Kálmán: T. ház! A napirend előtt felszólaló képviselő ur beszédének elejéből, legalább ugy gondolom, az volt kivehető, — noha a végén rektifikálta, legalább befejező szavaiból más volt érthető — mint hogyha az én felszólalásom lett volna oka ezen kétségtelen rendetlenségnek.

Én csak a házszabályok megtartását követeltem. Magam is abban a nézetben vagyok, hogy a két órára kitüzött zárhatáridőn túl — nem mondom, hogy ezt negyedórára kell épen betartani, — de azon a határidőn túl annyi idő mulva nem jogos sem miniszter, sem képviselő részéről, hogy még további hosszu vitát akarjon provokálni. Mindenki a maga szabad ideje fölött rendelkezik, és ugy rendelkezik, a mint a háznak előre kitüzött ülésideje ezt magával hozza. Senkitől sem vehető rossz néven, ha nem volt jelen azon az ülésen, mert rendkivüli módon előre nem láthatólag hosszura nyult az ülés. Azért követeltem a magam részéről a házszabályok megtartását, és követeltem a jelenlevők megszámlálását, hogy a ház illegitim határozatot ne hozzon. Megolvastam a jelen volt képviselőket már előbb, és láttam, hogy a ház korántsem volt határozatképes.

A t. miniszterelnök ur azt mondja, és igaza is volt, hogy ő engedélyt kért a háztól, hogy azonnal feleljen. Mi ezen az oldalon, a hányan csak voltunk, azt kiáltottuk: holnap! holnap, a következő ülésen! Mert három órakor, engedelmet kérek, hosszu beszédbe kezdeni mégis csak kissé furcsa dolog, kiváltképen akkor, a mikor a t. miniszterelnök ur, a kinek ékesszólását én mindig örömmel és élvezettel hallgatom, (*Mozgás a baloldalon.*) ugyanazon napon már terjedelmes és szép felszólalásban ragyogtatta ékesszólását. Nem tudtam belátni, miért kivánja ugyanaznap másodszor is ragyogtatni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azért!

Thaly Kálmán: Hiszen a támadás, a melyet Visontai Soma t. képviselő ur, a mint méltóztatott mondani, a miniszterelnök ur ellen intézett, a viszonválaszban következett be, a mikor a t. miniszterelnök urnak, talán felhevülésében mondott szavaira reflektált. Magam exkuzáltam, hogy nem a miniszterelnök urra értette, hogy a ki ezt tenné, hazaáruló lenne. Ily kifejezést használt ugyan, de a viszonválaszban, a miniszterelnök ur válasza után, a mely őt felingerelte.

Konstatálni kivánom, hogy ezen az oldalon el akartuk halasztani a tárgyalást már akkor, a mikor a t. miniszterelnök ur válaszolni akart. Nem tudom, akkor is határozatképes volt-e a ház vagy nem; kár, hogy nem olvastuk meg, mert azt hiszem, már akkor sem voltunk határozatképesek. De a mit én cselekedtem, azt csak azért tettem, mert a t. miniszterelnök ur túltette magát — mondjuk — a szokásokon, hogy három órakor kezdett hosszu beszédbe. Ha tehát hosszu ülést akar, gondoltuk, ám legyen, de akkor nekünk is van jogunk arra a tromfot megadni, a mit a miniszterelnök ur szükség nélkül előidézett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Visontai idézte elő!

Thaly Kálmán: Ezeket tartottam szükségesnek igazolásomul előadni. Eszem ágában sem volt ok nélkül kinyujtani az ülést, csak azt akartuk, hogy a következő ülésen folytassuk a tárgyalást; de ha ránk erőszakolták a meghosszabbitást, természetesen a házszabályokra kellett hivatkoznunk. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Szüllő Géza képviselő ur felszólalása, mely szerint az október 20-iki ülésben történtek a házszabályok megsértését involválnák, mindenekelőtt az elnökség ellen tartalmaz igen sulyos vádat, minthogy az intézkedéseket, a melyek akkor történtek, kötelességem szerint én rendeltem el. Tartozom tehát a ház előtt eljárásomat igazolni. (*Halljuk!*)

A t. képviselő ur azt mondja, hogy a ház a maga üléseinek idejét akként határozta meg, hogy azok délelőtt 10 órától délutáni 2 óráig tartassanak, és ennek folytán a háznak külön hozott határozat nélkül két órán túl csak abban az esetben lehet folytatni a tanácskozást, ha a két óra előtt megkezdett beszéd 2 órán túl is folytattatik.

Megengedem, hogy a házszabályoknak betü szerinti értelmezéséből ezt ki lehet olvasni. De a házszabályoknak ezzel az értelmezésével ellenkezik a ház állandó praxisa, a melyre nem egy példát tudok. A magam eljárásából is tudnék idézni, ha jól emlékszem, több oly esetet, a mi-

kor rendkivüli körülmények folytán kértem, hogy két óra után mondhassak beszédet, és pedig nagyon fontos vitában terjedelmes beszédet, és a ház mindenkor elegendőnek tartotta azt, hogy a ház az ily kérelem teljesitésébe beleegyezik, nemine contradicente. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ez történt mindig.

Igaz, hogy a ház ezen oldaláról *(a szélsőbalra mutat)* egyes hangok elhangzottak, a melyek másnapra kivánták halasztani a folytatást.

Thaly Kálmán: A hányan csak voltunk!

Elnök: Ámde ezt nem tekinthettem a miniszterelnök, vagy bármely ily helyzetben levő képviselő kérelme elleni felszólalásnak. Az ilyen kérelem teljesitése ellen a felszólalásnak, tiltakozásnak akként kell nyilvánulni, hogy egy képviselő feláll és a házszabályokhoz szólva kéri annak mellőzését; a mi csak közbeszólás vagy zugás alakjában jelenik meg, az a ház elnökségére nézve hivatalosan nem létezik. *(Helyeslés.)* E szerint, miután senki felállva annak módja szerint ellenvetést nem tett az ellen, hogy a miniszterelnök ur két óra után is felszólaljon, csak a háznak állandó, a házszabályokat magyarázó praxisát követtem, midőn ezen felszólalás ellen kifogást nem tettem, s ezen felszólalásból azután a házszabályok szerint következett a többi, t. i. az interpellációt tevő képviselőnek azon joga, hogy még egyszer felszólalhasson, sőt a miniszterelnök urnak másodszori felszólalása után még egy harmadszori felszólalással is élhessen.

Ez, t. ház, annyira tiszta sor az eddigi praxis alapján, hogy 1898-ban egy hasonló esetben, mikor Láng Lajos mostani kereskedelemügyi miniszter ur elnökölt mint alelnök, szakasztott ugyanezen eset állt elő; a ház ugyanezen szempontot, melyet Szüllő képviselő ur felhozott, megvitatta, ugyanazon érveléssel kéretett, még pedig nem csekélyebb ember, mint boldogult Horánszky barátunk részéről, hogy a 2 óra után történteket házszabályelleneseknek tekintse a ház, azonban a ház ezen felfogást magáévá nem tette, a kérdés függőben maradt, tehát függőben van ma is. Én megvallom egész nyiltan a t. háznak, hogy akkor, mikor a ház munkarendjének kiterjesztésére vonatkozó valamely kérdés a házszabályok szerint függőben van és annak interpretációja az én egyéni belátásomtól függ, hát én nem a képviselő uraknak fáradságtól való megkimélését, hanem a ház munkaképességének és munkájának kiterjesztését fogom tekinteni, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* csak ott nem, a hol a házszabályok világos rendelkezése ettől eltilt. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Megengedem, hogy ez oly kérdés, melyet a házszabályok módositására kiküldött bizottságnak, illetőleg a háznak magának tisztáznia kell, de ma az összes preczedensek szerint ugy áll a kérdés, hogy a házszabályokkal teljes konformitásban történt, a mi történt, és azért én magam is, miután kétely merülhetett fel a házszabályok interpretációjára, s miután az eset rendkivüli természetü, arra akartam kérni a t. házat, hogy a távollevők névsorának felolvasásától tekintsen el, de nem azzal az indokolással, hogy a házszabályok az utolsó ülésen megsértettek, mert ezt magaméva nem tehetem, hanem méltányossági okokból. *(Helyeslés.)*

Szüllő Géza: Szavaim félremagyarázása czimén egypár perczre kérek türelmet. Ki akarom jelenteni, hogy mikor azt mondtam, hogy a házszabályok megsértettek, legtávolabbról sem akartam a mi mélyen t. elnök urunknak személyét vagy eljárását érinteni. Legyen meggyőződve, hogy mindenki e házban pártkülönbség nélkül osztatlan elismeréssel adózik neki s igy távol állt tőlem is ellenében bármit is sértő szándékkal tenni.

A miniszterelnök ur szavaira azonban vonatkozni akarok annyiban, hogy ő azt mondta, hogy a ház engedelmét kikérte. Bocsánatot kérek, azt hiszem, hogy mikor valaki a ház engedelmét kikéri, azt expressis verbis kell tennie, nem pedig azokkal a szavakkal, a melyeket a miniszter ur mondott, t. i.: »méltóztassanak engem is azzal a szives türelemmel meghallgatni, melyet kérni jogom van, különösen azok után a közbeszólásokkal füszerezett bizonyos támadások után stb.« Nem engedélyt kért tehát, hanem türelmet, hogy beszélhessen, s a ház az engedély fölött nem is határozott. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Azután, t. ház, délután 3 órakor vagy határozhatott a ház, és akkor jogos lett volna a névsorolvasás is, vagy pedig, a mint állitom, 2 óra után nem határozhatott a ház, és akkor tehát joga nem volt a felszólalásra a miniszterelnöknek. Különben ma is fentartom azt a tételt, hogy a katalógus felolvasását délután öt órakor sérelmes eljárásnak tekintem.

Elnök: Az én javaslatom az, hogy méltányossági tekintetekből a minap történt névsorolvasásnál távolmaradtak névjegyzékének bemutatásától a t. ház álljon el. *(Helyeslés.)* Ehhez Szüllő Géza képviselő urnak azon inditványa csatlakozik, hogy az október hó 20-án tartott ülésről távollevők névsora töröltessék. Ha a képviselő ur fentartja ezen inditványát, akkor e fölött szavazásnak van helye.

Szüllő Géza: Visszavonom!

Elnök: Minthogy a képviselő ur visszavonja inditványát, a fölött nincs határozatnak helye, s igy azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a névsor felolvasásától eltekint. *(Helyeslés.)* Ezzel ezen ügy ekképen el van intézve.

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! A törvény értelmében van szerencsém a t. ház asztalára letenni a mult évi állami zárszámadásokat az állami számszéknek ezekre vonatkozó részletes jelentésével együtt, valamint a t. ház asztalára leteszem hasonlóan a törvény

értelmében az ország közállapotáról és a kormány működéséről szóló évi jelentést.

Kérem a t. házat, méltóztassék a zárszámadásokat a zárszámadási bizottsághoz utasitani megvizsgálás és véleményes jelentéstétel végett.

Elnök: A zárszámadásokról szóló jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és előzetes megvizsgálás és jelentéstétel végett a zárszámadási bizottsághoz fog áttétetni. Hasonlóképen az ország közállapotáról és a kormány működéséről szóló jelentés is ki fog osztatni a t. ház tagjai közt.

A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólani.

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém bemutatni a m. kir. központi statisztikai hivatal jelentését az 1903. évi munkaterv tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék azt tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter ur által beadott ezen jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és jelentéstétel végett a közgazdasági bizottsághoz utasittatik.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Maros-Torda megye szász-régeni választókerületében megválasztott dr. Urmánczy Nándor képviselő megbizólevelét megvizsgálta, és miután azt találta, hogy a megbizólevélben ugy a megválasztott képviselő, valamint ellenjelöltje is csak egy-egy választó által van ajánlva, ezen alaki hibánál fogva a jegyzőkönyvet kifogásolta, s azt a házszabályok értelmében a b) pont alá sorolta. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság az Urmánczy Nándor képviselő megválasztásáról szóló jegyzőkönyvet alaki szempontból kifogásolandónak találta. Ez azonban nem akadályozza, hogy nevezett képviselő osztályba soroztassék. S miután a III. osztálynak van a legkevesebb tagja, ennélfogva a III. osztályba soroztatik. A jegyzőkönyvnek megbirálása a biráló-bizottság hatáskörébe tartozik és sorshuzás utján kell meghatározni azt a biráló-bizottságot, a melynek ki fog adatni. *(Kihuzza a számot.)* A VI. biráló-bizottságnak adatik ki.

T. ház! A biráló-bizottságokba megválasztott tagok közül b. Bánhidy Antal képviselő ur az esküt még le nem tette; kérem őt, szíveskedjék az eskü letétele végett a ház asztalához fáradni. *(A ház tagjai felállanak.)*

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az eskümintát. B. Bánhidy Antal leteszi az esküt).*

Elnök: Az állandó összeférhetlenségi bizottság tagjai közül még nem tették le az esküt László Mihály, gr. Pejacsevich Tivadar és Szentiványi Árpád. Kérem őket, szíveskedjenek az eskü letételére jelentkezni. *(A ház tagjai felállanak.)*

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az eskümintát. Gr. Pejacsevich Tivadar és Szentiványi Árpád leteszik az esküt.)*

Elnök: Következik az interpellációs- és inditvány-könyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: Jelentem a t. képviselőháznak, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellációs-könyvben csak a régi bejegyzés foglaltatik: Lovászy Márton interpellációja az uj vasuti egyezség közzététele tárgyában a kereskedelemügyi miniszter urhoz.

Elnök: A képviselő ur az interpellációt a szokott időben az ülés végén fogja előterjeszteni.

Következik most a szavazás a miniszterelnök részéről Visontai Soma képviselő ur interpellációjára adott válasz tárgyában. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e tudomásul venni azt a választ, a melyet a miniszterelnök ur Visontai Soma interpellációjára adott, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásul veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Következik a pénzügyminiszter ur előterjesztése az 1903. évi állami költségvetési előirányzatról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém az 1903. évre vonatkozó költségvetési előirányzatot, az ahhoz tartozó indokolással együtt, a t. képviselőház asztalára letenni és kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy ugy, mint máskor is tettem, már ez alkalommal megismertessem ezt az előirányzatot, legalább főbb vonásaiban.

Mielőtt azonban ezt tenném, tekintettel arra, hogy az igen t. miniszterelnök ur az imént nyujtotta be a mult évre vonatkozó állami zárszámadást, talán megméltóztatik engedni nekem a t. képviselőház, hogy felhasználjam az alkalmat arra, hogy rövid visszapillantást vessek a mult év államháztartási eredményeire, ugy, a mint azok az állami számvevőszék által összeállittattak. *(Halljuk!)*

Midőn szerencsém volt a mult év végén a folyó évre vonatkozó költségvetési előirányzatot expozém kiséretében beterjeszteni, igyekeztem a gazdasági viszonyokról képet tárni a t. ház elé. A ki szives lesz visszaemlékezni arra a beszédemre, konczedálni fogja, hogy az a kép, a melyet akkor a t. ház elé terjesztettem, nem volt rózsás szinben tartva, sőt talán sokan azt túlsötétnek találták. Azonban, t. képviselőház, hogy ez a kép megfelelt a valóságnak és hogy az a diagnózis, a melyet az akkori állapotokra vonatkozólag felállitottam, helyes volt, az ma már minden kétségen kivül be van igazolva azon hivatalos, félhivatalos és egyéb adatok által, a melyek a mult évre vonatkozólag közkézen forognak és a melyek bizonyitják, hogy az 1901-iki év, fájdalom, ismét nem volt

kedvező sem mezőgazdasági, sem ipari, sem kereskedelmi tekintetben, sem a termelési foglalkozások egyéb ágában és hogy az 1901-ik év nem volt egyéb, mint egy változatlan láncszeme a gazdaságilag kedvezőtlen évek hosszu sorozatának.

De, t. ház, ha a statisztikai és más adatok ezt nem bizonyitanák is, bizonyitja ezt a zárszámadás, a mely az imént lett a t. ház asztalára letéve, bizonyitja a gazdasági depresszió, mert konstatálnom kell, hogy a társadalmi gazdaságban mutatkozó visszaesésnek nyomai most már és pedig ez alkalommal először, jelentkeznek az állami háztartásban is. *(Mozgás balfelöl).*

És ez nem is lehet másként, t. képviselőház, mert teljesen lehetetlen és nem képzelhető az, hogy a gazdaságilag teljesen kedvezőtlen évek hosszu sorozata minden nyom nélkül enyészszék el az államháztartás felett. És mi még szerencséről beszélhetünk, hogy a gazdasági depreszszió csak ily későn, ily hosszu idő mulva érezteti hatását államháztartásunkra, a miből azt a reményt merithetjük, hogy abban az esetben, ha jobb termések és egyéb viszonyok javulása következtében a helyzetben kedvezőbb fordulat fog beállni, ugy azok a hátrányos hatások, melyek most már jelentkezni kezdenek az államháztartás körében, nem fognak tartós, nem fognak állandó nyomokat hagyni maguk után.

Hogy azonban minden félreértést megelőzzek, t. ház, már most konstatálni kivánom, hogy az a zárszámadás, a melyet a mult évre vonatkozólag az állami számvevőszék összeállitott, nem mondható abszolute rossznak. Az eredmények nem rosszak és ha mégis kedvezőtlen jelenségekről szólok, ez alatt nem kivánok egyebet érteni, mint azt, hogy a zárszámadási eredmények nem annyira kedvezők, mint a megelőző években és hogy az egyes bevételi ágaknál a gazdasági depresszió következtében vagy stagnáczió vagy bizonyos mértékü visszaesések is jelentkeznek és igy a bevételek emelkedése nem olyan jelentékeny, mint a megelőző években.

Egyébiránt azt hiszem, t. ház, hogy legvilágosabb lesz a helyzet, ha azokat a számokat fogom előterjeszteni, a melyeket az állami számvevőszék összeállitott és itt különbséget kivánok tenni a költségvetés keretén belül és a költségvetés keretén kivül jelentkező államháztartási kezelés között. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a költségvetést illeti, a mely az 1901 : IV. t.-cz-ben foglaltatik, méltóztatik a t. képviselőház tudni, hogy ez az állami bevételeket és kiadásokat olyképen állapitotta meg, hogy a bevételek, kerekszámban beszélve, 36.000 koronával haladták meg az 1901-ik évi kiadásokat, tehát a költségvetési törvény 36.000 koronát preliminált mint felesleget.

Ha már most ezzel szemben azt nézzük, hogy a zárszámadási eredmény, t. i. az előirási és utalványozási eredmény miképpen alakult, akkor azt látjuk, hogy a zárszámadásilag előirt bevételek 11,883.000 koronával haladták meg a kiadást, vagyis zárszámadásilag ilyen nagyságu felesleg mutatkozik, a mely összehasonlitva a költségvetésileg preliminált 36.000 koronával, a kedvezőbb eredmény 11,847.000 koronát tesz ki. Ennélfogva világos, hogy a költségvetés keretében folytatott kezelés igen jelentékeny többlettel záródik, a mely azonban még mindig nem olyan nagy, mint a minő a megelőző évek zárszámadásaiban mutatkozik.

Az államháztartás összeredményeire azonban, a mint méltóztatnak tudni, jelentékeny befolyást gyakorolnak azok a törvények, azok a póthitel- és különhitel-törvények is, a melyeket a t. törvényhozás a költségvetésen kivül megszavazott, *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Itt a lóláb!)* s a melyekkel a kormányt bizonyos bevételekre és igen jelentékeny nagyságu kiadások tételére hatalmazta fel a költségvetés keretén kivül. Igy, ha összeállitjuk magunknak ezeket a póthiteltörvényeket, a melyek az 1901-ik évre vonatkozólag megalkottattak, arra az eredményre jutunk, hogy a közösügyi kezelés körében, a közös zárszámadásra alapitott leszámolás folytán felhatalmaztatott a kormány, hogy 7.022,000 koronát pótlólag fizessen a közös pénztárnak; a belügyi tárcza körében különböző vármegyei czélokra, a csendőrség czéljaira, elmegyógyintézeti czélokra megszavaztatott 1,000.000 korona póthitel; a kultusztárcza körében népiskolai épitkezésekre megszavaztatott szintén 1,000.000 korona póthitel, a pénzügyi tárcza körében a pénzügyminiszteri palota épitésére és a vasmüveknél különböző beruházásokra 1,129,000 korona póthitel engedélyeztetett; a kereskedelemügyi tárcza körében a népszámlálás czéljaira, postai épitkezésekre és fiumei beruházásokra 2,254.000 korona engedélyeztetett; az igazságügyi tárcza körében igazságügyi épitkezések czéljaira 1,715.000 korona külön hitel engedélyeztetett; a honvédelmi miniszter különösen a népfelkelés felfegyverzésére feljogositttatott póthitel igénybevételére 2,319.000 korona erejéig. És ha ehhez hozzászámitjuk még azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az 1897 : XXX. törvényczikkel elrendelt nagy vasuti beruházás költségeiből az 1900-ik évben föl nem használt 13,894.000 koronának felhasználására nyert a kormány felhatalmazást 1901-ben, mondom, ha mindezeket összegezzük, ezeket a póthiteleket és a megfelelő kisebb tételeket, akkor arra az eredményre jutunk, hogy a törvényhozás felhatalmazta a kormányt 1901-ben költségvetésen kivül 34, vagy helyesebben, a bevételt leszámitva, 33 millió korona kiadás megtételére, a mely zárszámadásilag $31^1/_2$ millió korona összegben jelentkezik, oly kiadás megtételére, a melylyel szemben folyó állami bevétel nem állott, a melyet vagy a pénztári készletekből, vagy kölcsönmüvelet utján kellett volna fedezni, a melyről tehát, — mivel törvényeink értelmében a pénztári készlet, mint fedezet, be

nem illeszthető sem a költségvetésbe, sem a zárszámadásba — a törvényhozás már előzetesen tudta, hogy ez az összeg a zárszámadásban okvetlenül mint fedezetnélküli hiány fog jelentkezni.

Igy áll a dolog, t. képviselőház, a költségvetés keretén kivül eszközölt kezelésre nézve. Ha már most összevonjuk ezt a két tényezőt, t. i. a költségvetési kezelést és az azon kivül mutatkozó kezelést, akkor azt látjuk, hogy a törvényhozás megszavazott az 1901-iki költségvetésben és azonkivül oly kiadásokat, a melyek 32.970.000 korona erejéig megfelelő évi bevétellel ellensulyozva nem voltak, tehát ez volt a megszavazott hiány és minthogy ezzel szemben zárszámadásilag a mutatkozó hiány 19,612.000 korona, ebből világos, hogy a zárszámadási, előirási és utalványozási eredmény 13,358.000 koronával kedvezőbb, mint a törvényen alapuló megszavazás.

Ez, t. képviselőház, a zárszámadási eredmény, a melyből méltóztatnak látni, hogy nem annyira kedvező, mint a megelőző évek eredménye. A megelőző években azt láttuk, hogy daczára annak, hogy a kölségvetésen kivül számos kiadás póthitel alakjában lett megszavazva, a zárszámadásilag mutatkozó bevételek mindezen kiadások fedezésére elegendők voltak, sőt még egy bizonyos felesleg is mutatkozott, a mi ez alkalommal nem jelentkezik.

Ebben áll, t. képviselőház, ennek a zárszámadásnak számszerüleg kedvezőtlen volta. Ha azonban közelebbről vizsgáljuk a dolgot, akkor arra az eredményre jutunk, hogy ez a hiány, a mely zárszámadásilag mutatkozik, tulajdonképen inkább látszólagos hiány. Itt tekintetbe kell vennünk mindenekelőtt azt, a mire bátor voltam már utalni, hogy a törvényhozás maga 33—34 millió korona olyan összeget szavazott meg, a melylyel szemben évi folyó bevétel, tehát ilyen 1901. évi bevétel, nem állott, a mely összegnek tehát, már a megszavazás természeténél fogva, mint hiánynak kellett a zárszámadásban mutatkoznia.

Tekintetbe veendő továbbá egy második momentum, az t. i., hogy a kormány fel volt hatalmazva 29 milliót meghaladó olyan kiadás tételére, a melylyel szemben felhatalmazást nyert kölcsönt venni fel, vagyis ezt a 29 milliót kölcsönből fedezni. A kormány a kiadásokat teljesitette, a kölcsönt azonban nem vette fel és mivel igy ez az összeg mint bevétel nem szerepel, ez is hiány gyanánt jelentkezik, pedig evidens dolog, hogy az kedvező momentum, hogy a kölcsön felvételére nem voltak ráutalva; formailag azonban a hiányt növeli.

Mint valóban nem kedvező momentumot azonban nem hallgathatom el, hogy egyes bevételi ágaknál vagy stagnáczió, vagy egyenesen visszaesés mutatkozik, még pedig különösen *(Halljuk! Halljuk!)* a földmivelésügyi tárcza kezelésében álló mezőgazdasági üzemeknél, a mi természetes következménye a rossz terméseknek és a gazdasági depressziónak, és másodszor az állami vasgyáraknál, a hol természetesen az ipari válság szintén érezteti hatását.

Már most, t. képviselőház, ez volt a zárszámadási eredmény az előirás és az utalványozás alapján számitva.

Körülbelül ugyanilyen az eredmény, ha a tényleges pénztári kezelést tartjuk szem előtt, a mely ugyan nem fejezi ki egészen hiven az évi pénzkezelést, mintán — mint méltóztatnak tudni, — abban különböző pótkezelési momentumok is jelentkeznek.

A mi a pénztári kezelés eredményét illeti, itt is azt látjuk, hogy a kiadások 50 millió korona erejéig haladják meg a bevételeket; azonban itt sem szabad elfelejtenünk azokat, a miket bátor voltam az imént emliteni, különösen azt, hogy 29 millió korona erejéig nem vettük igénybe a kölcsönt, mig, ha igénybe vettük volna, ugy ez a pénz pénztárilag is bevételeztetvén, ennyivel csökkentette volna a hiányt. És nem szabad figyelmen kivül hagyni még egy másik momentumot sem, azt tudniillik, hogy a fogyasztási adóknál mutatkozó 36·4 millió koronányi visszamaradás nem valóságos visszaesés, hanem csakis a fogyasztási adók hitelezésére vihető vissza, arra az intézkedésre t. i. a mely törvényeinkben foglaltatik, hogy tudniillik kellő biztositék mellett a fogyasztási adó nem az esedékesség napján, hanem néhány hónappal később fizethető be. Ebből világos, hogy ez az elmaradás csak látszólagos és hogy igy a pénztári kezelés egészben véve szintén nem mutat kedvezőtlen eredményt.

Mindezek a dolgok, mindezek a számok, a melyeket szerencsém volt előterjeszteni, az egész állami kezelésre vonatkoznak. Ezekben az összegekben tehát benne foglaltatik az alapszerü kezelés, benne foglaltatik a kölcsönökkel kapcsolatos kezelés és benne foglaltatik a nagy vasuti beruházással kapcsolatos kezelés is, a melyre nézve pedig a törvény köztudomásulag azt rendeli, hogy az a többi állami kezeléstől elkülönitve tüntetendő ki. Ennélfogva ha megteszszük azt az összehasonlitást, a melyet a számszék is megtesz, a melyben ezeket az emlitett momentumokat, illetőleg tételeket kihasitja, tehát ugy az alapszerü kezelést, ugy a vasuti beruházással kapcsolatos, valamint a hitelügyi kezelést, akkor az eredmény a következő. Azt látjuk akkor, hogy a törvényhozás költségvetésben és költség vetésen kivüli póthitelek alakjában megszavazott oly összegeket, kiadásokat, a melyek 28 millióval nagyobbak, mint a megszavazott bevételek és ezeket az összegeket hitelmüvelet utján rendeltefeedezni. Ezzel a 28 millió koronányi megszavazott hiánynyal szemben a zárszámadásilag mutatkozó eredmény csak 730.000 korona hiány, ugy, hogy a kedvezőbb eredmény zárszámadásilag 27·2 millió. A pénztári eredmény azt mutatja ugyanezn összeállitás alapján, hogy a bevételek 30 millió korona erejéig nem fedezték a kiadásokat és ha

ezt szembeállitjuk az előirányzott 28 millió koronányi hiánynyal, kiderül, hogy a pénztári kezelés 2 millióval mutat kedvezőtlenebb eredményt, mint az előirányzat.

Áttérve a részletekre, t. képviselőház, meg kivánom jegyezni, hogy az 1901-ik évben is, ugy, mint a megelőző években, bizonyos túlkiadások, bizonyos megtakaritások, azután több bevételek és kevesebb bevételek mutatkoznak. A túlkiadások közül csak a nagyobbakat kivánom megemliteni és ezek a következők: Az országgyülés költségeinél mutatkozik 203.000 korona túlkiadás; a közösügyi kezelésnél mutatkozik 2,382.000 korona túlkiadás, a mi tisztán a határvámi bevételek visszamaradására vezethető vissza, mert a határvámi bevételek ezen összeggel csekélyebbek lévén, ezt a hiányt az állam egyéb forrásaiból kellett természetesen pótolni; a kamatbiztositási előlegeknél mutatkozik 2,231.000 korona túlkiadás, a mi a vasutak kedvezőtlen üzemére vezethető vissza; a közegészségügyi kiadásoknál mutatkozik 1,399.000 korona túlkiadás; a betegápolási alap kezelése körében 3,119.000 koronányi túlkiadás; a dohányjövedék üzeménél 4,598.000 korona túlkiadás, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a mely azonban ugyanennyi bevételi többlettel van ellensulyozva; a vasmüveknél részint a nyers anyagok árának emelkedése, részint különböző üzemi kalamitások következtében, 3,402.000 koronányi túlkiadás; az állami vasutaknál, részben megfelelő bevételi többlettel ellensulyozva, 6,012.000 koronányi túlkiadás; a kultusztárcza körében különböző iskolák czéljaira 1,000.000 koronányi túlkiadás van. Ha ezeket a több összegeket sommázzuk és a más tételeknél elért megtakaritásokkal összehasonlitjuk, akkor azt látjuk, hogy a túlkiadások tulajdonképpen 6,931.000 koronára redukálódnak, a mi, tekintettel arra, hogy budgetünk az ezer millió koronát már meghaladja, jelentékeny összegnek nem mondható.

A mi a több-bevételeket és a kevesebb bevételeket illeti, ha ezeket összegezzük, arra az eredményre jutunk, hogy egészben véve 20,289.000 koronával volt több a bevételi előirás, mint az előirányzat. Nagyobb bevételt adtak az egyenes adók 26 millióval, a fogyasztási adók 10,666.000 koronával, a jogilletékek 27,993.000 koronával, a dohányjövedék, a mint emlitettem, 4,267.000 koronával, a pénzügyminiszterium különféle bevételei 4,724.000 koronával, az állami vasutak 3,869.000 koronával és igy tovább; ellenben kevesebb bevétel mutatkozik a pénzverésnél 4,205.000 koronával, a mi arra vezethető vissza, hogy kevesebb pénz veretik ki; kevesebb bevétel van továbbá az üzleti pangás következtében az állami vasmüveknél 1,924.000 koronával és, a mint emlitettem, a földmivelésügyi tárczának különböző üzemeinél 2.400.000 koronával, a mely kevesebb-bevétel azonban részben ellensulyozva van a kevesebb-kiadás által.

Ezekben kivántam, t. ház, a mult évi államháztartási eredmények főbb összegeit ismertetni. És ha szabad ezekből az adatokból egy konkluziót levonnom: ez nem lehet más, mint a mire már az imént is utaltam, hogy ez a zárszámadás, bár magában véve nem abszolute rossz, mégis kedvezőtlenebb, mint a megelőző évek zárszámadásai, a mely körülmény azonban aggályra csak abban az esetben ad alkalmat, ha egyrészről a gazdasági helyzetben javulás még hosszasan nem következik be, *(Mozgás balfelől.)* és ha másrészről ezzel szemben nem vagyunk abban a helyzetben, hogy állami kiadásainkat restringáljuk.

Ezzel végeztem volna a zárszámadással és áttérek tulajdonképeni feladatomra: az 1903. évi költségvetési előirányzat ismertetésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt konstatálom, t. képviselőház, hogy az 1903. évi előirányzatban a kiadások 1.090,462.670 koronával, a bevételek pedig 1.090,936.474 koronával és igy a fölösleg 473.804 koronával preliminálta tnak. Emelkednek tehát a kiadások 3,596.807 koronával és a bevételek 38,83.461 koronával. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

T. képviselőház! Ezen költségelőirányzat összeállitására különösen két momentum birt döntő befolyással. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Az egyik az, hogy tekintettel a jelenlegi mostoha gazdasági helyzetre és tekintettel arra, hogy mindaddig, mig alapos javulás be nem következik, állami bevételeink tetemesebb emelkedésére számitani nem lehet, minden erővel arra kellett törekednünk, hogy kiadásaink főösszege lehetőleg minél kisebb mértékben emelkedjék. A másik döntő momentum, a mely ezzel ellentétes irányban hatott, az volt, hogy a kormány kötelességének tartotta beváltani a legmagasabb trónbeszédben is kifejezésre jutott azt az igéretét, hogy az állami tisztviselők fizetésrendezésének kérdését meg akarja oldani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Mivel azonban ezen nagyfontosságu állami feladatokkal együtt az állami életnek egyéb elodázhatlan kivánalmai is merültek fel, melyek elől elzárkózni nem lehetett, azért a feladat ezen költségvetés összeállitásánál az volt, hogy ezeket a különböző és ellentétes hatással biró momentumokat lehetőleg összeegyeztessük és hogy azokat összhangzásba hozzuk az államháztartás kezelésének legfőbb elvével, az államháztartás egyensulyának fentartásával. Hogy sikerült-e ez a feladat és mikép sikerült, azt megbirálni a t. törvényhozás lesz hivatva. Hogy a tisztviselői kérdéssel komolyan akartunk foglalkozni, bizonyitja az a körülmény, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy már a folyó évi költségvetésben 3 millió korona lett e czélra felvéve.

Barta Ödön: Felhasználta?

Lukács László pénzügyminiszter: Ez az összeg természetesen még csak egy igen csekély

része a szükségletnek és csak kezdetét jelezhette az akciónak és a t. képviselőtársam közbeszólására válaszolva azt mondhatom, hogy eddig még nem lett felhasználva, mert a törvény nem adott erre felhatalmazást...

Komjáthy Béla: De a pénzügyi bizottság igen!

Lukács László pénzügyminiszter: . . . de remélem, hogy fel lesz használható ugy, hogy az még ebben az esztendőben folyósításra kerül. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az a 3 millió korona tehát csak egy csekély összeg lévén, mely csak kezdetét jelentette az akciónak, én a mult évi expozémban azon szerény véleményemnek adtam kifejezést, hogy tekintettel arra a nagy megterheltetésre, mely ebből az akcióból az államkincstárra hárulni fog, talán czélszerü lesz, ha ezen kérdést nem egyszerre, nem egy évben, hanem szukczesszive az évek hosszu sorára felosztva fogjuk megoldani. Azok a tanulmányok azonban, a melyeket ez irányban tettünk, más eredményre vezettek; mert ha nem akarjuk egyrészről koczkáztatni azt a morális eredményt, a melyet ettől az intézkedéstől várunk és másrészről, ha nem akarunk beláthatatlan bonyodalmakat előidézni az adminisztrácziő körében, nem marad más hátra, mint ezt a kérdést egyszerre egy csapással oldani meg. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Barta Ödön: Csapással!

Lukács László pénzügyminiszter: Mert a dolog ugy áll, a mint később lesz szerencsém részletesen is kifejteni. . . Rossz szójátékokra nem válaszolok t. képviselő ur. *(Derültség. Felkiáltások a jobboldalon: Jobbat kérünk. Egy hang a szélsőbaloldalon: Na na! Lesz még részük jobban is, csak várjanak!)*

Barta Ödön: Önök játszanak a szavakkal, nem mi!

Lukács László pénzügyminiszter: Mivel a tisztviselői előléptetés kérdésében a jelenlegitől eltérő rendszerre akarunk áttérni, ennélfogva, ha nem egyszerre, hanem több éven keresztül oldanók meg ezt a kérdést, abba a kényszerhelyzetbe jutnánk, hogy egy darabig részben a régi szisztémát kellene fentartanunk, egyszersmind az uj szisztémát is életbeléptetni, a miből zavar és az adminisztrácziónak beláthatatlan bonyodalma támadna. Nem marad tehát más hátra, mint elhatározni magunkat arra, hogy egyszerre oldjuk meg e kérdést, habár ismerjük az abból származó nagy megterheltetést. Nem tagadom, hogy épen ez a nagy megterheltetés, mely az államháztartásra ebből a nagy akcióból és ennek egyszerre való végrehajtásából származik, a kormányt a dolog részleteinek megállapitásánál a legnagyobb óvatosságra és mérsékletre inti és mert igy is, ezen óvatos eljárás mellett is, csak ugy lesz ez a kérdés megoldható, ha a költségvetés más czimeinél, más tételeinél jelentékeny reducziókra, jelentékeny megtakarításokra törekedünk, a melyek közül kétségen kivül a legfontosabb az a megtakaritás, a mit az utóbbi nagy konverzió által sikerült elérnünk, a melynek eredménye nélkül a tisztviselői kérdés megoldása egyáltalában nem lett volna lehetséges.

Természetes azonban, t. ház, hogy ezen nagy állami czél megoldása szempontjából a konverziónál elért megtakaritáson kivül még más redukciókra és megtakaritásokra is utalva voltunk, s azért a költségvetés összeállitásánál mindenekelőtt szigorun meg kellett rostálnunk azon különböző uj igényeket, *(Egy hang balfelől: Katonai téren!)* a melyeket minden esztendőben támasztanak az államháztartással szemben, midőn a költségvetés összeállitására kerül a sor, s azonkivül szigoru revizió alá kellett venni a költségvetés régi tételeit is, hogy az államháztartás semmi fölösleges, vagy elodázható kiadással ne terheltessék. Azt hiszem azonban, t. ház, hogy az az óvatosság, az a takarékosság, melyet épen ezen czél érdekében alkalmaztunk, nem fog az állami élet egy ágának sem hátrányára szolgálni. Mert ugy vagyunk meggyőződve, hogy a tisztviselői fizetésrendezés kérdésének megoldásával nem csak a tisztviselők egyéni érdekeinek teszünk szolgálatot, hanem igen nagy és jelentékeny társadalmi kérdést oldunk meg, *(Általános helyeslés.)* s egyszersmind az adminisztrácziónak is igen jelentékeny javitását sikerül elérnünk . . . *(Élénk helyeslés. Ugy van!)*

Barta Ödön: Debuisset pridem!

Lukács László pénzügyminiszter: . . mert mivel igaz az, hogy valamely állam adminisztrácziójának jósága nem a törvények vagy rendeletek sokaságán vagy minőségén, hanem azon fordul meg, hogy azok miként hajtatnak végre *(Ugy van! Ugy van!)* és mivel bizonyos az, hogy még a hézagos törvényekkel és rendeletekkel is lehet jól adminisztrálni, ha az adminisztrácziő jó kezekbe van letéve, azért meggyőződésünk az, hogy ha sikerül ezzel elérnünk azt a czélt, a melyet magunk elé tüztünk, ha sikerül megnyugtatni a tisztviselőket, ha sikerül megelégedett tisztviselői kart teremteni, mely sorsában megnyugszik, s mely idejét és munkáját buzgalommal szenteli az állam szolgálatának, ha sikerül elérnünk azt, hogy a tisztviselők nem lesznek anyagi gondok által gyötörtetve, folytonosan ráutalva mellékfoglalkozások keresésére, a mi idejüknek és erejüknek jelentékeny részét az állami szolgálattól elvonja, mondom, ha sikerül ez, a mint remélem, hogy a javaslandó méltányos intézkedések segélyével ez a kérdés megoldható lesz: akkor az állami adminisztrácziő javitásában oly óriási eredményt és sikert érünk el, melyet más eszközökkel, szigorral vagy a fegyelmi szabályok bármily rigorózus alkalmazásával elérnünk nem lehet. *(Ugy van! Ugy van!)*

Thaly Kálmán: Szolgálati pragmatika is kell!

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Ezeket kivántam előrebocsátani az állami költ-

ségvetés általános jellemzésére. Most engedje meg a t. ház, hogy áttérjek a részletekre és összehasonlitsam az 1903. évi előirányzatot az 1902. évi költségvetési törvénynyel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csakis a nagyobb, fontosabb különbözetekre és eltérésekre fogok kiterjeszkedni.

Mindenekelőtt kétmillió koronás kiadási emelkedéssel találkozunk a királyi udvartartás czimén annak a törvényjavaslatnak az alapján, *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mely ebben a tárgyban közelebbről be fog terjesztetni, és a melynek indokolásában részletesen fognak előadatni azok az okok, a melyek az emelkedést szükségessé teszik.

Barta Ödön: Nagy bátorság kell hozzá! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lukács László pénzügyminiszter: Emelkedés mutatkozik továbbá az országgyülés költségeinél: 37,000 K-val, minthogy a delegáczió a jövő évben Bécsben fog ülésezni. Ez a tétel azonban, t. képviselőház, nem tekinthető véglegesnek, mert a két ház gazdasági bizottságai még nem tették meg a javaslatokat azokra a költségekre nézve, a melyek az uj házba való költözéssel szükségképen előállanak. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A közösügyi kiadások, *(Halljuk! Halljuk!)* még pedig a rendes és rendkivüli kiadások együttvéve, 2,193.000 K-val emelkednek, a delegáczió által hozott, szentesitett határozatok alapján.

A nyugdijak czimén 453.000 K emelkedés mutatkozik, minthogy majdnem minden egyes tárczánál a nyugdijak emelkedtek.

Igen nagy megtakaritás mutatkozik ellenben az állami adósságoknál és a kamatbiztositást élvezett, vagy más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságoknál. Ezeknél együttvéve a a kevesebb szükséglet 9,148.000 korona, tehát igen jelentékeny redukczió; és ez főleg két tényezőre vezethető vissza. Az egyik az a körülmény, hogy az aranyjáradék-kölcsönnél 4,047.000 koronával apasztottam a preliminárét, mert mig eddig ugy jártunk el, hogy nemcsak a tényleg kibocsátva levő és forgalomban lévő összeg, . . .

Barta Ödön: Csakhogy rájöttek végre!

Lukács László pénzügyminiszter: . . . de a még kibocsátható 48 millió koronányi összegnek szükséglete is fel volt véve a költségvetésbe, addig az utóbbi tételt kihagytam; kihagytam azért, mert mig eddig szükséges volt ezt fentartani, jelenleg, a valutarendezés mai előrehaladott stádiumában ki van zárva az, hogy arany forintra szóló értékpapirokat bocsássunk ki, és igy e tétel nyugodtan ki volt hagyható a költségvetésből. Ez az egyik része a megtakaritásnak.

A másik része az, a melyet a konverzió által értünk el és a mely ugyanannyit tesz, mint a mennyit szerencsém volt a konverzionális törvényjavaslat indokolásában bejelenteni, vagyis 7,083.000 koronát. Ez a két főtétel adja a 9 millió koronás megtakaritást az állami adósságoknál.

Az egyes tárczákat terhelő kölcsönök szükséglete 55.000 koronával emelkedik a tényleg felmerülő szükséglethez képest.

Horvát-Szlavon-Dalmátországok beligazgatásának szükséglete 401.000 koronával csökken az ismeretes három évi átlagszámitás alapján, a mely tétel azonban szintén változást szenvedhet abban az esetben, ha Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal az uj pénzügyi egyezmény megköttetik. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A mi a miniszterelnökség szükségletét illeti, az nem változik, mert noha a rendes kezelésben és az átmeneti kezelésben 150.000 korona emelkedés van, minthogy a beruházásoknál ugyanannyi az apasztás, egészben véve a miniszterelnökség szükséglete változatlan marad. Emelkedik a rendes kiadások tétele 46.000 koronával az Amerikában élő magyar honpolgárok nagyobb mérvü támogatása czéljából, *(Élénk helyeslés.)* emelkednek az átmeneti kiadások 103.000 koronával a gróf Andrássy Gyula szobrának és a millenáris emlékműveknek czéljaira.

Kecskeméthy Ferencz: A Kossuth-szoborra mennyit jut?

Lukács László pénzügyminiszter: A mint azonban emlitettem, a beruházások 150.000 koronával apasztatván, a tárcza mérlege változást nem szenved.

A mi a belügyminiszteriumot illeti, a belügyminiszterium rendes kiadásai látszólag 819.000 koronával apadnak. Ez az apadás azonban csak látszólagos, mert tényleg a szükséglet 735.000 koronával nagyobb, mint a megelőző évben. Az apadás arra vezethető vissza, hogy az 1902 : III. t.-cz. a vármegyei pénztári és számviteli ügyek államositásával egy jelentékeny számát a vármegyei tisztviselőknek átveszi az állami szolgálatba, a pénzügyi tárcza ügykörébe és igy ezeknek a költsége a vármegyei javadalmazásnál kiesik. Ez a költség pedig 1,555.000 koronát tesz ki, a mennyivel apadnia kellene a belügyminiszterium ezen tételének. Miután azonban a vármegyék állami dotácziója nem ezzel az összeggel, hanem csak 1,260.000 koronával apad: világos, hogy a differenczia a kettő közt, vagyis 278.000 korona még megmarad a belügyi tárczánál, s fel fog használtatni a vármegyei tisztviselők lakpénzemelésére. A színművészeti kiadásoknál 119.000 korona többlet kivántatik az Operaház javadalmazásának emelésére és a vidéki szinészet segélyezésére. A közegészségügyi kiadásoknál 250.000 korona az emelkedés, miután a beteglétszám emelkedésével együtt az ápolási dijak is emelkednek és ezenkivül Marosvásárhelyen egy uj szülészeti osztály létesitése terveztetik. A magyar királyi csendőrség szükséglete 67.000 koronával emelkedik, részben az uj illetmény-szabályzat folytán, részben azért, mert Debreczen városának külterületére is ki-

terjesztetett a csendőrségi szolgálat. Az általános közigazgatási kiadások emelkednek 63.000 koronával, különösen a községi közigazgatási, az u. n. jegyzői tanfolyam szükségletének emelkedése folytán.

Az általános betegápolási alapnál azonban 84.000 koronányi csökkenés mutatkozik, a mi csak számszerü jelenség és összefüggésben van az egyenes adók kisebb mérvü előirásával, a mennyiben a bevétel apadván, itt a kiadás ugyanazon összeggel apasztandó, mert ez a tétel alapszerüen kezeltetik. A belügyminiszterium átmeneti kiadásai szintén apadnak 137.000 koronával, a mi arra vezethető vissza, hogy a fővárosi rendőrség őrszemélyzetének rendkivüli segélyei töröltetnek, tekintettel a fizetésrendezésre, a mely a rendőrségre is ki fog terjedni.

A mi már most a pénzügyi tárczát illeti, ennél azt látjuk, hogy daczára annak, hogy a rendes kiadások csak 1,698.000 koronányi emelkedést mutatnak, miután az átmeneti kiadások közt van felvéve az a 13 millió korona, mely a tisztviselői fizetések javitására mint többlet beillesztetik, ennélfogva a kiadási többlet a beruházásoknál mutatkozó csökkenés daczára a pénzügyminiszterium összkiadásainál $14^1/_2$ millió korona, a melylyel szemben a bevételeknél 9,818.000 koronányi emelkedés mutatkozik. Ezért a pénzügyi tárczának mérlege romlik ugyan 4,600.000 koronával, de ez csak arra vezethető vissza, hogy a pénzügyi tárczába van mint átalányösszeg beillesztve a tisztviselők részére szánt ujabb 13 millió korona. A mi az egyes részleteket illeti, konstatálhatom, hogy a pénzügyigazgatóságok és az adóhivatalok szükséglete emelkedni fog 1,919.000 koronával, a mi ismét összefüggésben áll a vármegyei pénztári és számviteli tisztviselők államositásával, miután ezen tisztviselők a pénzügyi tárcza kezelésébe vétetnek át. Ezenkivül a járási számvevői intézmény felállitását is megkezdjük és egy pénzügyigazgatóságnak a felállitását is tervezem. Az országos kataszter szükséglete emelkedik 224.000 koronával, miután két kataszteri felügyelőség állittatott fel a folyó évben a költségvetési törvény alapján és ezeknek szükséglete most már az egész évre beillesztendő a költségvetésbe; azonkivül pedig a horvátországi birtokrendezés munkálatainak feldolgozása is jelentékeny összeget igényel.

Az egyenes adók szükséglete apad 274.000 koronával, a mi részben arra vezethető vissza, hogy a hároméves adókivetési cziklus ez idén volt, tehát az adókivetési költségek a jövő évben csökkennek, másrészről egy formai okra, a mennyiben a miniszterium összes czimeiből a nyomtatvány-költséget átviszszük a különféle kiadások czimébe és igy minden czimnél a nyomtatványok költségei apadnak.

A fogyasztási adók és az italadók kiadásai 128.000 koronával emelkednek, mert daczára annak, hogy egyes tételeknél az apasztás lehetséges, másutt, különösen a mezőgazdasági szeszfőzdék jutalma czimén felveendő összeg emelkedik, a mennyiben törvény értelmében a mezőgazdasági szeszgyárak által kifőzhető szeszmennyiség 9.000 hektoliterrel emelkedik, másrészről pedig a városi és községi fogyasztási adótermészetü jövedelmek kártalanitása czéljából 200.000 koronánál nagyobb összeget veszünk fel.

A dohányjövedék szükséglete emelkedik 234.000 koronával, mert a beváltandó dohányanyag valószinüleg nagyobb lesz, mint a megelőző évben.

A sójövedék szükséglete apad 316.000 koronával, miután a szállitási költségek jelentékenyen redukálódnak.

A pénzverés és fémbeváltás rendes és rendkivüli kiadásai egészben véve 760.000 koronával kisebbek, miután a beváltás csökkent, és egyszersmind a kiverendő pénzmennyiség is kisebb lesz.

Az állami vasgyárak szükséglete 132.000 koronával apad, mert daczára annak, hogy az ott alkalmazásban levő kétrendszerü tisztviselőknek, tudniillik az államvasuti és állami jellegü tisztviselők státuszának egyesitését tervezem, a mi némi kiadásemelkedéssel jár ugyan, az üzemköltségek redukcziója lehetséges, és ez okozza a kevesbletet.

A pénzügyi tárcza különféle kiadásai 711.000 K-val emelkednek, a miből 547.000 K arra vezethető vissza, hogy a különböző czimekből a nyomtatványok költségei ott összpontosittatnak és ugyanannyival kevesbedik a többi czimek szükséglete. Ezenkivül némi emelkedés van a tiszti biztositékok utáni kamatoknál is.

A pénzügyi tárcza átmeneti kiadásai közé van felvéve az a 13 millió K, melyről már megemlékeztem és mely a megelőző évi összeggel együtt hivatva lesz az állami tisztviselők fizetésrendezésének fedezetét képezni. Ezt az összeget azért kellett mint átalányösszeget beilleszteni, mert a törvény még nincs megalkotva, s igy ezen összeg felosztása a különböző tárczák és a különböző czimek között nehézségekbe ütközött volna.

A mi a pénzügyi tárcza bevételeit illeti, konstatálhatom, hogy a rendes bevételek 5,355.000 K-val emelkednek. A bevételek emelésénél igen nagy óvatossággal jártam el. Az egyenes adóknál, a mely tétel talán a legnagyobb bevételi forrásunk, nemcsak, hogy nem emeltem a bevételeket, hanem csökkentettem 275.000 K-val, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és pedig azért, mert késedelmi kamatok és tőke-kamatadó czimén kevesebb összeget vettem fel, miután a keleti vasuti államkötvények konvertáltatván, az ezek után esedékes tőkekamatadó elesik.

A fogyasztási adónál, a mely szintén egyike a legfontosabb bevételi forrásainknak, elenyészően csekély emelést proponálok, amennyiben a 167 millió koronát tevő fogyasztási adó főösszegével szemben az emelés csak 325.000

korona, a mi elenyészően csekély összeg és olyképen alakul, hogy mig a söradópótlékot leszállitom 1,300.000 koronával, addig a többi fogyasztási adótételeket emelem 1,625.000 koronával és igy a 325.000 korona mint többlet jelentkezik.

A jogilletékek bevételeit emelem 702.000 koronával.

Krasznay Ferencz: Le kellene szállitani!

Lukács László pénzügyminiszter: Ez a tétel a zárszámadási eredményekre van alapitva.

Nessi Pál: Nagyon szomoru tétel!

Lukács László pénzügyminiszter: A dijak bevételénél jelentékeny emelkedés mutatkozik, t. i. 4.293,000 korona, a melyből 4 millió korona kapcsolatban áll a tisztviselői fizetések rendezésével és erre az összegre a rendezés keresztülvitele esetén számitani lehet.

A dohányjövedék bevételét emelem 2,375.000 koronával teljesen megbizható zárszámadási eredmények alapján és pedig várok az osztrák kezelőség költségtéritményeiből 200.000 korona többletet, az osztrák jövedék által megvásárlandó dohány után 700.000 korona többletet, a belföldi eladásból várok 1,400.000 korona többletet és a haszonbérekből 70.000 korona többletet.

A lottójövedék bevételei 242.000 koronával emelkednek az osztálysorsjáték-részvénytársulattal fennálló szerződés alapján.

A sójövedék bevételei 206.000 koronával emelkednek, miután a mérsékelt áru só és az ipar-só nagyobb mérvü eladására számitunk.

A pénzverés és fémbeváltás bevételei épugy, mint annak kiadásai is, apadnak 711.000 koronával, miután a pénzveretés csökken és az ezüst árában folytonos hanyatlás mutatkozik.

Az állami vasgyárak bevételeit, tekintettel az ipari pangásra, 1,766.000 koronával kisebb összegben preliminálom, a várható foglalkoztatás mérvéhez képest.

A pénzügyminiszterium különféle bevételei között egy egészen uj tétel jelentkezik 211.000 koronányi összegben, a mely a kinai kormány által fizetendő hadi kárpótlásnak Magyarországra eső első részlete, *(Derültség balfelől.)* a mely 39 éven keresztül lesz fizetendő.

Az állami előlegek visszatéritéséből 4,341.000 korona többletet várok az esedékessé váló előlegeknek előirása folytán.

Ezek után áttérek a kereskedelemügyi tárczára. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kereskedelemügyi tárczának rendes kiadásai 7,699.000 koronával, bevételei 10,148.000 koronával nagyobb összegben vannak praeliminálva, mint 1902-re.

Az államvasutaknál az 1897 : XXX. t.-cz. alapján eszközlendő rendkivüli beruházások czéljaira ellenben 14.396.000 koronával kisebb összeg van praeliminálva és ennek következtében a kölcsönből származó megfelelő bevétel ugyanilyen összeggel csekélyebb.

A mi a kereskedelemügyi tárcza rendes kiadásait illeti, itt emelkedést találunk a közutak szükségleténél 120.000 K-val, miután 140 kilométer törvényhatósági utnak államositása van kilátásba véve.

Az ipari és kereskedelmi czélokra és ipari és kereskedelmi szakoktatásra együttvéve 600.000 K-val többet forditunk, mint a megelőző évben, a mely összeg a gyári ipar, a kisipar és a házi ipar különböző ágainak támogatására fog felhasználtatni.

A posta-távirda és távbeszélő szükséglete 650.000 K-val emelkedik, a forgalom növekedése és a közigazgatás egyszerüsitéséről szóló törvény következtében, a mennyiben most már az összes hivatalos kézbesitések a postának képezvén feladatát, ezáltal ott nagyobb személyzet alkalmazása szükséges.

A m. kir. postatakarékpénztár szükséglete apad 651.000 K-val azon oknál fogva, mert a postatakarékpénztár tartalék-alapja elérvén a törvényben megállapitott maximális összeget, annak további dotációja nem szükséges. Az államvasutak szükséglete emelkedik 6,854.000 K-val, a miből 1,800.000 K az államvasuti alkalmazottak fizetésének rendezésére fog felhasználtatni, az összeg többi része pedig uj helyi érdekü vasutak állami kezelésbevételére és a forgalom emelkedésére vezethető vissza. A statisztikai hivatal szükséglete 148.000 K-val emelkedik, mert az áruforgalmi statisztika kellő időben való feldolgozhatása czéljából a személyzet szaporitása mellőzhetetlen. A hajózás szükséglete a rendkivüli kezelésben emelkedik 185.000 K-val, a mi főleg a magyar keleti tenger-hajózási részvénytársaságnak és a fiumei dock-társulat szubvenciójának emelésével és a suez-csatornai illetékek emelkedésével áll összefüggésben.

A mi a kereskedelemügyi tárcza beruházásait illeti, itt jelentékeny emelkedés csak a postánál fordul elő. A posta-távirdánál és távbeszélőnél 800.000 koronával nagyobb összeget veszünk fel, mint a megelőző évben, a mi a budapesti központi távbeszélő-hivatal épületének a befejezésére és berendezésére és az országos távbeszélő-hálózatnak kiterjesztésére fog fordittatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Emlitettem, hogy a kereskedelemügyi tárcza bevételei összesen 10,184.000 koronával emelkednek. Ez az emelkedés főleg három vagy négy tétel között oszlik meg. Emelkedik a posta-távirdának és távbeszélőnek bevétele 1,093.000 koronával, a postatakarékpénztár bevétele 191 ezer koronával, mind a kettő a forgalomnak természetes következménye. Az államvasutak bevétele pedig 8,700.000 koronával nagyobb összeggel van praeliminálva, mint megelőző évben, a miből 3,700.000 korona esik a személyforgalom emelkedésére, 200.000 korona a katonaszállitásra, 1,300.000 gyorsáru-szállitásra, 2,600.000 a teheráru-szállitásra és 900.000 a vegyes bevételekre.

A statisztikai hivatal bevételei szintén

emelkednek 158.000 koronával az áruforgalmi ürlapok nagyobb mérvü eladása következtében.

Most áttérek, t. ház, a földmivelésügyi tárcza költségvetésére *(Halljuk! Halljuk!)* és konstatálom, hogy a földmivelésügyi tárcza mindhárom kezelési ága, t. i. a rendes kezelési, az átmeneti kezelési és a beruházási kiadások emelkednek és az összes emelkedés ezen három ágazatnál 2.082.000 korona. Ezen tárczának bevételei szintén emelkednek 461.000 koronával.

A mi az egyes részleteket illeti, csak a főbb dolgokra kivánok szoritkozni és megemlitem, hogy a kopár területek befásitása czimén ismét 50 ezer K-val nagyobb összeget veszünk fel, mint évenkint, a csemete kertek nagyobbmérvü szaporitása következtében. A szőlészet és borászat czimén a rendes kezelés szükségletei emelkedtek 38.000 K-val, a pinczemesteri tanfolyamok kiterjesztése és a bor értékesitésének előmozditása czéljából. A mező- és közgazdaság különböző ágai 114.000 K-val nagyobb összeget vesznek igénybe, a mely összeg sok apró tétel közt oszlik meg, minő a különböző intézmények fejlesztése, a komlótermelés előmozditása, a szesz műszaki alkalmazásának előmozditása, a méhészeti eszközök vételárának fedezése, gazdasági egyesületek támogatása és igy tovább.

Uj tétel jelenik meg a költségvetésben gazdasági munkásügyek czime alatt 300.000 K-val dotálva, a melynek czélja a mezőgazdasági munkások anyagi helyzetének javitása; *(Általános helyeslés.)* azután a hegyvidéki földmivelő nép segélyezésére 283.000 K-val nagyobb összeget veszünk fel, miután a felvidéki akczió két uj vármegyére kiterjesztendő és a székelyföldi segélyezés is nagyobb mértékben lesz folytatandó. *(Általános helyeslés.)*

A földmivelésügyi tárcza átmeneti kiadásai közt a szőlészet és borászatnál 80.000 K-val nagyobb összeg van felvéve a szőlészeti központi kisérleti állomás berendezésének megkezdésére. A kincstári birtokok és fürdők czimén 122.000 K-val emeljük a dotácziót, gyógyfürdők ismertetése és az idegenforgalom emelése czéljából. A kisérleti ügy szükséglete 142.000 K-val emelkedik, részint a czukorrépatermelés javitását czélzó kisérleti intézkedések, részben pedig a mezőgazdasági muzeum berendezésének első részlete miatt.

A mi a földmivelésügyi tárcza beruházásait illeti, ezek 1,085.000 K-val nagyobb összeget tesznek ki, mint az előző évben. A főbb tételek a következők: az erdőőri szakiskolák beruházási szükséglete emelkedik 273.000 K-val, miután a dunántúli területen uj erdőőri szakiskola létesitése van tervben. A gazdasági tanintézetek czimén a beruházások 148.000 K-val nagyobb összeget vesznek igénybe, uj női háztartási iskola létesitése czéljából. *(Helyeslés a baloldalon.)* A vizimunkálatok beruházásainál 100.000 K-val emelkedik a szükséglet egy ármentesitési társulat segélyezése czéljából. A kincstári birtokok és fürdők szükséglete 367.000 K-val emelkedik a vizaknai és herkulesfürdői állami kincstári fürdők épitkezései miatt. Az országos meteorologiai intézet szükséglete 350.000 K-val nagyobb, mert egy központi intézeti épület emelése terveztetik.

A mi a födmivelésügyi tárcza bevételeit illeti, ezekre nézve meg kivánom jegyezni, hogy a rendes bevételek 213.000 K-val emelkednek, főleg az erdők bevételének emelkedése következtében, ellenben a rendkivüli bevételek csökkennek 1,098.000 K-val főleg azért, mert az állami birtokok eladásából várható bevétel kisebb, tekintettel épen a mostoha gazdasági viszonyokra. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tárczát terhelő kölcsönökből eredő bevételek összege 1,346.000 K-val emelkedik, a mennyiben ezen összeg erejéig kölcsönt szándékozik felvenni a miniszter ur és azzal beruházásokat eszközölni.

A vallás- és közoktatásügyi tárcza szükséglete egészben véve 3,028.000 K-val emelkedik. A rendes kiadások 2,461.614 K emelkedéséből a felsőbb tanintézetek szükségletére esik 204.000 K, miután a budapesti egyetemen több uj tanári állás állittatik fel, azonkivül a második sebészeti és egy uj idegkórtani klinika nyilik meg és az intézet dologi kiadásai is emelkednek. A középiskolák szükséglete emelkedik 317.000 K-val részben azért, hogy a mult évi szeptemberben rendszeresitett tanári állásoknak fizetése az egész évre beilleszthető legyen, részben pedig azért, mert párhuzames osztályok állittatnak fel és a felekezeti iskolák fokozatos segélyezése is emelkedik.

A mi a népnevelési szükségletet illeti, ez alkalommal már 16 $^1/_2$ millió koronát állitunk be ezen a czimen a költségvetésbe, a mely összeg 1.108,000 K-val ismét nagyobb, mint a megelőző évben. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: Még mindig nagyon kevés! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lukács László pénzügyminiszter: Ebből az elemi népiskolákra esik 534.000 K emelkedés, a községi és felekezeti népiskolák segélyezésére 110.000 K többlet, a felső nép- és polgári iskolák czéljaira 129.000, és a kisdedóvó-intézetekre 100.000 K-val nagyobb összeg. A tétel többi része pedig egyes különböző czélok között oszlik meg.

A szakiskolák, t. i. az iparos tanulók iskolái és a felső kereskedelmi iskolák szükséglete 46.000 K-val nagyobb összeget vesz igénybe.

A gyógy-paedagogiai intézetek szükséglete 53.000 K-val emelkedik.

A művészeti szükséglet a művészet különböző ágainak támogatása czéljából 51.000 K-val nagyobb; a muzeumok és műemlékek szükséglete emelkedik 81.000 K-val, a mely tételnél egy uj kiadással, az Erdélyi Országos Muzeumnak segélyezésével találkozunk, a melynek czéljaira 15.000 K van beállitva.

A mi az egyházak segélyezését illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* itt egy nagy emelkedéssel állunk szemben, a mennyiben 600.000 koronával nagyobb összeg van felvéve ez alkalommal, mint a megelőző évben, a melyből 350.000 korona a lelkészi jövedelmek kiegészitéséről szóló törvénynek folyománya, 250.000 korona pedig felvétetik az egyes egyházak segélyezésének emelése céljából.

A kultuszminiszterium átmeneti kiadásai emelkednek 126.000 koronával, a hol a felekezeti és középiskolák épitési segélyezése évről-évre nagyobb terheket támaszt az államháztartással szemben; beruházásai pedig 4.700.000 koronát tesznek ki, vagyis 1,600.000 koronával kisebb összeget, mint a megelőző évben, megjegyezvén, hogy ebben az összegben 500.000 korona mint uj tétel szerepel az uj müegyetem épitésére.

A tárczát terhelő kölcsönökből származó bevétel 2 millió koronával csekélyebb, miután ennyivel csekélyebb összeg fog kölcsön utján létesitendő beruházásokra igénybe vétetni.

A mi az igazságügyi tárczát illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* ennek összes kiadásai 246.000 koronával csekélyebbek, összes bevételei pedig 250.000 koronával kisebbek, minélfogva ennek a tárczának mérlege nem változik.

A központi igazgatásnál egy apadás van 45.000 korona összegben, mert a miniszterium által használt helyiségekért házbér nem fog fizettetni. A kir. Curiánál apad a szükséglet 20.000 koronával, az itélőtábláknál 14.000 koronával bizonyos személyzeti csökkentés és egyes állások megszüntetése következtében. A királyi törvényszékek és királyi járásbiróságok szükséglete ellenben apad 9000 koronával, azonban ennek daczára módot talált a t. igazságügyminiszter ur arra, hogy annyiban javitsa a tisztviselők helyzetét, a mennyiben alacsonyabb fizetéssel dotált állások megszüntetése mellett egynehány magasabban dotált állást hoz javaslatba.

Az igazságügyi beruházások szükséglete 862.400 koronát tesz ki főösszegében, mert daczára annak, hogy a rendes évi 600.000 koronás beruházási összeget ez alkalommal 150.000 koronával emeltük, miután másrészről egyes tételek kiesnek, végeredményben 135.000 koronával csekélyebb összeg mutatkozik.

Végül a honvédelmi tárczának szükséglete emelkedik 190.000 koronával.

A rendes szükséglet 887.000 koronával nagyobb, az átmeneti szükséglet és a beruházási szükséglet pedig apad. A mi a rendes kiadások emelkedését illeti, meg kivánom jegyezni, hogy itt a honvédségi intézetek szükséglete 183.000 koronával nagyobb, mint a megelőző évben, a honvédnevelő- és tisztképző-intézetekről szóló törvény folyamányaképen és egy uj módositott tanterv behozatala következtében. A kerületi parancsnokságok szükséglete emelkedik 80.000 koronával, az uti- és menetdijak, valamint a rabtartási költségek emelkedése folytán; a csapatok szükséglete emelkedik 625.000 koronával, a mely összeg különböző kisebb tételek között oszlik fel. Igy nevezetesen 300 államköltséges önkéntesi helynek szervezése van kilátásba helyezve, a mi 104.000 korona többlettel jár; a gyalogsági összpontositásnak szükséglete emelkedik 122.000 koronával, az altiszti szolgálati jutalmak 20.000 koronával; egyes csapatoknak magasabb lakbérosztályu helyiségekbe való áthelyezése következtében emelkedik a szükséglet 80.000 koronával, a tölténykészletek időszaki kicserélése következtében emelkedik a szükséglet 83.000 koronával és végül a legénységi vacsora feljavitása következtében emelkedik a szükséglet 180.000 koronával.

A rendkivüli bevételei e tárczának kisebbek 400.000 koronával, miután a kölcsönből épitkezés a honvédelmi tárcza körében nincsen kilátásba véve.

Ezekben előadván a részleteket, ha most összegezem a számszerü eredményeket, *(Halljuk! Halljuk!)* akkor azt látjuk, hogy, a mint már bevezetésemben bátor voltam emliteni, az összes kiadások 1.090,462.670 koronát, az összes bevételek 1.090,936.474 koronát tesznek s igy a felesleg 473.804 korona. Az emelkedés tehát a kiadásoknál 3,596.000, a bevételeknél 3,883.000 korona és igy a felesleg 287.000 koronával kedvezőbb, mint a megelőző év feleslege. Miután pedig különös sulyt kell helyeznem arra, hogy a rendes kezelés mérlege ne romoljék meg a megelőző évekkel szemben, azért ez alkalommal is konstatálhatom, hogy a rendes bevételek 50,890.000 koronával haladják meg a rendes kiadásokat, vagyis ez 50,890.000 korona a rendes kezelés többlete és igy a megelőző évvel szemben kedvezőbb ez az eredmény 7,202.000 koronával.

T. ház! Ezekben méltóztattak látni a részleteket, a melyek változást mutatnak a megelőző költségvetéssel szemben. Ha már most csoportonként vizsgálom, hogy mik azok a főokok, a melyekre visszavezethető a kiadások emelkedése, akkor arra az eredményre jutok, hogy törvényekre — részben megalkotott, részben a legközelebbi jövőben megalkotandó törvényekre — és delegaczionális határozatokra visszavezethető $6^1/_2$ millió kiadási emelkedés; az üzemek fejlesztése céljából, hogy nagyobb bevételeket érhessünk el, fejlesztjük a kiadásokat 5,700.000 koronával, az adminisztrácziő különböző ágainak szükséglete emelkedik 6,600.000 K.-val, ugy, hogy magában ez a három tétel, a mely a rendes kezelésben fordul elő, 18,800.000 korona kiadási emelkedést reprezentál, Ezzel szemben ugyancsak a rendes kezelés körében apadnak a kiadások az állami adósságoknál az emlitett okok folytán 10,400.000 koronával, ugy, hogy a rendes kezelés eredménye 8,400.000 koronányi többlet.

A mi az átmeneti kezelést illeti, t. ház,

már többször bátor voltam emliteni, hogy itt van beillesztve a költségvetésbe az a 13 millió korona, a mely a tisztviselői fizetések rendezése által igényeltetik, mint többlet és miután itt bizonyos más kis megtakaritások mutatkoznak, azért az átmeneti kiadásoknál a nettó emelkedés: 12,200.000 korona, a melyet hozzáadva a rendes kezelésben mutatkozó emelkedéshez, az összes kezelés emelkedése 20,600.000 koronát tesz. Ezzel szemben azonban a beruházásoknál 17 millió korona apadás lévén, az összkiadások emelkedése nem több, mint 3,600.000 korona, vagyis egy aránylag oly csekély összeg, a minő alig fordult még elő a mi költségvetéseinkben.

T. ház! Mult évi expozémban utaltam arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a közeli jövőben mint megoldandó állami feladatok fognak előttünk állani: a tisztviselői fizetésrendezés, az adminisztráczió reformja, *(Helyeslés balfelől.)* és a katonai reform. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* És ha most azt látjuk, t. képviselőház, hogy ebben a költségvetési előirányzatban már teljes mérvben megoldásra hozzuk javaslatba a tisztviselői kérdést; hogy a katonai reform egy részének megoldása a delegáczionális határozatok alapján már szintén benfoglaltatik ebben a költségvetési törvényjavaslatban; ha azt látjuk, hogy az adminisztráczió reformjának megvalósitása darabonkint közeledik a végeredményhez azon törvények alapján, a melyeket a miniszterelnök ur időről-időre beterjeszt; ha mondom, látjuk ezeket az eredményeket, és látjuk azt, hogy sikerült ezen eredményeket elérni a nélkül, hogy az állam egyéb feladatai bárminemü lényeges megszoritást szenvedtek volna; ha látjuk azt, hogy sikerült elérni ezeket az eredményeket a legmostohább gazdasági viszonyok között és a nélkül, hogy az állampolgárok megterheltetése csak a legcsekélyebb mértékben is emelkedett volna adóemelés következtében, mondom, ha látjuk ezeket az eredményeket: akkor az önbizalomnak és az öntudatnak bennünk okvetlenül emelkednie kell. *(Derültség és ellenmondások a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* És ezekből a tényekből azt a reményt merithetjük, hogy gazdasági viszonyainknak csak némi javulása esetében is képesek leszünk a jövőben megoldani mindazokat a további feladatokat öntudatos és konzekvens gazdasági pénzügyi politikával, *(Egy hang balfelől: Hol vannak azok? Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* a mely feladatoktól az állam anyagi és szellemi fejlődése függ. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Ezek után még egypár dologra szeretnék kiterjeszkedni, a melyek összefüggésben vannak a pénzügyi politikával és a költségvetéssel. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt azonban ezt tenném, kérem a ház t. elnökét, méltóztassék egypár percznyi szünetet engedélyezni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Daniel Gábor alelnök foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. A pénzügyminiszter ur fogja folytatni előterjesztését. *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Csendet kérek!

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! A tárgyak, a melyekről még szólani kivánok, az adóreform, a tisztviselői fizetések kérdése és az a törvényjavaslat, a melyet a kormány a beruházások tárgyában benyujtani szándékozik. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Ismeretes a t. képviselőház előtt, hogy az egyenesadók reformjának kiindulási pontját, első lánczszemét a földadó kell, hogy képezze. Volt alkalmam nem egyszer kifejteni a t. képviselőháznak, hogy azokat a visszásságokat, a melyek a föld megadóztatása körül mutatkoznak, nem a földadó magassága, hanem a földadónak aránytalan és igazságtalan megosztása idézi elő. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Szüllő Géza: A kataszter!

Lukács László pénzügyminiszter: Ebből következik, hogy ezen a bajon csak egy módon lehet segiteni: ugy, a mint a t. közbeszóló emlitette, a földadókataszternek teljes és alapos reviziójával. *(Helyeslés.)* Az erre vonatkozó törvényjavaslat készen áll, bármikor beterjeszthető; mielőtt azonban végrehajtható volna, bizonyos előmunkálatokat kell végezni, a melyek elkerülhetetlenek és épen ezen előmunkálatoknak minőségéről és arról a stádiumról akarok a t. káznak jelentést tenni, melyekben ezen előmunkálatok vannak.

Azon törvényjavaslat szerint, melyet e tárgyban benyujtani szándékozom és azok szerint is, a melyeket már más alkalommal volt szerencsém itt kifejteni, a kataszter reviziójának a következő dolgokra kell irányulni. Először az 1875 : VII. törvényczikk alapján megalkotott becslő járásoknak és az ezek körében alkotott osztályozási kerületeknek uj kikerekitésére, a mennyiben ez szükséges, és azonkivül ezek mellett a tiszta jövedelmi fokozatokba, vagy eredetileg, vagy a viszonyok változása következtében időközben becsuszott aránytalanságoknak a kiküszöbölésére. A második feladat az, hogy az egyes földrészletek körül mutatkozó állandó jellegü müvelési ágváltozások megállapittassanak és felvétessenek, és hogy ezek a földrészletek minőségi osztályokba soroztassanak. A harmadik feladat az osztályba sorozásnak részletes átvizsgálása, hogy az abban netán mutatkozó hibák vagy aránytalanságok kiküszöböltessenek. Ezekből méltóztatnak látni, hogy a ki-

indulási pontot a becslő járások uj kikerekitése és a tiszta jövedelmi fokozatoknak uj megállapitása kell, hogy képezze. Ez az alapvető művelet, melyből ki kell indulnunk, ha az igazságos adóztatást a kataszter reviziója által el akarjuk érni. Ez a munkálat azonban terjedelmes előtanulmányokat és igen jelentékeny mérvü adatgyüjtést tesz szükségessé. Azonban, hogy időt ne veszitsünk és hogy akkor, mikor az erre vonatkozó törvény megalkottatik, azonnal hozzáfoghassunk annak végrehajtásához, szükségesnek tartottam az előmunkálatokat már jókorán meginditani, még a mult 1901-ik év elején és ezen munkálatok ma folyamatban vannak. E czélból felosztottam az egész országot kerületekre, minden kerület több vármegyét foglal magában és minden ilyen kerületbe egy megbizható állami tisztviselő lett kirendelve azzal az utasitással, hogy a helyszinén a legalaposabban és legrészletesebben tanulmányozza a földadó körül fennálló állapotokat, hogy igyekezzék összegyüjteni mindazon adatokat, melyek befolyással vannak a kataszteri tiszta jövedelem alakulására és tegyen javaslatot a becslő járások kikerekitése és a tiszta jövedelmi fokozatok uj megállapitása tárgyában. Miután azonban ezeket az adatokat csak az illetékes tényezőktől lehet beszerezni, ennélfogva felhivtam az összes gazdasági egyesületeket, az összes ipar- és kereskedelmi kamarákat, az erdőhatóságokat és erdőhivatalokat, hogy mindazokat a tanulmányokat, tapasztalatokat, melyeket a földadónak aránytalan megosztása tekintetében tettek és mindazon forgalmi, talajminőségi, értékesitési és egyéb adatokat, melyek a kataszteri tisztajövedelem alakulására befolyással lehetnek, bocsássák rendelkezésére megbizottaimnak; ezenkivül felhivtam az összes vármegyei és városi törvényhatóságokat, hogy ezen megbizottakat nehéz és fontos munkájukban támogassák. Ezen rendelkezések következtében a munka megindult, a mint emliteni bátor voltam, már a mult év elején és ma: annyira előrehaladott stádiumban van, hogy remélem, miszerint megbizottaim végleg javaslataikat a jövő év első hónapjaiban be fogják nyujtani a pénzügyminiszteriumhoz, hol ezek a javaslatok a központi tisztviselők által a legalaposabb felülvizsgálat tárgyát fogják képezni. Ezen felülvizsgálat után ezen végleges javaslatok alapját fogják képezni azoknak a tárgyalásoknak ama bizottságok előtt, melyek véglegesen lesznek hivatva dönteni ezekben a kérdésekben és ezen javaslatok letárgyalása után lesz az egyes földrészletek osztályba sorozásának átvizsgálása elrendelhető.

A törvényjavaslatnak, a mely a kataszterre vonatkozik, egyéb részleteivel ez alkalommal nem kivánom a t. ház figyelmét fárasztani, csak azt az egyet akarom kijelenteni, hogy épen a munka megröviditése és időkimélés szempontjából ez alkalommal nem hozok javaslatba három fokozatu földadóbizottságot, mint a mennyi volt mult alkalommal, hanem csak két fokozatot és pedig a megyei földadó-bizottságot és az országos központi bizottságot. A megyei földadó-bizottság, melyet a törvényhatósági bizottság választana meg, teljesen autonom alapon jönne létre és ugyanigy választaná a törvényhatósági bizottság az ugynevezett járási becslőket és a becslőhelyetteseket. A központi országos földadó-bizottság azonban már részben kinevezett, részben választott tagokból alakittatnék, és én a siker érdekében nagyon óhajtanám, ha megnyerhetném a törvényhozó testületet ahhoz, hogy az országos központi földadó-bizottság tagjaivá a két ház tagjaiból, t. i. a főrendiház és a képviselőház tagjaiból történjék a választás. *(Tetszés jobbfelől.)*

Ez alkalommal azonban, midőn ezen terveimet bátor vagyok előterjeszteni, nem hallgathatom el, hogy a földadó-kataszter-revizió és mindazok a munkálatok, melyek azzal kapcsolatosak, igen tetemes költséggel is fognak járni. A számitások, melyeket e tekintetben tettem, arra az eredményre vezetnek, hogy ezeknek a munkálatoknak a keresztülvitele a költségvetésbe beállitott földadó-nyilvántartási és kataszteri évi költségeken felül mint többletet 12 és $^1/_2$ millió koronát fognak körülbelül igénybe venni, mely összeg természetesen nem egy évben, hanem évek hosszabb sorozatán keresztül és nem egyenlő részletekben fogja a költségvetést terhelni azon mérvben, a mint a munkálatok előre haladnak.

Szükségessé teszi ezt a jelentékeny kiadási többletet a földadó-munkálatok teljesen ujonnan való elkészitése, a mi pedig elkerülhetetlen; mert ha tekintetbe veszszük, hogy szükséges a becslő-járások uj kikerekitése, a tiszta jövedelmi fokozatok uj megállapitása, az összes állandó jellegü müvelési ágváltozásoknak az ország egész területén való felvétele és keresztülvezetésének munkálata és végül a kataszteri tiszta jövedelemnek koronaértékbe való átszámitása, akkor meggyőződünk arról, hogy ez a munkálat terjedelmes és oly mélyreható változásokat fog a jelenlegi munkálatokon előidézni, a mi teljesen indokolttá teszi, hogy ezek a földadó-munkálatok egész ujonnan készittessenek el. Nagy a kiadás és nagy a teher, mely ezzel jár; ha azonban a czélt, az igazságos és arányos megadóztatást el akarjuk érni, ezen áldozat elől visszarettennünk nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A második tárgy, t. képviselőház, a melylyel foglalkozni kivánok már ez alkalommal, a tisztviselői fizetésrendezés kérdése, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyre vonatkozólag annak számszerinti kihatását a költségvetésre már bátor voltam érinteni, a mennyiben elmondtam, hogy 3 millió korona van beillesztve a folyó évi költségvetésbe, 13 millió koronát projektálunk az uj előirányzatban; ha ehhez hozzáveszszük azt az 1,800.000 koronát, a mely az állam-

vasuti költségvetésben, mint az államvasuti tisztviselők fizetésrendezésére szükséges összeg, szintén praeliminálva van, akkor kiderül, hogy az egész szükséglet a kormány számitása szerint 17,800.000 és 18 millió korona körül ingadozik. Jelentékeny lévén ez a szükséglet, a melyet ez alkalommal kérünk a törvényhozástól, azt hiszem, habár a törvényjavaslat részleteire vonatkozólag még nincs végleges megállapodás és az még munka alatt van, mégis indokoltnak látszik, hogy már ez alkalommal jelentést tegyek a t. háznak azon alapelvekről, a mely alapelvek szerint ezt a törvényt megalkotni szándékozom. *(Halljuk!)*

A törvényjavaslat szerint, t. képviselőház, a tisztviselők jövőre is, ugy mint eddig, fizetési osztályokba osztva maradnának és az én véleményem szerint a mai 11 fizetési osztály jövőre is megtartatnék. Minden egyes fizetési osztályban, kivéve a négy legmagasabbat, több fizetési fokozat állapittatnék meg, nagyjában oly számu fokozatok, mint a minők jelenleg vannak. A legkisebb fizetés volna 1400 korona a mai 1000 koronával szemben és az 1400 koronából kiindulólag emelkednének a fizetések különböző fokozatokban. Minden egyes fizetési osztályba kinevezés utján jutnak, minden egyes kinevezés azonban csak az illető fizetési osztály legalsóbb fizetési fokozatába történhetik és ennyiben eltérés van a törvényjavaslat és a mai törvény között, mert a mai törvény értelmében minisztertanácsi határozattal lehet valamely tisztviselőt az illető fizetési osztálynak nem legalsóbb, hanem magasabb fizetési fokozatába is kinevezni. Ilyen esetek ritkán fordulnak ugyan elő a gyakorlatban, de valahányszor előfordulnak, azok mindig jelentékeny sérelmével járnak az ugyanazon fizetési osztályban levő többi tisztviselőknek és épen azért ennek megszüntetését kivánom javaslatba hozni. *(Helyeslés.)*

A mi már most a tisztviselőknek az egyes fizetési fokozatok között való előlépését illeti, a mai ugynevezett fokozatos előléptetés rendszerét meg akarjuk szüntetni. A fokozatos előléptetés lényege, t. képviselőház, abban áll, hogy a költségvetésben minden egyes fizetési osztályra nézve meg van állapitva, hogy hány tisztviselői állás van minden egyes fokozatban rendszeresitve és csak annyi állás tölthető be, annyi tisztviselő nevezhető ki azon fokozatban, a hány állás költségvetésileg ott rendszeresitve van, a miből az következik, hogy a tisztviselő ugyanazon osztály keretén belül egyik fokozatból a másikba csak akkor léphet elő, ha a magasabb fokozatban akár elhalálozás, akár nyugdijazás, akár más oknál fogva üresedés van és az előlépés csak olyan arányban történhetik, a milyen arányban az üresedés a magasabb fokozatban megvan.

Ennek a rendszernek megvan az a jó oldala a pénzügyminiszter szempontjából, hogy teljesen fix összegekkel számithat a költségvetés összeállitásánál, mert tudja, hogy hány állás van minden egyes fokozatnál rendszeresitve és ennélfogva pozitiv számadatokkal dolgozhatik akkor, midőn a költségvetést összeállitja. Azonban a tisztviselőkre igen nagy hátrányai voltak és vannak ennek a rendszernek, a mennyiben a bizonytalanság elemét viszi bele a tisztviselők helyzetébe. A tisztviselő soha sem tudja és nem képes kiszámitani azt, hogy mikor kerül rá a sor, hogy egy magasabb fizetési fokozatba jusson és igen nagy egyenlőtlenségek is mutatkoznak e tekintetben, a mennyiben az az állami tisztviselő, a ki véletlenül egy kedvező státusba jut, gyorsan lép a magasabb fokozatba, mig egy másik, a ki véletlenül egy kicsi, vagy igen nagy létszámmal biró státusba jutott, arra nézve az előlépési viszonyok igen kedvezőtlenek; a mi igen sok és nem is alaptalan panaszokra adott okot. Igy például én egy számitást tétettem a pénzügyminiszteriumban, a mely azt mutatja, hogy a fogalmazási, a számvevőségi és kezelési személyzet körében vannak egyes fizetési osztályok, a melyekben alkalmazott tisztviselők közül egy év folyama alatt 51 százalék lépett elő, és vannak más osztályok, a hol az előlépés a létszámnak csak 14 százaléka volt. Tehát 51 és 14 százalék között váltakozott az előlépés. Van olyan osztály, a hol a tisztviselő két évig várakozott, mig a magasabb fizetési fokozatba bejutott, tehát két év volt az időátlag, és van olyan osztály, a hol az időátlag 7 év volt. Ilyen óriási differenciák mutatkoznak tehát a fokozatos előlépésben és igy nem lehet csodálkozni, hogy ez a tisztviselőket, különösen a kik véletlenségből kedvezőtlen státusba jutottak, elkedvetlenitette. *(Ugy van!)*

Hogy ezeken a bajokon segitsünk — és ez igen nagy előnye ennek a törvénynek a tisztviselőkre nézve — azt tervezzük, hogy a fokozatos előlépés rendszerét ejtsük el és e helyett hozzuk be azt a rendszert, a melynél fogva a törvény kimondja, hogy az a tisztviselő, a ki egy bizonyos számu, a törvényben megállapitandó időn, mondjuk 3—4, vagy 5 éven keresztül, a mint azt a törvény meg fogja állapitani, egy s ugyanazon fizetési osztályban szolgál, a nélkül, hogy fegyelmi itélet által az előlépés jogától megfosztatott volna, az a tisztviselő ezen idő betöltése után önként lép fel a magasabb fokozatba *(Általános helyeslés.)* és azután ismét a legmagasabb fokozatba. *(Általános helyeslés.)* Ez volna tehát a tisztviselők előlépésére nézve a javaslatnak a tervezete.

Egy másik előny, a mit e javaslatban a tisztviselők számára kilátásba helyezni akarok, abban áll, hogy a három legalsóbb fizetési osztályba alkalmazott tisztviselőknek, a kik bármi ok miatt ottrekednek és hosszabb ideig nem lépnek elő, egy bizonyos számu szolgálati év után korpótlékot adunk és bizonyos további szolgálati évek után ismét uj pótlékot, ugy, hogy azok is

a kik bármilyen oknál fogva a magasabb osztályokba való jutás lehetőségétől el vannak zárva, bizonyos korpótlék által előlépésben részesülnek. *(Általános helyeslés.)*

A mi, t. képviselőház, a tanárok és tanitók, egyszóval az állami tanitó-személyzetet illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* ennek fizetési osztályokba való besorolását a foglalkozás sajátlagos természeténél fogva elejtjük, illetőleg nem proponáljuk, ugy, hogy a tanárok és tanitók nem lesznek fizetési osztályokba sorozva. Minthogy azonban itt is bizonyos rendszert meg kell állapitani, azt tervezzük, hogy az egyes állásokat a szerint, a milyen fontossággal bir az iskola, a melynél az illetők alkalmazva vannak, különböző csoportokba osztjuk és pedig a tervezet szerint tiz csoportba. A legfontosabb iskolák az első csoportba jönnének, és igy tovább le egész a tizedik csoportig. Igy csoportositatván a tisztviselők, a törvény, a szerint, a mint az egyik, vagy másik csoportba tartozik az illető, megállapitja neki az alapfizetését, megállapitja előlépési idejét, a korpótlék nagyságát, a fizetés maximumát és a lakbérét, a miből kiderül, hogy az állami tanitói személyzetre nézve az ugynevezett korpótlék-rendszert akarjuk alkalmazni, *(Helyeslés.)* a mi kétségkivül ezeknél az állásoknál a legmegfelelőbb. Az állami tanitó-személyzet tagjaira is kimondatnék az az alapelv, a mely a tisztviselőkre kimondatik, hogy tudniillik minden kinevezés csak az alapfizetésben történhetik, nem pedig egy magasabb fokozatba.

A mi az intézeti igazgatókat illeti, ezek a tanári fizetésen és az őket megillető korpótlékokon kivül külön igazgatói pótlékban részesülnének az igazgatói teendők tartamára, a mely pótlék mindenben a fizetés természetével birna.

Ezek volnának, röviden összefoglalva, az alapvető intézkedések, a melyekre ezt a javaslatot alapitani akarjuk. *(Általános helyeslés.)*

Ezenkivül azonban kiterjeszkedik a javaslat természetesen az állami összes altisztekre és szolgákra, a kiknél nemcsak a fizetés, hanem egyszersmind a lakpénz rendezése is tervbe van véve; kiterjeszkedik azután a pénzügyőrség legénységére, az állami rendőrség legénységére, a melynek fizetését és lakpénzét szintén kedvezőbben állapitja meg.

De különösen fontos és rendkivül kedvező intézkedés foglaltatik a törvény átmeneti rendelkezései között, a mire különösen kötelességem felhivni a t. képviselőház figyelmét és ez abban áll, hogy kimondatnék a törvényben, hogy a tisztviselőnek, az uj törvény életbelépte előtt eltöltött szolgálati ideje, ha az uj törvény értelmében jogot adna arra, hogy az illető egy magasabb fokozatba lépjen elő, ugy számittatik az illető tisztviselő javára, mintha azt az időt e törvény hatályának tartama alatt töltötte volna el, *(Élénk helyeslés.)* vagyis visszaható erőt adunk a törvénynek oly módon, mintha három, négy, vagy öt év előtt lett volna életbeléptetve. *(Helyeslés.)*

Ennek, hogy egy példával illusztráljam, praktikus következménye ekkép áll: Vegyünk egy tisztviselőt, a ki a X. fizetési osztály legalsóbb fokozatában van és a kinek fizetése ma 800 forint. Ezzel a 800 forintos fizetési fokozattal szemben az uj séma szerinti X. fizetési osztálybeli utolsó fokozat 1000 forint, tehát 200 forint a különbség a mai és az uj fizetési osztály között. Ámde az a tisztviselő, a ki ma a 800 forintos fokozatban van s esetleg a törvény életbeléptét megelőzőleg néhány évet már szolgált ezzel a 800 frttal, az a törvény életbeléptekor az uj, amugy is magasabb sémának nem legalsó fokozatába, hanem a magasabb 1100-as és 1200-as fokozatba fog rögtön lépni. Ez, t. képviselőház, rendkiviili kedvezmény, és épen, mert az igy van kontemplálva, teljesen indokolatlannak és jogosulatlannak kell tartanom azt a mozgalmat, a mely bizonyos körökben a kormány által kontemplált fizetési minimum ellen megindult és a mely azt akarja keresztülvinni, hogy a fizetési minimum ne 1400 koronában, a mint a kormány kontemplálja, hanem 1600 koronában állapittassék meg. Indokolatlan és jogosulatlan ez a követelés azért, mert, a mint ki fogom fejteni, a kisfizetésü tisztviselők igen nagy részére alkalmazást fog nyerni ez az átmeneti intézkedés, ugy, hogy azok az uj törvény életbelépte alkalmával nem az 1000—1400 koronás, hanem az 1600 vagy 1800 koronás fizetési fokozatba fognak beleiktattatni. Az 1400-asban csak azok maradnak, a kik vagy nagyon rövid idő óta szolgálnak, tehát nagyon fiatalok, vagy csekély kvalifikáczióval birnak.

De más szempontok is vannak, t. képviselőház, a melyek egyenesen tiltják a kormánynak, hogy a fizetési minimumot igen magasan állapitsa meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt tekintettel kell lennünk, t. képviselőház, az altisztekre is. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* A tisztviselői fizetés minimumának megállapitása nemcsak felfelé érezteti hatását, hanem lefelé is, és ha igen nagy az a hézag, a mely az altiszti fizetés maximuma és a tisztviselői fizetés minimuma között mutatkozik, ez méltán jogos panaszokra adhat alkalmat az altiszteknél, a kik ez esetben hasonló mozgalmat inditanának. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)*

De van még egy más, igen fontos társadalmi momentum, a mely nem engedi meg, hogy a tisztviselői fizetés minimuma túlságosan és indokolatlanul magasan állapittassék meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Az államnak nem szabad konkurrenczíát csinálni a fizetés tekintetében a magánvállalatokkal szemben. A magánvállalatok nincsenek abban a helyzetben és ma sem adnak... *(Ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, a kezdő fizetésekről van szó!

A gyakornokoknak és a kezdőknek a magánvállalatok nem adnak és nem adhatnak olyan kezdő fizetést, a minőt az állam ad, pedig a munka, a melyet követelnek, sokkal nagyobb, mint a mit az állam követel. Ennélfogva az a társadalmi betegség, a mely ma jelentkezik és a mely abból áll, hogy minden ember állami tisztviselő akar lenni, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* hogy az ipari és kereskedelmi pályákra senki sem megy, *(Igaz! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* ez a társadalmi baj még sokkal nagyobb mérvben fokoztatnék, hogy ha egy indokolatlan fizetési minimum állapittatnék meg. *(Helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Ehhez a kormány és a törvényhozás a maga kezét nem adhatja és épen azért határozottan állást kellfoglalni ezekkel a mozgalmakkal szemben. (*Helyeslés.*)

Végre a budgetáris szempont is a mellett van, hogy maradjunk meg a kormány által kontemplált fizetésminimum mellett, mert az a különbség, a mely az 1400 és az 1600 koronás fizetési minimum között van, tekintetbe véve az összes tekintetbe veendő tényezőket, nem kevesebbel, mint öt millió koronával szaporitaná meg az állam kiadásait, *(Mozgás a jobb- és baloldalon.)* egy olyan jelentékeny összeggel, a melyre fedezetünk nincs, a melyet előteremteni nem tudunk és a mely, ha mégis forsziroztatnék, magának a törvényjavaslatnak sorsát tenné koczkára. *(Mozgás a jobb- és baloldalon.)* És épen azért ugy a tisztviselőknek, mint mindenkinek, a kik szivükön hordják a tisztviselők sorsát, egyenesen kötelességük, hogy állást foglaljanak ezen mozgalommal szemben, a mely nem vezethet egyébre, mint esetleg a törvényjavaslat visszavonására. *(Mozgás a jobb- és a baloldalon.)*

Ezek után, t. képviselőház, még csak egy tárgyra kivánok kiterjeszkedni *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* és bocsánatot kérek, hogy becses türelmüket oly soká fárasztom. *(Élénk felkiáltások a jobb- és baloldalon: Halljuk! Halljuk!)* Ez, t. ház, az a törvényjavaslat, a melyet a beruházások kérdésében a kormány közelebbről előterjeszteni szándékozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már a mult évi expozémban számot adtam a t. képviselőháznak azokról a munkálatokról, a melyeket az akkori válságos ipari viszonyok között, mint inségi munkákat, ugyszólván el kellett rendelnie a kormánynak minisztertanácsi határozattal saját felelősségére, a törvényhozás utólagos jóváhagyásának fentartásával. Már akkor volt szerencsém kijelenteni azt, hogy a kormány ezen munkákon kivül foglalkozik még más, igen jelentékeny bernházási kérdésekkel is és azokva nézve előterjesztést fog tenni a t. képviselőháznak. Ez az, a mit most megteszek addig is, a mig a törvényjavaslatot, a mely részleteire nézve tárgyalás alatt áll, előterjeszteni fogjuk.

Czélja ezen beruházásoknak, t. képviselőház, az, hogy különböző állami, mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, forgalmi, kulturális, adminisztrativ, humanitárius és más érdekei az államnak, közvetlen kielégitést nyerjenek ezen létesitmények által; magasabb és gazdasági czélja pedig az, hogy lendületet adjunk ipari életünknek, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy felébreszszük a vállalkozási szellemet (*Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Drága pénzen!*) és vért öntsünk a pangó gazdasági organizmusba.

Tudom jól és nem egyszer kifejezést is adtam abbeli nézetemnek, hogy folytonos és kizárólagos állami munkákkal, állami megrendelésekkel egy országnak egész iparát alimentálni és fentartani nem lehet *(Igaz! Ugy van!)* és hogy a kormánynak és törvényhozásnak minden erőlködése hiábavaló, ha nem sikerül a magántevékenységet is életre ébreszteni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Önálló rámterület! Elnök csenget.)* Mindazonáltal a jelen viszonyok között nem zárkózik el a kormány azon remény elől, hogy abban az esetben, ha sikerül nekünk évről-évre bizonyos rendszerességgel nagyobb munkákat elrendelnünk, nagyobb megrendeléseket tennünk, nagyobb pénzösszegeket forgalomba hoznunk, ez oly impulzusokat fog adni az ipari és gazdasági tevékenységnek, a melyek alkalmasak lesznek arra, hogy egy jobb, kedvezőbb jövőt készitsenek elő az iparnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ennyi és nem több az a remény, a mit ennek a törvényjavaslatnak sorsához és eredményéhez füzünk. Mert — ismétlem — ennek a javaslatnak csak akkor lesz meg a kivánt gazdasági hatása, ha elérjük azt a czélt, hogy a magántevékenységet is fel tudjuk ébreszteni.

Ez a beruházási törvény nagy áldozatokat fog az államtól igényelni; ezen áldozatok elől azonban a kormány a fenforgó körülmények között nem vél elzárkózhatni.

A beterjesztendő törvényjavaslat szerint felhatalmazást nyerne a kormány a legkülönbözőbb munkálatok folyamatba tételére. Igy a miniszterelnöki alotának megépitésére, a kultuszminiszterium részére uj épület épitésére, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* egy koloniális rendszerü elmegyógyintézet létesitésére, *(Általános helyeslés.)* más létező elmegyógyintézeteink kibővitésére, többrendbeli kórházi és szanatóriumi épitkezésre *(Általános helyeslés.)* némely vármegyei szükséglet kielégitésére . . .

Pichler Győző: A baja-báttaszéki hidra!

Lukács László pénzügyminiszter: . . . a Budapesten levő főkapitánysági épületnek kibővitésére, számos igazságügyi, nevezetesen törvényszéki és fogházi épületnek létesitésére a vidéken. . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Fogház kell a magyarnak a vidéken!

Lukács László pénzügyminiszter: . . . a gazda-

ság különböző ágainak előmozditását czélzó különböző létesitményekre...

Pichler Győző: A baja-báttaszéki hidra!

Lukács László pénzügyminiszter: Kérem, méltóztassék türelemmel lenni, még nem vagyunk ott. A Temes-Béga hajózhatóvá tételére, *(Halljuk! Halljuk!)* az állami kezelés alatt álló folyók szabályozására, az állami kezelés alatt nem álló egyes folyók szabályozására, a vizmosások megkötésére, téli kikötőknek és rakodópartoknak létesitésére, különböző városok árvédelmi munkáinak megépitésére, kiegészitésére és egyes árvédelmi társulatok segélyezésére, különböző gazdasági czélok előmozditására, igy a marhatenyésztés, borértékesités, a len- és kender-termelés előmozditására szükséges intézkedésekre, a faértékesités előmozditása czéljából erdei vasutak épitésére, azonkivül az állami vasmüveknél különböző természetü beruházásokra. Mindezeken kivül számos vasuti létesitményekre, a melyek közül csak egynéhányat kivánok névszerint felsorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ungvár—nagy-bereznai határszéli fővasutnak kiépitése . . .

Thaly Kálmán: Az a hadügyminiszternek kell! *(Mozgás! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Lukács László pénzügyminiszter: ...a mely négy különböző létesitményből áll, a nagybereznai határszéli fővonal kiépitéséből, a csap—ungvári államvasuti vonal átalakitásából, a nyiregyháza—csapi államvasuti vonal teljesitő képességének fokozásából és a csaba—nagyváradi államvasuti vonal teljesitő képességének emeléséből, *(Helyeslés a jobboldalon.)* a melyek mind 25 és fél millió koronát fognak igényelni. Azután felhatalmazást kér a kormány a székely vasutak egész hálózatának kiépitésére, *(Általános élénk helyeslés.)* a mely ismét számos különböző munkálatokból áll és nem kevesebb, mint 34,200.000 koronát fog igénybe venni, ezenkivül a fiumei különböző beruházásoknak egyik csoportjára, nevezetesen az ottani kikötőnek egy uj medenczével való kibővitésére, a kikötőnek különböző vasuti berendezésekkel való kiegészitésére, a mely munkálatok ismét 10,700.000 koronát vennének igénybe. Mindezeken kivül számos más vasutépitésre, hidépitésre kérek felhatalmazást; mindez, összevéve a felmerülő összes költségeket, körülbelül 200,000.000 koronát fog kitenni.

A bajai hidról azért nem nyilatkozhatom még, t. ház, mert, bár valószinünek tartom, hogy az is fel lesz véve a programmba . . .

Pichler Győző: Helyes!

Lukács László pénzügyminiszter: . . . de miután a sorrend iránt még tárgyalások folynak, ezért kötelező nyilatkozatot ez idő szerint még nem teszek.

Pichler Győző: Pedig az a legfontosabb!

Thaly Kálmán: Hiszen a »b« betü elül van! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Barta Ödön: Van ennél fontosabb is!

Lukács László pénzügyminiszter: Egészben véve, t. ház, ezek és ezekhez hasonlók *(Halljuk! Halljuk!)* azok a létesitmények, a melyekre a kormány felhatalmazást kér, és a melyek a dolog természete szerint nem egyszerre, hanem az éveknek hosszabb sorozatán keresztül fontosság, sürgősség és az előkészitettség stádiumának megfelelőleg volnának létesitendők. Az összeg, a melyet ezek igénybe fognak venni, a mint már bátor voltam emliteni, körülbelül 200,000.000 koronát fog kitenni, a mi természetesen nem illesztetik be a költségvetésbe, hanem a kormány a törvényhozástól felhatalmazást kér, hogy, a mennyiben szükséges, ezen összeget kölcsönmüvelet utján fedezze, a kölcsönnek kamatszükséglete pedig beillesztetnék magába a költségvetésbe ugy, a mint az az 1903. évre vonatkozólag tervezett ezen müveletek költségei, vagy helyesebben kamatai tekintetében már ebben a költségvetésben meg is történt.

Ezzel, t. képviselőház, befejezvén azt, a mit előadni kivántam, visszajutottam oda, a honnan kiindultam, t. i. az 1903. évi költségvetési előirányzathoz.

Erre az előirányzatra vonatkozólag az a nézetem, t. ház, hogy az a helyes budgetirozás elveinek megfelelően van összeállitva, mert, habár méltóztattak látni azt, hogy egyes kiadási tételeknél azon nagyfontosságu állami feladatokhoz képest, a melyeknek megoldását proponáljuk, jelentékenyebb emelkedések mutatkoznak is: ezeket a kiadási emelkedéseket nem a bevételeknek forszirozott és mesterséges emelésével akartuk ellensulyozni, hanem más kiadási tételeknek redukciójával, illetőleg megtakaritásokkal igyekeztünk az egyensulyt fentartani és biztositani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A bevételeket csak ott emeltük, a hol vagy a forgalom természetes fejlődése, vagy a zárszámadási eredmények teljes és biztos alapot szolgáltattak erre az emelésre. Egyes főágazatoknál azonban nem emeltük a bevételeket; a mint bátor voltam emliteni, az egyenes-adóknál egyáltalán nem és a fogyasztási adóknál elenyészően csekélyen. Azt hiszem, hogy épen ebben a körülményben rejlik ennek az előirányzatnak az legerősebb oldala, abban t. i., hogy bevételeink jövő alakulását nem igyekeztünk eszkomptálni, nem áldoztuk fel a jövőt a jelennek, hanem érintetlenül hagytunk egyes fontos bevételi ágakat oly czélzattal, hogy azoknak növekvő hozama fedezetet szolgáltasson a jövőben az ujonnan előálló szükségletek fedezésére. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És igy azt hiszem, hogy ez a költségvetés a reálitás követelményeinek is megfelel és azzal a nyugodt öntudattal teszem azt le a ház asztalára, hogy a mennyiben a kormány ahhoz szigoruan fog alkalmazkodni, ezen költségvetés alapján az 1903. évre nézve az államháztartás egyensulya biztositottnak tekinthető. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezek alapján kérem a házat, méltóztassék intézkedni, hogy a kinyomatva lévő költségvetés kiosztassék és tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. *(Hosszas, élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Nessi Pál: Szegény nemzet, szegény ország!

Elnök: A törvényjavaslat kiosztatik, és tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Következik Lovászy Márton képviselő interpellációja.

Lovászy Márton: T. képviselőház: A »Neue Freie Presse« cimü bécsi lap október 10-iki számában megjelent egy czikk, a melynek tartalma az, hogy a magyar kir. kereskedelemügyi miniszter aznap rendeletet irt alá, a mely a magyar kir. államvasutak igazgatóságához szól és a melyben utasittatik a magyar kir. államvasutak igazgatósága, hogy az osztrák államvasut-társasággal az 1903. január 1-ére felmondott egyezséget bizonyos feltételek mellett ujból megkösse. Én azt hiszem, hogy ez a rendelet csakis bizalmas és titkos jellegü lehet, mert hiszen egy alku, egy szerződés feltételeiről van szó és igy, ha annak az alkunak előre megállapitott feltételei elárultatnak, akkor az alkudozó fél a másikkal szemben hátrányba kerül, *(Ugy van! balfelől.)* és mégis azt látjuk, hogy az a bécsi lap már az aláirás napján értesült nemcsak arról a tényről, hogy a miniszter aláirta azt a rendeletet, hanem magának a rendeletnek tartalmáról is, a mennyiben abból részleteket is közöl és megjelölte, hogy abban az egyezségben elejtették a viteldijak eddigi, kilométerek szerinti felosztásának elvét és a közvetlen tarifaképzés jogát. Itt csak két eset lehetséges. *(Halljuk! Halljuk!)* Vagy indiskréczió történt, vagy pedig a miniszter ur tudtával és beleegyezésével történt az, hogy ennek a rendeletnek aláirása és tartalma abban a bécsi lapban közzététetett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha indiskréczió történt, ugy ez nagyon sulyos dolog, mert itt nem kevesebbről van szó, mint a hivatalos titoknak megszegéséről, a melynek megtartására pedig minden tisztviselő esküvel kötelezi magát és ebben az esetben elvártam volna a miniszter urtól, hogy e titokszegés körülményeit kideriti és azt a legsulyosabban megfenyiti *(Élénk helyeslés balfelől)*; ha pedig a miniszter ur tudtával és hozzájárulásával történt az, hogy ez a közlemény megjelent, akkor is azt kérdem a miniszter urtól, hogy ha a miniszter urnak valami közleni valója van a közvéleménynyel, miért nem veszi igénybe e végett a magyar lapokat? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos! A Presse uralkodik felettük! Attól félnek!

Lovászy Márton: Azt hiszem, nincs a magyar sajtónak egyetlen organuma sem, mely ne volna annyira hazafias és ne viselné a szivén Magyarország érdekeit annyira, mint a Neue Freie Presse, a melyről tudjuk, hogy a Magyarország ellen vezetett kiegyezési hadjáratnak vezérorganuma volt. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És engem, őszintén megvallva, aggodalommal tölt el az, ha az az eset áll fenn, hogy a kormányzatnak egyik tagja és egyik miniszterium ezzel a lappal oly benső bizalmas viszonyt tart fenn. Ezt én az ország érdekeivel megegyeztethetőnek nem tartom, . . .

Holló Lajos: Singer a helytartó!

Lovászy Márton: . . . mert veszedelmes lehet az, hogy egy idegen organum, a melyről tudjuk, hogy irántunk ellenséges indulattal viseltetik, ezen legfontosabb kérdésekre nézve ugyszólván, ebben a miniszteriumban szabad kutatási joggal bir. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Annyival inkább aggodalommal tölt el ez, mert hisz nem az első eset ez. Nem szükséges konkrét eseteket felhozni. Mindenki tudja, hogy fontosabb ügyeink ezen organum és a többi bécsi organumok utján jutnak köztudomásra. Azt hiszem, végre-valahára meg kell szünni ennek az állapotnak, hogy mi Magyarországon a mi közügyeinkről a bécsi sajtó utján nyerjünk tudomást. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindezek alapján a következő interpellácziót intézem a kereskedelemügyi miniszter urhoz *(olvassa)*:

Interpelláczió a kereskedelemügyi miniszter urhoz:

1. Való-e a »Neue Freie Presse« e hó 10-iki számában megjelent az a hir, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur utasitotta a magy. királyi államvasutak igazgatóságát, hogy az osztrák államvasuttal az 1903. évi január hó elsején fölmondott egyezséget ujból megkösse?

2. Való-e, hogy megállapodás történt az iránt, hogy az uj egyezségben elejtsék a viteldijaknak eddigi, a kilométerek szerinti fölosztásának elvét és a közvetlen tarifa-képzés jogát?

3. Ha való e hir, mi uton jutott az a »Neue Freie Presse« tudomására már az aláirás napján, mielőtt a magyar sajtónak és közvéleménynek módjában lett volna arról tudomást szerezni?

4. Nem történt-e ez alkalommal a hivatalos titokkal való visszaélés, és ha igen, miként szándékozik azt a miniszter ur megtorolni?

5. Ha pedig a miniszter ur tudtával és beleegyezésével és intenczióinak megfelelően történnék az, hogy a magyar érdekekkel folyton hadilábon álló külföldi lap a magyar kormány ténykedéséről a magyar sajtót megelőzőleg azonnal és behatóan értesül, hogyan magyarázza a miniszter ur ezt az eljárást? Belátja-e, hogy az ellenséges osztrák sajtóval való ezen bizalmas viszony a magyar érdekekre esetleg igen veszedelmes visszahatással lehet? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Szándékozik-e ezen sérelmes állapot megszüntetése iránt intézkedni, és gondoskodni arról, hogy a jövőben a kereskedelemügyi kormány

tudatni valóinak közzétételére első sorban a magyar sajtót vegye igénybe«? *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha meg méltóztatik engedni, azonnal óhajtanék felelni az interpellácziára; mert azt hiszem, hogy itt tulajdonképen egy félreértésről van szó. Különben is az egész ügyet már napok óta szellőztetik a sajtó hasábjain, sőt még az interpelláczió szövege is megjelent már a vasárnapi lapokban. Azt hiszem tehát, a leghelyesebb, ha minél előbb válaszolok az interpellácziára. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a tényállást illeti, budapesti gazdasági körökben az utolsó időkben egy bizonyos nagyobbmérvü érdeklődés mutatkozott az iránt, hogy mi lesz a magyar és osztrák vasuti tarifákkal a jövő évben és erre nézve több oldalról intéztek hozzám kérdést. Más lapok tudósitói is, a »Neue Freie Presse« tudósitója is, intézett hozzám kérdést és annak is feleltem, és azt hiszem, a mit én a »Neue Freie Presse« tudósitójának mondtam, nem is titok, nem is bizalmas természetü dolog, mert, ha jól méltóztatnak megnézni a közleményt, a mely a »Neue Freie Presse«-ben megjelent, — természetesen minden szóért nem lehetek felelős, a mely megjelent — *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Nem hallunk semmit!)* de még annak szövegéből is meglátszik, hogy arról volt szó, hegy aznap aláirtam egy rendeletet, a melyben felhatalmaztam az államvasutakat, hogy az eddigi alapon kössék meg a szerződést, bizonyos modalitásokkal; a bizonyos modalitások azonban nincsenek felsorolva. Tehát az eddigi állapot fentartása mellett.

A mik ezután tovább emlittettek, azok nem annyira az én informáczióim, mint inkább félremagyarázásai a tényeknek, vagy helytelen felfogása a dolgoknak, vagy mellékes dolgok előtérbe tolása. Például az, hogy a dijtételek kilometrice osztatnak-e meg a két társulat között, formai és nem materiális kérdés, mert a szállitónak teljesen mindegy ez; rá nézve az a fontos, hogy az eddigi dijtétel megmaradjon. A másik megjegyzés, a mely e közleményben van, mintha a közvetlen tarifa képzésének jogáról valamikép lemondtunk volna, egyenesen téves.

Én csak azt jegyezhetem meg, azt hiszem, bátran hivatkozhatom rá, hogy, a ki közérdekü dolgokban hozzám felvilágositásért fordul, azt örömmel fogadom mindig, mert azt hiszem, nemcsak kötelességem, de érdekem is. *(Zaj balfelől.)* Mondom, hogy kérdést intéztek hozzám. Azt, hogy az eddigi alapon kössük meg a szerződést, nem akkor mondtam először, hanem más lapnak is elmondtam. Ebben szenzácziós ujdonság nincs. Pár nap mulva, ha akárki jött volna hozzám magyar lap részéről, méltóztassék meggyőződve lenni, annak hasonlókép megmondtam volna. *(Mozgás a szölsöbaloldalon. Egy hang: Nincs mindenkinek bejárása!)* Nemcsak, hogy bejárása van, erről is gondoskodtam, de gondoskodtam, hogy az elnökségben figyelem legyen arra, hogy, amennyiben journalistáknak felvilágositásokra van szükségük, az meg is adassék.

Azt hiszem, ez egyszerüen a közvélemény iránt való kötelességünk és érdeke a kormánynak és a sajtónak egyaránt. Sőt mondhatom, hogy örülni fogok, ha a sajtó képviselőivel ily dolgokban beszélhetek, mert sok félreértés fog elkerültetni, és nem fognak a lapokba oly dolgok kerülni, a melyek helytelenek. Különben én ebben a tekintetben pár nappal később félhivatalos kommünikét bocsátottam ki. *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Később!)* Kérem, arról nem adhatok előző felvilágositást, a mi 3—4 nap mulva fog történni. *(Mozgás a szélsöbaloldalon. Felkiáltások: Az aláirás napján!)* Nem, kérem. Itt a felhatalmazásról van szó, ott pedig az értekezlet eredményéről, a mely értekezlet eredménye minden lapban megjelent, mert a »Budapesti Tudósitó« utján küldöttem. Ebből mindenki láthatja, hogy a mi szenzácziós volt a közleményben, az nem felel meg a valóságnak, mert 1903. februárig egy bizonyos része a tarifának változatlan marad, másik része pedig egészen 1903-ig.

Magam részéről méltóztassék megengedni, hogy arra az aposztrofálásra, a melyet a t. képviselő ur hozzám intézett, hogy helyesnek tartom-e azt, vagy akarom-e igénybe venni a magyar sajtót, megjegyzem, hogy igenis óhajtom igénybe venni, de az nemcsak tőlem függ, hanem attól is, hogy a sajtó hozzám is közeledjék bizalommal informáczióért, mert annak, a ki nem kér tőlem informácziót, nem adok. Azt hiszem, hogy ezzel szolgálni fogjuk az országnak érdekeit annál is inkább, mert azt hiszem, hogy mi itt, még ha különféle párton vagyunk is, általános egyetemes nemzeti czélokat szolgálunk és azt hiszem, hogy a magyar közönségnek mindig egyik legszebb vonása volt, hogy itt a pártkülönbségek sohasem voltak olyan élesek, mint más államban és elég alkalmunk van arra, hogy közös erővel ugyanegy alapon szolgáljuk a közérdeket. Kérem válaszom tudomásulvételét. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lovászy Márton: T. ház! Arra nézve, hogy a magyar közvélemény nem volt tájékozva ugyanakkor, mikor a bécsi lap már tájékozva volt . . .

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: A »Pester Lloyd« is tájékozva volt!

Lovászy Márton: . . . épen az a közlemény szolgál bizonyitékul, a melyben e rendelet aláirásának ténye megjelent, a mennyiben a »Neue Freie Presse« közleménye egyuttal arról számol be, hogy a magyarországi gyárosok és iparosok szövetsége Chorin Ferencz elnöklete alatt értekezletet tartott és memorandumot szándékozik benyujtani a miniszter urhoz, a melyben megjelöli azon kivánalmait, a melyek szerint a tarifa rendeztessék. Ebből tehát világosan kitünik, hogy annyira tájékozatlan volt a magyar köz-

vélemény, hogy eső után köpenyeget használt, a mennyiben akkor adott be memorandumot, mikor a miniszter ur már utasitást adott.

Egyébként a miniszter ur azon kijelentése folytán, hogy a magyar sajtót bármikor szivesen veszi igénybe és annak bármikor szivesen szolgál felvilágositással, én a választ tudomásul veszem, csupán azt jegyzem meg, hogy mindenesetre feltünő dolog az, hogy mikor egyetlen magyar lap sem tart ott állandó inspekcziót és tehát impulzus nélkül nem értesülhetett arról, hogy ott fontos dolgok történnek, ugyanakkor ez az egy lap mégis kivétel, a mennyiben ez, nem tudom honnan, de impulzusokat nyer és 24 órán belül fontos dolgokról tájékozva van. Ezt, mint feltünő dolgot megjegyzem, de a választ tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter: Ezen utóbbi dologra nézve megjegyzem, hogy én aznap este véletlenül találkoztam a »Neue Freie Presse« tudósitójával a szabadelvü körben. *(Zaj.)* Itt tehát nincs arról szó, hogy a miniszteriumban organizálva volna egyik vagy másik lap részére a tudósitás és azért mondtam, hogy organizálni akarom azt, hogy a miniszterium elnöki osztályában igenis felvilágositást adjanak. *(Zaj.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur tudomásul vevén a választ, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a választ tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A pénzügyminiszter ur kiván előterjesztést tenni.

Lukács László pénzügyminiszter: Van szerencsém törvényjavaslatot (Irom. 189) és indokolását előterjeszteni az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról. Kérem, méltóztassék intézkedni, hogy a törvényjavaslat kinyomassék, szétosztassék és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék.

Elnök: A javaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

T. ház! Már a mult ülés alkalmával meg lévén állapitva, hogy a ház hétfőig ülést nem tart, hétfőn d. e. 10 órakor fogunk ülést tartani jelentések és javaslatok átvétele végett. Ha a ház ezt a javaslatot elfogadja. *(Felkiáltások: Kedden!)* T. ház! Ugy látom, az kivántatik, hogy a hétfő esetleg keddre módosittassék. *(Helyeslés.)*

E szerint elhatározza a ház, hogy nem hétfőn, hanem kedden d. e. 10 órakor tart ülést. *(Helyeslés.)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

137. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 október 28-án, kedden,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv felolvasása. — Curiai átirat bemutatása s ennek kapcsán Kiss Ernő képviselő végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyujtása az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhek és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A legközelebbi ülés napirendjének megállapitása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor, az azok ellen felszólalókat pedig Rátkay László jegyző urak fogják jegyezni.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az október 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Scitovszky János képviselő levelét, melylyel betegsége miatt hatheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, a mely szerint a Kiss Ernő képviselő megválasztása ellen benyujtott kérvény visszavonása folytán az eljárás megszüntetése után az 1899: XV. t.-czikk 11. §-ában kiszabott 15 napi határidő alatt ujabb kérvény nem adatott be.

Tudomásul vétetik, és mivel ellene sem panasz, sem kifogás nem tétetett, nevezett képviselő most már véglegesen igazoltatik.

Bemutatom Ugocsa, Ung és Háromszék vármegyék, valamint Szatmár-Németi szab. kir. város közönségének feliratait, a nemzetiségi izgatások meggátolása czéljából az 1868. XLIV. t.-czikk módositása iránt;

Ung vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Pozsony vármegye közönségének feliratát, a közalapitványi és árvapénzek mikénti kezelésére vonatkozólag;

Szeben vármegye közönségének feliratát, a vármegyei alkalmazottak fizetésének rendezése tárgyában;

Gyula-Keszi, Lesencze-Istvánd, Lesencze-Németfalu és Lesencze-Tomaj községeknek Hertelendy Ferencz képviselő által beadott kérvényeit, az olasz bor vámjának felemelése iránt;

a kereskedelmi alkalmazottak országos egyesületének Vázsonyi Vilmos képviselő által beadott kérvényét, a kereskedelmi alkalmazottak kötelező biztositása és a teljes vasárnapi munkaszünet tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Napirend előtt Rákosi Viktor képviselő ur kér szót. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: T. ház! A bécsi Reichsrath mult pénteki ülésén a galicziai sztrájk és parasztzavargások alkalmából Breitner és Romancsuk reichsrathi ruthén párti képviselő urak rendkivül heves támadást intéztek a lengyel főnemesség, vagyis a slahta ellen, és egyuttal felhasználták ez alkalmat, a mit Ausztriában sokszor fel szoktak használni, hogy mellesleg a magyarok ellen is egy kis kirohanást intézzenek. Ez a galicziai paraszt-sztrájk a nyáron fordult elő, elősegitve egyrészt a ruthének és lengyelek közt fennálló gyűlölettől, másrészt szoczialista izgatásoktól s a tényleg alacsony napszámoktól, melyeket a birtokos nemesség a parasztoknak ad.

Az, hogy a lengyelek és ruthének gyűlölik egymást, nem lephet meg senkit. Tudjuk, hogy az egész szláv testvériség tulajdonképen egy nagy humbug. A szlávok nagyon szeretik egymást, mig nagy távolságban laknak egymástól, *(De-*

rültség.) minél távolabb laknak, annál nagyobb barátai egymásnak és annál több testvéri csókot váltanak, ellenben, ha szomszédok, mint pl. a szerbek és a bolgárok, ez a testvériség véres harczokat idéz elő; ha pláne egy országban laknak, mint a szerbek és horvátok, akkor is látjuk, hogy mily testvéries érzelemmel viseltetnek egymás iránt. Ebből megitélhetjük, hogy milyen testvériségi viszony fűzi össze a ruthéneket és a lengyeleket, a kik Galicziában a hatalomért egymással küzdenek. Ez a küzdelem eredményezte a galicziai paraszt-sztrájkot, és ez a sztrájk eredményezte a huszárok ellen való kirohanást.

Ez meglehetősen nagyszabásu mozgalom volt, t. ház, hiszen jelenleg is körülbelül 600 paraszt áll törvényszék előtt, több ezeret letartóztattak és 600-at bentartottak a törvényszéknél, ugy, hogy ennek a lázadásnak a legyőzésére jóformán az egész galicziai helyőrséget mozgósitani kellett. Én nem tudom, t. ház, nem voltam ott jelen, hogy mit tettek és mit nem tettek a huszárok, de előttem fekszik az a tudósitás, hogy mit mondtak róluk Breitner és Romancsuk reichsrathi képviselő urak. Igy Romancsuk képviselő ur először is, gondolván a testvéri kapcsokra, a tarnopoli kerületben működő cseh dragonyosokat igen megdicsérte, hogy azok nagyon szépen és korrektül viselték magukat, ellenben a magyarok, vagyis a huszárok a leggorombább kihágásokat engedték meg maguknak, mindent elloptak, a mi csak kezük ügyébe került, a mezőn levő gabonát, az udvaron felhalmozott szalmát elvették és a lovaknak adták; egy parasztháznak a szalmafödelét is leszedték és a lovak alá szórták. *(Derültség.)* Breitner ur meg igy szólt: »Egész keleti Galiciát elárasztották katonasággal, természetesen idegen ajku katonasággal, még pedig magyarokkal.« Gúnyosan mindig ugy mondják: Magyaren. »A mit el lehetett lopni, azt a magyarok ellopták. Raboltak, mint valami meghóditott országban. Asszonyok ellen támadásokat intéztek, még földbirtokosokat is megloptak a huszárok. Az egész nép hálaadó istentiszteletet mondana, ha ezektől a magyar csapatoktól megszabadulna.» *(Mozgás. Derültség.)*

Szatmári Mór: Hozzák haza a magyar katonákat!

Rákosi Viktor: Nem avatkozom a ruthének és a lengyelek dolgába, nem vitatom azt a kérdést: vajjon igaz-e, hogy a lengyel főnemesség a ruthén parasztságot kiszipolyozza. De teljes erőmből tiltakozom az ellen, hogy a slahtát, az alacsony napszámokat magyar katonai asszisztenczával tartsák fenn. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Határozottan tiltakozom az ellen, hogy a közös kormány a ruthének és a lengyelek gyűlölete közé a magyar huszárokat állitsa oda céltáblául. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Romancsuk és Breitner képviselő urak szidják a magyarokat, mintha csak azért kegyetlenkednének, mert barbár magyar természetüknél fogva sokkal kegyetlenebbek, mint a monarchia bármely más katonasága. Én azonban azt mondom, hogy itt a katonaságnál nem lehet szó csehekről, lengyelekről, magyarokról, hanem a közös hadseregről van szó. *(Igaz! Ugy van!)* És ha a katonaság kegyetlenkedik, ez a közös hadseregnek, a közös hadsereg vezetőségének rovására irandó. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Fájdalom!)*

Mert azt tudjuk, hogy az osztrák hadseregnek megvan a maga szelleme és bizonyos hagyománya *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*; ott a czivil publikumot, a mely ágyutölteléknek való és pénzt ad, lenézik és maguknál sokkal alantasabb lénynek tekintik. Azt tehát, a mi Galicziában történik, nem szabad és ne is tessék a magyarok rovására irni. *(Helyeslés.)* A magyar huszárok teljesitették azt a kötelességüket, a melyet a felsőbbség parancsa rájuk rótt, egyebet nem tettek. Ez a parancs a jelen esetben bizonyára nagyon keményen szólt, mert a dédelgetett és az Ausztriában nagy kegynek örvendő slahtának az anyagi érdekéről volt szó.

Galicziában a hatóságok nagyszabásu sztrájkkal álltak szemben, a mely könnyen általános parasztlázadássá fajulhatott volna. Látjuk, a két képviselő beszéde sem tud valami óriási »muritátokat« — hogy e kifejezéssel éljek — *(Derültség.)* felhozni a huszárok ellen. Felhozzák többi közt, hogy egy leány, a mikor a huszárok beléptek az udvarba, ijedtében szörnyethalt.

Gabányi Miklós: Örömében! *(Élénk derültség.)*

Rákosi Viktor: Egy másik galicziai leány, a mikor beléptek a huszárok a szobájába, kiugrott az ablakon. Azt azonban nem merték állitani, hogy a huszárok utána ugrottak volna. *(Derültség.)*

Én, t. képviselőház, még egyet mondhatok talán a huszárok mentségére. Mind azok, a kik a Dienstweget ismerik, a mely felülről lefelé megy, — nem tudok rá magyar kifejezést, talán Madarász József sem tud, — mindazok tudják, hogy ha herczeg Lobkowitz előtt a katonaság a Vérmezőn defilirozva, »entwickelte Linie«-ben halad és annak a közepe kissé meggörbül és herczeg Lobkowitz kissé a fejét csóválja, ezt a fejcsóválást, mire ez a huszárokhoz vagy bakákhoz ér, ők káplári pofonok alakjában érzik. De ha herczeg Lobkowitz nem csóválja is fejét, csak egy mozdulattal egy alkalmatlan legyet kerget el arczáról, egy ily félremagyarázott mozdulat is, a mire a katonák berukkolnak a kaszárnyába, káplári gorombaságok alakjában nyilvánul és hallhatják a katonák, hogy tönkretették a defilét. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magukkal szemben is meglehetősen gorombák tehát a katonák. Hát mikor kirukkolnak a a sztrájk ellen! Ott bizony meglehetős erőteljesen járhattak el, a mikor fegyveresen rukkol-

tak ki parasztok ellen. C'est la guerre; ez a háboru.

Én felkérem a t. honvédelmi miniszter urat, intézkedjék az iránt, hogy a huszárságnak és a magyarságnak megtámadott becsülete megvédelmeztessék; (*Helyeslés a szélsőbaloldalon,*) mert ott nem találkozott egy elnök, nem találkozott egy képviselő, nem találkozott egy miniszter, a ki felállott volna s a huszárságot és a magyarságot védelmébe vette volna. Azt hiszem, mindnyájan örültek, hogy még a galicziai parasztlázadás alkalmából is egyet üthettek a gyűlölt magyarságon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* Elég volt az, hogy katonaságunknak féltett magyar része Ausztriában rendőri szolgálatot teljesitsen és ezzel Ausztria gyűlöletét vonja magára. Hozzák haza őket Ausztriából, a mint az a törvényben van. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Breitner ur azt mondja, hogy egész Galicziában hálaadó istentiszteleteket rendeznének, ha ettől a magyar csapástól megszabadulnának. Én nem tudom, hogy a lengyelek meg a ruthének mekkora viaszgyertyát tudnának örömére gyujtani, de azt tudom, hogy a huszárok hajlandók három akkora viaszgyertyát gyujtani, ha Galicziából hazajöhetnének, és hajlandók az összes hálaadó istentisztelet költségeit is fedezni, csakhogy hazajöhessenek Magyarországra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez, t. ház, nem levegőbe való kivánság, mert az 1867: XII. törvényczikk értelmében a csapatok territoriális elhelyezése az ország joga, ahhoz nekünk jogunk és beleszólásunk van, és ez nem ugy megy, hogy a hadügyminiszter önként szanaszét dobálja Boszniától Galicziáig az ezredeket és az országgyülés e felett hallgatagon napirendre tér. Ez a törvényczikk igy szól: »A magyar hadsereg időnkinti kiegészitését és az ujonczmegajánlás jogát, a megajánlás feltételeit és a szolgálati idő meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését és élelmezését illető intézkedéseket az eddigi törvények alapján mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében az ország magának tartja fenn.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon).* Felkérem tehát ezek alapján a t. kormányt, legyen szives szóba hozni azt, hogy a magyar katonák Galicziából hazahozassanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház: Nem interpellácziő alakjában történt ez a felszólalás, hanem napirend előtt, a mihez minden képviselő urnak joga van. Nem is válaszképen akarom mondani azokat, a miket előadandó leszek, csak némi megjegyzéseket kivánok tenni, talán megnyugtatókat a t. képviselő ur számára is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az osztrák kormány a Galicziában előfordult zavargások folytán az ott megrontott belbéke helyreállitása czéljából a maga felelőssége alatt katonai karhatalmat alkalmazott. Ehhez nekünk semmi közünk, ez az osztrák kormány belső dolga és valamint mi alkalmazunk a törvény értelmében karhatalmat a megzavart belcsend és rend helyreállitására, ép igy jogositva van az osztrák kormány is azt a szabályok értelmében igénybe venni. Nem a mi dolgunk a felett birálatot gyakorolni, ezt az osztrák kormány a maga felelőssége alatt teszi.

Rákosi Viktor: Erről nem beszéltem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ha ott kihágások történtek volna a csapatok, az ott elhelyezett huszárezred részéről, a mint az illető képviselő urak az osztrák Reichsrathban állitják, ennek megvan a maga fóruma. Azon eljárás szerint, a mely szabályszerü, törvényszerü és a mely gyakorlatban van, ezt kifogásolhatják, panaszt emelhetnek és orvoslást kereshetnek. Bizonyára, ha voltak alapos panaszok, keresték is. De ez sem a mi dolgunk. Én azt a megjegyzést akarom csak ehhez füzni, hogy abban igazat adok a képviselő urnak, hogy ilyen, nem is bebizonyitott kifogások alapján a magyarság ellen való kifakadásokat én sem tartom helyesnek és kétségtelenül elitélendőnek tartom. *(Helyeslés.)*

Különben a honvédelmi miniszter, a kinek figyelme erre fel van hiva, majd a maga hatáskörében el fog járni, a kérdésnek utána fog nézni és meggyőződést fog magának szerezni a kérdésnek mibenlétéről.

Ezt a pár megjegyzést akartam tenni a képviselő ur felszólalására. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Napirend előtti felszólalásoknál határozathozatalnak nincs helye, tehát áttérünk a napirendre: a miniszteri előterjesztések és bizottsági jelentések átvételére.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában (Irom. 189, 191). Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején, az osztályok mellőzésével, napirendre kitüzetni.

Elnök: T. ház! A jelentés kinyomatik, szétosztatik, és javaslom a t. háznak, hogy annak tárgyalását a pénteken, folyó hó 31-én d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzze ki. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Korán van!)*

Krasznay Ferencz: A napirend megállapitásához kivánok szólani!

Azt hiszem, t. képviselőház, elvtársaimmal együtt bennünket nem érhet az a vád, hogy a háznak munkásságát szünetek inditványozásával, vagy tartásával akadályoznók. Mindazáltal, ebben az esetben nem látom okát annak, hogy az indemnitási vitát már ezen a héten megkezdjük.

Én azt hiszem, t. ház, hogy az, a mi a levegőben van, talán a t. kormányt is elérte, t. i. a halál szelleme, az elmulásé, hogy a halottak

napját bele akarja foglalni az indemnitási vitába. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* De azt hiszem, t. képviselőház, mireánk, a kik a halottak napját javarészt vidéken töltjük és vidékre utazunk azért, hogy a kegyelet adóját lerójuk, mondom, azokra a képviselőtársaimra, a kik az indemnitási vitában részt akarnak venni, zavarólag hatna az, ha a vitát már pénteken megkezdenők, csak azért, hogy mindjárt másnap megszakitsuk.

Én, t. képviselőház, igazán nem akarok banális lenni, és nem akarok hivatkozni a miniszterelnök urnak ismeretes lojalitására, a mely oly szépen megnyilatkozik kis kérdésekben, hogy annál makacsabbul ragaszkodjék álláspontjához nagy kérdésekben. Én csak arra kérem a t. miniszterelnök urat, hogy ő, a ki oly nagylelkü a terminusokban, hogy az osztrákoknak egyszerre négy esztendőt adott ajándékba, adja ezt az egy napot nekünk.

Inditványozom, hogy kedden tartsuk a legközelebbi ülést. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én azokra a mellékes megjegyzésekre nem kivánok most reflektálni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* melyekkel Krasznay képviselő ur szives volt kisérni inditványát, — hát hiszen majd meg fogom motiválni, mit adtam ajándékba, mit nem az osztrákoknak — csak kijelentem, hogy sohasem adtam ajándékba semmit, a mint annak idején be fogom bizonyitani.

Barabás Béla: Ez a négy esztendő ajándék!

Széll Kálmán miniszterelnök: A négy esztendőt sem adtam ajándékba, hanem a ház szine előtt kifejtettem, hogy ellenérték fejében tettem azt a módositást és a ház ahhoz hozzájárult. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ha pedig az ember ellenérték fejében, olyan engedmények és olyan vivmányok fejében, a melyek értékesebbek, mint az, a mit ad, valamit enged, akkor nem ajándékoz. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Tehát erről majd vitatkozni fogunk és találkozunk majd talán ezzel a témával, a mint már igen sokszor találkoztunk vele, és én leszek szerencsés akkor a magam megjegyzéseit megtenni az előadandó érvekre.

A t. képviselő ur azon óhajtását fejtette ki, hogy ne pénteken, hanem kedden tartassék az első ülés. Hát nekem ez ellen nincsen kifogásom és szivesen hozzájárulok ahhoz, hogy péntek helyett a jövő keddi ülésre tüzessék napirendre az indemnitási javaslat tárgyalása és a vita megindítása. *(Helyeslés.)* Az igen t. elnök ur a pénteki napot az én hozzájárulásommal azért proponálta, mert a mult ülések egyikén az volt a közfelfogás, hogy akkor kezdjük meg az indemnitás vitáját és azért gondoltuk, hogy ha a t. képviselő urak abba belenyugosznak, meg lehet kezdeni pénteken; de ha nem, igen szivesen hozzájárulok ahhoz, hogy a keddi ülés napirendjére tüzessék ki az indemnitási javaslat. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, a ház ekképen elhatározza azt, hogy legközelebbi ülését november hó 4-dikén kezdi és pedig délelőtt 10 órakor. Ha a t. ház ezt elfogadja, ugy ezt határozatilag kimondom. A legközelebbi ülés tehát kedden d. e. 10 órakor tartatik és annak napirendjén az indemnitásról szóló törvényjavaslat tárgyalása lesz. Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 10 óra 50 perczkor.)

138. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 4-én, kedden,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során az összeférhetlenségi állandó bizottság jelentésének bemutatása Koller Tivadar összeférhetlenségi ügyében. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gr. Teleki Sándor, a javaslatok mellett felszólalókat Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Rátkay László jegyzi.

Méltóztassék mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az október hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Seemayer János képviselő levelét, melylyel betegsége miatt négy heti szabadságot kér, továbbá gr. Esterházy Kálmán képviselő levelét, melyben betegsége miatt hat heti szabadságot kér.

A ház megadja.

Bemutatom a Curia elnökének átiratát, mely szerint Nosz Gyula képviselő megválasztása ellen az 1899 : XV. törvényczikk 11. §-ában emlitett 15 napi határidő alatt ujabb kérvény adatott be.

Tudomásul szolgál és továbbra is mint kérvénynyel megtámadott fog nyilvántartatni.

Bemutatom Szepes vármegye közönségének feliratát a vitás tengerszem ügyében;

Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Liptó vármegyék közönségének föliratait, a nemzetiségi izgatások meggátolása czéljából az 1868 : XLIV. törvényczikk módositása iránt;

Abauj-Torna vármegye közönségének föliratát, a közalapitványi és árvapénzek mikénti kezelése tárgyában;

Szatmár, Háromszék és Abauj-Torna vármegyék, valamint Pozsony szabad királyi város közönségének feliratait, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Liptó vármegye közönségének föliratát, uj választási törvény alkotása iránt;

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének föliratát, a baja-báttaszéki vasut tárgyában;

Alsófehér vármegye közönségének föliratát, az 1867 : V. t.-cz. és 1715 : XLIX. törvényczikkek törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848—49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt;

Udvarhely közönségének föliratát, Kolozsváron gazdasági főiskola létesitése ügyében;

Kézdi-Vásárhelyen és Gyergyó-Szárhegyen tartott népgyülések, valamint 115 székely község lakosainak Molnár Józsiás képviselő által beadott kérvényét, az erdő-törvény, a tagositás és az arányositás tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom továbbá Budapest székes-főváros közönségének föliratát, a póttartalékosok behivásáról szóló törvényjavaslat ellen.

E törvényjavaslattal együtt leendő tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a véderő-bizottságnak.

Bemutatom az összeférhetetlenségi állandó bizottság jelentését Koller Tivadar képviselő összeférhetetlenségi ügyében. Ez a házszabályok 159. §-a értelmében felolvasandó.

Rátkay László jegyző *(olvassa a bizottsági jelentést).*

Elnök: A határozat tudomásul vétetik.

Napirend előtt Lengyel Zoltán képviselő ur kiván felszólalni.

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! A mint mindnyájan tudjuk, a képviselőház előtt százszámra feküsznek kérvények, melyeket a törvényhatóságok, valamint egyesek és népgyülések képviselők utján benyujtottak. A kérvényezési jog a törvényhatóságoknak egyik eminens joga, másrészt pedig a közvélemény akaratának egyik megnyilvánulási módja, az az összeköttetés az eleven lüktető erővel, a népakarattal, mely forrása minden hatalomnak és igy a képviselőház erejének is. Mikor azt látom, hogy ez a ház 6—8 hónappal ezelőtt beadott kérvényeket egyáltalában nem tárgyalt, sőt talán még a bizottságok sem tárgyalták, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ezt az eljárást én a kérvényezési jog semmibevevésének tekintem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ép akkor, mikor Magyarországon a nélkül is tapasztalhatjuk, hogy a közvélemény egészen lanyha, nemcsak irányt nem ad az országgyülés tárgyalásainak, hanem arra még visszhangot sem tud adni.

Ezen kérvények közt vannak igen nevezetes kérvények, olyanok, melyek az ország exisztencziáját érintik és mások, a melyek a nemzeti közérzületből fakadtak. Ott vannak azok a kérvények, a melyek az olasz borvámklauzula eltörlését kérik, és mivel, ha a borvámklauzulát eltörölni akarjuk, az olasz kereskedelmi szerződés január 1-jével felmondandó, ha a ház nem fogja addig tárgyalni e kérvényeket, akkor azok egészen tárgytalanokká válnak. Ott van az önálló vámterületre vonatkozó kérvények egész sokasága, ott vannak azon kérvények, melyek Kossuth Lajos és a honvédek érdemeinek törvénybe iktatását kérelmezik, ott vannak a kérvények Rákóczy hamvainak hazaszállitása, Rákóczyt és Bercsényit diffamáló törvények kitörlése iránt. De ott van különösen egy igen fontos kérvény, melyben a főváros egyhangu lelkesedéssel felirt a képviselőházhoz, hogy a Budapesten felállitandó Kossuth-szobor költségeihez hozzájáruljon. Annak idején interpellácziót nyomán fakadt ez a határozat, melyben a főváros egyértelmüleg tüntetett az ő hazafisága mellett, appellált a törvényhozáshoz és a maga részéről kijelentette, hogy a szobor megvalósitásának nemcsak hogy utját nem állja, hanem ellenkezőleg, azt akarja, hogy maga a törvényhozás is járuljon hozzá s ezáltal impozánsabbá tegye a nemzeti akarat megnyilvánulását a szobor kérdésében. Ez a kérvény régóta itt van, meg is sürgettük a tárgyalását, a t. miniszterelnök ur meg is igérte . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: A bizottságban!

Lengyel Zoltán: A ház ülésében is, a bizottságban is ismételten megigérte, sőt Rátkay László, Rigó Ferencz képviselőtársam előtt és előttem privátim is kijelentette, hogy határozott óhajtása és akarata az, hogy ezek a kérvények még a mult ülésszakban letárgyaltassanak. Mikor azután Rátkay t. képviselőtársam az ülésszak első ülésében szót emelt, a miniszterelnök ur azt állitotta, hogy ezen igéretet nem tette meg. Én kénytelen vagyok hivatkozni ugy az itt jelen nem levő Rigó képviselőtársamra, valamint állitom magam is, hogy Rátkay képviselőtársamnak az alkalommal igaza volt, mert ezt a nyilatkozatot mi hárman a miniszterelnök urtól hallottuk és pedig olyformán, hogy erre felszólitást nem adtunk, ezen nyilatkozata egészen magától történt. Ennek daczára ez a kérvény letárgyalva nem lett, ma is ugy áll a dolog, a hogy azelőtt; ez a szoborügy a megvalósitáshoz csekélylyel sem közeledett, pedig az országgyülésnek kötelessége ebben a kérdésben szint vallani és pedig oly értelemben, a milyen értelemben azt minden magyar ember megkivánja. Mivel a miniszterelnök ur igéretét, melyet előttünk tett, melyet itt e házban és a bizottságban tett, mindeddig meg nem tartotta, ezért én hozzá ez alkalommal nem szólok, hanem intézem kérdésemet a ház igen t. elnök urához, és kérdezem: szolidárisnak vallja-e magát azzal az eljárással, melyet a miniszterelnök ur és a képviselőház ebben a kérdésben tanusit, vagy pedig azáltal, hogy a kérvényi bizottság által letárgyalt ügyeket itt a ház szine előtt tárgyalás alá nem bocsátja — nem akarom feltételezni és ép azért kérem, nyilatkozzék: szolidáritást vállal-e e kérdésben a miniszterelnök urral — talán csak nem akarja országosan elismert nevével, tekintélyével és hazafiságával fedezni azt a bujkálást, melyet a kormány ebben a kérdésben követ, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Egyszersmind kérem az elnök urat, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy ezek a kérvények a házszabályok szerint a legközelebbi kérvényi napon tárgyaltassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Csak azért kivánok pár megjegyzést tenni, mert a képviselő ur, ki ugyan tőlem választ nem vár, megemlékezett arról, mintha én valamely igéretet erre vonatkozólag nem tartottam volna meg s mintha én bujkálási politikát követnék. A képviselő urnak nézetem szerint nincs igaza. Én azt jelentettem ki a házban és mindenkinek a mult szesszió vége előtt, mikor sürgették, hogy a kérvényi bizottság tárgyalja a Kossuth Lajos szobrára vonatkozólag beadott fővárosi kérvényt, hogy semmi kifogásom az ellen, hogy a kérvényi bizottság ezt a kérvényt tárgyalja. Meg is mondtam, hogy intézkedni fogok és fel fogom kérni a kérvényi bizottság elnökét, hogy a bizottság a legközelebbi napokban tartson ülést, hol ez a kérvény tárgyaltatik. Ezt igértem, ez meg is történt. A kérvényi bizottság tárgyalta a kérvényt, mert addig nem volt tárgyalás alá véve, s jelentését be is adta a háznak. Én nem mondottam terminust arra, hogy a házban mikor tárgyaltassék, hanem azt mondtam, a mint azt most is mondom, hogy semmi kifogásom az ellen, hogy a házban tárgyaltassék, hogy a kérvények tárgyalására kitüzött egyik napon, akármelyik

napon, a t. képviselőház napirendre tüzze a kérvények sorjegyzékének tárgyalását, tehát ezt is.

A mi a bujkálást illeti, a t. képviselő urnak lehet nézete akármi, hanem engedjen meg nekem a t. ház, — mert ebben a házban történt ez a vád, — én ezt a vádat el nem fogadom, hanem visszautasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én a Kossuth-kérdésben sem bujkáltam soha. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Hiszen csak emlékeztetem a t. házat azokra a nyilatkozatokra, a melyeknél nem tértem ki a kérdés elől, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* hanem őszintén, becsületesen, határozottan állást foglaltam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi pedig a szobor kérdését illeti, nohát a t. képviselő urnak épen nincsen igazsága, mert az ő vagy egy más képviselő urnak interpellációjára kijelentettem juniusban a házban, hogy magam részéről pedig ezen, a társadalom által összegyüjtött pénzek utján létesitendő szobor felállitása ellen semmi legkisebb kifogásom nincs, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* és az ellen én semmiféle gátat emelni nem fogok, azt megakadályozni nem fogom. A ki ilyen határozottan nyilatkozik ebben a házban és pedig először ebben a kérdésben erről a helyről, engedelmet kérek, minden józan felfogás szerint nem bujkál, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és azért én a magam részéről határozottan visszautasitom ezt az alaptalan vádat. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Minthogy a t. képviselő ur az elnökséghez is fordult előadásának egy részében, és nem első izben történik, hogy egyes képviselő urak, a kiknek a bizottságok működése vagy halasztásai ellen kifogásaik vannak, e részben az elnökséghez fordulnak azzal a kivánsággal, hogy az elnökség sürgesse meg a bizottságokat, én a nélkül, hogy az ez esetben mondott birálatnak akár czáfolatába bocsátkoznám, akár azt elismerném, — a mi nem tartozik az én állásomnak feladatai közé, sőt a mit az én állásom határozottan kizár — csak azt vagyok kénytelen megjegyezni, talán ismételni, mert talán már máskor is mondtam, hogy a házszabályok szerint arra nézve, hogy valamely bizottság a maga működését mikor kezdje meg, mikor folytassa, valamely tárgyat mikor tüzzön napirendre, egyáltalában mikor tartson ülést, a ház elnökségének semmi ingerencziája nincs. Egyedül maga a ház adhatna egy bizottságnak utasitást, az elnöknek ez hatalmában nem áll.

Ezek után, t. képviselőház, áttérhetünk a napirendre, t. i. az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló pénzügyminiszteri törvényjavaslatnak (Irom. 189, 191) tárgyalására.

Az első szó az előadó urat illeti. *(Halljuk! Halljuk!)*

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Midőn a pénzügyi bizottság nevében az előttünk levő javaslatot a t. háznak elfogadás végett ajánlanám, egyszerüen arra utalok, hogy a pénzügyi bizottság az 1903. évre szóló költségvetés tárgyalását csak a napokban fogja megkezdeni, és hogy magának a t. háznak költségvetési tárgyalása az utolsó évek tapasztalata szerint hosszabb időt zokott igénybe venni. Ezeket tudva, a számvi-teli törvény értelmében a kormánynak kötelessége volt ezt a javaslatot idejekorán bemutatni, a mely javaslat amugy is azonnal hatályát veszti mihelyt, a t. ház a budgetet megszavazná.

A t. ház természetesnek fogja találni, hogy erről a helyről nem bocsátkozom annak bővebb fejtegetésébe, vajjon az ily természetü javaslat, melyet, mondhatnám, a kalendáriumi kényszerüség eléggé megokol, bir-e politikai jelentőséggel, és nevezetesen: lehet-e a javaslat megszavazását a bizalom kérdéséhez hozzákötni? Én ugy hiszem, mivel ebben a javaslatban csak arra adunk a kormánynak felhatalmazást, hogy a t. ház által ez idén egyszer már minden részletében alaposan megvitatott 1902. évi költségvetésnek megfelelően, de szükebb keretben, mint a melyben a jövő évi előirányzat mozog, bizonyos kiadásokat teljesithessen, hogy ennélfogva a javaslat érdemében nem forog fenn ok arra nézve, hogy bizalmi kérdéssé tétessék!

Felemlitem itt is, a mire a bizottsági jelentés szintén ráutalt, hogy a mennyiben ebben a javaslatban bizonyos oly kiadásokról van szó, a melyek csak ezután meghozandó törvények alapján teljesittetnének, ez az intézkedés egyáltalában nem uj, mert évek óta minden felhatalmazási törvényben, sőt mindegyikben ugyanezekkel a szavakkal benfoglaltatott. De különben is voltaképen csak a dispozicziók teljességének kedvéért foglaltatik a javaslatban, egyébként nincs gyakorlati következménye, mivel ha e részben nem mondunk ki a törvényben semmit, azonban a t. ház, mielőtt az uj költségvetés létrejönne, törvény utján valamely uj kiadást megszavazna, akkor abban a megalkotandó törvényben mindig módunkban áll kimondani, hogy az illető kiadás a jövő év január hó 1-től fogva folyósitandó. A jelen törvényjavaslatban foglalt intézkedések tehát a parlament későbbi elhatározásának legcsekélyebb mértékben sem prejudikálnak, másrészt pedig a javaslat ugy a törvény rendelkezéseinek, mint a képviselőház tárgyalási ökonomiájának és az eddigi szokásnak megfelel. Ezeknél fogva tisztelettel kérem a javaslatnak elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon)*

Rátkay László jegyző: Kossuth Ferencz! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1848 : IV., az 1867 : X. t.-cz. határozottan azt rendeli, hogy minden évben állapittassék meg a jövő évnek költségvetése. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt nemcsak a törvény rendeli, hanem az alkotmányos-

ságnak helyes fogalma is parancsolja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Fájdalom, nálunk bizonyos törvényeknek rendelkezését nem szokták figyelembe venni. Példa reá a jelen eset is, hogy ámbár az emlitett törvények világosan rendelkeznek a költségvetésre nézve, a kormány mégis követi az évről-évre bevett szokást és egy indemnity-javaslattal áll a ház elé, teljesen mellőzvén az emlitettem két törvénynek dispoziczióját és a jövő évnek egy részében, jelen esetben egy egész harmadrészén keresztül, megszavazott költségvetés nélkül akar kormányozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy másik észlelhető szokás nálunk az, hogy vannak bizonyos törvények, a melyeket a kormány a percznyi kényelemhez alkalmazkodva ugy magyaráz, hogy ebbe a magyarázatba minden belefér. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy van ez a jelen esetben a két emlitett törvénynyel is. Azt szokták mondani, és a t. miniszterelnök ur is igy érvelt a pénzügyi bizottságban, hogy nem sérti a budgetjogot az, ha évről-évre indemnityvel kormányoz a kormány az évnek jelentékeny részében azért, mert a már megszavazott költségvetésre támaszkodik és az ezáltal szabott korlátok közt tartja az állam háztartását.

De, t. ház, meggyőződésem szerint ez nem más, mint a törvénynek teljes félremagyarázása, minthogy azt tételezi fel ez a magyarázat, hogy semmi esetre sem szándékozik a ház leszállitani jövő évre vonatkozólag a folyó évre megszavazott költségeit. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, Magyarországon azt észleljük, hogy soha semmi kilátás nincs arra, hogy a képviselőház az állam háztartásának költségeit leszállitsa, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert minden évben észleljük, hogy, bár az ország folytonosan szegényedik, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azért az államháztartás költségei mégis folytonosan szaporodnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E hajlandóság daczára határozottan állitom, hogy, ha előre is lehetetlenné tétetik a háznak az, hogy a következő év költségvetését redukálja, azáltal a budget-jog van megsértve és meg van sértve az alkotmányosságnak egyik alapvető törvénye is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Erre vonatkozólag emlékeztetem az igen t. miniszterelnök urat Deák Ferencznek egy nyilatkozatára, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet 1868 november 9-én tett. E nyilatkozatában igy szól Deák Ferencz *(olvassa)*: »Az, hogy minden évben megállapitandó a jövő év költségvetése, annyira sarkalatos törvénye az alkotmánynak, hogy a parlamentáris kormány az alkotmányos élet ezen törvényének teljesitése nélkül fenn nem állhat.« *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ime tehát Deák Ferencz a legerősebben és leghatározottabban nyilatkozott ugyanabban az értelemben, a mely értelmet én is magamévá teszek. Szivesen figyelmeztetem az igen t. miniszterelnök urat Deák Ferencz kijelentéseire és véleményeire, mert azt konstatálom, hogy Deák Ferencz szelleme nagyon távol lebeg a túloldaltól. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Sőt az az üres hely is, a melyet Deák Ferencz iránti tiszteletből a ház folytonosan respektált abban a másik kopott, de kényelmes házban, az sem tartatott fenn itt, hanem ott maradt a másik házban, senki el sem bucsuzott tőle, midőn mi polgáriasan belopózkodtunk ide. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tudom elképzelni, miért történt a belopózkodás, ugyszólván suttyomban. Valószinüleg azért, hogy a király megjelenését ne jusson eszébe valakinek kivánni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenö: Ez a dolog bibéje!

Kossuth Ferencz: . . . Pedig tudvalevő dolog, hogy Bécsben meg szokott jelenni némely iparosok báljain is, tehát nem derogált volna az uralkodónak ide jönni, hol most vagyunk, egy nagyon aranyos, nagyon légvonatos és *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nagyon drága!)* igenis nagyon drága, de a mellett talmi márványokkal tele levő házban és e-repedező talmi márványok közt élvezzük a mostani talmi alkotmányt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igaza volt tehát Deák Ferencznek, a mikor azt mondotta, hogy az a két törvény, a melyet idéztem, sarkalatos törvénye az alkotmánynak és már magában az a tény, hogy évről-évre megsértik az alkotmánynak egy sarkalatos törvényét, elégséges arra, hogy az indemnityt meg ne szavazzuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ehhez az elhatározásunkhoz hozzájárul még a bizalom kérdése is, *(Halljuk! Halljuk!)* mert a magyar képviselőházban 1867 óta soha meg nem szünő gyakorlat az, hogy az indemnity megszavazását bizalmi kérdésnek tekintik. Annak a vitatásába nem bocsátkozom bele, hogy ez helyesen van-e igy, vagy nem; azt sem akarom konstatálni, hogy az angol parlamentben ez nincs igy, mert hiszen mi nem Angliában vagyunk, hanem Magyarországon, nálunk pedig az állandó szokás az, hogy az indemnity bizalmi kérdés. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebből kiindulva, mi bizalommal a t. kormány iránt teljességgel nem viseltethetünk, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* még pedig két, egymástól egészen különválasztható okból. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az első ok a közjogi álláspontunkból eredő általános bizalmatlansági ok, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely a jelen, és minden megelőző kormányra nézve közös; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a másik ok specziális forrásokból ered, még pedig a jelen kormány ténykedése következtében. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A függetlenségi és 48-as párt soha semmiféle 67-es alapon álló kormány iránt bizalommal nem viseltetett és nem is fog viseltetni. *(Élénk*

helyeslés a szélsőbaloldalon.) A mi meggyőződésünk mindig az volt, ma is az, és az fog maradni, hogy 1867-ben a magyar államiságnak legfőbb és legfontosabb attributumai feladattak, *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* vagy ha ugy tetszik, oly erősen lekötve lettek a király kezébe, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy tekintve azt, hogy ez a király egy más hatalmas országnak is császárja, a magyar államiságnak ezen legfontosabb attributumait kezéből kiragadni csak nehezen és kitartó küzdelemmel fog lehetni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi mindenesetre folytatjuk ezt a küzdelmet, de nagy nehézségekkel találkozunk és fogunk találkozni, azt látjuk, de ez minket nem csüggeszt el.

Polczner Jenő: Majd elválik!

Kossuth Ferencz: T. ház! A közös ügyek megteremtésével Magyarország államiságának legfőbb attributumai fel lettek áldozva. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen közös ügyeket az 1867-es törvény a pragmatika szankczióból kifolyóknak mondja. Ez egy oly körülmény, a melyet éu annál kevésbbé vagyok hajlandó elismerni, mert hogyha igaz lenne az, hogy a közös ügyek a pragmatika szankczióból folynak, akkor ezen közös ügyeknek az uralkodó-ház jogaival összekötött veszélyes permanencziája lenne ebben az országban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, én a leghatározottabban állitom, hogy, a midőn az 1867-diki törvények kimondták azt, hogy a közös ügyek a pragmatika szankczióból folynak, akkor egy történelmi falsumot követtek el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha megengedi a t. ház, hogy egy rövid történelmi kitéréssel fáraszszam, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ugy ezt az állitásomat be is fogom bizonyitani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

1723-ban Magyarország rendei és az akkori örökös tartományok — a mai Ausztria — között semminemü szerződés nem jött létre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1723-ban Magyarországon egészen önállólag a nőágra terjesztetett ki bizonyos feltételek alatt az örökösödési jog, és erre vonatkozólag egy kötés jött létre a magyar király és a magyar karok és rendek, — tehát Magyarország között. *(Helyeslés és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* De megjegyzem, hogy nemcsak igaz az, hogy egyszerüen a király és a rendek léptek egy bizonyos egyezményre, a mely törvény alakjába öntetett, de épen akkor sikertelenül megkiséreltetett a közös ügyek felállitása is, a mint ezt ki fogom mutatni, ezt azonban Károly király határozottan visszautasitotta. 1723. julius 16-án, a midőn Szluha Ferencz ajánlatára a karok és a rendek elvileg elfogadták azt a törvényt, melyet pragmatia szankcziónak szoktak nevezni, végleg nem fogadták el; felállt az alnádor és azt mondta, hogy most már szerződést is kellene azonnal kötni az örökös tartományok rendeivel, a mi szintén el lett fogadva. Másnap, julius 17-én, a magyar rendek Károly király elé járultak, s ez alkalommal a király azt mondta nekik, hogy a rendeknek csak vele lehet dolguk, de az örökös tartományok rendeivel nem, és neki lesz gondja személyesen az ország teljes biztonságára.

Ez egy történelmi tény, a mely világosan bizonyitja az én állitásomat, de még egy másik történelmi tényt is felhozok, a mely még jobban és még határozottabban illusztrálja ezt. 1712-ben, márczius hóban a horvát tartománygyülés furcsa szabadságot vett magának. Azt t. i., hogy bár, a mint akkor kimondták, ők csak az országnak egy részét képezik, azért mégis elhatározták önállóan azt *(olvassa)*: »Hogyha nincsen osztrák királyunk, birjon minket osztrák királyné«; és midőn ezt elhatározták, küldöttséget menesztettek Bécsbe, mely állt: Esterházy Miklós püspökből, gr. Draskovich János, Dellisimonovich és Plenich protonotáriusokból. Ezek Bécsben Seilern-nel, az akkori császári kanczellárral tárgyaltak az örökösödési ügyben. A király is nagyon szivesen fogadta őket és látszik, hogy már akkor megvolt az a hajlam Bécsben, hogy a horvátokat czirógassák, mert tudtukra adták a horvát uraknak, hogy privilegiumaikat a király megerősiti és ha szükséges, meg is bőviti. Ugyanezek az urak április 7-én Seilern császári kanczellárnak szószerint azt az ajánlatot tették, hogy az örökös tartományok rendei még ezen dieta alatt jelentsék ki hogy: »ugyanazon női utód uralma alatt akarnak állani s hogy ezen szövetség és szerződés alkalmával azt is ki kellene dolgozni, hogy mennyivel járuljanak az örökös tartományok és országok a magyar Végeknek és az ittlevő katonaságnak fentartásához«; tehát valóságos közösügyes propozicziő volt ez, melyet visszavetett az uralkodó, ép ugy, a mint később visszavetett 1723-ban egy hasonló propozicziót, mely a magyar Karoktól eredt.

Ime tehát világosan kimutattam e történelmi tények felhozásával, hogy nemcsak nem igaz az, hogy a közös ügyek a pragmatika szankczióból folynak, de sőt az ellenkező igaz, mert meg lett kisérelve akkor, midőn a pragmatika szankczió-törvényt meghozták, a közös ügyeknek bizonyos fajta behozatala, de a kisérlet a király által határozottan vissza lett utasitva és ki lett jelentve a pragmatika szankcziót létrehozó király által, hogy Magyarország vele és exkluzive csak vele, Magyarország királyával szerződött, nem pedig az örökös tartományokkal, és hogy csak ő, a király, és Magyarország, nem pedig az örökös tartományok tartoznak egymásnak kölcsönös védelemmel. Annak, hogy akkor igy értelmezték a pragmatika szankcziót, világos bizonyságával birunk azon tényben is, hogy midőn Mária Teréziának nem a magyar koronája támadtatott meg, hanem az örökös tartományok koronája, akkor nem hivatkozott Mária Terézia a pramgmatika szankczióra, követelve, hogy védelmezzék meg az örökös tartomá-

nyokat, hanem eljött kérve, könyörögve és sirva, hogy Magyarország védelmezze meg örökös tartományait is, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezzel világosan bebizonyitván, hogy az első uralkodó is, a ki a pragmatika szankczió alapján ült a királyi széken, ép ugy értelmezte az 1723-iki törvényt, mint a hogy mi értelmezzük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De akár folynak a pragmatika szankczióból a közös ügyek, akár nem, mégis tény az, hogy ez a közösügyes rendszer ma már teljességgel csődöt mondott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már évek óta nincs megtartva az 1867: XII. t.-cz. 25. §-a, illetőleg már évek óta lehetetlen az érintkezés az osztrák alkotmányos képviselettel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az igen t. miniszterelnök ur, valahányszor ezt a tényt felhozzuk, azt szokta erre felelni, hogy ez nem áll, minthogy igenis létezik a bécsi Reichsrath, és ki szokott küldeni bizottságokat, a melyek érintkeznek a magyar bizottságokkal, tehát ime a 25. §. meg van tartva. Ez a válasza a t. miniszterelnök urnak ujra bizonyitja, hogy mennyire igazam volt felszólalásomnak kezdetén, midőn azt állitottam, hogy az a sajnos szokás állott be Magyarországon, hogy a törvényeket mindenféleképen, a szükség és kényelem szerint szokták interpretálni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* olyannyira, hogy a törvény-interpretácziónak semmi más hatása nincs, mint az interpretálónak képessége, vagy pedig, mondjuk ki nyiltan, bátorsága. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Röviden be fogom most már bizonyitani, hogy ez tényleg igy van. *(Halljuk! Halljuk!)* Mit mond a törvény? A törvény azt mondja, hogy a két országgyülés bizonyos bizottságokat küld ki a közös ügyek intézésére, de ezek a bizottságok csak előkészitő bizottságok és az, a mit határoznak, a törvény értelmében a két országgyülés elé hozandó. A törvénynek világos szava az, hogy mindegyik országgyülés az illető miniszterek utján közli határozatait a másik országgyüléssel és a két félnek ily módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett ő Felsége elé fognak terjesztetni. Világos tehát, hogy a törvény teljességgel nem a bizottságok érintkezéséről szól, hanem az országgyülések érintkezéséről. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt világosabban kifejezni, mint a hogy ezt a törvény maga kifejezi, teljességgel lehetetlen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát kétségtelen tény az, hogy ez a sarkalatos törvény, az 1867 : XII. t.-czikknek 25. §-a, már évek óta nem funkczionál, már évek óta nem érintkezhetik a magyar országgyülés magával az osztrák országgyüléssel, évek óta nincs meg az az állapot, melyet a törvény egyik alapfeltételnek nevez, azért, hogy a közös ügyek és azoknak a törvény által előirt rendezési módja megtartassék. Ámbár ennek folytán törvényen kivüli állapotba jutottunk a közös ügyek terén, azért a t. kormány még sem gondolkozik arról, hogy ezt az állapotot szanálja, a mi csakugyan nem mozditja elő az országnak bizalmát a törvények iránt, tekintve, hogy a legsarkalatosabb törvény legvilágosabb rendelkezését sem tartja meg a kormány. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én azt látom, hogy a t. miniszterelnök ur elismert nagy tehetségét nem arra forditja, hogy az országnak jogi állapotát rendezze, ugy, hogy államiságát kiépitse, bár erre a trónbeszédben is utaltatott, hanem arra használja fel, hogy meddőn alkudozzék az osztrákokkal, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint a hogy tényleg meddőn alkudozik, t. ház, a minek folytán a quóta fel lett emelve és az országra ennek következtében egy ujabb nagy teher háramlott, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Igazságtalan teher!)* az a szerződés pedig, a melynek bizonyos előnyös határozataiért adta meg az ország a quótaemelést, még most sem lett törvénynyé Ausztriában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bár ez igy van, a quótát mégis évről-évre az uralkodó az ország kárára, a felemelt arányban fentartja, bár maga a t. pénzügyminiszter ur az ő kétségtelen szakértelmével bevallotta, hogy az ország nagyon szorult anyagi helyzetben van, ugy, hogy a quótának ily arányban való fentartására nem tudok logikus okot találni még a 67-es szempontból sem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E mellett a t. miniszterelnök ur a vám és kereskedelem terén is évekig tartó bizonytalanságban tartja az országot és ez a bizonytalanság fokozódik azáltal, hogy tárgyalások folytattatnak Ausztriával, még oly kérdésekre vonatkozólag is, — legalább a közvélemény semmit sem tud arról, hogy ez nem lenne igy, — a mely kérdésekre vonatkozólag a magyar törvény értelmében nem is lenne többé szabad alkudozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az ezekből eredő bizalmatlansági okokat fokozza az, hogy bár az ország anyagi helyzete igen nagy pangásban van, azért mégis épen a mostani helyzetet használja fel a t. miniszterelnök ur arra, hogy benyujtson — a mint hogy be is nyujtott — egy törvényjavaslatot a katonai létszám felemeléséről, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* még pedig óriási felemeléséről, mert az ujonczlétszám eddig 103.100 lélekből állott, most pedig ezt fel akarták emelni mindenféle kerülő uton 123.100-ra. Szóval egy ötödrészszel óhajtották növelni az ujonczok létszámát, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezzel természetesen aránylag a költségeket is. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* De nemcsak a közös hadseregre vonatkozólag akarták felemelni az ujonczok létszámát, hanem a honvédségre is, a honvédségre nézve 3000 lélekkel évenkint, tehát egy negyed részével az egész ujonczlétszámnak.

Arról nem is kell szólanom, mert ez köztudomásu dolog, hogy az a törvényjavaslat, mely be lett nyujtva, mennyire sértette a polgároknak szerzett jogait, ugy, hogy valószinüvé lett már, hogy közfelháborodás közt e törvényjavaslat vissza lesz vonva. De ha vissza is lesz vonva, tudjuk, hogy ujra be lesz nyujtva más alakban, még pedig abban az alakban, hogy minden kerülő ut mellőzésével az ország ajánlja meg az ujonczlétszám felemelését.

Gabányi Miklós: Azt próbálják meg csak! *(Zaj!)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Ha ezt megpróbálják, akkor magam is ugy látom, hogy valami olyant fognak megpróbálni, a mi törvényszerüleg keresztülvihetetlen. Tudnivaló dolog, hogy Ausztriában az ujonczoknak létszáma a Staatsgrundgesetz-czel van megállapitva. Azt is tudjuk, hogy ennek megváltoztatására az osztrák Reichsrathban két harmadrész többség szükséges, a mi a jelen viszonyok közt el nem érhető. Ha tehát Magyarországon beterjesztenek egy ilyen törvényjavaslatot, azzal a tudattal terjesztik azt be, hogy ez Ausztriában jelenleg törvénynyé nem válhat, mert teljes lehetetlen, hogy ilyen többség Ausztriában megalakuljon, s a 14. §. szintén nem alkalmazható erre az ügyre. Nem tudom tehát belátni, hogy mit czélozna a kormány, ha ezt a javaslatot Magyarországon beterjesztené.

De, t. ház, még egy másik javaslatot is szándékozik a kormány beterjeszteni, a költségvetésbe már be is vette azt. Épen akkor akarja a czivillistát felemelni két millió koronával, mikor Magyarország a legnagyobb szegénységben van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tudnivaló, hogy a czivillista most 9,300.000 korona, és ezentúl 11,300.000 koronára akarják emelni. Ha összeszámitjuk, hogy 67 óta mennyit költ az udvar évenkint Magyarországon, azt találjuk, hogy ez az összeg alig üti meg az egy millió koronát, tehát 8,300.000 korona igy is Ausztriában marad. A mint én értesülve vagyok, az udvari rendszabályok szerint mindössze is csak 720.000 korona van előirányozva arra, hogy Magyarországon elköltessék, és az is tény, hogy még ez az összeg sem lett elköltve 1867 óta minden évben, annyira nem, hogy a meggazdálkodott összegek felszaporodtak, és e tőkével kezdett neki az udvar a királyi palota épitésének. Azonban e meggazdálkodott összeg csakhamar kifogyott s ezért a Bánffy-korszakban az állam — ugy tudom — 20 millió koronát adott kölcsön az udvarnak, még pedig kamat nélkül. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szegény udvar!)* Minthogy ezt a kölcsönt kamat nélkül adta az állam, minden évben 800.000 koronát veszit az ország az elmaradt kamat fejében. Most az van tervezve, hogy az udvar el fogja kezdeni az adósság részletes és kamatnélküli visszafizetését, még pedig 660.000 koronával évenkint. De minthogy a kamat 800.000 korona, ha 660.000 koronát fizetnek évenkint vissza, az adósság tulajdonképen évenkint 140.000 koronával szaporodik, a helyett, hogy apadna, *(Igaz! Ugy van! Mozgás a szélsőbaloldalon.)* ugy, hogy az ország tulajdonképen ezt a 20 millió koronát à fond perdu adta ajándékba; ennek daczára most azt a 660.000 koronát is, a mely nem felel meg még az összes kamatoknak sem, az országgal akarják megfizettetni, minthogy ez is helyt foglal abban a 2 millió koronában, a melylyel fel akarják emelni a czivillistát.

Jól tudom azt, hogy az udvarnak nagy terhei vannak, többek közt tudom, hogy a királyi herczegek vagy főherczegek, mert ő fenségeik bizony inkább főherczegek, mint királyi herczegek, az udvartól évenkint 100.000 korona apanázst huznak. Én összeszámitottam, hány nagykoru királyi herczeg van. 18 nagykoru van mindössze; herczeg és herczegasszony összesen 54—55. Az emlitett 18 nagykoruból mindössze három költi el az apanázst Magyarországon, 15 pedig nem, és azt hiszem, hogy az igen t. ház velem egyet fog érteni abban, hogy arról, hogy ennyi főherczeg és főherczegasszony van, az ország csakugyan nem tehet. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Valóban rég nem volt az országnak kormánya, a mely előnyösebb anyagi viszonyok közt is, mint a milyenek most vannak, elő mert volna lépni azzal, hogy a katonai létszámot oly erősen szaporitsa, és hogy a czivillistát oly erősen emelje, mint a hogy azt a jelen kormány javasolja, abban bizván, hogy elég erős arra, hogy azt keresztül is fogja vinni. Én azonban az ország szegénységét oly nagynak találom, hogy lehetetlennek vélem azt, hogy még a t. túloldalon is meg ne szólaljon sok t. képviselőtársamban a lelkiismeretszava, és hogy ne gondolnák még a túloldalon is azt, hogy a jelen helyzet nem olyan, hogy bármely kormány bátor lehetne ily javaslattal előlépni.

De, t. ház, a felemlitett bizalmatlansági okokhoz egy másik erős bizalmatlansági ok is járul, és most már csak erre terjeszkedem ki, mert az összes közjogi bizalmatlansági okokat nem akarom kimeriteni, a legutóbbi napokban a függetlenségi pártot igen kinos meglepetés érte. *(Halljuk! Halljuk!)* Kiderült, t. ház, hogy az 1899 : XXX. t.-cz.-ben minden benne van, a mi a változott viszonyok közt a kormánynak czélszerü, és semmi sincs benne abból, a mit a függetlenségi párt bennlevőnek hitt, egészen jóhiszemüleg mindaddig, mig a t. kormányelnöktől az ismeretes törvénymagyarázatot nem hallotta.

Hát, t. ház, midőn az u. n. paktum létrejött, mire törekedett a függetlenségi párt és mi volt szükségszerüleg — ezt a szót aláhuzom — a függetlenségi pártnak véleménye? A függetlenségi párt, midőn a pártközi tanácskozások folytak, nem mondott le soha elvi álláspontjairól, de igenis hozzájárult ahhoz, hogy bizonyos feltételek alatt, bizonyos benyujtandó törvény-

javaslatokat nem fog mással, mint a rendes parlamenti eszközökkel ellenezni. Mi nem vállalkoztunk arra, hogy a benyujtandó törvényjavaslatokat elfogadjuk, hanem igenis csak arra vállalkoztunk, hogy bizonyos törvényjavaslatokkal szemben a parlamenti forradalmat nem fogjuk folytatni, minthogy, mindenki tudja, akkor parlamenti forradalom volt.

Az egyik legfontosabb törvényjavaslat, a melyről akkor szó volt, az volt, a mely Ausztriával a közgazdasági téren való viszonyunkat volt hivatva bizonyos fokig rendezni. Akkor mi azt a czélt tüztük ki magunknak először, hogy összevágjon az Ausztriával való rendezés és a nemzetközi szerződések lejártának ideje. Ezt a czélt elértük azzal, hogy a rendezés 1903-ig lett megállapitva azért, mert a nemzetközi szerződések akkor járnak le. De minthogy a nemzetközi szerződések csak az esetben járnak le 1903-ban, ha felmondatnak és máskép nem járnak le, logice mást nem lehetett következtetni abból, hogy az igen t. miniszterelnök ur elfogadta az 1903., illetve 1904. évi terminust, mint azt, hogy a vám- és kereskedelmi szerződések felmondandók, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert, ismétlem, hogy máskép nem járnának le, hanem automatice tovább folynának, így tehát az 1903. évi határidőnek semmi logikus értelme nem lett volna, ha nem kontemplláltatott volna az, hogy a kereskedelmi szerződések felmondatnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De épen abból a szempontból, hogy összevágjon az osztrákokkal való rendezés lejáratának ideje és a nemzetközi szerződések lejárata, épen ebből a szempontból kivántuk — és ezt is elértük — azt, hogy a lejárattal nem biró szerződéseket Magyarország mindenesetre felmondhassa 1903-ra, másként a főczél, a lejárati időnek összevágása, nem lett volna elérhető. Az igen t. miniszterelnök ur ezt is akczeptálta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem akczeptáltam, hanem én inditványoztam!

Kossuth Ferencz: Bocsánatot kérek, nekem is volt szerencsém az igen t. miniszterelnök urral beszélni, tárgyalni ezek felett az ügyek felett, s neki véleményemet nyilvánitani, a mint az kötelességem is volt; és minthogy nem én vagyok Magyarország miniszterelnöke és nem voltam akkor sem, és most sem vagyok a király bizalmi férfia, *(Derültség.)* mint a hogy Széll Kálmán volt, tehát én semmi esetre sem proponálhattam semmit, én csak véleményemet nyilvánithattam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én csak azt konstatálom, hogy nem akczeptáltam, hanem magam inditványoztam ezeket!

Kossuth Ferencz: Igen is, mert ezt a függetlenségi párt óhajtotta, s csak örülni tudnék, ha ezt a miniszterelnök egész spontán is inditványozta volna.

Továbbá mi azt is óhajtottuk, vagy mondjuk, a miniszterelnök ur azt is proponálta, hogy a mostani általános vámtarifa egy fix határidőben járjon le, és hogy mielőtt a külállamokkal az uj tárgyalások megkezdődnek, meg legyen alkotva az uj közös általános vámtarifa. Mi ezt másként logice nem értelmezhettük, mint ugy, hogy a közös általános vámtarifának 1902. deczember 31-ikén létre kell jönnie *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mindjárt be fogom bizonyitani, hogy teljes lehetetlen volt ezt másként érteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Először is azt mondta az igen t. miniszterelnök ur, — minthogy proponálni neki volt előjoga, *(Halljuk! Halljuk!)* — hogy szükséges, hogy 1903-ban összevágjon az osztrákokkal való rendezkedés és a vámszerződéseknek lejárata. Már emlitettem azt, hogy ezt csak ugy kontemplálhatta az igen t. miniszterelnök ur, hogy 1902. decz. 31-én a vámszerződések felmondatnak; mert a ki elolvasta a nemzetközi kereskedelmi szerződéseket, az jól tudja, hogyha azok január 1-én, illetőleg 1902. deczember 31-ikén fel nem mondatnak, akkor azok automatice tovább folynak; tehát abszolute lehetetlen volt összevágatni ezt a két lejárati határidőt 1903-ban, hogyha nem volt az kontemplálva, hogy igenis, a vámszerződések felmondatnak 1902. decz. 31-én. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, ezt már is világosan bebizonyitottam. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, még az a tény is e mellett bizonyit, hogy akkor mindenki azt hitte, hogy lesznek olyan vámszerződések, a melyeket nem mi fogunk felmondani akarni, de a melyeket a külállamok mondanak majd fel. Igy, essenialcziter, a miniszterelnök ur is, magam is, és velünk mindenki azt hitte, hogy Németország fel fogja mondani a kereskedelmi szerződést. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy természetesen az idegen államok is élhetnek felmondási jogukkal, ennek következtében a magyar államnak tényleg késznek kellett arra lennie, hogy január 1-én a közös általános vámtarifa meg legyen alkotva; mert nem tételezhető fel a mi rendkivül szorgalmas és nagytehetségü miniszterelnökünkről, hogy ki akarta volna tenni az országot annak, hogy esetleg idegen államok felmondják a szerződéseket, mint a hogy abszolute joguk van azt felmondani, az ország pedig ne legyen kész a közös autonom vámtarifával.

Tehát már két okot hoztam fel, a melyekre kiváncsi vagyok, hogy mit lehet válaszolni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik ok, t. ház, az volt, hogy az igen t. miniszterelnök ur — mint a hogy a beszéde felolvasandó részeiből is ki fog tünni — azt a törvényjavaslatot fogadta el az osztrákokkal való rendezés alapjául, a mely akkor a ház asztalán feküdt, s a mely nem más, mint a Bánffy-Badeni egyezmény.

Ennek a Bánffy-Badeni-féle egyezménynek 2. szakasza egyszerüen igy szól *(olvassa)*: »Te-

kintettel arra, hogy a külállamokkal kötött kereskedelmi és vámszerződéseknek lejárati határideje, 1903. deczember 31-ike, ezen vám- és kereskedelmi szövetség érvényességének tartamán belül esik: a két kormány arra kötelezi magát, hogy tárgyalásokba bocsátkozik egy uj általános vámtarifa megállapitása iránt és azt közös egyetértéssel idejekorán, legkésőbb az 1902. év végéig létre fogja hozni.«

Hát, t. ház, ez volt az alapja az osztrákokkal való rendezésnek *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ez képezi a harmadik okot, a mely szerintem kétségen kivülivé teszi azt, hogy más értelme nem lehetett akkor a paktumnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint az, hogy a közös általános vámtarifa 1902. deczember 31-éig megállapittassék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Ezt elcsürni, csavarni nem lehet!

Kossuth Ferencz: Épen azért, mivel én sohasem teszem fel senkiről, hogy valamit el akarna csavarni, mondom, a mit mondtam, és azért, hogy félreértés közöttünk ne lehessen, röviden reasszummálom, hogy teljes lehetetlenség, hogy mást érthettünk volna, mint a mit értettünk, mert a miniszterelnök maga proponálta az 1903 dátumot; ő ennek a dátumnak a kiválasztását azzal jusztifikálta, hogy akkor járnak le a nemzetközi vámszerződések, ezek pedig nem járnak le, ha fel nem mondatnak deczember 31-én; és minthogy a nemzetközi szokások szerint a felmondás napján fel kell ajánlani az uj tárgyalások megkezdését, ennek következtében teljes lehetetlenség az, hogy mást érthettünk volna mi akkor és mást szándékolt volna a t. miniszterelnök ur akkor, mint azt, hogy deczember 31-én a közös általános vámtarifának létre kell jönnie. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Továbbá, — már voltam bátor emliteni, de ismétlem — hogy, mivel az idegen államoknak is felmondási joguk van, és minthogy nem tudhatta az igen t. miniszterelnök ur, hogy ő olyan szerencsés lesz, hogy olyan változások fognak előállani például Németországban, hogy a németek nem fogják felmondani a vámszerződést, sőt akkor azt hitte ő is és mindenki, hogy igenis fel fogják mondani — tehát ő igen természetesen és igen helyesen azt akarta, hogy az ország kész legyen akkorára, a mikor az idegen államok felmondhatják a vámszerződéseket.

A harmadik ok, melyet felhozott, az volt, a mi világosan meg van irva abban a törvényjavaslatban, illetve azon szerződésben, a mely szerződés — mint a hogy a t. miniszterelnök ur beszédéből az ki fog tünni — alapját képezte akkor a kontemplált rendezésnek.

Hát, t. ház, én bátor voltam előadni, hogy mit értettünk mi, és hogy miért értettük igy. Rátérek most arra, hogy az igen t. miniszterelnök ur saját maga hogyan magyarázta a paktumot. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. miniszterelnök ur 1899. junius 14-én tartott beszédében a következőket mondja *(olvassa)*: »A paktumnak, mint kötésnek módositása egyoldalulag nem történhetik;« — kénytelen vagyok ezeket a bevezető mondatokat is elolvasni, hogy az összeköttetés meglegyen, ezután csak a lényegest olvasom fel — »csak a kötésben álló két félnek egyetértő nyilatkozata másithat azon. Mi volt ennek a programmnak a lényege? Ennek a programmnak tartalma kettős. Egyik az, hogy annak a kiegyezésnek, a mely most létesülni akar, azzal a tartalommal kell birnia, a melylyel birnak azok a javaslatok, a melyek a t. ház asztalán fekszenek.« Az egyik javaslatnak, — a mely a ház asztalán feküdt, — 2. §-át voltam már szerencsés felolvasni, hogy t. i. közös egyetértéssel idejekorán, legkésőbb 1902. év végéig létre fog hozatni a közös, általános vámtarifa. Tehát igenis, a t. miniszterelnök praecise és egyenesen erre a javaslatra utalt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Olvassa:)* »A másik az, — igy folytatta a miniszterelnök ur, — hogy az 1867 : XII. t.-cz. 68. §-a alapján önrendelkezési jogának igénybevételével egyoldalulag, önállólag, viszonosság fejében rendezi egy bizonyos, még pedig 1903-ig terjedő időre ezen viszonyokat, azzal a tartalommal, azzal a lényeggel, azzal az egészszel, a mi a ház előtt fekvő javaslatokban van.« Ebből tehát kitünik annak igazsága, a mit mondtam, hogy igenis a t. miniszterelnök ur az 1903-iki határidőt választotta ki, a melyet nem választhatott volna ki logice más okból, mint abból, hogy akkor járnak le a kereskedelmi szerződések. De csak akkor járnak le 1903-ban, ha felmondatnak ésmáskép nem. Ha pedig felmondatnak, akkor igenis deczember 31-ére kell, hogy kész legyen a közös vámtarifa. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Olvassa:)* »Miért, — folytatta Széll, — az egyiket, és miért a másikat? Az egyiket, hogy azzal a tartalommal kell birni, azért, mert ennek a háznak minden tagja át volt attól hatva, hogy uj kiegyezési tárgyalásokat kezdeni nem volna czélszerü, nem volna helyes, sőt talán lehetetlen is.« Lám, az igen t. miniszterelnök ur akkor azt mondta, hogy uj kiegyezési tárgyalásokat kezdeni nem volna czélszerü, nem volna helyes, sőt talán lehetetlen is. Bizony mi is ezen a véleményen voltunk, és még ma is azon véleményben vagyunk, hogy nem helyes, és talán lehetetlen is, a törvény értelmében, uj kiegyezési tárgyalásokat kezdeni. *(Olvassa):* »A másikat azért, — mondta Széll, — hogy a rendezés 1903-ig tartson, ezt azért kötöttük ki, mert 1903-ban lejárnak a nemzetközi szerződések, vagy legalább lejár azoknak nagy része. Mi tehát ennek a rendelkezésnek idejét azért kötöttük 1903-hoz« — itt már maga megmondta azt, a mit az imént én mondtam — »mert abból az alapgondolatból indultunk ki, hogy az ország akkor, mikor akár vámszövetség felett tanácskozik, akár kereskedelmi szerződéseket tárgyal, ne le-

gyen kényszerhelyzetben és ne legyen feszélyezve a határidők különböző lejárata által az ország; ne legyen az elhatározásnál a különböző határidők nyomása alatt.« Ismétlem, t. ház, ennek az egész mondatnak csak akkor van logice értelme, hogyha felmondatnak a vámszerződések; máskép az egésznek értelme nincs. Minthogy a vámszerződések automatice tovább folynak, ha fel nem mondatnak, tehát fel kellett azokat mondani; igy volt ez akkor kontemplálva. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, bátor leszek az igen t. miniszterelnök ur beszédének egy másik részét is felolvasni, azt t. i, a melyben demonstrálja, hogy a határidőnek 1907-re való kitolása tulajdonképen semmit sem változtat a paktum főfeltételein. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa):*

»Egy eltérés azonban van, — igy szólt Széll — és ez abban áll, hogy mig az a programm és az a szerződésszerü megállapodás e rendezés lejárati idejét 1903-ra, illetőleg 1904-re tüzte ki, én azt leszek bátor javasolni, hogy a rendezés az önrendelkezési alapon s azzal a régi tartalommal, a melyet vázoltam, 1907-ig tartson. . . . Miért tartom ezt elfogadhatónak? Azért, mert az az alapgondolat, melyet előbb kifejtettem, s mely az 1903 kimondásában jutott érvényre, benne van teljesen abban, a mit most javasolni bátorkodom.« Tehát ő elismeri, hogy benne van.

Széll Kálmán miniszterelnök: A 4. §-ban van benn!

Kossuth Ferencz *(olvassa):* »Javaslatba hozom ezt azért, mert fel van véve három igen fontos uj rendelkezés, mely az országot kétségtelenül teljesen biztositja az iránt, hogy a nemzetközi szerződések lejárata, daczára annak, hogy kitoljuk a rendezést Ausztria és Magyarország között 1907-ig, ezzel a terminussal össze fog esni«.

Itt most egy perczig abbahagyom a t. miniszterelnök ur beszédének felolvasását és a t. ház figyelmét ráirányitom arra, hogy ő határozottan mondja azt, hogy kitoljuk a rendezést Ausztria és Magyarország között 1907-ig, tehát 1907-en túl nem. Ha a vámszövetség kötéséről lehetett volna szó, — majd erre bővebben rá fogok térni — 1903 után, akkor ez a vámszövetség csak mindössze 1907-ig tarthatott volna, illetőleg 4 évig maximum, mert a t. miniszterelnök ur rendkivüli éleseszü ember ugyan és bámulatosan tud a dialektikával élni, de azért mégis nagy nehézségekbe fog ütközni, ha azt akarja bebizonyitani, hogy mikor 1907-et, mint határidőt állitotta fel, ezt meg is tette és nem is tette meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Lehet, majd meglátjuk, megpróbáljuk!

Kossuth Ferencz: Azt mondta Széll *(olvassa):* »Utasittatik a kormány, hogy a cs. és kir. osztrák kormánynyal tárgyalásokat inditson meg legkésőbb 1901-ben a vámszövetségnek alkotmányos uton, az 1867 : XII. t.-cz.« etc. ennek alapján és azután következnék egy uj szakasz, a mely egészen uj határozmányokat tartalmaz a rendelkezéseiben, világosan és határozottan irja körül az ország jogait. Ez pedig igy szólana: »A mennyiben 1903-ig az 1867 : XII. t.-cz. 61. §-a értelmében a vám- és kereskedelmi szerződés létre nem jönne, a nemzetközi szerződések hosszabb időre, mint a jelen törvény hatályának tartamára, tehát 1907-en túl terjedő időre, nem köthetők — mindig azért, hogy összevágjon a lejárati idő. Másodszor, mivel a nemzetközi szerződések lejáratának idejéről is kell gondoskodni, és mivel nem lehetne a két határidőt összeállitani a nélkül, hogy a szerződések egynémelyike fel ne mondassék, ki van kötve és precizirozva van az országnak az a joga, hogy a lejárattal biró szerződéseket önön saját elhatározásából felmondhassa, a lejárattal nem biró szerződésekre nézve pedig ki van mondva, hogy azok az ország kivánatára 1903-ra felmondandók.«

Ime tehát, t. ház, mi mindig abban a hitben voltunk, hogy a t. miniszterelnök ur fentartja azt szándékát, hogy az osztrákokkal való rendezés és a vámszerződéseknek lejárati ideje összevágjon és hogy erre vonatkozólag 1907 az utolsó határidő, minthogy sehol nincsen megmondva, hogy 1907-en túl is terjedne az 1899-ben teremtett állapot. De azért, hogy még jobban meg legyen erősitve bennünk az a hit, hogy a közös általános vámtarifa 1902. deczember 31-dikéig kell, hogy elkészüljön, a t. miniszterelnök ur egy igen fontos határozatot vétetett be a törvénybe, még pedig azt, a melyről a következőleg szól *(olvassa):* »De kellett még egy más esetről is gondoskodni, arról, hogy, ha a szerződések általában nem jönnek létre, mérvadó autonom vámtarifa alkottassék meg; azonban az autonom vámtarifának nincsen lejárati ideje, az, az eddigi törvények szerint mindaddig tart, mig tart a közös vámterület; ennek rendezéséről kellett ebben a javaslatban gondoskodni. Akkép történt a rendezés — és ez az, a mit én propoziczióba hozok, — hogy világosan kimondjuk, miszerint a külfölddel megkötendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő, a mely mindkét állam mezőgazdasági és ipari érdekeit védi.«

Előbb voltam szerencsés azt demonstrálni, hogy lehetetlenség volt más határidőt képzelni, mint deczember 31-ét; mert felmondhatók az idegenek részéről is a vámszerződések, de mi is fel akartuk akkor ezeket mondani, az igen t. miniszterelnök ur épen azért választotta az 1903-ki dátumot. De hát ezt az intézkedést szankcióval is látta el, még pedig akképen, »hogy ezen feltételeknek és kikötéseknek a szankcziója szolgáljon az ország jogainak és törvényeinek biztositására, mint méltóztatnak tudni,« etc. szóval ez a szankczió van kikötve, hogy, ha meg

nem állapittatik a közös általános vámtarifa, mielőtt az idegen államokkal az uj kereskedelmi szerződésekre vonatkozó tárgyalások megkezdődnek, hogy akkor ez a viszonylagosság megsértését fogná képezni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most, t. ház, van-e szükségem azt ismételni még negyedszer is, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az igen t. miniszterelnök ur csak ugy választhatta az 1903-iki dátumot, mint a hogy választotta, hogyha a szerződéseket fel akarta mondani, mert másképen nem járnának le azok 1903-ban? Van-e szükségem tovább is demonstrálnom azt, — a mit szintén negyedszer említek — hogy készülnie kellett az országnak arra is, hogy hátha az idegenek is fognak ugyanezzel a joggal élni? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy, ha az idegenek éltek volna ezzel a joggal, vagy pedig Magyarország élt volna felmondási jogával, a mely nélkül az egész 1903-iki dátumnak nem lett volna értelme, akkor 1902. deczember 31-ére készen kellett lennie az általános vámtarifának, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint a hogy ezt a javaslat is, a mely akkor a t. ház asztalán feküdt, világosan rendeli? Ennélfogva a függetlenségi párt nem érthetett mást és nem is értett mást, mint azt, hogy Ausztriával a közös vámtarifának meg kell lenni 1902. deczember 31-éig; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* még pedig meg kell állapitva lenni nem a kormányok között létrejött egyezséggel, hanem a törvény alapján. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi ebben a meggyőződésben voltunk. És miért fogadtuk örömmel azt a garanciális feltételt, melyet az igen t. miniszterelnök ur bevett a törvénybe. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azért fogadtuk azt örömmel, mert mig az igen t. miniszterelnök ur meg volt győződve arról, hogy ő két és fél év alatt, vagyis 1903-ig képes lesz Ausztriával megalkudni, mi pedig eléggé ismerjük az osztrák csökönyösséget, az osztrák méltánytalanságot, és eléggé ismerjük *(Egy hang a szélsőbaloldalon: És az osztrák haszonlesést!)* igenis, az osztrákok haszonlesését, hogy épen az ellenkezőről legyünk meggyőződve, hogy a t. miniszterelnök ur ezen két és fél év alatt sem fog birni, minden alkudozási ügyessége daczára sem, megegyezni az osztrákokkal. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Továbbá a t. miniszterelnök ur meg volt arról győződve, hogy 1902. év végéig a közös autonom vámtarifát meg fogja állapitani; mi pedig határozottan meg voltunk győződve az ellenkezőről. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Még pedig azért, mert jól tudjuk, hogy Ausztriának és Magyarországnak érdekei oly homlokegyenest ellentétesek, hogy két dolog közül egyiknek kell megtörténnie: vagy, hogy az osztrákok engednek, a miről szó sem lehet, mert sohasem engedtek velünk szemben, vagy pedig az, hogy a miniszterelnök ur fog a magyar érdekekből engedni. Miután pedig mi akkor nem hittük azt, hogy az igen t. miniszterelnök ur fog engedni, ennek következtében meg voltunk arról győződve, hogy igenis ennek a szankcziónak valóságos értéke és értelme van, hogy ezt a szankcziót nem lehet elmagyarázni semmiféle ügyességgel és éleseszüséggel *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azt hittük, hogy ebben a szankczióban van Magyarországnak a reménye. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hittük, hogy ebben a szankczióban pirkad Magyarország közgazdasági önállóságának hajnala. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azért tehát, t. ház, nem akadémikus kérdés az közöttünk, mi volt az értelme ennek a paktumszerü megállapodásnak és mi nem, nem akadémikus és törvénymagyarázati kérdés ez, hanem a mi részünkről egyenesen a hazafiság kérdése. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi el vagyunk keseredve, mert azt látjuk, hogy oly törvénymagyarázattal találkozunk, a melyről mi jóhiszemüleg nem is álmodhattunk, és azok miatt az okok miatt, a melyeket elmondtam, nem is álmodhattunk, és a melyről sohasem hittük volna, hogy lehetséges lesz, hogy igy megfoszsza hazánkat a benne feltalálhatni vélt vivmányoktól. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az természetes, hogy habár mindaz megtörtént volna, a mi megtörtént, és az országnak többsége még sem akarta volna felállitani az önálló vámterületet, az ország többségének akaratát törvénynyel megkötni nem lehetett volna; de mi azt hittük és őszintén hittük, hogy biztositva van az, hogy Magyarország tabula rasa-t kap kezébe és teljesen urává lesz közgazdasági téren a sorsának egy pontosan körülirt határidőben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minthogy pedig ettől a reményünktől és ettől a meggyőződésünktől fosztott meg minket a t. miniszterelnök ur, ezért a mi politikai bizalmatlanságunk vele szemben még inkább fokozódott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedje még meg a t. miniszterelnök ur, hogy egy megjegyzést tegyek, azt, hogy bebizonyul Magyarországon is, mennyire igaza van az Egyesült-Államokban divó felfogásnak, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy nem tanácsos az elnöki székbe igen nagytehetségü férfiut ültetni. A mikor pl. Webster államtitkár volt, a ki a világnak egyik legnagyobb elméje volt, akkor az elnöki székben Philmore ült, a kiről tudták, hogy nagyon egyszerü polgári eszü ember volt.

Most is az a kérdés merül fel, hogy előnyös-e az országra nézve, hogy ha igen nagyeszü miniszterelnök ül a miniszterelnöki székben, mert ő erejében bizakodva többre mer *(Éljenzés a jobboldalon.)* vállalkozni, mint valami középszerü ember merne.

Gabányi Miklós: Az ország kárára!

Kossuth Ferencz: Azt a magyarázatot

azonban mi el nem ismerhetjük, a mit az 1899 : XXX-ik t.-cz.-ről ád a miniszterelnök, és e magyarázatot az ország kárára levőnek tartjuk, ennek folytán bizalmatlanságunk erősen fokozódik. Ezen okok miatt én és pártom nem fogadjuk el az indemnityt. *(Hosszantartó, élénk helyeslés. éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Rátkay László jegyző: Gróf Zichy János!

Gr. Zichy János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ama hosszu és tartalmas beszéd után, a melyet Kossuth Ferencz t. képviselőtársam mondott, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* és a mely talán nagy mértékben ki is meritette a t. ház figyelmét, méltóztassanak megengedni, hogy én lehetőleg röviden nyilatkozzam pártom nevében és megbizásából, a melynek ez alkalommal nézetét tolmácsolni van szerencsém. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Az indemnityvel való kormányzás, *(Zaj. Elnök csenget.)* ha rendszerré válik, vagy tervszerütlen kormányzásnak, vagy a kormányok gyengeségének jele.

T. képviselőház! Nálunk Magyarországon a kormányzás idemnity igénybevétele nélkül, ugy látszik, már lehetetlenség, noha Magyarország parlamentje a munkaanyag csekélységére való tekintettel legtöbb idővel rendelkeznék azon munka feldolgozására, mely időnkint a ház asztalára letétetik. A parlamenti szünidő nyáron négy hónapig tartott, ma egy hónapja, hogy együtt ülünk és tulajdonképen nincsen és nem volt érdemleges munka, melylyel a parlament foglalkozhatott volna. Május óta lett volna elég idő arra, hogy ezt a költségvetést kétszer is letárgyaljuk, beleértve még a szünidőt is; azonban elröpült az idő, és most ismételten szurrogátumról kell gondoskodni. Én belátom, hogyha érdemlegesen és behatóan akarjuk tárgyalni a költségvetést, nincs idő arra, hogy azt a f. év utolsó napjáig letárgyalhassuk, de nem tudom megérteni, hogy miért ne lehetett volna pl. két hónappal ezelőtt megkezdeni a költségvetés tárgyalását, miután tulajdonképen azóta nem fordult elő semmiféle oly esemény, mely a képviselőháznak munkásságát megzavarhatta volna. Egy aránytalanul hosszu szünidő után tehát végre összeült a parlament, és a helyett, hogy a költségvetést terjesztették volna elébe, katonai törvényjavaslatokat láttunk a ház asztalára letéve. Hát én nem akarok e törvényjavaslatokról most beszélni, nem találom a nemzet jól felfogott érdekében állónak azokról szólni a mai stádiumban, örülök azonban, hogy ezen javaslatok tárgyalása fel lett függesztve és akarom remélni, hogy ezen javaslatok legalább abban a formában, melyben a ház asztalára letétettek, ide bekerülni többé nem fognak.

De visszatérek felszólalásom kiindulási pontjához és azt kérdem, hogy tulajdonképen minő rendszer van ebben az eljárásban, ha egyáltalában rendszernek nevezhető ez a sajátságos huzavona? Nem méltóztatnak a túloldalon érezni azt, hogy tulajdonkép illuzóriussá válik a nemzetnek budgetmegszavazási joga, azon joga, hogy tárgyalja az állami költségvetést, ha az állami költségvetések rendszerint oly időben tétetnek le a ház asztalára, a mikor már ugyszólván elmulófélben van azon naptári esztendő, melyre a költségvetés vonatkozik? Hiszen eltekintve attól, hogy ez a körülmény magát az állami számvitelt és a kormányzást is bizonyos irányban megnehezíti, tényleg tulajdonképen magát a költségvetést egy üres aktává devalválja, melynek életet nem adhat az idő és a melynek értelme és jelentősége is jóformán szuperálva van abban a pillanatban, melyben az létrejött. Én ugy gondolom, hogy a kormánynak feltétlenül gondoskodni kellene már arról, hogy az indemnityvel való kormányzás a rendszerek sorozatából átvitessék a kivételek sorozatába, hogy az indemnity visszanyerje azon szerepet az alkotmányban, melyet alkotmányunk szelleme neki határozottan kijelölt.

Az indemnitynek megszavazása nálunk bevett gyakorlati szokás szerint a bizalom kérdését involválja, és a mennyiben ez belement a közfelfogásba, nekem, habár talán a theoriában ezt teljesen magamévá nem is tehetem, azt akczeptálnom kell, nehogy félreértessem. És miután a kormány iránt elvi álláspontunkból kifolyólag bizalommal nem viseltetünk, ezt a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadhatjuk el. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Én nem tartom ma szükségesnek és időszerünek, hogy ezt a bizalmatlanságot különösen preczizirozzuk, hiszen ismeri mindenki azon elvi különbségeket és azon határfalat, mely bennünket a kormánytól és a kormány politikai álláspontjától és felfogásától elválaszt. De ha valami fokozhatná bennem a bizalmatlanságot, melylyel a kormány iránt viseltetem, ugy az kétségtelenül politikai viszonyaink zavaros volta és különösen az a körülmény, hogy az uralkodó párt politikai hangulata és érzelmi világában állandóan a dagály és apály váltják fel egymást, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és hogy a nemzet legfontosabb kérdéseire vonatkozó közgazdasági politikára nézve ellentétes felfogások és vélemények vivnak egymással állandó csatákat. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Hogyan várhatunk mi egy kormánytól határozott és czéltudatos közgazdasági politikát, a melynek pártja a legfontosabb közgazdasági kérdésekben két alternativa közt, hogy ugymondjam, vacillál? Ma, midőn Ausztriával való gazdasági viszonyunk rendezetlen volta oly nagy mértékben belevág a nemzet életébe és oly nagy sulylyal nehezedik reája, ma volna a legnagyobb szükség arra, hogy a kormány czéltudatos és határozott közgazdasági politikát inauguráljon, *(Helyeslés a baloldalon.)* e helyett azonban azt látjuk, hogy a legfontosabb közgazdasági kérdések akadémikus vitatkozás tárgyát képezik magában az uralkodó

pártban, és a helyett, hogy minden élet- és hatóképességgel biró, a kormányt támogató tényező közreműködnék ezen kritikus időkben, hogy egy határozott, energikus közgazdasági politikában támogassa a kormányt, azt láttuk a nyár folyamán is, hogy egyes vidéki városokban egymással hevesen ütköztek össze épen a közgazdasági kérdéseket, épen a közgazdasági politika irányát illetőleg azon kiváló férfiak, kik a nemzet többsége bizalmának állitólag egységes letéteményesei. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ez, az én felfogásom szerint, t. ház, igen aggasztó jelenség, mely nemcsak arra enged következtetni, hogy a legfőbb kérdésekben nincs meg a kellő egyetértés a szabadelvü pártban, hanem azt a felfogást is indokolni látszik, hogy a nemzet legfőbb érdekeit érintő közgazdasági politika a kompromisszumok sorozatából áll, s ennek következménye azután az, hogy a helyett, hogy a kormány határozott és egyenes uton igyekezhetnék elérni a kitüzött czélt a közgazdasági politika terén, a czikázó villám utját kénytelen követni, hogy egyáltalában valahol valami czélhoz jusson. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Innen ered azután azon körülmény, hogy ennek a kormánynak még a legnehezebb viszonyok közepette sem lehet határozott közgazdasági politikája, nincs erélyes közgazdasági politikája akkor, mikor a nemzet anyagi bajokkal küzd és mikor a nagy anyagi nehézségekkel és bajokkal szemben a legfontosabb kérdések, még a közjogi kérdések is bizonyos tekintetben háttérbe szorulni kénytelenek. Ebben a bajban van az én felfogásom szerint a kormánynak legnagyobb gyengesége. És hogyha ezen kontroverzia, melyre hivatkoztam, melyet mindennap tapasztalunk, sőt a melyet a nyár folyamán határozott alakban felmerülni láttunk, nem is fogja elsorvasztani a nemzet anyagi erejét, minden tekintetben alkalmatos lesz arra, hogy a kormány pozicziójat a közvélemény előtt a legnagyobb mértékben aláássa, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és aláássa oly időben, mikor az Ausztriával megkötendő gazdasági kiegyezés tekintetében a legnagyobb szüksége volna erre a poziczióra.

Ez azonban én hozzám nem tartozik, csak per tangentem érintettem tehát, és nem is azért szólaltam fel ez alkalommal, hogy az ellentéteket különösen kiélesitsem; hiszen van egy dolog, a mely bennünket a szabadelvü párttal egyetemben egyformán érdekel, a mely egyformán aggaszt, hogy ne mondjam egyformán preokkupál, és ez az Ausztriával való gazdasági kiegyezésnek kérdése. Hát, t. képviselőház, ebbe a kérdésbe most részletesen belemenni nem szándékozom, csak egyet jelentek ki, és ez az, hogy ebben a kérdésben bennünket csak egy szempont vezet és fog vezetni és ez a monarchia keretén belül, a magyar nemzet jól felfogott érdeke. *(Helyeslés a néppárton. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miféle monarchia?)* Ebből kifolyólag, őszintén és objektive kimondom azt, hogy méltatom azt a kitartó munkásságot, a melylyel a kormány az Ausztriával való gazdasági kiegyezésre törekszik és a melyet állandóan tapasztalunk, sőt a mi szándékunk is, t. ház, feltétlenül oda irányul ma, hogy a kiegyezés, hozzáteszem: a nemzet erkölcsi és anyagi érdekét felölelő kiegyezés létrejövetelében hathatósan közreműködjünk. *(Helyeslés a néppárton.)*

T. képviselőház! Lesz alkalmunk a költségvetési vita alkalmával, a melyet talán ezen törvényjavaslatnak megszavazása nem fog ad graecas calendas kitolni, politikai jogainkat gyakorolni és politikai kötelességünket teljesiteni, fogunk élni a kritika jogával és kötelességével, és legszigorubban fogjuk a kormánynak politikáját és a kormánynak eljárását minden tekintetben bonczkés alá venni. Most, ezen alkalommal csak egyszerü elvi álláspontunknak jelzése szempontjából és bizalmatlanságunknak kifejezése gyanánt kijelentem, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Jelentem a t. háznak, hogy az I. biráló-bizottság f. hó 4-ikén tartott ülésében megalakult és elnökévé Sréter Alfrédet, jegyzőjévé pedig dr. Hadzsy Jánost választotta meg.

E szerint a VII. biráló-bizottság az, a mely még nem alakult meg, miután annak elnöke, Barcsay Kálmán képviselőtársunk, időközben le tette képviselői megbizatását. Én tehát a VII. biráló-bizottság tagjait felkérem, hogy megalakulás, illetőleg elnökválasztás czéljából holnap délelőtt fél 10 órakor legyenek szivesek az elnöki fogadóteremben összejönni.

Következik a napirenden levő tárgy tárgyalásának folytatása. Következik?

Rátkay László jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn pártom nevében álláspontunkat az előttünk fekvő törvényjavaslattal szemben preczizirozni kivánom, nem lehetséges, hogy ezt kissé részletesebb előterjesztések nélkül tegyem, miután a politikai helyzetnek kuszáltsága indokolttá teszi azt, hogy minden párt részéről lehetőleg a helyzetbe bevilágitsanak és a fenforgó nagy jelentőségü kérdésekkel szemben, a melyek talán ma szőnyegen és tárgyalás alatt nem is állanak, álláspontjukat elmondják és kifejtsék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Egy kérdésre nézve azonban nem kivánok behatóbb fejtegetésekbe bocsátkozni *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az, a melyre Kossuth Ferencz t. képviselőtársam oly részletességgel és oly mélyreható indokolással terjeszkedett ki. Az 1899: XXX. t.-czikknek magyarázata tekintetében az ő argumentácziója

annyira meggyőző, hogy ehhez én a magam részéről valamit hozzátenni nem tudnék és ezért kijelentem, hogy annak értelmezését, annak magyarázatát a magamévá teszem. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én csak azt füzöm hozzá, hogyha a törvénynek szavaiból világosan nem is következnék, hogy 1902. deczember 31-ig az autonom vámtarifának el kell készülnie, következik ez annak egész logikájából, következik a helyzet kényszerüségéből, ugy, hogy a kormány az ország iránt való kötelességét szegné meg, ha ebben az irányban a törvény ilyen logikus rendelkezésének eleget nem tenne. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sajnos azonban, törvénymagyarázatok tekintetében, igen sajnálatraméltó tapasztalataink vannak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak ilyen homályos és félremagyarázható törvény, hanem, a mint Kossuth Ferencz t. képviselőtársam hivatkozott reá, egészen világos és kétségtelen értelmü törvények is voltak már a ház asztalán, a melyekről nem hittük, hogy azokhoz a félremagyarázatnak bármiféle látszata is hozzáférkőzhessék, a melyekre egész pártok alapitották a létalapjukat, a melyekre, mint az országra terheket és kötelezettségeket rovó alkotmányos intézkedésekre egész nemzedékek hivatkoztak, de a melyek azonnal felmondták a szolgálatot, mihelyt a nemzet jogai deriválódtak volna belőlök, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a miket azokból kimagyarázni a kormányzó hatalomnak nem volt kellemes. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen nem lehet világosabban kifejezni, mint a hogy azt az 1867 : XII. t.-cz. mondja, hogy Magyarország közjogi berendezkedésének létfeltétele, alapinditó oka, elengedhetetlen feltétele, hogy Ausztriában teljes alkotmányosság uralkodjék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mégis bekövetkezett az a magyarázat, hogy Ausztriában az alkotmányosság nem szünt meg, csak nem funkczionál. Meg van az törvényünkben világosan, hogy midőn Ausztriával a vám- és kereskedelmi szövetség létre nem jön, ennek nem jogilag, de tényleges állapotban kell bekövetkeznie és ebből a magyarázat mégis azt hozta ki, hogy önálló rendelkezésünknek az a legmagasabb csucspontja, hogy az önálló rendelkezés jogánál fogva továbbra is függő helyzetben maradunk. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Itt van a quótatörvény. Olyan preczize van megállapitva a quóta megállapitásának minden fázisa, hogy kétség sem férhet ahhoz, hogy az uralkodó döntési joga ezen törvény értelmében a mai rendszer keretében nem következhetett volna be, mert a két országgyülés a tárgyalásokat fel sem vette, s igy azok annál kevésbbé akadhattak meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legféltettebb kincse volt évtizedek óta a magyar országgyülésnek budgetmegállapitási joga és ez egyszerüen a korona jogai közé foglaltatott és ma a korona dönti el ugyszólván a törvényhozásnak minden hozzájárulása nélkül Magyarország teherviselésének mérvét e tekintetben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi értéke van tehát a törvény világos intézkedésének az ország előtt, ha az abban lefektetett királyi záradék, a megtartási kötelezettség egy értéktelen semmiséggé válik akkor, midőn a nemzet jogai akarnának érvényesülni. *(Ugy van a szélsőbaloldalon.)* Két garanczia van csak e tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a kormányzó hatalomnak lelkiismerete és törvénytisztelete, a mely csak addig bir értékkel, a mig az a kormányzási szerv ott ül és alkalmasabb eszközt nem talál a korona a maga czéljainak érvényesitésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, ebben sincsen garanciája a nemzetnek. Ha pedig ezen kivül van garanciája, ez a nemzetnek öntudatában és abban az erőben rejlik, a melynél fogva mi itt ülünk és azt hiszszük, hogy a nemzeti öntudatot képviseljük. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A jog terén az elsiklás nagyon könnyen következik be. Ott nincsenek demarkaczionális vonalak, mint a természetben hegyláncok és folyók. A jog sima és midőn ezen az elsiklás bekövetkezett, akkor a magyar nemzet, annak parlamentje és ellenzéke részéről nincs más választás, mint az erőnek felhasználása ezen magyarázatnak megsemmisitésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mi, t. ház, ebben nemcsak azokra számitunk, a kik a közgazdasági kibontakozásunkban az önálló állami lét mellett akarnak helyt állni, hanem azokra is, a kik, ha nem állanak is a gazdasági kibontakozás kérdésében ezen az alapon, az alkotmányosság iránti tiszteletet lelkükben viselik. Mi ezekre is számitunk, hogy az ellentállás azon munkájában mellettünk fognak lenni, mely az országot ebben az irányban jogaiba visszahelyezi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A másik kérdés, a melyre röviden reá akarok mutatni, a czivillista és az ujonczlétszám felemelésének kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Mind a kettő dinasztikus kivánság. Ennek következtében a mi mai rendszerünk mellett ezek valószinüleg teljesedésbe is fognak menni. A magyar nemzet elvesztette a koronával szemben önálló szerepét. *(Halljuk! Halljuk!)* Az óráből kiesett a fék, az óramü tehát rohan feltartóztatás nélkül lefelé. Hiszen az lehetetlenség másképen, mikor körülöttünk minden kiég és a midőn gazdasági erői az országnak sorvadásba esnek, hogy akkor mind azok a kivánságok, a melyek a hatalom részéről támasztatnak, minden alkalommal akadálytalanul teljesedésbe menjenek. *(Ugy van! a szélsőbalodalon.)*

A czivillista kérdésére nézve én nem vonom kétségbe, hogy felmerültek azok a szükségletek, a melyek bizonyos mértékben több kiadást és fedezetet igényelnek; de, hogy az ország mai helyzetével és gazdasági viszonyaival szemben a legkiáltóbb anakronizmus ma arról beszélni, hogy a czivillista felemeltessék, azt merem állitani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És áll ez a dinasztia helyzetével szemben is. Régebben, évezredekkel ezelőtt, azt látjuk, hogy dinasztiák hiusága emlékeket emelt magának, hogy az utódok megemlékezzenek a dinasztiákról. Durva kövekből faragtattak ki égig érő piramisokat. Ma azonban a dinasztiák drágakövekből állitják fel a piramisokat, a családi nagyságot ingó és ingatlan kincsek egész halmazában hozzák össze, és igy látjuk annak biztositását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek a korszaknak egy epitáfiuma lesz: szegény népek és gazdag dinasztiák. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ebben a korszakban jönnek ide azzal, hogy a dinasztiának terheihez a nemzet továbbra is hozzájáruljon, az, t. képviselőház, oly félreismerése a helyzetnek és a viszonyoknak, a melyet magam részéről el nem fogadok. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A katonai létszám felemelésére is azt mondom, hogy az szintén a dinasztiának érdeke. Nem akarok behatóan foglalkozni ma ezzel a kérdéssel. Nem akarom azt mondani, hogy a nemzetnek nem kötelessége önmaga iránt, hogy biztonságáról a legnagyobb mértékben gondoskodjék. Nem akarom azt mondani, hogy nem volna a legnagyobb barbárság, ha a nemzet veszély idején fiait ugy bocsátaná utnak, hogy kellő felszerelés nélkül állnának az ellenség golyóival szemben. De azt mondom, hogy midőn a nemzet saját biztonságának és nemzeti trónjának védelmét keresi és annak eszközeit összeállitja, nem ez az az ut, a melyen haladnia kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nincs itt vitatkozásnak helye, mert ha a nemzet saját rendelkezésének jogával él, akkor nem ugy állitja oda fiait, hogy veszély esetében ott álljon egy konglomerátum, a melyben a vezetők és a vezetettek egy egész világ által vannak elválasztva, a hol a nyelvi és értelmi közösségnek egyetlen lánczolata nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lehetetlenség, hogy a nemzet az ő védelmének eszközeit igy akarja megtalálni; lehetetlen, hogy a nemzet ezt oly eszközökben keresse, a melyekből a lelkierő, a hazaszeretet, a lelkesültség, a történelmi tradicziók, a nemzet hőseihez való ragaszkodás, nyelvéhez, zászlójához való hűség ki van zárva. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ellenben az áldozatoknak egész légióját kell az országnak meghoznia, hogy a dinasztiák védelmet találjanak egy régi kriptában elzárt, de még élő fantom számára, a melyben biztonságát a nemzeti léttel összeköttetésben akarja keresni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A veszélyeknek méhét mi is sejtjük, t. ház, de nem arról az oldalról, nem abban az irányban, a mint azt velünk elhitetni akarják, a mint azt hirdetik, hogy az országot mily irányból fenyegeti a veszedelem. Látjuk ellenben, hogy Közép-Európában egy nagy nemzeti egység alakult ki, a mely diadalmas előhaladásában trónokat döntött le és homályositott el. Hogy megállt-e ez az egység a maga szervezetében a mai állapotban, vagy hogy tovább haladnak-e azok, a kik ezt konczipiálták, ebben az ideában: ezt nem lehet a mai viszonyokból eldönteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Eitel herczeg tanul magyarul!

Holló Lajos: De azt hiszem, megérjük mi, vagy megérik a következő nemzedékek a »moriamur!« jelenetét. És mi helyt fogunk állni, mert a magyar nemzet a törvényhez, a dinasztiához, kötelességéhez, szavához és esküjéhez hű. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mit a történelem előir, azt le akarjuk vonni a históriából az élő jogokba és ebből akarjuk felépiteni a követelményeket, a melyeket mi is táplálunk a dinasztiával szemben. Lehetetlenség az, hogy a nemzet mindig két véglet elé állittassék: vagy letargiába kell esnie és akkor a dinasztia előnyomul az ő jogainak kiterjesztésére, a nemzet jogainak megszoritására, a mint ma is van, vagy az a másik véglet következnék be, hogy a nemzet az ő jogát használja fel, hogy visszautasitsa és visszaverje ezen támadásokat, melyek évtizedeken keresztül felhalmozódtak, melyek lelkében a keserüség minden gyümölcsét megérlelték. Mi következik ebből? Nemcsak az a vér, a kiontott sok könycsepp és szenvedés, hanem egy tátongó ür keletkezik minden összeütközés nyomában a nemzet és a dinasztia közt.

Mit kell tehát nekünk csinálnunk, t. ház? Ezeknek a viszályoknak a forrását, ezeknek az ellentéteknek a keletkező okát kell kitépni a nemzet és a dinasztia közt, és pedig nem a veszély idejében, mert mikor az ellenség ott áll a határunkon, midőn a hadur kirendeli a milliókat, az egész készenlétet, ki fog akkor alkudozásba bocsátkozni? A feltételeket meg lehet szabni akkor, mikor a készenlét eszközeit adjuk meg, és máskor. Ez a bölcseség, hogy nem összeütközésekre készteti a nemzetet, hanem ilyen időben erővel, lojalitással, bátorsággal lép fel és akkor megakadályozza az ilyen követelményeknek a felvételét. Ne méltóztassék hinni, hogy nem lojalitás alkudozni és feltételeket szabni, hogy ez nem méltó egy nemesen gondolkodó nemzethez. Hát az lojalitás, hogy a nemzetet a véres háboruk elé állitják, idegen haderőket hoznak be és legjobbjainkat eltiporják? A lojalitás nem egyoldalu, hanem csak kétoldalu lehet, és ha a monarchiáknak ma, a XX. században, jogosultságuk lehet, a mint hogy van, akkor csak abban lehet, hogy élére álljanak a nemzeti törekvéseknek, hogy csucspontját és ékét képezzék azoknak, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* de az lehetetlenség, hogy 30—40 tagból álló család egy 20 milliónyi népnek rá akarja oktrojálni az ő régi, homályos multjából eredő gondolkodását, szokásait, lehetetlen, hogy ahhoz alkalmazza a nemzet összes szokásait, a mit egy családnak tradicziói kivánnak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kénytelen vagyok tehát erről a helyről kijelenteni, hogy minden ilyen követelmények, melyek akár a későbbi időkben, akár más alkalmakkor támasztatnak, részünkről teljesitést csak azon esetben nyerhetnek, ha a magyar nemzet részére való jogok a hadszervezetben biztositttatnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ide vonatkozólag egy kitérést és megjegyzést teszek t. elnökünknek nagy ékesszólással elmondott beszédére, vagy felhivására, melyet Pozsony megye közönségéhez intézett, midőn fájdalmasan panaszkodik azoknak a nyelvhatároknak az elmosódásáról, a melyek a magyar és idegen fajok közt ezen országban vannak és a melyre nézve sajnosan tapasztalja, hogy a magyarság veszti fokról-fokra a tért és idegen izgatók jönnek be, a kik a magyar haza iránt való hűséget az idegen népfajok lelkéből kiölik. Én azt mondom a t. elnök urnak, hogyha még ékesebben tudna is szólni, mint a hogy szólt: a szónak hatása a tömegekre nincs; az intelligens elmék felfogják, de a tömegek példák és állami intézmények után indulnak, és ha annak a tömegnek a lelkébe beégeti magát az a példa, hogy Magyarország hadszervezetében a magyar csak népfaj, a mely felett ép ugy, mint őfelette, áll a császári hatalom mindenféle jelvényével, multjával, dicsőséges erejével: akkor bármit mond ékesen szóló t. elnökünk és bárki, ennek a példának a hatását a nép lelkéből kiirtani nem fogja! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ne ott keressük — mert hiszen teljes jóakarattal kell keresnünk — az izgatásnak okait, ne csak ott; azok kisebb jelentőségüek, hanem azzal a tiszta látással és nemes felfogással, melylyel ő a haza ügyeit szolgálja, lássa be mindenki azt a romboló hatást, a melyet ezen intézmény épen faji megerősödésünkre, nemzeti uralmunknak ezen a földön való gyökeret verésére gyakorol. *(Helyeslés balról.)*

A belpolitikai helyzet tekintetében felfogásom az, hogy a mi politikánk és alkotmányunk egy spanyolfal, a mely mögé az abszolutizmus buvik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A dinasztia autokratikus jogainak előre haladása teljes mértékben bekövetkezett, és a mi egész jogunk ugy a régi házban, mint ebben, egy kimerithetetlenül gazdag joga az örökkönörökké tartó czivakodásnak; a jog arra, hogy párttusákat vivjunk, a legélesebbeket, a jog arra, hogy mi a felekezeti viszálykodás tüzét terjesszük az egész országban, hogy e mellett agyunkra hagyjuk a vért tolulni és ne lássuk, hogy ezek miként alimentáltatnak évszázadokon keresztül felülről, hogy az egyetértés a nemzet rétegei közt létre ne jöjjön. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ne méltóztassék hinni, hogy ennek áldozatokat nem hoznak. Hoznak áldozatokat, azokat az apró engedményeket a formákban, a milyeneket fogunk most is tapasztalni az ujonczjutaléknál, továbbá a kormányok akadálytalan elejtését. Hiszen nem az a czél, hogy egy bizonyos kormány legyen, hanem, hogy kormány legyen, mely az ügyek sima menetét biztositsa. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ne legyenek olyan képzelődők és hiuk kormányaink, hogy azt higyjék, hogy az nem mindegy, hogy Szapáry, Wekerle, Bánffy, Széll, vagy akár Lukács, vagy Khuen-Héderváry a kormányzás vezetője. Csak az szükséges, hogy az ügyek sima vitele biztosittassék. Miért sima? Miért kell tartózkodni a durva eszközök használatától? Mert mindig a durva sértések és eszközök voltak azok, melyek a magyar nemzet szemeit fölnyitották és az egyetértést megteremtették.

Én őszintén megmondom, a ki a Bánffyféle bukásnak egyik szerény harczosa voltam, hogy én abban, hogy Széll Kálmán foglalja el a miniszterelnöki széket, semmiféle vivmányt nem találtam, mert az, hogy egy kormányváltozás során a régi kormány helyére egy másik jöjjön, az Magyarország szempontjából haladást és vivmányt nem képez. Midőn mi küzdöttünk, akkor az alkotmányosság szenvedett sérelmének megtorlásán kivül csak az lehetett az ok, hogy mi oly kedvező változást is várhattunk Magyarország kormányzásában, mely az ország alkotmányos jogainak szempontjából haladást jelent. Most, három és fél év után, megvonva a mérleget, meg kell vizsgálnunk azt, hogy e változás tényleg olyan volt-e, a melynek érdekében azt a nagy küzdelmet kifejteni kellett. Tartózkodás nélkül kimondom, s azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur is, ha majd nem lesz azon a helyen, hozzá fog járulni ehhez az itélethez, hogy alkotmányjogi szempontból ezen változásnak értéke nincs. Mert az igaz, hogy ő a kormányzatot tisztán kezeli akta szerint, bent az elintézésben és kint is. De ez oly változás, mely a személyi kormányzáshoz van kötve, és ha elmegy az a minisztérium, semmi nyomot nem fog hagyni Magyarországon. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha áll is az, hogy a mig Széll ott van a közkormányzatban, a tiszta fölfogás, az alkotmányos gondolkozás, az ügyek érdeknélküli ellátása meglesz, de mi garanczia van arra, hogy a következő kormány nem fog-e más kormányzati szellemet behozni? *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A másik, a mire a t. miniszterelnök ur nagy sulyt helyez, az, hogy ő lelkének egész nemes fegyverzetét viszi bele azokba az intim tárgyalásokba és küzdelmekbe, melyeket Bécsben folytat. Én meg vagyok róla győződve, hogy ő ott napról-napra diadalmas és győzelmes csatákat vív minden téren lépésről-lépésre, a midőn azokat az autonom vámtarifa- és másféle harczokat vivja. De abban, hogy küzd, abban, hogy harczol, és abban, hogy közkormányzatunknak minden munkaerejét ezekre köti le, abban van benne, hogy változás nincs egész közéletünkben, mert ama változás azt jelentené, hogy mi nem állunk szóba Ausztria császárjának embereivel,

kik máról holnapra változnak, a kik közül senki sem nyujt garanciát arra nézve, hogy parlamentáris szervezettel keresztül viszi-e a megállapodásokat és a kik közül mégis mindegyiknek megvan az a joga, hogy Magyarország kormányát felczitálja, törvényszék elé állitja, az addigi megállapodásokat mind halomra dönti és Magyarország egész kormányzását az örökkétartó reszketésnek és ideges vibrácziónak teszi ki!

Ha tehát el nem értük azt, hogy közjogi rendünkbe az a szilárdság jöjjön bele, a mely a legégetőbb kellék, ha nem birunk tartósságot biztositani az Ausztriával való viszonyokban, akkor talán a belügyi alkotások volnának még azok, a melyek a t. kormánynak létjogosultságát a multra nézve igazolhatnák? Én nem szándékozom nagy perspektivát nyitni erre a kérdésre, hiszen végig kellene menni az állami életnek egész mezején, hogy a belpolitikai tekintetben is kritikát mondhassunk; mégis csak röptében, madártávlatból, négy kérdést emelek ki, a melyek körül szerintem a közélet és a belpolitika kicsucsosodik.

Az első, a mire gr. Zichy János t. képviselőtársam is hivatkozott, a gazdasági derut az egész országban. Hiszen az a tünet, a melyet a t. pénzügyminiszter ur felemlitett, hogy a zárszámadások visszamentek, nem sporadikus jelenség, ez és más körülmények azt mutatják, hogy az a vérmérgezés, a mely az ország szervezetében előállott a gazdasági sorvadás tekintetében, fekélyekben fakadt ki, a zárszámadás lesülyedése, a kivándorlás rohamos emelkedése, a budapesti élet pangásának lehetetlen nagy mértéke, a közbirtokos-osztály tönkremenetele, ezek mind mint egy-egy sebhely tünnek fel, de ezek csak tünetek, a melyek mind a belső szervezet vérmérgezésének és sorvadásának következményei. *(Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

És ezzel kapcsolatban van annak a faji uralomnak, a melyhez ebben az országban a magyarságnak ragaszkodnia kell, sülyedése, a mely nyomában jár a gazdasági depravácziónak, a mely azt mutatja, hogy minden térben háttérbe szorul, az intelligens pályák egész részéről visszaszorittatik, egész földterületek mennek át idegen birtokosoknak, bankároknak és másoknak kezébe. Mindez nemcsak a szegénységnek jele, de a magyar fajnak passziv mérlege is ebben az országban, a mely nemcsak nyelvi előhaladást nem tesz, de közgazdaságilag is teljes mértékben visszafejlődik. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

A másik belpolitikai kérdés az, t. képviselőház, hogy a t. kormányelnök urnak egész ideje alatt az ország azért mégis szervezetlen maradt. Minden kicsiny alkotásnak vázat csinálunk, élő szervezeteknek gerinczei vannak, és egy országnak nincsen szervezete. Ezer évig állottunk egy bizonyos, ma már túlhaladott szervezetben, a rendiségben, a melyet, midőn az elmult és midőn mi szabad rendelkezési jogunkat visszakaptuk, pótolni kellett volna, a helyett egy erőteljes, hatalmas vázat kellett volna felállitani, a mely gerinczszervezetét képezze az országnak. Az lehetetlenség, hogy a kulturától elzárt falvakban 14 vagy 15 milliónyi népet oda dobjunk sok helyütt félművelt, lelketlen, tudatlan emberek akaratának, kizsákmányolásának, lehetetlen, hogy sehol se állitsuk fel az alkalmas és diskreczionális joggal biró szerveket, a kik a magyarságnak őrszemei legyenek a legutolsó községekben. Ez csak olyan könnyelmü és mindent semmibe vevő kormányzati rendszerek mellett lehetséges, a melyeket a legutóbbi évtizedek alatt átéltünk. E helyett istápolunk egy nagy princzipiumot, egy nagy ideát, a mely tovább volna hivatva az abszolutizmus hatalmi körét az országban nevelni, egy oly ideát, a melyet egyetlen egy szabad állam a föld kerekségén magáévá nem tett, és a melyet még az abszolutisztikus országokban is fokról-fokra szorit vissza a szabad közszellem; ápolják rejtett titokként és nem rejtett titokként és hirdetik, hogy majd elérkezik annak az ideje, a mikor ezt keresztülviszik és a közéletbe átültetik. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik, t. képviselőház, az egyenlőtlen közteherviselés. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek nemcsak az a részlete van, a melyet Lukács László pénzügyminiszter ur a kataszterre nézve kiemelt. Ez csak nagyon csekély részletarány ennél a fontos tárgynál. Ott van a közteherviselésnek az egész megoszlása, a melynél ugy áll az arány, hogy egyik felét indirekt uton fogyasztási adók révén, a másik felét egyenesadók utján rója le az ország. Az első felerész, sajnos, csak kis mértékben igazodik a jövedelem arányához, és azt fejenkint csaknem egyenlően, vagy legalább is a fogyasztás arányában tartozik viselni mindenki. Ebből következnék, hogy a másik felét a közterheknek és közszolgáltatásoknak legalább is oly irányban rendezzük be, hogy a kicsiny exisztencziák védelmet találjanak, és hogy a nagyobb tőke és a nagyobb jövedelem ebben az arányban rójja le a közszolgáltatásokat. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És e téren is, t. képviselőház, 20 éves szabad rendelkezésünk alatt ismét nem haladtunk semmit sem. Ellenkezőleg, egy kiáltó, sértő, rút anomáliát őrizünk és tartunk fenn, a mely a középkorból ragadt és szakadt reánk, a mikor a nagy latifundiumoknak megadjuk még ma is azt a nagy kedvezményt, hogy a városoknak és községeknek keretéből önmagukat kivegyék *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és önálló pusztákként élve, reákényszeritsék az apró birtokok szegény tulajdonosait, hogy az összes költségeket, a kulturának összes terheit maguk viseljék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ők maguk pedig nagy főuri gőgjükben visszavonulnak és maguk egy szerény, esetleg parcziális közigazgatás terheivel rójják le a köz-

élet iránti szolgálataikat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És itt van végre, t. képviselőház, a negyedik dolog, parlamenti életünknek teljes dezoláltsága. Hiszen az, hogy itten nincsen meg és nem fejlődik ki egy egészséges pártélet, a melyben az egymást felváltó pártok bele tanulják magukat a közélet kezelésébe és egymást váltják fel a kormányzatban, az csak azért van, mert egész parlamenti életünk szaturálva van teljesen lehetetlen és a parlamentárizmus lényegével ellenkező elvekkel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Hiszen lehetetlenség, hogy parlamentnek is neveztessék egy olyan intézmény, a mikor egyszer durva eszközökkel, máskor alkotmányos eszközökkel, de mindenkor biztositják a hatalom részére a parlamenti többséget! Hiszen nem parlamenti elvek uralkodnak itt! Azt hiszi a t. miniszterelnök ur, hogy neki van háttere, hogy neki van ereje felfelé? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen nincsen és nem is lehetséges, a mikor azt tapasztaljuk, és a mikor szervezetünknek belsejében van meg az, hogy a felülről kinevezett kormány meg tudja csinálni magának a többséget mindenkor! Ez nem játék, t. képviselőház! Ez a nemzet jogának teljesen a koronára való átjátszása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt a nemzeti jog kisiklott a mi kezünkből, kisiklott az önálló rendelkezés és szervezkedésnek minden joga, a mikor a nemzetnek legalább is túlnyomó többsége felett ilyen feltétlenül rendelkezik minden hatalmi befolyás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék nekem felsorolni, hogy hány parlamentben van ez igy. Az angol kormány rendelkezik talán 5%-ával a parlamenti többségnek, a melyet a saját befolyásával a kicsinyke kis városokból be tud hozni. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* A mi kormányunk pedig 80%-ával rendelkezik a többségnek, de rendelkeznék azzal bármely kormány és bármely hatalom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondások jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

És, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* fogunk választ hallani, hogy ezen a téren ilyen és ilyen javitások következtek be, a választók száma felemelkedett 200.000-rel, hogy nem követtetett el erőszak, hogy az egyenlő teherviselést már munkálják, hogy a közigazgatásnak egyszerüsitésére történtek intézkedések, és más lappáliát, a melyeknek hosszabb sorozatát tudja minden kormány felmutatni, vagy legalább is annyit, mint ezen idő óta a t. miniszterelnök ur. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztassék csak megnézni azt a tárházát a törvényeknek, — ezek 30 év alatt jöttek létre, — mindenikükben egy-egy flastrom, egy-egy ragaszték, egy-egy jó intézkedés, vagy részletkérdés, de a mi szervezetileg az egész országnak kiemelését képezné, az egyetlen egyben sincs. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És ha önök a tanulmányokra hivatkoznak: óh mi, a kik itten ülünk — hosszabb vagy rövidebb idő óta, — ezen tanulmányokat minden kormány részéről hallottuk, és láttuk azt, hogy, a mint a kormányok eltávoztak, azon tanulmányok szépen utánuk röpültek a levegőbe, a nélkül, hogy tulajdonképen valamikor hivatva lettek volna életbe is lépni és valamikor törvénynyé is válni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Vége van már itt Magyarországon — az én itéletem szerint — annak a kornak, midőn félrendszabályokkal, félemberekkel és félkonczepcziókkal az országon segiteni lehet. Ez nem radikális intézkedés, ez egyszerüen a bajoknak felismerése, egyszerüen ráutalás arra a gyógyszerre, a mely kell a betegségnek megorvoslására. A ki a betegséget csak körülkerülgeti, a ki a gyógyszerek közül csak a közelesőket és a kéznél levőket alkalmazza, sohasem fogja a bajt orvosolni. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Azt lehet mondani, hogy kevés az a három-négy év. Arasznyi lét ez a mindenséghez képest, de a kormányok életében egy korszak. Mi ezzel szemben mindig hivatkozhatunk és joggal hivatkozunk is a 48-iki országgyülésekre: hónapok munkája volt, hogy azon korszakot alkotó törvényeket keresztülvitték. És ha ez a hivatkozás nem tetszik, és ha azt méltóztatnak mondani, hogy azok forradalmi kitörés munkái voltak — pedig akkor forradalom nem volt, békés polgári alkotások azok, — nohát akkor hivatkozom egy békés korra, az abszolut korszakra. A mikor az abszolut korszak bekövetkezett, minden társadalmi átalakulás, mely most is sarkalatos alapja jogrendünknek, pátensekkel történt. Ott van az ősiség eltörlése, ott van a földtehermentesités, ott van a telekkönyvi intézménynek behozatala, ott van a biróság szervezete is: mindez a pátensek pár heti munkája ezen időben. *(Ugy van! Ugy van! a bal és a szélsőbaloldalon.)* Tehát nemcsak forradalmi emberek, hanem általában rendcsináló elmék, a kik az ország kormányzására konczepcziókkal mennek be és kellő idővel és eszközökkel rendelkeznek, mindezeket keresztülvihetik. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Hogy befejezzem és megvonjam a kritikának mérlegét, *(Halljuk! Halljuk!)* én azt látom tehát, hogy azon méltánylandó tiszta szándéktól és jóhiszemüségtől eltekintve, a mely a kormányszékben most helyet foglal, és attól el nem választható *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* sem közjogi rendünkben az állandóságot, a szilárdságot el nem érhettük, sem belpolitikánkban azt a nagy szervező munkát meg nem érhettük, a melyre ennek az országnak szüksége van. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És mégis olyan bizonytalan a politikai helyzet; a t. miniszterelnök ur és mindenki ezen

országban egy olyan sajátságos kétes helyzet előtt látja magát. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Kubik Béla: Ő legjobban tudja!

Holló Lajos: Én nem tudom, hogy arról a nagy munkáról, vagy nagy küzdelemről, a melyről ő visszajött, nem hozott-e már egy olyan titkos sebet . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit? Mit?

Holló Lajos: . . . egy olyan titkos sebet, a melyről ő esetleg tud is, vagy nem is tud, de a melybe ő esetleg el fog vérezni. Abban is, hogy a kormány kialakulásának sorsa nem itt dől el a parlamentben, hanem azon titkos alkudozásoknak utvesztőiben, azokban a csapdákban, a melyeket felállitanak odafenn a mi kormányainknak; *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hogy ezekben pusztulnak el a kormányok: abban is szomoru festése foglaltatik a mai korszaknak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És a midőn a t. miniszterelnök ur azt mondta egyszer, hogy ő meg van győződve arról, hogy ő épen ugy le fog őrlődni itt, ebben a székben, akkor, azt hiszem, hogy ő teljesen tévedésben volt, mert itt nem őrlődött le a miniszterelnök ur, a kormány; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* itt nem őrlődött le, csak alkalmatlanná vált bizonyos szolgálatoknak teljesitésére. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És ne legyen a felől — nem elbizakodva, csak meggyőződve a t. miniszterelnök ur, hogy azok, a kik leőrlődtek, nem tartanak már számot arra, hogy még egyszer az ő alkalmasságuk is kiderüljön és hogy egyszer még az ő alkalmasságuk is bebizonyosodjék. *(Ugy van! Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ebből következik, hogy Magyarországon nem lehet azt látni, hogy minisztерviselt emberek az ellenzékre jönnének, hogy tapasztalataikat, hogy szerzett tudásukat ott érvényesitsék. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Egy se teszi magát skartba, hanem igenis ott áll, hogy a kinálkozók seregét ő is szaporitsa, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj.)* és ő is remélje még azt, hogy valamikor rá fog kerülni a sor, hogy a kormányzással megbizassék és Magyarországon a közhatalmat kezelje. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

De ez a kétes helyzet reánk ellenzékiekre nézve is áll, t. ház, mert hogy azt a czivósdi játékot folytassuk-e, a mely a közhatalomnak szolgálatára van és a mely az ellentéteket közöttük eredmény nélkül fokozza: azt az ember mégis meggondolja, hogy mily mértékben és meddig teheti. Én azt hiszem, hogy nem kerülhető el Magyarország közéletében, hogy az ellenzék a jog teréről, — már legalább a parlamentáris jog teréről, — letérjen, és az erőnek jogát gyakorolja. Ez — legalább én ugy gondolom — két kérdésben mutatkozik majd szükségesnek. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az egyik Magyarország gazdasági önállóságának kérdése, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyben azok, a kik át vannak hatva ennek a kérdésnek nemcsak czélszerüségétől és helyességétől, hanem jogszerüségétől és az alkotmányjoggal való megegyezésétől, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezt az erőt fogják alkotni. De mint minden erő, ugy egy ilyen dinamikus müködés sem hathat, ha azok az erők elforgácsolódva különböző pontokon, különböző helyeken nyilatkoznak, hanem, mint az emeltyü karja, csak egy bizonyos pontra helyezve, összeműködve és helyes vezetés mellett lehet csak ezzel eredményt elérni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És én azt hiszem, hogy ha talán nem is ez a czél lesz, vagy talán nemcsak ez lesz előttünk, akkor is egy közbeeső foknak kell lenni, a mely bennünket a mi gazdasági és politikai kérdéseinkben is előbbre fog vinni, és ez az erőnek alkalmazása a parlamenti viszonyok megváltoztatása iránt. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert az nem a jognak kérdése; az, bocsánatot kérek, nem azon néposztály jogának a kérdése, hogy mi azt a parlamentet kiegészitsük; hogy most már itt az idő arra, hogy minél nagyobb néptömegeket vonjunk be a politikailag jogosultak soraiba. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennek is kérdése az, mert elvégre 50 évi közteherviselés mellett, és az egyenlő katonai kötelezettség mellett az is időszerü, hogy a közjogokból a népnek minél nagyobb rétegei vegyék ki részüket. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De ez mégsem első sorban ennek a kérdése; a nemzeti szuverénitás kérdése, hogy a koronával szemben a nemzet jogát restituáljuk. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt nem lehet elengedni; ha élni akarunk, és ha parlamenti jogokat akarunk komolyan gyakorolni, ugy vissza kell állitani, restituálni kell a parlament teljes jogát, nem azért, hogy összeütközésbe vezessük táborunkat a dinasztia hatalmával, hanem azért, hogy itt ne a dinasztia jogai és kivánalmai, hanem a nemzet jogai nyerjenek kifejezést. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* És ebben a törekvésben szervezzük a nemzetet, hogy megérthesse egymást dinasztia és nemzet; hogy a korona kifejezze az ő kivánalmait, a parlament pedig kifejezze a nemzet kivánalmait, és ezekben a középutat, ezekben a megoldásokat egyenlő akarattal kell megtalálni, egyenlő jogokkal kell keresztülvinni; de hogy ha a korona az ő jogát nemcsak ott, hanem itt is gyakorolja, hogy ha a korona kezébe csuszik át a hatalom, akkor nem lehet Magyarországon kibontakozást találnunk a mai állapotokból. És én segitségül hivom azokat is, kik nem állanak ezen a párton. Ott van a mi t. elnökünk, gr. Apponyi Albert, többszörösen hivatkoztam rá, legalább ennél a kérdesnél többször tett nyilatkozatára; hiszen ma is meggyőződése, hogy ebben az állapotban a parlamenti rendet nem lehet fentar-

tani. De hivatkozom a t. túloldal több tagjára, magára a miniszterelnök urra is. És ezek a dolgok nem olyanok, a melyeket ad graecas calendas el lehetne hagyni, hanem olyanok ezek a dolgok, melyek minden perczben égetnek és sértenek, mert minden perczben nemcsak nemzeti méltóságunk korbácsoltatik meg, hanem egyuttal az a veszély is rejlik a halasztásban, hogy nem birjuk majd elháritani magunktól azon követelményeket, a melyeket nem tudunk kielégiteni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Arra a czélra, mint első és elengedhetlen kellékét a mechanikai erőnek, a parlamenti ellentállásnak és szervezkedésnek mindennemü fegyverét felhasználnám, ha esetleg más eszközök czélra nem vezetnének. De itt csak bizonyos határig elmenni nem lehet; itt nem elég azt mondani, hogy kiterjesztjük a választói jogot 500.000 emberre, vagy hogy teszem ezt, vagy teszem azt; de itt mindazon kellékeket össze kell szedni, melyek a nemzetnek a parlament feletti uralmát biztositják, nem egy pártnak, nem nekem, nem önöknek, nem is talán a szabadelvü pártnak, hanem magának a nemzetnek. Meg kell adni a kellékeket mind, a mint egy óraműnek meg kell adni, hogy az járjon és szabályosan verjen, egy parlamenti rendszernek is meg kell adni azon támaszfalakat, a melyek fennállását biztositják, biztositják annak alapjait és nem lehet kiszurni a nemzetnek a szemét azzal, hogy ime, ebben az irányban már konczessziókat tettem, hanem az appertinenczíákat, tartozékokat közös elhatározással és erővel mind meg kell szerezni, és a mikor — egy kissé távolabbi jövőről szólok, mintegy a nemzet távolabbi életébe nyitva világosságot — majd a parlament feletti rendelkezés a nemzet kezébe visszajött, akkor majd önként is előtérbe áll, hogy az a fakcziózuskodás a nemzetnél, a mely az egyes rétegeket annyira szétválasztja, a vallásfelekezeti széttagoltság és más kérdések, hogy azok az apró szubtilitások, a melyekbe a magyar politikai közélet mindig belefullad, hogy azok is megszünjenek.

Példakép mutatok reá kiváló mesterünkre, Beőthy Ákosra, a kinek a munkássága és munkái forrását képezhetnék csakugyan a magyar közjogi tudásnak és a magyar politika tanulságai levonásának. Itt van az ő álláspontja, a mint azt mondja, hogy én a gazdasági önállóságnak vagyok feltétlen hive, állok a perszonál-unió alapján, hogy ennek kell lenni Magyarország politikai végczéljának, követelem, a hadseregben és másutt is, a nemzeti jogoknak respektálását és mégis azt mondja, hogy állok a 67-iki alapon. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a ki a nemzeti követelmények ilyen masszáját veszi fel, a ki a perszonál-unióban látja a magyar nemzeti jogoknak kicsucsosodását, azt az ilyen apró disztinkcziók, hogy engem elválaszt valamely törvénynek, vagy ilyen, vagy olyan alapnak felismerése, nem feszélyezhetik; hiszen törvényes alapon állunk valamennyien. Itt vagyunk, a kiket az 1867-iki törvények megcsonkitottak, megfosztottak, sajnos, bizonyos jogoktól, hiszen ott vannak a hadseregben gyermekeink, a kik németül teszik a tiszti vizsgát, tehát állunk a 67-es alapon és törvényen, annak azt a minőségét, hogy törvény, nem vitathatjuk; hanem hasznosságában az országra nézve, erejében és üdvös voltában kételkednünk lehet, és akkor talán majd alakulnak ugy — a mint a magyar közéletben a multban is mindig megvolt, — udvari pártok és országos magyar pártok: az egyik, mely azt hiszi, hogy szolgálatát ugy végzi helyesen, ha odaáll az udvar kivánságainak a szolgálatára, mondjuk, egy konzervativ irány, — ez is volt, — és egy másik, a mely mindazokat a tényezőket képviseli, a kik a nemzet részéről az ország jogai alapján állanak, a kik pártot akarnak alapitani, nem azért, hogy az országban éljenek, hanem azért, hogy az ország részére szolgáljanak. *(Tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mindezek összejönnek, és ha ellentállást találnak egyes kérdésekben kifejteni, nem azt nézik, hogy ezen ellentállás az ő előhaladásuknak bizonyos mérvben hátrányára fog válni, hanem azt nézik, hogy ezen ellentállással az ország érdekét szolgálják és a nemzet előhaladását segitik elő. Ilyen pártra szükség van; mert végre is, jöhetnek Messiások, hiszen a költő is azt mondja, hogy:

»Mikor a tömeg, a rosszba már bevásott,
Akkor születnek földi Messiások;«

(Tetszés balfelől.) de Messiások századokon keresztül nem születnek. Mi tehát nem várhatjuk meg, mig egy ilyen Messiás jön, a ki szavaival bennünket a hivő utra vigyen, hanem mindenkinek, hétköznapi és nem hétköznapi embereknek az ország sorsa iránt való odaadásával, a maguk különös szerepének háttérbe szoritásával, a közérdeknek önzetlen szolgálatával, lehet egészséges pártok alakulását megteremteni. *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És én azt mondom ismét, t. képviselőház, hogy elkövetkezett az ideje a teljes rendszabályoknak. Ha a nemzetet meg akarjuk menteni a pusztulástól, hogy ha a fajuralmat az országban biztositani akarjuk, akkor szakitani kell egész politikai rendszerünkkel, a melyet önök talán egész jóhiszemüséggel, de a nemzetre nézve teljes tévedéssel és rosz következményekkel követnek; szakitani kell ezzel és rá kell lépni egy egészséges kibontakozás utjára, a mely az ország jövőjét más, jobb irányba fogja terelni; és minthogy ez a törvényjavaslat nem ezt az irányt szolgálja, én ahhoz hozzá nem járulok és nem fogadom el. *(Élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Rátkay László jegyző: Bedőházy János!

Bedőházy János: T. ház! A függetlenségi és 48-as pártnak, mint közjogi ellenzéknek onnan a t. túloldalról igen gyakran vetették a sze-

mére és hozták fel ellene, mint legfőbb érvet, azt, hogy a törvényhozás munkásságának és idejének jó nagy részét közjogi sérelmek vitatására, közjogiellenes álláspontjának igazolására foglalva le, megakadályozta volna az ország jólétét czélzó alkotások és intézkedések létesitésében az egymásután rendre fennálló kormányokat. Hogy jogosan vagy jogosulatlanul tették-e és teszik talán mai napig ezt a szemrehányást, annak szerintem most már teljesen meddő vitatásába bocsátkozni nem akarok; annyit azonban elvitathatlannak tartok, 35 évi tapasztalatokra és azokra hivatkozva, a kik e tapasztalatok alapján higgadtabb, tisztultabb felfogással elfogulatlanul itélnek, igazat fognak adni abban, hogy a magyar államnak nemcsak kifelé, de befelé is teljes izmosodását, intuitiv gyarapodását, az anyagi jólét fejlődését, sőt mondhatnám azt is, hogy a szellemi élet felpezsdülését is az a közösség gátolja nemcsak nagyrészben, hanem kizárólag, a mely a 67-iki kiegyezés talajából sarjadzott a magyar nemzettől idegen hatalmi tényezők nyomása következtében, s a nemzeti ellentálló erőforrások gyöngülése mellett elfajult állami jogi felfogás Magyarországot most is be akarja pólyázni, most midőn ha nem is annyira az asszimiláczió természeti törvénye, mint inkább az előhaladó idő következtében a nemzet csontjának és gerinczének okvetlenül nőnie kellett volna.

De, t. képviselőház, ha ugy is volna, hogy ama szemrehányás némi tekintetben jogosult, hát tehetünk-e róla, hogy a lovas háta mögött ott ül a fekete gond, az a 300 éves fantom, a mint Holló Lajos t. képviselőtársam is mondotta, az a 300 éves hatalmi fantoma az abszolut uralomnak, — miután most már igy jó: a parlamentáris formába bujtatott alakja, — tehetünk-e róla, t. képviselőház, ha ujból és ujból felujuló ama bizonyos régi sebeink kényszeritenek erre, a mikor az 1867 : XII. t.-cz. épen ama pontjainak látjuk merev dogmatikus felfogását a mi államférfiaink részéről, és látjuk a t. miniszterelnök kijelentéseiben is napról-napra, a melyek az abszolut uralom parlamentáris formája fentartásának biztositására alkalmasak, még pedig kiválóan alkalmasak, másrészt ama részeinek eltorzitását és kikapcsolását látjuk, a melyek a nemzet jogait volnának hivatva biztositani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Meg vagyok róla győződve, hogy ez a mai állapot, ez a mai Magyarország nem a kiegyezés alkotói által ezelőtt 35 esztendővel képzelt és gondolt Magyarország, meg vagyok róla győződve, hogy a kiegyezésről alakult mai felfogás nem a Deák Ferencz szellemének sugallata.

Nem akarom én kétségbevonni, hogy az igen t. miniszterelnök ur, a mint azt állitják, nem volna Deák Ferencz elveinek letéteményese. Bizonyosnak tartom, hogy az igen t. miniszterelnök ur ezeket az elveket valahol a lelke mélyében jól őrzi, és hogy rossz nyelvvel azt sem akarom állitani, hogy minden magyar államférfiut diszitő eme kincseket, mint egy és másik elődje, zálogba tette volna, de annyi bizonyos, hogy a t. miniszterelnök ur ezeket nem viseli. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen a t. miniszterelnök ur részéről különösen kezdetben hallottunk igen sok szépet, a mikre azt mondhattuk, hogy jó-jó, de annak határozott kijelentését nem hallottuk, hogy a kiegyezési törvényt — már pedig azt hiszem, ez felel meg a Deák Ferencz szellemének — oly alapnak tekinti, a melyen hazánk függetlenségét idővel fel lehet és fel kell épiteni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy abban elvetett magok csiráznak, a melyekből idővel az önálló független Magyarország kalásztól ringó vetései nőnek fel. De igenis elmondotta a t. miniszterelnök ur is a szomoru kredót és ugy látszik, e hatalmi állásnak azt a megállapitott esküformáját, hogy az 1867-iki kiegyezést felbonthatatlan örök köteléknek kell tekinteni, hogy a független nemzeti államnak biztositékait, mint pl. az önálló hadsereget, teljesen kizárja, hogy ez tovább nem szaporitható elemekből kijegeczesedett rendszer; pedig ha ez igy van, — ezt már mi mondjuk — annak csucsai és élei nagyon megkoptak és a rajta mutatkozó hasadások nagyon is kétessé teszik az átlátszóságát.

Bárminő politikai álláspontot foglaljak is el, t. képviselőház, akkora tisztelettel tartozom a Deák Ferencz szellemének, hogy távolról sem szabad kételkednem abban, hogy ő ez által a kiegyezés által azt a czélt, melyet mi itt nyiltan és határozottan hirdetünk, mint elérendőt vallunk, hazánk függetlenségének kivivását szem elől tévesztette volna, hogy a kiegyezés által a nemzet nagy aspirácziói fölé nem akart egy sirkápolnát emelni, hogy abban az akkor gyenge mécses örök lángképen égjen, hanem azt hiszem, inkább hasonlitható ama Szent Benedekhez, a ki az uj sarlóját elvesztett, azon busongó és munkájában késlekedő embernek egy régi sarlót adott a kezébe, mondván: Ecce labora et noli contristari.

Deák Ferencz a jogfelnemadásnak, a jogfolytonosságnak sarlóját adta a nemzet kezébe és meghagyta a reményt, melyet majd az alkalom valósithat, de azzal a tudattal nem dőlhetett a sirjába, hogy ezzel a sarlóval nem a nemzeti önállóság, nem hazánk függetlenségének érett kalászait, hanem reményeinket untalan zöldjében kell letarolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Talán ellenmondásnak tetszik, mert ezt is hallottam egy és más részről, midőn valaki azon pártnak a soraiból, mely párt a kiegyezési törvénynyel szemben három és fél éven át tagadó álláspontot foglalt el, mely pártnak zászlaja alá magam is szivvel és lélekkel tartozónak vallom magamat, *(Éljenzés a szélsőbaloldalon)* a kormányzatnak épen azt vesse a szemére, hogy e törvénytől eltért, e törvénynek kiforgatja lényegét és elmagyarázza e törvénynek szükségképeni

következményeit. A kiegyezési törvénynyel szemben az 1848-as és függetlenségi pártnak elfoglalt álláspontját én legalább jogosultnak abban látom, hogy e törvényben nem látjuk a Magyarországot jog szerint megillető önálló államiságnak biztositékait, még pedig minden kétséget kizáró biztositékait, a mely biztositékot minden törvényes eszközzel kivivni czélja és törekvése e pártnak és kötelessége minden pártnak; történjék az akár a kiegyezési alapnak megdöntésekép, vagy akár annak folyományakép, e tekintetben szükségtelennek tartom azon merev álláspontot, melyet tanusitott pl. a miniszterelnök ur is az önálló magyar hadseregre vonatkozó megjegyzéseiben. Ép azért a dolgoknak ilyen felfogásával az 1867. XII. t.-czikket és annak folyományaként alkotott törvényeket, a mig azok törvények, minden belőlük levonandó következményekkel együtt érvényben óhajtjuk látni nemcsak akkor, mikor az Ausztriával való kapcsolatok szorosabb összefüzéséről van szó, nemcsak akkor, mikor a nemzet felébredő közvéleményét és kivánalmait kell elnémitani, hanem akkor is, mikor módot és alkalmat nyujtanak nekünk arra, hogy nemzetünk a kötelékeknek egy-egy szálától megszabadulva szabadabb mozgást nyerjen legalább az anyagi jólét tekintetében. Már pedig mi mindig csak azt láttuk, hogy a hol kötő ereje volt ennek a törvénynek, a hol a nemzeti törekvések megvalósulásának fékezőjéül szolgálhatott, mint pl. a külügyi képviselet vagy a véderő kérdésében, ott kérlelhetetlen hivatkozás történt mindig arra, a mi a törvényben benne nincs, a mit e törvény értelmében meg nem lehet valósitani. A hol azonban, mint pl. annak 68-ik §-a értelmében, ut nyilt arra, hogy az ország önálló törvényes intézkedéseit megtehesse, függetlenül a saját érdekeinek megfelelően, huzást-halasztást látunk és az emlitett törvényszakasznak teljesen szükségfeletti módon ujból törvénybe czikkelyezését, pl. hogy Magyarország az önálló vámterület jogi alapján áll, mintha azelőtt nem állott volna. Látunk kétes értelmü törvényes intézkedéseket, határidőkitolást, ennek nyomán paktum-magyarázatokat, a mi arra igen jó lehet, hogy egy, a kereskedelmi politika szövevényeiben kevésbbé avatottab főt teljesen megzavarjon, hanem az ország boldogulására egyáltalában nem alkalmas. Én, ki ezekben a dolgokban a kevésbbé beavatott elmék közé tartozom, én, ha kell, elhiszem, hogy az igen t. miniszterelnök urnak az 1899-ik évi XXX. t.-czikk értelmezésével igaza van, mikor megfosztott minket annak lehetőségétől és reményétől, hogy a gazdasági különválással egy uj pezsgő életnek hajnala fog az 1903. év kezdetével reánk derülni, és nem fogunk a puszta jogi alapnak ködében tovább botorkálni. Igaza lehet, mint a korona tanácsosának, a kinek talán nem is szabad másképen nyilatkoznia, igaza lehet a politikai világ előtt, a mely eme kijelentését igen ügyes fogásnak fogja tartani; igaza lehet lelkiismerete előtt, mert azt senkinek sincs joga vizsgálni; igaza lehet a törvények előtt, mert talán a betük, a szavak mellette szólanak; igaza lehet az egyezményt kötött férfiakkal szemben, mert azok azt hitték, hogy Magyarország miniszterelnökével Magyarország ügyeiről jóhiszemüleg kell beszélni és nem mintegy pörre menő szerződést kötni, hanem véleményüket tisztán és nyiltan kell megmondani; mondom, igaza lehet sok minden tekintetben, és ez vitatható lesz, hanem a kérdés csupán az, hogy igaza van-e a miniszterelnök urnak Magyarországgal szemben, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely várt, a mely remélt és reményeitől elüttetve érzi magát teljesen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogyha az igen t. miniszterelnök ur ama bizonyos értelmezés helyett azt magyarázta volna meg nekünk és arról akart volna minket meggyőzni, hogy a gazdasági különválás, az önállóság Magyarországra nézve valósággal istencsapása volna, hogy a külön vámterület tönkre fog juttatni bennünket; ha azt bizonyitotta volna be, hogy a szabad levegő nemzetünknek sohasem volt javára, hogy a vérpangást az üterek leszoritásával kell gyógyitani, akkor egészen tisztában volnánk most már a dologgal, és tudnók, hogy mit gondoljunk a miniszterelnök urról. Az 1899-ik évi t.-cz. hozatalakor azonban a t. miniszterelnök ur, ha szóval nem is mondta, de ugy gondolom, szemeivel kacsintott, hogy hiszen az osztrák parlamenti viszonyok miatt a kiegyezés — én paraszt észszel gondolom ezt csak — 1903-ig ugy sem sikerülhet, s akkor az önálló vámterület ölünkbe fog hullani. Ez a biztató remény, azt hiszem, abban nyert kifejezést, hogy az uj közös vámdijszabás megállapittassék, mielőtt az uj nemzetközi szerződések tárgyalásába fognának, Nohát ezt a reményt a miniszterelnök ur a mult alkalommal lerombolta, vagy — ha jobban akarom magyarázni — ezt a reményt éltetni akarja bennünk 1907-ig, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* és ez a dolognak némi enyhülést ad. Ha azonban az igen t. miniszterelnök ur 1899-ben, a mikor a nevezett törvényt hozták, azzal a biztos hittel volt, hogy 1900 végéig meg lesz az uj vámdijszabás és meglesz a kiegyezés és a közösségnek fentartása volt kizárólag a czélja, akkor azon kijelentése, a melyre itt hivatkozás történt, sokkal leverőbb és sokkal igaztalanabb is, mert akkor az egészet egy pusztán előránto tt ürügynek kell tekintenünk, hogy a miniszterelnök ur hitében megcsalatkozva, a nevezett törvénynek önmagából folyó következményeit fel akarta tartóztatni és meg akarta akadályozni az okvetlenül beállandó elkülönülést, respiriumot nyervén igy 1907-ig, a mikor aztán, ha még fennállanak a jelen körülmények is, ismét lehet valamelyes értelmezéssel az időt tovább huzni. És igy már most az a reményünk sincs meg, hogy ezuttal ez az igazi utolsó előadás, és kilátása lehet Magyarországnak, hogy még követke-

zik egy igazi és végleges utolsó előadási sorozat, a mi, ha csak az osztrákok meg nem könyörülnek rajtunk, ugyan nem a magyar nemzeten, hanem annak t. miniszterelnökén, vagy már — azt hiszem, olyan sokáig fog tartani — hogy következendő miniszterelnökein. A meddig tehát Ausztriának tetszik, vagy inkább, a mig valamely csoda el nem simitja az ott mindinkább kiélesbülő ellentéteket, — a mi, azt hiszem, a kör négyszögesitésével volna egyenlő — mellesleg megjegyezve, ennek a feladatnak megfejtése sikerült a Bolyai János által feltalált abszolut geometriában, valamint az a másik feladat is sikerült egykor az abszolut Ausztriában, — persze, az egyik Magyarország dicsőségére, a másik pedig véghetetlen kárára — mondom, addig Magyarország maradhat a bizonytalanságban, a melybe a miniszterelnök ur sodorta és e bizonytalanság folytán senyvedhet napról-napra, amugy is sulyosbodó helyzetében.

T. képviselőház! A midőn a kormány és az azt támogató szabadelvüpárt, vagy hát mondjuk ki az egészet egy szóval: az igen t. miniszterelnök urnak politikája iránt való bizalmatlanságomnak szerény indokolását akarom adni, nem mellőzhetem hallgatással azt az aggodalmat sem, a melyet alkotmányosságunk gyengülése kelt fel, a mely nyilvánul a kormányzat erőtlenségében, az uralkodói hatalom terjeszkedésével, erősbülésével szemben és a nemzet nagy részének, és mondhatjuk, épen ama részének, a mely a müvelt társadalom elemeiből áll, érzéketlenségében, mindenbe való belenyugvásában, bár alkotmányunkon essék a legkirivóbb, a legveszedelmesebb csorba. Látjuk azt, hogy a korona tanácsosai, a kik mögött az u. n. parlamenti többség áll, a kikkel szemben a társadalom emlitett részének álmos bóbiskolása mindenre igent int, ezek mind afféle Polonius-féle emberek, a kik a magyar alkotmányt uszó felhőnek tekintve, hol tevét, hol oroszlánt, hol bárányt, hol czethalat olvasnak ki belőle, értelmezésekkel e képcsoporthoz azonnal készek szolgálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem szólok én most arról, hogy alkotmányunknak legfőbb biztositékát, az önálló magyar hadsereget, nélkülözzük. Csak arra akarok rámutatni, a mit különben mindnyájan tudunk, hogy a véderő, illetőleg a kiegyezési törvényben a nemzetnek fentartott jogai mint kallódtak el, és kallódnak el rendre, időnkint, állitólag mindig a nevezett kiegyezési törvény értelmében és rendelkezése alapján alkotott véderő-törvényekben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mig a ma már hatályban nem lévő 1868:XL. t.-cz. 14. szakaszában a véderő teljes nagysága határoztatott meg, tehát a nemzet alkotmányos hozzájárulása a hadsereg teljes állományának összealkotásához szükséges volt, az 1899:VI. t.-cz. a tiz év letelte daczára még ma is alkotmányellenesen érvényben tartott véderőtörvénynek ama bizonyos 14. szakasza csak az ujonczjutalékot határozza meg, az ujonczjutalékról szól és igy ezen ujonczjutalékon kivül a hadseregnek a többi része fentartható a nélkül is, hogy ahhoz a nemzet hozzájárulása szükséges volna. Legalább igy fogják magyarázni. És ma már, t. képviselőház, a midőn az ujonczjutalék megállapitását 1899 óta semmiféle alaptörvény nem szabályozza, hanem az 1899, 1900, 1901 és 1902-re egy évi hatálylyal és Magyarország részéről egyoldalulag fentartott törvényalaku foltozgatásokkal igyekeznek a szakadást eltüntetni, most, alig okoz gondot kormányférfiainknak, alig kelt aggodalmat a nemzetben, hogy ezzel tulajdonképen az 1867 : XII. t.-cz. 13. és 25. szakaszaiban foglalt és épen a kiegyezési törvénynek mintegy sarkpontját képező alapelvet, most fennálló alkotmányunk boltozatának, ugyszólván ékkövét sértjük meg évről-évre, mert hiszen Magyarország ez ügyekre nézve csakis Ausztria alkotmányos képviseletével, tehát nem az alkotmányos Ausztriával, hanem Ausztria alkotmányos képviseletével megegyezően hozhat létre megállapodásokat. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

A mig Magyarország kormányzatában ezt az elvet rendes gyakorlatba veszik és a mig ennek az elvnek olyan nagy többsége akad, hogy a szükség törvényt ront, addig ne várjuk alkotmányunknak teljes megszilárdulását, ne várjuk a nemzetben az alkotmányos érzületnek teljes kifejlődését, hanem keleti fatalizmussal nyugodjunk bele, hogy alkotmányunknak minden biztositéka egy adott királyi szó, a mely a jelenben minden bizonynyal igen nagy értékü, de a nemzet multjának és történelmének tanusága szerint a jövendőben nem mindig lesz az, és nem mindig lehet az, különösen, hogy ha a nemzetben gyöngülni fog az erő, hogy ezt a király szót azután aczéllá edzze. Igaz alkotmányos felfogás szerint, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy a törvény rontja a szükséget, és ha a körülményekre való tekintettel mégis ugy volna, hogy a szükség a törvények fölé kerekednék, hát hiszen azért ülnek itt törvényhozók ebben a házban, a kiknek joguk van a létező törvényt megváltoztatni. Hát hiszen Magyarország saját rendelkezési joga fenn van tartva elvileg és a gyengült alap helyett egy biztosabb és egy szilárdabb alapot teremthet meg magának. Ne tegyük tehát azt, hogy a rést a falon imitt-amott egy-egy vakolatdarabbal tömjük be, mert az mindenesetre csak mint ujabb és nagyobb rés, mint ujabb és nagyobb nyilás fog jelentkezni.

A parlamenti béke galambja gyanánt jelent meg egy időben az igen t. miniszterelnök ur, bocsátván a gondviselés őt e minőségben e hazának földjére. Nem akarom elősorolni, vagy megtenni megjegyzéseimet az előzményekre vonatkozólag, csupán egy tényt emlitek fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Tényleg lett béke és nyugalom, de én azt hiszem, hogy a nyugalom és a béke

a dolgoknak még nem elintézése, az még nem a czél, a miért a gondviselés az igen t. miniszterelnök urat erre a helyre állitotta. Az ország nem a parlamenti béke és a parlamenti nyugalom után áhitozott, hanem arra vágyott, hogy eloszlattassék ama bizonytalanság, a melyet az előző kormány örökségképen hagyott, a melynek a nyomán a romlás, a kár, a tönkremenés burjánzik fel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Parlamenti nyugalmat, azt igenis látunk jó vakációk alakjában, de elintézést egy pár, a gyakorlatban még eddig kétséges értékünek bizonyult törvényalkotás kivételével — a parlament összealakulását illetőleg — alig tapasztalunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A véderő tekintetében — a mint bátor voltam jelezni, — alkotmányos intézkedések hiján, a levegőben hintázzuk magunkat; a közös kereskedelmi ügyekre nézve pedig az ország roppant kárára csak épen olyan bizonytalanságot látunk, mint azelőtt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most csak azt akarom kérdezni, hogy a magyar állam tekintélye nyert-e befelé és sulyban nyert-e kifelé? *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarok ez alkalommal a nemzetiségi kérdés tárgyalásába bocsátkozni, mert én, a ki hazám keleti részéről, a nemzetiségi túlkapások gyomnövényzete által leginkább meglepett e vidékéről származom, annyi keserüséget hoztam onnan lelkemben, a mely mindenesetre megakadályozhatná e körülménynek, e kérdésnek, szükséges higgadt és józan tárgyalását. Csak annyit mondok, hogyha a megelőző kormányzatnak vannak ott hazám keleti részében még lelkes és erős hivei, és hogy a miniszterelnök urnak ott csak a hatalomhoz való megszokott ragaszkodás csoportositott össze egy tábort, egy kevésbbé lelkesülő tábort: azt én ott Erdélyben, hazám keleti részében, igen jól meg tudom érteni, és hogyha a miniszterelnök ur e dolgokba mélyebben beletekint és nem csupán felületes és üres főispáni informácziókra hallgat, akkor a miniszterelnök ur is meg fogja ezt érteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De talán még szomorubb tényeket tár fel előttünk, ha nemzetünknek a külföldhöz való viszonyait tekintjük. Különösen komor hangulat fogott el a minap, a midőn egy közjegyzői irodában *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* egy amerikai közjegyző által, tehát egy idegen állam hivatalnoka vagy meghatalmazottja által magyar nyelven kiállitott, az Egyesült-Államok czimerével ellátott meghatalmazást mutattak nekem, a melyre azonban a mi, nemcsak osztrák, hanem egyszersmind magyar külképviseletünk által kiállitott záradék német nyelven volt rávezetve. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Az ilyen tények jellemzik a mi külképviseletünket, ezek mutatják, mit tehet a mi külképviseletünk a magyar nemzetnek kifelé, a külállamok előtt tekintélyben való növelésére.

De ne menjünk olyan messze, az Atlanti oczeánon tul, hanem maradjunk meg itt közeli szomszédságunkban, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a hova egy jobb jövő reményével kell tekintenünk, mert hiszen ott kell keresnünk azokat a szálakat és kapcsokat, a melyek az önálló magyar külkereskedelmet majdan fel fogják virágoztatni: értem a Balkán félszigetet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ujabb időben sok szó esett arról az ijesztőleg erősbülő kivándorlásról, a mely hazánk keleti részéből, a Székelyföldről, a Balkán-félszigetre és különösen a szomszéd Romániába történik. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* E kivándorlás csökkentésére a törvényes intézkedéseket elvárva, nem lehet ez alkalommal szándékom ez ügygyel behatóbban foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* azt azonban valószinünek állitom, hogy a kivándorlást, mint egy már ezer év óta tartó néparamlatot, azonnal megszüntetni bármiféle törvényalkotással is teljesen lehetetlen, a mit az is mutat, hogy a székely ember pl. Moldovát maig sem tartja külföldnek, hanem azt mondja: »Megyek be Moldovába« és »megyek ki Magyarországba«. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De bizonyos tekintetben szükségesnek sem tartom, hogy ez a kivándorlás a maga minimális mértékében teljesen megszüntettessék, megakadályoztassék, mert hiszen az, a mi most átkot hoz reánk, egykor áldássá válhatik, a mennyiben a külföldön a magyar érdekeknek exponenseit fogjuk az ott megvagyonosodott, tekintélyre szert tett kereskedőkben, iparosokban találni. Csakhogy ezek, mint ilyen exponensek csak akkor jöhetnek tekintetbe, ha fajszeretetük által, ha egy tekintélyes állam védőszárnyai alatt, a nemzethez való tartozás erős érzete által elválaszthatatlanul ide vannak hozzánk füzve és kapcsolva. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)* De állitható-e a legjobb akarattal is, t. ház, hogy a mi külképviseletünk erre a munkára alkalmas lehet? Nem mondom, hogy elvétve egy-egy buzgó ember nem akad ott is, a ki felkarolja ez ügyet, és e tekintetben elismerés illeti a monarchiának Romániában ujabb képviselőjét; ezáltal enyhet hozhat egy-egy sebre, de meg nem akadályozza a nemzetünkre nézve teljesen elveszett magyarságnak lealázott, alacsony állapotba való tengődését és megvetett pária számba való jutását, elpusztulását. Hiszen, gondolom, tudomása van az igen tisztelt miniszterelnök urnak arról, hogy ott Romániában van legalább is 30.000 magyar, a ki nem magyar, de nem is román honpolgár és nem is lehet román honpolgár soha. Ennek az oka az, hogy az oda kitelepedett, kivándorolt magyarságot annak idején nem figyelmeztette konzulátusunk arra, hogyha honosságát meg akarja tartani, vegye figyelembe az 1879 : L. t.-cz. szabványait, vagy ha talán figyelmeztetve is volt reá, nem volt, a ki anyanyelvén megmagyarázta volna

neki e törvényczikk következményeit és eligazitotta volna őt a törvény szakaszainak tévetegében. Eme törvénynek rejtett czélja az volt, hogy egy valakit kihonositson, de semmi esetre sem az volt a czélja, hogy 30.000 emberre nézve lehetetlenné tegye a visszahonositást. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Megtörténik pl., hogy egy még akkor magyar honosnak, de később a honosságát elvesztett egyénnek a fia, a kit azonban ez alatt Romániában nem honositottak, átjön a határszélen, a falujába, a honnan az atyja is származott és jelentkezik sor alá. Nem lévén azonban felvéve az állitási lajstromba, innen viszautasitják, legtöbb esetben kitolonczolják, Romániába. Ott azután eleget tesz katonai kötelezettségének és miután elbocsátották három év mulva, a világért sem lesz román állampolgár, mert ezt a jogot nem az általa teljesitett kötelesség adja meg neki, hanem egy parlamenti bizottság adja meg az állampolgári jogot és igy egyáltalában el van zárva annak a lehetőségétől, hogy román állampolgár lehessen. Utlevelet sem kaphat a mi konzulátusunktól, hogy visszajöhessen ide, mert nem magyar állampolgár és más nemzetnek sem állampolgára, igy tehát nem is kaphat utlevelet, hogy visszatelepedvén, két év alatt megnyerje a magyar állampolgárságot.

Az élelmesebb szászember, a ki kivándorolt, hogy a fiával ilyesmi ne történjék, egyenesen a német konzulátus védelme alá helyezi magát és a német konzulátus részéről a fia annak idején mindig kap utlevelet. Ilyen körülmények között nem csoda, hogyha a magyar elem odaát a Balkánon elaljasul, nemzeti önérzete kivész, sok esetben el is titkolja a magyar származását és a magyar név, a nélkül, hogy bármiféle nemzetiségi animozitás vagy mondjuk gyűlölség járulna hozzá, ott Romániában megvetetté és utálatossá válik.

Kelet felől pezsgő kereskedelmi életnek kellene felénk inteni és ime ha odatekintünk, inkább a halálnak, az elmulásnak képét szemlélhetjük. Vajjon igy volna-e ez, hogyha önálló, önczélu kereskedelmi politikánk volna, ha Magyarország feloldatnék azon bilincsekből, a melyekbe a gazdasági közösség verte, ha a közgazdasági függetlenség kivivásával lehető volna a magyar kereskedelmi érdekeknek ily arányu megvédése, ha e tekintetben egy erős, öntudatos nemzeti politikát lehetne meghonositani, akkor itt belföldön minden bizonynyal sok hiu nemzetiségi légvár, buborék menne tönkre, külföldön pedig bizonynyal tisztelt lenne a magyar név. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ily politika támogatására és védelmére kéretnék a véderőnek erősbitése a felszerelés és létszám tekintetében, nem pedig egy hatalmi szövetség kedvéért üres demonstráczióra, biztos lehetne a t. miniszterelnök ur abban, hogy az ország sulyos megterheltetésének daczára, ha a kellő alkotmányos formában terjesztetnék be ily javaslat, egy tagja sem volna e háznak, a ki azt meg nem szavazná. De ily körülmények közt nemcsak e javaslatot nem szavazzuk meg, hanem bizalmunkat is meg kell tagadnunk a kormánytól és igy annak a további kormányzásra a meghatalmazást nem adom meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! Az idő már nagyon előre haladt; miután még többen vannak szólásra feljegyezve, a tárgyalást ma félbeszakitjuk. A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének tárgya az indemnitási javaslatnak folytatólagos tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatkép kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

139. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 5-én, szerdán,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A VII. birálóbizottság megalakulásának bejelentése. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Popovics Vazul István összeférhetlenségi ügye tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter, benyujtja a konzuli bíróságoknál a polgári peres ügyekben követendő eljárásra nézve kiadott rendeletét; továbbá a határrendőrségről, a külföldieknek a magyar korona területén való lakhatásáról, három uj csendőrségi kerület felállitásáról, az utlevélügyről és a kivándorlás szabályozásáról szóló törvényjavaslatokat. — A VI. biráló-bizottság jelentésének benyujtása Urmánczy Nándor képviselői megbizó-levele tárgyában. — A tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében kisorsolt biráló-bizottság jelentésének benyujtása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Zboray Miklós interpellácziója a belügyminiszterhez az államsorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi árusitása tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter válasza. — Szederkényi Nándor interpellácziója a miniszterelnökhöz az olasz borvám tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gr. Teleki Sándor, a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző ur jegyzi.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. november 4-ikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a VII. birálóbizottság megalakult és elnökké b. Bánhidy Antalt választotta meg.

Előterjesztem gr. Apponyi Gyula képviselő kérelmét, betegsége miatt négy heti szabadságidő engedélyezése iránt.

A ház a szabadságot megadja.

Bemutatom Szabolcs vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Abauj-Torna vármegye közönségének feliratát, a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

a bajkai tanitótestületnek Leidenfrost László, a plosiczi tanitótestületnek Szivák Imre, a szolnoki tanitótestületnek Rátkay László képviselő által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában;

Bodrog-Keresztur község képviselőtestületének Ballagi Géza képviselő által beadott kérvényét, az olasz bor vámjának felemelése iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom az állami tisztviselők kongresszusának és a magyar köztisztviselők szövetségének Vörös László képviselő által beadott kérvényét a fizetésemelés alkalmából, az 1600 koronás alapfizetés behozatala tárgyában.

Az e tárgyban benyujtandó törvényjavaslattal való együttes tárgyalhatás czéljából jelentéstétel végett a pénzügyi bizottságnak adatik ki.

Bemutatom az összeférhetlenségi állandó bizottság jelentését, mely szerint a bizottság Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyének tárgyalását előkészitette, s az arra vonatkozó ügyiratokat további intézkedés végett beterjeszti.

A házszabályok 170. §-a értelmében ez ügy tárgyalására hivatott összeférhetlenségi bizottság kisorsolása a mai naptól számitandó kilenczedik

napon, vagyis a f. hó 14-én, pénteken tartandó ülésnek napirendjére tüzetik ki, és az ügy tárgyalása az itélő-bizottság kisorsolása után azonnal meg fog tartatni.

Annak idején a kisorsolásnál ép ugy fogunk eljárni, mint hasonló esetekben eddig mindig, hogy ugyanis az ülés egy óra táján, háromnegyed egy órakor, fél órára felfüggesztetik és akkor aztán félkettőkor megtartjuk a kisorsolást. Igy jártunk el eddig mindig. *(Helyeslés.)*

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt egy jelentést van szerencsém a t. ház asztalára letenni. A konzuli bíróságoknál a polgári peres ügyekben követendő eljárás szabályozásáról a törvény értelmében egy rendelet adatott ki. Ezt a rendeletet (Irom. 193) ugyancsak a törvény értelmében van szerencsém a t. háznak bemutatni, kérve a t. házat, hogy ezt kinyomatni, szétosztatni és véleményes jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Ezenkivül van szerencsém a t. ház elé több törvényjavaslatot terjeszteni.

Már a mult ülésszak végén folytatott viták alkalmával bejelentettem a t. háznak, hogy szándékozom törvényjavaslatot előterjeszteni, a mely a kivándorlás ügyét a maga egészében szabályozza, *(Élénk helyeslés.)* azonkivül egy törvényjavaslatot, a mely az állami rendőrségnek az ország végpontjainak egynémelyikén való felállitásáról gondoskodik; *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* harmadik törvényjavaslatot, a mely az utlevél-ügyről intézkedik; negyediket, a mely a külföldieknek lakhatási és letelepedési engedélyezéséről szól; ötödiket, három csendőrségi kerület felállitásáról.

Abban a munkaprogrammban, a melyet a t. ház elé október közepe táján terjesztettem, azonnal, a mint a t. ház összeült, kijelentettem, hogy e javaslatok készek és legközelebb a ház elé lesznek terjesztve. Ezt az igéretemet ezennel teljesitem, és van szerencsém a t. ház asztalára a következő öt törvényjavaslatot letenni:

törvényjavaslatot a határ-rendőrségről (Irom. 194);

törvényjavaslatot a külföldieknek a magyar korona országainak területén való lakhatásáról (Irom. 196);

törvényjavaslatot három uj csendőrségi kerület felállitásáról (Irom. 197);

törvényjavaslatot az utlevél-ügyről (Irom. 198);

törvényjavaslatot a kivándorlás szabályozásáról (Irom. 195). *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Kérem, méltóztassék mindezen törvényjavaslatokat kinyomatni, szétosztatni és véleményes jelentéstétel végett a közigazgatási bizottsághoz utasitani.

A mennyiben szükségesnek mutatkoznék, hogy némely szakaszokra vonatkozólag az igazságügyi bizottság is meghallgattassék, ahhoz is kérem annak idején utasitani; erre majd fel fogom hivni a t. ház figyelmét.

Elnök: A konzuli bíróságoknál a polgári peres ügyekben követendő eljárás szabályozásáról szóló jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatik.

A miniszterelnök, mint belügyminiszter által beadott, a határ-rendőrségről, külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról, három uj csendőrkerület felállitásáról, az utlevél-ügyről és a kivándorlás szabályozásáról szóló törvényjavaslatok szintén ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közigazgatási, illetőleg az igazságügyi bizottsághoz utasittatnak.

Nyegre László jegyző: Szentiványi Árpád, a VI. biráló-bizottság elnöke!

Szentiványi Árpád, a VI. biráló-bizottság elnöke: T. képviselőház! Urmánczy Nándor, szászrégeni képviselő megbizólevele a hatodik biráló-bizottsághoz lett utasitva azért, mert a megbizólevél szerint a képviselőt választás előtt csak egy választó ajánlotta. Időközben Maros-Torda vármegye központi választmánya az ajánló ivet beküldte, melyből kiviláglik, hogy több mint 10 választó által lett ajánlva, és minthogy a megbizólevél ellen más kifogást tenni nem lehetett, s az a törvénynek megfelelt, a biráló-bizottság a megválasztott képviselőt a 30 nap fentartásával igazolta. Kérem, méltóztassék ezt tudomásul venni.

Elnök: E szerint Urmánczy Nándor képviselő a kérvényezési 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Nyegre László jegyző: Haydin Imre, a tápéi képviselőválasztás ügyében kiküldött itélő-bizottság előadója!

Haydin Imre előadó: T. ház! Van szerencsém a tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében kisorsolt külön biráló-bizottság véleményes jelentését beterjeszteni, kérve, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és napirendre tüzetni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni s a ház annak napirendre tüzése iránt annak idejében fog határozni.

Bátor vagyok a ház figyelmét a következőkre felhivni: A képviselőválasztási ügyekben való biráskodásról szóló törvénynek 140. §-a következőképen hangzik: »A vizsgálat eredménye a háznak szabályaiban megjelölt biráló-bizottsága elé terjesztendő, mely, ha a vizsgálattal kideritettnek találja azt, hogy a választó-kerületben vesztegetés, vagy etetés és itatás nagy mérvben üzetett, a választó-kerület képviseletének a folyó országgyülés tartamára való felfüggesztését véleményes jelentésében inditványozza. A

vizsgáló-bizottság inditványa felett a képviselőház a bizottság és a netaláni kisebbségi vélemény előadóinak meghallgatása után minden további vita kizárásával határoz. Érvényes határozat hozatalához a képviselőház igazolt tagjai általános többségének — a horvát-szlavon képviselőket nem számitva, — jelenléte szükséges.«

Ezek kapcsán azt vagyok bátor a t. háznak előterjeszteni, hogy a holnapi ülésben fogok inditványt tenni ezen ügynek mikorra leendő napirendre tüzése iránt, még pedig a lehető legrövidebb idő alatt, de egyuttal figyelemmel arra, hogy a képviselő uraknak mégis idejük legyen áttanulmányozni a szétosztandó jelentést. Ez annál szükségesebb, mert a vita a törvény szerint ki van zárva.

Azon az ülésen, a melyen a ház ezen jelentés felett határozni fog, az imént felolvasott törvény szerint a ház tagjai abszolut többségének jelenléte szükséges. Én, akár figyelmeztetve leszek, akár nem, konstatálni fogom ezen abszolut többségnek jelenlétét, vagy jelen nem létét. Majd annak idején, mikor a háznak ezen ügy napirendre tüzése iránt fogok inditványt tenni, egyszersmind fel fogom kérni, a mint azt most is teszem, a ház tagjait, hogy arra az ülésre okvetlenül teljes számban megjelenni sziveskedjenek. *(Helyeslés.)*

Egyéb előterjesztésem nincs. Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellácziós-könyvbe a következő interpellácziók vannak bejegyezve: november 5-éről Zboray Miklós az állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában a belügyminiszterhez; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* november 5-éről Szederkényi Nándor az olasz borvám tárgyában a miniszterelnökhöz és ugyancsak november 5-éről Nessi Pál a »csongrádi állapotok« czimén a miniszterelnök, ugy is mint belügyminiszterhez és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén a szokott időben fognak előterjesztetni.

Következik most a napirend második tárgya: az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 189, 191) folytatólagos tárgyalása.

Rátkay László jegyző: Komjáthy Béla! *(Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! A felhatalmazásról szóló törvényt a kormánynak nem szavazom meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezuttal, midőn szavazatomat indokolni fogom, eltérek attól a szokástól, a melyet eddig ily alkalommal követtem és bizalmatlanságomat nem fogom a közjogi alapból meriteni és a kormánytól a felhatalmazást nem ezen az alapon tagadom meg. Pedig higyje el nekem a t. képviselőház, hogy soha kedvezőbb alkalom nem lehetne, mint épen ma, bebizonyitani azt, hogy a mit a túloldal által elfogadott közjogi alapra nézve eddig ez a párt, melyhez tartozom, mondott, mind igaz; legkönnyebb volna bebizonyitani azt, hogy azon nagynak nevezett alkotás nem vált be, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annak az alkotásnak alapján Magyarország jogos érdekeit kielégiteni egyáltalában nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nem akarom a bizalmatlansági szavazatot ebből meriteni azért sem, mert a tegnapi napon Kossuth Ferencz t. barátom ezt bőségesen megtette és igy azokat, a miket elmondhattam volna, ő már itt fényesen előadta.

Én, t. képviselőház, a kormány programmjából magából indulva ki, azon programm alapján akarom azt kimutatni, hogy nekem és ezen pártnak, eltekintve a közjogi kifogásoktól, a bizalmatlanságot kimondani nemcsak jogunk, de egyuttal kötelességünk is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem késem kijelenteni azt sem, — a mint azt már ugyan a pénzügyi bizottságban is megtettem és itt csak saját nevemben szólhatok, ez az én sajátos nézetem — hogy azon esetben, ha a kormány bebizonyitaná azt, hogy ezen felhatalmazásra azért van szüksége, hogy a programmjában kiirt feltételeknek eleget tegyen, hogy igéreteit beváltsa, én volnék az első, a ki ezuttal az indemnitás megadása ellen nem küzdenék, mert magam is átlátom azt, hogy vannak érdekek, a melyek érvényesülése az ország érdekében áll.

T. képviselőház! A midőn a kormány adott programmjából akarom meriteni bizalmatlanságomat; az egész térre, a mely előttem van és a mely bőséges adatokat adna arra, hogy bizalmatlanságomat bizonyitsam és indokoljam, nem kalandozom el, nem kalandozom pedig azért, mert először tudom, hogy még pártomnak több tagja fogja jogát igénybe venni, hogy felszólaljon *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azok bizonyára azon térre is ki fognak terjeszkedni, de már azért is, hogy ne legyek kénytelen a t. ház türelmét nagyon sokáig igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Én csakis két tételre szoritkozom beszédemben: Birálat tárgyává akarom tenni először a kormánynak nemzetiségi politikáját, vagy jobban mondva, nemzetiségi politikájának hiányát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És másodszor birálat tárgyává akarom tenni azt az interpretácziót, a melyet a kormányelnök ur az 1899: XXX. törvényczikknek adott, a melyre kijelentem, hogy azt jogtalannak, helytelennek és törvénytelennek tartom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Első sorban, t. képviselőház, mint máris mondottam, birálat tárgyává óhajtom tenni a kormány nemzetiségi politikájának hiányát és hogy ezt tárgyilagosan tehessem és hogy ne vádoltassam azzal, hogy én csak tisztán a kormány iránti esetleges ellenszenvből vagy más indokokból fogom a képet ugy szinezni, mint

akarom, engedje meg nekem a t. képviselőház, hogy kissé visszatérjek azon időre, a mikor a t. miniszterelnök ur a kormányszéket elfoglalta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már a pénzügyi bizottságban, midőn ezen jelenleg tárgyalt törvényjavaslat volt szőnyegen, ez irányban megtettem megjegyzéseimet és a miniszter ur nem tagadta meg a helyzetnek sulyos voltát, sőt elismerte azt, hanem ugy igyekezett azt feltüntetni, t. képviselőház, mintha az a sulyos helyzet egy bizonyos áramlatnak a következménye lenne és erősen tiltakozott az ellen, hogy ezen sajnos állapotok az ő kormányzatával okozatos összefüggésbe hozassanak. Minthogy pedig én az ellenkezőről vagyok meggyőződve, minthogy én az ellenkezőt akarom bebizonyitani, kénytelen vagyok visszatérni azon időre, mint mondtam, midőn a t. miniszterelnök ur a kormányzatot elfoglalta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Emlékeznek reá a képviselőháznak különösen régibb tagjai, hogy midőn a miniszterelnök ur, még a másik házban ugyan, programmbeszédét, mint kormányelnök elmondotta, bőségesen kiterjeszkedett az állami életnek minden ágazatára; alig hagyott valamit, a mire nézve véleményét és irányát meg ne jelölte volna. Ugyanakkor megdöbbenve vettük észre azt, hogy ebben a nagy beszédében, a melyben mindenről beszélt, a nemzetiségi kérdés mikénti megoldására nézve a magyar faj megerősitése szempontjából a t. kormányelnök ur programmot nem adott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én kötelességszerüleg, mindjárt a kormányzat kezdete után, a képviselőházban ezt szóvá tettem, és mintegy alkalmat akartam adni a miniszter urnak, hogy nyilatkozzék, mintegy reá akartam kényszeriteni, hogy az én és mások aggodalmát igyekezzék elháritani. A miniszter ur mélységesen hallgatott, sőt midőn a pénzügyi bizottságban — gondolom az 1899-iki költségvetés tárgyalása alkalmával — ezt megint szóvá tettem, egyedül a t. pénzügyminiszter urnak tudtam azon nyilatkozatát kierőszakolni, hogy legyek megnyugodva, mert ennek a kormánynak az a nemzetiségi politikája, a mely az előbbi kormányé volt. Hát bármennyire tisztelettel viseltetem én a pénzügyminiszter ur egyénisége és megbizhatósága iránt, én ezt a kormány nyilatkozatának nem tekinthetem, mert először arra, hogy ilyen nyilatkozatot tegyen, arra a kormányelnök van hivatva; de másodszor az a kijelentés csak olybá tünt fel nekem, mint hogyha ő védeni akarta volna azt, hogy ennek a kabinetnek ismét tagjává lett. *(Mozgás a jobboldalon.)* Én megint nem hagytam a dolgot annyiban, hanem a következő költségvetés, az 1900. évi költségvetés tárgyalása alkalmával, a pénzügyi bizottságban ezt ismét szóvá tettem, és akkor, t. képviselőház, tényleg a miniszterelnök urat sikerült ott egy nyilatkozatra rábirnom.

Minthogy én nem vagyok megelégedve a kormánynak politikájával, illetőleg politikai irányát kárhoztatom, nagyon tárgyilagosan és ridegen akarom a kérdést tárgyalni s azért szóról-szóra akarom felolvasni azt, a mit a miniszterelnök ur mondani szives volt. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Olvassa:)* »Az én irányzatomnak és politikámnak végczéljaként tekintem a magyar nemzet számára folytatni az egységes magyar nemzeti állam kiépitését. Alkotásokban, intézményekben, összes gazdasági, kulturai és politikai fejlődésünk erősitésével és biztositásával ugy fogok kormányozni, minden intézmény vezetésében ugy fogok igyekezni, a törvényeket ugy fogom végrehajtani, a mint hogy egy kormány sem tehet és cselekedhetik másképp, hogy minden nemzetiségi különbség nélkül, minden vallásfelekezeti különbség nélkül és minden osztálykülönbség nélkül egyenlő mértékkel mérjek mindenkinek.«

Hát, t. képviselőház, ezek nagyon szép szavak, ezek ellen kifogást tenni nem lehet, azonban én akkor is, és ma már bizonyitékom alapján, ezt az egész kijelentést nem tekinthetem egyébnek, mint czifra szavaknak, mint semmitmondó általános kifejezéseknek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert elfelejtette az igen t. miniszterelnök ur ezen programmban meghatározni azon czélt, a melyet el kell érni és nem jelölte meg azon eszközöket, a melyekkel a czélt megvalósitani kell. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, én nem fogadhattam el különösen azért ezeket az ügyesen összealkotott szavakat olyannak, melyben, mint helyes nemzetiségi politikában ez a párt és az ország megnyugodjék. Mert méltóztassék visszaemlékezni, hogy rögtön, mihelyt székét elfoglalta az igen t. miniszterelnök ur, mindenben és mindenütt láttuk a semmittevő politikának, az igazi tartalomnélküli politikának eredményeit: *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egyszerre szabadultak fel az országban a nemzetiségek mindenütt, egyszerre álltak oda, hogy megostromolják a magyar nemzetiségi államnak épitményét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Brassó megye határozata!)*

De különösen hatott reám arra nézve, hogy a miniszterelnök urnak ezen kijelentésével megelégedve ne legyek, az, hogy akkor közvetlenül az ő uralkodásának kezdete elején történt, méltóztassanak visszaemlékezni, a brassói iskolának az ügye és abban már olyan állást foglalt el, hogy én kénytelen voltam az igen t. miniszterelnök urnak nemzetiségi politikáját itt a házban ugyszólván tetemre hivni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A háznak régibb tagjai, a kik a mult országgyülésen is itt voltak, bizonyosan emlékezni fognak, hogy az 1900. év február elsején, tehát kormányzatának első idejében, minő interpellácziót intéztem én itt a brassói iskola ügyében a miniszterelnök urhoz. Bizonyára emlékezni fognak azon vitatkozásra, a mely akkor

köztünk felmerült; jaj, de még akkor a t. miniszterelnök ur kormányzatának mézes heteit élte, még akkor a paktumnak ereje — a melyet én ugyan a politikai helyzet alapjául soha el nem fogadtam — még csodatevő virágzásban állott, még akkor ez szent és sérthetetlen volt, mert akkor azt még egyformán magyarázták a résztvevők. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igazán mondhatom, hogy a közélet kritikai szellemének e pangásában erős bátorság kellett ahhoz, hogy én a miniszterelnök ur nemzetiségi politikáját itten szóvá merjem tenni és azt megtámadjam; és én mégis megtettem, pedig akkor tudtam, hogy még akkor a paktum tógáját sokan hordják, hogy akkor még rossz néven veszik, ha akad ember, a ki a miniszterelnök urral megelégedve nincsen; tudtam, hogy rossz néven veszik, hogy a dédelgetett auguroknak nyugalmát meg meri valaki ilyen kifogásokkal háborgatni. Nehéz feladat is állott előttem, mert a mig ebben a mesterségesen elhomályositott ügyben a miniszterelnök urnak rendelkezésére állottak az előző történeteknek összes adatai, mig neki rendelkezésére állott azon embereknek összes tudása, a kik ezen dolgokkal hivatásszerüen és hivatalosan foglalkoznak, és a midőn ő még rendelkezett egy olyan kompakt többséggel, a melynek akkor még segédcsapatai is voltak: természetes, hogy az én feladatom nehéz volt, mert nem utalhattam egyébre, mint arra, a mit hirlapokból, vagy könyvből meritettem, és a mit egyes, talán nem hivatalos személyek információiból megjegyeztem. És ha most valaki azzal a higgadtsággal, a melyet a haladó idő még pártkérdésekben is meg szokott hozni, elolvassa az akkori interpellációt, elolvassa azt a vitát, a mely köztünk akkor kifejlődött és ha igazságos akar lenni: akkor ma már mindenesetre átlátja, hogy egy olyan összeget ruházott fel a miniszterelnök ur magánkártalanitási jelleggel, a melyet az ezen iskolákat fentartó Szent Miklós-egyház éveken keresztül, mint szubvenciót, a magyar törvények ellenére, a magyar törvények kijátszásával és az állam érdekeinek ellenére mindig huzott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Huzta pedig azt egy idegen kormánytól, a mit eltürni önérzetes nemzetnek nem szabad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy akkor is meg voltam arról győződve, — a miről ma is meg vagyok győződve, — hogy ezt a t. kormány azért tette, mert Bécsben a külügyminiszter ur igy akarta, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nem volt bátorsága ez elől kitérni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Emlékszem rá, hogy akkor, a midőn ezeket a kérdéseket itt feszegettük, a többség mily nagy vehemencziával tüntetett a miniszterelnök ur mellett és én ellenem. Én azonban megmaradtam az én hitem, az én tudásom mellett és az én aggodalmaim nőttön-nőttek. *(Halljuk! Halljuk!)* Bár tapasztaltam — az előbb is rámutattam — hogy vakmerőségnek bélyegzik azt, hogy meg merek támadni egy államférfiut, a kinek a dicséretére akkor oly sokan siettek, oly sokan ajánlották fel magukat, mégis megtettem ezt, mert hazám érdekében állónak tartottam, hogy ezt a kérdést nyiltan tisztázzam. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Én azonban még tovább mentem, mert rövid egynehány nap mulva ismét szőnyegre hoztam itt a nemzetiségi politikát és a kormánynak akkori féléves kormányzati tényéből és adatokból egy mozaikszerü képet állitottam a képviselőház elé, a melyben rámutattam arra, hogy a nemzetiségi üzelmek óriási mérvben növekednek, és a magyar faj szupremacziája veszélyeztetve van; rámutattam arra, hogy segitségére kell sietni a magyar faj érdekében ennek a magyar államnak, hogy azt megmenthessük, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és az egész vonalon tények felsorolásával bizonyitottam azt, hogy a miniszternek nincsen tartalmas, aktiv politikája. *(Mozgás jobbfelől.)*

Krasznay Ferencz: Mindenkivel jóban akar lenni!

Komjáthy Béla: Rámutattam akkor — ismétlem — azon konzekvenciákra, a melyeket a nemzetiségek a miniszterelnök ur azon kijelentéséből vontak le, hogy az u. n. Deák-párti tradicziókat követi. Én ugyan sehol és sohasem helyeslem azokat, mert azon nagy férfiuval ellentétes politikai iskolának voltam, vagyok és leszek hive, de legkevésbbé sem engedhetem meg azt, hogy Magyarországon a nemzetiségi téren Deák-párti tradicziókra hivatkozzanak, mert hisz tudják önök, uraim, mik annak a Deák-párti tradicziónak az eredményei: az egyik a nemzetiségi törvénynek megalkotása, a másik a görög-keleti szerb és román egyháznak és iskolának autonomiája. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Következménye volt ennek akkor, hogy jöttek a nagyszámu nemzetiségi képviselők, hogy élő tiltakozások legyenek minden ellen, a mi magyar, hogy a magyar állam épületét megrongálják, hogy a magyar állam szupremacziája elleni élő tagadást képviseljék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Dehát a miniszterelnök ur az ő csodálatos és bőséges ékesszólásának egész zuhatagával jött akkor is reám és azzal végezte beszédét, hogy adataim tarthatatlanok, levont következtetéseim helytelenek. Nagy volt akkor a diadala. A többség tombolva adta jelét annak, hogy a miniszterelnök ur milyen szépen beszél, milyen igazat mond, milyen helyes irányban tárgyalja Magyarország nemzetiségi ügyeit. Akkor történt — fel is jegyeztem magamnak, — midőn a hirlapok, melyek akkor egymást túlliczitálni iparkodtak, hogy miképen kelljen dicsérni Széll Kálmán miniszterelnököt, mert az volt a mindennapi kenyerük akkor — máról nem beszélek — az egyik lapból ezt a nagyon szép kifejezést irtam ki magamnak *(Olvassa)*: »Bámulatos bölcseséggel jelölte meg az egyedül helyes nemzetiségi politika feladatát, utjait és eszközeit.« Hozzátette még azt is, hogy engem pedig a

miniszterelnök ur nagy dialektikájával egészen tönkretett. Igaz, hogy én nem éreztem ezt, sőt láttam, hogy az én energikus módszeremet követő politikámmal szemben a miniszterelnök ur elfelejtette azon finomabb eszközöket megjelölni, a melyekkel azon czélt, mely, azt hiszem, hogy közös, vagy a melynek legalább közösnek kell lenni, elérni és megvalósitani akarja. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, hogy olyan sokáig időzöm ennél a thémánál, *(Halljuk! Halljuk!)* de ez azért szükséges, hogy bebizonyitsam a t. miniszterelnök urnak, hogy elég alkalma volt ezen a téren kötelességét teljesiteni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én február 15-én megint szóba hoztam ezen nemzetiségi kérdést, és a miniszterelnök ur — elismerem — nagyon ügyesen megczáfolta minden állitásomat. Hosszasan és szépen beszélt. Hogy csakugyan nagyon szépen beszélhetett és hogy nagyon okosan is beszélhetett, sőt hogy nagyon megnyugtatólag szólhatott, azzal bizonyithatjuk be, hogy a szabadelvü párt ez időben szükségesnek tartotta ezt a beszédet külön lenyomatni és az országban szétküldeni. Mikor ezt én észrevettem, — méltóztassék nekem elhinni, t. képviselő urak — gondolkozóba estem, hogy vajjon nem jobb-e nekem hallgatni és várni a jövőt akkor, midőn egy miniszterelnök igy beszél és egy párt, a mely a háta mögött áll, ugy fogja fel a kérdést, hogy külön akarja urbi et orbi hirdetni, hogy milyen bölcseséget tanusitott a miniszterelnök ur. Én egy kicsit el is hallgattam. Azonban figyelemmel kisértem az eseményeket, és a velem szemben harsogó és öntudattól duzzadó igéreteket megfigyeltem, vajjon mikor fognak azok beváltódni és milyen mértékben. Sőt kijelentem, hogy egész határozottan el voltam arra készülve, hogy én azt a bünömet, melyet a miniszterelnök ur elleni támadással elkövettem, itt, a képviselőház szine előtt, vezeklés alakjában fogom jóvátenni. Ide fogok jönni és ünnepélyesen bocsánatot fogok tőle kérni, ha nekem bebizonyitja, hogy az ő politikája a nemzetiségi üzelmeket csak egy kicsit is visszaszoritotta és ha bebizonyitja nekem, hogy azon izgatók lába alól, kik Magyarország integritása, a magyar faj uralma ellen törekednek, a talajt csak egy perczre is elvonta. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Higyje meg nekem a t. miniszterelnök ur, boldognak érezném magamat, ha most ebben a teremben a vezeklés hangján kellene szólanom, de fájdalom, ezerszer fájdalom, erre sem okom, sem jogom nincsen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. ház, ezt én egy egyszerü mondattal fejezem ki, azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mért nincs nekem okom és jogom erre? *(Halljuk! Halljuk!)* Ez pedig az, hogy Magyarországon minden gondolkozó ember, még pedig pártkülönbség nélkül tudja és érzi, hogy Magyarország soha veszélyesebb helyzetben nem volt a nemzetiségekkel szemben, mint a miniszterelnök ur három évi kormányzása alatt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem akarok én sok adatot felhozni, de mégis néhányra magam iránt kötelesség kiterjeszkedni. A ház régibb tagjai bizonyára emlékezhetnek reá, hogy én az igen t. miniszterelnök ur nemzetiségi politikáját lanyhának és elégtelennek, azaz voltaképen nem létezőnek jeleztem és ezen állitásom egyik bizonyitékául annak idejében felhoztam azt, hogy Sevics Mitrofán ujvidéki görögkeleti püspököt a miniszterelnök ur megerősitette állásában, holott a t. püspök ur egyáltalában nem tud magyarul. A t. miniszterelnök ur tehát megerősitett egy olyan főpapot állásában, a ki a magyar törvényhozásnak tagja, a ki a magyar nyelvet nem érti és nem tudja, pedig a 40-es éveknek egyik törvénye határozottan azt mondja, hogy senki sem lehet pap és egyházi férfiu, a ki a magyar állam nyelvét nem tudja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És az igen t. miniszterelnök ur ezt nem tagadhatta, mert tény volt; hanem azt mondta, mikor ez ellen felszólaltam, hogy ez a Sevics Mitrofán nagyon okos ember, nagyon sokat tud és tanul magyarul. Én elhiszem, hogy tanul magyarul, de a mint én tudom, nem tanult meg. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ellentétben azonban ezzel Zákó Milán megtanult annak idejében szerbül; mert mikor ennek a főispánnak az installácziója volt, Zákó Milán a magyar állam képviseletében felállott, programmbeszédet mondott és ezt a programmbeszédet szerb nyelven is elmondta. Pedig, t. miniszterelnök ur, a magyar állam megbizottjának, mint főispánnak, mikor hivataloskodik, nem szabad tudni máskép, csak magyarul. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hát ugy látszik, hogy ezzel az igen t. miniszterelnök ur intencziójának felelt meg, a ki a nemzetiségekkel csinján akar bánni és megköveteli alkalmazottaitól és bizalmasaitól, hogy azok beszéljenek szerbül, tótul, ráczul, a hogy a viszonyok parancsolják és hogy abban sehol senki meg ne botránkozzék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Mi az? *(Zaj.)*

Komjáthy Béla: Ha ez magában állana, akkor azt mondhatnám, hogy a főispán talán a saját hibájából követte ezt el; de vannak más esetek is. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak emlékezni reá, hogy a t. miniszterelnök ur az első időben egy nagyon helyes dolgot cselekedett, a midőn t. i. a régi rendszer főispánjait kezdte kimustrálni. Senki sem szólt ez ellen, sőt mindenki helyeselte és üdvözölte a miniszterelnök urat ezen működésében. De föltünő volt, hogy a nemzetiségi vidékekre mind ilyen Zákó Milán vágásu főispánok kerültek. *(Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: De jó hazafi!

Komjáthy Béla: Az igen t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy jó hazafi. Engedelmet kérek, én nem akarom ezt vitatni; de mégis legyen meggyőződve a t. miniszterelnök ur, hogy

midőn én és ez a párt önt és azt a pártot támadjuk, mindig feltételezzük a jóhiszeműséget. Minket sohasem vezet más dolog, mint az elveinkhez való szigoru ragaszkodás, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nem meritjük a támadás fegyvereit más forrásokból, mert ha odáig megyünk, hogy a hazafiságukat is kétségbe vonjuk, akkor nemcsak itt, de az utczán is felvennők a fegyvert. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem az én hazafiságomról van szó!

Komjáthy Béla: Nem védelem az, ha valaki jó hazafi! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem az én hazafiságomról van szó!

Komjáthy Béla: A hazafiság kötelesség. De a ki az ország vezetésére van hivatva, annak nem elég, hogy hazafi. Annak kell, hogy legyen programmja, legyen erélye; annak tényekkel kell bebizonyitania, hogy a reája bizott munkát becsületesen tudja elvégezni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen, t. miniszterelnök ur, a régi korszak amaz emberei, a kik odaadták magukat a bécsi hatalomnak, a kik a kiegyezést megelőző időben ide jöttek kapaczitálni az országot, hogy ilyen meg olyan megoldásba menjen bele, mind azt mondták, hogy jó hazafiak. Ebbe a köpenyegbe sok helytelen, és mondhatom, sokszor hazaellenes dolgot lehetett beburkolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Zákóról van szó, nem rólam.

Endrey Gyula: Zákó is olyan jó hazafi, mint a miniszterelnök ur! *(Zaj.)*

Komjáthy Béla: A mikor én azt mondtam, hogy ily óvatos politikusokat alkalmazott a nemzetiségi vidékeken, ezzel azt akartam jelezni, hogy a miniszterelnök urnak, illetőleg politikájának egyik jellemvonása a nemzetiségek kedvének keresése és azért mindenkor oly főispánokat óhajtott ezekre a megtámadott vidékekre küldeni, a kik jó arczot vágnak ahhoz, ha a törvényhatóságok az ő jegyzőkönyveikből, tárgyalásaikból a magyar nyelvet kitörlik, vagy esetleg a második sorba leszoritják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez igy van, arra is van bizonyiték. Hogy ne látszassam megint, mintha személyekkel szemben helytelen dolgot követnék el, a nevet elhallgatom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A dolog értelme egy.

Ott van pl. Nagy-Küküllő vármegyének főispánja, a kit szintén a Széll-korszak szült. A mikor ez elfoglalta helyét, mindenki tudja ebben a házban, mindjárt előállottak a közigazgatási bizottságban azzal, hogy követelik, hogy ezentúl az előadók német nyelven is mondják el előterjesztéseiket. És mi történt? Ennek a kornak mindig, a jövő században is, emlékezetes megismertető jele lesz ez az u. n. paktumos világ. A főispán, megfelelően princzipálisának, paktumot kötött. Sem vissza nem utasitotta ezt a kivánságot, sem meg nem engedte, hanem azt mondta, hogy jól van, egyes esetekben az előadók németül is fognak referálni. *(Mozgás.)*

Engedelmet kérek, a mikor a főispánok ily kijelentést tesznek, akkor ezzel rést ütnek a mi védőbástyáinkon. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez meghunyászkodás. Ez a gyöngeség jele, a mely minden alkalommal erősebbé teszi azokat az üzelmeket, a melyek ellen oly nehezen tudunk védekezni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ámde volt más ily főispán is. Megint nem emlitek nevet, csak a főispáni állást akarom bemutatni. Ott volt az aradi főispán. Szintén a Széll-éra szülöttje. *(Mozgás.)* Méltóztatnak reá emlékezni, ő azt mondta beköszöntő beszédében, hogy a nemzetiségek jogait tiszteletben tartja. Engedelmet, hol van Magyarországon a nemzetiségeknek joga? Itt csak állampolgári jogok vannak, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyek egyes nem magyar anyanyelvvel bíróknak nyelvük használata tekintetében jogokat adhatnak, de állampolgári jog csak egy van, és ez a magyar állampolgári jog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, előre tudom, nem is lehet máskép, hogy majd a t. miniszterelnök ur tiltakozni fog az ellen, hogy a nemzetiségeknek a kedvét keresné. Én meg előre is védekezem ez ellen és megkisérlem bebizonyitani, hogy talán ez is ugy van, a mint én mondom. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy másik főispán ur Nyitra vármegyében a nyár elején beutazta a vármegyéjét és ott tót-pánszláv vezérférfiakkal is érintkezett. Ebben még igy talán nincs semmi, de hogy mikép fogják ezt fel, méltóztassék megnézni az u. n. »Narodne Novini« czimü tót lapot, a mely ezt irja *(olvassa)*: »Mint már lapunk emlitette, vármegyénk urai a polgársággal, különösen a tót polgársággal szemben valami más nótát kezdenek. Látszik, — erre kérem a fősulyt fektetni, — hogy a becsületes, öntudatos gondolkodás mindenütt elismerésre talál. Mi tótok nem vagyunk hozzászokva a nagyurak kegyeihez, azért minket minden szó elragad. De az eszünkön vagyunk és tudjuk, hogy azok a lanyha kedvező szelek a mi fáradozásunknak egyenes eredményei, tehát ugyanoly erővel kell munkálkodnunk a jogok kivivásában, mint eddig.«

Ebben egy nagy tanulság van, melyet nekünk elfelejtenünk nem szabad. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben a felolvasott közleményben maguk a tótok is elismerik, hogy most lanyha, kedvező szelek járnak; elismerik, hogy az intéző körök nem a miniszter ur saját jóakaratából, hanem az ő vasakaratuk előtt kénytelenségből hajoltak meg. És azt hiszi a t. miniszterelnök ur, hogy valami nagy hálával fogadják ezt a viselkedését? Oh dehogy. Érdekes, hogy miképen

fogják ezt fel. Ugyanezen lap egy másik részében ezt mondja, midőn méltatja a miniszterelnök ur eljárását *(olvassa)*: »Előbb a róka Tisza kobozta el a Matica vagyonát, Bánffy, a tigris erőszakoskodásai után a gődény hizelgő korszaka: a Széll-éra következett. De mindezek csak variácziói a nemzetiségek megcsalásának.«

Itt tehát még azt a jóakaratot is, a mit önök a béke kedvéért elkövetnek, csalásnak minősitik, és sajátságos, de még azok a tót ujságok is a Széll-érát a hizelgéssel szokták megjelölni. Tudom én azt jól, hogy a t. miniszterelnök ur az én hirlapi idézéseimmel szemben Hitetlen Tamás, mert emlékemben van, hogy mily nagyon kinevetett a képviselőház többsége, mikor most harmadféléve egy esetnek bizonyitására a prágai »Politik« egy számára hivatkoztam. Micsoda öröm volt az, mikor a miniszterelnök ur kisütötte, hogy az, a mire hivatkoztam, abban a számban nincsen. Neki volt igaza. Eltévesztettem a számot, de hogy benne volt, azt nem merik ma sem tagadni. Akkor azt mondta: ilyenek Komjáthy Béla adatai! Igaz, mert én nem a »Politik«-ból vettem idézetemet, hanem a »Budapesti Hirlap«-ból jegyeztem ki, és lehet, hogy abban nyomda-hibából téves volt a szám. Nem akarván magamat most ennek kitenni és nehogy azt mondják, hogy rosszul czitáltam, tehát kijelentem, hogy ezen czitátumokat, melyeket most felolvastam, gr. Esterházy János »Szláv áramlatok és hazánk« czimű munkájának 52. és 53. lapjából vettem.

Thaly Kálmán: Nagyon alaposan van megirva!

Komjáthy Béla: De miért hivatkozom én ezen forrásra? Azért, mert félek attól, hogy hátha a miniszterelnök urnak eszébe jut, hogy ezt a tót lapot akarja csakugyan olvasni és a sajtóosztályban nem lesz senki, a ki azt lefordítani képes. Ezt sem magamtól mondom — mert ez tényleg furcsa vád, melyet saját párthiveim is kétkedéssel fogadhatnak — hanem hivatkozom itt is ugyancsak Esterházyra, egy gentlemanre, a ki saját tapasztalatairól számol be. Jó lesz talán, hogy ha felolvasom azt a részt, a hol azt mondja: »Személyesen volt alkalmam róla meggyőződni, hogy annyira nem történik a tót nemzetiségi sajtó figyelemmel kisérése, hogy a miniszteriális sajtóirodában alkalmazott egyetlen tót ujságforditó ideiglenesen más olyan munkákkal van megbizva, a melyek őt a tót lapok figyelemmel kisérésétől egészen elvonják.« Sőt volt ez idén olyan idő is, a mely alatt a miniszterelnöki sajtóirodában egyáltalában nem volt tót forditó. »Ezen idillikus állapotok tovább kiszinezésével foglalkozni« — mondja Esterházy — »méltóságomon alattinak tartom. Hiszen bárki megalkothatja magának« — mondja Esterházy — »az itéletet egy olyan politikáról, a mely feleslegesnek tartja tájékozást adni két millió ember szisztematikus felbujtogatásáról.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt, t. képviselőház, egy szavahihető ember mondja s azt hiszem, hogy ezen urnak — a kit személyesen ismerni nincs szerencsém — szavahihetőségében nem fog a miniszterelnök ur sem kételkedni.

Nézzük csak meg, hogy ezen idillikus állapotok — a mint Esterházy nevezi azokat — miképen állottak elő? Méltóztatnak talán visszaemlékezni arra, hogy a midőn a miniszterelnök ur kormányzatát megkezdette, csupa dühből és, ezt ismétlem és sulyt fektetek reá, annak bizonyitására, hogy ő a régi kormányon üthessen, a nemzetiségi osztályt rögtön feloszlatta. *(Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd ezt megmondom. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Ismétlem, igenis azért. Pedig mindenkinek több joga volt azt a kormányt ütni, mint a miniszterelnök urnak, a ki tüskönbokron át vakon követte a kormányt. *(Mozgás jobbfelől.)* Annak, a ki a Tisza-lexet is aláirta, ehhez joga nem volt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Midőn pedig a nemzetiségi osztályt megszüntette, azt mondta a képviselőházban, hogy sokkal helyesebbnek tartja, ha a két osztályt: a nemzetiségi osztályt és a sajtóirodát egyesiti. Ez meg is történt és pedig akképen, hogy a tót forditót, a kit Esterházy nem talált, egyszerüen áttették a sajtóosztályba, a többieket pedig Széll Kálmán szélnek eresztette *(Mozgás)*; pedig volt köztük olyan is, a ki tudásával maga egy nemzetségi osztályt képviselt, a ki a nemzetiségeket minden vonatkozásaikban legjobban ismeri és a kit épen ezért ki kellene keresni és a magyar érdekek szolgálatába kellene állitani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel a néha-néha elvezényelt tót forditóval megerősitett osztálytól várja azt Magyarország, hogy a nemzetiségi üzelmeket figyelemmel kisérje, hogy mindent tudjon és a minisztert informálja akkor, mikor talán nincs is ezen osztályban olyan, a ki valamely nemzetiségnek a nyelvét értené, olyan pedig, a ki a nemzetiségi kérdéssel, annak bármely vonatkozását tekintve, valaha hivatásszerüleg foglalkozott volna, egyetlenegy sincs. Tudják-e t. képviselő urak, hogy mire van utalva ez a mostani osztály? Arra, hogy az őrmesteri intelligenciával biró detektivek közöljenek vele valamit, vagy pedig hogy a főispánok a lapokból, a melyeket itt olvasnak Budapesten, harmad- vagy negyednapra tegyenek valamely jelentést.

De hát erre azt mondhatja valaki, hogy ez kicsinyes dolog. Igen ám, de ennek megvan már a gyümölcse is, mert ennek az idillikus állapotnak, ennek az ekképen való viselkedésnek eredménye mindjárt jelentkezett az egész vonalon, és megkezdődött a törvényhatóságok és általában a hatóságok részéről a nyilt visszavonulás a nemzetiségi törekvésekkel szemben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre megint, — nehogy azt mondja a miniszterelnök ur, hogy frázis — hát

egy vagy két esetet próbálok felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az oláh kulturegyletnek — a melyről, azt hiszem, tudja mindenki, hogy az politikai czélból alakult, hogy ott azt a kovászt főzik, a melyet Magyarországon a magyar faj ellen akarnak felhasználni, ennek a kultur-egyletnek nem volt pénze arra, hogy saját házat épithessen, hát a kormányhoz folyamodott. És itt megdicsérem a pénzügyminiszter urat, hogy nagyon szüken szokott eljárni a sorsjáték-engedélyek kiadásával; ennek a kultur-egyletnek azonban mégis százezer sorsjegy kibocsátására adott engedélyt. Tehát a magyar kormány jóvoltából történt meg, hogy ez a kultur-egylet felépithette a saját házát. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

De ezek a gyümölcsök még másképen is jelentkeztek. Nem tudom, igaz-e, — majd meg fog czáfolni a miniszterelnök ur, ha nem igaz — a nagyszebeni kir. törvényszék és a kolozsvári kir. itélőtábla egy csomó német nyelvü beadványt visszautasitott. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezekben a beadványokban hagyatéki eljáráshoz telekkönyveket kértek. Kérem, ne mondjuk addig, hogy helyes, a mig hozzá nem teszem azt, hogy a beadványokat hatóság nyujtotta be. És akkor, mikor Nagyszeben tanácsa a törvényszéknek és a táblának ezen hazafias és a törvénynek megfelelő határozatával nem volt megelégedve, folyamodott a belügyminiszter urhoz. A belügyminiszter ur, megint hiven a maga nemzetiségi politikájához, ibis, redibis nem merte azt mondani, hogy nem szabad német nyelven beadványt intézni hatósághoz, hanem azt mondta, hogy minek kérik a hagyatéki eljáráshoz a telekkönyveket, a mikor azokra voltaképen szükség nincsen. *(Zaj és derültség a szélsőbaloldalon.)* No már engedelmet kérek, a ki ilyen eljárást követ, az csak lovalja a nemzetiségeket, és megerősiti őket törekvéseikben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. miniszterelnök ur, azt hiszem, ez is igaz, a mint engem értesitenek, — majd meg fog czáfolni a miniszterelnök ur, ha nem igaz — az eperjesi theologusok közül talán négyet kitiltottak az iskolából pánszláv üzelmek miatt; és pedig hozzátették ezen kitiltáshoz, hogy sehol sem vehetők fel Magyarországon, nehogy máshelyütt is megrontsák a tanulóknak közszellemét. A kultuszminiszter ur — nincs itt, mert különben, azt hiszem, hogy igazságot adna nekem, — jó hazafisággal sietett ezt a kiutasitást rögtön jóváhagyni, de a klauzula elhagyásával; és most azok, a kik veszélyesek voltak Eperjesen, elmentek Pozsonyba és működésüket most ott folytatják, ott rontják a fiatalságot és nevelik a magyar államnak ellenségeit.

De még egy másikra is emlékeztetem a t. házat, hogy milyen ez a politika. Méltóztatnak talán, különösen a régiek emlékezni, hogy még az 1899-ki vallás- és közoktatásügyi költségvetés tárgyalása alkalmával a kultuszminiszter ur felállott és azt mondotta, hogy bejelentem, hogy én ezentúl a nemzetiségi iskolákkal szemben hatályosabb ellenőrzést akarok gyakorolni, és ennek már a jövő évi költségvetésben nyoma is lesz. Én hallottam akkor a kultuszminiszter urnak ezt a nyilatkozatát, de megvallom, hogy akkor is tisztában voltam azzal, hogy ez nem más, mint hangulatkeltés. A mint hogy hangulatkeltésnek tartom azt is, hogy most hirtelen leutazott Erdélybe és ezzel meg akarta mutatni, hogy ellenőrzési törekvései vannak. Hát hogy hangulatkeltés volt, onnan is tudom, mert én megsürgettem eddig minden pénzügyi bizottságot, mindig követeltem, és a t. miniszterelnök ur sohasem engedte megcsinálni . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Én nem engedtem? Honnan tudja?

Komjáthy Béla: Miniszterelnök ur! Megmondjam, honnét tudom? Majd ülés után megmondom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Tessék itt megmondani!

Komjáthy Béla: Itt nem mondom meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Na, hát nem ugy van!

Rákosi Viktor: Mondd meg, ugyan mondd meg! *(Derültség. Halljuk! Halljuk! Azért sem mondja meg!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Itt tessék megmondani!

Komjáthy Béla: Nem engedem magamat belekényszeriteni olyan dologba, a mit helytelennek tartok! Én tudom, állitom; különben czáfolja meg a miniszterelnök ur azzal, hogy mondja el, történt-e valami?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem áll, a mit mond!

Komjáthy Béla: Hiszen beszélni mindenki tud, a miniszterelnök ur különösen. Kérem, tettekkel tessék bizonyitani. Tettekkel tessék előhozakodni, és ha bebizonyitja, hogy a hatályosabb ellenőrzés terén előrement: én akkor ünnepélyesen bocsánatot kérek.

Széll Kálmán miniszterelnök: De tessék most megmondani.

Komjáthy Béla: De nem teszem, mert én birálom meg magamat abban, hogy mit szabad tennem, és a miniszterelnök ur hiába akar belevinni abba, hogy ily indiskrécziót kövessek el.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor nem igaz!

Komjáthy Béla: Méltóztatnak emlékezni, hogy 1900 elején felhoztam, hogy a brassói tüzoltógyülésen idegen és a magyar nemzetet sértő zászlókkal jelentek meg; a mikor ezt meg akarták torolni, az alispán rendeletet adott ki, s ezzel ezt a dolgot elsimitották. Akkor felállott a miniszterelnök ur és azt mondta, hogy ezt a rendeletet én irtam, ebben a rendeletben benne volt az, hogy a magánosok által használt czimek és czimerek szempontjából rövidesen egye-

temes intézkedést akarok életbe léptetni. Három és fél év mult el azóta; és kérdem, csinált-e valamit azóta, a mióta a ház ülésén ezt az igéretet megtette?

T. képviselőház! Azok a nagy erélyességi rohamok, azok az öntudattól, azok az önérzettől duzzadó beszédek . . .

Rákosi Viktor: Szinpadi mennydörgések!

Komjáthy Béla: . . . a nemzetiségek által komolyan nem vétetnek, a nemzetiségek nem félnek a miniszterelnök urtól, és működésük, haladván a maguk utján előre, mindinkább veszélyesebbé válik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. ház, nehogy azt mondja nekem a miniszterelnök ur, hogy ez csak frázis, — mert ő azt hiszi, hogy a frázis könnyen megterem mindenkinél — hivatkozni fogok megint bizonyitékokra. Előzetesen megjegyzem, méltóztatnak tán arra emlékezni, hogy annak idején, a mikor ezt a kérdést napirendre hoztam, figyelmeztettem a miniszterelnök urat, hogy a Délvidéken, a hazafias svábok között, kiknek hazafiságában addig senki sem kételkedett, kik mindig lelkesedtek a magyar ügyért, a zöld szászok és az alldeutschok milyen áldatlan működést fejtenek ki. Hivatkoztam a »Gross-Kikindaer Zeitung«-ra, hogy az valóságos izgatást végez. Mit mondott erre a miniszterelnök ur? Hogy a királyi ügyész feladata e dolgokat figyelemmel kisérni, és ha az fog olyat látni, a mit meg kell torolni, nem is fog késni a megtorlással.

No hát, igen t. miniszterelnök ur, én ennek a mindent a királyi ügyész nyakába toló felelősségnélküli politikának eredményét akarom bemutatni. De nem én magam, hanem elmentem abba a táborba, a hol a miniszterelnök ur a főfő generális, és egyik hivének, egy az én beszédem után sokkal később megjelent brosürájából, olvasok fel egy részt. Ennek irója Herczeg Ferencz, a ki hű támogatója volt a szabadelvü pártnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő a következőket irja *(olvassa)*: »Egy idő óta minden megváltozott a svábok körében; a legféktelenebb izgatás indult meg minden ellen, a mi magyar. Felhangzik a követelés, a megmagyarositott iskolákat vissza kell németesiteni. Egyesek megtiltják gyermekeiknek, hogy maguk között magyarul beszéljenek, német szinházat akarnak. A községi képviselőtestület vezesse németül jegyzőkönyveit. Egyes városokban német érzésü értelmiség kezd képződni. Ha igy folynak tovább a dolgok, rövid 5 év alatt fél tuczat német képviselőt fognak küldeni. Ha politikai pártszervezetet nyernek, akkor biztosra vehető, hogy minden magyarországi nemzetiségi mozgalomnak az élére fognak állani.«

Hát, t. képviselőház, ez a miniszterelnök urnak egy saját párthive, a ki talán még élesebben és erősebben szinezte a képet, mint a hogy én tettem. És ugyanez a Herczeg Ferencz felteszi a kérdést, hogy vajjon történt-e valami azután ennek az ellensulyozására, és azt mondja röpiratában *(olvassa)*: »Jó lélekkel mondhatom, be is tudom bizonyitani, hogy semmi, de semmi se történt.«

Hát persze mindezekre, hallani vélem már, hogy a miniszterelnök ur azt fogja mondani, a mit nekem már a pénzügyi bizottságban a mult napokban mondott, hogy furcsa, engem a képviselő ur támad, hogy nem csinálok hatályos nemzetiségi politikát, ott künn pedig a külföldi sajtó azért üt, mert hatályos nemzetiségi politikát csinálok, és hivatkozott arra, hogy két ujságirót, ugy tudom: Cramer Alvint és Korn Arthurt kitiltotta, perbe fogatta és elitéltette. Hát ez igaz, ezt mondhatja a miniszterelnök ur, mert ez megtörtént, de mikor történt meg? Akkor történt meg, igen t. uraim, amikor a hazafiság kutforrásai a sváboknál már meg voltak mérgezve, a mikor a hiba már megvolt és a mikor már botrány nélkül nem lehetett a megtorlástól eltekinteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ugyanakkor, t. képviselőház, a mikor én a délvidéki üzelmekre felhivtam a miniszter ur figyelmét, felhivtam arra is, hogy méltóztassék tekintettel lenni a felvidéki szláv üzelmekre is. *(Halljuk! Halljuk!)* És akkor azt mondta erre a miniszterelnök ur, és ez volt a leghatározottabb, a mit mondott, hogy ő minden államellenes üzelmet kiméletlen szigorral fog elfojtani. Én abban a beszédemben, ha jól emlékszem, elmondtam azoknak az üzelmeknek a kutforrását, reá mutattam összeköttetéseikre, és egész hű képét vázoltam a helyzetnek. A t. miniszterelnök ur azt mondta, hogy azzal szemben kiméletlen szigorral fog eljárni. Én vártam, hogy mi lesz. Én arra nézve, hogy mikép járt el, megint nem az én nézetemre fogok hivatkozni, hanem hivatkozom egy vármegyére, Nyitra vármegyére, a mely a saját kebeléből egy küldöttséget volt kénytelen kiküldeni, hogy ezen nemzetiségi üzelmekkel szemben valami történjék, és azt mondotta, hogy ő akarja megtalálni az eszközöket, hogy azt a veszélyt, a mely ott Magyarországot fenyegeti, elháritani képesek legyünk. Engedelmet kérek, t. képviselőház, hogyha egy kormánynak van egy aktiv, valamit mondó nemzetiségi politikája, akkor ki van zárva az, hogy egyes vármegye legyen kénytelen az önvédelem terére lépni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőház! Midőn most arra vállalkoztam, hogy lehetőleg bizonyitani fogom, hogy a miniszterelnök urnak lanyha és tartalomnélküli nemzetiségi politikája milyen vészeknek lett megteremtője: mint méltóztatnak észrevenni, én a magam személyes birálatát mindig háttérbe szoritom; hanem mozaikszerüleg az ellenkező politikai nézeten levő emberek nézetét állitom össze, hogy meggyőzzem a t. házat, hogy miképen látják azok most a helyzetet, nehogy azt mondják, hogy én magam ferde világitásban látom. Hát kérem, van egy lap Magyarországon,

a melyet nem lehet azzal vádolni, mintha a t. miniszterelnök urnak kérlelhetetlen ellenségei közé tartoznék. Ez pedig a »Budapesti Hirlap.« És ez a »Budapesti Hirlap« abból az alkalomból, mikor megijedt, és méltán, hogy a gazdasági téren egyik prágai bank segitségével a nemzetiségi pénzintézetek mily állapotokat teremtenek a Felföldön, a következőket irta ez év október 22-ikén, tehát egynéhány héttel ezelőtt (*olvassa*): »Ez a viszony okozza, hogy a felvidéki pénzgazdálkodás, az ipar és kereskedés legnagyobb részben nem a magyar főváros pénzpiacza szerint igazodik, hanem Prága és Brünn felé gravitál. Még csak egy-két lépés ez irányban, s akkor el lehet mondani, hogy a Felvidék közgazdászatilag elszakadt Magyarországtól, beleolvadt a cseh és morva pénzpiaczba«.

Egy komoly lap meggondolva irta ezt, és én azt hiszem, hogy ez egymagában elégséges, hogy azt a politikát, a melyet a miniszterelnök ur követ, vagy a melyet inkább nem követ, mert egyáltalában nincsen nemzetiségi politikája, jellemezze. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. képviselőház, ha felvidéki emberek is vannak itt a képviselőházban, tegyék a kezüket szivükre, és mondják meg: igaz-e, hogy a magyarság gazdasági helyzete a Felföldön még rosszabb, mint az erdélyi részeken? Hát, t. képviselőház, mintlhogy azt mondtam, hogy tán rosszabb, mint az erdélyrészi magyarság helyzete, kénytelen vagyok — habár kellő rövidséggel — arra is kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk!)* Tán méltóztatnak rá emlékezni, hogy én nagyon világosan, lehet, hogy egy kicsit túlzott szinekkel festettem azt a helyzetet, a melyben az erdélyországi magyarok vannak a románokkal szemben, tekintve az ő pénzintézeteik működését. Akkor a miniszterelnök ur azt mondta, hogy micsoda beszéd ez, hisz nem olyan sötét az ördög, mint a milyennek festik; mit akarok én olyan nagy vészt látni az ottani nemzetiségi pénzintézetek működésében, a mikor 77 román pénzintézettel szemben 250 magyar pénzintézet áll fenn! Én egy kicsit megdöbbentem ettől a számtól. Azt ugyan mindjárt láttam, hogy a románokkal szemben álló pénzintézetek egy része nem magyar, mert hisz azok egy része szász bank, a melyeknek ép ugy megvan a maguk politikai czélja, mint a román bankoknak és azoknak keze egészen az Alföld közepéig benyulik. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Hogy én ebben is ne a magam nézetét tolmácsoljam, hivatkozom Hegedüs Loránt t. barátomra, a ki annak a pártnak oszlopos tagja, hű támogatója. Ez az én t. barátom »A székely-kivándorlás Romániába« czim alatt egy munkát méltóztatott kibocsátani, és ennek a munkának 100. lapján én a következőket olvasom:

»Azt a panaszt, mintha a székelységnek nem lenne elég számmal pénzintézete, rövidesen félretehetjük, mikor azt látjuk, hogy 1900-ban az öt vármegye területén 157 hitelintézet létezett; intézet tehát volna 600, mivel az ország egyéb részéről — Brassó, Nagyszeben, Budapest — is nyujtanak ide hitelt. De ha tekintetbe veszszük, hogy a székely takarékpénztárak erejüket abban keresik, hogy 12—16, sőt 20%-ot is fizessenek nekik, akkor azután már van tanulság is; ez a tanulság pedig azt mondja, hogy ilyen szervezettel Anglia legelőrehaladottabb megyéinek hitelét is tönkre lehetne tenni.«

Kérdem tehát a t. miniszterelnök urtól, hogy tett-e valamit ezen politikai helyzet elháritására? Tán azt hozza fel, hogy igenis, tavaly óta ott záloglevelekkel dolgozó intézet is kezd kölcsönt adni. Lehet, hogy ez üdvös lesz. Hanem én hivatkozom Hegedüs Lóránt t. barátomra, a ki ott a helyszinén tanulmányozta a kérdést és a ki ezeket mondja munkája 101-ik lapján *(olvassa)*: »Ezek a próbálgatások bár teljesen megérdemlik a dicséretet, a viszonyoknak ismerői igazat fognak nekem adni abban, hogy ha a harczot igazán a husunkba vágó sebek komolyságával fel akarjuk venni, akkor bele kell fogni egy nagy székely jelzálogintézet felállitásába.«

De ezt nemcsak Hegedüs Lóránt t. barátom, hanem Magyarországnak nagyon sok gondolkodó embere is hangoztatta; igy Barta Ödön t. barátom ezen oldalról mindig napirenden tartotta a kisgazdák helyzete javitásának kérdését.

Mondja meg a t. miniszterelnök ur őszintén, hogy e részben csináltak-e csak valamit is? . . . Kérdem a t. miniszterelnök urat, hogy csinált e valami csekélységet is arra, hogy az erdélyrészi magyarság földhitelének bajain segitsen? Erre a kérdésre én adom meg a feleletet: semmit! *(Halljuk! Halljuk!)*

A m. kir. földmivelésügyi miniszter ur mostani vándorutjában, a melyet a Székelyföldön tett, hiszem, hogy sok épületes tanuságra tett szert. De egyet én megjegyeztem, mi történt. A »Hazánk« czimü lapnak október 31-iki számából vettem, mely reprodukálja gr. Toldalagi László, Maros-Torda vármegye gazdasági egyesülete elnökének a miniszter urhoz intézett feleletét. Ebben a következőket találjuk *(olvassa)*: »Még eddig nem sikerült az erdélyrészi mezőgazdaság részére kellő támogatást szerezni. Többször kérelmezték, hogy a kincstári szállitásoknál vegyék figyelembe a gazdasági egyesületekben tömöritett kisgazdák szállitó-képességét. Hiába. A kincstári szállitást a brassai és a nagyszebeni szász gazdasági egyesületek kapták meg. Ez a szász gazdasági szövetség azután — adatokkal tudja bizonyitani — kiadta a szállitást egyes terménykereskedőknek.« *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kiadták a szászoknak! Ez gyalázat!)*

Hát ilyen eszközökkel akarják önök, t. miniszterelnök ur, a magyar nemzeti államot kiépiteni?

Ha ez igy áll az erdélyi részekben, bizonyára másutt is igy áll a dolog.

Széll Kálmán miniszterelnök: Miféle szállitást?

Molnár Jenő: Zab- meg kukoriczaszállitást!

Komjáthy Béla: Ha ilyen tényeket látunk és hallunk, méltóztassék elhinni, nem lehet nagyon csodálkozni azon, *(Halljuk! Halljuk!)* hogyha azután az erdélyrészi magyarság még jótékonyságnak veszi az »Albina« és hasonló intézeteknek kölcsönét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát én egy nagy hibát látok az egész dologban, a mi engem nagyon aggaszt, s ez az, hogy ugy látszik, az igen t. miniszterelnök ur nem is tartja olyan sulyos bajnak, mint én, hogy a pénzintézetek nyomán hogyan és miképen áll a magyar föld helyzete az erdélyi részeken. Pedig nagy baj van e részben. Én el tudnám mondani a magam nézetét is ebben a dologban, de mert én csak egy képet akarok ma festeni, és azt akarom, hogy arról az oldalról vegyem az ecsetet, a hol a miniszterelnök urat mindig támogatni szokták, hivatkozom egy szabadelvü párti emberre, közgazdasági nagy szaktekintélyre, György Endrére. György Endre »A középbirtokhitel és a szövetkezeti raktárak kérdése« czimü tanulmányának 9. és 10-ik lapjain mit mond? *(Halljuk!)* Nagyon jó ezt meghallgatni. *(Olvassa):* »Arra, hogy a jelzálogi és a személyes hitel között összekapcsoló szervezet teremtessék, az első lökést az Albina adta meg. A jelzáloghitel összekötése a személyi hitellel a hitel-biztositás formája mellett teljesen gazdasági uraivá tette őket az adósnak. Egyes erdélyrészi hitelszövetkezetek felállitása alkalmával magam tapasztaltam azt a szoros összefüggést azon tényben, hogy egész falvakat kellett egyszerre kiváltanunk egy nagy pénzintézet karmai közül.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha már, t. miniszterelnök ur, ez a szaktekintély, a ki bizonyára senkinek a kedvéért nem fog, csak azért, hogy szenzácziót kelthessen, ferditeni, e tanulmányban igy nyilatkozik, akkor méltóztassanak e tényekre nagyobb figyelemmel lenni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha még csak ennyiben állana a dolog! De még veszélyesebb, hogy ezeknek a román, idegen pénzintézeteknek megbizottjai a falunak minden egyes emberét a kezükben tartják, uralkodnak fölöttük. És az ujabb áramlat, az az ő szempontjukból okos áramlat, oda vezetett, hogy mert az a népet inkább tudja a maga jogara alá vezetni, rendesen a papot állitják ezen törekvések élére; ott azután, t. miniszterelnök ur, a magyar állam érdekében minden beszéd semmi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen, a papot a kereszttel állitják oda, a papot, a ki pedig ennek a nemzetnek nem barátja. De a pénzintézetek még tovább is mennek. Már az egyházi nagyobb életben is befolyást követelnek maguknak. Itt van a nevezetes Mangra-féle ügy. Hát nagyon jól tudjuk, hogy Mangrát egy pénzintézet, a Viktoria választatta meg, annak volt a jelöltje. A püspöki székkel mindig rossz viszonyban volt, mert még Metianu idejében nem tudták kivinni azt, hogy az egyház-megye tőkéi ebben a bankban helyeztessenek el; pedig ő ezt akarta, hogy ezáltal a nemzetiségi agitálásnak még nagyobb alapot teremtsen. Kérem, ezt a Mangrát megválasztják. Tudjuk, hogy ezt a Mangrát még Csáky miniszter idejében utczai botrányok és különösen nemzetiségi üzelmei miatt mint szemináriumi tanárt állásából elmozditották. A memorandumper után a titkos nagyszebeni oláh komitének tagja volt. A mikor mindezt tudjuk, a t. miniszterelnök ur még mai napig sem tett előterjesztést az iránt, hogy megerősittessék, vagy pedig meg ne erősittessék állásában. Pedig a főrendiházban, ha jól tudom, ebben az irányban kérdést is intéztek hozzá, ő megint csak ugy felelt, hogy abból tisztába nem jöhettünk. Hát én tudom, t. képviselőház, meg lesz erősitve, előre tudom, hiába tiltakozunk ellene. Mert mint értesültem, a román lapokban közzé van téve, hogy Sturdza román miniszterelnök már lépéseket tett a külügyminiszternél, hogy eszközölje ki ennek a Mangránák megerősitését. Hogy pedig a mi miniszterünk miképen szokott a külügyminiszter előtt meghajolni, erre fájdalmas példa volt a brassai iskolák ügye; mert ennek a külügyminiszternek az a feladata, hogy semmiféle kellemetlenség ne legyen külügyi szempontból Ausztria-Magyarország és Románia között. Tehát megtörténik, t. képviselőház, az, hogy Bécsen keresztül idegen államok befolynak a magyar ügyekbe. *(Ugy van! Helyeslés.)*

Pichler Győző: De az osztrák császár jó barátságban van a román királylyal, azt fenn kell tartani.

Komjáthy Béla: T. ház! Talán hosszasabban is foglalkoztam a kérdéssel, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban megvallom, itt egy kissé magamat is igyekeztem védeni, mert büszkeségem helyezem abba, hogy, a mit mondok, azt meggondolom, és csak ugy egyszerü beszéd alapján támadni sem kormányt, sem másokat nem kivánok. Én tehát védeni akartam magamat arra nézve, a mit ezelőtt három és fél évvel a képviselőházban elmondtam. Fájdalom, jobban igaz az, mint én akkor gondoltam, mert ezek az üzelmek, a melyek Magyarország létét fenyegetik, ma már terjedelmesebbek, és talán veszedelmesebbek, mint akkor voltak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha volna e kormánynak tartalmas politikája, ha kezében volnának az eszközök, a melyekkel ezt keresztül lehet vinni, ugy ezek az állapotok nem jöttek volna létre. Akkor a t. miniszterelnök ur azt mondotta, hogy az nagyon sötét kép, s mintegy ugy akarta feltüntetni, hogy ellenzéki viszketegből akartam a dolgokat ugy kiszinezni. Hát vajjon az mit jelent, t. miniszterelnök ur, hogy mindjárt kormányzásának elején Háromszék vármegye azt mondta, hogy meg kell ezen nemzetiségi törvényt változtatni, mert fél tőle, mert a magyar-

ságot félti tőle. Igaz, hogy a t. miniszterelnök urnak paktumos és taktikás politikája ezen kérdést a napirendről levette, de legutóbb megint kezdenek a megyék felszólalni, és azt hiszem, hogy Magyarország belügyi kormányzatával szemben egy-egy bizalmatlansági szavazat minden törvényhatóságnak ez irányban tett felirata. A nemzet nem bizik a miniszterelnök ur politikájában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet félti a magyar faj szupremacziáját, félti jövőjét és nagyon sok ok van rá, hogy kétségbeessünk. Mert ha ilyen politika fogja a mi ügyeinket vezetni, mint a t. miniszterelnök uré, akkor ennek az országnak talán még egy pár századig lehet tengődni, de a magyarság tönkre megy.

Már pedig ha van politika, a melynek erősnek kell lenni és a melyben mindnyájunk támogatására támaszkodhatnék akármelyik kormány, az a magyarság megerősitése. Tisztelt miniszterelnök ur, dialektikával, nagyszabásu beszédekkel, a többség tapsai között elmondott beszédekkel ennek a magyar nemzetnek bajait orvosolni nem lehet. Itt látni, itt tudni, itt akarni kell. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És csak annak van joga miniszternek lenni ebben az országban, a ki lát, tud és akar. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hogy befejezzem az idézeteket egy végidézettel, megint nem magam akarok véleményt mondani, hanem engedje meg a t. ház, hogy felolvassam egy nagy férfiunak nyilatkozatát, a mely oly szépen, gyönyörüségesen van megfogalmazva és a mely a legerősebb kritika a miniszterelnök ur nemzetiségi politikájával szemben. Én nem tartoztam soha a mi t. elnökünk, gr. Apponyi Albert iskolájához, más törekvéseim vannak, más eszmék azok, a melyek emóczióba hozzák az én véremet . . .

Biró Lajos: Tudjuk! *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: A ház igen t. elnöke, ha netalán bármi kis megfigyelésre méltatta az én egyéniségemet és politikai működésemet, tudja, hogy nyiltan, mindenkor elmondtam a magam nézetét, de tisztelettel hajoltam meg az ő nézete előtt, mert intencziójának nemességét kétségbe nem vontam, de öntől is megkövetelem, t. közbeszóló, hogy az én érveimet szintén tiszteletben tartsa. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Gróf Apponyi Albert egy felhivást bocsátott közre. Daczára, hogy azt mindnyájan ismerjük, jó lesz azt nemcsak most, hanem sokszor elolvasni, mert ez egy intés arra nézve, hogy az utolsó óra elérkezett. Azt mondja e felhivásban: »A nyelvhatárokon a magyarság nem hogy békés hóditással előrenyomulna, de visszatartatik, nap-nap után tért veszit, és mialatt erőszakos magyarositással vádolnak minket rágalmazó ellenfeleink, inkább a mi véreink közül idegenednek el mind többen és többen. Nem magyarajku testvéreink között pusztit a vakmerő izgatás. És ezek a végzetes áramlatok, mi tagadás benne, nőttőn-nőnek, nap-nap után hatalmasabbakká válnak. Hirlapokban, egyesületekben, némely iskolában, sőt néhol egyházi befolyások alakjában is. Ipari és pénzügyi vállalatok támogatása mellett foly a tomboló izgatás, eddig kellő ellensulyozás nélkül«.

Hát, t. miniszterelnök ur, ha ebben a házban az utóbbi időben használt kifejezést akarom használni, nem a nemzetiségi politikának a csődjét jelenti-e ez a kijelentés? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem bizony!

Komjáthy Béla: T. miniszterelnök ur, én el vagyok arra készülve, hogy a t. miniszterelnök ur azokat, a miket én most szóvá tettem, más fajtáju tényeknek felhozásával fogja megczáfolni, és ugyanakkor a tapsvihar fel fog megint hangzani s a lapok azt fogják irni, hogy Széll Kálmán egyesitette magában a Szokratesz, a Deák bölcseségét és magába foglalta Bismarck, Napoleon és Julius Cézárnak minden tehetségét és igy tudta megállapitani azt, hogy Magyarország nemzetiségi dolgait miképen kell megoldani. Azonban, t. miniszterelnök ur, habár önnek tapsolni fognak, — nekem pedig az elégtételem — a mit pedig az Isten távolitson el tőlem, mert elégtételül nem fogom venni — Kasszandrának igazsága volt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A kormányt a király, a trón nevezi ki; azért mondjuk azt, hogy ő Felsége kabinetje. Ennek a kormánynak igenis kötelessége a király érdekét megóvni, de csak addig, a mig ez az érdek az ország érdekeivel és jogaival ellentétben nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarország érdeke pedig az, hogy a magyar állam megerősödjék, a magyar fajnak szupremacziája meglegyen. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ott is van taps! Helyes! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De nem megrendelt taps!)*

Komjáthy Béla: T. miniszterelnök ur, a ki Magyarország kormányzatára vállalkozik, annak erősnek, határozottnak kell lennie, nemcsak velünk, a minoritással szemben, de más, nagyobb hatalmakkal szemben is.

Annak a férfiunak, a ki Magyarország kormányzására vállalkozik, annak akarnia kell, tudnia kell a nemzet érdekeiért sikra szállni.

Kubik Béla: És mernie kell!

Komjáthy Béla: Mert ha nem akar, nem türhetjük meg azon a helyen; ha nem tud, magának kell a konzekvenciát levonnia, hogy nem méltó arra, hogy azt a helyet betöltse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mert odafenn nem fogják a t. miniszterelnök urnak azt mondani, hogy nem akar, vagy nem tud, — mert a mit ott akarnak, azt akarja és tudja, — ennek a pártnak kötelessége, hogy lehetetlenné tegye azt, hogy a kormányzást tovább vigye, és mint a hogy mondottam, már ezekből a szempontokból is, mert nemzetiségi politikája ilyen, biza-

lommal iránta nem viseltetvén, a felhatalmazást neki meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, bocsánatot kérek, hogy oly hosszasan veszem igénybe figyelmüket, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* most már ki akarom fejteni másik thézisemet, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a melyet beszédem bevezető részében mondottam, hogy t. i. a kormánynyal szemben való bizalmatlanságom másik oka az, hogy az 1899 : XXX. törvényczikket jogtalanul interpretálta. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ebben a kérdésben világosan megértsük egymást, engedje meg a t. ház, hogy bizonyos mértékben ennek a dolognak is a genezisére, a kezdetére menjek vissza. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor a miniszterelnök ur a paktumot megkötötte, — nem tartozik ide annak a fejtegetése, hogy miért, — ennek néma szemlélője voltam; én arról csak akkor értesültem, mikor pártom megbizottai a pártnak a paktumot bejelentették. A függetlenségi és 48-as párt helyeselte megbizottjainak eljárását, tudomásul vette, és ez a párt becsületesen és hiven ahhoz tartotta és tartja is magát. Időközileg a miniszterelnök ur odafenn nem tudta erre a jóváhagyást kieszközölni, — mert, fájdalom, t. uraim, ezzel legyünk tisztában, hogy mindent a világon csak akkor lehet elérni, ha odafenn jónak tartják és megengedhetőnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és daczára annak, hogy akkor a miniszterelnök ur kijelentette, hogy paktumot köt, azt aláirta, egész valóját hozzá kötötte, az még akkor nem volt befejezett tény, mert odafenn a hatalom még nem nyilatkozott. Mikor visszajött a miniszterelnök ur — sajátságos ez és erre kérem, méltóztassanak nagy sulyt helyezni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* — már akkor a pártokkal többé szóba sem állott, mert, t. ház, a pártok megbizottjainak mandátuma lejárt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azokkal az egyesekkel beszélhetett, mint bizalmas embereivel, beszélhetett velük, mint olyanokkal, a kiknek véleményére sulyt helyez, és a kiknek eljárásával meg is vagyunk elégedve. Utólag, — bár nem megbizásból cselekedtek, — ezek a tisztelt barátaink, a kikhez bizalommal fordult, a kiknek kijelentette, hogy kérek kegyelmet és kérek kijelentést arra nézve, hogy a paktum nincs megsértve, mert különben miniszterelnök nem maradhatok, — mondom, utólag ezek az urak, a mikor a pártban megjelentek, azt mondták, igaz, hogy kitoltuk az időt, illetve kitolták, — mert mi nem fogadtuk el a javaslatot, — igaz, hogy az 1899 : XXX. t.-cz. kitolja a határidőt 1907-ig, ez azonban a paktum megállapodásain nem változtat. Ezt a jelentést tették meggyőződésük szerint, ezt tudomásul vette a párt. Minthogy pedig azok az urak a pártnak meghallgatása nélkül nem mondhatták a miniszterelnöknek, hogy beleegyeznek, a miniszterelnök ur ezen párt elhatározásának köszönheti, hogy a miniszteri székben akkor megmaradhatott, mert akkor saját szavai szerint kénytelen lett volna távozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszterelnök ur most, a mult hónap közepe táján ennek a hires paktumnak azt a szülöttjét, az 1899 : XXX. t.-czikket ugy mutatta be, hogy arra az örömapák egy része nem ismert rá. *(Derültség.)* Kossuth Ferencz t. barátom a pénzügyi bizottságban sietett kijelenteni, hogy ez az intepretáczió ellenkezik a tényekkel, az az interpretáczió hamis és nem felel meg annak, a milyen meggyőződéssel a miniszterelnököt elhagyták, mikor a pártnak bejelentették, hogy a paktum nincs megsértve. De nemcsak Kossuth Ferencz, hanem mások is, a kik ebben részt vettek, hasonló értelemben nyilatkoztak.

T. képviselőház! Én a nélkül, hogy valakit sérteni akarnék, mert nem szándékom, ezennel ünnepélyesen kijelentem, hogy én Kossuth Ferencznek hiszek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én Kossuth Ferencznek hiszek nemcsak azért, mert kifogástalan embernek tartom és tudom, a ki egész életének viselkedése által jogot meritett arra, hogy követelje mindenkitől, hogy szavahihetőségét elismerje, *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* de ezenfelül hiszek Kossuth Ferencznek azért, mert a tények határozottan az ő igazságát támogatják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És habár elég volna már maga a bizalomnak e kijelentése pártom elnöke iránt, én e mellett most nem maradok meg, hanem megkisérlem bebizonyitani azt, hogy a miniszterelnök ur magyarázata helytelen, a véletlen bekövetkezett tények folytán előállott ötletszerü magyarázat; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, hogy annak ilyen magyarázatára a megkötés alkalmával senki sem gondolt, hogy a miniszterelnök urnak magyarázata ellentétben áll a törvénynyel, annak indokolásával, a hivatott tényezők interpretációjával, tehát a miniszterelnök ur azt a paktumot, a melynek alapján ott ül, megsértette, mikor azt ugy magyarázza, hogy Magyarország érdekeit el fogja ez a törvény harácsolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez merész állitás volt, szemben a miniszterelnök urral, de én tényekre, okmányokra és kijelentésekre hivatkozva fogok a bizonyitás terére lépni. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek a t. háztól, ha esetleg, mert rá vagyok kényszeritve, ismétlésekbe leszek kénytelen bocsátkozni, annyiban, hogy olyanokat is kénytelen leszek felhozni a dolog megértésére, melyeket t. barátom, Kossuth Ferencz tegnap nagyon helyesen előadott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A miniszterelnök ur az 1899 : XXX. t.-czikk előterjesztése alkalmával mit mondott? Ez az, a mire már tegnap Kossuth Ferencz t. barátom hivatkozott. *(Olvassa)*: »Annak a kiegye-

zésnek, mely létesülni akar, azzal a tartalommal kell birnia, melylyel birtak azok a javaslatok, melyek a ház asztalán feküsznek. Azzal a tartalommal kell birnia azért, mert ennek a háznak minden tagja át volt hatva annak a tudatától, hogy uj kiegyezési tárgyalásokat kezdeni nem volna czélszerü, nem volna helyes, sőt talán lehetetlen is. Az a kiegyezés fentartatott az utolsó rendelkezésig, apró, stiláris változtatásokon kivül, és összes rendelkezései azon javaslatoknak a mi kiegyezésünkben intakte benne vannak. A mit javaslok, teljesen identikus azzal, a mi a programmban igérve volt, és benne volt azon szerződésszerü megállapodásokban is, a melyeket paktum névvel nevezünk.« T. miniszterelnök ur, ezek az ön saját szavai.

Én megsérteném a t. miniszterelnök urat, ha ezen szavaknak értelmét bővebben akarnám magyarázni, mert a ki magyarul tud, a ki gondolkozni képes, s különösen a ki ismeri a miniszterelnök ur nagyon is fegyelmezett eszét, — a ki nagyon meg szokta gondolni, mit, mikor, hol mond — ebből nem érthetett mást, mint a mit én és mindenki értett, hogy a Badeni-Bánffy-féle javaslat egész terjedelmében, a mint volt, fentartatott.

Ha már most ez igy van, — mert máskép érteni nem lehet, — akkor nézzük meg, hogy az a Badeni-Bánffy-féle kiegyezés mit tartalmazott? Már a tegnapi napon Kossuth Ferencz t. barátom hivatkozott ennek a javaslatnak második szakaszára, a mely következőleg hangzik — ne méltóztassanak rossz néven venni, ha felolvasom, de itt minden szóra sulyt fektetek, hogy a végkonzekvenczia annál inkább bizonyithatóbb legyen: »Tekintettel arra, hogy a külállamokkal kötött kereskedelmi és vámszerződések lejárati határideje 1903. deczember 31-ére, ezen vám- és kereskedelmi szövetség érvényességének tartamán belül esik, a két kormány arra kötelezte magát, hogy tárgyalásokba bocsátkozik egy uj, általános vámtarifa megállapitása iránt, és azt közös egyetértéssel, idejekorán, legkésőbb 1902. év végéig létre fogja hozni.«

Tehát, t. képviselőház, ebben a Badeni-Bánffy-féle javaslatban két fix terminus volt: Az egyik a külállamokkal való kereskedelmi szerződéseknek az 1903. évi lejárata, a második volt az autonom vámtarifa elkészitésének határideje, vagyis 1902. deczember 31-ike. De hogy még jobban meggyőződjünk, — mert sulyt fektetek arra, hogy minden szó mikép értelmezendő, — ne elégedjünk meg a törvénynek szövegével, hanem nézzük, mit mondott erre vonatkozólag az a két bizottság, a mely ezen Badeni-Bánffy-féle kiegyezést tárgyalta.

Azt mondja a közigazgatási bizottság: »Döntő befolyással volt a bizottság elhatározására — t. i. a javaslatot helyesli — egy uj általános vámtarifa létesitésének megfelelő biztositása az 1903. deczember 31-én lejáró kereskedelmi szerződéseket megelőzőleg.« Tehát itt a közgazdasági bizottság másodszor emliti fix terminusképen, hogy a külállamokkal való szerződések 1903-ban fognak lejárni. Ugyanily értelemben nyilatkozott a ház pénzügyi bizottsága is. Tehát azzal ma már tisztában vagyunk, hogy ha igaz, — a minthogy igaznak kell lenni — a mit a miniszterelnök ur mondott, hogy minden fentartandó a ház asztalán fekvő javaslatokból az ujabb kiegyezésben, akkor két terminus meg van állapitva: az egyik a kereskedelmi szerződések határidejének lejárta, a másik az autonom vámtarifa elkészitésének határideje. De közbejött az 1899 : XXX. t.-cz. megalkotása; minthogy pedig akkor tárgyalt a képviselőház és vitát folytatott, tehát lehet, hogy ellenkező állást foglalhatott volna el, azért nézzük, hogy ezen törvényjavaslatnál mi történt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor beterjesztette a miniszterelnök ur a törvényjavaslatot, ebben a javaslatban egész határozottan ismételtetett, hogy: »a külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő«. Minthogy pedig, a mint előbb hivatkoztam reá, a Badeni-Bánffy-szövetségben a kereskedelmi szerződéseknek lejárati ideje 1903-ra volt meghatározva, józan ésszel, helyes logikával, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor itt naptárilag nem beszélt ezen javaslat, hanem csak azt mondta, hogy a kereskedelmi szerződések lejárta előtt, — mást nem lehetett érteni, mint hogy igenis meg kell csinálni 1902. deczember 31-éig. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát ne maradjunk a józan ész és a helyes logika mellett, hanem menjünk egy kicsit tovább, mert itt csak azt mondhatnák, hogy én igy okoskodom, a miniszterelnök ur akképen okoskodik. Hát már most nézzük az akkori hivatalos okoskodást. Mikor a törvényt a miniszterelnök ur jelenlétében, — és erre, kérem, tessék sulyt fektetni, — a közgazdasági bizottságban tárgyalták, neki tudomása volt, tudomásának kellett lenni arról, hogy milyen álláspontot foglalt el a közgazdasági bizottság. Azok, a kik annak tagjai voltak, igazságot adnak nekem, hogy ott az élőszóval elmondottakból csak azt lehetett következtetni, hogy annak a bizottságnak minden tagja, a miniszterelnök ur előtt kijelentette, hogy a törvényt akképen fogja fel, hogy 1902. deczember végéig az autonom vámtarifát el kell késziteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Majd még inkább szembeállitom a miniszterelnök urral, mert a miniszterelnök ur tagadólag int; hát tessék, menjünk rá. A közgazdasági bizottság már nem élő szóval, hanem jelentésében mit mond!? Azt mondja: »És csak azt emeljük ki, hogy a mezőgazdasági érdekeknek megfelelő uj autonom vámtarifa a javaslat negyedik bekezdése által még jobban biztositva van.« Mit jelent az miniszterelnök ur, hogy jobban van biztositva?

Hiszen magyarul mindannyian tudunk. Ott világosan ki volt mondva a Bánffy-Badeni-egyezségben, hogy 1902. deczember 31-ikéig meg kell csinálni. Volt benne ugyan egy latitüd, azt mondván, hogyha el nem készül, akkor ideiglenes vámtarifát kell csinálni. De akkor, mikor ezt mondja, hogy ez jobban van biztositva, nincs az a logikus ember, a ki másképen okoskodnék, mint hogy ez még erősebb lett azzal, hogy most már nem lehetett azon eshetőségre számitani, hogy ideiglenes legyen, hanem a fix terminusra annak készen kell lennie. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: A ki nem azt mondja, rosszhiszemü!

Komjáthy Béla: A miniszterelnök ur megint int, hogy nem igy van, majd meglássuk később, igy fog-e inteni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Fog! Fog! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Azt mondja ez a közgazdasági bizottság: »A mi az uj autonom vámtarifát illeti, arról gondoskodott ugyan a visszavont vámszövetségi javaslat is.« De még többet is mond az a közgazdasági bizottság: »Igy ezen kérdéseknek a jelzett törvényjavaslatban való megoldása most már teljesen helyesnek és megfelelőnek mondható, mert most már megállapitása biztositva van, a mennyiben a kereskedelmi szerződések iránti tárgyalások előtt meg kell alkotni.« Hát nem elég, mikor azt mondta, hogy jobban van biztositva, de még azt mondja, hogy megfelelőbben, helyesebben van; már pedig akkor, a mint az előbb mondtam, az a két fix terminus változáson nem ment keresztül. Ismétlem, a józan ész és a helyes logika más következtetést nem tür. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most én igenis abban a nézetben vagyok, hogy daczára annak, hogy a határidő 1907-re kitolatott, az autonom vámtarifa elkészitésének ideje 1902-től nem tolatott ki.

Mivel a miniszterelnök ur el van arra készülve, hogy mindig inteni fog a fejével, hogy nincsen ugy, bár én azt hittem, hogy majd belátja mégis, hogy tévedett, hát menjünk a bizonyitás terén tovább. *(Halljuk!)*

A miniszterelnök ur 1899. év január 22-iki beszédében miket mondott? *(Olvassa):* »Kellett még egy más esetről is gondoskodni, arról, hogy, ha a szerződések általában nem jönnek létre, akkor, mint méltóztatik tudni, mérvadó — mert hiszen védtelenül nem hagyhatja magát a monarchia a külfölddel szemben — az autonom vámtarifa.« Hozzáteszi, hogy »feltétlenül szükség van reá a külfölddel kezdendő tárgyalásoknál.« Majd később világosan kimondja, miszerint »a külfölddel kezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj tarifával helyettesitendő.« Végül hozzáteszi, hogy »nemzetközi szerződéseket hosszabb időre nem szabad kötni, mint 1907-ig, hogy a vámtarifát ujjal kell kicserélni.«

Hát, t. miniszterelnök ur, mi következik ebből, a mit felhozott?

Azt mondja első sorban, hogy egy másik esetről kellett gondoskodni, ha a szerződések nem sikerülnek. Nagyon helyes, kötelessége volt; természetes, hogy egy államférfiunak, a ki kötelességét teljesiti, a ki feladatának, hivatásának tudatában van, s a ki a szükséges képességekkel is bir, annak tudnia kellett, hogy a kereskedelmi szerződések 1903-ban lejárnak, esetleg akkor is, ha mi fel nem mondjuk, mert a külföldi hatalmasságoknak is joguk van felmondani; nagyon helyesen mondotta tehát, hogy azon eshetőségre is kell gondolni, hogy akkor azon államokkal szemben zavarba ne jöjjünk.

Tehát az autonom vámtarifának készen kell lennie. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez annyira evidens, igen tisztelt miniszterelnök ur, hogy ezt megczáfolni az én felfogásom szerint teljesen lehetetlen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert arról, hogy a szerződések 1903-ban járnak le, kétség nem marad fenn, mert ez az általam felolvasott adatok mindegyikében tökéletesen körvonalazva van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hát, kérdem a miniszterelnök urat, hogy nem gondol-e arra az eshetőségre, a mire később vissza akarok térni, ha esetleg külállamok mondják fel a szerződést, mert a multkor már nyilatkozott erről a miniszterelnök ur, mert a mikor ezt a kérdést a pénzügyi bizottságban Kossuth Ferencz t. barátom és én bátrak voltunk előhozni, a miniszterelnök urnak bőséges áradatu ékesszólása majdnem csődöt mondott, mert erről azután bajos frázisokkal beszélni; és akkor azt mondotta, hogy igen, azon eshetőséggel szemben rövid idő alatt az autonom vámtarifa meglesz. Azonban, ne felejtsük, hogy ily nagy kérdésben hevenyészett munkát csinálni hazaellenes dolog. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igen, de erre a miniszterelnök ur azt mondja, hogy: nem. Ezek már a lapokban is szellőztetve voltak. Én az én igazságom tudatában kerestem segédadatokat, hogy az igazságról teljesen meggyőződjem, hogy lehetetlenség, hogy tévedtem; mert én nekem az a szokásom, t. miniszterelnök ur, hogy szombaton is ugy gondolkodom és okoskodom, mint hétfőn. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

És utána néztem és azon hivatalos interpretáczió mellett, a melyet az előbb a miniszter ur beszédéből nyilvánvalóvá tettem, egy másik hivatalos nyilatkozathoz fordultam. Felütöttem az ország 1899-iki közállapotairól szóló jelentést, a melyet az akkori kereskedelemügyi miniszter a saját resszortjára vonatkozólag kiadni méltóztatott. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy az ilyen jelentéseket, t. miniszterelnök ur, nem lehet csak ugy könnyedén oda lökni.

Kossuth Ferencz: Kár pedig oly sokat összeirni!

Komjáthy Béla: Ezek komoly dolgok, az or-

ság számára készülnek és sok retortán mennek keresztül. Mit állitottam, t. képviselőház? Azt állitottam, hogy 1903-ban lejárnak a kereskedelmi szerződések, minthogy pedig a mostani kiegyezésben az van, hogy ezek lejárta előtt kell megcsinálni az autonom vámtarifát, és minthogy nem változtattatott meg a régi javaslatban lévő fix terminus, az 1902. deczember 31-ike, tehát a józan ész is azt mondja, hogy meg kell csinálni az autonom vámtarifát 1902. deczember 31-éig. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hát nézzük csak, hogy mit mond erre nézve a kormánynak hivatalos jelentése? *(Olvassa:)* »Alaptévő jelentőséggel biró tarifaszerződéseink 1903. év végén járnak le. Hogy ezen időpont bennünket készületlenül ne találjon, megindittattak a szükséges előmunkálatok mindazon adatok egybegyüjtésére, a melyek a szerződések lejártával kapcsolatos teendőkre alapot szolgáltatni alkalmasak.«

Hát, t. képviselőház, e szerint itt megint fix terminus van, az 1903-iki és én ezt mindig fel fogom hozni, mert ezen alapszik a magam okoskodása, és másoké is, hogy a miniszterelnök ur magyarázata önkényes és helytelen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De én azt hittem, hogy ebben a közállapotokról szóló jelentésben elfelejtettek kellőképen vigyázni, nem éltek a mentalis rezervátával, nem tartották azt fenn, a mint fentartották azt más dolgoknál, mentem tehát tovább egy másik jelentéshez, az 1900-ikihoz. És mi van ebben az 1900-iki jelentésben? Ez a jelentés azt mondja *(olvassa)*: »A külállamokkal való kereskedelmi szerződések tekintetében változás nem állott elő, a mi egyébiránt a szerződéseknek 1903-ban történendő lejártáig nem is várható.« És még hozzáteszi, hogy a még 1899-ben elrendelt anyaggyüjtés már nagyrészben befejezést nyert.

T. miniszterelnök ur, ez a kormánynak két hivatalos nyilatkozata. Mindkét hivatalos nyilatkozat elismerése annak, hogy 1903-ban járnak le a szerződések. Minthogy pedig, a mint mondatott, a mint intakte benn van ez a régi javaslatban, ép ugy intakte van benn ebben a törvényben is, tehát természetes, hogy az autonom vámtarifa elkészitésének idejéül, józan ésszel és helyes logikával, ismétlem, mást, mint az 1902-ikit, meghatározni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Minthogy a miniszterelnök urunk könnyen hajlik arra, hogy tagadólag intsen és már előre kijelentette, hogy tagadólag is fog inteni, hát menjünk egy kicsit tovább és próbáljunk erre nézve egyéb bizonyitékokat is felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nézzük meg már most magának ennek a vita tárgyát képező és magyarázat alatt álló törvényjavaslatnak az indokolását, mert én azt hiszem, hogy a legelső interpretátora valamely javaslatnak mindig annak az indokolása. Nézzük már most, hogy mit mond az az indokolás, a mikor arról beszél, hogy a szerződések miként mondandók fel. *(Olvassa)*: »Ezen rendelkezésekkel teljes biztositék szereztetett arra nézve,« — még egyszer felolvasom, t. miniszterelnök ur — »teljes biztositék szereztetett arra nézve, hogy az 1903. év végén, a mely időponttal járnak le a legfontosabb kereskedelmi szerződések, mindazon szerződések, a melyek közgazdasági érdekeink kielégitő megvédésére nem szolgálnak, kivánságunkra fel fognak mondatni és igy lehetővé fog válni, hogy érdekeink ez irányban viszonyainkhoz képest megfelelő érvényesitést nyerjenek.«

Hát mit mutat ez, igen t. képviselőház? Hogy magának a félremagyarázott törvényjavaslatnak saját indokolása fix terminust mondott arra nézve, hogy a kereskedelmi szerződések az 1903. év végén járnak le; minthogy pedig a fentartott intézkedésben az volt, hogy az autonom vámtarifát a lejárati időig kell megalkotni, józan észszel és helyes logikával ezt másként magyarázni nem lehet, mint úgy, hogy az autonom vámtarifa elkészülésének határideje 1902. deczember 31-ike. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De még ez az indokolás tovább is megyen, mert az indokolás azt mondja, hogy »ragaszkodnia kellett a kormánynak azon álláspontho, hogy azon előnyök, a melyek számunkra biztositva voltak a Bánffy-Badeni-egyezségben, megmaradjanak.«

Hát, t. miniszterelnök ur, mi előnyünk volt ott nekünk? Hisz a legnagyobb előnyünk épen abban volt, hogy egyszer az autonom vámtarifától, a mely felállittatott, szabaduljunk, hogy egyszer képesek legyünk vagy közösen csinálni az autonom vámtarifát, a mely a közös érdekeket megóvja, vagy pedig képesek legyünk olyan vámtarifát csinálni, a mely esetleg a mi érdekeinket megóvja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Azt mondhatja az igen t. miniszterelnök ur, hogy hát ez az én egyéni felfogásom. Pedig nem. Minden gondolkozó ember ebben a házban ugy interpretálja ezt, még ön is, t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: Soha!

Komjáthy Béla: Nohát majd bebizonyitom, hogy igen! Hanem igenis azért interpretálta igy, mert a szükség meg a kényszerhelyzet azt ugy hozta magával. *(Ugy van! Ugy van! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Azt parancsolták Bécsben!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is tudtak róla! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Tótágast áll a világ!)* Ugyan ne beszéljenek tótágasról! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Nem igaz! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Komjáthy Béla: Nagyon haragszik a t. miniszterelnök ur!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem harag-

szom! Csak protestálok olyan szavak ellen, melyek nem ide valók! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Komjáthy Béla: A t. miniszterelnök ur azt méltóztatott mondani, hogy nem áll, a mit én mondtam, hogy minden gondolkozó ember igy fogta fel. Hát hivatkozom egy olyan férfiura, a kit, fájdalom, ma már sorainkban nem tisztelhetünk, a kinek fegyelmezett esze előtt mindenki meghajolt, a kinek tudása ebben a házban mindenkit tiszteletre kötelezett, a ki hosszu éveken keresztül — magam is tanuságot tehetek róla — a legfáradságosabb munkával igyekezett az ország dolgaiban helyesen és jól látni és én megadom ezt az elégtételt politikai ellenfelemnek — mert ez Horánszky Nándor volt, — mert kötelességem ezt megadni neki, mert ezt megérdemelte. Ez a férfiu, a kit ma nem tisztelhetünk soraink között, ez nem mondott olyant, a min rögtön meg lehetett volna fogni, hogy csak azért mondta, hogy szóvirágot használjon. És nézzük csak, hogy az a korán elhunyt államférfiu a törvény megalkotása után 1901. augusztusában abban a hires szepsii beszédében mit is mondott. Azt mondta:

»Az általános vámtarifa megállapitásának és a kereskedelmi szerződések megujitásának összefüggő kérdései azok, a melyek a legközelebbi időben a törvényhozást foglalkoztatni fogják.«

T. miniszterelnök ur! Horánszky Nándorról felteszi-e ön azt, hogy ő olyan magyarázatot megengedhetőnek tartott volna, mint a milyet a miniszterelnök ur most szükségből elővett? Hogy ő 1901-ben a választók előtt azt mondta volna, hogy legközelebb fogja a törvényhozást foglalkoztatni ez a dolog, ha nem lebegett volna előtte az egyetlen megczáfolhatatlan igazság, hogy 1902. deczember 31-ig ezeket itten tárgyalni, illetve megalkotni kell. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van!)*

Nessi Pál: Ezt is letagadja?

Komjáthy Béla: De, t. miniszterelnök ur, ha ez önnek nem elég, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* hát akkor bocsásson meg nekem a ház igen t. elnöke, hogyha őt is tanunak ide hivom . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Sebess Dénes: Klasszikus tanu lesz!

Komjáthy Béla:... a ki szintén azon államférfiak közé tartozik, a ki az ő mondását minden szavában mérlegeli, meggondolja, könnyelmü kifejezésekre magát ragadtatni nem engedi, de a mit mond, azt tudja és hiszi. Hát, t. miniszterelnök ur, mikor 1899. deczember 3-án egy nyilt levelet intézett a háznak igen t. elnöke az ő választóihoz, ugyan mit mondott abban? *(Halljuk! Halljuk!)* Talán egy kis világosságot derit erre az erővel elhomályositatni akart kérdésre. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A képviselőház igen t. elnöke azt mondja *(olvassa)*: »Két irányban javitotta ez az 1899 : XXX. t.-cz. a Bánffy-Badeni-féle egyezségben való helyzetet.« Két irányban javitotta. Mi az a két irány? Azt mondja folytatólag: »hogy a vámtarifa a kereskedelmi szerződések előtt megalkotandó.« Már pedig nagyon jól tudta és tudja is, hogy 1903-ig, a kereskedelmi szerződések lejártáig, ennek el kell készülnie.

Kossuth Ferencz: És a szerződéseket fel kell mondani január 1-én! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: És a második javitást, a mit tapasztalt a ház t. elnöke, a másik javitást, a mit emlitett, — bocsánatot kérek, hogy el találtam olvasni azt is, méltóztassék majd ezt a miniszterelnök urral elvégezni annak idejében — abban találta, hogy azután ez a mostani kiegyezés majd a 14. §-szal való eljárást egészen kizárja. No majd meglátjuk.

Hát én azt hiszem, hogy ennyi adat után a miniszterelnök ur mégis lesz kegyes elismerni....

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem lesz! *(Derültség. Egy hang a szélsőbaloldalról: Kegyetlenség!)*

Komjáthy Béla: Nem ismeri el?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem tehetek róla, hogy más a nézetem!

Kossuth Ferencz: Kérem, nem kell felmondani a kereskedelmi szerződéseket január elsején? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem kell! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: T. miniszterelnök ur! De boldog volna ez a szegény ország, ha ön oda fent a nemzeti jogok követelésében makacskodnék igy! *(Élénk tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Hát, miniszterelnök ur, csakugyan nem mondok én igazat? Hát akkor még egy tanura hivatkozom. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hát akkor hivatkozom magára Széll Kálmánra. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Tudtam! *(Élénk derültség.)*

Komjáthy Béla: Annak talán hisz? *(Zajos derültség a szélsőbaloldalon)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak jól tessék reá hivatkozni!

Kubik Béla: Annak sem lehet hinni! *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Annak lehet, csak jól tessék reá hivatkozni!

Komjáthy Béla: Hát emlékeznek önök is, — hogyne emlékeznének önök, hiszen örömnapjuk volt, — mikor 1902. január elsején önök mélyen meghatva, egyik kiváló államférfiunak vezetése alatt, megjelentek a providenciális államférfiu, Széll Kálmán miniszterelnök előtt, akkor jókivánataikat az ő lábaihoz rakták s mikor onnét egészen el akartak jönni, jó reménységgel telve, hogy ilyen ember kezében van az ország jövője, a ki azt csak jó irányban terelheti, akkor még az önök szónoka olyan kifejezésekre ragadtatta magát, a melyek bennünket is jól érintettek és azt hittük, hogy egy ujabb

éra kezdődik, — igaz, azóta kisült, hogy csalódtunk, — akkor gr. Andrássy Gyula, a midőn a közgazdasági helyzetre hivatkozott, a következőket mondotta *(olvassa)*: »Jegyezzék meg maguknak odafent is, hogy egy elégedetlen, egy szegény Magyarország« — mert akkor mondta, hogy a közgazdasági kérdések megoldására vigyázni kell, — »a monarchiát ebben a világban csak nyomorék szerepre kárhoztatja.« Nagyon szép és igaz mondás ez, és ezt ne felejtsük mi sem uraim, mert minékünk ez egyik erősségünk, mert nékünk elégedetlenségünket ki kell fejeznünk. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* De jegyezze meg magának minden hatalom, hogy ez a hatalom minékünk semmi, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha még olyan is, velünk tovább játszani nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elég nyomorult, elég gyáva volt mindeddig ez a nemzet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hát, t. miniszterelnök ur, arra az Andrássy-féle beszédre ön válaszolt . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ó igen!

Komjáthy Béla: Nos hát, nem tudom, fülében cseng-e még a t. túloldali uraknak, a kik ott jelen voltak, hogy mit mondott ő. *(Egy hang jobbfelől: De igen! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ő ezt mondotta . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondtam hogy ütött a tizenkettedik óra! *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: Most már fél egy van! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Jó emlékező tehetsége van, t. miniszterelnök ur!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne! Van! Van!

Vészi József: Polónyi Gézának van jó emlékezőtehetsége! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Hát nem tudom; annyi bizonyára van, mint önnek, t. képviselő ur! *(Élénk derültség és tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Majd összemérjük! *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: És legyen meggyőződve ez a közbeszóló képviselő ur, hogy ha bármikor egyszer megérem azt, a mire kérem az én istenemet, hogy őt is az igazság szolgálatában találjam: époly elismeréssel leszek az ő irányában, mint akárkivel szemben, a ki igaz ügyet szolgál. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Találkoztunk mi már, de ezt elfelejtette!

Pichler Győző: Talán Vészi felejtette el?

Komjáthy Béla: Hát daczára annak, hogy emlékszik rá a miniszterelnök ur, mégis csak jó lesz azt felolvasni. *(Halljuk! Halljak! a szélsőbaloldalon.)* Mert nem azon mulik a dolog, hogy a mit ő mondott, hogy ütött a tizenkettedik óra. Bizony ütött a tizenkettedik óra!

Kossuth Ferencz: Már fél egy van! *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Szegény óra négy évig fog ütni folytonosan! *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla *(olvassa)*: »A nemzetközi szerződések kalendáriumában ütött a tizenkettedik óra, mert a nemzetközi szerződések előkészitésének határideje még ez évben lejár. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Alásszolgája! Derültség. Tessék! Egy hang a szélsőbaloldalon: Hiszi ezt? Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát miniszterelnök ur, még most se méltóztatik ennek a tanunak hinni? *(Derültség a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem, ugy-e? Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Molecz Dani: Tudjuk, hogy lejárt! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Azt mondja egy képviselőtársam, hogy »tudjuk, hogy lejárt.« Tudomásul veszem, hanem akkor ön is vegyen tudomásul egyet, t. képviselő ur, minthogy a törvény azt mondja, hogy a kereskedelmi szerződések lejárta előtt az autonom vámtarifát el kell készitenі, hát ha ön tudja, hogy 1903-ban lejár a szerződés, akkor tudnia kell, hogy 1902. deczember 31-én az autonom vámtarifát el kell készitenі. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De tovább megyek: ha ezt tudja, akkor tudnia kell azt is, hogy az 1899 : XXXI. t.-cz. 5. §-a az autonom vámtarifát a viszonosság megsértésének deklarálja. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És ha a közbeszóló képviselő ur ezt tudja: akkor neki nincs joga azt a kormányt támogatni, a mely ott ül. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás. Elnök csenget.)*

Vészi József: Elcsavarás!

Komjáthy Béla: Hát, t. miniszterelnök ur, ez már mindenesetre nagy tanu volt, a kit idehivtam, *(Halljuk! Halljuk!)* és minthogy a tanunak szavahihetősége mindig abból az időből datálódik, a midőn tanuságot tesz: én kijelentem, hogy annak a tanunak azt, a mit akkor mondott, elhiszem. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Már most, t. ház, nagy zavarban vagyok, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* mert, a mint mondani szokás, bejártam minden tájat, hogy bizonyitékokat szerezzek és ugy látszik, a t. miniszterelnök urnak ez mind kevés. Hát még próbálok egy bizonyitékot felhozni *(Halljuk! Halljuk!)* és erre a legjobb lesz, ha visszatérünk arra, midőn ezen hirhedetté vált 1899: XXX. tövvényczikket tárgyaltuk. Akkor is a tárgyalás akképen ment, a mint most, mikor itt tiszteljük t. barátomat, az előadó urat, ő ott van a bizottság bizalmából és a kormány jóakaratából és beleegyezésével azon a helyen és ő van hivatva, sőt kötelezve arra, hogy a többségnek, a kormánynak intencziőit magyarázza, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ha nem ugy fogja fel, nincsen is jogában elfoglalni azon helyet, de az a miniszterelnök tilta-

koznék is ellene. Hát abban az időben Rosenberg Gyula előadó ur . . .

Thaly Kálmán: Ubi es, Adam? *(Derültség.)*

Komjáthy Béla: . . . mikor elfogadásra ajánlotta a törvényjavaslatot, azt mondta, hogy biztositotta a törvényjavaslat ennek az autonom vámtarifának létrejöttét, biztositva van ennek az autonom vámtarifának létrejötte az 1903-ig való időpontig; már hogy tovább-e, azt nem vitatom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a t. miniszterelnök ur hallotta, itt a házban mondta az előadó ur, hallottuk mindannyian hivatalosan; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azért hagytam ezt legutoljára, mert akkor, midőn itt a ház előtt az előadó ur hivatalosan bejelent olyant, nem, hogy mikor jár le a szerződés, hanem azt mondja, hogy ennek az autonom vámtarifának 1903-ig meg kell lenni, akkor nem szabad vitatkozni, akkor a vitatkozás csak vergődés. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tisztán áll előttünk egy tény, a melyik pedig megczáfolhatlan és ez az, hogyha az 1902-ig év végéig az autonom vámtarifa nincsen meg közösen Ausztriával, a viszonosság megsértetvén, Magyarországnak előáll a joga, hogy önálló vámterületet állitson fel. *(Hosszantartó zajos éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Itt nem lehet kibujni! Ne tessék bujkálni!)* Ezzel a jogával a nemzetnek élni kell *(Halljuk! Halljuk!)* és a nemzetnek ezt a jogát, akárki legyen, még ha csillogó korona van is a fején, respektálni tartozik. *(Hosszantartó zajos tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Ugy kell a németnek! *(Derültség.)*

Komjáthy Béla: Beszédem folyamán már kitértem egy kérdésre és ez a kérdés az volt, hogy a kereskedelmi szerződések lejárnak nemcsak abban az esetben, ha mi felmondjuk, hanem lejárhatnak akkor is, ha a külföld mondja fel azokat.

Most először arról beszélek, hogy kötelessége-e a kormánynak ezen szerződéseket felmondani, igen vagy nem, vajjon szabad-e a kormánynak azt mondani, hogy óhajtása, törekvése az, hogy fel ne mondja. Én azt állitom, hogy nem szabad. Az általam felolvasott idézetek szerint az egész ország annak tudatában, azzal a meggyőződéssel ment bele az 1899. évi XXX. törvényczikk megalkotásába, hogy azokat a szerződéseket mindenképen felmondják. Hittem pedig ezt azért is, mert a miniszterelnök ur egyik beszédében, hisz méltóztatnak reá emlékezni, reámutatott a most érvényben levő autonom vámtarifára, melynek intézkedései hiányosak és hátrányosak Magyarországra. Hitte tehát mindenki azt, hogy ebben a hitben ment be a miniszterelnök ur állásába és hogy ma is ez a nézete e kérdésben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék ennélfogva felmondani a szerződéseket, aztán álljon elő többségével és csinálja meg, a mit a többség akar, mert a többség uralma előtt meghajol mindenki, de igy legalább meg van adva annak lehetősége, hogy ez az ország saját érdekeit uj szerződések megalkotásával védje meg, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* különben más eljárás hazaellenes bün. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egyébiránt egész okoskodásmódja az, egy tételnél már az előbb felhoztam, hogy nemcsak tőlünk függ a szerződés, mert a külállamok bármelyike is felmondhatja azt és akkor ez országnak vámtarifa nélkül lennie és a kampanynak igy nekimennie, ez ennek a nyomorult országnak még nyomorultabbá tételét jelenti. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hallottam már oly okoskodást is ugy a t. miniszterelnök urtól, mint másoktól is, hogy mindaz, a mit mi felhozunk, nem ér semmit; mert tény, hogy az 1899:XXX. t.-czikknek a hatálya kitolatott egészen 1907-ig és hogy ez e dolgon változtatást nem tett. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát kellő rövidséggel, a t. ház engedelmével még ezzel a kérdéssel is fogok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Mint tudjuk, a t. miniszterelnök ur már több izben előadta, hogy mikor kitolta 1907-re az időt, a paktumot ezzel nem sérti; de mert mégis félt, hogy ezt sokan másképen fogják fel, méltóztatnak visszaemlékezni, abban a beszédjében, a mit ő ezen előterjesztése alkalmával tett, azt mondta, hogy ez a meghosszabbitás megkapta a maga ellenszolgáltatását azokban a stipulációkban, a melyeket a ház előtt kifejteni szerencsés voltam; hogy feltételekhez, szorosan körülirt feltételekhez, melyek az ország jogait védik, kötöttem a szerződések határidejének meghosszabbitását.

Ezt a két tételt fejtvén ki a miniszterelnök ur beszédjében, nézzük, hogy mik is azok a szituácziók, mik is azok a szigoruan körülirt feltételek? hisz egy komoly ember csak a frázis kedvéért ilyent a beszédjébe bele nem vesz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először, hogy az 1900-on túl terjedő időre kereskedelmi szerződést nem lehet kötni; hogy a lejárattal nem biró szerződések az ország kivánatára 1900-ra felmondhatók, és hogy a vámtarifa a tárgyalások alatt ujjal felcserélendő.

Hogy tárgyamhoz hű maradjak, most leginkább az utolsó tétellel óhajtok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A mint kimutattam, a szerződéseknek 1903. évre való lejárta evidens, ez iránt már kétség fenn nem forog, minthogy pedig a szerződés lejárta előtt, azt mondja, hogy szorosan körülirt feltételekhez kötötte, hogy az autonom vámtarifa ujjal felcserélendő, egészen határozottan állitom és állithatom, hogy daczára annak, hogy a törvény hatálya kitolatott 1907-ig, ha 1902. deczember 31-ig az általános vámtarifa akár közösen Ausztriával, akár külön, saját hazánkra nézve megállapitva nincs, ha a kormány nem váltja be igéretét, sőt ha a közös vámtarifa sincsen

megcsinálva, az a törvény értelmében a viszonosság megsértése lévén, az 1899: XXX. t.-cz. hatályát veszti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De minthogy az 1907-ig való kitolással bizonyos chlumi-köddel veszi magát körül a t. miniszterelnök ur . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Eszében sincs!

Komjáthy Béla: . . . . és úgy magyarázza azt a dolgot, hogy a mikor a törvényhozás beleegyezett a kitolásba, akkor aztán minden kitolható addig, erre nézve meg kell jegyeznem, hogy ebben a t. miniszterelnök urnak egészen határozottan tévedni méltóztatik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedje meg a t. miniszterelnök ur, hogy ebben az irányban is elmondjam nézetemet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Először is tisztában kell lennünk azzal, hogy az 1899: XXX. t.-czikknek mi volt a czélja? Nagyon örvendenék, ha a t. miniszterelnök ur ebben velem egyetértene. Az volt a czélja, hogy, ha lehet, 1903-ig kössünk Ausztriával vám- és kereskedelmi szövetséget. Ha pedig addig — tehát kérem meghatározni, 1903-ig, — nem sikerül Ausztriával nekünk a kereskedelmi és vámszövetséget megkötni, ebben az esetben a közösségnek 1907-ig való kitolásával csak a Magyarország és Ausztria közötti szabad forgalmat akarta az 1899: XXX. t.-cz. biztositani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezt nem magamtól mondom, hanem az előadó ur mondta. Ott ült az előadói széken, egész beszédének az értelme ez volt, akárki utána nézhet.

Ha tisztában vagyunk azzal, hogy mi volt a törvény czélja, akkor állitsuk fel a mérleget, hogy miféle eshetőségek következhetnek be, még pedig felfogásom szerint megczáfolhatatlanul. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is előállhat, a mi ugyan már ki van zárva, hogy ha 1903-ig sikerül megkötni az országnak Ausztriával, vagy Ausztriának sikerül megkötnie velünk a kereskedelmi- és vámszövetséget, az 1899: XXX. t.-cz. abban a perczben hatályát veszti. Igaz-e ez, vagy nem? Ez az egyik eshetőség.

Lengyel Zoltán: Most már nem mer nyilatkozni! *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor nyilatkozom, a mikor nekem tetszik!

Lengyel Zoltán: Fél, hogy ráczáfolnak! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: A másik eshetőség az, hogy a vámszövetség nem jön létre 1903-ig, azonban a közös autonom vámtarifa elkészül, — mert ezt az eshetőséget veszem. Ebben az esetben a közösség, — ez előtt tényleg meg kell hajolni, mert a törvényben igy van — 1907-ig annyiban marad fenn, hogy a szabad forgalom Ausztria és Magyarország között biztositva van; a külszerződéseket azonban — és erre nagy sulyt fektetek — Magyarország, mint önálló egyed, köti meg, de a törvény szerint a külügyminiszter befolyásával, a ki azonban ebben az esetben, mint Magyarországnak külön felkért megbizottja fog eljárni. Azt hiszem, ez is igy van. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Van azután egy harmadik eshetősége a törvénynek és ez az, hogy 1903-ig nem köttetik meg a vám- és kereskedelmi szövetség Ausztria és Magyarország között, hogy nem készül el az autonom vámtarifa, és ez esetben az 1899: XXX. t.-cz. megint hatályát veszti és feléled Magyarországnak joga az önálló vámterületre. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Nehogy azt mondják, hogy egy merész okoskodással igy csoportositom az érveket, nézzük meg, vajjon nem igy gondolkozott-e magának a törvénynek indokolása is, mikor azt mondta: »A javaslat nem eléggé dicsérendő szerencsés intuiczióval megtalálta a kivezető utat, biztositotta egyrészt a forgalom érdeke szempontjából nélkülözhetetlen minimális állandóságot, de biztositotta egyuttal, hogy a külfölddel kötött, vagy kötendő szerződések hatálya nem terjedhet túl az Ausztriával való gazdasági viszony rendezésének határidején.« Hát ez tökéletesen megegyezik egészben azzal, a mit itt az előadói székből akkor Rosenberg Gyula képviselő ur mondott, mikor az egész törvényjavaslatot csak azért ajánlotta elfogadásra, csak azt látta benne, hogy a szabad forgalom Ausztria és Magyarország közt fenmaradjon.

De azt hiszem, hogy még az is helyes, ha kissé szellőztetjük, hogy 1903-on túl 1907-ig a vám- és kereskedelmi szövetséget nekünk Ausztriával megkötnünk nem lehet. És ezt én bizonyitani óhajtom magából a törvénynek határozott intézkedéséből. Ha 1903-ig a vámszövetség Ausztria és Magyarország között létre nem jön, akkor a törvény értelmében Magyarország már külön, a külügyminiszter közvetitésével szerződik a külállamokkal. Ha tehát nem is jön létre a vámszövetség, de meg van az autonom vámtarifa, már külön szerződünk. Már pedig abból indult ki mindig a törvényhozás, hogy oda kell törekedni, hogy a vámszövetség lejártának és a kereskedelmi szerződések lejártának ideje összeessék, minthogy pedig, ha nincs vámszövetség, mi a kereskedelmi szerződéseket meg fogjuk kötni 1903-tól 1907-ig, ez akadályául szolgálna annak, hogy Ausztriával vámszövetséget kössünk. És mikor a törvény kitolta a közösség határidejét 1907-ig, abból indult ki, hogy ezen idő elég legyen arra, hogy megtegyük a szükséges előintézkedéseket az önálló vámterület minden baj nélküli felállitására.

Nézzünk ennek az egész kérdésnek a velejére. Miért tartja most a miniszterelnök ur azt, hogy az ő interpretácziója helyes, mikor még 1902. január 1-én nem igy látta? Ennek két oka van. Meg akarta a miniszterelnök ur — ez szent meggyőződésem, — csinálni a vámszövet-

séget Ausztriával ugy, mint azt megelőzőleg az autonom vámtarifát, azonban nem sikerült. De ez önmagában kevés lett volna, mert ezzel nem jöhetett volna ide. Közbejött egy segitség azon tényben, hogy véletlenül Németországban a tarifával nem tudtak elkészülni, nem mondták fel Magyarországnak a szerződést. Most ide jön és csinál egy oly interpretácziót, mely ellen ugy magam, mint ezen párt nevében a leghatározottabban tiltakozom.

Hiszen, t. miniszterelnök ur, egészen másképp méltóztatott gondolkodni, és itt hivatkozom a volt kereskedelmi miniszterre és államtitkárjára, hogy én ezt a kérdést a bizottságban már jókor felvetettem, és kérdeztem, hogy milyenek a kilátások arra nézve, hogy az autonom vámtarifa elkészül-e 1902. deczember végéig? Sőt méltoztatik emlékezni, épen Nagy Ferencz volt államtitkár ur volt jelen, mikor azt a kérdést is felvetettem, hogy megtették-e a szükséges előmunkálatokat arra nézve, hogy egy külön önálló autonom vámtarifát állithassunk fel, mert az akkori viszonyok változnak, lejárnak a szerződések, a viszonosság megváltozik, hogy akkor milyen állást foglaljunk el? Igaz, hogy a kereskedelmi kormány részéről akkor valami határozott felvilágositást nem nyertem, az ülés hirtelen bezáródott; de másnap, a mikor a pénzügyi bizottságnak ülése volt, az igen t. miniszterelnök ur sietett engem megnyugtatni, hogy az ország érdekei meg lesznek óva.

Befejezem felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* befejezem pedig azzal, hogy a t. miniszterelnök ur azt a paktumot, a melynek alapján a miniszterelnökséget megtartotta, nem tartotta meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Befejezem felszólalásomat azzal, hogy a miniszterelnök urnak azon interpretácziója, a melyet a legutolsó alkalommal kifejezett, ötletszerü, a véletlen események által adott dolog azért, hogy a miniszterelnökséget továbbra is megtarthassa. *(Mozgás jobbfelől.)*

Kubik Béla: Ezt tanulta Tisza Kálmántól!

Komjáthy Béla: A miniszterelnök ur, elismerem, hűségesen szolgál urának és királyának, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Császárjának!)* az ő meggyőződése szerint; a mi meggyőződésünk szerint azonban nem szolgálja hűen, mert annak a királynak meg kell gondolnia azt, hogy ez a nemzet élni akar, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s ha ez a nemzet él, akkor az ő koronája is csillogni fog. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig ez a nemzet meghal, akkor annak a koronának is a porba kell hullania. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalodalon. Mozgás jobbfelől.)* Ha hűséges a király iránt a miniszterelnök, mondja meg annak a királynak, hogy ez a nemzet élni akar s inkább hulljon porba az a korona, de a magyar nemzetnek élnie kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Lelkem igaz meggyőződésével mondhatom, hogy ezek után nem tudok mást tenni, mint megtagadni tőle az eszközöket a kormányzásra. *(Élénk, hosszas éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Tekintettel az időnek előrehaladottságára, azt hiszem, hogy mindjárt az interpellácziók meghallgatására menjünk át. *(Helyeslés.)* Előbb azonban a holnapi ülés napirendjét határozzuk meg. A holnapi ülés napirendjére az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatását tüzzük ki. *(Helyeslés.)* Felkérem most az interpelláló urakat, szíveskedjenek interpellácziójukat előadni. Először Zboray Miklós képviselő ur interpellál az állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kibocsájtott belügyminiszteri körrendeletre vonatkozólag.

Rátkay László jegyző: Zboray Miklós!

Zboray Miklós: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mimikri-elmélet hivei vallják, hogy a legnehezebb, de legáldásosabb foglalkozás a keserü pilulákat édesen beadni. A mikor ezelőtt három és fél évvel az igen t. miniszterelnök ur csillaga feltünt, nem Jupiter tonans volt, hanem Neptun, a ki a jog, törvény és igazság három águ szigonyával ütögette, csillapitotta a haragvó tenger háborgó hullámait. Ámde az idő pereg, halad, és mindinkább meggyőződik a közvélemény és az érdekeltek arról, hogy ez a szigony csak olyan szinpadi papir-maché; az egész föliràst lemossa az eső és a vihar. Ép az előbb hallottuk, hogy az önálló vámterület hivei miként vélekednek és rámutattak arra a nevezetes és érdekes körülményre, hogy mikor az 1899-ik évi XXX. törvényczikk megalkotásánál a sajtó és a közvélemény zengte a hozsannákat és dicsőitette a miniszterelnök urat, s a miniszterelnök ur nagy vivmányát, akkor ő hallgatott, elfogadta a dicsőitéseket. Most ott állunk, hogy az önálló vámterület hivei, a kik Messiásként üdvözölték őt, csalódottaknak és megtévesztetteknek állitják magukat.

Más kérdésekkel is igy vagyunk még, t. ház. Hittük, hogy egy rendszerváltozás, egy nagy kisöprése fog következni az országnak, kisöprése annak a közgazdasági tevékenység leple alatt belopózott visszaélési, palástolási és protekcziós rendszernek; hittük azt, hogy minden irányban és minden téren tisztán és kizárólag arra a szigonyra irt hármas frázis, — mert ma már azzá lett — . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igaz!

Zboray Miklós: . . . Fog érvényesülni. És ha látjuk, hogy az osztálysorsjegyek kérdésében mi történt; vagy ha látjuk, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Felemelik tizezerrel!)* hogy pótszerkesztők, pótigazgatók vannak itt is, ott

is, ha látjuk, hogy a patika-engedélyezések hogyan és mikép történnek, vagy ha olvassuk a legujabb belügyminiszteri körrendeletet: lehetetlen nem mosolyognunk azon, hogy az a Neptun még áll a vizek felett és szigonyát félelmetesen villogtatja az ország határai felett.

Legutóbb a belügyminiszter ur a következő körrendeletet intézte valamennyi vármegyei főispánhoz. *(Olvassa:)*

Köztudomásu, hogy az ő cs. és apostoli kir. Felségének legfelső elhatározása alapján rendezett állami sorsjáték jövedelméből jótékony és közhasznu egyletek és intézetek segélyeztetnek, s igy tekintve ezen sorsjáték emberbaráti és közérdekü célját, igen kivánatos, hogy eme sorsjegyek közül minél több értékesittessék és hogy a sorsjátéknak mentől nagyobb eredménye legyen. Ennek azonban az utóbbi időben épen az ellenkezőjét lehet tapasztalni, és feltünt, hogy a községi jegyzők ezen állami sorsjáték sorsjegyeinek eladása körül nem járnak el a kellő buzgalommal. *(Zajos derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Eme körülmény arra inditotta a pénzügyminiszter urat, hogy az államsorsjáték ügyét figyelmembe ajánlja. Tekintve azon tetemes pénzbeli segélyt, a melyben hazai jótékony és közhasznu intézményeink ezen államsorsjáték jövedelmeiből évente részesülnek, ismételten felhivom Méltóságodat, hogy saját hatáskörében odahatni sziveskedjék, miként azon községi jegyzők, kiknek ezen jótékonyczélu sorsjegyek küldetnek, az eddig tapasztalt közömbösség helyett azok eladásával nagyobb buzgalommal foglalkozzanak, s azokból minél többet eladni igyekezzenek. *(Nagy zaj a néppárton. Egy hang a néppárton: Erkölcstelenség!)* És miután a monarchia másik államában hasonló elvek alapján rendezett állami sorsjáték sorsjegyeinek eladása körül a két állam között a kölcsönösség minden tekintetben fennáll, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* arra is kérem Méltóságodat, hogy arra is hatni sziveskedjék, hogy a községi jegyzők az osztrák állami sorsjáték sorsjegyeinek eladásánál szintén kellő buzgalommal járjanak el. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton. Felkiáltások: Gyalázat!)* Egyuttal megjegyzem, hogy az eladott sorsjegyek utáni, darabonkint megállapitott 80 fillérnyi eladási jutalék az elárusitó közeget illeti. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Szabad kérnem azt a rendeletet!

Zboray Miklós: Hát, t. ház, ebben a rendeletben érdekes az, hogy az első részben a belügyminiszter ur megfeddi a jegyzőket, hogy nem gyakorolnak elég buzgalmat. Hát, bocsánatot kérek, ha végignézzük a meglehetős nagy számmal levő törvényeinket és rendeleteinket, nincsen ember, a ki ráakadjon arra, hogy a községi jegyzőknek kötelességévé tétetett a vigéczkedés és a sorsjegy-eladás. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Mindenfelé azt panaszolják, hogy túl vannak terhelve a községi jegyzők. A ki a néppel érintkezik, nap-nap után meggyőződhetik, hogy a községi jegyzők vagy túlterheltségből, vagy a régi rendszerből visszamaradt tradicziók alapján azzal a néppel nem ugy bánnak, mint a hogy kellene. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Most reájuk szakad még az a kötelesség is, hogy vigéczkedjenek, hogy az osztrák és magyar államsorsjegyeket a paritás alapján árusitsák. Ez lelketlenség! *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert mi ennek a következménye? *(Halljuk! Halljuk!)* Az, t. ház, hogy mire azok a megfeddett, azok a leszidott jegyzők, a főispán utján ezt a dorgatoriumot kézhez veszik, az már olyan hatványozott mértékü, hogy remegve fog mindenik szaladni, hogy mentől több sorsjegyet árusitson el. És ki fogja azokat megvenni? A nép. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen naponta tapasztalhatja a t. ház minden tagja, hogy ilyen jótékony czél leple alatt mennyi megkeresést intéznek hozzá, hogy nem győz az ember annak eleget tenni. Igaz, helyes — s ez a czukor az, a mi a pilulán van — hogy jótékony czélról van szó. Ezt elismerem. De bocsánatot kérek, sokszor megtörténik, hogy nem várják, mig az ember maga megy sorsjegyet venni, hanem egy meghatározott számu sorsjegyet a nyakára küldenek és elvárják, hogy annak értékét ő, ha győzi, ha nem győzi, megfizesse. Intelligens ember ezen epidémia ellen tud védekezni, de az a nép, a melynek a jegyző viszi oda azt a sorsjegyet, nem képes ez ellen védekezni. És a mikor ezt a ház és a nép egyértelmüleg elitéli és az állam a nyerészkedésre irányuló lutrit eltörli, és elitéli az osztálysorsjátékot, akkor nem lehet hivatalos funkcziójává tenni a jegyzőnek, hogy sorsjegyeket ő árusitson el; ez a közerkölcsbe és azon jegyző állásának a tekintélyébe ütközik, s hiszem, hogy sok tisztességes, becsületes jegyző, a ki hivatása magaslatán áll, megbotránkozik, ha tőle vigéczkedést követelnek.

Van tudomásom a dohányelárusitási engedély megadásáról egy esetben, a hol ki volt kötve, hogy csak ugy kapja meg az illető a dohányelárusitási engedélyt, ha ezen sorsjegyeket buzgóan árusitja. Minthogy pedig nem fogytak e sorsjegyek oly mérvben, a hogyan az tetszett volna, elvonták tőle a dohányelárusitási engedélyt. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha bárkinek, akár a miniszterium egy szakosztályának, akár a miniszteriumnak ugy tetszik, árusitsa el bárhol e sorsjegyeket, de törvényes alapot ne adjon az ilyen sorsjegyelárusitásnak! És tiltakozom az ellen is, hogy a kölcsönös paritás alapján osztrák sorsjegyeket is áruljanak *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*, mert osztrák részről sohasem találkoztunk olyan előzékenységgel, hogy ezt a méltányosság alapján meg lehetne tenni. Törvényes alapja sincs ennek,

és el nem fogadhatom ezt helyesnek, akárminként védi is azt a t. miniszterelnök ur. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Épen ezért a következő interpellácziót intézem a t. belügyminiszter urhoz *(olvassa)*:

»Interpelláczió a belügyminiszter urhoz:

1. Mivel indokolja a belügyminiszter ur az állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kibocsájtott körrendeletét?

2. Szándékozik-e intézkedni, hogy ezen közerkölcs- és alkotmányosságellenes körrendelete hatályon kivül helyeztessék?« *(Helyeslés balról.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Azokból a bevezető szavakból és abból a nagy buzgalomból és talán felindulásból, a melylyel a t. képviselő ur ezen rendeletet biráló beszédében szólott, azt következtetem, vagy legalább azt a benyomást meritem, hogy itt egy nagy tévedés forog fenn. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur azt hiszi, hogy ebben a rendeletben, a melyet a belügyminiszterium kiadott, — akár az én aláirásommal, akár más aláirásával, én a felelőséget vállalom érte, — az ugynevezett osztálysorsjáték elárusitását kivánják. *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Nem az osztálysorsjátékról van szó!)*

Zboray Miklós: Dehogy hiszem!

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ha nem is azt hiszi, akkor is állitom, hogy a t. képviselő urnak egész kiindulási pontja hamis. Nem arról az osztálysorsjátékról van szó, hanem arról, hogy teljesen és tisztán, kizárólag jótékony és nagyon is jótékony olyan egyletek számára, *(Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Osztrák egyletek!)* a melyeket máskülönben állami támogatásban részesiteni nem lehet. Nemcsak most, hanem 30 esztendő óta minden második esztendőben jótékony sorsjátékok rendeztetnek, a mely jótékonysági sorsjátékok jövedelme kizárólag ezeknek a jótékony egyleteknek segélyezésére és igy tisztán humanitárius czélokra szolgálnak.

Azt gondolom, hogy az a praxis, mely eddig volt, hogy ezeknek elárusitásában közrehassanak a közigazgatási tisztviselők, nemcsak hogy nem helytelen, nemcsak nem ellenkezik az én jelszavaimmal, hanem, mert humanitárius czélt szolgál, érdekében is van az országnak, az ország ama társadalmi osztályainak, melyek e támogatásra rászorulnak. Hát, ha a t. házzal megismertetem, hogy az utolsó állami sorsjáték jövedelmét hová forditották, — most kérdeztem a pénzügyminiszteri államtitkárt, ők kezelik, — akkor a t. ház, gondolom, nekem igazat fog adni. Az utolsó sorsjáték jövedelme a következőkre forditatott: a Mária Dorottya főherczegnő protektorátusa alatt álló fővárosi nőegylet czéljára, azután a Mensa Akademica javára; Fiumében egy ápolda segélyezésére; állami ellátásban nem részesülő tisztviselők özvegyeinek és árváinak segélyezésére; egy népkonyha segélyezésére és egy marosvásárhelyi nőegylet segélyezésére. Már most ezeknek a czéloknak mindegyike olyan, a mely ezt a segélyt bőven motiválja és valóban igazolja. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hát ilyen természetü sorsjegyek elárusitásáról van szó, s nem egyébről, s én ezt semmi tekintetben nem tartom helytelen dolognak, hanem igenis olyan dolognak tartom, melyet a közigazgatás keretében istápolni kell. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Osztrák!)* Ezt a társadalmat igazán ébreszteni kell arra, hogy jótékonysági téren és más téren is, tegye meg, a mi kötelessége; ha a közigazgatás ezt a buzditást átveszi, azt hiszem, hogy feladatai egyik legnemesebbikét teljesiti. Mert minden fillér, a mely ily sorsjegy-árusitásból befolyik, tisztán az özvegyeknek, árváknak és olyanoknak segélyezésére fordittatik, a kiknek szükségük van rá.

A mi pedig azt illeti, hogy e rendeletben hivatkozás történik arra, miután a mi sorsjegyeinket Ausztriában is árusitják, az osztrák sorsjegyek árusitásától mi se vonakodjunk, ebben se látok helytelenséget. Mert tisztán a viszonosságból folyik, hogy a mint mi megkivánjuk, hogy magyar sorsjegyeket ottan is áruljanak . . . *(Felkiáltások a baloldalon: Ujabb közös ügy!)*

Nem közös ügy ez, hanem egy kölcsönösségen alapuló dolog; ha én megteszem neked, te megteszed nekem! Ez tehát kölcsönösségi viszonyon alapuló segédkezés, *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a baloldalon.)* a milyen még szomszéd államok között is fenforog néha, hát még kapcsolatban álló államok között! Ez nem közös ügy, sem pedig semmiféle olyan dolog, a mi bármely tekintetben kifogásolható volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kubik Béla: No ha ez is helyes, hát gratulálok! *(Mozgás a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem a t. képviselőházat, sziveskedjék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől).*

Zboray Miklós: T. ház! Én előrebocsátottam, hogy a t. miniszterelnök ur kitünően érti megczukrozni a keserü pilulát. Most is tart nekem egy gyönyörü felolvasást, hogy minő jótékony egyesületek részesülnek ebben az áldásban. Elismerem; de itt nem arról van szó, nem azt kérdem, hogy kik részesültek ebben, hanem igenis arról beszéltem, hogy ki tetszett bocsátani egy miniszteri rendeletet, a melyben megfeddi a jegyzőket, hogy nem eléggé vigéczkednek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem zsarolják eléggé a népet!)* Ha állampénztárakban ezek a sorsjegyek ott feküsznek az asztalon, s a kinek tetszik, vesz egyet: ezt értem; de hogy a jegyzőket megróják azért, mert eddig nem gyakoroltak elég buzgalmat, és hogy a jövőben kötelességükké tétetik az, hogy tessék buzgalmat kifejteni, ebben rejlik a sérelem.

A mi pedig a viszonosságot, azt a gyönyörü kölcsönösséget illeti, hát ha már olyan kedves a miniszterelnök ur statisztikája, a melyben felsorolja azon intézeteket, a melyek e segélyt kap-

ják: miért nem méltóztatik arról statisztikát bemutatni, hogy hány ilyen államsorsjegyet árusitunk mi el Ausztriában? *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez volna érdekes!)* Igenis, ez volna érdekes; ez mutatná meg, hogy indokolt-e az, hogy mi Ausztriával ilyen tekintetben is viszonosságban állunk. Igenis, ki merem mondani, hogy meg van a kölcsönösség, de ez a kölcsönösség olyan természetü, hogy ők itt hasznot huznak, mi pedig ott nem huzunk hasznot. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Azt pediglen, hogy Ausztriában is kibocsátottak volna a jegyzőkhöz ilyen rendeletet, nem hiszem, valamint nem hiszem azt sem, hogy ott olyan lelkiismeretesen végeznék ezt a dolgot, mint a hogy végzi a miniszterelnök ur, a ki egyszerüen ráir a főispánokra, hogy akarom és »tessék vigéczkedni!« Ez ellen volt nekem kifogásom, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert a jegyzőket nem lehet rászabaditani a népre és hogyha már meg is engedjük azt, hogy e sorsjegyek árusitása szép, hasznos, és jótékony dolog, de a jegyzőket a kellő buzgalom hiányáért megfeddeni nem lehet, és nem lehet rájuk parancsolni, s mintegy törvényszabta kötelességükké tenni azt, hogy árusitsák e sorsjegyeket, máskülönben rossz néven veszik tőlük a buzgalom hiányát.

Mindezek folytán a miniszterelnök ur válaszát tudomásul nem vehetem. *(Helyeslés balfelől, mozgás a jobboldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A kérdés érdemére nézve már volt szerencsém nyilatkozni, több megjegyzést tehát arról már nem kell tennem. De a t. képviselő urnak válaszában volt egy állitás, a melyet nem hagyhatok szó nélkül. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt méltóztatott mondani, t. képviselő ur, egészen peremptoricze, a nélkül, hogy tudná a dolgot, hogy csak az osztrákok huznak hasznot, mi pedig nem. Hát nincs nálam a statisztikája annak, hogy mennyi magyar állami jótékonysági sorsjegy árusittatik el Ausztriában és mennyi Magyarországban, de igen szivesen utána fogok nézni. Azonban erősen hiszem, hogy mi több magyar államsorsjegyet adunk el Ausztriában, mint Ausztria Magyarországban. *(Helyeslés a jobboldalon. Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt igenis hiszem, és különben utána is fogok járni. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, ezt apodikticze lehet mondani, már csak azért is, mert ott szélesebb körökben mozog a magyar sorsjegy, mint nálunk az osztrák sorsjegy mozoghat. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ismétlem, utána fogok nézni, de előre mondhatom ezt, régi praxisomból itélve, — mert a régi időkben, a midőn pénzügyminiszter voltam, szintén voltak jótékonysági sorsjátékok — hogy a mi sorsjegyeinkből mi mindig többet adtunk el Ausztriába, mint a mennyit hasonló osztrák sorsjegyekből Magyarországon adtak el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Felteszem a kérdést. A kérdés az, tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök urnak Zboray Miklós ur interpellációjára adott válaszát. Igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Bravó! Hoch! kiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A ház a választ tudomásul veszi. Következik Szederkényi Nándor képviselő urnak interpellációja a miniszterelnök urhoz, az olasz borvám tárgyában. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az olasz borvám ügyében a mult cziklus alatt interpellácziót intéztem a t. miniszterelnök urhoz, *(Halljuk! Halljuk!)* és a t. miniszterelnök ur, gondolom, junius 11-dikén válaszolt is arra az interpellácziára. Interpellácziom a magyar bortermelés sötét jövőjének szempontjából indult ki, és akkor bátor voltam bizonyos statisztikai kimutatásokkal igazolni azt, hogy Magyarország bortermelését egy ujabb katasztrófa fenyegeti azon közgazdasági viszonyok folytán, a melyek Magyarországon részint önállóan, részint pedig a külkereskedelmi szerződések folytán a bortermelés körül előállottak.

Rámutattam, hogy mig egy részről a magyar kormány istápolja a bortermelést, a szőlőmüvelést, kölcsönöket ad és negocziál szőlőültetésre, tehát ezt a maga részéről is elősegiti: más oldalon azonban a kincstár hosszu ujjal belenyul a bortermelők zsebébe, fogyasztási adók és egyéb terhek révén háromszorosan is visszaveszi azt, a mit más oldalon a kölcsönök utján ad. Ez az egyik része a magyar bortermelők veszedelmének. A másik része főleg a szerencsétlen olasz kereskedelmi szerződésből folyik, a melynek ugynevezett borvám-klauzulája a magyar bortermelés fejlődését és a magyar bor értékesitését lehetetlenné teszi. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Nessi Pál: Fel kell mondani az olasz szerződést!

Szederkényi Nándor: A t. miniszterelnök ur junius 11-iki beszédében elismerte mindazon bajokat, a melyek ebből a magyar bortermelésre származnak és azt valóságos veszélynek jelentette ki, a mint ez másképen nem is lehet. Mert hiszen, a ki a viszonyokat csak egy kissé ismeri, az tudja, hogy a magyar és olasz szőlőkultura között óriási a különbség. Egészen mások azok az eszközök, a melyekkel az olaszok kultiválják szőlőiket, azok nem olyan drágák, mint minálunk, az ő szőlőkulturájuk, az ő éghajlatuk mellett, sokkal olcsóbb, mint a miénk, ugyannyira, hogy az olasz borát jó termés esetén hektoliterenkint 5—6 frtért adhatja, mi azonban erre nem vagyunk képesek. Igy az olasz bortermelés ezen olcsósága, ha vámmal nem védekezünk ellene, a

magyar bortermelést csirájában megöli, továbbfejlődését lehetetlenné teszi és előidézi azon katasztrófát, melyre ismételten rámutattam, s a melyre most is rámutatok, hogy Magyarországon a közgazdaság egyik fontos ágát még talán a filloxeránál is sulyosabb veszély fenyegeti, mert a filloxera elvitte azt, a mi volt, ez az ujabb katasztrófa pedig elveszi a gazdától a szőlőkulturájába ujabban belefektetett tőkének hasznát

A miniszterelnök ur kijelentésében mindezen veszélyt nemcsak elismerte, de még statisztikai adatokat is hozott fel, kétségtelenül azon jó szándékkal, hogy ezt hallják meg Olaszországban is, és értse meg az olasz kormány is, hogy a magyar és az olasz szőlőkultura nem egy, a viszonyok nem azonosak, és igy a miniszterelnök ur tulajdonképen innen igyekezett kapaczitálni Prinettit, az olasz külügyminisztert, hogy az olasz borvám tekintetében készüljön arra, hogy a magyar kormány azt jövőre fentartani nem fogja és nem akarja. A miniszterelnök ur kijelentette, hogy az uj szerződéseknél ezen uj borvám-klauzulát teljesen törölni fogják. Egy pillanatra a t. miniszterelnök ur ezen nyilatkozata megnyugtató volt. Azonban a szőlősgazdák később aggodalmaskodni kezdtek. Hiszen méltóztatnak tudni, hogy a nyár folyamán több kongresszus is volt és ezen kongresszusok kebelében ismételten is elhangzott az olasz borvám-klauzula elleni panasz. Az az aggodalom merült fel, hogy daczára annak, hogy a miniszterelnök ur azon van, hogy ezen olasz borvám-klauzula szünjék meg, és meg is igérte, hogy ezen munkálkodni fog, az még sem fog megszünni és igy ezen kongresszusok ujabb nyilatkozatokat tettek és ujabb felterjesztéseket, a melyekben a kormányt sürgetik, hogy végre is tartsa szem előtt az országnak ezen fontos közgazdasági ágát és bármi uton-módon ezt a borvám-klauzulát, mely nemcsak a magyar borkereskedelmet teszi lehetetlenné, hanem a magyar szőlőtermelést is, szüntesse meg.

Én, t. ház, nem szándékozom belebocsátkozni most annak a fejtegetésébe, vajjon a borvám-klauzula megszüntethető-e a mostani kereskedelmi szerződések viszonyai között. A miniszterelnök ur szava az, hogy ő ezt a borvám-klauzulát a szerződésbe többé fel nem veszi. Csakhogy itt egy baj van, az a baj t. i., hogy ha a kereskedelmi szerződések és ezek között az olasz is fel nem mondatnak és azok automatice egy évre tovább is épségben maradnak, akkor nagyon természetes, a veszedelem az, hogy a borvám-klauzula marad, automaticze az is meghosszabbittatik egy évre, azután ismét egy évre, és ha az Isten is ugy akarja, akár 10 évig évről évre.

Időközben a bortermelők a maguk körében az ugynevezett borszövetkezetekre nézve nagy mozgalmat fejtenek ki. Belátták a bortermelők, hogy maguknak kell valamit tenni arra, hogy a bor értékesitését előmozditsák és szövetkezeteket igyekeznek alapitani. Mi is igyekeztünk Egerben egy szövetkezetet alapitani, a mely szövetkezet nagyon természetesen egyesek részéről áldozatokat kiván. Már most azt hiszem, hogy nekünk is, a törvényhozásnak, kötelességünk tájékozni a közönséget arról, hogy főleg kereskedelmi érdekből mire számolhat a jövőre, kötelességünk megmondani nekik, hogy vagy menjenek bele az ő számitásukba, és alapitsák a borszövetkezeteket a klauzula megszüntetésére, vagy pedig arra ne számitsanak. Ezzel tisztába kell jönni, mert itt egyeseknek anyagi áldozatáról van szó, arról van szó, hogy az egyesek részéről hozott áldozatot ujabb veszélyeztetésnek ne tegyük ki. Ha már a szőlő-kultura, lehet mondani, a veszély küszöbén áll, ha az adott kölcsönök maholnap nem árverés, de árlejtés alá kerülnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha már árlejtik a szőlőket és agrárkölcsönökkel együtt adják, ugy a mint veszik: 3000—5000 forint kölcsönnel terhelt szőlőt megvesznek pár száz forintért, ha már ez történik, legalább ujabb alakulásoknak ne adjunk teret azzal, hogy oly kilátásokat nyujtunk a szőlőtermelők részére, a melyek nem teljesülnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Tisztába kell tehát jönni azzal, vajjon a borvám 1903-on túl fenn marad-e vagy nem? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a bortermelőkre nézve életkérdés, ez nemcsak magát a bortermelést érdekli most, de az illetőknek, a kik ennek a gazdasági ágnak a fejlesztésébe tovább is akarnak befolyni, a kik anyagi áldozatokat kivánnak hozni, felvilágositására szolgálna, hogy mennyire mehetnek, mily áldozatokba bocsátkozhatnak, és mily számitásokat tehetnek főleg a kereskedelmi szerződések irányában.

Ennélfogva tehát szem előtt tartva, hogy ez kötelesség, mert egyesek anyagi érdekéről van szó, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Az ország érdekéről!)* egyesek pénzéről van szó, itt vagy tudunk segiteni, vagy nem. Ha nem tudunk, akkor figyelmeztessük őket, hogy ujabb csalódások elé ne menjenek. Én tehát a következő kérdést vagyok bátor intézni a t. miniszterelnök urhoz.

Nessi Pál: Mondja fel az olasz szerződést!

Szederkényi Nándor *(olvassa)*: »Kérdés a tisztelt miniszterelnök urhoz. F. év junius 11-iki ülésben válaszolt a t. miniszterelnök ur az olasz borvám ügyében hozzá intézett kérdésre.

A miniszterelnök ur válaszában maga elismerte, hogy a kérdéses vámzáradék a magyar bortermelést végzetes veszélylyel fenyegeti, és ennek folytán kijelentette, hogy a kormány el van határozva, a szerződés tárgyalása alkalmával ezen borvám-záradékot megszüntetni. Hogy miképen? Erre nézve kérte a házat, hogy internaczionalis szempontból a további fejtegetéstől mentse fel.

E nyilatkozat daczára, a bortermelők aggodalma főleg azon irányban nem szünt meg,

hogy a kérdéses borvám-záradék még az 1903. éven túl is fenn fog állani. Ez aggodalom a nyár folyamán tartott gazdasági kongresszusokban is kifejezésre jutott, azon alapon: hogy ha az olasz kereskedelmi szerződés ez év január elsejéig fel nem mondatik, az egy évre, benne a borvám-záradék is, önmagától meghosszabbodik.

Kérdem a t. miniszterelnök urat: Van-e ezen aggodalomnak alapja, és megnyugtathatja-e a bortermelőket, hogy 1903. éven túl ez olasz borvám-záradék fennállani nem fog«? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Halljuk a választ!)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök urnak.

Következik Nessi Pál képviselő ur interpellácziója. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap!)* Méltoztassanak bevárni, talán a képviselő ur kiván előterjesztést tenni erre nézve.

Nessi Pál: Tekintettel az idő előrehaladott voltára, a házszabályok 212. §-a alapján kérem, hogy interpellácziómat elhalaszthassam, még pedig holnap fél kettő utáni időre, annál is inkább, mert interpellácziom tárgya olyan, hogy mint sürgős interpellácziót is bejelenthettem volna. Kérem, hogy holnap mondhassam el.

Elnök: Rendesen, ha az interpelláczió az idő előrehaladottsága folytán arról az ülésről, melyre bejelentetett, lemarad, az csak az azt követő interpellácziós napon adható elő. Azonban, a t. képviselő ur kérését azzal indokolta, hogy interpellácziját különben is, mint sürgős interpellácziót jelenthette volna be. Ez ellen én soha sem szoktam nehézségeket támasztani, ennek folytán kérem a t. házat, méltóztassék beleegyezni, hogy a képviselő ur interpellácziját, melyet sürgősnek jelent, holnap az ülés végén fél kettő után adhassa elő. *(Helyeslés.)*

A napirend meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

140. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 6-án, csütörtökön,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az első biráló-bizottság jelentésének benyujtása Udvary Ferencz és gr. Sztáray Sándor képviselők megbizólevelei tárgyában, s ennek alapján gr. Sztáray Sándor végleges igazolása. — A honvédelmi miniszter bejelenti az 1903. évi ujonczállitás és a póttartalékosoknak bizonyos számban való visszatarthatása tárgyában az október 16-diki ülésen benyujtott törvényjavaslat visszavonását, s egyuttal benyujtja az 1889 : VI. t.-cz. 11. §-ának módositásáról, illetőleg a közös hadsereg és honvédség ujonczlétszámának megállapitásáról, továbbá az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és haditengerészet békelétszámának kiegészitése végett kivételesen leendő igénybevételéről szóló törvényjavaslatokat. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Nessi Pál interpellácziója a miniszterelnökhöz, ugyis mint belügyminiszterhez, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a csongrádi állapotok tárgyában. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Teleki Sándor jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az azok ellen jelentkezőket Rátkay László jegyző ur fogja jegyezni.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. november 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Greskovics Vilmos képviselő urnak levelét, melyben bejelenti, hogy Szeben vármegyében viselt tiszti főügyészi állásáról lemond.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Baranya és Szeben vármegyék közönségének feliratait, a baja—báttaszéki vasut tárgyában;

Szeben vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Káptalantóti, Sáska, Haláp és Diszel községeknek Hertelendy Ferencz képviselő által beadott kérvényeit, az olasz bor vámjának felemelése iránt;

az ó-dombovári, barsi, kovácsi, homoródalmási, trencsén-pruszkai és kibédi tanitótestületeknek Kammerer Ernő, Leidenfrost László, Heltay Ferencz, Kubinyi György, illetőleg Gál Sándor képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában;

a kereskedelmi alkalmazottak szakegyletének Visontai Soma képviselő által beadott kérvényét, a teljes vasárnapi munkaszünet tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Sréter Alfréd, az első biráló-bizottság elnöke!

Sréter Alfréd, az első biráló-bizottság elnöke: T. képviselőház! Az első biráló-bizottság november 4-én tartott ülésében tárgyalta Udvary Ferencz zirczi képviselőnek választási ügyét, melyet az osztályok kifogásoltak.

Mivel kérvény adatott be a Curiához és a választás megtámadtatott, ennek következtében az ügy függőben tartását határozta el a bizottság.

Azonkivül tárgyalta a bizottság gr. Sztáray Sándor képviselő, az osztályok által szintén kifogásolt választásának ügyét. Ung megye alispánja, mint a központi választmány elnöke, időközben pótolta a hiányzó iratokat s mivel a juniusban megejtett választás óta a 30 nap már régen eltelt, a nélkül, hogy a választás ellen

kérvény vagy panasz adatott volna be, gr. Sztáray Sándort a bizottság végleg igazolt képviselőnek jelenti ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: E szerint Udvary Ferencz képviselő ur megbizó-levele a kérvénynyel megtámadottak közt fog nyilvántartatni, gr. Sztáray Sándor pedig a végleg igazolt képviselők névsorába fog beiktattatni.

A honvédelmi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. ház! Október 16-án bátor voltam előterjeszteni az 1903. évi ujonczállitás és a póttartalékosoknak bizonyos számban való visszatarthatása iránti javaslatot. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Visszavonja?)* Bátor vagyok kijelenteni, hogy ezen javaslatokat ezennel visszavonom. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Egyuttal bátor vagyok az 1889 : VI. törvényczikk 11. §-ának módositásáról, illetőleg a közös hadsereg és honvédség ujonczlétszámának megállapitásáról, *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* másodszor az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és haditengerészet békelétszámának kiegészitése végett kivételesen leendő igénybevételéről szóló törvényjavaslatot előterjeszteni.

Kérem, méltóztassék ezen két törvényjavaslatot előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett ugy a véderő-, valamint a pénzügyi bizottsághoz utasitani és a javaslatok kinyomatásáról és szétosztásáról intézkedni.

Endrey Gyula jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! Ha a magyar kormányban volna érzék a nemzeti kötelességek és kivánalmak iránt és volna a magyar kormányban érzék az etikai kötelességek iránt, akkor a magyar kormánynak ezen megszégyenitése után, a melyet a nemzettel szemben tapasztalnia kellett, hogy törvényjavaslatokat, a melyek nemcsak nem számoltak a nemzetnek teherviselési képességével, hanem a melyek fennálló és szentesített törvénybe ütköztek, benyujtott és ezeket vissza kellett vonnia — le kellett volna mondania. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Derültség jobbfelől.)*

T. képviselőház! Hozzá vagyunk szokva ahhoz, hogy a magyar kormány nem a magyar nemzeti érdekeket képviseli és nem azoknak enged, hanem a katonai gőgnek parancsszavát követi és nem a magyar király kivánalmait, hanem a legfőbb hadur kivánalmait támogatja. Ezek a törvényjavaslatok, a melyeket a t. honvédelmi miniszter ur benyujtott, ismét csak a katonai gőg jegyében születtek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én tehát azt kérem a t. képviselőháztól, nehogy ujabb megszégyenitésnek legyen a nemzet kitéve, hogy ezen törvényjavaslatokat olvastassuk fel és győződjünk meg arról, hogy mi van bennük, és határozzunk már most a felett, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet!)* — a házszabályok szerint lehet — hogy azokat a bizottságokhoz utasitsuk-e vagy sem. A házszabályok 201. szakasza értelmében a háznak igenis joga van megbirálni, mi van a törvényjavaslatban és határozni az iránt, kivánja-e, hogy az a bizottsághoz utasittassék. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy általánosan elfogadott parlamenti felfogás szerint abban semmiféle megszégyenitės vagy megszégyenülés egy kormányra nézve nincs, ha egy törvényjavaslatot, a melyet a ház egy bizottsága tárgyalt, a melyre vonatkozólag a bizottságban bizonyos aggályok merültek fel, ujabb megfontolás alá vett, *(Helyeslés a jobboldalon.)* azt visszavonja és ezen aggályoknak lehető tekintetbevételével uj törvényjavaslatot terjeszt elő. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Én nem egyszer hallottam, nemcsak most, hanem régi időkre visszaemlékezve, majdnem minden országgyülésen előfordult, hogy egyik vagy másik törvényjavaslat iránt az ellenzék maga fejezte ki azt az óhajtását, hogy az vonassék vissza és más javaslat terjesztessék elő. Ha tehát most a kormány ezen módszert találta az ország érdekében levőnek, hogy meggondolja azokat a kifejezésre hozott aggályokat, igyekszik azokat vagy azoknak legnagyobb részét lényegileg eloszlatni és egy uj javaslatot terjeszt elő, hogy abban mi imparlamentáris, mi alkotmányellenes, mi törvényellenes van, azt én véges eszemmel felfogni nem tudom. *(Tetszés a jobboldalon.)*

Azt hiszem, hogy a t. képviselő ur túllőtt a czélon, a mikor azt mondta, hogy ezek a törvényjavaslatok törvénytelenek. Ez egy uj nomenklatura. Ha a kormány egy törvényjavaslatot terjeszt a törvényhozásnak itélete alá és elfogadás végett, tárgyalás végett terjeszti elő a törvényes forumnak, a nemzet-gyülésnek, hogy az törvénytelen dolog volna, azt nem tudom belátni. *(Helyeslés jobbfelől.)* A házszabályok egyszerüen azt mondják, hogy a bizottsági tárgyalást a kormány törvényjavaslataitól megtagadni nem lehet. Arra kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék ezen törvényjavaslatokat bizottsági tárgyalás elé utasitani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rakovszky István: A házszabályokhoz kérek szót.

T. képviselőház! Én sajnálattal vettem ezen előterjesztéseket, a melyeket az igen t. honvédelmi miniszter ur a ház asztalára letett; és én abban a nézetben vagyok, hogy ebben a perczben még nem határozhatunk a felett, vajjon a bizottságokhoz utaljuk-e ezen előterjesztéseket vagy nem. A házszabályok 201. §-a ekként szól *(olvassa)*: »Ha az inditvány törvény alkotását czélozza, azt törvényjavaslatképen szerkesztve kell a bejelentéskor benyujtani. Az ily törvényjavas-

lat a tagok között kinyomva szétosztandó s ha a ház tárgyalni kivánja, mindenesetre osztályülési, vagy bizottsági tárgyalásra utasitandó.« Igénytelen nézetem szerint tehát a legelső lépés lenne ezen törvényjavaslatot kinyomatni, a házban szétosztani, hogy valamennyien meggyőződjünk arról, mi van ebben a törvényjavaslatban, és csak azután, miután megismertük, lehet a ház abban a helyzetben, hogy határozzon a felett, vajjon tárgyalni kivánja-e vagy nem. Mert e nélkül különben ezen kitételnek, »ha a ház tárgyalni kivánja«, semmi értelme nem lenne. Én nem hiszem, hogy feleslegeset vettek volna fel a házszabályokba. Ezért azt inditványozom, méltóztassanak elrendelni, hogy ezen javaslatok kinyomassanak, szétosztassanak és azután határozzon a felett a ház, vajjon tárgyalni kivánja-e ezeket, vagy sem. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! A házszabályokra történt hivatkozás, még pedig véleményem szerint egészen helytelenül. Epen megforditva áll a dolog. Az a 201. §., a melyre az imént felszólalt t. képviselő ur hivatkozik, vonatkozik egyes képviselők által benyujtott inditványokra. Ezeknél a ház határoz, tárgyalni kivánja-e, az osztályokhoz, bizottságokhoz kivánja-e utasitani, de a házszabályok 129. §-a azt mondja, hogy: »a miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatoktól az osztályülési, illetőleg bizottsági tárgyalást megtagadni nem lehet.«

A felett tehát még szavazást sem engedhetnék meg, vajjon a miniszterium által benyujtott javaslat az osztályokhoz, bizottságokhoz utasittassék-e. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A felett lehet vita és a felett dönthet a ház, hogy melyik bizottsághoz utasittassék.

Én tehát azt hiszem, hogy Rátkay László képviselő ur felszólalásában is csak tévedésnek tudható be az a rész, a melyben azt mondja, hogy a ház később határozzon a felett, hogy bizottsághoz utasitsa-e egyáltalában, vagy nem ezen törvényjavaslatokat, mert hogyha a ház a házszabályokat meg akarja tartani, akkor a kormány által benyujtott javaslatokat bizottsághoz vagy osztályokhoz okvetetlenül utasitani kell.

A másik része az ő inditványának az, hogy a törvényjavaslatok felolvastassanak; erre nézve a ház dönthet, mert erre nézve a házszabályok semminemü tiltó szabályt nem tartalmaznak. Én tehát kérdezni fogom a házat, hogy felolvastassanak-e a törvényjavaslatok vagy sem, de valamely bizottsághoz vagy osztályokhoz ezen törvényjavaslatok okvetetlenül utasitandók. Minthogy tehát inditvány tétetett arra nézve, hogy ezen törvényjavaslatok felolvastassanak, már most kérdezem a t. házat, kivánja-e, hogy azok felolvastassanak: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik azt kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem kivánja és e szerint a miniszter ur által benyujtott két törvényjavaslat a miniszteri inditvány szerint — erre is szavazást rendelhetek el, ha a ház kivánja — előzetes tárgyalás végett a véderő- és pénzügyi bizottsághoz utasittatnék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Belenyugszik ebbe a t. ház? *(Helyeslés.)* A ház ebbe belenyugszik és e szerint a két törvényjavaslatot a véderő- és pénzügyi bizottsághoz utasitja.

Következik a napirend szerint az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Reich Aladár!

Reich Aladár: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot már pártállásomnál fogva sem fogadhatom el, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a parlamentünkben kifejlődött gyakorlat szerint az indemnity megszavazása bizalmi kérdés, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* én pedig a jelenlegi kormány iránt bizalommal nem viseltetem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bizalmatlanságom oka nemcsak a köztünk fenforgó közjogi ellentét, hanem ezenfelül még az is, hogy nézetem szerint, a kormány még oly mértékben sem teljesiti kötelességét az ország államiságának, gyarapodásának, nemzeti egységének a fejlesztésében, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mint azt az általunk támadott közjogi alapon is megtehetné, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mit megtenni kötelessége volna. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kötelessége volna annyival is inkább, mert igen válságos időpontjához jutottunk el *(Halljuk! Halljuk!)* az 1867 : XII. t.-cz. által inaugurált korszaknak, egyrészt a gazdasági kiegyezés megujitásának szüksége, másrészt pedig az osztrák örökös tartományokban beállott alkotmányos alkotmánytalanság következtében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a válságos helyzet a próbaköve annak az egy oldalról agyondicsért, más oldalról pedig elkárhoztatott kiegyezésnek és azok, a kik vakon esküsznek ennek az intézménynek az üdvös voltára, kell, hogy itt megálljanak és gondolkodjanak egy kissé a felett, hogy Magyarország még ebben a csonka állami létében is nem a kiegyezés segélyével, hanem a kiegyezés daczára van meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az 1867 : XII. t.-cz.-nek nem tartalmi, hanem alaki helyességét és megfelelőségét most van alkalmunk a valóságban kipróbálni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert addig, a mig azok a tényezők, a melyeknek egymáshoz való viszonyát szabályozni volt hivatva ez a törvény, akként működtek, hogy az egymásra való hatásuk megmaradt egy bizonyos, a törvény hozása alkalmával észlelt és továbbra is kontemplált játéktérben, a mig ezen tényezőknek a működése csupán a törvény által számitásba vett erőknek munkája maradt, addig természetesen kifogástalan volt a törvény működése, — mindig formai szempontot értve.

Amde a politikai életnek rendszeresen váltakozó eszmeáramlatai, a gazdasági fejlődésnek szükségszerüen alakuló érdekviszonylatai olyan erőket hoztak működésbe Ausztria és Magyarország egymáshoz való viszonyának meghatározásában, *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* a melyekre az 1867-es törvényhozás figyelemmel nem volt, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a miket számitásba nem vett, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s a mik épen e miatt nem tűrik a törvény szabályozását, sőt azt megakadályozzák. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Formai szempontból még csak egy ilyen erő jöhet számitásba, mert a többi még nem elég hatalmas az érvényesülésre, s ez: az Ausztria népeiben létező nemzeti érzés *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s az ennek egyelőre csak destruktiv eredményeként beállott alkotmánytalanság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kiegyezés létesitői az osztrák örökös tartományokat, mint egységes, a dinasztikus hűség érzelmi egysége által összetartott egészet tekintették. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez a fiktiv egység szétbomlik a nemzeti érzésnek erős fejlődése következtében, arra nem számitott a kiegyezés, s hogy igy történt, hogy az egységes akarat, a melynek az egyik szerződő fél szerepe jutott, nem létesülhet, szabályozó nélkül működnek az erők és a hibás alapokon tervezett gépezet nem tudja elvégezni a rá váró munkát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mert ez igy van, beállott az az eset, hogy a mi esszenciális korollárium volt a kiegyezésnek, a szerződő országok mindegyikében uralkodó parlamentáris alkotmányosság *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annyira lehetetlenné vált, hogy mig az egyik országban, Ausztriában abszolut császári rendelkezés dirigálja az állami élet legfontosabb funkcióit, a másik országban, minálunk is meg van akadályozva az állami akarat rendes alkotmányos működése, ugy, hogy szükség esetén még az ország védelméről sem tudnánk gondoskodni *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és még szuverén költségvetési jogunk is — a quóta megállapitása körül — az uralkodó felelőség nélküli attributumává vált. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bizony csődbe jutott a kiegyezés. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaz! Ugy van!)*

Endrey Gyula: Széll Kálmán a masszakurátor. *(Élénk derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: De önök a likvidátorok? *(Élénk derültség.)*

Thaly Kálmán: Nem, hanem a miniszterelnök ur a masszakurátor! *(Zaj.)*

Reich Aladár: A csőd felszámolói, a kik a közös ügyleteket lebonyolitják, ő Felsége és b. Krieghammer. *(Derültség.)* Áldás volna Magyarországra, hogyha a közös üzlet beszüntetését rendelnék el . . . *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Leszkay Gyula: És pedig mentül előbb!

Reich Aladár . . . bár erre nincs kilátás, mert az alapitók által kitüzött célok elérésére nem bizonyult alkalmasnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A kiegyezés megalkotóinak kétségkivül azon hazafias remény szabta meg a megalkuvás irányát és határát, hogy az azzal létesitett államjogi kapcsolat meg fogja adni a kimerült országnak a lehetőséget, hogy gazdasági fejlődésében elősegitve, a békés viszonyok közepette megerősödve, a gazdagságban rejlő hatalom segélyével lassankint visszaszerezze azt, a miről a mostoha körülmények miatt lemondani volt kénytelen: önállóságát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Akkor még lehetett jóhiszemüleg abban a tévhitben élni, hogy Ausztria népei, a melyek a velünk való kapcsolatnak köszönhetik alkotmányukat, ezen általunk nekik juttatott jótétemény fejében lesznek annyi elismeréssel, hogy lemondanak az idők hosszu során kizsákmányolásunkra irányuló politikájukról. Akkor még lehetett gondolni, hogy a nagy kiengesztelődés eltöröl mindent, a mi a két országnak egymás elleni gyülöletét táplálta; lehetett remélni, hogy a közös uralkodó két országa egymással békén megférve, nyugalomban dolgozhatik boldogulásán.

Ez a hit, ez a remény képezheti egyedüli mentségét azoknak, a kik a kiegyezésben Magyarország fejlődésének, előrehaladásának el nem törhető gátját megalkották.

Mert nem vált valóra semmi azokból, a miknek feltételezése mellett odaadattak az ország jogai. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A gyűlölet, a mi a gyengébb féllel szemben csak mint lenézés, megvetés, kiméletlen kizsákmányolási törekvés nyilatkozott meg, a — formailag legalább — egyenjoguvá vált Magyarország iránt a maga teljes nagyságában bontazott ki és elkeseredett küzdelemre lépett minden intézmény, illetőleg az intézményeknek minden olyan része ellen, a mi Magyarország javára szolgálhatott volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És igy az összekapcsolt két ország között harmónikus együttmunkálás, s az ezzel karöltve járó egyforma fejlődés lehetetlenné vált. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gyűlölet megmaradt, a politikai, érzelmi és gazdasági ellentétek kiélesedtek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincs semmi közös érintkezési pontjuk. A mi mindkettőjöket érinti, nem egyformán jó, vagy egyformán rossz mindkettőre: *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem a mi az egyiknek rossz, a másiknak jó, a mi az egyiknek haszon, a másiknak kár; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az egyiknek szerencséje a másiknak baja, az egyiknek ereje a másiknak gyengesége. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A két szövetséges társ között állandó harcznak kell folynia, a mely még rosszabb és veszedelmesebb, mintha két egymástól távol álló fél között vivat-

nék, mert a közös kapcsolat a döntő végcsatát és ezzel a kibontakozást teljesen kizárja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)*

Ez a harcz annál veszedelmesebb Magyarországra, mert erejét megbénitja, hogy nem léphet fel a maga állami teljességében, mert nem lehet mellette az, a kinek döntő szerep jut egy állam tényeiben, nem lehet vele uralkodója. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak hogy vele, hogy mellette nem lehet, hanem az uralkodó-családnak tradicziói, családi politikája, neveltetése, átöröklött rokonszenve folytán, a melyek mind Ausztria felé huzzák, annak van kitéve, hogy teljesen elhidegiti magától királyát, a kihez évezredes hagyományainak erejével ragaszkodik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ekként a kiegyezés nem lett egy hosszas küzdelmet befejező békekötés, hanem fegyverszünet, a mely módot ád Ausztriának a nyugovó ellenfél kihasználására és erőgyüjtésre a mi erőinknek rovására. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ezeket a következményeket előre látták volna, alig hihető, hogy munkájukkal a kiegyezés létesitéséhez alkotói hozzájárultak volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ők az intézményt csak eszközül tekintették arra, hogy Magyarország gazdag, s azután önálló legyen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A czél ez volt, s bár ki nem fejezték, ez kellett, hogy előttük lebegjen. Mint Gambetta mondta a revancheról: »on n'en parle jamais, mais on y pense toujours,« ők is azt akarták, hogy Magyarország visszaszerezze jogait, bár nem beszéltek róla. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De azáltal, hogy a czélról nem beszéltek soha, hanem csak az eszközről, megtörtént az, a mi az emberiség történetében oly gyakran előfordult, hogy az eszközül teremtett intézménynek kultusza azt czéllá változtatta át. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

S most már nem az önállóságra való törekvés az, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a mi Deák Ferencz hagyományaként tiszteltetik az epigonok által, hanem az általa kétségkivül csak ezen czél eszközéül teremtett kiegyezés. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A hagyományosok, Magyarországnak a lefolyt 35 év alatt kormányon levő államférfiai, intézkedéseikben, a törvényhozó akarat irányitásában sohasem csupán azt nézték, hogy jó-e, üdvös-e, szükséges-e valami az ország gazdagsága, önállósága, gyarapodása, fejlődése szempontjából, hanem mindig és különösen azt is, hogy megfelel-e a kiegyezés szellemének, nem veszélyezteti-e annak sértetlen, változhatatlan fenmaradását. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S ha ez a két szempont egymással összeütközésbe jött, nem volt rá eset, hogy nem az utóbbi győzedelmeskedett volna az előbbi fölött. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Persze ilyenkor mindig azt mondták, hogy politikai okosságból kell Magyarországnak jogokról lemondani, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a nemzeti büszkeségre hivatkoztak, mint a mely nem tűr szükmarkuságot. Csak az a különös, hogy erre a nemzeti büszkeségre csak akkor utaltak, a mikor arról volt szó, hogy az ország nagyobb terheket vállaljon magára, mint a mik őt jog szerint megillették,. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy áldozatokat hozzon olyan czélokra, a miknek hasznát sohasem láthatja.

Bezzeg, a mikor Magyarország államisága sérelmet szenvedett, a mikor jogait feladni kellett, akkor szó sem volt nemzeti büszkeségről. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igy jöttek létre az 1867-es rendszer összes megalkuvásai, igy alakultak a közös intézmények, a hadügy, külügy, igy szabták meg az udvartartás költségeit, a quótát, igy vállaltuk el Ausztria adósságait, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* igy mentünk bele Bosznia okkupácziójába, a vámszerződésekbe, a magyar hadsereg eltüntetésébe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: A hadi létszám felemelésébe!

Reich Aladár: Igy lehet majdan, ha a dolgok rendje meg nem változik, elmondani, hogy Magyarország önállóságának teljes megsemmisülését, gazdasági romlását a »nemzeti büszkeség«-nek és a »politikai eszélyesség«-nek köszönheti. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert ez a nemzeti büszkeség és a politikai eszélyesség követelik meg azt is, hogy ez a szerencsétlen ország olyan irtóztató nagy áldozatokat hozzon pénzben, vérben és munkaerőben egy fantomért: az ugynevezett nagyhatalmi állásért.

A mivel körülbelül ugy vagyunk, mint a párisiak voltak a Humbert-házaspár milliós örökségével. Mindenki olvashatta annak idején az ujságokban ezt a nagyszabásu szédelgést, a mivel éveken keresztül orránál fogva vezetett egy ügyes asszony egy egész sereg embert, azt hiresztelvén, hogy vasszekrényében egy mesés nagyságu örökséget őriz, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyhez azonban egyelőre hozzányulnia nem szabad, mert — bár alaptalan — perrel van megtámadva. Erre azután korlátlan hitelt vett igénybe, pazar háztartást rendezett be, vállalatokat alapitott, s fényesen uralkodott egész Páris fölött. A végén meg kisült, hogy az örökség mese, a vasszekrény értéktelen papirfoszlányokat tartalmaz.

A mi kedves szomszédunk és szövetségestársunk Ausztria is azt a nevetséges mesét találta fel nekünk, hogy néhai apjától, a római császárságtól egy óriási, megbecsülhetetlen kincset örökölt, a nagyhatalmi állást. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a baloldalon.)*

S vettek egy roppant erős, roppant hatalmas vasszekrényt, a mibe bezárták lég-, tüz- és betörésmentesen a kincset, ez volt a dinasztikus érzés, a nemzeti büszkeség. Ez arra volt jó,

hogy avatatlan szem be ne tekinthessen, szentségtörő kéz ne tehesse hozzáférhetővé a kritika furójával.

A kincs őrizetére pedig felállitották az óriási áldozatok árán fentartott hadsereget és még arról is gondoskodtak, hogy legyen lelkiismeretlen ügyvéd, a ki a látszat kedvéért pereljen az örökségért: ez volt a diplomácziai testület. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

S erre a szédelgésre berendeztek egy irtóztató drága háztartást, a közös államháztartást. *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Hogy mi ez a nagyhatalmi állás, azt senki sem tudta, hogy mire jó, azt se, hogy létezik, azt se látta senki, sem lényegében, sem hatásában, sem eredményében.

A természetes dolog az volna, hogy a nagyhatalmi állás annyit jelent, hogy az abban ledező államnak tekintélye legyen a többi előtt, hogy tanácsát kikérjék, véleményét, akaratát respektálják, hogy saját érdekeit hatalmas nyomatékkal meg tudja védeni.

Hát bizony, mindezekből időtlen idők óta édeskeveset láttunk.

Ha vitája volt, meghátrált, ha megsértették, meghuzta magát, ha háborut viselt, megverték. Szóval, csak a megveretésben volt nagyhatalom, és senki sem látta, hogy Ausztria valahol vagy valamikor tényleg mint nagyhatalom lépett, vagy rá, mint nagyhatalomra, bárki, bármikor tekintettel lett volna.

De a mese megvolt. Okos emberek beszéltek róla okos embereknek, okos módon, a könnyenhivők, a közömbösök meg vakon mentek utánuk és elhitték, hogy tényleg létezik, a mi fölött komoly képpel tárgyalnak komoly emberek. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak azt hitték el, hogy létezik, hanem még azt is, hogy szükséges, azt is, hogy hasznos, azt is, hogy érdemes bármely áldozatra. *(Halljuk! Halljuk!)*

És a nagyhatalmi szédelgés vigan folyt tovább és folyik még ma is, és a rászedett Magyarország minden erejét megfeszitve, hogy majd megszakad belé, fárad, izzad, dolgozik, hogy veszélybe ne jusson, hogy el ne raboltassék ez a valóságban nem létező kincs, a mondvacsinált nagyhatalmiság. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E miatt kell szerényen meghuzódnia az állami élet minden szükséges kivánalmainak, e miatt kell lassankint elsenyvednie a nemzet minden életszervének, e miatt kell kivesznie a nemzeti öntudatnak, s a mi mindezekkel egyértelmü, mert mindezeknek összefoglalata: e miatt kell fenmaradnia az Ausztriával való kapcsolatnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek az öngyilkos politikának szolgálatában látom én a kormányt is, a melynek különösen a legutóbbi időkben elkövetett, vagy kisérleti stádiumban maradt cselekedetei a legkétségbeejtőbb biztossággal mutatnak rá, hogy az összbirodalmi eszmének annyira szolgálatába szegődött, hogy elvesztette minden érzékét a magyar érdekek iránt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mely kormány arra volt képes, hogy beterjeszsze a törvényhozás elé még a kormánypárt által is visszautasitott véderőjavaslatokat; a mely kormány arra képes, hogy az ország jelenlegi sanyaru helyzetében a czivillistának emelését javalja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s a mely kormány erőszakos elmagyarázással meri elvenni az országtól a jobb sorsnak még reményét is: az nem lehet méltó, nem lehet alkalmas arra, hogy Magyarország ügyeit vezethesse: *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az lehet expoziturája a közös kormánynak, de nem önálló, felelős magyar miniszterium. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annak módot és eszközöket adni az ország kormányzásához nem akarok, a törvényjavaslatot meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Rátkay László jegyző: Rakovszky István! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! A parlamentáris körökben nemrég az a hir terjedt el, hogy a t. kormányelnök ur törvényjavaslatot készül beterjeszteni, a melynek czélja az volna, hogy a rendesen igen hosszura nyuló budgetvitákat megröviditeni lehessen. Én azonban, bármennyire méltányolom is az indokokat, ezen törvényjavaslatot semmi szin alatt sem szavaznám meg addig, mig ezen törvényjavaslattal együttesen és kapcsolatosan nem vettetnék fel az egész parlamenti reformnak kérdése, mert a parlamenti reform nélkül ez ujabb hatalom lenne a kormány kezében és ez által az a 35 év óta fennálló, gyászos körülmény, hogy a parlamentarizmus egyik alapelve, — hogy a pártok váltakozva folylyanak be az ország vezetésébe, — beláthatatlan időkre, talán örökre eliminältatnék a mi közéletünkből. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Nem is volna ez szükséges, ha a kormány hozzászoknék ahhoz, hogy minden évben rendes időben terjeszsze be a költségelőirányzatot és ne terjeszszen be évről-évre indemnityt, a mi által arra kényszeriti az ellenzéki pártokat, hogy az ország közállapotaival, a melyek elég szomoruak és elég anyagot nyujtanak az éles kritikára, kétszer is foglalkozzanak, a mit pedig, hogy magyarosan fejezzem ki magamat, egy füst alatt lehetne elvégezni. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Már magában véve ebből az okból sem szavaznám meg az indemnityt.

Hatalmas indokot találnék erre, hogy ha az ország pénzügyi állapotát tenném kritika tárgyává, de épen az előbb felsorolt indokból nem akarom ezt most tenni, mert én akkor fogom a pénzügyi helyzetet kritika alá vonni, a mikor a budgetvitánál nekem arra alkalom adatik. Különben is oly szomoru és oly komor

lenne ez a kép, hogy azt hiszem, elég a rosszból egyszer is. *(Derültség a baloldalon.)*

Bizonyitéka annak és ez a legkirivóbb, hogy a »Pester Lloyd« Tyrteusa is elsántikált annak a lapnak a hasábjaiból, a hol azelőtt nem győzte folyton és folyton a liberalizmus dicsőitésével azt hirdetni, hogy ime, mily gazdaggá, mily hatalmassá tette, mily jó módba hozta ez a mindenkor és mindörökké boldogitó liberalizmus Magyarország népeit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Különös, hogy ez a Tyrteus elsántikál, de elmegy és nem marad meg ebben az országban az a nép sem, a mely évezredig taposta ezt a földet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Én tehát a bizalom szempontjából fogom megitélni ezt a törvényjavaslatot. Egyetértenék a t. miniszterelnök urral, a ki a pénzügyi bizottságban azt a tételt állitotta fel, hogy az indemnity tárgyalásánál nincs bizalomról kérdés, és hogy ezt egyesegyedül az ország kormányzása további lehetőségének szempontjából kell megitélni. Igenis, igy lenne, ha ez rendkivüli eset lenne, de a mikor évről-évre azt látjuk, hogy rendszerré válik, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* akkor én ebben a budgetjogot látom érintve, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mert ez sokkal nagyobb felhatalmazást ad tényleg a kormánynak, mint a minőt sejtetni enged. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Igaz ugyan, hogy csak meghatározott, rövidebb időre adja meg az indemnityt, de volt már példa arra, hogy megismételtük, hogy egy évben két indemnityt voltunk kénytelenek megszavazni. Ha pedig igy áll a dolog, akkor nem szabad elzárkóznunk az elől, hogy hisz az indemnity sokkal nagyobb joggal ruházza fel a kormányt, mint maga a költségvetési törvény, mert magában foglalja, bár burkoltan, a költségvetési jogot, magában foglalja a virementet, az átruházási jogot is, a melyet a költségvetésnél mindig külön kérnek és külön szavaznak meg, és magában foglalja a felhatalmazást is, a mennyiben a t. kormány beszedheti a jövedelmeket, folyósithatja a kiadásokat. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ebből a szempontból azt tartom, hogy méltán idézhet fel az indemnity-javaslat oly vitákat, mint maga a költségvetés, és épen abban van a hiba, hogy az országgyülésnek más fontos tárgyakra nem jut elegendő ideje, mert folyton és folyton az államnak pénzügyi háztartásával van elfoglalva. *(Ugy van! a baloldalon.)*

De, t. képviselőház, énnekem nincs bizalmam a t. kormánynyal szemben, mivel mindazon remények, a melyeket a t. kormány megalakulásához füztünk, nem valósultak meg. *(Halljuk!)* A közélet szanálása alig észlelhető; egy vékony szállal van az egész közélet szanálása a t. miniszterelnök ur miniszterségéhez kötve. A kabinetben nem bizhatunk. Hiszen azok a férfiak, alig egy-két kivétellel, azt a rendszert szolgálták, a melyet mi megdöntöttünk. Ha ezek a férfiak, kik akkor képesek voltak állást foglalni azon kormány mellett, képesek voltak a t. miniszterelnök urnak helyes intencióival ellentétbe nem állani: jogos az a feltevés, hogy ha jön oda egy más miniszterelnök, a ki az előbbi nótát fujja, ugyanazok a férfiak azt is támogatni fogják. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A perifériákon sem látok én nagy változtatást. Az állampolgárok üldözései politikai szempontokból tovább tartanak napról-napra. Elismerem, és nem lenne tőlem helyes, ha el nem ismerném, hogy a miniszterelnök urnál az igazságot megtaláljuk. De mi hasznom énnekem abból, hogy ha én fél vagy egy év mulva végrevalahára igazságot lelek és engem egy éven át talán tönkre tettek? Nem az a fő, hogy igazságot ott kapjunk, hanem hogy át legyen hatva a közélet attól, hogy igazság nélkül egyetlen állam sem állhat fenn. *(Ugy van! Helyeslés.)*

A közigazgatási botrányok egész sorozatával állunk szemben. A t. miniszterelnök ur joggal azt mondhatja, hogy ő ezeket a régi rendszerből vette át. Itt van a máramarosi eset. Itt vannak a mosoni botrányos esetek, a hol büntetlenül garázdálkodik egy alispán, a kit nyilvánosan vádolnak azzal, hogy az ő Felsége szobrára gyüjtött pénzt elsikkasztotta.

Széll Kálmán miniszterelnök: Vizsgálat alatt van!

Rakovszky István: Én tudom, hogy ő leköszönt és eltávozott, sőt azt is tudom, hogy Moson megyében akadt — ha nincs igy, visszavonom, csak feltételesen mondom — akadt egy kormánypárti képviselő, a ki ezen alispánt nyugdijban is kivánta részesiteni. Én nem vagyok egészen biztos ebben; ha nem igy volna, akkor már most is visszavonom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Erről nekem semmi tudomásom! Én csak azt tudom, hogy felfüggesztettem.

Rakovszky István: Itt van Tóth alispán esete; hajmeresztő lelketlenséggel egy embert állásától megfosztottak, és ez ember igazához jutni nem tud. Itt van — s ebben a kormánypártra hivatkozom — Lendl kollégánk, a ki utazást rendez az ő kerületében és azokat a valódi ázsiai állapotokat lefesti. Mindezekre a szatiszfakczió lassu és igen elkésett. Ennek az oka az, hogy ha a t. miniszterelnök ur az egyik helyen szanál, az egyik helyen levágja a hidrának fejét, tiz más helyen kinő. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert mindig az időre bizzák, hátha a miniszterelnök ur kiesik abból a székből és jön egy jó miniszterelnök, ki alatt tehetünk, a mit akarunk. A baj az, hogy a vaskéz, a vasseprő nem működik gyorsan és jól, ez az oka annak, hogy a közélet nem szanáltatott ugy, a hogy mi jogositva voltunk elvárni, a mire nézve minekünk garanciát képezett az, hogy a nemzeti párt is belépett a kormánypártba; ezért hittük, hogy az uj kormány erélylyel fogja vé-

gezni azt a tisztitási munkát, a mi azonban mindeddig meg nem történt.

T. képviselőház! Ha én az általános politikai helyzetet tekintem, ezt is oly bonyolultnak látom, hogy valóban nem tudom, mi fog ebből az utvesztőből kivezetni. Tagadhatatlan, hogy az ország egy igen nagy gazdasági válságban van, és a mikor ezt még a kormány maga sem tagadja, azt látjuk, hogy folyvást és folyvást jönnek ide költségvetésekkel, a melyek expanzivek; nem elégednek meg ezen emelkedő költségvetéssel, hanem — mint ma is legnagyobb bánatunkra kellett meggyőződnünk — hoznak ide olyan törvényjavaslatokat, a melyek követeléseikkel már a szertelenségen is túlmennek. Katona, véradó, pénzadó, mintha nem is volna határa a nemzet teljesitési képességének! Én azt hiszem, hogy a kormány vagy gyenge, vagy kötelességét nem teljesitette. Én inkább az elsőt hiszem, mert nézetem szerint a kormánynak a legerélyesebben kellett volna fellépnie és ilyen javaslatokkal nem lépni a ház elé. De ha már elkerülhetetlenek voltak ezek a javaslatok, arra kellett volna gondot forditania, hogy ha az egyik vállra, a mely már roskadozik, nagyobb terhet ró, a másik vállról vegye le a terheket. Én ezen katonai költségeket rendkivül túlzottaknak tartom; és nem hiszem, hogy be lehetne igazolni, hogy ezek arányban lennének az országnak teherviselési képességével.

A t. kormánynak nem volt szerencséje a kiegyezési tárgyalásokkal sem. A kiegyezés két-három év óta huzódik; tárgyalnak a t. miniszter urak és a vége mégis az, hogy a kiegyezés megfeneklését konstatáljuk. Már magában véve az, hogy a kiegyezés nem megy előbbre, elég indok arra, hogy ne szavazzuk meg az indemnityt, mert a kiegyezésnek meg nem kötése oly bizonytalan gazdasági helyzetet teremt, hogy a gazdasági depressziónak egyik indokát erre is vissza lehet vezetni. De nemcsak ily irányban kártékony ez, hanem abban is, hogy az egész politikai helyzetet is összekuszálja, bizonytalanná teszi. Mi nem tudjuk, meddig marad ezen kuszált és bonyolult politikai helyzettel szemben a t. miniszterelnök ur a helyén. Feltéve, hogy az ellenzék hajlandó lenne megszavazni neki az indemnityt, hol van az a garaczia, hogy valóban ő is fogja exequálni? Hol van a garanczia, hogy ha mi ezt megszavazzuk neki, utóda ugyanabban a szellemben viszi tovább a kormányzatot, a melyet ő, mint a jog és törvényes igazság szellemét hirdeti? Erre — a mit a t. miniszterelnök ur maga is kénytelen bevallani — elég intézményes garancziák nincsenek. *(Ugy van! a néppárton.)* Ez egy személyes hitel, a mely ideig-óráig tart, ez a személynél magánál is elpusztulhat, de annál inkább pusztul el akkor, ha a személy helyett egy más jön. *(Ugy van! a néppárton.)*

És most, t. képviselőház, engedjék meg, hogy kitérjek az u. n. paktumra, *(Halljuk! Halljuk!)* és azokra a fejtegetésekre, magyarázatokra, a melyeket ehhez füztek. Elismerem, hogy mai feladatom legkényesebb és legnehezebb részéhez érkeztem. Mindig kényes helyzet egy ellenzéki férfiura, mikor a kormányfelfogás mellé kénytelen állani, mindig kényes álláspont az ellenzékre, mikor azt a feladatot vállalja magára, a melyet a kormányelnök ur kiváló tehetségeinél fogva talán sokkal jobban megoldhatna. De ha ezt teszem, teszem azon egy oknál fogva, mert nekem is részem volt benne, és teszem ezt azért, mert szemeim előtt lebeg egy eset, a mely velem történt meg még a régi házban, a hol hasonló helyzetben a kormánypadokról jött direkt felhivásra a kormány igaza mellé állottam. Mintha ma lett volna, ugy emlékszem arra a gyülésre, a mely egy igaz embernek kivégeztetésére volt rendelve; és akkor, mikor én kevés elvbarátaimmal együtt egyedül álltam szemben a házzal, az az egy érzet élt bennem, ha igazam van, ha az igazat akarom, engem le nem gyürhet senki. *(Élénk tetszés és éljenzés a néppárton.)* Én ma még itt állok, a hol álltam akkor ott; hol vannak az akkori szereplők? És azt akarom ma is tenni, hogy én a miniszterelnök ur igaza mellé állok.

A miniszterelnök ur által adott magyarázatok tökéletesen megfeleltek annak a törvénynek, megfeleltek annak, a mit ő nekem és Molnár János barátomnak akkor mondott, mikor Bécsből lehozta a törvénynek módositását. És itt sajnálom, hogy állást kell foglalnom a t. függetlenségi párttal szemben . . .

Thaly Kálmán: Csak rajta!

Rakovszky István: Teszem is azt, t. Thaly Kálmán ur engedelme nélkül is. Én kijelentem, hogy én is daczára annak, hogy a 67-es alapon állok . . .

Thaly Kálmán: 47-es alapon!

Rakovszky István: . . . . elismerem és megvédem azt, hogy Magyarországnak feltétlen joga van az önálló vámterületre. Én ezt nemcsak a 67-es törvényből védem meg; én nemcsak azért állok a mellé, mert ez az állami szuverénitásnak egy elengedhetetlen korollárium, de azért is, mert mindig egy hatalmas fegyver a kezünkben, a melyet gyengiteni nem akarok. *(Helyeslés a néppárton.)* Ez az én álláspontom . . .

Kecskeméthy Ferencz: Csak németül mondaná, hogy az ember legalább értse, mit mond. *(Zaj.)*

Rakovszky István: De, t. képviselőház, akkor, mikor én előttem egy törvénynek tiszta szövege áll, s ezzel szemben a t. miniszterelnök urnak magyarázata, más előkelő politikusok magyarázata, Rosenberg Gyula képviselő ur magyarázata, a melyre Komjáthy Béla t. képviselő ur tegnap hivatkozott: akkor előttem a kérdés nagyon egyszerü. Ha tiszta a törvény, akkor magyarázatra nem szorul; ha nem tiszta a törvény, miért nem ügyeltek arra, hogy ez a törvény nem tiszta? Én ügyeltem rá, és a

paktum-tárgyalások alatt egy igen másodrendü kérdésnél, a kanczel-paragrafusnál a néppártnak az akczió-szabadságát bevétettem a protokollumba, a hol t. i. mi közöttünk és a többi pártok között eltérés volt; figyeltem és ügyeltem erre, mert tudom, hogy a politikában nincsen barát, nincsen testvér, a politikában az a fő, a mi meg van irva, sőt még az is nagyon gyenge értékkel bir gyakran, az erő dönt, az erő erősit, hogyha megvan. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Joggal egyedül, erő nélkül rendesen kevésre megy az ember. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Hát, t. képviselőház, mi volt ennek az egész paktumnak és az 1899 : XXX. t.-czikknek az alapja? Én czitálok a t. miniszter urnak a beszédéből, a melyre t. képviselőtársam, Kossuth Ferencz is hivatkozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Két dolog volt. Az önálló vámterületnek tényleges biztositása egyrészről, belátható időben, bizonyos körülmények beálltakor, a másik az volt, hogy a külfölddel kötendő szerződések egylejáratuak legyenek az Ausztriával megkötendő kiegyezés lejárati határidejével. Azt hiszem, hogy helyesen definiáltam. *(Helyeslés a néppárton.)* Ez a két dolog volt az alapelv, hogy t. i. kongruenczia legyen a két határidő között.

Hát én kérdezem és hivatkozom a törvényre, benne van-e az abban, igen vagy nem? Igen. De ha állana az az okoskodás, a melyet a t. függetlenségi párt felállit, hogy az autonom vámtarifa elkészültének időpontja 1902. deczember 31-ike, akkor ez az egyik alapelv elesnék, elesnék pedig azért, mert az a kongruenczia a kiegyezés megkötése és a külföldi szerződések lejárata között nem lenne már meg.

Krasznay Ferencz: Hát a viszonosság megsértése!

Rakovszky István: Erre akkor nem gondoltak; a viszonosság megsértése az 5. §-ba utólag, a mi tudtunkon kivül, jött be; különben erre a viszonosság megsértésére én most mindjárt reá fogok térni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvényben két különböző időpont van kikötve: az egyik kalendáriumi: 1901., 1903. és 1907., a másik egy feltétel, és az a feltétel vonatkozik az autonom vámtarifának elkészitésére. A feltétel az, hogy mielőtt a külfölddel a tárgyalások megkezdetnek, addig az autonom vámtarifának el kell készülnie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De már most a tárgyalások még meg sem kezdődtek; tárgyalások még a meghosszabbitás iránt sem folytak, mert tudjuk, hogy a szerződések, ha fel nem mondatnak, automatice tovább folynak.

Kossuth Ferencz: Nem jól értett engem a t. képviselő ur!

Rakovszky István: Én nagyon jól értettem a t. képviselő urat, és mindjárt könyv nélkül fogok czitálni az ő beszédéből, a miből láthatja t. képviselő ur, hogy nagyban téved.

A t. képviselő ur azt mondja, hogy mi abban a véleményben voltunk, hogy 1902. év végéig felmondják a szerződéseket; de t. képviselőtársam talán jobban tudja, mint én, hogy ez a fölmondás azt jelenti, hogy a szerződés azért még egy évig tovább is fennáll, de facto.

Kossuth Ferencz: Igen, egy évvel előbb kell felmondani!

Rakovszky István: A t. képviselő ur azt mondta, hogy nemzetközi szokás szerint aznap, a mikor felmondták a szerződést, háboru esetét kivéve, fel szokták ajánlani az uj tárgyalásokat. Nyilt kérdésnek hagyom, vajjon kell-e ez, szokás-e ez, de akczeptálom az okoskodást magát, s ha ugy van, a hogyan t. képviselőtársam mondja, hogy szokás felajánlani az uj tárgyalások megkezdését, erre azt jegyzem meg, hogy ezek még nem tárgyalások, ez csak felhivás a tárgyalásokhoz. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a középen. Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: A 4-ik szakaszban foglaltakat tessék felolvasni! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Rakovszky István: Azt már csak t. képviselőtársam megengedi, hogy a külföldnek jogában áll azt mondani, hogy ő nem kezdi meg a tárgyalásokat; *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a középen.)* mert kettőn áll ám a vásár. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Ha tehát meg is történt a felhivás, ugy, a hogyan azt t. képviselőtársam mondja, az egyszerü udvariassági tény, az még nem tárgyalás, *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* mert ilyen tárgyalások, a minőket itten a kormány kontemplál, abban állanak, hogy különös meghatalmazás adatik különös meghatalmazottaknak, a kik azután a tárgyalást meg is kezdik. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én annál is inkább állást foglalok a t. miniszterelnök ur felfogása mellett, mert — nézetem szerint — nem áll az, a mit a t. függetlenségi párt állit, hogy t. i. a törvény nem nyilatkoznék preczize, hogy a törvény nem világos; nézetem szerint a törvény egészen tisztán nyilatkozik. De miért nem ügyelt akkor az igen t. függetlenségi párt arra, a mi az ő programmjának egyik sarkkövét és sarkpontját képezi, t. i. az önálló vámterületre? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Miért nem ügyelt akkor, hiszen könnyen megtehette volna?

Krasznay Ferencz: Mert jóhiszemü volt!

Rakovszky István: Bocsánatot kérek, a politikában, ily tárgyalásoknál nem létezik jóhiszemüség. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Nem létezik jóhiszemüség; nem lehet azt követelni, hogy az egyik félnek jóhiszemüsége annyira menjen, hogy az ellenfél gyengeségeit a maga számára ki ne aknázza. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Ha a t. képviselő urak abban a nézetben vannak, hogy akkor valóban ugy értelmeztük

mi valamennyien, — a miniszterelnök ur is — ezt a kitételt az autonom vámtarifára vonatkozólag: akkor a t. függetlenségi pártot egy nagy mulasztás terheli, az a mulasztás, a melyet elkövetett akkor, a mikor az ő programmjának egy kardinális pontjáról volt szó. A mikor ugy a kezében volt egy kormány sorsa, mint akkor kezében volt a t. függetlenségi pártnak és mindazoknak, a kik aláirták a paktumot: *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* miért nem kérdezték akkor a t. miniszterelnök urtól, ugy értelmezi-e azt a pontot, mint a t. függetlenségi párt most értelmezi? *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* S ha a miniszterelnök ur nemmel felelt volna, csak kettő állhatott a függetlenségi párt előtt: vagy azt mondani, hogy belenyugszik abba, és akkor vége az egész ügynek, vagy azt mondani, hogy a felmentést és az eredeti paktum módositását csak az esetben adja meg, ha e terminus az autonom vámtarifára nézve — expressis verbis — bejön kalendáriumi nappal megjelölve, a törvénybe. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* A t. függetlenségi párt annál inkább fel volt jogositva ezt tenni, mert a kormányelnök ur nem térhetett volna ki az elől; nem modhatta volna, hogy ő ezt nem teheti meg, minthogy a Badeni-féle javaslatban benn volt az egészen klarifikálva és tisztán. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Ha pedig itten mulasztás történt a t. függetlenségi párt részéről, akkor mulasztásának hátrányait a t. függetlenségi párt önmagának tulajdonitsa. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a néppárton és a középen.)*

Papp Elek: Az ország hátrányáról van szó. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hát a nemzet érdeke semmi? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Önöknek joguk van azt hinni, hogy ez lenne az ország előnyére; nekem jogom van az ellenkezőt hinni, az nézet dolga, a mely nézet jogosultságához nem lehet szava sem az egyik, sem a másik félnek. *(Helyeslés a néppárton.)* Különös, hogy mikor önök itt folyton az önálló vámterületet vitatják, még arról sem gondoskodtak, hogy az önálló vámterület szó, az önálló vámterület tényleges állapotának konstatálása expressis verbis, bár csak egyetlen szóval is meg legyen emlitve a törvényben. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem lehetett!)* Nagyon lehetett a jogilag fennálló vámterületet bevenni; hát ha azt lehetett, lehetett ezt is. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Visszautasitották!)* Kérem, ha visszautasitották, s belenyugodtak az urak, akkor megint vége van, s akkor nem lehet azt mondani, a mit hallottam Komjáthy t. képviselő urtól, hogy a miniszterelnök ur szószegést követett el. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, mi történik 1907-ben, vagy mi történik akkor, a mikor a visszonosságot megszegik? Ezen törvényből okvetlenül következik-e az, hogy az önálló vámterület tényleges állapotára állunk? Nem következik, mert az 5-ik szakasz azt mondja: Arra az esetre, ha *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* a jelen törvény hatályának tartama alatt az első szakaszban emlitett jelenlegi állapot, illetőleg viszonosság, ő Felsége többi királyságaiban és országaiban, bármi oknál fogva változást szenvedne, utasittatik a kormány, hogy az ország pénzügyi és közgazdasági érdekeinek megóvására és érvényesitésére szükséges javaslatokat haladék nélkül az országgyülés elé terjeszsze.

T. képviselőház! Lehet, kivánom is abban az esetben, hogyha nem sikerül egyezséget kötni Ausztriával, ha látjuk, hogy megkárositanak, akkor én is kivánom, hogy az önálló vámterület megköttessék. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Mondom, kivánom, azon feltétellel, ha látom, hogy megkárositják az országot, hogy nem fogják az ország érdekeit sem a vámtarifában, sem a kiegyezésnél tekintetbe venni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* De, t. képviselőház, expressis verbis az 5-ik szakaszból ez nem olvasható ki. Elhiszem, elfogadom azt, hogy a miniszterelnök ur ezen az álláspontón van, de nincs garancziám arra, hogy a következő miniszterelnök ugyanazon az álláspontón lesz.

Hát, t. függetlenségi párt, itten egy nagy mulasztás történt. Ha áll, a mit önök állitanak, és elhiszem, hogy áll, hogy önök igy gongondolták, igy beszélték meg: akkor, a mint kimutattam, semmi, de semmi sem gátolta meg önöket abban, hogy ez vagy expressis verbis bevétessék a törvénybe, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* vagy hozzá ne járuljanak a paktumhoz. Ilyenformán, t. függetlenségi párt, azt mondani, hogy a miniszterelnök magyarázata nem felel meg az eredeti megállapodásoknak, gondolom, erős tévedés. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Ezt én, t. függetlenségi párt, meg tudnám indokolni, hogy miért történt. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedjék inkább el ezt nekem. Ez a t. függetlenségi párt tragikomédiája, és hogyha megtörtént, temessük el a holtakat, menjünk friss harczokra. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* De nem ottan, t. képviselő ur, nemcsak ott, a hol a t. képviselő ur szeretné, hanem ott — és én ezzel nem fogok adós maradni — a közélet azon terén, a hol leginkább égető a baj; nem ottan, a hol arról van szó, hogy a kormánynak bizalmatlanságot kell szavazni, azért, mert az egyik vagy másik ünnepélyen nem jelent meg, hanem ottan, a hol az országnak anyagi boldogulását kell előmozditani. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Hadd beszéljen; meghallják Bécsben! *(Elnök csenget.)*

Rakovszky István: A t. képviselő ur nem mindig olyan rideg Bécscsel szemben.

Thaly Kálmán: Én? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ne gyanusitson! Elnök csenget. Egy hang a néppárton: Minket se gyanusitsanak, hogy Bécscsel szemben hogyan viselkedünk! Mozgás, zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Elnök *(csenget)*: Csak egy képviselő urnak van egyszerre szólásjoga.

Rakovszky István: T. képviselőház! Ezzel végeztem volna ezen kellemetlen és nehéz részszel, és köszönöm a t. függetlenségi pártnak azt, hogy volt szives ennyi türelemmel és elnézéssel is meghallgatni. *(Derültség jobbról és a néppárton. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem veszszük tragikusan!)* Sohasem kételkedtem benne. De ha ebben a dologban a miniszterelnök ur részén állok is, annál több aggálylyal nézek a jövőbe egy más tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)* A kiegyezésnek igazságos, Magyarország érdekeinek megfelelő megkötéséhez én nekem alig van bizalmam. Én ebben egy oly elszomoritó körülményt látok, a melynek okaira akarnék visszamenni. És én ennek okát abban látom, hogy a t. kormány nem támaszkodhatik olyan sziklaszilárdan a saját pártjára, a mint az egy ilyen nehéz kérdésben okvetlenül szükséges volna. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Évek óta látjuk azt, hogy a kormánypártnak nem fő czélja: egy elv mellett, egy határozott politikai irányzat mellett, a melyet egy kormány képvisel, állani és bukni, hanem fő dolog a kormánypártiság; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* viszont azt is látom, hogy a kormányférfiak a végletekig harczolnak nézetük és álláspontjuk mellett, de abban a perczben, a midőn álláspontjuk diadalra nem jut, nem mennek át az ellenzék padjaira, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* hanem megelégednek azzal, hogy az előző kormány tagjait az első padokból kiszoritsák és ők üljenek azoknak helyére. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ivánka Oszkár: A pénzügyminisztert szerettétek ott látni!

Rakovszky István: Nem tudom, hogy Ivánka t. képviselő ur miért akarja épen ezen kitünő erőtől megfosztani a kormánypártot, de ugy látszik, hogy abból, a régi időkből való kis ellenszenvből kell deriválnom és magyaráznom azt, hogy épen a t. pénzügyminiszter urtól akarja a kormánypártot megszabaditani. *(Élénk derültség a bal- és a jobboldalon.)* Higyje el, t. képviselőtársam, hogy ha mi olyan szaktekintélyt tisztelhetnénk itt sorainkban, azt igen szivesen vennők. *(Általános élénk derültség. Egy hang a szélsőbaloldalon: Oda való volna! Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Ez tehát a mi szomoru parlamenti viszonyainknak fő indoka. A másik pedig az, hogy nincs a házban ellenzék. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A kormánynak és a kormánypártnak 35 év óta egyedül egy czélzata volt: mindig meggátolni azt, hogy egy oly ellenzék képződjék, a mely ugyanazon közjogi alapon állana és a mely őket a kormányzatban felválthatná. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Igen helyesen mondta a t. függetlenségi pártról Beőthy Ákos igen t. képviselőtársam, hogy ennek érvényesülése nagy nehézségbe ütközik már azért is, mert ha az a párt kormányra juthatna, ez nemcsak kormányválságot jelentene, hanem alkotmányválságot is. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az kellene nekünk épen.)*

Thaly Kálmán: Ez kell nekünk! Perszonálunió! *((Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: De, t. képviselőház, akármit csinálunk mi, előáll mi előttünk a kérdés, hogy ha képesek vagyunk is kormányválságot előidézni, mi következik azután? *(Halljuk! Halljuk!)* Akárhogyan feszitette meg az ellenzék nem dicstelen harczokban az erejét, sohasem tudta azt az egyet elérni, hogy a megbukott kormány helyébe jöjjön az ellenzékről egy párt, és valósitson meg tisztább politikai erkölcsöket oly tisztább politikai irány által, a melyet az ellenzék padjain hirdetett. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalról: Hát Horánszky!)* Két eset volt: az egyik volt a 75-iki fuzió. Azt láttuk, hogy ez is csak azon férfiaknak elvfeladása által létesülhetett; *(Ugy van! a baloldalon.)* nem vallhatták ott ugyanazt, a mit ezeken a padokon vallottak. A másik a jelenlegi fuzió, a t. nemzeti pártnak a bevonulása. T. képviselőház, ha én olvasom azokat a szép beszédeket, ha látom azokat a nagy harczokat, mindazoknak a végén arra a konkluzióra juthatok: jó, most még vannak nehézségek, nem lehet öt év alatt megvalósitani azt, a mit 25 év rontott; de ha itt egy kormányválság fog létesülni, s kérdem, hogy azok a férfiak a hatalom erejével, a közhangulat felrázásával, a közhangulatra való appellálással képesek-e egy kormányt megalakitani, azt látom, hogy nem, mert megbillent az alkotmányos monarchiának a serpenyője, a mely a korona és a képviselőház közt osztja meg a befolyást. Itt eddig csak azt láttuk, hogy van egy párt, a mely mindenütt oly törvényjavaslat mellé állt, a melyet felülről kivánnak. A mai eset is bebizonyitotta, hogy a nemzetnek érzülete bárminő erősen is buzduljon fel, legkevésbbé sem érvényesül. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ennek, t. képviselőház, az az oka, hogy sikerült a t. kormánynak az ellenzékek közt mindig viszályt kelteni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem azon törjük mi a fejünket, hogy hol van az egyesülésnek a lehetősége, hol küzdhetünk együtt. hanem azt keressük és az a nagy öröm, ha neki lehet támadni, a másik ellenzéknek. *(Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Láttuk! Láttuk!)* Igenis, azt tettem, és eszembe jön: vicem pro vice.

Endrey Gyula: Féltek, hogy rossz hirbe jöttek volna Bécsben! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Némelykor a félelem a

bölcseségnek jobbik oldala. *(Mozgás.)* T. ház, egyre lenne szükség, ezen parlamenti szituáczió-nak a megváltoztatására. És ha látom az ellenzéknek az erőmegfeszitését 35 éven át, tiszta a kép előttem, hogy egyenes támadással nem érhetünk czélt a parlamentben. — Ugy értem az egyenes támadást, hogy parlamenti rendes eszközökkel. — Ily támadással nem értünk eddig czélt, nem is fogunk a jövőben sem czélt érni. Csak két eszköze lenne az ellenzéknek: az absztinenczia vagy az obstrukczió. Én a magam részéről azt hiszem, hogy az absztinenczia talán jobb.

Papp Elek: Hát akkor miért nem maradt otthon? *(Derültség.)*

Rakovszky István: Kérem, ezzel ép ugy vagyunk, mint bizonyos szövetkezetekkel, azok is elmaradhattak volna és mégis fennállottak és megbuktak. *(Helyeslés a baloldalon.)* Az absztinenczia a legajánlatosabb lenne azért, hogy a törvényekért — melyeket itt beterjesztenek és a melyeken, ritka eseteket kivéve, soha sem tudtunk változtatni valamit — az egész felelőséget háritsuk a t. kormánypártra, csinálják meg azokat a törvényeket ők ugy, a hogy akarják, végrevalahára talán mégis fel fog ébredni a nemzet és látni fogja, hogy merre vezet az ut, és akkor talán jobb idők virulnak az országra.

A másik az obstrukczió, a melyet csak igen ritka esetben ajánlhatok. Azt hiszem, hogy közeledik az idő, midőn ujabb megterheltetésekről lesz szó. Oly ujabb megterheltetéséről a nemzetnek, a melyet megszavazni nem lehet.

Molnár Jenő: Pl. a czivillista. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igen! Igen! a czivillista! Megszavazza?)*

Rakovszky István: A czivillistát is egy feltétel alatt nem szavazom meg, hogy ha a t. függetlenségi párt azokat a haszontalan kiadásokat és zaklatásokat beszüntetné, a melyek az egyházpolitikai törvényekkel összefüggésben állanak. *(Nagy zaj.)* Ha önök négy milliót oly könnyü szivvel ki tudnak adni, csak azért, hogy a katholiczizmuson üssenek egyet, akkor mi is könnyü szivvel szavazhatunk meg egy milliót egy katholikus uralkodónak.

Leszkay Gyula: Talán a plébánosok zsebében van egy kis hiány?

Rakovszky István: Nem akarok erre a szép közbeszólásra reflektálni, azok a plébánosok nem kaptak kongruaemelést. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Én mindezen okoknál fogva nagyon szeretném, ha létesülhetne az, hogy közös alapot keressünk. Az egyik közös alap, a hol mi nagyon eredményesen járhatnánk el, az lenne, hogyha p. o. elvként felállitanók azt, hogy mi pedig minden megadott fegyverrel harczolni fogunk egy olyan budget ellen, a mely folyton-folyvást expanziv. Ki kellene kötnünk azt, hogy a budgetnek, tekintettel az ország gazdasági helyzetére, többé expanzivnek lenni nem szabad. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez egy oly gazdasági kérdés, a hol mi együttesen járhatnánk el és igen nagy szolgálatot tehetnénk az országnak.

Olay Lajos: Soha a néppárttal együtt! *(Általános derültség. Nagy zaj. Olay Lajos ujból közbeszól.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, nem szabad a képviselő urnak egy másik képviselő beszéde közben beszédet tartani, *(Derültség.)* ehhez a házszabályok értelmében joga nincs.

Rakovszky István: Mindazáltal mondom, hogy én ezt a czélt tüzném ki; mi mindig az ország érdekét tekintvén . . .

Thaly Kálmán: Zichy mást mondott, — a monarchia érdekét. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: Mert én annyira látom annak a czélnak a közel voltát, kijelentem, hogy én az indemnityt meg nem szavazom a t. kormány iránti bizalmatlanság szempontjából is és azon okoknál fogva, a melyeket elmondtam. *(Élénk éljenzés a baloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Mezőssy Béla! *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egy kis szünetet kérünk!)*

Mezőssy Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Természetesnek fogja találni a t. képviselőház, hogy a mennyiben előttem szóló képviselő ur beszédének legnagyobb része tulajdonképen hozzánk volt avizálva, az ő felszólalására akarom megtenni igénytelen észrevételemet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Első sorban is azzal, a miben én a t. képviselőtársammal egyetértek, nagyon röviden végezek. Egyetértek a t. képviselőtársammal abban, a mit ő a parlamenti reform, a mit az indemnitási joggal való visszaélés és a mit a közigazgatási állapotok romlottsága tekintetében mondott. Ezzel, t. ház, el is mondtam mindazt, a miben vele egyetértek, és itt behatóbban és részletesebben csak a kiegyezés kérdésében elfoglalt álláspontjával kivánok foglalkozni. *(Halljuk!)* Azt természetesnek találom, hogy ő ezt a törvényjavaslatot egészen másként magyarázza, mint mi; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* sőt akkor jöttem volna kissé zavarba, hogyha véletlenül a t. képviselő ur is ugyanazt a magyarázatot adta volna a törvénynek, mint mi. Megmondom azt is, hogy miért. Mert a mi kiindulási pontunk és az önök kiindulási pontja és a t. szabadelvü párt kiindulási pontja között egy áthidalhatatlan ür, egy végtelen távolság van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez az áthidalhatatlan ür az, hogy ugy a t. túloldal, valamint a t. néppárt is, fájdalom, a közös ügyeket, a közös vámterületet nem egy eszköznek tekinti az ország anyagi érdekeinek megvédésére, hanem egy lehetőségnek tekinti a túloldal arra, hogy a hatalmon megmaradhasson, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és lépcsőnek tekinti a t. nép-

párt arra, hogy a hatalomhoz hozzájuthasson. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a baloldalon.)*

Arra kérem a t. képviselőtársaimat, hogy a mint én a lehető legnagyobb figyelemmel hallgattam meg az előttem szólt t. képviselőtársam beszédét, méltóztassék nekem megengedni, hogy én is megpróbáljam indokolni ezt az álláspontomat. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Én elismerem, hogy az előttem szólt t. képviselőtársam a maga fejtegetéseiben sokkal ügyesebb volt, mint gr. Zichy János igen t. képviselőtársam, a néppárt elnöke. Mert Rakovszky István t. képviselőtársam nem volt olyan őszinte, mint a minő őszinteséggel a kiegyezés kérdésében gr. Zichy János t. képviselőtársam itt tegnap nyilatkozott. Nem gondolnám, hogy egy olyan kiváló parlamenti szónok, egy olyan fegyelmezett fő, mint gr. Zichy János, csak ugy véletlenségből szólta volna el magát, mikor beszélt és a néppárt nevében beszélt. Én csak azt veszem, a mi a naplóban van, és nem akarom ugy venni, a hogy gr. Zichy János itt mondotta, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* pedig a kettő között határtalan a különbség. De elfogadom azt az értelmezést, a melyet a néppárt t. elnöke a kiegyezés kérdésében a naplóban adott. Azt mondja, t. képviselőház, hogy őket a kiegyezés kérdésében egy szempont vezérli, és ez a szempont a monarchia keretén belül a magyar állam jól felfogott érdeke. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, ilyen alapelvből kiindulva mi egyetlenegy törvénymagyarázat terén sem fogunk találkozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalodalon.)* Nem fogunk találkozni, t. képviselőtársam, azért, mert mi azt mondjuk, hogy bennünket minden egyes tettünkben, minden egyes elhatározásunkban semmi egyéb ezen a kerek világon nem vezet, mint tisztán és kizárólag a magyar nemzeti állam érdekeinek kielégitése; *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* és csak annyiban, t. képviselőtársam, a mennyiben a magyar nemzeti állam már kielégitett érdekei megengedik, csak annyiban járulhatunk hozzá a monarchia érdekeinek kielégitéséhez is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a baloldalon: Tehát mégis!)* Bocsánatot kérek, ez egészen más, és épen azért, mert a kettő között ily óriási a különbség már a kiindulási ponton, természetes, hogy a végeredményben sem találkozhatunk.

Simonyi-Semadam Sándor: A kiindulási pont mindig Magyarország érdeke! *(Zaj.)*

Mezőssy Béla: Bocsánatot kérek, a magam egyszerü felfogását adom elő, ugy, a mint érzem. Méltóztassék azután megadni rá a választ.

Az az álláspont, a mit gróf Zichy János képviselő ur tegnapelőtt itt kifejtett, ne méltóztassék azt hinni, hogy valami uj dolog. Ez az álláspont évszázadokra nyul vissza. Tart ez azóta, a mióta felettünk a Habsburg-dinasztia uralkodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott virrasztott ez az álláspont 1723-ban Szluha és társai politikájában. Ott virrasztott, a mint Beőthy Akos képviselő ur nagyérdekü munkájában olvasom, 1825-ben és 1840-ben a karok és Rendek táblájánál. Ott volt 1867-ben, és szemben állott Deák Ferencz politikájával a Zsedényi, a Bartal Aurél és a többiek udvari politikája.

Thaly Kálmán: Nem Aurél, hanem Bartal György!

Mezőssy Béla: Mi a magyar nemzeti jogok politikáját képviseljük, de az önök politikáját lefelé ugy tüntetni fel, mint hogyha a nemzeti jogok kiterjesztésének védője lenne, felfelé pedig ugy viselkedni, hogy abból az lássék, hogy az udvar czéljait szivesen szolgálják: az egy lehetetlenség. *(Élénk helyeslés és taps a szelsőbaloldalon. Ellenmondás a baloldalon.)*

Igenis, a mi kiindulási pontunk, a mi álláspontunk az, hogy minden egyes alkalmat megragadunk arra nézve, hogy visszaszerezhessünk csak egy tenyérnyit is abból, mit ennek a nemzetnek politikai és gazdasági függetlenségéből 1867-ben elalkudtak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És félő, nagyon félő, hogy az állásfoglalás, a melyet gróf Zichy János tegnapelőtt kifejtett, voltaképen felfelé küldött hir, a mely azt jelenti, hogy Magyarországon oly emberek is vannak, a kik még többre is kaphatók. *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon. Zaj és ellenmondás a baloldalon.)*

Major Ferencz: Üres frázis! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem frázis, hanem igazság!)*

Mezőssy Béla: Azt mondja a t. képviselő ur, hogy ügyes frázis.

Major Ferencz: Üres!

Mezőssy Béla: Üres frázis? Egyre megy. Én leszek a legboldogabb, ha a jövő tényei azt fogják igazolni, hogy a mit én mondottam, csak frázis . . .

Major Ferencz: Egész nyugodt lehet!

Mezőssy Béla: . . . és ha együtt fogunk küzdeni ott, hol a magyar nemzeti jogok védelméről lesz majd szó. Kérem, én nem is osztom Olay Lajos t. képviselőtársam véleményét, *(Helyeslés a baloldalon.)* joga van mindenkinek a párt kötelékében olyan álláspontot elfoglalni, a milyet akar, és én örömmel veszem azt, hogyha a néppárt is a nemzeti jogok védelmébe áll. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás.)*

Most aztán áttérek arra a legnehezebb föladatra, a melyet Rakovszky István t. képviselőtársam, bevallom, nagyon ügyesen végzett el, és ez az, hogy mi a magunk aggályait ezzel a törvényjavaslattal szemben miért nem fejtettük ki az 1899. évi XXX. t.-czikk tárgyalása alkalmával. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tévedésben méltóztatik lenni. Én tudom, hogy az igen t. képviselőtársam a naplót jól át tanulta. Ugyebár, ennek a pártnak minden tagja

ugyanazoknak az aggályoknak, a melyeknek most kifejezést adnak, akkor is a leghatározottabb formában kifejezést adott?

Hivatkozott t. képviselőtársam két dologra. Hivatkozott arra, hogy miért nem követeltük, hogy a közös vámterület határidejének 1907. határidejére kitolása ebben a törvényjavaslatban benne ne legyen, s hivatkozott arra, hogy mi ezt nem vettük akkor észre, hogy a törvény 5. §-a expressis verbis nem mondja ki az önálló vámterületet. Ezeket az aggályokat akkor mi felhoztuk; azt hiszem, ezt a t. képviselőtársam is tudja. De ő azt mondja: továbbá, hogyha tudtuk és éreztük ezen aggodalmakat, miért nem gátoltuk meg akkor esetleg egy obstrukczióval a törvény létesitését.

Rakovszky István: Nem kellett obstrukczió!

Mezőssy Béla: Szóval nem kellett volna a paktumot aláirni. Én hivatkozom ismételten t. képviselőtársamra. Az a paktum eredetileg nem ugy szólott. Ugyebár, ebben a paktumban eredetileg az 1903 terminus volt. És akkor a t. miniszterelnök ur felment Bécsbe — azt ő tudja, hogy miért, és talán mi is tudjuk, vagy legalább sejtjük — és az 1903-iki terminust a Thun-kabinet kivánságával szemben keresztülvinni nem volt hajlandó és akkor lejött a t. miniszterelnök ur és nyiltan megmondta, hogy ő ezzel a paktummal áll, vagy esik, és a mennyiben annak egyetlenegy pontját is meg nem tartaná, azon megbizatást, a melyet a kormány alakitására kapott, visszaadja a felségnek.

T. képviselőház! Azt hiszem, hogy ez eddig kétségtelen tény. Két ut állott előttünk és azon párt előtt, a mely akkor a függetlenségi és 48-as pártot a házban képviselte. Az egyik ut az, a melyet az igen t. képviselő ur tanácsolt, hogy alá ne irjuk a paktumot és lehetetlenné tegyük a Széll-kabinet megalakulását. Bocsánatot kérek, t. képviselőház, ha mi ezt teszszük, nem a t. képviselő ur lett volna-e az, a ki nekünk szemünkbe vágta volna, hogy mi lehetetlen feltételt kivánunk akkor, a mikor az önálló vámterületnek expressis verbis a törvényben való felvételét kivánjuk.

Rakovszky István: A Badeni-félében benne volt!

Mezőssy Béla: Nem volt! Tessék elolvasni!

Rakovszky István: A terminus!

Mezőssy Béla: Majd arra is rátérek. Nem azt mondotta volna a t. képviselő ur, hogy itt nincs egy függetlenségi párt, a mely egy kormányt meg akar buktatni, hogy itt van a Bánffy-kormánynak és a Bánffy-féle szabadelvüpártnak egy szövetségese, a mely egyszerüen Bánffyt és a régi rendszert fentartani kivánja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hónapokon, éveken keresztül vágták a szemünkbe azt a vádat, a melyet most is folyton olvasunk az ujságokban, hogy nem vagyunk ellenzékiek, hanem a kormánynak támogatói vagyunk, és akkor, a mikor kinálkozott az alkalom, hogy kormányt buktassunk, akkor mi olyan magatartást követtünk volna, hogy a t. miniszterelnök urnak a kormányelnökséget átvenni lehetetlen legyen? *(Igaz! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A függetlenségi és 48-as párt egy kényszerhelyzet előtt állt; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egy sivatag volt ebben az országban; az akkori törvényellenes állapotokból való kibontakozást ugy a parlamentben, mint az országban mindenki pártkülönbség nélkül óhajtotta. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt kivánja t. képviselőtársam, hogy mi, ez a párt vette volna magára a felelősség sulyát a tekintetben, hogy ma ott a régi Bánffy-féle rendszer és Bánffy-kormány uralkodjék? *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

T. képviselőtársam tehát nem mért igazságos mértékkel.

És most rátérek arra, hogy miért hittünk mi a t. miniszterelnök urban. Egyszerüen azt mondhatnám, hogy hittünk azért, mert még akkor nem csalódtunk benne, mig ellenben elődjében csalódtunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondtam mást akkor sem!

Mezőssy Béla: Én egyben Rakovszky képviselőtársamnak igazat vagyok kénytelen adni. Megjegyzem, hogy én most nem pártomnak álláspontját fejtegetem, hanem mindenben tisztán a magam egyéni nézeteit, és a mit mondok, csak engem köt és nem köti pártomat. Egyben igazat adok neki, hogy t. i. hiba volt a függetlenségi párttól legalább azt ki nem forszirozni, hogy a paktumba az autonom vámtarifának expressis verbis való megkötése bevétessék. Ezt kellett volna esetleg belevenni; de azt hittük, hogy benne van, és jóhiszemüleg felfogva a dolgot, t. képviselőház, az tényleg benne is van. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy 1902-ig az autonom vámtarifának nem kell készen lennie e szerint a törvény szerint. Ez az, a mit mi tagadunk. Mi történt volna akkor, t. képviselőház, hogyha Németország a maga vámtarifájával előbb készen lett volna, azt letárgyalta volna és nem mi, hanem Németország mondta volna fel Ausztria-Magyarországgal szemben a vámszerződéseket? Hát azt képzeli t. képviselőtársam, hogy a Széll-kormány annyira könnyelmü lett volna, hogy autonom vámtarifa nélkül ment volna bele a vámszerződésekbe? *(Tetszés a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Kitelik töle!)* T. képviselőház! A kormánynak szerencséje van annyiban, a mennyiben az autonom vámtarifa letárgyalása Németországban az ottani pártpolitikai viszonyok miatt, az agráriusok és a szoczialisták közti éles harcz következtében létre nem jött, és a kormány ezt a szerencsés helyzetet felhasználja arra nézve, hogy egy kibuvó ajtót keressen magának a tekintetben, hogy ezt a törvényt meg ne tartsa

és azt mondhassa, hogy a közös vámterületi állapotokat továbbra is fentartom. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ezzel én körülbelül megadtam azt a választ, a melyet igy egyszeri hallomásra t. képviselőtársamnak nyujthattam. És most bátorkodom áttérni magának a szőnyegen lévő kérdésnek tárgyalására és fejtegetni kivánom a kiegyezés kérdését olyan vonatkozásában, a melyet, nézetem szerint, pártom t. elnöke és Komjáthy Béla t. barátom még nem világitott meg, mert a mit ő ebben a tekintetben az 1899: XXX. t.-cz. magyarázata szempontjából mondott, azt feltétlenül aláirom.

T. képviselőház! Az indemnitási törvényjavaslatnak elfogadásánál vagy visszautasitásánál a kormány iránti bizalom kérdése a döntő. Az kétségtelen tény, hogy a Széll-kabinetet a mikor kormányra jutott, akkor egész Magyarországon meleg szimpatiával üdvözölték, és ezt az ő programmjának köszönhette. Ez a programm két részből állott: az első rész a belkormányzati rész, a másik a kiegyezési kérdések. Belkormányzati szempontból a t. miniszterelnök ur igéretet tett, hogy meg fogja tisztitani a magyar közigazgatást attól a salaktól, a mely ahhoz az önző párturalmi politika szolgálatában tapadt. Én beismerem, hogy a t. miniszterelnök ur kormányzata e tekintetben a multhoz képest előhaladást jelent. A kiegyezési kérdések tekintetében pedig határozott igéretet tett a t. miniszterelnök ur, hogy Ausztriával való közgazdasági viszonyainkat — szó szerint idézem — az 1867: XII. t.-cz. redelkezéseinek megfelelően nem provizórikusan, hanem állandóan fogja rendezni. Ez az az igéret, melyet a t. miniszterelnök ur nem váltott be, mert akkor, mikor ő kormányra került . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Melyik az az igéret, ha szabad kérnem?

Mezőssy Béla: Az az igéret, hogy közgazdasági viszonyainkat Ausztriával szemben nem provizórikusan, hanem állandóan az 1867: XII. t.-cz. rendelkezéseinek megfelelően fogja rendezni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azon vagyok ma is!

Mezőssy Béla: Ezt az igéretét nem váltotta be, mert nézetem szerint a magyar közjog értelmében ennek az igéretnek beváltása csak két dolgot jelenthet: vagy letárgyaltatja az alkotmányos Ausztriával a törvényben előirt módok és feltételek mellett megkötendő vámszövetséget, vagy ha ez nem sikerül, akkor áttér az önálló vámterület jogi állapotából a lehető legkisebb rázkódtatás nélkül az önálló vámterületnek tényleges állapotába. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ez igy van, azt mi sem igazolhatja inkább, mint az, hogy a t. miniszterelnök ur — a mire már Komjáthy Béla t. barátom is hivatkozott — már ez év elején gróf Andrássy Gyulának nagyérdekü ujévi beköszöntőjére kijelentette, hogy a tizenkettedik óra ütött. Hát bocsánatot kérek, a tizenkettedik óra nem január elsején ütött, hanem deczember 31-én fog ütni. És ha akkorára a t. miniszterelnök ur vagy a törvényben előirt feltételek melletti vámszövetséget meg nem köti, vagy pedig az önálló vámterület életbeléptetését czélzó intézkedéseket meg nem teszi, akkor, nézetem szerint, ennek a kormánynak kiegyezési politikája felett ütött az utolsó óra, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert akkor látjuk, hogy ez a kormány sem kivánja a kiegyezési viszonyokat állandóan rendezni, hanem az ő kiegyezési politikája is semmi egyéb, mint a Bánffy-féle Fortwursteln-politikának fentartása *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a kiegyezési provizóriumokkal való további kormányzás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Az én nézetem szerint az igen t. miniszter ur már eddig is egy nagy mulasztást és egy helyrehozhatatlan hibát követett el a nyár folyamán. *(Halljuk! Halljuk!)* Helyrehozhatatlan hibát követett el, t. képviselőház, akkor, a mikor a Bánffy-Bdeni-féle egyezményeknek a revizióját belement. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* Ezt, t. képviselőház, semmi körülmények között és semmi feltételek mellett megtennie nem lett volna szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: A törvény ellenére!)* Nem lett volna szabad, t. képviselőház, mert a miniszterelnök ur tudta és kormányának is tudnia kellett, hogy a Körber-féle miniszterium nem azért kivánta a Bánffy-Bádeni-féle kiegyezési javaslatok felett az ujból való tárgyalást, mert Magyarországnak annál előnyösebbet akar felkinálni, hanem kivánta, t. képviselőház, azért, hogy az ujabb tárgyalások folyamán kicsikart eredményekkel lehessen kiengesztelni az Ausztriában már évek óta engesztelhetetlen gyülölettel szitott nemzetiségi viszályokat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezt a t. miniszterelnök urnak tudnia kellett.

Széll Kálmán miniszterelnök: Honnan tudja, hogy én mit tudtam?

Mezőssy Béla: A t. miniszterelnök ur beismeri, hogy tudta, annál jobb tehát, ha tudta.

Széll Kálmán miniszterelnök: De kettőn áll a vásár!

Mezőssy Béla: Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy tudta, de kettőn áll a vásár! Bocsánatot kérek, hogyha az tény, pedig tény, hogy Ausztriában ma az a hangulat, hogy a Bánffy-Bádeni-féle kiegyezést az osztrák parlament semmi körülmények között el nem fogja fogadni soha, akkor a magyar kormányelnöknek, ha Magyarország érdekeit meg akarta védeni Ausztriával szemben, csak egy válasza lehetett, és ez az, a mit az önérzetes férfiu egy tolakodó emberrel szemben tehet, hogy azt mondja: hátrább az agarakkal, mert a magyar parlament pedig más kiegyezést, mint ezt, nem fog elfogadni soha. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az a kérdés, t. képviselőház, hogy meg-

tette-e ezt a kijelentést a t. miniszterelnök ur? Nem tette meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit tudják önök, hogy én miféle kijelentést tettem?

Mezőssy Béla: A tények bizonyitják, hogy nem tette meg. Azzal, hogy a t. miniszterelnök ur a kiegyezési kérdések ujból való felvételébe belement, szükségszerüleg a törvényesség álláspontjáról az engedékenység utvesztőjébe került. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök urnak az én felfogásom szerint, hivatkozva a törvény erősségére, bárhonnan, még a legfelsőbb helyről jövő nyomással szemben is azt kellett volna mondania, hogy ezt a törvényt a magyar országgyülés meghozta, ezt a törvényt Felséged szentesitette, ezt a törvényt az osztrák alkotmány kiegészitő részét képező 14. §. alapján a Badeni-kormány elfogadta, császári Felséged életbe léptettette, nekem nincsen jogom ahhoz, hogy ezen törvény egyetlen betüjének a megváltoztatásához is hozzájáruljak! Nincsen jogom hozzá! *(Igaz! Ugy van! Tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* És nem is volt joga a t. miniszterelnök urnak, mert hiszen a Bánffy-Badeni-féle egyezmény egy pactum bilaterale, az egy kétoldalu szerződés. Hát édes istenem, ki látott valaha egy olyan kétoldalu szerződést, a mely mindig csak bennünket köt, mig ellenben az osztrák fél ugy változtatja a kormányelnökeit, mint más közönséges ember a nyári melegben a fehér mellényét, csak azért, t. képviselőház, hogy a magyar miniszterelnöknek ma Gautsch-sal, holnap Thunnal, holnapután pedig Körberrel kelljen tárgyalnia a felett, a mi felett a magyar országgyülés már határozott? *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igenis, t. képviselőház, ha a miniszterelnök ur az ország érdekeit meg akarta volna óvni, akkor csak egy válasza lehetett és ez az, tessék letárgyalni azt a vámszövetséget, ha elfogadja Ausztria parlamentje, hát akkor lesz vámszövetség, ha nem fogadja el, akkor meglesz az önálló vámterület. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Major Ferencz: Ebben teljesen igaza van! Ez teljesen igy van!

Mezőssy Béla: Én tudom, vagy legalább is sejtem, t. képviselőház, a t. miniszterelnök urnak két közbeszólásából, hogy ő mit fog erre válaszolni. Azt fogja mondani a t. miniszterelnök ur, hogy ő a Bánffy-Badeni-féle egyezségnél rosszabbal ez elé a ház elé nem fog állani soha.

De, t. képviselőház, ki fogja azt megitélni, hogy ez a kiegyezés, a mit majd a t. miniszterelnök ur a ház szine elé terjeszt, jobb-e, vagy rosszabb-e a Bánffy-Badeni-féle egyezségnél? Meg fogja itélni az a sajtó, a mely már ab invisis, látatlanul előre mondja, hogy feltétlenül jobb? *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Meg fogja itélni az a parlamenti majoritás, a mely tudvalevőleg rendszerint mindent megszavaz? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, t. képviselőház, én felajánlok a t. miniszterelnök urnak egy propoziciót: *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* méltóztassék itt a ház szine elé terjeszteni az összes kiegyezési tárgyalásoknak anteaktáit, *(Helyeslés a baloldalon.)* méltóztassék beterjeszteni, hogy lássuk meg abból, mi volt a magyar kormány eredeti álláspontja és mi volt az, a mit abból a kiegyezési tárgyalások folyamán engedett? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hadd lássuk, hogy mit követelt az osztrák kormány, mit kapott tőlünk és mit konczedált nekünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt, t. képviselőház, jogunk van követelni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hogyne!)* Jogunk van követelni, méltóztassék meggondolni, — hivatkozom a mélyen t. szabadelvü pártnak volt nemzeti párti tagjaira, — hiszen egy hatalmas obstrukczió indult meg, a mely a Bánffy-kormány bukását eredményezte, csak azért, mert a kormány a kiegyezési kérdésekben nyilatkozatokat tenni vonakodott. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, mikor tájékozott bennünket a Széll-kormány a kiegyezési kérdések tárgyalásában elfoglalt álláspontjáról? Bizonytalanság, homály az egész vonalon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy a kiegyezés kérdésével már elég részletesen foglalkoztam *(Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)* és fognak mások is vele még részletesebben foglalkozni és talán fentartom magamnak a jogot, hogy később szóljak e kérdéshez, akkor, a mikor a t. miniszterelnök ur az én kérdéseimre a választ megadja.

És most, t. képviselőház, a magam bizalmatlanságát a kormánynyal szemben megindokolandó, áttérek azokra a javaslatokra, a melyeket Fejérváry t. honvédelmi miniszter ur a mai nap benyujtott. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Áttérhetek egészen nyugodtan, t. képviselőház, mert én nem voltam annyira kiváncsi azokra a javaslatokra, mint Rátkay László t. képviselőtársam, mert hiszen a »Reichswehr« közölte annak lényeges tartalmát és meg vagyok győződve, hogy az, a mit a »Reichswehr« közölt, az ezzel a törvényjavaslattal egy és ugyanaz.

T. képviselőház! A bizalom a politikában épen olyan, mint a természetben a harmat; az nem tűr kényszeritést; önként, magától kell annak teremnie. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És ez a kormány a nemzetnek iránta olyan fényesen megnyilatkozott bizalmát tetteivel eljátszotta. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Eljátszotta, t. képviselőház, és nemcsak a miniszterelnök ur megbizhatóságába vetett hitünket renditette meg, hanem kételyt támasztott bennünk az iránt is, hogy nem fogja-e azt tenni ez a kormány is ugy, mint azt elődje tette, hogy a hatalomért cserébe oda dobja Magyar-

ország érdekét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezek a javaslatok, t. képviselőház, a miket a t. honvédelmi miniszter ur benyujtott, feltétlenül ezt igazolják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én felvetem a kérdést, hogy indokolt-e ma Magyarországon az ujoncz-létszám felemelése? Minden egyes államban, mely hadsereget tart fenn, kétségtelenül a katonaság intézménye az a rendkivül sulyos kiadás, a mi az állampolgárokra a legnagyobb teherrel jár. Kétszeresen is igénybe veszi ez, t. képviselőház, a nemzet áldozatkészségét; igénybe veszi egyrészt vérrel, másrészt pénzzel.

Nincs annyi diadalmas csata és nincs annyi hadisarcz, a mely kárpótolni tudja azt a tenger könnyet, a mit azok hullatnak, a kiknek kenyérkeresőjét rabolja elévről-évre a hadsereg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A militarizmusnak ezt az átkát és sulyát nagyon is érezik és nagyon is tudják más államokban azok az államférfiak, a kik nem pusztán csak a felülről vett parancsok teljesitését szokták hivatásuknak tekinteni, hanem a nép javával és a nép érdekeivel is törődnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sőt tovább megyek, t. képviselőház. Más államok a militarizmusnak ezt a nagy hátrányát tényleg be is ismerik és azzal védekeznek, hogy egy nagy és hatalmas hadsereg fentartására szükség van azért, mert ez a hadsereg háboruban a nemzeti államnak egy megvivhatatlan sziklavára, békében pedig egy összeforrasztó kapocs, a mely a hadsereg minden egyes tagját a nemzeti állam tiszteletére tanitja meg. *(Igaz! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)* És ez más államban tényleg igy is van.

A német katonának a szeme előtt ott lebeg a német nemzeti egység vezérgondolata, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*; az olasz katona nem pusztán csak királyának esküszik hűséget, hanem arra is, hogy megtartja becsületesen hazája törvényeit és alkotmányát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A franczia katona lelkében a revans eszméje nem pusztán azért él, mert a boszuért liheg, nem, t. képviselőház, ilyen alacsony forrásokból nem fakadhatnak azok a nagy indulatok. Mindezen államokban, minden egyes közvitéz előretolt őrszeme a nagy nemzeti aspirácziókat; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hadsereg és állam törekvése összefolyik, mint mikor sok kis patak vize összeolvad a nagy folyó kebelében; az ilyen államokban teremnek, t. képviselőház, a Bismarck-ok, a Cavour-ok, a Napoleon-ok. Mindegyik név egy-egy kiszakitott darab hazájának történelméből, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kik nagyok lettek azért, mert kezükben a hadsereg eszköz volt arra, hogy megvalósitsák azt, a mi a nép millióinak szivéhez forrott. *(Ugy van! Ugy van! Taps a szélsőbaloldalon.)* Az unita Itáliát Cavour, a német nemzeti egységet Bismarck, t. képviselőház, nem azért tudta megteremteni, mert azt a hadsereg igy akarta, hanem azért, t. képviselőház, mert ezt a német és olasz nép milliói igy akarták. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a revans eszméjét is nem azért fogja majd valóra váltani a jövő Napoleon-ja, mert ez az eszme a franczia hadsereg lelkében él, hanem azért, mert ez a franczia nép millióinak szivében él. Az erő, t. képviselőház, nem a hadseregeknél, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem a népeknél van. *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)* És csak azon hadsereg lehet hatalmas, t. képviselőház, a mely a népek aspirácziójának megvalósitására törekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a hadsereg, t. képviselőház, a mely azt akarja megvalósitani, a mit az édes anyának dajkateje és a haza szeretete oltott belénk. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Felteszem a kérdést: ez-e a helyzet minálunk? Ebben a komoly órában, t. képviselőház, a midőn a t. honvédelmi miniszter ur a nemzeti áldozatkészségnek egy ujabb tetemes igénybevételét czélozza, meri-e állitani, meri-e az ország szine előtt nyiltan kimondani, hogy mindaz, a mit ő akar, pusztán és kizárólag a magyar nemzeti állam megerősitésére, a haza szabadságának és függetlenségének biztositékaira fog tényleg fordittatni? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ha ezt mondja a t. miniszter ur, akkor, ne legyen egy perczig sem kétségben, a magyar katonaság számára megkapja az igénybe vett emelést.

De, t. képviselőház, az a hadsereg, a melynek emelésére ő tőlünk támaszt kér, a magyar nemzeti eszmének nem gyámola, sőt ellenkezőleg áthághatatlan akadály, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melylyel összeforr minden olyan törekvés, a mely a magyar nemzetnek idegen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, t. ház, évekig tartó keserves, valóságos sziszifusi munkát folytat ez a nemzet, hogy a magyar alkotmány épségének és erősségének tiszteletére tanitsa meg ezen ország idegen nyelvü fiait; volt-e ezen tevékenységünkben csak egyetlen pillanatig is — kezdve a legfelsőbb köröktől, le a legutolsó közkatonáig — segitő társunk a hadsereg? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott volt-e, t. ház, ez a szervezet akkor, a midőn a magyar nemzeti alkotmányt, a magyar zászlót, a magyar nyelvet megvédeni kellett? Nem, t. ház; erre példát soha senki sem tud felmutatni.

De én fel tudnám sorolni, t. ház, hogyha a régi sebeket akarnám felszaggatni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A Dienstl-eket, az Uselačokat, a Janszkyakat és most is a »Neue Freie Presse« hasábjain czikkező Ratzenhoffereket, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kiknek magatartása nem egyéb, mint következetes lenézése a magyar nemzet

államjogának, megvetése, kigunyolása nyelvünknek, zászlónknak, önállóságunknak, szóval mindannak, a mi szent nekünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Mig más országokban, a franczia, az olasz, a német hadsereg minden tagja egy-egy előretolt őrszeme azon ország kulturájának: addig minálunk a hadsereg nem velünk, hanem ellenünk dolgozik; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a magyar nemzeti állam gyengeségét a közös hadsereg erőssége képezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogyha ez igy áll, t. ház, és hogyha ez a hadsereg már a békében sem teljesiti azt a hivatását, a melyet minden más nemzet hadserege betölt, ugy az a kérdés, hogy vajjon teljesiteni fogja-e azt a feladatát, a mely a háboruban vár reá? E tekintetben teljesen egyetértek Beőthy Ákos igen t. képviselőtársamnak a mult hetekben tartott nagyérdekü felszólalásával, a mely beszédében a történetiró ecsetére méltóan vázolta ennek a hadseregnek multját, arra a következtetésre jutva, hogy valamint a multban nem tudott e hadsereg diadalokat érni, épen ugy vereséget fog szenvedni a jövőben is. *(Ugy van! Ugy van a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház, ez szomoru dolog, de én nekem is ez a hitem, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és igyekszem álláspontomat megindokolni. A jövő háborujában az én nézetem szerint csak az a hadsereg arathat diadalokat, a melyben a nemzeti szellem a lehető legerősebben van kifejlődve; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a hadsereg, t. ház, a mely egy élő szerv; a melyben egy történelmi multnak és a nemzeti vágyaknak hatalmas vérkeringése lüktet, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ellenben az a hadsereg, a mely pusztán vak mechanizmus, egy gépezet, az szükségszerüleg vereséget, kell, hogy szenvedjen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Nem állitom én azt, hogy p. o. a hadi fegyvereknek tökéletessége, vagy a masszáknak sulya egy háboru eldöntésénél szerepet nem játszhatik; az kétségtelen tény, de azt hiszem, hogy annyit még a legelfogultabb katona is konczedál, hogy az anyagi áldozatoknak azt a horribilis mértékét csak nem akarhatják kicsikarni ettől a különben is a politikai és anyagi züllés szélén álló monarchiától, hogy a hadsereg száma tekintetében is versenyezni tudjunk — tegyük fel: az orosz kolosszussal. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez képtelenség. Hiszen talán azt sem képzelik, t. ház, hogy a technikai vivmányok tisztán és kizárólag a mi hadseregünknek a titkai. Hiszen az pusztán csak pénz és idő kérdése, a mit bármely nagyhatalom utánunk csinálhat. Mi tehát az, a hol mi az ellenségeinkkel szemben felvehetnők a versenyt? Csak egy és ez az, a mit Napoleon, a világ egyik legnagyobb hóditója szenthelénai emlékirataiban igy fejezett ki: a háboruk sorsát csak kivételesen döntik el a masszák, rendszerint az erkölcsi rugók. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mennyi fényes példa van erre a történelemben! Ne méltóztassanak rossz néven venni, hogyha egy-két példát idézek, *(Halljuk! Halljuk!)* még pedig épen az osztrák hadsereggel szemben. Teszem ezt, t. képviselőház — előre kijelentem — czélzatosan teszem azért, mert én az osztrák hadsereg megszámlálhatatlan vereségeinek kulcsát nem katonáinak a gyávaságában találom, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hiszen ezeknek a katonáknak hősiességét és vitézségét legádázabb ellenségeik is mindig elismerték, hanem találom és keresem e vereségek kulcsát két dologban. *(Halljuk! Halljuk!)* Először a vezetőség határtalan tudatlanságában *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* és találom abban, hogy az osztrák hadsereg a maga szervezetét évek óta egy puszta mechanizmusnak tekinti, a melyből minden nemzeti érzést mesterséges eszközökkel igyekszik kiölni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ez az osztrák hadsereg vereségének a kulcsa, mert háboruk sorsát első sorban nem a masszák, hanem az erkölcsi rugók döntik el. Hát mi adott egy Napoleonnak erőt ahhoz, hogy 24.000 rongyos, kiéhezett franczia katonával a felsőolaszországi hadjáratában egy év alatt Ausztriának 300.000 emberét verje tönkre? Mi adott erőt azoknak a laudi gránátosoknak, hogy az Abda folyó hidján még akkor is keresztülmentek, a mikor 24 ágyu torka szórta reájuk a halált? Semmi egyéb, mint az, hogy azok a franczia katonák a franczia szabadságért küzdöttek és az osztrák katonák a császárért, azért a császárért, »a ki elküldte katonáit a harcztérre azért, hogy vérük özönével oltsák el a szabadság fáklyáját, a melyet a franczia forradalom lángra gyujtott.« *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Lehet-e csodálkozni e felett az eredmény felett? Vagy azt mondhatná valaki, hogy Bonaparte egyénisége, szemben az osztrák General-Stabbal maga egy egész hadsereg? Ezt akczeptálom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De átmegyek egy másik térre, a szadovai harcztérre, a mely már pl. a t. honvédelmi miniszter ur előtt sem ismeretlen. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi adott erőt egy egyszerü porosz tábornoknak ahhoz, hogy 14 zászlóaljával és 24 ágyujával 128 osztrák ágyu és 43 zászlóalj ellen a szadovai erdő sötét lombjai között öt órán keresztül ellenálljon? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Mi adott erőt annak a Francecki tábornoknak ahhoz, hogy akkor, a mikor már 12.000 embere közül 2000 részben halva feküdt, részben sebesülve harczképtelenné vált, végiglovagolt a katonái sorai előtt és azt mondta, hogy: »Fiuk, mi ebben az erdőben vagy megállunk, vagy meghalunk.« *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Es megálltak és a hatszoros erő ellen megnyerték a csatát. Mi volt ennek a sikernek a titka?

Semmi egyéb, mint az, hogy azok a porosz katonák a porosz szabadságért küzdöttek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, küzdöttek a német nemzeti egység diadaláért, mig ezek a katonák az osztrák császár katonái voltak. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Még csak egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy hozzánk nagyon is közel eső példát. Mi adott egy fél századdal ezelőtt erőt a semmiből létrejött honvéd hadseregnek ahhoz, hogy néhány hónap leforgása alatt Ausztriának évszázadok óta konszolidált haderejét tönkre verjék? mi adott annyi erőt, hogy tisztán és kizárólag a magyar honvédség vezetőinek rosszakaratán mult, hogy a párndorfi csatából nem parádé-marsban mentek Bécsbe, mint a hogy ezt Mátyás király tette? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Semmi egyébb, mint hogy azon a nemzetiszinü zászlón, a mely alá egyként tolongott agg és gyermek, a magyar haza szabadsága volt felirva. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Ellenben az ellenség semmi egyéb nem volt, mint az esküszegő király zsoldos katonasága. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Jól mondta Napoleon, hogy az a hadsereg, a mely a veszély óráiban a nép közérzületével szemben áll, cadaver, hulla és ezért volt annyiszor hulla évszázadokon át az osztrák hadsereg és attól tartok — ne adja az Isten, — hogy hulla lesz a jövőben is. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De csak hadd legyen!)* . . . Nem, az ártana nekünk is.

Ez a hadsereg jelenlegi formájában egy hadgyakorlatra alkalmas, császári és királyi szemeket gyönyörködtető fenséges csecsebecse. Belátom, hogy testtartásukon meglátszik a katonai fegyelem nyoma, tudnak mesés egyöntetüséggel pontosan masirozni, tudják a fejet jobbravetni és a sapkához is mint villám repül a kéz, a disztüzet is egyszerre adják, de már hét-nyolczszáz lépésre nem talál a Repetier-Gewehr; a fegyvergyakorlatok alkalmával is eligazodnak a harcztéren, feltéve, ha nem arra mennek, a merre a General-Stab küldi őket, *(Derültség.)* hanem arra, a merre az utszéli tót vagy a jámbor oláh utbaigazitja.

Ilyen előzmények után megkezdődik a csata; mesés egyöntetüséggel, mintha csak czeruzával huzták volna ki, kifejlődik a Front-Linie, megkezdődik a roham, a levegőt betölti a lovasság hurráh-ja és a távoli distánczjákból elhozza az ágyuk hangját a reggeli szellő, szóval megy kitünően, pompásan minden, mint az óramű. Megy ez igy heteken keresztül, hiszen oly olcsó a mulatság és a népnek igen kevés verejtékébe kerül, hanem ha aztán egy-egy ilyen hadgyakorlat után összeállnának és azt kérdeznék, hogy mi is tulajdonképen az eredmény: megmondják, hogy az eredmény néhány penzióba kergetett tábornok, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* rendszerint azok, a kikben a legtöbb önállóság és a legtöbb akaraterő van, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Frigyes főherczegnek meg kellett verni Lobkowitzot! Meg kellett nyernie a csatát! Zaj.)* egy pár frissen hantolt sir, a hová az idegenből zokogó árvák és hitvesek jajszava sem hallatszik el. Egy pár nyakaszegett paripa, a mely párájának kilehellésével fizette meg a szines komédiát. Letarolt mezők, elpusztitott földek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mintha az Isten áldása helyett jégverés látogatta volna meg a védtelen vidéket. De van még egy más eredmény is. Egy legfelsőbb parancs, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely évről-évre elmondja, hogy a csapatok mesésen tudnak menni, lőni, a hadvezetőség, az meg épen ideális, szóval, miként a népkonyhában a levessel, itt is mindennel rendkivül meg vagyunk elégedve. *(Élénk derültség a szélsőbal- oldalon.)*

Én nem akarom megzavarni, t. ház, azt a fenséges szimfóniát, a mely egy ilyen költséges szinjátéknak finálejaként eljátszatik évről-évre; csak egytől tartok. És ez az, hogy, in tempestate, a zivataros órában az első ütközet után az ellenség hadvezére azt ne mondja majd, hogy ezzel a csapatkiképzéssel, ezzel a Generalstabbal mégis én vagyok a legjobban megelégedve! *(Élénk derültség és taps a szélsőbaloldalon.)*

A bur hadjáratnak nagy tanuságait igyekeznek levonni a hadseregeket tartó nagy államok. Hát mit is látunk ott? Hiszen ennek a bur hadseregnek nem volt Generalstabja, nem voltak kiczirkalmazott haditervei, sőt valószinüleg még masirozni sem tudott és disztüzet sem tudott adni ugy, hogy egy közönséges osztrák káplárnak e tekintetben támasztott magas igényeit ki birták volna elégiteni és mégis a világ leggazdagabb, bátor, hatalmas, vitéz hadseregével szemben esztendőkön keresztül vivtak olyan csatát, a melyet lélekzetét visszafojtva, ámulattal kisért az egész világ. Mi volt ennek a sikernek a titka? Semmi egyéb, csak az, hogy a bur katona egy személy volt a bur polgárral. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez az, t. ház, a mit ugy neveznek, hogy a legjobb katonai nevelés. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én ismerem a kaszárnyák világát lent és ismerem a hadsereg szervezetét fent a magasabb régiókban is. Ki hallott egy kaszárnyában a magyar királyról és a magyar haza szeretetéről beszélni? Megtanitják ott azt a szerencsétlen, a pusztából oda került fiut, hogy ki az az allerhöchster Kriegsherr; megtanitják, hogy ki a Corps-Commandáns, hogy ki a Truppen-Divisionär, hogy ki a Generálmajor és ki a Herr Oberst, ki a Herr Hauptmann, ki a Herr Oberlieutenant, és ki a Herr Lieutenant, *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* de arról, hogy mi a magyar haza és ki a magyar király, ott nem beszélnek soha. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig azokat az érzéseket, a miket minden egyes közvitéz a hadsereg világába belevisz, azokat a vágyakat, a melyeket lelkünkbe csöpögtetett otthon a család, az iskola és később saját gondolkozásvilágunk, azt

ideig-óráig lehet béklyóba szoritani, de kiirtani soha. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kitör az, mint az istenség — és eget kér, mert: nescio quod: natale solum dulcedine trahit — nem tudom miért, de a hazai föld a legédesebb. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel az uttal szemben ellentétes irányt követnek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Átalakithatják azt az egész országot kaszárnyává, szavazhatnak meg milliókat az ujonczjutalék felemelésére, a végeredmény mégis az lesz, hogy a veszély órájában ez a hadsereg megint vagy nem fog tudni, vagy nem fog akarni harczolni a szive szerint. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Be fog következni ujból az a régi nóta, a mely bekövetkezett Olaszországban és Königgrätz előtt, hogy a világ legvitézebb katonája, a huszár, nem azt mondta: »fiuk előre«, hanem azt mondta: »tartsátok készen a fehér zsebkendőtöket.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az ujonczjutalék emelése nem vezet czélhoz, de nem vezet czélhoz különösen most, a mikor senki sincs, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a ki be nem látná, hogy a nemzet ezt az ujabb áldozatot semmi körülmények között meg nem adja. Ki kell elégiteni a nemzet jogos aspirácziói t: és akkor lesz egy hatalmas hadsereg, a melyet a poklok kapui se dönthetnek meg.

De, t. képviselőház, nem járulhatnék az ujonczjutalék felemeléséhez abban a formában, a melyet a »Reichswehr« már tegnapelőtt előterjesztett, és a melyet, gondolom, a t. honvédelmi miniszter ur most leforditott. Nem járulhatnék hozzá azért, mert ez a javaslat az én nézetem szerint közjogunk határozott kijátszása, megkerülése. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1867: XII. t.-czikk 11., 12., 13. és 14. §-a azt mondja, hogy mindaz, a mi a hadsereg vezényletére és belszervezetére vonatkozik, az ő Felsége fentartott joga.

Madarász József: Rossz!

Mezőssy Béla: Persze, hogy rossz, de ez még rosszabb.

A mi azonban ezen kereten túl esik, az, azt hiszem, Madarász József t. bátyám is el fogja ismerni, tisztán és kizárólag a két nemzet országgyülésének lett fentartva.

Madarász József: Igaz!

Mezőssy Béla: Fenn lett tartva akként, hogy közös elvek alapján alkotmányosan tárgyaltassék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A védtörvény megszavazása és az ujonczjutalék megállapitása között junktim volt. Egyszerre kellett megállapitva lennie a véderőtörvénynek és egyszerre kellett megszavazva lennie az ujonczjutalék számának is 10 évre. Ha tehát ily kerülő uton a t. honvédelmi miniszter urnak sikerül csak egy árva katonával is az ujonczjutalék számának a felemelése, ki biztosit minket arra nézve, hogy a lejárt véderőtörvényt itt tárgyaltatni fogják? Ki biztosit arról, hogy nem fognak-e époly véderő provizoriumot teremteni, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Van!)* — van, de nem felemelt kontingenssel, — ki biztosit arról, hogy nem fognak-e teremteni provizóriumot olyformán, a mint a t. miniszterelnök teremtett közgazdasági téren. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vagyis: megszavazták a quótát, de nem fogadják el a kiegyezést, itt meg meg fogják szavazni az ujonczjutalék felemelését, de nem fogják tárgyaltatni a véderőtörvényt.

Pedig, t. képviselőház, a véderőtörvény tárgyalása nélkül az én hitem és meggyőződésem szerint a magyar nemzet törvényhozásának az ujonczjutalék felemelésébe belemennie nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Megmondom azt is, hogy miért nem szabad. Hiszen más államok, oly államok, mint Franczia ország és Németország, a hol pedig a legellentétesebb gyúanyag van felhalmozva arra nézve, hogy esetleg háboru egykönnyen kiüthet, hogyan reformálta és reformálja véderejét? Akként, hogy a hároméves szolgálati időt leszállitotta két évre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az én meggyőződésem szerint a véderő-törvény reformja nélkül, a nélkül t. i., hogy a szolgálati idő leszállittassék, a magyar nemzet az ujonczjutalék felemelésébe nem mehet bele. *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Molnár János: Mi is azt mondjuk!

Rakovszky István: Helyes!

Mezőssy Béla: Nem uj dolog ez, hiszen az 1899: VI. t.-cz. tárgyalásánál javaslat tétetett e tekintetben.

Rakovszky István: Németországban megvan!

Mezőssy Béla: Akkor a honvédelmi miniszter ur azt mondta, kérem, ez egy ugrás lenne a sötétbe, ezt mi nem reszkirozhatjuk meg. T. képviselőház, Franczia ország és Németország már ugrott, mi akadályoz bennünket abban, hogy egyszer a jó példát is utánozzuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen itt az élő példa rá, épen a t. honvédelmi miniszter ur vezetése alatt álló honvéd-hadsereg: élő példa arra, hogy a kétéves szolgálati idő mellett is lehet harczképes hadsereget teremteni. Én ezuttal nem akarok kiterjeszkedni a honvéd-hadsereg szervezetének hátrányaira, csak jelzem, hogy lesz erre alkalom, akár tetszik a túloldalnak, akár nem, hogy arra is ki fogok terjeszkedni, de az kétségtelen tény, hogy a honvédség, daczára annak, hogy emberanyag tekintetében a legrosszabbat kapja, hogy lóanyag tekintetében a legrosszabbhoz jut, mert a beszerzési ár csekélyebb, mint a közös hadseregnél és mégis a saját közvetlen tapasztalataim alapján mondhatom, hogy áll a harczképességnek azon fokán, mint a közös hadsereg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi tehát az indok arra nézve, hogy milliókat dobjunk ki egy kis kényelemszeretet miatt? Én az ujonczj-

jutalék felemelését kétéves szolgálati idő nélkül, ujból kijelentem, lehetetlennek tartom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De lehetetlennek tartom, különösen Magyarország anyagi viszonyai közt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon és a néppárton.)* Nézzen szét bárki is ebben a szerencsétlen országban, olyannak látja-e ennek a közállapotait, hogy az ujonczjutalék felemelését elbirhatja? Hiszen a t. pénzügyminiszter ur a mult hetekben terjesztett ide egy fényes programmot, a mely tulajdonkép nem is programm volt, hanem az igéreteknek egy hatalmas halmaza. Én nyiltan kijelentem, t. ház, hogy a kormány igéreteiben már abszolute nem bizom, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert én már nem igéreteket szeretnék látni, hanem a beruházások terén végre-valahára tetteket. Épülnek már azok a székely vasutak ott a határszélen, hogy megmentsék attól a szégyentől magyar véreinket, hogy Brailában és Galaczban hatóságilag elrendelt könyörmunkát, favágást kell végezniök? A magyar gyárakban folyik már lázasan a munka, mely a kormány beruházási programmja nyomán fakadt? Az Alföld utain, melyek mizerábilisak, ott csattognak már az ásók és a kapák, hogy véreink idegenbe ne menjenek munkát keresni? A tisztviselők fizetése rendezve van már? Hiszen itt van, kapunk előtt áll a tél, és kétszeres erővel kopogtat a nyomor. Hát mindezeket az igéreteket a kormány már beváltotta, és miután beváltotta, legégetőbb, legsürgősebb feladatnak ismeri, hogy az ujonczjutalék létszámát szaporitsa?

Kubik Béla: A czivillistát emelgesse?

Mezőssy Béla: A t. honvédelmi miniszter ur a bizottságban Bakonyi Samu t. barátomnak azt vágta oda, hogy ezt az ujabb teherfelemelést az ország könnyen meg fogja birni. T. ház, ez nekem Shakespeare-nek Shylock-ját juttatja az eszembe, a ki Antóniótól nem kért egyebet, csak egy font hust a szive tájékáról. Mi volt az a font hus Shylockra nézve? Semmi egyéb, csak egy jelentéktelen, egy értéktelen husdarab, de mi volt Antónióra nézve? Maga az élet, vagy a halál. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Egy éve annak, hogy Magyarországnak két, általam nagyon tisztelt vezérférfia körülbelül egy és ugyanazon eredményre jutott. Apponyi Albert gr. igen t. elnök ur jászberényi beszédjében mondotta, hogy a katonai terhek emelésének határt kell szabni. Pár hónappal később pedig a magyar katholikus világ egyik fenkölt lelkü főpapja, Samassa József 50 éves lelkipásztorkodásának jubileumán egy hatalmas szózatot bocsátott ki hiveihez, a melyben igy szólt: »a fiatalság szine-java a földmivelés, ipar és kereskedelem s minden más hasznos foglalkozás teréről elvonva zászló alá kényszerül. S mindennek nyomában az állami kincstár kimerülve, a polgárok javaikban megfogyatkozva, a magánjólét megingatva: e fegyveres béke már-már az elviselhetetlenségig nyomasztó. A népek roskadoznak a vállukra rakott terhek alatt, a melyeknél már a háboru csapásai is alig lehetnének sulyosabbak.«

Igy beszélt a nemesszivü főpap. Igaza van! A magyar nemzet lelkéből beszélt, mindnyájunk köszönetét és elismerését fogadja az igaz szó bátor kimondásáért, a mely bizonyára kárpótolja azt a késedelmet, a melylyel az üdvözlő sürgöny Schönbrunnból Kissingenbe eljutott.

De mit ér az üdvözlet még a legfelsőbb helyről is, ha a nemzet közóhajának tolmácsolása után ilyen törvényjavaslatok alakjában érkezik meg a válasz. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondják: a fejedelem kivánja, hogy a javaslatok változatlan formájukban elfogadtassanak. Meg kell tehát hajolnunk, mert igy követeli azt a lojalitás. Jőjjünk már egyszer ezzel a sokszor elhangzott érvvel, t. képviselőház, tisztába. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi az a lojalitás? Hűség a királyhoz. Én ennél az érzésnél még egy sokkal nagyobbat, fenségesebbet ismerek, mely minden más érzést és vágyat kell, hogy háttérbe szoritson, és ez: Hűség a hazához! *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Boldog idők, a hol és a mikor e két érzés az alattvalók lelkében harmonikusan összeférhet és egyként teljesitheti az ember a királya és hazája iránti kötelességeit. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De, ha ugy fordulna a sors kereke — a mit nem kivánok nemzetemnek, ne adja az Isten, hogy megtörténjék, — hogy e két kötelesség közül csak az egyik teljesitésére lehet vállalkozni: én a király iránti lojalitás fölé helyezném mindig hazám iránti kötelességeimet. *(Taps és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Mert a ki a királya iránti lojalitást szegi meg, az hűtelen lesz királyához, de a ki a hazája iránti kötelességeit szegi meg, az hűtelen lesz hazájához, az hazaáruló! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én épen azért, mert az adott esetben abban a hitben vagyok, hogy e törvényjavaslat sérti hazám alkotmányát, sérti nemzetem érdekeit: azt el nem fogadom. *(Hosszas éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra még többen vannak feljegyezve. Miután a tegnapi megállapodás szerint fél kettőkor Nessi Pál interpellációjára térünk át s most már negyed kettő van, azt javaslom, hogy a tárgyalást most ne folytassuk, *(Helyeslés.)* hanem térjünk át Nessi Pál interpellációjára. *(Helyeslés.)* Ha ehhez hozzá méltóztatnak járulni, akkor határozatképen kimondom, hogy a mai napon félbeszakitott tárgyalásnak folytatása lesz a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének tárgya. *(Helyeslés.)*

Most pedig az ülést öt perczre felfüggesztem és azután Nessi Pál képviselő ur fogja interpellációját előterjeszteni.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Következik Nessi Pál képviselő ur interpellácziója.

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy nagy község tizéves bánatának, tizéves bajának vagyok visszhangja, midőn ma felszólalok. A kérdésnek egy nagyon kényes oldala van azért, mert a ki a községnek ezt a nagy bánatot, ezt a nagy fájdalmat okozta, olyan állásban van, a mely állás megköveteli minden embertől, hogy annak viselőihez csakis keztyüs kezekkel, a legnagyobb óvatossággal nyuljon. Ezen férfiu Hegyi Antal, Csongrád város plébánosa.

T. képviselőház! Immár több, mint egy évtizede, hogy Csongrád városa, azt mondhatni, hirhedtté lett egy embernek viselkedése által, a ki megzavarta ott a felekezeti békét, ki állandó harczban van azonkivül saját hiveivel, a ki olyan dolgokat végez ott, a melyek okvetlenül hátát borzongatják minden embernek, mert lehetetlen, hogy jóizlésü ember nyugodtan eltürhetné azokat az állapotokat, a melyeknek okozója ez az egy férfiu. Ezen ember a bíróság és közigazgatási hatóságok által folytonosan vádolva, folytonos eljárások alatt, még ma is tényleg Csongrád városának vezető szerepére tekinti magát hivatottnak. Csongrád város népe mindent elkövetett; járt a világi hatóságokhoz, járt az egyháziakhoz, de sehol elégtételt kapni nem tudott; sehol sem tudta kieszközölni azt, hogy megszabaduljon ettől az embertől, a ki az egész város valóságos átka. Hiszen maga az egyházi legfőbb hatósága, püspöke azt irja róla: »Lelki pásztoruk tévedése átokként nehezedik a hitközségre«, és ő válaszolva erre, azt irja a püspöknek:

»Beláttam ama mérhetetlen erkölcsi romlást és országos botrányt, a melyet okoztam.« Ő maga-magáról mondta ezeket; és még mindig azt a tiszteletre méltó állást foglalja el, a melyre annyira méltatlan.

Hogy a t. ház csak némi fogalmat nyerjen ezen férfiunak viselkedéséről, leszek bátor hiteles adatok alapján egy pár tényt felsorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegyi Antal megtette azt, mikor Jung felszentelt püspök bérmautján Csongrádba jött és a bérmálási szentséget kiosztotta, a templomban vagy 30 legényt és leányt felpofozott, öklével vert, sőt midőn Máté Imre nevü embernek bérmafia megijedve kifutott a templomból, utána futott az utczára teljes egyházi ornátusban és ott akarta elcsipni, az utczán. Megteszi azt, hogy a szószékről lejön és ottan öklével véresre veri az embereket a templomban; megteszi azt, hogy mise közben az oltárt elhagyja, felszalad a kórusra, hogy ottan elverje a gyermekeket, a kik neki nem tetsző hangot adtak. Ily alkalommal egyszer megtörtént az, hogy az egyik gyermek lefutván a kórusról, elesett, agyrázkódást szenvedett, és még ma is betegen fekszik.

Megtette azt egy temetés alkalmával, hogy otthagyta a szertartást, a koporsót, s nekiment valami Palástiné nevü asszonynak és ugy elverte, hogy az az asszony epilepsziát kapott, és ennek ma is betege. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Hegyi Antal megtette azt, hogy midőn egyszer egy szülésznő megjelent nála a templomban, hogy egy csecsemő gyermeket megkereszteltessen, azt az asszonyt ugy elverte, *(Zajos derültség a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* hogy ugy kellett elvinni onnan. Nemes lelkületére mutat az, hogy ezzel nem elégedett meg, hanem, a midőn az a szülésznő panaszt tett ellene, házról-házra járt s arra kérte a népet, hogy többé szolgálatait ne vegyék igénybe, hogy ezzel azt a szülésznőt tönkre tegye.

Hegyi Antal megtette azt, hogy a midőn egy 76 éves asszony, valami özvegy Ujszászi Jánosné egyszer hozzájött, és ő épen egy anyakönyvi kivonatot készitvén, el akarta őt utasitani, az a szegény öreg asszony pedig nem hallotta a plébános szavait: ez fogta az anyakönyvet és a fejéhez csapta a szegény asszonynak, ugy hogy lepedőben kellett őt elvinni, és ennek az ütésnek következtében meg is halt. Midőn azután fel akarták jelenteni, akkor megüzente — volt benne annyi czinizmus, — az asszony gyermekeinek, hogy ha pedig fel merik őt jelenteni, akkor a községi közmunkák után nekik járó dijakat, a mely munkák átvételi bizottságának elnöke ő volt, nem fogja nekik kiutalványozni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, t. ház, hogy ezek az esetek elégségesek annak beigazolására, hogy ezen ember lelki állapota nem normális; ezt az embert semmiféle közhivatalban — legkevésbbé egy olyan előkelő egyházi állásban — tovább meghagyni nem lehet, és én, mint katholikus ember, *(Halljuk! Halljuk!)* mint egyházam hive, tiltakozom az ellen, hogy ez országban az egyház szégyenére ilyen pap működhessék. *(Helyeslések jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

A csongrádiak mindent elkövettek; elmentek a püspökhöz, de a püspök nem mer kikezdeni vele, nem mer pedig azért, mert tudja, hogy mihelyt rendreutasitaná őt, lapjában annyira megtámadná a püspököt, hogy ez magát ennek kitenni nem akarja.

Trubinyi János: Nem azért van az!

Nessi Pál: Hogy Hegyi Antal milyen hangon érintkezik felettes hatóságával, azzal is szolgálni fogok. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Midőn a püspöki szentszék felhivta őt arra, hogy jelenjék meg előtte, ő egyszerüen nem jelent meg, midőn pedig ezért megdorgálták, azt irta: — ezek saját szavai — »Megirtam a főtisztelendő szentszéknek nyiltan, hogy az utolsó szentszéki ülésben rajtam elkövetett inzultusok után nem akartam magamat annak a veszélynek kitenni, hogy valakit pofon üssek.« *(Élénk derültség.)* Igy ir Hegyi Antal az ő felettes hatóságának.

Már előbb emlitettem, t. ház, hogy körülbelül 51 eljárás van ellene különféle czimeken meginditva; el is van jogerősen itélve, és tegnap kellett volna szabadságvesztés-büntetését megkezdenie, a melynek elengedéseért most Bécsben a császárnál csuszkált. *(Felkiáltások balfelől: A császárnál? Mozgás.)* Bocsánatot kérek, Bécsben nem ismerek királyt; ott csak császárt ismerek. *(Mozgás és zaj jobb- és balfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Engedelmet kérek, t. képviselő ur, kénytelen vagyok megmondani, hogy a magyar király mindenütt magyar király, akár Bécsben, akár Budapesten tartózkodik. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ha én a magyar királyt keresni akarom, akkor elmegyek őt keresni Budára, vagy Gödöllőre, vagy oda, a hol Magyarországon tartózkodik, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* de én Bécsbe utána nem megyek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mondom, t. ház, hogy az az ember ezek után még elfoglalja azt a diszes állást, de tudom azt, hogy sem a miniszterelnök urnak, sem a kultuszminiszter urnak nincs meg ma az a hatalma, hogy őt állásából egyszerüen kitegye, hanem igenis érvényesithetik befolyásukat az ő püspökénél, hogy ez ott végre rendet teremtsen, és ettől az embertől 23.000 lelket megszabaditson. Hogy mégis a miniszterelnök urhoz intéztem interpellácziómat, ennek legfőbb oka abban rejlik, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy a község már megtette a lépéseket arra nézve, hogy megszabaduljon attól, a kit a püspök »a község átkának és szégyenének« nevezett. A község t. i. elhatározta tavaly 232. sz. a., hogy *(olvassa)*: »Hegyi Antal csongrádi római katholikus plébánost a társadalmi jogrend feldulása körül sajnosan tapasztalt magaviselete, a viszonyokkal elégedetlen elemeknek állandó izgatása, az egyházi és világi törvényeknek teljes ignorálása, a kötött stóla-illetményeknek szándékos felemelése, az egyházi ténykedések körül tapasztalt visszaélés és az egyházi kenyereknek illetéktelenül való felhasználása, visszahelyezése alkalmával nyiltan fogadott jobbulási igéretének megszegése, a csongrádi hivek által tett alapitványok elsikkasztása, a vele hivatalos vagy lelki ügyekben érintkezőkkel szemben tanusitott durva bánásmódja, a temetőhelyekkel történt meg nem engedhető üzérkedése miatt stb.« — itt per longum et latum fel vannak sorolva a viselt dolgai — felir a primáshoz, a püspökhöz, a kultuszminiszter urhoz, Csongrád vármegye főispánjához és közigazgatási bizottságához. Ezt a községi határozatot, melyet a község majdnem egyhangulag hozott meg, a vármegye másodfokban helybenhagyta. Felebbezés folytán a belügyminiszterium elé kerülvén az ügy, a miniszterium ezt a határozatot megsemmisitette a következő indokolással: Mert a községi határozatban tárgyalt panaszok és vádak a római katholikus plébános és az ő lelkipásztorkodása alá tartozó római katholikus hitközség és ennek tagjai, a római kath. hivek közötti viszonyra vonatkoznak stb. — ennélfogva a községi képviselőtestület nem volt kompetens ily dologban kérelmet intézni és az akcziót meginditani. *(Felkiáltások a néppárton: Ugy van!)* Igenis nincs ugy, nincs pedig azért, mert Csongrád mint község, a községi szervezeti szabályok értelmében kegyuri jogokat gyakorol és ezért évente 3200 K-t fizet: már pedig a ki a kegyuri jogokat gyakorolja, annak igenis joga van ahhoz, hogy kérvényezzen. Különben is, még ha nem is volna igy a dolog, akkor is Magyarországnak semmiféle testületét, hatóságát nem szabad elzárni a kérvényezési jogtól, mert ez olyan alkotmányos jog, a mely mindenkinek megadatott és melytől senki meg nem fosztható. *(Zaj és ellenmondások a néppárton.)* Én tehát a miniszteriumnak azt a végzését, a melyben ezt a határozatot megsemmisitette, jogtalannak és törvénytelennek tartom. Ez az oka annak, miért én a t. miniszterelnök urhoz is és nemcsak a belügyminiszter urhoz fordultam interpellácziómmal. Csongrád város tisztán katholikus község. A lakosság majdnem tisztán katholikus lévén, a hitközség és a politikai község közt ott alig van különbség. De különben is, a község a szervezeti szabályzat értelmében kegyuri jogokat gyakorol és attól el nem zárható, hogy kérvényezési jogát is gyakorolja. Mindezek után, és tekintettel arra, hogy egy 23.000 lélekkel biró magyar városnak békéje fel van dulva és ez a béke addig helyre nem fog állani, a mig ez a férfiu, ez az egyetlen ember, a ki azt megzavarta, ott lesz; minthogy ez a város nemzeti és kulturális feladatainak nem tud eleget tenni, mert ez az egy ember mindent megakaszt: bátor vagyok a miniszterelnök urhoz és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a következő interpellácziót intézni *(olvassa)*:

Interpellácziő. A miniszterelnök urhoz ugy is, mint belügyminiszterhez, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz.

1. Van-e tudomása arról, hogy a csongrádi r. kath. hitközség belélete már több, mint egy évtized óta fel van dúlva, hogy Hegyi Antal plébános állandó harczban van saját hiveivel, a kik kénytelenek, hol az egyházi, hol a világi hatóságok segélyéhez fordulni saját papjukkal szemben, s hogy az egyházi hatóságoknál nem találnak orvoslást, hiába járultak panaszukkal és küldöttséggel az elé?

2. Van-e tudomása arról, hogy Hegyi Antal állandólag megzavarta a felekezetek közötti békét? — egyiket a másik ellen izgatja, felekezeti iparvállalatokat, szövetkezeti boltokat egyházilag megszentelt, s igy a közgazdasági szabad fejlődést is felekezeti békókba veri s ezáltal a társadalmi együttmunkálást ő maga egyenesen

lehetetlenné kívánja tenni, s ezért vad harcz folyik a hirlapokban és a társadalmi téren?

3. Van-e tudomása arról, hogy Hegyi Antal ellen a bünügyi és kihágási, valamint közigazgatási megtorló eljárások egész légiója volt és van folyamatban, hogy el is lett jogerősen szabadságvesztésre itélve, de büntetését mind e mai napig meg nem kezdette?

4. Van-e tudomása arról, hogy ezen áldatlan harcz által egy 23.000 lelket számláló magyar város, a magyarság egyik ősi fészkének közélete annyira fel van dulva és békés fejlődésében annyira meg van akasztva, hogy nemzeti és kulturális feladatai betöltésében teljesen meg van bénitva? s hogy a polgári hatóságok is épen Hegyi lelkészi kiváltságos állására való tekintettel helyreállitani képtelenek.

5. S minthogy mindezen megdöbbentő jelenségek fontossága túlmegy a helyi érdekeltség határán s a rend és közbéke helyreállitása országos érdeket képez, mely a törvényhozás figyelmét hivja ki és érdemli meg, — s minthogy immár ezekkel szemben teljesen megérett a kérdés, vajjon szabad-e az állami közhatalomnak ily jelenséget továbbra is tétlenül nézni, tisztelettel kérdezem:

hajlandó-e ezen állapotokat immár sürgősen, tüzetesen megvizsgálás tárgyává tenni, esetleg egy központi közeget mint kormánymegbizottat kiküldeni s oda hatni, hogyha és a mennyiben a felekezeti hatóságok nem teljesitik föladataikat, az állam beligazgatási hatalmával lépjen fel az egyetlen ember által megzavart jogrend helyreállitására? *(Élénk helyeslés.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Nem egészen könnyü egy interpelláczióra, a melyről előzetesen csak a tárgyat illetőleg volt tudomásom, de a melyet nem ismertem és a mely sok részlettel foglalkozik, rögtön választ adni és nem is tenném, mert, ha ilyen természetü interpelláczió intéztetik hozzám, mely bizonyos adatok és tények felsorolásával, vagy azokra való rámutatással hoz fel bizonyos vádakat, akkor igyekszem először utánajárni a dolognak és azután válaszolok; de igy a benyomásom után itélve, melyet az interpelláczió felolvasásából meritettem, ugy gondolom, hogy az utánajárás után sem fognék mást válaszolhatni, mint a mit most leszek szerencsés a t. képviselő urnak válaszul adni. Ez pedig abból áll, hogy igenis, van tudomásom, mint a ki ez idő szerint Magyarország közigazgatásának élén állok, arról, hogy Csongrádon nagyon sok baj van, azon panaszokból is, melyek Hegyi Antal ottani plébános ur ellen intéztettek azon állapotok miatt, a melyekért sok oldalról ő is vádolva van. Erről van tudomásom; azt is látom és tudom, a hozzám érkezett sok irányu panaszból, hogy nem valami békés természetü ur ez a Hegyi Antal plébános és hogy ott történnek dolgok, melyeknek alaposság egyik-másik esetben kétségtelenül ki is derült, habár mindannyira vonatkozólag természetesen ezt nem mondhatom, valamint hogy egy általános elitélésbe a magam részéről nem is mehetek bele. De viszont arról is van tudomásom, hogy ott, a hol a panasz történik, a törvény és szabály értelmében és azon eljárás értelmében, a mely a mi jogrendünkben meg van állapitva, azok a panaszok szabályszerüen elintéztetnek és a hol alaposaknak bizonyulnak, az orvoslás is be fog következni. Egyik-másik esetben történt is ilyen panasz, de, hogy az, a mit a t. képviselő ur felhoz, az mind vád és eljárás tárgyát képezte-e, azt nem tudom; de hiszen törvényeink előirják, ugy a közigazgatás, mint a bíróság, a törvénykezés terén, hogy mit kell valakinek tenni, ha igazában sértve van; mit kell tehát Csongrád városának magának tenni, vagy Csongrád város egyes polgárainak, ha Hegyi Antal plébános viselkedése által valami tekintetben sértve érzik magukat? Ezt ők tudják, tudniok is kell, élnek is vele, és arról biztositathatom a t. képviselő urat, hogy a mi a legfelsőbb fórumot illeti, engemet, a közigazgatás terén, pártatlanul, igazságosan igyekszem eljárni ezen kérdésben is, mint valamennyiben. Az illetők keressék a maguk orvoslási módját, az elő van irva és mindenki tudja, hogyan kell a közigazgatási vagy törvénykezési téren valakinek bajaiban segitséget és oltalmat keresni az államtól. Tegyék meg ezt és ezt az oltalmat meg is kapják.

A mi in specie azt illeti, hogy van-e arról tudomásom, hogy el van itélve Hegyi plébános és ő nem kezdte meg még ezt a fogságot, bár el van itélve, erre a válaszom az, hogy ugy tudom, hogy a kegyelmi kérvény nem nyert más elintézést, mint azt, hogy az igazságszolgáltatásnak szabad folyás engedtetik és igy Hegyi plébános a legközelebb meg fogja kezdeni fogságát, mert jogerős itélettel áll szemben. Annyit tudok, hogy néhány nap mulva ez be fog következni.

A mi már most az egyházi állását illeti, arra nézve szintén meg van jogrendünkben a fórum, az illetők ott keressenek orvoslást, abba a magam részéről beavatkozni nem fogok, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* mert respektálom azt a jogkört, a mely jogkörben az illetők kell, hogy mozogjanak. Ott is megtalálják az illetők a maguk biráját, ha panaszaik alaposak, tehát oda forduljanak és ne hozzám, mert abba a szférába én nem fogok beleavatkozni.

A mi panasz azonban az egyházi állás, az egyházi hivatalban való ténykedéstől eltérőleg közigazgatási és törvénykezési téren alaposnak bizonyulna, ott a magam részéről felajánlom Csongrád városának, ha igazsága van, minden nemét a védelemnek és az orvoslásnak. Ezeket voltam bátor válaszul adni az interpelláczióra s kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: T. ház! A miniszterelnök urnak kilátásba helyezett azon igéretét, hogy akkor, midőn az ügy hozzá fog kerülni, avagy a mikor Csongrád város közönsége hozzá fog fordulni, a legjobb indulattal fogja az ügyet elintézni, *(Felkiáltások: Igazságosan!)* tudomásul veszem, de mégis két megjegyzést akarok tenni. A t. miniszterelnök ur kiemelte azt, hogy kérdést intéztem az iránt, hogy el van-e itélve Hegyi plébános és megkezdte-e büntetését, vagy sem? Én ennek nagy fontosságot nem tulajdonitok; mert, mint katholikus ember, én volnék az első, a ki annak örülne, ha kegyelmet kapna, mert restelném, mint katholikus ember, hogy katholikus papot kénytelen volt a törvény sujtó keze szabadságvesztéssel büntetni. De azt hiszem, hogy a jogegyenlőség szempontjából kifolyólag semmiféle társadalmi állás, semmiféle hivatal nem adhat senkinek szabadságot arra, hogy a törvényt megsértse. A másik, a miért mégis felszólaltam, az, hogy a t. miniszterelnök ur épen arra a kérdésre nem adott választ, a mi pedig legközelebb érintette volna hatáskörét, midőn azt mondtam, hogy Csongrád város közönségétől elvonatott a kérvényezési jog...

Széll Kálmán miniszterelnök: Panaszolják fel ezt is!

Nessi Pál: ... pedig a kérvényezési jog olyan fontos alkotmányos jog, a melyet nem szabad senkitől, a haza utolsó polgárától sem elvenni. Csongrád város közönsége elhatározta, hogy kérvényezni fog. A megye ezt jóváhagyta, a miniszter pedig ezt a határozatot megsemmisitette, tehát megfosztotta a községet attól a jogától, hogy kérvényezéssel éljen. Pedig hogy miféle veszedelmes férfiuval állunk szemben, annak jellemzésére még csak egyet fogok felhozni. Midőn elhatározta Csongrád város közönsége azt, hogy a 8 tanácsosi állást redukálni fogja takarékosság szempontjából 4-re, akkor ezt a határozatot megfellebbezte a megyéhez; ott a határozat jóváhagyatván, megfellebbezte ezt a miniszteriumhoz, s midőn a miniszterium is jóváhagyta a határozatot, tehát harmadfoku jogerős határozattal állott szemben, akkor Hegyi Antal a miniszteriumhoz beadványt intézett, a melyben a harmadfoku jogerős határozat ellen igy nyilatkozik: »Ugyanazért tiltakozunk és óvást emelünk ezen sérelmes miniszteri határozat ellen s a haza szine előtt hévvel és férfias bátorsággal kijelentjük, hogy a legvégső esetben, ha épen ásóra, kapára, kaszára és vasvillára kell is kerülni: annak végrehajtását minden erőnkből meg fogjuk akadályozni és csak véres tetemeinken keresztül juthat el a klikkuralom kitüzött czéljaihoz.« Az ilyen embertől kell megmenteni ezt a nemes várost!

Széll Kálmán miniszterelnök: A t. képviselő urnak azt méltóztatott felhozni, hogy nem válaszoltam kérdéseinek egy részére, t. i. arra, hogy miért zárta el a belügyminisztérium Csongrád várost a kérvényezési jogtól, mert a mint mondja, a miniszter megsemmisitett egy ilyféle határozatot, a mit a város meghozott és a megye helybenhagyott. Utána fogok nézni, hogy miben áll az a megsemmisitő határozat, de bizonyára félreértés forog fenn, mert kérvényezési joga mindenkinek van. Lehetetlen, hogy a minisztérium olyat mondjon ki, hogy ennek vagy annak az állampolgárnak, egyes embernek, községnek, vagy városnak nincs kérvényezési joga. Valószinüleg valami formahiba történt, jogerős itéletet akartak módosittatni, vagy ilyesvalami történt; ez lehet az oka, mert más nem lehet. Alig hiszem, hogy oly határozat keletkezett volna, a mely valakit a kérvényezési jogtól el akarjon zárni. Utána fogok nézni, de nem hiszem, hogy ilyen történhetett légyen, mert nincs erre preczedens, nem is ismerek ilyent sem a miniszteri, sem a közigazgatási eljárásban.

A mi pedig a felolvasott dolgokat illeti, talán épen azért történt, hogy az igazságszolgáltatásnak szabad folyást engedtek, mert ily dolgok tudomására jött a kormány. Ez némileg mégis ellentétben látszik lenni azzal, hogy a t. képviselő ur sajnálja, hogy Hegyi Antal nem kapott kegyelmet, másfelől ily kifakadást tesz ezekért a dolgokért.

Azt hiszem, hogy az igazságügyi miniszter talán épen ezek alapján adta azt a véleményt a maga hatáskörében, hogy az igazságszolgáltatásnak szabad folyás engedtessék.

Ismétlem, utána fogok nézni a dolognak, hogy a kérvényezési jognak megakasztása miféle határozattal történt, mert elvileg a magam részéről kizártnak tartom, nem is tartanám helyesnek, hogy valakit a kérvényezési jogtól elzárjanak. Nem is szokott ez történni soha, alig hiszem, hogy ebben az esetben is ez történt volna. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: A t. képviselő ur a választ tudomásul veszi? *(Felkiáltások: Igen!)*

E szerint kimondhatom talán, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul vette. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

141. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 7-én, pénteken,

gróf Apponyi Albert, utóbb **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Nessi Pál mentelmi joga megsértésének bejelentése. — Az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása; végül Lovászy Márton mentelmi ügyének bejelentése.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Teleki Sándor jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az azok ellen jelentkezőket Rátkay László jegyző ur fogja jegyezni.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. november 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Kiss Ernő képviselő ur levelét, melylyel bejelenti, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegyénél viselt aljegyzői állásáról lemondott és ezen lemondás elfogadtatott.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a képviselőház pénztárának az 1902. év első felére vonatkozó számadását.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik a számvizsgáló-bizottságnak.

Bemutatom Szeben vármegye közönségének feliratát az 1868 : XLIV. törvényczikk pontos végrehajtása iránt;

Alsó-Fejér vármegye közönségének feliratát, továbbá a Nagyváradon tartott ipartestületi gyülésnek, valamint a nógrádi kerület gazdaközönségének gr. Zichy Jenő, illetőleg Beniczky Árpád képviselő által beadott kérvényeit, az önálló vámterület tárgyában;

a lajtha-ujfalusi és az istvánföldi tanitótestületeknek Dégen Gusztáv, illetőleg Csávosy Béla képviselő által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A t. ház elnézését kell kérnem azért a körülményért, hogy az ülést ma később nyitottam meg. Ennek oka az, hogy a ház ülését közvetlen megelőzőleg hivatalos elfoglaltságom volt, t. i. a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése tárgyában tartott a bizottság ülést. *(Helyeslés.)*

Azonkivül egy más jelentést kell tennem a képviselőháznak. *(Halljuk! Halljuk!)* T. i. több oldalról panasz tétetvén, hogy a háznak némely oldalán léghuzam uralkodik, daczára azoknak az intézkedéseknek, a melyek ebben a házban már megtétettek, én ezen kellemetlen jelenség felderitésének egyedüli módját abban látom, hogy az annak felügyeletével megbizott szakközeg az ülés alatt a teremben tartózkodhassék. *(Helyeslés.)* Kérem tehát, méltóztassék megengedni, hogy Payer főmérnök ur a teremben tartózkodhassék az ülés alatt, hogy ezt a jelenséget a teremnek különböző részeiben konstatálhassa. *(Helyeslés.)*

Azonkivül, t. képviselőház, Nessi Pál képviselő ur engem értesitett arról, hogy a budapesti magyar királyi első honvédkerületi parancsnokság bizonyos, a képviselőháznak a Mátyás király-szobor leleplezéséhez menesztett küldöttségében való eljárása alkalmából előfordult események folytán ellene becsületbirósági eljárást inditott meg. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez gyalázat! Disznóság! Folyton tartó, nagy zaj. Elnök csenget.)*

Csávolszky Lajos: Egyszerüen szemtelenség! *(Folytontartó, nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget).*

Kubik Béla: Ehhez pofa kell! *(Zaj).*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

A nevezett képviselő ur ezt nekem, mint mentelmi jogának sértését *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* jelentette be.

A házszabályok értelmében ez az ügy vita nélkül áttétetik a mentelmi bizottsághoz. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Kérem, majd én felolvasom a házszabályok vonatkozó szakaszát. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Engedelmet kérek! A házszabályok 188. §-ának második bekezdése következőleg szól... *(Folytontartó, nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Hentaller Lajos: Ugy sem tárgyalunk addig, a mig ebben nem csinálnak rendet! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Engedelmet kérek! A házszabályok 188. §-a második bekezdésében ezeket találjuk *(olvassa)*: »Ha a mentelmi jogba ütköző cselekmény a háznak valamely tagja által nyilt ülésben bejelentetik, vagy ha a ház elnöke ily cselekményről bármily uton értesül,« — ez az eset forog fenn most, mert nekem jelentette be a képviselő ur, — »az ügy a ház tudomására hozatván, az minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasitandó, mely esetben a ház a mentelmi bizottság jelentéstételére záros határidőt tüzhet ki.«

Olay Lajos: A házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: Kérem!

Olay Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Igen helyesen tette az igen t. elnök ur, hogy a házszabályok 188. §-át felolvasta. Ennek a végpasszusa igy szól *(olvassa)*: »mely esetben a ház a mentelmi bizottság jelentéstételére záros határidőt tüzhet ki.«

Én tehát a házszabályok világos rendelkezése alapján inditványt akarok tenni; *(Élénk helyeslés.)* ehhez nekem teljes jogom van a házszabályok alapján. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Itt egy rendkivüli jelenséggel állunk szemközt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A katonaság állam az államban, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a katonaság a képviselőház számos tagjának működését lehetetlenné akarja tenni. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Igaz! Terrorizálni akar! Elnök csenget.)*

Lehet-e ennek a képviselőháznak katonatagja? Én azt hiszem, hogy az, a ki komolyan gondolkodik, a ki a ház tekintélyét komolyan veszi, lehetetlen, hogy velem egyet ne értsen abban, hogy katona-ember inkompatibilis, katona ember ennek a háznak tagja nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én azonban megforditom a dolgot és azt mondom, hogy igenis lehet, de a katonáknak nem szabad a ház szuverén jogát megsérteni, mert a képviselőt bárminő cselekményeért a képviselőháztól való kikérés nélkül felelősségre vonni nem szabad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A képviselőháznak ott egy küldöttsége jelent meg, Nessi Pál pedig ennek a küldöttségnek volt tagja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt tehát a katona urak a képviselőházat magát sértették meg és nem Nessi Pál személyét, mert itten egy küldöttség tagjának az eljárását merik a katona urak birálat tárgyává tenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez teljes lehetetlenség. Ez a mentelmi jognak olyan flagrans megsértése, hogy ezt a képviselőház egy perczig sem tűrheti. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennélfogva bátor vagyok inditványozni, hogy a házszabályok értelmében intézkedjék a ház, hogy a mentelmi bizottság haladéktalanul, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Rögtön!)* ezt én nem kivánom, de még az ülés folyama alatt, vagy délután okvetlenül tartson ülést és már a holnapi napon tegyen a háznak jelentést, hogy az ország megnyugtattassék és az ország lássa, hogy a képviselőház és ez a nemzet nem fogja tovább tűrni a katonák túlkapásait. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A házszabályok értelmében jogos ezen inditványom, a melyet ezennel a ház elé terjesztek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az kétségtelen, hogy ennek az inditványnak megtételére joga volt a képviselő urnak, mivel a házszabályok a záros határidő kitüzésének lehetőségéről provideálnak és ezt valakinek inditványoznia kell; de én mégis azt hiszem, hogy további vitának helye nincs. *(Helyeslés.)* Ennek folytán először talán az iránt kell megkérdeznem a t. házat, hogy elfogadja-e Olay Lajos képviselő ur inditványának azt az elvi részét, hogy a ház a mentelmi bizottságnak ezen ügyben záros határidőt tüzzön ki. *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)*

A mi azonban az időt illeti, a melyet a képviselő ur kitüzetni kiván, az én nézetem szerint, tekintettel arra, hogy esetleg bizonyitékokat is kell beszerezni, tényleg nagyon rövid. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ennélfogva a jövő hétnek pénteki napját tartanám határidőül kitüzendőnek. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Tökéletesen igaza van az igen t. elnök urnak, hogy ez a kérdés olyan fontos, hogy itten esetleg minden bizonyitékot be kell szerezni. Azonban a mentelmi bizottság van jogositva annak meghatározására, hogy miféle bizonyitékokra, miféle adatokra van szükség. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mentelmi bizottságnak igenis haladéktalanul kell ebben a fontos dologban ülést tartania; a bizottság pedig, a melynek én is szerény tagja vagyok, maga fogja elhatározni, hogy milyen bizonyitékokra van szüksége. A ház tehát kimondhatja azt, hogy legkésőbb három nap alatt köteles a mentelmi bizottság eljárását befejezni és a háznak jelentését előterjeszteni, *(Ellenmondások jobbfelől.)*, de azért az ülést még ma meg kell tartania. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Perczel Dezső képviselő ur, mint a mentelmi bizottság elnöke, kiván ezen kérdéshez hozzászólani.

Perczel Dezső: Engedje meg a t. ház, hogy csak nagyon röviden szóljak ebben a kérdésben és jelezzem azt, hogy magam is osztozom abban, hogy a kérdés igen fontos, és hogy egyáltalán nem czélja felszólalásomnak, hogy az ügy érdemleges tárgyalásának csak a legrövidebb időre való elodázását kérjem. Amde méltóztassék megengedni, hogy a dolog praktikuma szempontjából tegyek egy észrevételt. *(Halljuk! Halljuk!)* A mentelmi bizottság tegnap tartott ülést, a melyre össze voltak hiva a mentelmi bizottság tagjai, a kiknek azonban nem nagy többsége jött össze, hanem a kik épen csak határozatképes számban jelentek meg. Mint elnök tudom, hogy a mentelmi bizottság több tagja már elutazott a fővárosból, és hogy annak sok tagja, a kik a perrendtartás tárgyalása alkalmából az igazságügyi bizottságban vannak elfoglalva, kimentette magát. *(Zaj.)* Hogy tehát a mentelmi bizottságot eredménynyel hivhassam össze különösen ilyen fontos dologban, a melyre nézve minden egyes tagja a bizottságnak elvárhatja a háztól, hogy neki fizikailag megadassék a lehetőség arra, hogy ezen a gyülésen megjelenhessék, *(Helyeslés jobbfelöl.)* kérem a t. házat, méltóztassék ahhoz hozzájárulni, a mit az elnök úr proponál, hogy a jelentés előterjesztésének határideje a jövő hét pénteki napjára tüzessék ki. *(Helyeslés jobbfelöl.)* A dolog fontos, és ennek preczipitálni nem állhat érdekében sem a háznak, sem az illető képviselőnek; ezért én azt hiszem, ha nyugodtan és higgadtan járunk el, sokkal helyesebben cselekszünk, mintha akár egyik, akár másik irányban preczipitálnánk. *(Helyeslés jobbfelöl.)* Méltóztassék ennélfogva a t. háznak az elnök ur által proponált terminust elfogadni. *(Helyeslés jobb- és balfelöl.)*

Olay Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én ugyan három napot inditványoztam, de nem bánom, belenyugszom a nyolcz napba is, csakhogy kiegésziteni kivánom a mentelmi bizottság igen t. elnökének inditványát azzal, hogy nem elég, hogy a bizottság jelentése beterjesztetik, hanem egyuttal mondja ki a ház, hogy a jelentés beterjesztése után ez a fontos ügy a házban azonnal tárgyaltatni fog, hogy a nemzet a dolog felől kétségben ne maradjon. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Ezzel a kiegészitéssel hajlandó vagyok a mentelmi bizottság t. elnökének inditványát elfogadni.

Elnök: T. ház! Ugy látom, hogy az inditványozó képviselő ur is belenyugszik abba, hogy a jövő hét pénteki ülése legyen a záros határidő, a melyen belül a mentelmi bizottság jelentést tesz. *(Helyeslés.)* Azonban már most határozni arra nézve, hogy azt akkor rögtön tárgyaljuk-e vagy sem, talán nem volna czélszerü, mert ez is annak a materialénak minőségétől függ, a mely a ház elé fog terjesztetni. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, a most történtekből mindenki láthatja, hogy a ház egyik oldalán sem forog fenn szándék arra, hogy az ügy bármikép is elodáztassék, mert minden érdekelt tényezőnek egyaránt érdeke, hogy mentül gyorsabban átessünk azon. *(Helyeslés.)*

Arra nézve pedig, hogy az ügyet rögtön tárgyaljuk-e avagy a szabályszerü három nap közbevetésével: méltóztassék azon ülésnek tartani fenn a döntést, a melyen ezen bizottsági jelentés elő fog terjesztetni. *(Élénk helyeslés.)*

Egyéb elnöki előterjesztés nem lévén, áttérhetünk a napirendre: az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) tárgyalásának folytatására.

Endrey Gyula jegyző: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mint egy szerény tagja azon pártnak, a mely nemzetünk önállóságáért küzd, kötelességemnek tartom a szőnyegen fekvő javaslat tárgyalása alkalmából igénytelen nézeteimet előadni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Kötelességemnek ismerem ezt különösen akkor, a midőn a közvéleményben forgó nagy kérdések érintik programmunknak azon pontjait, a melyek annak leglényegesebb alkotó részét teszik ki; a midőn a mostani kormányzat életgyökereiben akarja megtámadni a nemzet gazdasági helyzetét, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és a midőn a duló gazdasági válságot nemcsak megszüntetni nem akarja, hanem a katonai javaslatok beterjesztése és a czivillista felemelése által e nemzet gazdasági életerejének utolsó maradványait is elszivni akarja *(Mozgás és zaj jobbfelöl.)* oly czélok számára, a melyek e nemzettel sohasem voltak közösek. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Kötelességemnek ismerem ezt még akkor is, ha olyan elbánásban részesülök is a t. túloldal egyes lapjai részéről, a minőt egy igen fontos, nemzeti érzésünket érintő kérdésben való felszólalásom alkalmával tapasztaltam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* A keddi ülésen ugyanis felszólaltam és megsürgettem, hogy a ház minél előbb vegye tárgyalás alá a Kossuth Lajos szobrának felállitásához való hozzájárulás iránti kérvényt. Akkor, ezen igénytelen felszólalásomról referálván, a t. túloldal lapjai alkalmat vettek maguknak oly módon szólani rólam, a melyet én csak a legnagyobb indignáczióval utasithatok vissza. *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Hol van Vészi?)* Nem szólanék tovább erről a dologról semmit, hiszen a t. túloldal egyes lapjainak egyenesen kimondott kötelességük az, hogy az ellenzék bátrabb, önzetlen tagjait megtámadják és a közönség előtt kicsinyitsék. De ezen sajtó-organumok egyike itt a házban is megtalálta a maga képviselőjét, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Vészi! Hol van Vészi?)* a ki a kormányt támogatja és igy jogom van nekem ezt elbirálás tárgyává tenni. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Nagyon csodálkozom, hogy azon, a kormányt igen támogató lapnak olyan rosszul esik egy-egy kicsi ellenzéki felszólalás. Hiszen nagyon jól tudjuk azt, tudja ennek a pártnak minden tagja, tudja az egész ország, hogy egy kis ellenzéki beszédnek perzselő napsugarát a kormány sajtója mindenkor ellensulyozhatja azzal, hogy a miniszterelnök ur hattyukeblének biborpiros rózsáit az elismerés harmatával felüditi. *(Derültség.)* Ezt kérem, nem én találtam ki, hanem ezt olvastam valahol. Csak azt az egyet konstatálhatom, hogy igen kétségbeesett lehet a helyzet ott a túloldalon, hogyha alkalmat akarnak venni maguknak arra, hogy egy ilyen szerény tagjáról ennek a pártnak ilyen módon beszéljenek. Én azonban nem fogom magamat zavartatni ilyen dolgok által. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Haladok a magam egyenes utján, s a mit egyszer a kezembe veszek, azt el nem engedem, ha kisebb dolog lenne is, mint a Kossuth-szobor kérdése, a melynél egyenesen Magyarországnak nemzeti becsületéről van szó. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hanem ha megengedi Vészi József t. képviselőtársam, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát Vészi volt?)* a ki igen érdeklődik ez iránt es épen itt szembe helyezkedett el velem, egy példát fogok idézni az ő lapjából. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy alkalommal igen nagy szenzációt idézett elő azzal, ha jól emlékszem, ez évnek a tavaszán, a mikor azt nemcsak lapjában, hanem később itt a házban is felhozta, — hogy egy nemzetiségi képviselő nagy inzultust követett el a magyar nemzeten. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egész közvélemény lázba jött, sokan annyira mentek már-már, hogy attól kellett félni, hogy itt a házban tettlegességre vetemednek. Megindult a dolog, a biróság elé vitték azt. Mondja meg nekem a t. képviselő ur, hasonló-e a »Budapesti Napló« eljárása az én eljárásomhoz, a ki azt a kérdést nem engedem el, a mit egyszer szőnyegre hoztam, a mikor látja, hogy a biróságok ezt az ügyet agyonhallgatják, eltussolják, sőt feloldó végzést is hoztak és az ügyésznek kellett a Táblához appellálni, noha nagyon jól tudjuk, hogy abban a kerületben olyan állapotok vannak, hogy onnan a magyar embernek majdnem ki kell költözködnie. *(Felkiáltások jobbfelől: A biróságot nem lehet befolyásolni!)* Engedje meg nekem t. képviselő ur, hogy erre az esetre a magyar költészetből két strófát idézzek önnek és ezzel ezt be is fejezem. Mikor ezt az esetet vizsgálom, a melyben akkor láttam azt a nagy felháborodást, mig most tapasztalom a mélységes hallgatást, lehetetlen, hogy meg ne emlékezzem Arany János »Családi Kör« czimü költeményéről, a melyben ezt olvasom:

»Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.«

Ballagi Géza: Nem jó a czitátum!

Lengyel Zoltán: Engedje azonban meg a t. ház, hogy a kormány által sugalmazott »Budapesti Napló«-val még egy pillanatra foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Akkor, midőn e pártnak keddi konferencziájáról az értesitést hozta, a melyben hivatalos tudósitást ad a történtekről, mondván, hogy a párt elhatározta, hogy obstrukcziót nem csinál, az a lap ritkitott betükkel jónak látta oda tenni, hogy jól is tették, mert ha obstrukczió lesz, akkor téli választás is lesz.

Nem tudom, vajjon a miniszterelnök ur akarja-e ezt kijelenteni, mert azt hiszem, hogy ő talán tudna téli választást csinálni, de Vészi József képviselő urnak ez nem áll módjában.

Vészi József: Önöknek azonban módjukban van provokálni a téli választást!

Lengyel Zoltán: Ha én ezt a dolgot komolyan veszem, akkor azt fenyegetésnek kell vennem a t. miniszterelnök ur részéről. Nincsen ugyan megbizásom, hogy bárkinek nevében beszéljek, de azt az egyet mondhatom, hogy semmiféle ellenzéki pártnak sincs oka és legkevésbbé van okunk nekünk félni a választásoktól, mert ennek a pártnak a becsülete tiszta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy kisebbségben lévő pártnak nem az a czélja, hogy minél tovább huzzon egy-egy ülésszakot, és hogy minél tovább tárgyaljon egy-egy választás után, mert egy kisebbségi párt csak ugy érheti el czéljait, ha minél többször appellálhat a nemzetre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azután meg jól tudjuk mi, tudja a képviselő ur is, sőt a miniszterelnök ur is, hogy költségvetés nélkül nem tudja ezen házat feloszlatni. Az ilyen hiábavaló fenyegetés, azt hiszem, hogy nem annyira nekünk szól, hanem, ha jól vagyok értesülve, a t. túloldal renitenskedő tagjainak, hogy azok ijedjenek meg az uj választástól, mert az ő számuk apadna meg, ha választásra kerülne a sor, a miénk pedig megszaporodnék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: A ki nem szolgál, azt kinn hagyják!

Lengyel Zoltán: Talán még az a kevés szó is, melyet ezekre a dolgokra vesztegettem, sok volt. *(Halljuk! Halljuk!)* De mégis meg kellett mondani, hogy nem ijedünk meg az ilyen fenyegetésektől, sem én, sem a párt, mert nyugodt a lelkiismeretünk. A küzdelem, a melyet itt folytatunk, nem uj és nem uj célokért folyik, az csak egy darabkája azon évezredes harcznak, a melyet e nemzet önállóságáért, nagyságáért, dicsőségéért folytatnak fiai. Ettől a kitüzött célunktól minket sem most, sem máskor sem ijesztés, sem semmiféle kisebbités, támadás eltántoritani nem fog, jöjjön ez akár a miniszterelnök urtól, a ki nagy szelet fujhat reánk, vagy jöjjön a képviselő urtól, a ki bár Vészi, de azért veszedelmet nem hord a méhében. *(Derültség.)*

Azt hiszem, hogy ezek után rátérhetek azokra az indokokra, a melyekkel a mostani

politikai helyzetet vázolni óhajtom, másrészt pedig elő akarom adni azon főbb szempontokat, a melyek miatt én ezen kormánynyal szemben bizalmatlansággal viseltetem. Ha általánosságban nézem az ország mostani helyzetét, röviden tudnám ugy jellemezni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ugy néz ki ez a mostani politikai helyzet, a kormányzati viszonyok, hogy császári abszolutizmus uralkodik Magyarországon, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az alkotmányosság leple alatt a törvénybe iktatott, de a valóságban senkinek sem felelős miniszterek utján. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha nézem ennek a helyzetnek a keletkezését 1867-től kiindulva, — engedje meg a t. ház, hogy röviden levezessem, hogy honnan származtatom én ezt a mostani helyzetet. *(Halljuk! Halljuk!)* 1867-ben két párt alakult ebben a parlamentben. Az egyik elfogadta a kiegyezést, a maga programmjába majdnem teljes egészében felvette azokat a pontokat, a melyek e párt programmjának lényeges kiegészitő részét teszik és a korona igényeit akarta kielégiteni; a másik pedig a nemzet jogait akarta kivivni, és a nemzetre kivánt támaszkodni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Labanczok és kuruczok!

Lengyel Zoltán: Az ellenzéki párt igen nagyszámu tagokkal került be a házba, nagy népszerüségnek örvendett, talán uralomra is juthatott volna a nemzet bizalmából; de ő akkor belátta és talán előre is feltette magában, hogy ugy fog tenni, hogy ő kormányra nem juthat máskép, mint hogyha elveit szegre akasztja. Ekkor, Tisza Kálmán fuziója alkalmával történt, hogy egy nagy országos párt programmot adott, programmot hirdetett, mandátumot vállalt és megcsalta ezt az országot, félretette a nemzet jogait és mikor kormányra jutott, soha sem életében, sem halálában, sem a vezérének, sem más tagjának sem, soha nem jutott eszébe ezen programmból csak egy hajszálnyit is megvalósitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sokáig szenvedett azután a nemzetnek választó közönsége, mikor ez a csalódás érte. E párt kebelében azután lassankint kialakult az elégedetlenek csoportja, kialakult egy tehetségre, gondolkozásra, hazafiasságra, jellemre nézve kiváló csoport, mely már kevesebbet vett fel a maga programmjába, nem az önállóság felé tartott, hanem csak a paritást akarta a 67-iki kiegyezés alapján megvalósitani. Az uralmon levő párt régi erejéből nagyot veszitett a Tisza Kálmán fuziója folytán. Ez a párt, mely a nemzet intelligenciájában képes volt maga iránt rokonszenvet ébreszteni, küzdött ismét a korona jogai mellett, a másik párt a nemzet erejére akart támaszkodni. Már most a küzdelem ismét az volt, a mi azelőtt. Ennek a pártnak meg kellett törnie, meg kellett hajolnia és belement a szabadelvü pártba a t. miniszterelnök urnak mostani kormányzata alatt. Ezzel a nemzetet ismét csalódás érte. Mert az a nemzeti párt, mely a nemzet jogaiért, habár sokkal kisebb mértékben is akart küzdeni, mint az előbbi ellenzéki párt, ezen különben is kevés programmjából csak egy hajszálnyit sem valósitott meg, hanem támogatja most azt a kormányt, a mely ily javaslatokkal, quótafelemeléssel, katonai terhek felemelésével, a czivillista felemelésével áll elő, ugy, hogy a helyzet a nemzet jogainak visszaszerzése tekintetében most nemcsak hogy nem jobb, de talán rosszabb, mint előbb volt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ha nézzük, hogy ezen mostani kormányzattal szemben megint van egy ellenzéki párt, mely kormányra törekszik, ismét a nemzetre akar appellálni, de ez a párt már nem beszél sem a paritásról, sem a nemzeti jogokról, hanem beszél a monarchiáról és monarchikus érdekekről, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hát ebből azt látom én, mintha már megkezdődött volna ennek a két pártnak a fuziója a mostani kormánypárttal, mert a t. miniszterelnök ur a legjobb barátságot tartja fenn vele, sőt segélycsapatjának tekinti, noha oly nagy applomb-bal verte a mellét, hirdette a liberalizmust és támadta azt a pártot.

Én, t. ház, a politikai helyzetnek oly decrescendóját látom a három ellenzéki pártban, a mely kormányra törekedett, hogy ezzel szemben nekünk teljes erővel és lelkesedéssel, minden erőnket megfeszitve küzdenünk kell, mert a nemzet meggyőződött arról, hogy egyetlenegy párt volt, mely meg nem csalta, egyetlen párt volt, mely elveit fel nem adta, egyetlen párt volt, mely bátran és büszkén ment bele minden választási küzdelembe, hatalomra nem törekedett, önzetlenül küzdött, és ez a párt a függetlenségi párt. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Ebből az következik, hogy ma már, a mikor a nemzet jogaiért küzdünk, a mikor szemben kell állnunk nemcsak a t. túloldal akaratával, nemcsak a bécsi udvar hatalmával, de a katonai javaslatok tekintetében az összes szövetkezett osztrák pártokkal, az egész országnak egyetlen menedéke, egyetlen védelme, egyedül és kizárólag csak ez a párt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi, t. képviselőház, igénytelen nézetünket a magunk akarata és ereje szerint előadjuk ebben a mostani vitában. Vitatkozunk, azaz vitatkoznánk, de magunkkal szemben látjuk ugyan a hatalmas, nagy, egységes, dicső szabadelvü pártnak ritkuló padsorait és egyes szunnyadó alakjait itt a teremben, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* de ha verekedésre kerül a sor, ott van Széll Kálmán miniszterelnök. Hiszen jól van, ez a helyzet nekünk nagyon kényelmes, mi sokan ütjük őt, ő meg keveset üt vissza reánk.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mit csinál?

Lengyel Zoltán: Ha megengedi a t. miniszterelnök ur, mert ugy látom, nagyon gyönyörködik ékesszólásomban, meg fogom ezt mon-

dani máskép is. Egyszer a sváb elment a korcsmába verekedni. Ott tiz legényre akadt és azokkal kikezdett. Verekedtek bizony és egyik sem hagyta magát. Hazament a legény bekötött fővel és megkérdezte az apja: »Fiam, mit csináltál?« — »Verekedtünk.« — »Kikaptál?« — »Dehogy.« — »Hisz véres az arczod!« — »Mindegy, engem is ütöttek, de én is ütöttem. Igaz, hogy velem szemben tizen voltak és tizen ütöttek, de én is mindegyiknek visszaadtam.«

T. miniszterelnök ur, itt is ily aránytalan a küzdelem. Mi a magunk érveivel beszélünk önnel szemben, ön mindegyikünkkel szemben czáfol, de azt hiszem, a vesztes mégis csak ön lesz, mert azt az egy-egy ütést felosztva, mi könnyen birjuk, de ön azt a sok ütést mindnyájunktól, bár egyenkint adjuk, nem fogja kibirni!

Nézem, t. képviselőház, azt a nagy szabadelvü pártot, a mely támogatja a kormányt és keresem annak küzdő férfiait. Ebben a házban, ha jól emlékszem, még egyetlenegy sem állt ki a porondra a t. miniszterelnök ur mellett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Nem szabad még gondolkozniok sem! A miniszterelnök gondolkozik helyettük. *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: Itt nemcsak a túloldal nagy alakjai, de még a miniszterek sem állottak csatasorba. A mikor meg kell védeni az ország jogait, ott van a miniszterelnök; a mikor szobrot kell leleplezni, ott van a miniszterelnök ur: mikor szónokolni kell, ott van a miniszterelnök ur; ha ütni kell, ott van a minszterelnök ur *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Én a mult évben láttam egy igen nevezetes szinjátszó urat, egy olasz embert, a kit Fregolinak hivtak. *(Derültség a szélsőbalaldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ez egy nagy szinlapot nyomatott ki, felirta rá: »Programm, Fregoli«, semmi egyebet.

A t. túloldal is ugy van vele. Ha megkérdezzük a t. túloldal tagjait, egy nagy szinlapot mutatnak, a programm Széll Kálmán, semmi több. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Az a t. szinjátszó ur majd ebben, majd abban a szerepben, mindenféle alakban, női és férfi-ruházatban, egy egész estén át tudta mulattatni a közönséget. A t. miniszterelnök ur is ugy van vele. Bécsben a katonáékat, szoborleleplezéseknél a közönséget mulattatja. Akkor, a mikor Kolozsvárott voltunk, a délelőtt folyamán a szoborral szemben állott a miniszterelnök ur, dicsőitette a nagy király emlékét, künn pedig, mikor a főherczeg elutazott és a pályaudvarra mentünk, haptákban állva hallgatta a Gotterhaltét. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mikor a főherczeg mellett állott, s a közönség viszonzásul a Gotterhaltéra a Kossuth-nótát énekelte, akkor prémes gallérjában gubbasztva hallgatott a főherczeg háta mögött. Később felutazott Budapestre, benézett a miniszterelnöki palotába, s estére már — ugy olvastam a lapokban — Bécsbe utazott; reggel aztán már ismét Rátótra utazott üdülni, és megkérdezte a bérestől, hogy mennyi tejet adott az az igen derék simmenthali tehén.

Engedelmet kérek, én nem akarom kicsinyelni azt a nagy munkásságot, a mit az igen t. miniszterelnök ur kifejt, hanem fel akarom kelteni önökben a szégyenérzetet, hogy ne álljanak tétlenül Magyarország miniszterelnöke mögött, hanem dolgozzanak. Én tudom azt, hogy a t. túloldal tagjai ép ugy odamennek minden áldott hó elsején felvenni a maguk fizetését, sőt a részvénytársaságoknál is a maguk tantiémjét, mintha dolgoznának érte. Hát a miniszterelnök urat miért nem védelmezik meg? *(Derültség. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Annyira elbutultak már, hogy nem is mernek gondolkodni! *(Derültség, zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház, én ugy veszem észre, hogy ez a mostani politikai helyzet akármeddig tart is, a t. túloldalon nem lesz primadonnaválság. Mert egy szinházban, tudom, hogy veszekesznek a primadonnák azon, hogy melyiknek milyen szerep jusson, de az önök szinházában minden szerepet a miniszterelnök ur játszik el, nem költheti fel tehát senki irigységét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon)*

A mint én ezt a nagy hallgatást figyelemmel kisérem, eszembe jut, t. képviselőház, az a nagy csend, a mely Krisztus urunknak születése előtt beállott; a mikor mindenki, a világnak minden nemzete hallgatott, csendben volt, mert a Messiást várta. Igy látom én a t. túloldalon is, a hol nem mernek megnyilatkozni a miniszterelnök ur mellett, mert nem tudják, hogy vajjon ő-e a megjövendölt Messiás, vagy más-e az eljövendő, és félnek, hogy majd a jövendőbeli miniszterelnök ur előtt talán nem lesznek valami nagy kegyben, hogyha a mostani mellett sikra szállanak. *(Egy hang jobbfelől: Nagyon hizelgő!)* Igy történt azután, hogy ebben a mai politikai helyzetben a t. miniszterelnök ur mint egy Góliáth áll ki a hidra a tömeggel szemben, csatára szólit mindenkit és megverekszik mindenkivel.

A mult ülésszak alatt dicsőséggel irták meg róla, — nem a magyar nemzet beszélte el, csak a »Magyar Nemzet« irta róla, — hogy 1637 nyomtatott oldalt beszélt egymagában tele. Nem tudom, hogy az országnak mi haszna volt a nyomdafesték ezen pocsékolásából, de az tény, hogy beszédei többe kerülnek ennek az országnak, mint a mennyit összes elődei miniszteri fizetései kitettek. Nem akarok azzal foglalkozni, hogy a t. miniszterelnök ur beszélő kedvében odáig ment, hogy nyári üdülését felhasználva, nem birva kiállni azt a nagy szótlanságot, melybe az elnapoló királyi leirat juttatta és a melyért keserves szemrehányást tett magának,

telefont csináltatott nyári üdülő helyére, hogy ebben az időben is 168.000 korona drága költségen ezt az országot ha nem is annak nagy közönsége előtt, de legalább kedvelt hirlapjai utján eszméivel jóltarthassa.

Ez a kép, melyet én itt vázolni igyekeztem, igazán jellemzi a mai helyzetet. A túloldalon áll egy hatalmas férfiu, a kit a korona a maga emberének ide leküldött. Egymagában harczol, egymagában küzd, segédei nincsenek: ha maga nem bir az ellenséggel, nincs, a ki megvédje. Mi itt ezen az oldalon, — azért, mert nem a korona bizalmából vagyunk itt, hanem a nemzet erejére támaszkodunk — mindnyájan érezzük, hogy a nemzet igazságait hirdetjük, mindnyájan erőt érzünk magunkban, hogy, ha kell, nyiltan, őszintén sikra szálljunk azért, a mit meggyőződésünknek tartunk, mert hátunk mögött érezzük ennek a nemzetnek ezeréves hagyományát, e hagyománynak lüktető erejét, az igazságnak meggyőződését, azon igazságét, melyet nyilt homlokkal hirdetünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez ad nekem erőt, t. ház, hogy mint igénytelen harczosa ennek a pártnak, mindig és mindenkor, mig kötelességem és erőm engedi, megmondjam az igazságot, ha kell császárnak, királynak, kormánynak egyaránt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Beszédem elején ugy jellemeztem a mai korszakot, hogy itt mindig erősebben látom a császári abszolutizmusnak a képét, mely a magyar alkotmányosság leple alatt felelős, de a valóságban mégis felelőtlen miniszterek utján uralkodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen-igen nehezemre esik, mikor ezt a szót ki kell mondanom. *(Halljuk! Halljuk!)* De, t. ház, nem beszélhetek a magyar királyról akkor, a midőn olyan fontos kérdéseket kell itt szóba hoznom, mint a vámszövetségnek vajudó kérdése, a czivillista felemelése és a katonai javaslatoknak a nemzetre sulyosodó terhe.

Én nem tudom elfelejteni azt a remek képet, a melyet én Mátyás király szobrának leleplezése alkalmával magam előtt láttam. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor megállottam ott a lelkes közönség között, a nagy király szobrával szemben, a ki büszke harczi ménen, csótáros paripán, győzelmes paripán ül ottan, örök hirdetőjeként a hajdani magyar dicsőségnek, alatta egy alak a kezében meghajtva tartja előtte a kétfarku cseh oroszlán képét, a másik alak pedig még furcsább szörnyszülöttnek képét, a kétfejü sasnak zászlós képét tartja előtte meghajtva. Nem tudom elfelejteni annak a nagy királynak alakját, a ki 400 esztendővel ezelőtt lehunyta szemét, és annak daczára szárnyain hordja a rege, a költészet az ő alakját; a nép adomákba füzi az ő tetteit. 400 esztendő nagy idő; 400 esztendő óta sokan és sokat uralkodtak ezen a nemzeten; és ha megnézem a magyar nemzet költészetét, irodalmát, regéit, adomáit, keresem, hogy ez a királyhoz hű nemzet megtalálta-e a maga ideáljait, beleszőtte-e az ő életébe, költészetébe, regéibe, adomáiba az ő nagy uralkodóit? Nem találom, t. ház, pedig a kit a költészet meg nem örökit, annak neve mindig mulandó. Hát, t. ház, találtam ott én adomákat, de nem akarom azokat az adomákat felsorolni. Tény az azonban, hogy sok uralkodónak a nevét elfelejtette ez a nemzet; pedig nincs valami magasabb hivatás, nincs az ember előtt szebb, dicsőbb dolog, mint uralkodni egy nemzet felett, vágyait, czéljait, törekvéseit kezében öszpontositani, czélhoz vinni, megtestesiteni, Isten hatalmából s a nemzet erejéből erőt adni millióknak, hogy megörökitse magát millióknak és millióknak szivében. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez a nemzet sóvárogva tekint körül a multban, várja a jövendőt, keresi azt, a ki az ő czéljait megtestesiti, szomoruan nézi a legkisebb eseményt is, a mely az ő nemzeti eszméjétől eltávolitja, és mégis nem lel tápot az ő akarata, hanem mintegy Isten csapása, csapatostul, seregestül rakásra jön egyszerre az áldás: katonajavaslat, quótafelemelés, czivillista-felemelés, minden istencsapás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy van az, t. képviselőház! Sajnálom, hogy nincs itt a t. miniszterelnök ur, de tán alkalmat fog venni magának arra, hogy ezt vagy elismerje, vagy tiltakozzék az ellen, a mit egy igen szavahihető embertől hallottam: hogy t. i. ő egy alkalommal ugy nyilatkozott: »igen, itt a parlamentben eltűröm a mázsás gorombaságokat is, de odafenn a trón előtt megfojt egy hitvány galuska.« *(Zaj jobbfelől.)* Egy olyan kormányzatnak, a mely nem meri a nemzet igazait a maga teljességében, a maga őszinteségében feltárni a nemzet előtt, odáig kell jutni, hogy ilyen sulyos helyzet előtt álljon!

T. képviselőház! Az önálló vámterület megvalósitása egyike azon nagy kérdéseknek, a melyek e nemzet közvéleményét foglalkoztatják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gazdasági önállóságnak eszméje, mint egyetlen orvosszere a mostani gazdasági pangásnak, mint egyetlen gyógymódja, mint egyetlen eszköze a nemzet felvirágoztatásának, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mindig erősebben és erősebben be van irva a szivekbe, meggyőződése a hazafinak és üzletembernek egyaránt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mégis annak daczára, hogy odaát is igen sokan vannak, a kik óhajtják, igen sokan vannak, a kiknek ez magántekintetben hasznára válnék, nem látok e felé egyetlen egy lépést sem. A miniszterelnök ur jogilag törvénybe iktatta, de a mikor a megvalósitásra került a sor, akkor megtalálta a módját, hogy ez a törvény miként magyaráztassék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, sajnos, nem meri magára vállalni a felelősséget, vagy ha igen, akkor nem tudja eléggé kiirtani a közvéleményből azt, a mit egyik-másik lap folytonosan felvet: hogy azért nincs a szabadelvü párt az önálló vámterület mellett, azért nem akarja azt megvalósitani a miniszter-

elnök ur, mert a császár nem engedi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ebben a nemzetben akarat van, ez a nemzet olyan kormányt állit az élére, a mely meg tudja ő Felségével értetni, hogy ez nemcsak a nemzetnek akarata, hanem a dinasztiának is leghatározottabb érdeke, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert egy nemzet a dinasztiának legerősebb támasza akkor, hogyha az a maga érdekeinek kielégitését a trónnak és annak hadseregének védelme alatt megtalálja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az egész ország — előre várta ugyan annak nagy része — de mégis megdöbbent arra a hirtelen frontváltoztatásra, a melyet a t. miniszterelnök ur ebben a kérdésben csinált. A t. miniszterelnök ur a Bánffy-Badeni-féle kiegyezéssel vette át a kormányzást; azt állitotta, hogy a mi abban a kiegyezésben van, azt meg akarja valósitani, azzal áll vagy bukik; az a kiegyezés pedig azt foglalja magában, hogy az 1903. évre az autonom vámtarifa létesitendő. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Polónyi Gézának 1899. junius havában tartott több beszédére, mikor azt állitotta, hogy a külfölddel kötött kereskedelmi szerződések 1903. január 1-én okvetlenül felmondandók, a t. miniszterelnök ur kétszer is igen bátran közbeszólott: hogyne, hogyne! Mikor gr. Andrássy Gyula ezért január elsején üdvözölte a miniszterelnök urat és azt mondta, hogy ütött a 12-dik óra, ő maga is ráhagyta, hogy az ugy van. 1902 márcziusra el kellett már készülnie a vámtarifának. Itt hivatkozom Hegedüs Sándor volt kereskedelemügyi miniszter urra, hogy menynyire siettették őt ezzel a munkával, ugy, hogy mikor ő még nagyobb sietséggel elment — elment annak daczára, hogy megvolt már a vámtarifa-javaslat, — ő azt kidolgozva, tárgyalásra készen átadta a kormányelnöknek, átadta az ő utódjának. Ezt a javaslatot már márcziusban akarták beterjeszteni. A kormány félhivatalos lapjai 1901 deczember 15-én megirták, hogy a miniszterelnöknek legkésőbb márcziusban be kell nyujtani a vámtarifa-javaslatot, ha azt akarja, hogy az még ez évben törvénynyé válhasson. És ime 1902 julius havában a t. miniszterelnök ur elnapoltatta királyi leirattal az országgyülést azért, hogy időt nyerjen a tárgyalásokhoz és az ország tanuja volt egy mesés szinjátéknak, egy őrült szaladgálásnak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely előbb hetenkint, majd később kétszer egy héten, végre mindennap ismétlődött a mostani ülésszak megnyitásáig, a melyben a két kormány őrült, lázas munkával tárgyalt egymással és a t. túloldal lapjai egyéb eredményt nem tudtak felmutatni, mint hogy az utazások végeredményeként kimutatták, hogy a t. miniszterelnök ur az ország érdekében és a vámtarifa elkészitésének érdekében 123,000 kilométer utat tett meg! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* És a mikor ezt a rettenetes hosszu utat mind megtette, akkor megnyitják itt az ülésszakot és ideáll az országgyülés elé a miniszterelnök ur azzal, hogy megtalálta a legujabb formulát, kár volt ez a szaladgálás mind, nincsen szükség semmiféle vámtarifára.

Mi, t. képviselőház, nem kérdezzük ebben a kérdésben, én legalább a magam részéről nem, hogy mit mond az 1899 : XXX. t.-cz., mit mond erről az ő alkotója, Széll Kálmán miniszterelnök ur, vagy mit mond erről a 14-es nagytanácsnak egyik tagja, Polónyi Géza. Mi itt ezen a párton akarjuk, követeljük, a választóinknak adott igéreteink szerint követeljük az önálló vámtarifa létesitését. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Be is váltjuk ezen adott igéretünket, és ha az Isten is ugy akarja, ki is fogjuk azt vivni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi nem azt kérdezzük, fel kell-e mondani azt a vámszerződést, igen vagy nem, az 1899 : XXX. törvényczikk értelmében, ámbár ebben a tekintetben is igazunk van; hanem azt mondjuk, fel kell mondani a külállamokkal kötött kereskedelmi szerződéseket, fel kell mondani az egyiket az olasz borvám-klauzula miatt, a melyet olyannyira halálra itélt Darányi Ignácz t. földmivelésügyi miniszter ur, és a mely halálra itélt klauzulát, ugy látszik, most nyugodtan hagy négy esztendeig tovább élni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fel kell mondani a többieket is, mert ez a mostani állapot, ez a bizonytalan helyzet egész közgazdasági életünknek sirját ássa meg, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* fel kell mondani azért, hogy kénytelen legyen a kormány megcsinálni az autonom vámtarifát, mert különben ez az ország ki lesz téve egy vámháborunak, hogyha a külföldiek közül bármelyik állam a szerződést felmondja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, hogy a vámszövetségi viszony tényleges állapota fenmaradjon-e vagy sem, az egyes-egyedül és kizárólag Magyarországtól függ. Ezt a vámszövetségi állapotot ma is egyes-egyedül mi tartjuk fenn. Az osztrákok a 14. §. rendelkezéseibe, a császári paragrafusos rendelkezésekbe, még azokat a nagyrabecsült, országszerte nagynak hirdetett vivmányokat sem vették be. Hanem a miniszterelnök ur a bizottságban egyenesen kijelentette, hogy azok a nagy vivmányok Ausztriában semmiféle rendelkezésnek tárgyát nem képezik, hanem pusztán és kizárólag az akkori kormány igéretével vannak fedezve. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Halljuk! Halljuk!)* Az olyan intézkedést, a mely két akaraton alapul s a mely két akarat közül az egyik akaratot egy mulandó és ma már el is mult kormánynak az igérete fedezi, azt nem lehet állandónak nevezni, azt egyenesen a közgazdasági állapot megrontásának kell tartani. *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)*

Tény az, t. képviselőház, hogy vámszövetség ma nincs, igy tehát az annak alapján kötött szerződések az 1903. éven túl fenn sem tarthatók, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalol-*

dalon.) meg sem hosszabbithatók, automaticze sem folyhatnak tovább. És itt kénytelen vagyok a t. miniszterelnök ur állásával szembe helyezkedni és nagyon örülnék, hogyha egy kis figyelmet is forditana beszédemnek legalább ezen részére. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon).*

Széll Kálmán miniszterelnök: Halljuk! Halljuk! Hiszen itt vagyok a házban mindig!

Kossuth Ferencz: Elismerjük!

Lengyel Zoltán: A t. miniszterelnök ur azt állitotta, hogy a szerződésmeghosszabbitás nem uj szerződés, mert hiszen a szerződések automaticze folynak tovább.

Hát, t. képviselőház, minden szerződésmeghosszabbitás, történjék az ilyen vagy amolyan formában, hallgatólagos akaratkijelentés mellett is, — minden jogász tudja, — hogy az egy uj szerződés, mert egy uj akaratelhatározást tételez fel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez egy olyan alapigazsága a jognak, a római jogtól kezdve végig, hogy azon még a t. miniszterelnök ur sem tud változtatni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, ezeket a szerződéseket egy vámszövetségben élő államszövetség kötötte kifelé a külügyminiszter utján, ma pedig gazdasági vagy legalább jogi értelemben véve két állam van, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert hiszen Magyarország az önálló vámterület alapján áll. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Beöthy Ákos: Ugy van!

Lengyel Zoltán: Már most, t. képviselőház, a belső viszonyokat illetőleg a helyzet az, hogy ezt a tényleges állapotot fentarthatjuk, ez nekünk módunkban áll, de kifelé való viszonylatunkban a helyzetet nem lehet visszacsinálni, kifelé való viszonylatunkban két szerződő jogalany van ma már egy jogalany helyén. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Habár ugy látszik, hogy a t. túloldal tagjai egymás szórakoztatásában nagyobb gyönyörüséget találnak, mint az én beszédemben, *(Derültség.)* engedelmet kérek, ha ezen komoly kérdésben legalább egy kis figyelmet — és legalább egy példának meghallgatását kérni bátorkodom. *(Halljuk! Halljuk! a jobbés a baloldalon.)*

A helyzet ma, t. képviselőház, a vámszövetség kérdésében olyan, mintha egy társasczégnek két tagja a czéget megszüntette volna, annak daczára azonban közös megegyezéssel mint alkalmi egyesület bizonyos ideig ezt a belső tényleges viszonyt megtartotta volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a szerződés, a mely a társasczéget eredetileg a czég megszüntetése utáni időre is kötötte, kötötte a czégtagokat is; ez a szerződés azonban sem igy, sem amugy, de automaticze sem hosszabbitható meg; igy ahhoz a szerződéshez két jogalany szükséges, a mely a szerződést kötötte, azok közül a jogalanyok közül pedig az egyik már nem létezik. Azt a szerződést, mint valóságos állapotot uj rendelkezéssel, uj akaratelhatározással a régi formájában is meg lehet csinálni, fenn lehet tartani, de akaratelhatározás nélkül nem. Már pedig a két szerződő jogalany közül az egyik — ebben az esetben Ausztria-Magyarország, mint vámszövetségben élő állam — nem létezik. Tehát bár a szerződések jogi hatályukat megtartották a vámszövetségi állapot megszünte utáni időre, vagyis mostanra is, a lejárati idővel elvesztik jogviszonyt szabályozó erejüket, automaticze tovább nem hosszabbithatók meg, mert ugy a megkötéshez, mint a meghosszabbitáshoz két külön állam beleegyezése, akaratelhatározása szükséges. Megszünvén a czég, megszünt önmagától a lejárattal a czéggel kötött szerződés is. Tovább ez nem kötheti a czégtagokat, mivel czég nincsen, mivel az jogalanyként tovább nem szerepel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Megbukott!

Lengyel Zoltán: Ez minden jogász előtt tiszta helyzet, ez megdönthetlen igazság! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Az a nagy kapkodás, az a parancsszóra való kinos vergődés, melyet a miniszterelnök ur itten, az egész világ előtt elkövet, szánalomra bir bennünket . . .

Nessi Pál: De nem kegyelemre!

Lengyel Zoltán: . . . és arra, hogy ennek az állapotnak egyszer és mindenkorra véget vessünk. Kötelességünknek ismerjük, hogy minden eszközzel megkiséreljük annak a megvalósitását, a mit választóinknak becsületes szivvel megigértünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Engedje meg, hogy ezek után áttérjek egy másik, igen széles mezőre, *(Halljuk! Halljuk!)* a katonai javaslatok kérdésére, és hogy ebből is szerényen, de őszinteséggel levezethessem bizalmatlanságom indokait. Itt egy kis előrebocsátást kell tennem. Ha jól emlékszem, a t. miniszterelnök ur, a ki ma e kormány élén áll, annak idején, Bosznia okkupácziója alkalmával, letette volt pénzügyminiszteri tárczáját és pedig azzal az indokolással, hogy az ország anyagi helyzete ezt a merész vállalkozást nem birja meg. Pedig ha jól tudom, Bosznia okkupácziója alkalmával 60 millió forintról volt szó. Azóta változott a helyzet, és ugy látszik, változott a t. miniszter urnak gondolkozása is, mert most, a mikor ilyen óriási áldozattal áll szemben a nemzet, mint a katonai javaslatoknál, a hol nem egyszer és mindenkorra szóló milliókról, hanem évi átlagos 100 millió korona megterheltetésről van szó, s a mikor az ország oda jutott, hogy deficzittel zárták le mult évi számadásait, egyáltalában nem tartja lelkiismereti kérdésnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy oda dobja a korona elé tárczáját azzal a kijelentéssel: »Uram, Királyom! Szolgállak téged, de csak addig, a mig a nemzetnek érdekei a te kivánságoddal megegyeznek.« *(Ugy van! Ugy van!*

a szélsőbaloldalon.) Nemde, t. ház, oda jutok ismét, a honnan kiindultam, hogy, a mit a katonai javaslatok kérdése is bizonyit, itt császári abszolutizmus uralkodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Császári abszolutizmus, a mely több katonát kiván, hogy még nagyobb hatalma legyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Több katonát kiván, tekintet nélkül népeire, tekintet nélkül gazdasági viszonyainkra, tekintet nélkül hazafias érzületünkre. Több katonát kiván nem hóditó célokra, hanem, hogy kezében és markában tartsa ennek a birodalomnak minden egyes részecskéjét, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy meg ne merjen mozdulni, hanem mint porba tiport féreg csuszszék és könyörögjön meghallgatás végett olyan dolgok iránt, melyeket mint szabad nemzetnek nyiltan és őszintén kellene mondani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Visszavonta a t. honvédelmi minister ur az ő régi javaslatát. Hát nem csodálkozom, hogy ő is közöshadseregbeli katona volt régebben, mert ez alkalommal is megmutatta, hogy még mindig tud . . .

Nessi Pál: Retirálni!

Lengyel Zoltán: . . . retirálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azonban nemcsak, hogy retirálni tud, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Konczentrálni is!)* hanem konczentrálni is tud, még pedig visszafelé. Az abból is következik, hogy egy ujabb javaslatban még többet követel, mint abban a javaslatban, a melylyel megretirált a közvélemény erélyes fellépése elől. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha nézem én ezt az országot, látom, hogy feljajdulnak jobbról és balról; mintegy kórusban zúg fel a közvéleménynek a szava, nyomort, inséget, gazdasági válságot hirdetve mindenütt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet tehetetlen, anyagi ereje nem birja meg azokat, a miket a maga ereje épségének kifejtése mellett kötelessége lenne megbirni. A mikor a pénzügyminiszter bürója elé kerülnek ezek a kivánságok, rövid a válasz: Nincs pénz! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha eljönnek a katona urak és fényes uniformisban egyet szalutálnak, akkor a t. miniszter ur azt mondja: Nincs pénz, de van Rotschildnak, majd gondoskodunk róla. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Deficzit van. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát hogy mer akkor a t. pénzügyminiszter ur egy olyan javaslattal előállani, a mely az országra legalább 40 millió korona évi túlterheléssel jár már ez idő szerint *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor, a mikor egyuttal 70 esetleg 80 ezer embernek évi munkájától is megfosztja az országot, a mikor 70—80 ezer családdal többet tesz kenyérkereset nélkülivé. Deficzit van. Akkor azt várná az ország, hogy a kormányzat azon van, hogy takarékoskodik, hogy megszüntesse azt a deficzitet. Szükségletek vannak, nemzeti czéljaink nincsenek kielégitve; akkor azt várná az ország, hogy a kormány oda álljon nemzeti czéljaink mellé s arra forditsa az utolsó garast is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem folynak be az adók, az adóvégrehajtásoknak száma oly óriási, hogy megdöbbent minden embert, a ki ezekkel a dolgokkal komolyan foglalkozik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt várná az ország, hogy ily körülmények között megszüntetni igyekeznek a nyomort, munkát adnak a munkátlanoknak, kenyeret az éhezőknek, nem veszik ki a párnát a szegény ember feje alól adóban, vagy ha elvisznek valamit, vagy ha kisajtolnak még egy keserves garast ebből a szegény népből, akkor azt olyan czélra forditják, a mely létérdeke ennek a nemzetnek.

És mégis mit látunk? Nemzeti czéljainkra nincs pénz, *(Zaj. Elnök csenget.)* de a katona urak fényes gombjaira van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hat hónappal előre kéri az igen t. miniszterelnök ur az indemnityt. Tudta az egész ország, hogy az indemnitynek e korai kérése mögött valami lappang, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hiszen a miniszterelnök ur a mult esztendőben bátrabb volt, mint az idén; akkor, ha jól emlékszem, deczember 22-én nyujtotta be az indemnity-javaslatot, és mégis törvény lett belőle; miért kellett tehát ezt a javaslatot most benyujtania; miért kell május elsejéig kérnie az indemnityt? Akkor olyan helyzet előtt álltunk, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy ezen országnak, ennek a nemzetnek közvéleménye azt diktálta nekünk, hogy: »Adjátok meg az indemnityt, ha kell, egy nap alatt is, hogy ne legyen »ex-lex«, mert az ország nehéz helyzet előtt áll«, és a miniszterelnök ur megkapta az indemnityt. Ma hat hónappal előre, két hónappal a mult évi költségvetés lejárta előtt kéri az indemnityt, és megtörténhetik az, hogy a közvélemény olyan helyzetet fog teremteni, hogy nekünk hazafias kötelességünk azt fogja diktálni: »Ne adjatok ennek a kormánynak indemnityt!« *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Talán szabad kezet akar nyerni a kormány erre a hosszu időre? Igen örülnénk rajta, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ha olyan czéljai lennének, hogy ez alatt a hosszu idő alatt valamely elhatározó lépéssel járulhatna az ország erejének gyarapitásához. De nem igy van. Láttuk már, és kétszeres merészséget látunk most, mint azelőtt. *(Ugy van! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* Akkor, a midőn az indemnity-javaslatot beterjesztették, már ugy állott a dolog, hogy a multkori katonai javaslatokat visszavonják, most pedig látjuk, hogy erélyes fellépésünk daczára be merte a t. kormány terjeszteni másodszor is, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* lapjai pedig azt hirdetik, hogy ennek a javaslatnak még e hónapban törvényerőre kell emeltetnie, mert nem akarják hazaengedni azt a szegény póttartalékost, a kit a

honvédelmi miniszter ur már egyszer a markába szoritott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én nem viseltetem antipathiával a hadsereg irányában; *(Halljuk! Halljuk!)* többet mondok: a mennyire időm és alkalmam volt hozzá, örömmel forgattam minden olyan könyvet, a mely egy nemzet legdicsőbb hadseregéről szólt, a melyben egy nemzet hadseregéről az volt irva: »Küzdött szabadságáért, nemzetéért, királyáért« Mint a törvényhozás egyik tagja mondhatom, hogy ha arról lenne szó, hogy egy uj hadseregért a nemzet áldozatokat hozzon: ennek a nemzetnek minden fia, és magam is kötelességünknek éreznők nemcsak a közvagyonból megszavazni a hozzájárulást, hanem, mint 1848-ban, lerakni ékszereinket; a nők fülönfüggőiket, karpereczeiket odavinnék az áldozat oltárára, hogy abból a hadsereg részére fegyvereket, ágyukat szerezzenek. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, egy idegen hadsereg részére — a mely minden atomjában nyilt és egyenes megtagadása a magyar nemzeti államnak; a mely mindig, mintha csak kiszámitaná, inzultussal illeti ezt a nemzetet, nem tekintve még a politikai helyzetet, az alkalomszerüséget sem, a mint azt a ma bejelentett mentelmi eset is mutatja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* — egy idegen hadsereg részére kérnek erőnket felülmuló támogatást; egy hadsereg részére, a mely nemzeti erőn nem alapul, a mely belsejében meghasonlott, az ausztriai nemzeti izgatások szerint szét van szakgatva, érzületében politikai pártok szerint pártokra oszolt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A bizottsági ülésekben ennek a pártnak egyik kiváló tagja ijesztő képet tárt oda a t. honvédelmi miniszter ur elé, mikor előadta a hadsereg osztrák részének közérzületét.

Beszélt arról, hogy hány és hány katonát fogtak el nyilt lázadásban a trón ellen, mikor a »Wacht am Rhein«-t énekelték. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Beszélt arról, hogy az a cseh katona, a mikor bemegy abba a hadseregbe, első sorban csehnek érzi magát és ha becsukják is, nem engedi el, hogy legalább avval a »zde« szóval ne nyilvánitsa hazafias érzelmeit. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Jól teszi!)* Beszélt arról, hogy az osztrák pártok valóságos kantinpolitikát folytatnak odaát, a mely nem tekinti e nemzetnek, e monarchiának — hogy ugy mondhatnám — védelmi czéljait, tekintélyét, erejét, hanem első sorban veszi nemzeti czéljait, politikai meggyőződését, beviszi azt a hadseregbe, szétbontja azt, mert czélja szétugrasztani azt a monarchiát, mely neki odaát sem nemzeti czéljait kielégiteni nem tudja, sem gazdasági érdekeit meg nem védelmezi. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mi itten, Magyarországon nem csinálunk ilyent. Mi nem megyünk a kaszárnyába politizálni. Ha beviszik azt a katonát, nyugodtan türi, nyugodtan veszi, hogy az a cseh zsoldos, vagy az a német zsoldos az ő puskatusával oldalba üsse, nyugodtan viseli a maga lábán a rablánczot, nem tiltakozik ellene; letelik az a három kis esztendő, haza megy nyugodtan ekéjéhez, legfeljebb az történik meg, hogy a ki egyszer nem birja kiállani azt, a ki nem birja elviselni a szégyent, leveszi a fegyvert a kaszárnya faláról, főbe lövi magát, hogy ne szenvedjen az ország többé, pusztuljon el ő magában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mit látunk? Azt hinné a világ, hogy megbecsülik ezt a magyar elemet, nem deklarálják hazaárulónak, nem deklarálják trón-, császár- és királyellenesnek azt a pártot, és azokat, kik ebben az országban nem a trón ellen, nem a hadsereg ellen, nem a dinasztia ellen, hanem e nemzet jogaiért és érdekeiért, a nemzet czéljaiért szállnak sikra. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És mégis, t. képviselőház, nem azt látjuk, hogy ez az erős hazafias meggyőződésü magyar elem, a mely az ezredév történetében mesés példáit mutatta az önfeláldozásnak, a hazaszeretetnek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a magyar elem, a melynek hősei szobraival megtelik lassankint ennek az ország minden városának tere és piacza, hogy ez szaporodik ebben a hadseregben, hogy ennek a magyar elemnek valami engedményt tennének, hogy ennek tért adnának, hogy ezeréves hősiességét kimutassa bátran ezután is; nem azt látjuk, hanem azok a kegyelt németek, a kiknek egyenesen kimondott czéljuk az, hogy bevigyék Ausztriát Németországba, hogy azt a darab földet kihuzzák a Habsburgok lábai alól, ezt szaporitják ott, ezt erősitik ott; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minket pedig megvetnek, gyülölnek, hazaárulónak neveznek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a hadsereg valóságos élő gunyja a nemzeti lelkiismeretnek, gyilkosa a magyar érzésnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A tiszti kar fizetett vak eszköze az abszolutizmusnak; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a dinasztia leigázó hatalmának, nem pedig dicsőségének őre, megtestesitője. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem a levegőbe beszélek, t. képviselőház, tapasztalataim vannak ezen a téren. *(Halljuk!)* Én is voltam katona. *(Halljuk! Halljuk!)* A magam erejével, testi épségével és szellemi tehetségemnek . . . *(Egy hang balfelől: Testi épség?)* Kérem, katonánál az is szükséges, mert a ki nem jó katonának, azt mint otthon maradt nyomorékot éneklik a lányok. Egész erőmet vittem oda, gondoltam, hogy német kommandóra megy ugyan minden, de hátha mégis hazámnak szolgálok. El is végeztem, eleget tettem kötelességemnek, de az ott szerzett tapasztalatok meggyőztek engem arról, hogy a ki egyszer oda bemegy, az nem lelkesedést, nem hazafiságot hoz onnan, hanem gyűlöletet és megvetést minden iránt, a mi abban a kaszárnyában él,

(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) mert ott egyebet nem tapasztaltam, mint üldözést, gyűlöletet, pusztitást nemzeti érzésembem, szellemben és meggyőződésemben, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mellett a legbrutálisabb eljárást minden legkisebb dologgal szemben, oly esetekből kifolyólag, melyeknél a magyar embernek jó szive egy jó szóra, egy kézintésre megváltozik, és kezes báránynyá lesz. De ott nem értik ezt, mert nem egy Isten teremtett bennünket, a kit szolgálunk és a ki nekünk parancsol. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)* Nem értenek meg bennünket, puskatussal állnak oda és kardot kivonva vagdalják azt a magyar bakát. Személyes tapasztalatokból beszélek. A nagyváradi 37. gyalogezrednek 1895. október elsejétől fogva voltam egyik önkéntese. 27-en tettünk ebből az ezredből tiszti vizsgát; egy iskolában volt velünk a debreczeni 39-ik gyalogezred 12 önkéntese, a kik velünk vizsgáztak. Megjegyzem, hogy soha egyetlenegyszer sem voltam büntetve, németül egy szót sem tudtam, mikor bevonultam és meghoztam azt az áldozatot, hogy megtanultam ugy, hogy a vizsgai bizonyitványomba ki volt irva: »Schreibt und spricht deutsch vollkommen«, a mit még ma is szégyenlek. *(Helyeslés és derültség a szélsőbaloldalon.)* Megtettem azt, hogy az egész brigádnak a legjobb tanulója voltam, hogy megmutassam, hogy ha a magyar idegen szó alatt kénytelen is szolgálni, akkor is megteszi a kötelességét. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Tehát nem azért beszélek, mint hogy ha ilyen okom volna reá, hanem kérdezem, hogy mit szól ahhoz az ország, lehet-e igy hazafias hadsereget nevelni, a mely a csatában bátran hullik el a golyó alatt, hogy ha négy hónapi önkéntesi kiképzés alatt 460 nap kaszárnyaáristomot kap az a csapat, és nem tudom hány napi egyes áristomot és egyéb büntetéseket, ugy hogy két hónap kellett még az iskola után, hogy kitöltsék azon büntetési időt, a melyet az iskolaidő alatt róttak rájuk. Ezzel a rettenetes szigorusággal, ezzel az óriási erőfeszitéssel mit ért el az a csapat? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt, hogy a 27 önkéntesből, a kik velem együtt szolgáltak, letette a vizsgát 12, megbukott 15, és ebből második évet szolgált — tessék megnézni, én rám hivatkozhatnak, — 12 és ez a 12 is egytől egyig mind csak azért, mert mikor a vizsgára kiállottak, azt kérdezte tőlük a Herr Oberst Brigadier: Na, was, können Sie nicht deutsch? Nem! Genug! Danke! Ez volt a vizsga.

Ugyancsak a debreczeni magyar ifjakból, abból a 15 emberből — az arány ugyanilyen — megbukott 9. szabadságoltak belőle hármat, tehát a második évet szolgálta épen 50%.

T. ház, ezek után azt hinné az ember, hogy abból a 27 ifjuból végzett 12, ez a 12 tehát már csak kedves gyermeke volt az ezrednek. Azonban a következő esztendőre, ugy látszik, megtudta a hadügyminiszter, hogy abban az ezredben igen sok van abból a gyűlölt magyar fajtából és hogy annak egy igen pártatlan, derék ezredese van, a ki a közös pénzügyminiszter urnak a sógora volt és a ki idegen ember létére egy évvel később felvette a magyar állampolgárságot is, mint közös hadseregbeli tábornok. Ezt az ezredest elhelyezte onnan és oda küldött egy másikat, a kit a bakáknak ugy tanitottak be, hogy Heinrich von Aulich. Ez az ur rokona volt annak a vértanu Aulichnak. Őt küldték tehát oda, hogy rendet csináljon abban az ezredben, a József főherczeg nevét viselő ezredben, üldözze ki a magyart és helyezzen oda oly elemeket, a kik az osztrákoknak kedvesek. 12 ifju volt az előző esztendőből, a ki mint kadét vagy hadnagy bevonult és igy magam is. Egy 13-ik is került hozzánk, hogy számunk olyan legyen, mint az aradi vértanuknak. Ez az ur ebből a 13-ból 12-tőt mondott ki untauglichnak. T. ház, ha egy ezredben, egy egész önkéntesi év ifjaiból, a kik 500 napi áristomot állottak ki az iskolaidő alatt, s körülbelül két annyit a gyakorlati idő alatt, 12 szolgálta a második évet és a következő évben csak egy maradt, a ki tiszti rangra alkalmasnak találtatott, ugyan miféle kritikát mondjak arról a hadseregről? Meg tudta-e az nyerni magának a magyar ifjuságot; vagy üldözni akarja azt, hogy szenvedjen és pusztuljon ki? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ez az ur nyilt piaczon a csapat előtt piszkolta és gúnyolta a magyarokat. Nekem volt bátorságom kivont karddal kimondani azt, a mit akarok, *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* és én azt mondtam az én 12 társamnak, hogy nincs köztetek egy sem becsületes ember, ha egy perczig is eltűritek ezt és bennmaradtok a közös hadseregben, és erre mind egytől-egyig az én felszólitásomra benyujtotta a maga lemondását. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ámde az az ur azt mondta, hogy nem jó az a lemondási okmány, mert ott a felső részben, a mit »Kopf«-nak hivnak, t. i. az van irva, hogy K. u. k. Infanterie-Regiment, és mi mindnyájan csak annyit irtunk belőle, hogy »Inf.« és ezen formahiba miatt visszakaptuk a lemondási okmányunkat. Hanem akkor én azt izentem annak az urnak, a ki veres ember volt, hogy én ezt az esetet az ország szine elé viszem, és megmutatom, legyen akármilyen származásu az az ur, de én megugrasztom abból az ezredből. *(Mozgás.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* bármily egyéniségről, különösen távollevőkről szóló kritikájában méltóztassék szigoruan a parlamenti kifejezésekhez ragaszkodni. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: De ha veres?)*

Lengyel Zoltán: Ezt az üzenetet, t. képviselőház, egy törvényszéki biró, a ki magyar ember volt, elmondta annak az ezredesnek. És mit kaptam válaszul attól a bátor embertől? Azt, hogy: »Én nem hiszem azt, hogy a hadügymi-

niszter, a ki engem ennek az ezrednek élére helyezett, megvonja tőlem e miatt a bizalmát.« Semmi egyéb szava nem volt.

Ez az ur ismeretes a braganzai herczeggel történt összekocczanásáról, a hadgyakorlatokon való erőszakosságairól. Emlékezetből el tudok mondani egy pár dolgot a jellemzése kedvéért. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a t. ur megtette azt, hogy egy magyar származásu közös hadseregbeli főhadnagyot két heti szobafogságra itélt, mert az utczán egy magyar czivilemberrel magyarul diskurált. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Pfuj! Hallatlan!)*

Bakonyi Samu: A kardbojt becsülete!

Lengyel Zoltán: Hivják pedig azt az illető urat Hajdu Istvánnak; most honvédkapitány.

Molnár Jenő: Tessék felirni államtitkár ur! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gromon Dezső államtitkár: Nem hallottam!

Lengyel Zoltán: Kérem, a gyorsirói jegyzetekből megláthatja! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem hallotta az államtitkár! Nevezd meg!)*

Öt esztendeje hordom ezt magamban. Elég keserüségem volt, nem akarom ismételni. Van a t. államtitkár urnak elég esete a hivatalos hatáskörében, ha meg akarja tudni és ha segiteni akar rajta. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ha akar!)*

Ez a t. ezredes ur, a mikor beadtuk a lemondási okmányunkat másodszor is, igy cselekedett. Én azt mondtam, hogy kivánom társaimtól, maradjanak a kaszárnyában, bár már letelt az idő, maradjanak, mindnyájan, mert rapportra akarok menni, van elég bátorságom arra, hogy megmondjam azt, amit gondolok. Velem jöttek mindnyájan. Akkor az ezredes ur haptákba állitott minket és megkérdezte, miért akarunk lemondani. A mikor szólani kezdtem, azt mondta: »Aber . . .« Ezzel leintett, egy szót sem szólhattam többet, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* hanem megkért igen szépen, hogy maradjak jó barátságban, majd meg fogom látni, hogy a hadsereg jó indulattal van irányomban. Erre én a megfogott kezemet kihuztam kezéből. Ő ismét utána nyult és megfogta, ezt mondván: Jó mulatást kivánok a vakáczióra. *(Mozgás a jobb- és a baloldalon.)*

Megtörtént azután, hogy az önkéntesi kadétokból és tisztekből álló tartalékos csapat tagjai egyenkint adták be a lemondásukat, mert tudtam nagyon jól, hogy az fáj annak az urnak csak, ha tömegesen nyujtjuk be a lemondást; akkor a hadügyminiszter észre találja venni. Igy azután, a mikor egyenkint nyujtották be a lemondást, szépen elengedték őket, csekély személyemet azzal a kijelentéssel: »lassen wir ihn laufen.« *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Engedje meg a t. képviselőház, hogy emlékezetből is körülbelül megmondhassam, hogy ennek az ezrednek, mikor én oda bevonultam, lehetett tiz, vagy tizenöt jó magyar érzelmü tisztje, kivel bármikor és bárhol lehetett magyarul diskurálni. Én megnéztem a legutóbbi katonai schematizmust. Van most az ezredben egy tiszt, ki magyar nyelven beszél, tudok három kapitányt, a ki azóta az őrültek házába került, és ott meg is halt, a többi meg a jó Isten tudja, hol van, talán penzióban, vagy a honvédségbe tették át. Egy szóval, bebizonyosodott, hogy ezt az urat azért küldték oda, hogy abból a József főherczegnek nevét viselő ezredből kiirtsa a magyar elemet. És, t. képviselőház, ez az ur már három esztendővel azután generális volt, az idén pedig a sasvári gyakorlatok alkalmával Schiedsrichter volt ő Felsége legkedvesebb társaságában. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Döntnök!)*

T. képviselőház! Sok mindent tudnék én elmondani ezekről a dolgokról! *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor a Gesammtmonarchie-ról beszélt, mikor a nyilt piaczon a magyar nemzetről ugy nyilatkozott, hogy sokféle népei vannak ennek a monarchiának: oláhok, lengyelek, tótok, csehek, németek, horvátok, . . .

Molnár Jenő: Czigányok!

Lengyel Zoltán: . . . czigányok, zsidók és magyarok! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ha ez a hadsereg a maga kebelében nemcsak hogy megtüri az ilyen érzelmü embereket, hanem mint legkedvesebb alakjait a leggyorsabb tempóban előre viszi, és előre viszi nagy emberekkel, erős, érdemes emberekkel szemben, érzelmeik miatt, akkor, t. képviselőház, ne jöjjön ide a honvédelmi miniszter ur, ne jöjjön ide annak a hadseregnek a számára létszámfelemelést kérni, mert én tudom azt, és meg vagyok róla győződve, hogy ez a létszámfelemelése annak a praetoriánus hadseregnek pusztán csak azon czélból történik, hogy ezeknek az előhaladását minél gyorsabbá tegyék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ez alatt az Aulich alatt történt egy hasonló eset, a milyen most Nessi Pál képviselőtársammal történt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Annak idején Nagyváradnak terein és utczáin sokat tüntettek — mert Nagyvárad hazafias érzését még Tisza Kálmán hosszu, korszakos képviselőségének rendszeres törekvése sem tudta a lelkekből kipusztitani, — tüntettek azért, mert Halász Lajos nagyváradi lapszerkesztőt, a ki szintén abból az időtájból való tartalékos tiszthelyettes volt, a melyben én katona voltam, s a ki egyszer, mikor a Gotterhalte-t játszották, czivilben jelen lévén, nem vette le a kalapját, ezért becsületbiróság elé állitották, és mint becstelen embert megfosztották a tiszti rangjától, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* becstelenné nyilvánitották. De kérem, az ilyen embert, a kit a katonai biróság ilyen esetben nyilvánitott becstelennek, azt én becsülöm, tisztelem, szeretem. . . . *(Élénk éljenzés, helyeslés*

és taps a szélsőbaloldalon. Nagy zaj, elnök csenget.)

Bakonyi Samu: Ez a Standesehre! *(Folytonosan tartó éljenzés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Mit mondott a képviselő ur?

Lengyel Zoltán: Azt mondottam, kérem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a kit katonai ügyekből kifolyólag, és ilyen esetből kifolyólag a katonai becsületbiróság becstelennek nyilvánit, azt én tisztelem, becsülöm, szeretem és . . . *(Élénk éljenzés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Igaza van!)*

Elnök: T. képviselőház! *(Élénk helyeslés és nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szolidárisak vagyunk vele!)* Két megjegyzésem van erre. Az egyik az, hogy a maga illetőségi körében eljáró birószágnak itéletéről ilyen módon nyilatkozni nem lehet. *(Hosszantartó, nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Engedelmet kérek, én mint elnök, tartozom ezt a megjegyzést tenni és tartozom hozzáfüzni azt is, — ez a másik — hogy tudvalevőleg a katonai becsületbiróságoknak itélete nem jelent ki soha senkit sem becstelennek azáltal, hogy a tiszti rangjától megfosztja. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! *(Folytonosan tartó nagy zaj. Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Nem volt joga senkinek azt elrendelni! Az országgyülés nem rendelte el! *(Folytonosan tartó nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Tessék folytatni! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Nincs jogom a házszabályok értelmében az elnök urral vitatkozni. A mit én mondottam, azért mondottam el, mert én ismerem ezen dolgokat, azért mondottam, mert a magam meggyőződését ki merem mondani, a mint hogy ki mertem mondani a miniszterelnök urnak Kolozsvárott a pályaudvaron a főherczeg ur előtt, mikor a Gotterhaltét játszották.

A mi a kérdés ténybeli részét illeti, abban igen nagy tévedés van, mert abban a becsületbirósági határozatban az van kimondva, hogy az állásával járó tisztesség megsértése miatt veszti el rangját az illető, a ki becstelen azért is, mert párbajképtelen, mert annak, a kit megfosztottak tiszti rangjától, katonatiszt elégtételt adni nem tartozik.

T. ház! Sokkal sulyosabb sérelmek ezek a magyar nemzeti közérzület ellen, semhogy azokat bármiféle elnöki szóval is reparálni lehetne.

Komjáthy Béla: Nem lehet kodifikálni katonai törvényeket elnöki székből!

Lengyel Zoltán: T. ház! Nem akarok abból az anyaghalmazból, mely előttem áll, többet felhozni, lesz alkalmam a honvédelmi vita alkalmával elmondani eseteket . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az ujonczlétszám-vitában!)*

Bakonyi Samu: Proximus ardet!

Lengyel Zoltán: . . . a pólai önkéntesek dolgában — a mi a házban még nem volt felhozva, — hogy micsoda gyalázatosságokat visznek véghez azokkal az emberekkel, a kik Kossuth Lajos szavát követve, megfogadták, hogy »tengerre magyar«, mert ott van a magyarnak az ereje, ha a tengerészet is magyar lesz.

Bemutattam ezekben a példákban, hogy ez a hadsereg nemzeti önérzetünket kigunyolja, zászlónkat, hőseinket, becsületünket rongygyá tépi, megveti és gyülöl mindent, a mi magyar. Mikor a 170 milliós hajószámlát bemutatják, mikor a 139 milliós ágyu-számlát adják elő, mikor fizetésemelést kérnek, mert övék az ország és a hatalom . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: De a dicsőség nem!)* Kérem, a dicsőségről rég tudjuk, hogy nem az övék! Mikor itt legelső sorban létszámfelemelést kérnek, hogy ők jussanak mindenhez ez ország erejéből, akkor engem ez a hadsereg a pretoriánusok és a janicsárok csapatára emlékeztet, mely nem a háboru dicsőségére szomjazik, hanem a béke jólétére. Hogy idézzem Ugron Gábor t. képviselőtársam szavait, *(Halljuk! Halljuk!)* olyan mint a vizsgázó gyerek, a melyikre az apja nem sajnál semmi költséget, instruktorokat fogad, szép ruhába öltözteti, de mikor vizsgáznia kell, mindig megbukik.

Ez a hadsereg lett urrá ma már a császári palotában, uralkodik maga az uralkodó felett, a ki meg kell, hogy hajoljon az ő akarata előtt, követelései előtt. Nyiltan hirdeti most már, hogy nem a népért van, hogy azt megvédje, felemelje, nagygyá tegye, a nemzeti dicsőséget emelje, hanem a nép van érette, hogy kipusztitsa azt mindenéből, mint egy telhetetlen moloch. Ez szomoru igazság, t. képviselőház, de igy van. Igy jár a dinasztia, a mely nem akart és nem tudott gyökeret verni a felkinálkozó népszeretetben, annak szilárd talajában, hanem a veszedelem órájában mindig kardját dobta a serpenyőbe, pedig a magyar katona a világ legelső katonája, *(Igaz! Ugy van! Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* a kinek nagyságát, dicsőségét, harczi erényeit elismerte mindenki, a ki vele szembeszállni volt kénytelen. De ezt a magyart soha megérteni nem igyekeztek. Ez a hadsereg a magyar elemet soha megérteni nem igyekezett, mert a magyar elemet ottan — mint a hogy bemutattam, s mint a hogy szomoru statisztikai adatok igazolják — kiüldözik ebből a hadseregből és megtöltik vele a honvédséget, hogy a schwarzgelb-légió rokkantjainak haszna-vehetetlenségükért a magyar állam fizesse a nyugdijat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mutasson fel nekem az a hadsereg győzelmes csatákat, győztes hadvezéreket, akkor hinni fogok neki, *(Halljuk! Halljuk!)* vagy alakitson meg a t. hadügyi kormány a magyar ezredekből magyar hadsereget, akkor lesz ebben a nemzetben áldozatkészség, a

mely mindent megadjon, a mit lehet. De a mig ezen urak a mi nemzeti követeléseinkre fittyet hánynak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mig a mi nemzeti érzésünket kigunyolják, zászlónkat sárba tiporják, a mig a Gotterhaltét fogják néphimnuszuknak nevezni, a mig annak nótája mellett fognak lelkesedni, illetőleg sirni és szomorkodni — mert olyan is van benne, a ki magyar, — addig ez az ország, ez a kizsarolt, kipusztitott ország, ez az önérzetét vesztett, erejében nem bizó, jövője iránt kétségben levő nemzet nem lehet olyan, hogy 70 ezer embert és 100 millió koronát adjon ezen hadsereg részére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ilyet kérni ebben a parlamentben: ezt nem lehet egyébnek nevezni, mint a túlságos, elbizakodott vakmerőségnek, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyet nekünk teljes erőnkből vissza kell utasitanunk, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* daczára annak, és annál erősebben, mert — amint tudjuk, — az osztrák pártok az ő hagyományos őszinteségükben vállalkoztak arra, hogy ebben a kérdésben állitólag, — vagy talán a mi becsapásunkra mondják ki, — egységesek lesznek és majd meg fogják szavazni ezt a javaslatot. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Kitelik tőlük, hogy ebben a kérdésben engedékenyek lesznek, hogy a néppárt és a kormánypárt szövetkezett hatalmával szemben minket állitanak oda egyedül a túlsó országban is, itt is gátul a dinasztia előtt, az ódium terhét mireánk háritják, a nemzet pedig majdnem erőnket felülmuló munkát követel tőlünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ha ilyen is a helyzet, tudjuk, hogy ez a nagy engedékenység ebben a kérdésben a szövetkezett osztrák pártok részéről csak ugy és csak olyan értelemben lehetséges, hogy Magyarországtól megkapják majd azokat a költségeket a vámszövetség kérdésében, mert tisztán látszik, hogy ez a két dolog egymással a legszorosabb nexusban van, hogy az osztrákok annak a hadi létszám-felemelésnek költségeit ennek a nyomorult országnak bőrén vehessék meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ha nem igy van, akkor hogyan merték ezt a javaslatot ide hozni?

Engedje meg a t. képviselőház, hogy ezek után a harmadik széles mezőre menjek át . . . *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Térj át beszéded elejére. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: . . . a melyről szintén csokorba kötve oda akarom nyujtani a t. miniszterelnök ur elé az én bizalmatlanságomnak jószagu virágait. *(Élénk derültség a szelsőbaloldalon.)*

Egyáltalában nem tréfás, hanem ellenkezőleg, — a kormány lapjai is megmondották, — nagyon kényes kérdés az, a melyről szólani akarok; nagyon kényes kérdés az, mikor itt az ember a dinasztia viszonyairól, a magyar udvartartás kérdéséről kénytelen nyilatkozni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk!)* Mielőtt azonban ezt tenném, engedje meg a t. ház, hogy a házszabályok értelmében öt percz szünetet kérjek és beszédemet azután folytassam.

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Tallián Béla alelnök foglalja el.)

Elnök: T. képviselőház! A folytatólagos ülést megnyitom.

Felkérem Lengyel Zoltán képviselő urat, sziveskedjék beszédét folytatni.

Lengyel Zoltán: T. ház! Habár már az ülés eleje óta veszem igénybe a t. ház türelmét, mégis azt hiszem, hogy a tárgy fontosságához és a helyzet sulyosságához képest nem vagyok túlságosan hosszadalmas, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ha mindazt a keserüséget, a mely évszázadok óta összegyülemlett, a ház szine elé hoznám, akkor nagyon, de nagyon soká kellene beszélnem. De én nem akarok olyan dolgokat bántani, a melyekhez tárgyam miatt nem szükséges hozzányulnom. Bár nem vagyok annyira óvatos, mint a t. miniszterelnök ur, bizonyos tekintetben mégis egyetértek vele abban, hogy: quieta non movere. Nem viszem ugyan odáig, hogy egyáltalában semmihez se merjek nyulni, a hol energikus fellépés szükséges, de bizonyos tekintetben mégis szem előtt tartom azt az elvet.

A czivillista felemelése kapcsolatos, egész terjedelmében egy a magyar udvartartás kérdésével. Ha azt a tárgyat onnan kezdeném el, a hol igazán elejét veszi a kérdés, akkor szép nemzeti vonásnak igazán megkapó nyilvánulásait tárhatnám itt fel. Csak Deák Ferenczre utalok, a ki azt mondotta, hogy Magyarország önálló állam, az udvartartás nem közös ügy és Magyarország elég gazdag, tekintélyes és elég büszke arra, hogy királyának maga tartson udvart. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* S mivel ez az ügy nem közös ügy, Magyarország nem a quóta arányában járul költségeihez, hanem Ausztriával egyforma mértékben. Nem is egyforma mértékben való költségmegállapitásról lehet itt szó, hanem arról, hogy Magyarország erre a czélra egész önállóan egy bizonyos összeget adott. Ezt az összeget egy idő mulva felemelte a nélkül, hogy megkérdezte volna attól a királytól: Uram, hova teszed te a nemzet pénzét? Itt költöd-e el? Hol van az a személyzet, hol van az az udvari fény, hol van az az irányadás, a melyet te szent István koronája alól onnan a királyi palotából az ország nemzeti érzületére gyakorolsz?

Pozsgay Miklós: A parkklubból kértek kölcsön szolgákat!

Lengyel Zoltán: Elég, sőt sok is volt már a türelemből, mert ha ez a nemzet nem lett

volna olyan birkatürelmü, akkor nem történt volna meg sok oly dolog, a mely gyászos lapját képezi históriánknak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondják a túloldal lapjai, hogy nagyon kényes ez a kérdés. Engedelmet kérek, ha valaki tőlem pénzt kér a maga számára, akkor jogom van megkérdeni, hogy mire is kér, mit csinál azzal a pénzzel; jogom van oda állani és azt mondani: ajándékból nem adok egy garast sem, de ha arra forditod, a mire való az a költség, akkor megadom. Máskülönben nem.

Pozsgay Miklós: Ha pedig ajándékba kapja, akkor köszönje meg!

Lengyel Zoltán: És mégis elég opportunusnak találja a mai kényszerhelyzetet a miniszterelnök ur, hogy ide merjen jönni ezzel a czivillista-felemelési javaslattal. Mint a lavina, a mely megindul egy kis kőből és halmozódik fel rakásra, napról-napra sulyosbodnak azok a tények, a melyek e nemzetnek keserüségeit, rég elfeledett bajait életre keltik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Képtelen helyzet ez, megáll az ember gondolkozása és csak annyit mondhatunk rá, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ez is csak egy jellemző adat, egy tény a végnapjait élő osztrák császárságnak históriájából, mely a történelem előtt csak azért nem lesz ijesztő példa, mert nem fog akadni méltó Tacitusa. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Czivillistáról beszélünk, én tehát felosztom ezt a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első kérdés a nemzetre nézve, ha fizetni akarunk, az, hogy miből fizessünk? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lett volna alkalmam a katonai javaslatokról tartott beszédemben, illetőleg annak erre vonatkozó részében, hivatkozni ezen országnak szegénységére. de nem tettem, mert ugy gondoltam, hogy a katona uraknak se szivük, se szemük, se lelkük. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezért itt mondok el egypár adatot az ország kormányának hivatalos jelentéséből és szembe állitom ezzel azt a tényt, hogy ha a király udvartartására követel ettől a nemzettől több pénzt, mit ad a nemzetnek ez az udvartartás?

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, hogy a király személyét ne vonja bele a vita keretébe, mert nem a királynak, hanem a kormánynak előterjesztése van napirenden. *(Helyeslés jobbfelől.)* Kérem tehát a képviselő urat, hogy beszédében ehhez tartsa magát. *(Helyeslés jobbfelöl. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Joga van hozzá!)*

Lengyel Zoltán: Az bizonyos dolog, hogy a kormány kéri a felemelést, de még bizonyosabb dolog, hogy ezt ő Felsége számára kérte. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig ő Felsége számára kéri, akkor a kormánynak előzetes utasitást kellett adnia, akkor ez az ő előzetes beleegyezésével történt és igy közvetlenül mégis csak a király fordul ebben az esetben a nemzethez. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A koronának alkotmányunk szerint minden tényeért a kormány felelős s igy azokért csakis a kormány vonható felelőségre; ismétlem tehát előbbi figyelmeztetésemet. *(Helyeslés jobbfelöl. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Egyáltalában nincs szándékomban ő Felségét ezért a tényért felelőségre vonni, hisz itt van a t. miniszterelnök ur, a ki, ha már épen arra kerül a dolog, hogy őt a sok dolog között ezért is felelőségre vonjuk, könnyebben elbirja ezt, mint ő Felsége. *(Mozgás jobbfelől.)*

Egy pár statisztikai adatot fogok azonban itten felemliteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az ország földmüvelő állam, kereskedelme nincs, ipara volt, de tönkrement, nagyipara nem létesült sohasem. A statisztika tehát az ország vagyoni helyzetét akkor mutatja be igazán helyesen, ha a földdel, a földmivesekkel, a földmivesek állapotával foglalkozik, mert a kié a föld, azé az ország. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig a magyar nemzet fiai alól kicsuszik a föld, kicsuszott az ország is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az uralkodónak nemes szivéről sokat beszélnek, mutassa tehát be néki a t. miniszterelnök ur, nem az én beszédemet, hanem azt a statisztikát, a mit önök állitottak össze, a mely szerint az utolsó öt esztendőben 1,806.000 ingatlan cserélt Magyarországon gazdát; mondja el, hogy az utolsó hat évben 229.878 ingatlant árvereztek; mondja meg, hogy ugyanezen idő alatt az egyesek ingatlanaira bekebelezett adósságszaporodás többlete 1467 millió koronát tett ki. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan!)*

Nem ismerem Románia pénzügyi viszonyait, de tudom, hogy ott is sanyaru a helyzet. Ámde ott nemzeti kormány van, és az a nemzeti kormány akkor, a midőn ott oly sanyaru volt a pénzügyi helyzet, odaállott a dinasztia, odaállott Károly király elé és azt mondotta: »Uram, ebben a szomoru helyzetben mutass példát a te népednek az önzetlenségben, önmegtartóztatásban; mutasd meg, hogy ha szegény az ország, legyen inkább szegény királya is, de szeresse őt nemzete. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Meg fogja ő gazdagságát népe szeretetében találni.« Es azon szegény román dinasztia ura le tudott mondani czivillistája egy részéről. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az olasz király is! Mozgás.)*

Anglia gazdag állam, a nap soha sem nyugszik le birtokai felett és soha sem szünik meg Anglia a világ valamely részében háborut viselni. Hadi és kereskedelmi hajói uralkodnak a tenger vizei felett; gazdasága még ma is csaknem az egész világ közgazdasága felett uralkodik. Annak a nemzetnek volna miből fizetnie, fizet is szivesen; ott egy-két millió nem nagy dolog, nem is érzik meg; az az uralkodóház angol; Angliában lakik, Angliának földje nevelte fel tagjait, angol földön élnek és halnak. *(Ugy van!*

a szélsőbaloldalon.) Anglia nemzeti gazdagságát emelik és az angol nemzet közérzületét szivják magukba, s annak az országnak nagyságát viszik tetteikkel előre. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És az az angol király mégis lemondott czivillistájának egy részéről, pedig talán ott is van akkora szaporaság az uralkodó családban, mint az osztrák dinasztiában. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Akkora nincs!

Lengyel Zoltán: Hát, t. miniszterelnök ur, nem érzi-e a helyzet sujtó voltát? Nem érzi-e ön ezen helyzet nyomasztó voltát, a melyből ki lehetne emelkedni egy ilyen nagy gondolattal; a melyből ki lehetne emelkedni, ha a dinasztia fejének megmondaná a kormány, hogy: »Uram, mutass jó példát, száz és százmilliókra menő kincseid hevernek mindenütt, ha tudnál lemondani, ha tudnád háztartásodat összébb vonni, akkor e nemzet minden fia is szivesebben viselné verejtékes munkája árán közterheit.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen két ország fizeti a czivillistát, s mindenik ugy fizeti, mint egy egész embernek, egy uralkodónak. A kettő együttvéve többet fizet, mint bármely ország népe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ez sem elég, és ebből a pénzből csak egy udvartartást tudnak fentartani! És azt is csak ugy, a hogy most tartják fenn. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak az a baj, hogy nincs miből fizetni, hanem meg kell kérdeznünk azt is, hogy mi czélra kérik és kinek fizetjük azt a pénzt? A költségvetésben a tétel »magyar királyi udvartartás« czim alatt szerepel. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Azt kérdem tehát én, hogy van-e tényleg magyar királyi udvartartás? Igenis van. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy van!)* Van, mert a magyar király akkor is magyar király, ha Bécsben lakik, ott pedig ő udvart tart, tehát van magyar királyi udvartartás, azonban hogy a magyar király magyarországi birtokaira, kastélyaira, váraira mennyit költ el, ez a lapokban részletesen, tételről tételre volt kitüntetve. Sajnálom, hogy ez nincs itt nálam, de, ha jól emlékszem, a királynak összes magyarországi költségei 910,000 forintot tesznek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem volt annyi! Korona volt az!)* Mindegy, akármennyit tesz is, de tény az, hogy az a civillistának egy igen kicsi része, a mit itt költenek. Tény az, hogy, ha nem csinálok is valami nagy számitást, ha nem számitok is fel nagy kamatokat, Magyarország azon a czimen, a mit a dinasztia tőlünk kapott udvartartás czimén és a mit nem itt költött el, kétszáz millió forintnál többet fizetett Ausztriának 1867 óta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott, t. ház, muzeumokat, szinházakat tartanak fenn, sőt még szinésznőket is tartanak el. *(Mozgás jobbfelől.)* Nálunk Mátyás királynak hajdani fényes palotája helyére állami kamatmentes kölcsönből épitenek palotát, a melynek a kamatai az állami zárszámadásban, ha azt az összeget is tekintem, a mennyivel a kötvények olcsóbban kelnek el a névértéknél, körülbelül 830—850 ezer koronát tesznek ki évenkint.

Deák Ferencz azt mondta, hogy Magyarország ugyanolyan czivillistát fizessen, mint Ausztria. Az ő tanitványának, Széll Kálmánnak idejében pedig, ma már 800,000 koronával többet fizet. Igazán lehetne erre a palotára egy olyanféle felirást tenni, a milyet az a falusi biró tett a községházára, a mikor rávésette, hogy: »Épittette Juhász Gábor, a község költségén.« Azt mondják, hogy azért kell több czivillista, mert nagyon megszaporodtak az uralkodó-ház tagjai.

Kossuth Ferencz: Az ország erről nem tehet.

Lengyel Zoltán: Azt mondta erre pártvezérem, hogy az ország nem igen tehet erről. Ezeknek az uraknak igen sok apanázs kell. Én azonban azt hiszem, hogy Ferencz Ferdinánd ő fensége, s talán más is meg tudna élni apanázs nélkül is, mert van neki elég magánvagyona. Azonfelül azt is tudom, hogy azokért a nagy katonai állásokért, a melyeket betöltenek, szintén fizettünk eleget. De egyet még ezenkivül is tudok és ez az, hogy ismerem a Habsburg-háznak egy egyenes leszármazóját Budapesten, a ki nem kap semmi apanázst és mégis igen tisztességes keresete van. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Nézzük már most ezek után, mi is az a magyar királyi udvartartás? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ez annyira érdekes dolog, hogy a t. túloldal fáradó figyelméből is meg fog valami kis részecskét ragadni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Miképen jön le a király Budapestre? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Vonaton! Derültség.)*

Nessi Pál: Székvárosába!

Lengyel Zoltán: Lehet, hogy ezeket a dolgokat talán nem tudom egészen jól, de mindenesetre eléggé tájékán fogok járni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hát ugy tudom, a Hofmeisteramt kiad valami czirkulárét, abban kiadja utasitásait a Hofceremonienamtnak, a Hofwirtschaftsamtnak — ha kitörik a nyelvem, ne vegyék kérem rossz néven — a Hofstallamtnak, a Hofkelleramtnak és igy tovább. A Hofceremonienamt gondoskodik róla, hogy mennyi legyen a lakájok száma, a Wirtschaftsamt, hogy miféle service-eket hozzanak le, és a Hofstallamt, hogy melyik szürkét és melyik sárgát hozzák le, a Hofkelleramt pedig kiválogat a pinczékből, hogy valami magyar is legyen, egy-két üveg tokajit, a többi mind rajnai, burgundi bor.

Thaly Kálmán: És bécsi vizet is hoznak!

Lengyel Zoltán: Azután jön az utolsó parancs, az intézkedések végén, a mely azt mondja, hogy Franz Wunderbaldinger reist ekkor és ekkor ab. Ugy látszik, hogy ez a Franz Wunderbaldinger igen kellemes ur lehet, mert ő Felsége mellett teljesiti a legközelebbi szolgálatot. Mikor Wunderbaldinger ur vonatra ül,

akkor már lehet tudni, hogy most jön ő Felsége Budapestre. Egy fél nappal előbb kiszáll a budavári palotába, utána érkeznek a többi vonatok, kocsik, stb. és a mik azokon érkeznek, Franz Wunderbaldinger ur pedig leszedeti a kocsikról a tejet, beledugja az ujját, megkóstolja, hogy elég édes-e, azután megszagolja a hust, hogy elég jószagu-e, megnézi a konyhaeszközöket, hogy elég tiszták-e és ha nem, akkor megparancsolja, hogy bécsi schmirglivel egy kissé tisztitsák le. Azután gondoskodik róla, hogy azok a Bécsből hozott lovak az istállóban megkapják a bécsi zabot, bécsi szalmát és hogy bécsi almon aludjanak, mert még azoknak sem esik jól a fekvés, hogy ha nincsen bécsi alattuk. A budapesti vásárcsarnok egyáltalában nem érzi meg, hogy ő Felsége Budapestre jött, de a bécsi sem érzi meg, mert még a vizet is Bécsből szállitják. Azt, hogy a mosdás czéljára való vizet is Bécsből hozzák-e, nem tudom, de az igaz, hogy a budapestit mosdásnál egyébre használni nem lehet. Eljött az uralkodó kiséretével, a kikre panaszkodni nem akarok. Itt van, ebédeket és bálokat ad, a mikor pedig eltávozik, nem marad nemzeti közérzületünkben egy felemelő érzés, egy ujabb akarat, a mely onnan felülről indul ki, mely a nemzet erejét egy bizonyos irányban előbbre vigye, nem marad itt nagy alkotásoknak vágya, hanem itt marad az alom, mely a lovak alól megmaradt és itt marad a Smólen Tóni adóssága! *(Derültség.)*

Hát ki ez a Smólen Tóni?

Pichler Győző: Ez arról hires, hogy Pesten mindig adós marad.

Lengyel Zoltán: Ez a Smólen Tóni Bécsben Anton Smólen, Dévénynél átjön és átvedlik Smólen Tónivá. Eddig őt a világ nem ismerte, azonban ma már történelmi nevezetességü ember. Hát, t. ház, réges-régen tagadják a miniszterelnök ur elődjei minden alkalommal kivétel nélkül, hogy magyar udvar nincsen, állitják tehát, hogy van. Ő Felsége fő- és székvárosának nevezte el nagy magyarán Budapestet, és a főváros dicsőséggel hordja is ezt az elnevezést; azonban vannak a világon másféleképen gondolkozó emberek épen ő Felsége közvetlen környezetében, a kik, ugy látszik, minderről nem tudnak semmit, Magyarországról sem tudnak semmit és magyarul sem tudnak, de azért mégis ő Felségének hivatalos emberei. Hát, t. ház, én hálát adok ennek a Smólen Tóninak, hogy a mult téli nagy zsurok alkalmával Budapesten méltóztatott lenni, mulatni méltóztatott, adósságot méltóztatott csinálni és nem fizetett. Ez a leiblakáj bepereltetett a budapest I—III. kerületi járásbiróságnál. *(Derültség.)* Természetes, hogyha valakit beperelnek adósságért, azért perlik be, mert nem akar fizetni, s megpróbál minden módot, hogy elkerülje a fizetést. Smólen Tóni, vagy az ügyvédje előállott és azt mondta, hogyha én adós vagyok is, de budapesti lakos nem vagyok, fütyülök a magyar biróságokra; adósságot rajtam be nem hajthattok, mert én bécsi lakos vagyok. Megkérdezték azután a K. u. K. Oberstallmeisteramtot egy hivatalos, német nyelvü átirattal.

Hát, hogy egy magyar biróság, mely a magyar király nevében itél, mely más nyelven tudni, mint magyarul nem tartozik, ilyent tesz, az eléggé különös. Tehát a magyar király birósága átir az Oberstallmeisteramt-hoz és azt a kérdést intézi, hogy az a Smolen Tóni »Leiblakáj« miféle lakos, nem is tételezvén fel, hogy a magyar királynak szolgája más országnak is lehet lakosa, mint Magyarországnak. Erre az Oberstallmeisteramt átirt egy németnyelvü átiratban augusztus 27-dikén az I—III. kerületi járásbirósághoz ilyképen: An das königlich ungarische egy-három Stadtbezirks Bezirksgericht. *(Derültség.)* A mi németül van irva, azt kénytelen vagyok én is németül olvasni, de a mi numerus, azt magyarul is mondhatom. Hát ez az Oberstallmeisteramt a következőket irta. Mind egy kaptafára van csinálva az ilyen irat, tehát minél kevesebbet veszek belőle át. Ezt mondja: »der Leiblakai Anton Smolen seinen Dienst während des grössten Theiles des Jahres in Wien versieht und nur fallweise während des allerhöchsten Séjours in Budapest zur Versehung des Dienstes dorthin commandiert wird.« Ennek az átiratnak másolatát, forditását nem, leteszem ezennel a ház asztalára, hogy a jövendő nemzedékeknek is megmaradjon ez a történelmi nevezetességü okmány.

Mit látunk ebből az okmányból? Látjuk azt a kellemetlen dolgot, t. miniszterelnök ur, hogy ime vagy a magyar királynak nem volt igaza és nincs igaza akkor, a mikor Budapestet székesfővárosnak nyilvánitotta, vagy pedig Köszler urnak nincs igaza, a mikor azt mondja, hogy ő Felségének lakája az év legnagyobb részében Bécsben tartózkodik és csak esetről-esetre ő Felségének sejourjaira kommandirozzák Budapestre. Mert a sejour ellentéte az udvartartásnak; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kirándulás, vagy üdülőhely. A mikor az előbb vázolt kommandókat kiadják, ő felsége sejourra megy; de ha udvartartásra megy, akkor nem adnak ki kommandót, akkor minden hivatal tudja a kötelességét.

Bartha Ferencz: El kell csapni az istállómestert. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Igen örvendetes, hogy a t. honvédelmi miniszter ur is megjelent, mert ugy tudom, elég bizalmas viszonyban van ő Felségével. Megmutathatja neki a levelet. Ugyis van ő Felségétől egy kedves levele. Megmutathatja és megmondhatja ő Felségének: Felséges uram, vagy Köszlernek nincs igaza, vagy Smolen Tóninak, vagy nekem nincs igazam. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Csak lassan, Zoltán.

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Ez az egy folyóiratban először közölt és itt másolatban

átadott történelmi nevezetességü okmány a magyar udvartásról oly képet nyujt, a mely minden magyar emberben a szégyen érzetét kelti. Mert játék folyik itt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondják a miniszter urak, hogy van udvartartás. Azt mondja ő Felsége, hogy van fő- és székváros, de Köszler és Smolen Tóni azt mondják, nincs; adósságot lehet Budapesten csinálni, de fizetni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedelmet kérek, t. miniszterelnök ur, hogy mer ön ily körülmények közt a czivillista felemelésével előállani? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy merik az uralkodót abba a kényszerhelyzetbe hozni, hogy ily dolgokat országvilág előtt feltálalni vagyunk kénytelenek? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! A mint végigmentem ezeken a dolgokon, ennek a három nagy mezőnek a dolgain, ime a mai helyzetben valamennyire vázlatos vonásokban megrajzoltam *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* az osztrák császárságnak képét széles Magyarországon. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* De beszéljünk érzelmi momentumokról is. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Egyik a közgazdasági kérdés, a melyről beszéltem, a másik a katonai, a harmadik az udvar fényének a kérdése, és a magyar nemzet örök, rajongó szeretetének kérdése. De az, a miről most még egypár szót szólok, *(Halljuk! Halljuk!)* a miben a dinasztiának a gondolkozása nyilvánvalóvá lett: az érzelmi momentumok. *(Halljuk! Halljuk! Egy hang: a Landessprache!)* A Landessprache és a többiek, azok közönséges dolgok. Hanem csak egyetlen dologról akarok szólni, a Kossuth-kérdésről. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Az Isten adott ennek a nemzetnek egy óriási nagyerejü férfiut, a ki válságos időkben erős kézzel, határozott lépésekkel, biztos öntudattal, Istentől adott erővel és tehetséggel igyekezett ez országnak sülyedő hajóját megmenteni, kivezetni az országot oda, a hol a nemzeti boldogulásnak az utját megtalálja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem vázolom, hogy miként, összeütközésbe került a nemzet uralkodójával; tény azonban, hogy ebben az összeütközésben nem a nemzet volt a hibás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Elmultak ezek az idők. 1867-ben egy lépést tettünk a felé az ut felé, a hol ezeket a dolgokat vissza lehet csinálni, a hol a fátyolt rájuk lehet boritani örök időkre. Csak egy szó lett volna szükséges hozzá, hogy a dinasztia megértse és megtudja azt, hogy ha már életében nem tudott nagy lenni ezzel a nagy emberrel szemben, legalább lett volna hozzá nagy az ő halála után. Mert ennek a nagy embernek nagy lelkében egy nagy gondolat volt megtestesitve; az ő nagy emlékében, az ő temetőjében, az ő sirhantjában ez a nagy gondolat fekszik, örökéletre hivatva. A dinasztia ebben megtalálhatta volna a maga erejének kutforrását, megtalálhatta volna azt az utat, a melyen hozzájuthat a nemzet szivéhez, lelkéhez, érzelmeihez, megfoghatja, nagy gondolatokra és nagy tettekre képessé teheti.

És mi történt mégis? Nemcsak hogy fel nem fogják ezt a helyzetet, hanem ellenkezőleg ma is mindig temetik Kossuth Lajost. Másfél millió korona gyült össze a nemzet közadakozásából; *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ezt a másfél millió koronát azzal a kötelezettséggel bizták rá a fővárosra, hogy csinálja meg azt a szobrot. Tehát kötelessége lett volna azt megcsinálni. A miniszterelnök ur pedig léptennyomon előáll vele, hogy »nem gátolom, hogy megcsinálják«. Hát ki gátolja, kérem? Nem tudni. Mindig a király háta mögött tartják azt a sötét leplet, hogy azt mondhassa a gyanú: hogy nem is a miniszterelnök, nem is a főváros, mert mind a kettő állitja, hogy jó hazafi, hanem a király akadályozza a szobor felállitását.

Széll Kálmán miniszterelnök: Az se gátolja!

Lengyel Zoltán: Ha ezt nem mondaná a gyanu, és a miniszterelnök urnak volna bátorsága szembeszállni a gyanuval, hogy ottfenn nem engedik megcsinálni e szobrot . . . . . *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Megmondtam! Senki sem tesz ellene semmit!

Lengyel Zoltán: Hát, t. képviselőház, mindegy; az az emlék akár fel lesz állitva, akár nem, az bizonyos, hogy Kossuth Lajos emlékezete és a függetlenség eszméje mindig élni fog! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem a dinasztia szempontjából fogom fel ezt a dolgot. Hát tudja-e a miniszterelnök ur, mit tenne az, hogy ha az az uralkodó azt mondaná ennek a nemzetnek: a mint az olasz király meg tudott bocsátani Mazzininak, a forradalmárnak; ha én el tudtam feledni, hogy a Hohenzollernek kiüldöztek engem a német szövetségből, ha megcsinálták a forrását annak, hogy Ausztria népei most oda huzódnak ahhoz a nagy testhez és Ausztria fejedelmei elveszthetik majdan ezen népeiket; hogy ha a világ másik felén fekvő Mexikóval, a melynek népe az én édes öcsémet lövette agyon, mint forradalmárt, mint a nemzet szabadsága ellen törőt, kereskedelmi szerződést tudtam kötni, békét tudtam kötni: akkor tudhatok kötni békét ennek a nagy embernek a nagy szellemével, a sirján, a halála után. *(Taps a szélsőbaloldalon.)* És mit szólna, t. miniszterelnök ur, a világ és a történelem Ferencz József emlékéhez? Nemde halhatatlannak tartaná a magyar történelem örök időre, ha azt mondaná: nézzétek meg, nem vagyok háládatlan, nem vagyok lovagiatlan, szeretlek benneteket és mert benneteket szeretlek, tibennetek, általatok szeretem a nemzetnek minden nagy fiát, lett légyen velem vagy ellenem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert a kit ti tiszteltek, azt én is tisztelem, mert az én erőm for-

rása a ti erőtök. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mit mondana a t. miniszterelnökről a történelem, ha oda állna Ferencz József elé és azt mondaná: Uram, királyom, ne gátold meg ezt a dolgot, hanem a mint le tudta tenni a te feleséged, a nemzet édes anyjának nevezett Erzsébet királyné, a koszorut Deák Ferencz ravatalára, a kinek pedig emléke talán sokkal kisebb, mint a Kossuth Lajosé, akkor te is meg tudod tenni, hogy azt mondod: hogy ott van az a koronázási domb, szemben a budavári palotával, nem akadályozom meg, hogy a mult századnak két legnagyobb alakja közé a legnagyobb óriást odaállitsátok, a hol én ennek a nemzetnek alkotmányára megesküdtem; és akkor összeforradnánk ugy, hogy egy évezred sem tudna elválasztani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Még Mexikóval is csókolóznak a Habsburgok!

Lengyel Zoltán: A magyar nemzetnek magyar lelkét, magyar gondolkodását, magyar érzését hiába viszszük mi oda, hiába beszélünk mi trónról, dinasztiáról, történetről, hiába mondjuk el, hogy: uram király, annak a tizenhárom vértanunak árnyéka felsir a sirokból is és ott van a te családod történetében a válasz rá a históriában, ott van a mayerlingi tragédiában, ott van Miksa császár tragédiájában, ott van annak a szerencsétlen, szeretett, senkivel szemben sem vétkes uralkodónénak szomoru történetében. Tedd a te életed alkonyát aranyossá, mutasd meg, hogy ember is vagy, hogy ezt a nemzetet szereted. A t. miniszterelnök ur megmutathatná, hogy ennek az embernek az emlékét, a ki még eddig az összes Habsburgok közt legjobb volt Magyarország iránt, nagygyá tehetné azáltal, ha odavinné a nemzeti kegyelet oltára elé, hogy ez a nemzet mindig és mindenkor az ő emlékét is oltárként tisztelhesse. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ennek a monarchiának *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincs monarchia!)* kérem, van! Hát a Habsburgok alatt álló összes államoknak, ennek a két birodalomnak az életét és pusztulását hirdetik. Olvastam Beőthy Ákos könyvében, hányszor és milyen körülmények közt állt ott a tönkremenés szélén, és a sir széléről valami véletlen szerencse, megfoghatatlan hatalom mindig kisegitette. Hol találom én ennek a forrását? Hiszen abban az időben nem volt itt semmi nagyhatalom, jobbról és balról pusztaság volt, züllés volt, a nemzeti erőnek az az egysége nem volt meg, hanem szétdarabolt államok voltak mindenfelől. Most ismét ott vagyunk, hogy a pusztulást hirdetik. És a mig az életösztön és az életerő minél erősebben dolgozik bennünk, hogy ezen sülyedő hajóból legalább Magyarország életét ki tudjuk hozni, hogy a Habsburgok legalább ezt a nemzetet, ezt az országot és ennek az országnak a szeretetét mentsék meg saját dinasztiájuk számára: addig a dinasztia épen ellenkezőleg, nem ehhez a kézzelfogható, szemmellátható erőhöz fordul, hanem a mechanizmushoz, a gépezethez, az erőszak fegyvereihez. Nem engedi, hogy mi a magunk gazdasági önállóságát, boldogulását a magunk erejével keressük. Nem engedi meg, hogy a mi országunk erejét, védő eszközeit magunk keressük meg, nem engedi meg, hogy az ellenséggel magunk szálljunk szembe. Nem szükséges, t. honvédelmi miniszter ur, *(Derültség.)* hogy a kétfejü sasnak a szárnya lebegjen felettünk: van nekünk turul-madarunk, tudunk menni az után, tudunk mi azzal is győzni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És hogyha, t. képviselőház, a viszonyok nem engedik meg, hogy a dinasztiának uralkodó tagját — mivel két országa van — örökkön-örökké közöttünk tisztelhessük, hogy itt a nemzeti életnek élő kutforrása és ereje legyen: legalább azt óhajtaná a nemzet, hogy ha ő nincsen itt, legalább a Smolen Tónijait tartsa itt. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Nem engedik meg, és nincs bátorsága Andrássy Gyula óta egyetlen miniszterelnöknek sem, hogy oda merne állani és a nemzetnek ezen feltétlenül egyöntetü kivánságát oda merné juttatni. A t. miniszterelnök ur jól tudja, mit mondott a király, midőn Andrássy Gyula azt mondotta neki, hogy udvartartást rendezzen Magyarországon. Azt mondta: kedves Andrássy grófom, maga gazdag ember, van magának két háztartása?

T. képviselőház! A miniszterelnök ur oda mehetne és azt mondhatná: királyom, ha a ti dinasztiátok jónak látta ezen nemzet erejét a maga hatalma számára, akkor lássa jónak azt is, hogy megadja mindazt, a mit a nemzeti szuverénitás joga megkövetel; *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és mondja meg, hogy az a két millió korona az üres állampénztárból, közadakozásból is kikerül, lemondunk mi képviselő napidijainkról is, ha ezen kivánságunk teljesitve lesz, hogyha a magyar király ide jön közénk és azt mondja: király vagyok, király is akarok maradni, Magyarország népének dicsőségére. *(Zajos tetszés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Engedje meg a t. ház, hogy ez alkalommal befejezésül egy hasonlatot mondjak. *(Halljuk! Halljuk!)* Két beteg feküdt egymás mellett a kórházban: egy szőke ember, hosszu, magas, borotvált bajuszu, ki betegségében orditott, rug-kapált, lamentált, istent, császárt, királyt, pápát, mindent szidott. A másik teremben egy csendes, hallgatag ember, fekete bajuszu, fekete haju, vastag erős nyaku; nem szólt egy szót sem, nem is nyögött, mozdulatlanul feküdt ott, mintha tetszhalott lett volna. Jött az orvos vizsgálni és megnézi az egyik beteget, a szőkét; azt mondja neki, no ennek az embernek semmi baja sincs, ez csak teteti magát, közönséges szimuláns, holnap egészséges lesz.

Vészi József: Erről beszélt Klofácz tegnap!

Pichler Győző: Széll Kálmán Smólen Tónija megszólalt! *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Megnézte a másik beteget, és alig hogy ránéz, azt mondja reá, no ez az

ember utolsó óráit éli, ez holnap meg fog halni. Másnap jön a kórházat vizsgálni, megkérdi a kapuban, hogy mi ujság? Semmi, egy ember meghalt, egy pedig felgyógyult. Megy be a termekbe, nézi a szőke helyét, nincs ott. No mi az, ugy-e meggyógyult? Bizony nem, meghalt. Hm, akkor mégis csak volt valami baja. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Megnézi a másikat, az sincs ott. Ez ugyebár meghalt? Nem, fölgyógyult. No, a gazember egész életében makacs volt, most az egyszer is csak azért gyógyult fel, hogy megczáfoljon engem. *(Zaj a jobboldalon.)* Most már nem hoz a t. túloldal zavarba, legyenek nyugodtan.

T. képviselőház! Akár tetszik, akár nem, én ezzel az adomával az osztrák-magyar monarchiának mostani helyzetét vázoltam. Az egyik óbégat, lamentál, Istent, királyt, császárt, pápát, mindent szid, a másik — ez a nemzet — tűr, hallgat, pedig beteg; a világ, a doktor azt mondja rá: a másik az szimuláns, meg fog gyógyulni, mireánk pedig azt mondja, ez végnapjait éli, mert már nyögni se tud. De én, t. képviselőház, a ki ismerem, a ki lelkemben hordozok ennek a nemzetnek évezredes hagyományaiból egy parányt, a ki tudom, hogy ennek a nemzetnek évezredes gyökere van ebben a földben, a melynek históriája áthat mindnyájunkat egytől-egyig, a ki tudom, hogy az a másik állam egy puszta mechanizmus, a mely az első ütésre ugy omlik szét: én bizom ennek a nemzetnek életében, én tudom, hogy abból a halálharczból, a mely itt foly, Magyarország épen fog kikerülni, Magyarország élni fog örökké. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Engem ennek a nemzetnek históriája megtanitott igenis erre; megtanitott arra, hogy a mig élek, addig bizzam ennek a nemzetnek örök életében, de megtanitott egyuttal arra, hogy ne higyjek az osztrák császár egyetlen helytartójának sem; épen azért nem bizom a miniszterelnök urban sem, és nem szavazom meg a törvényjavaslatot. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Csendet kérek. Van szerencsém a t. háznak tudomására hozni, hogy dr. Lovászy Márton képviselő ur bejelentette az elnökségnél, miszerint a Budapest székesfővárosi katonai — *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Megint?)* Méltóztassanak nyugodtan lenni . . . miszerint a Budapest fővárosi katonai hatóságtól Faller tanácsos aláirásával határozatot kapott, a mely szerint népfelkelői tisztjelölti minőségében nem jelentkezvén, illetőleg a szabályokat áthágván, ezért megbüntettetett. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ezen bejelentés a házszabályok 188. §-a értelmében a mentelmi bizottsághoz utasittatik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mire itéltetett el? Zaj.)*

Jelentem a t. háznak, hogy Thaly Kálmán és gróf Batthyány Tivadar képviselő urak személyes kérdésben kértek szót. Minthogy Thaly Kálmán képviselő ur előbb kérte a szót, a szólás joga első sorban őt illeti. *(Halljuk! Halljuk!)*

Thaly Kálmán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak egy perczre akarom igénybe venni a t. ház türelmét, hogy a tegnapi ülés egy zajos jelenetéről szóló hivatalos naplót helyesbitsem. Nevezetesen mikor Rakovszky István t. képviselő ur beszélt — itt van a kezemben a naplónak a nyomtatott példánya, annak 10. lapján — ezen szavaknál *(olvassa)*: »hanem ottan, a hol az országnak anyagi boldogulását kell előmozditani (Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Folytonos zaj a szélsőbaloldalon stb.)« én közbeszóltam, hogy *(olvassa)*: »hadd beszéljen; meghallják Bécsben.« Erre Rakovszky István képviselő ur azt felelte *(olvassa)*: »A t. képviselő ur nem mindig olyan rideg Bécscsel szemben.« Erre én ismét azt kérdeztem hogy »én?« — és azt mondja a napló ezután — *(olvassa)*: »Egy hang a szélsőbaloldalon: Ne gyanusitson! Elnök csenget. Egy hang a néppárton: Minket se gyanusitsanak, hogy Bécscsel szemben hogy viselkedünk! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*«

Azt bátorkodom csak megjegyezni, hogy a kik körülöttem ültek, azok igen jól hallották, mert igen hangosan mondtam, hogy én nemcsak ezt kérdeztem, hogy »én«, hanem azt is mondottam, hogy »szeretném Bécset kirabolni, hogy a magyar kincseket onnan visszahozzuk«. Ez azonban valahogyan a naplóból kimaradt; pedig ez jellemzi Bécs iránt való érzületeimet. Bátor voltam ezért ezt a kiegészitést röviden megtenni, hogy ennek a naplóban valami nyoma legyen. Nem vádolom a gyorsirókat, mert meglehet, hogy a nagy zajban csakugyan nem is hallották, de hogy én ezt mondtam és pedig elég harsány hangon, hivatkozom mindazokra, a kik körülöttem ültek. *(Helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Thaly Kálmán!)*

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy egész röviden reflektáljak Rakovszky István t. képviselő ur tegnapi beszédében foglalt egy, — nem is tudom, hogy minek jellemezzem — állitására, a melynek lényege, hogy engem egyszerüen egy kicsit, habár igen szeliden, de meggyanusit. *(Halljuk! Halljuk!)* Rakovszky t. képviselőtársam ugyanis, a midőn jellemezni akarta a közállapotokat a periferiákon, a következőket mondotta *(olvassa)*: »Itt vannak a mosoni botrányos esetek, a hol büntetlenül garázdálkodik egy alispán, a kit nyilvánosan vádolnak azzal, hogy az ő Felsége szobrára gyüjtött pénzt elsikkasztotta. Én tudom, hogy ő leköszönt és eltávozott, sőt azt is tudom, hogy Moson megyében akadt, — ha nincs igy, visszavonom, csak feltételesen mondom, — akadt egy kormánypárti képviselő, a ki ezen alispánt nyugdijban is kivánta részesiteni. Én nem vagyok egészen biztos ebben; ha nem ugy lett volna,

akkor már most is visszavonom. *(Felkiáltások a néppárton: Hát visszavonta!)*

Igenis visszavonta, de akkor minek hozta szóba; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a gyanusitás rajtam szárad, hogyha fel nem szólalok, vagy nem tiltakozom ellene, mert a qui tacet consentire videtur elvet alkalmazzák ilyen esetben feltétlenül mindenkivel szemben, különösen a politikában és panamás históriákban. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezért én kötelességemnek tartottam a t. ház becses figyelmét igénybe venni és erre a beszédre egy pár szóval reflektálni. Az a Pogány-ügy a következőképen folyt le. *(Halljuk! Halljuk!)* Pogány József Moson vármegye alispánjának főispáni titkár korában, igen erős küzdelmei voltak a volt alispánnal, Tóth Imrével. Tudom, hogy Tóth Imre alispán ellen igen szigoru vizsgálatot inditottak és tudom azt is, hogy Tóth Imre alispánt a legszigorubb büntetéssel, hivatalvesztéssel, büntették meg.

Hogy történtek-e ott hibák, vagy nem, történtek-e ott mulasztások, vagy nem, ez nem ide tartozik, csak annyiban, vajjon ezért ezen mai rendszert, a melyet én is támogatok, és első sorban Széll Kálmán miniszterelnököt lehet-e vádolni? Azzal, azt hiszem, teljesen tisztában vagyunk, hogy nem; mert hiszen ez egy olyan dolog, a mely még az egyházpolitikai viták idejében történt, tehát évekkel Széll Kálmán kormányra jutása előtt. Ez az egyik, a mit kénytelen vagyok kijelenteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A másik dolog az, hogy Pogány Józsefet, Moson vármegye alispánját, az idén azzal vádolták, hogy ő nem a királyhidai király-szobor, hanem a királyhidai patika ügyében 500 forint borravalót elfogadott. Ebben az ügyben a közigazgatási bizottság, a melynek én is tagja vagyok, elrendelte, hogy Pogány József inditson sajtópert. A megye közgyülése többek közt az én felszólalásomra kijelentette, hogy a mennyiben ez a sajtóper teljes szatiszfakcziót Pogány Józsefnek nem ad, a legszigorubban fogunk vele szemben eljárni.

Pogány József a sajtópert meginditotta, a sajtóper reá nézve nem ütött ki kedvezően, ennek következtében megint én voltam az, a ki a közigazgatási bizottságban a fegyelmi vizsgálat elrendelését, hivatalától való felfüggesztésével egyetemleg, inditványoztam és Moson megyének közigazgatási bizottsága egyhangulag, tehát pártokra való tekintet nélkül, a fegyelmi eljárást és felfüggesztést elrendelte. Történt az alispán részéről felebbezés formájában egy halasztási kisérlet. Széll Kálmán pedig, mint belügyminiszter nem hagyta ezt jóvá, hanem igenis szorgalmazta a legenergikusabban, hogy a legszigorubban és a leggyorsabban járjanak el Pogány József ellen. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)*

Mi történt azután, t. ház? Azután kiküldöttünk egy vizsgáló-bizottságot; e vizsgálóbizottság két tagból állt. Ki vezette a vizsgáló bizottságot? Egy függetlenségi és 48-as párti ügyvéd: dr. Bobest, tehát épen a Moson vármegye érdekeinek megőrzésére hivatott körök a legszigorubb és a legpártatlanabb eljárást inditották meg Pogány ellen. Ez a vizsgálat lefolyt, és a midőn a vizsgálat véget ért, Pogány József beadta lemondását és kérte annak elfogadását. Ugy a közigazgatási bizottság, mint az állandó választmány, valamint a közgyülés egyhangulag elfogadta Pogány Józsefnek a lemondását.

Nem áll tehát az, hogy itt valaki büntetlenül garázdálkodhatott volna, de még kevésbbé áll az, — és ezzel zárom felszólalásomat — mintha Rakovszky István képviselő ur állitása szerint én Pogány Józsefnek nyugdij megadását akár inditványoztam volna, akár kértem volna. Nem inditványoztam a nyugdij megadását, nem proponáltam, nem követeltem, nem szorgalmaztam, ennélfogva Rakovszky képviselőtársamnak ezen állitása abszolute helyt nem áll,

Hogy ha pedig a t. képviselő ur nem tud ilyen dolgot bizonyosan, azt hiszem, lehetne annyi kollegialitás benne *(Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* — hiszen elég régi és jó ismerősök vagyunk — hogy mielőtt ily kényes ügyet a házban szóba hozna, hozzám forduljon és megkérdezzen engem, hogy igaz-e az értesülése és akkor, gondolom, inkább nekem fog igazat adni, mint valamely német zuglapnak, a melyből értesülését vehette. *(Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Gondolom, a t. ház belenyugszik abba, hogy a tárgyalást most félbeszakitsuk. *(Helyeslés.)*

Inditványozom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt tiz órakor tartandó ülés napirendjére a mai napirend folytatását tüzze ki. *(Helyeslés.)*

Ha a t. ház ezt elfogadja, ugy ezt határozatképen kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

142. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 8-án, szombaton,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnök bejelenti Kubinyi György képviselő elhunytát. — Curiai átirat bemutatása s ennek alapján Urmánczy Nándor képviselő végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A mentelmi bizottság jelentésének előterjesztése. — László Mihály összeférhetlenségi bizottsági tag eskütétele. — Napirend előtti felszólalások. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Pozsgay Miklós interpellácziója az erdély-részi adótárnokok kérvénye tárgyában a pénzügyminiszterhez. — A pénzügyminiszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Teleki Sándor jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az azok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak mindenekelőtt a megelőző ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Fájdalmas jelentéssel kell megnyitnom a mai ülést. Közvetlenül az ülés előtt nyertem értesülést arról, hogy Kubinyi György, Trencsén megye illavai választókerületének képviselője tegnap Budapesten meghalt.

Az elhunyt képviselő 1887 óta volt tagja a képviselőháznak, még pedig igen buzgó és munkás tagja, a ki szeretetreméltó egyéni tulajdonságainál fogva pártkülönbség nélkül a ház összes tagjainak rokonszenvét és tiszteletét vivta ki magának. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház Kubinyi György képviselő ur elhunytát fájdalmas részvéttel veszi tudomásul és ennek jegyzőkönyvében kifejezést is ad. *(Helyeslés.)*

Egyszersmind kérem a háznak meghatalmazását, hogy az elnökség az illavai választókerületben az uj képviselőválasztás iránt intézkedhessék. *(Helyeslés.)*

A ház erre a felhatalmazást megadja.

Bemutatom m. kir. Curia átiratát, melyben értesit, hogy Urmánczy Nándor képviselő megválasztása ellen a kérvényezésre kiszabott 30 napi idő alatt a Curiához kérvényt nem adtak be. Ennélfogva, panasz sem tétetvén a választás ellen, Urmánczy Nándor képviselő végleg igazoltatik.

Bemutatom Turócz, Tolna és Torontál vármegyék közönségének feliratait, a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Turócz és Zemplén vármegyék közönségének feliratait, a megyei hivatalnokok lakbérilletményének rendezése tárgyában;

Turócz vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, a vasárnapi munkaszünetnek a hivatalnokokra való kiterjesztése — és a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Szatmár vármegye közönségének feliratát, az 1687 : V. és 1715 : XLIX. t.-czikkek törlése, továbbá Kossuth Lajos és az 1848—49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása ügyében;

a siklósi tanitótestületnek Dégen Gusztáv képviselő által beadott kérvényét, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Nyegre László jegyző: Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója!

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A mentelmi bizottság

november 6-án tartott ülésében letárgyalta Krasznay Ferencz (Irom. 201), Molnár Jenő (Irom. 202), Eremits Pál (Irom. 203, Pavlovics Ljubomir (Irom. 204), gr. Forgách Antal (Irom. 205), Olay Lajos (Irom. 206), Boncza Miklós (Irom. 207), Óváry Ferencz (Irom. 208), Lovászy Márton (Irom. 209), Holló Lajos (Irom. 210), Pichler Győző kétrendbeli (Irom. 211, 212) —, Eötvös Bálint (Irom. 213), Kubinyi Géza (Irom. 214), Luby Géza (Irom. 215), Győrffy Gyula (Irom. 216) és Udvary Ferencz (Irom. 217) képviselő urak mentelmi ügyét.

Midőn az ide vonatkozó jelentéseket tisztelettel bemutatom, kérem, méltóztassék azok kinyomatása, kiosztása és napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és azoknak napirendre tüzése iránt a ház annak idejében fog intézkedni. László Mihály képviselő ur, mint az összeférhetlenségi bizottság tagja, kivánja az esküt letenni.

Rátkay László jegyző *(olvassa az eskümintát. László Mihály képviselő leteszi az esküt).*

Elnök: T. ház! Napirend előtt Visontai Soma és Nessi Pál képviselő urak kivánnak a tengerszem ügyében, illetőleg az ország határának megvédése érdekében felszólalni.

Visontai Soma: T. képviselőház! A midőn legutóbb az u. n. tengerszem ügyében a t. házban interpellácziómat előterjesztettem, már ugyanakkor hangsulyoztam, hogy mindaddig, a mig ez az itélet, a mely ebben az ügyben meghozatott, a maga módja szerint végrehajtva nem lesz, vagyis mindaddig, a mig a magyar parlamentnek módjában lesz a beczikkelyezés alkalmával az itéletről nyilatkozni, addig a magyar kormánynak kötelessége azt a területet, mint Magyarországhoz tartozót, megvédeni és minden támadással szemben megoltalmazni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hangsulyoztam már akkor azt is, hogy a mi közjogunk érdekében ezt az itéletet a végrehajtás előtt az ország törvényei közé be kell czikkelyezni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És habár akkor a t. miniszterelnök ur még nem foglalta el ezt az álláspontot egészen határozottan, de rövidre rá a félhivatalos lapokban, olyanokban, a melyek hozzá, ugy tudom, közel állanak, megjelent egy közlemény, a mely szerint most már a t. miniszterelnök ur is ezen itélet beczikkelyezését közjogi követelménynek ismeri el, sőt ugyanezen hirlapi közleményben szükségesnek tartotta a t. miniszterelnök ur azt is különösen hangsulyozni, hogy ő maga is érzi azt a kötelességet, hogy mindaddig, a mig ez a határváltozás a magyar törvények közé beczikkelyezve nem lesz, addig ő neki, mint a magyar közigazgatási hatalom egyik fejének ott rendet kell fentartani és a magyar területet minden eszközzel meg kell védenie és meg kell oltalmaznia. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Annak daczára, t. képviselőház, napról-napra a legnagyobb megdöbbenéssel kell olvasnunk, hogy ott a legnagyobb botrányok történnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Olyan botrányok, a melyek igen szomoru világot vetnek a magyar hatalom képviselőjére, olyan botrányok, a melyek azt a meggyőződést keltik, hogy senki sincsen ebben az országban, a ki a magyar állam hatóságainak hatalmát, tekintélyét képviseli. Olyan jelenségek vannak ott minden nap, a melyek olybá tüntetik fel Szent István koronájának egyik-másik területét, mintha az akárkinek prédájává válhatnék, ha fegyveres csapatokkal oda behatol, mert hiszen azt olvassuk, hogy ámbár ezen itélet végrehajtva még nincsen, mindazonáltal a szomszédos osztrák határtulajdonos személyes vezérlete mellett, fegyveres csapatok egyenesen berontanak a magyar határterületre, egész vandál módon azt teszik, a mi nekik tetszik és senki sincs, t. képviselőház, ebben az országban, a ki utját állaná ezen törvénytelen és törvénytipró betöréseknek.

Kossuth Ferencz: A középkorba jutottunk vissza!

Visontai Soma: Valósággal azt a benyomást teszi ez a helyzet az emberre, a mit itt közbeszólva igen t. képviselőtársam, Kossuth Ferencz mond, mintha olyan korba volnánk áthelyezve, a melyben még az államrendi kialakulások nem történtek meg és mintha teljesen uratlan területnek a meghóditásáról volna szó.

Thaly Kálmán: Foglaljanak a muszkától, ne mi tőlünk!

Visontai Soma: T. képviselőház! Ezt az állapotot tovább tűrni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És épen azért, mondhatom, érthetetlen az, hogy hogyan történhetett, vagy mi annak az oka, hogy midőn pedig az érdekelt magyar határterületnek a tulajdonosa, a mint a lapokban megjelent számos táviratból kitünik, hogy midőn maga az osztrák határterület tulajdonosa és az ő vezérsége mellett fegyveres emberek behatoltak a magyar határterületre és áthidalták a most még magyar határvonalat képező Bialka folyót és a magyarok az alispánhoz segélyért, fegyveres erőért folyamodtak, az alispán hivatkozott a t. miniszterelnök urnak valamiféle rendeletére, a mely ő neki megtiltja, hogy ő csendőrsegitséget adjon az ott megtámadott és szorongatott magyar tulajdonosnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mi ugy tudjuk, hogy akkor, a mikor a csendőrségnek igénybevételéről van szó magyarokkal szemben, hogy akkor nem ezt a tépelődést szokták tanusitani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon a csendőrség golyója által hány ezren pusztultak el az utóbbi években? Vajjon a rendkivül kegyetlen csendőri szabályzatok folytán hány embernek szegezték neki a csendőrök a szuronyokat és hány embert teritettek le fegyvereikkel? Mintha

ebben az országban nem a király személyében, hanem a csendőri auktoritásban volna megtestesitve az állam minden szuverénitása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ha ezt látjuk, akkor miért ez a rendkivüli tépelődés, ez a félénkség, mikor,t. képviselőház, az országba betörő, az országot megrabló osztrák csapatokról van szó. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy itt a törvény kötelezi a t. miniszterelnököt, mint a közigazgatás fejét arra, hogy mindaddig, a mig a törvényes rend ott a határ tekintetében meg nem állapittatik, addig, a mig a törvényekbe beczikkelyezve a határváltozás nincsen, a törvény és alkotmány kötelezi a t. miniszterelnök urat arra, hogy ott addig minden féktelenséggel szembe szálljon. *(Ugy van! Ugy van! szélsőbaloldalon.)* Ime, a t. miniszterelnök ur ennek az álláspontnak helyességét elismerte akkor, mikor ő maga publikáltatta, közreadta, hogy ő addig, a mig a törvényhozás munkálatát be nem fejezte, és a mig a határváltozás beczikkelyezve nincs, mindaddig ő igenis kötelességének tartja, hogy a nemzet határterületének integritását megvédje.

Én elismerem, t. képviselőház, annak az álláspontnak jogosultságát, hogy az ország nemzetközi hitele sok szempontnak figyelembevételét követeli és hogy ennélfogva, a mikor arról van szó, hogy egy nemzetközi bíróság itélete számbavétessék azon államok részéről, a melyek ezen itélet körül érdekelve vannak, hogy akkor az illető érdekelt államoknak a legnagyobb skrupulozitással kell eljárniok. Ezt én elismerem és elismertem már akkor, a midőn interpelláltam, mert én a nemzetközi jognak segitségülvételével és a legmesszebbmenő kutatásokkal igyekeztem érveket és támpontot keresni azon kérdés eldöntésére, hogy vajjon ez az itélet a maga kialakulásában és meghozatalában a nemzetközi jog szabályainak megfelel-e vagy sem. Ez, t. ház, ennek az itéletnek nem lábbaltaposását, hanem respektálását jelenti, mert hiszen a nemzetközi judikaturát csak addig tudjuk fentartani és annak igazi tiszteletet csak addig tudunk szerezni, a mig megőrizhetjük a nemzetek között azt a tudatot, hogy az az itélet magában véve épen ugy alá van vetve a felülbirálatnak, mint más itélet;...

Madarász József: Természetes!

Visontai Soma: . . . hogy az az itélet nem áll meg pusztán azért, mert az »itélet« szót homlokán viseli, hanem azért, mert a nemzeteknek joguk van birálni, hogy ez az itélet a törvényeknek és a megállapodásoknak megfelel-e ugy, mint más itélet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, ha azt a hitet keltjük és érleltetjük meg a nemzetek között, t. ház, hogy az ilyen nemzetközi itélet, a mint meghozatott, a közelebbi vizsgálást és a közelebbi mérlegelést nem is birja meg: akkor világos, hogy a nemzetek többé ilyen nemzetközi bíróság itéletének magukat alávetni nem fogják. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Elismerem azonban, hogy ezen itéletek iránt kellő respektussal kell eljárni; ugyanaz a nemzetközi szempont és a nemzetközi hitel ugyanazon mérlegelése arra is kötelezi a t. miniszterelnök urat, hogy azt a támogatást és azt a segitést, a melyre kötelezve van az állam igazgatása a belföldiekkel szemben, ne vonja meg a t. miniszterelnök ur talán azért, mert ott a határtulajdonos véletlenül nem magyar állampolgár, sőt én azt hiszem, hogy ez a szempont nem is lebeghet a t. miniszterelnök ur előtt, mert hiszen ha ez a szempont lebegne előtte: ez a nemzetközi hitel szem elől tévesztésének épen olyan foka volna, mint a minő ellen épen a t. miniszterelnök ur sikra szállt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem tehát, t. ház, hogy kötelességet teljesitettem, a midőn ma ezt napirend előtt szóba hoztam, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* annál is inkább, mert, a mint látjuk, tegnap már az osztrák Reichsrath ülésén az az állapot, a mely határunkon uralkodik, ugyancsak szóba került, és ugy vélem, hogy Magyarország tekintélye egyáltalán nem tűrheti meg azt, hogy rendezett állam létére határai körül örökös villongás, fegyveres csapatok felszerelése, felvonulása stb. történjék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy ott akárki önhatalmulag gyakorolhasson maholnap személyes fenhatóságot, sőt még talán fegyveres katonai erő toborzási jogot is, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely mégis csak az államnak képezi szuverénitásából folyó jogát. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért voltam bátor ezeket felhozni; tudom, hogy a t. miniszterelnök ur a házszabályok értelmében az ilyen napirend előtti felszólalásra nyilatkozni nem köteles, de mindenesetre azt hiszem, hogy a tárgy fontossága talán megkivánja, hogy e kérdésre szintén nyilatkozni sziveskedjék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Én fogok e tárgyban nyilatkozni, de mivel e kérdésben még egy képviselő ur kiván szólani, talán jobb lesz, ha mindkettőjöknek felszólalása után beszélek. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én is ugyanazon szomoru hirek megdöbbentő hatása alatt állok, a midőn felszólalok, a melyeket t. képviselőtársam emlitett. Három nap óta a lapok tele vannak olyan közleményekkel, hogy Magyarország határát rablóbandák megtámadják; ott a tulajdon szentségét veszélyeztetik; betörnek, hidakat vernek és magyar állampolgár tulajdonát képező birtokon az erdőt letarolják.

Kossuth Ferencz: És vadászgatnak!

Nessi Pál: Nem tudom, hogy a t. miniszterelnök ur hogyan tudja ezt megegyeztetni a magyar állam tekintélyével, a melyet annyi belés külső ellenség által megtámadtatva kell, hogy

a legnagyobb éberséggel őrizzünk, annál is inkább, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen semmi sem lehet olyan szent és sérthetetlen, mint egy ország határa. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Törvényeink is intézkednek e tekintetben, de ott van maga a királyi eskü; ott van maga a királyi hitlevél, a melyet törvénybe beczikkelyeztünk és a mely szerint ő Felsége Magyarország és társországai jogait, alkotmányát, függetlenségét, szabadságát és nemzeti épségét szentül és szigoruan megtartani igérte. A királyi eskü azt mondja, hogy: Magyarország és társországai jogait és területi épségét sértetlenül fentartandjuk. Én a tényleges állapotokat ezen királyi eskü szentségével, ezen magyar törvényhozás-alkotta törvénynyel megegyeztetni nem tudom. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De a midőn mi oly óriási költséggel tartunk fenn két hadsereget, a midőn fentartjuk a közösnek csufolt hadsereget és fentartjuk a magyar honvédséget, kérdem, mire valók ezek, ha nem arra, hogy az ország határát őrizzék és megvédjék. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hogy intimidálja a képviselőket!)* Az 1889 : VI. t.-cz. azt mondja, hogy »a közös hadsereg a monarchia mindkét állama területének külellenség elleni megvédésére és a belvédelemre, béke idejében pedig a belrend és a biztonság fentartására hivatott,« a 4. §-a pedig azt tartalmazza, hogy: »a honvédség háboru idejében a közös hadsereg támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig kivételesen a belrend és biztosság fentartására is van hivatva.« Midőn tehát mi a közös hadsereg fentartására évenkint 55 millió forintnál nagyobb összeget forditunk, midőn mi a honvédség fentartására 17 millió forintnál többet áldozunk, akkor azt hiszem, hogy elvárhatja mindenki a kormánytól, hogy azokat az eszközöket, a melyeket neki a törvényhozás adott, felhasználva, az országnak területi integritását megvédelmezze. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Sokkal fontosabb, t. ház, ez a tárgy, semhogy ehhez még többet hozzá kellene tennem és azért egész röviden, tisztelettel kérdezem a t. miniszterelnök urat, ugy is mint belügyminisztert — hivatkozással arra, a mi a lapokban megjelent, hogy Szepes vármegye alispánja a kért támogatást épen a miniszteri rendeletre való hivatkozással tagadta meg, — mivel tudja indokolni a t. miniszterelnök ur azt, hogy a kért támogatást a magyar állampolgároknak nem adta meg, mivel tudja indokolni azt, hogy nem szándékozik az ország területi integritását megvédeni és intézkedni, hogy az ország határain ilyen betörő bandák ellen a tulajdon szentsége meg legyen védve és ha szükséges, miért nem veszi igénybe a fegyveres erőt, a mely rendelkezésére áll? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De ha még ez a nagy költséggel fentartott fegyveres erő nem is volna meg, ott van a csendőrség, állitson őrszemet oda, — hiszen Kolozsvárott oda tudtak állitani a Gotterhalte miatt egy század csendőrséget és azt meg tudták védeni egy század csendőrséggel, — de mikor Magyarország földjéről, ennek az ezer évvel ezelőtt vérrel szerzett és nagy áldozatok árán megtartott földről van szó, akkor nincsen a miniszterelnök urnak hatalma, akkor nem tud semmit csinálni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Oda jutottunk a miniszterelnök ur négyévi kormányzása alatt, hogy a külföld meg fog vetni bennünket, a nemzetiségeink pedig joggal meg fognak támadni, hogy a magyar állam tekintélyét nem tudjuk megvédeni és kidomboritani akkor, a mikor az szükséges. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen ezért, a tárgy nagy fontosságára való tekintettel és azért, mert az ország területi integritásáról és arról van szó, a mit a királyi hitlevél és eskü is biztositott, kérem a t. miniszterelnök urat, hogy nyugtasson meg bennünket, mert a magyar képviselőház addig nem képes nyugodtan tárgyalni, a mig tudatában van annak, hogy határait ellenséges rablóbandák támadták meg büntetlenül. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mint már előbb bátor voltam kijelenteni, mindkét hozzám intézett kérdésre, illetőleg napirend előtti felszólalásra igen szivesen adom meg a választ. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt az előttem szólott Nessi Pál t. képviselő ur által használt egyes kifejezéseket illetőleg kell azt a megjegyzést tennem, hogy nem hiszem, hogy ebben a kérdésben azok helyesen lettek volna alkalmazva. *(Ugy van! jobbfelől.)* Itt nincs arról szó, hogy én micsoda hatalmat és tekintélyt tudok vagy akarok kifejteni, mert higyje meg a képviselő ur, hogy tudok is, akarok is ott, a hol arra szükség van. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Nessi Pál: Csakhogy nem látjuk!

Széll Kálmán miniszterelnök: A közös hadsereg és a honvédség meg is fogja tenni és meg is tette kötelességét mindig, a mikor a törvény értelmében és alapján feladatainak egyikére vagy másikára hivatva van az ország belnyugalmának helyreállitására. *(Ugy van! jobbfelől.)* A t. képviselő ur ugy tárgyalja ezt a kérdést, mintha annak semmiféle történelmi vagy jogfejlődési előzménye nem volna; mintha itt arról volna szó, hogy határsértés, vagy Magyarország integritása ellen való attentátum történnék és ezt én összetett kezekkel nézem. Pedig nem igy van; hanem ugy, hogy az 1897: II. törvényczikk ezt az évek során vitatott határszabályozási kérdést egy nemzetközi biróság itélkezésére bizta. Már most ez megtörtént; az az itélet reánk nézve kedvező nem volt, a mint ezt annak idejében a házban ki is fejeztem, és az itélet az eddig magyar határnak tartott terület egy részét, nem az egészet, odaitélte Galicziának, odaitélte pedig ugy, a mint a törvény rendelte, egy nemzetközi birósságnak itéletével. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ne méltóztassék tehát a

dolgot abban a szinben feltüntetni, mintha én és a mostani kormány a kérdés eldöntésének ezen módjáért, vagy ezen eljárásért bármi tekintetben is felelőséggel tartoznánk, vagy abban minket hiba terhelne. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hisz a törvényhozásnak meghatározott és törvényczikkben kifejezett akaratmegnyilvánulása folytán lett ezen kérdésnek eldöntése nemzetközi bíróságra bizva. Már most ennek a bíróságnak itélete, mint ezt a Visontai Soma képviselő ur interpellácziójára adott válaszomban kifejteni szerencsés voltam, jogerős, feltétlenül végrehajtandó és respektálandó. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nessi Pál: Nagy szerencse reánk nézve!

Széll Kálmán miniszterelnök: Ezzel a kérdés jogi része, nézetem szerint, teljesen el van intézve és bármennyire sajnálom is, mert sajnálom, hogy pervesztesek lettünk, az az öntudatom, hogy a törvény alapján jártam el és semmit sem mulasztottam el, a mi a jog megvédése tekintetében kötelességem volt, a mint ezt Visontai Soma képviselő ur maga is elismerte. Most az itéletnek végrehajtásáról van szó és e tekintetben arra kérem a t. képviselő urat és általában arra kérek mindenkit, ne méltóztassék minden, talán kissé túlzott, vagy az illetőknek talán egyéni érzelmei szerint kissé kiszinezett hirnek mindjárt hitelt adni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy ott kellemetlen, birtokháborgató, a határt és a status quó-t nem respektáló dolgok történnek, az áll; hanem hogy azok autentice miben állanak, arra nézve én alapos jelentéstételre hivtam fel az illető hatóságokat. Ezen jelentés előttem még nem fekszik. De bármiként legyen is a dolog, nem helyes, hogy addig, mig az itélet végrehajtva nincs, a történt dolgok előállottak. De mindez nem az osztrák hatóságok, hanem magánosok részéről történik. Vegye tehát figyelembe a t. Ház és ne felejtsék a képviselő urak sem, hogy a magánéletben is, mikor birtokháboritás esetének elintézéséről, mikor határvonalak kijelöléséről van szó, a szenvedélyek annyira fel vannak keltve, hogy néha egyes oly tények követtetnek el a szenvedélyek és az ottani helyzetek által előállott momentumok impulzusa alatt és itt is az történik, a melyektől később maguk az illetők tekintenének el a legszivesebben. *(Ugy van! jobbfelől.)* Az én álláspontom az, hogy először is ez az itélet semmiképp sem lesz invalidálható, mert az máris teljesen validus és végérvényes. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Rakovszky István: Ezt el kell ismerni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Erre a térre helyeztük a kérdés megoldását, erre helyezte a magyar törvényhozás egy specziális törvény által, mert a nélkül nem történhetett volna; ennek a kérdésnek végleges elintézését tehát minden irányban respektálni kell, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* mihelyt az a törvényes formák és kellékek közt létrejött. *(Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalról: Magántulajdonról van szó!)* A magántulajdonra nem vonatkozik a dolog, a bíróság nem itélte oda Hohenlohe herczegnek egy hold földjét sem, csak az országos határ lett megállapitva. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A mi a beczikkelyezést illeti, én erre vonátkozólag, a mikor Visontai Soma képviselő ur interpellált, azt mondtam, hogy ezt a kérdést meg fogom fontolni és annak idején erről nyilatkozni fogok. Most a képviselő ur hivatkozik egy hozzám közelálló lap közleményére.

Visontai Soma: A »Magyar Nemzetre!«

Széll Kálmán miniszterelnök: Teljesen autentikus, teljesen precziz nyilatkozatoknak azokat méltóztassék venni, a miket itt a házban teszek és a mit itt mondok. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Ezt megkövetelheti minden kormány és a t. képviselő urra sem fogom ráolvasni azt, a mit egy esetleg hozzá közelálló lap mond, a nélkül, hogy annak a lapnak a hitelét bármiképen is érinteni akarnám, de csak abból indulok ki, a mit a képviselő ur itt mond. Az idézett lapnak hitelét és teljes megbizhatóságát konstatálom e helyről és ezuttal is. De mégis e házban mondott szavaimból tessék kiindulni. Lehet, hogy a lap közleményének minden betüje nem egészen precziz. Én itt azt mondtam, hogy meg fogom gondolni a dolgot. Álláspontom az, és valószinüleg oda fogok konkludálni, hogy a beczikkelyezést törvényjavaslat alakjában fogom a háztól kérni. *(Élénk helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Ez kötelessége!

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérni fogom, még pedig azért, mert egy oly itéletnek beczikkelyezéséről van szó, a mely uj országos határt állapit meg. *(Általános helyeslés.)* Az ország területi integritásának szempontjából helyesnek tartom, hogy az az itélet, a mely a nemzetközi szerződés alapján az országos határt megállapitja, törvényeink közt foglaljon helyet. *(Helyeslés.)* De ez nem azt teszi, hogy az itéletet bármiképp felül lehet birálni, mert ez végérvényes, mint nemzetközi itélet; ez csak azt teszi, hogy be kell czikkelyezni, mint az 1897-iki törvény folyományát. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A területi integritás iránt való respektusból, mert azt szentnek és sérthetetlennek tartom, mivel annak megállapitását egy törvénynyel nemzetközi bíróságra biztuk, a bíróság itéletének változatlan módon és felülbirálás nélkül való beczikkelyezését fogom valószinüleg javaslatba hozni. *(Helyeslés.)* Ez, gondolom, a közjogilag törvényes és helyes megoldás és e szerint fogok eljárni. *(Élénk helyeslés.)*

A mi a formális hatósági átadást illeti azt igenis szükségesnek tartom, mint a törvénynek végrehajtását. Álláspontom az, hogy ne egyes magánosok, a maguk akarata szerint, hajtsák végre az itéletet, *(Általános helyeslés.)* hanem szükséges, hogy azt a magyar kormány és az osztrák kormány, ugy, a mint a törvény mondja,

a határvonalnak az itélet által kijelölt, a helyszinén formálisan és egészen precziz módon való megállapitása után egyetértőleg végezze az átadást és a két állam a maga autoritásával hajtsa az itéletet végre. *(Élénk helyeslés.)*

Ha ez megtörtént, akkor az ügy magánosok határvillongásának és zavarának többé nem lesz kitéve. Hogy az átadás a beczikkelyezés előtt, vagy azután történjék-e és hogyan történjék, az most mellékes dolog, mert az itélet nem invalidálható, de azért az átadásnak a maga formájában, hivatalos autoritással kell megtörténnie. *(Helyeslés.)* A hivatalos átadásnak miként-jére nézve, annak precziz és szabatos keresztülvitelére vonatkozólag már tárgyalok is az osztrák miniszterelnök urral és mihelyt megállapodásra jutok, az itéletnek az állam autoritásával való végrehajtása iránt intézkedni fogok. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: De addig mi lesz?)*

Rákosi Viktor: Zamoyszkit addig tiltsa ki!

Széll Kálmán miniszterelnök: A mig ez meg nem lesz, magától értetődik, hogy a rend fentartásáról gondoskodni fogok *(Általános helyeslés.)* és ugyanily intézkedésre fogom felhivni az osztrák miniszterelnök urat is, a mint már fel is hivtam.

Rákosi Viktor: Az az éhes lengyel várjon egy kicsit!

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi kétségem az iránt és meg vagyok róla győződve, hogy hivatalos felszólalásom előzékeny fogadtatásban fog részesülni. Azt hiszem, hogyha ezt a kérdés nyugodtan veszszük figyelembe, akkor meg fogunk nyugodni abban az itéletben, mert azt a törvény rendelte el és ha látják másfelől, hogy annak a törvény által megállapitott nemzetközi birószágnak az itéletét most már formaszerüleg is a kormánynak autoritásával fogjuk végrehajtani, akkor egész nyugodtan várhatjuk be ennek végrehajtását, mely közjogilag és minden tekintetben korrekt felfogás alapján fog történni, a miről biztositlhatom a t. képviselőházat. *(Élénk helyeslés.)*

Ezek azok, miket a napirend előtti felszólalásokra nyilatkozni voltam szerencsés. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Minthogy napirend előtti felszólalások esetében a házszabályok értelmében határozathozatalnak helye nincs, át fogunk térni a napirendre. Méltóztassék tehát meghallgatni az inditvány- és interpellácziós-könyvekbe történt bejegyzéseket.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs, ellenben az interpellácziós-könyvben a mai napról a következő interpellácziő van bejegyezve: *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Pozsgay Miklós: Az erdélyrészi adótárnokok kérvénye tárgyában a pénzügyminiszterhez.

Elnök: Ugy hiszem, a t. ház beleegyezik abba, hogy az interpellácziő a mai ülés végén tétessék meg. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend harmadik pontja, vagyis az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

Nyegre László jegyző: Nagy Ferencz!

Nagy Ferencz: T. képviselőház! Előre kijelentem, hogy én az indemnity megszavazását a kormány iránti bizalom kérdésének nem tekintem, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és hogy én megszavaznám azt még abban az esetben is, ha a kormány iránt bizalmatlansággal viseltetném. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Akkor is!?

Nagy Ferencz: Akkor is! Mert az ellenkező felfogás, meggyőződésem szerint, csak ugy honosodhatott meg ebben a képviselőházban, hogy azok, a kik ezt a nézetet vallják, jól tudják, hogy azok a konzekvenczíák, a melyek szükségképen beállanának akkor, hogy ha az indemnity a kellő időben megszavazva nem volna, vagyis ujévkor . . . .

Nessi Pál: Ez nem a mi hibánk!

Nagy Ferencz: . . . . beállani nem fognak. Nem fognak beállani, daczára annak, hogy az indemnity nincs megszavazva. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ezek a konzekvenczíák micsodák, azt bővebben fejtegetni nem szükséges, hiszen azokat mindenki tudja. De már most, ha felteszem azt a kérdést, például Kossuth Ferencz képviselőtársamnak, vagy a többi felszólalóknak, a kik a velem ellenkező nézetet vallják, hogy ha azon dilemma elé állittatnának akár a kormányon, akár ugy, hogy tanácsot adjanak saját felelőségükre, hogy január elsején be kell-e szüntetni okvetlenül az összes fizetéseket, a melyeket az államnak teljesitenie kell, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát kell-e proklamálni az államnak a csődjét, hiszen ez ugyanazt jelenti, vagy pedig álljon be az a bizonyos ex-lex állapot, a mely az indemnity meg nem szavazása esetén beállana, ...

Nessi Pál: Messze vagyunk még attól. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: . . . vajjon ő be fogná-e szüntetni az állam fizetéseit, meg fogná-e állitani az államnak gépezetét, vagy pedig azt fogná-e tenni, azt fogná-e tanácsolni, hogy ne tegyük ezt, daczára annak, hogy a kormány felhatalmazva a fizetésekre nincs, mégis teljesitse a fizetéseket, akár egy szükségrendelet alapján, akár egyszerü hallgatólagos eljárással: akkor kérdezem Kossuth Ferencz t. képviselőtársamat, vagy pedig akár egy másik tagját az igen t. ellenzéknek, hogy melyik alternativát fogná választani?

Nessi Pál: Azt, hogy mondjon le a kormány! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: Nem használna ez semmit. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaoldalon.)* Kötelessége lemondani!) Ez a kérdés a legelső napon áll be. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mondjanak le!)* Hiszen nem lehet azt a kormányt mindjárt megalakitani, aztán az ujnak is megtagadható a felhatalmazás, okvetlenül beáll az az eset, hogy az államnak proklamálni kellene a maga fizetésképtelenségét. Ez volna az a konzekvenczia, melyet szükségkép' le kellene vonni és én nem hiszem, hogy bármelyike az ellenkező felfogásban lévő uraknak mint jó hazafiaknak ezt a konzekvencziát le merné vonni. *(Zaj).*

Nessi Pál: Hát már igy meg vannak ijedve?

Nagy Ferencz: Szóval én ezt bizalmi kérdésnek nem tekinthetem és helytelennek tartom egyáltalában, hogy ez nálunk meghonosodott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De ha már felvettetett a bizalom kérdése nagyon természetes, én a bizalom alapján állva, a t. kormány és a t. miniszterelnök ur, mint annak feje iránt teljes bizalommal viseltetvén, érdemesnek tartván őt arra, hogy tovább is támogatásban részesitsük az ő nehéz, felelőségteljes munkájában: a törvényjavaslatot ezen alapon is megszavazom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az előttem szólt képviselő urak különböző argumentumokkal igyekeztek támogatni azt a bizalmatlanságot, a melylyel a kormány iránt viseltettek. Ezek közt az argumentumok közt van bizony sok olyan, a mely reám és a mi pártunk minden tagjára nagyon csekély hatást gyakorol és a melyek bizonyára ennek a pártnak egyetlenegy tagját sem fogják megingatni a kormány iránt való bizalmában. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ilyen pl. Kossuth Ferencz t. képviselőtársam abbeli nézete, hogy milyen nagy veszély és mennyire nem előnyös az országra nézve, ha a kormány élén egy nagyon nagy tehetségü férfiu ül. Én elismerem, hogy ebben van bizonyos hátrány, de ez a hátrány legfeljebb az ellenzékre nézve hátrány, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* mert hogy az országra nézve hátrányos lenne, azt én el nem tudom képzelni, hiszen minél tehetségesebb az, a ki az ország ügyeit vezeti, annál nagyobb képessége van arra, hogy megitélje, mi áll az érdekében, annál jobban tudja megbirálni, melyek a leghelyesebb, legczélszerübb eszközök és módok arra, hogy az ország érdekei kellően megvalósittassanak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Endrey Gyula: Azért nem kell a mamelukoknak gondolkozni.

Nagy Ferencz: Csak egy esetben fogadnám el Kossuth t. képviselőtársamnak ezt a felfogását és ez az volna, ha a nagy tehetséggel az erőszak és az erkölcstelenség volna egyuttal párosulva . . .

Nessi Pál: A nagy eszét rosszra használja!

Nagy Ferencz: . . . Vagyis, a mint szokták mondani, az a kormányférfiu macchiavellista karakterrel birna. Lehet-e ezt a vádat a mai kormány és annak feje ellen emelni? Méltóztatnak nagyon jól tudni, hogy épen a t. miniszterelnök ur az, a ki egész magaviseletével a kormányon és azelőtt is az erőszak politikája ellen nyilatkozott és cselekedett . . . *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Kubik Béla: Például az ex-lex-ben!

Elnök: Kérem a t. házat, szíveskedjenek a szónokot türelemmel meghallgatni. *(A szélsőbalhoz fordulva:)* Önök, a kik a következetességet ismerik el a legfőbb erénynek, a túloldalt mindig arra szólitották fel, hogy vegyen részt a vitában; tessék tehát most a túloldali szónokot meg is hallgatni. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Rákosi Viktor: Nem vagyunk hozzászokva, hogy szóljanak!

Széll Kálmán miniszterelnök: Jó lesz, ha hozzászoknak!

Nagy Ferencz: . . . hogy épen a t. miniszterelnök ur az, a ki kormányzati módszerébe a konczilliáns, egyeztető eljárást vitte be, épen ő az, a ki kormányzati rendszerét magasabb etikai alapokra helyezte. Hiszen ezt önök maguk is elismerték már akkor, mikor egyáltalában lehetővé tették azt, hogy a jelenlegi kormányelnök a maga székét elfoglalja. Azóta ebben a tekintetben nem változott semmi. Ma is ugyanaz a kormányzati módszer és a kormányzati rendszerben ugyanazok az etikai elvek vannak érvényben, és pedig nemcsak beszédben, nemcsak nyilatkozatokban, hanem tettekben is. Hiszen csak a mult választásokra kell visszatekinteni és akkor felesleges a további bizonyitás. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rátkay László: Tanuságot tehetek róla, hogy nem igy van.

Nagy Ferencz: T. ház! Ha azokat a törvényeket nézzük, melyek a jelen kormány uralma alatt ebben a házban megszavaztattak, ott találjuk a curiai biráskodásról szóló törvényt, ott találjuk az uj összeférhetlenségi törvényt, a melyek mind azon etikai princzipiumoknak folyományai, a melyeket a kormány feje és ez a párt magáévá tett. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ezeknek a törvényeknek megalkotásában önök nem ugy vettek részt tulajdonképen mint ellenzék, hanem vettek részt ugy, mint a kik ezen törvényeket maguk is kivánták, sőt követelték. Ez etikai alapokon nyugvó, konczilliáns kormányzati rendszernek köszönheti igenis ezen szabadelvü párt, hogy a volt nemzeti párt, a mely azelőtt külön állt, ebbe a pártba, és pedig elveinek minden feladása nélkül, beléphetett, ebben a pártban jól érzi magát, ezzel a párttal egy lett és összeolvadt.

Kubik Béla: Hallottuk őket nyilatkozni, hogy nem érzik ott magukat jól! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem Kubik képviselő urat, szíveskedjék a folytonos közbeszólásoktól tartózkodni.

Nagy Ferencz: Nem tulajdonithatok elég

jelentőséget a kormány iránti bizalmatlanság megokolására annak az argumentumnak sem, a melyet gr. Zichy János t. képviselőtársunk különösen az indemnityre nézve és az indemnityvel való kormányzati rendszerre nézve előadott. Hiszen az indemnityvel való kormányzást, ha külön rendszerré fejlődik, ha nemcsak egyes kivételes esetekben, hanem majdnem állandóan történik, sem én, sem más és maga a kormány és e párt egyik tagja sem fogja helyeselni. Ebben tökéletesen egyetértünk. De más kérdés az, hogy ennek a rendszernek meghonositása a kormány által történik-e, a kormánynak vagy ennek a pártnak a hibája-e? *(Egy hang balfelől: Hát az ellenzéké!)* Én nem mondom, hogy csak az ellenzéké; ez az összes pártok hibája. *(Zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ez egyszerüen a mi budget-tárgyalásunk rendszerének következménye; és ennek megváltoztatása nem a kormányon múlik, hanem múlik ezen a házon magán, múlik azokon, a kik ebben a házban ülnek; *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* mert a költségvetés letárgyalására több idő, mint két-három hónap az uj évig, soha nem állhat rendelkezésre. *(Zaj.)*

A dolog természeténél fogva nem lehetséges az, hogy előbb tárgyaltassék a költségvetés, mint őszkor, mert hiszen a költségvetést előbb összeállitani nem lehet, mint mikor az előző évnek zárszámadásai elkészültek; mert hiszen méltóztatnak jól tudni, hogy előbb meg kell nézni azt, hogy minő eredménye volt a megelőző évi költségvetési gazdálkodásnak, és csak ennek alapján lehet biztosan felépiteni az uj költségvetést. A zárszámadás pedig tavasz vége előtt nem igen készülhet el. Május előtt egy zárszámadást elkésziteni lehetetlen.

Most következik magának a költségvetésnek összeállitása a miniszteriumok részéről. Minden egyes miniszteriumnak bizony ez elég nagy gondot okoz. A miniszternek állást kell foglalnia minden fontosabb kérdésre nézve, a mi esetleg igen sok megfontolást követel. Után ha az a miniszterium meg is állapitotta a maga költségvetését, ez még nem végleges; most jön a pénzügyminiszterrel való összeegyeztetés. A pénzügyminiszter előjön azzal, hogy lehetne, szép volna megcsinálni ezt vagy azt, de az ország financziái nem engedik. És akkor esetleg egy igen kinos alkudozás következik, a melynek végén azután megvan a költségvetés, de már mikor? Szeptemberben. Tehát ősz előtt nem lehet a költségvetést tárgyalni, és marad az a rövid idő, a mely még ujévig van. No már most ennyi idő alatt a költségvetést igenis le lehet tárgyalni; és ha önök azt mondják, hogy az indemnityvel való kormányzás rendszere rossz, hát ez helyes; de akkor tessék lehetővé tenni, hogy az a költségvetés az alatt a két-három hónap alatt okvetlenül letárgyaltassék.

Nessi Pál: Nem rajtunk mulik!

Pozsgay Miklós: Olyan költségvetést kell benyujtani!

Nagy Ferencz: Kérem, lehet a képviselő uraknak mindenre nézve a maguk megjegyzéseit, a maguk kritikáját előadni, ezt megakadályozni senki nem kivánja; hiszen ez a budgetjognak magának megsértése volna; erről tehát nem lehet szó. Lehet azonban ezt mind rövidebb idő alatt is megcsinálni, nem szükséges a költségvetésben egy fő általános vita és azután még 8—10 fiók általános vita, *(Ugy van! a jobboldalon.)* és nem szükséges az általános vitában de omnibus et quibusdam aliis beszélni, hanem csak magáról a költségvetésről; és az egyes tárczáknál nem szükséges megint általános vitát csinálni, hanem mindjárt a részletekről kell beszélni. *(Zaj balfelöl.)* A normál budgetnél át lehet menni a bizottsági tárgyalásra, a mint ez Angliában igen jól alkalmaztatik a nélkül, hogy az angoloknak eszükbe jutna a budget-jog megsértése miatt panaszkodni.

Kossuth Ferencz: Az egész parlament bizottsággá alakul!

Nagy Ferencz: Hiszen 1848 előtt nálunk is ez volt a tulajdonképeni parlamenti rendszer, hogy t. i. a kerületi ülésben, a mely quasi bizottsági tárgyalás volt, konczentrálódott a parlament működése. Hát csináljuk meg ezt és akkor nem lesz indemnityre szükség, és meg vagyok győződve, hogy ujévre a költségvetés el is fog készülni.

Hát a mikor ez igy van és a mikor tőlünk függ, hogy ezt megcsináljuk és nem is törvény kell hozzá — mert akkor azt mondhatnák önök, hogy tessék a kormánynak ilyen törvényjavaslatot beterjeszteni, hanem a házszabályoknak reformjával is meg lehet ezt csinálni: hát csináljuk is meg, t. ház! *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én azt hiszem, hogyha ebben vállvetve egyetértünk, ez az országnak sokkal nagyobb hasznára lenne, mint hogyha mi az ország drága idejét és drága pénzét nagy beszédekkel folytonosan elpocsékoljuk. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Még egy argumentuma van t. képviselőtársamnak, a mely miatt a kormány iránt bizalmatlansággal viseltetik, a mely argumentumot azonban ép oly kevéssé tekintem jelentőségesnek és ránk nézve hatásosnak: azt t. i., a mikor ő a szabadelvü pártnak egységéről beszél, *(Halljuk! Halljuk!)* és utal azokra az ellentétekre, a melyek a szabadelvü pártban léteznek, arra, hogy a szabadelvü pártnak és kormányának nincsen határozott közgazdasági programmja, hogy csak kompromisszumokkal kormányoz stb.

Hát, t. képviselőház, én olyan pártot, a melyben minden kérdésre nézve tökéletesen egyetértenek, olyan pártot a világon nem tudok elképzelni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Akármilyen kicsiny legyen az a párt, különböző érdekek mindig lesznek abban a pártban, különböző nézetek és felfogások az ügyek elintézése körül. Ebben a tekintetben a szabadelvü párt,

a függetlenségi párt és azt hiszem, hogy a néppárt is tökéletesen találkozik. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezt tehát egymásnak szemére hányni, azt hiszem, igazságosan nem lehet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)*

Molnár János: Ez nem áll, a néppártban nincsenek különbözetek!

Nagy Ferencz: De elismerem, hogy a szabadelvü pártban különösen ellentétes felfogások léteznek a közgazdasági politikára nézve. Ezt megengedem. A kérdés csak az, hogy a szabadelvü párt ezeket az ellentéteket a saját kebelében ki tudja-e egyenliteni? Mert ha tudja, akkor kifelé ez a véleménykülönbség és ellentét nem jelentkezik, önökre nézve pedig csak az bir fontossággal, a mi kifelé jelentkezik, a mi akkor jelentkezik, a mikor egy konkrét törvényjavaslattal vagy más politikai kéédésben ide a ház elé jön ez a párt és annak a kormánya. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Addig az, hogy az egyik ilyen, a másik pedig amolyan nézeten van, tulajdonképen senkire sem tartozik, mint saját magunkra. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)* Majd mi fogunk arra törekedni, hogy azt a nézetet emeljük érvényre, a melyet az egész párt a leghelyesebbnek fog találni. *(Élénk helyeslés jobbfelöl.)*

Nessi Pál: E miatt nem fáj a mi fejünk!

Nagy Ferencz: Már most lehet, hogy egy ilyen kiegyenlités kompromisszum utján fog megtörténni. Hát kérem, olyan nagy bün-e az egy pártra nézve, hogyha kompromisszumokat igyekszik létesiteni a különböző nézetek között? *(Egy hang a szélsöbaloldalon: Hát mégis van ott valami kompromisszum!)* Bocsánatot kérek, a politikában általában kompromisszumok uralkodnak mindenütt; hiszen az egész politika csupa kompromisszumokból áll! És helyes is, hogy igy van, mert a kompromisszum tulajdonképen az az eszköz, a mely az ellentétes érdekek között a harmóniát létrehozza. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezt a harmóniát pedig kivánni kell mindenkinek, a ki nem akarja, hogy az ellentétek nyilt harczczá változzanak át. Sokkal többet ér egy jó kompromisszum, ugy, hogy azután minden ellentét megszünik és beleolvad abba a kompromisszumba, mint az ellenkező, ha t. i. az egyik nézet egyoldalulag tud érvényre emelkedni, és a másik sértetten, neheztelve félreáll és azt az egyenetlenséget az életben továbbfolytatja. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)*

Hát abban én semmi jogosult vádat nem találok, ha kompromisszumokkal uralkodik bármelyik párt. Az ellenzék is kompromisszumokkal dolgozik. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélsöbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: A multban!

Nagy Ferencz: Bocsánatot kérek, az sem dolgozhatik a nélkül, feltéve, hogy csakugyan önállóan gondolkozó férfiak ülnek ott, s feltéve — a mi kétségtelen — hogy különböző érdekek képviselői ülnek ott, és hogy mindezeket az ellentéteket alá nem rendelik egy felsőbb hatalomnak, a mely rajtuk ül, ugy, hogy az ellen abszolute felszólalni nem is szabad.

Hát mondom, mindaddig, a mig a párt maga kiegyenliti a maga ellentéteit, senkinek nincs joga ezen pártot vádolni a miatt, hogy ellentétes nézetek, ellentétek vannak ezen pártban. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Az ellentétek csak akkor nem férnének meg ebben a szabadelvü pártban és annak zászlaja alatt, hogyha ezek az ellentétek egyenesen a szabadelvü pártnak vezérelvei ellen volnának irányozva, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* ha ezek az ellentétek egyenest összeütközésbe jutnának magával azzal a szabadelvüséggel, a melynek alapján ez a párt áll. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Néha azt hallani, hogy igy is van, hogy csakugyan olyan ellentétek volnának ebben a pártban, a melyek egyenesen a pártnak alap-princzipiumával ellenkeznek.

Bocsánatot kérek, t. ház, én azt hiszem, meg vagyok győződve róla, hogy ebben fogalomzavar van. Ez a fogalomzavar pedig abból származik, hogy azt a szabadelvüséget, a mely a politikai és polgári jogok szabad, egyenlő, demokratikus szellemben való érvényesülését tüzi czélul, ezt a szabadelvüséget átviszik, mondhatni, egy más tartományba, vidékre, t. i. a közgazdasági politikába *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)* és azt a politikai szabadelvüséget identifikálják, vagy kiegészitik a közgazdasági szabadelvüséggel. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ebben a tekintetben, t. ház, nekem az a meggyőződésem, hogy a politikai szabadelvüség, azokkal az alap-princzipiumokkal, a melyek a polgári és politikai jogok szabad gyakorlatára vonatkoznak, semmiféle összefüggésben sincs a közgazdasági szabadelvüséggel. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A történelem bizonyitja, — és Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, a ki annyira tájékozott épen a történelem tanultságaiban, igazat fog nekem adni, — hogy voltak nagyon kevéssé szabadelvü, abszolut kormányok, a melyek az általános emberi, polgári jogokat semmibe sem vették és közgazdasági politikájukban mégis szabadelvü irányt követtek; és megforditva, konczedálni fogja azt is, hogy a legszabadelvübb kormányok kénytelenek voltak — és megtették teljes jó meggyőződéssel, — közgazdasági politikájukban igenis korlátozó rendszabályokhoz folyamodni minden esetben, a mikor ezt az ország érdeke megkövetelte, minden olyan esetben, a mikor a szabadelvüség, az egyes egyénnek felszabaditása, az a korlátlanság, a mely a szabadelvüségből következtethető, mondom, mindenkor, a mikor ez a túlzott szabadelvüség veszélyeket rejtett magában az országra, vagy általában a társadalomra, vagy sértette volna egyes osztályok érdekeit, az egyeseket épen e szabadelvüség mel-

lett kizsákmányolta volna. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Hát, t. ház, én azt hiszem, hogy ezt a szabadelvüséget nem szabad összetéveszteni a politikai szabadelvüséggel, és ebben a tekintetben is azt hiszem, hogy a t. függetlenségi párt igenis rá fog állani arra, hogy együtt csináljuk meg az esetleges korlátozó rendszabályokat az életben uralkodó visszaélések, a gyengébbek kizsákmányolása ellen. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Pedig hiszen a t. függetlenségi párt vallja magát legalább is olyan szabadelvünek, mint a szabadelvü párt. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Legalább is!)* Ugyebár találkozni fogunk ezen a téren, és önök nem fogják találni azt, hogy ez a szabadelvüséggel ellenkezik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát talán a reakczionáriusoknak fogjuk vádolni azokat, a kik példának okáért belátván azt, hogy az uzsora mennyire pusztit az országban, azt mondják, bizony uzsoratörvényeket alkotni kell, sőt szigoritani kell, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hogyne!)* mert a jelen törvény nem elégséges? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vagy mikor arról lesz szó, hogy példának okáért rászedés és becsapás ellen különböző törvényeket hozzunk? Vagy pl. mikor arról van szó, hogy szövetkezetek utján a népeket a maguk gazdálkodásában megerősitsük? *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát akkor önök azzal fognak jönni, hogy ez nem szabadelvü politika, ez reakczionárius politika? Hát én azt hiszem, hogy világos, önök maguk is konczedálni kénytelenek, hogy mikor közgazdasági kérdésekről van szó, akkor nem a szabadelvüség szemüvegén át fogjuk nézni e kérdéseket, hanem nézni fogjuk az államnak, az illető társadalmi osztályoknak érdeke szempontjából. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ebben, t. ház, nincs semmi ellentét azok között, a kik ebben a pártban inkább a mezőgazdasági, földmivelési kérdéseket képviselik, és azok között, a kik inkább a kereskedelmi és iparí érdekeket képviselik. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Mert lehetetlen az, hogy akár az egyik, akár a másik vádat kovácsoljon a másik ellen azért, mert az meg akarja védeni a népet a visszaélések ellen, meg akarja védeni *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kizsákmányolás ellen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ebben agrárius és merkantilista okvetlenül kell, hogy találkozzék; mert nem tételezhetem fel, hogy e pártban volna olyan képviselő, a ki védelmébe fogná épen azokat, a kik ellen a népnek a védelemre szüksége van, mert akkor identifikálnák magukat azokkal a tisztességtelen elemekkel, a melyekkel szemben mindenkinek küzdenie kell. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Azt pedig, hogy azok különösen, — mert erre czéloznak leginkább, — a kik ebben a pártban a földmivelés érdekeit képviselik, a politikai szabadelvüség tekintetében ne állanának az egész párttal homogén, egy alapon: azt, ámbár néha hallani és néha a hirlapokban is olvashatni, én nemcsak nem hiszem, de egy nagy történelmi ténynyel be tudom bizonyitani az ellenkezőt. *(Halljuk! Halljuk!)* És ez egyszerüen az, hogy mind az a szabadelvüség, a mely ebben az országban uralkodik, ugyebár az 1848-iki törvényeknek a következménye? És ezeket az 1848-iki törvényeket kik szavazták és alkották meg?

Azok, a kik ebben az országban a földmivelésből élnek, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől, a középen és a baloldalon.)* azok, a kik a földmivelési érdekeket képviselik. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől és a középen. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt a nagy történelmi igazságot én megtagadni nem engedem, s ennek megtagadását vissza kell utasitanom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Nem azért teszem ezt, mintha ezzel magamat talán agráriusnak akarnám nyilvánitani; én nem vagyok sem agrárius, sem merkantilista, hanem igenis arra törekszem, hogy az ellentétek kiegyelittessenek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és másodszor azt nézem, hogy melyek azok az érdekek, a melyek prevaleáló jelentőséggel birnak; a melyeket első sorban kell kielégiteni, s a melyeket ki kell elégiteni esetleg az ellenkező érdekek sérelme esetében is, feltéve, hogy azok az érdekek, a melyeket kielégitünk, az országnak nagy tömegét, nagy többségét érintik és az az esetleges kár, a mely minden érdek-kiegyenlitésből származhatik, elenyésző csekély. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Áttérek most, t. ház, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* arra a legfőbb okra, a mely miatt különösen a t. függetlenségi párt a kormány és annak feje iránt bizalmatlansággal viseltetik, és ez az a csalódás, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a melyet az a párt a kiegyezési ügyben és különösen az 1899: XXX. t.-cz. magyarázata és végrehajtása tekintetében a kormány részéről szenvedett. Három tétel van, a mely a t. függetlenségi párt részéről vitattatik, és a melyekre nézve az ellenkező magyarázatot a kormányelnök ur részéről sérelmesnek nyilvánitja. Ez a három tétel a következő: először az, hogy a külföldi kereskedelmi szerződéseket 1903. január elsején okvetlenül fel kell mondani. A másik tétel az, hogy ugyanazon időben, tehát 1903. január elején az autonom vámtarifának okvetlenül el kell készülnie, és a harmadik tétel: hogy ha fel nem mondatnának a külföldi szerződések, és ha el nem készülne az autonom vámtarifa ezen időig, akkor ez okvetlenül a viszonosság megsértése Ausztria részéről.

Kossuth Ferencz: Csak az utóbbi, a felmondás nem!

Nessi Pál: Csak ha a vámtarifa nem készül el.

Nagy Ferencz: Hát mondjuk, hogy az utóbbi tehát a viszonosság megsértése, és akkor okvetlenül az önálló vámterület állitandó fel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, jól hámoztam ki a t. függetlenségi párt felszólalásaiból ezt a három tételt, mint azokat, a melyek az ellentétnek, ugyebár, bázisát képezik.

Méltóztatik tudni, t. ház, hogy a midőn az 1899:XXX. t.-cz. keletkezett, én ennek a háznak tagja nem voltam. Ez reám nézve egy hátrány, és pedig annyiban, hogy én az összes előzményeket, a melyek ezen törvényre vezettek, közvetlenül nem ismerem. De ez nekem egyuttal egy előnyöm is, és ez az előny abban áll, hogy egészen elfogulatlanul itélhetem meg ezt a kérdést; semminő irányban sem vagyok preokkupálva, s egész objektivitással birálhatom, hogy vajjon a törvénynek megfelelő-e ez az interpretáczió vagy nem? Ebből ne méltóztassék azt következtetni, hogy a miniszterelnök ur elfogult a maga állaspontjának megvédésére nézve, mert ő részt vett azokban a tárgyalásokban. Ó, meg vagyok győződve róla, teljes elfogulatlansággal és objektivitással magyarázza igy ezt a törvényt, de miután mégis mondhatja valaki, hogy igen ám, a saját szülöttjével szemben az ember okvetlenül kissé elfogult: hát lehet; én azonban, a ki itt nem voltam, én mondhatom, teljes objektivitással nézem a dolgot, és egyéb tekintetben sincs egyáltalában semmi olyan körülmény, a mely arra mutathatna, hogy én nem objektive gondolkozom ebben a kérdésben. *(Helyeslés jobbfelől.)* T. ház, a törvény magyarázatának legfőbb szabálya, hogy a törvénynek értelmét, a törvényhozónak akaratát első sorban a törvénynek szavaiból kell, — ugyebár — kideriteni. Már most, ha a törvény szavait nézem, én sehol nem látom azokban kifejezve azt, a mit a t. függetlenségi párt állit, sőt épen azt találom, hogy a törvény szavai feltétlenül a miniszterelnök urnak az interpretációját igazolják.

A mi először a felmondást illeti, hát hiszen ez eléggé ismeretes, ez tulajdonképen ismétlés, de vannak dolgok, a melyeket nem lehet eléggé ismételni; *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* tehát méltóztassanak egy kis türelemmel ezt meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A felmondásra nézve a negyedik szakasz egyrészt a lejárattal nem biró, másrészt a lejárattal biró szerződésekre nézve a következőleg intézkedik: »Mindkét államnak jogában áll a lejárattal biró kereskedelmi szerződések felmondását azon módon követelni, a mint azt az 1878 : XX. t.-cz. 3. czikke rendeli. A lejárati határidővel nem biró kereskedelmi szerződések a két állam bármelyikének kivánságára az 1903-ik évre felmondandók. Hiszen itt világosan az van, hogy nekünk jogunk van, — mindkét államnak, tehát nekünk is jogunk van — követelni a felmondást és kivánságunk szerint felmondandók azok a szerződések. Tehát, ha az van mondva, hogy jogunk van hozzá, hiszen akkor nincs az mondva, hogy kötelesek is vagyunk. A kinek joga van, annak szabad élni azzal a joggal, de nem kell élnie azzal a joggal. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hiszen ezt már régen hallottuk! Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: Nem abból konkludálok...

Nagy Ferencz: Tudom, t. képviselőtársam, majd rájövök. Világos dolog, hogy itt kötelesség nincs, ha akarjuk, ha jónak találjuk, felmondjuk, a törvény alapján ez kétségtelen, hogy ez csak jog, nem kötelesség, jogilag ez annyira világos, hogy ezt tovább fejtegetni nem kell.

Kossuth Ferencz: Ebben egyetértünk!

Nagy Ferencz: Már most, a mi azt a második tételt illeti, arról, hogy az autonom vámtarifának 1903 január 1-én okvetlenül létre kell jönnie, a törvényben egy szó sincs, és ez annál nevezetesebb, mert abban a Bánffy-féle kiegyezési javaslatban, a mely itt e ház elé terjesztetett, épen az 1903. évi január 1-jei terminus benne volt.

Kossuth Ferencz: Ebben is benne van!

Nagy Ferencz: Benne volt, az igaz, egy toldattal, hogy a mennyiben azonban létre nem jönne az autonom vámtarifa, akkor egy ideiglenes vámtarifát kell csinálni. Már most, ha benne volt, ha már egyszer be tudtuk tenni a terminust, akkor be tudtuk volna tenni mi ebbe is, és mégsem tettük; ebből látni, hogy milyen öntudatosan történt, hogy bele nem tettük.

Kossuth Ferencz: Benne van a Bánffy-féle javaslatban!

Nagy Ferencz: De, bocsánatot kérek, ez a pontja nincsen benne! Most is van terminus, de ez a terminus nem fix terminus, hanem ez csak feltételes terminus. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)* Azt mondja a törvény: »A külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonom vámtarifa uj autonom vámtarifával helyettesitendő.« Mikor kell megcsinálni és meddig az autonom vámtarifát? Addig, a mikor mi megkezdjük a tárgyalásokat a külföldi államokkal. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Már most azt mondhatná és mondja is Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, hogy az egyenlő 1903. január elsejével. Hát hiszen igaz.

Kossuth Ferencz: A miniszterelnök mondta!

Nagy Ferencz: Hogyha én azt mondom, karácsony első napja, vagy deczember 25-ike, hát ez csakugyan egy, de ebben az esetben ezt a szinonimát nem ismerem el. A nemzetközi joghoz egy kicsit én is értek, különösen pedig, a mi a kereskedelmi szerződéseket illeti, én is tudok azokról valamit, hiszen máskülönben annak az előbbi állásomnak abszolute nem tudtam volna megfelelni, ha ezen a téren valami kis tudományom nem volna. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elismerjük! Halljuk! Halljuk!)* Én azt mondom, hogy nem áll, hogy a mint egy szerződés egy külföldi állammal felmondatik, utána azonnal meg is kell kezdeni a tárgyalásokat.

Kossuth Ferencz: Fel kell ajánlani!

Nagy Ferencz: Ez sem létezik! Ilyen nemzetközi szabály nincs! Rakovszky István t. képviselőtársam is utalt reá, hogy ilyen nem létezik, nem is létezhetik, mert hiszen az, hogy tárgyalásokat ajánlok-e, tárgyalásokat fogok-e folytatni, az nem függ valami jogi körülménytől, nem függ a czélszerüségtől és azon körülményektől, melyek között a felmondás történik. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Hiszen az világos dolog, hogy abban az esetben, ha egyáltalában nem akarok szerződni, ha nem akarok tárgyalni, akkor nem is kell felajánlani. Ugy-e ez világos? De még ha akarok is szerződni, hát ha nem mindjárt akarok szerződni, hanem várok egy darabig? Ez a nemzetközi politikában néha igen nagy szerepet játszik. Egyik sem akarja kezdeni, mindegyik várja, hogy inkább a másik kezdje, mert a defenziva igen sokszor előnyösebb, mint az offenziva. És kérdem, épen most, olyanok-e a körülmények Európában és általában a világon, hogy csakugyan nekünk nem is lehet a felett gondolkozni, hogy vajjon fogunk-e tárgyalni vagy nem? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* A legirányadóbb kereskedelmi szerződés tudvalevőleg a német. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha Németország olyan vámtarifát szavaz meg, a minő vámtarifát abban a bizottságban állapitottak meg; mely a kormány előterjesztését tárgyalta . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az ki van zárva!)* Kérem, azt nem lehet tudni! Ha abban a megszavazott vámtarifában a gabonavámok és az állatvámok olyan horribilis magasságban lesznek megállapitva, és ha ezen vámok, különösen az állatvám minimális módon lesznek megkötve, ugy, hogy tárgyalások utján sem lehet kevesebbet remélni, mert a törvényhozás odaát magát már előre lekötötte, akkor én a magam részéről teljesen feleslegesnek tartom, hogy mi Németországgal egyáltalában szerződési tárgyalásokba bocsátkozzunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A mikor ez igy áll, és eklatáns példával bizonyithatom be, hogy az a felmondás egyáltalában nem vonja maga után, hogy mindjárt a tárgyalást akárcsak fel is ajánljuk, akkor ugyebár következik ebből az, hogy 1903. január elsején, még ha felmondatnának is a szerződések, ez még nem egyenlő azzal, hogy a tárgyalásokat meg kell kezdeni és az autonom vámtarifát felállitani, a mely a tárgyalások megkezdéséig kell, hogy meglegyen. Ez annyira világos megint, hogy azt hiszem, hogy hozzáadni való egyáltalában nincsen.

Csak egyet akarok még illusztrácziójául annak az álláspontnak a megvilágitására felhozni, melyet a t. függetlenségi párt itt a terminusra nézve elfoglalt. Tegyük fel, hogy akarunk tárgyalni Németországgal vagy más államal. A mikor a szerződések, ha felmondatnak, 1904. január 1-jével járnak csak le: van akkor 1903. január elsejétől egy egész esztendő. Már most ki mondhatja azt, hogy pl. egy fél esztendő alatt nem lehet ezen tárgyalásokat megcsinálni és azt a szerződést, a melyet mi be akarunk czikkelyezni, még a kellő időben akkor is a ház elé hozni? Én el tudom igen jól képzelni, hogy mi 1903. juliusban pl., de lehet, hogy augusztusban, azonban mondjuk, 1903. julius elsején inditjuk meg a tárgyalásokat Németországgal, tehát 1903. január elsejétől 1903. julius elsejéig egyáltalán hallgatunk, nem teszünk semmit. Már most, miután a tárgyalás megkezdésére kell az uj vámtarifa, akkor ezt a terminust ez által egy fél évvel későbbre kapom, ez világos. De ugyanakkor ugyanazon joggal mondhatja a függetlenségi párt azt, hogy nem 1903. január elseje, hanem 1903. julius elseje az, a mikor az autonom vámtarifának meg kell lennie. Ez mutatja, hogy mennyire helytelen összeköttetésbe hozni ezt a felmondási terminust a vámtarifa elkészültének terminusával.

Már most jövünk a harmadikra. Ha a szerződések nem felmondandók, csak fel lehet mondani azokat, és hogyha az autonom vámtarifát 1903. január elsejéig elkésziteni nem kell, akkor világos most már, hogy ez a harmadik tétel nem állhat, hiányzik a premissa hozzá, hogy álljon. Mert ha nem kell január elsején a vámtarifának elkészülnie, akkor ennek el nem készülte nem is lehet a viszonosság megsértése.

Kossuth Ferencz: Hát ha az idegenek felmondják a szerződést?

Nagy Ferencz: Akkor sem; akkor is esetleg csak fél év mulva kellene megkezdeznünk a tárgyalást.

Kossuth Ferencz: Hát ha azok akarják kezdeni!

Nagy Ferencz: Hiszen a nemzetközi jogban az udvariassági komplimentumok is ismeretesek, mi is alkalmazhatunk egyszer egy udvariassági komplimentumot és azt mondjuk, nem kérünk belőle. *(Derültseg a jobboldalon.)*

Kossuth Ferencz: Ez vámháboru!

Nagy Ferencz: Még nem. A viszonosság megsértése tehát nincs abban, hogyha a szerződések fel nem mondatnak, vagy az autonom vámtarifa el nem készül. Az autonom vámtarifa el nem készültével a viszonosság megsértése magában véve nem is lehetséges. Csak abban az esetben tudnám a viszonosság megsértését látni, ha fix terminus volna, és hogyha az osztrák kormány kijelentené, hogy ő az autonom vámtarifa elkészitésében egyáltalában közre nem működik, megtagadja azt, hogy az autonom vámtarifát velünk együtt megcsinálja. Akkor ebben látnám a viszonosság megsértését. De mikor ők tárgyalásba bocsátkoznak velünk, együtt tárgyalunk és tárgyaltunk is, — én is tanuja voltam annak, hogy igenis tárgyaltunk, és ez nem tartozik épen a legkellemesebb reminiszczenczióim közé, — akkor arról igenis lehetne szó, hogy azt mondjuk, te vagy az oka osztrák kormány, hogy nem jött létre az autonom vámtarifa, mert nem engedtél, de akkor az osztrák kormány is azt mondhatja,

hogy miért nem engedsz te többet? Ki sértette meg akkor a viszonosságot? Az osztrák kormány-e velünk szemben, vagy mi az osztrák kormánnyal szemben? Tehát ez nem lehet megsértése a viszonosságnak. Azután lehetséges az, hogy daczára annak, hogy az autonom vámtarifa nem készül el, — most jön, a mi fontos, — *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* az osztrák kormány egy külföldi állammal a szerződési tárgyalásokat uj autonom vámtarifa nélkül megkezdi. Ez volna ugyebár az a feltétel, a melyre nézve a viszonosság megsértése ki van mondva? Én ugyan ezt el nem tudom képzelni. Mert az osztrák kormány utóvégre hogyan fog tárgyalni egy külföldi kormánynyal? Direkte nem teheti, hanem csak a külügyminiszter utján. Hiszen ez a mi törvényeinkben igy van, és épen ugy van az osztrák törvényben is. Nem tételezem fel, hogy a külügyminiszter, a ki utóvégre ép ugy magyar miniszter, mint osztrák miniszter, *(Ellenmondás a baloldalon.)* közjogilag ez kétségtelen, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* ezt megteszi.

Nem tudom elképzelni, hogy a külügyminiszter, hacsak egyoldalulag, az osztrák kormánytól kap felhivást, hogy inditsa meg a tárgyalásokat valamely külföldi kormánynyal, ennek eleget tenne.

Thaly Kálmán: Bizony megtenné!

Nagy Ferencz: Azután nem képzelném, hogy az a külföldi kormány egyáltalán a külügyminiszterrel ily esetben tárgyalásokba bocsátkoznék. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)* Mert az a német, az az olasz kormány nagyon jól tudja, hogy a külügyminiszter kapott-e megbizást mindkét állam részéről arra, hogy a nemzetközi tárgyalásokat meginditsa. Nagyon jól tudja, hogy nem kapott megbizást tőlünk sem. Az kisziváro g, akár mennyire titkolná is a külügyminiszter. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És nem fogja magát kitenni a külföldi kormány annak az eshetőségnek, hogy Ausztriában érvényes lesz a szerződés, miránk nézve pedig nem nyer alkalmazást. Ezt tehát feltételezni lehetetlen. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Látni való, hogy a viszonosság megsértésének rémétől ebben az esetben félni nem kell, erre gondolni sem lehet.

Kossuth Ferencz: Nem is félünk!

Nagy Ferencz: De tegyük fel, hogy csakugyan megteszi ezt az osztrák kormány, a külügyminiszter, és az a külföldi állam is belemegy a szerződési tárgyalásokba, — akkor igenis, a viszonosság meg van sértve. Mi következik azonban ebből? Az a harmadik tétel következik-e, hogy most már azonnal az önálló vámterület áll elő? Benne van ez a törvényben?

Rakovszky István: Nincs!

Nagy Ferencz: Nincs, pedig meg van sértve a viszonosság, és még sem folyik belőle okvetlenül, hogy az önálló vámterület következik. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* A törvény 5. szakasza providcál ebben a tekintetben. És mit mond erre nézve? Azt mondja az 5. §.: »Utasittatik a kormány«, — t. i. ha a viszonosság meg van sértve — »hogy az ország pénzügyi és közgazdasági érdekeinek megóvására és érvényesitésére szükséges javaslatokat haladék nélkül az országgyülés elé terjeszsze.«

Benne van ebben az önálló vámterület? Igenis, benne van.

Kossuth Ferencz: Benne van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Az is, más is!

Nagy Ferencz: De egyedül az van benne? Okvetlenül az van benne csak? Az ország pénzügyi és közgazdasági érdekeinck megóvása csak egyedül az önálló vámterület felállitása lehet? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak! Csak! Ellenmondás a jobb- és a baloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Meg is magyaráztam 1899-ben igy.

Nagy Ferencz: Azt hiszem, százszor is meg kell gondolnunk, hogy a megtorlásnak ezt a fegyverét alkalmazzuk-e!

Barabás Béla: Nem megtorlás!

Széll Kálmán miniszterelnök: Önvédelem!

Nagy Ferencz: Önvédelem, a mint azt a miniszterelnök ur is mondja, de, hogy épen ezt fogjuk-e alkalmazni, az kérdés.

Széll Kálmán miniszterelnök: Igy magyaráztam!

Nagy Ferencz: Nem fogunk-c esetleg túllőni a czélon, a mikor olyan eszközt alkalmazunk, a mely sokkal nagyobb komplikációkat von maga után, mint a milyen erre az esetre szükséges? Mi esetleg sokkal kevesebb eszközökkel is tudjuk magunkat megvédeni, és tudjuk megszoritani az osztrák kormányt, hogy azt a viszonosságot fentartsa. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház, látni való, hogy a törvény szavai azt a felállitott három tételt nem tartalmazzák. A törvény egészen világos, és ennek következtében ugy áll a dolog, hogy nincs is szükség egyéb interpretaczionális eszközökre, hogy a törvénynek értelmét megállapitsuk, mert hiszen a törvény szavai elég világosak, semmi kétséget nem hagynak hátra. Már pedig egyéb interpretaczionális eszközökhöz csak akkor kell folyamodni, ha a törvény szavai kétséget hagynak hátra.

De miután a t. függetlenségi párt arra hivatkozik, hogy, ha azok a tételek nincsenek is bent a törvényben, hiszen ott van a paktum és abban van benn, vagy ezek a paktum megkötésekor igy voltak értve, én erre is akarok reflektálni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Én, a mint emlitettem, a paktumban nem vettem részt, nemcsak ugy, hogy annak aktiv tényezője nem voltam, de még ugy sem, hogy a házban ennek a pártnak a tagja lettem volna, a ki azután a paktum alapján elfogadta a beterjesztett javaslatokat.

De miután ismerem azokat a tárgyalásokat, a melyek itt folytak és a tárgyalási anyagot magában a házban, a mint az ki van nyom-

tatva, a háznak az irományait, naplóját figyelmesen elolvastam, arra a meggyőződésre jutottam, hogy az a paktum, a melyet én, mondom, közvetlenül nem ismerek, lehetetlen, hogy azt tartalmazta volna, a mi a t. függetlenségi párt részéről állittatik, vagy hogy ugy értelmezték volna ők, mikor azt a paktumot megkötötték.

Én ezt be akarom, és be tudom bizonyitani. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Mikor a miniszterelnök ur az 1899. évi XXX. t.-czikk javaslatát beterjesztette a házban, előzetes ünnepélyes nyilatkozatok történtek az ellenzéki pártok részéről feleletül a miniszterelnök urnak bevezető beszédére.

Elsőnek nyilatkozott azon oldalról Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, a függetlenségi pártnak vezére. Mit mondott ő, mikor ez a törvényjavaslat előterjesztetett? *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Azt mondta, t. képviselőház:

»Az a párt, a melyhez tartozom, nem fogadta el a pártközi egyezménynek azt a részét, a mely a vám- és bankügyek rendezését czélozta, és ez a párt nem fogja elfogadni azokat a módositásokat sem, a melyeket a miniszterelnök ur előterjesztett, mert a mi elvünk törhetetlenül az, hogy az önálló vámterület és az önálló nemzeti bank feltétlenül felállitandó.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* »De örömmel teszünk tanuságot a mellett, hogy a t. miniszterelnök ur teljesen korrektül járt el velünk szemben,« *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Most nem! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* »és mérlegelve a miniszterelnök előterjesztésében mutatkozó előnyöket és hátrányokat, pártom nevében kinyilatkoztatom, hogy a benyujtott törvényjavaslatot olyannak tekintjük, mint a mely a pártközi egyezményt nem sérti.«

Bakonyi Samu: Akkor!

Nagy Ferencz: Ezt mondotta Kossuth Ferencz, és utána felállott Ugron Gábor és a következőket mondotta:

»Elismerésemet kell nyilvánitanom a miniszterelnök ur eljárása iránt; a szerződést, a melyet a pártok megkötöttek, nemcsak megtartotta, de annak legkisebb változtatását is előbb a szerződést kötött pártok azon tagjaival, a kik azt létrehozták, közölte. Őszinteséggel, nyiltsággal járt el, a mihez mi eddig szokva nem voltunk.«

Rakovszky István: Ugy van!

Nagy Ferencz: Nyilatkozott Rakovszky t. képviselőtársam is, de azt nem tartom szükségesnek felolvasni, nem az iránta való kisebb tisztelet miatt, mert az ugyanolyan, mint a többi felszólaló urak iránt, de egyszerüen azért, mert ő nem az ellenkező álláspontón áll és nyilatkozata ezzel tökéletesen kongruál.

Lehetséges-e már most feltételezni, hogy akár Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, akár Ugron Gábor t. képviselőtársam ilyen módon nyilatkoztak volna, ha ők abban a törvényjavaslatban nem találták volna kifejezve azokat a megállapodásokat, a melyek a különböző pártok közt létrejöttek, vagy pedig, ha más interpretácziója lett volna a t. ellenzéknek, mint a kormányelnöknek, a ki azt a törvényjavaslatot beterjesztette? Én, őszintén megvallva, ezt nem tudom jól elképzelni.

De azt lehetne mondani, hogy ez talán egy kicsit meglepetésszerü volt. Mikor a törvényjavaslat beterjesztetik, az ember annak horderejét rögtön nem ismeri. Megengedem; de következett ennek a törvényjavaslatnak az érdemleges tárgyalása és erre az érdemleges tárgyalásra a t. ellenzéknek épen a vezérférfiai igen alaposan készültek. Abban az érdemleges tárgyalásban igen hosszu beszédek tartattak arról, hogy a t. függetlenségi párt miért tartja helyesebbnek a külön álló vámterületet és miért tartja károsnak a közös vámterületet? Én nagy érdeklődéssel olvastam ezeket a beszédeket és szivesen elismerem, hogy igen sokat tanultam belőlük. De egyet kerestem és nem találtam. Egyetlenegy beszédben, sem Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, sem Komjáthy Béla t. képviselőtársam, sem Polónyi Géza volt képviselő ur beszédében nem láttam, nem találtam azt, mintha a paktum ugy szólna, vagy ugy értetett volna, hogy a szerződések pedig okvetlenül felmondandók 1903-ig, hogy az önálló vámtarifát 1903. január 1-éig okvetlenül meg kell csinálni, hogy az önálló vámterületet a viszonosság megsértése esetében okvetlenül fel kellene állitani.

Itt van példának okáért Kossuth Ferencz t. képviselőtársam beszéde, melyet az érdemleges tárgyalásnál tartott. Ebben a beszédben van egy passzus, mely egyenesen azzal a lehetőséggel számol, hogy hátha a szerződések fel nem mondatnak. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Világosan a következőket mondta Kossuth Ferencz *(olvassa)*: »Ezen törvényjavaslatban az van mondva, hogy olyan szerződések, a melyek 1903-ban lejárnak, felmondandók, illetve tudnivaló, hogy egyetlen szerződés sem jár 1903-ban le, hanem minden szerződés ugy volt kötve, hogy egy évi felmondás szükséges azért, hogy 1903-ban lejárjon. Tegyük fel, hogy mi ezen szerződéseket fel nem mondjuk vagy pedig csak évről-évre akarjuk fentartani.« Hát kérem, t. ház, lehet-e igy beszélni, ha azok a szerződések okvetlenül fel volnának mondandók? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Itt van világosan, hogy Kossuth Ferencz maga számol azzal a lehetőséggel, hogy nem fognak felmondatni, hanem évről-évre prolongáltatni fognak.

Biró Lajos: Hol van Kossuth Ferencz?

Nagy Ferencz: De ott van Komjáthy t. képviselőtársunknak beszéde. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő is bizony számol azzal a lehetőséggel, hogy mi nekünk jogunk van felmondani, de nem vagyunk kötelezve, nem kell felmondanunk. Azt mondja Komjáthy Béla t. képviselőtársam: »Egy nagyon lényeges másik biztositék a t. miniszterelnök ur előadása szerint az, hogy kikötöttük,

miszerint mindkét államnak jogában áll a lejárattal biró kereskedelmi szerződések felmondását azon módon követelni, a mint azt a törvény elrendelte; a lejárati határidővel nem biró kereskedelmi szerződések pedig a két állam bármelyikének kivánságára az 1903-ik évre felmondandók.« Igy folytatja azután: »Hát, t. miniszterelnök ur«, — mondja ő — »valami uj az, a mit Bécsből tetszett hozni ajándékba, és nem volt az mindig ugy?« — T. i., hogy jogunk van felmondani. — »Mi közöttünk, Ausztria és Magyarország között az a törvény, hogy egyik a másikkal szemben hat hónappal előbb tartozik bejelenteni, ha felmondással akar élni. Jogilag tehát hogy áll a kérdés? Minden ily szerződést, mely igy van kötve, felmondhatunk; ez világos a vámtörvényből, a melyre a t. miniszterelnök ur hivatkozik. Mert ha fel nem mondjuk a szerződést, másnemü szerződéssé válik, t. i. lejárattal nem biró szerződéssé. »Azt állitani«, — mondja azután tovább — »hogy vivmány az, hogy a szerződések felmondhatók, helytelen; ez inkább jogfosztás, ez inkább jogfeladás. Magyarországnak ez a joga mindig megvolt, azt nem kellett törvényben biztositani. Ez nem vivmány, hanem a jog kétségessé tétele és az ellen tiltakozom.«

T. ház! Itt van világosan, Komjáthy Béla t. képviselőtársunk is szem előtt tartja egyenesen azt a lehetőséget, hogy azok a szerződések nem fognak felmondatni és nem kell, hogy felmondassanak, és ezen lehetőség szem előtt tartásával kikél az ellen, hogy ez nem uj, ez megvolt eddigelé, erre jogunk eddig is volt. Ezt nem mondhatta volna, ha az ellenkező meggyőződésben lett volna. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Ezzel egyáltalában nem akarom a t. függetlenségi pártnak a jóhiszemüségét kétségbe vonni. De én a tényekből, a melyek előttem fekszenek, következtetek; én másra nem hivatkozom. A t. miniszterelnök ur bizonyára ki fog erre terjeszkedni, a ki maga készitette a törvényjavaslatot és részt vett benne. Ez nem feladatom nekem, de nem is tehetném. Azonban a mi előttem fekszik, abból én csak azt a konkluziót vonhatom le, hogy a t. függetlenségi párt azokat a tételeket, a melyeket most a törvénybe bele interpretálni akar, akkor sem paktumban nem kötötte ki, sem ugy nem érthette. *(Helyeslés jobbfelől.)* És nem érthette különösen azt, hogy a viszonosság megsértése esetében okvetlenül az önálló vámterület állitandó fel, vagyis, hogy a törvény 5. §-ának az a retorzionális intézkedése, a melyet bátor voltam felolvasni, okvetlenül ugy magyarázandó, hogy az önálló vámterület állitandó fel.

Annak bizonyságául, hogy ezt nem ugy gondolhatta a t. függetlenségi párt, hogy ki van zárva ennek bizonyitása, hivatkozom Mezőssy Béla t. képviselőtársamra, a ki már akkor is igen szép beszédet mondott, a melyhez méltóan csatlakozik legutóbbi beszéde, a ki erről a törvényjavaslatról beszélt és, mondom, igen alaposan beszélt, igen éles módon birálta a törvényjavaslatot, épen a retorzionális klauzuláról a következőket mondja *(olvassa)*: »Bocsánatot kérek, t. ház,« — Mezőssy Béla mondja — »ez az én szememben« — az t. i., hogy utasittatik a kormány a kellő intézkedések megtételére — »semmi egyéb, mint egy frázis. Mit jelent az, ha utasittatik a kormány, hogy az ország érdekeinek a megóvására javaslatokat terjeszszen elő? Hisz ez nem egy kötött marsruta, ez a szabad kéz politikája. Ezen a czimen, ha a kormány 1907-ben akarja, akár az ischli klauzulát is beterjesztheti, akár abban a pillanatban is, a mikor a viszonosság megsértetik. Én azt hiszem, t. képviselőház, — folytatja — hogy ez a törvényjavaslat nem vonta le jól a konkluziót, viszonyitva a preambulumhoz, mert a preambulumban« — és ez nagyon tanulságos, Mezőssy Béla t. képviselőtársam éleselméjüségének igen fényes bizonyitékát adja ezzel, el kell ismerni, a mikor azt mondja — »a preambulumban az van, hogy Magyarország az önálló vámterület jogi állapotába jut. Mi következik ebből? Az, hogy a nemzet az önrendelkezési jog alapján teszi meg intézkedéseit. Meddig? Addig, a mig a viszonosságot és a létező állapotokat Ausztria fentartja. Ha nem tartja fenn, mi lehet erre nézve a konkrét konkluzió? Csakis az, hogy a jogi állapot átváltozzék tényleges állapottá, vagyis önálló vámterületté. Nagyon örülök, t. ház«, — mondja a helyeslés folytán, mely következett — »hogy a túloldalon is ezzel a nézettel találkozom. De miért nem méltóztatik ezt bevenni expressis verbis a törvényjavaslatba, a mikor annyiszor volt eset rá, hogy a törvénynek világosabb kifejezései is elhomályositsanak, miért nem méltóztatik óvatos intézkedéseket tenni arra nézve, hogy az a jövőben be ne következzék?«

Rakovszky István: Ez előrelátó volt!

Nagy Ferencz: T. képviselőház, Mezőssy Béla t. képviselőtársam és én azt hiszem, hogy a t. függetlenségi pártnak többi tagjai kellően honorálták párttársuknak felszólalását — határozott tudatával birt tehát annak, hogy az az önálló vámterület mint okvetlenül beálló retorzionális következmény abban a törvényben nincs benn. Már most, t. ház, ha ő tudja, hogy nincs benn, hogy ott más lehetőségek is vannak, akkor elképzelhető-e az, hogy, ha a paktumban benne van az, hogy önálló vámterület és csak az, vagy ha ők értették ugy, hogy csak ez, hogy akkor Mezőssy Béla fel nem szólalt volna ilyen irányban? Hiszen ő maga követelte, de nem követelte a paktum alapján, hanem követelte, mint bármely más törvényjavaslat megszavazánál, akármelyikünk követelhet valamit, ugyebár? Mert hisz az nagy különbség, ha ő egyszer ugy követeli, mint bármely képviselő, a ki egy törvényjavaslatot birál és azzal szemben javitást akar és ha ugy beszél, mint a paktum alapján. Akkor ez két egészen különböző dolog.

(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon) Az első esetben az figyelembe vétetik, vagy nem vétetik. Ha a többség nem veszi figyelembe, nincs semmi oka panaszra, de ha a paktum alapján szólal fel és követeli, akkor az a többség és az a miniszterelnök meg nem tagadhatja, *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* mert hiszen ez már aztán egy kétoldalu szerződés, a melyet nem lehet egyoldalulag megszegni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a melynek megváltoztatásához a felek közös beleegyezése és közös akarata szükséges. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Hát ez egészen világos előttem, t. ház. Én ezt itt olvasván és látván a tárgyalási anyagot, a mely előttem van, ha nem is vettem részt a javaslat tárgyalásában és nem is tudom, hogy gondolkoztak akkor és hogy fogták fel annak idején a törvényt, én nem tudom elhinni, hogy ez máskép legyen és nem vagyok képes magamnak máskép elképzelni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, most egy lépéssel tovább megyek, majdnem annak a koczkázatával, hogy talán félre fognak érteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Tegyük föl, hogy az a három tétel abban a paktumban csakugyan benne volt, vagy tegyük fel, hogy az a paktum csakugyan igy értelmeztetett. Hát következik-e ebből, t. ház, hogy most már csakugyan a törvényt ezen paktum értelmében kell magyarázni? *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igen!)* Bocsánatot kérek, nem! A dolog jogilag egészen világos és ezt élesen kell odaállitani, mert ebben a kérdésben egy nagy alkotmányjogi jelentőségü dolog rejlik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Törvények létrejönnek mindenféle megelőző tanácskozások, megegyezések, paktumok alapján. Nálunk Magyarországon törvényileg is van előirva, esetleg valamely törvénynek egyezményes alapon való létrejövetele. Ott vannak a horvát kiegyezési törvények, hogy ne is beszéljek az Ausztriával való törvényeinkről, a melyek mind egyezmény alapján készülnek. De hát ez utóbbiakat nem akarom érinteni, mert ezek egészen nemzetközi alapon állanak. Csak a Horvát-Szlavonországokkal szemben való egyezményekről beszélek, mert én legalább — és én azt hiszem, mindnyájan, a kik itt vagyunk, — nem fogjuk fel ugy ezt a kérdést, hogy ez egy nemzetközi viszony, *(Általános helyeslés.)* ez tehát egy belső államjogi viszony, és mégis egyezmény alapján jött létre az 1868 : XXX. t.-cz., s azután a pénzügyi kiegyezés stb., a melynek ujabb megkötése most is előttünk van.

Hát, t. ház, a mikor ily egyezmény és paktumok előznek meg egy törvényt, mily jelentőségük van ezen egyezményeknek, vagy paktumoknak a törvénynyel szemben? Ez a kérdés, ezt kell élesen felállitani.

Komjáthy t. képviselőtársam nemcsak kitünő közgazdász és pénzügyi kapaczitás, hanem kitünő jogász is. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ennélfogva ő reá hivatkozom: Ha egy magánjogi szerződést köt az ember és azt a magánjogi szerződést megelőzi egy szóbeli vagy akár irásbeli punktáczió vagy paktum és azután formuláztatik az a szerződés, létezik-e még az a paktum? Joghatályos-e, érvényes-e még az a paktum?

Krasznay Ferencz: Nem, de a felek akaratát magyarázza!

Nagy Ferencz: De ha világosan szól az a szerződés, akkor semmi interpretáczióra nem lévén szükség, csak az a kérdés, vajjon eltér-e, nem tér-e el? De akár eltér, akár nem, még ha eltér is, sőt épen ha eltér, annál kevésbbé lesz az a megelőző paktum hatályban akkor, a mikor az a szerződés formulázódik. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Szerződésben fejeztük ki akkor a mi akaratunkat, abban nyilvánul ugy, hogy másból a mi világos akaratunkat már nem szabad magyarázni. Ha eltér a szerződés attól a megelőző paktumtól, akkor fel kell tételezni azt, hogy maguk a felek akartak attól eltérni és épen azért állapitották meg ezt világosan ebben a szerződésben, mert most már az ő akaratuk más. Ennélfogva világos, hogy ezen formális szerződés konzummálja azt a paktumot, a melynek folytán az a szerződés létrejött, az többé nem létezik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez természetes! Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezt tehát elfogadják.

Hát, t. ház, a szerződők akarata sokkal kevesebb, mint a nemzet akarata. A nemzet akarata kifejezést talál ünnepélyes formában, a melyet mi törvénynek nevezünk. Már most kevesebb álljon-e arra a törvényre, szemben a megelőző egyezményekkel, vagy paktumokkal, mint a mi egy magánjogi szerződéssel szemben áll?

Kérem, méltóztassék csak meggondolni, hogy ez hová vezet? Minő jogbizonytalanság szinhelyévé válnék az az ország, a melyben a törvényeknek a hatályát függővé tennék attól, hogy vajjon az a törvény megfelel-e annak a megfelelő paktumnak, vagy nem? *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Ez egy képtelen dolog. Ez határozott önmegsemmisülése annak a törvényhozásnak, a mely ezt proklamálja. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)*

Hát, t. ház, ez áll arra a paktumra is, a melyet itt a különböző pártok a miniszterelnökkel kötöttek.

Széll Kálmán miniszterelnök: De egészen egyezik ám! *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: No?!

Széll Kálmán miniszterelnök: De bizony nem no!

Nagy Ferencz: Hát én is mondom, hogy egyezik, de felteszem a kérdést még arra az esetre is, ha nem egyeznék, épen ezt akarom én itt megvilágitani . . .

Visontai Soma: Ha nem egyezik, akkor azért valaki felelőséggel tartozik!

Nagy Ferencz: . . . ha nem is egyezik, akkor is áll, sőt leginkább akkor kell, hogy álljon, ha nem egyezik, mert hiszen a törvény itt volt javaslat alakjában; ha az eltért és önök részéről nem történt felszólalás az ellen, hogy eltérően rendelkezik ez a törvény, mint az a paktum, *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* akkor megszünt az a paktum többé létezni, akkor ez annyit jelent, hogy önök maguk a paktumot feladták, önök maguk egyeztek abba bele, hogy ez a törvény másképen jőjjön létre, mint a hogy a paktum szól. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Visontai Soma: Ez nem szerződés, hanem dispozitiv törvény!

Nagy Ferencz: Ha megegyezik, az magától értetődik, de az argumentum épen abban van, hogy nem egyezik meg, mert akkor okvetlenül kellett volna annak a felszólalásnak történnie, hogy ez nem a mi akaratunk, nem az a mi akaratunk, a mi e törvénybe jön, hanem az a másik akarat, a mely előbb lett megállapitva; *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)* ha nem tették, ezzel elfogadták azt, a mi benne van ebben a törvényben *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen!)* és ezzel megszünt már a paktum többé létezni, annak többé hatálya ezzel a törvénynyel szemben nincs, mint a hogy nem is szabad, hogy legyen. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)*

Komjáthy Béla: Ugy van ez, t. miniszterelnök ur?

Nagy Ferencz: De erre Krasznay Ferencz t. képviselőtársam közbevág és azt mondja, jogilag nem, de erkölcsileg.

Krasznay Ferencz: Politikailag!

Nagy Ferencz: Ez oda vág!

Hát kérem, én — ne tessék félreérteni — a paktum iránt a legnagyobb tisztelettel viseltetem. Bár nem voltam benn, de utólag is szivesen konczedálom, hogy az Magyarország történetében egy igen tiszteletreméltó tény volt.

Komjáthy Béla: No!

Nagy Ferencz: Tehát én nem becsmérelem, én azt is konczedálom, hogy ennek a paktumnak a végrehajtása nemcsak jogi, hanem becsületbeli kötelesség. Én tehát minden irányban levonom a konzekvenciát. De, t. ház, ha az ember egy megállapodást meg kell, hogy tartson becsületesen, azt már méltóztatik mégis konczedálni, hogy a megállapodás becsületbeli kötelezettséget csak addig hárit valakire, a meddig az a megállapodás egyáltalában létezik, a mig hatályban van, mert mihelyest megszünik az a megállapodás közöttünk, a melyre nézve én nemcsak jogi, hanem mondom, becsületbeli kötelességet is vállaltam, akkor lehetetlen, hogy már most is becsületbeli kötelességem legyen arra nézve; hiszen én már akkor végrehajtottam azt a becsületbeli kötelességet, a melyet magamra vállaltam. De azt mondják: Igen, de eltért a törvényjavaslat; tehát nem hajtotta végre azt a becsületbeli kötelességet, a melyet neki végre kellett hajtani. *(Felkiáltás a szélsőbaloldalon: Magyarázatot kérünk! Igy nem lehet argumentálni!)*

Kristóffy József: Miért nem szóltak akkor?

Nagy Ferencz: Bocsánatot kérek, de itt jön most valami és ez az, hogy a mikor a törvényjavaslat ide igy bekerült, és az állitólag nem felelt meg annak a paktumnak, a mely köttetett és önök nem tiltakoznak ellene, ebben mi fekszik? Nemcsak jogilag, hanem erkölcsileg is felmentés. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem kellett felmentés!)* Az alól a becsületbeli kötelesség alól, a melyet vállaltak, ha ugy áll a dolog, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem kellett felmentés!

Nagy Ferencz: Kérem, én még sokkal többet konczedálnék. Az én argumentáczióm arra van alapitva, hogy még akkor is ugy áll a dolog, a mint mondottam, ha feltennők, hogy az önök állitása helyes, mert ha egyszer megvan az a paktum, ha az alól én felmentést kaptam a törvény meghozatala folytán, akkor én fel vagyok mentve nemcsak jogilag, hanem okvetlenül erkölcsileg is.

Hát igy áll, t. ház, ez a paktum, és ebből csak azt látom, hogy az a paktum egy igen tiszteletreméltó dolog volt, de az már a multé, az már a történelemé, az már többé nem lehet a jelené, mert a jelenben nem paktum van, hanem van törvény. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* És Magyarország nem paktumok, hanem törvények alapján áll. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És ezzel, t. ház, be is fejezhetném felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* ha még egyetlenegy dolgot nem akarnék érinteni, a mi azonban igen rövid lesz. *(Halljuk! Halljuk!)* Holló Lajos t. képviselőtársam az ő igen szép, igen nagy magaslaton álló beszédébe belehozta a vitába a dinasztiát is. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát, t. ház, én azt őszintén sajnálom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy azt ugy hozta be, a mint ő azt behozta, és egyenesen igazságtalannak és helytelennek tartom különösen azt, mikor ő a dinasztia érdekét a nemzet érdekével ellentétbe helyezi. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem szabad igy beszélni!

Nagy Ferencz: Én konczedálom azt akár a történelemből, akár a jelenből, hogy igenis keletkezhetnek ellentétek a dinasztia és az illető nemzet között. Keletkezhetnek a kormányzat módszerére nézve, a korona jogainak gyakorlására nézve, . . .

Madarász József: Kiterjesztésére!

Nagy Ferencz: . . . azon érdekek ápolásának a módjára nézve is, a melyek egyáltalában szóba jönnek; lehetséges, hogy nem elégiti ki egy di-

nasztia társadalmi magatartása a nemzet óhaját, ezt megengedem, és hogy ne méltóztassék azt gondolni, hogy én most hiperlojális áradozásokba megyek át, én azt is konczedálom, hogy a nemzetnek *(Halljuk! Halljuk!)* vannak és lehetnek óhajtásai a mi dinasztiánkkal szemben. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Jogai nem lehetnek?! Követelései nincsenek? Jogai! Követelései! Nem óhajai! Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)* már csak azért is, hogy a dinasztia a nemzet szivéhez közelebb jusson. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a mit mindnyájan óhajtunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt mind konczedálom, . . .

Endrey Gyula: Óhajtjuk, de nem látjuk, ez a baj!

Nagy Ferencz: Ezt mind konczedálom, de egyet el nem ismerhetek: azt, hogy egy dinasztiának érdeke azon nemzet érdekével, a mely felett uralkodik, ellentétben állhatna; *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon es a középen. Zajos ellenmondások és derültség a szélsőbaloldalon.)* Vagyis hogy a dinasztiának az lehetne érdeke, . . .*(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: De a mienk kivétel!

Nagy Ferencz: . . . hogy az az ország, a mely felett uralkodik, ne legyen erős és gazdag ország... *(Mozgás és zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: A Kolonics-politika az ellenkezőt akarta mindig! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Négyszáz esztendő óta mindig azt akarják! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Nagy Ferencz: . . . hogy a dinasztiának érdeke épen az lenne, hogy az az ország egy elnyomott ország legyen; *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindig azt akarták! Elnök csenget.)*

Endrey Gyula: A história ezt mutatja! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: . . . hogy az az ország egy szegény, gyenge ország legyen. *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: A történelem tanusitja! *(Folytonos mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: Ez nem lehet egy dinasztiának érdeke, még pedig nem lehet nagyon egyszerü oknál fogva. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Nézze meg a Burgban levőket! Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Nagy Ferencz: Hát miből származtatja le a dinasztia a maga tekintélyét és hatalmát? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igy kellene lenni, de nem igy van! Zaj.)* De igy is van. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: A közös hadseregből származtatja! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: A nemzeti érzület ápolása, annak felfogása tekintetében, hogy mi felel meg azon ország érdekeinek, annak a nemzetnek, erre nézve lehetnek véleménykülönbségek, de hogy maga a dinasztia érdeke ellentétben álljon az ország érdekével, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* ezt nem ismerhetem el, mert egy oly dinasztia, a mely azt hiszi, hogy akkor lesz ő tekintélyes, ha az az ország szegényedik, fenn nem állhatna... *(Zajos közbekiáltások a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Bizony pedig ugy van! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hentaller Lajos: Olaszországban is igy volt. Ki is kergették őket Olaszországból! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy Ferencz: Azt az állitást el nem fogadhatom; nem fogadhatom el különösen azt, hogy a mi dinasztiánknak az lehetne érdeke, hogy Magyarország ne legyen erős és gazdag ország. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Nem érdeke! Hogy lenne érdeke, de csinálja! *(Folytonos mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Nagy Ferencz: Nem fogadhatom el ezt az állitást és nem áll az, sem dicső uralkodónkról, sem az uralkodóház tagjairól. Ez teljesen ki van zárva dinasztiánk saját érdekében; *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Bár ugy volna!)* saját érdekében van szüksége arra, hogy Magyarország igenis erős, gazdag ország legyen: *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Látjuk! Látjuk! Élénk mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* hogy az ne visszafelé menjen, hanem mindig előre haladjon. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt az ellenkező tételt, a mely Holló Lajos t. képviselőtársam beszédéből kivehető, nem fogadhatom el helyesnek, és lehetetlen, hogy azt itt még önök is elfogadják. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Óh! Óh!

Nagy Ferencz: A törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon és a középen. A szónokot számosan üdvözlik. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök *(csenget)*: T. képviselőház! Két képviselő ur kiván személyes kérdésben nyilatkozni: Komjáthy Béla képviselő ur az imént hallott beszéd folytán, Pichler Győző képviselő ur pedig egy, az országgyülési naplóba becsuszott kitétel miatt. Mivel Pichler Győző képviselő ur előbb jelentkezett szólásra, őt illeti a szó.

Pichler Győző: Átengedem az elsőbbséget!

Elnök: Komjáthy Béla képviselő ur fog szólani. *(Felkiáltások balfelől: Kérünk öt percz szünetet!*

Majd azután! Ezen személyes természetü nyilatkozatoknak előbb kell megtétetniök. *(Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mai napon véletlenül kissé elkésve jöttem be a képviselőház ülésére és azo-

kat, a miket Nagy Ferencz képviselő ur reám vonatkozólag elmondott, természetesen nem hallhattam, tehát azoknak czáfolatába bocsátkozni most képes nem vagyok. A midőn most személyes kérdésben mégis egy pár szót szólok, arra kérem a t. házat, és t. elnök urat, hogy majdan, midőn abban a helyzetben leszek, hogy tudjam mit mondott nekem, akkor esetlegesen a felszólalást megengedni méltóztassék. Most csak egyszerüen annyit jegyzek meg az ő egyenes felhivására, hogy mondjam meg a véleményemet arra nézve, hogy a törvénynyel szemben jogilag a paktum ma már hatályát vesztette, a mi jogászi szempontból természetesen igaz is, hogy egy irásbelileg megkötött szerződéssel szemben az előzetes megállapodások tekintetbe nem vehetők. Ebben, ha reám hivatkozott, neki igazságot adok; azonban további magyarázatát, engedje meg, elfogadhatónak nem tartom és igy nem tartom jogosultnak azt sem, hogy épen én rám méltóztatott hivatkozni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Az igen t. képviselő ur tudja azt, hogy én azon paktum iránt soha valami elfogult nézettel nem voltam, annak megalkotásában részt nem vettem, sőt én voltam az egyedüli ebben az országban, a ki kijelentettem, hogy oly alapon való kormányzás a jövőben sok zavart fog előidézni, mert nagyon helyesen mondta a képviselő ur, hogy ezt az országot csak törvénynyel, de nem paktummal lehet kormányozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Megjegyzem azonban, hogyha egy szerződésnek értelme magyarázatra szorul, hogyha az magában nem világos; akkor azon szerződés értelmének megállapítása végett, a mely akkor magyarázatra szorul, vissza lehet térni a szóbeli stipulácziókra is. Én tehát e tekintetben hivatkozom az igen t. képviselő urra, hogy visszaadjam neki a tromfot, a kit kiváló jogásznak, a kit a nemzetgazdasági és pénzügyi téren tekintélynek ismerek. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ebben ellenkező véleményünk nekünk nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Különben van a t. képviselő úrnak beszédjében egy oly részlet, a melyre nézve szükségét látom már most hangsulyozni, hogy én élni fogok azzal a joggal, hogy arra a legelső alkalommal válaszoljak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Lengyel Zoltán t. képviselőtársam tegnapi beszéde alatt Vészi József képviselőtársamhoz, a kivel évek óta a legjobb barátságban és ismeretségben vagyok, egy tréfás megjegyzést intéztem, a mely legnagyobb meglepetésemre, mint értesülök, belekerült a naplóba és a melyből a lapok által oly következtetéseket vonnak némely irányban, a melyek az én képviselőtársamra, ha azt valaki magyarázná, sértők is lehetnének. Ennélfogva én kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy közbeszólásom tisztán tréfás megjegyzés volt, inkább olyan ugrasztásforma, melynek nem lehetett czélja, hogy egy oly férfiut, mint Vészi József, a kit én oly nagyrabecsülök és tisztelek, még akartam volna sérteni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Kérem az elnök urat, hogy miután ez még nem végleges napló és én határozottan kijelentem, hogy ez csak egy odavetett megjegyzés volt, ha hatáskörébe tartozik, közbeszólásomat annak idején a naplóból töröltetni sziveskedjék. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet!)*

Elnök: T. képviselőház, a gyorsirói jegyzetek alapján felvett naplót módositani az elnöknek nincs jogában, de nagyon veszedelmes volna is ez. Egyébiránt erre nincs is szükség, mert benne lesz a naplóban a képviselő urnak mai kijelentése is. *(Helyeslés.)*

Nyegre László jegyző: Vészi József!

Vészi József: T. képviselőház! Csak annak a kijelentésére szoritkozom, hogy Pichler Győző t. képviselőtársam e lojális szavait és a bennök nekem nyujtott elégtételt hasonló lojalitással fogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Endrey Gyula jegyző: Gabányi Miklós! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: T. képviselőház! Az indemnityt nem szavazom meg, *(Helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* még pedig először is azért, mert a miniszterelnök ur most négy éve, a mikor indemnityt követelt, működésének első esztendejében, azt mondta, hogy add meg ezt nekem képviselőház és én igérem neked, hogy a jövő évtől fogva, a következő év költségvetése mindig az előző év karácsonyi szünetéig letárgyaltatik és több indemnityt nem követelek. Azóta azonban mindig követel indemnityt, sőt volt esztendő, a mikor kétszer is követelt; most tehát ne kivánja, hogy utolsó esztendejében is megadjuk azt neki. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Szemben előttem szólott Nagy Ferencz szeretett képviselőtársammal, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mert jó ismerősök vagyunk, bebizonyitom most már azt, hogy a költségvetést minden évben le lehetett volna tárgyalni a karácsonyi szünidő előtt. Csak arra az évre megyek vissza, a mióta képviselő vagyok. Mult évben október 26-ára hivatott össze a ház; alig csináltunk valamit; deczember 12-én a miniszterelnök ur már öt heti karácsonyi szünidőt adott. Persze haza kellett menni. Husvétkor három heti, pünkösdkor két heti szünidőt kaptunk. Ha a főrendiház tárgyalt, akkor a képviselőház nem tárgyalt, pedig szerintem tárgyalhatott volna. Ime mily sok miniszter ur van most itt. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ha a főrendiháznak ülése van, az a két-három miniszter, a kinek a fachjába vág a dolog, és a kinek esetleg reflektálnia kell a felszólalásokra, menjen el, a többi pedig jöjjön ide. Ha delegáczió ülésezik, mi nem ülésezünk. Ha bizottsági ülés van, mi nem

ülésezünk. Sőt tavaly előfordult az is, hogy Rainer főherczegnek aranylakodalma volt Bécsben és két napig ünnepeltetett a miniszterelnök ur, mert el kellett menni tányért nyalni. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Az osztrák Reichsrath nem ünnepelt és mindkét nap ülésezett. Azután jött, t. képviselőház, a nagy szünidő, junius 22-én elnapolta a miniszterelnök ur a házat, még pedig királyi leirattal csak azért, hogy 20 képviselő esetleg ha szükséges, össze ne hivathassa a házat. Elnapoltatta pedig október 8-ig, vagyis négy havi szünidőt adott a rengeteg munka után, a mit addig végeztünk. Hát 127 ülésért ülünk itt?

Tudom a t. túloldalon ülő egyik olyan szélsőbaloldali érzelmü képviselőtársamtól, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* hogy önök el vannak osztva négy rótára, 320-an vannak, tehát 80 jut egy rótára. *(Halljuk! Halljuk!)* Aztán beosztják azt a 127 ülést. Az első 32 ülésen jelen van az egyik 80, a másik 32-tőn jelen van a másik 80, a harmadik 32-őn jelen van a harmadik 80, s a negyedik 32 ülésen jelen van a negyedik 80. Ezért nem olyan csekély az a fizetés, a mit kapnak. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Már most, t. miniszterelnök ur, — milyen jó volna, ha már itt volna — *(Derültség.)* a legrongyosabb *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs itt a miniszterelnök!)* körjegyzőségben, a melyben egy jegyzőnek öt picziny községe van, ha ez a jegyző szeptember 26-áig mind ennek az öt községnek a költségvetési előirányzatát nem terjeszti be a szolgabirói hivatalhoz, akkor nemcsak, hogy megbirságolják, hanem egyenesen föl is függesztik állásától. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Fölakasztják!)* Minő példát ad a miniszterelnök ur a jegyzőknek, mikor sohasem terjeszti be idejében a költségvetést. Hogy lehet az, hogy mi junius hónapban állapitjuk meg azt, hogy a kormány mennyit adhat ki a már elmult január elsejétől fogva?

Vagy van szükség arra a költségvetésre, vagy nincs. Ha szükség van rá, akkor tárgyaljuk le azt mindig a karácsonyi szünidő előtt, ha pedig nincs rá szükség, akkor ne vesztegessük vele az időt soha. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Ezek után áttérek egy pár perczre a kiegyezés kérdésére. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A Bánffy-Badeni-féle kiegyezés 1897-ben jött létre. Nagynehezen, daczára az összes ellenzéki pártok iszonyu küzdelmének, a t. túloldal megszavazta ezt a kiegyezést. Akkor, a mikor ezt megszavazták, az igértetett, hogy a magyar miniszterelnök itt a képviselőházban, az osztrák miniszterelnök pedig a Reichsrathban be fogja azt czikkelyeztetni, és mint szentesitett törvényt ki fogja hirdetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarország, mint gavallér, kötelességteljesitő és lojális ország, tényleg törvénybe is iktatta és azt ki is hirdette még 1899-ben. Az osztrák azonban még máig sem tette ezt meg, sőt, mikor megbukott a Badeni-kormány és a mostani miniszterelnök, Körber doktor jött... *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincs miniszter jelen!)* Kérem, én a falra borsót nem akarok hányni! *(Általános derültség. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Minisztert kérünk!)*

Endrey Gyula: Egy póttartalékos miniszter üljön a székbe! *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Minthogy nincs miniszter a teremben, beszédemet egyelőre nem folytatom! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Minisztert kérünk!)*

Elnök: Az sehol sincs megirva, hogy a minisztereknek mindig és állandóan itt kell ülniök. *(Ugy van! jobbfelől.)* Különben már izentem, hogy a miniszter urak közül valaki jöjjön be. Csak puszta véletlen, hogy nincs itt közülök senki. *(Zaj.)*

Gabányi Miklós: A mennyiben épen most mondtam, hogy a gavallér, kötelességteljesitő és lojális magyar nemzet törvényerőre emelte ezt az akkori rossz kiegyezést Magyarország kárára és Ausztria javára, tehát miniszterelnök nélkül is folytatom beszédemet. *(Derültség.)* Az osztrák miniszterelnök még ma sem iktatta törvénybe, sőt megbukott a Badeni-miniszterium és jött dr. Körber, a mostani miniszterelnök, aki *(Lukács László pénzügyminiszter a terembe lép. Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* megigérte, sőt meg is esküdött rá, hogy rövid időn belül keresztülviszi azt. *(Derültség.)* Most pedig az akkori kiegyezés ellen, a melyet egész Ausztria, ő is és persze kényszerüségből Magyarország is elfogadott, ugy nyiltan, mint titokban izgat csak azért, hogy miniszterelnök maradhasson. Már most ne mondja az a szegény magyar ember, hogy mégis hunczut a német? *(Derültség.)*

Most kénytelen vagyok egy kicsit ismétlésbe esni, mert többen elmondták már t. képviselőtársaim közül, a kik eddig felszólaltak, hogy mi is az, mi tényleg történt?

A mi t. miniszterelnök urunk 1902 januárhavában azt mondta, a mit már többen elmondtak, hogy ütött a tizenkettedik óra. De utána tette azt, hogy Magyarországnak vagy jobb kiegyezést kell Ausztriával csinálni, vagy pedig, ha ez nem lehetséges, felállitjuk az önálló vámterületet. Ezt ő mondta, a miniszterelnök ur, szóról-szóra, sőt nagy csodálkozásomra önök közül, t. túloldal, még merészelt szólalni egy képviselő, azt nincs szerencsém tudni, hogy melyik volt, hogy ahhoz készülni kellett volna, a mire a miniszterelnök azt válaszolta, hogy minden annyira elő van már készitve, hogy öt-hat hét alatt az önálló vámsorompót fel lehet állitani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi tehát azt gyanitottuk, hogy a miniszterelnök ur maga vezeti azt a kiegyezést, mert jobbat akar csinálni és mert Ausztria nem iktatta azt törvénybe, de nem tudtuk, hogy őt már azok rángatják Bécsben, a kik rángatni szokták, *(De-*

rültség.) mert tulajdonképen a kiegyezésnek helye sem lett volna. Igy indult meg aztán a tanácskozás, a vitatkozás és ettől kezdve folytonosan futkosott a miniszterelnök ur Ischlbe, Bécsbe, Rátótra, Budapestre, annyira, hogy kénytelen vagyok megint kimondani, a mi szivemen fekszik, hogy nem is tartom illőnek Magyarország miniszterelnökéhez, hogy, mint valami vigécz, mindig futkosson ide-oda. *(Nagy derültség.)*

Tessék a királynak — itt várja Budán a gyönyörü királyi lak — egy hónapra lejönni és rendelje le dr. Körbert; a közös külügyminiszterre ugy sincs szükség, ahhoz nem tartozik e dolog. Hát, t. képviselőház, igy lótottak-futottak és tanácskoztak; és mi történt egyszer a Bankgasseban Bécsben? Mikor a két miniszterelnök — Széll Kálmán és dr. Körber — ebéd után, a feketekávét vagy a kapucziánust *(Derültség.)* szürcsölgette, Széll Kálmán miniszterelnök ur politikai titkos dolgokat közölt dr. Körberrel, abban bizva, hogy a négy fal hallja csak, s az nem fogja elárulni. Véghetetlen nagy csodálkozására azonban másnap az összes bécsi lapok kikürtölték azt, a miről ő azt hitte, hogy szent titok marad. Akkor borzasztóan bosszus lett, — és méltán — és kinyilatkoztatta, hogy azzal az emberrel többé nem tárgyalok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Milyen szép lett volna, t. képviselőház, ha ezt meg is tartotta volna! Vagy 6—7 napig nem is tárgyalt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tovább is!)* Vagy talán tovább is. Egyszer csak kapott ő Felségétől egy ellenmondást nem türő rendeletet, melyben azt volt, hogy Bécsben ekkor és ekkor koronatanácskozáson jelenjék meg. Neki, mint Magyarország miniszterelnökének, azt kellett volna válaszolnia sürgönyben, hogy én ezzel az emberrel ezért és ezért, meg azért, mert Ausztria mind többet akar kizsarolni Magyarországtól, attól a Magyarországtól, a melyet már 1867 óta folyton szipolyoz, nem tanácskozom; ha Felséged nem akarja igy, fogadja el lemondásomat. De ő ezt nem tette, hanem arra az időre megjelent. Kit talált ott? Ő felségét, meg az ő kedves indiszkrét osztrák miniszterelnök kollegáját, és még ott volt a legnagyobb zsandár: gr. Goluchovszki Agenor közös külügyminiszter. *(Derültség.)* Ő Felsége elrendelte, hogy gróf Goluchowski Agenor közös külügyminiszter felügyelete alatt ki kell nekik gyökeresen békülni *(Derültség.)* és a tárgyalást tovább folytatni. Egy élczlap hozta, — bizonyosan látták a t. ház tagjai, — hogy a két miniszterelnök a fülénél fogva össze volt kötve, hogy a békülés örömére csókolják meg egymást. *(Derültség.)* A miniszterelnök a száját is előre nyujtotta. *(Zajos derültség.)*

Már most, t. képviselőház, mit kivánjunk? Azt elismeri mindenki, — azért mondom meg Nagy Ferencz t. képviselőtársammal szemben — hogy nem kell vitatkoznunk azon, hogy mikor jar le ez a kötvény, vagy micsoda? *(Derültség.)* Nincs azon mit vitatkozni, t. képviselőház. Hanem azt tudja az egész t. ház, hogy Magyarország a tönkrejutás szélén van, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert hiszen a t. pénzügyminiszter ur is az expozé előterjesztése alkalmával megmondotta, hogy Magyarország krizis előtt áll és akkor lefestette az országot — a mit nem akarok ismételni hosszasan — hogy milyen keserves állapotban van. Itt tehát nem a kiegyezésről van szó, vagy arról, hogy mikor jár le a paktum, vagy micsoda, *(Derültség.)* hanem Magyarország tönkre ment, tehát fel kell állitani az önálló vámterületet, a mit az ország nyolcz tizedrésze követel. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem kell magyarázni sem ide, sem oda; punktum, ez a rendje.

T. képviselőház! Már egyszer meg merészelte mondani ő Felségének a miniszterelnök ur, hogy Magyarország milyen sulyos helyzetben van; és meg is mondta, hogy az önálló vámterületet követeli az egész nemzet, a mire ő Felsége azt mondta: Hát én akkor hiába éltem! És azóta a miniszterelnök ur, nem tudom mi jogon, de mindent elkövet, hogy még rosszabb kiegyezést is hozzon Magyarországra. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én ugyan nem hiszem, hogy egy koronás fő a miniszterelnöktől azt követelné, hogy meggyőződése ellenére és hazája romlására tegyen meg mindent, a mit az a király kiván. Ha a miniszterelnök ur jóhiszemü magyar miniszterelnök, akkor azt kell mondania: Felség, meggyőződésem ellen, országunk kárára semmiféle egyezkedésbe nem megyek bele. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* 1870-ben, a porosz-franczia háboru előtt, a mikor gróf Benedetti I. Vilmos porosz királyhoz Emsbe járult, hogy Franczia ország követeléseit előterjeszsze, Bismarck ezt az egyszerü sürgönyt menesztette I. Vilmos porosz királyhoz: Felség, ha Benedetti grófot még egyszer fogadja, kérem elbocsáttatásomat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És I. Vilmos porosz király Benedetti grófot többé nem fogadta. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ha Széll miniszterelnök ur magyar érzelmü ember és szivére teszi a kezét: látva Magyarország siralmas helyzetét, neki is azt kell mondania ő Felségének: a kiegyezésnek semmi helye nincs, Magyarország nyolcztized része az önálló vámterületet követeli; magam is belátom, hogy csakis ezen az uton boldogulhat, meg kell tehát ezt neki adni, Felség; ha pedig nem, itt a lemondásom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az a miniszter, a ki királyával ilyen bátran beszélni nem mer, az nem államférfiu, az Magyarország drága pénzén tartott közönséges, egyszerü osztrák lakáj. *(Zaj a jobboldalon.)*

Biró Lajos: Rendre! Rendre!

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, hogy a parlamenti szólásformák határai közt maradjon. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gabányi Miklós: Én igazat mondtam

Most áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára. *(Halljuk! Halljuk!)* Az uj országházról akarok beszélni. *(Élénk derültség.)* Ez az uj országház 40 millió koronájába, tehát 20 millió forintjába került eddig Magyarországnak, ugy, hogy minden ma született gyermekre is legalább 2 korona, vagyis egy forint esik, sőt tán még valamivel több azért, mert még nem vagyunk épen 20 millió. És, t. képviselőház, hogy el van ez fuserálva. *(Általános derültség.)* Hogyha falun egy szegény paraszt ember, a ki irni és olvasni nem tud, házat akar épiteni, először is a puszta telkét felméri; kiméri, hogy kell neki egy szoba két ölnyi hosszban, kell egy konyha, azontúl kell egy három öles szoba, onnan elválaszt egy kis kamarát; ha a telke 9 öl hosszu, akkor 8 ölre szabja meg az épület nagyságát; ha pedig csak 9 öl hosszu fája van a mestergerendára és a koszorura, akkor 8 ölnyi hosszura szabja azt, a szélességét pedig megszabja a keresztgerenda hosszusága szerint, és rajta van, hogy a belső világosságot kikapja. Szóval tervet készit a paraszt ember is, azután megint beszél egy másik paraszt emberrel, a ki szintén irástudatlan, a ki neki a házat felépiti, és megtervezi. De itt, ennél a 40 millió koronás palotánál még ezt sem tették meg, mert fizikai képtelenség, hogy ha ezt megtették volna, igy épitették volna fel ezt a palotát. Hiszen ez az épület a képviselőházi ülésteremért, és a főrendiházi ülésteremért épült, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, kérem, felmértem az egészet ezzel a Zollstockkal. *(Előveszi a mérővesszőt. Hosszantartó élénk derültség.)* Igy mértem meg az egészet és ezt kellett volna tenni annak is, a ki ezt a palotát megépitette. Megmértem a régi képviselőház üléstermét, s megállapitottam, hogy a régi négy méterrel szükebb ennél. A ki ezt a palotát épitette, annak egy épitőmesterrel fel kellett volna méretni a régi képviselőház termét és az ujat kétszer akkorára kellett volna megcsináltatnia. *(Nagy derültség a jobboldalon.)* Mi van ezen nevetni való? Mameluk! *(Zajos derültség a jobboldalon.)* Mert, t. képviselőház, ha bejön az általános szavazati jog nálunk is, a mint megvan Ausztriában és más czivilizált államban, és behozunk 600 képviselőt, hát hová dugjuk őket? *(Nagy derültség.)* Hát van ezen mit nevetni? *(Derültség.)* Persze, akkor majd megint csinálunk 40 millió koronával egy másikat. Mondom tehát, hogy 4 méterrel szükebb csak a régi képviselőház ülésterme a mostaninál. A főrendiházat tegnap mértem meg. *(Hosszantartó zajos derültség. Folytonos zaj.)*

Elnök: T. képviselőház! Nekem ugylátszik, hogy e különben érdekes fejtegetések nagyon laza összefüggésben vannak a szőnyegen lévő tárgygyal. Kérem tehát a t. képviselő urat, magyarázza meg, hogy miféle összefüggést talál ezek között és a szőnyegen lévő törvényjavaslat között? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azt nem tartozik megmagyarázni! Csak példát hozott fel! Ez a bizalom kérdése! Zaj.)*

Gabányi Miklós: Én azt hittem, t. képviselőház, hogy a főrendiház ülésterme nagyobb, azért mértem fel; de nem nagyobb, hanem 12 négyszögméterrel kisebb. De hát ott megmaradhatnak a főrendek, ámbár nincsen is rájuk szükség, körülbelül ugyis eltörüljük őket. *(Hosszantartó zajos derültség és zaj.)*

Elnök: *(Csenget. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)* Felszólitom ismét a t. képviselő urat, hogy méltóztassék engem felvilágositani, miféle összefüggésben van ez a kérdés magával a tárgygyal.

Visontai Soma: Ez a parlamenti reform!

Elnök: Én nem Visontai képviselő urat kérdeztem, hanem Gabányi képviselő urat, a kin most a szólás rendje van, hogy magyarázza meg, micsoda összefüggésben van az, a mit fejteget, micsoda összefüggésben van a főrendiház üléstermével, a melyről most beszél, azzal a tárgygyal, a mely napirenden van? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez neki nem kötelessége! Ez nem járja! Nagy zaj.)*

T. képviselőház! Az elnöki figyelmeztetés ellen felszólalásnak helye nincsen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Én elég liberálisan kezelem a házszabályok azon intézkedését, a mely szerint a szónoknak a tárgytól eltérnie nem szabad; és a mikor egy képviselő oly fejtegetésekbe bocsátkozik, a melyeknek semmi összefüggését a tárgygyal nem látom, *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)* — kérem az elnököt meghallgatni, — akkor nekem házszabályok adta jogom és kötelességem a felett őrködni. És teszem ezt a legenyhébb formában, midőn felszólitom a képviselő urat, magyarázza ki, miféle összefüggésben van az, a mit mond, a szőnyegen levő tárgygyal? *(Hosszas zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs igaza az elnöknek! Ellenmondások a jobboldalon és felkiáltások: Rendre! Rendre!)*

Hentaller Lajos: Erre nincs joga az elnöknek! Határozottan állitom most is. *(Zaj.)*

Elnök: Hentaller képviselő urat rendreutasitom. *(Nagy zaj, s folytonos közbeszólások a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.)*

Gabányi Miklós: Nem lehet mindenki diplomás ember! Nem beszélhet ugy, hogy mindenkinek tessék! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és ellenmondások jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek! Ne tessék az elnöki figyelmeztetésbe beleavatkozni.

Hentaller Lajos: Ugy látszik, az elnök urat bántja, hogy a parlament dolgát szellőztetik! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)*

Gabányi Miklós: Azért mondtam, t. képviselőház mindezeket, *(Folytonos nagy zaj. Elnök csenget. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk Gabányit!)* mert én a parlamenti reformot akarom. *(Hosszas élénk helyeslés a szélső-*

baloldalon.) Ha más nem akarja, arról én nem tehetek. A miket elmondottam, azért hoztam fel, mert azt akartam velük kimutatni, hogy mikép bánnak az ország pénzével. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hentaller Lajos: Szépen gazdálkodott az ország pénzével az uj országházat épitő bizottság! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pozsgay Miklós: Maholnap czenzurázás végett be kell terjeszteni a beszédeket! *(Zaj. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök: Mit tetszik mondani?

Gabányi Miklós: Hát, t. képviselőház, akkor mondok még egy jobbat! *(Derültség és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Ki adta össze ezt a 40 millió koronát az uj országház épitésére? Ki fizeti ezt? Nem a herczeg, nem a gróf, nem is a báró, mert ezek csak egy csepp részét képezik a 20 millióból álló magyar nemzetnek; a magyar nemzetnek csak egy századrésze, vagyis kétszázezer ember van olyan helyzetben, hogy több az évi bevétele, mint az évi kiadása, mig 99/100-ad része a nemzetnek, t. képviselőház, kevesebb évi bevétellel bir, mint a mennyi az évi kiadása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nohát ez a 99/100-ad része a nemzetnek épitette ezt az uj országházat. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tehát csak van jogom nekem, mint népképviselőnek, bizalmatlanságom megokolására mindezeket előhozni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én nem vagyok a nagy urak képviselője, s ezt kinyilatkoztatom; *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* a diósadi kerületben én a nép képviselője vagyok. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Visszatérve tehát beszédem tárgyára, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* van ennek az országnak 453 képviselője, itt pedig 440-nek van helye ebben az uj ülésteremben. De hogy? *(Halljuk! Halljuk!)* A három első sorban még lehet ülni, de olyan szüken, hogy három ember egymás mellett nem ülhet, mert ha az egyik le akar könyökölni, akkor a másiknak nincs helye mellé lekönyökölni; sőt én csak ugy vagyok képes a padban ülni, hogy térdem folyton a pulpitust éri.

És nem szégyen, hogy 40 embernek ugy adtak helyet, hogy azok a galléria alatt vannak? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A hirlaptudósitókról pedig megfeledkeztek. Először oda akarták tenni az oldallgalériára, *(Derültség.)* s a mikor látták, hogy ezeknek ott olyan jó helyük lesz, tették őket a mi hátunk mögé, s ezért kellett, hogy onnan elvegyenek 24 vagy 25 széket. Hát megy ez 40 millió forintból? *(Mozgás.)*

A mi meg már most a gyorsirókat illeti, azok ugy bujnak fel minden délelőtt a földből, mint a gomba; a különbség köztük és a gomba között az, hogy a gombát megeszi az ember *(Hosszantartó zajos derültség.)* ők pedig délután vissza kell, hogy bujjanak oda, a honnét délelőtt kibujtak. *(Derültség.)* És igy is kétrét mennek le oda *(Élénk derültség.)* azért, mert az előadói szék van felettük. A hol az előadói szék van, ott kellene az elnök urnak lenni. Mert az a hely, a hol az elnök ur van, oly magasan van fent, hogy, ha az elnök ur feláll és kiegyenesedik, daczára annak, hogy a nóbel-galléria a földszinttől az eget éri, *(Élénk derültség.)* egy szép hölgy a fejét a karzatról megsimogathatja. *(Hosszas élénk derültség.)*

T. képviselőház! A karzat elég nagynak látszik ugyan, de csak 280 ember fér fel, mig a régi képviselőházban 600 ember fért fel. Sőt a főrendeknek fenn van tartva itt 40 ülőhely, tehát mindössze 240 hely marad. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát ez a nyilvánosság?)* A régi képviselőházban volt három ruhatárnoknő, ott 600 ember ment fel a karzatra; itt felmehet 280 és van 7 ruhatárnoknő, a kiket mi fizetünk! Hát nem elég ide is 3 ruhatárnoknő? Egy a főrendeknek és kettő nekünk? Minek hetet fizetni? Tovább megyek, t. képviselőház. Mivel az elnök urnak emelvénye olyan magasan van, ennélfogva lépcsőket kellett itt csinálni, ez által a kijáró annyira el lett szükitve, hogy itt nekünk strungára kell kimenni, mint a juhnak, mikor fejik; sőt a t. elnök ur ezek közül a képviselők közül vagy harminczat innen sem és onnan sem láthat.

A karzaton 280 ülőhely van. A kik az első sorban lekönyökölnek, azok még látnak, de a második sorban levők, ha fel nem állnak, nem látnak semmit. Tehát az egész épitmény tökéletesen el van rontva.

Már most mikor a t. elnök ur nekünk képviselőknek a házat meg akarta mutatni, kalauzolt Farkas János és a háznagy ur. Amde ők is és mi is gyakran eltévedtünk; összevissza vezettek bennünket, mig végre egy nagy fiókos terembe vezettek be. Azt mondja az egyik képviselőtársam, vajjon ez micsoda? Azt felelik: minden képviselőnek van itt két nagy fiókja. Hát majd mit tartunk abban? Rigó Ferencz bátyám kisütötte, hogy csizmákat. *(Élénk derültség.)* Én aztán rájöttem, hogy nemcsak azt. Az az épitő, a ki ezt a termet épitette, 60 ajtóval vette körül. Ez olyan léghuzamos, hiába vizsgálta tegnap is az a szakértő, olyan czug van itt keresztülkasul, hogy itt mind reumát kapunk. Tehát az az uri ember már az épitésnél észrevette ezt és azért csinálta azt a fiókos termet, hogy ott a báránybőrös ködmönt és a kalap, csizmát és bőrkeztyüt tartsuk majd, abba öltözünk, mert csak ugy fogjuk kiállani a telet, különben holt reumát kapunk.

Bementünk egy másik terembe és kérdezzük, hát ez vajjon miféle terem? Azt mondja egy terembiztos, hogy ez az elfogadó szoba. De

erre azt mondja egy képviselő: nem látjátok, hogy ez butor-raktár? Hisz van benne 12 nagy asztal és borzasztó sok fotel. Végre bementünk a buffetbe. Az olyan, hogy 350-en mentünk bele, de abban 1000 szegény embert is el lehetne látni reggel, este, délben étellel. Tehát a termek mindenütt nagyok, ugyszintén az irodák is, csak a képviselőházi terem rossz, melyért tulajdonképen az egész épület épitve lett.

Én tehát, t. képviselőház, már nem beszélek a többiről, de még-egyszer mondom, hogy az egész épület el van rontva, és ennélfogva azt az ajánlatot teszem — és erre rá fog jönni a t. ház és mindenki — *(Halljuk! Halljuk!)* hogy menjünk vissza azonnal a régi képviselőházba. *(Élénk derültség!)* Ezen megint nincs mit nevetni! Mindaddig hagyjuk itt ezt az épületet, mig át nem alakitják, *(Egy hang a néppárton: Zsinagógává!)* vagy hagyjuk itt muzeumnak, vagy más valami legyen belőle.

Thaly Kálmán: Jó lesz zsinagógának! Elég czifra!

Gabányi Miklós: Vagy hát akárminek, muzeumnak, vagy valami kolosszális mulatóhelynek, *(Élénk derültség.)* csakhogy itt meg nem maradhatunk semmi szin alatt, mert ezt nem lehet kiállani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha akarja a t. képviselőház, még egy propoziczióm volna, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ha volna hozzá akarat, keresztül is lehetne azt vinni és akkor megférnénk ebben a házban is. *Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök ur, a mint mondotta, a jog, törvény és igazság alapján kormányoz. El is hiszem, — *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* igenis elhiszem, de mutassa is meg ezt — és azt mondta, hogy »nem fázik tőle,« — ezek voltak saját szavai, — a midőn mi a községenkinti titkos szavazást követeltük. Azt mondta, hogy nem fázik tőle; igaz, hogy a »titkos« szót nem mondta. Községenkinti titkos szavazás esetén nem kell ennyi képviselőnek lenni, mint a mennyi most van, mert akkor községről-községre megy az a két-három tagu deputáczió s leszavaztatja az embereket; nem kell a választóknak 70—80 községből egy központba bejönniök, és akkor elég lesz 300 képviselő is, mert akkor 3—4 kerületnek lehet majd egy képviselője. Ilyenformán aztán megférnénk itt is. Igy azután, ha pl. most januárban lenne az uj választás, és a képviselők csak 300-an maradnának, egy millió koronát mindjárt megtakaritha tna az ország; ezt az egy milliót rögtön oda adnók a pénzügyminiszter urnak, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Oda adná a czivillistának!)* hogy az államhivatalnokok, altisztek és szolgák között oszsza ki azzal a három millióval, a melyről most azt hallottam, — nem tudom igaz-e, — hogy azért nem oszthatja ki azt az összeget a pénzügyminiszter ur, mert Wekerle, akkor, a midőn az uj pénzt behózta, fél fillérezeket nem csináltatott, csak egész filléreseket. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Hát ha ezzel együtt négy millió volna, akkor pompásan el lehetne osztani. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Elég az hozzá: vissza kellene mennünk rögtön a másik házba, és ki kellene huzni ezt a falat egészen a folyosó faláig, mert a folyosónk olyan széles, hogy azon négyes fogattal fennakadás nélkül keresztül lehet kucsirozni. *(Derültség.)* Csakhogy ez talán rengeteg összegbe kerülne. Hát vagy az egyik, vagy a másik; de legokosabb lenne a régi házba visszamenni, mert itt semmi szin alatt sem álljuk ki. Ezzel befejezem beszédemet; az indemnityt nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az idő már előre lévén haladva és még többen lévén szólásra feljegyezve, az interpelláczió meghallgatására térünk át.

Következik Pozsgay Miklós képviselő ur interpellácziója az erdélyrészi adótárnokok kérvénye tárgyában.

Pozsgay Miklós: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg a t. ház, hogy az idő előrehaladottságára való tekintettel csak röviden indokoljam interpellácziómat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az erdélyrészi adótárnokok egy időben gyönge anyagi tehetségökhöz mérten társaságot alakitottak, a melynek alapszabályai a miniszter által jóváhagyatván, ők az akcziót országszerte meginditották azon irányban, hogy oly alapitványt hozzanak létre, a melyből stipendiumok utján az elszegényedett adótárnokok árvái segélyt kaphassanak és neveltethessenek. Mielőtt ezt az akcziót meginditották, kérvényt adtak be a pénzügyminiszter urhoz, engedné meg, hogy ezen alapitványi összegeket épen ugy kezeljék az adóhivatalokban, mint a hogy más pénzeket, pl. az Erzsébet-alapitványt is kezelik. Néhány év mult el e kérvények beadása óta, a melyre még mindeddig válasz nem érkezett. Most ezen szegény adótárnokok abba a helyzetbe jutottak, hogy nem tudják, gyüjthetnek-e még tovább ezen alapitványra, vagy egyszerüen tőkésitsék-e az együttlévő összeget. Betették azt egy takarékpénztárba gyümölcsöző leg, hogy ne heverjen ezen pénz kamat nélkül. Kérdezem tehát a t. minisztér urat, van-e tudomása róla, hogy hozzá ilyen kérvény érkezett, s ha érkezett, vajjon mi az akadálya annak, hogy az illető adótárnokok kérvénye még máig sem intéztetett el? Szándékozik-e a tisztelt pénzügyminiszter ur az elmondottakból személyesen meggyőződést szerezni és ezen adótárnokok méltányos kérését teljesiteni. Ez volna interpelláczióm, melyet a t. pénzügyminiszter urnak átadok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Azt hiszem, méltóztatnak megengedni, hogy egy pár szóval válaszoljak azonnal arra az interpellácziára, melyet Pozsgay Miklós t. képviselő ur az imént hozzám intézett. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt kérdi a t. képviselő ur, hogy van-e tudo-

másom azon kérvényről, melyet az erdélyrészi adótárnokok hozzám benyujtottak volt. Erre van szerencsém kijelenteni, hogy nincs tudomásom ilyen kérvényről, a melyet az illetők hozzám nyujtottak volna be, s azt hiszem, ilyen kérvény nincs is, azonban olvasván az interpellácziót a mai ülés elején, azonnal utánanézettem a dolognak és kitünt az, hogy nem ide, hanem a belügyminiszteriumhoz nyujtottak be ugy látszik az illetők egy kérvényt, melyben az alapszabályok jóváhagyását kérik. ..

Pozsgay Miklós: Azt jóváhagyták már.

Lukács László pénzügyminiszter: . . . és a mely alapszabályokban egyszersmind az is foglaltatik, hogy ezen magántermészetü egyesületnek pénzei a magyar királyi adóhivataloknál kezeltessenek. Ezen kérdés eldöntése végett tette át a belügyminiszterium ezt az alapszabályt a pénzügyminiszteriumtól és én megvallom, egy előttem meg nem fogható adminisztrativ tévedés következtében nem lett a kérvény eddig elintézve. Hogy mi volt az oka a mulasztásnak vagy a késedelemnek, azt ma nem tudom megmondani. Tény az, hogy bizonyos késedelem mutatkozik a kérdés elintézésében, a melyet egyáltalában nem akarok tagadásba venni. Miután azonban most már tudomásomra jutott az ügy, a melyről eddig tudomásom nem volt, kétségkivül azonnal fogok intézkedni, hogy a belügyminiszterium a kérdésre a választ megkapja. Nagyon jó lett volna, hogy az illetők, midőn látták, hogy ügyük el nem intéztetett, hozzám fordultak volna, megsürgették volna, vagy felvilágositást kértek volna, akkor rövid idő alatt el lett volna intézve az ügy; azonban a dologról tudomásom nem volt.

A mi már most a meritumot illeti, arra nézve csak azt válaszolhatom, hogy az a körülmény, hogy pl. az Erzsébet-alapitványnak a pénzei az állami adóhivataloknál kezeltetnek, preczedens esetül nem igen szolgálhat, mert az Erzsébet-alapnak a pénzei csak ideiglenes természetü pénzek lévén, azoknak a kezelése rövid ideig tart, s azután megszünik. Azonban oly egyesületek pénzeinek, melyek egészen magántermészetüek és magánjelleggel birnak, az adóhivatalok által való kezelése nem látszik czélszerünek, ez oly preczedenst képezne, melynek azután következményei volnának és csakugyan alig kivánható, hogy az állam a felelőséget mindenféle magánegyesület pénzeiért magára vállalja, a mi természetesen az adóhivatalok hivatásszerü funkcziójának is hátrányára válnék, s ép azért e kérdésre nézve ki kell jelentenem, hogy nem tartom lehetségesnek, hogy kérésüknek ez a része teljesittessék, hogy a pénzek az adóhivatal által kezeltessenek. Magára az ügyre azonban a legrövidebb idő alatt meg fogom adni a választ, hogy a kérdés további halasztást ne szenvedjen. Kérem a t. házat, méltóztassanak tudomásul venni a választ. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pozsgay Miklós: T. képviselőház! A t. pénzügyminiszter urnak válaszából az első részt szivesen tudomásul veszem, hogy t. i. intézkedni fog, hogy ezen kérvény mentül rövidebb idő alatt elintéztessék. De a másodikra nézve megjegyzem. hogy sántit az a hasonlat, hogy ez által preczedens alkottatnék, hogyha abba az államhivatalba más pénzek is bejutnának és kezeltetnének. Itt arról van szó, hogy azok az adótárnokok kezelnék ezt az alapitványt, a kik ugy is kezelik ott a pénzt, tehát lelkiismeretesen fogják kezelni, mert az saját pénzük. Kérem inkább a t. pénzügyminiszter ur jóindulatát arra, hogy igenis ezen kérelmük jogosultnak találtassék, elismertessék és kérelmük megadassék. A választ különben tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Miután az interpelláló képviselő ur is tudomásul vette a választ, gondolom, hogy kimondhatom, hogy a ház a pénzügyminiszter urnak a válaszát tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A hétfőn d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjét az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása fogja képezni. *(Helyeslés.)*

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

143. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 10-én, hétfőn,

gróf **Apponyi Albert**, közben **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A biráló-bizottság jelentésének bemutatása a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat gróf Teleki Sándor, az azok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak mindenekelőtt az utolsó ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Gr, Teleki Sándor jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen észrevétel nincs, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Csongrád város választókerülete képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében a biráló-bizottság jelentését.

A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és a tárgyalásra nézve azon javaslattal vagyok bátor a ház elé lépni, hogy az a házszabályok, illetőleg törvény által megvont korlátok között a folyó hó 14-én, azaz pénteken tartandó ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)*

A kinyomatásra nézve a t. képviselőház jóváhagyásának reményében a következő tüzetes intézkedéseket tettem: *(Halljuk! Halljuk!)*

Intézkedtem, hogy kinyomassék és a ház tagjai közt szétosztassék az a terjedelmes jelentés, mely az egész vizsgálat anyagát magában foglalja és a jegyzőkönyv. Maguk a vizsgálati okmányok pedig betekintés végett az elnöki irodában vannak letéve. *(Élénk helyeslés.)*

Bemutatom Borsod vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Komárom sz. kir. város közönségének kétrendbeli feliratát, a közalapitványi és árvapénzek mikénti kezelése tárgyában és a nemzetiségi izgatások meggátolása czéljából az 1868 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

a nagy-ági, ürményházai, majlát-falvai, ó-radnai és muzsnai tanitótestületeknek gr. Teleki Sándor, az alsókubini tanitótestületnek Abaffy Ödön, a törökbálinti és a tököli tanitótestületeknek Hegedüs Károly, a fiumei belvárosi tanitótestületnek gr. Batthyány Lajos, a halmányi és a kőhalmi tanitótestületeknek Pildner Ferencz, az újbesnyői tanitótestületnek Steiner Ferencz képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Napirend előtti felszólalásra jelentkezett Kubik Béla képviselő ur. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tudomása van a t. képviselőháznak arról, hogy Nessi Pál képviselőtársunk mentelmi jogának megsértését jelentette be az igen t. elnök ur a mult hét folyamán. Akkor elhatároztatott, hogy záros határidő alatt tartozik a mentelmi bizottság a háznak jelentést tenni. Erre nézve a legközelebbi pénteki napot határozta meg a ház, a mely időig a mentelmi bizottságnak ezen kérdéssel végeznie kell. Most azonban az jutott tudomásomra, hogy Nessi Pál képviselőtársunkat a katonai parancsnokság már meg is idézte . . .

Barta Ödön: Parancsot intézett hozzá!

Thaly Kálmán: Nem tartozik megjelenni! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: . . . és pedig e hó 13-ára.

A katonaság tehát, mint a hogy én azt gongoltam is, egyáltalában nem törődik azzal, hogy van-e képviselőház; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy annak vannak határozmányai. Az nem respektál semmiféle alkotmányjogi kérdést, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* semmiféle törvényt, . . .

Bakonyi Samu: Pedig a honvédség esküt tesz rá! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: . . . azt sem, a mely az alkotmánynak sarkkövét képezi. A hadsereg államban az államban. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én valószinünek tartom, — a mint én katonáékat ismerem — hogy ők oly kérdésben, a melyben ők állást foglalnak, intézkedni is fognak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minélfogva megtörténhetik az az eset, hogy egy országgyülési képviselőt felelőségre vonnak, és ezzel azon többi képviselőket, a kik ma még a honvédség vagy a közös hadsereg kötelékébe tartoznak, szabad megnyilatkozásukban terrorizálni kivánják. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás balfelől.)*

Pozsgay Miklós: Ha tetszik nekik, kurta vasra is verik! *(Mozgás.)*

Kubik Béla: Én ez idő szerint ma egyebet nem szándékozom mondani, csak kérdést intézek az igen t. elnökséghez, hogy e tekintetben tett-e valamelyes intézkedést, és ha nem, kérem, hogy haladéktalanul intézkedjék, hogy a katonaság ez ügyben mindenféle eljárást szüntessen be, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert mi azt meg nem engedhetjük, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy a mi alkotmányjogi kérdéseinkbe a hadseregnek beleszólása legyen, és a képviselő . . .

Madarász József: A képviselő, az az!

Kubik Béla: . . . szabad szólási jogának korlátozását oly alkotmányjogi sérelemnek tartjuk, a melyet megengedni semmiféle hatalom részéről sem szabad, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és a képviselőnek politikai magatartását korlátozni nem hagyjuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* — Ezzel a bejelentéssel én a magam funkcióját ebben a kérdésben egyelőre befejezettnek kivánom tekinteni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kubik Béla t. képviselő ur előadására van szerencsém megjegyezni a következőket: *(Halljuk! Halljuk!)* Minden kétséget kizáró tétel az, hogy mihelyt a képviselőház Nessi Pál képviselő ügyére nézve azt határozta, hogy azt a mentelmi bizottsághoz utasitja, és hogy a mentelmi bizottság véleményes jelentése alapján a képviselőház fog dönteni azon kérdés felett, vajjon forog-e fönn itt a mentelmi jognak megsértése, igen vagy nem: mindaddig, mig a képviselőház ebben a kérdésben nem határozott, az illető képviselő ellen semmi néven nevezendő eljárásnak helye nincs. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azonban, t. ház, én azt hiszem, hogy itt az a parancsnokság, a melynek eljárásáról szó van, azt a vádat nem érdemli meg, mely Kubik Béla t. képviselőtársam felszólalásában foglaltatott, mert az a hatóság, — és ez talán mulasztás az elnökség részéről — hivatalos értesitést arról, hogy ez az ügy, mint mentelmi ügy a háznak bejelentetett, és itt döntés alatt áll, nem kapott. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az szükségtelen!)*

Ilyen eset még nem fordult elő, és én azt hittem, hogy a köztudomás, miután a ház tanácskozásai a hivatalos lapban közöltetnek, e tekintetben elégséges. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* De e mellett bármely hatóság állhat alaposan arra az álláspontra, hogy a miről ő hivatalos értesitést nem kapott, azt ő puszta hirlapi tudósitás alapján tekintetbe venni nem tartozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Én tehát a mai napon hivatalosan fogom értesiteni az illetékes parancsnokságot arról, hogy Nessi Pálnak esete, mint mentelmi eset a képviselőháznak bejelentetett, és hogy a képviselőház dönteni fog a felett, hogy vajjon itt foglaltatik-e a mentelmi jognak megsértése, igen vagy nem? Magától értetik, hogy Nessi Pál képviselő urnak mindaddig nem szabad semmiféle olyan eljárásban részt vennie, mely a képviselőháznak döntése alatt levő ezen ügyet érinti. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen nyilatkozatomban megnyugodni? *(Helyeslés.)* Akkor a napirendre térhetünk.

Következik a napirend, t. i. az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) tárgyalásának folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Bakonyi Samu! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Megvallom, a vitának legutóbbi napjáig igen kényelmetlen helyzetben éreztem magamat, mert ugy állott a dolog, hogy fel kell szólalnom a nélkül, hogy azokra, a miket pártom szónokai a vita eddigi folyamában kifejtettek, a t. többség részéről bárki érdemesnek tartotta volna csak egy czáfoló megjegyzést vagy észrevételt is tenni. Ez a helyzet szombat óta megváltozott, mert az igen t. többségnek egyik illusztris tagja végre elérkezettnek látta az időt arra, hogy foglalkozzék azokkal az aggodalmakkal és ellenvetésekkel, a melyek az ellenzék részéről a most kért felhatalmazási törvénynyel szemben elhangzottak. Ez a tény kötelességemmé teszi, nemcsak a parlamenti illendőség szabályai folytán, hanem azok tartalma folytán is, a miket szerencsénk volt hallani, hogy tőlem telhető gyenge erővel foglalkozzam azokkal, a miket Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam a legutóbbi ülésen elmondott. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Az igen t. képviselő ur legelső sorban azt a szemrehányást teszi az ellenzéknek, hogy a költségvetési provizóriummal szemben miért is

folytat erőteljesebb harczot, hosszabb vitát? Szerinte ez nem indokolt, mert egy hosszu vitának következménye esetleg az az állapot lehet, a mit ő meg is jelölt azzal a bevett elnevezéssel, hogy ex-lex. T. képviselőház, én ezt a szemrehányást jogosultnak nem tartom; nem tartom különösen a jelenlegi politikai helyzetben. Mert hiszen akkor, a mikor a t. kormány a maga részére az évnek bezárta előtt jó idővel és a következő esztendőnek egy egész harmadára kér a törvényhozástól szabad kezet, és mikor a t. kormány politikája ebben az országban olyan helyzetet teremtett, a melyet beszédem későbbi folyamán mint álláspontomnak indokát kénytelen leszek vázolni: akkor, t. ház, nem lehet azt kivánni az ellenzéktől, hogy ő azon kérdésnek birálásában: vajjon az imdemnitynek megszavazása vagy meg nem szavazása a politikai bizalomnak lehet-e egyik szempontja, hogy a doktrinák tévutjára tévedjen és latolgassa a parlamenti teoria szempontjából, vajjon csakugyan helyén van-e tehát az ideiglenes költségvetéssel szemben a bizalmi kérdés felvetése vagy sem. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E tekintetben az ellenzékre nézve egyedül az lehet irányadó, t. képviselőház, hogy vajjon, ha megkapja a tisztelt kormány azt a szabad kezet, a mit neki a törvényjavaslat megszavazása megadhat: a kormánynak eddigi magatartásából remélheti-e azt, hogy politikája azt a bizalmat, a melyet eddig megteremteni nem tudott az ellenzékben, meg fogja teremteni azután? Én tehát, a mint mondám, ezen első ellenvetést magunktartásával szemben jogosultnak egyáltalában nem tartom.

De azt mondja Nagy Ferencz igen t. képviselő ur, hogy annál kevésbbé jogosult az ellenzék részéről a mostani t. kormány ellen inditott erősebb támadás, mert hiszen nem lehet elvitatni, hogy a mostani t. kormány a magyar politikai életet magasabb etikai alapokra emelte. Nem akarok azzal a kérdéssel foglalkozni ezuttal, hogy micsoda lesujtó kritika foglaltatik ebben a nézetben ugyancsak a t. többség kebeléből kikerült előbbi kormányok irányában, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem egyszerüen rá akarok mutatni arra a kétségtelen tényre, hogy nem ugyan Nagy Ferencz igen t. képviselő ur, — mert tudomásom szerint ő nem volt a törvényhozásnak tagja azelőtt — hanem igenis a t. többség ép ugy támogatta, árkon-bokron keresztül, mondhatnám per fas et nefas ép ugy követte az előbbi kormányokat és különösen azt, a melynek helyén most Nagy Ferencz t. képviselőtársam szerint oly kormány ül, mely etikai alapokra emelte a magyar politikai életet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A bizonyitás terére is rálép az igen t. képviselő ur, és különösen két törvénynek megalkotásával igyekszik dokumentálni, hogy igenis ezen magasabb etikai alapot elfoglalta a t. kormány. Az egyik a curiai biráskodásról szóló törvény, a másik pedig az inkompatibilitási törvény. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát, hogy a curiai biráskodásról szóló törvény a gyakorlatban mennyire vált be, arról most én beszélni nem akarok.

Az igen t. igazságügyminiszter urnak egy nyilatkozata áll előttünk, a melyből legalább is következtetni lehet annyit, hogy bizony nagyon sok oly dolog merült fel ezen judikatura terén, a mi megfontolandóvá teszi a törvényhozásra nézve, hogy ha eljő annak az ideje, mikor ennek a törvénynek hatálya lejár, meg-megujitsák-e avagy nem? A mi pedig az inkompatibilitásról szóló törvényt illeti, bocsánatot kérek, arra csak akkor hivatkozhatnék teljes joggal az én igen t. képviselőtársam, hogyha a képviselők imkompatibilitásáról szóló törvénynyel parallel megalkották volna már a főrendiház tagjainak inkompatibilitásáról szóló törvényt is, vagy legalább kezdeményezte volna már a t. kormány. Azonban igéretét látjuk csak a t. kormányelnök urnak erre vonatkozólag; de arra nézve, hogy ennek az igéretnek beváltására nézve bármit is tett volna, hogy komolyan foglalkoznék ezen igéretének beváltásával, eddigelé legalább semmiféle jelenséget nem tapasztalunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De legyen bármiként, előttem szinte hivalkodás-számba megy az, mikor a magasabb etikai alapra való helyezkedést ennek a két törvénynek meghozatalával igyekszik t. képviselőtársam bizonyitani, mert hiszen egyik sem a t. kormánynak és a t. többségnek érdeme, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert mindakettőt a választások tisztasága érdekében, valamint a törvényhozás tagjainak függetlensége és hozzáférhetlensége érdekében az ellenzék és különösen ez a párt követelte. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Akkor, a midőn a parlament akkori helyzetében, melyből a kibontakozást az u. n. paktum szülte, ezen pártközi egyezményben sarkalatos feltétel gyanánt szerepelt mindkét törvény meghozatala és életbeléptetése, és mikor a paktumba e két törvény megalkotása az ellenzék eminens követelése folytán jutott: akkor ezt annak bizonyitékául, hogy a kormány magasabb etikai alapra emelkedett és hogy ennélfogva érdemli meg a bizalmat különösebben, és ennélfogva nem szolgált volna reá az ellenzéknek és pártomnak támadására, a magam részéről el nem fogadhatom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy harmadik indoka a t. képviselő urnak arra nézve, hogy az erősebb és hosszabb vita ezuttal nincs helyén, az, hogy ő hivatkozik arra a tapasztalatra, hogy a háznak költségvetési vitái rendszerint sokkal hosszabb időt vesznek igénybe, semmint remélni lehetne, hogy a rendelkezésünkre álló másfél hónap, vagy két hónap alatt megállapitható volna a költségvetés. Hát, t. ház, ez megint nem szolgálhat a t. kormánynak a mentségére; és pedig a saját magatartása, a saját ténye folytán azért, mert én és pártom

semmiféle okot nem látott arra, hogy junius 20-dikán királyi kézirattal berekesztetvén az első ülésszak, a parlamenti működés megkezdése ily késői időpontra tétessék. A t. kormánynak igenis meg lehettek a maga okai arra, hogy igy cselekedett, amiként ez az ok még most is szerepel: hogy t. i. szabad kezet biztositson magának minél hosszabb időre. No, hogy ezzel nem sokat ért el, hogy ebből neki nagyon kevés politikai haszna származott, arról bizony ő nem tehet. Mert a Kossuth-ünnepet a nemzet megtartotta ugy, hogy abból csak a koronának és a t. kormánynak részvétele hiányzott; de megtartotta ugy, hogy az kétségtelenül bizonyitotta, hogy a kormány magatartása és a dinasztiának felfogása e tekintetben a nemzet érzelmeit nem befolyásolta. És hogy a kormány ezt tapasztalta, még pedig hogy nem valami nagy örömmel, azt bebizonyitotta a miniszterelnök urnak az ülésszak második napján tett megengedhetetlen és megbocsáthatatlan nyilatkozata. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mi pedig a másik okot illeti, a mely miatt szabad kezet kivánt magának biztositani, t. i. a kiegyezési tárgyalást: no hát, t. ház, hogy ezzel mit ért el, azt majd beszédem későbbi folyamán leszek bátor jelezni, kötelességemhez képest. Denique t. képviselőtársam — és mivel eddigelé a vita folyamán csak az ő felszólalásához volt szerencsénk a túloldalról, és mert ő olyan kimagasló tagja a t. többségnek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Derültség.)* azt hiszem, hogy a t. többség teljesen azonositja magát az ő felfogásával — azt a felhivást intézi az egész házhoz pártkülönbség nélkül, hogy változtassuk meg a költségvetés tárgyalásának eddigi menetét. Ez nem először merült fel a t. házban. Ez a párt sürgette ezt; nem várta a kezdeményezést a t. többségtől. Pedig felfogásom szerint ebben is a kezdeményezés kötelessége a t. többségé, és az azt vezető kormányé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur kilátásba is helyezte azt, ha jól emlékszem, hogy a második ülésszak elején a költségvetés beterjesztése alkalmával valamely alakban javaslatot fog tenni ezen vitának reformálása iránt. Nem emlékszem arra, hogy pártunk részéről történt-e e tekintetben nyilatkozat; de megelőző magunktartásából és megelőzőleg tanusitott felfogásából pártomnak, a t. miniszterelnök ur biztositva láthatta magát, hogy e tekintetben a mi részünkről nagy nehézségekkel nem kell megküzdenie.

Mert én, a magam részéről legalább, ugy vélem, hogy e részben igenis szükséges, hogy a tárgyalási módot helyesebb mederbe tereljük, természetesen a parlamenti vitatkozás és a szólásszabadság minden sérelme nélkül. Ha a felfogás, a melyből a kilátásba helyezett reform kiindul, e két feltétlenül domináló szemponttal nem ellenkezik, a magam részéről legalább biztosithatom a t. miniszterelnök urat, hogy részünkről ez nehézségekbe nem ütközik.

Ezt tudta a t. miniszterelnök ur; és a helyett, hogy a költségvetésnek idejekorán való előterjesztésével együtt kezdeményező lépéseket tett volna a költségvetési vitának ily irányban való reformja tekintetében, azzal jön hozzánk, hogy indemnityt kér. Ily körülmények közt egyáltalán nem jogosult az ebből a szempontból ellenünk emelt vád sem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz igen t. képviselő ur szemére veti az ellenzéknek, hogy mi a t. szabadelvü párt kebelében megnyilatkozó ellentéteket kihasználjuk. Azt mondja, nem ismer olyan pártot, a melynek kebelében ellentétek fel ne merülhetnének. Hivatkozik a mi pártunkra is. T. képviselőház, önállóan gondolkozó férfiak közt nagyon természetes, hogy lehet nézeteltérés, de egységes elvek alapján alakult politikai pártnak kebelében, a mely még hozzá többségénél fogva a kormányzatot vezeti és vezetni köteles, engedelmet kérek, elviekben ellentétet megengedni és eltürni nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Ez áll az ellenzéki pártokra, áll az én t. pártomra nézve is. De az én pártomban elvi ellentéteket ugyan t. képviselőtársamnak felfedeznie nem sikerül. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert lehet eltérés az eljárás egyikmásik módja tekintetében, de az elvek dolgában ellentétek közöttünk nincsenek és nem is lehetnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minket az elvek egysége tart össze. Elmondhatja ezt magáról a t. többség? Ha mondaná is a t. többség, sok tapasztalat megczáfolná. T. képviselőtársam maga konczedálja, hogy igenis vannak ellentétek, de, ugymond, a mig azok kifelé nem nyilatkoznak, nem tartoznak senkire.

Bocsánatot kérek, a t. kormánypárthoz és a kormányhoz igen közelálló jeles sajtó-organum épen tegnap mondotta azt, hogy azok az ellentétek, a melyek létezését Nagy Ferencz t. képviselő ur is konczedálta, sokszor kinos explóziókra adtak alkalmat. Ezeknek a kinos explózióknak egyszer s máskor a t. ház is lehetett tanuja, és talán ezek a kinos explóziók is alkalmasak voltak arra, hogy a mult költségvetési vitát szertelenül hosszura nyujtsák. Hiszen ezek nem benn a maguk pártjában, az értekezletek során, de az ország szine előtt, a plénumban történtek, a nagyon messze, szélesen elválasztó szempontok taglalásai alkalmából. Emlékezzünk csak vissza Rubinek és Sándor Pál t. képviselőtársaink hatalmas tornájára, a mely több izben ismétlődött itt a t. ház előtt! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja azonban Nagy Ferencz t. képviselő ur, hogy az ily ellentétek jogosultak, mert a szabadelvüségnek *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* mindent összefoglaló erejében egyek és hatalmasak ők. Hogy a közgazdasági politikában nem szabadelvüek, az nem tesz semmit, hiszen a közgazdasági szabadelvüség és a politikai szabadelvüség, az nem kongruens két irányadó felfogás.

Hát hogy egyek a szabadelvüségnek az összefoglaló erejében és ebben hatalmasak!

T. képviselőház! A t. többség ma is szabadelvü pártnak nevezi magát. Ez az elnevezés az én igénytelen meggyőződésem szerint sohasem volt jogosult a t. kormánypárt részéről. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem volt jogosult különösen addig, mig azokkal a nemzeti követelésekkel, a melyek a szabadelvüség nevében, a nemzet üdvére, a 48-as politikának hamisitatlan tradiczióiként ezen padokról hangoztattak állandóan és kitartóan, az a t. többség, a mely magát akkor is szabadelvünek nevezte, mindig szembeállott, és soha ezeknek megvalósitására semmit sem tett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem igenis bekövetkezett egy politikai helyzet, mikor a magát szabadelvünek nevező t. többségre nézve a politikai létezésnek és a hatalomnak kérdésévé vált az, hogy azokat az elveket, a szabadelvüség azon posztulátumait, a melyeket ezen padokról hirdettünk és követeltünk, magáévá tegye. Igy áll tehát a t. többség a szabadelvüség dolgában. Hogy ezt a szabadelvüséget azóta mennyire őrizte meg a t. kormány, én azt most vita tárgyává tenni nem kivánom; pártunk részéről erre többször volt alkalmunk rámutatni.

Nézzük már most, mennyire igaz az, a mit Nagy Ferencz t. képviselő ur mond arra nézve, hogy a politikai és gazdasági szabadelvüség nem azonos. Az bizonyos, hogy lehetnek olyan helyzetek, a mikor a doktriner liberalizmusnak a gazdasági téren nem lehet és nem szabad, a nemzet anyagi exisztenciája miatt, egyes társadalmi osztályok érdekének különösebb előtérbe tolása utján érvényesülni. Azonban, t. képviselőház, ha a közgazdasági téren a nép védelmének, a kisemberek védelmének a szempontjaival együtt merülnek fel olyan törekvések és felfogások, a melyek bizonyos kozmopolita áramlatból keletkeznek, a melyek annál veszedelmesebbek, mert a naczionalizmusnak mezébe öltözve jelennek meg az ország szine előtt, és igy tévesztik meg a közfelfogást, és mikor az e közgazdasági politikát magáévá tevő t. szabadelvü párt nem gondoskodik arról, hogy a politikai szabadelvüség szempontjai tisztán megóvassanak és a mikor épen Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam részéről az a felhivás intéztetik hozzánk, hogy ezen közgazdasági politikának megvalósitása érdekében fogjunk kezet egyes osztályok védelmére: erre a felhivásra én a magam részéről azt vagyok bátor felelni, hogy osztályok érdekének védelmére soha, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a közgazdasági politika, ha nem akar kiengesztelhetetlen ellentétbe jutni a politikai szabadelvüséggel, soha sem tüzheti ki maga elé osztályérdekeknek a védelmét, hanem mindig az egész nemzet gazdasági érdekeinek védelmét kell tekintetbe vennie. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem miért nem intéz hozzám igen t. képviselőtársam felhivást az iránt, hogy szakitva a doktriner közgazdasági szabadelvüséggel, a nemzet érdekeinek védelmére egyesüljünk, s a közgazdasági politikában térjen át a nemzet a saját érdekeinek védelmében az önálló védvámos politikára? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Miért nem hiv fel bennünket arra, hogy valósitsuk meg a közgazdasági politikának a nemzet érdekeivel egyedül megegyező azt a rendszerét, melyet mi az önálló vámterület politikája gyanánt követelünk? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Biztosithatom igen t. képviselőtársamat, hogy akkor mi nem fogjuk éles megvitatás és doktriner distinkczió kérdésévé tenni a politikai szabadelvüség és a közgazdasági szabadelvüség közti ellentéteket. Kár volt tehát kihegyezni ezen teoretikus ellentéteket, mert ebből az igen t. többség és az igen t. kormány az én nézetem szerint semmiféle politikai hasznot nem merithet még a tekintetben sem, hogy azok a nyiltan bevallott ellentétek, melyeket ez a közlönye a t. kormánysajtónak, melyre az imént czéloztam, egészen helyesen nevez a t. többség egyik fájó problémájának, bármi tekintetben elsimulnának vagy összeegyeztethetők lennének.

A t. képviselő ur beszéde további folyamán áttér azoknak a czáfolatára, a mik ezen párt részéről az 1899: XXX. t. cz.-nek a magyarázata körül felvettettek. Ezekre az ellenvetésekre majd leszek bátor beszédem folyamán reflektálni.

Én azt hiszem, hogy az országnak jelenlegi helyzetében nagyon is jogosult és indokolt, hogy az ellenzék a maga ellenőrző kötelességét felelősségének teljes tudatában minél hatályosabban teljesitse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen azért én is teljesiteni akarom ezt a kötelességet; számot vetve lelkiismeretemmel, én is részt akarok venni ebben a harczban, a melynek meggyőződésem és az igazság szerint a t. kormány megérdemelt vereségével kell végződnie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy milyen rendkivüli időket élünk, hogy milyen komor felhők gyülekeznek a magyar közélet egére, annak bizonyitására nem szükséges nekem bővebben kiterjeszkednem. De hogy ezen u. n. indemnity-vita során egyéb kérdésekkel is foglalkozunk, mint a melyek legszorosabban függnek össze magával a törvényjavaslattal, arra minket egyenesen a t. kormánynak magatartása szorit azáltal, mert ő maga foszt meg bennünket az igazi alkalmaitól annak, hogy legvitálisabb exisztenciális kérdéseinket a maguk keretében tehessük szóvá. Ebben a helyzetben még igenis meg kell beszélnünk az Ausztriával folyamatban levő gazdasági kiegyezési tárgyalásoknak a kérdését, meg kell beszélnünk a katonai javaslatok, helyesebben a dinasztikus követelések által *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez országra nézve támasztott válságos helyzetet, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* meg kell világitanunk azt a kérdést, hogy micsoda közállapotokban érnek bennünket ezek a

csapások, és végül fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy az ezek elleni védekezésre mit kellene tehát tennie a nemzetnek, ha öntudatra akar ébredni. *(Halljuk!)*

Ennek sorrendje szerint szólok legelőbb a gazdasági kiegyezésnek kérdéséről. Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam a maga számára vindikálja, s teljes mértékben, s igen jogosan kihasználja azt a személyes előnyt, hogy ő nem volt a törvényhozásnak tagja akkor, mikor az 1899 : XXX. törvényczikkel — szerinte — véget érő paktum létesült. Ugyanezt az előnyt, ugyanezt a jogot én is vindikálom a magam részére, s azon az alapon, a melyet, helyesen, Nagy Ferencz t. képviselőtársam jelölt meg, én kijelentem a magam nevében, s a saját politikai magamtartására nézve irányadóul, hogy történt légyen a paktumban akármi, én a paktumnak ilyen, vagy amolyan vita tárgyává tett tartalmával szemben magamra nézve kötelezőnek egyedül azt tartom, a mit választóimnak, mikor mint jelölt állottam, előttük programmként elmondottam. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Miklós: A pártok aláirták a paktumot.

Bakonyi Samu: Én ezt tartom egyedül helyes felfogásnak, s a népképviselőre nézve egyedül irányadónak. Most t. képviselőház, ezen felfogásnak a kijelentése után én nem akarok belevegyülni a paktum értelmezésének vitájába, csak azt tudom, hogy a magyar nemzetnek a köztudatában *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* az 1899 : XXX. t.-cz. soha sem élt másképen, mint ugy, hogy, ha az ebben foglalt, az ellenzék részéről az akkori értelmezés szerint jogosan garanczián tekintett intézkedések be nem válnak, akkor a kormány, illetőleg a törvényhozás kénytelen lesz rátérni a mi pártunk közgazdasági programmjára, t. i. az Ausztriával fennálló kapcsolatnak a megváltoztatásába, s az önálló vámterületet tényleg megvalósitja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur a pénzügyi bizottságban ennek a kérdésnek a felvetésekor egy nagyon sulyos argumentumot vitt bele a vitába, *(Halljuk! Halljuk!)* azt az argumentumot nevezetesen, hogy rá nézve a politikai becsületnek a kérdése annak a bizonyitása, hogy ő akkor is ugy értelmezte az 1899 : XXX. törvényczikket, mint most. Ránk nézve pedig, t. képviselőház, feltétlenül a politikai becsület kérdése az, hogy a nemzetet a magunk magatartásával ne ámitsuk, azt meg ne csaljuk, *(Ugy van! Ugy van!)* és hogy mi is azt a programmot, a melyet előtte vallottunk, minden erőnkből igyekezzünk megvalósitani. Mikor azt látjuk, hogy a programm megvalósitásának utjában áll a t. miniszterelnök urnak mostani értelmezése, miránk nézve a politikai becsület szempontja teszi a nemzet előtt kötelességünkké azt, hogy mindent megtegyünk arra nézve, hogy a kormány a maga helyét ott hagyja, hogy a politikai becsületnek eleget tehessünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szerencsétlen ez a nemzet, t. ház! Valahányszor a biztositékokat magukban foglaló törvényeknek megvalósitására a terminus elérkezik, nem az következik be, hogy tehát a kormány és az azt támogató többség a politikai becsület követelményei folytán mindent elkövessen arra, hogy ezen biztositékok tényleg megvalósittassanak, hanem elkövetkezik az, hogy magyarázni kezdik a biztositékokat tartalmazó törvényt. És mi ennek az eredménye? Az, t. képviselőház, hogy — az akadémikus vita során bármelyik felfogás bizonyuljon helyesnek — a nemzet egymás után veszti el a hitét, a bizodalmát abban, hogy a törvények reá nézve, boldogulására nézve bármiféle biztositékot tartalmaznának. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem a törvények szentségének erejét gyengiti-e ez meg, t. képviselőház? Hiszen ez a magatartás nyilik meg előttünk, ezt követi a t. többség folyton. Hol vannak ma már az 1867 : XII. t.-czikknek garancziális intézkedései? Hol van, t. képviselőház, a 25. §-ban foglalt biztositék, a mely azt követeli, hogy csak a teljesen alkotmányos Ausztriával bocsátkozhatunk tárgyalásokba, s hogy csak a teljesen alkotmányos Ausztriával állhatunk, az uralkodó személyén kivül, bármiféle kapcsolatban? Hol van, t. képviselőház, az 58., 61. és 68-dik §-okban nekünk biztositott kilátás arra nézve, hogy, ha az alkotmányos Ausztriával való egyezkedésre irányuló törekvések meghiusulnak, a nemzetnek önálló rendelkezési joga — de nem ugy, mint azt 1898 óta, és különösen 1899 óta magyarázzák, hanem a maga valóságában, a mint azt az 1867-dik évi törvények megalkotói értették — a tényleges megvalósitás stádiumába lép?

Nagy Ferencz igen t. képviselő ur abból, hogy ő nem volt a törvényhozásnak tagja a paktum tárgyalása és az 1899 : XXX. t.-cz. megalkotása idejében, magára nézve azt a jogot származtatja le, illetőleg azt fogadja el irányadóul, hogy ő a törvényt magyarázza annak szavai szerint, annak szavaiban megállapitott értelme szerint, s azt mondja, hogy a törvény rendelkezései folytán, az azt megelőző tárgyalások, pártközi egyezkedések figyelembe nem vehetők. Hát — mint mondám, — nem is akarok bele merülni akadémikus értékü vitatkozásba, a mely az 1899 : XXX. t.-cz.-et magyarázza. De, bocsánatot kérek, azt csak méltóztatik konczedálni, hogy az 1899. évi XXX. t.-cz.-nek értelméhez, különösen azon magyarázat folytán, a mely a t. kormány részéről érvényesittetik, kétség férhet. Hogyha az értelmezés tekintetében ilyen eltérések merülnek fel, akkor nagyon természetes, hogy a hermeneutika legprimitivebb szabályai szerint azon forrásokból kell kiindulnunk, a melyekből a helyes értelmet helyre állithatjuk. Nem a paktum tárgyalását, nem az ennek során tett nyilatkozatokat értem ilyenek gyanánt, hanem igenis, értem magának a t. miniszterelnök urnak azokat a nyilatkozatait, a melyeket itt ebben a házban tett. Ezekre

a nyilatkozatokra pártom kimagasló tagjai már reá mutattak, azokat azonban meggyőződésem szerint eléggé ismételni, eléggé kiemelni soha sem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, hogy feleslegesen ne bocsátkozzam ismétlésekbe, csak egyetlenegy nyilatkozatát idézem a t. miniszterelnök urnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla: Megindult a börze odaát! *(Mozgás jobbfelől.)*

Bakonyi Samu: Ezt bizonyosan nem jól esik hallani a t. túloldal egyik vagy másik tagjának, de hát hiába, ennek elmondását nem mulaszthatom el. 1899. junius 14-ikén, a mikor az 1899 : XXX. t.-czikket előterjesztette a t. miniszterelnök ur, azt a nyilatkozatot tette, hogy az általa benyujtott törvényjavaslat az Ausztriával fennálló viszonyokat »azzal a tartalommal, azzal a lényeggel, azzal az egészszel« rendezi egy bizonyos időpontig, a mely a ház előtt fekvő javaslatokban van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* »Azzal az egészszel«, t. képviselőház! Tehát az a nyilatkozat nem jelenthet egyebet, mint hogy magára nézve azon javaslatok tartalmát az utolsó szóig, az utolsó betüig kötelezőnek tartja a t. miniszterelnök ur. Ezt máskép értelmezni rosszhiszemüség nélkül meggyőződésem szerint nem lehet. Ezen javaslatokban pedig mi van benne, t. képviselőház? Félreérthetetlenül benne van az autonom vámtarifa megalkotásának végső terminusa. Erre nézve fix és el nem magyarázható kötelezettséget vállalt a t. kormány akkor, midőn a most vita tárgyává tett törvényt megelőző javaslatot ide a házba beterjesztette. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen obligója alól a t. kormány nem szabadul semmiféle doktriner és elismerem, bármily magas értékű fejtegetések árán sem. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, ebben a nyilatkozatban még egyéb kötelezettség is foglaltatik a t. miniszterelnök ur részéről: foglaltatik nevezetesen az a kötelezettség is, hogy az 1899 : XXX. t.-cz.-ben nem lát a maga részére megadva semmiféle olyan meghatalmazást, a melynek alapján a ház asztalára letett törvényjavaslatoknak tartalmát ujabb alkudozás, ujabb egyezkedés tárgyává tehetné az osztrák kormánynyal. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1899 : XXX. t.-cz. ezen nyilatkozat után különösen nem tartalmazhat tehát más utasitást a t. kormány részére, mint azt, hogy az azon törvényjavaslatban foglalt megegyezést az osztrák tartományoknak törvényhozásával vámszövetség erejére emelni kisértse meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormány részéről azonban ez a törekvés egyáltalában nem sikerült; ellenben azt tapasztaljuk, hogy ezen világos kötelezettségét is megszegte a Széll-kabinet akkor, midőn alkudozásokba bocsátkozott olyan irányban is az osztrák kormánynyal, a mely alkudozások a Bánffy-Badeni-féle egyezségben részünkre kicsikart előnyöket illuzóriusokká teszi és alkalmasak ezt az egyezséget az osztrák tartományoknak javára megváltoztatni.

Hogy micsoda lejtőre gurult a mi érdekeinknek képviselete ezen kötelezettségnek megszegésével, azt tudjuk azokból, a mik a köztudat és a közvélemény megvitatása, hozzászólása elől légmentesen elzárt ezen alkudozásoknak menetéből mégis kiszivárogtak és a mik ez ideig előttünk minden megczáfolás nélkül állanak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az osztrák kormány immár a bankparitást akarja megváltoztatni és vissza akarja csinálni az előbbi, reánk nézve kedvezőtlenebb helyzetet. Az osztrák kormány az állatforgalmi kérdésekben meg akarja ölni állatforgalmunknak, állattenyésztésünknek érdekeit. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig, hogy mennyire jutottunk ezen törekvés nélkül is ezen a téren, azt az a szomoru helyzet, a melyről gazdáink méltán panaszkodnak, már eléggé illusztrálja.

De én tudok egy más bizonyitékot is felhozni a mellett, hogy a közfelfogás nemcsak itt, hanem odaát Ausztriában is ezen Bánffy-Badeni-féle törvényjavaslatokat tekintette olyanoknak, melyek az uj tárgyalások során igenis a magyar kormány részéről a vámszövetségre emelés szempontjából kellett, hogy megóvassanak. Itt van a kezemben egy igen érdekes röpirat, a mely annak idején a ház tagjai részére is megküldetett. Ez egy Zukunfts-Vision-nak nevezett irat, a melyben az a helyzet van vázolva, mely az irónak nézete szerint be fog állani akkor, hogy ha a vámsorompók felállittatnak és Magyarország az önálló vámterületnek tényleges állapotába eljut. Ő a szakadásnak az okát abban látja, hogy a Lajtán túl, vagyis itt Magyarországon a parlamentnek a többsége *(Halljuk! Halljuk!)* ahhoz ragaszkodott szilárdul, hogy a Bánffy-Badeni-féle kiegyezés Magyarország részéről tehető engedményeknek a végső határait képezte. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Ugy is volt mindig mondva!

Bakonyi Samu: Hogy tehát ezeket az osztrák kormánynak és az osztrák parlamentnek változatlanul el kell fogadnia, különben a vámsorompók felállitására kell a sornak kerülnie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez van abban a röpiratban szóról-szóra.

Az osztrák felfogás ezzel szemben azonban az volt, hogy a Bánffy-Badeni-féle kiegyezés »reformbedürftig« reformra szorul és különböző irányokban meg kell azt változtatni, hogy az osztrák parlamentben elfogadható legyen.

Barta Ödön: In pejus!

Bakonyi Samu: No hát, t. képviselőház, az alkudozások szerint ez a felfogás érvényesült, mert hiszen az osztrák követelésekre nézve azt a felfogást kellett volna a t. kormánynak érvényre juttatni, a mely felfogását az 1899: XXX. t.-cz. beterjesztése alkalmával mondott beszédéből, az imént idézett szavai bizonyitják.

(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Hogyha ezen követeléseket nem követte a t. kormány részéről az alkudozásoknak a megszakitása, nem követte a vámsorompók felállitása iránti javaslatnak az előterjesztése, akkor, t. képviselőház, joggal tehető az a szemrehányás, joggal táplálhatjuk azt a feltevést, hogy a t. kormány igenis ezen felfogásából engedett és az alkudozásoknál a Bánffy-Badeni egyezség megváltoztatásába belebocsátkozott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz t. képviselőtársam a tekintély bizonyitásának a fegyverével is élt. Én teljes mértékben elismerem az ő kiváló szaktekintélyét. Azt mondja, hogy a nemzetközi jog terén ő is bir valamelyes jártassággal és megint akadémikus tételként állitja fel azt, hogy a mit mi az autonom vámtarifa létesitésének terminusára nézve bizonyiték gyanánt felhozunk, az nem felel meg a nemzetközi jog felfogásának, nem azért, mert helytelenül mondjuk ki azt, hogy a nemzetközi szerződések felmondásával egyidejüleg felajánlandó az ujabb szerződések megkötésére irányuló készség és a tárgyalások ezen felajánlás szerint a felmondással egyidejüleg megkezdendők. Ilyen nem létezik a nemzetközi jogban, mondja igen t. képviselőtársam.

Hát én őt az akadémikus, tudományos vita terén nem követem. Elismerem, hogy joggal bizonyit ezen a téren a maga tekintélyével. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Azonban én nagyon szerettem volna és szeretném, hogyha a t. képviselő ur vagy a t. többség nemcsak a tekintélylyel argumentálna velünk szemben ezen a téren, hanem preczedens példákkal igazolná a nemzetközi kereskedelmi szerződések tárgyalása tekintetében azt, hogy a felmondással egyidejüleg a tárgyalások nem inicziálandók. Az én igénytelen tudomásom szerint, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a gyakorlat eddigelé mindig az volt, hogy bármely részről történjék is a felmondása a nemzetközi kereskedelmi szerződéseknek, ezen felmondással egyidejüleg felajánlandó az ujabb tárgyalásra való készség, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mi — szerintem — egyebet, mint a tárgyalások megkezdését, nem jelenthet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Vagy legalább a képesség, a mely vámtarifa nélkül nem lehet!

Bakonyi Samu: Ezt máskép nem értelmezte az igen t. miniszterelnök ur sem. Nem értelmezhetné másképen most sem, t. képviselőház, mert hiszen a külkereskedelmi szerződéseknek sok egyéb sérelmes intézkedései között van egy különösen, a mely nekünk nagyon fájó pontja az olasz kereskedelmi szerződésnek: a borvámklauzula. Erre nézve a t. miniszterelnök ur azt a kijelentést tette az ellenzék részéről hozzá intézett kérdésre, hogy nem fogja fentartani a borvám-klauzulát.

Nos, t. képviselőház, ez a kijelentés nagyon természetesen implicite magában foglalja legalább is az olasz állammal érvényben levő kereskedelmi szerződésnek a módositását, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát a felmondását, következésképen — az én igénytelen tudomásom szerint, az eddigi gyakorlat szerint — a tárgyalások megkezdését . . .

Barta Ödön: És junctim a francziával!

Bakonyi Samu: Miután pedig, t. képviselőház, e tekintetben nincsen mi közöttünk és a t. miniszterelnök ur felfogása között különbség, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy a tárgyalások megkezdése előtt igenis létesiteni kell az autonom vámtarifát, ha a t. miniszterelnök ur most is ragaszkodik ahhoz a nézetéhez, hogy az olasz borvámklauzulát fenn nem tarthatja, ennélfogva az olasz kereskedelmi szerződés megváltoztatása czéljából a felmondást eszközölnie, a felmondással tehát az eddigi gyakorlat szerint a tárgyalások megkezdését inicziálnia kell. Ennélfogva, t. képviselőház, ez bizonyitja a mi abbeli felfogásunknak a helyességét, hogy igenis az autonom vámtarifa a felmondással nagyon is összefügg és hogy a felmondását megelőzőleg annak létesittetnie kell, ezen felmondás pedig nem halasztható későbbre, mint 1903 január elseje. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De most már a legutóbbi napoknak egy tapasztalata folytán nagyon is erős kétségben kell lennünk, t. képviselőház, az iránt, hogy vajjon a t. miniszterelnök ur ezt a felfogását ma is fentartja-e vagy nem, mert akkor, a mikor az ellenzék részéről ez iránt hozzá először intéztetett kérdés, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* még szép meleg tavaszi napoknak örvendhetett a t. miniszterelnök urnak politikai helyzete; most azonban, mikor Szederkényi igen t. képviselőtársam intézett hozzá kérdést ez iránt, a válaszszal adós maradt, a mi azt mutatja, hogy legalább is nagyon habozóba esett a tekintetben, vajjon fentartja-e az olasz borvámklauzula, tehát az olasz kereskedelmi szerződésnek a felmondására vonatkozólag, akkor, mindjárt a kérdés után, hirtelenében, közvetlenül kijelentett felfogását? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hát akkor, t. képviselőház, jobb idők jártak a t. miniszterelnök urra; akkor vidám, mosolygó arczczal láttuk őt, elmondhattuk róla, mint a Niebelungok hőséről, hogy »derült kedélyü hős volt jó Siegfried, s gondtalan.«

Ez idő szerint ezen magatartás folytán joggal mondhatnók, hogy nem a Niebelungok költőjének a jellemzése áll már reá, hanem igenis áll jó Csokonay Vitéz Mihálynak az a felfogása, melylyel elmondhatja magáról a t. miniszterelnök ur:

»Tavaszom, vigságom, téli búra vált«

(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) és a

bekövetkezendő események folytán talán mihamarabb elmondhatja azt is:

»Régi jó világom méltatlanra szállt.«

(Ugy van! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)

T. képviselőház! Nagy Ferencz t. képviselőtársam kiterjesztette a maga czáfolatát *(Halljuk! Halljuk!)* arra is, hogy hiszen az önálló vámterület nincsen benne, vagy nincs egyedül benne, az 1899: XXX. t.-cz.-ben; csak mint egyik alternativa áll benne és az ő felfogása szerint, Magyarországnak a gazdasági érdekeit meg lehet más alternativával is védelmezni, nevezetesen a gazdasági kapcsolatnak a fentartásával. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hogyne! Be is kell olvasztani Ausztriába!)* Oly különbség van közöttünk, hogy én őt ennek a vitatásában követni nem is akarom. Hanem igenis ugy áll a dolog, hogy az 1899: XXX. t.-cz. betüszerinti szövegében mint egyedüli megoldás csakugyan nincsen benne az önálló vámterület. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az elejében még az is benne van!)*

De, t. képviselőház, hogy az oly hozsánnával üdvözölt Széll-kormány politikája micsoda visszaesést jelent Magyarország érdekeinek a védelmében, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy micsoda zsákutczába vitte ő Magyarország gazdasági érdekeinek az érvényesülését, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, hogy mennyivel rosszabb ez a kormány gazdasági érdekeink védelmében minden őt megelőző kormánynál . . . *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

László Mihály: Persze! ismerte az előbbi kormányokat!

Bakonyi Samu: . . . . azt, t. képviselőház, nyomban igyekszem bebizonyitani.

László Mihály: Sohasem bizonyitja azt be! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hallgassa meg!)*

Bakonyi Samu: Magyarország, mint azt már előttem igen sokan bizonyitották erről az oldalról, a mint más alkalommal én is rámutatni szerencsés vagy inkább szerencsétlen voltam, a maga érdekeit Ausztriának a túlsulyával szemben, és a dinasztiának a követeléseivel szemben, *(Halljuk! Halljuk!)* csak tettekkel, csak fegyverrel kezében tudta *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mindeddig megvédelmezni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egyebekben jogfentartó törvényeknek az alkotására volt szoritva, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyekkel tele van a mi törvénytárunk.

A t. miniszterelnök ur az 1899 : XXX. t.-czikknek a főértékét más alkalommal — épen a mai helyzetben talán ezt nem hangsulyozhatná olyan erőteljesen — abban látta, hogy ez a nemzetnek önálló rendelkezéseihez való jogát sokkal világosabban kidomboritotta, mint bármely ezt megelőző, szintén jogfentartást tartalmazó törvény. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már t. képviselőház, fájdalom, ez nem áll. Hogy nem áll, azt semmi sem bizonyitja károsabban és az ország érdekeire nézve hátrányosabban, mint épen az a posthumus magyarázat, a melylyel most látja el ezen törvényjavaslatot a t. miniszterelnök ur. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hogy micsoda visszaesés ez csak az 1898 : I. törvényczikkhez képest is, azt az 1898 : I. törvényczikknek és az 1899 : XXX. törvényczikknek összehasonlitása kétségtelenné teszi. *(Halljuk! Halljuk! Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az 1898-iki I. törvényczikk szövegében az 1867 : XII. t.-cz. 68. §-ára való utalás mint szankczió foglaltatik. Az 1898 : I. t.-cz. ezzel a hatályos utalással magáévá teszi az 1867 : XII. t.-cz.-nek azt a felfogását, a melyet a nemzet elejétől fogva mindig ugy értelmezett, hogy az alkotmányos uton való megegyezés lehetetlenségének esetére megvalósul a nemzetnek a vámsorompók felállitása iránt megóvott joga.

Ezt a magyarázatot azonban a t. Széllkormány egészen kiirtani igyekszik a nemzet köztudatából, és ezzel a kiirtásra irányuló törekvéssel meg akarja fosztani a nemzetet attól a hitétől, a melyet ugyan mi — ez a párt — soha sem tápláltunk, hogy az 1867: XII. t.-cz. alkalmas a nemzet érdekeinek megóvására. Azzal a felfogással ugyanis, a melyet Nagy Ferencz t. képviselőtársam hangoztatott, hogy az 1899: XXX. t.-cz.-ben nincsen benne az önálló vámterület, természetesen azt is lehet mondani, hogy ez nincs benne az 1867 : XII. t.-czikkben sem. Azonban hivatkozom, t. képviselőház, az összes parlamenti anteczedencziákra, a melyek abból az időkből származnak, mig az alkotmányos tárgyalás Ausztriával immár hat esztendő óta teljesen lehetetlennek nem bizonyult. Volt-e számbavehető, jelentőséggel biró nyilatkozat, a mely azt tartalmazta volna, hogy az 1867: XII. t.-cz. 58., 61. és 68. §-ait másképen lehetne értelmezni, mint ugy, hogy: ha a 25. §. követelése szerint a teljesen alkotmányos Ausztriával, — tehát teljesen alkotmányos uton való tárgyalás meghiusul: akkor csorbitatlanul helyreáll, menten mindenféle prókátoroskodástól, a nemzetnek az önálló vámterülethez való joga. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőház, Széll Kálmánnak azzal a nagy hozsánnával fogadott politikája a t. többséget már belevitte abba a felfogásba, hogy az önálló vámterülethez való jogunk egyik jogfentartó törvényünkben sincs benn. De én bizom a nemzet életerejében, és látom állapotainkat, a melyek azt bizonyitják, hogy a közszükségből származik az a köztudat, tehát a nemzetnek legkevésbbé elmagyarázható felfogása és követelése, hogy igenis, a mint meghiusul, — már pedig meghiusultnak kell tekintenünk, mert hat esztendő óta tart ez a helyzet, — az alkotmányos Ausztriával való tárgyalás lehetősége: — az 1867 : XII. t. cz. föl-

hivott intézkedéseinek helyes értelme nem lehet más, mint az, hogy — akkor a nemzet az önálló vámterület tényleges állapotába lép. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, t. ház, az is felvettetik a mi felfogásunkkal szemben, hogy az erős ellenzéki támadás annál kevésbbé lehet politikailag is indokolt ez idő szerint a t. kormánynyal szemben, mert gazdasági viszonyaink olyan pangásba juttatták az országot, olyan visszaesést szültek az anyagi téren, a melyek közepette nem helyes dolog válságnak az előidézése.

T. képviselőház, mi kötelességünket teljesitjük. *(Ugy van! ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ha jogos és elengedhetetlen kritikának gyakorlása a t. kormányt válságba sodorta, hát azt ne nekünk tulajdonitsa, a miatt ne nekünk tegyen szemrehányást, hanem igenis vessen számot saját lelkiismeretével. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annál jogosabban követelhetjük ezt, annál jogosabban utalhatjuk a t. kormányt ennek a számvetésnek megtételére, mert hiszen ha az a pangás, az a hanyatlás ama bizonytalanság folytán állott elő, a mely a gazdasági kiegyezés kérdését eddigelé zátonyra juttatta, akkor, t. képviselőház, megfontolva azt, hogy ez az állapot immár 6 esztendeje tart, vajjon ezt a hanyatlást megszüntetni fogja-e, avagy pedig még fokozni fogja, s a nemzetnek az anyagi legvitálisabb érdekeit a pusztulás örvényébe fogja-e sodorni az a magyarázat, a melyet most érvényesit a t. kormány, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely magyarázat mellett ezt a 6 év óta tartó bizonytalanságot, ezt a teljesen megromlott gazdasági helyzetet további 4 esztendőre terjeszti ki, tehát 10 esztendőre teremti meg ennek a nemzetnek ezt a helyzetét, arra az egész időtartamra, a melynél tovább maga a legális uton létrejött vámszövetség sem tarthat eddigi törvényeink szerint. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igenis, ez a hagyatlás, ez a sülyedés óriási a mi gazdasági állapotainkban. Egy rövid szempillantás ezekre az állapotokra, mindenkit a számoknak a kétségtelen meggyőző erejével rávezethet *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* e szomoru kép igazságának belátására. Itt van a kormánynak nem rég kiosztott jelentése. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ebből láthatjuk azt, t. képviselőház, hogy gabonakivitelünk 1901-ben 2,000.400 métermázsával volt kevesebb és 24 millió korona értékkel kisebb, mint az azt megelőző esztendőkben; láthatjuk azt, hogy gyapjukereskedésünk emelésére létesitett az az intézmény, a mely gyapjuaukczió neve alatt ismeretes, micsoda eredményt tüntet fel. Azt az eredményt, t. képviselőház, hogy három esztendő alatt 18.018 métermázsáról 11.914-re sülyedt. Látjuk azt, t. képviselőház, hogy gyapjukivitelünk ugyancsak 3 év alatt 93.000 métermázsáról 63.000 métermázsára sülyedt; látjuk azt, t. képviselőház, hogy a borbehozatal bortermelésünkkel egészen visszás arányban mennyire fokozódott. Igy a borbehozatal 1886 óta 92.450 hektoliterről 735.888 hektoliterre, a termelés pedig 1 millió hektoliterről 3 millióra emelkedett. — Olaszországnak a behozatala ebből magában véve 368.000 hektolitert tett, mig a kivitel ezzel szemben mindössze 23.000 hektoliterre rugott.

Nézzük csak a birtokváltozások arányát, t. képviselőház, a mi, azt hiszem, szintén elég élénk világot vethet gazdasági hanyatlásunkra. *(Halljuk! Halljuk!)*

1898-ban 474.007 volt a birtokváltozásoknak a száma, 1901-ben felrugtak ezek 549.431-re. Ha nézzük az ipari termelést, azt tapasztaljuk, hogy 1901-ben 799,341.000 korona értékre rugott a behozatal, mig a kivitel csupán 480,043.000 koronát tett ki. Igen, de ebben a kivitelben az élelmiszereknek a termelése játszotta a legnagyobb szerepet, mert malomiparunk és egyéb élelmi gyártmányaink magukban véve 311,912.000 korona értéket tettek ki. De bezzeg az ipari termelésnek azon terein, a melyek Ausztria gazdasági nagyságát különösen teszik, a melyek annak különösen exponensei, igy különösen a textil-ipar terén azt látjuk, hogy 1901-ben 334,583.000 korona értékü volt a behozatal és a kivitel ezzel szemben 31,285.000.

A t. kormány épen a legutóbbi napokban nyujtotta be a kivándorlásról szóló törvényjavaslatot. Azt hiszem, hogy ez a tény magában véve élénken illusztrálja, hogy a kormány is tudja, érzi annak szükségét, hogy valami történjék a gazdasági hanyatlást ezen legszomorubban megvilágitó betegségnek orvoslására. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez menynyire szükséges, hogy milyen mérveket öltött ez a malum, mutatja az, hogy a kormánynak jelentése szerint csak utlevéllel 132.257 kivándorlás történt az 1901-ik évben, pedig nagyon jól tudjuk, hogy a kivándorlási esetek túlyomó többsége nem utlevéllel történik, hanem utlevél nélkül özönlik az itt megélni nem tudó nép kifelé más országokba. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek oly állapotok, hogy, különösen azok után, a miket a t. kormány kiegyezési politikájáról, s a gazdasági kiegyezést szabályozó törvényeinkre vonatkozó legujabb értelmezése tekintetében az imént elmondottam, hogy ezekre a közállapotokra méltán rá illik, a mit Gyulai Pál egy másik sivár és vigasztalan korszakról irt, nevezetesen hogy: »a közélet ma már egy nagy temetővé vált, a hol mindennap egy-egy jogot, egy-egy reményt, egy egész jövendőt zárunk sirba«. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most az országnak ebben a helyzetében előáll a t. kormány és a nagyhatalmi állásra való hivatkozással . . .

Madarász József: Nagyhatalmi ábránd!

Bakonyi Samu: . . . előterjeszti a katonai javaslatokat, előterjeszti ezeket a javaslatokat,

a melyeket én részemről dinasztikus követeléseknél egyebeknek, még pedig megengedhetetlen dinasztikus követeléseknél egyebeknek nem tekinthetek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit tapasztalunk ezen a téren a kormány magatartását illetőleg? Előbb benyujt két törvényjavaslatot, a melyekkel nyiltan bevallott vereséget szenvedett *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azután megdolgozza a közvéleményt a t. kormány a maga közlönyei által, hogy csakugyan enyhitésre van szükség és majd olyan javaslatokat fog előterjeszteni, a melyek a nemzetnek jogos kivánságait tekintetbe veszik. Ezen jogos kivánalmakat, ezen sérelmek orvoslását tekintetbe vevő javaslatok immár előttünk feküsznek és én nem habazom annak a kijelentésével, hogy ez az eljárás felháboritó, rút játék, t. ház, épen a közvéleménynek félrevezetésére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen, ha összehasonlitjuk ezeket a javaslatokat a visszavont javaslatokkal, akkor magában véve az egyszerü összehasonlitás minden elfogulatlan embert meggyőzhet arról, hogy ezek a javaslatok nem enyhitő intézkedéseket tartalmaznak, hanem a nemzetet a jogaitól való megfosztásban még sokkal lejebb és lejebb szoritják. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mit a véderőbizottságban a t. többségnek egy igen előkelő tagja, még pedig épen a katonai kérdésekben tekintélynek méltán elismert tagja, Bolgár Ferencz t. képviselőtársam a visszavont javaslatok méregfogának helyesen nevezett el, ez a méregfog ezekben a törvényjavaslatokban is benne van, nevezetesen a póttartalékosokat ezen törvényjavaslat szerint is joga lesz a katonai kormányoknak szolgálatra visszatartani. Hanem risum teneatis, t. képviselőház, van benne az előbbiekhez képest egy enyhitő intézkedés, nevezetesen, mig az előbbi törvényjavaslat megfeledkezett arról, hogy van egy más hasonló intézkedéseket tartalmazó törvény, az 1888 : XVIII. t.-cz. és az 1889 : VI. t.-cz.-nek ezzel korrespondáló intézkedései, a melyek a szolgálatra behivott és visszatartott póttartalékosoknak szolgálati idejét a fegyvergyakorlatokkal kompenzálják, nevezetesen kimondják, hogy a 28 napig tartó ilyen behivás, vagy visszatartás folytán teljesitett szolgálat egy fegyvergyakorlatnak számittatik, a 28 napon túl tartó ilyen szolgálat két fegyvergyakorlatnak, sőt a tovább tartó szolgálat teljesen mentesiti a többi szolgálat alól a póttartalékosokat, — ez a törvényjavaslat — azt mondja, hogy a póttartalékosoknak ilyen visszatartása vagy behivása folytán teljesitett szolgálata egy-egy fegyvergyakorlat alól mentesit. Tehát, t. ház, nemcsak hogy nem enyhitő ez a törvényjavaslat az előző törvényes állapothoz, az 1888 : XVIII. és az 1889 : VI. t.-cz.-hez képest, hanem sokkal barbárabb, sokkal felháboritóbb, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert azonkivül, hogy sulyosabb intézkedéseket tartalmaz, egyuttal csufot üz a nemzeti közvéleménynek követelményeivel, a mikor azzal akarja kiszurni a szemét, hogy ime a kormány mennyire meghajol a nemzetnek jogos követelései előtt, mert e szerint három esztendeig szolgálhat a póttartalékos, s azután még két fegyvergyakorlatot lesz kénytelen kiállani. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, én most e javaslatok tartalmának a részletes birálatában tovább menni nem akarok. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ennek most sem helye, sem ideje nincsen. Fel kellett hoznom csak azért, hogy a kormány politikáját miért tartom olyan rossznak, hogy ez a felfogásom engem a leghevesebb és legkiméletlenebb támadásra is méltán indithat. Elkövetkezik, fájdalom, nagyon rövid idő alatt, mindjárt ma délután, a mikor érdemleges kifogásaimat ezekkel szemben előadhatom, de birálatot ezen javaslatok felett egy más szempontból mégis teljesitenem kell, nevezetesen abból a szempontból, vajjon az a forma, a melyet a katonai követeléseknek érvényesitésére a kormány most választott, nem világos alkotmányjogi sérelem-e eddigi törvényeinkkel szemben? Meggyőződésem szerint világos sérelem.

Nevezetesen, t. képviselőház, az 1867. évi XII. t.-czikk 15. §-a világosan megmondja, hogy miképen kell védtörvényeinket megalkotni, hogy azokra nézve egyöntetü eljárás kötelező az osztrák törvényhozással azonban, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* tudjuk, ez teljesen lehetetlen.

(Az elnöki széket Tallián Béla alelnök foglalja el.)

Miképen a quóta megállapitására nézve, a gazdasági kiegyezés létrehozására nézve teljesen csődöt mondott az Ausztriával fennálló kapcsolat, ugy csődöt mondott védrendszerünk kifejtése tekintetében is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most a t. kormány jól tudja, hogy az 1889 : XVI. t.-czikk megváltoztatását, revideálását Ausztriában nem lehet teljesen alkotmányos uton keresztülvinni. Az 1889 : VI. t.-czikk 14. §-a pedig azt rendeli, hogy 10 évről 10 évre állapitandó meg az ujonczlétszám. Minthogy ez, — jól tudja a t. kormány — Ausztriában lehetetlen, most oly formát választ a kormány az 1889 : VI. t.-czikk 14. §-ának megváltoztatására, hogy a mit az ujonczjutalék megajánlása, illetve az ujonczjutaléknak évről-évre való megszavazása tekintetében követett, azt most átviszi magának az 1889 : VI. t.-czikk 14. §-ának megváltoztatására. Vajjon, t. képviselőház, sikerülhet-e a t. kormánynak igy szabadulni attól az őt nyomasztó gondtól, hogy az 1889 : VI. t.-czikk osztrák alakjában odaát u. n. Staatsgrundgesetz lévén, annak a megváltoztatása czéljából kétharmad többségnek elnyerése szükséges és arra nézve az u. n. császárparagrafus nem érvényes?

Hiszen, t. képviselőház, ez a törvény odaát

alaptörvény, és a mi a 10 évet illeti, nézetem szerint alaptörvény voltát nem az időtartam állapitja meg, hanem maga az intézkedésnek a tartalma, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ennek a tartalma pedig az ujonczlétszám ama megállapitása, a mely magában az 1889 : VI. t.-czikk 14. §-ában foglaltatik. Erre tehát ép ugy szükséges a kétharmad többség megnyerése az osztrák kormány javára odaát Ausztriában, mint hogy ha a véderőtörvény egész revizióját kérte volna és erre nézve ép oly kevéssé állhat meg az osztrák alkotmány 14. §-a, mint hogy ha egész komplexumában akarta volna az 1889. évi VI. t.-czikket revideálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fentartja azonban az alkotmánysértő voltát ennek a törvényjavaslatnak a mostani alakjában is ama intézkedése, hogy a delegáczió által megállapitott költségeknek az emberbeli fedezetére — hogy ugy fejezzem ki magamat — szükséges létszámot a póttartalékosok sorából is kivánja kiállitani.

Meggyőződésem szerint a delegácziónak ebben az ügyben tett intézkedése sérelmes az 1867 : XII. t.-czikk rendelkezésével szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a létszámnak bármily alakban való emelése, a mely még hozzá a véderő egy kategóriájára vonatkozólag a szolgálati idő módositását, kiterjesztését is magában foglalja, — illetőleg az ezekre szükséges költség megállapitása — a védelmi rendszernek oly érintése, a melyet az 1867 : XII. t.-czikk 11. §-a kizárólag Magyarországra nézve, feltétlenül és teljes világossággal magának a törvényhozásnak tart fenn. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel az ellenvetéssel szemben azt mondja a t. többség, és a véderő-bizottságban is ezt hallom, a delegáczióban is ezzel védekeztek ezen felfogással szemben, hogyan lehet ilyet állitani, hiszen a delegáczió csak feltételesen állapitotta meg a költségeket. No hát, t. képviselőház, ez az ellenvetés nagyon sokat és nagyon megengedhetetlenül számit, annak a felületességnek a nagyközönség részéről való feltevésére, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyből, fájdalom, az igen t. kormány és politikája nem egyszer huzott már nagyon sok hasznot. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát hiszen t. képviselőház, a delegácziónak minden költséget megállapitó határozata nem feltételes? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát mikor válik az törvénynyé, és valósággal van-e Magyarországon egyéb kötelező intézkedés, mint akkor, mikor a törvényhozás, a melynek a delegáczió csak egy, a törvenyben szorosan körvonalazott teendők ellátására kiküldött bizottsága és emanácziója, mely tehát semmi körülmények között nem helyezheti magát közkötelező határozatok alkotása tekintetében az őt kiküldő törvényhozó testületek fölé, mikor t. képviselőház, minden krajczár költség csak ugy bir kötelező erővel, csak akkor költhető el az, a mit a delegáczió megállapit, hogyha azt a törvényhozás a költségvetésbe beilleszti, tehát megszavazza. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Fájdalom, a mi közjogi terminologiánkban szintén tapasztaljuk azt a hanyatlást, mely 1867 óta következetesen felüti a fejét és pusztit a mi jogaink erejében. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen nem lehet meggyőződésem szerint — és ebben egyetért velem a t. kormánypártnak egy másik jeles tagja, ki azt a véderőbizottságban hangoztatta is — ezen költségeket megszavazni, a delegációnak egyáltalában nincs joga, csak megállapitani és ezen költségek csak akkor szavaztatnak meg, a mikor a képviselőház és a főrendiház megszavazza azokat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet a delegáczió költségeket megállapitó határozata föltétlen, és ez is mutatja a mi egész mai alkotmányjogi helyzetünk különleges anomáliáit — még ha ezek a delegáczionális határozatok a Felség által megerősitéssel is elláttatnak, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* kötelező erőt azok csak akkor nyernek, ha a törvényhozás által törvényerőre emeltetnek, és t. képviselőház, épen ebből világos az, hogy valamennyi delegációban hozott határozat mindaddig, mig törvénynyé nem válik, csak föltételes lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hiszen, hogy hova jutottunk a közjogi rigorozitásban, egy más praxisa is mutatja az igen t. delegációnak. Az a praxis nevezetesen, a melyre az ellenzék ellenvetéseivel szemben a delegációban történt hivatkozás, hogy hiszen igaz, a törvényhozás a létszámemelést még nem szavazta meg, még nem is foglalkozott vele, de hát megszavazta, illetőleg megállapitotta a költségeket a delegáczió, az egész létszám, az 1889 : VI. t.-czikk 14. §-ában meghatározott létszámára is az évi ujonczjutaléknak, noha a törvényhozás az ujonczjutalék tárgyalásával és évenkinti megajánlásával még nem foglalkozott.

T. képviselőház! Szerintem ez ép oly helytelen, ép oly megengedhetetlen anomália és az egyik anomáliát nem lehet argumentummá kovácsolni, a másik most hozzánk közelebb álló anomáliának a kimentésére, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de igenis argumentum nekünk annak bizonyitására, hogy a delegáczió most már egész szervezetében, alkotásában felforgatja az alkotmánynak legelemibb biztositékait, alterálja magának a költségvetés megállapitásának jogát, és anticzipálja még az ujonczjutaléknak megszavazási jogát is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hivatkozhatnám nemcsak az 1867 : XII. törvényczikkre, hivatkozhatnám arra is, hogy régi törvényeinknek egész sorozata támogatja ezt a felfogást. Közelebbről az 1791 : XIX. t.-cz. Azonban nem teszem, nem lépek a hivatkozások terére, mert a t. honvédelmi miniszter ur, a kit, ugy látszik, a vitának ezen része egyáltalában nem érdekel, ilyen régibb törvényeinkre való hivatkozással szemben kicsinylő

szavakkal és kicsinylő gesztussal felelte: »holmi régi törvény«. Mikor azonban a mi közjogi biztositékainkat képező régi törvényalkotásainkkal szemben ezt a kicsinylő felfogást tapasztaljuk, akkor teljesen jogos a mi magunktartásában megnyilatkozó megtorlás azokkal a nyilatkozatokkal szemben, melyeket ilyen felfogásból kiindulva a t. honvédelmi miniszter ur részéről az ő előbbi javaslatainak tárgyalásakor hallottunk magában a véderő-bizottságban. Nevezetesen azt mondta a t. honvédelmi miniszter ur, hogy mit akarunk mi, mit beszélünk mi a véderő keretében a nemzeti követelményeknek az érvényesitéséről, hiszen a honvédség, melyet a mi felfogásunk az általunk követelt önálló nemzeti véderő magvának tekint, egyáltalában nem az, maga a törvényhozás sem tekintette annak, nem látta azt egyébnek annak idején, mint egy expediensnek arra, hogy a véderőnek egy részét olcsóbban állithassuk ki és a szolgálati viszonyokat könnyebbé tegyük a véderőnek egy részére, a magyar honvédségre és természetesen ezzel együtt az osztrák Landwehrre is.

Hogy ez mennyire nem igaz, annak bizonyitására nem kell régibb törvényekre hivatkoznunk, ott van az 1890 : V. t.-cz. Mig az 1867 : XII. t.-cz. a hadseregnek, tehát per eminenciám a közös hadseregnek vezényletét, vezérletét és belszervezetét a királyra ruházza át, addig a honvédségről szóló törvény még a belszervezetére vonatkozó intézkedéseket is a véderő ezen részének kizárólag a magyar törvényhozásnak tartja fenn, mert hiszen a véderő belszervezetének fogalma alatt értenünk kell első sorban annak taktikai tagozását, s mig a hadseregnek ezen taktikai tagozásáról törvényeink nem intézkednek, a honvédségre vonatkozólag azt a tagozatot igenis megállapitják a honvédségről szóló törvényeink, legutóbb az 1890 : V. t.-czikk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy másik nagy különbségre mutatok még csak rá, nevezetesen arra, hogy mig a honvédségnek tagjai esküt tesznek a magyar alkotmányra, ezt a magyar törvény kikötötte, nem állott módunkban az önök politikája folytán 35 esztendő óta, hogy ezt a magyar véderőnek másik részére nézve is kieszközölhessük, nem állott módunkban azon magatartás következtében, mely minden dinasztikus követeléssel szemben a feltétlen engedelmességet vallja magára nézve irányadónak, s egyetlen alkalmat sem használ fel arra, hogy a nemzeti kivánalmak terén előnyomulhassunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha az vezetné a t. kormányt és többséget, hogy a mikor dinasztikus követelések támasztatnak irányunkban, különösen katonai javaslatok alakjában, ezeket az alkalmakat fel kell használni arra, hogy az ujabb megterhelésekkel szemben vivmányokat eszközöljünk ki, rekompenzációkat követeljünk, akkor nem ilyen alakban kivánta volna a véderő létszámának felemelését a t. kormány, hanem lett volna bátorsága az egész védtörvény reviziójára vonatkozó javaslatot előterjeszteni; akkor nekünk alkalmunk lett volna a törvényben biztositott jogaink, nevezetesen az 1867 : XII. t.-cz. 12. §-a alapján, a mely szerint a hadsereg kiegészitésének és a védelmi rendszer megállapitásának feltételeit a törvényhozás magának tartja fenn, ennek rekompenzációja iránt követeléseket támasztani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De a t. kormányt, mint minden egyébben, ebben is az a politika vezeti a maga napról-napra éldegélő felfogásában, hogy meg kell fosztani a törvényhozást és a nemzetet minden olyan alkalomtól, a melyet kihasználhat arra, hogy a nemzeti követelmények érvényesitése terén előrehaladjon. A nemzeti eszme előnyomulása helyett olyan felfogást tapasztalnunk, a melynek csak egy részlete az, melyet a honvédelmi miniszter ur tanusit, mely meg akarja rabolni a nemzet köztudatát még attól a reménységétől is, hogy a honvédségben az önálló hadsereg magvát láthassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azonban itt vagyunk mi, itt van az az ellenzék, a melylyel szemben minduntalan azt a vádat hangoztatják, hogy akkor szerelik le, a mikor akarják, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* azt szavaztatják meg tagjaival, a mit akarnak; itt van ez az ellenzék és majd magatartásával, azt hiszem, elég erőteljes czáfolatát fogja nyujtani ezen rágalmaknak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Joggal mondhatjuk, hogy e nemzeti eszmét és annak követelményeit mi képviseljük ebben az országházban és nem vagyunk vigyázatlanok sem, mert megjegyezzük magunknak többek közt azt is, hogy a delegáczió hadügyi albizottságának ama jelentésében, a mely a visszatartandó póttartalékosok költségeiről szól, az van kimondva, hogy ha a létszámemelésnek egyik. vagy másik formában való megszavazása a maga törvényes utján még ebben az évben lehetővé nem válnék, ezen póthitel felhasználásának lehetősége magától elesik.

Hentaller Lajos: Pedig elköltötték már!

Bakonyi Samu: A mint posthumus magyarázatokkal egyéb törvényeknek erejét és a nemzetre nézve megnyugtató hatását elkobozták, lehet, hogy ezen jelentésnek egyetlen való értelmét is alterálni, módositani fogják a szerint, a mint a kormány életének az érdeke ezt magával hozza. Azonban, a mint méltóztatnak látni, mi figyelemmel kisértük az előzményeket és azokból a jogszerü és egyedül helyes következtetést le fogjuk vonni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormány pártjának egy szintén igen kiváló tagja, a pénzügyi bizottságnak rendszerinti előadója, Neményi Ambrus t. képviselőtársam épen a napokban tartott a közgazdasági társaságban egy felolvasást, a melyben egy adattal járul hozzá közállapotaink vigasztalan voltának illusztrálásához.

Nevezetesen szól a bürokracziának a pusz-

titásairól Magyarországon. Távolról sem akarom a t. többség ezen előkelő tagjának a helyzetét megnehezíteni és az ő, részemről mindenben helyesnek talált fejtegetéseiből azt a kérdést igazolni, — hogy ilyen tudatban azt a politikát, a mely ezeknek az állapotoknak kétségtelenül egyik tényezője, következetes dolog-e támogatni vagy nem? Annál kevésbbé akarom őt ebbe a ferde helyzetbe szoritani, mert készséggel elismerem, hogy ezen általa vázolt állapotoknak előidézésében nem tisztán és egyedül a kormány és annak pártja, a t. többség, a hibás, hanem, hogy általános társadalmi bajok is okozói ezeknek a visszás állapotoknak. Mindazonáltal lehetetlen a magam ellenzéki felfogása és azon adatok között a kapcsolatot szem elől tévesztenem, a mely adatok az én nézetem szerint azt igazolják, hogy Magyarországon a megélhetés ma már olyan nehéz, az önálló egzisztenciának megteremtése és megtartása annyi akadályba ütközik, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az anyagi boldogulás annyira a végső lehetetlenségnek stádiumába jutott, hogy az a politika, a mely az általam előadottak szerint Magyarországon a gazdasági hanyatlást és ezzel együtt az egyéneknek és egész társadalmi osztályoknak anyagi romlását olyan mértékben idézte elő, — a mint arra bátor voltam reámutatni, — ez a politika oda szoritja az embereket Magyarországon, hogy nincsen nekik bátorságuk egyéni egzisztenciát, gazdasági különálló, önálló létet alapitani, hanem seregestül olyan mértékben tódulnak a hivatalnoki pályára, hogy ezen jelenség előbb-utóbb a bürokráciát annyira megnöveli Magyarországon, a mint azt az igen t. előadó urnak igen jeles tanulmánya vázolja. Ő különösebben az állami hivatalnokokról beszél. Mindaz, a mit e tekintetben elmond, teljesen igaz, aláirom.

Megtoldhatom azonban az ő tapasztalatait azzal, hogy a municzipiális, a községi hivatalnoknak a terén épen igy, vagy talán még rosszabbul áll a helyzet. A mi különösen mutatja gazdasági hanyatlásunkat, közállapotainknak süllyedését, az az a jelenség, hogy olyan exisztenciák, a kik életfeladatukul egészen mást tüztek ki, mint a hivatalnoki pályát, különösen kisiparosok is, seregesen tódulnak szintén az alsóbbrendü hivatalnoki állásokra. Hiszen a községekben, vármegyékben, törvényhatósági városokban azoknak, a kiknek módjukban van a hivatalok szervezésébe és azoknak betöltésébe befolyni, azoknak nincs nyugtuk, azok valóságos tatárjárásnak vannak kitéve a hivatalokat koldulók részéről. Vajjon azt mutatja-e ez a szomoru jelenség, hogy ez a politika a mi népünk gazdasági érdekeinek ápolására alkalmas, elegendő? Nem! Ellenkezőleg, azt mutatja ez a helyzet is, hogy elérkezett igenis az az utolsó óra, a melyben ennek a politikának a megálljt kell fülébe kiáltani; azt mutatja ez a politika, hogy igenis, a nemzetnek elvégre komolyan gondolkodóba kell esnie a felett, hogy milyen uton tudhassa halálos bajait orvosolni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Harminczöt esztendőnek tapasztalata arra a tanulságra vezet bennünket, hogy az eddigi túlságosan is akadémikus vitatkozással az eddigi mód szerint az orvoslást megtalálni nem tudjuk, arra a tapasztalatra vezet bennünket, hogy a nemzetnek igenis tudatára kell ébrednie, hogy bármilyen romboló hatással volt is ez a 35 esztendő óta tartó rendszer reá, bármennyire kifosztotta is erejéből, maradt még neki ereje; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* maradt még neki ereje arra, hogy az orvoslásnak egyedül lehetséges utjára lépjen: arra az utra, a mely utnak helyességét 400 esztendőnek tanulsága bizonyitja, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* arra az utra, a melyre a nemzeti ellenállás ereje vitte nemzetünket; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* arra az utra, melyet, hogyha erőteljesen fogunk elfoglalni, a melyen, ha lankadatlanul, csüggedés nélkül fogunk előrehaladni, az orvoslást igenis meg fogjuk találni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy a nemzeti erőnek ezt az ellenállását felébreszthessük, még pedig olyan mértékben, a mely nekünk a sikerre alapos kilátást nyujthat, el kell mennünk a magunktartásában odáig, hogy a magunktartásának esetleg igenis lehet az a következménye, a melyet szemrehányás gyanánt vetettek szemünkre, t. i., hogy a Széll-kormány meg talál bukni.

Én nem vallom azt, hogy az ellenzéknek eminens politikai feladata csak az lehet, hogy a mindenkori kormányt megbuktassa.

Madarász József: A rendszer bukjék.

Bakonyi Samu: De mikor azt látjuk, hogy ugyanazon az alapon, ugyanazon politikai rendszernek oltalmában egyik kormány váltja fel a másikat 35 esztendő óta és veszi át az egyik kormány a másiktól a többséget, hogy a mit parlamenti váltógazdaságnak szokás nevezni, itt Magyarországon ezen alapon soha meg nem valósulhat: akkor nekünk arra a tanulságra kell jutnunk, hogy nemcsak ezen t. kormánynak megbuktatására kell törekednünk, hanem igenis törhetetlenül törekednünk kell minden olyan kormánynak megbuktatására, a mely ezen rendszernek alapján áll. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mi igenis nem küzdöttünk személyek ellen soha. Mi küzdöttünk következetesen ezen rendszer ellen és ha harczmodorunk hevesebb lesz a közel jövőben, azt épen csak az fogja okozni, hogy végre ellenállhatatlanul jutottunk annak a tanulságnak uralma alá, hogy másképen, mint e nemzet ellenálló erejének lehető fokozásával és kihasználásával ezt a rendszert elseperni nem lehet. *(Élénk, hosszantartó helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mint a nemzetnek reménye egymásután tünik el, egymásután látja tova illanni mindazon alkalmakat, a melyeket, mint beszédem elején vázolni bátor voltam, törvényei biztositottak neki arra, hogy saját érdekeinek hatályos

védelmét végrevalahára elérhesse: azonképen kell a retorziónak bekövetkeznie és eltünni az egyik kormánynak a másik után, a mely ezen rendszert fentartja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Igaz, hogy a nemzet, a mint mondottam, nagyon siralmas helyzetben van, de igen helyesen állit fel egy nagy franczia államférfiu, Guizot, a maga emlékirataiban két tételt. Az egyik az, hogy a legvégsőbb megpróbáltatások között is meg kell a nemzetnek a maga nagy vágyait őrizni, bármilyen bizonytalanok, bármilyen messzeesők legyenek is a nemzet reményei. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A másik tétel pedig az, hogy a nemzeti boldogulásnak és függetlenségnek féltékeny szenvedélyei megkettőztetik a népeknek erejét és méltóságát a kedvezőtlen napokban és biztositják jövőjét.

Ezek a napok e nemzetre kedvezőtlenek, kell tehát, hogy a maga függetlenségének, a maga boldogulásának a szenvedélyeihez, vágyaihoz annál kitartóbban, annál erősebben ragaszkodjék, annál inkább őrizze meg a négyszáz esztendőnek történeti tanulságait, mert ezeket a szenvedélyes vágyakat egyéb, mint az ellenállás ereje, meg nem valósithatja. *(Élénk hosszas helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Végül még csak egyet. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy Ferencz igen t. képviselő ur igen tartalmas, szép és becses fejtegetéseinek végén megint egy akadémikus tézisnek a felállitásával aposztrofálta az ellenzéket, mondván, hogy ki van az zárva, hogy egy dinasztia és egy nemzet érdekei egymással ellentétesek lehessenek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Dehogy van!)* Itt megint azt mondom, hogy nem bocsátkozom akadémikus vitatkozásba, csak reá mutatok Mohács óta históriánkra, s kérdem, hogy azzal az elfogulatlansággal, hozzáteszem azzal a tudományos elfogulatlansággal, a mely kell, hogy a tudóst jellemezze, nemcsak a közgazdasági tudományban, hanem a történelem tanulságainak a felfogásában is, mert a közgazdaság tudományában is a történelem tanuságait kell, hogy értékesitse, mert e nélkül igazi értéke annak sem lehet, kérdem, a tudósnak ezzel az elfogulatlanságával állithatná-e azt t. képviselőtársam, hogy a nemzet felett álló uralkodócsaládnak, az utóbbi helytelen, téves, a saját maga és a nemzetnek a romlására vezető felfogása szerint a saját érdekei a nemzet érdekeivel ellentétben nem állottak-e? Igen t. képviselőház, a mikor megint par excellence dinasztikus érdekből, az országnak ebben a szerencsétlen helyzetében, támasztanak iránt unk oly követeléseket, a melyek a vázolt katonai javaslatokban is foglalvák, akkor, t. képviselőház, én nem adhatok igazat Nagy Ferencz t. képviselőtársunknak a kérdés konkrét felfogásában, hogy t. i. ki van annak az eshetősége is zárva, miképen a dinasztia a magyar nemzetet a gazdasági téren elnyomja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem is hivatkozom most a történelemnek elriasztó és bennünket még ma is olthatatlan keserüséggel eltöltő példáira, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* én csak felvetem azt a kérdést, hogy a törvényekben foglalt biztositékoknak elmagyarázása, a gazdasági érdekek megóvására szolgáló alkalmaknak egymásután való eltüntetése, kinek áll hát érdekében? A nemzetnek? A magyar nemzetnek? Vagy pedig Ausztriának? vagy pedig a téves, helytelen, megbocsáthatatlan és magát a történelmi események tanulságai szerint előbb-utóbb megboszuló felfogás szerint, a dinasztiának? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igenis, ez a legveszedelmesebb dinasztikus politika, a melyet ma tapasztalhatunk, mert hogyha az eszmények elhomályosulnak a nemzetek felfogásában, hogyha már nincs teremtő tüz, a mely pusztitásra is alkalmas és hivatott, hogyha kell, akkor a nemzetnek gazdasági elnyomására irányuló törekvés igenis elő fogja idézni azt a hatást, a mely viszont a nemzetnek ellentállását fogja arra az utra vinni, a melyre különben talán nem tért volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem hivatkozom saját történelmünkre, hanem méltóztassék Németalföld példájára tekinteni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ott a spanyol dinasztia; II. Fülöp, mikor már a vallási elnyomásra irányuló törekvésekkel nem boldogult, mikor már a közjogi öntudatot nem sikerült Alba herczeggel és az inquiziczióval sem teljesen elfojtania, akkor a gazdasági elnyomásnak terére lépett, egymásután tett olyan intézkedéseket, a melyek alkalmasak voltak arra, hogy a németalföldi népnek utolsó, megmaradt erejét is kifoszszák: akkor feltámadtak azok a tengeri gueux-ök, a kik a koldustarisznyát tették jelvényükké és a kik ezen jelvény alatt meginditott harczukkal kivivták a vallásszabadságot, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* megteremtették államjogi függetlenségüket, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és örök időkre világitó példa gyanánt megalkották a maguk közgazdasági függetlenségét és jólétét. *(Élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ne méltóztassék azt sem elfelejteni, hogy döntő hatással ennek a harcznak a sikerére az volt, hogy Orániai Vilmos sietett a gueuxök segitségére; segitségükre sietett egy olyan zászló alatt, a melyre ez volt felirva: »Pro lege, pro grege, pro rege!

Azok a harczok a Németalföldön ezt az utolsó jelszót letépték arról a zászlóról. *(Tetszés a szélsőbaloldalon,)* A nemzeti ellenállásnak azon harczaiban, a melyekbe bele fog bennünket kergetni a t. többségnek makacs politikája, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a nemzeti ellenállásnak harczaiban egy másik zászlót emelt fel a nemzet, a melyre ezek közül egyik sem volt felirva, a melyre ez volt felirva: »Pro patria et libertate!« *(Élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Nem nekünk, de a t. kormánynak és a t. többségnek, hogyha igazán dinasztikus politikát akar folytatni, kell gondoskodnia arról, hogy a németalföldi zászlónak utolsó jelszava megmaradjon azon zászlón, hogy a »pro patria et libertate« igazságát magáévá tegye az a másik hatalom is, a melynek az első sorban áll érdekében. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Bocsánatot kérek, hogyha nem magyarul hangsulyozom ezt a szót, a mely neve a most benyujtott törvényjavaslatnak a parlamenti terminologia szerint: indemnity, a mi azt jelenti, hogy büntetlenség.

Én nem állapithatom meg büntetlenségét ennek a rendszernek és ennek a kormánynak. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* És neki a büntetlenséget a magam szavazatával nem biztosithatom, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* vázolt bünei alól a felmentést neki meg nem adhatom és azért a törvényjavaslatot meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket gr. Apponyi Albert elnök foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Mielőtt a napirend folytatására térnénk át, a t. háznak pótlólag bejelentem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a Nessi Pál képviselő ur esetére vonatkozó azt a hivatalos értesitést a képviselőháznak határozatáról, mely az eljáró parancsnokság számára kiadandó, én a honvédelmi miniszterhez, mint azon parancsnokság felettes hatóságához fogom intézni. *(Élénk helyeslés jobbfelöl. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Következik a napirend folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Sebes Dénes!

Sebes Dénes: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Neményi Ambrus előadó ur, a mikor a törvényjavaslatot a t. ház elé terjesztette, elég óvatos volt egy villámháritóról is gondoskodni, a melyet sietett bearanyozni Nagy Ferencz igen t. képviselőtársunk is tudásával akkor, a midőn kijelentette, hogy a törvényjavaslat megszavazását vagy meg nem szavazását bizalom kérdésének nem tekinti. Ez lenne a villámháritó; azonban ezekről a padokról és a másik ellenzék részéről is minduntalan belecsapott ebbe a villámháritóba a mennykő, mert mindnyájan egyértelmüleg épen a bizalom szempontjából akarjuk elbirálni ezt a törvényjavaslatot, és épen azért nem akarjuk megszavazni, mert bizalommal a kormány iránt nem viseltetünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A kormányelnök ur akkor, a mikor a miniszterelnöki széket elfoglalta, *(Halljuk! Halljuk!)* politikai programm gyanánt két tételt állitott fel. Egyik az volt, hogy a parlamentet munkaképessé teszi, a másik pedig az, hogy Ausztriával való közgazdasági kérdéseinket rendezni fogja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát az első része: a parlament munkaképessé tétele sikerült is; azonban nem képes a parlamentnek munkát adni. Mert, t. képviselőház, én azt vallom, hogy mindennemü munkaképesség eltörpül azon fontos munkásság mellett, a melyet az nyujtana, ha az Ausztriával való, függőben levő kiegyezési kérdéseinket és a külfölddel függőben levő közgazdasági kérdéseinket itt a parlamentben rendezhetnők. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre nekünk az igen t. miniszterelnök ur módot nem ad, azzal minket foglalkoztatni nem akar, azzal minket foglalkoztatni nem is tud. E téren a legnagyobb bizonytalanság, a legnagyobb sötétség uralkodik; mi ezekkel a kérdésekkel ez okból nem is foglalkozhatunk. Nem felelt meg tehát a t. kormányelnök ur programmjának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

T. képviselőház! Magyarország, mióta az osztrák örökös tartományokkal került abba a szerencsétlen közjogi viszonyba, melyben most van, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ugy látszik, más hivatást sohasem töltött be és ugy látszik, a közel jövőben sem tölthet be, mint hogy folytonosan az egyoldalu nyers termelésre kényszeritve, Ausztria érdekeit szolgálja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* szolgáltassa a nyerstermányeket Ausztria számára és engedje magát kiraboltatni, kizsaroltatni Ausztria iparától. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon,)* Ez volt, t. képviselőház, a kormányzati axioma Lipót alatt, ez volt a nőies kezü Mária Terézia alatt, ez volt a bölcselkedő II. József alatt; már ismétlem, egy kormányzati axiomává vált, hogy igenis Magyarországnak más rendeltetése nem lehet, mint az egyoldalu termelés, mint ellátni nyersterményekkel Ausztriát és Ausztria gyarmatává válni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez volt a kiegyezést követő időben is, ugy látszik, a feladata Magyarországnak. De a kiegyezési törvényekben — halványan bár — gondoskodva van némileg arról, hogy Magyarország önállóságának gondolata legalább a törvényben meglegyen. És ez a nemzet bizott abban, hogy a törvénynek kötelező ereje van; bizott abban, hogy a törvénybe életet lehet lehelni; bizott abban, hogy a törvényt meg is lehet valósitani. És ettől a reménytől fosztotta meg e kormányrendszer ezt a nemzetet, mert a napnál fényesebben beigazolta, hogy a törvény csak irott malaszt, hogy a paritás csak szóvirág, hogy a nemzet nem önálló, hogy bekebelezett tartománya Ausztriának. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen, t. képviselőház, kétségtelen, hogy a kiegyezést, itt legalább a parlamentben, a többség akarja Ausztriával. Miért nem lehet ezt megkötni? Azért, mert odaát Ausztriában aka-

dályozzák ezt meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kétségtelen az is, t. ház, hogy a nemzet többsége akarja az önálló vámterületet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Miért nem lehet erre a térre lépni? Azért, mert ezt ismét odaát akadályozzák meg Ausztriában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. képviselőház, az is egészen világos előttünk, hogy közgazdasági viszonyainkat a külfölddel szemben szerződések utján kell biztositani. Miért nem léphettünk erre a térre, miért nem tehettük ezt? Mert itt megint Ausztria akadályoz meg minket, makacs, konok politikájával, mely lényegileg nem egyéb, mint saját jól felfogott érdekükben gyakorolt közgazdasági politika. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1790-ben, ezelőtt száz esztendővel, a pozsonyi diétán egy követ igy kiáltott fel: »Nem lesz ez az ország addig boldog, szegény lesz ez az ország és nyomorult, a mig Ausztria parancsol, mert kényszeritve lesz mindig és mindenkor Ausztria iparczikkeit fogyasztani, és ipara ki nem fejlődhetik.« Ez a követ, t. képviselőtársaim, báró Podmaniczky József volt. A mostani báró Podmaniczky Frigyes ép igy kiálthatna fel, ha t. i. nem ülne azon az oldalon, mert ugyanaz a politikai helyzet van ma és ugyanazon okokból nem tud boldogulni ez a nemzet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én tökéletesen egyetértek Nagy Ferencz t. képviselőtársammal abban az állásfoglalásában, a melylyel az 1899: XXX. t.-cz.-et interpretálta. Azt mondja Nagy Ferencz t. képviselőtársam *(olvassa)*: »Nekünk jogunk van — mindkét államnak, tehát nekünk is jogunk van — követelni a felmondást és kivánságunk szerint felmondandók azok a szerződések. Tehát, ha az van mondva, hogy jogunk van hozzá, hiszen akkor nincsen az mondva, hogy kötelesek is vagyunk. A kinek joga van, annak szabad élni azzal a joggal, de nem kell élnie azzal a joggal.« Én pedig azt mondom, hogy nekünk igenis kell élnünk azzal a joggal, ebben látom a kérdés egyik sarkpontját. Most kétségtelen, hogy az 1899: XXX. t.-cz. módot és jogot ad nekünk arra, hogy a külföldi kereskedelmi szerződéseket felmondjuk. Hogy áll ez a dolog? Bátor leszek később bizonyitgatni, hogy ezek a külföldi kereskedelmi szerződések mindannyian károsak és érdekeinket figyelembe nem veszik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát felmondandók lennének ezek a külföldi kereskedelmi szerződések. Már most miféle helyzet áll elő, ha mi ezeket felmondjuk? Vagy képesek leszünk Ausztriával együtt mint vámterületi közösség, a külfölddel szerződési tárgyalásokba bocsátkozni, vagy nem. Ha igen, akkor módunkban lesz kedvező kereskedelmi szerződéseket kötni, ha nem, miféle helyzet áll elő akkor? Az, hogy Ausztria meg fogja sérteni a reciprocitást, és akkor elő fog állani a törvénynek az a szankciója, hogy igenis megsértetvén a reciprocitás, feléled Magyarországnak tényleges joga az önálló vámterületre, az önálló gazdasági berendezkedés megteremtésére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt kerülgeti az igen t. többség, és e dolog ellenkezőjének bizonyitására hozta fel Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam az érveknek egész tárházát. Azon politika kiindulási pontja, a melyet a t. túloldal vall, az, hogy az önálló vámterület semmi körülmények között sem állitandó fel, hogy az önálló gazdasági berendezkedéshez jogunk nincsen. Ha ebből a hibás politikából indul ki a t. túloldal és annak vezérszónoka, Nagy Ferencz t. képviselőtársam, akkor konkluziója megáll. De forditsuk meg a tételt; keressük azokat a módokat és eszközöket, a melyek nekünk lehetővé teszik az 1899. évi XXX. t.-czikk alapján, hogy igenis, az önálló gazdasági berendezkedés tényleg életbe lépjen. Ebből meritsük az érveket! Itt a hiba, hogy önök az ellenkező álláspontot vitatják, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* holott módot és jogot ad nekünk a törvény az egyedül igazságos álláspont vitatására. Világos, hogy a kormány elmulasztotta az autonom vámtarifa megalkotására közreműködni, elmulasztotta a kereskedelmi szerződések felmondását, azaz el fogja mulasztani, — hiszen ez világos kijelentéseiből — és ennélfogva elmulasztja az önálló gazdasági berendezkedéshez a kellő lépéseket megtenni. Tett ennél egy sokkal rosszabbat is, midőn az 1899. évi XXX. t.-cz.-el kitolta a határidőket 1907-ig. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy nekünk — ha már szerződni leszünk képesek és Ausztriával együtt intézzük dolgainkat,—a legjobb esetben sem marad a szerződés időtartamára több mint két-három esztendő. Már most kérdem azokat, a kik ismerik, olvassák az egyes államokban felmerült irányzatokat, hogy melyik állam akar majd velünk ilyen rövid időre szerződni? Hiszen mindenütt az a tendenczia, a mi a közgazdasági érdekekben az egyedül helyes szempont, hogy hosszu lejáratu szerződéseket kell kötni! Előre látható és egészen bizonyos az, hogy egyik állam sem akar majd ily rövid időre szerződést kötni, és elő fog állani az, a mire Kossuth Ferencz t. képviselőtársam már reá mutatott, hogy a nemzet be fog kergettetni a vámháboru veszélyeibe. Ez pedig, ha ismerjük szegénységünket és helyzetünket a külállamokkal szemben, a legnagyobb veszedelem lehet a mi nemzetünkre nézve.

Én nem találok semmi különbséget a most uralkodó kormányzati rendszer és a régi között. Csupán az a különbség, hogy ma parlamentáris kormányzati formák közt megy tönkre ez az ország! És észlelek oly elváltozásokat a nemzetnek organizmusában, a melyek már végzetteljes veszedelemmel fenyegetnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! A mai időben a közgazdasági harczok egész sora indul meg Európaszerte. Európának minden állama és különösen azok az államok, a melyekkel mi

élénk és folytonos kereskedelmi összeköttetésben vagyunk, gondoskodnak arról, hogy gazdasági érdekeiket egészséges, czélszerü alapokon megóvják, szerződéses politikával. És mit látunk? Azt, hogy mi ki vagyunk dobva a világversenybe, annak esélyeire bizva, tehetetlenül, mint az oly uszó, a kinek a kezei meg vannak kötve és ugy dobják be az uszóversenybe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt van mindjárt Németország. Németországban az utolsó évtizedben óriási fordulat állott elő a közgazdasági politika irányzatában. Ezelőtt még 10 esztendővel az ipari érdekeket tolták nagy mértékben előtérbe, mert Bülownak az a hires mondása: »entweder exportieren wir Waaren, oder exportieren wir Menschen«, megtette hatását. Az iparpolitika nagy arányokban nyomult előre, és ez bizonyos tekintetben a mezőgazdaság hátrányára is ment, mert megdrágitotta a munkabéreket. Most pedig azon gondolkodnak, hogy a földbirtok rentabilitását minden áron fokozzák, még az ipar hátrányára is. Kétségtelen az, és most már előreláthatjuk, mert ismerjük és olvassuk a vámtarifatárgyalásokat, hogy az utóbbi irányzat, az agrár érdekek istápolása fog győzni. A Németországgal való kereskedelmi összeköttetésünk igen fontos, mert leszámitva Ausztriát, Németország az az állam, a melylyel legnagyobb forgalmunk van. Összforgalmunknak 11%-a megy Németországra, mig csupán két állam az, Románia és Franczia-ország, a melylyel való forgalmunk a 2%-ot eléri. Igen fontos mezőgazdasági termények, mint az árpa, liszt, vágómarha stb. sok milliót hoznak be Németországból. Mi fog történni, t. ház? Ismervén a magas minimális vámtarifa-tételeket, előrelátható, hogy Németországgal nem leszünk képesek szerződéseket kötni. Előáll tehát a vámháborunak minden réme. Egy önálló, független, szabad nemzetnek, mely a gazdasági berendezését, a saját erejében bizva, intézheti ugy, a hogy jónak látja, ebben a harczban a feladata természetesen az, hogy retorziókhoz nyuljon. És mi lehetne részünkről a retorzió? Az, hogy Németország iparczikkeit kizárnók. És mit fog ez eredményezni? Azt, hogy ezzel ujra is erősiteni fogjuk Ausztria ipari monopóliumát hazánkban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Abban a szerencsétlen helyzetben leszünk, hogy az egyetlen mód és fegyver, a mely rendelkezésünkre áll ebben a küzdelemben, az is Ausztria malmára hajtja a vizet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A legkárosabban érinti azonban érdekeinket közgazdasági politikánk, nevezetesen az, melyet a Balkánon folytatunk évtizedek óta. Hiszen elkoptatott frázis lenne azokról a nagy és fontos érdekeinkről beszélni, a melyek minket a Balkánhoz füznek. Ismeretes az adoma a magyar publiczistáról, ki leányát egy fiatal iróhoz adta nőül és ennek kérdésére, hogy mit ad leányával hozományképen, azt jelentette ki: Adom a keleti kérdést. Ebből 40 évig én megéltem, te is elélsz belőle 40 évig. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Erről a dologról garmadákat irtak össze, a hirlapi czikkek ezreit ontották, de egy lépéssel sem mentünk előre. Mióta Andrássy gróf a berlini szerződést aláirta, vagy azóta, hogy Kossuth Lajos, még előbb, a Balkán-konföderáczió tervével Magyarország politikai világának tekintetét a Kelet felé forditotta: Ausztria tehetetlen, sokszor ostoba, de legtöbbször rosszakaratu politikája miatt a Balkánon tért nem foglaltunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi az eredmény? Az, hogy teljesen elvesztettük a Balkán-államok rokonszenvét. Helytelen vasuti politikával kizárattunk a forgalomból, helytelen tarifális politika miatt forgalmunkat a minimumra csökkentettük. A kereskedelem legerősebb és legbiztosabb fegyvere a helyes közlekedési politika. Mit látunk ezen a téren? Egyetlen összeköttetésünk a velünk nagy forgalomban levő Romániába egész a 80-as évekig az az egyetlen vasuti vonal volt, a mely Krakkó, Czernoviczon és Lembergen át vezetett, és a mely minket félkörben megkerült, hogy összeköttetést létesitsen Ausztria és Románia között ugy, hogy a vasuti vonal ne legyen kénytelen Magyarországon keresztülmenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a 80-as években azután, a mikor egyenes összeköttetés létesült Romániával, akkor is sikerült a bécsi tendenczia szerint a magyar érdekeket háttérbe szoritani a nemzetiségek javára. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ott van a vámhábáru Romániával és annak tanulsága. Romániában teljesen elvesztettük a piaczot. Erdély ipara tönkrement. Sokszor volt szó erről, nem akarom most tovább fejtegetni. Lehet még szó erről ezután is. De hangsulyozom, hogy ennél sokkal nagyobb veszedelem érte az országot. Az t. i., hogy a vámháboru alatt teljesen elfoglalta ott a piaczot Németország, Belgium, Franczia országot; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* pedig és bizonyos, hogy sokkal könnyebb piaczot megtartani, mint elvesztvén, azt visszaszerezni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Románia a vámháboru alatt nem vesztett oly túlságosan sokat, a mint általában véve közgazdasági iróink hirdetik. Tény, hogy Romániának gabonakiviteli átlaga épen a vámháboru alatt 220 millió leiről 265 millióra emelkedett. Nyerstermányeinek exportja tekintetében tehát nem vesztett, de felhasználta az alkalmat, hogy erős protekczionista iparpolitikával ipart teremtsen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy megengedje a külállamoknak, hogy ott a piaczot a magyar érdek rovására elfoglalják. *(Igaz! Ugy van! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen, t. képviselőház, a ki az abból az időből származó konzuli jelentéseket olvasta, láthatja, hogy sokszor történt erre hivatkozás és figyelmeztetés. A mi külügyminiszteriünket figyel-

meztették arra, hogy veszedelmes proczesszus megy ott végbe, de sohasem történt erre reagálás. A mikor azonban a vámháboru megszünt, s a piacz visszafoglalására indultunk, elképedve tapasztaltuk, hogy minden tér teljesen és tökéletesen el van foglalva. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A legkomikusabb, hogy ugy mondjam, legtragikomikusabb, t. képviselőház, a román és osztrák-magyar kereskedelmi szerződés létrejöttének a körülményei. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudvalevő dolog, t. képviselőház, hogy 1885-től 1894-ig voltak rendezetlenek közgazdasági viszonyaink Romániával. 1890-ben Németország, a mely értette a módját, hogy időközben pozicziót foglaljon a romániai piaczon, Romániával szerződési tárgyalásokat kezdett, és sikerült is neki 25 árucsoportra nézve igen előnyös, nagy kedvezményeket nyerni. Mit tett ekkor az osztrák diplomáczia, az osztrák külügyminiszter, a mi közgazdasági érdekeinknek legbölcsebb és a legfőbb őre a külföldön?

Barta Ödön: A czopfját igazgatta! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Sebes Dénes: Nem az tette, hanem fogta magát és 1894-ben sikerült neki Romániával megkötni a szerződést, a legtöbb kedvezményt biztositó záradékkal. Ez azt teszi, hogy azokat a kedvezményeket, a melyek Németországnak adattak, tisztán és kizárólag Németország gazdasági érdekei szempontjából, azokat most átháritotta ránk, azaz: mi csak olyan kedvezményeket kaptunk, a melyek alárendelt fontosságuak voltak a mi érdekeink szempontjából. Mi következett ebből? Ebből az következett, hogy nekünk igen nevezetes, igen fontos iparczikkeink a román igen magas prohibitiv vámtételek alá estek, mert az autonom vámtételek nagyjában és egészében teljesen harczias vámtételek velünk szemben. És ezen vámtételek alá esnek a legfontosabb iparczikkeink — a mi azután ismét az erdélyi ipart sujtotta a legérzékenyebben — többek között a bőr, a papir, az üveg stb. és sok textil-ipartermék. Tehát Németország értette a módját, ismétlem, hogy magának erős pozicziót teremtsen a Balkánon, különösen Romániában, mi azonban ennek csak utána kullogtunk, mi ennek a módját vagy egyátalán nem értettük, vagy nem akarta érteni az akkori külügyminiszter. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Nem állott az osztrákok érdekében!

Sebes Dénes: T. képviselőház! Ott van a viszonyunk Szerbiával és Bulgáriával szemben. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezeket sikerült majdnem egészen kikergetni az osztrák-magyar érdekek szférájából. Szerbiával való forgalmunk bebizonyithatólag évről-évre csökken. Nagy kedvezményeket adtunk Szerbiának a magyar nyerstermények rovására a behozatalnál, de ezeket a kedvezményeket kihasználni: ehhez épen az osztrák érdekek miatt nem értettünk eléggé, Bulgáriát pedig egészen az orosz befolyás alá kergettük. Mindkét állammal szemben csökkent a forgalmunk; mind a két ország már-már elveszettnek tekinthető ránk nézve piacz szempontjából; és mi összekulcsolt kézzel nézzük, hogy legfontosabb poziczióink mint vesznek el a Balkánon, mint vész el ránk nézve Románia, Szerbia és Bulgária. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Nem akarok hosszasabban kitérni . . . *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Hiszen ez nagyon érdekes!)*

Lengyel Zoltán: Tanulhat belőle a kereskedelemügyi miniszter ur is! . . .

Sebes Dénes: . . . a külkereskedelmi viszonyokra; lehetetlen azonban, t. képviselőház, meg nem emlitenem nekem is, a mit az előttem szólott t. képviselőtársam is megemlitett: azt a bizonyos ominózus borvámklauzulát. Hiszen köztudomásu dolog, — ezt nem hiszem, hogy a többség részéről is valaki kétségbe vonná, — hogy ez a borvámklauzula tisztán elnézésből csuszott be oda a kereskedelmi szerződésbe. Senki sem tudott róla. A pénzügyi bizottságon keresztülment, itt a képviselőházban figyelmeztette valaki bizalmasan az akkori minisztert, de már akkor későn volt. Ez a bizonyos borvámklauzula tehát minden ellenérték nélkül került bele a kereskedelmi szerződésbe, okozott nekünk milliókra menő kárt és tette tönkre teljesen a borkereskedelmünket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt álljon aztán elő Nagy Ferencz t. képviselőtársam azzal az argumentálásával, hogy igenis nekünk a feladatunk az offenziva és nem a defenziva! Hiszen miféle védelmi álláspontot foglaljunk el akkor, a mikor a magyar kormányzati politikában nincs elég erély, nincs elég akarat arra, hogy ez a szemmellátható és bebizonyithatólag káros és veszedelmes kereskedelmi összeköttetés reparáltassék? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A külképviseletről leszek bátor egypár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A külképviselet képviselné az állam tekintélyét, az állam hatalmát, az állam erejét kifelé, képviselné a nemzetet a külföldön. Arra van hivatva, hogy az idegenben lévő magyar állampolgároknak támogatást, védelmet, erőt és összetartást adjon. És a mi külképviseletünk ezeknek a feltételeknek egyáltalában nem felel meg A ki a külföldön utazik, csak lenézés, lealacsonyitás és szégyenérzet fogja el, mikor azokba a kétfejü-sasos küllképviseleti expoziturákba bemegy. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha lealacsonyitónak, lealázónak tartjuk külképviseletünknek ezen módját országunkra nézve, a hol, elismerem, magyar érdekeink nem szenvednek imminens csorbát, kétszeresen lealázó ez ott, a hol eminenter magyar érdekek forognak koczkán. Itt van Románia. *(Igaz! Ugy van!*

a szélsőbaloldalon.) Hivatkozom az előadói székben ülő Hegedüs Loránt t. barátomra, hogy majd adandó alkalommal ugyanazon őszinteséggel és határozottsággal, mint könyvében megirta és a Közgazdasági társaságban előterjesztette, nyilatkozzék romániai külképviseletünk tarthatatlanságára nézve.

Egy-két alantas tisztviselőn kivül ott a magyar nyelvet senki sem érti. Állampolgáraink és vérrokonaink százezernél is többen vannak ott és teljesen figyelmen kivül hagyják a külképviselet minden kérdéseit. Ő elbeszéli a könyvében, hogy mennyire elbámult ott egy székely atyafi azon, mikor őt érdekei megóvása végett a konzulátushoz utasitották, hogy ilyen is létezik; hiszen ő — ugymond — sohasem hallott róla semmit. Ezer meg ezer magyar iparos ember él Romániában, Bukarestben, ezer meg ezer munkás dolgozik ott, de nincs senki, a ki figyelmeztesse, hogy magyarok vagytok külföldön is, magyarságotokat meg kell őriznetek ott is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Legutóbb fogadott el a román törvényhozás egy roppant nagyfontosságu törvényt, melyet azonban mi a mi érdekeink szempontjából kellő birálatban nem részesitettünk és annak fontosságát felfogni egyáltalában képesek nem voltunk. Az uj ipartörvény. Az uj ipartövény egyenesen és kizárólag az ottani magyarok és zsidók ellen van irányitva. Ott van a 8. §., mely határozottan kijelenti, hogy ipart csak mesterlevél alapján lehet gyakorolni, ezt a mesterlevelet azonban olyan szigoritott feltételek mellett adják ki, melyeket itt nem részletezek, de a melyek lehetetlenné teszik azt, hogy a ki ezen mesterlevél kiállitására feljogositott ipartestület előtt az ő szempontjukból követelt vizsgát le nem teszi, az mesterlevéllel fel nem ruházható. Ez azon testület szeszélyeinek teszi ki a magyar iparost, a mely félvén ezen veszedelmes versenytársaktól, ő azokat visszaszoritja és mesterségesen fosztja meg még a lehetőségétől is annak, hogy ipart folytassanak.

A mi a másik kérdést illeti, a romániai zsidóellenes áramlatot, arra vagyok bátor egy kis megjegyzést tenni. Ezt a kérdést sokféleképen lehet felfogni, de tény az, hogy a romániai zsidók egyáltalában nem állanak az erkölcsi sülyedésnek azon a fokán, a melyen a Galicziából bevándorolt és teljesen improduktiv elem áll. A romániai zsidók, a kiket Románia megfoszt hazájuktól, legnagyobb részben igen intelligens iparosokból, kereskedőkből áll, sőt személyes tapasztalatból mondom, hogy még ügyvédet is találtam köztük. Ezek most idegen országba, tengerentúlra kénytelenek vándorolni. Megfigyeltem személyesen Predeálon, hogy lehetetlen egyetlen egynek is itt maradni, mert mint a robbanó anyagot, szoros zár alatt küldik őket Magyarországon át. Ezeknek az iparosoknak és kereskedőknek a helyét valaki ott Romániában el kell, hogy foglalja; elfoglalja pedig miféle tényező? Feltétlenül és biztosan megjövendölhető, hogy a székelyföldi iparos elem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugyanaz fog előállani, a mi 1885-ben, mikor a vámháboru megkezdődött, hogy nem exportálhatván árukat, kiment maga az ember, az iparos. Igy lesz most is. A székely iparosok ki fognak vándorolni Romániába és azon szigoru ipartörvénynek parancsoló szabályai elé állitva kénytelenek lesznek, ha ott ipart üzni akarnak, nemzetiségükről, vallásukról lemondani és beállani a román állampolgárok sorába és egészen elrománosodni. Ez az előrelátható eshetőség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Belpolitikánk vigasztalhatlanságáról itt bővebben beszélni talán felesleges. Az összes tényezők panaszkodnak, a mint azt Bakonyi képviselőtársam már elmondotta, az iparosok, a kereskedők, a gazdák, mindenki elégedetlen. A helyes gazdasági politika csak egy lehet, és ez az, fokozni a keresőképességet, munkát adni a munkás elemnek és a megélhetés olcsó voltáról gondoskodni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez az egyetlen közgazdasági politika, a mely helyes, és erre az álláspontra helyezkednek mindenütt a külföldi államok, ugy a belpolitikában, mint a külpolitikában minden irányban. Csak minálunk uralkodik még a régi fejedelmi, diplomácziai gazdasági politika, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, mely nem a népnek közgazdasági érdekét tekinti, hanem egyes hagyományok, egyes öröklött rokonszenv és hibás tételek után indul, hogy azt rákényszeritse a népre és annak gazdasági erejére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Es mi ennek a következése? Az általános szocziális nyomor, a melyet már csak egy lépés választ el a szocziális forradalomtól. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ily közgazdasági politika mellett, a mely megsemmisiti a nemzet egész erejét, hogyan számitsunk arra, hogy tekintélyt, tiszteletet tudjunk gerjeszteni a magyar állameszme számára a nemzetiségek körében? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt bátor leszek egy-két észrevételt tenni a szász-kérdésre vonatkozólag, *(Halljuk! Halljuk!)* és azt hiszem, egészen uj szempontból és talán nem mindenben egyezően azzal, a mi ezekről a padokról elő lett adva. Engem az elfogultság vádja nem érhet, mert egészen tisztán székely kerületet képviselek, de ugy tapasztaltam, hogy a szász nemzetiségi kérdés mint ilyen tisztán és kizárólag közgazdasági kérdés; nem hasonlitható semmi tekintetben, semmi vonatkozásaiban a román nemzetiségi kérdéshez.

A románok nyiltan, bevallottan, határozottan területi elszakadásra, Magyarország területének megcsonkitására, tehát hazaárulásra törekszenek. A szászoknál az első kérdés közgazdasági érdekeik megóvása. Arra törekszenek: miképen, mi módon lennének ezen érdekeik megóvandók, melyek századok óta mindig élvezték a magyar állam védő, bátoritó, biztató erejét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a nép igen munkás, igen takarékos, igen szorgalmas, azt el kell ismerni minden ellenkező politikai pártnézetnek és pártállásnak is, és e nép ma kezd Erdélyből kivándorolni, a mi hallatlan, mert századok óta sohasem történt meg, hogy a szászok kezdjék odahagyni tüzhelyeiket. Hiszen 1899-ben megpróbálták a románok szövetséget kötni a szászokkal a magyar érdekek kárára. A »Tribuná«-ban 1899-ben egy nyilt felhivás jelent meg a szászokhoz, mely felszólitotta őket, hogy a magyar zsarnokság ellen, a magyar atroczitások ellen szövetségre lépjenek és közös erővel harczoljanak ezek ellen; és a válasz a nagyszebeni, »Tagblatt«-ban, a hivatalos szász lapban az volt, hogy igenis, erre a szövetségre kaphatók nem vagyunk, azt visszautasitjuk; mi számitunk arra, hogy a magyarokkal további barátságban, összeköttetésben, szövetségben képesek leszünk népünknek és közgazdaságunknak érdekeit megóvni. Ez tény, t. képviselőház. Hivatkozom Meltzl Oszkárra. Hét szász városban az utóbbi évtizedekben folytonosan csökkent a szász elem a román elem javára; 227 eredetileg szász községben pedig, a hol tehát kizárólag szászok laktak, ma már abszolut többségben van az oláhság. 13 ilyen községben relativ többségben van az oláhság, és egyetlen szász község sincs, a hol oláh elem nem lenne. Ellenben egyetlen szász község sincs, a hol még relativ többségben is lenne a magyarság. Világos, hogy a veszedelem a szászokat nem a magyarok részéről fenyegeti, hanem az oláhság részéről; igenis, az oláh tenger fenyegeti őket az elnyeléssel.

Thaly Kálmán: Virchow is megmondta nekik! Még sem tanulnak!

Sebes Dénes: És én igenis egészen nyiltan és őszintén adok azon véleményemnek kifejezést, hogy sokkal nagyobb veszedelem az mi reánk nézve is, ha az oláh tenger elmossa a kis szász szigetet, a mely közgazdasági szempontból nekünk értékes elem, mert minekünk az oláh nép millióival kell majd szembeszállanunk. Természetes, hogy mi megkövetelhetjük azt, hogy a szász publicziszika tartózkodjék attól a veszedelmes és hazaáruló álláspontól, a melyet a legujabb időben elfoglalt, mert ilyen módon a kibékülés a nemzet és ezen nemzetiség között nem lehetséges. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A közgazdasági kérdéseknek a helyes felfogásától függ tehát nemzeti életünk, nemzeti szupremácziánk biztositása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy megdöbbentő tanulság emelkedik szemeink elé ebből az áldatlan küzdelemből, a melyet a magyar kormányzati politika évek óta folytat; és ez az, hogy oda vagyunk szögezve az összbirodalmi érdekekhez, hogy az osztrákok valósággal körmönfont és jól átgondolt közgazdasági politikával a markukban tartanak bennünket és nem akarnak onnan kiereszteni. Hiszen meghoztuk a magunk biztositékát, papirbiztositékát, az 1898. évi I. t.-czikket, az 1899. évi XXX. t.-czikket; és mindezen szörnyszülötteknek ősapja is ott van: az 1867-ik évi kiegyezési törvények.

Mit értünk mi el ezekkel? Én ezt nem tekinthetem másnak, mint fügefalevélnek, a mely a kormány kormányzati politikájának mezteleuségét eltakarja. Oda vagyunk lánczolva, a mi élő, eleven, életképes organizmusunk oda van lánczolva egy pusztulásnak indult, már haldokló szervezethez; és ime, az a veszedelmes vérkeringés átjött már a mi szervezetünkbe, a hullafoltok már a mi testünkön is látszanak. Ezt a helyzetet tovább fentartani tehát nem lehet. Itt minden tényező, minden irányzat javulásért, orvoslásért kiált. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Madách az »Ember Tragédiájá«-ban az embert végig vezette a dicsőség, a fény, a pompa virágos utain, végig vezette a szenvedések és a nyomoruság minden kalváriáján. Nemzetünknek is volt része hatalomban, erőben és dicsőségben s van most része megalázásban és nyomoruságban. Én, t. képviselőház, ott látom nemzetünket, mint Madách emberét a londoni vásáron, ott, a hol a kenyérért és életért küzdő emberiség vásári zajában azt mondja Luczifer:

»Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem a tenger küzdő fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele.«

T. képviselőház! Ebből a mocsárból, a mely egész belpolitikai életünket már-már elboritással fenyegeti, a mely közgazdasági érdekeinket tönkre tette, elpusztitotta, ebből a mocsárból keressük mi a kivezető kezet, ebből a mocsárból nézünk mi kétségbeesve szerte, hogy hol van, a ki minket ebből kivezessen. Mi nem látjuk a mai kormányzatban az erre vezető utat, nem látjuk az erre vezető erélyt, az erre vezető akaratot, mi ezen kormányzati politika iránt bizalommal nem viseltethetünk és ez indokolja azt, hogy a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Endrey Gyula jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. képviselőház! Kötelességemet kivánom teljesiteni, midőn a beterjesztett törvényjavaslathoz hozzászólok és szavazatomat indokolom. Felszólalásom megtételénél nem vezet más, mint a szegény adózó nép érdeke, a melynek megóvása minden törvényhozónak szent kötelessége. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Boldog volnék, ha felszólalásomban azt konstatálhatnám, hogy az előző kormányok és a jelenlegi miniszter urak a nép javára munkálkodtak, hogy Magyarország virágzó, népe gazdag és megelégedett. Fájdalom, ennek épen az ellenkezőjét állithatom. Azt mondhatom, hogy a régi rendi alapon álló országgyülés sokkal jobban szivén viselte még a polgári és politikai jogokkal nem biró néposztályok érdekeit is, mint a mai, liberális elveket hirdető t. szabadelvüpárt és kor-

mány, mely a népképviseleti alapra támaszkodik. Azt tapasztalom, hogy a népképviseleti elv hangoztatása nem egyéb kopott frázisnál, mert nem a nép legfontosabb érdekei, hanem pusztán felsőbb helyen kinyilvánitott óhajok és kivánalmak képezik azt a forrást, a melyből a t. kormány meriteni szokott. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Évtizedek szomoru tapasztalatai győznek meg engem arról, hogy azok, a kiknek módjában volna a nép vágyainak és reményeinek megvalósitása, csupán a látszatot iparkodtak megőrizni, hatalmi érdekeik fentartásaért azonban feláldozzák a nép jólétét és szeretetét. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Sulyos aggodalom fog el ebben a márványtól és aranytól ragyogó fényes épületben, mert ez a pompa nem a gazdaságilag és politikailag önálló nemzet függetlenségének és jólétének hirdetője, hanem nagy hazugság, szegénységünknek és koldusrongyainknak czifra takarója. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Azon kormány és oly politikai müködés iránt, mely az országot ide juttatta, bizalommal nem viseltethetem, sőt a kormányzat minden terén ezer meg ezer okot találok, a mely kötelességemmé teszi, hogy az ország teljes tönkretétele ellen minden erőmmel tiltakozzam. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Bármerre fordulok is, a panasz általános. Bajban van az iparos, a kereskedő, a gazda és a munkás. Közgazdasági életünk toldozott-foldozott épülethez hasonlit, melynek alapozása rossz, falai gyengék, teteje roskadozik, biztos menhelyet nem nyujt és a legkisebb szélroham is összedőléssel fenyegeti. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Közgazdasági politikánk, berendezéseink, intézményeink nem a valódi szükségnek felelnek meg, hanem idegen elmélet, idegen szokásoknak rendszertelen és káros alkalmazása. Azokat, kik közgazdasági kérdésekben a vezetésre volnának hivatva, nem a közjó és a nép érdekeinek védelme buzditja, hanem saját önző politikai és egyéni czéljaikért törnek lándzsát, mely a kisebb exisztencziákat, a kisebb adózókat támadja meg. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) A nemzetnek nyugalomra, békés fejlődésre volna szüksége, hogy erőt szerezhessen a további küzdelemre és azt látjuk, hogy a kiket a nép vállain emelt föl érdekeinek megvédésére, a nép jogainak eltiprásában segédkeznek. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Évek óta általános a panasz, hogy kisiparosaink és földmivelő népünk rovására a gombamódra felszaporodott s ugynevezett pénzintézetek, uzsorások, gabona-, gép-, biztositó- és pénzügynökök, sőt sok esetben még az államilag támogatott szövetkezetek is milyen hallatlan visszaéléseket követtek el, a nélkül, hogy a törvényhozás ezeknek a szocziális bajoknak kellő komolysággal való orvoslását feladatának tekintette volna. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaldalon.*)

A szövetkezeti, a biztositási ügy rendezése évtizedek óta általános panasz tárgya s milliókra megy az az összeg, a mit az ezekre vonatkozó törvények hiányossága miatt a legszegényebb adózóktól lelketlenül elraboltak. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Valósággal kiszolgáltatják a hiszékeny embereket a törvény örve alatt egyenesen becsapásra utazó ügynököknek.

Megtörtént az, hogy maga a kormány is felült egy bukófélben levő szövetkezetnek s 200.000 koronát s majd ujból 100.000 koronát dobott oda az adózók keserves filléreiből egyes agrárius fattyuhajtások istápolása végett.

Nagyhatalmi álmokat álmodunk s világpolitikai délibábokat kergetünk az osztrák kamarilla kedvéért, mikor a saját megélhetésünket biztositó szocziális kérdéseknek törvényhozás utján való rendezése volna legfőbb kötelességünk. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

A kormány a hadsereg létszámának s a hadügyi költségeknek a fölemelését elodázhatlan szükségletnek hirdeti, mikor népiskolák felállitására és kulturális intézményeink ápolására s fejlesztésére a szükséges összegek felett nem rendelkezünk. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

A pénzügyminiszter ur akkor, a midőn az általános pangás és gazdasági válság miatt panaszkodik, ugyszólván egy lélekzetvételre előirányzatba vesz egyebek között ujabb milliókat a quóta által már ugy is eléggé megnövekedett közösügyi kiadásokra s a czivillista felemelésére. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem adjuk ám meg!*)

Hogy ez a gazdasági válsággal küzdő ország miként fogja ezt a tetemes többletet kiizzadni egyenes és közvetett adókban, arra adós marad a miniszter ur a felelettel, de megadja a választ egynéhány nap mulva az ujságokban megjelent rövid hir, mely arról szól, hogy még nem elég intenziv a végrehajtók munkája, minélfogva ki van adva az utasitás, hogy szigorubban, kegyetlenebbül kell bánni az adóhátralékosokkal, ki van adva az utasitás a lefoglalt ingóságok transzferálására, a miből akár hányszor nincs annyi haszon, mint a mennyibe a transzferálás kerül, a melylyel családokat tesznek hajléktalanokká s adózó polgárokat földönfutókká. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

De a tisztelt miniszter ur még tovább megy a szegény adózók iránti atyai gondoskodásban. (*Halljuk! Halljuk!*)

A mint az már évről-évre szokása, ismét beszél az adóreformokról, csakhogy, ugy látszik, a tervezett reformokban nem lesz köszönet, mert a czél ismét nem az adózó polgárok érdeke és könnyebbsége, hanem az állam bevételeinek fokozása. (*Halljuk! a szélsőbaloldalon.*)

Eltekintve attól, hogy a miniszter ur rég elfelejtette a kereseti adókról táplált elitélő nézetét, különösen a III. osztályu kereseti adó tarthatatlanságát, a mely ugyszólván kényszeriti ezen osztálybeli adózókat, hogy vallomásaikat

saját jobb meggyőződésük ellenére tegyék meg, s eltekintve attól is, hogy az állami adóknak a különböző községi és törvényhatósági pótadókkal való összekuszálása adórendszerünknek végzetes hibáját képezi, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a miniszter ur által tervezett reform a szegényebb néposztály érdekeit nemcsak hogy ki nem elégiti, hanem annak megvalósitása a jelenlegi igazságtalan állapotot még fokozza, sőt még a földmüvelő népet még inkább a tönk szélére juttatja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Legnagyobb mértékben elhibázott dolog a tisztelt miniszter ur részéről tervezett kataszterrevizió, a mely a mellett, hogy ismét tetemes anyagi áldozatokat fog követelni, a czélnak legkevésbbé sem felel meg, mert nem az igazságos alapra fektetett progressziv adórendszer behozatalát czélozza, az adórendszert nem az élvezett jövedelemmel arányban álló teherviselési képességnek megfelelően kivánja szabályozni s a mellett a kataszteri felvételek alkalmával felmerült visszásságokat nemcsak, hogy meg nem szüntetheti, hanem, a mint az már hasonló toldozásfoldozásnál történni szokott, még ujabb bonyodalmakat és igazságtalanságokat idéz elő. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bizonyára a miniszter ur is tudni fogja, hogy a kataszteri munkálatoknál azok drágasága és lassu keresztülvitele daczára, milyen visszásságok és visszaélések fordultak elő és pedig nem a szegény paraszt, hanem mindenkor a nagyobb földbirtokos javára, a mi azonban egy ujabb kataszteri munkálatnál ismételten épen ily módon fog történni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem kevésbbé igazságtalan a közvetett adók mai rendszere, különösen a bor és husra, valamint a kis üstön, saját használatra főzött szeszre vetett magas fogyasztási adó, mely a legszegényebb embert sujtja s különben is nehéz megélhetését csaknem elviselhetetlenné teszi.

Sok volna, a mit ezekről a kérdésekről elmondhatnék s a közjogi kérdésektől eltekintve is számtalan sok ok forog fenn, a mely a jelenlegi kormány iránti bizalmatlanságot indokolttá teszi.

Itt vannak a katonai kérdések s különösen a legutóbbi merénylet a póttartalékosoknak három évi szolgálatra való kényszeritéséről s ennek a közvélemény jogos felzudulása folytán történt visszavonása után beterjesztett ujabb javaslatok. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon jól tudja a kormány az ország sulyos gazdasági helyzetét, — hisz más alkalommal, midőn valóban szükséges nemzeti érdekek kielégitéséről van szó, folyton hivatkozik rá, — még sem volt bátorsága a felsőbb köröknek tudomására hozni, hogy az ország szegény, s az ujabb katonai terheket, valamint a békében való örökös fegyverkezést nem birja el. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Miért nem mondotta meg felsőbb helyen a miniszterelnök ur, hogy nem csupán arról van szó, hogy a családfentartó munkáskezeket improduktiv munkára kényszeritik s nemcsak a nemzeti vagyonból vonnak el tekintélyes tőkeértéket, hanem ezenfelül a szolgálatra kényszeritett emberanyagot ruházattal, fegyverrel kell ellátni s élelmezéséről gondoskodni a nélkül, hogy ezért a nemzet bármiféle ellenszolgáltatást kapna. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Akkor, a midőn Európa nagyobb, gazdagabb és müveltebb államai a legkomolyabban tervbe vették a három évi katonai szolgálati időnek két évre való leszállitását, legalább is indokolatlan, hogy mi ujabb ember- és pénzáldozatot dobjunk a hadseregnek, ennek a telhetetlen molochnak a gyomrába, a mely hozzánk idegen s a hol fiainknak csak ugy van előmenetele, ha bennünket megtagadnak s ha érzelmeink és nemzeti aspiráczióink jogosságát el nem ismerik.

Annak a hadseregnek, a melynek vezetői csak a békében megtartott drága játékgyakorlatoknál tudnak eredményeket elérni, de a multban, valahányszor tettre került a sor, a hátrálásban mutatták be fényes tehetségüket.

Annak a hadseregnek, melynek egyik tábornoka csak a legközelebbi napokban nevezte fantomnak a magyar nemzet legszentebb törekvéseit.

Nem elszomoritó dolog-e, hogy a legfelsőbb körökben s a külföld előtt, ha ugyan egyáltalán tudnak valamit a vérrel szerzett Magyarország létezéséről, azt csak Provinzlandnak s a Gesammt Monarchie tartományának tekintik, melynek Landessprache-ját a legmagasabb uraságok nem tartják érdemesnek megtanulni.

S ha megtörténik néha, nagy ritkán, el nem kerülhető esetben, hogy közöttünk látjuk az uralkodóház valamelyik tagját: nem fagy-e el ajkunkon a szeretet üdvözlő kitörése annak a gyűlölt nótának a hangjaira, melynek minden egyes akkordja az elhalt nemzeti hősök véres árnyait idézi fel sirjukból?!

Nem kell-e pirulnunk, mikor azt látjuk, hogy a m. kir. honvédség zenekara az osztrák néphimnuszt köteles játszani, hogy a magyar miniszterek, gróf Batthyány Lajos utódai s a honvéd diszszázad haptákban hallgatják végig azt a nótát, a melylyel a magyar vértanuk utolsó sóhaját némitották el.

Vajjon mikor akad már egy nyilt és őszinte államférfiu, a ki a koronás királyt felvilágositja a valódi helyzetről s megmondja neki az igazat, hogy a mai züllött politikai viszonyok között egyedül a magyar nemzet az, a melyre számithat, a mely hű és lovagias volt eddig s mindenkor az marad.

Tudom jól, hogy a miniszterelnök ur nem fogja teljesiteni a nemzet őszinte kivánságát, pedig csak akkor volna méltó Deák Ferencz emlékéhez, ha e részben követné állitólagos mintaképének nyomdokait.

Konolics érsek, a miniszterelnök ur méltó mintaképe, a ki azt mondotta, hogy: Magyarországot koldussá kell tenni.

Hivatkozzék erre a mondásra, mert Kolonics érsek ezen mondását a miniszterelnök ur már beteljesitette vagy legalább alaposan elősegitette. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Én? Már hogy én!?

Horváth Gyula: Ne akarjon folyton Deák Ferencz fényénél sütkérezni, mert annak a fénynek a világa mellett láthatóvá lesz az ő kicsinysége, a fénynyel kiáradó melegség pedig felolvasztja a saját maga által odaviaszkolt szárnyakat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagyszerü!

Horváth Gyula: A miniszterelnök ur nagyon büszkè az ő formulájára, mert akkor, mikor az 1899. évi XXX. t.-czikket megalkotta, az egész világ elhitte, hogy a mai állapotok mellett 1903. év elején ipso jure az önálló rendelkezéshez van jogunk áttérni. Most pedig kimutatja ugyanazon törvény szövegéből, s ő maga el is hiszi, hogy 1907 előtt nincs jogunk a külön vámterülethez.

Hát erre ne legyen büszke a miniszterelnök ur, mert ebből az egész dologból csak az az egy világos, hogy a nemzet vagy akkor, vagy most, be lett csapva.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem igaz! Egyszerüen nem igaz! Ezt be fogom bizonyitani.

Horváth Gyula: Az bizonyos, hogy az a nagyon világos törvény a megalkotás idején egészen más értelmü volt; sőt csupán az esetben volt a paktumnak és a törvény meghozatalának értéke, ha azt a másik értelmet imputálhatták neki, mert a mai értelmezés nemcsak, hogy előbbre nem vitte a nemzet jogait, hanem rosszabb még a Bánffy-féle kiegyezésnél is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Sokkal rosszabb!)*

Vigyázzon a miniszterelnök ur, mert a nemzet számon fogja kérni az elpocsékolt, elpaktált esztendőket s legszentebb érdekeinek hallatlan módon való kijátszását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A nemzet, melylyel elhitette, hogy eljutott a jog, törvény és igazság igéretföldjére, tudatára jött annak, hogy csuf játékot üztek legszentebb jogaival s kész élet-halál harczot vivni, ha kell, életbe vágó érdekeiért. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha a kormány nem fogja be a szemeit, látni fog s ha nem dugja be füleit, hallania kell a nemzet közvéleményének sürgető szavát, melylyel jogainak lépésről-lépésre való feladása ellen tiltakozik, mielőtt fölötte a gazdasági nyomoruság, a társadalmi züllés teljesen elhatalmasodik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mesebeli szirén a Scylla és Charibdis között evező hajósokat akarta elbüvölni, hogy a hajót és népét elveszithesse, mig a miniszterelnök ur, a mikor zátonyok közt vezeti a nemzet hajóját, azt hiszi, hogy a mint hangjával önmagát elbájolja, ép ugy tudja elbüvölni a veszélyt hozó sziklákat, melyek a hajót megsemmisüléssel fenyegetik.

S a mint Odisszeus népének a füleit dugta be, hogy ne hallják a szirén szavát, ép ugy a miniszterelnök ur párthiveinek a száját tömi be, hogy rajta kivül senki szóhoz ne juthasson. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A száját, nem a fülét!)*

A miniszterelnök ur győzi szóval, de, már engedelmet kérek, talán mégis furcsán jönne ki, ha valamelyik primadonna a szindarabban lévő összes szerepeket maga játszaná el.

Ép ily furcsa a miniszterelnök ur tettek nélkül való folytonos szóáradata.

Széll Kálmán miniszterelnök: Most már egy hete hallgatok, most önök beszélnek!

Horváth Gyula: Csakhogy a miniszterelnök ur arról nem beszél, a miről kellene, s olyan dolgokat tesz, a mit nem kellene. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bebizonyitom, a mit mondok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ott vannak a legfontosabb kérdések, a melyekre a nemzet aggódva várja a miniszterelnök ur felvilágositó válaszát, de hiába várja, mert a miniszterelnök ur beszél minden másról, de a kérdés lényegét mindig óvatosan kikerüli, az egyenes kérdés elől kisiklik, sőt akárhányszor egyenesen ki is mondotta, hogy a nemzet legfontosabb érdekeit érintő kérdésről, a kiegyezés mibenállásáról nem nyilatkozik, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* holott ugyanakkor osztrák kollégája szóval és irásban ugyancsak bőséggel kürtöli világgá ugyanezen kérdésekben aratott diadalait. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a kerülgetés jellemzi Széll Kálmán egész politikáját, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a mint fontosabb kérdésekben felvilágositást nem ad, ép ugy nem is tett négy évi kormányzata alatt semmit a nemzet javára. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem volt képes megcsinálni négy évi kormányzata alatt a kiegyezést, bár erre kötelezettséget vállalt, sőt eltolta egész 1907-ig az önálló vámterület létesitésének a lehetőségét, s gyenge politikájával nagyra növelte a nemzetiségek jogosulatlan aspiráczióit. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mit tett a miniszterelnök ur?

Felemelte a quótát, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* idehozta a katonai javaslatokat és a czivillista felemelését. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most pedig működését betetőzi azzal, hogy a költségvetésnek kellő időben való benyujtása helyett indemnitást kér a maga és a kormánya részére megszavazni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kéri pedig az indemnitást a jelek szerint azért, mert még a költségvetési törvény előtt akarja letárgyaltatni azokat a kerülő uton ujból ide hozott katonai javaslatokat, a melyek a nemzettől ismét elviselhetetlen vér- és pénzáldozatot követelnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Cselekedjék a miniszterelnök ur belátása szerint, de legjobb meggyőződésem, hogy hazaellenes cselekedetet követ el, ha a kizsarolt és tönk szélére juttatott ország terheinek a felemelését még csak megkisérleni is próbálja s arról az egyről biztos lehet, hogy minden ilyen merényletnél szemben fogja magát találni a nemzet közvéleményével, sőt saját pártjának nagy részével is . . . *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Nem merik megtenni! Sokkal jobban be van tömve a szájuk!

Horváth Gyula: . . . a kik az ujabb sulyos áldozatok megszavazására nem kaptak a nemzettől mandátumot.

Tagadhatatlanul mást várt a nemzet s a miniszterelnök ur másra vállalkozott, de a mit négyévi működése alatt megvalósitott, az csakugyan azt igazolja, hogy az előző kormány nyomdokait követi, tehát megérett arra, hogy sorsa is ugyanez legyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Bukjék!)*

Szirakuza zsarnokának életéért naponta imádkozott egy öreg asszony attól való félelmében, hogy utána még nagyobb zsarnok következik.

Mi pedig imádkozunk Széll Kálmán politikai kimulásáért, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Szabad!

Horváth Gyula: . . . mert arról vagyunk meggyőződve, hogy az országra nézve károsabb, rosszabb, kétségbeejtőbb helyzet, mint a minőt a miniszterelnök ur teremtett és fentart, nem következhetik.

Ez az én meggyőződésem és bizalmatlanságom indoka, miért is a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Miután az idő már előrehaladt és szólásra még többen vannak feljegyezve, a tárgyalás most félbeszakitható és annak folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésnek napirendjére tüzzük ki.

Ezzel az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

144. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 11-én, kedden,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A kérvényi bizottság jelentésének benyujtása a kérvények IV. sorjegyzéke tárgyában. — Zárt ülés. — Az 1901. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat gr. Teleki Sándor, az azok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. november 10-ikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen észrevétel nincs, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Torontál vármegye közönségének háromrendbeli feliratát: a megyei tisztviselők lakbérilletményének rendezése, az olasz bor vámjának felemelése és a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Árva vármegye közönségének feliratát a közalapitványi és árvapénzek mikénti kezelése tárgyában;

A sátoralja-ujhelyi, nagygalambfalvai, brádi, görgényi, turócz-szentmártoni, orsovai, nagylaki és csongrádi tanitótestületeknek Dókus Ernő, Bedő Albert, Hollaky Imre, Urmánczy Nándor, b. Révay Gyula, Jakabffy Imre, Kristóffy József, illetőleg Szivák Imre képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy b. Fejérváry Géza, honvédelmi miniszter ur még tegnap értesitett, hogy a tegnap hozzá intézett értesitésem folytán azonnal intézkedett a Nessi Pál ellen folyamatba tett becsületbirósági eljárás felfüggesztése iránt. *(Általános helyeslés.)*

Gr. Teleki Sándor jegyző: Daróczy Aladár, a kérvényi bizottság előadója!

Daróczy Aladár, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! A kérvényi bizottság tegnapi napon tartott ülésében letárgyalt kérvények negyedik sorjegyzékét (Irom. 219) azzal a tiszteletteljes kérelemmel van szerencsém az igen t. háznak bemutatni, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és a legközelebbi ülések egyikén napirendre kitüzni méltóztassék.

Elnök: A kérvények negyedik sorjegyzéke ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak napirendre tüzése iránt a képviselőház annak idején fog határozni.

Következik a napirend, vagyis az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189. 191) tárgyalásának folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Ráth Endre! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ráth Endre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha még nem rendült volna meg bennem a magyar parlament tárgyilagosságába vetett hit és bizalom, ugy az előttünk fekvő felhatalmazási törvényjavaslat kapcsán talán csak azzal foglalkoznám, vajjon indokolt-e az, megfelel-e az a törvény kivánalmainak és van-e reá égető szükség? Fájdalom azonban, az én hitem szerint a magyar parlamentben az érvek korszaka már lejárt; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ma már napnál világosabb, hogy a túloldal előtt, daczára az 1867. évi XII. t.-czikknek, még végczéljában sem a magyar haza függetlensége és önállósága lebeg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt az időszerütlenül szőnyegre hozott javaslatot sem

tekinthetem tehát másnak, mint a kormány iránti bizalmi kérdés nyilt felvetésének és erős a hitem, hogy az indemnity a jelen esetben nemcsak mint czél lebeg a kormány előtt, hanem eszközt akar magának abból kovácsolni arra, hogy a belőle meritett hatalmat, mint Damokles-kardot villogtassa a nemzeti érdekekért élet-halálharczot vivni készülő ellenzék feje felett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig e nemzetnek soha nagyobb szüksége nem volt a bizalomra, mint épen most. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vészes idők kavarognak fejünk felett! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fátyol borul a jövő képére és aligha van rája festve régi szabadságunk uj hajnala. *(Igaz! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Kiszipolyozott, elsorvadt, tönkre tett nemzetünk ezer darabra osztatott, s mint utszéli koldus czifra rongyokkal takargatja sebektől boritott testét. Mintha nehéz átok sulya ülne rajta, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem érti egymást a magyar, vallási, felekezeti villongásokkal küzködik, a nagyok tiporják a kicsinyeket, a különböző foglalkozásbeliek élet-halálra szervezkednek egymás ellen, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* orgiákat ül az önzés, hazugsággá lett a szabadság, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* álom lett a testvériség és üres frázis az egyenlőség. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mig e sötét, de való igaz kép a keserüség hurjait rezgeti meg lelkemben, addig csak mint álom lebeg előttem egy önérzetes, egybeolvadt, hatalmas, független, szabad Magyarország eszményképe. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Mikor ezt a két, egymástól oly hihetetlen messzeségben levő képet látom, mérhetetlen keserüség tölti el a keblemet, mert csak most látom, hogy miért kellett ezt a nemzetet közerkölcseiben és anyagi erejében tönkre tenni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most már napnál világosabb előttünk, hogy azért kellett ezt a nemzetet szándékosan a közmüveletlenség fertőjében hagyni; azért kellett a nemzet testéből a gerinczet kivenni; azért kellett megrontani ifjuságunkat, azért kellett közhitté tenni, hogy boldogulás csak az önök oldalán lehet, hogy ne legyen ennek a nemzetnek erkölcsi bátorsága, ne legyen ereje, ne legyen tehetsége, szilárd hite, akarata küzdeni, remélni, fáradni és munkálni a haza javáért, függetlenségeért és önállóságáért. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minden nemzet végczéljának az ország függetlenségének és szabadságának kell lennie. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Jólétének!

Ráth Endre: Minden nemzet kormánya az ország függetlenségének, szabadságának megszerzésére, megtartására, népe boldogsága felvirágoztatására köteles törekedni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt hirdetik önök is, s mig a kormány férfiai nap-nap után az egységes nemzeti gondolatról beszélnek, ünnepi szónoklatokban az egységes nemzeti czél nagyságát magasztalják, zúgó tapsok, éljenriadalok között hirdetik erre való törekvéseiket, megfeledkeznek arról, hogy ezzel ellentétben évtizedek óta azt prédikálják ennek a nemzetnek a fülébe, azt bizonyitják szavakkal, hogy gyöngék vagyunk szellemi, lelki, anyagi erőkben, hogy nem tudunk önállóan megélni, szerepünk csak a folyondáré, gyermekek vagyunk, kiket támogatni, vezetni kell. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De azért önök mégis tovább beszélnek egységes nemzeti czélról, törekvésekről, vágyakról és aspirácziókról, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s tűrik, hogy az országban nyiltan szervezkedhessenek a nemzetiségiek, nap-nap után arczul csaphassák önérzetünket; idegen pénzekkel idegen érdekek istápoltassanak, gyalázhassák nyelvünket, érzelmeinket, zászlónkat, czimerünket, de azért önök a nemzetiségekkel szemben megkövetelik és hirdetik a magyar nemzetnek, a magyar nyelvnek, czimerünknek, zászlónknak a jogát, s eltürik, hogy azt a magyar póttartalékost, mikor jelentkezni megy és magyar szóval jelentkezik a német helyett, elcsukják; eltűrik, hogy a tüzérkatona, ha letépte a nemzeti zászlót, kaszárnyafogságot kap, mig a képviselőház egy tagja ellen, mert az a magyar himnuszt megvédelmezi, becsületbeli eljárást inditanak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Eltürik önök azt, hogy Magyarországon lehessen oly vármegye, mint Brassó megye, mely sajnálkozásának ad kifejezést a felett, hogy a magyar parlament meghozta a helységnevekről szóló törvényt.

Kórodi Lajos: Nem áll! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Ráth Endre: Nem érzik önök az ellentéteknek ezt a nevetséges voltát, nem érzik, hogy rút és undoritó játékot üztek a nemzet jóhiszemüségével? Ha önök igazán az egységes nemzeti törekvésnek, az egységes nemzeti czélnak és vágyaknak letéteményesei, akkor helyezzék jogaiba nyelvünket, czimerünket, zászlónkat; némitsák el a vallási villongásokat; tüzzenek a nemzethez méltó nemzeti czélt eléje, biztositsák a nemzet szupremácziáját erkölcsiekben, anyagiakban; adják meg a nemzet régi vágyát: szabad rendelkezési jogát, közgazdasági függetlenségét; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azonban mit látunk, t. képviselőház? hogy mig a nemzetiségi törekvésekben a kormány a társadalomra appellál, addig, a midőn a nemzet függetlenségéről, szabadságáról, önállóságáról van szó, — bár megnyilatkozott a társadalom kicsinye-nagyja; megnyilatkozott a hatalmas és gyönge és minden foglalkozásbeli ág — ezt a társadalmat nem hallgatják meg, hanem önök haladnak tovább a maguk utján és visznek bennünket Ausztria karjaiba. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Más nemzeteknél kétes értékü jogoknak a nemzet javára való kihasználásában még a rabulisztika fegyvereitől sem idegenkednek, mig nálunk tapsokat arat a magyar parlamentben

az, a ki hosszu idő alatt szerzett tudása révén valami jogfeladást ki tud sütni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ide mer jönni ez a kormány bizalmat kérni a nemzettől, ide mer jönni épen most, a midőn uj merényleteket terveznek ellenünk; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* bizalmat kér attól a nemzettől, a mely, ha a bizalom szárnyain olykor-olykor a kormány elé szállt, süket fülekre talált, mert a népnek jogos keserveit nem értik meg ott, a hol Bécsnek egy intése is parancs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sivár, kietlen, reménytelen korszakunkban talán meg tudnám bocsátani az 1867-es alapon álló kormányoknak minden büneit, ha látnám, hogy törekvésük az, hogy az országot erősitsük, az országot edzzük azért, hogy majdan egy erős országgal fogjunk nemzeti aspiráczióink kivivásához, megvalósitásához. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azonban a nemzet szemeiről kezd lehullni a hályog; ereiben kezd pezsdülni a vér; kábultságából éled és látja, hogy rút játékot üztek vele, s gondolkodik afelett, hogy igazán a nemzeti czél érdekében küzd, veritékezik-e?! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az egyszerü földmives, a ki eddig hazája, nemzete, családja és önmaga iránti kötelességből küzdött, földjén egy jobb jövő reményében dolgozott emberfeletti erővel, ki hajnalhasadásakor már verejtékező homlokkal áll munkába, s még dolgozik, a mikor a nap már nyugvóra tér: hát ez a földmives kezd rájönni arra, hogy iránta hálátlan a haza; hogy ő rútul be van csapva, hogy jobb jövőre nincs kilátása, hacsak vándorbotot nem vesz kezébe. Helyét idegenek foglalják el, kik előtt idegenek nemzeti érzéseink, vágyaink, reményeink. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kisiparos sutba dobja szerszámait, s lelkében mély elkeseredettséggel gondol hazája kormányára, mely tőle kötelességeket kiván, de nem védi meg őt a fejlett Ausztria virágzó gyáripara ellen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit szóljon a kereskedő, a hivatalnok, s a néptanitó, a nemzet szomoru, mellőzött napszámosa? Vésztjósló érzések ülik meg lelkemet, ha eszembe jut, hogy mi lesz akkor, a midőn ezek a szegény emberek egészen öntudatra ébrednek, s látják, hogy őket megint mellőzik, hogy hiába küzdöttek, hiába lelkesiti őket egy nemes nagy czél, végső szükségükben hasztalan fordulnak segedelemért a kormányhoz, a kormány a helyett, hogy őket támogatná, azt kiáltja oda annak a népnek, a mely eddig küzdött, verejtékezett, hogy: »Szenvedj, verejtékezz, küzdj tovább, huzd az igát, mert a milliók kellenek a koronás főknek és játékszereiknek, a katonáknak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azoknak kell a pénz, kik téged nem értenek meg, kiknek nyelvük, zászlójuk, czéljaik, eszményeik idegenek. Kell a nagyhatalmi hóbortnak; kell a pénz azokra az eszközökre, a melyekkel eltiporják a nemzet törekvéseit! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A Székelyföldnek vagyok küldötte, t. ház; *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* ott az ország bérczein, az ország határán egy hatalmas tömeg él, a mely évszázadokon keresztül teljesitette történelmi misszióját, békében, háboruban, harczban. Ez a nép most kimerült, koldus, de hazáját szereti, s dolgozni kész... *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: Igaz! Azt meg kell védeni!

Ráth Endre: . . . és ennek a népnek szivében ma az a hit él, hogy a törvények erejével tették őt tönkre. Ennek a népnek szivében, lelkében él nemzete hálátlanságának kitörülhetetlen tudata. Ez a nép, t. képviselőház, segedelmet kér, munkát, támogatást, hogy ne kelljen vándorutra kelnie.

Ennek a népnek, t. képviselőház, jogok kellenének, kellenének eszközök, munka arra, hogy ő tovább teljesithesse kötelességét. És mi történik, t. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a tömeg, mikor ide jön a képviselőháznak ajtajához, hasztalanul zörget, ennek a háznak szive nem könyörül meg rajta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden kivánság visszautasitásra talál; csak egy nem, a mikor czifra ruhára, a mikor a nemzeti jogokat eltipró katonaságnak szaporitására van szükség. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az én kerületemben egy nagy missziót teljesitő iskolának a polgári leányiskola államositásához csak pár ezer korona lenne szükség: erre nincs pénz; Erdélyben vasutakra lenne szükség, erre nincs pénz; az országnak csatornák kellenének, jó közutak, közlekedési eszközök: erre, t. képviselőház, nincs pénz. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Drága az igazságszolgáltatás, rossz az adórendszerünk, és mindezeken nem változtathatunk, mert erre nincs pénz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Első felszólalásom alkalmával nem akarom tovább igénybe venni a ház türelmét; *(Halljuk! Halljuk!)* csak még arra az egy vádra akarok reflektálni, hogy ne bántsuk ezt a kormányt, szavazzunk neki bizalmat, hiszen nem tudjuk, hogy Széll után ki jön. Hát, t. képviselőház, erre ennek a pártnak az a válasza, hogy mi nem személyekért és nem személyek ellen, hanem elvekért és elvek ellen küzdünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt látjuk, t. képviselőház, hogy a 67-es alapon lévő kormányoknak akármelyikétől mi nem sokat reménlhetünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mikor egy-egy kormányváltozás előtt állunk, ugy vagyunk, mint a földmives, a kinek termését a fagy már elpusztitotta félig és az égen gyülemlő fellegekre néz és nem tudja, vajjon jégeső vagy sorvasztó szélfergeteg rejlik-e méhében? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azért mi, t. képviselőház, bárminő ennek a háznak a hangulata, a függetlenségi párt dolgozni és küzdeni fog tovább, nem fog sem az abstinencziához nyulni, sem pedig, ha nem szükséges, az obstrukczióhoz. Mi a nemzetnek,

választóinknak igéretet tettünk. Akármilyen legyen a t. túloldal, mi biztatni fogjuk népünket, küzdjön, higyjen, reméljen és addig, a meddig az a háromszinü lobogóra hajtja a fejét és álmodik a haza függetlenségéről, mi, ennek a pártnak a tagjai, küzdeni, dolgozni és munkálkodni fogunk azért. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én a kormány iránt a bizalmat nem szavazhatom meg, mert én ettől a kormánytól félek, féltem tőle nemzetem jövőjét, féltem nemzetem jogait. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. képviselőház! 20 képviselőnél többben zárt ülés tartását kérik. A házszabályok 223. §-a értelmében a zárt ülést el kell rendelnem, és felkérem a karzat közönségét, hogy a termet hagyja el. *(A karzat közönsége távozik.)*

(A zárt ülés után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Folytatjuk a tárgyalást.

Szólásra ki következik?

Endrey Gyula jegyző: Vázsonyi Vilmos!

Vázsonyi Vilmos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Közéletünknek egyik jellemző sajátszerüsége az, hogy nyilt jelszavai mellett vannak politikai misztériumai is. Azt értem ez alatt, hogy vannak politikai misztériumok közéletünkben, hogy vannak oly rejtett igazságok, a melyeket csak magunknak mondunk meg, a melyeket csak suttogunk, s politikai közéletünkben annak, a ki vezető államférfiu, sajnos, nemcsak nyilt akadályokkal, hanem titkos, miszteriózus akadályokkal is meg kell küzdenie. Ebből következik azután az, hogy midőn egy kormány politikáját birálgatjuk, az az aggodalom támad bennünk, hogy a kormányt támadva, nemártunk-e ezzel az országnak? Akkor vetődik fel az a kérdés, mely felvettetett a jelen alkalommal is, hogy a kormányt támadva, nem következnék-e roszszabb tényező, a mai adott tényező után?

Azt tartom a multak tanulsága után, értem a szabadelvü párt klasszikus korszakát, az egyházpolitikai küzdelmet, hogy ezekkel a politikai misztériumokkal való visszaélésekkel, ezekkel a suttogó akadályokkal le kell végre számolnunk. Láttuk azt az egyházpolitika idején, hogy a szabadelvü párt, mely akkor nagy áldozatokkal egységessé változott, mely akkor a közvéleménynyel kereste az érintkezést oly nagy mértékben, hogy akkor balkon-szónoklatok is hangzottak el a szabadelvű párt vezérférfiai részéről, láttuk, hogy akkor a szabadelvü párt a miszteriózus akadályokkal szemben igenis képes volt a maga akaratát és az ország akaratát is érvényre juttatni. Láttuk, hogy a szabadelvü párt képes volt megoltalmazni a maga uralmát, képes volt meggátolni azt, hogy a szabadelvü párt körén kivül álló uj miniszterelnök-jelölt vegye át a hatalmat. Láttuk különösen a jelenlegi földmivelésügyi minisztert, Darányi Ignácz urat, midőn mint a szabadelvü pártnak kapuvédője, mint valóságos Winkelried Arnold, ezer dárdával a kezében gátolta meg a horvát bánnak a szabadelvü pártba való betörését. A szabadelvü egyházpolitikának ezt a nagy tanulságát, hogy az, — mint erről az oldalról konstatálták — annyi pénzáldozatokba került, legalább nemzeti küzdelmeink számára óvjuk meg és szögezzük ki.

Köztudomásu dolog, hogy a szabadelvü egyházi politikát bizonyos udvari felfogásokkal szemben, személyes érzelmekkel és nehéz akadályokkal szemben kellett megcsinálni. A szabadelvü párt egységesen, erélyes kormány vezetése alatt, a közvélemény megszervezésével és vezetésével a szabadelvü egyházi politikát mégis győzelemre tudta vinni. Azt kérdem hát, ha a szabadelvü egyházi politika érdekében meg lehetett küzdeni a politikai misztériumokkal, a titkos hatalmakkal, ha lehetett győznie, akkor a kormánynak, daczára annak, hogy a ház nagy része, az egész egyházpolitikai ellenzék ellene szegült és a főrendiházban hatalmas ellenállásra, Bécsben nagy akadályokra talált, azt kérdem, ha lehetett megküzdeni a szabadelvü egyházi politika érdekében, nem kell-e akkor, a mikor nemzeti jogokról és nemzeti követelésekről van szó, ugyanezt megtenni? *(Igaz! Ugy van a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, a mi sikerült a szabadelvü egyházi politikánál, az egy erős kormánynak, egy egységes többségnek sikerül a nemzeti jogok védelmében is.

Azt a felfogást tehát, azt a suttogó, titkon terjesztett felfogást, mintha a jelenlegi kormány a lehető legjobb tényező volna és a kedvéért el kell fogadnunk a quóta felemelése után a czivillista felemelését, el kell fogadnunk a katonai javaslatokat, mind azért, mert a jelen kormány után jobb nem következhetik, azt a felfogást nem fogadhatom el, mert igenis erélylyel, egységes kitartással, a közvélemény felsorakoztatásával lehetséges a nemzeti jogokat megvédelmezni, és lehet a bécsi túlkapásokkal szemben ellentállni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Hogy a mai kormányban nincs meg ez az ellenállási képesség, azt minek tulajdonithatjuk? Tulajdonithatjuk egy sajátságos jelenségnek, annak, hogy a mai kormány tulajdonképen átmeneti kormány, a mely állandó akar maradni. Meg fogom világitani ezt a tételt, t. ház.

Nem vitatom el ennek a kormánynak nagy érdemeit, hogy akkor, a mikor minden felfordult a parlamentben, a mikor már a pártoknak gyülölete oly izzóvá vált, hogy mindenki aggódva nézte, hová fejlődnek a viszonyok, akkor igenis ez a kormány nagy kötelességet teljesitett és feladatát jól oldotta meg, mert sikerült helyreállitania a parlamenti békét. De, t. ház, mások

a béke helyreállitásának feltételei és mások a politikai vezetésnek feltételei. Ott, a hol felforgatott, abnormis viszonyokat kell a helyes mederbe visszaterelni, ott helye van a folytonos békitésnek, helye van a folytonos egyeztetésnek és kompromisszumoknak. De a mikor ez a kibékités megtörtént, akkor többé nem a kompromisszumoknak, nem az ezerféle apró csoportokban alakult, különböző szinü kis zászlók alatt vonuló seregnek kell a politikát vezetnie, — hanem kell, hogy legyen egy politikai egység, mert csak határozott irány eredményezheti azt, hogy halad a nemzet.

T. képviselőház! A miniszterelnök ur azokban a szomoru időkben, a mikor a parlamenti állapotok teljesen felfordultak, azt a szerepet játszotta, a melyet az a rokonszenves és nemes kedélyü férfiu játszik, a ki a Dumas fils összes drámáiban megtalálható, a kinek az a szerepe, hogy az összes szálakat kezében tartsa, az összes konfliktusokat megoldja, a csomókat megkösse és kibogozza, a szerelmes párokat összehozza, a perlekedő házasfeleket kibékitse.

Ezt a feladatot a miniszterelnök ur abban a politikai drámában, a mely az obstrukczió alatt játszódott le, nagyon szépen oldotta meg és ezzel a hazának szolgálatot tett. De a Dumas fils darabjaiban az a nemes kedélyü férfiu, a ki kibékiti a házasfeleket, a kibékités után nem szokott ott maradni éjszakára is, mert ezt megköszönnék. *(Derültség.)*

Azt tartom, a kibékités szerepének teljesitése után ennek a kormánynak a hivatása már is betelt. Ma ugyanaz a kormány, mely a felforgatott viszonyok között, a mely az obstrukczió idején életszüksége volt az országnak, ma csak az akadály szerepét játszsza a nemzeti haladás szempontjából. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az akadály szerepét játszsza azért, mert azt a nagy pártot, melyben annyi kiváló erő van, leköti; mert a legkülönbözőbb irányoknak kibontakozását meggátolja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert győzzön bár a konzervativ, vagy győzzön a szabadelvü, vagy még haladottabb irányzat, azok, a kik ezen irányzatoknak hivei, ebben a szabadelvü pártban külön-külön a maguk utján haladva, használhatnának az országnak, igy pedig együttesen, barátságosan kezet fogva egymással, csak azért fognak kezet, hogy egyiknek se legyen szabad keze a maga politikájának és programmjának szolgálatára. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A politikai élet vezetésében a konfliktusoktól, a küzdelmek felidézésétől, a robbanásoktól félni nem kell. Ha szabad hasonlattal élnem, a légszesz-motor mi egyéb, mint folytonos robbanások felhasználása hajtóerőre? A politikai életben is ezek a folytonos robbanások teszik a hajtóerőt, a konfliktusokból származnak az alkotások, mert mérkőzések nélkül nagy alkotások nem származhatnának soha. A kompromisszumok korszaka mindig a stagnácziót jelenti, majd a stagnáczió korszaka után a visszaesés következik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Épen azért, mert ez a kormány mint átmeneti kabinet, akkor fényesen oldotta meg feladatát, ma tulajdonképen önmaga is csodálkozva láthatja, mennyire megnőtt iránta ebben az országban az elégedetlenség, és kérdezhetné, hogy tulajdonképen azokért a szolgálatokért, a melyeket azon nehéz időkben teljesitett, ez-e a hálás elismerés?

Azt tartom, t. ház, hogy a mi politikai életünknek az előbb mondottakon kivül, hogy t. i. vannak politikai misztériumaink, van még egy más végzetes hibája is. Az, hogy nálunk a vezető államférfiak mindaddig megmaradnak a porondon, mig csak onnan erőszakkal nem üzetnek el; hogy a mi politikánk nem mutathatja fel a Nyugat nagy államférfiainak példái után azokat a férfiakat, a kik, midőn már hazájuknak vagy vallott programmjuknak használni nem képesek, félreállanak, mert csak azért tartják a kormány gyeplőjét kezükben, hogy elveiket és programmjukat megvalósithassák. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Ott a nyugati nagy kulturállamokban, a szabadságnak és haladásnak nagy államaiban találhatunk olyan férfiakat, mint Waldeck-Rousseau, a ki egy nagy győzelem után leteszi a hatalmat, átadja utódjának, visszavonul és visszavonulása erőforrása lesz nemzetének, mert az el nem koptatott, a le nem járt államférfiak válságos nagy időben a hazának támaszai. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ott van a másik felvilágosodott, a másik szabadelvü nagy államban, Angliában Salisbury lordnak példája, a ki egy nagy győzelem, nagy, keserves kérdés elintézése után lemond, és lemondása is nemzetének erőforrása, mert ő nem lesz bukott ember, hanem nemzetének pátriárkája, a kire az összes pártok egyaránt tisztelettel tekintenek és a kinek tanácsát válságos és nehéz pillanatokban meghallgatja az egész angol nemzet.

T. ház! Nekünk ilyen példáink nincsenek. Minálunk az államférfiak utolsó lehelletükig ragaszkodnak a hatalomhoz, és egyik sem távozott önként, hanem mindegyik kényszerittetett a távozásra. Ez a nemzet szempontjából és ezen államférfiak egyéni szempontjából is egyaránt végzetes hatásu. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert ime mit látunk, t. ház? Azt, hogy felvetik hazafias ellenzéki férfiak is azt a kérdést, hogy ki fog következni a miniszterelnök után? Elkoptatnak mindenkit, mindenki csak erőszakkal távolitható el a miniszteri székből. Ez arra vezet, hogy nagy, nehéz és válságos pillanatokban a nemzet nem tudja, hogy hol találja meg a vezető államférfiakat. Nyugatnak nagy államaiban, a hol nem látszatalkotmányosság, hanem igazi alkotmányosság

van, a lelépő államférfiak nem kerülnek bele a politikai kriptába, ott van számukra feltámadás. Nálunk a bukott, penzionált miniszterek számára nincs feltámadás, nálunk a halottak igazán nem térnek vissza, nálunk az eltávozott, penzionált államférfiak, ha nagyok voltak, hasonlitanak a kiégett tűzhányóhoz, melynek kráterébe a játszadozó gyermekek kavicsokat hajigálnak, a kisebbek pedig hasonlitanak a kiégett tajtékpipához, a mely belekerül a gyüjteménybe, de abból nem pipál többé soha senki. *(Derültség.)*

Ugron Gábor: Szépen ki vannak szíva!

Vázsonyi Vilmos: Azt mondják a t. túloldalon, azt mondja különösen Nagy Ferencz t. képviselőtársunk az ő nagyszabásu felszólalásában, hogy rémeket látunk ezen az oldalon, rémeket, mert az ország, helyesen a szabadelvü párt a legnagyobb mértékben egységes, a szabadelvü pártban a legnagyobb béke honol, az irányok különbözősége ott fel nem található. Ezen tételnek bizonyitására különbséget tett a politikai szabadelvüség és a közgazdasági szabadelvüség közt, és ha jól értem lényegét fejtegetéseinek, ez a lényeg az volt, hogy a politikai szabadelvüségben teljesen egységes a szabadelvü párt, csak a közgazdasági kérdések tekintetében lehetnek eltérések. Hát, t. ház, a mi a közgazdasági szabadelvüség kérdését illeti, azt hiszem, hogy nincs ma már Európában egyetlen igazán szabadelvü férfiu, ki a közgazdasági szabadelvüséget abban az értelemben, a mint azt a század elején, majd a 40-es esztendőkben felvetették, magáénak vallaná, mert ennek a közgazdasági szabadelvüségnek tanait megczáfolta az élet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De mi ennek a közgazdasági szabadelvüségnek az ellentéte? Ellentéte egyfelől a termelésnek szoczializálása, nem szoczialista értelemben, hanem az organizáczió értelmében, vagyis abban az értelemben, hogy a század elején működött szabadelvü iskolának végzetes tévedését, hogy elégséges a szabadelvüséget papiroson proklamálni, azt az életben megszervezni nem kell, ma már minden szabadelvü ember belátta és tudja, hogy a jelszavak szabadelvüsége helyett az organizáczió szabadelvüségére kell lépni. Az igazi szabadelvüség nem a szabad verseny puszta jelszava többé, hanem az a valóságos szabad verseny, mely a gyenge számára lehetővé teszi, hogy konkurráljon az erőssel, tehát az ország minden rétegében, a termelésnek minden ágában a nagyszámu gyengéknek oltalma a csekély számu erősekkel szemben. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha szabad hasonlattal élnem e tétel megvilágitására, az igazi szabadelvüség az organizáczió szabadelvüsége, a demokráczia, mert nincs más különbség a szabadelvüség és a demokráczia közt, mint az, hogy a demokráczia az organizált szabadelvüség, mely hasznositja azt a példát, melyet nekünk a lóversenyek nyujtanak, hogy ott az ügyes, a gyors, a versenyben gyakran kitünt paripára több terhet raknak, mint arra, a mely gyenge és a versenyben még nem tüntette ki magát. Tehát egyszerüen és szerényen követeljük az állami életben azt az igazságot az embernek, a mit megadtunk a lónak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ez a közgazdasági szabadelvüség, a régi, lejárt közgazdasági szabadelvüség nem volna meg a szabadelvü pártban, ezért a szabadelvü pártnak senki sem tehet a szabadelvüség szempontjából szemrehányást; csak az a kérdés, hogy a középkornak eszméi, vagy pedig a haladottabb uj kornak eszméi-e azok, melyek szemben állanak a régi, közgazdasági szabadelvüséggel?

A mi azt a hires egységet illeti a szabadelvü pártban és azt a Nagy Ferencz képviselőtársunk által oly egyszerüen megfejtett ellentétet, a mely az agráristák és merkantilisták közt áll fenn, ez a dolog nem olyan egyszerü, nem is olyan ártatlan, mint azt a t. képviselő ur állitja. Mert ha igaz volna, hogy az agrárizmus a földmiveléssel foglalkozók pártja, a mi nem áll, mert ezen az oldalon ül a kisgazdák tipikus pártja, a függetlenségi párt szavazatainak legnagyobb részét a kisgazdáknak köszönheti, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* állana másfelől, hogy a merkantilizmus viszont az iparosok és kereskedőknek általánosságban és kivétel nélkül való szervezkedését jelenti, akkor ártatlan mulatság volna az a par distance való párbajozás, mely Sopron és Pozsony közt folyt le, melynél azonban sebesülés nem történvén, a távolság nagysága miatt, én, mint a párbaj ellensége örömmel üdvözlöm a párviadalnak ezen nemét.

Nem ugy van a dolog, mert az agrárizmus eddig nem jelentkezik, mint az összes gazdálkodók érdekeinek védelmezője, hanem jelentkezik, mint a földbirtokosság legmagasabb rétegeinek szervezkedése, még pedig nemcsak a közgazdasági téren, hanem a politikai téren is a politikai hatalom megszerzéséért. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Másfelől a merkantilizmus sem foglalja magában az ország összes iparosait és kereskedőit, mert nagy naivitás vagy jóhiszemü tévedés volna azt állitani, hogy valami nagy érdekközösség van a szegény szatócs és a kereskedelmi bank között, igen nagy fantázia kellene ahhoz, hogy elhigyjük, hogy a kisiparos és a gyáros érdekei azonosak. A merkantilizmus is hiába lép fel azzal a pretenzióval, mintha az egész kereskedelmet és az egész ipart képviselné. Miről van szó? Egyszerüen arról, hogy egyfelől az ősi vagyonnak fejedelmei, másfelől az uj vagyonnak modern hűbérurai összevesztek, kié legyen az állam, és melyik használja fel az államot a maga czéljaira? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a harcz viharzik az agrárizmus és merkantilizmus mérkőzésében.

Láttuk a soproni és pozsonyi kongresszus tárgyalásainál, hogy ugy az agrárius, mint a merkantilista urak rendkivül nagylelkűek akkor, midőn mások hasznának és vagyonának elaján-

dékozásáról van szó. *(Derültség.)* Láttuk azt, mily nagylelküséggel mutattak reá Sopronban a latifundiumokra és azt mondották: ime ott vannak a nemzet ellenségei, a latifundiumok urai, ott van a kitünő föld. A mint ott rámutattak a föld-uzsorára, Pozsonyban nagylelküen elajándékozták az egész közvetitő kereskedelem hasznát a fogyasztási szövetkezeteknek. *(Derültség.)* Szóval nagylelküek voltak az urak mindkét részről, midőn elajándékozták azt, a mi nem az övék.

Ezen érdek-harcz viharzik a szabadelvü párt sorain belül és ezzel szemben nem látom a kiegyenlitést; csak szavakban hallom és olvasom ujságczikkekben, de nem látom tettekben, hogy van demokratikus agrárizmus, vagy ha ugy tetszik, szabadelvü agrárizmus, hogy igenis van demokratikus, vagy ha ugy tetszik, szabadelvü merkantilizmus és ez az, hogy a földmivelésben, az iparban és a kereskedelemben a gyengék sokasága élvezze az állam oltalmát, mert az erős önmagában is elég erős arra, hogy megvédje magát.

De a képviselő ur a közgazdasági kérdéseket általában devalválta, mintha azok pártbontó vagy pártalakitó kérdések nem is lehetnének. Ez pedig a mai alakulások mellett, midőn belejutunk a gazdasági társadalom alakulásába, sőt bele jutunk az osztályharczok stádiumába, nagyon végzetes tévedés. Hiszen a gazdasági kérdések a társadalomnak alakulására is igen nagyfontosságuak és hatásuak. Gazdasági kérdések pártalakitó és pártbontó hatással voltak előrehaladottabb államokban már a 40-es esztendőkben. Ki ne emlékeznék arra, hogy az angol konzervativ pártot 1846-ban Gladstone miniszterelnöksége alatt a gabona-vámok eltörlésének kérdése kettérepesztette, hogy a régi konzervativ párt Disraeli vezetése alatt kivonult a konzervativ táborból és Gladstone, a ki konzervativ volt addig, akkor ment át a liberális táborba és a liberálisok és konzervativek egyesültek, hogy a népnek kiuzsoráltatását meggátolják és a gabona-vámot eltöröljék.

Ime egy példa arra, hogy egy ilyen kérdés, mint a gabonavámok kérdése, ott, a hol nem mesterségesen csinált kérdések körül forog a politika, pártbontó és pártalakitó hatással volt évszázados pártokra és döntő hatásu oly jelentékeny férfiu, mint Gladstone, világnézletének átalakitására.

De nem szólok az agrárizmusról és merkantilizmusról. Szólok egy más közgazdasági kérdésről, — a melyre nézve talán el fogja ismerni Nagy Ferencz t. képviselőtársunk, hogy az elég fontos arra nézve, hogy pártalakitó hatással legyen: — itt van az önálló vámterület kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudom azt, hogy több képviselőtársam ép ugy, mint én, az önálló vámterület programmja alapján kerültek ide a házba ott a túloldalon; tudom, hogy nagyon sokan vannak a túloldalon, a kik a választás idején az önálló vámterületet programmjukba felvették.

Hock János: Én is felvettem.

Vázsonyi Vilmos: Azt kérdem, hogy mit fognak tenni ezen t. képviselőtársaim programmjukkal? Hiszen programmjuk megvalósitása számára 1907-ig meghosszabbitást kaptak, akkor pedig a mandátumuk lejár. *(Derültség).* Azt kérdem, hogy az, a kit az önálló vámterület elve alapján választottak meg, foglalhat-e helyet olyan párt kebelében, a mely a közös vámterület alapján áll, ehhez az alaphoz makacsul ragaszkodik, ebből engedni nem akar és az önálló vámterület megvalósitása elé akadályt akadály után gördit? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az önálló vámterületnek kérdése ne volna elég nagy kérdés arra, hogy pártalakulás alapjául szolgáljon? Az önálló vámterület nemcsak közgazdasági kérdés, a melytől termelésünknek nemzeti szervezése függ, hanem az önálló vámterület egyuttal nagy társadalmi kérdés is, mert teremt virágzó ipart, virágzó kereskedelmet, teremt erős polgárságot, teremt hatalmas munkásosztályt, ezek szövetsége pedig teremt demokratikus társadalmat.

Az önálló vámterület jelenti a városi lakosság felvirágzását, jelenti az igazi fővárosnak megteremtését; tehát kell, hogy elsősorban a városok által küldött képviselőknek utolsó csepp vérig vallott programmja legyen, a melyet komolyan vesznek, a melyet meg is akarnak valósitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezzel szemben azt látjuk, hogy azok, a kik az önálló vámterület alapján lettek megválasztva, kényelmesen helyet foglalnak a szabadelvü pártban és ott — ez az egységnek, Nagy Ferencz t. képviselőtársunk szerint, bizonyitéka — ott ők is jól érzik magukat. Egyetlen képviselőtársunk példáját ki kell emelni, a kinek működése, azt hiszem, pártkülönbség nélkül mindenkinek elismerését méltán kivivja, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Zichy Jenő!)* a ki az önálló vámterület alapján lett megválasztva és a párt kötelékével nem törődve, igenis agitál eszméje mellett, ez gróf Zichy Jenő. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* De az ő példáját nem követik a többiek, ők nem agitálnak és azt a váltómeghosszabbitást, a melyet a miniszterelnök ur megadott a kiegyezés tekintetében önmagának, megadott Körbernek, megadott Ausztriának, azt ők az önálló vámterületre nézve vallott elveik és programmjuk megvalósitásának elhalasztására megadják önmaguknak.

Felmerült a sajtóban, de beszélgetésekben is, — és ezek néha döntőbb befolyással vannak politikai életünkre, mint a szónoklatok — felmerült — a mint már emlitettem beszédem elején — az az aggodalom, vajjon nem a vizözön következik-e e kormány bukása után és nem veszedelmes-e ezt a kormányt támadni és megsebezni; felmerült a félelem, hogy nem alakul-e meg majd a konzervativ párt, nem alakul-e meg a konzervativ kabinet ezen kormány bukása után? Hát én azt mondom, hogy az ország ér-

dekéből és az eszmék tisztázásának szempontjából igenis az volna a helyes, ha ebben a házban, a melyben sajnálattal látom, konzervativ többség van, igenis megalakulna a konzervativ párt és a konzervativ miniszterium. Még mindig helyesebb volna, mint az igazi szabadelvü erőknek lekötése ott a nagy szabadelvü pártban.

És méltóztassék megengedni, hogy rámutassak egy másik jelenségre, rámutassak a magyar szabadelvüségnek egy nagy veszedelmére. 1848-ig a rendi korszakban a szabadelvüség nemcsak a társadalmi szabadelvüséget jelentette, nemcsak a társadalmi, nemcsak az egyházpolitikai reformokért való küzdelmeket jelentette, hanem jelentette egyuttal a bécsi túlkapások ellen való küzdelmet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A 40-es esztendők reformkorszakának vezérlő alakjai nemcsak a vegyes-házassági konfliktust intézték el az 1844 : III. t.-czikkel, hanem 1840-ben, 1844-ben egyuttal törvényt hoztak a magyar nyelvről és az egész ország közvéleményében megérlelődött az a köztudat, hogy a szabadelvüség és a nemzeti eszme egy, hogy a szabadelvüség és az alkotmányjogok védelme egy, hogy a szabadelvüség és a harcz a bécsi túlkapások, a politikai miszteriumok ellen egy. Ennek volt köszönhető, hogy a vármegyéknek nagy többsége a rendi táblán a szabadelvü-párthoz tartozott és csak csekély töredék volt az a megyék és a városok követei közül, a kik aulikus politikát folytattak, társadalmilag reakczionáriusok voltak és a bécsi udvari politikának szolgái itt az országban.

De ebben a régi korszakban láttunk még egyebet is. Láttuk azt, hogy a dikaszteriumok korszakában a rendi táblában meg volt a nemzeti erő, meg volt a parlamentárizmus nélkül is a parlamenti függetlenségnek érzete és meg volt az utasitások révén az, a mi ma hiányzik, a szoros összeköttetés a politikai nemzet közvéleményével, mert ott a megyegyüléseken megvitattak minden aktuális kérdést és szoros kapcsolat volt a rendi tábla és az akkori politikai nemzet között. Láttuk azt, hogy e rendi tábla vezérférfiaiban meg volt mindig az akarat, nemcsak a szabadelvüség követelményeinek a kivivására, nemcsak a szabadelvü egyházpolitikára, hanem e nemzeti jogok védelmére is a bécsi túlkapások ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez a rendi korszak, valahányszor Bécsből követelésekkel jöttek, mindig felvetette előbb a kérdést, hogy mit kap ezért a nemzet? Ingyen nem adtak akkor áldozatokat, ingyen nem adtak akkor ujonczokat, ingyen nem emelték volna fel a czivillistát, hanem mindig megkérdezték, hogy mit kap ezekért az áldozatokért a nemzet? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egy példát hozok fel csak. Ime ott van a negyvenes évek törvényei között az 1840 : II. t.-cz. 38.000 ujoncz megajánlásáról volt csak szó ebben a törvényczikkben, de mennyi kikötés van az ujonczjutalék megajánlása mellett és a törvény végén ott van az a követelés, a melyet megvalósitanunk még ma sem sikerült, hogy »ő Felsége szivén fogja viselni azt, hogy a magyar sor- és véghelyi ezredek tisztjei, következésképen a stábálisok is, született magyarok legyenek.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Igy szavaztak meg ujonczokat akkor, ma pedig minden rekompenzáczió nélkül a legsulyosabb áldozatokat követelik a nemzettől. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

Ebben nemcsak az országnak veszedelmét látom, látom nemcsak az országnak sulyos megterhelését, hanem veszedelmét látom a magyar szabadelvüségnek is, mert 1867 óta minden népszerütlen, minden a nemzet előtt gyülöletes bécsi követelés a szabadelvüség czime, a szabadelvüség lobogója alatt hajtatott végre és én, mint az organizált szabadelvüségnek, a demokrácziának hive, aggódva nézem ezt. Mert nem kell-e a magyar népnek meggyülölnie a szabadelvüséget, hogyha a szabadelvüség lobogója alatt követelik tőle egyre ezeket a nemzetellenes áldozatokat? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezért én a szabadelvüség szempontjából, a melyet eddig is csak az mentett meg a csődtől, hogy voltak függetlenségi alapon álló szabadelvüek is, a kik megmentették a magyar szabadelvüséget a katasztrófától az egyházpolitika idején is, a szabadelvüség és a demokratikus haladás megóvására szükségesnek látom, hogy hadd alakuljon csak meg a konzervativ párt. Az igazi szabadelvüek pedig térjenek vissza a 40-es évek reformkorszakának és az abban szereplő vezéralakok tiszta hagyományaihoz. Karolják fel az önálló vámterületet, a mely nemzeti termelésünk önálló szervezésének, a mely igazi polgárságunk kialakulásának alapfeltétele. Legyenek igazán szabadelvüek a társadalmi és egyuttal a nemzeti követelések érvényesitésében is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A szabadelvüség czime alatt folytatni ezt a politikát, folytatni azt az aulikus politikát, a melyet 1848 előtt a dikaszteriumok folytattak és a melylyel szemben akkor az egész rendi tábla óriási többséggel állást foglalt, ez annyit tesz, mint megásni a szabadelvüség sirját Magyarországon is, elbuktatni a szabadelvüséget Magyarországon is, a mint elbukott Ausztriában, a mint elbukott Belgiumban és fájdalom, a bukás szélén áll az egész kontinensen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kormány működésének mérlegét megállapitva már voltam bátor rámutatni arra, hogy igenis el kell ismerni, hogy e kormánynak nagy érdeme az obstrukczionak leszerelése, nagy érdeme a tiszta választások vezetése és azon törekvése, hogy a közigazgatást lehetőleg purifikálni igyekezett. De ez még nem szabadelvü programm. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közigazgatás és a választások tisztasága a politikai becsületnek kérdése; *(Ugy van! a bal- a és szélsőbaloldalon.)* ez épen ugy lehetne egy becsületes konzervativ, vagy egy becsületes klerikális kormánynak is a

programmja, mert egy becsületes klerikális kormány is kénytelen tisztán vezetni a választásokat, tartozik tisztán vezetni a közigazgatást. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez tehát nem szabadelvü programm. Hol van már most a szabadelvü programm? Biz azt nem látjuk sehol! De látjuk azt, hogy ez a kormány a nemzet jogainak megvédésében épen olyan gyenge, de talán még gyengébb is, mint a minő az előbbeni volt. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Látjuk, hogy ez a kormány régebbi nagy népszerüségére támaszkodva, támaszkodva a miniszterelnök urnak nagy egyéni szeretetreméltóságára, a mi kétségtelenül varázshatásu, a quóta felemelését olyan könnyen vitte keresztül, a hogyan az az előző kormánynak csak nagyon nehezen sikerült volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Látjuk azt, hogy ez a kormány nem képes dülőre vinni a kiegyezés kérdését *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ott vagyunk, hogy ma elérhetetlen ideálnak állitják oda a kiüldözött Bánffy kiegyezését.

Ime tehát látjuk, hogy ez a Bánffy-féle kiegyezés az uj rendszer halhatatlan kormányának ideálja és imádsága, hogy ez a kiegyezés legyen legalább elérhető, legalább ez legyen megmenthető az ország számára. Látjuk, hogy e kormány nem akarja, vagy nem képes megcsinálni az önálló vámterületet. E tekintetben azonban bővebb fejtegetésekbe nem bocsátkozom, hanem egyszerüen csatlakozom azon állásponthoz, a melyet a függetlenségi és 48-as párt szónokai bővebben kifejtettek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Láttuk, hogy e kormány gyengébb a Kossuth-ügyben, mint voltak elődei. *(Élénk ellenmondások a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalodalon: Ugy van!)*

Igenis gyengébb, mert hivatkozom boldog emlékü Tisza Kálmánra, a ki a Kossuth javára megigérte a honossági törvénynek revideálását és ezért megbukott....

László Mihály: Nem ezért bukott meg, hanem a katonai javaslatok miatt!

Vázsonyi Vilmos: ....Megbukott egyébért is, de legalább megigérte ennek a törvénynek a revizióját, itt pedig hallottuk a t. miniszterelnök urtól azt a teoriát, hogy a királyi kormány elnöke nem mehet el Kossuth mauzoleumához, mert Kossuth az összeférhetlenségi tant vallotta. Azonban nem azért nem mehet el, hanem azért, mert mindenki attól fél, hogy az a kripta számára is a kegyvesztettségnek kriptája lesz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Olvassák el a Beőthy Ákos könyvét! Kezet csókolhat a király Kossuthnak! *(Általános derültség.)*

Vázsonyi Vilmos: Láttuk azt, hogy mindezeknek betetőzéseül a kormány meglepi az országot két kedves ajándékkal: az egyik a czivillista felemelése, a másik az uj katonai javaslat, illetőleg az ujonczok létszámának felemelése. Már emlitettem, hogy a miniszterelnök ur egyéni szeretetreméltósága még a leghevesebb ellenzéket is lekötötte az országban, mert a t. miniszterelnök urról elmondhatjuk azt, a mit nem lehetett elmondani sem Bismarckról, sem Gambettáról, sem Cavourról, sem Salisburyról, sem Gladstonevól, a kiknek példáját Mezőssy Béla t. képriselőtársam ékes beszédében felidézte. Ezekről nem lehetett azt elmondani, a mi pedig joggal áll a miniszterelnök urra, hogy ő a legkedvesebb államférfia egész Európának. Ezen egyéni szeretetreméltóság volt az, a mely eddig lekötötte az erőket, de ha megvizsgáljuk a helyzetet igazában, miféle haladással állunk szemben az előző kormánynyal szemben? Azt találjuk, hogy az előző kormány szervezte a maga pártját, de nem szervezte az országot; kormányozta a maga pártját, de nem kormányozta az országot. Ez a kormány pedig tovább ment egy lépéssel. Kormányozni akarja most már nemcsak pártját, hanem a parlamentet is, de nem kormányozza az országot. Ezért láttuk azt, t. ház, hogy a mint idebenn a parlamenti béke helyreállott, ezzel párhuzamosan odakint az országban minden darabokra esett. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Odakint az országban egymással ádáz gyülölettel állnak szemben a különböző osztályok és felekezetek; odakünn minden darabokra esik és folyik az izgatás minden irányban, folyik a bellum omnium contra omnes, mig idebenn rátértünk a békés parlamenti élet viranyaira.

A mi a czivillista felemelését illeti, erről, az egész képviselőház előtt ismeretes mai közgazdasági viszonyok között, azt hiszem, nem lehet komolyan beszélni, lehet megszavazni a czivillista felemelését, de ezt komolyan indokolni nem lehet. Nemcsak azért, a mit felhoztak a függetlenségi párt t. szónokai, hogy nincs magyar udvartartás; nemcsak azért, mert ha volna is magyar udvartartásunk, az ország mai közgazdasági helyzetében akkor sem lehetne indokolni azt, hogy felemeljük a czivillistát.

Én, t. ház, csatlakozom azon t. előttem szólók véleményéhez, a kik panaszosan emlitették fel és mint jogos követelést hangoztatták, hogy a korona kell, hogy a nemzeti erő forrása legyen.

Midőn Lieber amerikai közjogász felállitotta azt a tételt, hogy az angol király — intézmény: akkor ezt mint valami uj dolgot kolportálták, pedig bent van ez a tan már régen a magyar közjogban, mert a szent korona tagjainak elmélete mit jelent egyebet, mint azt, hogy a magyar király intézmény, hogy az az alkotmánynak egyik alkotórésze, az alkotmánynak egy darabja, tehát kell, hogy a magyar nemzeti erőnek forrása legyen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ma, midőn az osztályoknak harcza készül, ma a királyi hatalomnak még egy másik rendeltetése is kell, hogy legyen. Ez a másik rendeltetése az, hogy az osztályok harczában a királyi hatalom legyen a kiegyenlitő, az egyenlő igazságok osztója. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen a korona nem tartozik osztályhoz. Hogyne ismerhetné tehát fel minden osztálynak igazát? És ez sem idegen álom. A demokratikus királynak — habár mosolyognak is talán ezen az elnevezésen, — vagy a népkirályságnak az eszméje, nem Lassale álma volt, a ki a »Sociales Königsthumról« álmodott, nem Nauman páteré, a ki a »Demokratisches Kaiserthumról« irt könyvet. Ez megvolt már a XVIII. században élt magyar radikális iróinknak tanaiban, mert II. Lipót alatt mindazok, kik radikális irányban működtek, a kik radikális munkákat irtak, a leghivebb royalisták voltak. Martinovics apát és társai, Hajnóczy József, voltak a király politikájának leghivebb támaszai. Hiszen Martinovics meghitt embere volt II. Lipótnak, meghitt embere és tanácsadója volt neki, a kit titkos küldetésekkel is bizott meg.

Igenis, ezen magyar demokratáknak irataiban megtalálható már a demokratikus királyságnak eszméje; Hajnóczy József egy munkájában, a melyet »De subsidiis,« az ország adóiról irt, kimondta azt, az abban a korban érthető tételt, hogy az elnyomott néprétegeknek ma, — azt a korszakot értve, — nincs más védelmezője, csak a király. Csak akkor lettek ők antidinasztikus politikusok, a kik addig hű royalisták voltak, s a kik nemzeti irányban sem estek kifogás alá, a midőn Ferencz császár reakcziónárius politikája megfosztotta őket attól az álomtól, hogy igenis lehetséges a demokratikus királyság. Én, t. ház, azt tartom, hogy a mi már ezen uralkodó dinasztia egyes tagjainál hazafias tanácsadóknak sikerült; ha sikerült II. Lipótot — bár, fájdalom, rövid ideig uralkodott, — rábirni arra, hogy nemcsak alkotmányosan, hanem azon kor szelleme szerint, demokratikusan uralkodjék: azt tartom, t. ház, hogy ez ma sem lehetetlen, csak meg kell, hogy legyen hozzá az erő; meg kell hozzá az akarat és a bátorság. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az »udvar« szó, t. ház, a magyar etimologia szerint nem zárkózottságot jelent; az »udvar« szó nyiltságot jelent. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nyilt helyet jelent az, a honnan meg lehet látni a nép bajait, keserveit; nyilt helyet, a hol nincsenek titkok és suttogások; a hova beláthat a nép. *(Helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Ennek a nyilt udvarnak megteremtése, t. ház, ez volna egy igazán nemzeti politikusnak legszebb feladata és legszebb hivatása. Ha ez megtörténnék, ha erre látnánk jelenségeket, akkor a czivillista felemelése a sulyos gazdasági helyzet mellett sem volna kétséges, sőt — paradoxont mondok, — ha ez igy volna, akkor a czivillista felemelésének kérdése nem is kerülhetne ide, mert a király ismerné az ország közgazdasági helyzetét és nem emeltetné azt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi, t. ház, a hadügyi követeléseket illeti, ezekre nézve csak arra utalok, hogy csodálatos ellentétet látok az ujonczok létszámának felemelését czélzó törvényjavaslat és azon javaslat között, a mely a kivándorlás szabályozásáról és részben megakadályozásáról szól. T. ház! Ha a kormány látja azt, hogy a nép oly rossz gazdasági helyzetben van, hogy az élettel oly nehéz harczot kell vivnia, hogy a haza földjén immár csak erős rendszabályokkal lehet megtartani; ha a kormány azon véleményben van, hogy a nemzeti termeléshez itt minden ember szükséges, és másfelől egy törvényjavaslatot nyujt be, a mely közel 40.000 embert fog állandóan elvonni a nemzeti munkától: hogyan lehet ezek között az összefüggést megérteni? Hiszen az a 40.000 ember, a kiket be fognak dugni a kaszárnyába, mindmegannyi kivándorló, mert kivándorolnak Magyarországból egy idegen országba: a kaszárnyába, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melynek külön törvénye, külön jogrendje van. Ez mind kivándorol, mert a termelésben, a nemzeti munkában részt nem vehet. De még nagyobb kár ez gazdasági szempontból, mintha Amerikába vándoroltak volna ki; mert az Amerikába kivándorló pénzt küld haza a családja tagjainak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kaszárnyába pedig a családtagoknak kell pénzt beküldeniök. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem értem tehát a kormány politikáját, a mely egyfelől nyiltan bevallja, hogy a nemzeti termeléshez minden emberre szüksége van; a mely nyiltan bevallja azt, hogy itt olyan szánalmas helyzetben élünk már, hogy a magyarokat fülöknél fogva kell visszaránczigálni a határról, hogy az édes hazát el ne hagyják: másfelől pedig a kaszárnyába akar bedugdosni 40.000 embert, és mérhetetlenül felemeli a nemzet terheit.

Hát, t. ház, rámutattam már arra, hogy a régi rendi országgyülésen megtették, de, remélem, most ezen is, legalább ezen oldalról, meg fogják kérdezni a kormányt, hogy miért adjuk ezeket az áldozatokat, miért annak a hadseregnek, a mely a maga belső jogrendjében nem akar a nemzethez alkalmazkodni, annak a hadseregnek, a mely a maga három éves szolgálati idejével ma is túlontúl felemészti a nemzetnek erejét? Miért? Hiszen én a miniszterelnök ur korszakában nemzeti engedményről egyről sem tudok. Ha legalább tiz szobrocskát kaptunk volna ismét — mert az előző korszaknak megvolt legalább ez a nemzeti vivmánya — ha legalább ujabb tiz szobrocskát kaptunk volna. De ezt sem kaptuk. Nem értem tehát, miért, minő jogon, milyen indokolással követelhetik ismét — mikor elismerik, hogy a nemzet sulyos, válságos gazdasági helyzetben van — ezeket az áldozatokat?

Itt van még egy másik kérdés, a mely indokolja, hogy bizalmatlan vagyok a kormány iránt, különösen mint városi kerület képviselője. Itt az adóreform kérdése. A t. pénzügyminiszter ur, valahányszor az adóreform kérdésében felszólalt, mindig más és más álláspontot val-

lott. Én élénken emlékszem arra az időre — mert szerencsém és kötelességem volt ezekről a dolgokról irni, — midőn a t. pénzügyminiszter ur vagy négy esztendővel ezelőtt teljes egészében kifejtette az egyenes adók reformjának programmját. Nem volt ugyan az a dolog cseppet sem uj, mert tisztán az 1898. évi osztrák adóreformnak valósággá és törvénynyé vált hű átültetése, illetőleg nem is hű átültetése, hanem rossz átültetése, az adózók szempontjából megrosszabbitása volt. Elmondta akkor a t. pénzügyminiszter ur, hogy kontingentálni fogják az egyenes kereseti adók mennyiségét, azután reparticzió utján ki fogják osztani az egyes vidékekre. Szóval méltóztassék elolvasni az 1898-iki osztrák adótörvényeket; azt mondotta el a t. pénzügyminiszter ur, a mi abban meg van valósitva, azzal a különbséggel, hogy a létminimumot feleannyiba vette fel, mint felvette az osztrák, annak jeléül, hogy a magyar félakkora összegből is elélhet, mint az osztrák.

Barta Ödön: Mert az osztrák a magyart is megeszi, azért élhet meg kevesebből.

Vázsonyi Vilmos: Már most évről-évre ujabb és ujabb akadályokat gördített a t. pénzügyminiszter ur maga elé, hogy ezt a reformot megvalósitsa. Mert teljesen készen lévén a reformnak konczepcziójával és gondolatával, — a t. ház nagy helyesléssel fogadta fejtegetéseit — csak önmaga gördithetett maga elé akadályokat, hogy eddig a reformot meg nem valósithatta. Most legujabb álláspontja a t. pénzügyminiszter urnak, hogy »mi tudjuk mindannyian«, hogy a földadó-reform az első lánczszeme és alapja az egyenesadó-reformnak. Hát ezt nem tudjuk, sőt nem tudjuk azt sem, hogy miféle összefüggés van a földadó-reform és a kereseti adó-reform között. Hiszen ha a földadó-reformnak elkészitéséig a kereseti adó reformálva nem lesz, ez ismét beláthatlan időkre meghagyja az ipar és kereskedelem vállain a mai sulyos terheket. Hiszen először a katasztert kell revideálni a t. pénzügyminiszter ur szerint, azután jön csak a javaslat: hogy is leszünk a földadóval, megmaradunk-e a régi alapon, vagy valami ujabb kulcs alapján méltóztatik-e uj adót kivetni, addig pedig a kereseti adó rendszere maradjon változatlanul?

Hát, t. ház, Ausztriában igenis találtak kapcsolatot az egyenesadó reformja és a földadó leszállitása között; találtak annyiban, hogy az 1898. évi adótörvényben benne van, hogy az a jövedelemfelesleg, a mely ezen reform alapján elő fog állani — mert hiszen minden adóreform adójövedelem-emelkedéssel jár, ez köztudomásu és kétségtelen, mert nem jelent egyebet, csak arányositását a terheknek, az erősebb vállakra való áttolását, nem pedig a jövedelem csökkentését — mondom, Ausztriában kimondotta a törvény, hogy a mi jövedelmi többlet a kereseti adóból származik, az részben a földadó, részben pedig a házadó leszállitására kell, hogy szolgáljon. A sorrendnek tehát épen forditottnak kell lenni. Méltóztassék megcsinálni a kereseti adó reformját, mert hiszen a városi lakosság azzal a 10 százalékos adókulcscsal, a pótadókkal és mindenféle egyéb mellékes adókkal megélni képtelen. És ha Ausztria 1898-ban azzal indokolta a maga adóreformját, hogy a szomszédos Württemberg, Szászország és Bajorország kereskedői és iparosai kevesebb adót viselnek, mint az osztrákok, tehát nekik a nemzeti termelés szempontjából e különbséget ki kell egyenliteniök és csökkenteni kell a kereskedőknek és iparosoknak terhét, hogy versenyezhessenek a szomszéd Németország kereskedőivel és iparosaival: mennyivel inkább fenforog ez a szükség a mi zsenge iparunknál, zsenge kereskedelmünknél. Hogyan konkurráljon a mi kereskedőnk és iparosunk akkor az osztrákkal, ha még adóterhekben is kétszer annyit kell viselnie, mint az osztráknak? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én tehát az adóreform elhalasztása miatt is bizalmatlan vagyok a kormány iránt, mert az adóreform elhalasztása a városok lakosságának sulyos kár, kétszeres kár a mai válságos gazdasági helyzetben.

De nem lehetek a kormány iránt bizalommal azért sem, mert bár ideje volt reá, a választói reform kérdésében sem haladt egy lépéssel sem előre. A választási reform kérdésében tudom azt, hogy már az előző kormányok terjedelmes munkálatokat készitettek, különösen az urbéri negyedtelkek adózásáról. Általában a belügyminiszteriumban az előző kormány alatt is igen jelentékeny anyag gyült már össze, a mely a választói jog reformjára vonatkozik és a melyből azt akarták megtudni, vajjon igaz-e az az örökösen emlegetett akadály, hogy nemzeti szempontból, a nemzetiségi kérdésre való tekintettel nem lehet megcsinálni a választói jog demokratikus kiterjesztését vagy pláne az általános választói jogot? Hát miért nem méltóztatott közölni a közvéleménynyel ezeket a munkálatokat? Pedig ezekből kiderülne, hogy nem áll az, mintha nemzetiségi vagy nemzeti szempontból a választói jog kiterjesztése a magyarságra nézve bármiféle hátránynyal járna, sőt ellenkezőleg kiderült az, hogy az urbéri negyedtelkeken alapuló választói jog a törzsökös magyarságnak hátraszoritását és sulyos hátrányát jelenti. Mert 80 forintig megy az adója az egynegyed urbéri teleknek ott, a hol jó magyar föld és jó magyar lakosság van, és egy forint 50 kr. és 2 forint adóval van megadóztatva az egy negyed urbéri telek a Felföldön. Kiderült másfelől, hogy a választóterületek kikeritése ép a magyarság hátrányára van a jelenlegi választói jogban megállapitva. Ily körülmények között lehet-e azon az álláspontón maradni a kormánynak, hogy a választói jog reformja ugrás a sötétbe, midőn már előtte alatt is történtek munkálatok annak kideritésére, hogy vajjon milyen irányban lehet a nemzeti eszme megóvása mellett a választói jogot reformálni?

Mi indokolja azt, hogy a kormány ezen a téren nem tesz semmit és beéri azzal a csekély reformmal, a melyre különben is a parlamenti egyezmény kényszeritette?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nagyon kezdetleges beszéd!

Vázsonyi Vilmos: Nem hiszem, hogy indiskrécziót követnék el, hogyha a név felemlitése nélkül felhozom, hogy volt alkalmam beszélni oly politikussal, a ki a tényleges hatalmat kezeiben tartotta, s a ki azt mondta nekem, hogy igenis kiderült az, hogy a választói jog kiterjesztése nem ütközik a nemzeti eszmébe; igenis kiderült az, hogy a magyar nemzeti állam lehet demokratikus állam is, hogy kiterjeszthetjük a legszélesebb alapon a választói jogot a nélkül, hogy a magyar nemzetnek szupremacziája bármiféle sérelmet szenvedne. De hozzátette, hogy ez azért nem lesz meg, mert nem a szocziálistáktól, hanem attól félnek, hogy a közjogi kérdések a választói jog kiterjesztésével még jobban kiélesittetnek és esetleg többsége is lenne annak az iránynak, a mely a perszonál-uniót akarja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. ház, nagy tanulság lehet a függetlenségi és 48-as párt minden tagjának; mert az, a mit elmondottam, való és egy vezető volt államférfiunak nyilatkozata volt. Nagy tanulság lehet ez a függetlenségi és 48-as párt tagjainak; mert ez azt jelenti, hogy az általános választói jogon és a demokratikus Magyarországon keresztül visz az ut a független Magyarországra! *(Ugy van! Ugy van! Felkiáltások: Tudjuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház, az általános választói jog indokolására Holló Lajos t. képviselőtársam felhozta a nemzet szervezésének szükségét; felhozta azt, hogy a nemzet nincs megszervezve addig, mig annak bármiféle része lehet, a mely ki van zárva az alkotmányos jogok gyakorlatából. Én az általános választói jog jogosultságát nemcsak abban látom, és nemcsak ebben a közkeletü jelszóban, hogy a ki jó katonának, jó szavazónak is; nemcsak abban az állitásban látom, hogy hisz ma mindenki fizet adót, fogyasztási adó képében; hanem igenis az általános választói jogot követelem a társadalmi munka czenzusa alapján. Ha a társadalmat, mint egy nagy élő szervezetet tekintjük, akkor azt látjuk, hogy azok, a kik a legalsó rétegekben vannak, a társadalmi munkából nagyon erősen kiveszik a részüket, de nagyon gyengén a társadalom által nyujtott élvezetekből; a társadalmi munka szempontjából tehát valamennyien megütik a czenzust, sőt hatalmas virilisták. És ha nézzük a társadalmi piramis felsőbb régióit, akkor azt látjuk, hogy azok, a kik e piramis tetején állanak, az egész társadalom küzködésének, veritékezésének gyümölcseit mind készen kapják. A technika, a tudomány, az irodalom, a művészet minden alkotása, haladása készen az övék, mert magukhoz válthatják aranynyal! Hát ha a társadalmi munka szempontjából nézem a helyzetet és a társadalmat, akkor azt látom, hogy a kik lent küzdenek és dolgoznak, a társadalom szempontjából nagyon is megütik a czenzust és virilisták, mig ellenben azok a kevesen, a kik fönt vannak, a társadalmi munka szempontjából bizony nem ütik meg a czenzust. A társadalmi munka alapján, azon az alapon, hogy a ki e földön él és dolgozik és a hazát fentartja, s mindennapi munkájával ujra meg ujra megalapitja, annak joga van beleszólni azon nemzetnek a sorsába, a melynek dolgozik és él!

A társadalmi munka elméletének alapján követelem az általános választói jogot! De a t. miniszterelnök ur ezt nem adja meg, ugrásnak a sötétbe nevezi azt, a mit már Európa nagy kulturállamai mind megvalósitottak; ugrásnak a sötétbe nevezi azt, a mi már kuriális formában megvan Ausztriában is ugy, hogy mi Ausztria mögött állunk választói jogunk tekintetében, és hogy választói czenzusunk ridegsége tekintetében mi vagyunk az utolsók, ugy hogy azt a mondást, hogy »Austria erit in ultima«, most a választói jogban oda változtathatjuk, hogy »Hungaria est in orbe ultima«, mert a mi választójogunk a legszükebb és legridegebb. Ily körülmények közt beszél a miniszterelnök ur ugrásról a sötétbe, és bár elődje is tekintélyes anyagot gyüjtött össze a választói jog reformjáról, ennek a reformnak a megvalósitására komoly lépést nem tett.

Röviden rá akarok még mutatni arra, hogy e kormány alatt a szocziális törvényhozás is megakadt, megakadt már boldog emlékü Baross Gábor óta. Az a törvényjavaslat például, a melyet a kereskedelemügyi miniszter urnak elődje elkészitett, a kereskedelmi alkalmazottak és magánhivatalnokok jogviszonyairól, s a mely, azt hiszem, a volt államtitkárnak, t. képviselőtársamnak legsajátabb alkotása volt, ez a törvényjavaslat is elakadt; nem hallunk róla semmit, pedig égető szükség van arra.

Barta Ödön: Szükségesebb a czivillista!

Vázsonyi Vilmos: Mindenesetre égetőbben szükséges a czivillistánál.

Méltóztatnak tudni, hogy ma a kereskedelmi alkalmazottak és magánhivatalnokok, a kik egyes gazdag czégek érdekében töltik el egész életüket becsületes munkával, a mikor a hosszu munkában eltöltött élet végén állnak, kapnak háromhavi, vagy hatheti kielégitést, felmondási időt. Ez azután az egész. És méltóztatnak tudni, hogy ezt a csekély, hatheti, vagy háromhavi felmondási időt is kapzsi emberek a gyakorlatban megszüntetik, mert szerződésben kikötik maguknak, hogy kevesebb a felmondási idő, vagy hogy egyáltalán nincs felmondási idő. És kiderül, hogy az a bizonyos közgazdasági szabadelvüség, a mely a szerződési szabadság alapján áll, mennyire helytelen; mert igenis a felmondási időt olyannak kellett volna deklarálni, a mely megváltozhatatlan, a melyen mint

minimumon a felek egyezkedése sem változtathat. Ily körülmények közt, t. ház, ennek a nagyszámu osztálynak érdekeiről, nem tudom, kinek való konczesszióképen a kormány megfeledkezik és erről a javaslatról nem hallunk semmit.

Nem hallunk a szocziálpolitikai javaslatok folytatásáról, a melyeket még Baross Gábor inaugurált. A balesetek elleni biztositás ma a Curia emberséges praxisa folytán, nem annyira a munkások, mint a munkaadók érdeke, mert a Curia a szavatosságot szigoruan, igazi emberiességgel és valódi szocziális igazságossággal állapitotta meg, ugy hogy nem a munkások gyülése kéri a baleset-biztositást, de kérik a munkaadók, hogy a perektől szabaduljanak és a szavatosság könnyebb formáját állapitsák meg a maguk számára.

Ezeken kivül még mint a főváros egyik kerületének képviselője is a legnagyobb okom van arra, hogy a kormány iránt bizalmatlan legyek. Mert, t. ház, méltóztatnak tudni azt, hogy a főváros sulyos pénzügyi helyzetben van. Méltóztatnak tudni, hogy háztartásának egyensulya megbillent. Ezek közt a viszonyok közt mifele magatartást tapasztal a főváros a t. belügyminiszter ur, a t. miniszterelnök ur részéről? Tapasztalta, hogy az feliratairа nem válaszolt éveken keresztül, tapasztalta, hogy reformjavaslatait semmibe sem vette, hogy pl. az önálló városi progressziv adóról szóló fölterjesztésére két év után azt felelte, hogy ezt nem adhatja meg, hogy az örökösödési illeték behozatalára vonatkozó javaslatra egyáltalán nem felel, a betterment-re vonatkozó javaslatra egyáltalán nem felel, hogy a harminczas bizottság munkálatára azt felelte, hogy valamikor felelni fog, hogy a nagy közigazgatási terhek rekompenzációjáról, a melyeket a főváros az állam helyett visel, szó sincs. Daczára annak, hogy a kormány nagyon jól tudja, hogy a főváros képtelen ilyen körülmények között a pénzügyi egyensulyt fentartani, de különösen képtelen szocziális hivatását, melyet mint fővárosnak kell teljesitenie, betöltenie, a kormány részéről semmi sem történik, mi arról tanuskodnék, hogy volna benne egy szikrányi jóakarat is a főváros iránt. Ezt nem is csodálom, t. ház, mert hiszen eddig a főváros és minden kormány között egy meg nem irott vérszerződés létezett, mely abban állott, hogy a főváros tartozik a kormánynak hű voksokat szállitani, a kormány pedig ezért fehér lapot ád a város urainak, hogy ők kormányozzák maguknak a várost ugy, a hogy kedvük tartja. Ez a viszony most ugyan egy kissé felbomlott, mert a főváros a miniszterelnök urnak neheztelését vonta magára a Kossuth-szobor ügyében hozott határozatával.

Széll Kálmán miniszterelnök: Eszemben sem volt.

Vázsonyi Vilmos: . . . és neheztelését a póttartalékosok behivásáról szóló törvényjavaslat ügyében hozott határozatával is.

Széll Kálmán miniszterelnök: Eszemben sem volt!

Vázsonyi Vilmos: És, t. ház, most látjuk, hogy ennek miféle csodálatos következménye van. A mig a miniszterelnök ur hires leiratával, a melyet oda bevetett a közgyülésbe, szólott a váltakozó érdekcsoportoknak uralmáról, s itt a házban azután ünnepélyesen kijelentette, hogy még ebben az évben, t. i. abban az évben, meg fogja csinálni a fővárosi törvény revizióját, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a mi már a reggeli hivatalos kiadásban ugy jelent meg, hogy »lehetőleg ebben az évben,« mig az érdekcsoportok uralmáról tudott szólni régebben a t. miniszterelnök ur, a mig azelőtt megigérte a fővárosi törvény revizióját, tehát mivel érdekcsoportokról szólt, igérte azok megtörését: addig most azt látjuk, hogy midőn a görbe Sugár-utnak, a Dob-utczának érdekében küldöttség járt a t. miniszterelnök urnál, ő egyszerre felfedezte jó szivét a fővárossal szemben, a melynek eddig bizony, sajnos, odabenn a közgyülésen jelét nem láttuk. Hát, t. ház, nem arra mutat-e? . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyanazt mondtam én most is!

Vázsonyi Vilmos: . . . Nem arra mutat-e, hogy frontot változtatott, midőn ezen küldöttség előtt, a mely a Dob-utcza kiszélesitését, és sugárutat kér, ő egyszerre a fővárosi törvény reviziójáról szól, és mig előbb azon érdekcsoportok ellen igért fővárosi törvényreviziót, most kijelenti, hogy előbb a főváros irányadó köreivel akar érintkezni . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ebben semmi összefüggés nincs!

Vázsonyi Vilmos: . . . vagyis a főváros irányadó köreinek izlése szerint lesz meg a fővárosi törvény reviziója, vagy egyáltalában nem lesz meg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen nincs ebben semmi összefüggés!

Pichler Győző: Hát az már bizonyos, hogy ebben megint Ehrlich G. Gusztávval fog tanácskozni. *(Derültség és mozgás a szélsőbaloldalon és a középen.)*

Vázsonyi Vilmos: Azt mondotta a t. miniszterelnök ur, hogy nem neheztel a fővárosra a Kossuth-szobor ügyében hozott határozata miatt, nem neheztel a póttartalékosok ügyében hozott határozatért sem.

Hát, t. ház, a mi a Kossuth-szobor kérdését illeti, kijelenthetem, hogy igenis — s én nagyon jól tudhatok erről, mert magam voltam az inditványozó, — a miniszterelnök ur egyenesen mit sem tesz arra nézve, hogy a Kossuth-szobor felállitásának ügye odabenn elodáztassék; de igenis történtek kisérletek olyanok részéről, a kik igen jó emberei a t. miniszterelnök urnak . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem áll!

Vázsonyi Vilmos: . . . bár kijelentették, hogy megbizás nélkül teszik. . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Semmi kés-

leltető lépésről nem tudok! Nem áll! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Meg kellene csinálni! Nem késleltetni! Mozgás a középen.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen nem én csinálom! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Vázsonyi Vilmos: Ebben a kérdésben, a Kossuth-kérdésben, a fővárosról azt hiszem, most már ezen az oldalon is elismerik, hogy magatartása hazafias, korrekt és kifogástalan és a fővárost szemrehányás és vád nem érheti; azt hiszem, ezen az oldalon is elismerik, hogy azt a vádat, melynek az lehetett a látszata, mintha ez a főváros kozmopolita főváros volna, épen a Kossuth-ünnep fényesen megczáfolta, midőn az egész főváros nemzeti szinbe öltözött és lelkesen ünnepelt.

A fővárosról szólva és a Kossuth-kérdésről, azt kérdezem a t. miniszterelnök urtól, hogy ha van merészsége arra, hogy az összeférhetlenségi tannal előhozakodjék, van mentsége arra, hogy a Kossuth-mauzoleumnál nem jelent meg, — mert szerinte a kir. kormánynak az a kötelessége, hogy ne koszoruzzon, a házelnöknek pedig az a kötelessége, hogy koszoruzzon és az egész topografikus kérdés, a ki fenn van, az koszoruz, és a ki azon székben ül, az nem koszoruz — ha az összeférhetlenségi tannal lehet kendőzni a helyzetet: azt kérdem: mivel lehetne kendőzni, menteni azt, hogy felépült ez a fényes palota, mint nemzeti szuverénitásunknak a csarnoka, és nincs meg e palota előtt első felelős független miniszterelnökünknek, Batthyány Lajosnak szobra? Mivel lehet indokolni azt, hogy a nemzet költségén nincs meg még az első vértanu miniszterelnöknek a szobra, mivel lehet indokolni, hogy az előző kormányok alatt is bizonyos befolyások következtében az az inditvány, melyet még boldog emlékezetü báró Atzél Béla tett a Batthyány Lajos szobrára a fővárosnál, szintén teljesen elkallódott? Tán Batthyány is összeférhetlenségi tanokat hirdetett? Batthyány royalista volt utolsó lehelletéig, azt a politikát hirdette nehéz viszonyok közt, melyet Deáknak sikerült megvalósitani, neki vértanuvá kellett válnia azért, a miért Deák a haza bölcse lett. Batthyány azt mondta utolsó levelében, hogy a törvény és a király esküje volt az ő szabályozója, royalista volt utolsó csepp véréig. Hát, ha a Kossuth-kérdésben lehet félreértés, miért nem ragadta meg a miniszterelnök ur az alkalmat arra, hogy Batthyány szobrának felállitásával engesztelje meg azokat, a kik nem hiszik el azt, hogy őszinte volna a miniszterelnök ur álláspontja a Kossuth-kérdésben. Ez a parlament csonka addig, mig a vértanu miniszterelnök emléke akár képben, akár szoborban meg nem örökittetik. Első köriratában gróf Batthyány Lajos nemzeti miniszterelnöknek nevezte magát, nem királyinak, a király minisztere volt, de tudta, hogy ez állásában nemzetét kell szolgálnia. És mert nem látom a kormány politikájában, hogy Batthyány politikáját követné, nem látom a kormány elnökében a nemzeti miniszterelnökségre való törekvést, nem szavazom meg a törvényjavaslatot. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Egry Béla! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök esönget.)*

Egry Béla: T. ház! Az 1848-dik évi IV. t.-cz. 6. §-át módositó 1867. évi X. t.-cz. egyetlen szakasza azt mondja: »Minthogy az évi költségvetésnek országgyülésileg történendő megállapitása mindig csak egy évre terjed, s ujabb megállapitás s megajánlás nélkül adót kivetni, s behajtani nem lehet, oly esetben, midőn ő Felsége az országgyülést bármi okból előbb feloszlatja, vagy annak üléseit előbb elnapolja, vagy berekeszti, mint a befejezett számadások beadása és a jövő évi költségvetésnek előterjesztése a miniszterium által teljesittetett, s az országgyülésen e tárgyak iránt határozat hozathatott volna: az országyülés még azon év folyamán és pedig oly időben összehivandó, hogy mind a befejezett számadások, mind a jövő évi költségvetés az évnek végéig országgyülésileg tárgyaltathassanak.«

Az imént felolvasott törvényszakasz tehát kötelességévé teszi ő Felségének azt, hogyha a felolvasott esetek egyike vagy másika fennállana, hogy oly időben hivja egybe az országgyülést, hogy a zárszámadások és a jövő évi költségvetés letárgyalható legyen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a miből önként következik, hogy, ha ezen esetek egyike nem állana fenn, a t. kormány is oly időben tartozik a költségvetést és a szárszámadásokat beterjeszteni, hogy ezek iránt még az év végéig határozat hozathassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De mit látunk, mit tapasztalunk? Azt láttuk és tapasztaltuk, hogy a t. kormány folyó évi junius havában királyi leirattal berekesztette az országgyülést és négyhavi szabadságidőt engedélyezett nekünk. Tette ezt azért, hogy — saját szavait idézem, — egy bizonyos nyugalmi idő álljon be. Ezen nyugalmi idő szükségességét indokolta azzal, hogy azt gondolta, hogy akkor, midőn, mint méltóztatik tudni, a kormányt a maga egész erejében és minden idejében elfoglalta egy kérdés megoldása, nem tartotta tanácsosnak ezt a munkát, mely folyik, kitenni az országgyülés összehivásával való megzavarásnak. Tulajdonképeni czélja pedig a miniszterelnök urnak az volt, hogy mi erről a helyről ne tiltakozhassunk felszólalásainkkal az ő törvénytelen alapon meginditott és folytatott kiegyezési tárgyalásai ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kérdem azt, minő eredménye volt ezen négyhavi nyugalmi időnek? Az, hogy a kiegyezési tárgyalások ma nincsenek befejezve; az, hogy ma még bizonytalanabb, kétségbeejtőbb helyzet előtt áll az ország, mint a nyugalmi idő előtt; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az, hogy elpocsékoltunk, elfecséreltünk négy hónapot és a t. kormány abba a helyzetbe hozta az országgyülést, hogy nem gyakorolhatja, legalább

ez idő szerint, törvényben előirt ama legfőbb, legsarkalatosabb kötelességét: a költségvetés megvitatását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kormány most előáll és hathavi indemnitást kér, megengedem azt, hogy ez a kormányzási mód kényelmesebb és alkalmasabb, mint az, hogy a költségvetési vita folyamán felhangzó panaszokat, melyek talán az adott viszonyok és körülmények folytán sokkal keserübbek lettek volna, mint egyébkor, végighallgassa.

A költségvetési tárgyalások elhalasztásával elodázást nyer sok olyan dolog, a melynek már rég elintézve kellene lennie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy többet ne emlitsek, t. képviselőház, itt van a tisztviselők fizetésének rendezése, a melyre vonatkozólag a t. pénzügyminiszter ur 3 millió koronát állitott be a jövő évi költségvetésbe, a törvényjavaslat azonban még ma sincs beterjesztve, holott a t. kormány igen jól tudja azt, hogy a tisztviselők és állami alkalmazottak, ezrei küzdenek a nyomorral, hogy a tisztviselők az állami alkalmazottak tizezrei évek hosszu sora óta várják nyomoruságos és sanyaru helyzetük megjavitását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormány megköveteli tisztviselőitől és állami alkalmazottjaitól azt, hogy kötelességeiket hiven, pontosan, becsületesen és lelkiismeretesen teljesitsék, megköveteli biráitól, hogy ő Felsége a király nevében élet, halál és vagyon felett pártatlan és igazságos itéletet hozzanak, megköveteli tanáraitól és tanitóitól, hogy növendékeiket hazafias szellemben, becsületes honpolgárokká neveljék, de nem nyujt módot és eszközt minél előbb arra, hogy minden anyagi gondtól menten összes törekvésüket, igyekezetüket az állam jólétének, az állami munkálkodás előmozditására felhasználhassák. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Sokkal gyengébb vagyok én, hogysem ezen tisztviselők és állami alkalmazottak helyzetét kellő módon illusztrálhatnám. De nincs is erre szükség. Elég az ő helyzetük illusztrálására a pénzügyminiszter urnak október 22-én tartott expozéjában tett kijelentését felolvasnom, a mely igy szól: »... mert mivel igaz az, hogy valamely állam adminisztrációjának jósága nem a törvények, vagy rendeletek sokaságán, vagy minőségén, hanem azon fordul meg, hogy azok mikép hajtatnak végre, és mivel bizonyos az, hogy még a hézagos törvényekkel és rendeletekkel is lehet jól adminisztrálni, ha az adminisztráczió jó kezekbe van letéve, azért meggyőződésünk, — tehát a t. kormány meggyőződése, — hogy ha sikerül ezzel elérnünk azt a czélt, a melyet magunk elé tüztünk, ha sikerül megnyugtatni a tisztviselőket, ha sikerül olyan tisztviselői kart teremteni, mely sorsában megnyugszik, és mely idejét és munkáját buzgalommal szenteli az állam szolgálatának, ha sikerül elérnünk azt, hogy a tisztviselők nem lesznek anyagi gondok által gyötörtetve, folytonosan ráutalva mellékfoglalkozások keresésére, a mi idejüknek és erejüknek jelentékeny részét az állami szolgálattól elvonja, mondom, ha sikerül ez, a mint reménylem, hogy a javaslandó méltányos intézkedések segélyével ez a kérdés megoldható lesz, akkor az állami adminisztráczió javitásában oly óriási eredményt, sikert érünk el, a melyet más eszközökkel, szigorral vagy a fegyelmi szabályok bárminő rigorózus alkalmazásával elérnünk nem lehet.«

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy ennél pregnánsabb, ennél indokoltabb indokokat — hogy ugy fejezzem ki magamat — a tisztviselők és állami alkalmazottak fizetésének megjavitására felhoznom már nem is lehet. Daczára annak, t. képviselőház, hogy a t. kormány maga — mint felolvastam — belátja és beismeri a tisztviselők nyomoruságos helyzete javitásának szükségességét, még sem terjeszti be a törvényjavaslatot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, t. képviselőház, a leghatározottabban tiltakozom a t. kormánynak ezen elodázásra irányuló eljárása ellen, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* s arra kérem a t. kormányt, hogy ezt a törvényjavaslatot minél előbb beterjeszteni sziveskednék, annál is inkább, mert — a mint a t. pénzügyminiszter ur saját expozéjában mondja — itt az adózó polgároknak megterheléséről szó nincs, mert más tételeknél történt megtakaritásokból fogja azt eszközölni. Megjegyzem azonban, t. képviselőház, azt, hogy arra a meggyőződésre jutottam, hogy a t. kormány nem járt el a kellő körültekintéssel, a kellő méltányossággal és tapintatossággal a tisztviselői fizetések rangfokozatának, illetőleg fokozatának megállapitásánál. Mert addig, mig a magas állásban levő tisztviselők és alkalmazottak fizetését 800—1000 forintig emelte addig ép az azon fokozatban levő tisztviselőket, kik erre jobban rá vannak utalva és a kik tulajdonképen huzzák az igát, koldus módjára alamizsnaként pár forinttal, pár koronával akarja kielégiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ott vannak a néptanitók, a kik a napokban a fővárosban jártak, a kikre, mint már előbb voltam szerencsés kijelenteni, a nemzet ifjuságának jövője, a haza jövendő állampolgárai, virágai vannak bizva; ezeknek fizetési fokozatát a lehető legmostohábban állapitotta meg a t. kormány és bár ezek diplomás emberek, minimális fizetéssel abba a rangosztályba sorozta őket, a melyben a legutolsó irnok van, kitől diploma nem követeltetik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Különben ehhez a tárgyhoz majd lesz módunk és alkalmunk hozzászólani akkor, a midőn a törvényjavaslat be lesz terjesztve.

Már ezen indokból sem adom meg az indemnytit a kormánynak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De nem adom meg az indemnytit a kormánynak azért sem, mert nem viseltetem bizalommal az olyan kormány iránt, a mely a nemzetnek törvényben és alkotmányában gyöke-

rező jogát kielégiteni, megvédelmezni nem tudja, *(Ugy van a szélsőbaloldalon.)* hanem hónapokon keresztül folytat tárgyalásokat egy olyan dologban, a mely dolognak tárgyalása alól épen az adott viszonyok és körülmények folytán a törvények felmentik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem viseltethetem bizalommal az olyan kormány iránt, a mely gyáván meghátrál a Kossuth-ünnepély elől. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Midőn itt a házban az ország szine előtt felelősségre vonatik, sarokba szorittatik a t. miniszterelnök ur, kénytelen beismerni, hogy meghajlik és elismeri Kossuth Lajosnak halhatatlan és elévülhetetlen érdemeit, de azért az ünneplésben még sem vesz részt.

Nem viseltethetem bizalommal az olyan kormány iránt, a mely a nemzet érzelmeivel épen semmit sem törődik, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely azt a gyülöletes Gotterhaltet, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melynek Magyarországon semmi létjogosultsága sincs *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melynek hangjai mellett szenvedtek vértanuhalált dicső hőseink, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* beszüntetni, vagy legalább annak beszüntetése iránt a kellő lépéseket megtenni nem tudja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondják, hogy a Gotterhalte néphimnusz. Kérdem, melyik népnek a himnusza? A magyar népé? Nem! Annak himnusza az »Isten áldd meg a magyart.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig az osztrákoké, akkor fujassák és játszassák el a Gotterhaltet ott az osztrákoknak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Bali Mihály-himnusz!

Egry Béla: Nagyon rossz szolgálatot tesz a miniszterelnök ur akkor, midőn illetékes helyen nem világositja fel a tényező köröket arról, hogy minő kinpadra vonják minduntalan a nemzetnek érzelmeit, a mikor ennek a Gotterhaltenak hangjai felhangzanak. A helyett, hogy a t. miniszterelnök ur, becsületes, jó magyar hazafi létére, illetékes helyen megtenné a lépéseket ennek beszüntetésére, ő maga is a Dienstreglementnak rideg paragrafusai mögé bujik, a melyikben, mint hallom, tegnap meg sem találták. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mintha bizony az a Dienstreglement, vagy mondjuk magyarul, katonai szolgálati szabályzat olyan szentség lenne, melyhez hozzányulni nem volna szabad, a melynek paragrafusait megváltoztatni nem lehetne.

Pedig mennyi kinos pillanattól és percztől menthetné meg a t. kormány és a miniszterelnök ur e hazának népét a Gotterhalte-nak beszüntetése által! Ime itt van az én t. barátom és képviselőtársam, Nessi Pálnak esete, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kinek ügye tegnap is elnöki enunciácziót, ma pedig itt a t. ház előtt zárt ülést provokált. Én tudom, — mert magam is voltam tartalékos és szolgálaton kivüli tiszt — hogy minő következményekkel fog járni Nessi Pál barátomra nézve az ő hazafias felbuzdulása: meg fogják őt fosztani tiszti rangjától. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Nessi Pál!)* Legyen róla meggyőződve Nessi Pál t. barátom, hogy a mi tiszteletünket, becsülésünket és szeretetünket legkevésbbé sem fogja ezáltal elveszitени, sőt abban emelkedni fog az egész nemzet előtt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang: Fáklyás zenét adunk neki!)* De én azt kérdezem a t. kormánytól, hogy tegyük fel azt az esetet, hogy a Magyarországon lévő összes tartalékos, vagy szolgálaton kivüli tisztek Nessi Pál hazafias példáján felbuzdulva tüntetést rendeznek a Gotterhalte ellen, a magyar nemzeti himnuszt énekelve, vajjon a t. kormány valamennyi tartalékos és szolgálaton kivüli viszonyban lévő tisztet meg fogja fosztani a rangjától? Én alig hiszem, hogy ezt meg merné tenni, mert akkor egy esetleges mozgósitás, vagy háboru esetén nem volna ember, nem volna tiszt, a ki a magyar katonát lelkesiteni tudná, mert azok a tisztek, a kik magyarul sem tudnak, azok a külföldi tisztek, lelkesedést abba a legénységbe önteni nem fognak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Majd hoznak schleifereket Csehországból! *(Derültség. Egy hang a szélsőbaloldalon: Cseh trombitásokat!)*

Egry Béla: Nem viseltethetem bizalommal az olyan kormány iránt, mely figyelmen kivül hagyva az ország sanyaru, mondhatnám, kétségbeejtő helyzetét, milliókkal dobálódzik olyan czélokra és olyan dolgokra, a melyekre szükség épen nem volna, de nincsen egypár milliója olyan dolgokra, a melyek az ország egy harmadának, hat millió embernek létét, jövendőjét és boldogságát idéznék elő. Meg fogom majd emliteni beszédem későbbi folyamán, hogy mit értek alatta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ilyen kidobált milliók, t. képviselőház, a többek között a magyar udvartartás költségeire kiadott milliók. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A czivillista felemelését hozza épen most javaslatba a t. kormány, ebben a sanyaru helyzetben, akkor és annak daczára, hogy magyar udvartartásunk nincsen, mert én azon az álláspontón vagyok, akkor és annak daczára, a mikor legeklatánsabban megnyilatkozott, hogy magyar udvartartásunk nincsen, a k. k. Oberst-Stallmeister-Amt egy budapesti magyar kir. járásbiróságnak, tehát egy ő Felsége, a magyar király nevében itélkező biróságnak ékes németnyelvü átiratban tudtára adva azt, hogy az udvar az év legnagyobb részét Bécsben tölti el, a miből tehát következik az, hogy pénzünket is ott költik el. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon!)*

De tegyünk csak egy számitást, t. képviselőház; az 1870. V. t.-czikkel a magyar udvartartás költségei 10 évre, tehát 1879. évi de-

czember 31-éig terjedő időre évi 3,500.000 frtban, tehát 7 millió koronában lettek megállapitva, és már 1873-ban az 1873. III. t.-czikkel egy évre visszamenőleg, tehát 1872. január 1-étől kezdődőleg 1 millió frttal fel lettek emelve, tehát 4,500.000 frtra, vagyis 9 millió koronára. 32 év alatt elfizettünk, t. ház, udvartartás czimén 142 millió frtot, vagyis 284 millió koronát és én azt hiszem, hogy nem tévedek és nem koczkáztatok merész állitást, a mikor azt állitom, hogy ebből a 284 millió koronából Magyarországon 32 év alatt nem költöttek el 40 millió koronát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang: Még annyit sem!)* És mit kaptunk ezért a 284 millió koronáért, t. ház? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A Gotterhaltét!)* A Gotterhaltét és megkaptuk azt, hogy Bécsben attól az udvartól, a melynek 284 millió koronát fizettünk, még egy magyar átiratot sem tudtunk kieszközölni a magyar kir. birósághoz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De tovább megyek a rekriminácziő terén, t. ház. Épitettünk 40 millió koronát meghaladó költséggel egy fényes, egy diszes, de czélszerütlen és egészségtelennek bizonyult labirintot, a mely csak arra jó, hogy megbámultassék.

De nincsen, t. képviselőház, pár milliónk arra, — én itten térek át arra, a mit beszédem elején jeleztem — hogy egy olyan nagyfontosságu hidat, mint a milyen a baja—báttaszéki vasuti hid, felépitsünk, a mely hidnak a felépitése az ország $^1/_3$-ad részének áll érdekében, a mely hidnak felépitése magának Fiumének is nagyfoku érdeke. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E hid felépitésének szükségét belátta már maga nagy Széchenyink is, de belátta az 1872. évi országgyülés is, a mely a hidnak felépitését engedélyezte, de a melynek felépitésében megint csak az osztrákok miatt szenvedtünk rövidséget, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert az 1873-ban bekövetkezett bécsi krach folytán beállott pénzügyi válság miatt a hid felépitése lehetetlenné vált. És mi történt akkor, t. képviselőház, a midőn harmincz esztendő mulva az én igen t. képviselőtársam és barátom Reich Aladár meg merészelte interpellálni a kereskedelemügyi minisztert urat? — Sajnálom, hogy nincs itt a kereskedelemügyi miniszter ur és nem hallgathatja meg beszédemet, de hiszem, hogy beszédemnek legalább ő reá vonatkozó részét el fogja olvasni. Akkor a t. kereskedelemügyi miniszter ur — előrebocsátom, hogy alapos előtanulmányozás után — teszi kijelentését, azt mondja, hogy a baja—báttaszéki hidnak a felépitése Bajának lokális érdeke. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Meg kell kérdezni az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet!

Egry Béla: No hát én azt hiszem, t. képviselőház, hogyha a kereskedelmi miniszter ur mint egyetemi professzor, ezt kérdésként adta volna fel valamelyik hallgatójának a vizsgálaton, akkor ő azt a hallgatóját, ha az ilyen feleletet adott volna kérdésére, mint a miniszter ur adott, megbuktatta volna, a mint hogy megérdemelné a miniszter ur, hogy ezért a feleletéért ő is megbukjék. *(Élénk derültség és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Képtelenségnek, lehetetlenségnek tartom azt, hogy, ha a t. kereskedelmi miniszter ur az egyik kezébe a térképet veszi, a másik kezébe pedig czeruzát vesz és számitásokat eszközöl, hogy akkor ilyen feleletet adhatott volna ezen interpelláczióra, mert akkor a kezében levő térképből látnia kellett volna azt, hogy addig, a mig Budapest székesfővárosban 6 hid bonyolitja le a forgalmat, addig Budapesttől—Zimonyig 360 kilométer hosszuságban nincs a Duna áthidalva. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Látnia kellett volna a t. kereskedelmi miniszter urnak azt, hogy az ország keleti részét a nyugattól a Duna mint egy kinai fal választja el. Látnia kellett volna akkor a t. kereskedelmi miniszter urnak a térképen azt is, hogy az a földrész, melynek lakossága ezen hidnak felépitését követeli, az ország területének egyharmad részét képezi és mint a statisztika professzorának tudnia kellett volna azt, hogy ezt az egyharmad rész földterületet hat millió ember lakja.

Megdönthetetlen számadatokkal fogom, t. képviselőház, kimutatni azt, hogy a t. miniszter-ur vastagon tévedett abban, hogy ennek a hidnak a létesitése Bajának lokális érdeke; számitásom kiindulási pontjául nem fogok messze Erdélybe menni, a melynek szintén érdeke van ebben, hanem közel maradok, Szegednél és számitásom alapjául kihozom azt, hogy a ki Szegedről Fiumába akar menni Budapesten át, ennek 792 kilométernyi utat, ha pedig Ujvidéken át akar Fiumába jutni, akkor 796 kilométernyi utat kell megtennie. Mig ha a baja-báttaszéki hid felépittetik, és ha csak a létező vasutakkal is kapcsoltatik is össze, már akkor 173 kilométerrel rövidebb utat kell megtennie, hogy ember és áru Szegedről Fiumába jusson, nem is számitva itt azon óriási előnyt, a melyet az időben és pénzben való megtakaritás eredményez. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, hogy ennek a vasuti hidnak az épitése nem Bajának lokális érdeke, — a mint azt a t. kereskedelemügyi miniszter ur mondotta, — ezt igazolja azon óriási nagy arányu mozgalom, a mely legujabban ennek a hidnak létesitése kérdésében ismét megindult, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a melyben nem Baja viszi a vezérszerepet, hanem együttesen viszik azon vidéknek 6 milliónyi lakossága, törvényhatóságai, vármegyéi, városai, községi testületei, a kereskedelmi és iparkamarái és maga Fiume is, a melyre nézve szintén létkérdést képez ennek a hidnak a felépitése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt is, t. ház, nem megyek messze, meg-

állok a Bács-Bodrog megyének szomszédságánál, Baranya vármegyénél; mert hiszen köztudomásu dolog, hogy Bács-Bodrog megye oly szegény fűtőanyagban, hogy a szegényebb sorsu nép szárított trágyával, tőzeggel és szalmával kénytelen fűteni, daczára annak, hogy közvetlen szomszédságában van Baranya vármegye az ő óriási szénbányáival és erdeivel *(Ugy van! Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és nincs kivitelük Kelet felé, mert a vasuti összeköttetés oly hosszu, oly drága, hogy azt az ember megfizetni képtelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mondom, a Báttaszékhez legközelebb eső Szászvár bányából fogok kiindulni.

T. képviselőház, Szászvárról egy vaggon szén szállitása Budapesten keresztül Bácskába belekerül 80—100 koronába, és meg kell tennie 365 kilométernyi távolságot; mig ha a baja—báttaszéki hid felépül és a vasutvonal összekapcsoltatik, akkor Szászvártól át Bácskába 40—45 kilométer távolságba kell csak vinni a szenet vagy fát és a szállitási ár nem tesz ki többet, mint 10—20 koronát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a reális számitás képezi alapját, t. képviselőház, annak, a mit én most feltárok. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ugy látszik, most is a politikai szempontok döntenek!)*

A t. kormány nem törődik a vidék érdekeivel és ennek következménye azután az, hogy Baranyában is az óriási kiterjedésü szénbányák nem tudják a szenet értékesiteni. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A szomszédba kell eladniok!)* Tudnia kellene a kereskedelemügyi miniszter urnak, hogy rossz összeköttetés hiányában az erdőben letarolt fák elkorhadnak, nem tudják értékesiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De még egy dolog van, t. képviselőház, a mely nem arra mutat, hogy ez Bajának lokális érdeke és ez az, hogy a Mohácscsal szemben lévő Margitta szigeten 70.000 katasztrális hold föld áll művelés alatt, a melyből Baranya vármegyét 45.000 katasztrális hold illeti meg, a mely földeknek lakosai azonban nem lakhatnak a szigeten, hanem Mohácson és annak vidékén laknak. És mikor az őszi és tavaszi esőzés és a téli jégzajlás beáll, egyáltalán teljesen megközelithetetlen rájuk nézve ezen tulajdonukat képező ingatlan. És méltóztassék csak figyelemmel kisérni a statisztikát, mennyi emberáldozatot követel az a jégzajlásban vagy rossz időben való átkelés komppal a Dunán. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Tehát nemcsak az előbb emlitettem szempontokból, hanem közgazdasági és közbiztonsági szempontokból is szükséges ennek a hidnak mielőbbi felépitése. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De szükséges az még egy czélból is, a melyet talán legelőször kellett volna emlitenem, mivel, a mint látjuk, katonai államban élünk. Stratégiai szempontból is szükséges az, t. képviselőház. Felemlitettem már beszédem elején, hogy 360 kilométer távolságra terjedő hosszuságban nincs a Duna áthidalva. Már most kérdem, ha esetleg mozgósitás következik be télviz idején, vagy akármilyen időben, ha nyugatról keletre, vagy keletről nyugatra kell a katonaságot szállitani, mily óriási különbséget fog ezeknek a szállitása időben is, pénzben is kitenni. Azt hiszem, hogy a t. képviselőház be fogja látni az én számitásom helyességét és korrektségét és ha a t. honvédelmi miniszter ur kezébe véve a térképet, látni fogja azt, hogy 360 kilométer hosszuságban a Duna nincs áthidalva, ő lesz az első, a ki a hidnak stratégiai szempontból való megépitését fogja kivánni.

Barta Ödön: Akkor meg is lesz!

Egry Béla: Akkor meglesz a hid, mert a katonaság követeli, és nem az a szegény 6 millió adófizető polgár, a kik már évtizedek óta e hid hiányában szükölködnek, és a hid létesitését sürgetik.

Pichler Győző: Mindegy, akárhogy, csak meglegyen!

Barta Ödön: Elég hiba, hogy eddig nem hangoztatták a stratégiai szempontból való szükségét, mert akkor már meglett volna. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Egry Béla: Hát most hangoztatjuk ezt. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondják a rossz nyelvek, t. ház, hogy a t. kormány azért nem épitteti meg a baja-báttaszéki vasuti hidat, mert van egy áramlat, a mely a hidat sokkal lejebb, Bezdánnál akarja létesittetni, s a mely áramlat háta mögött egy, az udvarhoz nagyon közel álló nagy uradalom tulajdonosa áll. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Lukács László pénzügyminiszter tagadólag int.)* T. képviselőház! Én is a t. pénzügyminiszter ur véleményét osztom, mert látom, hogy tagadólag integet a kezével, hogy nem ugy van; én sem akarok hitelt adni ezeknek a pletykáknak, mert annyit már mégsem tételezek fel a kormányról, hogy akkor, a midőn 6 millió ember jogos érdeke, létkérdése forog szóban, magánemberek érdekeit akarná kielégiteni . . , *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: De ha az a magánember egy főherczeg! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Egry Béla: Én feltételezem a t. kormány részéről a jóhiszemüséget . . . *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Hisz elég fiatal képviselő! *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Egry Béla: . . . én tehát arra kérem a t. kormányt, *(Halljuk! Halljuk!)* — és ebben konkludál előterjesztésem lényege, — hogy figyelemmel arra a körülményre, hogy az a hid amugy sem épülhet fel egy-két év alatt, három-négy, esetleg öt esztendőbe kerül a hid felépitése, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a t. pénzügyminiszter ur már az idei. költségvetésbe vegyen

fel bizonyos meghatározott összeget ezen hid kiépithetésére. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Lukács László pénzügyminiszter: A beruházási programmba fel van véve! *(Felkiáltások jobbfelől: Hiszen benne volt az expozéban! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem hallottuk! Ha benne van, akkor helyes! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Ferencz: Győzött a katonaság! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Egry Béla: Ha felvétetett a közmunkaprogrammba, ugy ezt tudomásul veszszük és örömmel fogom hirdetni a vármegyében is, hogy az a beruházások közé felvétetett.

Lengyel Zoltán: Mégis győztünk! *(Derültség és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egry Béla: T. ház! Röviden befejezem beszédemet, mert már későre jár az idő. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja a példaszó, hogy ép lélek csak ép testben lakozhatik; ha beteg a test, ugy beteg a lélek, s beteg a sziv is. Ha nyomorog a vidék, és koldusbotra jut, akkor nyomorogni és koldusbotra fog jutni az ország szive, Budapest székesfővárosa is. Mert Budapest székesfőváros fejlődéséhez az anyagi erőt a vidék adja meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez fizeti azt a tetemes összegü adót, a melynek árán azután Budapest székesfővárosa fejlődhetik. Ha hanyatlik a vidék akkor hanyatlani fog a főváros is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miután azt látom, hogy a t. kormány a vidék érdekeivel épen nem, vagy csak nagyon keveset törődik, bizalommal iránta nem viseltetem, és az imdemnityt meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladt és szólásra még több képviselő van feljegyezve. Ennélfogva a vitát most félbeszakitjuk és folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzzük ki.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

145. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 12-én, szerdán,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A honvédelmi miniszter benyujtja jelentéseit az 1901/2. évben tényleges szolgálatban állott önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről, továbbá a hadseregben az 1901/2. év folyamán előfordult öngyilkosságokról, végül a közös hadseregből a honvédséghez áthelyezett tisztekről. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Kercsmarik János interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez az Adria tengerhajózási-részvénytársaság fiume—magadori hajójáratának beszüntetése tárgyában. — Barta Ödön interpellácziója a belügy- és a földmivelésügyi miniszterhez a fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 20 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László; a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. november hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom Hont vármegye közönségének feliratát, Pancsova városnak külön képviselőválasztó-kerületté való alakitása iránt;

Zemplén vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

az ádámosi és dicső-szent-mártoni tanitótestületeknek Apáthy Péter, az alsó-szováthi és a bonczhidai tanitótestületeknek Bónis István képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom továbbá a Hajdu-Szoboszlón tartott népgyülésnek Kovács Gyula képviselő által beadott kérvényét a véderőre vonatkozó uj törvényjavaslatok ellen.

Együttes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a véderő-bizottságnak.

A honvédelmi miniszter ur kiván szólani.

B. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Van szerencsém előterjeszteni a szokásos jelentéseket és pedig: először az 1901/2. évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyéves önkéntesek tiszti vizsgájának eredményéről (Irom. 220); másodszor az 1901/2. év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a m. kir. honvédségnél előfordult öngyilkossági esetekről (Irom. 221); harmadszor a közös hadseregből a honvédséghez áthelyezett tisztekről (Irom. 222).

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseimet kinyomatni, szétosztatni és a véderőbizottsághoz utasitani azzal, hogy jelentéseit oly időben terjeszsze elő, hogy ezek az ujonczjutalék megszavazásával és tárgyalásával együtt tárgyaltathassanak.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt szét fognak osztatni és előzetes tárgyalás végett a véderő-bizottsághoz utasittatnak azzal, hogy ezekről oly időben terjeszsze elő jelentéseit, hogy azok az ujonczjutalék kiállitására vonatkozó törvényjavaslattal együtt tárgyaltathassanak.

Napirend szerint következik az inditvány- és az interpellácziós-könyvek felolvasása.

G. Teleki Sándor jegyző: Jelentem, hogy az inditványok könyvébe ujabb bejegyzés nem

történt, ellenben az interpellácziós könyvben mai kelettel a következő bejegyzések foglaltatnak: Krecsmarik János az Adriai Tengerhajózási Részvénytársaság fiume—mogadori hajójáratának beszüntetése tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez; továbbá Barta Ödön a fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában a belügyi és a földmivelésügyi miniszterekhez.

Elnök: A képviselő urak interpelláczióikat az ülés végén a szokott időben fogják előterjeszteni.

Következik az 1903. év négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) folytatólagos tárgyalása.

Szalay László: T. képviselőház! Már előttem szólott t. barátaim és elvtársaim kellően megindokolva kifejtették azt, hogy a kormány által kért, a kormánynak megadandó felhatalmazási törvény a politikai bizalom szempontjából birálandó el. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Rámutattak arra is, hogy ez a felfogás az ellenzék által követett állandó parlamenti gyakorlatnak mindenben megfelel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ehhez a felfogáshoz én a magam részéről szintén csatlakozom és mert a kormány iránt politikai bizalommal egyáltalán nem viseltetem, ebből önként következik, hogy a tárgyalás alatt levő javaslatot sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De nem fogadnám el ezt a javaslatot akkor sem, ha politikai bizalommal viseltetném a kormány iránt, mert nekem az a nézetem, hogy a törvény ereje, a törvények iránti tisztelet minden bizalomnak felette áll. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A felhatalmazások általi kormányzás rendszere pedig ellentétben van alaptörvényeink azon sarkalatos intézkedésével, hogy a költségvetés mindenkor az előző évben, tehát a költségvetési év kezdete előtt állapitandó meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A törvénynek ezen intézkedését az eddigi kormányok sem tartották ugyan tiszteletben, de nem tartja a jelenlegi kormány sem. És ebből kifolyólag az a szomoru gyakorlat fejlődött ki, hogy a felhatalmazások általi kormányzás rendszerré fejlődött, hogy a parlamenti élet utolsó időszakában még kivételesen sem találunk példát arra, hogy a költségvetés a maga idejében letárgyalva és megalkotva lett volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És igy a törvényes eljárás, a törvényes szempont annyira háttérbe szorul, hogy a felhatalmazás egész rendszerré fejlődött. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én a magam részéről ezt a felfogást nem helyeslem. Szomoru jelenségnek tartom ezt egy részről, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* másrészt pedig abban a meggyőződésben vagyok, hogy ennek a rendszernek a folytatásával az országra nézve tetemes kár és hátrány származik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szomoru jelenségnek tartom ezt, t. ház, azért, mivel azt bizonyitja, hogy a törvények iránti tiszteletben a kormány rossz példával jár elől *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezen eljárásával a törvény erejébe vetett hitet egyrészt országszerte megingatja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* másrészt pedig az ország alkotmányának ellenségeit felbátoritja, a mennyiben nyilvánvalóvá teszi azt, hogy az a kormány, a mely a törvényeket maga sem tartja meg, azt sem mások által megtartatni, sem pedig a napról-napra megujuló támadások ellen hatékonyan megvédelmezni képes nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De szomoru jelenség ez azért is, mivel arra vezethető vissza, hogy a mi sajátságos és valóban lealázó helyzetünk mellett ugy a törvényhozásnak, mint a kormánynak minden tevékenységét az Ausztriával szemben fennálló függő kérdések és a végnélküli alkudozások olyannyira igénybe veszik, hogy sem a kormány, sem pedig a törvényhozás nem foglalkozhatik a kellő időben azzal, a mit a törvény rendel, és a mi valóban az ország érdekét képezi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy a költségvetésnek a költségvetési év derekán túl történt letárgyalása az országra nézve káros, és hogy ugy a kormányzati, mint a gazdasági tevékenységet sok tekintetben megbénitja és hátrányosan befolyásolja, ezt már a túloldalról is ismételten hallottuk. Hangoztatták ezt maguk a kormányférfiak is, sőt a miniszterelnök ur a mult ülésszak folyamán kilátásba is helyezte azon reformok inditványozását, a melyek ezen káros és tarthatatlan helyzetet orvosolni fogják. Ugyde e tekintetben is csak az igéretnél maradt a miniszterelnök ur és a helyett, hogy igéretét beváltani igyekezett volna, jobbnak látta demonstrálni azt, hogy a törvények iránti tiszteletlenségben ő elődeinek nyomdokait követi, sőt azokat még túlliczitálja annyiban, hogy a felhatalmazási törvényt most is akkor nyujtotta be, midőn még annak szüksége sem forgott fenn; annak tárgyalását mindjárt a költségvetés benyujtása után szorgalmazta, és ezzel megmutatta, hogy ő a maga részéről a törvényt csak egy jelszónak tekinti, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és pedig olyannak, a melylyel cselekedetei és tényei homlokegyenest ellenkeznek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A költségvetési törvényt nemcsak azért kellene a törvény által megszabott időben letárgyaltatni, mert ennek alkotmányjogi jelentősége kétségtelen, de szükséges lenne ez azért is, mert csak igy volna lehetséges, hogy a költségvetési törvény az ország tényleges szükségleteihez alkalmaztassék, mert csak akkor felelne az meg rendeltetésének, hogyha a tényleges viszonyok és a tényleges szükségletek annak megalkotásánál előzetesen figyelembe vétetnének. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A nálunk régi idő óta meghonosodott és most, fájdalom, ismét folytatott rendszer mellett

ez teljesen lehetetlen, és ugy látszik, hogy a kormány erre azért nem törekszik, mert azon nézetben van, hogy ez a mostani költségvetés talán Hercules csizmája, a melybe minden láb bele illik, vagy pedig a Procrustes ágya, a melybe az 1903. évnek szükségleteit belekényszerithetik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magam részéről ezt a felfogást nem oszthatom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A felhatalmazási törvény által való kormányzást nem helyeselhetem *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és épen azért, a mennyire csekély erőmtől és tehetségemtől telik, azt ellenzem és megszüntetni törekszem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezek után visszatérve a kormány iránti bizalmatlanság kérdésére, most a vita legelején is csak röviden kivánom indokolni álláspontomat és felsorolom azokat az okokat, a melyek reám nézve lehetetlenné teszik azt, hogy a kormány iránt bizalommal viseltessem; hogy ennek a kormánynak működését a felhatalmazási törvény megszavazása által lehetővé tegyem és meghosszabbitsam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Erről a kérdésről szólva eltekintek, s el kell tekintenem a kormányférfiaknak, különösen pedig a miniszterelnök urnak azon kiváló személyes tulajdonságaitól, a melyek eredményét a tényekben és cselekedetekben eddigi működésük alatt megtalálni nem tudom ugyan, de a melyeket mégis fel kell tételeznem; mert hiszen azokat nemcsak a párt, a pártsajtó, hanem maga a miniszterelnök ur is hangoztatni szokta.

Tisztelt ház! A kormánynak a legközelebbi multban a Kossuth-ünnepélyek alkalmából tanusitott magatartása rám azt a benyomást teszi és azt a meggyőződést érleli meg bennem, hogy ez a kormány magát nem nemzeti, hanem elsősorban udvari és császári kormánynak tartja, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert felfogásában és cselekedeteiben nem arra törekszik, hogy azok a nemzeti érzéssel összhangban legyenek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem épen ellenkezőleg attól eltekint, és meghódol azon udvari és császári felfogás előtt, a mely Kossuth Lajosban nem a nagy államférfiut, nem a nagy hazafit, nem Magyarország ujjáalkotóját, hanem a számüzött rebellist látja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen felfogásban és ezen felfogásnak hódolva még attól sem riad vissza, hogy lerombolja azt az oltárt, a melyen a magyar nemzet minden hü fia, a magyar nemzet milliói szivüknek legnemesebb, legszentebb érzelmeivel áldoznak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy kioltsa azt a szent tüzet, a mely nemcsak a sötét jelent derengi át, de belevilágit a komor jövőbe is, s a mely szent tüz a magyar hazafiak előtt a nemzet jövendőjének, a nemzet szabadságának, függetlenségének egyedüli biztositékát képezi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert senki sem lehet kétségben az iránt, hogy a magyar nemzet szabadságának, a magyar haza jövőjének, a magyar szabadságnak és függetlenségnek biztositékait nem azokban a közös intézményekben találjuk fel, a melyek a legkisebb szél fuvallatára is ingadoznak, a melyek alapjaikban már eddig is roskadoznak, a melyek már eddig is csődöt mondottak; hanem igenis feltaláljuk a honpolgárok szivében, a magyar haza, a magyar szabadság önzetlen és igaz szeretetében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig Magyarországban a szabadságnak, a magyar haza függetlenségének szeretete olyannyira össze van forrva Kossuth Lajos nevével, Kossuth Lajos megszentelt emlékével, hogy az, a ki a Kossuth emléke iránti kegyeletet korlátozni akarja, nemcsak hálátlanságot tanusit a hazafias érdemekkel szemben, hanem könnyelmüen, vagy bünösen megingatja azon alapot, a melyen a hazának jövendőjét biztosan felépiteni lehetne. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És én a kormány ezen ténykedésének megitélésénél nem helyezkedhetem a szigoruan jogászi felfogás álláspontjára, a mely a megkisérlett és a bevégzett cselekvények között éles határvonalat von; hanem abból kell kiindulnom, hogy erkölcsi és hazafiui szempontból a rossz és hazafiatlan szándék ép oly szigoruan itélendő el, mint hogyha a kivánt eredmény valóban bekövetkezett volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Előttem tehát nem enyhitheti a kormány eljárását az a körülmény, hogy az ő távolmaradása ezen ünnepélynek jelentőségét kisebbiteni képes nem volt, hogy a kormány czinikus nyilatkozata visszhangtalanul hangzott el az országban, a minek különben az is lehet egyik jelentékeny okozója, mert ez a szegény ország közel 400 esztendő óta hozzászokhatott már ahhoz, hogy azok, kik a kormányra jutnak, a nemzet érzelmeiben nem osztozkodnak, hogy 400 esztendő óta Magyarországon csak azok voltak képesitve a kormányra, a kik a nemzettől elválva, az udvari felfogást mindenben követték. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Nem volt hátgerinczük!

Szalay László: Erről szólva lehetetlen kitérni az elől a kérdés elől, hogy mi okozza hát azt a visszás helyzetet, hogy Magyarországon a nemzeti aspirácziók érvényesülése leküzdhetetlen akadályokba ütközik? Mi okozza azt, hogy a magyar államférfiak mindaddig ki vannak zárva a kormányból, a mig a nemzeti eszményeket meg nem tagadják és azokat a kormányralépés előtt magukról le nem vetik? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt az okot az utolsó 350 esztendő történetében első tekintetre megtaláljuk, a mely korszakban bár az idő, az emberek, a jelszavak és a viszonyok meg is változtak, de soha sem változott az a törekvés, az az irányzat, hogy Magyarország koronája a Ferdinándot öröklés utján illeti, hogy ez a Magyarország csak a császári hatalomnak tartozéka, hogy ez a Magyarország csak egy családi birtok, tehát nem önczél, hanem olyan,

a melynek rendeltetése az, hogy a császári hatalmat ékesitse, öregbitse. Ennek a törekvésnek, ennek a politikai misztériumnak, ennek az irányzatnak valósitását minden lehető és lehetetlen alkalommal megkisérelték, ennek érdekében lett a szabadság minden legkisebb fohásza a legjobb hazafiak vérébe belefullasztva. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a törekvésnek a következése az, hogy azokat az engedményeket, a melyek a körülmények nyomása alatt kényszeritő viszonyok közt megadattak, a legelső kedvező alkalommal, daczára az ünnepélyes hitleveleknek, daczára a szent esküknek, mindenkor visszavonni igyekeztek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a soha meg nem szünő, ez a folyton megujuló törekvés oka annak, hogy Magyarországon a korona és nemzet között az együttérzés, a mely más országokban a koronát és a nemzetet is hatalmassá és erőssé tette, soha tartósan gyökeret verni képes nem volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az oka annak, hogy a magyar kormány ma sem alkalmazkodhatik a nemzeti érdekekhez, szükségletekhez, hanem hivatását az udvari, császári, nagyhatalmi érdekek istápolásában keresi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ujabb bizonysága ennek a felfogásnak az, hogy a kormány a jelenlegi válságos viszonyok közt sem tekint az ország viszonyaira, teljesen szemet hunyt az ország szükségletei és vitális érdekei előtt, nem tekinti azt, hogy a polgárság, az államfentartó elem, pénzben és vérben ma is majdnem elviselhetetlen terhekkel van megróva és ezek alatt már-már roskadozik. Mindezek daczára ujabb pénz- és véráldozatok kieszelésén fáradozik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ha ezek az ujabb áldozatok a nemzettől valóban nemzeti czélok előmozditására kivántatnának is, még akkor is meggondolandó lenne, hogy az a kormány, a mely nem vet számot a nemzet teherbiró képességével, megbizható-e továbbra is az ország kormányzásával? De a mikor látjuk, hogy ezek az áldozatok nem nemzeti czélokra, de épen ellenkezőleg, nemzetellenes czélokra kérelmeztetnek, akkor ezt a kormányt tovább támogatni egyáltalán nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A legutóbbi idők története is uj bizonyságot tesz arról, hogy a minden törvényes alapot nélkülöző birodalmi eszme, hogy a törvények ereje fölé helyezett legfelsőbb akarat hosszu évek óta utját állja annak, hogy Magyarországnak jelen gazdasági kizsákmányolása megszüntettessék. Utját állja annak, hogy Magyarország gazdasági viszonyait a maga érdekeinek megfelelően maga rendezhesse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Utját állja annak, hogy a gazdasági tevékenységet országszerte megrontó bizonytalan helyzet végre-valahára megszüntettessék.

Előidézi azt, hogy a magyar nemzet terhei a quóta alakjában, az igazság és méltányosság figyelmen kivül hagyásával, legfelsőbb akarat által megszaporittassanak, és előidézi azt, hogy a kormány most is ujabb vér- és pénzáldozatokat követel. Ilyen áldozat a véradónak tervezett s törvényjavaslat alakjában már ki is fejezett felemelése, a mi szintén a birodalmi, a dinasztikus érdekeknek előmozditása érdekében történik; mert hiszen mindenki tisztában lehet azzal, hogy az a közös hadsereg, a mely sem nem közös, sem nem magyar, s a melynek nyelve, szelleme, szervezete annyira idegen, hogy arra Magyarország, a magyar nemzeti érdekek soha, semmi körülmények között nem számolhatnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarország érdekeinek védelmezője nemcsak hogy nem lesz, hanem épen ellenkezőleg, a nemzet- és a szabadságellenes áramlatoknak és irányzatoknak legfőbb és leghatékonyabb támaszát képezi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én a magam részéről azt a kormányt, a mely ilyen czélra ilyen áldozatokat követel, egyáltalában nem támogathatom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanazon szempont alá esik, t. képviselőház, a magyar udvartartás költségeinek czélba vett felemelése is. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Felemelik annak az udvartartásnak költségeit, a mely a Habsburgoknak uralomra jutása óta egyáltalában nem létezett, a mely mindaddig nem is fog létezni és a melynek létezését mindaddig nem is lehet remélni, a mig a magyar nemzet tudatára nem jön annak, hogy neki nemcsak kötelességei, de jogai is vannak és hogy a do ut des, facio ut facias elve alapján végre-valahára ő is megkövetelheti azt, hogy a vele szemben vállalt kötelezettségek mindenki által teljesittessenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És erről a kérdésről alig lehet másként, mint a méltó felháborodás hangján szólani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a költségvetési javaslat benyujtása alkalmával maga a pénzügyminiszter ur is kijelentette azt, hogy nemcsak az ország polgárainak helyzete válságos, de az ország pénzügyi viszonyai is olyanok, hogy mindenkit a legszigorubb takarékosságra intenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nos, hát ez a takarékossági elv miképen egyeztethető meg az udvartartás költségeinek felemelésével, akkor, midőn a lelkészek és tanitók ma is nyomorognak; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor a megyei tisztviselők helyzetének javitására a kormány egyáltalában nem is gondol! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor a dijnokok inséges helyzetben vannak és könyörfalatra, könyöradományokra szorulnak; a mikor a legfontosabb közoktatási és közművelődési czélok kellő istápolásra számot nem tarthatnak; a midőn a leghasznosabb és legszükségeseb kiadásokkal szemben a kormány a rideg elutasitás álláspontjára helyezkedik! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én a kormánynak e kérdésben elfog-

lalt álláspontját valóban érthetetlennek tartom. Hát nincs a t. kormány tagjaiban annyi erkölcsi bátorság, annyi hazafiui érzés, hogy bárhol és bárkinek is megmondhassák, hogy az ország szegény, a gazdasági helyzet válságos, a lakosság nyomorog, annak egy része a mindennapi kenyerért házi tüzhelyét, családját, hazáját kénytelen elhagyni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azok a milliók, a melyek fényre, pompára és hiuságra követeltetnek, a magyar nép verejtékével vannak megáztatva, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy azokat a milliókat csakis a végrehajtó fokozott tevékenysége képes előteremteni? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát nem meri a kormány megmondani azt, hogy az udvartartás költsége eddig is a magyar udvartartás költségei gyanánt szavaztatott meg, hogy Magyarország az aránytalanul nagy áldozatot eddig is csak azért hozta meg, hogy állami önállósága ez uton is kifejeztessék, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem pedig azért, hogy azzal Bécs és Ausztria hizlaltassék? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem meri megmondani azt, hogy a magyar nemzet keserves filléreinek nem az a czélja, hogy szélbe szórják azok, kik különben is óriási vagyonban duskálnak? Nem mondja meg azt, hogy minden más országban megszünt már az a rendszer, az a felfogás, hogy az egyes osztályoknak csak jogok, a többieknek csak kötelességek jussanak? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem meri megmondani azt, hogy ha az országban minden vonalon takarékoskodni kell, akkor a fényre, a pompára, a hiuságra szánt milliók sem lesznek felemelhetők? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vagy nem kell-e czinikus fölfogás ahhoz, hogy oly fényre, oly pompára, oly hiuságra követeljünk a magyar nemzettől milliókat, a melyekben az adózók még csak nem is gyönyörködhetnek, ha csak el nem zarándokolnak abba a császárvárosba, hol gyülölet és megvetés tárgya minden, a mi magyar, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kivéve természetesen a magyar pénzt, melyet mindenkor szivesen fogadtak, melynek nagy része van abban, hogy azt a megvetést és gyülöletet fényes márványpalotákból lehet velünk éreztetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem lepne meg, t. ház, ha a túloldaltól ezen fejtegetésem csak szánalmas mosolyban részesülne, mert ott bizonyára akkép gondolkoznak, hogy a magyar nemzet pénzkérdésekben mindig bőkezü és gavallér volt, s hogy a helyzetet most is ebből a felfogásból kell megitélni. De ha ugy lenne is, hogy ez a szánalmas mosoly volna osztályrészem, az engem elfoglalt álláspontomtól egyáltalában nem riaszt vissza, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert én abban a nézetben vagyok, hogy a mit mondtam, az felel meg az országszerte élő közfelfogásnak, *(Igaz! Ugy van!)* és mert nekem különben is az a nézetem, hogy a bőkezüség csak akkor gavallértempó, ha az ember azt saját vagyonából gyakorolja, nem pedig a más zsebéből, a szükölködő és nyomorgó nép filléreiből. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Csak fokozza bennem a kormány iránti bizalmatlanságot az is, hogy az 1899. évi XXX. törvényczikket a törvény intenczióinak, határozott rendelkezéseinek félremagyarázásával kivánja alkalmazni. Ezt a kérdést illetőleg pártom kiváló tagjai részletesen kimutatták azt, hogy a kormány ezzel az elfoglalt állásponttal sem a törvény rendeletének, sem a törvény intencziójának, sem a nemzet szükségeinek egyáltalában meg nem felelt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s igy terjedelmes indokolást ehhez a kérdéshez a magam részéről fűzni felesleges-nek tartom.

De nem kivánok szólani az u. n. paktumbeli megállapodásokról sem, melyekben részt nem vettem, de a melyeket magamra nézve kötelezőknek ugy sem ismerek el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De azért mégis rá kivánok mutatni arra, hogy a miniszterelnök urnak az alkudozásokhoz való makacs ragaszkodása, a kiegyezésnek valóságos kunyorálása, egyrészt lealázó a nemzetre, másrészt káros és vészes hatását abban is érezteti, hogy ez a bizonytalan helyzet, a mely már eddig is óriási kárt okozott, még mindig meg nem szüntethető, és bizonytalan ideig elodáztatik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még sulyosabbá válik e káros helyzet azáltal, hogy a kormány egyáltalában semmit sem tesz arra, hogy előkészitse a jövőt, és megvédelmezze a nemzet érdekeit az esetre, ha a kunyorálás és a véghetetlen alkudozások mégsem vezetnének eredményre. Ennek a körülménynek magyarázatát abban találom, hogy a kormány valósággal irtózik az önálló vámterület felállitásától, hogy erre a legfelsőbb akarattal szemben gondolni sem mer, s minden tevékenységét csak arra kivánja forditani, hogy ezt az egyezséget erőltesse, s ha szükséges, a nemzeti érdekek feladásával is megkösse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én ebben a házban egy oly kerületet képviselek, a melyben Rákóczy Ferencz ősi háza ma is fennáll, és a multak dicsőségét fennen hirdeti, a melynek bérczei és völgyei most is a nagy fejedelemre emlékeztetnek, hol a suttogó szellőben is a nagy fejedelem emléke borong, hol a rezgő lomb is Rákóczy Ferencz ifjuságáról, gyermekéveinek ártatlan örömeiről, férfikorának nehéz küzdelmeiről, az ő soha nem lankadó és törhetetlen hazafiságáról beszél; a hol a tavasznak fakadása, az ősznek hervadása, a sárguló lomb és a fakadó rügy is csak azt hirdeti, hogy az eltiport, elalkudott magyar szabadságnak is ujból fel kell virulnia. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a kerületben születve, ezen emlékek és tradicziók között nevelkedve, nagyon természetes, hogy ahhoz az irányzathoz, ahhoz a fel-

fogáshoz, a melyet a kormány képvisel, egyáltalában nem csatlakozhatom, és azért a javaslatot el nem fogadom. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Endrey Gyula jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. képviselőház! Az indemnity-javaslat előttünk folyó tárgyalásánál szót kérek én is, és a ház szives figyelmét igénybe akarom venni, hogy első sorban szembeszálljak ama vádakkal, a melyeket Rakovszky István képviselőtársam intézett a függetlenségi párt ellen, aztán abból kiindulva foglalkozzam, csak egész röviden, a Nagy Ferencz képviselőtársam által előadottakkal, azután áttérjek azon megjegyzésekre, a melyeket tenni szándékozom azon vitás, nagyfontosságu politikai kérdésben, a mely ma a kormányelnök, mint egyik paktumkötő fél és mi közöttünk, ellenzékiek között, mint a másik paktumkötő fél között felmerült. *(Halljuk! Halljuk!)* Csak végül akarok áttérni azokra a nagy kérdésekre, a melyek most a nemzetet ideges nyugtalanságba hozzák, a mely politikai tervek keresztülvitelében Isten segitségével azzal fogjuk megakadályozni ezt a kormányt, hogy lehetetlenné teszszük őket, lehetetlenné teszszük, hogy eme javaslatok, a melyek nemzetünket létében támadják meg, törvénynyé váljanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Áttérek azonnal Rakovszky István t. képviselőtársam szavaira. Rakovszky István képviselő ur a paktum kérdésében mint főtanu jelentkezett. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Koronatanu!)* Jelentkezett, mint koronatanu felfelé, mint Széll Kálmánnak főtanuja lefelé. T. ház, az ő tanuskodása roppant eredeti dolog. Ő olyanról tanuskodik, a miről neki tulajdonképen az akkori politikai viszonyok folytán egyáltalában nagyon kevés, vagy semmi tudomása nem volt.

Iparkodni fogok, a nélkül, hogy kétségbe vonjam Rakovszky István képviselőtársam jóhiszemüségét, ezt be is igazolni. És utalva amaz oktatásokra, melyeket ő e pártnak jóhiszemüségére nézve adott, rá akarok mutatni az ő szavaiból arra, hogy állitásai nem felelnek meg az akkori helyzetnek és nem felelnek meg az akkori politikai felfogásnak és szituációnak.

Miben jelentkezik, mint koronatanu, Rakovszky István képviselő ur? Az autonom vámtarifa benyujtására vonatkozó határidőre nézve. Hát, t. ház, én a paktumon kezdem. Mikor a paktum teljesen meg volt kötve, a jegyzőkönyv alá volt irva, akkor Széll Kálmán miniszterelnök ur a kész paktummal felutazott Bécsbe; a paktummal Bécsben elbukott; nem fogadták el a paktumot; a feltétel az volt, hogy a terminust 1907-ig meg kell hosszabbitani. Addig, a meddig Széll Kálmán miniszterelnök ur el nem utazott és a paktum nem volt aláirva, addig együtt tanácskoztak az ellenzéki férfiak a kormány küldötteivel, de a paktum megkötése után együttes tárgyalás többé nem volt, az ellenzék soha sem volt együtt, közösen sohasem tárgyaltak. Széll Kálmán miniszterelnök ur visszatérve, nem hivta egybe a paktumot aláiró ellenzéki férfiakat, hanem egyenkint előfogta őket és egyenkint személyesen, négy szem közt tárgyalt velük. Rakovszky István képviselő urral nem tárgyalt akkor Széll Kálmán miniszterelnök ur, mikor Kossuth Ferenczczel tárgyalt s nem tárgyalt akkor sem Rakovszky István képviselő urral, mikor Polónyi Géza képviselő urral tárgyalt. Minden egyes tárgyalás személyi és külön tárgyalás volt.

A legkevesebb nehézséggel Széll Kálmán miniszterelnök ur nagyon természetesen Rakovszky István és Molnár János képviselő urak, kiküldötteknél találkozott, mert ezek az urak politikai hitvallásuk folytán, a 67-es elveknek lévén hivei, egyáltalában nem törődtek az autonom vámtarifával, a mely autonom vámtarifának feltétele kizárólag a függetlenségi pártnak követelése és feltétele volt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Széll Kálmán miniszterelnök urnak nem kellett a néppárt beleegyezése, mert az természetszerüen megvolt e pártnak politikai álláspontja folytán, és igy ő ott esetleg csak felemlitette az autonom vámtarifa kérdését, a mely egyáltalában nem érdekelte Rakovszky István képviselő urat; erről kizárólag a függetlenségi párttal tárgyalt.

Tehát olyan dologban tanuskodik ellenünk és tanuskodik a paktum kiküldöttei ellen Rakovszky István képviselő ur, a mely dologban ő nem tudhatja, hogy mit beszélt Széll Kálmán miniszterelnök ur Kossuth Ferencznek, Győry Eleknek, Horánszky Nándornak, Polónyi Gézának, Tóth Jánosnak, Justh Gyulának, a kiket mind utólag felkért és bevont a személyes tárgyalásba; olyan dologról tanuskodik és olyan dologban akarja megerősiteni a miniszterelnök ur álláspontját, a mely dolgok tárgyalásáról neki semmi tudomása nem lehet, mert nélküle, külön, az ő jelenléte nélkül és oly dologban történt, a mely őt, politikai meggyőződése folytán, egyáltalában nem érdekelhette. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert az autonom vámtarifa kérdése tisztán a függetlenségi pártnak feltétele volt, tisztán a mi elvünk és meggyőződésünk alapján történt ennek felvétele. A 67-es pártok részéről engedmény volt, hogy az autonom vámtarifát kényszeritő helyzet folytán elfogadták. Tehát a mi ellenkezett Rakovszkynak politikai meggyőződésével, azt nem kellett vele megbeszélni, mert akkor ő saját politikája ellen követett volna el feloniát; hiszen ő sohasem követelte az autonom vámtarifát, nem is követelhette és nem is érdeklődött iránta, mert az ellenkezik sarkalatos politikai alapelveivel.

De, t. ház, azt mondta Rakovszky t. képviselő ur, hogy ennek a függetlenségi pártnak kötelessége lett volna az eredeti paktum módositását csak az esetben elfogadni, ha az autonom vámtarifára nézve a terminus expressis verbis

bejön a törvénybe. Tovább folytatja azután és azt mondja, hogy *(olvassa)*: »Különös, hogy mikor önök itt folyton az önálló vámterületet vitatják, még arról sem gondoskodtak, hogy az önálló vámterület szó, az önálló vámterület tényleges állapotának konstatálása expressis verbis bárcsak egyetlen szóval is meg legyen emlitve a törvényben.« Azt mondja azután, hogy a függetlenségi párt itten egy nagy mulasztást követett el, mert ugymond *(olvassa)*: »Ha áll, a mit önök állitanak, és elhiszem, hogy áll, hogy önök igy gondolták, igy beszélték meg: akkor, a mint kimutattam, semmi, de semmi sem gátolta meg önöket abban, hogy ez expressis verbis bevétessék a törvénybe, vagy hozzá ne járuljanak a paktumhoz.« S azután azzal fejezi be, hogy ez a függetlenségi pártnak a tragikomédiája.

Engedje meg Rakovszky István t. képviselő ur, hogy én politikai szereplésében hozzá egy egyenes kérdést intézzek. *(Halljuk! Halljuk!)* És ez a kérdés az, hogy ő sürün érintkezvén akkoriban Széll Kálmánnal, sürün érintkezvén az akkori kiváló, sajnos, ma már elhunyt államférfiakkal: van-e neki tudomása arról, hogy Széll Kálmán miniszterelnökségének mi volt az anyagi feltétele, a mit talán önmagának szabott, mert volt azután egy személyi feltétel is a minisztérium összeállitásánál, a melyet csak szükség esetén fogok itt előhozni, esetleg bizonyság gyanánt.

Hát mi volt az anyagi feltétele? Az, hogy ő expressis verbis az »önálló vámterület« szót, bele nem veszi a törvénybe.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mi az, kérem?

Pichler Győző: Hogy az önálló vámterületre vonatkozó oly törvényt, a melyben ez expressis verbis benne van, el nem vállal, hogy ilyen törvényt ő elő nem terjeszt.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez is mese.

Rakovszky István: Ez is mese.

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur miniszterelnökségének két feltétele volt. Ha azt méltóztatik kivánni, konczedálom, hogy önmagának tette. Az egyik az volt, hogy az önálló vámterület nem jön be a törvénybe, a másik az volt, hogy két kiváló politikus nem foglalhat helyet az ő minisztériumában.

Széll Kálmán miniszterelnök: Egyik sem igaz! Egyszerüen nem igaz!

Pichler Győző: Ez volt a kiindulási pontja a miniszterelnökség elvállalásának. Minthogy azt méltóztatik mondani, hogy nem áll, e két tételt, beszédem további folyamában nevek megemlitésével, jelenlévő tanukkal fogom igazolni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Csak tessék!

Pichler Győző: Hát azt kérdezem én, hogy volt-e erről tudomása Rakovszky t. képviselő urnak? Nem volt tudomása. De a mint beszédéből kitünik, egészen határozottan méltóztatott tudni, hogy az önálló vámterület ellen olyan helyről van ellentállás, hogy bármiképen forszirozza ezt az ellenzék, azt el nem fogadja, inkább minden politikai felfordulást eltűr, és nem történik semmiféle paktum, a helyzetnek semmiféle tisztázása, semmiféle olyan dolog, a mi közállapotainkat szanálhatta volna. Ez volt a helyzet.

Nohát, t. képviselőház, Rakovszky István képviselő ur, a ki beszédét különben rövidebbre szabta, mint a mennyire azt szándékolta, már beszédének formájából azt tüntette ki, hogy ő mintegy megállapodásra akart jutni a függetlenségi párttal, hogy bizonyos dolgokban közösen járjanak el. Az a határozott visszautasitás, a mely e párt részéről érkezett, midőn ezen szándékának kifejtésébe csak bele is kezdett, legjobban jellemzi azt az óriási ürt, a mely fennáll a függetlenségi párt és a néppárt között, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely ürt semmiféle politikai esemény és általában semmi sem képes áthidalni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most még csak Nagy Ferencz képviselő urral akarok néhány rövid szóval foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nagy Ferencz képviselő ur azt mondja *(olvassa)*: »... ha nem tették, ezzel elfogadták, a mi benne van a törvényben« — t. i. ha nem vették be az autonom vámtarifát — »... és ezzel megszünt a paktum többé létezni, annak többé hatálya ezzel a törvénynyel szemben nincs, mint a hogy nem is szabad, hogy legyen.«

Elfogadja a miniszterelnök ur Nagy Ferencz képviselő urnak azon distinkcióját, hogy a mint a törvényt megalkották, megszünt a paktum? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Reám nézve személyesen nem! Be is váltottam.

Pichler Győző: Nem birja elfogadni a miniszterelnök ur...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is akarom!

Pichler Győző: .... mert politikai tekintetben immorális.

Széll Kálmán miniszterelnök: Sohasem is fogadtam el. Mindig mondtam. Mindig az ellenkezőjét állitottam.

Pichler Győző: Azt mondja Nagy Ferencz t. képviselő ur, hogy jött a törvény, vége tehát a paktumnak. Nohát itt van annak a béketárgyalásnak, az u. n. paktumnak jegyzőkönyve. Hát bevettük mi a törvénybe azt, hogy az obstrukcziót beszüntetjük? hogy az indemnity és az ujonczjavaslatok ellen rendkivüli eszközökkel fel nem lépünk, és a többi feltételeinket, a melyek mind fel vannak sorolva? Egy betüvel sincs bevéve mindez a törvénybe, mégis megtartottuk és megtartjuk. Hogyha tehát a paktum megszünt volna a törvény által, mi sem lettünk volna obligóban. De most már bekasszirozott mindent a miniszterelnök ur! De vigyázzon Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam ezen állitásával. Hiszen a paktum még ma is köti az ellenzéket,

a paktum még nincs befejezve. Mert ha 1907-ig vámszövetséget nyujt be Széll Kálmán miniszterelnök ur, ha a külfölddel 1907-ig tartó szerződéseket nyujt be Széll Kálmán, akkor épen a megállapodások folytán azok ellen rendkivüli fegyverekkel nem lehet és nincs módunkban fellépni! Tehát a paktum nincs a törvény által még abszolválva. Nagy Ferencz képviselőtársunk azonban most felold bennünket, és azt mondja, hogy jött a törvény, s azt alkalmazza ott, a hol az ránk nézve hátrányos, mikor a mi előnyös volt abban a törvényben, azt mind bekasszirozta és zsebrevágta a miniszterelnök ur? Hát ez nem politikai felfogás és nem is politikai erkölcs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

De, t. ház, én nem akarok részletesen belebocsátkozni a paktum magyarázatába és az autonom vámtarifára vonatkozó magyarázatokba, mert pártomnak kiváló tagjai a legrészletesebben foglalkoztak ezzel a kérdéssel; én az azok által mondottakat csak ki akarom egésziteni. A miniszterelnök urnak ma a gazdasági rész tekintetében olyan tanuja van, a ki nem is vett részt a gazdasági rész készitésében. Mert hiszen az anyagot felosztották; a gazdasági rész készitésére Kossuth Ferencz elnöklete alatt ki voltak küldve Győry Elek, Horánszky Nándor s Polónyi Géza volt képviselők. A miniszterelnök urnak állitását nem támogatja, sem nem ellenezheti kettő, mert meghaltak. Itt van azonban a napló és abból kitünik, hogyan fogta fel a miniszterelnök ur ezeket a dolgokat. Eltekintve Rosenberg Gyula előadónak határozott nyilatkozatától, a melyben megmondja, hogy a régi autonom vámtarifa fenn nem állhat, hogy az autonom vámtarifa nem létezhetik, vannak még más nyilatkozatok is, melyekkel egész röviden akarok most foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van egy nyilt kérdés a miniszterelnökhöz. 1899. junius 23-iki ülésen Polónyi Géza a következőket mondja...

Széll Kálmán miniszterelnök: Most már látom, honnét jön.

Pichler Győző: Nekem kötelességem forrásaimat onnan szedni, a hol azokat hitelesen megkapom.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem mondom, hogy nem.

Pichler Győző: Ha a miniszterelnök ur hónapokon és heteken át tárgyalhatott éjjel-nappal Polónyi Gézával és most egy nagy politikai kérdésben vita keletkezik a felett, hogy mit tárgyaltak, akkor csak a legjobb forrást keresem fel, ha némely dologban itt keresek felvilágositást.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem kifogásoltam, csak konstatáltam.

Pichler Győző: Különösen áll ez azért, mert a paktumnak két oldala volt: egy kodifikált és egy elhallgatott oldala.

Széll Kálmán miniszterelnök: Elhallgatott semmi sem volt.

Pichler Győző: Az elhallgatott részről ez a párt nem tudott semmit, ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem is volt semmi sem elhallgatva.

Pichler Győző: ... mert ez a párt elvi alapokból indult ki, igy dolgozott és épen Polónyi Géza volt a közvetitő a különböző ellenzéki pártok között.

Rakovszky István: Ketté volt akkor szakadva a párt.

Pichler Győző: 1899. junius 23-án a következőt mondja Polónyi Géza: »1902-ben tehát mi fog bekövetkezni? Az, mert a kereskedelmi szerződések felmondása előtt általános vámtarifát kell készitenі. Én abban az 1907-iki határidőben az osztrák kormánynak egyszerü fiaskóját látom és pedig azért, mert 1903-ban lejárnak a nemzetközi szerződések. Igaz, a lejárathoz kötöttek lejárnak; a melyek felmondáshoz nincsenek kötve, azokat nem kell felmondani, a melyek felmondáshoz vannak kötve, azokat pedig fel kell mondani a lejárat daczára is. Most már a lejárathoz nem kötött szerződések tekintetében ki van mondva, hogy 1903-ig felmondandók, mert ki van mondva a törvényjavaslatban világosan, hogy a lejárathoz nem kötött szerződések 1903-ban feltétlenül felmondandók.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Kivánatára!

Pichler Győző *(folytatólag olvassa):* »Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne! Hogyne!«

Széll Kálmán miniszterelnök: Kivánatára!

Pichler Győző: Ezt nem méltóztatott akkor mondani. Az ilyen elhallgatott »kivánatára« én majd rátérek. Olyan nagyon tiszta munka nem volt. A »kivánatára« szót most hangoztatja a miniszterelnök ur, akkor nem méltóztatott azt mondani.

Széll Kálmán miniszterelnök: A törvényben benne van, azért nem mondtam. A törvényt értettem! Azt nem lehet kihagyni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pichler Győző: Jön azonban más. A tapasztalt ellenzéki politikus még mindig kételkedve a dologban, határozati javaslatot nyujtott be, a melyben expressis verbis követeli azt, hogy az autonom vámtarifa életbe léptettessék, illetőleg benyujtassék. Ezt még ugyanazon ülésen, junius 23-án nyujtja be és hozzáteszi, hogy a külön vámterület felállitása esetében a nélkülözhetetlen, külön autonom vámtarifának törvényhozási uton való életbeléptetéséhez szükséges intézkedéseket tegye meg a kormány. Kérem, mindjárt meglátjuk, hogy mi ez. Mielőtt azonban a miniszterelnök urnak e határozati javaslattal szemben követett magatartására, a mely szintén nélkülözte az őszinteséget — és ezt kijelentem — rátérnék, közbevetve engedjék megemlitenem, hogy a jelenlevő Barta Ödön képviselőtársam beszédére utalva, a ki, midőn a fontos kérdésre került a sor, oda szögezte a miniszterelnök urat, hogy nyilatkoznia kellett közbeszólással, olyant mondott a miniszterelnök ur, a mit kétségbe

nem lehet vonni. Mit mondott Széll Kálmán miniszterelnök ur? *(Halljuk! Halljuk!)*

— Azt mondja: »A képviselő ur vádat formál, én megvédem magamat. Természetesen a t. képviselő ur nem fog engem azzal támadni, a mi nekem előnyöm.« — Méltóztassék csak megfigyelni, hogy mit tartott akkor magára nézve előnynek a miniszterelnök ur. — »Azt mondja a t. képviselő ur, hogy ez az engedmények sorozata. Hát az engedmény, hogy ebben a törvényben ki van mondva, nem mint pium desiderium, nem mint olyan, a mi utasitást ad a kormánynak, hogy csináljon vámtarifát, hanem ugy, hogy a külföldi szerződések tárgyalásának megkezdése előtt meg kell lenni az uj vámtarifának, a mi eddig nem volt kimondva. Miután a monarchia okvetlenül fog szerződéseket tárgyalni, mert lehetetlen, hogy ne tárgyaljon«, ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogyne!

Pichler Győző: »megvan a szankczió arra vonatkozólag, hogy annak az uj vámtarifának meg kell lenni.«

Széll Kálmán miniszterelnök: A tárgyalás előtt!

Pichler Győző: Nos hát, igen t. miniszterelnök ur, a ki akkor, 1899-ben hallotta, hogy az 1903-iki terminusról volt szó, ...

Széll Kálmán miniszterelnök: De nem terminusról volt szó. A tárgyalás előtt!

Pichler Győző: Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy okvetlenül meg kell lenni, meglesz, mert lehetetlen, hogy a külfölddel ne tárgyaljunk. Hát akkor ki gondolt arra, hogy 1903-ban előáll egy véletlen politikai helyzet következtében az az állapot, hogy a német tarifa nem kész és akkor szó lesz majd a szerződésnek automaticze való meghosszabbodásáról. 1899-ben nem tudhatta a német állapotokat, akkor ott a csatorna-javaslat miatt törték az önön fejüket és császáruk fejét, akkor tarifáról nem volt szó, csak tudományos körökben és felolvasásokon. Akkor a t. miniszterelnök ur azt mondta, hogy a külfölddel tárgyalni fogunk, mert lehetetlen, hogy ne tárgyaljuk a kereskedelmi szerződést!

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, de terminusról nem volt szó!

Pichler Győző: Akkor, ilyen nyilatkozat után mi, természetesen nem ismerve a miniszterelnök urnak ezt a mindeddigi magatartását megczáfoló, igazán furcsa ujabb viselkedését ebben a kérdésben, teljesen megbiztunk a miniszterelnökben.

Széll Kálmán miniszterelnök: Lejárat előtt! Tárgyalás előtt! Minden terminus nélkül!

Pichler Győző: Még tovább megy. Ugyanakkor, mikor ezt méltóztatott mondani, hogy meg kell tartani ezt a tárgyalást, mondotta a miniszterelnök ur Barta Ödön képviselőtársamnak, — mert az nagyon megszoritotta a miniszterelnök urat ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem vettem észre!

Pichler Győző: ... ezt is: »Ki kell jelentenem mindazokra a törvényjavaslat 4. §-ában formulázott, az ország jogait és egyéni érdekeit biztositó ujabb pontokra nézve, hogy ezeket a feltételeket, mint ilyeneket igenis én hoztam javaslatba a határidőnek 1907-re való kitolása ellenében és szóról-szóra, a mint formuláztam ezeket a lényeges feltételeket, a melyek igenis uj dolgok, uj vivmányok,« ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugy van! Ugy van!

Pichler Győző: ... »ugy fogadták el és ugyanazon szöveg szerint hoztam haza őket, mint előterjesztettem, mint az 1907-re megállapitandó közösség feltételeit.«

Széll Kálmán miniszterelnök: Most is azt mondom. Mind, szóról-szóra igaz.

Pichler Győző: Hát hol méltóztatik itt bárhol állitani, hogy automaticze meghosszabbodik bármely szerződés? Hát hol az az ellenérték, a mit a meghosszabbitásra nézve nyujtottak?

Széll Kálmán miniszterelnök: Abban a három pontban.

Pichler Győző: Abban a három pontban? Hisz itt strikte méltóztatott beszélni ...

Széll Kálmán miniszterelnök: Abban a három pontban. Hogy nem lehet előbb tárgyalni!

Pichler Győző: Itt strikte kapcsolatban az 1903. évi terminussal méltóztatott nyilatkozni és ezt odaállitja elénk, mint ellenértéket az igen t. miniszterelnök ur és, a midőn Bécsből megjött, és másnapra 8 órára az egyik politikust rendelte magához, 9 órára pedig a másikat, akkor a miniszterelnök ur a reggel 8—9-ig tartott tárgyaláson ugyanezeket ismételte, ugy, hogy kétségtelenül biztositékunk volt arra, hogy 1903-ban meg kell kötni a vámszerződést. A másik dolog, a melyről beszél, az kivánalma és óhaja volt a többi ellenzéki pártoknak, a miről a függetlenségi párt nem tudott; igy sem az egyik kötelező feltételt meg nem tartotta, sem igéretét be nem váltotta s az óhajt nem teljesitette a t. miniszterelnök ur .... *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem igaz!

Pichler Győző: .... és egy órában kétszer tagadta meg magát.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez is egyszerüen nem igaz! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Bocsánatot kérek!

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd be fogom bizonyitani. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. képviselő urnak van bátorsága azt mondani, hogy nem tartottam meg a szavamat, ugy nekem van jogom azt mondani, hogy ez nem igaz. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur lesz kegyes megnézni a gyorsirói jegyzeteket. Azt, hogy a miniszterelnök ur nem

tartotta meg a szavát, azt én egy szóval sem mondtam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Most tetszett mondani!

Pichler Győző: Azt mondtam, hogy azt, a mire kötelezettséget vállalt. . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen ez ugyanaz!

Pichler Győző: . . . és a mit mint óhajteljesitést megigért, egyiket sem tartotta meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ez ugyanaz! Én kötelezettségemet is teljesitettem, és igéretemet is megtartottam! *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, ha én oly imparlamentáris kifejezést használnék a miniszterelnök urral szemben, a minőt a miniszterelnök ur velem szemben használt: *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* akkor minden esetre elnöki rendreutasitásban lett volna részem. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: De neki privilégiuma van erre!

Pichler Győző: De én ugyanazzal felelek erre, a minővel a miniszterelnök ur a mult napokban meg nem felelt, a midőn véletlenül egy erősebb szót mondottam nem személyére, hanem ténykedésére vonatkozólag, hogy »nem emelkedik oly magasra a parlamenti életben«; ezt kénytelen vagyok ezen alkalomból ő rá vonatkozólag magam is kifejezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt mondta, hogy igéretemet nem tartottam meg. ez ugyanaz! *(Mozgás és zaj a szélsőbalodalon. Elnök csenget. Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon)*

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, ha a miniszterelnök ur engem belekényszerit oly dolgok elmondásába, a melyeket én felemliteni nem akarok . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy kényszeritem! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla: Csak a saját bőrét védi, nem bánt az senkit.

Pichler Győző: Ne felejtse el a t. miniszterelnök ur, hogy énnekem hetek óta az a meggyőződésem, hogy ha sikerül a miniszterelnök urnak a többségével ezt a magyarázatot keresztülvinni, akkor 1907-ig a legszentebb alapelveinkért nem dolgozhatunk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert nincs módunk reá; akkor 1907-ig meg van kötve a kezünk, és nincs semmi kilátás arra, hogy egy mozdulatot is tehessünk az önálló vámterület érdekében. *(Ugy van! Ugy van! Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát engem elfog az indulat, ugy igenis a politikai indulat beszél belőlem, mert érzem, hogy ezzel hat évre eltemetjük gazdasági politikánkat. — A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy nem igaz . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy én nem tartottam meg a szavamat! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: A törvényt nem tartotta meg!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt is megtartottam!

Pichler Győző: Még mielőtt a t. miniszterelnök ur elutazott Bécsből, már aznap este a volt nemzeti párt klubjában egybegyült többi ellenzékieket — már t. i. a függetlenségi párt nem vett részt ezen értekezleten — a kik ott az értekezleten összegyültek, előre tudták, hogy mily tárgyalásokra méltóztatik invitálni másnapra az urakat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem hallom!

Pichler Győző: A t. miniszterelnök urnak Bécsből való hazatérését megelőző napon este már itt voltak a miniszterelnök ur meghivásai a kiváló politikusokhoz, hogy másnap reggel kegyes lesz őket fogadni, és a politikai helyzetet velük megbeszélni. A nemzeti párt, a néppárt és az Ugron-párt akkor együtt tanácskozván a volt nemzeti-párt klubjában, tudták azt, hogy az 1907-es meghosszabbitásról van szó. *(Mozgás balfelől.)*

Rakovszky István: Egy szót sem tudtunk abból; csak másnap tudtuk meg, és nem tanácskoztunk arról.

Nessi Pál: Ott vagyunk, a hol a mádi polgártárs. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: T. ház! Ez nem változtat a tényen; felmerült az óhaj, hogy a meghosszabbitásért . . . *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, miután én ott nem voltam jelen, olyantól tudom ezt, a ki jelen volt. Ha kiváncsi rá Rakovszky István képviselő ur, hogy ki az, én szivesen tudatom vele; végezze el a dolgot azzal, ha a valóval ellenkezőt mondott. Én nem voltam ott, csak informáczió és utánjárás alapján beszélek, épen ugy, mint a képviselő ur.

Szentiványi Árpád: Nem jól informálták; én is ott voltam! *(Élénk derültség a jobb- és a baloldalon.)*

Pichler Győző: És, t. ház, akkor szóba került — nem mint feltétel, mert a nemzeti párt önérzetével az nem egyezett volna meg soha, hogy ilyet feltételül szabjon — felmerült az az óhaj, — óhaj, mondom, — mert a nemzeti párt önérzetes magatartása önzetlen politikai működésében kizárt minden olyat, a mi bármiféle önzést involvált volna a maga számára, az az óhaj merült fel, hogy, ha sikerül a rendezett viszonyokat létrehozni, az egyik tagja a nemzeti pártnak miniszterré váljék . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Micsoda?

Pichler Győző: . . . miniszterré váljék! Ezt mint óhajt hangoztatták, és . . .

Rakovszky István: Ez sem áll! Mindig tanu vagyok reá.

Szentiványi Árpád: Soha sem volt erről szó!

Pichler Győző: Egyike a jelenlevőknek felemlitette, hogy nem ellenzik-e — mert nem adtak meghatalmazást — ha ezt a miniszterelnök ur előtt felemliti. Az illető elment, megbeszélte az autonom vámtarifa kérdését, az 1903-iki záros határidő kérdését és aztán kijelentette a miniszterelnöknek, hogy: nincs rá felhatalmazásom, de felemlitem azt az óhajt, a mely ennek az országnak közhangulatában is meg van, hogy egyik tagját a nemzeti pártnak tedd meg miniszternek. Erre a t. miniszterelnök ur záros határidőt tüzött ki.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez nem áll!

Pichler Győző: Ezt a záros határidőt nem méltóztatott megtartani.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem áll!

Pichler Győző: Én meg vagyok győződve róla, hogy . . . Kérem méltóztassék talán most közbekiabálni Szentiványi képviselő urnak, hogy nem áll! Méltóztassék most szólani, vagy pedig más tanuval is bizonyitsa!

Szentiványi Árpád: Most is mondom, hogy nem igy volt!

Pichler Győző: Meg vagyok győződve, hogy ezen határozott igéretét, mely, miután a véletlen folytán az illető államférfiu épen ott megjelent, ennek azonnal tudomására hozatott, a miniszterelnök ur csak azért nem teljesitette, mert ezen igéret alól az illető államférfiu biztosan feloldotta. Ezt tehát én nem vonom kétségbe, hogy a miniszterelnök ur ezen igérete alól az illetékes egyén részéről fel lett oldva. De az autonom vámtarifának az elmagyarázására sem meghatalmazást, sem pedig annak elferditésére senkitől feloldást nem kapott és az autonom vámtarifában a ma tanusitott magatartása egyszerüen nem felel meg az akkori felfogásnak, a mint azt bizonyitják az itten általam elmondottak; de megyek tovább még, bizonyitja Széll Kálmánnak határozottan kijelentett nyilatkozata is. Mert mit mond Széll Kálmán junius 24-én, midőn beszélt arról, hogy az autonom vámtarifára vonatkozó határozati javaslatot vonják vissza, vagy az ne kerüljön szavazás alá? Méltóztassék az akkori politikai hangulatot tekintetbe venni, azt venni, hogy mit vártunk a miniszterelnök urtól miniszterelnöksége folytán. Ezt, kérem, csak nem fogják tagadásba vonni. És mi történt? A miniszterelnök ur, a ki szanálta a közéletet, csendet hozott, a ki bizonyos párlamenti biztositékot nyujtott a parlamentnek a paktum alapján, meg minden más alapján, a miniszterelnök ur odaszólt a javaslat benyujtójához, — a mely határozati javaslatot, ha elfogadjuk, nincs ma ez a vita, — azt mondja, hogy ő ellenzi ezt a határozati javaslatot, de nem magyarázza meg, hogy miért, hogy nem ugy áll a dolog, a mint a határozati javaslat mondja, egy szóval sem mondja . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem azt kértem. Mást kértem.

Pichler Győző: . . . hanem azt mondja: »A magyar kormány az autonom vámtarifa kérdésével is annak idejében komolyan fog foglalkozni, sőt kötelessége foglalkozni, és erre vonatkozólag megnyugtathatom a t. képviselő urat, hogy nincs határozati javaslatra szükség és nincs szükség arra, hogy a képviselőház külön utasitsa a kormányt. Ezek alapján arra kérem a t. képviselő urat, sziveskedjék a határozati javaslatot szavazás alá nem bocsátani, hanem azt visszavonni.« Tetszik látni, miniszterelnök ur . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Igen, igen, hisz most is fentartom, de hát hol itt az a terminus?

Pichler Győző: Arról nem beszélt, — ha azt elfogadják, akkor ma ez a vita nincs, — hogy azt a határozati javaslatot miért ellenzi, hanem azt mondta, hogy majd gondoskodik, tessék a határozati javaslatot visszavonni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Terminust nem mondtam.

Pichler Győző: Azt méltóztatott mondani, hogy a határozati javaslat nem felelt meg az 1899:XXX. törvényczikknek. Ez a lényeg.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem az a lényeg!

Pichler Győző: Ha a miniszterelnök ur őszinte, akkor feláll és azt mondja, hogy ezt a határozati javaslatot, a melyet Polónyi Géza és társai benyujtottak, én nem fogadhatom el, mert az ellenkezik az 1899:XXX. törvényczikkel!

Széll Kálmán miniszterelnök: Azzal nem ellenkezik, csak a terminus nincsen benne!

Pichler Győző: . . . azért, mert abban biztositva van a terminus, ha pedig nem lehet, mert 1907-ig meghosszabbittatott, . . .

Széll Kálmán miniszterelnök *(közbeszól)*.

Pichler Győző: Méltóztassék csak megnézni. De menjünk tovább.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hiszen tavaly is azt mondtam!

Pichler Győző: De nem elégedtek meg ezzel, hanem 1899. junius 26-ikán, hétfőn azt mondja a határozati javaslat benyujtója, hogy a miniszterelnök urnak »annak idején« kifejezésére külön fog reflektálni, mert feltünt neki, hogy »annak idején«, ez egy spáczium, a mely kibuvót ad. Kijelenti, hogy erre reflektál, de már előzőleg visszavonja a határozati javaslatot és, hogy mivel indokolja meg, — kérem, méltóztassék megnézni, — ez a legjellemzőbb a helyzetre. Egy ilyen gyanakvó ember azt a következőkkel indokolja. *(Olvassa. Halljuk! Halljuk!)* »A magam részéről, mivel ez volt határozati javaslatomnak czélja, annyival szivesebben vonom azt vissza, mert egy olyan kormánynyal szemben, a mely hitelérdemlőségét nem vesztette el, kötelességem azon álláspontra helyezkedni, hogy a magyar miniszterelnök igéretének palládiuma talán még annál is nagyobb biztositék, mint, ha a kötelességszámba menő utasitást tartal-

mazó határozat keletkezett volna«. Tehát palládiumnak látja, a mely még annál is erősebb, mint a kötelező utasitást tartalmazó határozat.

Széll Kálmán miniszterelnök: De hol a terminus? Hiszen lehet rá szükség!

Pichler Győző *(tovább olvas)*: »Azon férfiak közé tartozik, a kik lovagiasak és a mely férfiak igéretében többet bizom, mint akármilyen irásbelileg elvállalt kötelezettségben. Én ezzel, nem tagadom, sulyositani akarom a miniszterelnök helyzetét, mert a mig politikailag esetleg egy határozati javaslat konzekvenciái alól még könnyebb a kibuvás,« — ő t. i. azt mondja: visszavonom, mert sulyosbitom ez által a helyzetet, hogy belőle kötelezettséget, személyi kötelezettséget csinálok, mert a határozati javaslat alól van egy kibuvás és ezt indokolja is, *(olvassa)*: »hiszen látjuk«, — és ez a miniszterelnök urnak szól, — »hogy akkor, midőn a ház Enyedy Lukács határozati javaslatát elfogadta, még sem tudta biztositani magának azt, hogy az önálló vámtarifa javaslata csak részletes tárgyalás alá is kerüljön.« Mi elfogadtuk ezt az Enyedy Lukács-féle határozati javaslatot a magyar autonom vámtarifáról, de nem juthatunk addig, hogy a részletes tárgyalásra kerüljön a sor. Ő azt mondja, hogy a határozati javaslat alól kibuvó van, tanu erre Enyedy Lukács határozati javaslata, de hogy a miniszterelnök urnak, Széll Kálmánnak a kijelentése palládium, mely erősebb a határozati javaslatnál, és ha én visszavonom a határozati javaslatot, azzal csak sulyosbitom az ő kötelezettségét. Ez volt akkor a közfelfogás és méltóztassék csak az igen t. néppártnak visszaemlékezni, hogy nem ez volt-e a közfelfogás Széll Kálmán személyével szemben, nem bizott-e akkor mindenki a szavában, abban...

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincsen ott terminus!

Pichler Győző: . . . hogy, a mit kimond, azt megtartja? Még a határozati javaslatot is visszavonta, mert a miniszterelnök ur szava neki nagyobb biztositék volt, mint a naplóba belekerült határozati javaslat.

Még egyet vagyok bátor mondani, t. ház. Megczáfolta-e beszédében a miniszterelnök ur annak a férfiunak a kijelentését, a ki hónapokon át tárgyalt a miniszterelnök urral és a kinek magyarázata a törvényről mégis csak döntő körülmény és sulyosabb, mert hiszen közvetlenül folyton tárgyaltak egymással? Sehol sem találok a naplóban erre nézve czáfolatot és még is mondom majd, hogy miért. Azt mondja Polónyi Géza junius 26-án, hétfőn, a mikor rátért az »annak idején«-re »és pedig méltóztassanak körültekinteni ennél a dolognál. Miként áll a sorrend? 1902-ben kell csinálni egy uj autonom tarifát, — 1902-ben, mert 1903-ban járnak le a nemzetközi szerződések. Mindig ezen törvényjavaslat álláspontjáról beszélek, mert ha a vámszövetség addigra létrejön, az természetesen egy más eventualitás, a melyet nem ezen törvény tárgyal, hanem egy ujonnan benyujtandó más törvény tárgyalna. Már most 1902-ben meg kell csinálni az uj autonom vámtarifát. . . . . 1903-ban lejárnak a nemzetközi szerződések. Mindig visszatérek a kiindulási pontomra, hogy ezen törvényjavaslat alapján állunk, vagyis még mindig nem jött létre a vámszövetség. »Ma is ott állunk. Már most mi történik? Lesz nekünk, — tegyük fel, én hiszem, hogy lesz — egy autonom vámtarifánk, a mely egy jogi állapoton levő közös vámterületnek szól. Már most hogyan fogunk a külfölddel szerződni? Hogyan fog ez a szerződés szólni?« — És most mit mond erre? Levezeti, hogyan fogunk szerződni a külfölddel; de nemcsak megemliti, hanem kidolgozza a politikai helyzetet a jövőre, ő, az a férfiu, a kivel heteken át tárgyalt és a ki a gazdasági kérdésekben egyik fő kiküldött volt, — mert, mondom, részekre osztották az anyagot.

Ez véletlenül még ma is él, mert ketten, sajnos, a parlamentárizmus rovására már elhunytak. Tehát mi történt? Azt mondja: »azért én azt hiszem, hogy ha százezerszer benne van is az 1907-ig szóló terminus, az ütközet nem 1907-re van relegálva, hanem, a mint a t. miniszterelnök ur első propoziczióiban nagyon helyesen észrevette, ezen nagy gazdasági transzakcziónak 1903-on túl semmi körülmények között halasztást szenvedni nem lehet, nem szabad a külföldre való tekintettel, mert kereskedelmi szerződéseket ilyen labilis állapotban levő államokkal kötni a külföldnek lehetetlenség. Meglehet, hogy csalódom, de szeretnék érveket hallani, a melyek megczáfolják azt, a mit elmondtam, hogy igenis 1903-ban a nemzet ezen helyzetben lesz.«

T. ház és t. miniszterelnök ur! Méltóztassék ezt figyelembe venni, ezt az a férfiu mondotta itt a házban, a ki a gazdasági kérdésekben a főtárgyaló volt, elmondja nyiltan, őszintén, sőt provokálja a miniszterelnök urat, mert bizonyos a diadalban, különben nem provokálta volna, hogy a miniszterelnök ur azt, a mit ő itt kifejtett, affirmálja és ezáltal az ő felszólalásának erejét és politikai sulyát fokozza. A miniszterelnök ur végighallgatott mindent. Nem a szóbőség hiánya okozta ezt a hallgatást, a mi az ily direkte kifejtett kérdésekkel szemben nem szokása, hanem az őszinteség hiánya.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez szabad? Ez parlamentáris?

Pichler Győző: T. ház! Én meg vagyok győződve, ezt az őszinteség hiányát politikailag legelsőbben a bécsi kényszerhelyzet folytán tapasztaltuk.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez is szabad?

Pichler Győző: Ezt az excuse-t az accuse-öm után megadom a t. miniszterelnök urnak.

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem kell!

Pichler Győző: Én azt hiszem, hogy nem vétettem, hogyha e kérdésbe belevittem Polónyi Gézának a fejtegetését, bár én köztem és ő

közte a multban nagy politikai ellentétek voltak, a melyek minden egymáshoz való közeledést kizártak; de a mikor én azt látom, hogy ma nincs módja, hogy a parlamentben azokat az elveket, a melyeknek védelmére sikra szálltunk és a melyek a mi sarkelveink, megvédje, azt hiszem, kötelességem volt vele is részletesen foglalkozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a mi tudatlansággal, jóhiszemüséggel és mindennel vádolt Rakovszky István t. képviselőtársam minket, ugyanazzal a tudatlansággal, ugyanazzal az előre nem látással vádolta ő Polónyit, és ezt jobb meggyőződése ellenére tette.

Rakovszky István: Nem!

Pichler Győző: A multban szerzett tapasztalataim alapján mondom, hogy jobb meggyőződése ellenére.

Rakovszky István: A mi volt, arra nem ad semmit a zsidó. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Pedig nem zsidó!

Pichler Győző: A multra nem ad? Erre a közbeszólásra megfelelhetnék Rakovszky István képviselőtársamnak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ha nekem, nem tudom, tizenegy ősöm volna, én nem lennék kamarás. Rakovszky István kamarás ur nem adja fel azokat az előjogokat, a melyeket nagy multtal biró elődje neki fentartott. *(Tetszés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nagyon jó!)*

Rakovszky István: De gustibus non est disputandum!

Pichler Győző: De, t. ház, még csak egész röviden akarok ezzel a kérdéssel foglalkozni és engedje meg a t. ház, hogy most nem czitálom a miniszterelnök urat, de czitáczió alapján és miután sikerült talán felelevenitenem t. képviselőtársaim előtt az akkori politikai helyzetet, eltekintve mindentől, a pro és kontrát felkelteni akarva, nézzük meg, mi keletkezett. hol vagyunk ma?

Az én álláspontom az, hogy a kereskedelmi szerződések felmondandók. Megmondom, hogy miért. Nemcsak azért, mert a paktumban van, de a törvényben is benne van. Ez a legerősebb érv.

De vegyük a helyzetet. Nem lehetséges az, hogy a külföld, pl. Németország, oly kedvezőtlen időben mondja fel nekünk a szerződést, hogy nem vagyunk képesek uj szerződést kötni? Tegyük fel, hogy Németország pl. 1906. októberben mondja fel a szerződést; addig nem mondja fel. A miniszterelnök ur akkor csak 1907-ig kötheti meg a szerződést a törvény értelmében is. Akkor azt hiszi a miniszterelnök ur, hogy kötélnek áll Németország, hogy velünk négy-öt hónapos szerződést kössön? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De tegyük fel a legjobb esetet, hogy mi mondunk fel, akkor nagyon problematikus az, hogy 1903-ban, ha a felmondás megtörténik, Németország velünk uj szerződést köt és szerződik oly féllel, mely az uj szerződést csak négy évre akarja megkötni, a mi a nemzetközi forgalomban, a nemzetközi jogban teljesen non sens fogalom. Pedig a miniszterelnök ur nem kötheti meg továbbra, mert köti őt a törvény és mert a határnapok, a lejáratok összeesése biztositva van a törvényben.

Mit csinál tehat a miniszterelnök ur?

Azt mondja a miniszterelnök ur, hallgatag moghasszabbitja. A világon nincs arra eset, hogy a hallgatag meghosszabbitás ne jelentsen tárgyalást. Mert a hallgatag meghosszabbitásról értesitik a miniszterelnök urat, a miniszterelnök ur azt elfogadja, az értesités és az elfogadás által már is tárgyal a miniszterelnök ur, a mi pedig neki tiltva van, a mig az autonom vámtarifa nincsen készen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most jön a legszebb. Hogy vagyunk a vámtarifával? Kijelentem, hogy most abba a kellemes helyzetbe juttatta a miniszterelnök Magyarországot, hogy egyáltalában nincs semmiféle vámtarifánk, nincs régi vámtarifa, nincs szövetséges vámtarifa, nincs autonom vámtarifa.

Széll Kálmán miniszterelnök: Régi hogyne volna?

Pichler Győző: Majd bebizonyitom a t. miniszterelnök urnak. Megint jogi állapot van. Ezeket nagyon szereti a miniszterelnök ur. Mikor először volt a jogi állapot, rögtön aláirta az ex-lex formában, ez megint egy jogi állapot. Méltóztassék majd megnézni a dolgot, hogy hogyan áll, miután apodiktice bent van a törvényben, hogy a régi szövetséges autonom vámtarifa csak a szövetség tartama alatt állhat fenn. Igaz, hogy ez benne van? Hát fennáll köztünk és Ausztria közt szövetség? Hiszen itt van az 1899:XXX-ik törvényczikk preambuluma, ebben ki van mondva, hogy: »Az 1867:XII. tczikk 64. §. a szerint a vám- és kereskedelmi szövetség nem jött létre.« Tehát, ha a szövetséges autonom tarifa csak addig tart a törvény szerint, mig a szövetség tart, és mivel a törvényben ki van mondva, hogy szövetség nem létezik, ennélfogva ma autonom vámtarifa sincs.

Az uj, a közös, nincs meg, a magyar tarifát pedig, daczára minden határozati javaslatnak, daczára a miniszterelnöknek itt az előbb emlitett határozott igéretének, nem csinálta meg a miniszterelnök ur. Ha nem volna paktumban és törvényben ez a kötelezettség, akkor a miniszterelnök urnak abban a székben lehetetlenné kellene válni, csak azért, hogy ezt az országot olyan helyzetbe hozta, hogy ma nincsen semmiféle tarifa. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hisz akkor már három éve sem volt!

Pichler Győző: Mert méltóztassék a nemzetgazdászokat, a kereskedelemmel és iparral foglalkozó embereket megkérdezni, hogy mit tesz a miniszterelnök ur, ha ma Németország véletlenül felmondja a kereskedelmi szerződést?

Akkor nem tehet semmit, mert nincs tarifánk, a melynek alapján tárgyalni lehetne. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit tenne a miniszterelnök, hogy ha ellenünk vámháborut inditana Francziaország, Románia? Még a védelmet sem nyujthatja, mert semmiféle tarifánk nem létezik, mert a tarifa csak akkor létezik, ha a törvényhozás szentesitette, ha a törvényhozás azt megállapitotta. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A régi tarifa alapján kijelentette ugy a miniszterelnök ur, mint Rosenberg előadó ur, hogy ez annyira káros és hátrányos reánk, hogy semmi esetre és semmi körülmények között annak alapján szerződni nem lehet. Daczára ennek a kijelentésnek, meg akarja kárositani egy magyarázat alapján automaticze további 7 évre a régi vámtarifa alapján az országot. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

De eltekintve mindezektől az eshetőségektől, azt kérdezem én Széll Kálmán miniszterelnök urtól, hogyha ő engem azzal vádol, hogy én támadom őt azért, hogy ő az igéretét be nem váltotta, én figyelmeztetem őt egy politikai igéretére, a melyet nyilt házban háromszor tett meg, a mely politikai igéret nemzetgazdasági életünkben döntő faktorként szerepel. És ez az olasz szerződés felmondása, a borvám-klauzula ügye. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. ház, ha nincs semmi tarifánk, hogy akarja felmondani az igen t. miniszterelnök ur az olasz szerződést, hiszen nincs is módunkban azt felmondani, mert nincsen tarifánk, a melynek alapján mi szerződünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi a levegőben függünk közgazdaságilag, ilyen bizonytalanságba sodortattunk, és akkor csodálkozzunk azon, hogy törvényt kell hozni a kivándorlás ellen, jajgat az expozéjában Lukács miniszter ur, jajgat a közerkölcsök romlásán Wlassics miniszter ur, végtelen agitácziója daczára a legnagyobb nehézséggel tud a betegsegélyző munkáspénztárakban valami eredményre jutni Darányi miniszter ur. És mikor ennek a népnek bizonytalan jövője, az országnak bizonytalan gazdasági helyzete folytán a tőke nem mehet forgalomba, mert a tőke sorsa a jövőre nincs biztositva; ma mi milliókkal alapithatunk gyárakat, holnap Németország megváltoztatja vámtarifáját, mert minden gazdasági életnek alapja a tarifa *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ez biztos számitás, mert ez az állapot 1907-ig tart. Az a nyomor, az a szegénység az, a melybe ezt az országot sülyeszti a miniszterelnök ur ezen magatartása folytán — és belőlem nem a pártember, hanem az igazán érző ember beszél — az a nyomor és az a végtelen bizonytalanság, melybe ez az ország sülyed, midőn a közérzet megromlott, — hogy orvosilag fejezzem ki magamat, — midőn mindenki rosszul érzi magát, az ur, a szegény, a gazdag, az iparos, a kereskedő, mindannyian ezen felfordult viszonyok közt vannak, ennek az állapotnak meghosszabbitására apostolul odaadta magát Deák Ferencz utóda.

De miért nem nyujtja be legalább az önálló vámtarifát Széll miniszterelnök ur? Azért nem nyujtja be, mert ha benyujtja ma az autonom vámtarifát, kétségtelen abból, a mit én itt felolvastam és előadtam, hogy Magyarország a magyar autonom vámtarifa alapján önállóan mint állam köthet végleges szerződést Ausztria mellőzésével a külföld bármely államával. Ezt nem akarja a miniszterelnök ur. Ezért követelnünk kell, hogy nyujtsa be a magyar autonom vámtarifát, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a közös vámtarifában ő sem bizik, hogy meglesz, és ha meglesz, tudja, hogy rovásunkra lesz.

De tegyük fel, hogy valóban meglesz. A miniszterelnök ur négy éve miniszterelnök, ezen négy év alatt kiváló politikai beszédein kivül itt semmit sem tett, mert állandó tárgyalási és tartózkodási helye Bécs volt. Mi adtunk utasitást egyezkedni, benn van a törvényben, hogy 1901-ben meg kell kezdeni az egyezkedést, de tudja a miniszterelnök ur — a paktumban négy helyen, a saját nyilatkozatában négy helyen megvan, s ha akarja, felolvasom, de nem akarom a házat fárasztani, — hogy egy kikötés van és ez az, hogy más kiegyezést, megváltozott kiegyezést idehoznia nem szabad, a saját kijelentése és a paktumban foglalt kötelezettsége szerint ő a Bánffy-Badeni kiegyezést változatlanul köteles idehozni. Az ő tárgyalásainak tehát csak arra szabad irányulnia, hogy odaát Ausztriában változatlanul elfogadják a Bánffy-Badeni kiegyezést, a mit neki Körber egyszerüen megtagadott. Talán a miniszterelnök ur sem elég vakmerő kijelenteni, — politikai értelemben vakmerő, — hogy csak azért tárgyal, mert az osztrákok nekünk előnyöket akarnak biztositani? *(Derültség.)*

Erre nézve engedjék meg, hogy utaljak az ausztriai politikai helyzetre, hogy ha azok kivánnak ottan változtatást, ez a mi előnyünkre jöhet-e? Hát kérdem az igen t. miniszterelnök urat, melyik párt győzött Bécs összes 25 kerületében és Ausztria összes kerületeiben? Az ugynevezett christlich-social-párt, melynek vezére Lueger Károly, Bécs város polgármestere. Méltóztatik tudni, hogy mi hozta neki e győzelmet egész Alsó-Ausztriában a németség és a csehek félrerugásával, pedig a németek hegemóniájára alapitottuk mi a szövetséget, sőt Deák Ferenczne is van egy nyilatkozata, hogy fenn kell tartani a németek hegemóniáját? A Magyarország elleni gyülölet szerezte meg neki egész Bécs és Alsó-Ausztria összes kerületeit. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A felekezeti villongás és a Magyarország elleni gyülölet, a Magyarország elleni lángoló küzdelem és rágalom, melyet szórtak, csak eszköz volt erre. És mit tett a miniszterelnök ur ez ellen? Nem elégedett meg Ausztria ezzel, mert ha csak saját portáján piszkolna bennünket, lehetne ez politikai vélemény, de kiviszik ezt az

egész művelt Közép-Európába, és ma Közép-Európában pártkülönbség nélkül, vallásfelekezeti különbség nélkül ez országnak polgárai oda vannak állitva, mint a nemzetiségeket kifosztó, elnyomó, kirabló, erkölcstelenségekben elsülyedt, tolvajlással, zsiványsággal, betyárlással élő nemzet. Ezrével és ezrével jelentek meg ilyen czikkek, s ezek mind ott nyerik táplálékukat Bécsben, mely nem elégszik meg az ellenünk való gyűlölettel, hanem kiviszi Közép-Európába és czivilizácziónkat rágalmazva, tisztességünket, becsületünket folyton sértve, meg akarja akadályozni kifelé való fejlődésünket akár a kereskedelmi, akár az ipari, irodalmi vagy intelligenczia terén. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. ház tagjai talán kétségbe vonják ezt, s ezért ma csak ezer különböző lapot teszek a ház asztalára, méltóztassék mindegyikből egypárat emlékül elvinni, olvassák el, minő Magyarország a külföld előtt, és ha ott találják, hogy Bericht des Wiener Correspondenz-Bureaus, tudják meg, hogy a Wiener Correspondenz az osztrák belügyminiszterium egyik osztálya. Ez ellen a miniszterelnök ur nem tesz semmit, ez ellen nem véd meg bennünket s ma egész Németországban, az egész külföldön csak egyet tudnak, hogy végre Magyarországot sikerült Körbernek lenyomni, kit ezért mint hőst üdvözölnek.

Mit akar a miniszterelnök ur? Miért tartja bizonytalanságban az országot? Neki meg van kötött marsrutája, továbbá a paktumban négy helyen is ki van fejezve, hogy csak a Badeni-Bánffy-féle javaslat fogadható el. Hanem megyek tovább. Ott benn van ám — nagyon helyesen jegyezte meg Rakovszky képviselő ur és Nagy Ferencz képviselő ur — az 1903. évi terminus. Azon sohasem történt változás. Ez abban a complexumban el kell, hogy fogadva legyen, mert az összes változás a mi történt, az egyszerüen az 1903-ról 1907-re való kitolás, és miután a Badeni-Bánffy-féle javaslat betüről betüre fennáll, ha azt alapul elfogadjuk, akkor 1903 deczember végéig — a második pontban benne van — kötelessége volna a miniszterelnök urnak a paktum, a törvény és saját szavai szerint az autonom vámtarifát benyujtani. Az szankczionálja legjobban az ellenzéket, hogy az lett elfogadva változatlanul, mint a javaslatok komplexuma, és abban a második fejezetben benne van az 1903-ik évi terminus. Az autonom vámtarifa megváltoztatására és benyujtására vonatkozó huzavona szóba sem került a miniszterelnök urral és igy hiába tanuskodnak, hiába állanak fel jóhiszemüen mellette bizonyitani, én csekély erőm szerint igyekeztem beigazolni azt, hogy e kérdésben nem őszinte és nem igaz politikailag Széll Kálmán. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Most szándékozom áttérni a most fenforgó politikai kérdésekre, melyek ma a közvéleményt mozgatják. De miután ezen kérdésnél igyekeztem azon vádat magamtól elháritani, hogy én az idő kihuzása czéljából beszélek csak hosszasabban, igyekeztem érdekes adatokkal feltüntetni és bizonyitani a helyzetet. Azt hiszem, megengedi a t. ház, tekintettel arra, hogy előzőleg is e fáradságos összeállitás erőmet eléggé igénybe vette, hogy öt percznyi szünetet kérjek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Pichler!)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Pichler Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A pénzügyminiszter ur nemcsak a volt, hanem a mostani kormányelnök politikai élete alatt is több izben tett nekünk határozott igéretet az adóreform behozatalára vonatkozólag. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a mikor azt az általános bizalmatlanságot jellemzem, a mely arra vezet engem, hogy e kormánynak a felhatalmazási törvényjavaslatot meg ne szavazzam, egyidejüleg kötelességemnek tartom felszólitani a t. pénzügyminiszter urat, régi kötelezettségének beváltására: a progressziv adórendszer behozatalára. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Felszólitom erre annál is inkább, mert csakis ezen igazságos adónem által lehet elejét venni azon szomoru gazdasági helyzetnek, melyben a népek nagy rétegei és milliói vannak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A midőn ezt a felszólitást intézem a t. pénzügyminiszter urhoz, nem akarok e kérdésnél tovább időzni; ha majd expozéját tárgyalják, lesz erre módom. Áttérek tehát egy más kérdésre, a melynek megoldását eddig évek óta sikerült elodázni és a mely végre Széll Kálmán miniszterelnök ur ellentálló képességének hiánya folytán kerül a közeli időben a ház elé. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ki figyelemmel kiséri a katonai sajtóirodalmat, nagyon jól tudhatja, hogy a katonai reformokat már 1885-ben kezdték hangoztatni, sőt 1885-ben Bécsben a tiszti kaszinóban megjelent a Felség és az egész királyi család és végighallgattak egy nagy expozét, a mely a hadsereg jövő fejlesztése érdekét szolgálja; meghallgattak egy nagy tervezetet, a melyet per longum et latum a szakirodalomban, népes előadásokban, népszerü czikkekben be akartak vinni és be akartak csepegtetni a közvéleménybe. De mig a követelésekre való törekvés mindig erősebb és erősebb lett, a nemzet gazdasági helyzete mindinkább gyengült és gyengült, a miért is majdnem két évtizeden át a miniszterelnöki székben lévő államférfiak minden szervilizmusuk daczára is ebben a kérdésben bujkáltak és e bujkálással e kérdés napirendre tüzését megakadályozták. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur azonban be akarja nekünk bizonyitani politikai tényével, hogy ő igazán egyenes uton jár, hogy ő soha sem bujkál, e kérdések elől sem bujkált,

mert hiszen idehozta ezen terhes katonai törvényjavaslatokat. *(Ugy van! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* E katonai törvényjavaslatok a véderőbizottság előtt feküsznek; azok tárgyalása belátható rövid idő mulva meg fog kezdődni és — Isten segitségével — beláthatatlan időkig nem fog bevégződni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen, mert én látom a differenciát a tárgyalások megkezdésének belátható időpontja és befejezésének beláthatatlan terminusa között, érzem és tudom, hogy ottan alkalom fog nyilni mindnyájunknak arra, hogy egész erőnkkel, minden rendelkezésre álló tehetségünkkel sikra szálljunk és utolsó csepp vérünkig küzdjünk a nemzetnek ujolagos véradóval való megterhelése ellen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tehetjük ezt annál is inkább, mert még most e kérdésekben csak a kezdet kezdetén vagyunk, de hogy mit hoz a jövő, azt már jelzi nekünk e száz milliókra menő áldozatok követelése, a melyben soha sem fognak megállani, hanem folyton előre fognak haladni saját boldogulásunk és saját gazdasági életünk rovására. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi az oka annak, hogy a katonaság és a katonai követelések iránt bizonyos ellenszenvvel viseltetik pártkülönbség nélkül minden politikus? Oka ennek főleg az, hogy a mi hadseregünk nem nemzeti hadsereg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi hadseregünk állam az államban, a dinasztiának nagy hadserege, mely össze nem olvad sem e nemzetnek, sem a Lajthán túli nemzeteknek érzületével. Sehol sem nemzeti hadsereg ez, hanem mindig és mindenütt a levegőben függő valami, mely ott áll nemzet és korona között, ott áll mint fegyver a nemzet szeretete, király iránti hűsége és a királyi hatalom elbizakodottsága között. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha nézzük a czivilizált külföldet, ha nézzük a nyugatot és halljuk felhangzani pl. Franciaországban a gloire-t, a nemzeti dicsőséget, ugy látjuk, hogy a nemzeti dicsőség ott a hadsereg. Nem megyek azonban az oly távoli külföldre, hanem megrögzitem mai felszólalásomat, mely a katonaságra csak általánosságban vonatkozik, a hármasszövetségre, arra a hármasszövetségre, a melynek mi egyik tagja vagyunk. Hát megdöbbenést keltő, ha az ember elolvassa, hogy hozzánk képest Német- és Olaszország milyen óriási módon emelte haderejét. Ebben a tekintetben azzal érvel a honvédelmi miniszter ur is, hogy a hármasszövetség által biztositott nagyhatalmi állás fentartása követeli tőlünk e nagy áldozatokat. De kérdem én, ugyanaz-e a német és olasz hadsereg, mint a magyar-osztrák hadsereg? Ugyanaz-e czéljaiban? Az osztrák-magyar hadsereg egyszerü védelmi eszköz, egyszerü dinaszta hadsereg, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Németország hadserege pedig eszköz nemcsak az önvédelemre, hanem eszköz a kereskedelmi, az ipari, a közgazdasági élet fejlesztésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

S ha 15—20 év óta száz milliókkal emelkedett a német hadsereg költségvetése, ugy azzal szemben méltóztassanak utána nézni Németország gazdasági statisztikájában, hogy az a hadsereg mennyi tartományt, mennyi provinciát, mennyi gyarmatot szerzett Németország gazdasági életének fejlesztésére. Ott tehát a hadsereg nem csupán védelmi eszköz, hanem eszköz arra, hogy nemzetgazdaságának piaczot teremtsen, hogy azt az európai szük versenykörből kiemelve, Németországnak tekintélyt szerezzen hatalmas tengerentúli területeken, hogy azt a tekintélyt, hatalmat eszkomptálja ezután a nemzetgazdasági életben. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig összehasonlitjuk, hogy 15 év óta mit áldozott Németország hadseregére, azon nemzetgazdasági erőkkel, a melyeket az ujonnan nyitott nagy utakon és területeken teremtett és czentralizált Németország területén, akkor nem állunk megdöbbenve a párisi kiállitáson, a hol a nemzetközi ipari és kereskedelmi hatalomnak netovábbja Németország volt, mert ott a hadsereg eszköz, mert ott a hadsereg azért van, hogy legyen hatalmas és nagy nemzetgazdasága és ipara Németországnak és azért, ha száz milliókat áldoznak is rá, ezen áldozatokkal ezer milliókat szereznek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Itt pedig becsukják a magyart, ha »jelen«-t kiált!

Pichler Győző: Egész külügyi politikájuk, egész külügyi törekvésük erre vonatkozik, mert mindenütt ott látjuk a külügyi politikában a leghatalmasabb erőket, a leghatalmasabb észbeli tehetségeket. Ezenkivül mire szolgál Németországban még a hadsereg? *(Halljuk! Halljuk!)* Arra, hogy a nemzeti egységet előteremtse *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a hol más nemzetiséggel már nem tudnak elbánni gyilokkal, kötéllel és ostorral, a mint ez csak Németországban történik, nem pedig Magyarországban, a mint ezt ezer és ezer ujságczikk hirdeti a németek ellen: — akkor oda viszik a legigazabb német ezredeket és ezek megteremtik ott a nemzetnek a nemzeti omnipotenciáját. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És ha már erre a kérdésre tértem át, akkor én őszintén és igazán ki merem mondani, hogy nagyon tévednek a nemzetiségi képviselő urak és a mi nemzetiségi polgáraink, mikor a mi függetlenségi törekvésünkkel szemben országszerte őket látjuk, nem csak most a békés politikai viszonyok közt, hanem nehéz és véres viszonyokban ellenünk küzdeni *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és küzdeni a nemzet függetlensége ellen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legyenek az igen t. nemzetiségi urak meggyőződve, hogy ha ennek az országnak saját nemzeti hadserege volna, ha ennek az országnak iskoláit maga birná és nemzeti hadseregével a nemzeti hatalmat és omnipotenciát jelezhetné, akkor a legnagyobb tisztelettel találkoznának mindazok a nemzeti törekvések, a melyek a mult

iránti kegyeletet, a mult kulturáját, a mult nemes harczok emlékét dicsőitik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon).*

Ma azonban, t. ház, a nemzetiségi törvényt nekünk szigoruan kell venni, mert nekünk a mi nemzeti fenhatóságunkra nincs semmi olyan eszközünk, a minő a gloire Francziaországban, amely biztositja a franczia nemzetet minden csapás ellen; a minő Németországban a német lengyelséget végleg elnémetesiti, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a minő Olaszországban elviszi a lagunák dalait ép ugy minden nemzetiség közé, mint elviszi a harczi riadót. A nemzeti hadsereg, a nemzeti önállóság exponense, ez hiányzik nekünk. *(Élénk tetszés és taps a szélső baloldalon.)*

Uj áldozatok, uj törekvések! Hadsereget állitanak, a miniszter ur nyilatkozata bent van minden ujságban, a közeli jövőben huszezerrel több ujoncz kell, mert állitunk egy zászlóaljat, állitunk két vasuti regimentet, állitunk ütegeket, reformáljuk a tüzérséget, milliónyi és százmilliónyi áldozatokkal, melyek előtt a nemzet megdöbbenve áll. És ezen áldozatokkal szemben van 19.000 közös hadseregbeli tiszt és annak külön szolgálatára 22.000 kutyamosó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt azonban nem lehet megszavazni. Mi itt beszéltünk az osztrák szellemről és mi erről a pártról mindig az osztrák szellemmel vádoltuk a közös hadsereget. Már voltam bátor elmondani a honvédelmi tárcza tárgyalásánál, hogy mit látunk az ujságszelvényekben és mindenütt. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt látjuk, hogy a közös hadsereg ausztriai része a mindennapi politikai élettől meg van mételyezve; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy mig mi megállunk a kaszárnya kapuja előtt és nem követünk kantin-politikát, addig az osztrák kaszárnyákban és kadétiskolákban az osztrák katonák az egyik helyen éltetik Herold urat, a másik helyen Pačak urat, *(Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* a harmadik helyen pedig Wolf urat, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mikor kirukkolnak, akkor századokat küldenek az elfogatásukra, mert a kirukkolt katonaság feldisziti az alldeutsch zászlókkal a waggonokat, a mint három hét előtt 18 dzsidás katonát fogtak el csak azért, mert panszláv dalokat énekelve és waggonjukat feldiszitve ünnepelték Nagy-Oroszország eszméjét akkor, a midőn kirukkolt az osztrák hadsereg. *(Mozgás és zaj jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez az egységes hadsereg!)* Ezeknek lelkében megvan a függetlenség eszméje, — mert beszélhetnek nekem, vagy hogy köznyelven beszéljek, rugaszkodnak, a hogy akarnak, mivel nagyon kevés önök között is azoknak a száma, a kik in ultima ratione lelkök mélyén nem éreznék az ideális törekvés utáni vágyat; a kiknek lelkök mélyén nem élne a függetlenségi eszme, a melyre mi pártunkat alapitjuk, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Önöknek tehát nagy része in ultima ratione velünk érez, de megalkusznak, kompromittálnak, mert igy könnyebb, komótosabb és fényesebb. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi azonban, a kiknek öntudatában ugy benne él ez a függetlenség utáni vágy, nem vittük be a politikát a kaszárnyába, mig odaát bevitték azt és mégis mi történik? A gyülölet, a megvetés szemétdombja gyanánt van feltüntetve az osztrák ezredekben Magyarország és annak politikája, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és folytonosan magasabbra fonódnak fel a folyondárok, a melyek zöld levelükkel ezt a zöld felfogást jelzik. *(Tetszés és derültség a szélsőbaloldalon.)*

Ezeken kivül, sajnos, van még egy okom, a mely miatt nem szavazhatom meg az indemnytit. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azt mondom, hogy javitsák meg a hadsereg erkölcseit, és akkor nem lesz szükség több katonára. Ez non sensnek, ez paradoxnak látszik, de én majd megmondom, hogy miért mondom ezt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Végtelenül sajnálom, hogy báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ur nincs jelen, *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon.: Sohse sajnálja!)* mert ha hallaná, lehetetlen, hogy meg nem czáfolna.

A przemysli, az u. n. X-ik hadtestről van szó. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Egy hivatalos statisztikát terjesztek erre vonatkozólag elő — és nagyon kérem erre figyelmüket. — *(Halljuk! Halljuk!)* 1901-ben január 1-jétől deczember 31-ig öngyilkos katona volt 80; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egy hadtestben?)* katonák által elkövetett sulyos öncsonkitás, hogy kiszabaduljanak, volt 70; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* az öngyilkos tisztek száma 12; közkatonák őrültségi rohama — Wahnsinnsanfall — 40 esetben fordult elő; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* egy őrültségi roham keletkezett sulyos testi bántalmazás folytán; egy esetben egy Ratzer nevü közlegény elvesztette beszélő és halló képességét; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szép állapot! Ez a hagyományos szellem!)* őrülési roham — »Wahnsinnsanfall« — a tiszteknél négy esetben volt; tisztek lefokozása három esetet képvisel; tisztnek büntetésből való nyugdijazására volt egy eset; rokkantság testi bántalmazás folytán (Invalidität) 10; szökés (desertio) kerekszámban 400; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan! Botrány!)* katonák elitélése sulyos fegyházra és sulyos börtönre (Kerker und Zuchthaus) 725 esetben fordult elő.

Nessi Pál: Egy hadtestben?

Pichler Győző: Machinek főhadnagy elfogatása csalás miatt: egy eset; egy katonai tisztviselő elitélése csalás miatt: egy eset; egy csendőr elitélése a 224. §-ba ütköző cselekmény miatt: — már t. i. a magyar büntetőkönyv szerint — egy eset; nagyobb lopások a kincstár kárára: 3 eset; Madeja csendőrnek a szolgálati idő alatt elkövetett lopás büntette: egy

eset; sulyos börtön katonai kinzás büntette miatt: 48 eset; lázadás miatt sulyos börtönbüntetés: 2 eset; politikai vétség miatti büntetés: 3 eset; eltiltott helyiségek látogatása miatti büntetés: 15 eset; ujságok ellen megindított sajtóperek, melyek mind felmentéssel végződtek: 49 eset.

T. ház! Szökés 400, sulyos fegyház és börtönbüntetés 725, öngyilkos közkatona 80, sulyos öncsonkitás 70, közkatonák őrültségi rohama 70. Ezekre való tekintettel én azt mondom, méltóztassék organizálni, méltóztassék szervezni és akkor nem lesz szükség a katonaság létszámának emelésére. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ebben a hadtestben ezrekre megy azok száma, a kiket igy büntettek egy év alatt. Ne méltóztassék azonban azt gondolni, hogy ez nem folytatódik, hogy ez csak kivétel. 1902. január elsejétől 27-ig ugyanennél a hadtestnél összesen előfordult 27 nap alatt 26 öngyilkosság; ebből a legénységre esik 20, a tisztikarra esik 6. *(Mozgás.)* A hivatalos jelentés szerint a 20 közlegényből 5 ember honvágyból halt meg, 7 ember ideg túlcsigázásban, 2 szerelmi bánatban *(Derültség.)* és két ember a büntetéstől való félelemből pusztult el. A tiszteknél hivatalosan az öngyilkosság okául emlitve van: gyógyithatatlan betegség, üldözési mánia és szerencsétlen szerelem. *(Derültség.)*

Krasznay Ferencz: Szomoru dolgok ezek!

Pichler Győző: T. ház! Mikor itt a katonai javaslatokat tárgyalták, akkor felkelt a néppárt egyik vezéralakja és felhozta, hogy az erkölcsök rosszak a hadseregben, tanitsák meg őket imádkozni. Hát, t. urak, igy tanitják istenfélésre, igy tanitják becsületességre, igy bánnak el katonáinkkal és ilyen hadtestnek szolgáltatjuk mi ki a magyar fiukat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Nem mi szavaztuk meg!

Pichler Győző: Elérkeztem itt, t. ház, katonáinkról lévén szó, egy másik kérdéshez, mely a közeli hónapokban, hetekben kerül tárgyalás alá és ez a czivillista kérdése. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy pedig nem akarom a t. házat tovább statisztikai adatokkal fárasztani, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* méltóztassék megengedni, hogy én még csak egy pár adatot vegyek elő és tudassam, hogy az európai uralkodóknál hogyan áll a czivillista, illetve hogyan áll a czivillista az egész világon. Hát először is Amerikában, a hol elnök van, s ennek szintén van czivillistája, ennek 234,000 korona a reprezentaczionális költsége. Franciaországban a köztársaság elnökének reprezentaczionális költsége 1.123,000 korona, Olaszországban 14.976,000 korona, Angliában 16.637,000 korona, Poroszországban 18.391,533 korona, Ausztria-Magyarországban 18.600,000 korona volt eddig. Tehát az európai fejedelmek között a czivillistában a legnagyobb összeget Ausztria és Magyarország fizeti a császárnak és királynak. Ezenkivül felemlitem Oroszország czivillistáját, a hol a czár, a kinek pedig a birodalma akkora, mint egész Európa, 31 millió koronát kap czivillista fejében.

T. ház! Kétségtelen tehát, hogy Európának közgazdaságilag leghátramaradottabb, és külügyi politikájának végtelen bölcseséghiánya folytán leggyengébb állama, Ausztria-Magyarország, gavalléria dolgában legelől jár, mert a legtöbb czivillistát adja királyának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi a paritás alapján veszünk részt a czivillistában. A mi akkor a törvényhozókat vezette, az megmagyarázza ezt a paritást. Mert azokban a politikusokban, Deák Ferenczben és Andrássyban talán az az eszme élt, hogy nem szabad semmiféle áramlatnak érvényesülnie, a mi aztán kifogásul szolgálhat arra, hogy az udvar fénye ne legyen olyan teljes Magyarországon, mint Ausztriában. Meghozták tehát ezt az áldozatot, és ez indithatta Deák Ferenczet és Andrássyt arra, hogy az anyagiakkal is mintegy erkölcsileg kötelezze mindazokat, a kiket illet, hogy a milyen fényt fejtenek ki Ausztriában, ugyanolyan fényt és hatalmat fejtsenek ki Magyarországon. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy ne akadjon olyan, a ki szemünkre hányja, hogy Ausztria több áldozatot hoz a császári korona fényének: erőmegfeszitéssel ez a nemzet ép oly összeggel járul hozzá Szent István koronája fényének emeléséhez, mint amaz. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Panaszkodjunk? Fejezzük ki fájdalmunkat? Fejezzük ki vágyunkat, hogy nincs jól ugy, a hogy van? Hiszen minden ilyen kijelentést, minden ilyen vágyat félremagyaráznak, elcsűrnek-csavarnak a hirlapokban, és mindenütt ugy állitják oda ezt a nemzetet, mint antidinasztikust és antilojálist. De, t. uraim, nem lehet pedig olyan ez a nemzet; mert minálunk nem Isten kegyelméből uralkodik a király, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minálunk ősi szerződések alapján uralkodik a király.

Ennek a nemzetnek fenn van tartva a választói jog; szent István koronájának lényege adja meg a királyi hatalmat; Szent István koronája egy élő valami, amibe le van fektetve ennek a nemzetnek minden dinasztikus érzelme. Szent István koronájának lényege fűz minket ahhoz a szent István koronájához és az annak lényege által adott hatalom az egyedüli lojalitás, a melylyel mi adózunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nos, t. képviselőház, mit látunk? Látjuk azt, hogy egy nagy politikai hibát követett el a t. miniszterelnök ur. Egy rettenetes politikai hibát, mert a helyett, hogy minden erővel ellenezné a czivillista emelését, ebbe ő akarva nem akarva, kényszeritve, nem kényszeritve, de belement. És kérdezem én, t. ház, azokat a túllojális érzelmü embereket odaát, hogy emeli-e Ferencz József királynak fényét, hatalmának

népszerüségét millió és millió polgár előtt ennek a czivillista-javaslatnak benyujtása? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És az a gondolat is, hogy tiz évre állapitják meg a felemelést, elitélendő. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert jegyezze meg a t. miniszterelnök ur, hogy ebben az országban millió és millió ember van, a ki ama félszázad óta családi életében és minden körülményeiben nagyon üldözött öreg, hatalmas ur iránt bizonyos kegyeletes hódolatot érez. De felemelni a czivillistát tiz évre, a mikor oly véges az emberi élet és megkötni a nemzet kezét tiz évre, hogy bele ne szólhasson ezekbe a költségekbe, esetleg egy trónváltozás esetén, ehhez a miniszter urnak nem volt helyes felfogása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. miniszterelnök ur! Nincs az a felekezet, a mely elvégezve vasárnapi istentiszteletét, a mikor a nép feledve a mindennapi küzdelmeket amaz egy óra által, a melyben áhitatot csepegtetnek bele és a túlvilági élet vigaszát adják neki, mondom, nincs egy felekezet sem, a mely akkor, a mikor a nép feledi az áhitatos érzelmekben a mindennapi nyomort és verejtékes küzdelmet, ne rendelné el a királyért való imádkozást. Azt pedig, hogy a mikor abból a kegyeletes, áhitatos hangulatból, a melyben imádkoztak, visszatérnek a földi életre, eszükbe jusson, hogy megint két millióval többet kell adózniok, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azt nem szabad megtenni egy uralkodóval, ha valaki lojális, mint a t. miniszterelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A király fogalmát, a király iránti tiszteletet, a melyet hallgatólag megadott mindenki, a miniszterelnök ur most kritika tárgyává téteti annál is inkább, mert benne van az egész világ köztudatában, hogy nincs jóformán az egész világon, de Európában egyáltalán nincs hatalmasabb, gazdagabb, nagyobb családi vagyonnal biró dinasztia, mint a Habsburg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Hogy mit nem ád meg nekünk a király udvartartása által, erről én nem beszélek; ismétlésbe bocsátkoznám csak; ezt mindenki tudja. De megmondom a t. miniszterelnök urnak, hogy az egész parasztikus nép között az a felfogás: épitettünk neki egy nagy palotát az állam pénzén, most pedig adunk neki 2 milliót, hogy azt szebbnél-szebben butoroztassa be. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon!)*

No hát, igen t. miniszterelnök ur, ön idézte elő ezt a helyzetet! A miniszterelnök ur felel ezért a közhangulatért; és ez a közhangulat megvan, daczára annak a junktimnak. Mert ennek a két milliónak és nem a pénzügyminiszter ur beláttásának eredménye volt, hogy a tisztviselői fizetéseket emelik. Mert ha az udvar nem követelte volna azt a két milliót, a tisztviselők, a pénzügyminiszter ur nyilatkozata értelmében, a melyet akkor tett, mikor először Vörös László vezette a küldöttséget eléje, évekig várhattak volna. De féltek attól, hogyha ezzel a követeléssel előállnak és a tisztviselők nyomorán egy morzsával sem segitenek, akkor az intelligens tisztviselőben fellázad az érzés, mert látja, hogy mindenre van ennek a nemzetnek pénze, csak hűségesen szolgáló fiai számára nincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy »hjah, ezt meg muszáj adni«. Hát én azt mondom a t. miniszterelnök urnak, hogy én ajánlok ennek az udvarnak egy spar-szisztémát, de nem ugy, a mint Wentschel ur, mert az hires ember az udvarban. *(Derültség és zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang: Ez a Smolen Tóni gazdája!)* Ez a Wentschel ur az udvartartás nagymestere. Ez ellen egy középkori összeesküvést szerveztek a hivatalnokok, a mely, hála Istennek, a bécsi rendőrség folytán meg lett hiusitva. A szó szoros értelmében azt akarták, hogy véletlenül egy olyan szerencsétlenség érje, hogy szolgálatképtelen legyen. Erre a féktelen gyülöletre pedig mi adott okot? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az udvarnál, t. uraim, még Mária Terézia óta egy komornyik, egy kis lakáj számára van szánva hetenkint egy fél kiló gyertya; és ez igy tovább megy föltelé, ugy, hogy már gr. Czirákynak hetenkint 3—4 métermázsa gyertya dukál világitásra. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez sem egészen igy lesz.

Pichler Győző: Azóta már felfedezték a légszeszt, a villanyvilágitást, *(Egy hang: Gyertyára most is szükség van!)* ennek daczára mégis igy maradt ez. Igy volt Oroszországban is, Katalin czárnő udvaránál, a kinek költségvetésében benn állt, hogy »faggyu: 5000 rubel«. És mikor utána néztek, kisült, hogy valamely elődjének az arczán egy pattanása volt, erre egy kis faggyut akart rátenni; és azóta már századok multak el, de az 5000 rubel ára faggyu még mindig szerepel a költségvetésben. Igy járt ki az osztrák udvarnál is hetenkint a gyertya, a melyre a kommencziót az urak megkapták készpénzben, a villanyvilágitás pedig vigan ég a palotában. Most felállott Wentschel ur, behozta a sparszisztémát, és törölte egyszerre a gyertyákat, a mivel százezreket spórolt meg.

Azt mondják, hogy a főherczegek egy bizonyos összeget, 50.000 frtot kapnak ő Felsége nagylelkűsége folytán a reprezentálás költségeire. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szaporodott a főherczegek száma és igy megszaporodott a főherczegek czivillistája is. De hát azt hiszi a t. ház, hogy csak ennyibe kerülnek nekünk azok a főherczegek? Ha holnapután születik egy főherczeg, az a bölcsőben már hadnagy, annak kijár havonta a közös hadsereg pénztárából a hadnagyi illetmény *(Ellenmondás balfelől.)* és élvezi minden főherczeg, még Frigyes főherczeg is Pozsonyban kapja a feldzeugmeis-

teri fizetést; és élvezik a főhadnagyok is stb. Mindez az ország költsége.

Ezért nagyon kérem a miniszterelnököt, ne hozza ide azt a czivillista-javaslatot, hisz ugy is hiába tenné. Ha a czivillistával jön előbb, nem éri el a véderő-javaslatot. Ha a véderő-javaslattal jön előbb, nem éri el a czivillistát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt nincs szerencséje a miniszterelnök urnak.

A miniszterelnök ur egykoron politikai pályájának aránylag sokkal fényesebb pontján volt; akkor, mikor mint fiatal korának teljes üdeségében egy egész nemzetnek rokonszenvével kisérve beült a bársonyszékbe. Mikor aztán olyan javaslattal jöttek, mely elveinek nem felelt meg, akkor az a fiatal ember nem hagyta magát fiatalságától elragadni, hogy élvezetében maradjon annak, hogy egy 30—32 éves ember Magyarország pénzügyminisztere; nem hagyta magát elragadni a féntytől és hatalomtól, hanem szó nélkül, politikai meggyőződése sugallatára, visszavonult magánéletébe, üdvös közgazdasági tevékenységre.

Széll Kálmán miniszterelnök: Most is megteszem; visszavonulok, ha ellenkezik meggyőződésemmel valami.

Pichler Győző: T. miniszterelnök ur, azóta egy pár évtized mult el; azóta a nemzet erőben, hatalomban nem fejlődött, nagy uraink — azok, t. i. a kiknek csakugyan sokszor nehéz a megélhetésük, — visszavonulnak vidéki kastélyaikba, hogy beoszszák jövedelmeiket, a többi nagy urak nem éreznek együtt a nemzettel, az angol bank vasszekrényeiben helyezik el vagyonukat, és megtanitják a külföldet, hogy a legnagyobb gavallér mégis csak a magyar mágnás. Egy hét előtt a 18-dik gentry, a 18-dik középnemes birtokát vette meg Fehér megyében Dreher sörgyáros! A polgári osztályban a visszás politikai helyzetek miatt az osztálykérdés hatalmasabban pusztit, mint valaha. A nemzetiségek is hatalmasan törtetnek elő; érzik, hogy zavarosak a politikai viszonyok, hátha van mit halászni.

Mikor mi itt, daczára annak, hogy nem nap-nap után, hanem perczről-perczre odaát Ausztriában szemünkbe vágják a vizes rongyot és rugdalják a nemzetet, ép ugy a miniszterelnököt mint minket, mikor mi itt, daczára minden szenvedésünknek, fentartottuk a politikai és alkotmányos életet, s Ausztria nyügöz le bennünket, mert ki vagyunk szolgáltatva Ausztria, egy idegen állam alkotmányi viszonyainak: akkor ebbe az elkeseredett nemzetbe, hol az urak idegesek lettek, a nép közérzülete rossz — nem tudja, csak érzi, hogy nincs rendben valami — mondom, ne hozzon e nemzetbe olyan kérdéseket, a melyek arra szolgálnak, hogy a nemzet szenvedélyét felkeltsék, e szenvedély által teremtett helyzet pedig nemcsak a mi politikai viszonyainkat zavarja meg, hanem a korona fényére is árnyékot vessen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mert ha bekövetkezik ez a helyzet, ha a miniszterelnök ur e két kérdésben nem számit a nemzet érzületével és közgazdasági helyzetével, akkor ki fogunk állani a sikra, és a melyik párt eddig mindig csak lelkesitett, az fog találni módot a szenvedélyeket annyira felcsigázni, hogy a szenvedély hatalmas megnyilatkozása, százezer izgatott szivnek dobbanása dörejjé egyesülve, olyan vihar lesz, mely elsepri Széll Kálmánt. Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát akkor elsöpri!

Elnök: Szólásra még többen vannak feljegyezve. Félkettőkor az interpellácziók előterjesztésére kerülne a sor; mivel pedig két interpelláczió jelentetett be, azt hiszem, a vitát most félbeszakitjuk és folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre tüzzük ki. *(Helyeslés.)*

Következik az interpellácziók előterjesztése, első sorban Krcsmarik János képviselő ur interpelláczió ja az Adria Tengerhajózási Részvénytársaság fiume—mogadori hajójáratának beszüntetése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter urhoz.

Krecsmarik János: T. ház! Az Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság a folyó év első hónapjaiban egy uj rendes hajójáratot létesitett Fiume és Marokkó állam közt olykép, hogy hajói oda és visszamenet, tehát kétszer érintsék Marokkó főbb kikötőit, u. m. Tangert, Casablancát, Mazzagant és Mogadort. Az Adria társaság ez intézkedése nagyon helyes üzleti érzékről tesz tanuságot, mert arra vall, hogy Marokkó ipari és kereskedelmi fontosságát jól felismerte. Marokkó állam területe ugyanis másfélszer akkora, mint Németország és bár a lakossága csak 8 millió, ezen lakosság fogyasztó és vásárló képessége mindinkább növekedőben van és az ország védő vámrendszerrel nincs körülbástyázva. De dicséretes is az Adriának ezen intézkedése, mert lehetőséget nyujtott arra, hogy a magyar ipar és kereskedelmi érdekeltségek közvetlen és rendes összeköttetést nyerjenek Marokkóval, s igy ez országban iparunk és kereskedelmi czikkeinkkel a többi exportálló állammal versenyre kelni próbáljunk.

Ez annál is inkább fontos, mert azon országok közül, melyeket az Adria rendes hajójáratain érint, körülbelül Marokkó az egyedüli, a hol az e fajta kisérlet alaposan kecsegtethet némi reménnyel.

Szivesen elismerem, hogy az Adria a magára vállalt feladatot kellő körültekintéssel lelkiismeretesen igyekezett megoldani.

Igazgatósági tagjai közül egyik-másik nem riadva vissza a fáradságos uttól, személyesen bejárta e kikötőket.

Szervezte ügynökségeit, s azok élére a lehető legarratermettebb, s nagy összeköttetésekkel biró, befolyásos üzletembereket állitotta. Az, hogy e czélra nem sikerült magyar állampolgárokat

megnyerni, kétségtelenül nem a társulat jó akaratán mult, hanem inkább azon, hogy arra felé ez idő szerint — sajnos — még magyar üzletemberek nincsenek.

A járatok pontossága alig hagyott kivánni valót fenn, a mi bizonyára nagy szó ott, a hol, mint a nevezett marokkói tengerparti városokban, voltaképen rendes kikötők nincsenek, s a hol a hajóknak nyilt tengeren kell e városok előtt horgonyt vetniök, s a hol az áruk ki- és beraktározása különösen az időjárás kedvezőtlensége esetén bizony sokszor nagyon nehézkesen megy. Hogy a szolgálat mégis simán bonyolódott le, abban nagy része volt annak, hogy a hajószolgálatot az Adria kipróbált, tapasztalt emberekre bizta, kik sokszor igazán emberfeletti erővel igyekeztek kötelességeiket megtenni.

Mindezen dicséretes előzmények után azonban az Adria f. év őszén a hajójáratot néhány hónapi fentartása után beszüntette, s ma már hajóival csak Tangerig megy, s a többi marokkói kikötőt, u. m. Casablancát, Massagant és Mogadort nem érinti. Nem tudom, mi lehet ennek a sajnálatos elhatározásnak az oka?

Az igaz, hogy a járat ominózus módon indult meg, s nem veszedelmek nélkül való. Gyakori sürü ködök, továbbá a kikötők hiánya állandó ellenségei a hajójárat biztonságának, valamint a személybiztosságnak. Mindjárt az első hónapok elején elsülyedt a Buda nevü gőzös, s a nyáron az Árpád egy zátonyon megfeneklett. E bajok azonban nem leküzdhetetlenek, a mint azt a külföldi mindinkább szaporodó hajójáratok is igazolják.

Megjegyzem, hogy a Buda katasztrófája nem irható a járat rovására, mert nem a marokkói partokon, hanem Malaga és Orán között ment tönkre. A zátonyra kerülés eshetőségeit pedig a minimumra lehet leszoritani, ha az Adria a hajó személyzetének rendszeresitésénél nem ragaszkodik túlzott takarékossági szempontokhoz, s belátja, hogy a megfelelő pihenés nélküli szolgálat ellankasztja a legéberebb kötelességérzetet is.

Ez tehát nem elfogadható ok a hajójárat beszüntetésére.

Az is tagadhatatlan, hogy a járatokat a a magyar ipari és kereskedelmi világ nem használta ki oly módon, mint ez kivánatos lett volna.

Lehet, hogy lesz módom ennek az okairól is más alkalommal beszélni, ezt azonban a mai interpellácziò körébe belevonni nem találom helyénvalónak. De bárhogyan is áll a dolog, azzal tisztában kell lennie mindenkinek, hogy egy uj piacznak teremtése nem lehet egynéhány hónap munkája, s azért az, hogy egy járat még nincs eléggé kihasználva, nem tekinthető elég oknak a beszüntetésére, akkor, a midőn kétségtelen tünetek azt igazolják, hogy mihelyt a kezdet nehézségei legyőzetnek, egy ily közvetlen összeköttetés a magyar ipar fejlesztésének hasznos szolgálatokat teend. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Épen az a czélja az állami segitségnek, hogy a magánvállalkozást, a kezdet kritikus idejét kitartani buzditsa.

De nézetem szerint nincs is joga az Adriának az egyes, már életbeléptetett járatokon önkényesen változtatni. Az 1901. évi VII. t.-cz.-hez mellékelt szerződés első paragrafusa értelmében két kategóriába sorolhatók azon hajójáratok, melyeket az Adria fentartani köteles. Az első csoportba tartoznak azok, melyeket a szerződés taxative felsorol, a második csoportba azok, melyekről a szerződés csak annyit mond, hogy az Adria kötelezettséget vállal arra, hogy a felsorolt járatokon felül még további husz járatot vagy legalább 60.000 tengeri mérföldet teljesit.

Ezekre a meg nem kötött vonalakra vonatkozik a szerződés 3. §-ának utolsó bekezdése, hogy a társaságnak kötelességében áll az ország kereskedelmének czélszerü kiszolgálása érdekében, a mennyiben a viszonyok megengedik, külön utasitás nélkül is a szükséghez mért külön járatokat inditani.

A 2. §. szerint a kereskedelmügyi m. kir. miniszter az a fórum, a melynek a beleegyezéséhez köttetik a járatrendben történő minden változtatás vagy módositás.

Az Adria kárpótlást kivánt nyujtani az elmaradt járatokért azzal, hogy Tangerig sürübben járatja hajóit, s azzal, hogy a hajók kétszer is érintenek egyes kikötőket, mint pl. Tuniszt és Maltát, melyeket azelőtt csak egyszer vagy oda- vagy visszamenet érintett.

De ez nem tekinthető teljes ellenértéknek a marokkói kikötők elhagyásáért, nem pedig azért, mert kétségtelen, hogy a magyar állam nem csupán azt kivánja az Adriától, hogy bizonyos számu tengeri mértföldnyi utat tegyen meg hajóival, hanem azt, hogy ez utak egy meghatározott czél, tehát jelen esetben a magyar ipar és kereskedelem fejlesztésének szolgálatában teljesittessenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nem tekinthető továbbá ellenértéknek azért, mert a magyar ipar- és kereskedelemre nézve a Földközitenger kikötőinek érintése nem ugyanannyit jelent, mint a marokkói kikötőké, mert a magyar ipar- és kereskedelemnek térfoglalása sokkal nagyobb nehézségekbe ütközik a védővámokkal elzárkózott földközitengeri államokban, minő pl. a franczia Algir vagy a franczia protektorátus alatt álló Tunisz vagy akár Olaszvagy Spanyolország, mint Marokkóban.

Itt ugyanis a többi oda exportáló állammal való sikeres versenyezhetés előfeltételei — ilyen visszariasztó vámrendszer hiányában — jobban vannak meg.

Specziálisan az a körülmény, hogy Marokkó egyik legnagyobb kikötőjét ezentúl is és pedig sürübben érinti az Adria, szintén nem nyujthat kárpótlást a felhagyott kikötőért, mert Marok-

kót nem lehet összehasonlitani az ipari és kereskedelmi ellátás tekintetében az európai államokkal. Németországnak pl. minden pontja egyaránt hozzáférhető Hamburgból, Ausztriáé Trieszt-ből vagy Magyarországé Fiuméból. De Marokkó belseje Tangerből egyáltalán nem hozzáférhető, mert e nagy országnak manapság még sem vasutja, sem praktikábilis uthálózata nincs. Az ország egyes részeibe tehát az ipari termékeket és czikkeket csak a közeli kikötőkből lehet szállitani.

Egy pillantás a statisztikai adatokra még jobban megvilágitja a sajátságos állapotot és látni engedi, hogy ma már egyáltalában nem Tanger a legnagyobb forgalmu kikötő:

1901-ben a be- és kivitel, tehát az összforgalom volt Tangerben 14 millió korona. Mazzagánban 15 és félnél több. Casablancában 15-nél több.

Mogadornak kereskedelmi jelentőségét pedig abból lehet megitélni, hogy az ország fővárosába Merákesbe innen lehet legkönnyebben és legrövidebb uton eljutni.

Az Adria a jövőt illetőleg saját érdekét tekintve is hibát követett el akkor, midőn e sokat igérő járatot beszüntette, mert az kétségtelen, hogy Tangerrel magával azt a forgalmat el nem érheti, a melyre négy kikötő érintésével, melyek mindegyikének külön hátmögötti nagy területe (Hinterlandja) van, mindinkább kilátása lehetett.

Főleg hibát követett el azért is, mert hajójáratainak megbizhatóságában való hitet az üzletvilág előtt gyengiti, holott közlekedési viszonylatok stabilitása oly tényező, a melynek hiánya minden üzleti számitást alaposan halomra dönthet. Különben az volt az egyik oka annak, hogy miért nem használták ki azokon a vidékeken sem az Adria hajójáratait ugy, a mint várható lett volna. Mert a versenyző idegen hajóvállalatoknak érdekökben állt, azt a csodálatos módon még a folyó nyáron hallható hirt terjeszteni, hogy az Adria e járatát nem sokáig tartja fenn, s a más hajótársulatokkal angazsált észak-afrikai üzletemberek nem merték régi összeköttetéseiket abbahagyni, s az Adriát, még ha ez rájuk nézve előnyösebb is lett volna, igénybe venni, mert attól tartottak, hogy ha az Adria e járatait tényleg beszünteti, a konkurrens hajóvállalatok kiméletlen kényének lesznek visszatértükkor kiszolgáltatva.

Mindezekből azt óhajtottam nyilvánvalóvá tenni:

hogy Magyarországnak Marokkóval való közvetlen összeköttetése a magyar ipar és kereskedelem szempontjából szükséges és sokat igérő vállalkozás;

hogy az Adria igen helyesen cselekedett, midőn a fiume-mogadori járatot életbeléptette, s az érintendő marokkói kikötőket jól megválasztotta;

hogy az Adriának sem elfogadható oka, sem joga nem volt a kereskedelemügyi miniszter ur beleegyezése nélkül e járatot beszüntetni, illetve megváltoztatni;

s hogy ha ezt mégis megcselekedte, akkor az állammal kötött szerződéséből kifolyó kötelezettségét vagy félremagyarázta vagy megsértette és végül,

hogy e hibának mielőbbi helyrehozása a magyar ipar és kereskedelem jövője érdekében határozottan szükséges;

minélfogva a következő interpellácziót bátorkodom az igen t. kereskedelemügyi miniszter urhoz intézni:

»Van-e hivatalos tudomása az igen t. miniszter urnak arról, hogy az Adria m. kir. tengerhajózási részvénytársaság a folyó év őszén a fiume-mogadori hajójáratot beszüntette, s illetve olyképen változtatta meg, hogy ezentúl csak Tangert érinti, s Marokkó államnak nyugati partvidékein fekvő Casablanca, Mazzagán és Mogador kikötőket nem keresi föl?

Mi az oka a hajójárat eme módositásának, s hozzájárult-e az igen t. miniszter ur az Adria emez intézkedéséhez?

Ha nem járult hozzá, szándékozik-e az igen t. miniszter ur a részvénytársaságot fölhivni, hogy az eredeti hajójáratot mielőbb ujra életbe léptesse, s oly pontosan, a mint azt a multban tette, a jövőben is fentartsa?« *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláczió ki fog adatni a kereskedelemügyi miniszter urnak. Következik Barta Ödön képviselő ur interpellácziója a fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában a belügyi és földmivelésügyi miniszterekhez. *(Halljuk! Halljuk!)*

Barta Ödön: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Interpelláczióm megtételére az a kötelességérzet ösztönzött, a mely nem engedi meg, hogy — még azon tudatban is, hogy a t. kormány a kivándorlás és az azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában törvényjavaslatokat terjesztett elő, — szóvá ne tegyem a legujabb idők eseményeit és fel ne hivjam a t. kormány figyelmét olyan tünetekre, olyan jelenségekre, a melyek elodázhatatlan kötelességévé teszik a kormánynak, de mindenkinek, a ki a nép nagy rétegeinek érdekei iránt érdeklődéssel viseltetik, a ki figyelemmel kiséri azokat, hogy olyan intézkedéseket tegyen meg a kormány, a melyek alkalmasak arra, hogy a létező és most már sulyosan jelentkező bajok következményei legalább enyhittessenek, ha teljesen el nem háritathatók. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztatnak tudni, hogy a kivándorlási ügy szabályozására szolgáló javaslatok sokoldalu sürgetés után végre beérkeztek, és hogy azoknak tárgyalása — legalább előreláthatólag és a

mennyiben a t. miniszterelnök ur ez iránti igéretét birjuk — a lehető legsürgősebben meg lesz kezdve. De méltóztatnak tudni azt is, hogy azoknak a javaslatoknak, a mennyiben azok üdvös intézkedéseket tartalmaznak, hatása a közel jövőben alig lesz érezhető, mert idő kell ahhoz, mig azon sulyos bajok, a melyeknek orvoslásáról ezen javaslatok gondoskodni akarnak, végkép orvosolhatók lesznek, ha ugyan egyáltalában orvosolhatók.

Az is bizonyos, és a ki a szocziál-politikával bármi távolról is foglalkozik, nem zárkózhatik el annak igazsága elől, hogy az erősebbeknek a gyengébbek védelmére, a gyengébbek támogatására minden időben és sürgősen kell intézkedniök, mert a gyengébb hamarabb összeroskad a bajok sulya alatt, mint a meddig az erősnek a kunktacziója eltart. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Ezen szempontból és annak kijelentése mellett, hogy a ház asztalán levő javaslatok birálatába bocsátkozni nem akarok, hogy nem akarom előlegezni azon észrevételeket, melyeket ezen javaslat ellen szocziális, gazdasági, közszabadsági, rendészeti és sok más tekintetből fel lehet és fel kell majd hoznunk és fel is fognak hozni majd bizonyosan sokan, a kik az ügy iránt érdeklődéssel viseltetnek; nem akarok vitát előidézni a kivándorlás és az azzal kapcsolatos bevándorlás és egyéb törvényjavaslatok felett, de szükséges rámutatnom arra, hogy nem várhatunk bizonyos intézkedésekkel addig, mig ezen javaslatokból törvény válik, és nem lehet eléggé sürgetnünk ezen beterjesztett törvényjavaslatoknak mielőbbi törvénynyé alkotását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbalodalon.)*

A legujabb hirek szerint, t. ház, a létezett bajok egygyel megszaporodtak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Lehető rövidséggel akarok rámutatni arra, a mi eddig volt, és arra a harmadikra vagy negyedikre — nem tudom, a sorrendben hányadik lesz — a mi még hozzászakadt. *(Halljuk! Halljuk!)*

A baj eddig az volt, hogy eléggé meg nem birálható, és állandó birálat tárgyát képező helytelen közgazdasági politika következményeként Magyarországon általános gazdasági hanyatlás állott be, a melynek sulyos következményei természetszerüleg ott váltak a legérzékenyebben érezhetőkké, a hol a talaj arra a legalkalmasabb volt, t. i. a hol a gazdasági erők különben is leggyengébbek voltak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* s a hol a gazdasági erők fejlődéséhez épen azon tényezők hiányzanak, melyeket csak azon gazdasági politika vont meg azon vidékektől, mely gazdasági politikát mi állandóan támadtuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ez szülte nagyrészben és talán első sorban azt a nagyarányu kivándorlást, a melynek okait sokan, ahhoz képest, a milyen hajlamaik vannak, különböző forrásból eredőnek nyilvánitanak, de ezt a főforrást, ezt a közös forrást, mint olyant, a melyből a bajok eredetileg származnak, megtagadni nem lehet. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon!)* A kivándorlással kapcsolatos baj ezen általános gazdasági szemponton kivül érezhetővé vált nemzeti szempontból is abban a tekintetben, hogy kivándorolt honfitársaink, a mint más alkalommal volt szerencsém ezt részletes adatokkal kimutatni, a melyeknek felsorolásával nem akarom most a t. házat untatni, nem találták meg künn a magyar állam támogató kezét és nem érezték azt az öntudatot, a melyet egy erős, egységes, igazi nemzeti állam külföldön is megnyilvánuló hatalmának érzete minden azon államból kikerült polgár lelkében duzzaszt.

Csak igy volt lehetséges az, hogy kivándorlottainkra mindenki rátette a kezét, a ki préda után vadászott. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* E kivándorlottaink legnagyobb része, legnagyobb tömege régibb időkben és eredetileg — most már sajnos, nem igy van, most már a svábok és a magyarok is gyarapitják a kivándorlók számát, — tót és rutén ajku polgártársaink köréből került ki, mert tudvalevőleg a legszegényebb vidék kezdte meg a kivándorlást és akkor még az volt a legszegényebb vidék. Világos, hogy ezen prédavadászok között olyanok is jelentkeztek, a kiknek nemcsak az erőre van szükségük, mint zsákmányra, hanem szükségük van prozelitákra a maguk nemzeti czéljai szempontjából. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Rátette ezekre a kezét az orosz propaganda és mindennel, a mi a magyar állam érdekeivel ellenkezik, mindennel, a mi a nemzet tradiczióival ellenkezik, a mi jövőjének fejlődését megakadályozhatja, körülvették és körülhálózták kivándorolt idegen honfitársainkat. Rámutattam annak idején arra, hogy a lelkiek gondozásával szoros kapcsolatban áll a nemzeti érzés fejlesztése, mert hiszen csak azok a tényezők, a melyek kint a lelki gondozást végzik, képesek arra, hogy kiszakadt honfitársainkban a nemzeti érzést ébren tartsák, mert magyar képviselet kint nincsen, mert a magyar állam külügyi képviselete minden, csak nem magyar és igy ott a külföldön kiválólag áll az a tétel, a mit felállitottam, hogy t. i. ott künn csakis a lelki gondozást teljesitő közegek képesek a nemzeti érzés ébrentartására. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)* És ebben a tekintetben a t. kormányt sulyos mulasztás terhelte és terheli ma is, mert félrendszabályokkal bajokat orvosolni nem lehet. Terhelte a multban, a mikor semmit sem tett és terheli ma, daczára annak, hogy tett valamit, mert az a valami nem elég arra, hogy megtörténjék az, a minek ott meg kellett volna történnie, hogy t. i. a kivándorlók százezrei oly lelkészi kar gondozása alá kerüljenek, a mely a behálózástól és az idegen hatalom befolyásától teljesen ment. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Nem akarom ezt részletezni, hanem felkérem a t. miniszterelnök urat, méltóztassék az 1867 : XII.

t.-cz. daczára, illetőleg az abban foglalt rendelkezések alapján is hatalmát odairányitani — és hathatósan, — hogy külügyi képviseletünk legalább abban a formában, a melyben megvan, adjon tüzetes és részletes felvilágositást arra vonatkozólag, hogy igaz az, a mit mondok, hogy egy vikáriátussal nem lehet ezt a régóta elhanyagolt nagy kérdést megoldani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most, t. ház, összefoglalom a bajokat. A kivándorlás baj, mert gazdasági mizériákból ered. A kivándorlottaknak künn most észlelhető anyagi állapota nagy baj, mert elszakitja tőlünk végkép azokat, a kik kivándoroltak, holott a kivándorlás csak akkor nem veszélyes, ha nem jár teljes expatriálással. Nagy nemzeti baj tehát, hogy azok, a kik kivándoroltak, egyszersmind expatriáltaknak tekintik magukat; nagy baj, azon számos okon kivül, a melyeket megemlitettem és a melyeket még megemliteni lehetne, különösen egy másik okból is, a melyet már szintén felemlitettem a katonai üldözések okából. Tehát expatriáltaknak tekintetnek. Most visszakerülnének, t. ház, ezek az emberek; de nem lehet, először a katonai kötelezettségük bajai miatt, mert félnek a megtorlástól, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és arra akarom kérni a t. miniszterelnök urat, hogy hasson oda, hogy a ki vissza akar térni, holmi jelentkezés elmulasztása és más egyéb ilyen katonai sulyos bajok miatt, visszajöhessen.

A baj fokozódik, t. ház. Itthon nagy szegénységben élő honfitársaink avval a tudattal mennek ki, hogy akármilyen keveset keresnek is ottkinn, de állandóan kereshetnek. Mert hiszen kivándorlóink zömét az az elem adja, a melyik elem azért kénytelen kivándorolni, mert egy szeszélyes időjárástól, egy kevésbbé meleg vagy melegebb napsugártól, kevesebb vagy több estől függővé tett hatheti munkaidőt nem tart elegendőnek arra, nemcsak hogy magának szerezzen kenyeret, hanem még arra sem, hogy az állam és egyház által rárótt kötelezettségeknek eleget tegyen. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Most, ha az a kivándorló azt látja, hogy ottkint egész esztendőn át nyár van, vagyis egész esztendőn át lehet munkát kapni és mert nem irtózik a munkától, munkát keresve, ott azt meg is találja, természetes, hogy összehasonlitást tevén az ottani és az itteni viszonyok között, ott Eldorádónak talál minden poklot, minden helyet, akármilyen kohóba is dugják be, ha ő ott naponta annyit kereshet, a mennyiből bár sulyos viszonyok között valamit még meg is takarithat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Világos, hogy ez a baj, ezen formában nem minket sujt első sorban, hanem sujtja elsősorban azokat a benszülött amerikai munkásokat, a kik jobb viszonyok közt azt nem tartják elegendőnek, ha annyit keresnek, a mennyiből a mi munkásunk még meg is takaritva valamit, vissza is küldhet. Ezek az üldözések, a melyek ott napirenden vannak, ezek két forrásból táplálkoznak. Egyrészről üldözik azokat, a kik nem hajolnak az orosz propaganda felé, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azokat üldözik mesterségesen fentartott agenturák utján; visszaüldözik, ha itt magyarok akarnak maradni; visszaüldözik, ha nem akarnak beleolvadni azokba a törekvésekbe, a melyekért ők zsákszámra kapják ott a rubeleket. Visszaüldözik azonkivül a versenyben megtámadott munkások és nincs senki, a ki őket megvédelmezze. Még igazukban sem, — nem akarok izgató hangulatot kelteni ebben a kérdésben, részleteket tudnék szolgáltatni, — hogy még igazukban sem kapnak elégtételt, mert nincs senki sem, a ki őket megvédelmezze.

És a mi engem felszólalásra késztet ebben a kérdésben, az, hogy egyrészről kivándorlóink száma nem apadó, hanem növekedő formában fejlődik. Ez köztudomásu, mert hiszen a statisztikai adatok az unalomig fel voltak itt olvasva. Most kilátás volna, hogy kinlévő honfitársaink, a kiknek repatriálása nagy érdekünk, mert hiszen magyar embereknek a visszahozataláról van szó, nem önként jönnek vissza, hanem kiüldöztetnek onnan, a hol refugiumot keresnek a nyomor ellen. Most, ha azok ide visszajönnek, mit találnak itt? Találnak-e munkát, találnak-e meleg otthont, találnak-e olyan kart, a mely őket a nyomorból kiemelje? Vagy keresniök kell talán azokat az ölelő karokat, a melyek bizonyos intézményekben itt is rendelkezésére állanak és szoros kapcsolatban vannak azzal a propagandával, a mely őket onnan kiüzte?

T. ház! Komoly kérdés ez és csak azért nem akarom részletezni, mert, mondom, nem akarok izgatni ebben a kérdésben. Kérni akarok, figyelmeztetni, óvni akarok; figyelmeztetni olyan bajokra, a melyeknek a tüneteit látjuk és óvni attól a veszedelemtől, a mely mulhatatlanul bekövetkezik, ha 20—30 ezer kivándorló egy tömegben egyszerre hazaérkezik ide és itt nem találván munkát, kenyeret és foglalkozást: oda fogja magát vetni azon izgatók karjaiba, a kik őket itthon lesik, és ha nem találják meg az állam támogató kezét, szivesen fogják elfogadni azt a feléjük nyujtott kezet, a melyben egyuttal pénz is van. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy milyen veszedelem származhatik ebből az országra nézve, a melyben annyi fészkelődés és baj van, azt, ugy hiszem, ecsetelnem felesleges. Még egy baj van azonban, a mely ezzel kapcsolatban áll, s ez az, hogy itthon azok között a polgártársaink között, a kiket sikerült még eddig itthon tartanunk, a kikben a hazafiság és a honi földhöz való ragaszkodás érzete nagyobb, semhogy azt a nyomor által előidézett keserüség érzete legyőzhetné, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy mondom, ezek között itthon mi történik? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A t. földmivelésügyi miniszter urnak szólok, a kinek közgazdasági előadói a vidékről

megye- és járás-szerte azt jelentik, hogy »bő termés«, »óriási bőség«, a német lapok pedig azt mondják, hogy Magyarország tejben és vajban uszik, mert olyan termése emberemlékezet óta nem volt. Nekem nagyon kevés összeköttetésem van a latifundiumokkal, de nagyon sok az összeköttetésem kis- és középgazdákkal, *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és nem egészen parcziális és lokális érdekü az, a mit mondok. Én azt tartom, hogy a t. földmivelésügyi miniszter urhoz beérkezett jelentések igen sok bécsi rongygyal vannak szépitve; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kendőzve vannak azok. Hogy kinek volt rá szüksége, és miért, azt nem tudom, de nem igazak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarországnak ebben az esztendőben igen rossz termése volt, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert én egy ország alatt nem egy kiválasztott helyet, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egy Istennek kiválóan tetsző talajt értek, a melynek klimatikus viszonyai vagy esetleg épen most a fejlődés tetőpontjára jutott művelési ága ott bő termést eredményeztek, hanem az ország nagy régióit, vagy, a mint önök szeretik nevezni, a periferiákat, és azokban határozottan a legrosszabb termések egyike volt az idén, sőt sok helyen egyáltalában nem volt termés. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elemezzük csak röviden ennek okait; majd meg fogják látni, t. ház, hogy mik azok. Nekem nincsenek hivatalos adataim, mert azoknak, a melyek megvannak, nem hiszek; hanem vannak közvetlen tapasztalataim, és azokat nem lehet elvitatni. Tavaszi fagy; egész nyári hideg esőzés; *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* őszi korai fagy, a minőre a legidősebb ember is alig emlékezik: ezek együttvéve, és egy közbeeső gyilkos szárazság nem eredményezhet, csak rossz termést. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és a ki ezt tagadja, az vagy nem gazda, vagy soha sem látott gazdát. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ez a baj általános. Olyan vármegyében élek, a melynek kétféle talaja, kétféle vidéke van: egy nagy siksága és egy erősen dombos vidéke, felnyulva a határszéli hegységekig. Alkalmam van és volt látni mind a két helyen, hogy az, a mit mondok, igaz. Egyik helyen sem termett elég, s a mi termett, az nem volt betakaritható. A t. földmivelésügyi miniszter urnak biztosan vannak arra vonatkozólag hivatalos adatai, hogy az a vidék, a melyet felemlitettem, nem tudta betakaritani a szénáját; egyáltalában nem tudta élvezetessé érleltetni a burgonyáját. November 10-én még láthatott volna a tisztelt miniszter ur azon a hegyvidéken töretlen kukoriczát, holott már szeptemberben fagyok voltak. Most gondolja meg a t. miniszter ur, milyen állapotokat teremtett ez. A nép százezreiről van szó. Csak arról az egy vidékről vegyen a t. miniszter ur példát, a melyet felemlitettem. A népnek állandó foglalkozása nincs; kenyere nem terem, még normális viszonyok között sem, mert kenyere a zab és a kukoricza. A kenyeret akkor szerezheti meg nagyobb mértékben, vagy mondjuk: olyan mértékben, hogy abból a családját valahogy eltarthassa, hogyha másutt jó aratás van a közelében. Az idén az sem volt. Ehhez járultak az abnormis csapások, a melyek még a jövő év előkészitését is megakadályozták, és mindezek tetejébe egy igazán irgalmatlanul sujtott nagy vidék végigszenvedett ebben az esztendőben akkora árvizeket és olyan időben, a midőn árvizekről az embernek fogalma sincs. Árviz alá került a Borsa vidéke egészen ugy, hogy ott valóságos inség és nyomor van, már ma nem kell bevárni azt a rendes időszakot, a mikor ezeken a szegény lakta vidékeken a nyomor ugy is jelentkezik — mert hatheti keresményéből egész télire valót nem tud megkeresni, de kibőjtöli valahogy és tartogatja, — itt tehát nem kell bevárni, mert már most jelen van az inség. Akkor, t. ház, azt látjuk, hogy nálunk nagy circumspektus politika uralkodik. A beruházási javaslatokat a t. pénzügyminiszter ur kilátásba helyezte először a mult évben, azután két évvel ezelőtt, azután az idén és hogy mikor lesz ebből valami, azt a jó Isten tudná megmondani. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Soha!)* Vannak a kormánynak pénztári készletei, vannak munkálatai, melyeket végrehajthat; mit vár vele? Azt várja, mig az az elkeseredett ember kivándorolt? Akkor nem tudja visszahozni. Azt várja, a mig az éhen vész és azután keresni fogja, hogy mi okozta ott az éhinséget. Vagy azt várja a t. kormány, hogy a társadalom segitsen föl ezreket? A társadalom a maga szegényeivel, a maga szegénysége mellett elbánik valahogy. De nem alamizsnához akarjuk szoktatni a mi népünket. A mi törekvésünk az kell, hogy legyen, hogy népünket munkára és nem alamizsnára szoktassuk, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)* és én örömmel jelezhetem a t. kormánynak, hogy azon a nyomorult vidéken is a legutolsó paraszt embertől minden információ és instrukczió nélkül meghallhatja a t. miniszter ur, hogy tiltakozik az ellen, hogy neki inséges segélyt adjanak, neki nem kell ajándék, neki munka kell, a melynek verejtékével megszerzi azt a kenyeret, a miből meg lehet élni, mert akkor meg fogja becsülni a garast; ha pedig ajándékképen, inségsegély alakjában, vetnek oda neki egy-két véka kukoriczát, a mely a megélhetéshez kevés, a meghaláshoz sok, akkor eliszsza a korcsmában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Komoly kérdés ez; nem elég azt hangoztatni, hogy mi itt szocziál-politikát akarunk csinálni, hanem tessék nagy programm helyett kis tettekkel is, de egymással szoros összefüggésben levő tettekkel bizonyitani a szociális bajok iránti érzéket és sürgősen oly munkálatokat elrendelni, a melyek alkalmasak

arra, hogy még a szigoru tél beállta előtt az az ember annyit kereshessen, a mivel a napi kenyerét megszerezheti és a mivel a téli inségtől és szomoru következményeitől meg lehet menteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezeket kivántam a t. ház szine előtt elmondani és a t. kormány figyelmébe ajánlani, a melyek után interpellácziómat a miniszterelnök ur és a földmivelésügyi miniszter urhoz a következőkben foglalom össze: *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa):*

»Interpelláczió a miniszterelnök és a földmivelésügyi miniszter urakhoz. 1. Van-e tudomásuk a miniszter uraknak arról, hogy a káros gazdasági politikából eredt bajokon felül még sulyos helyi bajok és az utolsó gazdasági évben szenvedett elemi csapások által is sokszorosan sujtott, s számos vidékrészek közt, főleg az északkeleti Kárpátok alja, Bereg vármegye és kiválólag Bereg felvidékének földmives népe körében az inség minden tünetei, jelentkeznek s egyelőre még kilátás sincs arra, hogy a nép nagy rétegei megszerezhessék a hosszu télre szükséges kenyeret? Szándékoznak-e a miniszter urak sürgősen intézkedni, hogy az ottani nép képességének megfelelő munkát kapjon, és kenyérhez jusson és a fellépett inség terjedése meggátoltassék vagy legalább enyhittessék? 2. Minő okoknak tulajdonitja a t. miniszterelnök ur azokat az üldözéseket, melyek Amerikában élő magyar alattvalók ellen ujabb időben fokozott mértékben nyilvánulnak? Történnek-e megfelelő intézkedések arra, hogy az üldözések folytán esetleg visszatóduló honfitársaink itt munkát, kenyérkeresetet találjanak és itthon maradásuk lehetővé tétessék?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök és a földmivelésügyi miniszter uraknak.

A miniszterelnök ur rögtön kiván válaszolni.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Miután a t. képviselő ur szives volt interpellácziójá pár perczczel előbb hozzám küldeni, a mit mindig köszönettel fogadok, mert hiszen talán magát az interpelláló képviselő urat is érdekli és a ház is szivesen veszi mindig, ha a kérdésre a miniszter azonnal felel, a mit pedig könnyebben tehet akkor, ha közlik az interpelláló urak, mit akarnak kérdezni és miután a t. képviselő ur ezt megtette, azon helyzetben vagyok, hogy olyan kérdésekről is nyilatkozhassam, a melyek talán nem általánosak, hanem az egyes adatokra támaszkodva, felvilágositásokat fognak magukban tartalmazni.

Igenis, nekünk arról tudomásunk van. Tudomása van a földmivelésügyi miniszter urnak különösen, mert alatta áll egy kirendeltség, tudomásom van róla nekem is, mint belügyminiszternek, hogy Bereg vármegye egy részében igen mostoha termési viszonyok vannak.

Csak mellesleg jegyzem meg a képviselő urnak egyik kijelentésére, ugyis, mint a ki ismerem az ország helyzetét és kötelességem ismerni, de ugyis, mint gazda, hogy igaz az, hogy túlzottak voltak, főleg a maga egészében és minden egyes termelési ágra kihatólag azok a hirek, a melyek az aratás eredményéről közzététettek és közöltettek a publikummal. *(Igaz! Ugy van!)* Mert nem áll az, hogy Magyarországon általában, különösen arra való tekintetből, hogy némely terményre nézve csakugyan mostoha viszonyok voltak, hogy az idei aratási eredmény általában jó lett volna. A buzában Magyarországon, egészben véve, jó termés volt. Viszont azt sem lehet mondani, — mint a képviselő ur mondá, — hogy Magyarországon igen rossz aratás volt. Ne túlozzunk. A buzában a középen felül meglehetősen jó termés volt. De kétségtelenül a buzatermésnek ezt az eredményét nagyon devalválni alkalmas az, hogy pl. a tavaszi vetésekben és a kukoriczában igen rossz a termés, a milyen már régen volt. Igy áll a dolog. Már most in specie, a hol a buzatermés sem volt jó, vagy nem is képezi a termelésnek egyik lényeges részét, mint például Bereg vármegyében, melynek egy részében hiréből sem ismerik a buzát, miután ott csak azok a termények, melyekből a nép él, rossz aratást adtak, igy a burgonya és kukoricza, ott Bereg vármegyében a szokatlanul mostoha aratási viszonyoknál fogva csakugyan lehet attól tartani, hogy ha segitség nem történik, az inség is bekövetkezik. A kormány tudja, hogy az országnak pár ilyen megyéjében, az ország északkeleti részében, Bereg vármegyén kivül, egy pár más vidéken is rossz aratási viszonyok vannak, s ott is segiteni kell. Mi is azon az alapon állunk, hogy nem alamizsnával, hanem leginkább a munka adása által kell ezen segiteni. Ott, a hol eddig is tenni kellett, történt is valami, például Máramaros vármegyében, az árvizkárosodások folytán beállott inség segitségére magam is utalványoztam 12.000 forintot. Máramarosban is lesznek oly vidékek, a hol közbe kell nyulni, különösen kukoriczát kell lehetőleg méltányos áron a vidék élelmezésére megszerezni, a mit nem tudnak beszerezni, mert ma a kukoriczának hallatlan az ára.

A mi Bereg vármegyét illeti, a t. képviselő ur által felhozott viszonyoknál fogva ott igen sulyos állapotok vannak. A kirendeltség tett erről jelentést, s a kormány figyelmét felhivta reá és mi foglalkozunk is vele két irányban; de leginkább abban az irányban, hogy miként lehetne a már tervezett és elrendelt munkák gyorsabb végrehajtása folytán az illetőket munkához és keresethez juttatni. Tudomásunk van róla, hogy Bereg vármegye uthálózatának kiépitésére nagy kölcsönt határozott el. Ezt is nem a késedelmes programm szerint, hanem gyorsitott programm szerint kellene megvalósitani, mely alkalmazkodik ahhoz, hogy hol kell előbb segiteni, hogy a pénz forgalomba jöjjön, segitségére az ottani

lakosságnak. Egy vasut is épül ott, hol szintén alkalmazást nyerhetnének az illetők. A vetőmagvakról való gondoskodás is intézkedés tárgyát fogja képezni a földmivelésügyi minisztérium részéről, és legyen meggyőződve a képviselő ur, hogy minden irányban kiható figyelemmel fogjuk a dolgot kisérni és a sürgősség teljesen indokolva lévén, lehetőleg sürgősen fogunk eljárni. *(Általános helyeslés.)*

A mi a kivándorlást, ezt a nagyfontosságu kérdést illeti, a melyről a képviselő urral már sokszor tárgyaltam a pénzügyi bizottságban is már évekkel ezelőtt és itt a házban is, legyen szabad a képviselő urnak figyelmét arra felhivnom, a ki egyébiránt arra is kiterjeszkedett, hogy ennek a kérdésnek alapos és beható megvitatása akkor lesz helyén, ha azt a törvényt tárgyaljuk, a mely a kivándorlási ügy szabályozását, a kivándorlás lehető korlátozását és az ügynek a kormány kezében való tartását felügyeleti és ellenőrzési szempontból czélozza, hogy a sok visszaélést, a kivándorlásra való csábitást lehetőleg megakadályozzuk és létesitsük azt, a mit mindig szem előtt tartottam, hogy fentartassék a kötelék kivándorolt honfitársaink és az anyaország között, a repatriálást megkönnyitsük, az expatriálást lehetőleg megszoritsuk és akadályozzuk, szóval elérjük azokat a nagy czélokat, a melyeket mindnyájan szem előtt tartunk. A ki kimegy, ám keressen ott kenyeret, de ne szakadjon el az országtól és ha czélját elérte, jöjjön vissza.

Mellékesen megjegyzem, hogy nem mindenki megy ki azért, mert nincs itt munkája; egy része a kivándorlóknak talán azért megy ki, de másik nagy része azért megy, mert a csábitások viszik rá és azt hiszi, — néha igazolva is van bizonyos mértékben, sokszor bizony nincs igazolva — hogy többet keres majd ott, mint a mennyit általános normális viszonyok között Európa bármely államában, nálunk is, keresni lehet. Mutatja ezt az is, hogy az illetők jelentékeny összegeket küldenek haza.

Az egész ügy megbeszélését akkorára tartom fenn, a mikor az emlitett törvényjavaslatot fogjuk tárgyalni. Addig is a következőket van szerencsém válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A konkrét kérdésre nézve, a melyet a t. képviselő ur felvetett, igenis van tudomásom arról, hogy, sajnos, izgatások folynak kivándorolt honfitársaink között bizonyos oldalról, bizonyos emberek és faktorok részéről. Igyekezünk ezeket az izgatásokat lehetőleg ellensulyozni. Hogy egész mértékben nem lehetett ellensulyozni, annak oka nem az intézkedés hiányában, de az ottani viszonyokban keresendő. A mi képviseletünk odakünn — erről adatokkal tudok szolgálni — segitségünkre van. Nem is teszszük össze a kezünket, hanem nem egy intézkedést tettünk, a mely alkalmas arra, hogy az izgatásokat akadályozza, a melyeket a legveszedelmesebbeknek kell jellemeznem, mert a kivándorlókat vallásuktól és hazájuktól igyekeznek eltéríteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Ugy van! Ugy van!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem összetett kezekkel néztük a dolgokat. Be tudnám bizonyitani a t. képviselő urnak hosszas tárgyalások eredményével, levelezésekkel és intézkedésekkel is egész részletesen. Általánosságban csak megjegyzem, hogy a magam részéről talán túl is mentem felelőségem alapján azokon a határokon, a melyeket a budget keretei megvonnak, és túlmenve azon összegeken, a melyeket a képviselőháztól kértem, — a jövő költségvetésben többet is kérek e czélra, — igyekeztem nemcsak anyagi eszközökkel segitségére lenni egyik-másik nagy érdeknek, hanem igyekeztem tényleg oly intézkedésekkel is előmozditani a czélt, a melyektől nagy eredményt várok.

Ki van küldve egy pár, sőt most már több lelkész, a kiknek hazafias működése meg fogja teremteni a gyümölcsöket. Ki vannak küldve mindhárom vallásbeli és felekezetbeli honfitársaink számára ezek a lelkészek, hogy lelkészkedésükkel fentartsák a vallási érzelmeket, a magyar érzelmeket, a Magyarországhoz való tartozás érzelmét. *(Általános helyeslés.)* Szándékom még többet kiküldeni és érintkezésben vagyok általában minden felekezetbeli papsággal és a főpapsággal. E helyütt csak elismerésemet fejezhetem ki a magyar főpapságnak, a melynek igen számos tagja — a kikhez fordultam, — mindenkinek azonban nem volt rá alkalma — maga részéről velem vállvetve buzgólkodik, hogy a nemes czélt elérjük. *(Általános élénk helyeslés.)* A legjobb támaszt találtam a magyar főpapságnál és szives segitségét fel is használtam, nagy köszönettel, — elismeréssel adózom nekik itt is — és az ő közremüködésükkel ebben az irányban el fogjuk érni azt, a mit az adott viszonyok között elérni lehet. Egy vizitátor is van odakinn. Én magam is azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy a vizitátori intézmény talán nem elégséges odakint, nekünk vikáriusra lesz ott szükségünk. Erre is fogunk törekedni, azonban ma ez egy hierarchikus kérdés lévén, nem jutottam megállapodásra, pedig sokat tárgyaltam Rómával ebben az ügyben. Talán majd annak idején jutok.

Egyszóval a dolog nincs figyelmen kivül, ismerem az egész kérdésnek nagy horderejét és foglalkozom is vele, igen sok intézkedés történt már, hogy azoknak a kivánságoknak eleget tegyünk, a melyeket nemcsak a t. képviselő ur és nemcsak ebben a házban bármelyikünk, de én magam is első sorba helyezek, mert hiszen nekem kötelességem a mellett, hogy az érzésem is odavitt, ebben a kérdésben intézkedni. Kérem ebbeli válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Barta Ödön: T. képviselőház! Én azt, a mit a t. miniszterelnök ur most a kivándorlottak és a kintlévők, valamint az onnan esetleg vissza-

térők sorsa tekintetében mondott, nem tartom ugyan kielégitőnek . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Halljuk! Halljuk!

Barta Ödön: . . . sem abban a tekintetben, a mit szocziálpolitikailag várok, sem abban az irányban, a melyet a rögtönös segély tekintetében remélek. De a nagy czélt tekintve, a melyhez ezt az ügyet ezzel a felszólalással provokált válasz utján közelebb vittem, én a t. miniszterelnök ur iránt annyira lojalis vagyok, hogy köszönettel tudomásul veszem válaszát, melylyel magáévá teszi a felsorolt bajokat és igyekezik azokon lehetőleg segiteni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, minthogy a t. képviselő ur a választ tudomásul vette, kijelenthetem, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát szintén tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A legközelebbi ülés napirendje már meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

146. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 13-án, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Nyegre László; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gr. Teleki Sándor, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. november hó 12-ikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen észrevétel nincs, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Győr sz. k. város közönségének feliratát a vidéki városok kölcsönkötvényeinek adómentessége tárgyában;

Selmecz-Bélabánya sz. kir. város közönségének feliratát, a közalapitványi és árvapénzek kezelésére vonatkozólag;

Baranya vármegye közönségének feliratát, a magyar bortermelés érdekében teendő intézkedések tárgyában;

Nyitra vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Torontál vármegye közönségének feliratát, a baja—báttaszéki vasut kiépitése ügyében;

a breznóbányai tanitótestületnek Ugron János képviselő által beadott kérvényét, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában;

a tokaj—hegyaljai borvidék birtokosai közgyülésének Ugron János képviselő által beadott kérvényét, az olasz bor vámjának felemelése iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb jelentése nem lévén, következik a napirend, vagyis az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom, 189, 191) folytatólagos tárgyalása.

Endrey Gyula jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: Olyan régóta nem vettem igénybe az igen t. ház nagybecsü türelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* hogyha talán ezuttal kissé hosszasabban találnék beszélni, kilátásom lehet arra, hogy nem méltóztatnak ezt tőlem rossz néven venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért mondom, hogy talán, mert lehetőleg igyekezni fogok azt, a mit mondani akarok, rövid szavakban fejezni ki. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt áttérnék beszédem tulajdonképeni tárgyára, legyen szabad néhány előttem szólott képviselőtársamnak beszédére pár rövid megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Követem azt a sorrendet, a melyben az illető képviselő urak pártállásuknál fogva hozzám közelebb vagy távolabb állanak és elkezdem azon, a ki legtávolabb áll, t. i. a szabadelvü párt egyetlen szónoka, Nagy Ferencz képviselőtársamnál. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Ferencz igen t. képviselőtársam azt állitotta, hogy a felhatalmazás megszavazása nem bizalmi kérdés és ő megszavazná a felhatalmazást akkor is, ha a kormány iránt bizalommal nem viseltetnék. Ezt a nézetet azonban én részemről nem osztom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mi parlamentáris gyakorlatunk értelmében még a költségvetés megszavazását is bizalmi kérdésnek tekintik, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a minek igen helyes, és a mi régi országgyülési történetünkbe visszanyuló okai és előzményei vannak. Ez a nemzet ugyanis hozzá volt szokva ahhoz, hogy a midőn törvény által biztositott jogait az életben is, annyira a menynyire legalább élvezni akarta, mindig fel kellett használnia az alkalmat akkor, a midőn tőle a kormány, illetőleg az uralkodó kért valamit.

Epen ezért ez volt nálunk a parlamentáris vagyis a régi rendi országgyülések gyakorlata, hogy mielőtt a királyi propozicziók tárgyalásába belefogtak volna, előbb sérelmeiket adták elő. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miután az én nézetem szerint ezek a viszonyok csak látszólag, csak forma szerint változtak, de a lényeg ma is ugyanaz: nem lehet tőlünk rossz néven venni azt, ha a költségvetés tárgyalását mi is felhasználjuk arra, hogy előadjuk azt, ami a lelkünket nyomja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez az oka annak a nézetem szerint helyes parlamentáris gyakorlatnak, hogy még a költségvetés megszavazását is bizalmi kérdésnek tekintettük és tekintjük, pedig a költségvetés megszavazása még nem hatalmazza fel a kormányt arra, hogy a megszavazott összegeket beszedhesse, illetőleg kiadja; mert ahhoz még külön felhatalmazás szükséges. Hogyne tekintenők tehát bizalmi kérdésnek az indemnity megszavazását! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz igen t. képviselő ur azt mondja *(olvassa)*: ... »mert az ellenkező felfogás meggyőződésem szerint csak ugy honosodhatott meg ebben a képviselőházban, hogy azok, a kik ezt a nézetet vallják, jól tudják, hogy azok a konzequencziák, a melyek szükségképen beállnának akkor, hogyha az indemnity a kellő időre megszavazva nem volna, vagyis ujévkor, beállani nem fognak. Nem fognak beállani, daczára annak, hogy az indemnity nincs megszavazva.« Ezt a mondatot, őszintén szólva, nem értem egészen. Meglehet, hogy a t. ház értesitőjében nincs jól visszaadva az igen t. képviselő urnak tulajdonképeni szándéka és akarata, de ugy, a hogy itt leirva van, ebben helyes értelmet nem igen lehet találni. Azt hiszem, hogy az igen t. képviselő ur azt akarta mondani, hogy azok a konzequencziák nem fognak bekövetkezni azért, mert ő felteszi az ellenzékről azt, hogy a felhatalmazási törvény megszavazását erőszakkal akadályozni nem fogja. Én legalább igy értem s másképen érteni nem igen lehet. T. képviselőház! Nézetem szerint mi a bizalmi kérdést bátran felvethetjük azért, mert parlamentáris viszonyok között kell, hogy a kormánynak többsége legyen, ha pedig a kormánynak többsége van, akkor ez a felhatalmazást meg is fogja szavazni, és igy az ellenzék a maga bizalmatlansági szavazatával egyáltalában nem koczkáztatja az államháztartás rendes menetét. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ellenben a kormánynak nincs többsége, akkor épen a parlamentárizmus elvei szerint az a kötelessége, hogy adja át a helyét olyan kormánynak, a melynek többsége van, és a mely a felhatalmazást meg is fogja kapni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi azt a ki nem mondott, de nézetem szerint a t. képviselő ur szavai alatt értendő kérdést illeti, hogy vajjon az ellenzéknek szabad-e obstruálni, és hogy fog-e obstruálni az ellenzék: erre én röviden csak annyit jegyzek meg, hogy tudomásom szerint az ellenzéknek esze-ágában sincs obstruálni, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és egyáltalában nem tudom, hogy ez az aggodalom a kormánypárt kebelében honnan származhatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Ferencz: Érzik, hogy bünösök!

Bizony Ákos: Mert az, hogy mi a felhatalmazási törvényjavaslatot behatóbban megbeszéljük, azt hiszem, nem obstrukczió, és miután még másfél hónap választ el bennünket az esztendő végétől, ugy hiszem, hogy ilyen aggodalmaknak egyáltalában nincs helye. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egyébiránt nekem az a határozott meggyőződésem, hogy az obstrukczió egy forradalmi eszköz, a melylyel csak az utolsó esetben, vagyis akkor szabad és kell élni, hogyha világos törvénytelenségek megakadályozásáról van szó, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és akkor is csak azon esetben, hogyha az a kisebbség érzi, hogy az ország közvéleménye az ő háta mögött áll. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert az ország közvéleménye ellen megakadályozni egy, a nemzet többségének bizalmát biró kormány működését és kitenni az országot és a kormányt beláthatlan zavaroknak, esetleg az államháztartás fennakadásának, akkor, mondom, midőn a kisebbség háta mögött a nemzet közvéleménye nem áll, ez olyan vakmerő vállalkozás volna, melyre nézetem szerint semmiféle kisebbség soha vetemedni nem fog. Ez tehát egy rémkép, a melynek semmiféle alapja nincsen.

Nagy Ferencz t. képviselőtársam beszédének érdemére akkor fogok majd reflektálni, midőn beszédem folyamán az önálló vámterület kérdésére fogok rátérni. Most igen röviden Rakovszky István t. képviselő urnak egy hozzánk intézett felszólitására válaszolok. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. képviselő ur, midőn a czivillistáról volt szó, azt mondta, hogy ők hajlandók velünk szövetkezni arra, hogy nem szavazzák meg a czivillista felemelését, ha viszont mi nem szavazzuk meg az egyházpolitikából származott, szerinte túlnagy, költségeket. Ez a felszólitás egy kissé különös. Én azt tartom, hogy a képviselőnek az a kötelessége, hogy a mit helyesnek talál, azt megszavazza, a mit pedig helytelennek lát, azt nem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én azt hiszem, hogy a czivillista felemelése nem lesz kevésbbé szükséges akkor, — ha t. i. valaki általában szükségesnek tartja, — hogyha az egyházpolitikai törvények következményei fenn nem maradnak, sőt ellenkezőleg, hogy ha ezen a réven az ország vállairól egy, nézetem szerint nem épen túlnagy teher levétetik, akkor még könnyebben meg lehet szavazni a czivillista felemelését, mert akkor még inkább marad rá fedezet. Én tehát az igen t. képviselő ur ezen felszólitását kereken visszautasitom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam azzal kezdte beszédét, hogy közéletünknek egyik jellemző sajátszerüsége az, hogy nyilt jelszavai

mellett vannak politikai misztériumai is. Misztériumok alatt köztudomás szerint azokat a rejtett, titkolt igazságokat értjük, a melyeket hajdan a régi klasszikus világban, a görögöknél és rómaiaknál a beavatottak, az augurok, a papok egymás közt titokban sugdostak, de a nagyközönség előtt eltitkolták. Nézetem szerint Vázsonyi Vilmos képviselő ur, ha igy fogjuk fel a misztériumok jelentőségét, nem egészen helyes kifejezést használt, mert ő azt akarja ez alatt érteni, hogy vannak bizonyos, nézete szerint alaptalan mesék, a melyekkel a nagyközönséget ijesztgetik, a melyek azonban valósággal nem léteznek, ez pedig a misztérium fogalmával nem vág egybe. De ez mindegy. Szóval Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam azt mondja, hogy ne hagyjuk magunkat megijeszteni azon rémhirek által, a melyeket forgalomba hoznak, hogy t. i. mi fog következni, hogy ha megbukik ez a kormány és hogy a nyilvános, világos parlamenti fegyvereken kivül vannak még bizonyos parlamenten kivüli dolgok és eszközök is, a melyek nagyon is belejátszanak az ország kormányzati ügyeibe. Nagyon sajnálom, de nem lehetek egy véleményen Vázsonyi Vilmos képviselő urral, mert, fájdalom, én ugy vagyok meggyőződve, arra tanit a tapasztalat, hogy azok, a mikről bizalmasan sugdosnak az emberek, azok a parlamenten kivüli tényezők nagyon is léteznek és voltaképen azok az irányadó tényezők. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hivatkozott az én t. képviselőtársam az egyházi politika idejére, a melyet ő a szabadelvü párt klasszikus korszakának nevezett. Azt mondja, hogyha akkor képes volt a szabadelvü párt, daczára annak, hogy azok a bizonyos parlamenten kivüli befolyások homlokegyenest ellenkező nézetet vallottak, keresztülvinni az egyházpolitikai javaslatokat: akkor, ha az ország jogairól és érdekeiről van szó, azokat is mindig keresztül lehet vinni, csak álljon sarkára a kormány és a képviselőház. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, bár igy volna. De nézetem szerint nem igy van. Nekem határozott meggyőződésem az, hogy az egyházpolitikát a mi vitális létérdekeinkkel, a minő pl. az ország önállósága, függetlensége, az önálló magyar hadsereg, vagy csak az önálló vámterület is, párhuzamba tenni nem lehet. Az egyházpolitika csak bizonyos érzelmi szempontokat sértett; azonban Ausztriának igazi és az uralkodóháznak vélt érdekeit nem érintette. És a mint én tudom, az egyházpolitikában is leginkább azáltal tudta a szabadelvü párt a felsőbb körök beleegyező akaratát kieszközölni, mert ugy lett felvetve a kérdés, hogy különben a szabadelvü párt által képviselt kiegyezési politika bukik meg. Tehát itt igenis az érzelmi politika lett feláldozva az érdek politikájának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos képviselő ur Darányi Ignácz t. képviselő urat, a kit én különben a legnagyobb mértékben tisztelek és becsülök, valóságos Winkelried Arnoldnak nevezi, a ki ezer dárdával a kezében gátolta meg a horvát bán betörését a szabadelvü párt kebelébe. No hát én a t. miniszter urról táplált minden jó véleményem daczára is alig hiszem, hogy neki olyan harczias hajlamai lennének, mint Winkelried Arnoldnak voltak, és hogy akkor olyan veszélyben forgott volna a szabadelvü párt, hogy ezer dárdát kellett volna kebelébe felfognia. S különben is azt hiszem, hogy ha csakugyan olyan nagy erőfeszitésbe került a szabadelvü párt kapujának megvédelmezése, kár volt a megvédéssel bajlódni; mert azt hiszem, hogy a horvát bán semmivel sem lett volna rosszabb, mint az, a ki jött, Bánffy Dezső. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugyancsak Vázsonyi Vilmos képviselő ur azt mondja, hogy a régi rendi országgyülések messze felette állottak a mostani parlamentnek azáltal, hogy azok a korona által kért vér- vagy pénzadót mindig feltételekhez kötötték és ingyen nem adtak semmit, csak viszontszolgáltatás fejében. Hát egy kissé sajátságosnak tartom, hogy Vázsonyi Vilmos ur ellenében kell a régi rendi országgyüléseket, szemben a mostani parlamentáris viszonyokkal kissé lejebb helyezni, vagyis ő ellenében kell a mostani népképviseleti alkotmányon nyugvó országgyülés működését a régi rendi országgyülésekkel szemben megvédelmezni. De az igazság igazság marad, s én részemről nem térhetek ki az elől, hogy annak eleget tegyek. Igen t. képviselőtársunk nézete igen nagy tévedésen alapszik. Ő t. i. azonositja a mostani parlamenti helyzetet az akkorival. Nem a mostani képviselőháznak hazafisága vagy ellenállóképessége kisebb, mint volt a régi rendi országgyüléseké, hanem a viszonyok változtak. Hiszen az Istenért, hogy ha ugy állana a dolog, hogy most, mikor, nem mondom, hogy kellő mértékben ki van terjesztve a politikai jog, de mégis körülbelül egy millió ember élvezi a képviselőválasztási jogot, rosszabb helyzetben volnánk, mint voltunk a régi rendi országgyülések idejében, a mikor alig 200.000 ember kezében volt a politikai hatalom.

Beöthy Ákos: Kétszázötven ezer!

Bizony Ákos: Hiszen akkor oda vezetne a logika, hogy menjünk vissza a régi állapotba, mert hiába nyitottuk meg a nép előtt az alkotmány sánczait, ez nem hasznot, de kárt okozott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szerencsére a dolog nincs igy. A két eljárási mód közt levő különbség a parlamentárizmus fogalmából származik. Azelőtt nem lévén parlamentáris kormány, az országgyülés a maga egészében állott szemben a korona tanácsosaival, következésképen mint két alkudozó fél, igyekezett a korona minél többet kapni, a nemzet minél többet megtakaritani. Most azonban a viszonyok változtak, mert legalább külsőleg, ha lényegileg nem is, parlamentáris kormányformánk van, a

melynek lényege abból áll, hogy a kormány mindig a parlamenti többségnek kifolyása, és igy a kormány a parlament többségével azonos alapon áll. Nagyon természetes tehát, hogy a parlament, a melynek többségéből alakul az a kormány, a mely iránt tehát e többség bizalommal viseltetik, nem járhat el a kormánynyal szemben ugy, mint a régi rendi országgyülés, a melynek körén a kormány teljesen kivül állott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben van a magyarázat és nem abban, mint hogyha a népképviselet nem tudná kötelességét annyira teljesiteni, mint a régi rendi országgyülés. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos t. képviselő urnak még csak egy megjegyzésére kivánok reflektálni, a mennyiben ő azt kérdezte, hogy miért nem alakulnak a pártok gazdasági alapon. Hivatkozott Gladstone példájára és az angol viszonyokra, a melyek szerint szintén közgazdasági viszonyok döntöttek, t. i. a gabonavám eltörlésének kérdése bontott és létesitett pártokat. Az én t. képviselőtársam elfelejti, hogy mindig a legfontosabb és legégetőbb kérdések azok, a melyeknek alapján a pártok sorakoznak. Ha nincs fontosabb kérdés, mint a közgazdasági kérdés, akkor igenis, az is alkalmas arra, hogy pártalakulás alapjául szolgáljon; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de ha fontosabb van, akkor az a kérdés háttérbe szorul.

Épen Anglia példájára hivatkozom. Mikor a régi wigh-párt Gladstone miniszter inditványára közjogi kérdéseket vitt be a pártokat elkülönző viszonyokba, felállitotta a home rule-t, az irlandiaknak adandó autonomia kérdését: ime az a régi, több százados multu wigh-párt kettészakadt, egy része a konzervativekhez csatlakozott, és éveken keresztül ezen az alapon koalicziós kormány működött. Angliában is tehát, mihelyt közjogi kérdés vettetett fel, ez bontotta meg a pártok kereteit és felforgatta a százados hagyományokat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát még nálunk, a hol az ország létezéséről, önállóságáról, függetlenségéről van szó! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mig ez a kérdés tisztázva nincs, nálunk más alapon pártokat alapitani nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen tettek kisérleteket ebben a részben. Ott volt a mérsékelt ellenzék, a mely később egyesült ellenzékké, majd nemzeti párttá lett. Az országnak, mondhatom, csaknem legkitünőbb emberei csoportosultak abban a pártban, és mégis mi lett az eredmény? Az, hogy e párt két malomkő között apródonkint megőrlődött, és utóvégre kénytelen volt a szabadelvü pártba beolvadni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez azt mutatja, hogy nálunk középpártoknak helye nincs, és mindaddig, mig a közjogi viszonyok nem rendeztetnek, nem is lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még Holló Lajos igen t. képviselőtársam beszédére kivánok egy megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon sajnálom, hogy nincs itt, mert meglehet, hogy én félreértettem, és akkor módjában lett volna engem erről felvilágositani.

Azt mondja beszédének egy részében, hogy ő megengedhetőnek tartja az erőnek alkalmazását a parlamenti viszonyok megváltoztatására, mert azt mondja, ez a nemzeti szuverénitás kérdése, hogy a koronával szemben a nemzet jogait restituáljuk. Azt mondja később, hogy vissza kell állitani a parlament teljes jogát. Ha jól értettem igen t. képviselőtársamat, ő ezzel bizonyára azt akarja mondani, hogy ő jogosultnak tartja a parlamenti erőszakot, tehát az obstrukcziót abból a szempontból, hogy a parlamenti reform kierőszakoltassék, a mit én, ugy hiszem, helyesen ugy értelmezek, hogy behozassék az általános szavazati jog.

Hát én az általános szavazati jognak barátja vagyok. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem is lehetek más, mert hiszen pártom programmjának ez egyik sarkalatos pontja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Meg vagyok győződve arról, hogy az általános szavazati jog behozatala ugy, a mint mi azt értjük és kivánjuk, nemcsak veszedelmet nem hozna semmi tekintetben, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem ellenkezőleg igen üdvös eredményeket szülne. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert az én nézetem szerint a politikai jogokban való részesités valóságos politikai iskola azoknak a rétegeknek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyek azokban részesittetnek. Ez által neveltetik azokban a néposztályokban a közügyek iránti érdeklődés, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hazához és annak alkotmányához való ragaszkodás. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De én abban a nézetben vagyok, hogy a képviselő-választói jogosultság nem u. n. velünk született jog, mert hiszen az államon kivül jog voltaképen nem is létezhetik. A természetes állapotban az erőszak uralkodik, és a létért való küzdelem. Jogot csak az állam keretében nyerhet akárki, mert jogot csak az állam teremt. Én ugy fogom fel a dolgot, hogy a képviselőválasztási jog megbizatás az állam részéről arra vonatkozólag, hogy az illetők válaszszák meg azokat a képviselőket, kik az ország részére törvényeket fognak hozni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Következésképen ez a megbizatás ép ugy bizonyos kellékekhez kell, hogy legyen kötve, mint pl. a hivatalnokok alkalmazása, vagy pl. az esküdteké. Nagyon természetes, hogy egyik funkczióhoz több, a másikhoz kevesebb kvalifikáczió kell, de bizonyos kvalifikáczió mindenütt szükséges.

Például, azt hiszem, senki sem gondolja ugy, hogy a választói jog kiterjesztessék az asszonyokra is, a gyermekekre is . . .

Madarász József: De én igen! Az asszonyokra!

Bizony Ákos: . . . azokra is, a kik gazdai, vagy apai hatalom alatt állanak, tehát nem függetlenek. Azt hiszem, mindnyájan csak ugy értjük a dolgot, hogy a választói jog adassék meg azoknak, a kik egy bizonyos kort betöltött férfiak, az önállóság és függetlenség feltételeivel rendelkeznek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mellett bizonyos műveltségi szinvonalon állanak; és épen ezért az a párt, melynek én szerény tagja vagyok, megkivánja azt, hogy az illetők magyarul irni és olvasni tudjanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha ez a feltétel betartatik, nézetem szerint semmi veszedelemtől tartanunk nem kell, sem nemzetiségi, sem szocziális szempontból.

Daczára azonban annak, hogy én az általános szavazati jognak, a mint mondám, barátja vagyok, és belátom, hogy annak igen nagy és jótékony eredményei lennének, de azt, hogy ezáltal elérhessük azt, a mit az igen t. képviselő ur mond, hogy a parlament teljesen restituáltassék és a nemzeti szuverénitás a koronával szemben rendeztessék, ettől nem várom. Nézetem szerint a hiba nem ott van, hogy e képviselőház összeállitása mikép történik, kik birnak szavazati joggal, hanem ott, hogy általában a magyar parlament, szemben a koronával, rendkivül csekély erővel és hatalommal bir. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen pedig nem fog változtatni az sem, hogy a választói jogot bármily terjedelemben kiterjesztjük. Nem ez annak a módja, t. ház. A korona, mint a nemzeti szuverénitás egyik tényezője, általában fölényben van a másik törvényhozási faktor fölött. Ez általános tapasztalat ugy Európában, mint azon kivül. De különösen nagy a túlsuly nálunk azért, mert a mi fejedelmünk egyszersmind egy másik ország fejedelme is és annak az erejével is rendelkezik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy tehát a helyes egyensulyt megtaláljuk, legalább is szükségesnek tartom azt, hogy a magyar parlament mindazon jogokkal birjon, melyek a teljesen önálló, független állam parlamentjét megilletik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Első sorban szükségesnek tartom, hogy a hadsereg, mint az ultima ráczió, a képviselőháztól nagyobb függésbe hozassék. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ma a hadsereg kizárólag csak az uralkodónak, mint legfőbb hadurnak van alárendelve, de a képviselőháznak arra semmi ingerencziája nincs.

Holló igen t. képviselőtársam az általános szavazati jogtól ezenkivül még azt is várja, hogy akkor a pártok egészségesebb alapon fognak szervezkedni. Őszintén szólva, ezt Holló igen t. képviselőtársamtól, mint a közjogi ellenzék egyik tagjától nem vártam és nagyon csodálkozom, hogy ő ilyen kijelentést tett. De különösen csodálkozom akkor, ha beszéde folyamán tovább menve, azt olvasom, hogy : »akkor talán majd alakulnak — ugy, a mint a magyar közéletben a multban is mindig megvolt — udvari pártok és országos magyar pártok«. Hát nem ugy van most is? Én azt állitom, hogy ugy van. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt mondja továbbá: »az egyik, mely azt hiszi, hogy szolgálatát ugy végzi helyesen, ha odaáll az udvar kivánságainak a szolgálatára — mondjuk, egy konzervativ irány ez is volt — és egy másik, a mely mindazokat a tényezőket képviseli, a kik a nemzet részéről az ország jogai alapján állnak, a kik pártot akarnak alapitani, nem azért, hogy az országból éljenek, hanem azért, hogy az ország részére szolgáljanak.« Ez ugy hangzik, mintha most ilyen párt nem léteznék, s ezt én részemről sem a magam, sem a pártom részére el nem fogadom, ezt határozottan visszautasitom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. ház engedelmével most áttérek beszédem tulajdonképeni tárgyára, a kormánypárti bizalmatlanság indokolására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy nem viseltethetem a kormány iránt politikai bizalommal, az már pártállásomból is önként folyik. Én t. i. annak a pártnak vagyok tagja, a mely Magyarországot szabadnak, önállónak, függetlennek, szóval egy önálló, független állam minden feltételeivel felruházott önczélu és önjogu államnak kivánja. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Minket tehát egy betölthetetlen ür választ el azoktól, kik megelégszenek azzal, hogy Magyarország az államiság leglényegesebb feltételeit nélkülözze és egy magasabb fogalomnak, az összmonarchiának alárendelt tartomány legyen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az 1867. XII. t.-cz., mely a közös ügyeket megteremtette, ezeket a közös ügyeket a pragmatika szankczióból származtatja. Először is megjegyzem, a mint már egy izben volt szerencsém ebben a házban kijelenteni, hogy a pragmatika szankcziót a magyar jog nem ismeri. E kifejezés, nem tudom hogyan, valószinüleg az alkotás rohamos voltánál fogva került be a 48-iki törvénykönyvbe, de azelőtt soha törvénykönyvben elő nem fordult. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarország a pragmatika szankcziót soha sem fogadta el, hanem elfogadta az 1723. I. és II. t.-czikket; ezzel szabályozta az örökösödést a női ágra. A második megjegyzésem az, hogy a ki valaha ezt a két törvényczikket elolvasta, meggyőződhetett arról, hogy abban a közös ügyekről, a közös védelemről egy árva szó említés sincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Abban csak annyi van mondva, hogy mindaddig, mig III. Károly, I. József és I. Lipót utódai a női ágon is ki nem halnak, addig Magyarország az osztrák örökös tartományokkal együtt birtoklandó. Következésképen ez egy tiszta perszonálisuniót létesitett, melyben árnyéka sincs a reáluniónak.

Hogy Deák Ferencz, ki az 1867. XII. t.-czikknek tulajdonképeni megalkotója volt, ezt

nagyon jól tudta, az kétségtelen abból, hogy az általa szerkesztett 1861-iki feliratokban ezt nemcsak világosan kifejtette, de kétségbevonhatatlanul be is bizonyitotta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy micsoda körülmények voltak azok, melyek Deák Ferenczet az ő korábbi nézetének megváltoztatására birták és rávették arra, hogy a közös ügyek lejtőjére lépjen, ezt egyszer már volt alkalmam a t. háznak tüzetesen kifejteni; nagyon természetes, hogy ezeket még egyszer ismételni nem kivánom. Azonban kénytelen vagyok kiterjeszkedni bizonyos mérvben erre a kérdésre azért, mert az általános költségvetési tárgyalás alkalmával mondott az a kijelentésem, hogy az 1867-iki kiegyezés csődbe jutott, azóta itt többször fel lett emlitve, ugyszólván szálló igévé vált. Az ellen a t. miniszterelnök ur, Beőthy Akos t. képviselőtársamnak válaszolva, olyan kijelentéseket tett, melyeket én megjegyzés nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt mondtam abban a bizonyos beszédemben, hogy nézetem szerint az 1867-iki kiegyezés csődbe jutott azért, mert azok a feltevések, a melyek rávették annak idején a magyar országgyülést arra, hogy a közös ügyeket megteremtse, hogy azok a remények, a melyeket akkor a magyar államférfiak az alkotmány helyreállitásához kötöttek, nem teljesültek. Miután pedig, ha egy vállalat egy bizonyos czélból, bizonyos reménység mellett, hogy t. i. bizonyos jövedelmet, hasznot fog hozni, — létesittetik és később kisül, hogy az a vállalat életképtelen, nem jövedelmező, a befektetett tőkét nem rentirozza: igenis azt mondhatjuk, hogy az az intézmény csődbe jutott. Az 1867:XII. t.-cz.-kel épen igy vagyunk. A t. miniszterelnök ur azt mondta, hogy az 1867: XII. t.-cz.-ben csak két feltétel van: az egyik feltétel az, hogy Magyarország alkotmánya fentartassék, a másik az, hogy az osztrák örökös tartományokban a teljes alkotmányosság életbe lépjen. Ez a feltétel pedig teljesült, tehát csődről beszélni nem lehet.

A miniszterelnök ur először is feltételekről beszélt, én pedig feltevést mondtam. A kettő között pedig óriási a különbség. De ráállok arra az alapra is, a melyre a miniszterelnök ur helyezkedett, és elfogadom azt, hogy beszéljünk feltételekről, akkor is azt mondom és állitom, hogy a kiegyezés csődje bekövetkezett. Igen t. képviselőház, az első feltétel az volna, hogy Magyarország alkotmánya fentartassék. Én azt mondom, hogy Magyarország alkotmánya fentartva nem lett. Hivatkozom először is az 1790: X. tcz.-re, a mely világosan mondja, hogy Magyarország teljesen önálló, független állam, semmi más nemzetnek vagy országnak alá nem vetett, és a saját törvényei szerint kormányozandó. Ennek elégtéve nincs. De ettől eltekintve, még azok a jogaink sem maradtak megcsonkitatlanul, a melyek az 1867-ik XII. t.-cz.-ben biztositva lettek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Az 1867-iki kiegyezés a dualizmusra és paritásra van alapitva. Kérdem én, hogy akár a külképviselet, akár a hadseregnél megvan-e a paritás, megvan-e a dualizmus? Nincs meg. Mind a kettő nem közös intézmény, hanem kizárólag osztrák. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Itt van a delegáczió intézménye. A delegáczió a törvény értelmében a háznak egy bizottsága volna. És mi történt? Történt az, hogy a delegáczió apródonkint egész központi parlamentté vált, a mely trónbeszéddel nyittatik meg.

A hadsereg kérdésénél még meg kivánom jegyezni azt a sajátságos siklást, a melylyel folyton lejebb és lejebb megyünk a lejtőn. Az 1867: XII. t.-cz.-ben még magyar hadseregről van szó, bár az csak az egész hadsereg kiegészitő részét képezi. Az 1868. XL. t.-cz. már csak hadsereget mond minden jelző nélkül. Az 1882: XXXIX. t.-cz. álló hadseregről beszél, az 1889: VI. t.-cz. pedig már közös hadseregről. Tehát 1867-ben még csak a honvédelem volt közösnek kimondva, de nem a hadsereg; most már maga a hadsereg is közös. Ez is mutatja, hogy Magyarország alkotmánya fentartva nem lett. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De vajjon fennáll-e a második feltétel, t. i., hogy Ausztriában teljes alkotmányosság legyen? Engedelmet kérek, teljes alkotmányosság-e az, a mit ott tapasztalunk, a hol évek óta hivatalnok-minisztérium kezeli az ügyeket és a törvényhozó-testületnek határozatait császári pátensek pótolják. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

És azután, ha pusztán csak az 1867:XII. t.-cz.-nek betüjére fektetjük a sulyt, még akkor is van ám abban még egy harmadik feltétel is, nevezetesen az, hogy mi csak Ausztria alkotmányos képviseletével léphetünk bármely érintkezésbe. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen, de hogy lépjünk velük érintkezésbe, ha ők nem akarnak velünk érintkezésbe lépni? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* És ez a viszony már évek óta igy tart. Ennek következménye az, hogy most közös vámterület van az önálló vámterület jogi alapján, mert mi kénytelenek voltunk önállóan rendelkezni olyan jogról, a mely voltaképen egyezség tárgyát képezné.

Itt van a quóta is, a melyet szintén évek óta már királyi döntéssel kell megállapitanunk, mert Ausztriával egyezkednünk nem lehet. Azt hiszem tehát, bebizonyitottam, hogy még azon az alapon is, a melyre a miniszterelnök ur állott, a 67-iki kiegyezés csődje igenis bekövetkezett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A quótáról lévén szó, röviden csak annyit jegyzek meg, hogy a magyar országgyülés bizottsága világosan kijelentette azt, hogy a quótafelemelés Magyarország teherviselési képességének meg nem felel, tehát ezen az alapon az nem is volna eszközölhető, hanem javasolta a felemelést egyedül csak azért, hogy a kiegyezés létesüljön és ő Felsége ne legyen kénytelen döntő

biróként szerepelni. Következésképen, miután a kiegyezés nem jött létre, tehát az egyetlen feltétel elesett: a quóta felemelésének királyi döntéssel minden jogos és méltányos alapja hiányzik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, nemcsak az 1867-iki kiegyezés mondott csődöt, hanem nézetem szerint csődöt mondott annak a pártnak, a mely 35 év óta áll az ország élén, kormányzási képessége is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Midőn 1867-ben az alkotmány, bár megcsonkitva, helyreállittatott és a magyar miniszterium az ország ügyeinek kormányzását átvette, általános volt az a remény, hogy az abszolut kormány által ütött sebeket a magyar kormány orvosolni fogja. Azt hitte, azt várta mindenki, hogy azokat az ugy gazdasági, mint más tekintetben beállott rendkivül kártékony körülményeket, a melyek az abszolut korszaknak voltak következményei, mint pl. az általános eladósodás . . .

Molnár Józsiás: Oh nem; az az alkotmányos korszakban következett be.

Bizony Ákos: Engedelmet kérek, már akkor lett megvetve alapja annak, hogy a földbirtokososztály eladósodott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vártuk, hogy azokat a zaklató és terhes adókat, a melyeket az abszolut korszak rakott a nemzet vállaira, a magyar kormány meg fogja szüntetni, vártuk azt, hogy azokat a jogszabályokat, a melyek a magyar nemzet hagyományaival, természetével, felfogásával, faji jellegével homlokegyenest ellenkeztek, ki fogja cserélni olyan törvényekkel, olyan jogszabályokkal, a melyek megfelelnek a mi hagyományainknak, szükségeinknek, érzelmeinknek és a melyek alkalmasak arra, hogy a magyar fajnak fenmaradását, szupremációját ebben az országban biztositsák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mit tapasztalunk? Ezeknek épen az ellenkezője következett be. A középbirtokos osztály ugyszólván teljesen megszünt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyarország területének mindössze 14 százalékát birja. A kisbirtokos osztály, a parasztság semmivel sincs jobb körülmények között, mint a középbirtokos osztály, sőt ellenkezőleg. Egyrészről a reáháramló sulyos terhek, másrészt az uzsora pusztitásai folytán, nagyrészben tönkre ment, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*, ugy, hogy most százezrével vándorol ki Amerikába, abból az országból, a melyről hajdan azt mondták, hogy: Extra Hungariam non est vita. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig, igen t. képviselőház, ugyis kevesen vagyunk és eszembe jut itt a költőnek a szava, a ki azt mondta, hogy: »Teremt-e Isten több magyart, mig a világ, mig napja tart, ha mink is elfogynánk?« Az iparos osztály az osztrák verseny folytán az elzüllés küszöbén áll. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szóval, akármerre nézünk anyagi tekintetben, mindenütt csak pusztulás és romlás. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közigazgatásunk a legtöbb helyen lassu, erőszakos, megbizhatatlan, de sehol sem kielégitő, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a minek az az oka, hogy az önkormányzatnak az életszerveit egymásután elmetszették, működési képességét megbénitották és azáltal, hogy mindig az állami közigazgatás behozatalát hangoztatták, elriasztották a legtehetségesebb elemeket attól, hogy a törvényhatóságok szolgálatába lépjenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert, t. képviselőház, kinek volna kedve egy oly hajóra lépni, a melyről tudja azt, hogy ez az utolsó utját teszi, mert annyira korhadt, hogy majd azután penzióba fogják tenni? Az ilyen hajóra az, a kinek nem okvetetlenül szükséges, reálépni nem fog. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Igazságszolgáltatási viszonyaink szintén nyomoruságosak. Itt van pl. a telekkönyv, a mely ugyszólván minden emberre nézve fontos, mert hiszen az ingatlanoknak tulajdonjoga és jelzáloghitele azon alapszik. És ez még mindig egy 1855-iki császári pátensen alapul. Az ország jelentékeny részében még ma is az osztrák polgári törvénykönyv van életben. Nohát már engedelmet kérek, a hol ilyeneket tapasztalunk, ott, kérem, bátran elmondhatjuk azt, hogy nagyobb szegénységi bizonyitványt még egy párt sem adott ki magáról, mint a szabadelvü párt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A ki figyelemmel kisérte az országban a legutóbbi években felmerült eseményeket, a ki figyelemmel kisérte a közhangulatnak a kialakulását, arra nézve nem lehet kétséges az, hogy az önálló vámterület immár ugyszólván minden embernek óhajtása és kivánsága ebben az országban. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egymást érik a határozatok a legilletékesebb tényezők részéről, kereskedelmi és iparkamarák, kereskedői kongresszusok, törvényhatóságok, városok és népgyülések, mind egyhangulag azt mondják és hangoztatják, hogy Magyarország anyagi viszonyait csak az önálló vámterület alapján lehet rendezni és a vágott sebeket annyira, a mennyire orvosolni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ime a miniszterelnök ur kijelentései most már bizonyossá tették azt, hogy 1907-ig még csak remélnünk sem lehet az önálló vámterület felállitását.

Nem akarok ezuttal az önálló vámterület kérdésével egész terjedelmében foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* fentartom ezt akkorra, a midőn majd az idevágó javaslatok fognak a házban tárgyaltatni. Most csak nagyjában egypár momentumot emlitek fel, a mely nézetem szerint az önálló vámterületnek felállitását parancsolólag követeli. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igen t. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha megnézzük külkereskedelmi forgalmunk kimutatását, azt tapasztaljuk, hogy 1899-ben behozatott az országba nyerstermény 270 millió, 1900-ban 255 millió, 1901-ben 254 millió korona értékben. Iparczikk pedig behozatott 1899-

ben 928 millió, 1900-ban 854 millió, 1901-ben 893 millió korona értékü. Kivitelünk kitett 1899-ben nyersterményekben 746 milliót, 1900-ban 743 milliót, 1901-ben 698 milliót. Ipari termékek 1899-ben kitettek 455 milliót, 1900-ban 584 milliót, 1901-ben 566 milliót. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ha most már ezeket a számokat egy kissé behatóbb figyelem alá veszszük, akkor kétségtelenül meggyőződünk arról, hogy Magyarország körülbelül 200 millió korona többletet fizet a külföldnek, leginkább Ausztriának munkabér czimén. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatnak azt tudni, hogy az iparczikkek értékének körülbelül 70%-át képezi a munka, mig a nyerstermékeknél az értéknek csak 30%-át. Ha ezen alapon összegezzük ezen tételeket, az eredmény — mondom — az lesz, hogy Magyarország munkatöbblet czimén a külföldnek évenkint 200 milló koronával adózik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha most már ehhez hozzáveszszük azt, hogy államadósságunk az Ausztriának fizetett 60 millió korona tőkéjét is beszámitva meghaladja a 6000 millió koronát, a magánadósságok meghaladják a 7000 millió koronát, és ennek az, összesen, 13 ezer millió koronát kitevő összegnek több, mint a fele a külföldön van elhelyezve, tehát a kamat oda folyik ki és igy mi évenkint legalább is 300 millió korona kamatot fizetünk a külföldnek: akkor világos lesz, hogy részint kamat, részint munkabér czimén ez az ország évenkint 500 millió koronával adózik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt sokáig kibirni nem lehet; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez gazdasági elvérzésre vezet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha figyelembe veszszük, igen t. képviselőház, azokat az ellenvetéseket, a miket fel szoktak hozni az önálló vámterület ellen, hát én azt hiszem, hogy azoknak olyan nagy fontosságot tulajdonitani, mint a mekkorát az illető tényezők tulajdonitanak, nem lehet.

Leginkább azzal szoktak előhozakodni, hogy igaz, önálló vámterület esetén a magyar ipar nagyobb lendületet venne, megengedik azt, hogy közös vámterület alapján sokkal nehezebb ipart teremteni, — én azt mondom, hogy lehetetlen, de ők azt mondják csak, hogy nehezebb — de viszont azt mondják, hogy mivel Magyarország népességének túlnyomó része földmivelőkből és az utánuk élőkből áll, következésképen elsőrendü szükség az, hogy Magyarország nyersterményeinek biztos piacza legyen. Ez pedig nézetük szerint csakis Ausztriában található.

Ez az, igen t. képviselőház, a mit én részemről helyesnek el nem fogadhatok. Igaz, jelenleg ugy áll a dolog, hogy Magyarországnak csaknem összes kivitele Ausztriába irányul, viszont a behozatal is túlnyomó részben Ausztriából jön, de ez következménye annak a szerencsétlen viszonynak, a melyben mi hosszu idők óta Ausztriával állunk; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* következménye annak a vámtarifának, a mely a külföld iparczikkeit innen kiszoritja, a minek következménye az, hogy viszont ők a mi nyersterményeinket zárják ki a maguk területéről. Ha megváltozik az ok, meg fog változni az okozat is. Nem zárkózom én el annak fontossága elől, hogy Magyarország a maga nyersterményeit megfelelő módon tudja értékesiteni, mert én nem osztozom azok nézetében, a kik azt gondolják, hogy ez csak pár ezer ember érdeke. Én igenis beismerem, hogy ez nagy, országos érdek. A multkor felhozták itt e házban, hogy a földmivelőknek túlnyomó többsége azokból áll, a kiknek birtoka öt holdon alul van, a kiknek tehát nincs mit eladniok és igy ő rájuk nézve ez nem is bir valami nagy fontossággal, mig annak az osztálynak a tagjai, a mely osztály jelentékeny nyersterményekkel rendelkezik, tehát a közép- és nagybirtokos osztály tagjai, az ország lakosságának elenyésző csekély százalékát képezik. Hát, engedelmet kérek, ez nem egészen van igy. Én meglehetősen ismerem az ország viszonyait a vidéken és tudom azt, hogy nemcsak a legkisebb földbirtokos, nemcsak az, a kinek két-három hold földje van, hanem még az a mezőgazdasági munkás is, a kinek egy talpalatnyi földje nincsen és csupán a maga keze munkájából keresi a kenyerét, szintén ad el nyersterményeket. Tehát arra nézve sem közönyös, hogy a nyersterményeknek mi az ára. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatnak tudni, hogy a földmivelő nép jövedelmének túlnyomó része az aratási munkából származik. Akkor ők természetben kapják meg kiérdemelt bérüket és pedig, miután nálunk a buzatermelés dominál, főkép buzában. Az a szegény nép azonban buzát igen keveset fogyaszt, mert az neki drága eleség volna. Eladja tehát a buzát és kukoriczát és krumplit vesz magának, s azzal táplálkozik. Nem közömbös tehát arra a szegény népre, hogy a nyersterményeknek mi az ára.

Azután meg nem pusztán buza ám a mi eladó nyersterményünk. Van száz meg száz más terményünk. Annak a szegény embernek, ha egyebe nem, van tyúkja, a mely tojást tojik és ez nem csekélység, mert Magyarország tojásból évenkint 30 millió koronát vesz be. A legszegényebb embernek is van egy sertése, a mely reá nézve takarékpénztárt képez, mert az apránkint megtakaritott pénzét abba fekteti, s mikor felhizlalja, eladja. Abból azután summásan kap pénzt. Ismétlem tehát, nem közönbös a szegény emberre, hogy nyersterményeinek biztos piacza legyen. Ebből azonban nem az következik, hogy maradjunk meg a közös alapon, hanem, hogy kössünk olyan vámszerződéseket, a melyek a magyar nyersterményeknek biztos piaczot nyujtanak. Hiszen nyersterményekre minden államnak szüksége van. Azt nem lehet pótolni semmivel, mert enni mindenkinek kell.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban legyen szabad egynéhány rövid megjegyzést tennem nekem is arra a meglehetős gyakran ismétlődő vitára, a mely az u. n. paktum felett itt e házban folyt. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Én nem voltam szerencsés ennek a háznak tagja lenni akkor, a mikor a paktum megköttetett. Nagyon természetes tehát, hogy nem ismerhetem azokat a körülményeket, azokat a viszonyokat, a melyek akkor fenforogtak és a melyek a pártok egyezségében kölcsönösen kikötve lettek. Azt kénytelen vagyok beismerni, hogy Nagy Ferencz képviselő urnak abban igaza van, hogy az 1889 : XXX. t.-czikkben csakugyan önálló vámterületről szó nincs. Azt is be kell ismernem, hogy ebben a törvényben a vámtarifa terminusa naptárilag megállapitva nem lett. Ebben neki tökéletes igazsága van.

A mi aztán azt a megjegyzést illeti, hogy akármi történt a paktumnál, a mint e törvény megalkottatott, a paktum érvénytelenné vált; hát ez, nézetem szerint, egy igen szerencsétlen bizonyitás, mert a mint a közbeszéd mondja, a ki igen sokat bizonyit, az semmit sem bizonyit. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát hiszen nem arról van itt szó, hogy melyik erősebb, a törvény-e, vagy a paktum, mert hiszen e felett vitatkozni okos emberek között nem lehet, hanem arról van szó, hogy mi volt annak a törvénynek igazi értelme, intenciója, és ennek a magyarázatára szolgál a paktum.

Másodszor nem is arról van szó, hogy ez a paktum köti-e az országot, köti-e ezt a házat, mert sem az országot, sem ezt a házat nem köti; hanem igenis köti erkölcsileg az a paktum azokat, a kik azt kötötték. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi különben magát ezt a nézetem szerint eléggé szerencsétlen törvényt illeti, hát, őszintén szólva, kénytelen vagyok megjegyezni, hogy annak a létrejövetelét Magyarországra nézve szerencsésnek nem tartom. Ebben a törvényben van különösen két olyan intézkedés, a melyet én rendkivül félelmesnek tartok. És én meg vagyok győződve, hogy ennek a pártnak akkori képviselői, a kik a párt megbizásából a paktumot szintén megkötötték, csakis elháríthatatlan kényszer előtt hajolhattak meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Valószinüleg a közt kellett nekik választaniok, hogy vagy elfogadják a törvény szövegét ugy, a mint az be lett terjesztve, vagy pedig fenmarad az az áldatlan állapot, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melytől az országot féltették.

Thaly Kálmán: Nem fogadtuk el sehogy sem!

Bizony Ákos: Ugy értem az elfogadást, hogy beleegyeztek ezen alapon abba, hogy a rendezkedés megtörténjék és a parlamenti béke helyreállittassék.

Az egyik intézkedés, a mely nézetem szerint rendkivül káros és veszedelmes ránk nézve, az, hogy a törvény első §-ának utolsó bekezdése igy szól: Daczára annak, hogy Magyarország az Ausztria és Magyarország közt fenforgó vám- és kereskedelmi viszonyokat az 1867. törvényczikk 68. §-a alapján, tehát önálló rendelkezési jogunknál fogva szabályozta is 1907 végéig, mindamellett, ha ezen idő alatt a külállamokkal kereskedelmi szerződések köttetnek, ezek mind a két állam nevében ugy kötendők meg, mint az 1878. évi — gondolom — XX. törvényczikk illető rendelkezése mondja. Következésképen, daczára annak, hogy mi jogilag az önálló vámterület alapján állunk, ez csak olyan pro domo határozat, a melylyel itthon magunkat hitegetjük, de a melyről a külföldnek tudomása nincs és tudomásának nem is szabad lennie. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A másik, a mit én részemről nagyon káros és szerencsétlen körülménynek tartok ebben a törvényben, az, hogy nem mondja ki apodictice, hogy ha 1902. év végéig Ausztriával a kiegyezés létre nem jön, akkor 1907 végével az önálló vámterület okvetlenül felállitandó. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mivel ettől az időponttól minket még körülbelül öt esztendő választ el, tehát talán még most hajlandók volnának ugy tüntetni fel a dolgot, hogy igenis majd akkor fel fogjuk állitani. De attól tartok, hogy a midőn elérkezik az az időpont, a midőn a szó helyett a tettnek kellene bekövetkeznie, ugy fogunk járni, mint most, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és a közösség tovább is folytattatni fog. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Igaz, t. ház, hogy ha a törvénynek valódi intencióját egy kis jóakarattal értelmezzük, abban igenis benne van az, hogy 1907-en túl a vámterület fenn nem tartható, de nincs benne olyan világosan, olyan határozottan, hogy el ne lehessen azt magyarázni, és ebben látom a veszedelmet. Nevezetesen azt mondja a törvény, hogy ha 1902. deczember 31-éig Ausztriával a vámszövetségi szerződést megkötni nem sikerül, akkor 1907. végéig a jelenlegi állapot a viszonosság föltétele mellett fenmarad, és a külállamokkal 1907. év végén túli időre szerződések nem köthetők. Ebből nézetem szerint az következnék ugyan, hogy tehát 1907. végén a közösségnek meg kell szünnie, mert mi indoka volna annak, hogy a külfölddel nekünk csak 1907 végeig lehessen szerződést kötnünk?

Széll Kálmán miniszterelnök: Hogy összeessenek a határidők.

Bizony Ákos: Ennek czélja világosan az, hogy a két lejárat, t. i. a vámszövetség és a külfölddel kötendő kereskedelmi szerződés lejárati ideje összeessék. Igen ám, de ha nekünk ezen időközben: 1903-ban, 1904-ben, 1905-ben, 1906-ban és 1907-ben lehet Ausztriával vámszövetségi szerződést kötnünk, akkor megint nem fognak összeesni a terminusok, *(Ugy van! a szélsőbalbaloldalon.)* és akkor a törvény intenciója merő-

ben meg van hiusitva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Össze lehet ejteni, ha a szerződés alapjává teszszük. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Bizony Ákos: Ennek az u. n. vivmánynak értelme csak ugy van, hogy ha 1902-tőn túl Ausztriával többé szövetségi szerződést kötni nem lehet, mert különben ez a nagy vivmány egy felfujt semmi. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Még csak egy kérdésről akarok beszélni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ez a magyar hadsereg kérdése, illetve a magyar hadsereg történelmi multja, és annak törvényeink szerint fennálló vagy fenn nem álló jogosultsága. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

1902. év május hó 14-én a miniszterelnök ur egy nagy beszédet tartott s abban a többek között ezt mondotta: *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Olvassa.)* »Tekintse bár végig akárki a törvényeket és az országgyülési iratokat, látni fogja, hogy teljesen önálló, független, külön magyar hadsereg létezésének nyoma nincs azokban, sőt még az 1848-iki törvények is emlitik ugyan e szót »magyar hadsereg«, de arról, mint önálló, független külön magyar hadseregről sehol sem rendelkeznek.« *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Bizony Ákos: T. képviselőház! Én vettem fáradságot magamnak s átnéztem a magyar törvényeket, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és mondhatom, hogy annak az eredménye egészen más, mint a mit a miniszterelnök ur állit. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hogy az én bizonyitásom érthetővé legyen, kénytelen leszek lehető rövidséggel *(Halljuk! Halljuk!)* egy futólagos vázlatát adni a magyar védrendszer történetének. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Nagyon helyesen.

Lengyel Zoltán: Épen aktuális.

Bizony Ákos: Midőn őseink ebbe az országba bejöttek, mint a honfoglalásról szóló krónikák mondják, akkor a magyarok mindnyájan egyenlők és szabadok voltak. Következésképen a magyar hadsereget, a véderőt az egész nemzet fegyverfogható tagjai alkották. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez fennállott körülbelül a királyság megszületéséig. Szent István király behozván a kereszténységet és azt nemcsak szelid, de kissé erőszakosabb eszközökkel is terjesztvén, a nemzet egy jelentékeny részével ellentétbe jutott. Neki tehát szüksége volt egy olyan haderőre, a melyet nemcsak a külellenség, hanem az elégületlen honfiak ellen is használhasson. Ekkor született meg a királyi hadsereg és ettől kezdve egészen napjainkig Magyarország hadserege két egymástól teljesen különvált alkatrészből, a királyi és a nemzeti hadseregből állott. Ez a királyi hadsereg állott a király által tartott zsoldosokból, állott a királyi tisztek által szervezett zászlóaljakból, bandériumokból és állott kezdetben az u. n. várjobbágyokból, a kiket a várispánok vezettek. A mint méltóztatnak tudni, az Árpádház maga is egyike volt a törzsfőnököknek, vagyis a hét törzs közül az egyiknek, a megyeri törzsnek volt a feje és a mint minden törzs megkapta a maga részét az osztály alkalmával, igy az uralkodónak, a vezérnek, az Árpádháznak is megvolt a maga eredeti, honfoglaláson alapuló birtoka. De ezenkivül az ország területének egy jelentékeny részét fenhagyták közös célokra, leginkább azokat, a hol már várak voltak felállitva és ezeknek környékére telepitették le előbb a vezérek, később különösen Szent István azokat a birtoknélküli szabadokat, a kik azelőtt a külháboruk idejében leginkábbb Németország és Olaszország fosztogatásából tartották fenn magukat, de az augsburgi vereség után onnan visszaszorittatván, kénytelenek voltak letelepedni és igy földre volt szükségük. Ezek a militesek, katonák képezték azután a várjobbágyokat, a kiknek az volt a kötelességük, hogy a király parancsára a várispánnak, comes castri, parancsára háboruba menjenek. Ezekből állt a királyi hadsereg és a mi törvényeink és jogszokásaink értelmében ez a királyi sereg volt, a melynek feladata volt az országot első sorban védelmezni és a nemzeti hadsereget csak akkor lehetett felszólitani, hogyha a királyi hadsereg az ország védelmére elegendő nem volt. Továbbá ez a királyi sereg folytatta a külháborukat, mert a nemzeti hadsereget annak akarata nélkül az országból kivinni nem volt szabad. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez valóban igy van, annak kétségbevonhatlan bizonyitékai vannak a mi törvényeinkben. Igy pl. az 1222 : VII. t.-cz.-ben II. Endre beismeri azt, hogy *(olvassa)*: »Ha pedig a király hadseregét az országon kivül akarná vezetni, a nemesek vele menni ne tartozzanak, hanem ha az ő pénzéért«, vagyis csak akkor, ha önként állanak a király zsoldjába. Az 1267 : VII. t.-cz.-ben azt mondja IV. Béla *(olvassa)*: »Ismét rendeltetik, hogy ha talán országfoglalásra vagy nyerésre vezetünk sereget, akaratuk ellen a nemeseket magunkhoz nem vonjuk, csak ha készakarva jönni akarnak a pénzünkért.«

Az 1435 : V. t.-cz.-ben azt mondja Zsigmond király: a határokat és királyi várakat a saját királyi költségére fogja erősiteni, elegendő népekkel, fegyverekkel, élelemmel, a várak oltalmazásával és a bennük levő hadi szerekkel oltalmazni. Ha pedig oly sok ellenség ütne be, hogy a birodalmi seregnél nagyobb erő lenne, akkor az egyházi főrendek csapataikkal és katonáikkal, ugyszintén minden megyék ispánjai hasonló módon kirendelve, királyi csapatok alatt az országnagyokkal, előkelőkkel, azon megye nemeseivel és népeivel összetett és egyesitett erő-

vel az általános hadviselési mód szerint fentebbi ellenséges támadások visszaverésében segedelemmel lenni tartozni fognak; ez utóbbi volt a nemzeti hadsereg.

Folytathatnám az idézeteket. Van akármennyi, a melyekben világosan ki van mondva az, hogy a királyi seregnek feladata az országot első sorban megvédelmezni, és ha ez nem elégséges, akkor lehet a nemzeti hadsereget is talpra állitani.

Már Zsigmond idejében egy uj elem lép be a magyar hadsereg szervezetébe, az u. n. portális miliczia, a telekkatonaság. Ugyanis a századoknak folyamán a várjószágok apródonkint elkallódtak; egyik-másik királyunk részint elajándékozta azokat, részint az országos zavarok alatt egyes hatalmas főurak a birtokokat kezükbe keritették ugy, hogy a hadsereg egyik legerősebb alkotó része: a várjobbágyok osztálya megsemmisült. Részint a kisebb birtoku nemesség alakult ki belőle, részint, a kik nem voltak ilyen szerencsések, egyes földesurak jobbágyaivá váltak. Ezek hiányát már az Anjouk is erősen érezték és ugy segitettek rajta, hogy behozták az u. n. banderiális rendszert. És ez az, hogy a földesurak, a gazdagabb nemesek a saját költségükön állitottak fel zászlóaljakat, bandériumokat. Különösen Lajos király idejében, a kinek európai hire és nagy népszerüsége volt, ezen az alapon sikerült is meglehetősen erős és nagy hadseregeket összehozni. De már ő is tapasztalta azt, hogy különösen hóditó háborukban nem elegendő, és már Lajos alatt is tapasztaljuk azt, hogy ő zsoldosokat nagyobb számmal alkalmazott. Különösen Werner nevü zsoldos vezér játszik nagy szerepet az ő olaszországi hadjárataiban. Zsigmond király idejében már annyira megváltoztak a viszonyok, hogy egy uj elemet kellett behozni a hadsereg szervezetébe és ez volt a telekkatonaság, a portális miliczia.

Az 1435. V. t.-czikk rendeli el először, hogy minden 33 jobbágy után egy, vagyis 100 után három teljesen felfegyverzett lovas katona állittassék ki. Ettől kezdve azután minden törvényben meg van ezeknek a száma állapitva, a szükséghez képest hol több, hol kevesebb. Pl. 1454-ben Konstantinápoly elfoglalása után, midőn az ország nagy veszélyben forgott, ki lett mondva az 1454., gondolom IV. t.-czikkben, hogy minden kapu után négy lovas és két gyalogos állittassék és ezenkivül még a nemesség személyenkint is felkelni tartozik. 1458-ban, Mátyás király kiskorusága alatt, midőn Szilágyi Mihály volt az ország kormányzója, a következő törvény hozatott: »A király ur ezen országot a saját királyi jövedelmével oltalmazni és védelmezni tartozik, ha pedig jövedelméből nem védelmezhetné, akkor az ország egyházi főrendei, az ország nagyjai csapatokat küldeni tartoznak, ha pedig ez sem elég, (*Halljuk! Halljak! a szélsőbaloldalon.*) az összes nemesek és bármi rendü és rangu birtokos emberek hadsereg módjára előállni és katonáskodni tartozzanak.«

Mátyás király átvevén a kormányzást, csakhamar meggyőződött arról, hogy különösen hóditó háborut a telekkatonasággal sem igen lehet folytatni, s miután abban a szerencsés helyzetben volt, hogy nem annyira védelmi, mint támadó háborut folytatott, szükségét érezte annak, hogy rendes hadsereggel birjon, mely mindig keze ügyében legyen. Akkor állitotta fel az u. n. fekete-sereget, főként csehekből és a török elől Magyarországba menekült ráczokból, és igy Mátyás királynak már nem emberre volt szüksége, hanem pénzre, és épen azért az 1474-iki, gondolom, I. t.-cz. Mátyás király kérelmére már nem katonát, hanem telkenkint egy arany forintot szavaz meg, azzal a kikötéssel, hogy katonáskodni nem tartoznak.

1478-ban, gondolom, a II. és III. t.-cz. öt évre előre szavaz meg évenkint egy-egy aranyforintot, szintén azzal a kikötéssel, hogy öt éven belül csak akkor tartoznak katonáskodni, ha a római vagy a török császár, a cseh vagy a lengyel király, vagy a romániai basa támadná meg az országot.

A mint méltóztatnak tudni, a fekete-sereg Mátyás király alatt kitünően bevált, ugyannyira, hogy nemcsak Csehország jelentékeny részét foglalta el, de Ausztriát is Bécscsel együtt. Fájdalom, a mint Mátyás király meghalt, uralmának összes eredményei összedőltek. Azok, kik Mátyás király halála után nem az ő örökösét, Korvin Jánost, de idegent választottak meg, ép azért tették ezt, mert megunták Mátyás erős kezét, és különösen nem volt inyükre az adózás. Épen azért már 1492-ben, az Ulászló uralkodása alatt hozott törvényczikk ismét visszatért a régi portális milicziára, ott már az mondatik az 1492 : XVIII. törvényczikkben, hogy a birtokos nemesek 20 jobbágy-kapu után egy lovast, a birtoktalanok pedig 10 kuria után egy lovast tartoznak állitani.

Később azután mindinkább rosszabbodván a helyzet, mind jobban és jobban veszélybe dőlvén az ország török hóditások miatt, ezek az intézkedések is mind szigoruabbakká lettek. Az 1498 : XVI. törvényczikkben meg van állapitva, hogy a papok mind birtokuk, mind tizedjövedelmük után tartoznak katonát — állitani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Fel van sorolva a papság által kiállitandó bandériumok száma: összesen megy ez 6800 főre. Ehhez járul a királyi bandérium 1000 lovas, az erdélyi vajdáé: 400, a székely grófé: 400, a horvát báné: 400, és a temesi grófé: 400. A többiek, a macsói, a szörényi bán stb., a török hóditások folytán megszüntek.

De később ez sem bizonyult elegendőnek, ugy, hogy már 1526-ban a VIII. t.-cz. azt mondja, hogy mindenki készüljön, még a jobbágyok is ötödrészben, vagyis a nemeseken kivül minden ötödik jobbágynak is fegyvert kellett

fognia. Fájdalom, eredménytelenül, mert tudjuk, hogy a mohácsi katasztrófa mégis bekövetkezett.

Azt hiszem, hogy eddig nem is igen vonja kétségbe a miniszterelnök ur sem azt, hogy önálló független magyar hadsereg mégis csak volt, hanem azt hiszem, hogy azt akarta ő voltaképen állitani, hogy Mohács után nem volt, sőt ha jól emlékszem, nem ebben a beszédében, hanem később egy másik beszédében mondotta is, hogy Mohács után megszünt a magyar hadsereg. Engedelmet kérek, ennek sincs semmiféle jogosultsága. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És sorban elősorolhatom azon törvényeket, a melyek mind azt bizonyitják, hogy ezen a téren jogilag semmiféle változás nem történt Mohács után sem. *(Ugy van! Ugy van a szélsőbaloldalon.)* A különbség mindössze az, hogy nagyobb lévén a veszély, mert a török már az országban benn volt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a portális miliczia is megmaradt és azonkivül az évi adózás is ismét behozatott.

Már az 1528-dik évi VII. t.-cz. azt mondja, hogy telkenkint 2 forint fizetendő és minden husz jobbágy után egy lovas állitandó; az 1543 : VII. t.-cz. mondja, hogy király és királyné tartoznak csapataikat kiállitani, a jobbágy-telkek után pedig 2 forint adó fizetendő. Száz jobbágy után négy lovas az adó és ezenkivül két lovast a földbirtokosok saját költségeiken állitsanak. Ezenkivül azután, ha a király személyesen megjelenik, a nemesek is fejenkint felkelni tartoznak. Az 1546 : XIX. t.-cz. azt mondja: szükséges pedig, hogy ő Felsége akár jelen, akár távol legyen, mindig szokott hadserege legyen az országban, nemcsak magyarokból, hanem külföldi nemzetbeliekből is, hivatkozva arra, hogy ő tartozik jövedelméből zsoldosokat is tartani. Az 1556 : XX. t.-cz. azt mondja, hogy 100 jobbágy után 10 lovas és a jobbágyok részéről külön 10 puskás lovas állitandó; a telketlen nemesek pedig három kuria után egy lovast tartoznak állitani. Az 1595 : II. t.-cz. szerint minden kaputól 9 forint a jobbágyok és 6 forint a földesurak által fizetendő. Az 1596 : VI. t.-cz. kötelezi a földesurat is 9 forint kapuadó fizetésére, magyar gyalogkatonák fogadására. Az 1601 : V. t.-cz. szerint a karok és rendek könyörögnek a Felségnek, hogy a királyi csapatok alatt levő katonáit a többi népekkel együtt annak idején, ugy mint május hó első napjára, táborba szállitsa, a véghelyek őrsége és a katonaság teljes létszáma iránt pedig intézkedjék. Az 1601 : IX. t.-cz. arról intézkedik, hogy ő Felsége, vagy valamelyik fenséges testvére mellett minden főpap, zászlósur, országnagy és nemes személyesen keljen fel, minden 20 portától egy lovast állitson ki. Az 1649-diki II. t.-cz. szerint a régi és rendes, ő Felsége által fizetendő katonasághoz a karok és rendek a maguk részéről felajánlanak az ország felső részében 1200, a dunamelléki részeken 1700 és a dunántúli részekben 1000 lovast.

Tehát végigmentem egész 1715-ig a magyar törvényeken és ott semmi olyan rendelkezés nincs, a mely a magyar önálló hadsereget a maga lényegében megváltoztatta volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az önálló független magyar hadsereg 1715-ig, tehát kétségtelenül fennállott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most már a kérdés t. ház az, vajjon az 1715 : VIII. t.-cz. nem tette-e ezen változtatást, mert azt szokták állitani, a kik felületesen itélnek, és nem hatolnak be a dolgok mélyébe, hogy 1715-ben fel lett állitva a rendes hadsereg, a közös hadsereg. Ez egyáltalában nem áll. Az 1715 : VIII. t.-cz. igy szól *(olvassa)*: »Minthogy a nemesek, s mindazok, kik Magyarországon törvény által ezen nevezet alatt értetnek, az ország védelmére katonáskodni és annálfogva személyesen felkelni, illetve csapataikat előállitani és kivezetni tartoznak, valahányszor ő csász. kir. Felsége szükségesnek itélné, az eddig alkotott törvényekkel megegyezőleg mostantól jövendőre kivánhatja és követelheti.« Tehát bandérium és nemesi felkelés továbbra is fentartatik ugy mint azelőtt *(olvassa)*: »Mivel pedig csupán ezáltal az ország elegendőképen meg nem védelmeztethetnék, ennélfogva mind a benszülöttekből, mind a külföldiekből álló erősebb és rendezett katonaság lenne minden eshetőségre tartandó, melyet zsold nélkül fentartani, azt pedig adó nélkül megszerezni nem lehetne, kétségtelenné válik, hogy segélylet és szükséges adózás tárgya országgyülésileg a rendekkel elhatározadó lészen.« Ezt kivánja a törvény, semmi egyebet. Mi következik ebből? Az, hogy Magyarországnak a védrendszerén mindössze annyi változás történt, hogy a mit azelőtt esetről-esetre szavaztak meg, ha szükség volt rá háborus időben, azt ettől kezdve rendesen minden esztendőben megszavazták. De ez az igy felállitott sereg nem volt ám rendes állandó hadsereg, nem is mondja azt a törvény, hogy exercitus, hanem azt mondja, hogy militia és pedig regulata militia. Következik, hogy a telekkatonaság, melyet eddig a jobbágytelkek után kellett kiállitani, ha arra szükség volt, most évi állandó teherré vált, de semmi egyéb változás a magyar hadrendszeren nem történt, következésképen annak önállósága és függetlensége továbbra is fenmarad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztattak a törvény szövegéből látni, hogy ebben a törvényczikkben még katonaajánlat sincs, csak egy elvi kijelentés foglaltatik, hogy szükség van arra, hogy egy regulata militia állittassék fel, ennek fizetéséhez pénz kell, következésképen az ország rendei országgyülésileg majd erről gondoskodni fognak. 1741-ben, midőn Mária Teréziának a trónját minden oldalról megtámadták és ő kénytelen volt a magyar nemzetnek nagylelküségéhez folyamodni, volt az első alkalom arra, hogy katonaságot is kellett megállapitani. Akkor azután az 1741 : LXIII. t.-czikkben az általános nemesi

felkelésen kivül a rendek 21.622 gyalog katonát is szavaztak meg a kapuk szerint és egyszersmind kimondták, hogy minden kapu után egy lovas is állitandó. Ez a törvényczikk mutatja, hogy voltakép rendes katonaságról még akkor sem lehetett beszélni. Különös óvás tétetvén az iránt, hogy sem ezen felkelés tartama alatt, sem annak megszüntével a KK. és RR. a bármiként támadandó hiányoknak betöltésére és ujonczok állítására ne kényszerittessenek és semmiképen ne kényszerittethessenek, az 1791: LXVI. t.-cz. azt mondja, hogy a magyar ezredek azon háboruban felette megrontatván és megkevesittetvén, ajánlunk 6000 ujonczot az 1741: LXIII. t.-cz.-ben foglalt óvások és feltételek mellett. Továbbá ő felségének a magyar ezredeknek teljes szolgálati állapotban leendő megtartása iránti előterjesztésére a Karok és Rendek elhatározzák, hogy a küldöttség, melyet megbiztak, igyekezzék oly eszközt előterjeszteni, mely a törvények sérelme nélkül az adózó népre kevésbbé terhes legyen és a nép hajlamaival is ne ellenkezzék. Tehát csak 1791-ben lett egy deputáczió kiküldve, melynek az lett volna a feladata, hogy a magyar katonai védrendszer, a magyar hadsereg iránt tüzetes javaslatot készitsen, mely azonban soha sem készült el, legalább törvénynyé soha sem vált és maradt minden a régi állapotban.

Az 1802. évi I. t.-cz. azt mondta: A karok és rendek ő Felségének a dolgok mostani állásánál fogva ajánlanak 12 gyalog és tiz lovas ezredet, összesen 64.000 embert a magyar hadseregre. Egyébiránt a magyar katonaság ügye mind a szám, mind a kiegészités módjára nézve mindenkor az országgyülés tárgyalásába tartozzék és az alkotmánynak, az ország alaptörvényeinek és a védelmezést illető előrebocsátott királyi jogoknak semmi hátrányára ne történjék. Az 1807 : I., az 1808 : VI. t.-cz. szintén ily módon, ily feltételek mellett ajánl meg 12.000, illetve 20.000 ujonczot. Az 1830 : VII. t.-cz. azt mondja: Minden jövendőre vonható következtetés nélkül az 1741 : LXIII., az 1807 : I., az 1808 : VI. t.-czikkekben foglalt óvásoknak épségben hagyásával a magyar ezredekben a királyi felség, és a haza iránti szeretetnél fogva önként és jóindulatból 48.000 ujonczot ajánlunk a magyar ezredekre és határőrökre nézve. Hogy azoknak parancsnokául és főtisztekül született magyarok fognak kineveztetni, gondosan szivén fogja viselni ő Felsége. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Látjuk!)*

Az 1840 : II. t.-cz. azt mondja, hogy segedelemképen minden ebből vonható következtetés nélkül és az illető törvényekben foglalt óvások mellett a magyar ezredekre önként 38.000 ujonczot ajánlanak fel, s hogy ő Felsége az e részben fennálló törvények rendeletének szoros megtartását szivén fogja viselni, s hogy a magyar sor- és véghelyi ezredekben tisztek, következésképen tábornagyok és stabálisok, csak született magyarok legyenek, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* az állitandó ujonczok egyedül a magyar ezredekben szolgáljanak, s őket nem magyar ezredekbe osztani semmi szin alatt nem lehet. *(Zaj. Az elnök csenget.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Bizony Ákos: T. ház! Egészen 1840-ig elmentem a törvények idézésében, és semmi olyan momentum fel nem merült, a mely a magyar önálló hadsereget legkevésbbé is alterálta volna. A magyar önálló hadsereg miért szünt meg? Hiszen törvényeink mindig hangoztatják, hogy ezek magyar ezredek, magyar hadsereg számára szavaztatnak meg a törvények értelmében a magyar királynak. Engedelmet kérek, ez csak nem lehet más, mint magyar hadsereg! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt szokták mondani, hogy csak magyar ezredek voltak, de hadsereg nem. Hogy ez nincs igy, mutatja az 1847-iki törvényczikk, a mikor azt mondja, hogy ő Felsége gondoskodjék arról, hogy a főtisztek, tehát tábornagyok és stabálisok is csak magyarok legyenek, mert azt tudja mindenki, hogy egy ezrednek nincs tábornagyja, ez csak egy hadseregnek van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi az 1848-ik évi törvényczikket illeti, arra nézve azt mondja a miniszter ur, hogy igaz ugyan, hogy a magyar hadsereg neve előfordul benne, de önálló, független hadseregről sehol nem rendelkezik. Mit bizonyit ez? Azt bizonyitja, hogy azért nem rendelkezett, mert nem volt rá szükség, mert a magyar hadsereg tényleg létezett, csak át kellett venni azoktól, a kik jogtalanul bitorolták, a felette való uralmat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Többször hallottam azt az ellenvetést, hogy a magyar hadsereg azért nem létezett már az utóbbi időkben, mert beleegyezett az ország abba, hogy ezredek állittassanak fel, rendszerittessenek, és azok az osztrák tartományokbeli ezredekkel együtt közösen kezeltessenek és használtassanak. Ebből következtették azt, hogy 1715 óta, a midőn rendes katonaság állittatott fel, megszünt a külön, önálló hadsereg. A kik ezzel érvelnek, azok nem tudják azt, hogy ezek az ezredek mikor keletkeztek. Az ezredek nem 1715 után keletkeztek, hanem már 1664 után szokásban volt, hogy a mint a háboru bevégződött, nem bocsátották el a katonákat, hanem a kereteket fentartották, és azok külön ezredekké váltak. Pl. 1689-ben állitották fel a Pálffy-féle huszárezredet, 1702-ben a Bagosy-féle gyalogezredet. Tehát semmi összeköttetés a rendes hadsereg és ezen ezredek felállitása között nem volt.

Méltóztatnak tudni azt is, hogy a rendes hadseregnél már uniformisra is szükség volna. Ha tehát 1715-ben lett volna rendes hadsereg, akkor lett volna uniformisa is.

De 1735-ig nyoma sincs a hadseregnél az uniformisnak; mindenki olyan szinü ruhát viselt,

a milyet akart. Viseltek is vereset, kéket, sárgát, s minden más szinüt, csak zöldet nem, és pedig azért, mert ez a törököknek szent szine lévén, a kit zöld nadrágban fogtak el a törökök, annak menthetlenül kioltották az életét. Csak 1735-től kezdődött meg az uniformis.

Hogy a magyar hadsereg nemcsak jogilag, hanem tényleg is létezett, azt még Meinert Hermann, egy osztrák katonai iró is, — a ki alaposan tanulmányozta ugy Magyarország, mint Ausztriának katonai viszonyait, és erről kiváló munkát irt, — elismeri, világosan azt mondván, hogy gróf Pálffy János nádor még 1715 után is a magyar hadseregnek főkapitányaként szerepelt egész haláláig; miután törvényeink értelmében, ha a király nem volt jelen, a nádor volt a magyar hadseregnek főkapitánya.

Azt hiszem, sikerült bebizonyitanom, hogy nem volt igaza a miniszterelnök urnak akkor, midőn azt mondotta, hogy a mi törvényeinkben az önálló magyar hadseregnek nyoma sincs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igenis, nemcsak van, hanem mindaddig, mig meg nem alkottatott az 1867: XII. t.-czikk, jogilag magyar önálló független hadsereg létezett. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Miután az idő igen előrehaladt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* bevégzem beszédemet azzal az óhajtással, hogy bár majd valamikor a mi ivadékaink olyan kegyelettel emlékezhetnének vissza a mi érdemeinkre, a miként mi emlékezhetünk vissza a mi őseinkre. Különben nem fogadom el a javaslatot. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Endrey Gyula jegyző: Kecskeméthy Ferencz! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs miniszter! Várjunk!)*

Gabányi Miklós: Mutasd meg, hogy gavallér ember vagy, mint én a multkor és beszélj! *(Derültség.)*

Molnár Jenő: Azoknak ugy is hiába beszélünk!

Kecskeméthy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a költségvetés, a melynek tárgyalásától a t. kormányelnök ur annak idején szinte idegessé lett, ujra előttünk áll, mint valami ujból felmelegitett étel, a mennyiben érvényességének prolongálását kivánják tőlünk. Ez egy kis maliczia a t. kormány részéről, a melylyel, ugy látszik, meg akar bennünket tréfálni. Nekünk először sem izlett ez; annál kevésbbé kivánható tehát tőlünk, hogy most jó képet csináljunk hozzá.

A t. miniszterelnök ur és pártjának szónokai egyre szemrehányást tesznek nekünk a tárgyalások hosszuságáért. Erre már mások megfeleltek előttem a hosszu vakációk statisztikájával, a melyhez én csak azt teszem, hogy, ha a tárgyalások hosszadalmasak, ez nem azt mutatja, mintha a költségvetés és a kormányzat nem nyujtanának jogos alapot a kritikára, a kifogásokra. Készitsenek jobb költségvetést és kormányozzák a nemzetet jobban, nemzeti szellemben és akkor hamarabb fogjuk elvégezni a költségvetést. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Más országokban, Franczia-, Német- vagy Angolországban a tárgyalások, rendes körülmények között, lehet mondani gyorsabban mennek, de nem kell elfelejteni, hogy itt nemzeti kormányok vannak, a melyek nemzeti szellemben kormányozzák az illető nemzeteket *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nem kell elfelejteni, hogy ott a gravámenek egyik legbővizübb forrása, az Ausztriával való közjogi viszony, merőben hiányzik. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Olyan kettő nincs!

Kecskeméthy Ferencz: Én ugy találtam, hogy az előttem felszólalók mindnyájan komoly dolgokról beszéltek, sőt én arról győződtem meg, hogy egyetlen képviselőtársam sincs, a ki azért állott volna fel, hogy csak beszéljen a nélkül, hogy valami komoly mondanivalója lett volna. Az is áll, hogy a t. kormány az itt mondottakra ugyszólván rá sem hederit. *(Egy hang a a szélsőbaloldalon: Ez a baj!)* Látjuk most is, hogy a t. miniszter urak a tárgyalások iránt mennyire érdeklődnek. Legnagyobb részük meg sem jelenik a tárgyalásokon, mintha egyáltalában nem is tartoznának reájuk. Pedig egyszer-másszor egyik-másik a miniszter urak közül épülhetne az itt mondottakból, mint pl. tegnap Pichler képviselőtársunk és azelőtt Lengyel képviselőtársunknak a beszédéből épülhetett volna különösen a honvédelmi miniszter ur. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz t. képviselőtársunk is azok közé szegődött, a kik képviselőtársaik beszéde fölött kritikát gyakorolni hivatottaknak érzik magukat és azt mondotta, hogy itt a felszólalók beszéltek de quibusdam aliis. Nem kell valami nagy maliczia hozzá, hogy ezzel szemben viszont mi azt kérdezzük, hogy vajjon miféle tárgyakról beszélt ő? Bizony jó volna valami nagy eszme, jó volna valami nagy gondolat vagy honmentő idea, a mely a nemzet jövendő boldogulásának, nagyságának és dicsőségének emeltyüje lehetne, de sajnálattal kell konstatálnom, hogy én ezt az ő beszédében sem találom. Ellenkezőleg azt láttuk, hogy ő is beszélt egy és más dologról. Beszélt vagy egy órahosszáig a paktumról, de hogyha ezen idő alatt neki nem sikerült a t. miniszterelnök urnak az álláspontját tisztázni, az nem az ő igyekezetén mult, mert az kétségtelen és el kell ismernünk, hogy ő felszólalásának idejét egészen jól választotta meg.

Minden jel arra mutat, hogy a mai kormánynak napjai meg vannak számlálva; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* minden arra mutan

hogy egy közeli kormányválság előtt állunk. Nem szükséges tehát, hogy mi obstruáljunk elégséges azt tudnunk, hogy ott fenn haragszanak Azt mondják, hogy ennek a haragnak az az oka hogy a Kossuth-ünnepélyt a nemzet megtartotta Meglehet és nagyon is valószinü, hogy ennek is van része benne, de ha én jól látok, akkor annak a haragnak tulajdonképeni és fő oka másban keresendő, t. i. abban, hogy ama bizonyos névnapi alkalommal, ama bizonyos névnapi ajándék bemutatása nem történt meg. A t. miniszterelnök ur nem adhatott meg mindent Kölbernek, és ezt nem az ő javára kell irnom, mert tudta, hogy nem is lehet neki megadni mindent, ha egyébért nem, ennek a pártnak az állásponta jáért, a melyhez tartozni szerencsém van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek tulajdonitom én azt is, t. ház, hogy az uj országháznak ünnepélyes megnyitása nem történt meg; ennek az odafenn való haragnak tulajdonitom ezt, pedig a t. miniszterelnök ur erre kétségtelenül számitott. Én azt hiszem, hogy a miniszterelnök ur épen azért oszlatta fel királyi leirattal időnap előtt az országgyülést, hogy az uralkodónak alkalmat adjon arra, hogy ezen uj ülésszak megnyitásán ő maga is jelen lehessen. S a midőn most a czivillista felemeléséről van szó, ezt én, t. ház, ismét ezzel hozom összeköttetésbe. Ugy látszik, hogy ez sem czéloz egyebet, mint az uralkodót megkérlelni, neki kedveskedni, s az uralkodó kegyét pénzen megvásárolni. *(Derültség. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a körülmény, t. ház, hogy, a mint látjuk, a jelenlegi kormány végnapjait éli, — mert a kormányválság, ugy látszik, nem lehet nagyon messze — *(Derültség balfelől.)* ez a körülmény utat fog majd nemsokára nyitni a vállalkozó szellemeknek; meg fog nyilni a vállalkozó emberek előtt ujra a pálya, és Nagy Ferencz t. képviselőtársam egészen nyugodt lehet e tekintetben, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy az ő beszéde nagyon jó hatást tehetett. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A haldoklónak utolsó kivánságait, t. ház, a lehetőségig teljesiteni szoktuk . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Majd meglássuk!

Kecskeméthy Ferencz: . . . de nagyon sajnálom, hogy nem lehetek abban a kedvező helyzetben, hogy a jelenlegi t. kormány iránt ezt a pietást gyakorolhatnám. *(Mozgás balfelől.)* Nem lehet pedig azért, t. ház, mert én a jelenlegi kormány eljárását, Bécscsel szemben való magatartását szervilisnek tartom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Továbbá azért nem, mert látom, hogy ennek a kormánynak a nemzetnek legszentebb érdekei, eszméi és aspirácziói iránt semmi érzéke sincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nincs! Nincs! *(Derültség jobbfelől.)*

Kecskeméthy Ferencz: Nincs érzéke, nincs szive a nemzet bajai és nyomoruságai iránt, és azoknak orvoslására, ugy látszik, egyáltalában képtelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A most mondottakat példákkal kivánom illusztrálni, t. ház. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Valahányszor Magyarország és Bécs között valami kérdéses dolog támad, hogy, hogy nem, valahogy csodálatosképen a kormány felfogása mindig olyanformán alakul ki, hogy az a bécsi kivánságoknak teljesen megfelel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt van, t. ház, közelebbről a Kossuth-ünnep. Ez a nemzet hálás kegyelettel ünnepelte meg ennek a legnagyobb emberének emlékezetét; ünnepelt az egész nemzet, de nem ünnepelt a kormány a nemzettel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát azt kérdem én, t. ház, magyar érzés, magyar gondolkozás-e ez, s nem-e a legnyomorultabb szervilizmus Bécscsel, Ausztriával szemben? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ám! Bizony nem!

Kecskeméthy Ferencz: Azután ott van, t. ház, a kiegyezés kérdése, Bécsben kiadták a jelszót, hogy mindenesetre együttmaradunk, mert hogy ha a gazdasági különválás bekövetkeznék, »da hat der Kaiser umsonst gelebt«. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* És imę, t. ház, a nemzet szentesitett törvénye egyszerre csodálatosképen olyan értelmezést nyert, a mely ennek a jelszónak tökéletesen megfelel.

Ott lehet a törvény magyarázata, ott lehetnek magának a kormányelnöknek és pártja oszlopos tagjainak magyarázatai, ott lehet a nemzetnek érdeke: Bécsben szólottak és a magyar kormány azon szózat szerint igazodik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyan kitől tudja ezt?

Kecskeméthy Ferencz: Most, a mint előttem Bizony Ákos t. képviselőtársam elmondotta, a gazdasági közösségnek 1907-ig való fentartásáról beszélnek. Bölcsen és alaposan rámutatott ő arra, hogy ennek a törvénynek is megvan a maga bibéje és hogy e mellett a törvény mellett is ki fognak bennünket játszani. Hiszi-e valaki, hogy ha az az időpont elérkeznék, akkor csakugyan átmenne a kormány vagy az a kormány, mely ezen rendszert követi, az önálló vámterületre? Én nem hihetem. Az eddigi tapasztalatokból azt következtetem, hogy ujra egy formulát találnának ki, melylyel a jelenlegi állapotot továbbra is kitolnák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ott van a katonai létszám felemelésének kérdése. A benyujtott törvényjavaslatot a kormány a nemzet felháborodása következtében visszavonta; de ismét kommandiroztak Bécsből és a magyar kormány e szerint masiroz. Előállottak egy másik, még sokkal gonoszabb törvényjavaslattal. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A katonai létszámot akarják emelni

most, mikor már ugy is elviselhetetlenek a nemzet terhei és áhitva várja a nemzet ezen terheknek könnyitését; most, a mikor az ifjuságot, a hadköteleseket kiüzik Amerikába! Azt mondják, hogy erre valami titkos szükség van. Hogy mi lehet az, azt nem közlik velünk, azért én itt a magam találékonyságára vagyok utalva és kérdezem, mi szükség lehet arra? Veszély fenyeget talán bennünket valamely oldalról? Talán Németország vagy Oroszország felől? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bécsből!)* Minden ember tudja, hogy azoknál az országoknál van egy nagyobb hatalom, a mely sokkal jobban sakkban tartja azon országoknak uralkodóit, mint bármely más nagyhatalom, és ez a németek elégedettsége, és a szoczializmus, nihilizmus meg az anarchizmus terjedése, a melynek csak az kellene, hogy az ország hadserege külső országokba vonassék ki. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minek nekünk katonai létszám emelése? Nem a külső hatalmak ellen van erre szükség, hanem az ország lakossága ellen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azért, hogy minden ember üstöke a kézben legyen. Ma már oda jutottunk, hogy Magyarországon magyar földön magyar polgár, politikai nyilatkozataiért, politikai ténykedéséért katonai becsületbiróság elé állittatik! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Oda jutottunk, hogy polgárembert is, mikor katonai szolgálatban nincsen, polgári minőségben elkövetett ténykedéseiért is katonai becsületbiróság elé lehet idézni. Ez a megfélemlités politikája. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi szükségünk van nekünk a katonai létszám emelésére? Talán azért, hogy azon vérlázitó dolgokról halljunk nap-nap után, a miket halottunk a tagnapi napon Pichler Győző, és azelőtt Lengyel Zoltán t. képviselőtársaink szájából? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, hiszen áldozhatunk akármennyi pénzt, megszavazhatunk akármennyi katonai létszámemelést, ujra meg ujra arra a borzasztó állapotra kell virradnunk, hogy hol a nagy pénzzel előállitott puskapor romlik el, hol pedig a fegyverek használhatatlanok, hol a főtiszt urak ügyetlenek, és ezeknek következtében azután a hadsereg használhatatlan. De Bécsben szóltak, és a t. kormány a szerint a szózat szerint igazodik.

Felemlithetném, t. ház, a tengerszem kérdését, azután azt a remek néphimnuszt. Hivatkozhatnám a fekete-sárga zászlóra, a honvédségnek a közös hadseregbe való fokozatos beolvasztására, a magyar nyelvnek a közös hadseregből teljes kiküszöbölésére. Ime, t. ház, Ausztria mindig eléri, a mit akar; mi pedig mindig kapunk egy formulát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! A magyar kormány ugy van Bécscsel, mint a jó férj, ki feleségével mindig egyetért, csakhogy a felesége egy kissé előbb gondolkodik, és mindig előbb ad kifejezést akaratának. Valóban boszantó és arczpiritó az, t. ház, hogy a magyar szempont sohasem érvényesül, hogy a magyar alkotmány folytonosan megnyirbáltatik, hogy Ausztria folytonosan előbb-előbb kuszik, a magyar érdekeknek, a magyar jogoknak rovására. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. kormány, ez vajjon a 67-es alapnak nemzeti szellemben való fejlesztése, és felépitése-e? egy nemzeti állam kiépitése? T. ház! a magyar kormány szolgálatába szegődik a Gesammtmonarchie rögeszméjének, s az ő beleegyezésével történik az, hogy mind több és több kötelékkel igyekeznek Magyarországot Ausztriával összefüzni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy élő testet egy kadaverrel! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, akármit csináljanak is, Ausztriának sorsa, ugy látszik, meg van pecsételve a végzet könyvében. És ez a sors az, hogy annak felbomlása közel van. Igy irnak arról, igy fogják fel azt a külföldi irók. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig, t. ház, egy élő testet egy holt testtel hiába kötünk össze; az az élő test a holt testbe életet nem ad, hanem igenis bekövetkezhetik az, hogy a holt test az élő testnek halálát okozza. *(Ugy van! a szélsőbalodalon.)*

T. ház! Mi történik azokkal az eshetőségekkel szemben, a melyekről nemcsak itt és nemcsak mi beszélünk? Mi lesz a helyzete Magyarországnak, ha ez esetleg, és talán nem is olyan sok idő mulva, mint gondolnánk, bekövetkeznék? Egyáltalában nem látjuk azt a helyzetet előkészitve. Itt van mellettünk, közelünkben Csehország. Ennek az országnak kétségkivül jövendője van, és én a magam részéről ugy gondolkozom, hogy ennek az országnak az alkotmányhoz és élethez époly joga van, mint nekünk. A magam részéről nem habozom kijelenteni, hogy annak a népnek jelenlegi törekvéseit a legnagyobb szimpatiával kisérem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Igyekezni kellene, t. képviselőház, legalább annak az országnak jó barátságát ápolni, és a jövendőben számunkra biztositani. *(Helyeslés a szélsőbalodalon.)*

A bibliában, t. ház, egy nagy szoborról olvasok, a melynek egyik lába vasból, a másik lába cserépből volt. A cserép-láb eltörött, és az van megirva, hogy az egész nagy szobor egyszerre romhalmazzá lett. Ettől a sorstól féltem én a mi hazánkat, nemzetünket, az ily politika és az Ausztriával való ily összeköttetés mellett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha az országnak belső állapotát, a nemzetnek beléletét nézem, ugyancsak arra a meggyőződésre jutok, hogy a t. kormány ennek a nemzetnek bajai, nyomoruságai iránt semmi érzékkel sem bir, és azok gyógyitására nincsen képessége. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem akarok a gazdasági viszonyokkal tüzetesen foglalkozni; elég rámutatni a nemzet gazdaságának nyomorult állapotára. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A legszégyenteljesebb és leggaggasztóbb állapot az, a melyben hazánk, nem-

zetünk van. És vajjon mit tesz a t. kormány e bajok gyógyitására? Vajjon vannak-e gondolatai, tervei, eszméi? A magam részéről egyáltalában nem látom azokat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mit tesz a t. kormány a pusztuló kisgazdákért, a kisiparosokért, a szegény tanitókért, a kik e nemzetnek legtiszteletreméltóbb és legértékesebb elemeinek egyikét képezik? Mit tesz a szegény protestánsokért, azért a legmagyarabb fajért és az alkotmánynak e legerősebb bástyájáért? Nyomorult néhány ezer forintot vett fel most is részükre a költségvetésbe. Azután mit tesz a t. kormány a szegény, nyomorusággal küzdő munkásokért? Most legutóbb beadott egy törvényjavaslatot, a mely a kivándorlást volna szabályozandó. Tegnap a t. miniszterelnök ur nagy önérzettel hivatkozott e törvényjavaslatra. De ha közelebb megnézem, nyiltan és őszintén megvallom, nem nézek ki belőle semmi egyebet, mint azt, hogy néhány jól fizetett állást fog teremteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szegény embert, a ki itthon nem tud megélni, a ki nem tudja kenyerét megkeresni, azt megköti, — ha még talán utja nyilnék más országba, a hol megélhetne, — hogy ki ne mehessen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ez a kormány örökösen igér mindent és a költő ama szavait juttatja eszembe, a melyeket a kakukra vonatkozólag mond: olvasatlan igét, elmult esztendőket, a melyekből egy sem tölt el.

Nem látom, hogy a kormány ezzel csak komolyan igyekeznék is foglalkozni, és törekednék is komolyan ezeket a bajokat orvosolni, hanem mint Aesopus parasztja, bambán nézi, a mig a viz lefolyik.

T. képviselőház! Ez a nemzet várja terheinek könnyitését, bajainak enyhitését; és mit csinál most is a t. kormány? Javasolja a czivillistának felemelését, javasolja a katonai létszámnak és ezzel a nemzet terheinek a felemelését. Ez a t. kormány panaczeája.

Láttam a minap egy képet egy hirdetési plakáton. Felül az van rá irva, hogy »Jakobis Monopol«; az a kép egy bosnyák bakát ábrázol, a mint egy czigaretta készitésével nagy buzgón foglalkozik. Hetek, hónapok multával láttam ugyanazt a képet, és még mindig ugyanabban az állapotban volt az a szerencsétlen baka, a czigaretta készitésével még addig sem készült el. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A kormányra emlékeztetett ez engem, a mely mindent igér: álljon elő itt bárki akármiféle kérelemmel, kivánsággal vagy dologgal, azonnal kész felkarolni és igéretet tesz, hogy igenis azt meg fogja csinálni; de, t. ház, csak igér, de sohasem készül el semmivel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Mikor én ezen bajokat, ezt a nyomoruságot nézem, és mikor arra gondolok, hogy a t. kormány még most is a terheket akarja növelni, szaporitani a nemzet nyakán, akkor én arra gondolok, hogy itt vagy a fejben, vagy a szivben, vagy a lelkiismeretben valami perverzitásnak kell lenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csengét)*: Kérem a t. képviselő urat, tartsa magát a parlamenti szokásokhoz kifejezései megválasztásában. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kecskeméthy Ferencz: T. képviselőház! Nem csoda, hogy ha ezek következtében ez a nemzet egy nagy beteghez hasonlit, a melynek testében, ugy látszik, mintha minden bomlásnak indulna. Ott van egyfelől a szoczializmus térfoglalása, másfelől ott van a nemzetiségi kérdésnek kiélesedése, és ott van harmadik oldalról a felekezetieskedésnek elharapózása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Régen óhajtottam már hallani, vajjon mi lehet a t. kormánynak szocziális politikája? A mire a legnagyobb szükségünk volna ebben a században és napjainkban, az egy jó szocziális politika volna; de ilyenről ez időszerint én részemről még nem tudok. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Mi sem!)* A t. kormánynak összes bölcsesége a szoczializmussal szemben, ugy látszik, hogy még most is az erőszak alkalmazásában rejlik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szegény munkásegyleteket, a melyeknek alapszabályai, bár nagykeservesen, meg lettek erősitve, most feloszlatja mindenféle haszontalan és alaptalan ürügyek miatt. Sőt azt is volt alkalmam tapasztalni, hogy a munkások, a szoczialisták között fizetett spiczlik, kémek vannak alkalmazva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Emlitettem már a nemzetiségi kérdés kiélesitését. En óhajtom, hogy ebben a hazában minden ember tudja, hogy ez az ország, melyben lakunk, Magyarország, és minden ember tudja, hogy ez az ország a magyar nemzeté. Ha a magyar nemzet nagylelkü volt és a jövevényeket, általában a nemzetiségeket keblére ölelte, azokkal jogait megosztotta és azokat magához emelte, azzal még nem mondott le a nemzeti egységről. Ha az én házamba bejön egy jövevény és szállást adok neki, még nem adtam neki jogot arra, hogy a házat, vagy annak egy kis részét magára irassa, vagy abban az én orrom alá piszkáljon. Ha a nemzetiségeknek az volna a bajuk csupán, hogy iskoláikban a magyar nyelvet is tanitják, vagy hogy az állam az ő számukra egyetemeket nem állit fel, melyekben az ő nyelvükön tanitanának, vagy hogy a borbély czégtábláján magyar nyelven olvasható a felirás: akkor a nemzetiségek nagyon szerencsés helyzetben volnának, mert igy nagyon kevés bajuk volna. De másfelől azt egészen meg tudom érteni és el tudom képzelni, hogy rossz közigazgatás és rossz állami gazdálkodás ezeket a nemzetiségi kérdéseket is elmérgesiti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a legmagyarabb

vidékeken is látjuk az elégedetlenkedést a közigazgatással és állami gazdálkodással! És vajjon nem szomoru, nem rettenetes dolgok-e azok, a miket pl. Lendl Adolf t. képviselőtársunk a saját kerületéből elbeszélt, vagy a miket itt Artim t. képviselőtársunk szájából és másoktól hallottunk, melyekhez hasonló dolgokat a mintavármegyékből is felhozhatnánk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha a közigazgatás más volna, ha más volna a kormánynak gazdasági politikája, ha ennek a nemzetnek volna tekintélye, akkor azok a nemzetiségi kérdések is egészen másképp állnának.

Emlitettem, t. ház, a felekezetieskedésnek elharapózását, a mely már ebben a házban is hangot talált. Én nem tudom, hogy jól értettem-e, de Rakovszky István t. képviselőtársunk multkori beszédében, a melybe én közbeszóltam, e közbeszólásra azt mondta, hogy nem szavazzák meg az 1848 : XX. t.-cz. végrehajtását azért, mert vissza akarták adni a kölcsönt a protestánsoknak, a kik az egyházpolitikai törvények megszavazásával a katholikusokon ütni akartak. Nem tudom, jól értettem-e; ha nem igy mondta volna, vagy nem jól érteném, akkor arra nem reflektálnék.

Förster Ottó: Majdnem az volt az értelme! *(Derültség.)*

Kecskeméthy Ferencz: Ha majdnem ez volt az értelme, akkor azt mondhatom, hogy ez volt az értelme!

Förster Ottó: Kérem, én nem is hallottam! *(Derültség.)*

Kecskeméthy Ferencz: Mi protestánsok nem szoktunk ütni másokon vallásukért és azt mindenki tudja, hogy az egyházpolitikai törvényekért a protestánsokat felelősekké tenni nem lehet, mert tény az, hogy ugy a római katholikusok, mint a protestánsok közül sokan megszavazták azokat és ugy a katholikusok mint a protestánsok közül sokan ellene voltak ezen javaslatoknak.

Mi ugy gondoltuk, hogy a t. néppárt egyes tagjai a protestánsoknak nem ellenségei, inkább barátai; de azok után, a mik történtek, mégis azt kell gondolnom, hogy a mi ily értelemben mondatott, az puszta szó és beszéd volt. Igenis, vannak a római katholikusok közt jó barátaink és ezekről hálásan kell megemlékeznünk. Jó barátaink voltak azok, kik az 1799-iki gyülésen ott ültek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* jó barátaink voltak, kik az 1848 : XX. t.-cz.-et meghozták és vannak ma is a római katholikus lakosság közt jó barátaink, kik a protestánsokban nem a hitfelekezetet, hanem a polgárt és a hazafit nézik. *(Felkiáltások a baloldalon: Mi is igy gondolkozunk!)*

Rakovszky István t. képviselőtársunk azt is mondotta, hogy megszavazza a czivillista emelését, mert ha másoknak van 4 millió forintjuk egyházpolitikai törvények végrehajtására, akkor őnéki is van 2 millió forintja egy katholikus uralkodó számára. Tehát nem azt mondja, hogy megszavazza a czivillista felemelését azért, mert ez a nemzettől telik, nem is azt mondja, hogy azért szavazza meg, mintha az uralkodó-család nagy nyomorusággal küzdene, nem is hálából, mivel az uralkodó régi uralkodó és jó uralkodó, hanem megszavazza azért, mert katholikus uralkodó. *(Mozgás a baloldalon.)* Ez egészen igy van, itt van előttem. Én alig akartam füleimnek hinni, mikor ily dolgokat ily czinikusan kivágni hallok.

Én nem tudom, hogy katholikus lakostársaink mennyiben helyeslik az ily áldozatkészséget, kik az ország terheit épugy érzik, mint mi protestánsok, de arról meg vagyok győződve, hogy ez nem helyes politika, mert ez tulajdonképen a felekezeti harcz proklamálása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez azt jelenti, hogy ebben a házban felekezeti szempontok szerint fogunk szavazni a költségvetésnél és más dolgoknál, s egy dolgot megszavazunk azért, mert katholikus, más dolgot megtagadunk azért, mert a kikről szó van, nem katholikusok. Azt mondom én azoknak az uraknak, kik ennek a politikának a hivei, hogy ők egy pár századdal elkéstek, nézzenek széjjel a világban és látni fogják, hogy az ily politika iránt a világ többé nem fogékony, ma a világ túl van ezen, sokkal józanabb, felvilágosultabb és sokkal reálisabb, mint hogy ily szempontok által engedné többé magát vezettetni. A mai világ meg van arról győződve, hogy egy vallásnak csak annyiban van jogosultsága, a mennyiben szeretetet hirdet, a mennyiben vigasztalni igyekszik és a mennyiben az emberek boldogságát előmozditani törekszik.

Mindezek azt mutatják, t. képviselőház, hogy ez a nemzet egy beteg testhez hasonlitható, és ugy látom, hogy ez a kormány ezt a beteget a jelenlegi rendszer szerint meggyógyitani sohasem fogja; de az megtörténhetik, hogy a beteg orvoslásáról lemond. Az orvosok nagyon ritka esetben teszik ezt. Gyógyitják és flastromozzák a beteget, mig a beteg észre nem veszi, hogy egyszer eltemették. *(Derültség.)*

T. képviselőház! Ezeket az orvosokat ki kell fizetni, és nekünk törekednünk kell arra, hogy az a rendszer, a melyet ez a kormány és elődjei követtek, eltöröltessék a föld szinéről. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Azt olvassuk a lapokban, — de itt, ebben a házban is czélzást hallottunk a Kossuth-ünnepély tárgyalása alkalmával a miniszterelnök ur szájából erre, — hogy esetleg majd feloszlatja a házat és uj választások következnek. Azt mondották ellenfeleink, hogy mi ettől félünk és esetleg azért változtatjuk a mi harczmodorunkat. Azok nagyon tévednek, a kik igy gondolkoznak. Mi, t. képviselőház, egyáltalában nem félünk és nem félhetünk sem a ház feloszlatásától, sem pedig az uj választások elrendelésétől, mert mi ez által csak pártunknak erősödését várjuk és reméljük. Nézzék meg önök, mi történt a legközelebb mult választások al-

kalmával, mennyire megerősödött ez a párt? Nem látják-e, hogy a nemzet erélyes politikát vár tőlünk, és hogy annál lelkesebben fog támogatni bennünket, minél erősebb oppozicziót fejtünk ki? Vagy talán azt gondolják és azt gondolja a t. kormány, hogy most, a midőn arról van szó, hogy a nemzetet gazdaságilag függetlenitsük Ausztriától, a mikor arról van szó, hogy önök a czivillistát emelik, a mikor arról van szó, hogy a katonai létszámot és ezzel együtt a már elviselhetetlen terheket szintén emelik, talán ezek volnának azon jelszavak, a melyekkel önök minket választóink előtt diszkreditálnak, és a melyekkel e pártot eltörlik e föld színéről? A t. kormánypárt ezt nem hiheti, ebben a hiedelemben nem lehet. Én azt mondom, t. ház, hogy ez a párt, a melyhez szerencsés vagyok tartozni, soha jobb auspicziumok között nem mehetett volna és nem ment választások elé, mint épen most mehetne. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. kormányelnök ur a háznak feloszlatásáról és uj választások elrendeléséről szól, jegyezze meg, hogy a kiket ezzel konsternál, ott ülnek az ő háta mögött. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi nem félünk az uj választásoktól, a háznak feloszlatásától. Mi nem bizunk a t. kormányban, mi azt tartjuk, hogy ennek a nemzetnek magyar érzésü kormányra van szüksége, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melynek érzéke van a nemzetnek legszentebb aspirácziói, legszentebb reményei iránt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a nemzetnek olyan kormányra van szüksége, a mely ismeri ennek a nemzetnek bajait, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kész azokért helyt állani, kész azok gyógyitására törekedni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a nemzetnek bátor és önérzetes kormányra van szüksége, mely meg tudja védeni az ő jogait és érdekeit Ausztriával szemben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A t. kormány, ugy látszik, nagyon fél az első kormányelnöknek emlékétől, mert ennek arczképét a kormányelnökök arczképei közül számüzte. Én pedig azt mondom, hogy annak az első kormányelnöknek példáját kellene szem előtt tartania minden magyar miniszterelnöknek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a ki kész volt helytállani a nemzetért, és kész volt elmenni az akasztófáig is. Valóban azt kell mondani, hogy itt a főbaj tulajdonképen az, hogy a mi kormányférfiaink Ausztriával szemben rendesen olyan szervilis, olyan szolgai magatartást követnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Alig volt az országnak egy bátor kormánya, a mely a nemzet jogaiért, a nemzet érdekeiért bátran meg mert volna állani az uralkodóval szemben, és a mi egy-két példánk van erre, az csak azt bizonyitja, hogy bátorság, erély és kitartás valóban győzelmet is arat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mintbogy ez a kormány egyáltalában nem ilyen, minthogy ennek — a mint mondottam — nincs érzéke a nemzet igazi érdekei, a nemzet bajai és nyomorusága iránt, mint hogy azok gyógyitására képtelen, azért én a magam részéről az indemnityt ennek a kormánynak számára meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Pozsgay Miklós! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: T. ház! A házszabályok szerint még nem lehet ilyen inditványt tenni. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Pozsgay Miklós: Miután az idő előrehaladt... *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap!)* Ha a képviselőház nem engedi meg beszédem elhalasztását, akkor most tartom meg. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap!)*

Elnök: T. képviselőház! A házszabályok szerint az ülés befejezésére kiszabott órának letelte előtt csak egy negyed órával lehet ilyen kéréssel fordulni a házhoz, félórával előbb nem lehet. Kérem, méltóztassanak a házszabályokhoz alkalmazkodni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pozsgay Miklós: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Jelen felszólalásomra az késztet, hogy a kormány benyujtott egy olyan törvényjavaslatot, a melyben felhatalmazást kér, hogy továbbra is törvényesitve költse el az ország pénzét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőház! Én erre nem vagyok hajlandó, nem vagyok hajlandó már csak azért sem, mert én ennek a kormánynak bizalmat nem szavazok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az a kormány, a mely négy hónapot nem tartott elégségesnek arra, hogy a költséget megszavaztassa magának, az a kormány nem érdemes arra, hogy még tovább is adjunk neki négy hónapot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. miniszterelnök ur nem királyi kézirattal oszlatta volna fel a házat, hanem egyszerüen szabadságolja azt, mint a hogy az szokásban volt és szeptember 1-ére összehivja a képviselőházat munkára, lett volna neki négy hónapi ideje, hogy ezt a költségvetést megszavaztassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De kibujt a szög a zsákból. Ugy látszik, a miniszterelnök urnak szüksége volt erre a kéziratra, mert érezte, hogy itt van szeptember 19-ike, mely nap, jól tudjuk, a nemzet életében egy nagy történelmi nevezetességü nap: Kossuth Lajos születése napja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Félt a miniszterelnök ur attól, hogy ezen a napon meg fog a nemzeti érzület nyilatkozni, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Meg is nyilatkozott!)* mint a hogy meg is nyilatkozott és igyekezett a kormánynyal együtt elbujni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig a t. miniszterelnök urnak kötelessége lett volna a dinasztiát arról már egyszer felvilágositani, hogy a nemzeti érzelem nem egyuttal antidinasz-

tikus érzelem, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de ugy látszik, hogy a t. miniszterelnök ur ezt nem tartja szükségesnek. Félnek attól, hogy oda fenn ezt elmondják.

Nem szavazhatom meg továbbá akkor sem, a midőn látom azt, hogy oly javaslatok vannak itt a szőnyegen, mint a katonai javaslatok. Ezen most benyujtott katonai javaslatok igazán arczulcsapása a nemzetnek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert akkor kérik a katonaság létszámának a felemelését, a mikor a nemzet amugy is ki van merülve, nincsen meg jóformán a megélhetési módja sem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kivándorolnak, kimennek a hazából, inkább hazátlanok lesznek, semhogy idehaza maradjanak szenvedni és koplalni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Fejérváry miniszter ur, ugy látszik, elfelejtette azt, hogy kik azok, a kik ezeket a katonai javaslatokat megszavazzák. Mind olyan apák, a kiknek nincsenek a hadseregben póttartalékos vagy három évre kötelezett fiaik. Mert, t. túloldal, tegyék a szivükre a kezüket *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincsen szivük, még kezük sincsen!)* és akkor meg fogják azt tudni, hogy kit sujt ez a törvényjavaslat. Nemde, azokat a kisembereket, a kismunkást, a két kezére utalt munkást, a napszámosokat, a kiknek ugy sincsenek jogaik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gazdagok, a gazdag földbirtokosok és gyárosok, azok meg tudják maguknak szerezni a könnyebb katonásdit. De önök épugy vannak, mint a hogy jól mondta Vázsonyi t. barátom, mikor azt mondá, hogy a merkantilisták oda ajándékozzák az agráriusok vagyonát, az agráriusok pedig oda ajándékozzák a merkantilisták vagyonát. Önök pedig oda adják a nemzetnek a fiait, és nem a saját fiaikat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De ha b. Fejérváry honvédelmi miniszter urnak a fia póttartalékos volna, bizonyára nem adta volna be azt a törvényjavaslatot. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Derültség a jobboldalon.)*

B. Solymossy Ödön: Szolgált ő is!

Pozsgay Miklós: Ugy látszik, t. képviselőház, arra a királyi kéziratra már csak azért is szüksége volt a kormánynak, mert alattomban már ott volt a czivillista felemelése is.

Ha a czivillista felemelését kérte volna ő Felsége még a mult czikluson és indokolta volna azzal . . .

Elnök *(csenget)*: Kénytelen vagyok azt a figyelmeztetést ismételni, a melyet elnöktársam már hasonló esetben egyszer tett, hogy sem bármiféle javaslatnak, sem pénzösszegnek megszavazását nem ő Felsége kéri, hanem a kormánya. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Bocsánatot kérek, nem tudtam, hogy a kormánynak nem ő Felsége mondja meg, hogy neki pénzre van szüksége. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. ház, ha a kormány akkor azzal indokolja, hogy előttünk van ennek a czifra háznak a megnyitása és akkor ő Felsége valami nagy ünnepséggel akarja ezt megnyitni, és erre az udvartartásnak kevés költsége van, mert jelenlétével valami óriási pompát akar kifejteni, akkor talán a ház lett volna abban a helyzetben, hogy ezen alkalomból azt egy évre megszavazza. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De mit látunk, t. ház? *(Halljuk! Halljuk!)* Tiz évre akarja ezt a kormány megszavaztatni. Hát tudja azt a kormány, hogy 10 évig lesznek odafent anyagi szükségletek? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Mert a nemzetnek is vannak jogai, nemcsak az udvarnak. A nemzet ma sanyaru helyzetben van és elvártuk volna akkor, hogy a nemzetnek uralkodója átérezze a nemzet sanyaruságát és akkor a kormány nem lett volna abban a helyzetben, hogy a czivillista felemelését kéri, hanem lett volna az udvar olyan gavallér, hogy még vissza is adott volna belőle. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: A mint az olasz király tette! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Hogy mostan ezek a javaslatok ilyen nehezen mennek keresztül, *(Zaj.)* a kormány által sugalmazott lapok egyre azt hangoztatják, hogy a király haragszik, a király nem jön Budapestre, mert nem tud a nemzetre nézni, egyáltalában ő haragszik, pedig jól tudjuk, hogy a ki haragszik, annak nincs igaza. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet is haragudhatnék, de nem haragszik . . .

Bakonyi Samu: Dehogy nem haragszik!

Pozsgay Miklós: Pedig mindig előtte van az az arczulcsapás, a mely éri, valahányszor azt a gyülölt Gotterhaltót huzzák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a Gotterhalte is olyas valami, a mi a nemzeti érzületet mindig távolabb és távolabb taszitja a dinasztiától. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ezen a Gotterhalte nem lett volna Kolozsvárott előtérbe tolva, és nem huzták volna el, nem jött volna abba a helyzetbe a nemzet és királya, hogy egymásra haragudjék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem, t. képviselő ur, azt, hogy a király és a nemzet egymásra haragudnának, a parlamentben nem lehet mondani. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Hiszen a kormány kürtöli azt mindenüvé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Ha mint olyat hozza fel a képviselő ur, mint a mi bizonyos lapokban áll, akkor ez ellen nincs kifogásom. *(Helyeslés.)*

Pozsgay Miklós: A kormánypárti lapok utján mondják, hogy a király haragszik; ha pedig az egyik haragszik, a másiknak is hátat kell

forditani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nem történt volna meg a kormánynyal az a szégyen, hogy mikor Kolozsvárott a dinasztiának egyik kiküldött tagja ezen sértést magáévá tette, hátat forditott neki és elsőbb a katonatisztekkel fogott kezett, s barátkozott és csak azután fordult a miniszterelnökhöz is egy pár szóra.

Thaly Kálmán: Mindig igy szoktak, ez a regula. Pozsonyban is igy volt; Szilágyi Dezső azért nem vitte a házat oda. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: És nem történt volna meg az, hogy ezen Gotterhalteért ma egy képviselőtársunkat fognak fülön a t. katona urak, . . . *(Zaj. Mozgás jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az még kérdés!)* és meg akarják fosztani katonai rangjától daczára annak, hogy ahhoz nincs joguk. *(Ellenmondás a jobboldalon. Zaj.)*

Bartha Ferencz: Komoly dolog ez, hiába nevetnek rajta.

Pozsgay Miklós: Ilyen javaslatok helyett inkább előállhatna a kormány jó gazdasági, jó pénzügyi, jó törvénykezési javaslatokkal. Ezekre e nemzetnek nagy szüksége van. Vagy állana elő végre az önálló vámterülettel, a mely után, mint Messiás után vágyódik ma az egész ország. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És hiába hivatkozik a miniszterelnök ur arra, hogy a többség vele van. Az csak látszólagos többség, mert a kerületek ugy vannak beosztva, hogy neki legyen többsége. Ha azonban összeadnók azt a lélekszámot, a mely a mostani többséget ideküldi, kitudódnék az, hogy itt az ellenzéki párton van az igazi, a lélekszám szerinti többség.

Lengyel Zoltán: Ott csak egy-két lélek van!

Pozsgay Miklós: T. ház! A miniszterelnök ur megigérte a borvám-klauzulának az eltörlését. Most azonban, ugy látszik, mást gondol és hátat fordit ennek az igéretnek. Pedig a borklauzulának eltörlésére igen nagy szüksége van az országnak, ugy, hogy az abból származó hasznot összegben szinte képtelen kifejezni az ember. De nemcsak a borvám-klauzulát kell eltörölni, hanem el kell törölni a borfogyasztási adót, mert annak túlságos magassága oda sodorta a nemzetet, hogy ma többet tesz ki a borfogyasztási adó, mint maga a bor ára és itt is ez a méltánytalan elbánás nem a t. túloldal vagyonos osztályát, hanem a kisiparosokat, a kis embereket sujtja. Mert akkor, midőn az a polgár, kinek eladó bora van, öt krajczárért adja oda a literjét, a fogyasztó hét krajczár adót kell, hogy fizessen azért. Ez igazán nagyon méltánytalan. Az adó eltörlése esetén nem kellene azon sopánkodnunk, hogy nálunk nem fogy a bor, hogy nincs kelete. Azért nem fogy, mert 40 krajczárért kell meginni azt a bort, a melyet a termelő öt krajczárért adott el. Ha azonban utat és módot nyujtunk arra, hogy ez az adótöbblet kevesbedjék, akkor a borfogyasztás növekednék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang jobbfelől: A kocsmárosok ellene vannak!)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A legközelebbi napokban volt a földmivelésügyi miniszter ur Erdélyben egy kis köruton. *(Halljuk! Halljuk!)* Felhivom a t. kormány tagjait, a miniszter urakat, jőjjenek közülök el velem is egy körutra, nem messze, nem kivánok tőlük olyan hosszu utat, csak ide a Duna és Tisza közé, itt Budapest alatt. De inkognitóban jőjjenek velem, ne ugy mint a földmivelésügyi miniszter ur, a kinek aztán elővezették a községekben a legkövérebb jószágokat, a legszebb lovakat, fehérbe öltöztetett leányokat, *(Élénk derültség.)* a mivel el lett takarva az, hogy Erdélyországban milyen nyomoruság van. *(Zaj a szélsőbalodalon.)* Mert megtörténhetnék velem is az, hogy ott a községekben egy kis parádét csapnának a miniszter urnak azért, hogy talán hálából kapjanak valamit. Akkor meg fognák látni a miniszter urak, hogy ott a közt a nép közt milyen nagy a nyomoruság, hogy az a nép nem képes már több adót elviselni, az a nép nem képes már több véradót nyujtani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. miniszter ur, nem elég ám az, hogy ott vonul végig ez a nagy műút, ha nem kellenek ott azok a más utak is, a melyek ahhoz a műúthoz hozzávezetnek, hogy jókarban legyenek, mert akkor meg fogja a miniszter ur látni, hogy van ott jó termés, de nincs, a ki értékesitse, nem birnak neki piaczot találni, de az adóvégrehajtó nem bir várni, hogy értékesitse a gazda a terményt, annak van jó utja, hogy elvigye tőlük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy dicséretet azonban mégis kell a pénzügyminiszter urnak kinyilatkoztatnom, a mi az, hogy végre rátért arra az öntudatos czélra, hogy milyen szükséges a baja-báttaszéki hid, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és kinyilatkoztatta, hogy azt már a költségvetésbe be is vette. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mikor a költségvetésben ezt fogjuk tárgyalni, mindnyájan meg fogjuk szavazni ezen költségeket, de ezt az indemnitást visszautasitjuk és nem adjuk meg. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az idő előre lévén haladva és még többen lévén szólásra feljegyezve, sziveskedjenek meghallgatni a holnapi ülésre vonatkozó előterjesztésemet. *(Halljuk! Halljuk!)*

A holnapi ülés napirendjét illetőleg már régebben történt megállapodás arra nézve, hogy a holnapi ülésben fog előadatni és eldöntetni az a kérdés: vajjon a tápéi és csongrádi választókerületeknek képviselőküldési joga felfüggesztendő-e vagy nem, és én azt inditványoznám, hogy az előadók meghallgatása és az ezen két kérdés feletti szavazás lenne a holnapi ülés

napirendjének első tárgya. *(Helyeslés.)* Azért ujból bátor vagyok a t. képviselő urakat figyelmeztetni, hogy az ezen kérdések feletti szavazásnál, a horvát képviselő urak leszámitásával, az összes képviselő urak abszolut többségének, vagyis 207 képviselőnek jelenléte szükséges, és én szavazás előtt kötelességszerüleg konstatáltatni fogom, vajjon a képviselő urak e számban jelen vannak-e vagy nem? Ezért kérem a pontos megjelenést a holnapi ülésre.

A holnapi napon adandó be a ház által kitüzött záros határidő értelmében a Nessi Pál mentelmi ügyére vonatkozó bizottsági jelentés is. A t. ház fog határozni a fölött, hogy azt mikor és hogyan kivánja tárgyalmi. De ha azt határozná is a t. ház, hogy azt rögtön kivánja tárgyalni, mégis arra kérem, hogy a csongrádi és tápéi választókerületek sorsának eldöntése legyen az első tárgy, *(Helyeslés.)* mert ezt továbbra is függőben hagyni valóban nem lehet. *(Általános helyeslés.)* Azután, a mennyiben a ház a mentelmi bizottság jelentését nem tüzné ki rögtönös tárgyalásra, hanem a rendes szokás szerint tárgyalná, a napirenden következnék a most félbeszakitott tanácskozásnak folytatása egy óráig; egy órakor pedig a korábbi megállapodás szerint az ülés egy félórára félbeszakittatnék és félkettőkor sorsoltatnék ki az az inkompatibilitási jury, a mely Popovics Vazul István képviselő ur inkompatibilitási ügyében van hivatva az eddigi gyakorlat szerint itélkezni.

Thaly Kálmán képviselő ur kiván szólani.

Thaly Kálmán: T. ház! Csak ehhez a kérdéshez akartam szólani, de miután méltóztatott a t. elnök urnak mint határozatot kimondani a 12 tagu jurynak a 80 képviselő közül való kisorsolását és miután most már a terminust is ismerem, hogy t. i. az holnapra van kitűzve, én is csak erre vonatkozólag akarván felszólalni, megnyugszom az elnök ur előterjesztésében.

Elnök: E szerint méltóztatik belenyugodni előterjesztésembe, a mely természetesen módosulna abban az esetben, ha a ház elhatározná, hogy a mentelmi bizottság jelentését rögtön tárgyalja. Ettől az esettől eltekintve azonban a napirend e szerint ez lesz: először szavazás a csongrádi és tápéi választókerületek képviselőküldési jogának felfüggesztése tárgyában, azután a ma félbeszakitott tanácskozásnak folytatása egy óráig; egy órakor félórai szünet, és fél kettőkor az inkompatibilitási jury kisorsolása. *(Helyeslés.)*

Ha ebbe bele méltóztatik nyugodni, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

147. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 14-én, pénteken,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök benyujtja az udvartartás költségeinek ujból megállapitásáról szóló törvényjavaslatot. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Nessi Pál mentelmi ügyében. — A tápéi és a csongrádi kerületek képviselőküldési jogának ügyében kisorsolt külön biráló-bizottságok jelentései. — A Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyében itélni hivatott itélő-bizottság tagjainak kisorsolása és eskütétele.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Nyegre László a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gr. Teleki Sándor, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen észrevétel nincs, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom gr. Károlyi Sándor képviselő levelét, melylyel egészségének helyreállitása czéljából, deczember és január hónapokra szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Csongrád község képviselőtestületének Szivák Imre képviselő által beadott kérvényét, az 1888. évi árvédelem alkalmával felvett 50.000 frt állami kölcsön elengedése tárgyában;

Békés vármegye közönségének feliratát, uj választási törvény alkotása iránt;

Temes vármegye közönségének feliratát, a baja—báttaszéki vasut ügyében;

Temes és Trencsén vármegyék közönségének feliratait, a nemzetiségi izgatások meggátolása czéljából az 1868 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Nyitra vármegye közönségének feliratát, a magyar nemzeti érdekek megvédése és a nemzetiségi viszonyok tárgyában;

Ásvány, Ráró, Hédervár, Zámoly, Szabadi, Vámos, Bácsa, Duna-Szent-Pál, Kis-Bajcs, Nagy-Bajcs, Vének, Szőgye és Dunaszeg győrvármegyei községeknek Fischer Sándor képviselő által beadott kérvényét az iránt, hogy a Szigetközben a földadó leszállittassék, illetőleg a földadó uj rendezésénél tényleges helyzetük figyelembe vétessék;

a tolnai és szepsi-i tanitótestületeknek Boda Vilmos, illetőleg Sziklay Ede képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Van szerencsém a ház asztalára letenni az udvartartás költségeinek ujból megállapitásáról szóló törvényjavaslatot (Irom. 223). *(Zaj.)* Kérem azt véleményes jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a pénzügyi bizottsághoz utasittatik. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miről van szó?)*

Az udvartartás költségeinek ujabb megállapitásáról szóló törvényjavaslatról. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kérjük annak felolvasását!)*

Engedelmet kérek, az osztrák parlamentben ez lehetséges, de a magyar parlamentben ez nem szokás. *(Helyeslés jobbfelől és a néppárt*

padjain. *Mozgás és nyugtalanság a szélsőbaloldalon.)* A törvényjavaslat különben, a mint ezt már kimondottam, ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a pénzügyi bizottsághoz utasittatik. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: T. ház! Egy törvényjavaslattal állunk szemben, a melyből kifolyólag azt óhajtom, hogy azzal a képviselőház nyilt tárgyalásai előtt minden képviselő foglalkozhassék. Nekünk osztályaink is vannak, a melyek már évek óta semmit sem dolgoznak, az osztályok tagjainak csak nevei sorsoltatnak ki, de nekik foglalkozást nem adunk és igy elestünk attól a jó szokástól, hogy az osztályok tárgyalásai alkalmával minden egyes képviselőnek alkalma legyen a dologhoz bizalmas tárgyalás keretében hozzászólni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tekintettel tehát arra, hogy ez annyira fontos kérdés, a melyet én az osztályok mellőzésével nem tartok tárgyalhatónak előzetesen sem a bizottság által, azért az én javaslatom az volna, méltóztassék ezen törvényjavaslatot első sorban az osztályokkal tárgyaltatni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt én teljesen elismerem, a mit Barabás Béla t. képviselő ur mondott, hogy ez a törvényjavaslat egy igen fontos kérdést tartalmaz és ezért arra kérem a t. házat, hogy ne méltóztassék ennek a törvényjavaslatnak tárgyalásánál épen most kivételt tenni, mert minden pénzügyi kérdést tartalmazó, még messzebb kiható, nagyobb horderejü és nagyobb terheket magában foglaló javaslat is . . .

Rátkay László: Ennél igazságtalanabb nem volt a ház előtt már régen! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: . . . mindig a pénzügyi bizottsághoz utasittatik előzetes tárgyalás végett. *(Ugy van! jobbfelől. Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)* Minden képviselőnek joga van a kérdéshez hozzászólni, a mikor az napirendre lesz kitüzve, a pénzügyi bizottság tárgyalásaiban is részt venni mint hallgató. A kellő publicitással tárgyaltatik tehát ez a kérdés a maga előkészitési stádiumában is és a kellő publicitással fog tárgyaltatni itt a házban is. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én tehát nem látom okát annak, hogy miért térjen el a ház attól az eljárástól, a mit száz meg száz preczedens alkotott meg, hogy a pénzügyi természetü kérdések a pénzügyi bizottsághoz utasittassanak. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Olay Lajos! *(Zaj. Felkiáltások: Halljuk Beöthyt!)*

Beöthy Ákos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Sajnálattal vagyok kénytelen konstatálni, hogy egészen ellentétes álláspontot foglalok el, mint a t. miniszterelnök ur. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur azt méltóztatott mondani, hogy ezt a törvényjavaslatot nem szükséges kivételes jelleggel felruházni. Ezzel szemben pedig határozottan hangsulyozom, hogy igenis kivételes jellegü. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy miért bir kivételes jelleggel, annak előadásába nem bocsátkozom, mert ez a dolog érdeméhez tartozik; azonban a ház ezen oldalának magatartása és a publiczistika terén mutatkozó jelenségek eléggé bizonyitják azt, hogy igenis kivételes jellegü. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy pedig az is tény, t. képviselőház, hogy végre is nekünk osztályaink vannak, s ezt az osztály-rendszert a képviselőház meg nem szüntette: egyszer végre az osztályokat is dolgoztatni és funkczionáltatni kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már abból a szempontból is, hogy az egész osztályrendszer ne legyen üres, hiábavaló komédia, okvetlenül szükséges, hogy az osztályok fontos törvényjavaslatokat tárgyaljanak. Én tehát bátorkodom arra kérni a t. képviselőházat, hogy fogadja el Barabás Béla t. barátom inditványát. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház!

Rátkay László: Szólni akarok.

Elnök: A házszabályok szempontjából kell az imént megindult vitához megjegyzést tennem. Méltóztassanak meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok . . . *(Zaj. Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Kérem, ez igen fontos dolog. Hiszen a házban felvetett kérdésre nézve a ház dönteni fog a maga bölcsesége szerint. Ezen a helyen nem lehetek illetékes arra, hogy a dolog érdemére vonatkozólag nézetet mondjak. Csak óhajtom, hogy szigoruan a házszabályok szerint járjunk el, és azért bátor vagyok a következőket ajánlani a t. képviselő urak figyelmébe.

A házszabályok egy szakasza, melyet most nem találok meg, de a melyre tisztán emlékszem, azt mondja, hogy a törvényjavaslatok előkészitése osztályokban, vagy szakbizottságokban történik. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A házszabályok 129. szakasza ezt mondja:

»A miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatoktól az osztály-ülési, illetőleg bizottsági tárgyalást megtagadni nem lehet.«

Már most a második bekezdés ezeket mondja: »Midőn valamely állandó, vagy szakbizottság jelentését a ház elébe terjeszti, a miniszter, az inditványozó képviselő vagy a bizottság előadója inditványozhatja, hogy a kérdés az osztályok mellőzésével egyenesen a házban tüzessék napirendre.«

Barta Ödön: Ez egészen más!

Elnök: Kérem, méltóztassanak előadásomat meghallgatni. Nekem egyéb czélom nincs, mint az, hogy szigoruan a házszabályokhoz tartsuk magunkat.

A harmadik bekezdés igy szól: »Ezen inditvány felett a ház, a netalán ellenkező nézet-

ben levők közül legfeljebb két képviselőnek felszólalása után, egyszerü szavazással dönt.«

A 140. szakasz igy szól: A bizottságok jelentései, illetőleg javaslatai, a kisebbségi vagy különvéleményekkel együtt kinyomatván, rendkivüli eseteket kivéve, legalább három nap közbevetésével napirendre tüzetnek, illetőleg osztályokhoz utasittatnak.«

Ámbár megengedem, t. ház, hogy nincs a házszabályokban világosan megmondva, de mindezekből a felolvasottakból, azok értelméből, azt kell következtetnünk, hogy az a kérdés, vajjon valamely tárgy az osztályokhoz utasittassék-e vagy nem, akkor merül fel szabályszerüen, a mikor a szakbizottság arra vonatkozó jelentését beadta. Mondom, elismerem, hogy a házszabályokban világosan kimondva nincs, de mind ez imént felolvasott határozatoknak nem volna értelme, ha a házszabályok azt, hogy bizottsági illetve osztály-előkészitéshez utasittassanak a törvényjavaslatok, nem inkább kumulative, mint disjunktive mondanák ki. A mennyiben a ház ehhez a felfogáshoz hozzájárul, annak a kérdésnek elintézése, hogy ez a törvényjavaslat az osztályokhoz utasittassék-e, teljesen nyitva maradna addig az időpontig, a mikor a bizottság, a melyhez utasittatik, beadja jelentését. Nézetem szerint ennek a kérdésnek a felvetése, hogy t. i. az osztályokhoz is utasittassék-e a javaslat, akkor volna helyén, a mikor a bizottság be fogja adni a maga jelentését. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Akkor is!)* Én igy fogom fel a dolgot. De abban az esetben, a hol a házszabályok világos rendelkezésével nem állunk szemben, hanem csak olyan rendelkezésével, a melyet én, azt hiszem, teljesen helyesen és logice, ugy értelmezek: nem erőszakolhatom rá nézetemet a házra. Csak felhivom a t. ház figyelmét arra, hogy semmi prejudicium abból nem származik, ha a ház a törvényjavaslatot most a bizottsághoz utasitja, mert az osztályokhoz azután is utasithatja, ha majd a bizottság beadja a maga jelentését. Mindazon szakaszok, a melyekre hivatkoztam, más logikus magyarázatot nem engednek meg, mint hogy a szakbizottsági tárgyalás okvetlenül történjék meg, az arról szóló jelentés beadásakor pedig dönthet a ház a felett, vajjon a javaslatot az osztályokhoz is kivánja-e utasitani? *(Élénk helyeslés jobbról.)* Ezek után van-e még valaki, a ki a házszabályokhoz akar szólani?

Endrey Gyula jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! A házszabályokhoz kivánok szólani, és mindjárt előre is kijelentem, hogy egészen ellenkezőképen magyarázom a házszabályokat, mint a t. elnök ur magyarázta. A magyar parlamentnek, a magyar képviselőháznak még a multakból származó házszabálya volt az, hogy az osztályokhoz utasitott minden kérdést. Mi volt ezzel a czélja? Hogy minden képviselőnek az osztályokban, tehát azoknak a képviselőknek is, a kik egyes bizottságoknak nem tagjai, mód adassék arra, hogy egy kérdést tisztán lássanak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most már a t. elnök ur azt mondja, hogy nem akadályozza az osztályokhoz való utasitást az, hogy ez a javaslat kiadatik a pénzügyi bizottságnak. Bocsánatot kérek, a pénzügyi bizottság ezt a törvényjavaslatot már csak a pénzügyi szempontból birálja: vajjon az országnak van-e arra elég fedezete, elég vagyona? Azt a kérdést azonban, hogy ezt a törvényjavaslatot egyáltalában tárgyalja-e a ház vagy nem, csak az osztályok dönthetik el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, t. képviselőház, azért szólottam a házszabályokhoz, hogy tiltakozzam ezen törvényjavaslat tárgyalása ellen. Tudom a gyakorlatból — elég helytelen, de bevett gyakorlat — hogy ennek a háznak asztalára semmi törvényjavaslat nem jöhet a nélkül, hogy az előbb a királynak bemutatva ne lett volna. E szerint a királynak tudnia kell, hogy a czivillistát emelni akarják. *(Ugy van! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* Lehet, hogy a t. miniszter urak nem világositották fel őszintén a magyar királyt. Meg kell értetni a magyar királylyal, hogy egy koldus országgal áll szemben, *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* én meg vagyok győződve, hogyha hivatkoznak a magyar király igazságérzetére és gavallér érzésére, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ő fogja maga követelni, hogy ez a törvényjavaslat a napirendről levétessék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezért hozzájárulok Barabás Béla t. képviselőtársam inditványához, hogy az először az osztályokhoz utasittassék. *(Ugy van! Ugy van! Hosszantartó élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: T. ház!

Elnök: T. képviselőház! Talán a további felszólalástól el fog állani a t. képviselő ur azok után, a miket mondani akarok. Megmondottam, hogy én a házszabályok azon rendelkezését, a mely világos szavakkal kifejezve nincs, hogyan értelmezem. Azonban a 125. §. azt mondja, hogy a tanácskozás előkészitése osztályokban vagy bizottságokban történik. Mihelyt az az értelmezés, a melyet én adtam és a melyet legjobb meggyőződésem szerint helyesnek tartok, egyhangu megnyugvással nem fogadtatik, kénytelen vagyok respektálni a háznak azt a jogát, hogy döntsön a felett, vajjon e javaslat a bizottsághoz vagy az osztályokhoz utasittassék-e? Mivel azzal az inditvánnyal szemben, hogy az a pénzügyi bizottsághoz utasittassék, beadatott az az inditvány, hogy az osztályokhoz utasittassék, és mivel ez az inditvány igy megfelel a 129. §-nak, mely szerint a miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatoktól az osztályülési, illetőleg a bizottsági tárgyalást megtagadni nem lehet: ennek folytán kénytelen vagyok az a feletti szavazást elrendelni, vajjon a javaslat a bizottsághoz utasittassék-e, vagy pedig a bizottság helyett egyenesen az osztályokhoz, a mint azt

Barabás képviselő ur inditványozta. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt nem lehet megtagadni!)*

Barta Ödön: A házszabályokhoz kérek szót! A t. elnök urnak most már két interpretációja fekszik előttünk, mely két interpretáczió az én tiszteletteljes meggyőződésem szerint egymással ellenkezik. Az igen t. elnök ur a házszabályok előbb hivatolt szakaszából azt akarta megmagyarázni, hogy ily esetben az osztályokhoz való utasitás kérdése felett csak akkor lehet határozatot hozni, ha már a szakbizottság jelentése beérkezett; később a t. elnök ur rájött, hogy a 125. §., melyre való hivatkozás végett épen szót kértem, egyenesen kijelenti, hogy ez a két dolog egymásnak nem prejudikál és az osztályokhoz való utasitás egyenes követelménye a házszabályoknak, melyet megtagadni nem lehet. *(Zaj és ellenmondás a jobboldalon.)* A képviselőházi többség nem foszthatja meg a kisebbséget attól, hogy az osztálytárgyalásokból eredő tanulságos vita utján tisztázott véleménynyel juthasson el a tárgyaláshoz; ez nem lehet a többség hatalmaskodásának tárgya. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)* A házszabály védelmét képezi épen a kisebbségi jogoknak és rossz preczedenst alkotna a többség, ha ezt a jogot a maga részére le akarná foglalni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az elnök ur által az imént hivatkozott 125. §. világosan azt az eljárást irja elő, hogy a javaslat, ha kérik, az osztályokhoz utasitandó; sőt tovább megyek, a házszabályok intencióiból egyebet nem is lehet kimagyarázni, mint azt, hogy kivételes eset az, mikor a ház el akar állani az osztályokhoz való utasitástól; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez pedig nem a többség joga, ez a ház minden tagjának joga és ha egy tag kivánja is az osztálytárgyalást, annak meg kell lenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A házszabályokat ugy restringálni, mint a hogy arra a többség ennél a fontos kérdésnél most igyekszik, nem szabad. Ennélfogva a házszabályok 125., 139. és 140. §-aira való hivatkozással erről az oldalról határozottan követeljük, hogy a javaslat az osztályokhoz utasittassék és aztán menjen a bizottsághoz. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ha jól értettem az előttem felszólaló képviselő urat, ő azt hozta fel, mint hogyha a kisebbség azon jogával szemben, hogy az osztályokhoz való utasitást inditványozhassa, nem tudom kicsoda bármily erőszakot akarna alkalmazni. Épen ellenkezőjét mondottam én: azt t. i., hogy mihelyt az az interpretáczió, a melyet én ugyan helyesnek találok, nem találkozik általános megnyugvással, abban a pillanatban én annak további kifejtésétől elállok és elrendelem a szavazást a felett, vajjon a javaslat a bizottságokhoz, vagy az osztályokhoz utasittassék-e? *(Ellenmondás és zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem lehet e felett szavazni! Nem ezt mondta!)* Kérem, a képviselő ur szavait én igy értettem.

Barta Ödön: Nagyon sajnálom, hogy az elnök ur nem értette azt, a mit mondottam. *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, különben megint nem fogom érteni.

Barta Ödön: Én az imént elmondottakat nem szándékozom ismételni; igyekeztem azokat oly hangon elmondani, a milyennel rendelkezem, s a milyent a ház feszültsége most követel. Arra nézve, a mit az elnök ur most mondott, s a mit quasi megnyugtatásul akart mondani, hogy milyen lojálisan jár el, mikor ezt a kérdést szavazás alá bocsátja . . .

Elnök: Kötelességem.

Barta Ödön: . . . az a tiszteletteljes megjegyzésem, hogy ott, hol a házszabályok nem rendelkeznek, ott a ház esetről-esetre készithet a házszabály feletti vita alkalmából u. n. preczedens esetet; de ott, hol a házszabályok világosan rendelkeznek, a házszabályok ellen, a házszabályok felforgatása czéljából esetről-esetre szavazást provokálni nem lehet.

A házszabályok ily módon való értelmezése ellen tiltakozom. A házszabályokat lehet vita tárgyává tenni, napirendre kitüzni és megvitatni, de esetről-esetre felforgatni nem lehet. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! Egész röviden ezekre csak azt vagyok bátor válaszolni, hogy nézetem szerint ugy a házszabályok világos rendelkezése, mint ennek a háznak és a magyar országgyülésnek állandó gyakorlata azt statuálta, — a mitől eltérés sohasem történt — hogy a miniszterium, vagy bárki által előterjesztett törvényjavaslatokat a ház tárgyalhatja osztályokban, vagy tárgyalhatja bizottságban. De hogy a háznak ne legyen joga határozni a felett, — akármelyik interpretáczió legyen is a helyes, akár Beőthy Ákos képviselő uré, akár az elnök uré, — hogy az osztályok mellőzésével a törvényjavaslatot a bizottsághoz utasitsa: ezt sem a házszabályok nem mondják, sem a gyakorlat nem igazolja. És igy a többség erőszakoskodásáról ez esetben beszélni egyszerüen lehetetlen.

Mit mond a 125. §.? Azt mondja, hogy: »A tanácskozás tárgyainak előkészitése osztályokban, vagy bizottságokban történik.« Tehát történhetik egyikben vagy másikban, vagy mind a kettőben, a mint a ház határozza, de nem kell történnie feltétlenül osztályokban. Ez volt az állandó gyakorlat.

Kérem a t. házat, méltóztassék a kontinuitás szempontjából, épen a kisebbség érdekében meg nem változtatni a házszabályok magyarázatát, a melyet az évek hosszu sora óta folytatott állandó gyakorlat mindig követett.

Elnök: E szerint két inditvány áll előttünk. A házszabályok 125. §-a szerint a tanácskozás tárgyainak előkészitése osztályokban, vagy bi-

zottságokban történik. A miniszterelnök ur azt inditványozza, hogy a szóbanforgó törvényjavaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittassék; Barabás Béla képviselő ur pedig azt inditványozza, hogy az az osztályokhoz utasittassék. Ezen kérdés felett 20 képviselő névszerinti szavazást kért. *(Hosszantartó, szünni nem akaró zaj. Elnök csenget. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Visszavonjuk!)*

Elnök *(csenget)*: Mindenekelőtt, t. ház, csendet kérek! Azok a képviselő urak, a kik a névszerinti szavazást kérték, ezen kérelmüket visszavonják. Rakovszky István képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani.

Rakovszky István: T. képviselőház! Miután a névszerinti szavazás iránti kérést visszavonták, elállok a szótól; csak azt akartam konstatálni, hogy ez esetben névszerinti szavazást kérni nem lehet. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azért vontuk vissza!)*

Elnök: A mit Rakovszky képviselő ur az imént mondott, az az én felfogásom szerint nem áll! *(Folytonos nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Kérek csendet! *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, t. ház! *(Zaj.)* Ha ugy fogtam volna fel a dolgot, hogy ebben az esetben névszerinti szavazásnak helye nem lehet ... *(Folytonos nagy zaj.)*

Barabás Béla: Engedelmet kérek, megint a házszabályokhoz kérek szót! *(Nagy zaj és nyugtalanság a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem, most én beszélek! Én azt hiszem, hogy az elnöknek is van joga félbeszakitás nélkül szólani. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Igenis, a házszabályok tartalmaznak egy megszoritást az osztályokhoz való utasitás dolgában történő szavazásra nézve. A 129. §. ugyanis azt mondja *(olvassa)*: »Midőn valamely állandó vagy szakbizottság jelentését a ház elébe terjeszti a miniszter, az inditványozó képviselő vagy a bizottság előadója inditványozhatja, hogy a kérdés az osztályok mellőzésével egyenesen a házban tüzessék napirendre. Ezen inditvány felett a ház, a netalán ellenkező nézetben levők közül legfeljebb két képviselőnek felszólalása után, egyszerü szavazással dönt.« Tehát milyen inditvány felett? Azon inditvány felett, a melyet a miniszter vagy az inditványozó képviselő akkor tesz, mikor valamely bizottsági jelentésnek az osztályok mellőzésével való napirendre tüzéséről van szó. Miután minden olyan szabályt, mely a ház tagjainak felszólalási vagy a szavazásra vonatkozó jogainak megszoritását tartalmazza, a legstriktebb betü szerint kell értelmezni és másképen értelmezni nem szabad: ebben az esetben nem lehetne mást tenni, mint hogy a névszerinti szavazást, ha 20 képviselő kéri, elrendeljem. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Miután azonban a névszerinti szavazásra vonatkozó inditványt visszavonták, az egyszerü szavazást elrendelem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! A kérdés tehát az: elfogadja-e a ház a miniszterelnök urnak azon inditványát, mely szerint az általa benyujtott, az udvartartási költségek megállapitására vonatkozó törvényjavaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittassék? *(Igen! Nem!)* Ha a ház ezt elfogadja, akkor Barabás Bélának azon inditványa, mely szerint a törvényjavaslat már most az osztályokhoz utasittassék, elesik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e a miniszterelnök ur inditványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* A többség elfogadja *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* és e szerint a javaslat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizostsághoz utasittatik.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója!

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A Nessi Pál országgyülési képviselő által tett mentelmi bejelentés ügyében *(Halljuk! Halljuk!)* a mentelmi bizottság határozatát (Irom. 224) meghozta. Ugy ezt, mint a kisebbség különvéleményét, midőn tisztelettel bemutatom, kérem, hogy ennek kinyomatása, szétosztása és napirendre tüzése iránt intézkedni méltóztassék. *(Helyeslésa jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk a jelentést!)*

Elnök: Ki fog nyomatni.

Kubik Béla: A házszabályokhoz kérek szót. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Tessék!

Kubik Béla: Megnézvén, t. képviselőház, a mai napra vonatkozó napirendet, azt találom, hogy annak első tárgya az irományok előterjesztése, a második tárgy pedig az 1902. évi október hó 17-én kisorsolt külön biráló-bizottság jelentése a tápéi választókerület képviselőküldési jogának ügyében.

Tehát, t. képviselőház, amennyiben a napirend második tárgyát ez képezi, kérném szépen az elnök urat, hogy ezt méltóztassék elővenni, ne pedig valami mást. *(Zaj és ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! A mióta én emlékezem és a háznak tagja vagyok — ennek pedig már idestova 30 esztendeje — *(Hosszas, élénk éljenzés a jobboldalon.)* a háznak állandó gyakorlata, hogy ezen pont alatt: »irományok előterjesztése«, az is értetik, hogy a miniszterek törvényjavaslatokat vagy jelentéseket terjesztenek elő, vagy pedig a bizottságok jelentéseket adnak be. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt hiszem tehát, hogy ehhez képest járunk el most is, a midőn a ház elhatározza, hogy a bizottsági jelentést, valamint a külön véleményt kinyomatja, a ház tagjai között szétosztatja és annak tárgyalását a jövő hét csütörtökének napirendjére tüzi ki. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ha ehhez méltóztatnak hozzájárulni, ezt a ház határozataképen mondom ki.

Következik az 1902. évi október hó 17-én kisorsolt külön biráló-bizottság jelentése (Irom. 192) a tápéi választókerület képviselőküldési jogának ügyében.

Engedelmet kérek, mielőtt erre nézve az előadó ur jelentését megtenné, emlékeztetem a t. házat arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy kilátásba helyeztem azt, hogy a ház határozatképességének konstatálását fogom eszközölni. Azt hiszem azonban, hogy szabad szemmel is konstatálható, hogy 207-nél túlon-túl több képviselő van jelen; ennélfogva ettől elállhatunk. *(Általános helyeslés.)*

Kérem az előadó urat jelentése megtételére.

Haydin Imre előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tápéi kerületben a mult év őszén megejtett képviselőválasztást a királyi Curia érvénytelennek jelentette ki, az egyik jelöltre etetés és itatás, a második jelöltre vesztegetés miatt.

A királyi Curia által közölt adatokból a t. képviselőház aggályt táplálva az iránt, hogy e kerületben az etetés és itatás, ugyszintén a vesztegetés oly mérvet öltött, mely a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztését vonná maga után, erre nézve a vizsgálatot elrendelte és azt a kiküldött vizsgáló-bizottság teljesitette. A vizsgálat eredményét részletesen és körülményesen tünteti elő azon véleményes jelentés, a melyet a megbirálásra kiküldött, illetve kisorsolt biráló-bizottság terjesztett a ház elé, és a mely engem felment attól, hogy a vizsgálat során kideritett tényállást itt, a ház szine előtt, megismételjem. Mégis, t. ház, kötelességemnek tartom, hogy a vizsgálat egyik körülményére ezuttal is kiterjeszkedjem. Ugyanis a vizsgáló-bizottság a nála utólag bejelentett 211 tanunak kihallgatását mellőzte, és ez a körülmény a vizsgálati anyagnak közelebbi ismerete nélkül igen könnyen kételyt támaszthat a vizsgálatnak teljessége iránt.

Azt hiszem, t. ház, hogy ezt közelebbről megvilágitani előadói kötelességem. Szerény nézetem szerint a vizsgáló-bizottság teljesen helyesen járt el akkor, a mikor ezen tanuk meghallgatását elmellőzte, még pedig azért, t. ház, mert a vizsgáló-bizottság a kerületnek minden egyes községében megjelent és alkalmat nyujtott mindenkinek, a ki a választásról valamit tud, hogy ezt a vizsgáló-bizottságnak kinyilatkoztassa. Ha tehát, t. ház, egyesek ezzel az alkalommal nem éltek, ezen utólagos bejelentések nem annyira az igazság megnyilatkozni akarásának, mint inkább a vizsgálat során ujból kigyult pártviszálynak tudható be. És ha a vizsgáló-bizottság követi ezt, tetemes anyagi költséggel és időveszteséggel a vizsgálatot ugyan tovább huzhatta volna, de annak eredményét nem gyarapitotta volna, mert hiszen a bejelentett tanuk kizárólag oly tényekre lettek bejelentve, a melyek a vizsgálat során már bő és kimeritő felvilágositást nyertek és olyan tényekre és olyan körülményre nézve nem lettek bejelentve, a melyek a vizsgálat során taglalást nem nyertek volna.

Ezeknek előrebocsátása után, t. ház, ha a vizsgálat eredményének képét összefoglaljuk, bizonyos, hogy ez a választás még nem közelitette meg azt az eszményi magaslatot, a melyre a törvény a választást helyezni akarja. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni. A t. képviselő urak az előadó ur előadásából merithetnek tudomást az esetről, méltóztassanak tehát őt csöndben meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Haydin Imre előadó: Azonban viszont, t. képviselőház, nem állott olyan távol sem tőle, hogy e miatt a kerületet diszkvalifikálni kellene. *(Felkiáltások a néppárton: De igenis diszkvalifikálni kell! Példát kell statuálni!)*

Ezeknek alapján, t. ház, bátor vagyok ajánlani, méltóztassék a biráló-bizottság véleményes jelentésének elfogadásával a tápéi választókerület képviselőküldési jogát ez alkalommal fel nem függeszteni, *(Felkiáltások a néppárton: De igenis felfüggesztjük! Jó lesz okulásul másoknak!)* még pedig a véleményes jelentésnek indokai alapján, u. m. azon az alapon, hogy először *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)* a vizsgálat során a felhozott vesztegetési esetek közül csak egy nyert beigazolást, másodszor, hogy a kideritett vendégeskedés és mulatozás az etetés és itatás oly mérvét nem mutatja, a melyet a törvény emlit. Harmadszor, t. ház, hogy a kihallgatott tanuk legnagyobb része az etetésről és itatásról, valamint a vesztegetésről egyáltalában nem tud, a mi annak nagyobb mérve esetén lehetetlen volna és mert végül egy kerület képviselőküldési jogának felfüggesztése oly alkotmányjogi vesztesége és erkölcsi megbélyegzése annak a kerületnek, a mely csakis sulyos indokok alapján lelhet helyet. Ezt a sulyt pedig a kideritett ténykörülmények ugy egyenkint, mint összességükben nélkülözik.

A költségek tekintetében a t. ház hivatva lesz egy preczedens jelentőségével biró határozatot hozni, a házszabályt pótló elvi jelentőségü határozatot. Ugyanis, t. ház, a házszabály nem lát előre sem a tanuzási költségek, sem pedig a jegyzőkönyvvezetési költségek mikénti fedezése tekintetében. A vizsgálat során két tanunak a kihallgatása vált szükségessé, a kiket Budapestről és Pozsonyból kellett megidézni. Ezek meg is jelentek, de oly szegények voltak, hogy a sajátjukból a költségeket nem viselhették. A vizsgáló-bizottság tehát a t. ház utólagos jóváhagyásának reményében a sajátjából előlegezte ezeket a költségeket. A külön biráló-bizottság javaslata tehát e tekintetben az, hogy méltóztassék a tanuzási költségeket a 89. §. analógiája szerint méltányossági szempontból, a jegyző-

könyvvezetési költségeket pedig azért, mert a jegyzőkönyv irása a vizsgálat technikai részét képezi, a ház pénztárának terhére venni.

Ezek előadása után tisztelettel ajánlom a véleményes jelentés elfogadását.

Zboray Miklós: Szót kérek az inditványhoz!

Elnök: Az 1899 : XV. t.-cz. 140. §-a ezt mondja: »A vizsgáló-bizottság inditványa felett a képviselőház, a bizottság és a netaláni kisebbségi vélemény előadóinak meghallgatása után, minden további vita kizárásával határoz.« Lehetetlen tehát a törvény szerint, hogy más, mint a bizottsági előadó e kérdéshez hozzászóljon. *(Általános helyeslés.)*

T. ház! A bizottsági előadó ur azzal a javaslattal járul a ház elé *(Halljuk! Halljuk!)* a külön biráló-bizottság nevében, hogy a tápéi választókerület képviselőküldési jogát ezuttal ne függeszsze fel, egyszersmind azonban a vizsgálati költségek tekintetében a bizottság kebelében hozott határozatot a ház elé terjeszti. Én azt hiszem, hogy ezen utóbbi pontra nézve a külön biráló-bizottság a maga hatáskörében végérvényesen határozott, mert azok a szakaszok, a melyek a külön biráló-bizottság hatáskörét rendezik, azt mondják, hogy ugy a tanácskozás, mint a határozathozatal tekintetében ezen külön biráló-bizottságokra nézve a házszabályoknak a rendes biráló-bizottságokra vonatkozó rendelkezései érvényesek. Már pedig a biráló-bizottságok a felmerült költségek tárgyában végérvényesen határoznak és e részben az ő határozatuk a ház részéről semmiféle felülbirálat tárgyát nem képezi. Nekem tehát az a véleményem, hogy a biráló-bizottság megállapodásának e része csak tudomásvétel végett hozatik a ház elé, és hogy a házszabályok jelen stádiumában a külön biráló-bizottság e határozatai végérvényeseknek tekintendők. *(Általános helyeslés.)*

Kérdem már most a t. háztól: elfogadja-e a biráló-bizottság előadójának azon inditványát, hogy a tápéi választó-kerület képviselőküldési joga ne függesztessék fel? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* E szerint a képviselőház a tápéi választókerület képviselőküldési jogát nem függeszti fel és — gondolom, — utasitja az elnökséget arra, hogy az uj választás megejtése iránt a kellő lépéseket megtegye. *(Helyeslés.)*

Következik a másik ügy, a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében kisorsolt külön biráló-bizottság véleményes jelentése (Irom. 218).

Az előadó ur kiván szólani.

Ugron János előadó: T. ház! *(Zaj. Elnök csenget.)* A csongrádi választókerület képviselőküldési joga felfüggesztésének kérdésében kisorsolt külön biráló választmánynak a vizsgálat adatait kimeritően ismertető és részletesen indokolt véleményes javaslata szét lévén osztva a t. ház tagjai között, e helyen szabadjon csak rövid *(Elnök csenget.)* vonásokban megvilágitani a kérdés lényegét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Csongrádon, 1901 október 10-én megtartott képviselőválasztás érvénytelenitése *(Halljuk! Halljuk!)* érdekében beadott kérvény folytán a Curia által elrendelt és foganatositott vizsgálat lényege egy ténykörülmény körül forgott; a Baross-párti választók által a választást közvetlen megelőző időben rendezett vacsorák körül. Ezekre nézve a Curia megállapitván . . . *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Ugron János előadó: . . . hogy a vendéglátók által azoknak rendezése okául használt czimek nem szolgálhatnak elfogadható czim gyanánt, hogy ezek a vacsorák a törvény 9. §-ában megállapitott szokásos vendéglátásnak el nem fogadhatók, hanem a választók szavazásának megnyerése és biztositása czéljából rendeztettek, megállapitván továbbá a Curia azt, hogy a Baross János megválasztott képviselőjelölt a választóknak ezen vacsorák általi etetésébe és itatásába, a vacsorákon történt megjelenésével, határozottan és kifejezetten beleegyezett; mely körülmény reá nézve feltétlen érvénytelenségi tényt és okot képez, a választást az 1899. évi XV. t.-cz. 3. §-ának 6. pontja alapján érvénytelenitette. A választás érvénytelenitése tehát kizárólag a megválasztott jelöltre nézve feltétlen érvénytelenségi tény volt. Már most, t. ház, a parlament által kiküldött vizsgáló-bizottság a Curia vizsgálat-adataiból megállapitotta azt, hogy a választás napján a Hegyi-párt gyülekező helyén 220 választó részesült ellátásban; és azt, hogy a Baross-párti vacsorákon 63 választó vett részt.

Megjegyzem itt, t. ház, hogy a Curia *(Zaj. Elnök csenget.)* itélete indokoló részének egyik passzusában felemliti — a mint Boda Vilmos t. képviselőtársam különvéleményével jelzi — hogy a Baross-párti vacsorákon 100—120 választó jelent meg. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ugron János előadó: Azonban ez a passzus csakis akihallgatott tanuknak általánosságban tett nyilatkozataira vonatkozik és vonatkozhatik, mert a vizsgáló-bizottság által a vizsgálat adataiból egyenkint és egyénenkint, a névjegyzékbe foglalás által eszközölt megállapitás szerint, a résztvevők száma 63.

A kiküldött vizsgáló-bizottság kimondván azt, hogy a Curia által megállapitott tényeket és körülményeket megállapitott tényekként fogadva el, ujabbi vizsgálat tárgyává nem teszi, de a curiai vizsgálat adatainak figyelembe vétele mellett is fenforogni látja szükségét annak, hogy a bizottság részéről a vizsgálat foganatositassék, s ezért a Curia által történt vizsgálat alkalmával ki nem hallgatott, de tényleg leszavazott választókat illetőleg ujabbi tanu-kihallgatásokat eszközöl.

Tehát *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* maga a

parlament által kiküldött vizsgáló-bizottság sem tartotta elegendőnek a Curia által kideritett adatokat a választókerület képviselőküldési jogának megsemmisitésére; az általa keresztülvitt vizsgálat, ha több résztvevőt konstatált is, de lényegileg többet aligha az etetés-itatás mérvére, terjedelmére és jellegére vonatkozólag, meg a választók viselkedésére vonatkozólag pedig semmi ujabbat. Konstatálta ezen vizsgálat azt, *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélsőbaloldalon: Berekedt ottan!)* hogy a Baross-párti választók által rendezett vacsorán és a Curia által konstatált 63 választón kivül még 71 választó vett részt. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Annyi vesztegetés? Borzasztó!)* Mindjárt rájövünk kérem. Még 71 választó vett részt a Baross-pártiak által rendezett vacsorákban.

A Hegyi párti gyülekező helyen a választás napján történt ellátásban a Curia által kideritett 220 választón kivül még 15 választó vett részt; konstatálta, hogy a választás napján a Baross-párti gyülekező helyen is történtek ilyen, egy pohár sörből és egy kifliből álló ellátások, még pedig 30 olyan ember részesült ezekben, a kik vacsorákon is részt vettek, és 36 olyan, a ki a vacsorákon nem vett részt, s még egypár szórványos ilyen jelentéktelen esetet konstatáltak. — A vizsgálat által kideritett lényeges körülményt csupán a Schönfeld Adolf vallomása és az általa beterjesztett számla képezi, a melyre engedelmükkel később bátor leszek visszatérni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Már most, t. ház! a csongrádi választókerület képviselő-küldési jogának felfüggesztése kérdésében lényeges és döntő körülmény az, hogy azon etetésekből és itatásokból mennyi tudható be a választók rovására; beigazolható-e a választók czél- és öntudatos szándékossága? *(Nagy mozgás és zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház, a háznak minden oldalán. Kénytelen leszek a házszabályok 256. §-át alkalmazni, s az ülést felfüggeszteni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron János előadó: Hiszen, t. ház, önhibáján kivül senki sem büntethető, s a mint a választás is csak a jelölt részességének beigazolása alapján volt megsemmisithető: a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztésének is csak a választók beigazolt szándékossága lehet az alapja. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Be van az igazolva böven!)* Bocsánatot kérek, szándékosságuk nincs beigazolva. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* T. ház! Szerény nézetem szerint az etetések és itatások kérdésénél először tekintettel a jelölt viselkedésére, másodszor tekintettel a választás érvényességére, és harmadszor tekintettel a kerület képviselőküldési jogának elvonása tekintetéből, tehát a választók viselkedése szempontjából 3 szempont szerepel. Az első esetben a képviselőjelölt vagy a megválasztott képviselő részességének kideritése esetén ugyszólván maga az egyszerü alaki igazság is teljesen elegendő a választás feloldására, illetve ez föltétlenül is a választás érvénytelenitését indokolja. A második esetben (a midőn a jelölt személye nem szerepel) a résztvevőknek száma, a részvétel mérve és terjedelme sem mindig fogadható el mint tisztán alaki igazság alapul, hanem mérlegelni kell, hogy ezen etetések és itatások milyen mértékben befolyásolták a választás esélyeit. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* A harmadik eset az, a midőn a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztéséről van szó; a tiszta alaki igazságnak jellege és ismérve általános szabályokkal talán meg sem lenne állapitható, és még az ellátásban részesülők száma és az ellátás terjedelme sem elegendő egymagában, hanem mérlegelendő a választók erkölcsi szinvonala és érzülete és a választók megvesztegethetőségének foka is.

Polczner Jenő: Az is megvan bőven! *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Zboray Miklós: Ettek-ittak ott mindnyájan. Ez a részesség! *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Mit gondol a közönség, ha ezt mentegetik?)*

Ugron János előadó: Bocsánatot kérek, nem mentegetjük, csak előadjuk a tényeket. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Nagy mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek a ház minden oldalán. Arra kérem a t. képviselő urakat, hogy ne zavarják minduntalan közbeszólásaikkal az előadó ur előadását.

Ugron János előadó: T. ház! Az utóbbi esetben igen megfontolandó a döntés is, mert szerény nézetem szerint itt csupán egy végső remediumról van szó, ugyszólván egy kinos, fájdalmas orvosi műtétről, . . .

Polczner Jenő: Meg kell azt csinálni!

Ugron János előadó: . . , a melynek csak akkor van helye, ha a beteg egészsége, élete máskép meg nem menthető. Az a kérdés, t. ház, hogy a vizsgálat adataiból, jelenségeiből és más mellékkörülményekből kiviláglik-e a választók megvesztegethetősége, a választók erkölcsi érzékének sülyedése, a mi ugy a törvény, mint a törvényjavaslat indokolása szerint a választókerület képviselő-küldési joga megsemmisitésének lényeges feltétele.

Elnök *(csenget)*: Ismételve kérek csendet. Ne kényszeritsenek arra, hogy az ülést felfüggeszszem, mert épen ebben az ügyben lehetetlen azt elnézni, hogy az előadót meg ne hallgassák. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Ugron János előadó: Az én szerény nézetem szerint *(Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* a vizsgálat adataiból és jelenségeiből

a választók megvesztegethetősége és a választók erkölcsi sülyedése nem világlik ki. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ha az egyes eseteket tekintjük, melyek a véleményes javaslatban részletesen fel vannak sorolva, ezek az etetések és itatások kétfelé oszlanak: a választás napján történt ellátásra, a hová tartozik az, hogy a Hegyi-párt gyülekező helyén történt ellátás, hol 235 személy részesült ellátásban, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* és ide tartozik szintén a választás napján a Baross-párt egyik gyülekező helyén történt ellátás, a hol 66 egyén részesült ellátásban, ugyancsak idetartozik a Baross-párt két másik gyülekező helyén ellátásban részesült 2—2 választó. Ha ezeket tekintjük, — hosszas részletezéssel nem akarom untatni a t. ház figyelmét, a mennyiben ezek a jelentésben már ugyis benfoglaltatnak, *(Halljuk! Halljuk!)* — az összes tanuvallomások szerint a választás napján igen szükes volt az ellátás, és korántsem a választók befolyásolása czéljából, inkább a választók együttartása czéljából történt. Ezen ellátások már terjedelmüknél fogva sem minősithetők nagymérvü etetés és itatásnak, odáig sem terjed ki, mennyit a törvény 7-ik §-a több községből álló választó kerületben megenged; már pedig a mit a törvény kifejezetten megenged, oly nagymérvü etetés és itatásnak, oly visszaélésnek és megromlottságnak, a mi a képviselő-küldési jog felfüggesztését indokolná, semmi esetre nem minősithető. Ide tartozik az előbb jelzett számla is. *(Folyton tartó nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Egyébaránt e számlára nézve a bizottság véleményes jelentése részletesen kiterjed. A vacsorákat illetőleg azok rövid tartamu, egyszerü polgárias jellegü vacsorák voltak, és már terjedelmüknél fogva sem indokolják a képviselő-küldési jog felfüggesztését, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát pezsgő nem volt?!)* de ezek a vacsorák a választók terhére be sem tudhatók. *(Derültség balfelől.)* Mert a vizsgálat adatai kideritik, hogy a választók azt nem követelték. *(Folyton tartó nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Egyetlenegy választó sem tette függővé szavazatát a vacsorákon történt ellátástól. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát akkor minek vacsoráztak?)*

Jóhiszemüleg jelentek meg ezen vacsorákon, mert a vendéglátók által használt ürügy a meghivásban is kifejezésre jut és a mi a résztvevők tudatában is valódi czim gyanánt szerepelt, mert miután a vacsorákért kapaczitácziók nem történtek, előttük tulajdonképen ki sem domborodhatott a vacsora tulajdonképeni politikai czélzata és kortes-tendenciája. *(Nagy zaj.)* Felemlitem még mint mellékkörülményt, de a mely a választók erkölcsiségére világot vet és esetleg sulyositó vagy enyhitő körülmény gyanánt szolgálna, a pénzbeli vesztegetés kérdését. Pénzbeli megvesztegetés vagy más előny igérése nem fordult elő mindezeknél fogva. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Ugron János előadó: Utalva a bizottságnak beadott véleményes jelentésére, tisztelettel kérem a t. házat, hogy a biráló-bizottság véleményes javaslatát, miszerint a csongrádi választókerület képviselőválasztási joga ne függesztessék fel, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslések jobbfelől. Nagy zaj.)*

Elnök: Következik a különvélemény előadója. *(Halljuk! Halljuk!)*

Boda Vilmos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A Csongrádon megejtett képviselőválasztás alkalmából alakitott birálóbizottságnak tagja lévén, bátor voltam különvéleményemet irásban beadni. Most pedig a törvény rendelkezéseihez képest megkisérlem a különvéleménynek indokolásával a t. házat megismertetni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt azonban erre rátérnék, engedje meg a t. képviselőház, hogy a képviselőválasztásokról alkotott 1899: XV. t.-czikk két szakaszának intézkedéseire hivjam fel a t. háznak figyelmét. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon,)*

Ezen törvény 7. §-ának *b)* pontja a következőleg szól: »Oly választókerületekben, a melyek több községből állanak, a választóknak szükséges ellátása a választás helyén és annak idején meg van engedve.« Tehát a választóknak ellátása csak oly kerületekben van megengedve, a melyek több községből állanak, s nem olyan kerületekben, a melyekben csak egy község van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tudvalévőleg Csongrád maga képez egy kerületet. És azért, mert néhány tanya fekszik a város körül, ez nézetem szerint községnek tekinthető nem lévén, meg kell állapitani határozottan azt is, hogy Csongrádon a napi ellátás a törvény szerint megengedve nincsen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugyancsak az 1899-ik XV. t.-czikk 137. §-ára is vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni, a mely akként intézkedik, hogy ha nagymérvü vesztegetés, vagy etetés, itatás gyakoroltatott, akkor a képviselőház bizottsági vizsgálatot rendel el. Tehát itt is konstatálnom kell, t. ház, hogy ugy a nagymérvü vesztegetés, mint külön a nagymérvü etetés-itatás olyan körülmény, a mely maga után vonja a vizsgálat elrendelését *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a mennyiben kitünnék, hogy nagymérvü etetés és itatás történt, az maga után vonja a választó-kerület képviselőküldési jogának felfüggesztését. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon és a jobboldal egyes padjairól.)* Őszintén megvallom tehát, t. ház, hogy nem lehetek egy nézeten a t. előadó urral arra nézve, hogy Csongrádon az etetés és itatás nem öltött oly mérveket, a melyek egy ilyen radikális orvosszernek alkalmazását szükségessé tennék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezen állitásomnak igazolására nem kisebb tekintélyre hivatkozom, . . . *(Nagy zaj! felkiáltások a szélsőbaloldalon: Lehetetlen*

hallani! Kérünk csendet, vagy az ülés felfüggesztését. Elnök csenget.)

Ismétlem tehát, azon állitásom beigazolására, hogy Csongrádon az etetés és itatás nagyobb mértéket öltött, hivatkozom nem kisebb tekintélyre, mint magára a m. kir. Curiára. A Curia itéletében a következő részlet fordul elő. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Hogy azok a vacsorák . . . *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek, t. ház. Ismételten figyelmeztetnem kell a t. házat, hogy, a mennyiben a csend helyre nem áll, a házszabályok 256. szakaszát leszek kénytelen alkalmazni. *(Zajos helyeslés.)*

Kubik Béla: Igy lehetetlen itélkezni!

Boda Vilmos: A mint mondtam, a Curia itéletének egy része ugy szól, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* azok a vacsorák az arra meghivott és megjelent választók szavazatainak dr. Baross János részére való megnyerése és biztositása czéljából rendeztettek és ennélfogva azok az 1899: XV. t.-cz 9-dik §-a szerinti vendéglátásnak egyáltalán el nem fogadhatók.

Rakovszky István: Ezt a Curia mondja! *(Igaz! Ugy van!)*

Boda Vilmos: De, t. képviselőház, hogy minő furfanggal és mily félrevezetési szándékkal jártak el ezeknél a vacsoráknál, az ugyancsak a Curia itéletének egy másik részletéből nagyon fényesen tünik ki és bebizonyitottnak tekinthető. A választást megelőzőleg ugyanis három helyen is etettek és itattak választókat, még pedig mindig valamilyen álczim alatt. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Igy Fekete Lajosnál a Curia itéletének megállapitása szerint 100—120 választó evett-ivott bizonyos időben és Fekete Lajos, a ki a vendégséget adta, azt hozta fel okul, hogy ő most üli születésének 50-dik évfordulóját. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A Curia által elrendelt vizsgálat kideritette, hogy nem október 10-dikén lett 50 éves, hanem április 10-dikén, nem volt tehát születésének 50-dik évfordulója azon a napon. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Márczius 15-dikét is április 11-dikén ünneplik!

Boda Vilmos: Kazaliczky Dénes is adott vendégséget, és ennek okául azt hozta föl, hogy házát ujra épitette és a felszentelés czéljából hivott meg 100—120 embert. A Curia vizsgálata pedig kideritette, hogy abban az esztendőben nem is épitett házat, *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hanem kireperáltatott egy kéményt, és ezt használta fel ürügyül a Baross-párti választók megvendégelésére. *(Igaz! Ugy van!)*

Simonyi-Semadam Sándor: Ezt az előadó mind nem mondta el!

Visontai Soma: A pro és kontrá-t kellett volna elmondania.

Boda Vilmos: Szlávik János pedig azt hozta fel okul, hogy ő egy terhes bérlettől szabadult, s azt akarta az illető alkalommal megünnepelni, és erre hivott meg 100—120 választót. Mind a három vacsorán dr. Barossra felköszöntőket mondottak és mindenütt melegen ajánlották a jelöltet. Ebből is világos a czélzat.

Ugyancsak a Curia itéletében meg van állapitva határozottan, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a vendéglátó urak közül egy sincs oly anyagi helyzetben, hogy ily nagymérvü etetést-itatást bármily alkalommal megbirjanak. *(Mozgás a baloldalon. Felkiáltások: Kinek a pénzén tették?)*

Ugyancsak a Curia itéletének másik részére vagyok bátor a t. képviselőház figyelmét irányitani, a mely a következőleg hangzik: *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Tekintettel arra, hogy a csongrádi választókerületi választók összes száma *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* az 1901. évre érvényes névjegyzék szerint 848, hogy a három előbb jelzett ur által rendezett Baross-pári kortesvacsorák mindegyikén legalább 100 vagy 120 választó vett részt, a Hegyi-párti választók közül pedig a választás napján több mint 200 lett etetve és itatva, az 1899. évi XV. t.-cz. 126. §-a értelmében az itéletben felemlitendő volt, hogy a kérvényezett választások alkalmából a csongrádi választókerületben oly jelenségek merültek fel, a melyekből arra lehet következtetni, hogy az etetés és itatás nagyobb mértékben üzetett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: A Curiával szembe helyezkedik az előadó! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Boda Vilmos: Nem lehetek a t. előadó urral egy véleményen, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet ő ugy a bizottsági tárgyalás alkalmával, mint a mai napon tartott beszédében is többször emlegetett, hogy ez az etetés-itatás csak olyan jelentéktelen, egypár pohár sörivás volt és szóval nem olyan mérvü volt, a mely a választók szabad elhatározását befolyásolja. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: De azt sem szabad! Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. előadó ur! Én nem vagyok abban a nézetben, hogy a választókerületekben az etetés és itatás nagyobb mérvét az állapitja meg, hogy mennyi pénz lett arra elköltve, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem tekintem azt, hogy tekintve a választók számát, hány részesült törvénytelenül etetés és itatásban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már pedig, t. képviselőház, kétségen kivül meg van állapitva, hogy Csongrádon az október 10-én megejtett képviselőválasztás alkalmával leszavazott összesen 661 választó, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és e közül a 661 közül 409 részesült etetés és itatásban. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Na hát!)*

Lengyel Zoltán: Hát ez nem nagymérvü? *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Boda Vilmos: Vagyis az összes leszavazott választóknak közel kétharmad része. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kénytelen vagyok, t. képviselőház, határozottan azon nézetemnek kifejezést adni, hogy a Csongrádon megejtett képviselőválasztás alkalmával az etetés és itatás kétségtelenül olyan mérvet öltött, a mely a törvény megtorló intézkedését kell, hogy maga után vonja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát mivé lesz igy az a szép és nemes küzdelem, az a nagy alkotás, a mely a tiszta választásokat akarta ebben az országban meghonositani, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha mindjárt az első eset alkalmával, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang: Ne mentegesse az előadó!)* mikor az etetés és itatás nagyobbmérvüsége kétségtelenül és pedig birói itélettel van megállapitva, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* szemet hunyunk? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem veszik komolyan az egész dolgot! Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem lehet semmiféle tekintet a világon, a mely ennek a nagy érdeknek, t. i. a tiszta választásoknak a keresztülvitelét megakadályozhatná, akkor, ha lelkiismeretesen veszik ezt a törvényt, a melyet alkottunk. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A törvénynek pedig az az intenciója, hogy megtorolja az ilyen nagyobb mérvü etetést és itatást. És minthogy a Curia itélete megtorolta már annak a megválasztott képviselőnek eljárását, a ki a törvény ellenére etetett és itatott, most itt az idő, hogy a t. képviselőház torolja meg a választókerülettel szemben. Mert ha ez most nem történik, el lehet mondani, hogy a képviselőválasztások alkalmával bátran etetni, itatni és vesztegetni fognak, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert a parlament, mely hivatva volna a megtorló eszközt használni, nem él vele. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Én ezekből az indokokból kifolyólag a benyujtott különvéleményemhez képest kérem a t. házat, méltóztassék Csongrád választókerület képviselőküldési jogát a folyó országgyülés tartamára felfüggeszteni. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbról.)*

Elnök: Engedjen meg nekem a t. ház egy megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvény azt mondja, hogy a képviselőház a bizottság és netalán a kisebbségi vélemény előadójának meghallgatása után minden további vita kizárásával határoz. A házszabály semmit sem mond.

De mivel a házszabály semmit sem mond, azt hiszem, minthogy az elv az, hogy a vitatkozás szabadsága kiterjesztessék és annak szükitését megszoritó értelemben kell magyarázni, a 213. §. analógiájára járhatunk el. A 213. §. ugyanis még akkor is, mikor a vita bezáratott, a bizottság előadójának és a kisebbségi vélemény előadójának még egyszer megengedi a felszólalást. Azt hiszem tehát, ha még egyszer akarnának élni a felszólalás jogával a bizottsági előadó ur és a kisebbségi vélemény előadója, ezt nekik meg kell engedni. *(Helyeslés. Felkiáltások: Nem akarnak! Szavazzunk!)* Ha nem kivánnak jogukkal élni, akkor a tanácskozás azon korlátok közt, melyek közé azt a törvény szoritja, be van fejezve, és következik a szavazás.

Arra a kérdésre azonban, vajjon elfogadja-e a ház a bizottságnak véleményes jelentését, mely szerint nem függesztendő fel a csongrádi választókerület képviselőküldési joga, husznál több képviselő névszerinti szavazást kér. *(Nagy zaj.)* E szerint a névszerinti szavazást elrendelem és a kérdést precziz akarom a ház elé terjeszteni.

A szavazás alapját mindig a bizottsági jelentés, illetőleg az abban foglalt javaslat kell hogy képezze. E szerint a kérdés igy szól: elfogadja-e a ház a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése ügyében kiküldött külön biráló-bizottságnak javaslatát, hogy a csongrádi választókerület képviselőküldési joga ne függesztessék fel? A kik ehhez hozzájárulnak, tehát nem akarják felfüggeszteni a kerület képviselőküldési jogát, igennel szavaznak, a kik nem járulnak hozzá, vagyis fel akarják függeszteni, azok nemmel szavaznak.

Most pedig a betüt kell kihuznom. *(Megtörténik.)* A szavazás a C betüvel fog kezdődni.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Méltóztassanak helyöket ujra elfoglalni.

T. képviselőház! Következik a szavazás. Megjegyzem, hogy a horvátországi képviselő urak ebben a kérdésben nem szavaznak, és ismétlem, nehogy bármi tévedés álljon elő: a kik az előadói javaslat szerint nem akarják felfüggeszteni a csongrádi kerület képviselőküldési jogát, azok szavaznak igennel, azok pedig, a kik fel akarják függeszteni, azok szavaznak nemmel.

A névsort olvasni fogja gróf Teleki Sándor jegyző; az igennel szavazókat jegyzi Szőts Pál, a nemmel szavazókat pedig Endrey Gyula jegyző. A távollevőket Major Ferencz jegyző ur jegyzi. *(Felkiáltások: Szőts Pál nincs itt!)* Minthogy Szőts jegyző ur nincs itt, az igennel szavazókat Nyegre László jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

A szavazást a C betü kezdi.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa a névsort)*.

Nemmel szavaztak: *Gr. Csáky Lajos, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, gr. Csekonics Gyula, Csernoch János, b. Dániel Ernő, b. Dániel Tibor, Darányi Ferencz, Daróczy Aladár, Dégen Gusztáv, Domahidy Elemér, Egry Béla, Eitner Zsigmond, Erdély Sándor, gr. Erdődy Gyula, Eremits Pál, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Far-*

kas Ábrahám, Farkas Bulázs, Farkas József, Fassie Tódor, Fáy István, b. Feilitzsch Árthur, Fernbach Péter, Fischer Sándor, Fogarassy Zsigmond, Förster Ottó, Frey Ferencz, Gabányi Miklós, Gajáry Géza, Gorove László, gr. Hadik János, Hadzsy János, Haydin Imre, Hámory László, Heyedüs Károly, Hertelendy Ferencz, Hertelendy László, Hieronymi Károly, Hilbert Károly, Hintz Ernő, Hock János, Holczer János, Hollaky Imre, Horváth Dezső, Illyés Bálint, b. Inkey József, Issekutz Győző, Janits Imre, Jékey Zsigmond, Justh Gyula, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, Kapotsfy Jenő, gr. Karátsonyi Aladár, gr. Karátsonyi Jenő, Kállay Lipót, Kecskeméthy Ferencz, Keczer Miklós, Kiss Ernő, Klobusitzky János, Kobek István, Kollár Márton, Konkoly-Thege Miklós, Kovács Gyula, Kovács Pál, Krasznay Ferencz, Kubik Béla, Kubina József, Kubinyi Géza, Latinovits Géza, Lázár Menyhért, Leidenfrost László, Lengyel Zoltán, Leszkay Gyula, Lindner Gusztáv, Lovászy Márton, Lónyay Géza, Luby Béla, Luby Géza, Lukáts Gyula, Madarász Imre, Madarász József, Major Ferencz, Makkai Zsigmond, Malatinszky György, Manaszy György, Mandel Pál, Maróthy László, Mayer Károly, Meszlény Pál, Mezössy Béla, Miklós Ödön, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molecz Dani, Molnár János, Molnár József, Molnár Józsiás, Morzsányi Károly, Nagy Sándor, Nedeczey János, Neményi Ambrus, Nessi Pál, Nyegre László, Okolicsányi László, Osztroluczky Miklós, Óváry Ferencz, Papp Elek, Pap Géza, Pap Zoltán, Pattyánszky Elek, Perczel Dezső, b. Perényi Zsigmond, Piukovich József, b. Podmaniczky Frigyes, Polczner Jenő, Pozsgay Miklós, Rabár Endre, Radovanorics György, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rakovszky István, Rákosi Viktor, Ráth Endre, Rátkay László, Rétyi Mihály, b. Révay Gyula, Révai Mór, Rohonyi Gyula, Rónay János, Rubinek Gyula, Ruzsiák János, Salacz Gyula, Salamon Géza, Samassa János, Sándor Pál, Sebess Dénes, Semsey Boldizsár, Serbán Miklós, Simonyi-Semadam Sándor, b. Solymossy Lajos, b. Solymossy Ödön, Stajevics János, Szabó Ferencz, Szemere Miklós, Szentiványi Gula, b. Szentkereszthy György, Szerb György, Székely György, Sziklay Ede, Szombathy György, Szulyovszky Dezső, Szüllő Géza, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor, Thaly Kálmán, gr. Thorotzkai Miklós, Tormay Károly, Tóth János, Török Bertalan, Trauschenfels Emil, Trubinyi János, Tuba János, Udvary Ferencz, Urmánczy Nándor, Valasek János, Vancsó Gyula, Vásárhelyi László, Veres József, Veszelovszky Ferencz, Vészi József, Vietoris Miklós, Visontai Soma, Vuja Péter, gr. Wass Béla, Weisz Berthold, Werner Gyula, gr. Wilczek Frigyes, Wittmann János, Wolfner Tivadar, Zboray Miklós, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, Zsámbokréthy Emil, gr. Zselénszky Róbert, gr. Andrássy Gyula, Avrameszku Pachominsz, Babó Mihály, Bakonyi Samu, Ballagi Géza, Barabás Béla, Barcsay Domokos, Baross Jusztin, Bartha Ferencz, Bartha Miklós, gr. Batthyány Lajos, Bauer Antal, b. Bánhidy Antal, Bedő Albert, Bedőházy János, Beksics Gusztáv, Belitska Béni, Bencs László, Benedek János, Beniczky Árpád, Beöthy Ákos, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen István, gr. Bethlen Sándor, Biró Lajos, Boda Vilmos, Bodóky Zoltán, Bogyay Máté, Bornemisza Lajos, Brezovay László, Bujanovics Gyula, Buzáth Ferencz.

Igennel szavaztak: Darányi Ignácz, Endrey Gyula, Erreth János, Fluger Károly, Fülöp Béla, Gränzenstein Béla, Halász Zsigmond, Hammersberg László, Hegedüs Loránt, Heinez Hugó, Heltai Ferencz, Hodossy Imre, Ivánka Oszkár, Károlyi Antal, Krecsmarik János, Kristóffy József, Lány Lajos, Lázár György, Lendl Adolf, Lukács László, Luppa Péter, Mihályi Péter, Münnich Aurél, Nagy Ferencz, Novák József, Oberth Károly, Pekár Gyula, Pintér Sándor, Plósz Sándor, Rosenbery Gyula, Ruffy Pál, Sághy Gyula, Sréter Alfréd, Szájbely Gyula, Szeless József, Szentiványi Árpád, Széll Kálmán, Szivák Imre, Szüts Pál, gr. Tisza István, Ugron János, Vörös László, Angyal József, Apáthy Péter, Baghy Béla, Bernáth Béla, Bolgár Ferencz.

Távol voltak: Chernel György, Chernel Gyula, Csörgheő Gyula, Daniel Gábor, gr. Dessewffy Emil, Dobiecki Sándor, Dókus Ernő, Dörr Soma, Drakulics Pál, Egyenhoffer József, Eitel Viktor Adolf, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, Ernszt Sándor, gr. Esterházy Kálmán, Éhen Gyula, Fejér Antal, b. Fejérváry Géza, Feszty Béla, gr. Forgách Antal, Gál Sándor, Gresskowits Vilmos, Gromon Dezső, Gulner Gyula, Günther Antal, Györffy Gyula, gróf Hadik-Barkóczy Endre, b. Harkányi János, Heyedüs Sándor, Hellebronth Géza, Hentaller Lajos, Holló Lajos, Horánszky Lajos, Hortoványi József, Horváth Gyula, Jakabffy Imre, Jakabffy István, Jankovich Béla, Justh Ferencz, Kacskovics Géza, gr. Károlyi Sándor, gr. Keglevich Gyula, Kende Péter, Kiss Emil, Kiss Pál, Koller Tivadar, Komjáthy Béla, Korodi Lajos, Kossuth Ferencz, Lázár Árpád, Luby Géza, Lurtz Károly, Marjay Péter, Melzer Vilmos, Mihajlovics Kornél, Miksa Imre, Molnár Ákos, Molnár Jenő, Molnár Károly, Mukits Simon, Nagy Mihály, Neiszidler Károly, Neumann Armin, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Olay Lajos, Papp József, Pavlovics Ljubomir, b. Petricsevich-Horváth Arthur, Pichler Győző, Pildner Ferencz, Ponory Sándor, Putnoky Mór, Reich Aladár, Rigó Ferencz, Rónay Ernő, Sacelláry György, Sándor József, Schmidt József, Schmidt Károly, Scitovszky János, Seemayer János, Semsey László, b. Sennyey István, gr. Serényi Béla, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Soltész-Nagy Kálmán, Steiner Ferencz, Sturmán György, Szabó István, Szabó Kálmán, Szalay László,

Szatmári Mór, Szederkényi Nándor, Szluha István, gr. Sztáray Sándor, Tallián Béla, Telegdi József, Thaly Ferencz, Ugron Gábor, Uray Imre, Várady Károly, Vázsonyi Vilmos, Vertán Endre, Veszter Imre, Vojnics Sándor, Wlassics Gyula, Zákó István, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, Zsilinszky Mihály, Abaffy Ödön, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, gr. Apponyi Gyula, Artim Mihály, Babó Lajos, Bakó József, Balogh László, Baross Károly, Barta Ödön, Bartal Aurél, gr. Batthyány Tivadar, Bay Lajos, gr. Bánffy Miklós, Beck Marczell, gr. Benyovszky Sándor, Bernáth Lajos, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Bálint, Bizony Ákos, Blaskovics Ferencz, Boncza Miklós, Borbély György, Botka Béla, Bónis István, Böszörményi Sándor, Brázay Kálmán, Bruckner Vilmos.

Elnök: A szavazás befejeztetvén, a jegyző urak össze fogják számlálni a szavazatokat. *(Megtörténik.)*

Elnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Sziveskedjék a t. ház a szavazás eredményét meghallgatni. 410 igazolt, szoros értelemben vett magyarországi képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavazott 46, nemmel szavazott 221, távol volt 142; és igy a képviselőház 175 szavazattöbbséggel *(Egy hang jobbfelől: Tehát abszolut majoritással!)* kimondja, hogy a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése tárgyában kisorsolt külön bizottság javaslatát, mely szerint ennek a kerületnek képviselőküldési joga nem volna felfüggesztendő, nem fogadja el, hanem ezzel természetesen a csongrádi kerületnek képviselőküldési jogát az 1899: XV. t.-cz. 140. §-a értelmében és alapján a folyó országgyülés tartamára felfüggeszti. *(Általános élénk éljenzés, helyeslés és taps.)*

A házszabályok 122. §-a ezt határozza: »A képviselőház határozata, melylyel a képviselőküldési jogot felfüggesztette, a hivatalos lapban közzéteendő, s a választókerület községeiben hirdetmény utján közhirré teendő. E hirdetmény 60 napon át függesztendő ki. A ház elnöke e határozat végrehajtására a belügyminisztert megkeresi, ki a háznak a határozat végrehajtásáról jelentést tesz.«

A megkeresést, melyet a házszabályok kötelességemmé tesznek, természetesen haladéktalanul fogom a belügyminiszter urhoz intézni.

T. képviselőház! Mivel a háznak korábbi megállapodása szerint *(Halljuk! Halljuk!)* az ez ülés napirendjén levő tárgyalás egy órakor félbeszakitandó és a ház ülése fél órára felfüggesztendő: miután most már 7 percz mulva egy óra van, azt hiszem, a képviselőház velem együtt azon nézetben van, hogy most már ne kezdjünk az indemnitási vita folytatásába, hanem a háznak korábbi megállapodása értelmében, már most függeszszem fel az ülést fél kettőig, fél kettőkor aztán meg fog történni a házszabályok szerint az inkompatibilitási itélő-bizottság tagjainak kisorsolása. *(Általános, élénk helyeslés.)* Az ülést tehát fél kettőig felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt az összeférhetlenségi itélő-bizottság tagjainak kisorsolására áttérnénk, a holnapi ülés napirendjére nézve vagyok bátor előterjesztést tenni. Ez a napirend állana az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása után, a mi a szombati ülésre ugyis ki van tüzve, az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatásából. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát a kérvények!)* Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Helyeslés.)* Ha ebbe bele méltóztatnak nyugodni, akkor a holnapi ülés napirendjét ekként állapitom meg. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A kérvényeket is holnap tárgyaljuk!)* Kérem, ki van mondva a határozat; a meghozott határozattól eltérni nem lehet.

Kubik Béla: Engedelmet kérek, az előbb is egy szarvashibát követtem el bizonyosan azért, mert nem hallottam az elnök ur nyilatkozatát, és ime most is abban a helyzetben vagyok, hogy azért nem szólhattam kellő időben, mert nem hallottam, midőn az elnök ur befejezte a jövő ülés napirendjének előterjesztését. Ha szólnom nem lehet, bocsánatot kérek, ennek ez az oka.

Elnök: Engedelmet kérek, nem lehet szólani, a határozat ki van mondva. Én szántszándékosan megállottam egy pillanatig, de akkor nem szólott senki.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! Én a kérdéshez természetesen nem szólok . . .

Kubik Béla: Hát a miniszterelnök urnak szabad szólani?

Elnök: Kérem, miniszter a törvény szerint mindig szólhat. *(Zaj.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Kérem, én azzal kezdtem, hogy a kérvényhez nem szólok, mert nincsen több jogom e tekintetben, mint a képviselő urnak. Egyáltalában nem szólok hozzá, csupán egy kijelentést akarok tenni, mert ugy ütötte meg a fülemet, hogy a t. képviselő urak részéről némelyek ott a túloldalon a kérvények ügyét emlitették fel. Én magam nem hoztam javaslatba a kérvények tárgyalásának a holnapi ülés napirendjére való kitüzését. Most tehát csak arról szólok . . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem is lehet!)* Nem lehet javaslatba hozni? Miért?

Thaly Kálmán: Azért, mert nincsen készen a bizottság. *(Felkiáltások: Dehogy nincsen! Van vagy ötven darab kérvény előkészitve!)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem hoztam javaslatba azért — és ez talán felvilágositásul szolgálhat és megnyugtatásul — mert én nem gondolom, hogy helyes lenne, hogy a képviselőház a megkezdett tárgyalást minduntalan és

többszörösen is félbeszakitsa. Az indemnity-törvényjavaslat feletti vita folyik, egy dologgal már fébeszakitottuk a mai határozat alapján, esetleg nem szakitottuk félbe, nem tudom, de már elhatároztuk, hogy a jövő csütörtökre egy másik tárgygyal foglalkozunk. Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék tudomásul venni, — nem beszélek a kérdéshez, — hogy én, a mint az indemnitási vita és annak a bizonyos mentelmi kérdésnek a tárgyalása véget ér, azonnal magam fogom proponálni a kérvények tárgyalását.

Elnök: További határozatnak helye nincsen. *(Helyeslés.)*

Következik most az összeférhetetlenségi itélőbizottság kisorsolása, a mely Popovics Vazul István képviselő ügyében lesz hivatva itéletet mondani. Kisorsolandó tizenkét rendes és három póttag.

Van szerencsém jelenteni, hogy a jegyzékben foglalt 80 képviselő közül a kisorsolás napirendre tüzése előtt nyert távozási engedélylyel szabadságon ketten vannak távol, t. i. Neuszieder Károly és Scitovszky János képviselő urak; ezeknek nevei tehát a kisorsolásnál kimaradnak.

A házszabályok 171. §-a értelmében meg fog ejtetni az itélő-bizottság 12 rendes és 3 póttagjának kisorsolása.

Figyelmeztetem egyszersmind a t. képviselőházat, hogy a kisorsolandók közül netalán a házszabályok 151. §-ában foglalt kizárási okok valamelyikét, a melynél fogva ennek az ügynek elbirálásában részt nem vehet, magára nézve fennállónak tudja, ezt tartozik mindjárt nevének kisorsolásakor a háznak bejelenteni. *(Kihuzza és felolvassa a neveket):* Mezőssy Béla, Fabiny Teofil, Josipovich Géza, Mihályi Péter, Tóth János, gróf Zichy Aladár, Berzeviczy Albert, Veress József, Semsey László, Leidenfrost László, Erreth János, Mandel Pál rendes tagok.

Következik most a három póttag kisorsolása. *(Kihuzza a neveket.)* Jékey Zsigmond, Kubik Béla, Kossuth Ferencz. *(Zaj.)*

A házszabályok értelmében megállapitom, hogy a kisorsolt és kivétel nélkül jelenlevő bizottsági tagok és póttagok közül egyik sem érvényesitett a házszabályok 151. §-ában foglalt kizárási okot.

Most a házszabályok 171. §-a értelmében Szőts Pál jegyző ki fogja huzni a szekrényben benmaradt neveket annak konstatálása végett, hogy a szekrényben mind a nyolczvan név benfoglaltatott-e?

Szöts Pál jegyző *(kihuzza és felolvassa a neveket:)* Trauschenfels Emil, Bornemisza Lajos, Rátkay László, gr. Bethlen István, Barabás Béla, Erdély Sándor, Keczer Miklós, Thaly Ferencz, Osztroluczky Miklós, Farkas József, gr. Károlyi Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Perczel Dezső, Barta Ödön, Bauer Antal, Pildner Ferencz, Sághy Gyula, Justh Gyula, Rohonyi Gyula, Semsey Boldizsár, Fáy István, Kapotsfy Jenő, Csernoch János, Bogyay Máté, Piukovics József, Endrey Gyula, Förster Ottó, Visontai Soma, Thaly Kálmán, Vásárhelyi László, Leszkay Gyula, Kammerer Ernő, Károlyi Antal, gr. Vass Béla, Farkas Balázs, gr. Zselénszki Róbert, gr. Hadik-Barkóczy János, Szederkényi Nándor, Hodossy Imre, gr. Andrássy Gyula, gr. Batthyány Lajos, Beőthy Ákos, Bernáth Béla, Bizony Ákos, gr. Erdődy Gyula, Francisci Henrik, Günther Antal, Horánszky Lajos, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Jakabffy Imre, Kabós Ferencz, Kállay Lipót, Komjáthy Béla, Malatinszky György, Nagy Ferencz, Olay Lajos, Pattyánszky Elek, Rabár Endre, Szluha István, gr. Tisza István, gr. Wilczek Frigyes, gr. Zichy János.

Elnök: Az imént megejtett összeolvasás alapján megállapitom, hogy a 80 név hiány nélkül benne volt a szekrényben.

Következik a kisorsolt itélő-bizottsági tagok és póttagok esküje.

Endrey Gyula jegyző ur lesz szives felolvasni az eskümintát.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az eskümintát; az itélő-bizottsági tagok leteszik az esküt).*

Elnök: T. képviselőház! Egyszersmind jelentem, hogy az állandó összeférhetlenségi bizottság ezen ügy előadásával Heintz Hugó tagját bizta meg. A háznagy ur lesz szives a kisorsolt itélő-bizottsági tag urakat abba a terembe kalauzolni, a melyben a jury itélkezni fog.

Most méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját meghallgatni és nyomban hitelesiteni, a mely jegyzőkönyvi kivonat az előadó, Heincz Hugó utján fog az itélő-bizottságnak kiadatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvnek vonatkozó pontját).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen részét hitelesitettnek jelentem ki.

A holnapi napirend meg lévén már állapitva, ezzel az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

148. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 15-én, szombaton,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során az összeférhetlenségi itélő-bizottság itéletének bemutatása Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyében. — A miniszterelnök benyujtja jelentését a Temes és Torontál vármegyék területén beállott területváltozás tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor jegyző ur, az azok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur fogja jegyezni.

Méltóztassék a tegnapi ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvének nem hitelesitett részét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, a mely szerint: »a népfelkelés teljes felfegyverkezéséhez szükséges ismétlő-fegyverek beszerzéséről« szóló törvényjavaslatot ő Felsége legkegyelmesebben szentesitvén, az mint a f. évi XIX. t.-cz. az »Országos Törvénytár« utján kihirdettetett.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom az összeférhetlenségi itélő-bizottságnak Popovics Vazul István képviselő összeférhetlenségi ügyében hozott itéletét, a mely a házszabályok értelmében fel fog olvastatni.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa az itéletet).*

Elnök: Most pedig a házszabályok értelmében, a ház szine előtt meg fogom állapitani, hogy a lepecsételt és az itélethez mellékelt szavazati és ellenőrzési lapok az itéletben foglalt szavazati aránynyal teljesen megegyeznek-e. *(Megtörténik.)*

A ház szine előtt tehát ezennel megállapitom, hogy a házszabályok értelmében lepecsételt és az itélethez mellékelt szavazati és ellenőrzési lapok az itéletben foglalt szavazati aránynyal teljesen megegyeznek.

Bemutatom Hajdu vármegye közönségének feliratát, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

a Szegeden tartott népgyülésnek Polczner Jenő képviselő által beadott kérvényét, az önálló vámterület tárgyában; *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

a varadiai, gyöngyösi, pöstyéni, bakabányai, viski, zala-egerszegi tanitótestületeknek Manaszy György, Visontai Soma, Meszlény Pál, Holczer János, Nyegre László, illetőleg Farkas József képviselők, — a gyalári és a vajda-hunyadi tanitótestületeknek báró Szentkereszty György képviselő, — a vihnyei, peszerényi, brogyáni és az ujbányai tanitótestületeknek Ruffy Pál képviselő által beadott kérvényét, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincsen.

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!*

Széll Kálmán miniszterelnök: Egy jelentést van szerencsém a t. ház asztalára letenni a törvények értelmében. Egy területi változás áll be Temes- és Torontál vármegye területén. Arról van ugyanis szó, hogy Torontál vármegye területéből a 697 hold területtel biró szilasi puszta csatoltassék át Temes vármegyéhez, a hol az Német-Szent-Mihály községéhez fog csatoltatni. Közigazgatásilag ez a kérdés teljesen le volna

tárgyalva, de a háznak a törvény értelmében minden oly területi változás bejelentendő, a mely két törvényhatóság területén beáll.

Kérem a t. házat, hogy a jelentést (Irom. 225) kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a közigazgatási bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a közigazgatási bizottsághoz utasittatik.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy sem az inditványok, sem az interpellácziók könyvébe ujabb bejegyzés nem történt.

Elnök: Következik az 1903. évi első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) általánosságban való tárgyalásának folytatása.

Endrey Gyula jegyző: Bartha Ferencz!

Bartha Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Egy, még csak a közel multban aktivitásban volt államférfiu mondotta a napokban, hogy megnehezedett az idők járása felettünk. Hát ez igaz, mély aggodalommal tekintünk a jövő elé és nem birjuk széjjeltépni látni vágyó szemünk előtt a leplet, a mely eltakarja előttünk a haza jövendő sorsát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Benn az országban siri csend uralkodik és én ugy látom, hogy ez a siri csend egy nagy kitörés előjele, mert ez a nemzet, a mely már oly régóta várja az ő Messiását, a mely oly régóta várja a megváltást, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* még ma csendes, de ha a megváltás be nem következik, ellenállhatatlan erővel fog megnyilvánulni a nemzeti követelések hangoztatása, és akkor nem állok jót érte, hogy ezek a csendes állapotok nem fognak-e országszerte viharokká változni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A történelmi idők 400 éves sulya nehezedik reánk; keresi a nemzet az ő becsületes fiait és talál helyettük Ézsaukat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem vádolom Széll Kálmánt, de igenis elitélem a miniszterelnököt, mert nem tud benne az ember és a hazafi a hivatalnok fölé emelkedni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mese az, hogy itt rendszerváltozás történt volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ott látjuk a túloldalon a mult rendszer meggyökerezett hiveit. Ott látjuk a vármegyékben azokat a bizonyos klikkeket, a melyek sem a nemzetnek, sem a kormánynak nem hivatalnokai, nem közegei, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de azoké, a kik őket a vármegyékben megteremtették és ezek kényuraskodnak és uralkodnak a többieken. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, t. ház, az a többség, a mely előttünk bemutatkozott mint a nemzet megbizottja, önképviselőkből alakult, a kik képviselik azt a rendszert, a mely hazánkat ily sulyos válságba sodorta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Addig pedig, a mig az uralkodóház számithat azokra a bizonyos urakra, a kik mindenért vannak, csak a hazáért nem, mig ezek le nem sepertetnek politikai láthatárunkról, addig itt rendszerváltozás nem lesz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sokszor megdöbbenve néztem a nemzet gyülését és fájó szivvel fordultam el, mert láttam azt, hogy ebben a teremben csak az önzés, a mindennel megalkuvó körültekintő politika honol és eminenter elsőrendü nemzeti ügyekben is az illetők a hatalomnak az intését várják, hogy saját érzeményeiket megnyilvánitsák. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiányzik e termekből a lélek magasztossága, a sziv lelkesitő tüze, hiányzik az ész igazságossága. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És e helyett mit látunk, t. ház? Látjuk azt, hogy a politikai negédesség, a mindennel megalkuvó politikai hiuság és a hatalom birtokosainak egy-egy kegyes pillantásáért való szünetlen vágyakozás az, a mi e házban nagyon sokakat jellemez. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Széles e hazában, százezrek küzdenek a maguk és családjuk megéllhetéseért és azok a százezrek, a kik ide jönnek kérni, követelni, könyörögni, rimánkodni, meghallgatásra e házban soha sem találnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ha nézzük a kérvényi bizottságnak jelentéseit, azok a számtalan kérvények már évek óta azzal adatnak be ide a ház szine elé, hogy tudomásul vétetnek vagy irattárba tétetnek. Pedig azok, a kik kérvénynyel fordulnak a házhoz, bizonyára megfontolt czéllal és szándékkal, sulyos viszonyok között kérik helyzetük javitását, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* vagy legalább is jóakaratot kérnek a ház részéről; a kérvényekkel való ilyetén könnyelmü eljárás orvoslást nem képez. Ez nemcsak azoknak a jogait sérti, kik ide jönnek, hanem megsérti a nemzet kérvényezési jogát is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Csodálatosak a végzet utjai. 1848-ban egy heroikus nagy küzdelemben a nemzet legjobbjai javaikat és vérüket áldozták e honért és 1867-ben, alig két évtizedre rá, e nemzetet egy utvesztőbe vitték, de nem a nemzet utjára, hanem a fékezhetetlen hatalom utjára. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen hatalomnak erős nyügét és letipró sulyát mindannyian érezzük és égbekiáltó bün, istenkisértés volna, ha ezen túlhatalmat ma még az általa kért ujoncz- és pénzbeli áldozatokkal tovább is erősitenénk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* 1867-ben egy kötött marschrutát kapott ez a nemzet, megkötötték kezét, megkötötték lábát és oda tették a császár zsámolyához. Nem volt szükséges elmondani, hogy: ime Felséges uram, ez a nemzet lábaid

előtt fekszik; nem karddal, nem fegyverrel győzték le, hanem legyőzték áljelszavakkal és oly kijelentésekkel, a melyek, mint most az idők mutatják, nem feleltek meg annak, a mi 1867-ben hangoztatva volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a jelét látjuk abban is és akkor is, a mikor összehasonlitjuk a dinasztiának és a nemzetnek hatalmát. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Régi akszioma és magyarázatra sem szorul, hogy a legfőbb hatalom a nemzet és a király között csak egymást ellensulyozva gyakorolható. És mégis azt látjuk unosuntalan, hogy a dinasztiának hatalma óriási magasságra emelkedett a nemzet hatalma fölé, nem is kell már néki parancsolni, mert egyszerü óhajtása előtt a nemzet akkor is, a mikor evidenter eminens nemzeti jogokba ütközik ez a kivánság, meghajlik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Szolgává tették a nemzetet.

Bartha Ferencz: Én azt hiszem, hogy nem a király miniszтereinek kellene azokban a piros bársony székekben ülniök, hanem a nemzet megbizottainak, a kik képviselik a nemzet igazát ott, a hol az döntésre kerül és a hol a nemzet várhatja azt, hogy ezen sulyos időkből visszatérjen arra az időre, a mikor az ő javait, az ő jólétét meg tudja teremteni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Áttérek már most a hadsereg kérdésére, mert ez a kérdés egy folyton égő seb nemzetünk testén. Czudar dolognak tartom én azt, hogy itt e hazában idegenek idegen nyelven, idegen vezénylettel parancsoljanak, rendelkezzenek véreinken. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem találunk széles e világon nemzetet, a mely kiadja kezéből az önvédelmet. Ez a nemzet nemcsak kiadta, hanem, a mint a t. miniszterelnök ur szájából hallottuk, még meg is tagadta magától azt a jogot, hogy önmagát védje, fegyveres erejét saját maga önmagának állitsa elő. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezeknek az állapotoknak véget kell vetni. Véget kell vetni a magyarság szempontjából, mert annak a katonaságnak, mely ez ország különböző részein elhelyezkedve van, a nyelve német, belső szervezete német, és idegen ajku honfitársaink nem érzik a nemzeti szellem erejét megnyilvánulni akkor, mikor őket egy közös hadsereg katonáivá avatják és idegen szellemben uralkodnak felettük. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De meg kell változtatni ez állapotokat a magyar nyelv érdekében is, mert hiszen, ha széjjelnézünk Európa országaiban, látjuk, hogy igenis, a hadsereg a legjobb beolvasztó eszköz és legerősebb közeg arra, hogy a nyelv tekintetében is megteremtse a nemzeti uralmat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meg kell változtatni ezen helyzetet a nemzet önállósága és biztonsága szempontjából, mert én jó lélekkel nem merném rábizni nemzetem sorsát arra a hadseregre, melynek vezénylete, érzülete teljesen ellentétben áll a nemzettel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a hadsereg idegen és nekünk antipatikus katonai uralmat teremtett meg, és ha nézzük ezen hadseregnek belső szervezetét, akkor azt látjuk, hogy kirekeszti kebeléből nemzetünk intelligenciáját. A közös hadsereg 5390 katonai növendéke közül magyar anyanyelvü 716 és akkor, mikor a sereg létszámához 43%-kal járulunk, nem kell-e keresnünk az okokat, hogy mi idézi elő, hogy nemzetünk intelligenciája óvakodik a hadsereg kötelékébe belépni, mik azok az okok, a melyek visszatartják? Nem kell sokáig keresnünk. Az a hadsereg, mely folytonos vivódásban van nemzetünk közszellemével, kiirtja a maga kebeléből azt a szabad önérzetü magyar ifjut és nem türi meg ott azt, a ki hazájáért akar lelkesülni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De t. ház! Nézzük a honvédséget, melyről azt mondják némelyek, hogy ez magyar hadsereg. Elismerem, hogy valamikor ezzel a czélzattal alapittatott a honvédség, hogy valóban magyar legyen. De mit látunk? A legutóbbi évek, sajnos, azt mutatják, hogy ez a honvédség egyenesen a germanizáczió ölébe hajtatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok a tisztek, a kik a magyar honvédelmi akadémiákból és iskolákból kerültek ki, éveken át szolgálnak, várva várják az előlépést, de ezt nem tudják elérni, mert a t. honvédelmi miniszter ur van olyan jó közös katona, mint a milyen jó honvédelmi miniszter, vagy valószinüleg még jobb, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a honvédségi tisztikarba azokat az elemeket, melyek a közös hadsereg tiszti karában éveken át szolgáltak, és melyeknek husz, harmincz, negyven évi szolgálat áll a hátuk mögött, lassankint átcsempészi honvédtiszteink közé és megakadályozza ezek előmenetelét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nemcsak ez van benne, hanem miután néhány évig ott szolgáltak a honvédségnél, nyugalomba mennek, s igy átháritják a közös teherként mutatkozandó nyugdijjárulékot épen Magyarországra, mert ezen volt közös tiszteknek egész nyugdiját mi fizetjük. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legutóbb is egy altábornagy, három ezredes, egy alezredes, három őrnagy, öt százados és nyolcz főhadnagy helyeztetett át a honvédséghez, s igy akkor, a mikor gyermekeink előmenetelüket keresik, épen ezen közös tisztekkel akadályozzák meg előmenetelüket.

T. ház! Ez a dolog nem olyan egyszerü kérdés; mert miután ez már évek óta igy tart, bizonyos elkeseredettséget idézett elő a honvédtiszti karnál. És ez az elkeseredettség jogos is; mert mikor terhes, sulyos szolgálatáért azt kivánja az illető, hogy ő menjen előre az ő csapatánál, akkor azt látja, hogy idegen hadseregből helyeznek át tiszteket és igy pretereálják magyar fiainkat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: A német szellemet viszik bele a honvédségbe, mert egy kukkot sem tudnak magyarul.

Bartha Ferencz: Ott van a szegedi 46-ik gyalogezred, mely Fejérváry miniszter ur tulajdona. Oly sérelem történt ennél az ezrednél, oly arczulcsapása a nemzeti önérzetnek, melyet szó nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvény biztositja a magyar származásu fiuknak azt, hogy vizsgáikon magyar nyelven adják feleleteiket. Le is tették a vizsgát német nyelven, csakhogy nem tudtak jól megtanulni németül, s akkor az történt, hogy ezen ezred parancsnoka egyszerüen értesitette ezen ifjakat a hadügyminiszter rendeletéről, hogy tiszteknek ki nem neveztethetnek azért, mert nem beszélik eléggé a német nyelvet.

Polczner Jenő: Szégyen! Gyalázat! Botrány! Ezt türjük mi!

Bartha Ferencz: Nem tudom, ki hogyan érez saját hazája iránt, de mikor én ezt olvastam, akkor megdöbbenve láttam, hogy itt e megszentelt földön, melyet mi ez idő szerint még hazánknak merészelünk mondani, idegen uralkodik, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* idegen nyelvet követel tőlünk, és azt kivánja, hogy az a magyar fiu, ha előbbre akar menni abban az intézményben, a melynek mi vérünkkel, pénzünkkel áldozunk, tagadja meg az ő nyelvét, vagy legalább is törekedjék arra, hogy németül megtanuljon, mert máskülönben előre nem mehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Kitünően tették le a vizsgát valamennyien és tiszteknek nem léptetik elő, mert nem tudnak németül. A vizsgát »vorzüglich« tették le. Botrány! Ezt nem lehet tűrni!

Elnök: Kérem a képviselő urat . . .

Bartha Ferencz: Ez igenis botrány! Ez botrányos állapot!

Polczner Jenő: A nemzetnek arczulcsapása!

Bartha Ferencz: Már addig, mig ezen országot Magyarországnak hivják, addig itt az ezredparancsnok, vagy tábornok vagy nem tudom, micsoda, a mi nemzetünk felett uralkodást gyakorolni jogositva nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És most, t. képviselőház, mindezen sérelmek után, és még száz és száz sérelem után, a melyeket elmondani talán idő sincs, merészelnek még e hadsereg nevében a nemzet szine elé oly követelésekkel lépni, a melyek e nemzetet a gazdasági tönk örvényébe juttatják. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egy pillantás, t. képviselőház, a beterjesztett költségvetésbe meggyőz bennünket arról, hogy az abban kimutatott 473.000 korona felesleg tulajdonképen sehol sincs meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a 473.000 korona felesleget igenis mutatják a rubrikák eredményei, de nem mutatják a tények, nem mutatja a bevételek és kiadások igazságos összehasonlitása. Én azt hiszem, hogy Lukács László t. miniszter ur sokkal kevesebb fáradsággal sokkal nagyobb deficzitet tudott volna kimutatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen költségvetés csak az előreláthatő kiadások tételeit foglalja magában, holott tudjuk azt, hogy csak a mult évben a törvényhozás 34 millió koronával szavazott meg többet, mint a mennyi előirányozva volt a költségvetésben. T. képviselőház, ki biztosit bennünket arról, hogy a törvényhozás az 1903. évre vonatkozólag a költségvetés keretén kivül nem fog-e ily összegü többletet vagy talán ennek kétszeresét is megszavazni? Hiszen oly követelésekkel állunk szemben, melyeknek határai ez idő szerint még be sem láthatók. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az 1903-ik évi költségvetésben tulajdonképen 11 millió deficzitet kellett volna kimutatni. T. képviselőház, ezen állitásomat arra alapitom, hogy 12 millió korona értékben állami uradalmak adatnak el, helyesebben 11,600.000 korona értékben, és ezen összeg be van állitva a költségvetésbe mint bevétel, ámde ez nem jövedelem, hanem az állami vagyon csökkenése, a mely csak azért lett beállitva, hogy ezáltal kedvezőbb mérleg legyen feltüntethető.

Polczner Jenő: Szemfényvesztés, porhintés a nemzet szemébe!

Bartha Ferencz: T. képviselőház! És a mikor ilyen horribilis tévedésekkel állunk szemben, akkor sulyos aggodalommal tölt el bennünket az, hogy polgáraink már most is túlon-túl vannak adóztatva. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az adózási viszonyok ez országban olyanok ma, hogy a nemzetnek nagy tömege folytonos küzdésben, folytonos harczban van az adóvégrehajtókkal, finánczokkal és egyéb állami közegekkel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az adófizetési képesség már — azt lehet mondani — csődbe jutott az országban. A ki a vidék elszegényedését, a kisebb és nagyobb községeknek belviszonyait látja, a ki megfordul a nép között, az azt a végtelen nyomort szó nélkül nem hagyhatja. Mert mikor kikerül a nép közül, olyan benyomás támad annak a honfiunak lelkében, a mely mélyen elszomoritja. És a mikor azt látjuk, hogy az állami mindenhatóság olyan követelésekkel jön elő, a melyek ezen sulyos terheket még sokkal nagyobb terhekkel akarják tetőzni, akkor kötelességünk nekünk szót emelni és az ellen tiltakozni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Hosszu idő óta az állam polgárai adóreformra várnak, és adóreform helyett mindenütt széles ez országban adóemeléssel találkozunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig az a nyomoruság, a mely lábra kapott, az iparnak és kereskedelemnek, de általában mindennemü foglalkozásnak az a végtelen nagy csökkenése erőben és üzemben nem indokolja azt, sőt határozottan tiltakozik az ellen, hogy ettől a nemzettől a kormány még ujabb terheket követeljen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Feltétlenül szükséges volna, hogy megállapittassék ez országban a létmini-

mum, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a létminimum, a mely biztositja az embernek a megélhetését; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* e helyett az állam mindenre ráteszi a kezét, minden felett ur akar lenni, és elveszi a polgárok jövedelmének legnagyobb részét; ez olyan visszás állapot, és ez oly romlásba fogja e nemzetet sodorni, a melynek következményei ma még beláthatatlanok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ausztriában, a hol sokkal kedvezőbb gazdasági viszonyok vannak, biztositva van az a létminimum. Ott az a kisiparos, az a kereskedő, a ki saját erejével, munkájával tartja fenn magát és családját, 600 frtig adómentes. Hát kérdezem, merészelne-e a kormány ilyen javaslattal előállani ebben a házban, hogy 600 frtig adómentes legyen nálunk ugyanaz a polgár? Merészelne-e ezzel előjönni akkor, a mikor a nemzetnek felcsigázott terheit ma már nem birjuk el? A kormány ezzel a javaslattal nem is jöhetne elő ilyen körülmények között, csak akkor, ha igenis megváltoztatná a helyzetet, és azokat a nagy, óriási áldozatokkal fentartott intézményeket, mint a hadsereg stb., a nemzet kivánalmaihoz képest leszállitaná.

De látjuk, hogy az ország helyzete nem is képezi a kormánynak gondját, mert hiszen a felsőbb hatalmak, Bécs, oly sulyosan nehezednek a mi t. kormányunk vállaira, oly követelésekkel kényszeritik, hogy ide a ház elé jöjjön, a melyek egyenesen kizárják azt, hogy legalább az eddigi állapotban megmaradjunk; és ha azok megszavaztatnának, nemcsak hogy nem hozhatná be a létminimumot a törvényhozás, hanem ezzel még sokkal nagyobb és sulyosabb terheket fog a nemzet vállaira rakni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt van, t. ház, a kivándorlás kérdése. Ez égető kérdés hazánkban, és ennek nem az az oka, hogy talán az a nép jobb hazába vagy jobb kereset után vágyódik. Ezért nem menne ki az a nép innen az országból, hanem oka ennek az, hogy itt elviselhetetlen és tűrhetetlen helyzetet talál, olyan terheket, a melyeket az ő gyenge válla meg nem bir, és ez elől nem kivándorol, hanem kimenekszik. *(Ugy van! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

És a mikor a kivándorlás kérdéséről beszélek, t. ház, egyszersmind felhozom azt, hogy a költségvetésbe való bepillantásnál találtam egy tételt, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely igy szól: *(olvassa)* »Az Amerikában élő magyar honpolgárok nagyobbmérvü támogatására 23.000 frtot.«

Hát, t. ház, Amerikában százezrei élnek a mi testvéreinknek, százezrek vannak ott kiszolgáltatva politikailag is olyan befolyásoknak, a melyekből valóságos nemzetellenes törekvések rínak ki, és a mikor azok onnan Amerikából ide az országba visszatérnek, teljesen kikészitett és preparált izgatókká válnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ennek az ellensulyozására, ennek a most már nem tagadható, nemzeti veszedelemnek elháritására ez a kormány 23.000 frtot vesz fel az Amerikában élő honpolgáraink nagyobbmérvü támogatására! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. képviselőház, valóságos szatira. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor, a mikor 600 millió korona nemzeti kincset gyüjtött össze a t. pénzügyminiszter ur, a mikor az állam kasszájában 600 millió korona — lehet mondani — gyümölcsözetlenül hever: egy ilyen eminenter elsőrendü nemzeti ügyben 23.000 rongyos forinttal akarja megmenteni a kormány az ország felső vidékét.

És mindezen nyomoruságok betetőzésére jön most már a kormány a közös kiadásoknak előrelátható emelkedésével. Itt van, t. ház, a czivillista felemelése.

Polczner Jenő: Le vele! Abczug!

Bartha Ferencz: Érdekes, t. ház, annak a törvényjavaslatnak az indokolása, a melyet a t. miniszterelnök ur épen a tegnapi nap folyamán terjesztett ide a ház elé.

Polczner Jenő: Igazán nevetséges!

Bartha Ferencz: A t. miniszterelnök ur a czivillista felemelését indokolja; természetesen ezen indokok meg nem állhatnak; van azonban köztük egy, a mely jellemzi a kormánynak egész ténykedését. Azt mondja az indokolás többek között, hogy azért szükséges a czivillistának ezen 2 millió koronával való felemelése, mert a budai várpalotának épitése 18 millió koronával terheli az udvartartás költségeit.

Én nem tudom, t. képviselőház, hogy 18 millió koronával terheli-e vagy sem az udvartartás költségeit, azt azonban tudom, hogy ebből a 18 millió koronából a t. kormány 14,997.000 koronát bocsátott az udvar rendelkezésére a várpalota felépitése czimén. Hát legalább akkor, a mikor ilyen homlokegyenest ellenkező tények mutatkoznak, ne álljon elő a kormány olyan indokolással, a mely magán viseli a valótlanság bélyegét, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert nem felel meg a valóságnak az, hogy az udvartartás költségeit 18 millió korona terhelné a budai várpalota épitéséből kifolyólag. Ez nem felel meg az igazságnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kormány jónak látta az udvartartás részére 14,997.000 millió koronát, tehát nem sokkal kevesebb, mint 15 millió koronát adni azért, hogy ezen összeggel a királyi várpalotát felépitsék.

Polczner Jenő: Az országgyülés megkérdezése nélkül!

Bartha Ferencz: Erről természetesen az országgyülés nem tudott semmit! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Nagyon szép dolog!

Bartha Ferencz: Hát, t. ház, egy meghatározott idő, — gondolom, 30—50 év — alatt kellene a magyar királyi udvartartásnak ezt az összeget visszafizetnie, és tudjuk, hogy a király a czivillistából ezen várpalota épitéséhez évente

360.000 frtot adott a multban. Most már az a 14, helyesebben 15 millió korona, melyet a t. kormány adott, a legkisebb számitással évente 400.000 forint kamatot hozna és igy nemcsak hogy nem az udvartartás költségeinek terhére megy az épitkezés, de egyenesen a nemzet terhére, mert az a 15 millió korona, a mely az indokolásban 18 milliónak van feltüntetve, nem a czivillistából, hanem a nemzet pénzéből került ki. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Tátongó épületért, a hol csak a lakájok szaladgálnak! Azok is csak néha!

Gabányi Miklós: Meg a baglyok!

Bartha Ferencz: Tegnap emlegették, — s ezt én is aláirom tökéletesen — hogy ő Felsége a király Európa első gavallérja. Hát megköveteljük a kormánytól, világositsa fel ő Felségét, a királyt, arról, hogy ez a nemzet, ez az ország, a mint azt Rátkay t. barátom tegnap mondotta, igenis egy koldus ország, a mely nem dobálózhatik milliókkal, e nemzetnek takarékoskodásra van szüksége, a melynek a legsürgősebb, legszükségesebb állami feladatokra sincsen pénze. Ilyen körülmények között nincsen pénzünk az udvartartás költségeinek emelésére sem, a mely költségek nálunk el sem költetnek, ide vissza soha nem folynak. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nekem ebben a kérdésben az a felfogásom: do, ut des; facio, ut facias. Adok, hogy adj, teszek, hogy tégy.

T. ház! A mikor mi ilyen óriási összegekkel dobálózunk itt e házban, egészen megfeledkezünk a közoktatás kérdéséről.

Polczner Jenő: Szegény néptanitók!

Bartha Ferencz: Ez elsőrendü állami feladat, ezt nem tagadhatja senki e házban. S látjuk, hogy akkor, amikor száz és száz milliókat költünk, amikor ujabb száz milliókat követelnek a hadseregre, az iskoláknak, általában a közoktatás ügyének ezen költségvetésben csupán 3 millió korona többlet jut. Itt vannak, t. ház, a tanitók. Csak e napokban volt, hogy körülbelül ezren jöttek az ország minden vidékéből ide Pestre, hogy figyelmeztessék a kormányt arra, hogy az a bizonyos áldásos fizetésjavitás, a mely kilátásba van nekik helyezve, nem fizetésjavitás, hanem egyszerüen fizetéselvonás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ugy áll ez a dolog, hogy az az állami tanitó, a ki ma 1350 koronás fizetést kap, a most készülő javaslat szerint hosszu idő, körülbelül 8—10 éven keresztül elveszit ezen csekély javadalmazásából is 150 koronát az első fokon, ugy, hogy 8—10 éven keresztül 1200 korona lesz a készülő javaslat szerint megállapitott fizetése.

Polczner Jenő: Ez az u. n. fizetésjavitás.

Bartha Ferencz: Szabad-e nekünk egy pillanatig is tűrnünk, hogy a nemzet harczosai és katonái, a kik a nemzetért, a nemzet érdekében oly fárasztó és tűrhetetlenül nehéz szolgálatot teljesitenek, életük és egészségük áldozata árán küzdenek e hazáért, hogy ezek az uri emberek nemhogy javitásban részesülnének, hanem még fizetéscsökkenés érje őket? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hisz ez valóságos büntetés volna és azt hiszem, a legsulyosabb politikai hiba volna részünkről ezeket az elemeket elkeseriteni, mert azok, a kik a hazáért fáradhatatlanul és szünetlenül dolgoznak, dicséretet és javadalmazásokban való részesedést, fizetésfelemelést, nem pedig csökkentést érdemelnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt vannak, t. ház, az állami életünknek második páriái: az államvasuti tisztviselők. Az a rendkivül sulyos és terhes szolgálat, a mely ezeket az embereket ott a vasutnál terheli, az a gyakran életveszedelemmel járó foglalkozás, a melyben annak a vasuti tisztnek 24 órán keresztül rongyos 600 frtért kell a teljes vasuti felügyeletet éjjel-nappal teljesitenie; a váltókra és vonatokra vigyáznia, hogy valami karamból vagy baj ne történjék: ezek a nemzet második páriái 8—10 éven keresztül maradnak meg 600 frt fizetés mellett a nélkül, hogy előléptetésre, vagy fizetésjavitásra számithatnának. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ezek, t. ház, olyan kérdések és olyan állapotok, a melyek igazán mondva sürgős, de nagyon sürgős megoldásra várnak; mert ez a nemzet nem kivánhatja azoktól, a kik érette dolgoznak és érette fáradnak, hogy nyomoruságban sinylődjenek. *(Ugy van! Ugy van! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Az 1903. évi költségvetésben, t. ház, találtam a szakiskolákra, az iparostanoncz-iskolákra és kereskedelmi iskolákra vonatkozólag 46.000 korona többletmegállapitást. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ipart akarunk megteremteni?)*

Nem sajnos állapot-e az, t. képviselőház, hogy, a mikor itt ez országban mindenre telik pénz, a mi nem nemzeti, akkor ezeket az ügyeket, ezeket az ipari és kereskedelmi ügyeket, a mely ügyeknek a felvirágoztatása hazánknak elsőrendü érdeke és hazánk közgazdasági jövője alapjainak a lerakását jelenti, 46.000 koronával akarja a kormány most javitani. Értem a 46.000 koronát ugy, hogy a mult évi költségvetési előirányzaton felül áldoznak csak 46.000 koronát e nagyfontosságu czélokra.

Hát, t. képviselőház, ezeket az ügyeket, ezeket a foglalkozási ágakat, a melyek ma széles e hazában a legnagyobb visszafejlődést mutatják, ezeket a kereskedelmi és ipari ágakat, a melyeket melengetni, szivünkre ölelni kellene és megvédeni a külföld elől, ezzel a rongyos 46.000 koronával akarjuk előbbrevinni? Hiszen Ausztria a maga iparát, a mely sok száz perczenttel áll magasabban, mint a mi csenevész magyar iparunk, milliókkal és milliókkal támogatja még ma is és olyan állami tevékenységet fejt ki, hogy ez az osztrák ipar nemhogy visszafejlődnék, mint a mi iparunk, hanem magas arányokban megy állami támogatás mellett előre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mi összetett kézzel, sajgó szivvel vagyunk kénytelenek nézni, hogy a mi iparosaink, a mi kereskedőink tönkremennek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* elzüllenek és e nemzetnek az az osztálya, a mely a maga függetlenségével, a maga intelligenciájával hivatva volna a középosztályt helyettesiteni, maholnap teljesen eltünik a láthatárról. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Elég baj!)*

De, t. ház, a hadseregre, a mely már valóságos katonai uralmat gyakorol felettünk, arra van pénzünk.

Hazánk a Kárpátoktól az Adriáig egy valóságos árverési csarnok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy ez igy van, ám tessék figyelemmel kisérni a hivatalos lapnak árverési rovatát, a mely a hivatalos lap legnagyobb részét tölti ki, és tessék figyelemmel kisérni a statisztikai kimutatásokat a végrehajtások és árverések számának emelkedéséről, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és akkor majd elhiszik, hogy csak tető alá kellene huzni a Kárpátoktól az Adriáig ezt a földterületet és valóságos árverési csarnokhan volnánk. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek a kérdések olyanok, a melyek elől kitérni vagy félreállani nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Zilált gazdasági élet mellett rendezett politikai viszonyokat nem tudok elképzelni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És akkor, t. ház, a midőn politikai és különösen gazdasági életünk oly ijesztő képeket tár elénk: bizvást elmondhatjuk azt, hogy e nemzetnek gazdasági élete és egész társadalma beteg. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezeknek az állapotoknak legrombolóbb megnyilvánulása ott jelentkezik, a hol a hazafias érzésnek egyesitenie kellene bennünket. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, vajjon azoktól, a kik gazdaságilag, anyagilag már a sülyedés fokán állanak, és a kik nem képesek a maguk függetlenségét megőrizni másokkal szemben, elvárhatjuk-e, vajjon ilyen enervált társadalom mellett van-e kilátásunk arra, hogy hazafias téren is, tehát nemzeti, ideális téren is találkozzunk és egyesüljünk? Hiszen azoknak, a kik már igy le vannak törve, és igy le vannak járatva: azoknak, a kiket csak a gazdasági küzdelem és megélhetés nehézségei foglalnak el, nincs idejük, de erejük sincs arra, hogy nemzeti, ideális célokért lelkesedjenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Itt vannak azután az osztrák állapotok. Négy esztendeje már annak, — hogy csak a legutóbbi időre tekintsünk vissza — hogy folytonosan el akarunk szakadni Ausztriától, és azt látjuk, hogy sehogy sem tudjuk az ország dolgát dülőre vinni. Azok az állapotok, a melyek Ausztriában uralkodnak, intő jelet és példát szolgáltathatnak nekünk arra, hogy nagyon ideje van már és csakugyan eljött már a tizenkettedik óra arra nézve, hogy az a politikai kapcsolat, a mely bennünket Ausztriával összeköt, kettévágassék, mint annak a hajónak a kötele, a mely viharverte tengeren van, mert csak igy szabadulhat a végveszélytől. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az osztrák parlamentből csak a tegnapi nap folyamán voltunk szerencsések olvasni holmi erőgyakorlatokat és pofonbeli műveleteket. *(Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)* Hogy ezek az állapotok ott valahogy szanáltassanak, az teljesen ki van zárva. Az ottani politikai viszonyok és a helyzet maga teljesen kizárják azt, hogy ott egészséges viszonyok álljanak be. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a midőn mi ezt tudjuk, látjuk; a midőn tapasztaljuk azt, hogy Ausztriában a nemzetiségi kérdések oly éles ellentétbe helyezkedtek egymással, hogy ott ezen kérdéseket már csak a kardok és a szuronyok fogják megoldhatni: akkor nekünk kötelességünk volna saját hazánk jövő biztonsága szempontjából *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* eleve azon igyekezni, hogy ettől a rákfenétől, ettől a betegségtől, a mely majd akkor, a mikor erőteljesebben a harcz mezején fog megnyilvánulni, megszabaduljunk minélelőbb. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. ház, azt látjuk, hogy egyáltalában nem siet a t. kormány ezen kapcsokat meglazitani és feloldani; sőt ellenkezőleg azok a folytonos utazgatások Bécsbe és Ischlbe megerősitenek bennünket a multak tapasztalatai alapján abban, hogy igenis itt bujósdi játékot játszanak a nemzettel szemben; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* évek óta bekötik a nemzet szemét, hogy világosan ne lásson. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És egy fait accompli elé akarják a nemzetet állitani, hogy akkor, a mikor már egy kész dologgal jönnek a nemzet elé, a nemzet keze meg legyen kötve. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez t. ház, kijátszása a parlamentáris felfogásnak és magának a parlamentárizmusnak; de kijátszása egyuttal a nemzet jogainak is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azokban az életbevágó és fontos kérdésekben, a melyek Ausztriával szemben szőnyegen vannak, nekünk, mint az országgyülés tagjainak, kötelességünk tudni azt, hogy mit tervez, mit akar a kormány. Mert e nemzetet nem a kormány képviseli, hanem képviseljük mi mindannyian, és itt megköveteljük joggal azt, hogy nyilatkozzék a kormány azokról a kérdésekről, melyek Magyarországnak eminenter elsőrendő létszükségleteit képezik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon,)* Ha tekintjük, t. ház, azt a nagymérvü fegyverkezést, a melylyel ujból ide hozakodnak, ha széjjelnézünk a nemzetközi politikai viszonyokban, s ha gondolkozunk egy kissé, hogy ez óriási, nagymérvü fegyverkezés miért történik, én a népek jogainak megvédelmezését abban nem látom. *(Ugy van!*

Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Sőt ellenkezőleg lelki szemeim elé tárulnak a mult évszázad első negyedének politikai viszonyai, a mikor megalakitották a szent szövetséget, nem ám azért, a mint ezt a szent szövetség megalapitása előtt egypár évtizeddel a napoleoni harczokban hirdették, hogy a nemzetek igazságát, függetlenségét, szabadságát megvédelmezzék, nem azért, hanem azért, hogy a dinasztia nagy hatalmát megállapitsák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ebben a hármasszövetségben nem látok egyebet, mint azt, hogy itt dinasztikus szempontok nyomulnak előtérbe *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és pedig a nemzetnek rovására. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a katonai uralom, a mely megállapittatott a multban és a melynek véghetetlen fokozását követelik most, nem a nemzetért, nem a nép fiaiért, hanem egyes családoknak magas tisztségek gyakorlására, dinasztikus hajlamainak megerősitésére szolgál. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most, t. ház, áttérek röviden még arra, hogy a napokban a kormány benyujtott kisebb javaslatokat, a mely javaslatok a kivándorlás megakadályozásáról, a határrendőrségről stb. szólnak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Elismerem azt, hogy ezek a kérdések rendkivül fontosak; elismerem azt is, hogy szükség van reájuk. Sőt elismerem azt is, hogy azok az állapotok, a melyek ezekben az egyes kérdésekben fejtegettetnek, szanálásra szorulnak. De, t. ház, nem hiszem én azt, sőt egyenesen tagadom, hogy ilyen apró-cseprő javaslatokkal a nemzet sorsán segiteni lehetne. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalodalon.)* Flastrommal nem lehet vérbajokat gyógyitani; mert itt a vérbaj bent a nemzetben van; nem ilyen apró-cseprő javaslatokkal kell a kormánynak előállania, hanem álljon elő valóságos nemzeti alapon álló javaslatokkal, az önálló vámterület kérdésével, az önálló hadsereg kérdésével, és akkor, ha ezeket a dolgokat helyes nemzeti alapon megoldotta, nem lesz szükségünk ily apró-cseprő javaslatokra.

Mindezek betetőzéseül még azt vagyok bátor felhozni a t. háznak, hogy akkor, a mikor a nemzettestnek rétegei a teljes anyagi lefokozás terére jutottak; mikor nemcsak a földmivelő, de az iparos és a kereskedő is a sulyos adózási viszonyokkal küzd, és folytonos harczban van az állammal, akkor tudjuk azt, hogy hatszáz millió koronás alapunk van, oly titkos alapunk, a melynek rendeltetését nem tudjuk, a melynek hasznát nem látjuk.

Polczner Jenő: Katonai czélokra való.

Bartha Ferencz: Hogy katonai czélokra való, azt talán bizonyitani sem kell. Ez a rengeteg kincs, a melylyel Mágyarország még sohasem rendelkezett, a mióta államnak nevezheti magát, nem szolgál a polgárok javára, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem igenis, a mint a kimutatás bizonyitja, a t. pénzügyminiszter ur egyszerüen rendelkezik róla, mint sajátjáról, hogy a maga izlésének megfelelően kölcsönöket ad belőle az egyes bankoknak, igy többek közt a bécsi Unió-banknak adott 2,460.000 koronát.

Polczner Jenő: Bécsi banknak magyar pénzt.

Bartha Ferencz: Nem értem, mi közünk van nekünk a bécsi Unió-bankhoz, de abban, hogy magyar pénzt, a mely magyar adózó polgárok verejtékével és zsandári fedezettel szereztetett be az állam kasszájába, külföldi bankoknak adunk, ebben sem politikát, sem észszerüséget nem látok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Majdnem hazaárulás-számba megy!

Bartha Ferencz: Itt van egy másik tétel is: a haditengerészet rendkivüli szükségleteinek fedezésére 6,286.000 korona. Nekem, t. képviselőház, nincsen tudomásom arról, hogy a törvényhozás ezt az előlegadást megszavazta volna. A t. pénzügyminiszter urnak nem volt joga a törvényhozás tudta és beleegyezése nélkül a haditengerészetnek ily előleget adni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ily előlegadás kijátszása a nemzet pénzmegszavazási jogának, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert bizonyos előérzet fogja el a túloldalt, a mely igy okoskodik: ha a pénzügyminiszterünk már odaadta azt a pénzt, a honnak ugy sem kapjuk vissza, hát szavazzuk meg.

Ismétlem, hogy ez egyenes kijátszása a törvényhozás jogainak.

A mikor ebből a 600 milliós rengeteg kincsből sem a tanitóságnak, sem a tisztviselőknek, sem a vasutasoknak nem jutott semmi, és akkor, a mikor az adóterheket nem szállitjuk le, a mikor a kereskedelem és ipar a legsulyosabb válsággal küzd, akkor, a mikor a hadseregnek ujból és ujból száz meg száz milliót akarnak adni, és folyton ujabb, előre nem látható milliókat követelnek, nem vagyok abban a helyzetben, s hazafiui kötelességérzetem tiltja, hogy ennek a kormánynak az indemnitást megszavazzam. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Endrey Gyula jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Előre is kijelentem, t. képviselőház, hogy a felhatalmazási törvényt a kormánynak nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy miért nem szavazom meg, erre az érveket az államélet különböző területeiről fogom venni, de hogy miért jelzem előre egészen tisztán, hogy milyen lesz beszédem beosztása, ez az előljáró beszéd szól a t. házelnök urnak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A t. elnök ur a mult héten Gabányi Miklós t. képviselőtársamnak beszédénél megakasztotta a szónokot és felvetette azt a kérdést, hogy a szónok beszéde miként függ össze a felhatalmazási törvényjavaslattal? Gabányi Miklós

t. képviselőtársam megfelelt e kérdésre; közte és az elnök ur között tehát ez a tétel el van intézve. Engem azonban, t. képviselőház, ez a kérdés a parlamenti szólásszabadság szempontjából érdekel. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet azt megengedni, t. képviselőház, hogy előre megmondja a szónok, hogy miképp függ össze a kérdés a szőnyegen levő törvényjavaslattal. Egyikünk, t. képviselőház, rövidebben fejezi ki magát, a másik talán hosszasabban fejti ki eszméit! Ne méltóztassék a t. elnök urnak felejteni azt, hogy azt a magszemet, a melyből a pusztaságban az erdők nőnek, sohasem a sasok viszik, hanem a kis madarak csőréből hull le az a csirázó szem, a miből erdő lesz. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Minden egyes képviselőtársunk, a kit a kerület ide küldött, azért jött, hogy a nemzet sérelmeit mondja itt el és nem azért, hogy hosszu körmondatokban ékesszólási gyakorlatokat tartson. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. elnök ur! Én meghajlom Apponyi Albert nagysága előtt, de épen azért, mert jó helyen látom őt a képviselőház elnöki székében, nem akarnám, hogy az utódok mint jogforrásból meritsenek az Apponyi Albert gróf rendreutasitásából. T. képviselőház! Ilyen viszonyok között, a milyenek között ma vagyunk, ilyen parlamentben, a milyenben most vagyunk, a hol a katonai hatalom folyton előrenyomul, nekünk egyetlen biztositékunk a szólás-szabadság. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egész tisztelettel jelentettem ezt most be a ház elnökének, mint a jó párbajvivó, mikor kiáll, kardját megvillogtatva: tiszteleg, de egyuttal érezteti, hogy annak a kardnak éle is van, és a karban, a mely tartja, erő is van! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Azzal kezdtem beszédemet, hogy az állami életnek sokféle mezejéről fogom idehozni az indokokat, hogy miért nem szavazom meg a felhatalmazási törvényjavaslatot. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ha végignézek állami életünkön, t. képviselőház, Arany Jánosnak a verse jut eszembe: »Hullatja levelét az idő vén fája!« De hullatja levelét a magyar alkotmánynak ezeréves fája is! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lassankint ezen az ezeréves fán nem lesz lomb, a magyar függetlenséget, az önálló Magyarországot, a nagy, az ezeréves nemzetet nem képviseli ma már más, mint a magyar szent korona oda fent Budavárában, de az is letakarva, kriptába téve. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát akkor Nagy Ferencz t. képviselőtársunk, a kinek higgadt, nyugodt, eszes, előzékeny és épen ezért megvesztegető okoskodása előtt igen szivesen hajlom meg, ne méltóztassék az angol parlament szokásaira hivatkozni, hogy ott a felhatalmazás nem a bizalom kérdése!

Thaly Kálmán: Mások ott a viszonyok!

Rátkay László: Ott szabad nemzet él, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az tudja magát védelmezni, annak a kormánya nem császári hatalomnak kinevezett kormánya. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ilyen nemzetnek, mint mi, ilyen parlamentben, a hol ma vagyunk, a felhatalmazási törvény az egyetlen fegyver, a melylyel élni és ily kormánytól a továbbvitelre az engedélyt megtagadni kell és lehet! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Először is a gazdasági kiegyezés kérdésében teszek egypár észrevételt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőtársam Nagy Ferencz ott is nagyon fényesen fejtegette az 1899 : XXX. t.-czikk tartalmát; fényesen bizonyitotta, hogy a nemzetnek minő jogai nincsenek benne. Segitségére ment t. képviselőtársam ebben a kérdésben a kormánynak, a ki szintén azt fejtegeti, hogy az 1899 : XXX. törvényczikkben a nemzetnek minő jogai nincsenek benne. Hát nem szomoru az, mikor a legfényesebb jogászi elméink nem abban jönnek segitségre, hogy a nemzetnek minő joga van ebben a törvényben, hanem mije nincs, és eddig minden fényes jogászi elme ebben a parlamentben a kormánypárti oldalról nem a nemzeti jogokat veszi ki a törvényből, hanem azt fejtegeti és magyarázza, hogy a nemzettől ezeket a jogokat elvegye.

Barta Ödön: Verwirkungstheorie!

Rátkay László: Csak akkor lehet megérteni a kormány álláspontját, csak abban a világitásban lehet megérteni ezt az egész törvénymagyarázatot, ha tudjuk, hogy ő nem a nemzetnek a kormánya, hanem egy császári hatalomnak itt levő közege. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben a világitásban azután igen szépen, igen logikusan meg lehet érteni, hogy a kormánynak felfogása a nemzet többségének a véleményével mért ellentétes! Nem akarom én a t. képviselőházat untatni azzal, vajjon az 1899 : XXX. törvényczikkben benn van-e az, hogy az autonom vámtarifának 1902. deczember 31-ig meg kellett volna-e lennie és ha meg nem lesz, ez a viszonosság megsértését vonja maga után! Nem akarom a t. házat untatni azzal, hogy felolvassam a t. kormányelnök urnak azt az indokolását, melylyel a törvényjavaslatot beterjesztette, hogy felolvassam az előadónak a beszédét, midőn a törvényjavaslatot itt a házban védelmezte, a közgazdasági, a pénzügyi bizottságnak a jelentéseit, melyek mind arról beszélnek, hogy ez az ujabb törvényjavaslat — akkor még törvényjavaslat — a Bánffy-Badeni-féle kiegyezéseknek az alapján áll. A közgazdasági bizottság azt mondja, hogy ebben pedig, a Bánffy-Badeni-féle kiegyezésben expressis verbis ott van, hogy 1902. deczember 31-ig meg kell lenni az autonom vámtarifának.

Én, t. ház, most a törvénynek igazi értelmét a törvény szövegéből, szelleméből kisérlem megmagyarázni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a törvény — és ez egyuttal majd szól Nagy

Ferencz t. képviselőtársamnak is, a ki azt mondta, hogy ez remeke a törvényalkotásnak, hogy az állapotot — ez ugyan egy lehetetlen szó, de most ezen nyugszik Magyarország gazdasági helyzete — fentartjuk a viszonosság fejében, ha a viszonosságot odaát is fentartják. Kik tartják fenn odaát a viszonosságot? Kapaszkodjunk bele ezen szóba. Az osztrák kormány, a mely jön-megy? A parlament, a Reichsrath, mely nem tárgyalja, nem akarja tárgyalni? Hát ki tartja fenn a viszonosságot? Ugyebár a császári szó?

Barta Ödön: Isten kegyelméből a 14. szakasz.

Rátkay László: Az 1867 : XII. törvényczikknek mi a jogalapja? Nem a teljes alkotmányosság mindkét államban? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nos, akkor hát ez a törvényjavaslat, a mely egyenesen azt mondja, hogy alkotmányellenesen a viszonosság tartassék fenn odaát, ez egy kitünő törvény? Méltóztatik tudni, hogy jogászilag hogy nevezik az ilyen kikötést? Turpis causa, erkölcstelen kikötésnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ime tehát, t. képviselőház, ez a hires törvény, a mely a viszonosságra van fektetve, jogászi szempontból és alkotmányos szempontból is erkölcstelen alapon nyugszik itt is és oda át is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nézzük csak, t. képviselőház, egy másik szakaszát ennek a hires törvénynek. A 3. §. azt mondja: »Utasittatik a kormány, hogy ő Felsége többi királyságai és országaival kötendő vám- és kereskedelmi szövetség létesitése végett, nemkülönben oly czélból, hogy az idegen államokkal kötendő kereskedelmi szerződésekben az ország érdekei kellőleg érvényre juttassanak, a tárgyalást a császári és királyi osztrák kormánynyal legkésőbb 1901-ben inditsa meg!« Inditsa meg? Csak ez az értelme neki? Csak azt akartuk, hogy inditsa meg 1901-ben a tárgyalást? Azt nem akartuk, hogy be is fejezze valahogy és valamikor? Miért adtunk akkor törvényileg utasitást a kormánynak, hogy a tárgyalást inditsa meg? Ezen szakasznak csak akkor volna értelme, ha áll azon jogelv és methódus, a melyet a t. miniszterelnök ur felállitott, hogy hiszen ráérünk 1906. deczember 31-éig, hát akkor, t. képviselőház, nem állunk nevetségesen a világ előtt, önmagunk előtt, minden igazi jogász előtt!

De nem ez a törvénynek igazi lelke; mi nem ezt akartuk, hanem azt, hogy a tárgyalásokat 1901-ben inditsa meg, 1902-ben pedig fejezze be. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem is lehetett más czélzata a magyar kormánynak és a magyar parlamentnek! Miért? Mert 1899-ben, mikor a törvényt alkottuk, csak Ausztriával szemben nem voltak tiszták a viszonyaink, de a külfölddel szemben még tiszták voltak azok, hiszen ott voltak megkötött kereskedelmi szerződéseink. De tudtuk, hogy 1902. deczember végével, illetőleg 1903. január elsején a külfölddel szemben is rendezni kell a viszonyainkat.

Hát azt akarta a magyar parlament ezzel a törvénynyel, hogy necsak Ausztriának, hanem az egész világnak kötött kézzel oda legyünk dobva áldozatul? Hiszen ha autonom vámtarifánk nincs, hogy kezdjük meg 1903. január elsején az alkudozásokat? Hogyan, minő alapon? A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy automaticze meghosszabbittatnak a lejáró szerződések. Bocsánatot kérek, automaticze nem lehet azokat a szerződéseket meghosszabbitani. Hiszen a t. miniszterelnök ur törvényjavaslatának módositásában önmaga azt mondja, hogy a külfölddel szemben 1903. január elsején már a vámegység alapján, mint jogalany nem jelentkezhetünk, mert Ausztriával a külfölddel szemben csak addig jelentkezhetünk mint jogalany, mig vámegységben voltunk. Igaz ez? A mint azonban a törvényben az van, hogy az önálló vámterület jogalapjára léptünk, akkor 1903. január 1-jén a vám tekintetében is, ezen az alapon is önálló és független nemzet vagyunk, tehát külön kell alkudoznunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy a törvény hivatkozik az 1878: XX. t. cz. 1., 2. és 3. §-aira, hogy az alkudozás a külügyminiszter utján történik, de, engedelmet kérek, ez csak a módra vonatkozik, t. i. hogy a nemzetet a külügyminiszter képviseli és közvetiti ebben a kérdésben. De mint jogalany a nemzet igenis önálló és független, tehát csak külön tárgyalhat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hagyjuk, t. képviselőház, ezt az egész autonom vámtarifa-kérdést; én most már nem feszegetem a törvényt, mert fájdalommal kell bevallanom, hogy a magyar törvényeknek akkor, a mikor a nemzetnek javait kellene azokkal biztositani, érvényük és erejük nincsen: ilyenkor azok csak papiros törvények.

Most már a szentesitett törvénynél keresek egy nagyobb biztositékot: a férfiui adott szót keresem, a t. miniszterelnök urnál, keresem a földmivelésügyi miniszter urnál. Az adott szót, t. képviselőház, én nem akarom elengedni! A miniszterelnök ur is, a földmivelésügyi miniszter ur is nagyon jól tudják, hogy a Szerbiával és az Olaszországgal lejáró kereskedelmi szerződéseink erre a nemzetre gazdaságilag élet-halál kérdések lesznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ki is nyilvánitották ebben a házban, hogy sem az olasz szerződés, sem a szerbiai szerződés akkép, a mint van, meghosszabbitva nem lesz. Ezen adott szó alapján kérdem én a t. miniszterelnök urat és a t. földmivelésügyi miniszter urat: állják-e még a szavukat?

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem ugy volt az mondva!

Rátkay László: Méltóztassék ezt a nemzetet felvilágositani, hogy 1903 után mi lesz a nemzet jogaival? Meg lesz-e hosszabbitva az olasz szerződés ugy, a mint van, meg lesz-e hosszab-

bitva a Szerbiával kötött szerződés, igen vagy nem? Erre egyenes, tiszta, férfias feleletet kérünk. *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Hol vannak ilyenkor a gazdák?

Rátkay László: Nem akarok arra kitérni, hogy a miniszterelnök ur ismételten és ismételten mindig azt mondja, hogy az ő legszentebb, legmelegebb meggyőződése az, hogy Magyarország Ausztriával vámszövetségben legyen.

Széll Kálmán miniszterelnök: Már t. i. jó vámszövetségben, hogy az érdekeink meg legyenek óva!

Rátkay László: Meghajlom a miniszterelnök urnak egyéni meggyőződése előtt, előttem azonban fontosabb, hogy mit akar a nemzet? Méltóztassék nekem egyetlenegy kérvényt mutatni, a mely azért jött be ehhez a házhoz, hogy a vámszövetség fenn legyen tartva. *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék nekem egy törvényhatóságot mutatni, a mely ugy határozott, hogy a vámszövetség tovább is fennálljon! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szomoru helyzet, t. képviselőház, hogy a többség, a kiknek tagjai a választások előtt igen nagy számban hirdették az önálló vámterület szükségét, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* most hallgat. Azok a fényes, nagy elmék, — mert elismerem, hogy fényes, nagy jogászi elmék vannak ott, — miért nem nyilatkoznak meg? De még a néppárt is segitségére ment...

Förster Ottó: Kérem, tisztelet a kivételeknek! *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Rakovszky t. képviselőtársam a t. miniszterelnök ur segitségére megy és azt mondja: hát miért nem gondoskodott a függetlenségi párt, hogy expressis verbis benn legyen a törvényben a vámtarifa-elkészités határideje?

Barta Ödön: Mert benne van!

Rátkay László: Hát engedelmet kérek, a nemzet, a haza jogairól csak nekünk kell gondoskodnunk? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Nem méltóztatik látni, hogy önökre minő lealázó ez a felállitás? Hiszen a nemzet jogai felett nemcsak nekünk, — bár mi a legszivesebben teszszük — de önöknek is, a t. többségnek is, kötelessége őrködni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Nem szabad, ők csak Bécsnek tömjéneznek!

Rátkay László: T. képviselőház! A paktum kérdését nem feszegetem, de egyet megkövetelek: A paktum kérdése és ott történt megállapodások nem egyéni dolgok, azok a nemzetet érdeklik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kérem és követelem tehát, hogy mindenki, a ki a paktum kötésében résztvett és még ebben a házban mint férfiu nem nyilatkozott, jöjjön és nyilatkozzék, hogy mi annak az igazi értelme? *(Hosszantartó zajos helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Kérem és követelem, hogy a pártoknak elnökei, többek között a nemzeti pártnak volt elnöke is, a ki ebben a kérdésben érdekelve volt és most a nemzettel szemben e nyilatkozattal tartozik, nyilatkozzanak, hogy mi a paktumnak igazi értelme? *(Zajos helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Ez nem magánkérdés, ez — a mint az előbb mondottam — a nemzetnek élet-halál- és legszentebb joga és kérdése, ezt becsületbirói eljárás alakjában, vagy egymás iránti gavalléros hallgatás czimén eltemettetni nem engedjük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Az állami életnek most majd egy másik mezejére megyek át, hogy megindokoljam az én bizalmatlanságomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Itt vannak a külügyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyan kérem, t. képviselőház, valaki azt mondhatná: külügyek, hát vannak még külügyek a magyar parlament szempontjából? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit tudunk mi arról, hogy a nagyvilágban mit csinálnak? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát méltóztassék a t. többségnek, a kik jól értesültek ebben a dologban, engem, szerény függetlenségi képviselőt, felvilágositani: hogyan van most Ausztria és Magyarország? Hármasszövetségben? Kettősben? Egyesben? Ez a szövetség irásba van-e foglalva? Be van-e czikkelyezve a magyar törvénytárba? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ugyan, t. képviselő uraim, nyugtassanak meg engem és világositsanak fel ezekben. Ugyebár, hogy senki sem tud róla? Azt az egyet megteszik, hogy évenkint a delegáczió elé terjesztenek jelentéseket, pedig az 1867: XII. t.-cz. értelmében a politikai szövetségek a delegáczió utján a magyar parlamenttel, illetőleg — a mint az 1867: XII. t.-cz. mondja — mindenik országgyüléssel közlendők. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. külügyminiszter ur ugyan veszi magának azt a fáradságot, hogy a delegációban szivarszó mellett, bizalmas együttlétben, zárt ajtóknál *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Németül!)* ád némi felvilágositásokat; azokat a delegáczió tudomásul veszi, de már ennek a parlamentnek jelentést nem ad. Hát mi hogyan tudjuk meg a külügyi kérdéseket? A parlamentnek a szolgái utján, t. képviselőház, mert azok a delegációnak kinyomtatott jelentéseit egyszermásszor némi szivesség utján eljuttatják a mi kezeinkhez is. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ez a külügy? Ez a magyar parlamentnek a külügyre vonatkozó joga? És hogy mennyi veszteség származik ebből, t. képviselőház, engedtessék meg csak egy-egy példára utalnom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Itt van Szerbia. T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy Magyarországnak az volna az érdeke, hogy Szerbiával, mint geografiailag is határos országgal jó viszonyban legyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tettünk erre valamit, t. képviselőház? Hiszen mindenki

tudja, hogy a szerb király érintkezni akart az osztrák-magyar diplomacziával; tisztelegni akart Bécsben! Tudjuk, hogy kis dolgok erősitik a nemzetek közötti igazi összeköttetést. Ám a spanyol csizma, az udvarnak hagyományai lehetetlenné tették e látogatást. S mi az eredménye, t. képviselőház? Méltóztassék egy magyar embernek lemenni arra az alvidékre és mondja csak azt, hogy »én magyar vagyok«, a legnagyobb gyűlölet izzik ellenünkben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S miért? Olyan politikáért, a melyben ártatlanok vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Külügyekben odakint bennünket egészen el is sikkasztottak; hiszen zászlónkat, czimerünket sehol sem látni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur a delegáczióban már ezen kérdésben is paktumot akart készíteni *(Derültség a szélsőbalololdalon.)* és azt mondotta: majd erről a kérdésről gondoskodunk; valami közös czimert eszelünk ki! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Minek a közös czimer, t. miniszterelnök ur? *(Ugy van! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott van az 1848 : III. t.-cz., az világosan megmondja, hogy a magyar zászló és a magyar czimer ősi jogaiba visszaállittatik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatik tudni, mi az az ősi jog? Annyit jelent az, hogy dicsőséggel hordozták meg azt a zászlót őseink évszázadokkal ezelőtt egész Európán. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen ősi jogaiba tessék visszaállitani a magyar zászlót és a magyar czimert. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Most, t. képviselőház, az államéletnek egy másik mezejéről hozok adatokat és indokolom meg az én bizalmatlanságomat. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Itt van a kapcsolt részek! Ma egyelőre csak Horvátországról fogok beszélni! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Engem Horvátország ellenében gyülölet nem visz, s én a mikor Horvátországról beszélek, nem felejtem el az évszázados történetet, nem felejtem el azt, hogy közösen véreztünk; nem felejtem el azt, hogy nagy történeti közös nevek vannak, a melyek ugy kellene, hogy minket aranykapcsokkal elválaszthatatlanul együtt tartsanak. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azért ne méltóztassanak azt hinni — sem itt, sem, ha gyenge szavam lehallatszik, Horvátországban — hogy belőlem most a harag szólott. Állitom azonban, hogy Horvátország azon az uton, a melyen most van, tovább ne haladjon, mert azt a magyar parlamentnek és a magyar anyaországnak megengednie nem szabad. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ott nagy horvátországi álmokról zajongnak, horvát állampolgársági eszméket állitanak fel, a bánhoz közel álló lapok már ugy irnak, hogy itt van a teljes elszakadás ideje, izgatnak, hogy a horvát nép értse meg azt a néma szózatot, a melyet Jellasics szobrának kinyujtott kardja mond: előre, Magyarország ellen! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. képviselőház, nincsen Horvátországon Magyarországnak őrszeme? Ki a horvátországi bán? Nem magyar zászlósur? Nincs közjogi kötelessége? Ezt a jó urat csak azért küldöttük Horvátországba, hogy ott *(Halljuk! Halljuk!)* tartogatva legyen arra az alkalomra, hogy, midőn Magyarországon válság van és konzervativ miniszteralakulás kell, megjelenjék mint Macbethben Banco szelleme és rémitgesse a magyar szabadelvüséget? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én, t. ház, felállitom a kérdést: a horvátországi bán vagy tudta, a mik ott lenn készülnek, vagy nem tudta. Ha tudta és megengedte, ki kell neki adni az utlevelet. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha nem tudta, még inkább ki kell neki adni az utlevelet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De megvádolom ebben a kérdésben az én horvát képviselőtársaimat is. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvádolom és felelőségre vonom őket a magyar parlament előtt! Miért vannak ők itt a magyar parlamentben? Nem tudják, hogy annak egyik legfőbb elve a szólásszabadság? Ha t. képviselőtársaimnak, vagy országuknak odahaza baja van, tessék ideállani és elmondani azokat a bajokat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Itt csak a fizetést szedik!)* De t. képviselőtársaimban nincs meg a kellő erély nemcsak bajaik tolmácsolására, hanem arra sem, hogy akkor, mikor látják, hogy nemzetük veszélyes uton van, akkor felálljanak, és itt a magyar országházban a horvát és magyar kiegyezésnek legfőbb lényegéről, a hazaszeretetről, az anyaországhoz való hüséges ragaszkodásról nyiltan szólni merészeljenek! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Megvádolom ebben a kérdésben a horvát miniszter urat is. Nagyon örülök, hogy épen itt van és szerencsénk van hozzá! A t. miniszter urnak hivatása nem az, hogy itt a piros bársonyszéket szótlanul betöltse, nem az, hogy mikor nincsen miniszter és tárgyalni nem akarunk, itt hűségesen helyettesitse az eltávozott minisztereket, hanem a t. horvát miniszter urnak kötelessége vigyázni a Magyarország és Horvátország közötti viszonyra, s ha hibát és bajt lát, előre figyelmeztetni ezt az országgyülést arra, hogy baj van. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kötelessége, ha hibát és bajt lát, azt tudtul adni ennek a nemzetnek, mert ezernyi dolgai között bizonyára megtörténhetett és meg is történt, hogy Horvátországnak nagy álmairól megfeledkeztünk és nem vettük észre, hogy ott veszélyes ábrándok izzanak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Végre megvádolom a t. miniszterelnök urat is. *(Halljuk! Halljuk!)* A horvátországi bán felett ő határoz. Ha tudta, hogy hiba van odalent és meg kellett győződnie Khuen Héderváry hibáiról, akkor t. miniszterelnök, azért van a

hatalom a kezében, tegyen jelentést odafenn és azt a horvátországi bánt, ki helyét méltóan betölteni nem tudja, bocsássa szélnek. *(Ugy van! (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Inkább Széllt bocsájtják szélnek!

Rátkay László: T. képviselőház! Egy másik mezőről is hozok ide bizalmatlanságom megokolására érveket. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az udvartartási kiadások felemelésének a kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Majdnem azt a kérdést merem felállitani, t. képviselőház, hogy a magyar koronának a várományosai, a t. főherczeg urak tisztában vannak-e a magyar korona eszményi, nagy gondolatával? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy vannak! Fogalmuk sincs róla!)* Tudják-e azt, hogy ennek a koronának eszményi tartalma olyan, a minő az egész világon nincs; hogy ez a korona egy kincs, mely hatalmat ád, de nem isteni kegyelemből és a népek ellenére, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem a nemzetnek az akaratából. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* A nemzet adja oda az ő akaratát, fenségét a koronában jelképezve, és azt mondja egy embernek: uralkodjál felettem!

Molnár Jenő: A pénzt is onnan kéne kérni, az Isten kegyelméből! *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a magyar trónnak várományosai tisztában volnának ezzel a nagy gondolattal, akkor Magyarországra nemcsak vadászni jönnének le, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem eljönnének azért is, hogy megálljanak ez előtt a korona előtt, megremegni a gyönyörüségtől, mert méltóztassék elhinni, Habsburg-házból származott vérnek is gyönyörüség lehet az a gondolat, hogy ezt a koronát én valaha fejemen és homlokomon fogom viselni! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ők nem jönnek, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hanem törvényjavaslatokat küldenek nekünk ide, mint egykoron Svájczba Geszler-kalapokat, hogy meggyőződjenek arról, vajjon ez a nemzet eléggé puhult, eléggé alázatos-e már, hogy már a zsarnok kalapja előtt is meghajol! *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz képviselőtársamnak szólok mostan. Az ő nagy jogászi tudományára a törvénymagyarázat tekintetében van most szükségem nekem.

Olay Lajos: Veszedelmes!

Rátkay László: Majd, azt hiszem, nem lesz veszedelmes! Ő azt mondja, hogy egy törvénynek igazi értelmét ugy betüzzük ki, hogy megnézzük, mit akart a törvényhozás és mit mond a törvény? Ugyebár helyesen mondottam? Kérem most a t. képviselő urat, itt van az 1867: XII. t.-cz., annak az a szakasza, a mely a magyar udvartartásról szól. Méltóztassék az én t. képviselőtársamnak most a törvénymagyarázat tekintetében az én gyönge tehetségemnek segitségére jönni. Mit akart a törvényhozó azokban a szakaszokban, a melyekben a magyar udvartartásról beszél. Egy igazi nagy, férfias gondolat van ott lefektetve, t. képviselőház, — ezt készségesen elismerem — az 1867: XII. t.-czikknek ez egyik gyöngyszeme, szépséges gondolata, mikor azt mondotta. . . .

Madarász József: Dehogy!

Rátkay László: Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy mikor én ebbe a magyar parlamentbe bejöttem azzal az elvi álláspontal, hogy önálló és független Magyarországot akarok, akkor én egész bátran beszélhetek az 1867: XII. t.-czikkről, annak azon pontjáról, a melyben a magyarságra valami jó van, anélkül, hogy bármit vételnék elvi álláspontom ellen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház, annak az 1867: XII. t.-czikknek a magyar udvartartásra vonatkozó részében micsoda gondolat van kifejezve? Magyarországnak a büszkesége, a mikor azt mondotta: nem akarom, hogy az udvartartás különbözőleg legyen megállapitva, a magyar királynak és az udvarának a fénye meglegyen! Mert tudtuk, hogy — s a midőn magyar királyságról beszélünk, ebben a nemzeti értelemben, akkor a magunk fényéről és a magunk udvartartásáról beszélünk — ugy-e bár, azt akartuk biztositani, hogy a magyar király udvartartásának fénye meg legyen óva, és hogy ne kelljen a magyar királynak, ha főzetni akar, idegen szomszédba szaladni és tányérokat kölcsön kérni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, tisztelt ház, abban is volt okos gondolat és számitás, hogy a magyar udvartartás felállitásával módot és alkalmat adjunk arra, hogy a magyar király itt legyen, közöttünk; hogy ezt a nemzetet, a mely távolról ki nem ismerhető, a közelben lássa, lássa tisztán e nemzet hevületét, vágyait, férfias és daczos akaratát, erejét, és megismerve, becsülni is tudja! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azonban, tisztelt ház, azon viszony mellett, a melyben ma vagyunk mi, s a magyar király, egymást megérteni nem fogjuk. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én egészen szerencsétlen gondolatnak tartom azt, hogy a t. miniszterelnök ur most jön a királyi udvartartási költségek emelésének a kérdésével. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Miért kéri ezt, t. ház? Hiszen nincsen magyar udvartartás; nem érzi tehát a t. miniszterelnök ur; nem sugja meg neki valami, hogy az egyenes magyar lélekben a királyt és a magyar királyhűségnek a gondolatát állitja egymással szembe, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a midőn tőlünk azt követelik, hogy szavazzunk meg udvartartási költséget olyan udvartartásra, a mely még nincs meg? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Azt bizony nem kapják meg tőlünk!

Rátkay László: T. ház! A király a magyar jogoknak forrása. Azt a szegény jobbágyot, azt a szegény parasztot, a ki éhező és fázó családjának egy ágacskát megy lopni a kincstári erdőbe, megbüntetik ő Felsége a király nevében. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, a t. kormány milliókat akarna elharácsolni a nemzet vagyonából; hát hogyan büntessük meg önöket a király nevében? *(Helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Nem veszik-e észre, hogy milyen ellentét van itt . . .

Barta Ödön: A nemzet nevében kell megbüntetni!

Rátkay László: . . . az igazság gondolatában, t. miniszterelnök ur?

Most még egyet jegyzek meg és ezzel be is fejezem beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Az állami életnek még egy mezejéről akarok ide bizonyitékot hozni, és megindokolni azt, hogy miért nem viseltetem bizalommal a kormány iránt, és ez a katonai törvények kérdése! Nagyon sajnálom, hogy a honvédelmi miniszter ur nincs itt, *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bécsben van!)* mert lehet, hogy egy-két személyes dolgot is fel fogok hozni, és őszintén szerettem volna, ha szemtől-szembe állunk egymással.

T. képviselőház! Én azt hallottam, hogy a midőn a delegáczióban a hadügyi kérdéseket tárgyalták, a közös hadügyminiszter ur azt mondotta, hogy: »Valami rettentő dolog ez Magyarországon a delegáczióban ülni; valami ósdi, homályos törvényekkel, közjogokkal járnak-kelnek itt mindig a magyar képviselők« . . . s a midőn erre a vádra azt mondották, hogy: »Hát báró Fejérváry Géza?« akkor a katonák szemében megcsillant a büszkeség és azt mondották: »Hajh Fejérváry. az más! annak a kis ujjában benne van a magyar közjog, azt nem kell félteni!« *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Azért nincs a fejében semmi! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Azt akarom most megnézni, hogy igaza volt-e a katonáknak; vajjon a t. honvédelmi miniszter urnak csakugyan a kis ujja hegyében van-e a magyar közjog?

T. ház! Én nem megyek bele az 1867: XII. t.-cz. feszegetésébe. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* mert számolok a t. ház türelmével. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A tételt röviden igy állitom föl: A pragmatika szankczióból mi folyik? A kölcsönös védelem kötelezettsége; ez a főgondolat, ez a lényeg; de hogy hogyan van ez a kölcsönös védelem, az már csak mód, az már csak eszköz. E szerint, t. ház, a közös hadseregnek a gondolata nem egy bálvány, nem egy holttenger, a melybe a magyar vér patakjának mindig és minden körülmények közt bele kell folynia! Nem. Ez csak a kölcsönös védelemnek a módja. Már most, t. ház, az 1889: VI. törvényczikket önök csinálták meg, t. többség és kimondották, hogy tiz évről tiz évre kell megállapitani az ujonczlétszámot, ezen belül ezt a kérdést feszegetni nem szabad, és ez a kérdés mindig a két ország, tehát Ausztria és Magyarország parlamentjének hozzájárulásával tisztázandó. Már most, t. ház, ha ezt a kérdést az osztrák parlamenttel nem tudjuk tisztázni; pedig látszik, hogy már évek hosszu sora óta alkotmányosan nem tudjuk tisztázni, mi következik ebből? B. Fejérváry Géza t. miniszter ur értelmében az, hogy nekünk minden körülmények között alkotmányellenesen is oda kell adni az ujonczokat a közös hadseregbe. En szerintem, s ebben minden jogász igazat fog nekem adni, nem az következik; hanem az következik, hogy ha a közös hadsereg kérdését, illetőleg a kölcsönös védelemnek kérdését alkotmányos uton nem tudjuk tovább teljesiteni, tehát teljesitsük alkotmányosan Magyarország részéről, ez pedig nem lehet más, mint az önálló magyar hadsereg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De nézzük meg Röntgen-sugarakkal ennek a kérdésnek a velejét. A t. miniszter ur a tárgyalásoknál mindig arról beszél, hogy a magyar zászló, a magyar nyelv a közös hadsereg gondolatával nem fér össze. Az 1889: VI. törvényczikk szerint, mely a véderőről szól, mi a közös hadseregnek a kötelessége? A 6. §. értelmében külellenség ellenében a területnek védelme. Semmi egyéb. A magyar alkotmány, a magyar jogok védelme nincs benne. Az tehát lehetséges eset, a mely minket fenyeget. Ez a mérlegnek az egyik része. Most nézzük meg a mérlegnek másik részét. Mi az, a miben a közös hadsereg minket állandóan fenyeget? A magyar nyelv, a magyar alkotmány, a magyar népnek minden eszményi nagysága, tehát minden, a mi drága és becses minden nemzetnek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát ha a mérleget és ezeket az érveket egymással szembe állitom, egészen bátran és nyugodtan mondhatom, és a többségnek is igy kellene gondolkodnia, hogy ennek a hadseregnek egyetlenegy ujonczot, egyetlenegy garast sem szavazok meg.

Ha a t. honvédelmi miniszter ur itt volna, megkérdezném tőle, hogy ő a törvényjavaslatot hogyan merte ugy indokolni, a mint indokolta. Azt mondja: Azok a viszonyok, a melyek a törvényjavaslatnak alkotmányos elintézését odaát gátolják, még most is fennállanak odaát Ausztriában! Micsoda beszéd az, t. ház, egy alkotmányos minisztertől, hogy a viszonyok még most is fennállanak? Mik azok a viszonyok? Hogy annak a másik országnak a parlamentje nem akarja tárgyalni ezt a kérdést; tehát alkotmányosan elintézni nem akarja! Már most, t. ház, akárminő pártok állanak fenn odaát Ausztriában, az bizonyos, hogy alkotmányosan ezt a kérdést tárgyalni nem akarják. Ha pedig alkotmányosan tárgyalni nem akarják, nem lehet ezt a kérdést elintézni. Magyar miniszter tehát nem beszélhet akként, hogy azok a viszo-

nyok, a melyek gátolják, még most is fennállanak. A t. miniszter ur azután az indokolás végén azt mondja: Kérem a t. házat, hogy a magyar parlament ezt alkotmányos uton intézze el.

Dehogy alkotmányos ut ez, t. képviselőház, dehogy alkotmányos javaslat ez! Hiszen mi ennek igazi czélja? Ez csak olyan, mint a hogy a lepke átváltozik. Most még alkotmányos törvényjavaslat alakjában van előttünk, harmadnapra azonban a gubóból kijön a pille, ott lesz igazi lénye és szine: a nemzetellenes fekete-sárga. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Kitünik, mi van a velejében: ennek a nemzetnek erejét féken tartani, megalázni, letiporni. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Ha a t. miniszter ur itt volna, felvetném a kérdést, ismeri-e a méhek természettanát? *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Nagyon érdekes állatok, igen dinasztikusak, és lojálisak. *(Derültség a szélsöbaloldalon.)* És megkérdezném, tudja-e mi az a here? *(Derültség a szélsöbaloldalon.)* A herék a méheknek valóságos belső titkos tanácsosai és generálisai. *(Derültség a szélsöbaloldalon.)* Ezek a herék kisérik a dinasztát, a monarchát, illetve a királynőt az ő kirándulásaira, sejour-jaira. *(Elénk tetszés és derültség a szélsöbaloldalon.)* De ez az idilli állapot csak addig tart, mig méz van. *(Derültség Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Mert a mint a méz elfogy, a heréket megölik a munkás méhek és kiszórják, mint szemetet a kas elé. *(Élénk tetszés és taps a szélsöbaloldalon.)*

Nagy ellentét választ el minket ezen az oldalon önöktől, uraim! Azt mondják Szibériáról, hogy az orosz határszélen egy oszlop van. Nincs rajta felirás. Ez az oszlop képviseli a czári mindenhatóságot. Azoknak, a kiket Szibériába visznek, a megvérzett, félig fagyos, összetörött, lelkükben, igazságérzetükben legázolt embereknek meg kell hajolniok az oszlop előtt és ki kell ejteniök a szavakat, hogy »a czár nagy és hatalmas.« Ez az oszlop eddig csak ott volt a határszélen. A miniszter urak hajoltak meg előtte és ejtették ki azt a gondolatot, hogy a császár nagy és hatalmas. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Most ezt az oszlopot beljebb hozzák, ide a képviselőházba; és mi tőlünk kivánják, hogy vérünkben, magyar érzéseinkben, igazságunkban megalázva lehajoljunk és elsuttogjuk, hogy a császár nagy és hatalmas. *(Élénk helyeslés és taps a szélsöbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Oszlopra velük!

Rátkay László: Nem suttogjuk el, nem, és ezerszer nem! *(Zajos helyeslés és taps a szélsöbaloldalon.)* Önöket, t. képviselőtársaim, odaát viheti a dinasztikus érzés. Nekünk azonban nem szabad felejtenünk, hogy minket a nemzet férfiakul küldött ide, kik vállainkon nagy eszméket viszünk és gondolatokat; nekünk nem szabad felejtenünk, hogy ezt a nemzetet nagy történeti erők hozták létre, ennek a nemzetnek ezeréves gondolatai vannak a multban és lesznek a jövendőben is! *(Élénk tetszés és taps a szélsöbaloldalon.)* Nekünk, t. képviselőház, nem szabad felejtenünk, hogy ez a nemzet élt már akkor is, a mikor Habsburgok nem voltak és élni fog akkor is, a mikor már Habsburgok nem lesznek!

A törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Hosszantartó zajos éljenzés és taps a szélsöbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. A horvát-szlavon-dalmát miniszter ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Cseh Ervin horvát-szlavon-dalmát miniszter: Igen t. képviselőház! Bocsánatot kérek, hogy pár perczre igénybe veszem szives figyelmüket, de ezt kötelességemnek tartom, ámbár nem szokásom felesleges szavakkal ezen t. háznak drága idejét pazarolni. Miután azonban Rátkay igen t. képviselő ur személyem ellen némely vádakat emelt, szó nélkül ezeket nem hagyhatom és kötelességemnek tartom igazolásomul ezeket visszautasitani. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi azt illeti, hogy én többnyire csak hallgatag ülök a bársonyszékben, ezt igazolom azzal, hogy nekem sem hivatásom, sem kötelességem mindenféle fontos kérdésekbe, a melyek itt e házban tárgyaltatnak, de Horvátországot és annak kapcsolatát Magyarországgal, az anyaországgal, nem érintik, beleszólani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Tehát e tekintetben ez a vád engem igazságtalanul ér és én ezt határozottan visszautasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi pedig a második vádat illeti, mintha én hivatásomat és kötelességemet nem teljesitném, t. i. azon irányban, hogy a Horvát- és a Magyarország között létező kapcsot mentől bensőbbé, testvéri szereteten alapulóvá iparkodnám fejleszteni: ezt szintén visszautasitom, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hivatkozva eddigi tevékenységemre az egész nyilvános életben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ugy látszik, hogy az igen t. képviselő ur információit olyan forrásokból meriti vagy meritette, a melyek sem a mostani horvát kormánynyal, sem az ottani nagy többséggel egyet nem értenek, mert különben nem hozhatott volna fel olyan érveket, a melyeket sem a kormány, sem a horvát képviselőtestületnek nagy többsége magáévá sohasem tesz, nem is tett. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én tehát azt a tanácsot szeretném adni az igen t. képviselő urnak és t. pártjának, *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* hogy ha csakugyan, — a mit nagy örömmel hallanék, — ők is óhajtják a testvéries és barátságos viszonyt Horvátország és Magyarország között, *(Felkiáltások a szélsöbaloldalon: Ez ter-*

mészetes!) akkor e tekintetben kezet nyujthatunk egymásnak, mert én is biztosithatom önöket, hogy ez az én legszentebb és legbensőbb kivánságom. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: A baj csak az, hogy a kivánságnál megállunk! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Cseh Ervin horvát-szlavon-dalmát miniszter: De kérem, én hivatkozhatom tettekre is, mert én e tekintetben — gondolom — mindig kötelességemet teljesitettem. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: Ez ugy van!

Cseh Ervin horvát-szlavon-dalmát miniszter: A mi pedig azon vádakat illeti, a melyekkel horvát képviselőtársaimat illette, azok talán maguk fogják magukat igazolni. *(Helyeslés a szelsőbaloldalon.)* Különben, ha szükség van rá és ha olyan kérdések fordulnak elő, a melyek Horvátországot szintén érintik, azok is bizonyosan helyt fognak állani. Különben hazafiságukat szintén pártfogásomba és védelmembe kell vennem. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeket kivántam a képviselő ur által mondottakra megjegyezni. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Teleki Sándor jegyző: Gr. Pejacsevich Tivadar!

Gr. Pejacsevich Tivadar: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A horvát képviselők azzal lettek vádolva, hogy ők itten nem beszélnek, de otthon a nagy-horvát eszmét propagálják. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon,)*

T. képviselőház! Ugy saját nevemben, mint képviselőtársaim nevében szükségesnek tartom ezen vádra felelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A horvát képviselők nem tartották szükségesnek mostan felszólalni és az indemnity-vitába beleszólani, mert a kormányelnök politikájával tökéletesen egyetértenek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és az indemnityt meg is fogják szavazni; igy tehát nem volt okuk a felszólalásra. Azt a vádat azonban, hogy a horvát képviselők itten másképen gondolkoznak és otthon megint másképen cselekesznek, határozottan visszautasitom, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert a horvát képviselők itten és otthon mindig az 1868 : XXX. t.-cz. alapján állanak, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és megmutatták ott lent, a különböző viták alkalmával, hogy az ellenzéknek meg tudnak felelni és ezt az álláspontot mindig meg is tudják védeni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Az igaz, hogy vannak Horvátországban is, épen ugy, mint Magyarországon, olyan emberek, a kik a kormány politikájával nincsenek megelégedve; *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Emberek?)* vannak ott is emberek, a kik a Nagy-Horvátország eszméjét propagálják, *(Halljuk! Halljuk! j bbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* de hála Istennek, azok sem itt, sem ott nincsenek többségben. Ezzel zárom szavaimat. *(Helyeslés jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház!

Elnök: Micsoda czimen kiván szólani a képviselő ur?

Thaly Kálmán: Azon a czimen, hogy a horvát miniszter ur a függetlenségi párthoz is intézte szavait, legyen megengedve nekem, mint a párt egyik elnökének, a pártelnök távollétében egypár szót szólanom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Egy hang jobbfelől: Személyes kérdés ez? Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A párt személyes kérdése!)*

Elnök: T. ház! Én nem ellenzem, hogy a t. képviselő ur szólhasson; erre nézve azonban számára a ház engedélyét kell kikérnem, s ezen engedély nélkül a felszólalást nem engedhetem meg, mert e tekintetben van egy preczedens. *(Halljuk! Halljuk!)* Én magam voltam abban a helyzetben, mint a nemzeti párt egyik vezérférfia, hogy a midőn ezen párt megtámadott — Szilágyi Dezső elnöklete alatt történt ez — én megkérdeztem az elnököt, hogy személyes kérdésben lehet-e a párt részéről felszólalnom; és akkor a ház t. elnöke a ház belenyugvásával kimondotta azt, hogy a házszabályok ezt nem engedik meg. Azonban azt hiszem, hogy a ház mindig megadja az engedélyt, a midőn valaki ilyen természetü kérdésben egy párt részéről fel akar szólalni és erre engedélyt kér a háztól. *(Általános helyeslés.)*

Thaly Kálmán: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy köszönettel veszem a t. ház engedélyét, és nem fogok azzal visszaélni, a mennyiben csak nagyon röviden fogok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem is alkalmas ez a pillanat arra, hogy szenvedélyeket keltsek fel, a mi a legtávolabb áll tőlem.

Rátkay László t. barátom, a midőn a Horvátországgal való viszonyunkat emlitette, hivatkozott arra, hogy ez a két nemzet, t. i. a magyar és a horvát, együtt küzdött, együtt vérzett sok időkön keresztül, az alkotmánynak, a kereszténységnek, s a jognak védelmében. Ezekre való tekintettel ő is kijelentette, hogy testvéries érzülettel viseltetik a horvátok iránt, és korántsem harag vagy szenvedély vezérli felszólalásában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Rátkay László t. barátom felszólalása tehát a legjobb indulatból eredt, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hasonló indulattal, és nem is első izben, viseltetem én is a horvát testvérek iránt — mint a ki talán mind a két nemzet történelmével is foglalatoskodtam valamit, s a legjobban tanuskodhatom azon hosszu időkön át való egyetértésről, és azon közös vagyon- és véráldozatról, a melyet ez a két nemzet az egész nyugat-európai czivilizácziót fedezve, vére ontásával és vagyonának feláldozásával hozott egész Nyugat-Európának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi óhajtanók legjobban, t. ház, hogy Horvátországban a magyar állameszméhez, a Szent István koronájához való ragaszko-

dás mennél inkább erősbüljön, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely eszme azonban nehezen egyeztethető meg — fájdalom, hirlapi közleményekből legalább ugy tudjuk, és némely sajnálatos események is igazolják ezt, — a nagyhorvát, a nagy délszláv állam alkotásának eszméjével; az ezzel aligha fér össze. Én magam egy felszólalásom alkalmával, a midőn tüzetesebben volt szerencsém, mint az akkori regnikoláris deputáczió egyik tagjának, a magyar-horvát kérdésről is szólani, hangsulyoztam azt, — akkor Bedekovich Kálmán néhai jó emlékezetü társunk volt horvát miniszter, — és azt ajánlottam neki, a kinek személyében láttam is erre nézve garancziát, hogy azon érzelmeket táplálja a Magyarországhoz való viszonyt illetőleg, a melyeket Zrinyi Miklós horvátországi bán, a nagy magyar iró, a lángeszü költő hangsulyozott a »Szigeti veszedelem« czimü nagy époszában, a saját ősapjáról, a ki ott vitézül vérét ontotta és hazájáért elesett, azt irván róla: »Jó magyar, jó horvát, egyaránt szereti mind a két hazáját.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezt az idézetet használva, fejeztem ki akkor azon óhajtásomat, vajha az akkori horvát miniszterről és a horvát képviselők mindegyikéről is ez elmondható volna. Kevés idő telt bele és az akkori horvát miniszter a következőket mondta nekem: Ugyan adtál te nekem a te czitátumoddal! Miért? kérdem én, hiszen csak jót czitáltam. Az ultra-horvátok — mondá — rám rontottak, s azt mondják, hogy rossz horvát vagyok, mivel megdicsértél azért, hogy jó magyar vagyok, mert szerintük az, a ki jó magyar, — s ezt az ellenzék is elismeri róla — nem lehet egyuttal jó horvát. Ezen az alapon támadták meg a horvát minisztert az ultra-horvátok. Tudom, hogy az országgyülés többsége nem ezekből áll, de fájdalom, ez a hangulat ujabb időkben mindinkább terjed. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én részemről ismerem a mostani horvát minisztert, és tudom, hogy ő is azok kategóriájába tartozik, a kik jó magyarok és jó horvátok, és csakugyan tény, a mire önérzettel hivatkozhatott a t. miniszter ur, — több közérdekü működéséből tudom ezt — hogy ezt tettekkel is bebizonyitotta. *(Éljenzés a jobboldalon.)* Óhajtom, hogy ezen dicséretemért a t. miniszter ur ne részesüljön olyan támadásban, a milyenben részesült annak idején Bedekovics miniszter. Mert ha ez ismétlődnék, ez csak azt mutatná, hogy a hangulat ma sem jobb, mint volt akkor. Én óhajtom, hogy jobb legyen.

És bizony ahhoz, hogy testvérileg megértsük egymást, mint a multban annyi időn keresztül, nagyon hozzájárulna az a körülmény, ha a horvát-szlavon képviselő urak többször felszólalnának, mint a hogy azt most cselekedte gróf Pejacsevich t. képviselőtársam. Fájdalom, hogy ezt legtöbb esetben nélkülöznünk kell. Néha Gyurkovics t. képviselőtársamtól hallottunk igen talpraesett beszédeket, de ezt is csak régebben, most, sajnos, nem; pedig igy jobban értenők meg egymást. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy a képviselő ur bennünket embereknek méltóztatott mondani, ezt csak nyelvbotlásnak tekintem. Azok is vagyunk, hanem, mint e ház tagjai, az emberek azon fajához tartozunk, a kiket képviselőknek szokás mondani. Hát az ezen oldalon ülő emberek is, a kik egyuttal képviselők, megérdemlik azt a czimet, melyet megadunk a horvát képviselő uraknak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azzal fejezem be felszólalásomat. hogy a horvát-szlavon képviselők és a horvát-szlavon nemzet iránt ezen párt részéről koránt sincs ellenséges hangulat. Mi igenis nagyon óhajtanók, hogy szent István koronájához és a magyar állameszméhez való testvéries ragaszkodás a Dráván túl is kifejlődjék, s tovább terjedjen Dalmácziába. Mert győződjenek meg a nagy délszláv eszméről álmodozók arról, hogy Dalmáczia egyesitése is, — tényleges egyesitése, mert közjogilag megvan ma is — nem valósitható meg Magyarország nélkül. Ha ők törvényhozásilag akarják Dalmáczia egységét létrehozni, ugy az csak Magyarországgal együtt lehetséges, mert nekünk is van ahhoz egy kis közünk a koronázás és a királyi eskü alapján. Szóval minden csak testvéri egyetértéssel lehetséges, és ezt melegen ajánlom a horvát nemzet és a horvát képviselő urak figyelmébe. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Csávolszky Lajos!

Csávolszky Lajos: T. képviselőház! A mióta a Széll-kabinet megalakult, azóta közállapotaink rémségesen megromlottak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közjogi téren a nemzet követelményei semmi tekintetben nem nyertek érvényesülést, anyagi téren pedig gazdasági válságba sodortatott az ország. Az Ausztria és Magyarország között fenforgó kérdések oly sulyos bonyodalmakba ütköztek, a milyenekbe 35 esztendő óta soha. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S most a kormány hozzánk fordul és bizalmat kér. Felhatalmazást kiván arra, hogy ezt a politikát tovább is folytathassa. Lehet-e erre más válaszunk, mint az, hogy a bizalomnak utolsó szikrája is kiveszett lelkünkből és igy bizalmat nem adhatunk; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kormányzás további vitelére meghatalmazást pedig annál kevésbbé. *(Ugy van! Ugy van! szélsőbaloldalon.)*

Innen-onnan négy esztendeje, hogy a miniszterelnök ur korlátlan ura az ország sorsának. Itt a parlamentben az ellenzék részéről komoly ellenállásra nem talál; kint a sajtóban igaz kritika nem állta utját; tehette tehát a nemzet erejének fejlesztésére, a mit akart és a mi tetszett neki. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Uj eszméket vethetett volna fel és azokkal megtermékenyithette volna ezt a tespedő, sivár közéletet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet aspiráczióinak segitségül

hivásával nagy alkotásokat vihetett volna keresztül vagy legalább is kezdeményezhetett volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lelkünkben keserüséggel, jövőnk iránt kinos aggodalommal látjuk körüskörül, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy a népek és nemzetek mily gyorsan és rohamosan haladnak jólétben és gazdaságban, miként erősödnek gazdagságban és a czivilizáczió áldásaiban; látjuk, hogy körülünk az elnyomott és leigázott kis népek mint lesznek szabadokká, kis államok mint lesznek nagy államokká. És mi, 20 millió lélek, itt egy roskadozó idegen uralom provinciájaként tengődünk napról-napra, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* rettenetes tanubizonyságát szolgáltatván annak, hogy elvész az a nemzet, a mely saját magát elhagyja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nézzen körül a miniszterelnök ur az országban. Gazdasági önállóságunk tényleges életbe léptetésének lehetősége fel van áldozva 1907-ig. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet önérzetének sulyos, durva megsértését tapasztaljuk lépten-nyomon, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és állami önállóságunknak még azon rongyai is, a melyek megmaradtak, azok is durva megaláztatásban részesülnek egyik napról a másikra. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És az érdekek és érzelmek közössége a korona és a nemzet között, a melyekről oly sokat beszélnek önök, sohasem volt oly valóságos feloszlásban mint mostan. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mintha önök nem is a békés alkotmányos élet felé, hanem a forradalom felé vezetnék a nemzetet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És midőn a miniszter ur igy hátratekint négy évi multjára és mikor igy kormányzásának silányságát látja maga előtt: vajjon nem száll-e magába? És a magábaszállás komoly pillanatában vajjon nem veti fel e kérdést, hogy nem volna-e üdvös magára és az országra: ha ott hagyná állását, melynek nagy feladatai megoldására nem volt, most sincs és sohasem lesz ereje? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vannak e képviselőházban sokan, a kik négy esztendő előtt nagy reménységgel néztek a miniszterelnök kormánya elé; vannak sokan, a kik kezdettől fogva tisztában voltak az iránt, hogy ennek a beteg országnak nagy bajai orvoslására nem a miniszterelnök ur a hivatott ember. Én is azok közé tartoztam, a kik igy gondolkoztak.

Félre ne értsen a t. képviselőház, nem személyeskedésről van itt szó. Tapasztalásból tudom én azt, hogy a személyeskedés eltörpiti az elvekért való lelkesedést. Az elvekért való lelkesedést a személyes gyülölettel összetéveszteni nem szabad. De vannak esetek, vannak körülmények, hogy a személyeskedést az elvektől elválasztani nem lehet: mikor a kormányzási rendszer a személylyel azonositja magát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És különösen nem lehet elválasztani a miniszterelnök urnál. A miniszterelnök ur azt mondja Rakovszky István képviselőtársam örökös faggatására, hogy vajjon van-e itt rendszerváltozás vagy nincs: itt vagyok, ide hoztam a multamat; nem másnak a multját, hanem a saját multamat; ez az én programmom. Hát igaza van a t. miniszterelnök urnak. Az államférfiunak a multjából lehet következtetni a jövőjére. Az államférfi nem olyan, mint a ma született gyermek, a kinek multja nincs és a kinek a jövőjéhez lehet mindenkinek tetszése szerint mindenféle reményeket füzni. Az államférfiunak multja az a tükör, a melyből a jövőjét megláthatni. De hát melyik multját hozta ide a miniszterelnök ur? Azt, mikor a boszniai okkupácziót nem helyeselte, vagy azt, a mikor helyeselte? Azt a multját hozta ide, a mikor a Tisza-lexet aláirta, vagy a mikor ezt a tettét megbánta? Nem tudom. Én csak egy multját ismerem a miniszterelnök urnak: hogy mióta a pénzügyminiszteri tárczát odahagyta, azóta nem volt kormány és nem volt kormányrendszer, a melynek minden bünét és hibáit ne helyeselte, ne támogatta volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Volt a régi kormányrendszernek és a régi kormányoknak sok bünös cselekedete; de egy sem volt, a mely szólásra késztette volna a t. miniszterelnök urat. A nemzet, az ország önérzete rút arczulcsapásokat kapott sokszor, de ez a t. miniszterelnök urat nem késztette soha egyetlen egy nyilatkozatra, egyetlen egy szónak a kiejtésére. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hogy a t. miniszterelnök ur és a régi rendszer között semmi különbség nincsen, hogy eziránt ő kétséget ne hagyjon senkiben, ezt bebizonyitotta, a mikor megalkotta a kabinetjét és abba belevette a régi rendszernek egyik legveszedelmesebb és a bécsi reakczionárius köröknek egyik legkedveltebb hivét, a pénzügyminiszter urat. *(Derültség jobbról. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Belevette őt, a ki az ischli klauzulát megteremtette, fogalmazta és a ki az ischli klauzulának ma is hive. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lehetetlenség, hogy a miniszterelnök ur lelkében komoly ellenszenv volna a régi rendszer iránt; lehetetlenség, hogy neki komoly szándéka uj nemzeti irányt hozni az országba, mikor a régi rendszernek legveszedelmesebb emberét veszi maga mellé munkatársul. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De a vita is, a mely ma folyik, mutatja, hogy ott vagyunk a régi rendszernek legizgalmasabb napjaiban 1898-ban, midőn Bánffy Dezső beterjesztette ide az indemnityt, hasonló állapotok fejlődtek ki, mint most, és én nem tehetek jobbat, mint hogyha a mi igen t. elnökünknek, gr. Apponyi Albert akkori képviselő urnak beszédéből egy részletet felolvasok. *(Halljuk! Hall-*

juk! a szélsőbaloldalon.) Nincs ebben a házban senki, a ki a mai viszonyokhoz illőbb beszédet tudna tartani, mint akkor ő tartott, s azért méltóztassanak megengedni, hogy ebből a beszédből egy részletet felolvassak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa:)* »A miniszterelnök urnak az országgal szemben mindenkor kötelessége a törvények sértetlenségét, a közjognak sértetlenségét megőrizni; de ebben az esetben velünk szemben is van egy le nem rázható erkölcsi kötelessége. Ez nem olyan egyszerü politikai nyilatkozat.«

Méltóztatnak tudni, akkor Bánffy Dezső paktált a nemzeti párttal, ugyancsak a provizórium tárgyában, és ugyanakkor Bánffy Dezső tett egy igéretet a nemzeti pártnak, a mit azután nem tartott meg. Erre vonatkozik a beszéd. *(Tovább olvas.)* »Ez nem olyan egyszerü politikai nyilatkozat, a melytől később meg lehessen ugrani szépen, kényelmesen, mert ha nem is a szerződés formáiban, de a jóhiszemü eljárásnak minden törvény szerint ez két — különben egymással szemben álló — pártnak egy bizonyos meggyőződésben való találkozása, mely a körülmények folytán szerződésszerü megállapodásnak a jellegével bir. És ha most azt tapasztaljuk, hogy vagy már akkor volt titkos utógondolata, mikor szavazatainkat a javaslatnak megnyerte, vagy hogy az enyhébb esetet vegyem, oly felületességgel és könnyelmüséggel folyt az egész eljárás, hogy akkor jól még meg sem gondolták, mit tesznek és mihez adják beleegyezésüket, és hogy alig néhány hónappal később azoktól az ünnepélyes nyilatkozatoktól, ünnepélyes biztositékoktól el fognak ugrani: akkor ne csodálkozzanak azon, ha nemcsak semmi bizalommal az ily kormány nem találkozik az ellenzék részéről, de ne csodálkozzanak, ha az ellenzék részéről az eljárás során élesebb és szokatlanabb fegyverekkel is találkoznak. Mert, t. ház, a dolog nem ott áll meg, hogy nekünk jogunk van a miniszterelnök urtól számon kérni azon igéret-számba menő nyilatkozatokat, a melyekkel akkor a mi szavazatainkat megnyerte; nem ott áll meg a dolog, hogy nekünk ahhoz jogunk van. Nekünk ennél kötelességünk is van az ország irányában, kötelességünk is van, közjogunknak sértetlen fentartása iránt. Mi belementünk az 1898 : I. t.-czikknek megalkotásába, belementünk bona fide . . . Ebből reánk nézve azon erkölcsi kötelesség háramlik, hogy tehát tegyünk meg minden megengedhetőt arra, hogy abból a velünk közösen alkotott törvényből közjogunkra a félreértésnek árnyéka se háruljon, . . .

Komjáthy Béla: Nagyon szép beszéd!

Csávolszky Lajos... *(olvassa):* »hogy azon lépés, melyet megtenni segitettünk, a melynek megtételéhez legjobb erőnkkel hozzájárultunk, az országra nézve következményeiben végzetessé ne váljék. És, t. ház, a miniszterelnök ur azokkal a vitákkal szemben, a melyek egy idő óta folynak, azokkal a nehézségekkel szemben, a melyekkel a napirendnek megállapitása és a különben 24 óra alatt elintéztetni szokott indemnitás megszavazása találkozik... kimondja, hogy a mit mi teszünk, az az obstrukczió! T. ház! Én megmondom egész nyiltan, hogy micsoda az, a mit mi teszünk. Én azt, a mi mostan történik az ellenzék részéről, nem tartom obstrukczionak.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* »Nekem nem is az a szándékom, hogy ennek ez a jellege legyen.«

Rákosi Viktor: Nekünk se!

Csávolszky Lajos *(olvassa):* »De azt igenis akarom, hogy olyan könnyen és gyorsan a kormány azoknak az eszközöknek a birtokába ne jusson, a melyekkel aztán korlátlan ura lesz a helyzetnek négy hónapig.« *(Élénk tetszés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Nagyon szép beszéd!

Rákosi Viktor: Eljárásunkat nagyon jól igazolja!

Csávolszky Lajos: Igy szólott akkor gróf Apponyi Albert. Teljesen hasonló esettel állunk szemben most. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* A miniszterelnök ur nekünk igéreteket, kijelentéseket tett, a melyektől most meg akar ugrani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha akkor a nemzeti párt t. elnöke erkölcsi kötelességének tartotta ezért a kormányt megbüntetni, százszoros erkölcsi kötelességünk nekünk, hogy most büntessük a kormányt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert százszorta nagyobbak azok a közjogi sérelmek, a melyeket elkövet e kormány, a függetlenségi párt jóhiszemüségének kizsákmányolásával.

Mert, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* nézzük az 1899 : XXX. t.-cz. eredetét. Akkor az ellenzék kiküldöttei és a miniszterelnök az Ausztria és Magyarország között fenforgó gazdasági kérdésben megállapodtak. Paktumot kötöttek. Hogy az ellenzék részéről helyes-e, vagy helytelen-e, ha a kormánynyal paktumot köt, erről nem beszélek. Tény, hogy a paktum megtörtént. A paktumnak leglényegesebb dolga az volt, hogy 1903-ig a viszonosság alapján rendeztetnek az Ausztria és Magyarország között fenforgó gazdasági viszonyok mindazzal a tartalommal, a melylyel a régi Bánffy—Badeni egyezség birt. Mindazzal a tartalommal. Az 1903-diki terminust azért vették fel, hogy az Ausztria és Magyarország között fenforgó érdekek kiegyezése és a külföldi államokkal kötendő szerződések megállapitása egy terminusra essék. Midőn igy a paktum elkészült, a miniszterelnök, a mint akkori beszédében, junius 2-ikán, kijelentette, háromszor is elolvasta, megpecsételte, aláirta és akkor itt ünnepélyesen kijelentette, hogy a mi a paktumban benne van, az kötelező, a mi a paktumban most nincs, nem tartozik a paktumhoz, és nem kötelez senkit. Hogy a paktumot aláirt férfiak mily szigoruan ragaszkodtak a paktum megállapodásaihoz, hogy mennyire

veszedelmesnek tartották minden módositását, és mennyire féltek minden módositástól és a terminus kitolásától, mutatja az, hogy Kossuth Ferencz t. képviselőtársunk ugyanakkor itt a házban kijelentette, hogy annak a paktumnak bárminemü módositása ellen a függetlenségi párt tiltakozik és meg nem engedi azt. Sőt Justh Gyula t. képviselőtársam egyenesen itt a házban hazaárulással vádolta azt, a ki nagyobb engedményekbe merészkednék belemenni, mint a minők ebben a paktumban kiköttettek. És csodák csodája, mégis mi történt? A miniszterelnök elment Bécsbe, neki Bécsben semmi más feladata nem volt, mint odamenni az osztrák kormányhoz és azt mondani, hogy itt van a kezemben a paktum, tessék megadni reá a reciprocitást, itt van a pártközi megállapodás, tessék a viszonossággal hozzájárulni és elfogadni, igen vagy nem. Ha hozzájárult volna, Magyarország és Ausztria közt a közgazdasági kiegyezkedés egyelőre befejezést nyert volna, ha pedig nem, a miniszterelnök urnak adott szava, igérete és becsülete követelte, hogy ott hagyja a tárgyalást és jöjjön haza. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszterelnök ur ezt nem tette. Beadta a derekát. Ott kapta azt a halálos sebet, a melyből nem fog kigyógyulni soha. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszterelnök ur meghajolt az osztrák követelések előtt és az osztrákok azon követelését, hogy a terminus 1903-ról 1907-re tolassék ki, akcceptálta. De ily körülmények között mit csináljon? Nem birta a paktumnak ezen roppant sulyos megsértését elviselni, nem birta a felelősséget és nem merte magára vállalni. Haza sietett és itt nem a pártközi értekezletet hivta össze, hanem egyenkint megfogta a paktum aláiróit, ott, a hol kapta és az egyiket tévedésbe ejtette azzal, hogy hiszen a paktum feltételei nem sérülnek meg, azok, a miket hozott, a paktumnak nem sérelmére, sőt előnyére szolgálnak. A másikat tévedésbe ejtette azzal, hogy nagy ellenértékeket helyezett kilátásba, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a másikat egyszerüen agyonbeszélte, és a függetlenségi párt megbizóinak időt sem engedett arra, hogy ezen roppant nagyfontosságu kérdést minden oldalról megfontolják és mérlegeljék azon eshetőségeket, a melyek ezen osztrák követelések elfogadásából az országra származhatnak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* De leginkább tévedésbe ejtette az országot és a függetlenségi pártot magának a miniszterelnök urnak egy kijelentése, midőn azt mondta, hogy: »én nem csináltam semmit, a mi annak a paktumnak igazi tartalmát vagy lényegét a legkisebb mértékben sértené vagy azzal ellenkeznék.« Tévedésbe ejtette az országot és a függetlenségi párt tagjait a törvényjavaslat indokolása, a mely elismerte, hogy nemzetközi szerződéseink közgazdasági érdekeinknek megvédésére nem alkalmasak, tehát azokat 1903 elejére fel kell mondani és ujakkal helyettesiteni. Tévedésbe ejtette végre a törvényjavaslat akkori előadója, ki egész határozottan kijelentette a képviselőház előtt, hogy az autonom vámtarifa létrejötte 1907-ig biztositva van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Rosenberg Gyula: Ez nem áll! *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Komjáthy Béla: Nyomtatva van!

Csávolszky Lajos: De, t. ház, igy értelmezte ezt mindenki, nemcsak nálunk az országban, de Ausztriában is. Ausztriában a sajtó mindig ezen nyomon járt és méltóztassanak megengedni, hogy idézzek a lapokból, hogy a miniszterelnök beszédje előtt még október 7-én és 8-án is, mikép vélekedtek Bécsben *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és hogy milyen véleményben volt az osztrák sajtó. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Október 7-én ezeket olvassuk a bécsi lapokban: »A kiegyezési tárgyalásokban csak az az egy bizonyos, hogy a Széll-féle formula szerint a vámszövetség létrehozása sokkal fontosabb és sürgősebb, mint a tarifa megállapitása, mert az 1899. XXX. magyar törvény szerint a vám- és kereskedelmi szövetségnek ez év végéig mulhatatlanul meg kell kötve lennie«. Egy másik lap ezt irja október 8-án: »A vám- és kereskedelmi szövetség megkötésének határideje meg van állapitva, gyorsan közeledik már az év végéhez és nem szabad elfelejteni, hogy a Széll-féle formula a szövetség megkötését ez év deczember havának utolsó napjáig követeli. Miként fogja ezt a Reichsrath elintézni ilyen rövid idő alatt? Ebből az következik, hogy feltétlenül szükséges minden nehézségek daczára a kiegyezésnek gyors létrehozása.«

Ebben a két államban mindenki igy gondolkodott; és most a miniszterelnök ur előáll október 15-én, vastag tévedésben levőknek mondja mindazokat, a kik Ausztriában és Magyarországon igy gondolkoznak. Most azt mondja a miniszterelnök ur, ebben a törvényben nincsen semmi egyéb, csak az, hogyha a vámszövetség 1902. év végéig nem sikerül, akkor a külföldi államokkal további időtartamra, mint 1907-re, szerződést kötni nem lehet. Azt mondja, benn van a törvényben az, hogy neki kötelessége 1901-ben megkezdeni a tárgyalásokat, de az nincs benn, hogy mikor kell befejezni. Ő befejezheti 1903-ban, vagy 1904-ben, vagy ha akkor sem sikerül, befejezheti 1905-ben, vagy 1906 ban. A vámtarifára meg azt mondja, hogy a törvény csak annyit mond, hogy a külföldi államokkal nem lehet szerződést kötni, illetve tárgyalásokba bocsátkozni azon szerződések felett, mig a vámtarifa nincs meg. Hát ő nem akar tárgyalásba bocsátkozni, nem mondja fel, neki sem mondják fel, tehát tárgyalásokba nem is bocsátkozik, ha pedig tárgyalásokba nem bocsátkozik, neki a vámtarifára nincs szüksége.

Az október 15-diki magyarázat után tünt ki, hogy a Széll-féle formula sokkal rosszabb,

sokkal veszedelmesebb a régi egyezségeknél. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most tünt ki, hogy egyenesen azért, hogy a miniszterelnök ur megmaradhasson miniszteri székében, feláldozta Magyarország önálló vámterületi tényleges állapotának bekövetkezését 1907-ig. Ma tessék elolvasni a bécsi lapokat, hogy mit mondanak! Ha semmi a világon nem, ugy ez a bécsi sajtó bebizonyitja, hogy a Széll-formulával az ország rettenetesen becsapódott. Az uj Presse, mely egyik legtekintélyesebb lapja Ausztriának, most, október 17-én, tehát a miniszterelnök ur beszéde után ezeket irja *(olvassa)*: »A titokzatos kiegyezési tárgyalásokba, melyeket az osztrák és a magyar miniszterek folytattak, Széll Kálmán miniszterelnök ur október 15-diki beszéde nagy világosságot deritett. A magyar miniszterelnök beszéde roppant nagy szolgálatot tett Körber miniszter urnak. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Azok a magyarázatok, a melyeket Széll ur a magyar parlament előtt az ő formula-törvényére vonatkozólag tett, kétségtelenné teszik előttünk, hogy ha a vámszövetség nem jön létre ebben az esztendőben, az nem baj. De még az sem baj, ha a jövő esztendőben nem jön létre, mert az által a viszonosság épenséggel nem alteráltatik. Széll Kálmán a törvénymagyarázat által osztrák kollegájának roppant megkönnyitette parlamenti munkáját, mert a Széll-féle magyarázat után Körber urnak van ideje 1907-ig a kiegyezési tárgyalásokat a Reichsratban elintéztetni. És ez Körber ur helyzetét a csehekkel szemben lényegesen megjavitja. A csehek obstrukcziója most már nem szorithatja a falhoz Körber urat, mint annak idején tette Thun gróffal és ezt Széll Kálmán urnak köszönhetjük.« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Majd hétfőn a koronatanácsban kitünik Körber perfidiája! Meghosszabbitani 1912—1914-ig a vámszövetséget! *(Zaj.)* Majd hétfőn, a közös minisztertanácsban!

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor lesz? *(Derültség.)*

Pichler Győző: Lesz! Lesz! *(Derültség.)*

Csávolszky Lajos: T. képviselőház! Ezekből, a miket bátor voltam felhozni, kitünik az, hogy ennek a terminusnak a kitolása nem az ország érdekében, hanem az osztrák kormány érdekében történt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az osztrák kormány érdekében, hogy a cseheknek az obtsrukcziót leszerelhesse. Mi legfontosabb törvényeinket lábbal tiporjuk, nagy áldozatokat hozunk, csak azért, hogy az idegen kormány segitségére mehessünk, hogy az az idegen kormány saját nemzetiségeinek viszálykodását féken tarthassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bünt követett el a t. miniszterelnök ur, a mikor ezt a kitolást megtette; bünt követett el a nemzet érdeke ellen; bünt követett el, mert a legkedvezőbb alkalmat arra, hogy Magyarország állami önállóságának gazdasági alapját kiépitsük, elszalasztotta; bünt követett el azáltal, hogy most módot, alkalmat ad az osztrák pártoknak az ellenünk való szervezkedésre; bünt követett el, mert meghomályositotta legtisztább jogainkat azzal, hogy mig az 1867:XII. t.-czikk világosan kiköti azt, hogy vámközösség nem létezhetik vámszövetség nélkül, addig 10 évig fentartjuk a vámközösséget a vámszövetség nélkül. A miniszterelnök urnak nagy mestere, Deák Ferencz — a kit különben már régen megtagadott — gondoskodott róla, hogy abban az 1867-iki törvényben erős védvár legyen a nemzet részére, az gondoskodott róla, hogy ha minden igyekezet daczára sem sikerült az osztrákokkal becsületes, tisztességes kiegyezkedést csinálni: vonuljunk vissza abba a védvárba, a gazdasági önállóság jogainak védvárába. De a miniszterelnök urak nem vonulnak vissza, hanem a bástyán kivül évszámra paktálnak és tárgyalnak a legmegalázóbb feltételek felett. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert hát a miniszterelnök urnak és egyáltalában a miniszter uraknak az 1867-iki törvényre néha szükségük van, akkor, a midőn a nemzet jogainak elalkuvására argumentumot vélnek benne találni; de mikor a gazdasági önállóság oszlopköveinek fölemelésére erőt merithetének abból, akkor az asztal alá csapják a törvényeket, daczára annak, hogy az bibliájuk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hát, t. képviselőház, micsoda indokok, ha nem ezek, vezették a miniszterelnök urat arra, hogy Magyarországot megfoszsza hosszu időre az önálló rendelkezési jog tényleges állapotának bekövetkezhetésétől? Mert tisztában lehetünk azzal, hogy ezen törvény alapján, illetőleg a miniszterelnök ur formulája alapján Magyarországban az önálló vámterület tényleg életbe nem léphet 1907-ig. Mi indokolja ezt, ha nem azok, a miket felhoztam?

Azt mondja a t. miniszterelnök ur. hogy »a gazdasági életnek nyugalomra van szüksége. Az ország gazdasági életének bizonytalansága, a bizonytalanság az a lidércznyomás, a mely Magyarország gazdasági, pénzügyi és hitelügye felett csüggött, az ő formulája életbe léptetésével meg fog szünni, mert rendezve lesznek érdekei számbavételével gazdasági állapotaink.«

Ez egyszerüen nem igaz. Nem én mondom, hogy nem igaz, hanem Lukács László pénzügyminiszter ur mondja. A miniszterelnök urnak minden szavát megczáfolja a pénzügyminiszter ur abban a beszédében, a melyet 1901 márczius 16-án itt a házban elmondott. Azt mondja a pénzügyminiszter ur: »Gazdasági hanyatlásunk egyik fontos oka az Ausztriához való gazdasági viszonyunk bizonytalansága, az állandóságnak és a szilárdság erejének teljes hiánya. Minden gazdasági foglalkozásra nézve elsőrangu fontosságu a viszonosság stabilitása, az állandóság, melyre az illetők számitásaikat alapithatják, egy bizonyos bázis, egy bizonyos szilárd

pont, a melyen lábukat megvethetik. Ez a szilárd pont, ez a biztos bázis az Ausztriához való viszonyunkban az 1899-iki törvények daczára hiányzanak«. Mi ez, t. ház? A miniszterelnök azt állitja, hogy biztos alapot kaptunk az ő formulájában, a pénzügyminiszter ur pedig azt mondja, hogy nem igaz, épen az a bajunk, hogy nem vagyunk biztonságban. De tovább megy a miniszterelnök ur. Azt mondja »törvényen kivüli állapotban volt az ország, összes közállapotaink gyökerükben meg vannak támadva, veszélyes komplikácziók lejtőjére jutott az ország.«

Jóságos Isten, a miniszterelnök ur elfelejtette azt, hogy ezen törvényen kivüli állapotbajutását a nemzetnek ő is elősegitette, ő is részese volt ennek a törvényen kivüli állapotnak, azzal, hogy a Tisza-lexet aláirta? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hisz ez elősegitette a veszélyes komplikácziókat. Hát most ezekből a veszélyes komplikácziókból ugy akarja kiszabaditani a nemzetet, hogy még nagyobb veszedelmekbe viszi és megfosztja legszentebb és legéletbevágóbb jogaitól? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy ellenértékeket hozott. Ellenérték szerinte az, hogy ha 1902. végéig a vámszövetség nem létesül, a külföldi államokkal csak 1907. végéig köthetünk szerződést, tehát elismerték szerinte azt, hogy ezek a terminusok összeesnek. Hát, t. miniszterelnök ur, ha azt akarta, hogy a terminusok összeessenek, nem kellett volna a régi megállapodást megváltoztatnia, mert 1903-ban esnek össze, hisz akkor jár le a külföldi szerződések legnagyobb része és akkor estek volna össze a terminusok. Különben is a miniszterelnök ur formulája gyakorlatban keresztül sem vihető, nem is realizálható. Ez a törvény keresztül sem vihető, megmondom miért?

A miniszterelnök ur azt mondja: ha a vámszövetség létre nem jön 1902. végeig, a külföldi államokkal csak 1907-ig lehet szerződni. De ugyanaz a törvény azt mondja, hogy a külföldi államokkal szerződést kötni nem lehet, sőt tárgyalásokba sem lehet bocsátkozni, csak akkor, ha a vámtarifa készen van. De hát a vámtarifát mi megállapithatjuk-e? Törvénybe iktathatjuk-e egy vámszövetség nélkül? Mit keresne a magyar törvényben egy közös vámterület alapján létrejött vámtarifa vámszövetség nélkül? Politikai vámegység alapján szerződhetünk csak a külfölddel, politikai vámegységet pedig mi nem képezünk vámszövetség nélkül. Tehát mi csak mint önálló ország, mint önálló vámterület szerződhetünk a külfölddel. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát megvolna, ha készen volna egy külön magyar vámtarifa, akkor mondhatná a miniszterelnök ur, hogy azon külön vámtarifa alapján szerződhetünk csak 1907-ig a külállamokkal. De itt meg megint a törvény ezt lehetetlenné teszi, mert a törvény azt mondja, hogy tényleg a közös vámterület alapján állunk 1907-ig, tehát a közös vámterület alapján hogyan csináljunk mi külön önálló szerződéseket a külfölddel?

T. képviselőház! Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy 1907-ig kitolt önrendelkezési jogunk megszünik a viszonosság megsértése esetén, megszünik, ha a reciprocitás megsértetik. Én ezt is nagy tévedésnek tartom. Az a reciprocitás, a mi jelenlegi kormányunk alatt megsértetni soha sem fog. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi Ausztria gyarmata vagyunk. Hogyan lehet tehát azt képzelni, hogy olyan bolondok legyenek az osztrákok, hogy kiereszszék kezükből azt a kötelet, a melylyel jászolukhoz van kötve a fejős tehén? Mi pedig a fejős tehén vagyunk. Ha tehát csak ő tőlük függ az, hogy minket kiereszszenek ebből a közösségből, ebből a provinciális helyzetből, hát nem fognak kiereszteni soha. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De még ha kiereszténének is, ha még annyira dőrék és elbizakodottak volnának is az osztrákok, hogy kiereszténének, a mi kormányunk azt sem fogja bevallani soha, mert nincs bátorsága, hogy bevallja a viszonosság megsértését, s vagy egyezkedik, vagy áldozatokat hoz. Csodálatos és megfoghatatlan, hogy mennyi áldozatot hozunk mi, csak azért, hogy a közösséget fentarthassuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja Nagy Ferencz képviselő ur, és Rakovszky István képviselő ur is, hogy a miniszterelnök ur magyarázatai teljesen megfelelnek a törvény betüinek; a miről a függetlenségi párt, illetőleg mi itt beszéltünk, a mit a függetlenségi párt kiván, az a törvényben nincsen benne; az a törvényben betü szerint nem foglaltatik. Ha azt akarta a függetlenségi párt, hogy ezek mind benne legyenek, miért nem vigyázott jobban, miért nem ügyelt jobban?

Nagyszerü ez, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy miért nem ügyelt a függetlenségi párt jobban, hogy a nemzet jogaitól meg ne fosztassék, és hogy ezek mind a törvényben biztositva legyenek. Mondjuk, hogy helyes, a mit Rakovszky képviselő ur mond; *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* mondjuk, hogy csakugyan hibázott a függetlenségi párt, a mikor nem vigyázott jobban, hogy az 1899 : XXX. törvényczikk megalkotásánál ugy legyenek fogalmazva azok a paragrafusok, hogy most a miniszterelnök ur ne talált volna kibuvót az országot egyik legéletbevágóbb jogától megfosztani. Tegyük fel, hogy ez igy van. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* De mi következik ebből, t. ház? Az talán, hogy igaza van a miniszterelnök urnak? Az, hogy ő helyesen cselekedett, mert nem vigyázott rá a függetlenségi párt? Hát, bocsánatot kérek, a biró mióta ad felmentést annak az embernek, a ki bünt követett el, csak azért, mert nem vigyáztak reá? *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon és a néppárton.)* Hát az a tolvaj, a

ki lopott, csak azért, mert nem vigyáztak rá, nem büntettetik meg? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Hát még ha házi tolvaj!? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: De az lopott! *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Csávolszky Lajos: Hát a t. miniszterelnök ur, ki az ország élén áll, s ki az ország érdekeinek megvédésére köteles, csak addig hű sáfárja az országnak, a mig vigyáznak rá? *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)* Hát neki mindig a körmére kell nézni?

Széll Kálmán miniszterelnök: Sohasem mondtam, sőt tiltakoztam ellene!

Csávolszky Lajos: Jaj annak az országnak, a hol a miniszterek csak addig viseltetnek hűséggel a nemzet érdekei iránt, és csak addig vannak figyelemmel az ország legvitálisabb jogai iránt, a mig vigyáznak reájuk; s rögtön készek jogok és elvek elsikkasztására, mihelyt módját ejthetik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Akármerre tekintünk ebben az országban, mindenütt azt látjuk csak, hogy véghetetlenül nagy a nyomor, a pusztulás, az elégedetlenség, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és Barabás Béla t. képviselőtársam nagyon helyesen mondotta, hogy nem engedhetjük meg azt tovább, hogy mi az ámitásnak áldozatai legyünk, hogy mi örökösen félre legyünk vezetve. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi követeljük a gazdasági önálló vámterület létrejövetelét, és hogy azt keresztülvihessük, minden fegyvert kezünkbe ragadunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Törvényben gyökerező jogaink vannak nekünk arra, hogy gazdasági önállóságunkat életbeléptessük; de ha törvényben gyökeredző jogaink nem is volnának, látjuk gyülésekből, feliratokból mindenütt, hogy a nemzet ezt akarja, és a nemzet akaratát érvényesiteni a mi kötelességünk, a képviselőknek kötelessége. *(Élénk tetszés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! Ugy van!)*

Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy jól van, ő majd appellál a nemzethez. No hát, appelláljon a nemzethez. A nemzet tehet saját sorsával azt, a mit tenni jónak lát; joga van hozzá; de nekünk kötelességeink vannak. Ez a kötelességünk, — azért küldettünk ide, — hogy gazdasági önállóságunknak tényleges életbeléptetését keresztülvigyük. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

35 esztendő óta folytonosan hitegetik és ámitják ezt az országot; hát ugy legyen nekünk irgalmas az Isten, mint a hogy szilárd és erős az elhatározásunk, véget vetni ezen ámitásoknak és hitegetéseknek. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadom el az indemnitást. *(Hosszas helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Veress József! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd hétfőn! (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Veress József: T. képviselőház! Hosszabban óhajtanék a kérdéshez hozzászólani s miután felszólalásom ideje messze túlterjedne a megszokott határidőn, arra vagyok bátor kérni a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy a legközelebbi ülésen mondhassam el beszédemet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiálltások jobbfelől: Ma!)*

Elnök: T. képviselőház! Néhány percz mulva háromnegyed kettő van s igy majdnem itt van az az idő, a mikor a ház tárgyalásait nem folytatja. Ilyenkor a ház sohasem szokott perczekhez ragaszkodni s azért azt hiszem, beleegyezik abba, hogy a képviselő ur holnapután mondhassa el beszédét. *(Helyeslés.)*

A hétfőn d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendje a most félbeszakitott indemnitási vitának folytatása lesz. *(Helyeslés.)* Ezt határozatul kimondom.

Az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

149. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 17-én, hétfőn,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A könyvtári bizottság jelentésének beterjesztése. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Az 1903. év négy első hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Visontai Soma interpellácziója a leánykereskedés ügyében a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Szőts Pál jegyző, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Major Ferencz jegyzi.

Következik a legutóbbi ülés jegyzőkönyvének felolvasása.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Somogy és Sopron vármegyék, valamint Győr sz. kir. város közönségének feliratait, a nemzetiségi izgatások meggátlása czéljából az 1868 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Sopron vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, uj választási törvény alkotása és a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Udvarhely vármegye közönségének feliratát, a megyei tisztviselők lakbér-illetménye tárgyában;

Szatmár vármegye közönségének feliratát, a vasárnapi munkaszünetnek a hivatalnokokra való kiterjesztése iránt;

a kisiratosi, magyar-láposi, német- és szerbcsanádi, valamint a szolyvai tanitó-testületeknek Babó Lajos, gr. Teleki Sándor, Rónay Ernő, illetőleg Nedeczey János képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak,

Dedovics György jegyző: Pekár Gyula, a könyvtári bizottság előadója!

Pekár Gyula előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a könyvtári bizottság jelentését (Irom. 226) beterjeszteni. Kérem annak kinyomatását, szétosztását és annak idején napirendre tüzését.

Elnök: A könyvtári bizottság előterjesztése kinyomatik, szétosztatik és annak idején napirendre fog tüzetni.

Jelentem a háznak, hogy Visontai Soma képviselő ur sürgős interpellácziót jelentett be a miniszterelnökhöz, mint belügyminiszterhez a leánykereskedés ügyében. Az interpellácziő az ülés végén a szokott időben fog megtétetni.

Következik a napirend: az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) tárgyalásának folytatása.

Dedovics György jegyző: Kovacsevics István! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kovacsevics István: T. képviselőház! *(Nagy zaj! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jöjjön előbbre! Nem látjuk!)*

Thaly Kálmán: Nem látjuk! Nem halljuk!

Sebess Dénes: Kérjük a szónokot, fáradjon közelebbre.

Buzáth Ferencz: Csak beszéljen a helyéről!

Elnök: Csendet kérek.

Kovacsevics István: T. ház! *(Halljuk!)* A ház asztalán fekvő indemnity-javaslatot elfogadom azért, mert ezt a magyar állam érdeke úgy kivánja.

Hogy az indemnity-javaslat benyujtásának a szüksége előállott, azt nem lehet a kormány hibájának beszámitani, mert hiszen senki sem

érezhetne nagyobb megelégedést, mint a kormány, ha lehetett volna a költségvetést rendes idő alatt letárgyalni.

Nem a kormány hatalma alatt álló körülmények okozták ezt. Azért pedig, mivel a kormány saját hibáján kivül azon helyzetbe jutott, hogy kénytelen indemnityt kérni, tőle most a bizalmat megtagadni nem volna igazságos dolog.

Mindnyájan tudjuk, miképen igen tisztelt miniszterelnökünk fáradozott, és minden erejét, minden tudását a haza szolgálatára bocsátotta, hogy Ausztriával szemben a magyar állam érdekeit diadalra juttassa.

Most pedig, mikor még nincsen megállapitva, hogy ő-e a pervesztes, mégis elitélni őt: azt tartom, hogy sem nem igazságos, sem nem méltányos dolog. Én azt tartom, hogy a tisztelt ellenzék mostani eljárása a haza érdekeivel sincs egészen összhangban. A tisztelt ellenzék mindazon érveléseiből, hogy az 1903-ik év-e, vagy 1907. év-e azon helyes időpont, mikor Ausztriával ügyeink rendezendők, — s hogy az ugynevezett Széll-formula helyes volt-e vagy nem, és hogy a paktum miképen értelmezendő: — mindebből a nemzetnek semmi haszna nincs.

Kormányunk hivatva van Ausztriával közgazdasági és pénzügyeinket végigtárgyalni. — Addig pedig, mig a kormány ezt el nem végezte, minden hazafinak — bármely párthoz tartozzék is — szent kötelessége kormányunkat, különösen pedig tisztelt miniszterelnökünket Ausztriával szemben legerélyesebben támogatni, — helyzetét erősiteni, — ő ellene minden kifogást elnémitani, — s neki a lehetőséget megadni arra, hogy minden erejét az Ausztriával való tárgyalásnak szentelhesse. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha mi e helyett a kormány pozicióját gyengitjük abban a pillanatban, mikor a kormánynak legerősebbnek kell lennie, hogy legyen akkor a kormány képes a magyar állam érdekeit Ausztriával szemben eredményesen megvédeni?

Nem lesz-e az osztrákoknak könnyü a dolguk akkor, mikor mi a helyett, hogy az egész nemzetet a magyar kormány körül tömöritenők, — hogy az egységes összhangzatunkból erőt meritsen, a kormányt gyengitjük?!

Ki fizeti meg akkor az árát? Senki más, mint a magyar állam.

Oly időben, mikor az osztrákokkal harczot harczolni vagyunk kénytelenek, kell, hogy erős kormányunk legyen. Ha pedig gyengitjük a mi kormányunk helyzetét, az állam érdekeit teszszük koczkára, ez pedig legkevésbbé üdvös dolog.

Azok az urak pedig, kik nézetük szerint magukat jogositva érzik a kormányt megfeddeni, — állitólagos hibáit, mulasztásait ostorozni: tegyék meg ezt akkor, mikor a kormány nem lesz Ausztriával elfoglalva, mikor nem lesz kénytelen minden erejét Ausztriával szemben igénybe venni.

Mikor tüz van a házban, mindnyájunknak a veszélyt kell fékezni, nem pedig perlekedni, czivakodni, mert bizony akkor a ház oda lesz. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azért, mert a szorosba belekerültünk, nem szabad most a hibást keresni, egymásnak szemrehányásokat tenni, hanem iparkodjunk mindnyájan, egyesült erőnkkel a szorosból kiszabadulni! Majd akkor, midőn az ellenfelünket legyőztük, akkor számoljunk le, mert akkor a haza érdeke nem lesz koczkáztatva.

Ki állhat jót, ki kezeskedhetik arról, hogy a mostani kormány bukása esetén olyan kormány fog alakulni, mely képesebb lesz Ausztriával való ügyünket sikeresebben elintézni?

Odázzuk el tehát a rekriminácziókat, — támogassuk a kormányt, hogy erős legyen Ausztriával szemben, — s hogy képesebb legyen az ország ügyeit, érdekeit megóvni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mindazon ellenvetésekből, melyeket eddig hallottam, nem tudok arra következtetni, hogy a magyar állam érdeke megkivánná, hogy épen most kelljen a kormányt megbuktatni. Annál kevésbbé hiszem azt, hogy képesek lennénk a mostani kormány helyébe erősebbet állitani, mely uj kormánynak módjában lenne érdekeinket jobb és biztosabb sikerrel megvédeni.

Nincs szándékomban tanácsokat osztogatni vagy pláne valakit elitélni, hanem egyedül csak azon okokat akarom kimutatni, melyek engem arra vezérelnek, hogy a kormányt támogassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Különösen mi horvátok hivatva vagyunk, sőt kötelességünk a kormányt támogatni, nem pedig oly párthoz csatlakozni, mely a kormány megbuktatására törekszik.

Nekünk horvátoknak nem lehet dolgunk egyes magyar pártokkal, hanem az egész magyar nemzettel van dolgunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mivel pedig a magyar nemzetet a többség törvényesen képviseli, mely többség — vagy jobban mondva a szabadelvü párt — a magyar nemzetnek igazi és ez időben el nem vitatható alkotmányos képviselője: ennélfogva mi ezen párttal vállvetve a magyar állam érdekeit védeni fogjuk.

Ha pedig különös kivánságaink lesznek, azokat akkor fogjuk előterjeszteni, midőn a haza kivülről békében leend; — és nem fogunk azok közé sorakozni, kik a magyar kormány helyzetét gyengitik, mert nézetem szerint, ez nem a magyar állam javára történnék.

Nem fogok most reflektálni azokra a köztünk készakarva és mesterségesen előidézett félreértésekre sem, melyeket ugy a magyar, mint a horvát nemzet hivatlan prókátorai, mind a két rész tetemes kárára, szítani iparkodnak. Ezt más alkalommal fogom szóba hozni azon czélból, hogy e két egymásra utalt nemzet között a közeledés megujittassék ugy, mint az hét és fél évszázadon keresztül háboritatlanul és őszintén,

mind a két nemzet világos javára fennállott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De mégis kell, hogy már most az itt hallottak ellen protestáljak. Szemünkre vetik, hogy a magyar állam áldozatkészségét nem honoráljuk kellő hálával. Ez téves felfogás. A magyar állam vagy a magyar nemzet nem ajándékoz nekünk egy fillért sem, mi eddig is megéltünk a magunk emberségéből. Horvátországban ugyanazon megadóztatási törvények és szabályok vannak érvényben, a melyek Magyarországon. Mi épen ugy meg vagyunk adóztatva, mint a magyarok. Minálunk az állam ugyazon arányban hajtja be az állami jövedelmeket, mint Magyarországon. Mese tehát az, hogy mi valami áldozatkészséget élvezünk.

Mese az is, a mit minap beszélgetés közben igen tisztelt Lengyel Zoltán képviselő urtól hallottam, hogy Horvátországnak nincsen egy krajczár adóssága sem. A magyar állam összes adósságai terhelik Horvátországot is, mert ez nem külön állam. Köztünk és önök között e tekintetben csak az a különbség, hogy mi ezen állami adósságokból vajmi kevés hasznot huztunk. Nálunk az állami adósságokból minimális invesztíciók történtek. Az igen tisztelt pénzügyminiszter urnak minap itt elhangzott expozéjából sem vettem észre, hogy ő a szándékolt 200,000.000 kölcsönből hajlandó valamit Horvátországban befektetni.

Ne beszéljenek hát nekem kitartásról, áldozatkészségről. Szó sincs arról, hogy mi készpénzbeli kegyet élveznénk. Ez mese. Horvátországi állami jövedelmekből 44 százalék fordittatik a belügyi, vallás- és közoktatásügyi és az igazságügyi dolgokra, 56 százalék pedig a többi állami ügyekre. Nekünk nem marad külön czélokra egy garas sem.

Hogy lehet akkor kitartásról beszélni?

Ezen kitartásról szóló örökös szemrehányások azon a meg nem indokolt érvelésen alapszanak, hogy jövedelmeink 56 százaléka nem elegendő valamennyi állami ügynek a fedezésére, u. m. az udvar kitartására, az állami adósságok törlesztésére, a hadügyi, pénzügyi, kereskedelmi ügyek fedezésére, hogy mi nekünk ezekre az ügyekre többet kellene fizetnünk, mint a menynyit tényleg fizetünk.

Kérdem: fizetnek-e önök annyit, a mennyit kellene? Nem fizetnek. Azért csinált az állam adósságokat, melyekben mi is uszunk épen ugy, mint önök. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Tessék az állami háztartást ugy beosztani, hogy a bevételek elegendők legyenek. Minden egyes embernek őrködnie kell, hogy jövedelmén túl ne költsön, ugy az államnak is.

Különben — a mint már mondottam — erről tüzetesebben akkor beszélhetünk, mikor kivülről békében leszünk, most nem alkalmas az idő arra, hogy mi horvátok is hozzájáruljunk a magyar állam nehézségeinek növesztéséhez — ezen okból nem volt szándékom ezen ugy is meddő vitában felszólalni — de kénytelen vagyok, nehogy a tisztelt ellenzék minket alaptalanul kétszinüséggel tovább is vádoljon. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bátran mondhatom, hogy mi horvátok sohasse voltunk, most sem vagyunk a magyar államnak a kárára. Az egész együttlétünk alatt kötelességünket férfiasan és önzetlenül teljesitettük.

Nem fogom most történeti adatokkal a ház figyelmét igénybe venni, de mégis azt vélem, hogy két adat felemlitése az előbbi állitásom igazolására nem lesz felesleges. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tatárjárás alkalmával ki mentette meg királyunkat, IV. Bélát? A horvátok! Nevezetesen a draganicsi választóimnak az elődjei. Krecs-Kupisa, Ráák és 70 rokona, kik siettek a tengerparthoz, a hová a királyt a tatárok szoritották, a királynak segitséget nyujtani. IV. Béla királyunk a tatároktól körülvéve, majd a kezükbe esett, midőn a nevezett horvátok segitségére mentek és bámulatos vitézséggel szabaditották ki a királyt a tatárok kezeiből. Tessék az uraknak választókerületembe fáradni, majd megmutatják választóim önöknek IV. Béla királynak 1264-ben kiadott azon okmányát, melyben mindezt elősorolja és meghálálja.

Kérdem most, ha választóim elődjei a tatárjárás alkalmával IV. Béla királyunkat meg nem mentik, ki tudja, hogyan nézne ki ma Magyarország térképe?

Még egy eset annak a bizonyitására, hogy nem váltunk a magyar államnak a kárára. — Ott van Szigetvár! — Ott van a horvát Zrinyi Miklós!

Kérem, tessék nekem megmondani — nem a mi közös történetünkből, hanem a világtörténelemből, — hogy vannak-e ily esetek nagyobb számban? — Bizonyára nincsenek. És most ellenünk támad — ellenünk — a kik a magyar történelmet ily ragyogó fényes tettekkel megékesitettük, — az igen tisztelt Bakonyi képviselő ur, és kifogásolja azt, hogy Magyarországon két horvát ember honvédkerületi parancsnok is lehet!

Hát nem vagyunk mi horvátok egyenjogu állampolgárok a magyar államban? — Vannak-e a magyar államnak felsőbb- és alsóbbrendü állampolgárai? — Vagy pedig tisztelt Bakonyi képviselő ur azt hiszi, hogy Magyarország és Horvátország nem alkotnak egy egységes államot? *(Tetszés jobbfelől.)*

Látja tisztelt képviselő ur, ily megjegyzések nem képesek a kölcsönös bizalmat, közeledést elősegiteni!

Igaz azonban, — sajnos ugyan, — hogy 800 évi együttlétünkben volt egy — de hála Istennek, csak egyetlenegy sötét folt. Ez az 1848-iki év. De ezt sem lehet a horvát nemzetnek, mint ilyennek beszámitani. Ez a bécsi kamarillának volt a műve, Jellachich nem a horvát nemzetet vezényelte önök ellen, hanem

Horvátországban asszentált osztrák katonákat. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Benedek János: Miért tartják mégis nemzeti hősnek Jellachichot?

Veres József: Onök emeltek neki szobrot!

Kovacsevics István: Ez az egyedüli vigasz; ha csekély is, de mégis vigasz!

Ez időtől fogva még mai napig sem gyógyultak be a sebek. Ellenségeink, a mieink ép ugy, mint az önökéi, gondoskodnak arról, hogy egyhamar be ne hegedjenek.

Önöknek ép ugy, mint nekünk kötelességünk, s különösen kormányaink kötelessége, őrködni a felett, hogy ezen sebek el ne mérgesedjenek, hogy azoknak, kik közöttünk az egyenetlenkedéseket, a félreértéseket szítani iparkodnak, a törekvései meghiusittassanak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Messze vezetne az, s az idő sem alkalmas most arra, hogy részletesen felsoroljam mindazon gyógyitási módokat, melyeket alkalmazni kellene. Lesz arra még alkalmasabb idő is. Csak azt mondom, hogy barátságos egyetértésünk elérése nem oly nehéz, s csak egy kell hozzá, t. i. az akarat. Erről máskor.

Rátkay tisztelt képviselő ur minap megvádolt, hogy a horvát képviselők — tehát én is — kétszinüek vagyunk. Méltóztassék a t. képviselő urnak Horvátországban az elmult 16 év alatt tett felszólalásaimat megtekinteni, tessék az ott lefolyt működésem felől tudakozódni, s akkor biztos vagyok benne, hogy más véleménynyel lesz felőlem. Tessék hozzánk buzditásokkal fordulni, nem pedig vádakkal, mert vádakkal nem segithető elő uttörő munkánk. Ily felszólalásokkal csak hozzájárul a képviselő ur ahhoz, hogy működésünk Sziszifus munkájává váljék.

Végre engedelmet kérek, hogy észrevételeimet megtegyem azon itt történt eseményekre, melyek folytán a dinasztia a vitákba belevonatik, még pedig oly módon, a melyet — s arról tökéletesen biztos vagyok — a magyar állam polgárainak túlnyomó többsége nem fog helyeselni.

Némely képviselő urnak azon állitása, hogy t. i. a dinasztia a magyar nemzetet kizsákmányolni, elszegényiteni, elgyengiteni szándékozik azon czélból, hogy ezáltal magát megerősitse, bocsánatot kérek: ez egy el nem hihető non sens!

Ezen állitáson csak mosolyogni fog a világ, mert azt állitani, hogy a föld kerekségén létezik egy oly uralkodóház, a mely egy tekintélyes, gazdag, megelégedett, büszke nemzeten nem akar uralkodni, hanem inkább uralkodnék egy kizsákmányolt, meggyengült, koldus nemzeten, engedelmet kérek, ezt nem hiheti el senki, hanem e felett mindenki, kinek ehhez köze nincs, mosolyogni fog.

Rákosi Viktor: Ezt nekik mondja meg!

Kovacsevics István: A magyar állam polgárai pedig szomoru és fájdalmas érzelemmel fognak erről tudomást venni.

Mi horvátok pedig meg nem engedhetjük azt, hogy felséges királyunkról igy beszéljenek, a mint a napokban hallottuk, hanem biztositjuk ő Felségét arról, hogy a horvát nemzet a jövőben is törhetetlenül hűséges marad.

Az indemnity-javaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Veres József!

Veres József: T. képviselőház! Mindig méltán bizalmi kérdésnek lehet tekinteni, hogy megadja-e a törvényhozás a kormánynak a lehetőséget arra, hogy több, mint egy milliárd koronát elkölthessen, vagy sem. Kétszeresen bizalmi kérdésnek kell tekinteni ezt a mi részünkről a mostani körülmények között, a mikor egy ok nélkül hosszu szünet után, a költségvetés tárgyalásának már megkezdése előtt, függőben levő igen kényes és fontos kiegyezési ügyek intézése közben kér a kormány négyhónapi időt a szabad cselekvésre.

Ez az előrelátás, ez az óvatosság nagyon gyanus a mostani körülmények között, és épen azért ezt a fegyvert mi könnyen nem engedjük kicsavarni kezünkből, hogy ezt a fegyvert a kormány vegye a maga kezébe, mert akkor, ha mérkőzés szüksége áll majd elő, a mérkőzés nagyon aránytalanná válik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ellenzéknek különben sem áll rendelkezésére annyi erő, mint a kormánynak és pártjának. A hivatalnokok kinevezése és vezetése, a hatalom birtoklásával járó nagy tekintély, előnyök osztogatása, mellőzések által való büntetés: ez mind az ő erejét, az ő befolyását, az ő hatalmát velünk szemben nagyon fokozza. Nekünk csak abban lehet erőnknek forrása, ha igazunk van és a közvéleményt erről meg tudjuk győzni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egészen természetes tehát, ha mi törekszünk bebizonyitani a nemzet közvéleménye előtt, hogy igazunk van, s törekszünk a közvéleménynek erős pártolását a magunk számára megnyerni. Meg kell ragadnunk minden alkalmat, hogy a nemzetet felvilágositsuk a magunk és a kormány törekvéseiről. Meg kell ragadnunk minden módot, a melyet a törvény csak megenged, bebizonyitanunk, hogy az a hosszu időszak, a mely alatt a magyar nemzet sorsát az 1867-i kiegyezés szerint intézték, nem érte el czélját, nem vitte a nemzetet a jólétre, a szabadságnak, az alkotmányosságnak magasabb fokára, ellenben az a mód, a melyet mi ajánlunk, még nem mondott csődöt és ez az egyetlen mód van még, a mit még meg lehet és meg kell próbálnunk, ha tökéletesen koldusokká nem akarunk lenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Részemről szintén megkisérlem okát adni, miért nem szavazom meg a meghatalmazást a kormánynak, hogy négy hónapig teljesen szabad

keze legyen, a mikor minden korlát nélkül tehesse mindazt, a mit ő a saját és pártja érdekében jónak lát.

Nem szavazom meg azért, mert ha az 1867 óta folytatott irányt figyelembe veszem, akkor arra az eredményre jutok az itéletben, hogy azóta, de különösen az utóbbi időkben, a magyar nemzet kormánya épen nem az, a minek törvény szerint lennie kellene; nem független felelős magyar kormány. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem független, mert hiszen a legkényesebb, a legéletbevágóbb, a legfontosabb kérdésekben függ legnagyobb mértékben nemcsak a fejedelemnek törvényes befolyásától, hanem a monarchia másik részének és kormányának törvénytelen, titkos befolyásától. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Függ a kormány a legkényesebb ügyek elintézésében az uralkodóház nagyhatalmi törekvéseitől és érdekeitől; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen nagy mértékben függ a katonaságnak túltengő hatalmától. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi pedig a felelőséget illeti, az a felelőség csak látszat és képzelődés. Nem lehet Magyarországon olyan esetet képzelni, hogy a törvényhozás megbüntethetne, felelőségre, komoly felelőségre vonhatna egy minisztert azért, mert az a nemzet közérzülete ellen, a fejedelem kivánsága szerint, kormányozott volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És nem lehet viszont olyan esetet képzelni, hogy a nemzeti akarat ereje meg tudna erősiteni egy minisztert állásában, ha az a nemzet akaratának megfelelőleg, de a király szándéka ellen akarna kormányozni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ilyen felelőség tehát csak látszat; lehet, hogy benne van a törvénykönyvben, de 32 évi tapasztalat szerint nincsen benne a valóságban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a mi talán a legfájdalmasabb, azt is kell tapasztalnunk, hogy ez a kormány nem is igazán magyar kormány, különösen kizárólag magyar érdekeket még csak jámbor óhajtásképen sem mer hangoztatni.

Bartha Ferencz: Sajnos, ugy van!

Veres József: A hol a magyar faj előnyéről, a magyar faj előnyének biztositásáról van szó, ott a kormánynak befolyását sem nyiltan, sem titkosan nem találhatjuk meg. Sok mindenféle alkudozásba ereszkedik a nemzetiségekkel és ezen alkudozások vége rendesen az, hogy a magyarnak kell elhallgatni és a rövidebbet huzni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Innen van azután az, hogy az igazi magyar faj azt veszi észre, hogy a nemzetiségek gyűlölik a magyart azért, mert a mi gond, teher és csapás reájuk nehezedik, azt mind a magyarnak tulajdonitják, mert a magyar kormány viszi reájuk. Ellenben a fajmagyarnak csak azt kell tapasztalnia, hogy a mit óvatosságból behoztak a törvénybe a nemzetiségek befolyásának korlátozására, ugyanazt ép ugy alkalmazzák a hivatalnokok a magyar népnél is, mint a hogy alkalmazzák a nemzetiségeknél. Belejutottunk az európai közvélemény előtt abba a hirbe, mintha roppant nagy soviniszták volnánk, türelmetlenek a nemzetiségekkel szemben, a valóságban pedig a vétkes türelemig mentünk el annyira, hogy a magyar faj nem terjed, hanem veszit harczot mindenütt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hátrányait a sovinizmusnak, azt éreztetik velünk egész Európában; hasznát pedig sehol sem látjuk. Hiszen, ha a magyar nemzet és a magyar nemzet kormánya soviniszta volna, akkor csak meg tudná akadályozni, hogy egy Mangra Vazul ne jusson püspöki székbe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a magyar nemzet közvéleménye türelmetlen volna a nemzetiségek tekintetében, akkor csak találna rá módot, hogy tősgyökeres magyar óhitüeket oláh pap által ne oláhositsanak el. De épen azért, mert ebben mindig túltürelmesek vagyunk, a nemzetiségek békitése kedvéért mindig a magyarnak kellett a rövidebbet huzni.

Hogy a törvényhozás és a kormány e tekintetben gyenge, annak nézetem szerint egyik és kiváló oka magának a törvényhozásnak a gyöngesége. Nincsen a magyar törvényhozásban az az önérzet, az a céltudatosság, az az erő, a melynek meg kellene lennie egy 20 millióból álló néptörvényhozásában. *(Helyeslés a szélsőbaoldalon.)* Magának a nemzetnek az akarata a törvényhozásnak, a képviselőháznak összeállitásában nem nyilatkozik meg teljes erejével. Hiszen a 20 millióból csak mintegy 800.000-nek van szavazati joga és még ezen szavazati joggal birók akaratát is mesterséges választási törvénynyel más szinben, más eredményre lehet juttatni, mint a milyen a nemzetnek igazi akarata. S épen azért, mert gyenge a törvényhozás, nem támaszkodhatik rá erős törekvésében maga a kormány sem. A törvényhozás akaratának keménynek, szilárdnak kellene lennie, mint a sziklának; a mienké pedig olyan, mint a homok. Mentől erősebben támaszkodnék rá lábával az, ki magasabb czélokra törekszik, annál hamarább el kellene csusznia. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon ideje volna már, hogy a törvényhozás összealkotását, a választási törvényt gyökeresen a szabadelvüség szellemének és az ujkor követelményeinek megfelelően átalakitsuk. Át kellene alakitani a választókerületeket, ki kellene terjeszteni a szavazó-jogot, mert hiszen a népnek müveltsége, tájékozottsága politikai dolgokban, felfogása a közügyek körül egészen más ma, mint volt 1848-ban vagy 1875-ben, mikor ezeket az ósdi elveket megalkották. Be kellene hozni a községenkint való szavazást, hogy szavazó jogával mindenki könnyebben élhessen. Most egy-egy választókerületben némely választónak három napra van szüksége, hogy a jelölt nevét a bizottságnak bediktálhassa. Sokkal könnyebben járhatná körül a kerületet egy bizottság, mint hogy az egész óriási kerületben 4—5

ezer embert összecsőditsenek, mintegy felhiván őket, hogy bepálinkázva, ellenséges pártérdek által hajszolva, veszszenek össze és adjanak okot arra, hogy a választás megsemmisittessék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Be kellene hozni a titkos szavazást, ha a nemzet igazi akaratát akarjuk megtudni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S ha valamely kormány, vagy párt nem meri alkalmazni ezeket az elveket, ezzel csak azt bizonyitja, hogy nem meri megkérdezni a nemzet igazi akaratát, mert fél annak itéletétől. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gyenge a törvényhozás már összeállitása miatt is, a miért is kapkodást, szemfényvesztést, tapogatózást lát az ember 1867 óta a kormány működésében. Épen ezért nem lehet benne bizni, mert nem lehet előre kiszámitani irányát. Ezt a bizalmatlanságomat egypár példával megkisérlem megokolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azelőtt a kormány olcsó pénzen eladta a nagy termékeny kincstári birtokokat, most pedig magas áron kénytelen sokkal kevésbbé termékeny földeket megvásárolni, hogy telepitéseket eszközölhessen. Azelőtt egy miniszter egyszer azt mondotta: mindegy az, kié az országban a föld, csak az adót fizessék utána; most egy másik miniszter már aggodalomba esik e miatt és a külföldieknek a betolakodása ellen kénytelen törvényes intézkedéseket javasolni. Azelőtt, ha figyelmeztettünk e bevándorlás, a kivándorlás veszélyére, az volt a jelszó, hogy abba nem lehet beleavatkozni, mert ezt a szabadelvüség tiltja. Mikor aztán a veszély már túlságos nagyra nőtt, egyszerre kezdtek kongresszusakat tartani, kapkodni, s végre a kormány is belátja, hogy itt valamit tenni kell és intézkedik. De nem ugy, hogy a bevándorlást megakasztaná és — hogy is mondták valamikor? — a káros elemek beözönlését lehetetlenné tenné, hanem szabadelvü szinben tünteti fel az egészet és nem tesz különbséget a bevándorlók között, a kivándorlást pedig nem akarja megszüntetni azzal, hogy keresetet adna annak a népnek, a mely kereset hiján kénytelen kivándorolni; hanem szabályozza, vagyis törvényessé és könnyebbé teszi. Ha eddig tilos, törvénytelen és titkos módon százezerre ment a kivándorlók száma évenkint, el lehet képzelni, mennyire megy ezután, ha a törvényesitett kormánybiztosok védelme és ügynökök ügyessége intézi ezt, és mikor meglehet, hogy a kormány majd megint abba a helyzetbe jut, hogy előmozditja a kivándorlást. És mikor a kivándorlottak odakint vagyonilag hajótörést szenvednek, reményeikben csalódnak, mint koldusokat majd közköltségen megint visszaszállittatja ebbe az édes hazába, hogy szaporitsa itt a koldusok, a szegények számát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Tétlenül nézte sokáig a kormány a közvéleményt, hogy egy jóravaló, becsületes népfajt, a rutént egy élelmes, ügyes, de lelkiismeretlen másik népfaj hogyan zsákmányol és szipolyoz ki, és mikor azt már tönkretette, akkor már segitségére siet és uj erőt akar beleönteni. Miért nem védelmezte akkor, a mikor még jobban meg lehetett volna és kevesebb költséggel védelmezni? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Összetett kézzel nézi, hogy a székely nép, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely magyar szempontból megbecsülhetetlen, hogyan szegényedik el, *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* sőt ő maga fosztja meg a jólét feltételeitől, mert vasutaival mesterségesen elkerüli, sőt versenytársának és ellenfelének viszi oda az eszközt, hogy gazdagodjék meg. És mikor igy azután a székely nép csakugyan elszegényedik és kivándorol, akkor kezdenek jajveszékelni és keresni a módot, hogyan lehetne azt a hazába visszacsábitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az egyik kormány elmegy Kossuthnak temetési gyászünnepére, a másik pedig azt mondja, hogy a Kossuth iránti kegyelet nem fér össze a király iránti tisztelettel. A kormány bevallja, hogy az ifjuság a szegénység, a rossz életmód, meg mindenféle okok miatt annyira elsatnyult, hogy nem lehet husz éves korban sorozni a katonaság elé; át kell tenni a sorozás idejét a 21. évre; és akkor sem kapnak elegendő ujonczot; a Felvidéken az ujonczoknak, a hadkötelezeknek mintegy fele kiszökik az országból és az idebent maradt magyar fajnak kell pótolni a hiányt. És mikor ezt a satnyulást bevallják, még itt be mernek adni törvényjavaslatot, mely az ujonczok nagyobb számát követeli a néptől. Az egyik kormány teljes buzgalommal igyekszik az ifjuságot erős, jellemes, nemzeti, hazafias irányban neveltetni, a másik miniszter pedig a hadseregben megbünteti őket, ha ott is ilyenek akarnak maradni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen! Gyalázat!)*

Az egyik kormány elismeri, hogy a protestánsok a közmüveltségre hozott áldozatok következtében már roskadoznak a nagy teher alatt és igéretet tesz, hogy segitségökre megy, a másik kormány pedig csak annyira mer ebben menni, bármennyire szorongatjuk is a félszázad óta fennálló törvény nevében, hogy megigéri, hogy megfontolás tárgyává hajlandó tenni azt a kérdést, vajjon nem volna-e talán czélszerü törvényben fixirozni a segélyösszeget. Az egyik kormány minden népiskolában, minden középiskolában nagy hühóval megünnepelteti, hogy ő Felsége a király, alkotmányos uralkodónk, a legszeretettebb fejedelem tiz kisméretü szobrot ajándékoz a nemzetnek; a másik kormány csak suttyomban meri átadni a közhasználatnak, hogy ugy mondjam, a nyilvánosságnak azokat a szobrokat. Bizonyosan azért, mert érzi, hogy nemcsak a szobrok nagyon kisméretüek, hanem az inditó ok és a körülmények is kisméretüek. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: És a jóindulat is!)*

Az egyik kormány alapos adatokkal bebizonyitja, hogy lehetlen már a quótát feljebb

emelni, s mikor kormányra jut, a ki ezt névaláirásával helyesli, belenyugszik szépen, hogy azt a quótát tetemes mértékben feljebb emeljék.

Mindenki tudja, hogy magyar királyi udvartartás nincs, de azért azt mondják, hogy az eddig oda áldozott rettenetes nagy összeg nem elegendő; adjunk még többet. Egyszóval kapkodás látszik még olyan kérdésekben is, a melyek pénzt illetnek. Hiszen mindnyájunknak emlékezetében van még, hogy akkor, a midőn a t. pénzügyminiszter ur neszét vette annak, miszerint a tisztviselők fizetésemelést követelnek: ő rögtön le akarta szerelni az egész mozgalmat; beszédet tartott, a melyben azt mondotta, hogy nem lehet, mert nincs pénz. De mert a tisztviselők nem ijedtek meg, hanem komolyan folytatták a mozgalmat, kénytelen volt a t. pénzügyminiszter ur más véleményre jönni, és talált erre a czélra mégis, gondolom, 18 milliót, hogy hát mégis lesz pénz a tisztviselők fizetésének az emelésére.

Bakó József: Agyukra még több kell!

Veres József: Az adóreform adatait még az előző Wekerle-miniszterium beterjesztette, de azért az adóreformból most sincs még semmi. A t. pénzügyminiszter ur nagyon régen emlegette, hogy a fokozatos adót fogja behozni, tehát igazságosnak találta azt, az ujabb időben pedig nagyon hallgat róla. Ugy látszik, hogy most másirányu befolyás érvényesül. Egy szóval czéltudatos törekvés, következetesség a politikában, és nevezetesen nemzeti, szabadelvü irányban: ezeket nem találjuk meg azon a párton, annál a kormánynál, természetes tehát, hogy igy nem is tudunk benne bizni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Évtizedeken át azt tapasztaljuk, hogy nem a többség tartja fenn a kormányt, hanem a kormány tartja fenn a többséget.

Kubik Béla: Ugy van! Ugy van!

Veres József: A képviselőválasztások tekintetében, a képviselőházi biráló-bizottságok részéről oly rettentő csalódásoknak volt a közvélemény kitéve, hogy még azok is, a kik magukat bünösöknek érezhették volna, kénytelenek voltak beismerni, hogy el kell a régi rendszertől térni, mert az a népnek bizalmát a kormány, a politika és az uri osztály iránt tökéletesen semmivé teszi. A vesztegetés, a biráló-bizottságok itélkezése nem egyszer közmegbotránkozást okozott. S a midőn erről mégis törvénynyel tett a törvényhozás, ez is csak fél munka volt, mert hiszen a fuvardijnak és az ellátásnak törvénybe iktatása csak szépitése a régi vesztegetésnek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és felbátoritás arra, hogy ügyesen meg lehet tenni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a legutóbbi alkalommal épen a többség előadója oly ügyességgel tudta a csongrádi etetést és itatást védelmezni, hogy szinte megkivánta az ember, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az jó kioktatás volt a jövendőre nézve hogyan kell azt csinálni, mert csinálni szabad, csak rajta ne engedje magát kapni az ember. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a czél komolyan az volna, hogy a választók akaratát őszintén, igazán akarjuk megtudni, akkor nem kibuvó ajtókat kellene keresni, hanem a baj gyökerére kellene menni és komolyan követelni a tiszta választást. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Erre pedig nagy szükség van, t. ház! hiszen mindenki látja, hogy a régi középosztály, a mely Magyarország politikáját intézte, szinét, szellemét megadta, egészen eltünőben van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azoknak a régi, befolyásos családoknak nagy részét a politikai szereplés és a politikai vesztegetés tette tönkre; erkölcsi nimbuszát az tépte meg az uri osztálynak, a középosztálynak és a hivatalnokoknak is, hogy a nép három évről három évre, majd később öt évről öt évre azt látta, hogy a ki neki a törvényt kihirdeti, a ki azt a falragaszt kiragasztatja, a melyen fel vannak sorolva a visszaélések és a vesztegetés elleni büntetések: ugyanaz az első kortes, a ki a legnagyobb törvénytelenségeket követi el, és ezért oda van a középosztály tekintélye, s a népre való befolyása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Magyarország bajainak egy másik forrását abban találom, hogy gyenge a nemzet nagy feladataihoz képest nemcsak a törvényhozás, hanem a társadalom is. Valahányszor a kormány és a törvényhozás valami nagy dolgot kivánatosnak és szükségesnek tart, de kényes volta miatt maga nem mer hozzányulni, akkor azt szokta mondani, hogy ez a társadalomnak a feladata. A társadalomtól kivánja azt, a mit az erővel, hatalommal és befolyással rendelkező kormány nem mer megtenni.

Ez a magyar társadalom pedig, fájdalom már nagyon gyenge társadalom. Szelleme megromlott, elpetyhüdt, elposványodott, elposhadt; nem szereti a komoly munkát, hajszolja a pártfogót, csereberéli az elveket. De ez nem is csoda.

Nagyon sokszor látja a gazdagon fizetett a henyélésnek jutalmát; sokszor tapasztalja, hogy többet ér a pártfogó, mint az érdem; sokszor látja azt, hogy többre lehet menni hizelgéssel, mint tehetséggel. S épen azért, mert látja, hogy egyesek és pártok is hasznukért alkusznak, elveiket, pártállásukat megtagadják, megrendül a bizalom a következetességben, az elvhűségben és az önzetlenségben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hogy is lehetne erős ez a társadalom? Hiszen nincsen nemzeti uralkodóháza, a mely példájával és környezetének befolyásával tekintélyt adna a társadalom nemzeti törekvéseinek. Nincs hazafias főrendje és főpapsága, a mely élére állana a kulturális törekvéseknek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincsen olyan hivatalnoki kara, mely csak a munka, tehetség, érdem által remélhetné előmenetelét; nincsen nemzeti hadserege, a mely az ifjuság-

nak lelkét megaczélozná nagy czélok kivivására. Nincsen olyan iparos- és kereskedő-osztálya, a mely munkával, tehetséggel, kitartással tőkét gyüjtene. Nincsen olyan földmivelő osztálya, a mely adósságmentes birtok révén képes volna közczélokra áldozni. Nincsen fővárosa, a mely nemzetiségével, nyelvével, fenkölt szellemével, tiszta erkölcseivel példát adhatna a vidéknek. Meg kellett érnie Budapestnek azt a szégyent, hogy a mi itt a fővárosban nagyban divatozott és kedves, azokat a szinmüveket a józanabb erkölcsü és a családi élet tisztaságára sokat adó vidék előadatni nem meri és nem engedi. Hova sülyedt az irodalom, müvészet, költészet régi tekintélye, s tiszteletreméltó állása? Az igaz erkölcs, a szép eszmék, az eszmény? Ezek közül nagy mérvben aláhanyatlott már minden. S hogyan legyen erős a nemzeti társadalom? Hiszen mikor a mult magasztos eszméjéért megembereli magát, akkor sem kap támogatást azoktól, a kiktől a legtöbb támogatást lehetne várni. Mikor fellobban szivében a hazafiság, a történeti kegyelet, s összehordja az utolsó napszámostól kezdve a maga filléreit egy szabadságszoborra, egy Kossuth-szoborra, a társadalom előkelőit nem látjuk ott az adakozók közt, sőt azok akadályozzák meg, hogy a közönségnek, a népnek, a nemzetnek tisztelete állandó emlékben is meg legyen örökitve. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mindenütt azt látja a magyar társadalom, hogy a hol eszményekért lelkesedik, a hol a hazaszeretetnek nyilvános jelét akarja adni, ott mindenütt akadályokba ütközik, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* épen azoknak részéről, a kiknek nevelnie kellene, példát kellene adni erre a hazaszeretetre, ezekre az eszményi törekvésekre a nemzetnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogyan is lehetne erős nemzeti társadalom, a mikor a magyar faj mindenütt háttérbe van szoritva. Nem mondom én — bár a történeti jog alapján teljes joggal követelhetnők — hogy a honfoglaló és honmegtartó fajnak előnyei legyenek másokkal szemben; de a jogegyenlőség is épen a magyar faj kárára megromlott. Ez bün a haza ellen, a haza történeti iránya ellen.

A magyar faj földrajzi elhelyezkedésénél fogva adja a legtöbb adót az államnak, de azért a középiskolák, a művelődési intézetek és minden közintézmény, mintha csak tervszerüleg kerülné a magyar vidéket, körüskörül a nemzetiségek között van. Az előnyt a művelődés megszerzése tekintetében azok élvezik. És mi az eredmény? Nézzünk meg akármicsoda névsort, katonatisztek névsorát, magánintézetbeli hivatalnokok névsorát, a bálon megjelentek névsorát. Ritka a magyar családi név. Az intelligenczia, a befolyás, a pénz a magyar faj kezéből kihullott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A magyar faj adja a legtöbb és legjobb katonát és mégis ő szenved épen nyelve és nemzetisége miatt legtöbb megaláztatást és szégyent a katonaságnál. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar faj szerezte meg és védelmezte meg a hazát ezer év küzdelmei közt, a magyar faj osztotta meg 1848-ban előjogait minden nemzetiséggel, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* az alkotmány iránti szeretetben és küzdelemben mindenütt első és önzetlen volt, mégis a magyar fajnak van legkevesebb befolyása a politikára, mert a magyarság közt esik legtöbb választó egy-egy képviselőre, más vidéken sokkal kevesebben küldenek egy-egy képviselőt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magyarországban jó magyarnak lenni nem érdem és előny, hanem szerencsétlenség és vértanuság!

Ezért a multak alapján nem bizhatunk a kormányban, és nem adjuk meg neki a meghatalmazást, hogy intézze a költségvetés törvényes tárgyalása nélkül továbbra is az ország sorsát. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De nem bizhatom meg a kormányban azért sem, a mi még előttünk van, mint tervezet. Három nevezetes terv fogja igénybe venni legközelebb a közvélemény figyelmét: az udvartartás költsége, a hadsereg kiegészitése és a tisztviselők fizetésének felemelése.

Az udvartartásra nézve azt mondja az indokolás, hogy megdrágult minden, szükség van az udvartás költségeinek emelésére. Igen, de mikor nincs is udvartás, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor hiába drágult meg Budapesten akármi, ez a bécsi piaczra kihatással nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha az egyensulyt akarják az udvartartásnál helyreállitani, annak két módja van. Az egyik az, a mit a t. kormány mert ajánlani, t. i. a kiadásokhoz képest felemelni a bevételt. De van annak másik módja is, a bevételhez arányositani a kiadást. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hol van az a magyar nemzet számára megparancsolva, hogy oly udvartartásért, a mely nincs is meg, és a melynek áldásaiból nemcsak hogy részt nem vesz, hanem az ő versenytársa élvezi annak minden előnyét, a monarchia másik fele, hol van megparancsolva, hogy mi annak költségeit oly mértékben viseljük, mint odaát? Hol van megokolható módon előterjesztve, hogy egy-egy budapesti kirándulásért, egy-egy kis magyarországi vadászatért nekünk 11 milliót kelljen fizetnünk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* még pedig olyan korszakban, a mikor nemcsak azok a czikkek drágultak meg, a melyeket az udvartartásnál használnak, de azok is, a mik a szegény népnek szükségesek, és a mikor a kereset is megcsökkent. Ott az udvartartásnál sem a munka, sem a kereset valami nagy mértékben nem változott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a régi 9—10 millió korona nem volt elegendő az udvartartásra, akkor ott nagyon rosszul gazdálkodtak, és nincs más mód, mint gondnokság alá

helyezni azt a hivatalnokot, vagy elcsapni a hivatalából, mert fecsérlő. Hiszen ha kiszámitjuk, hogy a tervezett udvartartás költségeiből minden napra több mint 60.000 korona esik kiadásképen és látjuk, hogy ez annyi, mint a mennyiből Magyarországon egy esztendőn át él száz tanitó családostul: akkor be kell látnia a leglojálisabb, a legkirálytisztelőbb embernek is, hogy ebben a kettőben arány nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha gazdag volna a nemzet és egyuttal hasznát is látná, anyagi hasznát, hogy az udvartartás költségei itt jönnek forgalomba, erkölcsi hasznát, hogy az udvartartás tekintélyt adna a magyar nemzetnek: egy szót sem szólnánk, feleslegből felesleget adnánk. De mikor kárunkra történik az udvartartásnak minden kiadása, mikor magunk is koldusok vagyunk, akkor a kormánytól vakmerőség ettől a koldus nemzettől ilyen nagy áldozatot követelni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A másik kérdés, a mely a közvéleményt nagy mértékben foglalkoztatja: a katonai létszámnak felemelése. Ennek a megokolása a kormány szerint az, hogy körülöttünk minden más nemzet tetemes mértékben emelte a katonaságát. Itt is volna az adófizető polgár szempontjából egy sokkal egyszerübb mód: *(Ugy van! Ugy van! a szelsi baloldalon.)* ne abban versenyezzenek egyszer már a kormányok, hogy ki tud több katonát állitani, hanem abban, hogy ki tud kevesebb katonával jobban kormányozni. Utóvégre, a mint az amerikai köztársaság elnökének vagy a franczia köztársaság elnökének sokkal kevesebb jövedelem és fizetés mellett is, mint a mi fejedelmünknek, megvan a népe és a külföld előtt a tekintélye, ugy bizony a nemzeteknél is nem a hadsereg száma adja az igazi erkölcsi erőt és tekintélyt, hanem az, hogy a nép gazdag, munkában, jólétben, erkölcsben erős. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hát a költő szerint, miért kell annak mindig a nemes lelkek ábrándjának lenni, hogy: lefegyverzés, nemzetközi biróság. Hiszen a legjobbak törekesznek elfogadhatóvá tenni; alkalmaznák, próbálnák már egyszer a kormányok. De annyira bátortalanok, annyira félénkek, hogy mikor az kezdeményezi, a kiről senki gondolni sem merte volna: a muszka czár, a többi kormányok még akkor is hallgatnak, és a helyett, hogy támogatnák törekvésében, szaporitják az ágyukat, szaporitják a fegyvereket, mig a fegyver alatt leroskad és elszegényedik a nép. *(Ugy van! Igaz! a szelsőbaloldalon.)*

Ennél a kérdésnél lehetetlen mellőzni azt a sajnos tapasztalatot, hogy a kormány pártja részéről nem igen szólalnak fel a vitában, s az egész vitát átengedik a függetlenségi és 48-as pártnak. Ismerjük ezt az eljárást. De ahhoz teljes joga van a magyar nemzetnek, hogy a mostani kormánypártnak az a része, a mely évtizedeken keresztül, mint a nemzeti párt, a nemzeti érdekeket a hadseregben hathatósan emlegette, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* valljon szint, egyetért-e ebben a mostani kormánypárttal, lemond-e régi törekvéseiről, mert mikor egybeolvadt, ezt elvei fentartása mellett tette és én meg vagyok győződve, hogy ha az a párt mint külön párt ülne itt, gróf Apponyi Albertnek érczes szava mint félrevert vészharangnak kongása zúgna ebben a teremben *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hivná fel a nemzetet arra a merényletre, a mely a véradó és a pénzbeli adónak felemelésével őt sujtani készül. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Teljes joggal megkivánhatjuk azt, hogy valljon hát szint *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a párt: egészen összeolvadt-e ebben a tekintetben a kormány törekvéseivel? lemondott-e a nemzeti vágyakról? vagy pedig van-e közte és a kormánypárt közt ebben a tekintetben valami különbség?

T. képviselőház! A harmadik kérdés, a mely a közvéleményt foglalkoztatja: a tisztviselők fizetésének felemelése. Azt mondják, ez szükséges, mert Ausztriában szintén nagyobb a tisztviselők fizetése, s a mostani fizetésekből megélni nem lehet. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ugy is van!)* Ezt el kell fogadni, bár a mi teherviselésünk nem egyenlő Ausztria teherviselési képességével; de a megélhetés minimuma nálunk is csak annyi lehet, mint Ausztriában. Csakhogy akkor még sem látom be, miért kell mégis a legnagyobb fizetésemelést a legjobban fizetett hivatalnokoknak adni? miért nem addig megy a tervezet, a hol csakugyan a tisztességes megélhetést biztositaná, nem pedig az uraskodásra ad módot!

A másik, a mi engem aggodalomba ejt, az hogy meg kell fontolni a következményeket, mert a mint az állami tisztviselők fizetését felemeli a törvényhozás, rögtön előállanak hasonló kivánságokkal a megyei és községi tisztviselők, a magánintézetek tisztviselői, és a mint az állami tanárok és tanitók fizetését szabályozzák magasabb mértékben, rögtön előállnak hasonló követelésekkel a községi és felekezeti tanárok és tanitók. Már most nemcsak az államnak lesz sokkal nagyobb a terhe, hanem községnek, felekezetnek és minden magántársulatnak is. Ez megint az adófizető polgárok terhét fogja nagy mértékben emelni és épen azért, mert ennek a következményével tisztában kell lennünk, kivánatos volna tudnunk, mi a kormánynak a terve e tekintetben, fel fogja-e hasonló arányban emelni a vármegyék dotációját, hogy a vármegyék is a tisztviselők fizetését felemelhessék, arányba hozhassák az állami tisztviselőkével? Fel fogja-e emelni a községi és felekezeti tanitók fizetésének kiegészitését, hogy a felekezeti és községi tanitók is egyenlő fizetést kapjanak az állami tanitókkal, mert dolguk és felelőségük egyenlő? Fel fogja-e emelni a felekezeti lelkészek fizetésének kiegészitését legalább 2400 koronára mint alapfizetést és megadja-e nekik a

korpótlékot, mint a hogy megadja az állami tisztviselőknek, mert azt mondják, hogy ezen alul nem lehet tisztességesen megélni? Ha fel fogja emelni, nincs az arány megsértve, de rettenetes teher nehezedik az országra és ezzel számot kell vetni. Ha pedig nem fogja felemelni, akkor oly versenynek teszik ki ezeket, a melyben el kell nekik esniök, akkor a község és a felekezetek jó tanitót nem kaphatnak, mert minden jó tanitó menekül az állami iskolákba. Végre akarja-e hajtani az 1848-i XX. t.-czikket? Egyenesebb, őszintébb eljárás volna az államtól várható, államositani az egész vonalon a tanügyet, mert igy elsorvasztani, semmivé tenni, egy aránytalan versenyben porrá zúzni, nem felel meg az állam méltóságának és az állam érdekének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Azért, mert ott élek a nép közt, mert nem a magasabb politika szempontjából itélem meg a népet, hanem a nép szempontjából itélem meg a magas politikát, ezért merem mondani, hogy a nép előtt a javaslatokban hangoztatott érvek üres jelszavak, kineveti, megmosolyogja azon érveket, hogy a nagyhatalmi állás kedvéért, királyi udvartartás fényére van szükségünk, fegyveres erőnket kell szaporitani. A népnek nem a hadgyakorlatok, hanem a munka a vágya, a népnek kenyér kell, nem pedig dicsőség, a nép békét akar, nem pedig háborut, és épen azért, mert eddig nem az igazi nemzeti szükségek érzete vezette a kormányt eljárásában, hanem délibábos jelszavak, más országoknak és érdekeknek csalogató képe, nem vagyok abban a helyzetben, hogy bizalommal lehessek a kormány iránt, s a meghatalmazást nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Bujanovics Gyula!

Bujanovics Gyula: T. képviselőház! Az indemnitási törvényjavaslat tárgyalása alkalmából megeredt szóözön áradatát nem kivánom ujabb forrásokkal táplálni, és felszólalásom, szavazatom rövid indokolása mellett, főleg Nagy Ferencz t. képviselőtársam beszédének méltatására fog szoritkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, ha azt bizalmi kérdésnek tekintem, miként azt és a minek azt a t. ellenzék feltünteti, ugy elfogadom már csak pártállásomból folyólag is, a kormány iránt érzett bizalmam természetes folyománya gyanánt; ha pedig nem tekintem bizalmi kérdésnek, akkor elfogadom, mint a kormányzat technikájának oly nélkülözhetetlen és természetes szükségletét és követelményét, mely nélkül az ország kormánya a legnagyobb zavarokba kerülne. Elvileg nem vagyok barátja az indemnitásokkal való kormányzásnak, de hogy ez a helyzet az utóbbi időben talán túlgyakran fordult elő, ezért ne tisztán a kormányt okoljuk, de vessünk követ magunkra is, és tegye ezt főleg a t. ellenzék, a mely, azt hiszem, nem kis mértékben járult hozzá ahhoz, hogy az immár előreláthatólag hónapokig tartó budgetviták mellett a kormánynak eleve számolnia kell azzal a lehetőséggel, eshetőséggel, sőt ma már valószinüséggel is, hogy az e czélra rendelkezésre álló — és csakis ezen idő áll rendelkezésre, t. i. a késő őszi hónapok . . .

Thaly Kálmán: Miért adott négy hónapi szünetet?

Bujanovics Gyula: . . . a budget törvényszerü letárgyalására nem lesznek elégségesek. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mostani vita folyamán elhangzott beszédek özönéből kiemelkedik és kitünik — elismerem, egynéhány ellenzéki beszéd mellett is — Nagy Ferencz képviselőtársam beszéde, melynek ugy az 1899 : XXX. t.-czikkre vonatkozó magyarázatával, mint közgazdasági fejtegetéseivel teljesen egyetértek és örömmel látom, hogy egyetért ezen a párton, ezen az oldalon mindenki. Mely körülmény mindnyájunknak, kik ezen a párton, az egyetemes közgazdasági érdekeknek mindig szem előtt tartásával főleg a közgazdasági kérdésekkel foglalkozunk, nagy elégtételt képez, helyzetünket preczizirozza és a jövőre nézve elejét veszi — remélem — azon félreértéseknek és félremagyarázatoknak, melyek többnyire onnan indultak ki és onnan származtak, hogy a specziálisan közgazdasági kérdések is a politikai liberálizmus szempontjából lettek megitélve, és hogy ezen alapból kiindulva, sokszor a mezőgazdasági érdekek hangoztatása és védelme a politikai liberálizmussal, ezen pártnak alapszellemével össze nem férhetőnek lettek feltüntetve.

A többség és az erre a többségre támaszkodó kormány nem egy osztály, nem egy érdek, de a közgazdasági téren is a közérdek képviselője. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Mivel ez igy van, mivel ez máskép nem is lehet, csodálom és nem értem gróf Zichy János képviselőtársam azon felfogását, ki hibául rója fel a kormánynak és saját bizalmatlanságát részben azzal indokolja meg, hogy a kormánynak e téren nincs határozott, csakis egy irányban haladó programmja, a mit abból következtet, hogy ezen párt soraiból a közgazdaság különböző érdekei is megnyilvánulnak. Lehet-e egy kormánynak más programmja e tekintetben, mint az, melyet a miniszterelnök ur hirdet, hogy t. i. a különböző közgazdasági ágak érdekei lehetőleg kiegyenlitve, egyforma igazságos megitélésben, elbánásban és védelemben részesüljenek? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hogy azonban egy ily nagy pártban, mint a mostani többség, mindig akadnak és fognak akadni olyanok, kik egyik, vagy másik közgazdasági érdek iránt különösen érdeklődnek, ez is csak természetes, és hogy ha ezen különböző vélemények meg is nyilvánulnak, ugy ez csak annak jele, hogy az a pártegység, mely minket a kormány által kitüzött feladatok megvalósitására egyesit, az nem öli ki az önálló gondolkodást. *(Igaz!*

Ugy van! a jobboldalon.) Hiszen hol nyilvánuljanak azok a különböző, de megjegyzem, mindig jogos érdekek, mint épen az összes országos érdekek központjában, gyupontjában, ebben a parlamentben? *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha az utolsó időben mezőgazdasági, de nemcsak mezőgazdasági, hanem egyátalában közgazdasági érdekek és kérdések itten predomináltak, ennek megvan a maga természetes magyarázata. Sajnos, az utolsó évtizedekben a mezőgazdaság és az összes közgazdasági ágak szomoru viszonyokkal küzdenek; szomoru helyzetbe kerültek nemcsak nálunk, hanem, mondhatni, Európaszerte.

De én erre a már nem egészen uj mezőgazdasági mozgalomra, a magyar gazdatársadalom azon akciójára, a mely már nem uj, hivatkozom, midőn állitom, hogy a magyar gazdák ebbeli akciója sohasem helyezkedett a szükkeblü osztályérdek szolgálatának álláspontjára, hanem saját érdekeinek hangoztatása és a saját bajain segiteni hivatott eszközök keresése mellett mindenkor kellő méltányossággal és igazságérzettel viseltetett az összes közgazdasági ágak érdeke iránt, sohasem kivánt privilégiumokat, csak mindenkor kellő elbánást, egyforma, igazságos méltatást a többi közgazdasági ágakkal, hogy e szerint ez a gazdasági társadalom már régen azon programm alapján áll, a mely a t. miniszterelnök urnak közgazdasági programmját képezi. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha már most a gazdasági társadalomnak ezt a mozgalmát a liberálizmus szempontjából tekintem, akkor én e téren liberális eljárásnak mindig azt tartom, mely mindenkor a gyengének, a segélyre szorulónak fogja első sorban pártját, ezen kiván segiteni: *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* mely azt az eljárást követi, hogy az erős nemcsak saját érdekeivel törődik, hanem önzetlenül másnak, a nálánál gyengébbnek érdekeit is felkarolja. Közgazdasági kérdéseket tisztán a liberálizmus szempontjából megitélni nem lehet és a hol ez történik, ott ez rendesen a gyengének kizsákmányolására vezet. És hogy a magyar gazdatársadalmat e téren sem terheli mulasztás, csak a legutolsó idők eseményeire hivatkozom; hivatkozom a nyáron át megtartott országrészi gazdakongresszusokra, melyeknek feladatuk volt, utakat és módokat keresni a szegény nép helyzetének javitására és ezáltal akadályozni meg a kivándorlást, melyek hangoztatták ugyan a mezőgazdasági kérdéseket is, de ép oly alaposan belemerültek a többi közgazdasági kérdések méltatásába, melyeknek csak a nevük volt gazdakongresszus, azonban bátran lehetett volna azokat közgazdasági kongresszusoknak is nevezni.

Ezek tények, t. ház. Hasonló eljárás és gondolkozás jellemzi a gazdasági társadalom egész akcióját és midőn ezen tényekben valaki nem lát egyebet, mint a földbirtokos-osztály legmagasabb rétegeinek szervezkedését, mint az ősi vagyon fejedelmeinek a politikai uralomért folytatott harczát — miként Vázsonyi Vilmos képviselő ur tette — ugy ez, azt hiszem, vagy teljesen vak elfogultságon, vagy pedig a tények nem ismerésén alapul. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nagy Ferencz t. képviselőtársamnak nem kis érdeme, — és ezzel, azt hiszem, szolgálatot tett ugy a közügynek, mint a pártnak, — hogy szorosan elkülönitette a politikai és kormányzati liberálizmus kérdését a közgazdasági liberálizmustól, hogy kimutatta, miszerint a szabadelvüségnek egészen más követelményei vannak a politikában és kormányzatban és egészen más követelményei vannak a közgazdaság terén és hogy ebből önként folyik, hogy a közgazdasági kérdéseket nem a liberálizmus absztrakt fogalmai szerint, hanem a czélszerüség, a nemzet valódi szükségletei, sőt sokszor még talán a liberálizmusnál is magasabb etikai alap szempontjából kell megitélni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Annál nagyobb sulya van az ő felszólalásának, hogy az, egy állása, tudása és tekintélye által egyáltalán kiváló oly férfiutól ered, a ki nem tartozván egyik táborhoz sem, a ki sem nem agrárius, sem nem merkatilista, teljesen elfogulatlanul itélhet és birálhat, mint a hogy azt meg is tette. Örömmel látom, hogy ezt el is ismeri mindenki és ennek hasznos következményeit abban fogjuk látni, hogy remélem, miszerint a jövőre, ha ebben a parlamentben a többi kérdések mellett ismét mezőgazdasági kérdések is fognak felmerülni, ugy ezek a maguk érdeme szerint lesznek megitélve és elbirálva, de ezek többé okot félreértésekre, vagy félremagyarázásokra a liberálizmus tekintetében szolgáltatni nem fognak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Szatmári Mór: Felhivás keringőre!

Bujanovics Gyula: Különben, habár talán kényes kérdés, az a politikai és kormányzati liberálizmus is szoros disztinkcziót igényel. A liberálizmus nem egy konkrét, megfogható, megmérhető valami; abszolut liberálizmus nem is létezik; hiszen az az egyén teljes felelőtlenségét jelentené. Ezt mindig csak relativ szempontból lehet megitélni, ez egy olyan tág fogalom, a melybe sok minden beleférː ez körübelül olyan fogalom, mint a fénynek fogalma, a mely fény marad egyaránt, meritse bár eredetét a pislogó lámpa lángjától, avagy a nap ragyogó sugaraitól, melynek mibenlétét, minemüségét, mérvét, sajátságát, faját, nemét talán csak ugy lehet megitélni . . .

Szatmári Mór: Hogy nem marad belőle semmi!

Bujanovics Gyula: . . . ha azt egy ismert bázishoz, egy ismert egységhez hasonlitjuk. Hogy tehát e tekintetben se legyen többé félreértés, kijelentem, hogy én azt a liberálizmust vallom magaménak, azért lelkesedem és azt tartom követendőnek, mely a kormányprogrammban elvileg megnyilatkozik, mely a miniszterelnök kormányzati rendszerének előfeltétele és éltető eleme. Ez a mindenkinek jogát tiszteletben tartó,

semmilyen privilégiumot nem kivánó, a gyengét lehetőleg istápoló és erősitő, a törvényt és igazságot mindenekfelett respektáló, a túlzásoktól és szélsőségektől lehetőleg tartózkodó liberálizmus az, melyet magaménak vallok ma, de a melyet magaménak vallottam már régen, még akkor is, a mikor még nem volt szeremcsém ehhez a párthoz tartozni, a melyhez örömmel csatlakoztam, a midőn láttam, hogy politikai meggyőződésem mellett, a liberálizmusról táplált ezen követelményeimet is a kormány programmjában elvileg, a miniszterelnök által meghonositott kormányzati rendszerben pedig gyakorlatilag is feltalálom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Minthogy pedig én ezt a kormányzati rendszert, ezt a kormányzati szellemet, mely erre a liberálizmusra támaszkodik, védeni és támogatni kivánom nemcsak napfényes időkben, de esetleges viharokkal szemben is: a törvényjavaslatot már csak ez okból is elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Major Ferencz jegyző: Benedek János. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Csendet kérek!

Major Ferencz jegyző: Benedek János! *(Halljuk! Halljuk!)*

Benedek János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A parlamenti illendőség szabályait kivánom követni akkor, a midőn első sorban is honorálni óhajtom a kormánypárt padsoraiból elhangzott két beszédet, és pedig ugy a Kovacsevics István t. képviselőtársunknak, mint a közvetetlenül előttem szólott Bujanovics Gyula t. képviselőtársunknak felszólalásait. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Mielőtt tehát beszédem tulajdonképeni tárgyára áttérnék, beszédeiknek egy pár passzusára nézve kivánok szives engedelmükkel egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Kovacsevics István igen t. képviselőtársunk Rátkay László t. barátommal polemizálva azt mondotta, hogy nem áll Rátkaynak a horvátokra vonatkozólag tett megjegyzése és hogy Rátkay igazságtalan volt akkor, a midőn a horvát viszonyok fejtegetése alkalmából a horvát állapotokból vádat kovácsolt ugy a horvát képviselők, mint a horvát miniszter ellen. Különösen visszautasitotta azt, hogy Rátkay László a horvát képviselőket kétszinüséggel vádolta. De, t. ház, ebben nincs igaza az igen t. képviselő urnak, mert Rátkay László t. barátom ezt a szót, hogy »kétszinüség« és egyáltalában azt a kifejezést, a melyben a horvát képviselők kétszinüségének vádja foglaltatnék, nem használta és nem mondotta. Rátkay László t. barátom, ha jól emlékszem az ő szavaira, csak arra hivatkozott, *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy szükséges volna odahatni és pedig nemcsak ebben a házban, hanem egyszersmind magában Horvátországban is, hogy az anyaország irányában való viszony ne mérgesittessék el annyira, mint az eddig történt; hogy abban az egységben és kapcsolatban, a mely évszázadok folyamán Horvátország és Magyarország között kifejlődött, és a mely az 1868-diki törvényben intézményes biztositékot is talált, sajnos, azon fehér lapban, a melyet, a következményeket előre nem sejtve és tudva tettünk oda a horvátok elébe; mondom, ha ebben az egységes viszonyban, ebben a kapcsolatban nemcsak megmaradnánk, hanem ennek kapcsai megszilárdittatnának, és ne történnék meg a magyarság ellen az, a mit Hovátországban lépten-nyomon tapasztalhatunk.

Ennek az óhajnak adott Rátkay László t. barátom kifejezést és megdöbbenését fejezte ki a fölött, hogy a horvát képviselőket igen ritkán, jóformán soha sem lehet szerencsénk hallani, pedig erre szükség volna, főleg azért, hogy a parlamentben tanusitott magatartásuk követendő példa gyanánt szolgáljon a horvátoknak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ime tehát hálásak lehetünk Rátkay László t. barátom iránt, hogy ezt a kérdést felvetette, mert ezzel olyan lojális nyilatkozat tételére nyujtott alkalmat, mint a minő Kovacsevics István t. képviselőtársunké volt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kovacsevics István t. képviselő urra nem is vonatkozhatott Rátkay László képviselőtársam szemrehányása. Mert tudjuk azt, hogy ő már itt e házban is többször felszólalt, de felszólalt odakünn is és pedig a horvát tartománygyülésen, valamint Horvátországban egyebütt is több alkalommal, és mindig annak az álláspontnak adott kifejezést, mely ugy a helyes horvát felfogásnak, mint a helyes magyar felfogásnak a legjobban megfelel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy én nem minden tekintetben értek egyet t. képviselőtársammal; nem értek egyet különösen abban a tekintetben, — és erre nézve igénykeresetet vagyok kénytelen a magyarság nevében benyujtani — a mit Zrinyiről mondott, a kit nem adunk olyan könnyedén oda a horvátoknak. Zrinyi tősgyökeres magyar ember volt, és református is volt, épugy református, mint Szondy György, a kinek az esztergomi érsek Drégelyben kápolnát is épittetett. És ép azért nem akarom, hogy történelmünknek nagy alakját oly könnyü szerrel elvegyék tőlünk. Nem lehetünk e tekintetben olyan nagylelküek és bőkezüek, mint volt a kormánynak megbizottja és e háznak igen t. alelnöke, a ki, mikor mint királyi biztos működött a szerbek között, egész nagylelküséggel mint valami csecsebecsét odaajándékozta nekik Hunyadi Jánost, Petőfi Sándort és valamennyi ics-vicscsel végződő nevü magyar irót, tudóst és költőt. Ezen a téren nem akarom őt követni és e tekintetben Kovacsevics kép-

viselő urnak nincsen igazsága. Azonban egyet örömmel hallottam tőle és ez az volt, a hol megemlékezett Jellasicsról. Mi azt a kivont kardu hőst Zágráb utczáján mindenkor borongó szivvel nézzük. Mindenkor fáj nekünk az a visszaemlékezés, fájnak azok az árnyak, a melyeket fellebbentettek azok a visszaemlékezések. És mi ezt a kivont kardu hőst mindig a magyar nemzet megátalkodott ellenségének tekintettük és tekintjük ma is; és horvát testvéreink részéről fáj nekünk azt tapasztalni, hogy ők Jellasicsot, mint nagy nemzeti hőst igyekeznek feltüntetni. Azért igen jól esett most Kovacsevics t. képviselő urtól azt hallani, hogy Jellasics nem horvát nemzeti felfogásu embereket, hanem osztrák zsoldosokat gyüjtött a bécsi kamarilla számára, és hogy nem horvát nemzeti hős volt ő, hanem csak a kamarillának egyik bérszolgája. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A magam részéről különben, t. ház, azt óhajtom, hogy ne a felfogásbeli ellentétek élesittessenek ki Horvátország és Magyarország között, a horvátok és magyarok között, hanem ellenkezőleg keresendők, a multból meríthető, közös érintkezési pontok, a közös érdekek, melyek a Szent István koronája országait kell, hogy egybe kapcsolják, s hogy a horvát testvérek ne csak itt a házban egy ideális gondolkozásu emberüknek felszólalásával, hanem magatartásukkal is adják tanujelét annak, hogy ők csakugyan jó magyarok a mellett, hogy horvátok, hogy jó magyar állampolgárok és hogy a magyar államtól elszakadni nem kivánnak. Mondjanak le nagy álmaikról, ne igyekezzenek Fiume közjogi helyzetét oly értelemben megoldani, hogy az a magyarság ellen irányuljon; ne igyekezzenek olyan tendenciákat tanusitani, a melyek külön horvát állampolgárságot akarnak megteremteni. Ne igyekezzenek az anyaországtól elszakadni; ne inzultálják azokat, a kik Zágráb utczáin magyarul beszélnek, s egyáltalában ugy a magyarok iránt, mint Horvátország egyéb lakosai iránt is viseltessenek azzal a koncziliáǹs, egyeztető magatartással, a melyet Nagy Ferencz minapi beszédében olyan szépen magasztalt, s a miniszterelnök ur egyik erénye gyanánt emlitett fel.

Bujanovics Gyula t. képviselő ur a függetlenségi pártnak szemrehányást tett azért, hogy indemnity-javaslatok beadására kényszeriti a kormányt. Igaz, elismeri azt is, hogy nem egészen a függetlenségi pártot terheli a felelőség azért, de később a függetlenségi pártnak fordul egészen, és oly szinben igyekezik feltüntetni a dolgot, mintha tisztán és kizárólag csak a függetlenségi párt volna oka annak, hogy a rendes kormányzási szokások ellenére a mi magyar kormányunk folytonosan indemnity-javaslatokkal foglalja el a ház idejét, az ország munkásságának javarészét.

Ezzel t. ház, különösen a jelen alkalommal, a jelen indemnity-tárgyalás alkalmával a függetlenségi pártot vádolni egyátalán nem lehet. Nem lehet pedig azért, mert a függetlenségi párt nemcsak, hogy hozzá nem járult, de teljes erejéből ellenezte, hogy oly hosszu időre szüneteltessék a házat, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy teljes négy hónapon keresztül megbénittassék a képviselőház működése, az a munkálkodás, a melyre megbizást nyert a néptől, hogy teljes négy hónapon keresztül meg legyen Magyarországon a törvényhozás gépezete és a törvényhozás tanácskozásának folytatása akadályozva annyira, hogy még a szünetek alkalmával szokásos mód se legyen meg, hogy ugyanis husz képviselő kivánságára össze lehessen hivni a házat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak, hogy szünetet adott, de egészen leszerelte az országgyülés működését a t. miniszterelnök ur, és ő az oka, hogy ily hosszu ideig pihenvén a ház, most nagyon kevés idő jut a törvényjavaslatok megvitatására.

És még ráadásul most sem azokat a törvényjavaslatokat terjeszti elő a t. miniszterelnök ur és a t. kormány, a melyekre nézve még a szünet előtt tettek igéreteket. Hiszen megigérték a tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat, a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat előterjesztését, megigérték a közigazgatás keretébe vágó többi törvényjavaslatok benyujtását; és mindezekből nem látunk semmit. Elejtett megjegyzéseket hallunk e javaslatokról, a lapokban olvasunk róluk, de most egyszerre az indemnity-vita kellős közepén mintegy meglepetésül ide dobja a miniszterelnök ur a katonai javaslatokat, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a czivillista felemeléséről szóló javaslatot, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezzel az ellenzéknek mintegy kötelességévé teszi, hogy a vitát necsak arra a szük keretre szoritsa, mint eredetileg tervezte, de kiterjeszsze azontúl is ezekre a kérdésekre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A törvényalkotások, t. ház, nemcsak a kormány jogkörébe tartoznak, nemcsak a kormány és a mögötte ülőkre tartozik ez, de ebből ellenzésével az ellenzéknek is ki kell vennie a részét; és ép oly jó munka az, a melyet az ellenzék az ellenzésével kifejt, mint az, ha a kormánypárt a miniszterelnöknek vagy más miniszternek és az előadóknak előterjesztését helyesli és megszavazza. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nekünk a magyar nép érdekében, a mi választóink érdekében el kell mondanunk mindazokat a jogos kivánságokat, a melyek lelkünkben élnek, fel kell tárnunk a nép helyzetét, hogy a helyzetnek ez a feltárása világot vessen egyszersmind azokra az ujabb törvényjavaslatokra, a melyeket egész ötletszerüen, véletlenül hozott be a vitába a t. miniszterelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És épen azért, mert erre nem nyilik más alkalom, — mert a költségvetést a jövő évben fogja előter-

jeszteni a t. kormány, addig pedig indemnityt követel, — az első alkalmat meg kell ragadnunk, a mely kinálkozik, hogy kifejtsük mindazokat az aggodalmainkat, törekvéseinket, kivánságainkat, sérelmeinket, ellenvetéseinket, a melyeket máskor a költségvetési vita alkalmával hozunk elő; ez a legelső kinálkozó alkalom pedig most az indemnity. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem érheti tehát az a vád a függetlenségi pártot, a melylyel Bujanovics Gyula illette, és ebben a tekintetben az ellenünk felhozott vádat magunktól el kell háritanunk. Ezért nem mi vagyunk felelősek, hanem felelős az, a ki előidézte, az pedig maga a t. kormányelnök ur. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bujanovics Gyula igen t. képviselő ur beszédében különben tulajdonképen csak Nagy Ferencz t. képviselő ur beszédének magasztalására szoritkozott. Ebből a beszédből igyekezett megvédeni a maga álláspontját, megvédeni azt, hogy ő csakugyan méltán ülhet az igen t. kormányelnök ur háta mögött, azokban a padsorokban, mert ő liberális, ő szabadelvü. Igen szép fegyvert kovácsolt Nagy Ferencz t. képviselő ur beszédéből magára nézve, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a midőn azt mondta, hogy a közgazdasági téren való állásfoglalás tulajdonképen nem is tartozik a liberálizmus kellékei közé, mert hiszen egészen más a tulajdonképeni értelemben vett szabadelvüség és egészen más a közgazdasági szabadelvüség. Beszédem későbbi folyamán még leszek bátor erre visszatérni, de mert az igen t. képviselő ur épen Nagy Ferencz képviselő urra hivatkozott, itt ragadom meg az alkalmat, hogy kissé kitérjek Nagy Ferencz képviselő urnak erre a sajátságos definiciójára. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ha megengedi a t. ház, bátor vagyok szószerint idézni azokat, a miket Nagy Ferencz t. képviselő ur erre nézve elmondott. *(Halljuk! Halljuk a szélsőbaloldalon.)* Azt mondta az igen t. képviselő ur, hogy a miniszterelnök kormányzati módszerébe a konciliáns, egyeztető eljárást vitte be. Ő az, a ki a kormányzati rendszert magasabb etikai alapokra fektette. És azután magasztalván a kompromisszumokat, a mely kompromisszumokkal szokta keresztülvinni az ellentétek kiegyenlitését az igen t. miniszterelnök ur, áttért arra a fogalomzavarra, a mely fogalomzavarban, sajnos, én is leledzem, a mikor nekünk megmagyarázza, hogy mi a különbség a tulajdonképeni szabadelvüség és a közgazdasági szabadelvüség között. Azt mondja, hogy: »ez a fogalomzavar abból származik, hogy azt a szabadelvüséget, mely a politikai és polgári jogok szabad, egyenlő, demokratikus szellemben való érvényesülését tüzi ki czélul, ezt a szabadelvüséget átviszik, mondhatnám, egy más tartományba, vidékre: t. i. a közgazdasági politikába és azt a politikai szabadelvüséget identifikálják vagy kiegészitik a közgazdasági szabadelvüséggel.« Példát is hoz fel erre nézve, a midőn — nevezzük nevén a gyermeket — az agráriusok védelmére kél, hogy az 1848-iki törvényeket is kik alkották meg? Azt mondja: »azok, kik ebben az országban földmivelésből élnek, a kik a földmivelési érdekeket képviselik. Ezt a nagy történelmi igazságot én megtagadni nem engedem, ennek a megtagadását vissza kell utasitanom.« Tehát ennyire szüksége volt a példára abban a tekintetben Nagy Ferencz képviselő urnak, hogy bebizonyitsa, miszerint a kormánypártnak u. n. agrárius elemei igenis szabadelvüek, mert hiszen — ugymond — azok maguk, vagy azoknak ősei voltak azok, a kiknek az 1848-iki alkotásokat köszönhetjük. Ezt, hogy pláne még ellentétes állást merjen valaki e tekintetben elfoglalni, ezt az igen t. képviselő ur meggyőződésének igazi hevével már a limine visszautasitotta. Az 1848-iki alkotásokat nem pusztán azok az urak hozták meg, hanem azokat meghozta az egész egységes magyar nép *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és meghozták nekünk azok a politikai átalakulások, a melyek mintegy belekényszeritették Magyarországot ebbe; de nem kellett kényszeriteni, mert önmaga jött rá azokra a nagy igazságokra, a mik a 48-iki átalakulást megteremtették. E tekintetben egyetlenegy osztály, egyetlenegy része se a magyarságnak, egy vagy más foglalkozást üző egyetlenegy osztálya ennek az országnak sem vindikálhatja magának az elsőséget, mert ott volt valamennyi, mint a hogy a költő mondja: »Előre« czimű költeményében; mint mikor a viharban a tengernek összezudul minden habja, ott volt abban a nagy nemzeti felzudulásban ennek az országnak minden kis atomja; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ha Nagy Ferencz t. képviselő ur ennek a felfogásnak ellenkezőjét utasitotta vissza, mi visszautasitjuk azt, hogy pusztán csak a földet müvelő és pláne a nagy földesurak lettek volna azok, a kik a 48-as törvényeket megalkották. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Disztingvál az igen t. képviselő ur a szabadelvüségek közt, a közt a szabadelvüség közt, mely a polgári és politikai egyenlőség megteremtésében és a közt, mely a közgazdasági téren nyilvánul. Hogy a kormánypártnak azon elemei, kik ezelőtt ama másik részéhez, a politikai és polgári egyenlőség megteremtéséhez nem igen szivesen csatlakoztak, most a közgazdasági téren lennének szabadelvüek, ezt nagyon bajos volna elhinni. Azonban az előttem szólott t. képviselő ur, Bujanovics Gyula, utalt a nyári szünetek alatt megtartott mezőgazdasági kongresszusokra, a melyeken hozott határozatok mintegy kidomboritják azoknak az elemeknek gondolkozását. Nagyon jól tudjuk, nem akarok ezzel a kérdéssel hosszasabban foglalkozni, bár érdekes volna, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy pl. a pozsonyi kongresszus az önálló vámterület megteremtése tekintetében olyan határozatot hozott, a melyet mindennek lehet tartani, csak épen liberálisnak

nem. Hogy a liberális vagy nemzeti törekvésekkel megegyezik-e az, hogy Magyarország továbbra is az osztrák járszalagon maradjon, hogy Magyarország továbbra is annak a kizsákmányolási politikának adassék áldozatul, melyben eddig sinylődött, hogy Magyarország továbbra is az osztrák érdekeknek provinciája legyen, szóval, hogy továbbra is ez az áldatlan állapot maradjon fenn, akkor, mikor erre vonatkozólag már törvény is alkottatott, a mely biztositékot és reményt nyujtott nekünk arra, hogy később meg fog valósittatni ez az igazi nemzeti törekvés: hogy ezt liberálisnak tartsuk-e vagy nem, azt hiszem, egészen nyugodtan bizhatom az elfogulatlan itélő birálatára. Ha ez liberálizmus, akkor én, a ki eddigelé a szabadelvüség, a liberálizmus legkisebb, de egyszersmind mint legelszántabb közkatonájának tartottam magamat, többé szabadelvü nem vagyok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezekben kivántam röviden végezni az előttem szólott t. képviselő urak felszólalásával. S ezek után rátérek arra, hogy megokoljam, hogy az igen t. kormányelnök ur által előterjesztett indemnity-törvényjavaslatot én sem fogadom el. *(Halljuk! Halljuk!)* Az én előttem szólott t. barátaim kifejtették bőségesen azokat a bizalmatlansági okokat, melyek miatt ezen törvényjavaslatot elutasitani kivánták. Ezekhez én a magam részéről is teljes mértékben csatlakozom. Különösen csatlakozom most, midőn a politikai helyzet ez alatt a rövid két hét alatt is, a mikor az indemnity-vitát megkezdtük, ugyancsak átalakult, sulyosan változott. Mikor az indemnity-vitába belekezdtünk, még nem volt beterjesztve az ujonczlétszám felemeléséről szóló törvényjavaslat, még nem volt beterjesztve a czivillista felemeléséről szóló törvényjavaslat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Mindkettő tudva volt!

Benedek János: És épen ezért meg kellett, hogy változzék ennek a pártnak a hangulata és magatartása is a t. kormány irányában. Az a körülmény, hogy a nemzetre ily sulyos terheket rovó törvényjavaslatokat terjesztenek a ház elé, szinte kötelességévé teszi e pártnak, hogy az indemnity-vitát, daczára annak, hogy ezáltal a háznak munkaidejét veszi igénybe, igenis nyujtsa tovább, és pedig nemcsak azért, hogy az idő teljék, hanem hogy ezen nemzetellenes merényleteket kellő megrovásban részesitse. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A függetlenségi és 48-as párt vitájában kidomborodtak mindazok az ellenvetések, melyek ez alkalommal leginkább hozhatók fel a t. kormányelnök ur politikájának birálatánál. *(Halljuk!)* Az én igen t. pártvezérem, Kossuth Ferencz, felhozta a közjogi és közgazdasági okokat. Komjáthy Béla igen t. barátom felhozta különösen a kormánynak a nemzetiségekkel szemben tanusitott magatartását, és e tekintetben Veres József előttem szóló t. barátom is hivatkozott mindazokra az okokra, a melyek arra a meggyőződésre juttattak bennünket, hogy a nemzetiségi kérdésben még sokkal rosszabbul állunk, mint állottunk valaha, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy daczára a kormányelnök ur egyeztető, konczilliáns modorának, melyet Nagy Ferencz képviselő ur oly szépen kiemelt, daczára a szirén-hangoknak, melyeket mi ismerünk, a nemzetiségek egyáltalában nem igyekeztek simulni, sőt a nemzetiségi törekvések lángjai magasabban soha sem lobogtak, mint épen jelenleg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek megfékezésére, megszoritására az igen t. miniszterelnök urnak nincs kellő ereje és erélye. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. barátaim ezeket az okokat bőségesen kifejtették. Nekem nem marad egyéb hátra, mint ezekhez a magam részéről is csatlakozni.

Én egy más mezőről kivánom hozni bizalmatlanságomnak indokait, és ez nem egyéb, mint azon hűtlenség, melyet az igen t. miniszterelnök ur és kormánya a szabadelvüség ügye iránt tanusitott. *(Halljuk! Halljuk!)* Szinte felvethetnők azt a kérdést, mily czimen szólalok én fel e tekintetben? Hiszen a szabadelvüségnek mintegy privilegizált használói, haszonbérlői az igen t. kormány tagjai. Mert mióta Tisza Kálmán a szabadelvü pártot megteremtette, volt rendszerváltozás több izben.

Vázsonyi Vilmos: Csak a tényérok változtak!

Benedek János: Maga a miniszterelnök ur is önérzettel hivatkozott tavalyi beszédében az általa teremtett rendszerváltozásra, de a szabadelvü jelző és gyüjtőnév mindig ott maradt a kormánypárt czimében. Hogy merem tehát én a kormány szabadelvüségét kritika tárgyává tenni, holott ez az ő házi ügyük? Nem az ő házi ügyük ennek a kérdésnek eldöntése, vajjon szabadelvü-e az igen t. miniszterelnök ur és szabadelvü szellemben vezeti-e a maga politikáját, a maga kormányzati rendszerét. Ez nem házi ügy, ez nem a szabadelvüségről nevezett kormánypárt házi ügye. Ez az ügy az ország ügye, de egyszersmind ennek a pártnak is az ügye. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezekről a padsorokról kell különösen felhangzani a vétónak, midőn a szabadelvüség ügyének veszedelmét látjuk; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ez a szabadelvüség egy szent örökség, melyet nagynevü elődöktől kapott a t. kormány, és ezen szent örökségnek egyik gazdagságát épen azok az eszmék szolgáltatták, melyek valaha innen a mi sorainkból hangzottak el egy most már sirjába tért apostoli alak ajkáról. Ezek az ő szavai voltak kezdeményező lépéseink az ezen eszmék felé vezetett harczokban. Engedje meg a t. ház, hogy én, ezen nagy alakhoz képest eltörpülő epigon, felidézzem emlékezetét ezen nagy szellemü férfiunak, felidézzem sirjából Irányi Dánielt, hogy az kérdezze meg és vonja feleletre a t. miniszterelnök urat, hogy miképen bánt el gaz-

dag örökségével. miképen bánt el a szabadelvüség ügyével? *(Halljuk! Halljuk!)*

Ő volt az, a ki negyedszázadon át hirdette a magyar parlamentben a lelki szabadságnak, a testvériségnek és az egyenlőségnek igéit, a ki évről-évre lankadatlan kitartással, a nagy eszme diadalába vetett törhetetlen hit erejével megmegujitotta a maga sürgető szózatát, a melyet annak idejében épen a szabadelvü párt mellőzéssel fogadott, néha kicsinyelte, kinevette, holott ez a sürgető szó volt az a kakasszó, a mely nekünk az éjféli sötétség óráiban hirdette a hajnal hasadását. És ez a férfiu negyedszázadon át hasztalan küzdött, és talán negyedszázadon át folytatott törekvése sem hozta volna meg a kivánt eredményt, ha közbe nem jött volna egy inczidens, az elkeresztelési rendelet, a mely a kormányt mintegy oda kényszeritette, hogy vagy visszavonja azt a rendeletet, vagy pedig maradjon következetes önmagához, vallott programmjához, és valósitsa meg a követelt szabadelvü reformot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Akármint történt a dolog, t. ház, a szabadelvü reformok diadalának dicsőségéből, annak a dicsőségnek a napjából a legfényesebb sugár arra a homlokra kell, hogy visszahulljon, a mely innen, a mi padjaink sorából emelkedett szólásra annak idején; és mert övé volt a kezdeményezés dicsősége, a mű befejezése alkalmából is neki kellene nyujtanunk az elismerés legszebb koszorúját. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Irányi Dániel és társainak, a kik a szabadelvü reformokat megvalósitani törekedtek, czéljuk bizonyára nem az volt, hogy egy fantóm után szaladjanak, a mit előttem szólott t. képviselőtársam, Bujanovics Gyula akképen nevezett el, hogy abszolut liberálizmus.

Vázsonyi Vilmos: Liberális abszolutizmus kell nekik!

Benedek János: A liberális abszolutizmust, azt igenis ismerik azon a másik párton, azonban abszolut liberálizmusról Irányi Dániel maga sem tud. Még a legnemesebb eszme, az emberiség történetében átalakitó hatással működött legnagyobb történelmi igazság is reánk nézve csak akkor becses, ha az a mi nemzeti erőnk gyarapitására alkalmas, ha az a mi nemzeti életünk erősbülésére, ennek a hazának és ezen haza lakosainak jóléte érdekében használható, arra előnyös. Irányi Dániel nagy hazafi volt, a mellett, hogy liberális volt; nem vádolható tehát abszolut liberálizmussal, fantom üzésével, délibábok kergetésével, mert a mit tett, azt mind a magyarság jól megfontolt érdekében cselekedte. Meg vagyok arról győződve, hogyha a magyarság érdekével ellenkezőnek találta volna, nem tört volna mellette lándzsát.

Vázsonyi Vilmos: De nem volt egy hold földje sem!

Benedek János: Hogyha ez a nagy szellem feltámadna és számon kérné a liberálizmus örökségét a t. kormányelnök urtól, ha ez megtörténnék, mondom, felvetődnék én előttem is a kérdés: »Quid sis miser tunc dicturus«? Mit mondana rá az igen t. miniszterelnök ur? Én azon erőnél fogva, a melyet reánk Irányi Dánielnek még sirjában is, holta után is köztünk munkálkodó szelleme gyakorol, veszem magamnak azt a bátorságot, és megpróbálom kérdezni az igen t. miniszterelnök urtól, megpróbálom számon kérni, hogy mit csinált ő ezzel a szabadelvü örökséggel? *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt merem állitani, t. ház, hogy a jelenlegi kormány csak tékozolja ezt a reá szállott dús örökséget. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon megfelel-e a t. kormány által ez idő szerint tanusitott szabadelvüség azon feladatának, a mely csak akkor lesz hasznos a hazára nézve, ha annak megfelel, t. i. hogy a magyar állami és társadalmi életet a liberálizmus és a demokráczia szellemében konszolidálja? Vajjon teljesiti-e ezt a nagy feladatot ma az igen t. kormány és vajjon teljesitette-e a multban?

Mielőtt erre a kérdésre megfelelnék, egy kis történelmi visszapillantást vagyok kénytelen tenni, hogy a különböző kormányok miképen fogták fel a szabadelvüség ügyét. A szabadelvüségnek — vagy legalább ennek a névnek — keresztapja kétségtelenül Tisza Kálmán volt. A régi Deák-pártból, a mely pedig demokratikus és liberális alkotások és felfogások tekintetében majdnem sorakozott a 48-iki felfogáshoz és a mely e tekintetben sokkal előbb járt a mostani kormánynál, — mondom — a Deák-pártból — szüknek találván ezt az elnevezést, vagy csak kicsinek, hogy Deák-párt — kivált és megalapitotta a szabadelvü pártot. Vajjon a szabadelvü pártnak azon 15 évi uralma alatt, mely időben Tisza Kálmán volt a vezére, maradtak-e nagy szabadelvü alkotásai? *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Benedek János: A zsidók és keresztények közti, valamint a külföldön kötött polgári házasságoknak Magyarországon is érvényesitéséről szóló törvényjavaslaton kivül, — mely szerencsétlen volt, halva született és méltó sorsára jutott — csak egyetlen egy alkotás az, a mely a liberálizmus terén Tisza Kálmán nevéhez füződik.

Vázsonyi Vilmos: A regale-megváltás!

Benedek János: Nem a regale-megváltás, hanem a főrendiház reformja. Hogy a főrendiház reformálására épen a liberálizmus szempontjából megvannak a kritikai ellenvetések, ebbe én most belebocsátkozni nem kivánok, csak konstatálom azt, hogy akármilyen kevés, akármilyen szük marokkal mért is — de hát tehette, fukar kezekkel mért, mert hát nagy ur volt — mondom, akármilyen kevés eredménye volt is, kétségtelen dolog, hogy a főrendiház reformálása azon az ósdi intézményen, annak avatag bástyafalain mégis bizonyos rést ütött és bizonyos kis

részben azon a kis résen keresztül beengedte tódulni a liberális és demokratikus felfogásnak egy-egy gyenge fuvallatát. Tehát e tekintetben lehetetlen megtagadni az elismerést, hogy a főrendiház reformálása kétségtelenül a szabadelvüségnek egy cselekménye, egy ténye volt.

Azonban egyéb hatalmas nagy alkotásai Tisza Kálmánnak a szabadelvü jelzőt már nem igen érdemlik meg. Ott van a közigazgatás reformálása; ugy a vármegyei, a törvényhatósági, mint a községi közigazgatásnak megteremtése, alapelveiben, sarktételeiben ellenkezik a liberálizmussal és demokrácziával. Avagy helyes volt-e a főispáni hatalomnak az a kiterjesztése, melyet maga Tisza Kálmán éveken keresztül ostromolt annak idejében még balközépi vezér korában, és a mely ellen a nemzeti párt oly nagy erővel küzdött mindenkor? Helyes volt-e a főispáni hatalomnak oly borzasztó nagy mértékben való kiterjesztése, hogy a Tisza eredeti javaslata szerint még az igazságszolgáltatás ügyeiben is mód és alkalom nyujtatott volna a beavatkozásra? És vajjon demokratikus, liberális alkotás-e a közigazgatási törvény — akár egyik, akár másik, — melyben ott van a virilizmus intézménye, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely kizárólag magyar találmány, a melyre a liberálisok patentet kérhetnének maguknak, mert ezt Európa modern törvényhozásaiban sehol meg nem csinálták. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A virilizmus intézménye a szabadelvüségnek negácziója, . . .

Komjáthy Béla: Igaz!

Benedek János: . . . még pedig negácziója nemcsak a törvényhatósági közigazgatásban, de még jobban szembe ötlik ez a községi közigazgatásban, a hol olyan előjog biztosittatik a legtöbb adófizetőnek, hogy a virilis jogon képviselői megbizatást nyert, illetőleg hatalmat nyert községi lakosnak magának nem is kell személyesen elmennie a község ügyeinek intézésére, hanem a közgyülés, a képviselőtestület termébe oda küldheti maga helyett az ő botos ispánját, vagy a kocsisát, ha neki ugy tetszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez annak az intézménynek magának meglehetős kicsinylése, mert hogy a választott bizottsági tagnak kisebb joga legyen, s azt csak személyesen gyakorolhassa, mig a legtöbb adófizetőnek ez a privilégiuma is meg legyen, ez nem a szabadelvü reformok sorába tartozik, hanem ellenkezőleg . . .

Vázsonyi Vilmos: A kapitalizmus és feudalizmus fattyubajtása!

Benedek János: . . . ez kiélesiteni kivánja az osztályuralmat és kiélesiteni kivánja azokat a privilégiumokat és kiváltságokat, a melyekkel Magyarországon a vagyonosok birnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Volt még Tisza Kálmánnak egy szerencsétlen alkotása, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ez igazán nemcsak a Tisza Kálmán szerencsétlensége, hanem ennek az országnak szerencsétlensége, az t. i., hogy ezen ország lakosai nem képesek egy napot, egy olyan napot kiválasztani, a melyen szivük együtt doboghasson. Tisza Kálmán pl. megteremtette, nemzeti ünneppé tette Szent István napját.

Távol áll tőlem az a szándék, hogy én nemzeti történelmünknek ezen hatalmas, kimagasló nagy alakját bármily tekintetben is kicsinyelni igyekezném, de egy kétségtelen dolog: hogy Szent István nemcsak a magyar történelemnek kimagasló alakja, hanem — a római katholikus egyház felfogása szerint — egyszersmind szent is, a szent előnevet is ennek köszönheti, ugy, hogy az az ünnep, a melyet Tisza Kálmán nemzeti ünneppé kivánt tenni, ime a gyakorlatban csak egyoldalu felekezeti ünneppé változott.*(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: A szent Árpád ünnepét üljük meg mi többiek!

Benedek János: . . . Ez nem a szabadelvüség alkotása volt, mert a szabadelvü szellemmel nem férhet össze az, hogy egy vallásfelekezet által szentnek vallott egyént olyan vallásfelekezetek is szentnek irjanak, szentnek tiszteljenek és ilyenül megünnepeljenek, a mely vallásfelekezetek hitvallásában teljesen ki van zárva az a fogalom, hogy a szentség emberre legyen ruházható. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tisza Kálmán vallási türelmességének kétségtelen jelét adta ezzel, a mikor református létére a katholikus szentet nemzeti ünnepelt alakká kivánta tenni ; . . .

Thaly Kálmán: Nem ő, hanem Andrássy Tivadar inditványozta !

Benedek János: . . . . ez talán némi tekintetben dicséretére válik az ő türelmességének, de nem válik dicsőségére a szabadelvüségnek és a szabadelvüség fényes alkotásai között helyet nem foglalhat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Ugy lopták be egy ipari törvénybe!

Benedek János: Ha tovább nézzük a szabadelvü kormányok működését, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ott látjuk Tisza Kálmán utódját a kormányelnöki székben a szabadelvü párt uj vezéreül, a ki ezer Scylla és Charybdis között saját legszentségesebb elveinek és az egyház érdekeinek sérelme nélkül meg tudta óvni és biztos kikötőbe tudta mindig vezérelni a szabadelvüségnek a hajóját. Ennek az ideje alatt ugyan semmiféle szabadelvü alkotást nem mutathat fel a szabadelvü párt, sőt midőn a párt az igazi szabadelvü alkotások terére lépett, akkor ki volt azoknak legvehemensebb ellensége? Nem más, mint épen gróf Szapáry Gyula, az egykori szabadelvü pártvezér. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Emlékezhetünk az egyházpolitikai vitákra, a melyek alkalmával gróf Szapáry Gyula épen az ellenkező

oldalra ült és épen ellenkező álláspontot foglalt el, mint volt minisztertársai és mint a szabadelvü párt utána következő vezérei.

Vázsonyi Vilmos: Már ralliált!

Benedek János: A t. kormányelnök ur előtti utolsó szabadelvü miniszterelnöknek a működéséről csak igen röviden kivánok megemlékezni, *(Halljuk! Halljuk!)* épen ugy, mint az a történelmi professzor, a ki a magyar történelmet adta elő és a Mátyás után történteket rövidség okából elhagyta. *(Derültség.)*

Vázsonyi Vilmos: Okos ember volt!

Benedek János: Ennek a miniszterelnöknek szabadelvü működését nagyon elhomályositotta az az erőszakoskodás, melyet a választások terén meghonositott *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és foltot képez az ő szabadelvü és nemzeti politikáján az a másik erőszakosság, melylyel mindenképen a nemzet nyakára akarta oktrojálni a 48-iki törvények alkotásának ünnepe gyanánt április 11-ét, vagyis azt a napot, a melyen ezek a törvények szentesitést nyertek, még pedig azon királytól, a ki azon törvényeket és ez által esküjét is azután megszegte. Ezt a szentesitési tényt akarta ünnepeltetés tárgyává tenni, mintha a 48-iki törvények megalkotása nem a nemzet erejének, nem azon tényezőknek a közreműködéséből származott volna, a melyekre beszédem elején hivatkoztam, hanem az szintén az udvar, a felettünk atyáskodó dinasztia kegyelméből jutott volna a mi osztályrészünkké. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A szabadelvüség klasszikus kora az volt, midőn Wekerle miniszterelnöksége alatt Csáky Albin és Szilágyi Dezső végre belátták, hogy jelszavakkal nem lehet egy nagy pártot kormányozni, hanem azon jelszavak érdekében tenni is kell valamit. És ők tettek is érte. Nem akarom munkájuknak értékét elhomályositani és kisebbiteni azzal, hogy pusztán az elkeresztelési rendelet szülemenyének tartsam a liberális párt végrevalahára megmozdult lelkiismeretének derekas munkáját, mert fényes nyilatkozataik, az az üde szellem, melyet azon alkotások idején e parlamentbe behoztak, azt bizonyitották, hogy azoknak a férfiaknak igenis szivükön feküdt azon szabadelvü alkotásoknak megteremtése. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És annak a korszaknak nagy tanulságai vannak. Tanulsága az, hogy akkor nem nézett a magyar nép pártkülönbségre, elnémitotta azt a keserüséget, mely szivét elfogta a közjogi téren felmerült sérelmek láttára, elnémitotta, hogy együtt működhessék azon közös czél érdekében, a mely Magyarországot az állami és társadalmi konszolidáczió felé volt hivatva vezérelni.

Hivatkozhatom e tekintetben arra a nagy tüntetésre, a mely nem megrendelés folytán történt, mert megrendelő szóra, parancsszóra olyant csinálni nem lehet. Az a nagy tüntetés, — nem magának a törvénynek a megalkotása, hanem a népnek spontán jelentkezése arra a tüntetésre, — bizonyitotta legjobban, hogy a nemzet üterét helyesen tapintották azon nagynevü elődök és hogy abban az időben igazán klasszikus fénykorát ülte a magyar liberálizmus. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És volt annak a korszaknak egy másik nagy tanulsága is. Ez a tanulság azoknak a meghozott törvényeknek a szentesitése. Sokszor hallottam felhangzani azt a vádat, hogy a korona ezeket a törvényeket nem helyesli. Hát én felállitom a tételt: vagy az volt a korona álláspontja, hogy azok a reformok helyesek, vagy az volt a korona álláspontja, hogy azok nem helyesek, hogy ellentétesek a korona és a nemzet érdekeivel egyaránt. Ha az volt a korona álláspontja, hogy ezek a javaslatok, ezek a liberális törvények helyesek, akkor ebben örvendetes tanuság rejlik a mi részünkre, mert azt bizonyitja, hogy ilyen kardinális, nagy kérdésekben ime az uralkodó szive együtt képes dobogni a nemzet szivével. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig nem helyesek, akkor ebben még örvendetesebb tanuság rejlik mi ránk nézve, *(Halljuk! Halljuk!)* mert annak bizonyitéka ez, hogy ime a királynak helytelenitése mellett is a nemzeti erő és akarat meg tudja teremteni a törvényeket és hogyha kell, a királyi helytelenités daczára is keresztül tudunk vinni igazi nagy és nemzeti törekvéseket. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a nagy tanuságot meg kellett volna őrizni, gazdag tartalék-tőke gyanánt eltenni a maga kincses házába az ezután következett kormányoknak, hogy ezt a tanuságot érvényesitsék; érvényesitsék ne csak a szabadelvü törvények keresztülvitelénél, mint a hogy ott érvényesitették, hanem érvényesitsék a nemzeti követeléseknél is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ime, t. ház, a szabadelvü pártnak dióhéjba foglalt rövid története is igazolja, milyen ellentétes áramlatok, irányzatok között ment és vergődött a szabadelvüségnek a hajója a különböző kormányok kormányzása mellett; sokszor már majdnem zátonyra került, mig végre szerencsésen kivergődött és az igen t. kormányelnök ur vezérlete alá jutott.

A mint Nagy Ferencz igen t. képviselő ur kifejezte, a t. kormányelnök ur ezt a már-már sülyedésben levő hajót . . .

Vázsonyi Vilmos: Bárkát!

Benedek János: . . . az ő kormányzási rendszerével magasabb etikai alapokra helyezte. Többször hallottam már ezt a kifejezést, hogy »magasabb etikai alap«; gondolkoztam is rajta, miben áll az? *(Halljuk! Halljuk!)* Azonban a magam részéről csak azt a tanuságot, csak azt a konzekvenciát tudtam belőle levonni, hogy e szerint az előző kormányok. a melyeket pedig az igen t. szabadelvü párt akkor is tüskön-bokron követett, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem álltak elég magas etikai alapon.

Kubik Béla: Alacsony etikai alapon állottak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

de nekik az mindegy, csak támogatni kelljen valakit!

Rákosi Viktor: Csak kormány legyen!

Benedek János: Vajjon megelégedhetünk ezzel a kifejezéssel, vajjon elegendő-e a szabadelvüség érdekében azt mondani, hogy ime a jelenlegi kormány magasabb etikai alapon áll.

Thaly Kálmán: Az előadót is magasabbra ültették!

Benedek János: Nem szavakban, nem kifejezésekben, intézményekben kellene ezt megvalósitani! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De kérdem, mióta átvette a szabadelvü kormányzást az igen t. miniszterelnök ur, *(Halljuk! Halljuk!)* tett-e csak egyetlenegy lépést, csak egyetlenegy közeledést a szabadelvüség felé, vagy a szabadelvüség érdekében? Megfelelhetünk reá, hogy nem tett. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy az igen t. miniszterelnök ur szereti megforditani a felvetett kérdéseket és egyik mult évi parlamenti beszédében önérzettel hivatkozott arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy igenis ő szabadelvü alapon magasabb etikai alapra helyezte a kormányzást és hogy ő a szabadelvüségtől soha egy pillanatra sem tért el, a szabadelvüség ellen semmit sem vétett. Vajjon elegendő-e a szabadelvüséghez az, hogy ellene semmit sem vétett? A szabadelvüség maga bármily elvont fogalom legyen is, a mint hogy nem elvont fogalom, mert a szabadelvüség tulajdonképen egy és azonos a szabadsággal; a szabadelvüség nem olyan dolog, a mely tűr stagnációkat, tűr megállást? A kormánynak valamelyik tagja, vagy talán épen a t. miniszterelnök ur mondta azt, hogy az egyházpolitikai harcz felidézését, a kulturharcz felidézését Magyarországon nem remélhetjük, nem várhatjuk; ettől nem kell tartanunk, mert a szabadelvü alkotások munkája be van fejezve. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök urnak, a t. kormánynak ez a kijelentése a szabadelvüség barátait nem töltheti el megelégedéssel, sőt ellenkezőleg, a legnagyobb nyugtalanságot idézheti elő, mert maga a szabadelvüség nem egyéb, mint az emberi, a nemzeti haladásnak alaptörvénye, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nemzeti haladás, fokozatosság, tökéletesedés, progresszivitás nem lehetséges ott, a hol megállunk, a hol stagnálunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott csak elposványosodás következhetik be; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ott csak romlás, büzhödés következhetik be, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egészséges közszellem azonban ott egyáltalában lehetetlen. Nemzeti alkotásokat akkor többé nem remélhetünk, ha fennakad s nem megy tovább a szabadelvüség alkotó munkája. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ennek az áldatlan magatartásnak, a szabadevüség ügye ezen elhanyagolásának, a gazdag örökség ezen elfecsérlésének már megvan a maga sulyos következménye. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Nézzünk szét az országban; nézzünk szét társadalmi, vallási, felekezeti állapotainkon; vajjon megtörtént-e a szabadelvü javaslatok által czélzott társadalmi konszolidáczió? Vajjon történt-e egyáltalában bármi is ezen a téren? Vajjon nem látjuk-e mindenütt a reakcziót; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem látjuk-e mindenütt, hogy épen az ellentétes áramlatok igyekeznek felszinre vergődni? És a t. miniszterelnök ur a maga konczilián s, engesztelékeny, kibékitő modorával ezeket az ellentétes áramlatokat és ezeknek felszinre vergődését nemhogy elnémitaná és visszaszoritaná, hanem legyezgetni törekszik.

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy törekszem!

Benedek János: Majd meg fogom mondani, miért.

Széll Kálmán miniszterelnök: Legyezgetni épen nem! Azt nem lehet mondani!

Benedek János: Hiszen rá fogok térni, t. miniszterelnök ur. Csak egyetlen egy dolgot emlitek fel ebben a tekintetben, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és ez az antiszemitizmus. Magyarországon abban az időben, a midőn e parlamentben antiszemita párt volt, künn az országban azt sem tudták, hogy mi az antiszemitizmus? A magyar fajtól teljesen távol áll az a szándék, az az érzés, hogy embertársát, honfitársát, felekezete, vallása vagy faja, avagy nemzetisége miatt gyülölje. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a magyar faj egy kedélyes, jószivü nép; az a tótot »atyafi«-ának nevezi, még a horvátot is testvérének hivja, a zsidót szomszédjának, a németet sógorának mondja. Ettől a magyar fajtól teljesen távol állt az a lehetőség, hogy az antiszemitizmus karjaiba kergessék, ugy, hogy abban az időben, a midőn ennek a törekvésnek, ennek a retrográd irányzatnak legelső jelensége felbukkant, Papp Elek igen t. és most betegsége miatt távollevő képviselőtársam és barátom, választói között egy izben megjelenvén, miután szép beszédét, oktatását, tanitását ott a nép előtt elmondotta: választói közül egy felszólalt, hogy mindent értenének már ők, csak azt nem tudják, hogy miféle állat legyen az az »antiszemita?« *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* A mit Papp Elek t. barátom azután akképen magyarázott meg, hogy antiszemita az az ember, a ki »kelleténél jobban haragszik a zsidóra«. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* Távol állott mi tőlünk az antiszemitizmusnak még csak az árnyéka is. És mit látunk most? A szabadelvü kormányzat ezen stagnácziója idejében ez a külföldről importált portéka kezd Magyarországon kelendővé válni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Azt is én csináltam?

Benedek János: Azt látjuk, hogy mindazon irányzatok, mindazon csodálatos ellentétes

áramlatok, a melyek a magyar közélet hullámzásában felbukkannak: mindezeknek tulajdonképeni forrása az antiszemitizmusból fakad. Vajjon az ujkori keresztes hadjárat, a melyet az egyetemi hallgatóság egy része: a felbujtogatott klerikális ifjuság véghez vitt, — vajjon ez a szent keresztes hadjárat nem a külföldről importált antiszemitizmusnak egyik jelensége-e? És vajjon az a jelenség, hogy itt az egyetemen egy egyetemi tanárt, a ki a saját legjobb tudása, lelkiismerete, tapasztalatai szerint hirdeti a maga bölcsészetét, a maga tudományát, egy bizonyos felekezeti irányzat, a melynek ez szemet szúr, nem tetszik, mert a maga törekvéseinek keretébe sehogy sem tudja beilleszteni, onnan igyekszik kitúrni, vajjon, mondom, ez a jelenség, hogy ezt, mint nemzeti sérelmet igyekeznek feltüntetni, hogy ezt országos esetté fujják fel, már magában véve más-e, mint az antiszemitizmusnak, mint az ellenséges retrográd irányzatnak grasszálása? És vajjon mit tett e tekintetben a szabadelvü kormány? Szarvakat adott ezen irányzatnak, a midőn a Pikler tanár esetéből kifolyólag épen akkor törölte el a szigorlati tárgyak közül a jogbölcsészetet. Én hiszem, hogy az igen t. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur jogtanitási reformjába és programmjába már régebben beletartozott a jogbölcsészetnek a szigorlati tárgyak közül való törlése; de hogy ezt épen ezen alkalomból cselekedte, ez a szabadelvüség veresége, a szabadelvüség meghajlása volt a néppárt előtt; és én gratulálok az igen t. néppártnak az elért fényes sikeréért; mert ez csakugyan siker volt a szabadelvüség rovására. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De láthatjuk az országban mutatkozó egyéb jelenségekből is, hogy mennyire felütötte Magyarországon a fejét a felekezeti elfogultságnak és a felekezeti tendenciáknak a hidrája. Hiszen nem ujság ma már, hogy a katholikus egyházi ünnepélyek alkalmával azon épületek, a hol egyházi tanácskozásuk folyik, a római pápai lobogót, a pápa világi birodalmának egykori jelvényét tüzik ki. Hiszen bevett szokás az ma már, hogy az ilyen egyházi ünnepségek és tanácskozások alkalmával tartatni szokott banketteken az első felköszöntőt nem a régi magyar szokás szerint a legelső magyar emberre, a királyra, hanem a római pápára mondják és csak a római pápa után következik a magyar király. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szüllő Géza: Kérem, mind a kettőre! Látszik, hogy nem vett részt egyen sem!

Benedek János: Megengedi Szüllő t. képviselőtársam, hogy ragaszkodjam állitásomhoz, mert épen az ő elveiket hirdető lapokból volt szerencsém olvasni, hogy egy kalap alá foglalják mind a kettőt, de elsősorban felköszöntik mindig a római pápát, és csak azután jut a vakarék a magyar királynak. *(Derültség.)* Tehát mindez a felekezeti elfogultságnak olyan tünete, a mely ellen a szabadelvü pártnak valamit tennie kellene. Azonban e tekintetben még semmiféle ténykedésükről tudomásunk nem volt, s egyre-másra követik egymást ezek az esetek a szabadelvüségnek nagy dicsőségére.

Széll Kálmán miniszterelnök: Talán a néppártot is én teremtettem?

Benedek János: Volt szerencsém kifejteni, hogy nem tartom magyar szokásnak — és a magyar ember vérében levő dolognak azt, hogy — más valakit fajáért, felekezetéért, vallásáért magától idegennek tartson. Minket egyáltalában nem vezet semmiféle felekezeti elfogultság, semmiféle felekezeti szempont; mert mi valamennyi felekezetnek a boldogulását kivánjuk. Épen azért óhajtanám a 48-iki törvények azon szép alkotásának, a XX. t.-cz.-nek a végrehajtását. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha igazán akarna Magyarországon a miniszterelnök ur és a kormány a szabadelvüségért valamit tenni, akkor nem mondaná befejezett műnek a szabadelvü alkotásoknak eddig létrehozott épületét, hanem tovább fejlesztené azt, fejlesztené pedig abban a természetes sorrendben, a melyet az 1848-iki alkotás elébe tüzött.

Veres József: Sok tennivaló van még ott!

Benedek János: Látjuk társadalmi téren is, mennyire hanyatlott a szabadelvüség, demokratizmus ügye. Az a balzsamos tavaszi fuvalom, a mely termésre inditotta a magyar sziveket 1848-ban és a lesorvadt nemzeti aspirációk ama kies ősze, a melyet az 1867-dik ujjáalakitás hozott Magyarországra, egészen üde levegővel töltötték meg a magyar közéletet, kitisztitották a százados penészt és dohot, legalább is annak egy nagy részét. Azonban most, t. ház, mikor bevonultunk ebbe a fényes csarnokba, itt, e márványoszlopok közt, az arany és drágakő és egyéb diszitmények közt, ebben a modern fényes palotában jobban érzem az ósdi penész és doh szagát, mint valaha a régi képviselőházban. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Nézzünk szét a társadalomban mi történik? Pazar kezekkel szórják a nemesi leveleket, látjuk, mint uralkodik a rang- és czimkórság. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a helyett, hogy szabadelvü alkotásokat hozna létre a t. miniszterelnök ur, mit csinál?

Szatmári Mór: Udvari tanácsosokat!

Benedek János: Ezeknek a felfogásoknak igyekezik hódolni és törvény ellenére is oly intézményt statuál, a mely ezt a hiuságot legyezgeti.

Széll Kálmán miniszterelnök: Melyik az?

Benedek János: Egy intézményét vagyok bátor felemliteni a t. miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek, és ez az a törvénytelen rendelet, a melyet 1900. május 25-ikén 14521. szám alatt adott ki a nemesi bizonyságlevelek tárgyában. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ugyan miért törvénytelen?

Benedek János: Ennek a szabályrendeletnek 1. §-a következőleg hangzik: a kinek nemességét, előnevét, czimerét ő császári és apostoli kir. Felsége vagy a belügyminiszter mint legfőbb nemesi hatóság *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* elismeri, erről az elismerésről bizonyságlevelet kérhet, a melyhez, a mennyiben a bizonyságlevélben czimer is festendő, a czimernek szines képe és rajza is melléklendő két példányban.

Látjuk, hogy a nemesi levelek dolgában a miniszterelnök ur oly messzemenő intézkedést tett, a mely elődjei egyikének sem jutott eszébe.

Széll Kálmán miniszterelnök: Soha sem volt oly kevés a nemesség adományozása, mint most!

Benedek János: Azt a hiuságot, a pávatollakkal való ékeskedést legyezgeti, azt a felfogást, a mely szerint a nemesek igyekeznek magukat megkülönböztetni a nem nemesektől, a minek tulajdonképen semmi értelme sincs.

Vázsonyi Vilmos: Milyen jó, hogy te mondod ezt és nem én! *(Derültség.)*

Benedek János: Mert nem követünk el hűtlenséget őseink iránt, ha az irántuk való kegyeletet és szeretetet saját családi tüzhelyünk keretén belül tartjuk meg, otthon tiszteljük emlékeinket, de érdemeket, előnyöket, kiváltságokat faragni belőlük a társadalomban nem akarunk. Mondom, ezt a hiuságot, a mely ebben az időpontban, a melyben élünk, jobban csillan föl, mint valaha, ilyen intézménynyel igyekszik ime biztositani és igy legyezgeti a t. belügyminiszter ur a szabadelvü kormány nevében.

Sőt túllépi ez a rendelet a törvényt is, mert nincsen jogában a miniszterelnök urnak magát önkényüleg nemesi hatóságnak megtenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hatóságokat a belügyminiszter nem statuálhat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hatóságokat létesithet az országgyülés törvényczikkelylyel, de a belügyminiszter urnak mint ilyennek nem volt rá joga, nem volt rá mandátuma, hogy magát legfőbb nemesi hatóságnak megtegye. Én ennélfogva a belügyminiszterium mint legfőbb hatóság által kiadott nemesi bizonyságleveleket egyszerüen értéktelen skartékáknak mondom. Mert nem gyökerezik törvényben a belügyminiszteriumnak nemesi hatósággá való emelése, ez csak annak a retrográd irányzatnak a szüleménye, melyet a miniszterelnök ur legyezget, azonban ez nem folyománya sem a magyar törvényeknek, sem a liberálizmusnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*

Még ráadásul a 2. § ban meghatározza a kiállitási módját is ezeknek a leveleknek és azt mondja, hogy ez kétféleképen történik: a szerint, a mint vagy ő császári és királyi apostoli Felsége határoz legkegyelmesebben valamit, vagy pedig közvetlenül a belügyminiszter állitja ki a nemesi bizonyságlevelet és pedig akképen, hogy: én Széll Kálmán m. kir. belügyminiszter a liberális, a szabadelvü m. kir. kormány nevében ezennel kiállitom, nem ugyan a kutyabőrt, hanem a pergament az igen tisztelt hiuskodni kivánó ur részére. . . .

Vázsonyi Vilmos: Erre tessék felelni! Ez a nagy szabadelvüség!

Benedek János: És még ráadásul aztán a 3. §. valóságosan nevetségessé teszi ezt a szabályrendeletet, midőn meghatározza, hogy ennek kétféle külalakja van: az egyszerübb, erős papiron; *(Derültség.)* a minőség nincs meghatározva, de szép rondirással, ára 20 korona. Igaz, hogy ezt a miniszterelnök ur maga sem ajánlja, hanem annál inkább ajánlja a másikat. A másik az, a mit maga részéről legjobban ajánl a miniszterelnök ur, mert ez finomabb portéka, diszesebb pergamen inicziálékkal, megfelelő kódexirással, ára 80 korona, de csak czimer nélkül, annak kifestése külön 20 korona és ezenkivül szenzáldij az országos levéltár részére 6 korona. *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nevetséges!)* Csak ilyen olcsón kapható a szabadelvü kormányzatnak a jelenlegi idejében Magyarországon a bizonyságlevél arra nézve, ha valaki embertársától, honfitársától, polgártársától meg akarja magát különböztetni és azzal akar kérkedni, hogy: nézd, különb vagyok, mint te. És történik ez a belügyminiszter urnak, mint legfőbb nemesi hatóságnak, egy nem a törvény által alkotott, tehát törvénytelen intézménynek, törvénytelen hatóságnak hozzájárulásával. *(Ugy van! Ugy van! Élénk éljenzés és helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Hát a báróság mennyibe kerül?

Benedek János: Épen jó, hogy felemliti Pichler Győző t. képviselőtársam a báróságot. *(Zaj.)* Épen a báróságról jut eszembe, hogy vajjon a szabadelvüség ügye méltó képviselőjének tarthatjuk-e a kormányt, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek tagjai maguk is keresték az efajta kitüntetéseket. A midőn a polgári munka diadalmi ünnepét ülte Magyarországon és az ezredéves ünnepélyen Magyarországnak jelenlegi polgári alkotásait mutattuk be, hogy mily becses a munkás kéz, hogy mit képes alkotni az erő és az ész együttesen, annak a polgári munkának az irányitója, annak a kiállitásnak rendezője, a szabadelvü kormánynak a tagja, báróságot kért és kapott, hogy ez által különböztesse meg magát mitőlünk, közönséges, apró-cseprő emberektől, hogy ez által legyen herczeg Windischgrätznek hive, a ki azt vallotta, hogy csak a bárónál kezdődik az ember. *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

De látjuk, t. ház, a czimek, rangok terjedésében azt a csodálatos retrográd irányzatot, a mely a magyar társadalmat minden egyébbé teszi, csak egységessé nem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Magyarországon vagy kegyelmes, vagy méltóságos, vagy nagyságos az ember; az ördög sem tud köztük eligazodni. Én azt

hiszem, hogy a képviselőházi iroda a képviselőkkel humorizálni akar akkor, mikor hozzájuk *(Halljuk! Halljuk!)* értesitések érkeznek és a levél boritékján nyomtatva ez a három czim áll: kegyelmes, méltóságos, nagyságos, a nélkül, hogy bármelyik ki volna huzva; tessék belőle választani. Hát én nem tudom, hogy ezek közül a czimek közül melyik diszesebb, melyik szebb, de annyit tudok nagyon jól, hogy a czim senkinek méltóságot nem ad, hanem ad a belső lelki tartalom és a szivbeli gazdagság. A m. kir. Curia diszét és méltóságát nem a »nagyméltóságu« czim adja meg, a magyar miniszterét nem a »kegyelmes« czim, hanem amazét megadja az igazság eszménye és a magyar népnek beléje vetett bizalma, a magyar kormányét pedig a nemzet ereje, nagysága és hatalma.

De ezekkel nem törődve, azt kérdezem, honnan vették a képviselők a »nagyságos« czimet?

Förster Ottó: Tegyük le!

Benedek János: Nem is vettük fel, tehát nem is tehetjük le. Én nem vettem magamra, ám czimezzen igy, a ki akar, ha neki jól esik, de én nem vagyok nagyságos ur. *(Éljenzés.)* Tompa Mihály mondja egyik szatirikus megjegyzésében: Mondják, kisebbedünk, fogyunk; igaz-e? Nem, sőt mind nagyságosak levénk nagyhirtelen. Azt értem, hogyha az utczasarkon hasznos ipart folytató csizmatisztitó azt a gavallért, ki a czipőjét kitisztittatja és ezért ellenszolgáltatásul egy hatos borravalót ad, még azon pótkérdésben is részesiti, hogy a hüvelykujját is kitisztitsam a nagyságos urnak? de azt nem értem, hogy miért kell a népképviselőknek nagyságosnak lenni és honnan a pokol fenekéből vették ezt a nagyságos czimet?

Hát én utána jártam, mi magunk nem adtuk magunknak, mert mégis annyi tisztelet a liberális felfogás iránt mindnyájunkban van; sem törvény, sem miniszteri rendelet nem állapitotta meg a képviselők nagyságos czimét. Megállapitották a hoppmesteri hivatalnak a léhütői, egész önkényesen besorozták a magyar képviselőket a VI. rangosztályba, ezzel akarván dokumentálni, hogy a magyar képviselő több tekintélyre, magasabb rangra és czimzésre nem tarthat számot, mint a mennyi a VI. rangosztályu hivatalnokoknak dukál. Igy a képviselőt csak a nagyságos czim illetvén, felette vannak a méltóságosak, a kiknek kategoriája óriási, felette vannak a már letünt, a létező és az ezután születendő kegyelmesek; szóval a képviselő, a kinek első sorban igazi belső erőre, tekintélyre volna szüksége, a jelenlegi demokratikus és liberális rendszer alatt besoroztatott egyszerüen a VI. rangosztályba, mindjárt a manipuláns őrmesterek mellé. *(Derültség.)* Nem tudom, miért történt ez, azért-e, hogy a képviselőket nagyobb tiszteletben ne kelljen részesiteni, vagy azért adatott-e a nagyságos czim, mert valamikor az erdélyi fejedelmek viselték ezt a czimet, tehát a képviselőknek fejedelmi czim dukál, vagy talán az erdélyi fejedelmeknek dukál oly szobrocska, a milyent csak a nagyságos urak igényelhetnek maguknak? *(Derültség.)*

Ha ezt a házat a régi rendi alkotmány folyományának tekintjük, a régi rendi alkotmánybeli alsótábla jogfolytonossága kifejezésének, talán volna jogczim a képviselők czimzésére, de ekkor sem illethetné meg őket egyéb a tekintetesnél, mert a régi rendek tekintetes karok és rendek voltak. Azonban a mai képviselő ereje és hatalma nem a rendi alkotmányban gyökerezik, hanem gyökerezik a nép akaratában; a képviselőt tehát nem illeti meg magasabb czim, mint magát a népet. Már pedig a nép egyenlő az uralkodóval, a törvényalkotás egyenlő faktora a király és a törvényhozás. De én nem azt mondom, hogy »felséges« czimet kapjunk, *(Derültség.)* azt sem akarom vitatni, hogy azt a czimet kapjuk, a mit a népnek szoktak megadni, t. i.: Hallja kend! Nem kell czim a képviselőnek; a képviselő »képviselő ur«, de csak akkor »képviselő ur«, ha képviselői kötelességét teljesiti, hogyha igazán a nép, a nemzet érdekeit képviseli. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Jelenleg azonban a nép érdekeinek képviseletéről nagyon bajos szólani, mert most Magyarországon nem a nép választ, hanem választanak a választói névjegyzékbe bekerültek, ebbe pedig a jogaiktól megfosztottak ezrei és százezrei nincsenek bevéve.

A liberális kormánynak, ha igazán szabadelvü akar lenni, egyik legszebb alkotása az lenne, hogy akár általános szavazati jognak nevezze, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang a jobboldalon: Isten őrizzen!)* akár a szavazati jog kiterjesztésének, de mindenesetre menjen túl a jog azon kriteriumon, a melynek keretében most mozog, és adja vissza, adja meg az embernek azt a polgári jogot, a melytől eddig százezrek meg vannak fosztva. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Teheti ezt a magyar nemzeti szellem, a magyar nemzeti érdekek bármiféle sérelme nélkül. Én magam sem volnék jelen viszonyaink között a korlátlan általános szavazati jog hive. Kell azt Magyarországon egy értelmi és érzelmi — de nem adózási — czenzushoz kötni. Ha megvan egyfelől a kellő ismeret, legalább az irni és olvasni tudás, másfelől a kellő szeretet a magyar haza ügye és érdeke iránt, melyet a magyarul való tudással bizonyithatni be, akkor miért foszszuk meg őt attól a jogtól, mely őt véráldozata, pénzáldozata és munkája által, melyet a társadalomban kifejt, joggal megilleti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne a kivándorlási törvény megalkotásával igyekezzék csendőr-uralmat létesiteni a kormányelnök ur, hanem a jognak és a megélhetésnek megadásával igyekezzék azt a szeretetet fejleszteni a népben, a mely itthon tartja s mely megérteti vele, hogy e hazán kivül nincsen számára hely, és igyekezzék azon munkálkodni,

hogy e hazában minden ember legyen ember és magyar, kit e föld hord s egével betakar. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Akkor nem kell csendőrt állitani az ország határszélére, akkor önként is bent marad és hasznos polgára lesz Magyarországnak.

A történelem tanusága szerint Magyarország keresztülment a czivilizáczió, a művelődés minden fokozatain, minden korszakain, megtette hóditó körutját Magyarországon minden nagy eszme, a mely az emberiség előbbre vitelére befolyással volt. Mi bevettük a kereszténységet, a kereszténység megtisztitása alkalmából egy részünk bevette a reformácziót, később a franczia forradalom pusztitó viharából levontuk magunknak a gazdag tanulságot, keresztül tudtuk vinni legalább papiroson az egyenlősitést a nélkül, hogy abból vérontás származott volna, a nélkül, hogy megismétlődtek volna a történelem azon vérfagyasztó jelenetei, melyek a franczia történelmet oly rettenetessé és borzalmassá tették. Ime, Magyarországon meg tudtuk őrizni a magyarságot, a magyar szellemet ezen ujitások daczára is, nem kell tehát félni, ha ezt a népet talpra állitjuk, ha ebben a hazában minden embert egyforma joggal ruházunk fel, egyformán képessé teszünk nemcsak saját sorsának, de az állam ügyeinek intézésére is. Magyarországon ne az ellentéteket igyekezzék a liberális kormány kihegyezni, mint, a hogy ez idő szerint teszi, hanem igyekezzék lerombolni azokat a korlátokat, a melyek még Magyarországon embert embertől elválasztanak, igyekezzék megteremteni a teljes társadalmi összeforrásnak és konszolidáczionak a munkáját.

Major Ferencz: De nem ezen az alapon!

Benedek János: Természetes, hogy nem ezen az alapon, mert a mostani alapon csakugyan nem lehet. A jövő meg fogja mutatni, hogy Magyarországot a radikalizmus veszélyétől félteni nincs okunk, mert Magyarországon a radikalizmust is csak magyar hazafias szempontból tudjuk tekinteni.

Azok, a szabadelvüség klasszikus korszakából előidézett nagy alakok, fényes örökséget hagytak az igen t. miniszterelnök urra és a t. kormányra. Ő most a kertésze ezen eszméknek, ő volna hivatva ápolni azt a fát, a szabadelvüségnek azt a megizmosodott csemetéjét, a mely most pusztulóban van, a mely legszebb leveleit és virágait kezdi hullatni. De a helyett, hogy az igen t. miniszterelnök ur a szabadelvü és a nemzeti megerősödés munkáját folytatná, előjön törvényjavaslatokkal s tanusit olyan magatartást, a mely azt bizonyitja, hogy Magyarországon a királyi hatalom túltengését, a militarizmus szörnyetegének felülkerekedését és a retrográd irányzatokat dédelgeti, növeli ebben a kertben a császárszakált és a sisakvirágot, a helyett, hogy azt a fát ápolná, a melynek legszebb lombjai pusztulóban vannak, és a mely arra volna hivatva, hogy tápláló és édes gyümölcsöket teremjen a magyar népnek. Ő azonban könyörtelenül és tétlenül nézi, mint pusztitja e fát a papmacska? Nem fogadom el a javaslatot. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Következik a napirend szerint Visontai Soma képviselő ur interpellácziója.

Mielőtt az interpellácziót áttérnénk, javaslom, hogy a holnapi ülés tárgyául a mai tárgyalás folytatását határozza el a t. ház. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, hogy a ház ezt elfogadja és igy határozatilag kimondhatom.

Következik tehát Visontai képviselő ur interpellácziója.

Visontai Soma: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az utóbbi napokban a lapok *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* azt a különös és megdöbbentő hirt hozták, hogy most már Magyarországból minden hatósági ellenőrzés nélkül, a rendőri hatóságoknak minden beavatkozása nélkül nagy tömegben és csoportokban szállitják leánykereskedők a magyar leányokat külföldre. Ezen állitásuk megerősitésére hivatkoztak egy konkrét tényre is, t. i., hogy az utóbbi időben Somogy megyéből Zala vármegyén át és Sopron városán keresztül a vasuton egy csoportban 40 fiatal magyar leányt vittek Bécsbe, onnan Hamburgba, a nélkül, hogy akár a rendőri hatóság, akár a vasuti hivatal csak egy perczre is figyelme tárgyává tette volna ezt a különös jelenséget és daczára annak, hogy az ottani vidéken közismert lélekkufárok és ügynökök kisérték a leányokat. A rendőrhatóság és a belügyi kormány helyett a sajtó vette kezébe a nyomozás szálait és ugy a helyi, a soproni sajtó, valamint ennek nyomán a fővárosi, sőt a külföldi sajtó is megállapitotta azt, hogy ezen 40 magyar leánynak igen tisztességes foglalkozást igértek Hamburg városában, és hogy ezzel az ürügygyel ámitották őket, azonban világossá lett a tény, hogy nem ilyen tisztességes életre, hanem — a mint tudjuk, hogy mit cselekesznek ezek a lélekkufárok — erkölcstelen életre szállitották őket a messze idegenbe.

Én azt hiszem, ez elég komoly jelenség, hogy vele foglalkozzunk. Hiszen a legutóbbi kongresszuson is, a melyet külföldön megtartottak a leánykereskedés ügyében és a mely azt tüzte ki czélul, hogy ezen a nagy visszásságon...

Bartha Miklós: Szégyen és gyalázat!

Visontai Soma:... igen, Magyarországra nézve szégyen és gyalázaton lehetőleg valahogy nemzetközi uton segitsenek, ezen a kongresszuson is bizony Magyarország szerepelt, mint egyike azon államoknak, a melyek táplálékkal és anyaggal leginkább ellátják a messze Kelet, a messze Nyugat és Észak államait, ellátják a tengerparti és a tengeren túli államok ledér életét, és hogy ezen államok közt, fájdalom, mindig első sorba sorozzák Magyarországot.

Nem igen lehet tapasztalni, hogy a magyar kormányzat akárcsak az utóbbi évtizedekben is

valami látható intézkedést tett volna ezen üzelmek meggátlására és igy azt sem lehet mondani, hogy az utóbbi időkben ezen czikknek kivitele valamiképen csökkent volna, sőt a lapoknak ide vonatkozó közlései szerint bizony a nemzetközi téren a leánykereskedés ma is legjobban divik abban az irányban, a mennyiben Magyarország képezi a szállitó országot és Magyarország látja el a világörömet ilyen eleven anyaggal.

Én azt hiszem, hogy törvényhozói kötelességet teljesitettem, a mikor erre a rendkivüli és különös jelenségre felhivom a kormánynak figyelmét és a következő interpellácziót intézem a belügyminiszter urhoz:

»1. Van-e tudomása a t. miniszterelnök urnak arról, hogy a lapok közlése szerint — az utóbbi napokban notórius leánykereskedők 40 magyar leányt egy csoportban szállitottak Nagy-Kanizsáról Sopronon át Bécsbe és onnan Hamburgba, és hogy ezt a feltünő szállitmányt a rendőrhatóságok sehol fel nem tartóztatták?

2. Tudja-e a miniszterelnök ur, hogy ugyancsak a sajtó nyomozása során kiderült, hogy a 40 fiatal magyar leányt Somogy megyében toborozták a leánykereskedők azzal a hitegetéssel, hogy Hamburgban jól jövedelmező, tisztességes foglalkozást fognak nyerni, valójában pedig erkölcstelen életre viszik az elámitott leányokat távol idegenbe?

3. Van-e tudomása a t. miniszterelnök urnak, hogy a külföldi lapok a magyar rendőrhatóságokra vonatkozó éles birálatot füznek e hirhez és megdöbbentőleg mondják, hogy ezen 40 fiatal leányból álló eleven vasuti szállitmány sehol sem okozott rendőri beavatkozást és a leánykufárok ezáltal teljesen nyugodtan, biztonságba helyezhették áldozataikat?

4. Hajlandó-e a t. miniszterelnök ur e tárgyban szigoru vizsgálatot inditani, a netaláni mulasztásokat megtorolni és sürgősen foganatba veendő intézkedésekkel külföldi képviseleteink által odahatni, hogy ezen elámitott leányok az üzérek kezeiből kiszabaditva, illetőségi helyeikre visszahozattassanak?« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Erről a szomoru esetről, t. ház, megvallom, előbb tudomásom nem volt, de ma figyelmeztettetvén reá, elolvastam azokat a lapokat, a melyek erről közleményeket hoztak, a képviselő ur interpellácziójából pedig részletesebb tudomást szerezvén az esetről, az interpelláczióra a következőket válaszolhatom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én is mélyen sajnálom, hogy ilyen esetek egyáltalában előfordulnak, de hogy ez miképen fordulhatott elő, ez iránt én is nagyon érdeklődöm. Utána fogok tehát járni, hogy hogyan történhetett az meg, hogy a helyi rendőrség — ha ez csakugyan igy történt — megengedte, hogy egy ilyen nagy szállitmány akadály nélkül keresztülvonulhasson? Igaz, hogy helyi rendőrségünk mai szervezete mellett ez megtörténhetik. mert ha az illetők a vasutra beszállanak, oly módon, hogy a szállitás, illetőleg az utazás ne legyen feltünő, mivel a vasuti utazókat nem szokták vizsgálni, azok a határszélen könnyen kijuthatnak. Ez tehát még érthető. Hanem, hogy hogyan történhetett meg az, hogy ez a hatóság figyelmét ki kerülte azon a helyen, a hol ezek beszállottak, ez alig érthető, ez feltünő dolog. Különben, hogy ma a határszélen oly könnyen kijuthatnak, ez bizony annak tulajdonitható, hogy határszéli rendőrségünk nagyon gyarló *(Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*, hogy az a mai követelményeknek és azon viszonyoknak, a melyeket szem előtt kell tartani és figyelemmel kell kisérni, abszolute meg nem felel. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ezért a határszélen az államrendőrségnek rendezését hozom javaslatba, de nem mindenütt, a mint ezt méltóztatnak is tudni, hanem egyes helyeken. Ha a t. képviselőház e tekintetben javaslatomat annak idején törvényerőre emeli, akkor Pancsován, Orsován, Predeálon, Szolyván, esetleg Munkácson, Csaczán, Királyhidán, Csáktornyán, Fiumében, Zenggben, Uj Gradiskán, vagy Bródban és Zimonyban szándékozom határszéli rendőrséget felállitani, a mi, azt hiszem, szintén közre fog hatni az ilyen üzelmeknek lehető meggátlására. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ez is bizonyitéka annak, hogy a belügyi kormányzatnak figyelmét és az én figyelmemet is e kérdés és ezen ügynek szomoru volta nem kerülte el, a miért is a határrendőrségről szóló törvényjavaslatban a 2. §-ban a határrendőrségnek egyik feladatául egyenesen a nőcsempészet meggátlását jelölöm meg. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Thaly Kálmán: A nyugati határon, Sopron, Pozsony városokban is szervezzenek ilyen határrendőrséget, mert arra viszik ki őket. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Bocsánatot kérek, nem ezek a főtoborzási helyek, hanem azok másutt vannak, a mi iránt nekünk már tapasztalatok állanak rendelkezésünkre. Főleg pedig az ország keleti és a déli részein vannak ilyen helyek.

Egyébiránt a határrendőrség állomásait szaporitani is lehet és én a törvényjavaslatban nem is sorolom fel azokat a helyeket, a hol határrendőrséget felállitani szándékozom. Valószinüleg a nyugaton is lesz ilyen.

Thaly Kálmán: Minden rossz Ausztriából jön hozzánk! *(Derültség.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Ott azonban nem behozatalról, hanem kivitelről van szó! *(Derültség.)* Bocsánatot kérek, ne tessék az ügy komolyságát közbeszólásokkal veszélyeztetni. *(Helyeslés.)*

Én figyelemmel kisérem a kérdést a maga nagy terjedelmében. *(Általános helyeslés.)* Ezért küldöttem is ki azon európai kongresszusokra, a melyek e kérdésekkel foglalkoztak, a magyar kormány részéről képviselőt. *(Helyeslés.)*

Visontai Soma: Frankfurtban nem volt senki a magyar kormány részéről! Volt ott ugyan egy irónő, de nem a kormány képviseletében! *(Mozgás.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Tessék nyugodt lenni, volt ezen kongresszusokon a kormánynak képviselője, mert én érdeklődöm a kérdés iránt. Mindenüvé természetesen nem küldhetek képviselőt, hiszen pénzem sincs reá. De a hol humanitárius, szanitárius és más e fajta, az egész emberiséget vagy a tudományt érdeklő általános, egyes országoktól eltekintő nagy intézkedéseket s reformokat tárgyaló kongresszusok tartatnak, ott a magyar kormány ujabb időben mindig képviselve van. *(Ugy van! jobbfelől.)* Sokszor két-három organumom van e czélra egész esztendőn át távol, egyszer az egyik, másszor a másik osztály részéről, ugy, hogy például ez évben legalább 5—6 ilyen kongresszuson voltunk képviselve. *(Általános, élénk helyeslés.)*

A kérdésnek horderejét elismerem, törvényhozásilag — és a mennyiben lehetséges — kormányzatilag is szándékozom vele foglalkozni. *(Helyeslés.)*

A mi a konkrét esetet illeti, mihelyt az esetről tudomást szereztem, azonnal kiadtam a rendeletet, hogy a legszigorubb vizsgálatot inditsák meg és hogy ennek alapján adjanak kimeritő információt, hogy miképen történhetett meg ez és igérem a t. képviselő urnak, meg a képviselőháznak, hogy a mint azt megkaptam, azonnal és a lehető legszigorubban el fogok járni. *(Általános helyeslés.)*

Kérem, méltóztassanak ezt a választ tudomásul venni. *(Általános helyeslés.)*

Visontai Soma: T. képviselőház! Én a t. miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszem, mert abban a legszigorubb vizsgálat és a mulasztás legszigorubb megbüntetése helyeztetik kilátásba.

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszi. *(Helyeslés.)* Ezt tehát mint határozatot kimondom.

A holnapi ülés napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 50 perczkor.)

150. ORSZÁGOS ÜLÉS

1902 november 18-án, kedden,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalás. — Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, b. Fejérváry Géza, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A jegyzőkönyvet vezeti Szőts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, az azok ellen felszólalókat jegyzi Major Ferencz.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1902. évi november hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a magyar nemzeti muzeum igazgatójának felterjesztését, melylyel meghivja a képviselőházat a magyar nemzeti muzeum alapitásának 100 éves évfordulója alkalmából a f. évi november hó 26-án és 27-én tartandó ünnepélyekre.

A meghivást a ház tudomásul veszi. Egyuttal felkérem a ház azon tagjait, a kik az ünnepélyeken részt venni kivánnak, hogy ezt f. hó 24 éig a háznagyi hivatalban bejelenteni szíveskedjenek, a hol a részletekről is közelebbi felvilágositás nyerhető.

Bemutatom Somogy vármegye és Arad sz. kir. város közönségének feliratait, a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés megváltoztatása iránt;

Somogy vármegye és Arad sz. kir. város közönségének feliratait, a baja—báttaszéki vasut ügyében;

a mácsai, nagysajói és a papolczi tanitótestületeknek Vásárhelyi László, Fluger Károly, illetőleg Sándor József képviselők által beadott kérvényeit, a tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Napirend előtt Ugron János képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Ugron János: T. ház! A pénteki ülésen a csongrádi kerület képviselőküldési jogáról szóló tárgyalás alkalmával reám, mint előadóra vonatkozólag két közbeszólás történt, a melyet akkor, minthogy véletlenül kis zaj lehetett, nem hallottam meg. Minthogy pedig az ülés után fontos kötelesség — nem saját ügyem, — vidékre szólitott, csak most szereztem tudomást e közbeszólásokról. Tisztelettel kérem a t. ház szives engedélyét, hogy ezekre reflektálhassak.

A csongrádi kerület képviselőküldési jogának felfüggesztése kérdésében, a mikor Boda Vilmos t. képviselőtársam különvéleményét indokolva, a Baross-pártiak által rendezett vacsorákról szólott, Simonyi Semadam Sándor t. képviselőtársam közbeszólott: »Ezt az előadó mind nem mondta el.« Erre Visontai Soma t. képviselőtársam szükségesnek látta, hogy ráduplázzon ezzel: »A pro és kontrát kellett volna elmondania.«

T. képviselőház! Ha a közbeszólott urak szíveskedtek volna figyelemmel kisérni előadásomat, észrevehették volna, hogy abban rövid vonásokban rámutattam ezekre a vacsorákra. Előterjesztésemet pedig azon kezdtem, hogy miután a bizottság véleményes jelentése részletesen felsorol minden ténykörülményt, nem akarom a t. ház figyelmét ezekkel a részletekkel igénybe venni. Itt van a biráló-bizottság véleményes jelentése, a mely a vizsgálat minden egyes mozzanatát, a curiai eljárás és itélet minden részletét, a kétrendbeli vizsgálat alkalmával kihallgatott tanuk minden vallomását a legnagyobb részletességgel hiven feltünteti.

Ha az igen t. közbeszóló urak sziveskedtek volna ezt elolvasni és én feltételezem, hogy elolvasták, sőt biztos vagyok benne, hogy elolvasták azt, mert a nélkül nem itélkezhettek volna ily nagyfontosságu ügyben; bizonyára csak a vita hevében kerülte el tehát becses figyelmüket az a körülmény, hogy a bizottsági jelentésben mindaz szóról-szóra el van mondva, a mit Boda Vilmos t. képviselőtársam felhozott. Ha parancsolják, fel is olvasom. *(Felkiáltások jobbfelöl: Tudjuk! Tudjuk!)*

Szederkényi Nándor: Elhiszszük, hogy benne van.

Elnök *(csenget).*

Ugron János: E két közbeszólás szerint ugy nézne ki a dolog, — feltételezem, sőt meg vagyok győződve, hogy a közbeszóló urak azt feltételezni rólam nem akarták, — de ugy néz ki a dolog, mintha a bizottság vagy én a vizsgálat egyes adatait elhallgattam, ellepleztem volna, hogy a t. házat e nagyfontosságu ügyben itélkezésében félrevezessem. Hát engedelmet kérek, t. ház, ez nem áll. Az a jelentés részletesen mindent feltüntet, tehát elhallgatva, elleplezve nem volt semmi; ez nekem nem szokásom és sem a multban, sem most nem adtam okot és jogot ilyen föltevésre senkinek. *(Helyeslés jobbfelöl.)* És elvárom, sőt teljes joggal követelem ugy az igen t. felszólaló képviselőtársaimtól, mint mindenkitől itt e házban és e házon kivül is, hogy ilyet rólam fel ne is tételezzenek. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

Elnök: Következik a napirend, az 1903-dik év első négy hónapjában viselendő közterhek fedezéséről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 189, 191) tárgyalásának folytatása.

Major Ferencz jegyző: Bakó József!

Bakó József: T. képviselőház! Midőn a magyar kormánynak most beterjesztett indemnityjére gondolok: akarva, nem akarva is eszembe jutnak a kormánynak azon intézkedései, melyek az országot rémséges bajokba döntik s ezek által csak tetézik a már eddig is sokat szenvedett nemzet szivének fájdalmát. Engedje meg a t. ház, hogy a kormánynak hazánkra nézve káros működését ez alkalommal is feltárjam s elmondhassam azokat az indokokat, melyek engem arra inditanak, hogy az indemnityt meg ne szavazzam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)*

Négy éve elmult már annak, hogy kedves hazánknak az önálló vámterülethez joga van, és annak megalkotása még mindezideig valóságra nem jutott. Ezt igy türnünk tovább nem lehet. Ezen jogunkat biztositja nekünk a szentesitett törvény is; biztositja az 1899. évi IV. törvényczikk, mely világosan meghatározza azt, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk 61. § a értelmében felállitandó a határon a vámsorompó, s még jobban megerősiti ezt az 1899. évi XXX. törvényczikk, de sajnosan tapasztaljuk, hogy ezek a szentesitett törvények is csak elhangzó szavak a pusztában, mert semmi sincs meg belőlök a valóságban. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* A magyar nemzeti közvéleménynek legnagyobb részével együtt az országos függetlenségi és 48-as párt és a sajtó is erősen követelik e törvények végrehajtását; a nemzet is felébredt bóditó mámorából és a saját java érdekében az ország számos, nevezetesebb helyein megtartott és megtartandó népgyüléseken száll sikra a mellett, hogy az ige végre testté legyen és az általam emlitett törvények végrehajtassanak és érvényre emelkedjenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Hiszen kimondhatatlan az a kár, az a veszteség, melyet nekünk a közös vámterület mellett szenvednünk kell. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ezért nekünk gazdaságilag önállókká kell lennünk. Nem szabad s nem is lehet többé arra az ellenvetésre hallgatnunk, a mit a kormány mond, hogy országunk erre az önállóságra gyenge lenne. Ezt leginkább csak azok hirdetik, a kik Bécset szeretik s a 67-iki kiegyezési alapot helyeslik, mert jól tudják, hogy az önálló vámterület felállitása esetén a 67-es alapnak meg kell rendülnie. És épen ezért akarja a mi pártunk az országos közvélemény legnagyobb részével az önálló vámterületet, mert a 67-es kiegyezés következtében függetlenségi és önállósági jogaink hangsulyozása mellett is rabok vagyunk, a mennyiben a magyar nemzeti jog s a szabadság alá van rendelve az osztrák érdekeknek. Pedig Magyarország a 67-iki kiegyezés alkalmával épen nem mondott le azon jogáról, hogy valaha visszanyerhesse önálló rendelkezését, mert az 1867. évi XII. törvényczikk 59. §-a azt mondja: »Ajánlatos, hogy időnkint Magyarország és a király többi országai közt vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.« Tehát a törvény is csak azt mondja: »ajánlatos«... de nem feltétlenül szükséges, és igy minden okos ember beláthatja azt, hogy nem jogtalanul követeljük az önálló vámterületet, mert ahhoz való jogunk törvényileg is ki van mondva. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nagyon elkeseritő dolog az ránk nézve, hogy a két állam fogyasztási piacza teljesen biztositva van az osztrák ipar számára és nincs biztositva a magyar mezőgazdasági termények számára. A közös vámterület iparvédvámjai folytán minden iparos ország piaczáról kiszorulnak a magyar termények, mert az agrárvámengedményekért iparvám-engedményeket nem adhatunk. Az osztrák iparczikkek árai a vámtételeknek megfelelő összeggel mindig magasabbak s igy a magyar fogyasztó közönség ennek megfelelő titkos adót fizet Ausztriának, a mi jelenleg évi 120 millió koronára rug, ellenben a magyar mezőgazdasági czikkek a világpiacz árain kelnek el Ausztriában és igy a gabonatermelő honpolgároknak ugyszólván semmi hasznuk, semmi jövedelmük nincs, ha a magyar buza ára 12 vagy 13 korona métermázsánkint. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Azt sem lehet

kívánni ettől a szegény Magyarországtól, hogy ez örökösen csak nyerstermelő ország maradjon és örökösen tápláló gyarmata legyen Ausztriának, mert akkor ez az ország tönkre megy rövid idő alatt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S tudni kellene ugy az osztrák, mint a magyar kormánynak, hogy olyan ország, mint a mienk, melynek fekvése, helyzete, hitelviszonyai, munkásviszonyai, éghajlata kedvezőtlenek, ilyen ország nem képes a tengerentúli versenynyel megküzdeni semmi európai piaczon és igy Ausztria piaczán sem, ha nyerstermányeit nem védelmezi a magas védvám. Ausztria mégis ugy bánik el velünk, hogy az osztrák gyárakban feldolgozandó nyersanyagoknak, a gyapjunak és a bőrnek vámjait felemelni nem akarja, pedig ezáltal a magyar termények árát le fogja verni az idegen verseny s a nyers anyagból készült osztrák iparczikk árát pedig meg fogja védeni az iparvám. Ausztria tehát a saját gyomrát töltögeti mindenkoron finom rostélyos pecsenyével. Magyarországnak meg rántott leves sem kerül.

Maga a királyi udvar is első sorban Ausztria érdekeit tartja szem előtt. Az osztrák tartományok különböző okoknál fogva ma is fontosabbak a király előtt, mint Magyarország, talán azért, hogy azok a tartományok régiek és gazdagok és azokhoz benső szálak kötik az udvart. Már most ha engedményeket kell tenni, az udvar azoknak tesz engedményeket, a kikhez régi kötelékek által füződik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Külügyileg mi nem is létezünk; nincsen szervünk, a melynek segélyével a nagy világ elé léphetnénk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szegény nemzetünknek külképviselete azokra van bizva, a kik minket gyülölnek s egy kanál vizben elvesztenének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közös intézmények sohasem védelmeznek meg bennünket a külfölddel szemben. Közös intézményeink ugyszólván mind Ausztriában vannak; a közös hadügyi, pénzügyi, külügyi miniszteriumok palotái Bécsben emelkednek; a katonai iskolák túlnyomó nagy része Ausztriában van; a katonai zászló ma sem magyar, hanem a régi fekete-sárga osztrák lobogó. E mellett, elég fájdalom, hogy hadseregünk sem magyar, hanem tiszta német, a mi nemcsak azért veszedelmes, mert fiaink kénytelenek hódolni az idegen uralomnak, hanem azért is, mert nemzetiségi bajaink fontos okozója, mert a nemzetiségek előtt a hadsereg német volta legjobban rontja a magyarság tekintélyét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A hány oláh, szláv, szász, horvát ifju szolgál a hadseregben, ha mindjárt sertéspásztor volt is odahaza, azonnal észreveszi, hogy Magyarországon a legfőbb hatalom nem a magyar, hanem a német. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet a mi tekintélyünket fentartani a nem magyar nyelvü lakosok előtt, ha mi magunk is egy idegen hatalomnak, egy idegen nyelvnek szolgái vagyunk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon..)*

Minden tekintetben veszedelem reánk az Ausztriával való közösség. Bécs kegyeit kereső udvaroncz urak elhitetik ugyan az országgal, hogy földmivelésünk tönkre menne, ha Ausztriával fennálló gazdasági közösségünk megszakadna, pedig mi nem szorulunk arra, hogy terményeinket Ausztria fogyaszsza el, a magyar nép meg koplaljon. Ha lenne gazdasági önállóságunk, lenne a mellett forgalmunk és virágzó iparunk is, a nép keresethez jutna és terményeinket a magunk népe fogyasztaná el, nem pedig az idegen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Most oly szerencsétlen helyzetben vagyunk, hogy termésünknek, vagyonunknak nagy részét, az ugynevezett közös intézmények fentartására Ausztriának fizetjük s mivel nálunk az ipar teljesen elnyomva, nem versenyezhet az osztrákokéval: iparczikkeinknek nagy részét is Ausztriából hozatva, ekkor megint oda vándorol a mi pénzünk. Nem hiába, hogy az oda való sasnak két feje, és igy két szája és két gyomra van, de sok vagyonunkat is felemészti ám! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az ország minden szőlőtermő vidékén hozzáfogtak a gazdák ujra a szőlőplántáláshoz. A filloxera csak nem régen teljesen tönkre tette a magyar nép azon jövedelmi forrását, melyből gazdag és szegény gond nélkül megélt. A vagyonosabb honpolgárok temérdek szőlővel rendelkeztek, melyet a szegény nép munkált véres verejtékével és igy a gazdagnak és szegénynek is megvolt az anyagi haszna, melyből adóját fizesse s magával együtt családját is ruházta és táplálta. Azon édes reményben, hogy ezután is igy lesz, pár évtized letelte után ismét hozzáfogott Magyarország népe a szőlőültetéshez, még pedig oly nagy mérvben, hogy a szőlők terméséből ujra felvirulhatna a nemzetnek anyagi jóléte és boldogsága, ha azzal az átkozott olasz borral Magyarország borpiaczát el nem özönlenék, és a kormány, tekintettel népünk sulyos helyzetére, ezen a dolgon segiteni akarna. A kormány magyar kormánynak vallja magát, kell tehát, hogy szeresse is a magyar népet s annak bajain tőle telhetőleg segitsen.

Hogy lehetett azt eddig is megengedni a kormánynak, hogy 6 kor. 40 fillér vám mellett megszámlálhatatlan mennyiségü olasz bort szállitottak be hozzánk minden esztendőben?... Az olcsó vám mellett behozott rossz olasz borok teljesen leszoritották a mi borainkat a versenytérről és ez az oka annak, hogy borosgazdáink borai jó részben még most is megvannak a mult évről, s nem tudták azokat értékesiteni, vagy ha tudták is, nem ugy mint azelőtt, hanem féláron. Én magam is, bortermő vidékről való lévén, ismerem népünknek azon méltányos óhaját: vajha a kormány fontolóra venné mindazokat a bajokat, melyek az olasz bor behoza-

találával idéztetnek elő, és ha most mindjárt nem is orvosolhatja, de legalább az 1903. évben, tehát már a jövő évben lejárandó borvámszerződést többé ne kösse meg, sőt ugy intézkedjék, hogy országunkba semmiféle külföldi bor beszállitható ne legyen. Ha pedig a kormány a borvámszerződést a nemzet óhaja ellenében is végleg beszüntetni nem akarná: akkor a szerződés megkötésekor, az uj szerződésben emelje fel a vámot 6 koronáról legalább is 40 koronára, igy legalább nem sok embernek lesz kedve olasz bort hozatni az országba s ezáltal el lesz érve az a czél, hogy a magyar bortermelők az ő boraikat tisztességes árban tudják értékesiteni, nagyobb kedvet kapnak a szőlőplántáláshoz s ujra elkövetkezik az a boldog kor, hogy gazdagnak és szegénynek ismét meglesz a mindennapi kenyere és a munkásosztálynak nem kell annyit fázni, éhezni és nyomorogni.

Jól tudom azt, hogy a miniszteri bársonyszékből nem ismerheti fel senki a nép baját, de én, a ki a nép között élek, a ki a néppel együtt tűrök, együtt szenvedek, a ki a néppel együtt sirok, vagy ha van valami kis örülni valója, a mi ugyan ritkán van, vele együtt örvendek: én ismerem a jó magyar népnek bajait és nyomoruságait, miért is nagyon kérem kormányunknak tisztelt tagjait, hogy a legközelebbi lehető alkalommal az olasz borvámot 40 koronára emeljék, vagy a mi legjobb lesz, szerződést erre nézve egyáltalában ne is kössenek. Nincs nekünk semmi szükségünk idegen borokra, termel a szorgalmas magyar nép annyi bort minden évben, a mennyi az egész ország lakosságának elég leend.

Itt kell megemlitenem azt is, hogy a kormány kimondhatatlan terhet rótt az ország lakosságára a fogyasztási adóval is. A fogyasztási adó megállapitása, illetve behozatala előtt bizonyosan nem gondolt a kormány arra, hogy mily óriási összegbe kerül a mai időben a szőlők fentartása s még e mellett, hogy fogyasztási adót is fizessen a termelő, ezt méltányos dolognak nem tarthatom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Bebizonyitom azonnal, hogy a fogyasztási adó terhe egyik legnagyobb igazságtalanság a népek vállain. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vegyük pl., hogy N. N. honpolgárnak van egy hold szőleje, 1200 négyszögölével számitva. Mondjuk, hogy ez a szőlő az ültetés idejétől 10 évig eltart, feltéve, hogy szakszerü munkát és orvoslást ad neki. Mibe kerül ezen 1200 négyszögöl szőlőnek fentartása 10 év alatt? Ez a következőkbe kerül: *(Halljuk! Halljuk!)* 1200 öl forgatása per 8 fillér 96 korona, 6000 vesszőnek ára, ezre per 8 kor. 48 korona, elültetés 40 korona, tiz évi összes munka per 80 kor. 800 kor., tiz évi szénkéneg per 30 kor. 300 kor., tiz évi permetező-anyag per 6 kor. 60 kor., permetező-gép 40 kor., szénkénegező-gép 52 kor., háromszori trágyázás munkával és kihordással együtt 500 kor., 6000 karó per 36 kor. 216 kor., lisztharmat elleni por 7 évre 40 kor., ehhez a szükséges gép 26 kor., szüretelési költség 160 kor. Lesz tehát 10 évi összes költség 1200 négyszögöles 1 hold szőlőre 2378 korona, mely összeget ha 10-zel elosztunk, kitünik, hogy az egy hold szőlőre átlag minden évben 237 koronát kell költeni.

Igaz, hogy a rendes időben bejelentett szőlő az 1891. évi I. törvényczikk 1. §-a értelmében 10 évig adómentes, de ezt nagyon csekély, vagy semmi kedvezménynek nem tekinthetjük, mert ez 10 év alatt csak 48 koronára rugna, a mi a tiz évi 2378 kor. kiadás mellett csak egy csepp viz az óriási tengerben.

Rémséges sok tehát a népnek szőlőre való kiadása. S ez az általam felsorolt sok költség csakis olyan helyeken elegendő a szőlő fentartására, hol a talaj jó porhanyó föld. Vannak azonban az országnak olyan részei is, hol erős kőbányák találhatók a földben, ott már egy-egy quadrát öl forgatása nem 8 fillérbe, hanem 54—60 fillérbe kerül s olyan helyeken még sokkal több kiadást igényel a szőlő az általam felsorolt nagy összegnél. Ha ehhez hozzávesszük a gyakorta előforduló mostoha időjárást, ha hozzáveszszük a lehető fagyokat, melyek ebben az évben is egy hideg szeptemberi éjszakán tönkre tették az országnak legalább is $^1/_3$ részében a bortermelő gazdáknak minden reményét, ha hozzáveszszük. hogy sok helyen a minden tekintetben jó munka megadása mellett is a szőlőnek különféle betegségei nyiltan felléptek és a termést teljesen megsemmisitették: minden jóérzésü ember gondolkodása oda irányul, hogy a bortermelőket terhelő fogyasztási adó, mint hajdanában Karthagó, eltöröltessék a föld szinéről és mi a fogyasztási adó romjain nem fogunk sirni, mint Márius Karthagó romjain, hanem inkább örömeneket s a magyar kormánynak dicshimnuszokat zengedezünk.

Teljesen leigázó nyüg a rettenetes sok földadó, a másodosztályu kereseti adó és az Isten tudja, még hányféle adó a népek vállain, minek szaporitjuk tehát a terheket a fogyasztási adóval is? Elég a mi népünknek a többi adóját is fizetni, sőt nagyon nehéz, mert nincs miből. Volt ugyan az idén meglehetős termés az országban, van szép piros és sulyos buzánk, de mit tegyen a nép, ha nem tudja illendő áron eladni? Az elmult években csak 5—6 mázsa termett holdankint, de legalább 16—17 koronáért tudtuk értékesiteni; most 8—10 mázsa a termés és az ára 11—12 korona. Hiába volt hát a hires jó termés ha a magyar népnek boldogulása nem mehet előre. A gazdaközönség nem költhet, nem vásárolhat, pedig az iparosnak is csak ugy van haszna a jó termésből, ha annak nemcsak mennyisége, hanem az ára is kielégitő. A gazdaközönség szivesen várna gabonájának eladásával, mig megfelelő árt kaphatna érte, de nem várhat, mert a kormány az adóvégrehajtókkal kényszeriti a termelőt az eladásra, s bármiféle ala-

csony áron is kénytelen eladni gabonáját. A rossz gabonaárakból pedig nagyon nehéz, sőt sok esetben teljes lehetetlen a sokféle adófizetésnek eleget tenni. Könnyen segithetne ám itt a kormány, csak nagyobb figyelmet kellene neki arra forditani, hogy a malmok és a börzekörök ne játszanak össze egymással, mindjárt felebb menne a gabonaár Magyarországon is.

Engedje meg most a t. ház, hogy egy olyan tárgyat hozzak ismét szőnyegre, a mely már a mult évben tárgyaltatott az országgyülésen és a képviselők nagy többsége által leszavaztatott és elvettetett. Ez az 1848. évi XX. t.-czikk. Hogyan lehetett ennek a törv.-czikknek tárgyalásába a t. háznak belebocsátkozni? Hiszen a mi egyszer törvény, és a koronás király által szentesitve van, azt én szerintem tárgyalni nem szükséges; sőt épen azért, mert törvény, végre kell azt hajtani. Hogyan venné az ki magát, ha az országgyülés sorba ujra tárgyalná Magyarországnak minden már eddig megszentesitett törvényét s pl. kimondaná a gyilkosságokért járó büntetések törvényére, mint az 1848. évi XX. t.-czikkre kimondotta, hogy azt végrehajtani nem lehet? . . . Hiszen akkor meggyilkolhatná a cseléd az ő gazdáját, a fiu az édesapját, az ember az ő embertársát, mert az erre vonatkozó törvény foganatositva nem volna. A mint ezt a törvényt nincs joga ujra tárgyalni az országgyülésnek csak azért, mert ez már befejezett törvény és szentesitve van: épen ugy nem volt joga a t. háznak tárgyalni az 1848. évi XX. t.-czikket sem, mert az is egy befejezett törvény és a királyi aláirással szentesitve van. Ennek tehát most már csak végrehajtása és foganatositása következhetik, más semmi. Nagy bünben leledzik a mi kormányunk, hogy 54 év óta hallgatott e törvény életbeléptetéséről.

Ha valami bármely más törvényt meghoznak az ország törvényhozó-testületei, annak azonnal a törvények közé iktatása elmaradhatatlan, sőt a végén azt is olvashatjuk: »Ezen törvény végrehajtásával X. Y. miniszter megbizatik.« Hát az 1848. évi XX. t.-cz. végrehajtásával semmiféle miniszter nem bizatott meg?... Én mint becsületes és igazságos állampolgár nem tudok ilyen különbséget tenni az ország szentesitett törvényei között, nekem az mind egyformán szent s én mindegyikről elismerem azt, hogy annak a törvénynek engedelmeskedni tartozom. Ha pedig nem engedelmeskedem az egyik törvénynek, pl. az 1848. évi XX. t.-cz.-nek, és ezért engem felelősségre nem vonnak: hát akkor hogyan vonhatnak felelősségre a többi törvények be nem tartásáért, hiszen mindenik csak egyforma jogos törvény, egyik épen ugy van szentesitve, mint a másik, hogyan lehet hát köztük mégis különbséget tenni?... Ennek az okát én csak a magyar kormány rosszakaratában találom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mult évi országgyüléseken ezen t.-cz. tárgyalása alkalmával keresztülhuzatott ugyan mindazoknak száján a mézes madzag, a kik ezen t.-cz. végrehajtását velem együtt lelkesen sürgették, de ez csak olyan dolog volt, mint mikor valaki üvegen keresztül mézet akar nyalni s mégis csak üveget nyal. A kormány azt hitte akkor, hogy az ország törvényesen bevett vallásfelekezetei megelégesznek azzal, a mit ebben az ügyben a kormány kijelentett.

Széll Kálmán miniszterelnök ur ugyanis azt mondotta, hogy ő nem gördit akadályt a fent emlitett törvényczikk szellemének végrehajtása elé, ha az fokozatosan történik. Ugyanilyen értelemben nyilatkozott Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, továbbá Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter ur is, mint református egyházkerületi főgondnok. Még ezen csekély kis jóindulatnak is ellene volt azonban Lukács László pénzügyminiszter ur, és ezen csodálkozom legjobban, mert hiszen ő tudja legjobban, hogy ma már a kormány pénztári készlete háromnegyed millárd koronára emelkedett, neki kellett volna tehát legjobban és legerősebben hangsulyozni, hogy van pénz s az 1848. évi XX. törv.-czikk értelmében lehet, sőt kell is az ország törvényesen bevett vallásfelekezeteit segélyezni, neki kellett volna kijelenteni azt, hogy ezen törvényczikk bátran és biztosan foganatositható, mert erre a fedezet megvan. Ezzel azonban a pénzügyminiszter ur egészen ellenkezőleg beszélt, nagy fájdalmára mindazoknak a felekezeteknek, a kik a római katholikus egyházzal aránylagos állami javakban még a mai időben sem részesülnek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A többi miniszter urak legalább csak igértek valamit. De hát miképen akarják ők az 1848. évi XX. törv.-czikk fokozatos életbeléptetését? Talán ugy, hogy évenkint egy bizonyos összeggel segélyeznék az egyes vallásfelekezeteket? Talán évenkint 500.000 koronát szántak e nemes czélra? Ez volna a nevezetes törvényczikk szellemi végrehajtása? . . . Ez ugyan nem elégiti ki az egyes vallásfelekezetek jogos követelését. Nem szellemi végrehajtás kell azoknak, hanem pénz, még pedig annyi, a mennyi a szentesitett törvény szerint egyházi és iskolai kiadásaikra szükséges. Valóban csodálni lehet, hogy a kormány épen ezt az egy törvényt nem meri életbe léptetni, holott ez kötelessége volna; óriási hanyagságnak kell neveznem azt, hogy egy törvénytárba iktatott szentesitett törvény a sirjaikból feltámadt 48-iki törvények mellett, mint élőhalott, teljesen eltemetve nyugszik az országos törvények nagy tárházában. *(Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennek a törvénynek kellett volna legeslegelőször feltámadni a sirból a 48-iki üdvös törvények között, hogy örök életet biztositson a magyar hazának; ennek a törvénynek kellett volna igy szólani a többi testvér 48-iki alvó törvényekhez az 1867-iki kiegyezés alkalmával: »keljetek fel, kik alusztok a porban, én

élek és ti is éltek.« Ennek a törvénynek végrehajtása minden törvényes vallásfelekezetnek egy már régen megérdemelt s törvényes alapon álló jogos kivánságát elégitené ki s levenné a már nagy adó miatt roskadozó vállaikról azt a rettenetes terhet, mely az óriási egyházi adófizetés kötelezettségével nehezedik reá. Sok olyan községet ismerek az országban, a hol épen olyan nagy egyházi adót fizetnek a földmivesek, a milyen nagy az állami adójuk, sőt még arra is van eset, hogy a szegény napszámosnak, kinek semmije nincs és igy állami adót nem fizet: magáról és számos tagból álló családjáról 40—50 korona egyházi adót kell fizetnie. Ez az oka annak, hogy én a mult évi országgyülésen e tárgyban megindult s talán épen legelőször általam meginditott mozgalmat elaludni, itt az országházában nem engedhetem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* s kérem a kormányt, hogy e szavaimra sulyt fektetni annyival is inkább kegyeskedjék, mert a mit most még csak az a néhány vallásfelekezet sürget, azt rövid idő alatt követelni fogja az egész nemzet s attól lehet tartani, hogy akkor a nemzettel már nem lehet ezt a dolgot olyan nyugodtan elintézni. Ha olyan sok a kormánynak a pénze, hogy a magyar királyi udvartartás költségeit felemelheti és megszaporithatja, holott nincs is magyar udvartartás: akkor hadd jusson ki a törvényes vallásfelekezeteknek is mindazon összeg az állam pénztárából, melyhez a szentesitett törvények értelmében nekik joguk van, mert különben nem lesz teljes egész a miniszterelnök urnak jelszava, a mennyiben a jog és a törvény megvan, de az igazság elmarad. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig a törvényesen bevett vallásfelekezetek nem elégedhetnek meg a kormány által évenkint nyujtott csekély összeggel, hanem követeljük az 1848. évi XX. törv.-czikknek nem szellemileg, hanem valójában végrehajtását, mert reánk nézve ez lesz azután a jog, törvény és igazság. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Fájdalmasan és sértőleg hat a magyar nemzetre a kormánynak azon magatartása is, hogy a katonai szolgálati időt három évről kettőre leszállitani nem akarja, bizonyosan azért, mert Krieghammer ur kijelentette, hogy nálunk a kétévi szolgálati időről szó sem lehet. Teljesen érthetetlen előttem, hogy a magyar kormány miért nem akar a katonai terhek leszállitásával könnyiteni a magyar népen? *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a legkönnyebben megdönthető érvek azok, melyekkel a hadügyi vezetőség a háromévi szolgálati idő szükségességét követeli. Azt állitják ugyanis a honvédelmi miniszter urral együtt a katonatisztek, hogy a két éves szolgálat mellett nagyon rövid a kiképzési idő. Tessék önálló magyar hadsereget alkotni *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s magyar vezényszóval oktassák összes katonáinkat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor nem lesz rövid az idő a katonai kiképzésre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gyalogost arra kell tanitani, hogy fegyverét jól kezelje, az irányzékot helyesen állitsa be, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* továbbá, hogy a távolságot maga is meg tudja itélni és jól czélozzon. Erre két év teljesen elegendő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A tüzérség kiképzésére, az ágyuk mikénti kezelésére, valamint a műszaki csapatok betanitására is teljesen elég a két esztendő, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a lovasságnál szintén; hiszen a honvédségnél a kétévi szolgálati idővel igen kedvező tapasztalatokat szereztünk a magyar szolgálati nyelv mellett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szakitani kell a régi előitéletekkel, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* haladni kell a korral, kevesebb sulyt kell fektetni a béke idején oly divatossá vált parádékra és fölösleges katonai komédiákra, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem inkább a harczászati kiképzés legyen katonáinkban kifejlesztve, a háborura legyenek katonáink kiképezve, akkor a magyar szolgálati nyelv mellett kétévi szolgálat is teljesen elég lesz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A kétévi szolgálati időt ugy értem én, hogy a katonaság létszáma semmivel ne szaporittassék, mert ha a kormány az egyévi szolgálat elengedésébe csak ugy akarna belemenni, hogy az ujonczjutalék ezrekkel és ezrekkel felemeltessék: akkor ezáltal anyagilag nem lesz segitve a nemzeten, mig ellenben, ha a létszám s az évenkint berukkolandó ujonczok száma nem emeltetik, legalább is 30 millió koronát gazdálkodunk meg évenkint az országnak, mely az ország amugyis sok kiadásai mellett sokkal üdvösebb czélokra lenne forditható, p. egyházak segélyezésére; a 300 forinton nyomorgó tanitók fizetésének javitására; a szorgalmas, munkás tisztviselők fizetésének felemelésére, a nagyon rossz állapotban levő közegészségügy érdekében teendő intézkedésekre s a magyar hazából kivándorolni akarók felsegélésére.

A balatoni halászat még most sem került vissza az egyes bérlők kezeibe, kik által mintegy 2000 balatonparti halásznak megvolt a tisztességes kenyere s ma már a Halászati Részvénytársaság szükkeblüsége miatt koldulni kénytelenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy olyan nagy jövedelmi forrást, mint a Balaton, halálos vétek volt nehány gazdag uri embernek bérbe adni, hogy azok tegyék el a Balaton jövedelmét, a kik amugyis kedvező anyagi helyzetben vannak, a Balatonnak eddigi bérlői pedig az ő 2000 munkásukkal együtt bele vannak döntve a legnagyobb nyomorba. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hol van az a boldog világ, a mikor még a balatonparti nép teljesen szabadon uralta a Balatont, mint a szentgáli nép a Bakony vadjait? . . . Ma már

nem halászhat senki, csak a Részvénytársaság. A Balatont az e czélra felállitott négy csendőrállomás őrzi, s minden embernek, a ki nem tagja a Részvénytársaságnak, reszketnie kell, ha a Balaton felé csak közeledik is, mert azonnal ott terem sarkában a csendőr és reáfogja, hogy halat lopott. A balatonparti lakosságnak szőlei, rétjei, kertjei a Balatonra dőlnek, s még a saját birtokán is rettegni kell az embernek a csendőrszuronytól, mert ha csak egy kanna vizet merit is valaki a Balatonból, rögtön ki van téve annak, hogy a csendőr gyanusitja, mindenét kikutatja, legyen az bár a legbecsületesebb ember. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezeréves jogától lett megfosztva a nép, midőn a Balatontól elesett. Kivették kezéből a kenyeret, melylyel magát és családját táplálta s ma már olyan világ van a Balaton partján, hogy a nép saját pénzeért sem juthat halhoz. A Részvénytársaság teljesen beszüntette a balatonparti községekben a halelárusitó helyeket, és a Részvénytársaságnak igazgatósága Siófokon lakván: minden halat odavitetnek, honnét azután inkább elszállitják több külföldi városba, mintsem ugyanannyi pénzért a balatonparti lakosságnak eladnák. Ismerek egyes községeket, melyek a Balatontól csak 15—20 méter távolságra vannak, s gyakran megtörténik, hogy a Részvénytársaság hajói ott halásznak e községek közvetlen-közelében, hajóik ott kötnek ki e községek gőzhajóhidjánál, a kifogott halak ott lesznek átrakva egyik hajóból a másikba, s kérve könyörög, az egész község lakossága a halászokkal levő felügyelőnek, kezében tartva készen a hal árát, mégsem kaphat ott csak egy nyomorult keszeget sem. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez igy tovább nem maradhat. A népet, mnly eddig a Balatonból élt, igy elzárni a jövedelmi forrástól nem lehet és nem szabad. Nemcsak hogy a halászati kenyérkereset vétetett el a néptől, hanem még drága pénzért sem kaphat halat. A kormánynak legyen gondja arra, hogy a részvénytársasággal kötött szerződés minélelébb felbontassék és a balatoni halászat ismét adassék az egyes kisbérlőknek, mint ezelőtt volt, mert ha ez igy nem lesz, a gőzhajóval való halászás mellett, minden kivándorlás elleni kongresszus daczára is, Veszprém, Somogy és Zala megye lakosságának nagy része vándorbotot vesz kezébe, könnyek között bucsuzik el hazájától és vándorol ki Amerikába. A szegény halásznépet semmiféle igéretekkel visszatartani nem lehet, annak munka és kenyér kell, hogy családját fentarthassa, de ezt a Halászati Részvénytársaság uralma alatt nem szerezhet, mert a gőzhajóval való halászáshoz kevés emberi erő szükséges.

Bármilyen jó barátságban van is tehát valamennyi miniszter a részvénytársaság tagjaival, félre kell tenni a barátságot a kormánynak akkor, mikor ez a barátság 2000 embert kerget bele az éhhalálba vagy a kivándorlásba. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Inkább a részvénytársaság oszoljon fel örökre, mint a régi halásznép ezrei éhen haljanak vagy kivándoroljanak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A tapasztalat bizonyitja azt, hogy a részvénytársaság ugy sem életképes; saját erejéből magát fentartani nem tudja, mert a kormány segitségére van szorulva.

Vagy talán visszakapta már az állam bugyellárisa azt a 120 ezer koronát, melyet 3%-ra adott a kormány a Részvénytársaságnak? Én ezt nem hiszem. Erre még várhatunk s ugy vélem, hogy örökké várhatunk. Ebből következtetve, nem csak a balatonparti lakosságnak; nem csak a halásznép ezreinek, hanem még a magyar államnak is csak kárára van a Halászati Részvénytársaság, s mint ilyent, okvetlen kötelessége a kormánynak ezt a társaságot mielőbb feloszlatni, mert ennek létezése kimondhatlan nagy ártalmára van ugy az egész balatonparti népnek, mint az állam bugyellárisának. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Többször hangoztattam már én ezeket az országgyüléseken, a kormány azonban ez ügyben mindezideig nem tett semmit s még ma sincsen segitve a szegény halásznépnek nyomoruságán. Tudom, hogy ha valami közös ügyről volna szó, már akkor régen intézkedett volna a mi kormányunk és csinálta volna Ausztriának a hasznot, de mert itt magyar népről van szó, a kormány az én szavaimat agyonhallgatja.

Sajnos dolog az, a mit már sokszor tapasztaltunk, hogy Magyarország kormánya nem érez együtt a magyar nemzettel. Ott volt a legközelebbi Kossuth-ünnep. A nemzet ünnepelt, tehát a kormány nem ünnepelt. Egyetlenegy miniszter sem volt az ünnepélyen abból a miniszteriumból, melyet Kossuth Lajos nagy hazánkfia alapitott. *(Igaz! Uyy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem ünnepelte tehát a kormány azt a Kossuthot, a ki kivivta az első magyar független felelős minisztériumot; a ki a nemzeti ujjáébredés korszakában a megdermedt és megfásult szellemekbe csodálatos nagy eszmék fényes sugarait hinté; a ki mint a fájdalmában kesergő édesanya, kétségbeesetten küzdött az örök halállal, mely imádott gyermekét, a magyar nemzetet eltiporni, elrabolni akarta. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Nem ünnepelte a kormány azt a Kossuthot, a ki mint egy óriás odaállt s ledöntötte a társadalmi különbségek válaszfalát, melyek társadalmi osztályt társadalmi osztálytól elválasztottak; a ki a szük nemesi társadalommal egy rangba helyezte az elnyomott nép millióit; a ki megalapitotta a népképviseletet s felszabaditotta a jobbágyságot lealázó helyzetéből, hogy részese legyen necsak a tehernek, hanem a jogoknak is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem ünnepelte a kormány azt a Kossuthot, a ki tör-

vénybe iktatta a közteherviselést, hogy ne legyen az egyik ember csak gyüjtő méh, a másik meg here, mely az előbbinek szorgalmát felemészsze, hanem legyen egyenlő a törvény előtt minden anyaszülött, mint Isten előtt is mindenki az, ne legyen ur és szolga, de legyen polgár minden érző lélek s minden ember egymásnak édes testvére. Nem ünnepelte a kormány azt a Kossuthot, a ki, midőn a haza veszélyben volt, egyetlen szavával varázsolt elő a semmiségből hadseregeket, ifjakká lettek az öregek, elhagyta a gyermek az ő szülőit, a férj az ő feleségét, a vőlegény az ő menyasszonyát és ment mindenki megharczolni a világnak legigazabb, legdicsőbb és legmagasztosabb harczát. *(Tetszés és élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem ünnepelte a kormány azt a Kossuthot, a ki hontalanul, számüzetve még akkor is kereste hazája felszabaditásának fonalát, mikor Magyarország népe egy tollvonással kitöröltetett a népek sorából, mikor bujdosni kellett a hazaszeretetnek a más emberségével győzelemre jutott zsarnokság erős hatalma elől, mikor legjobbjaink egyenkint hullottak el a hóhér kötele által; mikor Arad városának gyászos tere felavattatott a magyar nemzet szomoru Golgotájává. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)* Nem ünnepelte a kormány azt a Kossuthot, a ki lelkének tüzével, elméjének fényével, szónoklatának varázserejével az egész világ népei előtt fentartotta a magyar nemzet létjogát, tiszteletet, bámulatot, rokonszenvet ébresztett más nemzeteknél is a letiport s elcsigázott, szenvedő magyar nemzet irányában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a nagy embert a kormány nem ünnepelte, s a kormánynak többi büneivel együtt ez az igen nagy büne is megbocsáthatatlan marad a nemzet előtt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Összevonva most már beszédemnek tartalmát, ki kell mondanom azt, hogy olyan kormányban, a mely teljesen ellene van az önálló vámterületnek; olyan kormányban, mely milliókat dobat ki a nemzettel a magyar udvartartásra és azt még sem tudja nálunk meghonositani; olyan kormányban, melynek a magyar »Szózat«-nál és »Himnusz«-nál jobban tetszik az a nóta, a mit Bécsben fütyülnek, . . .

Madarász József: Ez az ő édes danája!

Bakó József: . . . olyan kormányban, mely a magyar nemzet gazdasági önállóságának veszedelmes ellensége; olyan kormányban, mely nem képes megakadályozni az olasz bor beözönlését; olyan kormányban, a mely a bortermelőket a rengeteg sok kiadás mellett még az átkos fogyasztási adóval is terheli; olyan kormányban, a mely semmit nem tesz Magyarország iparának s földmüvelésének fellenditésére; olyan kormányban, a mely a már 54 évvel ezelőtt szentesitett 1848. évi XX. törvényczikket nem hogy betartaná, hanem még itt ujra tárgyaltatni merészeli és az ő képviselőinek szavazattöbbségével azt teljesen félredobja és igy a király aláirásának tekintélyét határozottan sárba tiporja; olyan kormányban, mely a katonai szolgálati időt 3 évről 2 évre leszállitani nem akarja, sőt a katonai terhekkel ugyszólván megnyomoritja ezt a nemzetet; olyan kormányban, mely a Balaton-parti szegény halásznép ezreit koldusbotra és éhhalálra juttatja; olyan kormányban, mely nem érez együtt a nemzettel és a nemzet nagy férfiainak emlékét soha meg nem ünnepeli: én az olyan kormányban meg nem bizhatom s ezért a beterjesztett indemnityt meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Dedovics György jegyző: Tomasics Miklós!

Tomasics Miklós: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Feleslegesnek látszik talán, hogy egy horvát képviselő megint felszólaljon, *(Halljuk! Halljuk!)* de az a félelem, hogy azon vádak jogosultságának, melyeket a t. ellenzék a horvát képviselők ellen felhozott, némi látszata mégis megmaradna, beszédem további fejtegetéseiből indokolttá fog válni, mert ugy hiszem, hogy ennek a vádnak némileg van jogosultsága. Tény az, hogy a horvát képviselők itt vagy nem beszélnek, vagy igen ritkán beszélnek, azért ennek a vádnak a jogosultsága, legalább ennek a látszata fennáll.

T. ház! A vád, a mely emlittetett, igen sulyos, és ha ez a vád igaz, akkor az is igaz, hogy a horvát képviselők nem teljesitik kötelességüket sem a horvát haza, sem a Szent István birodalma irányában.

Várady Károly: Magyar haza!

Tomasics Miklós: A horvát hazának és a magyar hazának, és ennek folytán mind a két hazának, avagy a Szent István birodalmának. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennek a vádnak a sulyos volta az oka, hogy fel kell kérnem a képviselő urakat és a t. házat, hogyha némelyeket mondhatnék is, a miket kihivás nélkül nem mondtam volna, méltóztassék ezeket jóhiszemüeknek tekinteni és hasonló szellemben érveléseimet is fogadni, mert az én szándékom tiszta és hazafias szivből ered, és azért, ugy hiszem, hogy az igazságot minden utógondolat nélkül kell, hogy megmondjam. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha ezt a nemes és hazafias czélt, mely a t. miniszterelnök ur szeme előtt lebeg, t. i. a magyar-horvát viszony javitását szem előtt is tartjuk, a mely nemes eszmének az igen t. miniszterelnök ur már 1873-ban is kifejezést adott a horvát-magyar kiegyezés reviziója alkalmával és a melynek oly szépen kifejezést adott a napokban a pénzügyi bizottságban, a mely beszédét és érveléseit minden horvát és ugy hiszem, minden magyar hazafi nemcsak megelégedéssel, hanem megnyugvással és örömmel olvashatta, ha ezt a czélt elérni akarjuk, akkor az őszinteség mulhatatlanul szükséges. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tehát ezt a vádat minden pártszempont nélkül, tárgyilagosan meg kell beszélni és meg kell

vitatni, ha kivánjuk, hogy ez a horvát és a magyar hazának javára váljék.

Mielőtt ezeket a vádakat analizálni fogom, szabad legyen csak egyre reflektálnom. Az igen t. képviselő ur, ki ezt a sulyos vádat felhozta, ezeket mondotta: »Ott« — t. i. Horvátországban — »nagy horvátországi álmokról rajongnak, horvát állampolgársági eszméket állitanak fel, a bánhoz közel álló lapok már ugy irnak, hogy itt van a teljes elszakadás ideje, izgatnak, hogy a horvát nép értse meg azt a néma szózatot, a melyet Jellasich szobrának kinyujtott kardja mond: Előre, Magyarország ellen!« Hát ez igazán sulyos vád, hogy a bán egy lapjában ilyesmi benfoglaltathatnék. Ezt mindenesetre vissza kell utasitanom és sajnálom, de az igen t. képviselő ur rágalomnak esett áldozatul, mert a ki neki ezeket mondotta, rágalmakat mondott. Hogyha valakiről, akkor mindenesetre a jelenlegi horvát bánról áll az, hogy: id, quod contra bonos mores sit, nec facere illum posse credendum est. Hanem sajnos, hogy egy magyar államférfi ellen egy magyar képviselő a magyar képviselőházban, itt a parlamentben, ily vádat egyáltalában emelhet. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Már tegnap hallottuk, hogy a horvát bán felküldte a maga védőjét!

Tomasics Miklós: Ha az urak az igazságot hallani akarják, akkor ezt jóhiszemüleg kell, hogy fogadják. »Hanc veniam damus, petimusque vicissim.« *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor már Jellasichról van szó, Jellasich bánt a horvát népnek felhozni nem szabad; ez hasznára nem válhatik senkinek, legkevésbbé az államnak és a hazának, mert politikát csinálunk a jelenleg élő nemzedékkel, nem pedig a halottakkal. Jellasich szereplése miatt a jelenlegi nemzedéknek szemrehányásokat tenni és bünül felhozni ép oly helytelen, mint a jelenlegi nemzedéket dicsérni a Zrinyiek szereplése miatt, mert sem ezt a dicséretet meg nem érdemli, sem ezt a szemrehányást. Ezek történelmi tradicziók, ezeket tanulmányozni kell. A történetet nemcsak kritizálni kell, mert a tények mégis tényeknek maradnak, hanem tanulmányozni kell az okokat és okozatokat is, és ezekből kell a nemzetnek tanulnia s akkor igazán: historia magistra vitae.

T. képviselőház! Most áttérek a vádnak lényegére, hogy igaz-e az, hogy a horvát képviselők nem teljesitik kötelességeiket? Hogy erre a kérdésre világos feleletet adhassak, első sorban szükséges, hogy ismerjük ezt a kötelességet, hogy miben áll és állhat a horvát képviselőknek a kötelessége?

E tekintetben azokkal az igen t. képviselő urakkal, a kik a horvát képviselők működését kifogásolták, egyetértek és ennek folytán a horvát képviselőknek két fontos kötelessége volna: első sorban az állami közösség kapcsából folyó politikai összetartozást védeni és szilárditani; másodszor a horvát nemzetnek a kiegyezés által elismert jogainak megvédése és azok érvényben tartásának követelése. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi az első pontot illeti, t. i. az állami közösségből folyó politikai összetartozásnak a megvédését és szilárditását, itt az a kérdés merül fel, hogy hol kell ezt tenni és mikor? Én ugy hiszem, hogy ott, a hol ezek az érdekek veszélyeztetve lehetnek. Azt hiszem, hogy senki e házban nem lehet abban a véleményben, hogy ezek az érdekek, ez az összetartozás itt a magyar parlamentben védelemre szorulna; ott pedig, lent az országban és az országgyülésen, hogyha ilyen államellenes áramlatok mutatkoznak — a ki olvassa az ujságokat, az látni fogja, hogy történik-e ott ilyen vagy nem — a nemzeti párt mindig erélyesen szembeszállt velük. *(Helyeslés és éljenzés.)* És miért? Nem hizelgésből, nem magyar érdekből, hanem jól felfogott horvát érdekből. Mert a nemzeti párt meg van győződve, hogy ezen birodalmi kapcson kivül a nagy világon e kivül nincsen számunkra hely. *(Általános éljenzés.)* A történeti viszonyok fejlődésének jelenlegi irányzata is mindenki előtt világosan bizonyitja, hogy a horvát nemzetnek az individualitása csakis Szent István birodalmának kapcsán belül van leginkább biztositva. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés.)* Miért? Mert vannak ugyan rokonaink és barátaink, de ezek a rokonok és barátok ezt az individualitást fentartani nem kivánják. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! Hogyha Horvátországban valami államellenes felhőcske mutatkozik vagy mutatkoznék, ennek a felhőnek itt a parlamentben szóbahozása talán reklámeszközül szolgálhatna és hasznára válhatnék egyeseknek, de ezzel sem az állam érdekét elősegiteni, sem pedig az államnak a tekintélyét kifelé előmozditani vagy gyarapitani nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A horvát képviselőknek másik fontos feladata a kiegyezésben elismert autonom jogoknak védelme és e jogok betartásának követelése. A horvát képviselők ennek is eleget tesznek, mert ha a czélt el akarják érni, szükséges, hogy az e tekintetben előforduló panaszokra figyelmeztessék a mérvadó köröket, és ez mindig megtörténik. Pl. jelenleg a legnagyobb panasz az, hogy Horvátországban a közjövedelmek apadnak annak daczára, hogy a közterhek növekvőben vannak.

Barta Ödön: Hát nálunk máskép vannak?

Beőthy Ákos: Mindenütt ugy van!

Tomasics Miklós: Ennek pedig oka az, hogy az uj fogyasztási adórendszer behozatala folytán Horvátország a fogyasztási adók egy részét, a melyeket eddigelé élvezett, többé nem élvezi. Ennek oka pedig az, hogy a magyar-horvát pénzügyi kiegyezés ime már öt éve nem ujittatott meg. De minden számbavehető magyar politikus tudja ezeket, és a horvát nunczium ban a horvát képviselők eleget tettek ezen kötelességüknek. Ezek a dolgok tehát ismeretesek és minden, a mi a czél eléréséhez szükséges volt,

megtörtént, most pedig nincs más hátra, mint türelmesen várni a fejleményeket, bizva a magyar kormányelnök pártatlanságában és a magyar pártok igazságszeretetében.

T. ház! Ez a néma csendre vonatkozó vád, a melyet itt felhoztak, sokkal sulyosabban és nagyobb mérvben hozatik fel ellenünk Zágrábban, még pedig nemcsak ebben a kérdésben, a melyet most érintettem, hanem más kérdésben is. Ezeket elhallgatni nem volna hazafias és czélravezető, de a horvát képviselők ezeket nem is hallgatják el; azt a mérvadó körök jól tudják. De csak azért, mert itt szólásszabadság van, ezeket felhozni nem hasznos. A szólásszabadságnak is vannak morális határai és ezek a morális határok: hallgatni, a hol azt a czélnak veszélyeztetése magával hozza.

Barta Ödön: Az lehet politikai észszerüség, de nem morális határ!

Tomasics Miklós: Igenis morális határ, mert lelkiismeretes határ, hazafias határ. Ezeket felhozni azért, mert szabad felhozni, ha az államnak és a közérdeknek árt is, annak van igenis morális határa, a mely kell, hogy minden hazafinak lelkiismeretébe be legyen vésve és irva. *(Helyeslés.)*

T. ház! Vannak Horvátországban más panaszok is, melyeket felhoztunk és felhozok most is. *(Halljuk! Halljuk!)* Pl. a horvát hivatalos nyelvnek háttérbe szoritása Horvátországban a közös állami hatóságok által sok helyütt, továbbá Horvátország anyagi viszonyainak figyelmen kivül hagyása. *(Halljuk! Halljuk!)* A befektetési kölcsönöknél Horvátország a legkisebb részben vétetik figyelembe, vagy egyáltalában ignoráltatik.

Ezeket is felhoztuk, a mérvadó körök tehát ezeket is tudják. Hanem most jön az a pont, a melylyel egy kissé bővebben akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Miért? Mert itt rejlik épen annak a vádnak a jogosultsága, a melyet a t. ellenzék felhoz és mert alkotmányszerüleg a közös ügyekre nézve is kell követelni, hogy a horvátok részéről is meg legyenek vitatva. *(Helyeslés.)*

Ezeket is fel kell hozni, hogyha aprólékos dolgok is, mert másképen ezen ügyeknek Horvátországban nincsen alkotmányszerü megvitatása, de az a megvitatás a horvát képviselők részéről, tekintettel a horvát képviselőknek, mintegy corpusnak a szervezetére, a jelenlegi viszonyok között lehetetlenné válik. Az itteni képviselők egytől-egyig annak a pártnak a tagjai, a mely a kormányt támogatja odalent. Miután pedig az országos kormány a magyar közös kormánynak csak kiegészitő része lehet: lehetetlen tőlünk követelni, hogy mi a kormányt támogató és a kormányt támadó párt is legyünk egyszerre. Ezért volna szükséges, hogy a horvátok ellenzéki képviselőket is küldjenek ide, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy az ellenzék részéről is vita tárgyává tétessenek azok a kérdések, a melyek itt felhozatnak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát csak tessék ilyeneket megválasztani!)*

Majd megmondom annak is az okát, hogy ez miért nem lehetséges, csak egy kis türelmet kérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szükséges volna — mondom — ezeket ide küldeni, hogy az ő felfogásuk, ha nem is igaz, szintén vita tárgyává tétessék, a mi a szó és a nézetváltás következtében csak jó hatással lehetne az ügyre. *(Igaz! Ugy van! a ssélsőbaloldalon.)* Hanem ez két okból nem történhetik. Egyrészt azért, mert eddigelé a szenvedély még mindig oly nagy, hogy higgadt beszéd itt e házban az ő részükről nem volt várható.

Krasznay Ferencz: Majd lehütjük őket!

Tomasics Miklós: A másik ok pedig a fizikai lehetetlenség, mert a horvát ellenzék eddigelé itten részt venni nem akart. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez már más!)*

Rákosi Viktor: Erről mi nem tehetünk!

Tomasics Miklós: Az utóbbi időben azonban e tekintetben fordulat állott be. Két ellenzéki tag ugyanis elfogadta a horvát regnikoláris bizottságba való beválasztását és ha logikailag fognak eljárni, ugy fennáll az a remény, hogy a kinálkozó alkalommal el fogják fogadni a közös országgyülésbe való beválasztást is. Ez pedig bizonyitja, hogy Horvátország egész politikájára nézve többé nem Bécs a mérvadó, hanem hogy az egész politika tüzpontja Budapest. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ezzel lehet csak megmagyarázni azt, hogy a választást elfogadták. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebből tehát épen az ellenkezője világlik ki annak, a mit az igen t. függetlenségi párt egyik képviselője felhozott, mert Horvátországban politikailag nem rosszabbodnak a viszonyok, hanem ellenkezőleg, javulnak. *(Általános helyeslés.)* És hogy ez a mai viszonyok között megtörténhetett, hogy ez a javulás mutatkozik, az csak annak az államférfiunak köszönhető, a kinek más eszköze ott lent az országban nincsen, mint a hazafias kitartás és a becsületes kormányzati adminisztráczió. Azt az államférfiut tehát, a ki magyar ember létére a közös kormány részéről igen kevés, vagy semminemü támogatással kormányoz odalent, ha ilyen sikereket tudott elérni, a horvát nemzet iránti viszonya miatt magyar hazafiságában csuffá tenni nem szabad. *(Helyeslés a középen.)* Itt az állami érdek a döntő és pártpolitikai szempontból, csupán azért, hogy a kormányelnöknek nehézségeket csináljunk, azt az államférfiut csuffá tenni, sárba vonni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Barta Ödön: Mit leczkéztet bennünket? Nekünk ad leczkéket a hazafiságból?

Tomasics Miklós: Én is épen olyan polgára vagyok ennek a hazának, mint a minő a képviselő ur és ha van itt szólásszabadság, akkor nekem is szabad itt beszélnem, épen ugy, mint

az igen t. ellenzéknek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Önök leczkéztetnek minket, én azonban ezt nem teszem, hanem csupán azt mondom el, a mit nekem hazafias szivem diktál. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Az én atyám földönfutóvá lett, és Jellasich őt agyon akarta lövetni; jogom van tehát, mint minden hazafias képviselőnek, itt a házban a magyar és horvát érdekeket szolgálni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és a baloldalon.)* Ne tessék tehát a horvátokat a magyar állam ellenségeinek tekinteni, hisz együtt szenvedtünk, együtt kivánunk harczolni és élni, mert együtt kell élnünk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Azonban hizelegni itt nem fogok, mert annak a nagy költőnek szava igaz, ki ezt mondja: »An's Vaterland, an's theu're schmieg Dich an, das halte fest mit deinem ganzen Herzen; hier sind die starken Wurzeln Deiner Kraft.« Mert, ha horvát hazafi nem vagyok, akkor itt a magyar kormánynak sem segitségére, sem hasznára nem válhatok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Jó magyarok vannak elegen, hanem a horvátokat is, mint jó horvátokat testvériesen kell fogadnunk és nem kell pártszempontból politizálnunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azért mondom ezeket, mert legszentebb meggyőződésem, hogy a ki a bánt politikai pozicziójában Horvátországban gyengiti, az ennek az épületnek az alapkövét, melynek ő életét szentelte, kimozditani segiti. Ezt az alapkövet pedig kimozditani sem a magyaroknak, sem a horvátoknak hanem a mi közös ellenségeinknek lehet csak a feladata. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezek bizonyosan nem is restelik ezt megcsinálni, sőt nem restelik a bánnak sem hazafiságát, sem politikai multját, sem szabadelvü irányát, sőt magánbecsületét is sárba tiporni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Rátkay László képviselő ur a bánnak szerencsés utat kivánt. Minthogy pedig a kellemetlenségeknek, a nehézségeknek egész tövises tengere van, melyen át neki mennie kell: én is, de ezen az uton szerencsét kivánok neki. Az indemnityt, miután a kormányelnök hazafiságában, politikai tapintatosságában és erélyességében bizalmam van, elfogadom. *(Élénk éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Molnár Ákos!

Molnár Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt az indemnity-törvényjavaslatról szólanék, el nem mulaszthatom már a parlamenti illem szempontjából sem azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az előttem szólt horvát képviselő urnak ne válaszoljak egypár szóval az ő mostani felszólalására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, hogy ha azok mind ugy lennének Horvátországban, mint a hogyan az előttem szólt igen t. képviselőtársam itt feltárta, akkor én ebben az értelemben üdvözlöm a képviselőtársamat az ő, itten a magyar parlamentben elhangzott hazafias nyilatkozatáért. *(Általános helyeslés és éljenzés.)*

Midőn pedig a napirenden levő törvényjavaslat tárgyában szavazatomat indokolni óhajtanám, felvetem azt a kérdést, hogy miért lett egész rendszeres intézmény a magyar törvényhozásban az indemnitással való kormányzás? Hiszen ha végigtekintünk a különböző parlamentek történetén, sehol a világon nem találunk olyan jelenségre, hogy minden esztendőben, talán sokszor még kétszer is, ismétlődjék a költségvetés nélküli kormányzásra való felhatalmazás kikérése. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Talán csak épen Ausztria lehet e tekintetben versenytársunk. De én azt hiszem, hogy jó lélekkel elmondhatom, hogy Ausztriát a parlamentárizmus tekintetében is legkevésbbé vehetjük magunknak példányképül. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Valahányszor tehát valamely kormánynak részéről indemnity kéretik, én akkor mindig azt tartom, hogy a kormányzat gépezete körül vagy valami rendetlenség van, vagy pedig az illető kormány nem veszi figyelembe, kellő számitásba a magyar parlament működését és ellenőrzési feladatát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A jelen esetben, azt hiszem, hogy mindkét ok szerepel abban, hogy ezen törvényjavaslatot most tárgyaljuk.

A mi először is a rendetlenséget illeti a kormányzati gépezet körül, arra nézve elég egyszerüen arra utalnom, hogy a folyó évben a delegáczió olyan költségeket is szavazott meg a hadsereg számára, a melyeknek elkölthetésére jelenlegi törvényeink szerint hiányzott a legénység behivhatásának joga. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De hogy csak a költségvetésnél maradjak, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* nem a rendetlenségnek egy ekklatáns példája-e az is, a mi ebben a parlamentben ma már a kormány részéről uzussá tétetett, hogy a túlkiadások az 1901. esztendőben 38 millióra, az előre nem látott kiadások több mint 8 millióra rugtak, és igy a költségvetés túllépése csaknem 47 millió koronát tett ki. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ez nem alkotmányos kormányzás! Elkölteni törvényhozási felhatalmazás nélkül közel félszáz milliót: ez túlmegy a parlamenti megengedhetőségnek minden határán. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azonban a hiteltúllépéseknek ezen óriási mérve nemcsak a rendetlenséget jelenti a kormányzat gépezete körül, hanem egyszersmind azt is mutatja, hogy a kormány nem veszi kellő számitásba a parlament elhatározását és közreműködését. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hisz rendes körülmények között béke idejében, háboru nélkül költeni el félszáz milliót a törvényhozás előleges felhatalmazása nélkül, akkor, a midőn a törvényhozás mindig együtt volt, vagy legalább bármikor összehivható lett volna: ez parlamentáris kormányzásra nem mutat. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magam részéről csak azt bámulom

hogy a t. pénzügyminiszter ur, a kiről köztudomásu dolog, hogy sokszor még a közvéleménynyel szemben is olyan nehezen adja ki még a filléreket is közszükségleti dolgokra, egyes minisztertársainak hiteltúllépéseit olyan könnyedén elnézi, sőt e tekintetben ő maga jár példával elől közel 16 millió koronával. Ez nem vall valami alkotmányos kormányzásra, és hogyha valaha a t. pénzügyminiszter ur kezeibe kerülne az állami kormányzat vezetése, bizony a pénzügyminiszter urnak ezen irányzatára, sőt még erre vonatkozó szándékára is kétszeresen éber figyelemmel fog kelleni ügyelnünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De kérdem az igen t. miniszterelnök urat is, hogy miért kellett az országgyülést októberre összehivni? Miért nem tette ezt szeptember elején? Miért nem terjesztette be akkor a költségvetési törvényjavaslatot és miért nem változtatta be a költségvetés tárgyalási módozatainak megváltoztatására vonatkozólag tett határozott igéretét? Ha mindezt megtette volna, akkor ma nem volna szükség az indemnity-törvényjavaslat tárgyalására. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Addig kerülgette a Scyllát és a Charybdist, a mig belejutott az örvénybe!

Molnár Ákos: Ámde azzal tisztában vagyunk már, hogy nálunk ugy az előző kormányok, mint a jelenlegi is csak ötletszerüleg kormányoznak, és nem dolgoznak előre meghatározott politikai programmal,... *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a kormányzat bármely akciójánál nem veszi számitásba a parlament elhatározását, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem csak azt tartja szem előtt, hogy a formalitásokra megvan-e a kellő idő vagy sem? Részemről tehát pusztán ezen indokból sem fogadhatom el ezen törvényjavaslatot, mert nem akarok azon politika egyik tényezője lenni, a mely az országgyülés hatalmát és vele együtt a nemzet képviseletének jogát mindjobban nyirbálja, vagy félvállról veszi.

Azonban a magyar parlamentben szokássá vált az imdemnityt a bizalom szempontjából is birálat tárgyává tenni. Én tehát ebben a tekintetben is óhajtom néhány szóval szavazatomat indokolni. Előrebocsátom, hogy magam is hozzájárulok az ebben a tekintetben t. elvtársaim által felhozottakhoz, és azokhoz csak azt teszem hozzá, hogy én a jelenlegi kormányt eddigi működéséből itélve meg, az ország jó és helyes vezetésére képesnek nem tartom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindenki, a ki figyelemmel kisérte a jelen kormány működését, igazat fog adni nekem abban, hogy e kormányt előre kitüzött politikai czél nem vezeti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tagadom, hogy ez volt az eddigi összes magyar kormányok hibája. De én ettől a kormánytól már többet vártam volna. Még pedig tekintettel a t. miniszterelnök urra, mert a miniszterelnök ur oly politikai iskola tanitványa, a mely hagyományait az 1848 előtti időkre viheti vissza. Az ily politikai iskolában felnőtt politikusnak nem lett volna szabad megelégedni azzal, hogy az ország ügyeit aktaszerüleg helyesen intézze el, a kiadásokat a megfelelő tételre forditsa, szóval napi politikát üzzön, napról-napra éljen. Én a t. miniszterelnök urtól és kormányától azt vártam volna, hogy reformokat hozzon be, ujitásokat létesitsen és a magyar nemzet jövőjét intézményekkel biztositsa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindez azonban Széll Kálmán miniszterelnök ur politikájából hiányzik, sőt azt sem tudta elérni, a mi kormányrahivatásának fő feladatát képezte, a kiegyezést sem tudta megcsinálni. Pedig mostani közgazdasági helyzetünk tarthatatlan. Nemcsak az a baj, hogy egész közgazdasági helyzetünk pangásban van, de még talán sulyosabb jelenség az, hogy az ország közgazdasági erői megmerevedve szunnyadnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Senki sem gondolkozik, senki sem csinál tervet, senki uj eszmét a gazdasági téren fel nem vet. De nem is teheti ezt, mert hiányzik ezek realizálására a nemzetnél a vagyon, mert koldus, eladósodott nemzet vagyunk. *(Igaz! Ugy van!)*

Örülök, hogy Sándor Pál t. képviselőtársam igazat ad nekem ebben és el is várom, hogy ő hasonló szellemben nyilatkozzék talán még az indemnity-javaslat tárgyalása alatt, és kifejtse azt, mert ő legjobban ismeri az állapotokat, mint a ki számos akcióban vett részt legutóbb egy fontos kereskedelmi kongresszuson is, a ki részt vett a folytonos harczokban, a melyek ma közgazdasági életünket uralják.

Ugy vagyunk ma már, mint a török fatalizmus; összedugott kézzel nézzük, mint ég el fejünk felett a ház. Legfeljebb még csak az tünhetik fel az országban, hogy a kongresszusok tartása mozgatja a közszellemet. Nincs ma már az a hivatás, nincsen az a foglalkozási ág Magyarországon, mely a f. évben, vagy az utolsó években kongresszust ne tartott volna. A néptanitók összes bajaikat egy kongresszuson adták elő, az iparosok, a kereskedők és a gazdaközönség, az agráriusok külön-külön kongresszusokat tartottak, a magyarországi összes gyártulajdonosok a kongresszus üdvözitő mezejére vonultak. A kivándorlás kérdésében már országrészenkint kongresszusoztak, a földmivesek egyesületei, a szőlőtermelők mind kongresszusokban látták bajaik orvoslásának, illetve feltárásának egyedüli módozatát és ugy tudom, hogy a rendezett tanácsu városok polgármesterei, a köz- és magántisztviselők mind kongresszusoztak, sőt, a mit legelőbb kellett volna emlitenem, a magyar nép egyik legértékesebb fajának, a székely népnek is megvolt a maga kongresszusa, a melyen exisztenciális kérdései tárgyaltattak.

Kossuth Ferencz: Pusztul a székely!

Molnár Ákos: Mit jelent e sok kongresszus, e sok népgyülés, t. miniszterelnök ur? Azt jelenti, hogy Magyarország közbizalma szerint a mindennapi élet harczaiban már kisiklott a kormány kezéből a vezetés szerepe, a magyar közvélemény nem bizik már a kormány helyes vezetésében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Önként tart tehát népgyüléseket az ország minden részében, a kongresszusokon határozatokat statuál, a melyektől várja bajainak orvoslását, bár maga is meg van arról győződve, hogy azon határozatok legtöbbjei keresztülvihetetlenek. Egy ezen határozatokból pedig nyilvánvaló, és ez az, hogy Magyarország társadalmának minden rétege elégedetlen. Nem a véletlen műve az, hogy ezen kongresszusok épen az országgyülés nyári szünete alatt, épen akkor tartattak meg, a mikor a miniszterelnök ur és a kormány a közgazdasági kérdéseinket legmélyebben érintő kiegyezési tárgyalásokat folytatta az osztrákokkal. Már most azt kérdezem a t. miniszterelnök urtól, hogy nem látja-e, mennyire hasonlitanak ezek a tünetek, ezen kongresszusok a nagy franczia forradalom előtti községi és kerületi népgyülésekhez? És ha az általános elégedetlenség Franciaországban elsöpörte azt a csakis állami omnipotenciát szem előtt tartó kormányzati rendszert, nem gondolja-e a t. miniszterelnök ur, hogy az az elégedetlen magyar közszellem is el fogja söpörni — habár a 20-ik században enyhébb formában is söpri el — azt a kormányzati rendszert, a mely előtt csak a saját énje az üdvözitő axioma, a nép maga pedig csak mint adótárgy jön tekintetbe. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ebben a formában is elsöpri!)* Veszélyes ez a hasonlatosság, mert én igazat adok Carlyle azon nagy mondásának, hogy a történeti események az állam életében megismétlik magukat. Már pedig az egész országban oly nagy az eladósodás és az abból folyó szegénység, hogy én csak bámulom a pénzügyminiszter urnak azt a nagy nyugalmát, a melylyel az ország pénzügyeit intézi. Nem akarok igazságtalan lenni és azt állitani, hogy mindezekért a bajokért a jelenlegi kormány felelős. Nem, sokkal régibb e lassan emésztő betegség kiindulási pontja. A mely nemzet többet költ, mint a mennyit ereje elbir, a mely nemzet gazdasági helyzete évről-évre hanyatlik egy szövetséges állam kapzsi és telhetetlen eljárása folytán, annyira, hogy ma már a komoly közgazdasági fellendülésnek lehetősége is alig várható, ott már csak évek, esetleg egy évtized kérdése, mikor áll be a közgazdasági katasztrófa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E bajokért való felelősségtől már nem menthetem fel a t. kormányt és a miniszterelnök urat, mert minden bajnak egyedüli kutforrása és kiindulási pontja Ausztriával való szerencsétlen közösügyi viszonyunk és az ebből folyó gazdasági kiegyezés. Ez a kiegyezés egy örökös harcz Ausztriával, mely nem a vérét, hanem a pénzét kivánja a magyar népnek, és ebben a háboruban elvesztette a t. miniszterelnök ur a csatát.

Széll Kálmán miniszterelnök: Miért?

Molnár Ákos: Megmondom, hogy miért, de tudja azt a miniszterelnök ur is, azért tehát, mert Körber osztrák miniszterelnök azért huzza és halasztja a kiegyezést . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Ő sürgette legjobban!

Molnár Ákos: Csak ugy látszik, de tényleg Ausztriában még az alkotmányválsággal kapcsolatban felmerült hirek is csak azért szállingóznak, hogy e réven is huzzák-halaszszák a kiegyezést. Csak azért huzza Körber miniszterelnök, mert tudja, hogy közgazdasági téren a hosszabb időre biztositott vagy állandó rosszabb állapot is nagyobb előny, mint a bizonytalan helyzet. Már pedig ez a bizonytalan helyzet, melyben mi vagyunk, évek óta teljesen tönkretette közgazdasági életünket és üzleti életünket. Ha ennek vége nem szakad, bizony-bizony még az önálló vámterület felállitása is nagyobb bajokkal járna, mint azelőtt járt volna, mert ma már minden embernek, pártkülönbség nélkül, tisztában kell lenni, és én hiszem, hogy meg is van arról ma már mindenki győződve, csak nem meri nyilvánitani, hogy ezekből a bajokból való egyedüli kivezető ut az önálló vámterület lehet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Ott kell hagyni a vén aszszonyt, Ausztriát!

Molnár Ákos: De azok előtt is, a kik az önálló vámterület felállitása előtt akadályokat láttak és krizisektől tartottak, tisztán áll ma már az, hogy rosszabb állapot van most, hogy az a krizis, melytől akkor tartottak, megvan, az rosszabb nem lehet és hogy egyedüli kivezető ut ebből az önálló vámterület. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Természetes, hogy ezeket a segitő és óvóintézkedéseket, mint az önálló bank felállitását, a külfölddel való hitelünk megállapitását már rég meg kellett volna tenni a t. kormánynak, és akkor azok az esetleges krizisek, melyek az önálló vámterület felállitásával járhattak volna, ma már megszünvén, derüs eget láthatnánk magunk előtt, mely felé bátran vihetnők gazdasági életünket, uj erővel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nagy hibája a mi kormányunknak az, hogy nem tette meg ezeket a segitő- és óvintézkedéseket, és hogy Körber osztrák miniszterelnökkel együtt huzza a döntés pillanatát ép ugy, mint az a halálraitélt, ki a végitéletnek egy-két óráig való elhalasztásában életének megmentését látja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök ur hiába odázza el a döntés pillanatát, annak egyszer csak be kell következnie. Évek mulva is csak az az alternativa fog előállani, mint évekkel azelőtt állott: vagy be kell adnia lemondását, vagy pedig engednie kell, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert Körber és az osztrák hatalmasságok engedni

soha sem fognak. Abból az ádáz és szivós harczból, melyet a miniszterelnök ur folytat az osztrákokkal, akarom hinni, hogy engedni nem fog; de ha ez igy van, akkor egy pillanatig sem hagynám a döntést késleltetni, mert minden percz, minden óra, minden nap egy nagyobb baj, egy ujabb nyomoruság közgazdasági életünkben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogyha lelkiismeretes mérlegelés után végignézünk közgazdasági életünk utolsó háromnégy évének történetén, azt tapasztaljuk, hogy az a közgazdasági pangás sokkal nagyobb kárt okozott három-négy év alatt a magyar nemzetnek, mint a mennyit okozott volna az önálló vámterület felállitásával járó esetleges krizis.

S ha figyelemmel kisérjük a t. kormánynak a külföldi szerződések megkötésénél és felmondásánál követett eljárását, megdöbbentően kétségbeejtő az az állapot, melyet — hogy gazdasági ágazataink csak egyikét érintsem — az olasz borvám kérdése, az Olaszországgal kötött szerződés körül tanusitott eljárása a kormánynak a magyar gazdaközönséggel szemben okozott. Az a bizonytalanság, a melyben hagy bennünket, az ország bortermelő közönségét és borkereskedőit, az ma valósággal végveszélylyel fenyegeti borgazdaságunkat. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez a hármasszövetség ára!)* Ez feláldozza egyik legfontosabb gazdasági ágazatunkat, a bortermelő érdekeit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A helyett, hogy a földmivelési kormány jóakaratu intézkedései a szőlőfelujitások terén is áldásos eredményeket hoznának létre, — boraink értékesitése körüli akadályok leküzdése nélkül, a kormány intézkedései épen a legnagyobb veszélyt rejtik magukban, — a kormány azon álláspontja, melylyel bennünket bizonytalanságban tart, vagyis a kormány hallgatása, valamint meggondolatlan nyilatkozata. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Darányi földmivelési miniszter ur már több izben, a miniszteri székből olyan nyilatkozatokat tett a magyar borra nézve, melyeknek dehonesztáló hatását még ma is sulyosan érzi ennek az országnak borgazdasága. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert igenis, a miniszteri szó nem olyan szó, mint a közönséges szó, a mely csak elhangzik; azt felkapják, és ellenségeink, vagy a kiknek érdekei ugy kivánják, kiviszik az ország határán túl és azt mondják, hogy hiszen maga a miniszter mondta a magyar borra a lesujtó kritikát. Ezért van, hogy a magyar bornak azt a jóhirnevét, a mely valaha oly nagy dicsőséget szerzett az országnak, hogy az egész külföldön a császárok és királyok asztalain a magyar bor pompázott, ma már nem látjuk sehol külföldön, s magyar boraink a külföldről teljesen kiszorultak, sőt egyes helyekről, mint pl. Svájczból, határozottan ki is vannak tiltva. Nem látom, hogy a földmivelésügyi kormányzat hazai bortermelésünk és a magyar bor jó hirnevének visszaszerzésére közreműködnék, vagy e tekintetben javitást igyekeznék létrehozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Semmi radikális javitást nem tett bortermelésünkben és borgazdaságunkban az 1893-ik évi XXIII. t.-cz. sem, az ugynevezett műbortörvény sem. Ez a műbor-törvény, t. képviselőház, megengedi azt, hogy Ausztriából bejőjjenek, beözönöljenek azok az osztrák tiroli lőrék, a melyek ellen mi védekezni kellőképen nem tudunk; nem tudunk pedig azért, mert ezen borok oly állapotban kerülnek be hozzánk, hogy azok az analizis követelményeinek megfelelnek, és bekerülnek oly árak mellett, a melyek a mi boraink árát lenyomják, és igy a nagy költséggel járó modern szőlőmüvelésünk rentabilitását teljesen illuzóriussá teszik. A földmivelésügyi kormányzatnak ezt előre kellett volna látnia, a műbortörvényt revizió alá kellett volna vennie — *(Egy hang a néppártról: Szigoritania!)* igenis szigoritania kellett volna a műbor-törvényt. Mert a mesterséges borok ellen való küzdésünknek nem lesz meg a kellő foganatja: ha ez a műbortörvény továbbra is igy existál. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bizonyára túl vannak már e tekintetben terhelve a földmivelésügyi kormány iratszekrényei panaszokkal, memorandumokkal és kérvényekkel, de a földmivelésügyi kormány fülei süketek maradnak azokra a panaszokra, és kitér ezen bajok orvosolhatása, azoknak meghallgatása elől. Nem szoktam ugy állitani valamit, t. ház, hogy azt ne is tudnám bebizonyitani. Csak egy flagrans esetre hivatkozom, a mely a folyó évben történt, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez a verseczi borászati és borkereskedelmi kongresszus ignorálása volt a földmivelésügyi kormány részéről. A földmivelésügyi kormány, sőt az összkormány egy tagja sem képviseltette azon magát. Pedig én azt tartom, t. ház, hogyha az ország bortermelői, ha az ország borkereskedői közös bajaik orvoslásának megbeszélése végett egy kongresszus tartását határozzák el és azon a kongresszuson megjelennek, akkor nem lehet kicsinyes követelmény az, hogy a kormány azon a kongresszuson legalább képviseltesse magát.

De képviselteti is a kormány mindenütt magát; olyan helyekre elküldi képviselőit, a hol a kormányt dicsőitik, a hol a kormányt bálványozzák, ellenben olyan helyen, mint a verseczi kongresszus, a hol fontos határozatok hozattak a magyar borgazdaság, a bortermelők és borkereskedők közös érdekei megállapitása ügyében, a kormány nem jelent meg, nem hallgatta meg azok bajait, és épen azért ezen földmivelési kormányzattal szemben sem viseltethetem bizalommal. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De nemcsak ebből a szempontból viseltetem bizalmatlansággal a földmivelésügyi kormány iránt, hanem borgazdaságunknak egyik nagy rákfenéje miatt is, és ez az olasz borvámklauzula. Megmozdult már a magyar föld ennek hangoztatására, elkopottá vált már ugyszólván

ez a szó: borvám-klauzula. Minden képviselő — azt hiszem pártkülönbség nélkül — vallja azt, hogy ez tarthatatlan. Szederkényi Nándor képviselőtársam interpellált ebben a kérdésben, választ nem kapott mai napig sem; a kérvények garmadával érkeztek . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy nem válaszoltam!

Molnár Ákos: Nem hallottam, t. miniszterelnök ur.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát tessék nézni a naplót; juniusban válaszoltam.

Molnár Ákos: Én nagyon is figyelemmel kisérem ezt az ágát a gazdaságnak; én legalább e tekintetben kielégitő választ a miniszterelnök urtól nem hallottam.

Széll Kálmán miniszterelnök: Kielégitőt? Ez más! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Ákos: Igenis, a t. miniszterelnök ur kijelentette, hogy az olasz borvám-klauzula ilyen formában fenn nem maradhat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát válaszoltam.

Molnár Ákos: De ehhez, t. miniszterelnök ur, azóta, mióta ez a miniszteri szó elhangzott, különböző aggályos megjegyzések, hirlapi czikkek füződtek. Nemcsak itt az országban, hanem az ország határán kivül is, Olaszországban, Franciaországban olyan ujságczikkek jelentek meg, a melyek ezen miniszteri szónak értékét az igéretek tekintetében nagyon is homályossá teszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bátor leszek mindjárt egy pár czikket, a melyet sikerült a külföldről megszereznem, erre vonatkozólag itt a t. ház előtt felolvasni.

Kubik Béla: Azok foglalkoznak a közdolgokkal, nem ugy, mint mi nálunk!

Molnár Ákos: De hogy ez a klauzula kérdése végleg mikor döntetik el, az attól függ, vajjon az olaszokkal kötött szerződést mikor mondjuk fel, hogy ez a szerződés meddig fog még felmondatlanul önmagától tovább is fenmaradni és ennek természetes folyományaként az az olasz borvámklauzula meddig fogja sujtani hazánk bortermelő gazdaközönségét.

A veszély ezen olasz borvámklauzula fenmaradása esetében nemcsak Olaszország részéről fenyegeti hazánkat, mint a hogy a házban eddigelé ez csak ezen oldalról lett tárgyalva, hanem ma már messzebbmenő bajok is vannak; mert ha az olasz borvámklauzulát 1903. deczember 31-ig nem szüntetjük meg, akkor felélednek 1904. január 1-én Franciaország, Spanyolország és Görögországnak hasonló klauzulához való jogai. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy e tekintetben a francziák mennyire résen állanak, hogy a francziák mennyire figyelemmel kisérik az Ausztria-Magyarországban történendő dolgokat, annak illusztrálására be fogom mutatni egy franczia elsőrendü borászati lapnak közleményét, még pedig a »Feuille Vinicole de la Gironde«-nak épen most megjelent egyik számát, a mely felhivja a gironde-i képviselőket arra, hogy tárgyaljanak a franczia kereskedelmi miniszterrel. Már több Gironde vidékéről való képviselő meg is inditotta a tárgyalásokat és figyelmeztette a franczia kereskedelmi kormányt, hogy vigyázzanak jól arra, hogy az Ausztria-Magyarország és Olaszország között megkötött szerződések meg lesznek-e hosszabbitva, vagy pedig fel lesznek-e mondva. A francziák kijelentik, hogy nem fogják engedni, hogy Olaszország borai 1904 január 1-étől kezdve is nagyobb kedvezmény mellett jöhessenek be hozzánk, mint az ő boraik, s nem fogják megengedni azt, hogy az olaszoknak nagyobb kedvezmény biztositassék, mint a francziáknak. És ehhez, t. ház, tökéletes joguk is van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E tekintetben leszek bátor ezt a czikket itt a t. ház előtt felolvasni, a mely egyszersmind világot vet arra is, vagy legalább is a miniszterelnök urnak kijelentésével szemben plauzibilissé teszi azt az álláspontomat, hogy miért kivánom én a t. miniszterelnök urtól és a kormánytól ujabban is hallani az olasz borvámklauzula fenmaradása vagy fenn nem maradására vonatkozó nyilatkozatát.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ez már más, ha ujra kivánja hallani!

Molnár Ákos: És pedig azért, mert épen Rómából a magyar kormánynak az ottani kormányhoz intézett egy jegyzékét sürgönyözték meg egy bécsi lapnak, a mely bécsi lapnak ezen közleményét a »Magyar Borkereskedelem« czimü tekintélyes szaklap is átvette. E közlemény a következőképen hangzik *(olvassa)*: »A Consultához beérkezett az osztrák-magyar kormánynak jegyzéke, melyben azon óhaj nyer kifejezést, hogy a kereskedelmi szerződés egy évre meghosszabbittassék. Ezen jegyzék egyuttal azonban kifejti, hogy a borvám-klauzula fenn nem tartható, mert Franciaországra való tekintettel Ausztria-Magyarország nincs azon helyzetben, hogy Olaszország egyoldalu kedvezményezését továbbra is fentarthassa. A klauzula pótlására Olaszországnak felajánlják, hogy bizonyos meghatározott, csakis Olaszországban előforduló borok részére mérsékelt vámtételt fognak az általános vámtarifában megállapitani. A jegyzék állitólag meg is nevezi ezen mérsékelt vámtétel magasságát, mely valamivel alacsonyabbra van kontemplálva a Marchet-féle rezolucczióban foglalt 12 aranyforintos tételnél. A jegyzék Olaszországra bizza az illető borfajokra vonatkozó vámtarifának szövegezését. Ezen borfajok minősége és vegyi összetétele olyképen lenne körülirandó, hogy az összes provenienczíák formális behozhatása daczára mégis a gyakorlatban csak olasz borok kerülhessenek behozatalra.«

Ennyit jelent a tudósitás és ehhez, — a mit szintén fel fogok olvasni a t. ház előtt — a következő kommentárt teszi hozzá a »Magyar Borkereskedelem«.

Széll Kálmán miniszterelnök: Ilyen jegyzék nem ment!

Molnár Ákos: Örömmel veszem tudomásul, hogy ilyen jegyzék nem ment, én nem is mondtam, sőt kizártnak tartottam. De szükséges, hogy itt világosan lássunk, hogy az ország szine előtt ne bujkáljunk, mert tőlünk, népképviselőktől, lépten-nyomon kérdezik ezt a dolgot és mi határozott feleletet adni nem tudunk. Nem képes a szőlőtermelő diszponálni a további beültetésre nézve, a borkereskedő a további bevásárlásokra nézve.

Kubik Béla: Mindent eldugnak előttünk! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Tetteket várunk, nem pedig beszédeket!)*

Molnár Ákos: Mondom, ehhez a hirhez a »Magyar Borkereskedelem« a következő kommentárt füzi *(olvassa)*: »Mi kizártnak tartjuk, hogy lehetséges volna az olasz boroknak olyan tüzetes körülirása, mely megakadályozhatná más országbeli hasonló boroknak a mérsékelt vámtétel alkalmazása melletti beözönlését Ausztria-Magyarországba. Azonban feltéve, hogy az mégis lehetségesnek bizonyulna, nem-e teljes joggal kérdezhetjük, hogy miért is kell kerülő utakon ujabb kedvezményeket adnunk, miért nem szüntetik be végkép az olasz borok bárminemü kedvezményekben való részesitését?«

Erre, t. képviselőház, Francziaországban a következő czikk jelenik meg a Francziaországban megjelenő »Feuille Vinicole«-nak, a girondei kerület egyik tekintélyes lapjának hasábjain *(olvassa)*: »Arról értesülünk, hogy a bordeauxi bor-exportőrök élénk érdeklődéssel viseltetnek az iránt, hogy a borvámkérdés az uj magyar-osztrák-olasz kereskedelmi szerződésben milyen megoldást fog nyerni. A Gironde bortermelőinek és borkereskedőinek legtekintélyesebb közlönye, a »Feuille Vinicole« regisztrálja néhány magyar és osztrák lapnak azon jelentését, hogy Olaszországnak, — házasitásra szolgáló fehér boroknak bizonyos meghatározott mennyiségére szóló, — kedvezményes vámtételt biztositanak és egyben megemlékezik az ezen terv ellen a verseczi, pozsonyi és kremsi borászati kongresszusokon kifejezésre juttatott tiltakozásokról is. A »Feuille Vinicole« a következő megjegyzéseket füzte hozzá: »Ha létre jön a megegyezés, ugy nekünk is kell azt élveznünk, ha csak Ausztria-Magyarország nem mondja fel a velünk 1884. február 18-ikán kötött kereskedelmi szerződést. Ne kiséreljék meg ujból, hogy bennünket kijátszhassanak és hogy oly kibuvót keressenek, mely sem bortermelésünkre, sem borkereskedelmünkre nem járna semmi haszonnal. Teljes joggal követeljük a legtöbb kedvezményt, mi által reméljük, hogy jelentékeny mennyiséget fogunk Ausztria-Magyarországba exportálhatni. Fogyasztó piaczaink nem elég nagyok, semhogy az emlitettet elhanyagolnunk szabad volna.« Ezen izgatásnak már is megvolt a hatása. Franczia lapok jelentése szerint ugyanis Chaumet, Cazeaux-Cazalet és Dormay képviselők, a kik a Gironde bortermő kerületeit képviselik, a franczia külügyminiszterium kereskedelempolitikai osztályának főnökéhez mentek és felhivták figyelmét az állitólag Magyarország, Ausztria és Olaszország között a borkérdésben folyó tárgyalásokra. Követelték a kormánytól, hogy a kedvezményes klauzula alapján Francziaország részére is eszközölje ki azokat az engedményeket, melyeket az olasz bor fog élvezni 1894 január 1-től. Az illető osztály főnöke megigérte a képviselőknek, hogy figyelemmel fogja kisérni az ügyet és a bortermelők jogos igényeinek érvényesitésére fog törekedni. Ime a nagy veszedelem, mely bennünket nagy óvatosságra int és kizárja a lehetőségét annak, hogy olasz borok részére egy oly vámtételt engedélyezzünk, a mely Francziaország déli részének, valamint Spanyolországnak és Görögországnak boraira alkalmazva, saját bortermelésünk megsemmisitését eredményezné.«

Igazak-e ezek a hiresztelések vagy nem, azt nem tudom, mert a kormány e tekintetben teljes tájékozatlanságban hagy bennünket. Itt ülök az országházban, képviselek egy nagy és hires bortermő vidéket, az Érmelléket és mai napig sem tudom, mi fog történni, mit szándékozik a kormány az országgyülés elé terjeszteni ezen másfél hónap mulva bekövetkező esetben. Ebben én nagy veszedelmet látok borgazdaságunkra; ezen bizonytalanság által, de meg az előbb felhozottakban borgazdaságunk végnapjait látom elkövetkezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hasonló dolgokat látunk, t. ház, a kormányzati ágazatok egyéb terein is. Épen azért én nem kérdem önmagamtól, vajjon jobb lesz-e a következendő kormány a jelenleginél, én a jelenlegi kormányzati rendszer tarthatatlanságáról meg lévén győződve, ezen kormány iránt bizalommal nem lehetek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De ne féljen sem a t. túloldal, sem a t. miniszterelnök ur attól, hogy az esetleg ajánlkozó rosszabb utód mellé álljanak az irányadó bécsi körök.

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy félek! Eszemben sincs!

Molnár Ákos: No, hát ha nem fél, akkor parlamentárisan is kell gondolkoznia! A parlamentáris gondolkozás pedig azt követeli, hogy jelentse ki odafenn a Felség előtt, hogy Magyarország közgazdasági érdekei szempontjából nem engedhet, hogy beadja lemondását, és álláspontját innen az ellenzék padjairól is meg fogja védelmezni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ezt a t. miniszterelnök ur kijelenti, nem akad a miniszterelnök urnak utóda és meg fogja látni a t. miniszterelnök ur, hogy azonnal engedni fog az osztrák. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Miután pedig ezt ugy a miniszterelnök urnak, mint a kormánynak már három évvel ezelőtt, kettővel vagy egygyel, de meg kellett volna tennie, és mivel ezt nem tette, felelős Magyar-

ország közgazdasági hanyatlásáért, *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és én már csak ezen szempontból sem fogadhatom el ezen törvényjavaslatot és azt nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsöbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Major Ferencz jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Hazánk közjogi helyzete, s a parlamentáris viszonyok ugyszólván erkölcsi kötelességévé teszik a nemzet képviseletének, hogy mindannyiszor, midőn egy kormány azzal a kivánsággal áll elő, hogy az ország ügyeit költségvetés nélkül vezethesse, a kritika jogát és kötelességét gyakorolja. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Kétszeres kötelességünk ez nekünk, ennek a pártnak, melyhez én is tartozni szerencsés vagyok, azért, mert mi magunk még azt az alapot is, a melyen a kormány áll, Magyarországra nézve károsnak és végzetesnek tanultuk megismerni. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)* Mielőtt azonban rátérnék felszólalásom tulajdonképeni tárgyára és azoknak az indokoknak előterjesztésére, melyek szavazatom mikénti leadásánál vezérelnek, köteles vagyok egy kitérést tenni. Erre nekem az alapot t. képviselőtársunknak, Nagy Ferenczneк a kijelentése adja meg. *(Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon.)* Ó ugyanis azt mondta: »Vannak dolgok, a melyeket itt nem lehet eléggé ismételni.« Igaza van t. képviselőtársunknak, de én azt mondom és azzal egészitem ki az ő mondását: Vannak dolgok, melyeknek emlékezése nélkül nincs jövendő. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* És épen azért, t. ház, én egy nagy dologra, a 48-iki törvények megalkotására akarok visszatérni, még pedig azért, mert a miniszterelnök ur itt a ház előtt olyan kijelentést tett, a melyet én és a párt, a melyhez tartozom, szó nélkül nem hagyhatunk. Midőn az igen t. miniszterelnök ur a Kossuth-ünnepélyen való meg nem jelenését indokolta, a következő kijelentést és kifejezést használta *(olvassa)*: »Kossuth Lajos lelépett a törvényesség teréről, az erőszakhoz és a fegyverhez nyult.«

Pap Zoltán: Ezzel szerzett becsületet a nemzetnek.

Babó Mihály: Hát, t. ház, én azt hiszem, hogy midőn a miniszterelnök ur azt a kijelentést tette, hogy ő most történetet nem ir, akkor egyuttal kötelessége lett volna szem előtt tartani azt az igazságot, hogy midőn történelmet idéz, akkor vagy ugy idézzen, a mint az történt, a valósághoz hiven, vagy ne idézzen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Eddig még nem akadt történetiró sem Magyarországon, sem a külföldön, a ki azt merte volna állitani, t. ház, hogy Kossuth Lajos lelépett a törvényesség teréről, hanem, bocsánatot kérek, azt igenis olvashatta a t. miniszterelnök ur, hogy a dinasztia lelépett a törvényesség mezejéről *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és rákényszeritette a magyar nemzetet arra, hogy Kossuth Lajos vezetése mellett jogaiért, törvényeiért és igazságáért a fegyvert vegye kezébe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Azzal vádolja meg az 1848-iki törvényeknek a miniszterelnök ur szerint is nagy alkotóját, hogy egyenesen azt mondja rá, hogy lelépett a törvényesség teréről. Ilyent, t. képviselőház, csak ebben a parlamentben lehetett elmondani, a mely ugy látszik, a mult nagy alakjait és a mult nagy igazságait figyelmen kivül hagyja, ha azt párttekintetek kivánják.

Pap Zoltán: Ezzel lett teljes a dicsősége!

Babó Mihály: Vajjon az a Kossuth Lajos, a ki előtt V. Ferdinánd kénytelen volt kijelenteni, akkor midőn a bécsi forradalomban a dinasztiát az elsepertetéstől megmentette, hogy örökké hálás ezért ő és családja, vajjon az a Kossuth Lajos, a kit a koronás király az első felelős miniszterium kebelébe mint minisztert be is vett, a ki, midőn törésre került a dolog a dinasztia és nemzet között, nemcsak nem akart a dinasztiával szakitani, hanem az ország érdekében a dinasztia egyik tagjának ajánlta fel a trónt: vajjon ez a Kossuth Lajos csakugyan lelépett-e, t. ház, a törvényesség teréről? Lehet-e azzal megvádolni? Nem!

Hanem a miniszterelnök urnak erre a kijelentésre szüksége volt azért, mert a miniszterelnök ur ország és világ elé azt az indokot akarta oda állitani, hogy azért nem jelent meg az ünnepélyen, mert Kossuth Lajos az inkompatibilitás elvét hirdette és haláláig megtartotta. Én nem akarok erről a kérdésről hosszasabban beszélni, hiszen eléggé ki volt fejtve, hogy a t. miniszterelnök ur ebben a kijelentésében is tévedett, mert hiszen azon a merev inkompatibilitási álláspontón Kossuth Lajos igenis, nagyot változtatott, midőn kijelentette, megirta, ismételve hangsulyozta, hogy ő az uralkodócsalád bármely tagját, ha az csak magyar király, igenis összeférhetőnek tartja Magyarország jogaival, tehát az inkompatibilitási elvet nem tartotta fenn in infinitum.

Széll Kálmán miniszterelnök: De hiszen épen ez nem lehet! Hiszen ő Ausztria császárja is egy személyben!

Babó Mihály: De nem azért nem ment el a miniszterelnök ur. A miniszterelnök ur bizonyosan azzal indokolta meg nem jelenését, mert Kossuth inditványozta 1849. április 14-én a függetlenségi nyilatkozatot.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hisz ez az inkompatibilitás!

Babó Mihály: És Kossuth Lajos volt az, a kit a magyar nemzet törvényhozása ezen függetlenségi nyilatkozat következtében az ország kormányzójává választott. Nos, ezt felhozhatta volna a t. miniszterelnök ur indokul, mert egyéni

érzelmeket mindenesetre kellett, hogy érintsen; de akkor, mikor a miniszterelnök ur azt mondja, hogy az, a ki felelőséggel tartozik azért, hogy ne történjék semmi, a mikből az érzelmeknek és fogalmaknak összezavarása és összeütközése keletkezhetnék, — én azt mondom a t. miniszterelnök urnak, hogy nemcsak felfelé kell vigyázni, hogy összeütközések ne keletkezzenek, hanem lefelé is, mert ha a népek millióinak a szivében az érzelmek összeütközése bekövetkezik, ez alighanem veszedelmesebb lesz, mint ha az a koronás fők szivében honosul meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur nem hivatkozott a függetlenségi nyilatkozatnak a megtételére azért, mert tudta és tudja, hogy a történelmi igazság az, hogy az a függetlenségi nyilatkozat a magyar nemzet részéről kikerülhetetlen volt, tudja és tudta, hogy a történelem elismeri azt, hogy soha indokoltabb trónvesztés-nyilvánitás nem történt, mint 1849. április 14-ikén. Azt kérdezem én t. ház, összeütközésbe juthatott-e Kossuth Lajos a törvénynyei és lelépett-e a törvényesség teréről? Nézzük magát a históriai igazságot. Az igazság az, hogy V. Ferdinánd 1848. deczember 2-ikán az ő lemondási okiratában ezt mondja *(olvassa)*: »Érett megfontolás után és áthatva e lépés parancsoló szükségétől, elhatároztuk magunkat ezennel az ausztriai császári trónról lemondani.« Hát ebben egyetlen egy szó sincs arról, hogy Magyarország apostoli királya, V. Ferdinánd lemondott volna a magyar trónról. Ferencz Károly főherczeg pedig utánna ugyanazon napon kelt lemondó nyilatkozatában ez van: »kijelenti, hogy ő is, és pedig az utánna a trónra hivatott fia, fenséges Ferencz József főherczeg részére az ausztriai császári koronáról lemond.« Ismét csak az ausztriai császári koronáról mond le. Ha ez nem volna elég, tökéletesen elég lesz bebizonyitására annak, hogy a magyar királyi trón nem ürült meg, az, hogy midőn Ferencz József a külföldi udvaroknak a trónváltozást jelenti, azt akként hozza tudomásra, hogy a császári ház örökösödési törvénye folytán a császári trónt elfoglalta. Egyetlen szóval sem mondta Ferencz József ő fensége, hogy ő a magyar királyi trónt elfoglalta, tehát a nép milliói épugy, mint a nemzet vezetői teljes joggal és egyenesen követelhették, kivánhatták, hogy Magyarország királyának V. Ferdinand tekintessék, mindaddig, mig utóda meg nem koronáztatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. ház, talán nem lesz érdektelen, hogyha a trónváltozás kérdésében, mely annyira fontossággal bir a miniszterelnök ur kijelentése következtében, pillantást vetünk azon elvi kijelentésekre, melyek az angol parlamentben, ott felmerült esetek alkalmából ebben a kényes kérdésben tétettek. II. Jakab angol király lemondásakor a következő kijelentés iktattatott törvénybe: »Ha az uralkodó megsérti az ország alkotmányát, az egyértelmü a lemondással és a trón megüresedésével és az igy megüresedett trónust többé a trónörökös sem töltheti be.« Azt kérdezem, vajjon nem sértettek-e meg az 1848-iki törvények? S ha a szabad angol nemzet törvénybe iktatta ezt az elvet, vajjon akkor nem volt-e ez egyértelmü azzal, hogy, miután a koronás király megsértette a törvényeket, de az utód át nem veheti a trónt, trónüresedés állott be, és természetesen előállott a nemzet joga arra, hogy gondoskodjék arról, hogy ki töltse be ezt a trónt?

Van még egy angol példa, III. Györgyre vonatkozólag, kinek esete azért is érdekes, mert mikor belátták az osztrák szomszédok és az uralkodó-család, hogy V. Ferdinánd lemondásával czélt érni nem lehet, mert az nem törvényes, és Magyarország trónusáról való lemondásról szó sincs, akkor azt mondották, hogy: idióta. Erre példa III. György esete, ki képtelenné vált az uralkodásra. Milyen álláspontot foglalt el az angol nemzet képviselete ezen esetből kifolyólag? A parlament két háza azt mondta ki, hogy a parlament két házának, mint a nemzet képviselőjének áll jogában, és kötelességében is, a királyi hatóság személyes gyakorlása hiányának kipótlásáról gondoskodni. Talán nem lesz értektelen itt a hires Pitt szavait idézni. Mikor mindenáron azt vitatták, hogy a walesi herczeget közvetlenül illeti a trón, mert a király képtelenné vált az uralkodásra, Pitt igy szólt: »Azt állitani, hogy a walesi herczeg uralkodói joga független a parlament mindkét házának határozatától, alig kevesebb, mint az ország alkotmánya ellen elkövetett felségsértés. Valóságos felforgatása az alkotmány alapelveinek, azt állitani, hogy a walesi herczegnek akármi körülmények közt is joga lehet a királyi székre helyezkedni atyjának életében. E kérdésnél az alkotmány alapelvei, szabadságaink biztonsága és az állam épsége vannak koczkán.« Ebből világos és kétségtelen az, hogy igaztalanul vádolta meg Kossuth Lajos emlékét a miniszterelnök ur, midőn azt állitotta, hogy ő lelépett a törvényesség teréről. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ugy vagyok meggyőződve, hogy a magyar nemzet törvényhozása, és maga a magyar nemzet tartozik azon férfiu emlékének annyi tisztelettel, hogy a miniszterelnök urnak ezt a kijelentését dezavuálja, mint olyant, mely ellenkezik a történelmi igazsággal. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Lehetnek véleménykülönbségek arról az 1849. márcz. 4-iki császári proklamáczióra adott függetlenségi nyilatkozatokról igy utólag; de, ha méltóztatnak a külföldi irókat és hazánk történelmét szem előtt tartani, akkor én nem hiszem, hogy a világnak, különösen pedig az országnak egyetlenegy magyar embere legyen, a ki azt mondhatná, hogy a függetlenségi nyilatkozat meghozatala legkisebb mértékben is törvénysértő volt. És erre vonatkozólag felolva-

som Toulmin Smith angol államjogi irónak nyilatkozatát, — gondolom, méltóztatnak tekintélynek elismerni — a ki ösmerve az 1849. márcz. 4-iki császári birodalmi alkotmányt, a következőket mondja erre az esetre vonatkozólag: »Joga van a nemzetnek az erőszakot erőszakkal verni vissza és az erőhatalommal szétszaggatott szerződést a szétszaggatónak arczához vágva, elrablott tulajdonát visszavenni. S valóban példátlan mérsékletről tanuskodik, hogy a magyar nemzet mindenkor tartózkodott e jogával élni, mig csak lehetségesnek tekintette, hogy a kötött két oldalu paktum-konventumok teljes épségükbe visszaállittathatnak és megtartásuk kellő biztositékokkal elláttathatik. Tartózkodott 1848-ban is, bár hiteszegetten megtámadott hazája a legirtózatosabb módon vérbe, lángba borittatott; de mikor a dolog annyira ment, hogy királya, kit még az igaz utra visszatériteni nem volt volna lehetetlen, egy palotaforradalom által félretolatott, és a dinasztiának egy tagja, ki a félretoltnak még csak közvetlen örököse sem volt, az osztrák császári hatalom birtokába helyezkedve, ezt arra használta, hogy Magyarországot, melynek dolgaiba avatkozni sem joga, sem czime nem volt, osztrák császári seregeivel megtámadja, az ezeréves magyar államot az államok sorából kitöröltnek, egy idegen birodalomba, melyhez soha nem tartozott, beolvasztottnak, s császári birodalmi tartománynyá sülyesztettnek nyilatkoztassa, és e rettenetes merénylet megvalósitása végett még egy idegen fegyveres hatalom segitségéhez is folyamodott, valóban a magyar nemzet a rabszolgánál is alábvalóbb volt volna, ha a merénylőt és egész családját számüzéssel nem sujtja, s nemzeti szuverénitásának teljes gyakorlatába nem helyezkedik.

Soha trónvesztés indokoltabban, jogosultabban kimondva nem volt.«

Pap Zoltán: Ez a Kossuth Lajos nagysága!

Babó Mihály: Ez kétségtelen dolog. Kossuth Lajos nagyságát bizonyitja az, hogy a dinasztia trónvesztése kimondatott, természetes folyománya volt azon eseményeknek és intézkedéseknek, a melyeket a dinasztia idézett elő és vitt végbez Magyarországon. És a mikor az igen t. miniszterelnök ur megvádolja Kossuth Lajost és Kossuth Lajos személyében az akkori nemzetet azzal, hogy lelépett a törvényesség teréről, ezt a magam részéről nem hagyhattam szó nélkül és kötelességet véltem teljesiteni, mikor ezt a körülményt itt tárgyalás tárgyává tettem. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi már most, t. ház, a szőnyegen lévő törvényjavaslatot illeti, erre vonatkozólag én csak néhány kérdéssel kivánok foglalkozni, és kiindulok magából abból az alapból, a melyen a miniszterelnök ur és a t. többség áll; és felteszem nyugodt lelkiismerettel a kérdést és nyugodt lelkiismerettel várom az elfogulatlan feleletet is reá, hogy az 1867-iki alapon hazánk állami szuverénitása meg van-e vagy nincs? Van-e Magyarországon ember, magyar hazafi, a ki azt mondhatná, hogy a nemzet szuverénitásának teljes birtokában van? Ismerve azt a közjogi viszonyt, azt a közös kapcsolatot, a mely Magyarország és Ausztria között 1867-ben létesittetett, kénytelen mindenki elismerni, hogy Magyarország állami szuverénitásának birtokában nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt kérdem most, t. ház, hogy öntudatosan tért-e erre az alapra a magyar nemzet? Nem. Mert hiszen, ha megnézzük azt a feliratot, a melyet 1861-ben Deák Ferencz szerkesztett és fogadtatott el az akkori törvényhozással, abban azt találjuk, hogy még akkor Deák Ferencznek is az volt az álláspontja, hogy »Magyarország csak mint önálló, független, szabad ország akar Ausztriával, mint önálló országgal érintkezni és határozottan visszautasit minden alárendeltséget, minden egybeolvasztást, akár a törvényhozás, akár a kormányzat terén.« Tehát, t. ház, egyáltalán nem akarta 1861-ben a sulyos viszonyok és körülmények, a nemzetnek csaknem teljes kimerültsége daczára Deák Ferencz elismerni azt, hogy mi Ausztriával szemben még a kormányzat terén is közös ügyeket ismerjünk.

Széll Kálmán miniszterelnök: Most sem ismerünk!

Babó Mihály: Nem? Vajha ugy volna, és örülünk, ha a miniszterelnök ur majd megcsinálja, hogy nekünk sem kell ismernünk.

Széll Kálmán miniszterelnök: A belkormányzat terén nincs is!

Babó Mihály: 1861-ben még mi volt Deák Ferencznek álláspontja a közös érdekü ügyeknek intézésére vonatkozólag? Az volt, hogy a közös viszonyokra a két szuverén állam törvényes kormányainak kell egymással érintkezniök, szükség esetén a két országgyülésnek. A midőn azután a külemények és a vesztett csaták után bekövetkezett az, hogy az uralkodócsaládnak békesség utjára kellett lépnie, akkor az 1865-iki országgyülés egybehivásakor senki sem hitte, senki sem gondolta, hogy az országgyülés működésének 61-diki alapját maga alól ki fogja rugni; mindenki abban a meggyőződésben élt Magyarországon 1865-ben az országgyülés egybehivásakor, hogy az összes tárgyalások az 1861-diki alapon fognak történni. Azonban már az 1867-diki országgyülés feliratában van egy passzus, van egy kijelentés, a mely sejtetni engedte, hogy itt bizonyos jogfeladások kivántatnak a nemzettől, csak egy szócska, a melynek Magyarország már oly sulyosan adta meg az árát. Ugyanis a feliratban ez van *(olvassa)*: »A jogfolytonosság tettleges elismerése nélkül mindaz, a miben komoly megfontolás után talán áldozattal is megállapodnánk, oly alapra lenne épitve, mely egykor ingataggá válhatik.«

Mi volt ez az áldozat? A közösügyi kormányoknak megteremtése és kivonása azoknak az ügyeknek a törvényhozás intézkedése alól, a

melyek oda utaltattak a közösügyi kormányok, a közös külügyminiszter és a közös hadügyminiszter intézkedése alá, tehát a külügy és a hadügy, a melynek önálló, szabad intézése nélkül nincs független állam.

Ez kétségtelenül jogfeladás volt, a melyről 1865-ben a nemzet még sejtelemmel sem birt, és fájdalom, hogy a figyelmeztetésnek, a melyet Kossuth Lajos abban a Deák Ferenczhez intézett hires levelében tett, Kassandrának igaza volt: bekövetkezett, hogy a nemzet a lejtőn megállani nem tudott, ment és megy lefelé egész a végromlás, az örvény szélére, a honnan azután, hogy lesz-e visszatérés, azt csak a mindenható Isten mondhatná meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. ház, miből állt még az az áldozat? Abból is állott, hogy az 1849-től 1867-ig minden téren tönkre tett, minden lehetőség szerint kiszipolyozott, elsanyargatott magyar nemzettől olyan áldozatok is követeltettek az egyezség létrehozatala érdekében 1867-ben, a melyeket a nemzet meg nem birhat, a melyeknek sulya alatt kell, hogy összeroskadjon, mert hiszen már magának annak a közös adósságnak, a melyet Ausztria a mi leigázásunkra, a mi jogainknak megfojtására és arra használt fel, hogy ezt a nemzetet az élők sorából kitörülje, ennek a kamataiért eddig Magyarország már több, mint egy milliárdot fizetett. És vajjon mit kapott ezzel szemben? Hol van az ellenszolgáltatás? Hiszen halljuk hangsulyozni azt, hogy politikában és különösen közgazdasági kérdésekben nem a szabadelvüségnek elvei irányadók, ott tisztán az anyagi érdekeknek előtérbe állitása és helyes megoldása jön tekintetbe. Hát legyen. Vajjon azért a nagy erkölcsi és anyagi áldozatért, a melyet a magyar nemzet 1867-ben hozott meg Ausztria és az uralkodó család érdekében, mit kapott ez az ország viszonzásul? Melyik téren ismertettek el a jogai és melyik téren találkozott azzal a jóakarattal, a mely reávezette volna ezt az országot arra az utra, a melyen első sorban anyagi függetlenségét, azután szellemi függetlenségét, és végül állami függetlenségét megteremthette volna? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház, hogy azután a terhek még sulyosabbak és még elviselhetetlenebbek legyenek, és hogy az az érzelmi ellentét, a melynek kikerülésére a miniszterelnök ur felszólalásában oly nagy sulyt fektetett, be ne következzék, ide jött a miniszterelnök ur egy törvényjavaslattal, a melyben azt kéri, hogy az udvartartás költségei emeltessenek fel két millió koronával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha végiggondoljuk, t. ház, azt, hogy honnan és miből szándékozik ezt az összeget a t. miniszterelnök ur és kormánya előteremteni, akkor egy szomoru valóság előtt állunk. Én nem hiszem, hogy történetes volna, annak tudatosnak kellett lennie, hogy az igazságügyi költségvetésben a birói személyzet tagjainak a leszállitásánál épen két millió koronányi összeg takarittatik meg. Hát azért, mert az igazságszolgáltatás ő Felsége a király nevében gyakoroltatik, lehet-e azt indokolni azzal, hogy a most még nem létező magyar udvartartás költségeire ugyanaz az összeg adassék oda, a mely megspóroltatik a birói személyzeten, és az dobassék oda az osztó igazságnak a rovására az udvartartás költségeire? Ez lehet szabadelvü felfogás, de nem a nemesebb értelemben vett szabadelvüség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az igazsággal homlokegyenest ellenkező szabadelvüség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. ház, itt nem állna meg az ő törvényjavaslatával a t. miniszterelnök ur. Mert jóllehet egyetlenegy törvényjavaslat sem volt még ezen ház előtt olyan, a melynek fizetés dolgában visszaható ereje lett volna, ebben a törvényjavaslatban még 1902-re is megkövetelik az udvartartás költségeinek felemelését. Tehát megsértetett az az elv, mely kell, hogy szem előtt tartassék minden költségvetés készitésénél, hogy minden előrelátható kiadás a költségvetésbe beillesztessék. Mert ha 1902-ben állott elő az a helyzet és körülmény, t. ház, a mely a czivillista felemelését indokolttá teszi . . .

Széll Kálmán miniszterelnök: Akkor!

Babó Mihály: Akkor? Bocsánatot kérek, én ugy tudom, hogy az indokolásban a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy 18 milliót adott már az állam a budai várpalotának az épitésére. Erről eddig még nem szólt a t. miniszterelnök ur és kormánya soha egy szót sem az országgyülésnek. Ha tehát csakugyan annak a visszatéritése és törlesztésére van szüksége ő Felségének, a miről eddig ugy tudtuk, hogy maga ő Felsége épitteti a királyi palotát, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor a t. miniszterelnök urnak és a t. kormánynak az lett volna a kötelessége, hogy a mint az első tételt ő Felsége udvartartása nem volt képes fedezni, akkor állt volna a törvényhozás elé nyilt férfiassággal és mondta volna azt, hogy a királynak és családjának szüksége van erre az összegre, és meg kell azt teremteni az országnak anyagi áldozatok árán is és jött volna a t. miniszterelnök ur garancziákkal arra nézve, hogy viszonzásul az uralkodó család itt is fog lakni, magyarnak fogja magát közöttünk érezni, akkor, t. miniszterelnök ur, nem hiszem, hogy ez a parlament, a nemzetnek képviselete, bármilyen áldozattól is visszariadt volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De akkor, t. miniszterelnök ur, mikor azt látjuk, hogy ő Felségéhez csak alkalmilag és csak akkor, a mikor már az udvariasság tényénél fogva az kikerülhetetlen, van szerencsénk, ha akkor áll elő ilyen követelésekkel a nemzettel szemben, azt gondolom, hogy ez annak az érzelmi egységnek a fentartására aligha lesz alkalmas,

a melyre a miniszterelnök ur oly nagy sulyt fektet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Nem mi kellünk nekik, csak a pénzünk!

Babó Mihály: Mert ne méltóztassék, t. ház, feledni azt, hogy ha az apostoli király ott a budai várban fog élni, ha az a környezet, a mely hivatali állásánál fogva kell, hogy környékezze magas személyét, itt költi el azon milliókat, a melyeket a nemzet a maga véres verejtékének a munkájával előteremt, hogy akkor ebben az országban ne lehetne jólétet és boldogulást teremteni az anyagi téren is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De akkor, a mikor Bécsért áldoztatik fel mindaz, a mit ez a nemzet áldozatul hoz, azt kivánni, hogy Magyarország áldozzon fel mindent, legalább is képtelenség. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* S még sokkal többre becsülném mindennél azt az erkölcsi előnyt, mely akkor érné ezt az országot, ha tudhatná a külföld, hogy a koronás király együtt él, együtt lakik, együtt érez és gondolkozik azzal a nemzettel, mely kell, hogy biztos támaszául tekintessék, különösen, ha meggondoljuk, hogy már 1865-ben Bismarck, mikor a német szövetségből való kilépésre hivta fel ő Felségét, egyenesen azt tanácsolta, helyezze át a sulypontot Magyarországra, mert az uralkódócsaládnak jövendője és hatalmának alapja csak itt van Magyarországon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez a jóakaratu tanács megismétlődött a német császár budai felköszöntőjében. Ha már a magyar nemzet óhajtásai, jogos aspirációi kielégitést nem nyernek, talán a szövetséges szava meg kellett volna, hogy inditsa az uralkodót és rá kellett, hogy vegye, hogy ezt a nemzetet szeresse meg szive egész melegével, módot nyujtva ezzel arra, hogy ez a szeretet a nép részéről is teljes mértékben nyilvánuljon meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Még csak néhány megjegyzést akarok tenni arra a katonai javaslatra, a melyet a honvédelmi miniszter ur beterjeszteni szükségesnek látott. A t. honvédelmi miniszter ur és vele a kormány, abból indult ki, hogy a létszámemelés kikerülhetetlen, elengedhetetlen következménye a birodalom nagyságának, nagyhatalmi állásának.

Pap Zoltán: Nagyhatalmi hóbortjának!

Babó Mihály: Én azt gondolom, hogy itt megint nincs véleménykülönbség közöttünk a tekintetben, hogy Magyarországnak ugy, mint Ausztriának, de még az uralkodócsaládnak is az volt a szerencsétlensége és szerencsétlenségének legbővebb forrása, hogy mindig annak a nagyhatalmi állásnak és összbirodalmi eszmének hódolt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha mód és alkalom adatott volna arra, hogy a magyar nemzet, a benne lakozó őserő, kifogyhatatlan áldozatkészség, igazi, megingathatatlan honszeretet, s a király személye iránti lojalitás, a mely, fájdalom, ma már szolgasággá fejlődött, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tisztán a magyar nemzet, tisztán a magyar állam érdekében fejtessék ki, akkor elkövetkezett volna az az idő, midőn az uralkodócsalád egyetértve a nemzettel, ezt a hazát függetlenné és nagygyá tehette volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nem gondolta meg a t. kormány a mai szomoru viszonyok között a benyujtott katonai törvényjavaslatnak azt a következését, a mely a létszám felemelése folytán közgazdasági tekintetben beáll, be kell, hogy álljon, mert ha ezt szem előtt tartja, ugy azt be sem nyujtotta volna. Hiszen a létszámemelésnek feltétlen következménye lesz, hogy az a munkaerő, melyet az a huszezer munkás és munkabiró ember képvisel, teljesen elvész, mint produktiv erő. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Aztán meg mibe fog kerülni azoknak az ellátása? Nemcsak, hogy nem végeznek termelő munkát, de fogyasztanak és ellátásukról e nemzet lesz kénytelen gondoskodni. Nem is szólok a felszerelésekről, a melyekre nézve azt hiszem, nem lesz a magyar kormánynak beleszólása, mert hiszen azt tudtuk és hozzájárulásuk nélkül Bécsben fogják elintézni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És ha már a t. honvédelmi miniszter ur ezt szükségesnek és indokoltnak látta, s ha szükségesnek és indokoltnak látja a t. honvédelmi kormány azt, hogy a magyar nemzet köréből besorozott azon ifjak, a kik önkéntességi joggal birnak, német nyelven tegyék le a vizsgát, vajjon miért nem jutott az eszébe a t. honvédelmi miniszter urnak az osztó igazságnak és a viszonosságnak az a szükségszerü folyománya, hogy legalább azt követelte volna az osztrák polgároktól, hogy viszont azok magyarul tegyék le a vizsgát, mert akkor legalább a viszonosság követelményének formailag eleget tett volna. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt sem tette, erre sincsen ereje, nincsen bátorsága, mert tudja nagyon jól a honvédelmi miniszter ur, hogyha Bécsben a magyar szó gyakorlati alkalmazását bármily kis mértékben is kivánja, akkor ott a bizalmat neki megköszönik.

Pap Zoltán: Meg is mondták többször!

Babó Mihály: A mi a közgazdasági kiegyezés kérdését illeti, ezzel, t. ház, miután a t. túloldal sincs vele tisztában, mert nem tudja, a mint mi sem tudjuk, hogy a miniszterelnök ur mit csinál és mit nem csinál, ezzel a kérdéssel természetesen részletesen foglalkozni lehetetlenség. Mert hiszen ha tudnók, hogy mit csinál, akkor volna mód megjegyzéseink megtételére. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: És megdicsérésére!)* De, t. ház, miért nem tájékoztatja a házat a miniszterelnök ur és miért nem siet azt a kiegyezést igy vagy amugy dülőre vinni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. miniszterelnök urnak e tekintetben nagyon fontos okai vannak a tartózkodásra. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hogyne! Hogyne!)* A t. miniszter-

elnök ur kijelentette itt a ház előtt azt, hogy ő a vámközösségnek feltétlen hive; tehát a t. miniszterelnök urnak akarva, nem akarva, akként kell eljárnia, hogy ezt a felfogását érvényre juttassa. De tudja nagyon jól a t. miniszterelnök ur, hogyha ő azokat a felfogásokat, a melyek az u. n. Széll-formula alkalmával kifejezést nyertek, megvalósitani törekszik, akkor az nem a vámközösségre, hanem az önálló vámterületnek teremtésére fog vezetni. Neki tehát huzni-halasztani kell a dolgot, azért, hogy kifogyva a nemzet az időből, a mikor bekövetkezik az, hogy már kikerülhetetlen lesz, hogy az önálló vámterület jogi állapota tettleges állapottá változzék át, akkor ne legyen idő arra, hogy az átmenet nagyobb rázkódtatás nélkül megteremtessék, és akkor a t. miniszterelnök ur előállhasson a képviselőházban és elmondhassa: ugy-e igazam volt, mikor én a vámközösség fentartása mellett foglaltam állást, mert ez a dolog megzavarta az ország összes érdekeit?

A miniszterelnök ur nagyon téved, hogyha ezt az indokot tartja szem előtt, a nemzet legvitálisabb jogait, érdekeit ekként elárulja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de azért is huzza-halasztja a dolgot a t. miniszterelnök ur, hogy bekövetkezzék a külfölddel a vámháboru, mert akkor ismét könnyü szerrel előállhat.

Széll Kálmán miniszterelnök: Micsoda beszéd ez? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Igaz! Igaz!)* Hát nem igaz! Punktum!

Babó Mihály: T. miniszterelnök ur, ez férfias kijelentés, hogy nem igaz, de akkor a t. miniszterelnök urnak az a kötelessége, hogy azokat az egyéneket, a kik a paktum megkötésénél részt vettek, abba a helyzetbe hozza, hogy ők is saját lelkiismeretük szerint megmondhassák, hogy nem igaz, hogy a miniszterelnök ur ki akarja játszani a paktumot.

Széll Kálmán miniszterelnök: Hát ki akadályozza őket? Tessék beszélni!

Kubik Béla: Mindig csak bujkál Bécsben! *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Soha sem bujkáltam!

Babó Mihály: Igen szépen fejtegette ezeket a kérdéseket Nagy Ferencz képviselőtársunk és kimutatta azt, hogy az a paktum tulajdonképen megszünt, az nincs, az át van adva a multnak, a történelemnek. Legyen t. ház, helyezkedjünk a törvény alapjára. De volt-e Magyarországon, ismét azt kérdezem, egyetlenegy ember, a t. kormánypárti képviselő urakat is beleértve, a kik akkor, a mikor a választás napirenden volt, nem abban a meggyőződésben éltek és nem oly irányban tettek nyilatkozatot választóik előtt, hogy a mennyiben 1902. deczember 31-éig meg nem történik a törvény értelmében szükséges intézkedés, és meg nem köttetik a vámszövetség, akkor igenis be fog következni az önálló vámterület; sőt a t. kormánypárti jelölt urak közül nem egy volt, a ki óva intette a nemzetet, hogy azért ne bizza el magát, mert abból az átmeneti idő alatt bizonyos káros visszahatások fognak keletkezni. Nos hát, t. ház, a nép milliói joggal hitték, hogy ennek a törvénynek ez az értelme, mert ezen kijelentések ellen a miniszterelnök ur soha sem tiltakozott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy nem!

Kossuth Ferencz: Azért nem tartott beszámolót!

Széll Kálmán miniszterelnök: Dehogy, dehogy; maguk sem hiszik! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: T. ház! Sokkal hivatottabb egyének végeztek már ezzel a kérdéssel, én tehát csak a pénzügyi igazgatás kérdésével akarok egy kis időre foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A közterhek nemcsak Horvátországban emelkedtek, a mint itt felszólalt t. horvát képviselőtársunk mondotta, hanem, fájdalam, Magyarországon is fokozottabb mértékben szaporodtak, a jövedelmek pedig fokozottabb mértékben csökkennek. És, t. ház, a t. pénzügyminiszter ur daczára annak, hogy erre nézve ismételten tett igéretet, az adóreform-javaslatokkal mindez ideig még sem állott elő, hanem igenis előállott a gyakorlati életben egy javaslattal, egy valóságos intézkedéssel, a mennyiben ugy rendelkezett, hogy az adókivető bizottságoknak az adót minden körülmények között emelniök kell. Mert méltóztassék bekivánni a III. osztályu kereseti adó-kivetésekre vonatkozó eredményt, és akkor majd méltóztatik meggyőződni arról, hogy engem az adatok nem czáfolhatnak meg...

Kubik Béla: Ugy van! Az eredmény a fő!

Babó Mihály: .... egyetlenegy adófizető bizottságnál sincs kevesbbet, hanem mindenütt emelkedés mutatkozik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ehhez nem kell kommentár, t. miniszterelnök ur. Azt pedig maga a t. pénzügyminiszter ur ismételve hirdette, hogy a közgazdasági viszonyok, a bevételi források nagyon rossz, s elhagyott helyzetben vannak. Nos hát akkor csak vagyonosodniok kellett azoknak az adófizető polgároknak, hogyha tőlük most nagyobb áldozatokat kivánnak, mint a milyeneket eddig hoztak. De hiszen tudjuk, milyen esetek adták elő magukat az adókivető bizottságoknál; hogy itt-ott csaknem kitörésekre került a dolog, mert minden kimélet nélkül nemcsak a jövedelmet, hanem magát az adóalapot támadták meg, és igy csaknem lehetetlenné tették annak a kisiparosnak és kereskedőnek önfentartását.

Lengyel Zoltán: Hát a létminimumot mikor hozzák már be?

Babó Mihály: Hiszen az adóvégrehajtásoknál megállapitott létminimumot nem tartják szem előtt; és hiába keresnek ez ellen orvoslatot, irgalmatlanul elárverezik a polgárok összes

ingóságát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur azonban tett egy nagy kijelentést akkor, a midőn az ülések itt megkezdődtek és utalt arra, hogy hát ha az ellenzék nem akarja azt, hogy az ő javaslatai törvényerőre emelkedjenek, ő kénytelen lesz a nemzetre appellálni; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Helyes! Helyes!)* Hát helyes, t. miniszterelnök ur, méltóztassék a nemzetre appellálni! kérdezzük meg a nemzetet, de arra kérem a t. miniszterelnök urat, hogy itt tett azon kijelentéséhez, hogy a szabad választást biztositani fogja, teljesen ragaszkodni sziveskedjék *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és tartsa meg azt az igéretét, hogy a választók akaratát szavazatuk leadásakor pártatlanul megnyilatkozni engedi. Méltóztassék ily fentartással a nemzetre appellálni.

Széll Kálmán miniszterelnök: Kit akadályoztam Halason? *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hiszen Halason nem volt szükséges!)*

Babó Mihály: Bocsánatot kérek, Halason, miután ott a szabadelvü párt jelöltet nem állitott, természetesen nem állt érdekében bárkit akadályozni, mert két független párti jelölt állott egymással szemben, és igy közönbös volt a miniszterelnök urra nézve, hogy az egyik, vagy a másik lesz-e megválasztva. De, t. miniszterelnök ur, nem a halasi választókerületről van szó, hanem az ország összes választókerületeiről, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és én csak azt mondom, hogy igenis méltóztassék a nemzetre appellálni; méltóztassék elrendelni a választásokat, és feloszlatni a házat, de ismétlem kérésemet: méltóztassék minden befolyást távol tartani attól, hogy a választókat lelkiismeretük és meggyőződésük szavának követésében akadályozzák és biztosittassék, hogy azok ugy adhassák le szavazatukat, a mint azt jónak látják és akkor merem állitani, t. miniszterelnök ur, hogy ezen padok, a melyek a függetlenségi pártot vannak hivatva befogadni, mindenesetre kevésnek fognak bizonyulni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az megtörténhetik, t. miniszterelnök ur, hogy egyikünk, másikunk odakünn marad, de a nemzetre és a hazára nézve teljesen közömbös, hogy Péter vagy Pál ül-e itt? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fődolog, hogy oly emberek kerüljenek ide, a kik szent meggyőződésük szerint a haza érdekében mindenütt és minden hatalommal szemben megmondják az igazat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És még egy kérésem van a t. miniszterelnök urhoz és a kormányhoz. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ha a t. miniszterelnök ur sulyt helyez arra, hogy az érzelmi egység meglegyen a nemzet és a király között, a mi kivánatos, óhajtandó és szükséges, akkor ne halaszsza tovább a nádori állás betöltését, mert bocsánatot kérek, ha most a nádori szék be lenne töltve, az a nemzet részéről látszólagos ellentét is, a mely fenforog, igen könnyen ki lenne egyenlithető. *(Mozgás a jobboldalon. Egy hang: Pályázatot kell hirdetni!)* Mi nem pályázunk, onnan szoktak pályázni, nekünk erre nincs szükségünk.

Pichler Győző: Mi Apponyi Albertet akarjuk!

Holló Lajos: Én Pap Gézára szavazok!

Pap Géza: Köszönöm!

Babó Mihály: Ha meg nem változtatjuk a törvényt, az uralkodó ház tagjai közül kell választani nádort, és igy természetes, hogy összekötő kapocs lett volna a király és nemzet között.

De van még egy kötelesség a törvény szerint. Nevezetesen a napokban jelent meg a lapokban, hogy a főváros aktiv követelései közt olyanok is vannak, a melyek teljesitése, beváltása a nemzet kötelessége lett volna. És méltóztatnak tudni, hogy az 1848-iki bankalapot a császári hatalom elvette, és bár kijelentés történt arra, hogy ennek ellenértéke fejében az u. n. Kossuth-bankók beváltandók, ez mégsem történt meg mindezideig.

Kossuth Ferencz: Nem bizony! Hozzám küldik beváltásra!

Babó Mihály: Nem volna-e erkölcsi kötelessége a kormánynak, hogy ezt a becsületbeli tartozást, a melylyel a jóhiszemü polgároknak a hatalom adósa, végre-valahára beváltassa Ausztriával?

Ezeket szem előtt tartva, minthogy meggyőződésem, hogy a t. kormány az 1848-iki törvényekbe lefektetett nagy elveket, nagy gondolatokat nem akarja, nem merészli megvalósitani: természetes dolog, hogy iránta semmiféle politikai bizalommal nem viseltetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Miután pedig bizalommal nem viseltetem, az is nagyon természetes, hogy, miután Nagy Ferencz t. képviselőtársam felfogásával szemben, az eddigi magyar parlamenti gyakorlathoz képest, bizalmi kérdésnek tekintem az indemnityt, a magam részéről a törvényjavaslatot el nem fogadom és meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: A törvényjavaslathoz még többen lévén feljegyezve, minthogy az idő már előre haladt, a vitát most megszakitjuk és annak folytatását a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzöm ki. *(Helyeslés.)*

Minthogy holnap szerda van, a házszabályok értelmében természetesen az inditvány- és interpellácziós könyvek is fel fognak olvastatni.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Apponyi Albert gr. **128—130, 132—136, 138—148, 150.**
Daniel Gábor **136, 137, 149.**
Tallián Béla **129—131, 141, 143.**

Jegyzők:

Dedovics György **131—134, 149, 150.**
Endrey Gyula **131—134, 136, 143—148.**
Esterházy Kálmán gr. **128—130, 135.**
Ilyés Bálint **129, 130.**
Kubik Béla **128.**
Major Ferencz **135, 149, 150.**
Nyegre László **128—134, 139—148.**
Rátkay László **137—142.**
Szőts Pál **135—138, 149, 150.**
Teleki Sándor gr. **136—148.**

Előadók:

Belitska Béni

Egry Béla igazolása **130.**
Gresskovits Vilmos igazolása **130.**
Jakabffy István igazolása **130.**
Szatmári Mór igazolása **130.**
Sztáray Sándor gr. igazolása **130.**
Urmánczy Nándor igazolása **136.**

Daróczy Aladár

Kérvények 4-ik sorjegyzéke **144.**

Haydin Imre

Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztési ügye **139.**

Maróthy László

Boncza Miklós mentelmi ügye **142.**
Eötvös Bálint mentelmi ügye **142.**
Eremits Pál mentelmi ügye **142.**
Forgách Antal gr. mentelmi ügye **142.**
Győrffy Gyula mentelmi ügye **142.**
Holló Lajos mentelmi ügye **142.**
Krasznay Ferencz mentelmi ügye **142.**
Kubinyi Géza mentelmi ügye **142.**
Lovászy Márton mentelmi ügye **142.**
Luby Géza mentelmi ügye **142.**
Molnár Jenő mentelmi ügye **142.**
Nessi Pál mentelmi sérelme **147.**
Olay Lajos mentelmi ügye **142.**
Óváry Ferencz mentelmi ügye **142.**
Pavlovics Ljubomir mentelmi ügye **142.**
Pichler Győző mentelmi ügye **142.**
Udvary Ferencz mentelmi ügye **142.**

Molnár József

Zárszámadás 1900-ra **132.**

Neményi Ambrus

Ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezése **134.**
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra **137.**

Pekár Gyula

Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés I. ülésszaka alatt; uj helyiségbe való átköltözés **149.**

Szentiványi Árpád

Urmánczy Nándor igazolása **139.**

Ugron János

Csongrádi választókerület képviselő-küldési jogának felfüggesztése **147.**

Szónokok:

Apponyi Albert gr., *mint elnök:* **128—130, 132—136, 138—148, 150.**
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi döntés 32.
Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye 39.

Babó Mihály
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa 104.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 470.

Bakó József
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 455.

Bakonyi Samu
Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye 28.
Indemnity 1903. jan.—április hóra 299.

Barabás Béla
Ülésszak — II. — megnyitása 3.
Házszabályok 119. §-a 75, 76.
Udvartartás költségei 393, 394, 396.

Barta Ödön
Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye 22.
Fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa, interp. 363, 368.
Udvartartás költségei 395.

Bartha Ferencz
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi leirat; Rátkay László inditványa 93.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 407.

Batthyány Tivadar gr.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 271.

Bedőházy János
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 193.

Belitska Béni
Egry Béla igazolása *(előadó)* 42.
Gresskovits Vilmos igazolása *(előadó)* 42.
Jakabffy István igazolása *(előadó)* 42.
Szatmári Mór igazolása *(előadó)* 42.
Sztáray Sándor gr. igazolása *(előadó)* 42.
Urmánczy Nándor igazolása *(előadó)* 151.

Benedek János
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 440.

Beöthy Ákos
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat Rátkay László inditványa 51, 79.
Udvartartás költségei 393.

Bizony Ákos
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 370.

Boda Vilmos
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése 400.

Bujanovics Gyula
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 438.

Csávolszky Lajos
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 422.

Cseh Ervin
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 420.

Daniel Gábor, *mint elnök:* **136, 137, 149.**

Daróczy Aladár
Kérvények 4-ik sorjegyzéke *(előadó)* 323.

Dedovics György, *mint jegyző:* **131—134, 149, 150.**

Egry Béla
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 336.

Endrey Gyula, *mint jegyző:* **131—134, 136, 143—148.**

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző:* **128—130, 135.**

Fejérváry Géza b.
Ujonczjutalék mennyisége 1903. év végéig; tvj. visszavonása 71, 227.
Ujonczozás 1903-ra; póttartalékosok behivása; tvj. visszavonása 71, 227.
1889. évi VI. t.-cz. módositása 227.
Ujonczozás 1903-ra és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és haditengerészet békelétszámának kiegészitése végett kivételesen leendő igénybevétele 227.
Tiszti vizsgák eredménye 1901/1902-ben 342.
Öngyilkos katonák 1901/1902-ben 342.
Tiszti áthelyezések 1901/1902-ben 342.

Gabányi Miklós
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 291.

Haydin Imre
Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztési ügye *(előadó)* 200.

Hellebronth Géza
Kormány r. kath. tagjainak távolmaradása az e héten lefolyt katholikus nagygyülésekről. interp. 99, 102.

Holló Lajos
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 186.

Horváth Gyula
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 318.

Illyés Bálint, *mint jegyző:* **129, 130.**

Kecskeméthy Ferencz
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 383.

Komjáthy Béla
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 201, 290.

Kossuth Ferencz
Napirend előtt; miniszterelnök nyilatkozata az ellenzékről 19, 20.
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi döntés 32.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 176.

Kovacsevics István
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 429.

Krasznay Ferencz
Kossuth-mauzoleum alapkő letételi ünnepélye 30, 34.
Munkarend 60.
Napirend 172.

Krecsmarik János
Adria m. kir. tengerhajózási r. t. fiume-mogadori hajójáratának beszüntetése, interp. 361.

Kubik Béla, *mint jegyző:* **128.**
Nessi Pál mentelmi sérelme 298, 396.
Napirend 404.

Láng Lajos
Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1903-ban 151.
Lovászy Márton interpellációjára: az uj vasuti egyezség közzététele tárgyában 168, 169.

Lengyel Zoltán
Osztrák »Landwehr« miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar »Hivatalos-Lap«-ban történt közzététele, interp. 95, 97.
Napirend előtt; kérvények tárgyalásának ideje 175.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 253.

Lovászy Márton
Uj vasuti egyezség közzététele, interp. 103, 167, 168.

Lukács László
Költségvetés 1903-ra 151.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 169.
Pozsgay Miklós interpellációjára: az erdélyrészi adótárnokok kérvénye tárgyában 296.

Lukáts Gyula
Napirend 120.

Madarász József
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi leirat 32.
Zárszámadás 1900-ra 73.

Major Ferencz, *mint jegyző:* **135, 149, 150.**

Maróthy László
Boncza Miklós mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Eötvös Bálint mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Eremits Pál mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Forgách Antal gr. mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Győrffy Gyula mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Holló Lajos mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Krasznay Ferencz mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Kubinyi Géza mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Lovászy Márton mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Luby Géza mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Molnár Jenő mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Nessi Pál mentelmi sérelme *(előadó)* 396.
Olay Lajos mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Óváry Ferencz mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Pavlovits Lyubomir mentelmi ügye *(előadó)* 273.
Pichler Győző mentelmi ügyei *(előadó)* 273.
Udvary Ferencz mentelmi ügye *(előadó)* 273.

Mezőssy Béla
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 237.

Molnár Ákos
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 464.

Molnár József
Zárszámadás 1900-ra *(előadó)* 71.

Molnár Józsiás
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa 108.

Nagy Ferencz
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 278.

Némenyi Ambrus
Ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezése *(előadó)* 79.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra. *(előadó)* 172, 176.

Nessi Pál
Kolozsvári Mátyás király szobor leleplezése

alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte«, interp. 63, 68.
Csongrádi állapotok, interp. 225, 247, 250.
Napirend előtt: Tengerszem ügye, ország határának megvédése 275.

Nyegre László, *mint jegyző:* **128—134, 139—148.**

Olay Lajos
Nessi Pál mentelmi sérelme 252, 253.

Pejacsevich Tivadar gr.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 421.

Pekár Gyula
Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés I. ülésszaka alatt; uj helyiségbe való átköltözés *(előadó)* 429.

Perczel Dezső
Nessi Pál mentelmi sérelme 253.

Pichler Győző
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 290, 291, 347.

Pozsgay Miklós
Erdélyrészi adótárnokok kérvénye, interp. 296, 297.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 388.

Rákosi Viktor
Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye 37.
Napirend előtt; magyar huszárok kirendelése a galicziai paraszt-sztrájk alkalmából 170.

Rakovszky István
Munkarend 57, 60.
Katonai javaslatok felolvasása; elnöki kijelentés 227.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 231.
Udvartartás költségei 396.

Ráth Endre
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 323.

Rátkay László, *mint jegyző:* **137—142.**
Ülésszak — II. — megnyitása 12, 16.
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi döntés 31.
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; inditvány 48.
Katonai javaslatok felolvasása; elnöki kijelentés 227.
Udvartartás költségei 393, 394.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 413.

Reich Aladár
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 228.

Sebess Dénes
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 313.

Szalay László
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 343.

Szederkényi Nándor
Olasz borvám, interp. 223.

Széll Kálmán
Ülésszak — II. — megnyitása 6, 13.
Napirend előtt; nyilatkozata az ellenzékről 19.
Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye 25.
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi döntés 31, 33.
Bizottságok és bizottsági tagok száma 44.
Munkás-bizottság alakitása 44, 45.
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa 51, 52, 109.
Munkarend 55, 58, 61.
Nessi Pál interpellációjára a kolozsvári Mátyás király szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte« tárgyában 66.
Pozsony vármegye területén levő Pálffy erdőterületnek Moson vármegyébe való átkebelezése 71.
Túlkiadások 1902. év I. és II. negyedében 71.
Lengyel Zoltán interpellációjára: az osztrák »Landwehr« miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar »Hivatalos Lap«-ban történt közzététele tárgyában 96, 98.
Hellebronth Géza interpellációjára: a kormány r. kath. tagjainak távolmaradása miatt az e héten lefolyt katholikus nagygyülésekről 101.
Napirend 119, 120, 122, 173, 404.
Visontai Soma interpellációjára: a »Halastó«, illetve a tengerszem körüli magyar határterület tárgyában 137, 143, 144.
Távollevő képviselők névsorának felolvasása 148.
Zárszámadás 1901-re 150.
Ország közállapota és a kormány müködése 1901-ben 150.
Napirend előtt; magyar huszárok kirendelése a galicziai paraszt-sztrájk alkalmából 172.
Napirend előtt; kérvények tárgyalásának ideje 175.
Konzuli bíróságoknál polgári peres ügyekben követendő eljárás szabályozása 200.
Határrendőrség 200.
Külföldieknek a magyar korona országainak területén való lakhatása 200.
Három uj csendőrkerület felállitása 200.
Útlevél-ügy 200.
Kivándorlás szabályozása 200.
Zboray Miklós interpellációjára: az állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kiadott belügyminiszteri körrendeletre vonatkozólag 222, 223.

Katonai javaslatok felolvasása; elnöki kijelentés 227.
Nessi Pál interpellációjára: a csongrádi állapotok tárgyában 249, 250.
Napirend előtt: Tengerszem ügye; ország határának megvédése 275, 276.
Barta Ödön interpellációjára: a fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában 367.
Udvartartás költségei 392, 393, 395.
Torontál megyei Szilasi-puszta átkebelezése Temes megyébe 406.
Visontai Soma interpellációjára: a leánykereskedés ügyében 452.

Szentiványi Arpád
Urmánczy Nándor igazolása *(előadó)* 200.

Szöts Pál, *mint jegyző:* **135—138, 149, 150.**

Szüllő Géza
Távollevő képviselők névsorának felolvasása 148, 150.

Tallián Béla, *mint elnök:* **129—131, 141, 143.**

Teleki Sándor gr., *mint jegyző:* **136—148.**

Thaly Kálmán
Quóta 1902. jul. 1-től 1903. jun. 30-ig; királyi döntés 33.
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa 52.
Munkarend 57.
Napirend 120, 121, 391.
Ház határozatképessége, névsor felolvastatása 144.
Távollevő képviselők névsorának felolvasása 149.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 271, 421.

Tomasics Miklós
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 461.

Ugron Gábor
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa 53.

Ugron János
Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése *(előadó)* 398, 454.

Vázsonyi Vilmos
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 326.

Veres József
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 428, 432.

Vertán Endre
Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi leirat; Rátkay László inditványa 85.

Vészi József
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra; személyes ügy 291.

Visontai Soma
Munkás-bizottság alakitása 45.
»Halastó«, illetve tengerszem körüli magyar határterület ügye, interp. 103, 122, 141, 143.
Napirend előtt: Tengerszem ügye; ország határának megvédése 275.
Leánykereskedés ügye, interp. 451, 453.

Zboray Miklós
Állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kibocsátott belügyminiszteri körrendelet, interp. 220, 222.

Zichy János gr.
Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra 185.

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Igazoló állandó bizottság jelentései:

Egry Béla igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **130.**

Gresskovits Vilmos igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **130.**

Jakabffy István igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **130.**

Szatmári Mór igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **130.**

Sztáray Sándor gr. igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **130.**

Urmánczy Nándor igazolása *(Előadó:* Belitska Béni) **136.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Kérvények IV. sorjegyzéke *(Előadó:* Daróczy Aladár) **144.**

Könyvtári bizottság jelentése:

A képviselőház könyvtárának állapotáról az 1901—6-iki országgyülés első ülésszakában és az új helyiségekbe történt átköltözéséről *(Előadó:* Pekár Gyula) **149.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Boncza Miklós mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Eötvös Bálint mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Eremits Pál mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Forgách Antal gr. mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Győrffy Gyula mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Holló Lajos mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Krasznay Ferencz mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Kubinyi Géza mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Lovászy Márton mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Luby Géza mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Molnár Jenő mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Nessi Pál mentelmi sérelme *(Előadó:* Maróthy László) **147.**

Olay Lajos mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Óváry Ferencz mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Pavlovits Ljubomir mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Pichler Győző mentelmi ügyei *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Udvary Ferencz mentelmi ügye *(Előadó:* Maróthy László) **142.**

Összeférhetlenségi állandó bizottság jelentése:

Koller Tivadar összeférhetlenségi ügye **138.**

Pénzügyi bizottság jelentése:

Az ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata *(Előadó:* Neményi Ambrus) **134.**

Az 1903. év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat *(Előadó:* Neményi Ambrus) **137.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Adótárnokok kérvénye (l. Erdélyrész) **142.**

Adria m. kir. tengerhajózási r. t. fiume—mogadori hajójáratának beszüntetése (l. Interp. Krecsmarik János) **145.**

Alelnökök választása:
Daniel Gábor **129.**
Tallián Béla **129.**

Államadósság—függő—kezelési költségeinek előirányzata 1903-ra (Irom. 182) **130.**

Állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása (l. Interp. Zboray Miklós) **139.**

Állami zárszámadás (l. Zárszámadás) **132.**

»*Babenberg*« *hadihajó vizrebocsátási ünnepélye* **130.**

Bega-csatornának a temes-begavölgyi szabályozó társulat ármentesítése érdekében is szükséges rendezése (Irom. 148, 170) **136.**

Berekesztett ülés ujbóli megnyitása **132.**

Beszéd közben szünet (l. Szünet.) **141.**

Biráló bizottsági tagok eskütétele **133, 135, 136.**

Bizottságok és bizottsági tagok száma **130.**
Hozzászólt:
Széll Kálmán 44.

Bizottságok választása és alakulása **131, 133—136, 138, 139.**

Borvám (l. Olasz) **139.**

Budapest—esztergom—füzitői h. é. vasut tulajdonát képező vasut vonalak épitésére és üzletére kiadott endedély-okiratok és engedély-okirati függelékek egyesitése, valamint az e vasuton szükséges beruházások fedezése (Irom. 151, 162) **136.**

Consuli bíróságok (l. Konzuli) **139.**

Császári kézirat közzététele a magyar »Hivatalos Lap«-ban (l. Osztrák) **134.**

Csendőrkerület felállitása (l. Három) **139.**

Csongrádi állapotok (l. Interp. Nessi Pál) **139.**

Csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztése; névszerinti szavazás (Irom. 218) **130, 133, 143, 146, 147.**
Hozzászóltak:
Boda Vilmos 400. Ugron János *(előadó)* 398.

Ellenzékről miniszterelnök nyilatkozata (l. Napirend előtt) **129.**

Erdélyrészi adótárnokok kérvénye (l. Interp. Pozsgay Miklós) **142.**

»*Erdélyrészi Szépművészeti Társaság*« *kolozsvári műkiállitásának megnyitási ünnepélye* **130.**

Eskütétel, l. Összeférhetlenségi bizottsági tagok **133.** — Biráló bizottsági tagok **133.**

1889. évi VI. t.-cz. 14. §-ának módositása, illetve a közös hadsereg és a honvédség ujonczlétszámának megállapitása (Irom. 199) **140.**
Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 227.

Fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa (l. Interp. Barta Ödön) **145.**

Ferencz József tudomány-egyetem uj központi épületének felavatása **130.**

Fiume-mogadori hajójárat (l. Adria) **145.**

Főherczegek elmaradása Mátyás király szobrának leleplezési ünnepélyéről **131.**

Förendiház jegyzői és háznagya **131.**

Függő államadósság kezelési költségeinek előirányzata 1903-ban (l. Államadósság) **130.**

Galicziai parasztsztrájk (l. Napirend előtt) **137.**

»*Gotterhalte*« (l. Kolozsvári Mátyás király szobor) **131.**

Hadihajó vizrebocsátási ünnepélye (l. »Babenberg«) **130.**

Halálozások; képviselők halálának bejelentése:
Köröskényi Elek **128.**
Kubinyi György **142.**
Schwicker Henrik **128.**

»*Halastó*«, *illetve a Tengerszem körüli magyar határterület ügye* (l. Interp. Visontai Soma) **134.**

Három uj csendőrkerület felállitása (Irom. 197) **139.**
Hozzászólt:
Széll Kálmán 200.

Határrendőrség (Irom. 194) **139.**
Hozzászólt:
Széll Kálmán 200.

Ház határozatképessége; névsor felolvastatása **135.**

Hozzászólt:
Thaly Kálmán 144.

Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés I. ülésszaka alatt; uj helyiségbe történt átköltözés (Irom. 226) **149.**

Hozzászólt:
Pekár Gyula *(előadó)* 429.

Ház pénztárának számadásai 1902. év első felére (Irom. 232) **141.**

Háznagy választása:
Csávosy Béla **129.**

Házszabályok 119. §-a **133.**

Hozzászólt:
Barabás Béla 75, 76.

Hidvég és Remeteszeg községeknek megszüntetése és Maros-Torda vármegyéből Marosvásárhely sz. kir. város területébe való átkebelezése és ezen várossal való egyesitése (Irom. 107, 163) **136.**

Hódmezővásárhely — makó — nagyszentmiklósi h. é. vasut engedélyezése (Irom. 152, 161) **136.**

Huszárok kirendelése (l. Magyar) **137.**

Igazolási ügyek:
Dókus Ernő igazolása **130.**
Egry Béla igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 42) **130.**
Fogarassy Zsigmond igazolása **130.**
Gresskovits Vilmos igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 42) **128, 130.**
Jakabffy István igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 42) **128, 130.**
Karátsonyi Jenő gr. igazolása **131.**
Kiss Ernő igazolása **137.**
Láng Lajos igazolása **131.**
Lendl Adolf igazolása **130.**
Miksa Imre igazolása **130.**
Nosz Gyula igazolása **133, 138.**
Rosenberg Gyula igazolása **130.**
Szatmári Mór igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 42) **128, 130.**
Sztáray Sándor gr. igazolása *(Előadók:* Belitska Béni 42. — Sréter Alfréd 226) **128, 130, 133, 140.**
Thorotzkay Miklós gr. igazolása **130.**
Udvary Ferencz igazolása *(Előadó:* Sréter Alfréd 226) **130, 140.**
Urmánczy Nándor igazolása *(Előadó:* Szentiványi Árpád 200) **132, 139, 142.**

Indemnity 1903. jan.—ápr. hóra. (Irom. 189, 191) **136—150.**

Hozzászóltak:
Babó Mihály 470. Bakó József 455.
Bakonyi Samu 299.
Bartha Ferencz 407.
Batthyány Tivadar gr. 271.
Bedőházy János 193.
Benedek János 440.
Bizony Ákos 370.
Bujanovics Gyula 438.
Csávolszky Lajos 422.
Cseh Ervin 420.
Egry Béla 336.
Gabányi Miklós 291.
Horváth Gyula 318.
Holló Lajos 186.
Kecskeméthy Ferencz 383.
Komjáthy Béla 201, 290.
Kossuth Ferencz 176.
Kovacsevics István 429.
Lengyel Zoltán 253.
Lukács László 169.
Mezőssy Béla 237.
Molnár Ákos 464.
Nagy Ferencz 278.
Neményi Ambrus *(előadó)* 172, 176.
PejacsevichTivadar gr. 421.
Pichler Győző 290, 291. 347.
Pozsgay Miklós 388.
Rakovszky István 231.
Ráth Endre 323.
Rátkay László 413.
Reich Aladár 228.
Sebess Dénes 313.
Szalay László 343.
Thaly Kálmán 271, 421.
Tomasics Miklós 461.
Vázsonyi Vilmos 326.
Veres József 428. 432.
Vészi József 291.
Zichy János gr. 185.

Inségmunka (l. Ország) **134.**

Jegyzők választása:
Dedovics György **129.**
Endrey Gyula **129.**
Esterházy Kálmán gr. **129.**
Lázár Árpád **129.**
Major Ferencz **129.**
Nyegre László **129.**
Rátkay László **129.**
Szőts Pál **129.**
Teleki Sándor gr. **129.**

Katonai javaslatok felolvasása; elnöki kijelentés **140.**

Hozzászóltak:
Rakovszky István 227. Rátkay László 227.
Széll Kálmán 227.

Katholikus nagygyülések (l. Kormány) **134.**

Képviselők helye ünnepélyek alkalmával (l. Törvényhozás tagjai) **132.**

Keresethiány a törvényhatóságokban (l. Ország) **134.**

Kérvények IV. sorjegyzéke (Irom. 219) **144.**

Hozzászólt:
Daróczy Aladár *(előadó)* 323.

Kérvények választások ellen; Curia elnökének átiratai:
Dókus Ernő **130.**
Fogarassy Zsigmond **130.**
Jakabffy István **128.**
Karátsonyi Jenő gr. **131.**
Láng Lajos **131.**
Lendl Adolf **130.**
Miksa Imre **130.**
Nosz Gyula **133, 138.**
Rosenberg Gyula **130.**
Sztáray Sándor gr. **140.**
Thorotzkay Miklós gr. **130.**
Udvary Ferencz **130, 140.**
Urmánczy Nándor **142.**

Kiegyezés megkötése (l. Munkarend) **131.**

Király elmaradása Mátyás király szobrának leleplezési ünnepélyéről (l. Kolozsvári) **131.**

Király nevenapja **129.**

Király születésnapja **129.**

Királyi döntés (l. Quóta) **130.**

Királyi leirat (l. Ülésszak megnyitása) **128.**

Kivándorlás szabályozása (Irom. 195) **139.**

Hozzászolt:
Széll Kálmán 200.

Kolozsvári Mátyás király szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte« ügye (Interp. Nessi Pál) **131.**

Költségvetés 1903-ra **136.**

Hozzászólt:
Lukács László 151.

Konzuli bíróságoknál polgári peres ügyekben követendő eljárás szabályozása (Irom. 193) **139.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 200.

Kormány r. kath. tagjainak távolmaradása az e héten lefolyt katholikus nagygyülésekről (l. Interp. Hellebronth Géza) **134.**

Kossuth Lajos czeglédi szobrának leleplezése **129.**

Kossuth Lajos kiskunlaczházi szobrának leleplezése **130.**

Kossuth-mauzoleum alapkőletételi ünnepélye **129, 130.**

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 39.
Bakonyi Samu 28.
Barta Ödön 22.
Krasznay Ferencz 30, 34.
Rákosi Viktor 37.
Széll Kálmán 25.

Kossuth ünnepről a kormány elmaradása (l. Ülésszak — II. — megnyitása) **128.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 3.
Rátkay László 12, 16.
Széll Kálmán 6, 13.

Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat; Rátkay László inditványa (Irom. 181.) **130, 131, 134, 135.**

Hozzászóltak:
Babó Mihály 104.
Bartha Ferencz 93.
Beőthy Ákos 51, 79.
Molnár Józsiás 108.
Rátkay László 48.
Széll Kálmán 51, 52, 109.
Thaly Kálmán 52.
Ugron Gábor 53.
Vertán Endre 85.

Központi statisztikai hivatal (l. Statisztikai) **136.**

Külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatása (Irom. 196) **139.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 200.

Leánykereskedés (l. Interp. Visontai Soma) **149.**

Lemondás a képviselőségről:
Jakabffy István **128.**
Kemény Ákos b. **128.**

Magyar huszárok kirendelése a galicziai parasztsztrájk alkalmából (l. Napirend előtt) **137.**

Magyar Nemzeti Muzeum 100 éves évfordulójának megünneplése **150.**

Mátyás király kolozsvári szobrának leleplezési ünnepélye **128, 130.**

Mentelmi ügyek:

Boncza Miklós (Irom. 207) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Eötvös Bálint (Irom. 213.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Eremits Pál (Irom. 203.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Forgách Antal gr. (Irom. 205.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Győrffy Gyula (Irom. 216.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Holló Lajos (Irom. 210.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Krasznay Ferencz (Irom. 201.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Kubinyi Géza (Irom. 214.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Lovászy Márton (Irom. 209.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Luby Géza (Irom. 215.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Molnár Jenő (Irom. 202.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Nessi Pál mentelmi sérelme; elnöki bejelentés (Irom. 224.) **141, 143, 144, 146, 147.**

Hozzászóltak:
Kubik Béla 298, 396. Olay Lajos 252, 253.
Maróthy László *(előadó)* 396. Perczel Dezső 253.

Olay Lajos (Irom. 206.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Óváry Ferencz (Irom. 208.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Pavlovits Ljubomir (Irom. 204.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Pichler Győző (Irom. 211.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Pichler Győző (Irom. 212.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Udvary Ferencz (Irom. 217.) **142.**

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 273.

Miniszterelnök nyilatkozata az ellenzékről (l. Napirend előtt) **129.**

Munkarend **131.**

Hozzászóltak:
Krasznay Ferencz 60. Széll Kálmán 55, 58, 61.
Rakovszky István 57, 60. Thaly Kálmán 57.

Munkás-bizottság alakitása **130.**

Hozzászóltak:
Széll Kálmán 44, 45. Visontai Soma 45.

Nagybodok község (l. Pozsony vármegye) **132.**

Napirend **135, 137, 146, 147.**

Hozzászóltak:
Krasznay Ferencz 172. Széll Kálmán 119, 120, 122, 173, 404.
Kubik Béla 404. Thaly Kálmán 120, 121, 391.
Lukáts Gyula 120.

Napirend előtt: kérvények tárgyalásának ideje **138.**

Hozzászóltak:
Lengyel Zoltán 175. Széll Kálmán 175.

Napirend előtt; magyar huszárok kirendelése a galicziai parasztsztrájk alkalmából **137.**

Hozzászóltak:
Rákosi Viktor 170. Széll Kálmán 172.

Napirend előtt; miniszterelnök nyilatkozata az ellenzékről **129.**

Hozzászóltak:
Kossuth Ferencz 19, 20. Széll Kálmán 19.

Napirend előtt; Tengerszem ügye, ország határának megvédése **142.**

Hozzászóltak:
Nessi Pál 275. Széll Kálmán 275, 276.
Visontai Soma 274.

Népfölkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése (Irom. 150, 171) **136.**

Névszerinti szavazás (l. Csongrádi 402) **147.**

Ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb udvartartásának költségei (l. Udvartartás) **147.**

Olasz borvám (l. Interp. Szederkényi Nándor) **139.**

Önálló vámterület (l. Munkarend) **131.**

Öngyilkos katonák; a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a m. kir. honvédségnél előfordult öngyilkossági esetek 1901/1902-ben (Irom. 221) **145.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 342.

Önkéntesek tiszti vizsgái (l. Tiszti vizsgák) **145.**

Ország határának megvédése (l. Napirend előtt) **142.**

Ország közállapota és a kormány működése 1901-ben **136.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 150.

Ország némely törvényhatóságaiban mutatkozó keresethiány enyhitése czéljából elrendelendő közuti munkák költségeinek fedezése (Irom. 175, 188) **134.**

Hozzászólt:
Neményi Ambrus *(előadó)* 79.

Összeférhetlenségi bizottsági tagok eskütétele **133—136, 142.**

Összeférhetlenségi esetek; lemondások összeférhetlen állásokról:
Gresskovits Vilmos **140.**
Kiss Ernő **141.**

Összeférhetlenségi ügyek:
Koller Tivadar **138.**
Neumann Ármin **130.**
Popovics Vazul István **139, 146, 147, 148.**

Összeférhetlenségi ügyekben itélő bizottság tagjainak névjegyzéke **134.**

Osztályok sorsolása és alakulása **130, 131, 133.**

Osztályokhoz való utasitás (l. Udvartartás) **147.**

Osztrák »Landwehr« miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar »Hivatalos Lap«-ban történt közzététele (l. Interp. Lengyel Zoltán) **134.**

Pálffy erdőterület (l. Pozsony vármegye) **132.**

Pápa-bánhidai h. é. vasut engedélyezésének megtörténte (Irom. 128, 159) **136.**

Payer főmérnök jelenléte az ülésen **141.**

Póttartalékosok időlegesen leendő igénybevétele (l. Ujonczozás 1903-ra) **132.**

Pozsony vármegye területén levő Nagybodok község határához tartozó ugynevezett Pálffy erdőterületnek ezen vármegyéből Moson vármegye területébe való átkebelezése és Püski község határához való átcsatolása (Irom. 187) **132.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 71.

Quóta 1902 julius 1-től 1903 junius 30-ig; királyi döntés (Irom; 149, 164) **129, 130.**

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 32.
Kossuth Ferencz 32.
Madarász József 32.
Rátkay László 31.
Széll Kálmán 31, 33.
Thaly Kálmán 33.

Quótaügyben királyi döntés napirendre tüzése (l. Közösügyekhez) **130.**

Siketnémák váczi kir. országos intézetének 100 éves fennállási ünnepélye **130.**

Sorsjáték (l. Állami) **139.**

Sorsjegyek elárusitása jegyzők által (l. Állami) **139.**

Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1903-ban (Irom. 190) **136.**

Hozzászólt:
Láng Lajos 151.

Szabadságolás:

Apponyi Gyula gr. **139.**
Esterházy Kálmán gr. **138.**
Károlyi Sándor gr. **147.**
Lázár Árpád **135.**
Scitovszky János **137.**
Seemayer János **138.**
Sziklay Ede **130.**

Számvevőszék — állami — szervezetére vonatkozó 1880: LXVI. és 1893: XXX. t.-cz. módositása (Irom. 134, 165) **136.**

Szilasi-puszta átkebelezése (l. Torontál) **148.**

Sziszek—caprag—vrginmosti h. é. vasut engedélyezése (Irom. 153, 160) **136.**

Szünet beszéd közben (l. Imdemnity 1903-ra; Lengyel Zoltán 265. — Pichler Győző 356) **141, 145.**

Tápéi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztési ügye (Irom. 192) **130, 133, 139, 146, 147.**

Hozzászólt:
Haydin Imre *(előadó)* 200, 397.

Távollevő képviselők névsorának felolvasása **136.**

Hozzászóltak:
Szűllő Géza 148, 150.
Széll Kálmán 48.
Thaly Kálmán 149.

Tengerszem ügye, l. Halastó, **134.** — l. Napirend előtt **142.**

Tiszti áthelyezések a közös hadseregtől a m. kir. honvédséghez 1901/1902-ben (Irom. 222) **145.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 342.

Tiszti vizsgák közöshadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgájának eredménye 1901/1902-ben (Irom. 220) **145.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 342.

Torontál vármegyében fekvő Aurelháza község határához tartozó ugynevezett Szilasi pusztából 692 hold, 176 □-öl kiterjedésü területrésznek nevezett vármegye területéből Temes vármegye területébe leendő átkebelezése és ezen vármegyében fekvö Németszentmihály község határához leendő csatolása (Irom. 225) **148.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 406.

Törvényczikkek; szentesitések bejelentése:

1902 : XIV. t.-cz. Gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szóló 1900. évi XVI. t.-cz. kiegészitese;

1902 : XV. t.-cz. 1893. évi XV. t.-cz. 14. §-ának kiegészitése;

1902 : XVI. t.-cz. Az 1899. évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezése; továbbá az 1897., 1900 és 1901. évi közösügyi kiadásokra Magyarország által pótlólag fizetendő összegek;

1902 : XVII. t.-cz. József-müegyetem állandó elhelyezésére szolgáló állami épületek létesitése;

1902 : XVIII. t.-cz. Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember hó 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés XI. czikkének módositásáról 1901. évi junius hó 26 án kiállitott pótnyilatkozat beczikkelyezése **130.**

1902 : XIX. t.-cz. Népfelkelés teljes felfegyverzéséhez szükséges ismétlő fegyverek beszerzése **148.**

Törvényjavaslat osztályokhoz való utasitása (l. Udvartartás) **147.**

Törvényhozás tagjainak helye ünnepélyek alkalmából; elnöki kijelentés **132.**

Túlkiadások 1901. év pótnegyedében (Irom. 174) **130.**

Túlkiadások 1902. év I. negyedében (Irom. 186) **132.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 71.

Túlkiadások 1902. év II. negyedeben (Irom. 187) **132.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 71.

Túlkiadások 1901. év IV. negyedében (Irom. 121) **130.**

Udvartartás költségei (Irom. 223) **147.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 393, 394, 396. Rakovszky István 396.
Barta Ödön 395. Rátkay László 393, 394.
Beőthy Ákos 393. Széll Kálmán 392, 393, 395.

Ujonczozás 1903-ra; az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlásáról és a póttartalékosoknak a közös hadsereg és honvédség békelétszámának kiegészitése végett időlegesen leendő igénybevétele; tvj. visszavonása (Irom. 184) **132, 140.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 71, 227.

Ujonczozás 1903-ra; az 1903. évben kiállitandó ujonczok megajánlása és póttartalékosoknak a közös hadsereg és hadi-tengerészet békelétszámának kiegészitése végett kivételesen leendő igénybevétele (Irom. 200) **140.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 227.

Ujonczjutalék mennyisége; az 1889. évi VI. törvényczikk 14., valamint az 1890. évi V. törvényczikk 3. szakasza rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapitott ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartása; tvj. visszavonása (Irom. 183) **132, 140.**

Hozzászólt:
Fejérváry Géza b. 71, 227.

Uj vasuti egyezség közzététele (l. Interp. Lovászy Márton) **134.**

Ülésszak — II. — megnyitása; királyi leirat **128.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 3. Rátkay László 12, 16.
Széll Kálmán 6, 13.

Utlevél-ügy (Irom. 198) **139.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 200.

Választókerület képviselő-küldési jogának felfüggesztése l. Csongrádi **130.** — Tápéi **130.**

Vasuti egyezség (l. Uj) **134.**

Wesselényi Miklós b. zilahi szobrának leleplezési ünnepélye **129.**

Zárszámadás 1900-ra (Irom. 106) **132.**

Hozzászóltak:
Madarász József 73. Molnár József *(előadó)* 71.

Zárszámadás 1901-re **136.**

Hozzászólt:
Széll Kálmán 150.

Inditvány:

Rátkay László: Közösügyekhez való hozzájárulás arányának megállapitására vonatkozó királyi kézirat tárgyában, a miniszterelnökhöz **130.**

Interpellácziók:

Barta Ödön: Fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában, a belügyi és földmivelésügyi miniszterhez **145.**

Hellebronth Géza: Kormány r. kath. tagjainak távolmaradása miatt az e héten lefolyt kath. nagygyülésekről, a kormányelnökhöz **134.**

Krecsmarik János: Adria m. kir. tengerhajózási r. t. fiume–mogadori hajójáratának beszüntetése tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez **145.**

Lengyel Zoltán: Osztrák »Landwehr« miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar »Hivatalos-Lap«-ban történt közzététele tárgyában, a miniszterelnökhöz **134.**

Lovászy Márton: Uj vasuti egyezség közzététele tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez **134, 136.**

Nessi Pál: Kolozsvári Mátyás király szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és azzal kapcsolatosan a »Gotterhalte« tárgyában, a miniszterelnökhöz **131.**

Nessi Pál: Csongrádi állapotok czimén, a miniszterelnök, a belügy- és vallás- és közoktatásügyi miniszterhez **139.**

Pozsgay Miklós: Erdélyrészi adótárnokok kérvénye tárgyában, a pénzügyminiszterhez **142.**

Szederkényi Nándor: Olasz borvám tárgyában, a miniszterelnökhöz **139.**

Visontai Soma: »Halastó«, illetve a Tengerszem körüli magyar határterület tárgyában, a miniszterelnökhöz **134, 135.**

Visontai Soma: Leánykereskedés ügyében, a belügyminiszterhez **149.**

Zboray Miklós: Állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kiadott belügyminiszteri körrendeletre vonatkozólag, a belügyminiszterhez **139.**

Interpellációkra adott miniszteri válaszok:

Belügyminiszter (Széll Kálmán) válaszai (l Miniszterelnök válaszai.

Kereskedelemügyi miniszter (Láng Lajos) válasza:

Lovászy Mártonnak: Uj vasuti egyezség közzététele tárgyában **136.**

Miniszterelnök (Széll Kálmán) válaszai:

Barta Ödönnek: Fenyegetőleg fellépett inség és az Amerikában levő magyar kivándorlottak sorsa tárgyában **145.**

Hellebronth Gézának: Kormány r. kath. tagjainak távolmaradása miatt az e héten lefolyt katholikus nagygyülésekről **134.**

Lengyel Zoltánnak: Osztrák »Landwehr« miniszterhez intézett császári kéziratnak a magyar »Hivatalos-Lap«-ban történt közzététele tárgyában **134.**

Nessi Pálnak: Kolozsvári Mátyás király szobor leleplezése alkalmából tapasztaltak és ezzel kapcsolatosan a »Gotterhalte« tárgyában **131.**

Nessi Pálnak: Csongrádi állapotok tárgyában **140.**

Visontai Somának: »Halastó«, illetve a Tengerszem körüli magyar határterület tárgyában **134, 135.**

Visontai Somának: Leánykereskedés ügyében **149.**

Zboray Miklósnak: Állami sorsjáték sorsjegyeinek a községi jegyzők általi elárusitása tárgyában kiadott belügyminiszteri körrendeletre vonatkozólag **139.**

Pénzügyminiszter (Lukács László) válasza:

Pozsgay Miklósnak: Erdélyrészi adótárnokok kérvénye tárgyában **142.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

2.

DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI
TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA
1521 1937
gyarapodási naplószám.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
328.4391 H891ON C001 1901:7-8
Orszaggyules Kapviselohazanak naploja :
3 0112 087740053